విజ్ఞానదీపిక

I

సంపాదక వర్గము :

1. శ్రీ యన్. నరోత్తమరెడ్డి (అధ్యక్షులు)
2. డా॥ ఆర్. వి. రావు
3. డా॥ యం. రాధాకృష్ణశర్మ
4. శ్రీ నే. శ్రీ కృష్ణమూర్తి (కంపైలర్)

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి
కళాభవన్ - సైఫాబాదు,
హైదరాబాదు-4

సర్వ స్వామ్య సంకలనము
ప్రతులు 1000
జనవరి 1976

వెల రూ. **30-00**

Paper supplied by the Government of Andhra Pradesh at Concessional Rate.

ముద్రణ:
శివాజీ ప్రెస్,
సికింద్రాబాదు.

పరిచయము

ఆధునిక విజ్ఞాన అన్వేషణ వాయువేగమేగాక తేజో వేగంతో సాగుతూన్నది. భావి పౌరులగు నేటి విద్యార్థులు, అందును ముఖ్యంగా యువకులు ఈపరుగులను, అందుకోవలెను. కూపస్థంగా ఉండిపోతే వారు జీవితాలను ఫలప్రదం చేసికోలేరు.

బోధనా సంస్థలలో నేర్పే విద్యకంటే, ఎక్కువగా కృషిసల్పి వారు ఇతరముగా నేర్పుకోవలసి వస్తుంది. ఇది కర్తవ్యం కాబట్టి, ప్రభుత్వం వారు (Development Of Modern Indian Languages) అనే పథకంలో, ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీకి, "విజ్ఞాన దీపిక" అనే (Book of Knowledge) సంగ్రహ సర్వస్వాన్ని, తెలుగులో ఇంటర్మీడియట్, బి. ఏ. చదివే విద్యార్థులకు సులువుగా అర్థమయ్యే విధముగా ప్రచురించమని ఉత్తర్వు లిచ్చారు. ఆ సాహిత్య కార్యక్రమాన్ని మా సాహిత్య అకాడమీ చేబూని, అనేక విద్వాంసుల, నిపుణుల, సాహిత్యవేత్తల, సాయముతో పని ప్రారంభించింది.

అకాడమి విజ్ఞానదీపిక రెండు సంపుటాలుగా ప్రచురింపదలచి, ఒక సంపాదక వర్గాన్ని ఏర్పరచింది.

సంపాదక వర్గము

1. యన్. నరోత్తమరెడ్డి అధ్యక్షులు.
2. డా. ఆర్. వి. రావు
3. డా. ము. రాధాకృష్ణ శర్మ
4. డా. కె. వేంకట రామయ్య
5. డా. వి. యల్. యన్. భీమశంకరం
6. అకాడమీ కార్యదర్శి శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావు : కన్వీనరు
7. శ్రీ నే శ్రీ. కృష్ణమూర్తి (కంపైలర్)

వారు కలసికొని, ప్రథమ సంపుటములో మానవిక (Humanities) శాస్త్రముల గురించి, రెండవ సంపుటములో విజ్ఞాన (Sciences) శాస్త్రములగురించి, వ్యాసానికలు చేర్చబడినవి.

అధునాదికమైన (Encyclopaedia Britanica) లో పూర్వము కూర్చినట్లు విషయములను, అకారాది వర్ణక్రమములో ప్రదర్శింపక, ఆధునిక, మానవిక, విజ్ఞానశాస్త్రముల, వివిధ విషయములుగా, వర్గీకరించి, ఆయా విషయములపై నిపుణుల సాయంతో వ్యాసములను సేకరించి, ప్రచురించింది. ఇదే మార్గం మా అకాడమీ అనుసరించింది.

ప్రథమ సంపుటము 19 పర్వాలుగా విభజింప బడింది. జాతీయ చిహ్నాలు, జాతీయ గీతాలతో ప్రారంభమై మన దేశాన్ని, భారత రాజ్యాంగము, దేశరక్షణ, దేశ ఆర్థిక విధానము, సాంఘిక శాస్త్రము, పౌర శాస్త్రము, రాజనీతి శాస్త్రము, పాలనా శాస్త్రము, మానవ శాస్త్రము, మానసిక శాస్త్రము, విద్య, తెలుగులిపి, భాష, తెలుగు సాహిత్యము, కళలు, పురావస్తు శాస్త్రము, వేదాంతము, ఆకాశవాణి, పత్రికలు, వైభవంతో వెలిగిన వరనగరములు (21) మనతో జీవించి ప్రఖ్యాతి గణించిన పెద్దల జీవితముల గూర్చి, ఇందు స్థూలంగా చేర్చబడినవి (౯౩).

ఈ సంపుటాన్ని చదివిన విద్యార్థికి మానసిక ప్రవృత్తి, జ్ఞానార్జన, లౌకిక జ్ఞానము, వృద్ధి అవుతుందని నాకు పూర్తి నమ్మకం ఉంది. ఇట్లు నెరవేరిన యెడల మనదేశ సౌభాగ్యం ఉన్నతస్థాయి నందుకొంటుంది.

నేటి యువకులు సర్వవిషయముల గూర్చి తెలిసికొని, భావి పౌరులై దేశాన్ని సుమార్గములలో నడిపించ గలరని నా విశ్వాసం. విద్యార్థి చదువరులను, నేను ఆహ్వానిస్తున్నాను; ఈగ్రంథాన్ని చదివి, జ్ఞానార్జనలో ఔత్సాహికులు కండని. వారందరికి నాఆశీస్సులు, ఆశీర్వాదములు. పెద్దలందరు తథాస్తు అందురుగాక!

ఈ సాహిత్య కృషిని కార్యసాధన మార్గంలో నడపిన కర్ణధారి శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావు. వారి పర్యవేక్షణలో సుగమంగా సాగింది— ఈ సంపుటి ఆవిష్కరణం'

అనేక నిపుణులు వారికి ఇచ్చిన విషయములపై, సొగసైన వ్యాసాలు వ్రాసి పంపినారు. వారికి మా ధన్యవాదాలు. సంపాదక వర్గం వ్యాసాలకూర్చి రమ్యతరంగా ప్రచురణ యోగ్యం చేసినందుకు ఆ సంపాదకులకు నా కృతజ్ఞతలు.

ఈ సంపుటాన్ని సొగసుగా ముద్రించిన శివాజీ ప్రెస్‌వారికి, నా ధన్యవాదాలు.

16-2-76
నెల్లూరు

బెజవాడ గోపాలరెడ్డి
అధ్యక్షులు
ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ
హైదరాబాద్.

List of (Reference) Books & Acknowledgements

1. National Biographics, by S. P. Sen, Institute of Historical, Studies 1974.
2. Encyclopaedia, Britanica-1966.
3. Personalities by C. P. Ramaswamy Iyer.
4 Early History of Deccan. Yazdani. 2 Volumes.
5. Simhapuri Mandala Sarvasvam 1962, Nellore Zilla Parishad.
6 Toru Dutt, Sen Gupta, Central Sahitya Akademi.
7. Grace Abiding, Dr. Raghupathi Venkataratnam Naidu, Commemoration Volume.
8. Buddhism. Rahul Samkrtyayan, and others, People Publishing House.
9. Life and Teaching of Sri Ramanuja, by C. S. Srinivasa Chary 1908.
10. Message of the Upanishads, by Swami Ranganadhanada, Bharatiya Vidya Bhavan.
11. Sarojini Naidu, by Padmasree Sen Guptas, Asia Publishing House.
12. Lives of the Great, by C. A Kincaid.
13. Festivals (Telugu) by Tirumala Ramachandra.
14. Festivals (Telugu) Suravaram Pratapa Reddy.
15. Sri Aravinda (Telugu)
16. Vivekananda, Rock Memorial Commemoration Volume, Contribution of India to World Culture Madras.
17. Indian Railways, 100 Years. (1853 to 1953) Ministry of Railways.
18. Railways Since Independence
19 Departed Glory, by Arthur R. Slater 1937.
20. An Industrial Scientist , by N. Perumal, Life Book Depot, Coimbatore 1974
21. J. N. Tata, P. R. Haris, Blackers 1958.
22. Rajendraprasad, by Kewal & Punjabi, Macmillan 1960.
23. Dadabhai Naoroji, R. P. Masani, George Allen-1939.
24. B. G. Tilak. T. V, Parvati, Navajivan Publications.
25. B. G. Tilak, P. Pradhan, A. K. Bhagavat.
26. Gokhale, D. B. Mathur, Manakbalan, Bombay 1956.
27. Essays in Telugu, Dasu Vaman Rao,
28. Bharat Visya Arvacina Charitra, Kosh. Pune 1946.
29. India 1973.
30. India 1975.

31. M. Visvesvariah, Birth Centenary Commemoration Volume 1960 Bangalore.
32. Maha Bharata, Sanskrit & Telugu.
33. Chakra Dhwaja, Aggrawallah.
34. The World Mark, Encyclopaedia of the Nations.
35. India at a Glance.
36. Bharata's Natya Sastra-Chowkhamba, Varanasi.
37. The Sikhs, John Clarke, Archer,
American Oriental Society Volume 67 (one review by Dr. A. K. C.)
38. My Reminiscences (Sardar Patel) V. Shankar.
39. Indian Chronology.

Periodicals

1. Indian Express, 16–4–1975.
2. Indian Express, 16–3–1976.
3. Andhra Jyoti. 27–12–1968.
4. Andhra Prabha. K. Narayana Murthy.
5. Andhra Prabha, Weekly 6–12–1967.
6. Life. 4– 4–1955.
7. ,, 16– 5–1955.
8. ,, 8- 8-1955.
9. ,, 7–10–1955.
10. ,, 6– 2–1956.
11. Span XV. No, 7. Agust 1974
12. Bharati 1936. Oct. P. 574.
13. A. Pr. Silver Jubilee, August 1972
14. Bharati 1958. December, P. 91.

The following scholars were kind enough to send information :

1. Brahma Sri A. V. Visvanath Soutulu, Nellore.
2. N. S. Sundareswara Rao, Nallakunta, Hyderabad.
3. Sriman K. S. Ramanujachari, Nellore.
4. Dr. A. Nagabhushana Rao, Jagityala.
5. Dr. P. Sriramachandrudu.
6. Bhikku Maha Bodhi Society. Madras.
7. Dr. R. Subramanyam, Guntur.
8. Sri B. Madhava Rao, Madanapalli.
9. Sarvasri
   - (i) Lakshminarasimha Prasanna
   - (ii) Sriman K. Gopalan, Chittoor.
   - (iii) A. Bhaskara Rao, Libarian, Legislative Assembly AP.
   - (iv) R. N. Sarma, Asst. Secy. Legislative Assembly A.P.

విజ్ఞానదీపిక (1) యందు వ్యాసములు వ్రాసి పంపినవారి, ఈసాహిత్య యత్నమునకు దోహదము చేసినవారి గూర్చి క్లుప్తముగ వ్రాయడమైనది.

1. అవధాని (పి. యస్. ఆర్.)

జననము : 13-7-1921

గణిత శాస్త్రంలో, మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయ పట్టభద్రులు. జనాభా లెక్కల కార్యాలయంలో డెప్యూటీ డైరెక్టరు. జనాభా విషయములందు నిష్ణాతులు. (పే. 90).

2. ఆచార్య : కె. ఆర్.

జననము : జూలై 1934

M, A. ఉపన్యాసకులు. రాజనీతి శాస్త్రమును గూర్చిన బి. యే. పాఠ్యగ్రంథము తదితర గ్రంథ రాజములు వీరిరచనలు.

I. C. S. R. 1971-72 నకు డెప్యుటేషన్‌పై పంపబడిరి.

జవ్హార్‌లాల్‌నెహ్రూ విశ్వవిద్యాలయమున పరిశోధనల, పర్యవేక్షకులు. (పే. 319, 321)

3. శ్రీ ఆదిశేషయ్య కొలనుకుదురు

జననము : 22-9-1932.

M. A. (Pol. Sc.) ఉస్మానియా M. A. (&c) ఉత్కల్.

ప్రస్తుతం తెలుగుఅకాడమిలో రిసర్చిఅసిస్టెంటు, బహుగ్రంథ రచయిత. అనేక పుస్తకముల సమీక్షించిరి. పత్రికలకు పరిశోధనవ్యాసములు వ్రాసిరి. (పే. 69, 214, 280, 285, 289)

4. సౌభాగ్యవతి కమల, రఘుపతిరావు కొరిడె

జననము : 3-6-1939.

వనపర్తి, మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా.

యం. ఏ. (సంస్కృతం) సీనియర్ డిప్లమా. భాషాశాస్త్రము 1953-1962 సీనియర్ డిప్లొమా. జర్మన్‌భాష. నిజాం కళాశాలలో సంస్కృత ఉపన్యాసకురాలు. సంస్కృత నాటక ప్రయోక్త్రి. సభల గోష్ఠుల సమావేశ కర్త్రి. వ్యాసకర్త్రి-భారతి ఇత్యాది మాసపత్రికలు. ప్రాకృతభాషా సాహిత్య పరిశోధకురాలు.

భాషలు : హిందీ, మరాటీ. (పే. 364)

5. డా. కమల నాథన్ కె.

జననము : 1-7-1923.

M. A; M. Litt. & Ph. D. ఆచార్యులు : శ్రీ వేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయమున రాజనీతి శాస్త్రము. ప్రభుత్వపాలన శాస్త్రమున ప్రధాన ఉపన్యాసకులు.

తెలుగు అకడమీ ప్రచురణలు. (పే. 308)

6. శ్రీ కృష్ణ కె. యస్.

జననము : 1930 (రాజమండ్రి)

1950-53 బి. ఏ. ఆనర్సు (ఆంధ్ర) అనకాపల్లి కాలేజీ ఉపన్యాసకులు. కాశింకోట, ఉమ్మలడ గ్రామాల అన్వేషించి ఆర్థిక, సాంఘిక పర్యవేక్షణ సల్పిరి. ప్రభుత్వ విత్తమను ఆంగ్ల గ్రంథమును (by Musgrave) తెనిగించిరి. విద్యార్థుల శ్రమదానముతో విద్యానికేతనమును నిర్మించిరి. వృద్ధులకు విద్యాభ్యాసము సల్పిరి. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయములో అర్థశాస్త్రమున పరిశోధకులుగా ఉన్నారు. (పే. 159).

7. శ్రీ కృష్ణమూర్తి (నే. శ్రీ)

జననము : 16-4-1910

MA; B.L

విజ్ఞాన దీపిక కంపైలర్.

Andhra Dance Sculpture అను ఆంగ్ల గ్రంథమును వ్రాసిరి : ఆం.ప్ర. లలితకళా అకడమీ ప్రచురణ. (పేజీ. 3, 5, 6, 10, 12, 22, 187, 311, 510, 524, 544, 563-577, 580-626, 630-636., 639-669.

తెనుగు సేత : 65, 75, 79, 212, 255; 343.

8. డా. గోపాల కృష్ణారావు కె.

జననము : **24-2-1926**

సంగారెడ్డి, మెదక్ జిల్లా,

M. A. (1949) Ph.D. 1965

తెలుగు శాఖలో రీడరు. Ph. D. సిద్ధాంత వ్యాసము; తెలుగు శతక సాహిత్యము - పరిశోధనా వ్యాసములు, బహుళములు, రచనలు పెక్కులు. (పే. 395).

9. డా. గోపాలరెడ్డి బెజవాడ

జననము : **5-8-1907.**

బుచ్చిరెడ్డిపాళెం, నెల్లూరుజిల్లా,

సాకిన్ సుదర్శన మహల్, నెల్లూరు 3.

1921-1924 ఆంధ్రజాతీయకళాశాల, బందరు.

1924-1927 విశ్వభారతి, మద్రాసు ప్రభుత్వ లోకల్‌బోర్డ్, ఆర్థిక కేంద్రమంత్రి. యు. పి. గవర్నరు 1967-1972.

1930 నుండి స్వతంత్రపోరాటమున పాల్గొనెను.

1951 - 1957 ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము, ప్రోఛాన్సలర్.

రచనలు : రవీంద్రులవి కొన్ని. నాటికలు, ఖండకావ్యములు, తెనుగున రచించిరి. ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీకి 1957 నుండి అధ్యక్షులు. (పే. 627.)

10. శ్రీ చిన సత్యనారాయణ, నూకల

జననము : **4-8-1927.**

గాంధర్వ విద్యను ప్రఖ్యాత బాల మురళీ కృష్ణ తండ్రిగారివద్ద నభ్యసించెను. తరువాత విజయనగర సంస్థాన సంగీత కళాశాలలో సంగీత కళను నేర్చెను. ఈ కళలో ఉన్నత విద్యను డా. శ్రీపాద పినాక పాణిగారివద్ద నేర్చెను. పసిడి పతకముచే బహూకరింపబడిరి. అఖిల భారత సంగీత పోటీలలో, విజయనగర సంగీత కళాశాలలో ఆచార్యులుగా నుండిరి. భారత జాతీయ సంగీత నాటకములకు గాంధర్వ కళా ప్రయోక్తగ నుండెను. కీర్తనల వ్రాసిరి. గాయక భూషణ, గాయకరత్న బిరుదులచే అలంకారితులు. (2 పే. చూ. 10)

శృంగేరీ పీఠాధిపతులైన జగద్గురు శంకరాచార్యుల ఆశీర్వాదములు బడసిన సంగీత కళాకారులు నేడు సికింద్రాబాద్ ప్రభుత్వ సంగీత కళాశాల అధ్యక్షులుగా ఉన్నారు. (పేజీ. 496)

11. శ్రీ. టి. జగన్మోహనరావు.

జననము : **30-1-1922**

M. A. సాయంకాల కళాశాల హైదరాబాద్‌లో రీడరు. అర్థశాస్త్రము, గ్రంథ రచనలు సాగించిరి. తెలుగు అకాడమీ వారి బి. ఏ, తదితర పాఠ్య గ్రంధముల తెనుగున వ్రాసిరి.

(పే. 104, 109, 111, 115,)

12. డా॥ జోగారావు. యస్వీ.

జననము : **2-10-1928**

యం. ఏ. (ఫస్టక్లాసు) Ph. D.

పి. జి. సెంటర్, గుంటూరులో తెనుగు శాఖ ప్రధానాచార్యులు.

1959 సిద్ధాంత వ్యాసమునకు సర్ రఘుపతి వెంకటరత్నం పరిశోధన పతక బహుమానితులు;

గ్రంథములు 15; 10 గ్రంథముల ప్రకటించిరి. లెనిన్‌గ్రాడ్ విశ్వవిద్యాలయమున 1965-1967లో ఆచార్యులుగా ఉండిరి.

U. K, USA; పర్యటించిరి.

1970 ఆం. ప్ర. సంగీత నాటక అకాడమీచే గౌరవింపబడిరి. (పే. 432)

13. డా॥ తిరుపతి నాయుడు. వి.

జననము : **20-8-1935**

బంగారుపేట. శ్రీకాకుళం జిల్లా

యం. ఏ. అర్థశాస్త్రము, ఆంధ్ర. 1956 యం. ఏ. అర్థశాస్త్రము; సాంఖ్యక శాస్త్రము, 1958, Delhi School of Economics - దేహళి (ఢిల్లీ) విశ్వవిద్యాలయము Ph. D. (అర్థశాస్త్రము) శ్రీవేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయము.

బి. ఏ,కు పాఠ్యగ్రంథము వ్రాసిరి (తెలుగు అకాడమీ) (పే. 192)

14 శ్రీ. తిరుపతిరెడ్డి, కురుగంటి

జననము : 20-6-1921

ఇంటర్మీడియట్, ఆయుర్వేద భిషక్, Asst Divisinal Manager the United, Life Assurance

పత్రికలకు, సాహిత్య, ఆయుర్వేద విషయములపై వ్యాసరచనలు గావించిరి. ఆం. ప్ర. సాహిత్య అకాడమీ సభ్యులు (1969-74) గ్రంథాలయ సంస్థలకు ఎనలేని సేవ చేసిరి. (పే 251)

15. శ్రీ నరసింహమూర్తి, తల్లాప్రగడ,

జననము : 30-7-1934

వేదాంత, మానసిక శాస్త్రమందు, సాంఘిక శాస్త్రములందు యం. ఏ. ఉన్యాసకులు, పరిశోధనా వ్యాసము లనేకములు రచించిరి. చిరు సిద్ధాంత వ్యాసమును వ్రాయుచున్నారు.

మానవుడు - సామాజిక పరివర్తన అను గ్రంథమునకు జాయింటు కర్త. ఆకాశవాణి ఉపన్యాసములు బహుళములు. (పే 241)

16. శ్రీ నరోత్తమరెడ్డి, నూకల

జననము : 27-3-1921

M. A. ఆంధ్రప్రదేశ్ లలిత కళా అకాడమీ అధ్యక్షులు.

గోల్కొండ పత్రిక సంపాదకులు. (1948-1968)

రాజ్యసభ సభ్యులు. 1956-1960 మరియు 1962 - 1968.

1960 ఆంధ్రప్రదేశ్ కాంగ్రెసు కమిటీ అధ్యక్షులు.

1957 హైదరాబాద్ ప్రదేశ్ కాంగ్రెసు అధ్యక్షులు.

విజ్ఞాన దీపిక సంపాదక వర్గమునకు అధ్యక్షులు.

17. డా॥ నాగభూషణ శర్మ. గొల్లపల్లి.

జననము : 15-7-1920

M.A. (మద్రాసు) Ph.D. **1963** (పునహ) సిద్ధాంత వ్యాసము Harold Laski రాజనీతిజ్ఞత.

అరవిందుల దర్శనము గూర్చి గ్రంథమును రచించిరి. రాజనీతి శాస్త్రముపై పరిశోధనా వ్యాసములు పెక్కుగా రచించిరి.

తెనుగున వ్యాఖ్యాన సహితముగ సొక్రటీస్ గూర్చి వ్రాసిరి. (పే. 300)

18. డా. ప్రసాదరావు బి.

జననము : 10-8-1932

యం. ఏ; యం. ఏ. (ఆనర్స్)

(ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం) పి. హెచ్. డి. ఎకనామిక్స్.

ఓహియో స్టేట్ యునివర్సిటీ U.S.A.

ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయంలో రీడరు.

అర్థశాస్త్రము; సహకార (Applied Economics) అనువర్తిత అర్థశాస్త్రము.

Selected for Fullbright Fellowship in 1967 to go to U. S. A. for PhD in Economics (1967-'70)

ఇతర రచనలు :

1. Implementation of Land Reports in Andhra Pradesh in 1969, with Prof : C. Parthasarathy.
2. The Economics of Agricaltural Credit use in Southern Brazil 1973.

తెనుగున (తెలుగు అకడమీ) గ్రంథములు.

3. వ్యవసాయ అర్థశాస్త్రము - పాఠ్యగ్రంథము. 1972.
4. సహకారము : (Theory 1973)
5 అనేక పరిశోధన వ్యాసములు.
పే. 124, 237

19. శ్రీ ఓ. పుల్లారెడ్డి I. C. S.

జననము : **11-7-1902**

MA, మద్రాసు క్రిస్టియన్ కాలేజి I. C. S.

ఆంధ్ర వ్యవసాయ, విశ్వవిద్యాలయముల ఉపాధ్యక్షులు.

కేంద్రప్రభుత్వమున రక్షణశాఖ, కార్యదర్శిగా నుండి, ప్రభుత్వమున ఉన్నతోద్యోగులుగా నుండిరి.

చదువరి. ప్రభుత్వ, స్థానికసంస్థలకు కర్ణధారిగా యుండి సుమార్గమున నడపించిరి. (పే. 75)

20. డా. భీమసేన్ నిర్మల్

జననము : **30-11-1930** ;

MA. Ph.D. MA (తెలుగు) సాహిత్యరత్న. సిద్ధాంత వ్యాసము. తెలుగు భాష హిందీ నాటక.

ఉత్తరప్రదేశ్ ప్రభుత్వ పారితోష గృహీత, హిందీ గ్రంథముల తెనిగించిరి. (పే. 393)

21. డా. శ్రీ మాధవశర్మ, పాటిబండ

జననము : **15-7-1911**

M. A. పట్టభద్రులు

విజయవాడ, హైదరాబాదులో తెనుగు శాఖలో రీడరుగా పనిచేసిరి. ప్రస్తుతం విజయనగర కాలేజీ ఆఫ్ కామర్స్ ప్రిన్సిపాల్.

తెనుగు లిరిక్సు, చందోశిల్పములపై సిద్ధాంత వ్యాసము రచించిరి.

సిద్ధాంత వ్యాసముల కొరకై పరిశోధన చేయు ఛాత్రులకు మార్గదర్శిగాయున్నారు. చారుని, గిరికా పెండ్లి, రాజశిల్పి (పారితోషక మార్జించినవి) అనేక సంస్కృత గ్రంథములను ఆంధ్రీకరించిరి.

ఉషస్సు (1934-35), వీణ (1935-38) బాలప్రభ (1953-54) పత్రికలకు సంపాదకులుగా ఉండిరి (పే. 419)

22 మూర్తి ఎ. ఆర్. కె.

జననము : **15-7-1935**

M A. నాగపూర్, 1959 Ph.D ఉస్మానియా 1969 సిద్ధాంత వ్యాసము. Tribal Economy in Andhra Agency.

ప్రస్తుతము తెలుగు అకడమీలో పరిశోధనా, ఆఫీసరుగా యున్నారు.

భారతి, ప్రసారత, తదితర ప్రఖ్యాత ఆంగ్ల పత్రికలలో పరిశోధనా వ్యాసాలు వ్రాసిరి.

తెలుగు అకడమీవారి 'తెలుగు' పత్రిక సంపాదక వర్గమందున్నారు. (పే. 201; 330).

23. శ్రీ మూర్తి బి. యల్. ఆర్. కె.

జననము : **1-7-1942**

M. A. (అర్థశాస్త్రము) ఆంధ్ర, హిందీ మహా విద్యాలయంలో ఉపన్యాసకులు, పరిశోధన సల్పు చున్నారు. (పే. 99, 139, 148, 166, 182)

24. డా॥ సౌభాగ్యవతి యశోదారెడ్డి, తిరుమల రెడ్డి. పి.

జననము : **8-8-1929**

MA. Ph.D. తెలుగులో రీడరు—ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయము.

తెలుగులో హరివంశములు వీరి సిద్ధాంత వ్యాసము. ఇతర రచనలు - పారిజాతాపహరణ పర్యాలోచనము, ఎఱ్ఱాప్రగడ, మాఊరి ముచ్చట్లు, ఆంధ్ర సాహిత్య వికాసము, నేమాని భైరవ కవి. (పే. 388)

25. శ్రీ యాదగిరి రెడ్డి యన్.

జననము : 16-11-1935

వేదాంతము, మానసిక శాస్త్రములందు M.A. పట్టభద్రులు. PhD. డిగ్రీని సంపాదించిరి.

వింశతికి మించిన పరిశోధన వ్యాసములు తెనుగు సాహిత్యమునను రచనలు సాగించిన దిట్ట. 'నయగారా' పత్రికలలో వీరి కథలు ప్రచురింప బడినవి. ఉస్మానియాలో రీడరుగా ఉన్నారు. (పే. 335.)

26 ఆచార్య రంగారావు కె.

జననము : 1933

Ph.D. మిచిగన్ (U. S. A.) సాంఘిక శాస్త్రము. సంఘసేవ, శాఖ ప్రధానాచార్యులు - ఉస్మానియా. గ్రంథము, పరిశోధనా వ్యాసములు.

Member, Managing Committee of the Indian Sociological Association.

(పే. 221)

27. శ్రీ రంగారావ్ యస్. పి.

జననము : 12-6-1932

MA. Ll. B, Ph. D.

రీడరు : పరిపాలనాశాస్త్ర శాఖ, ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయము. 16 సం. నుండి ఉపాధ్యాయులుగా ఉన్నారు. పరిశోధనలుసల్పి, సిద్ధాంత వ్యాసములు ప్రచురించిరి-స్థానిక ప్రభుత్వములు. పారితోషిక గృహీతలు, పంచాయతీ రాజ్యమును గూర్చి వ్రాసిరి. (పే. 326)

28. శ్రీ రాజగోపాల్ యం.వి.

జననము : 18-4-1918

M.A. (Cantab) IAS

మైసూరు మహారాజ కాలేజీలో విద్యాభ్యాసము. తదుపరి కేంబ్రిడ్జి ట్రినిటీ కాలేజీలో చదివిరి. I.A.S. అయిరి. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ విద్యాశాఖ కార్యదర్శిగా ఉండిరి.. జ. నె. విశ్వవిద్యాలయ ఉపాధ్యక్షులుగా ఉన్నారు. (పే. 343)

29. శ్రీ రాజారావు పి

జననము : 10-6-1930

M. A. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం. కాకినాడ. పి. ఆర్. కాలేజి. అర్థశాస్త్ర శాఖ ప్రధాన ఉపాధ్యాయులు.

తెనుగున :- అంతర్జాతీయ ఆర్థిక శాస్త్రము. చెల్లింపుల సిద్ధాంత విధానాలు;

అనువాదాలు :- తెలుగు అకడమీ వారి పర్యవేక్షణలో. పూర్వం ఇతర కాలేజిలలో పనిచేసిరి.

(పే. 183)

30. డా॥ రాధాకృష్ణ బి.

జననము : 3-5-1932

M. A., Ph. D.

15 సం. B. A. విద్యార్థులకు, ఉపన్యాసకులు. తెనుగు భాషకు చేరిన ఉపభాషల గూర్చిన వ్యాసరాజముల వ్రాసిరి.

1958-60 భారత కేంద్ర ప్రభుత్వ. స్కాలర్ షిప్‌బడసి, ఉపభాషల నిఘంటువు (సం. IV) నకు సంపాదకులుగా నుండిరి. (పే. 352)

31. డా॥ రాధాకృష్ణ శర్మ, చల్లా

జననము : 6-1-1929

MA. M. Lit Ph. D.

ప్రాంతీయ కార్యదర్శి. కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ, దక్షిణ ప్రాంతీయ కార్యాలయం. మదరాసు, తెలుగు, తమిళం, ఇంగ్లీషు, బహుళంగా వ్యాసాలు. విమర్శలు, జీవిత చరిత్రలు, నాటకాలు, తదితర సాహిత్య ప్రక్రియలు రచన చేశారు.

వీరి Ph. D. సిద్ధాంత వ్యాసం-తెలుగు, తమిళంలో రామాయణాలు.

వీరు తెలుగువారయ్యు, తమిళంలో గ్రంథం రచించారు. దాని పేరు "ఆయిరం తవైనాగం' (నవల). (పే. 405)

32. డా॥ రాధాకృష్ణ శర్మ యం.

జననము : 27-5-1933

యం. ఏ. (మద్రాసు) Ph. D. (ఉస్మానియా) ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ చరిత్ర. శాఖలో రీడరు.

పరిశోధన గ్రంథములు.

1. తెలంగాణా దేవళములు.

2. శ్రీశైలప్రాంత దేవళముల రక్షణ ప్రభుత్వ కళాశాలలలో ఉపన్యాసకులు విశ్వవిద్యాలయములో 21 సం. ఉపన్యాసకులు. విజ్ఞానదీపిక I. సంపాదకులు (పే. 35, 489)

33. రామకృష్ణ జనమంచి

జననము : 30-11-1917

M.A; B.Ed. (ఆంధ్ర)

ఆకాశవాణి (A. I. R.) లో ప్రోగ్రాము ఎగ్జిక్యూటివ్.

పండిత కవి కుటుంబమునకు చెందినవారు. చిట్టి కథలు, నవలలు, మొదలగునవి. సాహిత్యరచనలు కావించిరి. బహుగ్రంథ కర్త. (పే. 538).

34. శ్రీ నటరాజ రామకృష్ణ

జననము : 21-3-1933

ప్రాగ్ద్వీపులందలి బాలీయందు జననము. నృత్య నికేతనమునకు డైరెక్టరు, పేరిణి శివతాండ ప్రయోక్త. నాట్య, నృత్యములగూర్చి 30 పైగా గ్రంథముల వ్రాసిరి. 'నటరాజ' వీరి బిరుదము. భారత నృత్యమునకు సేవచేయుటయే. వీరి జీవిత లక్ష్యము. (పే. 480).

35. డా. రామకృష్ణారావు బులుసు బి. ఆర్. కె. రావు.

జననము : 15-7-1925 ;

MA. Ll.B., PhD. సిద్ధాంత వ్యాసము మధ్యప్రదేశ్ మండలి బొగ్గుగనుల శ్రామిక పరిస్థితుల గూర్చి,

ఆర్థికశాస్త్ర సంబంధమైన అనేక విషయములపై గ్రంథములు వ్రాసిరి.

పరిశోధనాత్మకమైన వ్యాసరాజములు పెక్కులు. "నర్వోదయ" (తెనుగువార పత్రిక) 1948 - 1949 - సంపాదకులు.

యువకుల, విద్యార్థుల, కాంగ్రెసు నందు నాయకులు. (పే. 170).

36. శ్రీ రామచంద్ర తిరుమల

జననము : 17-6-1913. కమలాపురం, బళ్ళారిజిల్లా

విద్వాన్, సాహిత్య శిరోమణి, ఆయుర్వేద భూషణ, హిందీ ప్రభాకర, ఫీచర్ రైటర్, ఆంధ్ర పత్రిక, పరిశోధన సంపాదకులు, బహుభాషావేత్త. రచనలు మనలిపి పుట్టుపూర్వోత్తరాలు, నుడి, నానుడి, సాహితీ సుగతుని స్వగతం, మరవురాని మనీషి; గాథా సప్తసతిలో తెలుగుపదాలు; లలిత విస్తరం, 1970, సాహిత్య అకాడమీ బహుమతి. గ్రహీత, 1075. ప్రపంచ తెలుగు మహాసభా సమ్మానితుడు, త్రిభాషా నిఘంటువు సంపాదకులు; ఆంగ్ల, సంస్కృత, ప్రాకృత, కన్నడ, హిందీ, తమిళ భాషలనుండి గ్రంథముల అనువాదకులు. మహాత్ముని దూత, 20 వ శతాబ్దిలో అమెరికాలో మతము. బృహత్కథా మంజరి; శాంతల మరల సేద్యానికి, మహాత్ముని కారావాస చరిత్ర బహు గ్రంథ సమీక్షకులు. రాజాజీ కథలు : శతాధిక వ్యాసకర్త స్వాతంత్ర్య యోధులు (1932) కారా

గార వాసము. సంస్కృత పండితులలో స్వాతంత్ర్యోద్యమములో కారాగారశిక్ష అనుభవించినకొలది మందిలో ఒకరు (పే. 358, 400)

37. డా: రామరాజు బి.

జననము : 16-4-1925. దేవనూరు. వరంగల్ జిల్లా.

M A.; Ph. D., M. A. (సంస్కృతం) ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయంలో తెలుగుశాఖ అధ్యక్షులు.

తెనుగు జానపదవాఙ్మయమును గూర్చి సిద్ధాంత వ్యాసరచన.

పరిశోధనాత్మకమైన గ్రంథములు, వ్యాసములు తెనుగు, సంస్కృతమున వ్రాత ప్రతుల ప్రచురణ. పరిశోధన పండితుల పర్యవేక్షణ. (పే. 437)

38. శ్రీ రామానుజరావు (దేవులపల్లి)

జననము : 25-8-1917

జన్మ స్థానము. వరంగల్. బి. ఏ., లా పట్ట భద్రులు.

సాంఘిక, సాహిత్యములందు కృషిచేయుటను వీరు స్వధర్మముగా స్వీకరించిరి. సాహిత్య సంస్థ లగు, ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు, ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీలను, పెంపొందచేసి, తెలుగు వారికి సాటిలేని సేవచేసిరి. అకాడమీ నౌకకు తన పర్యవేక్షణలో కర్ణధారిత్వము చేబూని నడుపు చున్నారు.

తెలంగాణాలో, నైజాముపాలన జరుగునప్పుడు, రాజకీయంగా ప్రజాసేవచేసి, ప్రజలకు స్వాతంత్ర్య ప్రాప్తిని చేకూర్చుటకు దేశసేవ చేసిన వారిలో వీరొక్కరు. తరువాత విశాలాంధ్రోద్యమమునకై పాటుపడిన దేశసేవకులు.

'శోభ' అను మాసపత్రికను, 'గోల్కొండ' దినపత్రికను నడిపిరి, రచయిత, తెలుగు దేశమున వీరికి పరిచయముగాని కవి, పండి తుడు, రచయిత ఉండడు.

వీరి రచనలు :

1. తెలంగాణాలో జాతీయోద్యమము
2. తెలుగుసీమలో సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవనము
3. తలపుల దుమారము
4 సారస్వత నవనీతము
5. ఆక్స్‌ఫర్డు ఇంగ్లీషు తెలుగు బొమ్మల నిఘంటువు. (పిల్లలకు) ఇంక ఇట్టివి అనే కములు.

భారత రాజ్యసభ సభ్యులు. రాష్ట్ర గ్రంథాలయ సంస్థకు అధ్యక్షులు. ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ సిండికేటు సభ్యులుగా యుండి, పలుమారులు తాత్కాలిక ఉపాధ్యక్షులుగా ఉండిరి.

కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ కార్యవర్గ సభ్యులు. కేంద్ర విశ్వవిద్యాలయము, అంతర్జాతీయ తెలుగు ఉర్దూ ఆకాడమీ కార్యనిర్వాహక వర్గముల సభ్యులుగా నున్నారు,

39. శ్రీ రావ్ యన్. వి.

జననము : 11-11-1912.

B. Com. Hons. (లండన్) బారిష్టరు.

భారత ప్రభుత్వము తరపున దౌత్యవర్గానికి చెందియున్నారు. భారతస్వాతంత్ర్య ఆగమనమున రాయబారిగా నియోగింప బడిరి. 1948-51 ఇంగ్లండులో ట్రేడ్ కమిషనరుగా నుండిరి 1954-57 పాకిస్తాన్‌లో డెప్యూటి కమిషనరుగా నుండిరి. ఇట్లే తాన్ జానియా, తూర్పు ఆఫ్రికా మొదలగు దేశములందుండిరి. వీరి ఉద్యోగ సమయములందు ఆనేక అంతర్జాతీయ ఒడంబడికల తయారు గావించిరి. (పే. 79)

40. డా. ఆర్. వి. రావ్

జననము : 11-3-1911

M.A. (ఆంధ్ర) : B.T. (మైసూర్)
Ph.D. (నాగపూర్)

హైదరాబాదు అర్థశాస్త్ర, సాంఘికసేవ కళాశాలలో అతిథిగా ఉపన్యాసకులు, అర్థశాస్త్ర ఉపన్యాసకులుగా 25 సం. ఉండిరి.

ఆర్థికశాస్త్ర పరిశోధనా పత్రికలకు వ్యాసములు రచించిరి.

గృహపరిశ్రమల, గ్రామికోద్యమములపై గ్రంథముల వ్రాసిరి. ప్రభుత్వ పరిశ్రమల శాఖకు జాయింట్ డైరక్టరుగా నుండిరి.

వార్ధాలో గాంధీజీ సంస్థలో అనుభవము సంపాదించిరి. మహాత్మునిపై గ్రంథము వ్రాసిరి.

విజ్ఞాన దీపిక I ''సంపాదకులు''.

(పే. 31; 65; 86; 130; 136; 265; 274, 276, 541. 577, & 636).

41. శ్రీ రెడ్డి. యన్. యం.

జననము :– 2-6-1942

M.A., M.Ed. మానసిక శాస్త్ర పరిశోధన శాఖయందు పనిచేయుచున్నారు. (తెలుగు అకడమీ)

శిశుమానసిక శాస్త్రమును గూర్చి, వ్యాసములు, గ్రంథములు వ్రాసిరి.

ప్రవేటు పరిశ్రమలకు, మానసిక శాస్త్రజ్ఞులుగా సలహాల నిచ్చుచున్నారు. (పే. 338)

42. శ్రీ లక్ష్మణ సి.

జననము : 18-2-1935

MA, DPA, DFA, Ph. D.

సామాజిక శాస్త్ర శాఖాధికారి. ఉస్మానియా, విశ్వవిద్యాలయము, లక్నో విశ్వవిద్యాలయమున ఉద్యోగము చేసిరి. (పే. 227)

43. శ్రీ వినయ కుమార్ యం

జననము : 25-12-1928

1949-1951 బి. ఏ.

బొంబాయి తాతా సంస్థలో 1955-బాల నేరస్థుల గూర్చి, శిక్ష విధింపుల గూర్చి, తర్ఫీదైరి. జైళ్ల సంస్కరణ గూర్చి,పరిశోధనలుసల్పిరి. (పే.247)

44. డా॥ విఠల్ రెడ్డి కె.

జననము : 20-4-1935

M. A; B. ED: & Ph. D.

సికిందరాబాద్, ఆర్ట్సు కాలేజి అధ్యక్షులు 17 సం.ల సర్వీసు; విశ్వవిద్యాలయ, వివిధ సంస్థలలో సభ్యులు. పరిశోధన వ్యాసములు మెండుగా వ్రాసిరి.

సంగ్రహ ఆంధ్ర విజ్ఞాన కోశమున భూగోళ శాస్త్రమును గూర్చి సుమారు 30 వ్యాసానికలు వ్రాసిరి. (పే. 13)

45. శ్రీ మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావు

జననము : 15-7-1906 : విశ్వభారతి.

అంతర్జాతీయ విద్యాపరిషత్తు. శాంతినికేతన్,

కవి : ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకడమీ సభ్యుడు.

రచనలు : మధుకల కళ్యాణి కింకిణి. చిత్రాంగద పద్యకావ్యములు రవీంద్ర వ్యాసావళి, గాంధీ జీవితము, ఆకాశవాణి, ఉపన్యాసాలు.

(పే. 407)

46 శ్రీ వేంకట రంగనాథాచారి ఆత్మకూరి

జననము : 27-5-1928

M. A. (అర్థశాస్త్రము)

D. N. R. కాలేజీ, భీమవరంలో పోస్టుగ్రాడ్యుయేటు శాఖలో ఉపన్యాసకులు. పారితోషక గృహీత, బహు గ్రంథకర్త. పరిశోధన వ్యాసములు, బహుళముగా రచించిరి. (పే. 154)

47. శ్రీ వెంకట రమణారెడ్డి జి.

జననము : 23-8-1921 (మద్రాసు)

దేవి ప్రసాద్‌రాయ్ చౌచరీ వద్ద శిల్పవిద్య నేర్చెను. 1945 నుండి 5 సం.లు బొంబాయిలో వాస్తు విద్య నభ్యసించెను. 1950 సం.లో బ్రిటన్‌లో వాస్తు గూర్చిన ప్రత్యేకాంశములను తెలిసికొనెను. 1935 లో చండీగర్ నవీన పట్టణమును నిర్మించినలోకవిఖ్యాతుడైన లీ కార్బ్యుజియర్ (Le-Corbusier) తో నుండి వాస్తు నిర్మాణ పద్ధతులను అనుభవ యోగ్యములు చేసికొనెను.

ఇంగ్లాండు, మాస్కో ప్రదేశములందు వాస్తు శిల్ప కళానుభవము లార్జించుటకై వెళ్ళెను. అరలక్ష ప్రజానీకము నుండి, మూడున్నర లక్షల జనాభా గల ఆంధ్రప్రదేశ్ పట్టణములకు పునర్నిర్మాణ పథకములను సూచించిరి. వీరి అనుభవము, మన ప్రదేశమునకేగాక భారత దేశమునకే ఉపయోగ పడును. (పే. 212)

48. ఆచార్య వెంకట రంగయ్య మామిడిపూడి

జననము : 8-1-1889

MA. 1910 (మద్రాసు) అర్థశాస్త్రము. రాజనీతి శాస్త్రమందు ఆచార్యులు-25 పైగా గ్రంథ రచనలు సాగించిరి. బొంబాయి విశ్వవిద్యాలయము నందు ఆచార్యులుగా నుండిరి. భారత స్వాతంత్ర్య పోరాటమును గూర్చి 4 సంపుటములు గల గ్రంథరాజమును రచించిరి. కౌటిలీయ అర్థశాస్త్రమును తెనిగించిరి. భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమమును గూర్చి గ్రంథమును వ్రాసిరి.

విజయనగర సంస్థానమున దివాన్‌జీగా యుండిరి. (పే 41; 48)

49. డా|| వెంకటరమణ వారణాసి

జననము : 2-6-1924

M. A. (ఉస్మానియా) Ph. D. సిద్ధాంత వ్యాసము;-

భారతదేశ, అందును ముఖ్యముగా హైదరాబాదు నందు భూసంస్కరణముల గూర్చి,

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయమున రీడరు. అర్థశాస్త్రము అనేక పరిశోధన వ్యాసములు. (పే. 95)

50 డా. వెంకటాధాని దివాకర్ల MA; Ph.D.

జననము ; 1-7-1913

జగద్విఖ్యాత పండితులు. వక్తలు, బహువ్యాస, గ్రంథ, రచన కుశలురు. "మున్నూ రోజుల్లో తెలుగు" అను గ్రంథమును నవీనముగా రచించిరి. (పే. 381)

51. శ్రీ వెంకటేశ్వరరావు, కాట్రగడ్డ

జననము : 15-7-1933.

సాంఘిక సేవా విద్యాలయంలో ఉపన్యాసకులు. సాంఘిక సేవలో నిమగ్నులై అట్టి మానవ సేవ గూర్చి అధ్యయనం చేయుటకు వీలగు గ్రంథాలు వ్రాసిరి. ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో జిల్లా పరిషత్తులు, సమితులు, జరిపిన ప్రగతిని గూర్చి Ph. *D*. సిద్ధాంత వ్యాసాన్ని వ్రాయ నున్నారు. (పే. 231).

52. శ్రీ శర్మ ఆర్. యన్.

జననము : 10-5-1924.

M.A. (నాగపూర్), B.L (మద్రాసు)

A.T.M. Toast Masters International St. Am. California.

ఆంధ్రప్రదేశ్ విధానసభ, అసిస్టెంటు సెక్రటరీ, పారితోషక గ్రహీత, పరిశోధన వ్యాసములు రచించిరి. (పే. 314).

53. సౌభాగ్యవతి శ్యామలాదేవి యం.

జననము : 26-3-1924.

యం. ఏ.

Deputy Director (Tourism *Dept*)

వినోద పర్యటన (Tourism) గూర్చిన బహుళ గ్రంథ కర్త్రి.

ఆకాశవాణి ఉపన్యాసముల మెండుగా నిచ్చెను. (పే. 255).

54. డా॥ శ్రీరామచంద్రుడు పి.

జననము : **23-10-1927.**

M. A. Ph. D. (సంస్కృతం)

M. A. (ఆంగ్లము) M. A. (హిందీ)

విద్వాన్ (తెలుగు)

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ : ఇన్‌డాలజీ రీడరు.

గ్రంథాలు : అనువాదం .

1. గీతాంజలి; సుసంహత భారతము. (సంస్కృతం).
2. నాగానందము.

నాటకము, తెనుగున వ్యాఖ్యానము, లఘు సిద్ధాంత కౌముది.

సిద్ధాంత వ్యాసము : సంస్కృత అలంకారము : పండిత రాజు, రాఘవ శతకము, కుమతి శతకము. మన మతములు - సంప్రదాయములు. (పే. 368, 512)

55. శ్రీ సంజీవిదేవ్ యస్.

జననము : **3-7-1920.**

విద్యస్వయంకృషి :

ఆంధ్ర అకడమి ఆఫ్ ఆర్ట్స్.

విజయవాడ : అధ్యక్షులు.

రచనలు బహుళములు.

ఆచార్య నికలస్ రోరిక్‌తో హిమాలయములందు అనుచరులుగా యుండిరి. (పే. 485)

56. శ్రీసీతారామశర్మ, నేమాని హనుమత్

జననము : **19-8-1934.** దగ్గుపాడు,

చీరాల తాలుకా, ప్రకాశంజిల్లా.

స్థిరనివాసం నెల్లూరు.

1955 బి. ఏ., 1957 మద్రాసు యం. ఏ., రాజనీతిశాస్త్రం, చరిత్ర, ఆర్థిక శాస్త్రం.

PhD కి సిద్ధాంత వ్యాసం. "కాంగ్రెసు పార్టీ రాజకీయాలు'' తయారులో ఉన్నది.

1971. తిరుపతి విశ్వవిద్యాలయంలో రాజనీతి ఉపన్యాసకులు- పరిశోధనపై ఆధారపడిన వ్యాసములు బహుళములు. (పే. 294)

57. డా॥ డి. సుబ్బారావు

జననము : **28-10-1931.**

1957 MA (సైకాలజీ)

& 1961 MA. వేదాంతం.

1964 M.ED. Ph.D. (గుజరాత్)

D,E,T. 1974.

ప్రస్తుతం Director and Head of the Department : Adult and continuing Education Started in July 1975.

విద్యాశాస్త్రము, బాలుర మనస్తత్వ శాస్త్రమును గూర్చి, గ్రంథములు, వ్యాసములు రచించిరి. విద్య-మనస్తత్వముల గూర్చి మరొక పుస్తకము, ఉపాధ్యాయ శిక్షణా కార్యక్రమములో 16 సం.లు దీర్ఘకృషి సల్పిరి. (పే. 207)

58. డా॥ సుబ్రహ్మణ్యం జి. వి.

జననము : **1-9-1935**

తెలుగు సాహిత్యాన్ని, భాషను జీర్ణం చేసికొన్న మేథావులు - మార్కండేయ పురాణాన్ని గూర్చి, సిద్ధాంత వ్యాసము వ్రాసి పట్టభద్రులైరి. వీర రసముపై వ్రాసినవిమర్శ, వీరికి పారితోషికమును గూర్చినది. యువభారతి అను సాహిత్య సంస్థ యందు, ఉత్సాహముతో ప్రగతిని చేకూర్చిన

ముఖ్య సభ్యులు. తెనుగు, సంస్కృతములందు ఆరితేరిన చేయి. ఎలాంటి సాహిత్య వ్యవస్థకైన మతి సాచివ్యము గూర్పగల దోహద కల్పులు. (పే. 489).

59. సౌభాగ్యవతి డా॥ సుభద్రాదేవి వేమరాజు

జననము : 3-6-1926.

M. A. BEd. Ph. *D.*

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయములో, సంఖ్యాక శాస్త్ర శాఖ ముఖ్యోపన్యాసకురాలు.

1947-48 లో వార్ధాలో సేవా గ్రామాశ్రమములో అనుభవము పొందిరి. సర్వస్వములాంటి గ్రంథములకు వ్యాసములు రచించిరి. (పే. 217)

60. శ్రీ గుండేరావు హర్కారే

జననము : 13-3-1887.

బహుభాషావేత్త, నిశిత పాండిత్య వైభవముతో విరాజిల్లు జ్ఞాన వృద్ధులు. సంస్కృతం, మరాఠీ, తెలుగు, పరిషయన్, అరబ్బీలయందు నిష్ణాతులు. వసుచరిత్రను మరాఠీలోకి అనువదించిరి. (2 అధ్యాయములను)

షేక్స్పియర్ నాటకముల కొన్నింటిని ఆంగ్ల కవుల రచనలను సంస్కృతమున శ్లోకరూపమున అనువదించిరి.

విజ్ఞానేశ్వరీయమును - ఉర్దూలోనికి అనువదించిరి. పారిభాషిక పదములను విపులముగ వివరించిరి. మరాఠీ సాహిత్య చరిత్రను వ్రాసిరి,

ఇవన్నియు ఒక ఎత్తు. వీరు మహాభాష్య అష్టాధ్యాయిలకు సూచీ, యంత్రమును తయారు చేసిరి. ఈ కృషి అగ్రగణ్యమై అమూల్యమైనది. వీరు పాడ్వివాక్కులుగ ఉద్యోగము చేసిరి. మహామేధావులలో ప్రఖ్యాతి చెందినవారు. (పే. 411)

విషయసూచిక

అన్వేషణము

దేశపురోగమునకు ప్రజాప్రభుత్వములో ప్రతి పౌరుడును దేశచరిత్రను, దేశమునకు సంబంధించిన సాంఘిక, రాజకీయ, ఆర్థిక, సాంస్కృతిక మొదలగు వివరములను తెలిసికొనియుండుట అవసరము. అప్పుడే అతడు దేశసమస్యలను, అవగాహన చేసికొని వాటికి తగిన తీర్మానములను ఆలోచింపగలడు ; లేదా తీర్మానములను ముందుంచిన అర్థము చేసికొనగలడు. సమస్యలు ఇవికదా అని తెలిసికొనగలడు. ఈ అవగాహన కలుగుటకు కృషి ప్రజాప్రభుత్వములో విద్యార్థిదశ యందే ప్రారంభము కావలయును. అందుకే ఈ పుస్తకమును విద్యార్థిదశలో కొంత పక్వమేర్పడు ఇంటర్‌మీడియట్ స్థాయిని మనసులో నుంచుకొని తయారు చేయుడయినది. ఈ గ్రంథము తెలుగులో నుండుట వలన కేవలము విద్యార్థులకేగాక, ఆంగ్లభాషరాని సామాన్య పౌరులందరకును అర్థమై, ఉపయోగపడగలదు. ఈ గ్రంథము వీరందరికిని రెఫరెన్సు, (Reference) గ్రంథము కాగలదు.

భారతదేశము విశాలదేశము, విభిన్న భౌగోళిక పరిస్థితులు, రాజకీయ వాతావరణము, మతములు, ఆచారవ్యవహారములు, ప్రాంతములు, సంస్కృతులు కల దేశము. చారిత్రాత్మకముగ ఈ దేశము మిక్కిలి పురాతనమైనది మాత్రమేకాక ఒక నిరంతరాయమైన చరిత్రను కలిగి ఉన్నది. ఆధునిక ఈజిప్టుదేశము, గ్రీసుదేశము, ఈ దేశములకు వాటి ప్రాచీన చరిత్రతో సంబంధములేదని చెప్పకొనవచ్చును. కాని వేల సంవత్సరముల చరిత్ర నేటి భారతీయ జీవనమునకు, సమస్యలకు, పరిష్కారములకు ముడిపడి యున్నది. ఇది భారతదేశ ప్రత్యేకత ; ఉదాహరణమునకు కుల, మత, సమస్యలు.

స్వతంత్ర భారతదేశము విజ్ఞాన ప్రగతిని, పారిశ్రామిక అభివృద్ధిని, సాధించి నవయుగములోని ప్రపంచ నవసమాజములతో సరిసమమగుటకు కృషి చేయుచున్నది. ఇంతలో ఈ నవసమాజములకు తమ గమ్యముల గురించిన సందేహములు, విజ్ఞాన ప్రగతితోబాటు, మానవ విలువల సాధనలో తిరోగమనము, కలుగుచున్నదను, అనుమానము కలుగుచున్నది. భారతదేశము ఈ పరిస్థితులలో నవ్యతను పూర్తిగ అనుసరించుట క్షేమమా ? అవగాహనకై భారత చరిత్రను మథనముచేసి మనకు తగిన సమాజమును, వ్యవస్థలను ఏర్పరచుకొనుట వివేకమా ?

ఏదేశపరిస్థితులకు తగిన వ్యవస్థలు, సంస్థలు, ఆ దేశములో ఏర్పడవలయును. వరి పంటకు తగిన పరిస్థితులు గల క్షేత్రములో వరి పండును. భారతీయతకు తగిన సమాజ వ్యవస్థలు, సంస్థలు ఇక్కడ ఏర్పడుట భారతీయ పౌరుని ధ్యేయము. భారతీయ విదేశాంగ విధానము భారతీయతకు అనువుగ నుండవలెను.

పై విశదీకరణకు కారణము, భారతపౌరుని, భారత భావి పౌరుని బాధ్యతలను, వ్యక్తము చేయుటకు, ఈ గ్రంథము పాఠకునికి, భారతదేశమును గురించి, దేశసమస్యల గురించి, తగినన్ని వివరములను ఇచ్చి అతనిని అన్వేషణ, దర్శనము, పరిశోధనకు ఉపక్రమింప జేయునని మా ఆశయము.

అంతేకాక భారతీయ మహాపురుషుల జీవితాంశములు కూడ యువకులకు మార్గదర్శములుగ యుండుటకే యీ గ్రంథములో చేర్చియుంటిమి. వీరందరు జీవితములు మనవలె ప్రారంభించి, స్వయంకృషితో, వారి జీవితలక్ష్యములను సాధించి,

వివిధ రంగములలో ఉన్నత స్థాయిని సంపాదించి, ప్రఖ్యాతి గాంచిరి. వారందరు చిరస్మరణీయులు.

ఈ గ్రంథము అంతయు ఒకరు వ్రాసినదికాదు. వివిధ రంగములలో నిపుణులు, ఆ రంగములలో కృషిచేసినవారు. ఆయా రంగముల గురించి వ్రాసినారు. అందువలన రచనలలో వైవిధ్యము, శైలి భేదములు కనిపించును. ఈ వైవిధ్యము పాఠకులలో విషయముపట్ల ఆసక్తిని, కుతూహలమును, పెంచ గలదని మా విశ్వాసము.

—సంపాదకులు

I

1. జాతీయపతాకము

ఇంద్ర ధ్వజము, దాని ననుసరించిన ఉత్సవము, మన కావ్యములందు సూచింపబడినది. ఈ ధ్వజోత్సవము భరత నాట్య శాస్త్రమున వర్ణించబడినది. నాటక ప్రయోగ ప్రారంభమున సూత్రధారుడు, జెండా పట్టుకొని పారిపార్శ్వకుడు, రంగముపై ప్రవేశింతురు. నిర్ణీత కాల గణన మిప్పటి నుండియే, ప్రారంభమగును.(దీనినే నాళికా ప్రయోగమందురు).

దేవత లందరును కేతుమంతులు. ప్రతియొక్క దేవతయు, ధ్వజము కల్గియున్నట్లు పురాణాది గ్రంథములందు కలదు. ఇట్లే మహాభారతమున (ద్రోణ. 80-1-29, సంస్కృత) కురుక్షేత్రమున యున్న యుద్ధ వీరుల కేతనముల చిహ్నముల గూర్చి వర్ణనము కలదు. తిక్కన భారతమున విరాట పర్వమున (5-4) పార్థుడు, సారథిగా యుండి, రథస్థుడగు ఉత్తరునకు కురు వీరుల పరిచయము చేయుచు, వారి ధ్వజ చిహ్నముల గూర్చి వివరణముగా చెప్పెను. కేతనచిహ్నము ఆ వీరుని ఉత్సాహాది గుణశీలములకు ప్రతీకమని, వివరణతో తనికెళ్ల శ్రీరామమూర్తి భారతిలో వ్రాసిరి. ఇది మన సంప్రదాయము.

చరిత్ర కాలమునాటికి అశోకుని 'గౌరవా' జండా, ధర్మబోధ చేయుటకై దేశదేశములందు గురుస్థాయిలో వెలిసినది. గుప్తరాజన్యుల పతాకము గరుడధ్వజము. తరువాత ఈ భారతదేశమును పాలించిన రాజన్యు లందరికిని పతాకము లుండెను. రాణాప్రతాపుని కేతనము ఎర్రనిది. అందు సింహము యొక్క చిహ్నముండెను. ఛత్రపతి శివాజీకి ఖడ్గ ప్రతిమ కల్గిన భగవాజెండా యుండెను.

18వ. శతాబ్దిలో మన దేశమున ఆంగ్లేయుల యూనియన్ జాక్ ఎగురుట ప్రారంభ మయ్యెను.

మన స్వరాజ్య సంపాదనకు కృషి సల్పిన భారతీయులు కాలక్రమేణ, పతాక నిర్ణయమును చేసికొనిరి.

7-8-1906న కలకత్తాలో గ్రీన్ పార్కునందు, ఎరుపు, పసుపు, పసరు వర్ణములు అడ్డచారలుగల పతాకమును. మన జాతి ఆశయములను అంతరాళమున వ్యాపించునట్లు ఎగురవేసిరి. ఈ జెండాలో ఎరుపు పట్టీపై 8 పద్మములుండెను. ఇవి తెల్లగా నుండెను. పసుపు పట్టీలో ముదురు నీలి రంగులో, దేవనాగరి లిపిలో 'వందేమాతరం' అని వ్రాసి యుండెను. ఆకుపచ్చ వన్నెగల చారలో సూర్య చంద్రుల ప్రతిమలు, వాని వెంబడి పంచకోణములు గల నక్షత్రము ఉండెను. ఆధునిక యుగ ప్రారంభమున మన జాతీయ వైభవమును చాటిన దీపతాకమే.

1907 లో ఫ్రాన్సు ముఖ్యనగరమైన ప్యారీలో భారతీయులు కొందరు స్వదేశ బహిష్కారమునకు గురియై కాపురముండిరి. అందు ముఖ్యమైన వీర నారీమణి మదామ్‌కామా. వీరు భారతదేశ స్వాతం

త్ర్యేచ్ఛ దేశదేశములకు చాటుటకై పతాకమును ధ్వజారోహణము చేసిరి. 1906 నాడు, కలకత్తాలో ఆవిష్కరించిన పతాకమునకు, దీనికిని కొద్దిగ భేద మున్నది. ఎరుపు పట్టీపై పద్మము, దీనికి ముందు సప్తర్షి మండలమును సూచించు 7 నక్షత్రము లుండెను. కొంత కాలమునకు సోషలిస్టు సమావేశ మొకటి, జర్మణ్యా దేశ బెర్లిన్ నగరమున జరిగెను. అచ్చట ఈ భారతజాతి స్వరాజ్యాశయ కేతనము ఎగురవేయ బడినది.

ప్రఖ్యాతుడగు పింగళి వెంకయ్య, బందరు నివాసి, మహాత్మునికి పరిచితుడు. వారు ఇరువది పైగా పతాకములను, వివిధ భావములు స్ఫురించునట్లు తయారు చేసిరి. 1921 లో బెజవాడ (నేటి విజయవాడ) లో A. I. C. C. సమావేశము అయ్యెను. పతాక ప్రస్తావనరాగా, మహాత్ముడు వెంకయ్యతో 3 గంటల లోపుగా మన దేశ గౌరవమునకు సరిపోవు పతాకమును తయారు చేయమనగా వెంకయ్య తయారు చేసెను. అందు ఎరుపు, ఆకుపచ్చ అడ్డముగా రంగులుండెను. దీనిని మహాత్ముడు స్వీకరించి, అందుపై రెంటి రంగుల మధ్య తెలుపును, దానిపై రాట్నము, (చరఖా)ను చేర్చమనెను. ఈ పతాకమే 1947 వరకు కాంగ్రెసు పతాకముగా వర్ధిల్లెను.

స్వరాజ్య అవతరణానంతరము విజ్ఞులందరు ప్రభుత్వాధికారముతో, నేటి భారతీయ పతాకమును దిద్ది తీర్చిరి. అందుపైన కాషాయరంగు, స్ఫూర్తిని, ధైర్యమును, త్యాగమును తెలుపు వర్ణముగా స్వీకరించిరి. మధ్యనున్న తెలుపు శుద్ధసత్వ గుణమును, సత్యమును, శాంతిని స్ఫురింపచేయు వర్ణము. దీనిపైన రాట్నము బదులుగా 24 ఆకులు గల అశోకచక్రము, ముదురు నీలి రంగులో యుండును. క్రింద ఆకుపచ్చ రంగు. ఈ చక్రమును గూర్చిన వివరములు, చెప్పబడినవి.

(చూ.— భారతప్రభుత్వ చిహ్నము).

ఈ ధ్వజము 26-1-1950 నాడు భారత ప్రభుత్వము స్వీకరించినది. దీని ఉపయోగమును గూర్చి, ప్రభుత్వము Flag Code అని శాసన బద్ధముగా విధులను నిర్ణయించినది. ఆ నిర్ణయముల సారంశము క్లుప్తముగా చెప్పడమైనది.

ఈ జెండాను ఒక వ్యక్తి గౌరవానికిగా ఎగురవేయరాదు. మరే చిహ్నమును గాని దీని కంటె ఎత్తుగా ప్రదర్శింపరాదు. ఇతర ధ్వజము లన్నింటిని, మన జాతీయ పతాకమునకు ఎడమవైపుననే కొంచము క్రిందుగా ప్రదర్శింపవలెను. అనగా, అన్నింటికంటెను, భారత జాతీయ పతాకమే ఎత్తుగా నుండవలెను.

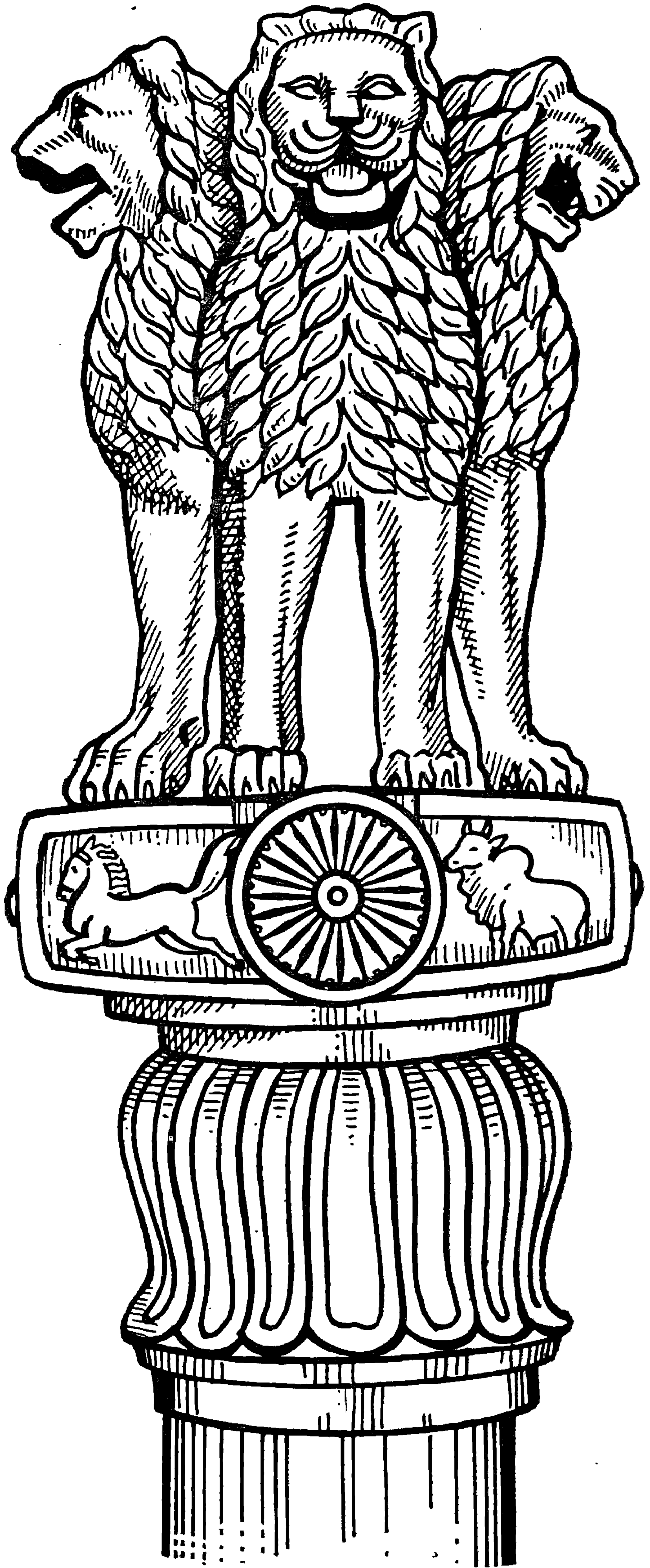
దీనిని ఎగురవేసినప్పుడు కాషాయ రంగు పైదల నుండవలెను. ఉత్సవములలో దీనిని వహించి పోవునపుడు, జండా దండమును కుడివైపుననే మోయవలెను.

ప్రభుత్వ కార్యాలయము లన్నింటిపైన ఎగురవేయవలెను. భారత 'రిపబ్లిక్' 'డే' నాడు (26 జనవరి) స్వాతంత్ర్య దినమున (15 ఆగస్టు) ప్రభుత్వము నిర్ణయించిన ఇతర పర్వదినములందు దీనిని ఎగురవేయవలెను. దీనిని వ్యాపార చిహ్నముగా ప్రభుత్వము అనుమతి లేనిదే ఉపయోగించరాదు.

ఈ పతాకము పవిత్రమైనది. సర్వమానవ ప్రపంచ శాంతి దూతవలె, ఎల్లకాలములందు స్మరింపవలసినది. సేవింప తగినది. భక్తితో, శ్రద్ధతో, దీనిని మన దేశమాత ప్రతీకముగా తలంచవలెను.

ఎప్పుడేని ప్రభుత్వము సంకట సమయమని నిర్ణయించినప్పుడు ఈ జెండాను ధ్వజమునకు మధ్య భాగమున ఆరోహింపవలెను. ఇది సంతాపసూచన.

ధ్వజము ఎగురుచు, జాతీయ గీతము పాడునప్పుడు, ప్రతి భారతీయుడును ఆ గీతము పూర్తి

సత్యమేవ జయతే

యగు వరకు నిశ్శబ్దముగా నుండి నమ్రతతో నిలుచుండవలెను.

మన పతాకము అలౌకికార్థమును స్ఫురింప చేయును. ఇట్టి ఆధ్యాత్మిక భావోపేతమైనది దక్షిణ కొరియాపతాకము.

జై భారత్.

—నే. శ్రీ. కృ.

ఉపయుక్త గ్రంథములు

1. మహాభారతము (సంస్కృతము) ద్రోణపర్వము 80-1-29
2. మహాభారతము (తెలుగు) విరాటపర్వము. 5వ. ఆశ్వాసము
3. ఆంధ్రప్రదేశ రజతోత్సవసంచిక. ఆగ:1972
4. చక్రధ్వజ (ఆంగ్లము) అగ్గర్‌వాలా
5. The Worldmark Encyclopaedia of the Nations.
6. భారతి; 1958 డిశం. పే. 91 (సం. 35 సంచిక. 12.)
7. India at a Glance.
8. 1975. India
9. Bharata's Natyasastra.

2. భారతప్రభుత్వ చిహ్నము

భారత విధాన తంత్ర నిర్ణయసభలో, ప్రభుత్వము 26-1-1950 నాడు అశోకుని కాలమునాటి, కలసిన నాల్గు సింహముల శిల్పమును, మన ప్రభుత్వ చిహ్నముగా స్వీకరించినది. ఈ శిల్ప వివరణము: ఇందు నాల్గు సింహములు సంఘటనముగా మలచబడినవి. చూపరికి మూడు మృగరాజములు మాత్రము కనబడును. ఇవి కూర్చొని, నాల్గు దిశలను సింహావలోకనము చేయుచున్నట్లుండును. సింహము, నేతృత్వమునకు ప్రతీకము. "చతుస్సాగర పర్యంతం'' అనినట్లు, ఈ నాల్గు సింహములు, నాల్గు దిక్కులను, పర్యవేక్షణ చేయుచున్నట్లుండును. పూర్వము రాజు సింహాసనము మీదనే అభిషిక్తుడై, తన పరిపాలనా వ్యవహారములను జరుపుచుండెను. సింహాసనమునకు నతులొనర్చియే దానిపై కూర్చొని రాజ్యపాలనము గావించెను. ఈ సింహ ప్రతీకము, అనాది ఆచారమును సూచించును. నాల్గు సింహములను మేళవించి, శిల్పమునందు నిరూపించుట, ఒక విశిష్టమైన కళా వైభవము;

ఈ ప్రతిమ క్రింది భాగమున చక్రము, ప్రక్కలందు గుఱ్ఱము ఎద్దు చెక్కబడియున్నవి. ఇరు కొనలయందు చక్రముల ప్రక్క భాగములు దర్శనీయములు. చక్రమునకు 24 ఆకులున్నవి. ఈ సంఖ్య, 24 తత్త్వములను హెచ్చరించును. ఈ చక్ర చిహ్నము అనేక తత్త్వముల ప్రతీకము, సర్వ జగత్సృష్టిని తెలుపు బ్రహ్మాండ చక్రము. లౌకిక ప్రపంచ వ్యవస్థను సూచించు సంసార చక్రము, మానవజీవితమును వివరించు భావచక్రము. జీవుల కర్మలను తెలుపు కర్మచక్రము. నిరంతర వర్తనా చలనము వలన కాలచక్రము, నైతిక ధర్మమును ప్రసరింపచేయునది గాన ధర్మచక్రము.

సృష్టి చలన స్పందనములకు ప్రతీక మీ చక్రము.

చక్రరూపమున మూడు భాగములు కలవు. (i) కేంద్రము– (ii) చుట్టునుండు పరిధి లేక చక్రవాలము (iii) ఆకులు లేక ఆరావలి.

ఈ 24 ఆరావలి విభిన్నముగ చక్రవాలమును కేంద్రముతో సాంగత్యము కూర్చును. ఈ రూప కల్పన విభిన్నత్వమున ఏకత్వమును దృఢపరచును. ఇంతేగాక ఐక్య, విభిన్నములు, ఒకే వ్యవస్థ యని ఈ చక్ర చిహ్నము స్థిరపరచుచున్నది. ఈ చక్రభ్రమణము మనంతము, ఇదియే సృష్టియొక్క నిరంతర స్పందనము. ప్రకృతియందలి ఋతువులును చక్రభ్రమణమును బోలి, మారుచుండును. సంసార అవ్యవధికి భ్రమణము అనంతముగ సాగుచునే యుండును. ఈ శిల్పమున ఎంతో తత్త్వము, నిబిడీకృతమై యున్నది.

ఈ చిహ్నము క్రింద దేవనగరి లిపిలో ''సత్యమేవ జయతే'' అను మహావాక్యము, మలచబడి యున్నది. జయమును ఫలముగా, పొందుటకు, మార్గము సత్య ప్రవర్తనయే, ప్రవృత్తి, నివృత్తి మార్గములు రెండును సత్యాన్వేషణ, పరముగనే జరుగవలెనని, ఈ మహావాక్యము యొక్క ధర్మబోధ. ఈ వాక్యము ఉపనిషత్తుల లోనిది.

దీని తరువాత మరి రెండు మాటలున్నవి. 'నఽనృతం' అనగా, అసత్యమెన్నడును జయమును పొందదు అని. కాని మన చిహ్నమందు ఈ మాటలు స్వీకరించలేదు. ఈ రెండు మాటల ముఖ్యార్థ మేమనగా, అనృత మార్గమవలంభించినను, జయము లోకమున ప్రాప్తించుచున్నది. కాని అది నిజమైన జయము కాదు. జయమనగా సత్యపరమైన వ్యవసాయముచే పొందదగు ఫలితము. ఇదియే ధర్మబద్ధమైనది.

భారతీయులే కాదు సర్వమానవులును, భూరి లక్ష్యముగా, స్వీకరింపదగిన మహా వాక్యమిది. మన ప్రభుత్వము ఈ ధర్మమును ప్రపంచమునకు చాటుచున్నది– నాల్గు సింహముల ఏకకంఠ గర్జనము వలె :

—నే. శ్రీ. కృ.

చూ :

చేబిరాక్ బస్తీలు : 'సాంచీ'.

References :

(1) Cakra Dhwaja : by Aggrawalah.
(2) India at a Glance.
(3) Kathopanishad.

3. భారత జాతీయ గీతము

(శంకరాభరణము : ఆదితాళము)

సరిగగ । గగగగ । గాగగ । రిగమా ।
1 జనగణ । మనఅధి । నాయక । జయహే
గాగగ । రిరిరి । నిరిసా । ; సస
2 భారత । భాగ్యవి । ధా.తా । ; పం
పాపప । , పపమ² । పాపప । మ²దపా
3 జాబసిం । , ధుగుజ । రాఠ్మ । రాఠా
మామమ । మామగ । రిమగా । ; ; ।
4 ద్రావిడ । ఉత్కళ । వంగా । . .
గాగగ । గాగరి । పపపా । మామా ।
5 వింధ్యహి । మాచల । యమునా । గంగా
గాగగ । రిరిరిరి । నిరిసా । ; ; ।
6 ఉచ్ఛల । జలధిత । రం . గా । . .
సరిగగ । గాగా । రిగమా । ; ; ।
7 తవశుభ । నామే । జా . గే । . .
గమపప । పామగ । రిమగా । ; ; ।
8 తవశుభ । ఆశిష । మా . గే । . .

గా గా । రిరిరిరి । ని̤రిసా । ; ;
9 గాహే । తవజయ । గా . ధా । . .
పపపప । పాపమ2 । పాపప । 2మదపా।
10 జనగణ । మంగళ । దాయక । జయహే
మామమ । మామగ । రిమగా । ; నిని
11 భారత । భాగ్యవి । ధా . తా । . జయ
హే ; । ; నిద । నీ ; । ; పప । దా ; । ; ;
12 హే . । . జయ । హే . । . జయ । హే . । . .
సనరిరి । గగరిగ । మా ; । ; ;
13 జయజయ । జయజయ । హే ; । . .

మిగత చరణములు

2. అహరహ తవ ఆహన్ ప్రచారిత
ఘని తమ ఉదార వాణి
హింద్, బౌద్ధ, శిఖ్, జైన, పారశీక్
ముసల్మాన్ ఖృష్టా నీ,
పూరబ్ పశ్రిమ్ ఆసేత వ సింహాసనపాశే
ప్రేమ హా హయ గాంధా ।
జనగణ ఐక్య విధాయక జయహే
భారత భాగ్య విధాతా ।
జయహే జయహే జయహే
జయ జయ జయ జయహే ।

3. పతన్ అభ్యుదయ బన్ధుర పంథా
యుగ యుగ ధావిత యాత్రీ
హేచిర సారధి తవరథ చక్రే
ముఖరిత పథ దినరాత్రి
దారుణ విప్లవ మాఝే
తవ శంఖ ధ్వని బాజే.
సంకట దుఃఖ త్రాతా ।
జనగణ పథపరి చాయక్ జయహే
భారత భాగ్యవిధాతా
జయహే, జయహే, జయహే
జయ జయ జయ జయయే.

4. ఘోరతిమిర ఘన నిబిడ నిశీథే
పీడిత మూర్చిత దేశే.
జాగ్రత ఛిలో తవ అవిచల
మంగళ న తనయనే అని మేషే
దుః స్వప్నే ఆతంకే రక్షా కరిలే అంకే
స్నేహ మయీ తుమి మాతా ।
జనగణ దుఃఖ త్రాయక జయహే
భారత భాగ్య విధాతా ।
జయహే జయహే జయహే
జయ జయ జయ జయహే ।

5. రాత్రి ప్రభాతిలో ఉదిలో రవి ఛవి
పూర్వ ఉదయగిరి భాలే
గాహే విహంగమ పుణ్య సమీరణ
నవజీవన రస ఢాలే
తవ కరుణా రుణ రాగే
నిద్రిత భారత జాగే
తవచరణే నత మాథా ।
జయహే జయహే జయహే
జయ రాజేశ్వర
భారత భాగ్యవిధాతా ।
జయహే, జయహే జయహే
జయ, జయ జయ జయహే ॥

జాతీయ గీతములు

(i) జనగణ మన......
(ii) వందే మాతరం......

తాత్పర్యము :—

(భారత) ప్రజల మనస్సులకు నాయకుడవైన ఓ విధాతా ! భారతదేశ భాగ్య సంపదలకు నీవే కర్తవు.

నీ నామస్మరణము పంజాబు, సింధు గుజరాత్, మహారాష్ట్ర, ద్రావిడ, ఒరిస్సా, వంగదేశములందలి

ప్రజల హృదయముల ఉత్తేజ పఱచును. నీ పేరే వింధ్య హిమాచల పర్వత పంక్తుల నుండి ప్రతి ధ్వనించు చుండును. ఆ ఘోషయే, యమునా, గంగానదుల స్వరములతో కలసి, సాగరధ్వనులతో మేళవించును, నీ ఆశీర్వాదముల కొఱకై, నిన్ను ప్రార్థించి, స్తుతించుచు, ఈ గేయమును గానము చేయుచున్నాము. నీ పవిత్ర నామము మమ్ము జాగృతులుగా చేయును. మమ్ము రక్షించి కాపాడును.

ఓ భారత భాగ్యవిధాతా! నీకు జయము – జయము – జయము.

ఇది మన జాతీయ గీతము. తే 24.1.1950 నాడు మనదేశ విధాన సభ స్వీకరించినది. దీనిని పాడుటకు 52 సెకండ్లు పట్టును. ఆది, తుది, చరణ ములు మాత్రము 20 సెకండ్లలో పాడవచ్చును.

1911 లో గురుదేవులగు రవీంద్రులు అయిదు చరణములు గల పాటను వ్రాసిరి. దాని తాత్పర్యము కూడ తిలకించ వచ్చును. దీనిని వారు సంపాది కత్వమున వెలువడు 'తత్వబోధిని' పత్రికలో 1911లో ప్రచురించిరి. దీని అప్పటి శీర్షిక "భారత విధాతా!"

2. అహర్నిశమును దేశదేశములందు విస్తరించి ప్రచారమగుచున్న నీ ఆహ్వానమును, నీ శుభ సందేశమును, విని హిందువులు, బౌద్ధులు, శిక్కులు, పారశీకులు, మునల్మానులు, క్రైస్తవులు, ప్రాచ్యులు, పాశ్చాత్యులు, నీ సింహాసనము వద్దకు ప్రేమ ప్రసూన హారమును కూర్చుకొని వచ్చుచుందురు.

ఓ దయార్ద్ర హృదయా! అందరి హృదయ ములను జీవితైక్య సూత్రమున మేళనము కావించు భారత భాగ్యవిధాతా! నీకు జయము, జయము జయము.

3. పతనాభ్యుదయములతో క్లిష్టమైన మార్గము లలో యుగయుగములుగ పయనించుచున్న పథి కుడా!

ఓ నిరంతర సారథీ, నీ రథచక్రముల వలన, పగలు, రాత్రి, ఈ మార్గము శబ్దించుచున్నది. భయంకరమగు విప్లవకాల కల్లోలముల మధ్య, నీ యొక్క శంఖారవము ఘోషించుచున్నది. మృత్యువు నుండి అందరిని తరింపచేయు విధాతా! ఆపదలను, దుఃఖములను, నివారించువాడా! ప్రజ లకు నీ తర్జనితో దారిని చూపువాడా! నీకు జయము, జయము, జయము.

4. భయంకరమైన, దట్టమైన చీకటితో నిండిన కాళరాత్రిలో, బాధతో, మూర్ఛనొంది నిశ్శబ్దముగా ఉన్న దేశమును నిరంతరము, నీ యొక్క స్థిరమైన శుభదృష్టి, దుఃస్వప్నాలలో, సంకటములలో, సన్ని హితమై రక్షించును. నీవు స్నేహమయమైన రక్షకుడవు.

ప్రజల దుఃఖములను నివారించు విధాతా! నీకు జయము, జయము, జయము.

5 రాత్రి గడచిపోయినది. తూర్పున ఉన్న ఉదయగిరి నొనట (శిఖరాలపై) సూర్యకాంతి ఉదయించినది.

పక్షులు పాడుచున్నవి. ప్రసూనముల పవనము, నూతన జీవరసాన్ని కలిగించుచున్నది. దయారస పూరితమైన నీ కరుణ కిరణములు, నిద్రించు దేశము లకు ఆశీర్వాదముల ప్రసాదించును. అవన్నియు నీ పాదముల ముందు శిరస్సులను వంచినవి.

నీకు జయము! రాజాధిరాజా! భారత భాగ్య విధాతా! నీకు, జయము, జయము, జయము.

ఈ తాత్పర్యము గల పాటను గురుదేవులు 1911 సం॥ వ్రాసిరి. ఆ సంవత్సరము బ్రహ్మ సమాజ వార్షికోత్సవములో, సభ్యులు, శిష్యులు, సమాజమువారు వెంట రాగా గురుదేవులు పల్లవిగా గానము చేయుచు ఉత్సవమును నడపిరి. అందు శ్రీ పెద్దాడ రామస్వామి గారుండిరి. తరువాత ఆ

సంవత్సర అంతములో కలకత్తా, కాంగ్రెసు సమావేశమున ఈ గేయము పాడబడినది.

1919 ఫిబ్రవరిలో గురుదేవులు మద్రాసు వచ్చిరి. అక్కడనుండి డా॥ కజిన్సు, వారి సతీమణి ఆహ్వానింపగ మదనపల్లి కాలేజీకి వెళ్ళి ప్రయాణ బడలిక తీర్చుకొనుటకు ఒక వారము, అచ్చట నిర్మించిన కుటీరమందు బసచేసిరి. ఆ కుటీర మింకను, 'ఠాగూరు కుటీరమని' వెలయుచున్నది. ఆ దినములలో ఈ గేయమును ఆంగ్లములోనికి తర్జుమాచేసి 28.2.1919 నాడు అక్కడ జరిగిన సభలో పాడిరి. సభ్యులచేత పాడించిరి. ఆ ఆంగ్లీకరణమును స్వహస్తముతో వ్రాసి, అచ్చట అధ్యక్షులుగా ఉన్న శ్రీ గురుమూర్తిగారికి బహూకరించిరి. దాని ఫోటో కాపీలు ఈ నాటికిని ఉన్నవి.

ఇట్లు ఈ జాతీయ గీతమునకును, మన తెలుగు వారికిని కొంత బాదరాయణ సంబంధ మున్నది.

ఈ పూర్తి పాటలో జాతీయ గీతమును, మాత్రము స్వరముతో ఇందు ప్రకటించడమైనది.

'జనగణమన' జాతీయగీతముతో సమానమగు గౌరవమును 'వందే మాతరం' అను గేయమునకు భారతప్రభుత్వ మిచ్చినది.

బంకిం చంద్ర చాటర్జీ, తన నవల అయిన 'ఆనంద్ మఠ్' లో ఈ పాటను 1882 లో వ్రాసెను. 1896 లో అఖిల భారత కాంగ్రెసు, ఈ పాటకు అఖిల భారత వ్యాప్తిని గూర్చెను. దీనిని డా॥ భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య, శ్రీమహర్షి అరవిందులు ఆంగ్లీకరించిరి.

(ii) వందేమాతరం

వందే మాతరం, వందే మాతరం
సుజలాం - సుఫలాం
మలయజ - శీతలాం
సస్యశ్యామ లాం - మాతరం
వందే మాతరం,
శుభ్ర జ్యోత్స్న పులకిత యామినీం,
పుల్లకుసుమిత ద్రుమదళ శోభినీం.
సుహాసినీం -సుమధుర భాషిణీం,
సుఖదాం - వరదాం.
మాతరం - వందేమాతరం.

తాత్పర్యము:—

ఓ మాతా - నీకు జోహారులు,
నీకు నమస్కారము, ఓ మాతా,
మంచి జలములు, నీ ప్రసాదమే,
మంచి ఫలములు, నీ అనుగ్రహమే,
నీ మలయా నిలయ మారుతములు
శీతలత్వము నిచ్చును.
పాడి పంటలు నీ ప్రసన్నతలే,
మాతా! నీకు మా వందనములు,
నీ చల్లని చంద్రికలు పులకాంకితుల
చేయు యామినులు,
సువాసనల వెదజల్లు శబల కుసుమములు,
పాదపములకు ఆభరణములై వెలయును.
పైరులచే నిండి యున్నదీ (భూమి)
నీ పల్కులు మధురములు.
యోగక్షేమములు గూర్చు మాతవు.
వరదాత్మ మయివి.
వందనమో మాతా!
మాతా నీకు జోహారులు
—నే. శ్రీ. కృ.

గ్రంథములు

1. India at a Glance
2. 1975, India
3. Letter of Sri B. Madhava Rao, M.A. Madanapalli (21.7.'74)
4. Sowbhagyavati G. Cudamanamma - Notes
5. Tagore - Gitanjali by Peddada Ramaswamy
6. The Deccan Chronicle 13.6.1969
8. The National Anthem by S. C. N. Rao Sarode

4. శకములు

దీర్ఘకాలమును గణించుటకు శకపదము వాడుకలో యున్నది. మన భారతదేశమున అట్టివి బహుళముగా గలవు. ప్రఖ్యాతముగా తెలిసినది; కృత, త్రేత, ద్వాపర, కలియుగములు ఒక్కొక్క యుగమునకు ఎన్ని సంవత్సరములో ఈ క్రింది పట్టిక నుండి తెలియును.

1. కలియుగము:- 4,32,000 సంవత్సరములు
2. ద్వాపరయుగము:- 8,64,000 ,,
3. త్రేతాయుగము:- 12,96,000 ,,
4. కృతయుగము:- 17,28,000 ,,

నేడు నడచునది కలియుగము. చరిత్ర పరిశోధకులు, ఈ యుగ ప్రారంభము, క్రీ. పూ. 3,102న ఐనట్లు నిర్ణయించిరి. ఈ గణనమును ఆర్యభట్టు, వరాహమిరుడు స్వీకరించిరి.

సప్తర్షి కాల నిర్ణయము మరొక్కటి కలదు. సప్తర్షి మండలము 100. సం॥లకు ఒకసారి 27 నక్షత్ర మండలములలో ఒక్కొక్క నక్షత్ర కూటమికి మారుచుండును. భారత యుద్ధానంతరము, ధర్మరాజు పట్టాభిషిక్తుడైనప్పుడు, సప్తఋషి మండలము 'మఖ' నక్షత్రమందు 75 సం॥లుగా ఉండెను. ఈ విషయము కల్హణుడు, తనరాజ తరంగణి రచన యందు (1-52) తెలిపెను.

మరొక్కటేమనగా బార్హస్పత్యమానము. ఈ గణనము చాల పురాతనమైనదని వారన్ పండితుడు చెప్పెను. బృహస్పతి గ్రహము, సూర్యగ్రహ కూటమి యందు పెద్దది. తనచుట్టు తాను సంవత్సరమునకు అయిదు మారులు తిరుగును. సూర్యుని చుట్టు తిరుగుటకు 11.86 సంవత్సరములు పట్టును. అనగా బృహస్పతి సూర్యప్రదక్షిణ మొనర్చుటకు సుమారు 12 సం॥లు పట్టును. అనగా సూర్యుని చుట్టు ఒకసారి తిరుగునప్పటికి తాను 60 మార్లు తన్ను తానే చుట్టుకొనును. ఒక్కొక్కసారికి, ఒక సంవత్సర నామమిచ్చి, 60 సం॥లు ఒక శకముగా మన వారు భావించినారు. ఇవే ప్రభవాది, అక్షయ వరకు గల సంవత్సర నామములు. 1975 సం॥న 49 వ సంవత్సరమైన 'రాక్షస' జరుగుచున్నది.

ఈ మానము టిబెట్టు, చైనాలో కూడ అమలులో యున్నది.

ఈ బృహస్పతి మానమే 12 సంవత్సరముల కొకమారు వచ్చునట్లు గణనమును మన దైవజ్ఞులు కొందరు లెక్కింతురు.

కేరళదేశ మంతటను 'పరశురామ' కాలమానము అమలులో నున్నది.

వేయి సంవత్సరములు ఒక కాలమానముగా పరిగణింపబడును. దీని ప్రారంభము క్రీ. పూ. 1176. ఈ గణనము కేరళమందు తప్ప మరెక్కడను అమలులో లేదు.

గౌతమబుద్ధుని, జినదేవుని నిర్యాణముల కాలము నుండి సంవత్సరములు లెక్కించుట మరొక పద్ధతిగా ఆయా మతాను యాయులు అవలంభించుచున్నారు.

బుద్ధుని నిర్యాణము క్రీ. పూ. 544 జినదేవుని నిర్యాణము. క్రీ. పూ. 527.

ఉజ్జయిని నేలిన విక్రమాదిత్య ప్రభువు తాను శకులను యుద్ధమున ఓడించి, భారతదేశము నుండి పారదోలిన సమయమే శక ప్రారంభముగా స్వీకరింపబడినది. ఇది జరిగినది క్రీ. పూ. 57. దీనినే విక్రమ శకముగా చారిత్రకులు పరిగణించుచున్నారు.

క్రీ. శ. 78 నుండి శాలివాహన శకము ప్రారంభమైనట్లు నేటి చరిత్రకారులు భావించుచున్నారు.

దీనినే సరిదిద్ది స్వరాజ్యప్రాప్తి అనంతరము భారత ప్రభుత్వము శాసన పూర్వకముగా స్వీకరించినది.

—నే. శ్రీ. కృ.

ఉపయుక్త గ్రంథములు

1. Book of Indian Eras
2. Alexander Cunningham. Oriental Publishers-1971
2. Ancient India: A Chronological Study. 1500-400. B. C. by S.B. Roy. (Institute of Chronology B/20 Sujan Singh Park New Delhi, 1975.

II

5. భారత దేశము: పేరు

మన మాతృభూమి భారతదేశము. 'భారత' మను పేరు అనాదిగ ఉన్నది. ఈ దేశమును పరిపాలించు పాలకుని భరతుడనుట సంప్రదాయమైనది. వేదమంత్రములందు రాజు అభిషేక సమయమున 'భరతా' యని సంబోధించుట పరిపాటి. కాని కొందరు భరతుడను రాజు పాలించినందున ఈ దేశమునకు, 'భారతమని పేరు వచ్చినట్లు భావించుచున్నారు.

భారతదేశమునకు ఈ పేరు కడుప్రాచీనమైనందున మనదేశ వాఙ్మయ మంతటను ఈ 'భరత' శబ్దమే అల్లుకొని ఉండుటచే మన దేశ విధాన తంత్రమున భారతమని పిలువబడు 'ఇండియా' యని ప్రథమ నిబంధనగా ప్రజలు శాసించిరి. India that is Bharat. ఇండియా యను పేరు విచిత్రమైన శబ్ద పరిణామ మందినది. గ్రీకులు, క్రీ. శ. పూర్వము సింధూదేశ మనిరి. అనగా సింధూ నది గల దేశము. గ్రీకులు మన దేశమునకు, పశ్చిమము నుండి వచ్చిరి. తరువాత వచ్చిన ఇస్లామీయులు, ఈ 'సింధూ' అను పదమును 'హిందూ' అని పిలుచుచుండిరి. ఇతర పాశ్చాత్యులును, ఆంగ్లేయులును వచ్చి 'హిందూ' శబ్దోచ్చారణము కఠినమైనందున 'ఇండియా' యని వ్యవహరించిరి. ఈ పదము మన దేశీయులు పెట్టిన పేరు కాదు. పరదేశీయులు అమలునకు తెచ్చిన పేరే. 'భారత' మను పదము విరివిగా పరదేశములందు, ఆధునిక కాలమున వ్యాప్తము కానందున మన దేశ విధాన తంత్రమున "ఇండియా యను భారత్" అని శాసన బద్ధము చేసినారు. ఇతరులు ఇండియా యని వాడినను, మన దేశీయులు భారత్ అని వ్యవహరించుట శ్రేష్ఠము, ఉత్తమము, మాతృదేశ భక్తి పూరితము. ఇదియే గౌరవమైన సంబోధనము.

నేడు మనదేశ భౌతికస్థితి ఇట్లున్నది. ప్రపంచములో ప్రజాసమృద్ధి యందు ద్వితీయ స్థానము, భారత దేశమునకే లభించినది. విస్తీర్ణమందు సప్తమ స్థానము.

విస్తీర్ణము = 32,80,483 చ. కిలోమీటర్లు
పొడవు = 3,214 కిలోమీటర్లు.
వెడల్పు = 2,933 కిలోమీటర్లు.
భూమిహద్దు = 15, 200 ,,
సముద్రతీరము = 6,083 ,,

[కాని జమ్ము, కాశ్మీర రాష్ట్రములలో కొంత భాగము పాకిస్తాన్, చైనా దేశముల, ఆక్రమ దురాక్రమణలో యున్నది].

మన భారత రాజ్యము సమిష్టి అనగా సమవాయ ప్రభుత్వము. ఇందు 22 రాష్ట్రములు, 9 కేంద్ర ప్రభుత్వ అధీనములైన ఉపరాష్ట్రము లున్నవి. స్థూలముగా వీటి వివరములు ఇక్కడ వ్రాయబడినవి.

1971 నాటికి జనసంఖ్య 54, 79, 49, 809 రాష్ట్రములు.

1. ఆంధ్రప్రదేశ్	2. అస్సామ్.
3. బీహార్	4. గుజరాత్
5. హర్యానా	6. హిమాచల్ ప్రదేశ్.
7. జమ్మూ, కాశ్మీరము	8. కేరళ.
9. మధ్యప్రదేశ్	10. మహారాష్ట్రము.
11. మణిపురం	12. మేఘాలయ.
13. కర్ణాటక (మైసూరు)	14. నాగభూమి.
15. ఒరిస్సా	16. పంజాబు.
17. రాజస్థానము	18. తమిళ్‌నాడు.
19. త్రిపుర	20. ఉత్తర ప్రదేశ్
21. పశ్చిమ బెంగాల్	22. సిక్కిమ్.

కేంద్ర ప్రభుత్వాధీనంలో ఉన్న ఉపరాష్ట్రములు.

1. అండమాన్ నికోబర్ ద్వీపములు.
2. అరుణాచల ప్రదేశ్
3. చండీఘర్
4. దంద్ర-నాగర్ హవేళీ
5. ఢిల్లీ
6. గోవా, డిమన్, డయ్యూ,
7. లక్ష దీవులు,
8. మిజోరామ్.
9. పుదుచ్చేరి.

ఇటీవలనే (21-1-1972) నుండి మనదేశ ఈశాన్యవైపు క్రొత్తగా రాష్ట్రవిభజన జరిగినది. అందు కొన్ని రాష్ట్రములు, కొన్ని ఉపరాష్ట్రములు, ఇట్లే సిక్కిమ్ రాష్ట్రముగా చేర్చబడినది. మన దేశమున 380 భాషలు గలవు. ప్రభుత్వము 17/18 భాషలను షెడ్యూలు VIII నందు స్వీకరించినది.

విచిత్రమేమనగా, పరభాషల, రెంటిని మన రాష్ట్రములందు మాతృభాషలుగా స్వీకరింపబడినవి. మిజోరాయ్ ఉపరాష్ట్రములో ఆంగ్లమును ప్రభుత్వము స్వీకరించినది. అటులనే ఫ్రెంచి భాష పుదుచ్చేరిలో ఆమోదింపబడినది. కేంద్రపాలిత ఉపరాష్ట్రములగు దంద్రా, నగర్‌హవేలీ, అరుణాచల ప్రదేశము, అండమాన్ నికోబార్ ద్వీపములందు, ప్రభుత్వము ఏ భాషను నిర్ణయించ లేదు.

—నే. శ్రీ. కృ.

1. 1973 India
2. Letter of Brahmasri
   A. Visvanatha, Srouthulu
3. ఆంధ్రభాగవతము.
   V-3-63 ఋషభుడు.

6. భారత దేశ భూగోళం

ఆసియా ఖండంలో భారత దేశానికి కీలకమైన స్థానం ఉన్నది. ఈ దేశం 8° 4′ నుండి 37.6 ఉత్తర అక్షాంశ రేఖల మధ్యను 68′ 7 నుండి 97.25 తూర్పు మధ్యాహ్న రేఖల మధ్యను వ్యాపించి 32,804,83 చదరపు కిలోమీటర్ల విస్తీర్ణం కలిగి వుంది. ఉత్తారాన నేపాలు, చైనా దేశాలు తూర్పున బర్మా, బంగ్లా దేశాలు పడమట పాకిస్తాన్, వాయువ్య దిశలో ఆఫ్ఘనిస్తాన్ ఉన్నవి. భూ భాగం సరిహద్దు పొడవు 15,200 కి.మి, సముద్ర తీరం పొడవు 6,083 కి.మి. దేశానికి తూర్పు దక్షిణ పడమర దిశలలో సముద్రం, ఉత్తర భాగంలో హిమాలయ పర్వతాలు ఉండడంతో మొదటి నుండి ప్రత్యేక

లక్షణాలు కలిగి ఈ దేశం శత్రువులకు సులభ సాధ్యంగా ఉండేదికాదు. కాని వాయువ్య దిశలో ఉన్న హిందూకుష్ పర్వతాలలో రహదారులకు అనువైన కనుమలు ఉండడంతో ఆ మార్గాల ద్వారా విదేశీయులు సులభంగా భారత దేశంలో ప్రవేశించారు. ఐరోపా ఖండ వాసులు సముద్ర మార్గం ద్వారా ఈ దేశంలో ప్రవేశించారు. వారు రాకపోకలు సాగించిన తరువాత హిందూ మహాసముద్రంలోను మధ్య ప్రాచ్యంలోను భారతదేశ ప్రాముఖ్యం ఎంతగానో పెరిగింది. ఆసియా ఖండపు తూర్పు తీర ప్రాంతాలలోను, ఆస్ట్రేలియా పసిఫిక్కు మహా సముద్ర దేశాలలో వ్యాపారానికి రాకపోకలకు (సముద్ర, వాయు, మార్గాల ద్వారా) భారత దేశం కేంద్ర మయింది. ఈ దేశం పేరుతోనే ఒక మహా సముద్రం హిందూ మహాసముద్రం అని పిలువబడుతుంది. ఈ విధమైన ప్రాముఖ్యం కలుగడానికి భారత దేశపు ఉనికి నైసర్గిక నిర్మాణమే కారణాలు.

భారత దేశాన్ని నైసర్గికంగా మూడు భాగాలుగా విభజింప వచ్చును.

1. ఉత్తర పర్వత కూట భాగం.
2. గంగా సింధూ మైదాన భాగం.
3. ద్వీపకల్ప భాగం.

1. దేశానికి ఉత్తర భాగంలో ఉన్న హిమాలయ పర్వతకూట భాగం ముడత పర్వత సంప్రదాయానికి చెందినది. నేటికి 70 మిలియనుల సంవత్సరాల క్రితం ఈ ప్రదేశమంతా సముద్రమయంగా ఉండేదని ఆ తరవాత వచ్చిన ప్రకృతి వైపరిత్యాల మూలకంగా ఈ ప్రదేశంలోని నేల పైకి ఉబికి ఈ పర్వతాలు ఏర్పడ్డాయని ఇవి "టెర్షియరీ" యుగానికి చెందినదని భూగోళ శాస్త్రజ్ఞులు సిద్ధాంతం. పడమట కాశ్మీరం నుండి తూర్పున అస్సాం వరకు దాదాపు 2,400 కి.మీ. దూరం వ్యాపించి ఉన్న ఈ పర్వత శ్రేణులు. వీటి వెడల్పు 240 కి.మి. నుండి 320 కి. మిటర్ల వరకు ఉంటుంది.

1. మొదటి భాగం లేక శివాలిక్ పర్వతాలు (సగటు ఎత్తు 3,000 అడుగులు).

2. మధ్యభాగం (సగటు ఎత్తు 10,000 అడుగులు).

3 లో భాగం - (సగటు ఎత్తు 20,000 అడుగులు).

హిమాలయ పర్వతకూట భాగంలో ఎల్లప్పుడూ మంచుతో కప్పబడి ఉండె ఎవరెస్టు (గౌరిశంకర్) కాంచన గంగ, నందాదేవి, కేదార్ నాథ్ మొదలయిన అత్యున్నత పర్వత శిఖరాలు ఉన్నవి. మధ్య భాగంలో సుప్రసిద్ధాలైన సిమ్లా, నైనిటాల్, ముస్సోరి డార్జిలింగ్ మొదలయిన Hill Stations ఉన్నవి. కాశ్మీర్, కూట లోయలు ప్రాకృతిక సౌందర్యం ప్రపంచ ప్రసిద్ధం. కాశ్మీరును భూతల స్వర్గం అంటారు. ఈ ప్రదేశాలు ప్రసిద్ధ యాత్రా కేంద్రాలై మన దేశ పురోభివృద్ధికి ఎంతో అవసరమైన విదేశ మారక ద్రవ్యాన్ని (Foreign Exchange) సంపాదించి పెడుతున్నది,

మన దేశాన్ని, మన చరిత్రను హిమాలయ పర్వతాలు ప్రభావితంచేసి నంతగా మరేదేశాన్ని మరే పర్వతాలు ప్రభావితం చేయలేదు. రాజకీయాలు, మతం, సాహిత్యం కళలు అన్నింటి పైన ఈ మహోన్నత పర్వతశ్రేణుల ప్రభావం సుస్పష్టంగా కనిపిస్తోంది. ఈ నాటికి విమానాలు రాకెట్లు ఎంతగానో అభివృద్ధి చెందిన ఈ రోజుల్లో కూడా హిమాలయాలు మన దేశానికి పెట్టని కోటల్లాగ నిలబడి ఉన్నాయి.

2. అతి సారవంతమైన గంగా సింధూమైదానం భారత దేశపు సహజ సంపదకు నిలయమై భారత దేశ చరిత్రలో ఎంతో ప్రముఖ స్థానం వహించి ఉన్నది. రాజకీయంగాను ఆర్థికంగాను మాత్రమే

కాకుండా ఈ ప్రాంతం సంస్కృతిక పునరుజ్జీవనానికి కూడ నిలయమైంది. ఢిల్లికి రాజయితే దేశాని కంతటికి రాజు కావచ్చుననే సూత్రం ప్రకారం గంగా యమునల మధ్య భాగం వశపరచుకొన్నవాడు ఉత్తర భారత దేశాన్నంతా కొద్ది కాలంలోనే తన అధికారంలోకి తెచ్చుకోగలిగాడు. కాని వింధ్య పర్వతాలు, దక్కను పీఠభూమి అడ్డు గోడగా నిలబడడంతో ఢిల్లి రాజుల సామ్రాజ్యం దక్షిణ భారత దేశంలో వ్యాపించలేక పోయింది.

ఉత్తర భారత దేశాన్నంతా ఆవరించి యున్న ఈ మైదానం పొడవు దాదాపు 2400 కి. మీ. వెడల్పు, 240 కి.మీ. నుండి 320 కి.మీ. ఉన్నది. ఇది హిమాలయ పర్వతాలకు వింధ్య పర్వతాలకు మధ్యన వ్యాపించి ఉన్నది. ఎత్తు, పల్లాలు ఎక్కువగా లేని ఈ మైదాన భాగంలో గంగా, సింధూ, బ్రహ్మపుత్ర మొదలైన నదులు ప్రవహిస్తున్నవి. ఈ నదులు వాటి ఉపనదులు ఈ మైదాన ప్రదేశాన్ని సారవంతం చేస్తున్నవి. ఈ జీవనదుల మూలకంగా వ్యవసాయ వనరులతో ఈ దేశం సుభిక్షంగా ఉండగలుగుచున్నది. వరదల వలన అడప దడప ఎంతో నష్టం కలుగుతున్నా ఈ నదుల కారణంగా గంగా సింధూ మైదాన ప్రాంతం భారత ఆర్థిక భూగోళంలో విశిష్టత వహిస్తున్నది.

3. వింధ్య పర్వతాలకు దక్షిణంగా ఉన్న ద్వీపకల్ప మండలం; ఒక త్రికోణాకారంగా ఉన్నది.

నర్మదా నదికి ఉత్తరంగా మాల్వా పీఠభూమి, దక్షిణంగా దక్కను పీఠభూమి కలవు. ఈ రెండు పీఠభూములకు మధ్యగా ఉన్న నర్మదా నది లోయ పగులు లోయకు చక్కటి తార్కాణం.

ఉత్తరంగా గంగా సింధు మైదానంవైపు వాలుగా ఉన్న మాల్వా పీఠభూమికి రెండు వైపులా వింధ్య పర్వత శ్రేణులు. వాయువ్య దిశలో ఆరావళీ పర్వత శ్రేణులు ఉన్నవి. ఈ పర్వత శ్రేణులలో గల రాయి, భవన నిర్మాణానికి ఉపయోగపడుతుంది. మొగలాయి రాజులు కట్టిన అనేక కట్టడాలకు ఈ రాతినే వినియోగించారు.

దక్కను పీఠభూమి పడమట నుండి తూర్పు వైపుకు వాలుగా ఉన్నది. ఈ పీఠభూమికి వాయువ్య దిశలో "దక్కను ట్రాప్" అనే భూ ప్రదేశము కలదు. ట్రాప్ అనగా నల్లని ఇసుక రేణువులతో కూడి అగ్ని వలన పుట్టిన రాతి మట్టి అని అర్థము. ఈ భూమి చాల సారవంతమైనది.

దక్కను పీఠభూమికి ఉత్తరాన సాత్పూరా పర్వత శ్రేణులు పడమటి వైపున పడమటి కనుమలు వరసగా గోడలవలె ఉన్నవి. కాని తూర్పు కనుమలు అలా కాకుండా వేరు వేరుగా ఉన్న కొండల వరుసలు ఇవి రెండూ నీలగిరుల వద్ద కలసి ఏకమై పోతవి. పడమటి కనుమలలో ధావేఘాచ్, భోల్ ఘాట, పాల్ ఘాట్ అనే మూడు కనుమలు కలవు తూర్పు కనుమలు పడమటి కనుమలంత ఎత్తు లేవు. తూర్పు కనుమలకు సముద్ర తీరానికి మధ్యగల బయలు ప్రదేశం విశాల మైనది, కాని పడమటి కనుమలకు సముద్ర తీరానికి మధ్యగల ప్రదేశం అంత విశాల మైనది కాదు. ఈ తూర్పుతీర ప్రదేశం ఋతుపవన వర్షాలవల్ల అతి సారవంతమైనది.

నదులు :

మన దేశంలోని నదులు మూడు రకాలు.

1. హిమాలయ పర్వత మండలంలోగల నదులు
2. ద్వీపకల్ప మండలంలో ప్రవహించే నదులు
3. తీరప్రాంతపు నదులు.

1. హిమాలయ మండలంలో పుట్టి. గంగా సింధు మైదానంలో ప్రవహించే నదులు జీవనదులు. వర్షాకాలంలో వర్షాలవల్ల లభించే నీటితోను. ఈ నదులు ఎల్లపుడు నిండుగా ప్రవహిస్తూ ఉంటవి.

ఈ నదులలో తరచుగా వరదలు వస్తవి. సమతల మైదాన ప్రాంతంలో ఎల్లప్పుడూ ప్రవహిస్తూ ఉండటంచేత ఈ నదులు వరద ప్రమాదాలకు అనువుగా ఉంటవి.

2. దక్కను పీఠభూమిలో ప్రవహించే నదులు వర్షపాతం మీద ఆధారపడి ఉన్నవి. కనుక ఎండా కాలంలో ఈ నదులు వట్టిపోతవి. ఈ నదులన్ని పడమటి కనుమలలో పుట్టి తూర్పుగా ప్రవహించి బంగాళ ఖాతంలో కలుస్తవి. నర్మదా తపతి నదులు మాత్రం పడమటివైపు ప్రవహించి అరేబియా సముద్రంలో కలుస్తవి. ఈ రెండు నదుల ముఖద్వారాలు విశాలంగా ఉండటంచేత పెద్ద పెద్ద నౌకలు కూడ రేవుల్లోనికి రావడానికి సౌకర్యం ఉన్నది. అందుచేతనే ఈ నదులు ముఖద్వారాల వద్ద గొప్పరేవు పట్టణాలు వెలిశాయి. నర్మదా నది ముఖద్వారంలో కల బరుకచ్ఛం (ఈనాటి బ్రోచ్) తపతీ నదీ ముఖ ద్వారానికి దగ్గర ఉన్న సూరత్ ప్రసిద్ధ వాణిజ్య కేంద్రంగా వెలసిల్లినది.

3. తీరప్రాంత కనుమలలో ముఖ్యంగా పడమటి కనుమలలో వర్షపాతం ఎక్కువ కావడంతో ఎన్నో నదులు ప్రవహిస్తూ ఉంటవి. కాని అవి ఏమాత్రం జీవనదులు కావు

శీతోష్ణ పరిస్థితులు :

భూమధ్య రేఖకు ఉత్తరంగా ఉండి ఒకవైపు హిందూ మహా సముద్రం మరోవైపు హిమాలయ పర్వతాలు కల మన దేశంలో అనేక రకాల శీతోష్ణ పరిస్థితులు ఉన్నవి. హిందూ మహాసముద్రం ప్రధానంగా తీరప్రాంతాలలో చెమ్మను కలిగించి ఉష్ణోగ్రతను తగ్గిస్తుంది. ఉత్తరాన ఉన్న హిమాలయాలు ఆసియా మధ్య ప్రాంతం నుండి వీచే శీత పవనాలను అడ్డుకొంటవి. ఈ కారణాలవల్ల సాధారణంగా దేశమంతట వాతావరణం ఉద్భిజాల పెరుగుదలకు అనుకూలంగా ఉంటుంది. వాతావరణం పరిస్థితులు అనుకూలంగా ఉన్నా వర్షపాతం అంత అనుకూలంగా లేదు.

మహాఖండం (Continent) వలె విస్తరించి ఉన్న మన దేశంలో అత్యుష్ణంగల ప్రదేశాలు, అతి శీతల ప్రదేశాలు, మిక్కిలి వర్షపాతంలో కూడుకున్న ప్రదేశాలు, ఎడారి ప్రాంతాలు, ఉన్నవి. రకరకాల శీతోష్ణపరిస్థితులలో కూడుకొన్న ఈ దేశంలో రకరకాల జీవన విధానాలు ఆచార వ్యవహారాలు కనపడుతవి.

భారత దేశపు శీతోష్ణ పరిస్థితులమీద, ఋతువుల కాలమానం మీద, ఋతు పవనాల ప్రభావం హెచ్చు. కాని ఋతుపవనాలు నికరంగా సమయానికి వర్షిస్తూ ఉండక పోవడంలో ఋతువుల కాలమానం మారుతూ ఉంటుంది. ఉష్ణోగ్రత ఋతు పవనాలనుబట్టి మన దేశంలో నాలుగు ఋతువులు గుర్తించబడ్డవి.

1. శీతకాలం-(డిసెంబరు నుండి మే వరకు).
2. వేసవికాలం-మార్చి నుండి మే వరకు.
3. వర్షాకాలం-(జూన్ నుండి సెప్టెంబరు వరకు).
4. మాన్‌సూను తరవాతి ఋతువు- (అక్టోబరు నుండి నవంబరు వరకు).

మన దేశంలో అత్యుష్ణం (51 డిగ్రీలు సెం.) రాజస్థానంలోని గంగా నగర్‌లో అతిశీతలం (-45 డిగ్రీలు సెం.) కాశ్మీరు లోయ ప్రాంతంలోను అత్యధిక వర్షపాతం (1,-100 సెం.మీ.) అస్సాం లోని చిరాపుంజిలో అత్యల్ప వర్షపాతం (10 సెం. మీ.) రాజస్థాన్‌లో నోటు చేయబడ్డది. (?)

అడవులు :

శీతోష్ణ స్థితినిబట్టి స్థానిక నైసర్గిక స్వరూపాన్ని బట్టి అడవులు వాటిలోని వృక్ష జాతులు ఏర్పడుతవి.

సాలుసరికి నూరు అంగుళాలకు మించిన వర్షం కల ప్రదేశాలలో సతత హరిత వృక్షజాతి వృక్షాలు

గల అడవులు కలవు. ఇవి పడమటి కనుమలలోను, హిమాలయ పర్వత మండలపు తూర్పు వైపున, అస్సాం దేశ కొండలలోను కలవు. ఈ అడవులలో ఐరన్‌వుడ్, రోజ్‌వుడ్, టేకు, చింత, వేప, మొదలయిన చెట్లు పెరుగుతవి. ఈ చెట్ల నుండి లభించే కలప చాల ఉపయోగకరమైనది.

దక్కను పీఠభూమిలోను హిమాలయ పర్వతాల దిగువ భాగంలోను డెసిడ్యూయస్ అరణ్యాలుకలవు. ఇక్కడ టేకు, వెదురు, సాలచందన వృక్షాలు అక్కడక్కడ రోజ్‌వుడ్ చెట్లు పెరుగుతవి.

సాలుసరి వర్షపాతం ఇరువది అంగుళాలకు తక్కువగా ఉండి చెమ్మ తక్కువగా ఉండే ప్రదేశాలలో తుమ్మజాతి చెట్లు పెరుగుతవి.

హిమాలయాలలోని ఎత్తు ప్రదేశాలలో పైన్, ఓక్, ఫిక్ అనే వృక్షాలేకాక అనేక రకాల దేవదారు వృక్షాలు పెరుగుతవి.

మట్టి జాతులు :

భారత దేశంలో అనేక రకాల మట్టి జాతులు కలవు. వాటిలో నాలుగు రకాలు ముఖ్యంగా పేర్కొన దగినవి.

1. రేగడ లేక నల్లమట్టి :— ఇది దక్కను పీఠభూమికి వాయువ్య దిశలో అగ్ని పర్వతాలు ప్రభావంవల్ల ఏర్పడినట్టిది. అగ్నివల్ల ఏర్పడ్డ ఈ మట్టిని బాసాల్టు అంటారు. ఈ మట్టి అతి సారవంతమైనది. మహారాష్ట్ర, దక్కను, మాల్వా మధ్యప్రదేశ్‌లోని కొన్ని భాగాలలో ఈ రకం మట్టి కలదు. ఈ ప్రాంతాలలో ప్రత్తి పప్పు ధాన్యాలు నూనె గింజలు చెరకు మొదలైనవి పండుతవి.

2. ఎర్రమట్టి :— దక్కను పీఠభూమిలో ఎక్కువ ప్రాంతంలో ఎర్రమట్టి కలదు. మొతకగా నుండి చెమ్మను నిలబెట్టుకునే శక్తి లేక పోవడంతో, ఈ మట్టి అంతా సారవంతమైనదికాదు. ఈ ప్రాంతంలో జొన్న, పొగాకు, నూనె గింజలు పప్పు ధాన్యాలు పండుతవి.

3. ఎర్రవిళ్ళ రాయి :— దీనిని తురక రాయి లేక లెటరైట్ రాయి అని అంటారు. ఈ రాతి భాగం ఎక్కువగా ఉన్న మట్టి, మధ్య ప్రదేశ్, ఒరిస్సా, కేరళ మహారాష్ట్ర ప్రాంతాలలో కలదు. ఇది అతి నిస్సార మైనది ఇక్కడ కొన్ని ప్రాంతాలలో జొన్న Millets పండిస్తున్నారు.

4. ఒండ్రు మట్టి :— నదులు పారే డెల్టా భూములలో ఒండ్రుమట్టి ఉంటుంది. ఇది చాల సారవంతమైనది. సింధూ, ఉత్తర రాజస్తాన్ తూర్పు పంజాబు, పశ్చిమ బెంగాలు, అస్సాముల లోనే కాక నదీ ముఖ ద్వారాలలో ఈ మట్టి కనిపిస్తుంది. ఇది వ్యవసాయానికి ముఖ్య ఆధారం. ఈ ప్రాంతాలలో గోధుమ, వరి, చెరకు, ప్రత్తి జనుము, బాగా పండుతవి.

రాజస్థాన్‌లో గల ఇసక భూమిని ఎడారిగా పరిగణిస్తున్నారు. థార్ ఎడారి ఈ ఇసక భూమితో కూడుకొని ఉన్నది. ఇప్పటికి పంట కాలువలు తెప్పించి సేద్యం చేయడానికి ప్రయత్నాలు జరుగుతున్నవి.

నీటి పారుదల విధానం :— ఋతు పవనాలు నికరంగా కురుస్తాయనే నమ్మకం లేక పోవడంతో మన దేశంలో సేద్యానికై అనేక విధాలుగా నీటి వసతులు ఏర్పరచబడ్డవి. ఆధునిక పద్ధతులలో నదులకు ఆనకట్ట కట్టి పంట కాలువల ద్వారా లక్షలాది ఎకరాలకు నీరు సరఫరా చేస్తున్నారు. ఈ ఆనకట్టవలన దేశ సౌభాగ్యం అనేక విధాలుగా పెంపొందుతున్నది. ఆనకట్టల క్రింద అనేక బహూళార్థక సాధక పథకాలు అమలు చేయబడుతున్నవి. ఈ ఆనకట్టలో 1.నాగార్జునసాగర్ 2.భాక్రానంగల్ 3.హిరాకుడ్ 4. దామోదర్ లోయ 5.కోసి మొదలైనవి పేర్కొన దగినవి. వీటి వలన నదుల నీరు

వృథాకాకుండా చేయడమేకాకుండా జలవిద్యుత్తు కూడ ఉత్పత్తి చేస్తున్నారు. ఈ పంట కాలువల ద్వార పడవ ప్రయాణాలకు కూడ సౌకర్యాలు ఏర్పడుతున్నవి.

తమిళనాడు, మైసూరు, తెలంగాణా ప్రాంతాలలో చెరువుల క్రింద సేద్యం చేస్తున్నారు.

పెద్ద పెద్ద బావులు లేక గొట్టపు బావులు త్రవ్వి విద్యుచ్ఛక్తి సహాయంతో వాటిలోని నీటిని పొలాలకు సరఫరా చేస్తున్నారు. ఉత్తర ప్రదేశ్‌లో తమిళనాడులోని తీరపు మైదానాలలో బావులు మూలంగా సేద్యం జరుగుచున్నది.

ప్రస్తుతం చెరువులు బావులు కాలువలు క్రింద 16.85 కోట్ల హెక్టార్ల భూమిలో సేద్యం జరుగుతున్నది. ఇదికాక కొత్తగా ఆనకట్టలు కట్టి కాలువలు త్రవ్వి ఇంకా 32.80 కోట్ల హెక్టార్ల భూమిని సాగుబడికి తేవాలని ప్రయత్నాలు జరుగుచున్నవి. స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరువాత ఆహార ధాన్యాలు ఉత్పత్తి రెట్టింపు అయింది. ప్రస్తుతం (1970-71) మన ఆహార ధాన్యాల ఉత్పత్తి 108 మిలియను టన్నులకు మించి ఉన్నది.

మన దేశం మొదటి నుంచి వ్యవసాయ ప్రధాన దేశమైన సేద్యంలో ఎక్కువ భాగం వర్షం మీదనే ఆధారపడి ఉండడంచేత ఎకరానికి సగటు ఉత్పత్తి చాల తక్కువగా ఉండేది. పంచవర్ష ప్రణాళికలు పారిశ్రామికాభివృద్ధికి వ్యవసాయ వనరులు అభివృద్ధికి సమన్వయం కుదిర్చి దేశ సమ్యక్ పురోభివృద్ధికి గట్టి పునాదులు వేసినవి.

వ్యవసాయానికి సంప్రదాయబద్ధ పద్ధతులకు అలవాటుపడ్డ భారత రైతు ప్రస్తుతం కొత్త పద్ధతులు ఆధారంగా వ్యవసాయ రంగంలో కృషి చేస్తున్నాడు. భారీ ఆనకట్టలవలన నీటి ఎద్దడి తగ్గి విరివిగాను సమయానుకూలంగాను నీరు లభించడమూ, రసాయనిక ఎరువులు పంపిణీ మూలంగాను వ్యవసాయోత్పత్తులు బాగా పెరిగినవి. గ్రామాలకు విద్యుచ్ఛక్తి సరఫరా, సహకార పరపతి సంఘాలవల్ల తక్కువ వడ్డీ రేట్లపై ఋణ సౌకర్యం, జపాను పద్ధతి సాగుబడి భూసంస్కరణల అమలు మొదలగునవి వ్యవసాయానికి సహకరిస్తున్నవి.

వ్యవసాయోత్పత్తులలో పేర్కొన దగినవి వరి, గోధుమ, చెరకు నూనెగింజలు, ప్రత్తి, జనుము, పప్పు దినుసులు జొన్న, పొగాకు, కాఫీ, తేయాకు మొదలైనవి.

ఖనిజ పదార్థాలు :— మనదేశంలో ప్రతి విధమైన ఖనిజ పదార్థము కొద్దిగానో గొప్పగానో లభిస్తున్నది. ప్రధానంగా దొరికే ఖనిజ పదార్థాలలో బొగ్గు, ఇనుము, పెట్రోలియం, మాంగనీసు, అభ్రకం అల్యూమినియం మొదలైనవి పేర్కొన దగినవి.

బొగ్గు ప్రధానంగా దామోదర నది లోయ ప్రాంతంలో లభిస్తున్నది. ఈ గనులు బీహారు, పశ్చిమ బెంగాలు ప్రాంతంలో కలవు. ఇక్కడ మనదేశంలో లభించే మొత్తం బొగ్గులో 82% లభిస్తున్నది. మధ్యప్రదేశ్, ఒరిస్సా, అస్సాం ఆంధ్రప్రదేశ్ (సింగరేణి రామగుండం)లలో బొగ్గు గనులు కలవు.

తమిళనాడులోని దక్షిణ ఆర్కాటు జిల్లాలో లిగ్నైట్ బొగ్గు లభిస్తున్నది.

మన దేశంలో దాదాపు 5 వేల మిలియను టన్నుల ముడి ఇనుము - నిక్షేపాలు గలవు. బీహారు రాష్ట్రంలోని "సింగ్‌భూమ్" జిల్లా ఒరిస్సా రాష్ట్రంలోని మయూర్భంజ్ కియోన్ ఝూర్, బోనై జిల్లాలలో ప్రధానమైన ఇనుప గనులు గలవు. ఇవి కాక ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో ఖమ్మం, మధ్యప్రదేశ్, తమిళనాడు మైసూరు మహారాష్ట్ర ప్రదేశాలలో కూడ ఇనుప గనులు గలవు.

ఉక్కు తయారు చేయడానికి మాంగనీసు అత్యవసర పదార్థం. మధ్యప్రదేశ్‌లోని పాలఘాట్ బంధారా జిల్లాలలో మన దేశంలో దొరికే మాంగనీసులో 65% లభిస్తున్నది. మహారాష్ట్ర, ఆంధ్ర, బీహారు, ఒరిస్సాలలో కూడ కొద్దిగా మాంగనీసు లభిస్తున్నది.

విద్యుచ్ఛక్తి పరిశ్రమకు అభ్రకం చాల అవసరం ఈ ఖనిజం మొత్తం ప్రపంచంలోకల్లా మన దేశంలోనే ఎక్కువగా (75% దాకా) లభిస్తున్నది. బీహారు రాష్ట్రంలోని గయ, హజారిబాగు, మాంఘీర్ జిల్లాలలో ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోని నెల్లూరుజిల్లాలో, రాజస్థాన్‌లోని ఆజ్మీర్ జిల్లాలో అభ్రకం గనులు కలవు. కాని మనదేశంలో లభించే మాంగనీసు అభ్రకాలలో చాల భాగం విదేశాలకు ఎగుమతి చేయబడుతున్నది.

ఇవి గాక మన దేశంలో రాగి, సీసం, జింకు, వెండి, బంగారం మొదలైన ఖనిజాలు కూడ లభ్యమవుతున్నవి.

అణుశక్తి ఉత్పాదనకు వినియోగపడే థోరియం, మోనజైట్, ఇల్మనైట్ అనేవి కేరళ రాష్ట్రంలోనివి సముద్రతీరపు ఇసకలో లభిస్తున్నవి.

పెట్రోలియం అస్సాంలో కొద్దిగా లభిస్తున్నది. 1966 లోనే మన దేశావసరాలకు కావలసిన పెట్రోలియం 18 మిలియన్లు టన్నులు కాగా 1971 లో 7 మిలియనులు టన్నులు మాత్రమే మనదేశంలో లభ్యమైంది. మధ్యప్రాచ్య ప్రాంతంలో ఏర్పడ్డ పెట్రోలు పరిస్తితులు మూలకంగా మనదేశంలో పెట్రోలు అన్వేషణ కార్యక్రమంలో చురుకుదనం ఏర్పడ్డది. 1956 లో స్థాపించబడ్డ Oil and Natural Gas Commission. ఈ రంగంలో బాగా కృషి చేస్తున్నది. బొంబాయి సముద్రతీరంలో పెట్రోలు నిక్షేపాలు బాగా ఉన్నట్లు పరిశోధనల వల్ల తెలుస్తున్నది.

పరిశ్రమలు : — బొగ్గు, యినుము తగినంతగా లభించకపోవడంతోను, దాదాపు 200 సంవత్సరాలు పరప్రభుత్వ పాలనలో అణగి ఉండడం చేతను మన దేశం పరిశ్రమ రంగంలో చెప్పుకోదగినంత అభివృద్ధి సాధించలేదు. దేశపు ఆర్థికాభివృద్ధికి పరిశ్రమలు మూలకారణాలు. ముడివస్తువులలో మన దేశం ఏదేశానికి తీసిపోదు. లభిస్తున్న పారిశ్రామిక శక్తి సామర్థ్యాన్ని వనరులను పూర్తిగా వినియోగించుకొని క్రొత్త పరిశ్రమలు స్థాపించడానికి ప్రభుత్వం పంచవర్ష ప్రణాళికలద్వారా ప్రయత్నం చేసింది, చేస్తున్నది. అందుచేత స్వాతంత్ర్యానంతరం భారీపరిశ్రమలు, లఘుపరిశ్రమలు బాగా అభివృద్ధి సాధించినవి.

ముడి సరుకులు సులభంగా లభ్యం కావడమూ, కార్మికులు చౌకగాను ఎక్కువగా దొరకడమూ రవణా సౌకర్యాలు లభించడమూ మొదలైన కారణాలచే మనదేశంలో ముఖ్యంగా 5 పెద్ద పారిశ్రామిక కేంద్రాలు వెలసినవి.

1. హూగ్లీ కేంద్రం
2. బొంబాయి, పూనా కేంద్రములు,
3. అహమదాబాదు, బరోడా కేంద్రములు,
4. మధుర, కోయంబత్తూరు, బెంగుళూరు కేంద్రములు.
5. ఛోటా నాగపూరు ప్రాంతం. ఇది కాక ఇంక ఇతర చిన్న కేంద్రాలు కూడా ఉన్నవి.

మనదేశంలో ప్రస్తుతం నూలు మిల్లులు దాదాపు 470 ఉన్నవి. ఇవి బొంబాయి అహ్మదాబాదులలో ఎక్కువగా ఉన్నవి. తమిళనాడులో కోయంబత్తూరు సేలం మధుర ఉత్తర ప్రదేశ్‌లలో కాన్పూరు, ఢిల్లీలలో కూడ నూలు మిల్లులున్నవి.

హుగ్లీ నదీతీరంలో కలకత్తా నగర ప్రాంతంలో జనపనార మిల్లులు ఉన్నవి. పశ్చిమ బెంగాలులోను బంగ్లాదేశ్‌లోను జనుము ఎక్కువగా పండడంతో ఈ ప్రదేశంలో ఈ మిల్లులు స్థాపించబడ్డవి. ఈ మిల్లుల మొత్తం సంఖ్య 112.

ఉక్కు పరిశ్రమ కీలక పరిశ్రమ. ఈ పరిశ్రమాభివృద్ధి మీదనే మిగతా పరిశ్రమల అభివృద్ధి ఆధారపడి ఉన్నవి. ఇనుప-బొగ్గు గనులకు దగ్గరగా ఉండే జంషడ్‌పూర్‌లో తాతా కంపెనీవారు మొట్టమొదటి ఉక్కు కర్మాగారాన్ని స్థాపించారు. రెండవ కర్మాగారం అసన్‌సోల్‌లోను, మూడవది మైసూర్‌లోని భద్రావతి వద్ద స్థాపించబడ్డవి. స్వాతంత్ర్యానంతరం ఒరిస్సాలోని రూర్‌కేలావద్ద మధ్య ప్రదేశ్‌లోని భిలాయివద్ద పశ్చిమ బెంగాల్‌లోని దుర్గాపూర్ వద్ద ఉక్కు కర్మాగారాలు స్థాపించబడ్డవి. ఇవి కాక సేలం, విశాఖపట్టణం. హోస్పేటవద్ద ఉక్కు కర్మాగారాలు స్థాపింపబడబోతున్నవి.

కేరళ రాష్ట్రంలోని ఆల్వే వద్దను, బెంగాలులోని అసన్‌సోలువద్ద అల్యూమినియం ఫ్యాక్టరీలు స్థాపించబడ్డవి.

స్వాతంత్ర్యానంతరం ఆహార పదార్థాల ఉత్పత్తి పెంపొందించడానికి ఎరువుల ఫ్యాక్టరీలు స్థాపించబడ్డవి. కర్నాటక రాష్ట్రంలోని బెల్గోలా వద్ద, కేరళ రాష్ట్రంలోని ఆల్వేవద్ద, అమ్మోనియం సల్ఫేటు ఎరువులు తయారుచేసే కర్మాగారాలు, పంజాబులోని సాంగల్‌వద్ద, ఒరిస్సాలో రూర్‌కేలా వద్ద మద్రాసులోని నైవేలీవద్ద నైట్రోజను ఎరువులు తయారుచేసే కర్మాగారాలు ఉన్నవి. బీహారు రాష్ట్రంలో ధన్‌బాద్ వద్ద ఉన్న సింద్రీ ఎరువుల ఫ్యాక్టరీ ఆసియా ఖండంలోకెల్లా పెద్దది. విశాఖపట్టణంలో ఉన్న కోరమాండల్ ఎరువుల ఫాక్టరీ కూడా పెద్దదే. ప్రస్తుతం ఎరువుల ఫ్యాక్టరీల సంఖ్య 31.

చెరకు పండే భూములు ఎక్కువగా ఉన్న ఉత్తర ప్రదేశ్‌లోను, బీహారులోను, మొట్టమొదట పంచదార ఫ్యాక్టరీలు స్థాపించబడ్డవి. ఆ తరువాత తమిళనాడు, మైసూరు, ఆంధ్రప్రదేశ్‌లలో పంచదార ఫ్యాక్టరీలు నెలకొల్పబడ్డవి. ప్రస్తుతం ఈ ఫ్యాక్టరీల సంఖ్య 205.

ఇవి కాక సిమెంటు, కాగితం అగ్గిపెట్టెలు, గాజు మొదలైనవి తయారుచేసే ఫ్యాక్టరీలు కూడా నెలకొల్పబడ్డవి.

ప్రత్తి నూలు మిల్లులు ఎక్కువ కావడంతో, చేనేత పరిశ్రమ బాగా దెబ్బతిన్నది. కాని ప్రజా ప్రభుత్వ విధానం మూలకంగా ప్రోత్సాహం లభించి ఆ పరిశ్రమ మళ్ళీ నిలదొక్కుకుంటున్నది.

స్వాతంత్ర్యానంతరం మన ప్రభుత్వం లఘు పరిశ్రమాభివృద్ధిని బాగా ప్రోత్సహిస్తున్నది. ఈనాడు ఈ యూనిట్ల సంఖ్య 2,30,000 వీటిలో 3.5 మిలియన్ల మంది పని చేస్తున్నారు. సాలుసరి 400 కోట్ల రూపాయలు విలువగల సరుకులు తయారు చేయబడుతున్నవి. ఈ పరిశ్రమ భవిష్యత్తు చాల ఆశాజనకంగా కనిపిస్తున్నది.

రాకపోకలు :— మనదేశంలో రాకపోకలకు గల సాధనాలలో ప్రధానమైనవి రైలు మార్గాలు, రోడ్లు, నదులు, కాలవలు మొదలగునవి

రైలు ప్రయాణం అన్నింటికంటె సౌకర్యమైంది. మన దేశంలో 59790 కి.మి. పొడవుగల రైలు మార్గాలు కలవు. ఇంకా కొత్త రైలు మార్గాలు వేయాలని ప్రయత్నాలు జరగుతున్నవి. ఇన్ని వేల మైళ్ళు పొడుగు గల రైలు మార్గం గల మరో దేశం ఆసియా ఖండంలో లేదు. రోజుకు 10700 రైళ్ళు. 1203 లక్షల కి.మీ. దూరం ప్రయాణం చేస్తూ 67 లక్షల మంది యాత్రికులను చేరవేస్తున్నవి. ప్రయాణాలే కాకుండా సరుకుల రవాణాకు కూడ రైలు మార్గం ఉపయోగబడుతున్నది. జనసంఖ్య

హెచ్చుగా ఉన్న ప్రదేశాలలోనూ పరిశ్రమలు ఎక్కువగా ఉన్న ప్రదేశాలలో రైలు మార్గాలు ఎక్కువగా ఉన్నవి. ఎడారి ప్రాంతాలలోను అరణ్య ప్రాంతాలలోను రైలు మార్గాలు తక్కువ.

కంకర రాయి దొరికే పీఠభూమి ప్రాంతంలో కంకర రోడ్లు. అవి దొరకని ప్రాంతాలలో మట్టి రోడ్లు వేయబడ్డవి. మన దేశంలోని రోడ్ల మొత్తం పొడవు 11,89,000 కి మి. మన దేశపు జనాభాను బట్టి లక్ష మందికి 73 కి.మీ. రోడ్డు 100 చదరపు కి.మీ. ప్రాంతానికి 12 కి.మీ. రోడ్డు కలదు. ప్రయాణాలకు సరకుల రవాణాకు కూడా రోడ్లు చాల ఉపయోగపడుతున్నవి.

సంవత్సరం పొడుగునా పుష్కలంగా నీళ్ళు వుండే నదులలోను వాటి ఉపనదులలోను కాలువల లోను నౌకా ప్రయాణ సౌకర్యం కలదు. జల మార్గం గుండా ఎక్కువ వేగంలోను చాల చౌక గాను సరకులను రవాణా చేయవచ్చును. నదీ మార్గాలకన్న కాలువలే ఎక్కువగా ఉపయోగపడు తున్నవి. కాని మన దేశంలో కాలువలు సాగుబడికి ఉపయోగపడినంతగా, నౌకా వర్తకానికి అంతగా ఉపయోగ పడటంలేదు. రైలు మార్గం ద్వారా రవాణా అయ్యే సరకులలో దాదాపు 1% శాతం మాత్రమే నౌకలమీద బోట్లమీద రవాణా చేయబడు తున్నది. గంగా బ్రహ్మపుత్రా డెల్టాలలోని కాలు వలు ఒరిస్సా తూర్పు కాలువ, విజయవాడ నుండి మద్రాసు వరకు ఉన్న బకింగుహాము కాలవ మన దేశంలోని ముఖ్యమైన కాలువ.

భారతదేశంలోని నదీ ప్రవాహాలను, కాలువ లను పరిశీలించి ప్రభుత్వం వారు దేశంలోని వ్యాపారానికి నౌకా మార్గ ఉపయోగాన్ని గురించి శ్రద్ధగా పరిశీలన చేస్తున్నారు. గంగా కావేరి నదులను కలుపుతూ ఒక పెద్ద కాలువను తవ్వాలనే పథకం కూడా పరిశీలనలో ఉన్నది.

రోడ్లు, రైలు మార్గాలు గ్రామీణ ప్రాంతాలకు అందుబాటులో లేకపోవడంతో గ్రామీణ ప్రాంతాలు తగినంతగా అభివృద్ధి చెందలేదు.

గడిచిన కొన్ని సంవత్సరాలలో విమానమార్గాలు కూడా బాగా అభివృద్ధి చెందనవి.

విదేశ వ్యాపారము :— భారత దేశపు సముద్ర తీరపు రేఖ రేవులకు అనుకూలంగా లేదు. కలకత్తా, బొంబాయి, మద్రాసు, కొచ్చిను, విశాఖపట్టణం ప్రధానమైన రేవులు. కచ్చి సింధు శాఖలో కాండ్లా, రేవు స్వాతంత్ర్యానంతరం నిర్మించబడ్డది. ఇది రాజస్థాన్. తూర్పు పంజాబు, ఉత్తరప్రదేశ్‌లోని పడమటి భాగపు విదేశ వ్యాపారానికి అనువుగా ఉన్నది.

మన దేశపు విదేశ వ్యాపారంలో 75% కలకత్తా బొంబాయి రేవుల గుండా జరుగుతున్నది.

అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రం (U. S. A) యూరో పియను దేశాలు. రష్యాలలో ప్రధానంగా మన విదేశ వ్యాపారం కేంద్రీకృతమై ఉంది. మొత్తంమీద మన దేశ వ్యాపారం 3418.63 కోట్ల విలువగలది. ఇందులో ఎగుమతుల విలువ 1606.61 కోట్లు అయితే దిగుమతుల విలువ 1812.2కోట్లు ఎగుమతి చేసే వస్తువులలో పత్తి, జనుము, నీలిమందు చర్మంతో తయారయే సరకులు, చేపలు, రైల్వే పరికరాలు, ముఖ్యమైనవి. విదేశాలనుంచి మనదేశం పరిశ్రమలకు కావలసినయంత్రాలు యంత్ర భాగాలు, పెట్రోలు మొదలైన వాటిని దిగుమతి చేసుకుం టున్నాము.

డా. కె. వి. రె.

పరామర్శించిన గ్రంథాలు

1. Publication Division Government of India.
2. Shri. V. S. Gananathan. Economic Geography of India.

3. George Kuriyan.
India a General Survey.

4. B. N. Sinha

The World Press Private L. T. D. Calcutta : Industrial Geography of India.

5. Telugu Bhasha Samithi Madras.
విజ్ఞాన సారస్వము - V. vol.

7. నేటి భారతదేశము

26-1-1950 నాడు ఆధునికంగా స్వతంత్ర భారతదేశ రాజ్యాంగ విధానము అమలులోకి వచ్చింది. ప్రపంచ జనాభాలో రెండవ స్థానం, భారతదేశందే. వైశాల్యంలో, భారతదేశానికి సప్తమ స్థానం ఉంది. విస్తీర్ణం :- 320, 80, 483 చదరపు కిలోమీటర్లు. ఆసేతు హిమాచలంగా విస్తరించిన మనదేశం 3,214 కిలోమీటర్ల పొడవు, 2,933 కిలో మీటర్లు వెడల్పు. మనదేశం భూమి హద్దు 15 200 కిలో మీటర్లు. సముద్రతీరప్రాంతం 6,083 కిలో మీటర్లు.

ఇందులో ఈశాన్యాన హిమాలయ ప్రాంతంలో 2, 22. 236 చ. కిలో. కొంత పాకిస్థాన్, చైనా దేశాల అక్రమ ఆక్రమణలో ఉంది.

1971 జనాభా లెక్కల ప్రకారం, వేదాల, మతాన్ని కలిగియున్నవారు (అనగా హిందువులు) 45,32,92,086. వీరు మొత్తం జనాభాలో (82.72%); మహమ్మదీయులు 6,14,17,934 (11.21%); క్రైస్తవులు 1,42,23,382(2.60%); సిక్కులు 1,03,78,797 (1.89%); బౌద్ధులు 88,38,12,325 (0.70%); జైనులు 26,04,646 (0.47). ఇతరులు. 22,20,639 (0.41%), భారతదేశంలో 1971 లెక్క ప్రకారం జనాభా 54,79,49,809.

ఈ జనాభా మాట్లాడే భాషలు 380 ఉన్నాయి. రాజ్యాంగచట్టం 17/18 భాషలను, స్వీకరించింది. ఈ భారత రాష్ట్రానికి రాజ్యాంగచట్టం ద్వారా నేత, రాష్ట్రపతి.

మన భారతదేశంలో 22 రాష్ట్రాలు స్వతంత్ర్యం గానే ఉన్నాయి - Autonomous కేంద్ర ప్రభుత్వంతో సంబంధాలు కలిగి. మరి 9 ప్రాంతాలు కేంద్ర ప్రభుత్వాధీనంలోనే ఉన్నాయి.

ఉపరాష్ట్రాలు - ప్రదేశ్‌లు

1 అస్సాము, 2. ఆంధ్రప్రదేశ్, 3. ఉత్తర ప్రదేశ్, 4. ఒరిస్సా, 5 కర్ణాటక, 6. కేరళ, 7. గుజరాత్, 8. జమ్ము - కాశ్మీరు, 9. తమిళ్ నాడు 10. త్రిపుర, 11. నాగభూమి, 12. పంజాబు, 13. పశ్చిమ బెంగాల్, 14. బీహార్, 15. మణి పురము, 16. మధ్యప్రదేశ్, 17. మహారాష్ట్ర, 18. మేఘాలయ, 19 రాజస్థానము, 20. హర్యానా, 21 హిమాచల్ ప్రదేశ్, 22. సిక్కిమ్‌ను భారత రాష్ట్రముగా చేర్చబడింది.

ఇవన్నియు గవర్నర్ (రాజపాలుని) పాలనలో (ప్రజా ప్రభుత్వ తత్త్వ ప్రకారం)ఉన్నవి.

ఇదిగాక కేంద్రప్రభుత్వ పాలనలో మఱి తొమ్మిది విభాగములు కమీషనర్ లేక లెప్టినెంటు గవర్నరు పాలనలో ఉన్నవి.

1. అండమాన్ నికోబార్ దీవులు. 2. *అరుణాచల ప్రదేశ్. 3. గోవా, దమన్, దియూ. 4 చండీఘర్. 5. ఢిల్లీ (దేహళి) 6. దంద్ర, నాగర్-హవేళీ. 7. పుదుచ్చేరి. 8. మిజోరమ్ 9. లక్షదీవులు.

* 21-1-1972 నాడు మణిపూర్, త్రిపుర, పూర్ణ, ఉపరాష్ట్రాలుగా నేర్పడినవి; ఆనాటి నుండి అరుణాచల ప్రదేశ్, మిజోరామ్, కేంద్రపాలనలో ఉన్నవి.

మన ప్రభుత్వ మీనాడు చరిత్రాత్మకమైన క్యాలెండర్ (పంచాంగమును) స్వీకరించింది. క్రీ. శ. మొదటి శతాబ్దములో మనదేశ వాయవ్యమున రాజ్యమును విస్తరించి పాలించిన కనిష్కమహారాజు శాలివాహన శకమును (78 క్రీ. శ.) ప్రారంభించాడు. దానిని క్రమంగా గణనముచేసి, 22-3-1957 నాడు పంచాంగం మరల ప్రారంభమైంది. నాలుగు సంవత్సరముల కొకసారి, సంవత్సరాది 21-3. నాడు ప్రారంభమగును. దీనితో పాటు క్రీస్తుశకమును (Gregorian Calendar.) అమలులో ఉన్నది. మనదేశముల రాష్ట్రముల, ఉపరాష్ట్రముల గూర్చి లఘువర్ణన.

1. అస్సాము : పురాణకాలంలో ఈ దేశ ఖండానికి పేరు ప్రాగ్జోతిషము. ఇచ్చటే నరకాసురుడు పాలించాడు. రాణివాస స్త్రీలను బందీగా ఉంచాడు. శ్రీకృష్ణుడు సత్యభామా సమేతుడై. నరకాసురునితో యుద్ధం చేసాడు. రణంలో అలసిపోయినప్పుడు, సామేను పంచుకొన్న, వీరనారీ మణియైన సత్య విల్లుబూని లోకకంటకుడైన అసురుణ్ణి సంహరించింది. ఈ లోకోత్తర విజయాన్ని, ఈనాటికిని మనం సంస్మరిస్తున్నాము - దీపావళి పండుగనాడు.

నేటి అస్సాము, ఈ దేశమే. 9 జిల్లాలు కలిగి యున్నది. విస్తీర్ణం 78,523-చ కిలో మీటర్లు. జనాభా. 1,46,25,159. వీరు మాట్లాడే భాషలు అస్సామీ, వంగము. బ్రహ్మపుత్రానది ప్రవహించే ప్రదేశము.

తిండిధాన్యాలలో వరి 70 శాతము పండుతుంది. ఇంకా జనుము, టీ, ప్రత్తి, నూనెవిత్తనాలు, చెఱకు, బంగాళా దుంపలు (అలు) బత్తాయిపండ్లు, ఇచ్చటి ఇతర పంటలు. మొత్తం రాష్ట్ర విస్తీర్ణంలో 21.70 శాతము అటవీ సంపద ఉంది. పెట్రోలియం తీసి తయారుచేసే 3 కర్మాగారా లున్నాయి. అన్నిటి కంటె 'టీ' పంట ప్రఖ్యాతమైంది. 750 టీ వనాలు ఉన్నాయి. జనుము, ఎరువులపరిశ్రమ మిక్కుటం. చెఱకు, సిల్కు, కాగితం, ప్లయికొయ్య దొఱకుతుంది. చేనేత పరిశ్రమ ఉంది. వేము, వంశీ తరువులు మెండుగా ఉన్నాయి. నీటి వనరులకై జమున, శుక్ల ప్రాజెక్ట్ నిర్మింపబడ్డాయి. 1000 గ్రామాలకు విద్యుత్‌సరఫరా ఉంది. 67 శాతం పంపుల (నల్లా) ద్వారా నీరు పంటల కొఱకు సరఫరా అవుతుంది.

ముఖ్యపట్టణం గౌహతీ. ఇక్కడ 41వ అఖిల భారత కాంగ్రెసు సమావేశమైంది. 1927 లో దీనికి అధ్యక్షులు మద్రాసు అధివక్తలలో శ్రేష్ఠుడైన శ్రీయస్ శ్రీనివాస అయ్యంగారు.

(చూ. 1927 ఆం. పత్రిక ఉగాది. సం. 41).

2. ఆంధ్రప్రదేశ్ (తెలుగు దేశము) :— ఈనాటి ఆంధ్రదేశము, మౌర్యులకాలం నాటినుండి ఉండింది. ఆంధ్ర భృత్యులు అనేవారు మౌర్యులతో సంబంధం ఉన్నట్లు చరిత్ర. బ్రాహ్మణముల కాలంలో ఐతరేయ బ్రాహ్మణమందు, విశ్వామిత్ర మహర్షి, తన పుత్ర శతాన్ని శపించాడు. అంబరీష మహారాజు నరబలి కొరకై శునశ్శేపుని

తీసికొని పోవుచుండగా, వటువు మేనమామ అయిన విశ్వామిత్రుని, ప్రాణ రక్షణ చేయమని ప్రాధేయపడ్డాడు. ఆ బ్రహ్మఋషి, తన కుమారుల పిలచి, మీలో ఒక్కరు ప్రాణ త్యాగమునకు ఒప్పుకొండని ఆజ్ఞాపించాడు. ఆ నూర్గురు ఏక కంఠంతో నరబలిని నిరసించి, తండ్రి ఆగ్రహానికి బలి అయ్యారు. తండ్రి, తన మాట జవదాటిన కుమారులను దేశమును (ఆర్యావర్తమును) వదలిపోయి, పులింద, శబర, ద్రావిడ జాతులలో వసింపుడని శపించాడు వారు అట్లాగే దక్షిణం వచ్చి వలసపోయి జాతిని వృద్ధిచేసికొన్నారు. వీరే ఆంధ్రజాతి. వీరున్న దేశఖండమే ఆంధ్ర ప్రదేశము.

ఈ జాతికి చెందిన సాతవాహన రాజవంశము క్రీ. పూ. 3-2 శతాబ్దాలలో పాలన ప్రారంభమై క్రీ. శ. 2-3 శతాబ్దాలదాక మధ్యభారతం అంతా పాలించింది. తరువాత అనేక రాజవంశాలు కాలక్రమంగా ఈ తెలుగు దేశాన్ని పాలించినాయి. 15 నుండి 18 శతాబ్దిదాకా కుతుబ్‌షాహిలు పాలించి, బ్రిటిష్ వారిపాల పడింది. ఆంగ్ల ప్రభుత్వం జరుగుతుండగా, మద్రాసు రాజధానిలో భాగంగా ఉన్న దేశం, తెలుగు దేశంగా విడిపడాలని దేశప్రజ, నాయకులు, ప్రయత్నించారు. కాని స్వరాజ్యం అఖిల దేశానికి వచ్చిన తర్వాత, ఆంధ్రదేశానికి ప్రత్యేక రాష్ట్రపాలన కావలెనని, మహాత్ముని శిష్యుడైన పొట్టి శ్రీరాములు దీర్ఘమైన, కఠోరమైన ఉపవాసముచేసి, ప్రాణత్యాగంచేసారు- 15-12-1952. వీరి తదనంతరమే నేటి ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ఏర్పడింది. (1953).

ఆంధ్రప్రదేశ్ విస్తీర్ణం 2,76,814 చ. కిలో ముఖ్య స్థానం హైదరాబాద్ (భాగ్యనగరం.) జనాభా. 4,35,02,708. 21 జిల్లాలు. ఇందులో ఒక జిల్లా పేరు ప్రకాశం జిల్లా. ఇట్లు ప్రఖ్యాత పురుషుని పేరు జిల్లాకు పెట్టటం విశిష్టమైన రాజకీయ నామకరణం.

67.1 శాతం వ్యవసాయమే ప్రజలవృత్తి. సాగు చేయబడు క్షేత్రాలకు 31.1 శాతం నీటి వనరులు కలవు. తినే ధాన్యాలు మెండు. అందు వరి ముఖ్యం. పొగాకు, నూనెవిత్తనాలు, ప్రత్తి, చెఱకు. లోహములు బాగుగా గలవు. Chrysolite Asbestos ఇక్కడ దొరుకుతుంది. ఖనిజ వస్తువులలో ముఖ్యమైనవి. ఇనుము. మాంగనీసు, మైకా (అభ్రకము) బొగ్గు, సున్నపురాళ్ళు, భారీపరిశ్రమలు, విశాఖ, హైదరాబాదు పరిసరాలలో ఉన్నాయి.

పరిశ్రమలలో మెషీన్ పనిముట్లు, మందులు, విద్యుత్ సాధనాలు, ఓడలు, ఎరువులు, ఎలెక్ట్రానిక్ వస్తుసామాగ్రి, విమాన పరికరాలు తయారౌతాయి. ఇందలి అడవులలో మద్దిచెట్లు బహుళంగా ఉన్నవి. వీటిలో ఉన్న పురుగుల వలన టసార్ సిల్కు: తయారౌతుంది. ఆటవికులకు వృత్తిని కూర్చకలదు.

ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో నదులు గోదావరి,కృష్ణ, పెన్నా, గుండ్లకమ్మ, స్వర్ణముఖర ఉన్నాయి. సముద్ర తీరం కూడా తూర్పు హద్దుగా ఉంది. రేవుపట్టణాలు ఉన్నాయి. నదుల డెల్టాలు, నీటి వనరులకు, క్షేత్రాలకు సారాన్ని ఇస్తాయి. నదులపై ఆనకట్టలు కట్టి ప్రాజెక్టులు ప్రగతి మార్గాన్ని అనుసరించినవి.

ఇక్కడ 620 మెగావాట్ల విద్యుత్‌శక్తి జన్యమౌతుంది. ఇప్పట ప్రతి వ్యక్తి విద్యుత్ ఖర్చు 2.5 కిలోవాట్ల నుండి 44 కి వా. వరకు పెరిగింది.

ఈ ప్రదేశం నదులకు కాణాచి, పంటలకు పెన్నిధి. వీరి భాష-తెలుగు. మాట్లాడే వారు అధిక సంఖ్యాకు ఉన్నారు. భారతదేశ ప్రభుత్వ భాషగా నుండ తగినదని, J. B. S. హాల్‌డేన్ అన్నారు. దేశ భాష లందు తెలుగు లెస్స. ఆంధ్రులు విగ్రహము నందు శూరులు, ఆహారమునందు భోజన

ప్రియులు, విహారమునందు రసికులని పూర్వకవులు వర్ణించారు.

12-4-1975 నాడు ప్రపంచ తెలుగు సమావేశం ప్రభుత్వం జరపి, మహాపండుగగా జరుపుకున్నది.

3. ఉత్తరప్రదేశ్ :— 54 జిల్లాలు కలవు. విస్తీర్ణం 2,94,413 చ.కిలో జనాభా 8,83,41,144 ముఖ్యపట్నం లక్నో నగరము. భాష హింది.

గంగా, యమునా ఇతర నదుల అంతర్వేదిలో ఉన్న దేశఖండము. బంగారు పంటలు పండే ప్రదేశము. పూర్వము ఆర్యులు బ్రహ్మదేశం నుండి తూర్పుగా మరలి ఈ దేశంలో స్థిరవాసరం ఏర్పఱచుకొన్నారు.

ఇచ్చట నదులు, కాలువలు, తటాకాలు, సరస్సులు ఎక్కువగా ఉన్నాయి. గోధుమ, ధాన్యాలు, వరి, బార్లీ, మొక్కజొన్న, చెఱకు, నువ్వులు, బజ్రా, అవిశగింజలు, ఆవాలు, ప్రత్తి, వేరుశనగ, టీ, పొగాకు, జనుము, నల్లమందు మొలకలు-ఇవి పంటలు. 15.3% అడవు లున్నాయి. చక్కెర పరిశ్రమలు మిక్కుటం. చేనేత పరిశ్రమలు ఎక్కువ. ఊలు, తోళ్ళు, పాదరక్షల పరిశ్రమలు ఉన్నాయి. కాగితం, రసాయన సామగ్రి, గ్లాసు తయారౌతుంది. హరిద్వారం వద్ద భారత విద్యుత్ కేంద్రం ఉంది. విద్యుత్‌శక్తి 1,827 మెగావాట్సు ఉత్పత్తి.

4. ఒరిస్సా :— ఈ ప్రదేశం పూర్వం త్రికళింగంగా వర్ధిల్లింది. ఇచ్చటి అడవులలో ఏనుగులు ప్రసిద్ధంగా ఉండేవి రేవు స్థలాలు నౌకాయానానికి వసతి గలవి. నేడు 13 జిల్లాలు కలది. 35 లోహపు పరిశ్రమలు ఉన్నాయి.

విస్తీర్ణం :— **1,55,842 చ. కిలో.** ముఖ్య పట్టణం భువనేశ్వరము. జనాభా. 2,19,44,615. భాష ఒరియా లేక ఓఢ్రము. 80% రైతాంగం గలదు. పంటలలో పదోవంతు వరి పండుతుంది. ఇతర ధాన్యాలు, చెఱకు కూడ పండుతాయి. భూమి విస్తీర్ణంలో 43% అడవులు. 67 లక్షల హెక్టార్లు అంతా అటవీస్థళాలు. అనేక రకములైన కొయ్యకలప దొరికే వృక్ష సంపత్తి ఉంది.

బహుళార్థ సాధకమైన హీరాకుడ్‌డామ్ ఉంది. విద్యుత్‌శక్తి 4162 గ్రామాలకు సరఫరా అవుతుంది. నీటి వసతులకై పంపుసెట్లు ఉపయోగిస్తారు.

క్రీ. పూ. 1, 2 శతాబ్దాలలో ఖారవేలుడనే రాజు పరిపాలించాడు, ఇతడు జైనుడు. ఆ మతానికి దోహదం కల్పించాడు ఇతని చరిత్ర హాతిగుంఫ అనే శాసనంలో శిలాక్షరాలతో మనకు లభ్యమైంది.

ఇంకా పూర్వం, అశోక చక్రవర్తి, కళింగ దేశంపై దాడిసలిపి, జననష్టం చూచి దుఃఖించి, బౌద్ధ మతాన్ని స్వీకరించాడు. యుద్ధం మానవ జాతిని మృగప్రాయులుగా చేస్తుందని, శాంతి, శాంతి, శాంతి యని శిలాక్షరాల రూపంగా ఘోషించాడు.

5. కర్ణాటకము (మైసూరు) :— మైసూరు రాష్ట్రమే నేడు కర్ణాటక రాష్ట్రము. 19 జిల్లాలున్నాయి. విస్తీర్ణం 1,91,773 చ.కిలో. ముఖ్య పట్టణం బెంగుళూరు. జనాభా 2,92,99,014. భాష కన్నడం. రైతాంగం 12%. నీటి వనరులలో ముఖ్యమైంది కావేరీ నది.

పంటలు, వరి, తెల్లగోధుమలు, ధాన్యాలు, వాణిజ్య పంటలు, చెఱకు, ప్రత్తి, నూనెగింజలు, పొగాకు, కొబ్బరి, కాఫీ, జీడిపప్పు, యాలకులు, మిరియాలు, బత్తాయిపండ్లు. 16% అడవులు ఉన్నాయి.

భారీపరిశ్రమలు, ఇనుము, సిల్కు, గంధపు చెక్క, చాలా ప్రదేశం కృష్ణాకావేరి అంతర్వేది. ఉపనదులు, తుంగభద్ర, ఘటప్రభ, భద్ర, కాళింది.

12,653 గ్రామాలకు విద్యుత్ సరఫరా ఉంది. గంధపు చెక్క-నూనె తయారౌతుంది.

6. కేరళ :— ఇదే మళయాళ దేశం. దీని విస్తీర్ణం 38,864 చ. కిలో. ముఖ్యపట్టణం తిరువనంతపురము. జనాభా 2,13,47,375. భాష మళయాళం. 10 జిల్లాలు ఉన్నాయి. పూర్వం మధుర, పాండ్య రాజులు పాలించారు. అప్పుడే తమిళ సంగం సాహిత్యం ప్రపంచ విఖ్యాతంగా వెలిసింది. ఇక్కడే జగద్గురు ఆదిశంకరులు పుట్టాడు. ఇక్కడే కథక్కళీ అనే భారతదేశ నాట్యం వెలిగింది, వెలుగుతున్నది.

ఈ దేశం నారికేళ వృక్ష భూయిష్ఠం. ఆ చెట్టు ప్రతిభాగాన్ని ఉపయోగించుకుంటారు. ఇక్కడ 20.5 శాతం వ్యవసాయం

జీడిపప్పు, అరెకా, కొబ్బరి, ప్రత్తి, నూనె గింజలు, మిరియాలు, చెఱకు, రబ్బరు, కాఫీ, టీ, యాలకులు విరివిగా వ్యవసాయమునకు లోబడిన పంటలు. వరి భోజన ధాన్యం.

అడవులల్లో గజాలున్నాయి. వీటికి విద్యనేర్పి బరువైన కొయ్యలను రవాణాకు ఉపయోగిస్తారు. టేకు, నల్లకొయ్య, ఎబొనీ, మెత్తనికొయ్య, రోజుకొయ్య, ఎగుమతౌతాయి. ఇక్కడ రబ్బరు టీ, పింగాణి, విద్యుత్ సామానుల పరిశ్రమలు ఉన్నాయి. లోహాలలో Ilmenite, Rutile, Monazite, Zireon, Silhimanite, పింగాణీకి పనికి వచ్చే ముడి మట్టి దొరుకుతుంది.

అమెరికా దేశానికి, జీడిపప్పు, టీ, మిరియాలు, నిమ్మ గడ్డి ఎగుమతౌతుంది.

548 మెగావాట్ల విద్యుత్‌శక్తి ప్రసారమౌతుంది. 2666 నీటి పంపులున్నాయి. పద్మనాభస్వామికి ప్రశస్తమైన దేవళం ఉన్నది. రేవు పట్టణాలు ఉన్నాయి. కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రం, భాసుని నాటకాల వ్రాతప్రతులు ఇచ్చటే దొరికినాయి - తిరువనంతపురంలో.

7. గుజరాత్ :— 19 జిల్లాలు గల ప్రదేశం. ద్వారక, సోమనాథ దేవళం ఉండే రాష్ట్రం. విస్తీర్ణం: 1,95,984 చ. కిలో. ముఖ్యపట్టణం గాంధీనగరం. జనాభా 2,66,97,475. భాష గుజరాతీ. 9 శాతం అడవు లున్నాయి. 11.19 శాతం వ్యవసాయం. బజ్రా, జోవార్, వరి, గోధుమ పంటలు. ప్రత్తి, పొగాకు, వేరుశనగ వాణిజ్య పంటలు. టేకు, ఖైర్, వంశీ, హల్‌దార్వో కొయ్య సామాగ్రి. నేత పరిశ్రమలు భారీగా ఉన్నాయి. అంకలేశ్వర్ అనే చోట నూనె గనులున్నాయి. ఎగుమతి అయ్యే సరకులలో మందుల ధాతువులు ముఖ్యమైనవి. నీటి వనరులకు కాల్వ లున్నాయి.

షేట్రున్‌౦జి. దంతివాడ, హత్‌మతి అనే నదము లున్నాయి.

విద్యుత్ సరఫరా 862 మెగావాట్లు. మహాత్మా గాంధీ, పటేల్ సోదరులు ఈ రాష్ట్రంలోనే జన్మించారు. చరిత్ర ప్రసిద్ధమైన 'సుదర్శన' తటాకం ఇక్కడే ఉంది.

8. జమ్మూ-కాశ్మీరము :— గత శతాబ్ది కాలంలో పాశ్చాత్యులు కాశ్మీరాన్ని పర్యటించి, భూలోకంలో స్వర్గమంటే, ఆ సువర్ణాకం ఇదేనని శ్లాఘించారు. జమ్మూ, దీనికి జంట దేశం. 10 జిల్లాలున్నాయి. విస్తీర్ణం:— 2,22,236 చ. కిలో. జనాభా 46,16,632. ముఖ్యపట్టణాలు శ్రీనగరం, జమ్మూ, ప్రజలు వాడే భాషలు, కాశ్మీరం, లడఖీ, డోగ్రీ, బాల్టీ, దార్దీ, పహరీ. ప్రభుత్వ భాష ఉర్దూ.

భారత దేశాని కంతటికీ, విద్యాస్థానం ఇక్కడ వ్యవస్థీకరింపబడిన శారదా పీఠం. ఇచ్చట సింహాసన మెక్కిన మేటి విద్వాంసుడు సర్వజ్ఞుడు. ఆది శంకరులు శారదాదేవి మన్ననలు పొందారు.

ఇచ్చటే వారు సౌందర్యలహరి చెప్పారని ఐతిహ్యం. హిమాలయాల ఒడిలో ఉన్న దేశం. జీలం నది శ్రీనగరు పట్టణంలో పాము మెలకలా ప్రవహిస్తుంది. ఇచ్చట నౌకలు నివాసయోగ్యం. వేసవిలో ప్రపంచ దేశాలనుండి, తైర్థికులు వినోదార్థ విహారానికి వస్తారు. పర్వత శిఖరాలు గాంధీ టోపీలు ధరించినట్లు, తెల్లని మంచుచే కప్పబడి ఉంటాయి.

80% వ్యవసాయం సాగుచేసే విస్తీర్ణం 8.10 లక్షల హెక్టార్లు. పై భూభాగంలో 3.16 లక్షల హెక్టార్లు నీటివనరులు కలిగి ఉన్నాయి. వరి, మొక్కజొన్న, గోధుమ, బార్లీ, పంటలు. పరిశ్రమలు మధ్య తరగతివే. కొయ్యపనులు కుటీర పరిశ్రమలు, ఊలు దుస్తులు అనేకంగా ఉంటాయి. సిల్కు పరిశ్రమ 2000 మందికి జీవనాధారం. 40,000 మంది, సిల్కు పురుగులపెంచి వాటిపై జీవిస్తారు.

వూలర్ సరస్సు పెద్దది. దాల్ సరస్సు ప్రాంతంలో మొగలాయి చక్రవర్తులు, విచిత్రమైన తోటలు నిర్మించినారు. ఈనాటికి యాత్రికులకు కన్నుల పంటగా ఉన్నాయి.

నెహ్రూ కుటుంబ ఆదినివాసం కాశ్మీరమే. శాల్వాలు 12 గజాల పొడవైనవి. చేతి అంగుళీయకం గుండా దూర్చి తీసుకొనవచ్చును. ఇచ్చటి నేతపరిశ్రమ ప్రఖ్యాతమైంది. ఇచ్చట మధ్యమ యుగంలో సంస్కృతభాష ఉచ్చస్థాయిలో ఉండింది. అలంకారశాస్త్రాలు ఇచ్చటి పండితులే ఎక్కువగా వ్రాసారు. రాజతరంగిణిని వ్రాసిన కల్హణుడు ఇచ్చటివాడే.

ఆధునిక కాలంలో కాశ్మీరుదేశము, భారతదేశం లోదా లేక పాకిస్తాన్ దా అని వైషమ్య పూరిత తగవు ఉండింది. అంతర్జాతీయ సంస్థలో సుదీర్ఘ వాదోపవాదాలు జరిగినై. భారతదేశంలో ఒక భాగంగా ఉండింది, ఉంటూ ఉంది.

కుంకుమపువ్వు పంట ఇక్కడే ప్రశస్తమైనది. ఈ పర్వత శిఖరాలలో కస్తూరీ మృగాలున్నాయి.

9. తమిళనాడు :— విస్తీర్ణం 1,30,069 చ. కిలో. ముఖ్యపట్టణం మద్రాసు. జనాభా — 4,11,99,168. భాష తమిళం. (అరవము) 14 జిల్లాలున్నాయి. ప్రాచీనభాష తమిళం. సంఘం - సాహిత్యమని ప్రఖ్యాతము చెందిన సారస్వత నిధి. చేర, పాండ్య, చోళ, పల్లవ ప్రభువుల పాలనలో ఉండింది. చోళచక్రవర్తులు తూర్పు చాళుక్యరాజాధిరాజులతో సంబంధం చేసారు. కుళోత్తుంగ-I చోళుడు చాళుక్య వంశంలో జన్మించి, ఆ రాజ్య పాలనగావిస్తూ, చోళ రాజ్యానికి రాజ్యాధికారి అయ్యాడు. (సంఘంలో ఇల్లరికం మాదిరి)

కావేరీనది ప్రవహించి పాడిపంటలకు కడుపార సారవంతమైన నీటిని ప్రసాదిస్తున్నది. 62.8 లక్షల హెక్టార్ల భూమి సాగు అవుతున్నది. 24.86 లక్షల హెక్టార్లకు నీటి వనరులున్నాయి. వరి, మొక్కజొన్న, జవార్, బజ్రా, ధాన్యాలు ప్రత్తి, పొగాకు పంటలు. 21.870 చ.కిలో. భూమి అటవీ ప్రాంతము. 180 ప్రత్తిపరిశ్రమలున్నాయి. ఇంకా లిగ్నైట్ పరిశ్రమ, చేనేత పరిశ్రమలు ప్రఖ్యాతమైనవి.

రైల్వేకు సంబంధించి ఇన్‌టెగ్రేల్ కోచ్ ఫాక్టరీ ఉన్నది. (పెరంబూరులో) వైద్యసంబంధమైన సర్జికల్ పనిముట్ల తయారీపరిశ్రమ ఉంది. చర్మాలు ఎగుమతౌతాయి.

పరిశ్రమల ద్వారా ప్రభుత్వానికి రాబడి 350 కోట్లు. జలస్తంభన ప్రాజెక్టులు అమరావతి, వైగై, పరంబికులం, అలియార్, కృష్ణగిరి, సత్తమార్-పుల్లంబాడి.

1,965 మెగావాట్ల విద్యుత్‌శక్తి ఉత్పత్తౌతుంది. 25,059 గ్రామాలకు విద్యుత్‌ప్రసారం లభ్యమైంది. 1972 లో 49,505 గ్రామాలకు విస్తరించింది.

ప్రపంచ తమిళ మహాసభలు ఈ రాష్ట్రం జరుపు కొన్నది.

10. త్రిపుర : ఈ దేశ విభాగం 21-1-1972 లో ఏర్పడింది. కేంద్ర ప్రభుత్వం 1971 లో శాసనాన్ని విధించింది. విస్తీర్ణం 10,477 చ.కిలో. జనాభా 15,56,342. ముఖ్యపట్టణం అగర్తళ. భాషలు : బెంగాళీ, త్రిపురీ. మూడు జిల్లాలున్నాయి. వరి, ధాన్యాలు, నూనెగింజలు, జనుము పంటలు. టీ విరివిగా పండుతుంది. 55 టీ తోట లున్నాయి. చేనేత కుటీర పరిశ్రమ. ఖద్దరు నేత ప్రఖ్యాత మైనది. ఏతాల ద్వారా పొలాలకు నీరు పారుతుంది. నాళికల ద్వారా కూడ నీరు లభ్యమౌతుంది. (Pump sets).

2,680 కిలోవాట్ల విద్యుత్ ఉత్పత్తి కలదు.

11. నాగభూమి (Nagaland) : ఈ ప్రదేశంలో మూడు జిల్లా లున్నాయి. 21-1-1972 లో ఏర్పడింది. కేంద్ర శాసనంద్వారా. విస్తీర్ణం. 16,527 చ. కిలో. జనాభా 5,16,440. ముఖ్య పట్టణం కోహిమా. ఇక్కడ రాష్ట్రభాషను ప్రభుత్వం ఇంకా నిర్ణయించలేదు.

వ్యవసాయం 80 శాతం. వరి 67,000 హెక్టార్ల లోని పంట. 17.6 శాతం భూమిపై అడవు లున్నాయి. అడవి సంపత్తి ద్వారా ప్రభుత్వానికి ఆదాయం మెండు. నేత, సిల్కు పరిశ్రమలున్నాయి.

12. పంజాబు : విస్తీర్ణం. 50,362 చ.కిలో. జనాభా 1,35,51,060 హరియాన్ రాష్ట్రంతో కల సిన ముఖ్యపట్టణం, చండీఘర్, భాష పంజాబీ.

వేదకాలంలో, ఈ ప్రదేశమే బ్రహ్మదేశమని, ఇచ్చటనే ఆర్యులు ఆదిగా నివసించిన చోటని చరిత్రకారుల వాదం.

ఇక్కడ 11 జిల్లా లున్నాయి 76 శాతం వ్యవ సాయం 28.88 లక్షల హెక్టార్ల భూమిసాగు. భోజన పంటలు ఎక్కువ. గోధుమ, వరి; వాణిజ్య, చెఱకు, నూనెగింజలు. 90 శాతం ఊలు పరిశ్రమ లున్నాయి. భక్రానాడామ్, హరికే బరాజ్ ఉన్నాయి. 6,912 గ్రామాలకు విద్యుత్ సరఫరా ఉంది. 98,569, పంపుసెట్లున్నాయి.

సింధూ : ఇంకా నాల్గు నదుల అంతర్వేదిలో ఉంది ఈ రాష్ట్రం. సింధూ నదికి పశ్చిమాన 5000. సం. పూర్వం, మహేంజదారో, హరప్పా, నాగరికత వెలసిందని, 20వ శతాబ్ది ప్రారంభంలో పురావస్తు శాఖవారి పరిశోధనల వలన తెలిసింది. అప్పటి జనుల భాష, లిపి ఇంకా విశదం కాలేదు.

13. పశ్చిమ బెంగాలు : వంగ దేశంలో పడమటివైపు భారత దేశంలో ఉన్న రాష్ట్రమే పశ్చిమ బెంగాలు. దీనికి తూర్పున ఉన్నది నూత నంగా ఏర్పడ్డది-బంగ్లాదేశ్; పరాయిరాజ్యం. 16. జిల్లాలున్నాయి. విస్తీర్ణం, 87,853 చ. కి. ముఖ్యపట్టణము కలకత్తా. జనాభా 4,43,12,011, భాష వంగము. 57.5 శాతము సాగు అయ్యే భూమి. 46.7 శాతం నీటి వనరు లున్నాయి. వరి గోధుమ పంటలు. వరి, మిక్కుటమైన పంట. ఇంకా మొక్కజొన్న, జనుము, బార్లీ ధాన్యాలు బఠానీ పండుతాయి.

వాణిజ్య పంటలు. జనము, టీ, తములపాకులు, నూనెగింజలు, చెఱకు

14 శాతం అడవు లున్నాయి. కొయ్య, తేనె, ఇంధనం, బొగ్గు, వంశీ, దొరుకుతుంది.

బొగ్గు గనులు నిప్పు మట్టి (Fire clay) తదితర లోహాలు ఇక్కడున్నాయి.

హాల్దియా, దుర్గాపూర్, కళ్యాణిలో ఎరువుల పరిశ్రమ లున్నాయి.

దామోదర అంతర్వేది ప్రాజెక్టు ప్రఖ్యాతమైనది. మయూరాక్షి, కుమారి డామ్ ముఖ్యమైనవి, విద్యుత్ 3,328 గ్రామాలకు సరఫరా అవుతుంది.

ఈ ప్రాంతంలో బ్రిటిష్ వారి నెదుర్కొనుటకు చాల సన్నాహాలు మిక్కుటంగా జరిగినవి. మన జాతీయ గీతాలైన వందేమాతరం, జనగణమన, వ్రాసిన బంకించంద్, రవీంద్రుడు పుట్టిన దేశం, సంఘ సంస్కర్తలైన రామమోహనరాయ్ కూడ ఇక్కడివాడే.

బ్రిటిష్‌వారు ప్రథమంలో కలకత్తాలోనే ముఖ్య పట్టణంగా ఉండి పాలన జరిపారు.

14. బీహార్ : 17 జిల్లాలుగల ప్రదేశము. విస్తీర్ణం 1,73,876చ.కి. జనాభా 5,63,53,369, భాష హిందీ. ముఖ్యపట్టణం, పట్నం (PATNA).

చరిత్రకాలంలో మౌర్యులు, గుప్తులు, రాజ్యమేలిన స్థలం. ఆధునికాలంలో ప్రథమరాష్ట్రపతి బాబూరాజేంద్ర ప్రసాద్ జన్మించినదేశం.

నీటివనరులతో కూడిన సాగుపొలం 25 శాతం.

పంటలు :— వరి, గోధుమ, మొక్కజొన్న, బజ్రా, పప్పుధాన్యాలు, వాణిజ్య సరకులు. చెఱకు, నూనెగింజలు, పొగాకు జనుము, బొగ్గుగనులున్నాయి. మైకా శ్రేష్ఠమైనరకం దొరుకుతుంది.

19 శాతం అడవులున్నాయి. కొయ్య, కలప, వంశీ, కేందు ఆకులు, లక్క, జిగురు, రెజిన్, లభ్యమౌతుంది. ఈ రాష్ట్రము లోహాల సంపత్తిలో అగ్రగణ్యమైనది. భారతదేశం మొత్తానికి బీహారు లోహసంపత్తి 41శాతం, రాగి, (క్రైనైట్ kynite) మైకా విరివిగా ఉంది. ఇంతేగాక మాంగనీజ్, సున్నం, గ్రాఫైట్, క్రోమైట్ ఇక్కడ దొరుకుతుంది. లోహపరిశ్రమాభివృద్ధికి బీహార్‌లో తావుంది. తాతా కంపెనీ ఇక్కడే నెలకొల్పబడి ఉన్నది. కోసి, గండకీ; బదువా, చాన్‌వాన నదులున్నాయి. దామోదర అంతర్వేదీ ప్రాజెక్టు ఇక్కడ ఉంది. విద్యుత్‌శక్తి ప్రయోగానికి ముఖ్యస్థానం.

499 మెగావాట్ల శక్తి. 1971 నాటికి 7.822 గ్రామాలకు విద్యుత్ ప్రసారమైనది.

మొగల్‌షరాయ్ రైల్వేస్టేషన్ చాల పెద్దది. గయ, బుద్ధగయ (సారనాథ్) ఉండే ప్రదేశము.

15. మణిపురము ; మహాభారత కాలంలో మణిపురరాజు భర్తృదాదికైన చిత్రాంగదను అర్జునుడు వివాహమాడాడు. మణిపురనృత్యం భరత నాట్య సంప్రదాయాలలో ప్రసిద్ధమైనది.

విస్తీర్ణం : 22,356 చ. కిలో. జనాభా : 10,72,753

5 జిల్లాలున్నవి జనాభాలో 66శాతం రైతులు అటవీసంపద ఎక్కువ. మంచికొయ్య, వంశీవృక్షాలు మెండుగా ఉన్నాయి. మొక్కజొన్న బాగా పండుతుంది. ఫలవృక్షారామాలు ఎక్కువగా ఉన్నాయి.

భారీ పరిశ్రమలులేవు. చేనేతయే ప్రశస్తమైన కుటీర పరిశ్రమ. సిల్కు కూడా దొరుకుతుంది. పేము, వడ్రంగి పని మెండుగా ఉంటుంది.

చక్కర ఫ్యాక్టరీ నిర్మిస్తున్నారు. 3.46 మెగా వాట్ల విద్యుత్ తయారవుతుంది.

16. మధ్యప్రదేశము : 43 జిల్లాలుగల ఈ ప్రదేశము. 4,42,841 చ. కిలో మీటర్ల విస్తీర్ణము గలది. జనాభా 4,16,54,119, భాష హిందీ.

వర్షాధారభూములు. 80 శాతము రైతాంగము, 7.4శాతము మాత్రము నీటిపనరుల సాయముగలవి.

30 శాతము అడవులున్నాయి. వాణిజ్య పంటలు చెఱుకు, నూనెగింజలు. వీటిని ఎగుమతి చేస్తారు. ఆగ్నేయ దిశయందు బొగ్గు, ఇనుము లోహపు గనులు కలవు.

సున్నము (dolomite) తదితరములు గలవు.

భిలాయ్ అనునది భారీ పరిశ్రమ. 22 మధ్య తరగతి నీటి ప్రాజెక్టులు గలవు. 1.2 లక్షల నీటి పంపులు (నల్లాలు) గలవు.

ఇచ్చట పూర్వము కాళిదాస మహాకవి వర్థిల్లిన

ఉజ్జయిని పట్టణ మున్నది. మేఘసందేశ మందలి యక్షుడు శాపదష్టుడై వలనయున్న రామగిరి ఇందే ఉన్నది. 16 శతాబ్దిలో తులసీదాసు తన రామ చరిత మానస మను, రచన ప్రారంభించెను.

ముఖ్యపట్టణము భూపాల్ (భోపాల్)

17 మహారాష్ట్రము : బొంబాయి ముఖ్య స్థానముగా గలిగిన ఈప్రదేశవిస్తీర్ణము 3,07,762 చ. కిలో మీటర్లు. జనాభా 5,04,12,235 భాష మరాఠీ. (మహారాష్ట్రము) 70 శాతము వ్యవసాయ ముపై జీవించువారు. 8.3 శాతము భూమినీటి వనరుల సాయముతో నుండును.

పంటలు :— గోధుమలు, వరి, జోవార్, మొక్కజొన్న, బజ్రా. ఇతర ధాన్యములు.

లోహములైన, ఇనుము, బొగ్గు, మాంగనీజు దొరకును. భారీ పరిశ్రమలుమెండు. ఇందు నేతపరిశ్రమలు మిక్కుటము.

2,067 మెగావాట్ల విద్యుత్‌శక్తి ప్రసారితము నీటికై 2,10,297 పంపులున్నవి.

పూణే (పూనా) నగరము జ్ఞానపీఠ మనదగిన పట్టణము. 17వ శతాబ్దమున శివాజీ మహారాజు స్వధర్మరక్షణకై మొగలాయి చక్రవర్తి నెదుర్కొనెను. వైదిక మతమును పునరుద్ధరించెను. ఇతడు సమర్థరామదాసు శిష్యుడు.

క్రీ. పూ.—క్రీ శ. మున శాతవాహన రాజులు పరిపాలించి, తమ ఆంధ్రరాజ్యమును నలువైపుల విస్తరింప జేసిరి. గోదావరి అంతర్వేదిని తమ రాజ్య మూల స్థానముగా, నుంచికొనిరి. నేడు బొంబాయి పెద్దరేవు స్థలము.

18. మేఘాలయ : విస్తీర్ణం :- 22,489 చ.కిలోమీటర్లు. జనాభా : 10,11,699. ముఖ్య పట్టణం : షిల్లాంగ్.

భాషలు : ఖాసీ, జైన్‌టియా, గరో.

80. శాతం రైతులు, సాగు 27 శాతం భూమి. వరి, గోధుమ, మొక్కజొన్న, నూనెగింజలు, ఇంకా బొగ్గు (Sillimanite) సున్నం, తెల్లమట్టి, దొరుకుతుంది. చిన్న నీటి వనరులు, విద్యుత్ శక్తి 50 గ్రామాలకు వ్యాపించింది. 100 పంపు సెట్లున్నాయి. దీన్ని కూడ పూర్వం ప్రాగ్జోతిష మనే వారు.

19. రాజస్థానము : విస్తీర్ణము : 3,42,214 చ.కిలో. మీ. జనాభా : 2,57,65,806

భాష : రాజస్థానీ, హిందీ. 26, జిల్లాలున్నాయి. ముఖ్యస్థానం-జైపురం. 24.19 లక్షల హెక్టార్ల భూమి సాగు అగుతుంది. సాగు చాలవరకు వర్షాధారం, పంటలు. జావర్, బజ్రా, మొక్కజొన్న, ధాన్యాలు, గోధుమ, నూనెగింజలు, చెఱకు, పొగాకు

సీసము, జింక్ (Zinc), Emeralds సంపూర్ణంగా ఇక్కడే దొరుకుతాయి.

ఇంకా 92 శాతం జిప్‌సమ్, 90% వెండి, 20 శాతం మైకా.

పరిశ్రమలు : చక్కెర, సిమెంటు, గ్లాసు, ప్రాణ వాయువు తయారీ.

ఇక్కడ గృహపరిశ్రమలు ప్రపంచ ఖ్యాతి చెందినవి.

కోటా బారేజి ప్రఖ్యాతమైంది. రాణాప్రతాప్ సాగర్ పెద్ద జలాశయం. 1974లో అణువు భేదన జరిగింది. రాజపుత్రవీరులకు జన్మస్థానము. వైదిక మతానికి, ధర్మానికి ప్రాణత్యాగం చేసిన వీరులు పుట్టినగడ్డ. రాణువాస్త్రీలు, ముష్కరుల చేతపడ కుండా, తమ శీలాన్ని కాపాడుకొనుటకై జోహారు చేశారు. ఇట్టి వీరి కృత్యాలు ప్రపంచ చరిత్రలో మరెక్కడ జరిగియుండవు.

20. హర్యానా : విస్తీర్ణము : 44,222 చ.కి. మీటర్లు.

జనాభా : 1,00.36,808. 7 జిల్లాలు. భాష హిందీ. ముఖ్యపట్టణము. చండనగర్.

ఈ పట్టణం ఆధునికంగా ఫ్రెంచి, వాస్తుశాస్త్ర నిపుణునిచే పద్ధతుల ప్రకారం నిర్మించబడినది. ఇచ్చట 89 శాతం ప్రజ, రైతులు నీటివనరులుండే క్షేత్రాలు 33 శాతం. తిండి పంటలు మిక్కుటము అందు వరి ముఖ్యమైన పంట, ఇంకా గోధుమ, బజ్రా, బార్లీ, ధాన్యాలు, జోవార్, చెఱకు, నూనె విత్తనాలు పండుతాయి. అడవులు, 3 శాతం. పరిశ్రమలు, సిమెంటు, చక్కెర, కాగితం, పత్తి, నేత, గ్లాసు, లోహములు, సైకిళ్ళు, ట్రాక్టర్లు, మోటారు సైకిళ్ళు, గడియారాలు, మోటారుటైర్లు, ట్యూబులు. హిందూస్తాన్ మెషిన్‌సామానులు, తయారౌతాయి.

పలకలు, సున్నం, ఫ్యాక్టరీలున్నాయి. నీటి ప్రాజెక్టు, పంజాబు, రాజస్థాన్ నుండి సరఫరా అవుతుంది. నీటికై 1.02,850 పంపుసెట్లను ప్రభుత్వం ఏర్పాటు చేస్తున్నది.

21. హిమాచలప్రదేశ్ : పదిజిల్లాలు గలది. విస్తీర్ణం 55,673 చ.కి.

జనాభా : 34,60,434, ముఖ్యస్థానం సింల్లా హింపీ, పహారభాషలు, 7 శాతం భూమిసాగు. ఇందులో 10.6 శాతం నీటివసతులు కలిగి ఉన్నాయి.

బంగాళదుంప(ఆలు)అల్లం, ఇతరకాయకూరలు, ఇచ్చటి పంటలు, వాతావరణం, ఫలాలకు చాల అనుకూలం ఇతర పంటలు, గోధుమ, మొక్కజొన్న, వరి, ఇవి పెద్ద పంటలు, ఇచ్చట ఫలించే ఆపిల్ (Apples) 1.78 లక్ష టన్నులు సాలుకు.

38.5 శాతం అడవులున్నాయి. కొయ్య ఇతర ఇంధనం, జిగిరువల్ల ప్రభుత్వానికి వరుంబడి జాస్తి, కర్పూర తైలం, సిమెంటు పరిశ్రమలు ఉన్నాయి. గొర్రె, జీవాలసంపత్తి ఎక్కువ. కుటీరపరిశ్రమలు: కొయ్య, నేత.

నీటి వనరులకై ప్రాజెక్టులు లేవు. 4,165 గ్రామాలకు విద్యుత్ సరఫరా ఉంది.

నే. శ్రీ. కృ.

22. సిక్కిం : హిమాలయ పర్వతాలలోని అతి చిన్న ప్రాంతం, భారతదేశంలోని 22 వ రాష్ట్రంగా ఉద్భవించింది; అదే సిక్కిం రాష్ట్రం. దానికొరకై భారత రాజ్యాంగచట్టం మార్చుటయే కాక రాష్ట్రములుకూడ అంగీకరించవలసి వచ్చింది. దాని వైశాల్యం 7100 కిలోమీటర్లు, జనసంఖ్య 1 లక్ష 85000. అచ్చటి ప్రజలు అందరు భారత దేశంలో కలియుటకు, కోరిక వెల్లడించినందున ప్రజాభిప్రాయము ప్రకారము యిట్లు చేయుట జరిగినది. [1975].

మంగోలియనుజాతికి సంబంధించిన Bhotiers, Lepehas, Nepatise, Tibetans, మొదలగు కొండజాతులకు చెందినవారు-సిక్కిం ప్రజలు. చాల కాలం అక్కడ నిరంకుశ ప్రభుత్వం వుండెను. పన్నులబాధ విపరీతంగా వుండుటయేకాక రాజులు నిరంకుశులై పాలించుచుండిరి. 1974లో నెలకొల్పబడ్డ ప్రజాప్రభుత్వాన్ని భగ్నం చేయటానికి Chogyal (అప్పటి రాజు) ప్రయత్నాలు చేశాడు. ఇక సిక్కిం స్వాతంత్ర్య రాష్ట్రమా అంటే యితర భారత స్వదేశ సంస్థానాలకంటె దీనికి హెచ్చు స్థానం లేదనాలి. చాలకాలం Sikkimise సంస్థానాధిపతి సిక్కిం పుటీ రాజా అని వ్యవహరింపబడేవాడు. 20 వ శతాబ్దం మొదటిభాగంలో యీరాజా తండ్రికి బ్రిటిషువారు "Sir" మహారాజా బిరుదు ప్రసాదించారు. Chogyal అంటే ధర్మరాజు; దేవుని ధర్మాలు అమలు జరిపేవాడని అర్థము. 19వ శతాబ్దం నుండి ఈ పేరు అమలులోనికి వచ్చింది.

బ్రిటీషువారు భారతదేశాన్ని, విడిచిన తరువాత భారతప్రభుత్వం సిక్కింను భారతదేశపు సంరక్ష ణాధికారం గలదిగా నిర్ణయించి ఒక సంధిచేసు కోంది. Chogyal అనేపేరు అధికార ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలలో ఉపయోగించుటకు వప్పుకోంది. China, Tibet,ను ఆక్రమించుకొనుటచే Sikkimకు Strategic స్థానం వచ్చెను. Sikkim ప్రజలకు భారతీయులంటేనేమోజు. దానికి కారణం యిచ్చట ప్రజాప్రభుత్వం వున్నది కనుక. ఇంతకంటె కారణమేమిలేదు. వారికి కూడ ప్రతినిధికే సంస్థలు కావాలని చాలకాలంనుండి అలజడిచేస్తూ వచ్చారు.

1963 లో Chogyal తండ్రి చనిపోయినప్పటి నుండి ప్రతినిధిక సంస్థలు నెలకొల్పాలని ప్రజలు పోరాడుట మొదలు పెట్టిరి. భారతప్రభుత్వ సహ కారం లేనిదే రాజు పరిపాలింపలేకుండెను. 1974లో అచ్చటి తిరుగుబాటును భారతసైన్యం ఎదుర్కొనక పోతే అచ్చట విప్లవంవచ్చేది. Chogyal ఏమయ్యే వాడో తెలియదు. 1974 లో ప్రజాప్రతినిధులుగల Sikkim Assembly భారతదేశంతో సంబంధ ముండాల నప్పుడు Chogyal వప్పుకుంటే చాల బాగుండేది. సిక్కిం హిమాలయ ప్రాంతంలో వుంది. అచ్చటి ప్రజలు ఆర్థికంగా రాజకీయంగా సాంఘికంగా చాల వెనుకబడి పేదరిక బాధలో వున్నారు. ఈ మార్పులు భారతదేశం ఏ దుర్బుద్ధి తోను చేయలేదు. అచ్చటి ప్రజల కోరికలను మన్నించి చేసింది.

ఇక Chogyal Peking, పడమటి దేశాల యొక్క సహాయం వస్తుందని ప్రజల కోరికలను మన్నించ కుండుటయేగాక భారత ప్రభుత్వాన్ని కూడ ధిక్కరించుట మొదలు పెట్టేడు. చైనావారు దానిని 5 పాళ్ళలో ఒకటిగా భావిస్తారు. 1962 లో జరిగిన చైనాయుద్ధం తరువాత భారతదేశపురక్షణ వ్యూహం Sikkim ప్రముఖస్థానం ఆక్రమించెను. Sikkimise ముఖ్యపట్టణం గాంగ్‌హక్‌లో దగ్గర సంబంధ బాంధవ్యాలు, భారతదేశం పెట్టుకొనుట మొదలు పెట్టెను. దీనిలో తప్పేమిలేదు.

నిజంగా భారతదేశం అచ్చటి ప్రజలకోరికలను మన్నించి ఎన్నికలు జరిపి వారి కోరికలు తెలిసి కొని Sikkim ను భారతదేశంలో ఒక రాష్ట్రంగా తీసికోకపోతె ప్రజలు విప్లవాత్మక చర్యలకు పోయే వారు. Chogyal వుండేవాడోలేదో దైవానికేఎరుక. భారతదేశానికి తన ప్రక్కనున్న చిన్న దేశాల యెడల ఎట్టి సామ్రాజ్య తత్వము లేదని చెప్పాలి. ఇప్పుడు సిక్కిం భారతదేశంలో ఒక అంతర్‌భాగ మయింది. ఇది ప్రజాస్వామ్య పద్ధతులలో జరిగింది. కనుక యిది న్యాయమార్గాములకు విరుద్ధముకాదు.

ఇక Chogyal కు సిక్కింలో సింహాసనం పోయింది. స్నేహితులుపోయారు. సిక్కింవృత్తాంతం ఒకమాట తెలుపుతుంది. భవిషత్తును గుర్తించి మనం ప్రవర్తింపకపోతే మనమే నష్టపోతామని, ఏరాజు ప్రజలపై హెచ్చుపన్నులు విధించి నిరంకు శంగా పాలించలేదు. ఆరోజులు పోయాయి. ప్రజా ప్రభుత్వయుగంలో ప్రజలే రాజులు; సర్వాధికారం ప్రజలలో కలదు. అది గుర్తించాలి. 86సం॥నుండి యున్న 1889 లో Clanude White నెలకొల్పి Political Agent ఆఫీసురద్దయి, అక్కడ భారత Governor నియమితు డవుతాడు. ఇప్పటి వరకు ఎగురుచున్న Tibetan Buddhist చక్రంవున్న సిక్కిం జండా రద్దయి, భారత జాతీయ పతాకము అక్కడ ఎగురుతున్నది. దానితో-భారత దేశానికి బాధ్యత పెరిగిం దనాలి. ప్రథమ గవర్నరు శ్రీ బి. బి. లాల్.

— డా. ఆర్. వి. రావ్.

కేంద్ర ప్రభుత్వ పాలన :

I. **అండమాన్ నికోబార్ దీవులు :** విస్తీర్ణం 8,293 చ.కిలో.

జనాభా. 1,15,133. ముఖ్యస్థానం రేవుపట్టణం పోర్టుబ్లేర్. భాష ఒకటని నిర్ణయంలేదు. 19 శాతం రైతులు. సాగు ఎక్కువగాలేదు. వరిపండే క్షేత్రాలున్నాయి, కాని నీటివసతులు లేనందున, భూమిని సాగుకు ఉపయోగించలేదు. మంచి నిమ్మ, మామిడి, జామ, బత్తాయి, పండ్లు పండుతాయి. అనాస, అరటి కూడ కలవు.

ఈదీవులలో 7,468, చ.కిలో విస్తీర్ణంలో అడవులున్నాయి. కొయ్య, వంశ, ఇతర కలప దొరుకుతుంది.

గవ్వలు, శంఖు, వ్యాపారం ఎక్కువ. చేపల, నేత, కుటీర పరిశ్రమలు, తోళ్ళు, ఎగుమతులు కూడ ఉంది. 32 గ్రామాలకు విద్యుత్ ప్రసారం చేయబడింది. ఆంగ్లపాలనలో జీవితశిక్ష పొందిన వారిని, ఈదీవులలో విడిచిపెట్టేవారు. వీరు కొంత స్వచ్ఛంద జీవితం అనుభవించేవారు.

II. **అరుణాచల ప్రదేశము** : ఇందు ఐదు జిల్లాలున్నవి. విస్తీర్ణం 83,578 చ.కిలో.

జనాభా : 4,17,511, ముఖ్యపట్టణం షిల్లాంగ్ భాష నిర్ణయంగా దేనిని ప్రభుత్వం స్వీకరించలేదు. 46 శాతం సాగు. ఇచ్చట సాగునుమార్చి, మార్చి వ్యవసాయం చేస్తారు. పొలాలను మార్చి, వరి, మొక్కజొన్న, ధాన్యాలు, ఆవాలు పండిస్తారు. అటవీ సంపత్తి ఎక్కువ. 1972 లో ఈ ప్రదేశం ఏర్పడింది. ఛీప్ కమీష్నర్ పాలనలో ఉన్నది.

III. **గోవా, దమన, ద్యూ** : వీటి విస్తీర్ణం, 3,813 చ. కిలో. జనాబా 8,57.771. ముఖ్యస్థానం, పనాజీ. భాషలు మరాత, కొంకణ, గుజరాతీ. జనులలో 85శాతం రైతాంగం. వరి, గోధుమ చాల కొద్ది. 28.4 శాతం. అడవులు, గనులలో, ఇనుము, మాంగనీజు, ఉన్నాయి. ఎగుమతుల ద్వారా ప్రభుత్వానికి ఆదాయం 30 కోట్ల రూపాయలు, కుటీర పరిశ్రమలు ఎక్కువ. ఏతాముతో నీటిని, భూములకు సరఫరా చేసికొంటారు.

ఇక్కడ ఉన్న 3 జిల్లాలను లెప్టినెంట్ గవర్నర్ పరిపాలిస్తాడు.

పూర్వం పోర్చుగీసు వారి స్వాధీనంలో ఉండేది. ఇవి రేవు పట్టణాలైనందున పశ్చిమ తీర వ్యాపారం బాగా జరిగేది. విజయనగర రాజులు, ఈ గోవాను సంధి మార్గాల ద్వారా, రాజకీయాలు జరిపారు. బ్రిటిష్‌వారు పోర్చుగీసుతో సంధిచేసికొని ఈ పట్టణాలను బుడుతకీసుల స్వాధీనంలోనే ఉంచారు. స్వరాజ్యం వచ్చిన తరువాత ఆంగ్లేయులు భారత దేశం వదలిపోయినా, ఈ బుడుతకీచులు "చూరు పట్టి వ్రేళ్ళాడినట్టు" ఇక్కడ ఉండినారు. భారత ప్రభుత్వం, తమ స్వాధీనం చేసికొంది. ఇచ్చట ప్రజాప్రభుత్వం ఏర్పడింది.

పాలన చీఫ్ కమిష్నర్ ద్వారా, (చూడుడు :- బేచిరాగ్ బస్తీలు).

IV. **చండీఘర్** :— పట్టణ రాజ్యం 114 చ.కిలో. విస్తీర్ణం ముఖ్యస్థానం ఈ పట్టణమే. జనాభా 2,57,251 భాష నిర్ణయం కాలేదు. 33.7 శాతం, భూమి నీటి వనరులతో ఉంది. వరి, గోధుమ, మొక్కజొన్న, బజ్రా. పంటలు. 27.5 శాతం అడవులు.

ఇచ్చట ఊలు, రసాయన మందులు తయారౌతాయి.

చీఫ్ కమీషనర్ పాలన.

V. **దేహళీ** (ఢిల్లీ):— భారత దేశానికి ఉత్తర దిశయందున్న పురాతన మహాపట్టణం. మన దేశం ప్రవేశించుటకు 'కడప' వంటిది ద్వారం, పేరు దేహళీ, దీనికి ఆంగ్లీకరణం ఢిల్లీ.

విస్తీర్ణం 1,485 చ.కిలో. జనాభా 40,65,698 గోధుమ, వరి, మొక్కజొన్న, జోవార్, చెఱకు, ఆవాలు, పొగాకు పండుతుంది.

చాలా పరిశ్రమ లున్నాయి. గొట్టపు బావులతో నీటి వసరు ఏర్పడి ఉన్నాయి.

పూర్వం దీనినే ఇంద్రప్రస్థపురం అనే వారు. (చూడుడు బేబిరాగ్ బస్తీలు).

లెఫ్టినెంట్ గవర్నర్ పాలన. అఖిలభారత దేశానికి ముఖ్యపట్టణం. ఇతర దేశాల దౌత్యవర్గంవారు ఇక్కడ ఉండే చాణక్యపురిలో నివసిస్తారు.

VI. దంద్రా, నాగర్, హవేళీ :— విస్తీర్ణం 491 చ.కిలో. జనాభా 74,170. ముఖ్యస్థానం శిల్‌ఎస్సా. ఇచ్చట ఆదిమవాసులు ఉంటారు. సాగుచే, వరి, గోధుమ, నూనెగింజలు, చెఱకు పండుతుంది. అరటితోట లున్నాయి. 43 శాతం అడవులు, కొయ్య, వంశ, దొరుకుతుంది. అడ్మిని స్ట్రేటర్ పాలనలో ఉంది.

VII. పుదుచ్చేరి :—విస్తీర్ణం, 480 చ.కిలో. జనాభా 4,71,707 భాషలు. అరవము, ఫ్రెంచి, 45 శాతం భూమి సాగౌతుంది. 79 శాతం నీటి వసరులున్నాయి అడవులు లేవు. వరి, జోవార్, బజ్రా, మొక్కజొన్న పండుతుంది. 4 జిల్లా లున్నవి.

పూర్వం ఫ్రెంచివారిపలన రాజ్యంగా ఉండేవి. భారతదేశం స్వాతంత్ర్య మయ్యాక ఫ్రెంచివారు ఈవలస రాజ్యాల్ని వదలుకొన్నారు.

లెఫ్టినెంటు గవర్నర్ పాలనలో ఉన్నది.

VIII. మిజోరం : ఒకప్పుడు అస్సాంరాష్ట్రంలో ఉన్న జిల్లా. 1972 లో వేరైంది. (21-1-1972); విస్తీర్ణం 21,087 చ. కిలో. జనాభా 3,32,390.

భాష : మిజో, ఆంగ్లం

ముఖ్యస్థానం, ఐజావల్.

87 శాతం సారవంతమైన భూమి. కొండల మయం. నీటివసతి స్వల్పం.

మొక్కజొన్న, వరి, చెఱకు, మిరప, అల్లం, పొగాకు, కూరలు, పసుపు, బంగాళాదుంప, అరటి, ఇవీ పంటలు. 20 శాతం అడవు లున్నాయి.

కొయ్య, వంశ, వేము. అగల్, దొరకుతుంది, చేనేత పరిశ్రమ, విద్యుత్‌శక్తి అతిస్వల్పం.

లెఫ్టినెంటు గవర్నర్ పాలన.

(చూడుడు ;— 1966 భారతి, జూన్ 43 (6); 57)

IX. లక్ష, మీనాకామ్, అమీన్ దీవులు : 32 చ.కిలో. విస్తీర్ణం; జనాభా 31,810, ముఖ్యస్థానం, కరవధి. కొబ్బరి అమితమైన పంట. సాలుకు రు. 50/60 లక్షల వ్యాపారం. 1971లో 378 కోట్ల కొబ్బరికాయలపంట మత్స్య వ్యాపారం మిక్కుటం. నావలు ఎక్కువ. మొత్తం 10 దీవులు, 8 దీవులకు విద్యుత్ ప్రసారముంది. 16వ శతాబ్ది హిందీకవి జ్యాయసి, తన 'పద్మావతి' కావ్యంలో కథానాయిక పుట్టినిల్లు ఈద్వీపంలో రాజ్యం చేసిన రాజగృహమని వర్ణించాడు. కేవలం కల్పన. చరిత్ర ఋజువుకు ఎక్కడా అందని భావకల్పన.

—నే. శ్రీ. కృ.

III

8. భారతదేశచరిత్ర

భారతదేశము ఆసియా ఖండములోని ఒకభాగము. 32,80,483 చ.కి.మీ. వైశాల్యము కలిగిన విశాల భూభాగమైనను, హిమాలయ పర్వతములు, అరేబియా సముద్రము. బంగాళాఖాతము, హిందూ మహాసముద్రము వంటి భౌగోళిక అంశములు ఎల్లలుగ నుండుటవలన ఇంత ప్రదేశము ఒక సహజప్రాంతముగ, దేశముగ ఏర్పడినది, ప్రాచీన భారతీయ ఋషుల యొక్క, మేధా సంపన్నుల యొక్క జ్ఞానము, దూరదృష్టి మూలమున, అతి ప్రాచీన కాలములోనే సకల భారతదేశము, ఒకటి అను ఐక్యదృష్టి ఏర్పడినది. మతాచారములు, పుణ్యస్థలములు ఈభావమును పటిష్ఠము చేసినవి. ఈ సాంస్కృతిక ఐక్యభావము రాజకీయ ఐక్యమునకు దారితీయుటకు బహుకాలము పట్టినది. భారతదేశచరిత్రలో భారత రాజకీయ ఐక్యమునకుదోహదముచేసిన వారిలోముఖ్యులు మౌర్యులు, మొగలులు, బ్రిటిష్‌వారు. భారతదేశ రాజకీయచరిత్ర కేంద్రీయ శక్తులకు, వికేంద్రీయశక్తులకు పోరాటముగ తయారైనది. ఈ చరిత్ర శక్తులు స్వతంత్ర భారతదేశములో కూడ నేటికీ అడుగునను కనిపించుచున్నవి.

చరిత్రపఠనము, చరిత్ర అవగాహనము సులభమగుటకు దేశచరిత్రను భాగములుగ చేయుట సాంప్రదాయము. ఆవిధముగ భారతదేశచరిత్రను విభజింప వచ్చును, ప్రథమముగ భారతీయ చరిత్ర పూర్వయుగము చరిత్ర; పూర్వచరిత్ర సంధి యుగము; చరిత్రయుగము అని భాగింపవచ్చును. చరిత్ర పూర్వయుగమున కేవలము శిలాయుగముల చేర్పవచ్చును. చరిత్ర పూర్వ, చరిత్ర సంధియుగములో ముఖ్యముగ సింధునాగరకతను చెప్పవచ్చును. ఆర్యులతో చరిత్రయుగము ప్రారంభమగును. ఈ చరిత్రయుగమును మరల ప్రాచీన యుగమని, పూర్వమధ్య యుగము, ఉత్తర మధ్య యుగము, అని, నవీన యుగమని, అతి నవీన యుగమని భాగింపవచ్చును. భారతదేశము విశాలము, విభిన్న రాజకీయ పరిస్థితులనుకలిగిన అనేక ప్రాంతములతో గూడిన దేశమగుటవలన కొంత ఈచరిత్ర విభాగములు అంతకును పూర్తిగ వర్తింపక పోవచ్చును. కాని మొత్తము మీద ఈ చరిత్ర విభాగములను అంగీకరింప వచ్చును. ఆర్యులు మొదట క్రీ.శ. 7వ శతాబ్దములో నుండిన హర్షుడు, బాదామి చాళుక్యరాజు పులకేశి *II* వరకు ప్రాచీన యుగముగ పరిగణింప వచ్చును అప్పటి నుండి 11వ శతాబ్దము వరకు పూర్వమధ్య యుగముగను, తరువాత నుండి 17వ శతాబ్దము వరకు ఉత్తర మధ్యయుగముగను చెప్పవచ్చును. 17, 18, వ శతాబ్దములు నవీన యుగముగను, భారతీయ సాంఘిక సంస్కరణోద్యమములు, భారతస్వా

తంత్ర్యమునకై పోరాటము ప్రారంభమగుటతో 19, 20 వ, శతాబ్దములను భారతీయ చరిత్ర అతి నవీన యుగముగ భావింపవచ్చును.

భారతదేశ చరిత్రకు ఆధారములు : పలురకములు, ఈ ఆధారములను ముఖ్యముగ 1, పురావస్తు శాస్త్రసంబంధమైనవి. 2. సాహిత్యమునకు సంబంధించినవి. 3. విదేశీయుల రచనలు 4 రాజ్యాభిలేఖ కార్యాలయములలో భద్రపరుపబడినవి, అని విభజింపవచ్చును.

పురావస్తు అధారములను మరల త్రవ్వకములలో బయల్పడినవి, శాసనములు, నాణెములు, వాస్తుశిల్పములు, అని భాగింపవచ్చును. శిలాయుగములను గురించి, సింధునాగరికతను గురించి, తెలుసుకొనుటకు మనకు ఆధారములు, పురావస్తు త్రవ్వకములు మాత్రమే, ఆంధ్ర దేశమున మనము ఇక్ష్వాకుల చరిత్ర, వైభవములను గురించి తెలిసికొన గలిగినది పురావస్తు త్రవ్వకముల వలననే. భారతదేశము శాసనములకు నిధి మౌర్యులకాలము నుండి వివిధ ప్రాంతములలో వివిధ కాలములకు చెందిన శాసనములు వేలకువేలు దొరికినవి. పురాతత్వ అన్వేషణ ఇంకను అనేక శాసనములను, బయల్పడ చేయుచున్నది. ఇటీవల గుంటుపల్లిలో దొరికిన ఖారవేలుని శాసనము, బయ్యారములో దొరికిన కాకతీయశాసనములు ఆంధ్రదేశ చరిత్రకు కడుముఖ్య మైనవి. మౌర్యచక్రవర్తి అశోకుని గురించి మనమెరిగినది శాసనముల వలననే. లిపి పరిణామమును గ్రహించుట, శాసనములను చదువుట, భారతీయ పురాతత్వ శాస్త్రములో ప్రత్యేక భాగములు. ప్రాచీనయుగము, మధ్యయుగమునకు సంబంధించిన శాసనములుప్రాకృతములో, సంస్కృతములో, వివిధ భారతీయ ప్రాంతీయ భాషలలో- పర్షియా, అరబ్బీభాషలలో నున్నవి. ఈ శాసనములు భారతీయ, రాజకీయ, సాంఘిక, మత,ఆర్థిక సాంస్కృతిక విషయములను గురించి విశేషముగ తెలుపుచున్నవి. భారతీయ ప్రాచీన, మధ్యయుగముల చరిత్రను అర్థము చేసికొనుట, నాణెములు బాగుగ తోడ్పడుచున్నవి. సాతవాహన నాణెముల మీద కనిపించు ఓడ చిహ్నము వారి నౌకాబలమును, సముద్రయానము, సముద్రవ్యాపారమునకు సంబంధించిన విషయములను వ్యక్తము చేయుచున్నది.

సాహిత్య ఆధారములు వివిధ భారతీయ భాషలలోను, అరబ్బీ, పారశీకభాషలలోను మనకు లభ్యమగుచున్నవి. భారతదేశ ప్రాచీనచరిత్రకు చెందిన వేదములు, పురాణములు, ఇతిహాసములు, ఈ తరగతిలోనే చేర్చవచ్చును. సాహిత్య ఆధారములను కడుజాగ్రత్తతో పరిశీలించి, పరిశోధించి, చరిత్ర సత్యములను గ్రహింపవలయును. ముఖ్యముగా సాహిత్యములో ఉత్ప్రేక్ష అధికము.

ప్రాచీనకాలమునుండి నవీన యుగము వరకు భారతదేశచరిత్ర రచనకు విదేశీయుల రచనలు సహకరించుచున్నవి. ఈ రచనలను చేసినవారు యాత్రికులు, రాయబారులు. మతగురువులు, తదితరులు అనేకులు గలరు. వీరు అనేక దేశముల నుండి వచ్చినవారు. వారి రచనలు వారివారి భాషలలో వ్రాసినవి. సాధారణముగ అందరును పేర్కొనునది ఫాహియాన్, హ్యుయాన్‌త్సాంగ్, కాని భారతదేశ చరిత్రలో ఇంకను అనేక విదేశీయులు భారతదేశమునకు వచ్చి భారతదేశము గురించి వ్రాసినవారుకలరు.

నవీన యుగమును గురించి తెలుసుకొనుటకు, భారతస్వాతంత్ర్య సమరమును గురించి తెలుసుకొనుటకు, నేడు ఇంగ్లాండులోని ఇండియా ఆఫీస్ లైబ్రరీలోను, కేంద్ర, రాష్ట్ర రాజ్య అభిలేఖ కార్యాలయములలో భద్రపరుపబడిన పత్రములు చాల ఉపకరించుచున్నవి. వీటిని గురించి జరుగుచున్న పరిశోధనల వలన దినదినము నవీన భారతదేశ

చరిత్రకు సంబంధించిన క్రొత్తవిషయములు వెల్లడి యగుచున్నవి.

భారతదేశ చరిత్ర మనకంతయు తెలిసినదే? ఇక క్రొత్త విషయములేవి యున్నవి? ఈ విధమైన భావన పొరపాటు. స్వతంత్ర భారతదేశములో జరుగుచున్న చరిత్ర పరిశోధనలు, ప్రపంచభావము లలో కలుగుచున్నమార్పు, భారతదేశ చరిత్రలో అనేక నూతన విషయములను మలుపులను ప్రవేశ పెట్టుచున్నవి.

ప్రాచీన మానవుని, లేదా, శిలాయుగమునాటి మానవుని, 5,00,000 సంవత్సరముల చరిత్రను, అతని సంస్కృతీ పరిణామమును బట్టి 5 భాగ ములు చేయవచ్చును. ప్రాచీన శిలాయుగములో అతడు ఆహార సేకరణ ప్రాథమిక దశలోను, మధ్యశిలాయుగములో ఆహార సేకరణలో కొంత ప్రగతిని సాధించియు, నవీన శిలాయుగము ప్రారంభములో ఆహారోత్పత్తి మార్గములను కను గొనియు, రాగి యుగములో గ్రామీణ స్థిరనివాస ముల నేర్పరచుకొనియు, కాంస్యయుగములో నగర ముల నేర్పరచి, నాగరికత పెంపుచేసికొని యుండెను. పురావస్తు త్రవ్వకముల మూలమున దొరికిన రాతిపనిముట్ల మూలమున భారతదేశమున శిలాయుగమున మానవుడు హిమాలయ పర్వత ప్రాంతము మొదలు, దక్షిణ భారతదేశముతో, అన్ని ప్రాంతములలో నివసించెనని తెలియుచున్నది. భారతదేశ వాయవ్యసరిహద్దులలో సింధు, పంజాబు, రాజపుత్ర స్థానములలో సింధులోయ నాగరకత పూర్వము. రాగియుగము నాగరకత, పురావస్తు త్రవ్వకముల ద్వారా బయటపడినది. సింధులోయ నాగరకత నాటికి, అంటే సుమారు క్రీ.పూ.2500కు దేశములో పట్టణవాసములు కనిపించుచున్నవి. నేటివరకు జరిగిన పరిశోధనల మూలముగ సింధు నాగరకత, సింధు, బెలూచిస్థాన్, ఎగువ గంగ, రాజస్థాన్ ప్రాంతములలో వ్యాపించినట్లు తెలియు చున్నది. సింధు నాగరకత కాలము క్రీ. పూ. 2400 నుంచి క్రీ. పూ. 1600 వరకు అని పండి తులు నిర్ణయించినారు. సింధునాగరకత అవశేషాలు నాటి భారతదేశ సంస్కృతిని చాటుచున్నవి. నగరవాసములు, గృహవసతులు, పురపాలక నిర్వ హణ, సాంస్కృతిక జీవనము, మతాచారములు, ఆనాటికే భారతదేశమున చక్కగ పరిణామము చెందిన దశలో నుండినవి.

క్రీ. పూ. సుమారు 2,000 సంవత్సర ప్రాంత మున మనకు ఆర్యుల గురించి తెలియుచున్నది. క్రమేణ వీరి వ్యాప్తిలో భారతీయ సంస్కృతికి పరిపక్వత, నూతనత్వము, సంతరించినది. చతుర్వే దముల మూలమున నాటిసంస్కృతి, మతము, రాజకీయ పరిస్థితులను గురించి తెలియుచున్నవి. బ్రాహ్మణ మతాచారములు, హిందూకర్మ, మాయ, మోక్షము తదితర వేదాంత సిద్ధాంతములు ఈకాల ముననే ఏర్పడినవి. వర్ణాశ్రమ వ్యవస్థలకు అంకు రార్పణ జరిగినది. రాజధర్మ భావములు ఏర్పడి నవి. భారతీయతకు, భారతీయ సంస్కృతికి పునా దులు పడినవి. క్రీ. పూ. 6వ శతాబ్దమునకు ముందు చరిత్రను ప్రామాణికముగ చెప్పుటకు తగిన పురావస్తు ఆధారములు ఇంకను లభించలేదు. పురా ణేతిహాసముల వలన మనము తెలిసికొనుచున్న విషయములు ఎంతవరకు చారిత్రకముగ సత్యములో నేడు చెప్పుట కష్టము. మహాభారత యుద్ధము ఈ కాలములోనే జరిగినట్లు పండితులు అభిప్రాయపడు చున్నారు.

క్రీ. పూ. 6వ శతాబ్దము నాటికి ఉత్తర భారత దేశములో 16 జనపదములు ఏర్పడినవి. ఈ కాల ములోనే బుద్ధుడు బౌద్ధమతమును స్థాపించుట, మహా వీరుడు జైనమును ఉద్ధరించుట జరిగినవి. మగధ రాజ్యస్థాపన భారతీయ రాజకీయ చరిత్రలో నొక

ముఖ్యఘట్టము. దీనితో భారతరాజకీయ ఐక్యమునకు కృషి ప్రారంభమయ్యెను. క్రీ. పూ. 326లో అలెగ్జాండర్ భారతదేశ దండయాత్రచే ఈదేశములో గ్రీకు ప్రభావమేర్పడుటకు దారితీసెను. నూతన మతముల స్థాపన, వ్యాప్తి, మగధరాజకీయ ఐక్యమునకు కృషిచేయుట, గ్రీకు ప్రభావము భారతీయ జీవనముపై ప్రసరించుట ప్రాచీన భారతదేశ చరిత్రలో ముఖ్య ఘట్టములు.

మౌర్యసామ్రాజ్యమువలన భారతదేశములో రాజకీయ ఐక్యము ప్రప్రథమముగ ఏర్పడినది. చంద్రగుప్తుడు, చాణక్యుడు, అశోకుడు, భారతీయచరిత్రకు మొదటిసారిగా వన్నె తెచ్చిన చరిత్రాత్మక వ్యక్తులు. ఈ కాలముననే బౌద్ధము భారతదేశ మంతయు, మరియు సింహళమువంటి తదితర దేశములకు వ్యాపించినది. అశోక ధర్మము ఏర్పడినది. పరిపాలనా పద్ధతి శాస్త్రీయముగ వృద్ధిచెందినది. శాసనముల చెక్కించుట, రాతికట్టడములను, రాతి స్తంభములను చేయించుసాంప్రదాయములుప్రారంభమైనవి. ఇప్పటితో భారతీయరాజకీయ పరిపాలనా, కళాచరిత్రలు ప్రారంభమైనవి. ఈ కాలములోనే వాణిజ్య సంస్థలు అభివృద్ధిచెంది భారతీయ ఆర్థిక వికాసమునకు దోహదము చేసినవి. మౌర్యరాజ్య పతనమునకు కారణములలో ముఖ్యమైనవి అశోకుని తరువాతి రాజులు అసమర్థులగుట, రాజ్యాంగవిధానము, కేంద్రప్రభుత్వ బలముపై ఆధారపడి యుండుట.

మౌర్యరాజ్య పతనము మొదలు గుప్త సామ్రాజ్యము స్థాపింపబడువరకు మరల భారతదేశములో రాజకీయ అనైక్యము ప్రబలినది. గ్రీకులు, శకులు, కుషాణులు, భారతదేశమును ప్రవేశించి రాజ్యములను, స్థావరములను ఏర్పరచుకొనిరి. ఈ రాజకీయ సంఘటనలు భారతీయ సంఘములో సంస్కృతిలో విదేశ ప్రభావముపడుటకు దారితీసినవి. కుషాణులు బౌద్ధమత వికాసమునకు, కళాభివృద్ధికి చేసిన సేవ అమోఘము. ఈ కాలములోనే తమిళదేశములో సంగం యుగసంస్కృతి విలసిల్లినది. దక్షిణ భారతదేశములో సాతవాహన సామ్రాజ్యము, రాజకీయ ఐక్యమునకు, సాంస్కృతిక వికాసమునకును, దారితీసినది. ఇది ఆంధ్రదేశ చరిత్రలో అతిముఖ్యమైన యుగము. ఆంధ్రుల రాజకీయచరిత్ర ప్రారంభము. అమరావతి, నాగార్జున కొండ శిల్పకళా ఖండముల సృష్టి ఇప్పుడు జరిగినవే.

క్రీ. శ. 3వ శతాబ్దమునకు గుప్తసామ్రాజ్యము స్థాపింపబడినది. సముద్రగుప్తుడు, చంద్రగుప్త విక్రమాదిత్యుడు ఈ సామ్రాజ్యమును విస్తరింపజేసినారు. క్రీ. శ. 6 వ శతాబ్దములో గుప్తసామ్రాజ్యము క్షీణించినది. ఇందుకు ప్రధాన కారణము హూణదండయాత్రలు. గుప్తసామ్రాజ్య కాలము విశిష్టత బహుముఖ వికాసము. గణితము, జ్యోతిష్యము, సాహిత్యము, నాట్యము, శిల్పము వాస్తు మొదలైన సకల కళలు పరిణామములో ఉచ్చస్థితిని అందుకొన్నవి. సంస్కృతభాష సకల విధముల వృద్ధిచెందినది. భారతీయ సంస్కృతి ఆగ్నేయ ఆసియాదేశము లన్నిటికీ వ్యాపించినది. అజంతా కుడ్య చిత్రములలో అనేకములు ఈకాలమునకు చెందినవే. బ్రాహ్మణ మతము, ఉపనిషత్తులు, భక్తిభావము, దేవతామూర్తి వివరణము, ఈ కాలముననే వృద్ధిచెందినవి. నేటి భారతీయ సంస్కృతి అను దానిలో ఇవి చాల ముఖ్యమైన అంశములు.

గుప్త సామ్రాజ్య పతనము తరువాత, ఉత్తర భారతదేశమున అనేక చిన్న రాజ్యములేర్పడినవి. హర్షచక్రవర్తి సైతము మరల వీటన్నిటిని ఏకము చేయలేక పోయెను. దక్షిణాదిలో ఈ కాలమున పల్లవ రాజ్యము, బాదామి చాళుక్య రాజ్యము, వేంగి చాళుక్య రాజ్యము, మొదలైనవి రాజ్యాధికారమునకు

పరస్పర పోరాటములు చేసినవి. ఆంధ్రదేశ చరిత్రకు వేంగీ చాళుక్య వంశము చాల ముఖ్యము. క్రీ. శ. 7వ శతాబ్దికి భారతదేశ చరిత్రలో ప్రాచీన యుగము ముగిసినదని చెప్పవచ్చును.

మనము నేడు భారతీయ సంస్కృతిలో చేర్చు అంశములు చాలవరకు ప్రాచీన యుగములో ఏర్పడినవే. వేద సంస్కృతి, రామాయణ, భారతములు, అర్థశాస్త్రములోని రాజనీతి, కుల ధర్మములు, సాంఘిక ఆచార వ్యవహారములు, భగవద్గీత, పురాణములు, మతములు, భక్తిభావము, గురుకుల విద్య, బుద్ధ ప్రవచనములు, అశోక ధర్మము, సంస్కృతము, కాళిదాసు, ఆయుర్వేదశాస్త్రము, జ్యోతిషము, భరత నాట్యము, దేవాలయములు, దేవాలయ శిల్పము, మెహంజొదారో, సాంచి, అమరావతి, మహాబలిపురము, - ఇవన్నియు, ఇక అనేకములు ప్రాచీన భారత దేశములో ఉత్పన్నమైనవే!

క్రీ. శ. 8వ శతాబ్దములో అరబ్బుల సింధుదేశ దండయాత్రతో క్రీ. శ. 10,11వ శతాబ్దములలో మహమ్మద్ గజనీ, ఘోరీ, తదితర తురుష్క దండయాత్రలతో భారతదేశ చరిత్రలో మధ్య యుగము ప్రారంభమైనది. సాంస్కృతిక ఐక్యమే కాని రాజకీయ ఐక్యములేని భారతదేశమును ముస్లిమ్లు రాజకీయముగ జయింప గల్గిరి. ఉత్తర హిందూదేశములో రాజపుత్ర వంశముల మధ్య కలహములు, దక్షిణాదిలో అట్లే అనేక రాజవంశములు రాజ్యాధికారమునకై పోరాడుట, ముస్లిమ్ల విజయమునకు, ఇస్లాం మత వ్యాప్తికి దారి తీసినవి. బానిస వంశము కాలములో ముస్లిమ్ల అధికారము ఉత్తర భారత దేశమున నెలకొన్నది. ఖిల్జీ రాజవంశ కాలమున ఇస్లాం దక్షిణాదికి వచ్చినది. కాకతీయ సామ్రాజ్య పతనము అప్పుడే — క్రీ. శ. 14వ శతాబ్దములో జరిగినది. తుగ్లక్, సయ్యద్, లోడీ, వంశములు, ఇస్లాం మతమును భారతదేశములో పటిష్ఠము చేసినవి. దక్షిణాదిలో బహమని సామ్రాజ్యము తరువాత ఆ సామ్రాజ్యము నుంచి చీలికలైన ఐదు రాజ్యములు, ఇస్లాంనకు కృషిచేసినవి. విజయనగర సామ్రాజ్యము హిందూమత రక్షణకు, హిందూ మత పునరుద్ధరణకు కృషిచేసి ఇస్లాంమత ప్రవాహమునకు అడ్డు తగిలినది. ఈ కాలములో శంకరాచార్యులు, మధ్వాచార్యులు, రామానుజాచార్యుల, సాయణ మాధవా చార్యులు, విద్యారణ్యులు వంటి వారు భారతీయ తత్త్వవేదాంతములకు రూపము నిచ్చిరి. భక్తి ప్రభావము దేశమంతట వ్యాపించినది. హిందూ ప్రాచీన సంస్కృతి సజీవమైనది. ఇస్లాం మత వాహిని దీనికి తోడైనది. ముస్లిం మత కట్టడములు వెలసినవి. ఇండో-ఇస్లాం సంస్కృతి ఏర్పడినది. మొగలుల కాలములో ముస్లిమ్లు, భారత దేశమున పూర్తిగా స్థిరపడి భారతీయులైరి. అక్బరు విధానములు ఇందు కెంతయో దోహదము చేసినవి. ఉర్దూభాష వృద్ధి చెందుట, ఇండో-ఇస్లాం వాస్తు కళలు, షాజహాన్ కాలములో ఉచ్చస్థితి నందుకొనుటతో - భారతీయ సంస్కృతిలో ఇండో - ఇస్లాం సంస్కృతి ఒక భాగమైనది. రాజకీయ వైరములు కాక, సాంఘిక, సాంస్కృతిక స్థాయిలలో హిందూ ముస్లిం ప్రజలు అనేక విధములుగ కలిసిపోయిరి. గోల్కొండ కుతుబ్‌షాహీలు తెలుగు భాషకు చేసిన సేవ పేర్కొనవలసినదే!

క్రీ. శ. 17వ శతాబ్దములో భారతదేశమునకు ఇంగ్లీషువారి రాకతో నవీన యుగము ప్రారంభమైనదని చెప్పవచ్చును. భారతదేశముపై పాశ్చాత్య ప్రభావము ఇప్పటినుంచి మొదలైనది. మొగలు సామ్రాజ్య పతనము పాశ్చాత్యుల ప్రాబల్యమునకు, మరాఠా, శిఖు రాజ్యములు ఏర్పడుటకు దారి తీసినవి. శివాజీ తరువాత మరాఠాలు ఐక మత్యమును కోల్పోయిరి. రంజిత్‌సింగ్ వంటి వారు తప్ప ఆంగ్లేయుల బలమునకు ఇతర శిఖులు నిలువ లేక పోయిరి. ఆర్కాటు, హైదరాబాదు, బెంగాలు

రాజ్యములలోని కలహములు ఇంగ్లీషువారు భారత దేశములో రాజ్యాధికారము చేపట్టుటకు దారితీసినది. ఇంగ్లీషు వర్తక సంస్థ 19వ శతాబ్దము ప్రారంభమునకు సామ్రాజ్యముగ మారినది. మొగలు, మహారాష్ట్ర, నిజాం, తదితర సంస్థాన రాజ్యబలములు పూర్తిగా క్షీణించినవి.

భారతదేశ అతి నవీన చరిత్ర 19వ శతాబ్దములో ప్రారంభమైనదన వచ్చును. భారతీయ సంస్కరణోద్యమము, భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమము, ఈ శతాబ్దిలోనే ప్రారంభమైనవి. బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యము భారతదేశములో వ్యాపించుటతోపాటు, ఇంగ్లీషు కంపెనీవారు భారతదేశమును ఆర్థికముగ పీల్చి పిప్పినిచేయుట, వారు స్వదేశ వ్యాపారమును, చేతిపనులను ధ్వంసము చేయుటతో ప్రజలలో ఇంగ్లీషువారిపట్ల ద్వేషము ప్రారంభమైనది. వెల్లస్లీ, డల్హౌసీ వంటి పరిపాలకుల రాజ్యవిస్తరణ విధానము భూస్వాములను, స్వదేశ సంస్థానములను రెచ్చగొట్టినవి. క్రమముగా దేశములో తిరుగుబాట్లు ప్రారంభమైనవి. ఈ భారతీయుల అసంతృప్తి 1857లో జరిగిన గొప్ప తిరుగుబాటునకు దారితీసినది. దీనితో భారతస్వాతంత్ర్య సమరమునకు అంకురార్పణ జరిగినది.ఇంగ్లీషు కంపెనీ ప్రభుత్వము అంతమై బ్రిటిష్ ప్రభుత్వము భారతదేశ పాలనాధికారమును చేపట్టినది. రాజా రాంమోహన్‌రాయ్, దయానంద సరస్వతి వంటివారు హిందూ సంస్కరణోద్యమములను లేవదీసిరి. భారతజాతీయ కాంగ్రెసు - 1885వ సంవత్సరములో ఏర్పడుటతో భారత జాతిలో నవచైతన్యము ఉదయించినట్లు భావించవచ్చును. కాంగ్రెసు ప్రారంభములో మితవాద పద్ధతిని అవలంబించి, రాజకీయ సంస్కరణలను కోరెను. ఆంగ్ల విద్యాప్రభావము, పాశ్చాత్య స్వాతంత్ర్య భావములు, ఆసియాలో నవచైతన్యము కలుగుట కర్జన్‌ప్రభువు అనుసరించిన బెంగాల్ విభజనవంటి విధానములు 20వ శతాబ్దములో కాంగ్రెసు నాయకులు పూర్ణస్వరాజ్యమును కోరునట్లు చేసినవి. వందేమాతరం, హోంరూల్ ఉద్యమములు బయలుదేరినవి. తిలక్, గోఖలే, అనీబెసెంట్ సి. ఆర్. దాస్ వంటి ఉత్తమ నాయకులు భారతదేశమున వెలసిరి. అరవిందులు, వివేకానందులు, వీరేశలింగము వంటి సంఘ మత సంస్కర్తలు భారతీయ సంఘమును పునర్జీవనము గావించిరి. మింటో-మార్లీ, మాంటేగ్యూ, చేమ్స్‌ఫోర్డు రాజ్యాంగ సంస్కరణలను భారతీయులను తృప్తి పరచుటకు ఇంగ్లీషు ప్రభుత్వము ప్రవేశపెట్టెను. కాని అతి నైపుణ్యముగ ఇంగ్లీషువారు హిందూ ముస్లిమ్ల మధ్య భేదములను కలుగజేసిరి. ఇది జిన్నా-ముస్లింలీగ్ స్థాపించుటకు దారి తీసినది. 1920లో మహాత్మా గాంధి భారతీయ రంగములో ప్రవేశించుటతో ఒక నూతన శకము ఆరంభమైనది. ఆయన సత్యాగ్రహము, అహింస మార్గములను ప్రవేశ పెట్టెను. భారతీయ స్వాతంత్ర్య సమరము ఇప్పటి నుంచి ఈ మార్గములను అనుసరించుటతో ప్రపంచ స్వాతంత్ర్య సమరములలో ఒక ప్రత్యేకతను సంతరించుకొన్నది. సైమన్ కమీషన్ రాక, ఉప్పు సత్యాగ్రహము, గుండుబల్ల సమావేశములు, కాబినెట్ మిషన్, క్విట్ ఇండియా ఉద్యమము మొదలైనవి 1920 మొదలు భారతీయ స్వాతంత్ర్య చరిత్రలో ముఖ్యఘట్టములు. మోతిలాల్‌నెహ్రూ, జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ, సర్దార్‌పటేల్, రాజేంద్ర ప్రసాద్, టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులు, దేశభక్త కొండా వెంకటప్పయ్యవంటి, స్వాతంత్ర్య సమర యోధులు, గాంధీజీ నాయకత్వమున భారతదేశ స్వాతంత్ర్య సిద్ధికి కారకులైరి. కాని హిందూ, ముస్లిం మనస్పర్థలు భారతదేశ విభజనను అనివార్యము చేసినది. రెండవ ప్రపంచ యుద్ధము తరువాత బ్రిటిష్ ప్రాబల్యము ప్రపంచములో క్షీణించుట, - ఇంగ్లీషు లేబర్ పార్టీ భావములు 1947లో భారతదేశము స్వాతంత్ర్యము పొందుటకు

తోడ్పడినవి. సర్దార్ వల్లభాయి పటేల్ ఉక్కు నిర్ణయముల వలన హైదరాబాదు సంస్థానముతో బాటు భారతీయ సంస్థానములు ఇండియన్ యూనియన్‌లో విలీనమైనవి. ప్రాథమిక హక్కులు, స్త్రీ సంక్షేమము, వారికి సమాన హక్కులు, వెనుకబడిన జాతుల ఉద్ధరణ, అల్పసంఖ్యాకుల రక్షణ మొదలైన ఉదాత్త భావములను పొందుపరచిన రాజ్యాంగము, 1950లో అమలులోనికి వచ్చినది, భారతదేశము సెకులరిజమ్ (సర్వమత సహన సూత్రము) ను అనుసరింప నిర్ణయించినది. తరువాత కూడ భారత రిపబ్లిక్, బ్రిటిష్ కామన్వెల్త్‌లో సభ్యత్వము నంగీకరించుట భారతీయ సాంప్రదాయములను దేశము ఆధునిక యుగములో కూడ అనుసరించుటకు ఒక తార్కాణమైనది.

ఈ సంక్షిప్త భారతదేశ చరిత్ర నేటిభారత దేశమును అర్థము చేసికొనుటకు పూర్వచరిత్ర ప్రాధాన్యమును సూచింప గలదు. భారతదేశ చరిత్ర నదీ ప్రవాహములో అనేక జలములు అడుగడుగున కలిసినవి. భారతదేశమునకు ఇతర సంస్కృతులను, తన సంస్కృతిలో ఇముడ్చుకొను శక్తి అధికముగ గోచరించుచున్నది. సాంప్రదాయిక సంఘము గల భారతదేశము ఆధునిక యుగమున ఎట్లు మసలవలయును అనునదే నేటి ప్రశ్న !

—డా. యం రా. కృ. శర్మ.

9. భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమము

పరాయి వారయిన బ్రిటీషువారి పరిపాలనను నిర్మూలించి దేశ స్వాతంత్ర్యాన్ని సంపాదించుటకు భారతీయులు సాగించిన ఉద్యమమునకు స్వాతంత్ర్యోద్యమమని పేరు. ఇది అనేక దశలలో సాగి తుదకు 1947 ఆగష్టు 15 తేదీన బ్రిటిష్‌వారు తమ అధికారాన్ని వదలుకొని భారతదేశాన నుండి తొలగిపోయి స్వాతంత్ర భారతము ఏర్పడడంతో ముగిసింది.

ఈ ఉద్యమం క్షత్రియ వీరులు సైన్యాలతో లేవదీసినట్టిది కాదు. ఇది ఇంగ్లీషు విద్యచే ప్రభావితులైన విద్యాధికుల నాయకత్వాన సామాన్య జనులు సాగించిన ప్రజా ఉద్యమము. ఇదియే దీని ప్రధాన లక్ష్యం. దీని ఫలితంగా స్వాతంత్ర భారతదేశంలో ప్రజాస్వామిక పరిపాలనా వ్యవస్థ ఏర్పడింది.

బ్రిటిష్ పరిపాలనా ఫలితాలు

బ్రిటీషు పరిపాలనా మూలంగా దేశములో విప్లవాత్మకమైన మార్పులు సంభవించినవి. దేశమంతా ఒకే సమిష్టియైన కేంద్ర పరిపాలనలోకి రాగలిగింది. శాంతి భద్రతలు నెలకొనినవి. చట్టాలకు, శాసనసభలకు ప్రాధాన్యము లభించినది. న్యాయసమత్వ సిద్ధాంతానుసారము వివాదములను పరిష్కరించు న్యాయస్థానములు ఏర్పడినవి. ఇంగ్లీషు విద్య వ్యాపించి, పాశ్చాత్య సంస్కృతితో సన్నిహిత సంబంధ మేర్పడి, అనేక సంస్కరణోద్యమాలకు దారితీసింది. రైళ్లు ఇతర రవాణా సౌకర్యములు ఏర్పడి, తంతితపాల సౌకర్యాలు వృద్ధిగాంచడముతో వివిధ ప్రాంతాలలోని జాతి మధ్య సంబంధాలు పెంపొంది, జాతీయ సమైక్యతకు తోడ్పడింది. కాని, బ్రిటీషు పరిపాలన మూలంగా దేశం ఆర్థికంగా వెనుకబడిపోయింది...

దారిద్ర్యం తాండవమాడసాగింది. అనాదిగా జగత్ప్రఖ్యాతి గాంచిన పరిశ్రమలు నశించినవి. వ్యవసాయము ఒక్కటే ప్రజలకు జీవనాధారమైనది. వర్తక వ్యాపారాలు పెరిగినా అవి ఎక్కువగా విదేశీయులైన బ్రిటీషువారి వంశీయులకు వచ్చినవి. ఏటేటా కోట్లకొద్ది ధనం దేశాననుండి బ్రిటన్‌కు తరలిపొయ్యే పరిస్థితి ఏర్పడినది. ఈలాంటి నష్టాలకు దేశం గురికావటం ఇంగ్లీషు విద్యాధికుల దృష్టిని ఆకర్షించి క్రమక్రమముగ స్వాతంత్ర్యోద్యమము బయలుదేరి, వృద్ధిగాంచి, 1919 తర్వాత గాంధీమహాత్ముని నాయకత్వాన అది ఫలప్రదమై, సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యానికి దారితీసినది.

విద్యాధికుల నాయకత్వము

ఉద్యమములో నాయకత్వము వహించినవారు ఇంగ్లీషు విద్యను అభ్యసించిన లాయర్లు, డాక్టర్లు, ఉపాధ్యాయులు, వార్తాపత్రికల సంపాదకులు, తదితర పాశ్చాత్య సంస్కృతిలో వారు ఇంగ్లీషు భాష ద్వారా సంబంధమును సంపాదించి, దానినుండి, జాతీయభావమును ప్రజాస్వామికము పట్ల అభిమానమును కలవారైరి. పాశ్చాత్యదేశములలోని వారివలె భారతీయులు గూడ ఒకేజాతిగ ఏర్పడి సర్వతోముఖాభివృద్ధిని సాధించవలెనని వారు ఆశించిరి. స్వాతంత్ర్యోద్యమము వీరి కృషి ఫలితము.

ఇదే కాలమున విద్యాధికులు తమ సంఘములో ప్రవేశించిన లోపములను నిర్మూలించుటకు ఘనమైన కృషి గావించి, సంఘ సంస్కరణోద్యమమును సాగించిరి. పురుషులతో సమానముగా స్త్రీలు కూడా విద్యలు నేర్చుకొనవలెనని, వారి సౌఖ్యమునకు ప్రతిబంధములుగ నుండిన సతీసహగమనము, బాల్యవివాహములు,బహుభార్యత్వము,స్త్రీలకుపునర్వివాహనిషేధము, మొదలైన ఆచారములు తొలగవలెనని ప్రచారము గావించి కాలక్రమమున స్త్రీల ఉద్ధరణకు పాటుపడిరి. వీరి కృషి ఫలితముగ స్త్రీలు విద్యలు నేర్చుకొనిరి. ప్రజాజీవితములలో పాల్గొనుటకు అలవాటు పడిరి. సంఘసంస్కరణోద్యమములను సాగించిరి. తుదకు గాంధి మహాత్ముని నాయకత్వములో స్వాతంత్ర్యోద్యమమందు ప్రశంసనీయమైన పాత్రను వహించిరి. స్త్రీల ఉద్ధరణముతో పాటు కులబేధముల తగ్గించుటకును, అస్పృశ్యతను నివారించి, అంటరాని వారిని వృద్ధి చేయుటకును సంఘసంస్కర్తలు పాటుపడిరి. వీటన్నింటి ఫలితముగా అన్ని కులాలవారు కలసి ఒక సుసంఘటితమైన జాతి ఏర్పడుటకు, అందరు కలసి స్వాతంత్ర్యోద్యమములో పాల్గొనుటకును అవకాశ మేర్పడెను.

పాశ్చాత్య సంస్కృతి ప్రభావముచే దేశభాషలు అభివృద్ధి గాంచెను. వచనవాఙ్మయము పెంపొందెను. రచయితల సరళ వ్యవహార భాషలో దేశభక్తి పూరితములైన కావ్యములను, నవలలను, నాటికలను, గేయాలను వ్రాయసాగిరి.

కాంగ్రెసు ఉద్యమము 1885-1905 ఇంగ్లీషు విద్యాధికులు చట్టబద్ధమైన ఆందోళన ద్వారా ప్రభుత్వాననుండి సంస్కరణలను సంపాదించవచ్చునని బ్రిటీషు రాజకీయ చరిత్రనుండి గ్రహించిరి. ఇందుకుగాను ప్రథమ దశలో, బెంగాలు, బొంబాయి, మద్రాసు రాష్ట్రాలలో రాజకీయ సంస్థలను స్థాపించి, సభలు సమావేశములు జరిపి వినతి పత్రములను అధికారులకు పంపుటకు అలవాటు పడిరి. క్రమముగ దేశమంతకు ఒకే రాజకీయ సంఘము ఏర్పడిన పక్షాన ఎక్కువ ప్రయోజనము లభించునని, భావించి, 1885 లో భారత జాతీయ కాంగ్రెసు Indian National Congress స్థాపించిరి. ఇది ఏటేట సమావేశములు జరిపి రాజకీయాలలో జరగవలసిన సంస్కరణాల గురించి చర్చించి తీర్మానాల గావించి, వాటిని అధికారులకు అందజేసి వాటిని బలపరచుటకు రాష్ట్రాలలోను, జిల్లాలలోను సభలు సమావేశాలు జరుపసాగిరి. కాని ఆనాడు వీరి లక్ష్యం స్వాతంత్ర్యము కాదు. ఆనాటి వీరి

పరిస్థితులలో ఇది సాధ్యము కాదని వీరు భావించిరి. శాసన సభలలో భారతీయులకు ఎక్కువ ప్రాతినిధ్యము, ఉన్నతోద్యోగాలలో జాతివిచక్షణ లేక, బ్రిటీషు వారితోపాటు భారతీయులకు ప్రవేశము, భూసంస్కరణములు, ప్రభుత్వ ఖర్చులు తగ్గించుట, ఇటువంటి సంస్కరణలను మాత్రమే వీరు వాంఛించిరి. బ్రిటీషు ప్రభుత్వము చాల కాలము ఉండినగాని దేశం అభివృద్ధి గాంచడం సాధ్యంకాదని వీరు విశ్వసించిరి. సక్రమమైనట్టియు, చట్టబద్ధమైనట్టియు, అందోళనా విధానమును మాత్రమే వీరు అనుసరించిరి. ఈలాంటి విధానము ద్వారానే బ్రిటనులోని పౌరులు ప్రభుత్వాన నుండి వారు వాంఛించిన సంస్కరణలను సంపాదించ కలిగిరి. కాని, భారతదేశంలోని అధికారులుగాని బ్రిటన్‌లోని ప్రభుత్వంగాని ఈలాంటి విధానానికి ఏమాత్రము లొంగలేదు. ప్రజాస్వామికము భారతదేశానికి ఎంత మాత్రము అనువైనది కాదని భారతీయుల శ్రేయస్సు దృష్ట్యా బ్రిటీషువారి నిరంకుశ ప్రభుత్వము వాంఛనీయమని వారు వాదించసాగారు. కాంగ్రెసు ఆందోళన ఫలితంగా 1892లో వారొక చట్టాన్ని (Indian Councils Act) గావించి శాసన సభలలో భారతీయుల ప్రాతినిధ్యాన్ని కొంత విస్తృత పరచారు. ఇది తప్ప కాంగ్రెసు కోరిన సంస్కరణలు వేటిని వారు ప్రసాదించరైరి.

అతివాదులు, వందేమాతరం ఉద్యమము:

ఇది కాంగ్రెసులోని కొన్ని వర్గాలవారికి ఆశాభంగం కలిగించింది. వీరిలో బాల గంగాధరతిలక్, అరవిందఘోష్, బిపిన్ చంద్రపాల్, లాలా లజపతి రాయ్, ప్రధానులు, సక్రమ ఆందోళన వలన లాభము లేదని, అంతకంటె తీవ్రమైన చర్యలు తీసుకొనినగాని అధికారులు లొంగిరారని వీరు భావించారు. వీరి లక్ష్యం కూడా స్వారాజ్య సంపాదనమే.

1905లో కర్జన్ (రాజప్రతినిధి) బెంగాలు రాష్ట్రాన్ని రెండు రాష్ట్రాలుగా విభజించి వాటిలో ముస్లింములు అధిక సంఖ్యాకులుగా ఉండిన తూర్పు బెంగాలును అస్సాంలో కలిపి ఒక ప్రత్యేక ముస్లిం రాష్ట్రంగా రూపొందించాడు. ఒకే భాష మాట్లాడే బెంగాలీలను మత ప్రాదికపై ఈ విధంగా వేరు చేయటం బెంగాలీలు నిరసించి దానిని రద్దు చేయుటకు తీవ్రమైన ఆందోళనను లేవదీశారు. ఈ ఆందోళనకు వందేమాతరం ఉద్యమం అనే పేరు వ్యవహారంలోకి వచ్చింది. దీనిని సాగించుటలో స్వరాజ్యం ''మూలక్ష్యమ''ని స్వదేశ వస్తువులు వాడకము, బ్రిటీషు వస్తువుల బహిష్కరణము, జాతీయ విద్యను యువక వీరులకు నేర్పే విద్యా విధానమును, సహాయ నిరాకరణము, సాత్విక నిరోధము Passive Resistance స్వరాజ్య సంపాదనకు సాధనములుగా వినియోగించారు. ఈ సాధనములలో స్వదేశవస్తువుల వాడకములు, జాతీయ విద్యాసంస్థలు, ఆచరణలోకివచ్చి అన్ని రాష్ట్రాలలోకి వ్యాపించినది. దీని ఫలితంగా వందేమాతరం ఉద్యమం దేశవ్యాప్తమైంది. దీనికి తోడు రహస్య సంఘాలలోని వారు బెంగాలులోను, మహారాష్ట్రలోను, పంజాబులోనూ, పనిచేసి అధికారులనేకులను హత్య గావించిరి.

ఈ ఉద్యమం 1911 వరకు సాగింది. 1908లో తిలక్‌ను 6 సంవత్సరాలు జైలు శిక్షను విధించి బర్మాకు అధికారులు పంపించి వేశారు. అరవింద ఘోషు శిక్షను తప్పించుకొన్నాడు. కాని రాజకీయాలతో విసుగుచెంది ఫ్రెంచివారి ఆధీనంలో వుండిన పుదుచ్చేరిలో ఆశ్రమవాసుడై యోగసాధనలోను, గ్రంథరచనలోను, జీవితం గడపసాగేడు. లజపతి రాయ్ అమెరికా వెళ్ళాడు. పాల్ అతివాదాన్ని విసర్జించాడు. 1907లో సూరత్‌లో జరిగిన కాంగ్రెసు సమావేశం మితవాదులు, అతివాదులు మధ్య చీలిక లేర్పడి అతివాదులు, కాంగ్రెసును

వదలినారు. కాంగ్రెసు మితవాదుల సంస్థగా పనిచేయ సాగింది.

మొదటి ప్రపంచ యుద్ధం :

1911 మొదలు 1914 వరకు రాజకీయాలలో స్తబ్దత ఏర్పడింది. 1914లో మొదటి ప్రపంచ యుద్ధం ప్రారంభం కావడంతో తిరిగి సంచలనం ప్రారంభ మయింది. యుద్ధంలో విజయాన్ని సాధించుటకు భారతదేశ సహాయం ఎంతైనా బ్రిటీషు వారికి కావలసి వచ్చింది. 1914లో తిలక్ జైలునుండి విడదలై పూనాను చేరుకొని అతివాదాన్ని వదలి, అంతరంగ పరిపాలనకై ఆందోళన సాగించు హోంరూల్ (Home Rule) ఉద్యమాన్ని సాగించాడు. అదే సమయంలో బిసెంట్, రాజకీయాలలో ప్రవేశించి, ఇంకొక హోంమ్‌రూల్ లీగును స్థాపించి తిలక్‌తో కలసి పనిచేయసాగింది. మద్రాసుప్రభుత్వం బిసెంటు జరుపుతున్న ఆందోళనను అణచివేసే ఉద్దేశంతో ఆమెను, ఆమె సహచరులను ఇద్దరిని 1916లో నిర్బంధంలో ఉంచిరి ఆమె విముక్తికి దేశవ్యాప్తంగా రాజకీయ నాయకులు ఆందోళన సాగించారు. యుద్ధ కాలంలో భారతదేశాన్ని రెచ్చకొట్టటం ప్రాజ్ఞత కాదని గ్రహించి ఇండియా కార్యదర్శి (Secretary of State for India) మాంటేంగ్, ఆమెను సహచరులతో సహ విడుదల చేయవలసినట్లుగా ఉత్తరువులు జారిచేశారు. హోమ్‌రూల్ ఉద్యమం అటుతర్వాత మరింత తీవ్రంగా జరిగింది. ఆమె యొక్కయు, తిలక్ యొక్కయు కృషి ఫలితంగా 1916లో అతివాదులు, మితవాదులు కలసిపోయి కాంగ్రెసు సంస్థకు మరింత బలాన్ని చేకూర్చారు. ముస్లిం లీగును కూడా కాంగ్రెసుకు సన్నిహితం చేశాయి.

ఈ కలయిక ఫలితంగాను హోంమ్‌రూల్ ఉద్యమ తీవ్రతర ఫలితంగాను, యుద్ధంలో భారతీయులు చేసిన సహాయం ఫలితంగాను బ్రిటన్‌లోని అధికారుల వైఖరిలో మార్పు వచ్చి, తమ లక్ష్యం భారతదేశానికి బాధ్యతాయుత ప్రజాస్వామికాన్ని ప్రసాదింతుమని యుద్ధానంతరం దానికిగాను ప్రథమ చర్యలు తీసుకొనబడ గలదని పార్లమెంటులో 1917 ఆగష్టులో ఒక చారిత్మికమైన ప్రకటనను మాంటేగు గావించెను.

గాంధి నాయకత్వం: సత్యాగ్రహసమరము

గాంధీ మహాత్ముడు 1869లో జన్మించాడు. 1893 నుండి 1913 వరకు దక్షిణ ఆఫ్రికాలో గడపి అక్కడ నివాసం చేస్తున్న భారతీయులు తెల్లప్రభుత్వం మూలాన అనుభవిస్తున్న ఇబ్బందులను తొలగించుటకై సత్యాగ్రహ సాధనాన్ని వినియోగించి, దాని ద్వార కొన్ని ఇబ్బందులను తొలగించి, విజయాన్ని సాధించి, 1914 లో స్వదేశానికి తిరిగి వచ్చాడు. దుష్ట పరిపాలనను తొలగించి దేశస్వాతంత్ర్యాన్ని సంపాదించుటకు సత్యాగ్రహమే పటిష్ఠ సాధనమని విశ్వాసం కలవాడైయాడు. 1914-1918 మధ్య దానిని వినియోగించి (బీహారు) చాంపరాన్ జిల్లాలోని నీలిమందు తోటలలో వ్యవసాయంచేసే రైతుల ఇబ్బందులను, అహమ్మదాదాద్ దూది మిల్లులలో పనిచేసే కార్మికుల ఇబ్బందులను, కిరా జిల్లాలో క్షామకాలంలో భూమిశిస్తును చెల్లించలేక రైతులు అనుభవించు ఇక్కట్టులను తొలగించాడు. దీనితో సత్యాగ్రహంపట్ల అతనికి కుదిరిన విశ్వాసం మరింత బలవడింది.

రౌలత్ చట్టం ప్రతిఘటన :

1919 లో బ్రిటిషు అధికారులు వార్తాపత్రికల స్వేచ్ఛను అరికట్టుటకు అనుమానాస్పదులైన పౌరులను న్యాయస్థానాలలో విచారణ చేయక నిర్బంధించుటకు అధికారాన్ని కల్పించే ''రౌలత్'' చట్టాన్ని గావించిరి. దీనిని ప్రతిఘటించే ఉద్దేశంతో సత్యాగ్రహ సమరానికి నాందిగా ఏప్రిల్ 6వ తేదీన దేశవ్యాప్తంగా ప్రజలు హర్తాల్ జరుపవలసిందిగాను

ఆ దినమంతా ఉపన్యాసాలతోటి. ప్రార్థనలతోటి గడప వలసిందిగాను గాంధీజీ ఆదేశించాడు. ఆ ఆదేశానుసారం ప్రజలందరు ప్రవర్తించారు. ఈ విధంగా దేశవ్యాప్తమైన ఉద్యమం అదివరకెన్నడు జరగలేదు.

కిలాఫత్ సమస్య :

అప్పటికే ముస్లింలు తమముతగురువైన కాలిఫ్‌కు మొదటి ప్రపంచయుద్ధ ఫలితంగా జరిగిన అన్యాయాన్ని గురించి ఆందోళనగావించి, బ్రిటిషు ప్రభుత్వాన్ని ఎదిరించే వైఖరిలో ఉండినారు. గాంధి వారితో సహకరించిన పక్షాన హిందూ మహమ్మదీయుల మధ్య శాశ్వతమైన సఖ్యం, ఏర్పడగలదని భావించారు. ఇందుకుగాను శాంతియుత సత్యాగ్రహాన్ని వినియోగించ సిద్ధపడ్డారు. తన కార్యక్రమాన్ని కాంగ్రెసునాయకులకు తెలియపర్చారు. కలకత్తాలో జరిగిన ప్రత్యేక సమావేశంలో దీనికి కాంగ్రెసు నాయకులు అంగీకరించారు. తర్వాతనాగపూరులో జరిగిన సాధారణ సమావేశంలో దీనిని ఖాయపరచారు. పంజాబు దురంతాలకు ప్రతిక్రియగాను కిలాఫత్‌సమస్య పరిష్కారానికిగాను, స్వరాజ్యం సంపాదించుటకుగాను, ఈవిధంగా మొదట సత్యాగ్రహము ప్రారంభమైంది.

సహాయ నిరాకరణోద్యమం 1921-22

1921-1922లో ఇది సాగింది. భారతీయులు బ్రిటీషు పరిపాలకులతో సహకరించుటచేతనే వారు దేశాన్ని పాలించ గలుగుతున్నారని, ఆలాంటి సహకారాన్ని ప్రజలు మానిన ఎడల వారి పరిపాలన అంతరించగలదని, గాంధి కాంగ్రెసుకు, ప్రజలకు నచ్చ చెప్పాడు. అందుచేత 1921-22 ఉద్యమానికి శాంతియుత సహాయ నిరాకరణోద్యమం అనే పేరు వ్యవహారంలోకి వచ్చింది.

ఇది ఒక సంవత్సరకాలం జరిగింది. శాసనాలను ఉల్లంఘించిన నేరానికి 20,000 జనం జైలుశిక్షను అనుభవించారు. వీరిలో మోతీలాల్ నెహ్రూ, చిత్తరంజన్‌దాసు వంటి అగ్రనాయకులు ఎందరో వుండినారు. వందలాది వృత్తులను మానుకొని గాంధి ఆదేశానుసారం సమరంలో పాల్గొన్నారు. కాని 1922 లో కొన్ని హింసలతో కూడిన సంఘర్షణలు సంభవించడంచేత గాంధి సత్యాగ్రహాన్ని తాత్కాలికంగా మానుకొన్నారు. మానినా దీని ఫలితంగా ప్రజలందరిలో దేశస్వాతంత్ర్యం పట్ల శ్రద్ధ, సత్యాగ్రహవిధానంలో విశ్వాసము కుదిరింది. ప్రధానంగా ఇది నగరవాసులనేగాక, గ్రామీణులను, స్త్రీలను ఆకర్షించింది. వీరు త్రాగుడు నిర్మూలనము, ఖద్దరు వ్యాప్తిలోను కుటీర పరిశ్రమల పునరుద్ధరణలోను, అస్పృశ్యతను తొలగించెను. అందుకై ఎక్కువ కృషిచేశారు, స్వారాజ్య సంపాదనలో ఇలాంటి నిర్మాణకార్యక్రమం ఒక ప్రధాన భాగమైంది.

1922లో మార్చిలో గాంధీకి ప్రభుత్వం ఆరు సంవత్సరాలు జైలుశిక్షను విధించింది. నెహ్రూ, దాసు, మొదలైనవారు జైలునుండి విడుదలై స్వరాజ్యపార్టీ అనే పార్టీని నిర్మాణంచేసి శాసనసభలో ప్రవేశించుటకు నిర్ణయించుకొన్నారు. కాంగ్రెసులో కొంతకాలం చీలికెలు ఏర్పడినవి. రాజకీయాలు స్తంభించినవని చెప్పవచ్చును.

ఉప్పుసత్యాగ్రహం 1930-31

కాని స్వరాజ్య సంపాదనపట్ల ఆసక్తి తగ్గలేదు. శాసనసభ్యులద్వారా ఇది సాధ్యమయిందనే నమ్మకం తొలిగింది. గాంధి నాయకత్వాన సత్యాగ్రహ మొక్కటి దీనికి సాధనమని విశ్వాసం బలపడింది. 1929 లో లాహోరులో జవహర్‌లాల్ అధ్యక్షతన సమావేశమైన కాంగ్రెసు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యాన్ని వెంటనే సంపాదింప నిశ్చయించి, సత్యాగ్రహ సమరాన్ని నడపవలసిందిగా గాంధీకి సర్వాధికారాన్ని వప్పగించింది. అతడు 1930 మార్చి 12 తేదీన

ఉప్పు చట్టాన్ని ఉల్లంఘించి, ఉప్పును తయారుచేసే ఉద్దేశ్యంతో సబర్మతీ ఆశ్రమానికి 200 మైళ్ళ దూరంలో సముద్ర తీరాన ఉండిన దండిగ్రామానికి తన 72 శిష్యులతో ప్రయాణంచేసి, ఏప్రియల్ 5 తేదీన దండిచేరి సముద్రజలాలలో ఉప్పును తయారు చేశాడు. మే 6 తేదిన ప్రభుత్వం గాంధిని అరెస్టు చేసి నిర్బంధంలో ఉంచింది. అంతకు పూర్వమే ప్రజల నందరిని ఉప్పు శాసనాన్ని ఉల్లంఘించ వలసిందిగా ఆదేశించాడు. ఆ ఆదేశానుసారం వారు ప్రవర్తించారు. దీనితోపాటు విదేశవస్త్ర బహిష్కారం ముమ్మరంగా జరిగింది. బ్రిటీషునుండి వస్త్రాల దిగుమతులు చాలవరకు తగ్గినవి. అచ్చటి మిల్లుయజమానులు, కార్మికులు ఎంతో నష్టపడ్డారు. పోలీసు లాటీ దెబ్బలకు, కాల్పులకు భయపడక ప్రజలు, ఉప్పుకోటారులపై దాడులుచేసి 1,00,000 సంఖ్యలో జైళ్ళకు వెళ్ళారు. ఈ విధంగా ఒక సంవత్సరకాలము ఉప్పు సత్యాగ్రహం జరిగింది. బ్రిటీషు అధికారులు గాంధీతో ఒకరాజీకి రావటం తప్ప మార్గాంతరం లేదని భావించినారు. 1931 మార్చి 4 తేదిన గాంధీ, రాజప్రతినిధి 'ఇర్విన్'ల మధ్య ఒకఅంగీకారం (Gandhi-Irwin, Agreement) కుదిరి తాత్కాలికంగా ఉప్పు సత్యాగ్రహం ఆపుచేయబడినది. నిర్బంధంలోని సత్యాగ్రహులు విడుదలయ్యారు. కొన్ని సముద్రతీర ప్రాంతాలలో ఉప్పుచేసే సౌకర్యం ప్రజలయందుంచిరి అప్పుడు లండన్‌లో జరుగుతున్న 'రవుండు టేబుల్' సభలో (Round Table Conference) కాంగ్రేసుప్రతినిధిగా పాల్గొనుటకు గాంధీ అంగీకరించి, లండన్ వెళ్ళాడు. కాని ఆ సభలో అతడు కాంక్షించిన ఫలితాలేవి లభించలేదు. నిరాశతో భారతదేశానికివచ్చి, తాను ఇర్విన్‌తో చేసుకున్న ఒడంబడికలో విరుద్ధంగా క్రొత్తరాజ ప్రతినిధి, విలింగ్టన్ నిరంకుశత్వాన్ని ప్రదర్శించటం గమనించి 1932 జనవరిలో సత్యాగ్రహాన్ని తిరిగిప్రారంభించాడు. ప్రభుత్వంగాంధీని నాయకులనేకులను నిర్బంధంలో పెట్టిన, అన్ని రాష్ట్రాలలోని ప్రజలు ఇనుమడించిన ఉత్సాహముతో సత్యాగ్రహ సమరాన్ని సాగించి 120,000 సంఖ్యలో జైలుకు వెళ్ళారు. అనేకులు వారి ఆస్తులనుపోగొట్టు కున్నారు. వార్తాపత్రిక లనేకం అణచివేయబడినవి. పోలీసుల రాక్షసకృత్యాలకు హద్దులు లేకపోయినవి.

1934 లో సత్యాగ్రహాన్ని ఆపుటకు గాంధీ మహాత్ముడు నిర్ణయించాడు. 1935లో పార్లమెంటు ఒక చట్టాన్నిచేసి రాష్ట్రాలలో ద్వంద ప్రభుత్వాన్ని రద్దుచేసి గవర్నర్ల ప్రత్యేకాధికారాలు మినహాగా రాష్ట్రాలకు అనేక విషయాలలో బాధ్యతాయుత స్వాతంత్ర్యాన్ని కల్పించారు. కేంద్రంలో రాష్ట్రాలు స్వదేశ సంస్థానాలు కలిసిన ఒకసమాఖ్యను స్థాపించుటకు ఏర్పాటులు గావించారు.

కాంగ్రెసు మంత్రి వర్గాలు 1937-39 :

ఈ సంస్కరణలు కాంగ్రెసుకు తృప్తికరంగా లేకపోయినా కాంగ్రెసు వారు 1936లో క్రొత్త చట్టానుసారం జరిగిన ఎన్నికలలో పాల్గొని, అధిక సంఖ్యా బలంతో 8 రాష్ట్రాలలో మంత్రి వర్గాలను నిర్మాణంచేసి 1937-39, నెలలకొలది అధికారంలో ఉండి ప్రజల హితానికై అనేక శాసనాలు గావించారు. 1939 సెప్టెంబరులో రెండవ ప్రపంచ పోరాటం ప్రారంభమైంది. భారతీయులతో సంప్రదించకుండా బ్రిటీషువారు భారతదేశాన్ని యుద్ధంలో దింపిన కారణంగా కాంగ్రెసు మంత్రి వర్గాలు రాజీనామా చేసినవి. అది మొదలు 1942 ఆగష్టు వరకు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యానికే మరియొక సత్యాగ్రహ సమరాన్ని లేవతీయడమా, మానటమా అనే ఆందోళనలో పడి తుదకు 1942లో బ్రిటీషువారు వెంటనే దేశాన్ని వదలిపెట్టి పోవలసిందిగా కాంగ్రెసు కార్యవర్గం ఒక తీర్మానాన్ని చేసి దానిని ఆచరణ సాధ్యం చేయుటకు స్వాతంత్ర్యసమరాన్ని ప్రారంభించ నిర్ణయించారు. వెంటనే కాంగ్రెసు నాయకు

లందరిని గాంధీతో సహ ప్రభుత్వం వారు జైళ్ళలో బంధించారు. ప్రజలు కోపోద్రిక్తులై సమరాన్ని ప్రారంభించారు.

క్విట్ ఇండియా ఉద్యమం :

ఈ సమరానికి, Quit India Movement క్విట్ ఇండియా, అని వ్యవహారంలోకి వచ్చింది. ఇది ఇంతకు పూర్వపు సత్యాగ్రహాలవలె, శాంతి యుతంగా జరగలేదు. కాంగ్రెసువారు, అహింసలో విశ్వాసంగల, దానిలో విశ్వాసంలేని కాంగ్రేసేతరులు ఇందులో పాల్గొన్నారు. తంతితీగలను, తపాలా ఫీసులు, ప్రభుత్వ భవనాలు, రైల్వేస్టేషనులు, మొదలగు వాటిని తిరుగుబాటుదార్లు దగ్ధంచేసి ప్రభుత్వానికి అపారనష్టం కలిగించారు ప్రభుత్వం బ్రిటీషు సైనిక దళాలను తరలించి, విమానాలనుండి బాంబులువేసి, కాల్పులు జరిపి, తిరుగుబాటును నాలు గైదు నెలలో అణచివేశారు. ఇది స్వాతంత్ర సమరంలో ఆఖరి ఘట్టం.

స్వాతంత్ర సంపాదనము :

1945లో ప్రపంచ యుద్ధం ముగిసింది. అందులో బ్రిటీషు వారికి విజయం లభించినా వారి నౌకాబలం, సైనికబలం, ఆర్థికబలం పూర్తిగా దెబ్బ తిన్నవి. 1945లో జరిగిన ఎన్నికలలో లేబర్‌పార్టీ అధికారం లోకి వచ్చింది. బలాన్నికోల్పోయిన బ్రిటన్ భారత దేశాన్ని పాలించడం సాధ్యం కాదని ఈ పార్టివారు గ్రహించారు. భారతీయులు నాలుగు పర్యాయాలు సత్యాగ్రహసమరాన్ని గడపి స్వాతంత్ర్యం పట్ల తమకు గల దీక్షను స్పష్టం చేశారు. జపాన్ వారు మలయా, సింగపూర్, బర్మాలతో యుద్ధకాలమందు ఖైదీలుగా చేసిన భారతీయ సిపాయీలు సుభాష్ చంద్రబోసు నాయకత్వాన దేశస్వాతంత్ర్య సంపా దనార్థం ఒక జాతీయ సైన్యంగా ఏర్పడి జపాన్ వారితో కలసి 1942లో భారతదేశంపై దండెత్తి రావడంతో, సిపాయీల ప్రభుభక్తిని బ్రిటీషు వారు శంకించసాగారు దీనికి తోడు 1946 ఫిబ్రవరిలో బొంబాయి నౌకాదళంలోని భారత సైనికులు తిరుగు బాటు చేశారు. ఈ పరిస్థితు లన్నింటిని గమనించి భారతదేశంలో తమ అధికారాన్ని వదలుకొని ఆ అధికారాన్ని భారత ప్రజలకు ప్రతినిధులుగా, ఉన్న కాంగ్రెసు వారికి, ముస్లింలీగు వారికి పరివర్తన చేయుటకు తీర్మానించారు. ఇందుకుగాను 1946లో సంప్రదింపులు ప్రారంభమై 1947 ప్రారంభాన అవి ముగిసి ఆగష్టు 15 తేదిన, భారతదేశానికి సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యం లభించింది :

దేశ విభజన :

కాని రెండవ ప్రపంచ యుద్ధకాలంలో ముస్లిం లలో వేర్పాటు ధోరణి ప్రబలి స్వాతంత్ర భారతము అల్ప సంఖ్యాకులుగ హిందువుల పరిపాలనలోకి, రావడం, వారు ఎంతమాత్రము ఇష్టపడక ముస్లింలు అధిక సంఖ్యాకులుగ నుండిన బెంగాలు, పంజాబు, సింధు, బెలుచిస్థాన్ వాయువ్య సరిహద్దు రాష్ట్రాలతో కూడిన భాగాన్ని పాకిస్థాన్ అనే ప్రత్యేకరాజ్యం ఏర్పడడమే తమ శాశ్వత విముక్తి సాధనమని నిర్ణయించి, కాంగ్రెసు వారు ఎంత ప్రయత్నం చేసినా, వారిపట్టును విడనాడ లేదు. వారి నిర్ణ యాన్ని ఆచరణ యోగ్యం చేయడానికి బెంగాలు లోని హిందువులను, పంజాబులోని హిందువులను, సిక్కులను, లక్షల సంఖ్యలలో దారుణ హత్యలకు గురిచేశారు. దీనికి ప్రతిక్రియగా బీహారులోని హిందువులు ముస్లింలను అధిక సంఖ్యలో హత్య గావించారు. హిందువులు. ముస్లింల మధ్య అంత ర్యుద్ధం చెలరేగే సూచనలు కనుపించినవి. ఈ పరిస్థితులలో, ముస్లింలు కోరినట్లు దేశవిభజన గావించి వారికి ప్రత్యేకంగా పాకిస్థాన్ రాజ్యాన్ని కల్పించడం తప్పనిసరి అయింది. బ్రిటీషు వారు దీనికి సమ్మతించారు. కాంగ్రెసువారు కూడా మార్గాంతరంలేని కారణంగా దీనికి అంగీకరించారు.

దేశానికి ఆగష్టు 15 తేదిన సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యం లభించినా, అది దేశవిభజనతో కూడిన స్వాతంత్ర్యంగా పరిణమించింది.

ఆచార్య. మా. వేం.

Bibliography

1. Dr. Tara Chand.
History of Freedom Movement
Government of India.

2. Dr. C. Majumdar History.
History of ; Last 2 vols.

8. Dr. Mujamdar
3 Phases of the Freedon Movement.
(Bharatiya Vidya Bhavan).

10. భారత రాజ్యాంగము

బ్రిటీష్ పరిపాలన కాలంలో బ్రిటన్‌లోని పార్లమెంటు చేసిన శాసనాల ద్వార భారతదేశ పరిపాలనము సాగుతూ వచ్చినది. 1946 లో బ్రిటీష్‌వారు భారత దేశానికి స్వతంత్ర్యాన్ని ప్రసాదించుటకు అంగీకరించి, ఆనాటి రాష్ట్ర శాసన సభలు ఎన్నుకొన్న ప్రతినిధులతోను స్వదేశ సంస్థానాల ప్రతినిధులతోడను కూడిన రాజ్యాంగపరిషత్తు స్వతంత్ర భారత దేశానికి, దాని ఇష్టానుసారం ఒక రాజ్యాంగాన్ని రూపొందించు కొనవలసినదిగా నిర్ణయించిరి. ఈ నిర్ణయానుసారము రాజ్యాంగ పరిషత్తు 1946 డిసెంబరులో సమావేశమై 1949 నవంబరు వరకు కృషిచేసి, ఒక రాజ్యాంగాన్ని నిర్మాణం చేసింది. అది 1950 జనవరి 26తేదీన అమలులోకివచ్చింది ఈనాటి దేశపరిపాలన అందులోని సూత్రాల ననుసరించి జరుగుతూ ఉంది. ఇది ప్రజాప్రతినిధులు రూపొందించినిది కావడంచేత ప్రజల గౌరవాభిమానాలకు పాత్రమై దేశస్వాతంత్ర్యానికి ఒక ప్రధాన చిహ్నంగా భావింప బడుతున్నది. ఇది దేశ పరిపాలనమునకు ప్రజాస్వామికము. ఫెడరల్ విధానము ప్రధాన లక్షణములుగా ఏర్పరచినది.

ప్రతి ప్రజాస్వామిక రాజ్యాన్ని పాలించుటకు ఈనాడు ఒక అధినేత, కార్యనిర్వాహణకు ఒక మంత్రి మండలి, ఒక శాసనసభ, ఒక ఉన్నత న్యాయస్థానము, ఒక ఉన్నత ఉద్యోగి వర్గము ప్రధానాంశములుగా వున్నది. భారతదేశ పరిపాలనమునకు కూడా రాజ్యాంగము ఈ అయిదు అంగములను ఏర్పరిచినది. అధినేతకు **రాష్ట్రపతి** అని పేరు. శాసన సభకు **పార్లమెంటు** అనియు పేరు. రాష్ట్రాలు పరిపాలన కూడా ఇలాంటి అంగాలద్వార జరుగుతున్నది. రాష్ట్ర అధినేతకు **గవర్నరని** పేరు.

రాష్ట్రపతి :

రాష్ట్ర పతి పరిపాలనరంగములో మకుటస్థానము నందున్నాడు. అతడు దేశమునకంతకు ప్రతినిధి. కేంద్ర ప్రభుత్వ ప్రయోజనములనేగాక రాష్ట్ర ప్రయోజనాలను కూడా గుర్తించి వ్యవహరించ వలసినవాడు. ఈకారణముచేత అతనిని పార్లమెంటులో ఉభయ సభలలో ఎన్నికద్వారా సభ్యత్వము వహించిన సభ్యులు రాష్ట్రాల విధాన సభలలో ఎన్నిక ద్వారా సభ్యత్వము వహించిన సభ్యులు కలసి

ఎన్నుకొంటున్నారు. రాష్ట్రపతిగా ఎన్నుకోబడు అభ్యర్థి భారత పౌరుడుగాను, 35 సంవత్సరముల వయస్సుకు తక్కువకాని వాడుగాను, లోక్‌సభకు ఎన్నుకొనుటకు అర్హత గలవాడుగను, ఏ ఇతర ప్రభుత్వ ఉద్యోగములను వహించని వాడుగను ఉండవలెను.

ఎన్నికలలో గెలుపొందిన రాష్ట్రపతి పదవి కాలము 5 సంవత్సరాలు. ఈ మధ్యకాలములో రాజ్యాంగమును అతిక్రమించినాడనే నేరము మీద రాజ్యాంగములోని 61 సూత్రములోని నియమ నిబంధనల ననుసరించి విచారణ గావించి పార్లమెంటులోని ఉభయ సభలు 2/3 సభ్యుల ఆమోదముతో పదవినుండి అతనిని తొలగించ వచ్చును. లేదా అతడు ఉద్యోగమునకు రాజీనామా చేయవచ్చును. లేదా మరణించ వచ్చును. ఈవిధముగా అతని పదవిలో ఖాళీ ఏర్పడినప్పుడు ఆరునెలల వ్యవధిలో ఇంకొకనిని రాష్ట్రపతిగా ఎన్నుకొనవలెను. ఖాళీకాలములో ఉపరాష్ట్రపతి ఆపదవిలో ఉండును.

రాష్ట్రపతికి శాసన నిర్మాణరంగమందు న్యాయ పరిష్కారమందును అనేక అధికారము లున్నవి. పరిపాలన యంతయు అతనిపేరిటి జరుగుచున్నది. కాని అతడు, ఈ అధికారములను స్వతంత్రముగా చెలాయించుటకు వీలులేదు. రాజ్యాంగములోని 74వ సూత్రప్రకారము మంత్రి మండలి సహాయమును సలహాతోను వాటిని చలాయించవలసి ఉన్నది. దాని సలహాకు అన్యథాగా వ్యవహరించుటకు అతనికి సాధ్యపడదు. అందుచేత అతని అధికారము చాల వరకు నామమాత్ర మనియే చెప్పవచ్చును. పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామిక విధానాన్ని అనుసరించే రాజ్యాలన్నిటిలో అధినేత పదవి అలంకార ప్రాయమైనట్టిది.

ఉప రాష్ట్రపతి :

ఉపరాష్ట్రపతిని పార్లమెంటులోని ఉభయసభలలోని సభ్యులు మాత్రమే ఎన్నుకొంటున్నారు. ఇందులో రాష్ట్రాల విధాన్‌సభలకు ఎలాంటిజోక్యము లేదు. ఇతని పదవీకాలము కూడ 5 సంవత్సరాలు. ఈ మధ్యకాలంలో రాజ్యాంగములోని 67వ సూత్రములోని నియమముల ననుసరించి పార్లమెంటులోని ఉభయ సభలు అతనిని అధికారమునుండి తొలగించవచ్చును.

ఉపరాష్ట్రపతి ప్రధానాధికారము రాజ్యసభకు అధ్యక్షుడుగా దాని కార్యక్రమములను నడుపుట. ఇదిగాక రాష్ట్రపతి ఏకారణము చేతనైనా తాత్కాలికముగా అధికారములను నిర్వహించ లేనపుడు ఉపరాష్ట్రపతి ఆ అధికారములను నిర్వహిస్తాడు. రాష్ట్రపతి పదవిలో ఖాళీ ఏర్పడినపుడు రాష్ట్రపతిగా అధికారంలో ఉంటాడు.

మంత్రి మండలి :

పరిపాలనా కార్య నిర్వహణములో మంత్రి మండలి కీలకస్థానము నందున్నది. పరిపాలనకు సంబంధించిన కార్యము లన్నింటిని ఇదియే సాగిస్తున్నది. మంత్రి మండలిలో ఒక ప్రధాని, కొందరు క్యాబినెట్‌లో సభ్యత్వము వహించిన మంత్రులు కొందరు వారికి సహాయముచేయు సాధారణ మంత్రులు. కొందరు ఉపమంత్రులు ఉన్నారు. వీరందరిలో ప్రధాని క్యాబినెట్ మంత్రులలో ఎక్కువ అధికారములను ప్రాధాన్యమును కలవారు వాస్తవముగా దేశాన్ని పాలించేవారు వీరే.

ప్రధానిని రాష్ట్రపతి నియమిస్తున్నాడు. కాని అతని ఇష్టానుసారం ఎవరినంటే వారిని ప్రధానిగా నియమించుటకు వీలులేదు. లోక్‌సభలో ఏపార్టీకి అధికసంఖ్యా బలము - మెజారిటీ బలము-ఉన్నదో దాని నాయకుని అతడు విధిగా ప్రధానిగా నియమించవలసి ఉన్నది. ప్రధాని సలహాతో అతడు తక్కిన మంత్రుల నందరిని నియమిస్తున్నాడు. వీరందరిని నియమించేవాడు అతడైనా లోక్‌సభలో

వీరిని సమర్థించేవారికి సంఖ్యా బలముండుటయే వీరి అధికారమునకు జన్మస్థానము.

మంత్రిమండలి ఉద్యోగకాలమునకు ఒకనిర్ణీత మైన పరిమితిలేదు. లోక్‌సభవారిపట్ల ఎంతకాలము విశ్వాసము కలిగియుండునో అంతకాలము వారు అధికారములో ఉంటారు. లోక్‌సభవారు వారిలో విశ్వాసము లేదని ఒక ప్రత్యేక తీర్మానము చేసి నప్పుడును, లేదా మంత్రి మండలి సభలో ప్రవేశ పెట్టిన బిల్లులనుగాని, తీర్మానములనుగాని, త్రోసి పుచ్చినప్పుడునువారు రాజీనామాచేసి అధికారమును వదలుకొనుట తప్పదు. పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామిక మునకు ఇదియే ప్రధాన లక్షణము. మంత్రిమండలి పార్లమెంటులో ప్రజలు ఎన్నుకొన్న లోక్‌సభకు బాధ్యులని చెప్పుటలో ఇమిడి ఉండే అర్థము ఇదే. కాని లోక్‌సభకు అయిదేండ్ల కొక పర్యాయము ఎన్నికలు జరగవలసి ఉండుటచేత ఏ మంత్రి మండలి అయిదేండ్లకుమించి అధికారములోఉండదు. తిరిగి ఎన్నికలలో సంఖ్యాబలమును ఏ పార్టిసంపా దించునో ఆ పార్టి విశ్వాసానికి పాత్రమైనవారే ప్రధాని గాను, మంత్రులు గాను అధికారంలోకి వస్తారు.

ఒకవిధముగా మంత్రిమండలి మీదా లోక్‌సభపై అధికారము వున్నది. అయిదేండ్లు ముగియక పూర్వమే ప్రధాని లోక్‌సభనురద్దుచేసి తిరిగి ఎన్నికలు జరిపించ వలసినదిగా రాష్ట్రపతిని కోరవచ్చు. సాధారణంగా అలాటి కోరికను మన్నించడము సంప్రదాయము. అందుచేత మంత్రి మండలిని సమర్థించనిపక్షంలో లోక్‌సభ రద్దయి తిరిగి తాము ఎన్నికలలో పోటీ చేయవలసి వస్తుందనే భయము చేత-ఎన్నికలు చాల ఖర్చుతో కూడినట్టివి. వాటిలో అపజయము సంభవింపవచ్చును. సాధారణముగా సభ్యులు మంత్రిమండలి విధానాలను సమర్థిస్తూనే వుంటారు. అందుచేత ఏవో విషమ పరిస్థితులు ఏర్పడినప్పుడు తప్ప సాధారణంగా లోక్‌సభ అయిదేండ్లకుముందు రద్దు కావడము జరుగదు. 1969 లో కాంగ్రెసుపార్టీలో చీలికలు ఏర్పడటం చేత అలాటి పరిస్థితులు సంభవించి 1972 లో జరగవలసిన ఎన్నికలు 1971 లోనే జరిగినవి ఇలాటి ఎన్నికలకు మధ్యాంతర ఎన్నికలనిపేరు.

మంత్రి మండలిలోని వారందరు పార్లమెంటులో సభ్యులుగా ఉండవలెను. వారిలో ఎక్కువమంది లోక్‌సభలో సభ్యులుగా ఉంటారు. సభ్యులు కాని వారిని కూడా మంత్రులుగా నియమించవచ్చును. కాని వారు అధికారములోనికి వచ్చిన తరువాత ఆరునెలలో పార్లమెంటులో ఏదో ఒక సభకు ఎన్నిక కావలసి యున్నది. ఎన్నిక కాని పక్షంలో, అధి కారమునుండి తొలగిపోతారు. పార్లమెంటరీ ప్రజా స్వామికంలో మంత్రులందరు పార్లమెంటులో సభ్యులుగా ఉండడము ఒక ప్రధాన లక్షణము మంత్రి మండలి పార్లమెంటు కమిటీలలో ప్రధాన మైనదని చెప్పవచ్చును. ఈ విధానములో పార్ల మెంటు శాసన శాఖలో మంత్రి మండలికి సన్నిహిత సంబంధం ఉండడం గుర్తించదగిన విషయం. ఈ కారణంగా పార్లమెంటుపై మంత్రి మండలికి కొంత అధికారం లభించడమూ, పార్లమెంటుకు మంత్రి మండలిపై అలాంటి అధికారమే కొంతవరకు లభించ డమూ, ఒక సంస్థను కాదని ఇంకొక సంస్థ వ్యవహ రించకపోవడమూ, రెండు సంస్థలు పరస్పర సౌహార్థంతోను, ఏకాభిప్రాయంతోను, వ్యవహరించ టమూ సాధ్యమై యున్నది. ఈ విధానములోని సుగుణము ఇదే.

మంత్రి మండలిలో ప్రధాని నాయక స్థానాన్ని వహిస్తున్నాడు. అతనిదే పైచెయ్యి, తక్కిన మంత్రు లను నియమించడము, తొలగించడము అతని పరిధిలో ఉంటుంది. వారు అతనికి సలహాదారులై ప్రవర్తిస్తారు అతనికి మంత్రులలో ఎవరికైనా

అభిప్రాయ బేధము ఉత్పన్నమైనప్పుడు, అతని అభిప్రాయములకే కట్టుబడి కలదిగా వుంటుంది. దేశాన్ని పాలించేవారు ప్రధాని అని చెప్పవచ్చు. క్యాబినెట్ సమావేశములలో అతడు అధ్యక్ష స్థానంలో ఉంటాడు.

మంత్రి మండలి ఒక జట్టుగా ప్రవర్తిస్తుంది. వారి మధ్య అభిప్రాయ బేధాలు ఏర్పడినా, అది బహిరంగంగా వ్యక్తంకావు; వారిలో వారు సర్దుబాటు చేసుకుంటారు, ప్రధాని నాయకత్వము ఇందులో గొప్ప పాత్రను వహిస్తున్నది. వారికి సమిష్టి బాధ్యత. ఒక్కొక మంత్రి కొన్ని ప్రత్యేక శాఖలపై అధికారము చలాయించి వాటికి సంబంధించిన నిర్ణయాలను తీసికొన్న ఆ నిర్ణయాలన్నింటికి మంత్రి మండలి అంతా బాధ్యత వహిస్తుంది. సమిష్టి బాధ్యతకు ఇదే అర్థం. మంత్రి మండలి అంతా ఒకే పర్యాయము కలసి అధికారంలోకి రావడం, ఒకే పర్యాయంలో తొలగిపోవడం, ఈ సమిష్టి బాధ్యతకు లక్షణం. మంత్రి మండలిలో ఈ లాటి ఐక్యభావం ఉండడంచేతనే పార్లమెంటరీ విధానానికి పటిష్టత చేకూరుతున్నది.

మంత్రి మండలి పార్లమెంటు కార్యకలాపాలలో సారధ్యం వహిస్తుంది. పరిపాలన విధానాలన్నింటిని పార్లమెంటుకు తెలియపరుస్తుంది. విదేశ వ్యవహారాలకు సంబంధించిన నిర్ణయాలను తీసుకొంటుంది. పార్లమెంటులో చట్టాలుగా రూపొందవలసిన బిల్లులను ప్రవేశపెట్టుంది. ఆదాయ ఖర్చుల నివేదికను (Budget) తయారుచేసి పార్లమెంటు ఆమోదానికి సమర్పిస్తుంది. దానిజోక్యం లేకుండా పార్లమెంటులో ఎలాంటి పనిజరుగదు. సారధ్యం వహించడమంటె ఇదే అర్థం.

మంత్రుల సంఖ్యకు ఒక పరిమితిలేదు. అవసరమునుబట్టి, వారి సంఖ్య పెరుగుటయు తరుగుటయు జరుగుచుండును.

పార్లమెంటు :

కేంద్రంలోని శాసన శాఖకు పార్లమెంటు అని పేరు. ఇందులో రాజ్యసభ అనే ఒక ఎగువ సభ, లోకసభ, అనే ఒక దిగువసభ-అనగా రెండు సభలున్నవి. రాజ్యసభకు పరోక్షంగాను లోక్‌సభకు ప్రత్యక్షంగాను ఎన్నికలు జరుగుచున్నవి. రాజ్యసభకంటె లోక్‌సభకు ఎక్కువ అధికారము లున్నవి.

రాజ్యసభ :

రాజ్యాంగము ప్రకారము రాజ్యసభ యందు సభ్యుల సంఖ్య 250కి మించరాదు. ఇది దాదాపు లోక్‌సభ సంఖ్యలో అర్థభాగమునకు మించరాదని రాజ్యవిభాగము నిర్ణయిస్తుంది. ప్రస్తుతము రాజ్యసభలో 243 సభ్యులున్నారు.

వీరిలో 12 సభ్యులను కళలు, వాఙ్మయము మొదలగు ప్రత్యేకరంగాలలో ఖ్యాతి సంపాదించిన వారిని రాష్ట్రపతి నియమిస్తున్నాడు. తక్కిన వారిని ఆయారాష్ట్రాల జనసంఖ్యనుబట్టి ఆరామరికగా రాష్ట్రాలలో కేంద్ర పాలిత రాష్ట్రాలకు కేటాయింపబడినారు ఉదాహరణకు ఉత్తర ప్రదేశపు ప్రతినిధులు 34. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రతినిధులు 18. అస్సాం ప్రతినిధులు 7 రాష్ట్రాల ప్రతినిధులను కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల ప్రతినిధులను వాటిలోని విధాన్ సభలు ఎన్నుకొంటున్నవి. ప్రజలు స్వయంగా వారిని ఎన్నుకొనక విధాన్ సభలు ఎన్నుకోవడంచేత ఈ ఎన్నికలకు పరోక్ష ఎన్నికలు అనేపేరు వ్యవహారంలోకి వచ్చింది. ఈ ఎన్నికలు ఏకైక పరివర్తనతో కూడిన నైష్పత్తిక విధాననే (Proportional Representation Through Single Vote) జరుగుతున్నవి. అందుచేత విధాన్ సభలోని అన్ని పార్టీలకు వాటి సంఖ్యా బలాన్నిబట్టి ప్రాతినిధ్యం లభిస్తున్నది. లోక్‌సభ ఎన్నికలు ఈ విధానం ద్వారా జరగడం లేదు.

రాజ్యసభ సభ్యుల సభ్యత్వ కాలం 6 సంవత్స

రాలు, కాని సభ్యు లందరు ఏకకాలంలో సభ్యత్వాన్ని కోల్పోరు. వారిలో మూడవ వంతుకు రెండు సంవత్సరములకొకసారి పర్యాయం, ఎన్నికలు జరుగుతవి. అందుచేత రాజ్యసభ శాశ్వతమైన సభ ఈ దృష్ట్యా కూడా రాజ్యసభ లోక్‌సభల మధ్య భేదం ఏర్పడి ఉంది.

రాజ్యసభకు దాని అధ్యక్షుని ఎన్నుకొనే హక్కు లేదు. లోక్‌సభకు ఈ హక్కు ఉంది. ఉపరాష్ట్రపతి అతని ఉద్యోగ హోదాలో రాజ్యసభకు అధ్యక్షుడుగా ఉన్నాడు. ఆర్థిక బిల్లులను ఇది చర్చించవచ్చును. గాని వాటిని ఆమోదించక పోయినా అవి చట్టరూపాన్ని ధరిస్తవి. ఇంతేగాక మంత్రులు లోక్‌సభకు మాత్రమే బాధ్యులు. రాజ్యసభ ఆమోదం వున్న లేకపోయినా వారు అధికారంలో వుంటారు. కాని ఆర్థికేతర బిల్లులుగాని ఆమోదించితేనే గాని చట్టాలు కాజాలవు. ఇదిగాక లోక్‌సభకు లేని అధికారాలు కొన్ని రాజ్యసభకున్నవి. ఫెడరల్ విధానంలో రాజ్యసభవంటి ఎగువసభ ఒక్కొక్కరాష్ట్రములోని విధాన్ సభచే ఎన్నుకోబడిన కారణంగా రాష్ట్రాలకు ప్రత్యేక ప్రాతినిధ్యాన్ని వహించేసభగా పరిగణింపబడుతున్నది. రాష్ట్రాల ప్రయోజనాలను అది సమర్థించే సభ అనే భావం ఏర్పడింది. అందుచేత ఏదైనా ప్రత్యేక పరిస్థితులలో రాష్ట్రాలకు రాజ్యాంగం కేటాయించిన అధికారాలలో దేనినైనా కేంద్రానికి తాత్కాలికంగా పరివర్తన చేయవలసినదని మంత్రిమండలి భావిస్తే రాజ్యాంగంలోని 249 సూత్రం రాజ్య సభ 2/3 సభ్యుల ఆమోదంతో ఒక సంవత్సర కాలం అలాంటి పరివర్తన చేయగలుగుతుంది. ఇది రాజ్యసభకు గల ప్రత్యేకాధికారము. ఇదిగాక అఖిల భారత ఉద్యోగి వర్గంలో ఐ. ఏ. యస్., ఐ. పి. యస్ శాఖలుగాక క్రొత్త శాఖలను నిర్మాణము చేయవలసినప్పుడు రాజ్యసభ 2/3 సభ్యుల ఆమోదంతో అలాంటి శాఖలను నిర్మాణం చేయవచ్చునని పార్లమెంటు శాసనం చేయవచ్చు. రాజ్యాంగంలోని 312 సూత్రం ఈ ప్రత్యేకాధికారాన్ని రాజ్యసభకు ప్రసాదిస్తుంది.

లోక్‌సభ ఆమోదించిన బిల్లులను రాజ్యసభ ఆమోదించని పక్షంలో రాష్ట్రపతి ఉభయ సభల సమిష్టి సమావేశాన్ని జరిపి దానిలో అధిక సంఖ్యాకుల ఆమోదంతో ఆ బిల్లు చట్టమైనట్లు ప్రకటించవచ్చు. రాజ్య సభ సంఖ్యాబలంలో లోక్‌సభ సంఖ్యాబలంలో సగం కావటంవల్ల సమిష్టి సమావేశంలో లోక్‌సభ అభిప్రాయమే చెల్లుబడి అయ్యే అవకాశం ఎక్కువగా ఉన్నది.

లోక్‌సభ :

లోక్‌సభకు దిగువసభ అని పేరు. ఇందులో ప్రస్తుతం 524 సభ్యు లున్నారు. ఆయా రాష్ట్రాల, కేంద్రప్రాంతాల జనసంఖ్యనుబట్టి ఈ సభ్యులు వాటి మధ్య పంచబడి యున్నారు. ఉదాహరణకు - ఉత్తర ప్రదేశ్‌నుండి ఎన్నుకొన్న సభ్యుల సంఖ్య 85. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రతినిధుల 41, అస్సాం ప్రతినిధుల సంఖ్య 14. పది సంవత్సరముల కొకపర్యాయం జనాభా లెక్కలను తీసుకొనిన తర్వాత క్రొత్త జనసంఖ్యనుబట్టి వివిధ రాష్ట్రాలకు కేటాయించిన సభ్యుల సంఖ్య మారవలసినదిగా రాజ్యాంగము ఆదేశిస్తున్నది.

లోక్‌సభ స్థానాలలో కొన్ని షెడ్యూలు తరగతులకు, షెడ్యూల్ తెగలకు వీటి జన సంఖ్యనుబట్టి కేటాయింపబడినవి. ప్రథమంలో ఈ కేటాయింపు పది సంవత్సరాలకాలము అమలులో ఉండవలసిందిగా రాజ్యాంగము నిర్ణయించినను, అందులో అప్పుడప్పుడు జరిగిన సవరణల ఫలితముగ ముప్పై సంవత్సరముల కాలము వరకు ఇది పొడిగింపబడినది. దీని తర్వాత కూడ ఈ కాలమును పొడిగించె అవకాశము లేకపోలేదు. ఇదిగాక ఎన్నికలలో తగిన ప్రాతినిధ్యము ఆంగ్లో ఇండియన్లకు లభించ

లేదని రాష్ట్రపతి భావించిన పక్షాన ఇద్దరు ఆంగ్లో ఇండియన్లను అతడు నామనిర్దేశము ద్వార సభ్యులు నియమించవచ్చును.

లోక్‌సభ సభ్యులను దేశంలోని వయోజనులు స్త్రీలు, పురుషులు ప్రత్యక్షముగా ఎన్నుకొంటున్నారు వయోజను లనగా 21 సంవత్సరముల వయస్సుకు లోబడనివారు. ప్రజాస్వామికమునకు ఈ వయోజన ఓటింగు హక్కు మూలాధారము. ఎన్నికలపై దేశము సభ్యుల నెందరిని ఎన్నుకొనవలెనో అన్ని ప్రాంతీయ నియోజక వర్గములుగా విభాగమై ఉన్నది. అరమరికగా అన్ని నియోజక వర్గములోని ఓటర్ల సంఖ్య సమానముగా ఉండునట్లు జరుగుచున్నది.

అనేక దేశాలలో ప్రభుత్వోద్యోగులు ఎన్నికలలో జోక్యము కల్పించుకొని అవి నిష్పక్షపాతముగ జరుగు విషయమున ఎన్నో ఆటంకములను కలిగిస్తు న్నారు. ఈ లాంటి అధికార దుర్వినియోగమునకు అవకాశము లేకుండా చేయుటకు భారతదేశములోని ఎన్నికలన్ని ప్రభుత్వోద్యోగుల ప్రభావమునకు గురి కాక నిష్పక్షపాతముగా ప్రవర్తించు ఎన్నికల కమీ షను జరిపించబడుచున్నది. భారతదేశములో జరుగు ఎన్నికలకు ఇది ఒక ప్రత్యేక లక్షణము (రాజ్యాంగములోని 324-29 సూత్రాలు).

లోక్‌సభకు అయిదు సంవత్సరముల కొకమారు ఎన్నికలు జరగవలసి ఉన్నది. కాని ప్రధానికి అయిదు సంవత్సరములు పూర్తికాకముందే ప్రజాభి ప్రాయాన్ని తెలుసుకొనవలసినది ఏర్పడినదని భావిం చిన పక్షాన అయిదు సంవత్సరములకు పూర్వమే లోక్‌సభను రద్దుచేసి మధ్యాంతర ఎన్నికలను జరుపవలసినట్లుగా రాష్ట్రపతిని కోరవచ్చును. ఆ కోరికను అతడు మన్నించుట సత్‌సాంప్రదాయము. ఈ కారణము చేతనే 1967 లో ఎన్నుకొనబడిన లోక్‌సభ 1970లో రద్దై 1971లో దానికి మధ్యాం తర ఎన్నికలు జరిగినవి. రాష్ట్రాలలోని విధాన్‌సభల విషయంలో కూడా ఈలాంటి సాంప్రదాయమే ఏర్పడి ఉన్నది.

లోక్‌సభకు అధ్యక్షుడుగా దాని కార్యకలాపా లను నియమబంధం చేసినవానికి **స్పీకర్** అని పేరు. అతనిని సభవారే ఎన్నుకొంటున్నారు. అతనికి సహాయముగా కొందరు **డిప్టిస్పీకర్లు** ఉన్నారు. వారిని కూడా లోక్‌సభ ఎన్నుకొంటున్నది.

లోక్‌సభ అనేక నియమాలను నిర్వర్తిస్తున్నది. వాటిలో ప్రధానమైనవి 1. శాసనములను చేయుట 2. మంత్రులకు ప్రశ్నలు వేసి వాటి ద్వారా సమా చారమును సేకరించి వారి పరిపాలన విధానములో గల లోపములను బహిరంగ పరచుట 3 పరిపాలనా ఖర్చులకు కావలసిన ఆదాయమును పన్నుల ద్వారాను, ఇతర మార్గాల ద్వారను సమకూర్చి దానిని ఏయే పద్ధతులకై ఎంత వరకు ఖర్చు చేయవలసినది నిర్ణయించుట. 4. మంత్రులనుస రించు విధానాలను మంత్రి మండలి, వారి పాలనను విమర్శించి, మంత్రులు ఎట్లు వారికి ఎంత విశ్వా సము ఉండేది వ్యక్తము చేయుట. ఈ విధులను నిర్వర్తించుటలో ప్రతిపక్షముల వారు ప్రధాన పాత్రను నిర్వహిస్తున్నారు. పార్లమెంటులో అధి కార పక్షంతోపాటు ప్రతిపక్షము లుండుట వలన కలిగే ప్రయోజనములలో ఇది ప్రాధాన్యము వహిస్తు న్నది. ఈ విమర్శల మూలముగా దేశములోని ప్రజాభిప్రాయము రూపొందుచున్నది.

ఈ విధులను నిర్వర్తించుటలో సభ్యులకు పూర్తి వాక్స్వాతంత్రము, ఇతర ప్రత్యేక హక్కులు ఎన్నో ఉన్నవి. ఈ స్వాతంత్రపు హక్కులు రాజ్య సభ లోని సభ్యులకు గూడ వున్నది. ఈ సందర్భంలో పార్లమెంటులో వారు వ్యక్తపరచే అభిప్రాయములపై కోర్టులద్వారా ఎలాంటి చర్యలను తీసుకొనుటకు వీలులేదు. వీరి చర్యలను విమర్శించే వారిపై పార్ల మెంటు హక్కులను ఉల్లంఘించినారన్న నేరమువర్తి

పార్లమెంటు విచారణచేసి కోర్టులతో నిమిత్తము లేకుండ, తోచిన శిక్షను విధించవచ్చును. సభ్యుల సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యానికి ఇది ప్రబలతార్కాణము.

ఉన్నత న్యాయ స్థానము (Supreme Court).

న్యాయ విచారణకై కేంద్రంలో ఒక ఉన్నత న్యాయస్థానమున్నది. ఇందులో ఒక ప్రధాన న్యాయ మూర్తి, 13 సాధారణ న్యాయమూర్తు లుండవచ్చును. వీరిని రాష్ట్రపతి నియమిస్తారు. వీరు ప్రభుత్వము నకు భయపడు నవసరములేదు. స్వతంత్రంగాను నిష్పక్షపాతముగాను తీర్పులు చెప్పుటకు వీలగునట్లు రాజ్యాంగము అనేక సదుపాయములను కల్పించి యున్నది. వీరు 65 సం॥ పూర్తి అగువరకు ఎవరి అభిమానముతో నిమిత్తము లేక పదవులలో ఉంటారు. వీరి జీతాలను రాజ్యాంగమే నిర్ణయించి ఉన్నది. వాటిని తగ్గించుటకు పార్లమెంటుకు అధి కారము లేదు. వారు చేయు తీర్పుల గురించి పార్ల మెంటులోగాని రాష్ట్రశాసన సభలలోగాని చర్చలు జరుగరాదు. వాటిని ప్రభుత్వము అమలు జరుప వలసి ఉన్నది. ఈ సదుపాయాల ఫలితంగా వీరు స్వతంత్రంగా తమ కర్తవ్యాలను నిర్వహించ గలిగి యున్నారు. అసమర్థతవల్లగాని, అవినీతి వలనగాని, వీరిలో ఎవరినైన తీసివేయవలసి వచ్చినపుడు వాటిని గురించి పూర్తి విచారణజరిపి రాజ్యాంగ మేర్పరచిన క్రమమును అనుసరించ వలసినదిగా రాష్ట్రపతికి సిఫారసు చేయవచ్చును. ఆ సిఫారసును ఆధారము చేసుకొని మాత్రమే రాష్ట్రపతి వానిని పదవినుండి తొలగించే అవకాశ మున్నది. ఉన్నత న్యాయస్థానము మామూలు సివిల్ క్రిమినల్ కేసు లను విచారణచేసి తీర్పు చెప్పుటయేకాక రాజ్యాంగ ముల యొక్క ఆధిక్యతను రక్షించుటకు ప్రత్యేక అధికారములు కలదిగ ఉన్నది. రాజ్యాంగమునకు విరుద్ధముగ పార్లమెంటుగాని రాష్ట్రాల శాసన సభలు గాని, శాసనముల చేసినప్పుడు. అలాంటి ఉత్తరువు లను ప్రభుత్వములు జారీచేసినపుడు, అవి చెల్లవని దావాలు చేసినప్పుడు వాటిని విని అది తీర్పు చెప్ప గలదు. ప్రజలకు రాజ్యాంగము ప్రసాదించిన ప్రాథ మిక హక్కులకు భంగకరంగా శాసనాలు ఉత్త రువులు చేయబడినప్పుడు వాటి మూలంగా నష్టపడిన వారు ఉన్నత న్యాయస్థానములో దావాలు చేసి దాని తీర్పులను పొందగల అవకాశ మున్నది. ఈ విధ ముగా అది రాజ్యాంగమును రక్షించుచున్నది. ఇది దానికి గల ప్రత్యేక అధికారము.

ఉద్యోగివర్గం :

ప్రజాస్వామికములో ఉద్యోగులు వహించ వలసిన పాత్ర చాల ప్రధానమైనది. సాధారణ ముగా మంత్రులు పరిపాలనా విషయములందు ఎక్కువ అనుభవముగాని, నైపుణ్యముగాని, లేని వారు. ఈ విషయములలో వారికి తగిన సలహాల నిచ్చి పరిపాలనము సౌష్ఠవముగా జరిపించుటలో ఉన్నతోద్యోగులు ప్రధాన సాధనము. మంత్రుల ఇష్టానిష్టములతో నిమిత్తము లేక అర్హత గలవారే ఉద్యోగులైనప్పుడే వీరు వారి విధులను చక్కగ నిర్వహించగల వారవుతారు. ఇందుకుగాను రాజ్యాం గము అనేక కట్టుదిట్టములను గావించి యున్నది. పోటిపరీక్షల ద్వారా ఉద్యోగమునకు ఎవరు అర్హులో నిర్ణయించుట ఈ కట్టుదిట్టములలో ప్రధానమైనది. ఈ పరీక్షలను జరిపి ఉద్యోగములకు అర్హులైన వారిని నిర్ణయించుటకై కేంద్రంలో పబ్లిక్‌సర్వీసు కమీషన్ అనే సంస్థ ఒకటి ఉన్నది. ఇందులోని సభ్యులను రాష్ట్రపతి నియమిస్తాడు. వారి పదవీ కాలము ఆరు సంవత్సరములు. ఈ మధ్యకాలమున ఉన్నత న్యాయస్థాన సలహాలు పొందనిదే అతడు వారిలో నెవరిని ఉద్యోగములనుండి తొలగించరాదు. ఇలాంటి కట్టుదిట్టములు కొన్ని ఉండుటచేత వారు స్వతంత్రముగా-ప్రభుత్వ ఇష్టానిష్టములతో నిమి త్తము లేక పోటి పరీక్షలు జరిపి ఉద్యోగులకు ఎవరు అర్హులో నిర్ణయించ గలవారుగా ఉన్నారు.

ఉద్యోగుల ప్రమోషన్ విషయంలోను, వారిపై క్రమ శిక్షణ చర్యలు తీసికొను విషయంలోను, కమీషన్ ప్రభుత్వానికి సలహాల నిస్తుంది. ఇదే విధంగా ఒక్కొక రాష్ట్రంలోను రాష్ట్రోద్యోగుల నియాకము నకై ఒక రాష్ట్ర పబ్లిక్ సర్విస్ కమీషన్ ఉన్నది.

కేంద్ర ఉద్యోగులలో అఖిల భారత శాఖకు చెందిన ఐ. ఏ యస్, ఐ. పి. యస్. వంటి ఉద్యోగ వర్గమునకు చెందిన వారు రాష్ట్రపరిపాలనలో ఉన్నత స్థానములందు నియమింపబడుచున్నారు. ఇది పరి పాలన సౌష్టతకు ప్రధాన స్థానము. వీరు వివిధ ప్రాంతాలకు చెందినవారు కావడముచేత దేశసమైక్యత పెంపొందడంలో కూడా ఒక సాధనంగా ఉన్నారు.

రాష్ట్రపరిపాలనము :

మొత్తముమీద రాష్ట్రముల పరిపాలనము కేంద్ర పరిపాలనము వలనే పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామిక విధానము ననుసరించి జరుగుచున్నది. అందుచేత దానిని గుఱించి వివరించవలసిన అవసరములేదు. ఒకటి రెండు విషయముల గురించి మాత్రమే చెప్ప వలసి ఉన్నది.

ప్రతి రాష్ట్రమునకు ఒక గవర్నరున్నారు. అతనిని రాష్ట్రపతి నియమిస్తారు. అతని పదవీ కాలం అయిదు సంవత్సరాలు. ఈ మధ్యకాలములో రాష్ట్రపతి అతనిని ఉద్యోగమునుండి తొలగించ వచ్చును. అతడు ఎన్నిక మూలంగా ఉద్యోగము లోకి వచ్చేవాడు కాదని గుర్తించవలెను.

రాష్ట్రపాలనలో అతనికి అనేక అధికారములు ఉన్నా, వాటిని రాష్ట్రంలోని మంత్రి మండలి సల హాతో అతడు చలాయించవలసి ఉన్నది. అందు చేత అతని అధికారము చాలవరకు నామమాత్రము.

రాష్ట్రము లన్నింటిలో రెండు సభలతో కూడిన శాసన శాఖలేదు. ఆంధ్రప్రదేశ్, బీహారు, జమ్మూ కాశ్మీర్, కర్ణాటక, మహారాష్ట్ర, తమిళనాడు, ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రాలలో మాత్రమే రెండు సభ లున్నవి. వీటిలో దిగువ సభ-విధాన్ సభ ప్రజలచే ప్రత్యక్షముగా ఎన్నుకొనబడుచున్నది. ఎగువ సభ-శాసన పరిషత్తు లేక శాసనమండలి. సభ్యుల కొంద రిని, విధాన్ సభ కొందరిని, స్థానిక సంస్థలు, కొంద రిని ఉపాధ్యాయ వర్గము ఎన్నుకొనుచున్నవి. కొందరిని పట్టభద్రుల వర్గము ఎన్నుకొనుచున్నవి. కొందరిని నామ నిర్దేశము ద్వార గవర్నరు నియ మిస్తున్నాడు. అధికార విషయములో విధాన్ సభకు ఎన్నిక అధికారము శాసన పరిషత్తుకులేదు. ఆర్థిక బిల్లులు చట్టమగుటకు దాని ఆమోదము అవసరము లేదు.

ఫెడరల్ విధానము :

భారతదేశము ఫెడరల్ లేక సమాఖ్యా విధా నము ననుసరించు దేశము. ఈ విధానములో పరి పాలనాధికారము కేంద్ర, రాష్ట్రముల, మధ్య విభ జిత మగుచున్నది. రాష్ట్రములకు రాజ్యాంగము కేటాయించిన రంగములో అవి కేంద్రమునకు లోబడవలసిన అవసరము లేక స్వతంత్రముగా వ్యవహరించ వచ్చును. ఈ అధికార విభజనలో ఏదైనా మార్పులు జరుగవలసిన పక్షములో వాటిని రాజ్యాంగ సవరణ ద్వారా చేయవలసి వున్నది. ఈ సవరణలను పార్లమెంటు మాత్రమేగాక అర్థ సంఖ్య రాష్ట్రాలు కూడా ఆమోదించవలసి ఉన్నది. అందుచేత ఏకపక్షంగా కేంద్ర పార్లమెంటు రాష్ట్రాల అధికారాన్ని తగ్గించుటకు వీలులేదు. కేంద్రం రాజ్యాంగం చేసిన అధికార విభజనకు అన్యథాగా శాసనాలను, ఉత్తరువులను జారీచేసినా, అదే విధంగా రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు, కేంద్ర పరిధిలో ప్రవే శించినా అలాంటివి చెల్లరాదని ఉన్నత న్యాయ స్థానం తీర్పు చెప్పవలసినదిగా ఈ ప్రభుత్వాలు దావాలు మూలంగా కోరవచ్చు. ఆ దావాలను విచారణచేసి ఉన్నత న్యాయస్థానం తీర్పు చెప్ప

గలది కావడంచేత, ఆయా ప్రభుత్వాలు వాటికి నిర్ణయింపబడిన అధికార పరిధిని అతిక్రమించుటకు సాధ్యపడదు. రాజ్యాంగములోని 7వ షెడ్యూలు పరిపాలనాంశము లన్నింటిని మూడు జాబితాలుగా వర్గీకరణచేసి, మొదటి జాబితాలోని దేశరక్షణ విదేశ వ్యవహారాలు, చెలామణి బ్యాంకింగ్, రైల్వేలు మొదలైన 97 అంశాలను కేంద్రపరిధిలోను, రెండవ జాబితాలోని వ్యవసాయము, శాంతి భద్రతలు, విద్య, ఆరోగ్యము మొదలైన 66 అంశములను రాష్ట్ర పరిధిలోను, మూడవ జాబితాలోని వివాహ విధానము విడాకుల విధానము, క్రిమినల్ శాసనాలు, క్రిమినల్ ప్రొసీజరు, సివిల్ ప్రొసీజరు మొదలైన 47 అంశాలను ఉమ్మడి పరిధిలో చేర్చినది. వాటి వాటి పరిధిలో చర్చింపబడిన అంశాలపై ఆయా ప్రభుత్వాలకు పూర్తి అధికారమున్నది. ఉమ్మడి జాబితాలోని అంశాలపై ఉభయ ప్రభుత్వాలు అధికారము చెలాయించవచ్చును. కాని ఈ విషయములో పరస్పర వైరుధ్యము సంభవించినపుడు కేంద్రం చేసిన శాసనాలకు ఉత్తరువులకు (కొన్ని మినహాయింపులకు లోబడి) చెల్లుబడి వుంటుంది.

స్థూలంగా వాటి పరిధిలో ఉన్న అంశాలపై రాష్ట్రాలకు స్వాతంత్ర్యము ఉన్నా వాటిలో జోక్యం కలిగించుకొనుటకు కొంత అవకాశాన్ని కేంద్ర ప్రభుత్వానికి రాజ్యాంగం సమర్పిస్తున్నది. ఈ జోక్యం శాసన రంగంలోను, కార్యనిర్వాహణ రంగంలోను కనుపిస్తున్నది. దీనిని గురించి రాజ్యాంగంలోని 11వ భాగం పూర్తిగా వివరిస్తున్నది.

ఇదిగాక తమ పరిధిలోని అంశాల గురించి పటిష్టంగాను, సౌష్ఠవంగాను పరిపాలన జరుపుటకు కావలసిన ఆర్థికవసరాలు రాష్ట్రాలకు లేవు. అందుచేత అవి చాల వరకు కేంద్రం ఇచ్చే విరాళాలపై ఆధారపడవలసి ఉంది. ఈ విరాళాలను ఇచ్చే సందర్భంలో కేంద్రం రాష్ట్రాలపై ఎన్నో షరతులను విధిస్తున్నది. అందుచేత కూడా రాష్ట్రాల స్వాతంత్ర్యం సంకుచితమై యున్నది. ఇదే విధంగా ప్రణాళికల నిర్మాణ విషయంలో రాష్ట్రాలు ఆర్థికంగా కేంద్రంపై ఆధారపడవలసి ఉంది. ఆ సందర్భంలో కూడా కేంద్రం రాష్ట్రాలపై అనేక షరతులను విధిస్తున్నది. అందుచేత మొత్తంమీద రాష్ట్రాలకు రాజ్యాంగం ప్రసాదించిన స్వాతంత్ర్యం ఆచరణ సాధ్యంకాక కేంద్రాధికారానికి లోబడవలసి నట్టిదిగా ఉన్నది. ఈ కారణా లన్నింటి ఫలితముగా భారత సమాఖ్య కేంద్రీకృత సమాఖ్యలని చెప్పబడుతున్నది.

అత్యవసర పరిస్థితులు :

అత్యవసర పరిస్తితులు ఏర్పడినవని రాష్ట్రపతి ప్రకటించినపుడు రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు పూర్తిగా కేంద్రానికి లోబడవలసి వుంది. ఈ అత్యవసర పరిస్తితులు మూడు రకాలు.

1. యుద్ధము వలనగాని, బాహ్యదురాక్రమణ వలనగాని, అంతః కలహము వలనగాని ఏర్పడిన పరిస్తితులు మొదటి రకంలోనివి. 2. రాజ్యాంగము ప్రకారము ఏదైనా ఒక రాష్ట్రమందుగాని అనేక రాష్ట్రములందు గాని పరిపాలన జరుపుట సాధ్యం కాకపోవుట రెండవ రకపు అత్యవసర పరిస్థితి. 3. ఆర్థిక సంకటమువలన కలిగే అత్యవసర పరిస్థితి మూడవ రకంలోనిది.

మొదటి రకపు అత్యవసర పరిస్థితిలో రాష్ట్ర పరిధిలోని అంశములపై పార్లమెంటు శాసనములు చేయవచ్చును. తనకు యుక్తమని తోచిన పనుల నన్నింటిని చేయవలసినదిగా రాష్ట్రపతి గవర్నరుకు ఉత్తరువులు జారీచేయవచ్చును. ప్రాథమిక హక్కులకు భంగకరంగా పార్లమెంటు శాసనాలను చేయవచ్చును. కేంద్రము రాష్ట్రములకు ఇచ్చే విరాళములను తగ్గించవచ్చును. లేదా పూర్తిగా ఆపివేయవచ్చును. వీటి అన్నింటి ఫలితముగా ఈ అత్యవసర పరిస్థితిలో రాష్ట్రాలు వాటి స్వాతంత్ర్యాన్ని కోల్పోతవి. తాత్కాలికంగా సమాఖ్య విధానము

తొలగి ఏక కేంద్ర విధానము అమలులోకి వస్తుంది.

రెండవ రకపు అత్యవసర పరిస్థితిలో రాజ్యాంగము ననుసరించి, ఏదైనా ఒక రాష్ట్ర పరిపాలన సాధ్యం కాదని రాష్ట్రపతి ప్రకటించి, ఆ రాష్ట్రములో రాష్ట్రపతి పాలనను విధిస్తాడు. దాని ఫలితంగా ఆ రాష్ట్రం కేంద్ర పరిపాలనలోకి వస్తుంది.

మూడవ రకపు అత్యవసర పరిస్థితులలో రాష్ట్రపతి ఆర్థిక విషయములలో తాను చేసిన నిర్ణయాలకు లోబడవలసినదిగా రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలను ఆదేశించవచ్చును. ఉద్యోగుల జీతములను అతడు తగ్గించవచ్చును. రాష్ట్రాల ఆర్థిక బిల్లులను తన ఆమోదము కొరకు పంపవలసినదిగా ఆజ్ఞాపించవచ్చును. వీటి ఫలితముగా రాష్ట్రాలు వాటి ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యాన్ని పూర్తిగా కోల్పోతవి.

పై తీరునబట్టి అత్యవసర పరిస్థితుల ఫలితంగా రాష్ట్రాలకు గల స్వాతంత్ర్యం చాల సంకుచితమైయిందని స్పష్టము కాగలదు.

ప్రాథమిక హక్కులు :

బ్రిటీషు పరిపాలన కాలంలో ప్రభుత్వం నిరంకుశంగా ఉండడంచేత ప్రజల వాక్స్వాతంత్రానికి ఇతర స్వాతంత్రాలకు ఎక్కువ భంగం కలిగింది. స్వాతంత్ర భారతంలో ఈ లాటిది సంభవించరాదని భావించి రాజ్యాంగ పరిషత్తు, రాజ్యాంగంలోని మూడవ భాగంలో, ప్రజలకు వుండవలసిన ప్రాథమిక హక్కులును వివరించి, వాటికి అన్యథాగా శాసనాలను చేయడంగాని, ఉత్తరువులు జారీ చేయడంగాని, ఇతర చర్యలు తీసుకొనడం గాని చెల్లనేరదని విధించిరి.

ఈ ప్రాథమిక హక్కులను ఏడు రకములుగా విభజించవచ్చును. 1. సమత్వమునకు సంబంధించినవి. 2. స్వాతంత్ర్యమునకు సంబంధించినవి. 3. అధికార దుర్వినియోగమునకు సంబంధించినవి. 4. మత సంస్కృతులకు సంబంధించినవి. 5. విద్యా సంస్కృతులకు సంబంధించినవి. 6. ఆస్తి విషయమైన హక్కులు 7. పై హక్కులను కోర్టుల ద్వారా సాధించుకొనుటకు హక్కులు.

సమత్వహక్కు ఫలితముగా జాతి, మత, కుల భేదములతో నిమిత్తము లేక న్యాయస్థానములలోను ఇతర ప్రజా సంస్థలలోను విద్యాలయములలోను, ఉద్యోగముల విషయంలోను, అందరికి సమానవకాశములు లభించినవి. బలహీనవర్గాలకు మాత్రం కొన్ని ప్రత్యేక సదుపాయాలు కల్పింపబడినవి. అస్పృశ్యత చట్ట సమ్మతముకాదని నిర్ణయింపబడినది. స్వాతంత్ర్య హక్కు ఫలితముగా వాక్ స్వాతంత్ర్యం, సభ్యులు సమావేశములు జరుపు స్వాతంత్ర్యము, సంఘములను ఏర్పాటు చేసుకొను స్వాతంత్ర్యం, దేశంలో నిరాటంకముగా సంచారం చేయు స్వాతంత్ర్యము, ఏ ప్రదేశమందుగాని నివాస మేర్పరచుకొను స్వాతంత్ర్యము, ఆస్తిని సంపాదించుకొని, వినియోగించుకొను స్వాతంత్ర్యము. వృత్తి స్వాతంత్ర్యం ప్రతివ్యక్తికిని లభించినవి. అధికార దుర్వినియోగమును, అరికట్టుట మూలంగా, బానిసత్వము, వ్యక్తులచేత నిర్బంధముగా చాకిరి చేయించుకొను, విధానము. నిర్మూలమైంది. మత స్వాతంత్ర్య ఫలితముగా, ప్రతి వ్యక్తికి తనకు ఇష్టమువచ్చిన, మతమును అనుసరించుకొనుటకును ప్రచారము చేయుటకును, స్వాతంత్ర్యము లభించినది. అనేక మతములు ఉండు భారతదేశములో ఈలాంటి స్వాతంత్ర్యము, ఎంతైనా అవసరము. విద్యా సంస్కృతులకు సంబంధించిన హక్కులు మూలంగా, అనేక అల్ప సంఖ్యాకు వర్గములకు, వారి భాషను, లిపిని, రక్షించుకొనుటకును, అందుకు గాను ప్రత్యేక విద్యాలయముల స్థాపించుకొనుటకును, స్వేచ్ఛ లభించినది. ఆస్తి విషయమైన హక్కుల మూలంగా, ఆస్తి సంపాదించుకొనుటకును, అనుభవించుటకును, దానిని ప్రభుత్వము వశపరచుకొన్నప్పుడు, కొంత నష్టపరిహార మొత్తమును

పొందుటకును, హక్కు లభించినది. ఈ హక్కు లన్నింటికి ఉన్నత న్యాయస్థానము ద్వారా వీటిని రక్షించుకొన గలుగుట మూలాధారము.

శాంతి భద్రతల దృష్ట్యాను, సమిష్టి సౌభాగ్య దృష్ట్యాను, నీతి నియమాల దృష్ట్యాను, బలహీన వర్గాల దృష్ట్యాను, ఈ హక్కు లనేక, మినహా యింపులకు లోబడి ఉన్నవి. ఈ మినహా యింపు లను కూడా గుర్తించుట అవసరము.

నిర్దేశిక సూత్రములు

(Directive Principles)

రాజ్యాంగములోని ప్రాథమిక హక్కులు, ప్రభుత్వములు ఏలాంటి శాసనములను చేయరాదో విధిస్తున్నది. నాల్గవ భాగములోని, ఆదేశిక సూత్ర ములు ప్రభుత్వములు ఏలాంటి శాసనములు చేయ వలెనో, ఏలాంటి ఆదర్శములతో పరిపాలనమును నిర్వహించవలెనో, విధిస్తున్నది. ఇవి ప్రభుత్వము నకు మార్గదర్శికములుగ వినియోగించుచున్నవి. పౌరులకు స్త్రీ పురుష బేధము లేకుండ అందరికి సమాన జీవనోపాధిని, వేతనములను సమకూర్చుట, ధనముగాని ఉత్పత్తి సాధనములుగాని కొందరిలో కేంద్రీకృతముగాక, జనసామాన్యము నంతకు, అందుబాటులో ఉండుట, గ్రామాలలో పంచాయతీ లను స్థాపించుట, ప్రాథమిక, మాధ్యమిక విద్యలను 6-14 వయస్సు వారికి ఉచితముగాను నిర్బంధము గాను నేర్పుట, కార్మికులకు తగిన వేతనములను అందచేయుట, షెడ్యూల్డు కులాలకు, జాతులకు అభివృద్ధి విషయములో ప్రత్యేక సదుపాయములను కల్పించుట-ఈ సూత్రములలో కొన్ని ప్రభుత్వము తలపెట్టిన సోషలిస్టు విధానానికి ఇవి ఆధారములు. ఈ సూత్రములు ఆచరణలోకి రానురాను సమా నత్వము, స్వేచ్ఛ, సౌభ్రాతృత్వము, సమిష్టిశ్రేయోభి వృద్ధి సాధ్యము కాగలదు.

రాజకీయ పార్టీలు - ఎన్నికలు :

ప్రజాస్వామికము చైతన్యవంతమై ఆచరణ సాధ్యమగుటకు రాజకీయ పార్టీలు ప్రధాన సాధన ములు. ఏదేశములోకాని, ప్రజాస్వామికము జయ ప్రదమగుటకు ఇవి సాధమునలని అనుభవము వలన స్పష్టమగుచున్నది.

దేశములోని సామాన్య ప్రజలు రాజకీయాల గురించి పరిజ్ఞానముగాని ఆసక్తిగాని లేనివారు, అలాంటి వారికి ప్రజాస్వామిక విధానములో సర్వాధి కారము ఉన్నది. ఈ అధికారము సద్వినియోగ మగుటకు రాజకీయాలలో వారికి పరిజ్ఞానము ఆసక్తి ఉండుట ఎంతైనా అవసరము. ఈ అవసరమును రాజకీయ పార్టీలు తీర్చుచున్నవి.

ప్రజల ఓట్ల సహాయముతో ఈ పార్టీలు అధి కారమునకు వచ్చి, తరువాత తమ తమ ఆశయము లను సాధించదలచి ఉన్నవి. వారి ఆశయములు సిద్ధించుటకు ప్రజలలో వాటిని గురించి ప్రచారము చేయుట, వారిని అధిక సంఖ్యలో, ఎన్నికలలో, పాల్గొనునట్లు ప్రోత్సాహించుట, ఎంతైనా అవసరము. అందుచేతనే రాజకీయముల గురించి ప్రచారము చేయవలసి ఉన్నది. ఇదిగాక ఎన్నికలలో అభ్యర్థు లను నిలబెట్టి, వారి గెలుపునకు అవి కృషి చేయు నట్టివి. అకాధిరములోకి రాకపోయినను పార్ల మెంటులోను, రాష్ట్రశాసన సభలలోను ప్రతి పక్షము లుగ వ్యవహరించి, అధికార పక్షమునకు చెందిన ప్రభుత్వ విధానాలను విమర్శించి, వాటిలోని లోపము లను సూచించి, ప్రజాభిప్రాయమును రూపొందించు టకు అవి ప్రయత్నము చేయును. ఇందుచేత అధికార పక్షము నిరంకుశముగ ప్రవర్తించుటను అవి అరికట్టుచున్నవి. రాజకీయ పార్టీల మూలమున ప్రజాస్వామికము వాస్తవరూపమును ధరించుటలో ఈలాంటి ప్రయోజనములు లభించుచున్నవి.

కాని దేశంలో రాజకీయ పార్టీలు అనేకము ఏర్పడుటచేతను, వాటిమధ్య ఐక్యభావము లేక పోవుటచేతను, కాంగ్రెసు పక్షము దేశ స్వాతంత్ర్యమునకు పోటీపడి స్వతంత్ర్యము లభించిన తరువాత అధికారములోనికి వచ్చిన కారణాలును, ఆ పక్షములో చీలికలు ఎక్కువగా లేకపోవుట చేతను, సమర్థులైన నెహ్రూ, లాల్‌బహద్దూరుశాస్త్రి, ఇందిరా గాంధి మొదలైనవారు, దానిపై నాయకత్వం వహించడం మూలముగాను కేంద్రంలో 1947 నుండి అదియే అధికారంలో ఉన్నది. ఇతర పార్టీలు అనేకమగుటచేత కాంగ్రెసును ఎన్నికలలో ఓడించుట సాధ్యము కాలేదు. తమిళనాడు, కేరళ, ఒరిస్సా, రాష్ట్రములలోను, పశ్చిమ బెంగాలులోను కాంగ్రేసేతర పార్టీలు కొంత కాలము అధికారము వహించగలిగినవి. తమిళనాడులో డి. యం. కె. పార్టీ సుసంఘటితమైన ప్రాంతీయ పార్టీ కావడంచేత సామాన్య ప్రజల విశ్వాసమునకు పాత్రమై 1967 మొదలు ఇప్పటివరకు అధికారములో ఉన్నది. కేరళలో మొదటి నుండి కమ్యూనిష్టులు ఎక్కువ బలమును సంపాదించగలిగారు. వీరిలో చీలికలు ఏర్పదిన తరువాత ఆ బలము తగ్గినను వారిలో ఒక భాగము కాంగ్రేసులో కలసి మిశ్రమ ప్రభుత్వాన్ని నిర్మాణము చేయగలిగారు. ప్రస్తుతము ఈ మిశ్రమ ప్రభుత్వమే అధికారములో ఉన్నది.

పార్లమెంటును, ఇతర శాసన సభలలోను, ప్రతి పక్షములుగ కాంగ్రేసేతర పార్టీలు అనేకం కావటం చేత కాంగ్రెసు ప్రభుత్వాల విధానాలను సార్థకంగా విమర్శించలేకున్నారు. వారి విమర్శలకు ఎక్కువ విలువ లభించడం, ఎన్నటికైనా ప్రతిపక్షాలలో అనేకత్వం తగ్గి అవి కలసి ఒక సంఖ్యా బలం గల పార్టీగా ఏర్పడినగాని, ప్రతిపక్షంగా అవి వాటి విధులను నిర్వహించుట కష్టసాధ్యము.

ఈ అనేకత్వం కారణంగా వాటికి పార్లమెంటులోను ఇతర శాసన సభలలోను అవి తగిన ప్రాధాన్ని సంపాదించ లేక ఆశాభంగాన్ని పొంది, ప్రత్యక్ష చర్యలలోకి దిగడం ఇటీవలి కాలంలో మామూలైంది. ఈ ప్రత్యక్ష చర్యలు ఒక్కొక్కపుడు దౌర్జన్యంతో కూడు కొంటున్నవి. ఇవి ప్రజాస్వామిక స్థిరత్వానికి ప్రమాదము కలిగించవచ్చు.

ఎన్నికలు :

ప్రజాస్వామికంలో ఎన్నికలకు చాల ప్రాధాన్యం ఉన్నది. ఎవరు అధికారంలోకి రావలసినది, అధికారంలోకి వచ్చినవారు ఏలాంటి పరిపాలన విధానాలను అనుసరించవలసినది, నిర్ణయించుటకు ఎన్నికలే సాధనాలు.

దేశంలో 1952 నుండి పార్లమెంటుకు 5 సాధారణ ఎన్నికలు జరిగినవి. రాష్ట్రశాసన సభలకు అంతకంటె ఎక్కువ సంఖ్యలో ఎన్నికలు జరిగినవి.

ఎన్నికలకు గల కొన్ని ప్రధాన లక్షణాలను గుర్తించడం చాల అవసరం. ఇది చాల ఖర్చుతో కూడుకొని ఉన్నది. అభ్యర్థులు లక్షలకొలది ధనమును ఖర్చుపెట్టినగాని వాటిలో గెలుపొందడం సాధ్యము గాకున్నది. అందుచేత ధనవంతులు, గొప్ప భూస్వాములు, వారితో సన్నిహిత సంబంధం కలవారు, మాత్రమే వాటిలో విజయమును సాధించగలవారుగా ఉన్నారు. దేశంలో ప్రజాస్వామికము ఏర్పడినా, అధికారము ధనికవర్గాల చేతులలోనే ఉన్నది. సామాన్యప్రజలు పరిపాలనలో భాగస్వాములు కాలేక ఉన్నారు.

ఇదిగాక ఎన్నికలలో అవినీతి కూడ చాల పెరిగిపోయింది.

ఎన్నికలకు సంబంధించిన మూడవ లక్షణం ప్రజలు అధిక సంఖ్యలో వాటిలో పాల్గొనక పోవటం. ఎన్నికలలో కూడ; 60 శాతానికి మించి ఓటర్లు పాల్గొనలేదు. ఉదాహరణకు, 1967 లోక్‌సభ ఎన్నికలలో 58-70 శాతం, 1971 లో

జరిగిన ఎన్నికలలో 51.47 శాతం మాత్రమే పాల్గొన్నారు. వీరిలో ఎక్కువ భాగం పట్టణ వాసులు. మొత్తంమీద ప్రజలలో ఎన్నికలపట్ల ప్రజాస్వామికముపట్ల ఉండవలసినంత అసక్తి ఏర్పడలేదని చెప్పవలసి వస్తున్నది.

—ఆచార్య మా. వేం.

రాజ్యాంగమును గురించి చదువదగిన గ్రంథాలు.

1. The Constitution of India - Government of India, Tripathi-Bombay
2. H. M. Seervar : Constitutional Law : Tripathi. Bombay
3. Morris Jones : Government and parties in India.
4. తెలుగు భాషా సమితి ప్రచురించిన విజ్ఞాన సారస్వము. పదకొండవ సంపుటములోని కొన్ని వ్యాసములు.

11. స్థానిక స్వపరిపాలన

భారత దేశంలో ప్రాచీన కాలంలో స్థానిక స్వపరిపాలన లేదని కొంతమంది అనెదరు. కాని దానిలో సత్యము లేదు. స్థానిక స్వపరిపాలనా సంస్థలు, భారత దేశమునకు బ్రిటీష్‌వారే ప్రసాదించినవి కావు. ప్రాచీన భారత దేశంలో ప్రజల జీవిత విధానంలో ఇవి యెంతో సమగ్రమైనవిగా ముఖ్య పాత్ర వహించెను. ఆనాడు సాముదాయక సంస్థలు, శ్రేణులు, స్థానిక సంస్థలు తమ తమ సమస్యలను పరిష్కారము, అతిసులభముగా చేసికొనెడివి. (K. P. Jayaswal), కె. పి. జయస్వాల్, (Dr. Radha Kumud Mukherjee) డా. రాధా కుముద్ ముఖర్జీ మొదలగు చరిత్రకారులు ఈ విషయంలో అమిత పరిశోధనచేసి ఆనాటి గ్రామములకు, గ్రామ సంఘములు, పట్టణములకు, నగర పరిపాలక సంఘములు, యుండెనని చెప్పియున్నారు. మెగస్తనీస్ క్రీ. పూ. 300 సంవత్సరముల క్రిందట భారతదేశమునకు వచ్చి, తాను రచించిన ఇండికా (Indica) లో పాటలీపుత్ర నగర పరిపాలన గురించి విపులముగా వ్రాసెను. 5 గురు సభ్యులు గల బోర్డులు నగర పరిపాలనను చూచుచుండెనని ఆయన వ్రాసి యున్నాడు.

ఇక చోళరాజుల కాలంలో కూడ గ్రామ స్వపరిపాలన మంచి స్థితిలో యున్నదని (Uttara Merur) ఉత్తర మేరూరు శాసనంబట్టి చెప్పుటకు వీలున్నది. గ్రామములకు ప్రత్యేక పరిపాలనా సంస్థ లుండెడివి. ఇవి స్థానిక స్వపరిపాలనా అవసరములను గ్రామములు ఆ రోజులలో స్వయం సంపూర్ణముగా యుండెను. కనుక ఇవి "గణ" రాజ్యములుగా యుండెనని Sir, Charles Metcalfe చెప్పియున్నాడు మహమ్మదీయ చక్రవర్తుల కాలంలో పట్టణాలయందే శ్రద్ధ చూపిరి. బ్రిటీషువారి కాలం వచ్చేసరికి గ్రామములకు బైట ప్రపంచంతో సంబంధము ఏర్పడుటయేకాక ప్రభుత్వము వారు వాటికి అధికారములు ఇవ్వకుండుటయే కాక, వాటి ప్రాబల్యమును కూడా గుర్తింపకుండిరి. గ్రామస్థాయినే ఇదివరకు గ్రామస్తులు వారి సమస్యలను పరిష్కారము చేసుకొనుచుండిరి. పొట్లాటలు, వ్యాజ్యములు, గ్రామ స్థాయినే పరిష్కార మగుచుండెను. కాని బ్రిటీషు వారు కోర్టులు స్థాపించి, వారి అధికారములు తీసివేసిరి. దీనికితోడు 19 వ శతాబ్దములో వచ్చిన

పారిశ్రామిక విప్లవము (Industrial Revolution) వలన పట్టణాలు ఆర్థికంగా అభివృద్ధిఅయి, విద్యాధికులు, కళాకారులు, పట్టణాలకు ఉపాధికై తరలిపోవుట సంభవించెను. గ్రామములో సహజ నాయకుల కొరత ఏర్పడి, గ్రామాభివృద్ధికి తోడ్పడేవారు ఎవరు లేకుండిరి.

బ్రిటీషు వారి కాలంలో మొట్టమొదలు స్థానిక ప్రభుత్వములు, యూరోపీయనులకు తగు సౌకర్యములు కలిగించుటకు, అంటురోగములు ప్రబలకుండుటకు, ఏర్పాటు చేయడం జరిగింది. ఇంకొక దశలో కేంద్రప్రభుత్వ వ్యయము తగ్గింప నుద్దేశముతో 'వికేంద్రీకరణ', అనే పేరుతో స్థానిక సంస్థలను నెలకొల్పిరి. కాని, రిప్పను ప్రభువు కాలంలో మాత్రమే, నిజమగు స్థానిక ప్రభుత్వమునకు పునాది వేయబడినది. రాజకీయ విజ్ఞానమును, పరిపాలనలో శిక్షణను ఇచ్చుటకు, స్థానిక సంస్థలు చాల అవసరమని, వీటివలన ప్రభుత్వ భారము తగ్గుటయేగాక, ప్రజలకు తగు విజ్ఞానము చేకూరునని Ripon ప్రభువు విశదీకరించెను. Ripon తీర్మానంలో (May 18, 1882) యీ కింది విధంగా పేర్కొన బడింది. "It is not primarily with a view to improvement in administration that this measure is put forward and supported of is obviously designed as an instrument of political and popular Education''. అంతేకాక, స్థానిక సంస్థల పై రాష్ట్ర ప్రభుత్వ అధికారము అంతర్గతముగా వుండరాదని బయటనుండే వుండవలెనని Ripon ప్రభువు నిర్ణయించినాడు.

1919 తరువాత రాష్ట్రప్రభుత్వముల ప్రగతిలో మార్పులు వచ్చెను. స్థానిక స్వపరిపాలన ఎన్నికయి శాసన సభకు బాధ్యులైన మంత్రుల చేతిలోనికి వచ్చెను. దానితో స్థానిక సంస్థలకు ప్రాముఖ్యత వచ్చెను.

ఇక 1947 లో స్వాతంత్ర్యము వచ్చిన తరువాత స్థానిక స్వపరిపాలన ప్రాముఖ్యత చాల పెరిగినది. ప్రజాస్వామ్యమునకు స్థానిక స్వపరిపాలన, స్థానిక సంస్థల పునాదిరాళ్లు వంటివని, జాతీయ జీవనకు ఇవి ఎంతో తోడ్పడుతాయని గుర్తింపబడినది. భారతదేశమునకు స్వాతంత్ర్యము వచ్చిన తరువాత 1947-53 లలో గ్రామ పంచాయతీలు ఏర్పాటులలో వివిధ రాష్ట్ర ప్రభుత్వములు చాల శ్రద్ధ తీసికొనెను. దేశాభివృద్ధి, గ్రామాభివృద్ధిపై ఆధారపడి వున్నదని గాంధి చెప్పిన మాటలను వీరు గుర్తు చేసికొనిరి. గ్రామ స్వరాజ్యమున ప్రతిగ్రామము ఒక గణ రాజ్యంగా వుండవలెనని గాంధి చెప్పెను. రాజ్యాంగ ఆదేశ సూత్రములలో కూడా 40 వ సూత్రము గ్రామ పంచాయతీలకు తగు అధికారములు, హక్కులు, ఇవ్వవలెనని సూచించెను. పంచవర్ష ప్రణాళికలు జయప్రదముగా అమలు జరపవలెనన్న స్థానిక స్వపరిపాలన వ్యవస్థ పునర్ నిర్మాణం చేయవలయునని ప్రభుత్వం గుర్తించెను. తరువాత Balwantrai కమిటి సూచనలు ప్రకారం ప్రజాస్వామిక వికేంద్రీకరణ పద్ధతి అమలులోనికి తేబడెను. వీనిలో మూడు అంశాలుండెను. జిల్లా స్థాయిలో జిల్లా పరిషత్, బ్లాకు స్థాయిలో పంచాయతీ సమితి. గ్రామ స్థాయిలో గ్రామ పంచాయతీ సంస్థ నెలకొల్పబడెను.

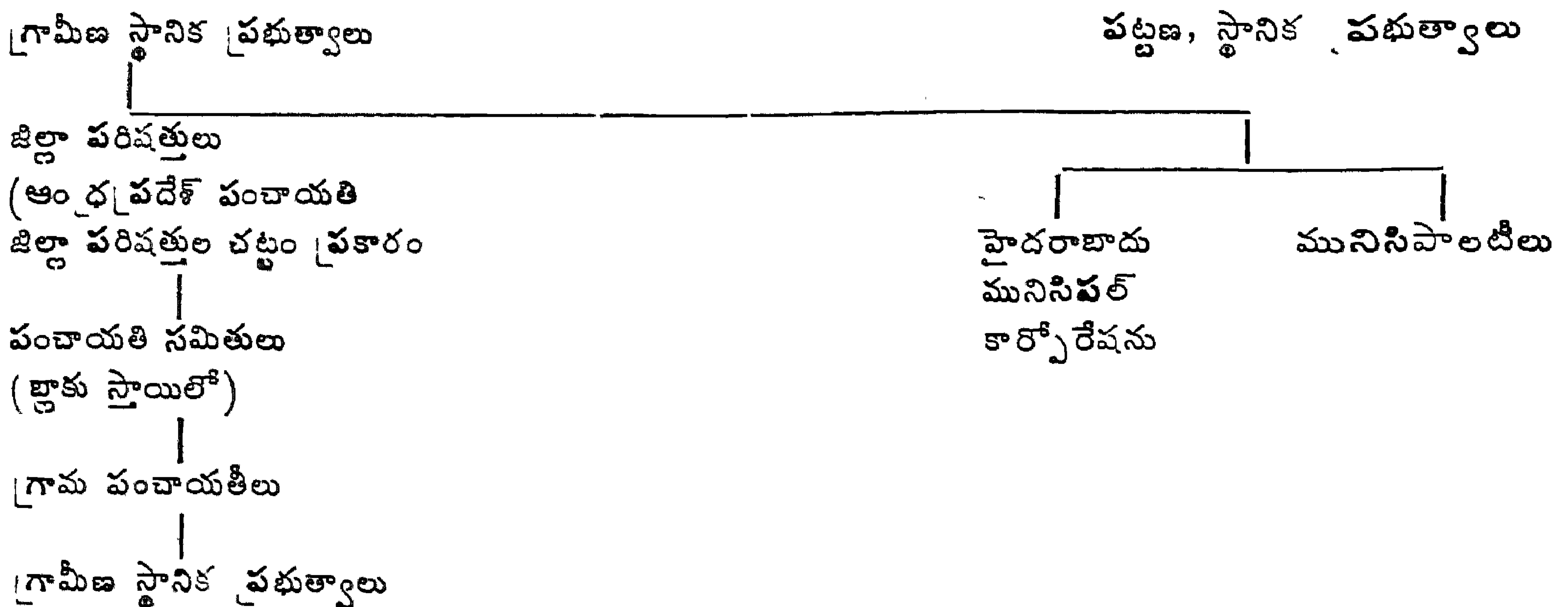
అమెరికాలో ప్రభుత్వ, స్థానిక సంస్థలలో హెచ్చు సంబంధం పెట్టుకొన్నది. ఒక జిల్లాలో కలరాగాని, మసూచిగాని, వచ్చిన, కేంద్రము ఎక్కువ సంబంధము పెట్టుకొనదు. స్థానిక సంస్థలు వాటి విద్యుక్త ధర్మములు సక్రమముగా నిర్వహించుకొనును. వారి రాబడి ఖర్చు లెక్కలు మాత్రం ప్రభుత్వము పరిశీలించును. ఏ స్థానిక సంస్థ అయినను సరిగా పనిచేయనిచో ప్రభుత్వము దానిని రద్దు చేయును.

The state shall take steps to organise village panchayats and endow them with such powers and authority as may be necessary to enable them to function as units of self Governments. Article 40 of Directive principles of state policy.

స్థానిక సంస్థలు సర్వస్వతంత్ర్యములు కావు. వాటికి ప్రభుత్వమే హక్కులు యిచ్చును. గనుక ఎప్పుడైననూ ఆ హక్కులను తిరిగి తీసికొనవచ్చును. కాని అవి సరిగా పనిచేయని పక్షములోనే యిట్లు చేయవచ్చును. కేంద్రీకరణ సిద్ధాంతము లాభదాయకము కాదు. Laski లాస్కీ చెప్పినట్లు ఇతర ప్రభుత్వ శాఖలకంటె దానికి, విద్యావ్యాప్తికి అవకాశము హెచ్చు కలదు.

స్థానిక పాలనకన్న స్థానికస్వపరిపాలన చాల మంచిది. ప్రజలు ఎన్నుకొనిన ప్రతినిధులు నడిపించిన స్థానిక ప్రభుత్వమును స్థానిక స్వపరిపాలన అనెదరు. దీని వలన కేంద్ర ప్రభుత్వపు బాధ్యతలు తగ్గును. పాలన శక్తిలో మాత్రము రెండింటి మధ్యను తేడా గలదు. స్థానిక సంస్థలు శాసనములు చేయవు. వీటి నిబంధనలు శాసన స్థాయికి రావు.

మన రాజ్యంలో ముఖ్యమైన స్థానిక సంస్థలు కార్పరేషన్లు, మునిసిపాలిటీలు, జిల్లా పరిషత్తులు, పంచాయతీ సమితులు గ్రామ పంచాయతీలు, అయియున్నవి ఈ సంస్థలను యీ క్రింది రీతిగా చూపవచ్చును.

గ్రామీణ స్థానిక అభివృద్ధికి మద్రాసు రాష్ట్రపు ముఖ్యమంత్రి ప్రకాశంగారు ఫిర్కా అభివృద్ధి పథకాన్ని ప్రవేశపెట్టి ప్రతితాలూకాలోను ఫిర్కా (తాలూకాలో ఒక భాగము) అభివృద్ధికి తోడ్పడాలని చెప్పారు. సామాజకాభివృద్ధి పథకములకు యిది నాంది అని చెప్పవలయును, Balvantrai కమిటీ ప్రజాసామ్య వికేంద్రీకరణ పద్ధతి సూచించెను. దీనినే పంచాయతి రాజ్య మనియెదరు. ఇది గ్రామ ఉన్నతి సూత్ర విస్తరణ అని S. K. Dey చెప్పిరి. మనం అనుకునే పంచాయతీ రాజ్యంలో ఈ క్రింది నుండి పై అంచవరకు రాను రాను శక్తి హెచ్చగును. కేంద్రము నుండి క్రింది అంచవరకు బాధ్యతలను బదిలీ చేయుదురు. పంచాయతి రాజ్య వ్యవస్థ ప్రవేశపెట్టి 15 సంవత్సరాలు అయినా ఇంక పరిణామ దశలోనే వున్నదని చెప్పవలయును. కొంత మంది గ్రామసీమలలో కుల కక్షలతో కుల కక్షలు వైషమ్యములు హెచ్చాయినాయని, అవినీతి వికేంద్రీకరణం అయిందని రాజులకు, జమీందారు,

బదులు పంచాయతీ రాజులు ఉద్భవించిరని, విమర్శించుట కలదు. కాని గ్రామములలో మాత్రం అభివృద్ధి కొరకు ధ్యానము హెచ్చయిందని, మనము చెప్పక తప్పదు. ప్రజలలో కూడా, ఒక నూతన ఉత్సాహము వచ్చుటయేగాక ప్రతివారు వారి వారి ప్రాంతములు అభివృద్ధి చెందుటకు తగు ప్రయత్నములు, చేయుట లేకపోలేదు.

ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో గ్రామీణ స్థాయిలో పంచాయతీలు, బ్లాకు స్థాయిలో పంచాయతీ సమితులు జిల్లా పరిషత్తులు గలవు. ప్రతి జిల్లాకు, జిల్లాపరిషత్తు ఉండును. వివిధ పంచాయతి సమితులు అధ్యక్షులు జిల్లాసమితి సభ్యులు, పార్లమెంటు సభ్యులు. జిల్లా పరిషత్తు సభ్యులు. కొన్ని గ్రామములు కలసి ఒక బ్లాకు అవును. బ్లాకు స్థాయిలో పంచాయతీ సమితి వుండును. గ్రామ స్థాయిలో గ్రామ పంచాయతీలు గలవు. విద్య, ఆరోగ్యము, నీటి సరఫరా, రహదారులు మొదలగు విషయములలో యివి తోడ్పడుచున్నవి. వీరు విధించు పన్ను లేకాక, ప్రభుత్వము కూడా ధన సహాయము చేయును.

గ్రామ పంచాయతీల ద్వారా, ప్రజలలో స్వయంకృషి సహకారము పెంపొందించి, సమాజ వికాస కార్యక్రమములలో ఉత్సాహంగా పాల్గొనునట్లు చేయవచ్చును. సభ్యులు ఎన్నిక అయ్యేదరు. సభ్యులు పదవికాలం 5 సంవత్సరములు. అధ్యక్షుని సర్పంచి అంటారు. సభ్యులు అధ్యక్షునిమీద అవిశ్వాస తీర్మానం తేవచ్చు. తీర్మానములు అమలు జరుపుటకు కార్యనిర్వాహణాధికారి, ప్రభుత్వోద్యోగి వుండును. గ్రామ పంచాయతీలు రోడ్లు నిర్మించుట, వాటికి దీపాలుపెట్టుట, వీధులను శుభ్రముగా వుంచుట వ్యాధులు నివారించుటకు సౌకర్యాలు అమర్చుట జనన మరణములు రిజిష్టరుచేయుట, మొదలగునవి. వైకల్పిత విధులు, గ్రంధాలయాల స్థాపన, ధర్మశాలల స్థాపన, భూసంస్కరణములు యివన్ని వీలునుబట్టి నిర్వహించవచ్చును. ఈ విధులు నిర్వహించుటకు వారు ప్రజలపై పన్నులు విధింపవచ్చును.

బ్లాకు స్థాయిలో పంచాయతి సమితులుండును. ఇప్పుడు వాటిని తాలూకా స్థాయిలో చేయుటకు ప్రయత్నం చేయుచున్నారని ముఖ్యమంత్రి యీ మధ్యనే చెప్పియున్నారు. సభ్యులు పదవీ రీత్యా కొందరు నామినేటు చేయబడ్డ సభ్యులు కొందరు, ఎన్నికైన లేక coopt అయిన సభ్యులు కొందరు ఉండెదరు. ఇవి గ్రామ పంచాయతీల బడ్జెటులను పరీక్షించి ఆమోదించును. ప్రభుత్వ అనుమతితో అప్పులు తీసికొనును. జిల్లా పరిషత్ అనుమతితో పంచాయతీల నుండి contributions పుచ్చుకోవచ్చును. వీరు మామూలు పన్నులపై Surcharge విధించవచ్చును. సమితులు వ్యవసాయోత్పత్తికి పశుపోషణకు, ఆరోగ్యాభివృద్ధికి సహకార పారిశ్రామిక అభివృద్ధికీ Block స్థాయిని తోడ్పడుతాయి. అనధికార అధ్యక్షుడుగా వున్న ప్రభుత్వ అధికారి (Block Development Officer) వుంటాడు. అతడే వీరి తీర్మానములను అమలు జరుపుతాడు. సమితి budget జిల్లా పరిషత్తు వప్పుకొనవలయును.

ప్రతి జిల్లాకు జిల్లా పరిషత్ వుండును. సమితులలోవలె ఇక్కడ కూడా పదవిరీత్యా వుండే సభ్యులు Associated సభ్యులు, ఎన్నికైన సభ్యులు'' సభ్యులుగా వుంటారు. జిల్లా కలెక్టరు కూడా సభ్యుడే. జిల్లా పరిషత్తు జిల్లా యొక్క సర్వతోముఖాభివృద్ధికి తోడ్పడుతాడు. పాఠశాలలు వీరే నడుపుతారు. స్థాయి కమిటీలు కూడా వుండును. జిల్లా పరిషత్ బడ్జెట్ ప్రభుత్వం అంగీకరించవలెను.

మొత్తంమీద యీ సంస్థలు బాగుగా పనిచేసినా వీటినింకా పటిష్టము చేయుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి.

పట్టణ ప్రాంతపు స్థానిక సంస్థలు :

పట్టణ ప్రాంతపు స్థానిక సంస్థలను Municipal Corporations, Municipalities క్రింద విభజింపవచ్చును.

సుమారు 45 లక్షల జనాభ హెచ్చుగల నగరములను కార్పరేషన్లు అనెదరు. దీనికి శాసన సభ ప్రత్యేక చట్టము ఏర్పాటు చేయును. ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో హైద్రాబాదు పట్టణమునకు మాత్రమే కార్పరేషను గలదు. దేశములోని పెద్ద నగరములలో ఐదవది హైదరాబాదు. దీనికి సుమారు 86 చ.మై. విస్తీర్ణము. సికింద్రాబాదు హైదరాబాదు పట్టణములు రెంటికి కలసి ఒకే కార్పరేషను గలదు. దీని సభ్యులు ఎన్ని కయ్యెదరు. కరణీయ విధులు, వీధుల శుభ్రపరచుట, మురుగునీటి పారుదల సౌకర్యం కలిగించుట, మార్కెట్లు నిర్వహించుట. అంటురోగములు నివారణచేయుట వీధుల ఆటంకాలు తొలగించుట మొదలగునవి. వీటినే Obligatory functions అనెదరు. వైకల్పిత విధులు అనగా Optional విధులు నిర్వహించిన నిర్వహించవచ్చును లేకపోయిన మానవచ్చును. అవి మాతా శిశు సంరక్షణ ఆలయములను స్థాపించుట మొదలగునవి. అధ్యక్షుని Mayor అనెదరు ప్రభుత్వ అధికారిని Commissioner అనెదరు. స్థాయి Committies కూడ కలవు. కార్య నిర్వాహకాధికారి Commissioner నగరమునకు ఒక Master Plan తయారుచేసి దాని ప్రకారం నగరాభివృద్ధి సంస్థ తొందరలో ఏర్పాటు చేయుటకు ప్రభుత్వం నిర్ణయించింది.

సమగ్ర పురపాలక చట్టం ప్రకారం పెద్ద పట్టణములలో పురపాలక సంఘములు గలవు. సభ్యులు ఎన్నికయ్యెదరు. అధ్యక్షుని Chairman అనెదరు. ప్రభుత్వ అధికారిని Commissioner అనెదరు. మునిసిపాలిటీలు పట్టణాల సర్వతోముఖాభివృద్ధి తోడ్పడును. కావలసిన డబ్బు పన్నుల రూపముగా సేకరించెదరు.

స్థానిక సంస్థలు స్వపరిపాలన ఇచ్చును. ఇది మంచి పరిపాలన కావలెనన్న ప్రజలు వారి విద్యుక్త ధర్మములను బాగుగా గ్రహించి నిర్వహించవలయును. పౌరులలో శ్రద్ధా, భక్తులు, ఆసక్తి లేక పోయినా, అవి శక్తిసామర్థ్యాలు లేని వగును.

ఈ సంస్థలు విజయవంత మగుటకు స్వార్థ రాహిత్యము (Self denial) కావలయును. ప్రజలలో సహకార భావ మున్నచో ప్రజా ధర్మములు బాగుగా నిర్వహింపబడును. కుల, కక్షలకు తావుండరాదు. ఈ మధ్యనే ఒక చోట సర్వే చేసిన తరువాత తెలిసినది కులమత కక్షలు పెరుగుచున్నాయని !!

హెచ్చు విస్తీర్ణముగల దేశములలో కేంద్ర ప్రభుత్వమే వివిధ ప్రాంతాలను సమస్య లన్నింటిని పరిష్కరించుట కష్టము. ముఖ్యంగా స్థానిక సంస్థలు దీపములు, రోడ్లు, పట్టణ ఆరోగ్యము మొదలగు విషయములు యిచ్చిన దేశమునకు ఎట్టి నష్టము రాదు. స్థానిక సంస్థలు స్వీయసమస్యలు పరిష్కరించుకొనిన ప్రజల కానంద ముండును. కేంద్ర ప్రభుత్వపు ఆచారములు చాల తగ్గును. పౌరులు తమ విద్యుక్త ధర్మము లనేకములు స్థానిక సంస్థల ద్వారా నిర్వహించెదరు. కొన్ని జాతీయ సంస్థలు చాలవరకు స్థానిక సంస్థలే. ప్రజలు శ్రద్ధ వహించిన ఈ సంస్థల కార్యక్రమములలో పాల్గొనిన పౌరధర్మమును వారు శుశిక్షితులు కాగలరు. ఈ సంస్థల కార్యక్రమము దేశమంతటను ఒకే విధముగా నుండును. స్థానిక స్వపరిపాలన అధికారము సంస్థలకు పంచుట అనే సిద్ధాంతముపై ఆధారపడి యున్నది. నిత్యావసరములు, ప్రజలకు సమకూర్చునవి ఈ స్థానిక సంస్థలు, కాన, ప్రజలు కందు సంపూర్ణాధికార ముండుట మంచిది. దాని వలన ఉద్యోగ విలువ కూడా కలదు. స్థానిక ప్రభుత్వ

మున ప్రజలు పాల్గొనుటవలన వ్యవహార విజ్ఞానము పెరుగగలదు. భవిషత్ రాజకీయ నాయకులకు తగు శిక్షణ స్థానిక సంస్థలలోనే రాగలదు స్వపరిపాలనా విషయమున, ప్రాంతీయ విషయములందు స్థానిక సంస్థలకు చాల శ్రద్ధ యుండును స్వయం నిర్ణయము పరస్పర సహకారము అలవరచుకొనుటకు యీ సంస్థలు సభ్యులకు తోడ్పడును. లాస్కీ చెప్పినట్లు ఇతర ప్రభుత్వ విభాగము కన్నను, ప్రాంతీయ స్వపరిపాలన విజ్ఞానము సమకూర్చుటలో తోడ్పడును. చిన్న చిన్న ప్రాంతీయ సంస్థలు ప్రజలలో భావి పౌర ధర్మమున పాల్గొనుటకు విశాలవకాశము కల్పించి స్వార్థరహిత దేశసేవకు దారి చూపును. Bryce అన్నట్లు ప్రాంతీయ స్వపరిపాలన సాగించుటలో పాల్గొన్న ప్రజలకది ప్రజాస్వామ్య ప్రభుత్వమునకు ఉత్తమ పాఠశాల, దాని విజయమునకు ఉత్తమ రక్షణ. మన స్థానిక సంస్థలు అంతగా విజయవంతము కాలేదు. వారు సరిగా పన్నులు వసూలు చేయరు. కుల మత కక్షలు అధికముగా నున్నవి. ఈ లోపములు ఇతర దేశములలోను గలవు. నానాటికి స్థానిక ప్రభుత్వపు బాధ్యతలు అధికమగుచున్నవి. వ్యయము పెరుగుచున్నదేకాని ఆదాయము పెరుగుటకు మార్గములు లేకున్నవి. లంచకొండితనము, స్వలాభాపేక్ష, కులస్తులకు ఉద్యోగములు యిచ్చుట ఇత్యాదులు స్థానిక సంస్థల దోషములు. వీటికి మూలము వ్యక్తిలో స్వలాభాపేక్ష, స్వార్థపరత్వము తొలగించుటయే నియమ జీవితమున వ్యక్తి సుశిక్షుతుడై ఈలోపములు తొలగించుటకు ప్రయత్నము చేయవచ్చును. ప్రజాసేవకులు అధికముగా అవతరించిన భావిభాగ్యోదయము కలుగుటయేగా ; దేశము అనతి కాలంలో అభివృద్ధి పొందుటకు వీలుందని వేరేవ్రాయనక్కరలేదు.

డా. ఆర్. వి. రావ్.

12. జాతీయ ఐక్యత

ప్రతి దేశము యొక్క జాతియ ఐక్యతతో కట్టుదిట్టముగా యుండుట వాంఛనీయము ; పురోభివృద్ధికి సుగమమైన స్థితి. భారతదేశము స్వరాజ్యప్రాప్తికాలము నుండి, ఒక జాతిగా పరిగణింపబడుచున్నది. కాని ఈ జాతి ఐక్యత సమగ్రమై ఉన్నట్లు కానుపించదు. దీనికి కారణములు, ముఖ్యముగా, భారతను ఒక దేశముగాక, ఒక ఖండముగా యున్నది. ఇందు ఆర్థిక వ్యత్యాసములు మెండు. మతములు పెక్కులు, వర్ణభేదము లనేకములు, ప్రాంతీయ తత్వములు వివిధములుగా నున్నవి. వీటన్నిటి కంటెను ముఖ్యమైనది, భారతీయులు పరదేశీయ రాజకీయ తత్వముల అనుసరించుట. మతములు కక్షలకు దారి తీయును. వర్ణవ్యత్యాసములు విభజనకు, కులతత్వమను రాక్షసత్వమునకు చోటొసగుచున్నవి. భాషాభిమానము ప్రాంతీయతత్వము పెంచుచున్నను; ఇటీవలి ఆంధ్రప్రదేశ్ యందలి కల్లోలము విపరీతమైన విషమస్థితిని చేకూర్చి, అట్టి స్థితినుండి తెమల్చుకొనుట ఇప్పుడిప్పుడే సుసాధ్యమగుచున్నది. నేటి భారత రాజ్యాంగ విధానమును అమలు జరుపుటలో జాతి ఐక్యతా తత్వమును ప్రజలకు తగు రీతి విస్తారముగా బోధన చేయవలయును.

'జాతి' యను పదము ఆధునిక కాలమున ప్రపంచ మంతటను, సార్వభౌమతా సమ్మేళమని భావించుట సర్వసమ్మతమైన సూత్రము. ఈ ఐక్యతా భావమే ప్రాణప్రదమైన అంశము. ప్రకృతి సిద్ధ

మైన బాంధవ్యమును నెలకొల్పుటకు జాతి ఐక్యత ముఖ్యమైనది. ఇట్లే అంతర్జాతీయముగ, రవాణాలు వ్యాపారములు, యంత్రములు, ఇచ్చి పుచ్చుకోలు, తదితర సంబంధములు, చక్కగ సాగవలెనన్న, జాతుల అన్యోన్య స్నేహములు మంచి పునాదులపై స్థిర మొనర్పవలెను.

జాతి ఐక్యతకు ప్రథమ సోపానము ఖండములై, విడివిడిగా నున్న వర్గత్వములు రూపు మాసి పోవలెను. సంపూర్ణముగ జాతి భావన ప్రజలలో నిండుగ ప్రవేశింపవలెను. విభాజనమైన వర్గములు, వేరు వేరు తత్వములు వ్యాపించిన ప్రజలకు ప్రభుత్వముపై భక్తి కేంద్రీకృతమై యుండదు. వివిధ వర్గములకు వివిధ ప్రాంతములపై భక్తి, విభక్తమై ప్రసరించును. జాతి ఐక్యత అనునది, విభిన్నముగా కనబడు స్థితి యందు ఏకత్వమును అవలంభించుటయే, విభిన్నవ్యవస్థలు, కలసి యుండునవై ఉండవలెను.

భారతదేశ ప్రభుత్వ విధానము, మనదేశ మందు గల విభిన్నతత్వముల అవగాహనము చేసికొనినది. ఆ విధానమందు ఈ విభజన స్థితులను ఒకే సూత్రమున ముడివెట్టుటకు ఏలాంటి అటంకములును లేవు. విధానమును కూర్చిన మేధావులు బహువిధములైన సాంఘిక వ్యవస్థలను, ఫెడరల్ విధానమును, ఊహించినారు. విభిన్నముల తీసివేయకుండా, వీటిని ఐక్యము చేయుటయే కర్తవ్యమైన ముఖ్య విషయమని స్థిర భావమును తెలిపియున్నారు.

మన సంఘము వివిధముగా భిన్నమై అనేక ఖండములుగా యున్నది. భూరిదేశమైన భారత మందు, ప్రాంతీయ భక్తి యుండుట సహజము. జాతి ఐక్యత కొరకై ఈ విభిన్నతత్త్వములను సర్దుకొనుటయు కర్తవ్యమై యున్నది. ఇతరులతో కలిసి మెలసి యుండు ఆంధ్రుడు సుళువుగా, భారతీయుడు కాగలడు. అతని యందు ప్రకృతి సిద్ధమైన సుమనో గుణము కలదు. 'జాతి', 'జాతి' యను ఉద్రిక్త స్వభావ మెట్లు జాతి ఐక్యతకు అడ్డు వచ్చునో ప్రాంతీయ తత్వమును, అట్లే కీడును గూర్చును. నిజమగు జాతి ఐక్యత స్థిరపడవలెనన్న ఈ గౌణ భావములను అణచి వేయవలెను.

నగటు భారతీయునికి రెండు భక్తి తత్వములు అంటి యుండును. ఒకటి తన సంఘముపైన, లేక వర్గముపైన, రెండవది తన జాతికి చెందిన దేశముపైన, ఈ రెండును ఎప్పుడును, విపరీతముగ నుండ కూడదు. ఏదో విధముగ సమన్వయమును గూర్చుకొని యుండవలయును. ఏకసూత్ర తత్త్వమునే అనుసరించిన ఆర్థిక ప్రణాళికను అమలుపెట్టిన. సరకులు ఒక ప్రదేశము నుండి మరొక ప్రదేశమునకు అవలీలగ చేరగలవు. జనులును వివిధ ప్రదేశములకు పోవుటకు వీలగును. ఇందుచేత ఐక్యతకు ముఖ్యమైనది ఆర్థిక సమ్మేళనము.

దేశ స్థితులు ఈనాడు పొంగులతో ఉబుకుచున్నది. పాకిస్తాన్ స్థాపనవలె భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్రముల ఏర్పాటు మన దేశ మాత శరీరముపై గల కురుపులపై మిరప్పొడి చల్లినట్లైనది. జాతి ఐక్యతా దృష్టి చెమ్మగిల్లినది. అవిభజనమై యున్నప్పుడు కాంగ్రెసు, దేశ ఐక్యతను కోరి వివిధ ప్రాంతములను, వివిధ తత్వములను, క్రోడీకరించి, కలిపి సమన్వయము చేయు యత్నములు చేయుచుండెను. కొన్ని ప్రాదేశిక తత్వములకు దోహదమిచ్చి, కాంగ్రెసు సంస్థయే, విభిన్న తంత్రమునకు పాల్పడినది. భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్రతత్వము పేరుతో వేరు వేరు రాష్ట్రములు సరిహద్దులకొరకై, నదీ జలముల విభాగముల గూర్చి, రాష్ట్ర ముఖ్య పట్టణముల గురించి, పెనుగులాడుచుండుట జాతి ఐక్యతకు విఘ్న కారణమై యున్నది. ఇట్టి విఘ్న కారణముల లుప్త మొనర్పవలసిన కాల మాసన్నమైనది. ప్రాంతీయ తత్వమును వెంటనే నశింప

చేయవలసి యున్నది. పైకి మకరాశ్రువుల కార్చి కార్యసరణి యందు ఉద్రేక శక్తులను రెచ్చగొట్టుట మానవలెను. జాతీయమైన నాయకత్వము విభజననే కోరు భాషా రాజకీయములను మించి హెచ్చు స్థాయిలో ప్రగతి మార్గము ననుసరింపవలెను.

పట్టణముల స్థానము :

ప్రాంతీయ, భాషా తత్వములు పట్టణ వాతావరణమున గల, విభిన్నతత్త్వ రాహిత్యమును సర్వ జనులకు సుఖప్రదాయమైన స్థితులను మలినము గావించుచున్నవి. భాషావాదుల ఉద్రిక్తతకు గురియై విభిన్నతకు దారి తీయుచున్నది. ఈ మహానగరములు బ్రిటిష్‌వారి పాలనలో వృద్ధిచెందినవి. రాజాస్థానములు వర్తక వ్యాపారములకు కేంద్రస్థానములైనవి. ఈ దశలలో పట్టణము లందు, అన్ని దేశముల, ప్రాంతముల, ప్రజలకు అన్ని విధములైన సౌకర్యములు చేకూరుచుండెను. ఆనాడు ఇట్టి నగరములను, ప్రాంతీయ తత్వములతో నింప యత్నములు జరుగలేదు. కలకత్తా, బొంబాయి, మద్రాసు, హైదరాబాదు, నగరముల వృద్ధికి కేంద్ర ప్రభుత్వము, ధనమును చేకూర్చినది. ఏదేశము వారైనను, వారి మూలధనములను ఈ పట్టణము లందే ఉపయోగించుకొనుచుండిరి. ఈ ప్రాంతీయ తత్వము అక్రమముగ ఉబికి, సార్వజనోపయోగమగు స్థితిని తారుమారు చేయుచున్నది. ఇట్లే ఈ పట్టణము లందున్న విద్యాసంస్థలను ప్రాంతీయ తత్త్వముతోనే నిమిడియున్నవి. ఈ సందర్భమున మరువరాని సంగతి ఒకటున్నది. ఈ సంస్థల వృద్ధికై వ్యయము చేయబడిన ధనము, అనేక ఇతర ప్రదేశముల నుండి, వివిధ ప్రాంతీయుల నుండి చేకూర్పబడినది. ఇట్లు ధనమును వెచ్చించిన వారిని పరాయి వారుగ గణించుట శ్లాఘనీయమైన కార్యము కాదు.

ఇట్లు పరాయి వారు వచ్చి, కొంత ప్రాముఖ్యతను సంపాదించుకొనుచున్నారను మాట నిజమే. వంగదేశమున శ్రామిక ప్రజ, బాహుళ్యముగ ఇతర ప్రాంతీయులే. అచ్చటి వారినే పనులయందు నింపుట కొరకై ఇప్పుడున్న శ్రామిక జనమును పరాయి వారుగా గణించి తఱిమివేయుట జాతీయ ప్రగతికి విరుద్ధమైన చర్యయగును. కాని స్థానిక ప్రజకు ఉద్యోగము లభింపచేయుట యనునది నిర్వివాదాంశము. పరాయి వారిని తఱిమివేయుట జాతి ఐక్యతను భగ్నము చేసినట్లగును.

ఈ మహానగరములను ప్రాంతీయ ప్రాదేశిక చిహ్నములుగా చేయుటయన్న భాషా ప్రయుక్తమను పేర అవసరమైన ఉద్రిక్తతను చూపుట యగును. ఈ నగరముల అభివృద్ధికి కావలసినంత ధనము చేకూరుట లేదు. వీటి వృద్ధి కుంటుపడుటకు కారణము ధనాభావమే కాదు. నాయకుల హ్రస్వ దృష్టి కూడా తోడైనది. ఇట్టి విషయములలో కేంద్ర ప్రభుత్వము ఎక్కువ శ్రద్ధ తీసికొనవలయును. జాతివృద్ధిని, జాతి స్థిరత్వమును, మనస్సునందుంచుకొని కేంద్రము ఈ పట్టణములను సర్వ జనులకు వాసయోగ్యములుగా నొనర్పవలెను. ఈ విషయము బాగుగా ఆలోచింప దగినదై యున్నది. **ఇందుకు కావలసిన ఫల ప్రదమగు పరిష్కారములు.**

కేంద్ర ప్రభుత్వ విద్యామంత్రియైన వి. కె. ఆర్. వి. రావ్, జాతి ఐక్యతా సమితులను ప్రతి విశ్వవిద్యాలయము లందు స్థాపించు పథకమును అమలు జరిపి ఈ ఉద్యమమునకు శక్తిని ప్రాప్తింపచేసెను. మంచి భావముల అలవరచుకొనుటకు యౌవన దశయే అదునైనది. ఆ వయస్సుననే, జాతి ఐక్యతను గూర్చిన భావములను బోధింప వలయును. ఈ ప్రగతిమార్గ మనుసరించుటకు, మన జాతి జీవితమును ఛిద్రమొనరించు శక్తులను తఱిమివేయవలెను. ప్రాదేశిక, ప్రాంతీయ, భాషైక, వర్ణ వ్యవస్థకు, సంబంధించిన వాటిని తదితర విభజనకు

పెడదారి తీయు శక్తులు, మన జాతీయ జీవితమునకు హానికరములైనవి. ఇట్టి విషయములను గూర్చి బోధన చేయుట శిక్షార్హమని శాసన ముండవలెను.

జాతీయ ఐక్యతను గూర్చిన బోధనలను విద్యార్థుల పాఠ్యప్రణాళిక లందు చేర్చవలెను. ఈ విషయము ముఖ్యమైనదని తప్పక నేర్చుకొనవలెనను. నిర్ణయమును శాసించవలెను. అందు పరీక్షలు కూడ ఉండవలెను. విభజననే బోధించు గ్రంథములను ప్రభుత్వము బహిష్కరించవలెను. కేంద్రము వైపు మరలించు దృష్టిని, భావములను విస్తారముగ ప్రపంచింపవలెను. రవాణా స్థితులు కష్టతమముగా నున్నప్పుడే ప్రజలు ఆసేతు హిమాచల పర్యంతము యాత్రలు సల్పుచుండిరి. ఆనాడు ప్రదేశములు గాని, భాషలుగాని తదితర విభిన్న విషయము లెన్నడు అడ్డంకులుగా లేవు. ఇట్టి విషయములకు దోహదకారియగు పాఠముల నిర్ణయించి గ్రంథములు వ్రాయుట ఏలాటి కష్టమైన కార్యము కానేరదు.

రాజకీయ వేత్తల ప్రభావములు విశ్వవిద్యాలయములపై సడలించవలెను. విద్యార్థులు తమతమ శీల గుణ సంపత్తిని అలవరచుకొనుటయేగాక, వారు జాతీయ దృష్టిని పెంపొంద చేసికొని లాభ పడవలయును. ఇందులకు మహా భయంకరమైన సత్యమేమనగా నిరుద్యోగము, ఈ సమస్య జాతి జీవన స్థిరత్వమునకు ముప్పు తెచ్చునదై యున్నది. దీనిని నివారించుటకు ప్రతి నిరుద్యోగిగా ఉన్న వ్యక్తి, కనీసపు సాంఘిక భద్రతాధనము, నివ్వవలెను. (Social security) వీరందరు ప్రభుత్వము ధనసహాయము చేసిన విద్యాసంస్థలలో విద్య గణించనివారే.

కేంద్రముపై సమిష్టి దృష్టిగల శక్తులు :

విభిన్నత్వముగ, వికేంద్రీకరణమునే రెచ్చగొట్టు శక్తులను అదుపులో నుంచవలెను. వీటివలన దేశ రక్షణ దెబ్బ తినును. అందువలన శీఘ్రముగ కేంద్రముపై దృష్టిగల శక్తులకు దోహద మిచ్చి జాతి ఐక్యతను అనతికాలముననే పెంపొంద చేయవలయును. విభిన్నతను విస్తారము చేయు రాజకీయ పార్టీలను అణచివేయవలయును. ఇట్లు చేయుచు ప్రజలకు జాతి ఐక్యత వాంఛనీయమని ఎఱుకచేయవలెను. భారతదేశ ఐక్యతకొరకై అందలి వివిధ ప్రాంతముల మధ్య స్నేహ సంబంధములను పెంపొంద చేయవలెను జాతీయ జాతి ఐక్యతా కౌన్సిలు పెక్కుమారులు సమావేశమై ప్రగతిమార్గముల అన్వేషించి విభజనను కోరు ప్రమాదములను నివారించవలెను. ఈ విషయమున యువజనుల సహకారము ముఖ్యమైనది. వారిలో ఉత్సాహము మెండు. దేశభక్తియు కలదు. ఈ సద్గుణములను సుగమ మార్గమున నడుపవలయును.

ఫలప్రాప్తికై వినియోగింపవలసిన వ్యవస్థలు:

ప్రజాభిప్రాయ మనగా మెజారిటీ వారి అభిప్రాయము మాత్రమే కాదు. మైనారటీలు, అనగా అల్పసంఖ్యాకుల అభిప్రాయములను అవగతము చేసికొని, వీటిని గౌరవించవలెను.

విద్యాసంస్థలు, వైజ్ఞానిక కేంద్రములు, సమకాలీన సమస్యల ముందు వెనుకల గూర్చి బాగుగ ఆలోచింపవచ్చును. ఇట్టి విద్యావేత్తల అభిప్రాయములు గౌరవార్హములు. విద్యాసంస్థలు వర్గతత్వములకు చెందినవై యుండరాదు. ఇవి ఏనాటికిని రాజకీయ నేతల అధికారమునకు, ప్రభావమునకు గురియై ఉండరాదు. అట్టి నేతల భావబోధనలకు లోను కాకూడదు

పత్రికావ్యవస్థ మరొక సాధనము. దీనినే చతుర్థ వ్యవస్థ అని వచించిరి. పత్రికల తీవ్ర సంపాదకీయములచే ప్రజాభిప్రాయము మారుటకు, మార్చుటకు వీలగును. ఇవి కూడ రాజకీయ నాయకుల ప్రభావమునకు లోనుకాకూడదు.

సభలును మరొక సాధనము :

ప్రజలకు ఉపన్యాసముల ద్వారా విద్యగఱప వచ్చును. వారి అభిప్రాయముల మార్చవచ్చును. కాని సభలలో ఉద్రేకులగు రాజకీయ నాయకులకు తావివ్వరాదు.

రాజకీయ పార్టీలకు ప్రజాభిప్రాయమును మార్చుటకు వీలున్నది. వారి పార్టీ ప్రణాళిక సవ్యముగా మాటిమాటికి మార్పులు చెందక ఉన్న యెడల, ప్రజలకు సుబోధనలు చేయుటకు వీలున్నది. వీరికి స్వర్ణసమానమగు ఆశయము లుండవలెను. ఈ పార్టీలలో మతతత్త్వము ప్రవేశింపకూడదు. కాని రాజకీయ నాయకులు, ప్రజాభిప్రాయమును కుమార్గము లందు పోనిచ్చుట యందు నిపుణు లగుచున్నారు. ఇది అవాంఛనీయము. వీరు ప్రథమ స్థానమును దేశభక్తికే ఇవ్వవలెను. పార్టీపై భక్తి తరువాతనే పెంపొందవలెను.

డాక్టరు బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారు 8-3-1975 నాడు ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ స్నాతకోత్సవమున ఉపన్యసించుచు ఇట్లు చెప్పిరి.

"నేటి భారతదేశము నూతన మత స్వీకారము చేయవలయును. అట్టి మతము సాంఘిక, నీతి ధర్మముపైన ఆధునిక విజ్ఞానముమీద, కార్యకారణ సంబంధమైన హేతువాదముపై, మౌలికస్థావర మేర్పఱచుకొనవలయును. ఇదియే ప్రకృతిసిద్ధమైన మతము. ప్రతి భారతీయుడు ఈ మతమునే స్వీకరించవలెను".

ఇంతేగాక ప్రజలు కూడ జాతి ఐక్యతకు సర్వమును ధారబోయవలెను. హైన్య భావములకు గతి కాకూడదు. మంచి ఆశయములతో రాజకీయ పార్టీల నిర్మించవలెను.

రేడియో, సినిమా, టెలివిజన్ సంస్థలును ప్రజాభిప్రాయమును సరియైన దారులలో దిద్ది తీర్చుటకు ఉపయోగపడును. జాతీయ ఐక్యతకు ఇంత వరకు సరియైన కృషి జరుగలేదనియే చెప్ప వచ్చును. భారతజాతి ఐక్యతా తత్వము ప్రజల జీవనాడులలో ప్రవహింపవలయును. దేశము, జాతి ఒక్కటేనను భావము ప్రతి భారతీయుని అందు నిబిడీకృతమై యుండవలయును.

మూలము : డా. ఆర్. వి. రావ్.

తెలుగు : నే. శ్రీ. కృ.

13. భారతదేశపు ఎన్నికలు

భారతదేశం స్వాతంత్ర్యము సంపాదించిన తరువాత మొదటి సాధారణ ఎన్నికలు (First General Elections) 1951-52, లోక్‌సభకు, రాష్ట్ర శాసన సభలకు జరిగాయి. అప్పుడు మన దేశ జనాభా 367 మిలియన్లు ఉండేది. అందులో వోటర్ల సంఖ్య 176 మిలియన్లు. వీరిలో 106 మిలియన్లు వోట్లు వేసినవారి సంఖ్య. రెండవ సాధారణ ఎన్నికలు 1957 వ సంవత్సరములో (అనగా 5 ఏండ్ల తరువాత) జరిగాయి. 1957 లో మన జనాభా 395 మిలియన్లకు పెరిగింది. వీరిలో ఓటింగు హక్కు గలవారు 190 మిలియన్లుకాగా, 121 మిలియన్లు వోటర్లు వోట్లు వేసారు. అదే 1962, మూడవ సాధారణ ఎన్నికల కాలానికి, మన జనాభా 450 మిలియన్లకు పెరిగింది. వీరిలో 216 మిలియన్లు వోటర్లలో, 115 మిలియన్లు వోటర్లు మాత్రమే వోట్లు వేయగలిగారు. అంటే రెండవ సాధారణ ఎన్నికల

కన్నా మూడవ ఎన్నికలలో 115 మిలియన్ల వోటర్ల మాత్రమే వోట్లు వేసారు. వోటర్లు సంఖ్యా 190 నుండి 216 మిలియన్లకు పెరుగగా, వోట్లు వేసినవారి సంఖ్య, రెండవ సాధారణ, ఎన్నికల సంఖ్య కన్నా (అనగా 6 మిలియన్లు), తగ్గిపోయింది. నాల్గవ సాధారణ ఎన్నికల కాలానికి, మన జనాభా 507 మిలియన్లకు పెరిగింది. వీరిలో 247 మిలియన్లు వోటర్ల సంఖ్య. వీరిలో 150 మిలియన్లు వోట్లు వేసారు. అనగా మూడవ ఎన్నికల కన్నా 35 మిలియన్ల వోటర్లు అధికంగా వోట్లు వేసారు.

దీనిని స్థూలంగా పరిశీలిస్తే, 1952 నుండి 1967 వరకు జరిగిన నాలుగు సాధారణ ఎన్నికలలో భారతదేశపు జనాభా 367 మిలియన్ల నుండి 507 మిలియన్లకు పెరిగింది. ఈ కాలంలోనే 140 మిలియన్లకు జనాభా పెరిగింది. వోటర్ల సంఖ్య 176 మిలియన్ల నుండి 247 మిలియన్లకు పెరిగింది. అంటే 71 మిలియన్లకు పెరిగింది ఈ జనాభా పెరుగుదల ఈ కాలంలో 140 మిలియన్లకు పెరగగా, 71 మిలియన్లు వోటర్ల సంఖ్య పెరిగింది. అంటే 50 శాతము వృద్ధిపొందిన జనాభాలో వోటర్ల సంఖ్య పెరిగింది. వోట్లు వేసినవారి సంఖ్యకూడ మొదటి సాధారణ ఎన్నికలలో 106 మిలయన్లుకాగా, నాల్గవ సాధారణ ఎన్నికల కాలానికి 150 మిలియన్లకు పెరిగింది. అంటే ఈ కాలంలో, 1952–1967 కాలానికి 44 మిలియన్లు వోటర్లు, అధనంగా వోట్లు వేసారు.

ఓటర్లు ఓటు వేసిన వివరాలు

	1951-52	1965	1962	1967
1. జనాభా	367	395	450	507
2. నియోజకులు	176	190	216	247
3. వోటు వేసిన వారి సంఖ్య	106	121	115	150

(ఎలెక్షన్ కమిషన్ నుండి)

వివిధ రాజకీయ పార్టీలు గెలుపొందిన సీట్లు ఈ నాలుగు సాధారణ ఎన్నికలలో ఏ విధంగా ఉన్నాయన్న విషయాన్ని ఈ క్రింది టేబుల్ లో చూపడం జరిగింది.

రాజకీయ పార్టీలు గెలిచిన సీట్ల వివరణములు

పార్టీలు	మొదటిసారిగా ఎన్నికలు (1951-52)		రెండవసారిగా 1957		మూడవ ఎన్నికలు 1962		నాల్గవ ఎన్నికలు 1967	
	లోక సభ	శాసనసభ	లోక సభ	శాసనసభ	లోక సభ	శాసనసభ	లోక సభలు	శాసనసభలు
కాంగ్రెసు	357 (7)	2207 (39)	359 (12)	1850(43)	358 (3)	1759	276 (5)	1690
సోషలిస్ట్	12	122 (3)	19*	195*	12*	149*	13*	106*
కె.ఎం.పి.పి.	8(1)	77	—	—	—	—	23**	176**
సి. పి. ఐ.	16	106	27	161	29	153	23	121
సి.పి.ఐ.ఎం.	—	—	—	—	—	—	19	127
జనసంఘ్	3	34	4	46	14	116	35	264
స్వతంత్ర	—	—	—	—	18	166	42	255
(ఇన్‌డిపెండెన్సు) (ఇతరులతో కలిపి)	83 (2)	688 (9)	73	606 (5)	60	499	79	600
మొత్తం	479 (10)	3229 (51)	482 (12)	2858 (48)	491 (3)	2842 (13)	510 (5)	3339

* పి. ఎస్. పి. (P. S. P.) ** ఎస్. ఎస్. పి (S. S. P.)

(పోటీ లేకుండా ఎన్నికైన సీట్లు బ్రాకెట్స్‌లో ఇవ్వగం జరిగింది. ఇవి పూర్తి సీట్లు సంఖ్యకు చేర్చలేదు).

కాంగ్రెసు పార్టీ ఇతర రాజకీయ పార్టీలకన్నా అధికస్థానాలలో, లోకసభలో సీట్లు గెల్చుకొన్నది. ఈ నాలుగు సాధారణ ఎన్నికలలో, లోకసభలోని వివిధ రాజకీయ పార్టీల బలాబలాలు ఏవిధంగా ఉన్నదన్న విషయాన్ని ముందు విచారించడం జరిగింది

మొదటి సాధారణ ఎన్నికలలో మొత్తం లోక్ సభ సీట్లలో (489) లో 357 (7) అనగా 364 సీట్లు కాంగ్రెస్ పార్టీ గెల్చుకొన్నది. రెండవ ఎన్ని

కలలో మొత్తం 500 లోకసభ సీట్లలో 371 సీట్లు కాం|గెస్ గెల్చుకుంది. మూడవ ఎన్నికలలో 494 మొత్తం వోట్లలో 361 సీట్లు గెల్చుకొంది. నాల్గవ ఎన్నికలలో 515 మొత్తం సీట్లలో 281 సీట్లు మాత్రమే గెల్చుకోగల్గింది. ఈ నాల్గవ సాధారణ ఎన్నికలు, జరిగిన మూడు ఎన్నికలుకంటే తక్కువ వోట్లకు కాం|గెసుకు దక్కాయి. ఇక్కడ మనము ఒకటి గుర్తించుకోవాలి మొదటి మూడు సాధారణ ఎన్నికలు కాం|గెసు పార్టీ అధిక సంఖ్యలో ఇతర రాజకీయ పార్టీలకన్నా దాని ఆధిక్యతను నిల్పుకో గలిగింది. ఈ మూడు ఎన్నికలు పండిత జవహర్ లాల్ నెహ్రూ, భారతదేశ ప్రధాన మంత్రిగా ఉన్న కాలంలో జరిగినాయి. ఈ కాం|గెస్ పార్టీ ఆధిక్యత, ఆయన కాం|గెస్ పార్టీకు ఒక ఆయువు పట్టుగా ఉండెను. నెహ్రూజీ 1964 మే 27 న మరణించాడు.

నాల్గవ ఎన్నికలు, నెహ్రూ లేని లోపాన్ని, కాం|గెస్ పార్టీ నిలువుకోదగ్గ సీట్లకు పోల్చి చూస్తే, ఇది బాహాటంగా వ్యక్త మవుతుంది.

భారతదేశాన్ని ఏకఛత్రాదిపత్యముతో ఏలిన, కాం|గెసుపార్టీ, నాలుగవ సాధారణ ఎన్నికలలో తన ఆధిక్యతను నిలువుకోలేక పోయింది. ఈ నాల్గవ ఎన్నికలు కాం|గెస్ పార్టీకే ఒక గొడ్డలిపెట్టయింది. కాం|గెస్ పార్టీ నాల్గవ ఎన్నికలలో ఎనిమిది (8) రాష్ట్రాలలో (ఉత్తరప్రదేశ్, బీహార్, పశ్చిమబెంగాల్, ఒరిస్సా, మద్రాస్, కేరళ, పంజాబ్, రాజస్థాన్, యూనియన్ టెరిటరీ అయిన ఢిల్లీ) పూర్తిగా ఆధిక్యాన్ని కోల్పోయింది.

మొదటి రెండు సాధారణ ఎన్నికలలో కాం|గెస్ పార్టీ లోకసభలో 74.5 శాతం స్థానాలు నిలబెట్టు కొన్నది. కాని మూడవ సాధారణ ఎన్నికలలో 72.9 శాతము, నాల్గవ ఎన్నికలలో 54.3 శాతం స్థానాలు మాత్రము నిలబెట్టుకో కల్గింది. మొదటి మూడు సాధారణ ఎన్నికలలో కాం|గెస్ పార్టీ 45.48 శాతం మాత్రమే మొత్తం ఓట్లలో తెచ్చుకో గల్గింది. కానీ, మొత్తం స్థానాలలో 71.73 శాతం కాం|గెస్ పార్టీకే ఉండేది. ఈ విధమైన మైనారటీ పాపులర్ వోట్లమీద, కాం|గెసు పార్టీ లోకసభలో నెగ్గటానికి గల ముఖ్యకారణం, ఇతర రాజకీయ పార్టీలలోని చీలికలే. నాల్గవ సాధారణ ఎన్నికలలో, లోకసభలో కాం|గెస్ పార్టీ బలము 39 శాతానికి తగ్గింది. కాం|గెస్ పార్టీ సంపాదించిన సంఖ్యతో, పోల్చుకుంటే, 55 శాతం మాత్రమే మొత్తం లోక సభ స్థానలలో తెచ్చుకో గలిగింది. ఈ నాల్గవ సాధారణ ఎన్నికలలో ఈ విధమైన రాజకీయ పరిణామము రావడానికి కారణము. రాష్ట్రాలలో ఇతర రాజకీయ పార్టీలు ముఖాముఖి పోటీలకు అను గుణంగా వివిధ పార్టీలు పోటీలు తగ్గించ గలిగారు. అంటే కాం|గెస్ పార్టీ ఆధిక్యతను లోకసభలో తగ్గించాలని ఇతర రాజకీయ పార్టీలు, దృఢనిశ్చ యముతో చేసిన కృషి వృధాపోలేదన్నమాట ! దీని ఫలితంగా లోకసభలో వివిధ రాజకీయ పార్టీలు వారి వారి బలా బలాలనుబట్టి స్థానాలను, నెగ్గించుకో గలిగారు.

నాల్గవ సాధారణ ఎన్నికలో ఇతర రాజకీయ పార్టీలు, వారి వారి బలా బలాలనుబట్టి లోకసభలో నిలబెట్టుకో గలిగారు. అన్నిటికన్నా స్వతంత్రపార్టీ మూడవ, సాధారణ ఎన్నికలలో గెలుచుకొన్న సీట్లకన్నా రెండింతలకన్నా ఎక్కువగా నాల్గవ సాధారణ ఎన్నికలలో సీట్లను గెల్చుకో గలిగారు. అదేమాదిరి జనసంఘ పార్టీ కూడ జరిగిన మూడు ఎన్నికలలో ఎన్నడూ రానంత సీట్లను, నాల్గవ ఎన్నికలో గెల్చుకో గల్గింది. అంటే మొత్తం మూడు ఎన్నికలలో దానికి లభించిన సీట్లు 21 కాగా, నాల్గవ దానిలో 42 స్థానాలు గెలుచుకో గలి గింది ఇండిపెండెట్స్ ఇతరులతోకలుపుకొని, మూడవ ఎన్నికలలో 60 సీట్లను గెల్చుకొంటె, నాల్గవ ఎన్నికలో 79 సీట్లు గెల్చుకున్నాయి. ఈ ఇండి

పెండెట్స్ మొదటి మూడు సాధారణ ఎన్నికలలో, లోకసభలో వారి ప్రాతినిధ్యము క్రమేపి క్షీణిస్తూ వచ్చింది. కాని నాల్గవ ఎన్నికలలో కొంత మెరు గైంది.

ఈ నాల్గు సాధారణ ఎన్నికలలో శాసనసభలలో కాంగ్రెస్ పార్టీ, ఇతర రాజకీయ పార్టీల బలాబలాలు కూడ విచారించడం ఎంతైనా అవసరము. కాంగ్రెసు పార్టీ ఆధిక్యత రాష్ట్ర శాసన సభలలో కూడ క్రమేపి క్షీణిస్తూ వచ్చింది.

మొదట సాధారణ ఎన్నికలలో కాంగ్రెస్ పార్టీకి రాష్ట్రశాసన సభలలో 2286 వోట్లు లభించాయి. రెండవ ఎన్నికలలో 1893 వోట్లు, మూడవ ఎన్ని కలలో 1759 ఓట్లు నాల్గవ ఎన్నికలలో 1690 వోట్లు మాత్రమే లభించాయి. ఇతర రాజకీయ పార్టీలలో జనసంఘ్, స్వతంత్ర పార్టీ వారి ఆధిక్య తను రాష్ట్ర శాసన సభలలో క్రమేపి వృద్ధి చేసు కున్నాయి. కమ్యూనిస్టు పార్టీలో చీలిక ఏర్పడిన తరువాత కూడ ఈనాడు పార్టీలు రాష్ట్ర శాసన సభలలో వారి ఆధిక్యతను నిలుపుకో గల్గినారు. ఇండిపెండెట్స్ ఇతరులతో కలిసి మూడవ ఎన్ని కల కన్నా నాల్గవ ఎన్నికలలో రాష్ట్రశాసన సభ లలో నిల్పుకో గల్గినారు. ఈ న్గాలవ ఎన్నికలలో మొత్తం శాసన సభలకు వోట్లకు ఎక్కువయినాయి. ఈ నాల్గవ సాధారణ ఎన్నిక లయిన తరువాత ప్రతిపక్ష రాజకీయ పార్టీలు సంఘీభావము కుదరక వారిలో వారికి భేదాభిప్రాయాల మూలంగాను, పార్టీల మార్పిడి (defection) వలన రాజకీయ స్థిరత్వము పొందింది. రాష్ట్రశాసన సభలలో కూడ కాంగ్రేసేతర పార్టీలు అధికారంలోనికి వచ్చాయి.

కాని వారిలో ఐక్యత లోపించడం మూలంగాను, పార్టీల మార్పిడి మూలంగాను, మధ్యాంతర ఎన్ని కలు జరిగాయి. కొన్ని రాష్ట్రాలలో రాష్ట్రపతి పాలన కూడ విధించడం జరిగింది.

1971 లో లోక్‌సభకు మధ్యాంతర ఎన్నికలు జరిగాయి. కాంగ్రెస్ పార్టీ ఘనవిజయాన్ని సాధిం చింది. కాంగ్రెస్ పార్టీలో చీలిక ఏర్పడింది. అత్యధిక మెజార్టీతో కాంగ్రెస్ రూలింగ్ పార్టీ లోకసభలో ఆధిక్యతను సంపాదించ గల్గింది. అంతేకాక సీట్లు గల లోకసభలో 350 వోట్లు, కాంగ్రెస్ రూలింగ్ పార్టీ గెల్చుకో గల్గింది. ఇతర రాజకీయ పార్టీలు కూడ మునుపు ఎన్నడు లభించని సీట్లను తెచ్చుకో గల్గినాయి. ఇతర రాజకీయ పార్టీలు, లోకసభలో బలాబలాలు ఈ విధంగా ఉన్నాయి. పాతకాంగ్రెస్‌కు 16; స్వతంత్ర పార్టీకి 8; జనసంఘ్‌కు 22; ఎస్. ఎస్. పికి 3; కమ్యూనిష్టు పార్టీ ఆఫ్ ఇండియా (C. P. I.) కు 23; మార్క్సిస్టుకు 25; బి.కెడి 1; ఇండిపెండెంట్సు ఇతరులతో కలుపుకొని 68; వోట్లు వచ్చాయి.

ఐదవ లోకసభ 16 మార్చి 1971 నుంచి అమలులోనికి వచ్చింది.

కాంగ్రెస్ రూలింగ్ పార్టీ ఐదవ లోకసభలో అత్యధిక మెజార్టీతో ఐదవ సాధారణ ఎన్నికలలో భారతదేశ, రాజకీయ చరిత్రలో ముందెన్నడు కని విని యెరుగని విధంగా ఘనవిజయాన్ని సాధించిన దనే చెప్పాలి. ప్రజాసామ్యం భారతదేశంలో, రాజకీయ సుస్థిరతకు సోపానం చేసిందనే చెప్పాలి. భారత ప్రజలు కూడ రాజకీయంగా చైతన్యవంతు లైనారనే చెప్పాలి.

కాంగ్రెస్ రూలింగ్ పార్టీ చేస్తూవున్న అభ్యుదయ కర ప్రయత్నాలు భారత ప్రజలు ఏవిధంగా ఆమో దించి వారి సమ్మతిని వ్యక్తపరుస్తారన్న విషయాన్ని, రాబోయే ఆరవ లోకసభ ఎన్నికల ఫలితాలనుబట్టి నిర్ణయించవలసి ఉంది. ఇతర రాజకీయ పార్టీలు ఇప్పుడున్న పెక్కు పార్టీలుగా లేకుండా ఒక్క ప్రతిపక్ష రాజకీయ పార్టీగా లోకసభలో రూపొంది నపుడే, నిజమైన ప్రజాసామ్యము భారతదేశంతో

పునాదివేయ గల్గిందని చెప్పాలి. ప్రతిపక్ష రాజకీయ పార్టీ కూడ బాధ్యతా యుతంగా ప్రవర్తించి, రూలింగ్ పార్టీ లోపాలను బాధ్యతాయుతంగా విమర్శించి నపుడే ప్రజాసామ్యము భారతదేశంలో సుస్థిరంగా నిలిచిపోగలదు రాజకీయ పార్టీల మార్పిడిని తొలగించేటట్లు పార్లమెంట్‌లో బిల్లును ఆమోదించి, అన్ని రాజకీయ పార్టీలు త్రికరణ శుద్ధిగా క్రమశిక్షణతో మెలగవలెను. అపుడే భారత దేశంలో రాజకీయ, సుస్థిరత చేకూరుతుంది. రాజకీయ సుస్థిరత లోపించినపుడు, ఆర్థిక స్థోమత కూడ లోపిస్తుంది. రాజకీయ సుస్థిరత కావాలంటే అభ్యుదయకర దృక్పథాలు కలిగి రాజకీయ పార్టీలు సంఘటితం కావాలి.

—శ్రీ. కొ. అ.

Bibliography

1. K. Audiseshiah : India's Experience with Four-Generel Elections. A case study of the Lok Sabha' Published in 'The Asian Economic Review' Vol XIII No. 2 Aug. 1970.
2. ,, భారతదేశపు నాలుగు సాధారణ ఎన్నికల అనుభవం. లోకసభలో రాజకీయ పార్టీల పరిస్థితి "ప్రసారిత" 1970.
3. 'Eastern Economist' A Post-Election Survey Vol. 48. No 12 Mar. 29; 1967
4. India : "A statistical outline" by Indian Oxygen Ltd. Oxford and IBH. Publishing Co. Calcutta. 16, 1970.
5. The Indian Institute of Publishers Opinion - "Monthly Public Opinion Surveys". Nos. 183, 184 & 185. (Dec. 1970 to Jan 1971).

IV

14. భారతదేశ రక్షణ, చరిత్ర, పద్ధతులు, సమస్యలు

వెనుకకు చూడలేనివాడు, ముందుకును చూడ లేడు. ఇంతేకాదు, నేటి సమస్యలను సరియగు కోణమునుండి అవగాహము చేసికొనలేడు. భారత దేశ భూత వర్తమాన భావి రక్షణగూర్చి తెలిసికొన వలెనన్న, గత కాలమునాటి సమస్యల అర్థము చేసి కొని, తదుపరియే నేటిసమస్యల నెదుర్కొన వలయును.

సంప్రదాయ, పౌరాణిక, ఇతిహాస, తదితర కాలములందుగాక, చారిత్రాత్మకముగ మన దేశ రక్షణ విషయము క్రీ. పూ. తొమ్మిదవ శతాబ్దిలో ప్రారంభమగుచున్నది. తరువాత జైన, బౌద్ధ మతముల ప్రాబల్యమధికమై వైదిక మతము నుఱ్ఱూత లూగించెను. తరువాత క్రీ. పూ. 326 లో గ్రీకు దేశీయ, మాసిడాన్ ప్రభువగు అలెగ్జాండర్ (అలకసుందరుడు) మనదేశముపై దండెత్తెను. మన దేశమునకు ''ఇండియా'' అని పేరిడినవారు గ్రీకులు. సింధునదిని దాటి ఆ నది పేరుననే, మన దేశమును వ్యవహరించిరి. మన దేశమందలి పంజాబు ప్రాంత రాజ్యాధిపతియైన పురుషోత్తముడు (గ్రీకులు పోరస్ అని పిలిచిరి) వైరి నెదుర్కొని, యుద్ధము సాగించెను. కాని పరాజితుడయ్యెను. పురుషోత్తముడు ధైర్య సాహసములుగల వీరుడే, కాని సమర యుక్తియందు నేర్పరికానందునను, తన బలముల యందైక్యత లోపించినందున, జయమును సంపాదింప లేకపోయెను. యుద్ధ ప్రారంభమునకు పూర్వ దిన రాత్రి సమయమున సింధునది తూర్పుతీరము నందచ్చటచ్చట అగ్ని జ్వాలలు, మంటలను చూచెను. తన పరివారమును 'అవేమని' అడిగెను. అందులకా నౌకరులు, వైరి బలమున అనేక జాతుల వారున్నారని, ప్రతియొక్క వర్గమును వేరువేరు వంటశాలల నిర్మించి భోజనముల తయారు చేసి కొనుచున్నారని బదులు చెప్పిరి. అంతట అలెగ్జాండరు తనకే జయము కలుగుననెను. ఒక విధముగ, చాపకూడు చేయలేనివారు, కలసి ఐకమత్యముతో వైరుల దట్టముగా నెదుర్కొనలేరు. ఇట్టి విభజనాత్మకమైన జీవితములే శతాబ్దములుగా మనదేశ సౌభ్రాత్ర జీవమునకు ముప్పు తెచ్చినవి. అశోక చక్రవర్తి పాలన తరువాత సిథియనులు, కుషాణులు మన దేశముపై దండయాత్రలు సల్పి, వారి రాజ్యములను, భారతదేశ వాయవ్య ప్రాంతముల సుదీర్ఘ కాలము పాలించిరి. తరువాత దేశమున స్వర్ణయుగ మనదగిన గుప్త సామ్రాజ్యము నడచెను. మన చరిత్రయందు తేజో ప్రభావితమైన కాలమిదియే క్రీ. శ. 647 న హర్షుని రాజ్యకాలము సమాప్తమయ్యెను. ఆనాటినుండి 1192 వరకు ఉత్తర భారత భాగము అనేక చిన్న రాజ్యములను పేరు ప్రఖ్యాతులు లేని రాజులు తమతమ నగరముల నుండి పరిపాలించిరి. 1192 క్రీ. శ. న తరైన్

యుద్ధమున వైదిక మతస్థులైన రాజుల నోడించి మహమ్మదీయ రాజులు దేశమున పాదుకొని క్రీ.శ. 1857 వరకు రాజ్యపాలనము గావించిరి. మన దేశీయుల విభిన్నత్వ కారణమే తరైన్ యుద్ధము. ఈ యుద్ధమందు పృథ్వీరాజును ఆతని మామ జయచంద్రుడు విదేశీయ వైరులతోకూడి ఓడించెను. విభిన్నత్వమునకు ఇది ఒక గొప్ప ఉదాహరణము. ఇది ఉత్తర భారతదేశ పరిస్థితి. కాని దక్షిణమున చాలావరకు గోదావరికి దక్షిణభాగమున, బ్రిటీష్ వారి రాకవరకు అనేక వైదిక మతస్థులైన రాజుల పాలన సాగెను. చోళ, పల్లవ, రాష్ట్రకూట వంశపు రాజులు ఈదేశమును పరిపాలించిరి.

ప్రకాశమానమైన రాజ్యపాలనము చోళ రాజులగు రాజాధిరాజు, రాజేంద్ర గంగైకొండ దేవర కాలములందు జరిగెను. వీరు క్రీ. శ. 985 నుండి (తంజావురము రాజధానిగా) ప్రజల పాలించిరి. వీరి కాలముననే భారత నౌకాదళములు సాగరములపై స్వేచ్ఛతో విహరించి, మనదేశమునకు ప్రాక్ దిశ యందున్న సింహళము, బర్మా, కంబోడియా, ఇండో-చైనా దేశములపై స్వాధికారమును చేకూర్చుకొనెను. ఇదిగాక ఇంకను శోభాయమానమగు పాలనా దశలు హొయసల, హంపీ నేలిన విజయనగర సామ్రాజ్య కాలములనాటివి. రక్షస-తంగడి (పూర్వమున తళ్ళికోట) యుద్ధమున బహమనీ సుల్తానులందరు ఏకమై విజయనగర సామ్రాజ్యమును ఛిన్నాభిన్నముచేసిరి. కారణము విజయనగరము సేనల బలహీనత కాదు; కాని వీరి యుద్ధయుక్తులు, బహమనీ వారితో పోల్చిన మిక్కిలి తక్కువైనందున ఓటమి వీరిదయ్యెను.

మహోజ్వలమై, కాంతి భాసితమైనది కాకతీయుల పరిపాలనము. వారు ఓరుగల్లునుండి మహా రాజ్యమును సాగించిరి. కాని అల్లాఉద్దీన్ ఖిల్జీ సేనలచే ఈ రాజ్యము పతనమయ్యెను. రాజస్థానమందలి రాజులును, చివరకు ఉదయపుర రాజ్యమును మొగలుల వశమయ్యెను. రాజపుత్రులు శౌర్యమందారితేరినవారే, పౌరుషమందు ప్రఖ్యాతులే. కాని వారి పతనమునకు కారణము, వారి విభిన్నత్వమే. ఈ అనైకమత్యమే వారిని మహామారివలె దహించివైచినది. వీరిలో ఒక్కరొక్కరినే మొగలులు ఓడించి వారి రాజ్యములపై సర్వాధికారము సాగించిరి. 1707 లో ఔరంగజేబు మరణాంతరము మొగలులు పాలనా శక్తి తగ్గి, మహారాష్ట్రుల బలము హెచ్చెను. మొగలుల సామ్రాజ్యము భిన్నమై ముక్కలుముక్కలయ్యెను. దీనికి కారణములు 1739 లో నాదర్‌షా దండయాత్ర, కర్నాల్‌యందు జరిగిన ఘోర విపత్తు. నాదర్‌షా దాడిసల్పి మనదేశీయ వజ్రరాజమగు కోహినూరును, నెమలి సింహాసనమునుకూడా తన స్వదేశమైన పర్షియాకు తీసికొనిపోయెను. మొగలుల తరువాత మహారాష్ట్రులు ఉన్నతస్థితికివచ్చి సామ్రాజ్య మేలవలసినవారేగాని, 1761 లో జరిగిన మూడవ పానిపట్టు యుద్ధమున ఘోర పరాజయమును పొందిరి. ఆఫ్ఘనిస్థాన్ దేశపు అహమ్మద్‌షా దురాని వీరిని ఓడించెను. ఈ ఓటమికి కారణము మహారాష్ట్రులలో ఐక్యతాభావము మృగ్యమగుటయే. 18 వ శతాబ్ద చివరి కాలమున, మైసూరు ప్రాంతమున హైదరలీశక్తి పెరుగుచుండెను. అతని తరువాత టిప్పుసుల్తాన్ రాజ్యమునకువచ్చెను. ఆంగ్ల చరిత్రకారుల పక్షపాత రచనలటుంచి, పరిశీలించిన టిప్పుసుల్తాన్ మంచి పాలకుడు. కుట్ర ప్రయోగముచే తన ముఖ్య పట్టణమైన శ్రీరంగ పట్టణమును గోల్పోయెను. ఇది 1799 లో జరిగిన నాల్మడి కర్ణాటక యుద్ధ పర్యవసానము. నావికా బలము రాజ్యమేలుట కుపకరించునని ముందాలోచన చేసిన బుద్ధిశాలి. అతడు "పరదేశీయ సేనల (ఆంగ్ల, ఫ్రెంచి తదితర) భూమిపై ఎదుర్కొని రూపు మాపగలను; కాని సముద్రమునెట్లు ఎండింపగలను?" అని భావించెను. ప్లాసీ, మైసూరు, సిక్కుల యుద్ధపరంపరలో జయమొంది, 1857లో

జరిగిన విఫల విప్లవమువలన, కుంఫిణీవారు వ్యాపారమునకై మనదేశము చొచ్చినను, రాజ్యము నాక్రమించి, బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యమును మనదేశమున స్థాపించుకొనగల్గిరి. 1857 న జరిగిన విప్లవ యుద్ధమున రాణీ ఝాన్సీ లక్ష్మీబాయి వీరవనితగా యుద్ధము చేసెను. గ్వాలియర్‌రాజు ఆమెకు సహాయముచేయ నిరాకరించి ఆమెకు నిలువనీడ నిచ్చుటకును సమ్మతించకపోయెను. ఆమె పోరుసల్పి యుద్ధక్షేత్రముననే అసువులు గోల్పోయెను. ఆ యుద్ధము గ్వాలియరు పాలించు సింధియా వంశీయుల కోటద్వారము ముందటనే జరిగెను

ఇచ్చట ఒక విషయమును గమనించుకొనవలెను. భారతీయ రాజులందరు శతాబ్దములనుండి మితికి మించిన అక్షౌహిణీల సైన్యము కలవారే. ప్రతి పెద్దఎత్తున జరిగిన సమరమునను ఐక్యతా గుణమభావ మైనందున ఓటమినే స్వీకరించిరి. యుద్ధయుక్తియు లోపించి యుండెను. అన్నిటి కంటెనుమించిన విషయమేమన స్వదేశీయుల కుట్రలకే ఆహుతులైరి. సంప్రదాయ యుద్ధనీతులనే పాటించిరి, కాని మిక్కుటముగామారిన వాతావరణమునకు తగిన యుద్ధ యుక్తుల నలవరచుకొనలేకపోయిరి. అందువలన పరదేశపు దాడులకు ఫలవంతముగా నెదుర్కొనలేకపోయిరి. వ్యక్తిగతముగ రాజులు యుద్ధవీరులుగనే, శక్తి శౌర్యములతో పోరాడిరి. కాని వారి సేనలందు ఐక్యత లోపించెను. వారి యుద్ధ శిక్షణయు, పాతపడిన మార్గములనే సాగెను.

1857 తరువాత బ్రిటిష్‌వారు, వారి సామ్రాజ్యమును, మనదేశమున కుదుటపరచుకొనిరి. రష్యా నుండి యుద్ధపు దాడులు వచ్చునేమోయని భారత దేశ ఆర్థిక వ్యయముతో పెద్దసేనలను వాయవ్య పరిసరములందు భారత సరిహద్దుల కాపాడుటకై ఉంచిరి. భారతీయ సైనికులకు మంచి తరిఫీదునిచ్చి వారిని రక్షణ యంత్రముగా బ్రిటిష్‌వారు ప్రయోగించిరి. మన సేనలచే బ్రిటిష్‌వారికిని వారి హితుల కొరకు యుద్ధములు చేయించిరి. ఇందు ముఖ్యముగా నాజీ సేనాపతి యైన రొమ్మెల్ (Rommel) సేనలను మధ్యధరా సముద్ర దక్షిణ తీరమున భారత సేనలు ఎదుర్కొనినవి. రెండవ ప్రపంచ యుద్ధమున జరిగిన విషయమిది. జరిగిన రెండు ప్రపంచ యుద్ధములలో బ్రిటిష్‌వారు భారత సేనలనే వారి స్వార్థమునకు ఉపయోగించుకొనిరి. పేరునకు భారతీయ సేనయని ఉన్నను, అందు ముఖ్య అధిపతులుగా భారతీయులెన్నడును లేరు. కాని రెండవ ప్రపంచ యుద్ధము ఈ పరిస్థితులను మార్చినది. బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యబలము క్షీణించినది. రష్యా, చైనా దేశములందలి విప్లవములు ప్రపంచ స్థితినే మార్చివైచినవి. ముఖ్యముగ ఆసియా ఖండమందు. ఈ రెండవ ప్రపంచ యుద్ధమున ప్రాముఖ్యము వహించినది విమానములతో ఆకాశ వీధులలో సమరము నల్పుట. జర్మనీయుల 'లఫ్ట్‌వాఫ్' (Luft waffe), విమానముల వీర విహారము, ఆధునిక సమరములందెట్లు పాల్గొని ప్రాముఖ్యము చెందినది లోక విదితము.

ఆసియా ఖండమునందంతటను రెండవ ప్రపంచ యుద్ధానంతరము పరిస్థితులుమారి నవీనశక్తు లుద్భవించుటయేగాక బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యము శకలములైనది. భారత దేశముతో స్నేహమునే చూపిన చైనాదేశమిప్పుడు హిత శత్రువగుట మనకు కంటక ప్రాయమైనది. ఆసియాలో ప్రస్తుత కాలమున జపాను తన యుద్ధశక్తిని కోల్పోయినది. భారత దేశ భాగమగు కాశ్మీరప్రాంత (అక్సా-చిన్) లడక్ పరిసర ప్రాంతమును, ఈశాన్య సరిహద్దులందుగల నేఫా (NEFA) ప్రాంతమును చైనా దురాక్రమణ చేసినది. 1962 లో చైనా అకారణముగ అన్యాయముగా మనపై సలిపిన దాడివలన, ఆదేశము ఒక గొప్ప శక్తివంతమైన దేశముగా తయారైనదని తేలినది. ఇంతేగాక యుగముల పర్యంతము హిమాలయములు మన దేశరక్షణకుపెట్టిన గోడలని ఎంచి

నవి ఈనాడు స్థిరమతులై దాడిచేయు వైరులకు దారులిచ్చుచున్నట్లున్నవి.

ఇంక రాబోవు యుద్ధములు సమగ్రముగ ప్రపంచ వ్యాప్తముగ జరుగును. కేవలము యుద్ధ క్షేత్రములందే సమరసేనలు పాల్గొనవు. ప్రతి జాతి (Nation) యొక్క పరిశ్రమల, భోజన పదార్థముల ఉత్పత్తిపై అది విస్తరించును. నైతిక ధర్మయుత యుద్ధమనునది రెండవ ప్రపంచ యుద్ధముతో అంత రించినది. ఏజాతిగాని, క్లిష్టమగు విగ్రహ పరిస్థితులలో, మరొకజాతి సాయమును గోరుటకు వీలుండదు. భారత దేశము తన స్వశక్తి, శౌర్య, యుక్తులమీదనే ఆధారపడి జాతిను రక్షించుకొనవలయును. క్షేత్రబలము, నావికశక్తి, వైమానిక సంపత్తిని పెంపొంద చేసికొనవలయును. ఉత్తమ తమమైన సైనిక క్రమశిక్షణ సుసంపన్నమైన యాంత్రిక సంపత్తి, సేనాపతిత్వ ప్రావీణ్యము చాలా ముఖ్యమైన అంశములు. ప్రావీణ్యముగల నేతృత్వము సన్నగిల్లిన ఎంతటి భూరి, సైనిక నావిక, వైమానిక సంపదయున్నను అవి పతన మగును. మార్క్ట్వైన్ (Mark Twain) చెప్పిన సదుక్తి చింతితవ్యము. ''ఒక్కలేడి నేతృత్వమున మెలగు లేడులగుంపే మేలైనది''.

అణ్వస్త్రశక్తి నూతనమగు స్థాయినేర్పరచినది. మేటి దేశములవద్ద ఈఅణ్వస్త్రజాలము కుప్పలుగా నున్నని. వారివద్ద కూడియున్న అస్త్రముల ఒక్కమారు ప్రేల్చిన, ఈభూమియే లుప్తమైపోవును. అందువలన శాంతిప్రయత్నములు అణ్వస్త్ర ఉత్పత్తినిమాన్పు యత్నములు, నెమ్మదిగా జరుగుచున్నవి. మరొక నూతనాంశమేమనగా, అరబ్బు దేశకూటమి పెట్రోలును దిగ్బంధ మొనర్చుట. వారివద్దనేఉన్న పెట్రోలుధరను మితిమీరునట్లు హెచ్చించుట. దీనిచే పరిశ్రమాభివృద్ధిని గొంతు పిసికినట్లగుచున్నది. ఇంతేగాక ఇండియన్ మహా సముద్ర మింతవరకు శాంతియుత క్షేత్రముగా నుండినది. ప్రపంచమందు మేటిశక్తిగల జాతులు ఈభారత దక్షిణ సముద్రమందు సైనిక నౌకాదళ స్కంధముల నిర్మింప యత్నించుచున్నారు. 18, 19 శతాబ్దులలో జరిగిన ''గన్‌బోట్'' యుద్ధ యుక్తులు మరల పునరుజ్జీవించగలవు. ఒకప్పుడు నానారాజ్య సమితివారియు, ఈనాడు ఐక్యరాజ్య సమితివారియు, బలహీన ప్రయత్నములెన్ని జరిగినను, పెక్కు దేశములవారు అత్యంత ఆధునికములైన అణ్వస్త్రములను భద్రపరచుకొన్నారు.

భారతదేశము సంప్రదాయకముగ ఒరులపై దండెత్తునది కాదు. ఇచ్చట బుద్ధ భగవానుడు, అశోక చక్రవర్తి, మహాత్మగాంధీవంటివారు వెలసిరి. వారందరు అహింసనే బోధించిరి మనదేశమెప్పుడును రాజ్యవిస్తరణజోలికి పోదు. ఇంతియేగాక, విదేశీయులపై దండెత్తదు. కాని చుట్టుపట్లనున్న వారు ఈర్షామతులై కయ్యమునకు కాలుచాచుచున్నారు. ఈ హానిని ఎదుర్కొనవలసియున్నది. 1947, 1965, 1971 లో జరిగిన యుద్ధము లిట్టివే. జయము మనదైనను చేసినయుద్ధము లల్పములైనవే 1962 లో జరిగిన చైనా యుద్ధము మన బలహీనతను వ్యక్తమొనర్చినది. అందలి పాఠములను నేర్చికొని 1965, 1971 లో జరిగిన యుద్ధములలో మనము జయలక్ష్మిని చేకొంటిమి. మనలో ప్రాదేశిక, అంతర్‌రాష్ట్ర కలహములెన్ని యున్నను, మనమందరము ఒకేజాతికి చెందిన వారము. ఐక్యముతో బలమును చేకూర్చుకొని మనపై జరుపనున్న దాడుల నెదుర్కొనవలయును. నెపోలియన్ చెప్పినట్లు ''భగవంతునిపై భారముంచి యుద్ధసామాగ్రినంతయు తయారుగా ఉంచవలయును''. మనపై అకారణముగ వ్యాజములు కల్పించుకొని దాడులు సల్పువారియెడ అహింసను, అక్రూరత్వము చూపుట నిష్ప్రయోజనము. భూమిపైన, సముద్రమున, ఆకాశమున యుద్ధయంత్రముల జాగ్రత చేసియుంచవలయును. మన స్వశక్తితో

సంపాదించిన స్వరాజ్యమును సుస్థిరము చేసికొని, ప్రపంచ జాతులలో తలఎత్తి మనగల శక్తితో నుండవలెను. కేవలము భూమిపై సాము ఈనాడు నిష్ప్రయోజనము. క్షేత్ర, నౌకా, వైమానిక శక్తులను ఆర్జించి, వాటిని యుద్ధయుక్తులతో జోడించి క్రమశిక్షణను పెంపొంద చేయవలెను. మనదేశ ఆదాయములో చాలా పెద్ద భాగము నిందులకై వినియోగించవలెను. 'గొరిల్లా' యుద్ధమునుండి అణ్వస్త్ర ప్రయోగమువరకు సుశిక్షితులమై యుండవలెను. మన గౌరవమును, మన స్వశక్తిని, మనజాతి నిజాయితిని కాపాడు కర్తవ్యముగూర్చి భావి యువకులకు బోధించి, దేశరక్షణ దీక్షను వారిలో పెంపొంద చేయవలెను. 'జయము మనదే' అను ఆత్మాభిమానము ఆత్మ విశ్వాసము ప్రతి ఒక్కరిలో వృద్ధి కావలెను

''బలస్థానమునుండియే మాటాడుము'' అనునది ప్రస్తుతమును, భవిష్యత్తునందును మనలక్ష్యముగా నుండవలయును.

మూలము : ఓ. పుల్లారెడ్డి.
తెనుగు : నే. శ్రీ. కృ.

15. భారతదేశము: విదేశాంగ (సంధి విగ్రహ) విధాన పథకములు

భూత - భవిష్యత్తులు

భారత రాజ్యాంగ విధాన శాసన మందలి 51 వ ఆర్టికలు (ప్రకరణము) యొక్క సారాంశము.

భారతదేశము విదేశములతో సంధి విగ్రహ కార్యకలాపము లెట్లు జరుపవలెనను పథకమున ముఖ్యవిషయము లేవనగా; అంర్జాతీయముగా శాంతి భద్రతల స్థాపించుట, ఆ లక్ష్యముల కార్యాచరణమున సాధించుటకు సర్వయత్నములు జరుపుట; అన్యోన్యముగ దేశములతో స్నేహమునే పెంపొంద చేసికొనుట; అంర్జాతీయ న్యాయములను, ధర్మములను పాటించుట; ధర్మన్యాయ బద్ధముగ ఏర్పడిన ప్రభుత్వములు గల దేశముల మధ్య వ్యవస్థీకరింపబడిన ఒడంబడికలను గౌరవించుట; దేశముల మధ్య ఏర్పడిన వివాదములను మధ్యవర్తుల ద్వారా, రాజీగా పరిష్కరించుకొనుట.

ఈ పై సూత్రముల తత్త్వమును ఆధారముగా చేసికొని భారత విదేశాంగ విధానము (సంధి విగ్రహ కార్యకలాపము) నిర్ణయింపబడినది. స్థూలదృష్ట్యా గమనింప దగినవి: భారత జాతీయతకు ఎట్టి భంగమును కలుగకుండుట, అన్ని దేశ ప్రభుత్వములతో ప్రజలతో స్నేహభావమునే పెంపొంద చేసికొనుట; ఇందు ముఖ్యమైనది. సన్నిహితమైన సమీపదేశములతో సఖ్యాభివృద్ధినే కోరుట; ఈ సంధియత ఏర్పాటు లన్నియు, న్యాయ, ధర్మబద్ధములై పరస్పర సమానత్త్వమును, అనుసరించి, ఉభయులకు హితమైన విషయముల నిర్ణయించుట.

భారతదేశము విదేశములతో దౌత్యసంబంధములును పైన వివరించిన శాంతి తత్త్వము పైననే ఆధారపడి యున్నవి.

పండిత జహ్వార్‌లాల్ నెహ్రూ యొక్క రూపకల్పనయే పైన వివరించిన భారతదేశ విదేశాంగ

పథకము. ఈ విషయమున వారి భావము లన్నియు, భారతదేశ సంప్రదాయికమైన సంస్కారము, రాజ్యాంగ తత్త్వముపైనను, భారత జాతి పురోగామిత్త్వము పైనను, ఆధారపడి యుండెను. ఇంతియేగాక భారతీయ విశిష్ట తత్త్వమేమనగా: దేశవిధానము, మార్గానుసరణము, సత్యాగ్రహ అహింసల ఆదర్శములపై పునాదులు వేసికొని యున్నది. ఇంకను భారతీయుల జీవిత మెప్పుడును నైతిక శాంతి భావములతో పెనవేసికొనబడి యున్నది. భారతీయ విదేశాంగ పథకము అయిదు అంశములతో కూడి యున్నది.

I. వలసరాజ్య తత్త్వ నిర్మూలనము :

పండిత జవ్హారలాల్ నెహ్రూ భారత స్వాతంత్ర్యమునకై పోరాటము సల్పుట, తదితర వలస రాజ్యములకును పరదేశపాలన నుండి విముక్తిని కోరుటయే. వలసరాజ్యమన్న పరదేశములచే పరిపాలింపబడుట, అనగా ఆ గడ్డపై పుట్టిన జాతిని బానిసలుగా చూచి, వారికి స్వేచ్ఛ యనునది లేకుండ చేయుట, దీని వలన మానవ గౌరవమును క్రిందుపఱచి, జాతి వైషమ్యములను పెంపొందచేయుట, ఇట్టి పరిస్థితులను సంపూర్ణముగ మార్చుట ప్రపంచ శాంతి భద్రతలకు పూర్తిగ దోహద మిచ్చినట్లగును. బ్రిటిష్ కామన్‌వెల్తు సమావేశములలో పండిత నెహ్రూ ఈ వలసరాజ్య తత్త్వ పెనుభూతమును, రూపుమాపవలెనని ఘంటాపథముగ చెప్పెను. దక్షిణ ఆఫ్రికాలో జరుగుచున్న పరిస్థితులకు, ఆయా దేశస్థుల స్వేచ్ఛా సమరములకు భారతదేశము ఎంతేని సాయము చేసెను. అల్ప సంఖ్యాకులైన తెల్లవారు ప్రభుత్వముల చేపట్టికొని, దేశీయులగు నల్లవారిని హింసాత్మకమైన, హీనమైన చర్యలుచేసి, కష్టపెట్టుచుండిరి. ఆఫ్రికా ఖండమునందు బుడతకీసుల దుండగములు, మొజాంబిక్, అంగోలా, గినీ, బిస్సేలో వృద్ధియగుట, తెల్లవారి పతనమునకే హేతువు లయ్యెను.

రెండవ అంశ మేమనగా :

భారతదేశము అలీన విధానమునే వరించి, స్థిరముగ నుండుట. దీనికి భిన్నమైన మార్గ మేమనగా, ప్రపంచమున రెండు భూరి రాజ్యములు, ఒకరికొకరు హిత శత్రువులుగానుండి, తమ రాజకీయ వ్యవహారములను, ముసుగులో గుద్దులాటవలె రాజ్య తంత్రములను సాగించుచున్నారు. అమెరికా తన ప్రజాహిత రాజ్యప్రభుత్వమును, స్థిరపరచుటకై, తదితర దేశములతో సఖ్యమును, పెంపొందచేసి, సైన్యశక్తిని పెంపొందచేసికొని, వీలైనంత వరకు కమ్యూనిష్టు ప్రభుత్వమును, దాని తత్త్వమును నిరసించి, కొన్ని రాజ్యములను జట్టుగా ఏర్పఱచుకొని యున్నది. అట్లే రష్యా కూడ మరొక జట్టును వ్యవస్థీకరించినది.

భారతీయ, శాంతియుత పథకముల కొనసాగించుటకు పైరెండు జట్టులతో జోక్యము లేకయుండుటయే. ఇట్టి తటస్థ మార్గమునే నెహ్రూ మనజాతీయ విదేశాంగ పథకముగా నిర్ణయించెను. ఆసియా ఖండమున భారతదేశ అలీన విధాన కలాపము, దేశపురోభివృద్ధికి ఒప్పియున్నది. ఇంతియగాక భారతదేశ మెల్లప్పుడును అజాతశత్రు స్థానమున నున్నది.

తటస్థ మార్గమును స్వీకరించినందున ప్రపంచమందేర్పడిన యేజట్టునుచేరక, వానిమధ్యగల దేశములతో శాంతినేకోరి, శాంతి స్థాపనను సాధించుటకు భారతదేశమునకు వీలైనది. దీనివలన భారతదేశమును ఏకాకిగా విసరివైచినట్లుండుట కాదు. ఇతరులతో సంబంధముల త్యజించుటయు కాదు. కాని ప్రతికార్య సాధనయందును, శాంతినే వర్ధిల్ల చేయుట ముఖ్య ఆశయము. ఇతర జట్టులతోటి ఎలాటి రాజకీయ జోక్యమును పెట్టుకొనక, తటస్థముగనుండి, స్వేచ్ఛతో అంతర్జాతీయ సమస్యలపై ధర్మనిర్ణయమును, ధైర్యముతో చేయుటకు వీలైనది. అంతర్జాతీయ ఆశయములకు దోహదమును

కల్పింప కల్గినది. స్వదేశము అనుసరించవలసిన మార్గములను తటస్థ స్థితిలోనుండి అన్వేషించుట శ్రేయస్కరమైన పద్ధతి. లేనియెడల భూరి రాజ్యముల జట్టువారు, ఇంకొక దేశమునకు వత్తాసిగా తీర్మానించుట గౌణమైన మార్గము. 1955 లో 'బాన్‌డంగ్' లో సమావేశమైన ఆఫ్రికా – ఆసియా ప్రభుత్వములు తీర్మానించినవి. ఈ తత్వములనే, నూతనముగ వలసరాజ్య తంతువులనుండి విడివడి, స్వపరిపాలనలు సాగించుచున్న దేశములన్నియు ఈ తటస్థ లేక, సంలగ్నదూరమైన స్థితినేకోరి లాభములను ఎక్కువగపొంది, తమజాతి శ్రేయస్సునకు తోడ్పడునని నమ్మి, అలీన రాజ్యతంత్ర సూత్రమునే అవలంభించినవి. ఇట్లు చేయుటయే వారికి గౌరవము, స్వేచ్ఛ, జాతీయ ప్రాముఖ్యత ఏర్పడినవి భారతదేశమును అలీన రాజ్యాంగ తత్వసూత్రమునే గ్రహించి (1) 1952 లో కొరియాలో, (2) 1954 లో ఇండో చైనాలో, పశ్చిమ ఆసియాలో (3) 1956 లో జరిగిన సూయజ్‌కాలువ తగాదాలలో, ఇట్టి పద్ధతి గౌరవప్రదమైనదని ప్రపంచమునకు తెలియపటచెను.

మూడవ అంశము :

(ఉభయ కుశలోపరితత్త్వము)

దేశములు వేరువేరు మత సంస్కారిక, రాజ్యాంగ తత్త్వములుగల్గిన ప్రభుత్త్వములున్నను, ఆధునిక అంతర్జాతీయ స్థాయిలో, శాంతి భద్రతల కొఱకు అన్యోన్యముగ సఖ్యమును బూనియుండుట ముఖ్యమైన అంశముగా పరిగణింపబడినది. భారతదేశమున చరిత్రకు పూర్వకాలమునుండియు వేద ఉపనిషత్తుల సారభూతమైన అహింస, శాంతిగుణములు, సంప్రదాయముగ ప్రజల మనస్సులలో, ప్రభుత్వముల పాలనలలో, వర్ధిల్లుచున్నవి. తను జీవించి, ఇతరులును జీవించుటకు యోగ్యమగు ఉపాధులు, దోహదములు కల్పించుట ఉత్తమ మార్గమని, భారతదేశమెన్నడో స్వీకరించినది. ఈపద్ధతి, నేటి అణ్వాస్త్రయుగమున ఎంతయో వాంఛింప తగినది. అణ్వాస్త్ర ప్రయోగము సృష్టినంతయు లుప్తమొనరింపగల శక్తిమంతమైనది. నాగరకతయే రూపుమాసిపోవును. ఆధునిక కాలమున ఇట్టి జగత్విపత్తు ఘోరముగ తొంగిచూచుచున్న సమయమున దేశీయ ప్రభుత్వములు, "సర్వేజనాః" శాంతినే వాంఛించుట అను ఉత్తమ మార్గమును పాటించుట అవసరమై యున్నది. మానవజాతి బతికి బాగుపడవలెనన్న శాంతి మార్గమే ముఖ్యమైనది.

బుద్ధుని, అశోకుని నాటనుండి మహాత్ముని కాలమునఱకు భారతదేశము శాంతి, అహింస ధర్మ ప్రవర్తన అను పవిత్రమైన గుణములపై పెరిగినది. మహాత్ముడు స్వరాజ్య లక్ష్యమును చేరుటకు అన్వేషించిన మూలకందమగు మార్గము అహింసాయుతమైన సత్యాగ్రహము, సత్యాన్వేషణము. మహాత్ముని పాదచిహ్నములలోనే అనుసరించిన నెహ్రూకూడ ఈ తత్త్వబలమును సంపూర్ణముగ అన్వయముచేసికొని ఈ సిద్ధాంతముల స్వీకరించెను. లేనియెడల ప్రపంచ చరిత్ర అందించిన పాఠములేవన, మానవ హింస, దేశములమధ్య బద్ధానువైరము, దినదిన ప్రవృద్ధమానమగు అంతర్జాతీయ సమస్యలు.

పంచశీలములు :

1954 లో త్రివిష్టపము, అనగా (టిబెత్తు) రాజ్యస్థితినిగూర్చి భారత చైనాదేశములమధ్య ఏర్పడిన ఒడంబడికలో పంచశీలములు నిబిడీకృతములై యున్నవి. దేశములమధ్య శాంతిని స్థాపించి, వానిని వర్ధిల్లునట్లు చేయుటయేగాక 'ఉభయ కుశలోపరితత్వము'ను పూనికగా అవలంభించి అమలు జరుపుట ముఖ్యసూత్రము. పంచశీలముల స్వరూపమేమన :

1. ఉభయదేశములమధ్య దేశీయ సరిహద్దులను, ఆయా ప్రభుత్వ రాజత్వమును, (అనగా

సార్వభౌమత్వమును) స్వీకరించి ఉభయులు అన్యోన్యముగ గౌరవముల కాపాడుకొనుట ;

2. ఒకరిదేశముపై మరొకరు ఏమాత్రమైన ఆక్రమణ చేయకుండుట ;
3. ఒకరు మరొకరి దేశీయ విషయములలో ఏలాటి జోక్యమును కలిగించుకొనకుండుట ;
4. ఉభయ సమానత్వమును స్వీకరించి అన్యోన్యముగ, సఖ్యముగ సహాయమును కోరుట;
5. శాంతిప్రదమైన సహజీవనమును, అనగా 'ఉభయ కుశలోపరి' తత్వమును అవలంభించుట ;

ప్రతిదేశమును. వారి పురోభివృద్ధిని ఆ దేశ ప్రభుత్వమే, ఇతరులవలన ఏలాటి జోక్యములేక, నిర్ణయించుకొనుటనుగూర్చి; భారత–చీనాదేశములు ఒక ఒడంబడికను పై పంచశీలములనాధారము చేసికొని ఒప్పుకొన్నవి. తరువాత ఈ పంచశీల ప్రణాళిక బాన్‌డంగ్ సమావేశములో స్పష్టీకరింపబడినది. తదుపరి ఈ పంచశీలములు విస్తరింపబడి ఇమ్మడిగా (అనగా పదిగా) పెంచబడినవి. దాదాపు ఒకి సంవత్సరములోపుగ 30 దేశములు ఈ ప్రణాళిక నిబంధనలను స్వీకరించినవి. ప్రపంచమున శాంతి స్థాపింపబడుటకు ముఖ్యమైన సూత్రమేమనగా 'ఉభయ కుశలోపరి' తత్త్వము. కాని దీని అంగీకారమునకు పెద్ద ఆటంకమేమనగా అణ్వాస్త్ర ప్రయోగము కాని ఈ అణ్వాస్త్ర ప్రయోగభీతి పెద్దదేశములకును, వారివారి జట్టులందుండు రాజ్యములను ఆవరించినందున, ప్రపంచమున కొంత శాంతి అస్థిరముగ నెలకొల్పబడి యున్నది.

పశ్చిమ బెర్లిన్, కొరియా, వియత్‌నామ్, అరబ్బు – యూదులమధ్య కొంత రాజీలు కుదిరినందున, ప్రపంచమున నివసించుటకు కొంత ప్రశాంతి ఏర్పడినది. కాని పెద్దదేశములమధ్య ముసుగులో గుద్దులాటలు, ప్రచ్ఛన్న సమర వాతావరణమేర్పడియున్నను, కొంత బాహ్యమగు శాంతి; చైనా – అమెరికాలమధ్య, రష్యా అమెరికాలమధ్య సమంజసమేర్పడి యున్నది. ఇందువలన బలహీనమగు కొన్ని చిన్నదేశములు, అన్యదేశ పీడనము లేక, తమ స్వశక్తిపై ఆధారపడి శాంతి భద్రతలను చేకూర్చుకొనుచున్నవి. ఈ నవ్యశాంతికి కారణము అంతర్జాతీయముగా పంచశీల తత్త్వమును, అవగాహనముచేసికొని యుండుటయే. 'ఉభయ కుశలోపరి' తత్వము అందరిని కొంతవఱకు ఆవరించి యున్నది. ఈ స్థితి ప్రపంచమున విస్తరించుటకు, భారతదేశము కొంత శ్రమించినది. మంచి యత్నములను చేసినది. పరిసర సమీప రాజ్యములగు నేపాల్, భూతాన్, బంగాళాదేశ్, బర్మా, పాకిస్థానులతో స్నేహబంధమును వృద్ధిచేసికొనుటకును, సాఫల్యముతో సాధించినది. భారతదేశమున చారిత్రకముగ ఈ సఖ్యభావము పారంపర్యముగ వచ్చుచున్నది. కొన్నిదేశముల చిన్న, పెద్దయను తారతమ్యమును, గమనింపకయే వారితో సంధిని స్థిరముచేసికొను మార్గమునే భారతదేశము అన్వేషించుచున్నది. మచ్చునకు '1971 లో పాకిస్తాన్ తో జరిగిన యుద్ధానంతరము, 1972 లో జరిపిన సిమ్లా సంధి, ఇట్టి శాంతిమార్గము నన్వేషించుటయే. ఇట్లే బంగ్లాదేశముతో సరిహద్దుల నిర్ణయము, శ్రీలంక రాజ్యముతో వలసపోయిన భారతీయుల సమస్యలను, కచ్ఛదీవు ద్వీపముల గూర్చిన అంశము, ఇండోనీషియాతో సముద్రజలహద్దుల నిర్ణయము, వీటన్నిటితో సంప్రదింపులుజరిపి 'ఉభయ' సమావేశములందు దౌత్యవ్యవహారముల ప్రశాంతముగ జరపి, ఒడంబడికలను, ఉభయులకు లాభదాయకమగు నిర్ణయములు దృఢపరుపబడినవి. ఎన్ని లోపములున్నను భారతదేశము, మనస్ఫూర్తిగను, స్నేహ, శాంతుల స్థిరపరచు యత్నములనే జరిపి ప్రక్కవారితో కుశలమగు స్థితులను ఏర్పరచుకొన్నది.

నాల్గవ అంశము :

రాజ్యాంగ తత్త్వమెట్టిదైనను (ప్రజాస్వామిక, లేక కమ్యూనిష్టు) ఆ అంశమును గమనింపకయే, దేశములు, అన్యోన్యముగా ఆర్థిక, సంస్కారిక సాంకేతిక సహాయములను పెంచుకొనుట ఆర్థికముగా ఉభయకుశలోపరి తత్త్వము రాజకీయ సంబంధమునుబట్టియే యుండును. దేశములమధ్య శాంతియుత వాతావరణము ప్రబలి విస్తారమై, ప్రజల సాంఘిక స్థితులు ప్రగతిమార్గమున పురోగమింపగలవు.

భారతదేశము ముఖ్యముగ వ్యవసాయముపై ఆధారపడి యున్నది. ఇట్టివే ఇతర ఆసియా దేశములు. వీటన్నిటి అక్కర ఏమనగా, సాంకేతిక, పారిశ్రామిక అభివృద్ధి. ఇవి వెనుకబడియున్నవి. నెహూర్రి తన ప్రభుత్వపాలనా కాలమున భారతదేశ ఆర్థికాభివృద్ధి, పైన తెలిపిన స్నేహశాంతి తత్త్వములపై ఆధారపడినదని తెలిసికొని, స్వదేశమును ప్రగతిమార్గమున ఏకధాటిగా నడపించెను.

బాన్‌డంగ్ సమావేశమున, దేశములు, అందు ముఖ్యముగ ఆఫ్రికా - ఆసియా ఖండములందు గలవి, ఉభయదేశముల అన్యోన్య, ఆర్థిక, సంస్కారిక స్నేహబంధము లేరీతిగ పెంపొందచేసికొనవలెనో, లక్ష్యములు సూచింపబడెను. పై నిర్ణయమును లక్ష్యముగా నుంచుకొని భారతదేశము వ్యాపార, వ్యయ, ఆర్థిక, సాంకేతిక విజ్ఞాన, సంస్కారిక, విషయములలో, అన్యోన్య సహకారము పొందుటకై, యుగోస్లావియా, ఈజిప్టు, ఇరాఖ్, ఇరాన్, దేశములతో సఖ్య బంధముల నేర్పఱచుకొని, ఒడంబడికల ఏర్పాటుచేసికొన్నది. అన్యోన్యముగ నూతన అంశములను, మార్గములను నిర్ణయించుకొనినది. కొన్ని దేశములతో (జాయింటు) పరస్పర సంఘములద్వారా ఆర్థిక పురోభివృద్ధిలో ప్రగతి ననుసరించినది. నూతన స్నేహబంధముల నేర్పఱచుకొనినది. విదేశాంగ ఆర్థికాభివృద్ధిని ముమ్మరముగ వృద్ధిపరచుకొనినది. అంతర్జాతీయ వ్యాపారమును, ఎగుమతుల, దిగుమతుల, బహుముఖములుగ, వృద్ధిపఱచుకొనినది. భారతీయ నిపుణులను, వైజ్ఞానిక విద్యావేత్తల, పరదేశ సహాయార్థము పంపి, ఆ దేశముల పురోభివృద్ధికి తోడ్పడినది. ఆయాదేశములనుండి విద్యార్థుల రప్పించుకొని వారికి సాంకేతిక విద్యావిజ్ఞానమును లభింపచేసినది.

సామ్యవాద తత్త్వమునే అనుసరించు ప్రాక్ ఐరోపాదేశములతో వారిపై నేతృత్వమును చలామణి చేసికొనుచున్న రష్యాతో, మనదేశము వ్యాపార, ఆర్థిక, సంస్కారిక విషయములందు అన్యోన్య సంబంధములను బాగుగ దృఢపరచుకొన్నది. ఎట్టి సంబంధమును లేకుండిన స్థితినుండి, భారతదేశము, తన విదేశీయ వాణిజ్యమున నాల్గవ వంతు పైదేశములతో ఏర్పాటులను చేకొనియున్నది. వారి విదేశ రాజ్యాంగ సూత్రములతో ఏకీభావమును వ్యక్తముచేసికొన్నది. వీరందరును వలస రాజ్యాధిక్షేపమున ఏకగ్రీవత పొందియున్నారు. ఇంతేగాక జాతిద్వేషమును ధిక్కరించినారు. అసమానత్వమును నిర్మూలింపదలచినారు. ఇంతియేగాక సమర స్థితిని లేకుండచేయుటకూడా వీరి ఉద్దేశ్యము. ఇట్టి విషయములలో ఇంకను విదేశ రాజ్యాంగ పథకములలో రష్యా, భారతదేశ పద్ధతికి ఎంతేని దోహదమిచ్చుచున్నది. కాశ్మీరు సమస్యయందు, బంగళా దేశ విషయమునుగూర్చి ఏర్పడిన పాకిస్తాన్‌తో వచ్చిన వివాదములలో రష్యా, భారతదేశ విదేశాంగ రాజకీయములందు సంపూర్ణముగ చేదోడువాదోడుగా యున్నది. భారత - రష్యాదేశములమధ్య అన్యోన్య స్నేహభావములు 1971 లో ఏర్పడిన సంధి ఒడంబడికలచే దృఢమైనవి, సఖ్యము, అన్యోన్య సహాయము, చేకూరినవి.

అయిదవ అంశము :

ఐక్యరాజ్య సమితి భావములతో, వారి కార్య కలాపములతో, ఏకీభవించి, చిన్న, పెద్దఅను తారతమ్యములేక, సభ్యులుగాయున్న అన్ని దేశ ములతో స్నేహము పెంపొందచేసికొని, పురోగ మించుట. ఈమార్గము మన పంచశీల తత్త్వముపై ఆధారపడియున్నది. ఈ తత్త్వము ఐక్యరాజ్య సూత్రములకు భిన్నమైనది కాదు.

ఈ అణ్వస్త్రయుగములో ఐక్యరాజ్య సమితి ఒక్కటే, మానవత్వమును పెంపొందచేయు ఏకైక అఖిల ప్రపంచ భూరి సంస్థయని భారతదేశము నమ్మియున్నది. ఈ అంతర్జాతీయ సంస్థవలననే ప్రపంచమున సభ్యత్వముగల ప్రతిదేశమునకు శాంతి భద్రతలు చేకూరునను నమ్మకమున్నది. జాతి బేధములకు, వలసరాజ్యములకు, ఐక్యరాజ్య సమితి, భిన్నముగ ప్రవర్తించి తీర్మానములు చేసి నప్పుడు, శాంతిని స్థాపించుటకు, చేసిన యత్నము లకు భారతదేశము సంపూర్ణ ఆమోదమును చూపి నది, దోహదమును చేసినది. ఇంతేగాక ఐక్యరాజ్య సమితిలో నూతన దేశములకు సభ్యత్వమునిచ్చి వారికి ప్రాతినిధ్యము చేకూరుటకు మనసార యత్నములు సల్పినది. ఈ యత్నములలో చైనా దేశమునకు సభ్యత్వము చేకూర్చుటయందు 1971 లో సాఫల్యము చేకూర్చుకొన్నది. 1971 వరకు చైనాదేశము ఐక్యరాజ్య సమితికి దూరము గనే యుండెను. దీనికి కారణము అమెరికా చేయు చుండిన ఆక్షేపణయే.

ఐక్యరాజ్య సభ్యత్వమనగా, ఆ అఖిల ప్రపంచ సంస్థ నిర్ణయించిన మూలసూత్రముల ప్రకారము నడచుకొనుట. ఇంతటి ఆశయమున్నను, అచ్చ టచ్చట, అప్పుడప్పుడు, శాంతికి భంగకరములగు విషమ స్థితులేర్పడకపోలేదు. 1962 లో భారత - చైనా, 1971 లో భారత - పాకిస్తాన్, 1973 లో అరబ్బు - ఇజరాయిల్ అత్యాధునికముగ గ్రీకు - టర్కీ యుద్ధములు, ఆక్రమణలు. ఎంతయైనను ఐక్యరాజ్య సమితి ఒక శక్తిపూరితమైన అఖిల ప్రపంచ సంస్థగా వర్ధిల్లుచున్నది. ఇట్లు ఐక్యరాజ్య సమితి శక్తివంతముగా నున్నంతకాలము, ఏదేశము గాని, మరొక దేశమును, చుల్కనగా చూచుటకు వీలులేదు. ఏదేశముగాని ప్రపంచ అభిప్రాయమును ధిక్కరించి, చరించుట సాధ్యమైన పనికాదు. ఈ స్థితియే ఐక్యరాజ్య సమితియొక్క విశిష్టమైన శక్తి యొక్క ఫలము. ఇట్టి ఉజ్వల శక్తితో ఐక్య రాజ్యసమితి దేశములమధ్య ఎట్టి వివాద విపత్తులు సంభవించినను సంధిమార్గాల అన్వేషించి క్లిష్ట పరి స్థితులేర్పడినచోట్లలో శాంతి భద్రతల స్థాపించుటకై సర్వయత్నములు, చతురోపాయములతో (భేదము వినా) సాధించుచున్నది.

ఒక దేశముయొక్క జాతీయ స్వేచ్ఛలను, యోగక్షేమములను, సరిదిద్దుకొనుటకు, వృద్ధిపరచు టకు, ఆదేశ విదేశాంగ పథక విధానములు నిర్ణ యింపబడును. ఏదేశమునకుగాని శాశ్వతమగు శత్రువులుగాని, స్నేహితులుగాని, యుండరు. కాని ప్రతి దేశమునకును శాశ్వతమగు జాతీయ ప్రయోజనములుండి తీరును. ఇది నిజమైన పరిస్థితి. కాని ఇందులకు భిన్నముగ కొన్ని దేశ ములు దొమ్మిగ సైన్యములతో, దాడులొనర్చుట, అట్టి సైన్యశక్తితో బలహీన జాతులను వత్తిడి చేయుట అచ్చటచ్చట, అప్పుడప్పుడు, జరుగు చుండును. కాని అవన్నియు, అట్టి దుర్నీతి చర్యలు ఈనాడు పాతపడుచున్నవి. ఐక్యరాజ్యసమితి స్థాపన ప్రపంచమునకు నూతనమైన, విశిష్టమైన, నీతియుత ధర్మమార్గమును ప్రవేశపెట్టినది. న్యాయ మునకు, సమానత్వమునకు ధర్మమునకు, అంతర్జాతీ యముగ ఆదర్శప్రాయమగు స్థాయినేర్పరచినది. ఇంతయేగాక అంర్జాతీయ న్యాయమును పాలించుట, దేశములను వారిమధ్య ఏర్పడిన సంధి ఒడంబడికల

గౌరవించి నియమబద్ధముగ నుండునట్లు చేయుట, అను అంశాదికములు. ప్రతిదేశ రాజ్యాంగ నిబంధనలలో, నిర్దేశక సూత్రములుగా ఇవి ఆమోదింపబడినవి.

పైవివరించిన ఐదు అంశములు మన భారతదేశ విదేశాంగ (సంధి విగ్రహ) కార్యక్రమములందు కానవచ్చును పైనచెప్పిన అంశములు పరిణామ రూపమున ఎట్లు కార్యరూపములు దాల్చిన విషయములో చరిత్రలో వర్ణించబడినవి భారతదేశ భావి ఔన్నత్యమును దృష్టియందునిల్పుకొని, దేశ యోగక్షేమమును సరిదిద్దుకొనుచు, విదేశాంగ విధానము పైన సూచింపబడిన అయిదు అంశముల ప్రకారము నడచుచున్నది.

ద్వితీయ ప్రపంచ సమరము ముగిసిననాటినుండి, గత 30 సంవత్సరములుగా ప్రపంచరంగమున చరిత్రాత్మకమైన మార్పులు విచిత్రముగ, విస్తారముగ జరిగినవి. ఇట్లున్నప్పుడు మనదేశ విదేశాంగ విధానము, ప్రపంచమందున్న, అరాజక, అశాంతి లక్షణములను తగ్గించుటకు యత్నములు సల్పి, దేశములసుహృద్భావమును పెంపొందజేసినది. అలీన విధానము "ఉభయ కుశలోపరి" తత్వము విస్తారముగ వ్యాపించి పెక్కు దేశముల ఆమోదమును, పొందినది. విప్లవములనునవి అరుదైనవి. సైన్య బలాధిక్యముతోకూడిన రాజ్యకాంక్షలు రూపు మాసిపోయినవి. వలస రాజ్యములన్నవి, లుప్తమైపోయినవి. శాంతి భద్రతలును, సౌభాగ్య సంపదలను పదముల అర్థములు ఏకరూపము చెందినవి. వీటిని విభిన్నముచేయుట, కానిపనియని, తేటపడినది. దేశములతోకూడి శక్తిని పెంపొందచేసికొని, ప్రపంచ రాజకీయములను ఒకే సూత్రమున బంధించుట అనుపద్ధతి పెద్ద రాజ్యములకును తోచి, నలుదిక్కుల శాంతిస్థాపన అంటులు పాదుకొనుచున్నవి. భారతదేశమునకు అంతర్జాతీయ స్థాయిలో స్థానమేర్పడినది.

నేడు ప్రపంచమునకు కావలసినది అన్యోన్య సహాయముకాని, పోరాటములుకావు. మానవులందు. ప్రభుత్వముల నడుపు ధీరుల మనస్సులలో శాంతి స్థాపనయే సన్మార్గమను భావము నెలకొల్పబడవలెను అన్యోన్య భావైక్యము పెంపొందును. అన్యోన్య సహాయము పెరుగును. ప్రతి దేశమును సౌభాగ్యమును చేకూర్చుకొనును. అంతర్జాతీయముగ విశ్వశాంతి చేకూరును.

మూలము : యన్. వి. రావ్.
తెనుగు : నే. శ్రీ. కృ.

V

16. అర్థశాస్త్రము - నిర్వచనము-ఆర్థిక సూత్రాలు-ఇతర శాస్త్రములతో సంబంధము-శాస్త్ర ప్రాముఖ్యము

మానవుడు సహజముగా జీవితములో ముఖ్య పురుషార్థములైన ధర్మార్థ కామమోక్షములను సాధించుటకు సర్వదా ప్రయత్నించును వీటిలో సులభ సాధ్యములు అర్థకామములే. కాని యీ ప్రపంచములో మనయొక్క కోరికలు నెరవేరవలె నన్న, ధనము ముఖ్యావసరము. దేశము అభివృద్ధి చెందవలయునన్న, అర్థశాస్త్రముయొక్క ప్రయోజనమును గుర్తించవలయును. ఆర్థిక విధానములు రూపొందుటకు, దేశాభివృద్ధికై ప్రణాళికలు అమలు జరుపుటకు అర్థశాస్త్ర జ్ఞానము చాల అవసరమై యున్నది. అర్థశాస్త్ర జ్ఞానులకు నోబెలు బహుమతులుకూడ లభించుటచే శాస్త్రవిలువ నానాటికి హెచ్చుచున్నది.

అర్థశాస్త్ర నిర్వచనము కొంచము కష్టదాయక మైనది. నిర్వచనములు స్థూలముగా మూడు రకములు గలవు. కొంతమంది సంపదకు ప్రాముఖ్యత యిచ్చారు. ఈ కోవకిచెందినవారు(Adam Smith). రెండవది శ్రేయస్సు, నిర్వచనము (Alfred Marshall) దీనికి ప్రాముఖ్యత యిచ్చారు. మూడవది కొరత (Scarcity) నిర్వచనము. దీనికి (Robbins) ప్రాముఖ్యత యిచ్చారు.

సంపదకు మాత్రమే ప్రాముఖ్యత యిచ్చుట తగదని (Ruskin, Carlyle) ఖండించారు. అర్థశాస్త్రమన మానవ సంక్షేమమునకు కావలసిన భౌతిక వస్తుసాధనముల సేకరణ, వ్యక్తిగతముగా సాంఘికముగా జరిపే కృషి, వాటియొక్క అవినాభావ సంబంధంవలన సమకూరే సంక్షేమమును పరిశీలించుట. అని (Marshall) నిర్వచనము చేసెను. సంపద మానవశ్రేయస్సుకు సాధానము మాత్రమే అని, మనుజుడు ముఖ్యమని, అర్థశాస్త్రము ఒకవైపు సంపదనుగూర్చిన చర్చ అని, దానికంటె ముఖ్యముగా మనుజుని గురించిన పరిపాలనలో ఒక భాగమని (Marshall) చెప్పారు. ఈ శాస్త్రము మానవశ్రేయస్సుకు తోడ్పడవలయునని (Marshall) వాదన. ఈయన నిర్వచనము ప్రకారము, యీ శాస్త్రము మానవునిగురించి, అతని జీవితములో ఉండే అర్థసంబంధమైన విషయములు మాత్రమే, పరిశీలించును. ఇతర విషయములతో యీశాస్త్రమునకు ఎట్టి సంబంధములేదు. మానవశ్రేయస్సుకు తోడ్పడు కార్యకలాపములకు యీశాస్త్రము ప్రాముఖ్యత యిచ్చును. కాని (Lionel Robbins) 1931 లో యిప్పటివరకు సర్వత్ర ఆమోదించిన నిర్వచనమును ఖండించి, కొత్త నిర్వచనమును యిచ్చారు. (Robbins) ప్రకారము, మానవుని

కోరికలు అనంతములు. కోరికల బాహుళ్యమువలన, ఏవ్యక్తి తనకున్న అన్ని కోరికలు తీర్చుకొనలేడు. కోరికలుతీర్చే సాధనములుమాత్రం పూర్తిగా పరిమితమై వున్నవి. దానితో ఆర్థిక సమస్య ఏర్పడుచున్నది. కోరికలు నెరవేర్చే సాధనములు, గాలి, నీరువలె ఎక్కువ పరిమాణములో లభించవు. వీటిలో కొరతవున్నది. ధ్యేయములతో పోల్చి చూచిన ఉత్పత్తి సాధకాలు కొరతలో వుండుటయే గాక వీటికి స్వాభావికముగా ప్రత్యామ్నాయ ప్రయోజనములు alternative uses వుండును. కొరత కారణంవలన ఎంచుకొనే (choice) సమస్య ఏర్పడును. ఒక కోరిక తీర్చుకొన్నచో ఇంకొక కోరిక తీర్చుకొనుట కష్టమగును ఈ విషయములు గుర్తించి కోర్కెలకు రకరకములైన ఉపయోగములున్న పరిమితి వస్తుసంచయమునకు మధ్య ఉన్న పరస్పర సంబంధముగా మానవ ప్రవర్తనమును పరిశీలించు శాస్త్రము అర్థశాస్త్రము అని (Robbins) ఉద్ఘాటించెను. (Robbins) యిచ్చిన నిర్వచనమువలన అర్థశాస్త్రమునకు సార్వజనీనత (universality) లభించినది. ఈయన నిర్వచనము ప్రకారము ఎంపికకు (choice) అర్థశాస్త్రము ప్రాధాన్యత యిస్తుంది.

ఏదిఎట్లున్న అర్థశాస్త్ర లక్ష్యము జాతీయ జీవిత ప్రమాణమును పెంపొందచేయుటయే అని మనము గుర్తించాలి. ఎవరు ఎన్ని నిర్వచనములు యిచ్చినా, అర్థశాస్త్ర సారాంశము యీ విధముగా చెప్పవచ్చును. దేశంయొక్క ఆర్థిక సంక్షేమము దృష్టితో ఆర్థిక వ్యవస్థను, ఏవిధముగా రూపొందించు కొనవలయునో ప్రస్తుతమున్న వ్యవస్థలను ఏవిధముగా సవరించుకొనవలయునో, జీవన ప్రమాణములను ఏవిధముగా సవరించుకొనవలయునో, తెలుపు సాధనమే అర్థశాస్త్రమనవచ్చును. అర్థశాస్త్రమునకు ప్రజలతోను, వారి ఆర్థిక ప్రగతితోను, స్థితిగతులు చక్కచేయుటతోను, సంబంధంగలదు. ఆర్థిక శాస్త్రవేత్త ప్రయోగశాలలో మాత్రమే పనిచేయలేదు. అతడు సంఘంలో పనిచేయవలయును. ప్రపంచమంత అతనికి ప్రయోగశాలైయున్నది. అతని పరిధికి కూడ పరిమితి లేకపోలేదు. అతడు తన ఉనికిని ప్రతి నిమిషము గుర్తించుచు ఆర్థిక రంగములో ఎట్టి మార్పులు రావలయునో, ఎట్టి ప్రణాళికలు అవుసరమో, ప్రజల జీవనోపాధికి ఎట్టి సౌకర్యములు కలిగించవలయునో సర్వదా చెప్పును ఏ మనుజుడు Robinson Crusoe వలె ఒంటరిగ జీవించుటకు వీలులేదు.

ఏది ఎట్లున్నను అర్థశాస్త్రము సంఘసమస్యల పట్ల పూర్తి తటస్థభావము చూపలేదు; చూప కూడదు. ఏ శాస్త్రమైన సంఘానికి లాభదాయకమై వుండవలయును. అంతేకాక యిది సాంఘికశాస్త్రమై యున్నది. అందుచే దీనిబాధ్యత హెచ్చయినది. అందుచే పూర్తి తటస్థ భావము విడనాడవలయును.

అర్థశాస్త్రమును, యిది శాస్త్రమవునా అనే విషయము గోచరించును. భౌతిక శాస్త్రములతో పోల్చి చూచినచో అర్థశాస్త్ర సూత్రములు నిర్దుష్టాలు కాకపోవచ్చును. కాని యిది నిశ్చిత శాస్త్రమని మనము గుర్తించాలి. కాని అర్థశాస్త్రము మానవ సంక్షేమాభివృద్ధికి తోడ్పడునని చెప్పుటలో ఎట్టి సంశయము వుండరాదు. అంతేకాదు అర్థశాస్త్రము ఎంతో ఫలవంతమైన శాస్త్రమనికూడ చెప్పవచ్చును. అర్థశాస్త్రము నిశ్చయాత్మకమైన, ప్రమాణాత్మకమైన శాస్త్రమని మనము ముఖ్యముగా గుర్తించవలయును.

ఆర్థిక సూత్రములు :

ఇతర శాస్త్రములవలెనే, అర్థశాస్త్రమునకు కూడ కొన్ని సూత్రములు గలవు. ఆర్థిక సూత్రములు కూడ యితర సూత్రములవలెనే కార్యకారణ సంబంధముల (Cause of effect relationships) తెలియచేయును. ఏ కారణములు, ఏ ఫలితములకు దారితీయునో ఆర్థిక సూత్రములు చెప్పును. ఇతర

స్థితులలో మార్పులు లేనప్పుడు మాత్రమే ఆ ఫలితములు వచ్చును. దీనినే "Other things being equal" అనెదరు. అర్థశాస్త్రము సాంఘిక శాస్త్రము అని యిదివరకే తెలిసికొని యుంటిమి. సంఘములోనేకాక మనుజుని తత్వము కూడ అతి త్వరితముగా మారుచుండును. అందుచే భౌతిక సిద్ధాంతములవలె, ఆర్థిక సూత్రములు నూటికి నూరు పాళ్లు నిర్ణీత సమధానముగాని ఫలితములుగాని యివ్వలేకపోవచ్చును. అందుచేత ఆర్థిక శాస్త్ర సూత్రములు పరిస్థితులనుబట్టి మారుటకు అవకాశము గలదు. దేశకాల పరిస్థితులనుబట్టి సూత్రములను మార్చుకొనుట మంచిది. ఆర్థిక సూత్రములను (Marshall) సముద్రములోని "ఆటు, పోటు" కెరటముల (Law of Tides) తో పోల్చుట సమంజసముగా వున్నది.

ఆర్థిక సూత్రములను భౌతిక సూత్రములతో గాని రాజ్యాంగ చట్టములతోగాని పోల్చరాదు. రాజ్యాంగ చట్టములు అనుసరించనిచో వ్యక్తి శిక్షకు పాత్రుడగును. నైతిక సూత్రములతో కూడ పోల్చరాదు. కాని ఆర్థిక సూత్రములను పాటించనిచో, వ్యక్తిగాని సంఘంగాని నష్టపడును. ఆర్థిక సూత్రములు పరికల్పనా సూత్రములు Hypothetical ఆర్థిక ప్రక్రియలు చాల క్లిష్టమై, అసంఖ్యాకమైనవి. ఆర్థిక సూత్రములు అన్వయించుకొనునప్పుడు యీ పరికల్పనా స్వభావమును దృష్టిలో వుంచుకొనవలెను. సాధారణముగా ధరలు హెచ్చునప్పుడు కొనుబడి తగ్గుతుందని చెప్పెదము. కాని ఆ రోజునగాని ఆ రోజులలోగాని వివాహములు హెచ్చుగా వున్నచో కొనుబడి తగ్గదని వేరే వ్రాయనక్కరలేదు. సర్వకాల సర్వావస్థలలో ఈ సూత్రములు వర్తించుట కష్టము. అందుచేతనే బహుశా లేక కావచ్చు అనే విషయములు గుర్తులో వుంచుకొనవలయును. ఈనాడు సంఘన్యాయము అనే విషయమును గురించి దేశకాల పరిస్థితులనుబట్టి మన అభిప్రాయములు మారవచ్చును. ఒకే కాలములో వివిధ తెగలు వివిధ రీతులుగా విచారించవచ్చును. భూ సంస్కరణములు గురించి, భూస్వాములను మనము అడిగి వారికి వ్యక్తిగతముగా ఎంత భూమి వున్నదో అంత గరిష్ఠ పరిమాణము వున్న చాల మంచిదనెదరు. ఆర్థిక శాస్త్ర సిద్ధాంతములు, సాంఘిక పరిస్థితులతో కలిసి యుండుటచే సూత్ర స్వభావములు, పరిస్థితులనుబట్టి మారునని తేట తెల్లమగును

ఇదివరలో చెప్పినట్లు, ఈ సూత్రములు భూమ్యాకర్షణవంటి ఖచ్చితమైన సిద్ధాంతములని, ప్రవేశపెట్టుట కష్టము. ఇవి మానవ ప్రవర్తనముతో సమ్మిళితమై ఉన్నాయి. అయినా చాల మంది ప్రవర్తనపై ఆధారపడుట వలన నిశ్చితముగా సూత్రీకరించుట కష్టము. ఆర్థిక సూత్రములు సమాజములో అన్వయించునప్పుడు "ఇతర పరిస్థితులు సమంగా వుంటే" లేక "వాటిలో మార్పులు లేకపోతే' అంటాము. దీనినే Other things being equal అనెదరు.

కాని అర్థశాస్త్ర సూత్రములు యితర సాంఘిక శాస్త్ర సూత్రములకన్న ప్రశస్తమని చెప్పాలి. అర్థశాస్త్ర న్యాయములు గణాంక సంభావ్యములు Statistical possibilities అనాలి కాని, సరిగా అన్వయించినచో ఆర్థిక సూత్రముల వలన చాల ప్రయోజనము కలుగుటకు వీలున్నది.

ఇతర సాంఘిక శాస్త్రములతో సంబంధము

సాంఘిక శాస్త్రముల మధ్య ఎంతో సన్నిహిత సంబంధ మున్నది. అర్థశాస్త్రమునకు యితర సాంఘిక శాస్త్రములకు ఎన్నో విషయములలో, సంబంధ మున్నది. ఆ సంబంధము తెలిసికొనుట చాల అవసరము.

రాజకీయ శాస్త్రము. పార్టీ విషయములు :

పౌరసంబంధములు, గురించి విపులముగా

చెప్పును. సంపదలకు సంక్షేమానికి మనుజుడు చేసే ప్రయత్నములు అర్థశాస్త్రము తెలుపును. కాని ప్రభుత్వ చర్యలనుబట్టి కార్యకలాపములు మారును. వ్యాపారము, పన్నులు, కార్మిక సంక్షేమము ప్రభుత్వము నిర్ణయించును. కనుక ఆర్థిక సూత్రములు ప్రభుత్వచట్టములపై ఆధారపడును.

ఇక న్యాయశాస్త్రమును తీసికొన్నచో చట్ట విధానమునుబట్టి ఆర్థిక సిద్ధాంతములు మారును. Laws of Inheritance (వారసత్వపు హక్కులు) వలన భూమి విస్తీర్ణం తగ్గుటయేగాక, అనేకచోట్ల వుండుటవలన వ్యవసాయ ఉత్పత్తి తగ్గుచున్నది. అందుచేత ప్రభుత్వం భూసంస్కరణముల తలపెట్టిరి. ప్రస్తుతము చట్టాల ప్రభావము ఆర్థిక రంగములోనికి కూడ వచ్చినది. అట్లే చట్టములు కూడ ఆర్థిక పరిస్థితులను గుర్తించవలసియున్నది.

నీతి శాస్త్రము నైతిక విలువలకు ముఖ్య సాధనము యిచ్చును. అర్థశాస్త్రము ధ్యేయములలో తటస్థంగా వుండునని చెప్పినా "నిజాయితేఉత్తమనీతి" Honesty is the Best Policy రెండు శాస్త్రములకు వర్తించును. సంఘసంపద పంపకంలో కూడ సాంఘిక న్యాయమును గుర్తించవలయును.

చరిత్ర, దేశకాల పరిస్థితులు :

జీవిత విధానము మొదలైన విషయములగురించి సమగ్రంగా పరిశీలించును. ఆర్థిక చరిత్రలో, చరిత్రపఠన మనకు చాల లాభించును. అంతేకాదు వెనుకటి ప్రభుత్వ ఆర్థిక చర్యలు ఏవిధంగా ఫలితములు యిచ్చినవో గుర్తించిననే యీనాడు సరియగు ఆర్థిక సలహాలు యివ్వగలము. రెంటికిని సన్నిహిత సంబంధమున్నదని చెప్పవచ్చును.

సాంఘిక శాస్త్రము, సమాజములోని మానవ ప్రవృత్తి, సంఘ సంబంధములు, మొదలగు విషయములు పరిశీలించును. ఆర్థిక విషయముల గురించి చర్చించునప్పుడు సంఘపరిస్థితులు అలవాట్లు గుర్తించుట చాల అవసరము. సమిశ్రమమైన సాంఘిక శాస్త్రము ఎంత అవుసరమైనా, ఆచరణ యోగ్యము కాదు.

శాస్త్ర ప్రాముఖ్యము :

అర్థ శాస్త్రపఠన, మన ఆదాయాభివృద్ధి గురించి కాని, ఉత్పత్తిగురించిగాని, ఉపాధి సౌకర్యములు గురించిగాని, తెలిసికొనవలయునన్న ఎంతో లాభపడును.

ఆర్థికముగా వెనుకబడ్డ దేశములు అనేక సమస్యలు ఎదుర్కొనుచున్నవి జనాభా సమస్య, పెట్టుబడిలోటు, ధరల పెరుగుదల యీసమస్యలు పరిష్కరించవలయునన్న యెడల అర్థశాస్త్ర పఠన చాల అవుసరమై వున్నది.

వ్యక్తిగతముగకూడ మనయొక్క రాబడి నిర్ణీత వస్తువులపై ఖర్చుపెట్టవలయును. దీనికి కారణం రాబడి నిర్ణీతమై, కోరికలు చాలవుండును. వనరులు తక్కువ. అర్థశాస్త్ర పఠనచేసినచో మనము ఖర్చులు తగ్గించుకొని, డబ్బు ఆదాచేసి కొన్ని దేశసౌభాగ్యానికివ్యక్తిగతాభివృద్ధికి తోడ్పడగలము. అందుచేతనే అర్థశాస్త్రపఠనకు అగ్రస్థానము యిచ్చుట జరుగుచున్నది.

ఎన్ని సంఘశాస్త్రములు చదివినా, అర్థశాస్త్ర పఠనలోవచ్చే లాభంలో ప్రత్యేకత కలదు. "ధనమూల మిదమ్ జగత్" అనే ఆర్యోక్తి ప్రకారము ఏపని చేయవలయునన్న ధనం చాల అవుసరం. ఆర్థిక జీవితంలో కోరికలతో మొదలుపెట్టి, వాటిని తీర్చుకొనుటకు కష్టపడి, డబ్బు సంపాదించెదము. డబ్బు సంపాదించుట సులభసాధ్యముకాదు. ఆర్థిక శాస్త్రరీత్యా మనము కష్టపడి పనిచేసి, అవసరమగునప్పుడు దేశకాలపస్థితులనుబట్టి తగు మార్పులు చేసికొని ప్రవర్తించినచో, వ్యక్తికి దేశమునకు ప్రపంచమునకు ఎంతో లాభముండును. ఆర్థికంగా వెనుకబడ్డ దేశములు, వారివారి సహజసంపదను

సద్వినియోగముచేసి పరిశ్రమలలో ఉపయోగించి, యంత్రములు, వస్తువులు, తయారుచేసి, దేశములో ప్రజలకు సరఫరాచేసి, విదేశములకు ఎగుమతి చేసినచో అంతర్జాతీయ వాణిజ్యము అభివృద్ధిచెందును. విదేశమారకముతో మనకు కావలసిన వస్తువులను కొనుక్కొనవచ్చును. దేశములోని ప్రజలు వారి వారి ప్రవీణతనుబట్టి, కష్టపడి, పనిచేసి, దేశాభివృద్ధికి తోడ్పడినచో మన జాతీయాదాయము హెచ్చగును అది న్యాయరీతిగ పంచినచో, ప్రజలందరు బాగుపడెదరు. ఆనాడే సంఘము, మూడు పువ్వులు ఆరు పండ్లుగా సకల సంపదలతో తుల తూగుచుండును. ప్రజాప్రమేయ రాజ్యపు ముఖ్యోద్దేశము కూడ యిదే అయి యున్నది. అందుచేత మనమందరము అర్థశాస్త్రము పఠించవలయును. దానివలన అందరకు చాల లాభము చేకూరును.

డా. ఆర్. వి. రావ్.

17. జనాభా లెక్కలు ముఖ్యముగా భారతదేశమునకు సంబంధించినవి.

జనాభా లెక్కలు తయారుచేయుట లేక సెన్సస్. (Census) అను పదము లాటిన్ భాషలోని (Censere) అను పదమునుండి వచ్చినది. ఈ పదమునకు అంచనా కట్టుట అని అర్థము. క్రీస్తు పూర్వము మొదటి లేక రెండవ శతాబ్దమునుండి యీ పదము వాడుకలోనున్నది. రోమ్‌నగరములోని న్యాయాధికారులు, పన్నులు విధించు నిమిత్తము మరియు వయోజనులైన మగవారిని తప్పనిసరిగా సైన్య సంబంధమైన ఉద్యోగములలో చేర్చుకొనుటకు వలయు జనాభా లెక్కల పుస్తకములు తయారు చేసెడివారు. రోమను సామ్రాజ్య స్థాపనకుపూర్వమే యిట్టి గణనలు జరిగినట్లు ఆధారములు గలవు. ప్రాచీన బాబిలోనియా, చైనా ఈజిప్టులలో క్రీస్తుకు పూర్వము మువ్వది శతాబ్దముల క్రిందట జనాభా గణనయున్నట్లు తెలియుచున్నది. నైలు నదీ లోయలలోను, ప్రాచీన పర్షియా దేశమందునుకూడ యిట్టి గణనలు జరిపినట్లు హెరొడోటస్ వ్రాసి యున్నాడు. ఓల్డ్ టెస్ట్‌మెంటు గ్రంథమందుకూడ జనాభా గణనకు సంబంధించిన అంశములున్నవి. ఎక్సోడస్ (Exodus) కాలమందు (క్రీ పూ. 1500 సం॥ల ప్రాంతము) ఇజ్రాయిల్‌లో పోరాటములలో పాల్గొన అర్హతగల్గిన వ్యక్తుల గణనను మోసెస్ నిర్వహించినట్లుకూడ తెలియుచున్నది. క్రీ.శ. 10వ శతాబ్దము తదుపరి చైనా, స్పెయిన్, జర్మనీ, ఉత్తర అమెరికా దేశములందు జనాభా గణనలు జరిగినవి. ఈ జనాభా గణనలన్నియు కొంతమంది వ్యక్తులకే పరిమితమైయున్నవి. ఎట్టి మినహాయింపులు లేకుండా ఆధునికదృష్టితో మొత్తమును గణనచేయు పద్ధతి క్రీ. శ. 17–18 శతాబ్దముల నుండి ప్రారంభమైనదని చెప్పవచ్చును. ఇట్టి గణన కెనడాదేశమందలి న్యూఫ్రాన్సు కాలనీలో 1666 లో జరిగినది. 1851 నుండి క్రమబద్ధముగా కెనడాలో ప్రతి దశాబ్దమునకు జనాభా గణన జరుగుచున్నది. అట్లే బ్రిటన్‌దేశమందు 1801 నుండి ప్రారంభమైనది, ఫ్రాన్సుదేశమందు జనాభా గణన 1801 లో జరిగినప్పటికి, క్రమబద్ధమైన గణన 1836 నుండి జరుపబడుచున్నది. సంయుక్త అమెరికా రాజ్యమందు ప్రథమ జనాభా గణన 1790 లో జరిగినది.

ఇక మన భారతదేశ జనాభా గణన పరిశీలిద్దాం. క్రీ. పూ. 3–4 శతాబ్దములకు ముందే జనాభాకు

సంబంధించిన వివరములు సేకరించినట్లు హరప్పా, మొహెంజోదారో త్రవ్వకములనుబట్టి తెలియుచున్నది. క్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దమందు మౌర్య రాజుల కాలములో కౌటిల్యుడు (చాణక్యుడు) రచించిన అర్థశాస్త్రమందు జనాభా వివరముల సేకరణ యొక్క ప్రాధాన్యత వివరింపబడినది. జనాభా, ఆర్థిక, మరియు వ్యావసాయిక, వివరములెట్లు సేకరింపవలెనో కూడ ఆ పుస్తకమందు సూచింపబడి యున్నది. అక్బర్ చక్రవర్తి కాలమందు "ఐనీ అక్బారీ" అను పరిపాలనా నివేదిక యందు కూడా జన బాహుళ్యమునకు సంబంధించిన వివరము లెన్నో కలవు. 1600 సం॥న 'మోర్ లాండ్' అను చరిత్ర కారునిచే భారతదేశ మందలి బ్రిటీషు స్థావరములలోని జనాభా అంచనా కట్టబడినది. అప్పటి నుండి భిన్నభిన్న రాష్ట్రములలో వేరువేరు కాలములలో ఈ జనాభా గణన జరుగుచునే యున్నది. అదేవిధముగా 1872 లో జనాభా గణన జరిగినది. కాని అందు దేశములోని అన్ని ప్రాంతములు గణన చేయబడలేదు 1881 వ సం॥లో భారతదేశ మంతటా ఒకే రకమైన జనాభా గణన జరిగినది. అప్పటినుండి ప్రతి పది సం॥ల కొక పర్యాయము క్రమబద్ధముగా యీ గణన జరుగుచునే యున్నది. స్వతంత్ర భారత మేర్పడిన మరుసటి సంవత్సరమే అనగా 1948 లో భారత దేశ జనాభా గణన చట్టము ఏర్పడినది. అందలి అంశములనుబట్టి ప్రతి రాష్ట్రమందు జనాభా గణన జరుపుటకు ఏర్పరుపబడిన యంత్రాంగములకు కొన్ని అధికారములు చేకూర్పబడినవి.

జనాభా లెక్కలలో సేకరించు అంశములు మరియు పద్ధతులు. ఒక జనాభా గణన నుండి మరియొక గణనకు మారుచునే యున్నవి. కాలానుగుణ్యముగాను, ఖచ్చితమైన వివరములు సేకరించుటకును, ఇట్టి మార్పులు చేయబడుచున్నవి. ఈ జనాభా గణనలలో ఏయే వివరములు సేకరించారో పరిశీలిద్దాం. ఐక్యరాజ్యసమితి సలహా ననుసరించి భారతదేశముతో సహా 16 దేశములయందు ఈ క్రింది తెలుపబడిన అంశముల పై జనాభా వివరములు వ్యక్తిగతముగా సేకరింపబడుచున్నవి.

1. కుటుంబ యజమానితో సంబంధము.
2. వయస్సు.
3. వైవాహికస్థితి.
4. జన్మస్థలము.
5. గ్రామము/పట్టణము.
6. నివాసమున్న కాలము.
7. జాతీయత/పౌరసత్వము.
8. అక్షరాస్యత మరియు విద్య.
9. భాష.
10. వ్యాసంగము.
11. ఉద్యోగస్థితి.
12. వృత్తి.
13. పరిశ్రమ.

ఈ పై అంశములుగాక యితర వివరములు కూడ ఆయా దేశ అవసరములనుబట్టి సేకరింపబడుచున్నవి.

1872 నుండి 1971 వరకు జరుపబడిన భారత దేశ జనాభా గణనలలో సేకరింపబడిన వివరములలో ప్రతిసారి యీ క్రింది అంశము లున్నవి. వీటిని సేకరించిన పద్ధతులు వేరువేరుగా నున్నవి.

పేరు.
స్త్రీయా? పురుషుడా.
వయస్సు.
వైవాహికస్థితి.
మతము.
అక్షరాస్యత.
జన్మస్థలము.
కులము.
షెడ్యూలు కులము/షెడ్యూలు తెగలు.

ఆర్థికోత్పాదక వ్యాసంగము :

1872 లో దేశ వ్యాప్తంగా జరుపబడిన క్రమ బద్ధమైన జనాభా గణన సందర్భమున ప్రతి వ్యక్తిని గూర్చిన వివరములు 17 ప్రశ్నల ద్వారా సేకరించ బడినవి. 1881 లో 12; 1891 లో 14; 1901, 1911 1921 లలో 16 చొ॥న; 1931 లో 18; 1941 లో 22; 1951 లో 14; 1961 లో 13; మరియు 1971 లో 17 ప్రశ్నల ద్వారా భారతదేశ మందు జనాభా గణనలు జరుపబడినవి.

మాతృ భాషను గురించిన వివరములు ఒక్క 1872 లో తప్ప, అన్ని జనాభా గణనలలోను సేకరింపబడినవి. అట్లే గ్రుడ్డి, చెవిటి, మూగ, పిచ్చి, లేక కుష్టురోగులను గురించి 1872 నుండి 1931 జనాభా గణన వరకు, ఆంగ్లభాషా పరిజ్ఞాన మును గురించి 1941 వరకు వివరములు సేకరింప బడినవి. వివాహమైన స్త్రీకి కలిగిన సంతానము, మొదటి సంతానము కలిగిననాటి ఆమె వయస్సును గూర్చిన విచారణ, 1941 వ జనాభా గణనలో మాత్రమే జరిగినది

మరల 1971 లో జరిగిన జనాభా గణనలో అప్పటికి వివాహితగానున్న ప్రతి స్త్రీని గురించి వివాహము నాటికి ఆమె వయసు, గతసంవత్స రములో సంతానము కలిగెనాయను వివరములు, సేకరించుట జరిగినది. 1951 జనాభా గణనలో మాత్రమే 1947 లో జరిగిన దేశవిభజన దృష్ట్యా కాందిశీకులను గురించిన వివరములు నమోదు చేయ బడినవి. ప్రతి వ్యక్తి యొక్క ప్రధాన వ్యాసంగ ముతోబాటు (పనిచేయు వారైనా లేక ఏమి పని చేయనివారైనా) ఇతరపని వివరములు 1971 లో సేకరింపబడినవి. ఈ విధముగా జనాభా గణనలలో అప్పటి దేశ కాల పరిస్థితుల కనుగుణముగా విషయ సేకరణ జరిగినది.

పైనచెప్పిన అనేక వివరాలను ప్రతివ్యక్తినుండి సేకరించే యీ జనాభా గణన బృహత్కార్యాన్ని ఎలా నిర్వహిస్తారో పరిశీలిద్దాం. రిజిస్ట్రార్ జనరల్ మరియు ఎక్స్ అఫిషియో సెన్సెస్ కమిషనర్ దేశ జనాభా గణన ప్రధానాధికారి. ప్రతి రాష్ట్రంలోనూ యీగణన జరువుటకు డైరెక్టరు మరియు ఎక్స్ అఫిషియో సూపరింటెండెంటు వుంటారు జనాభా గణన చట్టమువలన సంక్రమించిన అధికారములతో రాష్ట్ర ప్రభుత్వ సహకారముతో, వలయు సిబ్బందిని నియమిస్తారు ప్రతి జిల్లా కలెక్టరు తమ జిల్లాలో జనాభా గణన జరుపుటకు బాధ్యత వహిస్తారు. అట్లే ప్రతి తహశీల్దారు తాలూకాకు, ప్రతి మునిసిపల్ కమీషనరు అతని మునిసిపాలిటీలోనూ జనాభా గణ నాధికారిగా వ్యవహరిస్తారు. జనాభా గణన జరువు టకుముందు ఇండ్ల జాబితాలు తయారుచేయిస్తారు. ప్రతిఇంటిని సూచించుపటములు తయారుచేస్తారు. గ్రామాధికారులు, పురపాలక సిబ్బంది యీజాబి తాలు, పటాలు; పై అధికారుల పర్యవేక్షణతో తయారుచేస్తారు ఇట్లు చేయుటవలన జనాభా గణ నలో ఏయిల్లూ వదలివేయకుండా జాగ్రత పడు టకు అవకాశం కలుగుతుంది. ఈ యిండ్ల జాబితా లను పటములనుబట్టి జనాభా గణనలో గణకుడు ఏయింటినుండి ఏయింటివరకు వివరాలు సేకరించాలో నిర్ణయించటానికి వీలవుతుంది. ప్రతి గణకుడు గ్రామీణ ప్రాంతాలలో సుమారుగా 700 మంది, పట్టణ ప్రాంతాలలో 600 మంది జనాభాను గణన చేయాల్సివుంటుంది. 5 గురు గణకులకు ఒక పర్య వేక్షకుని నియమిస్తారు. వీరి పనిని తాలూకా/మునిసి పల్ అధికారులు/జిల్లా అధికారులు/జనాభా గణన కార్యాలయాధికారులు, పర్యవేక్షిస్తారు. ఈవిధంగా ఇండ్ల జాబితాననుసరించి వచ్చిన జనాభానుబట్టి గణ కులను పర్యవేక్షకులను, నియమించి వారికి కావల సిన శిక్షణను ప్రత్యేక కార్యక్రమముద్వారా ఏర్పాటుచేసి గణనచేయుటకు అర్హులుగా చేస్తారు. అఖిల భారత జనాభా గణనకార్యక్రమము ప్రకారం

గణన పూర్తిచేయబడుతుంది. ఈ గణన ప్రతి పది సంవత్సరముల కొకసారి ఫిబ్రవరి లేక మార్చి నెలలో ఇరువది దినములపాటు జరుగుతుంది. తదుపరి వచ్చే 1వ తేదీ సూర్యోదయానికి యీ జనాభా గణనను సరిచేస్తారు. దట్టమైన అరణ్య ప్రాంతాలలోనూ, రాకపోకల సౌకర్యములులేక చొరలేని ప్రదేశాలలోనూ జనాభాగణన నిర్ణీతసమయంలో గణనచేయడం చాలా కష్టమని భావించి జిల్లా అధికారులు తెలిపిన ప్రాంతాలలో జనాభా గణన ముందుగానే పూర్తిచేయబడుతుంది. ఈ విధంగా సేకరించిన వివరములు గ్రామీణ, పట్టణ, తాలూకా, జిల్లా, రాష్ట్ర, మరియు దేశ స్థాయిలకు క్రోడీకరింపబడుతవి.

ప్రతివ్యక్తికి సంబంధించిన వివరాలు క్రోడీకరిస్తే వివిధ అంశాలలో జనబాహుళ్యపు సామూహిక పరిస్థితి తెలుస్తుంది. ఈ సమాచారం పరిపాలన శాసన నిర్మాణ అవసరాలకెంతో ఉపయోగిస్తుంది. ఏవిధమైన అంచనాల తయారీకైనా జనాభా వివరాలు అవసరం. సాంఘిక, సంక్షేమ కార్యక్రమాలకు, ఎన్నికల నియోజకవర్గ నిర్ణయాలకు అవసరమైనప్పుడు కొన్ని ప్రాంతాలను వేరొక నియోజకవర్గానికి బదిలీచేయుటకు, విద్య, ఆరోగ్యము, విజ్ఞానము, నిరుద్యోగ నిర్మూలనము, మొదలైన పలువిధములైన ప్రణాళిక, అభివృద్ధి కార్యక్రమాలకూ, ఈ సమాచారము మూలాధారము. పరిశోధనలు జరుపు విజ్ఞానులకు జనాభా వివరము లెంతో ఉపయోగబడును. ఒక నిర్ణీతసమయానికి, నిర్ణీత ప్రదేశంలోని ప్రజాసంబంధమైన వివిధ అంశాల చిత్రరువును యీ జనాభా గణన అందచేస్తుంది. సంక్షేమరాష్ట్రంలో పాలనా యంత్రాంగము యొక్క కృషియేవిధంగా ఫలించుచున్నదో జనాభా లెక్కలు తెలియజేయును. కొన్ని దశాబ్దముల జనాభా వివరములు వరుసగా పరిశీలించినయెడల ప్రజాజీవన విధానములోని అభివృద్ధి కథనము, అనేక సంఘటనల ఆటుపోటుల వివరములతో వివిధ కోణములలో వెల్లడికాగలదు.

జనాభా :

ఈ శతాబ్దము ఆరంభమునుండి 1971 వరకు భారతదేశ జనాభాలోని మార్పు క్రిందిది(చూ. పే. 94.) పట్టికనుండి తెలుసుకొనవచ్చును.

వి. యస్. ఆర్. అవధాని.

జ నా భా

సంవత్సరము	మొత్తము	పురుషులు	స్త్రీలు	వెయ్యి పురుషులకు స్త్రీల సంఖ్య	జనసాంద్రత (చదరపు కిలో మీటరుకు)	శతాబ్దములో జనాభా మార్పు శాతము	మొత్తము జనాభాలో పట్టణ ప్రాంతములో నివసించు వారి శాతము
1	2	3	4	5	6	7	8
1901	238,337,313*	†120,760,506	117,330,453	972	77	...	10.83
1911	252,005,470	128,340,309	123,665,161	964	82	5.73	10.29
1921	251 239,492	128,504,783	122,734,759	955	81	−0.30	11.18
1931	278,867,430*	142,873 864	135,734,938	950	90	11.00	12.00
1941	318,539,060*	163,622,013	154,632 036	945‡	103	14.23	13.86
1951	360,950,365	185,456,252	175,494,113	946	117	13.31	17.58
1961	439,072,582	226,208.008	212,864,574	941	142	21.64	17.98
1971	547,949,809	283,936,614	264,013,195	930	178	24.80	19.91

*పుదుచ్చేరి జనాభాకు సంబంధించిన స్త్రీ, పురుషుల సంఖ్య : 1901 (246, 354), 1931; (258, 628) మరియు 1941 (285, 001) సం॥లకు ప్రత్యేకముగా లేనందున, ఆయా సం॥ల స్త్రీ, పురుషుల సంఖ్యలు ఆమేరకు తక్కువగా నున్నవి.

† 1901 లో పశ్చిమ బెంగాలులోని చందానగర్ (26,831) మరియు ఉత్తర ప్రదేశ్‌లోని గోండా (18,810) కు సంబంధించిన స్త్రీ / పురుషుల సంఖ్యలు ప్రత్యేకముగా లభ్యముకాలేదు.

‡ పుదుచ్చేరి మినహాయించి.

Note : 6 వ కాలంలోని. జన సాంద్రత జమ్మూ, మరియు, కాశ్మీర్ యొక్క జనాభాను, వైశాల్యమును మినహాయించి కనుగొన బడినది.

18. జనాభా-ఆర్థికాభివృద్ధి-భారతదేశపు జనాభా పెరుగుదల-సమస్య.

ప్రతిదేశముయొక్క సాంఘిక, ఆర్థిక రాజకీయాది విషయాలయందు కలిగే ప్రగతి, చాల వరకు, ఆదేశపు జనాభాపైననే ఆధారపడిఉంటుంది. హెచ్చు జనాభా వుండడమువల్ల కొన్ని లాభాలు, నష్టాలూకూడా వున్నాయి. లాభాలేమిటంటే, చాలా మంది శ్రామికులూ, మెదడునుపయోగించి పనిచేసే వాళ్లూ, మేధావులూ వుండడం, వారివలన జాతీయాదాయం పెరగడం, పేరుప్రతిష్టలు కలగడం, యింతేగాక దేశరక్షణకు తగినబలమువుండడం, మున్నగునవి. అయితే కష్టాలూ, నష్టాలూ ఎక్కువఅని చెప్పవచ్చు. జనాభా పెరుగుతున్నకొద్దీ, వారికి ఆహారమూ యితర నిత్యావసరాల కొరత, అనారోగ్యమూ అశుభ్రత, అవిద్య నిరుద్యోగమూ కలహములూ మున్నగునవి సంభవిస్తాయి.

18-వ శతాబ్దమునకుచెందిన Thomas Robert Malthus అను శాస్త్రజ్ఞుడు మొట్టమొదటిసారిగా, జనాభా అభివృద్ధివలన కలిగే ప్రమాదాలగురించి హెచ్చరించాడు. కనుక ప్రజలు జాగరుకతతో మెలగి తగిన చర్యల నవలంభించక పోయినట్లయితే, ఆహారోత్పత్తికన్న, జనాభా అతి వేగముగా పెరిగిపోయి, అందువలన తిండికొరత, రోగములు, కాటకములు, చివరకు యుద్ధములు కూడా సంభవించి తద్వారా బలవంతముగా జనాభా ఆహారపు పెరుగుదల మట్టమునకు తగ్గించివేయడం (Positive checks) సంభవిస్తుంది. అందుచే ప్రజలు ఆలస్య వివాహాలూ, శక్తిలేనప్పుడు వివాహము చేసికొనకుండుట, మనోనిగ్రహమూ మున్నగు చర్యల నవలంభించి (Preventive checks) జనాభా పెరుగుదలను తగ్గించుకోవాలని హెచ్చరించాడు. ఈయన చెప్పిన సిద్ధాంతము అధిక జనాభాగల దేశములకూ, బీదదేశములకూ ఎంతైనా వర్తిస్తుందని చెప్పవచ్చు.

జనాభా ప్రకారం చూచినట్లయితే, ఒకదేశపు సాంఘికాభివృద్ధి ఆదేశపు

1. మొత్తం జనాభా; జనన, మరణరేటులు;
2. లింగరూపకమైన విభజన (Sex distribution)
3. వయోరూపకమైన విభజన; Age composition
4. అవలంభించు వృత్తులూ Occupational distribution
5. జనన సాంద్రత Population density
6. అక్షరాస్యత Literacy.
7. జాతీయాదాయము, వనరుల పంపిణీ, తలసరి ఆదాయమూ, మున్నగు వాటిపై ఆధారపడియుంటుంది. ఇంతే గాక యిటువంటివాటికి సంబంధించిన గణాంకాలు ప్రణాళికీకరణమునకు ఎంతైనా అవసరం(Planning).

మనదేశపు జనాభా 1901 సం॥ లో షుమారు 24 కోట్లయితే 1971 సం॥ లో జనాభా లెక్కల ప్రకారం యిది 55 కోట్లవరకూ అనగా 130 శాతం పెరిగింది. అనగా సాలీనా మనజనాభా 1.5 శాతము నుండి 2.5 శాతమువరకూ పెరుగుతూ వస్తూందని చెప్పవచ్చు. మనదేశంలో జననరేటు (Birth Rate) 1000 కి 40, మరణాల రేటు (Death Rate) 1000 కి 18. ఇటీవల మరణాల రేటు

కొంతవరకు తగ్గుముఖం చూపుచున్ననూ, జననాల రేటుమాత్రం ఏమంత తగ్గుబాటు చూపడం కన బడటంలేదు. అందువల్లనే యీ అధికమైన పెరుగు దల.

మనదేశంలో స్త్రీలకంటె పురుషులసంఖ్య ఎక్కువఅని చెప్పవచ్చును ప్రతి వేయిమంది పురుషులకూ 932 స్త్రీలువున్నారని అంచనా కట్ట బడింది. మొత్తముమీద దేశప్రజలలో వందకు 41 మంది పధ్నాలుగు ఏళ్లలోపున వయస్సుగల వారునూ, 53 మంది 15-60 సం॥ల మధ్యబడ్డ వారునూ, 6 మంది అరవై ఏళ్లపైబడ్డవారునూ అయి వున్నారు. జనాభా పెరుగుదలవల్ల, జనసాంద్రత (Population Density) నానాటికీ హెచ్చువు చున్నదని చెప్పవచ్చును. 1961 సం॥ లో చదరపు కిలోమీటరుకు 138 మంది వుంటే; 1971 సం॥ లెక్కలప్రకారము 182 మంది వున్నారు. జనాభా సాంద్రతనుబట్టి దేశముయొక్క జనాభా భూతల ములయొక్క నిష్పత్తిని తెలిసికొనవచ్చును. మన దేశములో ప్రపంచమందలి జనాభాలో 14 శాతము వుంటే (ప్రపంచంలో రెండవ స్థానము) దేశము నకుగల భూతలము 2.4 శాతము మాత్రమే. 1961 సం॥లో తలసరి సాగుబడి భూమియొక్క లభ్యత Per capita availability of arable Land 1.11 సెంట్లయితే యిప్పుడు 0.72 సెంట్లు మాత్రమే.

మనదేశములో హెచ్చుశాతము ప్రజలు వ్యవ సాయముమీద ఆధారపడియుండుటచే యిది వ్యవ సాయిక దేశమని చెప్పవచ్చును. వందకు 73 మంది వ్యవసాయమునకు సంబంధించి వృత్తులపైననూ 10.9 పరిశ్రమలూ, ఖనిజములకూ, సంబంధించిన వృత్తుల మీదనూ 5.9 మంది రవాణా సమాచార వృత్తుల యందునూ, 10 మంది సేవల రంగము లోనూ జీవనము గడుపుచున్నారు. మనదేశము బడుగు దేశములతో చేర్చుటకు కారణము ఎక్కువ మంది ప్రజలు వ్యవసాయముమీద ఆధారపడి యుండుటచేతనూ, వ్యవసాయేతర రంగము లేమంత (ముఖ్యముగా పరిశ్రమలు) అభివృద్ధి చెందక పోవుటవల్లనూ అయివున్నది. ఆర్థికాభి వృద్ధికి పరిశ్రమాభివృద్ధి ఎంతైనా అవసరం.

మన జాతీదాయాయము 1969, 70 లో (1960-61 ధరల ప్రకారము) సుమారు 18 వేల కోట్లు తలసరి ఆదాయము సాలుకి 339 రూపాయలు మాత్రమే. అయితే జనాభాలో 5 శాతము ప్రజలకు జాతీయాదాయములో అయిదవ భాగము లభ్యమై 20 శాతము ప్రజలకు 8 శాతము మాత్రమే లభ్య మగుచున్నది. దీనినిబట్టి మనదేశములో ఆర్థిక అసమానతలు ఎక్కువగా నున్నాయని చెప్పవచ్చును

మన దేశమువంటి బడుగు దేశములలో జాతీయా దాయములో సాలుకు 4 శాతము మాత్రమే నిలువ (పెట్టుబడి) Savings investment జరుగుచున్నది. ఇంతతక్కువ పెట్టుబడి మూలముననే ఆర్థికాభివృద్ధి తగ్గు స్థాయిలో నున్నదని చెప్పవచ్చు. ఏ దేశ మునకైనా తలసరి ఆదాయము పెరుగుతూండా లంటే యీ క్రింది సూత్రము ప్రకారము జాతీయ నిలువ రేటు (Rate of) పెరగాలి

నిలువ (లేక పెట్టుపడి) శాతము	×	జనాభా పెరుగుదల రేటు	×	వలసిన తలసరి ఆదాయపు పెరుగుదల రేటు.

దీని ప్రకారము మన దేశమునందు నిలువ (లేక పెట్టుబడి) రేటు.

4% × 2% × 2% (అనుకుందాము)

16 శాతము అనగా.

ప్రస్తుత పరిస్థితులలో మన తలసరి ఆదాయము సాలుకి రెండు శాతం ప్రకారం పెరగాలంటే, మన పెట్టుబడి రేటు 16 శాతం వరకూ ఏటేటా పెరుగ

వలసి యుంటుంది. జాతీయాదాయపు పెరుగుదల Rate of growth of National Income నిలువ రేటుచే, వుత్పత్తి/పెట్టుబడి నిష్పత్తిని గుణించగా వచ్చెడి లబ్ధమునకు సమానమగును.

Rate of growth-Rate of Savings.

$$\times \frac{\text{Out put}}{\text{Capital}}$$

$$g = S \times \sigma.$$

పై వుదాహరణ ప్రకారము, నిలువ రేటు 16 శాతమునకు పెరిగినట్లైతే వుత్పత్తి/పెట్టుబడుల శాతము ($\sigma = \frac{1}{4}$) అని అనుకుంటే, జాతీయోత్పత్తి : $16 \times \frac{1}{4} = 4$ శాతము చొప్పున సాలీనా పెరిగే అవకాశము వుంటుంది. దీనినిబట్టి ప్రతి దేశము యొక్క ఆర్థికాభివృద్ధి కొరకు చేయు ప్రణాళికీకరణము నందును, జనాభా పెరుగుదలను దృష్టి యందుంచుకొనడం అతి ముఖ్యము.

ప్రణాళికీ కరణములో Economic planning దేశ జనాభా దాని పెరుగుదల రేటుల నడవడిక, అందువలన దేశము యొక్క నియమిత వనరుల పైననూ జాతీయోత్పత్తిపైననూ, కలుగబోయే ఫలితములనూ, గమనించి అందులకై తగిన చర్యల నవలంభించుట ఎంతైనా ముఖ్యము. సాధారణముగా బడుగుదేశములలో ముఖ్యముగా వ్యవసాయిక దేశములలో ఆర్థికాభివృద్ధి జరుగునప్పుడు ఆ దేశపు జనాభాలో మార్పులు మూడు అంతస్థులలో జరుగుతుందని చెప్పవచ్చు.

మొదటి దశ జనాభా పెరుగుదల ఎక్కువగా నుండడంతో ప్రారంభ మవుతుంది. అనాగరికత, ఆరోగ్యపద్ధతుల నవలంభించకుండుట జబ్బులు, వ్యాధులు, ఎక్కువగా వ్యాపించుట, వైద్యసౌకర్యములు లోపించుట మున్నగు కారణములచేత, మరణ రేటు (Death Rate) ఎక్కువగా నుంటుంది. అయితే, బాల్య వివాహములు, తగిన కార్యకలాపములు లేకపోవుట, ఎక్కువ సంపాదనకై ఎక్కువ పిల్లలను వాంఛించడం, సాంఘిక సాంప్రదాయములూ, కుటుంబ నియంత్రణా విధానము తెలియక పోవుట, అందుకు తగిన సౌకర్యములు లభించక పోవుట మున్నగు కారణాలచే జనన రేటు (Birth Rate) కూడా యింకా ఎక్కువగా నుండడంచేత జనాభా పెరుగదల రేటు హెచ్చుగా వుండడం జరుగుతుంది.

రెండవ దశలో :— ఆర్థికాభివృద్ధి క్రమేణా జరుగుచున్నకొద్దీ ప్రజల నిరుద్యోగం తగ్గడం, ఆదాయ జీవన ప్రమాణాలు హెచ్చడం పుష్టికరమైన ఆహారం, వైద్యవిద్యా సౌకర్యములు లభించడం ద్వారా, ఆరోగ్యవంతమైన జీవనం ఏర్పడి వ్యాధులూ, జబ్బులూ, తగ్గి మరణరేటు తగ్గడం జరుగుతుంది. అయితే జనన రేటు హెచ్చుస్థాయిలోనే వుండడం వల్ల జనాభా పెరుగుదల యింకా ప్రబలంగానే వుంటుంది. యీ కాలంలోనే జనాభా పెరుగుదల ఉద్రిక్తత(Population Explosion)ఏర్పడుతుంది.

మూడవ దశలో :— ఆర్థిక వ్యవస్థయందు విస్తారమైన మార్పులు రావడం కనబడుతుంది. వ్యవసాయిక ప్రాబల్యంకల ఆర్థిక వ్యవస్థ, క్రమేణా పారిశ్రామికాభివృద్ధి చెందడంతో జనాభాలో అధిక సంఖ్యాకులు గ్రామీణ ప్రాంతాల నుంచి పారిశ్రామికముగానూ, వాణిజ్యములోనూ, అభివృద్ధి నొందిన పట్టణ ప్రాంతాలకు తరలి రావడం జరుగుతుంది. ఇందువలన పట్టణ ప్రాంతపు ప్రజలలో వెనుకటి గ్రామీణ ప్రాంతపు మనస్తత్వాలు క్షీణించి కొత్త రకపు జీవనాన్ని పెంపొందించు కోవడానికి కృషి చేస్తారు. వ్యవసాయిక జీవనంలో పెద్ద కుటుంబాలూ ఎక్కువ మంది పిల్లలు వుండడం ఒక విధంగా లాభదాయక మనిపిస్తుంది. అయితే యిప్పుడు పట్టణ ప్రాంతాలలో ఎదుర్కొనవలసిన సమస్యల వలన చిన్న కుటుంబాలూ తక్కువ సంతానాన్ని వేక్షించడం జరుగుతుంది. మరణ రేటు యిప్పటికే

తక్కువగా నుండడం వలన జనన రేటు కూడా తగ్గించడానికి తగు పరిస్థితు లేర్పడతాయి. విద్యాభివృద్ధి స్త్రీ పురుషులు సమాన హక్కులను పొంది ఉద్యోగములు చేయుట సాంఘిక కార్యక్రమాలలో పాల్గొనుట, కుటుంబ నియంత్రణా మార్గముల నవలంభించుట మున్నగు కారణముల ద్వారా, క్రమేపీ జనన రేటు తగ్గడం సాధ్యమై జనాభా పెరుగుదల రేటును నిలకడగా కొద్ది ప్రమాణములో వుంచడం సాధ్య మవుతుంది.

ఈ మూడు దశల యందలి మార్పులనుబట్టి చూస్తే రెండవ దశలో మరణ రేటు తగ్గడం జనన రేటు హెచ్చు మట్టములో నుండడం వలన జనాభా పెరుగుదల ఉద్రిక్తమై గడ్డు పరిస్థితి ఏర్పడుతుంది.

జనాభా లెక్కల ప్రకారం చూస్తే మన దేశం యిప్పుడు రెండవ దశలో నడుస్తున్నదని చెప్పవచ్చును. స్వాతంత్ర్యము వచ్చిన తరువాత జరిగిన ఆర్థికాభివృద్ధి ద్వారా వైద్య, విద్యా. ఆరోగ్య సౌకర్యముల ద్వారా జనన రేటు కొంత వరకు తగ్గింది. ముఖ్యముగా శిశు మరణాల రేటు కూడా 1921-1961 ల మధ్య వెయ్యికి 218 నుంచి 88 కి తగ్గింది. మన ప్రజల జీవిత పరిమాణము Life Expectancy కూడా 1950 లో 32 సం॥ అయితే యిప్పుడు 50 ఏళ్ళవరకూ పెరిగింది. అయితే, జనన రేటు మాత్రం ఎక్కువగానే వుండడమునకు కారణం, ప్రజల, ముఖ్యముగా గ్రామీణ ప్రజల, మన స్తత్వాలేనని చెప్పవచ్చు. ప్రజలను ఆలస్య వివాహాలను చేసుకోమనీ, సంతానోత్పత్తిని తగ్గించుకొనుటకు రకరకాలయిన కుటుంబనియంత్రణా పద్ధతుల నవలంభించమనీ యిచ్చే సలహాలు సాంఘిక పరిస్థితులవలనా, మత సంబంధమైన కట్టుబాట్ల వలనా, ప్రజల యందలి అవిద్య, మూఢ నమ్మకాల వలనా, ప్రజామొత్తంమీద ఆచరణలో పెట్టడం కష్టదాయకమైన విషయం. వెనుకబడిన దేశాలలో యీ కారణాల వలన జనాభా పెరుగుదల తీవ్రమైన సమస్యగా పరిణమించింది. ఏదేశమైనా, ముఖ్యముగా మనదేశము రెండవ దశనుండి, మూడవ దశకు ప్రయాణం చెయ్యాలంటే కట్టుదిట్టమైన చర్యలెంతైనా అవసరం. ప్రస్తుతము మన దేశపు ప్రణాళికలలో కుటుంబనియంత్రణా Family Planning కొరకై ప్రత్యేకమైన కృషి చేయబడుచున్నది. ఈ కృషి ఫలించనినాడు జనాభా పెరుగుదల సమస్య కొద్ది ఏండ్లల్లో చాలా ఉద్రిక్తము కాగలదని చెప్పవచ్చును. ప్రస్తుతపు టంచనాల ప్రకారము యీ శతాబ్దాంతమునకు మన జనాభా వెయ్యి మిలియనుల హద్దును దాటిపోగలదు

1971 వ జనాభా లెక్కల ప్రకారము మన దేశపు ప్రజలలో 19.87 శాతము పట్టణ ప్రాంతముల యందు నివసించుచున్నారు. (55 కోట్ల ప్రజలలో, సుమారు 11 కోట్ల మంది అన్నమాట). మన దేశములో లక్షమంది ప్రజలకంటె ఎక్కువ నివసించే పట్టణాలు 142 వున్నాయి. వీటిలో మొదటి ఎనిమిది ముఖ్యపట్టణా లేవనగా :-కలకత్తా (70 లక్షలు), బొంబాయి (59.7 లక్షలు) ఢిల్లీ (36.3) లక్షలు, మద్రాసు (24.7 లక్షలు) హైదరాబాదు (18 లక్షలు) బెంగుళూరు (18 లక్షలు) అహమదాబాదు (15.9 లక్షలు) కాన్పూరు (12.7 లక్షలు) పట్టణ ప్రాంతములు పెరిగిన కొలదీ ఆర్థికాభివృద్ధి చాల వరకు జరుగుచున్నదని చెప్పవచ్చును. ఇతర దేశములతో పోల్చి చూచినట్లయితే, యీ విషయములో మన దేశము చాల వెనుకబడి యున్నట్లు తెలియుచున్నది. గ్రేట్‌బ్రిటన్‌లో నూటికి 79 మంది పట్టణాలలో నివసిస్తూంటే యిదే విధముగా కెనడాలో 74 మంది, ఫ్రాన్సులో 70 మంది, అమెరికాలో 70 మంది, జపానులో 69 మంది. మన దేశములో నూటికి 20 మంది కూడా పట్టణాలలో నివసించడంలేదు. అనగా నూటికి 80 మంది గ్రామీణ ప్రాంతవాసులై వున్నారన్న

మాట : దీనినిబట్టి మనదేశములో సాంఘిక, ఆర్థికాభి వృద్ధి యింకా ఎంతో జరుగవలసి యున్నదన్నమాట.

—డా వా. వేం.

"In other words, the essence of the population problems - so far, atleast—is not that mankind has propagated too many children but that it has failed to organize a world in which they can grow in peace and prosperity. Rich nations and poor alike have grossly mis-used the world's resources, both material and intellectual; neglected them, wasted them, and fought each other over how to share them. Thus the basic question is not how many people can share the earth, but whether they can devise the means of sharing it at all.

TIME: 13-9-1971. p. 36 (37)

19. ఉత్పత్తి

సృష్టిలో ననేక పదార్థములు మనకు గనపడును. ఉదాహరణకు ఖనిజ పదార్థములు. ఈ పదార్థములు ప్రకృతి నిర్మితములేగాని మానవ నిర్మితములు కావు. ఈ పదార్థములవి లభ్యమగు రూపములో మానవున కుపకరించవు. వీటిని మనకు గావలసిన రీతిలో వస్తువులుగా తయారు చేసుకొనవలసి యున్నది. ఈ రకముగా తయారైన వస్తువు మానవుని గోరికలను దీర్చు శక్తిని లేక ప్రయోజన మును గలిగి యుండును. ఉదాహరణకు కొయ్య అదే రూపములో మన గోర్కెలను దీర్చలేదు. దాని నుపయోగించవలెనన్న దాని నుండి కుర్చీ, బల్ల మొదలగు వస్తువులను దయారు చేయవలయును. ఇట్లు చేయుట వలన కొయ్యకు ప్రయోజన గుణము లభించును. ఈ ప్రయోజన గుణమువలన మానవుని వాంఛితము యీడేరును. ఇట్టి ప్రయోజన గుణ నిర్మాణమునే అర్థశాస్త్రమునందు 'ఉత్పత్తి'యందురు. **'ఆర్థిక ప్రయోజన నిర్మాణమే ఉత్పత్తి'** యని ప్రొఫెసర్ నికల్సన్ పరిభాషించినారు.

ఈ ప్రయోజనమును నాలుగు రకములుగా విభ జింపవచ్చును. **1. రూపప్రయోజనము 2. స్థల ప్రయోజనము 3 సమయ ప్రయోజనము 4. సేవా ప్రయోజనము.**

1. రూపప్రయోజనము (Form Utility): పదార్థ ప్రయోగము ద్వారా నేదేని వస్తు నిర్మాణ మును గావించి తద్వారా దానికి బ్రయోజన గుణ మును గల్పించుటకు రూపప్రయోజన మందురు. కొయ్యనుండి కుర్చీని తయారు చేయుట, ఇనుముతో సుత్తిని తయారుచేయుట బంగారముతో ఉంగరమును జేయుట మొదలగు కార్యములు రూపప్రయోజనమున కుదాహరణములు.

2 స్థల ప్రయోజనము (Place Utility): ఒక వస్తువును లభించు స్థానము నుండి వేరొక స్థానమునకు దరలించి, దానికి బ్రయోజన,గుణమును గలుగ జేయుటను స్థల ప్రయోజన మందురు. కొయ్యకు అరణ్యములోకన్న వడ్రంగి దుకాణము నందధిక ప్రయోజన ముండును. నదీ తీరము నందు లభ్యమగు ఇసుక పట్టణ ప్రాంతములకు గానిపోబడినప్పు డధిక బ్రయోజనమును గలిగి యుండును. గనులలో నుండు ఖనిజ పదార్థములను పారిశ్రామిక వాడలకు దరలించినపుడు వానికి ప్రయోజన మేర్పడును. రవాణా సౌకర్యము లిట్టి ప్రయోజనమును గల్గును.

3. సమయ ప్రయోజనము (Time Utility): కొన్ని వస్తువులను వాడకుండగ గొంత కాల

ముంచిన వాని ప్రయోజనము పెరుగును. దీనిని సమయ ప్రయోజన మందురు. ఉ॥ పాత ధాన్యము నకు క్రొత్త ధాన్యముకన్న ప్రయోజనము హెచ్చు. వ్యాపారస్థు లీప్రయోజనమును గలుగ జేయుదురు.

4. సేవా ప్రయోజనము (Service Utility): సేవ చేయుట ద్వారా ఈ ప్రయోజనము సృష్టింప బడును. రోగులకు మందులిచ్చు డాక్టరు, విద్యార్థులకు విద్యను గఱపు నుపాధ్యాయుడు, నృత్యము ద్వారా ఆనందమును గలుగజేయు నర్తకి ఇట్టి ప్రయోజనమునే గలిగి యుందురు.

ఏదేని వస్తు నిర్మాణము జరిగినపుడు దానికిపై నుదహరింపబడిన ప్రయోజనము లేర్పడును. ప్రత్తిని వస్త్రముగా మార్చినపు డది రూప ప్రయోజనమును, దానిని వినియోగము కొరకై పలుతావులకు బంపినపుడు స్థలప్రయోజనమును, వ్యాపారస్థుని ద్వారా సమయ, సేవా ప్రయోజనమును గలిగి యుండును. ఈ విధముగా విక్రయమునకై వస్తువుల నిర్మించుట మరియు సేవలను జేయుటను 'ఉత్పత్తి'యందురు.

4. ఉత్పత్తి సాధనములు (Factors of Production): మానవుని గోరిక లనంతములు. తన గోరికలను దీర్చుకొనుటకై మానవుడు సర్వదా ప్రయత్నము చేయుచున్నాడు. ఇందుకు పలురకములగు వస్తువుల నుపయోగించుచున్నాడు. అర్థశాస్త్ర దృష్ట్యా చెప్పవలయునన్న వస్తువులలో గల ప్రయోజన గుణ ప్రయోగము ద్వారా మానవుడు తన వాంఛలను దీర్చుకొనుచున్నాడు. కాని ఈ వస్తువులు నిర్మితములైన స్థితిలో మనకు లభింపవు. వీటిని దయారు చేసుకొనవలసి యున్నది. ఉదాహరణకు వస్త్రము మనకు దయారైన స్థితిలో లభింపదు. వస్త్రమును దయారు చేయవలసిన అవసరము కలదు. వస్త్రమును దయారు చేయుటకు ప్రత్తి కావలయును. ప్రత్తికి వస్త్రరూపము నిచ్చుటకు రాట్నము, మగ్గము, మొదలగు పనిముట్లు కావలయును ఇటులనే బల్ల కావలయునన్న దీనిని కొయ్య నుండి తయారు చేయవలయును. ఇందుకు అంపము, బాడిస మొదలగు పనిముట్లవసరము. ఇంతేగాక ఈ పనిముట్ల నుపయోగించుటకు శ్రామికుడు కావలయును. ఇచట ప్రత్తి, రాట్నము, మగ్గము మరియు శ్రామికుడు, లేదా కొయ్య అంపము బాడిస మరియు శ్రామికుడు-వీనిని వస్తూత్పత్తి చేయుటకు వలయు సాధనములు లేక ఉత్పత్తి సాధనము లందురు. ఉత్పత్తి నిర్మాణములో సహకరించు ఏ వస్తువైనా ఉత్పత్తి సాధనమే'నని బెన్ హామ్ నుడివినారు.

ఉత్పాదన సాధనములు రెండు రకములు. 1. ఒకసారి మాత్రమే పనిలో నుపయోగపడు సాధనములు. ఉదా। కొయ్య, ఇటుక, సిమెంటు మొదలగునవి. 2. పలుమారులు ప్రయోగించబడు సాధనములు. ఉదా॥ రాట్నము, మగ్గము, యంత్రము మొదలగునవి.

వస్తువులను నిర్మించుటకు మానవుడు ఉత్పత్తి సాధనముల నుపయోగించును. ఈ ఉత్పత్తి సాధనములను నాలుగు ప్రకారములుగా విభజింప వచ్చును, **1 భూమి 2 శ్రమ 3 మూలధనము 4 వ్యవస్థాపన**

1. భూమి (Land): సామాన్య భాషలో భూమి యను మాట కర్థము మనకు గనబడు మట్టి కాని అర్థశాస్త్రము నందు భూమి యను మాటకు విస్తృతమైన యర్థము కలదు. భూమి యనగా భూమిపై భాగము, భూమిలో నున్న ఖనిజ పదార్థములు, నీరు, వనములు, సముద్రము మొదలగునవి. 'భూమి యనగా మానవునకు విధేయములై, ప్రకృతి ప్రదత్తములయిన బాహ్య శక్తులని' విక్సెల్ నిర్వచించెను. వ్యవసాయ రంగము నందుగాని. పారిశ్రామిక రంగము నందుగాని భూమి కత్యంత ప్రాముఖ్యము కలదు.

భూమికి కొన్ని ప్రత్యేక లక్షణములు కలవు.

1. భూమి ప్రకృతి నిర్మితము. దీనిని మానవుడు సృజించ లేదు. 2. భూమి సరఫరా మితమై యున్నది. దీనిని పెంచుట సాధ్యము కాదు. 3. భూమి నెన్ని మార్గయినను ఉత్పాదన క్రియలో ప్రయోగించ వచ్చును. 4 దీనికి నశించు గుణము లేదు. 5. భూమికి భౌగోళిక గమన శీలత లేదు. 6. భూమి ననేక పనుల కుపయోగించ వచ్చును. 7. భూమి యొక్క ఉత్పాదన శక్తిలో భేదము కలదు. ఈ లక్షణములు భూమిని ఇతర ఉత్పత్తి సాధనముల నుండి వేరుగా నుంచుచున్నవి.

2. శ్రమ (Labour) : శ్రమ యను మాటకు మామూలుగా చెప్పు నర్థము శారీరక శ్రమ. కాని అర్థశాస్త్రము నందు ధనమును సంపాదించు నుద్దేశ్యముతో చేయబడు శారీరక, మరియు మానసిక పరిశ్రమను 'శ్రమ' యందురు. కర్మాగారము లందు పనిచేయు కార్మికుడు, పరిశోధనాలయము నందు పనిచేయు వైజ్ఞానికుడు, చేయునది శ్రమయే. 'ఒక లక్ష్యమును మరియు ఉద్దేశ్యమును గలిగి యుండి, సంపత్త్యుత్పత్తితో సహకరించు మానవ ప్రయత్నమును శ్రమ అందురు'. వేరొక రీతిని స్పష్టము చేయవలయునన్న, ఆర్థిక లాభాపేక్షతో చేయు శ్రమను మాత్రమే అర్థశాస్త్రము నందు శ్రమ యందురు. ఆరోగ్యము కొరకై చేయబడు వ్యాయామము శ్రమ యనబడదు. కాని, ధనార్జన నిమిత్తమై సర్కసు వారి ద్వారా చేయబడు వ్యాయామము శ్రమగా గుర్తించబడును. శ్రమకు ఫలితముగా వినిమయ ధరను గల్గియుండు సంపత్తి యొక్క సృష్టి జరుగవలయును. ఆధునిక పరిశ్రమలకు స్థిరమైన, నిరంతరమగు శ్రమ కావలయును. శ్రామికుల సంఖ్య దేశ జనసంఖ్య పై నాధారపడి యుండును.

శ్రమకు గొన్ని ప్రత్యేకతలు కలవు. 1. శ్రమను శ్రామికుని నుండి విడదీయ లేము. శ్రామికుడు తన పనిద్వారా వేతనమును సంపాదించును. శ్రామికుడు శ్రమ నమ్మునేగాని తనను అమ్ముకొనడు. 2. శ్రామికుడు వ్యక్తిగతముగా పనిలో పాల్గొనును. 3. శ్రమనశించు గుణము కలది. శ్రామికుడు తన శ్రమను వాయిదా వేసుకొన లేడు. ఒక గంట శ్రమ పోయినచో అది తిరిగి రాదు. 4. శ్రామికునకు వేతనమునకై బేరమాడు శక్తి తక్కువ. 5. శ్రమకు భౌగోళిక గమన శీలతకలదు.

3. మూల ధనము (Capital) : సంపద నిర్మాణమునకై లేక సంపదను పెంపొందించుటకై, భూమిని మినహాయించి వాడబడు సంపదను మూల ధన మందురు. అనగా భూమిని మినహాయించి, ఉత్పాదన ప్రక్రియలో తోడ్పడు ధనము, యంత్రములు, భవనములు, పరికరములు మొదలగు సాధనములను మూలధన మందురు. వినియోగమునకై ఖర్చు చేయు ధనమునుగాని లేక భూమిలో పాతిపెట్టబడిన ధనమునుగాని మూల ధన మనరు. ఆహార రూపమున గైకొనబడు ధాన్యము వినియోగ వస్తువగును. కాని అధిక పంటను పండించుటకై విత్తన రూపమున వాడబడు ధాన్యము మూలధన మగును. మూలధనమును మానవుడు నిర్మించును. మానవుడు నిర్మించును. దీనికి చలన శక్తి కలదు. ప్రాచీన కాలము నుండియు నేదో యొక రీతిలో మానవుడు మూలధనము నుపయోగించుచున్నాడు. ఆధునిక యుగము నందు మూలధనమున కున్న ప్రాముఖ్యము మిగుల విలువైనది.

మూల ధనమునకు మూడు విశేషతలు కలవు. 1. ఆదాయము నొసగు శక్తి : మూల ధన ప్రయోగము వలన మూల ధనాధిపతికి ఆదాయము లభించును. ఒక కంపెనీలో వాటాలను గొన్న వ్యక్తికి వాటాల ద్వారా కంపెనీకి లభించు లాభములో భాగము లభించును. 2 ఉత్పాదకత : మూల

ధనము ఇతర ఉత్పత్తి సాధనములతో కలసి వస్తు నిర్మాణమును గావించును.

3. త్యాగగుణము : మూల ధన నిర్మాణము జరుగునపుడు వర్తమానమును భవిష్యత్ప్రయోజనము కొరకై త్యాగము చేయుట జరుగును. అనగా ప్రస్తుత వినియోగమును భవిష్యత్తుకై వాయిదా వేసుకొను చర్య యొక్క పరిణామమే మూలధనము.

ఉత్పాదనా ప్రక్రియ యందు మూలధన మీ క్రింది విధులను నిర్వహించును: 1. వస్తు నిర్మాణము జరుగునపుడు శ్రామికులకు వలయు వేతనములు మూలధనము నుండియే లభించును. 2. వస్తూత్పత్తిలో సహకరించు యంత్రములు, పనిముట్లు, కర్మాగార భవనము, మొదలగు సహాయక సాధనములను మూల ధనము సమకూర్చును. 3. వస్తువును దయారు చేయుటకు వలయు ముడి పదార్థములను మరియు ఇతర పదార్థములను క్రయము చేయుటకు మూలధనము కావలయును. 4. మూలధనము రవాణా సౌకర్యముల నొనగూర్చును. 5. మూల ధనము శ్రామికుని ఉత్పాదక శక్తిని పొందును. 6. మూలధనము వలన జాతీయోత్పత్తి పెరుగును.

భూమి మరియు, మూలధనము : భూమి మరియు మూలధనమునకు మధ్యగల తేడాను స్పష్టీకరించుట చాలా కష్టము. 1. భూమి ప్రకృతి ప్రదత్తమనియు, మూలధనము మానవ నిర్మితమనియు ఒక వాదన. కాని బంజరు భూమిని వ్యవసాయ యోగ్యముగా చేయుటకు శ్రమకావలయును. ఇదే విధముగ తోటల కొరకై భూమిని సాగు చేయుటకు శ్రమ అవుసరము. 2. భూమికి నశింపు లేదనియు, మూలధనము నశించునదని వేరొక వాదన. ఇందు కూడ దోషము లేక పోలేదు. ఏలనన, నిరంతర సేద్యము జరిగినపుడు ఫలవంతమగు భూమి, శక్తి తగ్గి నిస్సారమగును. దాని శక్తిని బెంచుటకై ఎరువులను వాడవలసి వచ్చును. 3. భూమి యొక్క క్షేత్ర ఫలము స్థిరము దీనిపై మానవున కెట్టి నియంత్రణ లేదు. కాని మూల ధనమును మానవుడు ఆవశ్యకతాను సారముగా బెంచగలడు. ఈ తేడా గుణాత్మకమైనది కాదు. కేవలము శ్రేణికి సంబంధించినది. ఆర్థిక దృష్ట్యా ఆధునిక పద్ధతుల ద్వారా, రవాణా సౌకర్యముల ద్వారా మానవుడు భూమి ఉత్పాదక శక్తిని ద్విగుణీకృతము చేయుచున్నాడు. ఈ విధముగా భూమిని, మూలధనము నుండి విడదీయుట చాల కష్టము. కాని, క్రమక్షీణ ప్రతిఫల సిద్ధాంతము, పరిశోధనల ప్రభావము భూమిని, మూలధనము నుండి విడదీయుచున్నవి. భూమిని, మూలధనము నుండి వేరుగా నుంచుట ఉచితము, మరియు లాభదాయకము

4. వ్యవస్థాపన (Organization) : ఉత్పత్తి సాధనముల మధ్య పొత్తు కుదుర్చుటను వ్యవస్థాపన యందురు. సంఘటన లేక వ్యవస్థాపన యనునదొక రకమగు శ్రమ అయినప్పటికి దీనికిగల ప్రాముఖ్యము మరియు ప్రత్యేక లక్షణముల వలన దీనిని ప్రత్యేకముగా నుంచుట జరిగినది. ఆధునిక వ్యాపార ప్రపంచము నందు అత్యధిక ఫలితమును సంపాదించుటకై వలయు రీతిలో ఉత్పత్తి సాధనముల నుపయోగించుట చాల క్లిష్టమగు పని. దీనికై ప్రత్యేక నిపుణత గల వ్యక్తులు కావలయును. వీరిని సాహసి లేక వ్యవస్థాపకు డందురు. ఇతడు సాహసముతో, వ్యాపారము నందు సంభవించు లాభ నష్టములను వహించును. భూమి, శ్రమ మరియు మూలధన సాధనముల సహకారముతో, వ్యాపార నడవడిని నిర్ణయించును. ఒక వైపున వీరిని ఎక్కువ నిపుణత గలిగిన పారిశ్రామిక శ్రామికులుగా జెప్పవచ్చును. వేరొకపంక, శ్రామికునకు, వినియోగదారునకు మధ్య పనిచేయు మధ్యవర్తిగా జెప్పవచ్చును.

వ్యవస్థాపకుడు పరిశ్రమకు వలయు మార్గమును

నిర్ణయించును. వస్తూత్పత్తి సంబంధమగు నిర్ణయములు గైకొనును. ఉచితమగు వడ్డీపై మూల ధనమును సంపాదించును. పరిశ్రమ స్థాపన జేయును. ఉత్తమ ఉత్పత్తి సాధనములను దగు సంఖ్యలో నియమించును. కావలయు పరికరములను కొనుగోలు చేయును. శ్రమ విభాజన ఆధునిక నిర్వహణ పద్ధతుల సహాయముతో వస్తు, త్పత్తిని సాగించును. లాభ, నష్టములను భరించును. మార్కెట్టులో జరుగు మార్పులను బట్టి పరిస్థితి నెదుర్కొనును. ఈ పనులను జేయుటకు వలయు, ముందు చూపు, శీఘ్రోచిత నిర్ణయము గైకొను శక్తి, వ్యాపార మెళుకువలు, సరియైన వ్యక్తిని నిర్ణయించు సామర్థ్యము, పరిశ్రమలో పనిచేయు వారి యందు నమ్మకమును గల్గించు నేర్పు, నష్ట భయాన్ని భరించు శక్తి, నవీన మార్గముల నవ లంభించు నేర్పు, సాహసము మరియు దక్షత వ్యవస్థాపకుని యందుండ వలయును. అందు వలననే వ్యవస్థాపకుని పరిశ్రమకు నావికునిగా బేర్కొనుట జరిగినది.

ఉత్పత్తి సాధనముల ప్రారంభము : 1. భూమి మరియు శ్రమ-ఈ రెండును చాల ప్రాచీన కాలము నుండి అస్తిత్వములో నుండి, గుర్తింపబడిన సాధన ములు. ప్రాచీన కాలము నందు మూల ధనము, వ్యవస్థాపనలు లేవు. ఆ నాటి మానవునకు భూమి నుండి లభించు పదార్థముల నుపయోగించుట మాత్రమే తెలియును. అందువలన ఈ రెంటిని ముఖ్యమగు సాధనములుగా గుర్తించిరి.

2. కాలక్రమమున మానవుడు తన పనులను నెరవేర్చు కొనుటకు, ఆహారమును సంపాదించు కొనుటకు పనిముట్ల యొక్క అవసరమును గుర్తించి వాటిని తయారు చేసుకొన సాగెను. ఈ విధముగా మూలధనమునకు స్థానము లభించినది.

3. కొంత కాలము తరువాత మానవుని విజ్ఞానము పెరుగసాగెను. పారిశ్రామిక విప్లవ మారంభ మయినది. యంత్రముల నిర్మాణము జరుగసాగెను. క్రొత్తక్రొత్త ఉత్పాదన పద్ధతులు కనుగొనబడెను. పెద్ద యెత్తున కర్మాగారములలో వస్తు నిర్మాణ మారంభమాయెను ఇందు వేల సంఖ్యలో శ్రామి కులు పనిచేయసాగిరి. మూలధనమును పెంచుట కావశ్యకత ఏర్పడెను. వీటన్నిటిని గలిపి ఒక సువ్యవస్థితమైన పద్ధతిలో ఉత్పాదనను సాగించు టకు వ్యవస్థాపన ఆవసరమాయెను. లాభనష్టముల భయము నెదుర్కొను వారు కావలసి వచ్చిరి. ఈ విధముగా వ్యవస్థాపన అనగా ఉత్పత్తి యొక్క విభిన్న సాధనముల మధ్య సహకారమును నెల కొల్పుట, ఒక ముఖ్యమగు భాగమాయెను. ఆధునిక యుగమునందు ఉత్పాదన వ్యవస్థలో వ్యవస్థాపనకు చాల ప్రాముఖ్యము కలదు.

ఉత్పత్తి సాధనముల యొక్క ప్రాముఖ్యత : ఉత్పత్తి సాధనములకు యజమానులు కలరు. వీరికి ఈ సాధనముల ద్వారా లభించు ప్రతిఫలము నకు వేర్వేరు పేర్లు గలవు. భూమి యొక్క అధిపతిని భూస్వామి యందురు. ఇతనికి వీని ప్రయోగము వలన వచ్చు పురస్కారమును భాటకము (Rent) అందురు. శ్రమ యొక్క అధిపతిని శ్రామికు డందురు. శ్రామికునకు శ్రమకు బదులుగా వేతనము (Wage) లభించును. మూలధనాధిపతికి వడ్డీ (Interest) లభించును. వ్యవస్థాపకునకు లాభము (Profit) లభించును.

ఉత్పత్తి సాధనము లన్నిటిలో శ్రమ ఎక్కువ సచేతనమైనది. ఉత్పాదనా యంత్రాంగముల నన్నింటిని నిర్వహించునది శ్రమయే భూమి అచేతన మయినది. శ్రమ లేనిదే దీనివలన నెట్టి ప్రయోజనము లేదు. కాని భౌతిక వస్తువులు కావ లయునన్న భూమి సహాయము చాల ముఖ్యము. ఇటులనే మూల ధనము కూడ అచేతనమైనదే. వ్యవస్థాపన మానవునిలో నిబిడీకృతయై యున్న విశేష

లక్షణము. పెద్ద తరహా ఉత్పత్తి మరియు విదేశ మార్కెట్లు గల ఈ ఆధునిక కాలములో మూలధన, వ్యవస్థాపనలయొక్క ప్రాముఖ్యత చాల పెరిగినది.

ఉత్పాదన విధియందు ఏ సాధనము యొక్క ప్రాముఖ్య మధిక మనునది చెప్పుట కష్టము. పైన వివరించిన రీతిగా, సమయము మారుచున్నకొలది ఒక్కొక్క సాధనమునకు ప్రాముఖ్యత ఏర్పడినది. శ్రమ లేనిదే భూమి, మూలధనముల ద్వారా వస్తూత్పత్తి జరుగదు. ఇటులనే, భూమి, మూలధనము లేనిచో శ్రమ వ్యర్థము వీటన్నిటిని గలిపి పని జేయించుటకు వ్యవస్థాపకుడు కావలయును. అందువలన ఈ నాలుగు సాధనములు సమాన మహాత్మ్యములు గలిగి యున్నవి. ఈ సాధనములు పరిమిత సంఖ్యలో మాత్రమే లభించును. ఇంతేగాక ప్రత్యేక సాధనమును అనేక బనుల కుపయోగించవచ్చును. ఉ॥ భూమిపై వరిని పండించవచ్చును ఆదే భూమిపై చెఱకును పండించవచ్చును. అందువలన ఈ ఉత్పత్తి సాధనములను తగు అనుపాతములో, ఉచితరీతిలో ఎన్నుకొనినప్పుడు దేశము ఆర్థికాభివృద్ధిని సాధించును.

—శ్రీ బి. యస్. రా. మూర్తి.

Bibliography

1. Principles of Economics.
A. Marshall.
2. Economics. F. Benham.
3. Principles of Economics.
Fairchild Buck. Etc.
4. Principles of Economics.
W. Nelson Peach.
5. Modern Economics.
Burns, Neal & Waterson.
6. Elementary Principles of Economics
Jathar & Beri.

20. వ్యవసాయ విధానము

వ్యవసాయ రంగం స్తబ్దంగా ఉండటం వ్యవసాయోత్పత్తి వృద్ధిచెందక పోవడం వెనకబడిన దేశాలలో గోచరమయ్యే లక్షణము. ఈ దేశాలలో వ్యవసాయాభివృద్ధి అల్పస్థాయిలో ఉండటానికి అవి సాంప్రదాయ వ్యవసాయానికి కట్టుబడి ఉండటమే ముఖ్య కారణమని చెప్పవచ్చు. సంప్రదాయ వ్యవసాయాన్ని ఆధునికీకృతం చేయడమే వెనకబడిన దేశాల ప్రధాన కర్తవ్యము.

సంప్రదాయ వ్యవసాయం (Traditional Agriculture)

సంప్రదాయ వ్యవసాయం సాంకేతిక విజ్ఞాన పరమైన మార్పులు (Technogical Changes) లేనటువంటిది. శ్రమ, భూమి, ముఖ్యమైన ఉత్పాదకాలుగా ఉంటే ఈ వ్యవసాయంలో ఉత్పత్తిని పెంచడానికి శ్రమనే ఎక్కువగా ఉపయోగించటం జరుగుతుంది. మూలధనపు ఉత్పాదకానికి చాలా తక్కువ ప్రాముఖ్యం ఉంటుంది నాగలి, కొడవలి లాంటి స్థానికంగా తయారుచేసే అతిసామాన్యమయిన పరికరాలు వాడకంలో ఉంటాయి. సాంప్రదాయక ఉత్పాదకాలు పరిజ్ఞానం నిర్దేశించిన పరిమిత పరిధిలో వ్యవసాయదారులు కార్యకలాపాలు కొనసాగిస్తుంటారు. అందుచేత వ్యవసాయ రంగంలో సమర్థత లోపిస్తుంది. అధికోత్పత్తి సాధ్యంకాదు.

సంప్రదాయ వ్యవసాయంలో ఉత్పాదకాల నుంచి

లభించగల ప్రతిఫలాలు ఇప్పటికే చాలా తక్కువ స్థాయికి దిగజారినాయని, ఈ ఉత్పాదకాలను ఇంకా విస్తారంగా ఉపయోగించడం వల్ల ప్రయోజనం ఉండదని, అందుచేత వాటిమీద పెట్టుబడిని అధికం చేయడానికి వ్యవసాయదారులు ముందుకు రారని థియోడార్ షూల్జ్ అంటాడు. అయితే ఈదేశాలలో వ్యవసాయం అభివృద్ధి చెందాలంటే ఆధునిక సాంకేతిక విజ్ఞానం ద్వారా లభించే ఉత్పాదకాలను సమకూర్చి వ్యవసాయ రంగంలో పెట్టుబడి అవకాశాలను పెంపొందించవలసి ఉంటుంది. నీటి పారుదల ప్రాజెక్టులు, గొట్టపు బావులు, పంపుసెట్లు వంటి, ఆధునిక సాధనాల ద్వారా నీటి వనరులను అభివృద్ధిపరచడం; రసాయనిక ఎరువులు, మేలురకం విత్తనాలు, క్రిమిసంహారకాలు, ఉత్పత్తి చేయడం; మురుగునీటి పథకాలవంటి భూసారసంరక్షణ కార్యక్రమాలు చేబట్టడం; వ్యవసాయ కార్యకలాపాలకు సంబంధించిన అంశాలమీద పరిశోధన జరపడం మొదలయిన కార్యక్రమాలు వ్యవసాయరంగాన్ని ఆధునికీకృతం చేయడానికి తోడ్పడుతాయి. ఇవి వ్యవసాయదారులకు లాభసాటిగా ఉండేవి. అయినా, వాటిని సమకూర్చుకొనడానికి పెట్టవలసిన పెట్టుబడి, వ్యవసాయదారుల ఆర్థికస్థోమతను మించిన పరిమాణంలో ఉంటుంది. అందుచేత ప్రభుత్వమే అటువంటి పెట్టుబడులనుపెట్టి ఆధునిక ఉత్పాదకాలను సమకూర్చి వ్యవసాయాభివృద్ధికి దోహదకరంగా ఉండే కార్యకలాపాలను వ్యవస్థీకరించడం అవసరము. అంటే సంప్రదాయ వ్యవసాయాన్ని ఆధునిక వ్యవసాయంగా రూపొందించే బాధ్యతను వెనకబడిన దేశాల ప్రభుత్వాలు చేపట్టవలసి ఉంటుంది. ఈ సందర్భంలోనే ప్రభుత్వం అవలంభించే వ్యవసాయ విధానానికి ఎంతో ప్రాముఖ్యం ఏర్పడుతుంది.

ప్రభుత్వము-వ్యవసాయ విధానము :

స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం మన దేశంలో వ్యవసాయాభివృద్ధి కోసం జరిగిన కృషి చాలా తక్కువ. అది కూడా సమగ్రమయిన విధానంలో భాగంగా జరగలేదు. ప్రభుత్వం నీటిపారుదల వసతులను కల్పించింది, సహకార పరపతి సంఘాలను నెలకొల్పింది. వ్యవసాయ విద్య పరిశోధనలకు సంబంధించిన సంస్థలను స్థాపించింది. ప్రభుత్వం తీసికొన్న చర్యలు వ్యవసాయ దారులకు ఉపశమనం కల్పించడానికి, వ్యవసాయోత్పత్తిలో ఒడుదుడుకులు తగ్గించడానికి కొంతవరకు తోడ్పడి నప్పటికీ వ్యవసాయ రంగంలో అభివృద్ధి నిరోధక శక్తులను తొలగించి అభివృద్ధిని పెంపొందించి, పోషించగల శక్తులను ఉత్పన్నం చేసి, పటిష్ఠమైన వ్యవసాయ వ్యవస్థ నిర్మాణానికి సహాయపడలేదు. వ్యవసాయ కార్యక్రమాల విషయంలో వృద్ధిని పెంపొందించే లక్ష్యంకన్న స్థిరత్వం సాధించాలనే లక్ష్యానికే ఎక్కువ ప్రాముఖ్యం చూపడం జరిగిందని చెప్పవచ్చు, ఉదాహరణకు నీటిపారుదలను వ్యవసాయ రంగంలో ఉత్పాదకత పెంపొందించే సాధనంగా గుర్తించనట్లు కనువించదు. వ్యవసాయ పరిశోధన విషయంలో కూడా ఇటువంటి లోపం కనిపిస్తుంది. వ్యవసాయాభివృద్ధిపట్ల ప్రభుత్వ వైఖరి ఈ విధంగా ఉన్నప్పుడు వ్యవసాయ రంగం స్తబ్దంగా ఉండటంలో ఆశ్చర్యము లేదు ఆసలు స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం ప్రభుత్వానికి నిర్దిష్టమైన వ్యవసాయ విధానం అంటూ లేదని చెప్పవచ్చు.

ఈ విధంగా స్వాతంత్ర్యం నాటికి మనకు సంక్రమించిన వ్యవసాయ వ్యవస్థ ఉత్పాదకత సామర్థ్యాలు లోపించినటువంటిది. తీవ్రమైన సాంఘిక ఆర్థిక అన్యాయాలకు, పీడనలకు గురిఅయి నటువంటిది. ఉత్పాదకత సామర్థ్యాలను పెంచి అధికోత్పత్తిని సాధించడానికి వ్యవసాయాన్ని సాంకేతికంగా అభివృద్ధిపరచవలసి ఉంటుంది. అన్యాయాలను, పీడనలను తొలగించడానికి వ్యవసాయ రంగంలో సంస్థాపూర్వకమైన మార్పులు తీసికొని రావలసి ఉంటుంది.

ఈ లక్ష్యాలను ఆచరణలో పెట్టడానికి సమగ్రమైన వ్యవసాయ విధానం అవసరము.

1951 నుంచి మన దేశంలో ప్రణాళికాబద్ధమైన అభివృద్ధి కృషి మొదలైనది. అప్పటినుంచే అధికోత్పత్తి, అధికసామర్థ్యం ఉంటే పటిష్ఠమైన వ్యవసాయ వ్యవస్థను నిర్మించడం కోసం ప్రభుత్వం చర్యలు తీసికొనడం జరిగింది. వ్యవసాయాభివృద్ధికి సంబంధించిన కృషి ఒక ప్రత్యేకమయిన కార్యక్రమంగా కాకుండా, ఆర్థికాభివృద్ధి ప్రక్రియలో భాగంగా రూపొందింది. ఇది మన వ్యవసాయ విధానంలో ఏర్పడిన పరిణామము.

రెండో ప్రపంచ యుద్ధకాలంలోనూ, ఆ తర్వాత మన దేశంలో ఆహార సమస్య తీవ్రరూపం దాల్చింది. ఈ కారణంగా ఆహార దాన్యాల విషయంలో స్వయం సమృద్ధత సాధించడం ప్రధాన లక్ష్యమైనది. ఈ లక్ష్యం ఇది ముడి పదార్థాలకు కూడా వర్తిస్తుంది. అయితే అభివృద్ధి ప్రక్రియ కొనసాగుతున్న కాలంలో వ్యవసాయ రంగం అభివృద్ధి అవసరాలను తీర్చేదిగాను, అభివృద్ధి ప్రక్రియ ఫలితంగా అనేక ఒత్తిడులకు లోనవుతుండే ఆర్థిక వ్యవస్థను భరించేదిగా ఉండాలంటే ఇంకా విస్తృతమైన లక్ష్యాలను సాధించవలసి ఉంటుంది.

వ్యవసాయ రంగపు ఆధునికీకరణ :

ఆధునిక సాంకేతిక విజ్ఞానం మన వ్యవసాయ కార్యకలాపాలను ప్రభావితం చేయవలసిన అవసరం ఎంతైనా ఉన్నది. వ్యవసాయదారులకు ఆధునిక ఉత్పాదకాలను లభింపచేయడం, సేద్యపు పద్ధతులకు సంబంధించిన నూతన పరిజ్ఞానాన్ని తెలియజేయడం, ఈ కార్యకలాపాల నుంచి ఉత్తమ ఫలితాలు పొందడానికిగాను సంఘటితమైన కార్యక్రమాలను చేపట్టడం వ్యవసాయ రంగాన్ని ఆధునికీ కృతంచేసే ప్రక్రియల్లో ముఖ్యమైన అంశాలు. 1951 నుంచి వ్యవసాయాభివృద్ధి విషయంలో జరిగిన కృషి తీరుతెన్నులు పరిశీలిస్తే వ్యవసాయ రంగపు ఆధునికీకరణ ప్రక్రియ ఏ విధంగా ఎంత వరకు కొనసాగింది దానివల్ల ఏర్పడిన ఫలితాలు తెలుకోవచ్చు.

పంచవర్ష ప్రణాళికలలో వ్యవసాయాభివృద్ధికి ప్రభుత్వం ప్రాముఖ్యం చూపినది. వ్యవసాయ రంగంలో ఉత్పత్తి పెంచడం ఎంత అవసరమో గ్రామీణ ప్రజల సాంఘిక ఆర్థిక జీవనంలోను వైఖరిలోను మార్పు తీసుకొని రావడం, అభివృద్ధి కార్యక్రమాలలో ప్రజలు భాగస్వాములుగా పాల్గొనేటట్లు అవకాశం కల్పించడం కూడా అంత ముఖ్యమని గుర్తించి, ప్రభుత్వ అధికోత్పత్తి కార్యక్రమాలతో పాటు సమాజాభివృద్ధి కార్యక్రమాన్ని దేశవ్యాప్తంగా ప్రవేశపెట్టింది. ఈ కార్యక్రమం వ్యవసాయ రంగంలో సామర్థ్య స్థాయిని పెంచడానికి తోడ్పడ గలదు. నీటి పారుదల వసతుల విస్తరణ, భూమి పునరుద్ధరణ భూసార సంరక్షణ కార్యక్రమాలు, విత్తన క్షేత్రాల స్థాపన, పచ్చి ఎరువుల ఉద్యమంలాంటి కార్యక్రమాలు ప్రభుత్వం చేపట్టిన వ్యవసాయాభివృద్ధి కార్యక్రమాలలో ముఖ్యమైనవి.

అయితే వ్యవసాయాభివృద్ధి కోసం మొదట్లో జరిగిన కృషిని సూక్ష్మంగా పరిశీలిస్తే ఉత్పత్తిని పెంచే విషయంలో సాంప్రదాయిక ఉత్పాదకాల విస్తరణకే ప్రభుత్వం ఎక్కువ ప్రాముఖ్యం ఇచ్చినట్లు కనిపిస్తుందని రాకీఫెల్లర్ - ఫౌండేషన్‌కు సంబంధించిన వ్యవసాయ ఆర్థిక శాస్త్రవేత్త డేవిడ్ హూపర్ అంటాడు. ఈ కారణంగా పైకార్యక్రమాల మీద భారీ ఎత్తున చేసిన వ్యయం ఎక్కువ ఫలితాలను ఇవ్వలేకపోయింది. 1951 తర్వాత ఆహార ధాన్యాల ఉత్పత్తి విషయంలో కొంతవరకు స్థిరత్వం ఏర్పడినప్పటికీ వృద్ధి చెందుతుండే వ్యవసాయ రంగపు నిర్మాణానికి అవసరమైన మార్పులు కొన్ని 1960 తరువాతనే జరిగినాయి.

వ్యవసాయిక వ్యూహము
(Agricultural Strategy)

రెండు ప్రణాళికలు పూర్తయిన తర్వాత కూడా దేశంలో ఆహార సమస్య తీవ్రంగా ఉండటంతో ఆహార ధాన్యాల విషయంలో స్వయం సమృద్ధత సాధించడానికి 1960-61 లో ప్రభుత్వం ఒక వ్యావసాయిక వ్యూహాన్ని రూపొందించింది. ఆధునిక సాంకేతిక విజ్ఞానాన్ని వ్యవసాయరంగంలో ప్రవేశపెట్టి తక్కువ కాలంలో అధికోత్పత్తి సాధించడానికి ప్రభుత్వం కృషి చేసింది. రసాయనిక ఎరువులు, మేలురకం విత్తనాలు, క్రిమిసంహారకాలు మొదలైన ఆధునిక ఉత్పాదకాల ఈ వ్యూహంలో కీలకమైన పాత్ర వహిస్తాయి. నీటి పారుదలను విస్తరించడం, భూమి పునరుద్ధరణ, భూసార సంరక్షణ కార్యక్రమాలను కొనసాగించడం వంటి దీర్ఘకాలిక అభివృద్ధి కార్యక్రమాల ద్వారా వ్యవసాయిక వ్యూహానికి పటిష్టమైన ప్రాతిపదికను ఏర్పరచడం ప్రభుత్వ లక్ష్యంగా పెట్టుకొన్నది. అయితే 1960 లో ఫోర్డు ఫౌండేషన్ వారి వ్యవసాయోత్పత్తి బృందం సూచించినట్లు అధికోత్పత్తి సాధించడానికి అనుకూలమైన కొన్ని ప్రాంతాలలో తీవ్రమైన కృషి చేయడం అవసరమని గుర్తించి ప్రభుత్వం సాంద్ర వ్యవసాయపు జిల్లాల కార్యక్రమాన్ని (Intensive Agricultural Districts Programme) చేబట్టింది.

నీటి పారుదల, సక్రమ వర్షపాతం విషయంలో అనుకూలమైన పరిస్థితులున్న ఏడు జిల్లాలలో పైలట్ పథకంగా మొదలై ఆ తర్వాత ఇతర ప్రాంతాలకు విస్తరించిన ఈ కార్యక్రమంలోని అంశాలు; వ్యవసాయదారులకు ఆధునిక ఉత్పాదకాలను అందజేయడం, సాంద్ర వ్యవసాయపు పద్ధతుల ద్వారా ఆహారోత్పత్తిని అధికం చేయడం, కొత్త సేద్యపు పద్ధతుల సార్థకతను, ఫలితాలను ప్రయోగాలు, ప్రదర్శనలు, విస్తరణ సేవల ద్వారా వ్యవసాయదారులకు తెలియజేయడం, భౌతిక ఉత్పాదకాలతో పాటు పరపతి, సాంకేతిక సహాయం కూడా వ్యవసాయదారులకు సమకూర్చడం జరుగుతుంది. కాబట్టి ఈ కార్యక్రమాన్ని ''పాకేజ్ ప్రోగ్రామ్"(Package programme) అని కూడా అంటారు. వ్యవసాయాభివృద్ధి కృషిని అనుకూలమైన ప్రాంతాలలో కేంద్రీకరించి తీవ్రతరం చేయడం ప్రయోజనకరంగా ఉంటుందనే విషయం ఈ కార్యక్రమంవల్ల స్పష్టమైనది.

1964-65 లో ప్రభుత్వం సాంద్ర వ్యవసాయ ప్రాంతపు కార్యక్రమం (Intensive Agricultural Area Programme) అనే మరొక పథకాన్ని ప్రవేశపెట్టింది. ఈ కార్యక్రమంలో కొన్ని రకాల పంటలకే ప్రాముఖ్యం ఇవ్వడం జరిగింది. వ్యవసాయాభివృద్ధికి సంబంధించిన కృషిపై కార్యక్రమముక్రింద జరిగినంత తీవ్రతరంగా ఉండదు.

నూతన వ్యవసాయిక వ్యూహము

మూడో ప్రణాళికా కాలంలో మన దేశం తీవ్రమైన ఆహార సమస్యను ఎదుర్కొన వలసి వచ్చింది. ఆహార ధాన్యాల ఉత్పత్తిని అధికం చేయడానికి ఆధునిక ఉత్పత్తి పద్ధతుల ప్రాతిపదిక మీద ప్రభుత్వం ఒక కొత్త వ్యూహాన్ని రూపొందించింది. నీటి పారుదల వసతులున్న ప్రాంతాలలో అధిక రాబడి నిచ్చే వంగడాలను (High Yielding Production) ప్రవేశపెట్టి రసాయనిక ఎరువులను పుష్కలంగా వాడుతూ సాంద్ర వ్యవసాయం పెంపొందించడమే ఈ వ్యూహంలోని కీలకమైన అంశము. విదేశీ వంగడాలకు ఎక్కువ ప్రాముఖ్యం ఉన్న ఈ కార్యక్రమం 1966 లో పెద్దపెట్టున మొదలైనది. మన వ్యవసాయ పరిశోధనా కేంద్రాలు కూడా రసాయనిక ఎరువులవల్ల ఎక్కువగా ప్రభావితమయ్యే కొత్తరకం వంగడాలను, సంతరా జాతి విత్తనాలను రూపొందించ కలిగినాయి. వ్యవ

సాయోత్పాదకాలను, కేటాయించే విషయంలో ప్రభుత్వము ఈ కార్యక్రమం అమలులో నున్న సాంద్ర వ్యవసాయ ప్రాంతాలకు ప్రాధాన్యం ఇచ్చింది. 1969 నాటికి అధిక రాలుబడి నిచ్చే వంగడాల-కార్యక్రమం సుమారు 22 మిలియన్ ఎకరాలకు విస్తరించింది.

నూతన వ్యావసాయిక వ్యూహంలో మరొక ముఖ్యమైన అంశము, అల్ప ఫలకాలపు పంటలను (Short Duration Crops) ప్రవేశ పెట్టడము. వ్యవసాయి పరిశోధనల ఫలితంగా వరి, జొన్న, మొక్కజొన్న మొదలైన పంటలకు సంబంధించిన అల్పఫలకాలపు వంగడాలు లభించాయి. ఉదాహరణకు వరిపంట మామూలుగా 5 లేక 6 నెలలు తీసుకొంటుంది. కాని ఐ ఆర్-8, జయ, పద్మ లాంటి వంగడాలు 4 నెలలలో పంట నిస్తాయి. అందువల్ల పంటలకాలం తగ్గి ఏటా రెండు మూడు పంటలను పండించడానికి అవకాశం ఏర్పడింది. అంతేకాకుండా అల్పఫలకాలపు వంగడాలను ఉపయోగించడంవల్ల పంటల తీరులో మార్పు వచ్చింది; పంటల మార్పిడి సాధ్యమైనది. దేశంలో చిన్నరకం నీటి పారుదల సౌకర్యాల అభివృద్ధి ఈ కార్యక్రమం విస్తరించడానికి తోడ్పడిందా ? రెండు అంతకన్న ఎక్కువసార్లు పంట పండించడానికి ఉపయోగించిన సేద్యపు భూమి 1969-70 నాటికి సుమారు 60 మిలియన్ ఎకరాలకు విస్తరించింది. కాని నీటి పారుదల వసతులున్న భూమిలో 16.5 మిలియన్ ఎకరాలు (అంటే 22.7% శాతం) మాత్రమే ఈ కార్యక్రమం క్రిందకు వచ్చినాయి

మన ఆహార వస్తువులలో కాలరీల విలువ పెంచడానికి దుంపలు మొదలైన సహాయక ఆహార వస్తువుల ఉత్పత్తిని, మాంసకృత్తుల లోపాన్ని తొలగించడానికి పప్పు దినుసులవంటి పరిపూరక ఆహార వస్తువుల ఉత్పత్తిని అధికం చేయడం అవసరము. ఇందుకు సంబంధించిన అభివృద్ధి కార్యక్రమాలను క్రొత్త వ్యూహంలో భాగంగా రూపొందించడం జరిగింది.

సమీక్ష :

నూతన వ్యావసాయిక వ్యూహం ఫలితంగా మన వ్యవసాయ రంగంలో విప్లవాత్మకమైన మార్పులు వచ్చినాయని, దేశంలో హరిత విప్లవం (Green Revolution) జరుగుతున్నదని, అధికోత్పత్తి అధిక సామర్థ్యం ఉన్న వ్యవసాయ వ్యవస్థ ఏర్పడినదని అనవచ్చు. 1964-65, 1971-72 మధ్య గోధుమ పంట ఉత్పత్తి 12.9 మిలియన్ టన్నుల నుంచి 26.4 మిలియన్ టన్నులకు పెరిగింది. కాని ఇతర ఆహార ధాన్యాల విషయంలో ఉత్పత్తి ధోరణులు అంత ప్రోత్సాహకరంగా లేవు. ఉదాహరణకు వరి ఉత్పత్తి 39 మిలియన్ టన్నుల నుంచి 42.7 మిలియన్ టన్నులకు మాత్రమే పెరిగింది. అట్లాగే ఈ వ్యూహం ఫలితంగా పంజాబ్, హర్యానాలలోను, ఆంధ్రప్రదేశ్, తమిళనాడు రాష్ట్రాలలో కొన్ని ప్రాంతాలలోను ఆహారోత్పత్తి పెరిగింది. కాని హరిత విప్లవం క్రమంగా ఇతర ఆహార ధాన్యాలను, వాణిజ్య పంటలను ప్రభావితం చేస్తుందని, ఇతర ప్రాంతాలకు విస్తరిస్తుందని ఆశించవచ్చు. మొత్తం మీద మన వ్యవసాయ రంగంలో అంతకు పూర్వం ఎప్పుడు జరగని సాంకేతికమైన మార్పులు కనిపిస్తున్నాయి, వృద్ధిని ప్రేరేపించే శక్తులు ఉత్పన్నమైనాయి. ఈ మార్పులు సుస్థిరంగా ఉండేటట్లు చేయవలెనంటే రసాయనిక ఎరువులు, మేలురకం విత్తనాలు, మేలురకం పనిముట్లు మొదలైన ఉత్పాదకాల ఉత్పత్తిని పెంచడం అవసరము. అంతేకాకుండా ఈ ఉత్పాదకాలు సామాన్య వ్యవసాయదారుల అందుబాటులో ఉండేటట్లు చేయడానికి తగిన చర్యలను ప్రభుత్వం తీసుకోవలసి ఉంటుంది.

—శ్రీ. బి. జి. రావ్.

21. వ్యవసాయోత్పత్తి

మొదటి నుండి మన ఆర్థిక వ్యవస్థలో వ్యవసాయానికి ప్రాముఖ్యం ఉంటూ వచ్చింది. వ్యవసాయం మన ఆర్థిక వ్యవస్థకు వెన్నెముక అని చెప్పవచ్చు. కొన్ని అంశాలను పరిశీలిస్తే ఈ విషయం ద్యోతక మవుతుంది. మనదేశ ప్రజలలో అధిక సంఖ్యాకులకు వ్యవసాయం ముఖ్యమైన జీవనాధారంగా ఉంటున్నది. శ్రామిక జనంలో 70.0 శాతం వరకు వ్యవసాయరంగంలో పనిపాటలు కలిగి ఉన్నారు. జాతీయ ఆదాయంలో 50.0 శాతం వరకు వ్యవసాయ ప్రాతిపదికగల పరిశ్రమల నుంచి లభిస్తున్నది. ఇక మన ఎగుమతులలో కూడ తేయాకు, నూనెగింజలు, పొగాకులాంటి వ్యవసాయ వస్తువుల వాటా 50.0 శాతం ఉన్నట్లు తెలుస్తున్నది. ఈ విధంగా ఆర్థిక వ్యవస్థను ఎన్నో విధాలుగా ప్రభావితం చేస్తున్న వ్యవసాయరంగం చాల వెనుకబడి ఉన్న దనడంలో అతిశయోక్తి లేదు. వ్యవసాయ రంగంలో వృద్ధిని ప్రేరేపించే శక్తులకంటె వృద్ధికి ప్రతిబంధకంగా ఉండే శక్తులే ప్రబలంగా ఉండటం చేత వ్యవసాయ వ్యవస్థలో స్తబ్దత ఏర్పడినది.

ఉత్పత్తి ధోరణులు :

స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం మన దేశంలో వ్యవసాయోత్పత్తి ముఖ్యంగా ఆహార ధాన్యాల ఉత్పత్తి, ఏ మాత్రం ప్రోత్సాహకరంగా లేదు. వ్యవసాయోత్పత్తిలో పెరుగుదల 0.5 శాతం కూడా లేక పోవడం గమనించతగ్గ విషయము.

ఈ శతాబ్దం మొదటి 45 సంవత్సరాల కాలంలో జనాభా పెరుగుదల 38.0 శాతం వరకు ఉండగా సేద్యపు భూమి విస్తరణ 18.0 శాతం మించలేదు. ఆహార ధాన్యాల ఉత్పత్తిలో పెరుగుదల 1.0 శాతం వరకు ఉన్నది పోతే ఆహారేతర ధాన్యాల ఉత్పత్తి 53.0 శాతం మేరకు పెరగడంచేత మొత్తం వ్యవసాయోత్పత్తిలో 13.0 శాతం పెరుగుదల సాధ్యమైనది. సేద్యపు భూమి వ్యవసాయోత్పత్తుల లోని మార్పులు పరిశీలిస్తే, వ్యవసాయ రంగంలో ఉత్పాదకత* ధోరణులు తెలియగలవు. పైన వివరించిన అంకెలనుబట్టి ఉత్పాదకత సూచీ సంఖ్య ఒక ఆహారేతర ధాన్యాల విషయంలో మాత్రం 100 నుంచి 129.6 కు పెరిగినా ఆహార ధాన్యాల విషయంలో 100 నుంచి 85.6 కు, మొత్తం వ్యవసాయోత్పత్తి విషయంలో 100 నుంచి 95 7 కు తగ్గినట్లు తెలుస్తుంది.

ఇక ఉత్పత్తి సూచీ సంఖ్యలను జనాభా పెరుగుదలతో సరిదిద్దితే ఆహార ధాన్యాల ఉత్పత్తి సూచి సంఖ్య 73.1 కి, మొత్తం వ్యవసాయోత్పత్తి సూచీ సంఖ్య 81.8 కి తగ్గుతుంది.

ఈ విధంగా జనాభా పెరిగిన మేరకు సేద్యపు భూమి, **సేద్యపు భూమి విస్తరించిన మేరకు** వ్యవసాయోత్పత్తి పెరగకపోవడం వ్యవసాయ రంగంలో పాదుకొని ఉన్న స్తబ్దతకు నిదర్శనము. అందుచేతనే మన దేశంలో వ్యవసాయ రంగం విస్తరించినదిగాని వృద్ధి చెందలేదని అంటారు.

1947 తర్వాత ఉత్పత్తి ధోరణులు :

స్వాతంత్ర్యా నంతరం కూడా మూడు సంవత్సరాలపాటు వ్యవసాయోత్పత్తి అంతకు పూర్వం లాగే అల్పస్థాయిలో ఉన్నది. 1951 లో ప్రణాళికా యుగం ప్రారంభమైన తర్వాత అధికోత్పత్తి, అధిక

---

* ప్రధానమైన ఒక ఉత్పాదకానికి ఉత్పత్తికి మధ్య ఉండే మారుతూ ఉన్న సంబంధం ఉత్పాదకతను సూచిస్తుంది.

సామర్థ్య ఉన్న వ్యవసాయ వ్యవస్థ స్థాపనకుపునాది వేయడం జరిగింది. అప్పటి నుంచి వ్యవసాయ రంగంలో పెట్టుబడులు, అభివృద్ధి కార్యక్రమాలు భారీఎత్తున కొనసాగుతూ వ్యవసాయోత్పత్తిని అధికం చేయడానికి తోడ్పడినాయి. వ్యవసాయం, నీటి పారుదల వసతుల అభివృద్ధికోసం ఇంతవరకు రూ. 8690 కోట్ల వ్యయం జరిగింది.

కొన్ని ముఖ్యమైన పంటల విషయంలో వ్యవసాయోత్పత్తి పెరిగిన తీరును క్రింది పట్టికలో చూడవచ్చును.

సంవత్సరం	ఆహారధాన్యాలు	పత్తి	జనుము	చెరకు
,,	మి.టన్నులు	మి.బేళ్లు	మి.బేళ్లు	మి.ట.
1950.51	54.0	2.9	3.3	5.7
1960 61	82.0	5.3	4 0	11.1
1970.71	107.8	4.6	4.9	13.2
1972.73	95.0	5.5	4.9	12 6
పెరుగుదల శాతం	76	90	48.4	121

ఆహార ధాన్యాలలో ప్రధానమైన గోధుమల విషయంలో కూడ ఉత్పత్తి పెరుగుదల ప్రోత్సాహకరంగానే ఉన్నది-బియ్యం ఉత్పత్తి 20 6 నుంచి 38.6 మి.టన్నులకు, గోధుమ ఉత్పత్తి 6.4 నుంచి 24.9 మి.టన్నులకు, పెరిగినట్లు తెలుస్తున్నది.

అయితే వ్యవసాయోత్పత్తిలో తీవ్రమైన ఒడుదుడుకులు కనిపిస్తాయి. ఉదాహరణకు ఆహార ధాన్యాల ఉత్పత్తి 1964.65 లో 89.0 మి.టన్నులకు పెరిగి ఆ తరువాత సంవత్సరంలో 72 మి. టన్నులకు తగ్గింది. అట్లాగే 1970-71 తర్వాత ఉత్పత్తి బాగా తగ్గింది. ఉత్పత్తి పరిమాణంలో కొంత వరకు మార్పులు ఉండటం సహజమే అయినా ఉత్పత్తి గరిష్ట కనిష్ట స్థాయిల మధ్య తేడా ఇంత తీవ్రంగా ఉన్నప్పుడు ఆ లోటును భర్తీ చేసుకొనడం సామాన్యమైన విషయంగాదు. ముఖ్యంగా జనాభా పెరుగుతున్న పరిస్థితులలో ఇటువంటి ఒడుదుడుకులు అందోళన కలుగజేస్తాయి. ఈ మాదిరి ధోరణులు వాణిజ్య పంటల ఉత్పత్తి విషయంలో కూడ ఉన్నాయి. నాటి ప్రభావం పారిశ్రామికోత్పత్తి మీద కనిపిస్తుంది.

వ్యవసాయ రంగంలో ఉత్పాదకత పెరగడం ముఖ్యమైన విషయంగా భావించవచ్చు. ఉత్పాదకత సూచీ సంఖ్య (1949-50 లో 100 అనుకొంటే) ఆహార ధాన్యాల విషయంలో 1960-61 లో 117, 1970.71 లో 146, ఆహారేతర ధాన్యాల విషయంలో 1960.61 లో 106, 1970.71 లో 118, మొత్తం వ్యవసాయోత్పత్తి విషయంలో 1960.61 లో 118, 1970.71 లో 141.

ఆహార ధాన్యాల ఉత్పాదకత 46.0 శాతం వరకు పెరగ్గా ఆహారేతర ధాన్యాల ఉత్పాదకత 18.0 శాతం మాత్రమే పెరిగింది. ఆహార ధాన్యాల ఉత్పత్తిపట్ల ప్రత్యేకమైన శ్రద్ధ తీసుకొనడం ఈ వ్యత్యాసానికి కారణమని గ్రహించవచ్చు.

వ్యవసాయోత్పత్తిలో పెరుగుదలను సేద్యపు భూమి విస్తరణవల్లగాని, ఉత్పాదకత పెరుగుదల ద్వారా గాని సాధించవచ్చు. 1949.50-1971.72 మధ్య ఆహార ధాన్యాల ఉత్పత్తి 2.81 శాతం చొప్పున (కాంపౌండ్ రేటు) పెరిగింది. ఇదే కాలంలో సేద్యపు భూమి విస్తరణ 1.08 శాతం చొప్పున, ఉండగా ఎకరాలు ఫలసాయంలో వృద్ధి 1.61 చొప్పున ఉన్నది. అంటే అధిక ఫలసాయం వల్లనే ఉత్పత్తి ఎక్కువగా పెరిగిందని తెలుస్తున్నది. సూక్ష్మంగా పరిశీలిస్తే ఇంకో విషయం గ్రహించవచ్చు. 1959.60 వరకు ఆహార ధాన్యాల ఉత్పత్తిలో పెరుగుదల 3.30 శాతం, సేద్యపు భూమి విస్తరణ 1.90 శాతం ఫలసాయంలో వృద్ధి 1.30 శాతం ఉండటంచేత సేద్యపు భూమి విస్తరణ వల్లనే ఉత్పత్తి ఎక్కువగా పెరిగిందని చెప్పవచ్చు. 1960 తర్వాత ఆహార ధాన్యాల ఉత్పత్తి 2.64 శాతం చొప్పున, సేద్యపు భూమి 0.61 శాతం చొప్పున,

ఫలసాయం 1.87 శాతం చొప్పున, పెరిగిన తీరు బట్టి అధికోత్పత్తి సాధించడానికి ఫలసాయం ముఖ్య సాధన మైనదని అనవచ్చు. 1960 తర్వాత వ్యవసాయ విధానంలో వచ్చిన మార్పులు ఈ పరిణామానికి దారితీసినాయి.

ప్రణాళికా కాలంలో వ్యవసాయాభివృద్ధికి సూచికగా ఫలసాయంలో పెరుగుదలను తీసుకొనవచ్చు. 1951-71 మధ్య ఒక హెక్టరు భూమి నుంచి లభించే ఫలసాయం వరిధాన్యం విషయంలో 668 కి.గ్రా. నుంచి 1134 కి.గ్రాలకు, గోధుమ విషయంలో 663 కి గ్రా.ల నుంచి 1299 కి గ్రాలకు, చెరకు విషయంలో 3242 కి గ్రా.ల నుంచి 4966 కి.గ్రాలకు, ప్రత్తి విషయంలో 88 కి.గ్రాల నుంచి 108 కి గ్రాలకు, జనపనార విషయంలో 1043 కి.గ్రాల నుంచి 1177 కి గ్రా లకు పెరిగింది. అయితే అభివృద్ధి చెందిన దేశాలతో పోలిస్తే మన దేశం ఎంత వెనుకబడి ఉన్నదో తెలుస్తుంది. ఉదాహరణకు ఒక హెక్టరు భూమి నుంచి జపాన్‌లో 5720 కి గ్రా.ల వరిధాన్యం లభిస్తోంది. ఇంగ్లండ్‌లో 3550 కి.గ్రా.ల గోధుమపంట ఉత్పత్తి అవుతోంది.

1952 53-1969.70 మధ్య మన దేశంలో వ్యవసాయోత్పత్తి 3.1 శాతం చొప్పున పెరిగింది. కాని అనేక రాష్ట్రాలలో పెరుగుదలరేటు జాతీయ స్థానంకన్నా తక్కువగా ఉన్నవి. ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో 2.7 శాతం, మహారాష్ట్రలో 2.5 శాతం, బీహారులో 0.7 శాతం, పోతే, అధికస్థాయిలో పెరుగుదలను సాధించిన రాష్ట్రాలలో చెప్పుకోదగినవి పంజాబు (6.6 శాతం) హర్యానా (6.0 శాతం) గుజరాతు (5.4 శాతం) తమిళనాడు (4 2 శాతం).

మొత్తం మీద వ్యవసాయ రంగంలో అధికోత్పత్తి సాధించడానికి ఇంత వరకు జరిగిన కృషి కంటె ముందు ముందు ఇంకా ఎక్కువ కృషి చేయవలసి ఉంటుందని ఈపై విశ్లేషణవల్ల తెలుస్తుంది.

—శ్రీ టి. జ. రావు.

22. నీటి పారుదల

(Irrigation)

వ్యవసాయ కార్యాకలాపాలు కొనసాగించడానికి నీరు చాల అవుసరము. వ్యవసాయదారుడు ఉపయోగించే ఉత్పాదకాలలో ఉత్పాదకత మీద ఎక్కువ ప్రభావం ఉన్నది నీరు అని చెప్పవచ్చు. అయితే వ్యవసాయదారుడు నీటి కోసం వర్షాల మీద ఆధారపడితే తగినంత పరిణామంలో గాని సకాలంలోగాని నీరు లభిస్తుందని నమ్మకం ఉండదు. మన దేశంలో మూడవవంతు భాగానికి మాత్రమే 50 అంగుళాలకు మించి వర్షం నమ్మకంగా లభిస్తుంది. మిగత ప్రాంతంలో వర్షం అంతకంటె ఎక్కువగా వుండ డమే కాకుండా, వర్షపాతంలో ఒడుదుడుకులు కూడా ఎక్కువగా వుంటున్నట్లు తెలుస్తోంది. పంజాబు ఉత్తర ప్రదేశ్‌లలోను బీహారు, తమిళనాడు రాష్ట్రాలలో అనేక ప్రాంతాలలోను మహారాష్ట్రలో కొన్ని ప్రాంతాలలోను ఇటువంటి పరిస్థితి కనిపిస్తుంది. నీరు విషయంలో ఈ అనిశ్చిత పరిస్థితి తొలగించడానికి కృత్రిమమైన నీటి పారుదల వసతులను అభివృద్ధిపరచడం ఎంతైనా అవసరం. అప్పుడే వ్యవసాయ కార్యకలాపాలు నిరాటంకంగా కొనసాగడానికి, సేద్యపు భూమిని విస్తరింప చేయడానికి,

రెండు సార్లు పంట పండించటానికి, రసాయనక ఎరువులు వాడటానికి, ఒక్కమాటలో చెప్పవలె నంటె వ్యవసాయం అభివృద్ధి చెందటానికి ఎక్కువ అవకాశం ఏర్పడుతుంది.

నీటివనరులు-వినియోగం :

మన దేశంలో మొత్తం నీటి వనరులు 1360 మిలియన్ ఎకరాల అడుగులనీ, వాటిలో 450 మిలియన్ ఎకరాల అడుగులను నీటి పారుదల కోసం వినియోగించడానికి అవకాశం వున్నదని తెలుస్తుంది. అయితే 1951 వరకు 75 మిలియన్ ఎకరాల అడుగుల నీరును మాత్రమే వినియోగించుకో గలిగినాము. ఇవి వినియోగించుకోతగ్గ ప్రవాహంలో 17.0 శాతం. 1965-66 నాటికి నీటి వినియోగం 150 మిలియన్ ఎకరాల అడుగులకు అంటే 33.0 శాతానికి పెరిగింది. అయినా నీటి వనరులలో ఎక్కువ భాగం వినియోగం కాకుండా వృధా అవుతోంది. ఇక మొత్తం సేద్యపు భూమిలో నీటి పారుదల క్రింద ఉన్న భూమి 1951 లో 7.0 శాతం అన్న విషయం నీటి పారుదల అభివృద్ధికి నిదర్శనము. 1969-70 లో ఈ శాతం 22-0 వరకు పెరిగినా నీటి పారుదల అభివృద్ధి విషయంలో సాధించిన దానికన్న సాధించవలసినదే ఎక్కువని గ్రహించవచ్చు.

నీటి పారుదల సౌకర్యాలు :

మనదేశంలో నీటి పారుదల వసతులను మూడు రకాలుగా విభజింపవచ్చు. బావులు, చెరువులు, కాలువలు, బావులు ఎక్కువగా వ్యక్తులు నిర్మించినవి. ప్రభుత్వం వీరికి ధనసహాయం చేస్తుంది. ఒక బావి 10 నుంచి 15 ఎకరాల భూమికి నీరు సమకూర్చగలదు. ఈ మధ్య మనదేశంలో గొట్టపు బావుల ప్రాముఖ్యం పెరుగుతూ వచ్చింది. ఇవి నీరును అధిక పరిణామంలో ఎక్కువ కాలం సమకూర్చ గలవు. ఈ బావులు ఎక్కువగా ఉత్తర ప్రదేశ్, బీహారు, పంజాబు రాష్ట్రంలో ఉన్నాయి. చెరువులను ప్రభుత్వం నిర్మించి నిర్వహిస్తుంది. ఇవి ఎక్కువగా దక్కను ప్రాంతంలో ఉన్నాయి. ఈ మధ్య నీటిని అభివృద్ధిపరచి ఉపయోగకరంగా ఉండేటట్లు చేయడానికి ప్రభుత్వం కృషిచేస్తున్నది. ఇక నీటి పారుదల వసతులన్నింటిలోకి అతి ముఖ్యమైనవి కాలువలు. వీటిని ప్రభుత్వం నిర్మిస్తుంది. నీటి విషయంలో నిర్మాణపుఖర్చు, నిర్వహణ వ్యయం అధికంగా ఉంటాయి కాని నీటి పారుదల సౌకర్యాలు కూడా ఎక్కువగా ఉంటాయి.

మనదేశంలో నీటి పారుదలకు సంబంధించిన వివరాలను క్రింది పట్టిక నుంచి తెలుసుకోవచ్చు.

	1950-51 సేద్యపు భూమి (మి.ఎక.)	శాతం	1969-70 సేద్యపు భూమి (మి.ఎక.)	శాతం
కాలువలు	19.9	39.7	29.5	40.6
బావులు	14.4	28.7	26.6	36.6
చెరువులు	8.6	7.2	10.5	14.5
ఇతరరకాలు	7.2	14.4	6.0	8.0
మొత్తం	50.1	90.0	72.6	100.0

1950-51 నుంచి నీటి పారుదల సౌకర్యాలలో కాలువలకు బావులకు ప్రాముఖ్యం పెరుగుతున్నది.

నీటి పారుదల అభివృద్ధి :

1951 లో ప్రణాళిక బద్ధమైన అభివృద్ధి కృషి మొదలైనప్పటినుంచి నీటి పారుదల అభివృద్ధికోసం భారీఎత్తున కృషి జరుగుతున్నది. నిర్మాణపు ఖర్చుల రూ. 5 కోట్లకన్న ఎక్కువ ఉన్న నీటి పారుదల ప్రాజెక్టులను పెద్దరకపు ప్రాజెక్టులని, రూ. 10 లక్షల నుంచి రూ. 5 కోట్ల వరకు ఉన్న ప్రాజెక్టులను మధ్యరకం ప్రాజెక్టులని, రూ 10 లక్షల లోపు వున్న ప్రాజెక్టులను చిన్నరకం ప్రాజెక్టులని, వర్గీ

కరించడం జరిగింది. నదులమీద ఆనకట్టలు కట్టడం నదీజలాలోను నిలువచేయడానికి రిజర్వాయర్లను, నీరును దూరప్రదేశాలకు తీసుకొని వెళ్ళడానికి కాలువల నిర్మించడం మొదటి రెండు వర్గాలకు చెందుతాయి. బావులు, గొట్టపు బావులు చెరువులు చిన్నరకం ప్రాజెక్టుల క్రిందికి వస్తాయి. ప్రణాళికలో పెద్దరకం నీటి పారుదల ప్రాజెక్టులకు ప్రభుత్వం ఎక్కువ ప్రాముఖ్యం ఇచ్చింది, 1951-52, 1972-73 మధ్య, పెద్దరకం, మధ్యరకం నీటి పారుదల ప్రాజెక్టుల మీద పెట్టిన పెట్టుబడి రూ. 2671 కోట్లపైన ఉన్నది. వరదలను అదుపులో పెట్టడానికి మురుగునీటి కాలవల అభివృద్ధికి చేసిన వ్యయం రూ. 327 కోట్ల వరకు ఉన్నది.

పెద్దరకం నీటి పారుదల ప్రాజెక్టుల నిర్మాణానికి కొన్ని వందలకోట్ల రూపాయల ఖర్చు అవుతుంది. అయితే అవి నదీజలాలను అత్యధిక పరిణామంలో వినియోగించడానికి తోడ్పడతాయి. కొన్ని లక్షల ఎకరాల భూమికి నీరు సమకూర్చే సామర్థ్యం వాటికి వుంటుంది. ఈ ప్రాజెక్టులను సేద్యపు భూములకు నీరు సమకూర్చటానికే కాకుండా వరదలను అదుపులో పెట్టడానికి, విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పత్తి చేయడానికి, రవాణా సౌకర్యాలను పెంపొందించడానికి రూపొందించడం జరిగింది. ఈ కారణంగా వాటిని బహుళార్థసాధక ప్రాజెక్టులని అంటారు. ఉదాహరణకు పంజాబులోని భాక్రానంగల్ ప్రాజెక్టు 67 6 లక్షల ఎకరాలకు నీటి పారుదల సౌకర్యం కల్పిస్తుంది. 6 లక్షల కిలోవాట్ల స్థాపిత శక్తిని ఏర్పాటు చేస్తుంది. ఇట్లాగే దేశంలోని వివిధ ప్రాంతాలలో నీటి పారుదల ప్రాజెక్టుల నిర్మాణం జరిగింది. పశ్చిమ బెంగాలులో దామోదరలోయ ప్రాజెక్టు ఒరిస్సాలో మహానది ప్రాజెక్టు, బీహారులో కోస్ ప్రాజెక్టు, మన రాష్ట్రంలో నాగార్జునసాగర్ ప్రాజెక్టు మొదలైనవి.

పెద్దరకం నీటి పారుదల ప్రాజెక్టులు, దీర్ఘకాలిక ప్రయోజనాల దృష్ట్యా, చాల అవసరమని ఉపయోగకరమని చెప్పవచ్చు; కాని వ్యవసాయోత్పత్తిని త్వరితంగా పెంచడానికి తక్కువ కాలంలో తక్కువ ఖర్చుతో నీరు సమకూర్చే మధ్యరకపు, చిన్నరకం ప్రాజెక్టుల నిర్మాణం యెంతో ముఖ్యం. అందుకని రెండో ప్రణాళిక కాలంలో ప్రభుత్వం మధ్యరకం ప్రాజెక్టులకు ప్రాధాన్యం ఇచ్చింది. మొత్తం మీద నీటి పారుదల అభివృద్ధి ఫలితంగా 1973 నాటికి 10.8. మిలియన్ల ఎకరాలను నీరు సమకూర్చగల నీటి పారుదల సామర్థ్యం ఏర్పడింది.

నీటి పారుదల సమస్యలు :

పెద్దరకం ప్రాజెక్టులు సమకూర్చే నీటి పారుదల సౌకర్యాల వినియోగం పూర్తిగా ఉండటం లేదు. వినియోగపు రేటు మొదటి ప్రణాళికాకాలంలో 48 0 శాతం ఉండేది. 1961 నాటికి 76.0 శాతం పెరిగింది. ఈ పరిస్థితికి కారణం నీటి పారుదలకు సంబంధించిన నిర్మాణపు కార్యక్రమాలను సమన్వయ పరచక పోవడమని తెలుస్తున్నది. అంటే ప్రాజెక్టు నిర్మాణంతోపాటు కాలువలు, పొలాలకు నీరు వెళ్లే పిల్లకాలువలు, బోదెలు మొదలైనవాటి నిర్మాణం ఏకకాలములో జరగక పోవటము, అట్లాగే ఆయకట్లను అభివృద్ధిపరచడం, సరైన పంటల తీరును గురించి వ్యవసాయదారులకు తెలియచేయడం, నీరును కొంత కాలంపాటు తక్కువ రేటుకు సమకూర్చడం, ఎరువులులాంటి ఉత్పాదకాలను రైతులకు సమకూర్చడానికి ముందుగనే చర్యల తీసుకోవడం మొదలైన కార్యక్రమాలను చేపట్టవలసి ఉంటుంది.

నీటి పారుదల సమకూర్చడంవల్ల ఏటా రెండు సార్లు పంటలు పండించడంలాంటి ప్రయోజనాలు చేకూరినా, పంటల తీరులో వచ్చిన కొన్ని మార్పులు వాంఛనీయమైనవిగా లేవు. రైతులు వాణిజ్య పంటలకు ప్రధాన్యం ఇస్తున్నారు. పశ్చిమ బెంగాలులో కాయధాన్యాలు, నూనెగింజలు పండే భూములలో

నీటికి బదులుగా జనపనార పండించడంవల్ల భూసారంతగ్గి ఎరువులను ఎక్కువగా వాడవలసిన అవసరం ఏర్పడింది.

నీటి పారుదల ఫలితంగా పొలాలలో నీరు నిలవటం (Water lugging) అనే హానికరమైన ఫలితం ఏర్పడుతున్నది. నీటి పారుదల కాలవలు మురుగునీటి కాలువలను అడ్డగించినపుడు నీరు నిలచి పొలాలు మునిగిపోతుంటాయి, వ్యవసాయదారులు నీరును అధికంగా వాడుకోవటంవల్ల కూడ నీరు నిలపటం జరుగుతున్నది. ఈ సమస్యను పరిష్కరించడానికి అదనపు నీరును తోడివేయడం మురుగు నీటి కాలువలను, నీటి పారుదల కాలువలను, సక్రమంగా నిర్మించడం కాలువల ప్రక్కలను సిమెంటుతో గట్టి పరచడం, వరదలను అరికట్టడం, మొదలైన చర్యలను తీసుకోవలసి యుండును.

నీటి పారుదలగల కాలువలలోని నీరు భూమి లోపలి పొరలలోకి ఇంకినపుడు భూగర్భజలాలపైకి వస్తుంది. దానితోపాటు భూమిలో వుండేలవణాలు కూడ పైకి వచ్చి భూసారాన్ని నశింప చేస్తాయి. పంటలకు హాని కలిగిస్తాయి (దీనిని Self efferve-scence అంటారు) కాలువల ప్రక్కలను అడుగు భాగాన్ని సిమెంటు కాంక్రీటుతో గట్టిపరచడం భూగర్భజలాలను గొట్టపు బావులతో తోడివేయడం లాంటి చర్యలు ఈ ప్రమాదాన్ని నివారించగలవు.

అవసరాలు; అవకాశాలు :

ప్రస్తుతం మనదేశంలో వ్యవసాయోత్పత్తిని అధికం చేయడానికి అవలంభించిన వ్యూహాలు నీటి పారుదలకు, ఎక్కువ ప్రాముఖ్యం ఉన్నది సాంద్ర వ్యవసాయ కార్యక్రమం అధిక రాలుబడి నిచ్చే వంగడాలు కార్యక్రమంలాంటివి నీటి పారుదల వసతులున్న ప్రాంతాలకు పరిమితం చేయడం జరిగింది. కార్యక్రమాలను పెద్దపెట్టున కొనసాగించవలెనంటే నీటి పారుదల సౌకర్యాలను విస్తరించడం అవసరం. మనదేశంలో నీటి పారుదలను 257 మి. ఎకరాల మేరకు విస్తరించడానికి అవకాశమున్నదని ప్రణాళిక సంఘం వారు అంచనా వేసినారు. ఇంత వరకు ఏర్పడిన సామర్థ్యం 108 మి. ఎకరాలు మాత్రమే. దీసనిబట్టి నీటి పారుదల విస్తరణకుగల అవకాశాలను తెలుసుకోవచ్చు. ఇవి ఇట్లు ఉండగా ప్రస్తుతం లభిస్తున్న నీటి పారుదల సౌకర్యాలను వినియోగం అభిలషణీయంగా లేదని తెలుస్తున్నది. ఉదాహరణకు ఒక క్యూబిక్ నీరును పంజాబులో 350 ఎకరాలు సాగు చేయడానికి ఉపయోగిస్తుండగా, మన రాష్ట్రంలో 65 ఎకరాలను సాగుచేయడానికి రైతులు వినియోగిస్తున్నట్లు పరిశీలనవల్ల తెలిసింది. ఇక నీటిపారుదల ఉన్న భూముల విషయంలో రెండుసార్లు పంటలను పండించడం సేద్యపు భూమిలో 227 శాతానికి పరిమితమై ఉన్నది. భూమిని చదును చేయడం సరైన వంగడాలను ఉపయోగించడం, అల్ప ఫలకాలపు పంటలను ప్రవేశపెట్టడం, విస్తరణ సేవలను, అభివృద్ధి పరచడం, మొదలైన చర్యల ద్వారా నీటి అల్ప వినియోగాన్ని అరికట్టవచ్చు. ఉత్పత్తిని అధికం చేయవచ్చు. ఈ విధంగా నీటి పారుదల సౌకర్యాలను సంవర్ధవంతంగా వినియోగించుకోవడానికి అవకాశాలున్నాయి. అందుకుగాను సరైన విధానాలను, పద్ధతులను రూపొందించే బాధ్యత ప్రభుత్వం మీద, వ్యవసాయదారుల మీద ఉంటుంది.

—శ్రీ టి. జ. రావ్.

23. భూసంస్కరణ

మన వ్యవసాయ వ్యవస్థకు సంబంధించిన సమస్యలను సాంకేతిక పరమైనవిగాను, సంస్థా పూర్వకమైనవిగాను, గుర్తించవచ్చు. వ్యవసాయ రంగంలో ఉత్పాదకతను పెంచడానికి కేవలం సాంకేతికమైన మార్పుల మీద ఆధారపడితే సరిపోదు. సంస్థా పూర్వకమైన మార్పులు కూడా తీసుకొని రావలసి ఉంటుంది. భూస్వామ్య పద్ధతులు, కౌలుదారీ సంబంధాలు, కమతాల పరిమాణం, మొదలైన సంస్థాపూర్వకమైన అంశాలు వ్యవసాయదారులకు ప్రోత్సాహకరంగాను, సాంఘిక ఆర్థిక న్యాయం చేకూర్చేవిగాను, ఉన్నప్పుడే వ్యవసాయ కార్యకలాపాలు, సమర్థవంతంగా కొనసాగడానికి అనుకూలమైన వాతావరణం ఏర్పడుతుంది. అంటే వ్యవసాయ వ్యవస్థలో స్తబ్దత తొలగవలెనన్న సాంకేతికమైన మార్పులు ఉత్పన్నం చేసే వృద్ధి ప్రేరేపక శక్తులు పటిష్ఠం కావలెనన్నా సంస్థాపూర్వకమైన లోపాలను తొలగించడం ఎంతైనా అవసరము. ఈ ప్రయోజనాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకొని మనదేశంలో భూసంస్కరణలను, ప్రవేశ పెట్టడం జరిగింది.

భూసంస్కరణల ఆవశ్యకతను స్వభావ స్వరూపాలను విపులంగా తెలుసుకొనే ముందు సంస్థాపూర్వకమైన లోపాలను గురించి క్లుప్తంగా ప్రస్తావించడం ఉపయోగకరంగా ఉంటుంది.

భూస్వామ్య పద్ధతులు :

మన దేశంలో రైతు వారీ పద్ధతి, జమీందారీ పద్ధతి అని రెండు రకాల భూస్వామ్య పద్ధతులుండేవి. మొదటి పద్ధతిలో రైతులు భూమి శిస్తును ప్రభుత్వానికి నూటిగా చెల్లిస్తారు. వారి మధ్య, మధ్యవర్తులుఉండరు. ఈ కారణంగా రైతుల సాధక బాధకాలను తెలుసుకొని వ్యవసాయాభివృద్ధి కోసం చర్యలు తీసుకొనే బాధ్యత ప్రభుత్వం మీద ఉంటుంది. ఇక రెండో పద్ధతిలో రైతులకు ప్రభుత్వంతో ప్రత్యక్ష సంబంధం ఉండదు. రైతుల నుంచి భూమి శిస్తును వసూలుచేసే హక్కును కొందరు వ్యక్తులు తూర్పు ఇండియా కంపెనీ నుంచి 1793 లో శాశ్వతంగా పొందినారు. వీరే జమీందారులుగా రూపొందినారు. ప్రభుత్వానికి వీరు చెల్లించవలసిన శిస్తు పరిమాణంలో అప్పటి నుంచి మార్పు లేకపోయినా, వారు రైతుల నుంచి వసూలుచేసే భాటకపు పరిమాణం నానాటికి పెరుగుతూ వచ్చింది. అందుచేత ప్రభుత్వాదాయంలో మార్పు లేకపోగా రైతుల మీద భారం ఎన్నో రెట్లు పెరిగింది. జమీందారులు వ్యవసాయాన్ని అభివృద్ధి పరచడానికి ఏవిధమైన చర్యలు తీసుకొనక పంటలు పండనప్పుడు కూడా రైతులను పీడించి తమ భాటకాన్ని రాబట్టుకొనేవారు. అంతే కాకుండా జమీందారులకు రైతులకు మధ్య క్రమంగా అనేక మధ్యవర్తులు ఏర్పడి రైతుల మీద భారం అధికమవుతూ వచ్చింది. రైతులకు భద్రత ఉండేదికాదు. జమీందారులు వారిని భూముల నుంచి తొలగించడం సామాన్య విషయంగా ఉండేది. ఈ విధంగా జమీందారీ పద్ధతి. దానిని పోలిన ఇతర పద్ధతులు రైతాంగాన్ని ఎన్నో విధాల క్రుంగదీసినాయి. వ్యవసాయాభివృద్ధికి ప్రతిబంధకంగా ఉండేవి.

కౌలుదారీ సంబంధాలు :

మన దేశంలో లక్షలాది ప్రజలకు వ్యవసాయం ప్రధానమైన వృత్తిగా ఉన్నది. కాని వీరిలో చాలా మంది సొంత భూములు లేక ఇతరుల భూములను కౌలుకు తీసుకొని సేద్యంచేసేవారు. జమీందారీ ప్రాంతంలోనూ, రైతువారీ ప్రాంతంలోనూ కౌలుదారులు అనేక సమస్యలు ఎదుర్కొనవలసి వస్తోంది.

కౌలుదారులలో జిరాయితీ హక్కులు (Occu-

pancy Rights) ఉన్నవారు భూస్వాములకు కౌలు చెల్లిస్తున్నంత కాలము సేద్యపు హక్కులను శాశ్వతంగా కలిగి ఉంటారు. వారిని తొలగించడానికి వీలులేదు. వారి విషయంలో కౌలు పరిమాణం కూడా స్థిరంగా ఉంటుంది. అందుచేత కౌలుకు తీసుకొన్న భూములను సొంత భూములుగా పరిగణించి భూమిని అభివృద్ధి పరచడానికి, సేద్యపు పద్ధతులను మెరగుపరచడానికి వారు కృషి చేస్తారు. కాని ఏహక్కులు లేని కౌలుదారులు (Tenants-at-will) ఉపకౌలుదారులు (Sub-tenants) యజమానుల దయాదాక్షిణ్యాల మీద ఆధారపడి ఉంటారు. వారికి కౌలు భద్రత లేదు. యజమానుల వద్ద నుంచి భూములను తీసుకొనడం నోటిమాట మీద జరుగుతుంది. కౌలు పరిమాణం పంటలో సగం వరకు ఉంటుంది. కౌలును పెంచడం కోసం యజమానులు కౌలుదారులను తొలగిస్తుంటారు. ఇటువంటి కౌలుదారులు తీసుకొన్న భూమి మొత్తం సేద్యపు భూమిలో 20.0 శాతం వరకు ఉన్నది. కౌలు భద్రత పరిమాణాల విషయంలో పరిస్థితులు ఈ విధంగా ఉన్నప్పుడు కౌలుదారులు ఎంత సమర్థవంతులైనా వ్యవసాయాభివృద్ధి జరగదు. వ్యవసాయ రంగంలో దీర్ఘకాలికమైన పెట్టుబడులంటూ ఉండవు. అల్పకాలికమైన పెట్టుబడులు కూడ దెబ్బతింటాయి.

కమతాల పరిమాణం :

వ్యవసాయ కార్యకలాపాలు సమర్థవంతంగాను లాభసాటిగాను కొనసాగించడానికి సేద్యపు కమతాలు మరీ చిన్నవిగా ఉండకూడదు, మరీ పెద్దవిగా ఉండకూడదు. కమతాల పరిమాణానికి కనీస పరిమాణం వ్యవసాయదారుడు ఉపయోగించే పరికరాలు, నియమించే శ్రామిక జనం పూర్తిగా వినియోగం అవడానికి అవకాశం కల్పించేవిగాను, అతని కుటుంబానికి కనీస జీవన ప్రమాణం సమకూర్చేదిగాను ఉండవలె, పోతే కమతాల గరిష్ట పరిమాణం వ్యవసాయదారుల నిర్వహణా సామర్థ్యం మించి ఉండకూడదు. మన దేశంలో కనీస పరిమాణానికి సంబంధించిన సమస్య ఎదుర్కొనవలసి యున్నది. సేద్యపు కమతాలు సగటు పరిమాణం 1961-62లో 6.49 ఎకరాలు కాగా 17.1 శాతం కమతాలు ఒక ఎకరం లోపున, 44.5 శాతం కమతాలు ఒకటి నుంచి 5 ఎకరాల వరకు ఉన్నాయి. ఐదు ఎకరాల కంటే తక్కువ ఉన్న కమతాలు సేద్యపు భూమిలో 19.1 శాతం మాత్రమే ఆక్రమించుకున్నా అవి మొత్తం కమతాలలో 61.6 శాతం వరకు ఉండటం చేత దేశంలో సన్నకారు రైతుల సంఖ్య అధికంగా ఉన్నదని చెప్పవచ్చు

జనాభా పెరుగుదల, వారసత్వపు చట్టాలు, గ్రామీణ పరిశ్రమలు క్షీణించడం, ఉమ్మడి కుటుంబ వ్యవస్థ విచ్ఛిన్నం కావడం, వ్యవసాయదారుల ఋణగ్రస్తత, కమతాలు విభజనకు దారి తీసినాయి. కమతాల విభజనతోపాటు కమతాల విఘటన (Fragmentation of Holdings) ఏర్పడి అసలే చిన్నవిగా ఉన్న కమతాలు చిన్న చిన్న ఖండాలుగా వేర్వేరు ప్రదేశాలలో ఉంటున్నాయి. ఈ పరిణామం వల్ల సేద్యపు కార్యకలాపాలు సమర్థవంతంగా కొనసాగడానికి అవకాశం ఉండదు.

భూసంస్కరణలు :

సంస్థా పూర్వకమైన లోపాలను తొలగించే సందర్భంలో భూ సంస్కరణలు మూడు లక్ష్యాలను సాధించవలసి యుంటుంది. 1 సాంఘిక న్యాయం పెంపొందించడానికి యాజమాన్యపు కమతాలు (Ownership Holding) పంపిణీలో మార్పులు తీసుకురావడం. 2. కౌలుదారులకు న్యాయం చేకూర్చడం. 3. భూమి వినియోగం అభిలషణీయంగా ఉండేందుకుగాను సేద్యపు కమతాలను (Operational Holdings) పునర్వ్యవస్థీకరించడం.

ఈ లక్ష్యాలతో రూపొందిన భూసంస్కరణలను క్రింది విధంగా పరిశీలించవచ్చు.

మధ్యవర్తుల తొలగింపు :

భూమి దున్నేవారికి, ప్రభుత్వానికి మధ్య ఉండే వారందరిని మధ్యవర్తులుగా పరిగణించవచ్చు. రైతు వారీ పద్ధతిలో అనుపస్థిత భూస్వాములు (Absentee Landlords) కూడా మధ్యవర్తుల కోవకు చెందిన వారే. కానీ మన దేశంలో మధ్యవర్తులను తొలగించ డానికి చేబట్టిన భూసంస్కరణలు జమీందారులు, జాగీర్దారులు మొదలైన వారిని తొలగించ డానికి పరిమితమైనది. ఇటువంటి మధ్యవర్తులు 15 లక్షల వరకు ఉండేవారు. మధ్యవర్తిత్వపు భూమి, యాజమాన్యపు పద్ధతులు మన దేశంలో 40.0 శాతం మేరకు వ్యాపించి ఉండేవి. వీటిని రద్దు చేయడానికి 1948 లో మొదలైన కృషి, 1960 నాటికి పూర్తి అయింది. జమీందారుల యాజమాన్యపు హక్కులు రద్దయి ప్రభుత్వానికి సంక్రమించినాయి. జమీందారుల వద్ద కౌలుదారులుగా ఉన్నవారు ప్రభుత్వం నుంచి భూములను పొందినారు. వారు భూమి శిస్తును ప్రభుత్వానికే చెల్లిస్తారు భూమి శిస్తుకు కొన్ని రెట్లు సొమ్మును చెల్లించ గలిగిన కౌలుదారులకు యాజమాన్యపు హక్కులు లభించి నాయి. ఈ విధంగా 30.4 లక్షల కౌలుదారులు 62.2 లక్షల ఎకరాల మేరకు యజమానులైనారు. సొంత వ్యవసాయం చేయదలచుకొన్న మధ్యవర్తులు వారి భూమిలో కొంత భాగాన్ని ఉంచుకొనడానికి ప్రభుత్వం అవకాశం కల్పించింది. ఈ భాగం భూకమతాలకు వర్తించే గరిష్ట పరిమితిని, మించ కూడదు.

ఈ సంస్కరణ అమలు చేయడానికి మధ్య వర్తులకు నష్టపరిహారంగా రూ. 641 కోట్లు ఇవ్వ వలసి వచ్చింది. నష్టపరిహారం జమిందారులు పొందుతుంటే నికరాదాయానికి కొన్ని రెట్లుగా ప్రభుత్వము నిర్ణయించింది. (కొన్ని రాష్ట్రాలలో భూమి శిస్తును, భూమి మార్కెట్ విలువను ఆధారం తీసుకొని నష్టపరిహారం నిర్ణయించడం జరిగింది.) నష్టపరిహారపు గుణిజం అల్పాదాయ వర్గానికి చెందిన మధ్య వర్తుల విషయంలో ఎక్కువగా ఉన్నది. అటువంటి మధ్యవర్తులకు ప్రభుత్వము అదనంగా పునరావాసపు గ్రాంట్లను కూడ ఇచ్చింది. నష్ట పరిహారం పెద్ద మొత్తంలో ఉండటంచేత దానిలో కొంత భాగాన్ని 20 నుంచి 30 సంవత్సరాల కాల పరిమితికల ఋణ పత్రాల (bonds) రూపంలో చెల్లించడం జరిగింది. తక్కువ రాబడిగల మధ్య వర్తులు మాత్రం నష్టపరిహారాన్ని పూర్తిగా ధన రూపంలో పొందినారు. ఆంధ్రప్రదేశ్, మద్రాసు, ఒరిస్సా రాష్ట్రాలు నష్టపరిహారాన్ని ధనరూపంలోనే ఇచ్చినాయి.

మధ్యవర్తుల తొలగింపు ఒక విప్లవాత్మకమైన సంస్కరణ. అది చాల తక్కువ కాలంలో విజయ వంతంగా జరిగింది. దాని ఫలితంగా భూమి శిస్తు భారం చాల వరకు తగ్గింది.

కౌలు సంస్కరణలు :

అనుపస్థిత భూస్వాములు, కౌలుదారులు, ఉప కౌలుదారులు, జమీందారీ పద్ధతిలోనే కాకుండా రైతు వారీ పద్ధతిలో కూడ ఉండటంచేత జమీందారీ పద్ధతిని రద్దు చేసిన తర్వాత కూడా అనేక మంది కౌలుదారులు మిగిలి ఉన్నారు. కౌలుదారీ పద్ధతిని రద్దు చేయడం సాధ్యంకాదు, కాబట్టి కౌలుదారుల హక్కులను సంరక్షించే వారికి న్యాయం చేకూర్చడం అవసరము.

కౌలు సంస్కరణలను మూడు అంశాల క్రింద పరిశీలించవచ్చు. కౌలు భద్రత, కౌలు పరిమాణం, కౌలుదారులకు యాజమాన్యపు హక్కులు.

కౌలు భద్రత :

కౌలుదారులు వారు సేద్యం చేస్తున్న భూమిని అభివృద్ధిపరచవలెనన్నా, వారి శ్రమకు తగిన ఫలితం పొందవలెనన్నా యజమానులు వారిని ఇష్టం వచ్చి నట్లు తొలగించకుండా ఉండేటట్లు ప్రభుత్వం

చర్యలు తీసుకొనవలసి ఉంటుంది. ఏ హక్కులు లేని కౌలుదారుల విషయంలో కౌలు భద్రత మరీ అవసరము. కౌలుదారులకు భద్రత కల్పించడానికి రాష్ట్రప్రభుత్వాలు అమలుపరచిన కౌలు చట్టాల ననుసరించి కౌలుదారులు, కౌలును చెల్లించినంత కాలం యజమానులు వారిని తొలగించడానికి వీలులేదు. కాని ఈ చట్టాలు అమలులోకి వచ్చిన తర్వాత కూడ అనేక విధాల కౌలుదారుల తొలగింపు జరుగుతూనే ఉన్నది.

సొంత వ్యవసాయం చేయదలచుకొన్న యజమానులు కౌలుదారుల నుంచి కొంత భూమిని తిరిగి స్వాధీనం చేసుకొనే సౌకర్యాన్ని కౌలు శాసనాలు కల్పించినాయి. యజమానులు సొంత వ్యవసాయం, ప్రోత్సహించతగ్గ విషయమే, కాని వారు ఈ సౌకర్యాన్ని కౌలుదారులను అక్రమంగా తొలగించడానికి సాధనంగా ఉపయోగిస్తున్నారు. సొంత వ్యవసాయానికి సరైన నిర్వచనం లేక పోవడం ఇందుకు కారణమైనది. సొంత వ్యవసాయం పేరిట భూములను స్వాధీనం చేసుకొనే సందర్భంలో యజమాని తీసుకొనే భూమి ఒక కుటుంబ కమతానికి మించి ఉండకూడదనీ, కౌలుదారులకు కనీస పరిమాణం ఉన్న భూమిని వదలిపెట్టవలెనని కొన్ని రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు చేసిన నిబంధన ఎక్కువ వాంఛనీయమైనదని చెప్పవచ్చు. కౌలుదారులు వారు సేద్యం చేస్తున్న భూములను స్వచ్ఛందంగా వదలివేస్తున్నారని, తాము వారికి తొలగించడం లేదని యజమానులు అనడం పరిపాటి అయింది. కాని సేద్యపు ఖర్చులను భరించలేక కౌలుదారులు భూములను వదలుకొంటున్నారు అనడంకన్నా యజమానుల ఒత్తిడి, దౌర్జన్యం ఈ పరిణామానికి దారి తీస్తున్నాయని చెప్పవచ్చు. అందుకనే కౌలుదారులు వదలుకొన్న భూములను తిరిగి వారికి అప్పగించడానికి కొన్ని రాష్ట్రప్రభుత్వాలు చర్యలు తీసుకొన్నాయి.

యజమానులు తమ భూములను కౌలుకు ఇచ్చినపుడు కౌలుదారులతో లిఖితపూర్వకమైన ఒప్పందం చేసుకొనరు. అందుచేత కౌలుదారులకు ఏ విధమైన హక్కులు ఉండవు. వారిని తొలగించడం తేలిక. ఈ విధంగా కౌలుదారులు భద్రత కోల్పోతున్నారు. ప్రతి గ్రామంలోను కౌలు పట్టాలను తయారుచేస్తే ఈ లోపం తీరుతుంది. కౌలు భద్రత సార్థకమవుతుంది.

కౌలు పరిమాణం :

కౌలుదారులు మొత్తం ఉత్పత్తిలో 50.0 శాతం వరకు భూస్వాములకు కౌలుగా ఇస్తుండేవారు. పైగా ఉత్పత్తి ఖర్చులను కూడా భరిస్తుండేవారు. కౌలు పరిమాణాన్ని తగ్గించడానికి రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు శాసనాలను అమలుపరచినాయి. ప్రణాళికా సంఘం వారు కౌలు పరిమాణం మొత్తం ఉత్పత్తిలో 20 లేక 25 శాతం మించకూడదని సూచించినా కౌలు పరిమాణపు రేట్లు అన్ని రాష్ట్రాలలో ఒకే స్థాయిలో లేవు. ఉదాహరణకు మహారాష్ట్ర, గుజరాతు, రాజస్థాన్‌లలో కౌలు పరిమాణానికి మొత్తం ఉత్పత్తిలో ఆరోభాగం గరిష్ట పరిమితికాగా, ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో కౌలు పరిమాణం, నీటి పారుదల ఉన్న భూముల విషయంలో, నాలుగోవంతుగాను, ఇతర భూముల విషయంలో ఐదోవంతుగాను నిర్ణయించడం జరిగింది.

మన దేశంలో కౌలును ఉత్పత్తిలో కొంత భాగంగా ఇవ్వడం ఆచారంగా ఉన్నది. ఈ పద్ధతిలో కొన్ని చిక్కులున్నాయి. ప్రతి సంవత్సరమూ కౌలు పరిమాణం మారుతూ ఉంటుంది. కౌలుదారులకు వారు పెట్టిన పెట్టుబడుల నుంచి పూర్తి ప్రతిఫలం లభించదు. అసలు ఈ పద్ధతిని అమలుపరచడం కూడ కష్టము. అందుకనే కౌలు పరిమాణాన్ని భూమి శిస్తుకు కొన్ని రెట్లుగా నిర్ణయించడం ఉచితమైన పద్ధతిని ప్రణాళికా సంఘం వారు మూడో ప్రణాళికలో సూచించినారు. మధ్యప్రదేశ్‌లో ఈ పద్ధతి ప్రకారంగా కూడ కౌలుదారులు కౌలును చెల్లించవచ్చు. కౌలు పరిమాణం నిర్దేశించే

శాసనాలు సక్రమంగా అమలుకావడం లేదనీ భూసంస్కరణల పరిశీలనలవల్ల తెలుస్తున్నది. కౌలుదారుల సాంఘిక ఆర్థిక దుర్బలత్వమే ఇందుకు కారణము. అయితే కొత్త కౌళ్ల విషయంలో కౌలు పరిమాణం శాసనాలు నిర్దేశించిన ప్రమాణంలో ఉన్నట్లు తెలుస్తున్నది.

కౌలుదారులకు యాజమాన్యపు హక్కులు :

కౌలుదారులకు యాజమాన్యపు హక్కులను సంక్రమింప జేయడం మన కౌలు సంస్కరణల లక్ష్యంగా ఉన్నది భూస్వాముల సొంత వ్యవసాయం కోసం తీసుకొనడానికి అవకాశంలేని భూముల విషయంలో యాజమాన్యపు హక్కును కౌలుదారులకు ఇవ్వవలెనని ప్రణాళికా సంఘంవారు సూచించినారు. ఇందుకుగాను కొన్ని రాష్ట్రాలు శాసనాలు అమలుపరచినాయి. ఉదాహరణకు ఉత్తర ప్రదేశ్‌లో యజమానులకు నష్టపరిహారం చెల్లించిన కౌలుదారులకు ప్రభుత్వంతో ప్రత్యేక సంబంధం ఏర్పడింది. మొదట్లో కౌలుదారులకు ఇచ్చిన హక్కు ఐచ్ఛికమైనది కావడంచేత ఫలితాలు స్వార్థకంగా లేకపోయినాయి. అందుచేత కౌలుదారులు వారు సేద్యము చేస్తున్న భూములు కొనేటట్లు చేయవలెనని, యజమానులకు నష్టపరిహారాన్ని వాయిదాలులలో చెల్లించేటందుకు ఏర్పాటు చేయవలెనని, ఈ వాయిదాలు భూమిశిస్తు కలిసి సమంజసమైన కౌలు పరిమాణాన్ని—అంటే మొత్తం ఉత్పత్తిలో 20-25 శాతం-మించకూడదని ప్రణాళికా సంఘం వారు మరొక సూచన చేసినారు.

కౌలుదారులకు యాజమాన్యపు హక్కులు సంక్రమింపజేయడానికి పశ్చిమ బెంగాల్, ఉత్తర ప్రదేశ్, మహారాష్ట్ర, ఆంధ్రప్రదేశ్ (తెలంగాణం ప్రాంతం) మొదలైన రాష్ట్రాలలో శాసనబద్ధమైన ఏర్పాట్లు జరిగినాయి. నష్టపరిహారం గుజరాతు, మధ్య ప్రదేశ్‌లలో భూమి శిస్తుకు కొన్ని రెట్లుగాను, మహారాష్ట్ర ఆంధ్రప్రదేశ్‌లలో కౌలు పరిమాణానికి కొన్ని రెట్లుగాను, పశ్చిమ బెంగాల్, ఉత్తర్ ప్రదేశ్ లలో నికరాదాయాన్ని కొన్ని రెట్లుగాను ఉండగా, పంజాబ్, ఒరిస్సాలలో భూమి మార్కెట్ విలువను బట్టి నిర్ణయించడం జరిగింది. వీటిలో ఏపద్ధతి అనుసరించినా యజమానులకు కౌలుదారులకు న్యాయం చేకూర్చడం అవసరము.

ఇంతవరకు సుమారు 30 లక్షల కౌలుదారులు 70 లక్షల ఎకరాల భూమి మేరకు యజమానులుగా రూపొందినట్లు తెలుస్తున్నది. అయితే కౌలు భద్రత ఏర్పడి కౌలు పరిమాణం తగ్గడంవల్ల కౌలుదారుల పరిస్థితి బాగా మెరుగైనదనీ అందుచేత వారిలో చాలా మంది యజమానులుగా రూపొందడానికి ఎక్కువగా ఉత్సాహపడటం లేదని ఒక అభిప్రాయం ఉన్నది.

కమతాల పునర్వ్యవస్థీకరణ :

మన దేశంలో ఐదు ఎకరాలకన్నా తక్కువ పరిమాణంగల కమతాలు, చాలా ఉన్నాయి. పైగా కమతాల విఘటన కూడా అధికంగా ఉన్నది. అటువంటి కమతాలు లాభసాటిగా ఉండవు. కాబట్టి వ్యవసాయ కుటుంబాలకు సమంజసమైన జీవన ప్రమాణం సమకూర్చగల కనీస పరిమాణపు కమతాలను ఏర్పరచడం అవసరము.

లాభసాటి కమతాలు :

ఒక వ్యవసాయ కుటుంబానికి సాలీనా కనీసం రూ. 1200 ల నికరాదాయం కావలసి ఉంటుందని అందుచేత కమతాల కనీస పరిమాణం ఆస్థాయిలో ఆదాయం సమకూర్చేదిగా ఉండవలెనని ప్రణాళికా సంఘం వారు సూచించినారు. ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో జరిగిన కుటుంబ బడ్జెట్ పరిశీలనలనుబట్టి ఒక వ్యవసాయ కుటుంబానికి సాలీనా రూ. 5000 (1970 ధరలలో) ఆదాయం అవసరమని తెలుస్తున్నది. అట్లాగే ఒక ఎకరం నుంచి లభించగల నికర ప్రతిఫలం సగటు భూమి విషయంలో రూ. 800లని,

బాగా సారవంతమైన భూమి విషయంలో రూ. 1500 లని పరిశీలనలనుబట్టి తెలుస్తున్నది. అందుచేత లాభసాటి కమతాల కనీస పరిమాణం సారవంత మైన భూమి అయితే, 3.5 ఎకరాలుగాను, సగటు భూమి అయితే, 6.25 ఎకరాలుగాను నిర్ణయించ వచ్చు.

కాని చిన్న కమతాలు అధికసంఖ్యలో నున్న మన దేశంలో లాభసాటి కమతాలను ఏర్పరచడం సామాన్యమైన విషయం కాదు. లాభసాటిగా లేని కమతాలను లాభసాటి కమతాలుగా మార్చడానికి కావలసిన భూమి ఏ విధంగా సమకూరుతుందనేది పెద్ద సమస్య. కమతాలకు గరిష్ట పరిమితి నిర్ణ యించి ఆ పరిమితికంటే ఎక్కువగా నున్న మిగులు భూములను ప్రభుత్వం తీసుకొని లాభసాటి కమతా లను రూపొందించడానికి వాటిని వినియోగించడం ఒక పద్ధతి. అయితే ఈ విధంగా ఎంత భూమి లభిస్తుంది అనేది ముఖ్యము. పైగా లాభసాటివిగా మార్చవలసిన కమతాలు, మిగులు భూమి ఒకే చోట ఉండటం అవసరము. ఇకి మరీ చిన్నవిగా ఉన్న కమతాలను వాటి యజమానుల వద్ద నుంచి తీసు కొనడం ఇంకొక పద్ధతి. జీవనోపాధికి వేరే మార్గం లేని కమతాదారులు ఇందుకు ఒప్పుకొనరు. వ్యవసాయ తరంగాలు బాగా అభివృద్ధి చెంది లాభ సాటిగా ఉండే పనిపాటలు లభించినప్పుడు వారి వైఖరిలో మార్పు రావచ్చు. ఇంకో విషయ మేమి టంటే లాభసాటి కమతాల ఏర్పాటు సాధ్యమైన మేరకు వాటి విభజన జరగకుండా చూడవలసి ఉంటుంది. హైదరాబాదు కౌలు చట్టం (1950) అటువంటి కట్టుబాటు చేసినది.

కమతాల సమీకరణము

(Consolidation of Holdings)

కమతాల విఘటన ఫలితంగా ఒక వ్యవసాయ దారుని కమతం చిన్నచిన్న ఖండాలుగా గ్రామంలో వేర్వేరు ప్రదేశాలలో ఉండి ఏ ఒక్క ఖండం కూడా లాభసాటిగా ఉండకపోవడం సంభవిస్తున్నది. ఈ ఖండాలను ఏక ఖండంగా చేస్తే లాభసాటి కమతం ఏర్పడుతుంది ఈ పద్ధతిని కమతాల సమీకరణం అంటారు.

సమీకరణ కార్యక్రమం మన దేశంలో 1920 నుంచీ కొనసాగుతున్నది. స్వచ్ఛంద విధానంవల్ల ఫలితం లేకపోవడంతో రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు నిర్బంధ విధానం అనుసరించవలసి వచ్చింది. ఒక గ్రామం లోని మూడింట రెండు వంతులు సేద్యపు భూమి గల పట్టాదారులు సమీకరణ కోరినప్పుడు ప్రభుత్వం అందుకు అంగీకరిస్తే మిగతా పట్టాదారులు కూడా సమీకరణకు తప్పనిసరిగా ఒప్పుకోవలసి వస్తుంది. ఈ ప్రాతిపదిక మీద పంజాబు, ఉత్తరప్రదేశ్, మధ్యప్రదేశ్ మొదలైన రాష్ట్రాలు సమీకరణ చట్టా లను ప్రవేశపెట్టినాయి. కాని సమీకరణ విషయంలో పట్టాదారులు చొరవ తీసుకొని సమీకరణ కోరితే తప్ప ప్రభుత్వం ఏమి చేయలేదు. ప్రభుత్వం చొరవ తీసుకొనవలసిన అవశ్యకాన్ని గుర్తించి 1947 లో బొంబాయి, ఆ తర్వాత ఇతర రాష్ట్రాలు అందుకు అవసరమైన శాసనాలను అమలుపరచి నాయి. అయినా పట్టాదారులలో అధిక సంఖ్యాకుల అంగీకారం ఎప్పుడూ అవసరమవుతుంది.

1956 లో 10.8 మిలియన్ ఎకరాల విషయంలో సమీకరణ జరిగింది. 1972 నాటికి 88 మిలియన్ ఎకరాల మేరకు సమీకరణ పూర్తయింది. ఈ విషయంలో పంజాబు, హర్యానా రాష్ట్రాలు, ఎంతో పురోగమించినాయి. సమీకరణ కార్యక్రమాన్ని పూర్తిచేసినాయి.

సమీకరణ కార్యక్రమాన్ని విజయవంతంగా అమలుపరచడానికి సాంకేతికమైన సమస్యలను- భూములను సర్వే చేయడం, నేలలను వర్గీకరించడం, భూముల విలువ కట్టడం లాంటివి-పరిష్కరించడం

ఎంత అవసరమో భూస్వాముల సహకారం పొందడం అంతకన్నా ముఖ్యము. మన దేశంలో భూస్వాములు ఈ కార్యక్రమానికి సుముఖంగా లేరని చెప్పవచ్చు. సమీకరణ ఫలితంగా వారు పొందే భూములు, వదలుకొనే భూములు, భూసార విషయంలోగాని, ఇతర సౌకర్యాల విషయంలోగాని ఒకే ప్రమాణంలో ఉండక పోవచ్చనే భయం ఇందుకు కారణము.

సమీకరణ ఫలితంగా విడివిడిగా ఉన్న కమతాలు ఒకే కమతంగా ఏర్పడుతాయి. ఈ విధంగా ఏర్పడిన కమతపు పరిమాణం విడిగా ఉన్న కమతాల మొత్తం పరిమాణంకన్నా ఎక్కువ ఉండలేదు కాబట్టి లాభసాటి కమతాలు ఏర్పడగలవని చెప్పడానికి వీలులేదు.

సహకార వ్యవసాయము :

చిన్నవిగా నున్న యాజమాన్యపు కమతాల పరిమాణం పెంచడం సాధ్యం కానప్పుడు, సహకార వ్యవసాయ పద్ధతి ద్వారా సేద్యపు కమతాల పరిమాణం పెంచి వ్యవసాయకార్యకలాపాలు లాభసాటిగా ఉండేటట్లు చేయవచ్చు. వ్యవసాయదారులు తమ యాజమాన్యపు హక్కులను వదలుకోకుండా తమ కమతాలను కలిపి పెద్ద కమతంగా ఏర్పరచి ఉమ్మడిగా సేద్యం చేయడాన్ని సహకార వ్యవసాయం అంటారు. భూములతోపాటు పశువులు, పరికరాలు మొదలైన ఉత్పాదకాలను, ఉమ్మడిగా నిర్వహిస్తూ, సహకార వ్యవసాయ సంఘం పెద్ద తరహా ఉత్పత్తి నిర్వహణలకు సంబంధించిన ఆదాయాలను పొందగలరు. సభ్యులకు రెండు రకాల ప్రతి ఫలం లభిస్తుంది—కమతాలు సమకూర్చి నందుకు లాభాలు, వ్యవసాయ కార్యకలాపాలలో పాల్గొని నందుకు వేతనాలు.

సహకార వ్యవసాయ సంఘాలు తగినంత ఆర్థిక స్తోమత కలిగి మేలురకం ఉత్పాదకాలను ఉపయోగిస్తూ భూసార సంరక్షణ, భూమి పునరుద్ధరణ మొదలైన అభివృద్ధి కార్యక్రమాలను చేబట్టగలవు. ఈ విధంగా మూలధన కల్పన సాధ్య మవుతుంది. అంతే కాకుండా వ్యవసాయ ప్రాతిపదిక ఉన్న పాడి పరిశ్రమ, కోళ్ల పెంపకం లాంటి అనుబంధ కార్యక్రమాలను అభివృద్ధిపరచడానికి అవకాశం ఉంటుంది.

మన దేశంలో ప్రణాళికలు మొదలైన తర్వాత పైలట్ ప్రాజెక్టులలోను, సమాజాభివృద్ధి బ్లాకులలోను సహకార వ్యవసాయ సంఘాలు ఏర్పడినాయి. 1970 నాటికి దేశంలో 8819 సహకార వ్యవసాయ సంఘాలున్నాయి. వీటిలో 2.4 లక్షల మంది సభ్యులుగా ఉన్నారు—అంటే మొత్తం వ్యవసాయదారులలో 2.0 శాతం. ఈ సంఘాలు సేద్యం చేస్తున్న భూమి 11.4 లక్షల ఎకరాలు—సేద్యపు భూమిలో 0.4 శాతం; అసలు అనేక సహకార వ్యవసాయ సంఘాలు నిజమైన సహకార సంస్థలుగా రూపొంద లేదని ప్రభుత్వం నుంచి ధన సహాయం పొందడానికి, గరిష్ఠ కమతాల నిబంధనల నుంచి తప్పించుకొనడానికి, కౌలుదారులను తొలగించడానికి పెద్ద భూస్వాములు వాటిని నెలకొల్పుతున్నారనే ఆరోపణ ఉన్నది పెద్ద భూస్వాములు, వడ్డీ వ్యాపారులు సహకార వ్యవసాయ సంఘాలలో ఆధిక్యం సంపాదించి అవి ప్రజా సంస్థలుగా రూపొందడానికి ఆటంకంగా ఉన్నారు.

భూకమతాలు-గరిష్ఠ పరిమితి :
(Ceilings on Land Holdings)

కమతాల పునర్వ్యవస్థీకరణకు సంబంధించిన మరొక సంస్కరణ, కమతాలకు పరిమాణానికి గరిష్ఠ పరిమితి నిర్ణయించడము. వ్యవసాయ రంగంలో పీడనలను, సాంఘిక అన్యాయాలను తొలగించడానికి భూమి యాజమాన్యం విషయంలో పెద్ద మార్పు తీసుకొని రావడం అవసర మవుతుంది

అంటే భూమి యాజమాన్యంలో కేంద్రీకరణ ధోరణులను, వ్యత్యాసాలను తగ్గించడానికి చర్యలు తీసుకొనవలసి ఉంటుంది. కమతాలకు గరిష్ఠ పరిమితి నిర్ణయించడం ద్వారా ఈ ప్రయోజనాన్ని సాధింపవచ్చు. గరిష్ఠ పరిమితిని మించి ఉన్న భూములను మిగులు భూములుగా పరిగణించి ఆ మిగులు భూములను కౌలుదారులకు, లాభసాటి కమతాలు లేని సన్నకారు రైతులకు వ్యవసాయ కూలీలకు పంచిపెట్టడం ద్వారా భూమి యాజమాన్యం విషయంలో వ్యత్యాసాలు తగ్గడంతోపాటు వ్యవసాయ రంగంలో భూమి లేని వారికి భూములు లభించడానికి అవకాశం ఏర్పడుతుంది. సాంఘిక న్యాయం పేరిట ఈ సంస్కరణను సమర్థించడం జరుగుతున్నది.

గరిష్ఠ పరిమితి స్థాయి :

కమతాల గరిష్ఠ పరిమాణం ఎంత ఉండవలెననేది ఈ సంస్కరణ అమలుపరచే సందర్భంలో ఉత్పన్నమయ్యే ప్రధాన సమస్య. గరిష్ఠ పరిమితి భూములనుబట్టి మారుతుంది. ఉదాహరణకు నీటి పారుదల సౌకర్యాలున్న భూములు రెండు పంటలు పండే భూములు ఎక్కువ ఆదాయాన్ని ఇస్తాయి. కాబట్టి వాటి విషయంలో గరిష్ఠ పరిమితి తక్కువగా ఉంటుంది. పోతే మెట్టభూముల విషయంలో పరిమితి ఎక్కువగా ఉంటుంది. ఈ మధ్యనే కేంద్ర భూసంస్కరణల సంఘంవారు నీటి పారుదల సౌకర్యం ఉండి, రెండు పంటలు పండితే భూముల విషయంలో గరిష్ఠ పరిమితిని 10 నుంచి 18 ఎకరాలుగా (అంతకు పూర్వం 30 ఎకరములు) నిర్ణయించినారు. మన రాష్ట్రములో 1975 జనవరి నుంచి అమలులోకి వచ్చిన గరిష్ఠ పరిమితి నిబంధన ఈ ప్రమాణం మీద ఆధారపడి ఉన్నది. మెట్ట భూముల విషయంలో పరిమితి 54 ఎకరాల వరకు ఉన్నది. కేరళలో గరిష్ఠ పరిమితిని ఈ మధ్య 15-36 ఎకరాల నుంచి 12-15 ఎకరాలకు తగ్గించినారు.

గరిష్ఠ పరిమితిని ఒక వ్యక్తి కమతానికిగాని ఒక కుటుంబంలోని అందరు వ్యక్తుల మొత్తం కమతానికి గాని వర్తింపజేయవచ్చును. మన రాష్ట్రంలోను ఇంకా పశ్చిమ బెంగాల్ లాంటి రాష్ట్రాలలో గరిష్ఠ పరిమితిని కుటుంబ ప్రాతిపదిక మీద నిర్ణయించడం జరిగింది. కుటుంబం అంటె భర్త, భార్య 18 సంవత్సరాలలోపున్న పిల్లలతో కలిపి ఐదుగురు సభ్యులుగా రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల పరిగణించినాయి. కుటుంబ సభ్యుల సంఖ్య 5 కన్నా ఎక్కువ ఉంటే ప్రతి అదనపు సభ్యుడికి అదనంగా భూమి ఇవ్వడం జరుగుతుంది. కాని అటువంటి సందర్భములో మొత్తం భూమి గరిష్ఠ పరిమితికి రెండు రెట్లు మించి ఉండకూడదు.

మిగులు భూములను సొంత వ్యవసాయం కోసం యజమానులు భూములు, తీసుకొనడంవల్ల తొలగింపబడిన కౌలుదారులకు ముందుగా ఇవ్వవలెననీ ఆ తర్వాత లాభసాటి కమతాలు లేని రైతులకు, వ్యవసాయ కూలీలకు ఇవ్వవలెనని ప్రభుత్వం ప్రాధాన్య కార్యక్రమాలను పేర్కొనినది. అంతే కాకుండా వారి విషయంలో సహకార వ్యవసాయాన్ని ప్రోత్సహించడం జరుగుతుంది.

మిగులు భూములను పొందినవారు వాటిని కోల్పోయిన యజమానులకు నష్టపరిహారం చెల్లించవలసి ఉంటుంది. భూమి శిస్తుకుగాని, భాటకానికి గాని కొన్ని రెట్లుగా ఉండే ఈ నష్టపరిహారాన్ని, వారు వాయిదాలలో చెల్లించవచ్చు. ఈ వాయిదాలు, భూమి శిస్తుకలిసి ప్రణాళికా సంఘంవారు సూచించిన భాటకానికంటె ఎక్కువ ఉండకూడదు.

ప్రణాళికా సంఘం వారి వివరణ ననుసరించి 2.31 మిలియన్ ఎకరాలను మిగులు భూమిగా ప్రకటించడం గాని, వశం చేసుకొనడం గాని, జరిగింది. పోతే పంచిన మిగులు భూమి 1.25

లక్షల ఎకరాలు మాత్రమే మన రాష్ట్రంలో ప్రకటించిన మిగులు భూమి 74000 ఎకరాలు. మైసూరు, ఒరిస్సా, బీహారు, రాజస్థాన్ రాష్ట్రాలలో మిగులు భూమి అంటూ లేదని తేలింది. కమతాలకు గరిష్ట పరిమితి నిర్దేశించడం మిగులు భూములకు పంచడం, విప్లవాత్మకమైన సంస్కరణ, వివాదగ్రస్తమైన విషయం కూడా. వ్యవసాయేతర రంగాలలో ఆస్తుల మీద గరిష్ట పరిమితి లేనప్పుడు ఒక్క భూమి యాజమాన్యం విషయంలో గరిష్ట పరిమితి నిర్ణయించడంలో ఉన్న ఔచిత్యాన్ని, సాంఘిక న్యాయాన్ని కొందరు అర్థం చేసుకోలేక పోతున్నారు. ఈ సంస్కరణ ఫలితంగా లభించిన మిగులు భూమి చాల తక్కువ. అది భూమి లేని వారి అవసరాలను తీర్చడానికి సరిపోయేదిగాదు. ఇది ఇట్లా ఉండగా గరిష్ట పరిమితులను నిర్ణయించడంవల్ల శక్తి సామర్థ్యాలున్న వ్యక్తులు వ్యవసాయ రంగాన్ని విడిచిపెట్టవచ్చని, కొత్తగా యజమానులైన వారు తగినంత పెట్టుబడిపెట్టి వ్యవసాయాన్ని అభివృద్ధిపరచ లేక పోవచ్చని, కొందరు ఈ సంస్కరణను విమర్శించడం జరుగుచున్నది.

భూసంస్కరణలు సమీక్ష :

వ్యవసాయ రంగంలో సాంఘిక ఆర్థిక అన్యాయాలను, పీడనలను, తొలగించి అధికోత్పత్తి, అధిక సామర్థ్యం ఉండే వ్యవసాయ వ్యవస్థను రూపొందించడానికి చేబట్టిన భూసంస్కరణల కార్యక్రమం ఒక బ్రహ్మాండమైన ఉద్యమము. లక్షలాది ప్రజలకు, విభిన్న వర్గాలకు వర్తించే ఈ సంస్కరణలను అమలు పరచడం సామాన్యమైన విషయం కాదు. సంస్కరణల వల్ల నష్టపడే భూస్వాములు రాజకీయంగానూ, సాంఘికంగానూ, ఆర్థికంగానూ ప్రాబల్యం కలవారు, వారి వ్యతిరేకత, భూసంస్కరణలు విజయవంతం, కావడానికి పెద్ద ఆటంకము. పోతే భూసంస్కరణలవల్ల ప్రయోజనం పొందేవారు బలహీన వర్గానికి చెందిన వారు. వారికి సంక్రమించిన హక్కులను కాపాడుకో లేనివారు. ఈ పరిస్థితులలో భూసంస్కరణలను సార్థకంగా అమలు పరచడానికి ప్రభుత్వంచేసే కృషి మాత్రమే సరిపోదు. వివిధ వర్గాల సహకారం కూడా కావలసి ఉంటుంది. అటువంటి సహకారం లోపించిన మేరకు వాటి ఫలితాలు ఆశించిన విధంగా ఉండవు. అసలు భూసంస్కరణల విషయంలో గమనించవలసినది, వాటిని త్వరిత గతిని అమలు పరచడమనే విషయము, భూసంస్కరణల కార్యక్రమాన్ని ప్రకటించిన తర్వాత వాటిని అమలు చేయడానికి పట్టే కాలం ఎక్కువైన కొద్దీ అనిశ్చిత పరిస్థితులు పెరుగుతాయి. సంస్కరణలను వమ్ముచేయడానికి అవకాశం ఎక్కువ అవుతుంది. కమతాలకు గరిష్ట పరిమితి నిర్దేశించే శాసనాల విషయంలో ఇటువంటి పరిణామం ఏర్పడింది. ఇంకొక సంగతిని కూడా ఈ సందర్భంలో మరచిపోకూడదు. అధిక జనాభా, నిరుద్యోగత, అల్పోద్యోగత ప్రబలంగా ఉన్న మన దేశంలో గ్రామీణ ప్రజలు పనిపాటల కోసం వ్యవసాయ రంగం మీదే ఆధారపడవలసి వస్తోంది. ఈ కారణంగా భూస్వాముల ఆధిక్యత, ప్రాబల్యం, భూసంస్కరణలవల్ల తగ్గడం లేదు. కౌలు సంస్కరణల ఫలితంగా కౌలుదారుల పరిస్థితి ఇది వరలోకంటే మెరుగైనదని చెప్పవచ్చు. కాని, వారిలో అధిక సంఖ్యాకులు భూస్వాముల దయాదాక్షిణ్యాల మీద ఆధారపడవలసి వస్తోంది.

అయినా భూసంస్కరణలు మన గ్రామీణ ఆర్థిక వ్యవస్థలో ఆశాజనకమైన వాతావరణాన్ని కల్పించినాయి. విప్లవాత్మకమైన, మార్పులను తెచ్చినాయి. ఈ సంస్కరణల ఫలితంగా వ్యవసాయ వ్యవస్థ ఛిన్నాభిన్నామై పోతుందని ఉత్పత్తి తగ్గుతూందని అనేకులు భావించినారు. కాని గడచిన 20-25 సంవత్సరాల నుంచి మన దేశంలో వ్యవసాయ రంగం అభివృద్ధి చెందుతూ ఉన్నది. వ్యవసాయోత్పత్తి పెరుగుతూ ఉన్నది. ఈ పరిణామానికి

భూసంస్కరణలు ఎంత వరకు దారి తీసినది చెప్పడం కష్టం, అయినా భూసంస్కరణలవల్ల ఉత్పత్తి తగ్గలేదని స్పష్టమయింది.

— శ్రీ. టి. జి. రావ్.

24. సహకారం: ఉత్కృష్టత, సూత్రాలు, వివిధ రకాల సహకార సంఘాలు

ఇద్దరు లేక అంతకంటే ఎక్కువ మంది వ్యక్తులు ఒకరితో ఒకరు సహకరించి ఒక కార్య క్రమాన్ని నిర్వహించటం "సహకారం" అన వచ్చును. వ్యక్తుల మధ్య ఇటువంటి సహకారం ప్రపంచానికి కొత్త సూత్రం ఏమీగాదు. అనాది నుంచి మానవులు పరస్పర సహాయంతో సమిష్టి ప్రయోజనాల కోసం పాటుపడటం పరిపాటిగానే వస్తూవుంది. మానవజాతి ఆర్థిక, సాంఘిక శ్రేయస్సును సహకార సిద్ధాంతం కంటే ఎక్కువ దోహదం చేసిన సూత్రవిధానం మరోటి లేదు. ప్రాచీన నాగరికతలో సహకార విధానాన్ని అనుస రించిన సందర్భాలు ఎన్నో కన్పిస్తాయి. దైనందిన వస్తూత్పత్తి కార్యకలాపాల్లో అనేక మంది వ్యక్తులు అనేక విధాలుగా ఎవరి ప్రయోజనాల కోసం వారు పాటుపడుతూ, అనుకోకుండా ఇతరులతో సహక రిస్తూ ఉంటారు. ఎవరి స్వార్థప్రయోజనాలను వారు సాధించుకోవడానికి చేసే ఈ ప్రయత్నంలో అనేకసార్లు ఇతరుల ప్రయోజనాలకు భంగం కూడ కలుగుతూ వుండవచ్చు. వ్యాపారస్థులు ఎక్కువ లాభాలు గడించే ప్రయత్నంలో వినియోగదార్ల వద్ద హెచ్చు ధరలు వసూలు చేయవచ్చు. ఉత్పత్తి ఖర్చులు తగ్గించాలనే ఉద్దేశంతో కూలీలకు వలసిన దానికంటె తక్కువ జీతాలు ఇవ్వవచ్చు. పెట్టుబడి దార్లు వారి మూలధనం ఆధారంగా అధిక లాభాలు గడించి మరింత ధనికులు కావచ్చు. ఆ విధంగా ఆర్థిక వ్యత్యాసాలు పెరుగవచ్చు. పెట్టుబడిదార్లు, కార్మికులు, యజమానులు, ఉద్యోగులు వగైరా వర్గాలు ఏర్పడి వర్గవైషమ్యాలు, పోరాటాలు, సంభ వించి, సంఘంలో అశాంతి ప్రబలవచ్చు. సమ్మెలు, లాకౌట్లు మొదలగు అవాంఛనీయ పరిస్థితులు కల్పింపబడి సంఘానికి నష్టం వాటిల్లవచ్చు. ఇటు వంటి అనర్థాలకు తావివ్వక అన్ని వర్గాలకు శ్రేయ స్కరంగా ఉండేట్లు ఆర్థిక రంగాన్ని నడపాలంటే సహకార విధానం సర్వోత్కృష్టమనే అభిప్రాయం చాల మందిలో బలంగా వుంది. సహకారం అనే పదాన్ని నిర్వచించటం అంత తేలిక గాదు. అనేక మంది మేధావులు అనేక విధాలుగ సహకారాన్ని నిర్వచించారు. వివిధ నిర్వచనాలను పరిశీలిస్తే సహకారానికి ముఖ్యాంశాలు కొన్ని గోచరిస్తాయి :-

(1) సహకార విధానం వ్యాపారం చేయటానికి ఉపయోగించే అనేక పద్ధతులలో ఒక ప్రత్యా మ్నాయ పద్ధతి;

(2) సహకారంలో మూలధనంకంటే వ్యక్తి ప్రాముఖ్యత హెచ్చు;

(3) ఈ విధానం కేవలం లాభాపేక్షతో ఒక వర్గం మరో వర్గాన్ని పీడించే సాధనం కాకుండా, ఆర్థికంగా స్వల్పవనరులు కలిగిన వ్యక్తులు పరస్పర సహకార సూత్రం మీద వారి వారి ప్రయోజనాలను కాపాడుకొనే మార్గం;

(4) ఎట్టి బలవంతం లేకుండా కొందరు వ్యక్తులు ఐచ్ఛికంగా సర్వసమాన ప్రాతిపదికపై ఏర్పాటు చేసుకొన్న సంఘం సహకార సంఘం, ఇందులో బయటివారి ప్రోద్బలం వుండదు. ఆర్థిక సాంఘిక స్థాయిలు ఆధారంగా తరతమ భేదా లుండవు;

(5) సభ్యులు, శక్తిని, వనరుల్ని సమిష్టి ప్రయోజనాలకు సమీకరించి పరస్పర సహాయ సహకారాలతో సమిష్టి ప్రయోజనాలు సాధించడం ఈ విధానం యొక్క ఆశయం. అంటే'' అందరూ ఒకరికోసం, ఒకరు అందరి కోసం" అనేది సహకార నినాదం, సమిష్టి శ్రేయస్సు ద్వారా వ్యష్టిప్రయోజనాలను సాధించడం అన్నమాట;

(6) స్వయం సహాయం, పొదుపు అనే ఆదర్శాలను ప్రోత్సహించడం ఈ విధానపు లక్ష్యాలు.

ఒకే ఒక వాక్యంలో నిర్వచించాలంటే ''కొందరు సన్నకారు వ్యక్తులు వారి వారి వనరులను సమీకరించి, వ్యక్తిగౌరవం, స్వాతంత్ర్యములకు అత్యధిక ప్రాధాన్యత నిచ్చి, సమిష్టి శ్రేయస్సు ద్వారా వ్యష్టి ప్రయోజనాలను సాధించుకొంటూ పొదుపు, స్వయం సహాయం అలవాట్లను పెంపొందించుకొంటూ, సమానత్వ ప్రాతిపదికపై ఐచ్ఛికంగా ఏర్పాటు చేసికొని ప్రజాస్వామ్య పద్ధతిలో నడుపుకునే వ్యాపార సంస్థయే సహకార సంస్థ.

ప్రపంచంలో వివిధ ఆర్థిక వ్యవస్థలు అమలులో వున్నవి. అందులో ప్రధానంగా చెప్పుకో దగిన ఆర్థిక వ్యవస్థలు మూడు :- (1) పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థ (2) సామ్యవాద వ్యవస్థ (3) సహకార వ్యవస్థ. పెట్టుబడిదారీ, వ్యవస్థలో ఉత్పాదక శక్తులు ప్రవేటు వ్యక్తుల ఆధీనంలో ఉండి వ్యాపారం పరిశ్రమలు వ్యక్తిగత లాభాల కోసం నడుపబడుతవి. మూల ధనాన్ని పెట్టుబడి పెట్టి కూలీలను వేతనాలకు కుదుర్చుకొని లాభాల కోసం వ్యాపారం సాగిస్తారు. ప్రభుత్వ జోక్యం తక్కువగా వుంటుంది. పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థకు కీలకం వస్తువుల ధరలు, ఏయే వస్తువులు ఎంతెంత పరిమాణంలో ఉత్పత్తి కావాలన్నది ఆయా వస్తువుల ధరలు నిర్ణయిస్తవి. వస్తుసరఫరాకు, వస్తువుల డిమాండుకు మధ్య సమతౌల్య స్థితిని ధరలు నిర్ణయిస్తవి. కాని పెట్టుబడిదారీ విధానంలో ఆర్థిక రంగంలోని కార్యకలాపాలకు నియంత్రణగాని, నిర్ణీత పథకం గాని లేకుండా ఒక్కొసారి అస్తవ్యస్తంగాకూడ తయారు కావచ్చు.

పెట్టుబడిదారీ విధానంలో వ్యక్తి ఉత్సాహానికి, ప్రయోజకత్వానికి తగిన అవకాశం లభిస్తుంది. ఎవరి శ్రమకు తగిన ఫలితం వారికి లభిస్తుంది. కనుక ప్రతి వ్యక్తి తన శక్త్యాను సారం పనిచేస్తాడు. అంతేగాక కొంత మేరకు ప్రభుత్వ నియంత్రణ సాధ్యమవుతుంది. అవసరాను గుణ్యత కలిగి ఉండంవల్ల పెట్టుబడిదారీ విధానం ఆర్థిక సంక్షోభాలకు తట్టుకోగలదు. అయితే పెట్టుబడిదారీ విధానంలో అనేక లోపాలున్నవి. ప్రయివేటు లాభాలకు ప్రాధాన్యత వుండడంవల్ల వ్యక్తి ప్రయోజనాల కోసం సాంఘిక శ్రేయస్సును కూడ విస్మరించడం జరుగుతుంది. వ్యష్టిదృక్పథాన్ని ప్రోత్సాహ పరుస్తుంది. ఒక నిర్ణీతమైన సమగ్ర పథకం లేకుండా వస్తువుల ఉత్పత్తిని సాగించటంవల్ల సరఫరా గిరాకీల మధ్య తేడాలు వచ్చి కొన్ని వస్తువులు కావలసిన దానికంటె అధికంగాను, మరికొన్ని వస్తువులు తక్కువగాను ఉత్పత్తి చేయటం జరుగవచ్చు. అప్పుడప్పుడు ఆర్థిక సంక్షోభాలకు కూడ దారి తీయవచ్చును ఆర్థిక వనరులు కొద్ది మంది చేతుల్లో కేంద్రీకృతం కావడంవల్ల దేశసంపద పంపిణీ విషయంలో తీవ్రమైన వ్యత్యాసాలు ఏర్పడతవి. పెట్టుబడిదారి విధానంలోని స్పర్థ ఒక్కోసారి అవసరమైన వస్తువుల ఉత్పత్తి ద్వారా సమాజ వనరుల దుర్వినియోగానికి దారి తీయవచ్చును. మూలధనానికి అత్యంత ప్రాధాన్యత ఇవ్వటంవల్ల పెట్టుబడిదారీ విధానంలో మానవతా విలువలకు స్థానం లేకుండా పోయే ప్రమాదంవుంది. యజమానులు కార్మికులు అనే రెండు పరస్పర వర్గాలు యేర్పడి, వర్గపోరాటానికి అవకాశాలు పెట్టుబడిదారీ విధానంలోనే వున్నవి. అంతేగాక పెట్టుబడిదారీ దేశాల్లో ముఖ్యంగా కనిపించే విషయం

మరోటుంది. సంపన్న దేశాల్లో కూడ కొద్దిమంది సర్వసుఖాలతో తులతూగుతూ వుండే అధిక సంఖ్యాకులు నిష్ఠ దరిద్రంలో మగ్గుతూ వుంటారు. ఈ కారణాలవల్ల పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థ ప్రకృత ప్రపంచానికి సరియైన విధానం కాదనే వాదన ప్రబలంగా వుంది.

తూర్పు ఐరోపాదేశాలు, రష్యా. చైనా, దేశాలు పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థను త్రోసి రాజని ప్రత్యామ్నాయంగా సామ్యవాద వ్యవస్థను అవలంభించాయి. సామ్యవాదం అనే పదానికి ఏకైక నిర్వచనం లేదు. అనేక రకాల సామ్యవాదాలు కూడా వున్నవి. కాని అన్నిరకాల సామ్యవాదులకు రెండు సామాన్య సూత్రాలున్నవి. (1) మానవ శ్రమ ప్రధాన ఉత్పాదకంగా, మిగిలిన ఉత్పత్తి సాధనాలన్నీ సమాజం మొత్తం ఆధీనంలో వుండడం (2) వస్తోత్పత్తికి చెందిన నిర్ణయాలు వ్యక్తిగత నిర్ణయాల మీద కాకుండ కేంద్రీకృత యాజమాన్యంలో వుండటం.

సామ్యవాద వ్యవస్థవల్ల అనేక లాభా లున్నవి. పరిశ్రమలు, వ్యాపారంవల్ల లభించే లాభాలు ప్రభుత్వ ఖజానాలోనికి పోవడంవల్ల, సాంఘిక శ్రేయస్సుకు ఉపకరించే విద్య, వైద్యం, రవాణా సౌకర్యాలకు ఇతోధికంగా ధనం కెటాయించటానికి వీలుంటుంది. సామ్యవాద ప్రభుత్వం ఉత్పత్తి పంపిణీ వగైరాలను నియంత్రణ చేయటం ద్వారా దేశ ఆర్థికాభ్యుదయానికి కావలసిన గట్టి పునాదులు వేయవచ్చు. ఆర్థిక సమతను సాధించి సామాన్య ప్రజానీకపు శ్రేయస్సును పెంపొందించ వచ్చు. ప్రతి వ్యక్తికి సమాన అవకాశాలు లభించటంవల్ల క్రింది వర్గంలోని శక్తివంతులు ఉన్నత పదవులను ఆక్రమించే అవకాశాలు లభిస్తవి.

కాని సామ్యవాద వ్యవస్థలో కొన్ని లోపాలు కూడ వున్నవి. ఈ వ్యవస్థలో పరిశ్రమలను, వ్యాపారాన్ని ప్రభుత్వ యంత్రాంగం నడుపుతుంది. సర్వసాధారణంగా ప్రభుత్వం నిర్వహించే కార్యక్రమా లన్నింటిలోను కొంత కొంత ఆలస్యం తప్పదు. ఆర్థిక కార్యకలాపాలను, నియంత్రణ, నిర్ణయాలు చేసే అధికారం కేంద్రీకృత యంత్రాంగం చేతిలో వుండటంవల్ల వస్తువుల ఉత్పత్తికీ, వాటి గిరాకీకి సంపూర్ణ సమన్వయం కుదురక పోవచ్చు. ఏ ఒక్క వ్యక్తిగాని, సంస్థగాని, విస్తృత భూభాగం మీద నివసించే ప్రజాబాహుళ్యపు అవసరాలను సరిగా గుర్తించి, వాటికోసం ప్రణాళిక తయారు చేయటం కష్ట సాధ్యమైన విషయం. ప్రభుత్వం ఏది ఉత్పత్తి చేస్తే, వాటినే వినియోగదార్లు ఉపయోగించాలి. అందువల్ల వినియోగదార్ల స్వాతంత్ర్యం నశిస్తుంది. సామ్యవాద వ్యవ్యస్థ మీద ప్రధానమైన విమర్శ ఒకటి ఉంది. వ్యక్తులు కష్టించి సాహసంతో ఉత్సాహంతో పనిచేసినప్పటికీ, దానివల్ల వచ్చే లాభాలు ఆ వ్యక్తులకు చెందక ప్రభుత్వం ద్వారా, సమాజ పరం కావటంవల్ల ఉత్సాహంగా పని చేయాలనే ఆసక్తి నశించి కేవలం యాంత్రికంగా వ్యవహరిస్తారనేది ఈ విమర్శ.

సహకార వ్యవస్థ అటు పెట్టుబడిదారీ విధానానికీ, ఇటు సామ్యవాద వ్యవస్థకూ మధ్యేమార్గంగా, పైరెండు వ్యవస్థలలోని మంచి అంశాలను మేళవించి మానవాళికి ఓ ఉత్కృష్టమైన విధానాన్ని అందిస్తుందని చాలమంది మేధావుల ప్రగాఢ విశ్వాసం.

సహకార వ్యవస్థలో డబ్బుకు కాకుండ, మనుష్యులకు ప్రధాన్యత వుంటుంది. సేవాధర్మమే ప్రధాన లక్ష్యంగా పెట్టుకొని స్వార్థలాభాపేక్ష లేకుండా ఆర్థిక కార్యకలాపాలు నిర్వహించి సమాజ శ్రేయస్సుకు దోహదం చేస్తుంది. ప్రజాస్వామ్య పద్ధతిలో సంస్థల నిర్వహణ జరుగుతుంది. ప్రైవేటు ఆస్థి హక్కులను గౌరవిస్తూనే ఆర్థిక వ్యత్యాసాలు ప్రబలకుండా చూస్తుంది. పెట్టుబడిదారీ విధానంలోని దోపిడీ పద్ధతిని రూపుమాపి బడుగు ప్రజలను రక్షిస్తుంది. శక్తివంతుల ఉత్సాహానికి అవరోధం

ఏమీ ఉండదు.

సహకార సూత్రాలు :

సహకార సంస్థలు ఈ క్రింది సహకార సూత్రాల మీద ఆధారపడి నిర్వహింపబడుతవి.

(1) సహకార సంఘంలో వ్యక్తులు ప్రధానం గాని మూలధనంగాదు. ఇతర రకాల వ్యాపార సంస్థలలో మూలధనానికి అత్యంత ప్రాధాన్యత ఇస్తారు. కాని సహకార సంస్థలో న్యాయమైన వడ్డీ రేటు మాత్రమే మూలధనానికి ప్రతిఫలంగా ముడుతుంది. ఈ సంస్థలలో వ్యక్తులకే ప్రాధాన్యత ఉంటుంది.

(2) సమానత్వ సూత్రం ఈ సంస్థలలో పాటించబడుతుంది. షేరు ధనం ఎక్కువ చెల్లించిన వారూ, తక్కువ ధనం చెల్లించిన వారూ అందరూ సమాన ప్రతిపత్తి గలిగి ఎవరైనా కార్యనిర్వాహక వర్గానికి ఎన్నిక కావటానికి అర్హత కలిగి ఉంటారు. (ఒక సభ్యుడు - ఒక వోటు) సూత్రం అమలుపరచబడుతుంది.

(3) సహకార సిద్ధాంతంలో నమ్మక ముండి, చిత్తశుద్ధితో ఆ నిబంధనలకు లోబడి న్యాయంగా వ్యవహరిస్తాననన్న ప్రతివ్యక్తికీ సహకార సంఘంలో సభ్యత్వం లభిస్తుంది.

(4) సహకార సంఘంలో సమతా సూత్రం ఆచరించబడుతుంది. సహకార సంఘాలు ఇతర వ్యాపార సంస్థల వలెనే లాభాలు ఆర్జించాలి. ఆ లాభాలను మూలధనం ఆధారం కాకుండా సహకార సంస్థల ద్వారా ఏయే సభ్యుడు ఎంతెంత వ్యాపారం చేశాడో ఆ మొత్తానికి దామేషా ప్రకారం పంచి పెడతారు. మూలధనానికి కేవలం న్యాయమైన వడ్డీ మాత్రమే లభిస్తుంది.

(5) రాజకీయ, సాంఘిక, మత విషయాలలో తాటస్థ్యం సహకార సూత్రావళిలో ఒక ముఖ్యమైనది. సహకార సంఘాలు ఏ రాజకీయ పార్టీలోను, మతపరమైన ఉద్యమాలలోను. జోక్యం కలుగ జేసుకోక పోవటం ఆచారంగా వస్తూంది. ఈ విధానం ప్రయోజనకరంగా కనుపించింది. అంతేగాక సభ్యులను చేర్చుకొనే విషయంలో కూడ సహకార సంఘాలు చేరదలచుకొన్న, వారి రాజకీయ, మత, సిద్ధాంతాలతో ప్రమేయం లేకుండా నమ్మకస్తులయిన వారందర్నీ చేర్చుకొంటాయి.

(6) ఐచ్ఛిక సభ్యత్వము, సభ్యుల స్వాతంత్ర్యం అనేవి, సహకార సిద్ధాంతాలలో ముఖ్యమైనవి. సహకార సంఘాలలో సభ్యత్వం తీసుకొనటానికి ఎవరి ప్రోద్బలంగాని, అభ్యంతరముగాని వుండక కేవలం ఎవరికి వారు ఐచ్ఛికంగా చేరవచ్చు. లేదా సభ్యత్వానికి రాజీనామా చేయవచ్చు, సభ్యులకు వీలైనంత వరకు వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యం కూడ వుంటుంది.

వివిధ రకాలు :

మన దేశంలో వివిధ రకాల సహకార సంఘాలున్నవి. మొట్టమొదట వ్యవసాయ పరపతి రంగంలో సహకార సంఘాలు ప్రారంభింపబడినవి. క్రమేణ వివిధ రంగాలలో సహకార సంఘాలు ఏర్పాటు చేయబడినవి. వివిధ రంగాలలోని సహకార సంఘాలు వివిధ రకాల నియమావళికి, సూత్రాలకు బద్ధమై వున్నవి. వివిధ రంగాలలో సహకార సంఘాలు సాధించిన ప్రగతిలో కూడ వైవిధ్యం వుంది వివిధ సంఘాల విధులు, బాధ్యతలు, కూడ అర్థం చేసుకోవాలంటే సహకార సంఘాలను వివిధ రకాలుగా విభజించి పరిశీలించడం అవసరం.

సహకార సంఘాల విభజనకు రకరకాల ప్రాతిపదికలను ఉపయోగించవచ్చు. అవి ;

(1) సభ్యుల ఆర్థిక ప్రయోజనాలు; ఉ :— ఉత్పత్తిదారులు, వినియోగదారులు.

(2) ఆయా సంఘాలు నిర్వహించే ఆర్థిక కార్యకలాపాలు,

ఉ :— ఉత్పత్తి, పంపిణీ, సేవలు, పరపతి వగైరా

(౩) ఆయా సంఘాలు పనిచేసే ప్రాంతీయ వాతావరణం

ఉ : — గ్రామం లేక పట్టణ ప్రాంతాలు.

అఖిల భారత సహకార సంఘాల చట్టం (1904) ప్రకారం సహకార సంఘాలను గ్రామీణ లేక పట్టణ సంఘాలుగాను, వ్యవసాయ లేక వ్యవసాయేతర సంఘాలుగాను, విభజించడం జరిగింది. భారత దేశంలో సహకార వ్యవస్థ ముఖ్యంగా పరపతి రంగంలో - అందులోను వ్యవసాయ పరపతి రంగంలో - గణనీయమైన ప్రగతిని సాధించటం వల్ల సహకార సంఘాలను పరపతి సంఘాలు - పరపతేతర సంఘాలుగ విభజించడం కూడ కద్దు. పరపతి సంఘాలను వాటి ఉనికినిబట్టి, సభ్యుల బాధ్యతలనుబట్టి, పరపతి గడువునుబట్టి, తిరిగి వివిధ రకాలుగా విభజించారు. ఉనికినిబట్టి పట్టణ పరపతి సంఘాలు-గ్రామీణ పరపతి సంఘాలు అని రెండు రకాలుగాను, సభ్యుల బాధ్యతలనుబట్టి పరిమిత బాధ్యతా సంఘాలు (Limited Liability) పరిమిత లేని బాధ్యతగల సంఘాలు (Unlimited Liability) అని రెండు రకాలుగాను, పరపతి గడువునుబట్టి స్వల్ప, మధ్య, కాలిక పరపతి సంఘాలు (Short and Medium Term Credit) దీర్ఘకాలిక పరపతి సంఘాలు (Long Term Credit) గాను విభజించడం జరిగింది.

పరపతి సంఘాలను వాటి ఉనికినిబట్టి రెండు రకాలుగా విభజించారని చెప్పుకొన్నాము. పట్టణ పరపతి సంఘాలు, గ్రామీణ పరపతి సంఘాలు, పట్టణ సహకార పరపతి సంఘాలు, పట్టణ వాస్తవ్యులకే పరిమితం. ఏ ఉద్యోగంలోనైనా, ఏవృత్తిలోనైనా వున్నవారు ఆ పట్టణ సరిహద్దుల లోపల నివసించే వారెవరైనా ఈ సంఘాలలో సభ్యులుగా చేరవచ్చును. షేరు ధనం చెల్లించవలసి ఉంటుంది. చెల్లించిన షేరు ధనానికి కొన్నిరెట్లు పరపతిని ఈ సంఘాలనుంచి సభ్యులు పొందవచ్చును. వాయిదా పద్ధతిని ఈ అప్పులను తీర్చవచ్చు. సరసమైన వడ్డీ రేటుకు అప్పు లభించటంవల్ల సభ్యులు హెచ్చు వడ్డీలు వసూలుచేసే వడ్డీ వ్యాపారస్థుల పీడనకు గురి కానక్కర లేదు.

గ్రామీణ సహకార పరపతి సంఘాలనే వ్యవసాయ పరపతి సంఘాలు అని కూడ వ్యవహరిస్తూంటారు. గ్రామీణ ప్రాంతాలలో వ్యవసాయమే ప్రధాన జీవనోపాధి కాబట్టి స్వల్ప, మధ్యకాలిక పరపతిని వ్యవసాయ సహకార పరపతి సంఘాలు అందచేస్తవి. దీర్ఘకాలిక పరపతిని అందజేయటానికి భూ తనఖాబ్యాంకులు(లేక భూ అభివృద్ధి బ్యాంకులు) ఏర్పాటు చేయబడినవి. స్వల్ప, మధ్య, కాలిక పరపతిని సరఫరా చేసే సహకార వ్యవస్థ మూడు స్థాయిలలో, మూడంతస్తుల వ్యవస్థగా రూపొందించ బడింది. రాష్ట్ర స్థాయిలో రాష్ట్ర సహకార బ్యాంకు, జిల్లా స్థాయిలో జిల్లా సహకార బ్యాంకు, గ్రామ స్థాయిలో ప్రాథమిక సహకార పరపతి సంఘం, అనే మూడు అంతస్థుల Three Tier Structure వ్యవస్థ వుంది. భారతదేశపు, కేంద్ర బ్యాంకు అయిన రిజర్వు బ్యాంకు (Reserve Bank of India). రాష్ట్ర సహకార బ్యాంకు ద్వారా అతి తక్కువ వడ్డీ రేటుకు ధనాన్ని సహకార పరపతి వ్యవస్థకు సరఫరా చేస్తుంది. రాష్ట్ర సహకార బ్యాంకు నుంచి జిల్లా కేంద్ర సహకార బ్యాంకుకు, అచట నుండి ప్రాథమిక సహకార పరపతి సంఘానికి ధనం అందుతుంది. ఎరువులు, విత్తనాలు, క్రిమికీటక సంహారాలు, మొదలగు పనులకు స్వల్పకాలిక పరపతినీ, ఎడ్లు, బండ్లు తదితర పరికరాలు కొనటానికి మధ్యకాలిక పరపతినీ, ప్రాథమిక సంఘాలనుండి రైతులు పొందుతారు. దీర్ఘకాలిక పరపతిని అందించే వ్యవస్థ సాధారణంగా రెండే అంతస్థులను కలిగి ఉంటుంది. రాష్ట్ర స్థాయిలో

రాష్ట్ర కేంద్ర సహకార భూ తనఖా (లేక అభివృద్ధి) బ్యాంకున్నూ, తాలూకా స్థాయిలో ప్రాథమిక భూ తనఖా బ్యాంకున్నూ నెలకొల్పబడినవి. ఈ సంస్థలు 5 నుంచి 15 సంవత్సరాల గడువుమేరకు దీర్ఘకాలిక పరపతిని రైతులకు అందచేస్తవి. పాత అప్పులు తీర్చటానికీ, భూమిని అభివృద్ధి చేసుకోటానికి, ట్రాక్టర్లు, పంపుసెట్లు వగైరా యంత్ర పరికరాలు కొనుక్కోవటానికి ఈ ఋణాలు ఉపయోగపడతవి.

పరపతేతర సంఘాలలో అనేకరకా లున్నవి :- (1) ఉత్పత్తిదార్ల సంఘాలు (2) వినియోగదార్ల సంఘాలు, (3) ప్రచారం అజమాయిషీ సంఘాలు. (4) ఇతర సంఘాలు-ఉత్పత్తిదార్ల సంఘాలను వ్యవసాయ ఉత్పత్తిదార్ల సంఘాలు, వ్యవసాయేతర ఉత్పత్తిదార్ల అని మరోవిభజన కూడ చేసుకొన వచ్చును. వ్యవసాయ ఉత్పత్తిదార్ల సంఘాలు తిరిగి మూడు రకాలు :- (1) మార్కెటింగ్ సంఘాలు, (2) పాలసరఫరా సంఘాలు, (3) సహకార వ్యవసాయ క్షేత్రాలు వ్యవసాయేతర ఉత్పత్తిదార్ల సంఘాలలో చేనేత సహకార సంఘాలు, సహకార కుటీర పరిశ్రమల సంఘాలు ముఖ్యమైనవి. వ్యవసాయ వస్తువుల మార్కెటింగ్ సంఘాలు రైతుల సరకులను సరసమైన ధరలను సంపాదించి పెట్టటానికి ఉపయోగపడుతవి. మధ్యవర్తులను, దళారులను మార్కెటింగ్ నుంచి తొలగించి వినియోగదారుడు చెల్లించే మూల్యంలో సాధ్యమైనంత ఎక్కువ భాగం రైతుకు అందేలాగా చూస్తవి. తమకు కావలసిన వస్తువులు సరసమైన ధరలకు లభించటంవల్ల వినియోగదార్లు కూడ ఈ మార్కెటింగ్ సంఘాలవల్ల లాభిస్తాయి. అయితే మన దేశంలో చెరకు, ప్రత్తి, వగైరా వ్యవసాయ వస్తువుల విషయంలో మాత్రమే సహకార మార్కెటింగ్ సంస్థలు గణనీయమైన ఫలితాలను సాధించి రైతులకు ఎంతో సహాయపడినవి. పాలసరఫరా సంఘాలు పాల ఉత్పత్తిదార్లను సంఘటిత పరచి వారికి తగిన సదుపాయాలు కల్పించి సరసమైన ధరలను సంపాదించి పెడతాయి. సహకార వ్యవసాయ క్షేత్రాలు, సభ్యులు, భూమి, శ్రమ, తదితర వనరులను సమీకరించి ఆధునిక పద్ధతులలో సేద్యం చేసి పండిన పంటను సభ్యులందరికీ నిర్ణీతమైన పాళ్లలో పంచుకొంటారు. సభ్యులు సమకూర్చిన భూమినిబట్టి, శ్రమనుబట్టి ఈ పాళ్ల నిర్ణయింపబడతాయి. సహకార వ్యవసాయ క్షేత్రాలు తూర్పు ఐరోపా రాజ్యాలు, చైనా మొదలగు కమ్యూనిస్టు దేశాలలోను ఇజ్రేయిల్‌లోను, స్థాపింపబడి సక్రమంగా పనిచేస్తున్నవి. మన దేశంలో సహకార వ్యవసాయ క్షేత్రాలను స్థాపించాలి అని కాంగ్రెసు ప్రభుత్వము 1958 లో ప్రయత్నాలు మొదలు పెట్టింది. గాని తీవ్రమైన వ్యతిరేకత రావడంవల్ల ఈ ప్రయత్నం ఏవో కొద్ది పైలట్ ప్రాజెక్టులకు మాత్రమే పరిమిత మైపోయింది.

వినియోగదార్ల సంఘాలు మొట్టమొదటిసారిగా పారిశ్రామిక విప్లవా నంతరం ఇంగ్లండులో ప్రారంభించబడినది. పారిశ్రామిక కూలీలు, తదితర బడుగు వర్గాలు నానాటికి దిగజారుచున్న తమ జీవనప్రమాణాలను రక్షించు కొనేందుకు, ఈ సంఘాలు ప్రారంభించబడినవి. 1844 లో "రాక్‌డేల్ పయనీర్స్" అనే పేరుతో, చేనేత పని వారు మొట్టమొదటి జయప్రదమైన వినియోగదార్ల సంఘాన్ని స్థాపించారు. ప్రపంచంలోని వివిధ రకాల సంఘాలకు రాక్‌డేల్ పయనీర్సు ఆదర్శ ప్రాయులైనారు. వీరు అనుసరించిన సహకార సూత్రాలు అన్ని చోట్ల వరవడిగా ఉపయోగపడినవి. వినియోగదార్ల సహకార సంఘాలకు లక్ష్యం ఆ సంఘాల సభ్యులకు నాణ్యమైన వస్తువులను, సరసమైన ధరలకు అందించటం, ఎక్కువ ధరలు గాని తప్పుడు తూకాలుగాని, కల్తీ సరుకులుగాని లేకుండా వినియోగదార్ల ప్రయోజనాలను కాపాడడం, ఈ సంఘాల లక్ష్యం. మన దేశంలో అనేకచోట్ల ఈ

సంఘాలు స్థాపించబడినవి. ఇటీవల కాలంలో పెద్ద పెద్ద పట్టణాలలో ''సూపర్ బజార్'' అనే పేరుతో పెద్ద పెద్ద దుకాణాలను స్థాపించారు. కాని సభ్యులు సంఘాల యెడల కావలసినంత శ్రద్ధా సక్తులు చూపించక పోవటం వల్లను, యాజమాన్యం సమర్థవంతంగా నిజాయితీతో వ్యవహరించక పోవటం వల్లనూ, ఈ సంఘాలు లోపభూయిష్టమై దాదాపు అన్ని పట్టణాలలోను, నష్టాలకు గురి అయినవి.

పైన చెప్పిన సహకార సంఘాలుకాక ఇతరములైన అనేక సంఘాలున్నవి. అందులో గృహ నిర్మాణ సహకార సంఘాలు కార్మిక సహకార సంఘాలు, ఇన్సూరెన్సు సంఘాలు, మొదలైనవి. గృహ నిర్మాణ సంఘాలు వాటి సభ్యులకు గృహ వసతి కల్పించేందుకు పాటుపడుతవి. కార్మిక సహకార సంఘాలలో కొంతమంది కార్మికులు కలిసి కట్టుగా ఒక రోడ్డు పనినో, బ్రిడ్జి కట్టడాన్నో, కంట్రాక్టుకు తీసికొని, దానివల్ల వచ్చే ధనాన్ని వేతనాల రూపంలో పంచుకొంటారు. ప్రభుత్వం కూడ ఇటువంటి సహకార సంఘాలకు ప్రోత్సాహం ఇస్తుంది. ఈ సంఘాల మూలంగా ప్రయివేటు కంట్రాక్టర్ల కూలీలకు అన్యాయం చేయకుండ న్యాయమైన వేతనాలు లభిస్తాయి.

సహకార సూత్రాల ప్రచారానికీ, సహకార ప్రాతిపదికపై వ్యాపార సంస్థలను నిర్వహించటంలో శిక్షణ ఇచ్చే అనేక సంస్థలు కూడ దేశంలో నెలకొని ఉన్నాయి. సహకార వ్యవస్థ ఆర్థిక రంగపు అన్ని కార్యకలాపాల్లోను, ప్రాధాన్యత వహించి విస్తృత పరిధిలో వ్యవహరించాలంటే అనేకమంది శిక్షణ పొందిన ఉద్యోగులు కావలసి వుంటారు. అందు కోసం మన దేశంలో అనేక శిక్షణ కేంద్రాలు పని చేస్తు వున్నవి.

—శ్రీ బి. ప్ర. రావ్.

25. పెద్ద పెట్టుబడి పరిశ్రమలు

దేశములు ముఖ్యంగా, వెనుకబడ్డ దేశములు, ఆర్థికంగా అభివృద్ధి కావలెనన్న, పరిశ్రమలు అభివృద్ధి చెందవలెను. అమెరికాలో సరాసరి వ్యక్తిగత ఆదాయం 3,578 (U. S.) డాలర్లు, కెనడాలో 2 247 డాలర్లు, డెన్మార్కులో 1,960 డాలర్లు, ఇంగ్లాండులో 1,451 డాలర్లు, జపానులో 1,122 డాలర్లు, పాకిస్థాన్‌లో 121 డాలర్లు, అయితే భారత దేశంలో 73 డాలర్లు మించుటలేదు. దీనికి కారణం చాలమంది వ్యవసాయము మీద ఆధార పడుటయే. మనయొక్క సహజ సంపదలు వినియోగం చేసికొని, వస్తువుల క్రింద మార్చి, వాటిని అమ్మిననాడే మనకు ఎక్కువ రాబడి రాగలదు. వీటిలో కొన్ని నరకులను విదేశములకు అమ్మి, మనకు కావలసిన విదేశ మారకము కూడ తెచ్చుకొనవచ్చును. ప్రారిశ్రామికంగా దేశం అభివృద్ధి చెందిననాడే, ప్రజలు వారికివచ్చే ఆదాయంలో కొంత ఆదా చేసికొనవచ్చును. యంత్రములు హెచ్చు ఉపయోగించిన కొలది, కొంతమంది ప్రజలను వ్యవసాయం నుండి, పరిశ్రమలకు తరల్చవచ్చును. పారిశ్రామికంగా దేశం అభివృద్ధి చెందిననాడే ప్రజలకు హెచ్చు కొనుగోలు శక్తి వచ్చుటయేగాక, ప్రజలకు హెచ్చు ఉద్యోగ అవకాశములు కూడ తేవచ్చును దీనినిబట్టి వ్యవసాయమును విడనాడమని చెప్పరాదు. వ్యవసాయరంగములో కూడ నవీన శాస్త్ర సమ్మతము

లైన పద్ధతులు, యంత్రములు, ఉపయోగించినచో కొంత మందికి అక్కడ పనిలేకపోవచ్చును. వ్యవసాయ ముడి పదార్థములు, పరిశ్రమలలో ఉపయోగించవచ్చును. పరిశ్రమలలో వారికి ఉద్యోగ అవకాశములు కలుగచేయవచ్చును. పారిశ్రామికాభివృద్ధికి పెట్టుబడి అవుసరము. ఉత్పత్తియంత్ర సామాగ్రి విదేశముల నుండి దిగుమతి చేసికొనవచ్చును. లేదా వీలైతే దేశంలో ఉత్పత్తి చేసికొనవచ్చును.

బ్రిటిషు ప్రభుత్వ కాలములో మన పరిశ్రమలను ప్రోత్సహించ లేదు సరికదా, అప్పటి వరకు మన దేశం ఎగుమతి చేయుచున్న నూలుబట్టలు, కాలికోలు, శిల్కు బట్టలు, ఊలు బట్టలు, చేతి కళా వస్తువులు, ఎగుమతి చేయు అవకాశములు స్థంభింపచేసి వారు యంత్రములతో తయారు చేయుచున్న వస్తువులు దిగుమతిచేసి మనచేతి పరిశ్రమలు నశింపచేసిరి. భారత దేశమునకు స్వాతంత్ర్యం వచ్చేసరికి చాల కాలం తరువాత కూడ, మన దేశంలో పరిశ్రమలు అభివృద్ధి చెందలేదు. 1956 లో, పరిశ్రమలలో 15 మిలియనులకు మాత్రమే ఉద్యోగ అవకాశములు వుండెను. వారిలో 3.9 మిలియనులకు మాత్రమే యంత్రాగార పరిశ్రమలలో పని లభించుచుండెను. మిగిలిన 11.1 మిలియనులకు కుటీర పరిశ్రమలు అనగా 10 మందికి తక్కువగా యున్న పరిశ్రమలలో ఉపాధి సౌకర్యములు దొరుకుచుండెను. 3.9 మిలియనులలో 1.7 మిలియనులకు, మాత్రమే పెద్ద పరిశ్రమలు ఉపాధి సౌకర్యములు యిచ్చుచుండెను. మిగిలిన వారు చిన్న పరిశ్రమలలో పని చేయుచుండిరి. దీనినిబట్టి చిన్న పరిశ్రమలే చాల మందికి పని సౌకర్యములు యిచ్చుచుండెనని, పారిశ్రామికంగా దేశం, వెనుకబడి వున్నదని తెలియును. 1956 లోని 52 లక్షల పారిశ్రామిక వ్యవస్థలలో 51 లక్షల వ్యవస్థలు 5 గురు లేక 5 గురు తక్కువ, కార్మికులకు ఉపాధి సౌకర్యములు యిచ్చేవి. దీనినిబట్టి కూడ, చిన్న పరిశ్రమలే, పారిశ్రామికాభివృద్ధికి తోడ్పడు చుండెనని తెలియును సరాసరి, పనివానికి ఉపయోగింపబడే పెట్టుబడి కూడ మన దేశంలో చాల తక్కువ. అంతే కాకుండ యంత్రసామాగ్రికి మనం విదేశములమీద ఆధారపడవలసి యుండెను. సరాసరి పెట్టుబడి కొన్ని పరిశ్రమలలో అమెరికా, భారత దేశములలో ఎట్లున్నదో యీ పట్టిక నుండి తెలియును.

వేలడాలర్లు 1950 ధరలు

		అమెరికా	భా. దేశం
1.	సారాయి పానీయములు. Alcoholic Beverages.	16.0	6.1
2.	రొట్టె ఇతర తినుబండారములు Bread, Bakery-Products.	5.0	3.5
3.	ప్రత్తి దారము. Cotton, Yarn, Cloth.	8.7	1.8
4.	పిండి తదితరములు. Flour.	39.1	5.6
5.	ఇనుము – ఉక్కు. (Iron & Steel).	32.1	5.7
6.	పంచదార పరిశుభ్రత. (Sugar Refinery).	26.8	2.6
7.	కొయ్య కొయ్యపిప్పి మరియు కాగితము చేయుట. (Wood, Pulp-Paper & Such Paper Products).	10.2	0.6

[*Source* : U. N. Industrialisation & Productivity Bulletin No. 1-1958].

ఏది ఎట్లున్న మన దేశంలో ప్రణాళికలు ప్రారంభించు సరికి దేశములో పెట్టుబడి లేక పోయెను సరికదా, పరిశ్రమలు కూడ హీనస్థితిలో యుండెను యంత్రసామగ్రి పరికరములు, అభివృద్ధిచే దోహదము ఇచ్చే పరిశ్రమలే అతి తక్కువగా యుండెను.

పంచవర్షప్రణాళికలు-పారిశ్రామికరీతులు

మొదటి పంచవర్ష ప్రణాళికా కాలములో విద్యుచ్ఛక్తి, నీటి పారుదల కార్యక్రమములకు, అగ్రస్థానము యీయబడెను. అంతేకాక పబ్లికు రంగములో సింద్రీ ఫర్టిలైజర్సు (ఎరువుల కర్మాగారము,) చిత్తరంజన్ రైల్వే ఇంజన్ కర్మాగారము, ఇన్‌డియన్ టెలిఫోన్ పరిశ్రమలు, సంయుక్త రైల్వే కర్మాగారములు, పెన్సిలిన్‌ఫాక్టరీ, కేబిల్ కర్మాగారములు మొదలైనవి ప్రభుత్వం నెలకొల్పెను. రెండవ ప్రణాళికా కాలములో రూర్‌కెలా ఉక్కు కర్మాగారము, భిలై, దుర్గాపూర్, ఉక్కు కర్మాగారములను నెలకొల్పి యితర పరిశ్రమలను స్థాపించిరి. వీటితో పారిశ్రామిక ఉత్పత్తి (Index) 1955-56 లో 139 అయితే 1960-61 లో 194కు పెరిగెను. పెద్ద పెట్టుబడి, మౌలిక పరిశ్రమలను ప్రోత్సహించుటలో ప్రభుత్వం కార్యకలాపములు జరిపెను. మూడవ పంచవర్ష ప్రణాళికా కాలంలో ప్రభుత్వ రంగ పరిశ్రమలలో ప్రభుత్వం 1520 కోట్లు రూపాయలు ఖర్చుపెట్టిరి. ఉక్కు యంత్ర నిర్మాణము మొదలగు పరిశ్రమలలో దేశం స్వయం సంపూర్ణం కావలయునని, విదేశములపై ఆధారపడ రాదని ప్రభుత్వం అన్వేషించెను. ప్రయివేటు రంగములో వినియోగదారుల పరిశ్రమలలో అభివృద్ధి ఆయెను. నాలుగవ పంచవర్ష ప్రణాళికా కాలములో దేశంలో ఆహార కొరత వచ్చినందున, పరిశ్రమలలో పెట్టుబడి కొంత తగ్గింప వలసి వచ్చెను. ఐనప్పటికి, ఇనుము, ఉక్కు, ఇనుము కాని ఇతర లోహములు, ఎరువులు, పెట్రోలు, బొగ్గు, పరిశ్రమలకు దోహద మివ్వబడెను యీ కాలంలో అభివృద్ధి సరాసరి 5 శాతము మించలేదు. 1973-74 లో అభివృద్ధి అసలే లేకుండెను. 5 వ పంచవర్ష ప్రణాళికా కాలంలో పరిశ్రమలు ఆత్మ విశ్వాసముతో సాంఘిక న్యాయపద్ధతి ప్రగతి-సిద్ధాంతము మీద అభివృద్ధి చేయుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. ముఖ్య Core కు సెక్టరుకు ప్రాధాన్యం యిచ్చుటయేగాక పరిశ్రమల సర్వతోముఖాభివృద్ధికి తోడ్పడుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. సరాసరి అభివృద్ధి 8 శాతంకు పెంచవలయునని మన అభిలాష.

ఏది ఎట్లున్నను ప్రణాళికల కాలములో పరిశ్రమలు అభివృద్ధి చెందెనని యీ క్రింది పట్టిక నుండి తెలియును.

భారతదేశ పరిశ్రమల కట్టుబడులలో మార్పులు.
(నికర విలువతో 1960-61 ప్రకారం)

పరిశ్రమలు	ధరలు కోట్లు		శాతము	
	1950-51	1965-66	1950-51	1965-66
1. వాడుక సామానులు	260.7	487.6	67.9	34.0
2. మధ్య తరగతి సామానులు	89.5	620 2	23.3	43 0
3. యాంత్రిక వస్తు సామాగ్రి	30.9	315.9	8.0	22.0
4. యితరములు	3.1	10.3	0 8	0.7
మొత్తము.	384 2	1434 0	100.0	100.0

[*Source:* Commerce Annual 1968. P. 281].

మొత్తముమీద దేశంలో కొత్త పరిశ్రమలు నెలకొల్పబడుటయేగాక, పరిశ్రమలలో ఆధునిక సాంకేతిక సాధన ఉపయోగింపబడెను. సరాసరి పనివారలు విద్యుత్ 1951 లో 1477 K.W. ఉపయోగిస్తే, 1966-67 లో 4941 K. W. ఉపయోగించెను. సాంకేతిక విద్య కూడా వ్యాప్తి చెందెను. ప్రభుత్వరంగములో, ఘనమూలపరిశ్రమలు, యంత్ర భాగములు, ఇంజనీరింగు యంత్రములు అభివృద్ధి చెందెను. ఈ రంగములో, ప్రభుత్వం 6278 కోట్ల రూపాయలు ఖర్చు పెట్టెను. ప్రభుత్వ, పారిశ్రామిక అభివృద్ధికి ఎంత ఉత్సాహము చూపెనో దానిని బట్టి తెలియును.

ఐనప్పటికి పెద్ద పెట్టుబడి పరిశ్రమలు ఉత్పత్తికి హెచ్చు దోహదము చేయలేదు. ఉపాధి సౌకర్యములు కూడ హెచ్చు కలిగింప లేకుండెను. 1951-67 లో కార్మికుల సంఖ్య పెరిగినా, యంత్రాగారాలలో 2 శాతము మాత్రమే ఉండెను. ఇతర దేశములలో 30-50 శాతం వుండును. ప్రయివేటు రంగ పరిశ్రమలు హెచ్చు లాభములు పొంది, గుత్తదారీ పద్ధతి సంపాదించినవి.

కొన్ని పెద్ద పరిశ్రమలు

మిక్కుటమైన పత్తి ముడిసరకులు, ముడిజనుము సులువుగా లభ్యమగు మేలురకమైన ముడిఖనిజము, మితిమీరి, వృద్ధిచెందు జనసంఖ్యకు, లాభదాయకమైన ఉద్యోగములు లభింపకుండుట, దేశమందు, దగ్గర క్రయవిక్రయ రంగము (మార్కెటులు), అచ్చోటనే ఇతరులు తమ యంత్రముల ద్వారా తయారైన వస్తువుల అమ్మకట; ఇవన్నియు లాభదాయకమగున వైనను, ఒక శతాబ్ది కాలమైనను, యంత్ర పరిశ్రమల వలన 2 శాతము ప్రజలకు మాత్రము భుక్తి జరుగుచున్నది.''

డి. హెచ్. బుకనన్.

క్రిందటి శతాబ్ద మధ్యప్రాంతములోనే పెద్ద పరిశ్రమలు మన దేశంలో అడుగుపెట్టెను. వీటి అభివృద్ధి మంద గొండిగా వుండుటయేగాక కొన్ని పట్టణములలో మాత్రమే యివి నెలకొల్పబడెను. బ్రిటిషువారు, వీటిని వారిచేతిలోనే చాలకాలం పెట్టుకొనిరి. ఈ వ్యాసంలో కొన్ని ముఖ్య పెద్ద పరిశ్రమలను గురించి నేర్చుకొందము. అవి మూలక ఉత్పత్తి వస్తువులు : సిమెంటు, ఇనుము, ఉక్కు, వీటినుండి వినియోగదారుల వస్తువులు, పత్తి, నేత, చక్కెర, వరకు వున్నవి.

ఇనుము - ఉక్కు పరిశ్రమ

పంచవర్ష ప్రణాళికలో ఉక్కుకు, Hard core స్థానం యివ్వబడింది. దేశం ఆర్థికంగా అభివృద్ధి కావాలంటే, ఉక్కు పరిశ్రమకు అగ్రస్థానం యివ్వాలి. ఎన్నో పరిశ్రమలకు ఉక్కు చాల అవసరం. 1947 వరకు మనం చాల తక్కువ ఉత్పత్తి చేసికొనుచుంటిమి. చాలకాతం విదేశముల నుండి దిగుమతి చేసికొనుచుంటిమి. ఒక జమ్‌షడ్‌పూర్‌లో మాత్రమే తాతావారి కర్మాగారం వుండెను. కాని చాలకాలం వీరు ఉత్పత్తి పెంచకుండిరి. ధరలుకూడా హెచ్చుగా వుండెను. అందుచే ప్రభుత్వం 1954 లో రూర్‌కేలా, భిలాయ్, దుర్గాపూర్‌లలో ప్రభుత్వరంగంలో స్థాపించుటకు నిర్ణయించిరి. వీటివలన ఉత్పత్తి ఎంత పెరిగెనో యీ క్రింది పట్టిక వలన తెలియును.

ఉక్కు పరిశ్రమ ఉత్పత్తి

	1950-51	1960-61	1965-66	1968-69	1972-73	1973-74
పిగ్ ఇనుము	1.7	4.3	1.24	1.5	1.4	1.8
ఉక్కు ముద్దలు	1.5	3.4	6 5	6.5	6.9	7.1
పరిశుభ్రమైన ఉక్కు	1.0	2.4	4.5	4.7	5.5	5.3

[*Source:* Economic Survey 1973 - '74]

ప్రభుత్వంవారు (Tata) తాతా కంపెనీనికూడా యీ మధ్యనే స్వాధీనము చేసికొన్నారు. 1971-72 నుండి 82.9 శాతం demand గిరాకీ మన ఉత్పత్తితోనే తీర్చుకొని, మిగతాది యితర దేశములనుండి దిగుమతి చేసికొనుచున్నాము. ఐదవ ప్రణాళికా కాలంలో ప్రస్తుత ఉక్కు కర్మాగార ఉత్పత్తిస్థాయి హెచ్చు చేయుటయేగాక, విశాఖపట్నం, హంపి, సేలం పట్టణాలలో కొత్త ఉక్కు కర్మాగారములను స్థాపింపనున్నాము. విశాఖపట్టణంలో రేవుసౌకర్యములు యితర సౌకర్యములు వున్నందున యిచ్చట ఉక్కు పరిశ్రమ జయప్రదముగా కొనసాగగలదని ఆంధ్రులు వాంఛించుచున్నారు. ఉన్న ఉక్కు పరిశ్రమ స్థాయి పూర్తిగా ఉపయోగించవలసియున్నది. యింతచేసినను 1970 లో ప్రపంచ ముడిబొగ్గు ఉత్పత్తికి భారతదేశం 1.1 శాతం మాత్రమే తోడ్పడెను. ఇతర దేశములలో వ్యక్తిగత వినియోగము చాల హెచ్చు అని ఈ పట్టీ వలన తెలియును.

అమెరికా	685	K. G.
రష్యా	428	,,
స్వీడెన్	625	,,
పశ్చిమ జర్మని	575	,,
జపాను	494	,,
భారతదేశము	11	,,

ఏది ఎట్లున్నను పబ్లిక్ రంగంలో ఉక్కు పరిశ్రమ ఆర్థిక పద్ధతులలో నడవాలి. కార్మికులుకూడా వారి బాధ్యతలు గుర్తించాలి. ఉత్పత్తిచేయగలిగే అవకాశాలు పూర్తిగా వినియోగించాలి. మనదేశం ప్రపంచ ముడిఉక్కు ఉత్పత్తికి 1970 లో 1 1 శాతం మాత్రమే తోడ్పడెనని చదువుటలో ఎంతో విచారం కలుగును.

ప్రత్తి నేతపరిశ్రమ (Cotton, Textile Industry)

పెద్ద పెట్టుబడి నూలు మిల్లులు భారతదేశంలో చాలకాలం క్రితమే స్థాపితమాయెను. యీ పరిశ్రమకు 115 సం॥ల చరిత్ర గలదు. 900 కోట్ల రూపాయల పెట్టుబడి దీనిలోగలదు. 1971 లో మనదేశంలో 668 మిల్లులు, 18 మిలియనుల కదుర్లు, 2 లక్షల మగ్గాలతో పనిచేయుచుండెను. ఉత్పత్తి 1200 కోట్ల రూపాయలకు మించెను. పరిశ్రమాలయ సిబ్బందిలో 5 శాతం యీ పరిశ్రమలలో ఉపాధి సౌకర్యములు పొందుచున్నారు. జపాను తరువాత భారతదేశమే నూలుబట్టలు విదేశములకు ఎగుమతి చేయుచున్నది. ఈ పరిశ్రమలలో కొన్ని మిల్లులు, దారము మాత్రమే తీయును. వాటిలో కొన్ని సహకార రంగములలో గలవు. కొన్ని ముతక, మధ్యరకముగుడ్డ చేయును. కొన్ని నాజూకు, ఎక్కువ నాజూకు గుడ్డ చేయును. యీ మధ్య కొన్ని మిల్లులు మనుష్యుడుచేయు వస్త్రముల ఉపయోగించుచున్నది. ఈ పరిశ్రమవల్ల విదేశాలకు

బట్టలు ఎగుమతి చేయాలంటే ఉత్పత్తి ధరలు తగ్గించాలి. కావలసిన విద్యుత్, బొగ్గు లభింప చేయాలి. ముడిపదార్థం, ప్రత్తి సకాలంలో దొర్కకాలి. ప్రపంచప్రత్తి సాగుభూమిలో 26 శాతం భూమి ప్రత్తి సాగులో భారతదేశంలో ఉన్న, 10 శాతం ఉత్పత్తి మాత్రమే యిచ్చటవున్నది. భారతదేశంలోనుంచి ప్రతివారు శ్రేష్టమైన హెచ్చునంబర్లకు పోతారు. ఆ ప్రత్తిని యిప్పుడు దిగుమతిచేస్తున్నాం. దానిని యీ దేశంలోనే ఉత్పత్తి చేయాలి. వేతన బిల్లులు హెచ్చయి, లాభాలు సన్నగిల్లినందున చాల మిల్లులు మూయబడినవి. వాటిని ప్రభుత్వం యిప్పుడు స్వాధీనంచేసికొని నడుపుచున్నారు. ఏది ఎట్లున్నా మన యంత్రాగారాలను ఆధునికం చెయ్యాలి. కావలసిన ప్రత్తి దేశంలోనే పండించాలి. ఎక్సైజు సుంకముకూడా పరిశ్రమ అభివృద్ధి చేసేటట్లుండాలి.

జనుము పరిశ్రమ :

జనపనార పరిశ్రమ 1855 లో నెలకొల్పబడ్డది. యీ పరిశ్రమ వలన 241.6 కోట్లు రూపాయల విదేశమారకం 1972-73 లో లభించింది. 112 మిల్లులు, 72,950 మగ్గాలతో పని చేస్తున్నాయి. ఉత్పత్తి సాలీనా, 1 మిలియను టన్నులు చేయ వచ్చును. దేశం విభజన అయిన తరువాత, మనకు ముడి జనుము తూర్పు పాకిస్థాన్ నుండి వచ్చుట కష్ట మాయెను. యిప్పుడు అది బంగళాదేశ్ అయింది. ఏది ఎట్లున్నా మనం, స్వయం సంపూర్ణం అవ్వాలి. అస్సాము, బీహారు, ఒరిస్సా, ఆంధ్రప్రదేశ్‌లలో హెచ్చు భూమి ఈ పంట క్రిందకి తేవాలి. నవీన శాస్త్ర సమ్మతములైన పద్ధతులు ఉపయోగించాలి. విదేశాలకు జనుము సామగ్రి ఎగుమతిచేసి విదేశ మారకం సంపాదించాలి. ఆంధ్రప్రదేశంలో కూడ యీ పరిశ్రమ అభివృద్ధి చేయటానికి మంచి అవ కాశాలు గలవు.

పంచదార పరిశ్రమ :

చక్కెర పరిశ్రమలో 500 కోట్లు పెట్టుబడివుంది. 2.5 లక్షలకు నేరుగా ఉద్యోగప్రాప్తి, 25 మిలియ నుల చెరకు ఉత్పత్తిదారులకు ఉపాధిసౌకర్యాలు యీ పరిశ్రమ యిస్తున్నది. ప్రభుత్వమునకు కూడ చాల ఎక్సైజు సుంకము వచ్చుచున్నది. ఇదివరకు యీ పరిశ్రమ ఉత్తరప్రదేశ్, బీహార్ రాష్ట్రాలలో వుండెను. కాని ఇప్పుడు యీ పరిశ్రమ వికేంద్రీ కృతమైనది. యీ పరిశ్రమలో, సహకార మిల్లులు 33.5 శాతం మొత్తం ఉత్పత్తికి తోడ్పడ్డాయి. భారతదేశంలో రికవరీ 9.8 శాతం అయితే, ఆస్ట్రేలి యాలో 14.7 శాతం, ఇండోనీషియాలో 11.2 శాతం, మనం ఎకరానికి రాబడి హెచ్చు చేయాలి. రికవరీ శాతం కూడ హెచ్చవాలి. యీ మధ్య ఖందసారిమిల్సు కూడ వచ్చాయి. వాటి వలన దిగుబడి 2.5 శాతం తగ్గుతుంది. అయినా ఉత్పత్తి వికేంద్రీకరణం వలన లాభం లేకపోలేదు. ఏది ఎట్లున్న బెల్లం, ఖందసారి, చక్కెర మూడు అభి వృద్ధి చేయాలి.

సిమెంటు పరిశ్రమ :

సిమెంటు పరిశ్రమ 60,000 మందికి ఉపాధి సౌకర్యాలు యిస్తున్నది. 275 కోట్ల పెట్టుబడి దీనిలో ఉంది. 1950-51 లో 2.7 మిలియన్సు ఉత్పత్తి, 1973-74 లో 16 మిలియను టన్నులకు పెరిగెను. 29 సిమెంటు ఫ్యాక్టరీలలోను 13 ఎ. సి.సి. గ్రూపుకు చెందాయి. 6 డాల్‌మియా జరాగ్రూపుకు చెందాయి. భారతదేశంలో ఒక్కొక్క వ్యక్తి పెట్టుబడి 25,900 కాని అమెరికాలో 41,000. కావలసిన ముడిపదార్థములు అనేక రాష్ట్రములలో వున్నాయి కనక సిమెంటుఫ్యాక్టరీలు వికేంద్రీకృతమవుచున్నవి. క్రొత్తవి స్థాపించాలంటే మెషనరీ దిగుమతిచేయాలి. సిమెంటుకు గిరాకి హెచ్చవుచున్నది. 22 K.G. భారతదేశంలో సరా సరి వాడుతుంటే ఇంగ్లండులో 305, అమెరికాలో 342, ఇటలీలో 426, పశ్చిమ జర్మనీలో 563 కిలోలు వాడుచున్నారు.

కాగిత పరిశ్రమ :

యీ పరిశ్రమ అభివృద్ధి యీక్రింది పట్టిక వలన తెలియును.

దశ	కాగితము, బోర్డు - ఉత్పత్తి	వేల టన్నులు ఉత్పత్తి
1960-61 =	350	37
1972-73 =	733	42
1973-74 =	830	43

ఇది సరిపోక యింకా దిగుమతే చేసికొంటు న్నాము. సరాసరి మనం 1.6 Kgs. ఉపయోగిస్తే, ఆస్ట్రేలియాలో 56, అమెరికాలో 227 Kgs. ఉపయోగిస్తున్నారు. యీ పరిశ్రమకు కావలసిన వెదుర్లు మొదలైనవి వివిధ ప్రాంతాలలో వున్నాయి గనుక వికేంద్రీకరణ చేయవచ్చును. చేతికాగితం పరిశ్రమ అభివృద్ధిచేయాలి. అంతేకాక చదువు వచ్చినవారి సంఖ్య హెచ్చినకొలది కాగితానికి గిరాకీ హెచ్చవుతుంది. యీ పరిశ్రమకు మంచి అవకాశం వుంది. న్యూస్‌ప్రింటు పరిశ్రమకూడా అభివృద్ధి చేయాలి. —

— డా. ఆర్. వి. రావు.

26. చిన్న పరిశ్రమలు

భారీ ఎత్తున పెట్టుబడితో జరుపు వ్యవస్థలందు, ఎక్కువగా ఫ్యాక్టరీలలో పనులు కల్పించినను, పెక్కుమందికి నౌకరీల ఏర్పాటు జరుగక పోవచ్చును. కాని ఇంటి, కుటీర పరిశ్రమలగూర్చి విచారించిన ఇట్టివానికి పెట్టుబడి స్వల్పము. రూ. 500/— రూ. 700/— లోపుగా చాలును. ఒక కుటుంబమునగల పనివాండ్రు ఒకవృత్తిని చేపట్టి పది, పదిహేను మందికి నౌకరీ లభింపగలదు. ఈ విషయమున భారీ పరిశ్రమయగు ఫాక్టరీకంటె యిరువై యింతలు ఉపయోగకరమైన పెట్టుబడి ఈ కుటీర పరిశ్రమవలన కలుగును.

పారిశ్రామిక వ్యవస్థను పెద్ద పరిశ్రమలు, Medium మధ్యతరగతి పరిశ్రమలు, చిన్న పరిశ్రమలుగా విభజింపవచ్చును. పెట్టుబడినిబట్టిగాని పనివారల సంఖ్యను బట్టిగాని, ఉత్పత్తిని బట్టిగాని, వాటిని విడదీయవచ్చును. ఇప్పుడు చిన్న పరిశ్రమ అనగా 7.5 లక్షల పెట్టుబడికి మించనిది. చిన్న పరిశ్రమలో ఒకవ్యక్తిగాని కొందరు వ్యక్తులు కలిసి కాని, స్థాపిస్తారు. Medium మధ్యతరగతి పరిశ్రమలలో 25 లక్షల పెట్టుబడి మించరాదు. అంతకు మించినవి పెద్దతరహ పరిశ్రమలక్రింద వచ్చును. ఇక చిన్న పరిశ్రమలనుండి, కుటీర పరిశ్రమలను వేరుచేయవచ్చును. కుటీర పరిశ్రమలలో చేతులకు పని హెచ్చవుండును. గ్రామ సీమలలో వారు సంప్రదాయ పద్ధతులు అవలంభించుదురు.

గత 15, సంవత్సరాలనుండి చిన్నతరహా పరిశ్రమలు అభివృద్ధి దశలోనికి వచ్చాయి. 1961-72 లో 36109 నుండి 3 లక్షలకుపైగా పెరిగాయి. వీటి ఉత్పత్తి 4050 కోట్లని అంచనా వేయబడింది. పెట్టుబడి 475 కోట్లు మాత్రమే. అనగా పెట్టుబడి 1 రూపాయి అవుతే ఉత్పత్తి 8 5 రూపాయలు అన్నమాట. పెద్ద పెట్టుబడిలో 1 : 1 శాతముంటుంది. తక్కువ పెట్టుబడిలో, హెచ్చు ఉత్పత్తి చేయవచ్చు, చిన్న పరిశ్రమలలో అని, దీనివలన తెలయును. 1965 లో వీటివలన 27 లక్షలకు ఉపాధి సౌకర్యములు కలిగెను. 1971 లో, 33 ల'కు పెరిగెను, రిజిష్టరుకాని units కూడా తీసికుంటే 65 లక్షలు వుంటుందని అంచనా వేయ

బడింది. చిన్న పరిశ్రమలు, అనేక రకముల వస్తువులు తయారు చేయుచున్నవి 1935 లో 2000 కోట్ల విలువగల వస్తువులు తయారుచేస్తే, 1971 లో 4000 కోట్లకు పెరిగింది, అభివృద్ధి రేటు (Rate) 10 శాతం. దీనినిబట్టి పెద్ద పరిశ్రమలకంటె చిన్న పరిశ్రమలే దేశపు ఆర్థికాభివృద్ధికి తోడ్పడుచున్నవని తెలియును.

కొంతమంది చిన్న పరిశ్రమలను ఎందుకు ప్రోత్సహించాలని ప్రశ్నించవచ్చు. 1956 లో ప్రభుత్వం ప్రచురించిన పారిశ్రామిక తీర్మానంలో చాలవరకు పేర్కొనబడినవి. అవి అనేక మందికి ఉపాధి సౌకర్యములు కలిగించుటయేగాక, జాతీయ ఆదాయమును క్రమపద్ధతిలో పంచుట, ప్రజలలోని సహజ సంపద పెట్టుబడి మంచిగా ఉపయోగించవచ్చును. దేశములోని వివిధ ప్రాంతములలో చిన్న పరిశ్రమలను నెలకొల్పినచో ప్రజలు పట్టణాలకు తరలి రారు. ప్రజా ప్రభుత్వము జయప్రదముగా జరుగవలయునన్న యెడల, స్వయం పరిపాలన ఎంత అవుసరమో, స్వయముగా ఉపాధి సౌకర్యం సంపాదించుట అంతే అవుసరము. చిన్న పరిశ్రమలకు పెట్టుబడి అంతగా అవుసరం లేదు. తక్కువ పెట్టుబడితో హెచ్చు మందికి పని సౌకర్యము కలుగ చేయవచ్చును. చిన్న పరిశ్రమలు నడిపించుటలో హెచ్చు మంది ఉద్యోగస్థులు అవుసరం లేదు. దానితో పెద్ద పై ఖర్చులు తగ్గుతాయి. పెట్టుబడి తప్పనిసరిగా హెచ్చు కావలసిన ప్రాజెక్టులలో తప్ప, యితరచోట్ల చిన్న పరిశ్రమలకే అగ్రస్థానం యివ్వాలి. కొంతమంది ఆర్థికంగా కూడ సరిగా వుండాలి, హెచ్చు ఉత్పత్తిరావాలి అంటారు. కాని ఉపాధి సౌకర్యముల దృష్టితో వీటిని పరిశీలించాలని యీ క్రింది పట్టిక వలన తెలియును.

స్థిరమూలక ధనము ప్రతి పని వానికి

Figures in Rs.

		Industrial Sector by Capital		
		Small	Medium	Large
1. Fixed Capital Per employee.	...	2018	4044	17,755
2. Value added by Management Perunit of Employment విలువ ప్రతి యునిట్‌కు చేర్చి (పనివారి)	...	2359	3815	5,217
3. Valve added by Manufactured Perunit of Fixed Capital. విలువ ఉత్పత్తి అయిన యూనిట్‌కు చేర్చేది - మూలధనముబట్టి.	...	1.17	0.94	0.29

(*Source*: Survey of Industries) 1965

100 కి 75 పాళ్ల ఉపాధి సౌకర్యాలు గృహ పరి శ్రమలు యిచ్చుచున్నందున పెద్ద పరిశ్రమలు తొందరగా పెరుగుతున్న ప్రజలకు ఉపాధి సౌకర్యములు యివ్వలేకున్నవి.

అన్నిటికంటె ముఖ్యమైనది వికేంద్రీకరణవాదన. అంశములు, పెద్ద పట్టణాల నుండి వికేంద్రీకరణం చెయ్యాలి. స్థానికంగా లభ్యమగు ముడిపదార్థములు, పొదుపులు, స్థానిక కౌశల్యము.

యివన్ని చిన్న పరిశ్రమలలో బాగా వుపయోగించవచ్చు. ఏది ఎట్లున్న పెద్ద పరిశ్రమలతో పాటు చిన్న పరిశ్రమలు కూడ కొంత కాలమైనా ప్రోత్సహించవలసి యున్నది. వ్యక్తిగతానికి ప్రత్యేక విలువగల పరిశ్రమలు, చిన్న చిన్న పార్టులు ఒక చోట జమచేసేవి చిన్న పరిశ్రమలు, పెద్ద పరిశ్రమలకు కావలసిన ఉపయుక్తమగు సరకులు సరఫరా చేసేవి. ఎక్కువ బరువు గలవి, ప్రజల వినియోగానికి, ఉత్పత్తికి పనికి వచ్చేవి. చేతి పరిశ్రమలు, యివన్ని చిన్న పరిశ్రమలుగా కేటాయించాయి. భారతదేశపు ఆర్థికాభివృద్ధికి చిన్న పరిశ్రమల అభివృద్ధి ముఖ్యావసరం అని చెప్పాలి.

చిన్న పరిశ్రమలు, ఎన్నో యిబ్బందులకు లోనవుతున్నాయి. వీటి కష్ట నిష్ఠురములను సవరించి వీటికి కూడ పోటీ ప్రపంచములో స్థానముండేటట్లు చెయ్యాలి. వీటికి కావలసిన ముడిసరకులు, దిగుమతి చేసికొనే వివిధ యంత్ర భాగాలను, మొదలగునవి, సరిగా సప్లయి అగునట్లు చెయాలి. 1972-73 సుమారు 64 కోట్ల రూపాయల దిగుమతి లైసెన్సులు, చిన్న పరిశ్రమలకు యివ్వబడెను. రెండవది వాటికి కావలసిన పరపతి, ధనము, సరియగు కాలములో సప్లయి చెయ్యాలి, ఇదివరదాక మార్వాడీల దగ్గర నుండి, వారు హెచ్చు వడ్డీతో డబ్బు అప్పు పుచ్చుకునే వారు. దానితో వస్తువుల ధరలు పెరుగుచుండెను. 1972 ఏప్రిల్‌లో బ్యాంకులు సుమారు 500 కోట్ల ఋణం యిస్తే, దానిలో 556 కోట్లు మాత్రమే (11.2 శాతం) చిన్న పరిశ్రమలకు యివ్వబడెను. ఎంతసేపు హామి (సెక్యూరిటీ) అనరాదు. వారు చేసే పని గొప్పగా భావించాలి. రిజర్వుబ్యాంకు ఆఫ్ ఇండియా ఋణముల గ్యారంటీపై ఇచ్చు పద్ధతి ప్రవేశపెట్టి బ్యాంకులు, సహకార సంస్థలు, స్టేటుఫైనాన్సు కార్పొరేషన్ ద్వారా అమలు జరుపుచున్నారు. నిజంగా చూస్తే, బ్యాంకులు చిన్న పారిశ్రామికులకు యిచ్చుచున్న ఋణ సౌకర్యాలు చాల మంది బాగానే వినియోగించుచున్నారని చెప్పాలి. మూడవది వారికి కావలసిన సాంకేతిక సహాయం కూడ యివ్వాలి. చిన్న పరిశ్రమలకు సాంకేతిక సహాయ కేంద్రాలు. ఇండస్ట్రీ డిపార్టుమెంటు ద్వారా తగు సహాయం జరుగుచున్నది. పారిశ్రామిక వాడల ద్వారా అందరికి కావలసిన సహాయ కేంద్రాల ద్వారా, తగు సౌకర్యములు చిన్న పరిశ్రమలకు లభించుచున్నవి. నాలుగు మార్కెటింగు సౌకర్యములు కూడ అవుసరం. వారు అడ్వర్టైజుమెంటుకు అంత డబ్బు ఖర్చు పెట్టలేరు. నేషనల్ చిన్న పరిశ్రమల కార్పొరేషన్ 1971-72 లో సుమారు 50 కోట్ల రూపాయల ఆర్డర్లు చిన్న పరిశ్రమకు తెచ్చెను. రాష్ట్రస్థాయిలో కూడ రాష్ట్రప్రభుత్వములు చిన్న పరిశ్రమలకు తగు ప్రోత్సాహం యిచ్చుచున్నారు. కాని యింకా హెచ్చు సౌకర్యాలు యివ్వాలి.

ఇదివరలో పారిశ్రామిక వాడలు ఇండస్ట్రియల్ ఎస్టేట్సు గురించి పేర్కొనబడెను. పారిశ్రామిక వాడలలో మంచి భవనము, తదితర సౌకర్యాలు లభించును. ఏది ఎట్లున్న ప్రభుత్వం తగు వాతావరణమును కలుగజేసిన, వీటిద్వారా ఉత్పత్తి పెంచవచ్చునని ఉపాధి సౌకర్యములు హెచ్చు చేయవచ్చునని వేరే వ్రాయనక్కర లేదు.

ఇవిగాక చేనేత పరిశ్రమ,ఖాదీకుటీర పరిశ్రమలు, శిల్కు, చేతి పరిశ్రమలు కూడ అభివృద్ధి చెందుచున్నవి. దేశంలో ఉత్పత్తి అవుచున్న బట్టలో

40 శాతం చేనేత పరిశ్రమవలన తయారగుచున్నది. కానిచీరలు తదితర బట్టలు తయారుచేయుటకు చేనేత వారికి సహాయం చేసిన బాగుండును. ఖాదీ గ్రామీణ పరిశ్రమలు కూడ ముందంజ వేయుచున్నవి 1969–70 లో 103.64 కోట్ల వస్తువులు తయారు చేస్తే, 1971–72 లో 103.64 కోట్ల రూపాయల వస్తువులు యీ రంగములో తయారుచేసిరి. సుమారు 20 లక్షలకు పూర్తి ఉపాధి సౌకర్యములు, 3 లక్ష లకు కొంత ఉపాధి సౌకర్యములు లభించాయి. ఖాదీ వలన చాల మందికి ఉపాధి సౌకర్యం లభిం చెను. ఖాదిగ్రామ కమిషన్ యీ పరిశ్రమలు గ్రామ సీమలలో స్థాపించిన బాగుండును. శిల్కు పరిశ్రమ వలన కూడ మనం చాల మందికి పని కలుగ చేస్తున్నాము. యిప్పటి వరకు మనకు కావలసిన సిల్కు మనం తయారు చేసికోలేక పోతున్నాము. వ్యవసాయదారులు మల్బరీ పట్టు పురుగులను పెంచి మల్‌బరీ తోటలు వేస్తే ఎకరానికి 5,000, 6,000 రూపాయలు నికరాదాయం వచ్చునని తేలింది. సిల్కు చేనేత వస్త్రములకు విదేశ మార్కెట్లు కూడ గలవు. వీటిని మనం వినియోగించుకోవాలి. వీటిలో పని చేయువారి వేతనాలు చాల తక్కువగా వున్నాయి. కనుక వారికి కనీసపు వేతనాలు వచ్చే టట్లు చేయాలంటే, వాటి ఉత్పత్తిని కూడ హెచ్చు చేయాలి. అట్లే, కొబ్బరి పీచు పరిశ్రమకు కూడ మంచి అవకాశం గలదు. చేతి పరిశ్రమలకు కూడ ఈ విధానములో గొప్ప స్థానం గలదు.

5వ ప్రణాళికా ముసాయిదాలలో ప్రభుత్వ రంగంలో 610 కోట్లు గ్రామీణ, చిన్న పరిశ్రమ లకు కేటాయించబడెను. దీనిలో 216 కోట్లు చిన్న పరిశ్రమలకు, 25 కోట్లు పారిశ్రామిక వాడలకు, 186 కోట్లు ఖాదీ గ్రామ పరిశ్రమలకు 66 కోట్లు చేనేత మగ్గాలకు, 35 కోట్లు సిల్కుకు, 22 కోట్లు చేతి పరి శ్రమలకు, 45 కోట్లు గ్రామీణ పరిశ్రమ ప్రాజెక్టులకు కేటాయించబడెను. వీటిని సద్వినియోగంచేసి, యీ పరిశ్రమలను అభివృద్ధి చేసినచో, నిరుద్యోగ సమస్యను చాల వరకు పరిష్కారం చేయవచ్చును.

—డా : ఆర్. వి. రావు.

27. గిరాకీ

వస్తువులలో ప్రయోజన గుణము కలదు. ఈ ప్రయోజన గుణము వలన ప్రజలు వస్తువులను కోరెదరు. కాని ఇట్టి ప్రతి కోరిక మార్కెట్టులో గిరాకీని సృష్టించదు. వస్తువును దీసుకొనవలెననెడు కోరికతోపాటు దానిని కొనుటకై వలయు ధనముండ వలయును. ఇంతేగాక ఆ ధనము నా వస్తువుపై ఖర్చుచేయు తత్పరత ఉండవలెను. ఉదాహరణకు ఒక పేదవాడు కారును గొనవలయునన్న వాంఛను గలిగి యుండును. కాని ఇందుకై అతనివద్ద ధనము లేదు గాన, అతని కోరికను గిరాకీ అనజాలము. ఇటులనే, ఒక పిసినారి కారు కొనవలయునన్న వాంఛను మరియు ధనమును గలిగి యున్నను, ఆ వస్తువుపై వ్యయము చేయు తత్పరత పిసినారి కుండదు. ఇట్టి స్థితిలో పిసినారి వాంఛను గిరాకీ అనలేము. ఇట్లు గాక (1) ఏదేని వస్తువును గొను ఇచ్ఛ (2) అందుకుగాను తగినంత ధనము మరియు (3) అదే వస్తువుపై ఆ ధనమును ఖర్చుచేయు తత్ప రత యున్నచో దానిని అర్థశాస్త్రము నందు 'గిరాకీ' యందురు. ఏదేని వస్తువు యొక్క ఒక నిర్ణీత సమయము నందు, ఈయబడిన ధరపై ఒక వ్యక్తి కొనుట, కిష్టపడు వస్తురాశిని, ఆ ధరవద్ద ఆ వస్తువు యొక్క **గిరాకి** లేక **డిమాండు** అందురు. ఉదాహర

లకు ఒక నిర్ణీత సమయము నందు కలము ధర 5 రూ. లున్నపుడు, దానికున్న గిరాకీ 20 అను మాట కర్థము. కలము ధర 5 రూ. లున్నపుడు ప్రజలు 20 కలములను కొనుటకు సిద్ధముగా నున్నారు. ఇటులనే రేడియో యొక్క (డిమాండు) గిరాకీ పెరిగిన దనుమాటకు ప్రస్తుతమున్న ధరవద్ద రేడియోకు వెనుకటికన్న హెచ్చు గిరాకీ ఉన్నది. అని అర్థము. గిరాకీని గూర్చి జె. యస్. మిల్ ఈ విధముగా నుడివినారు. "గిరాకీ అను మాటయొక్క సంబంధము కోరబడు వస్తురాశితో కలదు. ఈ రాశి స్థిరమైనది కాదు. సామాన్యముగా ఈ వస్తురాశి ధర ననుసరించి మారుచుండును.

గిరాకీ సిద్ధాంతము. (Law of Demand) మార్షల్ ప్రకారము ''ధర తగ్గినపుడు గిరాకీ చేయ బడు రాశి పెరుగును. ధర పెరిగినపుడు గిరాకీ చేయబడు రాశి తగ్గును'' దీనినే గిరాకీ సిద్ధాంతము అందురు. ఈ సిద్ధాంతము అనేక ప్రమేయములపై ఆధారపడి యున్నది. ఏలనన ఒక వస్తువుకున్న గిరాకీ ఈ క్రింది ప్రభావములపై ఆధారపడి యుండును. (1) జనసంఖ్య (2) ఆదాయరాశి. (3) ప్రజల అభిరుచులు. (4) ప్రత్యామ్నాయ వస్తువుల ధరలు మరియు (5) అధ్యయనము చేయ బడుచున్న వస్తువు ధర.

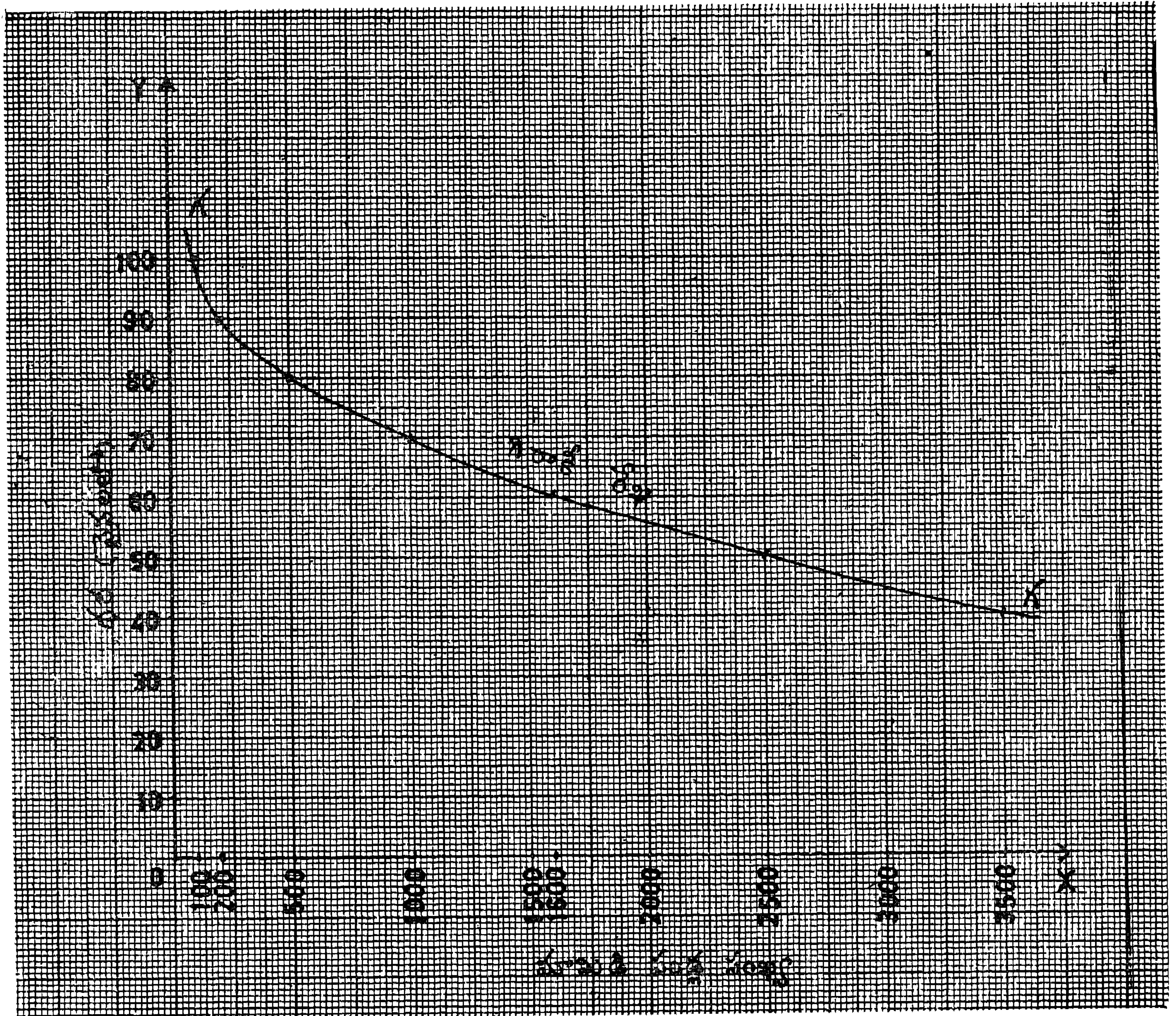
వస్తువు ధరను మినహాయించి మిగిలిన ప్రభావము లన్నియు స్థిరముగా నుండునన్న ప్రమేయమును ఆధారముగా చేసుకొని, గిరాకీ సిద్ధాంతము నిర్మించ బడినది. దీనినే 'ఇతర పరిస్థితు లన్నియు స్థిరముగా నున్నపుడు' అని అర్థశాస్త్రము నందు వ్యాఖ్యా నించెదరు.

గిరాకీ మరియు ధరల మధ్య విపరీత (విలోమ) సంబంధము కలదు. గిరాకీ సిద్ధాంతము ధరలో కలుగు మార్పులతోపాటు గిరాకీ మారునని చెప్పునే గాని, గిరాకీ ఏ సంఖ్యలో మారునను విషయమును గూర్చి తెలియ జేయదు.

గిరాకీ పట్టిక (Demand Schedule) ఏదేని స్థల విశేషము నందు ఒక నిశ్చిత సమయము నందు ప్రచలనముతో నుండు, ఒక వస్తువు యొక్క విభిన్న ధరలకు, మరియు ఆయా ధరల వద్ద గల వస్తువు, గిరాకీ కి గల సంబంధమును, సూచించు పట్టికను, 'గిరాకీ పట్టిక' అందురు. భిన్న భిన్న ధరల వద్ద ఒక వ్యక్తి యొక్క ఒక వస్తువు కున్న గిరాకీని సూచించు పట్టికను వ్యక్తిగత (డిమాండు) గిరాకీ సూచి (పట్టిక) అందురు. ఇట్లుగాక, భిన్న భిన్న ధరల వద్ద మార్కెట్టులో నుండు వ్యక్తుల సమూహము యొక్క గిరాకీని జూపు పట్టికను మార్కెట్టు గిరాకీ సూచి (పట్టిక) అందురు. మార్కె ట్టులో మామిడి పండ్లకు గల గిరాకీ పట్టిక ఈ క్రింద నీయబడినది :

మామిడిపండు ధర (పైసలలో)	గిరాకీ (పండ్లలో)
100	100
90	200
80	500
70	1,000
60	1,600
50	2,500
40	3,500

ధర తగ్గుచున్న కొలది గిరాకీ పెరుగునన్న విష యము పై పట్టికలో చూపబడినది.

పైన జూపిన వివరణమును రేఖా చిత్రము ద్వారా వ్యక్తము చేయవచ్చును.

భుజాక్షము (x-అక్షము) మీద మామిడిపండ్ల సంఖ్య లంబాక్షము (y-అక్షము) మీద మామిడి పండు ధర. చూపబడినది. గిరాకీ పట్టికలో ఈయబడిన వివరణము బిందువుల ద్వారా చూప బడినది. ఈ బిందువుల నన్నిటిని కలుపు రేఖయే గిరాకీ రేఖ. చిత్రములో 'గగ' రేఖ మామిడిపండ్ల గిరాకీ రేఖ. ధర మరియు గిరాకీ మధ్యగల సంబంధమును తెలియజేయు రేఖను 'గిరాకీ రేఖ'అందురు. గిరాకీ రేఖ విభిన్న ధరల వద్ద కొనబడు వస్తురాశిని దెలియ జేయును. ఈ రేఖ ఎడమ నుండి కుడి వైపునకు మరియు పైనుండి క్రిందకు వాలును. అనగా ధర తగ్గినపుడు గిరాకీ పెరుగునని, ధర పెరిగినపుడు గిరాకీ తగ్గునని తాత్పర్యము.

ఈ విధముగా "ఇతర పరిస్థితు లన్నియు స్థిరముగా నున్నపుడు, ఒక వస్తువు ధర పెరిగినచో దానికి గల గిరాకీ తగ్గును. దాని ధర తగ్గినచో ఆ వస్తువుకున్న గిరాకీ పెరుగును".

ధర-గిరాకీ (Price demand)

ఇతర పరిస్థితు లన్నియు మారనప్పుడు ఒక నిర్ణీత సమయములో వివిధ ధరల వద్ద ఒక వస్తువుకున్న గిరాకీని ధర గిరాకీ అందురు.

ఆదాయ గిరాకీ (Income demand)

ఒక వ్యక్తి ఆదాయములో మార్పు జరిగినపుడు వస్తువులకుండు గిరాకీ కూడ మార్పు చెందును. దీనిని ఆదాయ గిరాకీ అందురు.

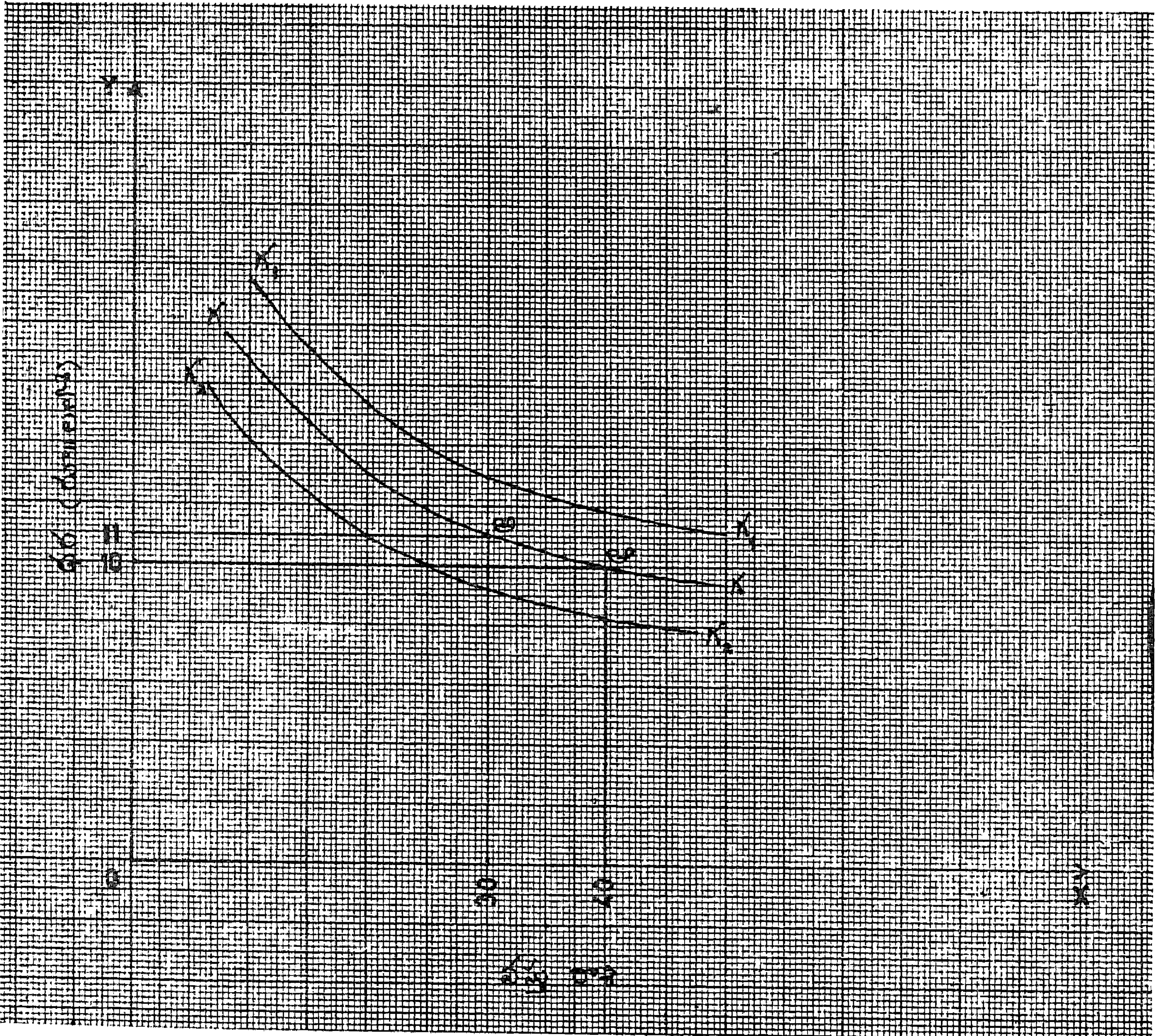
పరస్పర లేక జాత్యంతర గిరాకీ
(Cross Demand)

ఒక వస్తువు ధరలో పరివర్తన ఏర్పడిన కారణముగా మరియొక వస్తువుకున్న గిరాకీలో మార్పు, ఏర్పడిన దానిని పరస్పర లేక జాత్యంతర గిరాకీ అందురు. ఉదాహరణకు కాఫీ ధర పెరిగిన టీ కున్న గిరాకీ పెరుగును.

గిరాకీ విస్తారము లేక సంకుచనము
(Extension or contraction of Demand)

ఒక వస్తువు ధరలో జరుగు మార్పు కారణముగా దానికున్న గిరాకీ పెరిగిన, దీనిని గిరాకీ విస్తార మందురు. అట్లుగాక గిరాకీ తగ్గిన దానిని గిరాకీ సంకుచన మందురు. ఈ స్థితిలో గిరాకీ రేఖ మారదు. కాని అదే రేఖపై వినియోగదారుడు ముందునకు, వెనుకకు పయనించును.

గిరాకీలో పెరుగుదల లేక తరుగుదల. (Increase or Decrease in Demand) జనసంఖ్య, ప్రజల అభిరుచులు, వినియోగదారుల ఆదాయము, ప్రత్యామ్నాయ వస్తువుల ధరలలో జరుగు మార్పుల వలన, గిరాకీ పెరిగినచో దీనిని గిరాకీలో పెరుగుదల అందురు. అట్లుగాక గిరాకీ తగ్గినచో, గిరాకీలో తరుగుదల అందురు. ఈ పరిస్థితులలో క్రొత్త గిరాకీ రేఖ ఏర్పడును.

చిత్రములో 'గగ' రేఖ ఆరంభములో గిరాకీ రేఖ. వస్తువు ధర 11 రూ॥ల నుండి 10 రూ॥లకు తగ్గినపుడు, గిరాకీ 30 నుండి 40 కు పెరిగినది. అనగా వినియోగదారుడు 'గగ' వక్రరేఖపై 'అ' బింధువును 'ఆ' బిందువు వద్దకు వచ్చును. దీనిని గిరాకీ విస్తారము అందురు. ఇట్లుగాక, వినియోగ దారుడు 'ఆ' నుండి 'అ' బిందువు వద్దకు వచ్చినచో దీనిని గిరాకీ సంకుచన మందురు. గిరాకీలో పెరుగుదల ఏర్పడినపుడు గిరాకీ రేఖ '$గ_1$, $గ_1$' గా మారును. ఇట్లుగాక గిరాకీలో తరుగుదల ఏర్పడి నపుడు గిరాకీ రేఖ '$గ_2$, $గ_2$' గా మారును.

గిరాకీ వ్యాకోచము
(Elasticity of Demand)

వస్తువు ధరలో మార్పు జరిగినపుడు గిరాకీ మారుచుండునని తెలుసుకొంటిమి. ఈ విధముగా ధరలో జరుగు మార్పుతోపాటు గిరాకీలో మార్పు జరుగు గుణమును గిరాకీ వ్యాకోచమందురు. ఒక వస్తువు ధర కొద్దిగా పెరిగినపుడు దాని గిరాకీ అధికముగా తగ్గవచ్చును. ఇటులనే ధర కొద్దిగా తగ్గినపుడు గిరాకీ అధికముగా పెరుగవచ్చును. ధర ఎక్కువగా పెరిగినను గిరాకీ ఎక్కువగా తగ్గక పోవచ్చును. లేక ధర ఎక్కువగా తగ్గినను గిరాకీ అధికముగా పెరుగక పోవచ్చును ఈ విధముగా ధర పెరిగినపుడు లేక తగ్గినపుడు, గిరాకీ తగ్గు లేక పెరుగు ప్రవృత్తిని లేక గిరాకీలో జరుగు ప్రతి క్రియ (Responsiveness) ను గిరాకీ వ్యాకోచము అందురు. "ఒక వస్తువు ధరలో కొంత తరుగుదల జరిగినపుడు ఆ వస్తువుకున్న గిరాకీ అధికముగా లేక కొలదిగా పెరిగినచో దాని గిరాకీ వ్యాకోచము ఎక్కువగా లేక తక్కువగా నుండు ననియు, మరియు వస్తువు ధర కొలదిగా పెరిగినపుడు, దాని గిరాకీ అధికముగా లేక కొద్దిగా తగ్గినచో గిరాకీ వ్యాకోచము ఎక్కువగా లేక తక్కువగా నుండు నని'' మార్షల్ విశ్లేషించినారు. గిరాకీ వ్యాకోచము నీ క్రింది సూత్రము ద్వారా కొలువ వచ్చును.

గిరాకీలో అనుపాతమార్పు గిరాకీ వ్యాకోచము = (గి. వ్యా)

ధరలోఅనుపాతమార్పు,

వస్తువు గిరాకీలో పెరుగుదల లేక తరుగుదల

ప్రారంభములో గిరాకీ వస్తువుధరలో తరుగుదల లేక పెరుగుదల.

ప్రారంభములో ధర.

పైనుదహరించిన గిరాకీ పట్టికలో మామిడి పండు ధర 100 పైసల నుండి 90 పై॥ లకు తగ్గినపుడు గిరాకీ 100 నుండి 200 కు పెరిగినది.

ఇచట (గి.వ్యా.) $= \frac{200-100}{100} \div \frac{100-90}{100}$

$= \frac{100}{100} \div \frac{10}{100}$

$= \frac{100}{100} \times \frac{100}{10} = 10$

ఇటులనే ధర 60 పై॥ ల నుండి 50 పై॥ లకు తగ్గినపుడు గిరాకీ 1600 నుండి 2500 కు పెరిగినది.

ఇచ్చట (గి. వ్యా.) $= \frac{2500-1600}{1600} \div \frac{60-50}{60}$

$= \frac{900}{1600} \div \frac{10}{60} = \frac{900}{1600} \times \frac{60}{10}$

$= \frac{27}{8} = 3\frac{3}{8}$.

గిరాకీలో రకములు :

ఒక వస్తువు ధర మారినపుడు దానికి గల గిరాకీ అయిదు రకములుగా మార్పును జెందవచ్చును.

1 వ్యాకోచ గిరాకీ (Elastic Demand) : ఒక వస్తువు ధరలో కొలది తరుగుదల లేక పెరుగు దల జరిగినపుడు ఆ వస్తువు కున్న గిరాకీ అధిక ముగా పెరిగినను లేక తగ్గినను, దానిని వ్యాకోచ గిరాకీ అందురు. ఈ స్థితిలో గిరాకీ రేఖ ఏటవాలుగా నుండును. మరియు గిరాకీ వ్యాకోచము ఒకటికన్న

ఎక్కువగా నుండును. రేడియో మొదలగు విలాస వస్తువులకు గల గిరాకీ దీనికి ఉదాహరణ.

2. పూర్తివ్యాకోచమున్న గిరాకీ (Perfectly Elastic Demand): ధరలో జరుగు కొద్ది మార్పులకే వస్తు గిరాకీ అత్యధికముగా మార్పుచెందును. దీనిని పూర్తిగా వ్యాకోచముగల గిరాకీ అందురు. ఈపరిస్థితిలో గిరాకీ రేఖ భుజాక్షము (X-అక్షము) నకు సమానాంతరముగా నుండును. దీనిని గిరాకీ వ్యాకోచము అనంతము (Infinity).

3. అవ్యాకోచ గిరాకీ (Inelastic Demand): ధరలో అధిక పెరుగుదల లేక తరుగుదల జరిగినను, గిరాకీలో కొద్ది తరుగుదల లేక పెరుగుదల జరిగినపుడు ఆ గిరాకీని అవ్యాకోచ గిరాకీ అందురు. ఈ స్థితిలో గిరాకీ రేఖ త్వరగా క్రిందకు వాలుచుండును. మరియు గిరాకీ వ్యాకోచము ఒకటి కన్న తక్కువగా నుండును. ఉప్పు మొదలగు నిత్యావసర వస్తువులకుగల గిరాకీ ఇట్టిదే.

4. పూర్తిగా అవ్యాకోచ గిరాకీ (Perfectly Inelastic Demand) : ధరలలో జరుగు మార్పుల ప్రభావము గిరాకీపై ఏమాత్రము లేనప్పుడు దానిని పూర్తిగా వ్యాకోచములేని గిరాకీ లేక **పూర్తిగా** అవ్యాకోచ గిరాకీ అందురు. ఈ స్థితిలో గిరాకీ రేఖ **లంబాక్షము** (Y - అక్షము) నకు సమానాంతరముగా నుండును. మరియు గిరాకీ వ్యాకోచము సున్నకు సమానముగా ఉండును.

5 ఒకటికి సమానముగా నుండు గిరాకీ వ్యాకోచము (Unitary Elasticity) : ధరలో ఏ అనుపాతములో తరుగుదల లేక పెరుగుదల జరుగునో అదే అనుపాతములో గిరాకీ పెరిగినను లేక తగ్గినను దానిని ఒకటికి సమానముగా నుండు గిరాకీ అందురు. ఇట్టి వ్యాకోచమును సూచించు గిరాకీ రేఖ ఆయతాకార అతిపరవలయ (Rectangular - Hyperbole) రూపమున ఉండును. దీని గిరాకీ వ్యాకోచము ఒకటికి సమానముగా నుండును.

ఇచ్చట ముఖ్యముగా గుర్తించుకొనవలసిన విషయమొకటి కలదు :— కొన్ని విశేష పరిస్థితులను మినహాయించి, సామాన్యముగా గిరాకీ రేఖలోని అన్ని బింధువులవద్ద ఒకే గిరాకీ వ్యాకోచముండును. అర్థశాస్త్రమునందు గిరాకీ వ్యాకోచమునకు అధిక ప్రాముఖ్యము కలదు.

సరఫరా (Supp'y) :

సరఫరా అనగా ఒక నిర్ణీత సమయమునందు విభిన్న ధరలవద్ద విక్రయమునకు సిద్ధముగానున్న వస్తురాశి గిరాకీ వస్తువుయొక్క ప్రయోజనముపై ఆధారపడియున్న విధముగా, సరఫరా వస్తు దుర్లభతమీద ఆధారపడి యుండును. ఏదైన వస్తువు దానికిగల గిరాకీనిబట్టి దుర్లభ గుణమును కలిగి యుండును. ఉదాహరణకు గాలి దుర్లభము కాదు. అందువలననే దీనికి గిరాకీలేదు. కాని ఉత్పత్తి సాధనముల సహాయముతో నిర్మింపబడు వస్తువులన్నియు దుర్లభములే. అందువలననే వీటికి గిరాకీననుసరించి వస్తుదుర్లభత ఏర్పడును.

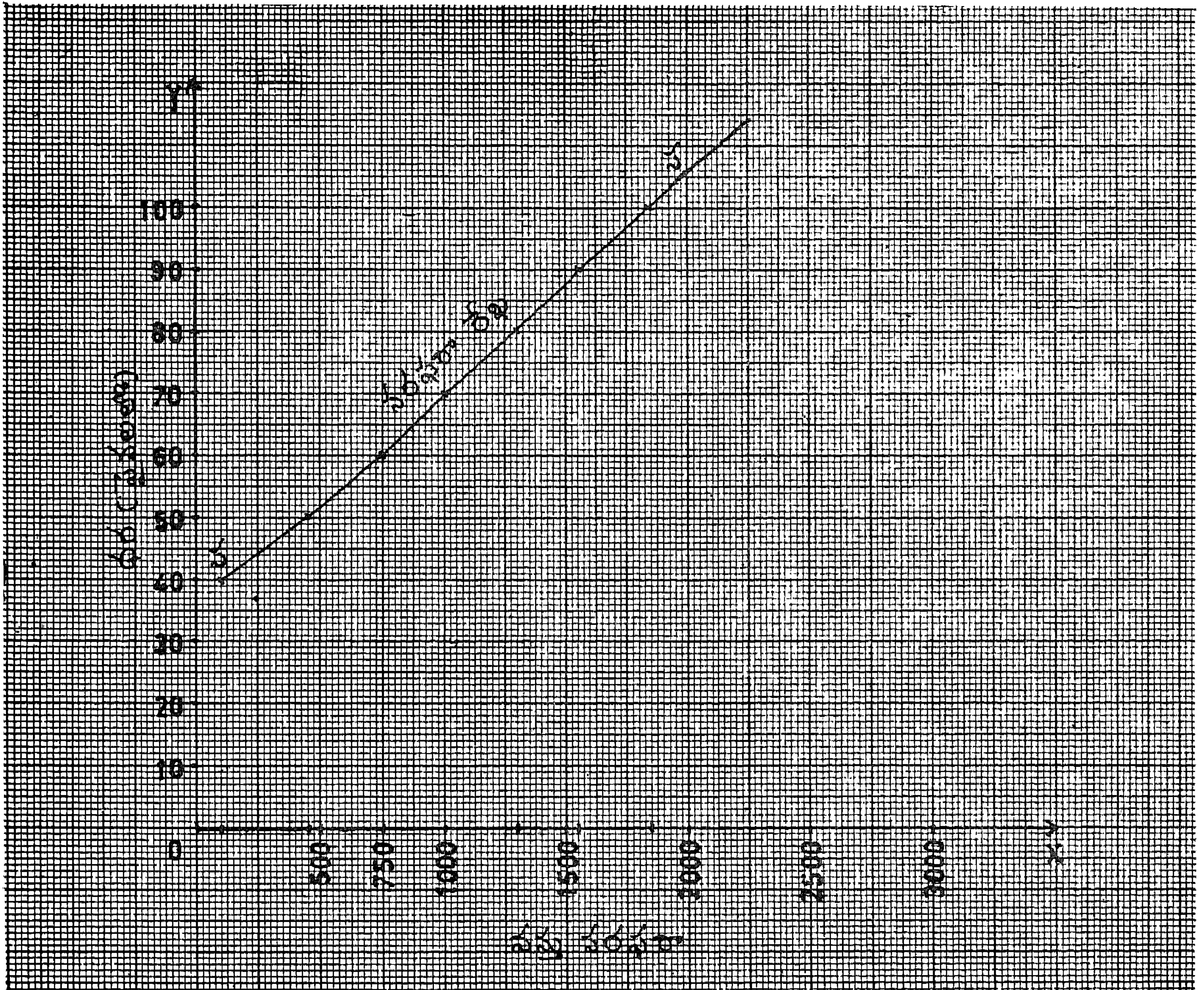
వస్తువు సరఫరాకు, దాని ధరకుమధ్య అనులోమ సంబంధముండును. అనగా వస్తువుధర పెరిగినపుడు, దాని సరఫరా హెచ్చును. ధర తగ్గినపుడు దాని సరఫరా తగ్గును. దీననే సరఫరా సిద్ధాంతము (Law of Supply) అందురు.

సరఫరా పట్టిక (Supply Schedule) :

ఒక వస్తువుధర మరియు దానికిగల సరఫరాను - సూచించు పట్టికను సరఫరా పట్టిక అందురు. ఒక మార్కెట్టులో మామిడిపండ్లకుగల సరఫరా పట్టిక ఈ క్రిందనీయబడినది.

మామిడిపండు ధర (పైసలలో)	మామిడిపండ్ల సరఫరా
100	1,850
90	1,550
80	1,300
70	1,000
60	750
50	450
40	100

దీనినిబట్టి వస్తువుధర తగ్గినపుడు, సరఫరా తగ్గుననియు, ధర పెరిగినపుడు సరఫరా పెరుగుననియు, తెలియుచున్నది. దీనినే క్రింది రేఖాచిత్రము ద్వారా వ్యక్తము చేయవచ్చును.

భుజాక్షముమీద వస్తువు సరఫరా మరియు లంబాక్షముమీద ధర కొలువబడినది. సరఫరా పట్టికలోని వివరణము బిందువులద్వారా ప్రకటించబడినది. ఈ బిందువులను కలుపగా నేర్పడిన రేఖ, సరఫరా రేఖ. ఇది వస్తువుధరకు మరియు సరఫరాకు మధ్యగల సంబంధమును సూచించును. సరఫరా రేఖ ఎడమనుండి కుడివైపునకు, మరియు క్రిందనుండి పైకిపోవును.

సరఫరా వ్యాకోచము (Elasticity of Supply) :

ధరలో జరుగు మార్పులకనుగుణ్యముగా సరఫరాలోజరుగు ప్రతిక్రియ లేక మార్పుల తీవ్రతను సరఫరా వ్యాకోచమందురు. దీనిని కొలుచుటకు క్రింది సూత్రము నుపయోగింతురు.

సరఫరాలో అనుపాత పరివర్తనము. సరఫరా వ్యాకోచము = (స-వ్యా) ―――――
ధరలలో అనుపాత పరివర్తనము =

$$= \frac{\text{సరఫరాలో పెరుగుదల లేక తరుగుదల}}{\text{ఆరంభమునందు సరఫరా}} \div$$

$$= \frac{\text{ధరలో పెరుగుదల లేక తరుగుదల}}{\text{ఆరంభమునందు ధర.}}$$

పైన జూపబడిన సరఫరా పట్టికలో వస్తువుధర 80 పైసలనుండి 70 పైసలకు తగ్గినపుడు, సరఫరా 1,300 లనుండి 1,000 కి తగ్గినది.

ఇచట (స. వ్యా) $\frac{1300-100}{1300} \div \frac{80-70}{80} =$

$\frac{300}{1300} \div \frac{10}{80} = \frac{300}{1300} \times \frac{80}{10} = \frac{24}{13} = 1\frac{11}{13}$

వస్తువుధర ఏ రేటులో మారినను సరఫరా స్థిరముగా నున్నచో, సరఫరా వ్యాకోచము సున్న యగును. ధరలో కొద్దిమార్పు జరిగినను సరఫరా అత్యధికముగా మారినచో సరఫరా వ్యాకోచము అనంతమగును. ఇట్లుగాక, ధరలో పరివర్తన జరుగు అనుపాతములోనే సరఫరాలో మార్పుజరిగినపుడు సరఫరా వ్యాకోచము ఒకటికి సమానమగును.

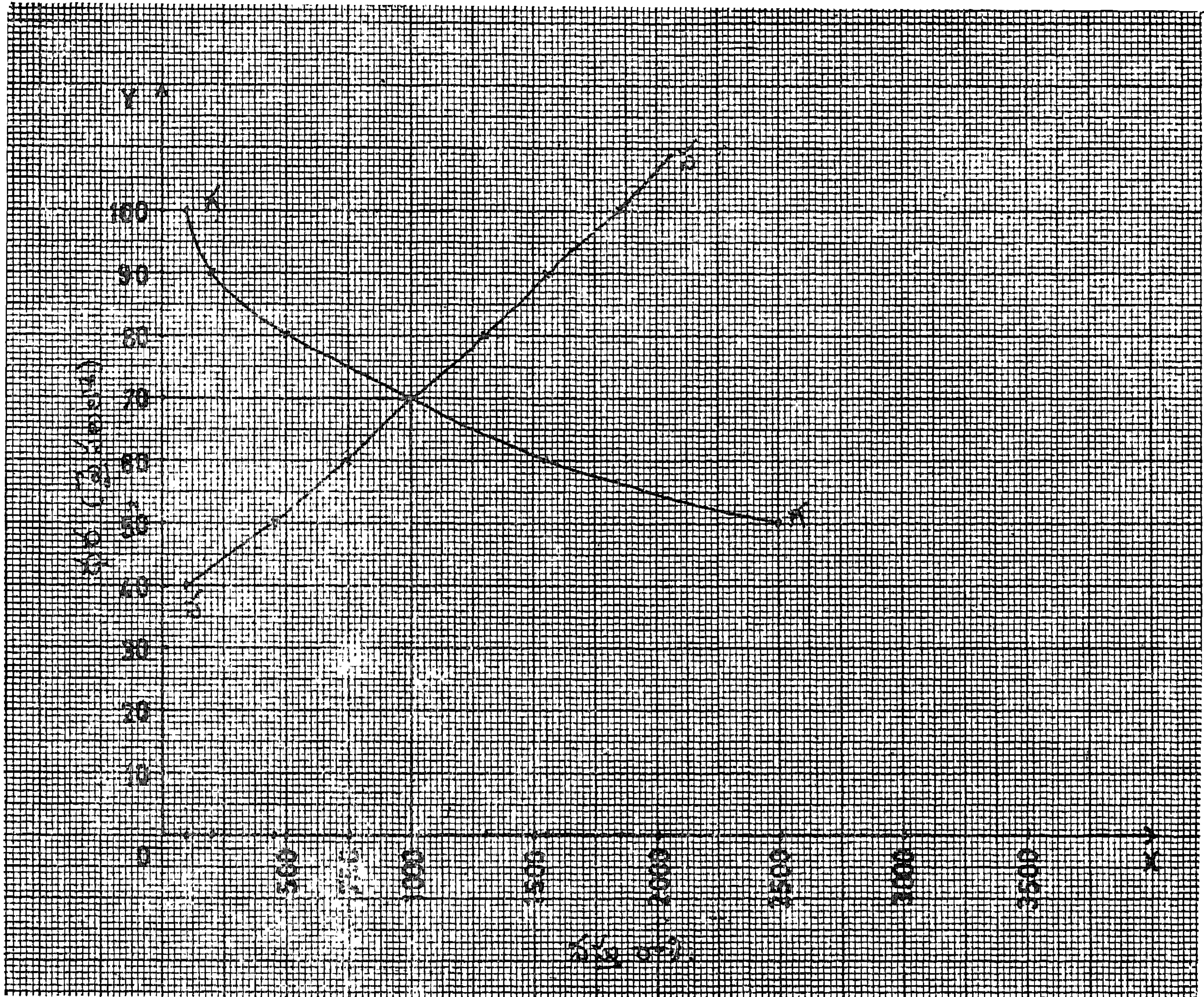
ధర నిర్ణయము (Price Determination):

మార్కెట్టులో వస్తువు ధర నిర్ణయము ఆ వస్తువుయొక్క గిరాకీ మరియు సరఫరా శక్తుల ద్వారా జరుగును. ఈ రెండుశక్తులు వ్యతిరేక దిశలలో పనిచేయుచుండును. ఈ రెండును ఏ ధరవద్ద సమానమగునో ఆ ధరను సమతౌల్యధర లేక సామ్యావస్థధర (Equilibrium price) అందురు. ఆ ధరనుండు గిరాకీ, సరఫరాలను సామ్యావస్థ రాశులందురు. పై నుదహరించబడిన గిరాకీ, సరఫరా పట్టిక నీక్రింద నీయబడినది.

మామిడిపండు ధర (పైసలలో)	మామిడిపండు గిరాకీ	మామిమిడిపండ్ల సరఫరా
100	100	1,850
90	200	1,550
80	500	1,300
70	1,000	1,000
60	1,600	750
50	2,500	450
40	3,500	100

మామిడిపండు ధర 70 పైసలున్నపుడు దానికున్న గిరాకీ, సరఫరాలు సమానముగా నున్నది. ఈ ధరవద్ద క్రయ విక్రయము చేయువారు సంతుష్టి నొందుదురు. ఏదేని కారణమువలన ధరపెరిగి 80 పై॥లు అయినచో సరఫరా 1300 గిరాకీ 500 నధిగమించి యుండును. వస్తువును అమ్మజాలకపోయినను విక్రేతలు గిరాకీని పెంచు నుద్దేశ్యముతో ధరను తగ్గించుట ప్రారంభింతురు. ఈ రకముగా 70 పై ధరవచ్చినపుడు అమ్మజూపు రాశికి కొనబడు రాశి సమానమగును. ఇటులనే ధరతగ్గి 60 పైసలైనపుడు గిరాకీ 1600 సరఫరా 750 కన్న ఎక్కువగానుండును. వస్తువును పొందలేకపోయిన వినియోగదారులు వస్తువుకై హెచ్చుధర నిచ్చుటకు సిద్ధపడెదరు. అందువల్లన

విక్రేతలు ధరను పెంచుట ప్రారంభిచెదరు. ఈ విధముగా ధర పెరిగి తిరిగి 70 పైసలవద్ద ఆగి పోవును. ఇచ్చట వినియోగదారులందరు వస్తువును పొందెదరు. అట్లే విక్రేతలకు గ్రాహకులు లభించె దరు. ఈ ధరవద్ద అసంతృప్తిని జెందు విక్రేతలు గాని వినియోగదారులుగాని ఉండరు. అందువలన ఈ ధరను సామ్యావస్థధర లేక సమతౌల్యధర అనె దరు. దీనిని రేఖాచిత్రముద్వారా నిరూపించవచ్చును.

చిత్రములో గగ - వస్తువుయొక్క గిరాకీ రేఖ. సస - వస్తువుయొక్క సరఫరా రేఖ. గిరాకీ, సరఫరా రేఖలు, 'ప' వద్ద ఖండించుకొనుచున్నవి. 'ప' బిందువు సమతౌల్యమును సూచించును. ఈ బిందువువద్ద సమతౌల్య ధర = 70 పైసలు. సమతౌల్య గిరాకీ = సమతౌల్య సరఫరా = 1,000.

ఈ విధముగా మార్కెటునందు వస్తువుయొక్క ధర నిర్ణయము, గిరాకీ మరియు సరఫరా అనుశక్తులద్వారా జరుగును.

Bibliography

1. Principles of Economics by Alfred Marshall
2. Economics : Frederic Benham
3. A Text Book of Economics Theory : W. Slonier & C. Hague
4. Principles of Economics : W. Nelson Peach
5. Modern Economics : Burns, Neal & Watson
6. Elementary Principles of Economics : Jathar & Beri.

—శ్రీ బి. యన్. రా. కృ. మూర్తి.

28. ద్రవ్యము (MONEY)

మానవుని కోరిక లనంతములు. వీటిని దీర్చు కొనుటకై అతడు పలురకములగు వస్తువుల నుప యోగించుచున్నాడు. కాని ఈ వస్తువులు ప్రకృతి సహజముగ ప్రతివ్యక్తికి లభింపవు. వాటిని సంపా దించుకొనవలసి యున్నది. వస్తువులను రెండు విధ ములుగా సంపాదించుకొనుటకు వీలున్నది. (1) వస్తువుల మార్పిడి లేక వస్తువినిమయముద్వారా మరియు (2) ధనమునిచ్చుట లేక ద్రవ్యవిని మయముద్వారా.

వస్తువినిమయము (Barter Trade) :— ఆదిమకాలమునందు మానవుని కోరికలు పరిమిత ముగానుండుటచే వస్తు వినిమయమునకు అవసరము ఏర్పడలేదు. కాని సభ్యత ఏర్పడినగొలది మాన వుని వాంఛలు పెరిగి వాటిపూర్తికొరకై వ్యవసాయ, కుటీర పరిశ్రమల అభివృద్ధి జరుగసాగినది. దీని వలన అనేక వస్తువుల నిర్మాణము జరిగి వానిమధ్య మార్పిడి ప్రారంభమయినది. ఈ విధముగా వస్తు వులనిచ్చి వానికి బదులుగా వస్తువులను గైకొను పద్ధతిని వస్తు వినిమయమని అందురు. ఉదాహర ణకు ధాన్యమునిచ్చి పాలు, కూరగాయలు తీసు కొనుట, మేకలకు బదులుగా వస్త్రములను సంపా దించుట మొదలగునవి ఇట్టి పద్ధతిని సూచించును. ఈనాటికిని గ్రామీణ ప్రాంతములందు వస్తువిని మయ పద్ధతి గానవచ్చును. ఈ పద్ధతియందు ఏదోఒకే వస్తువును వినిమయ సాధనముగాచేయుట జరుగలేదు.

ప్రారంభములో వస్తువినిమయ పద్ధతివలన సామాజిక మరియు వ్యాపారాభివృద్ధి జరిగినది. కాని ఆర్థిక ప్రగతితోపాటు ఈ పద్ధతియందు అనేక సమస్యలు బయలుదేరినవి. (1) తనవద్ద నున్న వస్తువునకు బదులుగా తనకువలయు వస్తువు నిచ్చు వ్యక్తులు లభించుట కష్టముగానుండెడిది. (2) వస్తువుల మూల్యములను ప్రకటించుట సాధ్యముకాలేదు. (3) కొనుగోలు చేయునపుడు వస్తువులను విభజించుట కష్టమయినది. (4) వస్తు వులను సంగ్రహించి ఉంచుట సాధ్యముకాలేదు. (5) వస్తువుల వినిమయధరలు తరచు మారుచుండె డివి. (6) వస్తువుల మార్పిడిచేయుట కష్టముగా నుండెడిది.

పై నుదహరింపబడిన సమస్యలను దొలగించు టకై భిన్న భిన్న యుగములందు తోళ్లు, పశువులు, ఆహార పదార్థములు, పొగాకు, గవ్వలు, దంత ములు మొదలగు వానిని వినిమయ సాధనముగా వాడుట జరిగినది. కొంతకాలము తరువాత లోహ నాణెములు వాడుకలోనికి వచ్చినవి. వీనిలో బంగా రము మరియు వెండి నాణెములు ఎక్కువ ప్రచల నములో నుండెడివి. ఆటుపిమ్మట కాగితపు ద్రవ్యము చలామణిలోనికి వచ్చినది. పారిశ్రామిక విప్లవము, వ్యవసాయ, పారిశ్రామిక, వ్యాపార మరియు రవాణా రంగముల తీవ్రఅభివృద్ధి కారణ ముగా వస్తువులకు బదులుగా ద్రవ్యమును వినిమయ సాధనముగావాడుట ప్రారంభమయినది.

ద్రవ్య వినిమయము :— వస్తు సేవలను ద్రవ్య మునకమ్మి దానితో వలయు వస్తుసేవలను క్రయము చేయుటను ద్రవ్య వినిమయమందురు. ప్రపంచము లోని అన్నిదేశములందు ఈ పద్ధతి గానవచ్చును. ద్రవ్య వినిమయమువలన త్వరితముగా అభివృద్ధిని సాధించుటకు వీలయినది.

ద్రవ్యము (Money) :- మార్షల్ అర్థశాస్త్రజ్ఞుని ప్రకారము "ఏదేని ఒక సమయమునందుగాని, స్థానమునందుగాని, ఎట్టి సందేహములేక ప్రత్యేక విచారణ లేకుండగనే, వస్తుసేవలను గొనుటకు

మరియు ఖర్చులను జెల్లించుటకు సాధనములుగా వాడబడు వస్తువులన్నియు ద్రవ్యమునందు సమ్మిళితములై యున్నవి". "దేనినిచ్చుటవలన ఋణ మరియు ధరల సంబంధమగు ఒప్పందములు పూర్తియగునో, మరియు దేనియందు కొనుగోలుశక్తి ఇమిడియున్నదో అట్టిదానిని ద్రవ్యమందురని" కీన్స్ నిర్వచించెను. రాబర్ట్‌సన్ ప్రకారము "బాధ్యతల నివృత్తికొరకై విస్తృతముగా అంగీకరింపబడు వస్తువేదైనను ద్రవ్యమనబడును." పీగూ ఉద్దేశ్యములో "ఒక వస్తువును ద్రవ్యమనవలయునన్న అది వినిమయ సాధనముగా విస్తృతముగా అంగీకరింపబడవలయును. అనగా ఎక్కువ సంఖ్యలో ప్రజలు దానిని వస్తు, సేవలకై చెల్లింపుగా స్వీకరించవలయును." క్రౌథర్ ద్రవ్యము నీక్రింది విధముగా పరిభాషించెను. "వినిమయ సాధనముగా (అనగా ఋణముల పరిష్కార సాధనముగా) సామాన్యముగా అంగీకరింపబడు దానిని ద్రవ్యమనవచ్చును. ఇది విలువల ప్రమాణముగాను మరియు నిధిగాను పనిచేయును." "ద్రవ్యముయొక్క పనిని జేయునది ద్రవ్యమని" వాకర్ నుడివెను. ఈ విధముగా ద్రవ్యమును విభిన్న ఆర్థిక శాస్త్రవేత్తలు భిన్న భిన్నముగా నిర్వచించిరి. సామాన్యముగా జెప్పవలయునన్న ప్రజలద్వారా వర్తమాన మరియు భవిష్య చెల్లింపులు చేయుటకై నిస్సంకోచముగా ప్రయోగింపబడుచు, ప్రభుత్వ గుర్తింపునుగలిగి యున్నది ద్రవ్యము.

సంక్షిప్తముగా నుడువ వలయునన్న ద్రవ్యమునందు నాణెములు, మరియు కాగితపు ద్రవ్యము భాగములుగా నున్నవి. కాని విస్తృతార్థమునందు చెక్కులు, బిల్స్, డ్రాఫ్టులు గూడ ద్రవ్యమునందిమిడి యున్నవి. ప్రపంచములోని దేశములందు ద్రవ్యము పలురకములుగా నున్నది. ఉదాహరణకు భారతదేశములో ద్రవ్యము రూపాయి. ఇట్లే అమెరికా, రష్యా, జపాను మరియు జర్మనీ మొదలగు దేశములందు ద్రవ్యము వరుసగా డాలరు, రూబుల్ యెన్ మరియు మార్క్ అయి ఉన్నది. ద్రవ్యమువలన ఆధునిక ఆర్థిక ప్రగతి సాధ్యమయినది.

ద్రవ్యము చేయు పనులు (Functions of Money):-ద్రవ్యము ముఖ్యముగా నాలుగు పనులను నెరవేర్చును. (1) వినిమయసాధనము (2) విలువల కొలమానము (2) విలువల నిక్షేపము మరియు (4) విలంబిత చెల్లింపుల ప్రమాణము.

(1) వినిమయ సాధనము (Medium of Exchange) :- ఆధునిక యుగమునందు క్రయ-విక్రయ వ్యవహారము లన్నియు ద్రవ్యము ద్వారా జరుగుచున్నవి. అనగా బజారునందు అమ్మబడు వివిధ వస్తువులకు బదులుగా ద్రవ్య మీయబడును. చేయబడు సేవలకు చెల్లింపు ద్రవ్యరూపమున జేయబడును. క్రయ-విక్రయ దారులమధ్య, వినియోగదారుల, వ్యాపారస్తుల మధ్య మరియు యజమాని సేవకుల మధ్య, వ్యవహారములు ద్రవ్యరూపమున జరుగుచున్నవి. ఈ విధముగా ద్రవ్యము వినిమయ సాధనముగా బనిచేయును.

(2) విలువల కొలమానము (Measure of value) :- సమాజములో నిర్మించబడు వస్తువుల, మరియు చేయబడు సేవల, విలువలు ద్రవ్యరూపమున గొలువబడును. ఉదాహరణకు మీటరు వస్త్రము విలువ 5 రూపాయలు. లీటరు పాల విలువ రెండు రూపాయలు. దీని వలన ఏ వస్తువు నెంత పరిమాణములో క్రయము చేయవలసినది వినియోగదారుడు నిర్ణయించుకొనును. వస్తువు విలువ తెలియనిదే వినిమయము సాధ్యముగాదు.

(3) విలువ నిక్షేపము (Store of value) :— మానవుడు భవిష్యత్తులో, ఆకస్మిక సంఘటనల నెదుర్కొను నిమిత్తము, సామాజిక మరియు వ్యక్తిగత అవసరములను దీర్చుకొనుటకై, ద్రవ్యమును నిలువ చేసుకొనును. ద్రవ్యమును దగినంత పరిమా

ఖములో నిలువ చేయుటకు, అవసరమయినపుడు ఖర్చు చేయుటకు వీలుకలదు.

(4) విలంబిత చెల్లింపుల ప్రమాణము (Standard of deferred payments) :- వర్తమాన సమయమున ఆర్థిక ప్రగతి ఋణముల సౌకర్యములపై ఆధారపడి యున్నది. ఋణముల యొక్క పరిమాణము, వడ్డీరేటు మొదలగునవి ముందుగా నిర్ణయింపబడి చెల్లింపులు వాయిదాలలో చేయబడును. ఈ విధముగా భవిష్యత్తులో వాయిదాలలో చెల్లింపుచేయు సౌకర్యమును ద్రవ్యము కలుగజేయును.

మొదటి రెండు విధులను నెరవేర్చుటకు ద్రవ్యమునకు సర్వజనమాన్యత లేక చట్ట ప్రకారము గుర్తింపు ఉండవలయును. చివరి రెండు కార్యములను జేయుటకు ద్రవ్యముయొక్క విలువ స్థిరముగా నుండుట అవసరము.

ద్రవ్యపు విలువ (Value of Money) :- సమాజములో వస్తు సేవల విలువలను ద్రవ్యరూపమున చెప్పుట జరుగును. ఉదాహరణకు ఒక యాపిల్ పండు ఖరీదు 50 పైసలు అనుకొనుము. అనగా 1 రూపాయకు 2 యాపిల్‌పండ్లు వచ్చును. ఇచ్చట ఒక రూపాయి యొక్క కొనుగోలు శక్తి యాపిల్ రూపమున 2 యాపిల్ పండ్లు. ఇదే విధముగా అన్ని వస్తు సేవల విలువలు రూపాయి, డాలరు, మార్కు మొదలగు ద్రవ్యముల రూపమున ప్రకటించబడును. అనగా ద్రవ్యముయొక్క విలువ దానియొక్క కొనుగోలు శక్తి యని అర్థము. వేరొక విధముగా జెప్పవలయునన్న ఒక యూనిట్ ద్రవ్యమునకు లభించు వస్తుసేవలను ద్రవ్యము యొక్క కొనుగోలు శక్తి యందురు.

ద్రవ్యమునకు మరియు వస్తువుల ధరలకుమధ్య విలోమ సంబంధముకలదు. ఒక వస్తువుధర పెరిగినపుడు ఆ వస్తువును కొనుటకు వెనుకటికన్న హెచ్చు ద్రవ్యమును చెల్లింపవలసియుండును. ఇట్టి స్థితియందు ద్రవ్యముయొక్క కొనుగోలుశక్తి తగ్గినదని యందురు. ఇట్లే ఒక వస్తువుధర తగ్గినపుడు ఒక యూనిట్ ద్రవ్యమునకు వెనుకటికన్న ఎక్కువ వస్తువులు లభించును. అనగా ద్రవ్యము యొక్క కొనుగోలుశక్తి పెరిగినదని యందురు. ఈ విధముగా ద్రవ్యముయొక్క విలువ, దాని కొనుగోలుశక్తి లేక క్రయశక్తిద్వారా కొలువబడును. వస్తువుల ధరలలో మార్పులు జరిగినపుడు ద్రవ్యముయొక్క విలువ మారుచుండును. ద్రవ్యముయొక్క విలువలో తరచు వృద్ధి లేక తరుగుదల జరుగుట వలన ఆర్థిక వ్యవస్థలోని కార్యకలాపముల కధిక నష్టము వాటిల్లును.

ద్రవ్యముయొక్క విలువను కనుగొనుటలో అనేక సమస్య లుత్పన్నములగును. ప్రతి వస్తువు యొక్క విలువను వస్తురూపమున మరియు ద్రవ్యరూపమున ప్రకటించుట జరుగును. కాని ద్రవ్యమును వస్తు, సేవలను ఖరీదుచేయుటకై వాడుట జరుగును కాన దీనికి ఒక్క విలువ మాత్రమే యుండును. ద్రవ్యరూపమున ద్రవ్యమును గొలుచుట సాధ్యముకాదు. అందువలన ద్రవ్యముయొక్క సాపేక్ష విలువను మాత్రము కనుగొనుట జరుగును. అనగా ఒక సమయమును నాధారముగా జేసుకొని, ఇతర సమయములందు ద్రవ్యపువిలువలో జరుగు పెరుగుదల లేక తరుగుదలను జెప్పుట జరుగును. ద్రవ్యపు విలువను దెలుసుకొనుటకై సూచీ సంఖ్యలనుపయోగించెదరు. ప్రస్తుతము రూపాయియొక్క విలువ కేవలము 25 పైసలకు తగ్గిపోయినది.

ద్రవ్యరాశి సిద్ధాంతము (Quantity Theory of Money) : ఈ సిద్ధాంతము ప్రకారము ద్రవ్యపు విలువ దానికిగల డిమాండు, సప్లయ్‌లపై నాధారపడి యున్నది. ఈ సిద్ధాంత సంబంధమగు విచారమును మొట్టమొదట జాన్ బోడిన్ వెల్లడించెను. కాని దీనికి సాంప్రదాయక ఆర్థిక శాస్త్ర

జ్ఞులు (Classical Economists) పరిపూర్ణ మరియు స్పష్టమగు రూపము నిచ్చిరి. జాన్ స్టూవర్టు మీల్ దీనిని ఈ విధముగా సిద్ధాంతీకరించెను. "ఇతర విషయములు స్థిరముగా నున్నపుడు ద్రవ్యపువిలువ దాని పరిమాణమునకు విలోమముగా మారుచుండును. ద్రవ్య పరిమాణములో వృద్ధిజరిగినపుడు ద్రవ్యపు విలువ అదే అనుపాతములో తగ్గును. ఇట్లే ద్రవ్య పరిమాణములో తరుగుదల జరిగినపుడు, ద్రవ్యపువిలువ అదే అనుపాతములో పెరుగును." ఇతర విషయములు స్థిరముగా నున్నపుడనుమాట కర్థము. ఈ క్రింది ప్రమేయములు మారకుండా ఉండును. (1) ద్రవ్యమునకుండు డిమాండు స్థిరముగానుండును. (2) వస్తు వినిమయము జరుగదు. (3) ఋణ, ద్రవ్యముల అనుపాతము స్థిరముగానుండును. (4) ద్రవ్యముయొక్క చలన వేగము మారదు.

ఈ సిద్ధాంతము ప్రకారము ద్రవ్యముయొక్క విలువ దాని పరిమాణము ననుసరించి మారుచుండును. ఈ అభిప్రాయమును సూచించుటకు ప్రొ॥ ఇర్వింగ్ ఫిషర్ ఈ క్రింది సమీకరణము నిచ్చెను.

$$PT = MV + M^1V^1$$

ఇచట, P = ధరల స్థాయి

T = చలనములోనున్న వస్తుసేవల మొత్తము

M = చలనములోనున్న ప్రభుత్వ ద్రవ్యముయొక్క పరిమాణము

V = ప్రభుత్వ ద్రవ్యముయొక్క చలన వేగము

M^1 = చలనములోనున్న బాంకుద్రవ్యము యొక్క రాశి

V^1 = బాంకు ద్రవ్యముయొక్క చలన వేగము.

ఈ సమీకరణమునందు PT ద్రవ్యమునకున్న డిమాండును, $(MV + M^1V^1)$ ద్రవ్యపు సప్లయ్‌ని సూచించును. సామాన్యముగా ఆర్థిక వ్యవస్థయందు V, V^1 మరియు T లు స్థిరముగా నుండును. అందువలన $M + M^1$ యొక్క రాశినిబట్టి ధరల స్థాయి మారుచుండును. $P = \frac{MV + M^1V^1}{T}$ కావున ద్రవ్యరాశి పెరిగినపుడు ధరలస్థాయి పెరిగి ద్రవ్యము విలువ తగ్గును. ఇట్లే ద్రవ్యరాశి తగ్గినపుడు ధరలస్థాయి తగ్గి, ద్రవ్యపువిలువ పెరుగును.

ఇదే సమీకరణమును $PV = MT$ లేక $P = \frac{MV}{T}$ గా వ్యక్తముచేయవచ్చును. ఇందు $M = M + M^1$ మరియు $V = V + V^1$.

కాని ఈ సిద్ధాంతమును ఈ క్రింది విధముగా విమర్శించుట జరిగినది. (1) ఇతర విషయములు స్థిరముగా నుండునన్న ప్రమేయము సరియైనది కాదు. ఏలనన ద్రవ్యరాశి, ఋణముల రాశి, ద్రవ్యము యొక్క చలనవేగము, వస్తుసేవల పరిమాణము ఎల్లప్పుడు మారుచుండును. (2) M మరియు M' లలో మార్పులు సంభవించినపుడు V మరియు V' లు గూడ మారుచుండును. ఈ మార్పులు విలోమ దిశలో జరుగుచుండును. (3) M, M', V, V' మరియు T ల విలువలను కనుగొనుట కష్టము. (4) అతివృష్టి, అనావృష్టి, రాజనైతిక కల్లోలములు మొదలగు ఇతరపరిస్థితుల వలన గూడ ధరలు పెరుగుట, తరుగుట జరుగుచుండును. (5) ఆర్థిక మాంద్యము మొదలగు వ్యాపార చక్రము లేర్పడినపుడు ఈ సిద్ధాంతము నిష్ఫలమగును. ఉదాహరణకు 1934 లో అమెరికా ప్రభుత్వము ద్రవ్యరాశిని పెంచినది. కాని దాని వలన ధరలు పెరుగలేదు. ప్రభుత్వము M ను పెంచినదిగాని MV లో పెరుగుదల జరుగలేదు.

అందువలన ద్రవ్యరాశిని బెంచుటలోగల ఉద్దేశ్యము ఓడిపోయినదని క్రౌథర్ నుడివెను. (6) ఈ సిద్ధాంతము పరిశ్రమలందు ఎగుడు దిగుడులేల ఏర్పడునది తెలియ జేయదని క్రౌథర్ విమర్శించినారు. (7) P నిష్క్రియముగా నుండునని మరియు T స్థిరముగా నుండునని ఫిషర్ వ్యక్తము చేసెను. ఇది సరికాదు. ధరలు పెరిగినపుడు ద్రవ్యరాశిని బెంచవలసిన ఆవసరమేర్పడును. ఇట్లే వస్తుసేవల పరిమాణము మారినపుడు బాంకుల ద్వారా ఈయబడు ఋణములు గూడ మారుచుండును. అనగా ద్రవ్యరాశిగూడ మారుచుండును.

ద్రవ్యరాశి సిద్ధాంతము విమర్శించ బడినప్పటికి ఈ సిద్ధాంతమునందు సత్యములేకపోలేదు. ఉదాహరణకు మొదటి ప్రపంచ యుద్ధకాలమున మరియు అటువిమ్మట ఏర్పడిన ధరలలో పెరుగుదలను, ద్రవ్యరాశిని దగ్గించుట ద్వారా అదుపులో నుంచుట జరిగినది. ఇట్లే అమెరికా మరియు యుఱోపులోని దేశములందు ద్రవ్యరాశిపై నియంత్రణ నుంచుట ద్వారా ఆర్థిక విషమస్థితిని దొలగించుట జరిగినది.

ద్రవ్యోల్బణము (Inflation):- ఆర్థిక వ్యవస్థయందు ఒక్కొక్కప్పుడు ధరలు నిరంతరముగా పెరుగుచుండును. ఇట్లు ధరలు పెరుగుట వలన ద్రవ్యము యొక్క కొనుగోలు శక్తి తగ్గి దాని విలువ తగ్గును. ఇట్టి పరిస్థితిని ద్రవ్యోల్బణమందురు. ప్రారంభములో ద్రవ్యము యొక్క పరిమాణములో పెరుగుదల జరిగిన కారణముగా ద్రవ్యోల్బణ మేర్పడునని విశ్వసించెడివారు. కాని పొదుపు, పెట్టుబడి మరియు వడ్డీరేటుగూడ ద్రవ్యోల్బణమును గలిగించునని కీన్స్ ప్రకటించెను.

"ద్రవ్యోల్బణ పరిస్థితియందు ద్రవ్యపు విలువ తగ్గుచుండును. అనగా ధరలు పెరుగుచుండు"నని క్రౌథర్ నుడివెను. "ద్రవ్యముయొక్క పరిమాణమునందు జరుగు అసాధారణవృద్ధిని ద్రవ్యోల్బణ"మని గ్రెగరీ పరిభాషించెను. "ఉత్పాదక కారకములద్వారా జరుగు ఉత్పత్తి కన్న వారికీయబడు ద్రవ్యరూప ఆదాయములు పెరుగుచుండు పరిస్థితిని ద్రవ్యోల్బణమందురని పేగూ విశ్లేషించెను. సామాన్య శబ్దములలో చెప్పవలయునన్న ద్రవ్యోల్బణము ఒక ఆర్థిక పరిస్థితి. ఇట్టి స్థితిలో లభ్యమగు వస్తురాశి కన్న ద్రవ్యము మరియు పరపతి యొక్క రాశియందు హెచ్చు వృద్ధి జరిగి, ధరల స్థాయియందు నిరంతరమగువృద్ధి జరుగుచుండును.

ఈ క్రింది కారణముల వలన ద్రవ్యోల్బణ పరిస్థితు లేర్పడును (1) ప్రభుత్వము యుద్ధకాలమునందు లేక ఇతర సమయములందు ఆదాయము కన్న హెచ్చు వ్యయము చేయును. ఈ లోటును భర్తీచేయుటకు లోటు విత్త విధానము నవలంబించుటచే ద్రవ్యరాశి పెరిగి ధరలు పెరుగును. (2) ఉత్పత్తి వ్యయము నందు పెరుగుదల కారణముగా ద్రవ్యోల్బణ మేర్పడును. (3) వస్తువుల సప్లయ్‌కన్న డిమాండు అధికముగా నుండుటచే ద్రవ్యోల్బణ పరిస్థితు లేర్పడును. (4) విదేశ వ్యాపారము ద్వారా ఒక దేశము నుండి వేరొక దేశమునకు ద్రవ్యోల్బణ పరిస్థితులు సంక్రమించును. (5) బాంకుల పరపతి విస్తారచర్యల వలన ద్రవ్యరాశి పెరిగి ద్రవ్యోల్బణకు ప్రోత్సాహం లభించును. (6) ప్రాకృతిక ప్రకోపము, శ్రామిక వివాదములు, ప్రభుత్వ ఆర్థికనీతి, ముడిసరకు కొరత మొదలగు కారణముల వలన ఉత్పత్తి తగ్గి ద్రవ్యోల్బణ పరిస్థితు లేర్పడును. (7) ఒక్కొక్కప్పుడు ప్రభుత్వ వ్యాపార నీతి వలన ద్రవ్యోల్బణమునకు ప్రాముఖ్యము లభించును. ఉదాహరణకు దేశావసరములను తగ్గించుకొని ఎగుమతులను బెంచవలయు నన్న విధానము.

ద్రవ్యాల్బణ యొక్క ప్రారంభ స్థితిలో ఆర్థిక ప్రగతికి, ఉద్యోగితకు ప్రోత్సాహము లభించును. కాని దాని యొక్క నిరంతరవృద్ధి ఆర్థిక వ్యవస్థను నష్టపరచును. దీని వలన నిశ్చిత ఆదాయ వర్గము

వారికి, మధ్య మరియు క్రింది తరగతి కుటుంబీకులకు ఎక్కువ హానిచేకూరును. దీని వలన దేశము నందు అసంతోషము ప్రజ్వరిల్లి తిరుగుబాటునకు మార్గ మేర్పడును. వ్యవసాయ, పరిశ్రమల రంగము లందు ఉత్పత్తి తగ్గును. దీని వలన ప్రజలలో అనాచారములు పెరిగి నల్ల బజారునకు ప్రోత్సాహము లభించును. విదేశ వ్యాపారము సన్నగిల్లును. ఈ విధముగా ద్రవ్యోల్బణ పరిస్థితి దేశ ఆర్థిక ప్రగతిని నిరోధించును.

ప్రభుత్వము ద్రవ్యాత్మక మరియు కోశాత్మక విధానముల ద్వారా ద్రవ్యోల్బణను నివారించుటకు ప్రయత్నము చేయును.

ప్రతిద్రవ్యోల్బణము (Deflation)

ప్రతిద్రవ్యోల్బణ, ద్రవ్యోల్బణకు పూర్తిగా విరుద్ధమగు పరిస్థితి. ఈ పరిస్థితిలో ద్రవ్య మరియు పరపతి రాశుల కుండు డిమాండు తగ్గుటచే, వస్తు సేవల ధరలలో తరుగుదల ఏర్పడును. డిమాండు కన్న ఎక్కువగా సప్లయ్ ఉండుట, ద్రవ్యమున కుండు డిమాండు తగ్గుటచే అమ్మకము తగ్గి స్టాకు పేరొ్కనుట, ప్రభుత్వ వ్యాపార మరియు ఆర్థిక విధానము మొదలగు వాని వలన ప్రతిద్రవ్యోల్బణ పరిస్థితు లేర్పడును.

ప్రతిద్రవ్యోల్బణ ప్రభావము అన్ని వర్గముల వారిపై హానికరముగ నుండును. పరిశ్రమలు మరియు వ్యాపారమునకు ప్రోత్సాహము తగ్గి ఆర్థిక ప్రగతి కుంటువడిపోవును. నిరుద్యోగము ప్రబలును. దేశమునందు ఆర్థికమాంద్య పరిస్థితు లేర్పడును. నిశ్చిత ఆదాయమును బొందు కర్మచారులకు దీని వలన లాభము చేకూరును. ఇది ద్రవ్యోల్బణ కన్నను ఎక్కువ హానికరము మరియు భయంకరము.

ప్రభుత్వము తన వ్యయరాశిని పెంచుట, బాంకు విధానము, ఎక్కువ వస్తువులను క్రయము చేయుట, ఎగుమతులను ప్రోత్సహించుట, పన్నులను తగ్గించుట మొదలగు చర్యల ద్వారా ప్రతి ద్రవ్యోల్బణ పరిస్థితిని సరిదిద్దుటకు ప్రయత్నించును.

—శ్రీ. బి. యల్. రా. కృ. మూర్తి.

Bibliography

1. An outline of Money : Crowther
2. Treatise on Money, Vol. I : Keynes
3. Money : Robertson
4. General Theory of Employment, Interest and Money : Keynes
5. Economics : Frederic Benham
6. Elementary Principles of Economics : Jathar & Beri
7. Money, Banking, Trade & Finance : K. P. M. Sundharam

29. బ్యాంకులు - విధులు

బ్యాంకింగ్ వ్యాపారంచేసే సంస్థలను బ్యాంకులంటారు. వ్యక్తులనుండి, సంస్థలనుంచి డిపాజిట్లను సేకరించి, ఆ ద్రవ్యాన్ని డిపాజిటర్లు కోరినపుడు తిరిగి చెల్లించడం, వ్యాపారస్తులకు ఉత్పాదక సంస్థలకు పరపతి సౌకర్యాలు కలుగజేయడం దీనిని బ్యాంకింగ్ వ్యాపారం అంటారు. అడిగినపుడు గానీ లేదా మరోసమయంలోగాని చెక్కు, డ్రాఫ్టు లేదా మరోవిధంగాచెల్లించే షరతుమీద డిపాజిట్లను స్వీకరించి, ఆ సొమ్మును ఋణాలుగా యివ్వడానికి, లేదా పెట్టుబడిగా ఉపయోగించడానికి చేసే వ్యాపారాన్ని బ్యాంకింగ్ వ్యాపారంగా భారత బ్యాంకింగ్ రిగ్యులేషన్ చట్టం (1949) నిర్వచించింది. కార్యకలాపాలనుబట్టి అవి నిర్వహించే విధులనుబట్టి బ్యాంకులను ఈ క్రిందివిధంగా విభజించవచ్చు.

1. వాణిజ్య బ్యాంకులు :—వాణిజ్య వ్యాపారాలకు, పారిశ్రామిక సంస్థలకు స్వల్పకాలిక ఋణాలను యిచ్చే సంస్థను వాణిజ్య బ్యాంకులు అంటారు. జాయింట్ స్టాక్ కంపెనీలు మాత్రమే బ్యాంకింగ్ వ్యాపారాన్ని సాగించాలనే షరతు పెక్కుదేశాలలో ఉంది. బ్యాంకులలో రక్షణ సౌకర్యాలు ఉండటం వల్ల వ్యక్తులు సంస్థలు తమ అవసరాలకు మించి ఉన్న నగదును బాంకులలో నిల్వచేయడానికి ఇష్టపడతారు. వాణిజ్య బ్యాంకులు మూడురకాల డిపాజిట్లను అంగీకరిస్తాయి :—

(1) డిమాండ్ డిపాజిట్లు, (2) టైం, లేదా ఫిక్సెడ్ డిపాజిట్లు, (3) సేవింగ్స్ డిపాజిట్లు, డిపాజిటర్లు చెక్కులద్వారా అడిగిన తక్షణం తిరిగి యిచ్చివేయవలసిన డిపాజిట్లను డిమాండ్ డిపాజిట్లు అంటారు. ఇట్లాంటి డిపాజిట్లపై బాంకులు వడ్డీ చెల్లించవు. వ్యాపార సంస్థలు డిమాండ్ డిపాజిట్లలో తమ నిధులను నిల్వచేస్తాయి. కొంతకాలానికి 3, 6, 12 నెలలు లేదా కొంత నిర్ణీతకాలం డిపాజిట్‌ను చేస్తే ఆ డిపాజిట్‌కు ఫిక్సెడ్ డిపాజిట్ లేదా టైం డిపాజిట్ అంటారు. నిర్ణీతకాలం ముగిసిన తర్వాత మాత్రమే ఈ డిపాజిట్లను తిరిగి చెల్లించడం జరుగుతుంది. ఈ డిపాజిట్లపై వడ్డీ లభిస్తుంది. ఉద్యోగస్తుల, చిన్న చిన్న వ్యాపారస్తుల సౌకర్యార్థం, బ్యాంకులు సేవింగ్స్ డిపాజిట్లనుకూడా అంగీకరిస్తాయి. ప్రజలలో పొదుపరితనాన్ని పెంపొందించడమే ఈ డిపాజిట్ల ముఖ్యోద్దేశము. ఈ డిపాజిట్లపై కూడా బ్యాంకులు వడ్డీని చెల్లిస్తాయి.

దేశంలో నిద్రాణంగాఉన్న పొదుపులను సేకరించి సమీకరించి ఉత్పాదక కార్యకలాపాలకు పెట్టుబడులుగా ఆ పొదుపులను వినియోగించడానికి బ్యాంకులు సహాయపడతాయి. డిపాజిట్లద్వారా సేకరించిన ద్రవ్యాన్ని వ్యాపారస్తులకు, పారిశ్రామిక సంస్థలకు స్వల్పకాలికఋణాలుగా బ్యాంకులు అందజేస్తాయి. బ్యాంకులుయిచ్చే ఋణాలు అనేక రూపాలలో ఉంటాయి, (1) ఋణాలు, (2) ఒవర్ డ్రాఫ్టులు, (3) క్యాష్ క్రెడిట్, ఇవిగాక హుండీలను డిస్కౌంట్ చేయడం ద్వారా కూడా ఋణసౌకర్యాలను బ్యాంకులు కలుగజేస్తాయి. సెక్యూరిటీ లేకుండా బ్యాంకులు ఋణాలను మంజూరుచేయవు. బంగారం, సరకు ప్రభుత్వ సెక్యూరిటీలు మొదలైనవాటిని ఋణగ్రస్తుడు హామీగా, బ్యాంకుకు చూపవలె. ఈ ఋణాలపై వసూలుచేసే వడ్డీరేటు డిపాజిట్లపై చెల్లించే వడ్డీరేటుకన్న హెచ్చుగా ఉంటుంది. ఆ తేడా బ్యాంకుకు లాభంగా ఉంటుంది.

పైన పేర్కొన్నట్లుగా అప్పులు ఇచ్చేవారికి పుచ్చుకొనేవారికి మధ్యవర్తిగా వ్యవహరిస్తూ, దేశంలో నిద్రాణంగా పడిఉన్న పొదుపులను సేక

రించి, సమీకరించ, వాణిజ్య ఉత్పాదక కార్యకలాపాలకు, ఋణాలను యివ్వడంద్వారా వాణిజ్య బ్యాంకులు దేశ ఆర్థికాభివృద్ధికి తోడ్పడతాయి. తాము సేకరించిన నగదు డిపాజిట్లకన్న కొన్ని రెట్లు ఋణాలను యివ్వగలిగిన శక్తిని బ్యాంకులు కలిగిఉండటంవల్ల అవి ద్రవ్యాన్ని ఉత్పత్తిచేసే సంస్థలుగా పరిగణించబడుతున్నాయి. చలామణిలో ఉండే ద్రవ్యంలో బ్యాంకులు సృష్టించేద్రవ్యం హెచ్చుభాగంగా ఉంటుంది.

పైన పేర్కొన్నవిధులేగాక సమాజాభివృద్ధికి వాణిజ్య బ్యాంకులు మరెన్నో విధులను నిర్వహిస్తూ ఉంటాయి. చెక్కుల పద్ధతిని ప్రవేశపెట్టి, దానిని అభివృద్ధి పరచడంద్వారా వ్యాపార వ్యవహారాలకు ఎంతో సౌలభ్యాన్ని చేకూర్చినాయి. దేశంలో ఒక ప్రదేశాన్నుంచి మరొక ప్రదేశానికి ద్రవ్యాన్ని బదిలీ చేసుకొనే సౌకర్యాలను బ్యాంకులు ప్రవేశపెట్టినాయి. ఈ బదిలీని చెక్కుద్వారాగాని, లేదా బ్యాంకు డ్రాఫ్ట్‌ద్వారాగాని చేసుకోవచ్చు. ఖాతాదార్లకు పరపతి లేఖలు, సర్క్యులర్ నోట్లు, బ్యాంకు డ్రాఫ్టులు, ప్రయాణీకుల చెక్కులు, మొదలయినవి బ్యాంకులు జారీచేస్తాయి. విదేశ వ్యాపారంలో ఖాతాదార్లకు బ్యాంకులు తోడ్పడతాయి. బంగారునగలు, విలువగల పత్రాలను, భద్రంగా దాచుకొనడానికి 'లాకర్' సౌకర్యాలను బ్యాంకులు కలుగజేస్తాయి. ఖాతాదార్లకు ఏజంట్లుగా, ట్రస్టీలుగా, కరస్పాండెట్లగా, ప్రతినిధులుగా బ్యాంకులు వ్యవహరిస్తాయి.

2. పారిశ్రామిక బ్యాంకులు :— వాణిజ్య బ్యాంకులు పారిశ్రామిక సంస్థలకు కావలసిన స్వల్పకాలిక ఋణాలను మాత్రమే మంజూరు చేస్తాయి. యంత్ర పరికరాలు, భవనాలు, మొదలయిన స్థిరాస్తిని కొనడానికి కావలసిన పెట్టుబడులను అందజేయడానికి కొన్ని దేశాలలో పారిశ్రామిక బ్యాంకులను స్థాపించడం జరిగింది. వాటాలను, డిబెంచర్లను అమ్మటం ద్వారానూ, దీర్ఘకాలిక డిపాజిట్లను అంగీకరించడం ద్వారానూ, ఈ బ్యాంకులు తమకు కావలసిన నిధులను సేకరిస్తాయి. అందువల్ల ఈ బ్యాంకులు పారిశ్రామిక సంస్థలకు దీర్ఘకాలిక ఋణాలను అందజేయ గలుగుతాయి. అదీగాక పారిశ్రామిక సంస్థలు జారీచేసే షేర్లు (వాటాలు) డిబెంచర్లు (ఋణపత్రాలు) ఈ బ్యాంకులు కొంటాయి. ఇంగ్లాండులో ఈ బ్యాంకులు ఆ దేశ పారిశ్రామికాభివృద్ధికి తోడ్పడినాయి. మన దేశంలో పారిశ్రామిక బ్యాంకులు లేవు. మనం స్వాతంత్ర్యం పొందిన తరువాత భారత ప్రభుత్వం పెక్కు ఆర్థిక సహాయ సంస్థలను స్థాపించింది. 1948 సం॥లో కేంద్ర ప్రభుత్వం పారిశ్రామిక ఆర్థిక సహాయ సంస్థ (Industrial Finance Corporation) నొక దానిని స్థాపించింది. ఈ సంస్థ పెద్దతరహా పరిశ్రమలకు దీర్ఘకాలిక ఋణాలను యిస్తుంది. రాష్ట్రస్థాయిలో రాష్ట్ర ఆర్థిక సహాయ సంస్థలను (State Financial Corporations) స్థాపించడం జరిగింది. ఈ సంస్థలు చిన్నతరహా పరిశ్రమలకు కావలసిన దీర్ఘకాలిక ఋణాలను అందజేస్తాయి. ఇవిగాక ప్రభుత్వం పారిశ్రామిక, అభివృద్ధి బ్యాంకు (Industrial Development Bank of India) మరి కొన్ని ఆర్థిక సహాయ సంస్థలను స్థాపించింది. ఈ సంస్థలన్నీ పారిశ్రామిక రంగానికి కావలసిన దీర్ఘకాలిక ఋణాలను అందజేస్తూ మన పారిశ్రామికాభివృద్ధికి తోడ్పడుతున్నాయి.

3. సహకార పరపతి సంస్థలు :— వాణిజ్య బ్యాంకులు,వాణిజ్య వ్యాపారాలకు, పారిశ్రామిక సంస్థలకుకావలసిన,స్వల్పకాలిక ఋణాలను అందజేస్తాయి. పరిశ్రమలకు కావలసిన దీర్ఘకాలిక ఋణాలను మంజూరు చేయడానికి పారిశ్రామిక బ్యాంకులున్నాయి. అయితే వ్యవసాయానికి కావలసిన స్వల్పకాలిక, దీర్ఘకాలిక ఋణాలను అందించడానికి ప్రత్యేక బ్యాంకులు అవసరమయినాయి. సహకార రంగంలో అట్టి సంస్థలను స్థాపించడం జరిగింది.

వ్యవసాయదారులకు స్వల్పకాలిక ఋణ సౌకర్యాలను అందగజేస్తూ, వడ్డీ వ్యాపారస్తుల ప్రాబల్యాన్ని తగ్గించడానికి మన దేశంలో గ్రామీణ సహకార పరపతి సంఘాలను స్థాపించడం జరిగింది. గ్రామంలోని వ్యవసాయదార్లు ఈ సంఘాలలో సభ్యులుగా ఉంటారు. రాష్ట్ర ప్రభుత్వ అజమాయిషీ క్రింద ఈ సంఘాలు పనిచేస్తాయి. గ్రామీణ స్థాయిలో ఉండే పరపతి సంఘాలను ప్రాథమిక సంఘాలు అంటారు. వ్యవసాయ కార్యకలాపాలకు, గృహ ఖర్చులకు కావలసిన ఋణాలను ఈ సంఘాలు మంజూరు చేస్తాయి తక్కువ వడ్డీ రేటుకు ఈ సంఘాలు ఋణాల నిస్తాయి. సభ్యుల నుండి, ఇతరులనుండి కూడ డిపాజిట్లను ఈ సంఘాలు అంగీకరిస్తాయి. ఈ సంఘాల నిర్వహణ సరిగా లేకపోవటంవల్ల పెక్కు లోపాలు బహిర్గత మయినాయి.

తాలూకా లేదా జిల్లా స్థాయిలో సహకార సెంట్రల్ బ్యాంకులను స్థాపించడం జరిగింది. ఈ బ్యాంకులు తమ పర్యవేక్షణలో ఉన్న ప్రాథమిక సంఘాలకు పరపతి సౌకర్యాలను కలుగ జేస్తాయి. హుండీలపైన రావలసిన పైకాలను వసూలు చేయడం, ఒక ప్రాంతం నుండి మరొక ప్రాంతానికి ద్రవ్యాన్ని మార్చడం, డిపాజిట్లు స్వీకరించడం, మొదలైన వాణిజ్య బ్యాంకుల కార్యకలాపాలను కూడ ఈ బ్యాంకులు నిర్వహిస్తూ ఉంటాయి. రాష్ట్ర స్థాయిలో రాష్ట్ర సహకార బ్యాంకులు ఉన్నాయి. సహకార కేంద్ర బ్యాంకుల కార్యకలాపాలను సంఘటిత పరచడం, వాటిని క్రమబద్ధం చేయటం ఈ బ్యాంకుల విధులలో ఒకటి. సహకార కేంద్ర బ్యాంకుల ద్వారా ప్రాథమిక సంఘాలకు పరపతి సౌకర్యాలను ఈ బ్యాంకులు అంద జేస్తాయి. రిజర్వు బ్యాంకు నుండి, ప్రభుత్వం నుండి ఈ బ్యాంకులు ఋణాలను సేకరిస్తాయి. రిజర్వు బ్యాంకుతో ఈ బ్యాంకులకు సన్నిహిత సంబంధం ఉంది. రాష్ట్ర సహకార బ్యాంకుల ద్వారా వ్యవసాయ రంగానికి కావలసిన పరపతి సౌకర్యాలను రిజర్వు బ్యాంకు కలుగ జేస్తుంది. ఈ బ్యాంకులకు రిజర్వు బ్యాంకు స్వల్పకాలిక, దీర్ఘకాలిక ఋణాల నిస్తుంది. వీటిని కూడ షెడ్యూల్డ్ బాంకులుగా రిజర్వు బ్యాంకు గుర్తిస్తుంది. ఈ బ్యాంకులు వాణిజ్య బ్యాంకులు నిర్వహించే కార్యకలాపాలను చేపట్టినాయి.

వ్యవసాయ రంగానికి కావలసిన దీర్ఘకాలిక ఋణాలను మంజూరు చేసే నిమిత్తం సహకార భూమి తనఖా బ్యాంకు లున్నాయి. పాత ఋణాలను తీర్చుకొనేందుకు, బావుల త్రవ్వకానికి, వ్యవసాయ పనిముట్లు కొనడానికి, అభివృద్ధి కార్యక్రమాల నిర్వహణకు భూమిని కొనడానికి, కావలసిన దీర్ఘకాలిక ఋణాలను ఈ బ్యాంకులు మంజూరు చేస్తాయి. భూమిని తనఖాగా తీసుకొని ఋణాలను యివ్వడంవల్ల వీటిని భూమి తనఖా బ్యాంకులంటారు. రాష్ట్ర స్థాయిలో కేంద్ర భూమి తనఖా బ్యాంకులను స్థాపించడం జరిగింది.

మన దేశంలో సహకార పరపతి సంఘాల స్థాపన 1904 సం॥ నుండి ప్రారంభమైనది. ఈ ఉద్యమం ఇప్పటికి 70 సం॥ల క్రితం ప్రారంభమైనా వ్యవసాయ రంగానికి చెప్పుకో తగినంత సౌకర్యాలను సహకార పరపతి రంగం కలుగ జేయలేక పోయింది. వ్యవసాయదారుడు ఇంకా వడ్డీ వ్యాపారస్తుని బందీగానే ఉండిపోయినాడు. ఈ సంఘాలు అందజేసే పరపతి సరియైనది కాదనీ, కావలసిన స్థాయిలో లేదనీ అవసరాలనుబట్టి చూస్తే సరియైన వ్యక్తులకు చేరటం లేదనీ గ్రామీణ పరపతి పరిశీలనా సంఘంవారు (1954) అభిప్రాయపడినారు. పరపతి సంఘాలు విఫలమయినాయనీ, ఆశించని ఫలితాలను చేకూర్చలేకపోయినాయని ఈ సంఘం కనుగొన్నది.

4. వినిమయ బ్యాంకులు (Exchange Banks): మనదేశంలోని వాణిజ్య బ్యాంకులు దేశంలో జరిగే

వ్యాపారానికి సంబంధించిన కార్యకలాపాలకు మాత్రమే పరపతి సౌకర్యాలను కలుగజేస్తున్నాయి. విదేశ వ్యాపారానికి సంబంధించిన కార్యకలాపాలను అవి విస్మరించినాయి. మన విదేశ వ్యాపారానికి సంబంధించిన లావాదేవీలను విదేశబ్యాంకులు చూస్తున్నాయి. ఈ బ్యాంకులు, విదేశబ్యాంకులు, వాటి హెడ్డాఫీస్ విదేశాలలో ఉన్నాయి. ఎగుమతులు, దిగుమతులకు సంబంధించిన వ్యవహారాలను, ఈ బ్యాంకులు చూస్తాయి. మన బ్యాంకులకు ఆర్థిక స్థోమత తక్కువగా ఉండటంవల్ల విదేశాలలో ఆఫీసులు లేకపోవడంవల్ల, విదేశమారకానికి సంబంధించిన శాస్త్రంలో ప్రావీణ్యత లేకపోవడంవల్ల, ఈ కార్యకలాపాలను విదేశ బ్యాంకులకు వదలివేయడం జరిగింది. ఈ వినిమయ బ్యాంకుల ఆఫీసులు ఓడరేవు ఉన్న పట్టణాలలో కనిపిస్తాయి. బ్యాంకింగ్ వ్యాపారంలో మన బ్యాంకులతో పోటీపడుతూ ఉన్నాయి.

5 దేశీయ బ్యాంకర్లు : మనదేశంలో బ్యాంకింగ్ వ్యాపారాన్ని నిర్వహించే కొన్ని కుటుంబాలున్నాయి. వారిని దేశీయ బ్యాంకర్లు అంటారు. వారు వడ్డీవ్యాపారం చేయడమేగాక డిపాజిట్లనుకూడా అంగీకరిస్తారు. హుండీలను అంగీకరిస్తారు. వీరు బ్యాంకింగ్ వ్యాపారంతోపాటు మరొక వ్యాపారాన్నికూడా నిర్వహిస్తూ ఉంటారు. వీరు పట్టణాలలోను, నగరాలలోను నివసిస్తూ ఉంటారు. మార్వాడీలు, జైనులు, చెట్టియార్లు మొదలైన కొన్ని కుటుంబాలవారు ఈ వ్యాపారాన్ని నిర్వహిస్తూ ఉంటారు.

6. కేంద్ర బ్యాంక్ (Central Bank) : ప్రతి దేశంలోనూ కేంద్ర బ్యాంక్ ఒకటి ఉంటుంది. ఈ బ్యాంకు కరెన్సీ నోట్లను జారీచేస్తుంది. ప్రభుత్వానికి బ్యాంకరుగా వ్యవహరిస్తూ, ఆర్థిక విషయాలలో ప్రభుత్వానికి సలహాదారుగా పనిచేస్తుంది. అంతేగాక ప్రభుత్వానికి కావలసిన ఋణాలను మంజూరు చేస్తుంది. ప్రభుత్వం తరఫున ఋణపత్రాలను అమ్ముతుంది. దేశంలో ఉండే బ్యాంకులకు బ్యాంకరుగానూ, అంతిమ ఋణదాతగానూ కేంద్ర బ్యాంకు పనిచేస్తుంది. బ్యాంకుల కార్యకలాపాలను పర్యవేక్షణచేస్తూ వాటిపై అజమాయిషీచేస్తూ, దేశంలో బ్యాంకింగ్ రంగం సక్రమస్థాయిలో అభివృద్ధి చెందేటట్టుగా కేంద్ర బ్యాంకు చూస్తుంది. దేశంలోని వాణిజ్య బ్యాంకులకు మిత్రుడు సలహాదారుగా కేంద్ర బ్యాంకు పనిచేస్తుది. వాణిజ్య బ్యాంకుల కార్యకలాపాలు సక్రమంగా జరిగేటట్లుగా చూడడానికి మనదేశంలో చట్టం మన కేంద్ర బ్యాంకుఅయిన రిజర్వు బ్యాంకుకు, అనేక అధికారాలను యిచ్చింది. ప్రతి బ్యాంకు, రిజర్వు బ్యాంకునుండి లైసెన్స్ పొందవలె. కొంత నగదు నిల్వలు రిజర్వు బ్యాంకువద్ద నిల్వచేయవలె. రిజర్వు బ్యాంకు యిచ్చే ఆదేశాలను పాటించవలె. కేంద్ర బ్యాంకు వాణిజ్య బ్యాంకులకు స్వల్పకాలిక ఋణాలనిస్తుంది. దేశ అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిల్వలను పరిరక్షిస్తుంది. ద్రవ్యముయొక్క విలువ స్థిరంగా ఉండేటట్లు చూసే బాధ్యత కేంద్ర బ్యాంకుదే. చలామణిలో ఉండే ద్రవ్యరాశిని మార్పులుచేస్తూ ద్రవ్యం విలువ స్థిరంగా ఉండేటట్లు చూడడానికి కేంద్ర బ్యాంకు ప్రయత్నిస్తుంది. అనేక రకాలయిన పరపతి నియంత్రణా సాధనాలను ఉపయోగించడంద్వారా ఆర్థిక స్థిరత్వాన్ని సాధించడానికి ఈ బ్యాంకు కృషి సల్పుతుంది. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో ఈ బ్యాంకు కీలకపాత్రను నిర్వహిస్తుంది. అభివృద్ధికి కావలసిన ద్రవ్యనిధులను సరఫరా చేస్తుంది. మన దేశ కేంద్ర బ్యాంకు, రిజర్వు బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియా. ఈ బ్యాంకును 1935 సం॥లో స్థాపించినారు. ఈ బ్యాంకు హెడ్డాఫీసు బొంబాయిలో ఉంది. మన కేంద్ర బ్యాంకు వ్యవసాయ రంగానికి, పారిశ్రామిక రంగానికి, కావలసిన ఋణసౌకర్యాలను, విస్తృతంగా కలుగజేయటానికి ప్రత్యేక

ద్రవ్యసహాయ సంస్థలను స్థాపించడంలో భాగ స్వామిగా పనిచేసింది విదేశమారకపురేట్ల స్థిరత్వం కాపాడటంకూడా ఈ బ్యాంకు విధులలో ఒకటి. కేంద్ర బ్యాంకులు వాణిజ్య బ్యాంకుల కార్యకలాపాలను చేపట్టవు. ప్రజలకు ప్రత్యక్షంగా ఋణాల నివ్వవు. డిపాజిట్లను అంగీకరించవు.

బ్యాంకుల జాతీయకరణ :-

మనకు కేంద్ర బ్యాంకు అయిన రిజర్వు బ్యాంకును 1949 సం॥లో జాతీయంచేయటం జరిగింది. గ్రామీణ పరపతి పరిశీలనాసంఘంవారి సిఫార్సుల పర్యవసానంగా ఇంపీరియల్ బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియాను జాతీయంచేసే స్టేట్ బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియాను 1955 సం॥లో స్థాపించడం జరిగింది. గ్రామీణ పరపతి రూపురేఖలను సరిదిద్దడంకోసం నిర్మించిన పథకంలో ఇంపీరియల్ బ్యాంకు జాతీయకరణ ఒక భాగం మాత్రమే. అప్పటినుండి దేశంలోని మిగిలిన వాణిజ్య బ్యాంకులను జాతీయం చేయాలనే నినాదం ఉంటూనే ఉంది. మనదేశంలో ఉన్న బ్యాంకులు ప్రయివేట్ వ్యక్తుల యాజమాన్యంలో ఉండటంవల్ల వారు తమ స్వప్రయోజనాలకు బ్యాంకులను ఉపయోగించినారు. బ్యాంకు డైరక్టర్లే పారిశ్రామిక సంస్థల డైరక్టర్లు అవటంవల్ల బ్యాంకులు అందజేసే ఋణసహాయం ఆ సంస్థలకే లభిస్తున్నది. స్పెక్యులేషన్ వ్యాపారం విదేశమారకాన్ని అక్రమంగా నిల్వచేయడం, హామీలేకుండా ఋణాలనుపొందించడం మొదలయిన సంఘవ్యతిరేక కార్యకలాపాలకు బ్యాంకులను పారిశ్రామికవేత్తలు ఉపయోగించినారు. అదీగాక వాణిజ్య బ్యాంకులు పరపతి సౌకర్యాలను అందజేయటంలో ఆర్థిక వ్యవస్థలలో కీలక రంగాలయిన వ్యవసాయము, చిన్నతరహా పరిశ్రమలు, ఎగుమతులను నిర్లక్ష్యం చేసినాయి. మనదేశంలో ప్రణాళికా బద్ధమైన ఆర్థికాభివృద్ధి సాగుతున్నది. ఆర్థిక ప్రణాళికల రచనలలో పరపతి ప్రణాళిక అంతర్భాగంగా ఉండవలె. పరపతి ప్రణాళికను సక్రమంగా అమలు జరపడానికి బ్యాంకులను జాతీయం చేయవలె.

అయితే బ్యాంకులను జాతీయం చేయకుండా ఆశించిన ఫలితాలను, పొందవచ్చుననే ఉద్దేశ్యంతో 1968 లో బ్యాంకులపై సామాజిక నియంత్రణ, (Social Control) విధించడం జరిగింది. గుత్తాధిపత్యాల పోకడను, ఆర్థికశక్తి కేంద్రీకరణను, ద్రవ్యవనరుల దుర్వినియోగాన్ని అరికట్టి ఆర్థిక వ్యవస్థలోని వివిధ రంగాలకు సరియైన పాళ్ళలో ఋణసౌకర్యాలను కలుగ జేయడానికి, సామాజిక నియంత్రణ సాధనంగా ఉపయోగపడుతుందని భావించడం జరిగింది. ఈ నియంత్రణ అమలులో ఉన్నకొద్దీ కాలంలో దానిలోపాలు బహిర్గత మయినాయి. బ్యాంకుల నిర్వహణ మెరుగుపడలేదు. వాటి ఋణవిధానాలలో చెప్పుకోతగినంత మార్పులు రాలేదు. జాతీయం చేయకుండా సామాజిక నియంత్రణ, అర్థరహితంగా తోచింది. అందువల్ల జూలై 19, 1969 తేదీన 50 కోట్లకన్న ఎక్కువ డిపాజిట్లు గల 14 పెద్ద వాణిజ్య బ్యాంకులను ప్రభుత్వం, జాతీయం చేసింది. జాతీయకరణవల్ల ఈ క్రింది లక్ష్యాలను సాధించవచ్చు (1) బ్యాంకులపై కొద్ది మందికిగల ఆధిపత్యాన్ని తొలగించడం (2) వ్యవసాయానికి చిన్నతరహా పరిశ్రమలకు, ఎగుమతులకు భారీ ఎత్తున ఋణసౌకర్యాలను కలుగ జేయడం(3) బ్యాంకులనిర్వహణలో ప్రత్యేకశిక్షణ, నైపుణ్యంగలవ్యక్తులకు స్థానం కల్పించడం, (4) నూతన ఉద్యమ దార్లను ప్రోత్సహించడం, (5) బ్యాంకు సిబ్బందికి ఉచితమైన జీతాలు, భత్యాలు, శిక్షణ సౌకర్యాలు, కలుగజేయడం.

దేశంలో పరపతి సౌకర్యాలలో ఉన్న లోటు పాట్లను సవరించడం, జాతీయం అయిన బ్యాంకుల ముఖ్యలక్ష్యము. సన్నకారు రైతులకు చిన్నచిన్న వ్యాపారస్తులకు, సొంతవ్యాపారం నిర్వహించేవారికి, బలహీన వర్గాలకు పెద్ద ఎత్తున ఋణసౌకర్యాలు

కలుగ చేయడానికి, బ్యాంకులు తమ విధానాలను సవరించినాయి. ఋణం కోరినవారి ఆర్థికపరిస్థితిని, వారు ఇచ్చే సెక్యూరిటీని బట్టిగాక ప్రయోజనాన్ని బట్టి ఋణాని మంజూరు చేయాలనే అభిప్రాయం స్థిరపడ్డది. గ్రామీణ ప్రాంతాలలో బ్రాంచీలను తెరచి బాంకింగ్ సౌకర్యాలను విస్తృతపరచడానికి బ్యాంకులు పూనుకున్నాయి.

జాతీయం చేయబడిన బ్యాంకులు ;

1. సెంట్రల్ బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియా.
2. పంజాబ్ నేషనల్ బ్యాంక్,
3. యునైటెడ్ కమర్షియల్ బ్యాంక్.
4. యునైటెడ్ బ్యాంక్.
5. యూనియన్ బ్యాంక్.
6. సిండికేట్ బ్యాంక్.
7. ఇండియన్ బ్యాంక్.
8 బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియా.
9. బ్యాంక్ ఆఫ్ బరోడా.
10. కెనరా బ్యాంక్.
11. దేనా బ్యాంక్.
12. అలహాబాద్ బ్యాంక్,
13. ఇండియన్ ఓవర్సీస్ బ్యాంక్.
14. బ్యాంక్ ఆఫ్ మహారాష్ట్ర.

—శ్రీ. ఏ. వి. రం. చారి

Bibliography.

Books :

1. R. S. Sayers : Modern Banking.
2. De Cock : Central Banking.
3. Sanyasiah & Ranganadhachary : Money, Banking and International Trade.

Journals.

1. Yojana
2. Southern Economist.

30. భాటకము - వడ్డీ

ఒక ఆర్థిక వ్యవస్థలో ఉత్పత్తిగాబడే వస్తుసేవలు, వివిధ ఉత్పత్తి కారకాల కృషి ఫలితము. వస్తుసేవల నుత్పత్తి చేయడానికి భూమి, శ్రమ, మూలధనము, వ్యవస్థాపన, అనే ఉత్పత్తి కారకాలు అవసరము. వీటి సహకార కృషి ఫలితంగా ఉత్పత్తి జరుగుతుంది. ఉత్పత్తి గాబడిన వస్తుసేవలు, ఈ ఉత్పత్తికి సహకరించిన కారకాల మధ్య పంపిణి అవుతాయి. ఈ ఉత్పత్తి కారకాలకు లభించే ప్రతిఫలాలను భాటకము, వేతనాలు, వడ్డీ, లాభాలు అంటారు. ఇవి ఉత్పత్తి కారకాలు చేసిన సేవకు చెల్లించే ధరలు. ఈ ధరలను ఏ విధంగా చెల్లించడమనేది పంపిణీకి సంబంధించిన విషయము.

ఈ ధరలలో ముఖ్యంగా భూమికి లభించే భాటకము మూలధనానికి లభించే వడ్డీ - ఈ రెండు భావనల అర్థము, వాటి నిర్ణయములను గురించి పరిశీలించడం జరుగుతుంది.

'ఎ'-భాటకము :

ఏదైనా వస్తువును ఇతరుల దగ్గర నుండి తీసుకొని దానిని ఉపయోగించుకొని తిరిగి ఆ వస్తువును సొంతదారులకు ఇచ్చేటప్పుడు, వాడుకున్న వారు కొంత అద్దెను లేదా భాటకాన్ని చెల్లించ వలసి

ఉంటుంది. ఇది సాధారణ వాడుకలో భాటకము (Rent) అనే పదానికి తెలిపే అర్థము. అర్థశాస్త్రంలో ఈ పదాన్ని భూమికి సంబంధించినదిగా ఉపయోగిస్తారు. భూస్వాములకు భూమిని సాగుచేసే వారు చెల్లించే మూల్యాన్ని భాటకమంటారు.

పన్నెండవ శతాబ్దంలో రెన్‌టీ (Rente) అనే పదాన్ని ఫ్రెంచి భాషలో ఉపయోగించడం జరిగింది. భాటకము అనే పదానికి మూలము, లేటిన్ భాషలో ప్రతిఫలము లేదా దిగుబడి (Return or yield) అనే భావనను తెలిపే పదమని చెప్పవచ్చు. పన్నెండవ శతాబ్దంలో ఇంగ్లీషు భాషలో ఈ పదాన్ని ఆదాయము లేదా రాబడి అనే అర్థంలో ఉపయోగించడం జరిగింది. 16 వ శతాబ్దం నుండి 18వ శతాబ్దం వరకు ఇంగ్లీషు రచయితలు, ఈ పదాన్ని రెండు రకాల అర్థాన్ని తెలిపే విధంగా ఉపయోగించారు. వీటిలో ఒక ప్రత్యేక అర్థము, భూమి నుండి లభించే ఆదాయమునకు సంబంధించినది. సాంప్రదాయ ఆర్థికవేత్తల భాటక సిద్ధాంతానికి ఈ కాలంలోనే పునాది పడిందని చెప్పవచ్చు. సంప్రదాయ ఆర్థికవేత్తలు నిర్మించిన ఆధునిక ఆర్థిక వ్యవస్థకు మార్గదర్శి అయిన ఇంగ్లీషు ఆర్థికవేత్తలలో అతి ముఖ్యమయిన ఆర్థికవేత్త సర్ విలియం పెల్టీ (Sir William, Pelty) (1623-87) శ్రామికులు భూమి నుండి వస్తువుల నుత్పత్తి చేసినపుడు వారి జీవనోపాధికి అవసరమైన దాని కంటె మిగులు (Surplus) ఉత్పత్తిని ఇవ్వగలరన్న విషయం పెల్టీకి తెలుసు. అంతేగాక ఒకటిన్నర శతాబ్దాల తరువాత, సంప్రదాయ ఆర్థికవేత్త రికార్డో (Ricardo) ప్రతిపాదించిన వ్యత్యస్త భాటక (Differential-Rent) సిద్ధాంతాన్ని కూడా ఇతడు స్పష్టంగా చెప్పాడు. భూమికి చెల్లించవలసిన భాటకమును భూమి నుండి లభించే వస్తువు ధర నిర్ణయిస్తుందిగాని, ధరను భాటకము నిర్ణయించదన్న (రికార్డో భాటక సిద్ధాంతము) విషయము పెల్టీకి తెలుసు. ఈ విధంగా పెల్టీ రికార్డో భాటక సిద్ధాంతానికి ముందంజ వేశాడని చెప్పవచ్చు. అయితే విలువను సృష్టించడంలో భూమికి వున్న పాత్ర గురించి పెల్టీ నిర్దిష్ట మయిన ఉద్దేశాన్ని వ్యక్తపరచ లేకపోయాడు.

ఫిజియోక్రేట్స్ (Physiocrats) :

పదునెనిమిదవ శతాబ్దంలో అవతరించిన ఇంగ్లీషు ఆర్థికవేత్తల ఉద్దేశాలకు సారూప్యంగా ఉండే భావనలతో, 17 వ శతాబ్దంలో ఫ్రాన్సు దేశంలో ఆర్థిక సిద్ధాంతాలు రూపొందినాయి. వీటినే ఫిజియోక్రెసి (Physiocracy) అని, వీటిని రూపొందించిన ఫ్రెంచి ఆర్థికవేత్తలను ఫిజియోక్రేట్స్ అని అంటారు. వ్యవసాయ రంగంలో మాత్రమే 'మిగులు' ఉత్పత్తి సాధ్యపడుతుందనే వీరి వాదన. తరువాత వచ్చిన రికార్డో భాటక సిద్ధాంతానికి ప్రాతిపదికగా ఉపయుక్తమయిందని చెప్పవచ్చు. భూ స్వాములకు తమ భూమిని సాగుచేసే వ్యవసాయదారుల నుండి భాటకము వసూలుచేసే హక్కు ఉండడానికి ఈ మిగులే కారణమని ఫిజియోక్రేట్స్ తెలియపర్చారు.

సంప్రదాయ సిద్ధాంతాలు : రికార్డో :

సంప్రదాయ ఆర్థికవేత్తలకు పితామహుడయిన ఇంగ్లీషు ఆర్థికవేత్త ఎడమ్‌స్మిత్ (Adam Smith 1723-1790) శ్రమ విభజనకు (Division of Labour), విలువ నిర్ణయ సిద్ధాంతానికి ఎక్కువ ప్రాముఖ్యత నిచ్చాడు. భాటకానికి సంబంధించినంత వరకు ఈయన భావనలలో కొంత అస్పష్టత ఉన్నప్పటికి, స్మిత్ భాటక సిద్ధాంతము, రికార్డో భాటక సిద్ధాంతానికి ప్రారంభమని చెప్పవచ్చు. ఒక వస్తువు ధరలో లేదా వినిమయ విలువలో (Exchange value) మూడు ముఖ్యాంశాలు ఉంటాయని, అవి వేతనాలు, లాభాలు, భాటకమని ఈయన వక్కాణించాడు. స్మిత్ తన గ్రంథంలో (Wealth of Nations) భాటకంపై వ్రాసిన అధ్యాయంలో

చివరకు, భాటకము కేవలము వ్యత్యస్తమని వస్తువు ధర నిర్ణయంలో భాటకము ఉండదని, భాటకము ధరలో మార్పు ఫలితంగాని, ధరలో మార్పుకు కారణ భూతము కాదనే ఉద్దేశాన్ని వ్యక్తపరుస్తాడు. ఈ విధంగా ఒక ప్రత్యేక భాటక సిద్ధాంతాన్ని నిర్మించాడు. కాని, భాటక సిద్ధాంతానికి సంబంధించి నంత వరకు, స్మిత్ భావనలలో వైరుధ్యము కన బడుతుంది.

అర్థశాస్త్రంలో, భాటక సిద్ధాంతానికి తుది రూపా న్నిచ్చిన ఖ్యాతి డేవిడ్ రికార్డోకి (1772-1823) లభించింది. భూమికిఉన్న ప్రత్యేక లక్షణాలు మిగి లిన ఉత్పత్తి కారకాలనుండి దీనిని వేరుపరుస్తాయని, భూమి ప్రకృతియిచ్చిన సహజ సంపద కాబట్టి ఈ ఉత్పత్తి కారికానికి సంబంధించిన ఒక పంపిణీ సిద్ధాంతాన్ని ప్రత్యేకంగా ఇవ్వవలసిన అవసరం ఉందని ఈయన భావించాడు. అయితే 19వ శతాబ్దం మొదటి రెండు దశాబ్దాలలో వ్యవసాయ వస్తువుల ధరలు, భూమి భాటకము అతిఎక్కువగా పెరిగేయి. ఈ పరిస్థితులు ముఖ్యంగా భాటక సిద్ధాంతాలకు దారితీసేయని చెప్పవచ్చు. భాటక సిద్ధాంతాలను 1813 - 1815 సంవత్సరాలకాలంలో వెస్టు (West), మాల్థస్ (Malthus), టోరిన్సు (Torrens) మొదలగు ఇతర ఆర్థికవేత్తలుకూడా రూపొందించారు.

రికార్డో భాటక సిద్ధాంతం ప్రకారం 'పరమమైన భాటకమనేది' (Absolute Rent) ఉండదు ; భూమికి చెల్లించే భాటకము వ్యత్యస్త భాటకము. భూసారములోఉండే వ్యత్యాసమువల్ల భూమికి భాట కము లభిస్తుంది. భూమినుండి ఉత్పత్తి అయ్యే వస్తువుధర అతితక్కువ. సారవంతమయిన కమ తాలలోని ఉత్పత్తి ఖర్చుకు చాలినంతగా ఉండవలె. అటువంటి భూముల విషయంలో 'మిగులు' ఉండదుగాబట్టి వాటికి భాటకము లభించదు. వీటి కంటె ఎక్కువ సారవంతమైన భూములవిషయంలో 'మిగులు' ఉంటుంది కాబట్టి భాటకము ఉత్పన్న మవుతుంది. 'ఈ విధంగా కొన్ని పరిస్థితులలో మాత్రమే భాటకము లభిస్తుందని, మరికొన్ని పరి స్థితులలో భాటకము లభించదని,' భాటకమనేది కేవలము 'మిగులని', రికార్డో సిద్ధాంతము తెలియ వచ్చింది. మరో ముఖ్య విషయము. వివిధ భూముల సారవంతములలోఉండే వ్యత్యాసాలవల్ల వాటికి లభించే భాటకములోకూడా తేడావుంటుంది. ఒక దేశము అభివృద్ధిచెందినకొద్దీ, భాటకరూపంలో భూస్వాములకుముట్టే వాటా పెరుగుతుందనే విషయం రికార్డో అంతిమ నిర్ణయము.

భూమికిఉన్న కొన్ని స్వతఃసిద్ధమయిన నశింపలేని శక్తులకుగాను భూస్వాములకు భూమి నుండి లభించిన ఉత్పత్తిలో కొంతభాగము చెల్లించ వలసిఉంటుంది ; అదే భాటకము.

రికార్డో సిద్ధాంత ప్రకారము అత్యధిక సారవంత మయిన భూమిని ముందుగా సేద్యానికి ఉపయోగిం చడం జరుగుతుంది. దేశంలో జనాభా ఆహార పదార్థాల డిమాండ్‌లో పెరుగుదలతోపాటు తక్కువ సారవంతమయిన భూములు సాగులోకి వస్తాయని చెప్పవచ్చు. జనాభా ఒత్తిడి పెరిగి భూములను ఎక్కువగా సాగుచేయడంవల్ల భూసారం క్రమేపి క్షీణిస్తుందని, ఆహార పదార్థాల ధరలు పెరుగుతా యని రికార్డో నమ్మకము. తత్ఫలితంగా భూము లకు లభించే భాటకము పెరుగుతుంది. ఈ విధంగా భాటకము, ధరవల్ల నిర్ణయించబడే మిగులు (Price determined surplus) ; ధరను భాటకము నిర్ణ యించదు.

రికార్డో సిద్ధాంత ప్రకారం కొన్ని భూములకు భాటకం లభించగా, భాటకం లభించనిభూమి ఉంటుంది. ఈ సిద్ధాంతము కేవలము దీర్ఘకాలానికి సంబంధించినది.

ఆధునిక సిద్ధాంతాలు: ఆధునిక సిద్ధాంతా లకు పునాదివేసినవారిలో మార్షల్ (Marshall)ను

కూడా పేర్కొనవచ్చు. ఆ తరువాతవచ్చిన ఆధునిక ఆర్థికవేత్తలలో ముఖ్యంగా బౌల్డింగ్ (Boulding), జోన్ రాబిన్‌సన్‌లు (Joan Robinson) ఆధునిక సిద్ధాంతాన్ని రూపొందించారు.

భాటక సిద్ధాంతానికి సంబంధించినంతవరకూ, ఇంగ్లీషు ఆర్థికవేత్త మార్షల్ (1842-1924) విశ్లేషణ, కొంతవరకూ సంప్రదాయ ఆర్థికవేత్తల సిద్ధాంతాన్ని బలపర్చిందని, కొన్ని విషయాలలో విభేదపరచిందని చెప్పవచ్చు. ఉత్పత్తికారకాలకు లభించే ఆదాయాలు రెండురకాలుగా ఉంటాయని, కొన్ని కారకాల ఆదాయాలు ఆ కారకాలు ఉత్పత్తిచేసే వస్తుధరను నిర్ణయిస్తాయని, కొన్ని కారకాల ఆదాయాలు వస్తుధరవల్ల నిర్ణయించబడతాయని, ఈయన ఉద్దేశము. భూమికి లభించే భాటకము మాత్రము ధరవల్ల నిర్ణయించబడుతుంది. అయితే ఉత్పత్తి కారకాల ఆదాయాల ధరవల్ల నిర్ణయించబడతాయా లేక ఆదాయాలు ధరను నిర్ణయిస్తాయా - అనే విషయం కాలంమీద ఆధారపడుతుందని, ఈయన అభిప్రాయము. భూమికి లభించేఆదాయమేకాకుండా, కొన్ని యితర ఉత్పత్తి కారకాల ఆదాయాలుకూడా స్వల్పకాలంలో భాటక స్వరూపం దాలుస్తాయి ; అంటే వాటి ఆదాయాలు ధరలవల్ల నిర్ణయించబడతాయి. స్వల్పకాలంలో ఈ విధమయిన ఆదాయాలనుపొందే, మానవకృషి ఫలితంగా ఉత్పత్తి కాబడే యంత్రాలు, బిల్డింగులు, మున్నగు వస్తువులని, ఇటువంటి ఆదాయాలను కృత్రిమ భాటకమని (Quasi Rent) మార్షల్ పేర్కొన్నాడు.

మార్షల్ కృత్రిమ భాటక సిద్ధాంతము సంప్రదాయ భాటక సిద్ధాంతానికి, ఆధునిక భాటక సిద్ధాంతానికి ఒక వంతెన వంటిది. మార్షల్ విశ్లేషణ, పరిపూర్ణ ఆధునిక భాటక సిద్ధాంతానికి నాంది. ఆధునిక భాటక సిద్ధాంతం ప్రకారము, భూమికి చెల్లించే భాటకము ఇతర ఉత్పత్తి కారకాలకు చెల్లించేధరలు మోస్తరుగానే నిర్ణయమవుతుంది. అంటే, భాటకము, భూమి సప్లయ్ డిమాండ్‌లపై ఆధారపడుతుంది. వివిధ భూములను అనేక అవసరాలకు ఉపయోగించవచ్చు. మొత్తం భూమి విస్తీర్ణతను మార్చలేకపోయినా, ఏదో ఒక ప్రయోజనానికి లభ్యమయ్యే భూమిసప్లయ్‌ని మార్చవచ్చు. ఒక వస్తువుధర పెరిగినపుడు, ఆ వస్తువును పండించే భూములకు డిమాండ్ పెరుగుతుంది. ఎక్కువ భూభాగాన్ని ఆ వస్తువును ఉత్పత్తిచేయడానికి ఉపయోగించవచ్చు. అధిక నైపుణ్యతగల శ్రామికులకు ఎక్కువ వేతనము లభించినట్లుగా, అధిక సారవంతమైన భూమికి ఎక్కువ భాటకము లభిస్తుంది.

జోన్ రాబిన్‌సన్ (Joan Robinson) విశ్లేషణ ప్రకారం, భాటకమనేది అన్ని ఉత్పత్తి కారకాల ధరలలో ఉండవచ్చు. ఆమె నిర్వచనం ప్రకారం ఒక ఉత్పత్తి కారకానికి ఒక పరిశ్రమలో వాస్తవికంగా చెల్లించేధరకు, ఆ ఉత్పత్తి కారకాన్ని, ఆ ఉత్పత్తి కార్యక్రమానికి, ఆకర్షింపజేయడానికి చెల్లించవలసిన కనీసధరకుగల వ్యత్యాసమే భాటకము. కొంతభూమిని ఒక అవసరంనుంచి మరొక అవసరంలోనికి తరలించడానికి ధరను చెల్లించినపుడు పైన చెప్పిన ప్రకారం భాటకం ఉత్పన్నమవుతుంది. అందువల్ల భూమికి చెల్లించే ధరకు (భాటకము) ఒక ప్రత్యేక భాటక సిద్ధాంతము అవసరంలేదు.

బి :- వడ్డీ :

సాధారణంగా వడ్డీఅనే పదాన్ని, ద్రవ్యాన్ని ఉపయోగించినందుకుగాను చెల్లించే ప్రతిఫలమనే భావనలో ఉపయోగిస్తారు. ఋణదాతకు ఋణగ్రస్తుడు అప్పు పుచ్చుకున్న అసలు మొత్తమేగాక అదనంగా చెల్లించే మొత్తాన్ని వడ్డీ అనడం పరిపాటు. విస్తృత అర్థంలో వడ్డీ అనేపదం ద్రవ్యాన్ని పెట్టుబడి పెట్టినప్పుడు లభించే ప్రతిఫలానికికూడా వర్తిస్తుంది. అర్థశాస్త్రంలో వడ్డీ అనేపదాన్ని మూలధనానికి (capital) సంబంధించి ఉపయోగిస్తారు. ఉత్పత్తి

కారకాలలో మూలధనం అనబడే ఉత్పత్తి కారకానికి లభించే ప్రతిఫలం వడ్డీ.

వడ్డీఅనే చెల్లింపు పురాతన కాలంనుండి ఉందని చెప్పవచ్చు. క్రీస్తు తరువాత చాలాకాలంవరకు usury ని చాలా నీచంగా భావించేవారు. వడ్డీద్వారా ద్రవ్య సంపాదన మతవిరుద్ధమని, అవినీతిపరమైన దని భావించెడివారు. మధ్యయుగంలో ఈ పదాన్ని ఎక్కువగా ఉపయోగించారు. అయితే, ద్రవ్యాన్ని ఋణరూపంలో పెట్టుబడిపెట్టి వడ్డీని సంపాదించడ మనేది అగౌరవమయినపనిగా భావించడం జరిగింది. కాలక్రమేపి, వ్యాపార పారిశ్రామికాభివృద్ధితోబాటు ఎక్కువగా ద్రవ్యాన్ని అప్పులరూపంలో ఉపయోగించడమనేది తప్పనిసరిగా అంగీకరించబడింది. ఒకానొకప్పుడు బహిష్కరించబడిన usury, 16 వ శతాబ్దంలో ఇంగ్లండ్ దేశంలో చట్టబద్ధమైన రూపాన్ని దాల్చింది. అయితే, ఆ తరువాతకూడా ఋణాలపై వడ్డీచెల్లింపు న్యాయసమ్మతమా, కాదా అనే ప్రశ్నమీద వివాదము లేకపోలేదు. సంప్రదాయ, ఆర్థికవేత్తలకుముందు అవతరించిన ఆర్థికవేత్తలలో ముఖ్యమైన ఇంగ్లీషు ఆర్థికవేత్త, పెట్టీ (Petty), వడ్డీ చెల్లింపు కొన్ని పరిస్థితులలో మాత్రమే న్యాయ సమ్మతమని పేర్కొన్నాడు. ఋణదాత తాను అప్పుయిచ్చిన మొత్తాన్ని కావలసినపుడు వెంటనే ఋణగ్రస్తుని దగ్గరనుండి రాబట్టగల్గినపుడు, వడ్డీని వసూలుచేయడం న్యాయసమ్మతంకాదని ఈయన ఉద్దేశము.

సంప్రదాయ సిద్ధాంతాలు :

వడ్డీరేటు నిర్ణయం గురించి, అర్థశాస్త్రంలో, పంపిణీకి సంబంధించిన అనేక భావనలు వెలువడినాయి. ఈ విభిన్న ఉద్దేశాల ఫలితంగా కాలక్రమేపి వడ్డీ రేటు భావన మార్పు చెందుతూ వచ్చింది. సంప్రదాయ ఆర్థిక వేత్తలు, వడ్డీరేటును, మూలధన ఉత్పాదనకు చెల్లించే ప్రతిఫలమని భావించారు. దీనినిబట్టి పొదుపు చేసిన మొత్తాలకు వుండే డిమాండ్ వడ్డీ రేటును నిర్ణయిస్తుంది. పొదుపు చేసిన మొత్తాలను పెట్టుబడి కార్యక్రమాలకు సప్లయి చేయడం గురించి, వీరు భిన్నాభిప్రాయాలను వ్యక్తపరిచారు. నాసు విలియం సీనియర్ (Nassau William-Senior 1790–1864) అనే ఆర్థికవేత్త, వడ్డీని, పరిత్యాగానికి (Abstinence) ప్రతిఫలమని పేర్కొన్నాడు. పొదుపు చేయడానికి ప్రస్తుత వినియోగాన్ని త్యజించవలె; అప్పుడుగాని మూలధన సంచయనం జరుగదు. అందువల్ల పొదుపు చేయడమంటే త్యాగము; దీనికి లభించే ప్రతిఫలం వడ్డీ. తరువాత, మార్షల్, పరిత్యాగమనే భావనకు బదులుగా నిరీక్షణ (Waiting) అనే భావనను ఉపయోగించాడు. పొదుపు చేసిన సొమ్మును ఋణం క్రింద ఇవ్వడంవల్ల, ఆ సొమ్ము తిరిగి అందేవరకు ఋణదాత వేచియుండవలె. అందువల్ల, వేచివుండడానికి చెల్లించే ధర వడ్డీరేటు అని మార్షల్ ఉద్దేశము.

అయితే, 1776 వ సంవత్సరం తరువాత వచ్చిన ఈ సంప్రదాయ ఆర్థిక వేత్తలు, స్థూలవడ్డీ రేటుకు, నికర వడ్డీరేటుకు మధ్య బేధాన్ని తెలియపరచారు. ఒక వ్యక్తి దగ్గరనుండి కొంత మొత్తాన్ని అప్పు పుచ్చుకున్నప్పుడు చెల్లించేవడ్డీ స్థూలవడ్డీ రేటు. ఇందులో కొంత భాగం మాత్రమే నికర వడ్డీరేటు, అంటే మూలధనం చేసే సేవకు చెల్లించే ధర. మిగిలిన మొత్తములో కొంత భాగమును నష్ట భయాల భీమా క్రింద, మిగిలిన భాగమును నిర్వహణ వేతనాల క్రింద పరిగణిస్తారు. ఋణగ్రస్తుడు తాను అప్పు పుచ్చుకున్న సొమ్మును తిరిగి యివ్వలేక పోవచ్చు. అంతేగాక, ఋణదాత అప్పులకు సంబంధించిన ఖాతా పుస్తకాలను నిర్వహించవలె. ఈ రెండు రకాలయిన ఖర్చుల క్రింద స్థూల వడ్డీనుండి కొంత మొత్తమును తీసివేయగా మిగిలినది మాత్రమే నికర వడ్డీ.

వడ్డీని లాభం నుండి విభేద పర్చడంలో జె. యస్. మిల్ (J.S. Mill 1806-'73) భావనలు చాలా తోడ్పడినాయని చెప్పవచ్చు. నిర్వాహకునికి లభించే లాభములో మూలధనమునకు లభించే వడ్డీని కూడా జతపర్చి, ఈ మొత్తమును స్థూల ఆదాయంగా పరిగణించే లక్షణము సంప్రదాయ ఆర్థిక వేత్తలలో గోచరమవుతుంది. కాని, మిల్ భావనల ఫలితంగా, లాభము, చివరకు నిర్వాహకునకు మిగిలే ఆదాయంగా రూపొందినదని చెప్పవచ్చు.

భామ్ బావరక్ (Bohm Bawerk) అనే ఆస్ట్రియన్ ఆర్థికవేత్త ఉద్దేశ ప్రకారం, వ్యక్తులు సాధారణంగా భవిషత్‌లో వినియోగం కంటె వర్తమాన వినియోగాన్ని మానుకొని ఋణం ఇవ్వాలంటే కొంత రుసుము చెల్లించవలసిఉంటుంది; ఇదే వడ్డీ రేటు. ఈ ఆర్థికవేత్త రూపొందించిన సిద్ధాంతాన్ని "పారితోషిక సిద్ధాంతము" (Agio Theory) అంటారు. ఇర్వింగ్ ఫిషర్ అనే (Irving Fisher) ఆర్థిక వేత్తపై సిద్ధాంతాన్ని ఆధారంగా చేసుకొని ఒక నూతన భావాన్ని రూపొందించాడు. ఈయన వడ్డీ సిద్ధాంతాన్ని "కాలాధిక్యత సిద్ధాంతము" (Time Preference Theory) అంటారు. ఈ సిద్ధాంత ప్రకారం, వ్యక్తులు చేసే పొదుపు వర్తమాన - భవిషత్ కాలాలకు సంబంధించిన అభిరుచులపై ఆధారపడుతుంది. ఋణదాతలు వర్తమాన కాలంలో వినియోగించడానికి వీలుగా ఉండే ద్రవ్యానికి, ఋణగ్రస్తులు ఎంత ధర ఇవ్వడానికి సంసిద్ధులవుతారో, ఆ ధరనే వడ్డీ అనవలె. వ్యక్తుల వర్తమాన భవిషత్ కాలాలకు సంబంధించిన అభిరుచులు (అంటే తమ ఆదాయాన్ని ప్రస్తుతం వినియోగించడమా, లేక భవిషత్‌లో వినియోగించడమా) చాలా శక్తులపై ఆధారపడతాయి. ఈ విధంగా వ్యక్తుల వర్తమాన భవిషత్తులకు సంబంధించిన అభిరుచులపై వడ్డీరేటు ఆధారపడుతుంది.

జె. బి క్లార్క్ (J. B. Clark 1847-1938) అనే అమెరికన్ ఆర్థికవేత్త ఉద్దేశ ప్రకారం, తుదకు, వడ్డీ, ఆదాయంనుండి లభించే సంతృప్తి కొరకు ప్రస్తుత కాలాన్ని ఎంచుకుంటారా లేదా భవిషత్ కాలాన్ని ఎంపిక చేసుకుంటారా అనే విషయంపై ఆధారపడుతుంది. ఈ విధంగా వడ్డీ చెల్లింపు కాల ఎంపిక ఫలితం అనే విషయాన్ని ఫిషర్ (Fisher) సిద్ధాంతము భామ్ బావరక్ (Bohm Bawerk) సిద్ధాంతాలు అంగీకరించాయి. శ్రామిక ఉపాంత ఉత్పాదకత (Marginal Productivity of Labour) శ్రామిక వేతనాలను ఏ విధంగా నిర్ణయిస్తుందో, అదే మోస్తరుగా, మూలధన ఉపాంత ఉత్పాదకత (Marginal Productivity of Capital) వడ్డీ రేటును నిర్ణయిస్తుందనేది క్లార్క్ ఉద్దేశము; ఇది క్లార్క్ సిద్ధాంతములోని ముఖ్యాంశము.

నవ్యసాంప్రదాయ సిద్ధాంతాలు :

సంప్రదాయ సిద్ధాంతాలు ఎక్కువగా పొదుపు మొత్తాలకు, మూలధన సంచయనమునకు సంబంధించిన వాస్తవిక విషయాలకు ప్రాముఖ్యత నిచ్చాయని చెప్పవచ్చు. ఆ తరువాత ద్రవ్య సంబంధ విషయాలను కూడా పరిగణలోనికి తీసుకోవడం జరిగింది. ద్రవ్యవిషయాలను పరిగణలోనికి తీసుకోవడంవల్ల, సంప్రదాయ సిద్ధాంతాలు మెరుగుచెందేయని చెప్పవచ్చు. ఈ విధంగా ద్రవ్యవిషయాలకు ప్రాముఖ్యత నిచ్చిన ఆర్థికవేత్తలలో పాత్రవహించిన ఆర్థికవేత్తలు నట్ విక్సెల్ (Knut Wicksell), లిండాల్ (Lindall) మున్నగువారు. వీరు రూపొందించిన సిద్ధాంతాన్ని ఋణాత్మకనిధి సిద్ధాంతము అంటారు. ఈ నవ్యసాంప్రదాయ సిద్ధాంతంప్రకారం, వడ్డీరేటు, ఋణము ఇవ్వడానికి వీలయ్యే ఋణాత్మక నిధుల సప్లయ్‌మీద ఋణాత్మక నిధులకు ఉండే డిమాండ్‌పైన ఆధారపడుతుంది. ఋణము ఇవ్వడానికి వీలయే నిధులకు ఆధారము నాలుగు మార్గాలనిచెప్ప

వచ్చు. ఇవి: పొదుపు (Savings), మూలధన క్షయము (Dis-investment) గుప్తధన వాడకం (Dishoarding), బాంకు ఋణాలు (Bank Credit). ఋణాత్మక నిధులకు ఉండే డిమాండు మూడుఅంశాలపై ఆధారపడుతుంది. ఇవి: పెట్టుబడి పెట్టడానికి ఉండే డిమాండు (Investment), ప్రస్తుత ఆదాయాన్ని మించి వినియోగానికి ఉండే డిమాండ్, గుప్తపరచడానికి ఉండే డిమాండ్ (Hoarding).

జె. యమ్. కీన్సు (J. M. Keynes 1883-1946) సిద్ధాంతము, వడ్డీరేటు కేవలము వాస్తవిక విషయాలకు సంబంధించినది గాదని, కేవలము ద్రవ్య విషయాలకు మాత్రమే సంబంధించినదని వ్యక్త పరచింది. కీన్సు సిద్ధాంత ప్రకారం, వడ్డీ అనేది, వ్యక్తులు కొంతకాలం ద్రవ్యత నుంచి వేరు అవడానికి చెల్లించవలసిన చెల్లింపు (Payment for parting with Liquidity). ద్రవ్యంకోసం ఉండే డిమాండ్‌ను కీన్సు ద్రవ్యత్వాభిరుచి అంటాడు. (Liquidity preference), పొదుపు చేసే ప్రతి వ్యక్తి పొదుపు మొత్తంలో కొంత భాగాన్ని ద్రవ్య రూపంలోనే ఉంచుకొనుటకు ఎంపిక చేసుకుంటాడు. అందువల్ల ద్రవ్యాన్ని ఋణంగా ఇవ్వడానికి వడ్డీ చెల్లింపు అవసరము. కీన్సు సిద్ధాంత ప్రకారము వడ్డీరేటు, ద్రవ్య సప్లయి, ద్రవ్య డిమాండ్ ద్రవ్యత్వాభిరుచులవల్ల నిర్ణయమవుతుంది.

కీన్సు ద్రవ్యత్వాభిరుచి, సిద్ధాంత ప్రకారము, వడ్డీరేటుకు ఆర్థిక వ్యవస్థలోని ఇతర చలాంకాలతో సంబంధం ఉంటుంది. వడ్డీరేటులోని మార్పులు పెట్టుబడిలోను, పెట్టుబడిలోని మార్పు ఆదాయంలోను, ఆదాయంలోని మార్పు పొదుపులోను, పొదుపులోని మార్పు వడ్డీరేటులోను మార్పులు తెస్తాయి. ఈ విధంగా కీన్సు వడ్డీ సిద్ధాంతము, ఆయన రూపొందించిన ఆదాయ ఉద్యోగితా సిద్ధాంతములో ఒక ముఖ్యమైన పరికరము.

వడ్డీరేటు నిర్ణయంలో సమగ్ర సమతౌల్య భావనను (General Equilibrium) ఉపయోగించడం ద్వారా విశ్లేషణ కొనసాగించడం, హిక్స్ (Hicks)—హన్సన్‌ల (Hansen)—సిద్ధాంతము లోని ప్రత్యేక లక్షణమని చెప్పవచ్చు. ఆర్థిక వ్యవస్థలో ద్రవ్యరంగము, వస్తువుల రంగము అనే రెండు రంగాలు ఉంటాయని, ఈ రెండు రంగాలు ప్రత్యేకంగా సమతౌల్యం చేరుకున్నపుడు మాత్రమే ఆర్థిక వ్యవస్థ అంతా సమతౌల్య స్థితిని చేరుతుందని వీరి అభిప్రాయము. ద్రవ్యరంగంలో ద్రవ్య సంబంధ శక్తులు, వస్తు రంగంలో పొదుపు, పెట్టుబడులకు సంబంధించిన శక్తులు పని చేస్తాయి. ఈ ఒక్కొ-క్క-రంగంలో దానికి సంబంధించిన సప్లయి డిమాండు శక్తుల మధ్య సమతౌల్యం ఉండడానికి, ఆదాయ స్థాయి, వడ్డీరేటు పాత్రవహించవలె. సమతౌల్యాన్ని తెచ్చే ఆదాయస్థాయి, వడ్డీరేటు రెండు రంగాలలోను ఉంటేకాని, మొత్తం ఆర్థిక వ్యవస్థ సమతౌల్యం చేరదు. ఈ విధంగా సమతౌల్య వడ్డీరేటు సమగ్ర సమతౌల్య నిర్ణయానికి ముఖ్యము.

కీన్సు విశ్లేషణ ప్రకారము, వడ్డీరేటు, కేవలము, ద్రవ్యత్వాభిరుచిమీద ద్రవ్యపరిమాణము మీద ఆధారపడుతుంది. అయితే కీన్సు సిద్ధాంత విషయంలో, మనకు ముందుగా ఆదాయ స్థాయి తెలుస్తే తప్ప, ద్రవ్యసప్లయి, ద్రవ్యడిమాండ్, (ద్రవ్యత్వాభిరుచి)లు వడ్డీరేటును తెలియపర్చలేవు. మొత్తం ఆర్థిక వ్యవస్థను పరిగణలోనికి తీసుకున్నప్పుడు, కీన్సు విశ్లేషణలో, వడ్డీరేటు, ద్రవ్యత్వాభిరుచి, ద్రవ్య సప్లయిల స్థానంలో పని చేసే ఒక స్వతంత్ర చలాకంగా (Independent variable); వడ్డీరేటు అస్వతంత్ర చలాంకము (dependent variable); వడ్డీరేటు, జాతీయ ఆదాయం—ఈ రెండు పరస్పరం, వినియోగఫలము, (Consumption Function), పెట్టుబడి ఉపాంత సామర్థ్యము (Marginal Efficiency of Capital), ద్రవ్యత్వాభిరుచిలవల్ల నిర్ణయించబడతాయి.

హన్సన్, నవ్యసంప్రదాయ సిద్ధాంతానికి, కీన్సు ద్రవ్యత్వాభిరుచి సిద్ధాంతానికి మధ్య పొత్తు కుదిర్చాడని చెప్పవచ్చు.

—శ్రీ. కె.యస్. కృ.

31. శ్రమ సామర్థ్యము

ఉత్పత్తి సాధనములన్నిటిలోను శ్రమ చాల ప్రముఖమగు సాధనము. శ్రమ సచేతనమైనది. శ్రమను శ్రామికునినుండి వేరుచేయలేము. ఇది నశించుగుణము కలది. శ్రామికుడు తన శ్రమ నమ్మకటద్వారా ధనమును గడించును. శ్రమలేనిదే ఇతర ఉత్పత్తి సాధనముల ప్రయోజనము శూన్యము. ఇట్టి ప్రత్యేకతలు కారణముగా శ్రమ ఇతర ఉత్పత్తి సాధనములనుండి వేరుగా అస్తిత్వమును పొందియున్నది. ఒక దేశముయొక్క ఆర్థిక ప్రగతి వస్తువుల ఉత్పత్తిపై ఆధారపడి యున్నది. కాని ఈ వస్తూత్పత్తి శ్రామికుని సామర్థ్యమును ఆశ్రయించియున్నది.

ఒక నిర్ణీత సమయమునందు శ్రేష్ఠమగు, మరియు అధికమగు పనిచేయుశక్తిని 'శ్రమ సామర్థ్యము' అందురు. శ్రమ సామర్థ్యము ఒక సాపేక్షికమగు శబ్దము. ఒక శ్రామీకుడు రెండవ శ్రామీకునికన్న ఎక్కువ. మరియు ఉన్నతమగు పనిని చేయగలిగినప్పుడు, మొదటివాని సామర్థ్యము రెండవ శ్రామికునికన్న హెచ్చుఅని చెప్పెదము. ఒకే దేశములో ఒకే రకమగు పరిస్థితులందు, ఒకే రకమగు పనిముట్లు మరియు ముడిసరుకు సహాయముతో, సమాన అవధియందు పనిచేయు పలువురు శ్రామికులు భిన్నభిన్న సంఖ్యలలో వస్తువును తయారు చేయుట, మరియు వాటిమధ్య తేడాలుండుట మనము దైనందిక, జీవితమునందు చూచుచునే యున్నాము. దీనికి ముఖ్యకారణము శ్రామికుల సామర్థ్యమునందు తేడాలుండుటయే.

శ్రామికునియొక్క సామర్థ్యము :

(1) అతని పనిచేయు దక్షత మరియు (2) పనియందు అతనికిగల ఆసక్తిమీద ఆధారపడి యున్నది. ఒక శ్రామికునియందు దక్షత ఉన్నప్పటికి, పనియందాసక్తి లేనియెడల అతని సామర్థ్యము తగ్గిపోవును. ఇదేవిధముగా పనియందు అభిరుచి యుండి పనిచేయుటకు వలయు యోగ్యత లేనియెడల అతనికి సామర్థ్యముండదు. శ్రామికుని సామర్థ్యమును నిర్ణయించు తత్వములను శ్రీ పెన్సన్ రెండు భాగములుగా విభజించిరి. ఒకటి, శ్రామికుని యోగ్యతను, మరియు అతనికి అసక్తిని కలుగజేయు తత్వములు, రెండు, వ్యవస్థాపకుని యోగ్యతపై ప్రభావమునుజూపు తత్వములు, శ్రామికుని సామర్థ్యము. ఈ క్రింది అంశములపై ఆధారపడియున్నది :-

1. జాతిసంబంధమగు లక్షణములు :— శ్రామికుని సామర్థ్యము అతడు జన్మించిన జాతిపై ఆధారపడియున్నది. ఒక శ్రామికుడి ఒక ప్రత్యేక జాతియందు జన్మించినచో అతని సామర్థ్యమెక్కువ అని నమ్మకము. ఉదాహరణకు, బ్రాహ్మణవంశమునందుద్భవించిన వానికి జ్ఞాన సముపార్జనయందాసక్తి ఎక్కువ. క్షత్రియ కులమునందు జనన మొందినవాడు వీరలక్షణముల కలిగియుండును. వైశ్యకులమునందు జన్మించిన వానికి వ్యాపారమునందభిరుచి ఎక్కువగా నుండును. సిక్కు పఠానువంశమున జన్మించిన వ్యక్తులు శరీర దారుఢ్యమును గలిగియుందురు.

2. వంశపారంపర్య గుణములు :- సామాన్యముగా మానవుడు తన పూర్వజులనుండి కొన్ని గుణములను వంశపారంపర్యముగా సంపాదించుకొనును. ఈ విధముగా సంప్రాప్తమయిన గుణములు శ్రామికుని కార్యదక్షతను నిర్ణయించును. కొన్ని గుణములను శ్రామికుడు సమాజమునందు నేర్చుకొనును. కాని శ్రామికుని జీవితములో ఎక్కువ భాగము గృహమునందు గడచును. గృహము అతనికి అన్నిటిని మించిన శిక్షణాలయము. అందువలన పూర్వీకుల గుణగణముల ప్రభావము అతని సామర్థ్యములో కనిపించును.

3. శీతోష్ణస్థితి :- శ్రామికుని సామర్థ్యము శీతోష్ణస్థితి ననుసరించి మారుచుండును. మిక్కుటమగు చలిప్రాంతము నందుగాని, అధికమగు వేడి ప్రదేశమునందుగాని, ఎక్కువ సమయము పని చేయుట కష్టము. సమశీతోష్ణ వాతావణమునందు కుశలపూర్వకముగా అధికసమయమువరకు పని చేయవచ్చును. ఉదాహరణకు, మనదేశములో పంజాబు మరియు పశ్చిమ ఉత్తర ప్రదేశ్‌లోని శ్రామికులు ఇతర ప్రాంతములలోని శ్రామికులకన్న శక్తిశాలులై యున్నారు.

4. సామాజిక పరిస్థితులు :- సమాజములోని సంఘటన, పద్ధతులు, ఆచార వ్యవహారములవలన శ్రామిక సామర్థ్యము ప్రభావితమగును. **ఉదా॥** సామాన్యముగా గ్రామమునందు నివసించువ్యక్తి అల్పసంతోషి. అందువలన సాహసముతో ప్రగతిని సాధించుటకు ప్రయత్నించడు. కాని పట్టణమునందు నివసించు శ్రామికుడు నూతన పద్ధతుల స్వీకరించుటకు, సంసిద్ధుడుగానుండును. ఇటులనే శిశువు జన్మించినతోడనే, జాతి ఆ శిశువుయొక్క వృత్తిని నిర్ణయించును. ఉమ్మడి కుటుంబము శ్రామిక సామర్థ్యమును పెంచుటకు దోహదముచేయదు.

5. రాజనైతిక పరిస్థితులు :- శ్రామిక సామర్థ్యముపైన దేశములోని రాజనైతిక పరిస్థితుల ప్రభావముగూడ పడును. పరతంత్ర దేశమునందు నివసించు వ్యక్తిసామర్థ్యము తక్కువగా నుండును. ఇట్లుగాక స్వతంత్రదేశమునందు నివసించు శ్రామికుడు ఆత్మవిశ్వాసము, భవిష్యత్తుపై ఆకాంక్ష మరియు అభివృద్ధి నొందవలయునన్న వాంఛ కారణముగా ఎక్కువ సామర్థ్యము కలిగియుండును. దేశమునందు సురక్ష, శాంతిమయ వాతావరణములు సామర్థ్యము నినుమడింపచేయును. విదేశ దురాక్రమణ, అరాచకత్వము, అశాంతి, దొంగల భయము మున్నగున వున్నచోట శ్రామిక సామర్థ్యము తగ్గిపోవును.

6. సాంస్కృతిక మరియు ధార్మిక రీతులు :- ఒకదేశముయొక్క సంస్కృతి మరియు ధర్మముల ప్రభావమునుబట్టి శ్రామిక సామర్థ్యము మారుచుండును. ఉదాహరణకు, భారతదేశమునందు ఆధ్యాత్మిక చింతనకు ప్రాముఖ్య మెక్కువ. అందువలననే మనము ఆర్థిక అభివృద్ధిని సాధించుటలో వెనుకబడి యున్నాము. పశ్చిమదేశములందు భౌతిక విషయములకు స్థానమెక్కువ. అందువలననే వారు త్వరితముగ ప్రగతిని సాధించుచున్నారు.

7. శ్రామిక చట్టములు :- ప్రగతిని సాధించు దేశములందు శ్రమ సామర్థ్యమును పెంపొందించుటకై అనేక చట్టములు తయారు చేయబడుచున్నవి. ఈ చట్టములు మంచివై యుండి త్వరితముగా అమలు జరుపబడినచో అవి శ్రమ సామర్థ్యమును పెంచును. లేనిచో సామర్థ్యమును తగ్గించును. మనదేశములోని కర్మాగార చట్టము, వేతనచెల్లింపు చట్టము, సమాజ భీమా చట్టము మున్నగునవి శ్రమ దక్షతను పెంపొందించును.

8. పనిచేయు పరిస్థితులు :- గాలి, వెలుతురు, ఆరోగ్యకరమగు వాతావరణము శ్రామికుని శారీరక మరియు మానసికశక్తినిపెంచి, పనియందాతనికి అధిక ఆసక్తిని కలుగజేయును. తద్వార అతని

దేశము యొక్క ఉన్నతి దీనిపై నెక్కువగా ఆధార పడి యున్నది. అందువలననే శ్రమ సామర్థ్యమును పెంచుటకై సర్వవిధములగు ప్రయత్నములు చేయ బడు చున్నవి.

Bibliography

1. Principles of Economics— Alfred Marshall.
2. The Social Frame Work— J. R. Hicks.
3. Principles of Economics— W. Nelson Peach.
4. Modern Economics— Burns, Neal & Watson.
5. Elementary Principles of Economics— Jathar & Beri.
6. Labour problem and social welfare in India — Dr. Mamoria & Doshi.

—శ్రీ. బి. యస్. రా. కృ మూర్తి.

32. కనీస వేతనము - శ్రామిక చట్టాలు

అర్థశాస్త్ర పితగా పరిగణింపబడుతున్న ఆడం స్మిత్ - ఆర్థిక - ఆలోచనలో సంపద కంతకూ శ్రామికుడే ప్రధాన మూలమైనట్లు గోచరిస్తుంది. మానవుని కోర్కెలే, సంపదగా ఎంచబడే వస్తువులకు, సార్థకడిమాండును ఏర్పాటుచేసి, మూల్యాన్ని రాబట్టే అవకాశాన్ని పూర్తిగా కల్పిస్తున్నవి. కాగా శ్రామికుడైన మానవుడు వస్తువుల రూపాన్ని, వాటి చోటును, వాటి వుపయోగకాలపరిమితిని, మార్చడంద్వారా ఉపయోగాన్ని సృష్టించి విలువను ఏర్పరచి, మూల్యాన్ని రాబట్టే అవకాశం ఫలప్రద మయ్యేందుకు తోడ్పడుతున్నాడు. మానవుడైన శ్రామికుడీ రెండు పనులు చేయనట్లైతే, సంపదకు ఉపయోగ గుణంగాని, మూల్య లబ్ధియోగంగాని పట్టి వుండేవికావు. ఉపయోగకరంగా వస్తువును తయారుచేసి తనకులభ్యమైన వేతనంతో వస్తువుల్ని శ్రామికుడు కొంటున్నాడు. తద్వారా వస్తూత్పత్తికి ధారావాహికంగా సాగే అవకాశం ఏర్పడింది. భూమిని తీర్చిదిద్ది, వ్యవసాయ కార్యకలాపాలను నిర్వహించి, పంటలను పండించి ప్రజలకు ఆహారాన్ని, పరిశ్రమలకు ముడిపదార్థాలను అందిస్తున్నది శ్రామికుడే. గనులను తొలిచి ముడిలోహాలనుతీసి నూనెను పైకి వెలువరించి ఫ్యాక్టరీలకు యంత్రాలకు అందిస్తున్నది శ్రామికుడే. అంతెందుకు? యంత్రాలను తయారుచేస్తున్నది, వాటినుండి వస్తువుల్ని పనిముట్లను, రసాయనిక ఎరువుల్ని, సిమెంటువంటి నిర్మాణోపయోగ వస్తువుల్ని, పంచదారవంటి ఖాద్య పదార్థాలను తయారుచేస్తున్నది శ్రామికుడే రవాణాను నిర్వహించే యంత్రాలను నిర్మించడమే గాక, వాటిని నడిపేదికూడ శ్రామికుడే. ద్రవ్యాన్ని తయారుచేసి వెండిబంగారాలను, కాగితాన్ని తయారు చేయడమేగాక ఆ ద్రవ్యప్రభావం అమలులోకి రావడానికి అవసరమైన వినిమయాన్నికల్పించే వస్తువుల్ని తయారుచేస్తున్నదికూడా శ్రామికుడే. నిజానికి నాగరికతా పురోగమనానికి మానవుని వాస, గ్రాస, ఉపాధి సౌకర్యాల ఏర్పాటుకు మానవుడైన శ్రామికుడు, కారకుడేగాక మూలముకూడ. అందుచేత శ్రామికునకు ప్రాముఖ్యత ఏర్పడింది.

ఈ ప్రాముఖ్యత ననుసరించి ఆర్థిక ఆలోచనలో శ్రామిక సంక్షేమానికి తగినంత ప్రాధాన్యత నివ్వవలసివుంది. శ్రామికునకు తగినంత వేతనము,

వాసగ్రాసాది సౌకర్యాలు పనిచేయడానికి అనుకూల మైన పరిస్థితులు, విద్య, జ్ఞానము, వృత్తి కార్యనిర్వ హణను కౌశల్యంతో సమర్థవంతంగా సాగించేందు కవసరమైన శిక్షణ, వైద్యసౌకర్యాలు, ఆరోగ్యము సమకూరినప్పుడే అతడు తన భుజబలాన్ని, బుద్ధి బలాన్ని జోడించి వుపయోగించి మానవసమాజాని కంతకూ అవసరమైన సంపదను ఉత్పత్తిచేసియివ్వ గలడు. కనుక శ్రామికుడు తనజీవన నిర్వహణను, కార్యనిర్వహణను చక్కగా సాగించేందు కనువైన పరిస్థితులను కల్పించవలసిన బాధ్యత, సమాజ మంతటిపైన, ముఖ్యంగా ప్రభుత్వంపైన వున్నది. ఈ అనువైన పరిస్థితులలో శ్రామికునకు లభ్యం కావలసిన వేతనము నిస్సందేహంగా ప్రధానమైనది. ఈ వేతనంతోనే సర్వసౌకర్యాలను ప్రసాదించగల వస్తుసేవా సాధనాలను శ్రామికుడు కొని, వినియో గించి, అనుభవించి, సంతృప్తిపడి ఆనందాన్ని, సంక్షేమాన్ని పొందగల్గడమే యిందుకు కారణము. ఇలా సంక్షేమాన్నిపొందిన కార్మికుడు సమర్థ వంతంగా పనిజేసి, ఉత్పాదకతను పెంచి, ఉత్పాద నను తద్వారా వాస్తవ జాతీయ తలసరి సగటు ఆదాయాలను పెంపొందించి, దేశంలోని ప్రతివ్యక్తి సంక్షేమము జాతిఅంతటి సంక్షేమము పెంపొంద డానికేగాక అదనపు ఉత్పత్తిని సృష్టించడంద్వారా, కోరిన విదేశాలకు సైతము వస్తువుల్ని సరఫరాచేసి, ఆ దేశప్రజల సంక్షేమానికికూడా తోడ్పడగలడు. కనుక కార్మికునకు తగినవేతనం లభ్యంకావడంవల్ల జాతీయ అంతర్జాతీయ రంగాలలో వ్యక్తికి మానవ సంఘమంతటికికూడా సంక్షేమము సమకూరే అవ కాశంవుందని చెప్పడంలో తప్పిదంలేదు. అయితే జాతీయాదాయం తక్కువగా వున్నందువల్ల మూల ధన పెట్టుబడి అవసరాలు ఎక్కువగా వున్నందు వల్ల, ఒక పరిశ్రమలోగాని, ఒక ఫ్యాక్టరీలోగాని ఆ మొత్తం ఆదాయం తక్కువకావడంవల్ల, శ్రామికుని ఉత్పాదకత తక్కువకావడంవల్ల శ్రామికులకున్న డిమాండ్‌నుగురించి శ్రామికులకు కొన్నిచోట్ల యిస్తున్న వేతనాలనుగురించి శ్రామికులందరికి తెలియకపోవడంవల్ల, ఔద్యోగితకొరకు శ్రామికులు తమలోతాము హెచ్చుగా పోటీపడటంవల్ల, శ్రామికు లకు బేరమాడే ఐక్యసంఘటనశక్తి లేకపోవడంవల్ల, అనగా శ్రామికులకున్న డిమాండ్‌కంటె వారి సర ఫరా ఎక్కువకావడంవల్ల శ్రామికులకు వారుకోరే సౌకర్యాలన్నిటిని సమకూర్చే వేతనం లభ్యం కాకపోవచ్చు. కాని శ్రామికులకు కనిష్ఠ వేతనమైన సమకూరవలసిన అవసరముంది. కనిష్ఠ వేతనం సమకూరితేగాని వారు తమ ఆరో గ్యాన్ని కాపాడుకోవడంగాని, సమర్థవంతంగా పని జేసి తమకు, తమ పరిశ్రమకు, దేశానికి ప్రయోజన కారులు, కావడంగాని జరుగదు. అలా కనిష్ఠ వేతనంకూడా యివ్వలేని పరిశ్రమలకు మనుగడ హక్కు లేదనే వాదంకూడా వుంది.

కనిష్ఠ వేతనాన్నిగురించి తెలుసుకునేముందు, వేతనరూపాలను తెలిసికొందాము. (1) శ్రామికుని పనికి ప్రతిఫలంగాయిచ్చే ద్రవ్యము లేక నగదు, వేతనము (Nominal wage) అని అన బడుతుంది. (2) నగదు శ్రామికుడు తనకు కావల సిన దైనికావసర వస్తువులను, సౌఖ్యమిచ్చే వస్తు వులను, విలాసవస్తువులనుకొని వినియోగించి సంతృప్తిని, సంతోషాన్ని, సంక్షేమాన్ని పొంద డానికి ఉపయోగపడుతుంది. కాబట్టి నగదు వేత నముకంటె ఆ నగదుకొనే వస్తువులరాశి, గుణములు ముఖ్యము. నగదువేతనము కొనగల్గిన దైనికావసర సౌఖ్య విలాసవస్తువులరాశి వాస్తవిక వేతనమని Real wages గా పిలువబడుతుంది. అయితే వస్తు రూపములో నీవేతనము చెల్లించబడినట్లయితే ఆ వస్తురాశినికూడా వాస్తవ వేతనమని చెప్పవచ్చు. వాస్తవ వేతన నిర్ణయంలో శ్రామికునకు లభ్యమయ్యే వేతనము, ఎలవెన్సులుగావచ్చే అదనపు నగదుతో పాటు ప్రముఖంగా పనిజేసే కారణాలను తెలిసి

కొందాము. (1) నగదుగా చెల్లించబడే వేతనము తినడానికి పనికిరాదు, కాబట్టి ఆ నగదుతో తిన డానికి పనికివచ్చే వినియోగవస్తువులు మొదలైన వాటిని కొనవలసి వుంటుంది. ద్రవ్యము కొనుగోలు శక్తి హెచ్చుగావుండి, హెచ్చు వస్తువులను కొన గల్గినపుడు హెచ్చు వాస్తవ వేతనము లభ్యమౌతు న్నట్లు; ద్రవ్యము కొనుగోలుశక్తి తక్కువగావుండి తక్కువ వస్తువులనే కొనగల్గుతున్నప్పుడు, తక్కువ వాస్తవ వేతనము లభ్యమౌతున్నట్లు ఎంచబడు తుంది. ఒకదేశంలో ద్రవ్యవేతనము హెచ్చుగా వున్నప్పటికి మరొక దేశంలోకంటె ఆ దేశంలో ధరలస్థాయి హెచ్చుగావున్నట్లు అయితే మొదటి దేశంలో వాస్తవ వేతనము తక్కువగావున్నట్లు చెప్పబడుతుంది. సూచిక అంకాల (Index Numbers) ను ఉపయోగించడంద్వారా ద్రవ్యము కొను గోలుశక్తిని తెలిసికోవచ్చు. (2) వేతనాన్ని చెల్లించేరూపము మరొక కారకము, సాధారణంగా వేతనము ద్రవ్యరూపంలోనే చెల్లించబడుతుంది. కాని శ్రామికునకు వస్తురూపంలో కొన్ని చెల్లింపులు అందవచ్చు. జాలరీకి చేపలు, వ్యవసాయాకూలికి, ధాన్యము, కూరగాయలు, పాలు, చవకధరలకుగాని, ఉచితముగాగాని అందవచ్చు. కొంతమందికి పెన్షను గ్రాట్యూటీ, ప్రావిడెంట్ ఫండ్, బోనస్ మొదలైనవి కూడా లభ్యము కావచ్చు. ఇవి వాస్తవ వేతనాన్ని పెంచుతాయి. (3) రోజులో పనిచేయు గంటల సంఖ్యకూడ ముఖ్యమైన కారణము, రోజులో పని చేయుగంటలు ఎక్కువైనపుడు పనిచేయుగంటలు తక్కువైనప్పటికంటె వేతనరేటు ఒకటి అయి నపుడు కష్టము హెచ్చుకాబట్టి, వాస్తవ వేతనము తక్కువ. (4) సంవత్సరంమొత్తంమీద ఒకే మొత్తం వేతనం సంపాదిస్తున్నా యిద్దరిలో శాశ్వత ప్రాతిపదికమీద సంవత్సరమంతా పనిచేస్తున్న శ్రామికుని వాస్తవ వేతనము, తాత్కాలిక ప్రాతి పదికమీద సంవత్సరంలో తక్కువనెలలు పని జేస్తున్న శ్రామికుని వాస్తవ వేతనంకంటె హెచ్చు. తాత్కాలికోద్యోగానికంటె శాశ్వత ఉద్యోగము ఎక్కువ మానసిక సంతృప్తిని యివ్వడం యిందుకు కారణము. (5) ఉద్యోగ స్వభావముకూడ ముఖ్య కారకమే. ఒకే వేతనం గిడుతున్నప్పటికి బాధా కరము, అయిష్టము, కష్టతరము, అయినపనిలో కంటె సంతోషదాయకము, ప్రీతిపాత్రము, సులు వైనపనిలో శ్రామికునకు వాస్తవ వేతనము హెచ్చుగా గిడుతుంది. ఆరోగ్యాన్ని పాడుచేసి ఆయుర్దాయాన్నితగ్గించే పనిలోకంటె, ఆరోగ్యానికి, ఆయుర్దాయానికి అంతరాయం కల్గించని పనిలో వాస్తవ వేతనం హెచ్చుగా లభ్యమౌతుంది. (6) అధనపు సంపాదనావకాశాలుకూడా గణనీయములు. పనిగంటలు హెచ్చుగావుండి. అలసిపోయి, మరొక పనిజేసి, అదనపు ఆర్జనపొందడానికి ఆవకాశంలేని పనిలోకంటె, పనిగంటలు తక్కువగావుండి వ్యాస గ్రంథరచనలకు పూనుకొనిగాని, పెరటిదొడ్డిలో కూరలు, పండ్లు, పాలు ఉత్పత్తిచేసిగాని, వైద్యము చేసిగాని అదనపు సంపాదన పొందగల్గడానికి వీలున్న పనిలో వాస్తవ ఆదాయము హెచ్చుగా పొంద డానికి వీలుంది. (7) పనిలో విజయం పొంద డానికి పైమెట్టుకు పోవడానికి, అవకాశమున్నప్పుడు అలాకానప్పటికంటె వాస్తవ వేతనము హెచ్చుగా వుంటుంది. (8) యజమాని మంచిగా, మర్యాదగా చూస్తున్నప్పుడు అలాకానప్పటికంటె వాస్తవ వేత నము హెచ్చుగావుంటుంది. వాస్తవ వేతనాన్ని అంచనావేసేటప్పుడు రెండుచోట్లలోను రెండు కాల వ్యవధులలోను పనిచేసే పరిస్థితులను, జీవన నిర్వ హణ పరిస్థితులను గణనలోనికితీసికొని వాస్తవ వేతనం, ఎచ్చట, ఎప్పుడు, హెచ్చుగావున్నదో చెప్పడంజరుగుతుంది. ద్రవ్యవేతనం హెచ్చుగా వున్నందువల్ల లేక వాస్తవ వేతనం హెచ్చుగా వున్నందువల్ల శ్రామికులు హెచ్చు సంక్షేమం, పొందుతారు.

1948 ఏప్రిల్ 6 వ తేదీన భారత ప్రభుత్వం వెలువరించిన పారిశ్రామిక విధాన ప్రకటనలో (1) స్వేదపరిశ్రమల్లో (Sweated Industries) కనిష్ట వేతనం యివ్వాలని (2) ఉన్నతంగా సంఘటితమైన పరిశ్రమల్లో సముచిత వేతన (Fair Wage) వప్పందాలను ఏర్పాటు చెయ్యాలని చెప్పబడింది. 1948 లో కనిష్ట వేతనాల చట్టము అంగీకరించ బడగానే సముచిత వేతనాలను నిర్ణయించడానికి భారత ప్రభుత్వముచే కమిటీ నియమించబడింది. భవిష్యత్తులో వేతన విధాన రూపకల్పనలకు మార్గం చూపడానికి 1949 లో భారత ప్రభుత్వానికి సమర్పించిన రిపోర్టుతో యీ కమీటీ కొన్ని సూత్రాలను స్పష్టీకరించింది. ఈ కమీటి అభిప్రాయంలో (1) శ్రామికుని శారీరకావసరాలను మాత్రము తీర్చగల్గిన వేతనం మాత్రమే కనిష్ట వేతనం కాదు. (2) కనిష్ట వేతనం కేవలం ఉదర పోషణావసరాలను (Bare subsistence needs) తీర్చడం మాత్రమే గాక, శ్రామికుని సామర్థ్యాన్ని పోషించే అవసరాలను కూడా తీర్చవలసి వుంది. (3) అందువలన కనిష్ట వేతనము. (a) కొంత వరకు విద్యను, (b) వైద్య సౌకర్యాలను, యితర వసతులను సమకూర్చవలసి వుంది. (4) ఇటువంటి కనిష్ట వేతనాన్ని చెల్లించలేని పరిశ్రమకు ఉండటానికి హక్కులేదు. అయితే యీ సందర్భంలో స్వేదపరిశ్రమ లక్షణాలను తెలిసికోవడం అవసరం. స్వేదపరిస్థితి తులనాత్మక (Comparative) మగుటచే నిర్వచించడం కష్టము. స్వేదపరిశ్రమలో శ్రామికులు.— (1) ఆర్థికంగాను, సంఘటన రీత్యాను బలహీనంగా వుండటంవల్ల బేరమాడే శక్తి తక్కువగా వుంటుంది. (2) దేశంలో యితరచోట్ల వున్న మామూలు వేతన రేట్లకంటె వేతనరేటు తక్కువగా వుంటుంది. (3) పని చేయవలసిన గంటల సంఖ్య ఎక్కువ. (4) అనారోగ్యకరమైన పరిస్థితులు ప్రబలి వుంటాయి. (5) వేతన రేటు శ్రామికుని అవసరాలను తీర్చడానికి సరిపోదు. (6) శ్రామికుడు చేసిన పనికిరావలసిన మూల్యము అనుపాతానికి (Proportion) తక్కువగా వుంటుంది. (7) పని జరుగుతున్న గృహాలలో అనారోగ్యకర పరిస్థితులు వుంటాయి. అనేక దేశాల్లో అనేకార్థాలు యివ్వబడుతున్నప్పటికి, హెచ్చుమంది అంగీకరించిన ప్రకారము జీవనయోగ్య వేతనము (Living wage) యివ్వలేక, శ్రామికుల ఆరోగ్య. ఆనంద, సౌభాగ్యాలను లెక్క చేయని పరిశ్రమ స్వేద పరిశ్రమగా ఎంచబడుతోంది.

అయితే సముచిత వేతనమే (Fair wage) తగిన కనిష్ట వేతన మౌతుందని చెప్పబడింది. "సమాన కౌశల్యము, కష్టము, అయిష్టతగల పని చేస్తున్న శ్రామికుల కివ్వబడుతున్న వేతనమునకు సమానమైనది సముచిత వేతనము (Fair wage) అవుతుంది" అని (ఎన్ సయిక్లో పేడియా ఆవ్ సోషల్ సైన్సెస్) చెబుతోంది. కనిష్ట వేతనాన్ని నిర్ణయించడానికి అదే గుణాలుగల పనిచేస్తూ తగినంతగా సంఘటితపడి ప్రభావ శీలం గల సమిష్టి ఒప్పందాలు చేసుకున్న శ్రామికుల వేతనాలను ఉదాహరణగా తీసికోవలసి వుంటుందని లేక వున్న పరిస్థితుల్లో అటువంటి ప్రామాణికమైన ఉదాహరణ లభ్యం కానట్లయితే దేశంలోగాని ఒక ప్రాంతంలో గాని వున్న సాధారణ వేతన స్థాయిని గాని అధారంగా తీసుకోవచ్చని అంతర్జాతీయ కార్మిక సంస్థ అభిప్రాయం వెలిబుచ్చింది. సమానమైన కష్టము, సమానమైన అయిష్టముగల్గి, సమానమైన అపురూప సహజ శక్తి సామర్థ్యాలు, సమానమైన ఖర్చు ద్వారా లభ్యమయ్యే శిక్షణ, అవసరమైన పనులలో యివ్వబడుతున్నా సగటు వేతన స్థాయికి సమానంగా వున్న వేతనాన్ని సముచిత వేతనమని చెప్పవచ్చని ప్రొఫెసర్ ఆల్‌ఫ్రెడ్ మార్షల్ అభిప్రాయపడ్డారు.

సముచిత వేతన కమిటీ అభిప్రాయంలో సముచిత వేతనము ఏకారణంవల్ల కూడా కనిష్ట వేతనాని

కంటె తక్కువగా వుండరాదు. సముచిత వేతన కమిటీ ఎదుట యిచ్చిన సాక్ష్యంలో సముచిత వేతనం అత్యున్నతస్థాయి జీవన యోగ్యత వేతనం (Living wage) కంటే తక్కువగా వుండరాదని చెప్పబడింది. కాని కొన్ని శ్రామిక సంఘాల అభిప్రాయంలో సముచిత వేతన ప్రాప్తి జీవన యోగ్య వేతన ప్రాప్తి మార్గంలో జయప్రదంగా చేరబడిన ఒక మజిలీ.

కామన్‌వెల్త్ కోర్ట్ ఆఫ్ కన్సీలియేషన్ న్యాయమూర్తి హిగిన్స్ నాగరిక సమాజంలో నివసిస్తూ వున్న మానవుడైన సగటు శ్రామికుని మామూలు అవసరాలను తీర్చడానికి తగిన వేతనము, జీవన యోగ్యవేతనంగా అభిప్రాయ పడినట్లు భారత దేశంలోని సముచిత వేతన కమిటీ వ్రాసింది. ఆరోగ్యాన్ని, మర్యాద యోగ్యతలను కాపాడుకోవడానికి, మిత సౌకర్యాన్ని పొందడానికి, చాల ముఖ్యమైన దురదృష్టాల బాధ నుండి బయటపడటానికి, తోడ్పడే వేతనము జీవనయోగ్య వేతనమని సముచిత వేతన కమీటి అభిప్రాయ పడింది. 1949 నాటికున్న పరిస్థితులో జీవనయోగ్య వేతనం యివ్వడం కష్టమని, సముచిత వేతనం పైహద్దును వేతనాన్ని చెల్లించడంలో పరిశ్రమకున్న శక్తి నిర్ణయిస్తుందని, పరిశ్రమ వేతనాన్ని చెల్లించే శక్తిని దాని ప్రస్తుత ఆర్థిక స్థితితోపాటు పురోగమించడానికి భవిష్యత్‌లో దానికి గల అవకాశాలు నిర్ణయిస్తాయని కూడ సముచిత వేతన కమీటి అభిప్రాయపడింది.

(1) వాస్తవానికి కార్మికోద్పాదకత, (2) నాటి కున్న వేతనరేట్లు (3) జాతీయాదాయపు స్థాయి, (4) దాని పంపిణీసరళి (5) దేశ ఆర్థిక వ్యవస్థలో పరిశ్రమ సంపాదించిన స్థానము కలిసి, కనిష్ట వేతనం క్రింది హద్దుకు, పారిశ్రామిక వేతన చెల్లింపు శక్తిపై హద్దుకు మధ్యగా వేతనాన్ని నిర్ణయిస్తాయని అనుభవంగల అభిప్రాయ మొకటి వ్యక్తీకరిస్తోంది. పారిశ్రామిక వేతన చెల్లింపు శక్తిని గణనలోకి తీసుకొని న్యాయసమ్మతమైన మానవావసరాల కనుగుణ్యంగా వేతనరేటు నిర్ణయం జరగాలనికూడ సముచిత వేతన కమిటీ వేతన నిర్ణయ విధానానికి మార్గం చూపించింది. ఈ కమిటీ ప్రకటించిన ఉపయుక్తమైన అనేక సూత్రాలు, వేతన చెల్లింపుకు సంబంధించిన వివాదాలపైకి లేబర్ ట్రిబ్యునల్స్, లేబర్ అప్పెలేట్ ట్రిబ్యునల్స్ యిచ్చిన తీర్పుల్లో చొప్పించ బడినవి. ఈ సూత్రాలీనాటికి కూడ వేతనరేట్లను నిర్ణయించే సంస్థలకు త్రోవచూపేవిగా వున్న విషయం గమనార్హము.

వివిధ పంచవర్ష ఆర్థిక ప్రణాళికలలోని వేతన విధానాలు ఎలా వున్నవో చూద్దాము.

వివిధ పంచవర్ష ఆర్థిక ప్రణాళికలలోని వేతన విధానాలు ఎలా వున్నవో చూద్దాము.

మొదటి పంచవర్షప్రణాళిక ద్రవ్యోల్బణాన్ని, ద్రవ్యవేతనం పెరగడాన్ని వ్యతిరేకించింది. ఈ రెండూ యింకా పైకి పెరుగుతూ పోతూ వున్నట్లయితే వివిధ రంగాలలో ఉత్పాదనఖర్చులు పెరిగి, వస్తువుల ధరలు పెరుగుతాయి. అటువంటి స్థితిలో ద్రవ్యవేతనం పెరగడంవల్ల వచ్చిన సదుపాయము లేకుండా పోతుంది. ఇంతకు ముందునుండి పని చేస్తున్న ఫ్యాక్టరీలలోని పాత యంత్రాలను తొలగించి కొత్త యంత్రాలను ప్రవేశపెట్టడం ద్వారాను, ఫ్యాక్టరీలలో కొత్తగా వచ్చిన మార్పులను ప్రవేశపెట్టి ఆధునికీకరణ చేయడం ద్వారాను, సంబద్ధీకరణను (Rationalisation) ఏర్పాటు చేయడం ద్వారాను ఉత్పాదకతను పెంచి, వస్తూత్పత్తితో పాటు సరఫరాసుపెంచి ధరలను తగ్గించి, వాస్తవిక వేతనాన్ని పెంపొందించడం ద్వారా జీవనయోగ్య వేతనాన్ని చేరుకోవడానికి ప్రయత్నించవలె. మొదటి ప్రణాళికవేతనాలు తక్కువగా వున్నచోట మినహా యితరచోట్ల వేతనాలను అదుపులో వుంచడం పైననే నొక్కి పెట్టింది. వేతనాలతో

పాటు లాభాలను కూడా అదుపులో వుంచవలె. పబ్లిక్, ప్రయివేట్ రంగాల వేతనాలు సమంగా వుండవలె. ప్రభుత్వ,శ్రామిక యాజమాన్య ప్రతినిధులతో కూడిన త్రైపాక్షిక వేతన బోర్డులను ఏర్పాటుచేసి వేతనాలవల్లవచ్చే చిక్కులను తొలగించి వేతనాలను ప్రమాణీకరించవలె. కనిష్ట వేతన చట్టాలను పూర్తిగా సమర్థవంతంగా అమలు జరుపవలె.

ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక సముచిత వేతన సముపార్జనహక్కును గుర్తించింది. పెరుగుతూ వుండే వాస్తవిక వేతనాలతోకూడిన వేతనచట్టాన్ని ఏర్పాటుచేయగల వేతనవిధానం రూపొందించబడాలని కోరబడింది. ఉపాంత (marginal) పారిశ్రామిక యూనిట్లు సముచిత వేతన నిర్ణయానికి ఆటంకమౌతున్నవి. సగటు పారిశ్రామిక యూనిట్లను ఆధారంగా తీసికొని సముచిత వేతనాలను నిర్ణయించవలె. ఉపాంత పారిశ్రామిక యూనిట్లను కలిపి ఆర్థికంగా ప్రయోజనదాయకం కాగల తగిన పరిమాణంగల యూనిట్లను ఏర్పాటుచెయ్యడం ద్వారా సముచిత వేతన నిర్ణయానికి తోడ్పడవలె. శ్రామికోత్పాదన పెంచడంద్వారా వేతనాలను పెంచవలె. సంప్రాప్తించే లాభాలలో శ్రామికులకు న్యాయమైనభాగం యివ్వవలె. సోషలిస్టు సమాజ నిర్మాణాశయాని కనువైన సర్వముఖ వేతన విధానాన్ని చేయడానికి వేతన కమీషన్‌ను ఏర్పాటు చేయవలె. ఈ పని జయప్రదం కావడానికి తోడ్పడేందుకు వేతన సెన్సస్ (census) ను అమలుజరుపవలె. ఇంతలోగావచ్చే వేతన సంబంధమైన తగాయిదాలను తీర్చడానికి త్రైపాక్షిక ట్రిబ్యునల్స్ (Tribunals) ను ఏర్పాటుచేయవలె.

మూడవ పంచవర్ష ప్రణాళిక వేతనరేట్ల వ్యత్యాసాలను అధ్యయనం చెయ్యాలని, శ్రామికోత్పాదన కనుగుణ్యంగా వేతనాలను నిర్ణయించాలని, పెరిగిన శ్రామికోత్పాదనవల్లవచ్చే లాభాలలో శ్రామికులకు భాగంరావాలని కోరుతూ, ద్వితీయ ప్రణాళిక ఆశయాలను బలపర్చింది. చాలతక్కువ వేతనాలవల్ల ఆర్థికంగా, బలహీనంగావుండి రక్షణ కావలసిన పారిశ్రామిక వ్యవసాయ శ్రామికులకు కనిష్ట వేతనాన్ని అందించేటట్లుచేసే బాధ్యతను ప్రభుత్వం స్వీకరించింది. అయితే కనిష్ట వేతనచట్టం సమర్థవంతంగా ప్రతిఫలించేటట్లు అమలు జరపబడటం లేదు. ఈ చట్టాన్ని తగినట్లు అమలుజరపడానికి పనిచేసే పరిపాలనా యంత్రాంగాన్ని బలపర్చవలె. ప్రధాన పరిశ్రమల్లో వేతన నిర్ణయం సమిష్టి బేరాల ద్వారాను సమాధానపర్చడం (Conciliation) ద్వారాను,మధ్యవర్తిత్వం (Arbitration) ద్వారాను ఉన్నతాధికారతీర్పు ప్రయోగం (Adjudication) ద్వారాను జరగవలె. వేతన బోర్డులులేని పరిశ్రమలలో పరిస్థితులననుసరించి వాటిని ఏర్పాటుచేయవలె. సముచిత వేతన కమిటీ భారతీయ శ్రామిక కాన్ఫరెన్సు ఏర్పాటుచేసిన సూత్రాలను, దృష్టిలో వుంచుకొని కనిష్ట వేతనం ఏర్పాటుచేయడంతోపాటు సముచిత వేతనాన్ని ఏర్పాటుచేయడానికి ప్రయత్నిస్తూ, పారిశ్రామిక కార్యకౌశల్యాలను, ఉత్పత్తిని, వస్తునాణ్యతను, పెంపొందించడానికి కృషిచేయవలె. శ్రామిక వేతనాలకు, యాజమాన్యపు జీతాలకు మధ్యగల పెద్దతేడాలు వాంఛనీయంకాదని భావం మృదువుగా చెప్పబడింది. బోనస్ సమస్యలను అధ్యయనంచేసి, బోనస్ కావాలనే కోర్కెను, తీర్చడానికి అవసరమైన సూత్రాలను మార్గదర్శక విధానాన్ని ఏర్పాటుచేసేందుకు బోనస్ కమీషన్‌ను నియమించవలెనని కోరబడింది.

నాల్గవ పంచవర్ష ప్రణాళిక, ప్రణాళికాయుత ఆర్థికాభివృద్ధి కార్యకలాపములు జయప్రదం కావడానికి సంపూర్ణ సమీకృత ఆదాయ విధానము Integrated Incomes Policy, రూపొందించబడవలెనని కోరింది. ధరలు పెరిగి జీవనవ్యయం పెరగడంవల్ల హెచ్చువేతనాలు కావాలనీ అంధో

శనలు జరుగుతున్నవి. అందుచేత ధరల విధానాన్ని Price Policy ఏర్పరచి, దాన్ని ప్రాతిపదికగా తీసికొని వేతన విధానాన్ని ఏర్పరచవలె. పెరిగిన జీవనవ్యయభారాన్ని పూర్తిగా తొలగించడం అసంభవమేకాని, కరువుభత్యాన్ని పెరుగుతూన్న జీవనవ్యయభారం తగ్గడానికి అనుకూలంగా ఏర్పాటు చేయవలె. మొత్తం వేతనంలో ప్రాతిపదిక లేక కనిష్ట వేతనము, పెరుగుతూన్న జీవనవ్యయాన్ని తగ్గించేందుకు ద్రవ్యము శ్రామికోత్పాదన పెరగడం వల్ల వచ్చే లాభంలో శ్రామికులకు భాగంకల్పించే ద్రవ్యము అనే మూడు భాగాలు ఉండవలె. వేతనాలను ప్రమాణీకరించ (Standardisation) డానికి వేతన వ్యత్యాసాలను (Wage Differentials) తొలగించడానికివున్న అవసరాన్ని దృష్టిలో వుంచుకొని, ముఖ్యంగా వేతనరేట్లు చాలాతక్కువగా వున్నచోట్ల వాటిని పెంచే ప్రయత్నంచేయవలె. పని ఫలితాన్ననుసరించి వేతనాన్నిచెల్లించే వ్యవస్థా నిర్మాణానికి ప్రయత్నించవలె. వేతన బోర్డుల కార్యనిర్వహణ తీరును, అందులో వారనుసరించిన సూత్రాలను జాగ్రత్తగా పరిశీలించి సమీక్షించవలె. ఉత్పాదకతలో వున్నతస్థాయిలను అందుకోవడానికి విశేషకృషి జరుపుతూ శ్రామికులు యాజమాన్యము కలిసి సంయుక్త ప్రయత్నంతో సాధారణ ప్రోత్సాహకారక Incentives పథకాలను ఏర్పాటు చేయవలె.

అయిదవ ప్రణాళికలో, ఎంప్లాయీస్ స్టేట్ ఇన్సూరెన్స్ కార్పొరేషన్ పథకాలను చిన్న ఫ్యాక్టరీలకు, షాపులకు, వాణిజ్య సంస్థలకు, తోట పరిశ్రమలకు, అనువర్తింపచెయ్యవలెనని ప్రతిపాదించబడింది. ఎంప్లాయీస్ ప్రావిడెంట్ ఫండ్ పథకం కోల్‌మైన్స్ ప్రావిడెంట్ పథకంలో కుటుంబ పెన్షన్‌ను చేర్చడానికి నిర్ణయించబడింది. కోల్, మైకా, ఐరన్‌గనుల లేబర్ వెలిఫేర్ ఫండ్స్ కార్మిక సంక్షేమపు ఏర్పాటును తమ బాధ్యతగా తీసుకోవలెనని నిర్దేశించబడింది. డాల మైట్ లైమ్ స్టాక్ లేబర్ వెలిఫేర్ యాక్ట్ (1972) ప్రకారము ఆ గనులలోని శ్రామికుల సంక్షేమానికి పనిచేయడానికి ఏర్పాట్లుచేయబడుతున్నవి. శ్రామిక సంక్షేమ కేంద్రాలచే చురుకుగా పనిచేయించి 20 వేల శ్రామిక ఉపాధ్యాయులను తయారుచేసి 10 లక్షల కార్మికులకు విద్యగరపించడానికి సన్నాహాలు జరుగుచున్నవి. పారిశ్రామిక భద్రత, ఫ్యాక్టరీ పారిశుభ్రత, వృత్తి ఆరోగ్య పథకాలను అమలుజరిపి, పారిశ్రామిక వాణిజ్యసంస్థల శ్రామికుల్లో భద్రతకు సంబంధించిన చైతన్యాన్ని పెంపొందించడానికి సమకట్టబడింది. పారిశ్రామిక సయోధ్య సంబంధాలను పెంపొందించటానికి సమాధాన యంత్రాన్ని Conciliation Machinery శ్రామిక చట్టాలను అమలుజరపడాన్ని, శ్రామిక సంబంధాలను శ్రామిక చట్టాలపైజరిగే పరిశోధనను, శ్రామిక ఆఫీసర్లకు శిక్షణ గరపడాన్ని, శ్రామిక గణాంక సమాచార సేకరణను, వేతనోద్యోగితా పరిస్థితుల అధ్యయనాన్ని బలపర్చడానికి నిర్ణయించబడింది. చీఫ్ లేబర్ కమీష్నర్ ఆధ్వర్యంలో పనిజేస్తున్న ఇండియన్ ఇన్‌స్టిట్యూట్ ఆఫ్ లేబర్‌ను పునః సంఘటితపర్చి, విస్తృతపరచి, నేషనల్ లేబర్ ఇన్‌స్టిట్యూట్ ఏర్పరచడానికి, నిర్ణయించబడింది. ఈ సంస్థ శ్రామికసంబంధ విషయాలలో పరిశోధనచేయడానికి ఉద్దేశించబడింది. ఈ సంస్థద్వారా శిక్షణ సలహా సంప్రదింపులు, వివిధ విషయాలపై అంచనాలువేసే కార్యక్రమాలు అమలుచేయడానికి నిర్ణయం తీసుకోబడింది. లేబర్ బ్యూరో గ్రామీణ శ్రామికులకు, షెడ్యూలు కులాలకు, జాతులకుచెందిన, కార్యనిర్వహణ పరిస్థితులకు, జీవన నిర్వహణ పరిస్థితులకు, వృత్తివేతన సర్వేక్షణకు సంబంధించిన అధ్యయనాలు చేయవలెనని కోరబడింది. ఆర్థిక రంగంలోని వివిధ భాగాలలో ఉత్పాదకతను పెంపొందించే

కార్యక్రమాలను గట్టిగా అమలుజరపడంపై శ్రద్ధ వహించడంద్వారా వేతన పరిస్థితులను శ్రామికులకు అనుకూలప్రదం చెయ్యడానికి తలపెట్టబడింది.

1957 జూలైలో 15 వ ఇండియన్ లేబర్ కాన్ఫరెన్సు జరిగింది. ఈ సమావేశంలో, సహేతుక మైన వేతన విధానానికి త్రోవతీసేవిధంగా, యిందులోపాల్గొన్న ప్రభుత్వ పారిశ్రామిక, శ్రామిక ప్రతినిధులందరూ "అవసరానుకూల కనిష్టవేతనము (Need Based Minimum Wage) అనే భావనను అంగీకరిస్తూ యిటువంటి వేతనం చెల్లించబడాలని తీర్మానించారు. వెంటనే ప్రభుత్వము, పారిశ్రామి కులు ఉదరపోషణ కనిష్ట వేతనము Subsistance Based Minimum Wage స్థానే అవసరాలను కూల కనిష్టవేతనాన్ని అంగీకరిస్తూ దాని లక్షణాలు యీ విధంగా వుండాలని ప్రకటించారు. (1) వేతనం తీసుకొని పనిజేసే, ప్రతి శ్రామికుని ప్రామాణిక శ్రామికవర్గం కుటుంబంలోను ముగ్గురు వినియోగ దార్లున్నట్లు పరిగణిస్తూ ఆ కుటుంబంలో సంపా దిస్తున్న స్త్రీల, పిల్లల, యువకుల (Adolescents) ఆదాయాలను ఆదాయమదింపుకు పరిగణించరాదు. (2) నవీన ఆర్థిక కార్యకలాపాలలో పాల్గొన్న సగటు భారతీయ వయోజనునకు ఆహారావసరంగా డాక్టర్ అయిక్ రాడ్ చెప్పిన కేలరీలను యివ్వగల ఆహారము శ్రామికుని కనిష్ట ఆహారావసరంగా పరిగణించవలె. (3) సాలీనా ఒక్కో కార్మికునకు 18 గజాల వస్త్రము అవసరము; నల్గురు సభ్యులు గల సగటు శ్రామిక కుటుంబానికి 72 గజాల వస్త్రము అవసరము (4) ప్రభుత్వ పారిశ్రామిక గృహ వసతి క్రింద కార్మిక కుటుంబానికి వుండ వలసిన గృహ వసతికి ఎంత అద్దె చెల్లించవలెనని ఆ పథకం చెబుతోందో, అంతే అద్దెను శ్రామిక కుటుంబానికి చెల్లించవలె. (5) వంట చెరుకు, దీపపు ఖర్చు ఆదిగా గల యితర మిశ్రమ ఖర్చుల కిచ్చు వేతనము మొత్తము కనిష్టవేతనములో 20 శాతము వుండవలె. ఏ పరిశ్రమలోనైనా పై సూత్రాల ప్రకారము యివ్వవలసిన దానికంటె కనిష్ట వేతనము తక్కువగా వున్నట్లయితే, ఏ పరి స్థితులు అందుకు కారణమో, ఆ పరిస్థితులు అందుకు సమంజసమైనవని పారిశ్రామిక యజమాని సమర్థించుకోవలె. వెంటనే నాటికన్న వేతనాలకు అవసరానుకూల కనిష్ట వేతనాలకు మధ్యగల అంతరాన్ని తొలగించవలెనని వేతన బోర్డులు కోరినవి.

"సమతౌల్య భోజన" సూచనను ఛాలెంజిచేస్తూ, పారిశ్రామిక యజమానులు డాక్టర్ అయిక్ రాడ్ చెప్పిన మెరుగుదల భోజన "I సూచనను బల పరుస్తూ, అట్టి మెరుగుదల భోజనము శాఖాహార మని, తక్కువరాశిలో వుంటుందని, చవుకగా వుంటుందని వాదించారు. అయితే పెరుగుదలకు సమర్థవంతంగా తోడ్పడడానికి "సమతౌల్య భోజ నము" అవసరమని మరికొందరు స్పష్టీకరించారు. కాని ప్రభుత్వాధికారులు వేతనరేటు నిర్ణయాన్ని త్రైపాక్షిక సంప్రదింపులకు (Consultation) వేతన బోర్డులకు, సమిష్టి బేరానికి వదలివేశారు. కార్మికుని వాస్తవిక వేతనంమాత్రం ఫలానారాశిలో వుండవలెననెడి అవ్యాకోచపు inflexible నిర్ణయం చెయ్యలేదు. అందువల్ల భారతీయ వేతన విధానము ప్రజాస్వామిక వ్యవస్థలో ఆర్థికాభివృద్ధి అవసరాలకు అమోఘంగా సరిపోతుంది. ప్రభుత్వంమాత్రం వేతనాల చెల్లింపుకు సంబంధించిన అభిప్రాయ భేదాలు యజమానులకు, శ్రామికులకుమధ్య ఏర్పడి నపుడు వాటిని తొలగించి సమాధానం కుదిరేటట్లు చేసే పాత్రను నిర్వహించదలచింది. అంతేగాక సంతృప్తిగల్గిన శ్రామిక నిపుణులులేకుండా పరి శ్రమలు మనజాలవని నమ్మిన ప్రభుత్వము అవస రానుకూలవేతనం చెల్లించబడేటట్లుగా త్రైపాక్షిక సమావేశాలు, చర్యలు తీసుకోవాలని కోరుతుంది. యజమానులు శ్రామికులు ఒకరిపై మరొకరు ఆధార

పడే మానవ కారకాలు. ఇందులో ఒకరు సుఖంగా లేకపోతే మరొకరుకూడా సుఖంగా వుండటానికి వీలుపడదు. అంతేగాక పరిశ్రమలు పురోభివృద్ధిని సాధించలేకపోతే శ్రామికులుకూడా అభ్యుదయాన్ని అనుభవించలేరని ప్రభుత్వం అభిప్రాయపడుతోంది.

అయితే నియంతృత్వ పోకడద్వారా వచ్చిన వేతనవిధానం పారిశ్రామిక, శ్రామిక ప్రయోజనాలను నిర్లక్ష్యంచేస్తుంది. అట్టి విధానం మూలధనం ఏర్పాటునుమాత్రమే వాంఛిస్తుంది. వేతన నిర్ణయం విషయంలో మానవావసరాల ప్రాముఖ్యతను గౌరవించదు. కాని భారతీయ వేతనవిధానం మానవావసరాలను గౌరవిస్తూ, పరిస్థితులకనుగుణ్యంగాను, వర్ధమాన ఆర్థిక వ్యవస్థ అవసరాలను తీర్చిదిద్దడానికి సుముఖంగాను రూపొందించబడింది.

భారతీయ ఆర్థిక వ్యవస్థ వర్ధమానంగావుంది. ఈ పురోగమనం ఆగకుండా ధారావాహికంగా జరగడానికి కొన్ని పరిస్థితులు లభ్యంకావాలి. ఇటువంటి వ్యవస్థల్లో ఉత్పత్తి తక్కువగావుంటుంది. అయితే పెట్టుబడిచేసినధనం చెలామణిలోకివస్తుంది. అధిక ద్రవ్యం కొద్దిపాటివస్తువులను వెన్నంటి తరుముతూవుంటే ద్రవ్యోల్బణం పెరుగుతుంది. కనుక ధరలను అదుపులో పెట్టవలె, లేదా వేతనాల పెరుగుదలకు ఆందోళన, అవి పెరగడము, వెంటనే ఉత్పాదనఖర్చుల పెరుగుదల, దానివెంట మరల ధరల పెరుగుదల జరిగి వేతన-మూల్య (Wage-Price) సుడిచుట్ట (spiral) ఏర్పడుతుంది. వేతన ఉత్పాదనఖర్చు నిష్పత్తిని అధ్యయనం చెయ్యడంద్వారా వేతన-మూల్య సంబంధాన్ని అర్థం చేసుకోవలసివుంది. వేతన-ఉత్పాదనఖర్చు నిష్పత్తి చిన్నదిగావుంటే వేతనం పెరగడంవల్ల మూల్యము లేక ధర పెరగదు. ఆ నిష్పత్తి పెద్దదిగావుంటే వేతనం పెరగడంవల్ల ధర పెరుగుతుంది. లోటు బడ్జెట్ విధానంద్వారా ప్రణాళికా నిర్వహణ ఖర్చులు చేయబడినట్లయితే, ద్రవ్యోల్బణం ఏర్పడి వాస్తవి కాదాయాలు తగ్గి, శ్రామికులు వేతనాల పెంపుదలకు ఒత్తిడిచేసే ప్రమాదం ఏర్పడుతుంది. ఆ సందర్భంలో ధర పెరుగుదల వేతనం పెరుగుదలకు కారణమౌతుంది. కాని వేతనము పెరుగుదల, ధర పెరుగుదలకు కారణంకాదు. సహేతుక మూల్య విధానంలేకుండా, సహేతుక వేతన విధానాన్ని కోరడం హేతువిరుద్ధమని లార్డ్ బెవరెడ్జి అన్నారు. అందుచేత సహేతుకంగావుండే మూల్యవిధానాన్ని వేతన విధానాన్ని ఒకేసారిగా ఏర్పాటుచేయవలె. అందుకుగాను ద్రవ్యోల్బణాన్ని అరికట్టవలె. ఒక నిర్ణీతవ్యవధిలోవున్న వేతన వస్తుప్రవాహానికి అనుకూలంగా వేతనాన్ని రూపొందించవలె. వేతనాల పెంపుదల వస్తువులకు డిమాండును పెంచినట్లయితే యజమానులు, శ్రామికులుకలిసి వేతన విధానాన్ని సంయుక్తంగా రూపొందించవలె. అయితే ఆ వేతన విధానం విజయవంతంకావడానికి సహాయకారులుగా వుండే ద్రవ్య, విత్త విధానాలను Fiscal & Monetary Policies ప్రభుత్వం రూపొందించి అమలు జరపడం అవసరం.

ఆర్థికాభివృద్ధికి కార్యకౌశల్యము (skill) అవసరంకాబట్టి శ్రామికుల వేతనాల వ్యత్యాసాలను సర్దుబాటు చేయవలె. అయితే భారతదేశంలో యీ సర్దుబాటు కార్యోన్ముఖత విషయంలో ప్రోత్సాహ వ్యతిరేకపాత్రను నిర్వహించేస్థితివరకు వచ్చింది. ఒక పరిశ్రమలోవున్న వేతనాలకు, వివిధ పరిశ్రమలలో వున్న వేతనాలకు మధ్యగల వ్యత్యాసాలు సహేతుక సూత్రానికి కట్టుబడివుండేటట్లులేవు. ఈ వ్యత్యాసాలను సర్దుబాటుచేయవలసిన అవుసరంవుందికాబట్టి, వాటిని వృత్తుల క్రమాన్ని ఏర్పాటుచేయడంద్వారా సహేతుకం చేయవలసి వుంది. వేతన వ్యత్యాసాలను నిర్ణయించడానికి (1) కావలసిన కార్యకౌశల్యాన్ని (2) పనిని అందుకవసరమైన శిక్షణను, (3) వహించిన బాధ్యతను (4) పొందిన శారీరక ప్రయాసను, (5) కార్యనిర్వహణ సామర్థ్యాన్ని

(6) సముపార్జించిన అనుభవాన్ని పరిగణనలోకి తీసుకోవలె (1) చారిత్ర్యకంగా కన్పించి ఆకస్మిక దుర్ఘటనలను (2) ఫ్యాక్టరీలలోను, ప్రాంతాలలోను వున్న సాంఘిక ఆలోచనలకు గణనచెయ్యరాదు. వేతన వ్యత్యాసాలు ఆర్థికాభివృద్ధి జరగటానికి అనుకూలంగా శ్రామికులు వివిధ పరిశ్రమలమధ్య విభజించబడి అందు వాటన్నిటికి తగురీతిలో అందుబాటగునట్లు ఏర్పాటుచేయబడవలె. చాల సందర్భాలలో ప్రాతిపదిక వేతనంకంటె కరువుభత్యం హెచ్చుగాపెరిగి వేతనవ్యత్యాసాలు సుస్పష్టంగా కన్పించే అవకాశంపోయి అవాంఛనీయ పరిస్థితి ఏర్పడింది. అందుచేత ప్రాతిపదిక వేతనంతో కరువుభత్యాన్ని కలిపివేసి కార్యకౌశల్యము పెంపుదలకవసరమైన ప్రోత్సాహాన్ని సృష్టించవలసిందిగా వేతన బోర్డులను ప్రభుత్వం కోరింది.

వేతనాలు పెరగడంవల్ల ఉపాధి (Employment) కల్పనావకాశాలు తరిగిపోవచ్చు. వేతన పెరుగుదల ఉత్పాదనఖర్చును పెంచడంవల్ల, స్వల్ప సంఖ్యాక శ్రామికులతో సరిపోయేపద్ధతిని Labour Saving Device ప్రవేశపెట్టడంవల్ల, కొత్తవారికి పనులు దొరకకపోవడము, పనిలోవున్నవారికి పనులుపోవడము జరుగవచ్చు. అయితే భారత దేశంలో మూలధన సరఫరా అవ్యాకోచంగా inelastic వున్నందున పెట్టుబడి ధనము శ్రామికులకు ప్రత్యమ్నాయము substitute కాకపోవచ్చు. తత్కారణంగా స్వల్పకాలవ్యవధిలో మూలధన సాంద్ర పద్ధతి Capital Intensive కాకపోవచ్చు. వేతనం పెరగడంవల్ల శ్రామికులకు నిరుద్యోగస్థితి ఏర్పడకపోవచ్చు. ఆర్థిక వ్యవస్థస్థితి, దానితోపాటు వచ్చే ప్రత్యేక పరిస్థితులు ఔద్యోగితపై వేతనాలకుండే ప్రభావాన్ని నిర్ణయించవచ్చు. శ్రామికుల వేతనాలు చాలతక్కువగావున్నప్పుడు, వాటిని పెంచినట్లైతే శ్రామికుల ఆరోగ్యము, కార్యనిర్వహణ సామర్థ్యము, ఉత్పాదకతపెరిగి జాతీయాదాయాన్ని, పొదుపును, మూలధనాన్ని పెంపొందించి, ఔద్యోగితను పెంపొందించవచ్చు. పెరిగిన ఉత్పాదకతవల్ల వస్తూత్పత్తి, వాటి సరఫరా పెరగగా, ధరలు పడిపోవడమేగాక పెరిగినవేతనం శ్రామికుల నుండివచ్చే సార్థక డిమాండును పెంచి, వారి వాస్తవ జీవన ప్రమాణాన్ని పెంచవచ్చు. పెట్టుబడి ఔద్యోగితను కల్పిస్తున్న వర్ధమాన ఆర్థిక వ్యవస్థలో పెరుగుతూవున్న వేతనాలు ఔద్యోగితా పరిమాణంపై వ్యతిరేక ప్రభావాన్ని ఏర్పరచకపోవచ్చు.

ఎప్పటికప్పుడు అమలులోవున్న ఔద్యోగితా స్థాయిని కాపాడి పెంపొందిస్తూవుండడమే వేతన విధాన ఆశయం. ఆర్థిక అభివృద్ధి ప్రణాళికలు, ఔద్యోగితా జనకాలుగా ఏర్పాటుచేయబడినట్లైతే, ఆర్థికాభివృద్ధి వ్యూహంలో ప్రణాళికాయుక్తంగా వేతనాలను, ఔద్యోగితను ఏకోన్ముఖంగా పెంపొందించే విధానాన్ని యిముడ్చవచ్చు.

వేతన విధానం. (1) మూలధన ఏర్పాటు అవసరాలమీద (2) వినియోగావసరాలమీద (3) సహేతుక వేతన వ్యత్యాసాలపైన, (4) సాంఘిక న్యాయస్థాపనావశ్యకతపైన, ఆధారపడి రూపొందించబడవలె. కార్యకౌశల్యంగల కార్మికులకొరత ఆర్థిక అభివృద్ధికి ఆటంకమౌతున్న కారణంగా సహేతుకతే తన వ్యత్యాసాలు కౌశల్యంగల శ్రామికులసంఖ్యను పెంపొందించి ఆర్థిక అభివృద్ధి వున్నతస్థాయిలను చేరడానికి తోడ్పడవచ్చు. సాంఘిక న్యాయభావన (1) నాడున్న భావానా ప్రభావము (Ideology) పైన (2) సాంఘికాభిప్రాయంపైన (3) సాంఘిక నీతితోకూడిన ఆచారాల (Ethics) పైన ఆధారపడి ప్రకటించబడుతుంది. సోషలిస్టు సమాజ పద్ధతి కనుగుణ్యంగావుండే వేతన చట్టాలలో దోపిడికి గురికాకుండా సహేతుకమైన సుఖంతో బ్రతకాలని భారత శ్రామికులు కోరుకొంటున్నారు. పారిశ్రామిక కార్మికులు ఆర్థిక వృద్ధికారకంగా పనిజేసే మానవశక్తిఅని సోష

లిస్టు విలువలు సముద్ఘాటన చేస్తున్నవి. వేతన విధానం సహేతుకంగావుండే అత్యున్నత వేతన చట్టాన్ని (Wage Structure) ఏర్పాటుచేయవలె. పెరుగుతున్న వేతనాలు ఉత్పాదకతను పారిశ్రామిక యజమానుల లాభాలనుకూడా పెంపొందిస్తున్నట్లయితే సహేతుకతకు, సాంఘిక న్యాయానికి, మధ్య వైరుధ్యం ఏర్పడదు. అందుచేత (1) వినియోగదారుల సంక్షేమము (Welfare) (2) ఇష్టతమ Optimum ఉత్పాదకత (3) సాంఘిక న్యాయముకలసి భారతదేశంలో వేతన విధానాన్ని ఔన్నత్యంతో పరిణతిచెందించవలె.

కనిష్ఠ వేతన చట్టము (Minimum Wages Act) 1948 మే నెలలో పార్లమెంటుచే అంగీకరింపబడి 'ది మినిమమ్ వేజెస్ యాక్ట్ ఆఫ్ 1948' గా పిలువబడుతున్నది. ఒక నిర్ణీత కాల వ్యవధిలో షెడ్యూలులో చెప్పబడిన ఎంప్లాయిమెంట్స్‌లోని గుమాస్తాలతోసహా శ్రామికులందరికి కనిష్ఠ వేతనరేట్లను నిర్ణయించే అధికారము కేంద్ర రాష్ట్రప్రభుత్వాలకివ్వబడింది. శారీరక, గుమాస్తా, కౌశల్య, కౌశల్యరహిత, పనులలో దేనినైనా ప్రతిఫలం తీసుకు చేసేవ్యక్తి ఔద్యోగితలోనున్నట్లు చెప్పబడింది. ఒక రాష్ట్రంలో వెయ్యిమందికంటె తక్కువ ఉద్యోగులున్న కర్మాగారంలో కనిష్ఠవేతన నిర్ణయం జరుగనవసరంలేదు. చట్టం షెడ్యూలులో వున్ని కార్పెట్ పరిశ్రమ, శాల్వల పరిశ్రమ, పొగాకు, బీడీ పరిశ్రమలు బియ్యపు ఫ్యాక్టరీలు, పిండి మరలు, పప్పుమరలు, నూనెమిల్లులు, తోటలు, స్థానికాధికారంక్రిందవున్న ఉద్యోగము, రోడ్డు నిర్మాణము, భవన నిర్మాణము, రాతిని పగలగొట్టుట, లక్క తయారీ, మైకా పని, పబ్లిక్ మోటారు రవాణా, చర్మ పరిశ్రమలు, వ్యవసాయము చెప్పబడినవి. సంబంధమున్న ప్రభుత్వము యీ చట్టాన్ని ఏ పరిశ్రమకైనా అనువర్తింపచేయడానికి అధికారమివ్వబడింది. తన్మూలంగా, ఆ పరిశ్రమకు కనిష్ఠ వేతనాన్ని నిర్ణయించవచ్చు. 1962లో జరిగిన సవరణ ప్రకారము జిప్సమ్, బారైట్, బాక్సైట్ గనులు యీ చట్టం అనువర్తించే పరిశ్రమలుగా షెడ్యూలులో చేర్చబడినవి.

ఈ చట్టం ప్రకారము (1) కనిష్ఠ కార్యఖండానుసార వేతనరేటు (Minimum Price Wage Rate) (2) గ్యారంటీగల కాలానుగుణ్య వేతనరేటు (3) నిర్ణీత పనిగంటల నధిగమించి చేసిన పనికి వివిధరకాల శ్రామికులకు వేతనరేట్లు నిర్ణయించబడవచ్చు. కనిష్ఠ వేతనరేటు, (a) ప్రాతిపదిక వేతనరేటు + జీవనవ్యయ ఎలవెన్సు (b) ప్రాతిపదిక వేతనరేటు జీవనవ్యయ ఎలవెన్సుతో కలసిగాని, అలా కాకుండాగాని + అత్యవసర వస్తువులను సరఫరాచేసే కన్సెషన్ (రాయితీ) రేట్లవల్ల వచ్చే కన్సెషన్ నగదు విలువ, (c) అన్నిరకాల విలువలుకలిసిన వేతనముగా గాని ఉండవచ్చు. ఈ చట్టంప్రకారము వేతనాలన్నిటిని నగదు రూపములో చెల్లించవలసివుంది. కాని సంబంధమున్న ప్రభుత్వము కనిష్ఠవేతనము మొత్తంగాని, కొంత భాగంగాని, వస్తురూపంలో చెల్లించడానికి అనుమతి యివ్వవచ్చు. కనిష్ఠ వేతన నిర్ణయానికి సలహాలివ్వడానికిగాని, మార్చడానికిగాని, కమిటీలను వేయడానికి, ఆ కమిటీలకు ప్రభుత్వానికి యీ విషయంలో సలహాయివ్వడానికి, కమిటీని వేయడానికిగాని, సంబంధమున్న ప్రభుత్వానికి హక్కు యివ్వబడింది. ఇటువంటి కమిటీలలో యాజమాన్యపు ప్రతినిధులు, శ్రామిక ప్రతినిధులు స్వతంత్ర మేధావులు, సరిసంఖ్యలో వుండవలె. ఒకరోజు చేయవలసిన పని గంటలను, వారములోని, సెలవురోజును, అదనపు పనిగంటల వేతనరేటును షెడ్యూలులో చెప్పబడిన పరిశ్రమలలో నిర్ణయించే అధికారము సంబంధమున్న Appropriate ప్రభుత్వానికి యివ్వబడింది. ప్రతి కర్మాగారము సరైన రికార్డులను వుంచవలె.

కనిష్ట వేతనానికంటె తక్కువ వేతనాన్ని చెల్లించగావచ్చిన వివాదాలపైవచ్చిన ఫిర్యాదులపై, పరిస్థితులను పరీక్షించి, విని, తీర్పుచెప్పడానికి ఇన్స్పెక్టరు మొదలైన ఉద్యోగులను నియమించే, అధికారము, సంబంధించిన ప్రభుత్వమునకు ఇవ్వబడింది. ఈ చట్టాన్ని ఉల్లంఘించిన నేరాలకు తగిన శిక్షలుకూడా చట్టంలో నిర్ణయించబడినది.

1936 లో ప్యాసైన వేతన చెల్లింపు చట్టము (Payment of Wages Act) 1937 లో అమలులోనికి వచ్చింది. ఈ చట్టంప్రకారం వేతనచెల్లింపు వ్యవధి ఒక మాసానికి మించకుండా నిర్ణయించవలె. రూ. 400 కు తక్కువగావున్న శ్రామికులకు యీ చట్టం వర్తిస్తుంది. సంబంధమున్న ప్రభుత్వం యీ చట్టాన్ని షెడ్యూల్‌లోచెప్పిన ఏ పరిశ్రమకైనా వర్తింపచేయవచ్చు. ఔద్యోగితలోవుండగా నగదు రూపంలోయిచ్చే ప్రతిఫలము—బోనస్ మొదలైన యితర చెల్లింపులతోసహా వేతనమని చెప్పబడింది. గృహ, లైటు, నీటి, వైద్య, ప్రయాణ, గ్రాట్యూటీ, పెన్షన్, ప్రావిడెంట్ ఫండ్, సౌకర్యాలు వేతనం క్రింద చెప్పబడలేదు. 1957 సవరణ ప్రకారము కోర్టుయిచ్చే ఎవార్డు, పరిష్కారము అర్డరుక్రింద చెల్లించే ప్రతిఫలముకూడ వేతనముక్రిందికి వస్తుంది. వెయ్యిమందికంటెతక్కువ ఉద్యోగులుగల సంస్థలు నిర్ణీత వ్యవధి తరువాత ఏడవరోజు గడవకముందు, యితర సంస్థలు పదవరోజు గడవకముందు, వేతనాన్ని చెల్లించితీరవలె. పనినుండి తొలగించబడిన శ్రామికునకు తొలగించినరోజుకు రెండవరోజు ముగియక ముందే రావలసిన వేతనాన్ని చెల్లించి తీరవలె. వేతనాలన్నీ కూడ పనిచేసే రోజున అనగా సెలవుకాని రోజున చెల్లించవలె. చెల్లింపు చట్టరీత్యా అమలులో నున్న కరెన్సీలో చెల్లించవలె. 1937 లో జరిగిన సవరణ ప్రకారము ఫ్యాక్టరీ లోపల కూర్చుని గాని, లోపలే వుండిపోయిగాని సమ్మెచేసే కార్మికులకు వేతనము చెల్లించకుండా వుండే హక్కు యజమానులకు యివ్వబడింది.

తగిన కనీస వేతనాన్ని, తగిన సమయానికి శ్రామికునకు అందచేయడం శ్రామిక శ్రేయస్సుకు, ఆర్థికాభివృద్ధికి, మానవ సమాజపు, ఆర్థిక శ్రేయస్సుకు తోడ్పడుతుంది. అయితే కార్మికుడు తగిన రీతిలో ఉత్పాదకతను పెంచి పరిశ్రమ ఆదాయాన్ని పెంచినపుడే పరిశ్రమ కార్మికుని వేతన ఆదాయాన్ని పెంచడముగాని కనిష్ట వేతనాన్నయినా యివ్వడము గాని జరుగుతుంది. కాని శ్రామికుని కనీసావసరాలయినా తీర్చగల్గిన వేతనం యివ్వబడితేనే కార్మికుడు సామర్థ్యంతోను, కౌశల్యంతోను, పనిజేసి ఉత్పాదక, ఉత్పాదనలను పెంపొందించి పరిశ్రమ ఆదాయాన్ని పెంచగలడు. అందువల్ల కనీస వేతనము యివ్వడము, శ్రామికుడు తగినట్లు పని చేయడము, పరిశ్రమ ఆదాయము పెరగడము, ఒక దానిపై మరొకటి ఆధారపడి, జరుగుతాయి. కాబట్టి వీటిని ఒకేసారిగా అమలు జరిగేటట్లుచేసి, వాంఛనీయమైన ఫలితాలను జయప్రదంగా పొందేందుకు, ప్రభుత్వము, శ్రామిక సంఘాలు, రాజకీయ పార్టీలు ఆర్థికశాస్త్రవేత్తలు కృషి సల్పవలసి వుంది.

—శ్రీ. బి. ఆర్. కె. రావ్.

ఆకరములు

1. State Regulation of Minimum Wages in India - Asia Publishing House SBL Nigam.
2. Industrial Labour in India - VB. Singh (Asia Publishing House).
3. Indian Labour Problems Chaitanya Publications : S. C. Pant.
4. Labour Problems & Social Welfare - Dr S. C. Saxena.
5. Labour and Economic Developement. J. L. Dolakia
6. Labour Problems in Indian Industry V. V. Giri.

33. లాభాలు (PROFITS)

19 వ శతాబ్దము మధ్యకాలమువరకు లాభము లకు ప్రత్యేకమగు స్థానమీయబడలేదు. కాని ఆధు నిక సమయమునందు లాభమున కత్యంత ప్రముఖ మగు స్థానముకలదు. ఉత్పత్తి సాధనములగు భూమి, శ్రమ, మరియు మూలధనములకు ప్రతిఫల రూపముల భాటకము, వేతనము మరియు వడ్డీ లభించు చందమున, వ్యవస్థాపనకు లభించు ప్రతి ఫలమును లాభమందురు.

సామాన్యముగా మొత్తము ఆదాయము మరియు మొత్తము వ్యయములకుగల తేడాను లాభమందురు. కాని అర్థశాస్త్రమునందు లాభమునకుగల అర్థము చాల విస్తృతము. వ్యవస్థాపకునకు లభించు మొత్తము ఆదాయమును స్థూల లాభము (Gross Profit) అందురు. ఇందు ఉత్పత్తి ప్రక్రియలో ప్రయోగింపబడిన (i) వ్యవస్థాపకుని స్వంత భూమిపై భాటకము, (ii) వ్యవస్థాపకుని శ్రమకు వేతనము మరియు (iii) వ్యవస్థాపకుని మూల ధనముపై వడ్డీ గూడ సమ్మిళితములై యున్నవి. ఇంతేగాక (iv) తరుగుదల రాశి, (v) నిర్వహణా ఖర్చులు, (vi) భీమా ఖర్చులు (vii) గుత్తాధి పత్యపు లాభాలు మరియు (viii) యుద్ధము మొద లగునవి ఏర్పడినందున గలుగు గాలిపాటు లాభాలు గూడ స్థూల లాభము నందిమిడి యున్నవి. వీటి నన్నిటిని తగ్గించగా మిగిలిన రాశిని నికర లేక శుద్ధ లాభము (Net or Pure Profit) అందురు. అనగా వ్యవస్థాపనా బాధ్యతను నిర్వహించినందుకు లభించు ప్రతిఫలమును నికర లాభ మందురు.

"నష్టభయాన్ని వహించినందువలన వ్యవస్థా పకునకు ప్రతిఫల రూపమున లాభము లభించునని" హాలే వెల్లడించెను. క్లార్క్ ప్రకారము "ఎట్టి పరివర్తనలు లేక స్థిరముగా నుండు అర్థవ్యవస్థ యందు లాభము లేర్పడవు. కాని గత్యాత్మక ఆర్థిక వ్యవస్థయందు కలుగు మార్పుల వలన లాభములు జనించును". "వ్యవస్థాపకుడు అనిశ్చితత్వమును భరించును. ఇందువలన కలుగు ప్రతిఫలమే లాభము"ని నైట్ తీర్మానించెను. వేరొక విధముగా నుడువవలయునన్న వ్యవస్థాపకుడు భూమి, శ్రమ మరియు మూలధనములను అత్యుత్తమ పద్ధతిలో కలుపును. మరియు వ్యాపార నిర్వహణలో లీనమై యున్న నష్టభయముల నెదుర్కొనును. ఇందుకు బదులుగా అతనికి లభించు ప్రతిఫలము లాభము.

ఇతర ఉత్పత్తి సాధనములకు లభించు ప్రతి ఫలమునకు, లాభమునకు తేడాగలదు. (1) భాట కము, వేతనాలు మరియు వడ్డీ ఒక ఒప్పందము ప్రకారము చెల్లింపబడుటచే ఎల్లప్పుడు ధనాత్మక ములై యుండును. కాని లాభాలు సున్న లేక ఋణాత్మకము కావచ్చును. (2) ఇతర ప్రతిఫల ములకన్న లాభములు చాల త్వరగా మారుచుండును. ఉదాహరణకు అభివృద్ధి త్వరగా జరుగు కాలము నందు భాటక, వేతన, వడ్డీలకన్న లాభాలు త్వరగా పెరుగును. ఇట్లే ఆర్థిక మాంద్య సమయమునందు లాభాలు త్వరిత గతిని తగ్గుచుండును. (3) ఇతర సాధనములకు ప్రతిఫలము చెల్లించిన పిదప మిగులు నది లాభముగాన లాభాలు అవశేషములు మరియు అనిశ్చితములు.

పరిపూర్ణ పోటీగల స్థితిలో వ్యవస్థాపకుని మార్కెట్టు నందుంచటకై అవసరమగు లాభమును సామాన్య లాభ (Normal Profit) మందురు. సామాన్య లాభమును మించి లభించు లాభమును అధిక లాభము (Super Normal Profits) అందురు. ఇవి పరిపూర్ణ పోటీయున్న స్థితిలో అల్పకాలము నందు మాత్రమే లభించును. దీర్ఘ కాలము నందు కేవలము సామాన్య లాభము మాత్రమే లభించును. మార్కెట్టులోని బరిస్థితులు కారణముగా గుత్తాధిపతికి లభించు లాభములను గుత్తాధికారలాభము (Monopoly Profits) అందురు. ఇవి అల్పకాల, దీర్ఘకాలములందు లభించును. దీర్ఘకాలము నందేర్పడు గుత్తాధిపత్య లాభములను తొలగించుటకై ప్రభుత్వము ప్రయత్నించును.

పరిపూర్ణ పోటీగల స్థితియందు లాభము లీ క్రింది పనులను చేయును. (1) అనిశ్చితత్వము వలన ఏర్పడు నష్టభయము నెదుర్కొను వ్యవస్థాపకు లేర్పడ వలయునన్న వారికి సామాన్య లాభములు ముట్టుట అవసరము. లేనిచో ఉత్పత్తి జరుగదు. (2) అధిక లాభములు విస్తరింప వలసిన లేక తగ్గించవలసిన బరిశ్రమలను గూర్చి వ్యవస్థాపకులకు సంకేతము లిచ్చును. (3) అధిక లాభములు వ్యవస్థాపకుల కుత్సాహము నిచ్చుట ద్వారా వస్తూత్పత్తిని బెంచును. (4) అధిక లాభములు పరిశ్రమల విస్తరణకై వలయు సాధనములను సమకూర్చును. (5) లాభములు అధిక సామర్థ్యము గల సంస్థల ద్వారా ఉత్పత్తి జరుగునట్లు చేయును. ఈ విధముగా లాభాలు ఆర్థికాభివృద్ధికి దోహదము నిచ్చును.

సామాన్య లాభములు ఉత్పత్తి వ్యయము నందిమిడి యుండును. కాని అధిక లాభాలు ఉత్పత్తి వ్యయము నందు భాగముగానుండవు. వ్యవస్థాపకుని యందుగల అత్యధిక సామర్థ్యము, అదృష్టము మరియు అవకాశము కారణముగా లాభాలు లభించును. అందువలన బరిశ్రమ యందు వ్యవస్థాపకుడు ఒక చీడ పురుగనియు, లాభములను గడించుట ఒక రకమగు దొంగతన మనియు ఊహించుట తప్పు. లాభములు లేనిదే వ్యవస్థాపకులుండరు. వ్యవస్థాపన లేనిదే ఆర్థికాభివృద్ధి జరుగదు.

—శ్రీ బి. యల్. రా. కృ. మూర్తి.

Bibliography

1. Risk, Uncertainty and Profits - F. H. Knight.
2. A Text book of Economic Theory - Stonier and Hague.
3. Economics - Frederic Benham.
4. Elementary Principles of Economics - Jathar & Beri.
5. Intermediate Economics - J. Harvey.

34. అంతర్జాతీయ వ్యాపారము వలన ప్రయోజనము - తులనాత్మక వ్యయ సిద్ధాంతము

ఒకదేశంలోని వివిధ ప్రాంతాలమధ్య జరిగే వ్యాపారాన్ని దేశీయ వ్యాపారంఅని, వివిధ దేశాల మధ్య జరిగే వ్యాపారాన్ని విదేశ లేక అంతర్జాతీయ వ్యాపారమని అంటారు. ఈ రెండూకూడా ప్రాంతీయ శ్రమవిభజనకు ఉదాహరణలే. కాని ఈ రెంటిమధ్య కొన్ని ముఖ్యమైన భేదాలుఉన్నాయి.

జాతీయ, అంతర్జాతీయ వ్యాపారాలకుగల తేడాలు :

(1) ఒక దేశంలోని వివిధ ప్రాంతాలమధ్య ఉత్పత్తి కారణాలకు ఉన్నంత గమనశీలత వేర్వేరు దేశాలమధ్య ఉండదు.

(2) ఉత్పత్తి కార్యక్రమాలను, ప్రభావితంచేసే ప్రభుత్వ ఆర్థిక, శ్రామిక, పరిపాలనా విధానాలు అన్నిదేశాలలోను ఒకేమాదిరిగ ఉండవు.

(3) వేర్వేరు దేశాలలో చలామణిలోఉండే ద్రవ్యాలు వేర్వేరుగాఉండి ఒకదేశం మరొక దేశానికి చేయవలసిన, చెల్లింపుల సందర్భంలో విదేశ మారక సమస్యలను కల్గిస్తాయి. ఆయాదేశాలలో ద్రవ్య పరిమాణాన్ని, ద్రవ్య విలువను నిర్ణయంచేసే కేంద్ర బ్యాంకు విధానాలుకూడ వేర్వేరుగ ఉంటాయి. ఈ కారణాలచేత అంతర్జాతీయ వ్యాపారాన్ని ప్రత్యేకంగా విశ్లేషణచేయవలసిన అవసరం ఏర్పడుతుంది.

ఆడమ్ స్మిత్ వివరణ :

విదేశ వ్యాపారం ఏ పరిస్థితులలో జరుగుతుంది అనే ప్రశ్నకు ఆర్థికశాస్త్ర పితామహుడైన ఆడమ్ స్మిత్ ఈ విధంగా సమాధానం చెప్పాడు.

శీతోష్ణ పరిస్థితులవలనకాని, భూగోళ విశిష్టత వలనకాని కొన్నిదేశాలలో సాధ్యముకాని వస్తువుల ఉత్పత్తి మరికొన్ని దేశాలలో సాధ్యముకావచ్చు. ప్రతిదేశం, తనకు అనుకూలతగల్గిన వస్తువు ఉత్పత్తిలో ప్రత్యేకీకరించి, అనుకూలతలేని వస్తువులను విదేశాలనుండి దిగుమతి చేసుకుంటుంది.

రెండు దేశాలలో A; B, అనే వస్తువుల ఉత్పత్తి వ్యయాలు శ్రామిక యూనిట్లలో ఈ క్రింది విధంగా ఉన్నాయనుకుందాం.

	A. వస్తువు	B. వస్తువు
మొదటి దేశం	10	20
రెండవ దేశం	20	10

మొదటిదేశం A అనే వస్తువును రెండవదేశం B అనే వస్తువును తక్కువ, వ్యయాలతో ఉత్పత్తి చేయగలవు. ఈ రెండుదేశాలు వరుసగా A B వస్తువుల ఉత్పత్తిలో నిరపేక్ష అనుకూలత (Absolute advantage) ను కల్గిఉన్నాయి. అందుచే, మొదటిదేశం A వస్తువు ఉత్పత్తిలోను, రెండవదేశం B వస్తువు ఉత్పత్తిలోను, ప్రత్యేకీకరించి పరస్పరం వినిమయం చేసుకుంటాయి. ప్రతిదేశం తనకు అధిక సామర్థ్యంగల్గిన వస్తువు ఉత్పత్తిలో ప్రత్యేకించడంవలన రెండుదేశాల ఉత్పత్తులమొత్తం ఎక్కువే అవుతుంది.

రికార్డో తులనాత్మక వ్యయ సిద్ధాంతం :

ఆడమ్ స్మిత్ ఉదహరించినట్లుకాక, రెండు వస్తువుల ఉత్పత్తిలోను, ఒకదేశం మరొకదేశం కంటె నిరపేక్ష అనుకూలతను కల్గిఉంటేకూడా ఆ రెండుదేశాలమధ్య వ్యాపారం లాభదాయకమేనని డేవిడ్ రికార్డో నిరూపించాడు.

ఉదాహరణకొరకు రికార్డో ఇంగ్లాండ్, పోర్చుగల్, అనేరెండు దేశాలను వస్త్రము, ద్రాక్షసారా, అనే రెండువస్తువులను ఎన్నుకున్నాడు. రెండు దేశాలలోను ఆ వస్తువుల ఉత్పత్తి వ్యయాలను శ్రామిక యూనిట్లలో ఈ క్రింది పట్టీలో పేర్కొనినట్లు ఉదహరించాడు.

	వస్త్రము 1 యూనిట్	ద్రాక్షసారా 1 యూనిట్
ఇంగ్లాండ్	100	120
పోర్చుగల్	90	80

రెండువస్తువులను ఇంగ్లాండ్‌కంటె పోర్చుగల్ తక్కువ వ్యయాలతో ఉత్పత్తి చేయగలదు. అనగా రెండువస్తువుల ఉత్పత్తిలోనుకూడ ఇంగ్లాండ్‌తో పోల్చిచూస్తే, పోర్చుగల్‌కు నిరపేక్ష అనుకూలత ఉంది. ఐనప్పటికి పోర్చుగల్‌కి ద్రాక్షసారా ఉత్పత్తిలో ఇంగ్లాండుపైఉండే ఆధిక్యత,

వస్త్రం ఉత్పత్తిలోఉండే ఆధిక్యతకంటె ఎక్కువ. అంటే వస్త్రంతోపోలిస్తే ద్రాక్షసారా, ఉత్పత్తిలో పోర్చుగల్‌కి తులనాత్మక అనుకూలత (Comparative Advantage) ఉంది. అదేవిధంగా ఇంగ్లండ్‌దేశం రెండువస్తువుల ఉత్పత్తిలో పోర్చుగల్‌కంటె తక్కువేయైనా, వస్త్రం ఉత్పత్తిలో తులనాత్మక అనుకూలతను కల్గిఉంది. ఈ పరిస్థితులలో పోర్చుగల్ ద్రాక్షసారా ఉత్పత్తిలోను, ఇంగ్లండ్ వస్త్రం ఉత్పత్తిలోను, ప్రత్యేకీకరించి పరస్పరం వినిమయం చేసుకుంటాయి.

ఇట్టి వ్యాపారంలోఉండే ప్రయోజనాన్ని పరిశీలిద్దాం. ఇంగ్లాండులో వస్త్రం ద్రాక్షసారాయిల ఉత్పత్తి వ్యయాల నిష్పత్తి 100 : 120 కావడం చేత విదేశ వ్యాపారం లేనిసందర్భంలో, ఆ దేశంలో 1.2 యూనిట్ల వస్త్రం, 1 యూనిట్ ద్రాక్షసారాకు వినిమయమౌతుంది. అదేవిధంగా పోర్చుగల్ 1 యూనిట్ ద్రాక్షసారా, 89 వస్త్రానికి వినిమయమౌతుంది. ఇంగ్లండ్ పోర్చుగల్‌లమధ్య వ్యాపారం సాగి 1.2 వస్త్రంకంటెతక్కువ ఎగుమతిచేసి 1 యూనిట్ ద్రాక్షసారాను పొందగలిగితే వ్యాపారం, ఇంగ్లండ్‌కు లాభదాయకంగాఉంటుంది. అదేవిధంగా ఇంగ్లాండుకు ఎగుమతిచేసిన ప్రతి యూనిట్, ద్రాక్షసారాకు 89 కంటె ఎక్కువ వస్త్రాన్ని పొందగల్గితే వ్యాపారం పోర్చుగల్‌కు లాభదాయకంగా ఉంటుంది. రెండుదేశాలమధ్య వర్తక నిబంధనల (Terms of Trade) ప్రకారం ద్రాక్షసారా, వస్త్రాల, వినిమయపురేటు 1 : 1 గా నిర్ణయమైతే ఇంగ్లాండ్, పోర్చుగల్‌లమధ్య వినిమయమైన ప్రతి యూనిట్ ద్రాక్షసారాకు ఇంగ్లాండుకు .2 వస్త్రమున్ను పోర్చుగల్‌కు .11 వస్త్రమున్ను లాభంవస్తుంది.

ఈ వివరణనుండి మనము గ్రహించవలసిన ముఖ్యవిషయమేమంటే విదేశ వ్యాపారం జరగడానికి మూలాధారం. వివిధ దేశాలలో వస్తువులకు గల తులనాత్మక వ్యయాలలోని వ్యత్యాసమేకాని నిరపేక్ష వ్యయాల వ్యత్యాసంకాదు. తులనాత్మక వ్యయాలు సమానంగాఉండిన సందర్భంలో విదేశ వ్యాపారం జరుగదు. ఈ విషయాన్ని ఒక ఉదాహరణద్వారా వివరించవచ్చు.

శ్రామిక యూనిట్లలో వ్యయం.

	A. వస్తువు	B. వస్తువు.
మొదటి దేశం	10	20
రెండవ దేశం	15	30

రెండు వస్తువుల ఉత్పత్తిలోను మొదటి దేశానికి రెండవ దేశంకంటె ఆధిక్యత (Superiority) ఉంది. ఐతే ఈ ఆధిక్యత A ; B రెండు వస్తువులలోను సమానంగా ఉంది. ఏ వస్తువులలోను ఏ దేశానికి తులనాత్మక అనుకూలత లేదు. విదేశ వ్యాపారంవలన ప్రయోజనం కలగదు.

విమర్శలు :

డేవిడ్ రికార్డో తులనాత్మక వ్యయసిద్ధాంతంలో ముఖ్యంగా ఈ క్రింది లోపాలున్నాయి.

(1) ఇది శ్రమజన్య మూల్యసిద్ధాంతంపై ఆధారపడిఉంది.

(2) ఈ వివరణలో ద్రవ్యరూప వ్యయాలకు ద్రవ్యరూప విలువలకు తావులేదు.

(3) రెండుదేశాలలోను ఉత్పత్తికి స్థిర ప్రతిఫలాల Constant returns సూత్రం అనువర్తిస్తోంది. అని రికార్డు ప్రమేయంచేశాడు.

(4) రెండుదేశాలమధ్య వర్తక నిబంధనలు ఏ విధంగా నిర్ణయమౌతాయో రికార్డో చర్చించలేదు.

(5) వస్తు తులనాత్మక వ్యయాలలో తారతమ్యం ఉంటే విదేశ వ్యాపారం జరుగుతుందని ఈ సిద్ధాంతం వివరించింది, కాని వివిధ దేశాలమధ్య ఉత్పత్తి వ్యయాలలో అసలు భేదాలు ఎట్లు ఏర్పడతాయో వివరించలేదు.

రికార్డో తరువాత జె. యస్. మిల్ ఈ సిద్ధాంతాన్ని వివరిస్తూ వర్తక నిబంధనలు పరస్పరం ఆయా దేశాలలో ఇతరదేశాల వస్తువులకుగల డిమాండ్‌శక్తి(Strength)డిమాండ్ వ్యాకోచితాలపై అనగా వ్యుత్క్రమ డిమాండ్ Reciprocal Demand పై ఆధారపడుతుందని చెప్పాడు. భారత దేశపు ఎగుమతులకు పాకిస్తాను, వీరినుండి వచ్చే డిమాండ్‌కంటె పాకిస్తాన్ ఎగుమతులకు భారతీయులనుండివచ్చే డిమాండ్ తీవ్రంగాఉంటే రెండు దేశాలమధ్య వర్తక నిబంధనలు, పాకిస్తానుకు ప్రతికూలంగా ఉంటాయి. మొత్తానికి ఏర్పడిన వినిమయపు రేటువద్ద రెండుదేశాల ఎగుమతి, దిగుమతి విలువలు సమానమౌతాయి. ఆల్‌ఫ్రెడ్ మార్షల్ తన ఆఫర్ రేఖలు (Offer Curves) లేక వ్యుత్క్రమ, డిమాండ్‌రేఖల ఆధారంగా విదేశ వ్యాపారంచేస్తూన్న దేశాలమధ్య ఎగుమతి/దిగుమతులకుండే పరస్పర సప్లయ్ డిమాండ్‌లను విశదీకరించి తద్వారా వర్తక నిబంధనలు ఏవిధంగా నిర్ణయమౌతాయో వివరించాడు. టాసిగ్ అను అర్థశాస్త్రవేత్త శ్రామికుల కిచ్చే వేతనాలను ద్రవ్యరూపంలో లెఖ్ఖచూసి అట్టి ద్రవ్యవ్యవస్థలో కూడ, రికార్డో ప్రతిపాదించిన తులనాత్మక వ్యయసిద్ధాంతం పూర్తిగా వర్తిస్తుందని, నిరూపించారు.

ఉత్పత్తి పెరిగినపుడు స్థిర ప్రతిఫలాలుకాక, క్రమక్షీణ ప్రతిఫలాలు వస్తూ ఉంటే సిద్ధాంత విలువకు లోపం చేకూరదని అర్థశాస్త్రవేత్తలు వివరించారు. రెండు దేశాలలోనూ, ప్రత్యేకీకరణ జరిగిన వస్తువుల ఉత్పత్తి వ్యయాలు క్రమంగా పెరుగుతూ ఉంటే ఆదేశాల మధ్య తులనాత్మక వ్యయాల తారతమ్యం సమసిపోయి, ఇకపైన అంతర్జాతీయ ప్రత్యేకీకరణ జరగదని వారు నిరూపించారు.

ఆచార్య హేబర్లర్ ఉత్పత్తి వ్యయాలను శ్రమపరంగా లెక్కించే పద్ధతిని విడిచిపెట్టి అంతర్జాతీయ వ్యాపారంలో అవకాశ వ్యయాల (Opportunity Costs) సిద్ధాంతాన్ని అనువర్తింపచేశాడు. ఉత్పత్తి సాధనాలను ఒక వస్తువు ఉత్పత్తిలో కాక మరొక వస్తువు ఉత్పత్తిలో ఉపయోగిస్తే ఉత్పత్తియైన వస్తువు ప్రతియూనిట్ అవకాశ వ్యయాలు దానిని ఉత్పత్తి చేయడం వలన పోగొట్టుకొనిన వస్తు పరిమాణానికి సమానము. వస్తు విలువలు వాటిని ఉత్పత్తి చేయడానికయ్యే శ్రమపరిమాణంపై కాక ఆ వస్తువుల అవకాశ వ్యయాలపై ఆధారపడతాయని హేబర్లర్ వాదించాడు. దాని ఆధారంగా అంతర్జాతీయ వ్యాపారంలో ఏఏ వస్తువులు ఎగుమతి ఔతాయో, వాటి మధ్య వినిమయపు రేటు ఏవిధంగా నిర్ణయమౌతుందో అతడు వివరించాడు.

ఇక హెక్చర్ (Heckescher) ఓలియాన్ (Ohlin) లు అంతర్జాతీయ వ్యాపారం కూడ ఒక దేశంలోని ప్రాంతాల మధ్య వ్యాపారం వంటిదే. అని ప్రకటిస్తూ సమగ్ర సమతౌల్య (General Equilibrium) పదాల్లో అంతర్జాతీయ వ్యాపారాన్ని వివరించారు. వివిధ దేశాల్లోను లభించే భూమి, శ్రామికులు, మూలధనం మొదలైన ఉత్పత్తి సాధనాల పరిమాణము, వాటి సామర్థ్యాలలో వ్యత్యాసాలు ఉంటాయని(Differences in Factor Endowments) ప్రతిదేశం అక్కడ సమృద్ధిగా ఉండే ఉత్పత్తి సాధనాన్ని ఎక్కువగా ఉపయోగించే వస్తు సేవల ఉత్పత్తిలో ప్రత్యేకీకరించి ఇతర దేశాల వస్తువుతో వినిమయం చేసుకుంటుందనీ ఉత్పత్తి సాధనాల లభ్యత సామర్థ్యాలలో ఉండే ఈ వ్యత్యాసాల కారణంగానే వివిధ దేశాలలోను వస్తువుల ఉత్పత్తి వ్యయాలలో భేదా లేర్పడతాయనీ వారు వాదించారు.

ఐతే హెక్చర్ ఓవియాన్‌ల విశ్లేషణ రికార్డో తులనాత్మక వ్యయ సిద్ధాంతానికి ఖండన కాదు. రికార్డో సిద్ధాంతానికి అది ఒక అనుబంధము వంటిదే.

రికార్డో ప్రతిపాదించిన తులనాత్మక వ్యయ సిద్ధాంతం రెండు దేశాలు, రెండు వస్తువులు ఉండి

నప్పుడే కాక అనేక దేశాలు, అనేక వస్తువులు ఉండినప్పుడు కూడ వర్తిస్తుంది. ప్రతిదేశం ఇతర దేశాలతో పోలిస్తే తులనాత్మక అనుకూలత ఉండిన వస్తువుల నన్నిటిని ఉత్పత్తిచేసి, తులనాత్మక ప్రతి కూలత ఉండిన వస్తువులను దిగుమతి చేసుకుంటుంది. అంతర్జాతీయ వ్యాపారం ద్వారా వివిధ దేశాలలోని ఉత్పత్తి సాధనాలు గరిష్ట ప్రయోజనాన్ని చేకూర్చే టట్లు ఉపయోగింపబడతాయి. వివిధ దేశాల మధ్య వస్తు సేవల విలువలు సమానమయ్యే అవకాశము ఉంది. అదేవిధంగా ఉత్పత్తి సాధనాల ధరలు కూడ సమానమయ్యే అవకాశ ముంది. అభివృద్ధి చెందిన దేశాల నుండి వచ్చే మూలధనం సాంకేతిక విజ్ఞానం, వెనుకబడిన దేశాల ఆర్థికాభివృద్ధికి తోడ్పడతాయి. వ్యాపారం ద్వారా అంతర్జాతీయ సాంస్కృతిక వివరీకరణ Integration జరిగి అన్ని, దేశాలలోను సుహృద్భావం పెరగవచ్చు. లేక వ్యాపారం, దేశాల మధ్య హానికరమైన పోటీకి, తద్వారా యుద్ధాలకు, అశాంతికి దారి తీయవచ్చు. వ్యాపారం ద్వారా ఒక దేశంలోని ఆర్థిక మాంద్యం, నిరుద్యోగత, మరొక దేశం లోనికి బదిలీ కావచ్చు.

మొత్తం మీద అంతర్జాతీయ వ్యాపారం ఆ వ్యాపారంలో పాల్గొనే అన్ని దేశాలకు అనేక లాభాలను చేకూరుస్తుంది.

—శ్రీ. వి. రా. రావ్.

Reference Books

1. The International Economy: P. T. Ellasworth
2. Theory of International Trade : G. Habuler.
3 Survey of International Trade : Theory by Habuler.
4. International Economics by Oharles : P. Kindle Verger.
5. Modern International Economics by Max J. Wassesmans & Charless W. Huttman.
6. International Economics by Harrod
7. International Economics by K R. Gupta.
8. International Economics by Telugu Akademi.

35. రవాణా - రోడ్డు

1. రవాణా - రోడ్డు :— ఆసేతు హిమాలయ పర్యంతం విస్తరించియున్న, భారతదేశంలో ప్రయాణంచేయడం సుసాధ్యమైన పనికాదు. రహదారులను నిర్మించి మహాపట్టణాలను నగరాలను, గ్రామ కుగ్రామాలను, చేరుటకు వసతులు రోడ్డు మార్గాలే. ప్రజాసౌకర్యమే ప్రభువులకు పాలనా కర్తవ్యంగా ఉండేది. మౌర్యులకాలంలో పాటలీ పుత్రంనుండి పడమట పుష్పపురందాకా రస్తా నిర్మించి, ప్రతి మజిలీకి బావి త్రవ్వించి, వసతి గృహాలనిర్మించి, పశువైద్యశాలలను స్థాపించి, ఇరు వైపులా చెట్లు నాటించారు. అట్లాగే కాశినుండి రామేశ్వరంవరకు మార్గాలు నిర్మించబడినవి.

నేడు 100 లక్షల కిలోమీటర్ల రోడ్లుఉన్నాయి- భారతదేశంలో, రోడ్లనిర్మాణం ప్రభుత్వ కార్య క్రమాలలో ప్రథమస్థానం తీసుకొంది. రోడ్డు నిర్మాణానికి అడ్డంకులు, కాలువలు, నదులు'

కొండలు, మిట్టపల్లాలు, వీటినన్నింటిని సరిచూచు కొని రోడ్లనువేసింది ప్రభుత్వం. ఇంక ఈ మార్గ నిర్మాణం సంపూర్ణంకాలేదు. సరిహద్దులలో రాస్తాల నిర్మాణం సాగుతున్నది.

మన భారతదేశంలో 1970 లో 16.36 లక్షల మోటరుబండ్లు నడచినవి. 16.36 లక్షల బండ్లలో 4.93 లక్షల మోటారు సైకిళ్లు, ఆటోలు, 16.19 లక్షల ప్రయివేటు మోటారుకార్లు ; 1.13 తదితర బండ్లు సాగుచున్నాయి. 615 కోట్ల రూపాయలు పన్నులుగా వీటిపై వసూలగుతుంది.

కాని రోడ్లలోని దుమ్మును తీసివేసే ప్రయత్నాలు వెనుకబడినవి. రోడ్లనిర్మాణ పద్ధతిలోనే మార్పు వస్తేగాని దుమ్మును లేకుండాచేయడం వీలుకాదు. తారువేయటం, సిమ్మెంటుతో నిర్మించడం స్వల్పం గానే జరుగుచున్నది. ప్రజల ఆరోగ్యం ఉన్నత స్థాయిలో ఉండవలెనన్న, దుమ్ములేనిరోడ్ల నిర్మించ బడవలెను.

2. నీటిమార్గాలు :— భారతదేశంలో నావ లను యానసౌకర్యానికి అనుకూలంగా 14,150 కిలోమీటర్ల నీటిమార్గాలున్నాయి. 283 స్టీమర్లు ఉన్నాయి. గంగ, బ్రహ్మపుత్ర, గోదావరి, కృష్ణా, కావేరి, వాటి కాలువలు, కేరళతీర కాలువలు, బకింగ్‌హమ్ కాలువ, డెల్టా కాలువలు, గోవావద్ద మరికొన్ని ఉన్నాయి. కాని నదీనదములు పూర్తిగా నౌకాయాన యోగ్యంగాలేవు. చినచిన్న నదులను కూడ నౌకాప్రయాణానికి యోగ్యంగాచేస్తే రోడ్డుపై ఒత్తిడితగ్గి బరువుసామానుల రవాణా బాగా సాగుతుంది.

భారతదేశంలో సముద్రయానం చాలపురాతనంగా వ్యాప్తిలోనున్నది. వేదమంత్రాలలో ఒకచోట అశ్వనీ దేవతల స్తుతించే మంత్రముంది. సందర్భ మేమిటంటే, ఒకరాజు తనపుత్రుడైన యువరాజును సముద్రంలోవుండే ద్వీపముమీదకు దండెత్తిపొమ్మని నౌకాబలాన్ని పంపేడు. ఆ యువరాజు సముద్ర యానంచేస్తుండగా, గాలివాన ఎదుర్కొన్నది. ఆ క్లిష్టపరిస్థితిలో ఆ యువరాజు అశ్వనీదేవతలను స్తుతించగా వారు రక్షింపబడిరి. తరువాత కాలంలో కూడ సముద్రయాన ప్రస్తావనలు పెక్కులున్నాయి. కథాసరిత్సాగరంలో కథలనేకములు సముద్ర యానాన్నిగూర్చి వున్నవి. రామాయణంలో గుహుడు, భరతుని, అయోధ్యాపురీయులను, కోసల రాజ్య సైన్యాన్ని గంగపై తరలించినట్లు, విచిత్ర వర్ణనలతో వాల్మీకి భగవానుడు ఆదికావ్యాన్ని వ్రాశారు. చైనా యాత్రికులు మనదేశానికివచ్చి సముద్రయానంచేసినట్లు చరిత్రాంశములున్నాయి. గ్రీకు, రోమకదేశాలతో మన భారతదేశం క్రీస్తు పూర్వమే వాణిజ్య వ్యాపారం సముద్రంమీద జరిపి నట్లు గ్రంథాలున్నాయి.

నేడు భారతదేశంలో నౌకానిర్మాణ కేంద్రాలు (1) విశాఖ (2) కలకత్తా (3) బొంబాయి, కొచ్చిన్ సముద్రతీర పట్టణంకూడ నౌకా కేంద్రా లుగా విస్తరించుచున్నది. రేవు పట్టణాలలో ముఖ్య మైనవి బొంబాయి, కలకత్తా, కొచ్చిన్, మద్రాసు, విశాఖ, కండ్లా, వరదీవ్, మార్మగోవ, వీటిలో బొంబాయిరేవు పెద్దది. మన ఎగుమతులు, దిగు మతులు, నాల్గవవంతు బొంబాయినుండియే జరుగు తుంది. చరిత్రకాలం మధ్యయుగంలో శ్రీహరికోట, ముత్తుకూరు (కృష్ణా పట్టణం) రామాయణ పట్టణం ఒంగోలువద్ద కొత్తపట్టణం, మోటుపల్లి, బందరు, కాకినాడ, ఇవి తూర్పుతీరంలోనున్న రేవు స్థలాలు. వీటినన్నింటిని ఆధునికంగా ముఖ్యరేవుపట్టణాలుగా రూపొందించడం మనదేశ పురోభివృద్ధికి దోహద మిస్తుంది.

3. రవాణా - విమానము :— ఆకాశమార్గాన ప్రయాణం భారతీయులకు, విని చదివిన విషయమే, వాటి నిర్మాణపద్ధతి పురాణయుగముతోటి నిలిచి పోయెను. ఈనాడు మనదేశంలో విమానాల రాక

పోకలు సాగిననాటినుండి 26.25 లక్షల ప్రజలు ప్రయాణంసాగించారు. 5.2 కోట్ల కిలోల సామాగ్రి స్థలమార్పుచెందింది. మనదేశంలో అంతర్జాతీయ విమానస్థానాలు, ఢిల్లీ, కలకత్తా, బొంబాయి, మద్రాసులో ఏర్పడ్డాయి. 1-4-1972 నుండి అంతర్జాతీయ పర్యవేక్షణలో ఉన్నాయి. పై నాల్గు గాక విమానస్థానాలు ఇంకా 81 ఉన్నాయి.

ఆంధ్రలో విజయవాడ, విశాఖ, రేణిగుంట, వరంగల్, ప్రదేశాలలో విమానస్థానాలున్నాయి. జెట్ సర్వీసు మనదేశంనుండి 24 దేశాలకు జరుగుచున్నది.

విదేశాలతో ఒడంబడికలు నిర్ణయమయ్యాయి. విమాన క్లబ్బులు ఏర్పడ్డాయి.

రైల్వేలు :

క్రీ. శ. 1825 పూర్వము ఈ భూగోళంలో ఎక్కడను రైల్వేలు లేకుండెను. ఆనాటివరకు వేగముగాపోవు సాధనము హయగతియే. ప్రజలందరకు తెలిసింది అశ్వయానమే.

ఈనాడు వివిధదేశాల్లో ఇనుపదార్లు నిర్మించబడినవి. చాలవరకు ఇవి జతలుగానే యున్నవి (Double Track). ఈ రైలుమార్గాలు ఎంతని తేలికగా అర్థముచేసుకోవాలంటే, భూమధ్య రేఖకు ముప్పైదింతలు పొడవుగలవై యున్నవి. ఒక సంవత్సరంలో రైళ్లు పోవుమార్గము పొడవు 6200 మిలియన్ల మైళ్లు (ఒక మిలియననగా పదిలక్షలు) ఈ దూరమెంతని గణించిన సూర్యగోళమునుండి అతిదూరముననున్న ప్లూటోగ్రహము వరకుగల అంతరాళమునపోయి తిరిగివచ్చునంతటి దూరము.

భారతదేశమున 1970-71 నాటికి ఈ ఇనుపదారులు 59,790 కిలోమీటర్ల పొడవు. ఆసియా ఖండముఅంతటికి పెద్దది ప్రపంచంలో 4 వ స్థానం. ప్రభుత్వాలు పూనిన కార్యక్రమాలలో భారతదేశ రైల్వేలే పెద్దవి. ఇందు అధికముగా జతల మార్గాలున్నాయి. ఈ మార్గముల దూరము సూర్యగోళమునుండి అంగారక గ్రహమువరకుగల దూరముకన్న పదునాల్గింతలు ఎక్కువ (ఈ అంచనా 1951 లో వేసినవి).

రైళ్లు నడచుటకు శాశ్వతంగా ఇనుపదార్లు నిర్మింపబడాలి. ఇవి నిర్మించుటకు రహదారులు, వంతెనలు, చిన్న సేతువులు, కొండలనుండి గుహదారులు, బండ్లు నిలచుటకు స్టేషన్లు, రైళ్ళు విశ్రాంతికై భూరి ప్రదేశములు, షెడ్లు, సిగ్నెలింగ్ పరికరములు, నీటిఆవిరితోనడచు ఇన్‌జన్లు, డిజల్‌తో నడచునవి, విద్యుత్‌శక్తితో సాగునవి, రైలుపెట్టెలు, స్టీమర్లు, టెలిఫోన్ తంత్రీ విస్తారము, నిస్తంత్ర నిర్మాణము, టెలిగ్రాఫ్ నియామకము, విద్యుత్ యంత్రస్థాపన, మూలస్థానము, కర్మాగారములు, ముద్రణా యంత్రస్థాపన బొగ్గుగనులు, భోజనవసతి గృహాలు, ఆసుపత్రులు (దవాఖానాలు) సరకుల రక్షణచేయు భాండారములు సముద్ర తీర ప్రాంత ప్రదేశములు విద్యా నిలయములు, ఇంకను ఎన్నెన్నో కార్యస్థానములు ఏర్పడవలె.

భారతదేశంలో దినానికి 10,700, రైళ్లు నడుస్తున్నాయి. 67 లక్షల ప్రజ ప్రతిదినము ప్రయాణంచేస్తారు. 5.4 లక్షల టన్నుల సామాను రవాణా అవుతుంది. మనకు 1971 నాటికి 11,100 ఇన్‌జన్లున్నాయి. 35000 రైలుపెట్టెలున్నాయి, 3,34000 వాగెన్లున్నాయి. ఈ రైలుకు సంబంధించినంతవరకు 13.7 లక్షలమందికి ఉద్యోగం లభించింది. రైల్వేలపై మూలధనం 40009 కోట్ల రూపాయలు. వర్షాదాయం రాబడి 1,006 కోట్ల రూపాయలు. గత రెండు సంవత్సరాలుగ ప్రయాణీకుల సంఖ్య ఇబ్బడైంది.

2. చరిత్ర :

భారతదేశంలో ప్రథమంగా రైలు 16-4-1853 నాడు బొంబాయినుండి థానవరకు నడిచింది. ఇట్లే క్రమేణా దేశమంతా విస్తరించింది. ప్రథమరైలు

ప్రయాణం 400 మంది 14 రైలుపెట్టెలలో ప్రమాణంచేసారు. ఈ వింతయాన గౌరవార్థం బొంబాయిలో 21 తుపాకీగుండ్లు ప్రేల్చబడ్డాయి. ఆనాటి బొంబాయి గవర్నరు (Lord Falkland) ధన్యవాదాలు అందచేసారు. ఈభూరి యత్నానికి, కంటకంగా మూడు ఇబ్బందులు తారసిల్లాయి. 1853 లో కలకత్తావద్ద (Macdonald Stephenson) మెక్‌డోనాల్డు స్టీఫెన్‌సన్ పర్యవేక్షణలో 38 మైళ్ల రైలు ప్రయాణం సాగవలసియుండె, కాని ఆ రైలు నడచేందుకు రావలసిన ఇన్‌జన్ H.M.S. Goodwin నావలో వస్తుండగా ఆ నావ సముద్రముపాలు అయింది. మరో ఇంజెన్‌తెచ్చే నావ భారతదేశానికిరాకుండా ఏదోపొరపాటువల్ల ఆస్ట్రేలియాచేరింది. అది మళ్లీ H.M.T. Dekagree నావలో సంవత్సరంతరువాత మనదేశం చేరింది. మూడవ ఇబ్బంది, చంద్ర నాగూరువద్ద ఫ్రెంచి వారితో సరిహద్దుతగవు కొంతకాలం తీసికొంది. అనుకొన్న దినానికి మనదేశంలో రైలుజరుగలేదు. రైలుపెట్టెలు విదేశాలనుండి దిగుమతి వ్యయ ప్రయాసమని హోప్‌కిన్సుదొర భారతదేశంలోనే తయారు ప్రారంభించారు. 1854 లో హుగ్లీనుండి 24 మైళ్ల రైలు నడచింది (15-8-1854 నాడు). 1856 లో మద్రాసు రైల్వేకంపెని వేసరపాడునుండి వాలాజా రోడ్డువరకు 63 మైళ్ల నడచింది. ప్రపంచంలో రైలు నడచిన 28 సం. లకు భారతదేశంలో రైళ్లపోవుట ప్రారంభమైంది.

రైళ్ళ ప్రారంభదశలో ప్రజలు ఈ వసతి యొక్క బాగులను సమగ్రంగా గ్రహించలేదు. రైలుప్రయాణం రక్షణతోకూడినదను భావము సామాన్య ప్రజలకు తెలియలేదు. ఇంగ్లాండునందును ప్రజలు ఈ యానముపై విముఖతను చూపిరి. ఆనాటి వార్తా పత్రికలు, ప్రజల భీతిని భీకరంగా ప్రతిబింబింపచేసాయి రైల్వేపై పెట్టుబడి ప్రథమంలో బ్రిటిషువారిచేతనే షేర్ల చందాలతోనే సమకూడింది. మరికొన్నింటిని భారతదేశ సంస్థానాల వారు మూలధనంతో సాగించారు. కాని మొదటి నుండి ప్రభుత్వమే రైళ్ళను సాగించాలని లక్ష్యం నిర్ణయించింది. మొదట ఈ ప్రయాణంవల్ల మిలటరీ (సైన్యం) కార్యకలాపాలకు ఉపయోగపడి ప్రభుత్వం ఆధీనంలో ఉండవలెనని ఇంపీరియల్ కౌన్సిల్‌లో 1914, 1915, 1917, 1918 లో తీర్మానాలు ప్రవేశపెట్టబడ్డాయి. తరువాత "ఆక్వర్తు" కమిటీ ఏర్పడింది. వీరు విచారించి ప్రభుత్వంచేతిలో రైళ్లలేనియెడల వ్యాపార, వాణిజ్య వసతులు ఉండవని వ్రాసారు. భారతదేశంలోకూడ ఒక కేంద్ర అధికారంక్రింద, అజమాయిషీలో రైళ్ల నడపటం మంచిదని తెలుసుకున్నారు.1-1-1925లో East India Railway కంపెనీనుండి Great Indian Peninsula కంపెనీనుండి ప్రభుత్వ అధికారాన్ని తీసికొంది. క్రమేణా మిగతావిగూడ ప్రభుత్వం పాలైనవి. 1926 నుండి ప్రతి సంవత్సరం 1000 మైళ్ల పొడవున ఇనుపదారులను పెంచవలెనని లక్ష్యం ప్రభుత్వం నిర్ణయించింది. ఈ ప్రగతిమార్గం బాగానేసాగింది.

3-2-1925 లో బొంబాయి గవర్నరు "సర్ వెస్లీ విల్‌సన్" ప్రథమ విద్యుత్ రైల్వేను ప్రవేశోత్సవం జరిపారు. రైలుమార్గాలు కొన్నిచోట్ల ఇమ్మడిగాకాకుండా నాల్మడిగా వేయటం ప్రారంభమైంది.

రైలు పొయ్యేందుకు ఇనుమకమ్ముల దారులు వేయడం ఒక విశిష్టమైన చాకచక్యం కావాలి. మిట్టపల్లాలో ఎత్తుగడను కొద్దికొద్దిగా మిట్టను ఏర్పరచి మార్గం నిర్ణయించాలి. కొండలపైన, కొండలలో మార్గం నిర్మించటం బోలెడంతశ్రమ, విపరీతమైన ఖర్చు, ఇంజనీరింగులో శాస్త్రీయమైన కౌశలం కావాలి. ఈ పని ప్రపంచంలో స్విట్జర్లెండులో ప్రారంభమైంది. 1839 లో 7000 అడుగుల ఎత్తుకు ఈ మార్గాన్ని వేయవచ్చునని అంచనా. తరువాత ఆస్ట్రియా దేశీయుడు బాగా కార్యసాధన

సాఫల్యంగా రూపొందించాడు. మనదేశంలో అట్లే కౌశలయుతంగా జరిగింది. సిమ్లా, ఉదకమండలమునకు దారులు వేశారు. రైళ్లు సాగుతున్నవి. ఈలాగే కొండనుతొలచి రహదారిగా గుహలను ఏర్పరచి రైలుమార్గాలు నిర్మించారు. 1903 లో సిమ్లాకు రైలునడచింది. 5000 అడు. ఎత్తు కొండ దారిమీదుగా ఉదకమండలానికి, 1854 సం. కల్పించినదారి, 1908 నాటికి 16 మైళ్లు, పైగా దారి ఏర్పడి రైలు పైకెక్కినది. సిమ్లా కొండలకన్న ఎత్తు.

నదులపై సేతువుల నిర్మాణం భూరికౌశల వ్యక్తీకరణం అనాలి. ''అర్హా'' గ్రామంవద్ద శోణా నదిపైన వంతెన అట్టిది. 1856 లో ప్రారంభమైంది. 1863 లో వైసరాయ్ లార్డు ఎల్జిన్‌చేత రైలుకు ప్రవేశోత్సవం జరిగింది. దీని పొడవు 4726 అడు. ఇది ఈ నదిపై మొదటి వంతెన. మరొక్కటి 10,052 అడుగుల పొడవుతో కట్టబడింది. ఇట్లే మిగత నదులపై సేతువుల నిర్మాణం జరిగింది.

వాస్తు నిర్మాణాలలో ''మిలాన్'' రైల్వేస్టేషను కట్టబడింది. 103 ఎకరాల స్థలం. ప్రపంచంలో కల్లా పెద్దది. అమెరికాలో, చాల పట్టణాలలో భూగర్భంలో బహుళార్థ సాధకంగా రైలుస్టేషన్లు కట్టబడ్డాయి. భారతదేశంలో కూడ స్టేషన్లు వివిధ విధాలుగా నిర్మించబడినవి.

ఈ రైలు నడచేందుకు కావలసిన కర్మాగారాలు భూరివి బ్రహ్మపుత్రా, గంగా, కావేరి ప్రాంతాల్లో ఉన్నాయి. దేశభక్తుడైన చిత్తరంజన్ దాసు పేరిట కలకత్తావద్ద పెద్దనగరం ఏర్పడింది. ఇచ్చట శ్రామికులకు 5000 ఇండ్లు ఉన్నాయి. ఈ పరిశ్రమ, 8,80,000 చ. అడుగుల స్థలంపై స్థాపింపబడింది. ఇవిగాక, షాపులకు, ఆఫీసులకు, ఎన్నో లక్షల చ. అడు. స్థలం ఈ నగరం వ్యాపించి ఉంది. ఇచ్చట W. G. ఇన్‌జన్లు తయారవుతున్నవి. మనకు మొదటి ఇంజను 1885 లోనే తయారు ప్రారంభమైంది. రెండవ కర్మాగారం వారణాసిలో, మూడవది మద్రాసువద్ద పెరంబూరులో.

రైలుమార్గాలు ఇంక వేస్తున్నారు. ఆధునిక కాలంలో జమ్మువరకు రైళ్లు నడుస్తోంది. కాని రైళ్లు రాని ప్రదేశాలు మన భారత ఖండంలో చాల ఉన్నాయి. రైళ్లలో ఒత్తిడి ఎక్కువగాఉంది. దీనికి సదుపాయాలు ప్రభుత్వంవారు ఆలోచిస్తున్నారు. సౌకర్యానికి, రైళ్లలో సినిమాలుకూడ చూపిస్తున్నారు. 14-3-1956 లో హౌరానుండి సినిమా బండి బయలుదేరింది. ఆర్థిక పథకాలగూర్చి ఫిల్ములు, దర్శనీయం చేయబడ్డాయి.

ఇంతటి భూరి పరిశ్రమ అద్వితీయంగానే, మన దేశంలో సాగుచున్నది. ప్రతి 400 భారతీయులకు ఒకవ్యక్తి రైల్వే సిబ్బందిలో చేరిఉన్నాడు. 100 కుటుంబములకు ఒకవ్యక్తి రైల్వేఇచ్చు సంబళముపై ఆధారపడిన వాడే. ఆరు లక్షల శ్రామికులు, వర్కర్సు - ఈ గణమునకు చెందినవారే.

— నే. శ్రీ కృ.

Bibliography

1. Indian Railways One Hundred years 1853–1953.
2. Railways Since Independence
Pub : By Government of India.

36. ప్రభుత్వ విత్తము

ప్రభుత్వ విత్తశాస్త్రము, ప్రభుత్వముల ఆదాయ వ్యయముల వివరణను తెలియ జేయును. ప్రభుత్వ ములు కేంద్ర రాష్ట్ర లేక స్థానిక ప్రభుత్వములు కావచ్చును.

వ్యక్తిగత విత్తము, ప్రభుత్వ విత్తము :

ప్రతి వ్యక్తి తన ఆదాయాన్నిబట్టి వ్యయాన్ని నిర్ణయించుకుంటాడు. ప్రభుత్వము వ్యయాన్ని ముందు నిర్ణయించుకొని దానికి సరిపోయె ఆదాయా లను సమకూర్చుకొంటుంది. ఈ తేడా విభజన ఖచ్చితమైనది కాకపోయినను, చాల వరకు ఈ రెండింటికి మధ్యగల తేడాను వివరించుటకు పనికి వస్తుంది. వ్యక్తులు కూడ కొన్ని కొన్ని విపత్కర పరిస్థితులలో ఆదాయమునకు మించి వ్యయము చేయుదురు. ప్రభుత్వములవలె వ్యక్తులు కూడా ఆస్తులు అమ్మినగాని, పొదుపు చేసిన సొమ్ము వాడి గాని, లేక అప్పుచేసినగాని తమ బడ్జెటులోని లోటును భర్తీ చేయుదురు. కాని ప్రభుత్వమువలె అంతర్గత ఋణములు Internal Loans వ్యక్తులు చేయలేరు. మరియు అదనపు ద్రవ్యాన్ని ముద్రించ గల శక్తి వ్యక్తులకు లేదు.

ప్రభుత్వ వ్యయము ఎంత తక్కువ ఉన్న అంత మంచిది అనియు, ప్రభుత్వ వ్యయముల మూలాధారమైన పన్నులు కనిష్టములైనవిగా ఉండ వలెననియు ఒక దురభిప్రాయము యింతకు ముందు ఉండెడిది. కాని ఆధునిక ప్రభుత్వాలు సంక్షేమ రాజ్యములు కావున, ప్రభుత్వ వ్యయముల నన్నిం టిని వృధా అని, అనుత్పాదక వ్యయము లనియు భావించుట తగదు. అలాగుననే పన్నులను అనవసర మైనవిగను మరియు భారమైనవిగను, భావించుట తగదు. ఆదాయ వ్యయముల ఫలితముల రెండింటినే సరిపోల్చి ప్రభుత్వ కార్యకలాపముల లాభనష్టము లను గణించవలెను.

గరిష్ఠ సాంఘిక ప్రయోజన సూత్రము :

ఇది ప్రభుత్వ విత్తపు ప్రధాన సూత్రముగా పరిగణించ బడుచున్నది. ప్రభుత్వ విత్తప్రక్రియకు సంబంధించిన కార్యకలాపముల వలన ప్రభుత్వము నుండి ప్రజలకును, మరియు ప్రజల నుండి ప్రభు త్వమునకు, కొనుగోలు శక్తి బదలీ చేయుట జరు గును. అలాగుననే ప్రభుత్వవ్యయముల వలన కొను గోలు శక్తి ప్రభుత్వము నుండి ప్రజలకు బదిలీ అగును. మరియు అదనపు ద్రవ్యమును ముద్రించి నచో దేశములోని మొత్తము కొనుగోలు శక్తిలో మార్పు వచ్చును. ఇట్టి బదలీల వలన దేశపు అర్థ సంపద మొత్తములోను, తీరులోను మరియు పంపిణీలోను మార్పులు వచ్చును. వీని ఫలితములు సాంఘికాభివృద్ధికి దోహదము చేసినచో ప్రభుత్వ కార్యకలాపములు అవశ్యకములని తెలియనగును. ఏ విత్త విధానము తన కార్యక్రమములతో గరిష్ట సామాజిక ప్రయోజనమును సాధించునో ఆ విధానమే సర్వోత్కృష్ట మైనదిగా భావించవలెను. ("The best system of Public Finance is that which secures the maximum Social advantage from the operations which it conducts"-Hugh Dalton.) జాతీయ ఉత్పా దక శక్తి పెరుగుట వలనగాని వ్యుత్పత్తి వ్యవ స్థాపనములో మార్పుల వలన, వనరుల ఉపయోగ ములో వృధా గావింపబడిన వనరులు తక్కువగా యున్నను, ప్రజావసరముల కనుగుణముగా ఉత్పత్తి జరుగుట వలనను సాంఘిక ప్రయోజనము పెంపొం దించబడును. మరియు వ్యక్తుల మధ్యగల ఆదాయ వ్యత్యాసములను తగ్గించుట వలనను, మరియు వారి ఆదాయముల యొక్క చలనమును తగ్గించుట వలనను, సాంఘిక ప్రయోజనమును సాధించ వచ్చును.

ప్రభుత్వ ఆదాయముల వర్గీకరణ :

ప్రభుత్వ ఆదాయములను టైలర్ (Taylor) నాల్గు విధములుగా వర్గీకరించిరి. అవి ఏవనగా :—

1. గ్రాంటులు, కానుకలు లేక దానాలు.

2. పరిపాలనా నిర్వహణ ఆదాయాలు (Administrative Revenues) ఫీజులు, లైసెన్సులు, జరీమానాలు, ప్రత్యేక విధింపులు మున్నగునవి ఈ రకమునకు చెందును.

3. వాణిజ్య ఆదాయాలు (Commercial Revenues).

4. పన్నులు.

ప్రభుత్వ ఆదాయములను పన్నులు మరియు ధరలుగా వర్గీకరించవచ్చును. పన్నులు తప్పని సరిగా ప్రత్యక్ష ప్రతిఫలము లేక పోయినను ప్రజలు కట్టవలెను. ధరలు అట్లాకాదు. ప్రభుత్వ వస్తు సేవలను వినియోగించుట వలన ప్రజలు ధరలను చెల్లింతురు. ఇవి స్వచ్ఛందమైనవి. మరియు చెల్లించు వారికి ప్రత్యక్ష ప్రతిఫల . ముండును. డాల్టన్ (Hugh Dalton) ప్రభుత్వ ఆదాయ వనరులను క్రింది విధముగా పేర్కొనినారు.

(1) పన్నులు; (2) కప్పములు మరియు నష్ట పరిహారాలు; (3) నిర్బంధ ఋణాలు; (4) న్యాయ స్థానాలు చట్ట ఉల్లంఘనకు విధించే ద్రవ్యరూపము లోని 'పెనాల్టీలు'. ఈ నాల్గింటికి పన్నుల లక్షణము కొంత వరకు ఉంటుంది. ధరల వర్గానికి చెందిన ఆదాయములు కొన్ని కలవు. అవి ఏవనగా :—

(5) ప్రభుత్వ ఆస్తుల వలన వచ్చే ఆదాయము, ప్రభుత్వ భూములను కౌలుకు యిచ్చినందువలన లభించే ఆదాయము, లేదా కంపెనీలలోని షేర్లవల్ల వచ్చే లాభము, ఈ రకమునకు చెందును.

(6) ఏకస్వామ్యము కాని (Non-monopolistic) ప్రభుత్వ పరిశ్రమలనుండి లభించే ఆదాయము,

(7) ప్రభుత్వాధికారులు చేయు సేవలకు చెల్లించే ఫీజులు,

(8) స్వచ్ఛంద ప్రభుత్వ ఋణాలు, ఇవిగాక పన్నులు, ధరలు, వర్గములలో చేరని ఆదాయములు కొన్ని గలవు. అవి ఏవనగా,

(9) ప్రభుత్వ యాజమాన్యములో ఉన్న ఏక స్వామ్యాలైన పరిశ్రమల నుండి రాబడి,

(10) ప్రత్యేక విధింపులు (Special Assessments),

(11) నోట్లను అచ్చువేయుట,

(12) స్వచ్ఛందమైన కానుకలు.

పన్నుల విధింపు : నియమాలు :

పన్నులను విధించునపుడు సమతా నియమమును (Equity) పాటించవలెను పన్నులు న్యాయబద్ధ ముగా నుండవలెను. పన్నులను ప్రజలకు లభించిన ప్రయోజన కనుగుణముగా విధించినచో (Benefits Principle) న్యాయసమ్మతములుగా నుండునని ఒక భావన కలదు. ఒక వర్గమునకు చెందిన ప్రజలు ప్రభుత్వ వ్యయముల వలన ప్రయోజనమును పొంది నచో ఆ వర్గము నుండి పన్నులను వసూలు చేయుట న్యాయమని తెలియును. కాని ప్రభుత్వ సాధారణ ఖర్చులు అన్ని వర్గాల ప్రజలకు లాభ మొన గూర్చును గావున అట్టి వ్యయముల కొరకై విధించిన పన్నులు వ్యక్తుల పన్ను చెల్లించే శక్తిపై (Ability to Pay) ఆధారపడిన న్యాయముగా నుండును. ఒకే ఆర్థిక స్థితి గలవాళ్లు సమాన పన్ను భారమును మోయవలెను. ఆర్థిక స్థితులు వేర్వేరు అయినచో హెచ్చు ఆర్థిక స్థితిగలవాండ్లపై ఎక్కువ పన్ను భారము ఉండవలెను. పన్నుల విధానమును రూపొందించునపుడు మరికొన్ని నియమములు పాటించవలెను. అవి ఏవనగా (1) నిశ్చయతా నియమము (Certainty), (2) సౌకర్య నియమము (Convenience), మరియు మితవ్యయ నియమము (Economy), పన్నుల రేటులు, చెల్లించవలసిన మొత్తము, చెల్లింపుకాలము మరియు

చెల్లింపు విధానము, ప్రజలకు ఖచ్చితముగా తెలియవలెను. మరియు పన్నులు చెల్లింపు కాలము, పద్ధతి ప్రజలకు సౌలభ్యముగా నుండవలెను. పన్నుల వసూలు ఖర్చు, స్వల్పముగా నుండవలెను. ఇటీవల కాలములో మరికొన్ని నియమములు చేర్చబడినవి. పన్నులు వ్యాకోచత్వము (Elasticity) కలవిగా నుండవలెను. అనగా ఆదాయ మభివృద్ధి పొందిన కొలది పన్నుల రాబడి స్వయంగ మనముగా (Automatic) హెచ్చు గావలెను. పన్నులు అధిక రాబడి నిచ్చేవిగా ఉండవలెను. (Canon of Productivity) మరియు పన్నులు ప్రజలకు ఆమోదయోగ్యములుగా నుండవలెను (Acceptability).

పన్నుల వర్గీకరణము : ప్రత్యక్ష ; పరోక్ష :

మిల్ నిర్వచనము ప్రకారము పన్ను ఎవరిమీద విధించినారో వారే దానిని చెల్లించవలెనని ప్రభుత్వ ఉద్దేశము, అయినచో ఆ పన్ను ప్రత్యక్షపు పన్ను అనీ (Direct Tax), అట్లాగాక ప్రభుత్వ ఉద్దేశము ఆ పన్ను భారాన్ని ఇతరులకు బదిలీ చేయవలెనని అయినచో వానిని పరోక్షపు పన్నులని (Indirect Taxes) భావించవలెను. కాని ప్రభుత్వ ఉద్దేశము తెలియుట కష్టము.

చట్టరీత్యా ఎవరిమీద పన్ను విధిస్తారో వారే ఆ పన్ను నిజంగా చెల్లించినట్లయితే ఆ పన్ను ప్రత్యక్షపు పన్ను అనీ; పన్ను ఒకరిమీద విధించి, దానిలో కొంతభాగముగాని, మొత్తముగాని వేరొకరు చెల్లించినచో దానిని పరోక్షపు పన్నుఅనీ అనవచ్చును.

పన్ను విధింపువలన మొదట ఎవరు ప్రభావితులౌతారో వారిపై ఆ పన్ను తొలిప్రభావం (Impact) ఉంటుంది. చివరకు ఆ పన్నును ఎవరు చెల్లిస్తారో వారిపై దాని అంతిమ ప్రభావము (Incidence) ఉంటుంది. ఈ రెండూ ఒకరిపైననో ఉన్నప్పుడు ప్రత్యక్షపు పన్నుఅనీ, ఇవి వేర్వేరు వ్యక్తులపై ఉన్నపుడు ఆ పన్ను పరోక్షపు పన్నుఅనీ పలువురి భావన. ఒకరిమీది పన్నుభారాన్ని ఇంకొకరికి మార్పుచేసే ప్రక్రియకు బదలాయింపు (Shifting) అంటారు. బదిలీచేయడానికి వీలున్న పన్నులను పరోక్ష పన్నులనీ, అట్లా, బదిలీచేయడానికి వీలులేని పన్నులను ప్రత్యక్షపు పన్నులనీ అనవచ్చును. ఈ నిర్వచనము అంత ఖచ్చితమైనదికాదని డాల్టన్ అభిప్రాయపడిరి. వాడుకలోఉన్న అభిప్రాయము ప్రకారము వస్తువులు మరియు సేవల (వైయక్తిక సేవల మినహాయించి) క్రయవిక్రయములపైవేసిన పన్నులను పరోక్షపు పన్నులనీ, యితరములైన పన్నులను ప్రత్యక్షపు పన్నులుగను పరిగణించుట జరుగుచున్నది.

ప్రత్యక్ష పన్నులు, సుగుణాలు :

(1) ప్రత్యక్షపు పన్నులను ఆదాయాన్నిబట్టి, ఆస్తినిబట్టి విధించడమువలన వ్యక్తులచెల్లింపు సామర్థ్యాన్నిబట్టి విధించడానికి వీలవుతుంది. అందువల్ల ఈ పన్నులభారాన్ని న్యాయంగా పంచడానికి వీలవుతుంది. పురోగామి విధానాన్ని అవలంభించడానికి వీలవుతుంది. వీటిద్వారా ఆర్థిక అసమానతలు తగ్గించడానికి ఆదాయ పంపిణీ మెఱుగుపరచడానికి వీలవుతుంది.

(2) ఈ పన్నులు నిశ్చయతా నియమమునకు అనుగుణంగా ఉంటాయి. పన్ను చెల్లించవలసిన సమయము, రేట్లు, మొత్తము పన్ను, మరియు పద్ధతులు, ప్రజలకు సులభముగా నుండునట్లు ప్రత్యక్ష పన్నులను విధింపవచ్చును. మరియు ప్రభుత్వము తనరాబడిని ఖచ్చితముగా అంచనా వేయుటకు వీలుండును.

(3) ఈ పన్నులకు ఉత్పాదకత ఎక్కువ.

(4) ఈ పన్నుల రాబడికి వ్యాకోచత్వము ఎక్కువ.

(5) పన్నులను వసూలుచేయుటకు అయ్యే ఖర్చు తక్కువ.

ప్రత్యక్ష పన్నుల లోపాలు

(1) పన్నులరేటు చాల ఎక్కువ అయినచో ఉత్పత్తిదార్ల ప్రోత్సాహకము Incentive దెబ్బ తింటుంది. అందువలన ఉత్పత్తి దెబ్బతినే ప్రమాద మున్నది.

(2) పన్నులస్థాయి (Level) చాల ఎక్కువగ నున్నచో పన్ను ఎగవేతకు దోహదముచేయును.

(3) ఈ పన్నుల ఆధారము (Base) విస్తృతంగా ఉండదు. సంకుచితముగా ఉంటుంది. అందు వలన ఈ పన్నుల భారాన్ని కొద్దిమంది మాత్రమే భరించవలసియుంటుంది.

పరోక్ష పన్నులు, గుణదోషాలు :

(1) ప్రత్యక్ష పన్నులకంటె పరోక్షపు పన్నులు ప్రజలకు ఆమోదకరంగా ఉంటాయి. వీనిని చిన్న మొత్తాలలో వస్తుసేవల క్రయ విక్రయములు చేసి నప్పుడు చెల్లిస్తారు. కావున పన్ను చెల్లించుట కష్ట మనిపించదు.

(2) ప్రజాక్షేమమునకు భంగముకలిగించు వస్తువుల వినిమయము ఈ పన్నులద్వారా తగ్గించ వచ్చును. లేక అరికట్టవచ్చును. పొగాకుపై పన్ను, సారాయిపై పన్ను, పందెములపై పన్ను మున్నగు నవి ఈ కోవకు చెందినవి.

(3) ఈ పన్నులవలన ఉత్పత్తి ప్రేరకము (Incentive) దెబ్బతినదు. మూలధన సంచయన మునకు హానికలుగదు. ఈ పన్నుల ఆధారము (Base) చాల విస్తృతముగా ఉంటుంది. ఈ పన్ను లను అన్ని తఅగతుల వారినుండి వసూలు చేయవచ్చును.

దోషములు :

(1) ఈ పన్నులభారము సంపన్నులకంటె, బీదవారిపైననే హెచ్చుగాఉంటుంది. కావున ఇవి తిరోగామి (Regressive) స్వభావముకలవి.

(2) వీనిని వసూలుచేయుటకు ఖర్చు ఎక్కువ.

(3) వీని వలన ధరలుపెరిగి ద్రవ్యోల్బణము నకు దారితీయుటకు అవకాశము కలుగును. ధరలు పెరిగినచో వేతనములుకూడ పెరుగును. అందు వలన ద్రవ్యోల్బణము కలుగవచ్చును.

కేంద్ర, రాష్ట్ర, ప్రభుత్వముల ఆదాయ వనరులు :

దేశములోని అన్నిరాష్ట్రాలలోను, కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలలోనూ, ఒకే రాజ్యాంగాన్ని అనుసరించి పరిపాలన నిర్వహించాలి గనుక, కేంద్రానికీ రాష్ట్రాలకూమధ్య అధికారాలను ఏ విధంగా విభజించాలో కూడ రాజ్యాంగం వివరించినది. ప్రత్యేకంగా కేంద్రం నిర్వహించవలసిన అధికారాల జాబితాఅనీ, రాష్ట్రాలు నిర్వహించవలసిన అధికారాల జాబితా అనీ, ఉమ్మడి అధికారాల జాబితా అనీ, మూడు జాబితాలను రాజ్యాంగములో పొందుపరిచారు. అలాగుననే ఆర్థికవనరుల కేటాయింపుకూడ జరిగి నది. ప్రతి అయిదు సంవత్సరముల కొకసారి ఆర్థిక కమిషను (Finance Commission) నియామకము జరుగును. ఇది వనరుల పంపిణీ ఏ విధముగ చేయవలెనో నిర్ణయించును.

కేంద్ర ప్రభుత్వపు రెవెన్యూపద్దు ఆదాయములను నాలుగు రకములుగా విభజింపవచ్చును. అవి ఏవనగా :—

(1) ఆదాయ, వ్యయముల పన్నులు.

(2) ఆస్తులు మరియు మూలధన వ్యవహార ములపై పన్నులు (మరణ సుంకము, సంపదపన్ను, బహుమతులపై పన్నులు మున్నగునవి).

(3) వస్తుసేవలపై పన్నులు (కస్టమ్స్ లేక ఎగు మతి, దిగుమతి సుంకాలు, ఎక్సైజు సుంకాలు) మరియు —

(4) పన్నులుకాని యితర ఆదాయాలు పెట్టుబడి ఖాతాలో స్వదేశ, విదేశ ఋణములు మరియు ఇతర బాధ్యతలు Liabilities ఆదాయములుగా చూపుదము. ఇప్పుడు మన కేంద్ర ప్రభుత్వపు బడ్జెటు వ్యవహారములను సమీక్షించుదము.

కేంద్ర ప్రభుత్వ బడ్జెటు వ్యవహారములు - రెవెన్యూ పద్దు

	రూ॥			కోట్లు
వసూళ్ళు	1960-61	1965-66	1970-71	1973-74
1. ఆదాయములు, మరియు వ్యయములపై పన్నులు.	192 0	453.7	484.6	742.7
2. ఆస్తులు మరియు మూలధన వ్యవహారములపై పన్నులు.	13.5	19.8	26.9	128.9
3. వస్తు, సేవలపై పన్నులు.	524.7	1,311.1	1,939.9	3,063.8
A. పన్నుల వలన ఆదాయము (1+2+3)	730.2	1,784.6	2,451.4	3,935.4
B. పన్నులు కాని యితర ఆదాయములు.	147.3	535 8	890.5	1,145.9
మొత్తము రెవెన్యూ వసూళ్ళు (A+B).	877.5	2,320.4	3,341.9	5,081 3
మొత్తము రెవెన్యూ ఖర్చులు.	826 2	2,000.6	3,178.9	4,752.1
	+51.3	+319.8	+163.0	+329.2

పెట్టుబడి పద్దు

	రూ॥		కోట్లు	
వసూళ్ళు	1960-61	1965-66	1970-71	1973-74
1. నికర మార్కెటు ఋణము	71.5	128.9	298.0	326.4
2. విదేశీ ఋణము	192.0	401.9	332.1	399.6
3 ఇతర బాధ్యతలు	704.5	963.6	1,491.4	1,734.2
మొత్తము పెట్టుబడి ఖాతా వసూళ్ళు	968.0	1,494.4	2,121.5	2,460.2
పెట్టుబడి ఖాతాలో మొత్తము ఖర్చు	902.4	1,986 9	2,494.2	2,874.6
పెట్టుపడి పద్దులో మిగులు లేక తగులు	+65.6	−492.5	−372.7	−414.4
రెవెన్యూ మరియు పెట్టుబడి ఖాతాలలో సమగ్ర మిగులు లేక, తగులు	+116.9	−172.7	−209.7	−85 2
రొక్కపు నిల్వలనుండి ఉతరాయింపు కోశాగార వినిమయ పత్రములు	−24.4	+45 5	+74 4	−0.1
పెరుగుదల Treasury Bills increase (−)	+141.3	−218.2	−284.1	−85.3

మూలము :— The Economic Times, March 17, Bombay. 1973.

ఇప్పుడు మనరాష్ట్ర ప్రభుత్వాల రాబడులను పరిశీలించుదము.

రాష్ట్రముల రాబడులు

రూ॥ కోట్లు

అంశము	1970-71	1973-74 బడ్జెటు అంచనాలు
A. రెవెన్యూ పద్దు :—		
రెవెన్యూ వసూళ్ళ మొత్తము (1 + 2)	3,371	4,899
(1) పన్నుల రాబడి (a + b)	2,284	3,159
(a) కేంద్ర ప్రభుత్వము నుండి వాటా *c	756	1,146
(b) రాష్ట్రములకై కేటాయించిన పన్నుల రాబడి.	1,528	2,013
(2) పన్నులు కాని యితర రాబడులు. (a to d)	1,087	1,740
(a) కేంద్ర ప్రభుత్వపు గ్రాంటులు.	566	1,114
(b) పరిపాలనా వసూళ్ళు.	182	241
(c) ప్రభుత్వ సంస్థల నికరవాటా	— 52	— 85
(d) ఇతరములు *f	391	470

	1970-71	1973-74
B. పెట్టుబడి పద్దు :—		
పెట్టుబడి ఖాతాలో మొత్తము వసూళ్ళు (a to c).	1,700	2,331
(a) శాశ్వత ఋణము.	168	207
(b) కేంద్ర ప్రభుత్వము నుండి స్థూలఋణము.	1,005	1,295
(c) ఇతరములు.	527	829
(c) వెరసి మొత్తము (రెవెన్యూ మరియు పెట్టుబడి పద్దులు (A + B)	5,071	7,230

*(c) ఆదాయపు పన్ను, మరణ సుంకము, ఎక్సైజు సుంకములలో వాటా.

*(f) ఋణములపై వడ్డీ, లాటరీల వసూళ్లు, ఖనిజముల నుండి రాయల్టీలు.

మూలము :— Report on Currency and Finance 1972-1973. Reserve Bank of India P. 169.

ప్రభుత్వ ఋణము - (Public Debt) :

పన్నులద్వారా సేకరించిన ఆర్థిక వనరులు ప్రభుత్వ వ్యయానికి చాలనప్పుడు ప్రభుత్వము ఋణాలద్వారా వనరులు సేకరించును. పన్నులు ప్రభుత్వము ప్రజలపై విధించు నిర్బంధ చెల్లుబడులు. ప్రభుత్వ ఋణము విషయములో అట్టి నిర్బంధములేదు. ఋణములు స్వచ్ఛందమైనవి, మరియు వానిని ప్రభుత్వము తిరిగిచెల్లించవలెను. ఒక విధంగా పన్నులకు, ఆ ప్రభుత్వ ఋణానికి సామ్యమున్నది. పన్నులవలె, ప్రభుత్వ ఋణము కూడ ప్రజలనుండి ప్రభుత్వానికి వనరుల బదిలీ చేస్తుంది. ప్రభుత్వము ఋణాన్ని తిరిగిచెల్లించేటప్పుడు, ప్రభుత్వము ప్రజలపై పన్నులు వేయవలెను. అందుచేత ప్రభుత్వ ఋణాన్ని వాయిదా వేసిన పన్నుల విధానమందురు (Deferred Taxation).

ప్రభుత్వ ఋణ వర్గీకరణము :

ప్రభుత్వ ఋణాన్ని, ఋణముచేసే పద్ధతినిబట్టి, ఉద్దేశాన్నిబట్టి, కాలపరిమితినిబట్టి, మరియు స్థలాన్ని బట్టిగాని వర్గీకరించవచ్చును. ఋణప్రయోజనాన్ని బట్టి ప్రభుత్వ ఋణాన్ని ఉత్పాదక, అనుత్పాదక ఋణాలుగా విభజించవచ్చును. అనుత్పాదక ఋణాలను అమిత భార ఋణాలు (Dead Weight Debts) అనియు ఉత్పాదక, ఋణములను పునరుత్పాదక ఋణములనియు, Reproductive Debts, వ్యవహరించవచ్చును. ఉత్పాదక ఋణములకు సరిపడగా ఆస్తులు Assets ఉండును. అనుత్పాదక ఋణముల కనుగుణముగా corresponding ఆస్తులు ఉండవు. ఆస్తులనుండివచ్చు ఆదాయములతో ఉత్పాదక ఋణముల అసలు, వడ్డీలు చెల్లించుట జరుగును. అనుత్పాదక ఋణములు యిందుకు భిన్నము. ఉదాహరణమునకు, ప్రభుత్వము నీటిపారుదల పథకాలకు భారీ నదీలోయ ప్రాజెక్టులను కట్టుటకు అప్పు చేసినదనుకొందము. వీటి నిర్మాణానికి చేసే అప్పులను ఉత్పాదక ఋణాలు అంటారు. అట్టి ప్రాజెక్టులు దేశానికి స్థిరాస్తులుగా పరిగణించడము జరుగుతుంది. మరియు వీనివలన ప్రభుత్వానికి ఆదనపు ఆదాయము లభిస్తుంది. అట్లుగాక రెవెన్యూ బడ్జెటులోని లోటును పూరించడానికి, లేదా సాంఘిక సంక్షేమ కార్యముల వ్యయం నిమిత్తముచేయు ఋణములు అనుత్పాదకములు అనబడును. ప్రభుత్వ ఋణములు అంతః (Internal) ఋణములు కావచ్చును. లేక బాహ్యమైనవి (External) కావచ్చును. ఒక దేశపు ఋణమును స్వదేశ, విదేశ ఋణములుగా విభజించవచ్చును. స్వదేశ ఋణములవలన దేశ సంపద బదిలీలు స్వదేశములోనే జరుగును. విదేశీ ఋణములు అట్లుకాదు. అప్పుతీసికొనినపుడు ఇతర దేశములనుండి స్వదేశమునకు సంపద (Wealth) బదిలీ జరుగును. అసలు వడ్డీలను చెల్లించునప్పుడు యిందుకు విపర్యయముగా, (Reverse) జరుగును.

ప్రభుత్వ ఋణములు దీర్ఘకాలికములు లేక స్వల్పకాలికములు కావచ్చును. ఉజ్జాయింపుగా, నిధీకృత ఋణములు (Funded Debt) దీర్ఘకాలిక ఋణములకును, నిధీకృతముకాని ఋణములు (Unfunded or Floating Debt) స్వల్పకాలిక ఋణములకును సమానమగును.

ఋణభారము :

విదేశీ ఋణములకు, ఋణము తిరిగిచెల్లించునప్పుడు ప్రత్యక్ష ద్రవ్యభారముండును (Direct Money Burden) స్వదేశీ ఋణములకు ఈ భారము ఉండదు. కాని ఈ రెండురకములైన ఋణములకును ప్రత్యక్ష వాస్తవిక ఋణభారముండును. (Direct Real Burden). స్వదేశ ఋణములు చెల్లించుటకు ప్రజలవద్దనుండి పన్నులు ప్రభుత్వములు వసూలుచేయును. కావున ప్రభుత్వ పన్నులను సంపన్నులుచెల్లించి ప్రభుత్వానికి అప్పు యిచ్చినవారు బీదవారైన, ప్రభుత్వ ఋణమువలన

వాస్తవిక లాభముండును. వాస్తవము యిందుకు విరుద్ధముగావున ప్రభుత్వ ఋణమువలన ఆదాయములు బీదవాండ్లనుండి సంపన్నులకు బదిలీఅగుట జరుగును. దీనివలన ప్రత్యక్ష వాస్తవిక ఋణ భారము కలుగును. మరియు ప్రభుత్వ ఋణముల వలన కొన్ని పరోక్ష భారములుకూడ కలుగును.

పైన పేర్కొన్న ఋణభారములవలన అనుత్పాదక ఋణములను ప్రభుత్వాలు తఅచుగా చేయరాదు. నిరుపయోగమైన పనులకై చేయు ఋణములు సమాజమునకు చాల భారమగును. ఉత్పాదక ఋణములు ప్రభుత్వములు చేసినచో అంత పరవాలేదు. దేశ ఆర్థికాభివృద్ధికై ప్రభుత్వములుచేయు ఋణము సమాజమునకు భారముకావు. కాని అట్టి కార్యక్రమములకుకూడ ప్రభుత్వములు ఋణములకన్న, పన్నులపై ఎక్కువ ఆధారపడుట మంచిది. అయినను కొన్ని ప్రభుత్వ ఉత్పాదక వ్యయములు చాల హెచ్చుమొత్తములైనచో, లేక వ్యయములలో ప్రతి సంవత్సరము చాలమార్పులున్నచో, ఋణములు ఆవశ్యకములగును.

ఋణ విమోచనము ; కొన్ని పద్ధతులు :

ప్రభుత్వము ఋణాన్ని తిరిగిచెల్లించడాన్ని ఋణ విమోచనము లేక ఋణ విముక్తి అందురు. దీనివలన ప్రభుత్వ పరపతి పెరుగుతుంది. ఋణ విమోచన పద్ధతులగూర్చి యిప్పుడు తెలిసికొందము. ప్రభుత్వములు ఋణ నిరాకరణమును కొన్ని సందర్భములలో చేయవచ్చును. కాని ఇది మంచి పద్ధతికాదు. ఋణ నిరాకరణవలన ప్రభుత్వముల పరపతి దెబ్బతినును. విదేశీ ఋణ నిరాకరణ యింకా క్లిష్టసమస్యలకు దారితీయును.

ఋణ పరివర్తనము :

పాత ఋణాలను, క్రొత్తఋణాలుగా మార్చుటను ఋణ పరివర్తనమందురు. **ఈ పద్ధతిలో** నిజానికి ఋణముచెల్లించుట జరుగదు. స్వల్పకాలిక ఋణాలను దీర్ఘకాలిక ఋణాలుగా మార్చుట, లేక ఎక్కువ వడ్డీరేటుగల ఋణాన్ని తక్కువ వడ్డీరేటుగల ఋణంగామార్చుట జరుగును.

సింకింగ్ ఫండ్ పద్ధతి (Sinking Fund Method) :

తన వార్షిక ఆదాయమునుండి ప్రభుత్వము ఒక నిధిని ఏర్పాటుచేసి ప్రతిఏటా వార్షికాదాయమునుంచి కొంత ధనాన్ని ఈ నిధికి చేరుస్తూ ఉంటుంది. ఈ నిధిని సింకింగ్ ఫండ్ లేక ఋణ విమోచనా నిధి అంటారు. ఈ నిధిమీద లభించిన వడ్డీకూడ ఈ నిధిలోనే నిమజ్జనము చేయబడుతుంది. ఈ నిధి పెరిగి ఋణమొత్తాన్ని చెల్లించడానికి సరిపోయే స్థాయికి చేరుతుంది. కాలపరిమితి తీరగానే ఈ నిధి నుంచి ప్రభుత్వము ఋణాన్ని తీర్చివేస్తుంది. కాని ఈ పద్ధతిని అమలుపర్చుటలో కొన్ని సమస్యలున్నవి. ప్రభుత్వములు హెచ్చుగా లోటుబడ్జెటు విధాన మవలంభించుటవలన, సింకింగ్ ఫండుకు కేటాయించుటకు ప్రభుత్వమువద్ద ఏమి మిగులక పోవచ్చును. మరియు ఈ నిధిలోనిడబ్బు యితర ప్రభుత్వ వ్యయములకై మళ్లించే అవకాశమున్నది. కావున ఈ నిధికి పెరుగుటకు బదులు తరుగుటకు వీలున్నది.

ఇప్పుడు మనదేశ ఋణ వివరములు తెలిసికొందము.

భారతదేశ కేంద్ర ప్రభుత్వపు ఋణములు మరియు యితర బాధ్యతల వివరములు దిగువ పట్టికలో చూపడమైనది.

కేంద్ర ప్రభుత్వపు ఋణము మరియు, యితర బాధ్యతలు

మార్చి నెలాఖరుకు రూ॥ కోట్లు

అంశములు	1961	1966	1971	1973 Revised	1974 బడ్జెటు అంచనాలు
A ప్రభుత్వ ఋణము (1+2)	4,757	8,026	14,147	16,939	18,000
	(35.8)	(33.9)	41.3	(42.8)	
1. స్వదేశ ఋణము (a+b)	3,975	5,415	7,662	9,778	10,439
a దీర్ఘకాల ఋణము	2,595	3,462	4,441	5,417	5,743
i. చాలు ఋణములు	—	—	—	5,280	5,606
ii. ఇతరములు	—	—	—	137	137
b స్వల్పకాల ఋణము	1,380	1,953	3,221	4,361	4,696
i. కోశాగార వినిమయ పత్రములు	1,106	1,612	2,516	3,631	3,966
ii. ప్రత్యేక స్వల్పకాల ఋణములు	274	341	705	730	730
2. విదేశ ఋణములు	782	2,611	6,485	7,161	7,561
B ఇతర బాధ్యతలు (Other Liabilities)	1,808	3,324	5,046	6,180	6,826
C మొత్తము బాధ్యతలు (A+B)	6,565	11,350	19,193	23,119	24,836
D పాకిస్తానునుండి రావలసిన మొత్తము	300	300	300	300	300
E నికర బాధ్యతలు (C−D)	6,265	11,050	18,393	22,819	24,526

బ్రాకెట్లలో చూపిన సంఖ్యలు (మొదటి వరుస) జాతీయాదాయములో ప్రభుత్వ ఋణ శాతమును తెలుపును.

మూలము : Report on Currency and Finance 1972-73 P 185 Reserve Bank of India.

— శ్రీ. వి. త. నాయుడు.

Bibliography

1. Hugh Dalton : Public Financc.
2. Taylor. P. E. The Economics of Public Finance.
3. Prest. A. E. Public Finance in Theory & Practice.
4. Chelliah. R. J. Fiscal Policy in Underdeveloped Countries.
5. Bhargava. R. N. Indian Public Finance.
6. Report on Curency & Finance 1972-73. R. B. 1.
7. The Economic Times & the Reserve Bank of India Bulletins.

37. మన పంచవర్ష ప్రణాళికలు

ఒక ఆర్థిక వ్యవస్థ సాధించదలచుకొన్న లక్ష్యాల కోసం వేసే పథకాన్నే ప్రణాళిక అంటారు. దేశంలో లభ్యమయ్యే వనరులను లక్ష్యంగా పెట్టుకొన్న అభివృద్ధిని సాధించడానికి కేటాయించి వాటిని క్రమబద్ధమైన పద్ధతిలో వినియోగించడాన్నే, ప్రణాళికా విధానమని అంటారు. ఇట్లాంటి ప్రణాళికలు ఆర్థికంగా వెనుకబడిన దేశాలకు ఎంతో అవసరం. అభివృద్ధి సాధించదలచుకొన్న, వెనుకబడిన దేశాలలో ప్రజల జీవన ప్రమాణం అల్పస్థాయిలో ఉండటం పారిశ్రామికీకరణ చెప్పుకో దగినంత ఉండకపోవడం, వ్యవసాయము బాగా వెనుకబడిన పద్ధతుల ద్వారా సాగుతూ వుండడంవల్ల ఆదేశ ప్రజల ఆదాయం చాల తక్కువ స్థాయిలో ఉండటం దాని ఫలితంగా, వారి జీవన ప్రమాణం తక్కువ స్థాయిలో ఉండటం మనము ఎన్నో ఆఫ్రికా, ఆశియా, దేశాలలో చూస్తూనే ఉన్నాము. ఇట్లాంటి దేశాలలో ఉన్న వనరులను ప్రాధాన్యాలనుబట్టి వివిద రంగాలకు కేటాయించి ఆశించిన ఆర్థికాభివృద్ధి సాధించడమనేది అత్యవసరమైనది. ఇట్లా చేసిన అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో మన దేశం ఒకటి.

ప్రణాళికా బద్ధమైన కృషి ప్రారంభించి ప్రపంచ దేశాలలో ఎంతో శక్తి వంతమైన దేశంగా రూపొందిన రష్యా ఈ విషయంలో ఎన్నో ఆసియా, ఆఫ్రికా దేశాలకు మార్గదర్శకమైంది. ఆ మార్గాలలోనే మన దేశంలో కూడ ప్రణాళికలను రూపొందించి దేశాన్ని, ముందుకు నడిపించవలెనని మన జాతీయ నాయకులు చేసిన కృషి ఫలితమే ప్రస్తుతం మన పంచవర్ష ప్రణాళికలు. మన దేశంలో 1951 లో ప్రణాళికా యుగం ప్రారంభమైంది. అప్పుడే మొదటి పంచవర్ష ప్రణాళికను రూపొందించి ఆర్థిక ప్రగతికి నాందీ పలుకడం జరిగింది. కాని అంతకు ముందు నుంచీ ఈ మార్గంలో ఆలోచించడం జరిగిందనే విషయం మరచిపోకూడదు.

సుప్రసిద్ధ ఇంజనీర్ అయిన మోక్షగుండం విశ్వేశ్వరయ్య 1934 లోనే Planned Economy for India అనే పుస్తకం ప్రచురించినాడు. బహుశ ఇదే తొలి ' ప్రయత్న మనవచ్చు. ఈ పుస్తక ప్రచురణ జరిగిన మూడు సంవత్సరాల తరువాత భారత జాతీయ కాంగ్రెసు కమిటీవారు జాతీయ ప్రణాళికా సంఘాన్ని National Planning Committee ఏర్పాటు చేసినారు. ఈ సంఘం పండిత జవహరలాల్ నెహ్రూ నాయకత్వంలో ఏర్పాటయింది. రెండవ ప్రపంచయుద్ధం ఫలితంగాను దేశంలో ఏర్పడిన విపరీత రాజకీయ పరిస్థితుల పర్యవసానంగా ఈ సంఘం కార్యక్రమం కొంత దెబ్బతినింది. ఆశించినంత కృషి జరగలేదు. అందువల్ల 1948 వరకు ఈ సంఘం తన నివేదికను పూర్తి చేయలేక పోయింది.

ప్రణాళికలను రూపొందించే కృషిలో పేర్కొనదగిన మరొక ముఖ్యమైన ఘట్టం "బాంబే ప్లాన్" "పీపుల్సు ప్లాన్" అనే వాటిని ముఖ్యంగా పేర్కొనదగినవి. 1943 అంతానికి బొంబాయిలోని పారిశ్రామిక వేత్తల సంఘటిత కృషి ఫలితంగా బాంబే ప్లాను తయారయింది. దాని ముఖ్య లక్ష్యాలు ఈ విధంగా ఉండినాయి.

1. వ్యవసాయికోత్పత్తిని 130 శాతం, పారిశ్రామికోత్పత్తిని 500 శాతం పెంచడం.

2. మౌలిక పరిశ్రమకు అధిక ప్రాధాన్యం ఇవ్వడం.

3. 15 సంవత్సరాలలో దేశప్రజల తలసరి ఆదాయాన్ని 100 శాతం పెంచడం (రూ. 65 నుంచి 130 కి పెంచడం).

బాంబే ప్లాన్ రూపొందించిన కాలంలోనే శ్రీ యమ్. ఎన్. రాయ్‌గారు తను ''పీపుల్సుప్లాన్'' ను ప్రకటించినాడు. ఇది రూ. 15,000 కోట్లు పెట్టుబడి వున్న 10 సంవత్సరాల ప్రణాళిక ఈ ప్రణాళికలో వ్యవసాయము వినియోగ వస్తువుల ఉత్పత్తికి అధిక ప్రాధాన్యం ఇవ్వడం జరిగింది. మౌలిక పరిశ్రమలకు ద్వితీయ స్థానం ఇచ్చినారు.

పై రెండు ప్రణాళికలకు భిన్నంగా ఆదర్శ ప్రాయమైన ''గాంధీప్లాన్'' రూపొందింది. స్వయం సమృద్ధమైన గ్రామ ప్రాంతాలున్న వికేంద్రీకృత మైన ఆర్థిక వ్యవస్థను రూపొందించే లక్ష్యంతో ప్రారంభమైంది. వ్యవసాయిక వ్యవస్థను పునరుద్ధ రించడం కుటీర పరిశ్రమలను అభివృద్ధిచేయడం అనే లక్ష్యాలు ఈ ప్రణాళిక మౌలిక లక్ష్యాలు.

1944 లో భారత ప్రభుత్వం బాంబేప్లాను నిర్మాతలలో ఒకరైన సర్ ఆర్దిషర్ దలాల్ ఆధ్వ ర్యంలో ''ప్రణాళిక అభివృద్ధి'' విభాగాన్ని ఏర్పాటు చేసింది. ఈ సంఘము దేశఆర్థిక వ్యవస్థలో మామూలు పరిస్థితులను ఏర్పరచడానికి ఒక స్వల్పకాలిక ప్రణాళికను ఆర్థికాభివృద్ధిని సాధించే టందుకు ఆర్థిక వ్యవస్థ పునరుద్ధరణకు ఒక దీర్ఘ కాల ప్రణాళికలను రూపొందించింది. 1950 మార్చిలో నెహ్రూనాయకత్వంలో ప్లానింగు కమీషను ఏర్పడింది. ఆ సంఘం 1951 జులైనాటి మొదటి ప్రణాళిక ముసాయిదాను తయారుచేసింది. మొదటి ప్రణాళిక 1952 డిసెంబరుకుగాని ప్రారంభం కాలేకపోయింది. అంటె మొదటి ప్రణాళిక 1951-56 కాలానికి సంబంధించినదైన అది ప్రారంభమయేటప్పటికి మొదటి $1\frac{1}{2}$ సంవత్సరాలు గడచిపోయినాయి. దీనితో మనదేశ ఆర్థికాభివృద్ధి చరిత్రలో ఒక నూతన శకమారంభమైంది. ప్రణా ళికబద్ధమైన ఆర్థికాభివృద్ధి కృషిఆనాటినుంచే ప్రారంభ మైందంటె సత్యదూరంకాదు. ఆనాటికి మనదేశం స్వాతంత్ర్యం సంపాదించి 21 సంవత్సరాలయినది. ఆనాటినుంచి నేటిదాక ప్రణాళికల పరంపరను మనము సమీక్షిద్దాము.

మొదటి ప్రణాళిక :

మొదటి ప్రణాళిక ప్రారంభించే సమయానికి భారతదేశం స్వాతంత్ర్యం సంపాదించి 3 సంవత్స రాలయింది. అంతవరకు పర ప్రభుత్వపాలనలో ఉన్న దేశం స్వతంత్రంగా ఆర్థికాభివృద్ధికి సమగ్ర మైన ప్రణాళికలు తయారుచేయడం, దేశాన్ని త్వరిత గతిలో పారిశ్రామికంగా అభివృద్ధిచేయడం. వెనుక బడిన వ్యవసాయరంగాన్ని ఆధునాతనం చేయడ మనేది ప్రధానోద్దేశాలుగా ఉండడంలో ఆశ్చర్యంలో, తరువాత ప్రణాళికల పథకాలకు అవసరమైన ప్రాతి పదికను ఏర్పరచడం అనేది ముఖ్యలక్ష్యంగా పెట్టు కొంది. ఈ ఉద్దేశంతోనే మొదటి ప్రణాళికను రూ. 2069 కోట్ల పెట్టుబడితో ప్రారంభించింది. కాని దీనిని 2356 కోట్లకు పెంచడం జరిగింది. ఆర్థికవ్యవస్థను రెండు ముఖ్యమైన రంగాలుగా విభ జించినారు. అవి (i) ప్రభుత్వ రంగము (2) ప్రైవేటు రంగము.

మొదటి ప్రణాళికలో వ్యవసాయరంగానికి అధిక ప్రాధాన్యం ఇవ్వడంజరిగింది. ఆ రంగానికి కేటా యించిన పెట్టుబడి రూ. 1001 కోట్లు. ఇది మొత్తం పెట్టుబడిలో 42.1 శాతం.

మొదటి ప్రణాళికలో వ్యవసాయానికి ఇంత పెద్ద మొత్తాన్ని కేటాయించడం సమర్థనీయమే. ఎందుకంటె అప్పటికి దేశంలోని ఆహారధాన్యాలు కొరత తీవ్రంగావున్నది. దేశం ఆహార విషయంలో స్వయంసమృద్ధి సాధించడానికి వ్యవసాయ రంగా నికి మొత్తం పెట్టుబడిలో 42.1 శాతం పెట్టడంలో ఆశ్చర్యంలేదు. అంతేకాక పారిశ్రామికీకరణకు పటిష్టమైన వ్యవసాయరంగం అత్యవసరమనే సత్యాన్ని గ్రహించడంవల్లనే ఇంతటి ప్రాధాన్యం ఇవ్వడంజరిగింది. వ్యవసాయరంగం ప్రతి ప్రాతి

పదికమీదనే దేశపు పారిశ్రామిక ప్రగతి ఆధారపడి ఉంటుంది.

ఇంతటి పెట్టుబడి కార్యక్రమం ఫలితంగా దేశ వ్యవసాయిక ఉత్పత్తి 18% పెరిగింది. కాని ఈ రంగం అభివృద్ధికోసంవేసిన పథకంలో ఒక ప్రధానమైన లోపంగా గోచరిస్తుంది. వివిధ తరహాల పంటలకు సంబంధించిన ఒక సమగ్రమైన ప్రణాళిక ఏది రూపొందించలేదు. అందువల్ల ఆహారధాన్యాలకొరత ఆశించినంతగా తీరలేదు. కాని మొదటి ప్రణాళిక కేవలం నాంది మాత్రమే అనే విషయం మరవకూడదు

మొదటి ప్రణాళికాకాలంలో చేపట్టిన అభివృద్ధి కార్యక్రమాలు, పెట్టిన పెట్టుబడులు, వివిధ రంగాలలో ప్రోత్సాహకరమైన ప్రగతి సాధించడానికి దేశంలో ఆర్థిక పరిస్థితిని మెరుగుపరచడానికి తోడ్పడినాయి. కొన్ని ప్రధాన సూచికలను పరిశీలిస్తే విషయం స్పష్టమౌతుంది.

1950-51, 1955-56 మధ్య జాతీయ ఆదాయం (1960-61) ధరలలో రూ. 9850 కోట్లనుంచి 11,670 కోట్లకు అంటె 18.4% పెరిగింది. కాని జాతీయ ఆదాయంలో పెరుగుదల స్థిరంగాలేదు. 1953-54 నాటికి జాతీయ ఆదాయం 11190 కోట్లకు పెరగడంతో మొదటి మూడు సంవత్సరాలలో 13.7% పెరుగుదల సాధ్యమైంది వ్యవసాయోత్పత్తి అధికంగా పెరగడం ఇందుకు కారణము ప్రణాళిక చివరి సంవత్సరంలో జాతీయాదాయంలో పెరుగుదల నామమాత్రంగానే ఉంది.

విమర్శ :

పెట్టుబడికి సంబంధించినంతవరకు పటిష్టమైన ప్రాతిపదికను ఏర్పరచలేదనే చెప్పవచ్చు. అభివృద్ధి ప్రక్రియకు కీలకమైన ఉక్కుపరిశ్రమను పూర్తిగా అలక్ష్యంచేయడం జరిగింది. భారతదేశంవంటి పెద్ద దేశానికి ఒక విధమైన జీవనప్రమాణం ఉండవలెనంటె అధమపక్షం 30, 40 మి. టన్నుల ఉత్పత్తి అవసరమవుతుంది. కాని మొదటి ప్రణాళికలో ఇట్లాంటి పరిశ్రమల స్థాపనకు వివిధమైన ప్రయత్నములు జరుగలేదు.

లోటుద్రవ్య విధానానికి సంబంధించినంతవరకు ప్రణాళికాకాలంలో మొత్తం రూ. 420 కోట్లు ఉండిందని తెలుస్తుంది. అంటె అది మొత్తం పెట్టుబడిలో దాదాపు 21% వుంటుంది. ఉద్యోగితాస్థాయికి సంబంధించినంతవరకు వివరాలు అందుబాటులో లేవు. కాని ఆనాటి పరిస్థితులను పరిశీలిస్తే శ్రామిక జనాభా పెరిగినంతగా ఉద్యోగావకాశాలు పెరగలేదనిమాత్రం స్పష్టమవుతుంది. మొత్తంమీద మొదటి ప్రణాళిక విజయవంతంగానే ముగిసింది. ఈ కారణంగానే ప్రణాళిక రచయితలు తరువాతి ప్రణాళికలను ద్విగుణీకృత ఉత్సాహంతో నిర్వహించవలెనని సంకల్పించినారు.

రెండవ పంచవర్ష ప్రణాళిక :

మొదటి ప్రణాళికాంతానికి పరిస్థితి ఎంతో ఆశాజనకంగా ఉండటంతో రెండో ప్రణాళిక ఆరంభదశ చక్కటి వాతావరణంలో జరిగిందనవచ్చు. మొదటి ప్రణాళిక కాలంలో ధరలు పెరగలేదు. ఆర్థిక పురోగమనానికి అనువైన వ్యవసాయిక ప్రతిపాదిక ఏర్పడిందని భావించడం జరిగింది. వీటితోడు మనదేశానికి విదేశీమారకం నిల్వలు బాగా ఎక్కువగానే ఉండినాయి.

రెండో ప్రణాళిక స్వరూప స్వభావాలు నిర్ణయించడంలో మన ప్రభుత్వానికి గణాంక శాస్త్ర నిపుణుడు ఆచార్య మహలనోబిస్ సలహా లభించింది. అతడు శీఘ్ర ఆర్థికాభివృద్ధికి ఒక వ్యూహాన్ని సూచించినాడు మహలనోబిస్ నమూనా లక్ష్యాలను క్రింది విధంగా వివరించవచ్చు.

(1) 5 సంవత్సర కాలంలో 11 మిలియన్ల శ్రామికులకు సంబంధించిన సంపూర్ణోద్యోగితకాని,

దాదాపు అట్లాంటి దానినిగాని, లేదా ఉద్యోగితలలో పెరుగుదలను సూచించడం.

(2) సాపేక్షంగా అభివృద్ధిరేటును దాదాపు 5% సాలుసరి వృద్ధిరేటును సాధించడం.

(3) 5 సంవత్సరాలలో కొత్త పెట్టుబడి మొత్తాలను సేకరించడం. విదేశ మూలధనంతో కలిపి 5600 కోట్ల మూలధనం సేకరించడం.

(4) ప్రారంభదశలోఉన్న జాతీయాదాయం 10,800 కోట్లు సాలుసరి వడ్డీరేటు 5% అయినపుడు జాతీయాదాయం 5 సంవత్సరాలలో 29,000 కోట్లకు పెరిగేటట్లు చూడటం.

రెండో ప్రణాళికా కాలంలో నికర జాతీయోత్పత్తి త్వరత్వరగా పెరుగుతున్నప్పటికి తలసరి ఆదాయం మాత్రం చెప్పుకోతగినంత పెరగలేదు. దీనికి జనాభా పెరుగుదలే కారణమని చెప్పవచ్చు. వ్యవసాయరంగానికి సంబంధించినంతవరకు మొదటి ప్రణాళికలోకన్న రెండవ ప్రణాళికలో శీఘ్రంగా పెరిగిందని తెలుస్తుంది. అయినా ఆహారపు పంటలు వాణిజ్యపు పంటలకు మధ్యఉన్న సప్లయ్-డిమాండు సంబంధాలు కొంత తీవ్రతను కలిగించినాయి.

ఉద్యోగితకు సంబంధించినంతవరకు రెండు ప్రణాళికలో దాదాపు 10,11 మిలియనుల ఉద్యోగావకాశాలు కల్పించవచ్చునని అంచనా వేయడం జరిగింది. కాని రెండో ప్రణాళికా కాలంలో నిరుద్యోగత తగ్గించడానికి బదులు పెరిగిందనిమాత్రం అందరి అనుభవంలోఉన్న విషయమే.

మూడవ ప్రణాళిక

మూడవ ప్రణాళికా లక్ష్యాలు ఈ విధంగా ఉండినాయి.

సంవత్సరానికి 5% చొప్పున పెంచడం, ఈ లక్ష్యసాధనకు జాతీయోత్పాదనం పెరుగుదల భావి కాలంలోకూడ క్రమంగా వృద్ధిచెందడానికి అనువుగా పెట్టుబడితీరును ఏర్పరచడం, ఆహారధాన్యాల విషయంలో స్వీయసమృద్ధిని సాధించడం, మౌలిక రంగాలైన ఇనుము, ఉక్కు యంత్రపరికరాల ఉత్పత్తి, భారీ రసాయనాలు మొదలైనవాటిని విస్తృత పరచి 10 సంవత్సరాల్లో పారిశ్రామికరంగంలో స్వయంసమృద్ధి సాధించడం, దేశంలోని నిరుద్యోగ సమస్యను బాగాతగ్గించడం.

ఇక వ్యవసాయరంగాన్ని పరిశీలిద్దాము. 1951-56 లో వ్యవసాయరంగానికి కేటాయించిన మొత్తం 31% ఉంటే తరువాతి పదిసంవత్సరాలలో ఆ రంగానికి కేటాయించిన మొత్తం 20 నుంచి 23% వరకు మాత్రమే ఉండింది. నిజానికి ఇది వ్యవహారరీత్యా సరిఅయినదికాదనే చెప్పవలసి ఉంటుంది. పటిష్టమైన స్వయంసమృద్ధమైన వ్యవసాయరంగం లేనిదే పారిశ్రామికాభివృద్ధి సాధ్యంకాదనే సామాన్య సత్యాన్ని విస్మరించడం జరిగిందనే అనిపిస్తున్నది. ఆహార విషయంలో దేశం తీవ్రమైన కొరతకు గురిఅవుతూవుంది. ఇట్లాంటి పరిస్థితిలో వ్యవసాయరంగానికి ఎంత కేటాయించినా అది సమర్థనీయమే అవుతుంది.

రెండో ప్రణాళికలోను, మూడో ప్రణాళికలోను లోటుద్రవ్యం పెద్ద పాత్ర నిర్వహించింది. వ్యవసాయ రంగం త్వరితగతిలో అభివృద్ధి చెందడానికి తగిన అవకాశాలు కల్పించి వుంటే, ఈ అంశాన్ని గురించి అంత ఆదుర్దా పడవలసిన అవసరం ఉండేదికాదు. కాని ఈ విధంగా జరగలేదు. అందుకే లోటు ద్రవ్యం గురించి ప్రస్తావించినప్పుడల్లా ఒక విధమైన భీతి ఏర్పడటం మామూలైంది.

నాలుగవ ప్రణాళిక, మూడవ ప్రణాళిక ముగిసిన వెంటనే ప్రారంభం కాలేదు. ఆనాటి రాజకీయ పరిస్థితులు ఇందుకు ప్రధానమైన కారణాలుగా పేర్కొనడం జరిగింది.

1965 లో పాకిస్తాన్‌తో ఏర్పడిన సంఘర్షణ ఫలితంగా విదేశసహాయానికి అంతరాయం కలిగింది. తరువాత 1966 జూన్‌లో మన దేశము రూపాయి విలువను తగ్గించింది. ఈ పరిస్థితుల దృష్ట్యా ప్రణాళికా వనరులను, ప్రాధాన్యాలను, వ్యయాలను, పునః పరిశీలించవలసి వచ్చింది. 1966 ఆగష్టులో ప్రణాళికా సంఘం ప్రకటించిన ముసాయిదా ప్రతిలో మొత్తం వ్యయము రూ. 23,750 కోట్లకు పెరిగింది. ధరలు పెరగడంవల్ల రూపాయి విలువ తగ్గడంవల్ల కొన్ని భౌతిక కార్యక్రమాలను తగ్గించినప్పటికి ప్రణాళికా వ్యయం పెంచవలసి వచ్చింది.

నాలుగో ప్రణాళికకు సంబంధించిన సన్నాహాలు పూర్తి కావడానికి కొంత కాలం పడుతుంది. కాబట్టి ప్రణాళికా సంఘం వారు ముందుగానే 1966-67 కు వర్తించే ఒక వార్షిక ప్రణాళికను తయారు చేసినవారు కాని 1967 నవంబరులో ప్రణాళికా సంఘం ఉపాధ్యక్షుడు డా. డి. ఆర్. గాడ్గిల్ 1969 నుంచి నాలుగో ప్రణాళిక మొదలవుతుందని ప్రకటించినారు, కాని 3 సంవత్సరాలకుగాని అది ప్రారంభం కాలేక పోయింది. ఆ సమయంలో మనదేశంలో 3 వార్షిక ప్రణాళికలు అమలులోకి వచ్చినాయి.

మూడు వార్షిక ప్రణాళికలు మీద జరిగిన మొత్తం వ్యయం రూ. 6626 కోట్లు. ఈ మూడు వార్షిక ప్రణాళికలు కూడ వృద్ధి రేటును పెంచే లక్ష్యంతో ప్రారంభించినవికావు. కేవలం అమలులో వున్న అభివృద్ధి కార్యక్రమాలను కొనసాగించడానికే వాటి కృషి పరిమితమైందన్న విషయం మరచిపోకూడదు. అంటె ఒక విధంగా ప్రణాళికల పరంపరలో కొంత విరామం ఏర్పడిందని చెప్పవచ్చు. ప్రణాళికా విధానాన్ని పూర్తిగా విడనాడటం జరగలేదు.

1966-67 లో దేశం అనావృష్టికి గుఱిఅయింది. ఆహార ధాన్యాల ఉత్పత్తి 76 మి టన్నులకు మించలేదు. ఈ కారణంగా ఆహార ధాన్యాల దిగుమతులు స్థాయి 8.7 మి. టన్నులకు పెరిగింది. వ్యవసాయోత్పత్తి తగ్గుముఖం పట్టడంతో పారిశ్రామికోత్పత్తి కూడ దెబ్బ తినింది. పారిశ్రామికోత్పత్తి పెరుగుదల రేటు 1965-66 లో 3.9% ఉంటే 1966-67 నాటికి 2.1% మాత్రమే ఉండింది. 1967-68 లో ఆర్థిక వ్యవస్థ పరిస్థితి కొంత మెరుగైంది.

నాలుగో ప్రణాళిక :

1968-69 సంవత్సరంలో దేశంలో పంటలు బాగా పండటంవల్ల నాలుగో ప్రణాళిక ప్రారంభం అనుకూల పరిస్థితులలో జరిగింది. మూడో ప్రణాళిక ఒడుదుడుకులు లేకుండా సాగలేదని ఇదివరకే చూసినాము. చైనా సంఘర్షణవల్ల అంతర్జాతీయంగా మన దేశ ప్రతిష్ఠ కొంత దెబ్బతినడం రక్షణ వ్యయానికి వనరులను ఎక్కువగా తరలించడం జరిగింది.

నాలుగో ప్రణాళిక వ్యవసాయానికి ఎక్కువ ప్రాధాన్యం ఇచ్చింది. 1969-79 దశాబ్దంలో వ్యవసాయరంగంలో సాలీనా 5% వృద్ధి సాధించవలెననే లక్ష్యాన్ని ప్రణాళిక సంఘం పెట్టుకొనింది. ఆహార ధాన్యాలను 1968-69 లోని 98 మి. టన్నుల నుంచి 1973,74 నాటికి 129 మి. టన్నులకు పెంచవలెనని లక్ష్యంగా పెట్టుకొనింది. ఈ లక్ష్యసాధనకు సాంద్ర వ్యవసాయ పద్ధతిని, మేలురకం విత్తనాలను వాడటం, రైతులకు రసాయన ఎరువులను తగినంతగా అందజేయడం వంటి విధానాన్ని ప్రకటించింది. పారిశ్రామికాభివృద్ధి విషయంలో నాలుగో ప్రణాళిక క్రింది అంశాలకు ప్రాముఖ్యం ఇచ్చింది.

1. ఉద్యోగావకాశాలను ముఖ్యంగా వ్యవసాయేతరరంగాలలోని ఉద్యోగావకాశాలను పెంచడం.

2. మూలధన సామాగ్రి, లోహాలు, పెట్రోలియం మొదలైన మూలధన ప్రాధాన్యమున్న పరిశ్రమలలో ఉత్పత్తిని పెంచడం.

3. పారిశ్రామికాభివృద్ధి వికేంద్రీకృత మయ్యే టట్లు చేయడం.

4. ఆధునిక సాంకేతిక విజ్ఞానాన్ని విస్తరించ డంవల్ల సాంప్రదాయక పరిశ్రమలతో సాంకేతిక పరమైన నిరుద్యోగత ఏర్పడకుండా చూడటం.

నాలుగో ప్రణాళికాంతానికి జరిగిన అభివృద్ధిని సమీక్షించినట్లయితే జాతీయాదాయం పెరుగుదల రేటు ఆశించిన 5.5% కన్న తక్కువగానే వుంది. మొదటి రెండు సంవత్సరాలలో జరిగిన కృషి తరువాత సంవత్సరాలలో కొనసాగక పోవడంవల్ల జాతీయాదాయం వృద్ధి కొంత కుంటుపడింది. కలసి ఆదాయం కూడా ఆశించినంత పెరగలేదు.

వ్యవసాయరంగాన్ని పరిశీలిస్తే లక్ష్యంగా పెట్టుకొన్న 5% వడ్డీ రేటును సాధించలేకపోయినా మని స్పష్టంగా తెలుస్తుంది. ఆహారధాన్యాల ఉత్పత్తి మరింత ఆందోళన కలిగించేదిగా ఉంది. ఆహారధాన్యాలలోకల్లా గోధుమపంట విషయంలో లక్ష్యసాధన జరిగిందని చెప్పవచ్చు.

పారిశ్రామికరంగంలో పెరుగుదలరేటు 8% ఉండ వలెనని లక్ష్యంగా పెట్టుకోవడం జరిగింది. కాని ప్రణాళికాంతానికి పారిశ్రామిక ఉత్పత్తిలో వృద్ధి రేటు 3.0%ని మించలేదు. 1973-74 నాటికి పరి స్థితి మరింత దిగజారిపోయింది. వడ్డీరేటు 2.5% మాత్రమే సాధ్యమైంది. ఈ పరిస్థితికి రెండురకాల కారణాలను పేర్కొనడం జరిగింది. (1) ఉన్న ఉత్పత్తిశక్తిని పూర్తిగా వినియోగించడానికి ఏర్ప డిన అవరోధాలు. (2) ఉత్పత్తిశక్తిని పెంచడానికి ఏర్పడిన అంతరాయాలు మొదటిదానికి సంబం ధించి (a) డిమాండు కొరతగా ఉండడం (b) ముడిసరుకులు కాంపోనెంటుల విడిభాగాలు కొరత గాను, వాటి సప్లయ్ క్రమంగాను లేకపోవడం (c) పరిశ్రమలకు అవసరమున్న విద్యుచ్ఛక్తి సప్లయ్ సక్రమంగా లేకపోవడం (d) రవాణా సౌకర్యాలు సరిగా లేకపోవడంవంటివి, ప్రధాన కారణాలు. వీటికి పారిశ్రామికరంగంలో ఏర్పడిన అశాంతి కూడ తోడైంది. స్థూలంగా చెప్పవలెనంటె 4 వ ప్రణాళికాంతానికి దేశ ఆర్థికవ్యవస్థ అనేక ఇబ్బందు లకు గురి అయింది. దేశంలో ధరలు నిరంతరం పెరుగుతూనే వచ్చినాయి. ఆహారధాన్యాల విష యంలో కొరత తీవ్రరూపం దాల్చడం మన అను భవంలోఉన్న విషయమే.

ఐదో ప్రణాళిక :

ఐదో ప్రణాళిక ముసాయిదాలో పేర్కొన్న ప్రధానమైన లక్ష్యాలు రెండు, అవి :

(1) దారిద్ర్య నిర్మూలన

(2) స్వావలంబన (Self Reliance)

ఈరెండు లక్ష్యాలకు సాధించటానికి అనుసరించే వ్యూహం, లక్షణాలను క్రింది విధంగా పేర్కొన వచ్చు.

(1) స్థూల దేశీయోత్పాదనాన్ని 5.5% పెంచడం

(2) ఉత్పాదక ఉపాధి అవకాశాలను విస్తృత పరచడం

(3) దేశప్రజలకు కనీస అవసరాలను సమ కూర్చేటందుకు అవసరమైన పథకాన్ని ప్రారం భించడం ఈ ప్రణాళికను ప్రాథమికా విద్య, మంచి నీటి సౌకర్యాలు, గ్రామప్రాంతాలలో వైద్యసౌక ర్యాల కలిగించడం, పోషక ఆహారం అందుబాటులో ఉండడం, ఇండ్లులేనివారికి ఇండ్లస్థలాలు కేటా యించడం, మురికివాడలను శుభ్రపరచడం, గ్రామ ప్రాంతాలలో రోడ్లనిర్మాణం, విద్యుదీకరణ మొద లైనవాటిని సాధించడానికి అనువుగా రూపొం దించడం

(4) సాంఘిక సేవ పథకాలను విస్తృతంచేయడం

(5) వ్యవసాయము కీలక భారీ పరిశ్రమలు వినియోగ వస్తూత్పత్తి పరిశ్రమలకు ప్రాధాన్య మివ్వడం

(6) నిత్యావసర వినియోగవస్తువులను సక్రమ పద్ధతులలో పంపిణీచేయడం ధాన్యసేకరణను పెంచడం

(7) ఎగుమతులను పెంచడానికి ముమ్మర కార్యక్రమాన్ని ప్రారంభించడం

(8) ఆడంబర వినియోగాన్ని తగ్గించడానికి తీవ్రమైన కృషిచేయడం

(9) ధరలు, వేతనాలు, ఆదాయాలమధ్య సమతూకం ఏర్పడటం

(10) ప్రాంతీయ అసమానతలు తగ్గించడానికి సంస్థాపరమైన కోశవిధాన సంబంధమైన చర్యలను తీసుకోవడం

ఈ ప్రణాళికను తలపెట్టే సమయానికి దేశంలోని ఆర్థిక పరిస్థితులు అస్త వ్యస్తంగాఉన్న విషయం మనకందరికి తెలిసిందే. ధరలు ఆకాశాన్నీ అందుతున్నాయి. నిత్యావసరాలు తగినంతగా ప్రజలకు అందుబాటులోలేవు. విదేశ సహాయం ఏ ప్రమాణంలో లభిస్తుందో కచ్చితంగా తెలియడం లేదు. వీటన్నింటికి తోడు ద్రవ్యోల్బణం ప్రభావం విపరీతంగా ఉంది. నివారణోపాయములు వెతకటంలోనే సమయమంతా అయిపోతూ ఉంది. రాజకీయంగాకూడ దేశంలోని అనేక ప్రాంతాలలో కల్లోల పరిస్థితులు ఏర్పడినాయి. ఐదో ప్రణాళిక తుదిరూపం ఎట్లాఉంటుందో ఇంకా ఇదమిద్ధంగా తేలలేదు.

అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలకు అనువైన వ్యూహాన్ని అనుసరించినప్పుడే ఆర్థిక ప్రగతి సాధ్యమవుతుంది. మన ప్రణాళికాసంఘం ఇంతవరకు అనుసరిస్తూవచ్చిన వ్యూహాన్ని విమర్శనా దృష్టితో సమీక్షించి అందులోని లోపాలను తొలగించినప్పుడే దేశం ఆర్థికంగా పురోగమిస్తుంది. ప్రస్తుతం మన మెదుర్కొంటున్న సమస్యలను పరిష్కరించడానికి చిత్తశుద్ధితో ప్రయత్నిస్తేనే ప్రగతి సాధ్యమవుతుంది.

— డా. ఎ. ఆర్. కె. మూర్తి

38. పారిశ్రామిక మనోవిజ్ఞాన శాస్త్రము

నేటి పారిశ్రామికరంగంలో మూడు ముఖ్య సమస్యలు ఉన్నాయి. ఒకటి యంత్రములకు సంబంధించిన సమస్యలు, రెండవది కార్మికులు, ఇతర పనివారలకు సంబంధించిన సమస్యలు, మూడవది యాజమాన్యమునకు సంబంధించిన సమస్యలు. యాజమాన్యము దృష్టి ఎల్లప్పుడు తగిన వనరులు కూర్చి కార్మికులద్వారా సాధ్యమైనంత ఉత్పత్తి సాధించి, తద్వారా లాభములు సమకూర్చుటపై ఉండును. కాని కార్మికులవద్దనుండి ఎక్కువ ఉత్పత్తి సాధించవలెనన్న వారి శరీర ఆరోగ్యస్థితిగతులపైనేకాక, కర్మాగారములలో వారు చక్కగా పనిచేయుటకు తగిన వాతావరణము కల్పించవలెను. అంతేకాక వారియొక్క మనోవాంఛలు, సఫలీకృతమైనపుడు, వారు పనిఅన్న సరియైన వైఖరులు ఏర్పరచుకొని యాజమాన్యముతో సత్సంబంధములు కలిగి వారితో సహకరిస్తారు. ఇది శ్రామికులకు యాజమాన్యమునకు సంబంధించిన సమస్య. పనివారికి తగ్గట్టుగా యంత్రాలను, యంత్రాలకు తగినట్టుగా, పనివారికి శిక్షణ కల్పించడమనేది ఇంకొక సమస్య కలదు. యంత్ర నమూనా రచన (Design) తయారీ అనేది ఒక సమస్య. దీనిపై శాస్త్ర పరిశోధనలు జరుగుతున్నాయి.

నిర్వచనము

పరిశ్రమలలో మానవులకు సంబంధించిన

సమస్యలను విపులంగాచర్చించే శాస్త్రము పారి శ్రామిక మనోవిజ్ఞాన శాస్త్రము, థామస్ హరెల్ (Thomas Harrel) అను శాస్త్రవేత్త ఇట్లు నిర్వచించెను : పారిశ్రామిక రంగంలోను వ్యాపార రంగములోను, T. W. Harrel, Industrial Psychology., Oxford I.B.H Publishing Co., Calcutta, 1967-P. 1. పనిచేయువార లనుగురించి చేసే అధ్యయనమే పారిశ్రామిక మనోవిజ్ఞాన శాస్త్రము. పరిశ్రమలుఅంటే కేవలం కర్మాగారములు, ఖార్కానాలు, వర్క్‌షాపులు, మాత్రమే కాదు ఆసుపత్రి, ఆఫీసు, ప్రయోగశాల, ప్రాజెక్టు శిక్షణాసంస్థలో ఎక్కడ పనిచేయువారు పరిశ్రమించే వారున్నా, వారి సమస్యలను పరిశీలనచేసి, ఈ శాస్త్రం అధ్యయనంచేస్తుంది. కావున పారిశ్రామిక రంగం అంటే విస్తృతఅర్థాన్ని తీసుకోవలసివస్తుంది.

ఈ శాస్త్రము వివిధ శ్రామికులు, కార్మికులు, సామర్థ్యములను, అభిరుచులను, అర్హతలనుగురించి అధ్యయనం చేస్తుంది. పారిశ్రామికరంగంలో వివిధ పనులకు ఉద్యోగాలకు, కావలసిన కౌశలాలు(Skills) వైఖరులు (Attitudes), అభిరుచులు (Interests) వీటిని గురించి పరిశీలిస్తుంది. నేటి పారిశ్రామిక రంగంలోను ఇతర వ్యవస్థలలోను కార్యనిర్వాహక శిక్షణ ప్రాముఖ్యం వహిస్తుంది. వాళ్ళ శిక్షణకొరకు అనేక కళాశాలలు, ఇటీవలికాలంలో ఏర్పడ్డాయి. అనేక కార్యక్రమాలు నిర్వహింపబడుతున్నాయి. ఈ కార్యనిర్వాహకులకు ఎటువంటి శిక్షణ ఇవ్వవలెనో పారిశ్రామిక మినోవిజ్ఞాన శాస్త్రవేత్తలు ఇతర శాస్త్రవేత్తలతో సంప్రదించి నిర్ణయిస్తారు. పనివారి ఎన్నికగురించి, శిక్షణగురించి, శిక్షణా పద్ధతులగురించి, పనివారి రక్షణా కార్యక్రమములగురించి, ప్రమాద రక్షణగురించి, మానవ సంబంధాలగురించి ముఖ్యంగా కార్యనిర్వాహకులకు బోధిస్తారు.

పారిశ్రామిక మనో విజ్ఞాన శాస్త్రము : కొన్ని సమస్యలు

నేటి పారిశ్రామికయుగంలో త్వరితగతిలో యంత్రములు అభివృద్ధి చెందుటవలన ఒక యంత్రము వాడుకలో శిక్షణపొందువారు త్వరలోనే మరియొక యంత్రము నడుపుటకు అలవాటుపడాలి. పనిమార్పులవలన, యంత్రముల మార్పువలన శ్రామికులకు నూతన శిక్షణ ఇవ్వవలసివస్తుంది. కార్మికులలో ఎటువంటివారిని సులభంగా ఒక పని నుండి ఇంకొకపనికి తక్కువ మార్పులతో నియోగించవచ్చునో, ఎటువంటివారిని కొద్దిశిక్షణతో ఉన్నచోటనే ఉంచవచ్చునో, మొదలగు అంశాలను దానికితగ్గ పరిష్కారాలను ఈ శాస్త్రం కనుక్కోడానికి ప్రయత్నిస్తుంది.

కొన్ని పరిశ్రమలలో ఎక్కువగా పనివారు పని ఎగకొట్టడం జరుగుతుంటుంది. కొన్ని చోట్ల సమ్మెలు ఘెరావులు ఎక్కువగా ఉంటాయి. మరికొన్నిచోట్ల కొట్లాటలు అంతఃకలహాలు ముఠా రాజకీయాలు ఎక్కువగా ఉంటాయి. ఈ సమస్యలకు గల మూల కారణాలు ఎట్టివి? వీటి వలన పారిశ్రామిక వాతావరణం? ఎంతవరకు కలుషితం అవుతుంది? వీటి ప్రభావం కార్మికులపైన, వారి కుటుంబాలపైన యాజమాన్యము ప్రభుత్వముపైన ఎట్లా వుంటుంది? వ్యక్తులు సమూహంలో పని చేసేటప్పుడు ఎట్లా వుంటారు? ఎటువంటి వైఖరులు ప్రదర్శిస్తారు? ఇవన్ని పారిశ్రామిక రంగంలోగల వివిధ సమస్యలకుగల తార్కాణాలు. వీటిలో కొన్ని మనోవిజ్ఞాన శాస్త్రానికి నేరుగా సంబంధించినట్టివి మరికొన్ని ఆరోగ్య శాస్త్రానికి, కర్మాగార చట్టాలకు ప్రభుత్వ రక్షణ కార్యకలాపాలకు, సంబంధించినట్టివి. మనుష్యులకు సంబంధాలకు, వారి వైఖరులకు సంబంధం ఉన్నది. కావున పారిశ్రామిక మనోవిజ్ఞాన శాస్త్రవేత్తలు, వాటిని గురించి పరిశీలనచేసి వాటి స్వరూప స్వభావాలు వివరిస్తారు. అయితే

ఇతర శాస్త్రవేత్తల సహకారం కూడా వీరు తీసుకో వచ్చును. ఉదాహరణకు : పనివారి శరీర ఆరోగ్య మునకు సంబంధించిన సమస్యలు, పని ఎగగొట్ట డానికి సంబంధం కలిగి వుండవచ్చును. మరల ఈ ఆరోగ్య సమస్యలు వారి తిండిమీద వారి పని అలసటమీద, వారి గృహ వసతులమీద, వారు నివసించే అనారోగ్యకరమైన మురికి వాడలు, బస్తీలు దుర్గంధ వాతావరణముపై ఆధారపడి యుండును. ఈ సమస్యలు వారి ఆరోగ్యమును కుంటుపరచి మానసికంగా చీకాకుపరచి కుటుంబ సమస్యలకు దారితీసి, వారు పని ఎగకొట్టడం జరుగవచ్చును. సరియైన పరిశీలన వలన అన్ని కారణాలు బయటపడును. ఈ కారణములను పరి శోధించి వాటికి తగ్గట్టుగా ఈ సమస్యలను పరిష్కారం చేసి శ్రామికులు పని ఎగగొట్టే తత్వమును తగ్గించ వచ్చును.

ఈ శాస్త్రము పనిచేసే వాతావరణంలో గల స్థితిగతులను పరిశీలిస్తుంది. ఉదాహరణకు ఫ్యాక్ట రీలలో గల భౌతిక స్థితిగతులు, ఉత్పత్తి మీద ఫ్యాక్టరీలోగల పనివారి రక్షణ మీద, పని దక్షత పైన ఎటువంటి ఫలితాలు కలిగి ఉంటాయో అనే పరిశీలనలు జరిగాయి. పనిజేసే ప్రదేశములలోగల ఉష్ణోగ్రత (Temperature) వెలుతురు, గాలి, గాలిలోగల తేమ (Humidity), శబ్దము లేక సందడిలోగల వైపరీత్యాలు, పనిమీద ఎట్టి ప్రభావం గలిగిఉంటాయో ప్రయోగాలు జరిగాయి. ఉదా హరణకు పెద్దశబ్దాలు పనిదక్షతను తగ్గిస్తాయి. గ్లోరిక్ వీలర్‌కి జరిపిన పరిశోధన మూలకంగా 105 డెసిబెల్‌లకంటే అధిక తీవ్రతఉన్న ఫ్యాక్టరీల లోని కార్మికులు కొన్నిసంవత్సరాలు అక్కడ పనిచేసినతరువాత వాళ్ళ శ్రవణ సామర్థ్యంలో లోపంవచ్చినదని తెలిపారు. అంతేకాక ఎక్కువ కాలం (2. D. S. Broadbent: Effects of Noise on Behaviour, In C. M. Harris Hand book of Noise Control. 3. A Glozing and D. E. Wheelar, An Introduction to Industrial Noise Problems, Illinoss, Medical Journal 107 No. 1, Jan'55) శబ్దానికి గురి అయినవాళ్ళు ఎక్కువగా నష్టపోయినవారని వారి పరిశీలనవలన తేలింది. అట్లే పారిశ్రామికంగాని లేక అలసట Fatigue గురించి అనేక విషయాలు మనో విజ్ఞాన శాస్త్ర వేత్తలు తెలిసికొన్నారు. ఈ అలసటకు అనేక కారణాలు ఉంటాయి. 1. శారీరక స్థితిగతులు 2. పనితొందర లేక పనితీవ్రత 3. భౌతిక స్థితిగతులు. పనితీవ్రత తగ్గించడానికి శారీరక అలసటకలుగ కుండా పనివారికి విశ్రాంతివేళలు ఏర్పాటుచేయటం ఒక పద్ధతి. ముఖ్యంగా శారీరకమైనపనులు చేస్తు న్నప్పుడు ఎండలో పనిచేస్తున్నప్పుడు విశ్రాంతి సమయాలు తగినంతగా ఉండాలి. అలసట మొదలుకాగానే కాసేపు విశ్రాంతితీసుకొని పని మరల మొదలుపెట్టడం మంచిది. చాలసేపు పని చేసిన తర్వాత విశ్రాంతితీసికొంటే అలసటఎక్కువై తర్వాత ఎక్కువకాలం విశ్రాంతి తీసుకోవడం అవసరమౌతుంది.

వెర్నన్ బెడ్‌ఫర్డ్[4] జరిపిన పరిశోధనలలో విశ్రాంతివేళలను ఏర్పాటుచేయడంవల్ల ఉత్పత్తి 8 నుండి 20 శాతంవరకు పెరుగుతుందని తెలుసు కొన్నారు. దీనికి సంబంధించిన సమస్య ప్రేరణ. విశ్రాంతి సమయాలు ప్రేరణను అధికంచేస్తాయి. అధికప్రేరణ అలసటను తగ్గిస్తుంది. చాలకంపె నీలలోను కర్మాగారాలలో అలసటతగ్గించే ఏర్పాట్లలో

4 Verman H. M. and Bedford: The Influence of Rest Pauses on Light Industrial Work, Industrial Fatigue Research Board No. 25 H. M. A. Office.

కాఫీ, టీ, ఇచ్చేఏర్పాటు ప్రవేశపెట్టారు. దీనివలన అలసట తగ్గడమేకాక ప్రేరణకూడ అధికమవుతుంది.

పనివార్లకు పనిలో ఉత్సాహంకలిగించడానికి, ఉత్పత్తి పెంచడానికి పరిశ్రమలలో ప్రేరణ అనే దానికి చాలప్రాముఖ్యంఉంది. ఒకఉత్తేజపరచబడిన అవసరాన్ని ప్రేరకమంటారు. ఈ అవసరాన్ని ఉత్తేజపరచేదాన్ని ప్రోత్సాహకము (incentive) అంటారు. ఈ ప్రోత్సాహకాలను బాహ్య ప్రోత్సాహకాలు, వేతనప్రోత్సాహక పద్ధతులు, బహుమానాలు అనేక పరిశ్రమలలోకలవు. సామూహిక ప్రోత్సాహకాలు ఆర్థికేతర ప్రోత్సాహకాలు (ఫలితాల జ్ఞానము పోటీలు) అనే వివిధరూపాలు ఉన్నాయి. వీటిని జాగ్రత్తగా ఉపయోగించడంవల్ల, ఉత్పత్తిపెరిగి శ్రామికులలో సంతృప్తికలిగి పనిచురుకుగా చేస్తారు. సత్సంబంధాలుకూడ కలుగుతాయి.

పారిశ్రామిక మనో విజ్ఞానము చదవడంవల్ల కలిగే లాభాలు ఏమిటో అనేప్రశ్న కలుగవచ్చును. పారిశ్రామిక విజ్ఞాన అధ్యాయనంవల్ల మనం అనేక విషయాలు తెలుసుకొంటున్నాము (1) ఒక పరిశ్రమలో మానవుడు ఎంతసాధించగలడు ? అతని పనిచేసే పద్ధతులలో ఏ మార్పులు తీసుకురావడంవల్ల అధిక ఉత్పత్తి సాధించగలము, అనేప్రశ్నలకు సమాధానాలు దొరుకుతాయి. అంతేకాక మానవులు చేసే పనులయొక్క పరిమితులు తెలుస్తుంది. (2) పని పద్ధతులను శాస్త్రీయ దృక్పథంతో పరిశీలించడము వలన మానవుడు పనిజేసేతీరులో సులువులు మెలకువలు తెలుస్తాయి. ఇది శ్రామికులకు ఇతరులకు ఎంతైనా ఉపయోగిస్తుంది. (3) పూర్వము యంత్రములకోసరం మానవునికి శిక్షణ ఇచ్చేవారు. ప్రస్తుత శాస్త్రీయ అభివృద్ధి దృష్ట్యా మానవ సౌలభ్యంకోసరం యంత్రనిర్మాణము జరుగుతుంది. చాలచోట్ల ఆటోమాషన్ దృష్ట్యా యంత్రాలను బొత్తాలద్వారా (Push buttons) నడపటం జరుగుతున్నది. అట్లకానిచో మానవ శారీరక అవయవ సౌలభ్యదృష్ట్యా యంత్రాలను నడపించుటకు వీలుగా వాటి డిజైను నిర్మాణము సాగుతున్నది. దీనివలన మానవ యంత్ర శాస్త్రము Human Engineering అనే నూతన శాస్త్రము బయలుదేరింది. నేటి పారిశ్రామిక యుగంలో ఇది మానవునికి ఎంతైనా ఉపయోగకరము. (4) పనివారికి ఎటువంటి ప్రోత్సహకాలు ఇవ్వాలి, వాటివల్లకల్గు ఉపయోగాలు ఏమిటి అనే ప్రశ్నలకు సమాధానాలు దొరికాయి. పనివారి పారిశ్రామిక వాడలు, శ్రామికులకు కుటుంబాలకు మెరుగైన స్థితిగతులు గత ఇరవై యేండ్లలో ఏర్పడ్డాయి. ఇతర శాస్త్రములతోపాటు ఈ శాస్త్రముకూడా వారి స్థితిగతులను మెరుగుపరచి, కార్మికులకు బోనసులు, ఇన్సూరెన్సు, ఇతర సౌకర్యాలు కలిగించాయి. వారికోసరం పాఠశాలలు, వైద్యశాలలు, పార్కులు, గృహవసతి ఏర్పడ్డాయి. (5) పనివారి ఎన్నికలలోను, పనివారి శిక్షణలోను ఈ శాస్త్ర అభివృద్ధిద్వారా అనేక మార్పులువచ్చాయి. అదేవిధంగా యాజమాన్య శిక్షణలోకూడ ఎన్నో మార్పులు వచ్చాయి. వారికోసరం ప్రత్యేక శిక్షణా కార్యక్రమాలు ఏర్పాటుచేయబడుతున్నాయి. బిజినెస్ మానేజిమెంటు స్కూళ్ళని, ఇండస్ట్రియల్ ట్రైనింగ్ స్కూళ్ళని కొత్తరకం వ్యవస్థలు ఏర్పడ్డాయి. (6) సామూహిక శిక్షణ, సామూహిక కార్యక్రమాలకుకూడ ఈ శాస్త్రం దోహదంచేసింది. పనివారు గ్రూపులో పనిచేసేటప్పుడు ఎట్లాచేస్తారు ? ఒంటరిగా పనిచేసేటప్పుడు ఎట్లాచేస్తారు ? పనివారి మనః స్థితిగతులను పరిశీలనచేసి అవసరమైనపుడు వారిని ఇంకొకచోటికి మార్చడంజరుగుతుంది. పనిలో వారికి విసుగుదల కలగకుండా అనేక చర్యలు తీసుకొంటారు. వారి మానసిక ఆరోగ్యం గురించి అనేక పరిశీలనలుచేసి, వారి శారీరక మానసిక ఆరోగ్యం మెరుగుపరచడానికి ఆసుపత్రులు, ఆరోగ్య కేంద్రాలు, విశ్రాంతి వినోద కేంద్రాలు, ఏర్పాటుచేయబడ్డాయి. ఇదికూడ ఈ

శాస్త్ర పరిశీలనవలన కలిగిన లాభమే మొత్తంమీద ఈ శాస్త్ర అధ్యయనం వలన పారిశ్రామికరంగంలో చక్కని మార్పులువచ్చి మేలురకం పని పద్ధతులు అమలులోకి వచ్చాయి.

పారిశ్రామిక మనోవిజ్ఞానశాస్త్ర అభివృద్ధి :

మొదటి ప్రపంచ యుద్ధకాలంలో అమెరికా సైనిక విభాగంలో వివిధ శాఖలకు మనుష్యులను ఎన్నికచేయడంలో ఈ శాస్త్రము మొదలయింది. 1930 లో మనో విజ్ఞాన శాస్త్రజ్ఞులు, మానవ సంఘాలనుగురించి పరిశీలించడం మొదలుపెట్టారు. మానసిక పరీక్షలు అభివృద్ధి కారణంగా శ్రామికులు ఎన్నిక (Selection) నియోగం (Placement)లో మార్పులువచ్చాయి. మేనేజిమెంటువారికి మానవ సంబంధాల శిక్షణ పని పద్ధతుల మూల్యాంకనం చేయడంజరిగింది. క్రమంగా పనివాళ్ళ వైఖరులు, మనోబలము, అలసట, విశ్రాంతి, పరిశీలనలోనికి వచ్చాయి. తర్వాత పర్యవేక్షణ పద్ధతులను పరిశీలించారు. అమెరికా, ఇంగ్లండు, జర్మనీ మొదలగు పాశ్చాత్య దేశములలో పరిశ్రమలోని ఉత్పత్తి పంపిణీ, సరఫరా, అమ్మకం మొదలగువాటిని అభివృద్ధిచేసే వ్యవస్థాపక (Organisational) లక్షణాలను గురించి రిసర్చి సాగుతున్నది. వీటి ఫలితంగా నూతన పరిశ్రమల పెరుగుదల. యంత్రనిర్మాణంలో మార్పులు మానవసమస్యల పరిష్కారము పనిపద్ధతులలో మార్పులుజరిగాయి. ఉత్పత్తిలోకూడా క్రొత్త ప్రక్రియలను కనుగొన్నారు.

పారిశ్రామిక మనో విజ్ఞాన శాస్త్రం కేవలం ఉత్పత్తిదార్ల, శ్రామికుల సమస్యలకే పరిమితం కాకుండ, వాడకందార్ల సమస్యలు పరిశీలించి వారి కోరికలు ఉత్పత్తిదారులు గ్రహించేటట్లు తోడ్పడుచున్నది. ఇది పాశ్చాత్యదేశాలలో బాగా కనిపిస్తుంది. దినదినాభివృద్ధి చెందుచున్న పారిశ్రామిక రంగంలో వివిధ సమస్యలకు ముఖ్యంగా మానవ సమస్యలకు సంబంధించిన వాటి పరిశీలనకు, ఈ మనోవిజ్ఞానశాస్త్రం తోడ్పడుచున్నది. కాని అన్ని సమస్యలను పారిశ్రామిక మనో విజ్ఞానం ఒకటే పరిష్కరించలేదు. మానవ ప్రవర్తనలోగల లోటుపాట్లవల్ల కొన్ని సమస్యలు తలెత్తుతాయి. మొత్తంమీద ప్రస్తుతం జరుగుతున్న పరిశీలనలు పరిశోధనల మూలకంగా మానవ సమస్యల అవగాహన పెరుగుచున్నది. అభివృద్ధిచెందుచున్న దేశంలో మనము ఇంకా ఎక్కువ పరిశీలనలుజరిపి పారిశ్రామికంగా ముందుకుపోదామని ఆశిద్దాము.

Bibliography

1. Bills, A.G. (1943) : The Psychology of Efficiency Harper and Brothers, New York.
2. Daune P. Sehultz : Psychology and Industry, The Macmillan Company, London.
3. Ghiselli & Brown (1955) : Personnel and Industrial Psychology (2nd edn.) Mc. Graw Hill, Book (Ine) New York.
4. Harrel T. W (1967) Industrial Psychology ; Oxford & I.B.H. Publishing Company, New Delhi.
5. Maich N.R.F. (1965) Psychology Industry (3rd Edn) Oxford, I.B.H. Publishing Company, New Delhi.
6. Tiffin J. and E.J. Mecormick (1971) Industrial Psychology (5th Edn) Prentice Hall of India Pvt. Ltd., New Delhi.
7. Heinrich, H.W. (1959) : Industrial Accident Prevention Mc. Graw Hill Book Company, New York.

—శ్రీ డి. స. రావ్.

39. పట్టణముల, గ్రామీణ గృహ వసతులు

1. పట్టణముల, గ్రామీణ గృహవసతులు :- గృహ వసతి అనగా ఒక ఇంటిని కట్టుటయేకాదు. ఇంతకంటే ఘనమైన కార్యముగా తెలిసికొనదగిన దేమనగా, ప్రజలకు కాపుర ముండుటకు ఎలాంటి ఇళ్లు కావలెను. అవి ఎచ్చట నెలకొల్పవలెను అను అంశముల పథకమార్గమును నిర్ణయించుకొనవల యును. ప్రత్యేకించి కొందరు సంఘీయులకు గృహవసతి యేర్పరచుటయేకాక అట్టి వసతులు వారికి ఉపయోగపడునట్లు నిర్మించుట ముఖ్యాంశము. ఈ కార్యక్రమము ఆర్థిక వ్యవస్థనుబట్టి, కొనసాగ వలెను. ఇంతయేగాక, నిర్మాణమునకు వ్యయమగు ధన సంపత్తి, నిర్మాణస్థితిగతులు, ఆ గృహము లందు నివసించువారి కెట్లు ఉపయోగపడు నంశము లను తెలిసికొనవలయును.

ప్రతి మానవునకు మనుగడకు కావలసిన ముఖ్య ఉపపత్తులేవన తిండి, వస్త్రము, ఆరోగ్యము, వసతి స్థానమైన గృహము. అచ్చట కాపుర ముండుటకే కాక, మానవుడు సంఘము మధ్య సంఘజీవిగా మనుటయు నేర్చుకొనవలయును. గృహ వాస మనగా ఇంటి యందు మానవ కుటుంబము కాపుర ముండి నైతిక, సాంఘిక, ఆర్థిక, భౌతిక సంస్కారిక కార్యకలాపముల సాగించుటయే. శారీరక రక్షణము ప్రధానమైనది కాదు. గృహ వాసము, భోజనా దికము, వస్త్ర సంపత్తి వేరు వేరులై యున్నవి. చివ్వరి రెండును దైనందిక జీవనమున కొద్ది గంటలకు మాత్రమే అవసరములు. ఇవి ఇట్లు నియమితమై యున్నవి. కాని గృహవాస మట్లుగాక కొంత శాశ్వత కాలము నుండదగినది. ఇట్టి గృహ మందుండుట అధిక కాలము వ్యాప్తమగుటయేగాక ఇది యొక స్థిరాస్థిపథకము. వ్యక్తి యొక్క ఆర్థిక పరిణామమునకు సంబంధించినది. సంఘ జీవితము నకు ఆయువుపట్టు, సంఘమందు ఈ గృహవాసము మానవుల జీవితములను, పట్టణవాస యోగ్యతకు అర్హుల చేయుచున్నది. వ్యక్తికి ఇట్టి స్థిరాస్థిని తగినదిగా భావించుట, సంఘమునందు మర్యాద స్థాయిలో నుండుటకు దోహదముగా నున్నది. వ్యక్తికేగాక,. ఈ గృహవాసము సంఘమునకు ముఖ్య ఆశయముగా నేర్పడుచున్నది. గృహ వాసము కేవల శరీరరక్షణకు ఉపయోగమేకాక సంఘ జీవనముతో మిళితమై యున్నది. ఈ రెంటిని వేరు చేయుట గౌణమార్గము, విపరీతము.

2. భారతదేశమున పట్టణవాస తత్త్వము:- నగరము లందు జనాభివృద్ధి వేగాతివేగముగా గంతులు పెట్టినట్లు పెరుగుచున్నది. ఈ క్రింది జాబితా వలన ఈ విషయము తేట పడగలదు.

*[ఇందు 1911-1921 కాలమున ఇన్ఫ్లు యంజా జ్వరమువలన కొంత వృద్ధి హీనమయ్యెను.]

పట్టణ వాసుల జనాభా పట్టీ

నెం.	సంవత్సర ములు	మొత్తము జనాభా 10 లక్షలలో	పట్టణము లందు	
			పట్టణ జనాభా 10 లక్షలలో	శాతము మార్పులు
1	1901	236.38	25.86	—
2	1911	252.12	26.05	0.75
3	1921	251.35	28.21	8.29*
4	1931	279.02	33.45	19.32
5	1941	318.70	44.15	31.97
6	1951	361.13	62.44	41.42
7	1961	438.61	78.94	26.41
8	1971	547.37	109.09	38.20

ప్రభుత్వ సెన్సెస్ రిపోర్టుల నుండి.

3. నగరములందు గృహనిర్మాణ అవసరములు :— నగర జీవన వృద్ధికి బలవత్తరమైన ఆటంకము ఇండ్ల దారిద్ర్య మొక్కటి. గత 20 సంవత్సరములలో ప్రభుత్వ తదితర అధికార యత్నములతో 10 లక్షల ఇండ్లు మాత్రమే నిర్మాణమైనవి. కాని ప్రయివేటు ఇండ్ల నిర్మాణ జాబితాలు నమ్మకముగా సంఖ్య నిర్ణయము కాలేదు. కాని ఉజ్జాయింపుగా పరిశీలన చేసిన 1000 మందికి తగిన ఇండ్ల వసతులు, 2 లక్షలుకు పైగా వృద్ధి చెందినట్లు చెప్పవచ్చును. 1000 మందికి ఒక సంవత్సరములో గృహముల నిర్మించుట ఒక యూనిట్‌గా స్వీకరించిన, గత 20 సంవత్సరములలో 3.5 యూనిట్లు మాత్రమే వృద్ధి అయినవి. కాని ఐక్యరాజ్యసమితి (యునైటెడ్ నేషన్సు) వారు నిర్ణయించిన లక్ష్యము 10 యూనిట్లు, ఇచటి ప్రగతి అలక్ష్య సమీపమునకు రాలేదు. ఇట్టి గృహ నిర్మాణ ప్రగతి మార్గములు ఇతర దేశములందు ఎట్లు కార్యసాధన జరిగినది ఈ క్రింది జాబితావలన తెలియును.

నెం.	దేశము	*యూనిట్ల ప్రకారం గృహ నిర్మాణము
1.	రష్యా	10.3
2.	పశ్చిమ జర్మనీ	10.2
3.	స్వీడను	10.0
4.	న్యూజిలాండు	9.0
5.	ఆస్ట్రేలియా	8.7
6.	డెన్‌మార్కు	7.6
7.	ఫ్రాన్సు	7.3
8.	జపాన్	7.2
9.	హంగ్‌కాంగ్	6.76
10.	అమెరికా	6.5

నగరములందు గృహనిర్మాణములు అనుకున్న లక్ష్యములను చేరలేక కార్యక్రమములు వెనుకంజగానే సాగుచున్నవి. 1951 లో 28 లక్షల యూనిట్ల తగ్గుదల, 1961 లో 93 లక్షల యూనిట్లు తగ్గుదల, 1971 లో సుమారు 130 లక్షల తగ్గుదల, 5 వ ఆర్థిక పథకమున 15 లక్షల యూనిట్లు కావలసినట్లు అంచనావలన తెలియుచున్నది. పై తగ్గుదలకు కారణము విపరీతమైన కుటుంబాభివృద్ధియే. ఇదిగాక జీర్ణస్థితిలోనున్న గృహముల ఉద్ధరించుటకు, మరల నిర్మించుటకు ఇంకను 5 లక్షల యూనిట్ల పథకము కావలసినట్లున్నది. 5 వ ఆర్థిక పథక కాలము చివరకు 150 లక్షల యూనిట్లు ఇండ్లు కావలసియుండును.

4. నగరములందు ఇండ్లవసతులు : గృహ వసతులలో దారిద్ర్యము, అనారోగ్యముతో జుగుప్సకల్గించు స్థితులకు ఆలవాలమైయున్నది. ఆధునిక జాబితా గణనమువలన తేలినదేమనగా ఉన్న ఇండ్లలో 25 శాతము అసౌకర్య భూయిష్ఠమైనవి. ఇంకను జీర్ణస్థితియందున్నవి. మీదు మిక్కిలి దరిద్రము తాండవించునవియైయున్నవి. బొంబాయి, కలకత్తా మహానగరములందలి స్థితులను పరీక్షించగా 60/70 శాతము ఇండ్లకు స్నానమునకు, మరుగు గదులులేవని తెలియుచున్నది. అట్టి ఇండ్లలో 12 శాతమునకు కుప్పదొడ్లు లేవు. ఇట్టి పరిస్థితులు అనారోగ్య కారణములు. నగరమునకు కావలసిన ముఖ్యపనులకు ఈ దుస్థితి పెద్ద ఆటంకమగుచున్నది.

5. గ్రామీణ గృహవసతులు : మనదేశమున ప్రజలు 81 శాతము, 5,60,000 గ్రామములందు వసించువారు. వారి గృహవాసస్థితులు కడు శోచనీయముగా నున్నవి. జాతీయ సాంపిల్ సర్వే ప్రకారము గ్రామీణ ప్రజలలో 73 శాతము చూడ

[భారతీయ నాల్గవ ప్లానింగ్ రిపోర్టునుండి. *యూనిట్ అనగా ఒక సంవత్సరంలో 1000 మంది జనాభాకు గృహ వసతులు నిర్మాణం చేయుట.]

లేని దుస్థితిలో క్రమ్మగ్గుచున్నారు. పూరిఇండ్లు, మట్టీ గోడలు, పూతపనిచేయని రాతిగోడలు, చాల దీన స్థితిలో పల్లెటూండ్ల ఇండ్లున్నవి. గ్రామీణ ప్రాంత ములలో మంచిఇండ్లు 7 శాతము మాత్రమే ఉన్నవి. 28 శాతము పడిపోయిన ఇండ్లు. ఉన్న ఇండ్లలో 73 శాతము రెండుగదులు మాత్రమే గలవి, 24 శాతము ఆరు గదులవరకు ఉన్నవి, 3 శాతము అంతకు మించిన గదులుగలవి. కొంత జీర్ణోద్ధరణ అచ్చటచ్చట జరిగినను, కుల్లుకు గృహ వాస స్థితులు గ్రామప్రాంతమందు హీనాతి హీన స్థితిలో ఉన్నవనియే చెప్పవలసియున్నది.

6. గ్రామీణ గృహవసతి, ఇంకను వసతులు కావలసియున్నవి : 1961 జనాభా లెక్కల ప్రకారము 651 లక్షల ఇండ్లుండెను. అందు 124 లక్షల లేక 19 శాతము మంచి ఇండ్లలో కాపుర మున్నారు. మిగత 81 శాతము ఇండ్లు పునరుద్ధ రింపవలసినవే. ఇవన్నియు మట్టి, పూరి ఇండ్లు, 651 లక్షల ఇండ్లలో, 689 లక్షల ఇండ్లలో కాపురముండదగిన వారున్నారు, అనగా 38 లక్షల ఇండ్లలో ఉండవలసినవారు, వేరు ఇండ్లులేక కిక్కిరిసి యున్నారు.

ప్రజాక్షేమమే లక్ష్యముగాగల మన ప్రభుత్వ మున ప్రతి కుటుంబమునకును శాశ్వితమైనది, అన్ని వసతులుగల ఇండ్లయూనిట్లు ఉండితీరవలయును :- పట్టణమేగాని, గ్రామమేగాని, ఈ స్థాయిలో గమ నించవలసిన విషయము మరొక్కటి : 1961 లో 565 లక్షల ఇండ్లుండెను - అది గ్రామీణ ప్రదేశము లందు మాత్రమే. నేడు గంతులమీద వృద్ధియగు చున్న ప్రజానీకమునకు 5 వ ప్లాను అంతమునకు 8.36 లక్షల ఇండ్లు కావలసినట్లు అంచనా వేయ బడినది. ఇండ్లు జీర్ణదశయందుండుట, జీర్ణస్థితికి వచ్చుట 2 శాతము తగ్గించవలెను. ఇది పదేపదే జరుగు విషయము. కాని నూతన గృహ నిర్మాణాభి వృద్ధి 1000 మందికి ఒకరికైనను ఇల్లులేని స్థితిలో ఉన్నది. మనదేశమున ఇండ్లు జీర్ణ దశనొందుటయే వృద్ధియందున్నది. నూతన నిర్మాణవృద్ధి ఈ పరి స్థితులను ఎదుర్కొనలేకయున్నది.

మూలము—శ్రీ *జి. వెం. ర. రెడ్డి.*

తెనుగు — నే. శ్రీ. కృ.

40. నిరుద్యోగ సమస్య : స్వయం ఉపాధి పథకాలు

భారతదేశంలో నిరుద్యోగసమస్య ప్రత్యేకించి విద్యావంతులలో నిరుద్యోగం గత కొన్ని సంవత్స రాలలో తీవ్రరూపం ధరించినదని ప్రణాళికాసంఘం కూడ పేర్కొన్నది.

మనదేశంలో ఉద్యోగాలు కోరుతూ ఉద్యోగ సాధక కేంద్రాలలో Employment Exchanges పేర్లు నమోదు చేసుకొన్నవారిసంఖ్య 1973 మే నెలాఖరుకు 74.37 లక్షలుకాగా, ఆంధ్ర ప్రదేశ్ రాష్ట్రము పదవస్థానాన్ని ఆక్రమించుకొంది. (అనగా 4.10 లక్షలు)

భారతదేశం మొత్తంచూస్తే ఈ విద్యావంతులలో నిరుద్యోగ సమస్య 1969 సంవత్సరాంతానికి ఉద్యోగాలు కోరుతూ ఉద్యోగసాధక కేంద్రాలలో పేరు నమోదు చేసుకొన్నవారిసంఖ్య 15.3 లక్షలు కాగా, 1972 సంవత్సరాంతానికి ఆ సంఖ్య 32.8 లక్షలకు పెరిగింది. ఈ పెరుగుదల సంవత్సర ద్వితీయార్థంలో అనగా 1972 జూన్‌నుండి డిసెం బరువరకు అంతకుమునుపు ఆరుమాసాలకంటె రెట్టింపు ఎక్కువగావచ్చింది.

మొదటి నాలుగు పంచవర్ష ప్రణాళికలద్వారా కొన్ని ఉపాధి అవకాశాలు కల్పించినప్పటికి, ఈ సమస్యమాత్రం ప్రతి సంవత్సరాంతానికి తీవ్రతర మవుతునేవచ్చింది. దీనికి ప్రధానంగా జనాభా పెరుగుదలే అని స్థూలముగా చెప్పవచ్చును. మన దేశపు జనాభా 1951 లో 36 కోట్లుఉండేది. అది 1961 వ సంవత్సరానికి 44 కోట్లకు, 1971 వ నాటికి 55 కోట్లకు పెరిగింది. ఇటీవల సి. యస్. ఐ. ఆర్. జరిపిన సర్వేప్రకారం మనదేశంలో 5 లక్షల 80 వేలమంది సాంకేతిక, వ్యవసాయిక, వైద్య పట్టభద్రులు నిరుద్యోగులుగా ఉన్నారని తెలుస్తుంది.

ప్రణాళికా సంఘము 1973-74 సంవత్సరంలో వివిధ ప్రత్యేక ఉపాధికల్పన కార్యక్రమాలకుగాను తాత్కాలికంగా మొత్తం రు. 238.22 కోట్లు కేటాయించింది. ఐదులక్షల ఉద్యోగాల కల్పనకు Half - A - Million Programme. ఆ పని ప్రారంభించిన కార్యక్రమము నిమిత్తం కేటాయించినా, రూ. 100/- కోట్లుకూడ పై మొత్తంలో చేరింది.

నిరుద్యోగులుగా ఉన్న విద్యావంతులకు ఉపాధి కల్పించే కార్యక్రమాలకు రూ. 61.22 కోట్లు, ప్రత్యేక ఉపాధి కల్పన కార్యక్రమాలకు రూ. 27 కోట్లు, గ్రామీణులకు ఉపాధి కల్పించే అత్యవసర పథకానికి రూ. 50 కోట్లు ప్రత్యేకించడం జరిగింది. 1973-74 వ సంవత్సరంలో ప్రారంభించిన కార్యక్రమ నిమిత్తం రూ. 100 కోట్లు కేటాయించి, దానిలో ఆంధ్ర ప్రదేశ్ రాష్ట్రానికి రూ. 6 కోట్లు ఇవ్వడం జరిగింది. దీనిలో రూ. 2.5 కోట్లు పారిశ్రామిక రంగంలో కాక, మిగతావాటిలో కార్యక్రమాలకు కేటాయించడం జరిగింది. ఈ కార్యక్రమాల మూలంగా సుమారు 7,550 పట్టభద్రులైన నిరుద్యోగులకు ఉద్యోగఅవకాశాలు కల్పించడం జరిగింది. ఇవి అన్నీగూడా కేంద్ర ప్రభుత్వం ఐదులక్షల ఉద్యోగాల కల్పన కార్యక్రమముక్రింద, ఉద్యోగాలు కల్పించడం జరిగింది. దీనిలో 171 వైద్య పట్టభద్రులకు, 219 ఇండియన్ మెడిసన్‌లో పట్టభద్రులకు, 24 దంత వైద్యంలో పట్టభద్రులకు, 36 వెటిరీనరీ, 342 వ్యవసాయ పట్టభద్రులకు ఉపాధి కల్పించడం జరిగిందని ఆంధ్ర రాష్ట్ర ప్రభుత్వం పేర్కొన్నది. 1973-74వ సంవత్సర కాలంలో 12,753 విద్యావంతులైన నిరుద్యోగులకు ఉపాధి అవకాశాలు కల్పించవలెనని, రాష్ట్ర ప్రభుత్వం దృఢనిశ్చయముతో ఉన్నట్లు కూడ పేర్కొన్నది.

రాష్ట్రంలోని సాంకేతిక పట్టభద్రుల నిరుద్యోగ సమస్య పరిష్కారానికి ఆంధ్ర ప్రదేశ్ రాష్ట్ర ఆర్థిక సహాయసంస్థ వివిధ పథకాలతో ముందుకు వచ్చినదని ఈ సంస్థ మేనేజింగ్ డైరక్టర్ శ్రీ స్వామినాథరెడ్డిగారు తెలియచేసారు. (ఆంధ్ర పత్రిక - ఆదివారం, మే, 13, 1973) ఆంధ్ర రాష్ట్ర శాసనసభలో (29-1-74) స్వర్గీయ మాజీ ఉపముఖ్యమంత్రి (శ్రీ. బి. వి. సుబ్బారెడ్డిగారు) కేంద్ర ప్రభుత్వపు ఐదులక్షల ఉపాధిపథకంక్రింద కేటాయించిన ఆరుకోట్ల రూపాయలు ఆ సంవత్సరము మార్చి నెలాఖరు లోపల పూర్తిగా వినియోగించగలదని సభవారికి హామీఇచ్చారు. ఈ పథకం క్రింద రూ. 5.50 కోట్లు 50,000 మంది విద్యావంతులైన నిరుద్యోగులకు ఉపాధికల్పనకు కేంద్ర ప్రభుత్వం రాష్ట్ర ప్రభుత్వానికి కేటాయించడం జరిగింది. దీనిలో రూ. 3.5 కోట్లు పారిశ్రామిక రంగంలోని పథకాలకు కేటాయించడం జరిగింది. మిగిలిన రూ. 2 కోట్లు పారిశ్రామికేతర రంగాల వాటికి కేటాయించడం జరిగింది. 9,174 మంది నిరుద్యోగులకు ఉపాధి కల్పించడం, అప్పుడు జరిగిందని వారు సభవారికి తెల్పారు. పారిశ్రామిక రంగంలో 5,500 మందికి ఉద్యోగాలు కల్పించడం జరిగిందనికూడ చెప్పారు. పారిశ్రామిక రంగంలో అనుకున్నంత మందికి అనగా (31,390) లో 5,500 మందికి మాత్రమే ఉద్యోగాలు ఇవ్వడం

జరిగిందని ఈ రంగంలో అనుకున్నంతగా ఉపాధి కల్పన సంతృప్తికరంగా జరుగలేదని ఉపముఖ్యమంత్రి సభవారికి వెల్లడిచేసారు. కాని రాష్ట్ర ప్రభుత్వం 1974 మార్చి నెలాఖరులోపుల ఈ పథకంక్రింద కేటాయించిన వనరులను సంపూర్ణంగా వినియోగించగలదని సభకు హామీకూడా ఇచ్చారు. ఈ పథకంక్రింద కేటాయించిన వనరులను సంపూర్ణంగా వినియోగిస్తే మొత్తం 44,148 మందికి ఉపాధి అవకాశాలు మనరాష్ట్రంలో ఏర్పడుతాయి. ఈ మొత్తాన్ని లక్ష్యంగా పెట్టుకొన్నది రాష్ట్ర ప్రభుత్వం.

దేశంలో స్వయం ఉపాధి పథకాల, వాటి లక్ష సాధన చేయలేక పోయామని కేంద్ర మంత్రి శ్రీ ఎ. పి. శర్మ ఇటీవల హైదరాబాద్‌కు వచ్చినప్పుడు ఈ విషయం వ్యక్తం చేశారు. దీనికి గల కారణాలలో ముఖ్యంగా, దేశంలోని ఆర్థిక వ్యవస్థల Financial Institutions "సంప్రదాయ" స్వభావం Conservative nature. ఈపథకాలతో నిమిత్తమున్న ప్రభుత్వ ఏజన్సీలలో సరియైన పొత్తు లేకపోవడం మూల కారణాలు. ఈ వర్గాల వారు చిత్తశుద్ధితో వారు ఈ పథకాలను అమలు పరచడం లేదు. కేంద్ర ప్రభుత్వపు, రాష్ట్ర ప్రభుత్వపు ఆర్థిక వ్యవస్థలు ఈ పథకాలను జంటగా కలిసి పని చేసినపుడే వారి సమస్యలకు పరిష్కార మార్గము కనుగొనడానికి సాధ్యము కాగలదని మంత్రి చెప్పారు. ఈ సమయంలోనే కేంద్ర రాష్ట్ర మంత్రి శ్రీ. ఎ. పి. శర్మ, ఆంధ్ర ప్రభుత్వాన్ని, ఈ పథకాలలో ఇతర రాష్ట్రాల కన్నా ఎక్కువ ఫలితాలను సాధించినదని మెచ్చుకున్నారు. ప్రత్యేకంగా ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోని పరిశ్రమల శాఖను ఈ స్వయం ఉపాధి పథకాలను Self Employment Schemes విజయవంతము చేసిన దానికి మెచ్చుకున్నారు. మన రాష్ట్రంలో ఆర్థిక వ్యవస్థలు Financial Institutions కూడ ఈ ప్రత్యేక పథకాలు జిల్లా స్థాయిలోకూడ ముమ్మర కార్యక్రమాలలో పాలు పంచుకొన్నాయని ఆయన అన్నారు. ఆయన ఇక్కడి పరిశ్రమల శాఖ డైరక్టర్‌కు, చిన్నతరహా పరిశ్రమల సర్వీస్ ఇన్‌స్టిట్యూట్ డైరక్టర్‌కున్ను, మెచ్చుకోదగిన సహకారాన్ని కూడ కేంద్ర మంత్రి తన సంతోషాన్ని వ్యక్తపరచారు. ఈ స్వయం ఉపాధి పథకాలలో ఉద్యోగం కల్పించడానికన్నా, వ్యక్తిలో నమ్మకం Self Confidence కల్గించడ మన్నది చాల ముఖ్యం. ఈ తరుణములో పరిశ్రమల డైరక్టరు శ్రీ సి. యస్. కృష్ణన్ కేంద్ర మంత్రిని ఈ స్వయం ఉపాధి పథకాలను ముందు ముందు ఎక్కువ ఉత్సాహంతో చేసేటట్లు చేసి, వాటికి కేటాయించిన వనరులను, తగ్గించకుండా చూడాలని కూడా కేంద్ర మంత్రిని కోరారు. [Hindu dated April, 21, 1975. P. 9.] విద్యావకాశాల అభివృద్ధికి తగినట్లుగా ఉద్యోగ అవకాశాలను కల్పించే ప్రణాళికలను రూపొందించక పోవడమే ప్రస్తుతం ఏర్పడిన నిరుద్యోగ సమస్యకు ముఖ్యకారణం.

ఇప్పటి వరకు భారతదేశం అన్ని రంగాలలో ఘననీయమైన ప్రగతిని సాధించినప్పటికీ పారిశ్రామిక వ్యవసాయ రంగాలలో ఇంకా ఎంతో సాధించవలసినది ఉంది.

దేశాభివృద్ధికి ఆయువుపట్టు అయిన పారిశ్రామిక, వ్యవసాయిక, రంగాలకు అవసరమైన ఇంజనీర్లు, వ్యవసాయ శాస్త్ర నిపుణులలో కూడ ఇప్పుడు నిరుద్యోగం ప్రబలిందంటే ఇది తీవ్రమైన విషయం, వీటిలోనేగాక వైద్యరంగంలో కూడ నిరుద్యోగ సమస్య ప్రబలింది. నేడు యువతరంలో రేకెత్తిన అశాంతి, దౌర్జన్యానికి మూలకారణం ఈ నిరుద్యోగ సమస్య. మన విద్యావిధానంలో లోపం. దీనిని నివారించడానికి సత్వర చర్యలు తీసుకోకపోతే దేశాభివృద్ధి ఐదవ పంచవర్ష కాలంలోనే కుంటుపడే ప్రమాదమున్నది. అందుకే కేంద్ర

ప్రభుత్వం, ఇంజనీర్లు, డాక్టర్లు (వెటర్నరి కలిపి) ఐ. ఎ. ఎస్. మాదిరి జాతీయ స్థాయిలో ఏర్పాటు చేయవలెను. అపుడే దేశంలోని వెనుకబడిన ప్రాంతాలలో అభివృద్ధికి కావలసిన సాంకేతిక నిపుణులను వృత్తిరీత్యా కేటాయించడం జరిగితే, వీరిలో నిరుద్యోగ సమస్య కొంతవరకైన పరిష్కార మవుతుంది.

దేశంలో సాంకేతిక విద్యారంగంలో నిర్మాణాత్మకమైన మార్పులు తీసుకొని రావడం ఎంతైన అవసరం. ఇట్లా చేసే పద్ధతులలో "సాండ్‌విచ్" పద్ధతి ముఖ్యమైనది. సాంకేతిక విద్యను పారిశ్రామిక శిక్షణతో ముడి పెట్టడం ఇప్పటి పరిస్థితులలో ఎంతైన అవసరం.

మన రాష్ట్రంలోను, దేశంలోను, శిక్షణపొంది నైపుణ్యం సంపాదించిన అంగబలం ఎంతఉందో ఎప్పటికప్పుడు అంచనాలు వేసి వారి ఉపాధికి అవసరమైన వివిధ పథకాలు రూపొందిస్తూ ఉండడం ఎంతైనా అవసరము.

జాతీయ ప్రణాళికలలో సూచించిన అభివృద్ధి-వ్యూహాన్ని ప్రస్తుత అవసరాలకు అనుగుణంగా తీర్చి దిద్దినపుడే ఈ నిరుద్యోగ సమస్య పరిష్కారమవుతుంది.

ఈ స్వయం ఉపాధి కల్పన పథకాలు విజయవంతం కావాలంటే వీరి సమస్యలను సానుభూతితో పరిశీలించి తగిన సత్వర చర్యలు తీసుకోవలసి ఉంది. దీనికిగాను ఆర్థిక వ్యవస్థలు, రాష్ట్ర, కేంద్ర ప్రభుత్వాలు, ఈ పథకాల క్రింద పనిచేస్తున్న సిబ్బంది కూడ శక్తి వంచన లేకుండా కృషిని చేయవలసి ఉంది. ఈ బృహత్తర కృషికి పైన పేర్కొన్న వారందరు ఉమ్మడిగా పని చేయవలసి యున్నది.

—శ్రీ. కా. అ.

41. నిత్యజీవితంలో సాంఖ్యిక శాస్త్రము

చక్రవర్తులకాలములో అయితేనేమి, ప్రజాస్వామ్య ప్రభుత్వములోనైతేనేమి పాలన సక్రమముగా జరగాలన్నా, ప్రజాక్షేమానికి పాటుపడాలన్నా, జననాలు, మరణాలు, నిరక్షరాస్యత, సైన్యములోచేరుటకుతగిన వయస్సుగల వ్యక్తులకు చెందిన విషయాలు, మొదలగు జనాభా వివరాలు, పాడిపంటలవంటి అనేక ఇతర విషయాలు చాలా అవసరము. మొదట్లో ఇట్టి వివరాలనే ఆంగ్ల భాషలో 'స్టాటిస్టిక్స్' అనేవారు. నేడు ఇట్టి వివరాలనే కాకుండా, వీనిని తగువిధంగా క్రోడీకరించి, విశ్లేషణచేసి, తగిన నిర్ణయాలను తీసుకొనేందుకు అవసరమైన పరిక్రియలను నిర్ణయించే, శాస్త్ర పరిజ్ఞానాన్నికూడా కలిపిన పూర్తి వైజ్ఞానిక శాస్త్రాన్ని సాంఖ్యిక శాస్త్రము అని అంటున్నాము.

మన నిత్యజీవితంలోని ఎన్నోరంగాలలో ఈ సాంఖ్యిక శాస్త్రము ఉపయోగపడుతోంది. ఉదాహరణకు ఒక రోగానికై ఒక క్రొత్తమందును మార్కెట్‌లో ప్రవేశపెడుతూ, ఆ మందును ఆ రోగంతో బాధపడే 100 మంది రోగులకు వాడమనీ వారందరికీ వెంటనే నయమయిందనీ, కనుక ఆ మందు ఆ రోగాన్ని 100 శాతము నయముచేస్తుందనీ వ్యాపార ప్రకటన జరిగిందనుకోండి. అయితే "ఆ మందుశక్తిని పరీక్షించుటకు ఎట్టి రోగులను ఎన్నుకున్నారు, వారి రోగము ప్రారంభదశలో వున్నదా లేక ముదిరిపోయినదా, వారు ఖరీదైన పుష్టికరమైన ఆహారమును కొనగల స్తోమతవున్నవారా లేక పేదవారా, యువకులా, స్త్రీలా, పిల్లలా ?"

వంటి అనేక విషయాలను పరిశీలిస్తేకాని ఆ మందు శక్తిసామర్థ్యాలనుగురించిన కచ్చితమైన అభిప్రాయమును చెప్పలేము. సాంఖ్యక శాస్త్రప్రకారమే అయితే వేర్వేరు స్తరాలుగల సమూహాలనుండి అంటే పిల్లలు, స్త్రీలు, యువకులు, వృద్ధులు; ధనికులు, మధ్యతరగతివారు, పేదవారు; బాగుగా ముదిరిన రోగము, ఒకమోస్తరుగావున్న రోగము, ప్రారంభ దశలోవున్న రోగముకలవారు వంటి, పరిశీలింప వలసిన విషయానికి చెందిన అనేక లక్షణాలప్రకారము చేసిన వేర్వేరు సమూహాలనుండి వేర్వేరు స్తరాలనెన్నుకొని, (ఉదాహరణకు, పిల్లలు, స్త్రీలు, యువకులు, వృద్ధులు అనే సమూహములో నాలుగు స్తరాలు వున్నట్లు భావింపవచ్చు.) వానినుండి తగిన అనుపాతములో అనుకూల యాదృచ్ఛిక సాంఖ్యక రచన ప్రకారము రోగులనెన్నుకొని, మరల వారిలోనే కొందరికి ముందుగనే ఏమియు చెప్పకుండా ఆదేరంగు రుచికలిగి, మందును కలుపకుండానే మందు అనే భ్రమను కలగించే సామాన్య ద్రవమును (దీనిని ప్లాసిబో అంటారు), మిగిలినవారికి మందునుఇచ్చి ఫలితాలను పరిశీలించి సాంఖ్యక విశ్లేషణ కావించి అప్పుడు ఆ మందు ప్రభావాన్ని గురించిన అభిప్రాయాన్ని ఇవ్వాలి. ఎంత మంచిమందు అయినా కొంతమందికి (వారి సంఖ్య అతి స్వల్పమేకావచ్చు) నయంకాదు. అంత మాత్రంచే మందు మంచిదికాదు అని అనలేము. అయితే మందు మంచిది అయినప్పుడు ఈ కొద్ది మందిసంఖ్య ఎంతవరకూ వుండవచ్చు అన్నది సాంఖ్యక శాస్త్రప్రకారము నిర్ణయింపవచ్చు. ఇదే పద్ధతిలో రెండుకాని అంతకన్న ఎక్కువకాని మందులను పోల్చవచ్చు. పంటల విషయంలో వేర్వేరు రకాల ఫలసాయాలను పోల్చవచ్చు. రసాయనిక ఎరువులను పోల్చవచ్చు. అంతేకాకుండా ఏదేని ఫలసాయము, నేలసారము, వాన, ఎరువులు, సూర్యరశ్మివంటి వానిమీద ఆధారపడివుందని భావించిన, ఫలసాయమునకును దానికి ఆధారములు అని అనుకున్న వేర్వేరు విషయాలకును మధ్యగల సంబంధమును తెలియజేయు గణిత సమీకరణమును అంచనావేయవచ్చు. ఈ సమీకరణము సహాయముతో చాలా సందర్భములలో భావిలో పొందగల ఫలితాన్ని అంచనావేయవచ్చు. ఈ అంచనావేయుటలోవచ్చే దోషపు శాతాన్నికూడా చెప్పవచ్చు.

చిన్న స్క్రూలు, సీలుచేసిన ఆహారపదార్థాల డబ్బాలు, రేడియోలు, ఏరోప్లేనులువంటి అనేక చిన్న పెద్ద వస్తువులను భారీయెత్తున తయారుచేసే కర్మాగారాలలో అన్నివస్తువులు ఒకేరీతిని తయారు కావు. వాని బరువులుకూడా అన్నిటికీ ప్రకటనలో చెప్పినట్లు ఒకేలాగున ఉండవు. యాదృచ్ఛికముగా కొంచెము ఎక్కువ తక్కువగా ఉండవచ్చు. ఈ తేడా పూర్తిగా యాదృచ్ఛికము కావచ్చు. లేదా ఉత్పత్తిదోషమువలన కావచ్చు. గుణనియంత్రణ పటాలవంటి సాధనాల సహాయముతో ఈ బేధము ఎందుకు వచ్చినదీ సూచించవచ్చు. దోషము ఉత్పత్తి లోపమువల్ల అయితే అది ఏ రోజున సంభవించినదీ తెలుపవచ్చు. సాంఖ్యక శాస్త్రప్రకారము గుణనియంత్రణ పద్ధతులను వాడిన పరిశ్రమ విషయములో కొనుగోలుదారులకు దోషముగల వస్తువులు ఎంతశాతము యాదృచ్ఛికముగా అందునో ముందే చెప్పవచ్చు. అలా అందే దోషవస్తువుల సరాసరి సంఖ్యనుకూడా ముందేనిర్ణయించవచ్చు. ఇదేవిధముగా ఉత్పత్తిదారుల విషయములోకూడా భారీఎత్తున కొనేటప్పుడుచేసిన పరిశీలన సమయములో జరిగిన నిర్ణయమువల్ల యాదృచ్ఛికముగా కొన్ని మంచివస్తువులు అమ్మకానికిపోకుండా, ఆపబడవచ్చు. వానిసంఖ్య అతి స్వల్పముగానే వుంటుంది. గుణనియంత్రణ పద్ధతులను వాడినప్పుడు వీని శాతమునుకూడా ముందేచెప్పవచ్చు. ఇలా గుణనియంత్రణ పద్ధతులద్వారా సరిచూసి, ప్రమాణమున్న వస్తువులను వాటి ప్రమాణము సరిగా

వున్నదని సూచించుచు I.S.I. (Indian Standards Institute) వారు తమ ముద్రను వేయు చున్నారు.

ఏదేని విషయాన్ని గురించి ప్రజల అభిప్రాయము, ఒక కుటుంబములో చేయు వేర్వేరు ఖర్చులు, వస్తువుల నాణ్యత, ఫలసాయమువంటి అనేక విషయాలను గురించి తెలుసుకొనుటకు వాడు శాంప్లింగ్ లేక ప్రతిరూపగ్రహణ పద్ధతిని గురించి అందరికీ తెలుసు. ఒక బస్తా బియ్యం కొనాలంటే దాని నుండి ఒక గుప్పెడు బియ్యం తీసి, పరీక్ష చేసి ఆ ప్రతిరూపము నాణ్యతనుబట్టి ఆ బస్తా కొనడమా వద్దా అనే నిర్ణయాన్ని తీసుకుంటాము. భారీ ఎత్తున ఎన్నికచేసే ఏ సందర్భములో అయినా ప్రతిరూప గ్రహణ పద్ధతి చాలా అనుకూలము. పూర్తి సెన్సస్, అంటే పరిశీలించవలెననుకొన్న లోకములోని ప్రతి అంశమునకు చెందిన వివరాలను తెలుసుకొనుట వలన సమయము దండుగ, ఖర్చు, ఫలితాలు సమయానికి అందకపోవడమే కాకుండా వివరాలు సేకరించు వారు శ్రద్ధగా పని చేయక పోయినా, వారికి తగు శిక్షణ లేకపోయినా, సెన్సస్ ద్వారా సేకరించిన వివరాలు సత్యదూరమయే అవకాశం ఎక్కువ. అంతకన్నా శాస్త్రోక్తమైన ప్రతిరూప గ్రహణ పద్ధతిలో శ్రద్ధగా ఎన్నిక చేసి వేసిన అంచనాలు చాలా వరకు నిజానికి దగ్గరగా వుండటమే కాకుండా, ఇటువంటి అంచనాలలో వచ్చే దోష శాతాన్ని కూడా అంచనా వేయవచ్చు. అందుకే నేడు ప్రభుత్వ రంగంలోను, ప్రత్యేక రంగంలోను కూడా ప్రతిరూప గ్రహణ పద్ధతులను ధారాళంగా వాడుతున్నారు. భారీ ఎత్తున కొనే వస్తువులను అంగీకృత ప్రతిరూప గ్రహణ పద్ధతులను (Acceptance Sampling Methods) వాడు కొంటున్నారు.

యాదృచ్ఛికముగా పట్టణాలను, మళ్లీ వానిలో వీధులను, ఇళ్లను, కుటుంబాలను, ఎన్నుకొని అనుకూల ప్రతిరూప గ్రహణముతో కుటుంబాలకు చెందిన సమాచారమును సేకరించినట్లే, భాషల విషయములో కూడా ఒక పుస్తకము నుండి యాదృచ్ఛికముగా కొన్ని పుటలను వాని నుండి కొన్ని సమాసములను, విశిష్ట పదాలను, ప్రతిరూప గ్రహణచేసి ఆ పుస్తకము పూర్వపు ఒక ప్రఖ్యాత రచయిత వ్రాసినదా కాదా వంటి విషయాలను చెప్ప వచ్చు. అయితే ఓటర్ల జాబితాల వంటివి తయారు చేయవలెనంటే పూర్తి సెన్సస్‌నే చేయవలసి వుంటుంది.

వంటింట్లో చేయు వంట దగ్గర నుంచి, భారీ ఎత్తున చేయు పరిశ్రమల వరకూ అన్నీ కూడా ఎన్నో క్రియల కలయిక మీద ఆధారపడి వుంటాయి. వీనికై వాడే ముడి పదార్థాల నాణ్యత, అవి దొరికే పరిమాణములు, క్రియల సమర్థత మీదే కాకుండా, ఫలితాలు చేయవలసిన పనుల క్రమము మీద కూడా ఆధారపడి వుంటాయి. ఆపరేషన్స్ రిసెర్చి పద్ధతులు వాడి తక్కువ పెట్టుబడితో అత్యధిక ఫలితాలను పొందుటకు యోచన చేయవచ్చు. ఒక దేశానికి కావలసిన ఆహారము, వస్త్రములు, పరిశ్రమల ద్వారా లభించు పరికరాలు మొదలగు వానిని ఉత్పత్తి చేయుటకు మధ్యలో మరి కొంత ఆహారము, పరికరాలు, పనివారు మొదలైనవి కావాలి. అయితే చివరకు వాడుకకు కావలసినవి, వాని తయారీకై మధ్యలో కావలసినవి, కలిపి ప్రతి విభాగము నందు అత్యల్ప ఖర్చుతో మొత్తము ఎంత తయారు చేయవలెనన్నది ఆపరేషన్స్ రిసెర్చికి చెందిన అనేక సమస్యలలో ఒకటి. కొన్ని వస్తువులను అమ్మకానికి కాని, కొనుటకు కాని అవసరమైనప్పుడల్లా అప్పటికప్పుడు తయారుచేయవలె నంటే సాధ్యమయే పనికాదు. అట్టి వానిని కొన్నిటిని ఒక్కసారిగా తయారు చేసుకుని నిల్వలో ఉంచుకొని, కావలసినవి అవసరమైనప్పుడు తీసుకుని వాడుటకాని అమ్ముటకాని చేయవచ్చు. అయితే

ఎక్కువ వస్తువులను ఒక్కసారే తయారు చేసి కొనుట వలన యంత్రములను అమర్చుకొనుటవంటి ఖర్చులు కొన్ని తగ్గుతాయి. కాని వానిని నిల్వచేసే ఖర్చులు అధిక మవుతాయి. ఆ పరిస్థితిలో అత్యధిక లాభము వచ్చేటట్లు వాని ఉత్పత్తిని ఎప్పుడు మొదలుపెట్టి ఎంతవరకూ ఎన్నిటిని తయారు చేయాలి, ఎప్పుడు మొదలుపెట్టి ఎంత వరకూ ఎన్నిటిని నిలువ వుంచుకోవాలి అనునటువంటి సమస్యలను శాస్త్రప్రకారము పరిష్కరింపవచ్చు. ఇటువంటి సమస్యలను ఇన్‌వెంటరీ (Inventory) సమస్యలు అని అంటారు.

ఇంతే కాకుండా, సాంఖ్యక శాస్త్రము మన నిత్య జీవితంలో ఇంకా ఎన్నో రంగాలలో ప్రాముఖ్యత వహించింది. మన జీవన స్థాయిని తెలుపు జీవన ప్రమాణ సూచన సంఖ్యలుకాని, మనదేశ సంపత్తిని తెలుపు జాతీయ ఆదాయముకాని, పంచవర్ష ప్రణాళికలకు అవసరమైన దత్తాంశ విశ్లేషణకాని, మరి ఏ ఇతర ఆర్థిక సమస్యకాని నేడు సాంఖ్యక పద్ధతుల ద్వారానే పరిష్కరింప బడుతోంది. ఆర్థికశాస్త్ర సమస్యలను సాంఖ్యక పద్ధతుల ద్వారా పరిష్కరించు శాస్త్రమును ఎకనామెట్రిక్స్ అను ప్రత్యేక శాస్త్రముగా పేర్కొంటారు.

పారిశ్రామిక రంగంలో ఉత్పాదన సూచకాంకములు, గుణనియంత్రణ పద్ధతులు, ఆపరేషన్స్ రిసెర్చి పద్ధతులువంటి అనేక సాధనాలను ధారాళముగా వాడి అత్యల్ప పెట్టుబడితో అత్యనుకూల ఫలితాలను పొందుటకు చూస్తున్నారు.

బయాలజీ, ఖగోళ శాస్త్రము, వైద్యశాస్త్రము మొదలగు వానిలో కూడ సాంఖ్యక శాస్త్ర పరిజ్ఞానమును విరివిగా వాడుతున్నారు. మనస్తత్వ శాస్త్రము నందు కూడా విద్యార్థుల పరిగ్రహణ శక్తిని పోల్చుట, వారికిపెట్టు పరీక్షలను ప్రమాణముగా చేయుటవంటి అనేక సమస్యలకు సాంఖ్యక పద్ధతులను వాడుచున్నారు. సాంఖ్యక పద్ధతులను వాడు మనస్తత్వ శాస్త్ర విభాగమును "సైకోమేట్రీ" అని అంటారు.

నేడు సాంఖ్యక శాస్త్రము నిత్య జీవితంలోని అన్ని రంగాలలోనికి చొచ్చుకొనిపోయి వాని అభివృద్ధికి ఇతోధికంగా కారణము అవుతోంది.

—*డా. వి. సుభద్రాదేవి.*

VI

42. సమాజ శాస్త్రము; అధ్యయనావిషయము - పరిధి, దృష్టి, ఇతర సాంఘిక శాస్త్రములతో సంబంధము, అభివృద్ధి

"సమాజ శాస్త్రము" "సోషియాలజీ" (Sociology) కి ఆంధ్రీకరణము. సోషియాలజీ అనే పదాన్ని 1839 లో ఆగస్టు కోంత్ (August Comte) అనే ఫ్రెంచి శాస్త్రవేత్త వాడుకలోనికి తీసుకొనివచ్చినాడు. శబ్ద వ్యుత్పత్తి ప్రకారం సోషియాలజీ అనేపదం లాటిన్ భాషలోని "సొసైటస్", గ్రీకుభాషలోని "లాగోస్" అనే రెండుపదాల కలయిక. సొసైటస్ అనగా సమాజము, లాగోస్ అనగా అధ్యయనము. ఇందువలన సమాజ శాస్త్రము సమాజాన్ని అధ్యయనం చేస్తుంది అని నిర్వచించవచ్చు. పూర్వకాలమునుండి పెక్కు తత్వవేత్తలు మానవ సమాజముగురించి ఏదో ఒక విధంగా చర్చచేయుచున్నప్పటికీ, శాస్త్రీయంగా, అనుభవికయుక్తంగా (Empirically) సమాజ అధ్యయనము 1839 తర్వాతనే జరిగినదని చెప్పవలె. నేడు సమాజ శాస్త్రము సాంఘిక ప్రవర్తనను విశ్లేషించు అనుభవిక శాస్త్రములలో ముఖ్యమైనదిగా పరిగణించబడుచున్నది. ఈ శాస్త్రపరిశోధనా ఫలితాలు అనుభవిక సాధారణీకరణాలు (Empirical Generalisations) ఊహా జనితాలుకావు. ఈ శాస్త్ర పరిశోధనా పద్ధతులలో ముఖ్యమైనవి: చారిత్ర, తులనాత్మక (Historical Comparative) సర్వేక్షణా (Survey) పద్ధతులు.

సమాజశాస్త్ర అధ్యయనాంశము సమాజమేకాని వ్యక్తికాదు. సాంఘిక పరస్పర చర్యలు (Social Interactions) కలిగిన ఇద్దరు లేక ఎక్కువ వ్యక్తులు ఉన్నప్పుడే సమాజము, అది ఎంత చిన్నదిగా ఉన్ననూ, ఏర్పడుతుంది. వివిధ వ్యక్తుల మధ్య చిరకాలముండెడు సాంఘిక సంబంధములే సమాజమునకు మూలములు. ఇట్టి సాంఘిక సంబంధములు మానవులలోతప్ప ఇతర ప్రాణులలోలేవని శాస్త్రజ్ఞుల అభిప్రాయము. ఇందువల్లనే మానవుడు సంఘజీవి(Man is a Social Animal) అని అందురు. కుటుంబము, క్లబ్బు మొదలగు చిన్న సమూహములు, సంఘములు (Associations), గ్రామము, నగరము మొదలగు సముదాయాలు (Communities), దేశ-రాజ్యములు (Nation-States) సమాజ రూపాంతరాలే. సాంఘిక పరస్పరచర్యలు సకారాత్మకంగా (Positive) లేదా నకారాత్మకంగా (Negative) ఉండవచ్చు. ఆయా కారణంగానే సహకార (Co-operative) సంబంధములు, సంఘర్షణాత్మక (Conflict) సంబంధములు

ఏర్పడుతాయి. సహకార, సంఘర్షణ ప్రక్రియలే (Process) కాక పోటీ (Compitition) ప్రక్రియను మనం ఎల్లప్పుడూ సమాజములో చూస్తూ వుంటాము. సమాజ ప్రగతి సహకార, పోటీ సంబంధములపై ఆధారపడివుంది. సంఘర్షణకూడా అనివార్యము. సంఘర్షణ కొన్ని సమయాలలో సాంఘిక సమన్వయము (Social Adjustment) నకు దారితీస్తే, మరికొన్ని సమయాలలో సాంఘిక విలీనీకరణము (Social Assimilation) నకు దారి తీయవచ్చు. పోటీ, సంఘర్షణలు ఎక్కువగా ఉన్నపుడు రాజీ లేక సమాధానము (Compromise), సహనము (Tolerance), మధ్యవర్తిత్వము (Arbitration) ద్వారా సాంఘిక సర్దుబాటు (Social Accommodation) కు ప్రయత్నములు చేయబడును. కాన సామాజిక పరస్పరచర్య, సామాజిక సంబంధములు, వివిధ సాంఘిక ప్రక్రియలు సమాజ అధ్యయనమునకు సంబంధించిన కొన్ని ముఖ్య అంశములుగా భావించవలె.

సమాజ మనుగడకు ముఖ్యాధారము సామాజిక నిర్మితి (Social Structure). దీనిపైననే సంఘ వ్యవస్థాపన (Social Organisation) ఆధారపడివుంది. ఒక స్థాయిలోచూచిన సమాజ నిర్మితికి ఆధారము సాంఘిక సంస్థలు (Social Institutions). ఇవి పలురకములు. అందు ముఖ్యమైనవి; ఆర్థిక, రాజకీయ, సాంస్కృతిక-మతపర, కుటుంబ వైవాహిక సంస్థలు. సమాజపు నిర్మితి, ప్రకార్య (function) రీతులు ఈ సంస్థల రూపురేఖలను, వాటి పరస్పర సంబంధములను అనుసరించి ఉంటాయి. ఇట్టి సాంఘికసంస్థల ప్రవర్తననూ, పరస్పర బంధములనూ, పరిణామ క్రమమునూ సమకాలిక, చారిత్రకదృష్టిలో విశ్లేషించిన గాని మనకు సంపూర్ణ సమాజస్థితి, పరిణామ క్రమము అర్థముకావు. ఆగస్ట్ కోంత్ (August Comte), హెర్బర్ట్ స్పెన్సర్ (Herbert Spencer), ఎమిల్ దుర్ఖేమ్ (Emile Durkheim), కార్ల్ మార్క్స్ (Karl Marx), మాక్స్ వెబర్ (Max Weber), సోరోకిన్ (Sorokin), పార్సన్స్ (Parsons), రైట్ మిల్స్ (Wright Mills), మాన్‌హీమ్ (Mannheim) మొదలగు ప్రముఖ సామాజిక శాస్త్రవేత్తలు ఇట్టి విశ్లేషణ చేసియే సమాజస్థితి, పరివర్తనా రీతులను విపులంగా విశదీకరించినారు. సమాజాన్ని ఇంకొకస్థాయినుండి చూచిన నిత్యమూ మనకు కనబడు సాంఘిక సమూహాల నిర్మితి, ప్రకార్యములు సాంఘిక పాత్రలపై (Social Roles) ఆధారపడినట్లు అవగాహన కాగలదు. సమాజ శాస్త్రముదృష్ట్యా వ్యక్తిని జీవిక, మానసికపరంగా గాక సాంఘికపరంగా విశ్లేషణ చేయవలె. ప్రతివ్యక్తి తన సంఘములో ఏదో ఒక పాత్రను కలిగిఉంటాడు. ఆయా పాత్రధారణ, పోషణ, ఆ వ్యక్తి ఆక్రమించిన సాంఘికస్థానము (Social Position) పై ఆధారపడివుంటుంది. వ్యక్తిగత మూర్తిత్వ (Personality) లక్షణములను బట్టి ఒకేరకమైన పాత్ర పోషణారీతిలో ఒక వ్యక్తికీ, మరో వ్యక్తికీ కొంతభేదమున్నా, మౌలికంగా వ్యక్తి ప్రవర్తనకు ముఖ్యాధారము సాంఘిక స్థానమేనని తెలుసుకోవలె. ఒకేవ్యక్తి వివిధ సమూహములలో వివిధ స్థానములందు ఉండుటనుబట్టి వివిధ రకములైన పాత్రలను పోషించుతాడు. ఉదాహరణకు ఒకేస్త్రీ ఒకచోట అధికారి అయితే, ఇంకొకచోట భార్య, మరి ఇంకొకచోట స్నేహితురాలు. అనగా ఒకచోట ఉచ్చస్థానము, ఇంకోచోట తక్కువ స్థానము, మరి ఇంకొకచోట సమానప్రతిపత్తి హోదాగలిగి ఆయా హోదాలకనుగుణంగా ప్రవర్తిస్తూ ఉంటుందన్నట్టు. సమాజములో దాదాపు ఒకేశ్రేణికి సంబంధించిన స్థానములను ఆక్రమించి, ఒకేరకపు పాత్రలను పోషించుచున్న వ్యక్తులు ఒకే రకమైన లేక ఒకేశ్రేణికిచెందిన సమాజ అంతస్తు (Social Status) ను కలిగిఉన్నట్టు గుర్తింపబడు

దురు. క్రమశ్రేణి (Hierarchy) తో కూడిన ఇట్టి సాంఘిక విభేదీకరణము (Social Differentiation) సామాజిక స్తరీకరణము (Social Stratification) అనబడును. సామాన్యంగా స్తరీకరణ ఆరోపిత (Ascribed Status) లేక సాధిక (Achieved Status) అంతస్థుల ప్రాతిపదికపై ఏర్పడుతుంది. కుల, జాతి (Race), లైంగిక (Sex) వ్యత్యాసములపై ఏర్పడిన అంతస్తులు ఆరోపితములు. వృత్తివిద్య పరమైన అంతస్తులు సాధితములు. ఏదోఒక రూపములో స్తరీకరణ ప్రతి సమాజములో కనపడుతుంది. అయితే అది ఎంత తక్కువగా ఆరోపిత అంతస్తుపరమైతే అంత ఎక్కువగా వ్యక్తి సాంఘిక గతిశీలత (Mobility) కు అభివృద్ధికి అవకాశము ఉంటుంది. హిందూ సమాజము, కులవ్యత్యాసాలపై ఆధారపడినట్టిది. ఇందు వ్యక్తి అంతస్తు ఆరోపితమన్నమాట. దీనిమూలంగా సమాజక్రమము తరతరాలుగా నిలకడ, స్థిరత్వము (Stability) కలిగి ఉండగలిగినదని కొందరు వాదించినా, నేడు ఈ స్తరీకరణ పద్ధతి సమాజాభివృద్ధికి అడ్డంకుగా ఉన్నదని చాలామంది అభిప్రాయ పడుచున్నారు. ఆరోపిత అంతస్తుకు ప్రాధాన్యత ఇచ్చు సమాజాలలో సాంఘిక ప్రజా స్వామ్యము (Social Democracy) సక్రమ పద్ధతిలో నడచుట కష్టము - అమెరికా సమాజము చాలావరకు సాధిత అంతస్తులపై ఆధారపడి ఉన్ననూ, తెలుపు, నీగ్రో జాతుల చర్మరంగు భేదముపై ఆధారపడిన సాంఘిక విభేదీకరణమూలంగా ప్రజాస్వామ్యము సంపూర్ణ విజయవంతము కావుటలేదని మిర్దాల్ (Myrdal) మొదలగువారి అభిప్రాయము. విజ్ఞానము, పాత్రపోషణాశక్తి వారసత్వముపై (Heredity) ఆధారపడినట్టివి కావనిన్నీ, వాటికి ముఖ్యాధారములు పరిస్థితులు, పరిసరములు, శిక్షణ మొదలగునవి యనిన్నీ పరిశోధనలు సూచించుచున్నవి. సమాజ శాస్త్రము పైనుదహరింపబడిన సాంఘిక విషయములను సాంఘిక నిర్మితి-సాంఘిక పరస్పర చర్యలదృష్టితో కూలంకషంగా పరీక్షిస్తుంది.

సమాజము అవ్యవస్థాపనకు(Disorganisation) గురి కాకుండా సక్రమంగా పనిచేయుట ఎంతైనా అవసరం. సమాజ క్రమమును కాపాడునవి సమాజ విలువలు (Social Values), సాంఘిక ప్రమణాలు (Social Norms); ఆచారాలు, కట్టుబాట్లు (Customs and Sanctions). సాంఘిక ప్రమాణాలు, సామాజిక విలువల ఆధారంగా ఏర్పడి సాంఘిక సంబంధములను, పరస్పర చర్యా ప్రక్రియలను నియమబద్ధంగా ఉంచును. ఒక విధంగా వ్యక్తుల పాత్రల నిర్వహణకు ఈ విలువలు, ప్రమాణాలు ఆధారములు. వ్యక్తి సమాజములో ఈ విలువలను, ప్రమాణాలను నేర్చుకొని అంతర్గతము (Internalise) చేసుకుంటాడు. వ్యక్తిలో సంఘ విలువలను ఆంతర్గతముచేసి, అతను వాటికి అనుకూలంగా నడుచుకునేట్లు చేయు ప్రక్రియనే సమాజీకరణ (Socialisation) అందురు. ఇట్టి ప్రక్రియ వ్యక్తి జీవితంలో ప్రతి ఘడియ జరుగుతూనే వుంటుంది: అంత మాత్రాన వ్యక్తి తన సంఘపు ప్రతిబింబము అని ఊహించరాదు. ఏదో ఒక పరామర్శ సమూహము (Reference Group) లేక వ్యక్తి లేక పరిస్థితుల ఒత్తిడి మూలంగా వ్యక్తి ప్రవర్తనారీతి అతని అంతస్సమూహము (Ingroup) నకు భిన్నముగా ఏర్పడవచ్చును. ఈ కారణంగానే ప్రతి సమాజంలో విచలితులు (Deviants), సంఘ సంస్కర్తలు (Reformers), లేదా విప్లవకారులు (Revolutionaries) ఉద్భవిస్తూ వుంటారు. పరామర్శ సమూహ ప్రవర్తన (Reference Group Behaviour) వలన పెక్కు సాంఘిక, సాంస్కృతిక మార్పులు రావచ్చునని మనము గ్రహించవలె. శ్రీనివాస్ (M. N. Srinivas) పేర్కొను సంస్కృతీకరణము (Sanskritisation) ఒక విధమైన పరామర్శ సమూహ ప్రవర్తనయే. భారతదేశములో

సంస్కృతీకరణ, ఇస్లామీకరణ (Islamisation), పాశ్చాత్యీకరణ (Westernisation) వల్ల చాలా సాంస్కృతిక మార్పులు వచ్చాయని తెలుస్తూంది. సమాజములోని సాంఘిక ప్రమాణాలు సాంప్రదాయ మైనట్టివి (Traditional) లేక చట్టబద్ధమైనవి (Legal). సాంప్రదాయ పరమైన ప్రమాణాలకూ, చట్టబద్ధమైన ప్రమాణాలకూ మధ్య సమన్వయ మున్నప్పుడు సంఘ క్రమములో విచలితము కను పడదు. గతిశీల (Dynamic) సమాజాల్లో ఇట్టి సమన్వయ ముండుట అరుదు. అసంభవము కూడా. అంతేకాక సాంప్రదాయ, చట్టబద్ధమైన ప్రమాణాల మధ్య ఘర్షణ ఏర్పడుతుంది. దీనికి కారణం క్రమేణా సాంఘిక, నైతిక విలువలలో వస్తున్న మార్పు. ఒకే సమాజములో ఒకే కాలములో విరుద్ధ విలువలు, ప్రమాణాలు బోధించబడితే వ్యక్తుల పాత్ర పోషణలలో విభిన్న పోకడలు ఏర్పడి తద్వారా పాత్ర సంఘర్షణ (Role Conflict), మూర్తిత్వ అవ్యవస్థాపన (Personality Disorganisation), పర్యవసానంగా సామాజిక అవ్యవస్థాపన (Social Disorganisation), ఏర్పడ వచ్చు. సమాజ అవ్యవస్థాపనకుగల ఇతర ముఖ్య కారణాలు: భౌగోళిక పరిసరములమార్పు, సాంకేతిక పరివర్తన, జనాభా మార్పు, సంఘ సంస్థలలో పరివర్తన, ఏ సమాజమూ పరివర్తనారహితము కాదు. లోని (Internal) కారణాలవల్లనో, బాహ్య (External) కారణాలవల్లనో ఎంతో కొంతమార్పు రావడం సహజం. అయితే పరివర్తన తీవ్రమైనపుడు, లేక ఒక సాంఘికసంస్థ పరివర్తనకు అనుగుణంగా ఇంకోసంస్థలో పరివర్తన రానప్పుడూ ఆ సమాజము అవ్యవస్థాపనకు గురికావటం కద్దు. సంఘసంస్థలమధ్య సర్దుబాటు, సమన్వయముండి, పరివర్తన అనుకూల వ్యత్యాస (Adaptive Variation) ధోరణిలోఉంటే ఆ సమాజము విపరీతమైన అవ్యవస్థాపనకు గురికాదు. ఆర్థిక, రాజకీయ, సాంఘిక, సాంస్కృతిక సంస్థలు ఒకటిపైఒకటి ఆధారపడినవి. ఏదోఒక కాలములో ఏదోఒక సంస్థ కీలకమైనదిగా ఉండవచ్చు. అంతమాత్రాన ఎప్పటికీ ఒకేసంస్థ అతిముఖ్యమైనదిగా భావించుటకు వీలులేదు. ఆర్థిక సంస్థలు సమాజ మనుగడకు ఎంత ప్రముఖమైనవైననూ ఇతరసంస్థల ప్రాముఖ్యతను గుర్తించకుండుట సమాజశాస్త్రరీత్యా సరియైన పద్ధతికాదు. అలాగే సమాజ అవ్యవస్థాపనను అరికట్టుటకు ఏ సంస్థలో మార్పు అవసరమో తెలుసుకొని ఆ సంస్థలో కావలసినమార్పు తీసుకురావలసిన అవసరమును గ్రహించవలె. సమాజములో ఏదో ఒక సమస్య ప్రబలంగా వ్యాప్తిచెంది ఉన్నప్పుడు దానిని వ్యక్తిగత సమస్యగా గాక సాంఘికసమస్య (Social Problem) గా పరిగణింపవలె. అటుల పరిగణించినపుడు ఆ సమస్యా నివారణోపాయము వ్యవస్థా (System) పరమైనదిగా నుండవలెనేగాని వ్యక్తిపరమైనదిగా ఉండుట సమాజశాస్త్రరీత్యా ఆమోదయోగ్యముకాదు. ఉదాహరణకు ఏదోఒక వ్యక్తి ప్రత్యేక కారణాణవల్ల భిక్షకుడిగా ఉండవచ్చు. కాని భిక్షకులసంఖ్య మితిమీరి హెచ్చుతున్నప్పుడు వ్యక్తిగత కారణాలనుగాక సంస్థాగత లేక వ్యవస్థాగత కారణములను వెదుకవలె. నిరుద్యోగము ప్రబలంగా ఉండుటవల్లనో, అపరిమిత వలసపోవుటవల్లనో, అకస్మాత్తుగా దాపరిల్లిన ఏదో ఒక అవాంతరమువల్లనో ఎక్కువసంఖ్యలో ప్రజలు పట్టణాలలో బిక్షాటన చేయుచుందురు. అలాంటప్పుడు ఆయా కారణములను అరికట్టుటయే ప్రధానముకాని భిక్షకులందరూ మానసికరోగులనో, బద్ధకస్తులనో అనుట సమంజసముకాదు.

సమాజశాస్త్రము సాంఘికశాస్త్రాలలో ఒకటి. ఇది సాంఘిక ప్రవర్తనను, పరిస్థితులను, కారణాలను, పర్యవసానాలను విశ్లేషణ చేస్తుందని తెలుసుకున్నాము. సమాజశాస్త్రము ఒకకోణంలో సమాజాన్ని విశ్లేషిస్తే ఇతర సాంఘికశాస్త్రాలు వేరే

కోణాలతో సాంఘిక దృగ్విషయాన్ని సంపూర్ణంగా విశ్లేషించి సామాజిక వాస్తవాన్ని నిర్ధారణచేయవలె నన్న అన్ని, శాస్త్రముల పరిశోధనలు ముఖ్యములే. ఒకటి ఎక్కువ, ఒకటి తక్కువ అనే ప్రసక్తి రాకూడదు. సాంప్రదాయకంగా అర్థికశాస్త్రము (Economics) వస్తువుల తయారీ, ధరలు, పెట్టుబడి, సరఫరా, గిరాకీ మొదలగు విషయములను విశ్లేషించి, ఆర్థికసంస్థల స్థితిగతులను అర్థము చేసుకొనటానికి ప్రయత్నము చేస్తుంది. రాజనీతిశాస్త్రము (Political Science) ప్రభుత్వ రూపములను, విధానములను, పరిపాలనా పద్ధతిని విశ్లేషిస్తూవుంది. ఆర్థిక, రాజకీయ ప్రక్రియలు సాంఘిక పరిస్థితులపై ఆధారపడుటయేకాక సాంఘిక సంబంధములపై ప్రభావమును కలిగి ఉంటాయి. కాన ఆర్థిక, రాజకీయ, సమాజశాస్త్రములు ఒకదానినుండి ఇంకొకటి సహాయమును పొందవలసిన అవుసరం వున్నది. మానవశాస్త్రము (Anthropology) మూడు ముఖ్య శాఖలుగా విభజింపబడివుంది. ఒకటి సాంస్కృతిక మానవశాస్త్రము (Cultural Anthropology), రెండవది సమాజిక మానవశాస్త్రము (Social Anthropology), మూడవది భౌతిక మానవ శాస్త్రము (Physical Anthropology). భౌతిక మానవశాస్త్రాన్ని మినహాయిస్తే తతిమ్మా రెండు శాఖలు మానవసమాజ, సంస్కృతి రూపాలను విశ్లేషిస్తాయి. మానోవికాసశాస్త్రము (Psychology) మానవుని మానసిక ప్రవృత్తిని విశ్లేషిస్తుంది. సామాజిక మనోవికాసశాస్త్రము (Social Psychology) ఈ మధ్య ప్రాముఖ్యతను పొందినది. ఇది ఒకవిధంగా మనోవికాసశాస్త్రమును, సమాజ శాస్త్రమును కలుపుచు మూర్తిత్వముపై సమాజ ప్రభావమును పరీక్షించుచున్నది. పార్సన్స్ (Parsons) అనే సమాజ శాస్త్రజ్ఞుని ఆలోచనారీతినిబట్టి సమాజ శాస్త్రము సమాజిక వ్యవస్థల (Social Systems) ను, సంస్కృతిక మానవశాస్త్రము, సంస్కృతిక వ్యవస్థలను (Cultural Systems), మనోవిజ్ఞానశాస్త్రము మూర్తిత్వ వ్యవస్థను (Personality System), జీవశాస్త్రము జైవిక వ్యవస్థ (Organism) నూ విశ్లేషిస్తుందని చెప్పవచ్చు. ఈ నాలుగు వ్యవస్థలకు పరస్పర సంబంధంవున్నది. మొదటి మూడు సాంఘిక ప్రవర్తనకు సంబంధించిన శాస్త్రాలు కాన వాటిమధ్య సంబంధం ఇంకా ఎక్కువ. ఈ మూడింటిలో ఏ ఒక శాస్త్రమూ తనకు సంబంధించిన అధ్యయనా విషయముపై కేంద్రీకరించిననూ, ఏదోవిధముగా ఇతర రెండు శాస్త్రముల పరిధిలోకి కొంతవరకైనా వెళ్ళకతప్పదు. ఇది వాస్తవికత సమగ్ర పరిశోధనకు తప్పనిసరి. ఇంతవరకూ మనము సమాజముగురించియే వ్రాస్తున్నప్పటికి అచ్చటచ్చట సంస్కృతి మనోవిజ్ఞానమునకు సంబంధించిన విషయములను చర్చించుట తప్పనిసరియైనవిగదా! రోజురోజుకూ సమాజ మానవశాస్త్రానికీ, సమాజశాస్త్రానికీ బేధము సన్నగిల్లుతూంది. సాంప్రదాయంగా సమాజ మానవ శాస్త్రము ఆదిమజాతులవారి సాంఘిక నిర్మితులను వ్యవస్థాపనలను, అధ్యయనం చేస్తూఉండింది. కాని ఇప్పుడు గ్రామీణ, నాగరిక సమాజములనుకూడా అధ్యయనం చేస్తుంది. పరిశోధనా పద్ధతులలోగూడా ఈ శాస్త్రం సమాజశాస్త్రానికి దగ్గరగావస్తుంది. సమాజిక మనోవిజ్ఞానశాస్త్రము దాదాపు సమాజశాస్త్ర విభాగంగా రూపొందుతున్నది. రాజకీయ సమాజ శాస్త్రము (Political Sociology) అనీ, ఆర్థిక సమాజశాస్త్రము (Economic Sociology) అనీ క్రొత్తక్రొత్త శాఖలు వెలువడినాయి. విద్యా సమాజ శాస్త్రము (Educational Sociology) చాలా కాలంనుండి విద్యాలయాలలో బోధింపబడుచున్నది. అంటే సమాజములోని ఏదైనా ఒక సంస్థను, అది ఆర్థికసంస్థకావచ్చు, విద్యాసంస్థ లేక మరి ఏ ఇతర సంస్థకావచ్చు, అర్థముచేసుకొనవలెనన్న దానికి సంబంధించిన సాంఘిక కారకాలు, సామాజిక

పర్యవసానాలను తెలిసికొనవలెననే అభిప్రాయము రోజురోజుకూ ధృఢమవుతున్నదని తెలుసుకోవలె. ప్రణాళికాబద్ధమైన ప్రగతిని, అభివృద్ధిని, కాక్షించుతూ వున్న ఈ రోజులలో ఇట్టి విశ్లేషణ ఎంతైనా అవసరం. ఇది అంతర్‌శాస్త్ర (Interdisciplinary) పరిశోధనకు, సామాజిక వాస్తవమును అర్థముచేసుకొనుటకు ఉపయోగకారి.

శాస్త్ర అభివృద్ధి చెందుతున్నకొద్దీ అది శాఖోపశాఖలుగా పెరుగుట పరిపాటి. సమాజశాస్త్రము ఇపుడు వివిధ శాఖలుగా అధ్యయనం చేయబడుతూంది. కొన్ని ప్రత్యేక ఉపశాఖలను పైన పేర్కొనుట జరిగినది. గ్రామీణ సమాజశాస్త్రము (Rural Sociology), నగర సమాజశాస్త్రము (Urban Sociology), పారిశ్రామిక సమాజశాస్త్రము (Industrial Sociology) వరుసగా గ్రామీణ, పట్టణ, పారిశ్రామిక సముదాయాలను సమాజశాస్త్ర దృష్టితో విశ్లేషిస్తే, జనాభాశాస్త్రము (Demography), నేరశాస్త్రము (Criminology), జనాభా, అపరాధ-నేర సమస్యలను అధ్యయనం చేస్తాయి. సాంఘిక సమస్యలు పెరగడం, సముదాయాల అభివృద్ధికి కృషిచేయ సంకల్పించడం ఇట్టి ప్రత్యేక శాఖలు ఉద్భవించడానికి కారణాలు. సమాజశాస్త్రము సమాజాభివృద్ధికి తోడ్పడుతుందన్న భావము సహేతుకమైనదే. కాని అంతమాత్రాన ఇదీ, సాంఘిక సేవాశాస్త్రము (Social Work) ఒకటే అని తలచరాదు. సాంఘిక సేవకుడు (Social Worker) నిత్యమూ వ్యక్తులవెంట, సమూహముల మధ్య తిరుగుతూ వారు దినదినమూ ఎదుర్కొంటున్న సమస్యలను పరిష్కరించుటకు ప్రయత్నిస్తూ ఉంటాడు. అతనికి వివిధ సాంఘిక శాస్త్రాల పరిజ్ఞానం ముఖ్యంగా సమాజ, మనోవిజ్ఞానశాస్త్ర పరిజ్ఞానం అవసరం. సమాజ శాస్త్రజ్ఞుని ముఖ్యధ్యేయం సమాజ విశ్లేషణ, పరిశోధన. అనుప్రయుక్త సమాజశాస్త్రమని (Applied Sociology) ఒక విభాగం ఉంటూంది. ఇది ఎక్కువగా సాంఘిక సమస్యలను విశ్లేషించి, నివారణోపాయములను తెలుపుతుంది. అంతేకాని అనుప్రయుక్త సమాజ శాస్త్రజ్ఞుడుకూడా సంఘసేవను వృత్తిగా అవలంబించడు. సమాజశాస్త్రము ఫ్రాన్సుదేశములో ఉద్భవించి, జర్మనీ దేశమునకు ప్రాకి, అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములలో గణుతి కెక్కినది. ఇంగ్లండులో స్పెన్సర్ (Spencer) అను శాస్త్రవేత్త 19 వ శతాబ్దములో సమాజశాస్త్ర అభివృద్ధికి పని చేసెను. కాని ఒక దశాబ్దము క్రితమువరకు అచ్చట ఈ శాస్త్రము అంతగా గుర్తింపబడలేదనే చెప్పవలె. ఇప్పుడుమాత్రము అన్ని ముఖ్య విశ్వవిద్యాలయాల్లో ఈ శాస్త్రబోధన, పరిశోధన చురుకుగా సాగుతోంది. వలస రాజ్యాలలో ప్రభుత్వములు ఆదిమజాతుల సంస్కృతులను అర్థముచేసుకొనవలెననే ఉద్దేశ్యముతో మానవ శాస్త్రమును ఎక్కువగా ప్రోత్సహించినట్టు కన్పడుతోంది. భారతదేశములో పరిస్థితికూడా ఇలాగే వుండేది. 1947 కు ముందు బొంబాయిలో ఆచార్య ఘుర్యే (Prof. Ghurye), లక్నోలో ఆచార్య రాధాకమల్ ముఖర్జీ, ఆచార్య D. P. ముఖర్జీల ప్రయత్నముల వలన ఈ శాస్త్రమునకు గుర్తింపుకలిగెను. మైసూరులో ఆచార్య వాడియా ఈ శాస్త్రమునకు పునాదులు వేసెను. ఉస్మానియా యూనివర్సిటీలో 1950 నాటికి సమాజశాస్త్రబోధన జరుగుతుండేది. అచ్చట ఆచార్య హామెండార్ఫ్, ఆయన తరువాత ఆచార్య యన్. సి. దూబే ముఖ్యమైన పరిశోధనలు సలిపిరి. క్రమేణా బరోడా, ఢిల్లీ విశ్వవిద్యాలయలలో ఆచార్య యం. యస్. శ్రీనివాస్ అధ్వర్యమున సమాజశాస్త్రము పెంపొందినది. ప్రస్తుతం ఉత్తర హిందూదేశములో దాదాపు అన్ని విశ్వవిద్యాలయాలలో సమాజశాస్త్రబోధన, పరిశోధన జరుగుతూంది. దక్షిణాదినమాత్రం ఈ శాస్త్రానికి ఇంకా తగిన ప్రోత్సాహం లభించలేదనే చెప్పవలె. ఆంధ్రా

యునివర్సిటీలో ఈ శాస్త్రబోధన 1964 నుండి జరిగితే, శ్రీ వెంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయములో ఇది 1970 లో పరిచయంచేయబడింది. చారిత్రక, రాజకీయ కారణాల ఫలితముగా కమ్యూనిస్టు దేశాలలో సమాజశాస్త్రాభివృద్ధి జరుగలేదు. కాని గత దశాబ్దమునుండి ఈ దేశాలలోకూడా ఈ శాస్త్రము గుర్తింపబడి, అందు పరిశోధనలు చేయబడుచున్నవి.

—డా. కె. రం. రావు.

Select Bibliography

1. Bier Stedt, Robert : The Social order, Tata Mcgraw Hill 1970.
2. Broom, Leonard & Selznick Philip : Sociology, A Text on the Adapted Readings, Harper & Row N. Y. 1968.
3. Inkeles, Alex. What is Sociology? Prentee–Hall of India, New Delhi, 1965.
4. Nicholas, S. Timasheff, Sociological Theory, Its Nature & Growth. Random House, N. Y. 1967.
5. Prasada Rao C.R. & Padmaja K. & Prof. Ranga Rao K. : సమాజ శాస్త్రము, ప్రాథమిక సూత్రాలు, తెలుగు అకాడమీ, 1971.
6. Ranga Rao K. & Radhakrishna Murti K. : సమాజశాస్త్ర ప్రాధాన్యము, తెలుగు అకాడమీ, 1972.
7. Ranga Rao K. & Radhakrishna Murti : Cultural Matrix & Reference groups Behaviour – A case of disamskritisation & Islamisation of Telugu Brahmins. The Eastern Anthropologist, Vol. XXV No. 3. Sept. Dec., 1972.

43. భారతీయ సామాజిక వ్యవస్థ-కులము, వర్గము, గ్రామీణ పద్ధతులు

ఏ సమాజముకాని, సామాజిక సంబంధాల అల్లిక లాంటిది. ఈ సంబంధాలు సమాజములోని వ్యక్తుల మధ్యను, సమూహాల మధ్యను అల్లుకొని వుంటాయి. ఈ సమాజిక సంబంధాల అల్లికల తీరు సమాజములోని ప్రక్రియల మీద, సామాజిక సమూహాల ప్రకార్యాల మీద ఆధారపడి వుంటుంది. ఈ అల్లికల గూడులో వ్యక్తి సామూహిక జీవిగ ప్రాధాన్యత కలిగి వుంటాడు. ఈ అల్లికలలో వ్యక్తి స్థానము, వ్యక్తి యొక్క పాత్ర, అంతస్థుల మీద ఆధారపడి ఉంటుంది. ప్రయోజనశీలి అయిన ప్రతి వ్యక్తి సమాజములో అనేకమైన పాత్రల నిర్వహించవలసి ఉంటుంది. ఏ వ్యక్తి, యేయే పాత్రలు, నిర్వహించాలి అనే సమస్య, విషయము సమాజము నందలి పాత్రల సంక్రమణ, పద్ధతుల మీదను, పాత్రల పంపక విధానాల మీదను, ఆధారపడుతుంది. సామాజీకరణ ప్రక్రియ ద్వారా సమాజము ఈ కార్య క్రమాన్ని యేర్పాటు చేసికుంటుంది. సామాజీకరణము రెండు రకాలైన లక్ష్యాలను, ప్రయోజనాలను

సాధించవచ్చును. సమాజములోని వ్యక్తులందరు సమాజము యొక్క ధ్యేయాలకు, సమాజములోని నియమాలకు, విలువలకు, ప్రామాణికాలకు కట్టుబడి పనిచేసే పౌరులుగాను, సమాజముతో తాదాత్మ్యము పొందే పాత్రధారులుగాను, తీర్చి దిద్దవచ్చును. లేదా సమాజములో వున్న లోటుపాట్లను సరిగా అవగాహన చేసుకొని, వాటిని సరిదిద్దడానికి అనువైన సామాజిక పరివర్తనా ప్రక్రియల రూపొందించే వ్యవహార కర్తలగాను తయారు చేయవచ్చును. ఈ కార్యకలపాలన్ని సమాజము యొక్క నిర్మితిని, వ్యవస్థను, స్థిరీకరించడంలో దోహదకారి అవుతాయి.

భారతదేశము అనేక దశలు అధిగమించి, స్వాతంత్ర్యాన్ని అనుభవిస్తున్నది. భారతీయ సమాజములో బానిస సమాజము, (Feudal) ఫ్యూడల్ వ్యవస్థ, మరియు పెట్టుబడిదారీ రీతులు, అన్నీ తమ వాసనల నింకా పూర్తిగా విడనాడనప్పటికి, ఏ ఒక్కటీ దేశమంతటా ఆవరించి లేవు. సూక్ష్మంగా పరిశీలిస్తే, మన దేశములో అత్యంత ఆధునిక సమాజ లక్షణాలనుండి, ప్రాచీన ఆటవిక స్థితి వరకుగల విభిన్న దృక్పథాలు, మనస్తత్వాలు, తిష్ఠ వేసుకొని వున్నవి. వీటన్నిటినీ కట్టగట్టి ఒకే మూసలో పోసి చూడటానికి వీల్లేదు. ఆర్థిక, సామాజిక, మత రంగాలలో అంతర్లీనంగా ఉన్న సామాన్య లక్షణాలు, భిన్నత్వాలు, గమనిస్తూపోవాలి.

ఒక సిద్ధాంతము ప్రకారము భారతదేశము అనాదిగా పల్లెటూర్ల మయమనిన్ని, సామ్రాజ్యాలు మారినా పల్లెటూర్లు యథావిధిగా కొనసాగుతూ వచ్చాయనిన్ని, వాటిల్లో మార్పులు చాల నెమ్మదిగా, ప్రశాంతంగా, వచ్చాయనిన్ని వాదముంది. పైపెచ్చు ఈ వాదము భారతీయ సమాజాన్ని నాడు నేడు గతిరహిత సమాజంగ చిత్రిస్తుంది. ఏ మార్పు వచ్చినా దాన్ని నిర్ణీత చట్రములోనికి యిముడ్చుకొన గలిగే విశిష్ట లక్షణము భారతీయ తత్వానికి ఆపాదించబడుతుంది. ఏది యెట్లున్నా ఒక విషయము మాత్రము భారతీయ సమాజముపట్ల సత్యమవుతుంది. అదేమిటంటే, భారతీయ సమాజము యెన్నో ఢక్కామొక్కలు తిన్నాగూడా, వాటి ధాటికి తట్టుకో గలిగి, తన ప్రత్యేకతను నిలుపుకో గలిగింది.

భారతదేశము వర్ణవ్యవస్థపై నిర్మితమైన సమాజముతో కూడినది. వర్ణమంటే స్థూలంగా కులమే. బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రకులాలుగా ఆర్యుల కాలములో ప్రారంభమైన యీ వ్యవస్థ చిలువలు, పలువులై అనేక రీతులుగా మారుతూ వస్తూవున్నది. సాంప్రదాయికంగా వైజ్ఞానిక పౌరోహిత్య రంగాలు బ్రాహ్మణులకు పరిమితము. రాజ్యధర్మాలు, యుద్ధప్రకార్యాలు రాజులుగ పరిగణించబడే క్షత్రియుల సొత్తు. వాణిజ్యము, వ్యాపారము మరియు వ్యవసాయము వైశ్యుల వృత్తి ధర్మము. ఈ ముగ్గురి యోగక్షేమాలు, సేవలు చేస్తూ తమ సౌకర్యాలు చూచుకోడానికి వివిధ వృత్తులను చేపట్టి శ్రమించడము శూద్రుల వంతు. శూద్రులలోనే మళ్ళీ తరతమ భేదాలున్నవి. స్థూలంగా శూద్రులంతా పై ముగ్గురికంటే తక్కువైనా, వారిలోనే అట్టడుగున పడివున్నవారుగా అంటరానివారున్నారు. ఎవరి కులవృత్తి వారిది. కులవృత్తిని సాధ్యమైనంత వరకు వీడకూడదని ధర్మప్రబోధము. ఈ వ్యవస్థను అట్టిపెట్టడానికి, సమర్థించడానికి మతపరంగా కొన్ని స్మృతులున్నాయి. అందుచేతనే యెన్ని మార్పులు వచ్చినా కులవ్యవస్థ సాగుతూ వచ్చింది. కాలక్రమేణా కులము జీవిత ధర్మంగా మారిపోతుంది.

కులము యెట్లా పుట్టినా, యెందుకు ఆవిర్భవించినా, అందులో చాలా మార్పులు కూడా వచ్చాయి. ఆచార వ్యవహారాలలో కొత్త పద్ధతులు వచ్చాయి. ఒకవైపు ఆధునిక విజ్ఞానము, మరో ప్రక్క పరాయి పాలనా కుల స్వభావాన్ని యెంతగానో మార్చాయి. అయితే ఆకృతి మారడమేకాని, అసలు స్వరూపము మాత్రము అట్లాగే నిలబడి వుంది. మౌలికంగా కులవ్యవస్థ నిలదొక్కుకొని

పోయింది. ఈ మార్పుల వత్తిడి ఫలితంగా కుల వ్యవస్థలో ఒక జటిలత యేర్పడిపోయింది. కులములో రాజకీయాలు ప్రవేశించి, రాజకీయాలలో కులము ప్రవేశించి సమస్యను మరింత జటిలము చేసాయి. నేడు అన్ని కులాలవారు అన్ని వృత్తులను స్వీకరిస్తున్నారు. బ్రాహ్మణులు చెప్పుల దుకాణాల యజమానులైన సందర్భాలుంటే, కొంత మంది శూద్రులు పౌరోహిత్యాన్ని చేపట్టిన ఉదంతాలు ఉన్నవి. అంటే నేడు వృత్తి ధర్మాన్నిబట్టి కులము లేదు.

బాహ్య దేశాల నుండి క్రైస్తవ, ఇస్లాము మతాలు భారతదేశములోనికి వచ్చాయి. హిందూమతములో నుండి కొందరిని మార్చివేశాయి. అంతకు ముందే బౌద్ధమతము కూడా హిందూమతముపై తిరుగు బాటుచేసి, వర్ణవ్యవస్థను కూకటి వేళ్లతో పెగిలించి వేయడానికి ప్రయత్నించింది. అయినా కులవ్యవస్థ అన్ని పరీక్షలకు నిలబడి కొనసాగింది. వాస్తవానికి దాని ప్రభావము అన్యమతాల మీద పడగలిగింది. ముస్లిములలో, క్రైస్తవులలో కులవ్యవస్థ కొనసాగ డము ఆశ్చర్యంగా వున్నా, కులాన్ని మతమునుంచి వేరుచేసి చూడగలగడము భారతీయ సమాజములో జరిగింది.

బ్రాహ్మణాధిపత్యానికి వ్యతిరేకంగా మిగిలిన అగ్రకులాలు కొన్నాళ్లు పోరాడి కొంతవరకు పైకి వచ్చాయి. కాని ఆ తరువాత అంటరానితనాన్ని అట్టిపెట్టడములో పెత్తనదారీ విధానాన్ని కొన సాగించడంలో, ముఖ్యంగా గ్రామీణ ప్రాంతాలలో పై కులాల వాళ్లంతా కలిసేవున్నారు. నేడు అట్టడుగున ఉన్న కులాలు, బలహీన వర్గాలు పైకి రావడానికి పెనుగులాడుతున్నవి. కొన్ని సందర్భాలలో బ్రాహ్మణులు, అట్టడుగు కులాలు కలిసి నేడు గ్రామీణ ఆధిపత్యాన్ని సంపాదించుకొన్న వ్యవసాయ కులాలలో పోరాడటముకూడ గమనించవచ్చు.

కులవ్యవస్థకు ఆధారంగాను, మద్దత్తుగాను ఆస్థి విధానముఉంది, అంటే సామాజిక, సామూహిక సంబంధాలలో ఆర్థిక అంశాల ప్రాబల్యము పైచేయి కలిగివుంటుదన్నమాట. దాని మూలంగా భారతీయ సమాజములో కులముతోపాటు వర్గముయొక్క ఛాయలుకూడ ప్రస్ఫుటంగా కనిపిస్తున్నవి. కనుక ఆస్థిసంబంధాలలో మౌళికమైన మార్పులురానిదే సామాజిక పునర్నిర్మాణము కష్టసాధ్యమైన పనిగానే వుంటుంది. ఆర్థికంగాచూస్తే ఆస్థిపరులు, ఆస్థిలేని వారనే రెండువర్గాలు దేశమంతటా కనిపిస్తున్నాయి. వీరిలో మొదటి వర్గానికిచెందినవారు భూస్వాములు, ధనికస్వాములు, వ్యాపారులు, బుద్ధిజీవులు, చిన్న కారు రైతులు, వ్యవసాయ కూలీలు, చేతిపని నిపుణులు, కార్మికవర్గానికి చెందినవారు, ఆస్థిలేనివారుగ వున్నారు. ఈ రెండువర్గాలు అన్నిమతాలలోను, అన్నికులాలలోను వున్నాకూడా, ఉన్నత కులాల వాళ్లలో ఆస్థిపరులు అధికంగాను, నిమ్న కులాల వాళ్లలో ఆస్థిలేనివాళ్లు అధికంగాను వుంటున్నారు. ఈ విధంగా భారతీయ సమాజములో కులవర్గ విధానాలు ఒకదానితో మరొకటి పెనవేసుకొనివున్నవి. సమాజములోని యీ పెనుగులాటల మూలంగ కులాలను వేరుగాను, వర్గాలను వేరుగాను అట్టిపెడుతున్నారందరూనూ! ఆర్థికంగా అట్టడుగునవున్న కార్మిక వర్గానికిచెందిన నిమ్న కులాలవారుగాని, అత్యున్నత కులాలవారుగాని తమ కులమును విసర్జించడానికి సిద్ధంగాలేరు. అంటే యిక్కడ ఆర్థిక, సామాజిక రంగాలకు ఘర్షణవున్నది. మరొక రకంగాచూస్తే యీ రెంటిమధ్య హాస్యాస్పదమైన సమన్వయమున్నది. మతము మౌళికమైన పాత్రను గూడ యిక్కడ వహిస్తున్నది. ఈ ప్రత్యేక ధోరణి భారతదేశమంతటా ఆవరించివుండటము గమనార్హము. నేడు సమాజములో కనిపిస్తున్న ధోరణులు భావికి సూచనలైతే, రానున్న భారత సమాజములో వర్గఛాయల ప్రభావము అధికమై కొత్తమలుపులు తిరిగే అవకాశాలు ఉన్నట్టు కనబడుతున్నవి.

భారతదేశములో నాగరీకరణ కొంతవరకు జరిగింది. అయినా కులము దీన్నికూడా అధిగమించి నిలబడగలిగింది. పారిశ్రామిక వాడలుగాని, అధునాతన సౌకర్యాలుగాని, పట్టణ వాతావరణమునగాని, కులవ్యవస్థను కదలించలేకపోయినవి. ప్రతి పట్టణములోను గ్రామీణ ప్రాంతాల పోలిన, కుల వ్యవస్థకు ఆలవాలమైన బస్తీలు బయలుదేరినాయేకాని సంఘటిత నాగరీకరణము చాలవరకు జరుగలేదనే చెప్పాలి. మనదేశములో జరిగే యేకొద్ది పారిశ్రామిక వాడల అభివృద్ధితోగాని, నాగరీకరణముతోగాని పోల్చిచూస్తే, కులాంతర వివాహాలుగాని, కుల నిర్మూలన ప్రయత్నాలుగాని చాల స్వల్పంగానే జరిగినట్టు లెక్క.

కులానికి మతము ప్రాతిపదిక గావడము, ప్రయివేటు ఆస్తి ఈ వ్యవస్థను కాపాడటము మూలాన, కులము పాతుకుపోయింది. అంతేకాదు, స్వాతంత్ర్యానంతరము జరిగిన రాజకీయ పరిణామాలమూలంగ, కులానికి, రాజకీయాధికారానికి సన్నిహిత సంబంధము ఏర్పడటముతో కులతత్వము తల పైకెత్తి, కులము సమాజములో యింకా వేర్లుచొచ్చుకుపోయింది. ఈ విధంగా నేడు సామాజిక, రాజకీయ ఆర్థిక రంగాలన్నిటిలోను ఉన్నత కులాలవాళ్ల ఆధిపత్యము స్థిరపడిపోయింది. వీళ్లే ఉన్నత వర్గాలకుకూడ చెందడము, ముందే వివరించబడింది. కులము ఒకప్పుడు అభ్యుదయపాత్ర నిర్వహించినదని, ఒకప్పుడు పాత్రల పంపిణీ విధానములోను, ప్రతిపత్తి ప్రతిపాదనలోను కులము విశిష్టమైన పాత్ర వహించదనే ఒక సిద్ధాంతముకూడా లేకపోలేదు. ఇందులో కొంత సత్యముకూడ ఉండవచ్చు. కాని అధునాతన సమాజములో దాని పాత్ర యేమి ? అనేది గడ్డుసమస్య. పైపెచ్చు కులవ్యవస్థ ఆధారంగా కులాలలో అధునాతన రీతులు ప్రవేశపెడితే ఆర్థిక పురోభివృద్ధికి చాల అనువైన ఆధారము కాగలదనే వాదము కూడ ఉంది. కాని కులవ్యవస్థలోని అసమానతల మాటేమిటని తిరుగు ప్రశ్న ఉదయిస్తుంది. మొత్తముమీద ఉచ్చప్రమాణ సాంకేతిక సమాజములో కులవ్యవస్థ యిముడదనే వాదమే బలంగా వుంటున్నది.

భారతదేశము, భారత సమాజము ప్రత్యేక విశిష్ట లక్షణాలు గలది. కులము యేదేశములోను ఈ రీతిగ సామాజిక నిర్మితి అంతర్భాగంగ మనుగడ సాగించలేదు. కనుక సామాజిక అధ్యయనాలలో దీనికి ప్రత్యేక స్థానముంది. ఈ సమాజాన్ని అవగాహన చేసుకోడానికి, దీన్ని సంస్కరించడానికి, సమూలంగ మార్చడానికి యెన్నో ప్రయత్నాలు లోగడ జరిగాయి. ఇప్పుడూ జరుగుతున్నాయి. అయినా ప్రభుత్వ శాసనాలు కులాన్ని నిర్వీర్యము చేయలేకపోగా, కులము పరోక్షంగా అన్ని చోట్ల చోటు చేసుకుంటున్నది. **ఇది వాస్తవము**. దీని నుండి పారిపోయి ప్రయోజనము లేదు.

భారతదేశము గ్రామీణ ప్రాంతాలలో జీవిస్తుంది. దేశపురోగతి గ్రామీణ పురోభివృద్ధితో అత్యంతంగా ముడిపడి వుంది. గ్రామీణ ప్రజాజీవనము ప్రాథమిక సమాజీకరణ ప్రక్రియకు లోబడి వుంది. ఆధునీకరణ ప్రాబల్య ప్రభావాలు యింకా ఉధృతంగా పడలేదు. గ్రామీణ అభివృద్ధికి సాముదాయిక వికాస కార్యక్రమాలను యేర్పాటు చేసాము. కాని సమాజములోని స్తబ్ధత పూర్తిగా తొలగి పోలేదు. ప్రజల సహకారము, అభివృద్ధి కార్యక్రమాలలో భాగస్వామిత్వము యేర్పడలేదు. కులవర్గ వ్యవస్థలు తమ ఒత్తిడిని ప్రస్ఫుటము చేసాయి. ప్రగతి ప్రతిఫలము అందరి సొమ్ము కాలేకపోయింది. రాజకీయ వ్యవస్థలో కులాన్ని అధిగమించి అందరినీ కూడగట్టు గాగల పంచాయతీ రాజకీయ వ్యవస్థను ప్రవేశపెట్టాము. అయినా కులము ఆ వ్యవస్థలో దూరి ఇంకా బలపడింది. ఇదే ధోరణి మిగిలిన ఎన్నికల వ్యవహారాల అన్నిటిలో వున్నది.

సంస్థాగతమై జీవనాడులతో నిండిన కులము భారత సమాజానికి మూలమైంది. ఇది మార్చాలని ప్రయత్నాలు జరిగాయి. కాని మూలానికి యెవరు పోలేదు. కనుక కులము మన వ్యవస్థలన్నిటిలోయేదో ఒకరూపాన్ని అట్టిపెట్టుకొని ఉంది. భారతీయ సమాజపు మనుగడ నేడు దీనిలో రానున్న మౌలికమైన పరివర్తనల మీదే ఆధారపడి వుంది. ఈ మార్పులు తీసుకు రాగలిగితే, ఆశాజనకమైన నవ్యసమాజానికి నాంది అవుతుంది.

— ఆచార్య సి. లక్ష్మణ్.

44. సాంఘిక సేవ, సంఘసంక్షేమ కృషి

సాంఘిక సేవానిరతి సంఘసంక్షేమ కార్యక్రమాలు మనదేశానికి తెలియనివికావు. సాంఘిక సమస్యలు సర్వకాల సర్వావస్థలలోను సర్వదేశాలలోను ఉంటూనేవున్నాయి. సాంఘిక సమస్యల పరిష్కారానికి సంఘంలోని నాయకులు సంఘసంస్కర్తలు. సంస్థలు సముదాయాలు. సమాజాలు, సంఘసంక్షేమ కార్యకర్తలు తమతమ శక్తికొద్దీ వేర్వేరుగాను, కలసికట్టుగాను మనదేశంలో పని చేస్తూ వస్తున్న సంగతి మనకందరికి తెలిసిందే. సమస్యలతో బాధపడుతున్న వ్యక్తులకు సమూహాలకు, సముదాయాలు తమకు చేతనైన సహాయం చేయడమనే విషయం మనదేశసంస్కృతిలోనే అంతర్గతమై ఉంది. ఉమ్మడికుటుంబం, కులం, మతం, మొదలైన వ్యవస్థలు బీదసాదలకు వ్యాధిగ్రస్తులకు, వికలాంగులకు, అనాథలకు, ముసలివాళ్ళకు, అవసరమైన సాంఘికసేవలను అందించుచున్న విషయం మనదేశ సంస్కృతికే ప్రత్యేకత అని చెప్పవచ్చు. ఇట్టి సాంఘికసేవలు దానం, ధర్మం, దయాళత్వం మానవసౌహార్ధత్వం మొదలగువాని ప్రాతిపదికలపై మనదేశంలో అనాదినుంచి చేయబడుతూ వస్తున్నాయి. ఈ విధంగా వివిధ ప్రాతిపదికలపైన వివిధరంగాలలో సాంఘిక సేవలు చేయబడుచున్నవి.

మనదేశంలో యీ విధమైన సాంఘికసేవలు ప్రాచీనకాలంనుంచి కొనసాగబడుతూనే వున్నాయి. ఆదిమజాతులవారు తమ సాంప్రదాయకమైన ఆచారాలద్వారా తమ సాంఘిక కట్టుబాట్లను, సాంస్కృతిని పరిరక్షించుకుంటూ వస్తున్నారు. ఆదిమజాతుల సమాజంలో వ్యక్తిగతభావం చాలపరిమితంగా వుండటంవల్ల వ్యక్తుల సంక్షేమానికై సాంఘిక సేవల అవుసరం చాలపరిమితమైవుండెది. సమాజంలోని సమస్యలను సంఘటితంగా ఎదుర్కొనటం అవుసరమైన సాంఘికసేవలను అందించడం జరుగుతూవుండేవి. అయితే ఆదిమవాసులలో బలహీనవర్గాల సంరక్షణకు సంక్షేమానికిగాను, తగిన సాంఘికసేవలు అవుసరమవుతూ వుండేవి. అట్టి పరిస్థితులలోకూడ సమాజంలోనివారంతా కలసికట్టుగా పనిచేస్తూ వుండేవారు. అలా సంఘటితంగా కలసికట్టుగా ఎదుర్కొనటానికి అవుసరమైన శక్తిసామర్థ్యాలు సమాజంలోని వివిధ అంతర్భాగాలలోనే వున్నాయి. శక్తిసామర్థ్యాలదృష్ట్యా చూస్తే సమాజంలో వివిధములైన వనరులకు కొదువలేదు. అపారమైన వ్యక్తిగత వస్తుగత వనరులుకల్గియున్న సమాజం. ఆయత్తపడితే ఎంతటి గడ్డుసమస్య అయినప్పటికి సాంఘికనేతలద్వారా యెదుర్కొని సాంఘికసంక్షేమాన్ని చేకూర్చగలదు. అయితే నేటి సమాజంలో అడుగడుగునా అవరోధాలు, అడ్డంకులు, అధికంకావటంతో సాంఘికభద్రతను కోల్పోవడంతో, సాంఘిక సంక్షేమాన్ని పరిరక్షించు

కోవటం కష్టసాధ్యమే అవుతూఉన్నది. సమాజంలో సమస్యలు రోజురోజుకు క్లిష్టతరంకావడం, సమాజం లోని ప్రజలు ఎవరికివారె యమునాతీరె అన్నట్లుగా వ్యవహరించటంతో సామాజిక దృక్పథం సమాజంలో సన్నగిల్లటం మొదలగు పరిస్థితులదృష్ట్యా సాంఘిక సేవలను, సంఘసంక్షేమమును, శాస్త్రీయంగా పరిశీలించవలసి వచ్చినది.

శాస్త్రీయ దృక్పథం :

తమకు తోచినరీతిగా దానధర్మాలుచేయడం, సాంప్రదాయసిద్ధంగా వస్తున్నసంగతి మనకు తెలిసిందే. దానధర్మాలలో, వస్తుదానం, సంపత్తిదానం, శ్రమదానము, మొదలైనవి గమనించదగినది. అంతేగాక బంధుమిత్రవర్గాలలో సమిష్టి కుటుంబాలలో ఒకరినొకరు అవసర సమయాలలో ఆదుకుంటూ వుంటారు. కాలక్రమేణా బంధు, మిత్రులు, తమ పరివారం కానట్టివారికి సహాయబడటం కూడా సాంఘికబాధ్యతగా గుర్తింపబడింది. మారుతున్న సాంఘిక ప్రమాణాలదృష్ట్యా రకరకాలయిన దానధర్మాలు ప్రచారంకావడం వివిధ తరగతులకు చెందినవారు దానధర్మాలను పొందడానికి ముందుకు రావడం జరిగింది. దీంతో ఎట్లాంటివారికి సహాయం చేయవలె ? ఎంతవరకు చేయవలె ? ఎట్లాచేయవలె అన్న విషయాలు సాంఘిక సేవల విషయాలలో గమనించవలసిన అవసరం ఏర్పడింది. దాంతో పాటు సహాయపడటం అన్నభావన మార్పుచెందుతూ వచ్చింది.

ఆర్తులకు, సేవార్థులకు, సహాయపడటం అనే భావన మార్పుచెందుతూ వచ్చినట్లుగానే, యితరుల నుంచి సహాయాన్నిపొందటం అన్న భావనకూడ మార్పుచెందుతూవచ్చింది. సహాయాన్ని పొందే విషయంలో వ్యక్తి సాధ్యమైనంతవరకు తనశక్తి సామర్థ్యాలపైననే ఆధారపడటానికి ప్రయత్నిస్తాడు. వ్యక్తి అశక్తుడయినప్పుడుమాత్రమే యితరుల సహాయాన్ని పొందాలని అనుకుంటాడు. అయితే సహాయంచేసే వ్యక్తులు సహాయాన్ని పొందేవారిని సహాయంచేసే వ్యక్తుల దయాదాక్షిణ్యాలు అధిక్యతలు అధికం కావడంతో సహాయాన్ని పొందేవారు ఒకవైపున సహాయంచేసేవారి దృష్టిలో మరొకవైపున ఇరుగు పొరుగువారి దృష్టిలోను లాఘవంగా కనబడటం కూడా జరుగుతూవచ్చింది. సాంఘిక సేవా దృక్పథంలో యితరులకు సహాయంచేసినప్పటికి ఎదుటివారి నుంచి తాముచేసిన సేవలకు కృతజ్ఞతల రూపేణా ప్రతి ఫలాన్ని అపేక్షించడంకూడా జరుగుతుంది.

సమాజంలోని మానవులలో కొందరు పుట్టుకతో గాని లేదా ప్రకృతి ప్రభావంవల్లగాని అశక్తులవుతారు. వారు తమ అశక్తతవల్ల జీవనం సాగించలేక సమాజానికి ఏ విధంగాను ఉపయోగపడలేకపోవచ్చు. అట్టివారికూడా తమ శక్తికొలది తమకు సమాజానికి ఉపయోగపడేలాగ చూడవలసిన బాధ్యత మనపైవుంది. అట్టివారిని వివిధ ప్రక్రియలద్వారా తిరిగి శక్తిమంతులను చేయవచ్చుననే భావన దిన దినాభివృద్ధి గాంచుచున్న శాస్త్రవిజ్ఞానందృష్ట్యా దృఢతరమయింది. దాంతోపాటు వ్యక్తియొక్క గొప్పతనం (dignity) శక్తియుక్తులు, అతడు పొందే మర్యాద, అతడు తన కార్యక్రమాలను సాధించుకోగలడనే ఆత్మవిశ్వాసం మొదలైనవి అధికమవుతూవచ్చాయి. సమాజంలోని ప్రజలలో కర్మసిద్ధాంతంమీద నమ్మకంకూడా సడలుతూ వచ్చింది. జీవకారుణ్య చింతనద్వారా అట్లాంటి ఆత్మ విశ్వాసం ప్రబలంగా ప్రాముఖ్యాన్ని పొందింది. ఇట్లాంటి ఆధునిక భావాలు ప్రజాస్వామిక సూత్రాలు కూడా, మనసమాజంలో సాంఘిక సంక్షేమ భావనలో మార్పును తీసుకొనిరావడం సాగించినాయి. సహాయంచేయగల్గిన వారందరుచేసిన ప్రతి సాంఘిక సేవను సంఘసంక్షేమ కార్యక్రమంగా పరిగణించే భావన కాలక్రమేణా మార్పుచెందుతూవచ్చింది. వ్యక్తియొక్క గొప్పతనము, శక్తిసామర్థ్యాలు, వ్యక్తి చేతలకు కారణాలవుతాయిగాని వ్యక్తియొక్క

కర్మమాత్రము కారణభూతం కానేరదనే నమ్మకం ప్రజలలో కన్పిస్తుంది. దినదినాభివృద్ధి గాంచుచున్న శాస్త్రవిజ్ఞాన పరిజ్ఞానంతో వ్యక్తుల వ్యధను, దుఃఖాన్ని రూపుమాపవచ్చు; లేదా కొంత వరకైనా తగ్గించవచ్చుననే వాదంకూడా బలపడింది. ఈ విధంగా వ్యక్తిగతమైనవ్యధ, బాధవంటి విషయాలలో సంఘదృక్పథంలో క్రమేణా మార్పులు వచ్చింది. ఆ విధంగానే వివిధ సమస్యలకు లోనైన వ్యక్తులు తమ అశక్తతలను పోగొట్టుకొనడానికి అవసరమైన సహాయాలను వివిధ ఏజెన్సీలనుంచి సంఘసంక్షేమ కార్యకర్తలనుంచి అవసరమైనంత మేరకు సహాయాన్ని పొంది వారు తమ శక్తిసామర్థ్యాలను తిరిగి సమకూర్చుకొని స్వయంకృషిని సాగిస్తూఉండటంకూడా చూస్తూనేవున్నాం. అశక్తతలకుగురియైన వ్యక్తులకు, సమూహాలకు, సమాజాలకు సాంఘికసంక్షేమకృషిలో తర్ఫీదుపొందిన కార్యకర్తచేసే వృత్తిసంబంధమైన సేవలు సంఘ సంక్షేమంయొక్క అధునాతన భావనగాను శాస్త్రీయ దృక్పథంగాను పరిగణించడమవుతున్నది. ఈ విధంగా సాంఘికసేవలు సంఘసంక్షేమ కృషి భావనలు అభివృద్ధిచెందిన విజ్ఞానంతోపాటు మార్పు చెందాయి. శాస్త్రరీత్యా సాంఘికసేవలు సంఘ సంక్షేమ భావనలను యీ విధంగా అర్థంచేసుకోవచ్చును.

సాంఘిక సంక్షేమం కోసరం అవసరమైన విద్య, వైద్యం, ఆరోగ్యం మొదలగు సేవలను అవసరమైన వారికి ఎవరు ఏప్రాతిపదికపై చేకూర్చినప్పటికి వాటిని సాంఘిక సేవలని అంటారు. ఎవరు పడితే వారుకాక తర్ఫీదు పొందిన సంఘ సంక్షేమ కార్యకర్త సహాయాన్ని అర్థించేవారితో వృత్తిరీత్యా ఏర్పడే సంబంధాన్ని ఆధారంగా చేసుకొని పనిచేసే ప్రక్రియను సంఘ సంక్షేమ కృషి అంటాము. అయితే సేవార్థి తనకు తాను సహాయపడే విధంగా నిలబడేటట్లు చేయడానికి కార్యకర్త అతనికి సహాయం చేయవలసి ఉన్నదిగాని అతనిని పూర్తిగా తనపై ఆధారపడే వ్యక్తిగా తయారు చేసేటట్లుగా సహాయం చేయకూడదు.

సంఘ సంక్షేమ కృషి అంటే అవసరమైన వారికి, అవసరమైనంత మేరకే శాస్త్రీయ విజ్ఞానాన్ని అనుసరించి సహాయంచేయడం అని తెలుసుకున్నాం. ఈ ఆధునాతన భావన మత సంబంధంగాను లోకోపకార సంబంధంగాను ప్రజాస్వామిక సంబంధంగాను దృఢతరం కావించడం జరిగింది. మత సంబంధంగా ఆపదలో చిక్కుకొన్న వారికి సహాయ పడటం లోకోపకార సంబంధంగా తనకున్న దానిలో కొంత భాగాన్ని దానధర్మాలరూపేణా ఇతరులకు సహాయ పడటం జీవకారుణ్యా సంబంధంగా మానవులు ఒకరి నొకరు సహాయం చేసుకోవడం సంస్కరణలద్వారా ప్రవేశపెట్టి మార్పులను పురస్కరించుకొని ఇతరులకు సహాయ పడటం ప్రజాస్వామిక సంబంధంగా వ్యక్తులు తమ బాగోగులను గురించి తామే నిర్ణయించు కొనేటట్లు సహాయపడటం మొదలైన సిద్ధాంతాలు ప్రచారం కావడంతోపాటు శాస్త్రీయ విజ్ఞానంతో సంఘసంక్షేమ కృషి యొక్క అధునాతన భావన ప్రచారంలోకి వచ్చింది.

ఆధునిక భావన మౌలిక విశ్వాసాలు :

తోటి వానికి తనకు చేతనైన రీతిగా సహాయ పడుటయే సాంఘిక సేవ యొక్క లక్ష్యముగా మానవాభ్యుదయానికి తోడ్పడటమే సంఘసంక్షేమ కృషి యొక్క ప్రధానోద్దేశము. సాంఘిక, ఆర్థిక, నైతిక, రంగాలలో వలయునంత మేరకు సంక్షేమాన్ని పొందేటట్లు చూడటం సంఘసంక్షేమ కృషి. వృత్తి ఆశయము సాంఘిక సేవా కార్యక్రమాలు సంఘసంక్షేమ కృషియొక్క లక్ష్యాలు. జీవకారుణ్యా సిద్ధాంతపు సూత్రాలను పరిశీలించి చూస్తే సంఘ సంక్షేమ శాస్త్రం కొన్ని మౌలిక విశ్వాసాలపై ఆధారపడి ఉన్నట్లు తెలియవస్తుంది. ఈ విశ్వాసాలు వృత్తికి కార్యకర్తలకు కావలసిన ప్రోత్సాహం

ప్రోద్బలాలను కల్గిస్తాయి. ఈ క్రిందివి వానిలో ముఖ్యమైనవి.

(1) ప్రతి వ్యక్తికి స్వతస్సిద్ధమైన విలువ ఔన్నత్యము హుందాతనము ఉంటాయనే నమ్మకం.

(2) తన అవసరాలు ఏమిటో వాటి నెట్లా తీర్చుకోవలెనో నిర్ణయించుకొనే హక్కు మానవునకు ఉన్నదనే నమ్మకం.

(3) వ్యక్తుల సహజ సిద్ధమైన శక్తి సామర్థ్యాలనుబట్టి మానవులకు సమానావకాశాలు ఉంటాయనే నమ్మకము.

(4) వ్యక్తి సంక్షేమంతోపాటు కుటుంబ సమాజ సంక్షేమాలు కూడా ముడిపడి ఉన్నాయనే నమ్మకము.

సాంఘిక సేవలు, సంఘసంక్షేమ కృషి - సూత్రాలు :

సాంఘిక సేవలు మత లోకోపకార ప్రజాస్వామిక సంబంధములైన సూత్రాలపై ఆధారపడక సంఘ సంక్షేమం ఈ క్రింది సూత్రాలపై ఆధారపడి వుంది : (1) సమాజంలో సమస్యలు వుంటూనే ఉంటాయి. సమస్యల ప్రభావానికిలోనై సర్దుబాటు శక్తిని కోల్పోయిన వ్యక్తికి సాంఘిక అంతస్తులో ఎట్లాంటి మార్పుఉండదు. (2) వ్యక్తి తాను అదుపులో పెట్టలేని సాంఘిక వాతావరణాన్ని పరిస్థితులను, (3) సర్దుబాటు శక్తిని కోల్పోయి; అశక్తులయిన వ్యక్తులు తిరిగి సర్దుబాటుశక్తిని పొందడానికి అవసరమైన సాంఘిక వాతావరణాన్ని పరిస్థితులను కల్పించవచ్చు. తద్వారా ప్రతి సమస్యకు పరిష్కారాన్ని కనుక్కోవచ్చు. (4) తమకుతాము సహాయపడేటట్లు సంఘసంక్షేమ కార్యకర్త వ్యక్తులకు సమూహాలకు, సమాజాలకు, సహాయపడవలె. ప్రజలు సామూహిక కార్యక్రమాల్లో పాల్గొనవలసి వుంటుంది. కార్యక్రమ నిర్వాహణకు అవసరమైన సహకారాన్ని చేకూర్చటానికి సంఘసంక్షేమ కార్యకర్త ఏజంటుగా పనిచేయవలె. (5) ఒకవ్యక్తికి సహాయంచేసే ముందు అతని వ్యక్తిత్వాన్ని సంపూర్ణంగా అర్థంచేసుకోవలె. (6) సహాయం చేయబోయేముందు, వ్యక్తి సమూహము సమాజాల అవసరాలను పరిశీలించవలె. (7) వ్యక్తికి వ్యక్తికి గల సంబంధమే అన్నిరకాలయిన సేవలకు మూలాధారమైంది. (8) కార్యక్రమము స్వయం సహాయకమైనదిగా చేయడానికి స్థానికంగా లభ్యమయ్యే ప్రజల సహకారము ధనసంబంధమైన, వస్తు సంబంధమైన, వనరులను అన్నింటిని ఉపయోగించవలె. సాధ్యమైనంతవరకు బయటివారి సహాయాన్ని తీసుకోరాదు. లేదా అవసరమైనకొద్ది సహాయాన్ని పొందవలె. (9) సమస్యలతో బాధపడుతున్నవారిని సమాజంనుంచి వేరుచేసి, సంస్థలకు పంపక, సాధ్యమైనంతవరకు సమాజంలోవుంచే సహాయాన్ని అందజేయవలె. మానసికమైన సాంఘికమైన శారీరకమైన, ఆవేశాత్మకమైన, సర్దుబాటు శక్తులను కోల్పోయినపుడు తప్పనిసరిఅయితే ప్రత్యేకమైన చికిత్స నిమిత్తం సంస్థలకు పంపవలె. (10) సాంఘిక సమస్యల పరిష్కారానికి అవసరమైన చికిత్సలను అందజేయడమేగాక, సాంఘిక సమస్యలు ఉత్పన్నముకాకుండా ముందుజాగ్రత్తగా తీసుకోవలసిన విధానాలను మార్గాలనుకూడా సంఘసంక్షేమకృషి వృత్తి రూపొందించవలె.

సాంఘిక సేవ, సంఘసంక్షేమకృషి - పద్ధతులు ;

సాంఘిక సేవలు సంఘసంక్షేమకృషులను కొనసాగించుటకు తగిన పద్ధతులు అవసరం. సాంఘిక సేవలు సేవార్థులకు ఎవరికితోచినపద్ధతిలో వారుచేస్తు వస్తున్నారు. మాటసహాయము, ధనసహాయము చేదోడువాదోడుగా వుండటం దానంచేయడం ఉద్యోగంచూపడం మొదలగు పద్ధతులద్వారా సాంఘిక సేవలు నిర్వహించబడుతున్నాయి. అయితే సంఘసంక్షేమకృషిని కొనసాగించుటకు శాస్త్రీయమైన పద్ధతులను అనుసరించవలసివుంది. ప్రత్యేక

మైన పరిజ్ఞానము పద్ధతులు నేర్పరితనం మొదలైన వాటి సహాయంతో వాటినన్నింటిని అవసరమైన రీతిగా సమాజసంక్షేమానికి తోడ్పడేందుకు సంఘ సంక్షేమకృషి వృత్తిరీత్యా ఈనాడు బాధ్యత వహిస్తుంది.

వ్యక్తులను సమూహాలకు సమాజాలకు సహాయం చేసేటందుకుకూడా ప్రత్యేకమైన సాంకేతిక విజ్ఞానాలతోకూడిన పద్ధతులు అవసరమైనసంగతి గుర్తించటం జరిగింది. వాటి ఉపయోగాలనుబట్టి వీటిని ఈ క్రింది విధంగా వివరించవచ్చును.

(1) వ్యక్తి సేవాపద్ధతి సమస్యలతో బాధపడుతూ అశక్తులైన వ్యక్తులను తిరిగి శక్తిమంతులను చేయడానికి సంఘసంక్షేమ కార్యకర్తలు ఉపయోగించే పద్ధతి.

(2) సమూహ సేవాపద్ధతి సమస్యలకు గురిఅయిన సమూహాలు తమ సమస్యలను తామే పరిష్కరించుకొనేటట్లు సహాయపడుటలో సంఘ సంక్షేమ కార్యకర్తలు ఉపయోగించే పద్ధతి.

(3) సముదాయ వ్యవస్థాపన. ఇది సమస్యలను ఎదుర్కొంటున్న సమాజాలకు సహాయంచేయటానికిగాను సంఘసంక్షేమ కార్యకర్తలు ఉపయోగించే పద్ధతి.

(4) సాంఘికచర్య కొన్ని సాంఘిక సమస్యల పరిష్కారానికి సంఘంలో ప్రజాభిప్రాయాన్ని పెంపొందించుటకు సంఘసంక్షేమ కార్యకర్తలు ఉపయోగించే పద్ధతి.

(5)సాంఘిక పరిశోధన సంఘసంక్షేమకృషి పరిశోధనఅంటే సమస్యల పరిష్కారానికి అవసరమైన వాస్తవాలను శాస్త్రీయంగా పొందుపరచే పద్ధతి.

(6) సంఘసంక్షేమకృషి కార్యక్రమాల నిర్వాహణ; సంక్షేమ కార్యక్రమాల నిర్వహణద్వారా సమాజంలో సాంఘికచర్యను పెంపొందించుటకు సంఘసంక్షేమ కార్యకర్త ఉపయోగించే పద్ధతి.

సాంఘిక సేవలు-సంఘ సంక్షేమం, కార్యక్షేత్రాలు :

ఇంతవరకు సాంఘిక సేవలు, సంఘసంక్షేమ కృషుల భావనలు మౌలిక విశ్వాసాలు, సూత్రాలు, పద్ధతులు, వీటిని గురించి తెలిసికొన్నాము. ఈ విషయాల భావాల సమ్మేళనంవల్ల వృత్తిసంబంధమైన పరిజ్ఞానం చేకూరుతుంది. ఈ విజ్ఞానాన్ని, ముఖ్యంగా వివిధ పద్ధతులను, అవసరమైనరీతిగా అమలు జరపడంలో నైపుణ్యాన్ని ఉపయోగిస్తు అనేక వాతావరణాలలో అనేక పరిస్థితులలో రకరకాలైన సమస్యలను పరిష్కరిస్తూ, సేవలను అందించడం జరుగుతుంది. సమస్యలు పట్టణ సమాజాలకు గ్రామీణ సమాజాలకు, కుటుంబాల సంక్షేమానికి, కుటుంబనియంత్రణకు, కార్మిక సంక్షేమానికి, వ్యక్తుల నడవడికి, సంబంధించినవి. ఇంక ఇతర విషయాలకు సంబంధించినవి రకరకాలుగా వుంటవి. ఇట్లా ఒక్కొక్క రకానికి చెందిన సమస్యలు ఒక్కొక్క ప్రత్యేకమైన సేవాభాగానికి చెందుతాయి. సంఘసంక్షేమానికై వివిధ రంగాలలో నిర్వహించబడు సేవలు వివిధక్షేత్ర విభాగాలలో జరిపించే కార్యక్రమాలుగా పరిగణితమైతాయి. ఉదాహరణకు గిరిజన, గ్రామీణ, పట్టణ ప్రాంతాలు. ప్రాతిపదికగాగల సమాజాల అభివృద్ధిని వేర్వేరుగా గిరిజనాభివృద్ధి గ్రామీణాభివృద్ధి, మరియు పట్టణాభివృద్ధి అంటారు. ఈ విధంగా ఒక్కొక్క విషయానికి సంబంధించిన సేవలు ఒక్కొక్క సంక్షేమశాఖ విభాగానికి చెందిన కార్యక్రమాలుగా వ్యవహృతమౌతాయి. వాటిని గురించి క్లుప్తంగా తెలుసుకుందాము.

1. సముదాయక సంక్షేమ కార్యక్రమాలు :- 1951 సం॥లో ప్రారంభమైన మొదటి పంచవర్ష ప్రణాళికలో అంతర్ భాగంగా రూపొందించబడిన సమాజాభివృద్ధి కార్యక్రమము గ్రామీణ సమాజాలకు మాత్రమే సంబంధించినదైవుంది. పట్టణ

సమాజాలకు, గిరిజన సమాజాలకు సంబంధించిన సంక్షేమ కార్యక్రమాలు తరువాతి పంచవర్ష ప్రణాళికలద్వారా ప్రవేశపెట్టడం జరిగింది.

సంఘసంక్షేమ కార్యకర్త తన విద్యా, విజ్ఞానం, అనుభవము, మొదలైన వాటితో సముదాయాలను అయత్తపరచి సమాజ సంక్షేమ కార్యక్రమాలకు పెంపొందిస్తాడు. సముదాయాలలో సామాజిక దృక్పధాన్ని పెంపొందించి, అవి స్వయం సహాయంతో పురోగమించేటట్లుగా చేయడానికి అవసరమైన సంక్షేమ కార్యక్రమాలను అతను రూపొందిస్తాడు.

2. పారిశ్రామిక సంక్షేమము :— ప్రభుత్వము రూపొందించిన చట్టాలను సక్రమంగా అమలు జరిపించడం ద్వారా, ఇతర కార్యక్రమాల ద్వార సంఘసంక్షేమ కార్యకర్త పారిశ్రామిక సంక్షేమాన్ని పెంపొందిస్తాడు.

3. కుటుంబ శిశు సంక్షేమము :— బాలల సంక్షేమంతోపాటు కుటుంబ సంక్షేమ రాజ్యానికి అవసరమైన అతి ముఖ్యమైన అంగాలుగా పరిగణించడం జరుగుతుంది. సంఘసంక్షేమ కార్యకర్త తన విద్యావిజ్ఞాన అనుభవం మొదలైన విషయాల ద్వార పనిచేస్తు కుటుంబ శిశు సంక్షేమ కార్యక్రమాలను పెంపొందిస్తాడు.

4. యువజన సంక్షేమం :— సమాజంలోని యువజనులు యౌవ్వనంలో వుండి తమంతట తాము నిర్ణయించుకోలేక, ఇతరులు చెప్పినట్లుగా వినక, తమ శక్తి సామర్థ్యాలను సక్రమంగా ఉపయోగించుకోలేక అనేక సమస్యలకు గురికావడం జరుగుతుంటుంది. దానికి తోడు పాశ్చాత్యులను అనుకరించడం, పాత భావాలను పద్ధతులను వమ్ము చేయడం, సాహసకృత్యాలు చేయడం మొదలైన వ్యామోహాల ద్వార యువజనులు సమాజంలో నూతన వైపరిత్యాన్ని కూడా కలుగచేస్తున్నారు. అట్లాంటి యువజనులు సంక్షేమం కోసరం సంఘసంక్షేమ కార్యకర్త తన విద్య విజ్ఞానం, అనుభవము, మొదలైన విషయాల ద్వార కృషిచేస్తారు.

5. వైద్య మానసిక సంక్షేమ కృషి :— శారీరక మానసిక వ్యాధులకు వైద్యులు చికిత్స జరిపినప్పటికి, వారు కోల్పోయిన స్థానాన్ని సర్దుబాటు శక్తిని తిరిగి పొందేటట్లు చేయడానికి సంఘసంక్షేమ కార్యకర్త వారితో కలసి పని చేయటం అవసరం. అట్లా చేసినపుడు వైద్యులు ఇచ్చే చికిత్స మంచి ఫలితాలను ఇస్తుంది. సంఘసంక్షేమ కార్యకర్త తన విద్యానుభవము, విజ్ఞానము, మొదలైన విషయాల ద్వారా కృషి చేస్తాడు.

6. సంస్కరణ పునరావాస సేవలు :— నేర మనస్తత్వం గల వారి ప్రవర్తనను చక్కదిద్దటం, చేసిన నేరాలకు శిక్షలను అనుభవించి కారాగారలనుంచి విడుదలైన మాజీనేరస్తులకు పునరావాస సౌకర్యాలు కల్పించడం అవసరం. నేరస్తులను దండించడం అనే భావనలో కూడా చాల మార్పు వచ్చింది. సంఘసంక్షేమ కార్యకర్త తన విద్యా, విజ్ఞానం అనుభావాలను జోడించి "నేరస్తులు కూడా మానవులే; తగిన సహాయం చేస్తే వారు తమ ప్రవర్తనలను సరిదిద్దుకోగలరు" అనే నమ్మకంతో పనిచేస్తే సంస్కరణకు సంబంధించిన సేవలను, పునరావాస సేవలను నేరస్తులకు కూడా కలిగించవచ్చు.

ఈ విధంగా కుటుంబనియంత్రణ, బలహీన వర్గాల సంక్షేమం పాఠశాలలలో, సంఘసంక్షేమం అత్యవసరమైన సేవలు, మొదలైన కార్యక్షేత్రాలు కూడా సాంఘిక సంక్షేమంలో అంతర్ భాగాలు. సంఘసంక్షేమ కార్యకర్త వివిధ కార్యక్షేత్రాలలో "వివిధ పద్ధతుల ద్వారా వ్యక్తులు సమూహాలు సముదాయాలతో తన విద్యా విజ్ఞానం అనుభవం మొదలైన వాని ద్వార పనిచేసి సాంఘిక సేవలు, సంఘసంక్షేమం ద్వారా సాంఘిక సంక్షేమాన్ని చేకూర్చవచ్చు.

—శ్రీ. కె. వేం. రావ్.

45. సమాజాభివృద్ధి కార్యక్రమాలు

ప్రణాళికాబద్ధమైన ప్రయత్నంద్వారా ఆర్థిక ప్రగతిని సాధించటానికి ప్రయత్నాలు భారత దేశంలో 1951 నుంచి ప్రారంభమైనాయి. దేశం లోని అత్యధిక జనాభా గ్రామీణ ప్రాంతాలలో నివసిస్తున్నారు. లక్షలసంఖ్యలోవున్న ఈ గ్రామ ప్రాంతాలకుచేరని ఏ ప్రయత్నమైనా సఫలంకాలేదనే విషయాన్ని గ్రహించటం జరిగింది. ఆర్థిక ప్రగతి కార్యక్రమాలలో గ్రామీణ ప్రజల్ని నిమగ్నం చేయ టానికీ, ఆర్థిక పురోభివృద్ధి సందేశాన్ని ఈ ప్రజలకు అందించటానికి 1952 లో మనదేశంలో 'జాతీయ విస్తరణ సేవాపథకాన్ని' (National Extension Service Scheme) ప్రవేశపెట్టారు. గ్రామీణ ఆర్థిక ప్రగతిని సాధించటానికి ''సమాజాభివృద్ధి పథకం'' (Community Development) పద్ధతి గాను, జాతీయ విస్తరణ సేవాపథకం సాధనంగాను, మొదటి పంచవర్ష ప్రణాళిక పేర్కొన్నది.

నూతన వ్యవసాయ పద్ధతులను, విధానాలను, రైతులకునేర్పి వాటిని అనుసరించేటట్లుచేయటం జాతీయ విస్తరణ సేవాపథకంయొక్క ప్రధానో ద్దేశం. సమాజాభివృద్ధి పథకంయొక్క ప్రయో జనం అంతకంటె విస్తృతం. రవాణా, సమాచార, విద్య, వైద్య సౌకర్యాలు, గ్రామీణ పరిశ్రమలూ మొదలగు వాటినన్నిటినీ అభివృద్ధిచేయటంద్వారా గ్రామీణ జీవితాన్ని సర్వతోముఖంగా సుఖమయం చేయటం సమాజాభివృద్ధి పథకం లక్ష్యం.

1952 లో ప్రారంభించిన ఈ పథకానికి నాలుగు ముఖ్య ఆశయాలు కలవు :

(1) గ్రామీణ ప్రజలలో ప్రగతిశీల దృక్పథాన్ని పెంపొందించటం.

(2) సహకారకృషిని బోధించటం.

(3) ఇతోధిక ఉత్పత్తిని సాధించటం.

(4) జీవనోపాధి సౌకర్యాలు పెంపొందించటం.

గ్రామీణ జీవితాన్ని సమగ్రంగా అభివృద్ధి చేయటం అనేఆశయం క్రొత్తదేమీకాదు. గ్రామీణ జీవితంలోని వివిధ అంశాలను, సమగ్రంగా పెంపొందించవలసిన అవసరాన్ని రాయల్ కమీ షన్ (Royal Commission on Agriculture) 1928 లోనే స్పష్టీకరించింది. గతంలో ప్రభుత్వ ప్రమేయంలేకుండ గ్రామీణ పునరుద్ధరణ కార్య క్రమాలు స్వచ్ఛందంగా ఎందరో చేపట్టారు. మహాత్మాగాంధీ వార్ధాలోను, రవీంద్రనాథ ఠాగూరు శ్రీనికేతన్‌లోను ఇటువంటి కార్యక్రమాలు ప్రారం భించారు. బరోడా రాష్ట్రంలోని గ్రామ పునర్నిర్మాణ కేంద్రం, మధ్యప్రదేశ్‌లోని సేవాగ్రామ ఆశ్రమం మద్రాసులో చేపట్టిన ఫిర్కా (Firka) అభివృద్ధి పథకం, బొంబాయి, ఉత్తర ప్రదేశ్‌లలోని సర్వో దయ కేంద్రాలు, మార్తాండం (త్రివేంద్రం)లో స్పెన్సర్ హాచ్ (Spencer Hatch) ప్రారంభించిన పథకం ఇంకా అనేక క్రిస్టియన్ మతప్రచారకులు నడిపిన గ్రామీణ పునరుద్ధరణ కార్యక్రమాలు ఇవి అన్నీ ఈ కోవకు చెందినవే.

స్వాతంత్ర్యానికి ముందుజరిగిన ఈ కార్యక్రమా లన్నీ భౌగోళికంగాను, ఆశయపరంగాను పరిమిత మైనవి. అంతేగాక ప్రభుత్వ యంత్రాంగం ఈ ప్రయత్నాలను అంతగా పరిగణనలోనికి తీసుకొన లేదు. సమిష్టి కృషికి సామాన్యరైతును ఉత్తేజ పరచలేదు. అందువల్లనే రఫీ అహమ్మద్ కిద్వాయ్ ప్రారంభించిన ''అధికాహారోత్పత్తి ఉద్యమం'' (Grow More Food Campaign) సత్ఫలి తాలను సాధించలేకపోయింది. వ్యవసాయం సహ

కారం, ఆరోగ్యం, విద్య, వైద్యం, మొదలగు వివిధ ప్రభుత్వశాఖలు, పరస్పర సమన్వయం లేకుండ వేటికవి స్వతంత్రంగా వ్యవహరించినవి. 1952 లో నియమించబడిన అధికాహారోత్పత్తి విచారణసంఘం, (The Grow More Food Enquiry Commission) గ్రామీణ జీవనస్థాయిని పెంచడంలో వ్యవసాయాభివృద్ధి ఒకఅంశం మాత్రమేననీ, సాంఘిక సమస్యల సమగ్ర పరిష్కారంతోపాటే వ్యవసాయాభివృద్ధినికూడా పరిశీలించాలనే అభిప్రాయం వ్యక్తంచేసింది. గ్రామీణ జీవితంలోని అన్ని అంశములకు సంబంధించిన ఒక అభివృద్ధి పథకాన్ని సిఫారసుచేసింది. తదనుగుణంగా జాతీయవిస్తరణ సేవాపథకాన్ని ప్రథమ పంచవర్ష ప్రణాళికలో రూపొందించటం జరిగింది. ప్రప్రథమంగా సుసంఘటితమైన కేంద్రీకృత జాతీయాభివృద్ధి పథకం, జాతీయవిస్తరణ, సేవా పథకాలను రూపొందించటం జరిగింది. ఈ ఉద్యమానికి ముఖ్య సూత్రాలు :

(1) సాంద్ర అభివృద్ధి ప్రయత్నాలు ప్రారంభించిన ప్రాంతాలలో ప్రభుత్వశాఖలన్నీ కలసికట్టుగా ఒకజట్టులాగ ముందుగా రూపొందించబడి సమన్వయం చేయబడిన కార్యకలాపాలను అమలు జరపాలి. ఈ జాతీయ విస్తరణ సేవాపథకం, సమాజాభివృద్ధి పథకంక్రింద చేపట్టిన కార్యకలాపాలన్నిటినీ గ్రామీణ జీవితంలోని అన్ని అంశాలను అభివృద్ధిపరచే విస్తృతపథకంలోని భాగంగా పరిగణించాలి.

(2) గ్రామస్థుని జీవితంలోని అన్ని అంశాలను కూలంకషంగా పరిశీలించి తగిన సలహా, సహాయాలను ఒకేఒకవ్యక్తిద్వారా అందించాలి. ఇందుకు విలేజి లెవెల్ వర్కర్ (V.L.W.) కు తగినవాడు.

(3) ప్రభుత్వ యంత్రాంగం సలహా, సహాయాలు అందించినప్పటికీ, చేతనాశక్తి (Motive Force) మాత్రం ప్రజలనుంచే రావాలి. ప్రభుత్వం, ఉత్పాదకాలు సేవలు, పరపతిని సహాయం చేయాలి.

(4) ప్రతివ్యక్తీ, కుటుంబమూ తమతమ స్వంత కార్యక్రమాలకే పరిమితంకాకుండా సమాజానికంతకూ ఉపయోగపడే కార్యక్రమాలలో పాల్గొని పుష్కలంగా లభించే సహజ సంపదలను, వనరులను సద్వినియోగపర్చాలి.

(5) అత్యధిక ప్రయోజనాన్ని సాధించేందుకు ఈ పథకంక్రింద రూపొందించిన కార్యక్రమాలను అతిశ్రద్ధతో అమలు జరపాలి.

(6) గ్రామస్థుని అనుభవాలేమిటో, సమస్యలేమిటో అర్థంచేసికొని అతనికి అవగతమయే సులభమార్గాలలో వాటిని పరిష్కరించాలి, గాని, తొలి దశల్లోనే క్లిష్టమైన నూతన విధానాలనుగాని, యంత్రపరికరాలనుగాని ప్రవేశపెట్టటానికి ప్రయత్నించరాదు.

(7) గ్రామస్థుల ఉద్రేక ఉత్సాహాలను సక్రమ మార్గంలో నడిపించటానికీ ఆ ఉత్సాహాన్ని శాశ్వతంగా ఆకట్టుకోటానికీ ఒక నిర్దిష్టమైన ఆశయాన్ని చూపించాలి. ఇతోధిక జీవనప్రమాణాల్ని సాధించాలనే తాపత్రయాన్ని గ్రామస్థులలో పెంచాలి. సుఖతర జీవితంకోసం తృష్ణ కల్పించాలి.

(8) తగిన సహకార విధానంద్వారా వివిధ గ్రామీణ సమస్యల పరిష్కారం సాధించాలి.

క్లుప్తంగా చెప్పాలంటే ఈ ఉద్యమం మానవ దృక్పథంలో మూడువిధాలైనమార్పుల్ని తీసుకరావటానికి ప్రయత్నిస్తుంది, (1) వ్యవసాయం, పశుపోషణలలో ఆధునిక శాస్త్రీయ పద్ధతుల్ని ఆచరించి, ఉత్పత్తిని, ఉపాధి సౌకర్యములను పెంచడం (2) సహకార సూత్రాన్ని సాధ్యమైనంత విస్తృతంగ అమలుపరచటం (3) రోడ్లు, చెరువులు, పాఠశాలలు, వైద్యకేంద్రాలు, మొదలగు సామాజిక ఆస్తులను సామూహిక కృషితో నిర్మించటం.

ఈ ఉద్యమ నిర్వహణకు, రూపొందించిన కార్యక్రమాలు కాలక్రమేణ చాలమార్పులు, చెందుతూ వచ్చినవి. అవలంభించిన విధానాల్లోను, కాలపరిమితి లోను, బడ్జెటు మొత్తం స్వరూపంలోను, ఈ మార్పులువచ్చినవి. ఇంతవరకు రూపొందిన మూడుదశలు (1) తొలిదశల్లో రూపొందించిన సమాజాభివృద్ధి పథకాలు (2) వాటిస్థానే రూపొందిన జాతీయవిస్తరణ సేవాపథకం (3) బల్వంతరాయ్ మెహతా కమిటీవారి రిపోర్టు అనంతరం ఆచరణలోనికివచ్చిన సమాజాభివృద్ధి పథకం, (పంచాయితీరాజ్ వ్యవస్థద్వారా సమాజాభి వృద్ధిపథకాల అమలుకు ఈ రిపోర్టుయొక్క ప్రధాన సిఫారసు).

సమాజాభివృద్ధి పథకం తొలిసారిగా 1952 అక్టోబరు 2 వ తేదీన ప్రారంభింపబడినది. దేశ వ్యాప్తంగా 165 సమాజ వికాసకేంద్రాలను ప్రారంభించటం జరిగింది. ఒక్కొక్క సమాజ వికాస కేంద్రంలో 150 నుంచి 200 చదరపు మైళ్ల వైశాల్యంగల 100 గ్రామాలు ఉంటాయి. అందులో సుమారు 60,000 నుంచి 80,000 దాకా జనాభా ఉండవచ్చు.

ఈ కేంద్రాలు బ్లాక్ డెవలప్‌మెంట్ అధికారి (B. D. O.) ఆధిపత్యంలో ఉంటవి. ఈ అధికారికి సహాయకారులుగా ప్రతిశాఖలోను విస్తరణాధికారులు (Extension Officers) వుంటారు. వ్యవసాయం, పశుసంవర్థనం, ప్రజారోగ్యం, గ్రామీణ పరిశ్రమలు, గ్రామీణ సహకారం, సాంఘిక విద్య, మహిళాభ్యుదం మొదలైన వివిధ శాఖలలో ఒక్కొక్క దానికి ఒక్కొక్క విస్తరణాధికారి వుంటాడు. వీరు కాకుండా ప్రతి, పది గ్రామాలకు ఒక్కొక్క బహుశాధి గ్రామస్థాయి సేవకులుంటారు. వీరినే ''గ్రామసేవకులు'' అని పిలుస్తారు. ప్రతి సమాజ వికాస కేంద్రానికి మొట్టమొదటి ఘట్టంలోని అయిదు సంవత్సరాలకు 12 లక్షల రూపాయలు కేటాయించారు. మొదట్లో రూపొందించిన జాతీయ విస్తరణ సేవాపథకం నాలుగు దశలలో దేశంలో వ్యాప్తి పొందింది.

(1) విస్తరణ పూర్వదశ :— ఈ దశలో లోకల్ బోర్డుల సలహాతో జాతీయ విస్తరణ సేవలకు అనుకూలంగ ప్రజలను తయారు చేయటానికి స్థానిక అభివృద్ధి కార్యక్రమాలను నిర్వహించటం. శ్రమ రూపంగా గాని, ధన రూపంగాగాని ప్రజల నుంచి సహకారం రావలసి వుంది. అందువల్ల ప్రజల సలహా సహకారాలతో ఈ కార్యక్రమాలను రూపొందించారు. అనువైన వాతావరణాన్ని తయారుచేసే దశ ఇది.

(2) రెండవ దశలో కేంద్రప్రభుత్వం శాశ్వత ప్రాతిపదిక మీద సహాయాన్ని అందించే ప్రాంతాలలో జాతీయ విస్తరణ సేవా పథకాన్ని ప్రవేశపెట్టారు.

(3) మూడవ దశలో సాంద్ర అభివృద్ధి కార్యక్రమాలు మూడు సంవత్సరాలపాటు సాగించటం కోసం కొన్ని బ్లాకులను ఎంపిక చేశారు. ప్రజల అత్యధిక సహకారంతో గణనీయమైన ఫలితాలను సాధించిన బ్లాక్ లివి.

(4) నాల్గవ దశలో పై కేంద్రాలన్నీ శాశ్వత జాతీయ విస్తరణ సేవా పథకం క్రిందకు వస్తాయి. మొదటి పంచవర్ష ప్రణాళికలో 1200 బ్లాకులను (300 బ్లాకులు సమాజాభివృద్ధి క్రిందను, 900 జాతీయ విస్తరణ సేవా పథకం క్రిందను) ప్రారంభించటానికి కార్యక్రమం రూపొందించబడింది. 1,20,000 గ్రామాలలోని 7.5 కోట్ల జనాభా వీటి క్రిందకు వస్తాయి.

ఈ కార్యక్రమాలు పనిచేసే తీరుతెన్నులనూ, జాతీయ స్థాయిలో, జరుగుతున్న ఆర్థికాభ్యుదయ కార్యక్రమాలకు వీటి సంబంధాన్ని పరిశీలించటానికి శ్రీ బల్వంతరాయ్ మెహతా నాయకత్వంలో ఒక

పరిశీలనా సంఘాన్ని నియమించారు. ఈ సంఘం 1958 లో తన నివేదికను ప్రభుత్వానికి సమర్పించింది. గ్రామీణ ప్రజాస్వామ్య పరిపాలనకు ఈ సంఘంవారు పంచాయితీరాజ్ వ్యవస్థాపనను సిఫారసు చేసారు. ఈ సందర్భంలో త్రివిధ స్థాయి వ్యవస్థను సూచించారు. (1) గ్రామ స్థాయి. (2) బ్లాకు స్థాయి. (3) జిల్లా స్థాయి. ఈ మూడు స్థాయిలలోను ప్రభుత్వ యంత్రాంగము, ప్రజా ప్రతినిధుల మార్గదర్శకత్వానికీ, అజమాయిషీకీ, లోబడి పని చేయవలెనని ఈ సంఘం సిఫారసు చేసింది. దేశంలో నిజమైన ప్రజాసామ్యం వర్ధిల్లవలెనంటే అది గ్రామస్థాయి నుంచే ప్రారంభించవలెనని ఈ సంఘంలోని సభ్యులు అభిప్రాయపడినారు. సమాజాభివృద్ధి విధానాలలో ఒక నూతన నిర్మాణాత్మక పద్ధతి రూపొందించటానికి ఈ సూచనలు దోహదం చేశాయి.

గ్రామ పంచాయితీలు, పంచాయితీ సమితులు, జిల్లాపరిషత్తులు, ప్రజలలో నూతన చైతన్యాన్ని రేకెత్తించినాయి. ప్రజాస్వామ్య నిర్వహణకు నాయకత్వం వహించటానికి ప్రజలలో అనేక వర్గాలవారు ముందుకు వచ్చినారు. దేశంలోని సమస్యలన్నింటినీ పంచాయితీరాజ్ వ్యవస్థ నవరించలేకపోవచ్చు. కాని ఆర్థిక వనరులతోపాటు దేశంలోని మానవ సంపదను మేళవించి ప్రణాళికాబద్ధ పురోభివృద్ధికి పంచాయితీరాజ్ వ్యవస్థ ఎంతో ఉపయోగపడుతుంది. సమాజ వికాసాభివృద్ధి కార్యక్రమాలలో పంచాయితీలు సహకార సంఘాలు యువక్‌మండల్, బాల్‌మండల్, మహిళామండల్, దసర్‌మండల్, మొదలైన సహాయకసంస్థల సహకారాన్ని పొందవచ్చు. కేవలం అపారమైన మానవ సంపద ఉన్నంతమాత్రానగాని, సుదీర్ఘ ప్రణాళికా రచనలద్వారాగాని అభివృద్ధిని సాధించలేము. దీనికి తోడుదేశసమస్యల పరిష్కారానికి ప్రజల బాధ్యతను వారికి గుర్తెరిగించవలె. దేశంలోని నిరక్షరాస్యతను రూపుమాపి ప్రజలలో చైతన్యాన్ని రేకెత్తించవలె. దానికోసం ప్రజాప్రతినిధులైన పార్లమెంటు సభ్యులు, అసెంబ్లీ సభ్యులు, స్వచ్ఛంధ సాంఘిక సేవాసంస్థలు మొదలైనవారందరు పూనుకొని గట్టిప్రయత్నం చేయవలె. వయోజన విద్యా రంగంలోను, పౌర క్రమశిక్షణ మొదలైన రంగాలలోను ఈ స్వచ్ఛందసంస్థలు అపారమైన కృషిని చేయటానికి వీలుంటుంది.

సమాజ వికాసాభివృద్ధిఅనే గమ్యస్థానాన్ని చేరుకోటానికి పంచాయితీరాజ్‌వ్యవస్థ ఒక సాధనము. సమాజ వికాసాభివృద్ధిని సాధించవలెనంటే పంచాయితీరాజ్‌వ్యవస్థ ఈ క్రింది విధానాలను అనుసరించవలె.

(1) దేశంలో వ్యవసాయోత్పత్తికి అత్యంత ప్రాముఖ్యాన్ని ఇవ్వటం,

(2) గ్రామీణ పరిశ్రమలను పెంపొందించటం,

(3) ఆర్థిక పురోభివృద్ధిని, సహకార సంస్థలను ప్రోత్సహించటం,

(4) స్థానికంగా లభ్యమయ్యే సహజవనరులను, మానవ సంపదను సద్వినియోగపరచటం,

(5) పంచాయితీరాజ్‌సంస్థలకు లభించే ఆర్థిక, సాంకేతిక సలహా, సహకారాలను పూర్తిగా వినియోగించుకోవటం,

(6) గ్రామాలలో ఆర్థికంగా వెనుకబడిన వర్గాలకు ప్రత్యేక సహాయంచేయటం,

(7) క్రమక్రమంగా ప్రభుత్వసంస్థల స్థానంలో స్వచ్ఛంద సేవాసంస్థల పాత్రను అధికం చేయటం,

(8) ప్రభుత్వ అధికారులు, ప్రభుత్వేతర అధికారుల శక్తిసామర్థ్యాలను పెంపొందించటం,

(9) ప్రజాప్రతినిధులు, ప్రజాసేవకులమధ్య పరస్పర సహకార సామరస్యాలను పెంపొందించి ఈ రెండువర్గాలవారి బాధ్యతలమధ్య నిర్దిష్టమైన విభజనరేఖను పాటించటం.

(10) సమాజంలో సమైక్య భావాన్ని సహకార స్వయంసహాయక విధానాలను పెంపొందించటం,

ఈ సూత్రాలను పాటించటంద్వారా పంచాయితీరాజ్ వ్యవస్థ అనుకొన్న లక్ష్యాలను సాధించగలుగుతుంది.

గ్రామీణవనరుల అభివృద్ధి విషయంలో ప్రణాళికలను రూపొందించి, సాంఘిక కార్యక్రమాలను అమలుపరచే బాధ్యత పంచాయితీరాజ్ వ్యవస్థ వహించవలసిందే. సమాజ సంక్షేమం దేశ ఆర్థిక పురోగతిమీదే ఆధారపడివుంటుంది. దేశ ఆర్థిక పురోగతి, ఆదేశం అవలంబించే ఆర్థికవిధానంమీద ఆధారపడిఉంటుంది. సత్వర ఆర్థిక పురోభివృద్ధిని ప్రజాస్వామ్య పద్ధతులలో సమతా ప్రాతిపదికతో సాధించాలంటే సహకార ఆర్థిక విధానము అత్యంత ఉపయుక్తంగావుంటుంది. సహకార వ్యవస్థద్వారా ఆర్థిక వికేంద్రీకరణకూడ సాధించనగును. వ్యక్తిపరమైన చొరవను భారీఎత్తునజరిగే ఆర్థిక కార్యక్రమాలను సహకార విధానంద్వారా జోడించి సమన్వయపరచవచ్చు. ప్రజాస్వామ్యము శాఖోపశాఖలుగా విలసిల్లి, జాతిజీవన వ్యవస్థలో వేళ్ళూనవలెనంటే ఆ దేశంయొక్క సహకార రంగాన్ని పటిష్టంచేయవలె. ఆర్థిక, రాజకీయరంగాలలో ప్రజలస్వేచ్ఛను పెంపొందించటంలో సహకార రంగం పంచాయితీ రాజ్ వ్యవస్థకు ప్రధాన సహాయకారిగావుంటుంది.

సమాజాభివృద్ధి కార్యక్రమాలు ముఖ్యంగా మూడు అంశాలను కలిగిఉండాలి,

1. సమాజాభివృద్ధి వ్యవస్థయొక్క విస్తరణ విధులు
2. ప్రజాస్వామ్యసంస్థలను ప్రవేశపెట్టటం
3. గ్రామస్థాయిలలోను, ప్రాంతీయస్థాయిలలోను, అభివృద్ధి ప్రణాళికలు తయారుచేసి, వాటిని అమలు పరచటం.

ఈ మూడు అంశాలు పరస్పర సంబంధంకలవి, సమాజాభివృద్ధివ్యవస్థకు అప్పగించబడిన ప్రధాన విస్తరణవిధులు, వ్యవసాయం పశుసంవర్ధనం, సహకారం, గ్రామీణ పరిశ్రమలకు సంబంధించినవి.

—డా. బి. ప్ర. రావ్.

46. స్వచ్ఛంద సేవాసంస్థలు, వాటి నిర్మితి, పరిధి, కార్యక్రమాలు

అన్ని కాలాలలోను, ప్రతి సమాజంలోను కొంత మంది వ్యక్తులలో ఏదోఒక విధమైన సమాయోజ లోపము మనకు కనబడుతుంది. ఆశ్రితులు, దుర్బలురు, ఆరోగ్య విహీనులు, అంగవైకల్యురు, శారీరక మానసిక దౌర్బల్యురు, లేని మానవసమాజం వుండదు. ఇంతేకాకుండా అభివృద్ధిచేయమన్న సమాజాల్లో ప్రాథమికమైన అవసరాలనుకూడా సంతృప్తిపరచుకోలేని వ్యక్తులు అధిక సంఖ్యలలో కనపడుతారు. గత వందసంవత్సరాలనుండి ప్రపంచ వ్యాప్తంగా ఈ దురదృష్టవర్గాలకు విశేషజ్ఞులద్వారా వారి అవసరాలకు సరిపోయే ప్రత్యేకమైన సహాయాన్ని అందజేసే ప్రయత్నము మనకు కనబడు తోంది. ఈ ప్రయత్నంలో ఒక వికాశ సేవా దృక్పథం కనబడటం మనం మెచ్చుకోవలసిన విషయం. మన దైనందిన జీవితంలో "సంఘ సంక్షేమ" "సంఘసేవ" సాంఘిక సంక్షేమము" "సామాజిక చర్య" "సామాజిక సంస్కరణ'' మొదలగు పదాలను నొకదానినొకటి పర్యాయపదాలుగా వాడబడు

తున్నప్పటికి వాటిలోవాటికి భేదాలులేకపోలేదు. అయితే ఈ పదాలవాడుక అన్నింటిలోను స్వచ్ఛంద భావం విశిష్టంగా కనబడుతోంది.

భారతదేశం అనాదిగా మతం ప్రాతిపదికగా దానధర్మాలను పెంపొందించడం, కొంతవరకు ఉన్నప్పటికి, ఈ కార్యక్రమం హెచ్చుగా వ్యక్తి యొక్క ధార్మికబుద్ధిపై ఆధారపడి వ్యవస్థరూపం పొందలేదు. నేడు ఈ సేవాదృక్పథం సంస్థల రూపంధరించి ఇవి అధిక సంఖ్యలలో పెంపొందడానికి వీలుకలిగింది.

సేవాసంస్థఅంటే ఏమిటి? అని ప్రశ్న వేసుకుంటె కొంతమంది వ్యక్తులుగాని, వర్గాలుగాని, సేవాభావంతో ఏ రకమైన బాహ్య వత్తిడిలేకుండా తమ స్వయం నిర్ణయం ప్రాతిపదికగా ఆర్థిక సాంఘిక, మానసిక బలహీనలతో క్రుంగుతున్న వ్యక్తులకు వర్గాలకు పాటుపడే స్వచ్ఛంద ధోరణిని ప్రదర్శించు సంస్థ అని చెప్పుకోవచ్చు.

ఇట్టి సంస్థలలో వ్యక్తులు ఉమ్మడిగా ఒక కార్యక్రమము కొన్ని నియమాలను తమంతటతామే ఏర్పరచుకొని, స్వయంప్రేరితులై, కార్యనిమగ్నులౌవుతారు. ఈ స్వచ్ఛంద సంస్థలు ముఖ్యంగా విద్య, వైద్య, వసతి రంగాలలోను, గిరిజన, హరిజన, సంక్షేమము, శ్రామిక సంక్షేమము, ఆశ్రితుల క్షేమము, సామాజిక, శారీరక, మానసిక, వికలుర సంక్షేమమునకు పాటుపడుతున్నాయి. పాఠశాలలు, కళాశాలలు, వైద్యశాలలు, శానిటోరియములు మొదలైనవి దేశమంతటస్థాపించి ఈ స్వచ్ఛంద సేవలో గలశక్తిని, పటుత్వాన్ని తెలియజేస్తున్నాయి. లెక్కలప్రకారము దేశంలో ఇట్టిసంస్థలు పదివేలకు పైగాఉన్నాయి. ఈ లెక్కల్లోద్వారా ఆర్థిక సహాయాన్నిపొందిన సంస్థలుమాత్రమే పొందుపరచబడినవి. ఇందులో కుల, మత, భాషా ప్రాతిపదికపై ఏర్పరచబడిన సంక్షేమ స్వచ్ఛంద సంస్థలను చేర్చలేదు. ఇదికూడా వేలసంఖ్యలో దేశవ్యాప్తంగా ఉన్నాయి. అంతేగాకుండా మరెన్నో ట్రస్టులు, ధర్మసంస్థలు, రిజిస్టరు కానటువంటిసంస్థలు, యధాలాపంగా ఏర్పడ్డ రకరకాల స్వచ్ఛంద సంస్థలు అమోఘమైనకృషిని చేస్తున్నాయి.

స్వచ్ఛందసంస్థల ప్రత్యేకతనుగూర్చి Lord Beveridge వివరిస్తూ స్వచ్ఛంద సేవ అనగా ప్రభుత్వ యాజమాన్యంగాని, అజమాయిషిగాని, ఏ మాత్రములేకుండా, సామాజిక పురోగతికి దోహదం చేసే ప్రయివేటు ఉద్యమము అని తెలియచేశారు. ఈ స్వచ్ఛంద సంస్థలు అనాదిగా వివిధ రంగాలలో ప్రాథమికులుగా పురోగాములై పనిచేయడంకూడా మనకందరకు తెలిసినదే.

భారతదేశంలో స్వచ్ఛంద సంస్థలచరిత్ర కడు పురాతనమైనది. Dr. P. V. Kane తన గ్రంథం ధర్మశాస్త్ర చరిత్ర ప్రాచీనకాలంనుండి మనదేశంలో ప్రతి దానధర్మాలను ప్రతివ్యక్తి తన విద్యుక్త ధర్మంగా భావించేవాడని, అసాధారణ పరిస్థితులు ఏర్పడి కరువు కాటకాలు, వరదలు మొదలైనవి సంభవించినపుడు వ్యక్తులు అత్యధిక సంఖ్యలలో సమీకృతులై సామాజికంగా స్వచ్ఛంద సేవ చేపట్టేవారని పేర్కొన్నాడు.

మనదేశంలో కొన్ని ప్రాంతాలలో మధురిక సాంప్రదాయం ప్రాచీనకాలంనుండి వస్తోంది. ఈ పద్ధతిప్రకారం విద్యార్థులైన పేదబ్రాహ్మణ బాలురకు వారి విద్యాదశలో ప్రతివారంలో ఒక్కొక్క రోజు ఒకరిఇంట భోజనంచేసే ఆనవాయితీ ఉండేది. ఇలా స్వచ్ఛంగా పేదవిద్యార్థులకు భోజనసదుపాయాలను సమకూర్చే ఇండ్ల పట్టికలుకూడా ప్రత్యేకంగా పొందుపరచబడేవి. 7 వ శతాబ్దంలో మనదేశానికివచ్చిన చైనా యాత్రికుడు హూ ఏన్ సాంగు నాటి భారతదేశంలో ప్రయాణీకుల సౌకర్యార్థం బాటల కిరువైపులా వృక్షాలను నాటడం, ప్రజల సౌకర్యార్థమై నూతులు, చెఱువులు, త్రవ్వడం, స్వచ్ఛందగా కొందరు వ్యక్తులుకలసి చేసే

వారని రాశాడు. ఇట్లానే దక్షిణభారతంలో మధ్య యుగాలనుండి ''ఆధీనములు'' అనే వ్యవస్థలు కొన్ని ఏర్పాట్లుచేయబడ్డాయి. ఇవి విద్యా పరిశోధన సంస్థలుగా ఉండేవి. ఇక్కడ విద్యార్థులకు కావలసిన భోజనవసతి సదుపాయాలు అమర్చబడేవి. వీటి పోషణ ప్రజల స్వచ్ఛందతపై ఆధారపడిఉండేవి. అంతేకాకుండా కొన్ని కులాలు, స్వచ్ఛందంగా విరాళాలు పోగుచేసి పాఠశాలలకు, వైద్యశాలలకు, అనాథ శరణాలయాలకు, ఇచ్చేవారని తెలుస్తుంది. బాటసారుల, అనాథ శరణాలయాల, సౌకర్యార్థము ధర్మశాలలు నిర్మించడమనే పద్ధతిమధ్య యుగాల నుండి నేటివరకు కనబడుతోంది. ఆనాటి వ్యవస్థిత వితరణకు ఉదాహరణగా మనదేశంలో వెలసిన గురుకులాలను కొంతవరకు తీసుకోవచ్చును. 19వ శతాబ్దంలో మనదేశంలో స్వచ్ఛందసేవా కార్యక్రమాలయొక్క ప్రభావం మతసంస్కరణపైన, కనబడుతుంది. నగరీకరణ ప్రభావంవలన వుత్పన్నమైన సమస్యలను పరిష్కరించే సంస్థలు ఎన్నో వెలసినాయి. ఈ స్వచ్ఛందసేవా సంస్థలు మతం ప్రాతిపదికగా బయలుదేరినప్పటికి పాశ్చాత్య నాగరికత పాశ్చాత్య, భావాలయొక్క ప్రభావాలకుకూడా లోనైనాయి. అయితే ఈ సంస్కరణలద్వారా రాబోయేమార్పు ప్రాచీన సంస్కృతిని విస్మరించకుండా వానిని పునరుద్ధరించేదృష్టితోనే చేయాలని చెప్పబడింది. వ్యక్తిగత మతప్రేరితమైన వితరణయేకాకుండా సంస్థలద్వారా వితరణను వ్యవస్థీకరించడంకూడా 19వ శతాబ్దంలో మనకు కనబడుతోంది. ధర్మసంస్థలు, ట్రస్టులు, విద్య, సాంఘిక, కుల, ప్రాదేశికసంస్థలలో సంస్కరణ ధోరణికూడా మనకు గోచరిస్తుంది. అలానే వికలాంగులకు సేవ చేసేసంస్థలు కూడా ప్రారంభమైనవి.

ఇట్టి సంస్థలు పురోభివృద్ధికి చాలావరకు రాజా రాంమోహన్‌రాయ్‌వంటి సంస్కర్తల ప్రభావం కారణంఅని చెప్పకతప్పదు. ఇతడు ప్రాచీన భారతీయ సంస్కృతిని పాశ్చాత్య ఉదారవాదాన్ని మేళవించి ఆనాటి సంఘంలో మౌలికమైన మార్పులను తీసుకురావడానికి కృషిచేశాడు. ఈయన కృషి ఫలితంగా సాంఘికసేవ అన్నది వ్యవస్థీకరణ పొందింది. ఉదా:- ఆనాటి సమాజంలో ప్రబలి ఉన్న అనాగరికమైన సతీసహగమనము అనే దురాచారాన్ని నిర్మూలించే ప్రయత్నంలో రాజా రాం మోహన్‌రాయ్ వాడవాడల స్వచ్ఛంద సేవకుల మండలులను 1815వ సంవత్సరములో ఏర్పరచి తద్వారా సత్ఫలితాలను పొందేడు. అలానే వితంతువుల సాంఘికస్థితిని మెరుగుపరచేకృషిలోను స్త్రీ విద్యకు ప్రోత్సాహించడంలో, కులవిభేధాలను తొలగించడంలోను ఈయన అమోఘమైన కృషిచేసేడు. 1815లో స్థాపించిన ఆత్మీయసంఘం, 1822లో స్థాపించి ''యూనిటేరియన్'' కమిటీ 1826లో స్థాపించిన బ్రహ్మసమాజం, ఈయన సాంఘిక కృషికి నిదర్శనాలు. ఈయన ఆ రోజులలో కలకత్తాలో స్థాపించిన హిందూ కాలేజి, ప్రెసిడెన్సి కాలేజిగా తరువాత మార్పుచెందినది. స్కాటిష్‌చెర్చి కాలేజికూడా ఈయన ప్రోద్బలంద్వారానే ఏర్పడింది. ఈ రెండు సంస్థలుకూడా రాజా రాంమోహన్‌రాయ్ యొక్క స్వచ్ఛందకృషికి నిదర్శనాలు.

అట్లానే 1849 నుండి 1865 వరకు దాదాభాయి నౌరోజి సాంఘిక సంక్షేమకృషిలో ఒక విశిష్ట పాత్రను నిర్వహించారు. ఈయనకూడా మత సంస్కరణ కృషిలోను, స్త్రీవిద్య పురోగతిలోను ఎంతగానో పాటుపడ్డాడు. ఈయన కృషిఫలితంగా చాలవెనుకబడిన ప్రాంతమైన 'మరాట్వాడాలో' ప్రాథమిక పాఠశాలలు స్థాపింపబడినాయి. ఈ పాఠశాలలలో పనిచేయడానికి ఎందరో ఉపాధ్యాయులు ఆనాడు స్వచ్ఛందంగా ముందుకు వచ్చినట్టు కూడా తెలుస్తోంది.

19వ శతాబ్దపు ఉత్తరార్థంలో పాశ్చాత్య ఉదారవాదంవలన ప్రభావితులైన ఎందరో నాయ

కులు ఎన్నెన్నో స్వచ్ఛంద సేవా సంస్థలను ప్రారంభించారు. వారిలో కొందరు ప్రాచీన భారతీయ సంస్కృతి స్ఫూర్తిని గ్రహిస్తూ, సాంఘిక సంస్కరణలకు ప్రోద్బలమునిచ్చారు. 1875 లో స్థాపించబడిన ఆర్యసమాజం, 1893 లో స్థాపింపబడిన దివ్యజ్ఞాన సమాజము, 1897 లో స్థాపించబడిన 'రామకృష్ణా మిషన్, 1898 లో సర్ సయ్యెద్ అహమ్మద్ ఖాన్‌చే స్థాపించబడిన అంజుమాన్ హిమాయత్ ఇస్లామ్, ఆనాటి సమాజ పరిస్థితులను నిరసనగా ఏర్పడిన స్వచ్ఛంద సేవాసంస్థల కోవకు చెందినవే.

సంగ్రహంగా పరిశీలిస్తే 19వ శతాబ్దపు సేవా సంస్థలు మూడు లక్షణాలను ప్రదర్శించాయి అని చెప్పవచ్చు.

(1) ఓర్పుగల సాంఘిక సంస్కర్తలు సమాజంలో ఒకరకమైన చైతన్యాన్ని కలుగచేసి తద్వారా సమాజంలో వెనుకబడినవర్గాల ఉద్ధరణకు ముఖ్యంగా స్త్రీల సామాజిక పరిస్థితులను మెరుగుపరచడానికి నిర్విరామకృషి జరిపారు.

(2) సంస్థలను ఏర్పరచి తద్వారా నిశితవర్గాలకు సహాయాన్ని అందించడంకూడా ప్రారంభించబడింది.

(3) ట్రస్టులు, ధార్మికసంస్థలు ఏర్పరచబడి సంస్థల పరంగా సహాయాన్ని అందచేయడంకూడా మొదలుపెట్టబడింది.

20వ శతాబ్దంలో మనం ప్రత్యేకంగా చెప్పుకోవలసిందేమిటంటే వివేచన దృక్పథంతో మానవతా భావంతో స్వచ్ఛందసంస్థలు ప్రోత్సాహించబడినాయి. దీనిఫలితంగా సమాజ సమస్యలను మతదృక్పథంతో కాకుండా వివేచనాయుతంగా యథార్థాల ప్రాతిపదికగా పరిష్కరించాలనే దృక్పథం వ్యాపించింది. ఈ ధోరణికి గోఖలే స్థాపించిన (Servants of India Society) ని లాలాలజపత్‌రాయ్ స్థాపించిన Servants of Peoples' Society ని ఉదాహరణలుగా తీసుకొనవచ్చును. ఈ కాలంలో స్వచ్ఛంద సేవాసంస్థల నాయకులు దేశము స్వాతంత్ర్యము పొందితేతప్ప సమాజ సమస్యలను పరిష్కరించలేము అన్న భావాన్ని వెలిబుచ్చారు. ఇదేభావాన్ని లోకమాన్య బాలగంగాధరతిలక్ వ్యక్తపరుస్తూ, అంతరంగిక సమస్యలను పరిష్కారంకంటె, దేశాన్ని బ్రిటిష్ పరిపాలననుండి విముక్తిచేసే ప్రయత్నానికి ప్రాధాన్యతనివ్వాలని చెప్పారు.

1920 లో మహాత్మా గాంధి భారత రాజకీయ రంగంలో ప్రవేశించారు. ఆయన విశిష్ట వ్యక్తిత్వము, బహుముఖప్రజ్ఞ, సమాజసేవా కార్యక్రమాల పైనకూడా ఎంతో ప్రభావం కలిగింది. ఆయన దృష్టిలో రాజకీయ, సాంఘిక, మత, ఆర్థిక సమస్యలను ఒకదానినుండి ఒకటి వేరుచేయలేమని ఈ సమస్యలన్నింటిని సమాకలనదృష్టితో ఎదుర్కొనాలని ప్రబోధించాడు. వీటికి ఉదాహరణలుగా గాంధీజీ స్థాపించిన హరిజనసేవక్ సంఘము, అఖిల భారత గ్రామోద్యోగ సంఘము, నాయీ తాలీం కుష్ఠరోగ సమాజము తీసుకోవచ్చును. అంతే కాకుండా గాంధీజీ స్త్రీ విద్యావ్యాప్తికి, గిరిజన సంక్షేమానికి ఎంతగానో పాటుపడ్డాడు.

స్వాతంత్ర్యంవచ్చిన తరువాత ఈ స్వచ్ఛంద సంస్థలసంఖ్య చాలపెరిగింది. మనదేశంలో నేడు రమారమి పదివేలకుపైగా ఇట్టిసంస్థలు ఉన్నాయి. అయితే వీటిలో చాలభాగం పట్టణాలలోను, నగరాలలోను కేంద్రీకరింపబడినాయి. వాటిలోకూడా అన్ని పట్టణాలలోను ఈ సంస్థలు సమానంగా వ్యాప్తి చెందడంలేదు. గ్రామాలలోను, పల్లెలలోను, సరిహద్దు ప్రాంతాలలోను, వీటి అవసరం హెచ్చుగా కనపడుతూంది.

స్వాతంత్ర్యము వచ్చిన దగ్గరనుంచి ఇట్టి స్వచ్ఛంద సంస్థలలో మనకు కనబడేమార్పు ఏమిటంటె వీటియొక్క సహాయ కార్యక్రమాలను

ప్రభుత్వం పూర్తిగా చేపట్టకపోయినప్పటికి, శిశు సంక్షేమము, స్త్రీ సంక్షేమము, వికలాంగుల సంక్షేమము, మురికివాడల నిర్మూలన, మొదలయిన కార్యక్రమాలలో ప్రభుత్వపరంగా ఈ సంస్థలకు ఇతోధిక విషయము లభిస్తుంది. ఈ పై కార్యక్రమాలలో ప్రభుత్వసహాయం ఉన్నప్పటికి ఆ సహాయం సువ్యవస్థితంగాను పటిష్టంగాను, జరగటం లేదు. కొన్నికొన్ని ప్రాంతాలలో కొంతకొంత జరుగుతున్నప్పటికి ప్రభుత్వం దేశాన్నంతటిని దృష్టిలో పెట్టుకొని, ఒక సమగ్రమైన కార్యక్రమాన్ని, రూపొందించవలసిన అగత్యం ఎంతగానో కనబడుతోంది. అయితే ఈ స్వచ్ఛందసంస్థల కార్యక్రమాలు సరిఅయిన పద్ధతిలో జరగాలంటే ఈ సంస్థలమధ్య పొందిక అవగాహన నిర్దుష్టమైన కార్యక్రమసరళి ఉండాలి. మనదేశంలో నేడు శిశు సంక్షేమసంస్థ, అఖిల భారత స్త్రీ సంక్షేమ సంస్థ, అఖిలభారత పంచాయతీ పరిషత్తు గ్రామీణాభివృద్ధి, స్వచ్ఛంద సంస్థల సమాఖ్యావంటి సమన్వయ పరిషత్‌లు, స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరువాత ప్రారంభించబడి సదస్సులను, గోష్ఠులను, ఏర్పాటుచేసి సమాచారాన్ని పరస్పరం అందజేసుకోవడంవంటి కొన్ని కార్యక్రమాలను చేపట్టినప్పటికి, ఈ సమన్వయ పరిషత్తులు ఆశించినంతగా ఫలితాలను ఇవ్వటంలేదు.

ఈ కార్యక్రమాలను సమగ్రంగా, సంపూర్ణముగా, చేపట్టి తద్వారా ఆర్థిక, సాంఘిక పురోగమ వృద్ధి సాధించాలనే గాంధీజీ భావాన్ని అఖిల భారత సర్వసేవాసఘంము కొంతవరకు సాధించింది. ఇట్టి సాంప్రదాయానికి చెందినవాటిగా మనం భూదానం, గ్రామదానం, సంపత్తిదానం, ఉద్యమాలను శాంతి సేనను తీసుకోవచ్చును. April 1951 లో ఆచార్య వినోభాభావే చే ప్రారంభింపబడిన భూ దా న ఉద్యమం, భూస్వాములను స్వచ్ఛందంగా తమకున్న భూమిలో $\frac{1}{6}$ వంతున భూమిలేని పేదవారికి దానంగా ఇవ్వాలని కోరుతుంది. సమాజ నిర్మితిలో కొన్ని మౌలికమైన మార్పులను తీసుకువచ్చి వాతావరణాన్ని సృష్టిస్తుందని ఈ ఉద్యమ నాయకుల అభిప్రాయము. నేటి మన సమాజంలో పెల్లుబుకుతున్న వివిధములైన ప్రకర్షనలను ఇట్టి ఉద్యమాలు పూర్తిగా పరిష్కరించలేక పోయినప్పటికి వీటి వుధృతాన్ని కొంతవరకు తగ్గించాయి అనటంలో సందేహములేదు. ఇట్టి ఉద్యమాలన్ని స్వచ్ఛంద సంస్థలై ఉండడం చాల సంతోషదాయకమైన విషయము.

మన సామాజికవ్యవస్థలో ఉమ్మడి కుటుంబము వర్ణవ్యవస్థ మొదలైన సంస్థలు అనాదిగా సమాజంలోని ఆశ్రితులకు, వికలాంగులకు, రక్షణనిస్తూ వారి అవసరాలను చాలవరను తీర్చుతూ వస్తున్నాయి. అయితే నేడు పారిశ్రామికీకరణవలన, నాగరీకీకరణ వలన, ఈ పాతసంస్థలు కొంతవరకు నిరుపయోగమవుతుందని, యిట్టివారికి రక్షణనివ్వలేని పరిస్థితిలో ఉన్నాయి. అందుచేత వీరిరక్షణకు సంఘక్షేమానికి తోడ్పడే నూతనసంస్థలయొక్క అగత్యం ఎంతైనా ఉంది. ఇటువంటి కార్యక్రమాలను స్వచ్ఛంద సంస్థలుమాత్రమే చేపట్టి సఫలీకృతము కావలసియున్నది.

ప్రస్తుతము దేశవ్యాప్తంగా ఈ దిగువ ఉదహరించిన స్వచ్ఛందసంస్థలు ఇటువంటి కార్యక్రమాలనే నిర్వహిస్తున్నాయి.

అనాధశరణాలయాలు, వృద్ధులకు, వికలాంగులకు ఆశ్రయాలు, విధవలకు శరణాలయాలు, వైద్యశాలలు, అనాధబాలుర ఆశ్రమాలు, కుష్ఠరోగుల వైద్య. వసతిగృహాలు, శానిటోరియములు, హరిజనులకు, గిరిజనులకు వసతిగృహాలు, మురికివాడలలో నివసించువారికి సహాయపడు సంస్థలు, బాలవాడలు, కుటుంబ సంక్షేమ సంస్థలు, బాలచికిత్సా మార్గదర్శిక కేంద్రాలు, శారీరక, మానసిక, వికలాంగుల ఆశ్రమాలు ఎన్నెన్నో రీతుల్లో దేశమంతట మనకు కనబడుతున్నాయి. ఈ సంస్థలన్నింటివెనుక

మానవతాభావం, సేవాదృక్పథంగల వ్యక్తులు ఎందరో వున్నారు.

సాంఘిక సమస్యలపై ప్రజల దృష్టిని, ప్రభుత్వ దృష్టిని మరలించే కృషిలో స్వచ్ఛంద సంస్థలు ఎంతగానో పాటుపడ్డాయి. గత శతాబ్దిలో ప్రారంభించబడిన భారత జాతీయ, సాంఘిక సమావేశము మొదలుకొని 1947 ప్రారంభించబడిన భారత జాతీయ సంఘసంక్షేమ సమావేశము వరకు ఎన్నో స్వచ్ఛంద సేవాసంస్థలు తమ నిధులను, కాలాన్ని, శక్తిని సమాజ సమస్యలపట్ల ప్రజాభిప్రాయదృష్టిని కేంద్రీకరించేటట్లు చేశాయి. ఐనప్పటికి స్వాతంత్ర్య సముపార్జనకు పూర్వము జరిగినంతగా కృషి ఈ రంగంలో నేడు జరగటం లేదేమో అనిపిస్తుంది. విశేష జ్ఞానమైన సేవలను అందించడంలోను సమస్యా కేంద్రిత వ్యవస్థీకృత ధోరణిని ఈ స్వచ్ఛంద సంస్థలు నేడు ప్రదర్శిస్తున్నాయి.

స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వము స్వచ్ఛంద సంస్థలకు మాత్రము ప్రధానంగా పరిమితమైన సంక్షేమ కార్యక్రమాల రంగాల్లో నేడు ప్రభుత్వం ప్రప్రథమంగా ప్రవేశించి ఒకక్రొత్త పరిస్థితిని సృష్టించింది. శ్రేయోరాజ్య నిర్మాణకృషిలో పంచవర్ష ప్రణాళిక ద్వార ప్రభుత్వము ఎన్నో సంఘసంక్షేమ కార్యక్రమాలను చేపట్టుతుంది. ఈ కార్యక్రమ నిర్వహణకు రాష్ట్ర, కేంద్ర బడ్జెట్‌లలో కోట్లకొలది డబ్బు కేటాయింపబడుతోంది. స్వచ్ఛందసేవల చరిత్రలో ఇది ఒకక్రొత్త పరిస్థితికి దారితీస్తుంది. గతంలో ఇటువంటి కార్యక్రమాలు నిర్వర్తించే స్వచ్ఛంచ సేవల సంస్థలు ఏవో కొన్ని మాత్రమే నామమాత్ర ఆర్థిక సహాయాన్ని ప్రభుత్వ పరంగా పొంది, ప్రధానంగా తమ స్వంత వనరుల ప్రాతిప్రతికగా కార్యక్రమాలను చేపట్టేవి. నేడు స్వచ్ఛంద సేవాసంస్థలకు ఆర్థిక సహాయం చేసే కార్యక్రమ ప్రణాళిక కూడా ప్రభుత్వం ప్రారంభించింది. వీటి ఉమ్మడి ప్రభావం స్వచ్ఛంద సంస్థలపై నేడు మనకు కనబడుతోంది. ఈ సంస్థలు ఎన్నెన్నో క్రొత్త క్రొత్త వత్తిడులకు లోనవుతున్నాయి. ఈ పరిస్థితిలో స్వచ్ఛంద సంస్థలు ప్రభుత్వం కూడా వారి వారి నూతన పాత్రలను అవగాహన చేసుకొని, వారి వారి ఆశయాలను సాధించుకోవలసిన అగత్యం ఎంతైనా ఉంది.

సాంప్రదాయకంగా ఈ స్వచ్ఛంచ సంస్థలకు జమిందారులు, భూస్వాములు, ధనవంతులు హెచ్చుగా ఆర్థిక సహాయము అందజేస్తు వుండేవారు. నేడు మారిన సమాజ పరిస్తితులలో ఇట్టి సహాయము లేకపోవడంచేత స్వచ్ఛంద సంస్థలు ఎక్కువగా ప్రభుత్వపు గ్రాంటులపై ఆధారపడవలసి వస్తుంది. 1953 లో స్థాపించబడిన సెంట్రల్ సోషల్ వెల్ ఫేర్ బోర్డు 1968 నాటికే రమారమి 12 కోట్ల రూపాయలు వివిధ సంస్థలకు ఆర్థిక సహాయం అందచేసినట్లు తెలుస్తోంది. ఈ మధ్య జరిగిన కొన్ని పరిశీలనలలో స్వచ్ఛంద సంస్థలు నేటికి ప్రజల వద్దనుంచి అధిక మొత్తాలలో విరాళాలు సంపాదిస్తున్నట్లు తెలుస్తోంది. ఐనప్పటికి ఈ మారిన పరిస్తితులలో ఈ సంస్థలు తమ కార్యక్రమ నిర్వహణకు ప్రభుత్వంపై అధికంగా ఆధారపడే ప్రమాదం లేకపోలేదు. దీని కారణంగా స్వచ్ఛంద సంస్థలు ప్రజలలో సంబంధాన్ని కోలుపోయి. వీటి కార్యకర్తలు సేవాపరాయణతను కోల్పోయి ఒక విధమగు ప్రభుత్వ ఉద్యోగులుగా మారిపోయే ప్రమాదముంది. స్వచ్ఛంద సేవా సంస్థలకు, ప్రధానమైన పరీక్ష ఏమిటి అని ప్రశ్న వేసుకొంటే మారుతున్న సామాజిక పరిస్తితులను అవగాహన చేసుకొని వాని కనుగుణ్యంగా తమను తాము ఆత్మ విమర్శన ద్వారా పెంపొందించుకోవడం అని సమాధానం చెప్పుకోవలసి వుంటుంది.

అలాగే నేటి స్వచ్ఛంద సేవాసంస్థలు మరో ప్రమాదాన్ని ఎదుర్కొంటున్నాయి. ఇందలి కార్యకర్తలు సేవా భావాన్ని విస్మరించి తమ కార్య

క్రమాల ద్వారా ప్రభుత్వంలో పలుకుబడిని సంపా దించుకొని తద్వార ఉన్నత పదవులకు ఎగ్రప్రాకటం చూస్తున్నాము. ఇది స్వచ్ఛంద సేవా సంస్థల ఆదర్శానికి, సంక్షేమానికి, కార్యక్రమాలకు పూర్తిగా విరుద్ధమైన ధోరణి.

ఆర్థిక ప్రగతి సాంఘిక ప్రవర్తనకు తోడ్పాటుగా సాంఘిక సంక్షేమము కూడ దీర్ఘకాలిక ప్రాతి పదికపై ప్రణాళిక బద్ధంగా మనదేశంలో తీసుకో వలసిన అగత్యం ఎంతైనా ఉంది. ఇది జరిగిననాడు స్వచ్ఛంద సేవకు దేశంలోగల పటుత్వము మనం పూర్తిగా వినియోగించుకొనే అవకాశం కలుగుతుంది.

—శ్రీ టి. యన్. మూర్తి.

47. నేరస్థుల సంస్కరణ: నవీన పద్ధతులు

ప్రాచీన కాలంలో న్యాయనిర్వహణ మనువు, యాజ్ఞవల్క్యుడు, కౌటిల్యుడు ప్రతిపాదించిన సిద్ధాం తాలఆధారంగా జరిగినవి. కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రంలో వివిధ నేరాలు, వాటికి సరియైన శిక్షలు క్రోడీక రించబడినాయి. నేరానికిశిక్షగా కారాగృహవాసము, ఎప్పుడూ నిర్ణయించబడలేదు. అపరాధాన్ని బట్టి జరిమానా, ప్రాయశ్చిత్తము, వికలాంగులుగా చేయుట, మరణశిక్ష మొదలైన దండనలు విధించ బడేవి. మధ్యయుగాలలో మొగల్ తదితర పరాయి ప్రభుత్వాలుకూడ, ప్రాచీన న్యాయనిర్వహణా పద్ధ తులలో ఎక్కువ మార్పులు తీసుకురాలేదు. ఈ కాలంలో కూడ కారాగృహవాసం శిక్షగా పరిగ ణింపబడలేదు. అందువల్ల కారాగృహమనే వ్యవస్థ (Jails) మొగల్ పరిపాలనలో కూడ కనుపించదు. అతి ముఖ్యమైన రాజకీయ ఖైదీలను మాత్రం కోటల లోని రహస్య మందిరాలలో బంధించడం అనాదిగా వస్తువున్న ప్రాచీన సాంప్రదాయం. అయితే మామూలు నేరస్తులను ఈ విధంగా బంధించడం చాల అరుదు. మతపరము, రాజకీయ పరము అయిన నేరాలకు మాత్రం తీవ్రమైన దండనలు విధించబడేవి. మిగత నేరాలకు ప్రాయశ్చిత్తము, జరిమానా, నష్టపరిహారం, వెలి, మొదలైన శిక్షలు అమలు జరిగేవి.

ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వం మొట్టమొదటిసారిగా 1835 లో దేశంలోని వివిధ ప్రాంతాలలో చిన్న చిన్న జైళ్ళను స్థాపించారు. అప్పటి జిల్లా మెజి స్ట్రేటుల ఆధీనంలో ఉన్న ఈ జైళ్ళలోని అతి దారుణ పరిస్తితులను లార్డుమెకాలే అప్పటి భారత ప్రభుత్వ దృష్టికి తీసుకుని రావటంలో ఏర్పాటు చేయబడ్డ మొట్టమొదటి జైళ్ళకమిటి 1838 లో తమ రిపోర్టును సమర్పించింది. ఈ కమిటి సూచన గురించి మొదటి కేంద్ర కారాగృహము (Central Prison) 1846 లో ఆగ్రాలో నిర్మించబడ్డది. ఆ తరువాత 1848 లో బేరెల్లిలో, అలహాబాదులలో 1852 లో, లాహోరులో 1857 లో, మద్రాసులో క్రమేపి దేశంలోని అన్ని ముఖ్య పట్టణాలలో కేంద్ర కారాగృహాలు స్థాపించడం జరిగింది. 1848 లో భారతీయ శిక్షాస్మృతి (Indian Penal Code) అమలులోకి రావటంతో అపరాధికి దండ నగా కారాగృహ వాసము గుర్తించబడింది. అప్పటి జైళ్ళలోని అధికారులు ఖైదీల ముఖ్యావసరాలైన తిండి, బట్ట, ఆరోగ్యము నిర్లక్ష్యం చేసేవారు. సంవ త్సరాల తరబడి జైలు జీవితం అనుభవించవలసిన నేరస్తులకు విద్యాబోధన, వృత్తి విద్యా మొదలైన వసతులు మృగ్యం. బాలనేరస్తులను కూడ పెద్ద జైళ్ళలోనే నిర్బంధించేవారు. ఆంగ్లేయుల పరిపాల

నలో కారాగృహాలు అతి తక్కువ ఖర్చుతో నిర్వహింపబడేవి. సరియైన తిండిలేక అనారోగ్యంతో చాలామంది ఖైదీలు కారాగృహాలలోనే మరణించేవారు. అప్పటి భారత ప్రభుత్వం జైలు పరిస్థితులను మెరుగు పరచటానికి ఎన్నో కమిటీలను వివిధ సంవత్సరాలలో అనగా 1864, 1877, 1889, 1892 లో నియమించడం జరిగింది. అపరాధి చేసిన నేరానికి పగతీర్చుకోవాలనే తత్వం, కఠినమైన శిక్షద్వార అపరాధిలో, తదితరులలో భయాన్ని కలిగించగలమనే విశ్వాసం అప్పటి ప్రభుత్వాధి నేతలలోను, సమకాలీన సమాజంలోను ఉండేది. అందువలననే ఈ కమిటి ఖైదీల యొక్క ఆరోగ్యం, వసతి, ఆహారం విషయంలో ఎక్కువ శ్రద్ధ చూపించటం జరిగిందికాని జైలు జీవితాన్ని ఉపయోగకరంగా మలచి నేరస్తులను సంస్కరించవలెననే ఉద్దేశము ఈ కమిటి సిఫారసులలో కనుపించదు. కాని 1897లో అమలులోకి వచ్చిన సంస్కరణాల శాసనం అప్పటి ప్రభుత్వ విధానాలలో అభ్యుదయ కరమైన మార్పుగా గమనించవచ్చును. ఈ శాసనం ప్రకారం 15 సం॥లోపు నేరస్తులను జైళ్ళలో నిర్బంధించుటకు బదులు, ప్రత్యేకంగా ఏర్పాటు చేసిన సంస్కరణాలయలలో (Reformatory School) వుంచి విద్యా బుద్ధులు, శిక్షణ గరపుటకు ఏర్పాటు చేయటమైనది. ఇంగ్లండు, అమెరిక ఇతర పాశ్చాత్య దేశాలలో కలుగుతున్న ఎన్నో మార్పుల కారణంగా భారతదేశంలోని ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వం కూడ కొద్దిగా తన దృక్పథాన్ని మార్చుకోవటం జరిగింది. 1919 లో నియమింపబడ్డ భారతీయ జైళ్ళ కమిటి చేసిన సిఫారసులు ఈనాటికి ఎంతో విప్లవాత్మకంగా కనుపించుతయి. జైలులోని ఖైదీ కూడా ఒకవ్యక్తే అని అతనిని మానవతా దృష్టితో చూడవలసిన అగత్యం ఎంతో కలదని జైలు శిక్ష యొక్క ఉద్దేశ్యము. అపరాధికి ఉపయోగకరమైన శిక్షణ నిచ్చి, అతనిలోని నేరస్త లక్షణాలను నిర్మూలించి, జైలు నుంచి విడుదలైన తదుపరి గౌరవనీయమైన జీవితాన్ని గడపగల శక్తి నివ్వలేనిది; దీనికిగాను జైళ్ళ వ్యవస్థలో వాటి నిర్వహణలో తేవలసిన ఎన్నో మార్పులు ఈ కమిటి సూచించుట జరిగింది. ఈ సూచనల ననుసరించి వివిధ రాష్ట్రాలలో ప్రొబేషను శాసనాలు పిల్లల శాసనాలు, (Children Act) అమలులోనికి వచ్చినాయి. వీటి ప్రకారం మొదటిసారి నేరానికి జైలుశిక్ష బదులు ప్రొబేషను అధికారి పర్యవేక్షణలో విడుదల చేయటానికి అవకాశము. బాల నేరస్తుల విచారణకు ప్రత్యేక పిల్లల న్యాయస్థానాలు, వారి నిర్బంధానికి సర్టిఫైడు స్కూళ్ళు ఏర్పాట్లు జరిగినయి. అప్పటి ఆంగ్ల ప్రభుత్వంనాటి రాజకీయ సంచలనాన్ని, సహకార నిరాకరోద్యమాన్ని, సత్యాగ్రహులను అణచడంలో నిమగ్నయయి, ఈ కమిటి చేసిన ఇతర ముఖ్యమైన సిఫారసులను అమలుపరచటం నిర్లక్ష్యం చేసింది. దీనికి తోడు అప్పటి జైళ్ళలో వేలకు వేలుగా సత్యాగ్రహులు నిండటంతో అధికారుల దృష్టి యావత్తు రాజకీయ ఖైదీలయందు కేంద్రీకరింపబడి మామూలు నేరస్తుల అవసరాలు, వారి సంస్కరణ మరచిపోవటం జరిగింది. పైగా భారత ప్రభుత్వ శాసనం 1919 ప్రకారం అప్పటివరకు కేంద్ర ప్రభుత్వము ఆధీనంలోఉన్న జైళ్ళ నిర్వాహణ, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల ఆధీనంలోనికి రావటంతో పరిస్తితులు తారుమారై జైళ్ళ వ్యవస్థ మళ్ళీ అధ్వాన్న స్థితిలోనికి వచ్చింది. స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో ఎందరో విద్యావంతులు, రాజకీయ నాయకులు, సంఘసంస్కర్తలు, కారాగృహవాసం అనుభవించి అక్కడి పరిస్తితులను స్వయముగా చూసి వున్నందువల్ల రెండవ ప్రపంచ సంగ్రామము ముందు ఏర్పడ్డ ప్రభుత్వాలు, తిరిగి ఎన్నో జైళ్ళ కమిటీలు ఏర్పాటు చేయటం జరిగింది. కాని యుద్ధ కాలంలో ప్రజాప్రభుత్వాలు రాజీనామా చేయటంతో ఈ కమిటీల సిఫారసులు అమలు జరగనే లేదు. స్వాతంత్ర సముపార్జన తర్వాత వివిధ రాష్ట్రాలు వేరువేరు జైళ్ళ కమిటీలను నిర్మించి

వారి సిఫారసులను శీఘ్రంగా అమలు జరిపించినవి. 1951 లో భారత ప్రభుత్వము ఆహ్వానం మీద ఐక్యరాజ్య సమితి నిపుణుడు డా॥ రెక్లెస్ దేశంలోని జైళ్ళను, వివిధ సంస్థలను, పరిశీలించి వాటి అభివృద్ధికి తగిన సిఫార్సులు చేయటమేకాక నూతన పద్ధతులలో నేరస్తులను సంస్కరించటంలో దేశంలోని జైలు అధికారులకు తదితరులకు శిక్షణ నివ్వటం ఒక నూతన ఉద్యమానికి నాందిగా పరిగణించవచ్చును. 1957 లో భారత ప్రభుత్వం నియమించిన అఖిల భారత జైళ్ళ కమిటీ తమ రిపోర్టును 1959 లో సమర్పించింది. దేశంలోని జైళ్ళ నిర్వాహణా పద్ధతులను సమీక్షచేసి నేరస్తుల సంస్కరణ, వారి పునరావాసము కొరకు ఎన్నో శాస్త్రీయ పద్ధతులను సిఫార్సు చేసింది. యావద్భారతంలో ఒకేరీతి జైళ్ళు నిర్వాహణకుగాను ఆదర్శప్రాయమైన జైలు మాన్యుయల్‌ను కూడా సమర్పించింది. (Model Jail Manual).

ఈ కమిటి సిఫార్సుల ఫలితంగా భారత ప్రభుత్వం ఢిల్లీలో ఒక సెంట్రల్ బ్యూరో ఆఫ్ కరెక్షనల్ సర్వీసెస్‌ను స్థాపించింది రాజ్యాంగం ప్రకారం జైళ్ళ నిర్వాహణ, బాల నేరస్తుల సంస్కరణ, ప్రొబేషన్, మొదలైన విషయాలు రాష్ట్ర పరమైన యావద్భారత దేశంలో ఏకరీతిని సంస్కరణా పద్ధతులు రూపొందించుట పరిశోధన నూతన అభివృద్ధికరమైన కార్యక్రమాలు చేపట్టుట, శిక్షణ, మొదలైనవి, ఈ సంస్థధ్యేయాలు. ఈ సంస్థ కృషి మూలంగా భారత ప్రభుత్వం వివిధ రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు నేరస్తుల సంస్కరణా విధానంలో ఎన్నో ముఖ్యమైన సైద్ధాంతిక నిర్ణయాలు గైకొన్నవి. నేరస్తుని బాగుపరచి విద్యా బుద్ధులుగరపి ఏదైనా వృత్తి విద్యలో నైపుణ్యమిచ్చి, సమాజంలో పునరావాసం చేయటమే ప్రభుత్వ ధ్యేయముగా ప్రకటించబడినది.

నేరస్తునిక్షణాలు పుట్టుకతోనే కలుగుతవని లేక కొంతమంది వారి శారీరక మనోలక్షణాలవల్ల పుట్టుకతోనే అపరాధులుగా తయారౌతారని, ఒకసారి నేరస్తుడైతే జీవితాంతం నేరస్తుడిగానే వుండిపోతాడనే నమ్మకం మన సమాజంలో సాంప్రదాయకంగా వున్నది. మన శిక్షాస్మృతి జైళ్ళవ్యవస్థ ఇటువంటి దృక్పధానికి అనుగుణంగా మలచబడ్డది. నేరస్తులను క్రూరంగా హింసించటం, శిక్షాకాలం పూర్తిఅయిన తర్వాతకూడా వారిని సమాజం చిన్నచూపుచూడటం మొన్న మొన్నటివరకు సహజంగానే కనుపించింది. కాని శాస్త్రవేత్తలుజేసిన వేరువేరు పరిశోధనల మూలంగా యీ పాతనమ్మకాలు భిన్నమైనవి. పుట్టుకతోనే ఎవరికి నేరలక్షణాలు కలగవని చిన్నతనంలోపొందిన అనుభవాలు అసంతృప్తికరమైన ఇంటి పరిస్థితులు చూట్టూవున్న వాతావరణంయొక్క ప్రభావంవల్ల మంచివాళ్లుకూడా నేరస్తులుగా తయారౌతారని ఇప్పటి విద్యావంతులు నమ్ముతున్నారు. అపరాధానికి మనమిచ్చే కఠినశిక్ష నేరస్తునిలో మంచిమార్పులు కలిగించకపోగా, కరుడుగట్టిన నేరస్తుడుగా చాలాసమయాలలో తయారుచేస్తుందని ఎన్నోపరిశోధనలు బయటపెట్టినవి. నేరస్తుని వ్యక్తిగత పరిస్థితులు, మనోవృత్తులు అతని బలహీనతలను దృష్టిలోనికి తీసికొనకుండా, చేసిన నేరాన్నిబట్టి శిక్ష విధించడం నిరుపయోగకరమేకాక హానికరమని ఇప్పటి సాంఘిక మానసిక శాస్త్రవేత్తలు విశ్వశిస్తున్నారు. మానవప్రవర్తనను విద్యా, శిక్షణ సలహా సంప్రదింపులద్వారా మార్చగలమనే విశ్వాసమే ఈనాటి నేరస్తుల శిక్షణాపద్ధతులకు పునాది. నేరస్తునిలో మార్పులు తీసికొనిరావటానికి వ్యక్తిగత చికిత్స అవసరము. ఇది సానుకూలమగుటకు నేరస్తులను అనేకరకాలుగా విభజింపవలసివుంటుంది. ఈ విభజన లింగభేధాన్నిబట్టి స్త్రీ, పురుషులుగా, నేరము ఋజువైనవాళ్ళు నేరవిచారణలో వున్నవాళ్ళు వయస్సునుబట్టి జరుగుతుంది. పదహారు సంవత్సరాలలోపు వారు బాలనేరస్తులుగా గుర్తింపబడి వారికి ప్రత్యేకమైన కార్యక్రమాలుగల సర్టిఫైడు స్కూళ్ళలో నిర్బంధింపబడుతారు. ఈ

సంస్థలు జైళ్ళువలెకాక విద్యాసంస్థలుగా రూపొందించబడి వ్యక్తిగత అభిరుచులకు అనుగుణంగా వివిధ వృత్తి విద్యలలో శిక్షణ, పిల్లల్లోదాగియున్న ప్రజ్ఞలను మెరుగుపెట్టే అవకాశాలు కల్పించబడుతవి. ఆటపాటలు, సంగీత సాహిత్య కార్యక్రమాల ద్వారా బాలనేరస్తుల మనోవృత్తులను ఆరోగ్యవంతమైన మార్గాల మలచి వారు సమాజంలో గౌరవనీయమైన జీవితాన్ని గడిపేశక్తినివ్వటమే యీ సంస్థల ధ్యేయం ఈ సంస్థలన్నీ బాలశాసనాలకు లోబడి నిర్వహించబడుతాయి. పదహారు ఇరవై ఒకటి సంవత్సరాలకుమధ్య వయస్కులైన యువనేరస్తులు బార్ట్సల్‌శాసనం అనుసరించి జైళ్ళలో బదులు బార్ట్సల్ స్కూలులో నిర్బంధించబడుతారు. ఇక్కడ వీరిని వృత్తివిద్య, క్రమశిక్షణ, విద్యాబోధన మొదలైన కార్యక్రమాలలో నిమగ్నులను చేసి ఉపయోగకరమైన పౌరులుగా తయారుచేస్తారు. ఇరవైఒకటి పైబడ్డ వయస్సుగలవారు జైళ్ళలో నిర్బంధింపబడుతారు అక్కడ విద్యాబోధన వృత్తి విద్య వ్యవసాయము మొదలైన కార్యక్రమాలేకాక ఆటలు, పాటలు, సంగీత, సాహిత్య కార్యక్రమాల ద్వారా వారి ప్రవృత్తులను మార్చటానికి కృషి జరుగుతుంది. సత్ప్రవర్తనకు బహుమానంగా కుటుంబసభ్యులలో కొంతకాలం గడపటానికి వీలుగా శలవుఇచ్చే పద్ధతి జైళ్ళల్లో బార్ట్సల్ స్కూళ్ళలో సర్టిఫైడ్ స్కూళ్ళలో ప్రవేశపెట్టబడినది. చురుకైన బాలనేరస్తులకు యువనేరస్తులకు ఉన్నత విద్యావకాశాలు ఇవ్వటమేకాక శిక్షాకాలము పూర్తిఅయిన తర్వాతకూడా పునరావాసము సాధ్యపడినంతవరకు తగునదుపాయాలు కలుగజేయుటమైనది. సత్ప్రవర్తనకలిగి విద్యలో పనిలో మంచిఅభివృద్ధినిచూపిన నేరస్తులను (బాలురు, యువకులు, పెద్దలు) శిక్షాకాలం ముగియకముందే తొందరగా విడుదలచేసి వారివారి కుటుంబాలకు అప్పజెప్పేపద్ధతి అమలులోనికివచ్చింది. ఈ విధంగా విడుదలైనవారు ప్రొబేషను అధికారుల పర్యవేక్షణలో పునరావాసం చెందుతారు. ప్రవర్తన సంతృప్తిగా లేనిపక్షంలో వారిని తిరిగి జైళ్ళకో, సర్టిఫైడు స్కూళ్ళకో పంపే అవకాశమున్నది.

ఇపుడు యావద్భారతదేశంలో ప్రొబేషన్ శాసనము అమలులోవుంది. పిల్లలుకాని, పెద్దలుకాని నేరంచేసినంతమాత్రాన జైలుశిక్ష లేక సర్టిఫైడు స్కూళ్ళలో నిరంబ్ధవిధిగా నిర్ణయించనవసరం లేదు. చాలామంది అపరాధులను వారివారి వ్యక్తిగత కుటుంబపరిస్థితులను, మనస్తత్వాలను దృష్టిలో వుంచుకొని న్యాయస్థానాలు ప్రొబేషన్‌మీద వదలుతున్నారు. ఇటువంటివారిని ప్రొబేషన్ అధికారులు ఒకకంట కనిపెట్టివుండటమేకాక వారు సక్రమ జీవనమార్గాన్ని అనుసరించేటట్లు సలహాలనిస్తూ తగుసహాయాన్ని అందిస్తూవుంటారు. ప్రొబేషను మీద విడుదలైన నేరస్తులు తమ కుటుంబసభ్యులతో కలసివుంటూ వృత్తులనో, ఉద్యోగాలనో చేసికొంటూ తమతమ బాధ్యతలను నిర్వహిస్తూవుంటారు. పరిశోధనలవల్ల తేలిందేమంటె, జైలుశిక్షను అనుభవించినవారికన్న ప్రొబేషనుమీద విడుదలైనవారు తేలికగా పునరావాసం పొందుతారు. అటువంటివారు తిరిగి నేరజీవితానికి మళ్ళటం అరుదు, అసంభవం. పైగా యీ పద్ధతివల్ల ప్రభుత్వానికికూడా ఖర్చు తక్కువ. జైలులో ఒక ఖైదీని నిర్బంధించటానికి నెలకు వందరూపాయలు ఖర్చువుంటె ప్రొబేషను మీద పర్యవేక్షణ చేయటానికి నెలకు పదిరూపాయలుకన్న ఖర్చుకాదు.

నవీనపద్ధతులద్వారా నేరస్తులను సంస్కరించి వారికి పునరావాస సదుపాయాలు కలుగచేయటానికి చక్కగా నిర్మించిన సంస్థలేకాక శాస్త్రీయపద్ధతులలో తర్ఫీదుపొంది యీ రంగంలో నైపుణ్యం సాధించిన అధికారులు ఎక్కువసంఖ్యలో అవసరం వుంటుంది. నైపుణ్యం తర్ఫీదుకుతోడు యీ అధికారులలో నిజాయితి కొత్తపద్ధతులలో విశ్వాసము చాలఅవుసరము. నేరస్తులను సంస్కరించటమనే

పద్ధతి క్రమేపి శాస్త్రీయమైనవృత్తిగా మనదేశంలో వృద్ధిపొందుతున్నది. దీనికి కావలసిన శిక్షణనివ్వటానికి దేశంనలుమూలలా ఎన్నోసంస్థలు చాలా కాలంగా పనిచేస్తున్నాయి. వీటిలో అగ్రస్థానాన్ని పొందినది బొంబాయిలోవున్న టాటా ఇనిస్టిట్యూటు ఆఫ్ సోషల్ సైన్సెస్, ఢిల్లి స్కూల్ ఆఫ్ సోషల్ వర్క్స్, మద్రాసు స్కూల్ ఆఫ్ సోషల్ వర్క్స్, బరోడా స్కూల్ ఆఫ్ సోషల్ వర్క్స్, ఈ మధ్య హైదరాబాదులో స్థాపించిన కాలేజి ఆఫ్ సోషల్ వర్క్ వివిధ యూనివర్సిటీలు యువకులకు యీ రంగంలో శిక్షణ నిస్తున్నాయి. లక్నోలోవున్న జైలు ట్రైనింగు స్కూలు యావద్భారతదేశంలోని జైలు అధికారులకు శిక్షణ నివ్వటంలో పేరు పొందింది. దక్షిణ భారత రాష్ట్రాల అవసరాలకొరకు వెల్లూరు (తమిళనాడు) లో ఒక శిక్షణ కేంద్రాన్ని నెలకొల్పె ప్రతిపాదన త్వరలోనే ఒక రూపాన్ని దాల్చవచ్చు.

— శ్రీ. మా. వి. కుమార్

48. భీ మా

''సర్వేజనా స్సుఖినోభవంతు''

పరోపకారత్వము, ఆపద్బాంధవత, అనాథ రక్షకత్వము, దీనులపై కృప, ఇత్యాదులు యుగ యుగాలుగా ప్రపంచము నలుచెరగుల ప్రభవించిన వివిధ మతములు, ప్రాచీన పావనశ్రుతులు. ఋష్యాది మహాపురుషుల ప్రవచనములున్ను నాటి నుండి నేటివరకు మానవాళికి ప్రబోధించుచున్న ధర్మోపదేశములు. ఇట్టి ఉత్తమ ఆదర్శాలకు ప్రతీకగా, ప్రతిఒక్కరు అందరికి, అందరు ప్రతి ఒక్కరికి, అనే సహకార సిద్ధాంత పరంగా, ఒకరి నొకరు ఆదుకొను భీమా ఉద్యమం మానవాళికి, అభయ హేతువగుచున్నది. ఆర్థిక రంగంలో దీని ప్రభావం మెండు.

కృషి సకల పరిశ్రమలకు గీలుచీల;
సత్పరిశ్రమ వాణిజ్య సాధనంబు;
అఖిల **వాణిజ్యములు** సిరికాటపట్లు;
సిరియె భోగోప లబ్ధికి జీవగఱ్ఱ.
—అన్నారు కవికోకిల దువ్వూరి-రామిరెడ్డి.

ఇవియే సాంఘికోత్కృష్ట సౌభాగ్య సౌఖ్యము లకు ముఖ్యకారణములు. ధర్మార్థ సాధన కృషిలో ప్రకృతి వైపరీత్యముల వల్లనేమి, ఆకస్మికమైన బహువిధ ప్రమాదముల వల్లనేమి మానవుడు ప్రాణాపాయమునకు, సంపత్తి నష్టమునకు, లోనగును. మానవుడు, అపాయము, సమకాలీన జంట యనవచ్చును. విజ్ఞాన సంస్కృతులు అభి వృద్ధి జెందినకొలది, ప్రపంచ వ్యాప్తంగా వాణిజ్యం బహుముఖంగా విస్తరించి, భూ, జల, వాయు, ప్రయాణ, రవాణా సౌకర్యములు త్వరితగతిని అధికమగుకొలది, అపాయ ప్రమాద కష్టనష్టము లును అత్యధికమగుచు వచ్చుచున్నవి. మానవుడే తోడి మానవుని మోసగించడము, హింసించడము, కొల్లగొట్టడము, గూడ పూర్వకాలము నుండి అరుదుగా ఉంటు, రాను రాను తఱుచగుచున్నవి. మనుగడలో ఇడుములు మెండగుచున్నవి.

పై విధంగా ప్రకృతి వైపరీత్యముల వల్లగాని, హటాత్తుగాగాని, సంభవించు ఆపత్తుల నుండి కొంత వరకు ఆర్థికముగ తేరుకొనుటకు, లేక యథాస్థితికి రానునువగు న్యాయసమ్మతమైనట్టి ఒక పూచీదారు విధానమే, **భీమా** (Insurance). దీనినే అభయ దానము, లేక అభయపు చీటీ అనియు అందురు. తొలుదొల్త ప్రాణాపదలకైన, జీవిత భీమాకంటే

చాలా ముందు ఆస్తి నష్టమునకగు, సాధారణ భీమా పథకాలే యోజింపబడ్డవి. అతి పురాతన కాలమున నుండియు ఉండెనేమో, మనకు ప్రస్ఫుట ముగ తెలియుట లేదుగాని, మను, యాజ్ఞవల్క్యాది శ్రుతులలోను, సిరియను, గ్రీకు, పురాణములలోను అభివృద్ధి జెందిన నేటి భీమా పథకాలకు సమమైన పద్ధతిన గాకపోయినను, ఏదో ఒక విధమైన భీమా సౌకర్యములు అనాదిగా ఉంటు వచ్చినట్లు గోచర మగుచున్నది. భారతీయులు పూర్వము ప్రపంచ వ్యాప్తంగా, ముఖ్యంగా బాబిలోన్, రోమ్, మున్నగు దేశాలతో భారీ వాణిజ్యము జరిపేవారు. సముద్ర యాన రవాణాలో మానవ కృతంగాక, ప్రమాద వశాత్తు వాటిల్లే నష్టాలకు హామీలు ఉండినట్లు మను ధర్మ శాస్త్రంలో తెలియనగును. ఏ నష్టములు లేక, సముద్ర రవాణా ద్వారా వాణిజ్యము జయప్రదమై, తిరిగి వచ్చినచో అధిక వడ్డీ చెల్లించునట్లు, అట్లు గాక అపాయములపాలై నష్టపడిన, తిరిగి చెల్లించ నవసరము లేనట్లు షరతున అప్పులు (Battomry Bond Loans) అమలులో ఉండేవి. రొడీషియా దేశపు సముద్ర చట్టాలు, జస్టీషియన్ ధర్మశాస్త్ర ములలోను సహాయ చందా సిద్ధాంతము (Doctrine of Contribution) అమలులో నుండినట్లు తెలియుచున్నది.

బైబిలు పాతనిబంధన గ్రంథములో ఒక కథ యున్నది. ఈజిప్టురాజు ఫెరోరా (Pharaoh) నైలునది ఒడ్డున నిలచి యుండినట్లు, నది ప్రవాహ ములో నుండి, ముందు కడుబలసినవి ఏడు, వాని వెంబడే కడుచిక్కి డస్సిన మరియేడు ఆవులు గట్టుకు వచ్చినట్లు, వెంటనే వెనుక వచ్చిన చిక్కి నవి, బలసిన వానిని తిని మ్రింగినట్లును కలగనెనట. జోసఫ్ అను నతడు ఈకల. మొదట ఏడు పుష్కల పంటలను, తర్వాత విఫల హీనమైన కరువును చూచించునని విశదీకరించి, పంటలున్న వత్సరము లలో ఐదవవంతును సేకరించి నిల్వజేసి పంటలు లేక కరవు ఏర్పడినపుడు, ఆ నిల్వను వినియోగించ వలెనని సలహా నిచ్చెను. ఆ ప్రకారము రాజు ఉత్తరువు జారీజేసి అమలు జరిపినట్లు చెప్పబడ్డది. ఇది ఒక తరహా భీమా సూత్రమును సూచించు చున్నది.

భీమా పత్రము Policy ఇటాలియను భాషలోని Polizza అను పదమునుండి రూపొందుట ఆ దేశ ములో అనేక విధములైన భీమా పథకము చాల కాలముక్రిందటనే ఉండినట్లు రుజువు జేయుచున్నది. క్రీ.శ. 1310 సం॥లో బెల్జియంలో భీమాసభలు (Chamber of Insurance) ఏర్పడ్డట్లు, 1600 నుండి 1700 సం॥లలో ఇంగ్లండులో అగ్ని భీమా పథకము స్థిరరూపముదాల్చినట్లు, 1721 లో బ్రిటిష పార్లమెంటు భీమా కంపెనీల చట్టముజేసినట్లు, అదే కాలములో యూరపు, అమెరికాలలోను భీమా చట్ట ములు అమలుకు వచ్చినట్లు తెలియనగు చున్నది. ఇండియాలో ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వముఏర్పడి స్థిరపడిన తర్వాత, ఇంగ్లీషు భీమా కంపెనీల శాఖలద్వారా జీవిత భీమా వ్యాపారం ప్రారంభమై, క్రమేణా ఇతర శాఖలలో విస్తరించి, 19 వ శతాబ్ది చరమ భాగములో కొంతవరకు స్థిరత్వాన్ని పుంజుకొన్న దని చెప్పవచ్చు. కాని 1912 సం॥లో జీవిత భీమా చట్టము, ప్రావిడెంటు సొసైటీల చట్టము చేయుటకు క్రితం భారతదేశంలో భీమావ్యాపారం చట్టబద్ధం కాబడలేదు. 1938 లో విస్తర ప్రాతిపదికపై ప్రత్యేకంగా భారత భీమా చట్టము (Indian Insurance Act 1938) చేయబడింది. పరిస్థితులననుస రించి ఈ చట్టము 1958 లోను తిరిగి 1969 లోను అనేక నిబంధనలను తీవ్రతరం జేసి సమాజ ప్రయోజనకరంగా సవరింపబడ్డది. ఈ చట్టమునకు లోబడియే ఇండియాలో యావత్తు భీమా పరిశ్రమ నడుపబడవలెను.

భీమా (Insurance) ను ఆర్థిక సామాజిక పరం గాను, గణిత న్యాయశాస్త్రరీత్యాను పలుదృక్కోణ

ములదృష్ట్యా నిర్వచింపవచ్చును. ఏ కొద్దిమందికో సంభవించే దుర్భర నష్టములను సమాజము భరించు నట్లొనర్చు ఉపాయము భీమా అనిచెప్పవచ్చు. భీమాకంపెనీ లేక కార్పొరేషను, స్థాపిత ప్రయోజ నముగల ఏదేనిసంస్థ లేక ఆసామినుండి, ఒకే మొత్తముగాగాని, లేక నియమిత కాలక్రమ చెల్లింపు పద్ధతినిగాని పారితోషికము తీసుకొని అట్టివారికి నిర్ణీతమైన ప్రత్యేక పర్యవసానము సంభవించునెడ అట్టి నష్టపరిహారమును కట్టియిచ్చే వాగ్దత్త హామి, లేక నష్టపూర్తి ఒప్పందమును భీమా లేక అభయ పత్రము అననగును.

ఈ భీమా ఒప్పందములో హామీనిచ్చువారు Insurer, హామి పొందేవారు Insured, నిర్ణీత పారి తోషికము Premium, నిర్ణీయ కాలము Period వాటిల్లు నష్టము Risk నష్టప్రతిఫలము Claim నిర్ణయించుకున్న ప్రయోజన మొత్తము Sum Insured స్థాపిత ప్రయోజనము Insruable Interest ఒప్పంద పత్రము Policy పాటించనగు నిబంధ నలు Policy Conditions అని వ్యవహరింతురు. ఆయా దేశ ప్రభుత్వ ప్రత్యేక భీమాచట్టముల నియ మావళికి లోబడి వివిధ భీమా ఒప్పందపు లావా దేవీలు క్రమబద్ధంగా జరుపబడును.

ప్రీమియము నిర్ణయం :

భీమా ఒప్పందమున ప్రతిఫలము లేక పారి తోషికము (Premium) నిర్ణయించుట ఒక ప్రత్యే కము, కష్టతరము అయిన విషయము. ఏదేని వస్తువుయొక్క విలువ లేక వెల దాని ఉత్పత్తి ఖర్చునుబట్టి లేక వృత్తి సంబంధవిషయమున, దాని కగుశ్రమ, సమయములనుబట్టి, దాని రుసుము నిర్ణయించుట సులువు. కాని ఈ భీమా ఒప్పంద వ్యాపారమున ఎన్ని ఒప్పందములలో, ఏ ఏ విధము లైన నష్టపరిహారములు. ఎంతమేరకు చెల్లించవలసి వచ్చునో ఊహా మాత్రంగానైనా తెలిసికొనుట కష్ట తరము. కనుక గడచిన కొన్ని సంవత్సరములలో ఏ ఏ విధమైన భీమా సందర్భముల, ఎంతెంత నష్ట పరిహారములు చెల్లించబడ్డవో వివరములు సేకరించి, పొందిన ప్రీమియమునకు, అచ్చుకున్న నష్టపరి హారమునకుగల వ్యత్యాసపు, సరాసరి, వ్యాపార ఖర్చులు, వాటాదార్లకు తగులాభము, లెక్కగట్టి, నిర్ణయించి అమలుపెట్టుదురు. తరువాత అనుభవ మునుబట్టి మారుతున్న పరిస్థితి, పరిణామములను బట్టిన్ని, అవసరమైనప్పుడు సుంకము లేక తీరువ (Tariff) ను సవరింతురు. సర్వసాధారణంగా ఈ పద్ధతినే భీమాకంపెనీలు అవలంభింతురు. కాని కొన్ని ప్రత్యేక భీమాపథకాల విషయములో దాని ప్రత్యేక సందర్భములనుబట్టి 'ప్రీమియము' అప్పటి కప్పుడు నిర్ణయించి ఒప్పందము కుదుర్చుకొనుటయు గలదు.

నష్టపరిహార పరిష్కారము (Settlement of Claims) :

వివిధ భీమా ఒప్పందములకు సంబంధించి, భీమా చేసినవారికి వాటివల్ల నష్టపరిహారము యదార్థంగా ఎంతమేరకు అని నిర్ణయించుటకుగాను, భీమాకంపెనీ వారు, స్వతంత్రులగు, సమర్థులైన సాంకేతిక నిపు ణతగలిగి యోగ్యతగల సర్వేయర్లను నియమింతురు. వారు ఆయా సందర్భములను పురస్కరించుకొని, అన్ని వివరములు సేకరించి, విమర్శతో పరిశీలించి, పరీక్షించి భీమాకంపెనీవారు అచ్చవలసివచ్చు నష్ట పరిహారమును నిర్ణయింతురు. సర్వసాధారణంగా అట్టి నిర్ణయములమేరకు చెల్లింపులు జరుగును. ఉభయు లలో ఎవరికేని అది సంతృప్తికలిగించని పక్షమున ఇరుపక్షములుకలసి నిర్ణయించుకున్న మధ్యవర్తి Arbitrator ద్వారా పరిష్కరించుకుందురు. సాధా రణముగా మధ్యవర్తి తీర్పు అవసరములేకనే నష్ట పరిహారములు జరుగును. ఉభయత్ర ఖండితమైన శుద్ధాంతఃకరణము Strictest Good Faith భీమా ఒప్పంద పరిపాలనములో మూలాధార సూత్రము. దీని ఉల్లంఘనమువల్ల అసలు భీమా ఒప్పందమే

చట్టరీత్యా నిరర్థకమగును. కాబట్టి వాస్తవాన్ని మరుగుపరచి తప్పుగా తెలుపడము, దగా, వంచన, అక్రమ వినియోగము మొదలగు ఉల్లంఘనాంశములు అనుసరించకూడదు.

ప్రయోజనాన్నిబట్టి భీమా స్థూలంగా నాలుగు తరహాలుగా విభజింపవచ్చు.

1. ఆస్తి భీమా :— ఆకస్మికంగా నాశభంగములకు లోనగు ఏదేని ఆస్తి (ధన, ధాన్య, వస్తు వాహన, యంత్రాది) నిర్ణీతమైన అపాయములకు. (అగ్ని, వరద, తుపాను, భూకంపాది ప్రమాదాలు).

2. వ్యక్తి భీమా :— మానవుని బాహ్య భౌతిక విపత్తులు, వ్యాధులు, జీవిత భీమా.

3. బాధ్యత భీమా :— చట్టరీత్యా యజమానులు ఉద్యోగులకు, వ్యక్తి సమాజానికి, గల జవాబుదార్లు, బాధ్యతలున్ను, వృత్తి జవాబుదార్లు, వగైరా.

4. ఉత్పన్న లేక హేతుభీమా:— ఆస్తి నష్టమువల్ల సంభవించు ఆదాయాది నష్టములు. చట్టరీత్యాను, లెక్క వివరణమునకును భీమాను, ఈ క్రింద పేర్కొనబడినట్లు నాలుగు వర్గములుగా వ్యవహరింతురు.

1. జీవిత భీమా :— వ్యక్తి జీవితము మీద హామీ అనుకున్నా గడువు పూర్తియైనను, గడువు లోపుగా, గతించినను, నిర్ణీత మొత్తము చెల్లించు పద్ధతికి, సంబంధించినది.

2. అగ్ని భీమా:— అగ్ని ప్రమాదములు, అందుకు విస్తరణముగా, వెల్లువలు, తుపాను వగైరాలు.

3. సముద్రయాన భీమా :— సముద్ర రవాణా, మరియు, భూమిమీది రవాణాలలో వాటిల్లు ప్రమాదములు, నష్టములు.

4. వివిధ ప్రమాదభీమా :—అన్ని రకముల, మోటారు, తదితర రవాణా శకటముల ప్రమాదాలు, ఆస్తి దొంగతనం, దారి దోపిళ్లు, ఉద్యోగుల నమ్మక ద్రోహం, వ్యక్తి ప్రమాదాలు, వ్యాధులు, పశు, ధన మరణాదులు.

భారత దేశములో 1955 సం॥వరకు యావత్తు భీమా వ్యాపారము, దేశీయ, విదేశ భీమా కంపెనీలు చట్టరీత్యా స్వేచ్ఛగా నిర్వహించుచు వచ్చినవి. అయితే ఈ సంస్థలు అక్రమ నిర్వాహక పద్ధతుల ననుసరించుచు, నిధులను దుర్వినియోగము జేయుచు, దుష్ప్రవర్తనలకు లోనగుట వల్లను, భారీ ఎత్తున దేశ ప్రయోజనమునకు నిధుల సమకూర్చగలందు కున్ను, 1956 జనవరి 19వ తేదీన జీవిత భీమా వ్యాపారమును కేంద్ర ప్రభుత్వమువారు జాతీయ మొనర్చి అదేసంవత్సరం ప్రత్యేక చట్టము జేసి భారత జీవిత భీమా సంస్థను (Life Insurance Corporative of India) నెలకొల్పిరి. అప్పటి నుండి యావత్తు జీవిత భీమాను, ఆ సంస్థయే నిర్వహించుచున్నది. ప్రభుత్వమువారు ఆ తరుణము లోనే సాధారణ భీమాను కూడా జాతీయం చేయ దలచిరి. గాని ముందు ముందు తప్పిదములు సవరించుకొని, సక్రమ పద్ధతుల నవలంబించి, దేశప్రయోజన దృక్పథంతో ఆ సంస్థలు మెలగ గలవను ఆశాభావముతో వానికి కొంత అవకాశ మిచ్చి వేచి చూడ తీర్మానించిరి.

ఆ తర్వాత జాతీయ ప్రయోజనదృష్ట్యా 1969 సం॥లో భారత భీమా చట్టమునుకూడా సవరించి, కొన్ని ముఖ్యనిబంధనలను కఠినతరముచేసిరి. అయినను ఆశించినట్లు, భీమాసంస్థల ప్రవర్తన మెఱుగు పడనందున, అందలి దొసగుల చక్కబరచి, భీమా చేయువారికి హితోధిక సేవ జరుగగలందులకున్ను, ఆ సంస్థలలో పనిచేయు సిబ్బంది స్థితిగతులు మెఱుగు పడగలందులకున్ను, జీవితభీమాతోపాటు వివిధ సాధారణ భీమా సౌకర్యములను, సమాజ బహుప్రయోజనమునకు ఉపయుక్తంగాను, అతి గుణకరంగా మిగులునిధుల సమీకరించి జాతీయాభ్యు

దయానికి తోడ్పడు, పెట్టుబడులకు వినియోగించి బలహీనవర్గాల ఆర్థికాభ్యుదయ సేవాపథకంలో ప్రగతికి తోడ్పడగలందుకున్ను 1971 సం॥ మేనెల 13 వ తేదీన ఆనాటికి 106 సంఖ్యలోఉండిన అన్ని దేశీయ, విదేశ భీమాసంస్థల యాజమాన్యమును కేంద్ర ప్రభుత్వమువారు ఆర్డినెన్సుద్వారా చేపట్టిరి. తర్వాత 1972 సం॥లో సాధారణ భీమా వ్యాపార (జాతీయకరణ) చట్టముచేసి 1973 సం॥ జనవరి నుండి పూర్తిగా జాతీయమొనర్చి, భారత సాధారణ భీమా కార్పొరేషన్‌ను ప్రధానసంస్థగా బొంబాయిలో నెలకొల్పి, దానిఅదుపున సాధారణ భీమా వ్యాపారం, దేశవ్యాప్తంగా శ్రేయస్కర పోటీతోజరిపే నాలుగు సమస్థాయి ప్రభుత్వ భీమా కంపెనీలను దేశములో నాలుగు ప్రధాన నగరములలో నెలకొల్పిరి.

కంపెనీ పేరు	ముఖ్య కార్యస్థానము
1. యునైటెడ్ ఇండియా ఫైర్ అండ్ జనరల్ ఇన్సూరెన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్.	మద్రాసు
2. న్యూ ఇండియా ఇన్సూరెన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్.	బొంబాయి
3. ఓరియంటల్ ఫైర్ అండ్ జనరల్ ఇన్సూరెన్సు, కంపెనీ లిమిటెడ్.	ఢిల్లీ
4. నేషనల్ ఇన్సూరెన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్.	కలకత్తా

ఈ నాలుగు సంస్థలున్ను సమాన ప్రతిపత్తి గల్గి, కార్పొరేషన్ అజమాయిషి సలహాలకులోనయి, స్వేచ్ఛగా పాలసీదార్లకు ఉపయుక్తమైన సేవ లందించుటలో, ఒకదానితోనొకటి పోటీపడుచు సాధారణ భీమా సర్వశాఖలలో అభ్యుదయవంతంగా వ్యాపారం కొనసాగించనగును.

వాణిజ్య పరిశ్రమలమీద గంభీరమైన పట్టుగలదై, లోకహితైక ప్రయోజనకారియై, అధునాతన జీవిత ఆర్థికరంగంలో అతిముఖ్యమైన పాత్ర వహించునట్టి పవిత్ర భీమా పరిశ్రమ పూర్తిగా జాతీయమైన తర్వాత అతిసమర్థవంతంగా నిర్వహింపబడుచు, దేశ అభ్యుదయానికి తోడ్పడగలదని ఆశించబడుచున్నది.

భీమా పరిశ్రమనుగూర్చి ఇచ్చట ముక్తసరిగా చెప్పబడ్డది. గాని దీనినిగురించి అధికంగా తెలిసికొనుట అత్యవసరము.

—శ్రీ. కు. తి. రెడ్డి.

Referenecs

1. Organisation of Indian Insurance., S.P. Sharma, Allied Publications.
2. Insurance in India, A. N. Agarwala, Allahabad.

49. ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో పండుగలు, ఉత్సవాలు

ఆంధ్రప్రదేశానికి సంస్కార సాంప్రదాయాలు సంపన్నంగా ఉన్నాయి. అనేక స్థలాలలో పండుగలు, ఉత్సవాలు సంవత్సరం పొడుగునా జరుగుతూంటాయి. ముమ్మరంగా చలి ప్రజ్వరిల్లిన శిశిర హేమంతాలలో గాని, వేడిగా యుండి ఎండలు ముదురుతూ వున్న వసంత, గ్రీష్మాలలో గాని ప్రజలు పండుగలు ఉత్సవాలు జరుపుకొంటున్నారు. భూతకాలాన్ని సమ్మోదంతో స్మరించేటందుకు ఈ

పండుగలు ఉత్సవాలు వ్యవస్థీకరింప బడ్డాయి. ప్రజలు ఉత్తేజంతో, ఉజ్జ్వలంగా వీటిని జరుపు కుంటారు. ఇట్లు జరుపుకొనే వేరే దేశాలు చాల కొద్దిగా ఉన్నాయి. భారతదేశంలో ఈ పండుగలు ఉత్సవాల ప్రాముఖ్యం ఎక్కువ.

మకర సంక్రాంతి :

సూర్యుడు మకర రాశిలో ప్రవేశించి మాసము రోజులు అక్కడే ఉంటాడని మననమ్మకం. మకర ప్రవేశంనుండి దివాకరుని ప్రయాణం ఉత్తరాభి ముఖంగా జరగుతుంది. ఈ పండుగ జనవరి నెల 13–15 లో వస్తుంది. ఈ కాలంలోనే పంటలు పండి, ప్రజలకు మోదాన్ని కలిగిస్తుంది. ఇది పంటల పండుగ. పంటల సమృద్ధి వలన, ప్రజ లకు తృప్తి, సంతోషం మిక్కుటంగా ఉంటుంది. జనులు మూడురోజులు ఈ పండుగను జరుపు కొంటారు. సంక్రాంతి, పొంగలి, కనుమ. మొదటి రోజు పితృ దేవతలకు ప్రీతికరం. రెండవరోజు క్షేత్ర ఫలితాలను అనుభవించే దినం. మూడవనాడు పశుగణాన్ని ఆరాధించి వాటి క్షేమాన్ని కోరే దినం.

మహాశివరాత్రి :

మాఘ బహుళ చతుర్దశినాడు ఈ పండుగ వస్తుంది. శైవులకు మహా ప్రీతికరమైన పండుగ. పవిత్రమైన పర్వదినం. ఆనాడు పాపక్షయం అవు తుందని నమ్మకం. ఆరోజు శివ సాయుజ్యం చేకూరుతుందని శైవుల దృఢనమ్మకం. ఇహమందు కోరికల ఫలం, పరమందు మహేశ్వర సాన్ని ధ్యమే కాకుండా, ఐక్యం కూడా కలుగుతుందని శివుడు ఉమతో చెప్పాడు. ఏ జీవిగాని, మాఘ బహుళ చతుర్దశినాడు నన్ను పూజించి వేడుకుంటె ఆ జీవికి పాపక్షయం కల్గి మోక్షప్రాప్తి కలుగు తుందని హిందువులందరు, ఈ పండుగను శైవులు చేసుకొంటారు. కొందరు వైష్ణవులు చేసుకో పోవ చ్చును. ఆ రోజు శైవ భక్తులు నిరాహారంగా ఉంటారు. శైవ క్షేత్రాలకు పోయి శివ దర్శనం చేసుకోని, శివుని ఆరాధించి ఆ రాత్రి పూర్తిగా జాగారం చేస్తారు. జాగ్రతవస్థలోనే ఉండుటకై పురాణ కాలక్షేపం చేస్తారు.

హోళీ :

పండుగ లన్నిటిలో అమిత ఉత్సాహపూరిత మైనది హోళీ పండుగ. క్రీడా వినోదాలతో కూడిన పండుగ. కేవలం వైదికమతస్థులే కాకుండా జైనులు, సిక్కులు కూడా ఈ పండుగను అతి వైభవంగా ఆచరిస్తారు. ఆమని కాలంలో జరుపు కొనే ఉత్సవం ఇది. దీని ఆరంభాన్ని గూర్చి అనేక పుక్కిటి పురాణ గాథలున్నాయి.

ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో తెలిసే విషయం ఏమంటె శివుని తపస్సును భంగం కలిగించి ఆ దేవదేవుని తలపులను ప్రణయాభిముఖంగా చేయాలని ఇంద్ర ప్రేరేపితుడై మన్మథుడు వసంతఋతువును అకా లంలో సృష్టించి ఆ స్థాణువుపై తన పుష్పబాణా లను వదిలాడు. ఆ ఘోర తపస్వి మనస్సు చలిం చింది. కారణాన్ని తెలిసికొని తన మూడో కన్ను తెఱిచి పూవిల్తుని వైపు చూచాడు. కాముడు భస్మ మయ్యాడు. ఈ కామదహన స్మరణే హోళీ పండుగగా మనవారు జరుపుకుంటారు. ఈ రోజు రంగు పొడులను అందరిమీద చల్లుతారు. రంగు నీళ్ళను దారిన వెళ్ళే వారిపై పిచ్చుకారితో కొట్టు తారు. తుంటరితనంగా ప్రవర్తిస్తారు. ఇది ఆనాడు హిమాలయ ప్రాంతంలో మనసిజుడు చేసిన కార్యమే. భారతదేశ మంతటా ఈ పండుగను వేడు కతో, అతి ఉత్సాహంతో వైదికమతస్థులందరూ జరుపుకుంటారు.

ఉగాది :

కాలమానాన్ని గణించేందుకు 12 మాసములు గల దశను సంవత్సరం అని అనుకుంటున్నారు

మన పెద్దలు. ఈ సంవత్సర ప్రారంభమే ఉగాది. ఇదియే నవ సంవత్సరోత్సవము. భవానిప్రసాద్ తన ఆర్య పర్వ పద్ధతిలో ఈ పండుగను సంవత్సరేష్టి అని కూడ అన్నాడు. ఇష్టి, యజ్ఞయాగాది క్రతువు. ఇటికలను పేర్చి పూర్వమీమాంసను అనుసరించే కర్మిష్ఠులు, ఈ చైత్రమాస ప్రతిపత్తితో ఆరంభమయ్యే సంవత్సరాన్నే స్వీకరిస్తారు. ఈ పండుగ ఇంగ్లీషు మార్చి, ఏప్రిల్ నెలలో వస్తుంది. చిత్తా నక్షత్రం వద్దకు చంద్రుని రాకచే, ఈ ప్రథమ మాసానికి చైత్రం అని పేరు వచ్చింది. దీనినే మధుమాసం అన్నారు. అన్ని ఋతువులలో శ్రేష్ఠమైనది, నవపుష్ప, ఫలభరితమైన కాలం - వసంతఋతువు. ఈ మాసంతో ఆరంభమౌతుంది సంవత్సరం. ఈ పాడ్యమిరోజు వేపచేదు ప్రతి ఒక్కరు వేపపూతను, వేప ఇగుళ్ళను లేతమామిడి, క్రొత్త చింతపండు, బెల్లముతో తయారైన రసాయనాన్ని సేవిస్తారు. రాబోవు సంవత్సర ఫలితాలను గురించి పంచాంగాన్ని చదవడమో, చదవగా వినడమో జరుగుతుంది. తెలుగువారు కన్నడులు, మహారాష్ట్రులు దీనిని పాటిస్తారు. పార్సీవారు కూడ "నౌరోజు" నూతన దివసమని పండుగను జరుపుకుంటారు. గతించిన సంవత్సరాన్ని సింహావలోకనం చేసికొని దానికంటే వచ్చిన సంవత్సరం ఫలదాయకంగా ఉంటుందని, ఆ రోజు ఆశలతో నింపుకుంటారు. ఆధునికంగా ఉగాది కానుకలను, ఆత్మీయులకు పంపడం, ఆ దినం కనుబడ్డ వారికి శుభాకాంక్షలు తెలియచేయడం ఆచారమైంది.

శ్రీరామనవమి :

వేదములే మానవ స్వరూపం చెందాయి. ఆ లోకరంజకుడే శ్రీరాముడు. ఆ పేరు అన్వర్థ నామధేయమని, దశరథుని జ్యేష్ఠ కుమారునికి, బ్రహ్మపుత్రుడైన వసిష్ఠ భగవానుడు, నామధేయం చేసాడు. చైత్రశుద్ధ నవమి తిథినాడు, పునర్వసు నక్షత్రంలో శ్రీరామచంద్రుని జననం జరిగింది. వారి అవతార కథనంతా వాల్మీకి భగవానుడు ఆదికావ్యమైన రామాయణాన్ని రచించి, కొండలు, నదులు, సముద్రాలు భూలోకంలో ఉన్నంతకాలం ఈ ఆదికావ్యం వర్ధిల్లుతుందని ఆశీర్వదించారు. అట్టి అవతార పురుషుని జన్మదినమే శ్రీరామనవమి.

శ్రీరాముని భార్య సీతాదేవి, ఆమెతో కళ్యాణం అతి వైభవంగా ఆనాడు మిథిలలో జరిగిందని వాల్మీకి బాలకాండలో కావ్యకర్తగా చెప్పాడు. కాని సీతాదేవి అయోధ్యకాండ చివరి సర్గలలో తన కళ్యాణాన్ని గూర్చి మహా పతివ్రతయైన అనసూయకు సొంపుగా, మధురంగా, సున్నితంగా, రసయుతంగా వర్ణించింది. సీతా కళ్యాణ ఘట్టాన్ని స్వీయ అనుభవంగా సాక్షాత్తు సీతయే అనసూయాదేవికి చెప్పింది. ఈ శుభ ఘట్టాన్ని అనేక రూపాలుగా, శ్రీరామనవమి పండుగ రోజు జరుపుకుంటారు. ఈ కళ్యాణాన్ని ఏ శుభకార్యాలు చేసినా హరికథ రూపంలో ప్రజలు వినుదురు. ఈ కథకు నిత్య యవ్వనం సమకూడింది - మన భారతదేశంలో.

మన ప్రదేశంలో ప్రశస్తమైన శ్రీరామాలయం భద్రాచలం. అచ్చట శ్రీరామనవమి రోజు సీతా కళ్యాణాన్ని అతి వైభవంగా కోవెలలో జరుపుతారు. అచ్చట జరిగే కార్య కలాపమంతా రేడియో ద్వారా ప్రసారిత మౌతుంది. అనేక యుగాలనుండి ప్రతి సంవత్సరం చైత్రశుద్ధ నవమినాడు కొన్ని కోట్ల ప్రజలు జన్మించి యుంటారు. జన్మిస్తారు. అయితే అవతారపురుషుని జన్మము ధర్మ సంస్థాపనార్థమని, గ్రహించుకొని ఆ దినాన్ని పర్వదినంగా పవిత్రమైందని వేద మతస్థుల నమ్మకం. ఆ రోజున జన్మించినవారు, వేరుగా పండుగ చేసుకో నక్కర లేదు. అట్టివారి జన్మదినం లోకమంతా జరుపుతుంది. శ్రీరామ మహిమను కీర్తించే మహామహులను భారతదేశం కన్నది.

వినాయక చతుర్థి :

పూజార్హతకు ఆదిదేవత, విఘ్నాల నివారణకు పూజనీయమైన ప్రథమ ఆరాధితుడు. పార్వతీ శివుల పుత్రులలో జ్యాయస్సేనాని. రెండవ కుమారుడు దేవ సేనాధిపతియైన కుమారస్వామి. కలియుగ మందు దేవి శక్తి, గణపతి పూజలు ముఖ్యమైనవని పురాణ ప్రవచనం. భాద్రపద శుద్ధ చవితి ఈ గణ పతి జన్మదినం. ఈయనయే గణనాథుడు. ఏ చిన్న కార్యాన్ని చేయవలెనన్నా, పెద్ద కార్యము (సమరము) తలపెట్టినా, ముందుగా ఈ దేవత నారాధించటం విధియైన ఆరాధనగా సాంప్ర దాయంగా నిలిచి యున్నది.

ఈ చవితికి ముందు తొమ్మిది రోజులనుండి గర్భోత్సవాలు చేస్తారు. 'జయ' అనే మహా భారత రచనం చేయడానికి కృష్ణ ద్వైపాయన వ్యాసుడు గణేశుని ప్రార్థించి ఆయననే వ్రాయసగానిగా ఉండ మని కోరాడు. సంస్కృతంలో మహాభారతాన్ని చెప్పింది వ్యాస భగవానుడు, వ్రాసింది గణపతి దేవుడు. వీరిద్దరికి ఒక నిబంధన ఉండేది. చెప్పే మహాకవి ఎక్కడా నిలపకుండా చెప్పాలని, వ్రాయసగాడు, అర్థం తెలిసికొని వ్రాయవలెనని; ఇట్లే ఈ ఇతిహాస రాజం వెలువడింది.

రైతుప్రజలు పంటల దేవునిగా గణపతిని సేవి స్తారు. పొలాల్లో ప్రతిష్టించి పూజలు చేసి నైవే ద్యాలు అర్పిస్తారు. పంటలను పాడుచేయకుండా, ఎలుకలను జాగ్రత్త చేసేందుకై ఈ దేవునికి మూషి కాన్ని వాహనంగా స్వీకరించారు; కృషీవలురు.

ఈ గణపతిని గూర్చి కథలు పురాణాలలో అనే కంగా ఉన్నాయి. విద్యార్థులు చదువులో ప్రగతిని చేకూర్చుకొనేందుకు, పెద్దలు జ్ఞానోదయానికి ఈ వినాయకుని పూజిస్తారు. ఆబాల గోపాలం ఈ వినాయకునికి సేవలు చేస్తారు.

విజయదశమి :

తొమ్మిది రోజులు దేవీ పూజలు జరిపి పదవ రోజు ఈ పండుగను జరుపుకొంటారు. పరమేశ్వ రునిలోని, జగత్తును సృష్టించే శక్తినే దేవతగా పూజలు చేస్తారు. ఈమెయే దుర్గ. సమీపించుటకు వీలులేనిది. భక్తిశ్రద్ధలే ఈమాతృదేవతా సాన్నిధ్యం చేకూరుస్తవి. కేవల తమస్సు మహిషాసురునిలో మూర్తీభవించి యుంటుంది. ఈ అవిద్యామయ మయిన చీకటిని పారద్రోలడమే మహిషాసుర మర్దనం, శక్తి ఈపనిని సఫలంగా, లోకరంజకంగా నిర్వహిస్తుంది. చిదానందానుభవము, మానవునిలో కరుడుకట్టుకొని యున్న తమస్సు పటాపంచలై పోయినప్పుడే, నూతన తేజస్సువలే వ్యాపిస్తుంది.

దక్షిణ భారతంలో ఈ నవరాత్ర ఉత్సవాలు, ముమ్మరంగా జరుగుతాయి. ఉత్తర భారతంలో రామలీలా ఉత్సవాలు జరుగుతాయి. శ్రీరాముడు ఈపూజలు సలుపుచు, ఎనిమిదవనాడు, రావణ సంహారం చేసాడని మన నమ్మకం. పదవరోజు అయోధ్యకు తిరిగి వచ్చాడు. ఈ ఉత్సవ ప్రాణా ధారం దుష్టశిక్షణ, శిష్టరక్షణా అని ప్రజలు అన్వయం చేసుకొంటారు.

మహాభారత కథలో కూడ ఈ విజయ దశమి పండుగ ప్రస్తాపన ఉంది. విరాటపర్వ కథలో బృహన్నల, ఉత్తరుని సారథిగా చేసుకొని ప్రచ్ఛ న్నంగా తాను దాచియుంచిన, ఆయుధాలను, శమీ వృక్షం మీదినుండి తెప్పించి వాటికి పూజలు సల్పి, కౌరవసేనను ఎదుర్కొంటాడు. నేటికి, ప్రతివారు వారివారి జీవనోపాధికి పనికివచ్చే సామాగ్రిని (ఆయుధములను) పూజ చేస్తారు. క్షేమానికి, సంపదరాకకు ఈపూజలు విజయదశమినాడు జరుగు తాయి.

దీపావళి :

దీపాల తోరణం అని అర్థము. ఈ పండుగ దశరా జరిగిన 20 రోజులకు వస్తుంది. శ్రీరామ

పట్టాభిషేక సమయాన ఈ దీపోత్సవం అయోధ్యలో జరిపారని సాంప్రదాయకంగా వస్తున్న నమ్మకం. భాగవతకథ ప్రకారం ప్రాగ్జ్యోతిషాన్ని (అస్సాము) పాలించిన నరకాసురుడు లోకకంటకుడుగా తయారైతే, వాని సంహారార్థం సత్యాసమేతుడై ద్వారకవాసి శ్రీకృష్ణుడు దండెత్తాడు. సమరతీవ్రత దశలో సొమ్మసిల్లాడు. రణకౌశలంలో నేర్పరియైన వీరవనిత సత్య, తాను విల్లుబూని ఆ నరకాసురుని సంహరించింది. ఇట్టి లోకకళ్యాణమైన కార్యాన్ని, దీపావళీ పండుగగా మనం జరుపుకుంటాము. ఈ పండుగ అమావాశ్యనాడు వస్తుంది. ముందు చతుర్దశినాడు పై సంహారకార్యం జరిగింది. ఇదే నరక చతుర్దశి.

విక్రమాదిత్యుని పట్టాభిషేకం ఈ దీపావళినాడే జరిగింది. నూతన సంవత్సరం కూడా, ఆనాడే ప్రారంభమైనది. ఇప్పటికి ఉత్తర భారతంలో దీపావళి, ఉగాదిపండుగగా వ్యాపారులు నూతనంగా లెక్కలను ప్రారంభిస్తారు.

అనేక కార్యకలాపాలకు ఆస్పాదమైందీ దీపావళీ పండుగ. ఈ మాసంలో వాతావరణం క్రిమికీటకములు భూమినుండి నరకాసురునివలె ఆవిర్భవిస్తాయి. వాటి వృద్ధిని తగ్గించేందుకు టపాసులు, బాణవేడుకగా ప్రజలు సంతోషంతో జరుపుకుంటారు. ప్రతి ఇంట దీపాలు వెలిగిస్తారు. క్రిములు ఆ జ్యోతిచే ఆకర్షింపబడి నాశనమౌతాయి. మానవ క్షేమానికి దోహదమౌతుంది.

శ్రీ కృష్ణాష్టమి (శ్రీ కృష్ణజయంతి; శ్రీ జయంతి)

శ్రీకృష్ణుని అవతారము, వారి జీవితము. కృష్ణ తత్త్వము, భారత దేశమున మఱువరాని ఘట్టములు. శ్రీకృష్ణుడు దుష్టశిక్షణ కొరకు, శిష్టులను రక్షించుటకు అవతరించెను. కంస, శిశుపాలాది అసుర ప్రవృత్తిగల లోకకంటకుల హతమార్చెను. పాండవులకు సాయముచేసి కౌరవ నాశనమునకు కర్తయయ్యెను. అర్జునకు గీతోపదేశము కావించెను. ఈ వాసుదేవునికి ఆంగీరసకులోద్భవుడైన ఘోరుడు పురుష యజ్ఞమును ఉపదేశించెను. అట్టి మహనీయుని జన్మదినము శ్రీకృష్ణాష్టమి, భాద్రపద బహుళ అష్టమినాడు రోహిణీ నక్షత్రమున, దైవజ్ఞులు "ఈ నక్షత్రస్థితిని" 'జయంతి' యని పిలుతురు. అందువలననే ఈ పండుగను శ్రీకృష్ణ జయంతి యని శ్రీ జయంతి అనియు పిలుచుట సంప్రదాయమైనది.

శ్రీకృష్ణుని బాల్య చేష్టలలో పెరుగు, పాలు, ఉట్లపై దాచి యుంచగా వాటిని పగులగొట్టి, త్రాగుట ఒక క్రీడావిశేషము. ఈ ఘట్టమును, నేటికిని, ఆ దినమున క్రీడా వినోదముగా వీధులందు అనుసరింపజేయుదురు.

శ్రీకృష్ణుడు వాకొనిన భగవద్గీత అఖిల ప్రపంచమున నేడు, విజ్ఞానమును వెదజల్లు పవిత్రగ్రంథమై వెలసినది. అనేక వ్యాఖ్యానములకు గురిఅయినది. వివిధ భాషలలోకి అనువదించబడినది.

వీరి జీవితము హీనస్థాయిలో ఆలోచించువారు, వ్యభిచారయుతమని కించపరచుట జరుగుచున్నది. శ్రీకృష్ణ చరిత్రము సమగ్రముగా భాగవతమున కలదు. ఈ పురాణము శాపతప్తుడై వారము దినములే జీవిత వ్యవధిగల పరీక్షిత్తునకు అవధూత చక్రవర్తియైన శుకమహర్షి చెప్పెను. నేడు కొందరడుగుచున్న ప్రశ్ననే పరీక్షిత్తుడు శుకుని అడిగెను. శుకమహర్షి : భగవంతుని లీలను మానవ స్థాయిలో కొలచుట అనుచితమగు కార్యము, సృష్టి యంతయు భగవంతునికి స్త్రీ ప్రతీకయే. పురుష డనతగినది ఆ భగవంతు నొక్కనినే. అతడే పరమ పురుషుడు. అతడే జగద్భర్త. జీవులందరూ అతని ప్రియురాండ్రు. గోపికలు, ఈ జీవుల ప్రతీకములు. ఇదియే శ్రీకృష్ణ తత్త్వము యొక్క మూలభావము

అని చెప్పెను. చైతన్యుడు, ఇంకను ఇతర భక్తులు తాము స్త్రీలైనట్లు, భగవంతుని పరమపురుషునిగా భావించి మోక్షము పొందిరి. త్యాగరాజు కీర్తనలలో బహుళముగా ఈ భావ మున్నది.

ఇస్లామీయుల పండుగలు :

వీరి మాసముల పేర్లివి :

(1) మెహర్రమ్ (2) సఫార్ (3) రబీ(ప్రథమ) (4) రబీ (ద్వితీయ) (5) జమాది (ప్రథమ) (6) జమాది (ద్వితీయ) (7) రజాబ్ (8) షాబాన్ (9) రంజాన్ (10)షావాయ్ (11)జేఖాదా (12)జీ-అల్-హజ్జా.

వీరి గణణము చాంద్రమానము, నెలకు 29 లేక 30 రోజు లుండును.

ఇద్-అల్-ఫితర్ :

దీనినే ఇద్ పండుగందురు. రంజాన్ నెల ప్రథమ దివసముతో ప్రారంభమై 30 రోజులు మాసాంతము వరకు పండుగ. 30 వ దినమున విధిప్రాయముగా బీదలకు దానమివ్వవలెను. ఇది ముఖ్యమైన కర్తవ్యము. పండుగ, తరువాతనే చేసు కొనవలెను. ఈ ముప్పై రోజులు పగలు నిరసన వ్రతమాచరించవలెను. రాత్రి యందే భోజనము చేయవలెను. చివరి రోజు ప్రజలందరు (మొగ వారు) మసీదునందు ప్రార్థనలు జరుప వలెను. పూర్వాహ్ణమున అందరు కలసికొందురు. ప్రపంచ మందలి ఇస్లామీయు లందరు ఈ పండగ నాచ రింతురు. ఈ పండుగ దినములలో స్వర్గ కవాట ములు తెరువబడి యుండును. నరకము మూతబడి యుండును.

ఇద్-అల్-హజ్జా :

12 వ మాసమున, 10వ రోజు ఈ పండుగ వచ్చును. మక్కా, మదీనాకు పవిత్రయాత్ర చేసి వచ్చి, ఈ పండుగను జరుపుదురు. పూర్వము అబ్రహాము, భగవంతుని కోరికపై కుమారుని బలి ఇవ్వ సిద్ధపడెను. పరమేశ్వరుడు మెచ్చి బలి వద్దని, తండ్రి కుమారుల ఆశీర్వదించెను. ఈ గాథ సంస్మరణమే ఈ పండుగ. మసీదులో అందరు కలసి ప్రార్థనలు సల్పెదరు. ఆ దినము సూర్యోద యమున పూర్వాహ్ణమున ప్రార్థనలు జరుపవలెను. సంపన్నులు గొఱ్ఱె నొకదానిని బలి ఇవ్వవచ్చును.

భారత దేశమున ఈ పండుగను ఇద్ కుర్బాన్ అందురు. కుర్రన్ అనగా బలి ఇచ్చుట.

మెహర్రమ్ :

ఇది పండుగ కాదు. దీనిని వివిధ రీతులుగా, వివిధ ప్రాంతములందు జరుపుకొందురు. ఇది 10 రోజులు అనుసరించు విధిక్రమము. ఇస్లామీయుల సంవత్సరములో ప్రథమ మాసము. హజరత్ ఇమాం హుసేన్ స్మారకార్థము, ఈ దినముల జరుపు కొందురు. వీరు యుద్ధవీరుడు. ప్రవక్త మహ్మద్ కుమార్తె ఫాతిమా. ఆమె భర్త హజరత్ అలీ. ఆ వీరుడు ఈ దంపతుల కుమారుడు. యుద్ధమున వీరితో కూడ అనేకమంది ఆహుతైరి.

షియా తెగవారు ఎక్కువగా దుఃఖముతో ఈ మెహర్రమ్‌ను పాటింతురు. ఈ దశ రాత్రులు ఇటులనే గడుపుదురు. ఈ దినములలో సంతోష మనునది పాటించరు. స్తుతులను, ప్రార్థనలను సలిపి, భుజింపక, వ్రతనిష్ఠతో నుందురు. ఫాతి హాను భాగమును చదువుదురు. ఇంతేకాక పవిత్ర ఖురాన్‌లో నుండు మరికొన్ని భాగములను పఠిం తురు. ఇమామ్ హసన్, హుసేన్‌ల జీవ ప్రశాం తికై ప్రార్థనలు చేతురు. కర్బాలా ప్రదేశమునకు తీర్థయాత్ర సల్పుట ముఖ్యమని గణింతురు.

ఇద్ మిలాద్ :

ప్రవక్తయగు మహ్మద్ పుట్టిన దినము. 3 వ మాసమైన రబ్, తొమ్మిదవ లేక 12 వ రోజు

వచ్చును. 12 వ రోజే సరియైనదని (కొందరు) ఇస్లామీయుల నమ్మకము. అందరు కలియుట, మత ప్రబోధనలు వినుట, పవిత్ర ఖోరానీ షరీఫ్‌ను ప్రవచించుట, ఈ రోజు జరుగును.

లైలత్-ఇల్-ఖాదర్ :

ఎనిమిదవ మాసమైన షాబాన్ 27వ దినరాత్రి చాల ముఖ్యమైనది. ఆనాడు పవిత్రమైన రాత్రి.

దీనిని గూర్చి 97వ అధ్యాయమున, ఖురానీ షరీఫ్‌లో చెప్పియున్నది. భగవంతుని వాణి లోకమున వ్యక్తమైనది. ఆ రోజు మంచి పనులు చేసి ప్రార్థనలు సలుపవలయును.

లైలత్-ఇల్-మిరాజ్ :

రజాబ్ మాస 27వ దినమున ఈ పండుగ జరుగును. ఆ రాత్రి ప్రవక్త స్వర్గమును అధిరోహించెను. ఖురానీ షరీఫ్ 18 అధ్యా 1 వ సర్గయందున్నది. రాత్రియంతయు జాగారము చేసి ప్రార్థనల సల్పవలయును.

లైలత్-ఇల్-ముబారకా :

ఖురానీ షరీఫ్ 44 వ అధ్యాయము 1—నుండి 4 సర్గలలో ఈ రాత్రి గూర్చి యున్నది. ఆ రాత్రి బీదలకు దానములను చేయవలయును. భారత దేశమున ఈ పండుగను షేబ్-బీ-బరాత్ అందురు. దీనికి అర్థము - తియ్యని తినుబండారములని. ప్రార్థనలు సల్పవలయును.

(ఈ పై విషయములను అఖ్వాజా మహ్మద్ చెప్పిరి. వీరు అబుల్ కలామ్ ఆజాద్ పుస్తకాలయము డైరక్టరు, పరిశోధనా కార్యదర్శి.) (24-8-1974)

క్రైస్తవుల పండుగలు :

జీసస్ క్రైస్టు పుట్టిన దినము 25 డిసంబరు, నాడు జరుపబడును. ఆనాడు జీసస్ జన్మమును గూర్చి పవిత్ర గ్రంథమైన బైబిల్‌లో నున్న భాగములను చదువుదురు. చర్చిలలో ఇట్లు పఠనము గావించి మతస్తులందరిని తమ జీవితములలో నూతన చైతన్యమును భక్తితో కూర్చుకొందురని ప్రబోధము జరుగుచుండును. డిశంబరు తే. 24 మధ్యరాత్రి చర్చిలలో మతస్తులైన వారందరు కలసికొని ప్రార్థనలు గావింతురు. మరల రెండవ సారి తే. 25 వేకువన ప్రార్థనలు గావింతురు. మతస్తులు వారి వారి ఇండ్లలో భారీఎత్తుగా పండుగలు జరుపుకొందురు. గృహముల అలంకరించుకొని నూతన వస్త్రముల ధరింతురు. స్నేహితులందరికి ధన్యవాదములు చెప్పి, ఉత్సాహముతో పండుగను జరుపుకొందురు.

వీరి జననము చరిత్ర కాలమును, క్రీస్తు పూర్వమని, క్రీస్తు శకమని, ప్రపంచ విఖ్యాతమైన విభాగము చేయబడినది. తూర్పు దేశమున ముగ్గురు ఋషులకు ఈ మాస ప్రారంభమున కల వచ్చెను. భగవంతుడు ''నా కుమారుడు, జన్మింప బోవుచున్నాడు. మీరు వెంటనే అచ్చటికి వెళ్ళి ఆ బిడ్డను దర్శించుకొనుడు'' వారికి సూచనగా ఒక నక్షత్రము ఆకాశమున ప్రకాశించు చుండెను. వారు దానిని అనుసరించి ప్రయాణించిరి. అది బేత్‌లెమ్ పైన నిలచెను. అచ్చట పరిపాలించుచున్న రాజగు ''హీరడ్''ను కలిసికొని ''మాకు వచ్చిన స్వప్నములో రాజులకు రాజు జన్మింపనున్నాడు. వారిని దర్శించుకొనుడని భగవాను వాక్కు వింటిమి'' అని చెప్పిరి. హీరడ్ తన రాజ కుటుంబమున అట్టి సంఘటన జరుగుటకు వీలు లేదని తెలుసుకొని, వారితో ''మీరు ఆ శిశువును దర్శించుకొని, నన్ను కలియుదురు గాక — వెంటనే నేను వచ్చి ఆ మహామహునికి ప్రణామము లాచరింతు'' ననెను. వారు వెంటనే వెళ్ళి బెత్లం చేరిరి. అచ్చట నొక గోశాలపైన తమకు మార్గదర్శముగా పయనించిన నక్షత్రమును చూచిరి. అందొక శిశువు జన్మించి

యుండెను. దేవతలు రక్షించు చుండిరి. తల్లి మేరి యందు పరిశుద్ధాత్మగా జీసస్ జన్మించెను. ఆ ముగ్గురు ఋషులు ఆ శిశువునకు ప్రణమిల్లి తమ కానుకలను నమ్రతతో, భక్తితో అర్పించిరి. వారు పయన మగుచుండగా ఆకాశవాణి "మీరు హీరడ్ వద్దకు పోవలదు మరొక దారిని బట్టి మీ వాసము లకు పొండు" అనెను. వారట్లు చేసిరి.

ఈ గొప్ప జన్మదినమును, క్రైస్తవులందరు ప్రపంచమునందంతటను, సంతోషముగా పండుగ జరుపుకొందురు.

శుభ శుక్రవారము (Good Friday) :

ఈ శుక్రవారమునకుముందు వచ్చు ఆదివార మును - పామ్ ఆదివారమందురు. ఆనాడు జీసస్ విజయవంతంగా జెరూసలమ్‌ను ప్రవేశించెను. తరువాత బేస్తవారమురాత్రి తను, తన శిష్యులైన 12 మందితోకలసి విందారగించు చుండగా, జీససు వారితో "నా శిష్యులలో నొక్కరు నన్ను విరోధులకు లంచము తీసుకొని అమ్మి ద్రోహముచేయును. నా చరమదశ ఆసన్నమైనది" అనెను. శిష్యులందరు చింతాక్రాంతులైరి. ఆ రాత్రి, విందైన అనంతరము జీసస్ "ఆలివ్" గిరిపైకి పోవుచుండ ద్రోహతలంపు గలిగిన జూడాస్, ఇస్‌కారియట్ 30 వెండినాణెముల స్వీకరించి, జీసెస్‌ను పగవారికి అప్పగించుటకై, ప్రవక్తవద్దకుపోయి వారిని ముద్దు పెట్టుకొనెను. తరువాత రోమన్ సిపాయిలు జీసస్‌ను పట్టుకొని ఆ రాత్రియే, పాన్‌టియన్ పైలెట్ (న్యాయాధికారి) వద్దకు తీసికొనిపోయిరి. పైలెట్ ఖైదిగా తీసుకొనిరాబడిన జీసస్‌ను ప్రశ్నించెను.

పైలెట్ : "నీవు జూదులకు రాజువా ?"

జీసెస్ : "మీరే చెప్పుచున్నారు."

పైలెట్ : సత్యమనగా నేమి ?

జీసస్ జవాబు చెప్పునంతలో పైలెట్ ఇతర కార్యవ్యాపకమున, జవాబు వినకయే వెళ్ళిపోయెను. తరువాత జూదులనుచూచి పైలెట్".

"ఈ ఖైదీ చేసిన నేరమేమియు నాకు గోచరించ లేదు. మీ ఇష్టమేమి ?" వారు క్రూరచిత్తులై, వారిని శిలువ వేయుంచుడని ఏక కంఠముతో ప్రతిధ్వనించునట్లు వాకొనిరి. పైలెట్ "ఇందు నానేర మేమియు లేదు. నా అంతఃకరణము శుద్ధముగానే యున్నది. మీ ఇష్టప్రకారమే నేను చేసెదను, కాని పాపమను నది నాకుగాని, నా వంశమువారికిగాని అంటకుండుగాక" అని చెప్పెను.

మరునాడు - శుక్రవారంనాడు - జీసెస్‌ను గోల్‌గాథాయను శ్మశానమునకు తీసికొనిపోయిరి. వారే ఆ శిలువను మోయవలసి యుండెను, కాని సిపాయిలు దారిలోఉన్న సిరీన్‌వాసియైన సైమన్ చేత దానిని మోయించిరి. ఆనాడే ఆ ప్రవక్త శిలువ వేయబడెను. అపుడు ఆ మహామహుడు.

"మీరు చేయునది మీకే తెలియకున్నది" అని చెప్పెను. తన అవసాన క్షణములలో ఇట్లు పలికెను. (క్రీస్తు మాట్లాడిన భాష అ రా మె క్)

ఏ - లి - ఏ లి - లా ' మ,

సా - బ క్ - థా ని.

"నా ప్రభూ, నా భగవంతుడా ! నన్ను చే, విడ నాడితివా ?

తరువాత సోమవారము (Easter Monday) నాడు వారి కళేబరము గోరియందు కన్పింపలేదు. భక్తుడు, శ్యమదైన జోసెఫ్‌నకు ఒక వాణి విన వచ్చెను. "నేను మరల అవతరించెదను. మిమ్ములను గెలిలో కలసికొందును."

ఈ గాథను నేటికిని కార్యరూపమున క్రైస్తవులు ఆచరింతురు. శుభ శుక్రవారం(Good Friday)కు ముందు 40 రోజులనుండి ఉపవాస వ్రతమారం

భింతురు. ఆ దినము బుధవారమగును. దానినే విభూతి బుధవారమందురు (Ash Wednesday). శుభ శుక్రవారమైన తరువాతవచ్చు సోమవారముతో వ్రతము సమాప్తమగును. ఈ దినములు ప్రతి సంవత్సరము మార్చి - ఏప్రిల్ నెలలో వచ్చును. క్రీస్తు "నేను మరల అవతరింతును." శుభవాక్కును పురస్కరించుకొని, ఈ మతస్థులందరు పుణ్యకాలము వచ్చునను ఆశతో నుందురు.

(న్యూ టెస్టమెంటు మ్యాథ్యూ వార్తయందు ఈ విషయములు కలవు. ఇంకను కె. యన్. డానియల్‌గారు చెప్పిరి).

* * *

ఆర్యమతస్థుల ఉత్సవములు :

అంతర్వేదియందు వెలసిన శ్రీ లక్ష్మీనరసింహస్వామి ఉత్సవము ప్రశస్తమైనది. అంతర్వేది నర్సపూరు రైల్వేస్టేషన్‌కు 9.6 కిలోమీటర్ల దూరమున ఉన్నది. ఇది నావ ప్రయాణము లేక రాజోలునుండి రోడ్డుపై పోయిన 24 కిలోమీటర్లలో ఉన్నది. ఈ మూర్తి నవ నరసింహములలో నొకటి. పల్లవులు పూర్వము ప్రతిష్ఠించిన దేవళము, సముద్ర దత్తమైనందును, భక్తులు తరువాత కాలమున ప్రస్తుత దేవళమును కట్టించిరి. జనవరి, ఫిబ్రవరి నెలలో జరుగు కళ్యాణోత్సవమునకు లక్షలాది ప్రజలు ఇచ్చట జరుగు ఉత్సవములో పాల్గొందురు.

త్రికూటేశ్వరస్వామి (కోటప్పకొండ)

మహాశివరాత్రినాడు అనేక ప్రజల నాకర్షించు దేవళము. బండ్లకు పెద్ద ప్రభలనుకట్టి వివిధ ప్రాంతములనుండి జనులు చేరెదరు. ఇది యొక సవ్యమైన, అందమైన దృశ్యము. యాత్రికుల పై ప్రభావమును చూపునది ప్రభలరాకయే. గుంటూరు పట్టణమునుండి 48 కిలోమీటర్ల దూరమున యున్నది. రోడ్డు ప్రయాణము.

తిరుమల బ్రహ్మోత్సవము :

తిరుమలలో వెలసిన శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామికి ప్రథమముగా పితామహుడగు బ్రహ్మ ఈ ఉత్సవమును జరిపెను. ఆ నాటినుండి ప్రతి భాద్రపదమున ఈ ఉత్సవములు జరుగును. భగవాన్ వసిష్ఠులవారు చెప్పగా పుత్రకామేష్టి యాగము చేయ సంకల్పించిన దశరథ మహారాజు, వేంకటాద్రికి వచ్చి ఆదేవదేవు నారాధించెను. పుష్కరిణీవద్ద తపస్సుచేయుచుండిన శ్రీనివాసుని ఆ అయోధ్యాపతి దర్శించెను. ఆ సమయమున అక్కడచేరిన బ్రహ్మాది దేవతలు శ్రీవారికి ఉత్సవము చేయ దలంచితిమని విన్నవించుకొనిరి. బ్రహ్మ ఉత్సవము జరిపెను. అప్పటినుండి ఈ బ్రహ్మోత్సవము సాగుచున్నది. ఈనాడు వేంకటేశ్వరునికి జరుగు సేవలలో కొన్ని మార్పులేర్పడినవి. తిరుపతికి రోడ్డు రైలు దారులున్నవి. విమానముపైనను పోవచ్చును.

మహంకాళీ జాతర :

ఆషాఢ శుద్ధ పౌర్ణమి తరువాత వచ్చు ఆదివారమునాడు సికిందరాబాదులో ఈ ఉత్సవము భారీ ఎత్తున జరుగును. ఈ ఉత్సవానంతరము ప్రతి చోటను జంటనగరములలో ఉత్సవమును జరుపుదురు. ఈ మహంకాళీ ఉత్సవమును గొప్ప వైభవముతో ప్రజలు జరుపుదురు. ఈ పూజలు శక్తి పరముగా జరుపుదురు. సర్వ జనులకు యోగక్షేమములు కూర్చుటకై మహంకాళిని ఉత్సవ రూపమున కొలతురు.

ప్రాతఃకాలమున యువతీమణులు తడి వస్త్రములతో వారిపూరిత కుంభముల తలలపై ధరించి దేవళము ప్రవేశింతురు. ఈ రాక మరుసటినాటి ఉదయము వరకు జరుగుచుండును. అచ్చట పెద్ద ముత్తైదువులు, భక్తులకు దీవెనల నిచ్చి ఆశీర్వదింతురు. ఇట్లు దీవెనలందుకొనువారు 50 వేల ప్రజలకు పైన ఉందురు.

ఇస్లామీయ ఉత్సవములు :

హజరత్‌బాబా షెరఫుద్దీన్ సాహెబ్

హైదరాబాదునకు దక్షిణమున 13 కి.మీ దూరమున నొక తిప్పపై హజరత్‌బాబా షెరఫుద్దీన్ సాహెబ్ గోరి యున్నది. వీరు సత్పురుషులు, సాధువులు. పూర్వాశ్రమమున వీరి పేరు బాబా షరఫుద్దీన్. ఇరాక్ దేశమున జన్మించెను. వీరి గురువు షేన్‌షబాబా ఉద్దీన్. హైదరాబాదు నగరము స్థాపింపక పూర్వమే వీరు దక్కన్ దేశమునకు వచ్చిరి. ఇస్లామ్ మతమును దక్కన్‌లో ప్రథమముగా వ్యాపింప చేసినది వీరే. ఇంతేగాక సర్వమానవ సోదరత్వమును బోధించెను. హిందూ ప్రజ, మహ్మదీయులు వీరి ఉపన్యాసములు వినుచుండిరి. కొన్ని అద్భుతములను వీరు చేసిరి.

షాబా మాసము 16 వ దినమున వీరి గోరీ వద్ద ఉరుసు ప్రారంభమై అయిదు దినములు వైభవముతో జరుగును. మొదటి దినమున గంధము ఊరేగింపు జరుగును. ఈ ఉత్సవము నడిరేయి బాలపూర్‌లో బయలుదేరి 6 మైళ్ళల్లో ఉన్న మైసరామునకు తెల్లవారు నప్పటికి చేరును. అయిదవ నాడు నైజాము ప్రభువు అధ్వర్యమున మరొక 'గంధ' ఉత్సవము జరుగును. ఆ మరునాడు "కవాలి" కార్యక్రమము సాగును. మూడవనాడు దీపోత్సవము జరుపబడును. నాల్గవ దినమున పవిత్ర ఖోరాను పఠింపబడును. ఆనాడే ఫాతిహా నైవేద్యమును ఇవ్వబడును. ఇట్లే ప్రతిజిల్లాలోను, పవిత్రమైన వ్యక్తుల గోరీలు, పూజ ప్రదముగా కొందరు భావింతురు. ఉ : గుంటూరు మస్తానయ్య. నెల్లూరు జిల్లాలోని, అన్నసముద్రంపేట, కసుమూరు. ఇంకనూ, ఎన్నియో !

క్రైస్తవ ఉత్సవములు :

సెప్టెంబరు నెల 8 వ తేదీన పవిత్రమైన మేరి సతి ప్రజలకు యోగక్షేమములు కూర్చునని కాథలికుల నమ్మకము.

హైదరాబాదులో ఈ ఉత్సవము 1904లో కట్టిన చిన్ని క్రైస్తవాలయములో జరుగుచుండెను. ఈ ఆలయము 1959లో పెద్దదిగా వృద్ధి చేయబడినది. 29 ఆగష్టునాడు మేరి ధ్వజమును ఎగురవేతురు. ఈనాటి నుండి 8 వ సెప్టెంబరు వరకు ఉత్సవములు సాగును. ఈ దినములలో ఉత్సవములు జరిపి భక్తులు పరసుఖానందము బడయుటకై వారు ప్రార్థనలు సల్పెదరు. ఆవరణమందు మేరీ విగ్రహమును స్థాపింతురు. ఆమె మన్ననల బడయుటకై వేలాది ప్రజలు వచ్చి దర్శించి కోరికల తీర్చుకొందురు. ఆరోగ్య స్థితి నొందుటకై రోగుల యాత్ర చేసి ఇచ్చట పూజలు సల్పుదురు.

భక్తులు ప్రార్థనలు సల్పుదురు. యోగక్షేమాభిలాషులైన ప్రజలు ఈ ఉత్సవ సమయములందు వింతలను వేడుకలను జరిపికొందురు.

మూలం : శ్రీమతి యస్. శ్యామలాదేవి.
తెనుగు : నే. శ్రీ. కృ.

VII

50. పౌరశాస్త్రము - సామాన్యపు వ్యక్తులు

ఆర్థిక సాంఘిక రాజకీయ రంగములలో అతి త్వరితముగా వచ్చుచున్న మార్పు రోజులలో పౌర శాస్త్రమననేమి? పౌరుల ఆశయము లెట్టివి? అనే విషయముల గుఱించి మనము తెలిసికొనవలయును. ముఖ్యముగా ప్రజాస్వామిక రాజ్యాంగమున పౌరుని బాధ్యతలు అతిముఖ్యమైనవి. ప్రపంచ పురోభివృద్ధి సరియగు పౌర ఆశయములను నిర్ణయించుకొనుట పైనను, వాటిని ఆచరణలోపెట్టుట పైనను, ఆధార పడియున్నది. ఈ అంశమును తెలిసికొనుటకు పౌరశాస్త్రము ఎక్కువగా నుపకరింపగలదు.

పౌర జీవితమనగా వ్యక్తిగత జీవితముకాదు. అది సాంఘిక జీవితముతోను, నాగరికతతోను ముడిపడి యున్నది. నాగరికత అభివృద్ధిచెందు చున్నకొలది పౌరజీవనమునకు ఒక నిర్దిష్ట స్వరూప మలవడినది. సంఘము స్థిరపడి శాంతి ఏర్పడిననే సంస్కృతి అనునది యుండును. అప్పుడే పౌర జీవనము మారుటకు, అభివృద్ధియగుటకు అవకాశ ముండును. స్థిరపడుట అనగా సంఘము ఒకే స్థితిలో వుండుటకాదు. దేశకాల పరిస్థితుల కను గుణముగా సంఘమును మార్చుట, చేర్చుట, అందు పాల్గొనుటకు పౌరులు పాటుపడవలయును, అది నిరంతరము సాగుచూనే యుండవలయును.

సంఘజీవి అయిన మానవుడు, సంఘముయొక్క సర్వ పరివర్తనములలో భాగస్వామి కాకతప్పదు. ఈ తీరున నాగరికత అభివృద్ధియగుచున్నను జీవిత పరమార్థము మనము విస్మరింపరాదు. జీవితములో మనకు ఉన్నతాశయములున్ననే మనకు సంస్కృతి యున్నదన్నమాట. సేవాధర్మమే సూత్రధర్మమను సిద్ధాంతమును మనము గుర్తించి సంఘాభివృద్ధికి మానవాభివృద్ధికి తోడ్పడవలయును.

పౌరధర్మము Civitas అను Latin పదము నుండి పుట్టినది. Civitas అనగా పట్టణము లేక పురము. నాగరికము నగర శబ్దమునుండి పుట్టినది. అన్నిచోట్ల నాగరికత పట్టణ జీవితముతో ప్రారంభ మయినదని చెప్పవచ్చును. 'సివిక్సు' అనే ఆంగ్ల పదమున కర్థము పౌరశాస్త్రము, Latin పదము 'సివిస్' అనగా పౌరుడు. పౌరుని ధర్మము నిర్ణ యించు శాస్త్రమే 'సివిక్సు' లేక పౌరశాస్త్రము.

ఈనాడు సివిక్సు ఒక సాంఘిక శాస్త్రముగా పరిగణింపబడుచున్నది. ఈ శాస్త్రము పరిశోధించి నచో మనము నివసించు ప్రపంచమును గురించి ఎన్నియో విషయములు తెలిసికొనవచ్చును. భౌతిక శాస్త్రములలో విషయములను ప్రయోగశాలలలో పరిశోధనలుచేసి సరిగ తెలుపగలిగినట్లు, తూచి తేల్చగల విధానము. కాని సాంఘిక శాస్త్రములగు, అర్థశాస్త్రము, నీతిశాస్త్రము, పౌరశాస్త్రము మొద లగువాటిలో వ్యక్తులనుగురించి తెల్పుచున్నాము. అతని అభిప్రాయములు సదా త్వరితముగా మారు

చుండును. అయినను విజ్ఞుల అభిప్రాయములు క్రోడీకరించి సాంఘిక శాస్త్రమున కొన్ని నిర్ణయములు సేకరించుకొనవచ్చును. వీటిని ఆచరణలోకి తీసికొనిరాగలము.

పూర్వము గ్రీకుదేశమున నగర రాష్ట్రములు నిర్ణీతమైన కొంత ప్రదేశము కలిగి తక్కిన నగరములలో రాజకీయాది సంబంధములు సాగించుకొనుచుండెడివి. అట్టి రాష్ట్రవాసులను పౌరులనిరి. ఈనాడు రాజకీయ హక్కులుగల వ్యక్తులను పౌరులనుచున్నారు.

పౌరుని సాంఘిక, వైజ్ఞానిక, ఆర్థిక, రాజకీయ, మతవిషయము లన్నింటిని, ప్రాంతీయముగను, జాతీయముగనేకాక, విశాల ప్రపంచమున మానవకోటికంతటికిని సంబంధించినవిగా చర్చించి, వాటికి గతచరిత్రను, వర్తమాన స్థితిని వివరించుటయేగాక, భవిష్యత్తునుకూడా శాసించి, సాంఘిక శాస్త్రముయొక్క ముఖ్యభాగమే పౌరశాస్త్రమని S. H. Whyte అను రచయిత సివిక్సును నిర్వచించెను. నేటి వ్యక్తిజీవితము పట్టణములు, దేశము సరిహద్దులుకూడ దాటి సర్వప్రపంచవ్యాప్తమయినది. పౌరశాస్త్రమున, సంఘములోని సంస్థలు, అలవాట్లు, కార్య కలాపములు, ఆశయములు వీటిద్వారా పురుషుడుగాని, స్త్రీగాని, ఒక రాజకీయ సమాజమున తమ విద్యుక్త ధర్మములు, నిర్వహించుటయు అట్టి సమాజము చేకూర్చు లాభములలో భాగస్వాములగుటయు వీటిని గూర్చిన వివరములు చదువవచ్చును, పరిశీలించవచ్చును.

మానవునకు వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యంతోపాటు, సంఘసమిష్టి జీవనమున అనేక బాధ్యతలు గలవు. పరిసరములలో తన సంబంధము ఎట్లు ఏర్పరచుకొనవలయునో జీవితరంగము లన్నింటియందును తన బాధ్యతలెట్టివో పౌరశాస్త్రము బోధించును.

మానవుడు తనలోని మంచిని పూర్తిగా నుపయోగించుకొని, పరిసరములలో వైరుధ్యము లేక సమగ్రముగా తన శక్తిసామర్థ్యములు ఉపయోగించుకొనుట ఎట్లో పౌరశాస్త్రము తెలుపును. రాజ్యాంగమున పౌరుని హక్కులెట్టివో, బాధ్యతలెట్టివో, పౌరునకు తెలుపు శాస్త్రమే పౌరశాస్త్రము. ఇంకను ఈ శాస్త్రము, కుటుంబము, జాతి, దేశము, సర్వమానవ ప్రపంచము, వాటియెడల తనధర్మమేదియో, విధులెట్టివో పౌరునకీ శాస్త్రము బోధించును. సంకుచితమగు నాలోచనలు విడనాడి అంతర్జాతీయ దృక్పథము నలవరచుకొనుటకీ శాస్త్రము తోడ్పడగలదు.

తక్కిన సాంఘికశాస్త్రములతో సంబంధము:

ప్రతి శాస్త్రము, కొన్ని సామాన్య సత్యములను బోధించును. ప్రతి సాంఘిక శాస్త్రము రెండు పద్ధతులు అవలంభించును. (1) ప్రత్యేకాంశముల నుండి సామాన్య ధర్మములను గ్రహించి క్రోడీకరించుట. (2)కొన్ని సామాన్య సూత్రములు ధర్మములకు అనేక తార్కాణము లిచ్చును. ప్రత్యేకాంశములు సమకూర్చుట, రాజనీతి శాస్త్రము, రాజ్య లక్షణములు రాజ్యముయొక్క స్వరూపము మొదలగు వాటిని గురించి తెలుపును. నేటి రాజ్యములు బహు విశాలములు. పౌరశాస్త్రమునకు, ప్రత్యేక పరిసర సమస్యల పరిశీలనములో ఎక్కువ ఆసక్తి వుంది. రాజకీయ శాస్త్రములో వ్యక్తిగత జీవితము కన్న, సంఘ జీవితమునకు హెచ్చు ప్రాధాన్యత యిచ్చెదము. పౌరశాస్త్రము, రాజకీయ శాస్త్రముకన్న తన దృక్పథము మనుజుని నిత్యజీవితము పైననే యుంచినది. పౌరుని హక్కులు, బాధ్యతలు, ప్రజాస్వామిక రాజ్యాంగ విధానము, మున్నగు అంశములు రెండు శాస్త్రములు చర్చించును. రెండింటికిని దగ్గర సంబంధ మున్నదని చెప్పవచ్చును.

నీతిశాస్త్రము సత్ప్రవర్తన గురించి చెప్పును. వ్యక్తులను గురించియే కాక సాంఘిక సంస్థలు, చట్టములు, పద్ధతులు వాటిని గురించి హితముపదేశించును. పౌర ధర్మములు వాటికి కట్టుబడియుండవలయునని వేరే చెప్పనక్కరలేదు.

పౌరశాస్త్రము పౌరులు సంఘమున ఎటుల ప్రవర్తించవలెనో వారి హక్కులు బాధ్యతలు ఎట్టివో తెలుపగా, అర్థశాస్త్రము ధనమునకు సంబంధించినది. మనుజునకు వలసిన పలు అవసరములలో తిండి, బట్ట, వసతి ఇత్యాదులు తీరుటకు, ధనము ముఖ్యము. పై సౌకర్యములు చేకూరకున్న వ్యక్తి ఏ పనియూ చేయలేడు. అర్థశాస్త్రము పౌరులు తమ జీవితములను పెంపొందించుకొను విధానము సుఖరూపమయిన సొంపు వంపులు తీర్చి దిద్దును అనగా మన అవుసరములనుతీర్చు వస్తుజాలము. వస్తువుల ఉత్పత్తి, పంపకము, వినియోగము అనువిషయములనుగురించి తేటపరచునదే అర్థశాస్త్రము. పన్నులు మొదలగు విషయములు రెండు శాస్త్రములలోను తెలిసికొనవలయును.

పౌరశాస్త్రము తన సామాన్య సత్యములను ఆశయములను, పరిణామములను చరిత్ర నుండియే గ్రహించును. పౌరసత్వాశయముల గతమును అవగాహన చేసుకొనినగాని వాటి భవిష్యత్తును నిశ్చయించజాలము, విలువ కట్టజాలము. సాంఘిక శాస్త్రములు మానవ కథ నుండియే ఉదహరణలు తీసుకొనును. సంఘశాస్త్రములకు చరిత్ర పరిశోధనాలయము లనుటలో అతిశయోక్తికాదు. మనుజుని ఆర్థిక, సాంఘిక, రాజకీయ, ప్రయత్నములు గడచిన వానిని తెలిసికొన్న, అది నేడు మానవ ప్రవర్తనకు ఉపయోగపడును. సంస్థలను వ్యవస్థలను వివిధముగా జయప్రదమగునట్లు నడుపవచ్చునో చరిత్ర, మార్గము చూపును. గతమున మానవుని జీవితమున అన్ని రంగములలో నేమి జరిగినదో తెలిసికొనినచో భవిషత్తున కిది మార్గదర్శకమగును. దీనికి చరిత్రయే సహకారి యగును.

సామాజిక శాస్త్రము సంఘమున సంస్థల, స్వరూపము, లక్షణములు, కర్తవ్యములు వానిని గురించి తెల్పును. ఈ శాస్త్రము విశాలమైనది. పౌరుడు కూడ కుటుంబము, ఆస్తి, వర్గము మొదలగు వాటిని గురించి కొంత జ్ఞానము సంపాదించవలసి యున్నది. మనస్తత్వ శాస్త్రము కూడ సాంఘిక శాస్త్రమై వున్నది. మనిషిలో మనస్సును మించినది లేదని చెప్పవలయును. మానసిక విషయముల స్వభావమును గురించి మనస్తత్వ శాస్త్రము తెల్పును. మానసిక విషయముల స్వభావమును గురించి, మనస్సు ప్రవృత్తిని గురించి యీ శాస్త్రము తెల్పును. వ్యక్తి సంఘజీవితమునకు ఈ శాస్త్రము అనేక విధముల సహాయపడును. ఏ సమస్య పరిష్కారం చేయవలయునన్న మనుజుని మనస్తత్వము తెలిసికొనుట చాల అవుసరము.

పఠించవలసిన విధానము :

పౌరుని బాధ్యతలు, నీతి నియమములు, హక్కులు, నడవడి, వ్యక్తిగతముగా సరియగు మార్గమున నడపించుకొనిన సంఘజీవనము బాగుపడి తద్వారా రాష్ట్రము దేశము అభివృద్ధి గాంచును.

పౌరశాస్త్ర పఠనలో ప్రయోగములు జరుపలేము కాని, చరిత్ర పౌరశాస్త్రమునకు ప్రయోజనములు సమకూర్చును. చరిత్ర ఆర్థిక, రాజకీయ, నీతి శాస్త్రములు మనుజుని ప్రయత్నములు సమస్యలనాతడు పరిష్కరించుకొన్న తీరులు ఉదాహరణ రూపమున అందించి సహాయపడును. నీతి శాస్త్రము కొన్ని సిద్ధాంతములను అందించును.

పౌర, ధర్మ, శాస్త్రము మూడు దృక్పథముల చూడవలయును. (1) భూగోళ దృష్టి పరిసర ప్రాంతముల పరిస్థితుల మీద అతని జీవిత విధానము ఆధారపడి సరిదిద్దుకొనును. (2) మనుజుని సాంఘిక జీవిత చరిత్ర ఆదిమ స్థితినుండి అభివృద్ధి చెందినతీరులు, వాటిని తెలిసికొన్నగాని స్వీయ అభివృద్ధిఅయిన తీరులు తెలియవు, 3) ప్రజల వృత్తులు - వృత్తులమీద జీవితలక్ష్య మాధారపడును.

ఆచార్య Geddes చెప్పినట్లు గత సంఘ చరిత్ర నేడు సంఘముచేయు విధానమునకు దారి

తీయును. శాస్త్రజ్ఞానము అలవరచుకొని తత్ఫలితముగా సంఘ కార్యక్రమముల యెడల శ్రద్ధ వహించి దాని పురోభివృద్ధికి తోడ్పడుట ముఖ్య లక్షణము.

శాస్త్రవిషయముల జ్ఞానము, పర్యావలోకనము పద్ధతి (Method of Observation) తారతమ్య విధానము (Comparative Method) ప్రయోగాత్మక విధానము (Experimental Method) మొదలగునవి మనము విచక్షణతో ఉపయోగించి, మంచి ఫలితములు పొందవచ్చును. పద్ధతులు సమన్వయముచేసిన సత్ఫలితములు పొంద వీలగును.

అభ్యసించుటలోని ఆవశ్యకత :

నిత్యజీవితము, ప్రతివ్యక్తియు, నేడు దీని ఆవశ్యకతను, గుర్తించియే యున్నాడు. సంఘ జీవితమున పౌరుడు తనపాత్రను చక్కగా నిర్వర్తించేందుకు ఈ శాస్త్ర పఠనమవసరము. సాంఘిక వాతావరణములో మార్పులు రావలయునని పలువురు కోరినను దానిని సాధించుటకు కావలసిన పరిజ్ఞానములేనందున వారికి మార్గముతెలియదు. ఆధునిక యుగము, శాస్త్రయుగము, శాస్త్రధర్మముతో ప్రతిసమస్యను ఎదుర్కొనవలయును. సంఘములో పౌరసత్వ తత్త్వము పెంపొందించి ప్రజల యోగక్షేమములు చేకూర్చవలెనన్న పౌరశాస్త్ర విజ్ఞానము చాల అవుసరము.

పౌరశాస్త్రమునకు ఒక ప్రత్యేకత కలదు. ఇది ఊహాసౌధముమీద ఆధారపడినదికాదు. ఆచరణ యోగ్యములయిన సూత్రములతెల్పు సాంఘిక శాస్త్రమై వున్నది. సంఘమున సమస్యలు సంఘర్షణలు, తలయెత్తినపుడు శాంతమయిన వాతావరణము కల్పించి వాటిని సమన్వయపరచిననే మానవుడన్ని రంగములలో పురోభివృద్ధి గాంచగలడు.

ఆధునిక, యాంత్రిక యుగములో వ్యక్తికి ఎన్నియో సౌకర్యములలవడినవి. వ్యక్తులు పరస్పరము ఆధారపడవలసి యున్నది. దానిని శ్రమ విభాగ విధానమందురు. సమిష్టి జీవితమునే అన్ని రంగములలోను, చూచుచున్నాము. ఒకరినొకరు అర్థముచేసికొని స్వీయ ఉన్నతితోపాటు సంఘాభివృద్ధికి ప్రతివ్యక్తియూ, పాటుపడవలయును.

పూర్వము సంఘజీవనము ఒక నగరమునకు చెందినవి. ఇపుడు దేశవ్యాప్తముగనేకాక ప్రపంచ వ్యాప్తమయినది. స్వీయ పౌరధర్మములతోపాటు ప్రపంచమున అన్నిదేశముల పరిజ్ఞానము ప్రతి ప్రముఖ పౌరునకు అవసరమయినది. సంఘ ధర్మములు, వ్యక్తిగత ధర్మములు, ఇతరదేశ ధర్మములు, సంస్కృతితో నేడు ముడిపెట్టబడి యున్నవి. పౌరులు ప్రభుత్వముపట్ల తమకుగల బాధ్యతలు తెలిసికొనిననే ఉత్తమ పౌరులు కాగలరు. మనవారు విదేశములకుపోయి, అచ్చట వలసపోయి అచ్చటి పౌరసత్వము సంపాదించుకొన్నారు. వివిధదేశముల సంస్కృతి, చరిత్ర, ప్రతిపౌరుడు తెలిసికొనవలసియున్నది. అంతేకాదు వివిధదేశములమధ్య మైత్రి, సహనము రావలయునన్న ప్రతిపౌరుడు విశాలదృష్టితో వ్యవహరించవలెను.

ఈనాడు ఉత్తమ పదవులలోనున్న పలువురకు పౌరశాస్త్ర పరిచయము లేకపోవుటయే సంఘమునకు అనేక నష్టములు కలుగుచున్నవి. ఈ శాస్త్ర పఠనమువలన సహకార భావము, దేశభక్తి, సంఘముయెడల బాధ్యతలు, చట్టముల యెడల గౌరవము, ఇత్యాది విషయములు పరిచయము ఏర్పడును. ప్రజాసామ్య ప్రభుత్వముగల మన భారతదేశమువంటి దేశములలో పౌరునకు హెచ్చు హక్కులు, బాధ్యతలు ఏర్పడినవి. వ్యక్తి రాజ్యాధికారములో భాగస్వామి అగుటయేకాక ఓటింగు హక్కు సార్థకము చేసుకొని సరియగు వ్యక్తికి పాలనా బాధ్యత యిచ్చుటకు ప్రతివ్యక్తికి స్వయం నిర్ణయ సామర్థ్య ముండవలయును. ఇందులకు

విద్య, సాంఘిక, రాజకీయాది శాస్త్రపరిజ్ఞానము అత్యవసరము.

భారతదేశం ప్రజాసామ్య రాజ్యమేకాక సామ్యవాద సిద్ధాంతముమీద సమాజనిర్మాణము ఉపయోగించుటకు సంసిద్ధులమగుచున్నాము. జాతీయత, దేశభక్తి, ఐక్యత సర్వమానవ సౌభ్రాతృత్వము పెంపొందించుకొనుటకు పౌరశాస్త్ర పఠనము చాల అవసరము.

పౌరశాస్త్రము ఒక కళఅనికూడా నిర్వచించవచ్చును. సిద్ధాంతీకరించిన జ్ఞానమును సులభముగా ఆచరణయోగ్యముగా చేయగలము. పౌరశాస్త్రము పఠించినచో పౌరునిదృష్టి విశాలమగును. ప్రజాసేవచేయుటకును సాంఘికసమస్యల పరిష్కారమున పాల్గొనుటకును. ఈ శాస్త్ర పఠనము చాల సహాయపడును.

— డా. ఆర్. వి. రావ్.

పౌరుని హక్కులు బాధ్యతలు

సమాజముచే ఆమోదించ బడినట్టిది, వ్యక్తికి గల స్వాతంత్ర్యాధికారమే హక్కు - అని నిర్వచించ వచ్చును. ఇటులనే వ్యక్తి చేయవలసిన విధులు చేయకూడని నిషేధములు; దీనికి సమాజము నిర్దేశించిన ధర్మాధర్మములే బాధ్యత లగును. హక్కులు బాధ్యతలు పర్యాయ పదాలు. అనగా సంఘములు సభ్యుల కొసగిన అధికారములు, హక్కులు అమలు జరుపుకొనుటలో పరస్పరము సహకరించు కొనవలయునే గాని ఒకరి కొకరు విరుద్ధముగా ప్రవర్తించరాదు. హక్కులు వ్యక్తికి స్వాతంత్ర్యము కాగా బాధ్యతలు సంఘ శ్రేయస్సునకు తోడ్పడును. రెండు కలసి పౌర ధర్మములు నిర్వచించును.

ధర్మ సమ్మతమైన పౌరునకే హక్కులగును. చాలమంది రాజ్యాలు ఏర్పడిన తరువాత ప్రజల హక్కులు పోయెనని చెప్పెదరు. ఇది సత్యదూరము. కాని శాసనాలు నైతికంగా మంచివి కాకపోవచ్చును. వాటిని తిరస్కరించే హక్కు పౌరులకు గలదు.

ప్రాథమిక హక్కులు (Fundamental Rights) మానవుని శాశ్వతమైన ఆదర్శములకు సంబంధించిన స్వాభావిక నైతిక హక్కులను ప్రాథమిక హక్కు లందురు. చాల దేశములలో వాటిని రాజ్యాంగ విధానములలోనే పేర్కొనుచున్నారు. భారత రాజ్యాంగ విధానములో కూడా వీటిని పేర్కొన్నారు. అవి రాజకీయ విజ్ఞానమునకు సాధనమని ముఖ్యముగా ప్రజల రక్షణ అని, మన రాజ్యాంగములో మూడవ భాగములో పేర్కొనబడ్డవి అవి :— 1. సమానపు హక్కు 2. స్వాతంత్ర్యపు హక్కు 3. ఒకరి నొకరు దోచుకొనకుండు హక్కు 4. మత హక్కు 5. విద్యా హక్కు 6. ఆస్తి హక్కు 7. చట్టప్రకారం ఈ హక్కులను అమలు జరుపు హక్కు. పౌరులు Supreme Court ను గాని రాష్ట్ర హైకోర్టులో గాని ఒక అప్లికేషను పెట్టి వీటిని అమలు జరపుకొనవచ్చును. ఈ హక్కు లందరి పౌరులకు అవుసరమైనవని, ప్రాథమికమని, వేరే చెప్పనక్కర లేదు.

ఆత్మరక్షణ స్వాతంత్ర్య హక్కు గురించి మనము కొంచెము తెలిసికొనవలసి యున్నది. సమాజములో కలసి జీవించుటకు హక్కుండిన గాని సమాజమునకు గల మరి ఏ ఇతర హక్కును అనుభవించుటకు అవకాశ ముండదు. ఏ వ్యక్తిని అక్రమముగా నిర్బంధమున నుంచరాదను హక్కు

ప్రతి పౌరునికి గలదు. స్వేచ్ఛా జీవితము పౌరుని జన్మ హక్కు. ప్రతి వ్యక్తికి ఆస్తి హక్కు కలదు. కాని సంఘ శ్రేయస్సు దృష్ట్యా తప్ప, యితర నిర్బంధము లుండరాదు. వ్యక్తిగతమైన ఆస్తిని నియమిత పరిస్థితులకు బద్ధము చేయుట వ్యక్తికిని, సంఘమునకు శ్రేయోమూలము. పరిమితి చేయనిచో రాజ్యమున హానికర పరిస్థితులు ఏర్పడ వచ్చును. ఆస్తి ప్రమాణము పరిమితము చేసి సామాజిక ప్రయోజనములకై, పన్నులద్వారా వసూలు చేయవచ్చును. కార్మికులకు కనీస వేతనము లివ్వవచ్చును. పరిమితులకు లోబడి పౌరుడు తన ఆస్తిని అనుభవించ వచ్చును. భావ స్వాతంత్ర్యము, మరియు వాక్స్వాతంత్ర్యము ప్రజాస్వామ్యములో చాల అవుసరము. మత స్వాతంత్ర్యమనగా భావ స్వాతంత్ర్యము. మానవుని వికాసమునకు ఎంత అవుసరమో ప్రతివారికి వారి వారి మతము దీక్షతో పాటించుట చాల ముఖ్యము. సత్యముగా మతము వ్యక్తిగతము అతని అంతరాత్మకు సంబంధించినది. కాని మనము ఇతర మతములను ద్వేషింపరాదు. పూర్వము రాజ్యములు మతములపై ఆధారపడియుండెను. ఇపుడు మన రాజ్యములు లౌకిక రాజ్యములు. అన్ని మతములకు సమాన హక్కులు గలవు. ఇంకొకటి చట్టముల యొక్క దృష్టిలో సమత్వము గలదు. ప్రభుత్వపు దృష్టిలో ప్రజ లందరు సమానులే. కుల, మత, జాతి విచక్షణ పాటించని చట్ట సమత్వము ప్రపంచ మంతయు ఆమోదించిన సూత్రము శాసనములు సమతను దృష్టియందుంచుకొని సూత్రములు నిర్మించుకొన వలయును. శాసనములకు పౌరులెల్లరు తలయొగ్గ వలసినదే.

సాంఘిక రాజకీయ హక్కులు :

సాంఘిక హక్కులు ప్రజానీకమంతను చెల్లును. ఆస్తి, కుటుంబము, మత స్వాతంత్ర్యము ఇత్యాది సాంఘిక హక్కులు రక్షించునది ప్రభుత్వమే. రాజకీయ హక్కులు పౌరసత్వము ద్వారా సంక్రమించును. పౌరుడు పాలనమున పాల్గొని ప్రతినిధుల నెన్నుకొనును సాంఘిక రాజకీయ హక్కులు అందరకు సమాన అవకాశాల సిద్ధాంతము మీదనే ఆధారపడి వున్నది.

సివిల్ హక్కులు పౌరులు, పౌరులు కానివారు అనుభవించ వచ్చును. రాజకీయ హక్కులు పౌరులు మాత్రమే అనుభవించ వచ్చును. ఆత్మ రక్షణ, ఆస్తి హక్కు, భావ స్వాతంత్ర్యము హక్కు, మత స్వాతంత్ర్యము, చట్టము యొక్క దృష్టిలో సమత్వము, ఇవి ముఖ్య హక్కులని చెప్పాలి. కాని దేశ పరిస్థితులను బట్టి ప్రాథమిక హక్కులు (Fundamental Rights)నే పార్లమెంటు మార్చుచున్నది. సాంఘిక న్యాయ దృష్ట్యా శ్రేయోరాజ్య స్థాపనకై ఇది అవుసరమై యున్నదని వేరే వ్రాయనక్కరలేదు.

ఇంక ఇతర హక్కులు కూడ కలవు.

(1) జీవరక్షణ హక్కు సాంఘిక భద్రతను, వ్యక్తి సుఖ జీవనము అమూల్యమైనది. దేశమున సుఖశాంతులు నెలకొల్పుట ప్రభుత్వ బాధ్యత. (2) సమాన సభ్యత్వ హక్కు—వ్యక్తులు వారివారి అభిప్రాయాల వ్యాప్తికై సంఘములు స్థాపించుకొన వచ్చును. కాని ఇవి వాటి అధికారముకు పైగా పోయి శాంతి భద్రతలకు వ్యతిరేకమైనచో, ప్రభుత్వమే వీటిని రద్దుచేయ వీలున్నది. (3) ఉపాధి హక్కు (Right of work). ప్రజలకు పని కలిగించే బాధ్యత ప్రభుత్వముపై కలదు. (ఈనాడు నిరుద్యోగ సమస్య తీవ్రరూపం దాల్చింది.)

ఇంక ఇతర హక్కులు గూడ కలవు. అవి విశ్రాంతి హక్కు, కుటుంబమునకు కలిగించ వలసిన హక్కులు, విద్యా హక్కు మొదలగునవి.

రాజకీయ హక్కులను గురించి కూడా కొంత చెప్పవలసి యున్నది. రాజకీయ హక్కులను వ్యక్తి

పౌరుడుగా అనుభవించును. దేశము యొక్క ప్రభుత్వ కార్యములలో వయస్సు వచ్చిన వ్యక్తి ఓటింగు కలవాడు, భాగస్వామి అగుటకు రాజకీయ హక్కులు సాధనములు. ప్రజాస్వామ్యమున ఎన్నికలు ముఖ్యము. వయోజన ఓటింగు నేడు అమలులో వున్నది. దీని ప్రకారము ప్రతి పౌరుడు ఎవరికైననూ ఏ పదవికైనను ఎన్నుకో వచ్చును. ఆ విధముగనే తాను ఏ పదవికైననూ ఎన్నుకో బడవచ్చును. ఉద్యోగములకు అర్హతలు విద్యా — కౌశలము కాని కులమతములు కారాదు. ఉత్తమాధికారములకు ఎన్నుకోబడుట ఎన్నుకొనుట, అధికారములు స్వీకరించుటకు అర్హత రాజకీయహక్కులలో ముఖ్యమైనవి.

సాముదాయక, సామాజిక క్షేమములనే సూత్రముపైనే యివి ఆధార పడినవి. కనుక లౌకిక రాజకీయ హక్కుల బేధమును ఒక పరిధిలో నిల్పుట చాల కష్టము. అందరికి సమానమైన అవకాశములున్న భావము చేతనే రెండు విధములైన హక్కులను ప్రభావితము చేసికొనును.

పౌరుల విధ్యుక్త ధర్మాలు :

పౌరులు తమ హక్కులను ఎంత సంతోషముగా అనుభవింతురో బాధ్యతలు కూడ అంత సంతోషముగానే నిర్వహించవలెను. బాధ్యతలు లేని హక్కులుండనే ఉండవు. రెండును క్రమబద్ధముగా ఏక లక్ష్య సాధనకు నిర్వహింప బడిననాడే పౌర జీవితము మూడు పూవులు ఆరు కాయలుగా విరాజిల్లును. ఇతరుల హక్కులను గౌరవించు మన బాధ్యతలను మనము నిర్వహించవలెను. ఓటు చేయుటకు హక్కు ఉన్నదానిని సద్వినియోగము చేయు బాధ్యత మనయందే యున్నది. విద్యను ఉచితముగా ప్రభుత్వము చేకూర్చిన దాని నభ్యసించు బాధ్యత పౌరునిదే.

కొన్ని బాధ్యతలు :

1. చట్టములను పాటించి పౌరుడు ప్రభుత్వమునకు విధేయుడై యుండవలయును. విదేయుడన్న అతడు బానిసయని అర్థము కాదు. శాసనములు ప్రతినిధులు చేసినవే. అందుచేత పౌరులు మంచి ప్రతినిధులను ఎన్నుకో వలెను. కొన్ని పరిస్థితులలో శాసనములు నిరంకుశ స్వభావమును చూపి సంఘ శ్రేయస్సునకు తోడ్పడనిచో దానిని ప్రతిఘటింపవచ్చును. ప్రతిఘటించుట నైతిక హక్కు. కాని అది న్యాయశాస్త్ర రీత్యా గుర్తింప బడదు. కాని దీనిని నిత్యము ప్రయోగింపరాదు.

2. Conscription : పౌరులు అత్యవసర పరిస్థితి ఏర్పడినచో దేశ రక్షణకై సైనికులుగా సేవ చేయవలెను. అనగా విధిగా సైన్యములో చేరవలయు ననుట.

3. ప్రభుత్వమునకు చెల్లించవలసిన పన్నులను పూర్తిగా, సత్వరముగా చెల్లింప వలయును. ప్రభుత్వము పౌరులకు పౌరసేవ చేయవలయును కదా ? దానికి ధనము అవసరము.

4. పౌరుడు తను ఓటింగు హక్కు ఒక విధి అనియు, దాని రక్షకుడు తానని తలంచవలెను. దానిని సక్రమముగా ఉపయోగించకున్న దాచుటకిచ్చిన ధనము దుర్వినియోగము చేసినట్లే కదా ! ఇంతే కాదు, ఓటింగు హక్కు సద్వినియోగము చేయని పౌరుడు పౌరుడే కాదు !

న్యాయ శాసనములు అమలు జరుపుటలో పౌరుని సహకారము ప్రభుత్వమున కెంతగనో అవసరము. నేరము చేసిన వానిని పట్టుకొనుటలోనూ, నేరములు నిరూపించుటలోను పౌరుడు శక్తివంచన లేక ప్రభుత్వమునకు సహకరించ వలెను.

సమాజములో కళగా, ధర్మముగా జీవించుటయే పౌర ధర్మము. పౌరధర్మము సదా జాగ

రితమై—అలసట లేక యుండవలెను. సత్పౌరుడు, అవసరమైన విషయములలో మంచి పరిజ్ఞానము కలవాడు కావలయును.

తన సౌఖ్యమునకన్న లోక కళ్యాణము అతిశయముగా చూడవలెను. కరుణ వలెనే సంఘ సేవ ఉభయతః, శ్లాఘ్యము. సేవ చేసినవాడు సేవ పొందినవాడు—ఉభయులు దైవము ఆశీస్సులను పొందుదురు. నూతన సంఘటనలను ఎదుర్కొని నపుడు, ధర్మములు వివిధములగును.

డా. ఆర్. వి. రావ్

పౌరసత్వము

ఒక రాజ్యమందు నివసించు ప్రజలు పౌరులు (Citizens) పౌరులు కాని వారు పరాయివారు (Aliens). కొన్ని హక్కులు కలిగియుండి కొన్ని బాధ్యతలు నిర్వహించుచు ఒక రాజ్యమందు శాశ్వతముగా నివసించు వాడే పౌరుడు. పౌరులు కాని వారు దేశపు అతిథుల వంటి వారని చెప్పవలయును. వారు ఎన్నికలలో పాల్గొని ఓటు చేయరు. ప్రజా ప్రాతినిధ్యము వహించ వీలు లేదు. వీరు కాక కొంతమంది పాలితులు (Subjects)కు ప్రత్యేక కారణముల వలన దివాలా తీయుట, పిచ్చి ఎత్తుట దీర్ఘకాలము శిక్ష లనుభవించుట, మైనర్లు మొదలగు వారు యీ తెగకు చెందినవారు.

చారిత్రాత్మకముగా పౌరసత్వభావము క్రమముగా మార్పు చెందుచూ వచ్చినది. Aristotle నిర్ణయాను సారము పౌరసత్వము, పట్టణవాసులకు మాత్రమే యుండెను. గ్రీసులో పట్టణ రాజ్యాంగము వుండుటయే దీనికి కారణము. అచ్చట బానిసలు గూడ నుండిరి. ఫ్రెంచి విప్లవము, పారిశ్రామిక సంచలనము, రాజకీయ రంగమున ప్రవేశించిన కారణంగా పౌరసత్వ భావమున విప్లవాత్మకమైన మార్పులు కలుగుచు వచ్చినవి. ప్రజాప్రభుత్వ విధానంలో మాత్రమే ప్రతి వ్యక్తియు, తన తెలివినిబట్టి ఉన్నత పదవులకు రాగలరు. పౌరుడే ప్రజాప్రభుత్వమున, పాలనమున, భాగస్వామి, శాసనములు చేయుటలో తాను భాగము పంచుకొన్నను, అవసరమైనచో స్వీయ శాసనమునే ధిక్కరించుటకు సిద్ధముగా నుండును.

నేటి ఉత్తమ పౌరుడు ముందుతరము వారిని దృష్టి యందిడుకొని వర్తమానమున మెలంగును. సాంఘిక న్యాయమునకు జీవితమును అంకితము చేయును. తన ధర్మములను నిర్వర్తించుటలోనే పౌరుని గొప్పతనము ఇమిడియున్నది. సమాజమున వివిధము లయిన సాంఘిక, ఆర్థిక రాజకీయ, మత సంస్థలలో సభ్యుడుగా నుండి, పౌరధర్మములకు ఆ సంస్థల నియమావళి పొసగక వైరుధ్యము ఏర్పడిన, ఇతడు సమన్వయించవలెను. అందుచేతనే Citizenship consists on the right ordering of loyalties అనే వాక్కులలో సత్యమున్నది. అవసరమైన వాటి అధికారమును రా వీలు దృష్టితో ధిక్కరించవచ్చును.

పౌరులు రాజ్యమున శాశ్వితముగా నివసించు వారు, ప్రభుత్వమున భాగస్వాములు. రాజకీయముగ హక్కులు, బాధ్యతలతోపాటు ఆస్తిపాస్తులకు, మానవ ప్రాణములకు రక్షణ పొందుదురు.

పౌరసత్వము ఎటుల లభించును - ఎటుల పోవును :

పౌరులు అనుభవించు హక్కులను మనము ముఖ్యముగా రెండు విధము లనవచ్చును. (1) దేశ

ములలో న్యాయస్థానము లొసగెడు రక్షణ వ్యవహార ములలో న్యాయము పొందుట. (2) ఎన్నికలలో ఓటు చేయుట, అభ్యర్థిగా నిలబడుట మొదలగు రాజకీయ హక్కులు కలిగి యుండుట.

ఒక రాజ్యములో జన్మించినవారు జన్మతః పౌరసత్వము కలవారు. ఇక చట్టము వలన పౌర సత్వము అనేక విధములుగా లభింపవచ్చును. 1. వివాహ సంబంధము. 2. నివాసము వలన పౌరసత్వము. 3. ఉద్యోగరీత్యా పౌరసత్వము. 4. ఆస్తివలన పౌరసత్వము మొదలగునవి సామా న్యముగా విదేశీయులగు వారు తాము పౌరసత్వమును పొందతలచిన, దేశము యెడల భక్తి శ్రద్ధలు చూపెదమని ప్రమాణము చేయుచూ కొన్ని నియ మముల సంతృప్తిపరచవలెను. భారత దేశములోని పౌరసత్వమునకు, కొన్ని నిబంధనలు రాజ్యాంగము యేర్పాటు చేసింది. భారత దేశములోని శాశ్విత నివాసులు యితర దేశపు పౌరసత్వము పొందని వారు 5 సం॥లు, భారత దేశములో నివసించిన వారికి, వారి బిడ్డలకు భారతదేశంలో రాజ్యాంగము అమలులోనికి వచ్చినపుడు పౌరసత్వము లభించెను. తరువాత కొన్ని నిబంధనలు చేర్చబడెను. భారత పౌరులు, బిడ్డలు పరదేశములలో జన్మించినను, వారికి భారతదేశపు పౌరసత్వ హక్కులు వచ్చును. మిత్ర రాజ్యపు పౌరులు కూడ, పరస్పరముగా అంగీకరించిన షరతులపై; పౌరసత్వము పొంద వచ్చును. జన్మతః సంక్రమించిన పౌరసత్వం వచ్చిన వారిని సహజ పౌరులనెదరు. అమెరికాలో 5 సంవత్సరములున్న అచ్చట పౌరసత్వము లభించును.

పెంపకమువలన పౌరసత్వము వచ్చినను కొంత మందికి ఇంగ్లండులో పార్లమెంటు సభ్యత్వానికి నిలబడే హక్కులేదు. చట్టము ద్వారా పౌరసత్వము కాంక్షించు పౌరుడు తన దేశమున తనకు గల హక్కు లన్నింటిని త్యజించి పౌరసత్వము కాంక్షిం చిన దేశము యెడల భక్తి శ్రద్ధలు వహింతునని ప్రమాణము చేయవలెను. ఎవరు దేశములలో ఒకే సారి పౌరులుగా నుండజాలరు.

సత్పౌరుని లక్షణములు :

విద్యావివేకముల కలిగియుండి రాజకీయ పరి జ్ఞానముతో తనకుగల హక్కులు పౌరుడు దేశాభి వృద్ధికి వినియోగించవలెను. మంచి పౌరుని లక్ష ణములు Lord Bryce యీ విధముగా వివరించెను. మంచి పౌరులను కలిగి యుండుట రాజ్యమునకు శ్రేయోమూలము. రాజ్యము యొక్క ఉన్నతి మంచి పౌరులైన ప్రజానీకముపై ఆధారపడును. ప్రభుత్వంపట్ల తన దాన ధర్మాలు సక్రమముగా నిర్వహించినచో మంచి పౌరునిగా నిర్ణయింపబడును. 1. పౌరుడు సంఘశ్రేయస్సుకు సర్వదా తోడ్పడ వలెను, స్వార్థత్యాగము చాల అవసరము. 2. వివే కము గూడ చాల అవసరము. 3. ఆత్మనిగ్రహం. 4. కర్తవ్యము యెడల శ్రద్ధ.

సత్పౌర ధర్మములకు ఆటంకములు :

1. అజ్ఞానము 2. రాజకీయ చైతన్యము లేక పోవుట 3. స్వార్థము, సంకుచితమైన ఆలోచనలు 4. రాజకీయ పక్షములు.

పౌరునకు సత్పౌర ధర్మములలో శిక్షణ నివ్వ వచ్చును. సక్రమ శిక్షణ ఇచ్చు తొలి పాఠశాల గృహమే. గృహము తరువాత పాఠశాల, క్రీడా రంగము, మున్నగు వాటిని పేర్కొనవచ్చును. మానవ సేవయే ఆదర్శముగా పెట్టుకొని సంఘము లన్నియు చక్కని క్రమశిక్షణ పౌరుని కీయగలవు. అటువంటి క్రమశిక్షణ, పొందిన పౌరుడు ప్రజాజీవి తమును చక్కని బాటలో నడుపగలడు. ఆటంక ములు రావచ్చును. కాని ప్రజలలో విద్య అవ సరము. విద్య లేకపోవుటచే, భారత దేశములో చాలామంది పౌరులకు వారి ధర్మములు నిర్వహించు టలో ఎన్నో అటంకములు వచ్చుచున్నవి.

— డా. అర్. వి. రావ్.

51. రాజకీయ ఆశయములు - ప్రజా రాజ్యములు

రాజ్యవ్యవస్థలు కొన్ని ప్రయోజనములు సాధించుటకు ఏర్పడ్డవి. ప్రాచీనకాలములో రాజులు నిరంకుశముగా పాలించెడివారు. ఏకరాజ పరిపాలన (Monarchy) లో పరిపాలన సమర్థతగలదిగా యుండినా, ప్రజలు వారి బాధ్యతలు గుర్తించుటకు అవకాశము లేకుండెను. రాజులు నిరంకుశత్వముతో పాలించుట జరిగిన, ప్రజలకు కూడరాని నష్టము కలిగెడిది. తరువాత శిష్టపరిపాలనలో కొన్ని కుటుంబాలకు మాత్రమే అధికారముండెను. ఆధునిక యుగములో ప్రజారాజ్యములే అవుసరమని రాజకీయ శాస్త్రజ్ఞులు అభిప్రాయపడియున్నారు. దాని స్వరూపము పరిపాలనా విధానమునుగురించి తెలిసికొనవలయును.

ప్రజారాజ్యములో ప్రజలు తమ్ముతామే తమ అభివృద్ధికై పాలించుకొనెదరు (Government of the People by the People and for the People) అనగా ప్రజారాజ్యములో పరిపాలన ప్రజలే, వారి లాభముకొరకు, చేసికొనెదరు. అనగా వ్యక్తులందరిలోను అధికారముండును. సార్వభౌమాధికారము ప్రజలలోఉండుట ప్రజారాజ్యము యొక్క ముఖ్యలక్ష్యము.

ప్రభుత్వ అధికార పరిమితినిబట్టి రాజ్యములను విభజింపవచ్చును. కొన్ని ప్రజారాజ్యములు వ్యక్తి స్వేచ్ఛకు గొప్పవిలువ యిచ్చును. కొన్నిదేశములు స్వేచ్ఛాపరిమితిని తగ్గించును. కమ్యూనిష్టు, ఫాసిష్టు రాజ్యములలో యిట్లు జరుగును.

రాజ్యాంగ నిర్మాణమునుబట్టి రాజ్యములను, విభజింపవచ్చును. రాజ్యస్వభావమునుబట్టి ఏక రాజ్యము లేక సమ్మేళన రాజ్యము లేక సంయుక్త రాజ్యముగా విభజింపవచ్చును. నియోజకవర్గమును బట్టి వయోజన నియోజకవర్గము లేక ఏకసభ్య నియోజకవర్గమున్న రాజ్యముగను, సంకుచిత నియోజకవర్గమున్న లేక అనేక సభ్యులు ఎన్నుకొనే నియోజకవర్గ రాజ్యముగను, భాగించవచ్చును.

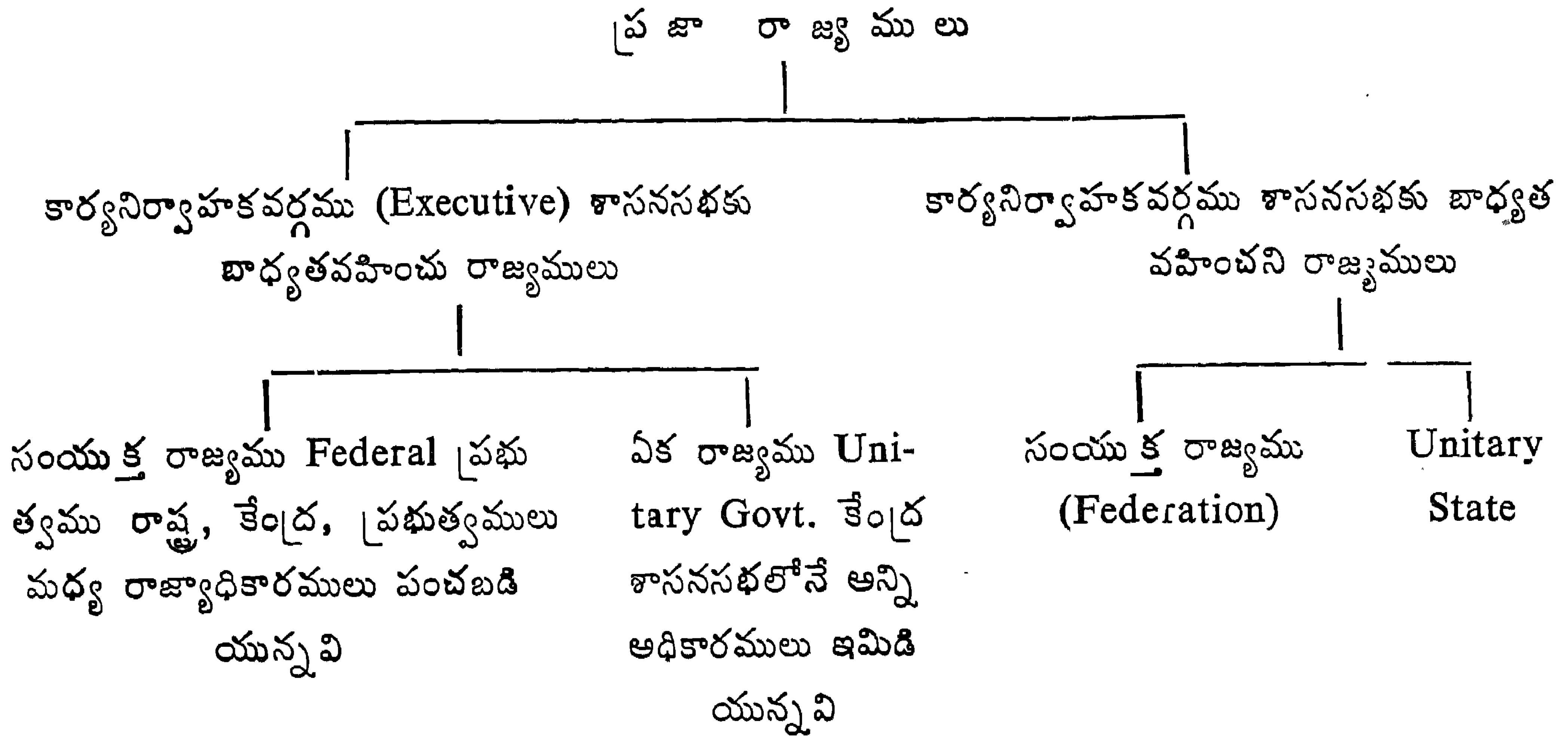
శాసనసభా స్వరూపమునుబట్టి ద్వంద శాసన సభ కలదిగను ఏక శాసనసభ కలదిగను భాగించవచ్చును. శాసనసభ నిర్మాణమునుబట్టికూడా భాగించవచ్చును.

కార్య నిర్వాహకవర్గ స్వభావమునుబట్టి శాసన సభకు బాధ్యతవహించే కార్య నిర్వాహకవర్గమున్న రాజ్యముగను, లేక శాసనసభకు బాధ్యత వహింపని కార్య నిర్వాహకవర్గమున్న రాజ్యములుగను, భాగించవచ్చును.

న్యాయశాఖ స్వభావమునుబట్టి ఏక న్యాయ విధానమున్న రాజ్యముగను, లేక పరిపాలనా న్యాయవిధానమున్న రాజ్యముగను పేర్కొనవచ్చును.

ఏ రాజ్యమును ఏ ఒక్క వర్గానికి తెచ్చుటకు వీలుకాదు. అమెరికా సంయుక్త రాజ్యము పరుష రాజ్యాంగము. శాసనసభకు కార్యనిర్వాహక వర్గము బాధ్యత వహించదు.

ప్రభుత్వాంగ నిర్మాణమునుబట్టి ప్రజారాజ్యములను విభజింపవచ్చును.

ప్రజా రాజ్యములు విజయవంతముగా పనిచేయ వలయునన్న ప్రజలలో చక్కటి ప్రజాభిప్రాయము చాల అవసరము. రాజకీయ పక్షములు యిందులకు తోడ్పడవలసి యున్నది. ఎన్నికకు ఎన్నికకు మధ్య దీర్ఘ విరామము వుండరాదు. సిద్ధాంతములకు ప్రధాన లక్ష్యము యివ్వవలయును. మత సాంఘిక సాంప్రదాయములు రాజకీయముల లోనికి తేరాదు. ప్రజలలో విద్యావ్యాప్తి చాల అవుసరము. లంచకొండితనము అవినీతికి తావుందరాదు. మన రాజ్యము మత ప్రమేయము లేని రాజ్యము. (Secular State) అనగా ప్రభుత్వమునకు ప్రజలలోని వివిధ మతములతో ఎట్టి జోక్యము లేదు. మతము వ్యక్తికి సంబంధించినది మాత్రమే అని మన భారత ప్రభుత్వ లక్ష్యము.

ప్రజా పరిపాలనా పద్ధతిలో దోషములు లేక పోలేదు. ప్రజా ప్రభుత్వములో తలలు లెక్కించెదరన్న మాటలో సత్యము లేకపోలేదు. చాలా మంది ఓటు చేయరు. ఎన్నికలయిన తరువాత తిరిగి ఎన్నికలు వచ్చేవరకు మంత్రులు ప్రజలను లెక్క చేయరు. కుల మత కక్షలు పెరుగుతాయి. ప్రతినిధులు కూడా ఎన్నికయిన తరువాత, తిరిగి ఆయా గ్రామములకు పోవుట అరుదు. రాజకీయ పక్షములు కూడ దేశాభివృద్ధి దృష్టిలో వుంచుకొనరు.

ఏది ఎట్లున్నా మానవ వ్యక్తిత్వాన్ని, హక్కులను కాపాడేది ప్రజా ప్రభుత్వమే. సత్పరిపాలనకు ప్రభుత్వమునకు ఎంత బాధ్యతో ప్రజలకు కూడ అంతే బాధ్యత. ప్రజాభిప్రాయాన్ని ఏ ప్రభుత్వము ఉపేక్ష చేయలేదు. లోపాలను విమర్శించుట కంటె, దానిని పటిష్టం చేయుటకు ప్రయత్నించుట మంచిది. అందుచేతనే మన భారత దేశములో మత ప్రాధాన్యము లేని పరిపాలనా విధానమును ప్రవేశపెట్టితిమి.

—డా. ఆర్. వి. రావ్

52. రాజ్యాంగ భేదములు

రాజ్యాంగములో భేదములు కలవు. ఏక రాజ్యములో దేశమునకంతకు ఒకే ప్రభుత్వ ముండును. ఉదాహరణ ఇంగ్లాండు, సంయుక్త రాజ్యములో సంయుక్తమైన రాజ్యము లన్నింటిని ప్రాతినిధ్యము వహించే కేంద్రప్రభుత్వముతో పాటు రాజ్యములు లేక రాష్ట్రములలో కూడ నిర్ణీత స్వాతంత్ర్యము గల ప్రభుత్వము లుండును. కేంద్ర, రాష్ట్ర ప్రభుత్వ అధికారములు భాగింపబడి ఒకరితో ఒకరు జోక్యము చేసికొన కుండునట్లుండును. భారతదేశ ప్రభుత్వములో యీ లక్షణములు గలవు. క్లిష్ట పరిస్థితులు ఏర్పడినపుడు సంయుక్త రాజ్యాంగములో సహితము రాష్ట్ర వ్యవహారములలో జోక్యము కలిగించుకొనక తప్పదు.

సరళ (Flexible) పరుష (Rigid) రాజ్యాంగములు :

సంయుక్త రాజ్యాంగములు గల ప్రభుత్వములలో చట్టములు సులభముగా మార్చకూడదని రాజనీతి శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పెదరు. అమెరికా పరుష రాజ్యాంగమని చెప్పవలయును. ఏక రాజ్యములో శాసన సభలు శాసనములను సులభముగా సవరించ వచ్చును. ఏక రాజ్యములో రాజ్యాంగము సరళముగా వుండవలయునని, సంయుక్త రాజ్యాంగములో పరుషమైనదిగా వుండవలయునని చెప్ప లేము.

సంయుక్త రాజ్యములో కేంద్ర రాష్ట్రప్రభుత్వ అధికారములు రాజ్యాంగములోనే పేర్కొనబడి వుండును. దానిని సాధారణముగా ఎవరు ఉల్లంఘించలేరు. రాజ్యాంగము లిఖితమై సరళముగా వుండును. రాజ్యాంగ శాసనాన్ని వ్యాఖ్యానించు అధికారము అన్వయించగల అధికారము మహోన్నత న్యాయస్థానమునకు కలదు.

ఇక ఏకరాజ్య సంయుక్త రాజ్యముల ప్రయోజనములను గురించి కొంత నేర్చుకొందము. ఏక రాజ్య స్థాపన చాల సులభము. ఏకరాజ్య ప్రభుత్వములో కేంద్ర రాష్ట్ర ప్రభుత్వముల మధ్య ఎట్టి వివాదములు రావు. వచ్చినను కేంద్రము మాటయే చెల్లును. ప్రజలలో మంచి సమైక్యత కూడ వుండును. సంయుక్త రాజ్యములో కేంద్ర రాష్ట్ర ప్రభుత్వములు కలహించుటకు చాల అవకాశము లుండును. భారతదేశములో Tamil Nadu లో వున్న D. M. K. ప్రభుత్వము రాష్ట్రములకు హెచ్చు అధికారము లుండాలని ఎంతో ప్రచారము చేయుచున్నది. పెద్ద పెద్ద దేశాలలో అనేక భాషా లుండును. ప్రాంతీయాభిప్రాయము లుండును. అట్టి ప్రాంతములలో సంయుక్త రాజ్యాంగము (Federal Government) ప్రవేశ పెట్టుట చాల మంచిది.

భారత దేశము ఏక రాజ్యమా సంయుక్త రాజ్యమా అని చాలా మంది తర్కించెదరు. మన రాజ్యాంగములో Federal అనే మాట ఎచ్చటా వాడబడలేదు. రాష్ట్రాల సమాఖ్య అని మాత్రమే అన్నారు. కాని రాష్ట్ర కేంద్ర ప్రభుత్వములు అధికారములు లిఖిత రూపములో పేర్కొన బడ్డవి. వివాదములు పరిష్కారము చేయుటకు Supreme Court వున్నది. రాజ్యాంగ శాసనాలు సవరించుటకు ప్రత్యేక విధానము కూడ వున్నది. సంయుక్త రాజ్యాంగ లక్షణాలే హెచ్చుగా మన భారత ప్రభుత్వ విధానములో గలవు. అత్యవసర పరిస్థితులలో కేంద్ర ప్రభుత్వ రాష్ట్ర ప్రభుత్వ అధికారములు వ్రాసికొన వచ్చును. అంతేకాక దేశమునకంతకు ఐక్యము చేయుటకు ఒకే న్యాయ పరిపాలనా శాఖ గలదు. వెనుకటి భారతదేశపు చరిత్రను ఆధారముగా తీసుకొని దేశాన్ని ఐక్యం చేయుటకు భారత యూనియనులో సంయుక్త రాజ్య లక్షణములు తేబడ్డవి.

—డా. ఆర్. వి. రావ్.

53. ప్రభుత్వాంగ నిర్మాణము - శాసనసభలు

ప్రజాస్వామ్యములో బాధ్యతాయుక్త ప్రభుత్వ ముండునని యిదివరకే గుర్తించితిమి. చక్కని సక్రమ పరిపాలన ఎంత అవుసరమో చక్కని ప్రభుత్వాంగ నిర్మాణము కూడా చాల అవుసరము. ప్రభుత్వాంగ నిర్మాణములో **శాసనసభలు, పరిపాలనా నిర్వాహణ శాఖ, న్యాయ శాఖ** అను **మూడు** ముఖ్య అంగములు గలవు. ప్రజల యోగక్షేమముకోరి శాసనసభ **శాసనాలు** చేయును. **సంఘ**ములో కట్టుబాట్లు, శాసనాలు ద్వారానే చేయవచ్చును. శాసనాలు అమలు జరుపుచు, పరిపాలన సాగించుటకు పరిపాలనా నిర్వహణ శాఖ వుండును. వ్యక్తికి, పౌరునకు, ప్రభుత్వమునకు, ప్రభుత్వ శాఖలకు ఉత్పన్నమగు వివాదములను శాసనముల ప్రకారము తీర్పు చెప్పి పరిష్కారము చేయుటకు న్యాయశాఖ వుండును. ఈ మూడు శాఖలు కలసి మెలసి పని చేయవలయును.

4, 5 సంవత్సరముల కొకసారి ఓటింగు హక్కు గల వయోజనులు ప్రతినిధులను ఆయా శాసన సభలకు ఎన్నుకొనెదరు. వివిధ రాజకీయ పక్షములవారు వారి వారి అభ్యర్థులను నియమించెదరు. ఈనాడు రహస్యపు ఓటింగు పద్ధతి అమలులో వుంది. ఎన్నికలు అయిన తరువాత ఏ పక్షము వారికి హెచ్చుప్రతినిధులు జయము పొందుదురో, ఆ పక్షపు నాయకుని రాష్ట్రపతిగాని, గవర్నరుగాని, పిలచి మంత్రివర్గమును ఏర్పాటు చేయమని కోరును. మంత్రివర్గము శాసనసభకు అంతర్భాగ మగును. దాని విశ్వాస మున్నంత కాలము అధికారములో వుండును. ఈ పరిపాలనా విధానమును బాధ్యతాయుక్త ప్రభుత్వమని, పార్లమెంటు రాష్ట్ర ప్రభుత్వమని అనెదరు.

కొన్ని రాజ్యములలో ప్రజలే ప్రత్యక్షముగా ఎన్నుకొనుట గలదు. అమెరికాలో అమెరికను అధ్యక్షుడు ఈ పద్ధతి ప్రకారము ఎన్నిక అవుతాడు. అతడు కూడా బాధ్యతాయుక్తముగా పాలించవలసినా, అతడు ప్రత్యక్షముగా శాసన సభలకు బాధ్యత వహించడు. అతడు నియమించిన మంత్రివర్గము కూడ, తనకే బాధ్యతలు వహించి యుండును. దానినే అధ్యక్ష పరిపాలనా విధానము అనెదరు. ఈ ప్రభుత్వ విధానము యొక్క విజయము సరియగు ప్రతినిధులను అధ్యక్షుని ఎన్నుకొనుటలో యుండునని వేరే వ్రాయ నక్కరలేదు.

ఇపుడు అభ్యర్థులుగా నిలబడే వారికి యోగ్యతలు విధించాలని లేకపోయినవారు శాసనసభలో వారి విద్యుక్త ధర్మములు నిర్వహించలేరని కొందరి వాదన. దీనిలో కొంత సత్య మున్నది.

ఏక శాసనసభ — ద్వంద శాసనసభ :— ఈనాటి రాజ్యములలో ద్వంద శాసన సభలే గలవు. ఏక శాసన సభలు ఈ కాలములో చాల అరుదు. ఈ విషయములో వాదోపవాదములు లేకపోలేదు. రెండు శాసనసభలున్నచో దిగువ సభ యొక్క చర్యలు పై శాసనసభ విమర్శింప వచ్చును సాధారణముగా దిగువ శాసనసభ ప్రజా ప్రాతినిధ్యము వహించు చున్నది. కాని వారు తొందరలో కొన్ని నిర్ణయాలకు వస్తే వాటిని కొంత కాలము ఆపుటకు రెండవ శాసనసభ చర్య తీసుకొన గలదు. ఎగువ శాసనసభ విషయములు జీవితానుభవముతోను, రాజకీయ పరిజ్ఞానముతోను, పరిపాలించును. ఎగువ శాసనసభ వుండినచో దిగువ శాసనసభ బాధ్యతతో చట్టములు చేయును. ప్రజా రాజ్యములలో శాసన

సభలు న్యాయ శాఖ తీర్పుల యెడల విజృంభిన భావము చూపినచో, ద్వంద శాసనసభలు వుండుట మంచిదనిపించును. దిగువ శాసనసభలు పంపిన చిత్తు చట్టములను శాశ్వితంగా త్రోసిరాజన లేవు. కొంత కాలము చట్టాలను ఆపగలవు. ఈ లోపల ప్రజాభిప్రాయమునుబట్టి దిగువ శాసనసభ అభిప్రాయములను మార్చుకొన వచ్చును. కాని కొంత మంది ద్వంద శాసనసభల వలన ఎట్టి లాభములు లేవను చున్నారు. అనవుసరముగా ప్రభుత్వము నకు వాటి వలన చాల ధనము ఖర్చు అవుచున్న దని ఎగువ శాసనసభలు క్రింది శాసనసభలతో అంగీకరించిన అవి వృధా అని అంగీకరించక పోయిన వాటిలో కృత్రిమ భావమున్నదన్నమాట అని చెప్పుట గలదు. రెండు శాసనసభలున్న రెండింటి మధ్య ఆవాంఛనీయమైన స్పర్ధలు ఏర్పడ వచ్చని చెప్పెదరు. చాలా చోట్ల ఇపుడు ద్వంద శాసనసభలున్నవి.

శాసనసభలు – వాటి విధులు :

శాసనసభలు శాసనములు చేయును. ఉన్న శాసనములను సవరించును. పనికిరాని శాసనము లను రద్దుచేయవచ్చును. ప్రభుత్వ ఆదాయ వ్యయ ములను పరిశీలించి సాలీనా బడ్జెటు (Budget) అంగీకరించును. ప్రభుత్వ పరిపాలనా విధానమును చర్చించును. ముఖ్య విషయములమీద సభ్యులు ప్రశ్నలువేసి మంత్రులదగ్గరనుండి జవాబులు పుచ్చు కొనెదరు. దానిపై సభ్యులు విమర్శించవచ్చును. బాధ్యాతాయుత ప్రభుత్వములున్న దేశములలో మంత్రివర్గములు శాసనసభలలో అంతర్భాగములై వున్నవి. మంత్రులు శాసనసభలలో సభ్యులైవుండ వలయును. సభ్యులు మంత్రులమీద విశ్వాస రాహిత్య తీర్మానము తేవచ్చు. అధికసంఖ్యాకులు దానిని అంగీకరించిన మంత్రిమండలి పదవినుండి తప్పుకొనవలయును.

ఇంగ్లండులో ప్రభువులసభ న్యాయపరిపాలనను కూడాచేయును. అమెరికను సెనేటు పరిపాలనాధి కారములుకూడకలది. President మీద నేరములు మోపి శిక్షించే అధికారముకూడ దానికి కలదు. దీనినే Impeachment అంటారు.

శాసనసభలు సరిగ పనిచేసిన ప్రజలకు ఎంతో లాభమువచ్చుటకు వీలున్నది. దేశాభివృద్ధికి ఎంతో తోడ్పడగలదు.

పరిపాలనా వర్గము (Executive) :

పరిపాలనావర్గమును కార్యనిర్వాహక వర్గమని కూడ అనెదరు. దీనినే ప్రభుత్వము అనెదరు. ప్రభుత్వ శాసనములు అమలుజరుపుట, కార్యనిర్వా హకవర్గపు ముఖ్యలక్ష్యము.

అధ్యక్ష పరిపాలనలో పరిపాలనావర్గము అధ్య క్షుడు అధికారములోవున్నంతకాలము ధైర్యముతో పనిచేయగలవు. కాని పార్లమెంటరీ వర్గవిధానములో మంత్రి శాసనసభకు బాధ్యత వహించియుండును. గనుక పరిపాలకవర్గము జాగ్రత్తగా యుండ వలయును.

కార్యనిర్వాహక వర్గానికి శాసనసభలో స్థానము లేదు. ఒక్కొక్కపుడు అక్కడ బాధ్యతలేని విమర్శకూడ వుండును.

ఆధునిక ప్రభుత్వ విధానములో కార్యనిర్వా హకవర్గము ఎంతో ప్రాముఖ్యత వహించును. శాసనములకు Rules తయారుచేసి, వాటి ప్రకారము అమలు జరిపెదరు. వారికి కార్యభారములు మెండు. మరొకవైపు అధికార పరిధికూడ విస్తృతము అవు చున్నది. వీటివలన వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము చాల సన్నగిల్లుచున్నదని చాలమంది అనుట గలదు.

న్యాయ పరిపాలనా శాఖ :

పౌరుని క్షేమము స్వాతంత్ర్యము న్యాయ పరి పాలనా సౌష్ఠవముమీదనే ఆధారపడియున్నది. న్యాయము పక్షరహితమై సమర్థవంతముగా వుండ వలెను. న్యాయాధిపతులకు శక్తిసామర్థ్యములు

చాల అవుసరము. న్యాయాధిపతులను నియమించు నపుడు కుల మత గోత్రములకు తావీయరాదు. వాటికి తావుండినచో సరియగు న్యాయపరిపాలన జరుగుట కష్టము.

న్యాయమూర్తులను నియమించు పద్ధతులుకూడ నిర్ధిష్టముగా వుండవలయును. కొన్ని చోట్ల న్యాయాధికారులను కార్యనిర్వాహకశాఖ నియమించును. కొన్నిచోట్ల శాసనసభలు వారిని నియమించును. అమెరికాలో కొన్నిచోట్ల ప్రజలే వారిని ఎన్నుకొందురు. న్యాయశాస్త్రములో అగ్రగణ్యులను కార్యనిర్వాహకవర్గము మాత్రమే నియమించిన బాగుండును. దానిలోకూడ కొన్నిలోట్లు లేకపోలేదు. న్యాయాధిపతి నియామకము అయిన తరువాత అతనిని తీసివేయుటగాని జీతము తగ్గించుటకుగాని, పదవీకాలము తగ్గించుటగాని, జరుగరాదు. దీనితో న్యాయాధిపతులు స్వతంత్రులై వ్యవహరించెదరు. బ్రిటనులో ఉన్నత న్యాయాధిపతులు, అమెరికాలో Supreme Court న్యాయాధిపతులు జీవితమంతా ఉద్యోగములో వుండవచ్చును.

భారతదేశములోకూడ ఉన్నత న్యాయాధికారులు 62 సం॥ వరకు, సుప్రింకోర్టు న్యాయాధిపతులు 65 సం॥ వరకు ఉద్యోగములో వుంటారు. వీరి ఉద్యోగ జీత బత్తెములు శాసనపాలకవర్గాలు తగ్గించుటకు వీలులేదు. దీనితో వీరు స్వతంత్రులై వ్యవహరించుటకు వీలున్నది.

న్యాయాధిపతులు నిర్వహించే పనులనుగురించి కొంత తెలిసికొందము. పరమోన్నత న్యాయస్థానము రాష్ట్రాలమధ్య, రాష్ట్ర కేంద్రములమధ్య ఏర్పడు వివాదములు పరిష్కరించును. Federal ప్రభుత్వ విధానములో ఇట్టి వివాదములకు హెచ్చు అవకాశముకలదు. నదీజలములమధ్య రాష్ట్రఎల్లలు గురించి భారతదేశములో వివిధ రాష్ట్రములమధ్య ఎన్ని వివాదములున్నవో అందరికి తెలియును.

భారత అధ్యక్షుడుకోరితే ఏ విషయముమీద నైనను, కోర్టు అభిప్రాయము ఇచ్చును. పరమోన్నత న్యాయస్థానములు పౌరుల ప్రాథమిక హక్కులను రక్షించును. చట్టాలకు విరుద్ధముగా ప్రభుత్వములు నడచినను, వ్యవహరించినను, రాజ్యాంగ విరుద్ధమైన ఆజ్ఞలు ఇచ్చినా, చెల్లవని పరమోత్తర న్యాయస్థానములు చెప్పుటకు హక్కు కలదు.

జిల్లా స్థాయిలోను తాలూకా స్థాయిలోను న్యాయస్థానములు కలవు. ఇవి ఉన్నత న్యాయస్థానముల క్రమశిక్షణకు లోబడి వున్నవి. న్యాయ స్థానములు లేకపోయిన ప్రజల హక్కులే ఉండవు. శాంతి భద్రతలకు తావులేదు. నాగరిక ప్రపంచములో న్యాయ స్థానములు న్యాయము ప్రసాదించి, దేశమునకు ఎంతో సేవ చేయును. న్యాయ స్థానము చట్టములు న్యాయంగా జరుపుటలో ఎంతో తోడ్పడును.

పరమోన్నత న్యాయస్థానము రాష్ట్ర కేంద్ర అధికారములలో వచ్చిన వివాదములు పరిష్కరించును. ఈ అధికారములు ఇతరుల చేతిలో పెట్టిన రాజ్యము యొక్క సంవిధానాన్ని కాపాడ లేవు.

ఇట్లు మూడు పరిపాలనాంగములు పరస్పర సంబంధము గలదిగా వున్నవి. (Montesquien) ఒకరి కొకరికి ఎట్టి సంబంధము ఉండరాదని వాదించాడు. న్యాయాధిపతి శాసనకర్త అయిన తన యిష్టము వచ్చినట్లు శాసనాలను మార్చి తీర్పులు యిచ్చును. ప్రజా స్వాతంత్ర్యమునకు దాని వలన కూడరాని నష్టము రాగలదు. పరిపాలకుడు శాసన కర్త కూడ అయిన యెడల, తన అధికారము హెచ్చు చేయు చట్టాలు ప్రవేశ పెట్టును. ఇట్టి ప్రభుత్వం నిరంకుశత్వానికి త్రోవతీయకలదు. అట్లే శాసనాలు అమలు జరుపవలసిన వాడు న్యాయాధికారి అయిన తమ అక్రమ చర్యలను కప్పి పుచ్చుకొనును. ఈ మూడు రాజ్యాంగములు ఒక వ్యక్తి చేతిలో వుండరాదు. అయినచో ప్రజారాజ్యమునకు గొడ్డలిపెట్టు. ప్రజారాజ్యం పతనమునకు దారితీయునని చెప్పవలయును.

రాష్ట్రములోని మూడు అంగములు (1) శాసనసభ (2) కార్య నిర్వాహక వర్గము (3) న్యాయ శాఖ. వారి వారి విద్యుక్త ధర్మములు పాటించ వలయును. ప్రజా సేవయే పరమ ధర్మముగా పాటించ వలయును.

—డా. ఆర్. వి. రావ్.

VIII

54. రాజనీతిశాస్త్ర స్వభావం, దాని పరిధి, దీనికి ఇతర సాంఘికశాస్త్రాలతోగల సంబంధము

రాజనీతి శాస్త్ర నిర్వచనం :

"సంఘంలో జీవించ లేనివాడు, లేదా తాను స్వయం పోషకుడైనందు వలననే దాని నిమిత్తం లేకుండా జీవించగలిగేవాడు, పశువో, దేవతో కావలె'' నన్న నగ్న సత్యాన్ని అరిస్టాటిల్ మహానుభావుడు ఎప్పుడో ప్రపంచానికి చాటి చెప్పాడు. దీని సారాంశ మేమంటే, మానవుడు సంఘజీవి. ఇతడు సంఘంలో జన్మించి దానిలోనే జీవిస్తాడు. ఎందుకంటె మానవుడు చాలవరకు గుంపుతో వెళ్లే స్వభావం కల జీవి. ఇతడు ఇతరుల సానుభూతికి, ఇతరుల సానుభూతి కావాలన్న కోరికకు, సులభంగా గురి అవుతాడు. మానవుడు ఏకాకిగా ఉండే దానికన్నా సంఘంతో కలసి జీవించ వలెనని కోరుకొంటాడు. ఇతడు ఇతరులను మెచ్చుకొంటాడు. ఇతరులను అనుకరించడమే కాకుండా, తన్ను అందరు పొగడాలని, అందరు తన్ను మెచ్చుకోవాలని, అనుకరించ వలెనని కోరుకుంటాడు. ఈ సాంఘిక వాంఛలు అటువుంచి, అవసరం మానవుణ్ని సంఘజీవిగా జీవించడానికి పురికొల్పుతుంది. మానవుడు స్వయం పోషకుడు కాడు. ఆ విధంగా ప్రకృతి దేనిని సృష్టించలేదు. మానవుని అవసరాలు మెండు. వాని ఉద్దేశ్యాలు కూడ ఎక్కువ. వాని వేరు వేరు అవసరాలను తృప్తి పరచుకోడానికి పలు విధాలైన అభీష్టాలను సాధించడానికి ఇతరులతో తప్పనిసరిగా కలుపుగోలుతనంతో వారి సహకారాన్ని చూరగొన వలెను. సామాన్యంగా, మానవులు సాంఘిక సమూహాలలో జీవిస్తారు. అదే విధంగా సర్వదా జీవించినారు. సంఘంలో సంపూర్ణ ప్రవర్తన అనేది కొన్ని నిర్దిష్ట సామాన్య ప్రవర్తనా సూత్రాలకు తప్పక లోబడి ఉండవలసి ఉంది. దానికి గాను సంఘం సంఘటితమైనదిగా ఉండవలెను. ఆ సంఘటిత సంఘమనేది ఒక జన సమూహమే కాని సంఘంగా వ్యవహరించలేదు. సంఘటిత సంఘమనేది ప్రాదేశికంగా స్థిర నివాసము ఏర్పాటు చేసుకొని ఉండవలెను.

ప్రజలు ఒక నిర్దిష్ట ప్రదేశంలో స్థిర నివాసం ఏర్పాటు చేసుకొనినపుడే, వారి సమిష్టి జీవనం ఇతరుల మాదిరి ప్రభిన్నం గాక, వీలు పడుతుంది. ఇదే సర్వ సామాన్య జీవనానికి, ఒకరితో ఒకరు సర్దుబాటుకు, సహకారానికి ప్రధానాంశంగా వీలు పడి, జీవితం పరస్పర సుఖ దుఃఖాలలో పాలు పంచుకోవడానికి ఆస్కార మేర్పడుతుంది. అప్పుడు సంఘటిత సంఘంలో సర్వజనీకానికి అనువర్తించునట్లు చేసే సూత్రాలను రూపొందించడానికి అమలు పరచడానికి కొందరి వ్యక్తుల అవసరం

ఏర్పడుతుంది. ఈ విధంగా సంఘటితమైన దాన్ని రాజ్యమని సాంఘిక ప్రవర్తనను నిర్ణయించే సూత్రాలను రాజ చట్టాలని, వీటిని రూపొందించి అమలు జరిపే యంత్రాంగాన్ని ప్రభుత్వమని పిలువడం జరుగుతుంది.

మానవునికి, రాజ్యంతోను, ప్రభుత్వంతోను గల సంబంధాన్ని గురించి పరిశీలించేదే రాజనీతి శాస్త్రము. ఈ రాజనీతి శాస్త్రాన్ని సులభమైన మార్గంలో నిర్వచించడమంటే మానవుడు తన్ను తాను పాలించుకోవటానికి వీలు కల్పించడాన్ని పరిశీలించడమే అవుతుంది.

రాజనీతి శాస్త్ర పరిధి :

రాజనీతి శాస్త్ర పరిశీలన విషయంలో భేదాభిప్రాయాలున్నాయి. కొందరు రచయితలు రాజనీతి శాస్త్ర పరిధిని రాజ్యాన్ని పరిశీలించడానికి మాత్రమే పరిమితం చేసుకొన్నారు. ఉదాహరణకు బ్లంట్‌చిల్ (Bluntschili) సుప్రసిద్ధ ఫ్రెంచి పరిశోధకుడు రాజనీతి శాస్త్రాన్ని ఈ క్రింది విధంగా నిర్వచించినాడు. ''ఈ శాస్త్రం రాజ్యానికి సంబంధించినదై, దాని మౌలిక పరిస్థితుల ప్రధాన స్వభావాన్ని, వివిధ రూపాలలోని ప్రత్యక్షమైన వాటి అభివృద్ధిని సంపూర్ణముగా అర్థం చేసుకొనడానికి ప్రయత్నించేది'' గారిన్ గార్నర్ కూడ ఇదే అభిప్రాయాన్ని వ్యక్తపరచినారు. వీరందరు ప్రభుత్వాన్ని రాజనీతి శాస్త్రంతో ముడి పడనీయలేదు. వీరి అభిప్రాయంలో రాజ్యాన్ని గురించి జరిపే పరిశీలనలో ప్రభుత్వం గురించి విచారించడం కూడ తప్పనిసరిగా జరుగుతూ ఉంటుంది. కాబట్టి డాక్టర్ స్టీఫన్ మాదిరి మరి కొందరు, రాజనీతి శాస్త్ర మన్నది కేవలం ప్రభుత్వాన్ని గురించి జరిపే పరిశీలనే అని అభిప్రాయ పడినారు.

(2) రాజ్యం అనే పదం వారి నిర్వచనంలో ఎక్కడ కూడ కనువించదు. కాని హెచ్-జె-లాస్కి (3) ఆర్.బి. గెటెల్ (4) ఆర్-ఎన్-గిల్‌క్రెస్ట్ (5) వీరందరు వాస్తవిక దృష్టితో రాజనీతి శాస్త్రమన్నది రాజ్యానికి, ప్రభుత్వానికి రెండింటికి సంబంధించినదని నొక్కి వక్కాణించారు. కాని 'లాస్కి' మాత్రం రాజ్యమన్నది వాస్తవికంగా ప్రభుత్వమేనని పేర్కొన్నాడు. ప్రభుత్వం లేనిదే రాజ్యము ఉండజాలదన్న నగ్నసత్యాన్ని సర్వాంగీకారమైన అభిప్రాయంతో ఏకీభవించవచ్చును. రాజ్యం అనేది మన పరిశీలనకు కీలకమైన అంశంగా ఉంటుంది. ప్రభుత్వ యంత్రాంగమంతా కూడ దానిచుట్టే పరిభ్రమించ వలసి ఉంది. రాజ్యం లేనిదే మనగడే లేదు. కాని ఇది ఒక్కటే రాజ్యం ఉద్దేశం కాదు. అరిస్టాటిల్ చెప్పినట్లు ''రాజ్యం ఏర్పడడమనేది, జీవిత కనీసపు అవసరాలు కల్పించడానికి ఏర్పడి, మంచి జీవితాన్ని వృద్ధిపరచడానికి దోహదకారి అవుతుంది.'' రాజ్యం లేనిదే మానవుడు తాను అభిలషించినా, దానిని సాధించుకొనలేక పోతాడు. రాజ్య మనేది మానవుని మనుగడకు, అభివృద్ధికి, అత్యంత అవశ్యకమైనది. రాజ్యం మానవుని జీవితంలో చాల ప్రధాన పాత్రను వహిస్తుంది. కాబట్టే దాన్ని అన్ని దృక్పథాలలో - అంటే, రాజ్యం ఏ విధంగా ఉండేదని, ఉండవలె నన్నది గ్రహించడం ఎంతైన అవసరం. రాజ్యం ఇప్పుడు ఏ విధంగా ఉందంటే, దాని ఇప్పటి వైఖరి దాని నిర్మాణం, ఆధునిక ప్రభుత్వ సూత్రాల, ఆచరణల, విశ్లేషణకు సంబంధించినదిగా ఉన్నది. కాని రాజ్యం ఇప్పుడు ఏ విధంగా ఉన్నదన్న విషయం తెలుసుకొంటె చక్కగా అర్థమవుతుంది.

రాజనీతిశాస్త్ర పరిధి : రాజ్యం, దాని ప్రభుత్వం, భూత, వర్తమానకాలాల పరిశోధన తానే సంపూర్ణం కాజాలదు. ఇప్పుడా రాజ్యనిర్మాణం మానవుని అవసరాలకు వారి పురోభివృద్ధికి ఎంతవరకు దోహదకారి

కాగలదన్న విషయాన్నిగూడ మనం చూడవలసి ఉంది. భూత, వర్తమానకాలాల సన్నిహిత పరిజ్ఞానం మనలను భవిష్యత్తులో వివేకవంతులుగాచేసి, వాటి అనుభవాలద్వారా మన రాజకీయ వ్యవస్థలను మన ఆశయాలకు అనుగుణంగా తీర్చిదిద్దడానికి తగిన సంస్కరణలు తీసుకొనడానికి వీలు కల్పిస్తాయి. రాజనీతిశాస్త్రం ఎన్నో రంగాలకు విస్తరించి, నూతన ప్రదేశాలకు వ్యాపిస్తుంది. రాజనీతిశాస్త్ర పరిధి, మానవుని సంబంధించిన ఇతర పెక్కు విషయాల పరిశీలనకు విస్తరణ జరిగి, దాని ప్రాబల్యం రాజ్యం, ప్రభుత్వముమీద పడుతుంది. చైతన్యవంతమైన మానవునిగురించి పరిశీలించే చైతన్యవంతమైనది. రాజనీతిశాస్త్రము. అందుకని మానవుడు ఆదర్శ జీవితాన్ని అన్వేషించి, సాధించలేనంతకాలము, రాజనీతిశాస్త్ర చక్రము సంపూర్ణస్థాయిని అందుకో జాలదు. మరొకమాటలో చెప్పాలంటే, రాజనీతి శాస్త్రమనేది రాజ్యం ఏ విధంగా ఉండినదన్న చారిత్రాత్మక పరిశీలనగా, రాజ్యం ఏ విధంగా ఉన్న దన్న విశ్లేషాత్మక పరిశీలనగా రాజ్యం ఏ విధంగా ఉండవలెనన్న రాజకీయ నైతిక చర్చతోకూడిన దన్నదేను.

మాక్స్ వెబర్ రాజనీతిశాస్త్రాన్ని, మానవ వైఖరిని న్యాయ పర్యవేక్షణదృష్టితో పరిశీలించేటటు వంటి ప్రత్యక్షమైన, పరోక్షమైన శాస్త్రంగా, నిర్వచించినారు. డాక్టర్ క్రిష్ణ. వి. ముఖర్జీ ఈ క్రొత్త నిర్వచనాన్ని అంగీకరించి, రాజనీతిశాస్త్రంలో, శాఖలు, ఉపశాఖలుగా పొందుపరచవలెనని సూచించినాడు. ఇటీవలకాలంలో ఉత్పన్నమైన కొత్తశక్తుల ప్రక్రియలద్వారా, రాజనీతిశాస్త్రాన్ని కొత్త పంథాలలో రూపొందించవలసిన ఆగత్యము ఎంతైనా ఏర్పడింది. అందువల్ల ఇకమీదట రాజనీతిశాస్త్రం, రాజ్యం అనే ఉద్దేశాలతో నిర్వచించడం జరగరాదని సూచించడమైనది.

రాజకీయశాస్త్రానికి ఇతర సాంఘిక శాస్త్రాలకున్న సంబంధం :

రాజనీతిశాస్త్రానికి ఇతర సాంఘికశాస్త్రాలకు చాల సన్నిహిత సంబంధమున్నది. ప్రతి సాంఘిక శాస్త్రము - సామాజికశాస్త్రము (Sociology), మానవశాస్త్రము (Anthropology), చరిత్ర (History), ఆర్థికశాస్త్రము (Economics), నీతి శాస్త్రము (Ethics), మనస్తత్వశాస్త్రము (Psychology), న్యాయశాస్త్రము (Law), భూగోళశాస్త్రము (Geography), ఇవి అన్నీ కూడా రాజనీతిశాస్త్రానికి సన్నిహిత సంబంధం కలిగిఉన్నాయి. ప్రతి సాంఘికశాస్త్రముకూడ సంఘంతో మానవుని గురించి పరిశీలించేటటువంటిది. అందుకే వీటికి పరస్పర సన్నిహిత సంబంధాలున్నాయి. వీటిని రాజనీతిశాస్త్రానికిగల సంబంధం విడివిడిగా చర్చించడం జరిగింది. అన్ని సాంఘికశాస్త్రాలకు సామాజికశాస్త్రం (Sociology) అనేది పునాదివంటిదిగా పరిగణింపవచ్చును. ఎందుకంటే ఈ సామాజిక శాస్త్రం సంఘంలోని అందరి వ్యక్తులగురించి విచారించేటటువంటి శాస్త్రం, సామాజిక శాస్త్రము. సంఘాలు, సాంఘిక వ్యవస్థలు, వాటి స్వరూపాలు, లక్షణాలు, కర్తవ్యాలు, మొదలైనవి ప్రస్తావిస్తుంది. సాంఘిక పరిస్థితులు, సాంఘిక సంబంధాలు, మొదలైన వాటిని సామాజిక శాస్త్రము వివరిస్తుంది. సాంఘిక జీవనంలో పెక్కు అంశాలను కూలంకషంగానూ, సహేతుకంగాను, నిశ్శంకోచకముగాను చర్చించడం జరుగుతుంది. దీని మూలంగా సాంఘిక విషయాలను మనము నిర్ణయించుకొంటాము. రాజనీతి శాస్త్రానికి సామాజిక శాస్త్రానికి చాల వరకు సన్నిహిత సంబంధముంది. మానవుని రాజకీయ జీవితం అతని సాంఘిక జీవనంపై ఆధారపడి ఉంటుంది. దీని మూలంగా రాజకీయ అధికారము, చట్టాలు ఏవిధంగా ఉద్భవించాయన్నది, సంఘాన్ని ఏవిధంగా అదుపులో పెట్టాలి అన్న

విషయాలు తెలుసుకోవడం జరుగుతుంది. ఈ రెండింటికి సన్నిహిత సంబంధ మున్నప్పటికి, ఈ రెంటికి కూడ వాటి ప్రత్యేకత గూడ ఉన్నది. అందుకే ప్రొఫెసర్ గిడ్డింగ్స్ ఈ రెంటికి మధ్యగల తారతమ్యతను గూడ మనము స్పష్టంగా తెలుసుకొనవచ్చును, అంటాడు. సామాజిక శాస్త్ర మన్నది మానవుని కున్న అన్ని సాంఘిక సంబంధాలతోను, మానవ సంఘాలతోను ఉన్న విషయాలను చర్చించడం జరుగుతుంది. కాని రాజనీతి శాస్త్రం మాత్రం సామాజిక శాస్త్రంలో ఒక ప్రత్యేకమైన భాగం మాత్రమే. అంటే మానవుని రాజకీయాధికారము గురించి చర్చిస్తుంది.

రాజనీతి శాస్త్రానికి, మానవశాస్త్రానికి కూడ చాల సన్నిహిత సంబంధముంది. ఈ మానవ శాస్త్రం ద్వారా పురాతన కాలంలో మానవుని అలవాట్లు, పద్ధతులు, వారి నిర్మాణము ద్వారా రాజ్యం ఏవిధంగా ఉద్భవించినదన్నది, పెక్కు ఇతర రాజకీయ వ్యవస్థలు ఏవిధంగా వృద్ధి పొందినవన్న దానిని తెలుసుకోవడం జరుగుతుంది. రెండు సాధారణంగా చెప్పుకొనే సామెతల మూలంగా వాటి రెంటి సన్నిహిత సంబంధం వ్యక్తమవుతుంది. రక్త సంబంధ మన్నది మానవుని రక్తంలో ఏదో ఒకటి ప్రవహించినదన్నది; There is something running in the blood of Man and the Second Man is the Shuttlecock in his environment. మానవుడు పరిస్థితులకు ప్రభావితుడయిననాడే మానవుని రాజకీయ ప్రవర్తన అనేది తాను నివసించిన పరిసరాలు, వంశపుట్టుకల ప్రభావం ఎంతైనా ఉంటుంది. అందుకే మానవ శాస్త్రము రాజనీతి శాస్త్రాన్ని అవగాహ్యాం చేసుకోడానికి దోహదకారి కాగలదు. పూర్వకాలపు సంఘాలు, వాటిచట్టాలు, పద్ధతులు నడవడికలు, ప్రభుత్వ తరగతులు పూర్తిగా అవగాహన చేసుకోలేకపోతే ప్రజల రాజకీయ ప్రవర్తన కూడ అవగాహన చేసుకోడం కష్టం.

రాజనీతిశాస్త్రానికి, చరిత్రకు, చాల సన్నిహిత సంబంధం ఉంది: అందుకే ఒక రాజకీయ శాస్త్రజ్ఞుడు "రాజనీతిశాస్త్రం లేనిదే చరిత్ర ఫలవంతం కాలేదు. రాజనీతిశాస్త్రం చరిత్ర లేనిదే దానికి ప్రేళ్లు లేదు. (History without Political Science has no fruit ; Political Science without History has no root.)

రాజ్యం, దానికున్న రాజకీయ వ్యవస్థలు ఏవిధంగా వృద్ధి పొందాయన్న విషయాన్ని చరిత్ర మూలంగానే అర్థం చేసుకోగలము. అన్ని రాజకీయ వ్యవస్థలు చరిత్రపై ఆధారపడి యున్నాయి. అందుకే చరిత్ర వాటిని గురించి సమగ్రంగా సేకరించిన విషయాలబట్టి రాజకీయ వ్యవస్థలు ఏవిధంగా ఉండేవని తెలుసుకో గలుగుతాము. చరిత్ర ఈ విషయాలను ఇవ్వకపోతే, రాజనీతి శాస్త్రం పరిశీలన పూర్తిగా ఊహాజనితమైనదిగా ఉంటుంది.

రాజనీతి శాస్త్రానికి అర్థశాస్త్రానికి సన్నిహిత సంబంధమున్నది. అర్థశాస్త్రాన్ని రాజనీతి శాస్త్రంలోని ఒక భాగంగానే ఇప్పటివరకు పరిగణించారు. గ్రీక్స్ అర్థశాస్త్రాన్ని పొలిటికల్ ఎకానమీ అని పిలిచేవారు. కాని అధునిక ఆర్థిక శాస్త్రజ్ఞులు పూర్వపు అభిప్రాయాలను ఒప్పుకోలేదు. అందుకే వారంటారు, అర్థశాస్త్రమనేది మానవులు ఏవిధంగా ఆదాయం వస్తుంది. దానిని ఏవిధంగా ఉపయోగిస్తున్న విషయాన్ని చర్చించే ప్రత్యేకమైన శాస్త్రము, ఆర్థిక శాస్త్రమంటారు. ఈ అర్థశాస్త్రము అనేది మానవుని సంక్షేమం గురించి చర్చిస్తూ, వినియోగము Consumption ఉత్పత్తి Production. వినిమయము Exchange పంపిణి. Distribution అనే నాలుగు. వీటినిగురించి చర్చించడం జరుగుతుంది. వీటి రెండింటిలోను మానవుని సంక్షేమాన్ని వృద్ధి చెందడానికి దోహదకారి చేస్తాయి. ఆర్థిక ప్రక్రియలు సంఘంలో

శాంతి భద్రతలు నెలకొల్పినపుడే వీలుపడకలవు. రాజ్యములోని ప్రజల శాంతి కాపాడడం ఇతరుల దాడి నుంచి రక్షించడ మన్నది అతి ముఖ్యమైన కర్తవ్యాలు. ఆధునిక కాలంలోని క్లిష్ట సమస్యలలో పంపిణీ ఒకటి. ఈ సంపద పంపిణీలోని అసమానతల మూలంగానే రాజకీయ అసంతృప్తి చెందడం ప్రబల మవుతాయి. దీని మూలంగానే సోషలిజమ్, కమ్యూనిష్టులకు, అరాచక వాదము మొదలైన వారలు ప్రబలమైనాయి. అందుకు ఒక దేశంలోని ఆర్థిక పరిస్థితుల మూలంగానే రాజకీయ వ్యవస్థలకు ప్రోద్బలము చేయడం జరుగుతుంది. అందుకే రాజనీతి శాస్త్రానికి, అర్థశాస్త్రానికి, సన్నిహిత సంబంధముంది.

రాజనీతిశాస్త్రము – నీతిశాస్త్రమునకున్న సంబంధము : నీతి శాస్త్రము అనేది నైతికతను చర్చిస్తుంది. అంటే ఏది ధర్మములు, ఏది అధర్మములు అన్న విషయాలను చర్చిస్తుంది. నీతి శాస్త్రము మానవ జీవిత లక్ష్యాన్నే విచారిస్తుంది. రాజనీతి శాస్త్రము, నీతి శాస్త్రము, అనేవి స్పష్టంగా ఉన్నప్పటికి, మానవుని ఆదర్శ జీవనం గడపడానికి దోహదం చేస్తాయి. రాజనీతి శాస్త్రము మానవుని రాజకీయ విషయాలకు పరిమితమైనప్పటికీ, నీతి శాస్త్రము మానవుని నైతిక విలువలకు ప్రాధాన్య మిస్తుంది. రాజనీతి శాస్త్రము రాజకీయ సుస్థిరతకు, నీతిశాస్త్రము నైతిక సుస్థిరతకు దోహదం చేస్తాయి. రాజకీయ శాస్త్ర మనేది మానవుని బాహ్య జీవితానికే పరిమితమైతే, నీతిశాస్త్రము, నైతిక చట్టాలు అనేవి, మంచి చెడ్డ న్యాయము, అన్యాయము, వీటిని గురించి వివరిస్తుంది. రాజనీతి శాస్త్రము మానవుడిని పౌరుడుగా చూస్తుంది. నీతిశాస్త్రము మానవుడిని, మానవుడిగా చూస్తుంది. అందుకే రాజనీతి శాస్త్రానికన్నా నీతిశాస్త్రమే ముందుగా వచ్చిందని చెప్పాలి. ఆధునిక కాలంలో రాజనీతి శాస్త్రానికి, నీతిశాస్త్రానికి సన్నిహిత సంబంధముందని గుర్తించడం జరిగింది. అందుకే పౌరుడు నైతిక ధర్మాలకు కట్టుబడి జీవించవలెను.

రాజనీతి శాస్త్రము, మనోవిజ్ఞాన శాస్త్రము : మానవుని నడతను పఠనము చేసేదే మనోవిజ్ఞాన శాస్త్రము. ఇది మానవుని మానసిక ప్రవృత్తిని చెబుతుంది. మానవుని ఆలోచన, ఆవేశము, సమ్మతి, మొదలైనవి ఏశక్తులవల్ల జరుగుతాయో అనేవి చర్చించేదే మనో విజ్ఞాన శాస్త్రము. వీటిమీదనే సాధారణ చట్టాలను నిర్ణయించడం జరుగుతుంది. దీని మూలంగానే సాంఘిక సమస్యలను అవగాహన చేసుకోవడానికి వీలు పడుతుంది. సాంఘిక శాస్త్రాలను కూలంకషంగా అవగాహన చేసుకోవాలంటే మనోవిజ్ఞాన శాస్త్ర పఠనము అవసరము. రాజనీతి శాస్త్రము మానవుని రాజకీయ సంబంధాలను చర్చించేటప్పుడు, మనోవిజ్ఞాన శాస్త్రాన్ని కూడా చర్చించవలెను. అందుకే వీటి రెంటికి, ఇతర సాంఘిక శాస్త్రాలకు అన్యోన్య సంబంధముంది.

References

1. A. C. Kapoor : Principles of Political Science. (10 agon). 1967.
2. Stephen Leacock : Elements of Political Science.
3 H. J. Laski : The Danger of Being a Gentleman.
4. R. G. Gettel : Introduction to Political Science.
5. R. N. Gilchrist : Principles of Political Science.

—శ్రీ. కొ. అ.

55. రాజనీతి సిద్ధాంతాల చరిత్ర

(HISTORY OF POLITICAL THEORIES)

రాజనీతి సిద్ధాంతాలు రాజకీయ పరిస్థితుల ఫలితంగా సాధారణంగా రూపొందుతాయి. అప్పటి మానవుల రాజకీయ భావాలను స్పష్ట పరుస్తాయి. అప్పటి కాలంలో మానవులు ఏ విధంగా ఆలోచించే వారో, వారి వ్యవస్థ లేమిటో ఈ రోజు నీతి సిద్ధాంతాల మూలంగా విశద మవుతాయి. కానీ ఈ రాజనీతి సిద్ధాంతాలు వాస్తవిక రాజకీయాలపై కూడ వాటి ప్రభావం చూపిస్తాయి. రాజకీయ వ్యవస్థలను మార్చుకోమని, కొత్త పంథాలో జీవించమని, ఈ రాజనీతి సిద్ధాంతాలు ప్రభోదిస్తాయి. దీని ప్రభావం మూలంగా రాజనీతి సిద్ధాంతాలు ఘననీయమైన మార్పులకు, ఉద్యమాలకు మూల కారణం కావచ్చును. ఇంతే కాకుండా ఇవి వాస్తవిక రాజకీయ పరిస్థితుల ఫలితంగా జనించ వచ్చును. చాల వరకూ రాజనీతి సిద్ధాంతాలు రాజ్యాధికారాన్ని సమర్థించడానికో లేదా విమర్శిస్తూ మార్పులు తేవడానికో ఉదయించినాయి. వీటిని స్థూలంగా పరిశీలిస్తే, రాజనీతి తత్వం (Political Philosophy) కూడా ఆనాటి రాజకీయ-ఆదర్శాలపై (Political Ideals) ఆధారపడి, అప్పుడు సంఘంలో ఉన్న గుణ దోషాలను తొలగించడానికి ఆవిర్భవించిందని స్పష్టమవుతుంది. ప్లేటో "రిపబ్లిక్" (Republic) గ్రీకు నగర రాజ్యాలు పతనం చెందుతున్న పరిస్థితుల దృష్ట్యా చూస్తే బాగా అవగాహన అవుతుంది. రాజనీతి తత్వశాస్త్ర చరిత్రను స్థూలంగా పరిశీలిస్తే ఒక్కొక్క కాలంలో ఒక్కొక్క సమస్యలపై చర్చ జరిగినట్లు గోచర మవుతుంది. మధ్య యుగంలో ఆధ్యాత్మిక, ఐహిక అధికారులకు ప్రాబల్యం కోసము పోటీ జరిగింది. అలాగే 17, 18 శతాబ్దాలలో రాజత్వ, ప్రజాస్వామ్య సిద్ధాంతాలకు పోటీ జరిగింది. ఇప్పటి కాలంలో రాజ్యాధికార పరిధిలో రాజకీయ, ఆర్థిక సమస్యల పరస్పర సంబంధము ఎక్కువ ప్రాధాన్యము చెందుతున్నది. రాజనీతి తత్వ శాస్త్ర చరిత్ర విచారణ చేస్తే కొన్ని ప్రధానాంశాలు మనకు విశదపడుతాయి. వీటిలో రాజ్యావతరణ సిద్ధాంతాలు (Theories of Origin of State) రాజనీతి తత్వవేత్తలు రాజ్యావతరణం విషయంలో చాల ఆసక్తి చూపించినారు. అప్పటి కాలంలో ప్రబలంగా ప్రచారంలో ఉన్న సిద్ధాంతాలు ఏమనగా:

(1) రాజ్యాన్ని భగవంతుడు ఏర్పరచినాడనే దైవ దత్తాధికార సిద్ధాంతము. (Divine Right Theory)

(2) రాజ్యాన్ని బలహీనులపై బలవంతుడు, ఏర్పాటు చేసినాడనే బల ప్రయోగ సిద్ధాంతము. (Force Theory)

(3) రాజ్యం మానవుల ఉద్దేశ పూర్వకంగా చేసుకొన్న ఒడంబడిక ఫలితమనే సామాజిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతము (Social Contract Theory) చారిత్రక విజ్ఞానము పెంపొందిన తరువాత ఇప్పటి కాలంలో పరిణామ సిద్ధాంతాన్ని (Evolutionary Theory) సంతృప్తికరమైన రాజ్యావతరణ సిద్ధాంతంగా రాజనీతి శాస్త్రజ్ఞులు ఒప్పుకొన్నారు. రాజనీతి తత్త్వ విచార చరిత్రను కూలంకషంగా పరిశీలిస్తే ఒక విషయం స్పష్టమవుతుంది. రాజనీతి తత్త్వ విచార మంతటికీ రాజ్యానికి, వ్యక్తికి గల సంబంధమే మూల భావము. రాజ్యాధికార పరిధి, రాజ్యాధికారానికి వ్యక్తి ఎంతవరకు బద్ధుడై ఉండవలెనన్నది కొన్ని రాజనీతి సిద్ధాంతాలు వివరంగా చర్చించినాయి.

ఒకవైపు కొన్ని సిద్ధాంతాలు, రాజకీయాధికారాన్ని పరిమితం చేసి వ్యక్తి స్వేచ్ఛను వృద్ధి పరిస్తే, మరి కొన్ని రాజనీతి సిద్ధాంతాలు రాజ్యాన్ని దైవాంశ సంభూతంగా భావించి రాజ్యానికి విశేషాధికారాలు ఇచ్చి వ్యక్తిని రాజ్యానికి పూర్తిగా బానిసగా చేసినాయి. ఈ రెండు విపరీత రాజనీతి సిద్ధాంతాల మధ్య మరికొన్ని సిద్ధాంతాలు సాంఘిక వ్యవస్థను **పు**నర్నిర్మాణం చేయవలెనని, ఆర్థిక వ్యవస్థను పునర్ వ్యవస్థీకరించవలెనని వాదిస్తాయి. రాజ్యాధికారం వ్యక్తిని, స్వేచ్ఛను, ఎట్లా సమన్వయం చేయవలె నన్నది కొన్ని సిద్ధాంతాలు వివరిస్తాయి. వీటిలో ముఖ్యమైనవి (1) ఆదర్శవాదము (Idealism): (2) వ్యక్తి శ్రేయోవాదము (Individualism): (3) అరాజక వాదము (Anarchism); (4) ఫాసిజమ్ (Fascism); (5) సామ్యవాదము (Socialism); (6) కమ్యూనిజము (Communism). ఈ పైన పేర్కొన్న వాదాలలోని ముఖ్యాంశాలు తెలుసుకోవడం ఎంతైనా అవసరం.

ఆదర్శ వాదము :

ఈ ఆదర్శ వాద సిద్ధాంతాన్ని ప్రాచీన గ్రీక్ తత్త్వ శాస్త్రజ్ఞులు అయిన ప్లేటో, అరిస్టాటిల్ మహానుభావుల ఉపదేశాలు (Teachings) ఫలితంగా ప్రచారంలోనికి వచ్చాయి. రాజ్యము ఆదర్శవంతమైన వ్యవస్థ అనీ, దాని సమగ్రంగా ఆదర్శవంతముగా రూపొందించడమే రాజ్యము యొక్క ముఖ్య లక్షణమని, వ్యక్తి ఆశయాలు రాజ్యపు ఆశయాలు ఆదర్శ సిద్ధాంతాలకు అనుగుణంగా ఉంటాయి కాబట్టి వ్యక్తికి రాజ్యానికి తమ ఆశయాలు సాధించడంలో పరస్పర వైరుధ్యము కాని, సంఘర్షణ కానీ లేవని ఈ ఆదర్శవాద సిద్ధాంతములోని సారాంశము. గ్రీకు సిద్ధాంతములో రాజ్యము అత్యుత్తమమైనదై, మంచి జీవనం పెంపొందించవలెనని, ఉద్దేశించినారు. అందుకే దానికి నైతిక ప్రాముఖ్యము, ఆర్థిక, న్యాయ, రాజకీయ విషయాల కన్న మిన్నగా ఉంటుంది. ఆధునిక కాలంలో జర్మన్ తత్త్వవేత్త హెగెల్ ఈ ఆదర్శ వాదానికి నూతన దృక్పథాన్ని ఏర్పరిచినాడు. ఇంగ్లండు దేశంలో ఈ ఆదర్శ వాదమును టి. హెచ్. గ్రీన్ (T. H. Green) మహానుభావుడు ప్రబలంగా ప్రచారంలోనికి తీసుకొని వచ్చినాడు. ఈ వాదం యొక్క సంపూర్ణ స్వరూపాన్ని డాక్టర్ బోసాన్‌క్వెట్ (Dr. Bosanquet) పుస్తకం అయిన "(ది ఫిలాసాఫికల్ థియరీ ఆఫ్ స్టేట్) (The Phylosophical Theory of State)"లో వ్యక్తపరచాడు.

మానవుని సాంఘిక స్వభావాన్ని గుర్తించి రాజ్యం లక్షం సాంఘిక నీతే అని గ్రహించి ఆధునిక ఆదర్శ వాదులు, రాజ్యానికి ప్రత్యేకస్థానమిచ్చినారు. రాజ్యం దేహం వంటిదన్న సిద్ధాంతాన్ని వారు పటిష్టం చేసి దానిని సాంఘిక నీతిలో మేళవించినారు.

వ్యక్తి శ్రేయోవాద సిద్ధాంతము :

18 వ శతాబ్దపు చివరి భాగంలో 'లెయిజేఫారీ' (Laissez Fair) అను సిద్ధాంతము, వ్యక్తి వాదమునకు మారు పేరుగా పిలువబడి పలుకుబడిలోనికి వచ్చింది. ఆదర్శ వాదానికి వ్యతిరేకంగా వ్యక్తి శ్రేయోవాదం తల ఎత్తింది. ఈ వాదము జాన్‌స్టూవర్ మిల్ (John Stuart Mill) హెర్బర్ట్ స్పెన్సర్ (Herbert Spencer) ల ఉద్దేశాల ఆధారంగా రూపొందింది.

వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యానికి ఎక్కువ ప్రాధాన్యమిచ్చి ప్రభుత్వము పరిమిత కర్తవ్యాలను నిర్వహించ వలెననడం ఈ వ్యక్తి వాద సిద్ధాంతంలోని ముఖ్య విషయం. దీని ప్రకారము, ప్రభుత్వం కావటం రాజ్య రక్షణార్థము అవసరమైన దేశ రక్షణ, విదేశ వ్యవహారాలు, దేశంలో శాంతిభద్రతలు మొదలైన ప్రాథమిక విధులు మాత్రమే నిర్వ

హిస్తూ ఇతర రంగాలు పూర్తిగా వ్యక్తిగత ప్రయత్నాలకు విడిచిపెట్టి, వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యాన్ని వృద్ధి పరచడానికి దోహదకారిగా రాజ్యం ఉండవలెనని ఈ సిద్ధాంతములోని ముఖ్యాంశము. వ్యక్తి శ్రేయోవాదుల రాజ్యాన్ని ఆవశ్యత క్లేశంగా (Necessary Evil) గా భావించి అది ఎంత పరిమితంగా వ్యవహరిస్తే అంత మంచిదని భావించినారు. వ్యక్తి శ్రేయోవాదము నైతికమున్న వాదాన్ని బలపరచిన వాళ్ళు కాంట్ (Kant), ఫీచీ (Fitche), హాంబోల్ట్ (Hambold), జాన్ స్టవర్ట్ మిల్ (J. S. Mill) వీరి ఉద్దేశంలో మానవుడు, స్వాభావికంగా స్వేచ్ఛ కోరుకుంటాడు. అందుకు వ్యక్తుల విషయాలలో ఎంత పరిమితంగా జోక్యం చేసుకుంటే అంత శ్రేయస్కరమని వీరు భావించినారు. ఈ సిద్ధాంతం, పారిశ్రామిక విప్లవం వచ్చిన కాలంలో ప్రబలమై, ఆర్థికాభివృద్ధికి పరిశ్రమల పెరుగుదలకు తోడ్పడుతుంది.

అరాజక వాదము :

వ్యక్తిశ్రేయోవాదులు రాజ్యమనేది అవసరమైన కీడుగా లేదా ఆవశ్యక క్లేశంగా భావిస్తే, అరాజక వాదులు దీనిని అనావశ్యక క్లేసంగా (Unnecessary Evil) గా భావించినారు. అరాజక వాదులు ప్రభుత్వాన్ని, రాజ్యాన్ని సంపూర్ణంగా రద్దుచేయవలెనన్నారు. ఎందుకంటే అది నిరంకుశంగాను, దోపిడిచేయుగుణం కలిగిఉండికాబట్టి, వీరి ఉద్యేశంలో మానవుడు-ప్రకృతిసిద్ధంగా మంచివాడేకాని రాజ్యము వాని పతనానికి దారితీస్తుంది. రాజ్యంలో స్వలాభాపేక్ష, అధికారదాహం ఉంటాయి.

ప్రౌధాన్ (Proudhan), బకునిక్ (Bakunik), క్రోప్టొకిన్ (Kroptokin), గోడ్విన్ (Godwin), అరాజకవాదాన్ని బలపరిచినవారిలో ముఖ్యులు. ప్రౌధాన్ ఫ్రాన్స్‌లో ఆయన అరాజకవాదా సిద్ధాంతాన్ని రాజ్యంమీద, ఆస్తిమీద తిరస్కృతిని వ్యక్తపరుస్తాడు. ఆయన దృష్టిలో ఆస్తిఅనేది దొంగలించబడినదని, రాజ్యం ప్రయివేట్ ఆస్తుల మూలంగా అసమానతలను వృద్ధిచేస్తుంది. లియో టాల్‌స్టాయ్ (Leo Tolstoy) రాజ్యమనేది హింసాత్మకమైనదని, దానిని ధ్వంసముచేయవలెనని వ్యక్తపరుస్తాడు. అరాజకవాదము, కమ్యూనిజమ్ ఈ రెండుకూడ సంఘాన్ని స్వేచ్ఛాయుతమైన వ్యవస్థగా నిర్మాణంచేయడానికి ప్రాధాన్యమిస్తాయి. అయితే కమ్యూనిష్టులు, శ్రామిక నియంతృత్వ లక్ష్యం సాధించిన తరువాత రాజ్యం అంతరించడం జరుగుతుందని అభిప్రాయపడినారు. కాని అరాజక వాదులు, రాజకీయ అధికారము ఏ రూపంలోను ఉండకూడదని, అది అనవసరమని భావించినారు. వీరి దృష్టిలో ఆదర్శ సంఘమనేది రాజ్యరహితమై, వర్గరహితమై విప్లవం జరిగిన మరుక్షణం ఏర్పడవలెనని భావించినారు. అరాజకవాదుల దృష్టిలో రాజ్యం ఎటువంటి పరిస్థితులలోను అవసరములేదని అది న్యాయబద్ధంకాదని వీరి దృఢవిశ్వాసము.

ఫాసిజమ్ (Fascism) :

ఫాసిజమ్ మొదటి ప్రపంచ యుద్ధానంతరము ఇటలీలో ముస్సోలినీ స్థాపించినాడు. ఈ ఫాసిజమ్ సామ్యవాదానికి పూర్తిగా విరుద్ధమైంది. ఇది పూర్తిగా ప్రజాసామ్యపు ఉద్దేశాలను, పద్ధతులను ఖండించింది. పాసిస్ట్ సిద్ధాంతంప్రకారం రాజ్యం అన్ని రంగాలలో జోక్యంచేసుకొని, వ్యక్తిని, రాజ్యానికి పూర్తిగా బద్ధునిచేసి తన నిరంకుశాధికారాన్ని విస్తరణచేయటానికి వెనుకాడదు. ఫాసిస్ట్ సిద్ధాంతంప్రకారం పౌరజీవితం రాజ్యంలో ప్రారంభమవుతుంది. కాబట్టి పౌరులందరుకూడ రాజ్యాధికారానికి లోబడి ఉండవలసినవారేకానీ, అన్యథా వ్యవహరించడానికి వీలులేదని వీరి సిద్ధాంతము. ప్రభుత్వానికి లోబడి వినయవిధేయతలు చూపవలెనేకానీ, ఎవ్వరూ ప్రభుత్వానికీ,

దాని అధికారాన్ని ఉల్లంఘించజాలరు. అట్లుచేసిన వారు శిక్షార్హులు. పౌరుని బాధ్యతలు హక్కుల కన్నా ప్రధానమైనవి. ఫాసిజం రాజ్యవిస్తరణ కోసం యుద్ధానికే, ఎక్కువ ప్రాధాన్యమిస్తుంది. శాంతివాదాన్ని నిరాకరిస్తుంది. వీరి సిద్ధాంతం ప్రకారము ప్రపంచ అభివృద్ధిఅంతా యుద్ధాలవలనే సాధించినది. కనుక యుద్ధము ఒక్కటే మానవుని శక్తిని పూర్తిగా పుంజుకొనునట్లుచేసి ధైర్యముతో ఎదుర్కొనడానికి వీలుకల్గిస్తుంది, అని అంటాడు ముస్సోలినీ. దీనికి ఏ రాజకీయ సిద్ధాంతములేదు. ముస్సోలినీ సిద్ధాంతాన్ని పూర్తిగా తిరస్కరించి నాడు. ఆచరణలో పెట్టదగినదేదైన వారి సిద్ధాంతంప్రకారము సరిఅయినదేనూ. ఫాసిజంకు ధ్యేయము ఇటలీని పటిష్టమైన రాజ్యంగా వృద్ధిపరచి అంతర్జాతీయంగా ప్రాబల్యాన్ని సంపాదించటమే ఈ లక్ష్యసాధనకు ప్రభుత్వానికి అపరిమిత అధి కారాలుండవలెను. ప్రభుత్వమునకు ఒక పరిమిత పద్ధతిలుండజాలవు. సమయోచితంగా వ్యవహరించ వలెనని, ముస్సోలినీ అభిప్రాయము.

ముస్సోలినీ ఇటలీలో ఏర్పాటుచేసిన ధోరణి లోనే, జర్మన్‌లో హిట్లర్ జాతీయ సామ్యవాదం (National Socialism) స్థాపించినాడు. ముస్సో లినీ అడుగుజాడలలో తన ఉద్యమాన్ని నడిపి, చివరకు ముస్సోలినీకన్నా రాజకీయ ప్రాధాన్యం సంపాదించి, రెండవ ప్రపంచ సంగ్రామానికి కారణ భూతుడయినాడు. రెండవ ప్రపంచ సంగ్రామానికి కారణభూతులైన ఈ రెండు రాజ్యతంత్రాలు ఆ యద్ధంతోనే అంతరించిపోయినాయి. సామ్యవాదము (Socialism) కారల్ మార్క్స్, ఏంజల్స్, ప్రబో ధించిన సామాజికవాద సిద్ధాంతము అనేక రూపా లులో అమలులోకివచ్చింది. సామ్యవాదము ఆధు నికరూపంలో అవతరించడానికి పారిశ్రామిక విప్ల వము (Industrial Revolution) మూలకారణం. దానితోబాటు ఫ్రెంచి విప్లవము (French Revolution) కూడా సామ్యవాద ఉద్యమానికి తోడ్ప డిరి. పారిశ్రామిక విప్లవంవల్ల ఎన్నో ఆర్థిక, సాంఘిక అనర్థాలు తలయెత్తినాయి. ధనికులు, బీదలకు తారతమ్యాను హెచ్చింది. కార్మికులు, జీవనం దుస్థితికి వచ్చింది. పారిశ్రామిక విప్లవం సంఘంలోని ఆర్థికవ్యవస్థనే సమూలంగా మార్చి వేసింది. ప్రజాస్వామ్య రాజ్యంలో శాంతిమార్గాన శాసనబద్ధంగాఉన్న కమ్యూనిజమ్‌ను సామ్యవాదము వ్యవహరిస్తారు. దీని ప్రకారము ఆర్థిక వ్యవహా రాలన్నీ సంఘయాజమాన్యంలో సమాజాధికారం క్రింద నిర్వహిస్తూ ప్రజల ఆర్థికమైన అసమాన త్వాన్ని పోగొట్టడానికి కృషిచేయడం జరుగుతుంది. ధనికుల, పేదల, మధ్యఉన్న అంతరాలు తగ్గించి అందరి సంక్షేమానికి పాటుపడడం జరుగుతుంది. ఫేబియన్ సోషలిజమ్ (Fabian Socialism) సమిష్టివాదము (Collectivism) గిల్డ్ సోషలిజమ్ (Guild Socialism) ఈ కోవకు చెందినవే.

హింసాకాండతో విప్లవమార్గాన నియంత పరి పాలనతో ఆర్థిక సమానత్వము సాధించడానికి ఏర్పడిన ఉద్యమాలకు శ్రామిక సంఘవాదము (Syndicalism) కమ్యూనిజమ్ ఉదాహరణలుగా పేర్కొనవచ్చును.

కమ్యూనిజమ్ :

విప్లవాత్మకమైన కమ్యూనిజానికి రష్యన్ సోవి యట్ ప్రభుత్వము నిదర్శనము. కమ్యూనిస్టులు కారల్‌మార్క్స్ ప్రబోధించిన సూత్రాలకు వారసులు. అందువలన కమ్యూనిజమ్‌కు అర్థాన్ని మార్క్స్ రచించిన కమ్యూనిస్ట మానిఫెస్టో (Manifesto) నుంచి గ్రహించవలసిఉంటుంది. దాని ననుసరించి పెట్టుబడిదారీ విధానంనుంచి సామ్యవాదానికి విప్ల వాత్మకమైన మార్పుతీసుకొనిరావటానికి కావలసిన సూత్రాలను, పద్ధతులను విపులీకరించిన సిద్ధాంతము నకు కమ్యూనిజమ్. దాని ప్రధాన సూత్రాలు రెండు

(1) వర్గపోరాటం (Class Struggle); (2) విప్లవం (Revolution) – అంటే బలాత్కారంగా కార్మికులు అధికారాన్ని కైవసంచేయడం. కమ్యూనిస్ట్ సిద్ధాంతాన్ని కారల్‌మార్క్స్, ఎంజెల్స్, లెనిన్, ట్రాటెన్క, స్టాలిన్‌ల, రచనలద్వారా అవగాహన చేసుకొనవచ్చును. రష్యాలో విప్లవ పద్ధతులలో జార్ చక్రవర్తి ప్రభుత్వాన్ని కూలద్రోసి, లెనిన్, స్టాలిన్‌లు అధ్వర్యంలో స్థిరపడింది. రష్యాలో సమిష్టి వ్యవసాయము ప్రభుత్వ నిర్వహణలో పరిశ్రమలు ఏర్పడినాయి. వ్యక్తిగతమైన ఆస్తి రద్దుఅయింది. మార్క్స్ సిద్ధాంతాలపై ఆధారపడిన రాజ్యము రష్యా. దీనిలో ఒకే పార్టీ నాయకత్వంక్రింద ప్రభుత్వము నడపవలెను. ప్రభుత్వాన్ని విమర్శించేవ్యక్తులకు, వ్యతిరేకంగా వర్తించే వ్యక్తులకు రష్యాలో తావులేదు.

కమ్యూనిస్ట్‌ల ప్రధాన గమ్యము వర్గరహిత, రాజ్యరహిత సమాజాన్ని స్థాపించి మానవులందరిని స్వేచ్ఛపరులుగాచేయడం, అయితే ఈ లక్ష్యాన్ని సాధించడానికి కొంతకాలము పడుతుంది. శ్రామిక విప్లవం (Proletarian Revolution) ఆ లక్ష్య సాధనకు దారితీస్తుంది. కమ్యూనిజమ్ ఒక అంతర్జాతీయ ఉద్యమము. దాని ఆశయము ప్రపంచమంతటా పెట్టుబడిదారి విధానాన్ని నిర్మూలించి శ్రామిక నియంతృత్వం స్థాపించడం, కమ్యూనిస్ట్ మానిఫెస్టోవారి ఉద్యమానికి ఒక అంతర్జాతీయ దృక్పథం అలవరించింది. ప్రపంచ కార్మికులారా 'ఏకంకండి' అనే నినాదాన్ని ప్రపంచానికి చాటి చెప్పింది.

— శ్రీ. కొ. అ.

Reference

1. Saline, George: "A History of Political Theory" (1944).
2. Ebenstein, William: "Modern Political Thought – The Greatisms" Second Edition – (1960).
3. Coker, Francies W.: "Recent Political Thought" (1966).
4. Seeda, Jyoti Prasad: "Modern Political Thought" – "Recent Times" Vol. III (1969).
5. Wayper, C. L. "Political Thought" (Teach yourself Books) (1969).

56. ఆధునిక రాజ్య ఆవశ్యకత

ఆధునిక రాజ్యపు ఆవశ్యకత ఏవిధంగా వచ్చినదన్న దాన్ని గూర్చి స్థూలంగా విచారించేదానికి ముందు, రాజ్యం, దాని స్వరూపము, ఏ విధంగా ప్రపంచంలో పురాతన కాలంనుంచి మారుతూ వచ్చినదన్న విషయాన్ని ఇక్కడ గమనించడం ఎంతైనా అవసరం. రాజ్యము అనేది ఏర్పడటం ఎందుకంటే మానవుని జీవితావసరాలను తీర్చడానికి. మానవుడు ఈ ప్రపంచంలో సుఖజీవనం గడపడానికి దోహదకారిగా ఉండడమన్నదే దీని ముఖ్య కర్తవ్యము. కాని ఈ రాజ్యపు పుట్టుక ఎప్పుడు వచ్చింది? అది ఏ విధంగా రూపొందిందన్న విషయం అంతా గూడ అగమ్య గోచరంతో నిండి యుంది. ఇప్పటి కాలంలో మానవ శాస్త్రము (Anthropology); మానవజాతి చరిత్ర (Ethnology), తులనాత్మక భాషా శాస్త్రాలు (Comparative Philology) పరిశోధనల వలన కొంత

మేరకు ఇవి రాజ్యపు పుట్టుక మొదలైన విషయము లను చెప్పగలుగు చున్నాయి. కానీ ఇవి అన్నీ గూడ రాజ్యపు పుట్టుకను గురించి సంపూర్ణముగా చెప్పలేకుండా ఉన్నాయి. అందుకే కాలానుగుణంగా రూపొందబడిన రాజనీతి సిద్ధాంతాలను పరిశీలించి అవి ఎంత మాత్రము సమంజసమైనవో తెలుసుకో వలసిన అగత్యము ఇప్పుడు ఏర్పడింది.

ఈ సిద్ధాంతాలలో అతి ముఖ్యమైనవి :

(1) దైవదత్త సిద్ధాంతము (The Theory of Divine Origin)

(2) బలప్రయోగ సిద్ధాంతము (The Force Theory)

(3) సాంఘిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతము (The Social Contract Theory)

(4) పైతృస్వామిక, మాతృస్వామిక సిద్ధాంతాలు (The Patriarchical and Matriarchical Theories)

(5) చారిత్రాత్మిక లేదా పరిణామాత్మక సిద్ధాంతము. (Historical or Evolutionary Theory).

రాజనీతి శాస్త్రజ్ఞులు, చారిత్రాత్మిక లేదా పరిణామాత్మక సిద్ధాంతము ఒక్కటే రాజ్యపు పుట్టుక గురించి సమగ్రంగా చర్చించిన, సరియైన సిద్ధాంతమని ఒప్పుకొన్నారు.

పైతృస్వామిక లేదా మాతృస్వామిక సిద్ధాంతాలు పరిణామాత్మక సిద్ధాంతములోని భాగమును, రాజనీతి శాస్త్రజ్ఞులు, దైవదత్త సిద్ధాంతము, బలప్రయోగ సిద్ధాంతము, సాంఘిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతాలు అన్నీ గూడ ఊహాజనితములను వారు త్రోసి పుచ్చినారు. అంత మాత్రాన ఈ సిద్ధాంతాలు నిరుపయోగమైనవని చెప్పడానికి వీలు లేదు. పైన చెప్పిన సిద్ధాంతా లన్నిటిలోను కొంత సత్యమున్నదని ఒప్పుకొనుట వలననే, రాజ్యం పురాతన కాలంలో ఏ విధంగా ఉద్భవించిన దన్న విషయాన్ని అవగాహన చేసుకోవడానికి వీలు కలుగుతుంది. వీటి ద్వారా అంధకారము నుండి వెలుగు లోనికి రావడానికి అస్కారము ఏర్పడుతుంది. ఇంతకు ముందు కాలంలో మానవుని చతురతకు, వాని అనర్గళ కృషిని మెచ్చుకోవాలి. అందుకే ఆధునిక కాలంలోని సవ్యవస్థనైనా సంపూర్ణంగా అర్థం చేసుకొవాలంటే వీటి పుట్టుకకు సంబంధించిన విషయాల పరిజ్ఞానము ఎంతైనా అవసరం.

ఈ ఊహాజనిత సిద్ధాంతాలన్నీ గూడ అప్పుడా కాల పరిస్థితులను వ్యక్తము చేస్తాయి. దీని మూలంగా అప్పటి ప్రజల దృక్పథాలు, వీరి ఆలోచనలు, పరిసరాలు వ్యక్తంచేసి, రాజ్యం ఏవిధంగా పరిస్థితులకు, అప్పటి శక్తులకు ప్రభావితం అయిన దన్న విషయాన్ని మనము ఇప్పుడు తెలుసుకో గలుగుతాము. ఈ ఊహాజనిత సిద్ధాంతాలు రాజనీతి తత్త్వ విచారాన్ని (Political Thought) వృద్ధి పరచడానికి దోహదం చేస్తాయి. మేధావులైన వారు అప్పటి కాలంలో ప్రచారంలో ఉన్న సిద్ధాంతాలను క్షుణ్ణంగా పరిశీలించి, అన్ని దృక్పథాలలో వీటిని నిశితంగా విమర్శించడం మూలంగా రాజనీతి ఆలోచనలో పురోభివృద్ధి కలగడానికి అస్కారము కలిగించాయి. అందుకే సాంఘిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతము, దైవదత్త సిద్ధాంతాన్ని త్రోసి పుచ్చింది. ఈ సాంఘిక సిద్ధాంతాన్ని కూడ, చారిత్రక లేదా పరిణామాత్మక సిద్ధాంతము త్రోసిపుచ్చ గలిగింది. Hobbes, Locke & Roussaeu లనే రాజనీతి శాస్త్రజ్ఞులు సాంఘిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతాన్ని (Social Contract Theory) రూపొందించిన సంస్కర్తలు. ఈ సాంఘిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతాన్ని పాశ్చాత్యులే కాక, తూర్పుదేశాల వారు కూడ సమర్థించి సరైన ప్రోత్సాహాన్నిచ్చారు. చంద్రగుప్త మౌర్యుని మంత్రి అయిన కౌటిల్యుడు వ్రాసిన "అర్థశాస్త్రం"లో

దానిని విశదీకరించాడు. ప్రజలు అరాజకంతో బాధపడుచున్న సమయాల్లో, ప్రజలు ఒక రాజును ఎన్నుకొని, వారు సార్వభౌముని కిచ్చిన రుసుముతో, ప్రజల శాంతి భద్రతలను కాపాడడానికి సార్వభౌముడు బాధ్యత వహిస్తాడు.

గ్రీకు తత్త్వవేత్త అయిన ప్లేటో (Plato) ఈ సాంఘిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతాన్ని ఆయన వ్రాసిన "రిపబ్లిక్" (Republic)లో, క్రీటో (Crito)లోను పేర్కొన్నాడు. కాని అరిస్టాటిల్ (Aristotle) ఈ సిద్ధాంతాన్ని త్రోసి పుచ్చినాడు. అందుకు రాజ్యము స్వాభావికంగా ఏర్పడిన వ్యవస్థ (Natural Institution) అని వాదించాడు. రోమన్ చట్టం, 12వ శతాబ్దం నుండి దాని పలుకుబడి ప్రభావితంగా ఉన్న కాలంలో ప్రజలు చట్టాలకు విధేయులై ఉండడ మన్నది, ఈ సాంఘిక ఒడంబడిక మూలమేను. ఫ్యూడల్ సంబంధము అంతే గూడ. ప్రభువుకు (Lord), సామంతుడు (Vossal) ప్రధానంగా ఒడంబడిక సంబంధమును.

మధ్య యుగంలో ఈ సాంఘిక ఒడంబడిక అనేది రాజనీతి తత్త్వవేత్తల చర్చలలో ప్రాధాన్యం లభించింది. 16, 17 వ శతాబ్దాలలో ఈ సాంఘిక ఒడంబడికకు ప్రోత్సాహం హెచ్చు స్థాయిలో లభించింది. ఈ సిద్ధాంతాన్ని న్యాయ సమ్మతమైన పద్ధతిలో వ్యక్త పరచిన మొదటి శాస్త్రజ్ఞుడైన హూకర్ (Hooker)కే దక్కింది. కాని నిజమైన ప్రోత్సాహం హాబ్స్, లాక్, రూసోల ద్వారానే ఈ సాంఘిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతానికి లభించేది. అందుకు హాబ్స్ నిరంకుశ రాజరికాన్నే (Absolute Monarchy) బలపరచాడు.

ఇక్కడ రాజ్యం ఏ విధంగా పురాతన కాలం నుంచి ఉద్భవించదన్న విషయాన్ని చర్చించడం జరిగినది.

మొదటిలో తూర్పు దేశాలలోని కొండజాతి వారు పచ్చిక ప్రదేశాలను కనుగొనే నిమిత్తం సారవంతమైన గంగానది, (Ganges), నైల్ (Nile), యూఫ్రటీస్ (Euphrates) మొదలైనలోయలలో బలహీనమైన కొండజాతి వారిని, బలవంతులైన కొండజాతివారు, వారిని బానిసలుగా చేసుకొని స్థిర నివాసం ఏర్పాటు చేసుకొన్నారు. ఇక్కడే చిన్న చిన్న రాజ్యాలు ప్రప్రథమంగా ఉద్భవించినాయి. ఈ లోయలలోనే నాగరికత మొదట ఉద్భవించి, రాజ్యాలు (Kingdoms) సామ్రాజ్యాలు (Empires) వృద్ధి చెందినాయి. ఈరాజ్యాలు, వంశ పారంపర్య రాజరికము (Hereditary Monarchy) చేతిలో, రాజకీయ, మత సంబంధమైన అధికారము మిళితమై ఉండేది. మతము ఆదేశించినవి, రాజు ఒప్పుకొన్నవే చట్టాలు. అంటే మత ప్రభావం ఎంతగా ఉన్నదో తెలుస్తుంది. ప్రజలకు వారి హక్కులనేవి ఏమి తెలిసేవి కావు. వీరు రాజాజ్ఞలను శిరసావహించ వలసినదేను. ప్రాచీన కాలంలోని రాజ్యాలు ఆస్తి, ధన అధికారాలకు ఆలవాలమై ఉండేది. పెక్కు చిన్న చిన్న రాజ్యాలు ఉండడం మూలంగా, ఘర్షణకు, ఈర్ష్యకు తావిచ్చి రాజ్య అస్థిరత్వానికి దోహదము చేసాయి.

గ్రీకు నగర రాజ్యము (Greek City State) అన్నది రాజ్యము ఏ విధంగా వృద్ధి పొందినదన్న దానికి తార్కాణము. రాజనీతి శాస్త్రము అంతాకూడ ఈ గ్రీకు నగర రాజ్యాలతోనే ప్రారంభమయింది. ఎందుకంటే ఇక్కడ 'రాజకీయాలు' (Politics) మొదట సారిగా అభివృద్ధి చెందినాయి. ఈ గ్రీకు రాజకీయ వ్యవస్థ లనేవి ప్రత్యేకమైనవిగా పరిగణింపక పోయినప్పటికి, అవి మానవుని సంపూర్ణ జీవితం వృద్ధిపొందిన తీరు, వాటి ప్రభుత్వ స్వరూపాలు తెలియ చేస్తాయి. గ్రీకు నగర మనేది, ఆధునిక రాజ్యమనే పదానికి నిజమైన అర్థాన్ని ఇవ్వగలుగుతుంది. అంటే ప్రజల రాజకీయ, ఆర్థిక,

నైతిక జీవనం ఈ రాజ్యం మీదనే ప్రభావితం చేస్తుంది. అంటే వారు చిన్న చిన్న రాజ్యాలకే ప్రాధాన్యము ఇచ్చారు. ప్రతి నగరం స్వయం సమృద్ధి గలిగి స్వయం ప్రతిపత్తి గలిగినదిగా ఉండి, స్వేచ్ఛగా, ఇతరుల మీద ఆధారపడకుండ వలెను. ఈ విధంగా స్వతంత్రముగా జీవించడ మనేది వారికి గర్వకారణము. ఈ నగర రాజ్యం స్వేచ్ఛ, సమాన చట్టాలను రూపొందించటానికి, దోహదము చేసింది. స్వయం పరిపాలనలో ఈ నగర రాజ్యము పేరు గడించింది. గ్రీకులోని నగర-రాజ్యాలు ప్రత్యక్ష ప్రజాస్వామ్యం (Direct Democracy) అనే ఆధునిక పదానికి అర్థం ఇచ్చేదానికి చక్కని నిదర్శనాలు. ప్రభుత్వ తర గతులన్నవి, గ్రీకు తత్త్వవేత్తల దృష్టిలో చక్రీయ మార్పులకు (Cyclical Changes) అతీతమైనవి కావు అవి వారి దృఢ నమ్మకం. మొదలు రాజ రికం (Monarchy) వచ్చింది. అది కులీన పాలన (Aristocracy) కి దారి దీసింది. కులీన పాలన అల్పజన పాలనకు (Oligarchy) దారి తీసింది. ఈ అల్పజన పాలన, పాలిటీ (Polity) అనగా రాజ్య పరిపాలన పద్ధతి లేదా నియమ బద్ధమైన పద్ధతి ఏర్పడుతుంది. చివరకు ప్రజా స్వామ్యానికి (Democracy) దారి తీసింది. ఇది జనాభా చేత పాలింప బడునది. ఈ సహించరాని అగమ్య గోచ రమైన ప్రజా స్వామ్యము, రాజరికానికి, అటుతరు వాత పైన పేర్కొన్న రాజకీయ మార్పులు వరు సగా ఏర్పడుతాయని గ్రీకు తత్త్వవేత్తలు పేర్కొ న్నారు. ఈ గ్రీకు నగర రాజ్యం, వ్యక్తి ప్రతి యొక్క విషయంలో జోక్యం కలిగించుకొంటుంది. కాని వీరు రాజ్యపు కర్తవ్యాలు, సంఘములోని ఇతర పెక్కు సమాజాలకు సంఘానికున్న తేడాను స్పష్టం చేయకపోవడము వీరిలోని బలమైనలోపము. రాజ్యమే సంపూర్ణమన్న వాదం అంగీకరించి నంత వరకు వ్యక్తికి స్వేచ్ఛ యుండదు. మతము అనేది వేరే ఉండదు. వ్యక్తి అభిప్రాయం అసలే ఉండదు.

ఇటలీలోని నగర రాజ్యాలన్నీ గూడ రోమ్ అధినేతగా ఒప్పుకోవడంమూలంగా, గ్రీకులో ఉన్న పెక్కు భౌగోళిక అడ్డంకులు, ఇటలీలో లేవు కాబట్టి ఐక్యతను సాధించడానికి సులభ మయింది. కానీ రోమ్ సామ్రాజ్యం పతనం కావడానికి గల మూల కారణాలలో ఐక్యతను ఎట్లాగైనా సాధించా లనే దీక్షతో, వ్యక్తి స్వాతంత్రాన్ని బలి చేసింది. ధనికవర్గాల నైతిక పతనము, దేశాన్ని సర్వ నాశనం చేసే అంటురోగాలు : అస్థిరమైన సామ్రాజ్య ఆర్థిక విధానము మొదలైనవి. రోమ్ సామ్రాజ్యం పతనమై నప్పటికీ, ప్రపంచానికి ప్రప్ర థమంగా చక్కని క్రమ నిర్మాణమైన (Well-Organised) చక్కని రాజ్యపాలన (Well Organised State) ను అందచేసింది. ప్రపంచంలో పెక్కు చట్టాలు రూపొందడానికి దోహదకారి అయింది. దీని మూలంగా అంతర్జాతీయ చట్టం (International Law) వృద్ధి చెందడం, ప్రపంచ సంస్థ అయిన యునైటెడ్ నేషన్సు ఏర్పడడం చక్కని నిదర్శనాలు. ఈ రోమను సామ్రాజ్యపు వలస రాజ్య పరిపాలన (Colonial Administration) మరొక గొప్ప విశిష్టతనే చెప్పాలి.

ఈ రోమను సామ్రాజ్యపు శిధిలాల పైనే ఫ్యూడల్ (Fuedal) సమాజ స్థాపన జరిగింది. ఈ ఫ్యూడలిజంకు అనేపేరు యూరప్ ఖండంలో 476–1500 A. D. వరకు ఉన్నటువంటి, సంఘా నికి, ప్రభుత్వానికి, నామకరణం చేయడం జరిగింది. ఈ సిద్ధాంతం ప్రకారం రాజులందరు ఏ విధంగా చక్రవర్తికి సామంతులో (Vassals), అదే విధంగా చక్రవర్తి కూడ దేవునికి సామంతుడే ! ఈ ఫ్యూడల్ రాజ్యము అనేది నిజమైన రాజ్యమనే పదాని కిచ్చిన అర్థముతో సరితూగదు. ఎందు కంటే ఈ రాజ్యంలోనే కేంద్రీకృతమైన అధికారం

ఎక్కడ కనిపించదు. ప్రజల విధేయత ప్రతి మెట్టులోనూ విభజించడం జరిగినది. అంటే ఒక వ్యక్తి తనపై ఉన్న యజమానికి విధేయత చూపాలి. వీని ద్వారా రాజుకు విధేయత చూపాలి. ఈ విధమైన అగమ్య గోచరమైన పరిస్థితులలో చర్చీ, పోప్‌ను తన అధికారాన్ని రాజుల మీద చలాయించమని పురి కొల్పింది. రాజ్యాని కున్న న్యాయబద్ధమైనవిగా ఉన్న కర్తవ్యాలను కొన్ని చర్చీ తీసేసుకొన్నది. క్లెర్జీ (Clergy) కొరకు ప్రత్యేకచట్టాలు, న్యాయస్థానాలను ఏర్పాటు చేయడం జరిగింది. అందుకు ఈ ఫ్యూడల్ వ్యవస్థ పతన మయింది.

ఇంగ్లండులో ట్యూడర్ల్ ఈ సదవకాశాన్ని చేచిక్కించుకొని యూరోపియన్ రాజ్యాలలోని ప్రజలకు బలమైన కేంద్రీకృతమైన అధికారం మూలంగా ప్రజలు ఏ విధంగా సంఘటితమై అభివృద్ధి చెందగలరన్న విషయాన్ని నచ్చ చెప్పారు. జాతి, మత భావం అనే పేరుతో ఇంగ్లండులో, ప్రజల సహకారం పొందగలిగారు. ఈ జాతీయ భావ దృక్పథం, ఫ్రాన్స్‌కు, స్పెయిన్‌కు, పోర్చుగల్, డానిస్, స్వీడన్ ప్రజలను కూడ ఉత్తేజ పరచి సంఘటిత జాతీయ భావాన్ని ఏర్పర్చ గలిగింది.

దీని మూలంగా కొత్త రకమైన రాజ్యం ఉద్భవించటానికి ఆస్కారం ఏర్పడింది. ఈ జాతి రాజ్యం, సార్వభౌమత్వము రాజ్యాలన్నీ సమానమన్న ఆధునిక రాజ్య సిద్ధాంతాలకు తావిచ్చింది. ఈ జాతి రాజ్యం (Nation State) అంతర్జాతీయ చట్ట అభివృద్ధికి తోడ్పడింది. ఈ జాతి రాజ్యాలు నిరపేక్ష రాజరికాలుగా (Absolute Monarchy) ప్రారంభ మయినాయి. ఈ విధమైన నిరపేక్ష రాజరికము చాలకాలము మనలేక పోయింది. రాజుకు ప్రజలకు మధ్య ఘర్షణ ఏర్పడడానికి ఈ జాతి రాజ్యం అభివృద్ధిలో ఒక కొత్త మలుపు అయింది. దీని మూలంగా ప్రజలు వారికి సంక్రమించవలసిన హక్కులు, ప్రత్యేక హక్కుల కొరకు పోరాటం సాగించారు. ప్రజలే ఈ అధికారాన్ని చేచిక్కించుకోవాలనే బలమైన వాంఛ ఉద్భవించింది. ఇది ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థ అంకురార్పణ గావించింది. ఈ ప్రజాస్వామ్యం ముఖ్యంగా మూడు సూత్రాలకు, సమానత్వము (Equality), ప్రజా సార్వభౌమాధికారము (Popular), జాతీయత (Sovereignty) దారి తీసింది. ఫ్రెంచి విప్లవము (French Revolution). ఈ జాతీయత భావాలను పురికొల్పడానికి దోహదకారి అయింది.

ఈ ప్రజాస్వామ్య ధోరణి నాగరికత రాజ్యాలలో, రాజకీయ ఆచారాలలో గొప్ప అభివృద్ధిని తీసుకొని వచ్చింది. రాజరికపు వంశపు వారి స్వలాభాపేక్ష, ప్రభుత్వ వైఖరిలో మార్పు తీసుకొని రావటానికి, ప్రజాభిప్రాయాన్ని సంపూర్ణంగా వ్యక్తం చేయడానికి ఆస్కారము కల్గించింది. ప్రజాస్వామ్య రాజ్యం 'లెయిజేఫేర్' సిద్ధాంతాన్ని పరిశ్రమలలో, వ్యాపారంలో, వర్తకంలో అమలు పరచటానికి, దోహదకారి అయింది. ఈ ఆధునిక రాజ్యమనేది కూడ జాతి-రాజ్యమేను. ఇదే ఆధునిక ప్రపంచంలో ప్రాథమిక పద్దులుగా రూపొందినది. కాలక్రమేణ కొత్త జాతి రాజ్యాలు ఏర్పాటు కావడం జరుగుతూ వచ్చాయి.

ఇప్పటి ఆధునిక రాజ్యపు ప్రభుత్వ కర్తవ్యాలు పరిశీలిస్తే వాటిలోని పెక్కు కార్యక్రమాలు అయినా విద్య, చిన్న పిల్లల రక్షణ. పరిశ్రమలలో పని చేసే కార్మికులకు రక్షణ కల్పించడం సాంస్కృతిక కార్యక్రమాలు, పెక్కు జాతీయ ఆర్థిక విధానాలు రూపొందించడం జరిగాయి. ఇప్పుడు ఆధునిక సంక్షేమ రాజ్యాల కర్తవ్యాలు, రాజ్యంలోని అందరి ప్రజల సంక్షేమానికే కృషి చేస్తున్నాయి. అందుకు దేశప్రజల నుంచి సహనశీలత, త్యాగ

భావము, రాజ్యం కోరుకుంటుంది. భావి పురోభి వృద్ధికి, ప్రజలందరి సుఖ సంతోషాలను వృద్ధి చేయాలని, ఆధునిక రాజ్యం కృషి చేస్తుంది. ఆధునిక ప్రజాస్వామ్య రాజ్యాలు లౌకిక దృక్పథం లోనే కృషి చేస్తున్నాయనే చెప్పాలి.

శ్రీ. కో. అ.

Reference

(1) A. C. Kapoor: "Principles of Political Science" (1967). Chapters III, IV, & V.

(2) The Harold J. Laski "The State, Theory and Practice" (1951) Chapters. I, II, & IV.

(3) Saline, George H:- 'A History Political Theory' (1944) Chapters I & II.

57. జాతి - జాతీయత

"జాతి" "జాతీయత" అనే పదాలు ఇటీవలి కాలంలో ప్రధానరాజకీయ భావనలుగా ప్రసిద్ధిచెందాయి. రాజనీతిశాస్త్ర సిద్ధాంతంలో "జాతి" ఒక కీలకభావముగానే కాక, రాజకీయ చర్చల్లో, వాగ్వివాదాల్లో కూడ ఒక శక్తివంతమైన ఆయుధంగా పరిగణింప బడుతున్నది. వాడుకలో నున్న ఆంగ్లంలో తదితర భాషల్లో "జాతి" అంటే ఒక రాజ్యానికో లేక దానిలో నివసించేప్రజలకో, లేదా తమమధ్య ఎన్ని భిన్నత్వాలు, వైరుధ్యాలు, ఉన్నప్పటికీ సంకుచిత స్వార్థ ప్రయోజనాల్ని, దురభిమానాల్ని త్యజించి, ఒక సమిష్టి సంఘీభావంతో కలిసి కట్టుగా వ్యవహరించే ఒక మానవ సముదాయానికో,పర్యాయపదంగా ప్రచారం లోనికి వచ్చింది. "జాతి" అనే భావననే "జాతీయత" గా పరిగణించిన జాన్ స్టూవర్ట్ మిల్ (John Stuart Mill) "ఇతర ప్రజలతో కన్న తమలో తాము ఎక్కువగా సహకరించుకోవడానికి దోహదమిచ్చే - సమిష్టి సానుభూతులచే సమైక్యమైన ఒక మానవజాతి విభాగం, ఒకే ప్రభుత్వం క్రింద ఉండాలని, ఆ ప్రభుత్వం తమందరిచే, లేదా, తమలో కొందరిచే, నడుపబడాలనీ, వాంఛిస్తే అప్పుడు దానిని ఒక "జాతీయత" అని పిలువ వచ్చును" అని వ్రాశాడు. రాజనీతి శాస్త్రంలో "జాతీయత" అనే పదం వివిధ శక్తివంత బంధాలచే సమైక్యం కాబడి, "జాతి" అని వ్యవహరింప బడే ప్రజాసముదాయాన్ని సూచిస్తుంది. ఈ బంధాలలో, ఒకే సముదాయ సభ్యత్వం, సమిష్టి సంప్రదాయాలు, ఆచారాలు, సంస్కృతి, చరిత్ర, భాష, సాహిత్యం, మతం, మొదలైనవి ఉంటాయి. వీటిలో కనీసం ఏదో ఒకటి తప్పనిసరిగా ఉండాలనే నియమమేమీ లేనప్పటికీ, సంసక్తి (పొందిక) బలంగా ఉండి "జాతీయత" పటిష్ఠం గావడానికి వీటిలో కొన్ని అవసర మౌతున్నాయి. ఈ భావంలో ఉపయోగిస్తే "జాతి"లేక "జాతీయత" రాజకీయ రాజ్యం (Political State) తో సహా వ్యాప్తి కలిగి ఉన్నట్లు విదిత మౌతుంది. అనేక రాజ్యాల మధ్య విభజింపబడిన జాతులు, అనేక జాతుల మధ్య విభజింపబడిన జాతులు ఉన్నాయి. ఉదాహరణకు : అల్బేనియనులందరు, అల్బేనియాలోనే నివసించటం లేదు. దీనికి భిన్నంగా గ్రేట్ బ్రిటన్ (Great

Britain)లో ఇంగ్లీషు, స్కాటిష్, వెల్ష్ (English Scottish and Welsh) ప్రజలూ; స్విట్జర్ లాండ్ (Switzerland)లో జర్మన్, ఫ్రెంచ్, ఇటాలియన్ (German, French, and Italian) భాషలు మాట్లాడే పౌరులూ ఉన్నారు. రాజనీతి శాస్త్రంలో, రాజ్యమూ, జాతీ, ఒకటే అయి వుండాలనే విశ్వాసాన్ని ''జాతీయతా సూత్రం'' ''(The Principle of Nationality)'' అంటారు. ఈభావాన్ని జాతీయవాద వ్యక్తీకరణగా పరిగణింప వచ్చును. జాతీయ అల్పసంఖ్యాకవర్గ సమస్య (The Problem of the National Minority) కు పరిష్కార సాధనంగా ఇది కొంతవరకు ఉపకరించింది.

న్యాయశాస్త్ర రీత్యా, జాతీయతా భావనకు ఒక ప్రత్యేకత ఉన్నది. విధేయతచే ఒక రాజ్యానికీ, ఒక ప్రజాసముదాయానికీ, మధ్య ఏర్పడిన అనుబంధంగా అది భావింపబడుతున్నది. ఈ భావం ప్రకారం ''జాతీయులు'' అనేవారు, ప్రాథమికంగా ''విదేశీయులు'' (Aliens) అనే వారికి భిన్నంగా పరిగణింపబడుతున్నారు. అన్ని రాజ్యాలలో కాకపోయినా ఎక్కువ రాజ్యాలలో ''పౌరులు''గా చెలామణి అవుతున్నారు.

''జాతీయత'' రాజ్యానికి పౌరులపై కొన్ని బాధ్యతలను - ముఖ్యంగా సైనిక సేవను - విధించే హక్కును ఇస్తుంది. కొన్ని రాజ్యాలు తమ జాతీయులను - వారు ఎక్కడ నేరాలు చేసినా - శిక్షిస్తాయి. దాదాపు ఆధునిక రాజ్యాలన్నీ, తమ జాతీయులు విదేశాలలో ఉన్నప్పటికీ, వారి ఆదాయాలపై పన్నులను విధిస్తాయి. ప్రతి జాతీయుడు తన ప్రభుత్వం పట్ల తన విధులను నిర్వర్తించాలి. అయితే విదేశాల్లో ఉన్నప్పుడు అతనికి దౌత్యరక్షణ (Diplomatic Protection) లభిస్తుంది. అతనిపై నేరారోపణ జరిగినప్పుడు దౌత్యాధికారుల సహాయాన్ని అర్థించే విషయంలోనూ, అత్యవసర పరిస్థితుల్లో ఆశ్రయాన్ని పొందటంలోను, ఇలాంటి రక్షణ లభిస్తుంది.

అంతర్జాతీయ సంబంధాలలో వ్యక్తి జాతీయతను, మాత్రమే పరిశీలించటం జరుగుతుంది. అతనికి సంపూర్ణపౌరసత్వం ఉన్నదా, లేదా, అనే అంశాన్ని గురించి పట్టించుకోరు. అనేక సందర్భాలలో కొందరు వ్యక్తులు, ముఖ్యంగా, స్వదేశస్థులుగా అంగీకరింప బడినవారు (Naturalized) రెండు రాజ్యాలచే ఒకే సమయంలో జాతీయులుగా పరిగణింప బడుతారు. ఇందుమూలకంగా ఉత్పన్నమయ్యే ద్వంద్వ జాతీయతా సమస్యలు అంతర్జాతీయ సంబంధాలలో దౌత్య వివాదాలకు తరచు కారణభూత మౌతున్నాయి.

జాతీయ ఆదర్శం విశ్వజనీనతను పొందటానికి రెండు చారిత్రక ఉద్యమాలు ప్రధాన దోహదకారులైనాయి. మొదటిది ఫ్రెంచ్ విప్లవం, (The French Revolution) నెపోలియన్ (Napolean) యుద్ధాలు కూడ ఈ ఆదర్శాన్ని ఫ్రాన్స్ (France) నుండి ఇతర ఐరోపా ఖండపు దేశాలకు ముఖ్యంగా జర్మనీ (Germany), ఇటలీ (Italy), స్పెయిన్ (Spain), రష్యా (Russia) లకు వ్యాపింపజేశాయి. రెండోది 20 వ శతాబ్దంలో ఆసియా, ఆఫ్రికా, తదితర ఖండాలకు వ్యాపించిన వలస విధాన వ్యతిరేక ఉద్యమం.

''జాతి''కి సమానార్థం కలిగిన ఆంగ్లపదం ''నేషన్'' (Nation) ఈ ''నేషన్'', లాటిన్ (Latin) భాషలో ''నేసి'' (''Nasci'') అనే క్రియనుండి ఉద్భవించింది. ''నేసి'' అంటే ''పుట్టటం'' అని అర్థం కాబట్టి ''జాతి'' అనే పదానికి మొదట్లో, ఒకే ప్రదేశంలో - అదెంత చిన్నదైనా, పెద్దదైనా - పుట్టిన సముదాయం అనే అర్థం ఉండేది. కాలక్రమేణ ''జాతి''కి ప్రధాన (Primary) అప్రధాన (Secondary) అర్థాలు రూపొందాయి.

ఇందులో మొదటిది రాజకీయసంబంధమైన చర్చల్లో ఉపయుక్తం కాగా, రెండోది న్యాయశాస్త్ర సంబంధ వాదోపవాదాలకు ఉపయోగ పడింది.

సంఘాన్ని ఆధునికంచేసి, దాని పరిపాలనా వ్యవస్థను హేతుబద్ధంగా మార్చాలని అభిలషించే వారందరికీ ''జాతి'' అతి ముఖ్య నినాదంగా తయారైంది. రాజ్యాంగ వాదులూ, లౌకిక రాజ్య వాదులూ, స్వేచ్ఛా ప్రియులూ, కేంద్రీకరణ వాదులూ — వీరందరూ ''జాతి'' కి ప్రత్యేక ప్రాధాన్యాన్ని ఇచ్చారు. వెనుకటి తరాల వారి దృష్టిలో ''జాతి''కిగల అర్థమేమైనా, ఇటీవలి సంవత్సరాలలో దాని అర్థం విప్లవాత్మక పరిణామాల, విధానాల, ప్రభావానికి గురైంది. 20 వ శతాబ్దపు ఆసియా, ఆఫ్రికా, లాటిన్ అమెరికాలలో, ఆధునికీకరణ ఆదర్శాలకూ, జాతీయ ఆదర్శాలకూ మధ్యగల సంబంధం మరింత సన్నిహితమైంది.

18 వ శతాబ్దం చివరి దశలో రాజకీయ వక్తలు ''జాతి'' ని గురించి ప్రస్తావించినప్పుడు, ఒక సార్వభౌమిక రాజ్యంలోగాని, దాని అంతర్భాగంలో గాని, ప్రజాదరణ పొందగల ప్రభుత్వాన్ని సమర్థించే ప్రజా సముదాయాన్ని, తమ దృష్టిలో ఉంచుకున్నారు. అయితే, న్యాయవాదుల, దౌత్య ప్రముఖుల దృష్టిలో, ప్రభుత్వ స్వరూపంతో సంబంధంలేని ఏ సార్వభౌమిక రాజ్యమైనా జాతియే! ఏమైనా 1789-1918 సంవత్సరాలమధ్య ఐరోపా ఖండంలో ప్రజాప్రభుత్వం విజయాన్ని సాధించిన తర్వాత, ఈ రెండు అర్థాలూ కలిసి పోయాయి. జాతులనేవి సార్వభౌమిక రాజ్యాలైనవి. కాని ''ఒక రాజ్య సరిహద్దులుగాని లేదా అసలు దాని మనుగడేగాని, ప్రజల అభిష్టానికి అనుగుణంగా లేక పోతే ఏమవుతుంది?'' అనే ప్రశ్న ఉదయించింది. అనేకమంది రాజవంశీయ పరిపాలకుల్ని త్రోసిపుచ్చి ''జర్మన్ జాతి''కి ఫిచే (Fitche) విజ్ఞప్తి చేసినప్పుడూ, ఇటాలియన్ ఐక్యతకోసం మాజ్జిన్ (Mazzini) కృషిచేసి నప్పుడు, బహు భాషా సామ్రాజ్యాలైన ఆట్టోమాన్ (Ottoman) హాప్స్‌బర్గ్ (Hapsburg), రోమనోవ్ (Romanov)ల పతనానికి, తూర్పు ఐరోపాజాతీయవాదులు పథకం చేసినప్పుడూ, ఇదే పరిస్థితి ఉత్పన్నమైంది.

జాతీయ ప్రభుత్వం, లేక ప్రజాప్రభుత్వం రాజుల పాలనాధికారానికే గాక, వారి రాజ్యాల మనుగడకే ప్రమాదకారిగా పరిణమించింది. ''ఏజాతి ప్రజలు, ఎవరు?'' అనే ప్రశ్నకు సరైన సమాధానం చెప్పగల మరుక్షణంలోనే ఐరోపాలోని జాతులు శాంతి సామరస్యాలతో జీవించగలవని 'మాజ్జిన్'అన్నాడు. ఇలాంటి ఆశాభావమే జాతీయ స్వయం నిర్ణయాధికార సూత్రాన్ని గురించి విల్సన్ (Wilson) చేసిన ప్రకటనలో అంతర్గతమై ఉన్నది. ప్రథమ ప్రపంచ సంగ్రామానంతరం 1919 లో శాంతికోసం కృషి చేసినవారు 'మాజ్జినీ', 'విల్సన్' ల సిద్ధాంతాన్ని తూర్పు ఐరోపాకు వర్తింప జేశారు. అయినప్పటికీ, 1941 నాటికి, కొత్తగా సృష్టింపబడిన రాజ్యాలన్నీ, నాజీ జర్మన్' (Nazi German) లేక సోవియట్ రష్యన్ (Soviet Russian) ఆక్రమణలకు లోబడ్డాయి. దీన్నిబట్టి స్పష్టంగా తేలిందేమిటంటే, జాతీయరేఖల ఆధారంగా గీచిన సరిహద్దులు, ప్రపంచ రాజకీయ అనర్థాలకు సకలౌషధకారులు కాలేకపోయాయి. జాతీయతను అణగ ద్రొక్కిన యుద్ధాల్ని మాజ్జినీ, ఆయన సమకాలీనులు, దుయ్యబట్టగా, సరిగ్గా ఒక శతాబ్ది తర్వాత పాశ్చాత్య ఉదారవాదులు (Western Liberals) జాతీయ వాదం ప్రదర్శించిన వైపరీత్యాన్ని నిశితంగా విమర్శించారు. శ్రామికవర్గ అంతర్జాతీయ సమైక్యతకు హాని కలిగించే బూర్జువా ఆదర్శంగా మార్క్స్ (Marx) ''జాతి''ని ఖండించాడు. కాని ఆట్టోబవర్ (Otto Baver), లెనిన్ (Lenin) ల వంటి మార్క్సిస్టులు రష్యన్ సామ్రాజ్యంలోని ఆస్ట్రియా - హంగరీ (Austria-Hungary) లో తలెత్తిన

జాతీయవాద శక్తిని తమ కళ్ళారా చూసి జాతి భావనను అంగీకరించారు. 1921 లో జాతీయ రిపబ్లిక్‌ల సమాఖ్యగా ఏర్పడిన సోవియట్ యూనియన్ ఇందుకు ప్రబల నిదర్శనం. దీనిలో ప్రతి రిపబ్లిక్‌నకూ ప్రత్యేకంగా ఒక బోల్షివిక్ పార్టీ (Bolshivik Party) ఉండటం గమనార్హం. రష్యన్ కమ్యూనిస్టులు వలసదేశాలలోని జాతీయోద్యమాలతో పొత్తు పెట్టుకోవడానికి ప్రయత్నించారు. దీని ఫలితంగానే, ఒక శతాబ్దం తర్వాత కమ్యూనిస్ట్‌ల మద్దతుతో నిర్వహింప బడిన గొరిల్లా (Guerilla) పోరాటాలు ''జాతీయ విమోచనా పోరాటాలు'' (Wars of National Liberations) గా ప్రసిద్ధిచెందాయి. 1885 లో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ స్థాపన, 1920 లో, టర్కీలో జరిగిన "జాతీయ ఒడంబడిక" ("National Pact") ప్రకటన 1929 లో మెక్సికోలో జాతీయ విప్లవపక్షం (National Revolutionary Party) చేసిన ప్రకటన - ఈసంఘటనలన్నీ, ఆసియా, ఆఫ్రికా, లాటిన్ అమెరికాలకు జాతీయ ఆదర్శ విస్తరణ జరగటంలో ప్రధాన ఘట్టాలు; భారత దేశంలో మొదట సంస్కరణ, తర్వాత వలస పాలన అంతం — ఇవే జాతీయభావనా లక్ష్యాలు, టర్కీలో, ఓడిపోయిన ఆట్టోమాన్ సామ్రాజ్య సార్వభౌమత్వ పరిరక్షణ దీని ధ్యేయం, మెక్సికోలో, రెండు దశాబ్దాలపాటు జరిగిన అంతర్యుద్ధానంతరం రాజకీయ సమైక్యతా సాధన, అమెరికన్ రాజకీయ, ఆర్థిక ప్రభావాలనుండి బయట పడటం ప్రధాన సమస్యలు. అయితే రాజకీయధ్యేయాలకంటె ముఖ్యమైనవి కూడ ఉన్నాయి. భారతదేశంలో, కుల విభేద నిర్మూలనం, కుటీర పరిశ్రమలకు ప్రోత్సాహం, టర్కీలో, లౌకిక న్యాయస్మృతుల్ని (Secular Law Codes) లాటిన్ లిపినీ ఆమోదించటం, మెక్సికోలో, భూమి పునః పంపకం, అజ్‌టెక్ (Aztec) వారసత్వం గురించి సగర్వంగా ఆనందించటం — ఇవన్నీ ఈ కోవకు చెందినవే: ఈ మూడు ఉద్యమాలూ ''సమగ్ర జాతీయవాద పక్షాల'' Comprehensive Nationalist Parties కు ఉదాహరణలు. బాహ్యస్వాతంత్ర్యానికి (External Independence) ఆంతరంగిక సమైక్యతకూ (Internal Unity), సామూహిక విద్యకూ (Mass Education), ఆర్థికాభివృద్ధికి (Economic Development), లౌకికీకరణకూ (Secularization) శీఘ్రగతిని జరిగే ఆధునికీకరణ ప్రక్రియకూ (Process of Modernization), జాతీయతా భావన ఎంతో తోడ్పడింది.

అయితే, జాతి అంటే ఏమిటో జాతుల నేవి ఎలా ఆవిర్భవించాయో, జాతీయవాద రచయితలు ఎక్కువగా విశదీకరించలేదు. వారి వ్రాతల్లో ఆలోచనకంటే ఆవేశమే ఎక్కువగా కనిపించింది. జాతీయత బాగా అభివృద్ధి చెందని దేశాల్ని జాతులుగా అభివర్ణించారు. (ఉదాహరణకు, ఆంగ్లేయుల్ని, ఫ్రెంచివారిని, జపానీయుల్ని వదిలేసి 19వ శతాబ్దపు జర్మన్‌లనూ, ఇటాలియన్‌లనూ, 20 వ శతాబ్దపు అరబ్బులనూ, ఆఫ్రికన్‌లనూ, జాతులుగా పేర్కొనటం జరిగింది.)

భౌగోళిక పరిస్థితి, చరిత్ర, ఆర్థిక వ్యవస్థలను జాతిత్వపు ''వస్త్వాశ్రయ లక్షణాలు'' Objective Characterestics గానూ చేతనత, విధేయత, సంకల్పములను "ఆత్మాశ్రయ లక్షణాలు" Subjective Characterestics గాను పరిగణింపవచ్చును. సమిష్టి భాష, సమిష్టి చరిత్ర, సుదీర్ఘ స్వపరిపాలనలాంటి విజాతీయతా భావాల్ని, పెంపొందిస్తాయేగాని ఒకజాతి లక్షణాల్ని మాత్రం నిర్వచించవు, మూడు లేక నాలుగు విభిన్న భాషలు మాట్లాడినప్పటికీ స్విస్ ప్రజలు (The Swiss) నిస్సందేహంగా ఒక జాతిగానే పరిగణింపబడుతున్నారు. యూదు సముదాయాలు విభిన్న చరిత్రలు

కలిగి ఉన్నప్పటికీ, ఇజ్రేల్ (Israel) ఒక జాతిగా రూపొందింది. ఒకటిన్నర శతాబ్దంపాటు విభజనకు గురైనప్పటికీ, పోలెండు ప్రజలు (The Poles) ఒక జాతిగానే మన గలిగారు.

ఇతర విధేయతల మాదిరిగానే, జాతిత్వం స్థానానికి సంబంధించినది. ఒక ప్రత్యేక సమయంలో ఒక ప్రత్యేక ప్రజలు కొంచం హెచ్చుతగ్గులుగా ఒక "జాతి" అనిపించుకోవచ్చునుగాని, ఆదర్శ స్థాయిని ఎవ్వరూ అందుకోలేదు అదీగాక, ఒక రాజ్య సరిహద్దులు జాతీయ ఆత్మ చైతన్యంతో ఏకీభవించక పోవచ్చును. రాజ్యంలో ఒకే విధమైన జాతీయ విశ్వాసాన్ని (Allegiance) కలిగిన నరవర్గ అల్పసంఖ్యాకులు (Ethnic Minorities) వుండకపోవచ్చును. లేదా, అలాంటి విశ్వాసాన్ని కలిగిన జాతీయ సముదాయాలు ఆ రాజ్యం సరిహద్దుల వెలుపల వుండవచ్చును. ఈ రెండు పరిస్థితులను దృష్టిలో పెట్టుకొని గమనిస్తే, స్వీడన్, కన్న టర్కీ, టర్కీ కన్న అల్జీరియా, అల్జీరియా కన్న మలేషియా, జాతి లక్షణాలు, తక్కువగా నున్న రాజ్యాలని మనకు బోధపడుతుంది. దీన్నిబట్టి తేలేది ఏమిటంటే, కొన్ని ప్రత్యేక పరిస్థితుల్లో విధేయత వ్యక్తమౌతుంది. ఇతర పరిస్థితుల్లో ఆ విధేయత విచ్ఛిన్నమౌతుంది. కొత్తగా ఆవిర్భవించిన జాతుల నాయకులు వాస్తవంలో అర్హతను మించిన జాతిత్వస్థాయిని తమ ప్రజల్లో చూస్తారు. అంతేగాక, అసలు ఇంకా ఒక జాతి అనేది ఏర్పడక పోయినా, అది ఏర్పడినట్లే భావిస్తారు. 1940 లో పాకిస్తాన్ కోసం ఆందోళన ప్రారంభించిన జిన్నా (Jinnah) "జర్మన్‌జాతి నుద్దేశించిన ప్రసంగాలు" ("Addresses to German Nation") (1808) లో ఫిచే, (Fitche) ఈ భావాల్నే వ్యక్తం చేశారు. జాతీయ వాదం (Nationalism) — అంటే ఒక జాతి రాజ్య స్థాపన కావాలనే ఆకాంక్ష—ఒక జాతి అవతరణకంటే ముందుగానే తలెత్తుతుంది. లేదా, పరిపూర్ణ జాతిత్వం వైపు పురోగమిస్తుంది. ఇతర విధేయతలలో మాదిరిగానే, జాతీయ విధేయతలో కూడ, అనుబంధ స్థాయి మార్పులకు గురి కావచ్చును. లేదా, అది క్షీణించనూ వచ్చును. లేదా, అనేక విధేయతలు ఒకే సమయంలో సంఘర్షించ వచ్చును. 19 వ శతాబ్దంలో జర్మన్, ఇటాలియన్ జాతులపట్ల గల విధేయత సంకుచిత విధేయతల నన్నిటినీ అధిగమించింది. రెండో ప్రపంచ యుద్ధం తర్వాత, సమిష్టి యూరోపియన్ విధేయతలు గతకాలపు జాతీయ విధేయతలతో, పోటీకి తలపడ్డాయి. ఇందుమూలకంగా, యూరోపియన్ దేశాల జాతీయ స్వభావ స్థాయిలో తగ్గుదల కనిపించింది. స్వపరిపాలనా సంప్రదాయాలు లేని ఐరోపా వెలుపలి దేశాలలో విధేయతలు అస్థిరంగా ఉన్నాయి. 1919 లో ఒక ఈజిప్షియన్ నాయకుడు "అరబ్" సమస్యల నన్నిటిని తాము పట్టించుకునేది లేదని స్పష్టం చేశాడు. కాని నాజర్ తరం వారికి అరబ్ సమస్యే ఈజిప్షియన్ సమస్యగా, ఈజిప్షియన్ సమస్యే అరబ్ సమస్యగా పరిణమించుట జరిగింది. మత ప్రాతిపదికగా పాకిస్తాన్ ఏర్పడితే, భాష, సంస్కృతి, ప్రాతిపదికలుగా బంగ్లాదేశ్ దాని నుండి 1971 లో వేరుపడి సర్వస్వతంత్ర సార్వ భౌమిక రాజ్యంగా వెలిసింది. అనేక మతాలు, కులాలు, భాషలు, ఆచారాలు, ఉన్నప్పటికీ భారతదేశం అనాదిగా ఒక జాతి అనిపించుకుంటున్నది. వివిధ జాతుల ప్రజలున్న అమెరికా, రష్యా మలేషియాలు కూడ ఆధునిక జాతీయతా భావనకు ప్రత్యక్ష తార్కాణాలు.

భారతదేశం ఒక జాతిగా రూపొందడానికి తూర్పు, దక్షిణ, పడమర దిశలలో నున్న సముద్రాలు, ఉత్తరాన గల హిమాలయా పర్వతాలు తోడ్పడినవనటంలో సందేహంలేదు. కాని, పర్వతాలు, సముద్రాలు, ద్వీపాలు, లోయలు, ఎన్నటికీ జాతులు కాలేవు. వాటి మధ్య నివసించే ప్రజలు మాత్రమే జాతులు అనిపించుకుంటారు.

సుదూర ప్రాచీన వైభవాల్ని గురించి (అవి నిజమైనవేగాని, లేదా, కేవలం మిథ్యా పూర్వమే గాని) ఎక్కువగా చెప్పుకుంటూ సన్నిహిత గతాన్ని గురించి ఆలోచించక పోవడంతో ఉజ్వల భవిష్యత్తును నిర్మించుకునే ప్రయత్నానికి చరిత్ర పట్ల జాతీయవాద వైఖరి ఉపకరించదు. ''చరిత్రను మర్చిపోవడం జాతి నిర్మాణ ముఖ్య లక్షణం!'' అని రెనాన్ (Renan) అంటాడు. ఇక భాషను జాతీయతా ప్రధాన లక్షణంగా పరిగణించటాన్ని టాయన్‌బీ (Toyanbee) వంటి సుప్రసిద్ధ చరిత్రకారుడే నిరసించాడు. కాని ఐరోపాలో జాతీయవాదం ఉచ్ఛస్థితిని చేరుకున్న సమయంలో, ఇతర లక్షణా లన్నింటికన్న భాషకే అత్యధిక ప్రాధాన్యం లభించింది. భాష మానవ సంబంధమైనది. ఆధునికీకరణకు అతి సన్నిహితమైనది. ఏమైనా, జాతీయతకు ఇది ప్రధాన లక్షణం కాలేదు. రాజకీయాల్ని భాష తీర్చిదిద్దినట్లే, భాషను కూడ రాజకీయాలు తీర్చి దిద్దుతాయి.

జాతీయతను నిర్ణయించే సాంప్రదాయిక అంశాలలో చివరిది ప్రజాభిప్రాయ సేకరణా సూత్రం (Plebiscitory Principle) అయితే ఆచరణరీత్యా, ఈ సూత్రం ప్రకారం ఉపాంత (Marginal) పరిస్థితుల్లో మాత్రమే జాతీయ సరిహద్దుల్ని నిర్ణయించడానికి వీలవుతుంది. సర్ ఐవర్ జెన్నింగ్స్ (Sir Ivor Jennings) అన్నట్లు ''అసలు ప్రజలంటే ఎవరో, ఒకరు నిర్ణయించే వరకు. ఆ ప్రజలు నిర్ణయించేదేమి ఉండదు.''

ఆధునిక జాతిరాజ్య ఇతర లక్షణాలలో పేర్కొనదగినవి. ప్రభుత్వోద్యోగులు, రాజకీయ పక్షాలు, కార్మిక సంఘాలు, రాజకీయ భాగ గ్రహణము (Political Participation) వార్తాపత్రికలు మొదలైనవి.

వాషింగ్‌టన్ (Washington) బిస్మార్క్ (Bismark) నెహ్రూ (Nehru) లు సైతం అంతకు పూర్వమే వేయబడిన పునాదుల మీదనే జాతి నిర్మాణానికి పూనుకున్నారు. తామొక జాతిగా ఉండాలనే అకుంఠిత ఆకాంక్ష, దృఢ సంకల్పాలే ఒక జన సమూహాన్ని భిన్నత్వంలో ఏకత్వాన్ని సాధించటం ద్వారా జాతిత్వానికి అర్హుల్ని చేస్తాయి. అయితే ''కొత్త జాతులలో'' జాతిత్వం అర్హతకూ, రాజకీయ వాస్తవికతలకూ, మధ్యనున్న వ్యత్యాసం 20 వ శతాబ్దపు ప్రధాన సమస్యలలో ఒకటైంది. రాజకీయ అస్థిరత, సైనిక తిరుగుబాటులు, గెరిల్లా పోరాటాలు, విదేశాలనుండి వెన్నుపోటు మొదలైనవన్నీ ఈ సమస్య లక్షణాలు లేక, ఫలితాలు. ఏ దేశపు ఆంతరంగిక రాజకీయ, పరిస్థితి దృష్ట్యా పరిశీలించినా, జాతి అనేది సమైక్యతా శక్తిగానే కనిపిస్తుంది. కాని నూతనజాతి అవతరణ, నూతన అంతర్జాతీయ ఉద్రిక్తతకు కూడ హేతువైంది. ఇజ్రేల్, వియత్నామ్, సైప్రస్‌లు ఇందుకు ప్రత్యక్ష నిదర్శనాలు.

ప్రపంచ రాజకీయాల దృష్ట్యా జాతి రాజ్యం ఒక విచ్ఛిన్నకర శక్తి అనే చెప్పవలసి ఉంటుంది. జాతుల పురోగమనంతో పాటు అంతర్జాతీయ వ్యవస్థా నిర్మాణాభివృద్ధి కూడ సంతృప్తికరంగా జరుగకపోతే, జాతి రాజ్యాల మనుగడకే ప్రమాదం వాటిల్లుతుంది. సెనగల్ ప్రధమాధ్యక్షుడు, లియోపోల్డ్ సెన్ ఘోర్ (Leopold Senghor) అన్నట్లు ''జాతి అనేది ఇరువయ్యో శతాబ్దపు ప్రప్రథమ వాస్తవికత...జాతులమధ్య, ఖండాలమధ్య వరస్పరాధారం అనేది ద్వితీయ వాస్తవికత''

శ్రీ యస్. హెచ్. వి. శర్మ.

ఉపయుక్త గ్రంథావళి

1. విజ్ఞాన సర్వస్వము : 11 వ సం. తెలుగు భాషా సమితి.
2. A. Benjamin: "State & Nation" London, 1964.

నున్నవి. ప్రభుత్వపు బలమే కాక, సంఘము యొక్క బలమును కూడా వ్యక్తి ఎదుర్కొన వలసి యున్నది వ్యక్తిత్వమును కాపాడుట, పెంపొందించుట మన ముఖ్య కర్తవ్యములని మిల్, లాస్కీ వంటివారు హెచ్చరించిరి. కాలము పెరిగిన కొలది రాజ్యము, సంఘము అనేక విధముల ప్రజాభిప్రాయమును తమ వశము గావించు కొనుటకు, సమర్థము లగుచున్నవి. ప్రభుత్వ ప్రచార శాఖలు, వార్తా వాహినులు, రేడియో, టెలివిజన్ – యిట్టి సాధనములు సంఘమునకును, రాజ్యమునకును మిక్కిలి ఉపకరించు చున్నవి. ముఖ్యముగ ప్రజా ప్రభుత్వములలో ప్రభుత్వము అధిక సంఖ్యాకుల మతమునే అనుకరించుచు, యితరుల మతమును అణచి పెట్టుట తటస్థించు చున్నది.

సంఘము, రాజ్యము : ఈ రెండింటికిని గల సంబంధమును తారతమ్యమును గమనించుట అత్యవసరము. సంఘమును రాజ్యమును సాధ్యమగు నంతవరకు ప్రత్యేకించి రాజ్యమును/ప్రభుత్వమును సంఘము యొక్క సాధనముగ పరిగణించుట ప్రజా ప్రభుత్వ తత్త్వము యొక్క ముఖ్య లక్షణము. అట్లుగాక సంఘమును, సాంఘిక సంస్థలను, వ్యక్తులను రాజ్యమునకు లోబరచి, రాజ్యమే సర్వస్వమని ఎంచుట ఏకదళ రాజ్యముల నీతి.

మానవుడు సహజముగ సంఘజీవియను తత్త్వముపై సంఘము ఆధార పడినది. వ్యక్తుల అన్యోన్యతయే సంఘమునకు మూలము. ప్లేటో, అరిస్టాటిల్ తదితరులు సూచించినట్లు ఏ యొక వ్యక్తియైనను యితర వ్యక్తుల సహకారము లేకున్న జీవింప జాలడు, మరియు ఉత్కృష్ట జీవితమును సాధింప జాలడు. ఇది యట్లుండ సంఘమునందు అనేక ఉప సంఘములు, సంస్థలు, సమాజములు ఉండక తప్పదు. సామాన్యముగ మనము సంఘమని వ్యవహరించినది వ్యక్తుల మూల భూతమైన సంబంధములపై నిలచి యుండును. ఇట్టి సంఘము నందు అనేక సంస్థలు, సమాజములు ఉండగలవు. ఇవి ప్రత్యేకమైన ఆశయముల కొరకు స్థాపింపబడినవి. కనుకనే సమాజము నొక వృత్తమని ఎంచిన అందలి అనేక ఉపవృత్తము లుండగలవని మనమూహింప దగును. రాజ్యము ప్రభుత్వ/అధికార విషయములకు సంబంధించిన సంస్థ. అనేక సాంఘిక సంస్థలలో నిది యొకటి. కాని యితర సంస్థలకును, దీనికిని ముఖ్యమైన భేదము కలదు. సాంఘికసంస్థ లన్నిటి కన్నను యిది అత్యధికమైన అధికారము కలిగి యుండును. ఈ సర్వాధికారమునే సార్వభౌమత్వమని (Sovereignty) వ్యవహరింతురు. ఈ అధికారము రాజకీయమైనది. ప్రభుత్వ నిర్వహణమునకు సంబంధించినది. ఇతర సంస్థలకు తమ తమ ప్రత్యేకాధికారము లుండును కాని, రాజ్యము సంఘమునందు ఉచ్చతమ స్థానము నాక్రమించి యుండును. ముఖ్యముగ లాస్కీ వంటి తత్త్వవేత్తలు సంఘము యొక్క ఆకృతిని, రాజ్యాధికారము యొక్క స్వరూపమును పరిశీలించి అధికారము సమాఖ్య (Federal) మైనది కాని, కేంద్రీకృతమైనది కాదనియు, ఏకత్వమున కన్న అనేకత్వమే దీని లక్షణ మనియు వర్ణించిరి. రాజ్యము కూడా యితర సంస్థల వలనే ఒక సంస్థ యనియు, ఎట్టి ప్రత్యేకత కలిగియున్నను అది యితర సంస్థలతో యదార్థముగ సమానమైనదే యనియు వారి అనేకత్వ సిద్ధాంతము. (Political Pluralism)

ఈ సందర్భమునందు గమనింపదగిన విషయమేమన, నేటి పరిస్థితులలో రాజ్యమునకును, సంఘమునకును పూర్వముండిన ప్రత్యేకత చాల వరకు తగ్గినది. అంతేకాక తత్త్వదృష్ట్యా వీనిని మనము ప్రత్యేకింప గలిగినను, వాస్తవముగ ప్రత్యేకించుట సాధ్యము కాకున్నది. నేడు సంఘమును, సాంఘిక సంస్థలును రాజ్యము యొక్క ఆశ్రయములో నున్నవనియే యనవలసిన యున్నది. నేటి

రాజ్యము లన్నియు జాతీయ రాజ్యములు గనుక జాతీయ సంఘముల పరిమితులును, జాతీయ రాజ్య పరిమితులును ఒకటియై యున్నవి. ఈ కారణము చేతను, ఆధునిక రాజ్యముల అపరిమిత అధికారముల చేతను, సంఘములు రాజ్యముల ప్రాబల్యమునకు గురియైనవని యనవచ్చును.

ఈ పరిస్థితు లెట్లున్నను సంఘమునకును, రాజ్యమునకును గల భేదమును విస్మరింప రాదు. ఎర్నెస్ట్ బార్కర్ సూచించినట్లు రాజ్యము అధికారశక్తి పైనను, దండశక్తి పైనను ఆధారపడినది. సంఘము అభిప్రాయ బలముపైనను, నైతిక ఆధారముల పైనను, ప్రజల అన్యోన్యత, సహకారముల పైనను ఆధారపడినది. ఈ ప్రత్యేక లక్షణములనుండి మనము గమనింపదగిన దేమన, సంఘము రాజ్యము వేరైనను, అవి అన్యోన్య సంబంధము గలవి. ఏ రాజ్యమునందే కాని, కేవలము ప్రభుత్వపు అధికారమే ప్రజల నేలగలుగు ననుట సత్యము కాదు. ప్రభుత్వపు ధోరణి సంఘపు అభిప్రాయము ననుసరించి యుండవలెను. అట్లు గానిచో ప్రభుత్వ శాసనములు విఫలము లగును. కాని సంఘపు అభిప్రాయము మాత్రము ప్రజల నేలగలుగు ననుటయు సత్యము కాదు. సంఘమునకును ప్రభుత్వపు సహకారము అవసరమే.

పలు సందర్భములలో రాజ్యము/ప్రభుత్వము సంఘము యొక్క పురోగమనమునకు తోడ్పడగలవు. అట్లే రాజ్యము సంఘపు అభిప్రాయమును అతిక్రమింప బూనిన, రాజ్యమును బిగబట్టి యోగ్య రీతిని వ్యవహరించినట్లు సంఘము నిర్బంధింపగలదు. సంఘము, రాజ్యము అన్యోన్యముగ సహకరించిననే గాని, ప్రజాక్షేమము అభివృద్ధి సాధ్యము కానేరవు.

శ్రీ. గొ. నా. శర్మ.

చూడుడు :

G. S. Mill-On Liberty.

H. J. Laski-A Grammar of Politics

Liberty in the Modern state.

Burker Political thought in England.

Social and Political Theory.

Spencer:- Man Versus the State.

59. సార్వభౌమాధికారము

ఆధునిక రాజ్యము సార్వభౌమాధికారముగల రాజ్యము. ప్రజాజీవితంపై రాజ్యానికిగల తిరుగులేని సంపూర్ణాధికారన్నే సార్వభౌమాధికారము అంటారు. రాజ్యము శాసనాలుచేస్తుంది. వాటినిఅమలు పరుస్తుంది. శాసనానికి భిన్నంగాను, భంగకరంగాను ప్రవర్తించినవారిని శిక్షిస్తుంది. రాజ్యం పన్నులను విధిస్తుంది, డబ్బువసూలుచేస్తుంది. రాజ్యం అవసరానుసారం నిర్బంధ సైనికశిక్షణ అమలుపరచి దృఢకాయులైన యువకులనందరిని నిర్బంధంగా రణరంగానికి పంపి, వారి ప్రాణాలకు ముప్పుకలిగించవచ్చు. ప్రజలస్వేచ్ఛపైన, ఆస్తిపైన ప్రాణాలపైనగల సంపూర్ణాధికారము సమాజములో ఒక్క రాజ్యానికి మాత్రమేఉంది. మరే ఇతరసంస్థలకులేదు. రాజ్యంలో సంస్థలుకూడ రాజ్యం ఆదేశాల ననుసరించిమాత్రమే నడుచుకోవాలి. లేనియెడల రాజ్యంవాటిని, నిషేధిస్తుంది. చారిత్రకంగా చూసినట్లైతే ఈ ప్రబలమైన అధికారం రాజ్యానికి తేలికగా లభించలేదు. యూరోప్‌ఖండంలోను, ఇతర ప్రాంతాలలోనుకూడా

రాజ్యం శక్తివంతమైన సవాళ్లను ఎదుర్కొనవలసి వచ్చింది. మతశక్తి బలమైన ప్రత్యర్థిగా చాలా కాలం రాజ్యాధికారం విస్తృతంకాకుండా నిల గొట్టింది. కాని కాలక్రమంలో మతంలోవచ్చిన చీలికలు, జాతీయత, శాస్త్రీయ ధోరణి (Science Attitude) మొదలైనవాటి ప్రభావంవలన రాజ్యం దుర్నిరీక్ష్యమైన బలాన్ని పుంజుకొని సమాజంలో అత్యంత శక్తిమంతమైన ఏకైక సంస్థగా రూపొందింది. ఆధునిక రాజ్య స్వభావాన్ని గుర్తించిన జీన్ బోడిన్ (Jean Bodin 1530-1596) జాన్ ఆస్టిన్ (John Austin 1790-1859) థామస్ హాబ్స్ (Thomas Hobbes 1588-1679) వంటి ప్రముఖ మేధావులు తమ, రచనలలో ఈ సార్వభౌమాధికారాన్ని కూలంకషంగా చర్చించారు. రాజకీయ సారస్వతంలో సుప్రసిద్ధమైన జాన్ ఆస్టిన్ సార్వభౌమ సిద్ధాంతాన్ని మనం స్థూలంగా పరిశీలించడం అవసరము.

"సమాజంలో ఇతరులకు తలఒగ్గక, ఇతరుల నుంచి సర్వదా విధేయతనుపొందే నిర్ణీతమైన, నిర్దుష్టమైన మానవాధికారే, సార్వభౌముడు. ఈ సార్వభౌముని ఆజ్ఞలే శాసనాలు".

ఈ నిర్వచనంలో మూడు ముఖ్యమైన అంశాలున్నాయి. అవి: 1. ప్రతి రాజ్యంలో అపరిమితమైన అధికారాన్ని నిర్వహించే సార్వభౌముడుంటాడు. 2. ఈ సార్వభౌముని స్పష్టంగా గుర్తించవచ్చు. 3. అతని ఆజ్ఞలు శాసనాలు.

ఈ మూడు అంశాలు ఆధునిక ప్రజాస్వామ్య, సంయుక్త రాజ్య (Federal State) సిద్ధాంతాల దృష్ట్యా వివాదగ్రస్తమయ్యాయి.

ప్రజాస్వామ్య రాజ్యంలో శాసనాలు చేయడానికి శాసనసభలున్నాయి. ఇవి ప్రజలచేత ఎన్నుకోబడుతున్నాయి. ప్రజాభిప్రాయాన్ని అలక్ష్యంచేసిన శాసనసభా సభ్యులు ప్రజాగ్రహానికి గురిఅయి పదవులను కోల్పోతారు. ఈ శాసనసభల అధికారాలయినా, రాజ్యాంగచట్టం నిర్దేశించిన పరిమితులలోమాత్రమే ఉంటాయి. అంతర్జాతీయ ఒప్పందాలు, అంతర్జాతీయ న్యాయసూత్రాలు, లిఖిత రాజ్యాంగ చట్టాలు, ప్రజాస్వామ్య సంస్థలు మొదలైనవి ఆధునిక రాజ్యంయొక్క సార్వభౌమాధికార, వినియోగాన్ని

"If a determination human Superior, not in the habit of obedience to a like Superior receives habitual obedience from the bulk of a given Society that determinate Superior is Sovereign in that Society and that Society (including the Superior) is a Society political and independent. Further more every positive law or every law simply and strictly so called, is set directly or circuitously by a Sovereign person or body to a member or members of the independent political Society wherein that person or body is Sovereign Supreme'' —

(From John Austin's Province of Jurisprudence Determined)

హద్దులలో ఉంచుతున్నాయి. ఆస్టిన్ సిద్ధాంతానికి దృష్టాంతాలు వర్తమాన ప్రపంచంలో కనపడవు. నిరంకుశాధికారం కలిగిన రాజరికవ్యవస్థలో మనకు ఈ సిద్ధాంతానికి ఉదాహరణలు కనబడతాయి. ఇటువంటి నిరంకుశ, వ్యవస్థలోకూడ రాజును అదుపులోఉంచే శక్తులు ఉంటాయి. మతాధికారులు, పై న్యాయాధిపతులు మొదలైనవారి అభిప్రాయాలను ఎంతటి నిరంకుశ ప్రభువైనా గౌరవించవలసి ఉంటుంది. ప్రజాభిప్రాయాన్నేకాకుండా వారిని

సైతము అలక్ష్యం చేసినట్లైతే అటువంటి ప్రభువు పతనమవ్వకతప్పదు. ఈ సత్యాన్ని చరిత్ర మనకు చెపుతుంది.

సార్వభౌమాధికారంలో రకాలు :

దేశంలో ప్రజలను, సంస్థలను అదుపులో ఉంచే సార్వభౌమాధికారాన్ని ఆంతరంగిక సార్వభౌమాధికారమని (Internal Sovereignty) అంటారు. ప్రతి రాజ్యము ఇతర రాజ్యాలతో వ్యవహరించేటప్పుడు సమాన హోదాలో వ్యవహరిస్తుంది. పొరుగు రాజ్యం ఆజ్ఞలను స్వీకరించదు. ఇతర రాజ్యాలతో సమానంగా, స్వతంత్రంగా వ్యవహరించటాన్ని బాహ్య సార్వభౌమత్వమని (External Sovereignty) అంటారు. శాసన నిర్మాణాధికారం కలిగిన వ్యక్తిని గాని, సభను గాని న్యాయ సార్వభౌమత్వమని (Legal Sovereignty) అంటారు. శాసన నిర్మాణాధికారం గల వ్యక్తిని గాని, సంస్థను గాని ప్రభావితం చేసే వారిని రాజకీయ సార్వభౌములని (Political Sovereigns) అంటారు. ప్రజాస్వామ్య రాజ్యంలో ప్రజల అధికారాన్ని ప్రజల సార్వభౌమాధికారము (People's Sovereignty) అంటారు.

సార్వభౌమాధికార లక్షణములు :

సార్వభౌమాధికారానికి అవధులు, హద్దులు లేవు. ఏ విషయం మీదనైనా ఎటువంటి శాసనాన్ని అయినా సార్వభౌముడు చేయవచ్చు. అంతర్జాతీయ ఒప్పందాలైనా సార్వభౌముని బంధించలేవు. సార్వభౌముడు గుర్తించి గౌరవించినంతవరకే అవి చలామణి అవుతాయి. సార్వభౌమాధికారం విభజించడానికి వీలులేదు. విభజిత సార్వభౌమాధికారం అన్న పదానికి అర్థం లేదు. సార్వభౌమాధికారం విభజిస్తే నశిస్తుంది. సార్వభౌమాధికారము అనన్యాక్రాంతము. సార్వభౌమాధికారము విశ్వ జనీనము. రాజ్యంలోని ప్రజలు, సంస్థలు మొదలైనవన్నీ సార్వభౌముని ఆజ్ఞలను పాటించవలసిందే. ఎవరికి శాసనాతీతంగా (సార్వభౌముని అనుమతితో తప్ప) ప్రవర్తించే అధికారం లేదు. సాంప్రదాయ సిద్ధంగా సార్వభౌమాధికారానికి ఆపాదితమైన ఈ లక్షణాలు ప్రజాస్వామ్య సిద్ధాంతము, సంయుక్త రాజ్యావస్థ అవతరించడంతో సందేహాస్పదమైనాయి.

సార్వభౌమాధికారంలోని రకాలను, సార్వభౌమాధికార లక్షణాలను, ఆస్టిన్ వివరించిన సార్వభౌమాధికార సిద్ధాంతాన్ని స్థూలంగా చర్చించాము. వర్తమాన కాలంలో పలువురు రాజనీతి రచయితలు ఈ సార్వభౌమత్వ సిద్ధాంతాన్ని తొలగించాలని లేదా తీవ్రంగా పరిమితం చేయాలని కోరుకుంటున్నారు. ఆస్టిన్ సార్వభౌమత్వ సిద్ధాంతాన్ని పూర్తిగా పాటించినట్లైతే దేశంలో అంతరంగికంగా నిరంకుశత్వం వెలుస్తుంది. ప్రజా జీవితం కంటక ప్రాయము అవుతుంది. దీనితో పాటు అంతర్జాతీయంగా శాంతి నశించి, యుద్ధ వాతావరణం పెరుగుతుంది. బాహ్య సార్వభౌమాధికారం (External Sovereignty) విశృంఖలంగా ప్రవర్తించి, అంతర్జాతీయ శాంతి భద్రతలకు ప్రబల విరోధి అయింది. రాజ్యాల మధ్య సంబంధాలు పెరిగాయి. నానాటికి పెరుగుతున్నాయి. ఆధునిక విజ్ఞాన సాంకేతిక రంగాలలో వచ్చిన, వస్తున్న విప్లవాత్మక మార్పులను గుర్తించి, రాజ్యాల మధ్య బాధ్యతాయుత సామరస్య ప్రవర్తనను నెలకొల్పాలి. ఈ అవసరాన్ని కాదంటే అంతర్జాతీయ రంగంలో అశాంతి విలయ తాండవం చేస్తుంది. విశృంఖలమైన సార్వభౌమాధికారం ప్రతి రాజ్యానికి యధేచ్ఛా ప్రవర్తనను గుర్తించడం ద్వారా అంతర్జాతీయ అరాచకానికి దోహదం చేస్తుంది. ఇది మానవాళి మనుగడకే ముప్పును కలిగిస్తుంది. ఈ పరిస్థితిని తొలగించాలంటే సార్వభౌమాధికారాన్ని ఇంటా, (అంతరంగికంగా) బయట పరిమితం చేయక తప్పదని హెరాల్డ్

లాస్కీ వంటి ప్రముఖ రాజనీతి కోవిదులు అభిప్రాయ పడ్డారు. ఈ వాదంలో పటుత్వముంది. సుస్థిర ప్రపంచ శాంతిని సాధించాలంటే సార్వభౌమాధికారాన్ని క్రమంగా ఐక్యరాజ్యసమితి వంటి అంతర్జాతీయ సంస్థలకు బదిలీ చేయడం తప్ప మార్గాంతరము లేదు. సార్వభౌమాధికారం అంతర్జాతీయ సంస్థలకు బదిలీ కావటంతో ప్రస్తుత జాతీయ రాజ్యాలు, రాష్ట్రాల స్థాయిని పొందుతాయి. జాతీయ రాజ్య వాదులకు ఈ మార్పు అయిష్టమే కావచ్చు కాని పరిస్థితులు ఈ మార్పును అనివార్యం చేస్తున్నాయి, చేస్తాయి. దీనితో వసుధైక రాజ్యం అవతరించి, ఉపనిషత్ ద్రష్టలు ప్రస్తావించిన ''వసుధైక కుటుంబకమ్'' ఏర్పడుతుంది.

స్వేచ్ఛ

ఆధునిక రాజకీయ భావనా స్రవంతిలో 'స్వేచ్ఛ' అత్యంత ఉత్తేజకరమైన భావము. స్వేచ్ఛను సాధించడానికి మానవాళి తరతరాలుగా త్యాగాలు చేస్తూనే వుంది. ప్రాచీన ఏథెన్సు నగర రాజ్యంలో స్వేచ్ఛారహితమైన జీవితాన్ని గడపడం కన్న ప్రాణత్యాగమే గౌరవప్రదమని భావించి ప్రాణత్యాగమొనర్చిన సోక్రటీస్ స్వేచ్ఛా పిపాసులకు ఆదర్శమూర్తి. నాటినుంచి నేటివరకు స్వేచ్ఛకై సమరము సాగుతూనే ఉంది. వ్యక్తిపరంగాను, జాతిపరంగాను, మనము స్వేచ్ఛను గురించి చర్చించవచ్చు. ప్రస్తుతం వ్యక్తిపరమైన స్వేచ్ఛను గురించి మాత్రమే విపులంగా పరిశీలించాలి. ప్రతి వ్యక్తి ఇతరుల ప్రభావ ప్రమేయాలు లేకుండ ఆలోచించుకొని, తదనుగుణంగా ప్రవర్తించ గలగడమే స్వేచ్ఛ. అయితే సమాజములో ఈ రకమైన స్వేచ్ఛను అందరూ అనుభవించడానికి ప్రయత్నించినట్లయితే సంఘ జీవితము, దుర్భరము అవుతుంది. సమాజ జీవితమే అంతరిస్తుంది. అందుచేత ఈ రకమైన యథేచ్ఛా వర్తనకు స్వస్తి చెప్పక తప్పదు. ఫ్రెంచి విప్లవం (1789) లో ప్రకటితమైన మానవ హక్కులు (Declaration of the Rights of Man) వివరించినట్లుగా ఇతరులకు నష్టంగాని, ప్రమాదం గాని కలుగకుండా ప్రవర్తించడమే స్వేచ్ఛ. సాంఘిక జీవితంలో అనుసరణీయమైన స్వేచ్ఛకు ఇదే మూల సూత్రము.

వ్యక్తి తన మనోవాక్కాయ కర్మల ద్వారా వ్యక్తిత్వాన్ని సాధింప ప్రయత్నిస్తాడు. తన మనోవాక్కాయ కర్మలపై ప్రభుత్వం నుంచి గాని, తోటి పౌరులనుంచి గాని ప్రతిబంధకాలుండరాదని, అథవా అవి తప్పనిసరి అయ్యే పక్షంలో చాలా తక్కువగా ఉండాలని కోరుకుంటాడు. ఈ రకమైన స్వేచ్ఛ వ్యక్తులకు లభ్యం కావాలంటే కొన్ని నిర్బంధాలు తప్పనిసరి అవుతాయి. స్వేచ్ఛకు భంగకరంగా వుండే ప్రవర్తనను చట్టరీత్యా నిషేధించాలి. నిజజీవితంలో, ఈ స్వేచ్ఛ అనుభవైకవేద్యం కావాలంటే వ్యక్తిత్వ వికాసానికి నిర్బంధ ప్రాథమిక విద్య, కార్మిక శాసనం వంటివి అవసరము.

సీలీ పండితుడు ప్రభుత్వ కార్యకలాపాలు తక్కువగా ఉండటం ద్వారా స్వేచ్ఛ లభిస్తుందని అభిప్రాయ పడ్డాడు. 'ఏ వాతావరణంలో అయితే ప్రజలు తమలోని ఉత్కృష్టతను సాధింపగలరో ఆ వాతావరణాన్ని కల్పించి పోషించడమే స్వేచ్ఛ' అని లాస్కీ అభిప్రాయ పడ్డారు. వ్యక్తిత్వ వికాసానికి అనువైన పరిస్థితుల కల్పననే స్వేచ్ఛగా భావించవచ్చు. ఈ వికాస సాధనకు విధి నిషే

ద్ధాలు, తప్పనిసరి అవుతా యన్నది కూడ స్పష్టమే. మానవ సమాజ అనుభవాల దృష్ట్యా విధి నిషిద్ధా లుండాలి. హేతు విరుద్ధమైన నిషేధాలకు బదులుగా సహేతుకమైన నిషేధాలను విధించడం స్వేచ్ఛకు విరుద్ధము కాదు. స్వేచ్ఛ అంటే ఏమిటి? అన్ని ప్రశ్నలకు సమాధానము ఒకే మోస్తరుగా ఉండక పోవడము గమనార్హము. సమాజంలో సంపద అధికారం కలవారికి స్వేచ్ఛ అంటే కనీస నిషేధాలు. అయితే అత్యధిక సంఖ్యాకులుగా వున్న, లేనివారి దృష్టిలో స్వేచ్ఛ కనీస జీవితావసరాల కల్పనే స్వేచ్ఛ.

రాజ్యం తాను పౌరులకు సృష్టించిన హక్కులను, సౌకర్యాలను దండనా యంత్రాంగ సహాయంతో అమలు చేస్తుంది. రాజ్యం చేత పరిరక్షింపబడే స్వేచ్ఛను పౌర స్వేచ్ఛ (Civil Liberty) అంటారు. పౌరుడు ఇతరుల నుంచి ఏ విధమైన ప్రమాదము లేకుండా నిర్భయంగా జీవించడానికి, తన యిష్టము వచ్చిన మతము ననుసరించడానికి, కీర్తి ప్రతిష్ఠల నార్జించిడానికి, తగు ఏర్పాటులను రాజ్యము చేస్తుంది. ఈ హక్కులకు భంగకరంగా ప్రవర్తించడం శిక్షార్హమైన నేరము. వ్యక్తిని తన ఆలోచనలను, ఉపన్యాసాల ద్వారాను, పుస్తకాల ద్వారాను, పత్రికల ద్వారాను ప్రచారం చేసికోవచ్చు. సభలను, సమావేశాలను ఏర్పాటు చేయవచ్చు. వాటికి హాజరవవచ్చు. పౌరుడు ఇతరులతో కలిసి రకరకాల సంస్థలను స్థాపించవచ్చు. వీటి ద్వారా తన ఆశయాలను ప్రచారం చేసుకోవచ్చు. అభిరుచులను సాధించుకోవచ్చు. వ్యక్తి కుటుంబమును ఏర్పాటు చేసికోవచ్చు. రాజ్యంలో స్వేచ్ఛగా సంచరింపవచ్చు. చట్ట సమ్మతమైన పద్ధతుల ద్వారా ఆస్తిని ఆర్జించవచ్చు, అనుభవించవచ్చు, అన్యాక్రాంతము చేయవచ్చు. ఆస్తి హక్కును కమ్యూనిస్టు సిద్ధాంతాన్ని పాటించే రష్యా, చైనాల వంటి రాజ్యాలు మినహాయించి; ఇతర రాజ్యాలన్నీ గుర్తించినాయి. వ్యక్తికి ఉన్న ఆస్తి హక్కు వలన సంఘానికి ముప్పు కలగకుండా, రాజ్యాలన్నీ తగు చర్యలు తీసుకుంటున్నాయి. వ్యక్తిత్వ వికాసానికి అవసరమైన మేరకే ఈ హక్కులను గుర్తించాలి. ఇటీవల కాలంలో ప్రతి వ్యక్తికి ఉద్యోగాన్ని, రాజ్యము చూపించాలన్న వాదము ముఖ్యముగా మన దేశంలో వినవస్తుంది. జీవిత హక్కును గుర్తించి, జీవితానికి భద్రతను కలిగించడానికి ఉద్యమించిన రాజ్యము, పని హక్కును కల్పించక పోవడము అసందర్భము. ఎందుచేతనంటే ఏ పౌరుడు లాభదాయకమైన పని గాని ఉద్యోగం గాని లేకుండా జీవించలేడు. ఆర్థిక యంత్రాంగాన్ని, ఆర్థిక శక్తిని, సవ్యంగా సంఘటిత పరచిన ఎడలగాని, సమాజంలో అందరికి పని చూపలేము. కష్టపడి పని చేస్తూ జీవనోపాధిని ఆర్జించుకుంటూ తగుమాత్రం తీరిక, విశ్రాంతిని కలిగియున్న పౌరుడు మాత్రమే సాంఘిక వికాసానికి తోడ్పడగలడు. పౌరునికి వ్యక్తిగత (Private) జీవనంలోను, ఆర్థిక జీవనంలోను స్వేచ్ఛను కలిగించడంతో పాటు రాజకీయ రంగంలో కూడ స్వేచ్ఛను ఆధునిక రాజ్యాలు కల్పించాయి. రాజకీయ రంగంలో పౌరుడు అనుభవించే స్వేచ్ఛను, రాజకీయ స్వేచ్ఛ అని వ్యవహరిస్తారు. ప్రతి పౌరుడు తన దేశ ప్రభుత్వాల నిర్మాణంలోను, నిర్వహణలోను, సముచితమైన పాత్రను నిర్వహించడానికి ప్రజాస్వామ్య సిద్ధాంతము మాత్రమే దోహదం చేస్తుంది. ప్రతి పౌరునికి, ఓటు హక్కు, పదవులకు పోటీచేసే హక్కు, పదవులను నిర్వహించే హక్కు, ప్రభుత్వానికి విజ్ఞాపనలను పంపుకునే హక్కు ఉండాలి. ఈ రాజకీయ, ఆర్థిక, వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛలు ఉన్నప్పుడు మాత్రమే పౌర జీవన సమగ్ర వికాసానికి అవకాశం కలుగుతుంది.

స్వేచ్ఛ, దానిలోని రకాలను సూక్ష్మంగా చర్చించాము. దీనితో పాటు మరొక విషయాన్ని కూడా ఈ సందర్భంలో చర్చించాలి. స్వేచ్ఛ పౌరునకు నిత్య జీవితంలో అవిచ్ఛిన్నంగా లభ్యం కావాలంటే ఏ రకమైన ఏర్పాటు ఉండాలి? — రాజ్యాంగ చట్టంలో పౌరుల హక్కులను స్పష్టంగా పేర్కొనాలి. రాజ్యాంగ చట్టం పౌరులకు, ప్రభుత్వానికి శిరోధార్యం గనుక హక్కులు అమలు జరిపి, తద్వారా స్వేచ్ఛ లభ్యమయ్యే అవకాశం వుంటుంది. రాజ్యాంగ చట్టం తేలికగా మార్చడానికి సాధ్యపడదు, గనుక హక్కులు కూడా నాలుగు కాలాల పాటు స్థిరంగా ఉంటాయి. హక్కులకు భంగకరంగా ప్రభుత్వం గాని, తోటి పౌరులుగాని ప్రవర్తిస్తే ఆ ప్రవర్తన వలన నష్టపోయిన పౌరుడు న్యాయస్థానాలలో ఫిర్యాదు చేయవచ్చు. న్యాయాధిపతులు ఆ ప్రవర్తనను పరిశీలించి తీర్పు లిస్తారు. అయితే తీర్పులిచ్చే న్యాయాధిపతులు నిష్పక్షపాతంగా, నిర్భయంగా తీర్పు లివ్వాలి. ఈ రకంగా నిష్పక్షపాతమైన తీర్పు లిచ్చిన కారణంగా న్యాయాధిపతుల పదవులకు గాని పదవీ సౌకర్యాలకు గాని ముప్పు కలుగ కూడదు. నిర్భయమైన, నిష్పక్షపాతమైన తీర్పు ఫలితంగా న్యాయాధిపతి నష్టపోకూడదు. లేని యెడల పౌరులకు న్యాయం జరిగే అవకాశం ఉండదు. అందుచే న్యాయాధిపతుల జీతభత్యాలు, పదవీ సౌకర్యాల విషయంలో రాజ్యాంగ బద్ధమైన హామీ లుంటాయి. న్యాయాధిపతుల పదవీకాలంలో జీతభత్యాలను తగ్గించడానికి గాని, వారిని పదవినుంచి తొలగించడానికి గాని కార్యనిర్వాహక శాఖకు అధికారం లేకుండా రాజ్యాంగ చట్టాలు చేశాయి. ఈ హామీలు న్యాయాధిపతుల స్వతంత్ర, నిష్పక్షపాత నిర్భీక వైఖరి కుపకరిస్తాయి. స్వతంత్ర న్యాయస్థానము ప్రజల స్వేచ్ఛకు మూలము. న్యాయస్థానాల స్వాతంత్ర్యతను సమాజం వేయి కళ్ళతో కాపాడాలి. ప్రభుత్వాలన్నిటిలోను ప్రజాస్వామ్య ప్రభుత్వమే ప్రజల స్వేచ్ఛను కాపాడటానికి తగినది. ప్రజాభిమానంపై ఆధారపడి ఉన్న శాసనసభలు, కార్య నిర్వాహక శాఖ ప్రజల స్వేచ్ఛకు భంగకరంగా ప్రవర్తించి పదవులలో మనజాలవు. అయితే ఈ రకమైనప్రభుత్వంలో కూడ మెజారిటీ వర్గం వారు మైనారిటీ వర్గీయులను హింసించే ప్రమాదం లేకపోలేదు. విస్తృతమైన సహనభావము ప్రజలలో లేనిదే, ప్రజాస్వామ్య ప్రభుత్వం కూడ ప్రజల స్వేచ్ఛలను కాపాడలేదు. రాజ్యంలో కేంద్రీకృతమై యున్న ప్రభుత్వాధికారం స్వేచ్ఛకు నష్టదాయకంగా పరిణమించగలదు. సాధ్యమైనంతవరకు వికేంద్రీకృతమైన ప్రభుత్వ సంస్థలను స్థానికంగా నెలకొల్పాలి. ప్రజలకు ప్రభుత్వ నిర్వహణలో అనుభవాన్ని కలిగించడానికి పాలనా రంగాలలో ప్రజోపయోగమైన క్రొత్త ప్రయోగాలను తలపెట్టడానికి వికేంద్రీకృత స్థానిక ప్రభుత్వాలు ఎంతైనా తోడ్పడతాయి. హెరాల్డ్ లాస్కీ స్వేచ్ఛా పరిరక్షణలో స్థానిక స్వపరిపాలనా సంస్థల ప్రాముఖ్యాన్ని గట్టిగా వివరించాడు. నిర్భయంగా, నిష్పక్షపాతంగా, ప్రభుత్వంలోని లోపాలను, ప్రజా జీవితంలోని స్వేచ్ఛా విరుద్ధమైన ధోరణులను, విమర్శించే పత్రికలు స్వేచ్ఛను కాపాడటానికి ఎంతైనా తోడ్పడతాయి. ప్రభుత్వ లోపాలను బహిర్గతం చేసే ప్రజాభిప్రాయాన్ని అప్రమత్తంగా చేయడంలో పత్రికల వీరోచితమైన పాత్ర మనకు అనునిత్యము విదితమౌతూనే ఉంది. అయితే పత్రికలు తమ బాధ్యతలను నిర్వహించాలంటే అవి గుత్తాధిపత్యంలో ఉండకూడదు. పత్రికల యాజమాన్యము, నిర్వహణలు కూడా వికేంద్రీకృతంగా ఉండాలి. వీటన్నిటిని మించి అప్రమత్తమైన ప్రజాభిప్రాయమే స్వేచ్ఛా పరిరక్షణకు చెల్లించవలసిన మూల్యము.

స మా న త్వ ము

మనకు ప్రజా జీవితంలో నిత్యము వినపడే మాటలలో సమానత్వ మొకటి. ఫ్రెంచి విప్లవ కాలం (1789) నుంచి ఈ మాటకు విశేషమైన ప్రాచుర్యం కలిగింది. ఫ్రెంచి విప్లవ వాదులు **స్వాతంత్ర్యము, సమానత్వము, సౌభ్రాతృత్వ ముల** స్థాపనకై మహా విప్లవాన్ని నడిపించారు. సామాన్య ప్రజాదృష్టిలో అందరికీ సమానమైన అవకాశాలు ఆదరణ లభించడమే సమానత్వం. ఫ్రెంచి విప్లవ కాలంనాటి జాతీయసభ ఆమోదించిన మానవ హక్కుల ప్రకటన (Declaration of Rights of Man) అమెరికన్ స్వాతంత్ర్య ప్రకటనలలో (American Declaration of Rights) కూడ ఈ భావమే స్ఫురిస్తుంది.

కాని నిజ జీవితంలో ప్రజలందరు సమానులా? రూపు రేఖలలోను, తెలివితేటలలోను, బుద్ధి గుణ విశేషాలలోను, శక్తి సామర్థ్యాలలోను మన కెదుర య్యేది, అసమానత్వమే కాని, సమానత్వము కాదు. ప్రకృతిలో కనబడే అసమానత్వాన్ని తొలగించబడి మానవ ప్రయత్నానికి సాధ్యమయ్యే పనికాదు. ఈ వాస్తవాన్ని ఆధారంగా చేసుకొని సంఘ జీవితంలో వ్యత్యాసాలను సమర్థింప బూనడం మాత్రం మానవతకే తలవంపు అవుతుంది. ప్రకృతి చిన్న చూపు చూచిన అభాగ్యులపై మానవ సమాజం కూడా శీతకన్ను వేయాలా? వేస్తే ఏం జరుగుతుంది? ఫ్రెంచి విప్లవ కాలంనాటి దుర్భర అసమానతలు, మధ్య యుగాల చరిత్ర సమాధానం చెపుతాయి. మనిషిలో దానవత్వం విలయ తాండవం చేస్తుంది. సంఘ జీవితంలో దారుణ దోపిడి (Exploitation) స్థిర పడుతుంది. న్యాయానికి, మానవత్వానికి చోటుండదు. సమాజం భిన్న తరగతులుగా చీలిపోతుంది. తరగతుల మధ్య అడ్డు గోడలు ఏర్పడుతాయి. పై తరగతుల వారు క్రింద తరగతుల వారిని స్వార్థ ప్రయోజనాలకు అమానుషంగా వాడుకొంటారు. ఈ దుర్భర అసమానతలకు విరుగుడుగా సమానత్వ నినాదం అంకురించింది. శతాబ్దాల మానవ చరిత్ర అనుభవాల దృష్ట్యా ఈ పరిస్థితిని కొనసాగనీయడం వాంఛనీయం కాదు. మానవుడు మానవుడుగా గౌరవప్రదమైన జీవనం గడపాలంటే సమానత్వాన్ని కొంతవరకైనా గుర్తించి తీరాలి. జాతి, మత, కుల, లింగ భేదాలతో నిమిత్తం లేకుండా వ్యక్తిత్వ వికాసానికి సమానమైన అవకాశాలు అందరికి ఉండాలి. సమానత్వ మంటే అందరికీ సమానావకాశాల కల్పన. ఎవరి శక్తి సామర్థ్యాల ననుసరించి వారు ఈ అవకాశాలను వినియోగించుకుంటారు. సంఘములో స్థానము అధికారము వారి వారి శక్తి సామర్థ్యాలపై ఆధారపడి ఉంటాయి. అయితే సంఘంలో అందరికీ కనీస విద్యా, వైద్య ఉపాధి, సౌకర్యాలను కల్పించాలి. ప్రజలందరి కనీసావసరాలను, సమకూర్చిన పిమ్మటనే భిన్నత్వాన్ని, వైవిధ్యాన్ని పోషించాలి కాని కేవలం భిన్నత్వాన్ని, వైవిధ్యాన్ని పోషించే నిమిత్తం కనీసావసరాలను అలక్ష్యం చేయరాదు. కనీసావసరాలను విస్మరించే వ్యవస్థ, మానవ సభ్యతకే అవమానకరము.

శాసనాలు పౌరులందరినీ సమానంగా పరిగణించాలి. ఆస్తి, కులము, మతము, జన్మ, వర్ణ విభేదాలు, స్త్రీ పురుష విభేదాలు మొదలైన వాటి కారణంగా చట్టాలు కొందరిని ఎక్కువగాను, మరి కొందరిని తక్కువగాను చూడరాదు. భారత రాజ్యాంగ చట్టము ఈ రకమైన సమానత్వాన్ని పౌరు లందరికి కలిగించింది. చట్టాలు నిష్పక్షపాతంగా సమదృష్టితో ఉండాలి. ఈ విషయానికి వివరణ అవసరము. రాజకీయంగా ప్రభుత్వ నిర్మా

ణంలోను, నిర్వహణలోను పౌరులకు అవకాశ ముండాలి. ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థకు ఈ సూత్రమే మూలము. ఈ సూత్రాన్ని కాదనడమే విప్లవాలకు కారణ మవుతుందని అరిస్టాటిల్ అభిప్రాయ పడ్డాడు. యుక్త వయస్కులైన పౌరులకు ఓటు వేయడానికి, పదవులకు పోటీ చేయడానికి హక్కు ఉండాలి. ప్రభుత్వానికి విజ్ఞప్తులను అవసరాను సారము పంపుకో గలగాలి. ఈ హక్కులు కనీస రాజకీయ సమానత్వాన్ని సాధిస్తాయి. ప్రతిభా సామర్థ్యాల దృష్ట్యా పౌరులు ఈ హక్కును సార్థకం చేసుకోవడంలో తేడా లుంటాయి. ఈ హక్కుల వల్ల కొద్దిమంది చేతులలో రాజకీయాధికారము దుర్వినియోగమయ్యే అవకాశము బాగా తగ్గిపో తుంది. ఆర్థిక రంగంలో సమానత్వానికి బ్రైస్ వంటి వారు సమానత్వ శబ్దార్థానికి తు. చ. తప్ప వివరణ ఇచ్చారు. వారి దృష్టిలో సమానత్వమంటే తేడాలను అంతం చేసి ప్రతి స్త్రీకి, పురుషునికి వస్తు సముదాయంలో సమాన వాటాను ఇవ్వడము. ఈ రకమైన వివరణ వ్యక్తుల మధ్య అవసరాలను, శక్తి సామర్థ్యాలను, విస్మరించడమే కాక తిరిగి అసమానత్వానికి ఆస్కారం కల్పిస్తుంది. వ్యక్తుల మధ్య సంపదను సమానం చేసినా, వారి గుణ గణాలలో అంటే శ్రద్ధ, పొదుపు, మొదలైన వాటి లోని తేడాల వల్ల అసమానతలు అనతి కాలం లోనే ప్రత్యక్ష మవుతాయి. ఆర్థిక రంగంలో శబ్దార్థ ప్రకారం తు. చ. తప్పని సమానత్వము, వాంఛనీయము, ఆచరణీయము కాకపోయినా కొంత వరకు సమానత్వము అపేక్షణీయము, సాధ్యము. ప్రజలందరికి కనీస జీవన సదుపాయాలను కల్పిం చాలి. ఉపాధి కల్పన వంటి నిర్ణీత లక్ష్యాలకు అను గుణంగా ఆర్థిక యంత్రాంగాన్ని నడపడం ద్వారా, జీవితాన్ని దుఃఖభాజన మొనరించే పేదరికాన్ని అంతం చేయవచ్చు. దీనితో పాటు కనీస విద్యా, వైద్య, సదుపాయాలను పౌరులందరికి కల్పించడం జరగాలి. ఈ కృషివల్ల జన సామాన్యపు జీవితాలు సార్థక మవుతాయి. పౌరుడనే పదానికి సార్థకత కలుగుతుంది. పైన పేర్కొనిన కనీస పౌర సదు పాయాల మేరకు ప్రభుత్వాలు హామీని ఇచ్చిన పిమ్మట పౌర జీవితాలలో ద్యోతకమయ్యే ఆదాయ వ్యత్యాసాలను ప్రతిభాశక్తి సామర్థ్యాలకు ముడి వేయాలి. ఈ ఏర్పాటుతో మాత్రమే వ్యక్తిత్వ వికా సానికి అనువయ్యే వాతావరణము ఏర్పడుతుంది.

— డా. కె. క. నాథన్

ఆకరాలు

1. Harold J. Laski. A Grammar of Politics.
2. Harold J. Laski. The Dangers of Obe-dience & Other Essays.
3. Thorney R. H. Equality.
4. Gilchrist. Principles of Political Science.
5. Mill J. S. On Liberty.

60. మాగ్నా కార్టా

క్రీ. శ. 1215 లో ఇంగ్లాండుదేశమున జాన్ రాజు పాలించుచుండెను. విప్లవము, తిరుగుబాటు పూర్ణముగ జరుపుటకు సిద్ధమై, కార్యాచరణమునకు తయారై ఉండెను. అప్పుడు ఈ బృహత్‌విధాన శాసనరాజము, రాజుకును, జమీందారులకును, ప్రజలకును ఒడంబడికగా స్థిరీకరింపబడినది. అప్పటికి శాంతి చేకూరెను.

దీని పరిణామము :

1215 నమూనా వ్రాయబడి, ఒడంబడిక రూపకల్పన ప్రారంభమయ్యెను.

1216 కొన్ని మార్పులతో, మినహాయింపులతో సరిదిద్దబడెను.

1217 మరల కొన్ని చేర్పులు జరిగెను.

1225 లో దేశమును పాలించినది ముమ్మడి హెన్రీ రాజు. లేతవయస్సులో నున్నందున ఆనాటి కేంద్ర మతగురువగు పోప్‌చేత, తాను పెద్దవాడని ఒడంబడికలు ఒప్పుకొనుటకు అర్హత ఉన్నదని తీర్పునుపొందెను. అటు తరువాత 'మాగ్నా కార్టా' కొద్ది మార్పులను చెందినది.

ఇదియే తొమ్మిదవ రాజశాసనము. ఇదియే నిజమైన మాగ్నా కార్టా, బృహత్ రాజశాసన రాజము.

1297 లో మొదటి ఎడ్వర్డు పరిశీలించెను. తదుపరి ఈ శాసనము గ్రంథ మందిమిడ్చబడినది. ఇట్లు ఒడంబడిక పూర్తియై, ప్రభుత్వాధికారముతో రాజ్యశాసనముగా స్వీకరింపబడినది. ఈ శాసనమును ఎడ్వర్డు కోక్ (Edward Coke) మాగ్నా కార్టా, యను గ్రంథమున విపులీకరించి ప్రచురించెను. 13 వ శతాబ్దిలో ఈ బృహత్ శాసనము ఇంగ్లండులో ప్రజల హక్కులను స్థిరపఱచి, పాలనాతంత్ర విధానమై ఈ నాటికిని నిలచియున్నది.

కొంత పూర్వచరిత్ర :

ఆదిలో జితకాశి విలియమ్ (William the Conqueror) ఇంగ్లండులో తనకు, తన సంతతికి రాజ్యపాలన ఆధిపత్యమును సంపూర్ణముగ స్థిరపరచుకొనెను. ఇంతేగాక తనకు సాయముచేసిన బారెన్సు - జమీందారులకును, అండ కల్పించెను. ఇంకను తనకు సాయముచేసిన మతగురువులను స్థిరపఱచెను. పోప్‌ను, తన రోమా (Rome) పట్టణ పరిసరములపైనమాత్రమే తన అధికారమును సాగించమని నిర్ణయము చేసెను.

విలియమ్ కుమారుడైన మొదటి హెన్రీ (1100 క్రీ. శ.) రాజ్యాభిషేకముగూర్చి అతని అన్న రాబర్టు అధిక్షేపించెను. తరువాత రాజీ కుదిరెను. మరల 1135 లో స్టీఫెన్ రాజ్యమునకు రాగా, హెన్రీ కుమార్తె మెటిల్డా ఆక్షేపించెను.

1136 లో మరల రాజీ కుదిరెను. దాని ప్రకారము రాజ్య, మత, పాలనలు ప్రజల క్షేమమునకే వినియోగించవలెనని, నిర్ణయము కుదిరెను.

1154 లో మెటిల్డా కుమారుడు ఇమ్మడి హెన్రీ రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఇతడు పూర్వము తన మాతామహుడైన మొదటి హెన్రీ దైవసాక్షిగ మతవ్యవస్థకు, జమీందారులకు, ప్రజలకు, ఇచ్చిన స్వాతంత్ర్యములను, ఉగ్గడించి, స్థిరపరచెను. 12 వ శతాబ్దిలో పట్టాభిషిక్తుడైన ప్రతి రాజన్యుడు పట్టాభి

షేకము నాడుచేసిన వాగ్దానములను వ్రాత మూలకముగా, రాజముద్రలతో దృఢ పఱచుచుండెను. కాని అందులో జమీం దారులు రాజున కివ్వవలసిన ద్రవ్యముల గూర్చి, ఎట్టి నిబంధనయు లేకుండెను. మొదటి రిచర్డ్ పాలనలో పన్నులబరువు ప్రజలపై మితిమీరియుండెను. మత యుద్ధము, ఫ్రాన్సుతో సమరము, ఇట్టి అలజడులు పెక్కులు జాన్‌నకు అడ్డంకు లయ్యెను. ఇట్లుండగా జాన్ రాజ్యపాలనకు హక్కుదారుడుకాడని ఆర్థర్ ఆఫ్ బ్రిటనీ అధిక్షేపించెను. అతడు ఫ్రాన్సురాజును ఉద్బోధించి ఇంగ్లండుతో వైరము సాగించెను.

1199 జాన్ తన రాజ్య ప్రారంభము నాటికి జమీందారులతో ఏలాటి నిబంధనను చేసి కొనలేదు. జాన్ ఫ్రాన్సులో నుండెను. జమీందారులు సముద్రముదాటి తమరాజుతో పరాయిదేశమున సంప్రదింపులు జరుప నిరాకరించిరి.

1205 లో తన దేశమున విప్లవములు, యుద్ధ ములు, జరుగునను భీతితో జాన్ కొన్ని ఏర్పాటులకు, ఒడంబడికలకు అంగీక రించెను. ఈ సమయముననే పోప్‌తో తగవు హెచ్చుస్థాయిలో జరిగెను.

1215 మతగురువుల ఎన్నికలను, ఆయా మత సంస్థలకే వదలివేయుటకు, జమీందారులు కోరిన హక్కులను అంగీకరించుటకు జాన్ నకు తప్పనిసరి యయ్యెను.

జమీన్‌దారుల హక్కు పత్రముపై రాజముద్ర వేయబడెను. అదే (Articles of Barons) దీనితో ఒక ఉపోద్ఘాతమును, 63 నిబంధనలు గలవు. దీనినిగూర్చి చరిత్రకారులు భిన్నాభిప్రాయ ములు వెలిబుచ్చియున్నారు.

ముఖ్యసూత్రములు :

(1) మతవ్యవస్థలు, తమ ఎన్నికలను స్వతం త్రముతో జరుపుకొనుట ;

(2) తక్కినవి జమీందారీ హక్కులు, రైతుల మక్తాదారుల విధులు, తదితరములు. ఈ నిబంధన లందు క్రోడీకరింపబడినవి.

ఈ ఒడంబడిక నిబంధనలనే తరువాత 1216, 1217 లో చేర్పులు కూర్పులు, మినహాయింపులు కలిపి మరల వ్రాయబడినది.

ఈ మాగ్నా కార్టాయొక్క చారిత్రక ప్రాముఖ్యము

తరువాత ముమ్మడి హెన్రీకాలమున రాజునకు ఇట్టి ఒడంబడికలు చేయుటకు, రాజునకు యుక్త వయస్సున్నదని తీర్మానమైయుండెను. 1225 నాటి విధులశ్రేణి 1217 నాటిదే. కాని కొన్ని కొన్ని చిన్నమార్పులు చేయబడినవి. రాజునకు తనకు వలసిన ధనమునిచ్చినందున, తాను మనస్ఫూర్తిగ ఈ ఒడంబడికను ఆమోదించితినని వాగ్దానము చేసెను.

కాలగతిననుసరించి, దీనిని మార్చుటయనునది కానిపనిగా నుండెను. ఇందలి నిబంధనలు, అతి దారుణ చర్యల నివారణను సూచించు ప్రతీకము గనే చరిత్రలో స్థిరపడినది. ప్రజల హక్కులకు హానితలపెట్టినప్పుడు, ప్రతివారును న్యాయస్థానము లలో ఈ మాగ్నా కార్టానే తమకు రక్షణయని తెలిపి వాదించుచుండిరి.

కొన్ని శతాబ్దముల తరువాత

1628 ప్రఖ్యాతమైన బిల్ ఆఫ్ రైట్సుకూడ అట్టి శాసనమే.

1679 ప్రచురింపబడిన హెబియస్ కార్పస్ విధానము (1215) నాటి మాగ్నా కార్టాలోని 39 నిబంధన జన్యమే.

17 వ శతాబ్దిలో అమెరికా రాష్ట్రములు వారి సంయుక్త రాజ్యపాలనా తంత్రమును నిర్ణయించునప్పుడు మాగ్నా కార్టాలోని పదజాలమునే స్వీకరించిరి.

1787 నాటి అమెరికా నిబంధన చట్టమందు స్థిరీకరింపదలచి ప్రాథమిక హక్కుల (Fundamental Rights) వ్యవస్థీకరించునప్పుడు ఈ మాగ్నా కార్టాలోని నిబంధనల ప్రతిధ్వనులే అంగీకరింపబడినవి.

*మాగ్నా = పెద్దది.

కార్టా :- అను పదము స్వాతంత్ర్యము స్వీకరించి అనుభవించువారి నిబంధనయని అర్థము. ఈనాటికిని, స్ఫురింపచేయును.

ఈ *మాగ్నా కార్టా స్వాతంత్ర్య హక్కుల నిర్ణయించిన గొప్ప శాసనము. విభాగములుగ దీనిని విభజించి తఱచిచూచు ఆధునిక పరిశోధకులకు ఈ శాసనము తృప్తినివ్వకపోవచ్చును.

మాగ్నా కార్టా వ్రాతప్రతులు :

ఇవి నాల్గున్నవి, 1215 నాటివి, రెండు. లిన్కన్ సాలిస్‌బరీ మతాలయములలో ఉన్నవి. వాటిని వ్రాసిన స్థలములును అవే. లిన్‌కన్‌లో నున్నది చాలావిశదమై, విపులముగా నున్నది. దానినిబట్టి 1816 లో తయారైన ఇంగ్లాండు శాసనముల పట్టికలలో మేగ్నా కార్టా ఉన్నది

డర్‌హమ్‌లో, తరువాత మార్పులుచేసినవియు ఉన్నవి.

— నే. శ్రీ. కృ.

Reference

Encyclopaedia Britanica, 9th Edn.

ఇట్టి భూరిశాసనరాజమును గూర్చి ఐతిహ్య మొక్కటి గమనింపవలసి యున్నది.

క్రీ. శ. 1215 లో జాన్‌రాజు (King John) సన్నిధిలో, బారన్లు (Barons), బిషప్పులు (Bishops) ఈ శాసన విధులను ఒప్పుకొనుమని, రాజును కోరిరి. ఆ రాజు మహోగ్రుడై, చేయునదేదియు లేక, భూమిపై పడి, పొరలి, కాష్ఠకాండము నొక దానిని నోటపెట్టుకొని కఱచెనట : శునక-శల్యరీతిగా !

1969 లో బ్రిటిష్ పార్లమెంటు, ఎందుకు పనికిరాని 200 చట్టములను రద్దు చేసినది. మాగ్నా కార్టాలోని విధులు కూడా కొన్ని రద్దు కాబడినవి.

(చూ : TIME. 6-6-1969 పే. 55)

61. చట్టము - కాలానుగుణ్యమైన మార్పులు

ఒక రచయిత వాకొనినట్లు **చట్టం** అంటె మానవుడి బాహ్యచర్యలను నిర్దేశిస్తు ప్రభుత్వం విధించి, అమలుజరిపే నియమావళి. తద్వారా మానవుడి హక్కులు నిర్వచింపబడతాయి. విధులు పేర్కొన బడతాయి. ప్రతివ్యక్తికి చట్టంయొక్క రక్షణ చట్టమందు సమానత్వం ఉండాలని ఐక్యరాజ్య సమితియొక్క ప్రకటనలో ప్రవచింపబడినది. మానవుడు పుట్టినప్పటినుండి అంతమయ్యేదాక చట్టం అతనిని వెంటాటడమేకాదు; ప్రతి పౌరుడికీచట్టము విదితమే అనే భావనమీద మన న్యాయ పరిపాలన ఆధారపడివుంది. మానవసంఘంలో దినదినం నూతన పరిమాణాలు వస్తున్నాయి. నిన్నటి మానవాభ్యుదయానికి తోడ్పడిన అనేక ఆచారాలు, సంప్రదాయాలు, పద్ధతులు నేడు ప్రజలపాలిటి పరమశత్రువులుగా పరిణమించ వచ్చును. అట్లాగే నిన్నటిమానవులపట్ల హాలాహలంగా భావింపబడినవి, ఈనాడు అమృతంతో పరిగణింపబడవచ్చును. అప్పుడు సంఘంలో మార్పులు అవుసరమవుతాయి. సంఘంలో మార్పులు తేవడానికి రెండు మార్గాలున్నాయి. ఒకటి ప్రచారం. రెండవది చట్టం. ప్రచారం యెంత ఉపయోగకరమైనదైనా చట్టం ఇచ్చినంతటి సత్ఫలితాలను యివ్వలేవు. సత్వరంగాను, యివ్వలేదు. కాబట్టి క్రొత్త చట్టాలనుతెచ్చి, పాతవాటినిమార్చి నూతన వ్యవస్థ రూపొందే అవకాశం కలుగ చెయ్యాలి. మానవుడి ప్రగతి అంటె చట్టంయొక్క ప్రగతి అన్నారు. భారతదేశపు తొలి ప్రధాన న్యాయమూర్తి. అంతేగాక చట్టానికి, న్యాయానికి, చాల దగ్గర సంబంధంవుంది. న్యాయం మన ధ్యేయమైతే చట్టం అందులకు సాధనం. అయితే న్యాయం అనేమాటకు అర్థం ప్రతియుగంలోనూ మారుతుంటుంది. ఒకయుగంలో ప్రజలు బహున్యాయ సమ్మతంగా భావించినచర్య, మరొకయుగంలో చాల హీనమైనదిగా పరిగణింపవచ్చును. ఆ ప్రకారము చట్టం మారకపోతే ప్రజలకు చట్టంమీద గౌరవం పోతుంది. ఏ చట్టం జయప్రదంగా అమలుజరగడమన్నా, ఆ చట్టంమీద ప్రజలకుండే గౌరవ ఆదరణాలమీద ఆధారపడుతుంది. తమ భావాలకు అనుగుణ్యంగాలేని చట్టాలపట్ల ప్రజల విధేయత చూపలేరు. ఆనాటి బ్రిటీషు పాలకులుతెచ్చిన రౌలట్ చట్టంవంటి నిరంకుశచట్టాలు యెంతగా ప్రజల ఆగ్రహానికి గురియైనదీ, మనందరకూ విదితమే.

చట్టం ప్రజాభిప్రాయంకన్న వెనుకబడి వుండటాన్నిచూచి అసంతృప్తిచెందిన యెందరో మేధావులు దానిని దుయ్యబట్టారు. డికెన్సు, చట్టాన్ని గార్ధబంతో పోల్చాడు. ఇతరులకు రక్షణఇచ్చే ప్రతి చట్టం పేదసాదలపాలిటి పెనుశత్రువు అన్నాడు గోల్డుస్మిత్ కవి. చట్టం న్యాయాన్ని అంతం చేస్తోందన్నాడు. షా. న్యాయ పరిపాలనలోవుండే జాప్యాలను వేలెత్తిచూపాడు షేక్సుపీయర్. చట్టం కాలానుగుణ్యంగా మారితీరాలని హెచ్చరించాడు. హెరాల్డులాస్కి, మనువు మొదలు సర్ అల్లాడి కృష్ణస్వామయ్యర్ దాకా అనేకమంది భారతీయ న్యాయశాస్త్రవేత్తలుకూడా చట్టం కాలానుగుణ్యంగా మారవలసిన ఆవశ్యకతనుగూర్చి హెచ్చరించారు. ప్రజలు తమకేది శ్రేయస్కరమనుకొంటారో అది భగవంతుని దృష్టిలోనూ సమంజస మవుతుంది అన్నాడు మనువు'. చట్టం అనేది స్థబ్దంగావుండడం అసంభవము. అది సాంఘిక ప్రగతికి దోహదకరం కావాలంటే ఆ యుగంలోని అభ్యుదయ లక్షణాల కనుగుణ్యంగా పురోగమించాలి. సంఘంలో చట్టంయొక్క విధిని, కాలానుగుణ్యంగా

మారవలసిన ఆవశ్యకతను సృతులూ, స్మృతులూ, యెంతగానో ఘోషిస్తున్నాయి అని హిందూ న్యాయశాస్త్రచట్టం పార్లమెంటుముందుకు, చర్చకు వచ్చినపుడు ప్రసంగిస్తూ అల్లాడి కృష్ణస్వామయ్యరు అన్నారు. "ఎవరైన దేనినైనా నాలుగుకాలాల పాటు కాపాడుకోదలిస్తే దానిని మరమ్మతు చేసి కోవడానికి సిద్ధపడాలి" అని ఎడ్మండు బర్కు చేసిన హెచ్చరికను, ఈ సందర్భంలోనే మాట్లా డుతూ డాక్టరు అంబేడ్కర్ ఉల్లేఖించారు.

అనేక కారణాలవల్ల ఈ మార్పుల అవసరం కల్గుతుంది. అందు మొదటిది సమత. నాగరికత పెరిగినకొద్ది మానవుడు అసమానతలనుండి సమత వంకకు పురోగమిస్తాడు. ఈ సమత సాంఘిక మైనది కావచ్చు. లేదా ఆర్థికమైనది కావచ్చు. తొలుత మనదేశంలో పురుషులకున్న హక్కులు స్త్రీలకు, అగ్రవర్ణాలవారికిగల హక్కులు నిమ్న జాతులవారికి లేవు. క్రమంగా రాజా రామమోహన రాయ్, వీరేశలింగంవంటి మహనీయుల ప్రబోధం వల్ల సంఘం కళ్లుతెరిచింది. లార్డు విలియం బెంటింగ్‌కాలంలో సహగమన నిషేధచట్టం, 1929 లో బాల్య వివాహాల నిషేధచట్టం, స్వాతంత్ర్యానంతరం స్త్రీలకు ఆస్తి హక్కులు వచ్చాయి. అట్లే హరిజనాభివృద్ధికికొరకు అస్పృశ్యతా నివారణచట్టం, హరిజన దేవాలయ ప్రవేశ చట్టం, మొదలైనవి చెయ్యబడ్డాయి. అట్లాగే అన్ని దేశాలలోనూ, సామ్యవాద భావాల వ్యాప్తితోపాటు యిటు పారిశ్రామిక రంగంలోనూ అటు వ్యవసాయ రంగంలోను యెన్నోమార్పులు అవసరమై, నూతన చట్టాలు రూపొందించబడ్డాయి. కార్మికుల ప్రయోజనంకొరకు,ఫ్యాక్టరీల చట్టం, కార్మికుల నష్టపరిహార చట్టం, కనీస వేతనాల చట్టంవంటివి అవతరించాయి. రైతాంగముయొక్క పరిస్థితిని మెరుగుపర్చి గైరుహాజరు, భూస్వామ్య వ్యవస్థను అంతంచేయ డానికి జమీందారీలరద్దు చట్టం, భూకమతాలపై గరిష్ఠ పరిమితి చట్టం, మొదలైనవి ఆమోదించడం జరిగింది. సంఘంలోని ఆర్థిక వ్యత్యాసాలను, వీలైనంతవరకు తగ్గించివేయడమే వీటి లక్ష్యం.

అట్లాగే మానవతదృష్ట్యా సంఘంలో కొన్ని సంస్కరణల అవసరంకల్గి, అందు నిమిత్తం క్రొత్త చట్టాలను తేవలసివచ్చింది. నేరాలకు సంబంధించిన చట్టంలోవచ్చిన మార్పులు అటువంటివే. మొదట్లో నేరసంబంధమైన చట్టాలు యెంతయో కఠినంగా వుండేవి. 19 వ శతాబ్దంనాటికి బ్రిటన్‌లో 200 నేరాల మరణశిక్ష విధింపవలసినవిగా వుండేవి. బెంధాం, రోమిల్లీవంటి మహనీయుల కృషిఫలితంగా కొద్దిపాటి నేరాలకు మరణదండన విధించే పరిస్థితి పోయింది. కొన్నిదేశాలలో ఉరిశిక్షలువేసే పద్ధతికే స్వస్తిచెప్పారు. నిన్నటివరకు నేరాలుగా పరిగణింపబడి ఆస్కార్‌వైల్డువంటి మేధావులచేత, కారాగారవాసం చేయించిన కొన్ని లైంగికనేరాలు ఈనాడు నేరాల పట్టికలో లేనిదేశాలు ఉన్నాయి. అట్లాగే మనదేశంలో గర్భస్రావాన్ని నేరంగా పరిగణింపరాదనే ప్రతిపాదన వినబడుతోంది. ఆ మాదిరిగానే లోగడ నేరాలుగా పరిగణింపబడని అనేక చర్యలు ఈనాడు అభ్యంతరకరమైన చర్యలయ్యాయి. ద్వితీయ ప్రపంచ యుద్ధానికి ముందు చీకటిబజారు అనే భావన, కాని అందుకు శిక్షలు విధించే పద్ధతిగాని, లేవుకదా? నేరస్తులపట్ల ప్రభుత్వం సంఘం అవలంభించే దృక్పథంలో కూడా యెన్నో మార్పులు వస్తున్నాయి. ఒకప్పుడు శిక్షవిధించడంలోనూ, నేరస్తుడిచేత కారాగారవాసం చేయించడంలోనూ ఉద్దేశం దోషిని శిక్షించడమే. ఈనాడు ఆ భావన పూర్తిగా కాకపోయినా కొంత వరకైనా మారింది. కారాగారవాసం యొక్క లక్ష్యం నేరస్థుడిని శిక్షించడమేకాదు, సంస్కరించడంకూడా. అచ్చటినుండి విడుదలైనపిమ్మట అతడు గౌరవప్రదంగా జీవించే అవకాశం కలుగ

చెయ్యాలి అనే భావం ప్రబలుతోంది*. ఒకనాడు ప్రాచీనరంగంలో ఇంటిపెద్ద, గృహంలోని తదితర సభ్యులమీద, బానిసల యజమానికి, బానిసలమీద లేని హక్కులంటూలేవు. వాటిని బహు కఠినంగా వినియోగించేవారుకూడా. క్రమంగా అందలి అనౌచిత్యం గుర్తింపబడి, ఆ అధికారాలు తగ్గించివేయబడ్డాయి. కుటుంబంలోని ఇతర సభ్యులయొక్క, బానిసలయొక్క, హక్కులు తదనుగుణ్యంగా హెచ్చయ్యాయి.

న్యాయశాస్త్ర సంస్కరణకు 'లా' కమీషను వంటి సంస్థలున్నాయి. అవి చట్టాలను పరిశీలించి అందులో రావలసిన మార్పులనుగూర్చి శిఫారసు చేసాయి. అట్లాగే న్యాయస్థానాల తీర్పులవల్ల కొన్ని చట్టాలలోని లోపాలు వెల్లడిఅవుతాయి. ఏ కారణం వల్లనైనా చట్టంలో మార్పులు అవసరమైనప్పుడు, ప్రభుత్వం శాసనసభలో ముసాయిదా శాసనాన్ని ప్రవేశపెడుతుంది. అవి మూడు రకాలుగా వుండవచ్చు. అందులో మొదటిది ఈనాటి అవసరాలకు చట్టమే లేనప్పుడు తెచ్చే నూతన ముసాయిదా చట్టాలు. రెండవది ఒక చట్టమనేది వున్నా అందు లోపభూయిష్టంగా వుండటంవల్ల దానిని మార్చటానికి తెచ్చేసవరణ ముసాయిదా చట్టాలు.మూడవది, ఏనాడో పోవలసివున్నా, యింతవరకు యెందువల్లనో సజీవంగా వున్న పనికిమాలిన చట్టాలరద్దు నిమిత్తం, తెచ్చే ముసాయిదా చట్టాలు. న్యాయ విధానంలో ఎన్నోదేశాలకు వరవడి పెట్టిన బ్రిటన్‌లోనే యిటువంటి చట్టాలు యెన్నో సజీవంగా వుండిపోవడం చూచి అందు నిమిత్తం ఒక కమీటీని వేయించడం జరిగింది. మచ్చుకు ఒక చట్టాన్ని పేర్కొంటాను. 1770 లో బ్రిటన్‌లో చెయ్యబడిన ఒకశాసనం ప్రకారం ఏస్త్రీయైనా పరిమళ ద్రవ్యాలు, కట్టుడు పళ్లు, కృత్రిమపు జుట్టు, ఎత్తు మడమల జోళ్ళు, మొదలైనవాటితో పురుషుడిని ఆకర్షిస్తే, ఆ వివాహం చెల్లనేరదనివుంది. మనదేశంలో 1974 సం॥ రద్దు, లేక, సవరణ చట్టంద్వారా 26-11-74 తేదీన రాజ్యసభ 230పైగా చట్టాలను రద్దుచెయ్యడమో సవరించడమో జరిగింది. అందులో రెండు, పంతొమ్మిదవ శతాబ్దం నాటివి.

కేవలం చట్టం మాత్రం నిర్దుష్టంగా వుంటే చాలదు. ఆ చట్టంద్వారా సంక్రమించి, అధికారాలను వినియోగించి, కార్యానిర్వాహక శాఖ రూపొందించే నిబంధనావళి (Rules) ఆ చట్టం అమలుకు ఉపయోగింపబడె కార్యవిధానము (Procedure), వీటిని అమలుజరిపే న్యాయశాఖ (Judiciary) భావి న్యాయవాదులకు, న్యాయమూర్తులకు శిక్షణ ఇచ్చే న్యాయశాస్త్ర అధ్యయన విధానంకూడ లోపరహితంగా వుండాలి. అప్పుడే చట్టం సాంఘిక ప్రగతికి దోహద కారంగా వుంటుంది. పేదలకు న్యాయవాదుల ఉచితసహాయం విరివిగా లభ్యం కావాలి. ఈ సందర్భంలో మరొక మాటను కూడా మనం గుర్తుంచుకోవాలి. చట్టంలో మార్పు లేకుండా వుంచడం అవాంఛనీయమైతే చట్టంలో రోజుకొక సవరణ తెచ్చి, అనిశ్చిత పరిస్థితి కల్గించడం అంతకన్న ప్రమాదకరం. ప్రగతి యెంత ముఖ్యమో, వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యం అంత ముఖ్యమైనదే, కనుక మన ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థకు కీలకమైన వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యానికి యిబ్బంది కలుగని రీతిని, చట్టంలో మార్పులు తేవాలి. అందుకే మనం చేసే యే చట్టమైనా మన రాజ్యాంగ చట్టానికి అనుగుణ్యంగా వుంటేనె చెల్లుతుందనే నిర్బంధం విధింపబడింది. అంతేగాకుండా అసలు శాసనంకన్న ఆ శాసనం క్రింద లభించిన అధికారాలను ప్రయోగించి ప్రభుత్వంచేసే నిబంధనావళికి ప్రజలతో యెక్కువ సన్నిహిత సంబంధం వుంటుంది. అసలు చట్టం

---

* చూ :వ్యాసం నెం. 47 : పే. 247.

రాజ్యాంగ చట్టానికి అనుగుణ్యంగా వుందా, అని పరిశీలించటానికి న్యాయస్థానాలున్నట్లే, ప్రభుత్వం రూపొందించిన నిబంధనావళి, అసలుచట్టం లక్ష్యాల ప్రకారమే వుందా, అని పరీక్షించడానికి శాసనసభ యొక్క అనుగత చట్ట నిర్మాణసమితి (Subordinate Legislation Committee)వుంది. ఈసమితి తన పరిశీలనా ఫలితాలను శాసనసభకు నివేదిక రూపంలో సమర్పిస్తుంది.

చట్టం, రాజ్యం, సంఘం

మానవులు హద్దు పద్దూ లేని స్వేచ్ఛ జీవితం సాగిస్తే, అందువల్ల పెక్కు అనర్థాలు వాటిల్లక తప్పదు. కాబట్టి మానవులు నాగరికంగా, శాంతియుతంగా, క్రమశిక్షణతో జీవించాలంటే కొన్ని నియమాలు, కట్టుబాట్లు, వుండి తీరాలి. అవి ఒక వంక మనస్వేచ్ఛకు, మరొకవంక ఇతరుల స్వేచ్ఛకు, దోహదకరంగా ఉంటాయి. మన హక్కులకు కూడా రక్షణ కల్గిస్తాయి. మనము ఇతరులు కూడ సంఘర్షణలు అలజడులూ లేకుండా జీవించే అవకాశం కల్గిస్తాయి. ఈనాడు మన దేశం లోనూ, ఇతర దేశాలలోనూ, అనేక చట్టాలు అమలులో ఉన్నాయి. క్రొత్త చట్టాలు చెయ్యబడు తున్నాయి. వీటి స్వరూపస్వభావాలలో తేడా లుండవచ్చును, కాని వాటి మౌలిక ఆశయం ఒక్కటే; అనగా సంఘంలో క్రమశిక్షణ వుండడం, మనిషి పుట్టింది మొదలు గిట్టే దాకా అన్ని దశల లోనూ అతని చర్యలు నియమబద్ధం చెయ్యడానికి అతనికి గల హక్కులను విధులను నిర్వచించడానికి, ఆనాటి నుండి ఈనాటి వరకు చట్టనిర్మాతలు ప్రయత్నిస్తూనే వున్నారు. చట్టం అంటే కొన్ని నియమాలు లేక నిబంధనల సంపుటి. అయితే అన్ని నియమాలు చట్టంగా పరిగణింపబడవు. అన్ని నిబంధనలు శాసనాలుగా పరిగణింపబడవు. కొన్ని నియమాలు అంతరాత్మ ప్రబోధానికి సంబంధించినవి. వాటినే నైతిక నియమాలంటారు. అవిగాక మానవుని బాహ్య చర్యలకు సంబంధించి మరికొన్ని నియమా లున్నాయి, అందులో కొన్ని సాంఘిక మైనవి; మరి కొన్ని ప్రభుత్వ సంబంధమైనవి. సాంఘికమైన నియమాలు ఉల్లంఘించితే సంఘంలో పరువు మర్యాదలు పోవచ్చును. సంఘము వారిని గౌరవనీయులుగా పరిగణింపక పోవచ్చు. కాని వారిని ఏవిధంగాను శిక్షించలేదు. ఉదాహరణకు ఒక వ్యక్తి తల్లిదండ్రులకు ఆబ్దీకం పెట్టకపోయినా, ఇంటికి వచ్చిన అతిథిని మర్యాదచేయకపోయినా సంఘము ముక్కుమీద వ్రేలు వేసికోవడం మినహ యింకేమి చెయ్యలేదు. అటువంటి వారు ఏన్యాయ స్థానములోను శిక్షింపబడటం జరుగదు. కాని ప్రభుత్వపరమైన నియమాలను అనగా చట్టాలను ఎవరైనా ఉల్లంఘిస్తే ఆ వ్యక్తి శిక్షకు గురికాక తప్పదు. వాటి వెనకాల యావత్తు రాజ్యం యొక్క బలం వుంది. కొన్ని కొన్ని నేరాలు జరిగినపుడు అవి ఏ పౌరుడిపట్ల జరిగినా అవి తనపట్ల జరిగినట్లే భావించి, ప్రభుత్వం స్వయంగా అభియోగం నడిపిస్తుంది. ఈ శాసనాలను సాధారణంగా శాసన నిర్మాణశాఖ రూపొందిస్తుంది. కార్యనిర్వాహక శాఖ సక్రమంగా అమలుజరిగేటట్లు చూస్తుంది. న్యాయవిచారణశాఖ వీటిని వ్యాఖ్యానించి వాటిని అమలుపర్చడంలో వచ్చే వివాదాలను పరిష్కరించి న్యాయం చేకూరేటట్లు చూస్తుంది. ఈ మాదిరి హంగులు అవకాశాలు ఏర్పాట్లు సంఘానికి లేవు. ఈ విధంగా ఏనియమాల వెనుక ప్రభుత్వపు అండ దండ లుంటాయో దానినే చట్టం లేక శాసనం అంటాం. అది సుగ్రీవాజ్ఞ వంటిది. నైతికంగా చూస్తే ఎంత అసమర్థనీయమైన చట్టమైనా, అది

అమలులో నున్నంత కాలం ప్రజల వినయ విధేయతలు పొందుతూనే వుంటుంది. ఉదాహరణకు: ఫోర్జరీ నేరానికి ఒకనాడు ఉరిశిక్ష వేసేవారు. మన దేశంలో కూడ నందకుమార్‌వంటి వారు ఈ నేరారోపణవల్ల ప్రాణాలు కోల్పోయారు. ఆ నేరానికి అంత పెద్ద శిక్ష అవసరం అని భావించే వారు వున్నా, ఆశిక్ష యధాతథంగా చట్టం మారేవరకు అమలులో వుంది. కాబట్టి ఒక నియమం చట్టరూపంలో వుందా, అనే విషయాన్నిబట్టి దాని అమలు ఆధారపడుతుంది కాని దాని గుణగణాలను బట్టి కాదు. అయితే ఈ వాదనను అంగీకరించని న్యాయశాస్త్రవేత్తలు లేకపోలేదు. కొన్ని నియమాలను ప్రజలు వినయ విధేయతలతో అనుసరిస్తున్నారంటే అందుకు కారణం ఉల్లంఘించిన వారికి విధింపబడే శిక్ష ఒక్కటే కాదు, సంఘ జీవనానికి యిది అవసరం కాబట్టి వారు వాటిని పాటిస్తున్నారు అని వారి అభిప్రాయం. అంగీకరించాలనే సుముఖత వ్యక్తి మనసులో కల్గడమే, చట్టం ఉద్భవించడానికి కారణం, అని చెబుతూ అసమంజసమైన చట్టాలను పాటింపబడే హక్కు లేదు అంటాడు 'లాస్కీ'. ఈ వాదన కూడా పూర్తిగా కొట్టివేయవలసింది కాదు. చట్టం మంచిదై ప్రజాభిప్రాయానికి అణుగుణ్యంగా వుంటే దానిని, అమలు పర్చటం తేలిక అవుతుంది. ఏమైనా విస్సన్న చెప్పిందే వేదం అన్నట్లు, చట్టరూపం, ధరించిన నియమాలే శాసనాలుగా చెలామణీ కావడం తథ్యం. దీనికి సంఘం యొక్క ఇష్టాయిష్టాలుతో నిమిత్తం వుండదు. అందుచేతనే ఉడ్రోవిల్సన్ (Woodro_ Wilson) చట్టం అనే మాటకు ఈ క్రింది నిర్వచనం ఇచ్చాడు. "స్థిరమైన భావనలు అలవాట్లలో వేటికైతే ప్రభుత్వ అధికారం, బలం వెనుక వుండి అది సమరూప నియమావళి రూపంలో పరిణామం నొందుతాయో అవే చట్టాలు అనిపించుకొంటాయి.

పై చర్చలో సంఘం, ప్రభుత్వం, రాజ్యం, అని మూడు పదాలు ఉపయోగించాము. రాజ్యం, ప్రభుత్వం అనేవి రెండు పర్యాయ పదాలు కాకపోయినా పరస్పర సంబంధము గల పదాలు. అయితే రాజ్యానికి, సంఘానికి మధ్యగల సంబంధం ఏమిటి? రాజ్యం వేరు, సంఘం వేరు, అనే మాట అరిస్టాటిల్ వంటి మేధావులు కూడా గమనించకపోవటం ఆశ్చర్యకరమే, సంఘం యొక్క కార్యరంగం యేదో రాజ్యం యొక్క కార్యరంగం యేదో పౌరులు స్పష్టంగా తెలుసుకోకపోతే "ఇంతింతై వటు డింతయై" అనే విధంగా ప్రభుత్వం తన ఆధిక్యతను పెంచివేసుకోవడంవల్ల నిరంకుశ వ్యవస్థ రాక తప్పదు.

రాజ్యం అనేది సంఘం యొక్క పరిధిలోనే వున్నా, అది సంఘం కాదు. ఆ రెంటి క్రిందకు, ఒకే ప్రజ రావచ్చు. జనసంఖ్య, ప్రాంతీయత, ప్రభుత్వ వ్యవస్థ, సర్వసత్తక ప్రతిపత్తి, రాజ్యానికి ముఖ్య లక్షణాలు. సంఘానికి జనసంఖ్య ఒక్కటే ముఖ్యం. రాజ్యం యాంత్రిక కార్యాచరణ మీద ఆధారపడగా, సంఘం స్వచ్ఛంద సహకారం మీద ఆధారపడినది. సంఘం ముందు పుట్టగా, రాజ్యం తర్వాత పుట్టినది. సంఘం యొక్క ఆశయాలతో పోలిస్తే రాజ్యం యొక్క ఆశయాలు బహు పరిమితమైనవి. అయితే రాజ్యానికి ఉన్న అధికారాలు సంఘానికి లేవు. సంఘానికి ప్రతిపాదిక సుహృద్భావంకాగా, బలం(Force)రాజ్యానికి మూలాధారం. సంఘంలోని ప్రజలు రాజ్యంలోని ప్రజల మాదిరిగా, సువ్యవస్థితులు కానక్కరలేదు. కాబట్టి తాను ఆదేశించిన నియమాలను ఉల్లంఘించిన వారిని ప్రభుత్వం లొంగదీసినట్లు, సంఘం లొంగదీయలేదు. కాని ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థలో ప్రజాభిప్రాయానికి ఉన్న ప్రాముఖ్యత మరి దేనికి వుండదు. తద్వారా రాజ్యం మీదకు సంఘం కొంత వత్తిడి తెచ్చే అవకాశం లేకపోలేదు.

శ్రీ. ఆర్. ఎన్. శర్మ.

62. అంతర్జాతీయతా వాదము - ప్రపంచ శాంతి

జాతి, జాతీయత, అంతర్జాతీయతకు పరస్పర సంబంధము కలదు. ఇవి చాల విశిష్టత గల మానవ భావములు. ఒకే ప్రదేశములో నివశించే జన సమూహం, నరవర్గ ఏకత్వము (Ethnic Unity) కలిగియున్న జాతి అనవచ్చును (Burgess). జాతీయత రూపొందటంలో ఒక జాతి (వార సత్వము) సామాన్య భాష, ఒకే ప్రదేశములో నివ శించడము, మతము, సంస్కృతీ సంప్రదాయము, రాజకీయ సంఘటితము, మొదలగునవి చాల వరకు తోడ్పడును. ఒక్కొక్క జాతికి ఒక్కొక్క రాజ్యముండ వలయునని, ఒక జాతివారు భిన్న రాజ్యాలలో విడిపోక అందరూ కలసి ఒకే రాజ్యముగా ఏర్పడ వలయునని, జాతీయ సిద్ధాంత ప్రతి పాదన. 18 వ శతాబ్దమున జాతీయతా సిద్ధాంతము ప్రబలి, సామ్రాజ్య సిద్ధాంతము ధర్మ విరుద్ధమని భావింపబడి, వాటి స్థానంలో జాతీయ రాజ్యములు నెలకొల్ప బడినవి. సామ్రాజ్య విచ్ఛిన్నతకు జాతీయతా వాదము ముఖ్య కారణము. ఈ సిద్ధాంత ప్రభావ ఫలితమున స్పెయిన్, బ్రిటిష్, ఫ్రెంచి, డచ్చి, తురుష్క సామ్రాజ్యములు కూలిపోయి, వాని స్థానములలో అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాలు. మెక్సికో, బ్రెజిల్, ఐరోపా ఖండమున గ్రీకు, బల్గేరియా, రుమానియా, జెకొస్లొవెకియా, పోలెండు, జర్మనీ, ఇటలీ, ఆసియా ఖండమున ఇండియా, పాకిస్తాన్, బర్మా, ఇండోనేషియా. ఆఫ్రికా ఖండమున ఈజిప్టు, ఆల్జీరియా, ఘనా, నైజీరియా వంటి రాజ్యాలు స్థాపించ బడినవి. కాని జాతీయాభిమానము తమ జాతియే ఉత్తమమని, తమ సంస్కృతియే శ్రేష్ఠమైనదని ప్రపంచ మంతటా తమ సంస్కృతి వ్యాపింప చేయుట ముఖ్యోద్దేశ్యంగా అవలంభించి జాతీయతా సిద్ధాంతానికి విపరీతార్థం కల్పించిన యోధులలో హిట్లర్ (Hitler) ముసొలినీ (Mussolini) అగ్రగణ్యులు. వీరు 'నాజీజం' 'ఫాసీజం' అను సిద్ధాంతముల ప్రతిపాదించిరి.

భూమండలంపై చిన్న చిన్న రాజ్యాలు వెలిగినవి. కాని వాటికి ఆర్థికంగా, రాజకీయంగా ప్రగతి కల్పించు స్వశక్తి చాల తక్కువ. అది గాక ఒక్కొక్క రాజ్యంలో పాలక జాతులు, పాలిత జాతులను బేధ భావము లేర్పడి, భిన్న భిన్నములు గాజొచ్చినవి. కావున జాతీయతా వాదములో గల లోపాలను అంత మొందించుటకు మానవ జాతి నంతటిని సమైక్య పరచుటకు ఒక సరిక్రొత్త సిద్ధాంత మావశ్యకత ఎంతయో కలదు.

అంతర్జాతీయతా వాదము 20 వ శతాబ్దమున అవతరించినది. సార్వభౌమత్వం గల రాజ్యాలకు హద్దులు గల్పించి, రాజ్యాలలో సమానత్వ మేర్పరచి, ఒకరి ప్రవర్తన వలన మరొకరికి ప్రమాదం సంభవించకుండా అదుపులో పెట్టగల అంతర్జాతీయ సంస్థ ఎంతో ముఖ్యమని, ఈ సిద్ధాంత వాదము. రాజ్యములలో పరస్పర కలహములు వైషమ్యాలు తొలగించి, పరిపూర్ణ సమానత్వము నీ సిద్ధాంతము కోరుచున్నది. నానాజాతి సమితి (1920) ఐక్య రాజ్య సమితి (1945) మొదలగు సంస్థలు ఈ సిద్ధాంతమను గణ్యంగా అవతరించినవి.

20 వ శతాబ్దమున మానవుడు విద్యా, వైజ్ఞానికునిగా గొప్ప నిపుణత పొందిన వాడై పెక్కు యంత్రాల నిర్మించినాడు. ఈ యుగము మధ్య యుగమువలె, గుఱ్ఱము బండీ యుగము(Horse and Buggy) గాక, రాకెట్, చంద్రమండల యుగమని (Rocket and Moon) పేరు పొందినది. కాన ఒక దేశ విధానాలు, సమస్యలు, వాని పరిష్కారములు విద్యా, వైజ్ఞానిక ప్రగతి ప్రభావము మరొక దేశముపై కలదు. రాజ్యాలు ఏకాంతంలో నుండు

టకు యీ యుగంలో తావు లేదు. పరస్పర మైత్రి సహకారము ఎంతో అవశ్యకము.

ఇది గాక రాజ్యముల మధ్య తరచుగా వివాదము లేర్పడు చుండును. వీనిని రాజనీతి దౌత్యముల ద్వారా (Political Diplomacy) కౌటిల్యుడు చెప్పిన విధానమున సామ, దాన, బేధ, మాయ మొదలగు పద్ధతుల ననుసరించి పరిష్కరింప దగును. తన్మార్గములలో వివాద పరిష్కారం కానిచో యుద్ధములకు దారి తీయును. ఏ రెండు రాజ్యములలో యుద్ధము సంభవించిననూ ఆ దేశములలోని వారే గాక ఇరుగు పొరుగు దేశాలు, మిత్ర అతిమిత్ర దేశాలకు కూడ నష్టం వాటిల్లును. కావున యుద్ధ నివారణకు, యుద్ధ మవతరించిన అరికట్టుటకు రాజ్యాలలో మైత్రి సహకారాలు పెంపొందించుటకు, శాంతి భద్రతలు నెలకొల్పుటకు, మానవ జాతి కంతటకు సర్వతోముఖాభివృద్ధి కల్పించుటకు ఒక అంతర్జాతీయ సంస్థ ముఖ్యమని నిర్వివాదాంశము.

ప్రపంచ శాంతి

నేటి యుగంలో మానవుడు జాతీయతకే గాక అంతర్జాతీయతకు చాల ప్రాముఖ్యత నిచ్చుచున్నాడు. మానవ చరిత్ర ప్రారంభ దశనుండి రాజ్యములు యుద్ధ ప్రభావము నుండి విముక్తి చెంది, భూమండలంలో నివసించే మానవులంతా, కుల, మత, జాతి, లింగ బేధములు, వైషమ్యాలు మరచి మొత్తం మానవజాతి ఏకమని భాతృత్వ భావనలతో మెలగుట ఒక ఆదర్శమని గ్రహించినాడు. పరస్పర బేధము లేర్పడిన, యుద్ధముల ద్వారా గాక, శాంతి యుతంగా, చర్చల ద్వారా సమస్యల పరిష్కారం చేయవలయును. ఆ మాదిరి భూమండలంలో శాంతి, మైత్రి, సాన్నిహిత్యము ప్రబలిన విద్యా వైజ్ఞానిక నైపుణ్యముచే మానవ జాతి ప్రగతి పొంద శక్యమగును.

ప్రపంచంలో గల కొన్ని రాజ్యాలు అన్నిరంగాలలో ప్రగతి చెంది అగ్ర రాజ్యాలుగా పరిగణింపబడిన పెక్కు చిన్న చిన్న రాజ్యాలు వెనుకబడినవిగా నున్నవి. భూమండల ఉత్తర ప్రాగ్భాగంలోని దాదాపు అన్ని రాజ్యాలు పారిశ్రామికంగా అభివృద్ధి చెందినవైనవి. కాగా దక్షిణ దిగ్భాగంలోని దేశాలు దాదాపు పారిశ్రామికంగా, వ్యవసాయకంగా వెనుకబడినవేనని చెప్పవచ్చును. ఒక దేశంలో వివిధ జాతులలో గాని, వివిధ ప్రాంతాలలో గాని ఆర్థిక అసమానత ఉన్నంతవరకు జాతి ఏకీకరణ మసంభవము. అదేమాదిరి భూమండలంలోని రాజ్యాలలో ఆర్థిక అసమానత తొలగనంతవరకు ప్రపంచ శాంతి కల్గయని వక్కాణించి చెప్పవచ్చును. కావున అగ్రరాజ్యాలు ఈ విషయం గమనించి చిన్న చిన్న రాజ్యాల సర్వతోముఖాభివృద్ధికి నిర్విరామ కృషి చేయ నవసరం చాలా కలదు.

ప్రపంచ శాంతికి, దేశాల అభ్యుదయానికి చాల ప్రయత్నములు కావించ బడినవి. 1305 సంవత్సరమున **పియరీ డూబిన్** (Pierre Dubin) మహనీయుడు రచించిన 'The Recovery of the Holy Land' లో అంతర్జాతీయ న్యాయస్థానావశ్యకత తెలిపెను. తరువాత ఈ మహనీయుడు ఫ్రెంచి సార్వభౌమత్వంలో క్రైస్తవుల ఏకత్వము (Unity of Christendom) లో తన అభిప్రాయాలు వెలిబుచ్చెను. ఐరోపాలోని 15 రాజ్యాలు ఒక సాధారణ మండలి క్రింద సంఘటిత పరచిన బాగుండునని సులీ (Sully) ఫ్రెంచి రాజనీతిజ్ఞుడు అభిప్రాయ పడెను. 1795 లో **ఎమాన్యూల్ క్యాంట్** (Emmanuel Kant) జర్మనీ రాజనీతి తత్వ శాస్త్రజ్ఞుడు రచించిన గ్రంథం 'Perpetual Peace' లో యుద్ధనివారణ గురించి సవిస్తరముగ వ్రాసి యుండెను. 19 వ శతాబ్దమున యుద్ధము అరికట్టుటకు రష్యా సార్వభౌముడు (CZAR 1)

రష్యా, ప్రష్యా, ఆశియా దేశాలకు పరిమితమైన ఒక విశ్వాస సంఘ మేర్పరచెను. (Holy Alliance). కాని దీనిలో కొన్ని లోపా లున్నందున అతి త్వరలో విఫలమైనది. 1815 వియాన్నా కాంగ్రెస్‌లో జరిగిన ఒప్పందం కొంతవరకు యూరోప్‌లో ఏకత్వమునకు దోహదం చేసినది. 1856 ప్యారిస్ సమావేశములో (Congress of Paris) గ్రోషియస్ (Grotius) మహనీయుడు రచించిన, గ్రంథ మూలాధారంగా కొన్ని చట్టములు గావించిరి. 1861 సంవత్సరమున మానవ స్వాతంత్ర్యమునకు, ధర్మమునకు, శాంతికి, ఉపయుక్తమైన "శాంతిసమితి'' (League of Peace) స్థాపించ బడినది. 1864 లో అంతర్జాతీయ రెడ్ క్రాస్, (International Red Cross), యుద్ధంలో గాయపడిన సైనికుల చికిత్స నిమిత్తం స్విట్జర్, లాండ్‌లో ఏర్పరచ బడినది. 1869 సంవత్సరమున ప్రాకృతిక విపత్తులు (Oriental Calamities) ఈ సంస్థ కూడా సహాయ మొనరించ నారంభించెను. 1919 వరకు దాదాపు 26 రెడ్ క్రాస్ సంస్థలు పెక్కు దేశాలలో మానవ సహాయ కార్యక్రమాలు చేపట్టినవి. చరిత్రలో 1920 సంవత్సరమునకు అతి ప్రాముఖ్యత కలదు. తొలి ప్రపంచ యుద్ధానంతరం నానాజాతి సమితి ఏర్పడి, ప్రపంచ శాంతి కొరకు కృషి నారంభించినది. ఇది వరలో జరిగిన వివిధ ప్రయత్నాల నాధారంగా 1945 లో ఐక్యరాజ్యసమితి అవతరించి మానవాళికి సాంఘికార్థిక రాజకీయంగా సహాయ మొనరిస్తూ ప్రపంచ శాంతికి అంతర్జాతీయ ఐక్యతకు మహత్తర సేవ చేయుచున్నది.

శ్రీ కె. ఆర్. ఆచార్య.

63. ఐక్యరాజ్యసమితి (U.N.O.)

మధ్యయుగం నుండి 19 వ శతాబ్దము వరకు జాతీయతకు ప్రాముఖ్య మివ్వబడిన, 20 వ శతాబ్దమున, అంతర్జాతీయత అతి శ్రేష్ఠమని మానవుడు ప్రపంచ రాజ్యాలు భావించిరి. అగ్ర రాజ్యాలు, శాస్త్ర పరిశోధనలు గావించి, అతి భయంకర మారణాయుధముల నిర్మించి, తొలి ప్రపంచ యుద్ధములో (1914–1918) ప్రయోగించి మానవ జాతికి, ప్రపంచ ఆర్థిక వ్యవహారములకు, తీరని లోటు కావించిరి. కావున 1920 లో నానాజాతి సమితి (League of Nations) అవతరించినది. అంతర్జాతీయ సహకారము, శాంతిభద్రత, దీని ముఖ్యోద్దేశములు. సిసీలియా, ఆలాండు ద్వీపాలలో ఒడంబడిక కుదుర్చుట యందు, 1921 అల్జేనియా నిర్మూలన నివారించుటలో, 1923 ఇటలీ గ్రీకు అంతఃకలహములు అంతమొందించుటలో, గ్రీకు రాజకీయ బాధితులకు పునః జీవనోపాధి కల్పించుటలో, ఆస్ట్రియా, హంగరీ, దేశాలకు ఆర్థిక సహాయ మొనరించుటలో మరియు అధిష్ఠ విధాన మనుసరించి (Mandate System) మధ్యధరా రాజ్యాలలో పాలనా పద్ధతి మెరుగు పరచుటయందు, నానాజాతి సమితి చాల వరకు తోడ్పడినది. కాని అగ్రదేశాల సహకారం తగినంత లభ్యమవనందున, అవసరమైన సమర్థత లోపించినందున, తీవ్రతర రాజకీయ, సాంఘిక, ఆర్థిక జాతీయతకే దేశాలు ప్రాబల్య మిచ్చినందు వలన, సమితి ప్రపంచ శాంతి భద్రత కార్య సాధనములలో విఫలమైనది.

1945 లో ఐక్యరాజ్యసమితి అవతరణకు అగ్రరాజ్యాలు ప్రధాన పాత్ర వహించినవి. ప్రధ

మంలో ప్రపంచములోని 51 రాజ్యాలు సమితి సభ్యత్వమును పొందిరి. *ప్రస్తుతము దీని సభ్యత్వము దాదాపు 142 దేశాలకు పరిమితమైనది. సమితి వ్యవస్థ సమర్ధతగా నుండుటకు, రాజ్యాలకు సభ్యత్వము ప్రసాదించుటకు, శాంతి భద్రత నెలకొల్పుటకు, వెనుకబడిన దేశాలకు ఆర్థిక సహాయ మొనరించుటకు, మానవ ప్రాథమిక హక్కుల పరిరక్షించుటకు, ఒక మూల శాసనము (Charter) నేర్పరచిరి. సభ్యత్వము పొందదలచిన రాజ్యము అర్జీ పత్రము పెట్టుకొనిన, భద్రతా సమితి పరిశీలించి సిఫారసులు చేయగా, మహాసభ (General Assembly) సభ్యత్వము ప్రసాదించును. సభ్యత్వము నిచ్చు అధికారము మహాసభకే కలదు. ముఖ్యంగా 7 ప్రాథమిక సూత్రాలను సమితి ప్రోత్సహించు చున్నది.

(1) రాజ్యాల సార్వభౌమత్వ సమానత్వము.

(2) సభ్యులు సద్హృదయంతో తమ తమ బాధ్యతలు నిర్వహించుట.

(3, 4) సభ్య రాజ్యాలు బలప్రయోగంచే గాక శాంతియుతంగా అంతఃకలహముల సాధించుట.

(5) సభ్య రాజ్యాలు సమితికి ఆర్థిక సహాయ మొనరించుట.

(6) సభ్యులు కాని రాజ్యాలు కూడా మూల శాసనం ప్రకారం ప్రవర్తించుట.

(7) సమితి, సభ్య రాజ్యాల అంతరంగిక విషయాలు గాక అంతర్జాతీయ విషయాలను పరిశీలించుట.

సమితి వ్యవహారాలను నడుపుటకు 6 అంగములు ;

(a) మహాసభ (General Assembly) (b) భద్రతా సమితి (Security Council) (c) ఆర్థిక, సాంఘిక మండలి(Economic & Social Council) (d) ధర్మకర్తృత్వ మండలి(Trusteeship Council) (e) అంతర్జాతీయ న్యాయస్థానము (International Court of Justice) (f) సచివాలయము (Secretariat) మొదలగునవి కలవు. ఇవి గాక కొన్ని ప్రత్యేక సంస్థలు. ఉదా: (WHO) ప్రపంచ ఆరోగ్య సంఘము, (ILO) అంతర్జాతీయ కార్మిక సంఘము, (UNESCO) ఐక్యరాజ్య విద్యా సాంస్కృతిక శాస్త్ర సంఘము, (FAO) అహార వ్యవసాయ సంఘము, (IMF) అంతర్జాతీయ ద్రవ్య నిధి, (UPU) ప్రపంచ తపాలా యూనియన్ మొదలగునవి కలవు.

(*1975 డిశంబరు నాటికి)

1. మహాసభ (General Assembly):- సభ్య రాజ్యాలు మహాసభలో పాల్గొందురు. ఒక్కొక్క రాజ్యము 5 గురు ప్రతినిధులను పంపవచ్చును. ప్రతి రాజ్యమునకు ఒక ఓటు (Vote) అర్హత కలదు. మహాసభ సంవత్సరము కనీసం ఒక పర్యాయమైనా సమావేశమై అంతర్జాతీయ, సాంఘిక, రాజకీయ, ఆర్థిక సమస్యలను గురించి చర్చించి, తీర్మానాలు గావించుదురు. సాధారణంగా ప్రతి సమావేశమునకు అధ్యక్షుని, ఏడుగురు ఉపాధ్యక్షులను, మరియు ఇతర సంఘముల సభ్యులను సమితి ఎన్నుకొనును. ఇవి గాక సమితి పలు తదర్థ సంఘాలు (*adhoc* Committees) నియమించును. మహాసభ భద్రతా సంఘంలో భాగస్వామియై ప్రధాన కార్యదర్శిని పైనుదహరించిన సంఘముల సభ్యులు నెన్నుకొనును. సమితి జమాఖర్చుల పరిశీలన మరియు ఆమోదార్హత మహాసభకే కలదు. ఇతర అంశములు రాజకీయేతర సమస్యపై నివేదనలు సిఫారసులు గావించిన, మహాసభ పరిశీలించి తీర్మానాలు రూపొందించును. ఆయా తీర్మానాలు హాజరైన సభ్యులలో మూడింట రెండు వంతులు ఆమోదింతురు. మహాసభ చాల శ్రేష్ఠమైనదియు, పర్యవేక్షణ సంఘముగా నుపకరించు చున్నది. సాధారణంగా దీనికి పర్యాలోచన, ఎన్నికల ఆర్థిక మరియు మూల శాసన మార్పిడి అధికారములు గలవు.

2. భద్రతా సమితి :- సమితి కార్యనిర్వాహ వర్గము భద్రతా సమితి. ఇది శాశ్వతముగా పని చేయు విభాగము. ఇందులో అమెరికా, రష్యా, బ్రిటన్, ఫ్రాన్సు, గణతంత్ర చైనా (People's Republic, China)శాశ్వత సభ్యులు. వీరుగాక 10 తాత్కాలిక సభ్యులుగా (5 గురు ఆసియా, ఆఫ్రికాల నుండి, 2రు లాటిన్ అమెరికా దేశాలనుండి, 1రు తూర్పు యూరోప్‌నుండి, 2రు పశ్చిమ యూరోపు, తక్కిన పరిశిష్ట రాజ్యాలనుండి) రెండు సంవత్సరముల పదవీ కాలమునకు మహాసభ ఎన్నుకొనును. ఇది అత్యున్నతమైన సంస్థ. అంతర్జాతీయ శాంతి పరిరక్షణ దీని ప్రధాన బాధ్యత. తగాదాలకు తలదూర్చిన రాజ్యాలను సంప్రదింపుల ద్వారా, మధ్యవర్తిత్వం ద్వారా, న్యాయపద్ధతి ద్వారా, మరియు శాంతియుతముగా పరిష్కరించుటకు, భద్రతా సమితి ఆదేశమిచ్చును.

శాంతికి ప్రమాదస్థితి ఏర్పడిన, పరిశీలించి అవసరమైన సభ్యరాజ్యాల నుండి సాయుధ బలాలు సేకరించి శాంతి భద్రతలు నెలకొల్పును. శాశ్వత సభ్యులు మరియు ఇతర 5 గురు సభ్యులు ముఖ్యాంశములపై తీర్మానింతురు. భద్రతాసమితిలో శాశ్వత సభ్యుల సమర్థత చాల ప్రత్యేకమైన విషయము. వానిలో ఎవరేని అడ్డు చెప్పిన (Veto) తీర్మానము వీగిపోవును. మరియు సభా కార్యక్రమాల విషయాలు (Procedural Matters) ఎవరేని 10 సభ్యులు తీర్మానింతురు.

3. ఆర్థిక సాంఘిక మండలి : దీని సభ్యత్వము 18 దేశాలకు పరిమితమైనది. ఈ మండలి ముఖ్యంగా మూడు లక్ష్యాలను ప్రోత్సహించును.

(a) ఉన్నత జీవన ప్రమాణాలు, సంపూర్ణ ఉద్యోగావకాశము, ఆర్థిక సాంఘిక ప్రగతి.

(b) అంతర్జాతీయ ఆర్థిక, సాంఘిక, సాంస్కృతిక విద్యా వికాసము, ఆరోగ్య మనుబంధ విషయాల పరిష్కరణ.

(c) జాతి, మత, భాషా, లింగ వివక్షత లేక మానవ ప్రాథమిక హక్కులు, స్వాతంత్రాలు పరిరక్షణ మండలి. ఆయా లక్ష్య సాధనకు శాస్త్రవేత్త సంఘాలు నియమించి నివేదనలంది, మహాసభకు తమ సిఫారసు లందజేయును.

4. అంతర్జాతీయ న్యాయస్థానము: ఇది ఐక్యరాజ్యసమితి న్యాయశాఖ. ఇది నియమించిన శాసనాలకు (Statutes) సభ్య రాజ్యాలు బద్ధులైయుందురు. వివాద పరిష్కరణకు సభ్యులు కాని రాజ్యాలు కూడా అర్జీ చేసుకొందురు. దీనిలో గల 15 గురు న్యాయమూర్తులను 9 సంవత్సరాల పదవీ కాలానికి భద్రతా సమితి మహాసభ ఏకంగా ఎన్నుకొందురు. అంతర్జాతీయ సంధులు, ఒప్పందాలు ఉల్లంఘించిన, న్యాయస్థానము విచారణ చేయును. అంతర్జాతీయ సాంప్రదాయానుసారముగ సమ న్యాయపాలన (Rule of Law) సూత్రాల ననుసరించి వివిధ దేశాల న్యాయ నిర్ణయాలను సమగ్రంగా పరిశీలించి, ఈ సంస్థ అధిక సంఖ్యాబలంచే తీర్పు లిస్తుంది. భద్రతా సమితి, మహాసభ కీలక విషయాలపై న్యాయశాఖ అభిప్రాయములను కోరవచ్చును. ఈ సంస్థ నిర్ణయించిన తీర్మానాలు సభ్య రాజ్యాలు తృణీకరించిన భద్రతా సమితి తగు చర్యలు తలపెట్టును.

5. ధర్మకర్తృత్వ మండలి (Trustyship Council) : దీనిలో సభ్యత్వము అధిష్ట ప్రాంతాల రాజ్యాలకు భద్రతా సమితి సభ్యులకు మహాసభ ఎన్నుకొనిన ఇతర సభ్యులకు 3 సంవత్సర పదవీ కాలానికి పరిమితమైనది. దీని ముఖ్య లక్ష్యాలలో అంతర్జాతీయ శాంతి భద్రత, అధిష్ట ప్రాంతాల సర్వతోముఖాభివృద్ధి, స్వయం పరిపాలనా శక్తి, దోహదము, ప్రాథమిక మానవ హక్కులు, స్వాతంత్రాల ప్రోత్సాహము, మొదలైనవి, పేర్కొనదగినవి. ఈ మండలి అధిష్ట ప్రాంతాలకు ప్రత్యేక

సంఘముల పంపి, ప్రజల విజ్ఞప్తులను పరిశీలించి, ప్రతి సంవత్సరము మహాసభకు ఒక ప్రత్యేక నివేదిక సమర్పించును.

6. సచివాలయము : ఇది న్యూయార్కు నగరంలో నెలకొల్ప బడినది. దీని ప్రధాన పాలనాధిపతి, ప్రధాన కార్యదర్శి. (Secretary General) **పలువురు** ఉప కార్యదర్శులు సహాయకులుగా నుందురు. వీరు గాక దాదాపు నాలుగువేల సంఖ్యలో సలహాదారులు, నిపుణులు, సచివాలయం లోని పరిపాలకులు కలరు. భద్రతా మండలి విషయాలు, ఆర్థిక సాంఘిక విషయాలు, అధిష్ట ప్రాంతాల పరిపాలనా సమాచారము, సాధారణ సమావేశములు, న్యాయ విచారణ మొదలగు 8 ప్రధాన శాఖలు ఇందులో గలవు. సచివాలయము, నమితి వివిధాంశముల సమావేశముల నేర్పరచుటలో, పరిశీలనా సమాచారములు సేకరించి, నివేదించుటలో కార్యనిర్వాహ వర్గ ప్రతినిధిగా వ్యవహరించును.

ప్రధాన కార్యదర్శి పదవి అత్యున్నత మైనది. భద్రతా సమితి సిఫారసుపై మహాసభ, ప్రధాన కార్యదర్శిని 5 సంవత్సరముల పదవీ కాలానికి ఎన్నుకొనును కొన్ని కొన్ని సమయాలలో అతని పదవీ కాలము పొడిగించుట జరుగును. ఈతడు, సమితిలో ప్రధాన రాజకీయ పాత్ర నిర్వహించును. శాంతి భద్రతలు భంగపడే పరిస్థితులలో తగిన చర్యలు గావించును.

సమితి సభ్యులతో సమాన ప్రతిపత్తిగా సంప్రదింపులు జరుపును. తన అభిప్రాయములు వెల్లడించి నిపుణుల నివేదనలు ప్రసాదించి సమస్యల పరిష్కారానికి కార్యరూప మిచ్చును. అంతర్జాతీయ సామరస్యం కలిగినవాడైన, సమచింతకుడై నందున కార్యసాధన చేయువాడైన అతనికి శాంతి సంరక్షితుడని చెప్పబడినది. ప్రధాన కార్యదర్శి బాధ్యత స్వీకరించిన మహాశయులలో ట్రిగ్వీలి (Trygvilee 1946–1953) డాగ్ హమర్ షెల్డ్ (Dag Hammerskjold 1953–1961) ఊథాంట్ (Uthant 1961–1972) కలరు. ప్రస్తుతం కుర్ట్ వాల్డీమ్ (Kurt Waldhiem) ప్రధాన కార్యదర్శిగా నున్నారు.

సమితి సాధించిన ప్రగతి-విజయాలు : ఐక్యరాజ్యసమితి, నానాజాతి సమితితో పోల్చిన చాల మెరుగైన సంస్థ. దీని మూల శాసనము బహు జాగ్రత్తగా లిఖింపబడినది. మానవ సంక్షేమానికి, అంతర్జాతీయ శాంతి భద్రతలకు చాల దోహదము చేయుచున్నది. ఇండోనేషియా, పాలస్తీన్, కాష్మీర్, కొరియా, ఈయాన్, సూయేజ్ మరియు వాంగోలో అంతర్యుద్ధాలు అరికట్టడంలో సమితి చేసిన కృషి అతీతము. 1967 మధ్యధరా దేశాలలో శాంతి స్థాపన చేసినది. 1964 నుండి సమితి సాయుధ బలాలు గ్రీకు, సైప్రస్ దేశాలలో శాంతి సాధన గావించినది. ప్రధాన కార్యదర్శి ఊథాంట్ వియత్నాం యుద్ధ విరమణకు బహు ప్రయత్నాలు గావించెను. నిరాయుధీకరణ (Disarmament) సమస్యపై సమితి ప్రయత్నాలు సఫలం కాకపోయినను కొంతవరకు మెరుగు అని చెప్పవచ్చును. ధర్మకర్తృత్వ సంఘం ద్వారా కొన్ని ప్రదేశాలలో శాంతి స్థాపించి, ఆయా దేశాలకు స్వపరిపాలనా శక్తి కల్పించినవి. సమితి మహాసభ 1948 డిశంబర్ 10న తీర్మానించిన మానవ హక్కులు, ప్రపంచ చరిత్రలో మైలురాయి వంటిది. దీని వలన ప్రపంచ దేశాలలోని రాజ్యాంగాలు(Constitution) ఏర్పరచటములో, ఒడంబడికలు గావించుటలో, మూల శాసనాలు చేయుటలో, చాల నుపకరించుచున్నది. ప్రపంచములోని పలు దేశాలలో రాజకీయ స్వాతంత్ర్యం లభించినవే గాని ఆర్థిక సమస్యల పరిష్కారం జరుగుటలేదు. ఆర్థికంగా వెనుకబడిన దేశాలకు సమితి చాల కృషి చేయుచున్నది.

సుమారు 3700 ఐక్యరాజ్యసమితి అభ్యుదయ కార్య క్రమాలు (UNDP) ప్రపంచ మంతటా చేపట్టినది. దీని వలన వెనుకబడిన దేశాలకు ఆర్థిక సహాయం లభించు చున్నది. సమితి ప్రపంచ ఆహార కార్య క్రమాలు (World Food Programme) చేపట్టి చిన్న చిన్న రాజ్యాల సమస్యల నెదుర్కొను చున్నది. దీని అనుబంధ శాఖ ప్రపంచ ఆరోగ్య సంఘం, వ్యాధి నిర్మూలనంలో, వైద్య సహాయ మొనరించుటలో ఆధునిక చికిత్సా పద్ధతులు కను గొనుటలో చేయుచున్న కృషి మెచ్చుకో దగినది. భూమండలంలో విద్యా విస్తారణకు సమితి చేపట్టిన కార్యక్రమాలు శ్లాఘనీయములు.

సమితి ప్రగతి కొంతవరకే కలదు. దీనిలో కొన్ని లోపాలు గలవు. జర్మని దేశాలలో మైత్రి సాధన నిష్ఫలమైనది. సాయుధ నిరాకరణ సమష్టి భద్రత మున్నగు సమస్యలను సంపూర్తిగా పరిష్క రించలేదు. సభ్య రాజ్యాలు తమ తమ జాతి అభ్యు దయం, జాతి ఆదేశాలు పాటించి అంతర్జాతీయ అభ్యుదయాన్ని తృణీకరించు చున్నవి. అగ్ర రాజ్యాలు కీలకమైన రాజకీయ సమస్యలపై నిష్పక్ష పాతంగా ప్రవర్తించక పోవటం దీని ముఖ్య లోపము. అయినను ప్రపంచములో శాంతి అవిభా జ్యమని మానవ భద్రతాభ్యుదయము ముఖ్యమని ప్రజాభిప్రాయం పెంపొందించిన, సమితి ఆదర్శాలు సఫలం కాగలవు.

— శ్రీ కె. ఆర్. ఆచార్యా.

చూ : ప్రపంచరాజ్య సర్వస్వము.
ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్ 1976.

IX

64. ప్రభుత్వ పాలనా శాస్త్రము: పరిమితి - ఇతర సాంఘిక శాస్త్రాలతో సంబంధము - ప్రభుత్వ పాలనాశాస్త్ర ప్రాముఖ్యము

ప్రభుత్వ పాలనాశాస్త్రము అతిముఖ్యమైన ఒక సాంఘిక శాస్త్రము. 'పాలనా' అనే ప్రవృత్తి మానవ నాగరికతతోనే ప్రారంభమైనా, ఒక ప్రత్యేక అధ్యయన విషయంగా అది ఇటీవలనే గుర్తించబడింది. అమెరికా అధ్యక్షుడు కాకపూర్వము, ఉడ్రో విల్సన్ (Woodrow Wilson) 1877 సం॥లో వ్రాసిన పాలనా అధ్యయనము (The Study of Administration) అనే వ్యాసము ప్రభుత్వ పాలనాశాస్త్ర పఠనకు నాందిగా చెప్పవచ్చును. అది మొదలుగా అనేకమంది ఈ సాంఘిక ప్రవృత్తిని పరిశీలించి దానిపై పరిశోధనలు జరిపి రచనలు సాగించినారు. ఈనాటికి ప్రభుత్వ పాలనాశాస్త్ర ప్రాముఖ్యము పూర్తిగా గుర్తించబడి, విశ్వవిద్యాలయాలలో అది ఒక ప్రత్యేక బోధనా విషయముగా వెలసియున్నది.

ప్రభుత్వ పాలనాశాస్త్రము - పరిమితి :

ప్రభుత్వ పాలనాశాస్త్ర పఠన ఏ పరిమితికి లోబడి జరుపవలెనన్నది ఒక వివాదాస్పదమైన విషయము. లూథర్ గల్లిక్ (Luther Gullick) హెర్బర్ట్ సైమన్ (Herbert Simon) వంటి కొంతమంది రచయితలదృష్టిలో ప్రభుత్వానికి సంబంధించిన కార్యనిర్వాహక శాఖలోజరిగే కార్యక్రమాలు మాత్రమే. ముఖ్యంగా ప్రభుత్వ పాలనాశాస్త్ర పరిమితిలోనికి వస్తాయి. అనగా న్యాయ, శాసన నిర్మాణశాఖలలోని కార్యక్రమాలు, ఈ శాస్త్రపరిధిలోనికి రావన్నమాట. సంకుచిత దృష్టితోచూస్తే ఇది సమర్థనీయమైనా విశాల దృక్పథంతో పరిశీలిస్తే న్యాయ, శాసన నిర్మాణ శాఖల కార్యక్రమాలుకూడా ప్రభుత్వ పాలనా శాస్త్రములోని భాగాలేనని విల్లోబి (Willoughby) వంటి రచయితలు అభిప్రాయపడ్డారు. ఏది ఏమైనా సాంప్రదాయకంగా, ప్రభుత్వ పాలనాశాస్త్ర పఠన ఎక్కువగా కార్యనిర్వాహకశాఖకే పరిమితమై ఉన్నది. ఆ శాఖలోకూడా ప్రభుత్వపాలన అధ్యయనము కార్యనిర్వహణా విధులకుమాత్రమే పరిమితమై ఉండాలని కొందరి అభిప్రాయము. ఈ నిర్వహణా దృక్పథాన్ననుసరించి పాలనా యంత్రాంగములోని పై అంతస్తులనుండి కార్యనిర్వహణ జరిపేవారు మాత్రమే పాలకులుగా పరిగణింపబడుతారు.

హెన్రి ఫాయల్ (Henri Fayol) అనే ఫ్రెంచి రచయిత, ప్రణాళికారచన, వ్యవస్థీకరణ, నిర్దేశము, సమన్వయము, నియంత్రణ అనేవి కార్యనిర్వహణా విధులుగా పేర్కొన్నాడు. కాగా లూథర్ గల్లిక్ (Luther Gullick) అనే అమెరికన్ రచయిత ననుసరించి ప్రణాళికారచన, వ్యవస్థీకరణ, సిబ్బంది విషయాలు, నిర్దేశించడం సమన్వయము, నివేదించడం విత్తపాలనా విషయాలు, అనేవి ముఖ్యమైన నిర్వహణా విధులు. అనగా లక్ష్యాలను నిర్వచించి, వాటిని సాధించేందుకు విధానాలను రూపొందించి, అవసరమైన మంది మార్బలాన్ని చేకూర్చుకొని, నిర్దేశాలనిస్తూ, నియంత్రణచేస్తూ, కార్యక్రమాలనునడిపి లక్ష్యాలను సాధించడమనే నిర్వహణా ప్రవృత్తితో కూడుకొన్నదే, పాలన. ఈ నిర్వహణా విధులు ప్రభుత్వ పాలనకేగాక ప్రభుత్వేతర పాలనకుకూడా వర్తిస్తాయన్నది గమనించదగ్గ విషయము.

యల్. డి. వైట్ (L. D. White) వంటి రచయితల ఉద్దేశంలో, ప్రభుత్వానికి చెందిన అన్ని శాఖలలోనూ, అన్నిస్థాయిలలోనూ జరిగే పరిపాలనా పద్ధతులూ ప్రక్రియలూ, ప్రభుత్వపాలన పాఠ్యపరిమితికే చెందుతాయి. ఈ అభిన్న దృక్పథము ప్రకారము కేవలం నిర్వహణా విధులను మాత్రమే పరిగణించి పాలనా ప్రక్రియకు సంబంధించిన ఇతర వివరాలను విస్మరించడం సరికాదు. అదిగాక నిర్వహణా విధులుకూడా అన్ని శాఖలలోనూ ఒకేవిధంగా నడుపబడతాయనేది కూడా పూర్తిగా సత్యముగాదు. జరిపే కార్యక్రమాలను బట్టి వాటి స్వభావము మారుతూవుంటుంది. ఉదాహరణకు వైద్యశాఖలో పాలన, రోగనివారణ, వైద్య చికిత్సవంటి సాంకేతిక విషయపద్ధతులలో కూడుకొన్నదికాగా, పోలీసుశాఖలోని పాలన శాంతి భద్రతలు, నేర పరిశోధనలవంటి విషయాలకు సంబంధించినదై ఉంటుంది. ప్రభుత్వపాలన అనేది అన్నిదేశాలలోనూ, వివిధ స్థాయిలకు చెందిన ప్రభుత్వాలలోనూ అనగా జాతీయ, రాష్ట్ర, స్థానిక ప్రభుత్వ స్థాయిలలోనూ, వివిధశాఖలలోని, వివిధ స్థాయిలలోనూ జరిపే ప్రవృత్తి. కానీ ఈ ప్రవృత్తి నంతనూ అధ్యయనముచేయుట అసాధ్యము. కాగా సాంప్రదాయకంగా పాలనాశాస్త్ర పాఠ్యపరిమితి ఎక్కువగా నిర్వహణా దృక్పథానికే పరిమితంచేసి అవసరాన్నిబట్టి సందర్భానుసారంగా వివిధ శాఖలలోని వివిధస్థాయిల పాలనా వివరాలనుకూడా అధ్యయనం చేయడం జరుగుతున్నది.

ప్రభుత్వ పాలనాశాస్త్రము :- ఇతర సాంఘికశాస్త్రాలతో సంబంధము

ప్రభుత్వ పాలనాశాస్త్రానికి రాజనీతి, సమాజ, ఆర్థిక, న్యాయశాస్త్రాలవంటి ఇతర సాంఘికశాస్త్రాలతో సన్నిహిత సంబంధమున్నది. సాంఘికశాస్త్రాలన్నిటిలోనూ, రాజనీతి శాస్త్రానికి ప్రభుత్వ పాలనా శాస్త్రానికీ అతిసన్నిహిత సంబంధమున్నట్లు చెప్పుకోవచ్చు. నిజానికి దాదాపు ఈ శతాబ్ది ప్రారంభం వరకూ ప్రభుత్వ పాలనాశాస్త్రానికి స్వాతంత్ర్య ప్రతిపత్తి, లేక రాజనీతిశాస్త్రంలో అంతర్భాగంగా, పరిగణింపబడుతూ ఉండేది. రాజకీయ పరమైన జోక్యంవల్ల పాలనలోవచ్చిన ఇబ్బందులూ విపరీతాలదృష్ట్యా ఫ్రాంక్ గుడ్‌నౌ (Frank Goodnow) ఉడ్రో విల్సన్ (Woodrow Wilson) వంటి అమెరికన్ రచయితలు పాలనాసమస్యలు రాజకీయ సమస్యలనుండి వేరనీ, వాటిని విడివిడిగా పరిగణించాలనీ వాదించారు. మొన్నిమధ్యవరకూ ఈ పాలనా రాజకీయ ద్విభాగత్వ (Politics - Administration Dichotony) దృక్పథం ఆమోదించబడినా, దరిమిలా అది తిరస్కరించబడింది.

ఆధునిక రచయితలందరూ ముఖ్యంగా యమ్. ఇ. డిమాక్ (M. E. Dimock), జాన్. యమ్. గాన్స్ (John. M. Gans), పాల్. హెచ్. ఆపిల్‌బి (Paul. H. Appleby) వంటివారు ఈ ఏర్పాటు ధోరణిని గట్టిగా విమర్శించారు. విధానాల అమలును వాటిరచననుండి పూర్తిగా వేరుచేయడం అసంభవమని ఈ రచయతల ఉద్దేశ్యము. రాజకీయ విధాన నిర్ణయంలో ఉద్యోగులకు ప్రముఖ పాత్ర ఉంటుంది. అదేవిధంగా పాలనావిషయాలలో రాజకీయోద్యోగుల ప్రమేయంకూడా ఉంటుంది. ఉన్నతస్థాయిలో (అనగా మంత్రుల ప్రభుత్వ, కార్యదర్శుల స్థాయిలో) రాజకీయ విషయాలు ఎక్కడ అంతమవుతాయో, పాలనాసమస్యలు ఎక్కడ మొదలవుతాయో ఖచ్చితంగాచెప్పడం కష్టం. నిజానికి రాజకీయ పరిజ్ఞానములేని ప్రభుత్వోద్యోగులైనా, పాలనావిషయాలు పూర్తిగాతెలియని రాజకీయోద్యోగులైనా, విజయవంతంగా వ్యవహరించలేరు.

పాలనావిషయాలకూ రాజకీయ విషయాలకూ ఎంత సన్నిహిత సంబంధమున్నా వాటిని వేర్వేరు ప్రక్రియలుగా గుర్తించడంలో దోషములేదు. రాజకీయోద్యోగులు, ప్రభుత్వోద్యోగులు దృక్పథాలు విభిన్నరీతులలో ఉంటాయనీ, వారిని ప్రభావితం చేసే అంశాలు వేరనీ ప్రత్యేకముగా చెప్పనవసరము లేదు. ఏది ఏమయినా ఈనాడు ప్రభుత్వ పాలనా శాస్త్రము రాజనీతిశాస్త్రము అతిసన్నిహితమైన రెండు సాంఘిక శాస్త్రాలుగామాత్రం సర్వత్రా గుర్తించబడినది.

ఆధునికయుగంలో పాలకులు ఆర్థికశాస్త్ర పరిజ్ఞానంకూడా లేనిదే తమ విధులను సక్రమంగా నిర్వర్తించలేరు. ఒకదేశపు ఆర్థికస్తోమత దాని పాలనావిధానాలపై ఎక్కువగా ఆధారపడి ఉంటుదన్న విషయము సర్వవిదితమే. కాబట్టి పాలకులందరూ తమ నిర్ణయాల లేక విధానాలయొక్క ఆర్థిక పరిణామాలను జాగ్రత్తగా పరిశీలించాలి. దేశపరిశ్రమల సంక్షేమాన్ని దృష్టిలోఉంచుకొని అంతర్జాతీయ వ్యాపారాన్ని వృద్ధిచేసే విధాలనే పాలకులు ప్రోత్సహించాలి. ప్రజలకు కనీస సౌకర్యాలు కలుగజేయడంలోనూ, భౌతిక వనరులను ప్రణాళికాబద్ధంగా వాడుకుంటూ ఆర్థిక ప్రగతిని సాధించడంలోనూ పాలనా యంత్రాంగం ఎంతో ప్రముఖపాత్ర వహిస్తుంది. విత్తపాలనా ప్రక్రియ యావత్తు ఆర్థికపాలనా శాస్త్రాలకు ప్రముఖమైన ఉమ్మడి క్షేత్రము. ఆర్థిక శాస్త్రజ్ఞుడు ఎంత వివేకముగా యోచించి ప్రణాళికలను తయారుచేసినా వాటి సాఫల్యత చివరకు పాలకుని దక్షతపైనే ఆధారపడి ఉంటుంది.

ప్రభుత్వపాలన సమాజంలో ఒక భాగముగా వుండి సమాజపు అవసరాలను తీరుస్తుంది. కాబట్టి సమాజశాస్త్ర పరిజ్ఞానములేనిదే ప్రభుత్వ పాలనా శాస్త్రాన్ని అవగాహన చేసుకోలేము. తరచు మారుతూ వుండే సమాజపు విలువలను అర్థంచేసుకొని పాలకుడు వ్యవహరించాలిగానీ, కేవలం హేతుబద్ధమైన నడవడిని అనుసరిస్తే అతడు సమర్థవంతంగా వ్యవహరించలేడు. ఉదాహరణకు కేవలం యోగ్యతలనుబట్టి ప్రభుత్వ ఉద్యోగాలను భర్తీగాజరుపుతే కొన్ని బలహీనవర్గాలకు అన్యాయం చేసినట్లవుతుంది. మనదేశపు సాంఘిక వ్యవస్థనూ, మన సమాజపు విలువలనూ, తెలిసినవారుమాత్రమే ఈ విషయాలను అర్థంచేసుకొనగలరు. అదేవిధంగా పాలనా యంత్రాంగములోని ప్రతిస్థాయిలోనివారూ తమ క్రిందిస్థాయిలవారికన్నా తాము అధికులమని వారిని చిన్నచూపు చూడడమనేది వర్ణాశ్రమ ధర్మానికి అనువైన మనదేశంలోనే ఎక్కువగా కనిపిస్తుంది. అమెరికావంటి దేశాలలో పాలనా యంత్రాంగములోని వివిధ అంతస్తులవారిమధ్య ఈ విధమైన భావన కానరాదు. పాలకుల నడవడి ప్రజల భావాలూ, వారి దృక్పథం అవగాహన చేసుకొననిదే పాలననుగురించి సరిగా అర్థంచేసు

కొనలేము గనుక మనస్తత్వశాస్త్ర పరిచయముకూడా కొంతలేనిదే పాలనాప్రక్రియను అర్థంచేసుకొనలేము.

పాలకులకు ముఖ్యంగా శాసనరీత్యా అధికారం సంక్రమిస్తుంది గనక ప్రభుత్వ పాలనాశాస్త్రానికీ, న్యాయశాస్త్రానికీ మధ్యకూడా సన్నిహిత సంబంధమున్నదని చెప్పాలి. పాలకుడు అధికార పరిధికి లోబడి మాత్రమే వ్యవహరించాలి, గనుక అతడు చట్టాన్ని పూర్తిగా అర్థంచేసుకోవాలి. అదీగాక చట్టాన్ని తయారుచేయడంలోనూ, దానిని అనుసరించిన నియమ నిబంధనలను (Rules and Regulations) రచించడంలోనూ పాలకులు ప్రముఖపాత్ర వహిస్తారు.

ప్రభుత్వ పాలన - ప్రాముఖ్యము :

ఆధునికయుగంలో శ్రేయోరాజ్య స్థాపనా ధ్యేయం సర్వత్రా ఆమోదించబడిన తరువాత ప్రభుత్వపాలన ప్రాముఖ్యత ఎంతగానో ఇనుమడించినది. ఈనాడు ప్రజా శ్రేయస్సుకొరకై ప్రభుత్వం వివిధరంగాలలో ప్రవేశించి కార్యక్రమాలను నడుపుతున్నది. కొన్ని సేవలను ప్రభుత్వ శాఖలద్వారానూ, ప్రభుత్వ కార్పోరేషన్లద్వారానూ నడుపుతూ ప్రభుత్వేతర రంగములోని ముఖ్యమైన కార్యక్రమాలను, ప్రభుత్వము వినిమయం (Regulate) చేస్తుంది. ఈ విధంగా ప్రభుత్వ పాలనా పరిధి దినదినాభివృద్ధి చెందుతున్న విషయం సర్వవిదితమే. ఈ విస్తృతమైన ప్రభుత్వపాలనకై కోట్లకొలది ధనం వెచ్చించబడుతున్నది. దానిని ప్రజలే ముఖ్యంగా పన్నులద్వారా చెల్లిస్తారు. కాబట్టి ప్రభుత్వము ఎలా పనిచేస్తున్నదీ, తను నిధులను ఏ విధంగా వెచ్చిస్తున్నదీ అనే విషయాలను, ప్రతి పౌరుడు తెలుసుకోవాలి. అదీగాక ప్రభుత్వ యంత్రాంగంలో లక్షలకొలది పౌరులు, ఉద్యోగులుగా పనిచేస్తారు. వారి యోగక్షేమాలను ప్రభుత్వము ఏ విధంగా విచారిస్తున్నదీ తెలుసుకొనడం కూడా ముఖ్యం. నిజానికి దేశంలోకెల్ల పెద్దదై ప్రాముఖ్యమైన యజమానిగా ప్రభుత్వము అనుసరించే ఉద్యోగి బృందపద్ధతులు, ప్రభుత్వేతర సంస్థలనుకూడ ప్రభావితం చేస్తాయి గనుక అట్టి పద్ధతులను పరిశీలించడంకూడా అవసరము.

ఈనాడు ప్రజల సౌఖ్యము, మనుగడకూడా ప్రభుత్వ యంత్రాంగపు దక్షతపై ఎక్కువగా ఆధారపడి వున్నదనడం అతిశయోక్తి కాదు. ప్రభుత్వ యంత్రాంగము నిలిచిపోతే మానవ నాగరికత స్తంభించిపోతుందన్నమాటే ః మనము ప్రొద్దున లేచినదిమొదలు నిద్రించేవరకు ప్రభుత్వ సేవలను ఏదోవిధంగా అందుకొంటూనేవుంటాము. మాతృగర్భములోఉండే భావి పౌరుని ఆరోగ్యరక్షణ మొదలు, మృతిచెందిన పౌరుని వీలునామా అమలు వరకూ ప్రభుత్వ ప్రమేయము ఎంతైనా వుంటుంది. ఏ దేశమైనా సౌభాగ్యవంతం కావాలంటే, ప్రజలకు అవసరమైన సేవలందిస్తూ వారిజీవితం సుఖమయం చేయాలంటే ఒక విశిష్టమైన దక్షతకల ప్రభుత్వ యంత్రాంగము అత్యవసరము. కాబట్టే పాలనాశాస్త్ర ప్రాముఖ్యము నానాటికీ ఎంతగానో పెరుగుతున్నది.

— డా. యస్. వి. రం. రావ్.

X

65. మానవ శాస్త్రము (Anthropology)

మానవ శాస్త్రము అనే పదము రెండు గ్రీక్ మూల పదాల కలయిక; ఆన్త్రో, పోస్. (Anthro-pos మానవుడు) + లాగోస్ (Logos = శాస్త్రము) అంటే మానవశాస్త్రము. మానవుని గురించి అధ్యయనంచేసే శాస్త్రము. ఈ అర్థంతో ఆ పదాన్ని మొట్టమొదట 1501 వ సంవత్సరములో మాగ్నస్ హౌన్ట్ (Magnus Hount) వాడినాడు.

పరిణితి చెందిన మొదట రెండు కాళ్ళపై నడిచే శక్తి మాట్లాడ గలగడం, సమ్ముఖ అంగుష్ట (Thumb) ఉండటం వల్ల జంతుకోటిలో మానవునికి ఉన్నత స్థానం లభించినది. ఇవి అన్ని పరిణామ క్రమంలో మానవునికి వచ్చినవే. ఇవి అన్న మానవునికి సంస్కృతిని కల్పించుకొనే శక్తి వ్యవస్థాపనతో కూడిన సాంఘిక జీవనవకాశం ఏర్పడడానికి తోడ్పడినాయి. జైవిక (Biological) సాంస్కృతిక (Cultural) సంబంధమైన విషయాలను అధ్యయనం చేసే శాస్త్ర భాగాన్ని శారీరక మానవశాస్త్రం (Physical Anthropology) అని, సాంస్కృతిక విషయాలను అధ్యయనం చేసే శాస్త్ర భాగాన్ని సంస్కృతిక మానవశాస్త్ర (Cultural Anthropology) అని ముఖ్యంగా రెండుగా విభజింపవచ్చు.

శారీరక మానవ శాస్త్రము :

శారీరక మానవశాస్త్రం జంతుకోటిలో మానవుని స్థానము, మానవునికి, తక్కిన ప్రైమేట్(Primate) లకు గల పోలికలను తారతమ్యాలను, పరిణామము, ప్రాచీన మానవ అస్థికలను గురించిన వైజ్ఞానిక విషయాలు మానవునికి దగ్గర పోలికలు కల్గి, విలువెత్తించిన Extincent వాటి శిలాజాల (Fossil) అధ్యయనం ప్రస్తుత మానవ సమాజాల స్వరూప స్వభావాలు, మానవజాతి వర్గీకరణ, మానవ అనువంశకము రక్తసమూహము (Blood Groups) పెరుగుదల (Growth) మొదలైన విషయాలను గురించి సమగ్రంగా వివరిస్తుంది.

శారీరక మానవ శాస్త్రాన్ని అయిదు ముఖ్య విభాగాలుగా విభజింపవచ్చు. (1) మానవ పరిణామము (Human Evolution) (2) మానవ జీవశాస్త్రము (Human Biology) (3) మానవ మితి (Anthropometry) (4) జాతి విజ్ఞాన శాస్త్రము (Peteotogy) (5) అనువర్తిత శారీరక మానవశాస్త్రము (Applied Physical Anthropology)

మానవ పరిణామము :

ఇప్పుడు జీవించియున్న ప్రైమేట్ జంతువుల శిలాజ ప్రైమేట్‌ల శరీర లక్షణాలను పరిశీలించిన వాటికి మానవ లక్షణాలకు గల సారూప్య తారతమ్యాలను చర్చించి మానవుడు ప్రైమేట్ క్రమంలో ఎట్లా అభివృద్ధి చెందినది పరిణామ క్రమాన్ని అధ్యయనం చేసేదీ మానవ పరిణామ విభాగము.

మానవ జీవశాస్త్రము :

మానవ శరీర నిర్మాణాన్ని, శారీర ధర్మక్రియలను అధ్యయనం చేసేదే మానవ జీవశాస్త్రము. మానవ రక్తసమూహాలను పరీక్షించి వివిధ మానవ జాతులలో రక్తసమూహాల పంపిణీలో మొదలైన విషయాలను కూడ అధ్యయనం చేస్తుంది. మానవ అస్థిపంజర నిర్మాణక్రమాన్ని, దాని ప్రత్యేక ఆత్మ ప్రకార్యాలను, ఈ శాస్త్రము వివరిస్తుంది. మానవుని అరచేతిమీద అరికాలుమీద అనేకమైన గీతలుంటాయి. వీటి ప్రత్యేకతల్ని వినిర్దిష్ట పద్ధతులలో ఇవి వివిధ మానవ జాతులలో పంపిణి అయినవి. సాముద్రిక రేఖ పరిగణన (Sentmentology) విభాగం వివరిస్తుంది.

మానవ మితి :

బాహ్య మానవ అవయవాల పరిణామాల కొలతలను శాస్త్రీయంగా తీసే విధానాన్ని మానవ మితి అంటారు. మానవ మితి ద్వారా వివిధ మానవ సమూహాల మధ్య పరిమాణాత్మక విచారణ ఎంత ఉన్నది తెలుసుకొనవచ్చు.

జాతి విజ్ఞాన శాస్త్రము :

ప్రపంచంలోని వివిధ జాతుల మధ్య శరీర రంగులోను, ఇతర శారీరక సమాధానాలలోని సారూప్య తారతమ్యాలను వీటి ద్వారా మానవ జాతుల వర్గీకరణ మొదలైన విషయాలను జాతి విజ్ఞాన శాస్త్రము చర్చిస్తుంది.

అనువర్తిత శారీరక మానవ శాస్త్రము

శారీరక మానవ శాస్త్రం క్రోడీకరించిన విషయాన్ని మానవ వ్యావహారిక సమస్యలను పరిష్కరించడంలో ఉపయోగించే పద్ధతుల్ని వివరించేదే అనువర్తిత శారీరక మానవ శాస్త్రము.

సంస్కృతిక మానవ శాస్త్రము :

సాంకేతికము ఆర్థిక వ్యవస్థ సామాజిక నియంత్రణ,సామాజిక వ్యవస్థాపన,భాషానిర్మిత మొదలైన మానవ సంస్కృతిక విషయాలను అధ్యయనం చేసేదే సంస్కృతిక మానవశాస్త్రము.

సాంస్కృతిక మానవ శాస్త్రంలోని ముఖ్య విభాగాలు: (1) ప్రాక్ చరిత్ర (2) భాషా శాస్త్రము (3) నరవర్గ శాస్త్రము.

ప్రాక్ చరిత్ర

మానవుడు ఉద్భవించినప్పటినుంచి లిపి కనుగొనేంతవరకు జరిగిన సంస్కృతిక పరిణామాల సమగ్ర చరిత్రనే ప్రాక్ చరిత్ర అనవచ్చు. మానవుడు ఏనాడైతే పనిముట్లను చేయడం మొదలు పెట్టినాడో, ఆనాటినుండే మానవ సంస్కృతి మొదలైనట్లు మానవ శాస్త్రజ్ఞులు భావిస్తున్నారు. అట్లా ఉద్భవించిన మానవ సంస్కృతిలో సాంకేతిక, సామాజిక విషయములలో విధానాలలో మార్పుల ఫలితంగా మానవ సమాజంలో పరివర్తన (Change) వచ్చి క్రమముగా నాగరికతాభివృద్ధి చెందినట్లు, ప్రాక్ చరిత్ర ఆధారాలు తెల్పుతున్నాయి. సంస్కృతిలో మార్పులు నూతన కల్పనల వ్యాప్తి వల్ల ముఖ్యంగా వస్తాయి.

లిఖిత పూర్వక చరిత్ర పూర్వపు మానవుని సంస్కృతిక జీవనాన్ని ఎట్లా తెలుసుకోవడం అనే ప్రశ్న ఎదురవవచ్చు. ఇందుకు ప్రాక్ చరిత్రకారులు పురావస్తు శాస్త్రజ్ఞులు కొన్ని శాస్త్రీయ పద్ధతులను రూపొందించినారు. ప్రాక్ చారిత్రక మానవుని సంస్కృతిని నిర్మించడానికి తోడ్పడే ముఖ్యమైన ఆధారాలలో అతడి పనిముట్లు, అతడు చిత్రించిన చిత్రాలు, రూపొందించిన కళాత్మక వస్తువులు మొదలైన వాటిని చెప్పవచ్చు. ప్రాక్ చారిత్రక కాలానికి చెందిన వర్ణ చిత్రాలు ఉన్న గుహలు, ఫ్రాన్సు, స్పెయిన్, ఆఫ్రికా, ఇండియాలలో కనబడినాయి. అంతేకాక భూనిక్షేపాలలో ప్రాక్ మానవుడు ఉపయోగించిన అనేక పనిముట్లు దొరికినాయి. శాస్త్రీయ పద్ధతులలో వీటి తేడాలు లెక్క-

కట్టి ప్రాక్తిక నిపుణతను, అభివృద్ధిని ప్రాక్ చరిత్ర కారులు నిర్మించ కలుగుచున్నారు. ప్రాక్ చారిత్రిక యుగానికి సంబంధించిన సంస్కృతిలో ఎక్కువగా పనిముట్లను తయారు చేయడానికి, వాటిని వాడడం వల్ల దాన్ని శిలా యుగమని వ్యవహరించడం జరిగింది. సాంకేతిక అభివృద్ధిని బట్టి శిలా యుగాన్ని మూడు దశలుగా వర్గీకరించినారు. (1) ప్రాచీన శిలాయుగము (2) మధ్య శిలా యుగము (3) నవీన శిలాయుగము

ప్రాచీన శిలా యుగములోని మానవుడు ఎక్కువగా మొరటు రాతి పనిముట్లను వాడినట్లు, వేట మీద ఎక్కువగా ఆధారపడి జీవించినట్లు, దిమ్మరి జీవితాన్ని గడిపినట్లు; మధ్య శిలాయుగములో అల్ప ప్రమాణ పరికరాలను ఉపయోగించినట్లు, నవీన శిలాయుగములో అభివృద్ధి చెందిన రాతి పనిముట్లను వాడినట్లు, వ్యవసాయం నేర్చుకొని స్థిర జీవితాన్ని అలవరచుకొన్నట్లు, ప్రాక్ చారిత్రక ఆధారాలు తెల్పుతున్నాయి.

భాషా శాస్త్రము :

ప్రాచీనమైన ప్రస్తుత కాలపు భాషల నిర్మాణాన్ని వివిధ భాషల మధ్య సారూప్య తారతమ్యాలను భాషాశాస్త్రము శాస్త్రీయ పద్ధతులలో అధ్యయనం చేస్తుంది. అంతేకాక వివిధ భాషల లక్షణాలను బట్టి భాషా కుటుంబాల వర్గీకరణ చేస్తుంది.

నరవర్గ శాస్త్రము :

నరవర్గ శాస్త్రము ప్రపంచములోని వివిధ మానవ జాతులను సంస్కృతులను, వాటి సాంస్కృతిక లక్షణాలను ఇతర విషయాలను వివరంగా వర్ణిస్తుంది. నరవర్గ శాస్త్రం నుంచి అభివృద్ధి చెందిన మానవ శాస్త్ర ముఖ్య విభాగము సామాజిక మానవ శాస్త్రము.

సామాజిక మానవ శాస్త్రము :

సామాజిక మానవశాస్త్రం మానవుని సామాజిక జీవిత విధానాన్ని, సామాజిక సంబంధాలను, సామాజిక నిర్మితి, వ్యవస్థాపన మొదలైన అంశాలను వివరంగా వివరిస్తుంది. సామాజిక మానవశాస్త్రం వివిధ మానవ సమాజంలోని వివాహ పద్ధతుల్ని, కుటుంబాల రీతిని, బంధుత్వపు విధానాల్ని మతం, కళ, రాజకీయాలు, ఆస్తి, ఆర్థిక వ్యవస్థ, సామాజిక నియంత్రణలను చర్చిస్తుంది సామాజిక మానవ శాస్త్రం అనే పదాన్ని మొదట 'సర్ జేమ్సు ఫ్రెజర్ 1908 వ సంవత్సరంలో వాడినాడు. ''ఆదిమ సమాజాలను శాస్త్రీయ పద్ధతిలో పరిశీలించడమే సామాజిక మానవశాస్త్ర లక్ష్యము'', అని ఇతడు వివరించెను. కొంతమంది సామాజిక సంస్థల పరిశీలన దీని లక్ష్యమని చెప్పినారు. కాని అమెరికన్ మానవ శాస్త్రజ్ఞులు సంస్కృతియే ఈ శాస్త్ర అధ్యాయనకు ప్రధాన వస్తువని చెప్పినారు. ఇప్పటి సామాజిక శాస్త్ర పరిధిని పరిశీలిస్తే, ఇది ఆదిమ సమాజంలోనే కాకుండా సంశ్లిష్టమైన మానవ సమాజాలను కూడా అధ్యయనం చేయడం మొదలు పెట్టినట్లు తెలుస్తుంది. సామాజిక మానవ శాస్త్రజ్ఞులు సామాజపు సంస్కృతిని క్షుణ్ణంగా అవగాహన చేసుకుంటారు. కాబట్టి సామాజ అభివృద్ధి కార్యక్రమాలలో సామాజిక మానవశాస్త్రం విజ్ఞానం ఎంతగానో ఉపకరిస్తోంది. అందువలన అనేక దేశాలలో అనువర్తిత సామాజిక మానవ శాస్త్రజ్ఞులు, అనేక విధాలైన గిరిజన అభ్యుదయ కార్యక్రమాలలో భాగం పంచుకొన్నారు.

మానవ సమాజాలు ముఖ్యంగా, మాతృ వంశానుక్రమాన్నిగాని, పితృ వంశానుక్రమాన్నిగాని ద్విపార్శ్వ వంశానుక్రమాన్నిగాని పాటించడం ఎక్కువగా కనిపిస్తుంది. వీటిని క్లుప్తంగా తెలుసుకోవలెనంటె తల్లిని మూల జననిగా పరిగ

ణించి, తల్లిని వంశకర్తగా గ్రహించి, పిల్లలు తల్లి వర్గానికి చెందిన వారుగా పరిగణించి, అధికారం తల్లివైపున ఉంటే ఆ సమాజాన్ని మాతృవంశీయ సమాజమని వ్యవహరిస్తారు తండ్రిని మూల జనకునిగా పరిగణించి, తండ్రిని వంశకర్తగా గ్రహించి పిల్లలు తండ్రి వర్గానికి చెందిన వారలుగా భావించి అధికారం తండ్రివైపున వుంటే ఆ సమాజాన్ని పితృవంశీయ సమాజమని అంటారు. అట్లా గాక తల్లి తరపు కొంత బంధువర్గాన్ని, తండ్రి తరపు కొంత బంధువర్గాన్ని గ్రహించి పిల్లల్ని వారికి చెందిన వారుగా పరిగణించి వుంటే అటువంటి సమాజాన్ని ద్విపార్శ్వ వంశీయ సమాజమని అంటారు. కొందరు పరిణామవాదులు ఆదిలో ఆ మాతృ వంశాను పద్ధతి ఉండేదని, తరువాత పితృ వంశానుక్రమ పద్ధతి అభివృద్ధి చెందినదని భావించినారు. భారతదేశంలో అనేక పితృవంశీయ సమాజాలు, నాయర్, ఖాసీ, గోణలవంటి మాతృ వంశీయ సమాజాలు ఉన్నాయి.

ప్రాచీన ఆర్థిక వ్యవస్థను ముఖ్యంగా మూడు రకాలుగా పేర్కొనవచ్చు. (1) ఆహార సంగ్రహక ఆర్థిక వ్యవస్థ, (2) పశుపోషక ఆర్థిక వ్యవస్థ, (3) ఆహార ఉత్పాదక ఆర్థిక వ్యవస్థ.

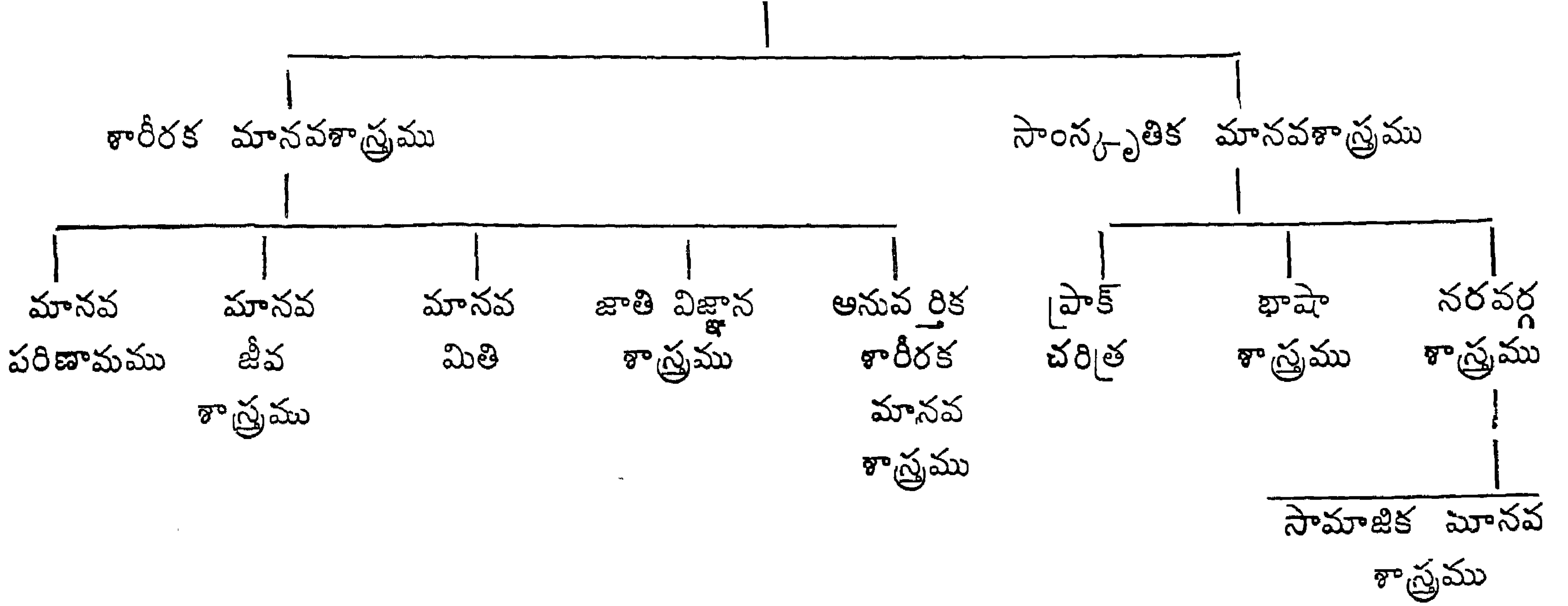
ప్రకృతిలో లభ్యమయ్యే ఆహారాన్ని ప్రోగుచేసుకొని జీవించే ప్రజల ఆర్థిక విధానాన్ని ఆహార సంగ్రహ ఆర్థిక విధానం అంటారు. ఆహార సంగ్రహణ వ్యవస్థలో చేపలు పట్టడం, అడవిలోని కంద మూలాలను ప్రోగుచేయడం, జంతువులను వేటాడటం వస్తాయి. ఆహార సంగ్రహ జీవనాన్ని గడిపే తెగలు ఇప్పటికి ఉన్నాయి. ఉదాహరణకు కేరళలోని కాడార్‌లు, మధ్యప్రదేశ్‌లోని బిర్‌హోర్‌లు, ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోని చెంచులు. పశుపోషణమే ప్రధాన జీవనోపాధిగా ఉన్న ఆర్థిక వ్యవస్థనే పశుపోషక ఆర్థిక వ్యవస్థ అంటారు. పశువులను పెంచినంత మాత్రాన పశుపోషక ఆహార వ్యవస్థ కాదు. ఎందువల్లనంటే వ్యవసాయం ప్రధానంగా ఉన్న చాల తెగలకు పశుపోషణ అనుబంధ వృత్తిగా ఉంటుంది. అంతేకాక కొన్ని ఆహార సంగ్రాహక తెగలకు పశుపోషణ అనుబంధ వృత్తి భారత దేశంలోని ముఖ్యమైన పశుపోషక తెగ – నీలగిరి కొండ ప్రాంతాలలో నివశించే 'తోడా'లు.

వ్యవసాయం చేసి పంటలను పండించే ఆర్థిక విధానాన్ని ఆహారోత్పాదక ఆర్థిక విధానము అంటారు. ఆహారోత్పాదక ఆర్థిక విధానము వివిధ దశలగా అభివృద్ధి చెందినదని పరిశోధనల వల్ల తెలుస్తోంది. స్థిర వ్యవసాయ చరిత్రలో మొదటిదశ తోటసేద్యం అని, తరవాతదశ మారకపు వ్యవసాయం అని, క్రమంగా స్థిర వ్యవసాయం అభివృద్ధి చెందినదని శాస్త్రజ్ఞులు అభిప్రాయ పడుతున్నారు.

కొందరు పరిణామవాదులు ప్రాచీన శిలాయుగపు మానవుడు ఆహార సంగ్రాహక ఆర్థిక వ్యవస్థ ద్వారాను, నవీన శిలాయుగపు మానవుడు పశుపోషణ, వ్యవసాయము ద్వారాను జీవనం గడిపినట్లు పరికల్పన చేసినారు. చాలమంది పరిణామవాదాలు, ఆదిమ సమాజాలు, ఆహార సంగ్రాహక ఆర్థిక వ్యవస్థనుంచి క్రమంగా అభివృద్ధి చెందినట్లు భావించినారు. కాని ఆహార సంగ్రాహక ఆర్థిక వ్యవస్థనుంచి పశుపోషక ఆర్థిక వ్యవస్థ అభివృద్ధి చెందినదా లేదా అనే విషయం మీద భిన్నాభిప్రాయాలు ఉన్నాయి కొందరు పరిణామవాదులు మానవుడు నాలుగు దశలలో అభివృద్ధి చెందినట్లు అభిప్రాయ పడినారు. అవి: (1) కంద మూలాదులను ప్రోగుచేయడం (2) వేట (3) పశుపోషణ (4) వ్యవసాయము కాని మధ్య జరిగిన పరిశోధనలు కొన్ని సమాజాల ఆర్థిక వ్యవస్థలు ఒక క్రమ పద్ధతిలో పరిణామం చెందుతూ వచ్చాయన్న పరి

కల్పనను నిరూపించడం లేదు. కొంతమంది శాస్త్రజ్ఞులు ఆదిమ సమాజంలో ఆర్థిక ప్రత్యేకీకరణ లేని కారణంగా మిశ్రమ ఆర్థిక వ్యవస్థ కనబడుతున్నట్లు భావించినారు.

శ్రీ ఎ.ఆర్.కె. మూర్తి.

XI

66. నిత్యజీవితంలో మనోవిజ్ఞానశాస్త్ర ప్రయోజనము

మనో విజ్ఞానశాస్త్రం గురించి సామాన్యజనంలో రకరకాల అభిప్రాయాలున్నాయి. ముఖంచూడగానే వ్యక్తి లక్షణాలను గురించి చెప్పే విషయ పరిజ్ఞానమని కొందరూహిస్తే, ఏ దయ్యాలనో, భూతాలనో గురించి తెలుసుకొనే శాస్త్రంగా మరికొందరు భావిస్తారు. ఇవన్నీకూడా ఆధునిక విజ్ఞానపరంగా ఆలోచిస్తే సరియైనవి కావు. ముఖాన్నిబట్టి వ్యక్తి మనస్తత్వం కొంతవరకు చెప్పగలమేమోగానీ, అతని సంపూర్ణ వ్యక్తిత్వంగురించి అంతర్గత భావాలగురించి ఇదమిద్ధంగా చెప్పలేము.

ఒక శతాబ్దం పూర్వం వరకుకూడ మనోవిజ్ఞాన శాస్త్రాన్ని ఆత్మకు సంబంధించు విషయపరిజ్ఞానంగా పరిగణించారు. దీనికి కారణాలు రెండు. ఒకటి- ఇది తత్వశాస్త్ర భాగంగా వ్యవహరింపబడటము. రెండు-మనిషికి ఆత్మఅనేది ఒకటి ఉన్నదనే నమ్మకం ఉండటము. కాని ఈ శతాబ్దంలో సంభవించిన విజ్ఞానాత్మక మార్పులవల్లనైతేనేమి, విభిన్న మానవత వాదనల ప్రభావంవల్లనైతేనేమి, మనో విజ్ఞానం ఒక స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిని ఏర్పరచుకొన్నది. ఆత్మ ఉనికిగురించి నిర్ధారించిచెప్పటం కష్టం కాబట్టి, వ్యక్తిప్రవర్తనపై శాస్త్రజ్ఞుల దృష్టి మరలింది. అతిసులువైన పదాలలో మనోవిజ్ఞాన శాస్త్రాన్ని నిర్వచించాలంటే **ప్రాణివర్తనను క్రమబద్ధంగా, శాస్త్రీయదృక్పథంతో పరిశీలించే విషయపరిజ్ఞానమని చెప్పవచ్చును.**

మనోవిజ్ఞానశాస్త్ర విషయపరిజ్ఞాన పరిధి చాల విశాలం. జంతువుల వర్తనను మొదలుకొని చిన్న పిల్లలనుంచి పెద్దల మనస్తత్వంవరకు ఈ పరిధిలో చేర్చవచ్చును. కొన్ని జంతువులకంటే మరికొన్ని జంతువులు చురుకుగా క్రొత్తవిషయాలను ఎలా నేర్చుకొంటాయి? మనిషికి మనిషికి ప్రజ్ఞాపాటవ విషయాలలో తేడాలెందుకుంటాయి? పిల్లల మూర్తిమత్వ వికాసము, వాళ్లు తమ తల్లిదండ్రులనుండి పొందే ప్రేమానురాగాలపై, రాగద్వేషాలపై, ఇతర పెంపక విధానాలపై ఆధారపడి ఉంటుందా? లేదా? మొదలగు విషయాలను మనోవిజ్ఞానశాస్త్రం క్షుణ్ణంగా చర్చిస్తుంది. ఇది మన నిత్య జీవితంలో ఏ విధంగా ఉపయోగపడుతుంది? అనే ప్రశ్నకు సమాధానమిచ్చేముందు ఇతర సామాజికశాస్త్రాలతో దీనికిగల సంబంధమేమిటో కొంతవరకు తెలుసుకోవడం అవసరము.

మనోవిజ్ఞానశాస్త్రం, సాంఘిక, మానవశాస్త్రాలతో చాలా సన్నిహిత సంబంధం కలిగిఉన్నది. మానవుడు శూన్యంలో జన్మించడు, జీవించలేడు. రకరకాల మానవ సమూహాలలో నివసిస్తాడు. మనిషి ప్రవర్తననుగురించి తెలుసుకోవాలన్నప్పుడు ఈ సమూహాల నిర్మాణంగురించి, పైవాటి నైజం గురించి తెలుసుకోవలసిన అవసరమేర్పడుతుంది. సమూహాల నిర్మాణాన్ని అధ్యయనంచేసే శాస్త్రమే

సాంఘికశాస్త్రం. కాబట్టి మనోవిజ్ఞానానికి దీనితో దగ్గరి సంబంధం ఏర్పడుతుంది.

భిన్నభిన్న మానవసమాజాలలోఉండే సంస్కృతీ సభ్యతల ప్రభావంవల్లఏర్పడే మనిషివర్తన, అతని మూర్తిత్వ వికాసం, ఒక్క ముక్కలోచెప్పాలంటే అతని మనస్తత్వాన్ని పరిశీలించినప్పుడు మానవ శాస్త్రం (Anthropology) తో దీనికిగల దగ్గరి సంబంధం ప్రస్ఫుటమవుతుంది.

మనోవిజ్ఞాన శాస్త్రం మన నిత్యజీవితంలో ఎన్నోరకాలుగా ఉపయోగపడుతుంది. అస్తమానం మారాంచేసే లేక ఏడ్చే పిల్లలనుచూస్తుంటే చాలా మంది తలిదండ్రులకు విసుగ్గానే ఉంటుంది. అప్పు డప్పుడు కోపంతో వాళ్ళను దండిస్తూంటారు. దండనాపద్ధతిలో తాత్కాలికంగా వాళ్ళ ఏడ్పును అరికట్టినప్పటికి, వాళ్ళను సంపూర్ణంగా ఏడ్వ కుండా చేయలేరు. దీనికి కారణం పిల్లల మనసు లోని విషయాన్ని తెలుసుకోలేకపోవడమే. కొందరు పిల్లలు ఏడ్వడం కేవలం తమకు కావలసిన వస్తు వులగురించేకాకుండా తలిదండ్రుల దృష్టిని తమ వైపు మళ్ళించుకొనే ప్రయత్నంకూడ కావచ్చును. అధ్యాపకుడు విద్యార్థుల మనస్తత్వాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని పాఠాలు చెప్పితేనేగాని వాళ్ళకు బోధ పడదు. రాజకీయ నాయకుడు ఏ పరిస్థితుల్లో, ఏ పద్ధతిలో ప్రజలను ఆకట్టుకోవాలో తెలసినప్పుడే ప్రజానాయకుడిగా చలామణి కాగలడు. మంచి లాభాలుగడించే వ్యాపారస్తుడు కొనుగోలుదారు అవ సరాలను, అభిరుచులను తన సంభాషణద్వారా వాళ్ళ మనస్తత్వాన్ని పసికట్టి, తనవస్తువులను అమ్మచూపుతాడు. మనోవిజ్ఞానంద్వారా మనసులోని కారణాలనుకూడా తెలుసుకోవచ్చును.

మనోవిజ్ఞానాన్ని ప్రయోజనాత్మకంగా ఈ క్రింద ఉదహరించిన ప్రధాన శాఖలుగా విభజింప వచ్చును.

(1) సామాన్య మనోవిజ్ఞానము.
(2) సాంఘిక మనోవిజ్ఞానము.
(3) శిశు మనోవిజ్ఞానము.
(4) పారిశ్రామిక మనోవిజ్ఞానము.
(5) చికిత్సా మనోవిజ్ఞానము.
(6) అసామాన్య మనోవిజ్ఞానము.
(7) పరా మనోవిజ్ఞానము.
(8) విద్యా మనోవిజ్ఞానము.

ఈ శాఖల అన్నింటికి సామాన్య మనోవిజ్ఞానం వెన్నముకలాంటిది. వ్యక్తి వర్తనలను అతని విభిన్న మానసిక ప్రక్రియలగురించిన మౌలిక సిద్ధాంతాలను సామాన్య మనోవిజ్ఞానంద్వారా తెలుసుకొనవచ్చును.

వ్యక్తికి వ్యక్తికి మధ్యజరిగే అంతశ్చర్యల గురించి, రకరకాల సమూహాలలో వ్యక్తి వర్తనను గురించి అతని వైఖరులు, అభిప్రాయాలు, మొద లగు సంఘబద్ధ మానసిక ప్రక్రియలగురించిన చర్చలు సాంఘిక మనోవిజ్ఞానంలో జరుగుతాయి.

శిశువుల పెంపక విధానాలను తల్లిదండ్రులు తెలుసుకోవడం ఎంతైనా అవసరం. ఫ్రాయిడ్ మహాశయుని మనో విశ్లేషణము (Psycho-analysis) ద్వారా ఈ వాదనపై ఆధారపడి పరిశోధ నలుచేసిన సియర్స్, మెకోబిలివిన్, వైటింగ్ చైల్డ్ మొదలగు పరిశోధకుల రచనలద్వారా ఎన్నో కొత్త విషయాలు బైటపడ్డాయి. దండనా పద్ధతులకంటే, పారితోషిక పద్ధతులద్వారా పిల్లలను సక్రమమైన విధానంలో తర్ఫీదుచేయవచ్చని చాలా మంది మనోవిజ్ఞానులు నిరూపించారు. పిల్లలకు తల్లి తన పాలివ్వడం ఏ దశలో ఏ విధంగా మాన్పించాలి? సీసాపాలు మెరుగా? స్తన్యక్షీరం మెరుగా? మొదలగు విషయాలపై ఎన్నో పరిశోధ నలు జరిగాయి. వీటి ఫలితాలు ఖచ్చితంగా అన్ని సమాజాలకు ఒకేవిధంగా వర్తింపచేయనప్పటికి కొన్నికొన్ని ఫలితాలద్వారా పిల్లల మనోవికాసం,

ఏ పద్ధతిలో జరిగితే బాగుంటుందనేవిషయం మనం తెలుసుకొనవచ్చును.

పారిశ్రామిక మనోవిజ్ఞానంద్వారా ఉత్పత్తికి సంబంధించిన విషయాలలో కార్మికుని పాత్ర, అతనిని ఉత్తమపద్ధతిలో ఉపయోగించుకొనే మానసిక విధానాలగురించి తెలుసుకోవచ్చు. ఉదా :- కొందరు కార్మికులు ఎంత వేతనం పొందినా అనుకున్నంత ఉత్పత్తిని చూపించకపోవచ్చు. అంటే వారిలో డబ్బు అట్టే ప్రేరణను కలిగించలేక పోయిందన్నమాట. మనిషిజీవితంలో డబ్బు ఒక్కటే ప్రధానంకాదు. అతని నైపుణ్యం గుర్తించడము, సంఘంలో అతనికొక గౌరవ ప్రతిపత్తులను కలిగించడము మొదలగు ప్రేరణలు అతనిని డబ్బుకంటే అధికంగా పనికి పురికొల్పుతాయన్న విషయం 'ఎల్టన్ మెయో' మొదలగు మనోవిజ్ఞానుల పరిశోధనలద్వారా బయటపడింది. ఇలాంటి విషయాలను తరచిచూచి యజమాని - కార్మికుని మధ్య సంబంధాలను మెరుగుపరచి, ఉత్పత్తి విధానాలను పెంపొందించడమే పారిశ్రామిక మనోవిజ్ఞానం యొక్క ప్రధాన లక్ష్యం.

మనోవిజ్ఞాన సాహిత్యాన్ని తరచిచూచినట్లయితే విద్యారంగంలో దీని ఉపయోగం అగణనీయం. కొందరు పిల్లలు చురుకుగాను, మరికొందరు పిల్లలు మందబుద్ధులుగాను ఉండటానికి కారణాలు తెలుసుకొని, ఏ పద్ధతులు అవలంబించినట్లయితే ఈ మందబుద్ధుల విద్యాభ్యాసంలో మెరుగు పడగలదన్న మొదలగు విషయాల నెన్నింటినో విద్యా మనోవిజ్ఞానంద్వారా మనం తెలుసుకో గలుగుతాము. సుప్రసిద్ధ ఫ్రెంచి మనోవిజ్ఞాని ఆల్ఫ్రిడ్ బినే పిల్లల మధ్య ఉండే తేడాలను కనుగొనడానికి ప్రజ్ఞా పరీక్షను రూపొందించాడు. రాను రాను ఈ ప్రజ్ఞాపరీక్ష సాధనం ఎన్నోరకాల మానసిక సాధనాల నిర్మాణానికి దారితీసింది. వ్యక్తుల మానసిక ధోరణులను వాళ్ళలోఉండే అసామాన్య వర్తన లక్షణాలను పరిశీలించడానికి మూర్తిమత్వ పరీక్ష మాపకాలు ఎన్నో రూపొందించబడ్డాయి. ఇవే కాకుండా ప్రత్యేక ప్రజ్ఞామాపక సాధనాలు (Aptitude Tests) నిర్మించబడ్డాయి. వీటిద్వారా ఏ వ్యక్తి ఎలాంటిపనికి ఉపకరిస్తాడు? వాళ్ళ వ్యక్తిత్వంలో లోపాలేవైనా ఉంటే వాటిని ఎలా సవరించవచ్చు, మొదలగు విషయాలను తెలుసుకొనవచ్చును. పిల్లలలో స్మరణశక్తి లోపించడానికి కారణాలేమిటి? వారి అభ్యసనలో తేడాలు ఏయే అంశాలపై ఆధారపడి ఉంటాయి. కొత్త రీతుల్లో వాళ్ళకు పాఠాలు ఏ విధంగా చెప్పవచ్చు - ఈ విషయాలపై మనోవిజ్ఞానం ఎంతో విషయ సముదాయాన్ని సేకరించిపెట్టింది.

మనం నివసించే ప్రపంచం చాలా విచిత్రమైనది. కొందరు సక్రమంగా ప్రవర్తిస్తే, మరి కొందరు వ్యక్తులు పిచ్చిగా వ్యవహరిస్తారు. ఈ తేడాలకు కారణాలెన్నో, పెంపక విధానాలు మొదలుకొని వాళ్ళు నివసించే పరిసరాలు, పరిస్థితుల వత్తిడిలు ఎన్నోకావచ్చు. ఈ కారణాలను తరచి చూచి తగువిధంగా మానసిక చికిత్సను సమకూర్చే మనోవిజ్ఞాన శాఖను చికిత్సా మనోవిజ్ఞాన శాస్త్రమంటారు. రోగ నిర్ధారణ మొదలుకొని, మానసిక పద్ధతులద్వారా ఈ రుగ్మతలను నివారించే విధానాలను, దీనిద్వారా తెలుసుకొనవచ్చును. "మనోవ్యాధికి మందు లేదన్న" సామెత ఈ రోజుల్లో అంత వాస్తవంకాదు. ఎందుకంటే మనోవిజ్ఞాన పద్ధతులద్వారా ఎన్నోరకాల మనో రుగ్మతలను నయంచేయవచ్చునని ఆధునిక మనోవిజ్ఞాన శాస్త్రవేత్తలు నిరూపించారు.

ఈ విధంగా రకరకాల జీవితావస్థలో మనస్తత్వ శాస్త్ర పరిజ్ఞానం బాగా ఉపయోగపడుతుంది. విజ్ఞానాత్మకంగా అభివృద్ధిచెందిన అమెరికా, రష్యా దేశాల్లో అతి దూరంగాఉన్న వస్తువుల్ని పరా మనోవిజ్ఞాన (Para Psychological Phenomena)

ప్రక్రియలద్వారా ఏ విధంగా అదుపు (Control) చేయవచ్చునన్న పరిశోధనలు ఈమధ్య చురుకుగా జరుగుతున్నాయి. వీటినిబట్టిచూస్తే మనిషి భావనా శక్తికి తత్సంబంధమైన అతని మానసికశక్తుల ఉపయోగానికి ముందుముందు ఎంతో భవిష్యత్తు ఉందని చెప్పవచ్చు.

—డా. యన్. యా. రెడ్డి.

67. బాల మనోవిజ్ఞానము

నేటి బాలలే రేపటి పౌరులని మనము తరచు వింటుంటాం. అప్పుడప్పుడూ అంటుంటాంకూడా. అంటే వారిని రేపటి పౌరులుగా దిద్దితీర్చే బాధ్యత మనమీద ఉందని పరోక్షంగా మన మంగీకరిస్తున్నా మన్నమాట. అయితే ఈ బాధ్యతను ఎంతవరకు మనం, అంటే, తల్లిదండ్రులు, ఉపాధ్యాయులు, సంఘంలోని ఇతర పెద్దలు నిర్వహిస్తున్నాము అని తరచి చూసుకొన్నప్పుడు, సిగ్గుతో తలవంచుకోక తప్పదు. ఈనాడు ప్రతిచోట అలజళ్లు, అల్లర్లు, స్ట్రైక్‌లు మొదలైనవి వినవస్తున్నాయి. వీటికి రివాజుగా బస్సులను, రైళ్లను తగలబెట్టడం కానవస్తున్నాయి. వీటికంతా బాధ్యులెవరు? ప్రత్యక్షంగా కాకపోయినా పరోక్షంగా నయినా వీటికి కారణం **మనమే** అని ఒప్పుకోకతప్పదు.

మొక్కై వంగనిది మాను వంగదని, మనకు తెలుసు కాబట్టి, ఒక వ్యక్తిని మంచిపౌరునిగా తీర్చిదిద్దాలంటే అతణ్ణి బాల్యంనుంచి సక్రమంగా పెంచాలనే విషయాన్ని మరచిపోకూడదు. ఈ విషయాన్ని గుర్తించిన మనో విజ్ఞానులు (Psychologists) * బాల్యదశకు ఒక విశిష్టస్థానాన్ని ఇచ్చినారు. ఉదాహరణకు మనో విశ్లేషణ సిద్ధాంతకర్త సిగ్మండ్ ఫ్రాయిడ్ (Sigmund Freud) బాల్యదశను వయోజన మూర్తిమత్వానికి ఆధారంగా ఉట్టంకించినాడు. అతని అభిప్రాయం ప్రకారం వయోజనుడు స్వేచ్ఛాజీవికాడు. తన బాల్యంలో పునాదిపడిన లక్షణాంశాలమీద ఆధారపడి పెరిగినజీవి. అంటే ప్రతి వ్యక్తియొక్క మూర్తిమత్వము (Personality) బాల్యంలోనే దాదాపు స్థిరపడిపోయి ఉంటుందన్నమాట. అయితే బాల్యానికి ప్రాముఖ్యమిచ్చిన వాళ్ళలో ఫ్రాయిడ్ మొదటివాడు మాత్రంకాదు. సుమారు 17 వ శతాబ్దంనుంచి, బాల్యదశ ప్రాముఖ్యాన్ని గుర్తించిన వారున్నారు. ఉదాహరణకు కోమేనియస్, లాకో, రూసో, పెస్టల్జీ, ట్రైడ్‌మన్, విలియమ్ ప్రేయర్, స్టాన్లీహల్, విట్మెర్, బీనే మొదలైన వారెందరో పిల్లలకు విద్య గరపడం, వారికి సంబంధించిన విషయాలమీద పరిశోధనలు చేయడం మొదలైన కృషులపట్ల తమ అవధానాన్ని కేంద్రీకరించినారు. అయినప్పటికి బాల మనో విజ్ఞానంలో ప్రగతిని అధికంగా 20 వ శతాబ్దిలోనే సాధించినట్లు కనబడుతుంది.

బాల మనోవిజ్ఞానము పిల్లల ప్రవర్తనను వికాస గమనాన్ని అధ్యయనం చేస్తుంది. పిల్లల సంక్షేమానికి దోహదం చేస్తుంది. ఈ విజ్ఞాన పరిధిలో వివిధ వయోస్థానాలకుచెందిన పిల్లల లక్ష

* వీరిని మనస్తత్వ శాస్త్రజ్ఞులు, మానసిక శాస్త్రవేత్తలు, మనశ్శాస్త్రజ్ఞులు, అనికూడా అంటుంటారు. అయితే ఈ వ్యాసంలో తెలుగు అకాడమివారు సూచించిన పదజాలాన్ని ఉపయోగించడం జరిగింది.

బాలకు సంబంధించిన పరిజ్ఞానాన్ని, తత్సంబంధ సామాన్య సూత్రాలను చేర్చవచ్చు. ఇవన్నీకూడా పిల్లలను సక్రమంగా అర్థంచేసుకోవడానికి దోహదం చేస్తాయి. బాల మనోవిజ్ఞానాలకు పిల్లలను అవగాహనం చేసుకోవడానికి ప్రయత్నించేవారికి పిల్లలకు సంబంధించిన అన్ని భావనలు తెలిసి ఉండటం అవసరము. వాటిలో ముఖ్యమైనవాటిని సంక్షిప్తంగా వివరిస్తున్నాము.

1. పిల్లలను సరిగ్గా అర్థంచేసుకోవలెనంటే వారి బహిర్గతరూపాన్నేకాకుండా అంతర్గతరూపాన్ని కూడ లెక్కలోకి తీసుకోవల్సిఉంటుంది. ఎందుకంటె, పిల్లలు కనబరిచే ప్రవర్తనతో అంతర్గత రూపంయొక్క ప్రమేయముంటుంది. వ్యక్తి ఆలోచనలు, అనుభూతులు, ప్రేరకాలు, ప్రబోధనాలు, మొదలైనవన్నీ ఈ అంతర్గతరూపంలోని అంశాలు. వీటిమీద ఆధారపడి వ్యక్తి ప్రపంచాన్ని అవలోకిస్తాడు. అందులో తనకున్న విశిష్టత్వాన్ని గుర్తిస్తాడు.

పిల్లలలో మొదట ఈ **ఎరుక** స్పష్టంగా ఉండదు కాని, చాలా తొందరలోనే తన చుట్టూఉన్న పరిసరంలోని వివరాలను వ్యక్తంగా గుర్తించే సామర్థ్యము అబ్బుతుంది. మొదటి సంవత్సరం పూర్తిఅయ్యే సరికి తనను గురించిన ఎరుకకు పునాదులేర్పడి ఉంటాయి. బాల్యంలో ఇతర పిల్లలతోకలసి ఆడుకొంటున్నప్పుడూ, ఇతరులతో సాంఘిక సంబంధాలను పెంపొందించు కొంటున్నప్పుడు కలిగే ఉద్వేగాత్మిక అనుభవాలు, ఇతరుల చర్యలకు తానుచూపే ప్రతిచర్యలు మొదలైనవి అతని విశిష్టత్వానికి దోహదంచేసే కారకాలు.

2. బిడ్డ వికాసానికి దోహదంచేసే రెండు ముఖ్యఅంశాలను గుర్తించుకోవలె. అవి 1. అనువంశికత 2. పరిసరము. ఈ రెండు అంశాల వల్లనే పిల్లలమధ్య భిన్నత్వంలో ఏకత్వము ఏకత్వంలో భిన్నత్వము ఉంటున్నాయి.

అండము ఫలదీకరణం చెందినపుడు దానిని సంయుక్తబీజమని అంటారు. ఈ సంయుక్త బీజంలో 23 జతల క్రోమోజోమ్ లుంటాయి. ప్రతి జతలోను ఒకటి తల్లినుండి సంక్రమించినది మరొకటి తండ్రినుండి సంక్రమించినది ఉంటాయి. ఈ క్రోమోజోమ్‌లలో అతిసూక్ష్మమైన పదార్థాలుంటాయి. వాటిని జన్యువులంటారు ఈ జన్యువులమధ్య జన్యువులకు పరిసరానికిమధ్య అనేక పరస్పర చర్యలేర్పడుతుంటాయి. వీటి ఫలితంగా పిల్లలమధ్య వైయక్తిక భేదాలుంటున్నాయి.

అనువంశికత పరిసరం వీటి పరస్పర ప్రభావాలనుగురించి క్లుప్తంగ క్రింద సూచించిన విధంగా చెప్పవచ్చు.

A వ్యక్తి **ఏమిచేయగలడు** అనే అంశాన్ని అనువంశికత సూచిస్తుంది. అతడు **ఏమిచేస్తాడు** అనే విషయాన్ని పరిసరం ప్రభావితం చేస్తుంది. ఉదాహరణకు మాట్లాడటం అనే విషయాన్ని తీసుకుందాము. పిల్లవాడు మాట్లాడగలడా లేదా అనేది అనువంశికత ప్రభావము. ఈ ప్రభావంవల్లనే మానవులు మాట్లాడ గలుగుతున్నారు. అయితే ఏ భాషలో మాట్లాడతాడు అనేది పరిసరం ప్రభావంమీద ఆధారపడిఉంటుంది. ఫ్రాన్స్ దేశస్థులు ఫ్రెంచ్ మాట్లాడతారు. ఆంధ్రులు తెలుగు మాట్లాడుతారు.

B. అనువంశికత ఏ లక్షణాన్ని పూర్తిగా నిర్ణయించజాలదు. అదేవిధంగా పరిసరంకూడా అయితే అనువంశికత కొన్ని లక్షణాలనూ పరిసరం, కొన్ని లక్షణాలను తక్కినవాటి కంటె అధికంగా ప్రభావితం చేయగలవు. ఉదాహరణకు ప్రజ్ఞ (Intelligence) శరీర సౌష్ఠవము మొదలైన లక్షణాంశాలమీద అనువంశికత ప్రభావమెక్కువగా ఉంటుంది. నిర్దిష్ట అలవాట్లు, మూర్తిమత్వ లక్షణాంశాలు,

నమ్మకాలు, విలువలు, మొదలైనవాటిమీద పరిసర ప్రభావం ఎక్కువగా వుంటుంది.

C. మంచి అనువంశికతను చెడ్డపరిసరము పాడు చేయగలదు. అయితే దురదృష్టమేమిటంటే చెడ్డ అనువంశికతకు పరిసరము ఎంతమంచి దయినా పరిపూర్ణకము కాజాలదు.

3. పిల్లల వికాసంలో గుర్తుంచుకోవలసిన మరో ముఖ్యవిషయము పరిపక్వత. అభ్యసనాల ప్రభావము. ఇదికూడా పైన వివరించిన అనువంశికత పరిసరాల పరస్పర ప్రభావవంటిదే. పిల్లలు పెరుగుతున్నకొద్ది వారిలో కొన్ని అశక్తతలు ఏర్పడుతుంటాయి, వాటిని తగినరీతిలో ఉపయోగించినప్పుడు వ్యక్తి రాణిస్తాడు. రాణింపు కలగాలంటే పరిణితి, అభ్యాసనము, రెండూ అవసరమే. శరీరాంగాలు పరిణతిచెందనిదే ఎంతనేర్చినా కౌశలాలు అలవడవు. అట్లాగే ఎంతబాగా పరిణతి చెందినా నేర్చుకోనిదే కౌశలాలు అలవడవు. సోదాహరణంగా చెప్పవలెనంటే తగినంతగా శరీరాంగాలు పరిణితిచెందనిదే మనకు సైకిల్ తొక్కడానికిగాని, ఈతకొట్టడానికిగాని వీలుకాదు. పదినెలల పసిపాపకు ఎంతశిక్షణ ఇచ్చినా సైకిల్ తొక్కగలదా? అయితే ఈత, సైకిల్ తొక్కడంఅనేవి నేర్చుకొననిదే అలవడవు. ఈతకొట్టడం, సైకిల్‌తొక్కడం రాని పెద్దవారెందరో ఉన్నారుమరి.

A. పిల్లలను అవగాహన చేసుకోవడానికి అవసరమయ్యే మరో ముఖ్య కారణము **ప్రేరణము.** (Motivation). పిల్లలు పెరుగుతున్న కొద్ది వారిలో రకరకాల విషయాలలో అభివృద్ధి కనబడుతుంటుంది. ఈ అంశాలన్నింటి వెనుక పిల్లలు ప్రతి విషయంలోను కొద్దో గొప్పో నేర్చుకుంటూనే ఉంటారు. కొన్ని సమయాలలో జీవితానుభవాలను మూలకాలుగా ఉపయోగించి ప్రయోగాలు చేస్తుంటారు. ఇటువంటి వాటి కన్నింటికి ప్రేరణము ఆయువుపట్టు వంటిది. ప్రేరణ లేనిదే అభ్యాసనం దాదాపు ఉండదు; అభ్యాసనం లేనిదే ప్రగతి లేదు. ప్రగతి లేనిదే మానవ జీవితానికి అర్థం లేదు. కాబట్టి ప్రేరణము మానవుని జీవితంలో కీలక పాత్ర వహిస్తుందని చెప్పవచ్చు.

పిల్లలకు సంబంధించినంత వరకు వారిలో ప్రేరణము చాల ఎక్కువగా ఉంటుంది. ఇది విషయాలను తెలుసుకోవాలనే జిజ్ఞాస, వస్తువులతో ప్రయోగాలు చేయాలనే ఉత్సాహము, ఏదో ఒకటి చేస్తుండాలనే ఆరాటము, ఏదో సాధించాలనే తపన మొదలైన అనుభూతుల ద్వారా అనుక్షణం వ్యక్తమవుతూనే ఉంటుంది.

వికాసము :—

పుట్టినప్పుడు బిడ్డ అసంపూర్ణజీవి. కాని కాలం గడిచేకొద్ది క్రమంగా అన్ని పక్షాలలోనూ అభివృద్ధి చెందుతూ పరిపక్వతకు చేరువవుతుంటాడు. ఇటువంటి అభివృద్ధినే **వికాసమని** అంటారు. మరో విధంగా చెప్పాలంటే వికాసాన్ని పరిణతి చెందడానికి ఏర్పడే ప్రగతిశీల పరివర్తన అని చెప్పవచ్చు. ఈ మార్పులు ముఖ్యంగా మూడు రకాలుగా ఉంటాయి - (1) ఆకారంలోను అనుపాతంలోను (Proportion) వచ్చేవి. (2) అపనయనం (Elimination) వల్ల కలిగేవి. (3) సంపాదనం వల్ల ఏర్పడేవి.

వ్యక్తి వికాసాన్ని మూడు ముఖ్యమైన విభాగాలుగా విభజించవచ్చు. (1) శారీరకము (2) మానసికము (3) సాంఘికము. అయితే ఈ విభజన పిల్లలను అర్థం చేసుకోవడానికి మన సౌకర్యార్థం చేసుకొన్నదే కాని వీటిని కచ్చితమయిన విభాగాలుగా వేటికవి స్వతంత్రమైనవిగా విభజించి చూపలేము.అవి పరస్పరాధారితాలు, పరస్పర ప్రభావకాలు; ఉదాహరణకు మానసిక వికాసము చలన కౌశలాల మీద ముఖ్యంగా చేతులనుపయోగించ

గల సామర్థ్యం మీద ఆధార పడుతుంది. అంతే కాక సాంఘిక సంబంధాలు కూడ మానసిక వికాసానికి దోహదం చేస్తాయి.

1. శారీరక వికాసాలు : బిడ్డ శరీరంలోను ఆకారంలోను ఏర్పడే పెరుగుదల శరీరవయాలను నేర్పుగా ఉపయోగించగల సామర్థ్యానికి కావలసిన పెరుగుదల, జ్ఞానేంద్రియాలు సక్రమంగా సమన్వయంతో పని చేయడం మొదలైన వన్నింటిని శరీరక వికాసాల క్రింద చేర్చవచ్చును. శారీరక వికాసంలో రెండు ముఖ్యమైన నమూనా లున్నట్లు గుర్తించవచ్చు. (1) శిరః పాదాభిముఖ దిశ సమీప దూరస్థ దిశ.

(1) మొదట శరీరభాగంలో వికాశ ముంటుంది. ఆ తరువాత మొండెం భాగంలోను తరువాత కాలి భాగంలోను వికాస ముంటుంది. ఉదాహరణకు బిడ్డలను పరిశీలించి నట్లయితే మొదట తల తిప్పటం తరువాత బోర్ల పడటం జరిగి చివరన కాళ్ళను ఉపయోగించగల సామర్థ్య మలవడుతున్నట్లు గమనించవచ్చు. వికాసము అనుసరించే ఈ నమూనానే శిరః పదాభిముఖి దిశ అంటారు.

(ii) వికాస గమనంలోని మరో నమూనా ఏమిటంటే వికాసం మొదట శరీరం యొక్క మధ్య భాగాలలో ఏర్పడి తరువాత చివరి అవయవాల పెరుగుదల కనబడుతుంది. ఉదాహరణకు తల మొండెము భాగాలు అభివృద్ధి చెందిన తరువాతనే కాళ్ళు చేతులు మొదలైన దూరస్థ అవయవాల పెరుగుదల ఉంటుంది. (2) మానసిక వికాసాలు ఆలోచనా శక్తి, ప్రజ్ఞ, స్మృతి ఉద్వేగాలు మూర్తిమత్వము మొదలైనవి మానసిక ఘటకాలు. వీటిలో వికాసము పరిణామాత్మకంగానే కాకుండా గుణాత్మకంగా కూడా ఉంటుంది. ఉదాహరణగా ఉద్యోగ వికాసాన్ని తీసుకుందాము. పుట్టినపుడు బిడ్డలో ఒక రకమైన ఉత్తేజం మాత్రమే ఉంటుంది. కాని బిడ్డ పెరిగే కొద్ది బాధ, కోపము, భయము, ఆనందము మొదలైన ఉద్వేగాలు కనబడుతాయి. అంతే కాకుండా ఉద్వేగాలను వెలి బుచ్చడంలోను వాటిని అదుపులో ఉంచుకోవడంలోను తగిన సామర్థ్యాన్ని కూడ బిడ్డ పెంచుకుంటాడు. తొలి దశలలో సరళంగా కనపడే మానసిక ఘటకాలు రానురాను సంశ్లిష్టంగాను పరిపక్వం చెందినట్లుగాను కనబడటం వరకు సాగే ప్రగతిశీల మార్పులను మానసిక వికాస మని చెప్పవచ్చును.

3. సాంఘిక వికాసము :

మానవుడు సాంఘిక జీవి. ఒంటరిగా ఎక్కువ కాలం పాటు బతకలేడు. అయితే సంఘంలోని ఇతర వ్యక్తులతో ఎటువంటి ఘర్షణలు పడకుండా అన్యోన్యంగా జీవనం సాగించాలంటే, వారితో సత్సంబంధాలను పెంచుకొనవలె. వ్యక్తిలో ఈ ధ్యేయాన్ని సాధించడం కోసం సాగే ప్రక్రియను సాంఘీకరణము (Socialisation) అంటారు.

పిల్లలు మొదట అహం కేంద్రితులుగా ఉంటారు. ఇతరుల ఉనికిని పట్టించుకోవడం ఆ తరువాత వారితో సంబంధాలు పెట్టుకోవడం మొదలైన వన్ని సాగుతాయి. స్పర్ధ, సహకారము, సంఘంలో గుర్తింపుకోసం పాకులాట, హోదా సంపాదించాలనే ఆకాంక్ష మొదలైన వన్ని సాంఘిక వికాసంలో చోటు చేసుకుంటాయి.

అధ్యయన విధానాలు-ఉపయోగాలు :

పిల్లల ప్రవర్తనలను సామాన్య పరిస్థితులలో పరిశీలించి, ప్రయోగాత్మకంగా పరిశోధించి, వారిని అవగాహన చేసుకోవడానికి శాస్త్రజ్ఞులు ప్రయత్నిస్తారు. తమ ధ్యేయాన్ని సాధించడానికి వారనేక విధానాలను అవలంబించ వలసి వుంటుంది. ఈ విధానాల ఎన్నిక సందర్భాన్ని బట్టి గాని కావలసిన సమాచారాన్ని బట్టి గాని పరిశీలించ వలసిన పిల్లలను (వారి వయస్సు మొదలైన వాటిని) బట్టి గాని ఉంటుంది. సర్వ సాధారణంగా మనో విజ్ఞానాలు

అనుసరించే విధానాలలో ముఖ్యమైనవి. (a) పరిశీలన పద్ధతులు. (b) ప్రయోగాలు. (c) ఇంటర్‌వ్యూలు (d) వ్యక్తి చరిత్రలు (e) మనో వైజ్ఞానిక పరీక్షలు.

బాల మనో విజ్ఞానము వల్ల అనేక ఉపయోగాలున్నాయి. ఈ శాస్త్ర పరిజ్ఞానము పిల్లలతో సంబంధమున్న ప్రతి వారికి అవసరము. అందువల్లనే నేడు ఈ శాస్త్రాన్ని అనేక రంగాలలో విజయవంతంగా అనుప్రయుక్తం చేసుకుంటున్నారు. చికిత్సాలయాలలో పిల్లలలోని అసమాన్యతలను సరి చేయడానికి వైద్యులు, నర్సులు మొదలైన వారీ శాస్త్రాన్ని వినియోగించు కుంటున్నారు.

బాల మార్గదర్శకత్వ కేంద్రాలలోను, విద్యాసంస్థలలోను, పిల్లల సామర్థ్యాలకు వికాసరీతులకు తగిన విధంగా శిక్షణ నివ్వడానికి ఈ శాస్త్రాన్ని ఉపయుక్తం చేసుకుంటున్నారు. అంతే కాకుండా తల్లి దండ్రులకు గూడ ఈ శాస్త్ర పరిచయ మున్నట్లయితే వారు తమ పిల్లలనుంచి ఏ యే దశలలో ఎంతెంత ఆశించవచ్చు. వారి ప్రవర్తనలలో వాంఛనీయ అంశాలేవి, అవాంఛనీయ అంశాలేవి, అవాంఛనీయ ప్రవర్తనాంశాలను సమస్యాత్మక ప్రవర్తనాంశాలను, చెడు అలవాట్లను ఎట్లా మాన్పించాలి మొదలైన విషయాలు తెలుస్తాయి. ఇట్లా తెలిసినప్పుడు తమ పిల్లలను సక్రమ రీతులలో పెంచి వారిని భావి పౌరులుగా తీర్చి దిద్దగలరు.

—శ్రీ యన్. మ. రెడ్డి.

XII

68. విద్య - వివిధ స్థాయిలలో....

ప్రపంచ పురాతన నాగరికతా దేశాలవలెనే భారతదేశమందును ప్రఖ్యాతమైన విద్యాసంప్రదాయ మున్నది. ఈమాట స్వపక్ష అభిమానముతో చెప్పుటకాదు. 1972 లో ఐక్యరాజ్యసమితి (U N E S C O) వారు ప్రచురించిన రిపోర్టు పేజి 7 లో ఇట్లు చెప్పబడినది. ప్రపంచములో ప్రథమముగా విద్యాసంస్థలు ఏర్పడినది భారతదేశముననే. అచ్చట వేదపండితులు సమగ్రమైన విద్యాప్రణాళికల సమకూర్చుకొనిరి. ముఖ్యముగా వేదాంతము, మత మునుగూర్చిన విద్య, వృద్ధిచెందినను, ఆ విద్యా ప్రణాళికలలో గణితశాస్త్రము, చరిత్ర, జ్యోతిశ్శాస్త్రము, వార్తా, ఆర్థికశాస్త్రములను ఎక్కువగా బోధింపబడుచుండెను. తరువాతకాలమున బౌద్ధ ముచే వ్యాప్తమై కేవల వైదిక పండితకూటమికే చెంది అగ్రవర్ణములవారికే మితమైయున్న ఈ విద్యా వ్యవస్థపై, నిరసన విప్లవభావమును చూపబడెను.

తరువాత ముస్లింలు మనదేశమునకు వచ్చిరి. వారికిని విద్యాసంప్రదాయముండెను. అది ఆరబ్, పరిషియన్‌దేశ చారిత్రాత్మకమైనది. అంతర్జాతీయ విద్యా కమీషన్‌వారు చెప్పినట్లు, ఈ విద్యావ్యవస్థ ప్రణాళిక, జీవితపర్యంతము మానవుని కార్య సాధనపై ఆధారపడియుండెను. ఈ విద్యా ప్రణాళికలలో విజ్ఞానశాస్త్రములు, నైతిక సూత్రములు, బుద్ధికుశలతాభివృద్ధి, పౌరశాస్త్ర శిక్షణలు, జీవితము గడుపు పద్ధతులను, తీర్చబడియుండెను.

హైందవ, మొగలుల రాజ్య పాలనలయందు విద్యావిస్తరణ ప్రభుత్వభారముగ నుండెడిదికాదు. కాని పరిపాలించు ప్రభువుల, కులీనుల, ఆదరణపై విద్యాప్రాప్తి, వ్యాప్తి, ఆధారపడియుండెను. ఆ కాలములందు సంస్కృతమునకు అరబ్బీ, పరిషియన్ భాషలపై అభిమానముండెను. ధనము, భూదత్తములు వ్యక్తులకు గౌరవము, బిరుద ప్రదానాదికములు విద్వాంసులయెడ దోహదక్రియలుగా నుండెను. పై శ్రేష్ఠమై, సాంప్రదాయకమైన, సంస్కృత, అరబ్బీ, పరిషియన్, భాషల నేర్పు సంస్థలును ఆదరింపబడుచుండెను. కాని ఈ విద్యా పోషణము ఇచ్చిపుచ్చుకొను సూత్రముపై ఎన్నడును ఆధారపడియుండలేదు. సామాన్య ప్రజలకు విద్యాభ్యాసమొనర్చుటయను అంశము ఎచ్చటను కానరాదు. అట్టి ప్రశంసయే మృగ్యముగనుండెను. ఈ అవిద్యా వృద్ధిస్థితి భారతముననందేకాక, ఆ సమకాలిక ప్రపంచమునంతటను, ఆసియా, యూరపు, ఆఫ్రికాలలో వ్యాపించియుండెను. మొగలుల తరువాత వచ్చిన బ్రిటీష్ పాలకులును విద్యను, విస్తరించు పద్ధతులను పాలకుల విధి యను సూత్రమును పాటించలేదు. ఇట్లే 1844 వరకు జరిగెను. ఆనాటి నుండి సామాన్య ప్రజలకు ప్రాథమికవిద్య గఱపుట యను సూత్రము అమలునకువచ్చెను. దీనికి కారణము ఆనాటి కుంఫిణీవారు ఈ దేశమున వ్యాపా

రము చేయుటయే వారి ముఖ్యోద్దేశము. వారి కక్షి దారులగు భారతప్రజలక్కు విద్యగరపుట, వారి కార్యక్రమమున లేకయుండెను. అది వారి విధి యని వారు తలంచలేదు. 1795 నాటినుండి పాలనాబాధ్యత వారిపై అవతరించెను. ఆనాటినుండి వారు ప్రభుత్వము జరుపు బాధ్యతలను స్వీక రించిరి. 1795 నకు పూర్వము విద్యావిస్తరణ, క్రైస్తవ మిషనరీల పూనికగాచేయు ప్రచారమై యుండెను. కాని వారి ప్రచారమునకు ప్రభుత్వ దోహదము లేకయుండుటచే వీరు, విద్యను కుంఫిణీ నౌకరుల బిడ్డలకును, నూతనముగ వారి మతమును స్వీకరించిన భారతీయుల పిల్లలకు, బోధించు చుండిరి. ఈ కార్యసాధనకు కుంఫిణీవారును అప్పుడప్పుడు ధనభవనాదికములిచ్చి సాయము చేయుచుండిరి. కాని కుంఫిణీ వారెన్నడును ఈ విద్యాప్రశక్తి వారి విధియని చేయలేదు, తలంచలేదు.

1795 నుండి పరిస్థితులు మారెను. మిషనరీలు విద్యాబోధన ముఖ్యముగా తలంచక వారి మత ప్రచారము, భారతీయులను క్రైస్తవమత స్వీకారము నకు మరల్చుటయే ప్రాతిపదికగానున్నందున, కుంఫిణీవారు రాజకీయ కారణముల వలన వారికి ఎక్కువ సాయము చేయకుండిరి. ఈ మత ప్రచార కార్యక్రమము, భారతీయులలో అసంతృప్తి, ఆగ్ర హము కలిగించినందున, కుంఫిణీ వారి పనులకును పాలనా వ్యవస్థకును ఆటంకములుగా నుండెను. ఇందువలన మిషనరీలు కుంఫిణీ వారితో వైరము పెంచుకొను అవకాశ మేర్పడి; వారు నగరముల లోను, తమ స్వదేశములలో రాజకీయ పార్టీలను నిర్మించుకొనిరి. 1795 నుండి 1813 వరకు కుంఫణీ వారికి మిషనరీలకు వైరము స్థిరపడెను. అదే సమయమున ఇంగ్లండులో కుంఫణీ వారికి బ్రిటీషు పార్లమెంటు అనుమతి మరల పునర్జీవ ముగా చేయు అవసరము వచ్చెను. అపుడు మిషన రీల పట్టు నెగ్గెను. అందువలన 1813 లో బ్రిటీషు పార్లమెంటు వారు కుంఫీణీ వారిని భారత ప్రజ లకు విద్య గఱపు బాధ్యతను కల్గించి మిషనరీల పట్ల వారి కార్యక్రమములకు ఎలాంటి ఆటంక ముల కల్గించరాదని ఉత్తర్వులు కావించిరి. 1813లో అమలులోనికి వచ్చిన చార్టరు ఆక్టు విద్యారంగ ములో చాల గొప్పదియు, ముఖ్యమైనదై యున్నది. కుంఫిణీ ఆదాయ వ్యయ పట్టికలో విద్యావ్యాప్తికి వలయు ధనము చేరియుండెను. 1823 లో ఒక లక్ష రూపాయలు కేటాయింపబడి, 1833 నాటికి పది లక్షలుగా పెరిగెను.

1833 నుండి 1857 వరకు విద్యా విషయము అనగా, భారత ప్రజలకు విద్య గరపు విషయము తారుమారుగా ఉండెను. ఈ కాలమున ఆనాటి సంఘ పెద్దలు మూడు బలవంతమైన భావాలను వెలుబుచ్చిరి. ఇవన్నియు ఎక్కువగ బ్రిటీషు వారివే. కాని రాజా రామమోహనరాయ్, ఈశ్వర చంద్ర విద్యాసాగర్ మాత్రము, మన భారతీయ భావములను వ్యక్తము చేసిరి. స్థూలముగా ఆ భావము లేవన :—

(1) సంస్కృత, అరబ్బీ భాషలలో మన దేశ సంప్రదాయ విద్యనే బోధన చేయుట.

(2) ఆధునికమైన యూరపు దేశీయ జ్ఞానాన్ని భారతీయ భాషలలో బోధించుట.

(3) భారతీయ సంప్రదాయమైన భాష (సంస్కృ తంలో గాని) ఇతర ప్రాంతీయ భాషలతో నిమిత్తం లేక కేవలం ఆంగ్ల భాషలోనే విద్య గరపుట.

పైమూడు భావాలను వివిధ వర్గములవారు ప్రతి పాదించి బలీయమైన శక్తులతో వాదించిరి. ఈ వాద ముల పర్యవసానము, గవర్నర్ జనరల్ అయిన బెంటిగ్ ప్రభువు ప్రతిపాదించిన తీర్మానము (మార్చి 1835) మీద ఎక్కువగా ఆధారపడి యుండెను. ఆ తీర్మాన మేమనగా:

ప్రభుత్వ విద్యాశాఖ కార్యదర్శి పంపిన రెండు ఉత్తరములు (21-1-1835) (22-1-1835) వాటితో పంపిన మరొక సమగ్ర విషయమును, కార్య వర్గముతో నున్న గవర్నర్ జనరల్ కుశలతతో చదివి, ఈ క్రింది తీర్మానములను చేసిరి.

వారి అభిప్రాయ మేమనగా (1) భారతీయులకు యూరపు దేశీయ విద్య, విజ్ఞానమును ఆంగ్లమున బోధించుటచే అందులకై వ్యయము చేయు ధనము సద్వినియోగ మగునని బ్రిటీష్ ప్రభుత్వమువారి ముఖ్యోద్దేశ్యము.

(2) దీని వలన ఇప్పుడున్న దేశీయ పాఠశాలలను రద్దుచేయ వలయునను ఉద్దేశ్యమే లేదు. అదిగాక ప్రస్తుతము ఆయా సంస్థలలో ఉన్న ఉపాధ్యాయుల వేతనములు వారికి చెందచేయ వలయును. వర్తమాన కాలమున అందలి పదవులు ఖాళీ అయిన వెంటనే ప్రభుత్వమునకు తెలియ చేయవలెను. తదుపరి ప్రభుత్వము దీని విషయమై ఆలోచించి మరొకరిని నియమించు ఏర్పాటుల తీర్మానము చేయును, కాని ఇంకమీద ఈ సంస్థలలో చేరు విద్యార్థులకు, కమిటీవారు, వారికి విద్యా వేతనములివ్వరాదు.

(3) గవర్నర్ జనరల్ వారి కార్య వర్గమునకు చాల ధనము భారత దేశీయ గ్రంథ ప్రచురణకు వ్యయమగుచున్నట్లు తెలియ వచ్చినది. ఇక మీద అట్టి వ్యయమును ఆపుదల చేయడమైనది.

(4) మున్ముందు ఆ ధనమును ఆంగ్లభాషను భారతీయులకు బోధన చేయుటకొరకై వ్యయము చేయుటకై కమిటీకి అధికార మున్నది. ఆంగ్ల భాషలో ఆంగ్ల సాహిత్యము, విజ్ఞాన విషయములు, బోధించుటకు వలయు ప్రణాళిక నొకదానిని నిర్ణయించి ప్రభుత్వమునకు అతి శీఘ్రముగా పంపవలయును.

భారత స్వరాజ్య ప్రాప్తికి ముందు, విద్యావ్యాపక చరిత్రలోని ముఖ్యఘట్ట మేమనగా, 1854 లో వుడ్‌దొర వ్రాసిన ప్రణాళిక (Despatch) ఈ వుడ్ ప్రణాళిక, అందుండు రెండు అంశములు చాలా ముఖ్యమైనవి. అవేమనగా: (1) దేశీయ భాషలలో బోధనను విస్తారము చేయుట; (2) యూరపు సాహిత్యమును, విజ్ఞాన బోధనలను ఆధునికముగా, విద్యను గఱపి నట్లుండునను విషయము.

భారతీయ విద్యా చరిత్రలో ఈ ప్రణాళిక ఇంగ్లండులో మాగ్నాకార్టాకు ఉన్న కేంద్రస్థానమున్నది. ఈ ప్రణాళికను తరువాత విద్వాంసులు పేర్కొనిరి. వివిధ రంగాలలో ఉపయోగ పడినది. తరువాత రూపొందిన ప్రగతి మార్గాలను అవగాహనము చేసికొనుటకు ఈ వుడ్ ప్రణాళిక సారాంశమును తెలిసికొన వలయును.

(1) యూరపు దేశముల విజ్ఞానమును భారతీయులకు బోధించుటచే వారి జీవిత వివిధ రంగములలో ఎక్కువ ఉపయోగ పడును. విద్య యొక్క లక్ష్యమే ఇది. ఈ అభిప్రాయము లార్డు మెకాలే వ్రాసిన ప్రణాళిక ననుసరించి యున్నది.

(2) ఆంగ్లభాషలో బోధనము ఉత్తమమైన సాధనము. కాని భారతీయ భాషలును వృద్ధి చేయుటయు ముఖ్యముగా గమనింప బడినది. అందువలన ఆంగ్లము, భారతీయ భాషలు, యూరపు దేశ విజ్ఞానాన్ని బోధించుటకు మంచి సాధనములు.

(3) సామాన్య ప్రజలందరికి విద్య గఱపుట ముఖ్యమైన లక్ష్యము. దీని కార్యసాధన కొరకై ప్రతి జిల్లాలో పాఠశాలల స్థాపించుట ముఖ్య కర్తవ్యము.

(4) ప్రభుత్వ మొక్కటే విద్యాప్రాప్తి నొసగుట అత్యంత భారమైన కార్యమని తలచి, ప్రయివేటు సంస్థలకు ధనసహాయ మిచ్చు పద్ధతిని నిర్ణయించిరి, (Grant-in-Aid).

(5) లండన్ విశ్వవిద్యాలయము మాదిరి మద్రాసు, బొంబాయి, కలకత్తా మహానగరములలో విశ్వవిద్యాలయముల స్థాపింపవలయును ;

(6) ప్రభుత్వ విద్యాసంస్థలు భారతప్రజలందరి ఉపయోగార్థము ఏర్పడిఉన్నందున అచట కేవల లౌకికముగనే (అనగా మతములవ్యాప్తికి చెందని) విద్య గరపవలయును ;

(7) ప్రభుత్వ ఉద్యోగములందు చదువనివారి కంటె చదువరులనే నియమింపవలయును. కేవలము ఉద్యోగ నియామక లక్ష్యముతో, విద్యను గఱపరాదు. విద్వతార్జనకే విద్యనుగఱపి, విద్వాంసు లనేకులకు దోహదముగా విద్యాపద్ధతిని నిర్ణయింపవలెను ;

(8) ప్రతి రాష్ట్రమందు 'విద్యాశాఖ' వేరుగా స్థాపింపబడవలయును.

పై అంశముల నన్నింటిని పరిశీలించి, తూలనాత్మకము విచారించిన, ముఖ్యమైన దొక్కటి తేలుచున్నది. యూరపుదేశ విజ్ఞానమును వారి సాహిత్యమును ఆంగ్లభాషలోనే నేర్పవలయుననునది ఈ లక్ష్యసాధనముకొఱకై ఆంగ్లమును నేర్పుచు భారతీయ స్థానిక విద్యాసంస్థలను అణగద్రొక్కకుండా వాటికిని దోహదముల కల్పింపవలయును. కాని పైనచెప్పిన పవిత్రమగు ఆశయము గొప్పగా ఉన్నను ఆనాటి కుంఫిణీ ఉద్యోగులు కేవల మాంగ్ల భాషోద్రేకులై, భారతీయసంస్థలయెడ ముసుగున అనాదరణమునుచూపి, వాటిని లుప్తము చేయ యత్నించిరి. భారతీయ సంప్రదాయ విద్యాపద్ధతి ఎక్కువగా విస్తరించ లేకపోయినను, అచ్చటి పద్ధతులు ఆనాటి ఆంగ్లదేశ విద్యాసంస్థల పద్ధతుల కన్న మేటివిగా నుండెను. ఆడాము (Adam's) రిపోర్టు ప్రకారము వంగ, బీహారు దేశములలో ప్రభుత్వ, ప్రయివేటు ప్రాథమిక విద్యాసంస్థలు లక్షకు మించియుండెను. కాని తరువాత హర్టాగ్ కమీషనువారు ఆడాముచెప్పిన లక్షసంఖ్య కేవల ఊహామితమైనదని నిరాకరించిరి. కాని ఆడాము పరిశీలించిచెప్పిన అంశములు అంగీకరింపదగినవే. అవేమనగా, భారతీయ సాంప్రదాయ విద్యాసంస్థలు విస్తారమై బలీయముగా నుండెననుట. ఇంతేగాక మరొక ఆంగ్లేయుడు బొంబాయి గవర్నర్ కార్యవర్గ సభ్యుడయిన ప్రెన్‌డర్‌గాస్ట్ 1821 లో తన ఉద్యోగరీత్య ఈ విషయముగూర్చి వ్రాసిన అంశము గమనింపదగినది :-

"నాకును మన కార్యవర్గీయ సభ్యులకును బాగుగ తెలిసినవిషయమేమనగ, మన స్వాధీనమై పరిపాలనలోఉన్న ప్రదేశములంతటను ప్రతి ఒకగ్రామమందు ఒక పాఠశాల, పెద్దగ్రామము లేక నగరములందు బహుళముగను మహానగరములందు ప్రతి వార్డులోను విద్యగఱపు బడులున్నవి. అచ్చట చదువుట, వ్రాయుట, గణితము బాగుగానే బోధించుట కలదు. పాఠములునేర్పు బడిపంతుళ్లకు తృణమో పణమో బాలుర తలిదండ్రులు గురుదక్షిణగా సమర్పించుకొందురు. వారి చదువు నిశితమై ఆడంబరరహితమై యున్నది. రైతుగాని కులీనుడుగాని, తన దైనందిక లెక్కలను సుశిక్షితముగనే నిర్ణయించుకొన శక్తికల్గియున్నాడు. వీరు మన విదేశీయ సామాన్యులకన్న బాగుగ నేర్చినవారే. ఇంతేగాక, మనదేశ మేటి బ్రిటీష్ వ్యాపారులకన్న ఇచ్చటి వ్యాపారులు, షాహుకార్లు, తమ తమ లెక్కలను గణనీయముగనే నిర్ణయించుదురు".

భాషా విషయమైన అన్ని సమస్యలును 1857లో మెకాలే వ్రాసిన సిద్ధాంతముచే పరిసమాప్తమయ్యెను. ఆంగ్లమే ప్రభుత్వభాషయని స్థిరపడెను. విద్యాబోధనయందు ఆంగ్లమునే సాధనభాషగా ప్రయోగింప ఉత్తర్వు ఆయెను. ఆ సంవత్సరముననే మద్రాసు, బొంబాయి, కలకత్తా నగరములందు విశ్వవిద్యాలయములు స్థాపింపబడెను. ఆధునిక భారత విద్యా సరస్వతికి యౌవనము ప్రారంభమాయెను. 1857 నుండి 1947 వరకు (భారత

స్వరాజ్యప్రాప్తికాలము) భారత విద్యా పరిణామ దశలలో ముఖ్యఘట్టము లనేకములు గలవు. అవన్నియు తరువాత ప్రగతిపై ప్రభావమును చూపెను. విశ్వవిద్యాలయము లందలి విద్యా వ్యాప్తిని గూర్చి "ఎరిక్ ఆష్బీ" రచించిన భారత బ్రిటీషు ఆఫ్రికా దేశముల విశ్వవిద్యాల యములను గ్రంథమందు 3,4 అధ్యాయములందు వివరములు గలవు. అందు బ్రిటీషు ప్రభుత్వము విద్యా ప్రచారమునకు చేసిన మార్పులు అనేకము లున్నవి. అవి నిర్విరామముగ చేయబడినవి. ఆ మార్పులందు ముఖ్యమైన వేమనగా:-

1882 : ప్రథమ భారతీయ విద్యా కమీషను బ్రిటీషు ప్రభుత్వముచే నియామకమైనది. అయ్యది విశ్వవిద్యాలయ సెకండరీ విద్యా విధాన ముల గూర్చి దర్యాప్తు సలిపినది;

1894 : విశ్వ విద్యాలయముల గూర్చి నియోగింప బడిన హన్టర్ కమీషన్;

1904 : భారతదేశ విశ్వ విద్యాలయ చట్టమును గూర్చియు, భారత ప్రభుత్వము విద్యా ప్రగతి మార్గ నిర్ణయమును గూర్చిన తీర్మా నము.

1913 : భారత ప్రభుత్వము విద్యా విషయమై చేసిన తీర్మానము.

1917-18 : కలకత్తా విశ్వ విద్యాలయము గూర్చి దర్యాప్తు చేయుటకై మైకేల్ సాడ్లర్ కమీషన్ నియామకము.

1921 : ద్వంద్వ పరిపాలనా క్రమమున విద్యా విషయము భారత మంత్రుల అధీన మొన ర్చుట.

1927 : విద్యా విషయముపై ఫిలిప్సు హర్టాగ్ కమీషన్ నియామకము.

1944 : ఇమ్మడి ప్రపంచ యుద్ధానంతరము పున ర్నిర్మాణ ప్రగతిలో విద్యా విషయమును చేర్చి ప్రచురించిన సార్జంటు నివేదిక.

పై చారిత్రాంశములతో కూడ మనము తెలిసి కొన తగిన రెండు నివేదిక లున్నవి. ఎందువల ననగా, మనము బ్రిటీష్ పాలన నాటి విషయము లను ఎంత నిరసించినను, ఆ కాలమున విద్యా వ్యాప్తి కార్యసాధన యందు గల లోటుపాట్లను తెలిసికొనుటకు, 1904 నాటి తీర్మానమును తిల కించిన తెలియును. అందు :-

విద్యా విషయ పాలనను గూర్చి చేసిన ఫిర్యాదు లేవన;

(1) ఉన్నత విద్య కేవలము ప్రభుత్వ ఉద్యో గముల కూర్చుకొనుటకే బోధింప బడినది. అందు లకై విద్యా పరిమితి మితమై అవిస్తారమై యున్నది. అట్లు చదివినవారు ప్రభుత్వ ఉద్యోగము లభించని యెడల అట్టి విద్యావంతులు మరెందుకు జీవితమున ఉపయోగ పడకుండ పోవుటయు జరుగు చున్నది. (2) పరీక్షలకు మితి మించిన ముఖ్యస్థాన మివ్వ బడినది. (3) చదువులలో పాఠ్య ప్రణాళిక లెక్కు వగా సాహిత్య పరముగనే యున్నవి. (4) పాఠ శాలలో కాలేజీలలో చెప్పు చదువు విద్యార్థుల బుద్ధి కుశలతల వృద్ధిచేయక, కేవల జ్ఞాపక శక్తిని చెప్పిన దానిని చిలుక పలుకుల వలె చెప్పుటయే పెరుగుచున్నది. (5) ఆంగ్లభాషలో చదువులు నేర్పినందున దేశీయ భాషల వృద్ధి అడుగంటు చున్నది. ఇట్టి వివరణ పరదేశీయ ప్రభుత్వ మున్న ప్పుడే విశదీకరింపబడుట ముఖ్యముగా గమనింప దగి యున్నది. రెండవ అంశము కార్యసాధనకై అనుసరించ దగిన ప్రగతి మార్గము. ఇందులకు సార్జెంటు రిపోర్టును తెలిసికొన వలెను. దీని శీర్షిక "యుద్ధానంతర కాలమున సాధించనగు విద్యా ప్రగతి" సమకాలిక ఇంగ్లండులో ఈ కార్యక్రమము

40 సం. లోపుగా విద్యా బోధన స్థాయిని ఉన్నత మొనర్చ వలెనను లక్ష్యము నిర్ణయింప బడెను. మనమును అట్టి లక్ష్యమును కుదుర్చుకొని యుండిన 1984, 1985 నాటికి విద్యావృద్ధి పథమున ముందు నకే వెళ్ళి ఉండెడి వారము. అట్లుగాక ఈ సార్జెంటు రిపోర్టును భారత ప్రభుత్వము సంపూర్ణముగా వర్జించినది. నేడు ఈ రిపోర్టు పురాతన రికార్డు దాచియుంచు భాండారములందు జాగ్రత్త పఱచ బడినది. అసూర్యం పశ్యగనే తిమిర రంగము లందు నణగి యున్నది. ఆ సార్జెంటు రిపోర్టు స్థితి అట్లున్నను అందలి గుణాతిశయము ఏ మాత్ర మును కొరతపడక యున్నది. అందలి సారాంశము లేవన :

(1) 3 నుండి 6 సం. గల శిశువులకు పూర్వ ప్రాథమిక విద్య గఱపుట — ఇది ముఖ్యముగా ఫ్యాక్టరిలో పనిచేయు తలిదండ్రుల బిడ్డలకు చాల ముఖ్యము. అది గాక వారి గృహవసతులు హైన్య ముగా నుండును.

(2) 6-14 సం. వయస్సు గల బాల బాలిక లకు ఎనిమిది సంవత్సరముల కాలము ఉచితముగా విద్య గఱప వలయును. ఈ చదువు చాలవరకు ఏదో వృత్తికి ఉపయోగ పడునట్లుండ వలయును.

(3) 11-17 సం. వయస్సు గల విద్యార్థులకు సెకండరి విద్య గఱప వలెను. ఇది కొంతమందికే అనగా నికరమై ఎన్నుకొనబడిన వారికే బోధనా వసతి గూర్పవలెను. అయిదుగురిలో ఒక్కరికే ఈ విద్య గఱపవలెను. అన్ని హైస్కూళ్ళలోను మాతృభాషలో విద్య గఱప వలయును.

(4) కళాశాల విద్యా శిక్షణ పదినుండి పది హేనుగురిలో ఒక్కరికి మాత్రమే మూడు సంవత్స రముల కాలము ఇవ్వవలెను.

(5) వివిధ విశ్వ విద్యాలయముల విద్యా వ్యవ స్థల హెచ్చు తగ్గులను సమన్వయము చేయుటకై యునైటెడ్ కింగ్‌డం లోని యూనివర్సిటీ గ్రాంట్లు కమిషన్ వంటి సంస్థను స్థాపించవలెను.

(6) 10-40 సం. మధ్యనున్న తొమ్మిది కోట్ల అనక్షరాస్యులకు విద్య బోధించు సదుపాయముల కూర్చవలయును.

మన జాతీయ విద్యాభివృద్ధిని గూర్చి వ్రాసిన నివేదికలలో ఈ సార్జెంటు నివేదిక సమగ్రమైనదని, ప్రథమమైనదని మన విద్యావేత్తల అభిప్రాయము. బ్రిటీషీయ భారత విద్యాపద్ధతి చరిత్రలో భారతీ యులు తక్కువవారు కాదనియు, మున్ముందు భారత దేశము ప్రపంచ నాగరికతా దేశములలో సమాన స్థానము పొందగలదని ప్రథమముగా తెల్పినదీ నివేదికయే.

1947 వరకు బ్రిటీష్‌వారు వివిధ విద్యా రంగములందు సాధించిన అంశములను క్రోడీక రించ వలసి యున్నది. (స్థూల దృష్ట్యా)

విశ్వ విద్యాలయములు — 19

కళాశాలలు — 933

కళాశాలలందు ఉత్తీర్ణులైన విద్యార్థులు — 1.99 లక్షలు

మిడిల్-సెకండరీ పాఠశాలలలో చదువు విద్యార్థులు 29,53,295

ప్రాథమిక పాఠశాలలు 1,72,651

ప్రాథమిక పాఠశాల విద్యార్థులు 141 లక్షలు

6-11 వయస్సు గల విద్యార్థులు 35 శాతము.

స్వరాజ్యము లభించిన తరువాత భారత ప్రభుత్వము విద్యా ప్రచారమును పాలనా కార్యక్ర మమున ముఖ్య అంశముగా పరిగణించినది. స్వరా జ్యమనుభవించు ప్రతి జాతియు, విద్యాధిక్యము నెట్లు పెంపొంద చేసికొనునో అట్లే భారత ప్రభు త్వమును కేంద్రమున, వివిధ రాష్ట్రములందు విద్యా వృద్ధికిని, ఉన్నత పద్ధతిని చక్కదిద్దు కొనుట

కును అనేక కమీషన్లను, కమిటీలను నియోగించెను. మన భారత రాజ్యాంగ విధానమందు 45వ (ఆర్టికల్) నిబంధన ప్రకారము, స్వరాజ్య ప్రాప్తి అయిన తరువాత 10 సం. లోపుగ భారత ప్రజలు 14 సం. లోబడిన వారందరకు ప్రాథమిక విద్య గఱపి తీరవలయునని ఉన్నది. 1950 లో ఈ విధానము అమలులోనికి వచ్చినది. ప్రాథమిక విద్య 6 నుండి 14 లోపు వయస్సుగలవారికి ఎక్కువగ విస్తరించినది. కాని కొన్ని రాష్ట్రముల లోనే 6-11 సం. బాల బాలికలకు ప్రాథమిక విద్య వ్యాపకమైనది. ఆ రాష్ట్రము లేవన కేరళ, తమిల్ నాడు, మహారాష్ట్రము మిగతచోట్ల ఎగుడు దిగుడుగా విద్య వ్యాపించినది. ఆంధ్రప్రదేశ్ కర్ణాటక గుజరాత్ మొదలగు రాష్ట్రములలో 5 వ ఆర్థికప్లాన్ అంతమునకు, ప్రభుత్వ మనుకొన్న లక్ష్యమును చేరవచ్చును. కాని బీహార్, రాజస్థానము, జమ్ము-కాశ్మీరము అస్సాములలో మరికొంత కాలము పట్టిన కాని లక్ష్యము నందుకొనలేవు.

స్వపరిపాలన లభ్యమైన భారత దేశమున ప్రాథమిక విద్యావ్యాప్తి కేవల సంఖ్యా బలాధిక్యత చెందుటయే గాక గుణయుత విస్తారమును ఆవశ్యకమై యున్నది. కాని (ఆర్థిక ఆర్థికేతర) సాధన సంపత్తులు విరివిగా లేనందున ప్రగతి కుంటు పడినది. అడ్డంకు లెక్కువైనవి. కాని కేంద్రస్థాయిలో N.C.E.R.T. యును, రాష్ట్ర స్థాయిలో S.C.E.R. ను, గుణాయుత ఔన్నత్య స్థాయిని గూర్చుటకు యత్నములు జరిగినవి. లభించిన ఫల మేమనగా మాతృభాషలో అక్షరాస్యత విస్తరించినది. గణితమందు సమయోచిత సామాన్య జ్ఞానము బిడ్డలకు బోధించుట జరిగినది. మఱియు హిందీ లేక ఆంగ్లభాషయో కలయిక భాషగా ప్రవేశ పెట్టవలసి యున్నది ప్రాథమిక పాఠశాలలందు ఏకైక ఉపాధ్యాయుడు ఉండుట వలన విద్య గఱపుట యందు స్తబ్దత ఏర్పడినది. మరి కొన్ని చోట్ల వివిధ గ్రేడులలో శిక్షణ పొందిన ఉపాధ్యాయులు లేక యుండుటయు, అట్టి బడులు దేశమున విస్తరించి యుండుటచే ఈ విద్యాభ్యానము అడుగంటు చున్నదని తెలియు చున్నది. స్వరాజ్య ప్రాప్తి మొదటి సంవత్సరములో గాంధీతాత నిర్ణయించిన బేసిక్ విద్యా విధానము ప్రతి రాష్ట్ర ములో అమలు జరిపిరి. కాని అతి త్వరలోనే ఆ పద్ధతి వర్జింప బడినది. కాని కొఠారి కమిషన్‌వారు తమ నివేదికలో సూచించిన 'వృత్తి అనుభవ' (Work Experience) విద్య ప్రాథమిక దశ నుండి ప్రారంభించు పథకము కార్యరూపము చెందవలసి యున్నది. అయినను రాజస్థానము, మహారాష్ట్ర, పంజాబు, హర్యానా రాష్ట్రములలో ఈ పథకము అనుసరింపబడి, ముమ్మరముగా ప్రగతి ననుసరించినది. స్వతంత్ర భారతమున ప్రాథమిక విద్యా కార్యక్రమము గడ్డు సమస్యగా ఉన్నది. విద్యా విధాన పరిపాలనకే ఎదురు తిరుగు సమస్యగా పరిణమించి యున్నది. 5 వ ఆర్థిక ప్రగతి ప్రణాళికలో ఈ సమస్యను చేనందికొని ఎదుర్కొన యత్నమున్నను కొన్ని రాష్ట్రములలో ఈ సమస్య పరిష్కారము 6వ 7వ ప్రణాళికల కాలము వరకు పరిమిత మగునని తోచుచున్నది.

సెకండరీ విద్యా విధానమును సర్దుపాటు చేయుటకు మద్రాసు విశ్వ విద్యాలయమున 25 సం. ఉపాధ్యక్షులుగా యున్న ఎ. లక్ష్మణస్వామి మొదలియారు అధ్యక్షతన ఒక కమిటీని నియోగించిరి. వీరు ఒక రిపోర్టును వ్రాసిరి.

అందలి సారాంశములు :

(1) సెకండరి విద్యా శిక్షణ 7 సం. పరిమితమై యుండవలెను. అందు జూనియర్ స్థాయిలో 3 సం. ఉన్నత స్థాయిలో 4 సం.లు శిక్షణ ఇవ్వవలయును. అనాటి అమలులో నున్న ఇంటర్ మీడియట్ శిక్షణ రద్దు కావలయును. దీనిని ఒక

సంవత్సరమునకు మితమగు శిక్షణను ఉన్నత స్థాయిలో జరుపు శిక్షణలో చేర్చవలెను. ఇప్పుడుండు హైస్కూళ్ళలో ఉత్తీర్ణులైన వారికి ప్రీ యూనివర్శిటి కోర్సుగా ఒక సంవత్సరం శిక్షణ ఇవ్వవలెను. తదుపరి డిగ్రీ శిక్షణ మూడు సంవత్సరముల కాలము జరుపవలెను.

(2) పాఠ్య ప్రణాళికలు విశాలమై బహుళముగా వివిధ విషయముల గూర్చి నిర్ణయింప వలెను. కొన్ని హైస్కూళ్లను ఏరికొని వాటిని బహుళార్థ సాధకములగు పాఠశాలలుగ చేయవలెను. ఇందు విద్యార్థుల వ్యక్తిగతముగ నున్న స్వభావములకు దోహద మిచ్చునవిగా నుండవలెను.

(3) సాంకేతిక విద్య గఱపు పాఠశాలలను స్థాపించ వలెను. ఈ సంస్థలు పెద్ద యంత్రాగారములున్న చోటులకు సమీపముగా నుండవలెను. ఈ సాంకేతిక విద్యా సంస్థలు పరిశ్రమల వ్యవస్థలతో కలసియైన లేక విడిగానైన ఉండవలెను.

(4) విద్యను మాతృ భాషలోనే మిక్కుటముగ జరుపవలయును. ఇంగ్లీషు, హిందీని కూడ నేర్పవలయును. కాని ఒకే సంవత్సర విద్యాభ్యాసమున రెండు భాషలు ఒకేమారు ప్రవేశపెట్టి బోధించ రాదు.

ఇంకను ఈ కమీషను వారు పాఠ్య గ్రంథముల సంకలనము గూర్చి, మంచి బోధనా పద్ధతులను గూర్చి, శరీర వ్యాయామమును గూర్చి, ఉన్నత మార్గ ఆదర్శముల గూర్చి, పరీక్షల వ్యవస్థను సరిదిద్దుటను గూర్చి, ఉపాధ్యాయుల శిక్షణను గూర్చి, ఇంకను అనేక విషయముల గూర్చి శిఫారసులు చేసిరి. కుల్లుకు సెకండరి విద్యా విధానమును గూర్చి ఎట్టి అంశమును వదలక సమగ్రముగా విచారణ చేసి ప్రణాళికను తయారు చేసిరి. పై అంశములందు ప్రధాన స్థానమైనది, ముఖ్యమైనదేమనగా ఉన్నతస్థాయిలో పాఠశాల తరగతులను బహుళార్థ సాధక యోగ్యమైన తరగతుల స్థాపించి శిక్షణ ఇచ్చుట. దీని వలన వృత్తి యోగములందు సుశిక్షితులుగా విద్యార్థులకు బోధించు అవకాశము లుండును. కొన్ని రాష్ట్రములందీ పద్ధతిని ప్రవేశపరచి కార్యక్రమము సాగుచుండెను. కాని సెకండరీ విద్యా విధానమును గూర్చి ఒక స్థాయిలో స్థూలముగా కొన్ని సూచనలు గావింప బడెను. దీనిపై మొదలియారు సిఫార్సుల ప్రకారము జరుపుచున్న విద్యా విధానమును వర్జింపబడెను. అయిననూ సెకండరీ విద్య గత 25 సం. విస్తారముగా పెరిగెను. భారత దేశమందంతటను సెకండరీ విద్యాలయములను కొద్దిపాటి దూరముననే అల్లికొని పోయినవి. సెకండరి విద్య లభించిన వారి కేవల సంఖ్యా బాహుళ్య మధికమైనది. వీరి విద్యా స్థాయి లోపభూయిష్టముగా యున్నదని విశ్వ విద్యాలయములు దోషారోపణ చేయుచున్నవి. దీనికి కారణము పాఠశాలల స్థాపన మిక్కుటమైన లోపములతో స్థాపింపబడుట, సాధన సంపత్తి, దారిద్ర్యము, విజ్ఞాన బోధనకు అనువగు లేబరేటరీలు లేకయుండుట, ఉపాధ్యాయ-శిష్య పరస్పర సంబంధమనునది లేకయుండుట, ఉపాధ్యాయుల బోధనా శక్తి లోపించి యుండుట. కొన్ని రాష్ట్రములందు మితిమించి బోధనా శిక్షణ లేనివారే ఉపాధ్యాయులుగా పనిచేయు చున్నారు. నేడు విజ్ఞాన, గణిత శాస్త్రములు గంతులు వైచి ముందడుగు వేయుచుండగా, కొన్ని రాష్ట్రములందు ఉపాధ్యాయులు తాము ఎన్నడూ చదవని విషయముల గూర్చి, విద్యార్థులకు బోధన చేయుచున్నారు. ఇంతేకాక ఉపాధ్యాయులకు బోధనా పద్ధతులందు మార్గదర్శకులుగా ఉండవలసిన పాఠశాలల ఇన్స్పెక్టర్లు కూడ అదే స్థితిలో ఉన్నారు. సెకండరీ విద్యా స్థాయి యందే విశిష్టమైన బోధన అవశ్యకత ఎంతేని వున్నది.

ఇది ఇట్లుండ వృత్తికి ఉపయోగమగు బోధనా పద్ధతి ముఖ్యమని తెలిసియు సెకండరీ విద్యా స్థాయిలో స్థూలమగు అనావిద్ధమైన విద్యా బోధనా పద్ధతిని కార్యసాధన యందు జరుపుటచే వృత్తి యనుభవ మనునది, మృగ్యమై కళాశాలలు ప్రవేశించుటకు ముందు స్థాపించిన ఖాళి గదులుగా సెకండరీ పాఠశాలలు తయారైనవి. వృత్తి విద్యా పద్ధతి మన దేశ ఆర్థిక స్థితితో సంబంధము కలదై యున్నది. ఇంకను ఇతర విషయములతో కూడి యున్నది. అందువలన ఈ దృక్పథముతో చూచిన మన విద్యా ప్రగతి ముందు నడక నశించి స్థాణు రూపమునే దాల్చి యున్నది. విశ్వ విద్యాలయ స్థాయిలో అనేకములైన డిగ్రీ కళాశాలలు సాంకేతిక విశ్వ విద్యాలయములు, విశ్వ విద్యాలయముల వలె గణింపబడిన విద్యా సంస్థలలో విద్యార్థుల సంఖ్య అతి విస్తారముగా పెరిగి పోయినది. స్వరాజ్య ప్రాప్తికి ముందు 10 విశ్వ విద్యాలయము లుండెను. కాని నేడు అయిదింతలు పెరిగినవి. డిగ్రీ తరగతులలో 30 లక్షలకు పైగా విద్యార్థులు పెరిగిరి. కళాశాలలు దేశమంతటను 3000 పైగా యున్నవి. ఉన్నత విద్యారంగమున మనకు అగుపడునది విశ్వ విద్యాలయముల పెరుగుదల మాత్రము. ఇట్టి సంఖ్యా బాహుళ్యమే గాక, మనలను హెచ్చరిక చేయునది ఆర్థికా భావము. పైకి కనపడక పోయినను అతి ముఖ్యాంశ మేమనగా విశ్వ విద్యాలయ పాఠ్య ప్రణాళికలు, ఎంత మాత్రము నేటి ఆధునిక పరిస్థితుల విజ్ఞానమునకు యోగ్యముగా నున్నదను విషయమును, నేటి సంఘమునందు ప్రథమ తరమునకు చెందిన పండితులును గూర్చియు, కతిపయ సంవత్సరములుగ చదువులు నేర్పు, చదువు నేర్చుకొను పరిశోధనా స్థాయిలు, మాటి మాటికి అడుగంటు చున్నవి. మన పట్టభద్రుని విద్యా స్థాయి యూరోపు లేక అమెరికా దేశీయ మెట్రిక్‌లేషన్ విద్యాస్థాయికి సమానము గాక యున్నది. ఈ విషయము తలవంపులు గానే పరిణమించినది. పరీక్షలలో చెడ్డ ప్రవర్తనలు, దానిని అరికట్టలేని విశ్వ విద్యాలయ పాలనల దుస్థితి, కొద్ది సాధన సంపత్తితో కళాశాలల స్థాపించుట, పోస్టు గ్రాడ్యుయేట్ సెంటర్లను విస్తారము చేయుట, ఇవన్నియు గడ్డు సమస్యలుగా పరిఢవిల్లి యున్నవి కేంద్రప్రభుత్వ పర్యవేక్షణలో యున్న కళాశాలలును, వాటి పాలనలో గాని విద్యార్థుల తరిఫీదులో గాని మెరుగు లేదు.

పై వివరణ ఎక్కువగ నిరుత్సాహ పూరితముగ యున్నట్లు అగుపడును. నిర్లిప్తతతో విచారించిన ప్రాథమిక దశనుండి ఉన్నత పట్టభద్ర స్థాయి వరకు విద్య మేలుగ యున్నట్లే తోచును. కాని విద్య, స్థానిక జాతీయత స్థాయిలలో గాక, అంతర్జాతీయ స్థాయిలో సమానత్వము సాధించ వలెను. మన విద్యా వ్యవస్థ హీనస్థితినుండి ఉత్తమ శ్రేణికి చేరవలయునన్న మన యత్నములు సమగ్రముగా సాగవలెను. అట్లనుసరించిన ప్రగతి మార్గముచే ఇంగ్లండు, రష్యా, అమెరిక, జపాన్, కెనడ తదితర దేశములతో సమానముగా మనము తల ఎత్తి సగర్వముతో మనగలము.

మూలము : శ్రీ యం.వి.రా. తెనుగు: నే.శ్రీ కృ.

యదా చర్మవత్ ఆకాశం వేష్టయిష్యన్తి మానవాః
తదా దేవం అవిజ్ఞాయ దుఃఖ స్యాన్తో భవిష్యతి॥
[శ్వేతాశ్వ ఉ vi (20)]

విజ్ఞాన (సైన్సు) సాధనచే ఆకాశము నంతయు చర్మమువలె చుట్ట చుట్టవచ్చును. కాని దుఃఖోపశమనము కాదు. మనస్సునకు శాంతి కుదరదు. ఇందులకై లోనున్న పరమాత్మను తెలిసికొన వలయును.

XIII

69. భారతీయ భాషలు చరిత్ర - సమస్యలు

భారతీయ భాషలసంఖ్యా నిర్దేశంకూడా కచ్చితంగా సాధ్యంకాదు. తొలిసారి జనాభాలెక్కలు తీసినప్పుడు దేశంలో 179 భాషలు, 544 మాండలికాలు ; మొత్తం 723 భాషా భేదాలున్నాయనుకున్నారు. 1961 నాటి జనాభాలెక్కల ప్రకారం 2,629 దేశవాళీ భాషలు "(Languages Native to India)'' ఉన్నాయని, వాటిని 44 కోట్ల 13 లక్షల 33 వేల 825 మంది వ్యవహరిస్తున్నారని తెలిసింది. ఇవిగాక 3 లక్షల 15 వేల 466 మంది, వాడే విలాయితీ మాతృభాషలు, "(Foreign Mother Tongues)'' ఉన్నాయన్నారు. 1971 జనాభాలెక్కల భాషా పట్టికలు (Language Tables) ఇప్పటికింకా సిద్ధంకాలేదు. ఏది భాషో, ఏది మాండలికమో నిర్దుష్టంగా నిరూపించగల పరిస్థితి ఇంకా ఏర్పడలేదు. కాని భిన్నకాలాల్లో భిన్న జాతులవారు భారతదేశములో ప్రవేశపెట్టిన 4 ప్రధాన భాషా కుటుంబాలకుచెందిన 15 ప్రధాన భాషలు అధికసంఖ్యాకుల వ్యవహారంలో ఉన్నాయని చెప్పవచ్చు.

అత్యంత ప్రాచీనకాలంలో ఆఫ్రికానుంచి వలస వచ్చిన నీగ్రిటో/నీగ్రాయిడ్ జాతులవారి భాషలు కొన్ని గుర్తులు మినహా నశించిపోయాయి. పశ్చిమాసియా/పాలస్తీన్ ప్రాంతాలనుంచి వలసవచ్చిన ప్రోటో - అస్ట్రలాయిడ్ జాతులవారి భాషలకు చిహ్నంగా ఆస్ట్రిక్/ఆస్ట్రో - ఆసియాటిక్ భాషా కుటుంబాలకుచెందిన ముండా/కోల్ భాషలు తూర్పు, మధ్యప్రాంతాల్లో ఇంకా నిలిచివున్నాయి. క్రీ. పూ. 3500 కు పూర్వమే మధ్యధరాసముద్ర ప్రాంతం నుంచి వలసవచ్చిన జాతులకూ, వారి తరువాత వచ్చిన ఆర్మినాయిడ్లకూ, గుర్తుగా బహుశా ద్రవిడభాషలు వ్యవహారంలో నిలిచాయి. క్రీ. పూ. 1500 ప్రాంతంలో దేశాన్ని ఆక్రమించిన దక్షిణ యూరల్ ప్రాంతాల నార్డిక్ జాతులకూ, ఆల్పాయిన్ జాతులకూ, చెందిన ఇండో-ఆర్యన్/ఇండో-యూరపియన్, భాషలు ప్రధానంగా ఉత్తర, ప్రాక్పశ్చిమోత్తర ప్రాంతాల్లోనూ, వింధ్య దక్షిణ ప్రదేశాల్లోనూ, వ్యవహృత మవుతున్నాయి. రమారమి క్రీ. పూ. 10 వ శతాబ్దిలో మనదేశంలో ప్రవేశించిన మంగొలాయిడ్ జాతులకు, చిహ్నంగా హిమాలయ పర్వత పాదాలదగ్గర సైనో - టిబెటన్ భాషా కుటుంబానికి చెందిన భాషలు కొన్ని అక్కడక్కడ వినిపిస్తున్నాయి. ఇవిగాక సెమిటిక్ జాతులభాషలు కొన్నికూడా వాడుకలో ఉన్నాయి.

మొత్తముమీద నాలుగు ప్రధాన భాషా కుటుంబాలకుచెందిన విభిన్న భాషా మాండలికాలనూ, వాటి చరిత్రనూ, గుర్తించగలం. ప్రాధాన్యక్రమంలో వీటిని ఆర్య (Indo-Aryan), ద్రవిడ (Dravidian), నిషాధ (Austric), కిరాత

(Sino-Tibetan), భాషాకుటుంబాలని పిలుస్తారు. వీటన్నిటిలో కొన్ని సాధారణ లక్షణాలు లేక పోలేదు. 'ట, డ, ణ, ళ,' వంటి మూర్ధన్య ధ్వను లుండటం, నామ ప్రాతిపదికలమీద అనుబంధాలు చేరటం, క్రియారూప నిష్పత్తిలో కొన్నిపోలికలు కనిపించటం, ధ్వన్యనుకరణ శబ్దాల్లో సాదృశ్యం, సమస్త క్రియాపద ప్రయోగంవంటివి ఈ భాషల్లో కనిపించే భారతీయతా ముద్రలు ఒక్కొక్క భాషా కుటుంబానికీ, భాషకూ, విశిష్టమైన లక్షణాలు అనేకం. వాటిని ఇక్కడ వివరించటం సాధ్యపడదు.

i. ఆర్య భాషలు

భారతదేశంలోని అత్యధిక భాగంలో వాడుకలో వున్న ప్రధాన భాషలు చాలవరకు ఆర్యభాషలే. మూల ఇండో - జర్మానిక్ భాషాకుటుంబంలోని తూర్పుశాఖను, ఇండో - ఇరేనియన్ ఉపకుటుంబ మంటారు. దాన్నుంచి గ్రియర్సన్ వర్గీకరణ ప్రకారం ప్రోటో-ఇరేనియన్, ఇండో-ఆర్యన్ అనే రెండుశాఖలు ఏర్పడ్డాయి. వాటిలో మొదటి శాఖకు రెండు ఉపశాఖలు : 1. ఇరేనియన్, 2. దర్దిక్. ఆఫ్ఘనిస్తాన్‌లోని కాఫిర్ భాషలనూ షినా, కొహి స్తానీ, కాశ్మీరీ భాషలనూ దర్దిక్ భాషలంటారు. సంస్కృత ప్రాకృతాలూ నేటి హిందీ మొదలైన భాషలూ ఇండో-ఆర్యన్‌శాఖకు చెందినవే. విశ్లేష ణాత్మక భాషలని చెప్పదగిన పశ్చిమ హిందీ, పంజాబీ, రాజస్థానీ, గుజరాతీలు అంతశ్శాఖకు (Inner Branch) చెందినవి. బహిశ్శాఖకు (Outer Branch) చెందినవి. సంశ్లేషణాత్మక భాషలనదగ్గ బెంగాలీ, అస్సామీ, ఒరియా, మరా ఠీలు. తూర్పు హిందీ (బీహారీ) మధ్యస్థం.

మరికొందరు పండితులు మరోవిధంగా ఈ భాషలను వర్గీకరిస్తారు. నార్డిక్ ఆర్యనుల ప్రాచీన ఇండో-ఆర్యన్‌భాష (వైదిక సంస్కృతం) క్రీ.పూ. పదోశతాబ్దినుంచి రమారమి క్రీ. పూ. 300 వరకు వాడుకలోఉందని, క్రీ. పూ. 500 నుంచి క్రీ. శ. 500 వరకూ మధ్య ఇండో-ఆర్యన్ భాషలు (లౌకిక సంస్కృతం, పాళీ, ప్రాకృతాలు) సాహిత్య భాషలుగా వాడుకలో ఉండేవనీ వారంటారు. క్రీ. శ. 600 వరకూ సులభీకరణం (Simplification) జరుగుతూవచ్చి, క్రీ. శ. 600 - 1,000 మధ్యకాలంలో మాగధి, శౌరసేని మొదలైన అప భ్రంశ భాషలేర్పడి, అవే క్రీ. శ. 1,000 తరువాత హిందీ, మరాఠీ మొదలైన ఆధునిక ఇండో-ఆర్యన్ భాషలుగా పరిణమించాయని వారి అభిప్రాయం. గ్రియర్సన్‌దృష్టిలో ప్రాకృతభాషలు సంస్కృతీక రింపబడగా వీరిదృష్టిలో ప్రాకృతాపభ్రంశాలూ నేటి ఆర్యన్‌భాషలూ సహజ పరిమాణంలో సంస్కృతం నుంచి ఏర్పడ్డాయి.

నేటి ఇండో - ఆర్యన్ భాషలను ఏడు శాఖలుగా విభజిస్తారు :

1. **వాయవ్యశాఖ :-** (i) లహందీ, పశ్చిమ పంజాబీ మాండలికాలతోసహా హిందీభాష; (ii) సింధీభాష, కచ్ఛీ మాండలికం.
2. **దక్షిణశాఖ :-** కొంకణీ, గొవానీస్ మాండ లికాలతోకూడిన మరాఠీభాష.
3. **ప్రాఙ్మధ్యశాఖ :-** అవధీ, బాఘేలీ, చత్తీస్ ఘడీ మాండలికాలుచేరిన కోసలీ/తూర్పు హిందీభాష.
4. **ప్రాక్శాఖ :-** (i) మైథిలీ, మాగధీ, భోజ పురీ వంటి మాండలికాలున్న బీహారీభాష ; (ii) ఒరియా, బెంగాలీ, అస్సామీభాషలు ; (iii) మరాఠీ భేదంగా భాసించే బస్తర్‌లోని హల్బీ.

5. **మధ్యశాఖ :-** ఖడీబోలీ, ఖాంగ్రూ/జాటూ, మాండలికాలతో సహా పచాఃహి / పశ్చిమ హిందీభాష, (ii) డోంగ్రీ మాండలికంతో కూడిన పంజాబీభాష, (iii) బ్రజ్‌భాఖా, కనౌజీ, బుందేలీ మాండలికాలు, (iv) రాజస్థానీ - గుజరాతీ ఉపశాఖ : పార్శీ మాండలికంతో కూడిన గుజరాతీ భాష ; మాలవీ, మార్వారీ, మేవారీ, జయపురీ/ఢుంఢారీ మాండలికాలుచేరిన రాజస్థానీభాష ; పంజాబ్, కాశ్మీరాల్లోని సౌరాష్ట్రీ, ఆరావళీ ప్రాంతంలోని భిల్లీ మాండలికాలు.

6. **పహాడీ/ఉత్తరశాఖ :-** (i) ఘూర్కాలీ, ఖస్-కురా, పర్బతీయ మాండలికాలుగల నేపాలీభాష, (ii) ఘర్వాలీ, కుమయూనీ మాండలికాలతోటి మధ్యపహాడీ భాషలు, (iii) ఛమియాలీ, కుళూయావంటి మాండలికాలున్న పశ్చిమ పహాడీ భాషలు.

7. **దేశాంతర శాఖ :-** (i)మాల్దీవియన్ మాండలికంతో సహా సింఘళీభాష (ii) పశ్చిమాశియాలోనూ, యూరప్‌లోనూ, దేశాటన జీవితంగడిపే జిప్సీలువాడే రోమనీ మాండలికాలు.

పై భాషలకున్న అనేక మాండలికాలపేర్లు చెప్పటానికికూడా ఇక్కడ స్థలంచాలదు. పంజాబీ-పశ్చిమ హిందీభాషలూ, ఒరియా-బెంగాలీభాషలూ, పరస్పరం అత్యంత సన్నిహితమైనవి. రాజస్థానీ-గుజరాతీలు ప్రత్యేక భాషలుగా విడివడినవి, క్రీ.శ. 16వ శతాబ్దిలోనే. బెంగాలీ-అస్సామీలకు ఇంచుమించు ఒకటే లిపి. తూర్పు సంయుక్తరాష్ట్రాల్లో బీహార్లో వాడుతున్న కైథీలిపి, మైథిలీ, గుజరాతీ లిపులూ (దేవ) నాగరలిపికి వక్రరూపాలే. రాజస్థాన్ పశ్చిమ సంయుక్తరాష్ట్రాల్లోని మహాజనీ లిపి కూడా అటువంటిదే. పంజాబీభాషను నాగరీ, గురుముఖీ, పర్షియన్‌లిపులు మూటిలోనూ రాస్తున్నారు. అవధీ మాండలికంలో క్రీ. శ. 12వ శతాబ్దినుంచీ సాహిత్యముంది. 16వ శతాబ్దిలో తులసీ రామాయణం వెలువడింది. విద్యాపతి సాహిత్యం వెలువడ్డ మైథిలీ మాండలికంలో క్రీ. శ. 14వ శతాబ్దికే సాహిత్యంవచ్చింది. క్రీ. శ. 15వ శతాబ్దంలో కబీర్ సాహిత్యం, భోజపురీ మాండలికంలో వెలుగు చూసింది. క్రీ. శ. 18వ శతాబ్దినుంచీ జాటూ మాండలికంలో ఠేఠ్‌హిందీ, ఉర్దూఅనే ద్వివిధ రూపాల సాహిత్యం వస్తూనేఉంది. పశ్చిమ హిందీ మాండలికమైన బ్రజ్‌భాఖలో క్రీ. శ. 14వ శతాబ్దినాటి తాన్‌సేన్ కృతులూ 15వ శతాబ్దినాటి మీరా కీర్తనలూ, సుప్రసిద్ధమైనాయి. ప్రఖ్యాత డింగల్ సాహిత్యం రాజస్థానీ మాండలికమైన మార్వారీలో వెలువడింది. తూర్పు పంజాబీ సాహిత్యం క్రీ. శ. 13వ శతాబ్దినుంచీ, మరాఠీ సాహిత్యం 12వ శతాబ్దినుంచీ లభిస్తున్నాయి. నాగరీభేదమైన బాళ్‌బోధ్ లిపి, లెక్కలూ వ్యవహార పత్రాలురాసే మోడీలిపి మరాఠీవే. ఒరియా లిపికి బెంగాలీ-అస్సామీలిపికి పోలికలెక్కువ. మొత్తంమీద (దేవ) నాగరీలిపి భేదాలే దేశవ్యాప్తంగా వాడుకలో ఉన్నాయి. వంగసాహిత్యం క్రీ. శ. 10వ శతాబ్దినుంచీ పశ్చిమ హిందీ సాహిత్యం దాదాపు 11వ శతాబ్దినుంచీ లభిస్తున్నాయి. సింధీభాషా పాకిస్తాన్‌లోని ముల్తానీ మాండలికమూ, ఆయా వ్యవహర్తలకు పరస్పరం అర్థమవుతాయి. సింధీలు, అరబిక్, భారతీయ లిపులు రెండూ వాడుకచేస్తారు. క్రీ. శ. 18వ శతాబ్దికిముందున్న సింధీసాహిత్యం అంతరించిపోయింది. నేపాలీభాష (పర్బతీయ మాండలికం)లో క్రీ. శ. 18వ శతాబ్దినుంచీ సాహిత్యముంది. ఇక అనాది సిద్ధమైన సంస్కృత ప్రాకృత సాహిత్యాలను గురించి చెప్పనక్కరలేదు.

ii. ద్రావిడ భాషలు

ద్రావిడభాషలు ప్రధానంగా దక్షిణ భారత దేశంలోనూ చెదురుముదురుగా ఉత్తరదేశంలోనూ ఉన్నాయి. భౌగోళికస్థితినిబట్టేకాక విలక్షణతలను బట్టికూడా వీటిని ముఖ్యంగా మూడుశాఖలుగా విభజిస్తారు.

1. **దక్షిణశాఖ :—** తమిళం, మళయాళం, కోట **తోడ**, కొడగు, ఇరుళ, కన్నడభాషలు ఏడు.
2. **మధ్యశాఖ :—** కొలామీ, నాయకీ, నాయక్డీ, పర్జీ, గదబ, గోండీ, కొండ, కుయికులి, పెంగో, మండ, భాషలు పదకొండు.
3. **ఉత్తరశాఖ :—** కురుఖ్, మాల్తో, బ్రాహుయీ, భాషలు మూడు.

తుళు, తెలుగు, భాషలు అటు దక్షిణ ద్రవిడ భాషలకూ ఇటు మధ్యద్రవిడభాషలకూ మధ్యస్థమైన లక్షణాలు కలవి. ఈ ఇరవైమూడుభాషల్లో తమిళ, మళయాళ, కర్ణాటకాంధ్రాలు నాలుగే సాహిత్యకభాషలని చెప్పదగ్గవి.

తుళుభాషలో ఇటీవల సాధారణ రచనలు కొన్ని వస్తున్నాయి. ప్రాచీనతమ, సాహిత్యం మాత్రం తమిళంలోనే లభిస్తుంది. సంగం సాహిత్యాల చర్చల్లోని తీవ్ర విభేదాలను పరిగణించకున్నా తమిళసాహిత్యం రెండువేల సంవత్సరాల ముందు నుంచీ వుంది. కన్నడంలో, శాసనాలు క్రీ. శ. 450 నుంచీ, సాహిత్యం క్రీ. శ. 800 నుంచీ లభిస్తున్నాయి. తెలుగులో శాసనాలు క్రీ. శ. 200 నుంచీ, సాహిత్యం క్రీ. శ. 1050 నుంచీ దొరుకుతున్నాయి. మళయాళంలో శాసనాలు క్రీ. శ. 10వ శతాబ్దినుంచీ, సాహిత్యం 13వ శతాబ్దినుంచీ లభ్యపడుతున్నాయి. క్రీ. శ. 18వ శతాబ్దిలో మిషనరీలు తుళుభాషకు మళయాళలిపిని వాడినా, క్రీ. శ. 1850 నుంచి కన్నడ లిపే వాడుకలోనికి వచ్చింది. సాహిత్యక ద్రవిడభాషలువాడే లిపులన్నీ నాగరలిపినుంచి ఏర్పడ్డవే. తమిళానికి వట్టియెత్తు, గ్రంథాక్షరి, అనే రెండు లిపులున్నాయి; రెండోది సంస్కృత రచనలను రాయటానికి వాడుతారు. తెలుగు కన్నడాలకు మొదట ఒకేలిపి వుండేది. ఈ సాధారణలిపి క్రీ. శ. 1300 ప్రాంతానికి వేరు పడ్డదంటారు. గాని అల్-బీరూనీ క్రీ. శ. 1030 నాటికే ఈ మార్పును గుర్తించాడు. శ్రీలంక, మలేషియా, సింగపూర్ వంటి ఇతర దేశాల్లోకూడా తమిళం వ్యవహారంలో ఉంది. తమిళనాడు, మైసూరు, ఒరిస్సావంటి ఇతర రాష్ట్రాల్లోనూ, మారిషస్, మలేషియావంటి ఇతర దేశాల్లోనూ తెలుగు వాడుకలోవుంది. హిందీ తరువాత భారతీయ భాషల్లో తెలుగే బహుళవ్యాప్తిగల భాష.

ప్రధాన ద్రవిడభాషలకు అనేక మాండలిక రూపాలున్నాయి. కైకాడీ, కొర్వీ, యెరుకలవంటి మాండలికాలు తమిళానివి. కన్నడ మాండలికాల్లో బదగ ముఖ్యమైనది. గదబభాషలో బల్లారీ, పోయ/సాలూర్, పొత్తంగి మాండలికాలు ప్రముఖాలు, కోయ, దొర్లి, మడియా, పర్సిగదబలు, గోండీ భాషా మాండలికాలు, కోస్తా, తెలంగాణా, రాయలసీమ మాండలికాలేకాక తెలుగుకు వడరీ, కామాఠీ, బేరాడీ, దాసరీ, కోంటావ్, గోలారీ, సాలేవారీ, కాపేవారీ, పొమ్లు, మెరొల, ఎకిది, మిజాయ్, తీవారీ, మదరీ, కాదువ, వదగ, ఒత్నొమాలి అనేపేర్లతో అన్యరాష్ట్రాల్లో వాడుకలోవున్న మాండలికాలూ దొమ్మర, గోదర, యానాది, జోగుల అనే వృత్తి మాండలికాలూ ఉన్నాయి.

iii. నిషాద భాషలు

ద్రావిడభాషల తరవాత చెప్పదగ్గవి నిషాద భాషలు. వీటిని ఆదివాసి భాషలనికూడా అంటారు. కాలక్రమదృష్టితో చూస్తే ఆర్యద్రవిడ భాషలకన్నా ముందే ఈ దేశంలో నెలకొన్న భాషలివే. ఈ భాషలు దేశం మధ్యోత్తర ప్రాంతాల్లోనేకాక నికోబార్ ద్వీపాల్లోకూడా వాడుకలో ఉన్నాయి. వీటిని ముఖ్యంగా రెండుశాఖలుగా విభజిస్తారు : (i) ఆస్ట్రో-ఆసియాటిక్ శాఖ ; (ii) ఆస్ట్రొనీషియన్ శాఖ. మనదేశంలోని నిషాద భాషలు చాలవరకు మొదటి శాఖకు చెందినవే. అస్సాం, బర్మాల్లోని మాన్-ఖ్మేర్ భాష ; నికోబారీస్‌భాష, అస్సాంలోని ఖాసీ, జైన్తియా పర్వతప్రాంతాల్లోని ఖాసీభాష ; దక్షిణ బీహార్‌లోని హూ, ఖరియా, భూమిజ్ భాషలు ; దక్షిణ బీహార్, అస్సాం రాష్ట్రాల్లోని ముండారీభాష, బేరార్ ప్రాంతంలోని కొర్కు-భాష ; ఒరిస్సాలోని గదబ, సవరభాషలు; బీహార్, ఒరిస్సా, అస్సాం రాష్ట్రాల్లోని సంతారీభాష — ఇవన్నీ ముండా/కొలేరియన్ ఉపశాఖకు చెందినవే.

ఆర్యద్రవిడభాషలు ఈ భాషలనుంచి అనేక సాంస్కృతిక పదాలనుకూడా ఎరువు తెచ్చుకున్నాయి ; గాని వీటివని చెప్పదగ్గ ప్రత్యేకమైన లిపిగాని, ప్రాచీన సాహిత్యంగాని దొరకటంలేదు. ముండారీభాషకు నాగరీలిపిని సంతాలీఖాసీభాషలకు వంగలిపిని క్రీ. శ. 19వ శతాబ్దిలోవాడి సాధారణ సాహిత్యం వెలువరించారు ; ఇప్పుడు రోమన్ లిపి వాడుతున్నారు.

iv. కిరాత భాషలు

ఈ దేశంలో కాలాంతరాన అడుగుపెట్టిన మంగొలాయిడ్‌జాతుల భాషలను టిబెటో - బర్మన్ ఉపశాఖకు అనుసంధిస్తుంటారు. ఇవి చాలావరకు పార్వతేయుల వ్యవహారంలో ఉన్నాయి వీటిలో ప్రధానంగా అయిదువర్గాల భాషలున్నాయి.

1. **హిమాలయన్ వర్గం :-** (i) సార్వనామిక రూపసహితమైన పశ్చిమ నేపాల్‌లోని కనౌరీ, లాహులీ, భాషలు ; తూర్పు నేపాల్‌లోని కిరంతి, లింబుధిమల్ భాషలు, సిక్కిం, డార్జిలింగ్‌లలోనేగాక తూర్పు నేపాల్‌లో కూడా ఉన్న లేప్చా భాషలు ; (ii) నేపాల్‌లోని నెవారీ, మగర్, ముర్మీభాషలు.
2. **ఉత్తర అస్సాం వర్గం :-** ఆక, అబొర్, మిరి దాఫ్లా, మిషామీ భాషలు.
3. **అస్సాం - బర్మన్ వర్గం :-** (i) అంగామీ, సీమా, రేంగ్మా, ఆవో, ల్హోత, మొదలైన భాషలు ; (ii) బొడొ భాష ; గారొ, కఛ్రీ, టిప్రా/మ్రుంగ్ వంటి మాండలికాలు.
4. **బర్మన్-కుకి-ఛిన్ వర్గం :-** మణిపురీ/మైథై, లూషాయ్ భాషలు.
5. **మధ్యవర్గం :-** మికిర్, ఎంపియో, కబూయీ, ఖొయిరావో భాషలు.

పై భాషల్లో నెవారీకి క్రీ. శ. 500 నుంచి 1300 వరకు మహాయాన బౌద్ధసారస్వతాన్ని అందిచ్చిన లిఖితరూపముంది. నేటి నెవారీని నాగరీలిపిలోనే రాస్తున్నారు. లేప్చాభాషకు టిబెటన్‌లిపి భేదమైన ప్రత్యేక లిపివుంది. క్రీ. శ. 15వ శతాబ్దినుంచీ మణిపురీభాషకు ఒక విశిష్టలిపి ఉండేది. కాని ప్రస్తుతం బెంగాలీ-అస్సామీలిపినే వాడుతున్నారు.

V. అన్యభాషలు

కాశ్మీర్‌లో చిత్రాలీ/ఖోవర్, బష్గాలీ, పషాయ్ వంటి దర్దిక్‌భాషలు అక్కడక్కడ వినిపిస్తాయిగాని అవి క్రమంగా ఇరేనియన్ ఉపకుటుంబానికిచెందిన పష్తోభాష ప్రభావానికి లోనౌతున్నాయి. వాయవ్య కాశ్మీరంలోని షినాభాష, ఉత్తర కాశ్మీరంలోని బురుషాకీ/ఖజునాభాష, లోయలోని కాశ్మీరీభాష దర్దిక్‌భాషలే. వీటిలో కాశ్మీరీకిమాత్రమే క్రీ. శ. 13వ శతాబ్దినుంచీ శారదాలిపి అనే ప్రత్యేకలిపి ప్రాచీన సాహిత్యమూ ఉన్నాయి. ఇప్పుడు పెర్షో-అరబిక్‌లిపిమాత్రమే వాడుతున్నారు. లడఖ్, బాల్తిస్తాన్‌లలో కొన్ని పశ్చిమ టిబెటన్ మాండలకాలు వినిపిస్తాయి. సిక్కింలోని దెంజోంగ్-కె, భూటాన్‌లోని ల్హో-కె మాండలికాలు ఈ జాతివే. బ్రహ్మపుత్రాలోయలోనూ ఖాసీ, జైనితా పర్వత ప్రాంతాల్లోనూ సైనో-టిబెటన్ భాషాకుటుంబంలోని దాయ్/థాయ్‌శాఖకుచెందిన అహోం, ఖంతిభాషలు క్రీ. శ. 1228 నుంచి వాడుకలో ఉన్నాయి. ఇప్పుడు అంతరించిన అహోంభాషలో ఒకప్పుడు లిఖితసారస్వతం ఉండేది.

ఇవన్నీకాక ఇంగ్లీష్, పోర్చుగీస్‌వంటి ఇతర భాషలనుకూడా మిశ్రజాతిప్రజలు వాడుతున్నారు.

భారతీయ భాషలన్నింటిలో ప్రాచీన తమ సాహిత్యకభాష సంస్కృతాన్ని మినహాయిస్తే, ఇప్పుడున్నవాటిలో ప్రధానమైనవి 15 సారస్వత భాషలే. జనసంఖ్యా క్రమప్రకారం అవి **హిందీ, తెలుగు, బెంగాలీ, మరాఠీ, తమిళం, కన్నడం, బీహారీ, మళయాళం, ఒరియా, రాజస్థానీ, గుజరాతీ, పంజాబీ, అస్సామీ, కాశ్మీరీ, సింధీభాషలు,** చాల ఉత్తర భారతభాషలమధ్య పరస్పరావగాహన అత్యధికం. ఉర్దూను శాస్త్రదృష్టితో హిందీ మాండలికంగానే భావించాలి. పదజాలం ప్రత్యేక భాషాత్వానికి నిరూపకంకాదు. దఖనీ ఉర్దూసాహిత్యం ముస్లిం ప్రభుత్వంక్రింద క్రీ. శ. 15వ శతాబ్దినుంచీ పెర్షో-అరబిక్‌లిపిలో వస్తుండేది. కాని క్రీ. శ. 1750 వరకూ హిందూరచయితలను అది ఆకర్షించలేదు. బ్రిటిష్‌వారు క్రీ. శ. 1799లో కలకత్తాలో ఫోర్ట్ విలియం కాలేజీని స్థాపించినప్పుడు ఖడేబోలీ (హిందీ) ని వ్యాపారభాషగా మాత్రమే పరిగణించి రాజకీయ కారణాలవల్ల ఉర్దూను పఠన పాఠనాల్లో ఉపయోగించారు. ఇందుకు పోటీగా సంస్కృత పదాధిక్యంగల హిందీ సాహిత్యం క్రీ. శ. 1880 నుంచి రావటం మొదలయింది. క్రీ. శ. 1920లో గాంధీజీ 'హిందూస్తానీ' అనేపేరుతో హిందీ-ఉర్దూలనుకలిపి వ్యవహరించారు. క్రీ. శ. 1950లో రాజ్యాంగసభ జాతీయభాషను, నిర్ణయించవలసినప్పుడు ఉర్దూ సమస్య ప్రసక్తం కానేలేదు. సంస్కృతం హిందీతో పోటీపడి ఒకేఒక్కవోటుతో వీగిపోయింది. శాస్త్రీయమైన కారణాలు లేకపోయినా రాజకీయ సామాజిక కారణాలతో కొందరు ఉర్దూ-హిందీలు వేరువేరు భాషలంటే మరికొందరు సమైక్య కారణాలతో సమరస భావకోసం వాటిని సహభాషలు (Co-Languages) అంటున్నారు.

వ్యాపారభాషగా, సంధానభాషగా (Link Language) దేశంమొత్తంలో హిందీకి నేడున్నస్థానం నిస్సందేహమయింది. ఈనాటికీ వైజ్ఞానికభాషగా (Literary Language) సంస్కృతానికున్న స్థానం అచంచలమే. కేవలం సాహితీదృష్టితో చూస్తే తమిళం, తెలుగువంటి ద్రవిడభాషలూ బెంగాలీ, మరాఠీవంటి ఆర్యభాషలూ హిందీకన్నా గొప్పవే. అయితే జాతీయ భాషాగౌరవానికి సాహితీస్థాయి ఒక్కటే నికషోపలంకాదు. అంతర్జాతీయ పరిస్థితులనూ, శాస్త్రవిజ్ఞాన ప్రయోజనాలనూ

గుర్తించి పరిశీలించినప్పుడు, ఆంగ్ల భాషాస్థానాన్ని ఆక్రమించగలస్థాయికి భారతీయ భాషలేవీ చేరలేదు.

—డా. బి. రా. కృష్ణ

ఉపయుక్త ప్రధాన గ్రంథాలు

1. 1963—Languages and Literatures of Modern India by Sunil Kumar Chatterjee, Calcutta.
2. 1964—Census of India 1961, Vol. I, Pt, II-c (ii) Languages Tables, Delhi.
3. 1964—Handbook of Languages and Dialects of India by A. Sarkar, Calcutta.
4. 1969—Current Trends in Linguistics, Vol. V, edited by Thomas A. Seleok, Mouton Publications the Hagne.

70. మన లిపి పరిణామం

యరలవ మదనస యనుచును
బరువది నీ యక్షరములు భయనయ తతులన్
నిరతమునం వ్రాయనేర్చిన
వరకరుణా వానివ్రాలు వ్రటు వలమరున్.

మన దస్తూరి గుండ్రగాను అందంగాను ఉండడానికి మన పూర్వు లెవరో ఈ గోసాయి చిట్కాను చెప్పారు. ఇప్పటి అక్షర సమామ్నాయం స్వరూపం చూచి ఇది మొదటినుండి ముత్యాలకోవ అని మనం అనుకోరాదు. చిత్రాల రూపంలో వంకర టింకర గీతల రూపంలో మొదట వుంది. రాతి బండల మీద, రాగి రేకులమీద, తాటాకుల మీద, కాగితాలమీద (ప్రత్తి కాయితాల మీద) రాపాడగా, రాపాడగ ఇప్పటి స్వరూపం తీర్చుకొన్నది మన వర్ణమాల. ఈ పరిణామానికి రెండు వేల యేండ్ల సమయం పట్టింది.

భాష అంటే కొన్ని ధ్వనుల గుంపు. ఈ ధ్వనులకు సాంకేతాలే లిపులు. ఈ లిపికి లిఖి, వర్ణం, లేఖ, అక్షర అనే పర్యాయా లున్నాయి. లేఖన సాధనలను బట్టి ఈ పేర్లు ఏర్పడ్డాయి. మాటా పలుకు గాలిలో కలసి పోతాయి. దీనికి సంకేతమయిన అక్షరం చెరగనిది. రాతిపైన లోహపు రేకులమీద గీచిన గీత చెరగదు గదా! రంగుతో వ్రాయడాన్ని బట్టి వర్ణమయింది. కలంతోనో, కుంచెతోనో పూయడాన్ని బట్టి లిపి, లిఖి అయింది. ఉలితోనో, గంటంతోనో గీకడం వల్ల లేఖ మయింది.

మన ఈ లిపి ప్రాచీన మయినదని, స్వతంత్ర మైనదని, పలువురు ప్రాచ్య పాశ్చాత్య పండితుల అభిప్రాయం. మనకు అశోకుని కాలంనుండి శాసనాలు కనిపిస్తున్నవి. అందుకు ముందు ఏదో విధ మయిన లేఖన పద్ధతి లేకపోతే అకస్మాత్తుగా లిపి వూడిపడదు గదా! అశోకుని కాలంనుండి దేశమంతా విరివిగా శాసనాలు కనుపిస్తున్నాయి. తెలుగు దేశంలో భట్టిప్రోలులో స్తూపం మీద, కరండంమీద శాసనాలు వున్నాయి. ఇవి క్రీస్తు పూర్వము మూడు శతాబ్దాల నాటివి. ఈ లిపికంతా మూలం ప్రస్తుతం పాకిస్తాన్‌లో ఉన్న మొహెంజోదారో, హరప్పాల త్రవ్వకాలలో దొరికిన మృణ్మయ ముద్రల లిపి

మూలమై యుంటుందని పలువురు లిపి శాస్త్రజ్ఞుల నమ్మకం. కాని ఈజిప్టు మొదలైన ప్రాచీన దేశాల లిపుల వలె, మొహెంజోదారో లిపికిని అశోకుని కాలపు లిపికిని మధ్య జరిగిన పరిణామ క్రమం తెలియడం లేదు. ఇది తెలిసిననాడు, మొహెంజో దారో లిపిని స్పష్టంగా చదివిననాడు, మన లిపి పూర్వ స్వరూపం స్పష్ట పడుతుంది.

ఈ అశోక లిపిని బ్రాహ్మీ లిపి అన్నారు. ఈ పేరుకు కారణ మేమిటో తెలియదు. కాని బ్రహ్మ వర్త దేశ లిపిని బ్రాహ్మీ లిపి అని అన్నారని, క్షత్రావర్త లిపిని ఖరోష్ఠి అన్నారని, శ్రీ చీమకుర్తి శేషగిరి రావనే విద్వాంసుడు అభిప్రాయ పడు తున్నారు. దక్షిణ భారతంలో అశోకుడు వేయించిన శాసనాలలో కొన్ని ఆంధ్ర దేశంలోనూ ఉన్నాయి. ఈ లిపికిని ఆ సమకాలంలోనే అమరావతిలో కని పించే శాసనాల లిపికిని కొన్ని అక్షరాలలోను గల వ్యత్యాసాన్నిబట్టి ఈ మార్పు అశోకునికి ముందే జరిగి వుంటుందని కొందరు విద్వాంసులు అభిప్రాయ పడి మన లిపిని ఉత్తర బ్రాహ్మీ, దక్షణ బ్రాహ్మీ అని అన్నారు.

ఈ దక్షిణ బ్రాహ్మీ లిపినుంచే తెలుగు దేశం లోనూ, దక్షిణా పథంలోనూ ఉన్న లిపులు బర్మా, సయాం, జావా, సింహళాలలోని లిపులు పుట్టాయి. మన తెలుగు దేశాన్ని పెక్కు రాజ వంశాలవారు పాలించారు. శాతవాహనులు, ఇక్ష్వాకులు పల్లవులు బృత్పలాయనులు, వైంగేయులు,(శాలంకాయనులు) కందారులు, విష్ణుకుండినులు, చోళులు, కాకతీయులు, రెడ్డిరాజులు, విజయనగర సార్వభౌములు నాయక రాజులు మొదలయినవారు, వీరందరూ తమ తమ కాలంలో తమ మాతృభాషను, దేశభాషల్లోను, శిలా శాసనాల్లోను, తామ్రశాసనాలు వేయించారు. కనుక ఆయా శాసనాల లిపులు ఆయారాజుల పేరుతో శాతవాహన లిపి లేక ఆంధ్ర లిపి ఇక్ష్వాకు లిపి, పల్లక లిపి, వేంగీ లిపి, చాళుక్య లిపి, కాకతీయ లిపి విజయనగర లిపి అని ప్రచారం పొందాయి. ఉత్తర పథ లిపులు, గుప్త, వల్లభీ, అని లిపులు పేర్లు పొందాయి. శాతవాహనులు కొండల మీదను, లిపికి, గుహలలోను, శాసనాలు వేయించారు. ఈ శాసనాల గుహ లిపి అని పేరు వచ్చింది.

తెలుగు దేశంలో బ్రాహ్మీ లిపి మారుతూ వచ్చింది. ఈ మార్పులో అందమైన ఘట్టం ఇక్ష్వా కుల కాలం. ఈ ఇక్ష్వాకుల రాజ్యం తెలుగు దేశంలో యాభై యేళ్ళకన్న ఎక్కువ కాలం నిలువ లేదు. తర్వాత తెలుగు దేశాన్ని ఏలిన శాలంకాయనులు వేంగి నగరాన్ని రాజధానిగా చేసుకొనడంవల్ల వేంగేయులని పేరు పొందారు. వీరి కాలంలో బ్రాహ్మీ లిపిలో మరికొన్ని మార్పులు వచ్చాయి. వీరి తర్వాత విష్ణుకుండినులు తెలుగు దేశం కొంత పాలించారు. మన లిపి పరిణామంలో ఇది మరొక ఘట్టం. ఈ కాలపు లిపిని వేంగీ లిపి అన్నారు. (ఇది తెలుగు కన్నడ దేశాలలోనే కాక దక్షిణాపథ మంతా వ్యాపించింది). ఇది తెలుగు కన్నడ లిపికి పూర్వరూపం. ఈ లిపే ఇండోచైనా, మలేషియా, జావాలలోను ప్రాకింది.

విష్ణుకుండినుల కాలంలో, లిపిలో చెప్పుకోదగిన మార్పులు వచ్చాయి. శాలంకాయనుల కాలంలో కొన్ని అక్షరాలపై కనుపించిన అడ్డుగీత, విష్ణు కుండినుల కాలంలో, మరి కొన్నింటిపైన కను పించడమేకాక అప్పటి తెలుగు భాషలో వుంది. తరువాత మరుగయిపోయి, నేడు తమిళ భాషలో కనుపించే ళ అనే వింత అక్షరం ప్రచారంలోకి వచ్చింది. ఈ వింత అక్షరం నన్నయదాకా వాడుకలో వుంది. కాని దీని ఉచ్చారణ క్రమంగా త ర ల ళ ఱ స్థాలుగా మారి వర్ణమాల నుంచే అంతరించి పోయింది. అక్షరాల మీది అడ్డుగీత పొడవవుతూ,వంకరవుతూ,నేటి తలకట్టుగా మారింది.

విష్ణుకుండినుల తర్వాత చాళుక్యులు తెలుగు దేశాన్ని క్రీ. శ. 7వ శతాబ్దంలో ఆక్రమించు

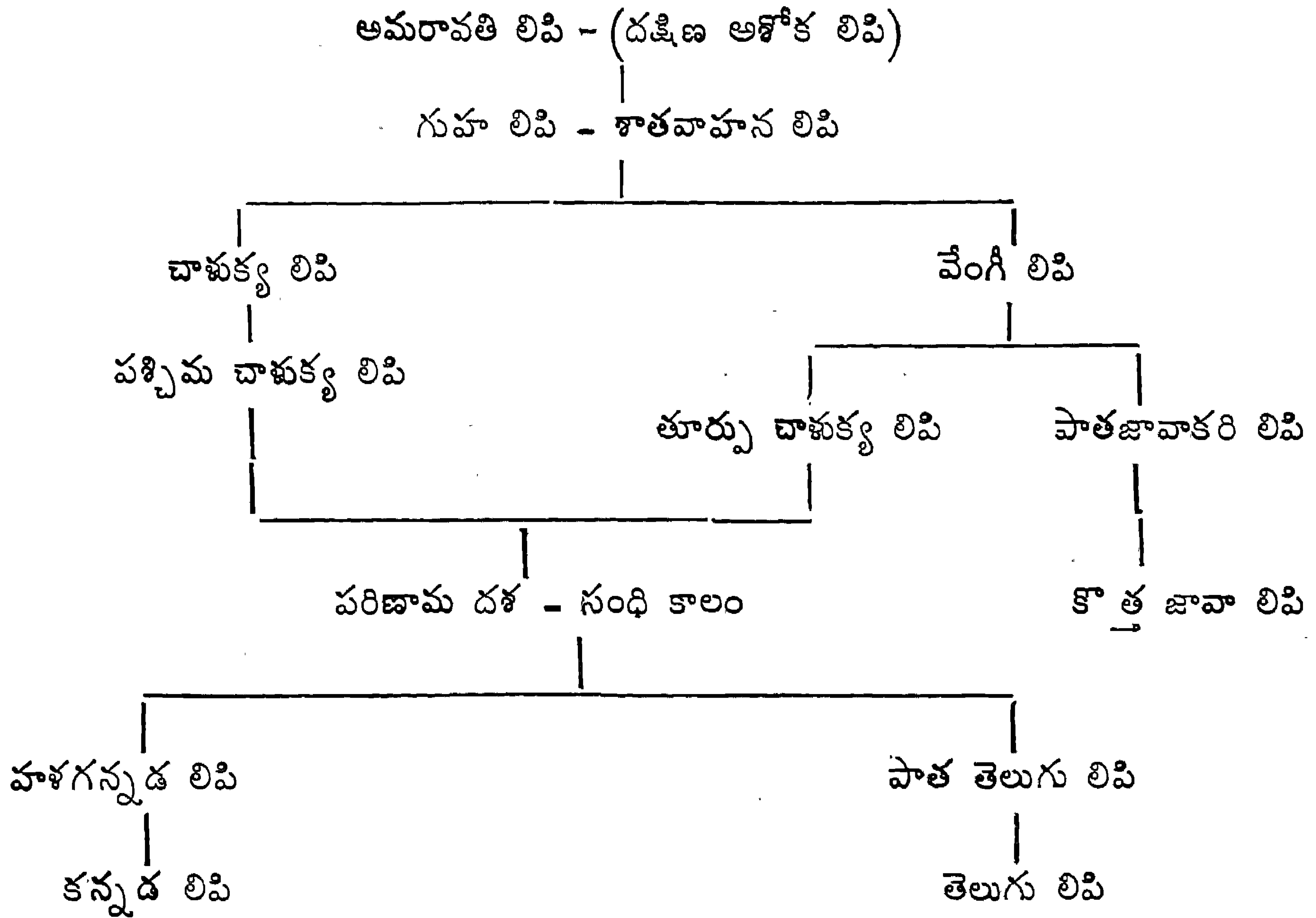
కున్నారు. వీరు దేశభాషాభిమానులు. వీరి కాలంలో తెలుగుకు ఆదరం లభించింది. శాసనాలు తెలుగులో మలచ పడ్డాయి. వీరు వేయించిన శాసనాలలో అతి ప్రాచీన మయినది కుబ్జ విష్ణువర్ధనునిది. దీని కాలం క్రీస్తుశకం 622. ఈ కాలపు లిపిని వేంగీ చాళుక్య లిపి అన్నారు. దీనిని మనం తెలుగు కన్నడ లిపి అనవచ్చు. ఇది చాలా వ్యాప్తి చెందింది. బాదామి చాళుక్యులను కూలదోసిన రాష్ట్రకూటులు కూడ ఈ లిపినే వాడారు. ఈ లిపి మార్పు చెందుతూ క్రీ. శ. 10 వ శతాబ్దికి సంపూర్ణంగా వికసించి, ఆధునిక తెలుగు - కన్నడ లిపిగా పరిణమించ సాగింది.

చాళుక్యులు వేంగి దేశాన్ని ఆక్రమించుకున్న సమయంలో పశ్చిమాంధ్ర దేశంలో తెలుగు చోళుల రాజ్య ముండేది. వీరు మొదటి పల్లవుల సామంతు లయిన తర్వాత స్వతంత్రు లయ్యారు. వీరు వేంగి చాళుక్య లిపిలో శాసనాలు వేయించారు. వీరిలో ఆనాటి చోళరాజయిన ఎరికల్ ముత్తురాజు, తెలుగు భాషలో శాసనాలు వేయించాడు. ఇతని శాసన మొకటి కడపజిల్లా కమలాపురం తాలూకా ఎర్ర గుడిపాడు గ్రామంలో చెన్నకేశవాలయం ప్రక్కన రాతిపై చెక్కబడి వుంది. దీని కాలం క్రీ. శ. 575 ప్రస్తుతం మనకు లభించిన తెలుగు శాసనాలలో ఇదే మొట్టమొదటిది. సత్యాశ్రయుడనే ఆనాటి చోళరాజు శాసనం కడప జిల్లా పొట్లదుర్తి, మాలెపాడు గ్రామంలో వుంది. ఇది మనకు దొరికిన ప్రాచీన తెలుగు శాసనాలలో రెండవది.

ఈ వేంగి చాళుక్య లిపికి 10, 11, 12 శతాబ్దాలు పరివర్తన కాలం, దీనిని పండితులు సంధి కాలం అన్నారు. ఈ మార్పు 14 వ శతాబ్ది నుంచి మరింత స్పష్టమయింది. ఇదే ఇప్పటి తెలుగు - కన్నడ లిపుల సన్నిహిత ప్రాచీన స్వరూపం.

నన్నయ ఈ వేంగీ చాళుక్య లిపిలోనే భారతం వ్రాసి వుంటాడు. అతని భారతం వ్రాతప్రతులు మనకు లభించక పోయినా ఆయన రచించిన నందంపూడి శాసనం ఆ కాలపు మరికొన్ని శాసనాలు దొరికాయి. కనుక వాటినిబట్టి అప్పటిలిపి ఎంతగా మారిందో తెలుసుకోవచ్చు. నన్నయ కాలానికి మన లిపి బాగా తలకట్టు దిద్దుకొని చతికలపడింది. నన్నయ కాలం నుంచి వేంగీ చాళుక్య లిపిలో మార్పులు ప్రారంభమై రెండు వందల సంవత్సరా లకు నిదిపోయి కన్నడ తెలుగు లిపులు వేరయాయి. అంతవరకు ఈ లిపి రాజమహేంద్రవరం నుంచి పడమటి కోస్తా వరకు వ్యాప్తిలో నుండేది. దీనిని కచ్చితంగా తెలుగు లిపి అనిగాని, కన్నడ లిపి అని గాని, అనలేము. క్రమంగా తెలుగు లిపి గుండ్ర మైంది. కాకతీయుల కాలానికి ఈ మార్పు స్థిర పడింది. మంచన, జక్కన తెలుగు, తెలుగు లిపిని ప్రత్యేకంగా పేర్కొనడం దీనికి తార్కాణం. మన లిపి పరిమాణాన్ని ఇలా చెప్పవచ్చు.

చూ : తరువాతి పేజి 361.

సంధికాలంలో మన లిపి చాలా మార్పులు చెందింది. చ కారానికి తలకట్టు వచ్చింది. ఛకారం ఎడమ భాగం గుండ్ర నయింది. ఠ థ ధ లకు తలకట్టు వచ్చాయి ప ఫ లు, చాల మారాయి. అనుస్వారం చుక్కగా చూపినా, బిందు రూపంలో చూపినా అక్షర పైభాగంలోనో అక్షరానికి ఎగువ కుడిభాగంలోనో పెట్టే అలవాటు. అక్షరం ప్రక్కన పంక్తిలో పెట్టడంగా మారింది. మ, రూ, స్రా, ణా, లకు పొల్లులు ఏర్పాడ్డాయి. ఈ పొల్లులు మొదట్లో బోర్లవేసినా అర్ధ చంద్రాకారంగా వుండి క్రమంగా పొక్కిలిలో నిలువు గీతగా మారాయి.

శ్రీనాథుని కాలానికి ఒకటి రెండక్షరాలు మినహాగా అన్ని మారాయి. తెలుగు ప్రపంచంలో పద్ధామనిపిస్తుంది. ఇప్పటి లిపికి సన్నిహిత దశ ఏర్పడింది. ఇం''కా'' పూర్తిగా మారి ఇప్పటి లాగాను, ''ష'' ఇప్పటి వలెనూ అయ్యాయి. ఈ మార్పు విజయనగర సామ్రాజ్యపు టుచ్ఛదశలో స్థిరపడిపోయి, తెలుగు కన్నడ లిపులు పూర్తిగా విడిపోయాయి. ఈ మార్పునకు అన్నమాచార్యుల కీర్తనలు వ్రాసిన రాగిరేకులను ఉదాహరణలుగా చెప్పవచ్చు. ఇప్పటికి ఈ రెండు వైపులసుఖ్ల తీర్చు కొన్నది. ద కుడివైపున విడిపోయినట్లున్న భాగం కలసిపోయింది. 'హ' పూర్తిగా వేరయింది. 'క' అని భ్రాంతి కలిగించే శ నేటి శ లాగానే మారింది, తెలుగు వర్ణాలు ఆణిముత్యాలని వర్ణించే స్థితి ఏర్పడింది. ఈ వట్రున, ఖత్తుకు తాటాకులలో మారడం కూడా కారణమయి వుంటుంది. ఇంత మార్పు వచ్చినా ఎ, ఏ ఒ ఓ హ్రస్వ దీర్ఘ విభేదం 17 వ శతాబ్ది వరకు శాసనాలలో కనిపించదు.

మనకు, ''త్స'' ''జ్య'' అనే దంత్యచకార జకారాల ఎంత ఉచ్చారణ వుంది. దీనికి తెలుపడానికి చ, జ, ల పైన తెలుగు ౨ త ఒత్తువంటి గుర్తు పాత అచ్చు పుస్తకాలలో కనిపిస్తుంది. వ్రాతలో ఈ గుర్తు వాడము. ఈ ఉచ్చారణను దంత్యోచ్చారణ మని దీనిని సూచించడానికి అక్షరం మీద చుక్కలు పెట్టాలని అప్పకవి సూచించాడు. ౨ - త, ఒత్తు గుర్తను ఏర్పాటు చేసినవారు 19 వ శతాబ్దంలో సి. పి. బ్రౌను 'చ' పై తెలుగు

ఒకట్లు గుర్తు ౧ వేస్తే మామూలు తాల వుచ్చారణ, ౨ అంకె వేస్తే దంత్యోచ్చారణ అని తెలపడానికి దీనిని రావిపాటి గురుమూర్తిశాస్త్రి తమ వ్యాకరణంలో పొందుపరచారు.

తెలుగులో అరసున్న - ఒకవింత అక్షరం. ఇది వ్రాతలో 16 వ శతాబ్దికిముందు కనిపించదు. శాసనాలలోగాని తాటకులలోగాని ఆ కాలములో అనునాసియుక్తాక్షరాలను అవసరమైతే ఒత్తిపలికేవారు. అవసరంకాకపోతే తేల్చిపలికేవారు. నేణ్టి, కూన్తుఱు అని. అనునాసికాలకు ప్రాకృత ప్రభావంతో అనుస్వారం వ్రాయడం అలవాటయిన తరువాత సంస్కృత పదోచ్చారణలో చిక్కుగా లేదుకాని తెలుగుపదాల ఉచ్చారణలో చిక్కు వచ్చింది. ఏది తేల్చిపలకాలో ఏది తేల్చిపలకరాదో అని ఈ చిక్కును తొలగించడానికి శాసనాలలో ఒక పద్ధతిని అనుసంధించినట్లు కనుపిస్తున్నది. రాము కిన్ద దీనిని ఒత్తి పలుకాలి. రాముడు దీనిని ఒత్తిపలక నవసరములేదు. దీర్ఘం మీది ముందు నేటి పదాలలోని అనునాసికం తేల్చిపలుకవలసిందే. కాని వీటినికూడా ఒత్తిపలుకడం పూర్వం వుండేది. ప్రస్తుతం తమిళనాడులో స్థిరపడిన తెలుగువారి ఉచ్చారణలో వుంది. పేండ, నాందు ఇత్యాదిగా అనునాసికలకు అనుస్వారం అలవాటయిన తరువాత వాటిని తేల్చిపలకడంకోసం తర్వాతి వైయాకరుణులు ఖండాఖండ బిందువులపద్ధతి పెట్టారు. కనుక ఈ అరసున్న ఒకప్పుడు వ్యవహారంలో నుండి కాలక్రమాన లోపించిన అనునాసికలు జ్ఞాపక చిహ్నమని అనవచ్చును.

అక్షరాలు ఎంతగా మారుతూ వచ్చాయో అంతకు రెండింతలు లిపి మారుతూ వచ్చింది. తలకట్టు అక్షరం మారుతూ వచ్చినప్పుడు ఏర్పడిన స్వరూపమే కాని విడిగ చేరినది కాదు అని ఇదివరకే తెలుసుకున్నాము. కాని ఈ తలకట్టు అకారానికి చిహ్నం అనే భావం; తర్వాత స్థిరపడింది. అకారం సూచించడానికి అక్షరంపైన అడ్డగీత పెట్టేవారు. అది నేటి దీర్ఘమైంది. ఈ అడ్డుగీత మీద ఒక్క నిలువుగీత పెట్టేవారు ఇది ఇకారం సూచించే గుడి అయింది. ఈ నిలువు గీత పక్క మరొక నిలువు గీత ఈకారం, గుణింతానికి అక్షరం కింద అడ్డుగీత గాని నిలువు గీత గాని పెట్టేవారు. ఇది కొమ్మయింది. రెండు నిలువు గీతలు కొమ్ము దీర్ఘమయింది. ఋ గుణింతానికి అక్షరం కింద కొన ఒక వంపు గీత పెట్టేవారు ఇది వట్రువసుడిలో (ృ) అయింది. కాని ఈ వట్రువసుడిలో వుండవలసిన అక్షరాలను 'పృథ్వీవల్లభ, అనడానికి ''ప్రిద్వీవల్లభ అని, కృష్ణుడుకు, క్రిష్ణ, క్రుష్ణ అని" వ్రాయడమూ కనిపిస్తుంది. రేఫకు అక్రూరునికి తప్పుగా అకౄరుడు అని - వట్రువసుడి (ృ) వ్రాయడము కనుపిస్తుంది. ఎకారం గుణింతానికి అక్షరం మీద ఎడమ వైపున పెట్టే అడ్డుగీత నేడు వంకర గీతగా అయింది. దీనినే హ్రస్వంగా భావించి దీర్ఘ మనడానికి కుడివైపున మరొక అడ్డుగీత పెట్టారు. ఇది నేటి దీర్ఘ ఏత్వ గుణింతమైంది. ఓ గుణింతానికి అక్షరం మీద రెండు చిన్న అడ్డు గీతలు పెట్టేవారు ఇది నేటి ఓకారమైంది. మీ, మా వంటి అక్షరాలకు తక్కిన వాటికి కూడా ఎ కార గుణింత మిచ్చి కొమ్ముకు దీర్ఘ మివ్వడం కూడ మొదటినుంచి వుంది. ఎ గుణింత మిచ్చి అక్షరం కుడిప్రక్కన అంటిపెట్టుకున్న అరసున్న వంటి గుర్తుతో ఐ గుణింతం సూచించేవారు. అది నేటి ఐత్వం గుణింత మయింది. ఔ గుణింతానికి పూర్వ ఏటవాలుగా వున్న నేటి ౦ వంటి గుర్తు వుండేది. అది నేటి ఔత్వం గుణింతమైంది.

సున్నను మనం నేడు అక్షరం ప్రక్కన వరుసలో వ్రాస్తున్నాము. మొదట్లో అక్షరం పైనగాని, అక్షరం కుడివైపున పైనగా వ్రాసేవారు. సున్నను అనునాసికకు మారుగా వాడటం అలవాటయిన తరువాత, అమ్ముడు అని వ్రాయడానికి అంజు అని

వ్రాసేవారు. మకారానికి బిందువు వాడడం అశోకుని కాలం నుంచి వుంది. ఈ బిందువు అక్షరం పైన కాక పంక్తిలో వాడటం అలవాటయింది. పూర్వం బిందువుగా వున్నట్టది క్రమంగా చంద్ర మండలం వలె గుండ్రనయింది.

ద్విత్వాక్షరాలకు ఒత్తులు అని అంటున్నాము. ఇది చాలావరకు అక్షరాల పూర్వ స్వరూపాలే. ద్విత్వాక్షరాలలో మొదటిది. అగా పై అక్షరం అప్రధానం; క్రిందది ప్రధానం కనుక గుణింతం క్రింది అక్షరానికే ఇచ్చేవారు. కాని తలకట్టు స్థిరపడిన తర్వాత పై అక్షరానికి గుణింతం ఇవ్వడం ప్రారంభ మయింది. ఇది అశాస్త్రీయమయినా అల వాటయింది. క్ర రావడి ర ఒత్తుకు మరొక రూపం వలపల గిలకన్ కర్మ అని వ్రాయడానికి కర్మ అని వ్రాసేవారు. ర ఓను పూర్వం అక్షరం కుడి వైపు పై చివర, ప్రక్కలుగా చెక్కేవారు. ఇది క్రమంగా కుడివైపున అక్షరం పక్కన గిలకలాగా వ్రాయడం వల్ల వలపలి గిలక అయింది.

నేటి కామా, ఫుల్‌స్టాప్‌లకు మారుగ ఒంటి గీతను జంట గీతను వాడేవారు. వాక్య విరామ సమాప్తి సూచకలుగా వివరణ కోసం అడ్డుగీతను వాడేవారు. అనవసర మయినది చదువవద్దు అన డానికి ఆ భాగం కొట్టివేయకుండా దాని చుట్టూ గీత గీసేవారు. దీనికి కుండలీ కరణమని పేరు.

ముద్రణ వచ్చిన పిదప అక్షర స్వరూపం పూర్తిగా స్థిరపడింది. ముద్రణను మన దేశానికి పోర్చుగీసులు తెచ్చారు. ఇది మొదటి సారిగా గోవాకు వచ్చింది. తొలిసారిగా ముద్రితమైన తెలుగు పుస్తకం క్రైస్తవ ప్రార్థనల పుస్తకం. దీనిని 1746 లో జర్మనీలోని హాలీ నగరంలో రెవరెండ్ బెంజిమన్ స్కాల్జ్ అనే ఫాదరీ ముద్రించాడు. ఇదే సమయంలో - 1746-47 లో- కర్ణాటక మిషన్ వారు బైబులును తక్కిన కొన్ని భాషలతో పాటు తెలుగులోను కలకత్తా సమీపంలోని శ్రీరాంపూర్‌లో ముద్రించారు. ముద్రణ యంత్రం 1772 లో మద్రాసుకు వచ్చింది. మద్రాసులో తొలి సారిగా అచ్చయిన తొలి తెలుగు పుస్తకం తెలుగు వ్యాకరణం. ఇది 1807 లో ముద్రింప బడింది. 1830 తెలుగు దేశంలోని పెక్కు పట్టణాలలో అచ్చు కూర్పులు నెలకొల్పారు. దీనితో తెలుగు గ్రంథాలు అచ్చు కాసాగినవి. అచ్చులో తెలుగు లిపి స్వరూపం పూర్తిగా స్థిరపడింది. ఆంగ్లంలోని విరామ చిహ్నాలు ప్యారాగ్రాఫు విభజన మొదలయిన దంతా తెలుగులోకి వచ్చింది.

నేడు మోనోలిపి అచ్చులోను గొప్ప మార్పులు తెచ్చింది. దీనితో చేతితో అక్షరాలను పేర్చే బాధ తొలగి టైపు యంత్రంలోలాగా టైపు చేయడం వల్ల ముద్రణలో వేగము అక్షరాల సొంకము పెరిగాయి.

రచయిత రచన చేయగలడు గాని, వానిని తాళపత్రాలలోనో, (తాటాకుల) మీదనో వ్రాయలేక పోవచ్చు. కనుక శాసనాలు చెక్కేవారు, విడిగా ఒక వర్గం వారయినట్లే, వ్రాయడం వారుకూడా ఏర్పడ్డారు. వీరు గుండ్రంగా అక్షరాలు వ్రాసేవారు. తాటాకుల మీద గంటంతో గుండ్రంగా వ్రాసేవారు. తప్పులు వుంటే క్షమించండి అని చివర వినయంగా ప్రార్థించేవారు. ఈ వ్రాయడం కళ మన దేశంలో చాలా కాలంనుంచి ఉంది. ''కన్నుల పండువై దనరు కాగిత మందలి వర్ణ పద్ధతుల్'' అని శ్రీనాథుడు, అన్నయ మంత్రిని పొగిడాడు. వ్రాతతో పాటు ఆ తాళపత్రపు టంచులలోను గ్రంథ ఆది అంత్యాలలోను చిత్రాలు గీచేవారు. వాటిలో రంగులు నిలిపేవారు. ఈ పద్ధతి 11వ శతాబ్దినుండి 19వ శతాబ్ది వరకు మన దేశంలో వుంది. చక్కని దస్తూరి వ్రాసే వారిని ''ముత్సద్దీ'' లనేవారు. ఇది తెలుగులో "ముసద్దీ" అయింది. వాడు మంచి ''ముసద్దీరా'' అని మెచ్చు

కొనేవారు. (మంచి వ్రాయసగాని.) (Calligrapher.)

మన పూర్వులు కాగితాలపై వ్రాతకు కరక్కాయ సీరా వాడేవారు. దాని కొక బుర్ర. వ్రాత జీవనంగా వ్రాసేవారు. ఇలా వ్రాసే వారిని తమ వద్దనే పెట్టుకొనేవారు. వారిచే శ్రీనాధుడు "దస్తాలున్, మాస బుర్రలున్" అని వెక్కిరించాడు. ముస్లింల రాక వలన ఈ లేఖన కళ బాగా పెరిగింది. చిత్రంగా వ్రాయడం చిత్రంగా సంతకాలు చేయడమనే కొత్త శైలి ఏర్పడింది. (Calligraphy)

ఆధార గ్రంథాలు :-

History of Indian Antiquity. లలిత విస్తర. Early South Indian. Indian Brahmi Alphabat. Indian Antiquity. Epigraphia India. South Indian Script. The Alphabet. South Indian Inscriptions.

తెలుగు భాషా సమితి విజ్ఞాన సారస్వత సంఘం. మన లిపి పుట్టు పూర్వోత్తరాలు.

The Book Printing in India.

by

Dr. J. Mangamma.

Bangorey Publications Nellore 1975.

—శ్రీ తి. రా.

71. ప్రాకృత సాహిత్యము : స్వరూపము

భారతీయ సంస్కృతిపై ప్రాకృత ప్రభావము ఋగ్వేదకాలమునుండియే ఉండినది. ప్రజాసామాన్యమునందు ప్రచారములోనున్న భాషకు, వేదము నందలిభాషకు,కొద్ది వ్యత్యాసముండి యుండునని, ఆ ప్రజా సామాన్యభాషయే క్రమక్రమముగా వేదభాష నుండి తొలగిపోయి ప్రాకృత భాషలుగా ఏర్పడిన వని విద్వాంసులు అభిప్రాయపడెదరు. వారిలో మరియొకవాదము ప్రకారము ప్రకృతియనగా మూలరూపమనియు, ప్రాకృతభాష ప్రాచీనభాష అయివుండుననియు, దానిని సంస్కరింపగా ఏర్పడిన భాష సంస్కృతమనియును చెప్పబడినది. ఏది ఎట్లున్నను ప్రజాసామాన్యమునందు ప్రచారములోనున్న ప్రాకృతభాషలు అతి ప్రాచీనకాలము నుండియు, సంస్కృతభాషతో సమానముగా అభివృద్ధిచెందినవని అనుకొనుట సహజము. ప్రాకృత భాషలు, ఆయా ప్రాంతభేదములనుబట్టి మాటలాడువారి సాంఘికస్థితినిబట్టియు మారుచుండును. ప్రాకృత భాషలలో చాలా విస్తృతమైన సాహిత్యము ఆవిర్భవించినది. రాను రాను క్రీ. శ. 5 వ శతాబ్ది కాలమునాటికి ఈ ప్రాకృతములు కూడా ఒకదశకువచ్చి కాలగమనముతో మార్పును చెంది, అపభ్రంశభాషలుగా మారిపోయినవి. ఈ అపభ్రంశములే క్రీ. శ. తొమ్మిదవ పదవశతాబ్దుల కాలమునాటి ఆయా దేశభాషలుగా అభివృద్ధిచెంది, సమృద్ధములైనవి. ఈ ప్రాకృతములు పరిణామమును చెందునపుడు వివిధ దశలలో ప్రాకృతేతరములైన వివిధ దేశభాషలలోనుండి, అనగా ఆస్ట్రిక్‌భాషలు పార్వతీయ (Tribal) భాషలలో నుండికూడా అనేక పదములు ఈ ప్రాకృతముల లోనికి చేరియున్నట్లు నిదర్శనములు కలవు.

ప్రాకృత సాహిత్యములో నతిప్రాచీనమైనది, బౌద్ధధర్మమునకు పట్టుకొమ్మయిన పాళీ సాహి

త్యము – క్రీ. పూ. మూడవ శతాబ్దములో అశోకుడు వేయించిన శాసనములలోనిభాష. ఈ పాళీభాషకు దగ్గరగానుండునది ప్రాకృతము, తరువాత క్రీ. శ. నాల్గవ శతాబ్దమువరకు ఉన్న శాసనములు చాలా భాగము ప్రాకృత శాసనములే. సంస్కృత నాటకములలో స్త్రీపాత్రధారులు పురుషులలో నీచపాత్ర ధారులు, వారి వారి తరతమ బేధములనుబట్టి వివిధ ప్రాకృతములందు భాషించిరి. ప్రాచీనకాలమునకు చెందిన అశ్వఘోషుని, భాసుని, నాటకములలోని ప్రాకృతములు సహజముగానుండి ప్రజాసామాన్యము నందు ప్రాకృతభాషలకుగల ఆదరమును తెలియ జేయుచున్నవి. రానురాను ప్రాకృతములు కృత్రిమ స్వరూపమునుబట్టి ఆ కాలమువరకు ప్రాకృతములు మారిపోవుటను సూచించును. క్రీ. శ. నాల్గవ శతాబ్దమునందు రచింపబడిన కాళిదాసు నాటకములలోనే ఈ హీనదశ ప్రారంభమై, రాను రాను కృత్రిమముగా సంస్కృతమునుండి, ప్రాకృతమునకు మార్చి పాత్రలచే మాట్లాడించినట్లునూ, పాత్రోచితభాష కేవలము మొక్కుబడిగా చెల్లించ బడినట్లును కనిపించును. ప్రజాసామాన్య జీవనమును యథార్థముగా చిత్రించిన ప్రాచీన రూపకములలో క్రీ. శ. నాల్గవ శతాబ్దంలోని ''చతుర్భాణీ'' ఒకటి. ఇందలి ప్రాకృతములు ఆ కాలమునాటి సజీవ భాషయొక్క మాధుర్యమును ఓజస్సును, కలిగియున్నవి.

ప్రాకృతభాషను ఆదరించిన మరియొక మతము జైనము. వీరు ''అర్ధమాగధి'' అను ప్రాకృత భేదమును ఆశ్రయించి, అందు తమ పవిత్ర ఆగమ గ్రంథములను రచించిరి. అందువలననే ఆచార్య హేమచంద్రుడు ''అర్ధమాగధి'' ''ఆర్షభాష'' అని అనెను. ఈ ప్రాకృతములో చాలా కథానకములు, చరిత్ర కావ్యములు, శాస్త్రగ్రంథములు కలవు. జైనులు రామాయణాది కావ్యములను తమ మతానుసారము మలచుకొని జైన రామాయణములను రచించిరి. అందు క్రీ. శ. ఒకటవ శతాబ్దములో విమలసూరి రచించిన ''పఉమ చరిఉ'' (యాక్ చీ మతానుసార మీగ్రంథము క్రీ. శ. నాల్గవ శతాబ్దిది) గ్రంథము ప్రధానమైనది.

కావ్య సాహిత్యములో, ప్రాకృతమునందు క్రీ. శ. ఒకటవ శతాబ్దమునుండియు అనేక సద్గ్రంథములు రచింపబడినవి. మహాకావ్యములు, ఖండకావ్యములు, సట్టకములు చారిత్రక కావ్యములు, సుభాషిత గ్రంథములు వంటి అనేక సాహిత్య ప్రక్రియలు, ప్రాకృతములలో ఉద్భవించినవి. బౌద్ధ, జైనధర్మముల నవలంభించని ప్రాకృత కావ్యములన్నియును దాదాపు మతమనే దృక్పథములోనేగాక జీవితములోని ఇతర సమస్యలను దృష్టిలోపెట్టుకొని రచించినవే.

పాళీ సాహిత్యములో త్రిపీటకములు (వినయ, సుత్త, అభిదమ్మ పీటకములు) సుప్రసిద్ధములు. ఇందు బుద్ధభగవానుని ఉపదేశ అమృతము గ్రంథస్థము గావింపబడినది. ఈ పీటకములు వస్తువిభజనము చేయుచూ ''సుత్త, గెయ్య, నేయ్యాకరణ, గాథా, ఉదాన, ఇతివృత్తిక, జాతక, అభ్భుత, ధమ్మ, వెదల్ల, అను తొమ్మిది శీర్షకలక్రింద విభజించిరి.

బుద్ధుని ఉపదేశములందు గద్యభాగములను సూత్రప్రాయముగా నున్నవానిని ''సుత్తము'' అని అందురు. దీఘనికాయము, సుత్తవిపాతమును, ఇట్టివి. గద్య పద్య మిశ్రితమయిన గ్రంథములను ''గెయ్యము'' (గేయము) అందురు. అభిదమ్మ పీటకమునందలి వ్యాఖ్యానములను వెయ్యాకరణము (వ్యాకరణము), వివరణము (వివేచనము) అని అందురు. మాత్రాచ్ఛందస్సులో రచించిన పద్యములు 'గాథలు'. బుద్ధభగవానుని నోటినుండి వెలువడిన గంభీర ప్రీతిమయ వాక్కులు ఉదానములు, తథాగతుడిట్లు పలికెను, అని కథారూపములో

చెప్పిన భాగములు "ఇతివృత్తములు (ఇతివృత్తకములు) బుద్ధుని పూర్వజన్మ కథలు "జాతకములు" సుత్తములలో అద్భుత వస్తువుల నిరూపణమును, దివ్యసిద్ధుల నిరూపణమును "అబ్భుత ధమ్మము" (అద్భుత ధర్మము) అందురు. ప్రశ్నోత్తర రూపములోనున్న చర్చలను వెదల్ల (వాదాలాపములు) అని అందురు. విస్తృతమయిన ఈ పీటక సాహిత్యమునకు బుద్ధఘోషునివంటి పండితులు "పాళీ భాష" లోనే వ్యాఖ్యానములు వ్రాసిరి. బౌద్ధులలో ఇంటింటా పారాయణ గ్రంథముగా వెలసిన "ధమ్మపదము" ఆబాలగోపాలమునకు సహస్రాబ్దములుగా, ఆనందమును పంచిపెట్టిన "జాతక" కథలు సూటిగా ధర్మసూత్రములను మనస్సునకు హత్తుకొనేటట్లు ఉపదేశించిన "అష్టాంగ మార్గము" బౌద్ధమతము వ్యాపించిన తొలిదశలో వివిధ జనులను ఏ విధముగా ఆకర్షించినది తెలుపు అనేక అద్భుతకథలు, త్రిపీటకములలోని అంతర్భాగములే.

ఇంతేగాక గ్రీకుదేశపు రాజు మినాండరు (మిళిందుడు) బౌద్ధ తాత్త్వికుడగు నాగసేనునితో జరిపిన చర్చలను వర్ణించు "మిళిందపన్హో" అను గ్రంథము సింహళదేశ చరిత్రను వర్ణించు "దీపవంశో, మహావంశో అను గ్రంథములు వ్యాకరణ ఛందోశ్శాస్త్ర గ్రంథము లీ పాళీ భాషలో రచింపబడినవి.

పాళీ ప్రాకృతములలో నతి ప్రాచీనమయినది, మగధ దేశము నందలి భాష కావున దీనిని "మాగధీ" అని కూడ అందురు.

ప్రాకృత కావ్య సాహిత్యములో ముఖ్యముగా శౌరసేన, మహారాష్ట్రీ, మాగధీ, పైశాచ్ ప్రాకృతము లుపయోగింపబడినవి.

శౌరసేన ప్రాకృతమును శూరసేన (మథురా ప్రాంతము) దేశమునందు పుట్టినది. ఇది ప్రాకృతము లన్నింటిలో సరళ మయినది. "నాటకములలో ఈ భాషను వాడవలెను". క్రీ. శ. మూడవ శతాబ్ధియందు "నాట్యశాస్త్రము"ను రచించిన భరతుడు శాసించెను.

మహారాష్ట్రీ ప్రాకృతము, ప్రాకృతము లన్నింటి లోనూ సమృద్ధమయినది. దీనిని అత్యుత్కృష్టమైన భాషగా "దండి" అను అలంకారికుడు చెప్పుచూ :

"మహారాష్ట్రాశ్రయాం భాషాం
ప్రకృష్టం ప్రాకృతం విదుః ॥"

అని అనెను. ఈ భాష మధురమై, గేయములకు ఉపయోగియై యుండును. ప్రాచీన నాటక కర్తలగు అశ్వఘోషుడు, భాసుడు, దీనిని తమ నాటకము లందుపయోగించలేదు. కాళిదాసు కాలము నాటికి (క్రీ శ. 4 వ శతాబ్దము) ఈ భాషకు ప్రాశస్త్యము కలిగి యుండెను. కాళిదాసు నాటకములందీ భాష కలదు. అతని సమకాలికుడైన, వాకాట వంశపు రాజగు ప్రవరసేనుడు రచించిన సేతుబంధ కావ్యము నందలి భాష మహారాష్ట్రియే యని దండి చెప్పెను. మహారాష్ట్ర ప్రాకృతము అని చెప్పి నిర్వచించిన ప్రాకృత భాషా స్వరూపమునకు దగ్గరగానే "గాథా సప్తశతి" క్రీ. శ. (ఒకటవ శతాబ్దము) లోని భాష కూడా ఉన్నప్పటికిని అప్పటికి, మహారాష్ట్రీ ప్రాకృతము, అని ఒక భాష విడిగా ఏర్పడ లేదని తెలియుచున్నది.

ఈ భాషను మాట్లాడిన ప్రాంతము ఇప్పటికి మహారాష్ట్ర దేశమునకే పరిమితము కాదనియు మహారాష్ట్ర మనగా "విశాలరాష్ట్రము" అని అనుకొనవచ్చుననియు, ప్రఖ్యాత హిందీ కవి విజయ శంకర ప్రసాదు అభిప్రాయము. ఈ భాషను నాటకము లందు ఉత్తమ జాతికి చెందిన స్త్రీలు మాట్లాడుదురు.

మాగధీ ప్రాకృతములో నాటకములోని నీచ పాత్రలు మాట్లాడుదురు.

పైశాచీ ప్రాకృత స్వరూప మెట్టిదో ఇప్పుడు మనకు తెలియదు. గుణాఢ్యుడు బృహత్కథ అను ఉద్గ్రంథము నీ భాషలో రచించినట్లు బృహత్కథ యొక్క సంస్కృత అనువాదముల వలన తెలియు చున్నది.

ప్రాకృత కావ్యములలో మకుటాయమానమైనది హాలశాతవాహనుని ''గాథాసప్తశతి'' ఇది క్రీ. శ. ఒకటవ శతాబ్దములో కృష్ణ, గోదావరీ, లాపీ, మురలా, నదీతీర ప్రాంతములో నివసించిన పల్లె ప్రజల జీవనాన్ని ప్రతిబింబింపచేసే ఏడువందల గాథల మణిహారము. సంస్కృత, ప్రాకృత సాహిత్యాలపై ఈ గ్రంథము వేసిన ముద్ర చెరగనిది. శృంగార రసమయములైన ఈ గాథలు గ్రామీణ జీవనము నందలి అన్ని ముఖములను చూపించి, అంతట మధురముగా నుండు ఇక్షు ఖండమువలె ఉండును. కవితా దృష్టితో చూచినప్పుడు గూడా ఈ గ్రంథమున కిదేసాటి అని చెప్పవలెను. భారతీయ సాహిత్యములో రెండు వాహినులు. ఒకదాని ప్రక్కన మరియొకటి ప్రవహించుట గమనింప దగినది. ఒక కవితావాహిని ప్రభువుననుసరించి అతనిని సంతోషింప జేయుటకై పుట్టగా మరి యొక్క సామాన్య ప్రజల మధ్యనుండి చీల్చుకొని పోవుచూ, వారి సుఖదుఃఖములను తనలో నింపు కొను, గాథాసప్తశతి రెండవ కోవకు చెందినది.

గాథాసప్తశతి వంటి ముక్తక సంకలనమే క్రీ. శ. ఏడవ శతాబ్దియందలి ''వజ్జాలగ్గము''. దీని కర్త జయవల్లభుడు. గాథాసప్తశతి యందలి అనేక గాథలు ఇందు పునరుక్తములైనను, అనేకము లైన క్రొత్త విషయములనే, కవి వర్ణించెను. దారిద్ర్యము, సేవకులు, లావణ్యము, మొదలగు అంశము లన్నీ, కవి వర్ణించినతీరు మనోహరముగా నున్నది. వైద్యుడు, జ్యోతిష్కుడు, స్వర్ణకారుడు, ధార్మికుడు, మాంత్రికుడు, దౌషికుడు (బట్టల నమ్మువాడు) మున్నగు వృత్తుల నవలంభించువారు. ఈ గ్రంథము నందు వర్ణింపబడిరి. చాలా సుభాషితములు, ప్రహేళికలు (పొడుపు కథలు) ఇందు గలవు.

ప్రాకృత మహాకావ్యములందు సర్వోత్కృష్ట మైనది ప్రవరసేనుని సేతుబంధ కావ్యము. వానర సేన సముద్రముపై సేతువు నిర్మించుట ఇందలి ప్రధాన ఘట్టము. శ్రీరామ విజయముతో కథ ముగి యును. సంస్కృత మహాకావ్య లక్షణముల ననుస రింపక, స్వాతంత్ర రీతిలో రచింపబడిన దీకావ్యము.

సంస్కృత కావ్యాలక్షణములను కొంతవరకు అనుసరించి వ్రాసిన చారిత్రక కావ్యము''గౌడవహ'' దీనిని క్రీ. శ. ఎడవ శతాబ్దియ దు యశోవర్మ ఆస్థానము నందున్న చిప్ప ఇరాఓ (వాక్పతి రాజు) రచించెను. యశోవర్మ దండయాత్ర దిగ్విజయము. ఇందలి ప్రధానమైన కథ. అసంపూర్ణముగా వదలి వేయబడినట్లు కనిపించు నీ కథ ప్రకృతి వర్ణము నందు కవి సరిక్రొత్తరీతి నవలంబించి ప్రాకృత కవితా రీతులనే ఎక్కువగా అనుసరించును. ఇతని శైలి కఠినమైనది. ''గౌడవహ'' కావ్యము నందు కూడా సుభాషితములు విరివిగా నున్నవి. ఇది వాస్తవిక జీవనమునకు దగ్గరగా నున్నవి.

ఇట్లనేక శాఖోపశాఖలుగా విస్తరించిన ప్రాకృత సరస్వతి, భారతీయ సంస్కృతి యందలి అంతర్భాగమే ఈ సాహిత్యము మన తాత్త్విక చింతనము మీద జీవనము మీద చాలాగట్టి ముద్రను వేసినది.

ప్రధానముగా బౌద్ధ జైన మతముల ద్వారా సామాన్య ప్రజలలో నైతిక విలువలను పెంపొందింప జేయుటలో ఈ సాహిత్యము వహించిన పాత్ర గొప్పది. వైదిక ధర్మములోనే చెప్పిన అహింస, సత్యము, అస్తేయము, వంటి విశ్వజనీయ ధర్మములను ప్రజాసామాన్యమున కందుబాటులో నుండు భాషలో సరళమైన రీతిలో బౌద్ధ జైనములు బోధించినవి. 'ధమ్మపదము' ఇందుల కుదాహరణ

'అష్టాంగ మార్గము' ప్రజలను నీతి మార్గములో నడిపించుటకై చూపించిన పంథా.

మన దేశమందలి వర్ణ వ్యవస్థను పడగొట్టుటకు తొలి ప్రయత్నము చేసినవి, బౌద్ధ జైన మతములు నాటి నుండి నేటివరకు పోరాటము జరుగుచునే ఉన్నది.

బౌద్ధ తత్వము నందలి శూన్యవాదము, శంకర భగవత్పాదుల అద్వైత వాదమునకు ముడిసరుకుగా పనిచేసినదని ప్రొఫెసర్ రాధాకృష్ణన్ అభిప్రాయ పడెను.

జానపదుల జీవనమునకు సంఘములో క్రింది తరగతి వారి జీవమునకు వ్యాపారుల, కృషీవలుల జీవనమునకును, ప్రతినిధిగా నిలచిపోయినదీ సాహిత్యము. వారి చమత్కారోక్తులు, సూక్తులు, ప్రహేళికలు, కయ్యాలు, వియ్యాలు, ఇందు సమృద్ధముగా నున్నవి. నాటకములలో గూడా ప్రాకృతము పాత్రౌచిత భాషగా సామాన్య ప్రజానీకమున కంకిత మయిపోయినది. సంస్కృత కవిత్వ సంప్రదాయమునకు భిన్నమైన అనేక వర్ణనములు ద్వారా కూడా ఈ సాహిత్యము వైశిష్ట్యమును సంతరించుకొనినది.

దేశభాష లన్నియును సంస్కృత, ప్రాకృతముల వలన సమానముగా ప్రభావితములైనవి. స్వతంత్రమైన భావములతో, స్వతంత్రమైన సాహిత్యము దేశభాషలలో పెరుగుటకు ప్రాకృత సాహితీ సంప్రదాయమే కారణము.

— శ్రీమతి కె. కమలమ్మ.

72. సంస్కృత వాఙ్మయ సర్వేక్షణము - భారతీయ జీవన విధానముపై దాని ప్రభావము

''సంస్కృతంనామ దైవీ వాగన్వాఖ్యాతా మహర్షిభిః''

అని దండి చెప్పినట్లు (కావ్యదర్శము I-33) సంస్కృతభాష దేవభాషయని, భారతీయుల విశ్వాసము. ఐతే దేవతలందరును ఈ భాషలోనే వ్యవహరింతురా అనెడు ప్రశ్న ఎట్లున్నను వ్యాకరణ పరిష్కృతము. అందుచేతనే పవిత్రమయిన ఈ భాషతో పరిచయము కలవారందరును ప్రకాశించుచుందురుగాన దేవతలే అని శాబ్దికులు విశ్వసించెడివారనే విషయము పదమంజరి (ఒక వ్యాకరణ గ్రంథం) కారు డుదాహరించిన – ''రూపాన్తరేణతే దేవావిచరన్తి మహీతలే. యేవ్యాకరణ సంస్కార పవిత్రిత ముఖానరాః'' అన్న శ్లోకముద్వారా తెలియుచున్నది. సంస్కృతభాషకు పూర్వకాలమున "భారతి" "భాష" మొదలగు పేర్లు ఉండేవి. పాణిని తన వ్యాకరణముచేత ఈ భాషను సంస్కరించిననాటినుండియు (క్రీ. పూ. 7 వ శతాబ్ది) దీనికి ''సంస్కృతము'' అను పేరు ప్రసిద్ధికి వచ్చినది.

సంస్కృత వాఙ్మయమును ప్రధానముగా 1. వైదిక వాఙ్మయమనియు 2. లౌకిక వాఙ్మయమనియు రెండు విధములుగా విభజించుచుందురు. పాణినీయ నియమ బద్ధమైనభాషలో వ్రాసిన వాఙ్మయమంతయు లౌకిక వాఙ్మయము. దీనికి పూర్వముఉన్న వాఙ్మయమంతయు వైదిక వాఙ్మయము.

వేదములును వాటికి సంబంధించిన ఇతర గ్రంథములు వైదిక వాఙ్మయమున చేరును. వేద శబ్దమునకు జ్ఞానమని అర్థము. భారతీయుల జ్ఞాన సంపద నంతకును ఇవి ఆధారములగుటచే వీటి కాపేరు వచ్చినది. ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, సామవేదము, అథర్వణవేదము అను వేదములు నాలుగు. వేదములు పురుష రచితములు కావు గాన అపౌరుషేయములనియు, అనాదులనియు సాంప్రదాయకుల అభిప్రాయము. కాని ఇవికూడా పౌరుషేయములే అని అంగీకరించు ఆధునికులలో కొందరు వేదములన్నింటిలో మొదటిదగు, ఋగ్వేదము క్రీ. పూ. 1200 ప్రాంతమున రచితమైన దనియు, మరికొందరు క్రీ. పూ. 4000 ప్రాంతమున రచితమైనదనియు, చెప్పుచున్నారు. కాని నేటివరకును వేదముల కాలమువిషయమున ఇదమిద్ధమని చెప్పుటకు వీలుకాకున్నది.

వైదిక వాఙ్మయము అనేక శాఖవిస్తృతమై అనంతముగా ఉండెడిది. పతంజలి కాలమునాటికి గూడా (క్రీ. పూ. 150) ఋగ్వేదమున 21 శాఖలును, యజురువేదమున 101 శాఖలును, సామవేదమున 1000 శాఖలును, అథర్వణవేదమున 9 శాఖలును, ఉండెడివని మహాభాష్యము ద్వారా తెలియుచున్నది. ఆ శాఖలలో చాలావరకు ఇపుడు లుప్తములై కొన్నిశాఖలుమాత్రమే లభించుచున్నవి.

నాల్గు వేదములలో ప్రతియొక్క వేదమునందునూ (1) సంహిత (2) బ్రాహ్మణము (3) అరణ్యకము (4) ఉపనిషత్తులు అను ఒదునాలుగేసి విభాగములున్నవి. యజ్ఞాద్యనుష్ఠాన సమయమున, పఠింపదగిన స్తుతిరూపములగు వేదభాగములకు సంహితయనిపేరు. దీనినే మంత్రమని కూడా అందురు. మంత్రార్థమును బోధించు వేదభాగములు బ్రాహ్మణములు. వానప్రస్థు డాచరింపవలసిన కర్మకాండను బోధించు వేదభాగములు అరణ్యకములు. తాత్త్విక విచార పూర్ణములగు భాగములు ఉపనిషత్తులు. పైమూడు భాగములను కర్మకాండకు సంబంధించినవి. ఉపనిషత్తులు జ్ఞానకాండకు సంబంధించినవి.

ఋగ్వేద సంహితలో 1017 సూక్తములున్నవి. ఇవి పది మండలములలో విభక్తములైనవి. ఇది అష్టకములను పేరుతో ఎనిమిది భాగములుగాకూడా విభక్తమై యున్నది. ఒక్కొక్క సూక్తమున కొన్ని ఋక్కులు ఉండును. ఇందు సుమారు 15 వేలు ఋక్కులున్నవి. ఈ సంహితయంతయూ ఛందోరూపము (పద్యాత్మికము). ప్రస్తుతము శాకల శాఖకుచెందిన ఋక్సంహితమాత్రమే లభించుచున్నది. ఐతరేయ బ్రాహ్మణము (40 అధ్యాయములు) కౌషీతకి బ్రాహ్మణము (30 అధ్యాయములు) (సాంఖ్యాయన బ్రాహ్మణమనికూడా దీనికి పేరు) ఋగ్వేదమునకు సంబంధించిన బ్రాహ్మణములు ఐతరేయారణ్యకము (18 అధ్యాయములు) కౌషీతక్కారణ్యకము (15 అధ్యాయములు) అనునవి దీని అరణ్యకములు. ఐతరేయోపనిషత్తు, కౌషితక్యుపనిషత్తు అనునవి దీనికిచెందిన ఉపనిషత్తులు.

యజుర్వేదము గద్య పద్యోభయాత్మకము. ఇందు ఋగ్వేదమునందలి కొన్ని ఋక్కులు గ్రహింపబడినవి. దీనిలో ప్రధానముగ శుక్లయజుర్వేదము, కృష్ణయజుర్వేదము అనెడు రెండు శాఖలు గలవు. శుక్లయజు స్సంహితకు వాజసనేయ సంహితయనికూడా నామాంతరము. ఈ సంహితలోకాణ్వశాఖ అనియు, మాధ్యందినశాఖ యనియు, రెండుశాఖలుగలవు. ఈ సంహితలో 40 అధ్యాయములున్నవి. వీటిలో చివరి 15 అధ్యాయములను ఖిలభాగములని (కాలాంతరము చేర్చినవని) సంప్రదాయము. ఇది వాజపేయము, అశ్వమేధము మొదలగు ప్రధానయాగములను ప్రతిపాదించుచున్నది. దీని చివరి అధ్యాయము ఈశోపనిషద్రూపము. శతపథ బ్రాహ్మణము అను పేరుతో ఈ రెండుశాఖల సంహితలకును, రెండు బ్రాహ్మణములున్నవి. ఇందలి కొంతభాగము

అరణ్యకము. చివరికాండము బృహదారణ్యకోపనిషత్తు, కృష్ణయజుర్వేదమునకు సంబంధించిన నాలుగుశాఖలు సంహితలుమాత్రమే ప్రస్తుతము లభ్యమగుచున్నవి. 1. కాఠక సంహిత 2. కపిష్ఠలకఠ సంహిత (కొంతభాగము మాత్రమే లభ్యమగుచున్నది) 3. మైత్రేయణీయ సంహిత. దీనికే కాలాపక సంహితయనికూడా పేరు. 4. తైత్తరీయ సంహిత. తైత్తరీయ సంహిత వింధ్యకు దక్షిణమున బహుళ ప్రచారములోనున్నది. ఇందు ఏడు కాండములున్నవి. దీని బ్రాహ్మణారణ్యకములకు తైత్తరీయ బ్రాహ్మణ - తైత్తరీయారణ్యకములని పేరు. తైత్తరీయోపనిషత్తు, మహానారాయణోపనిషత్తు, కఠోపనిషత్తు, శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు, మైత్రాయణీయోపనిషత్తు అనునవి కృష్ణయజుశ్శాఖకు చెందినవి.

సామవేద సంహితలోనున్న ఋక్కులు, చాలవరకు ఋగ్వేదములోనివే. దీనికి మాత్రమే సంబంధించిన క్రొత్త ఋక్కులు 75 ఉన్నవి. ప్రస్తుతము 1. రాణాయనీయ సంహిత 2. కౌధుమ సంహిత 3. జైమనీయ సంహిత (దీనికి తలవకార సంహిత అనికూడా పేరు) అను 3 శాఖల సంహితలు మాత్రమే లభించుచున్నవి. అందును కౌధుమ సంహితలోని 7 వ అధ్యాయము మాత్రమే లభించుచున్నవి. పంచవింశ బ్రాహ్మణము షడ్వింశ బ్రాహ్మణము అనునవి తాండ్యశాఖకు సంబంధించిన బ్రాహ్మణములు. దీని ఇతరశాఖలకును, బ్రాహ్మణములు లభించుచున్నవి. ఛాందోగ్యోపనిషత్తు సామవేదమునకు సంబంధించినది. ఇందలి మొదటిభాగము అరణ్యకమని చెప్పవచ్చును.

అథర్వణ వేదమునకు అథర్వాంగిరసము; భృగ్వంగిరసము, బ్రహ్మవేదము, అను నామాంతరములుకూడా కలవు. ఇందు ప్రధానముగా ఐహికఫలదాయకములగు ప్రయోగములు ప్రక్రియలు ఉన్నవి. వీటితో కొన్ని ఆరోగ్య సిద్ధ్యాది సత్ఫలితములనిచ్చునవి, మరికొన్ని శత్రుమరణాది ప్రయోజనములను సాధించునవి దీనికి సంబంధించిన శౌనక సంహిత, పిప్పలాది సంహిత అను రెండు శాఖలు లభ్యమగుచున్నవి. దీని బ్రాహ్మణమునకు గోపథ బ్రాహ్మణమని పేరు. దీనికి అరణ్యకము లేదు. ముండక – మాండూక్య ప్రశ్నోపనిషత్తులు ఈ వేదమునకు సంబంధించినవి.

ఈ విధముగా లుప్తములైనశాఖలు లుప్తములైపోగా నేటికిని అతివిస్తృతమగు వైదిక వాఙ్మయము నిలిచియున్నది. ఈ వేదములలో చాలాభాగము కర్మకాండకు సంబంధించినది. యజ్ఞమునుచేయుటకై హోత, ఉద్గాత, అధ్వర్యువు, బహ్మఅనెడు నలుగురు ఋత్విక్కులు గావలెను. ఋక్సామ యజుర్వవేదములు ఈ నలుగురికిని సంబంధించినవి. ప్రధాన ఋత్విజుడగు అధర్యువు యజ్ఞము చేయుచుండగా హోత ఋక్కులను పఠించుచుండును. ఉద్గాత సామమును గానముచేయుచుండును. బ్రహ్మ కార్యక్రమమును నంతను పర్యవేక్షించుచుండును. ఉపనిషత్తులు ఆత్మానాత్మ విచారణచేయుచూ జ్ఞానమార్గదర్శకములుగ నున్నవి. ఈ విధముగ వైదిక వాఙ్మయమంతయు కర్మ - ఉపాసనా - జ్ఞానరూపముల అనాదిసిద్ధముగా వచ్చుచున్న భారతీయ మతమునకు మూలాధారమై యున్నది.

వేదపఠన, ఘనాదిక్రమమును జాగ్రత్తగ పరిరక్షించుటకును, వైదిక కర్మ కలాపానుష్ఠానము, విషయమున మార్గముచూపుటకును కొన్ని శాసనములు బయలుదేరినవి. శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందస్సు, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము, అను ఈ ఆరు శాస్త్రములకును వేదాంగములని పేరు. మొదటి నాల్గును వేదపరిరక్షణార్థ ముపయోగించునవి. చివరిరెండును కర్మకలాపము నాచరించుటకు మార్గదర్శకములైనవి. ఈ శాస్త్రములలో ఒక్కొక్కదానిపై ఎన్నియో గ్రంథములు రచింపబడినవి. 1. ఏ వర్ణమును ఏ విధముగా, ఏ స్వరముతో ఉచ్చరింపవలెనో బోధించుశాస్త్రము శిక్ష. ప్రాతిశాఖ్యము, శిక్ష మొదలగు పేర్లతో ఒక్కొక్క వేదమునకు వేరు వేరు శిక్షాగ్రంథములున్నవి.

2. **శబ్ద** సాధుత్వ, అసాధుత్వాది బోధకశాస్త్రము వ్యాకరణము. ఇది వేదమునకు ముఖమువంటిదని చెప్పుదురు. 3. వేదములలో నుపయుక్తములగు వివిధ ఛందస్సులు స్వరూపమును బోధించునది **ఛందస్సు**. పింగళ ఛందస్సు మొదలగునవి. 4. శబ్దముల నిష్పత్తిని బోధించునది **నిరుక్తము**. క్రీ. పూ. 800 ప్రాంతమున నిరుక్తమును రచించిన యాస్కుని గ్రంథమునుబట్టి ఇతనికి పూర్వము 17 గురు, నిరుక్తకారులుండిరని తెలియుచున్నది. 5. గ్రహగమనాదులచే తత్తద్యోగోపయోగి కాలమును నిర్ణయించుటకై ఉద్దిష్టమైనది **జ్యోతిషమనెడు** 5వ అంగము. 6. యాగప్రయోగమును బోధించునది **కల్పము**. ఈ కల్పమునకు బీజములు బ్రాహ్మణములందే యున్నవి. బ్రాహ్మణములలోనున్న యజ్ఞవిధానమును, సూత్రీకరించి కల్పములు (కల్ప సూత్రములు) వ్రాయబడినవి. ఈ కల్ప సూత్రములు ప్రతిపాద్య విషయములను బట్టి శ్రౌత సూత్ర-గృహ్యసూత్ర - ధర్మసూత్ర, శులబసూత్రములను పేర్లతో నాల్గువిధములుగ విభజింపబడినవి. ధర్మ పూర్ణమాసేష్టులు సోమ యాగము మొదలగు వైదిక కర్మలను గూర్చి బోధించునవి **శ్రౌతసూత్రములు**. జీవుడుగర్భమున ప్రవేశించినది మొదలు మరణించువరకును కులాది భేదముల ననుసరించి చేయవలసిన సంస్కారాదులను బోధించునవి **గృహ్య సూత్రములు**. ఆయా **వర్ణాశ్రమాది ధర్మములను, వ్యవహారిక ధర్మములను** బోధించునవి **ధర్మ సూత్రములు** యజ్ఞవేదికాదుల కొలతలను తెల్పునది **శుల్బసూత్రములు**. ఇవి భారతీయ జ్యామితి (Geometry) శాస్త్రమునకు సంబంధించిన అతి ప్రాచీన గ్రంథములు. ఆయా వేదములకు వేరు వేరుగ విషయసూచక గ్రంథములున్నవి. వీటినిబట్టి ఒక వేదములో ఎన్ని సూక్తము లున్నవో, ఏ సూక్తమును జపించిన ఏ ఫలమో, ఏ సూక్తములను ఏ ఋషులు చెప్పినవో, వీటిలో ఏ దేవతలు చెప్పబడినారో, ఆ వేదమున ఎన్ని అక్కరములు వున్నవో - మొదలగు విషయములు తెలుసుకొన వచ్చును. ఉదాహరణమునకు, ఈ అనుక్రమణికలను బట్టి ఋగ్వేదమున 1017 సూక్తములు $1580\frac{1}{2}$ ఋక్కులు, 1,53,826 పదములు, 4,32,000 వర్ణములు ఉన్నట్లు తెలియుచున్నది.

వేదార్థ పరిజ్ఞానమునకై షడంగములవలె పురాణ న్యాయ - మీమాంస - ధర్మశాస్త్రములు గూడ ఉపకరించును. అందుచే నాలుగు వేదములు, ఆరు లింగములు, పురాణాదులు నాలుగునుకలసి చతుర్దశ విద్యాస్థానములని ప్రాచీనకాల వ్యవహారము.

ఇతిహాసములు : సకల ధర్మములకును మూలము వేదము. ఆ వేదోక్త ధర్మమునే సామాన్య జనులకు అర్థమగునట్లు బోధించుటకై ఇతిహాస పురాణములు బయలుదేరినవి. పూర్వము జరిగిన కథనుచెప్పుచూ ధర్మార్థ, కామ, మోక్షములను బోధించునది ఇతిహాసము.

''ధర్మార్థ కామ మోక్షాణా ముపదేశ సమన్వితమ్ ।
పూర్వవృత్త కథాయుక్త మితిహాసం ప్రచక్షతే''

మనకిపుడు లభించు ఇతిహాసములు **రామాయణ-మహాభారతములు**. ఐతే వాటికంటె పూర్వము కూడా ఇతిహాస గ్రంథము లుండెడివని వీటిలో అక్కడక్కడ నున్న వ్రాతలనుబట్టి తెలియుచున్నవి.

వాల్మీకి ఇదం ప్రథమముగ వైదిక ఛందస్సును లౌకిక వాఙ్మయమున ప్రవేశపెట్టినాడు. అందుచే అతనికి ఆదికవి అనియు, అతని కావ్యమగు **రామాయణమునకు**, ఆదికావ్యమనియు ప్రసిద్ధివచ్చినది. ఇది కాథా కథన ప్రధానమగు ఇతిహాసమే కాదు. నవరస భరితమగు మహాకావ్యముకూడా. కావుననే ఇది ఆగామి రచయతలకు కావ్యరచనా మార్గదర్శకమై ఆదికావ్యమను నామధేయమును సార్థకముచేసికొనినది. 24000 శ్లోకములుగల రామాయణము - **బాలకాండము, అయోధ్యాకాండము**

అరణ్య కాండము, కిష్కింధా కాండము, సుందర కాండము, యుద్ధకాండము, * ఉత్తర కాండము అనెడు 7 కాండములుగా విభక్తమైనది. ధర్మ నాయకులగు సీతారాముల చరిత్రను వర్ణించుట ద్వారా వేదధర్మమును బోధించుటయే దాని ప్రధానోద్దేశ్యము, సంప్రదాయము ప్రకారము - వాల్మీకి త్రేతాయుగమునకుచెందిన శ్రీరాముని సమకాలికుడు. ఆతని కాలమునందే ఈ కావ్యమును రచించి *కుశలవుల ద్వారా ప్రచారము చేయించినాడు. అందుచే రామాయణ రచనకాలము క్రీ. పూ. 8,67,000 సంవత్సరముల ప్రాంతము. కాని ఆధునిక విమర్శకుల అభిప్రాయము ప్రకారము ఈ ఇతిహాసము క్రీ. పూ. 500 ప్రాంతంనాటికి పూర్తియైయుండును. ఇది భారతదేశమునందేకాక సయామ్, జావా, సుమాత్రబాలి మొదలగు దేశములలోగూడా అతి ప్రాచీనకాలమునందే అధిక ప్రచారము నందినది.

మహాభారతము రెండవ ఇతిహాసము. ఇది అతి బృహత్ ప్రమాణముకలది. గ్రీక్ ఇతిహాసములగు ఇలియడ్, ఒడిస్సేఅను రెండింటిని కలిపిన ఎంత గ్రంథమగునో దానికి ఎనిమిది రెట్లుండును. ఇందు,-ఆది,-సభా,-వన,-విరాట- ఉద్యోగ-భీష్మ-ద్రోణ-కర్ణ-శల్య-సౌప్తిక-స్త్రీ-శాన్తి - అనుశాసన- అశ్వమేధ- ఆశ్రమవాసిక - మౌసల - మహాప్రస్థానిక - స్వర్గారోహణ పర్వములనెడు 18 పర్వములుగ, విభక్తమై హరివంశమనెడు పరిశిష్ట గ్రంథముతో లక్షశ్లోకముతో అలరారుచున్నది. ఈ ఇతిహాసమంతయు శ్లోకరూపమైనదేకాని ఇందు అక్కడక్కడ మొత్తము 20 గద్యభాగములు కూడా ఉన్నవి. ఇది కృష్ణ ద్వైపాయనా పరాభిధానుడగు వ్యాసునిచే రచితమని సాంప్రదాయకోక్తి. కాని ఇది కనీసము మూడుదశలలో పూర్తియైయుండునని పండితులు అభిప్రాయము. వ్యాసుడు కౌరవ, పాండవుల చరితమును వర్ణించుచూ మొదట వ్రాసినగ్రంథమునకు జయము అని పేరుపెట్టెను. దీనినితన శిష్యుడగు వైశంపాయనునకు బోధింపగా అతడు జనమేజయునకు సర్పయాగ సమయమున బోధించెను ఈ కథాకథన సందర్భమున జనమేజయుడు అడిగిన ప్రశ్నలు వాటికి వైశంపాయనుడు ఇచ్చిన సమాధానములు మొదలగువాటితో జయ గ్రంథము కొంచము పెరిగి 24000 శ్లోకముల భారతసంహితగా రూపొందినది. సర్పయాగ సమయమున వైశంపాయనుడు జనమేజయునకు చెప్పుచుండగా, తాను విన్నకథను సౌతిపారాశికుడు నైమిశారణ్యమున శౌనకాదులకు బోధించెను. ఇది మూడవదశ. ఆపుడు నానోపాఖ్యానములతోడను ధార్మిక తాత్త్వికాది ప్రసంగములతోడను ఈ గ్రంథము లక్షవరకుపెరిగి మహాభారతమయినది.

'యదిహాస్తి తదన్యత్రయన్నేహాస్తినతత్క్వచిత్'

(ఈ మహాభారతములోనున్న విషయములే మరియొక గ్రంథములో అక్కడక్కడ వుండవచ్చును. దీనిలోలేని విషయములుమాత్రము మరియెక్కడను ఉండుటకు వీలులేదు.) అను ప్రతిజ్ఞను నిలుపుకొనుటకై దీనినొక విజ్ఞాన సర్వస్వముగ చేయుటకై ఆయాకాలములలో పండితులుచేసిన ప్రయత్నమునకు ఫలితముగ ఇంత విస్తృత గ్రంథము మనకు లభ్యమైనది.

మహాభారత రచయితయగు వ్యాసుడు పాండవుల సమకాలీనుడగుటచే ఈ ఇతిహాసము ద్వాపర కలిసంధి సమయమున - అనగా క్రీ. పూ. 3050 సంవత్సరము ప్రాంతమున రచితమైనదని సాంప్రదాయకుల అభిప్రాయము. కాని ఇది క్రీ. పూ. 400 ప్రాంతమునుండి క్రీ. పూ. రెండు మూడు శతాబ్దాలనాటికి ప్రస్తుతం మనకు లభ్యమగు ఆకారము పొంది యుండవలెనని కొందరు పాశ్చాత్య పండితలందరు. అనాదికాలమునుండి నేటివరకును భారతీయుల జీవితవిధానమును ఆలోచనా పద్ధతిని రామాయణ మహాభారతములు ప్రభావితము చేసినంతగా మరి ఏ గ్రంథములును చేయజాలకపోయినవనియు, ఇట్టి వైశిష్ట్యము ఏ దేశమునందు కానరాదనియు మేధావులెల్లరు అంగీకరించియున్నారు.

* ఉత్తరకాండము అవాల్మీకీయమని కొందఱి అభిప్రాయము. కుశలురగు గాయకులని ఒక అన్వయము.

పురాణములు : క్రీ. పూ. నాలుగైదు శతాబ్దాల లోని ఎన్నో సాంఘిక విపరిణామాలు, మత సంబంధమైన మార్పులు ఆవిర్భవించినవి. దీనితో వైదిక మతమునకు కొంత అఘాత మేర్పడినది. దీనిని పునరుద్ధరించుటకై జరిగిన బలవత్తరమైన ప్రయత్నమునకు ఫలితముగా, ఇతిహాసములను, పురాణములును ఆవిర్భవించినవి. పురాణాలలో కాలక్రమముచేత కొన్ని మార్పులు చేర్పులు ఏర్పడుచూ వచ్చినను ప్రధానమైన పురాణాలు కొన్ని మాత్రం రామాయణ భారతాలకు సమ కాలికమై యుండును. రామాయణ మహాభారతాలలో ఏదో ఒక కథ ప్రధానముగా ఉండి ఇతరములైన ఉపాఖ్యానాదు లన్నియు దీనికి అంగాలుగా చేర్చబడి ఉండుటచేత వాటిని ఇతిహాసాలనియు అట్టి అను స్యూతముగా ఉండెడు ప్రధానేతి వృత్తము ఏదియు లేక సాంస్కృతిక, ధార్మిక, రాజకీయవివిధవిషయ ప్రతిపాదన పరముగా ఉండెడు గ్రంథములను పురాణా లని చెప్పుట జరిగినది. గాని వాస్తవమున వాటిలో (ఇతిహాస, పురాణాలలో) ప్రతిపాద్యములైన విష యములు చాలవరకు సమానముగానే గోచరించును. ఐతే పురాణమని చెప్పెడు వాఙ్మయ విశేషము వేద కాలములోనే ఉన్నట్లుగా వేదాలలో అక్కడక్కడ పురాణమును గూర్చి ముచ్చటించుటను బట్టి తెలియు చున్నది. ఇపుడు మనకు, లభించెడు పురాణాలకు అదే మూలాధారమై యుండవచ్చును. పురాణముల నన్నింటిని వ్యాసుడే రచించినట్లు సంప్రదాయము. కొన్ని పురాణములనుబట్టి బ్రహ్మ, పరాశరుడు శైలాలి మొదలగు వారు గూడ కొన్ని పురాణము లను రచించినట్లు తెలియుచున్నది.

"ఆఖ్యానైశ్చాప్యుపాఖ్యానైర్గాథాభిః కల్పశుద్ధిభిః"
పురాణ సంహితాం చక్రే పురాణార్థ విశారదః ॥

అను **విష్ణుపురాణ** వచనమునుబట్టి వ్యాసుడు 'పురాణ సంహిత, అను ఒక దానిని రచించినట్లు తెలియుచున్నది. ఇచట నున్న "పురాణార్థ విశారదః" అను విశేషణమును బట్టియు, తదితర కారణముల చేతను, వ్యాసుడు తన కాలమునందు పలభ్యమానమగు పురాణ వాఙ్మయము నంతను క్రోడీకరించి ఒక పురాణ సంహితను రచించి యుండ వచ్చుననియు, దాని నాధారముగ జేసికొని శిష్య ప్రశిష్యాడు లితర పురాణములను రచించి యుందు రనియు; ఆ పురాణములు కూడా కాలక్రమమున శాఖోపశాఖలుగా విస్తరించినవనియు, ఇపుడు లభించుచున్న పురాణములలో చాల వరకు పురాణ ములు క్రీ. పూ. వైదిక మత పునరుద్ధరణ కృత పరిశ్రమలగు శుంగ వంశీయాదుల కాలమును పరి నిష్టిత రూపమును పొందినవనియు, మిగిలినవి కూడ గుప్త సామ్రాజ్య కాలమునాటికి (క్రీ. శ. 500 ప్రాంతము నాటికి) పూర్తియై యుండుననియు ఊహించుటకు ఆధారము లున్నవి. అక్కడక్కడ గద్యభాగములు అరుదుగ నున్నను పురాణములు ప్రధానముగ పద్యరూపములు.

ప్రస్తుతము 18 మహాపురాణములును 18 ఉప పురాణములును లభించుచున్నవి.

వాటి నామధేయములు-వాటి సంఖ్య :

(1) బ్రహ్మ 10 వేలు (2) పద్మ 55 వేలు, (3) విష్ణు 23 వేలు (4) శివ (లేక వాయు) 24000, (5) భాగవతము, 18000, (6) నారద, 2500, (7) మార్కండేయ 8000, (8) అగ్ని 15,409. (9) భవిష్య 14500 (10) బ్రహ్మ కైవర్త 18000, (11) లింగ 11000, (12) వరాహ 25000, (13) స్కాంద 81,100, (14) వామన, 10,000, (15) కూర్మ 17000, (16) మత్స్య 14000, (17) గరుడ 19000 (18) బ్రహ్మాండ 12000 పురాణములు.

ఉపపురాణములు :

సనత్కుమార, నారసింహ, స్కాంద, నందీశ్వరోక్త శివధర్మ, దూర్వాసః, ప్రోక్త, నారదకాపిల, వామన ఔశనస, బ్రహ్మాండ, వరణ, కాలికా మాహేశ్వర, సాంబ, సౌర, పారాశర మారీచ, భార్గవ పురాణములు ఇవికాక - గణేశ, మాద్గల, కాళీకల్కి పురాణములు కూడ ఉన్నవి. దీనిని

ఉపోపపురాణము లనియు; బ్రహ్మ-బ్రహ్మాండ - బ్రహ్మవైవర్త మార్కండేయ - భవిష్య - వామన పురాణము లనియు, మత్స్య - కూర్మ - లింగా - స్కంద - అగ్ని - శివపురాణములను తామస పురాణము లనియు విభజించుచుందురు. పురాణములు ప్రాచీనములగు మత - సాంఘిక - తాత్త్విక విషయములను తెలుసుకొనుటకేకాక భారతీయేతిహాస పునర్నిర్మాణమునకుగూడ ఎంతయో ఉపయుక్తములుగ నున్నవి. ఇట్టి వాఙ్మయము ఏ భాషయందును కానరాదు. నేటికి గూడా భారతీయులు సాంఘిక ధార్మిక జీవనమున ఇతిహాస పురాణములకు గల ప్రభావము చెప్పనలవి కానిది.

తంత్రములు : పురాణములలో వివిధ దేవతారాధన ప్రక్రియలు బోధింపబడినవి. వాటి నాధారముగ చేసికొని ఒక స్వతంత్రము, అతి విస్తృతము అగు తంత్ర వాఙ్మయము (క్రీ. పూర్వమే) బయల్వెడలినది. రుద్రయామిళ తంత్రము, కాలికా తంత్రము, మహానిర్వాణ తంత్రము, కులార్ణవ తంత్రము మొదలగునవి ప్రసిద్ధ తంత్ర గ్రంథములు. శక్తి మొదలగు దేవతల పూజా విధానము వివిధభిచారిక ప్రయోగాదులు, తన్నివారణోపాయాదులు ఇందలి విషయము. జైనబౌద్ధాది తంత్రములకు అవైదిక తంత్రము లనియు, శాక్త, శైవాదులకు వైదిక తంత్రము లనియు పేరు. ఇప్పటికి చాలా గ్రంథములు లిఖిత పుస్తక రూపమున కాశ్మీరము నుండి, కన్యాకుమారి వరకు వ్యాప్తములై ప్రచ్ఛన్న రూపమున అనేకుల ఆచరణలో నున్నవి.

కావ్యములు : "కవేః కర్మ కావ్యమ్" అను వ్యుత్పత్తిని అనుసరించి కవి కృతమగు రచనకు కావ్యమని పేరు. ఇది గద్య రూపమైనకావచ్చును, పద్యరూపమైన కావచ్చును. ఉభయ రూపమైన కావచ్చును. కాని కావ్యమనగనే పద్యరూపమనియే నేటికిని ప్రచారములో నున్నది. ఇది ఒక విధమగు సుందర రచన. విస్తృతమై, సర్గబద్ధమై, నగరార్ణవాది వర్ణనాభరితమై, ఉదాత్త కథా వస్తు సంవలితమైనచో దానిని మహాకావ్య మందురు. మహాకావ్య ప్రక్రియకు ప్రప్రథమమున దారిచూపినవి రామాయణము. దాని తరువాత కాళిదాసు వరకును గల సుదీర్ఘ కాలములో ఎన్నియో మహాకావ్యములుండి యుండవలెను. అవి మనకు లభ్యమగుట లేదు. మహా వైయ్యాకరణులగు పాణిని, వరరుచులు, జౌబవతీ విజయవారరుచ కావ్యములను రచించినట్లు ఇతర గ్రంథముల ద్వారా తెలియుచున్నది ఛందశ్శాస్త్ర వర్తితములగు వివిధ వృత్త విశేషములను చూడ ఆయా వృత్తములను ప్రయోగించు మహాకావ్యముల రచన అవిచ్ఛిన్నముగ సాగుచునే యుండెడిదని ఊహించుటకు అవకాశము కలదు.

కాళిదాసు : కాళిదాసుని దేశ, కాలములు నేటికి కూడా వివాదాస్పదములుగానే ఉన్నవి. ఐతిహాసికులలో పలువురు క్రీ. శ. 4, 5, శతాబ్దములలో గుప్తకాలమున కాళిదాసు ఉండెడివాడని అంగీకరింప, కొందరు అతడు క్రీస్తు పూర్వము ప్రథమ ద్వితీయ శతాబ్దలలో ఉండెడి వాడని చెప్పుదురు. కాళిదాసు క్రీ. పూ. ప్రథమ శతాబ్దము ప్రాంతము వాడను అభిప్రాయము ప్రకారము ముందుగ అతనిని గూర్చి ఇచట ముచ్చటించుట జరిగినది.

కాళిదాసు రచించినట్లు చెప్పెడి కావ్యనాటకాదులు 41 ఉన్నవిగాని, ఆరు ఏడు తప్ప మిగిలిన వన్నియు తత్కర్తృకములు కావు. రఘువంశ-కుమార సంభవములు ఈతని మహాకావ్యములు. మొదటిది రామాయణాది గతమగు రఘువంశీయ రాజుల చరిత్రను సంగ్రహముగా చెప్పు 19 సర్గల మహాకావ్యము. రెండవది పార్వతీ పరమేశ్వరుల కళ్యాణమును వర్ణించు 8 సర్గల మహాకావ్యము. ఈ రెండు మహాకావ్యములును కాళిదాసునకు మహాకవిగా అత్యున్నత స్థానమును సంపాదించి పెట్టినవి

క్రీ. శ. ప్రథమ శతాబ్దమున కనిష్కుని ఆస్థానము నలంకరించిన అశ్వఘోషుడను బౌద్ధాచారుడు బుద్ధ చరిత్రము సౌందరనందము (18 సర్గలు) అను రెండు మహాకావ్యములను రచించెను. బుద్ధ చరిత్రము 28 సర్గల కావ్యము. కాని ఇపుడు 13 సర్గలు మాత్రమే లభ్యమగుచున్నవి.

అశ్వఘోషుని తరువాత దాదాపు మూడు శతాబ్దముల వరకును చెప్పుకొనవలసిన కావ్యము లేవియు లభింపకుండుటచే * మాక్సుముల్లరు మొదలగు కొందరు పాశ్చాత్య పండితులు ఈ కాలమున వాఙ్మయ నిర్మాణ మేదియు జరుగలేదనియు గుప్త సామ్రాజ్య కాలమున మహాకావ్యాది రచనకు పునః ప్రారంభమయ్యె ననియు ఒక సిద్ధాంతమును లేవదీసిరి. కాని రుద్రదమనాదులు వ్రాయించిన ఆనాటి శిలాశాసనాదులలో గూడా మహాకావ్యచ్ఛాయలు పెక్కులు గానవచ్చుచుండుటచే, అప్పుడు గూడా ఎన్నియో మహాకావ్యములు రచితములై ఉండవలెననియు, కాని అవి యన్నియు విదేశీయ దురాక్రమణాది సమయమున కాలగర్భమున కలసిపోయి యుండవలెననియు, అని ఊహించుటకు అవకాశమున్నది. 5 వ శతాబ్ద ప్రారంభము నుండి నేటి వరకును మహాకావ్య రచన అవిచ్ఛిన్నముగా సాగుచూనే వచ్చుచున్నది.

కొన్ని ప్రధానములగు మహాకావ్యములు :

కాశ్మీర రాజగు మాతృగుప్తుని (క్రీ. శ. 430) ఆస్థానమున నలంకరించిన భర్తృమేంఠుడు "హయగ్రీవ వధమును" రచించెను క్రీ. శ. 400 ప్రాంతమునకు చెందిన ప్రవరసేనుడు "సేతుబంధము" అను శబ్దాలంకార భూయిష్ఠమగు ప్రాకృతకావ్యమును రచించెను. బుద్ధఘోషుడను బౌద్ధకవి క్రీ. శ. 400 'పద్య చూడామణి' అను బుద్ధ చరిత వర్ణన కావ్యమును రచించెను. పుట్టంధుడైన సింహళ చక్రవర్తి కుమారదాసుడు(517-529) "జానకీహరణమును" (20 సర్గలు) రచించెను. భారవి (6 వ. శ.) కిరాతార్జునీయమును 18 సర్గలు మహాకావ్యమును రచించెను. ఇతడు అంతవరకును పూర్వకవులవలంభించిన సులభశైలిని విడనాడి, వర్ణనాభూయిష్టమును పాండిత్య ప్రదర్శనా ప్రధానమును అగు ఒక విధమగు శైలిని కావ్యరచనలో ప్రవేశపెట్టెను. తరువాతివారు ఎక్కువగా ఈతనిని అనుకరించుటకై ప్రయత్నించిరి. భట్టి (క్రీ. శ. 650) వ్యాకరణాలంకార శాస్త్రోదాహరణ రూపమగు రావణవధ యను కావ్యమును (22 సర్గలు) రచించెను. మాఘుడు (క్రీ. శ. 700) భారవిని అనుకరించుచు "శిశుపాల వధమును" (20 సర్గలు) రచించెను వాక్పతి (క్రీ. శ. 730) గౌడవహో అను ప్రాకృతి మహాకావ్యమును రచించెను. ఇది అసంపూర్ణము. ఉపోద్ఘాతమునందే 1209 శ్లోకములున్నవి. హరిచంద్రుడను జైన కవి (క్రీ. శ. 800) ధర్మశర్మాభ్యుదయమను 21 సర్గల కావ్యమున, ధర్మనాథుడను జైన ముని చరిత్రమును వర్ణించెను. కాశ్మీర రాజగు అవంతివర్మ (857-884) ఆస్థాన పండితుడగు రత్నాకరుడు హరవిజయమను 50 సర్గల సుదీర్ఘ కావ్యము రచించెను. ఇట్లే శివస్వామి (క్రీ. శ. 850) కప్పణాభ్యుదయమును, గౌడదేశీయుడగు అభినందుడు (880 ప్రాంతము) కాదంబరీ కథాసాగరమును, మరియొక కాశ్మీరదేశీయుడగు అభినందుడు (900) రామచరితమును (36 సర్గలు) 'పరిమళ కాళిదాస' అను బిరుదాంచితుడగు పద్మ పద్మగుప్తుడు (క్రీ. శ. 1000) నవసాహసాకచరితమును 11 వ శతాబ్దికి చెందిన కాశ్మీర పండితుడగు క్షేమేంద్రుడు రామాయణ మంజరి, బృహత్కథా మంజరి, మహాభారత మంజరి, మొదలగు అనేక కావ్యములను బిల్హణుడు (క్రీ. శ. 1085) విక్రమాంకదేవ చరిత్రమును, మంఖుడు (క్రీ. శ. 1150) అను కాశ్మీర పండితుడు శ్రీకంఠ చరితమును, కల్హణుడను కాశ్మీర కవి (12 వ శతాబ్ది) రాజతరంగిణీ యను కాశ్మీరదేశ చరిత్రాత్మకమగు మహాకావ్యమును వాగ్భటుడను, జైన కవి (క్రీ. శ. 1150) నేమి నిర్వాణమను కావ్యమును (15 సర్గలు) హేమచంద్రుడను జైన మహాపండితుడు (క్రీ. శ. 1088-1172) త్రిషష్టి శలాకా పురుష చరితము 'ద్వ్యాశ్రయ కావ్యము' అను కావ్యములను కవిరాజు (12 వ శతాబ్ది) రాఘవ పాండవీయమను ద్వ్యర్థి కావ్యమును, పారిజాతహరణముఅను కావ్యమును జయచంద్రుని ఆస్థానము నలంకరించిన శ్రీహర్షుడను ఉద్దండ పండితుడు (12 వ శతాబ్ది) నైషధీయ చరితమును విద్వదౌషధ మగు 22 సర్గల కావ్యమును (ఈతడు రచించినట్లు చెప్పుకొనిన మరి ఆరు

* మోక్షమూలర అనివారే తనపేరును సంస్కృతీకరించెను.

కావ్యములు లభించుట లేదు) పరమేశ్వరభట్టు అను కేరళ కవి (13 వ శతాబ్ది) 'హర చరితమును' ప్రతాపరుద్రుని (1294-1325) ఆస్థాన పండితుడగు అగస్త్యుడు 74 కావ్యములను, వేదాన్తదేశికుడు (1268-1369) యాదవాభ్యుదయమును, గంగాదేవి (14 వ శతాబ్ది) మధురావిజయమను రచించెను. ఈ విధముగా భారతదేశము నందంతటను మహాకావ్య రచన అవిచ్ఛిన్నమున సాగి కొన్నివేల మహాకావ్యములు బయల్వెడలినవి. ఈ సంస్కృత మహాకావ్యములు దేశభాషా కావ్యరచనకు కూడా మార్గదర్శకములైనవి.

లఘుకావ్యములు లేక ఖండ కావ్యములు :

సహృదయ హృదయాహ్లాదకమగు రమణీయార్థమును ప్రతిపాదించునది కావ్యము. అది మహాప్రమాణమై సర్గబద్ధమైనచో మహాకావ్యము అల్ప ప్రమాణమైనచో లఘుకావ్యము. రసభావ ప్రధానమై వీణాది వాద్యములతో గానముచేయుటకు అనుకూలముగనుండు రచనను పాశ్చాత్య వాఙ్మయమున లిరిక్ (లైర్ అనగా వీణ) అందురు. ఆ సాంప్రదాయ మనుసరించి సంస్కృత వాఙ్మయము లోని లఘుకావ్యములనుగూడ లిరిక్స్ అనుచుందురు. ఈ లఘుకావ్యములను శృంగార ప్రధానములని స్థూలముగా రెండు విధానములుగా విభజింపవచ్చును. కాళిదాసు రచించిన ఋతుసంహార మేఘసందేశములు, మేఘసందేశానుకరణన రూపమున బయలుదేరిన వందలాది సందేశ కావ్యములు అమరుశతకము (క్రీ. శ. 7 వ శతాబ్ది) జయదేవ కృత గీతగోవిందము (12 వ శతాబ్ది) మొదలగునవి మొదటితరగతికి చెందినవి. వివిధ దేవతాస్తుతి రూపమగు అపారమైన స్తోత్ర వాఙ్మయము రెండవతెగకు చెందినవి. వివిధ దేవతాస్తుతిరూపమగు అపారమైన స్తోత్రవాఙ్మయము రెండవతెగకు చెందినది. అట్టి లఘుకావ్యములరచన ఋగ్వేదముననే ప్రారంభమైనట్లు చెప్పవచ్చును.

నీతివాఙ్మయము : చిన్న శ్లోకములరూపము నుండి నీతిబోధనకై ఉద్దిష్టములగు కావ్యములెన్నియో కలవు. ఇట్టి నీతిశ్లోకములు ఇతిహస పురాణములలో కోకొల్లలుగానున్నవి. అజ్ఞాతకర్తృకములుగ కొన్నివేల శ్లోకములున్నవి. భర్తృహరి నీతిశతకము, శంకరాచార్య కృతమోహ ముద్గరాదికములు, వేదాంత దేశికుని సుభాషితనీతి మొదలగునవి ఈ తెగకు చెందినవి.

కావ్య సముచ్చయములు (Anthologies):

అజ్ఞాత కర్తృకములును, జ్ఞాతకర్తృకములును అగు మనోహర కావ్యములను (శ్లోకములను) ఏర్చికూర్చిన గ్రంథములు గూడ అనేకములు కలవు. ప్రాకృతగాథ సమచ్చయ రూపమగు గాథాసప్తశతి (క్రీ. పూ. ప్రథమ శతాబ్ది) కవీంద్ర వచన సముచ్చయము (8 వ శతాబ్ది) సదుక్తి కర్ణామృతము (1200 క్రీ. శ.) సూక్తిముక్తావళి (13 శతాబ్ది) అభిలాషితార్థ చింతామణి (1131 క్రీ.శ.) ఆర్య సప్తశతి (12 వ శతాబ్ది) శార్ఙ్గధరపద్ధతి, సుభాషితావళి మొదలగునవి ఈ కోవకు చెందినవి.

గద్య కావ్యములు : సంస్కృతమున గద్యరచన బ్రాహ్మణకాలమునుండి ప్రచారములో నున్నవి. ప్రారంభకాలమున సులభశైలిలో నడచిన గద్యరచన రాను రాను దీర్ఘసమాసలంకారాది భూయిష్టమై కఠినశైలిని దాల్చినది. గద్య కావ్యములు ప్రధానముగ కథ ఆఖ్యాయిక అను రెండు తరగతులుగ విభక్తమైనది. 'కథ' వో లంబకము అనెడు విభాగములుండును. అచ్చటచ్చట ఆర్య ఛందస్సు ప్రయోగింపబడును. రచయితగాని మరి యొకరుగాని కథకులుగ నుందురు. ఆఖ్యాయిక ఉచ్ఛ్వాసములకీ విభక్తమై, నాయకునిచే చెప్పబడును. ఆఖ్యాయికలోని కథావస్తువు వాస్తవమైనదనియు, కథలోని కథావస్తువు కాల్పనికమనియు కొందరు చెప్పుదురు. ఇవికాక 'ఆఖ్యానము', 'పరికథ', 'ఖండకథ' మొదలగు భేదములుకూడ చెప్పబడినవి. వరరుచి రచించిన 'చారుమతి', రామిల-గోమిలలు రచించిన శూద్రక చరిత్రము లభ్యముకావు. ఇపుడు లభించు గద్యకావ్యములలో హర్షవర్ధనుని (607 క్రీ.శ.) ఆస్థానపండితుడగు

బాణభట్టు రచించిన హర్షచరిత, కాదంబరులు మొదటివని చెప్పవచ్చును. ఈ రెండును అసంపూర్ణములే. కాదంబరి అత్యుత్తమ గద్యకావ్యముగ పేరుగన్నది. దీని ఉత్తరభాగమును బాణుని కుమారుడు అగు భూషణబాణుడు (పులిందుడు) పూర్తిచేసెను. ఏడవ శతాబ్దికిచెందిన దండికవి దశకుమార చరిత - అవంతీసుందరి పరిణయములను రచించెను. సుబంధుడు (8వ శతాబ్ది) వాసవదత్త అను గద్యకావ్యమును, ధనపాలుడు (973) కాదంబరిశైలిని, అనుకరించుచు, తిలకమంజరిని, ఆగస్త్యుడు కృష్ణచరితమును రచించెను. ఇట్లే ఇరువది శతాబ్దివరకును గద్యకావ్యరచన సాగుచూనే యున్నది.

చంపూకావ్యము : గద్య పద్మాత్మకమగుదానికి చంపూకావ్యమని పేరు. ఇట్టి రచనలు క్రీస్తు పూర్వమే యుండెడివని ఊహించుటకు అవకాశమున్నది. ఇపుడు లభ్యములగు చంపువులలో త్రివిక్రమభట్ట (10వ శ.) కృతములగు నల చంపు, మదాలసా చంపువులు మొదటిది. సోమదేవుడు (959 క్రీ.శ.) యశస్తిలక చంపువును ధారాధీశుడగు భోజదేవుడు రామాయణ చంపువును రచించిరి. ఇట్లే అభినవ కాళిదాసుని (1050) భాగవతచంపువు, సోమేశ్వరదేవుని (1520) కీర్తి కాముడి వసువుదేవరథుని (1420) గంగా వంశానుచరితము, నీలకంఠ దీక్షితుని (1650) నీలకంఠ విజయచంపువు, 1800 ప్రాంతమున రచితమగు మద్రాసుపట్టణమును వర్ణించు సర్వదేవ విలాస చంపువు మొదలగునవి ప్రసిద్ధములు.

అద్భుత కథలు :(Fables)అతి ప్రాచీనకాలము నుండియు భరతదేశమున స్వః పాతాలాదిలోకాలోక సంబంధములును, అద్భుతములునుఅగు కథలు ప్రచుర ప్రచారములోనున్నవి. జైనబౌద్ధాదులు గూడ ఇట్టికథలద్వారా స్వమతప్రచారముచేసిరి. పైశాచి భాషలోవ్రాసిన బృహత్కథ ఇట్టి అద్భుతకథలలో చేరినది. మూలము ఇపుడు లభ్యము కాకున్నను, శ్లోక సంగ్రహము, బృహత్కథామంజరి'', ''కథా సరిత్సాగరము'' అను మూడు గ్రంథములలో ఈ కథ లభ్యమగుచున్నది. ఇది అద్భుత కథాబహుళమై అనేక కావ్యములకు కథావస్తువును చేకూర్చినది. అజ్ఞాతకర్తృకమగు అవదాన శతకము (క్రీ.శ. ప్రథమ శతాబ్ది) దివ్యావదానము, క్షేమేంద్రుని (11వ శ.) అవధాన కల్పలత ఆర్యశూరుని (3వ శ.) జాతకమాల వేతాల, పంచ వింశతి, శుకసప్తశతి (900 క్రీ.శ.) భోజ ప్రబంధము మొదలగునవి అద్భుత కథాసాహిత్యమునకు చెందినవి.

నీతికథలు : పశుపక్ష్యాదులకు మానవ వ్యవహారమును కల్పించివ్రాసిన నీతికథలు అతిప్రాచీన కాలమునుండియు భారతదేశమున ప్రసిద్ధిలోనున్నవి. ఈ కథలు ఈ దేశముయొక్క వైశిష్ట్యమని చెప్పవచ్చును. ఈ వాఙ్మయమున పంచతంత్ర హితోపదేశములు ప్రసిద్ధములు. పంచతంత్రము 6వ శతాబ్దికంటె పూర్వమున రచింపబడెననిచెప్పుటకవకాశముగలదు. నాటినుండి నేటివరకును ఇది ఎన్నియో ప్రాచ్య పాశ్చాత్యభాషలలోనికి అనువదింపబడుటచే ఆయా ప్రాంతములలో దీనియందు మార్పులు కనబడుచున్నవి. ప్రస్తుతము తంత్రాఖ్యాయక, పంచతంత్రము అనుపేర్లతో కొంచము తేడాతో ఈగ్రంథము లభ్యమగుచున్నది. 1373కు పూర్వము రచింపబడిన హితోపదేశమున పంచతంత్రకథలు చాలవరకు గ్రహింపబడినవి. ఇట్టి కథలు జైనబౌద్ధ వాఙ్మయములలోకూడ ఉన్నవి.

రూపకములు : సంస్కృత రూపకములకు బీజములు వేదములందే ఉన్నట్లు భారతీయ విమర్శకులు నిరూపించియున్నారు. దేవతలు ప్రార్థించగా బ్రహ్మ యజర్వేదాదులనుండి అభినయాదులను గ్రహించి నాట్యశాస్త్రమును రచించెను. ఆ నాట్యశాస్త్రోక్త కథనుబట్టిచూడ భారతీయ రూపకములు భారతదేశ సముద్భవములేయనియు కొందరు పాశ్చాత్య విద్వాంసులూహించినట్లు యవనరూపకానుకరణములు కావనియు స్పష్టమగును.

కథావస్తు రసాదుల భేదమును పురస్కరించు కొని రూపకములను నాటకము, ప్రకరణము, భాణము, ప్రహసనము, డిమము, వ్యాయోగము, సమవకారము, వీధి, అంకము, ఈహామృగము అని పదివిధములుగా విభజించిరి. ఇవి రూపకములు. ఇవిగాక 18 విధములగు, నాటిక, త్రోటకము, గోష్ఠి, సట్టకము, నాట్యరాసకము, ప్రస్థానము, ఉల్లాసము, కావ్యము, ప్రేంఖణము, రాసకము, సల్లాపకము శ్రీగదితము, శిల్పకము, విలాసిక, దుర్మల్లిక, ప్రకరణి, హల్లీసము, భాణిక, అను ఉపరూపకములుగలవు. వీటికి కొందరు పారిజాతలత, కల్పవల్లి. డోంబిక భాణము అను మరి నాలుగు ఉపరూపకములనుగూడ చేర్చిరి. ఈ విభాగమంతయు నాడులభ్యమగు గ్రంథముల నాధారముగజేసికొని చేయబడి యుండును గాన రూపకవాఙ్మయము అతి విస్తృతమని తెలియు చున్నది. ఈ ఉపరూపకములు నృత్య ప్రయోగమున కనువైనవి,

కాళిదాసునకు పూర్వము భాససౌమిల్ల, కవిమిత్రులను మహాకవుల రూపకము ప్రసిద్ధముగా నున్నట్లు, మాళవికాగ్ని మిత్రముద్వారా తెలియు చున్నది. కాని కొన్ని (13) భాసుని రూపకములు మాత్రమే (మార్పుచేర్పులతో) మనకిపుడు లభించు చున్నవి. కాళిదాసు మాళవికాగ్నిమిత్రమును ప్రకరణముగను, విక్రమోర్వశీయమును, త్రోటకముగను అభిజ్ఞాన శాకుంతలమను నాటకముగనురచించి భారతీయ రూపకరచయితలలో అగ్రస్థాన మలంకరించినాడు. శూద్రకుడను రాజు (క్రీ. శ. ప్రారంభము) మృచ్ఛకటికమను సాంఘిక ప్రకరణమును, పద్మప్రాభృతకమను భాణమును, వీణా వాసవదత్తమను, నాటకమును రచించెను. దిఙ్నాగుని (2వ శ.) కుందమాల, విశాఖదత్తుని (600 క్రీ. శ.) ముద్రారాక్షసము, హర్షవర్ధనుని (606-648) నాగానంద - ప్రియదర్శికా - రత్నావళులు, భట్టనారాయణుని (650 క్రీ.శ.) వేణీసంహారము, భవభూతి (7వ శ.) రచితములగు మాలతీ మాధవ - మహావీరచరిత - ఉత్తరరామ చరితములు, మురారి (700 క్రీ.శ.) రచితమగు అనర్ఘరాఘవము, రాజశేఖరుని (900 క్రీ.శ.) బాలరామాయణము-విద్ధసాలభంజికా - కర్పూర మంజరులు (మూడవది ప్రాకృతములో నున్నది) మొదలగునవి అతి విస్తృతమగు ఈ సంస్కృతరూపక వాఙ్మయమున ప్రసిద్ధములు. మోహకామాదులకు మానవత్వ మారోపించి పాత్రలుగ గైకొని వ్రాసిన (వీటిని ఆంగ్లమున (Allegorical Plays) అందురు కృష్ణమిశ్రుని (1000 క్రీ.శ.) ప్రబోధ చంద్రోదయము, యశఃపాలుని (1229-32) మోహ పరాజయము మొదలగునవి రూపకములలోని, వైచిత్ర్యమును సూచించుచున్నవి. ఈ విధముగ సంస్కృత వాఙ్మయమున సాహిత్యమునకు సంబంధించిన ఎన్నియో ప్రక్రియలు అతిప్రాచీనకాలము నుండియు కనబడుచున్నవి. ప్రక్రియలలో వైవిధ్య మెంతయున్నను ధార్మిక ప్రవృత్తి, నైతిక జీవనమునకు ప్రాధాన్యము, సదాచార ప్రాశ్యస్త్యము అను విషయములను ప్రత్యక్షముగ బోధించుచు సాంఘికజీవనమును ఒక నియమబద్ధమగు పద్ధతిలో నడుపుటకు ఈ వాఙ్మయమెంతయు సహాయకారి యైనది.

అలంకార శాస్త్రము : కావ్య నాటకాది రూపమగు అతి విస్తృత వాఙ్మయము వృద్ధి పొందుటతో ఆ కావ్యాదులలోని వైశిష్ట్యమును తెలుపుచు అట్టి వైశిష్ట్యమును పరిరక్షింప వలెననిన కవులు ఏనియమములను పాటింపవలెనో చెప్పుచూ, ఒక శాస్త్రము బయలుదేరినది. దీనికి అలంకార శాస్త్రమనియు, సాహిత్య శాస్త్రమనియు పేరు. క్రీస్తు పూర్వము నాల్గవ శతాబ్ది ప్రాంతమువాడైన భరతముని రచించిన నాట్యశాస్త్రముతో ప్రారంభమైన ఈ అలంకార శాస్త్రము 17వ శతాబ్ది వాడైన జగన్నాథ పండితుని వరకును క్రమక్రమాభివృద్ధి నందుచు వచ్చినది. భరతునకు పూర్వమే ఇట్టి శాస్త్రముండె ననుటకు ప్రమాణములు గలవు. కావ్యములో ప్రధానమేది అను అంశముపై మతభేదము ననుసరించి అనేక సిద్ధాంతములు బయలుదేరినవి.

కొందరు అలంకారము ప్రధాన మనిరి. ఈ విధముగ అలంకారవాదము, ధ్వని వాదము, రస వాదము, ఔచిత్య వాదము, వక్రోక్తి వాదము మొదలగు ఎన్నియో సిద్ధాంతములు బయలుదేరినవి. 9వ శతాబ్దికి చెందిన కాశ్మీర పండితుడగు ఆనంద వర్ధనునిచే స్థాపితమై 11వ శతాబ్దికి చెందిన అభినవగుప్తునిచే పరిపుష్టముగా ధ్వని సిద్ధాంతము నాటినుండి నేటివరకును అత్యుత్తమ సిద్ధాంతముగ పరిగణింప బడుచున్నది.

వ్యాకరణము : శబ్దయుత సాధుత్వా సాధుత్వములను తెలుపునది వ్యాకరణము. దాని బీజము వేదములందే ఉన్నది. వ్యాకరణ మనగా ప్రకృతి ప్రత్యాయ విభాగము. పాణినికి (700 క్రీ పూ.) పూర్వమే అనేక వ్యాకరణము లున్నట్లు అతని వ్యాకరణ గ్రంథమగు అష్టాధ్యాయి వలన తెలియు చున్నది. దానిపై కాత్యాయనుడు వార్తికములను ఈ రెంటిపై పతంజలి (క్రీ.పూ. 150) భాష్యమును రచించెను. వీరు మునిత్రయము. ఈ పాణినీయముపై వ్యాఖ్యోప వ్యాఖ్యలు అనేకములు బయలుదేరినవి. వ్యాకరణమున కొక దర్శనత్వమును సంపాదించుటకై వైయాకరణులు స్ఫోట వాదమను ఒక తాత్త్విక వాదమును ప్రచారములోనికి తెచ్చిరి. పాణినీయ వ్యాకరణమును ఆధారము కొని కాలాంతరమున కొన్ని వ్యాకరణములు బయల్వెడలినవి. జైన బౌద్ధులు వేద ప్రమాణ్యము నంగీకరింపరు గాన పాణినీయములో నున్న వైదిక వ్యాకరణ భాగములను విడచివేసి వ్యాకరణములు వ్రాసికొనిరి. శర్వవర్మ క్రీ. పూ. (ప్రథమ శతాబ్ది) కాతంత్ర వ్యాకరణమను పేర ఒక వ్యాకరణము రచించెను. దానికి కౌమార వ్యాకరణము, కలాప వ్యాకరణము అని కూడా పేర్లు. ఇది సింహళ కాశ్మీరములలో ప్రచారము పొందినది. చంద్రగోమి (క్రీ.శ. 5శ) అను బౌద్ధ పండితుడు చాంద్ర వ్యాకరణమును వ్రాసెను. ఇది సింహళములో ప్రచారము పొందెను. పూజ్యపాద దేవనందియను జైనపండితునిచే కృతి ప్రచారమగు ఒక వ్యాకరణము దిగంబర జైనులలో ప్రచారము నందినది. దానికి జినేంద్ర వ్యాకరణమని పేరు. 9వ శతాబ్దికి చెందిన "శాకటాయనుడు" అను జైన పండితుడు మరియొక వ్యాకరణమును రచించెను. భోజుడు సరస్వతీ కంఠాభరణమను వ్యాకరణమును, కౌమదీశ్వరుడు (11వ శ) సంక్షిప్త సారమును, హేమచంద్రుడు (1088-1172) శబ్దాను శాసనమును, నరేంద్రుడను వంగదేశ పండితుడు (13వ శ) సారస్వత వ్యాకరణమును, పద్మనాభ భట్టు (14వ శ) సుపద్మ వ్యాకరణమును రూపగోస్వామి (1520 కీ. శ.) హరి నామామృతము అను వ్యాకరణ గ్రంథములను రచించిరి.

ఛందః శాస్త్రము : సాంఖ్యాయన శ్రౌత సూత్రాదులలో వైదికచ్ఛందో విమర్శము కలదు. పింగళుని ఛందః సూత్రము జయదేవుని జయదేవ ఛందస్సు అతి ప్రాచీనములు వృత్తరత్నావళి, శ్రుతబోధ అనునవి అజ్ఞాత కర్తృకములు ఆలంకారికుడగు భామహుడు ఛందఃశాస్త్రముపై గ్రంథము వ్రాసినట్లు తెలియుచున్నది. వరాహమిహిరుని (587 క్రీ.శ.) బృహత్సంహితలో చందస్సుపై ఒక అధ్యాయ మున్నది. కేదారభట్టు రచించిన (15వ శ.) వృత్త రత్నాకరము ప్రసిద్ధములు.

నిఘంటువు : వైదిక నిఘంటువులో సమానార్థకములగుపదము లొక్కచో చేర్చబడినవి. వాటిపై నిరుక్తము వ్రాయబడెను. ఆ పద్ధతినే అనుసరించి అనేక నిఘంటువులు బయల్వెడడనవి, గాని అవి మనకు లభ్యమగుట లేదు. లభ్యమగు లౌకికభాష నిఘంటువులలో అతి ప్రాచీనమైనవి. జైన పండితుడగు అమరసింహుని (500 క్రీ.శ.) నామలింగాను శాసనము, 'శాశ్వతుని' అనేకార్థ సమచ్చయము కూడా ఈ కాలము నాటిదే. ధనుంజయుడను జైనపండితుడు (8వ శ) నామమాలా, నిఘంటు సమయములను, దుర్గసింహుడు లింగాను శాసనమును రచించెను. ఇట్లే హలాయుధుని అభిదాన రత్నమాల, భోజుని 'నామమాలిక' మహేశ్వర పండితుని విశ్వప్రకాశము మొదలగువెన్నియో నిఘంటువులు బయలుదేరినవి. పర్యాయ పదము

లను అనేకార్థక పదములను తెలసికొనుటకు ఈ నిఘంటువు లుపయుక్తములైనవి.

జ్యోతిషము : వేదాంగ జ్యోతిఃశాస్త్రము నుండి జ్యోతిశాస్త్రము అభివృద్ధి పొందినది. గ్రహ సంచార శాస్త్రము (సిద్ధాంతము) జాతకము, గణిత శాస్త్రము అనునవి దాని ప్రధాన విభాగ ములు. గ్రహ సంచార శాస్త్రమునకు సంబంధించి అతి ప్రాచీన గ్రంథములగు (క్రీ.పూ. 3000 కంటె పూర్వము) గార్గసంహిత, వృద్ధ గార్గీసంహిత అనునవి ఖండ రూపమున లభించుచున్నవి. ఈ శాస్త్రమున పైతామహ-రోమక-పౌలిశ - సూర్య-వసిష్ఠ సిద్ధాంతము లనెడు ఐదు సిద్ధాంతము లున్నట్లు వరాహ మిహిరుని (6వ.శత.) పంచసిద్ధాంతిక వలన తెలియుచున్నది. లల్లుడు రచించిన "శిష్యధీవృద్ధి తంత్రము" ఆర్యభట్టుని (11వ శ) ఆర్య సిద్ధాంతము భోజని 'ఆదిత్య ప్రతాప సిద్ధాంతము' మొదలగు నవగ్రహ సంచారమునకు సంబంధించినవి. జాతకశాస్త్ర, గణిత శాస్త్రములపై గూడ అనేక ప్రాచీన గ్రంథము లున్నవి. ఇట్లే సాముద్రిక శాస్త్రమున సాముద్రిక తిలకము (12వ శ.) మొదలగు గ్రంథములు బయల్వెడలెను. స్వప్న ఫలములను తెలుపు గ్రంథములు, శకున శాస్త్ర గ్రంధములు రేఖా రూపములుగా వివిధ చక్రము లను గీసి బీజాక్షరములను వాటిపై వ్రాయు పద్ధతిని తెలుపు గ్రంథములు ఎన్నియో ఉన్నవి.

ధర్మశాస్త్రము : ప్రతి ఒక్క వేదమునకును కల్ప సూత్రములు కలవు. ధర్మ సూత్రములు కల్ప సూత్రాంగములు. ప్రాచీన ధర్మ శాస్త్రము లన్నియు సూత్ర రూపములు. తరువాత శ్లోక రూపములగు వాటిని స్మృతులనియు, సూత్ర రూపమున నున్నవాటిని ధర్మసూత్రము లనియు చెప్పుట అలవాటు. గౌతమ - బోధయాన ఆపస్తంభ - వసిష్ఠ - విష్ణు - హారీత - శంఖలిఖితాదులు సూత్రములు అతి ప్రాచీనములు. ఇవి క్రీ. పూ. 600 నుండి క్రీ. శ. 400 వరకును గల కాలమునకు చెందినవి. శ్లోక రూపమగు మను స్మృతి శ్లోకరూప గ్రంథములలో అతి ప్రాచీన మైనది, విస్తృత విషయకమైనది. ఇది క్రీస్తుశక ప్రారంభమునకు చెందినదని పాశ్చాత్యు లందురు. దీని ననుసరించి యజ్ఞవల్క్యస్మృతి - నారద స్మృతి - పరాశర స్మృత్యాదులు బయలుదేరినవి. ఈ విధముగ దాదాపు 135 స్మృతులున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఈ గ్రంథములు ప్రధానముగా — ఆచారము (అనగా వర్ణాశ్రమాద్యను సారముగా ప్రతి వ్యక్తియు అనుసరించవలసిన ఆచారము) వ్యవహారము (అనగా రాజుపాలనము విషయమున చూడవలసిన అపరాధ దండాదులు) ప్రాయశ్చిత్తము, పాప, కర్మ, ఫలము అనెడి నాలుగు విషయములను ప్రతిపాదించును. అనాది కాలము నుండి నేటి వరకును ధర్మశాస్త్ర గ్రంధాల ప్రభావము భారతీయులపై ఎంతేని కలదు, ఉన్నది; ఉండును.

ఉపవేదములు : ఆయుర్వేదము, గాంధర్వ వేదము, ధనుర్వేదము, అర్థశాస్త్రము అనునవి ఉపవేదములు, కామశాస్త్రము, ఆయుర్వేదాంగము, ఆయుర్వేము చికిత్సను బోధించును. దీనికి అధర్వ వేదము మూలమని చెప్పుదురు. సంగీత, నాట్య, శాస్త్ర రూపమగు గాంధర్వ వేదమునకు సామ వేదము మూలము. ధనుర్వేదము తత్త్రఆయుధ ప్రయోగోప సంహరాదులను తెలుపును. అర్థ శాస్త్రము రాజనీతిని బోధించును. ఈ నాల్గు వేద ములపైనను అనంతముగా వాఙ్మయము కలదు. ఇట్లే శిల్పశాస్త్రము, చిత్రనిర్మాణ శాస్త్రము, రత్న శాస్త్రము స్తేన (చోర) శాస్త్రము రసాయన శాస్త్రము మొదలగునవి కూడ అనేక గ్రంథ సంపుటములై యున్నవి.

తత్త్వశాస్త్రము విషయమున భారతీయులది అందెవేసిన చెయ్యి. చార్వక- (బౌద్ధ) వైభాషిక సౌత్రాంతిక యోగాచార - మాధ్యమిక - జైనము లనెడు ఆరు నాస్తిక సిద్ధాంతములకును, న్యాయ - వైశేషిక - సాంఖ్యాయోగ - మీమాంస వేదాంతములనెడు, ఆరు ఆస్తిక సిద్ధాంతములకును సంబంధించిన వందలకొలది గ్రంథములు కలవు.

ఈ విధముగ విహంగమ దృష్టితో చూచినను కంటికి అందనంత అతి విశాల వాఙ్మయము సంస్కృత భాషలో నున్నది. దీని గాంభీర్య వైశాల్యములు మనస్సుకు కూడ అంతుచిక్కవు. ఈ వాఙ్మయమును స్పృశింపని ప్రక్రియ లేదు. శాస్త్రము లేదు.

ఆనాటి కాలమునుండి నేటి వరకును భారతీయులపై ఊహింప నలవికాని సంస్కృత వాఙ్మయ ప్రభావము కనబడుచున్నది. మానవుని పరమ లక్ష్యము ఆధ్యాత్మిక సమున్నతియే కాని భౌతిక సంపద కాదు. ఈ భావమున కనుగుణముగానే భారతీయు డెల్లపుడును తన జీవన విధానమును సంతరించుకొనినాడు. కర్మ సిద్ధాంతము, అహింస, పునర్జన్మ మొదలగు మౌళిక విషయములపై ప్రతి భారతీయునకును అచంచల విశ్వాసమును కలిగించి, ఈ వాఙ్మయము అతనికి ఎన్ని కష్టములు వచ్చినను ధైర్యముతో ఎదుర్కొనెడి సాహస శక్తిని తన ఉన్నతికై తానే ప్రయత్నించవలెననెడు ఉత్సాహమును సత్కర్మాచరణముచే జన్మాంతరమునందైనను ఉన్నతిని పొందగల మనెడు ఆశను కలిగించి, జీవనమునకు లక్ష్యమున్నదని బోధించుచున్నది. కావుననే ఈ జీవితమంతయు దుఃఖమయమే అని శాస్త్రజ్ఞులు ఘోషించుచున్నను, ప్రత్యక్షానుభవము కూడ దానినే సమర్థించుచున్నను పాశ్చాత్యాదుల వలె భారతీయుడు జీవితముపై నిర్వేదము చెందకుండుటయు, కష్టములన్నింటిని సహించుటయు నేటికిని కనబడుచున్నది. ఇది - తరతరాలుగా మనకు తెలిసినను తెలియకున్నను సంస్కృత వాఙ్మయము మనపై గాఢముగా ప్రసరింప చేయుచున్న ప్రభావము.

Sanskrit Literature : A Survey - its influence on Indian life and thought.

(సంస్కృత వాఙ్మయ సర్వేక్షణము - భారతీయ జీవన విధానముపై దీని ప్రభావము)

— డా : పు. రా.

73. ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్రము

(పూర్వనన్నయ, శ్రీనాథుడు)

వాఙ్మయము, సారస్వతము, సాహిత్యము అను మూడు పదములను సాధారణముగా జనులు సమానార్థములుగనే వాడుచుందురు. కాని సూక్ష్మముగా పరిశీలించినచో వాని అర్థవిస్తృతి యందు కొంత భేదము గోచరించును. వాగ్వికారమైన దంతయు వాఙ్మయ మగును. ఉపన్యాసములను కూడ వాఙ్మయము అనవచ్చును. విద్యాదేవత అయిన సరస్వతికి సంబంధించినది అంతయు సారస్వతమే. శాస్త్రాదులను సైతము సారస్వతముగా పరిగణింపవచ్చును. సాహిత్యము ఈ రెండింటి అంత విస్తృతమైనది కాదు. రస ప్రధానములు, ఆనంద ప్రదములు అయిన కావ్యములు మాత్రమే సాహిత్యముగా పరిగణింప బడును. ఆంధ్ర సాహిత్యమున ఇట్టి కావ్యములు ఎన్నో ఉన్నవి.

తెలుగు, తెనుగు, ఆంధ్రము అనునవి పర్యాయ పదములు. ఆంధ్రభాష ఉత్పత్తిని గూర్చి రెండు భిన్నములు అయిన వాదములు ఉన్నవి. అది

సంస్కృత ప్రాకృతముల నుండి పుట్టినది అని కొందరు తలంతురు. అది తమిళము, కన్నడము, మలయాళము మున్నగువాని వలె ద్రావిడ భాషా కుటుంబమునకు చెందినదని కొందరు భావింతురు. ఇప్పుడు పలువురు ద్రావిడ వాదమునే అంగీకరించు చున్నారు. అది క్రీస్తుశకము ఆరంభము నుండియు ప్రత్యేక భాషగా ఉండెనని చెప్పుటకు ఆధారములు ఉన్నవి.

ఆంధ్ర సాహిత్యమును సామాన్యముగా ఆరు యుగములుగా విభజించుచుందురు. (1) ప్రాఙ్నన్నయ యుగము. (2) పురాణ యుగము లేక అనువాద యుగము. (3) శ్రీనాథ యుగము లేక కావ్య యుగము. (4) ప్రబంధ యుగము. (5) దక్షిణాంధ్ర యుగము. (6) ఆధునిక యుగము. ఈ యుగ విభజనము కాలమును బట్టియో, ఆయా కాలములందు రచింపబడిన కావ్య విశేషముల బాహుళ్యమును బట్టియో, కావింపబడినదె.

(1) ప్రాఙ్నన్నయ యుగము : (1 నుండి 11వ శతాబ్ది ఆరంభము వఱకు) నన్నయ భట్టునకు పూర్వమందలి ఈ యుగమున లభ్యమగు వాఙ్మయము అంతయు శాసనాత్మక మైనట్టిదే. క్రీ. శ. 575 కు పూర్వము పూర్తిగా తెలుగు భాషలో వ్రాయబడిన శాసనములు కూడ కానవచ్చుట లేదు. అప్పటి ప్రాకృత సంస్కృత శాసనములలో కొన్ని గ్రామ నామములును, దానములను గ్రహించిన వారి నామములును, ధ్వనులును, వర్ణములును, ప్రత్యయములును తెలుగునకు సంబంధించినవిగా కనబడుచున్నవి. క్రీ. శ. ప్రథమ శతాబ్దిలో హాలుడు అను శాతవాహన రాజు సంకలనము చేసిన గాథాసప్తశతి అను గ్రంథము నందలి ప్రాకృత గాథలలో అచ్చటచ్చట పొట్ట, పిల్ల, అత్త, కరణి మొదలగు తెలుగు పదములు వాడబడినవి. ఇంతకంటె అప్పటి తెలుగు భాష పరిస్థితిని గూర్చి మనకేమియు తెలియదు. రేనాటి చోళ వంశమునకు చెందిన ధనంజయుడు 575 లో వేయించిన కళమళ్ల శాసనమే తెలుగు భాషలో వ్రాయబడిన శాసనములలో మనకు తెలియవచ్చిన మొదటి శాసనము, తరువాత తూర్పు చాళుక్య వంశమునకు చెందిన రాజులు తెలుగులో పెక్కు శాసనములు వ్రాయించిరి. వానిలో కొన్ని గద్య రూపముగను కొన్ని పద్య రూపముగను కొన్ని ఉభయాత్మకముగను (చంపూ రూపమునను) ఉన్నవి. క్రీ. శ. 7, 8 శతాబ్దులలో వ్రాయబడిన శాసనములందు ప్రాకృత పదములు ఎక్కువగ కనబడును. తరువాత క్రమముగా వాని స్థానమును తత్సమ పదములు ఆక్రమించినవి. కాగా 9, 10 శతాబ్దులు నాటి శాసనము లందలి భాష కొంచెమించుమించుగా నన్నయ భారతము నందలి భాషతో సమానముగా గోచరించును. కొఱవి, గూడూరు శాసనములను పరికించిన ఈ విషయము తేట తెల్లమగును.

క్రీ. శ. 9వ శతాబ్దికి ముందు వేయబడిన తెలుగు శాసనము లన్నియు గద్యమునందే ఉన్నవి. గుణగ విజయాదిత్యుని ప్రథమ రాజ్య సంవత్సరమునకు (848) చెందిన అద్దంకి శాసనమునందే మొదటిసారి పద్యము కనవచ్చుచున్నది. అందు తొలుత ఒక తరువోజ పద్యము దాని తరువాత చిన్న గద్యభాగమును వ్రాయబడినవి. ఆ కాలమునకే చెందిన కందుకూరు, ధర్మవరము శాసనములలో సీస పద్యములు ఉన్నవి. క్రీ. శ. 10వ శతాబ్ది ప్రారంభము నందలి యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శాసనములో అయిదు మధ్యాక్కర వృత్తములు కనిపించుచున్నవి. క్రీ. శ. 1000వ సంవత్సరమున వేయింపబడిన విరియాల కామసాని గూడూరు శాసనమున మూడు చంపకమాలా వృత్తములోను రెండు ఉత్పలమాలా వృత్తములును కలవు. ఈ విధముగా క్రీ. శ. 1000 వ సంవత్సరము వఱకును గల శాసనములలో మాత్రా గణములతో కూడిన దేశి పద్యములు మాత్రమే వాడబడినను తరువాత క్రమముగా అక్షర గణాత్మకములైన మార్గ వృత్తములు కూడ ప్రవేశపెట్టబడినట్లు కనిపించును. ఈ శాసనము లన్నియు

రాజుల చేతనో, రాజోద్యోగులైన మంత్రి దండనాథాదుల చేతనో, చేయబడిన దానములను మాత్రము వర్ణించున వగుటచే వీనియందు సారస్వత గుణ విశేష మంతగా గోచరింపదు.

ఈ శాసనములనుబట్టి నన్నయకుపూర్వము దేశిపద్ధతికో, మార్గపద్ధతికో చెందిన కొంత పద్య రచన ఉండెనని స్పష్టముగా తెలియవచ్చుచున్నను అది ఇప్పుడు లభ్యముకాకపోవుటచే దాని స్వరూప స్వభావములను నిర్ణయించుటకు వీలులేకున్నది. కాని అప్పటికవులు పాల్కురికి సోమనాథుడు పండితారాధ్య చరిత్రలో పేర్కొనిఉండిన దేశి పద్ధతికి పదములు రచించి ఉందురని ఊహింప వచ్చును. పద్యసంకలన గ్రంథములలో కనవచ్చు కొన్ని పద్యములనుబట్టి పంపడు (పద్మకవి) సర్వ దేవుడు మున్నగుకవులు రచించిన మార్గపద్ధతికి చెందిన పద్యరచనలుకూడ కొన్ని ఉండెనని కొందఱు విమర్శకులు తలంచుచున్నారు. కాని ఇంకను బల వత్తరములైన ఆధారములు లభించిన పిమ్మటకాని వారి ఊహ సత్యమని నిర్ణయింపజాలము. ఇట్లు నన్నయకుపూర్వమే తెలుగులో ఏదోఒకవిధమైన పద్యరచన కనవచ్చుచుండగా నన్నయను ఆదికవి అనుట ఎట్లుఅని కొందఱు ప్రశ్నింపవచ్చును. ఆదికవి అనగా పండిత పామర రంజకమైన నిర్దుష్ట శైలిలో ఉదాత్తమైన వస్తువులతోకూడిన మహా కావ్యమును రచించిన మొదటికవి అని అర్థము చేసి కొనవలయును. అంతేకాని అతనికి పూర్వము అసలు కవిత్వమేలేదని భావింపరాదు.

పురాణయుగము (1000–1350):

ఈ పురాణయుగమున రచింపబడిన గ్రంథము లలో పెక్కు సంస్కృతమునుండి అనువదింప బడినవే అగుటచే దీనిని అనువాదయుగమనికూడ పిలువవచ్చును. ఆదికవి నన్నయ (1000-1063) తన ప్రభువును, మిత్రుడును, అయిన రాజరాజ నరేంద్రునికోరికను అనుసరించి సంస్కృతమున వ్యాసమహర్షిరచించిన మహాభారతమును అనువదించుటకుపూని అందు మొదటి రెండుపర్వములను (ఆది, సభా) మూడవపర్వమైన అరణ్యపర్వము నందు మూడు ఆశ్వాసములపై నూటనలువదిరెండు పద్యములనుమాత్రము రచించి కీర్తిశేషుడయ్యెను. కథలను ప్రసన్నముగను, హృద్యముగను, నిర్వ హించుట, వీనులవిందులయిన లలితపదములను వాడుట, అర్థవంతములు, రుచికరములు అయిన సూక్తులను చొప్పించుట అనునవి ఇతనిరచన యందలి ముఖ్యలక్షణములు. బహుసంస్కృత పదభూయిష్ఠమైఉన్నను ఇతనిరచన అన్వయక్లేశము లేక సరసముగా ఉండును. ఉదంకోపాఖ్యానము, శకుంతలోపాఖ్యానము, యయాతిచరిత్ర, నలోపా ఖ్యానము మున్నగు ఇతనికథలు ఆంధ్రదేశమున మిక్కిలి ప్రసిద్ధిపొందినవి. ఇతనికి శబ్దశాసనుడు అను బిరుదుకూడ ఉన్నది. సంస్కృతపదములను తెలుగులో వాడుటఎట్లో నిర్ణయించి తెలుగునకు కావ్యరచనోచితమైన పెంపును చేకూర్చిన ప్రతిభా శాలి ఇతడు. నన్నయ తరువాత నూటఏబది సంవత్సరములకు తిక్కన అవతరించి (1200-1280) తొలుత తనప్రభువైన మనుమసిద్ధి భూపాలునికి అంకితముగా నిర్వచనోత్తర రామా యణమును రచించి, తరువాత యజ్ఞముకావించి సోమయాజియై, మహాభారతమున నాలుగవ పర్వ మైన విరాటపర్వము మొదలు పదునైదు పర్వములు తెనిగించి హరిహరనాథ దేవునికి అంకితము కావించెను. రసపాత్ర పోషణమునందును మానవ మనఃప్రవృత్తులను చిత్రించుట అందును ఇతడు మిక్కిలి నేర్పరి. ఇతడు సాధ్యమైనంతవరకు తెలుగుపదములను ఎక్కువగావాడి తెలుగునకు ఎట్టి క్లిష్టములైన భావములనైనను వ్యక్తముచేయ గుల శక్తికలదని నిరూపించెను. ఇతనికి కవి బ్రహ్మ, ఉభయ కవిమిత్రుడు అను బిరుదములు కలవు. తిక్కన తరువాత రెడ్డిరాజుల ఆస్థానమున ఉండిన ఎఱ్ఱాప్రెగడ (1280-1350) నన్నయ రచింపగా మిగిలిన అరణ్యపర్వ శేషమును నన్నయ పేరుమీదుగనే రాజరాజునకే అంకితముగా రచించి భారతమును పూర్తిచేసెను. ఇదిగాక ఇతడు

నృసింహ పురాణము, రామాయణము, హరి వంశము అను గ్రంథములకుకూడ రచించెను. ఇతని కవిత్వమున నన్నయ, తిక్కనల ఇరువురి కవితాఛాయలును కనిపించును. ఇతని రచనలో సూక్తివైచిత్రి మెండు అని శ్రీనాథ మహాకవి ప్రశంసించెను. ఇతనికి ప్రబంధ పరమేశ్వరుడు, శంభుదాసుడు అను బిరుదములు కలవు. నన్నయ, తిక్కన, ఎఱ్ఱన అను ఈ ముగ్గురు కవులను సాధారణముగా కవిత్రయమువారు అని పిల్చుచుందురు. సంస్కృతమునుండి అనువాదము చేసినవారే అయ్యును మూలమునందలి అనవసరములును అనుచితములును అయిన విషయములను మార్చి, అవసరయిగు ననితోచిన సందర్భములందు కొంత పెంపుకావించి, ఇతర స్థలముల మూలమును అనుసరించుచు ప్రతిభాసుందరముగా భారత రచన సాగించిరి. ఆంధ్రవాఙ్మయ ప్రపంచమునకు ఈ ముగ్గురును త్రిమూర్తులవంటి వారు. అనువాద విషయముననను కవితావిషయముననను తరువాతి కవులు వీరి మార్గమునే అనుసరించిరి.

అభినవ దండి బిరుదాంకితుడైన మూలఘటిక కేతన తిక్కన సమకాలికుడు. ఇతడు సంస్కృతమున దండి మహాకవి రచించిన దశకుమార చరిత్ర మను గద్యకావ్యమును చంపూరూపమున తెనిగించి తిక్కనకు అంకితము కావించెను. విజ్ఞానేశ్వరుని మితాక్షరము అనుధర్మశాస్త్ర గ్రంథమును, తెలుగున ఆంధ్రభాషా భూషణము అను తెలుగున మొదటి వ్యాకరణ గ్రంథమును ఇతని ఇతర రచనయి. ఈ రెండును తెనుగు పద్యములలో రచింపబడినవి. తిక్కన శిష్యుడైన మారన మార్కండేయ పురాణమును ఆంధ్రీకరించెను. ఇతని శైలి ఆడంబర రహితమై సరసమాగా ఉండును. మనుచరిత్రము, హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము, కువలయాశ్వచరిత్రము మున్నగు తరువాత వెలసిన ప్రబంధములందలి కథలకు మూలము మార్కండేయ పురాణమే. తెలుగున వెలసిన మొదటి రామాయణము రంగనాథ రామాయణము. దీనిని గోన బుద్ధారెడ్డి (1500-1250) తన తండ్రి ఐన విట్ఠ లక్ష్మానాధునిపేర ద్విపదచ్ఛందమున రచించెను. దీనిని రంగనాధుడు అనుకవి రచించె నను ప్రతీతి కలదు. ఇందు వాల్మీకి రామాయణమునలేని గాథలు కొన్నిగలవు. వానిలో జంబుమాలి, కాలనేమి, సులోచన అనువారి వృత్తాంతములు ముఖ్యములైనవి. ఇందలి శైలి లాక్షణికమై ద్విపదఅయ్యు విసువుకొల్పక మనోహరముగా ఉండును. ఇందలి ఉత్తరకాండమును తండ్రి ఆనతిచే బుద్ధారెడ్డి కుమారులైన కాచవిట్ఠల విభులు పూర్తికావించిరి. తిక్కన తాతఐన భాస్కరమంత్రి ఒక రామాయణమును రచించెనను ప్రతీతి కలదు. కాని అది ఇప్పుడు లభ్యమగుటలేదు. ఇప్పుడు లభించుచున్న భాస్కర రామాయణము హుళక్కి భాస్కరుడు. అతని కుమారుడు మల్లికార్జునభట్టు, శిష్యుడు ప్రతాపరుద్రదేవుడు, మిత్రుడు అయ్యలార్యుడు అనువారిచే రచింపబడినది. భాస్కర మంత్రి రచించిన రామాయణమునే పెంపుచేసి వీరు ఈ రూపమును పొందించిరని కొందఱు విమర్శకుల తలంపు. ఈ రామాయణము ఒకే చేతిమీద సాగక పలువురిచే రచింపబడిన కారణమున ఇందలి శైలీ ఆద్యంత మొకేరీతిగా ఉండక వైవిధ్యముతో గోచరించును. బద్దె భూపాలుడు (1260 ప్రాంతము) నీతిపద్య మయమైన నీతిసార ముక్తావళి అను గ్రంథమును రచించెను. సుప్రసిద్ధమైన నీతిశతకమునుకూడ ఇతడే రచించెనని చెప్పుదురు. ఈ కాలముననే సింహాచలము ప్రాంతమున నివసించిన కృష్ణమాచార్యులు అను భక్తుడు సింహగిరి వచనములు అనుపేర పాడుకొనుటకు అనువైన వచనములు పెక్కు రచించెను. తెలుగునందలి మొట్ట మొదటి వచన రచన ఇదే. విన్నకోట పెద్దన సాహిత్య వ్యాకరణచ్ఛందో విషయములతో కూడిన కావ్యాలంకార చూడామణి అను లక్షణగ్రంథమును రచించి చాళుక్య విశ్వేశ్వర భూపతికి అంకితము కావించెను. కవిత్రయమువారితో సర్వవిధముల సాటి చెప్పదగిన నాచన సోమనాధుడు (14వ శతాబ్ది పూర్వార్థము) ఈ యుగముననే వెలసి ఉండెను. ఉత్తర హరివంశముఅను ఇతని కావ్యము

ఒక్కటే ఇప్పుడు లభ్యమగుచున్నది. ఇతడు రసపోషణమున మిక్కిలి నేర్పరి. ఇతని శైలి ఓజోగుణభరితమై ప్రౌఢముగా ఉండును. ఇతనికి నవీనగుణసనాథుడు, సాహిత్య రసపోషణుడు, సర్వజ్ఞుడు, సంవిధాన చక్రవర్తి అనుసార్థకములైన బిరుదములుకలవు. ఇతడు తనకావ్యమును తిక్కనవలె హరిహరనాథునకే అంకితము చేసెను. ఇతడు పూర్వహరివంశమును వ్రాసెనో లేదో తెలియదు. ఈ యుగమునందలి మరొక పండిత కవి అథర్వణుడు. ఇతని భారతము ఇప్పుడు లభ్యము అగుటలేదు. ఇతడు అథర్వణ కారికావళి అనుపేర ఆంధ్ర శబ్దచింతామణికి అనుబంధమైన ఆంధ్ర వ్యాకరణమును సంస్కృత శ్లోకములలో రచించెను. శాపానుగ్రహ సమర్థుడని ప్రసిద్ధిపొందిన వేములవాడ భీమకవికూడ ఈ యుగముననే నివసించెను. ఆంధ్రచ్ఛందో గ్రంథములలో మొదటిదైన కవిజనాశ్రయము ఒక్కటే ఇతని రచనలలో ఇప్పుడు లభించుచున్నది. దీనిని క్రీ. శ. 1000 ప్రాంతమున నివసించిన రేచన రచించెనని కొందఱు విమర్శకుల అభిప్రాయము. ఇతడు రాఘవపాండవీయము, హరవిలాసము, నృసింహ పురాణము అను కావ్యములనుకూడ రచించెనని చెప్పుదురు. మంచన (1350 ప్రాంతము) కేయూర బాహు చరిత్రము అను కథాకావ్యమును రచించెను. ఇది రాజశేఖరుడు సంస్కృతమున రచించిన విద్ధ సాలభంజిక అను నాటకమునకు కావ్యరూపము. మంచన సందర్భానుగుణముగా ఇందు పంచ తంత్రాదులందలి నీతికథలనుకూడ చేర్చిఉండెను. క్రీడాభిరామమునకు ఆదర్శమైన ప్రేమాభిరామము అను వీధినాటకమును సంస్కృతమున రచించిన రావిపాటి త్రిపురాంతకుడు తెలుగున అంబికా శతకము, మదన విజయము, త్రిపురాంతకోదాహరణము అను గ్రంథమును రచించెను. ఆంధ్రమునందలి ఉదాహరణ వాఙ్మయమున త్రిపురాంతకోదాహరణమునకు విశిష్టమైన స్థానముకలదు.

శివకవులు : క్రీ. శ. 12 వ శతాబ్దిలో ఆంధ్ర దేశమునందలి సాంఘిక మతపరిస్థితులందు గొప్ప మార్పుకలిగెను. ఈ శతాబ్ది ఆరంభమున బిజ్జలుని మంత్రిఅయిన బసవేశ్వరుడు భక్తిప్రధానమైన వీర శైవమతమును స్థాపించి, కన్నడదేశమున ప్రచారము చేసెను. అది క్రమముగా పరిసరప్రాంతములందు కూడ వ్యాపించెను. ఆంధ్రదేశమునందలి ప్రజలే కాక పలువురు కవులును, పండితులునుకూడ ఆ మతమును అవలంబించి దాని ప్రచారమునకై పాటుపడిరి. నన్నయ ఆరంభించిన భారతరచన పూర్తిఅగుటకు జరిగిన ఆలస్యమునకు ఈ పరిస్థితులును కొంతవఱకు కారణమై ఉండవచ్చును.

శైవ కవులలో మొదటివాడు నన్నెచోడుడు. ఇతడు నన్నయ తిక్కనల నడిమి కాలమున క్రీ.శ. 12వ శతాబ్ది పూర్వార్ధమున నివసించి ఉండెనని పలువురు విమర్శకుల అభిప్రాయము. ఇతడు కుమారస్వామి జనన వృత్తాంతమును వర్ణించు కుమారసంభవము అను 12 ఆశ్వాసముల కావ్యమును రచించి, తన గురువైన జంగమ మల్లికార్జునునకు అంకితము చేసెను. కాళిదాసుని కుమార సంభవము నందలి భావములు ఇందు అచ్చటచ్చట కనిపించుచున్నను, ఇది స్వతంత్ర కావ్యమే కాని అనువాదము కాదు. ఇందలి వర్ణనములును భావములును హృద్యములుగా ఉండును. తరువాత ఆంధ్రమున వెలసిన ప్రబంధముల లక్షణములు అన్నియు ఇందు విశదముగా గోచరించును. నన్నెచోడునకు కవిరాజ శిఖామణి అను బిరుదము కలదు. మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు (1120-1180) బహు గ్రంథములు రచించినట్లు పండితారాధ్య చరిత్ర వలన తెలియుచున్నది. వానిలో శివతత్త్వ సారమనునది ఒక్కటే లభ్యమగుచున్న తెలుగు గ్రంథము. అందు శివా, మహేశా, భవా, అజా అను మున్నగు సంబోధనలు చివర గల కంద పద్యములు నాలుగువందలకు పైగా ఉన్నవి. అన్ని పద్యముల చివరను సమాన మకుటము లేకున్నను దీనినే పలువురు తెలుగునందలి మొదటి శత

కముగా భావించుచున్నారు. పండితారాధ్యుడు, ఇందు అద్వైతమును ఖండించి పాశుపత శైవ సిద్ధాంతములను వివరించి ఉన్నాడు. బహుభాషా పండితుడైన పాల్కురికి సోమనాధుడు (13వ శతాబ్ది ఉత్తరార్థము) ఆంధ్ర కర్నాట సంస్కృతములు మూడింటను గ్రంథములు రచించెను. వానిలో ద్విపదలలో రచింపబడిన బసవ పురాణ పండితారాధ్య చరిత్రలు, వృషాధిప శతకము, చెన్నమల్లు సీసములు మున్నగునవి తెలుగున ఉన్నవి. సోమనాధుని భక్తివలెనే పాండిత్యమును మహోన్నతమైనది. వృషాధిప శతకము తెలుగు నందలి సర్వలక్షణ సంపన్నమైన ప్రథమ శతకము. బసవ పురాణ పండితారాధ్య చరిత్రలు క్రమముగా బసవేశ్వరుని యొక్కయు, పండితారాధ్యుని యొక్కయు జీవిత చరిత్రలను వివరించును. ఇందు ప్రసంగ వశమున పలువురు శివ భక్తుల ఉదంతములు కూడ చెప్పబడినవి. సోమనాధుని గ్రంథములందు అతని భక్త్యావేశములును పాండితీ స్వాతంత్ర్యములును సర్వత్ర ప్రత్యక్షములు అగుచుండును. వీర శైవమును సర్వ సుబోధము కావించుటకై ఇతడు ద్విపదచ్ఛందమును దేశి తెనుగును అవలంబించెను.

శ్రీనాథ యుగము (1400-1500)

ఈ యుగమును కావ్యయుగము, సంధియుగము అని కూడ పేర్కొందురు. ఈ యుగము నందలి కవులలో అగ్రగణ్యుడు శ్రీనాథుడు. ఇతని రచనలలో శాలివాహన సప్తశతి, మరుత్తరాట్చరిత్రము పండితారాధ్య చరిత్రము లభ్యము లగుటలేదు. లభ్యములు అగుచున్న వానిలో శృంగార నైషధము సంస్కృతమున శ్రీహర్షుడు రచించిన కావ్యమునకు ఆంధ్రానువాదము, భీమఖండ కాశీ ఖండములు క్రమముగా భీమేశ్వర, కాశీ క్షేత్రముల మాహాత్మ్యములను వర్ణించు గ్రంథములు. హరవిలాసమున శివుని లీలలును పరాక్రమమును వర్ణింపబడినవి. శివరాత్రి మాహాత్మ్యము సుకుమారుని ఉదంతము. శ్రీనాథుని కావ్యములలో పెక్కులు అనువాదములే. అనువాద విధానమున అతడు ప్రదర్శించిన నేర్పు అప్రతిమానమైనది. పల్నాటి వీర చరిత్రము, పల్నాటి వీరుల వీర పరాక్రమములను వర్ణించు ద్విపద కావ్యము. ఇది శ్రీనాథుడు సమాస భూయిష్ఠమైన ప్రౌఢశైలి వలె సులభమైన దేశిశైలిని కూడ అవలంబింపగల డనుటకు చక్కని నిదర్శనము. క్రీడాభిరామము మంచనశర్మ టిట్టిభసెట్టి అను ఇరువురు మిత్రుల సంభాషణతో కూడి కావ్యరూపమున ఉన్న వీధి. ఇది అప్పటి మత సాంఘిక పరిస్థితులకు దర్పణము వంటిది. ఇది వినుకొండ వల్లభరాయని పేర ప్రకటింపబడినను, శ్రీనాథుడు రచించినదే అని పలువురు విమర్శకుల అభిప్రాయము. శ్రీనాథునికి కవిసార్వభౌముడు అను బిరుదు కలదు. పై గ్రంథములే కాక అతడు రచించిన చాటువులు ఎన్నో ఉన్నవి. అవి సర్వాంధ్రలోక ప్రసిద్ధములు. భక్తశిఖామణి అయిన పోతన యౌవనమున శ్రీనాథునికి సమకాలికుడై ఉండును. (1400-1460) భోగినీ దండకమును వీరభద్ర విజయము అను కావ్యమును కాక అతడు ఆంధ్రమహాభాగవతమును కూడ రచించెను. ఆంధ్రమహాభాగవతము సంస్కృత భాగవతమునకు అనువాదము. పోతన దీనిని శ్రీరామునికి అంకితము చేసెను. ఇది భక్తికిని, మాధుర్యమునకును, నిధానము. దీని వలె తెలుగు దేశమున అధిక ప్రచారము పొందిన కావ్యము మరొకటి లేదు. ఆంధ్రులలో ఇందలి పద్యములు ఒకటో రెండో నోటికి రాని వారు ఉండరు. దశమస్కంధమున పోతన గోపికల మధుర భక్తిని చక్కగా వర్ణించెను. అతని శైలి సంస్కృత సమాసములతో కూడి ఉన్నను సరస మధురమై మకరంద ప్రవాహము వలె ప్రసరించును. ఇందు విష్ణుని ఏకవింశతి (౨౧) అవతారముల వృత్తాంతము వివరింపబడినది. పోతన భాగవతము కారణాంతరములచే శిథిలమై పోవుట వలన ఆ శిథిల భాగములను గంగన (పంచమ స్కంధము) ఏర్చూరి సింగన (షష్ఠ స్కంధము)

వెలిగందలనారయ (ఏకాదశ ద్వాదశ స్కంధములు) అనువారు తరువాత పూరించిరి.

ఈ యుగము నందలి ఇతర కవులలో జక్కన 15వ శతాబ్ది ఉత్తరార్థమున నివసించెను. ఇతడు విక్రమార్క చరిత్ర అను కథా కావ్యమును రచించెను. ఇందు వీరాద్భుత రసమయములైన చక్కని కథలు ఉన్నవి. జక్కన సమకాలికుడైన అనంతామాత్యుడు భోజరాజీయము అను కథా కావ్యమును, రసాభరణము అను లక్షణ గ్రంధమును ఛందో దర్పణము (అనంతుని ఛందస్సు) అను ఛందో గ్రంధమును రచించెను. భోజరాజీయమున పెక్కు నీతికథలు ఉన్నవి. వానిని చెప్పుటలో అనంతుడు మిక్కిలి నేర్పు చూపెను. ప్రసిద్ధమైన గోవ్యాఘ్ర సంవాదము అను కథ ఇందలిదే. గౌరన పద్మనాయక రాజులు పాలించిన రాచకొండ రాజ్యమున నివసించెను. ఇతడు సంస్కృతమున లక్షణ దీపిక అను ఛందో గ్రంధమును, తెలుగున హరిశ్చంద్ర చరిత్ర, నవనాథ చరిత్ర అను ద్విపద కావ్యములను రచించెను. హరిశ్చంద్ర చరిత్ర సత్యమునకు ప్రసిద్ధుడైన హరిశ్చంద్రుని కథను వర్ణించు కావ్యము. ఇందలి కథకు ఋగ్వేదస్కాంద మార్కండేయ పురాణములు మూలములు. నవనాథ చరిత్ర సిద్ధి పొందిన శివయోగుల చరిత్రను వర్ణించును. గౌరన శైలి మృదువై, సామెతలకును జాతీయములకును నెలవై సరసముగా నుండును. హాస్యరస పోషణమునను, పాత్రల స్వరూప స్వభావముల వర్ణముననను ఇతడు అందెవేసిన చేయి. ఆంధ్ర ద్విపద కావ్యకర్తలలో ఇతనికి విశిష్టమైన స్థానము ఉన్నది. మడికి సింగన అను కవి భాగవతము నందలి దశమస్కంధమును ద్విపదలలో అనువదించెను. వాసిష్ఠ రామాయణము, పద్మపురాణము నందలి ఉత్తర ఖండము అనునవి ఇతని ఇతర రచనలు. ఇవి కాక ఇతడు పూర్వ కవుల గ్రంధములనుండి హృద్యములైన పద్యముల గ్రహించి ఎడనెడ తన పద్యములను కూడ చొప్పించుచు సకలనీతి సమ్మతము అను సంకలన గ్రంథమును కూడ కూర్చెను. దగ్గుపల్లి దుగ్గన శ్రీనాథుని బావమఱది. ఇతడు భారతానుశాసనిక పర్వమునుండియు, కఠోపనిషత్తు నుండియు కథను సేకరించి శాంతిరస ప్రధానమైన నాసికేతోపాఖ్యానము అను ప్రబంధమును రచించెను. కొఱవి గోపరాజు (15వ శతాబ్ది పూర్వార్థము) సింహాసన ద్వాత్రింశిక అను కథా కావ్యమును వెలయించెను. ఇందు భోజుడు విక్రమార్కుని సింహాసనమును ఎక్కబోవుచుండగా అతనిని వారించుచు బొమ్మలు చెప్పిన ముప్పదిరెండు కథలు ఉన్నవి. ఇవి విక్రమార్కుని సాహసము, ఔదార్యము మున్నగు గుణములను ప్రశంసించును. ఇందు ఆనాటి సాంఘికాద్యాచారములు చక్కగా వ్యక్తీకరింప బడినవి. జగత్ప్రసిద్ధమైన పంచతంత్రమును దూబగుంట నారాయణకవి (1470) తెలుగు చంపూకావ్యముగా అనువదించెను.

ఈ యుగమునందలి పండితకవులలో పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుడొకడు. (1490)ఇతడు వాణి నా రాణి అని చెప్పుకొనగల్గిన ప్రతిభాశాలి. ఇతడు శకుంతలా దుష్యంతుల ప్రణయమును వర్ణించు శృంగారశాకుంతలమను ప్రబంధమును, జైమిని భారతమును రచించెను. జైమినిభారతము జైమిని రచించిన భారతమునందలి అశ్వమేధపర్వమునకు అనువాదము. ప్రమీల, ఉద్దాలకుడు, చంద్రహాసుడు, లవకుశులు మున్నగువారి కథలిందు హృద్యముగా చెప్పబడినవి. శృంగారశాకుంతలమున తరువాతి ప్రబంధములందలి లక్షణములన్నియు స్పష్టముగా గోచరించును. తెలుగునందలి మొదటి జంటకవులని చెప్పదగిన నంది మల్లయ, ఘంట సింగన అనువారుకూడ ఈ యుగమునకు చెందినవారే. వీరు సంస్కృతమునుండి వరాహపురాణమును తెనిగించుటయేకాక వేదాంతగర్భితమైన ప్రబోధ చంద్రోదయ నాటకమునుకూడ చంపూరూపమున అనువదించిఉండిరి. వీరిలో ఘంట సింగనకు మలయ మారుతకవి అను బిరుదమున్నది. ఇతడు నంది తిమ్మనకు మేనమామ. వెన్నెలకంటి సూరన

అనుకవి విష్ణు పురాణమును తెనిగించి రావూరి రాఘవరెడ్డికి అంకితముచేసెను. ఇతని శైలి సరళమును సరసమునై అలరారును. ఇందలి పూర్వభాగమున విష్ణుని అవతారకథలును వ్రతధర్మ వేదాంతములకు సంబంధించిన విషయములును వర్ణింపబడి ఉన్నవి. ఇందలికథలు పెక్కులు భాగవతమునందు ఉన్నట్టివే.

పదకవితా పితామహుడు అని పేరుపొందిన తాళ్లపాక అన్నమాచార్యుడుకూడ ఈ యుగమునకు చెందినవాడే. ఇతడు భక్తిశృంగారమయములైన సంకీర్తనలు ఎన్నోరచించి శ్రీ వేంకటేశ్వర స్వామి సన్నిధిని పాడుచుండెను. ఇతని సంకీర్తనలు భక్తి భావపూరితములు, మృదుమధురములును అయి మిక్కిలి మనోహరములుగా ఉండును. ఇతడేకాక ఇతని వంశమువారందఱును కవులును పండితులునై శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామివారి సన్నిధిని సంకీర్తనాచార్యులుగ ఉండిరి. ఇతని భార్య తిమ్మక్క సుభద్రా కళ్యాణమను చిన్నకావ్యమును ద్విపదలలో రచించెను. తెలుగునందలి మొట్టమొదటి యక్షగానమైన సౌభరిచరిత్రమును రచించిన ప్రోలుగంటి చెన్నశౌరి ఈ యుగముననే నివసించెను. ఇతడు అష్టభాషాకవి. ఇతడు ద్విపదలలో నారసింహ పురాణమును, వచనములో బాల భారతమును రచించినట్లు తెలియుచున్నది. కాని ఆ గ్రంథములేమియు లభించుటలేదు.

నన్నెచోడుని కుమారసంభవము, జక్కన విక్రమార్కచరిత్రము, అనంతామాత్యుని భోజరాజీయము, గౌరన ద్విపద కావ్యములు మున్నగు స్వతంత్ర కావ్యములు కొన్ని ఉన్నను, పురాణ శ్రీనాథ యుగములందు వెలసిన గ్రంథములు పెక్కు సంస్కృతానువాదములే. శ్రీనాథుని నైషధము, పినవీరభద్రుని శృంగార శాకుంతలము - మున్నగునవి సరస వర్ణన భూయిష్ఠములు. ఆలంకారిక శైలీ విరాజితములు అయి తరువాతి ప్రబంధములకు మార్గదర్శకములైనవి.

—డా. ది. వేం. అవధాని.

74. ప్రబంధయుగమునుండి 19వ. శతా. వరకున్న తెలుగు సాహిత్య సంగ్రహ చరిత్ర

ఆంధ్రసాహిత్య చరిత్రయందు, శ్రీనాథుని యుగము, తరువాత పేర్కొనదగినది ప్రబంధ యుగము. ఈ యుగము స్వర్ణయుగము. ఇది సాహితీ సమరాంగణ చక్రవర్తియైన శ్రీకృష్ణదేవ రాయల యుగము. ఈ యుగము అష్టదిగ్గజ కవులకు ఆలవాలమైన యుగము. తెలుగునందు కావ్యములు, పుంఖాను పుంఖములుగ వెలువడిన యుగము. తెలుగు కవితకు వాడ వాడలయందు వేడుకలు జరిపి ఇంటింట పెండ్లి పందిళ్లు వేసిన యుగము. అరివీర భయంకరుడైన రాయలు శత్రు విజయము గావించి వైరిధనముల కొల్లగొని, పురము ప్రవేశించి, ఆది రాజనిభుడై ప్రజా పాలనము కావించుచుండగా అతని వెల్ల గొడుగు ఛాయలో, అతని చల్లని పాలనములో మహాకవు లెందరో వర్ధిల్లినారు. రసికాగ్రణియైన రాయల మనోరంజనము గావించుటకు మహాకవు లందరు క్రొత్త క్రొత్త పోకడలు పోయి, కావ్యములను అల్లగా తెలుగు కవిత్వము మూడుపూవు లారు కాయలుగా వర్ధిల్లినది. రాయల సభకు భువన విజయమను పేరు. ఆ సభాస్థానమును, అలంకరించిన దిగ్గజముల వంటి కవుల ద్వారముననే అర్థవంతమైనదని చెప్పినచో అతిశయోక్తి లేదు. ఈ భువనవిజయ సభా ప్రాంగణములో నాడు ఆంధ్రకవితా కన్య సవిలాసముమ వర్తించినది. ఈ సభాస్థలి యందున్న

ఎనమండుగురు తెలుగు కవులకే అష్టదిగ్గజములని పేరు. ఈ పట్టికయందు (1) అల్లసాని పెద్దన (2) ముక్కు తిమ్మన (3) అయ్యలరాజు రామభద్రుడు (4) మాదయగారి మల్లన (5) తెనాలి రామకృష్ణుడు (6) రామరాజభూషణుడు, (7) పింగళి సూరన, (8) దూర్జటి అనువార లున్నారు. కాని చారిత్ర కాధారములను పురస్కరించుకొని కొందరు కవులీ రాయల కాలమున వెలసి భువనవిజయి సభా స్థానము నలంకరించి యుండక పోవచ్చుననియు, చెప్పుచున్నారు. ఏది ఎట్లున్నను లోకరూఢిని పురస్కరించుకొని ఈ కవులకు అష్టదిగ్గజములను వ్యవహారమున్నది.

సమరాంగణ చక్రవర్తియైన శ్రీకృష్ణదేవరాయలు కళింగదేశ విజయయాత్రా సందర్భమున శ్రీకాకుళాంధ్రవిష్ణువును సేవించి, నిద్రించిన పుణ్యరాత్రి, గాంచిన కలను పురస్కరించుకొని తొలుత తాను ధరించిన మాల్యమును శ్రీరంగని కర్పించు చిన్నదాని కథను ప్రబంధమొనరించి, సాహిత్య చక్రవర్తియు అయినాడు. ఆ ప్రబంధము ఆముక్తమాల్యద యైనది. ఈ ప్రబంధము వైష్ణవమత పారమ్య బోధకయై జటిలపద సమాస భూయిష్టమై, రాజనీతికి ఆలవాలమై, నానాశాస్త్ర వాదసంకులమై, మనోహరములైన ఋతు వర్ణనములతో గూడియున్నది.

ఈ అష్టదిగ్గజ కవులందరు సర్వతంత్ర స్వతంత్రులు. ప్రతిభావంతులు. నానాశాస్త్ర పురాణార్థ పారీణులు, విద్వత్కవులు. కావుననే వీరి గ్రంథములందొక్కొక్క రొక్కొక్క మెలకువను ప్రదర్శించినారు. హరి వంశాంతర్గతమైన పారిజాతాపహరణ వృత్తాంతమును గ్రహించి తెలుగుతీపి నంతటిని జాలువారించినట్లుగ, కమ్మని కండ చక్కెరల వంటి పలుకులతో కథనల్లి నందితిమ్మన "ముక్కు తిమ్మనార్యుని ముద్దుపలుకు" అను ఖ్యాతిని సంపాదించుకొనినాడు. ఈ గ్రంథములో పాత్రలన్ని సజీవములై, జీవ చైతన్యముతో కదిలినట్లుండును. ఈ ప్రబంధములో ముద్దు పలుకులకు ఉద్దిగ ఉక్కు గుగ్గిళ్ళవంటి పదవాక్య వ్యాకరణ ప్రయోగములు, సయితమున్నవి. తెలుగు సాహిత్య చరిత్రకారులు ప్రబంధయుగ కవులను పేర్కొనునప్పుడు, ఇద్దరు కవులను కృష్ణార్జునుల వంటివారుగ తలచుచుందురు. అందు కొందరు ముక్కు తిమ్మనయే తొలి ప్రబంధకర్త అనుచుండగ మరికొందరు, అల్లసాని పెద్దనయే తొలి ప్రబంధకర్త అనియు, అతని మనుచరిత్రమే ప్రథమ ప్రబంధమనియు చెప్పుచున్నారు. నిజానిజము లెట్లున్నను, గ్రంథస్థములైన విషయాధారములను పురస్కరించుకొనియు, ఆయా భాషా ప్రయోగశైలీ రీతులను పురస్కరించుకొనియు, పారిజాతాపహరణమే తొలి ప్రబంధమని చెప్పవచ్చును.

ఈ జంట యందొకరు ముద్దుల మూటకట్టగా, మరొకరు కవితాపితామహు లైనారు. అల్లసాని పెద్దనార్యుడు మార్కండేయ పురాణాంతర్గతమైన కథను గ్రహించి తెలుగునందు స్వారోచిషమను సంభవమను పేర నొక చక్కని, చిక్కని ప్రబంధముగా రచించినాడు. ఈ గ్రంథమే మనుచరిత్రముగ వాసికెక్కి వన్నెగాంచినది. ఈ గ్రంథములో అల్లసాని పెద్దన ప్రదర్శించిన నేర్పు అనన్యసామాన్యమైనది. పెద్దన పరస్పర విరుద్ధములైన శాంత శృంగారములను రెండు రసములకు తన కావ్యమునందు స్థానము కల్పించి, పెంచి, పోషించి, వాని కెచ్చటను భంగము రానీయకుండ పర్యవసానము కల్పించిన విధానము, ఆశ్చర్యజనకమై ఉన్నది. ఆంధ్రసాహిత్య చరిత్రయందు రెండు విభిన్న తత్వములకు, రెండు విభిన్న సంఘములకు చెందిన ఇద్దరు, వ్యక్తులకు ప్రతీకలుగా వరూధినీ, ప్రవరాఖ్యులను చిత్రించి శాశ్వతమొనరించి పెద్దన శాశ్వతుడైనాడు. అష్టాదశ వర్ణనముల చేయవలసి వచ్చినను పెద్దనకే వర్ణనములు కథా భంగమును గలిగింపలేదు. కావ్యమునందు ప్రధాన నాయకుడైన స్వరోచి, జన్మ వివాహాది వృత్తాంతములకు పూర్వరంగముగ కొంత విషయమును, తరువాత మనుసంభవమును వర్ణించియు కథాసూత్రమును తెగిపోనీయలేదు. అందుకే కాబోలు అల్ల

సాని, వాని అల్లిక జిగిబిగి అనియు, పెద్దనవలె కవిత చెప్పిన 'పెద్ద అనవలె' అను వాక్యములు నానుడులై తెలుగువారి నాలుకయందు నర్తించు చున్నవి.

ఈ యుగమందు ప్రఖ్యాతమైన వస్తువును గొని తెలుగులో కావ్యముబగా తీర్చుటలో తృప్తిని పొందని యువకవులు కొందరు కథయందు నూతన పోకడలు పోవుటకు ప్రయత్నించినట్లు కానవచ్చు చున్నది. ఉదాహరణమునకు భట్టుమూర్తి తన వసు చరిత్రములో —

ఉ॥ కేవల కల్పనా కథలు కృత్రిమ రత్నము
లాద్యసత్కథ
ల్బావిరిపుట్టు రత్నముల వారిత సత్కవి
కల్పనా విభూ
షావహ పూర్వ వృత్తములు సానలదీరిన
జాతి రత్నముల్
గావున నిట్టి మిశ్రకథగా నొనరింపుము
నేర్పు పెంపునన్.
(వసు.చ.ఆ. 1.19.)

అని రచించిన పద్యముమ పేర్కొన వచ్చును. ఈ పద్యమును పురస్కరించుకొని నాటి సమకాలి కాభిప్రాయము మిశ్రకథవైపు మొగ్గుచూపుచుండగా, పింగళి సూరనాథుడు కథా కల్పనమునందు, ఇంకొక మెలకువను ప్రదర్శింప దలపెట్టినవాడు వలె, దక్షతను ప్రదర్శింపుచు 'అత్య పూర్వకథా సంవిధాన వైచిత్రీ మహనీయంబును, శృంగార రసప్రాయంబును, పుణ్యవస్తు వర్ణనా కర్ణనీయం బును ఐన మహాకావ్యమును రచింప గడంగితిని', అని చెప్పి కథయందు అపూర్వత, సంవిధానము లను రెండు గుణములు పొగడ దగినవిగా చెప్పి నాడు. చెప్పినట్లే కావ్యమును రచించి చూపి పొగడ్త కెక్కినాడు.

ఈ కాలమందు కవులు మతమును ప్రబోధించి ప్రచారము గావించిన విధానము అద్భుతమై యున్నది. ఉదాహరణమునకు అయ్యలరాజు రామాభ్యుదయమును వ్రాసి రామకథా ప్రాభవమును, గొనియాడగా మాదయగారి మల్లన రాజశేఖర చరిత్రములో

'హాటకశైల ధనుర్ధరుఁ
బాటింపనివాడు నాకుఁ బగవాడనుచున్
కూట పరిపంథి గర్వో
చ్చాటన గుణశాలి యతడు చాటంబంచెన్॥
ఆ 1-69

అనిరచించి మతప్రచారమునకానాడు ప్రభువులెట్లు తోడుపడు చుండెడి వారోయను విషయమును సూచించినాడు. ఈ కాలమునందే కొందరు కవులు భక్తుల చరిత్రములను, క్షేత్ర మాహాత్మ్యములతో జోడించి ప్రబంధములను గూర్చినారు. ఇందు కేవ లము మహాభక్తులు, మహానుభావులేకాక, పతివ్రతలు పతితలైన స్త్రీలు, నోరులేని పశుపక్ష్యాదులు సయి తము ఆయాక్షేత్రములందు నివసించి, మరణించి, పరమపదమును బొందినట్లు రచించి ఆయా మతము లను ప్రచారమునకు గొనివచ్చినారు. ఉదాహరణము నకు ధూర్జటి కాళహస్తి మాహాత్మ్యము, తెనాలి రామ కృష్ణుని పాండురంగ మాహాత్మ్యములను బేర్కొన వచ్చును. ఈ యుగమందు సమకాలీనులైన ఇద్దరు మహాకవులు అహమహమికతో కొంగ్రొత్త త్రోవలు ద్రొక్కి తెలుగు సాహిత్యలక్ష్మికి నూతనాలంకార ములనెన్నియో కూర్చినారు. రామరాజభూషణ, పింగళి సూరనలను నీఇద్దరు కవులు అసమాన శేముషీ దురంధరులైద్వ్యర్థి కావ్యములను రచించి నారు. పింగళి సూరన రాఘవపాండవీయమును, బురస్కరించుకొనిచూడగా, రామ, భారత, కథలు రెండును ఒకేగ్రంథము నందొక్కొక్క పద్యము నందు ప్రతిపాదింపబడుచు శేషార్థ ఘటనా సామ ర్థ్యముచేత క్రమముతప్పకసాగిన విధానము అద్భుతమైయున్నది. ఇదిచూచి కథాగమనము నందెక్కడను సామ్యములేని హరిశ్చంద్ర, నలో పాఖ్యానములనుగొని ఏకముఖముగా జోడించి ఏ కథాకథనమునకును, అడ్డంకులులేక నిరాఘాటముగా

హరిశ్చంద్ర, నలోపాఖ్యానములను, చెప్పిన ప్రతిభాశాలి రామరాజభూషణుడు. ఈ చమత్కారమే కాక వీరిరువురు మరొక్క విశేషమును ప్రదర్శించి శ్రవ్యకావ్యములైన ప్రబంధములందు నాటక లక్షణముల పొందుపరచి, ఆయా పాత్రల సంభాషణముల ద్వారముననే దృశ్యకావ్య రామణీయకతను గొని వచ్చినారు. వసుచరిత్ర, ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నములను ఈ రెండుకావ్యములు కొంత మార్పుతో అనగా (నాందీప్రస్తావనల ప్రవేశపెట్టి అంక విభజనాదుల గావించినప్పుడు) ఈ ప్రబంధములు దృశ్యకావ్యములై మన తెలుగు నందానాడు. నాటకములు లేని కొఱతను దీర్పగలవని చెప్పినచో అతిశయోక్తి లేదు. ఈ విధముగ ఈ రాయల యుగమందు మహాకవిత్వ విశారదులైన కవివరులనేకులు కావ్యముల రచించి ఆ యుగమును స్వర్ణయుగమొనరించినారు.

ఈ కాలమందు కొందరు మహమ్మదీయ పాలకులు సయితము ఆంధ్రకవుల నాదరించి కావ్యముల రచింపచేసినారు. వారిలో ప్రధానముగా పేర్కొనదగినవారు తపతీసంవరణోపాఖ్యాన కర్తయైన అద్దంకి గంగాధరుడు. యయాతి చరిత్రమును అచ్చతెనుగు కావ్యకర్తయైన పొన్నగంటి తెలగనార్యుడు, సుగ్రీవ విజయకర్తయైన కందుకూరి రుద్రకవి, వైజయంతీవిలాస కర్త సారంగు తమ్మయ, షట్చక్రవర్తి చరిత్రకర్తయైన మల్లారెడ్డి, దశరథరాజనందన చరిత్ర మరియు శుద్ధాంధ్ర నిరోష్ఠ్య సీతాకళ్యాణ కర్తయైన, మరిగంటి సింగరాచార్యులు, ప్రధానులై కానవచ్చుచున్నారు. వీరేకాక సాముదాయకముగా ఈ యుగమందు పేర్కొనదగిన కవులలో తెనాలి అన్నయ, రామరాజు రంగపరాజు, సంకుసాల నృసింహకవి, తరిగొప్పుల మల్లన, చరిగొండధర్మన, ముద్దరాజు రామన్న, సవరము చిననారాయణుడు, బైచరాజు వెంకటనాథకవి, అనువారు ప్రధానులై కానవచ్చుచున్నారు.

ఈ యుగమునందేకాక కొంతమునుపో వెలసి తెలుగునందు రామాయణమును రచించిన కవయిత్రి మొల్ల. ఈ రామాయణము విస్తృతియందు చిన్నదైనను గుణమునందుమాత్రము ఏ సుకవి కావ్యమునకును దీసిపోక మొల్లరామాయణమనుపేరు నేటికిని ఆదరింపబడుచున్నది. పోతనవలె ఈమె కూడ తన కావ్యమును రాజులకు కృతినొసంగక భగవదంకితము గావించి తరించిన పుణ్యశీల.

సాముదాయికముగ ప్రబంధయుగములో కవులు పురాణయుగ కవులకన్న కొంతభిన్నముగ, వస్తు, రస, అలంకార, ఛందోవిషయములందు కొంత స్వాతంత్ర్యమునువహించి రచనలు సాగించినారు. వస్త్వైక్యమునకై ఎంత ప్రాకులాడినను పాండితీ ప్రకర్షను ప్రదర్శింపవలెనన్న అహమహమికతో ఈ కవులు కావ్యములను ఇంద్ర ధనస్సులను గావించినారు. నానాశాస్త్రార్థకోవిదులైన ఈ కవులకు అలంకారములు విలువనిదే పలికి ఎదుట నిలిచినవి. కావున ఈ ప్రబంధములు నిరాడంబరములై నిసర్గ మధురములుగానుండక శబ్దాలంకారములతో నిండి నానావిధములైన గర్భబంధ, చాటు, ఆశు, చిత్ర, మధురకవిత్వములతోకూడి ఆశ్చర్యజనకములైనవి.

ఈ యుగధర్మమును పురస్కరించుకొని వృద్ధి పొందిన ఈ సాహిత్యశాఖ రాను రాను వెఱ్ఱితలలు వేసినది. శృంగారము హద్దులుమీరినది. సమర్థులు కాని తరువాతికవులు రసపోషణమే కవులకు జీవనాడి యనెడి, సత్యమునుమఱచి శ్లేషబంధములతో, అర్థకాఠిన్యములతో గూడిన వర్ణనమే ప్రధానమని తలచి కృత్రిమ వర్ణనములకు బూనుకొనినారు. వీరి కథలో బిగువునూపక, ఆయా పాత్రసన్నివేశ రసపోషణాది విషయములందు ఔచిత్యమునుమఱచి, నాయికా, నాయక, వ్యపదేశముచేత శృంగార రసమునందు పారమును దాటినారు. భట్టుమూర్తి మరియు పింగళి సూరనలు ప్రవేశపెట్టిన రెండర్థముల కావ్యరచనా విధానముచే ఆకృష్టులైన తరువాతి కవులు ప్రతిభ చాలనివారయ్యు తాము సయితమా మార్గమున పయనించి ఆ శిఖరముల నధిరోహింప ప్రయత్నించినారు. కాని ఆ మార్గము వారికి సుగమముకాలేదు. వారిమాట అటుంచి ఆ కావ్యము

వలన సహృదయ హృదరంజనముజరిగి సాహిత్య జగత్తున కొక మేలు చేకూరలేదు. ప్రయత్న పూర్వకముగా గొనివచ్చిన నానార్థ ఘటనలు, శబ్దార్థాలంకారములు దీర్ఘదీర్ఘ సమాసములు మన స్సునకు హాయిని కలిగింపక ఆ కవుల నిఘంటు పరిజ్ఞానమును, అందుకై వారు కావించిన విపుల సాధనమును మాత్రము ప్రకటించినవి.

ఇంతవరకు ఆంధ్రసాహిత్య లక్ష్మికి ప్రాపై నిలచిన శ్రీకృష్ణ, అళియ రామరాయాదులును, గోలకొండ సుల్తానులును కాలగర్భములో కలసి నారు. 16వ శతాబ్దము నుండి 18వ శతాబ్దము వఱకు ఆంధ్ర సాహిత్యలక్ష్మికి తంజాపురము, మధుర, పుదుకోట, జింజి, మైసూరు రాజ్యములు రంగస్థలము లైనవి. అందుకే ఈ యుగమును ప్రధాన రాజవంశమును బురస్కరించుకొని నాయక రాజ యుగమనియు, ఈ రాజులు దక్షిణప్రాంత పాలకులు కావున, దక్షిణాంధ్ర యుగమనియు, ఈ కాలమందు సాహిత్యము పూర్వపు విలువలను గోలు పోయి నైతికముగ కొంత పతనము సూచినది కావున క్షీణయుగ మనియు పిలువబడినది. ఒక దృష్టిని పురస్కరించుకొని చూచిన వారలకిది క్షీణయుగమై యుండవచ్చును. కాని మరొక దృష్టితో జూచిన వారికిది అభ్యుదయ యుగమై కానవచ్చిన దనుటలో సందేహము లేదు. ఏలయన ఈ యుగమందు నానా విధములైన నూత్న ప్రక్రియలు బయలుదేరినవి. పదకవితలు, యక్షగానములు, చిత్ర ప్రబంధములు, లక్షణ గ్రంథములు, ద్విపదలు, శతకములు, వచన గ్రంథములు ఎన్నియో వెలసినవి. ఈ యుగములో ఆశు కవిత్వము, శతావధాన రూపమున బరిణమించినది. ఈ యుగముననే రాజస్థానములందు మహా విద్వాంసులతో సమానముగ విదుషీమణులాసీనలై కవితా గోష్ఠులందు పాల్గొనుచుండెడివారు. ఇందుకుదాహరణముగా రఘునాథ నాయకుని కుమారులైన, విజయరాఘవ నాయకుల శారదా ధ్వజసభా మంటపములో పేరోలగంబున రంగాజమ్మ కనకాభిషేక గౌరవమును పొందుటను పేర్కొనవచ్చును. తాళ్ళపాక పదకర్తల వలెనే ప్రసిద్ధ వాగ్గేయకారులైన క్షేత్రయ్య, త్యాగయ్య, నారాయణతీర్థులా యుగ మందే వెలసినారు. పురాణములు, రామాయణ, భారతములు, తెలుగు వచనమునందు రచింపబడినవి. ఈ వచన కర్తలలో ప్రధానముగ పేర్గాన దగినవారు నంజరాజు, సముఖము వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుడను వారలు, ఒకవంక కావ్యములు కఠిన తరము లగుచుండగా మరొకవంక జన సామాన్యమున కందుబాటులో నుండి ప్రాచుర్యమును పొందుటకై, రామాయణాదులు ద్విపదచ్ఛందములో రచింపబడినవి. ఇందు కుదాహరణముగా కట్టా వరదరాజ ద్విపద రామాయణమును బేర్కొనవచ్చును. ప్రాచీన మహాకవు లెవ్వరికిని తీసిపోని కవితాప్రౌఢి కలిగిన చేమకూర వెంకటకవి, కంకటి పాపరాజను వారిద్దరీ యుగముననే వెలసి ఆద్య సత్కథలను గొని విజయ విలాసము, ఉత్తర రామాయణములను పేర చక్కని కావ్యముల రచించినారు. ఈ యుగమునందే బాల సరస్వతి, ఏనుగు లక్ష్మణకవి, అడిదము సూరకవి, కవి చౌడప్ప, చెంగల్వ కాళకవి, ముద్దుపళిని, మధుర వాణి, కృష్ణాజీ అనువారలు వెలసినారు.

19వ శతాబ్దమున ఆంగ్లేయ సంపర్కముతో సంఘమునకు మేలు, కీడులు రెండును జరిగినవి. ఈ ప్రభావముతో వచనమునకు ప్రాభావ మెక్కువైనది. ముద్రణ యంత్రములతో వార్తాపత్రికలు వెలువడినవి. సంస్కరణోద్యమములు బయలుదేరినవి. ప్రచార సాహిత్యము పైకి వచ్చినది. నిఘంటువులు, వ్యాకరణములు, లక్షణ గ్రంథములు, నవలలు, నాటకములు, కథలు వ్యాసములు, మూడర్థముల కావ్యములు, తెలుగు సేతలు, దేశచరిత్రలు స్వీయ చరిత్రలు, విమర్శలు, హాస్యనాటికలు, తెరనాటకములు, ఉపన్యాసములు తలలెత్తినవి. ఒకవంక చిన్నయసూరి, వేరొకవంక వీరేశలింగము పంతులుగారు, ఒక ఉద్యమరూపమును దాల్చి సాహిత్యశాఖ లన్నిటిని పరిపుష్టము కావించినారు. ఈ అందరి సేవ ఒక ఎత్తు, విదేశీయులైన బ్రౌను,

మెకంజీల సేవ మరియొక ఎత్తుగ, ఈ కాలమున మన తెలుగు సాహిత్యము అభివృద్ధిని పొందినది. వీరే కాక చదలువాడ సీతారామశాస్త్రి, సంజీవరాయ శాస్త్రి, కోల శేషాచలకవి, మండపాక పార్వతీశ్వర కవి మున్నగు వారెందరో విజయనగరము, నూజివీడు, పిఠాపురము, గద్వాల, వేంకటగిరి, కాళహస్తి, బళ్ళారి, మదరాసులలో నివసించి కావ్యముల వెలయించినారు.

— శ్రీమతి డా. పి. యశోదా రెడ్డి.

75. తెలుగు భాషపై హిందీ ప్రభావము

ఛప్పన్న దేశాలుగా పేర్కొనబడ్డ భారతదేశం రాజకీయంగా విభక్తమైనా సాంస్కృతికంగా, అవిభక్తంగా ఉండేదన్నది చారిత్రక సత్యం. సాంస్కృతిక రంగంలో 'మధ్యదేశ' భాషఅయిన సంస్కృతం, సర్వభాషా సాహిత్యాలకు మూలకందంగా విలసిల్లింది. భాషా శాస్త్రపరంగా సంస్కృతానికి వారసురాలయిన హిందీ భాషకు, మధ్యయుగంలో, దేశవ్యాప్తంగా ప్రచారం కలిగింది. రాజకీయ, సాంఘిక మత సంబంధమయిన కారణాల వల్ల హిందీ – హిందూస్తానీ భాషలు మాట్లాడేవారు దేశం నలుమూలలా వ్యాపించారు. అపభ్రంశ భాషా మిశ్రితమయిన హిందీలో రచనలు సాగించి, సంఘ సంస్కరణకు నడుంకట్టిన గోరఖ్‌నాథాది, నవనాథుల చరిత్ర ఆధారంగా గౌరన 'నవనాథ చరిత్ర' రూపుదాల్చింది. తంజపురాధీశుడయిన, మహారాష్ట్ర నరేశుడు షాహాజీ మహారాజు తెలుగులోనే కాక, హిందీలో కూడ యక్షగానాలు రచించాడు. 'పంచభాషా విలాస నాటకంలో' సంస్కృతం, సూత్రధార భాషగా (Link Language) హిందీ, తెలుగు, మరాఠీ, కన్నడ, ద్రవిడ భాషలు ప్రయోగించాడు ఆయన. స్వాతి తిరునాళ్ హిందీలో కూడ భజనలు, కీర్తనలు రచించాడనేది విద్వజ్జన నుతమే. ఈ విధంగా దేశంలో హిందీ భాష ప్రచారంలో ఉండేది. ఈ విషయం ఆధారపూర్వకంగా నిరూపింపబడ్డది. అందుచేతనే పార్సీ నాటక కంపెనీవారు, ధార్వాడ నాటక కంపెనీవారు సంస్కృతపద భూయిష్టమయిన హిందీనే వాడారు. ఆ నాటకాలు చూచి, ప్రభావితులయి, అటువంటి భాష – హిందీలోనే నాటకాలు రచించిన ఆంధ్రులు పలువురున్నారు. వారిలో కీ.శే. నాదెళ్ళ పురుషోత్తమ కవిగారు ఉట్టంకించ తగినవారు. శ్రీ శిష్టు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు, మండకామయ్య లేక నరహరశాస్త్రి గారు కలసి అనువదించినట్లు తలచబడుతున్న 'రామచరిత మానసము తులసీకృత' మానసాను వాదాల్లో పేర్కొనతగినది. దోహా, చౌపాయి మొదలయిన హిందీ ఛందస్సులలో, ద్వితీయాక్షర ప్రాస, అంత్యానుప్రాస, తెలుగుయతి నియమాలను పాటిస్తూ, ఆంధ్రీకరించబడ్డ ఈ రచనలో ప్రవాహ సారళ్యం లేకపోయినా, అనువాదకుల కృషి ప్రశంసనీయము. ఈ అనువాదానికి శ్రీ ముక్కామల రుక్మేశ్వరశాస్త్రిచే వ్రాయబడ్డ ప్రతి మాత్రం లభిస్తున్నది.

దక్షిణాఫ్రికా నుండి వచ్చి, భారత రాజకీయ రంగంలో ప్రవేశించడానికి ముందుగా, గాంధీగారు ఒక సంవత్సరంపాటు భారతదేశ పర్యటన చేసారు. ఆ పర్యటనలో సమస్త భారతదేశానికి జాతీయ భాష కాగలిగిన అర్హత హిందీకే ఉన్నదని వారు గ్రహించారు. ఆ కారణంగా వారు తమ నిర్మాణ కార్యక్రమంలో హిందీకి ప్రముఖస్థానం కల్పించారు. దాంతో జాతీయోద్యమంలో హిందీభాషా ప్రసార–ప్రచారాలకు ఇతోధికంగా ప్రోత్సాహం లభించింది. ఆంధ్రదేశంలో కూడ హిందీ భాషా ప్రచారం

ముమ్మరంగా సాగింది. హిందీభాష నేర్చుకోవడము, నేర్పించడము, జాతీయ భావానికి ప్రధాన లక్షణాలుగా ఎంచబడ్డవి. ఖద్దరు ధరించడానికి, వందేమాతరం పాడడానికి, ఇచ్చిన ప్రాముఖ్యమే హిందీ ప్రచారానికి కూడ కలిగింది. రాజకీయ రంగంలో వచ్చిన ఈ ప్రభావం సాంస్కృతిక - సాహిత్య రంగాలలో కనిపించింది. కీ.శే. బసవరాజు అప్పారావుగారు అన్నట్లు ప్రస్తుత మాంధ్ర సాహితీ శ్రేయోభిలాషుల కర్తవ్య మేమన ఆంధ్ర సాహిత్యసీమను నాటుకొని, బెరిగి, పెద్దది కాగలవి జాతీయకావ్య తరులతాదుల నాటించి, వానిచే సజాతీయ, విజాతీయ సారసమృద్ధములగు కావ్య ఫలములను కావించుటయును మేలగును. ఇందులకు అన్యభాషా సంస్కారమును, అన్య సాహిత్య పరిచయమును అవసరములే యగును. తద్విధంగానే ఆంధ్రులు ఇతర భాషలు - ప్రధానంగా ఆంగ్ల, వంగ, హిందీ భాషలు నేర్చుకొని, తెలుగుసాహిత్య నందనవనాన్ని సుసంపన్నం చేసి, ఆ ఇతర భాషలలోను రచనలు సాగించి, తమ ప్రతిభా వ్యుత్పత్తులను వెల్లడించారు.

ఆంగ్ల, వంగభాషల తరువాత హిందీ సాహిత్య ప్రభావం తెలుగు సాహిత్యంమీద కనిపించింది. భారత నవలా సాహిత్య జగత్తులోని త్రిమూర్తులలో ఒకడైన ప్రేంచందు ప్రభావం తెలుగు నవలలోని గ్రామీణ సమస్యల చిత్రణ, రాజకీయ చైతన్యం మొదలయిన వాటిలో స్పష్టంగా కనిపిస్తోంది.

హిందీలో వచ్చిన జాతీయకవితా ప్రభావం తెలుగు కవిత్వంమీద పడ్డది. కీ.శే. మాఖన్‌లాల్ చతుర్వేది 'ఏక్ భారతీయ ఆత్మ' వ్రాసిన 'ఏక్ పూవ్‌లీచాహ్' అనే కవితాఖండిక ఛాయలు వేదుల సత్యనారాయణశాస్త్రి గారి 'కాంక్ష' అనే పద్యంలో కనిపిస్తవి.

బసవరాజు అప్పారావుగారి 'గాంధీమహాత్ముడు బయలుదేరగా కలకల నవ్వింది, జగత్తు కలకల నవ్వింది' అనే గేయంపై శ్రీ సోహన్‌లాల్ ద్వివేదీవారి 'బాపూ' అనే కవిత ప్రభావం ఉందని చెప్పవచ్చును.

హిందీ కవిత్వంలోని ఛాయావాదం, రహస్యవాదం, ప్రగతివాదం - తెలుగు కవిత్వంలోని భావకవిత్వం, మర్మకవిత్వం, అభ్యుదయ కవిత్వంలో ఎన్నో సామాన్య పోకడలు కనిపిస్తవి. కానీ, వాటిని పరస్పర ప్రభావజన్యాలని చెప్పడానికి వీలులేదు. సుమిత్రానందపంత్, దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి, సూర్యకాంత్ త్రిపాఠీనిరాలా, శ్రీశ్రీ, మొదలగువారి రచనలను తులనాత్మకంగా పరిశీలిస్తూ, పరిశోధనా గ్రంథాలు, వ్యాసాలు వ్రాయబడ్డవి. కాని ఆధునిక భారతీయ కవిత్వం ప్రభావితం అయిన మూలస్రోతస్సు ఒకటే గనక, ఒక భారతీయభాషా సాహిత్యం మీద మరో భారతీయ భాషా సాహిత్య ప్రభావం పడ్డదని (ఒక్క బెంగాలీ తప్ప) చెప్పడానికి అంతగా వీలులేదు. అయితే హిందీ భాషాధ్యయనం మూలంగా హిందీసాహిత్యంలోని ఉత్కృష్ట రచనలు చదివి, వాటివలన ప్రభావితులయి, వాటికి తెలుగు అనువాదాలు చేసినవారు, తెలుగు రచనల సౌందర్యాన్ని, మాధుర్యాన్ని, హిందీవారికి చవిచూపించాలని, వాటికి హిందీ అనువాదాలు చేసిన వారేగాక స్వయంగా హిందీభాషలో రచనలు సాగించి, ప్రఖ్యాతి వహించిన ఆంధ్రులు చాలామంది ఉన్నారు. హిందీ కవిత్వం, నవల, కథ, విమర్శ మొదలయిన అన్ని రంగాలలోను ఆంధ్రులు తమ ప్రతిభా ముద్ర వేశారు. సంకుచిత మనస్తత్వానికి అతీతులై వారు ప్రారంభంనుండి హిందీభాష సాహిత్యాలకు అద్వితీయమయిన సేవ చేశారు, చేస్తున్నారు.

1918 లో మద్రాసులో దక్షిణభారత హిందీ ప్రచారసభ స్థాపించబడ్డ తరవాత, హిందీ ప్రచార ప్రారంభదశలో పాఠ్యగ్రంథాలు, నిఘంటువులు, స్వబోధిన్లు మొదలయినవి వ్రాయబడ్డవి, ఆ తరవాత అనువాద ప్రక్రియకు అగ్రతాంబూలం లభించింది. హిందీ రచనలకు తెలుగు అనువాదాలు

చేయడమూ, తెలుగు రచనలకు హిందీ అనువాదాలు చేయడమూ - రెండు పనులు తెలుగువారే చేశారు.

అనువాదాలు చేయడమేకాకుండా, హిందీలో మౌలికంగా నవలలు, కథలు, కవితలు రచించి, హిందీ సాహిత్య రసజ్ఞులను, భాషాకోవిదులనుకూడా ఆంధ్రులు మెప్పింపచేశారు. హిందీరచయితలకు తెలుగువారు ఏమాత్రం తీసిపోరని నిరూపించుకున్నారు.

ఈ విధంగా జాతీయభాష, రాజభాషఅయిన హిందీభాషాప్రభావం తెలుగు సాహిత్యంమీద ప్రాచీన కాలంనుండే ఉందని చెప్పవచ్చును. ఆధునిక కాలంలో ప్రత్యక్షంగాను, పరోక్షంగాను ఈ ప్రభావం కనిపిస్తూనేఉన్నది. దేశానికి జాతీయభాషగాను, రాజభాషగాను గుర్తించబడ్డ హిందీభాషయొక్క ప్రభావం ఇతర జాతీయాభాషా సాహిత్యాలపై ఉండడం స్వాభావికమే.

— డా. బి. నిర్మల్.

76. తెలుగు సాహిత్యముపై ఉర్దూ ప్రభావము

ఉర్దూ ఒకవిధమైన సంకరభాష. భారతదేశములో పుట్టి, పెరిగిన భాష, ఇది. శౌరసేన, ప్రాకృత భాషవలన, ఏర్పడిన హిందీభాషను పశ్చిమ హిందీభాషలని వ్యవహరింతురు. ఇదియే అనంతర కాలమున 'ఖడీబోలీ' పేర ప్రసిద్ధమైనది. మహమ్మదీయులు భారతదేశమున ప్రవేశించి ఢిల్లీ-పంజాబు, సింధుప్రాంతములలో నివసింపసాగిరి. అప్పటికి వారికి అరబ్బీ, పారసీ, తుర్కీ మున్నగువి వ్యవహారభాషలు. హిందువులకు మహమ్మదీయులకు పరస్పర దైనందిన వ్యవహారములు నిర్వహించుకొనుటకు ఆనాడు ఒక అనుసంధాన భాష అవసరమైయుండెను. అరబ్బీ, పారసీ, తుర్కీ, ఖడీబోలీ, తదితర హిందీభాషలు సమ్మేళనమునొంది ఢిల్లీ పరిసర ప్రాంతములందు సైనిక గుడారములందు సంకరభాషగా అంకురించి, కాలక్రమమున నూత్నమైన, ఉర్దూభాషగ రూపొందినది. ఉర్దూ అను పదమునకు లష్కరు, సైన్యము, అని అర్థము. తొలి దశలో, లష్కరుభాషగా వ్యవహృతమై తరువాత ''ఉర్దూ'' పేర రూఢియైనది. కాలక్రమమున కవి పండితులలో భాషను అరబ్బీ, పారశీకాది భాషా లక్షణములతో, సాహిత్య సంప్రదాయములతో పరిపుష్ట మొనర్చుటవలన, హిందీకంటె భిన్నమైన భాషలను భ్రమకలిగించునంతటి మార్పునొంది ప్రత్యేకమైనభాషగా రూపొంది, భారతదేశ మహమ్మదీయుల మాతృభాషగా రూఢికెక్కినది.

ఉత్తర భారతదేశమున తమ ప్రాబల్యము స్థిరపడిన అనంతరము ఢిల్లీ సుల్తానులు దక్షిణాపథము నందధికారము వహించుటకు సంకల్పించిరి. దేవగిరిపై దండయాత్రలొనర్చి, కాకతీయ సామ్రాజ్యమును కబళించుటకు ప్రయత్నించిరి. ప్రతాపరుద్రుని పరాజయముతో ఓరుగల్లు, ఢిల్లీ చక్రవర్తులకు సామంతరాజ్యమైనది. క్రీ. శ. 1350 ప్రాంతమున బహమనీ సామ్రాజ్యము ప్రబలమైనది. విజేతలగు మహమ్మదీయులతోవచ్చిన అరబ్బీ, పారశీ, తుర్కీ భాషలును, అపుడపుడే అంకురించిన మిశ్రభాష, స్థానిక మహారాష్ట్రీ ప్రాకృత, తదితర ప్రాకృత భాషల ప్రభావమున వికాసమునొందినది. అటు ఢిల్లీ సుల్తానులు, ఇటు బహమనీ సుల్తానులు, పారశీకమును రాజభాషగా గ్రహించియుండిరి. అరబ్బీ, తుర్కీ, భాషలును వారిపోషణమున అభివృద్ధి నొందినవి. తెలుగుదేశమున పారశీకము, రాజభాషగ నున్నంతకాలము, తెలుగుభాషపై ప్రగాఢమైన ప్రభావమును కలిగించినది. క్రొత్తగా

రూపొందిన మిశ్రభాష కాలక్రమమున జన వ్యవహారమున పరిపుష్టమైనది.

గోలకొండ సుల్తానులు పారశీకమును రాజభాషగను, సాహిత్యభాషగను, ఆదరించినను, ఉర్దూభాషా వికాసమునకు తోడ్పడిరి. అది కావ్యభాషగ రూపొందుటకు అనుకూల పరిస్థితులేర్పడినవి. ఈ ప్రాంతమున అభివృద్ధినొందిన, ఉర్దూభాష దక్కన్ ఉర్దూగ వ్యవహరింపబడుచున్నది. ఇబ్రహీం కులీ కుతుబ్‌షా కాలమున దాని ప్రాధాన్య మినుమడించినది – మహమ్మదు కులీ కుతుబషా దక్కనీ ఉర్దూ భాషలో వేలకొలది పద్యములు రచించి దానిని కావ్యభాషగా గౌరవించెను. దక్కనీఉర్దూ ఒకవిధమైన మాండలికభాషయని, భాషాచరిత్రకారుల అభిప్రాయము. ఇబ్రహీం కులీ దేశభాషలగు దక్కనీ ఉర్దూను ప్రోత్సహించినందున అందు కావ్యరచనకు తగిన వాతావరణము ఏర్పడినది. ఈ కాలమున ఆంధ్రకవులును అచ్చతెనుగు కావ్యరచన కుద్యమించి యుండుటకు పరోక్షముగ అట్టి పరిస్థితులు దోహద మొనర్చియుండును. ఆసఫియా సామ్రాజ్యమును నెలకొలిపిన నిజాం ప్రభువులును ఉర్దూభాషా సాహిత్యాభివృద్ధికి నిరంతరము కృషి సలిపిరి. దానిని రాజభాషగా గౌరవించుట వారికే దక్కినది. జనవ్యవహార భాషగను, అనుసంధాన భాషగను, రాజభాషగను, సాహిత్యభాషగను, ఉన్నతస్థాయి నందుకొనిన ఉర్దూభాష ప్రభుత్వ వ్యవహారభాష అగుటతో విద్యాప్రణాళికలో, బోధనభాషగ స్వీకరింపబడినది. నిజాంరాష్ట్రమున ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ స్థాపనమున దానికి మహోన్నతస్థితి ఏర్పడినది. ఢిల్లీ, లక్నో మున్నగు కేంద్రముల కీడుజోడుగ హైదరాబాదు ఉర్దూభాషా సాహిత్యములకు ప్రధాన కేంద్రమైనది. తెలుగువారు రాజభాషయైన పారశీకము నభ్యసించి అందు ప్రావీణ్యము గడించినట్లే, పాలకుల భాషయైన ఉర్దూనుకూడ నేర్చిరి. పాలకులభాష, పాలితులభాషపై ప్రభావమగుట ప్రసరింపచేయుట సహజమే.

దాదాపు అయిదు శతాబ్దుల కాలమువరకు ఈ భాషా సాహిత్యముల ప్రభావమున తెలుగులో దాదాపు ఐదువేల పదములు ప్రవేశించినవి. తొలిదశలో అరబ్బీ, పారశీక పదములు అనంతర దశలో ఉర్దూ పదములు తెలుగులో చేరినవి. ఇందు సామాన్య వ్యవహారమున ప్రాచుర్యము నొందిన పదములు – ఆచార వ్యవహారములకు సంబంధించిన పదములు, ప్రభుత్వ పరిపాలనా రంగమునకు చెందినదియును, తదితర రంగములకు చెందినవి యును అగు పారిభాషిక పదములు అధికము. అది తెలుగువారి వ్యవహారమున ఉచ్చారణము – పద స్వరూపము, అర్థస్వరూపము, మున్నగువానిలో ఎన్నియో మార్పులు నొందినవి. తెలుగుదేశమున, ప్రత్యేక తెలంగాణమున ఈ ప్రభావము మిక్కుటముగా నున్నది.

ఆంధ్రకవులు తమ కావ్యములందు ఉర్దూ పదములను స్వేచ్ఛగా ప్రయోగించిరి. ఉర్దూ సాహిత్యములో కవితారీతులతో, ఛందో విధానముతో, సుపరిచయులైన తెలుగువారు మణిప్రవాళ శైలి వలె మిశ్రభాషా శైలిని తెలుగులో ప్రవేశపెట్టిరి. ఉర్దూ పద్యములలో పాదాంతమున పాటింపబడు 'రదీఫ్, ఖాఫియా'లను నియమమును పాదాంత ప్రాస నియమముగా మలచి తెలుగులో పద్యరచన మొనర్చినవారును కలరు. ఇట్టి నియమములు ద్విపద, సీసపద్యము, గేయములు మున్నగువానిలో పాటించుట కనువుగా నుండును. సింగాభట్టు నరసింహరాజు, మేరెడ్డి పుట్టయ్య, చక్రవర్తుల రామవాచార్యులు – గోపాలరాయ కవి మున్నగువారు రచించిన శతకములలో – హర్వాఖు–నేకబఖ్తు – దివాన్ ఖాన–ఖజాన, కోషిషు–బిల్ఫరేషు: దరఖాస్తు–యాదు దోస్తు; సరాజు–నవాబు, తురాయి–లడాయి, తక్రీరు, జమారు మున్నగు పదములతో పద్యరచన సాగి

నది. ఉర్దూ పదములను, పదబంధములను, నుడికారములను ప్రయోగించి, మిశ్ర భాషాశైలిలో కవితారచన మొనర్చిన ఆధునికులలో శ్రీ శ్రీ, ఆరుద్ర, కాళోజీ, దాశరథి, నారాయణరెడ్డి ప్రభృతులు పేర్కొనదగినవారు.

పారశీక గజలు గమకాన్ని తెలుగులో ప్రవేశ పెట్టినవారు ఆధునిక కవితారంగమున వైతాళికుడుగ కీర్తినొందిన గురజాడ అప్పారావుగారు, ముత్యాలసరాలలోని గేయాలు, ''గజలు''కు ప్రతిబింబాలు. ఉర్దూ గజలు స్వరూపమును, కవితా ఖండికల వస్తువును, భావ వ్యక్తీకరణ విధానమును అనుకరణ రూపమున అనువాద రూపమున స్వీకరించిన తెలుగు కవులలో ఆద్యులు, శ్రీ కాళోజీ నారాయణరావుగారు. వారి, ''నా గొడవ''లోని కొన్ని గేయాలలో గల పాదాంతప్రాస నియమము ప్రత్యేకముగ గమనింప దగినది. ఉర్దూ కవుల గేయములను కూడ వీరు అనువదించిరి.

ఉర్దూకవుల రీతులతో, కావ్య సంప్రదాయములతో విశేషముగా ప్రభావితులైన నేటి ఆంధ్రకవులలో దాశరథిగారు అగ్రగణ్యులు. ఉర్దూకవితా ప్రపంచములో సుప్రసిద్ధులైన గాలిబ్, మీర్ మున్నగు కవుల ముద్ర దాశరథి గేయాలలో స్పష్టముగా కనిపించుచున్నది. గాలిబ్ మహాకవి కవితా సౌందర్యమును తెలుగు వారికి దర్శింపజేసిన వారిలో దాశరథి ప్రథములు. గాలిబు గజళ్ళలోని రమణీయములగు ఖండికలను కొన్నింటిని దాశరథిగారు రసవంతముగా అనువదించి ''గాలీబు గీతాలు'' అను పేర ప్రకటించిరి- గాలిబు సమకాలికులలో 'మీర్, జఫరీ అను కవులు ముఖ్యులు-' 'గజలు'ను సర్వాంగ సుందరముగ తీర్చిదిద్దుటకు వీరు చేసిన కృషి అమూల్యమైనది. దాశరథిగారు ఈ కవుల ఖండికలను కూడ అనువదించిరి. మీర్ కవితా మాధుర్యం - జఫర్ మధుతరంగాలు అనునవి ''కవితా పుష్పకము''లో ప్రకటింపబడినవి. ఉర్దూ కవితామృతమును, తనివితీర ఆస్వాదించిన దాశరథిగారు కేవలము అనువాదములతో తృప్తినొందక తెలుగు గేయమును గజలు పద్ధతిలో రంగరించి వినూత్నమైన మార్గములో నడిపించిరి. పదముల పొందిక, పాదాంతప్రాసలు, భావ వ్యక్తీకరణ విధానము, కల్పనా చమత్కృతి మున్నగువానితో తెలుగు గేయము రమణీయమైన రూపముతో అవతరించినది. ఇట్టి గేయములను దాశరథిగారు 'మంజరి' అను పేర రచించిరి.

గేయ కావ్యరచనాశిల్ప శోభితులు, ఆధునికాంధ్ర కవులలో ప్రముఖులు డాక్టరు. సి. నారాయణ రెడ్డిగారు కూడ ఉర్దూ కావ్యరసాస్వాదన మొనర్చినారు. గజల్ పద్ధతిలో గేయములు, రచించుటయే కాక వీరు' ''ఖవాలీ'' పద్ధతిలో గేయ రచనా మొనర్చినారు. వీరు ఉర్దూ కవితా రమణీయకమునకు వన్నెచిన్నెలు కూర్చి, పాదాది పాదాంత, ప్రాసనియమములో శిల్ప చమత్కృతిని సాధించినారు. దాశరథి నారాయణరెడ్డిగారలు, ప్రతిభావంతులైన కవులు-ఉర్దూకవులు బహుళముగా స్వీకరించిన, కవి సమయములు మున్నగు వానిని వీరు, అనువదించి, అనుకరించి, స్వీయముద్రతో అలంకృత మొనర్చిరి. వీరి మార్గము ననుసరించిన యువ కవులెందరో కలరు.

శ్రీ. డి. మదన్‌మోహనరావుగారు గాలిబ్ గజళ్ళలోని కొన్ని ఖండికలను వచన రూపంలో అనువదించిరి. ఆంధ్ర ప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ వారీ అనువాదమును ప్రకటించిరి. గాలిబ్ కవితలోని విశేషాంశములను సామాన్య పాఠకుడు కూడ సంపూర్ణముగ గ్రహించుటకు వీలగునట్లు, మధుసూదనరావుగారు, గాలిబ్, గజళ్ళను వ్యాఖ్యాన రూపమైన వచనములో అనువదించిరి. ఉర్దూ సాహిత్యమున గల వివిధ కవితా ప్రక్రియలను,

కవితా రీతులను, తెలుగు వారికి పరిచయము చేయుటలో శ్రీసదాశివ, బుచ్చారెడ్డి మున్నగు వారి కృషి గణింపదగినది. గాలిబ్ జీవితము అతని కవిత్వమును గూర్చి, ఉర్దూ కవితా సామగ్రిని గూర్చి శ్రీ సదాశివగారు గ్రంథములు రచించిరి. ఉర్దూ సాహిత్యస్వరూపమును దర్శింపజేయనట్టి గ్రంథమును కూడ అనువదించిరి. ఉర్దూ కావ్యప్రక్రియలో విశిష్టమైనది ''రుబాయి'' హాలీ, జోష్‌మలీహ ఆబాదీ, ఫిరాఖ్ గోరఖ్‌పూరి మున్నగు కవులు ఈ ప్రక్రియను సుసంపన్నము చేసిరి. హైదరాబాదు వాసి అమ్జద్ కవి రచించిన రుబాయీలు ఈ ప్రక్రియకు అలంకార ప్రాయములు. సదాశివగారు, అమ్జదుగారి రుబాయీలలో కొన్నింటిని అనువదించిరి. విభిన్న దృక్పథములు, విశిష్ట లక్షణములు గల వివిధ ఉర్దూ కవులు కావ్యభాగములను, స్థాలీపులాకన్యాయమున ముక్తగీతికలు"గా ఆంధ్రీకరించి, ఈ రంగమును విస్తృత పఱిచినవారు శ్రీ బుచ్చారెడ్డిగారు. అమానత్, అమీర్‌మీనాయి, ఆర్జూ, ఆసఫ్, జోఖ్, తస్కీన్, దర్ద్‌దాగ్, యోమిన్, రంగీన్‌వలీ, సౌదా, మున్నగు కవుల కవితా మాధురిని ఆస్వాదించుటకు, వీరి అనువాదము తోడ్పడు ననుటకెట్టి సందేహము లేదు. ఇటీవల ప్రసిద్ధకవి "'మీర్దూం''గారి రచనలు కూడ అనువదింపబడినవి. ఈ అనువాదములతో తెలుగువారు ఉర్దూ కవుల కావ్యరీతులతో పరిచితు లగుచున్నారు.

కథానిక-నవల-లేఖలు-స్కెచ్, శాస్త్ర గ్రంథములు మున్నగు వచన ప్రక్రియలపైనను ఉర్దూ ప్రభావము ప్రసరించినది. కథా సాహిత్యమునకు సంస్కృత కథాకావ్యములు తొలిదశలో అనువాద రూపమున పుష్టిచేకూర్చినవి-పారశీకమున ప్రాంతీయాచార వ్యవహారము తన ప్రతిబింబముగా నున్నట్టి కథలు లనేకములు రచింపబడినవి. అవి వినోద విజ్ఞానములకు సాహసోపేత-కృత్యములకు దర్పణములై యొప్పినవి. కొన్ని కథలు, ధర్మము, న్యాయము, త్యాగము, మున్నగు ఆదర్శ గుణములను వ్యక్తీకరించునట్టివి. ఖలీఫా కథలు-హాతింతాయి కథలు-చార్‌దర్వేషు కథలు తెలుగు వారిని, విశేషముగ ఆకర్షించినవి. ఇట్టి కథా సాహిత్యము పందొమ్మిదవ శతాబ్ద్యంతమున చాల్ దర్వేషు కథలలో ఆరంభమైనవి. గోడేరాయనింగారు మీర్ అమన్ పండితుడు పారశీక, కథ ఆధారముగా రచించిన బార్‌దర్వేషు కథలను తెలుగులో ప్రవేశపెట్టుటకు ఒట్టుమిల్లి మల్లికార్జునుని ప్రోత్సాహించిరి. మల్లికార్జున పండితులు మూలానుసారిగా చార్‌దర్వేషు కథల నాంధ్రీకరించిరి ఇటీవల దీని అనువాదము లొకటి రెండు, "నలుగురు ఫకీరుల కథ'' అను పేర వెలువడినవి. హాతింతాయి కథలు-ఖలీఫా కథలు అరబ్బు దేశాలనాగరికతను, వారి నైతికోన్నతిని వ్యక్తీకరించునవి.

ఈ శతాబ్ది ఆరంభమున తెలుగు కథానిక-నవలలపై ప్రేమచందు ప్రభావ మంకురించినది-ప్రేమచందు మానవతావాది. ఆధునికథానికలలో వాస్తవిక చిత్రణ మధికము. నిత్యజీవితములోని సన్నివేశములను, వ్యక్తుల మనస్తత్వమును, సమకాలిక మతసాంఘిక, రాజకీయ పరిస్థితులను, వస్తువుగా గ్రహించి జీవకళలో విలసిల్లు, పాత్రల సృష్టించి, ప్రేమచంద్ కథాసాహిత్యమును సంపన్న మొనర్చి యుండెను. ఈతని విశిష్టములైన కథలను తెలుగు వారికి పరిచయ మొనర్చిన వారిలో ఆంధ్ర పితామహుడు మాడపాటి హనుమంతరావు పంతులుగారు ప్రథమ గణ్యులు. రాశీ సారంథా, అగ్నికుండమ మున్నగు కథల అనువాదములు "మల్లికాగుచ్ఛము''లను కథానికా సంపుటి రూపమున 1915లో ప్రకటింపబడినవి. నాటినుండి తెలుగులో ప్రేమచందువాదములు, శీతాధికములు వెలువడినవి-ప్రేమచందు పబ్లికేషన్సు, విశాలాంధ్ర ప్రచురణాలయము మున్నగు ప్రకరణ సంస్థలు, సాహిత్య పత్రికలు, ప్రముఖ రచయితలు

ఈ కథానికా సాహిత్యమునకు బహుళ ప్రచారమును గలిగించిన అనువాదముల ప్రకటించిరి.

లాటరీ, ఆత్మారాయ్, రసిక సంపాదకుడు, విందు, రెండుతరాలు మున్నగు కథలు పేర్కొనదగినవి. ప్రేమచందు అను వాదకులలో లల్లన్, రామచంద్రరావు, ఆంజనేయశర్మ ప్రభృతులెందరో కలరు. నిర్మల, సేవాసదనము, మంగళసూత్రము మొదలగు నవలలు తెలుగులో బహు జనాదరము నొందినవి. ప్రేమచందు అనంతరము ఉర్దూ కథానికా సాహిత్యము వస్తువిన్యాసము, పాత్రచిత్రణా విధానము మున్నగు అంశములలో వినూత్న శిల్పముతో విలసిల్లి, విభిన్న దృక్పథములకు ప్రాతినిధ్యము వహించినవి. ముజీబు, కృష్ణచందర్, గులామ్ అబ్బాస్, అక్తర్ హుస్సేన్, ఇబ్రహీం జలీస్, సాదత్‌హసన్ మంటో, అష్క్ మున్నగు రచయితలు కథానికలను తెలుగు రచయిత లనువదించిరి. కేంద్ర రాష్ట్ర సాహిత్య అకాడమీలు, నేషనల్ బుక్ట్రస్టు వంటి సంస్థలు ఆదాన ప్రధాన సాహిత్య రంగమును ప్రోత్సాహించి విస్తృత పరిధిలో ప్రణాళికలు చేపట్టినవి. ఉర్దూ లోని వినూత్న ప్రక్రియలతో తెలుగువారు పరిచితులగుటకు వీరు ప్రకటించిన గ్రంథములు దోహద మొనర్చుచున్నవి. ఆంధ్రప్రదేశ సాహిత్య అకాడమీ వారు విశిష్టములైన ఉర్దూ కథానికలను శ్రీ బెల్లంకొండ చంద్రమౌళి గారిచే అనువదింపచేసి ప్రకటించిరి. కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీవారి ఆదేశమును పురస్కరించుకొని ఉర్దూ నవలికల కలంకారప్రాయమైన రాజేంద్రసింగుబేదీగారి ''ఏక్ చాదర్ మైలీసీ'' లను నవలికను ఈ వ్యాసకర్త ఆంధ్రీకరించెను. ఈ నవలిక శిల్ప రమణీయకము విశిష్టమైనది. కీ.శే. అబుల్‌కలాం ఆజాద్‌గారి 'గుబెరా ఖాతిర్' అను గ్రంథము లేఖల రూపముననున్నను స్కెచ్‌వలె శిల్ప చమత్కృతితో వైయక్తిక ముద్ర రచన శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజారావు వారి గ్రంథము ననువదించిరి. కథానిక్, స్కెచ్ఆత్మకథ మున్నగు ప్రక్రియల శిల్పరీతుల సమ్మేళనముతో రూపొందిన రచన మీర్జా రుస్వా గారి 'ఉమ్రావ్ జానె అదా' అతి సామాన్య కుటుంబమునకు చెందిన యువతి నర్తకిగను, కవయిత్రిగను, రాజవేశ్యగను మారి ఉమ్రావ్‌జాన్ పేర ప్రసిద్ధి వహించినది. ఈమె తన జీవితములోని సన్నివేశములను, రమణీయముగ ఆత్మకథా రూపమున నివేదించిన రీతిలో రుస్వాగారు ఈ గ్రంథమును రచించిరి. లక్నో నగర రసికతా జీవితమున కిది సజీవ చిత్రణము, ప్రతిబింబము. ఇట్టి విలక్షణమైన ప్రక్రియను తెలుగువారికి అందించిన వారు దాశరథి రంగాచార్యులుగారు. కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ వారీ గ్రంథమును ప్రకటించినారు.

చారిత్రక లేఖలు – శాస్త్రగ్రంథములు, వివిధ వచన గ్రంథము లనువాదరూపమున ఉర్దూ నుండి తెలుగులో ప్రవేశించినవి. ఇవి అన్నియు వస్తు ప్రాధాన్యము కలవి – వీని మూలమున భాషలో కొన్ని పారిభాషిక పదములు ప్రవేశించినవి – శాస్త్ర వాఙ్మయ మభివృద్ధి నొందినది. ఉర్దూ ప్రభావమున వెలువడిన అనువాద గ్రంథములను అనుకరణాత్మక రచనల పరిశీలించినపుడు వాని ముద్ర తెలుగు సాహిత్యముపై ప్రత్యక్షముగను, పరోక్షముగను కలిగినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. ఆధునికా కవితయందు సంయోగ వియోగ శృంగారరస పోషణము – ప్రణయభావ వ్యక్తీకరణము – ఉక్తివైచిత్ర్యము, వర్ణన విధానము కవి సమయములు – వ్యంగ్య చమత్కృతి – ఉపమ రూపకోత్ప్రేక్ష్యాది కల్పనలు – మున్నగు అంశములతో ప్రగాఢ ప్రభావము గోచరించుచున్నది.

డా. కే గో. కృ. రావు.

77. తెనుగు సాహిత్యంపై కన్నడ సాహిత్య ప్రభావము

ప్రపంచంలోని ప్రధానభాషా కుటుంబాలలో ద్రావిడభాషా కుటుంబం ఒకటి. భారతదేశంలో ద్రావిడభాషలను వ్యవహరించేవారి సంఖ్య దాదాపు 14 కోట్లు. భాషాశాస్త్రజ్ఞులు పదకొండు భాషలను ద్రావిడభాషలుగా ఇప్పటివరకు పరిగణించారు. మరికొన్ని భాషలు పరిశోధనలతో ఈ కుటుంబములో చేరవచ్చు.

ఆంధ్ర ప్రదేశ్, తమిళనాడు, కర్నాటక, కేరళ, రాష్ట్రాలలో విశేష ప్రచారంలో ఉన్న తెలుగు, తమిళం, కన్నడం, మళయాళం మొదలయిన ద్రావిడ భాషలు, నాగరక భాషలు, సాహిత్య సంపదకలవి. కోడగు, తుళుగొండి, కొండ, గదబ, మొదలైన భాషలు లిపిసాహిత్యం లేనిదానివల్ల అనాగరకభాషలని వ్యవహారం.

ఈ ద్రావిడభాషలను దక్షిణ, మధ్య, ఉత్తర, ద్రావిడభాషలని భాషావేత్తలు విభజిస్తున్నారు. తమిళం, మళయాళం, కోట, తోడ, కొడగు, తుళ, కన్నడం, మొదలైనవి దక్షణ ద్రావిడ భాషలు; కోలామి, నాయకి, పర్జి, గదబ, బల్లారి, గోండి, కొండ, కువి. కుయ్, తెలుగు మొదలైనవి మధ్య ద్రావిడ భాషలు; బ్రాహుయి, కురుక్, మాల్తో మున్నగునవి ఉత్తర ద్రావిడభాషలు. ఇవన్నీ ఒకే కుటుంబానికి చెందినవి కనుక వీటిమధ్య పరస్పర సంబంధం ఉంది.

ఇప్పుడు తెలుగు, కన్నడం, తమిళం, మళయాళం వేర్వేరు భాషలుగ వ్యవహారం పొందినా, ఇవి అతి ప్రాచీనకాలంలో ఒక్కటిగానే ఉండేవని వీటన్నిటికీ మూలం ఒకానొక ప్రాచీన ద్రావిడ భాషయని వేర్వేరు సమయాలలో ఆ ప్రాచీన ద్రావిడ భాషనుంచి తెలుగు, కన్నడం మొదలయినవి విడిపోయి ప్రత్యేక భాషలుగా మార్ధాయని భాషావేత్తలు అభిప్రాయ పడుతున్నారు. ఈ విధంగా విడిపోయి స్వతంత్రమైన భాషలలో తెలుగే మొదటిది. కాని మూలద్రావిడ భాషా ఏకరూపం గానే ఉండటంవల్ల తెలుగులోని పదజాలం వాక్య రచనా విధానం మొదలయినవి ఇతర ద్రావిడ భాషలలో ఉన్నట్లుగానే కనిపిస్తున్నవి. కాని పదాంతాలలోను, ప్రత్యయాల రూపాలలోను, మార్పులు లేకపోలేదు. మూల ద్రావిడభాష అత్యంత ప్రాచీన మయినదే, అయినా అది కేవలం వ్యవహారంలోనే ఉండినది, గాని లిఖితరూపంలో లేదని, లిఖిత దశకు పరిణత చెందలేదని భాషావేత్తల నిర్ణయం.

ఈ విధంగా ఒకమూల ద్రావిడభాషనుంచి జనించిన వివిధ ద్రావిడభాషలలో తెలుగు, కన్నడాలు. భాషా తత్త్వవేత్తలదృష్టిలో దక్షణ, మధ్య ద్రావిడలకుచెందిన పెక్కు కారణాలవల్ల పరస్పరం మరింత సన్నిహితాలైనవి. కన్నడ సాహిత్యం తెలుగుకన్న కొన్ని శతాబ్దాలుముందుగా వికసించడంవల్ల దాని ప్రభావం తెలుగు సాహిత్యంపై ప్రసరించింది.

తెలుగు, కన్నడప్రాంతాలు నైసర్గికంగా ఒకదాని సరసన మరొకటి ఉండడం, భాషకు స్థిరత్వం కలుగచేసేలిపి దాదాపు సమానంగా ఉండడం, సాహిత్య స్వరూపానికి శాశ్వతంకలిగించే ఛందో వ్యాకరణ సంప్రదాయాలు దాదాపు ఒకటికావటం ఈ రెండు ప్రాంతాలు రాజకీయంగా చాలకాలం ఒకేఏలుబడిలో ఉండటం, సాంఘిక మతసంబంధాల శృంఖల ఎడతెగక కొనసాగడం మొదలయిన కారణాలవల్ల తెలుగు కన్నడాల పరస్పర సర్వ సంబంధం దృఢతరమైనది; కన్నడ సాహిత్య ప్రభావం తెలుగు సాహిత్యంపై పడటానికి ఎక్కువ అవకాశం ఏర్పడింది.

మత సాహిత్యాలకు పూర్వం అవినాభావ సంబంధం గనుక, మతవ్యాప్తికి సాహిత్యము, సాహిత్య విస్తరణకు మతము ఉపకరించాయి. కన్నడదేశంలో ప్రబలినమతాలు పొరుగునవున్న తెలుగుదేశానికిప్రాకి తెలుగుసాహిత్యాన్ని సంపన్నం చేయడం సహజం. కన్నడదేశానికి, కొన్నిమతాలు, దానికి ఉత్తరంగాఉన్న ప్రాంతాలనుంచి వ్యాపించాయి. ఇలాంటివాటిలో ఒకటి జైనమతం. జైనమతం కన్నడదేశంనుంచి తెలుగుదేశానికి వ్యాపించింది. మొదట పాలకులు, తరువాత పాలితులు, దానిని స్వీకరించారు. కన్నడభాషలో ఆదికవి అయిన పంపకవి వేంగీమండలంనుంచి వేములవాడ రాజధానిగా ఏలిన చాళుక్యరాజయిన అరికేసరికి కృతిగా భారతాన్ని 'విక్రమార్జునవిజయం' అనే పేర కృతి ఇచ్చినాడు. ఇతను మొదటి తీర్థంకరుడైన ఆదినాథుని చరిత్రను, ఆదినాథ పురాణమనే పేరుతో రచించాడు. ఇతడు తెలుగున పద్మకవి అనేపేరు పొందినాడని, ఇతడు జినేంద్రపురాణమనే కావ్యం రచించినాడని పండితుల అభిప్రాయము. జినేంద్ర పురాణమునుండి ఒకపద్యాన్ని ప్రబంధ రత్నావళి అనే సంకలనగ్రంథం ఉదహరించింది. ఇతనికాలం క్రీ. శ. 941. తెలుగుదేశంలో వైదిక మతంపై జనానికి అశక్తిఏర్పడటంవల్ల పంపకవి వేంగీమండలంనుంచి, వేములవాడకు వలసవచ్చి వుంటాడని చరిత్రకారులుచేసిన ఊహకు ప్రబలాధారము. ఇటీవల డాక్టరు నేలటూరు వెంకటరమణయ్య కనుగొన్న పంపనిసోదరుడైన జనవల్లభుని శాసనం. దీనితో ఇతడు తెలుగుదేశందాటి కన్నడ దేశానికి పోలేదని స్పష్టమయింది. జనవల్లభుని శాసనంలో కన్నడ సాహిత్యపద్ధతిలో తెలుగు యతి నియమంలేని కందపద్యాలు ఉన్నవి. జినేంద్ర పురాణము పంప, లేక పద్మకవికి గురువైన జినేంద్రముని చరిత్రమును తెలిపే కావ్యం. కన్నడ కవులలో రెండవవాడయిన పొన్నకవికి సర్వదేవుడనే పేరుంది. ఇతనికాలం క్రీ. శ. 955. ఇతడు తెలుగులో ఆదిపురాణం అనే జైనతీర్థంకరుని చరితం రచించాడు. దీనిలోని పద్యాలను కొన్నింటిని ప్రబంధరత్నావళి ఉదాహరించింది. లక్షణసారమనే ఛందోగ్రంథంకూడ ఒకటిరెండు పద్యాలు ఉదాహరించింది.

తెలుగులో ఆదికవి అయిన నన్నయ భట్టారకుని రచనపై పంప భారతం ప్రభావం చాలపడింది. నన్నయ వైదిక మతానుయాయి. జైన సాంప్రదాయ ప్రకారం రచితమైన భారతం నన్నయాదులకు చాల కష్టంకలిగించి ఉంటుంది. భారతానికి అది వికృతీకరణమనే చెప్పవచ్చు. పంప భారతంలో అర్జునుడు నాయకుడు. ద్రౌపది అతనికొక్కనికే భార్య. జైన మతం ప్రకారం ధర్మరాజు, శ్రీరాముడు శుద్ధసత్త్వులు కనుక హింసచేయరాదు. ధర్మరాజు ఎవరిని యుద్ధంలో చంపడు. అతని మనసెరిగిన తమ్ములే సమరక్రియ చేస్తారు. శ్రీరాముని మనసెరింగి లక్ష్మణుడే రావణుని చంపుతాడు. ఇది వాల్మీకీయానికి విరుద్ధం. నన్నయ మన భారతాన్ని యథాతథంగా తెనిగించి ధర్మస్థాపన చేయదలిచాడు, కాని పంపని కవితా సంప్రదాయాన్ని కొన్నిచోట్ల పదాలను కూడా గ్రహించి పంపని గౌరవించినాడు. నన్నయ భారతంలోని అవతారికా భాగమంతా పంపభారతం అనుసరణగా కనుపిస్తుంది. నన్నయ భట్టారకుని కాలం క్రీ. శ. 11 వ శతాబ్దం.

తెలుగులో మొట్టమొదట దేశీమార్గముల ప్రస్తావన తెచ్చినవాడు భీమయపండడు. ఇతనికాలం క్రీ. శ. 1145. ఇతడు ఈ దేశీమార్గ సంప్రదాయాన్ని, కన్నడ కవిత్రయంలో ఒకడైన రన్ననినుండి గ్రహించాడు. దేశీమార్గ సంప్రదాయాలు అంతకుముందే సంగీతంలోను, ప్రాకృతంలోను ఉన్నవి. ఇది కన్నడంద్వారా మనకు సంక్రమించాయి.

తెలుగులో మనకు దొరికిన శాస్త్రగ్రంథాలలో పావులూరి మల్లన గణిత శాస్త్రం మొదటిది. ఇది సంస్కృతంలో మహా వీరాచార్యుని సంస్కృత గణితశాస్త్ర సంగ్రహానికి అనువాదమైనా, ఉదాహరణలు మాత్రం తెలుగుదేశానికి

సంబంధించిన లెక్కలే. కాని ఇతడు కన్నడంలో అంతకుముందున్న రాజాదిత్య గణితం అనే గ్రంథాన్ని అనుసరించినట్లు, రెండు గ్రంథాలు పరిశీలించగా స్పష్టమవుతుంది. రాజాదిత్యుడు క్రీ. శ. 1120 ప్రాంతంవాడు కనుక మల్లన ఆ తరువాత వాడనడం స్పష్టం.

నన్నెచోడకవి కన్నడ కవులనుంచి చాల గ్రహించాడు. కృత్యాది దేవతాస్తుతులలో వివిధ దేవతలను స్తుతించడంతోపాటు కన్నడ కవుల మనోజస్తుతినికూడా గ్రహించాడు. కన్నడులు వస్తుకవితను, వారి జాణ్ణుడిని, జానుతెలుగుగను దేశీమార్గ కవితలను గ్రహించాడు. సుకవి ప్రశంసను, కుకవి నిందను పూర్తిగా గ్రహించాడు. కుకవి నింద కన్నడులకు ప్రాకృతంనుంచి వచ్చింది. కుకవినింద ప్రవరసేనుని సేతుబంధంతో ప్రారంభమయిందని చెప్పవచ్చు. నన్నిచోడుడు కన్నడ పదాలనుకూడ అసంఖ్యాకంగా వాడినాడు.

తెలుగుదేశంలో పాశుపత, కాలాముఖ శైవాలున్నవి. మల్లికార్జున పండితులు మొదలయినవారు ఈ సంప్రదాయానికి చెందినవారు కాని మల్లికార్జున పండితారాధ్యులకు సమకాలికుడైన బసవేశ్వరుడు కన్నడదేశంలో అవతరించడంతో వీరశైవం పుట్టింది. ఇది కన్నడదేశంనుంచి తెలుగుదేశానికి వ్యాపించింది. దీనితో సాహిత్యంలో నూతనావేశం ఏర్పడింది. ఈ ఆవేగానికి నన్నెచోడుడు అదివరకే భూమిక తీర్చినాడు. సోమనాథుడు బసవేశ్వరుని చరిత్రను అతని సమకాలిక పూర్వకాలిక శివభక్తుల చరిత్రల ప్రసంగాలతోపాటు బసవపురాణం అనే పేరుతో రచించారు. వైదిక శైవ భక్తాచార్యులైన మల్లికార్జునుని చరిత్రను పండితారాధ్య చరిత్ర అనే పేరున రచించాడు. బసవపురాణంతో మనకు కన్నడ, తమిళ, శైవమత సంప్రదాయాలు విశేషంగా తెలియవచ్చాయి. సోమనాథుడు అనేక భాషావేత్త; అనేకభాషలలో రచయిత. ఇతడు తెలుగులోనేకాక కన్నడంలోను వీరశైవ వాఙ్మయానికి ప్రవర్తకుడు ఇతని తర్వాత కన్నడ కవులు పలువురు ప్రశంసించారు.

తిక్కనకాలంలో, తిక్కనాదులకు కన్నడ భాషలోకూడ పరిచయమున్నది. తిక్కన కన్నడ పంప భారతాన్ని చదివినట్టు ఉద్యోగపర్వంలోని ఒకపద్యం మనకు సాక్ష్యమిస్తున్నది :-

బక విధ్వంసి జటాసురాంతకు హిడిం
 బ ప్రాణ పారీణు, కీ
చక నిర్మూలన కేళిలోలు సమరో
 త్సాహైక శీలప్రవ
ర్తకు నాగాయుత సామ్యకీర్తిత బలో
 దగ్రుం బ్రతి వ్యూహ దా
హకు భీముం గొనివచ్చు ధర్మజుడు బా
హాటోపముం జూపగన్ (2-172)

ఈ పద్యం పంపభారతంలోని :-

బక కిమ్మీర జటాసురోద్ధత జరా
 సంధర్క్కళం సంధ కీ
చకరం నూర్వరుమం పడల్పదని దే
 త్వచ్చండ దోర్దండ ము
గ్ర కురుక్ష్మాప మహీరుహ ప్రకర మం
 మత్తేభ విక్రీడిత
 ప్రకరం పొల్పెగవందు భీమరణదోళ్
 నుర్గాడదం పోకుమే (9-23)

అనే పద్యాన్ని ఎత్తుగడలోను వృత్తాంతంలోను అనుసరిస్తున్నారని వేరుగా చెప్పనక్కరలేదు. ఇంతకు అతనికి శిష్యప్రాయులైన కేతనకు కన్నడం బాగావచ్చి కర్నాటకభాష భూషణాన్ని అనుసరించి ఆంధ్రభాషా భూషణం వ్రాసినప్పుడు తిక్కనకు కన్నడం రాకపోవడం ఎలా సంభవిస్తుంది ?

కేతన క్రీ.శ. 1250 ప్రాంతంవాడు. ఇతనికి కన్నడం బాగా వచ్చు. తనకు నూరు సంవత్సరాల ముందున్న నాగవర్మ రచించిన **'కావ్యాలోకనం'** కర్ణాటక భాషాభూషణం, అనే రెండు గ్రంధాలను

అనుసరించి ఆంధ్రభాషాభూషణం రచించాడు. కావ్యాలోకనం కన్నడంలోను, కర్నాటక భాషా భూషణం సంస్కృతంలోను ఉన్నవి. కేతన విషయ విభాగంలో కావ్యాలోకనాన్ని, స్యాత్రీకర ణలో కర్నాటక భాషాభూషణాన్ని తూచా తప్పక అనుసరించాడు. ఉదాహరణలను కూడా కన్నడం లోనివే వాడినాడు. (వివరాలకు నా వ్యాసం కర్నా టక భాషాభూషణం — కేతన అనుసరణ. సాహితీ సుగతుని స్వగతం 1969).

ఛందో గ్రంథాలలో మొదటిదైన కవిజనాశ్రయం క్రీ. శ. 1100 నాటిదని పరిశోధకుల నిర్ణయం. దీనిని మల్లయరేచన రచించినాడు. కన్నడంలో క్రీస్తుశకం 990 ప్రాంతంలో నాగవర్మ అనే లాక్ష ణికుడు 'ఛందోంబుధి' అనే గ్రంథం రచించాడు. దీనిని అనుసరించి రేచన కవిజనాశ్రయం రచించి నట్టు విషయ విభాగం, కృత్యాది మొదలైన వాటి వల్ల తెలుస్తున్నది. నాగవర్మ తన కృతిని తన భార్యకు ''శ్యామే రామాభిరామే'' మొదలుగా సంబో ధించి అంకిత మిచ్చాడు.

క్రీ. శ. 1222 ప్రాంతంవాడైన చౌండరసు అనే కవి దశకుమారచరితమును కన్నడీకరించాడు దాని తర్వాతనే కేతన దశకుమార చరితం తెలి గించి, అభినవదండి అయినాడు.

త్రిపురాంత కోదాహరణకర్త అయిన రావిపాటి త్రిపురాంతకుడు మదనవిజయమనే తెలుగు కావ్యం రచించాడు. అది లభ్యంకాలేదు. క్రిమిదష్టమైనదని, సంస్కృత కొక్కోకము ననుసరించెనని, మాన వల్లి రామకలష్ణకవి వ్రాశారు. దానినుండి రెండు పద్యాలు ఉదహరించారు.

సతి గుణవతి యగునేనియు
పతి కది రత్నంబ; ప్రాణబంధువ; యమృతం
బతివయ; దుర్గుణి యగునేఁ
బతికెడపని చిచ్చు కాలుపక యది కాల్చున్.

అనే పద్యం ఆ రెండింటిలో నొకటి ఇది క్రీ. శ. 1015, 1042 వరకు కన్నడదేశం పరిపాలించిన జయసింహుని కాలంవాడయిన చంద్రరాజకవి రచిం చిన మదనతిలకమనే కోక్కోకానువాదంలోని పద్యా నికి అనుకరణం. ఎఱ్ఱయ తన కోక్కోకంలో రావిపాటి త్రిపురాంతకాది శృంగార కవులనెల్ల ''గారవించి'' అని త్రిపురాంతకుని స్మరించినాడు.

విజయనగర సార్వభౌముల కాలంలో తెలుగు కన్నడాలు రెండు పెనవేసుకొన్నవి. శ్రీనాథుని రచనలపై వీరశైవ సాహిత్య చ్ఛాయలు, తద్వార కన్నడ సాహిత్య ప్రభావము కనుపించడం వల్లనే కాబోలు కొందరు చేసిన ఆక్షేపణలకు అతడు ''ఎవ్వరేమన్న నంద్రు నాకేమి గొఱత, నా కవి త్వంబు నిజము కర్ణాటభాష'' (భీమేశ్వరపురాణు 1అ) అని ఎదురు కొట్టినాడు. అతని వలె తెలుగు తమిళ కన్నడదేశాలను పర్యటించిన కవి ఆ కాలంలో మరొకడుండడు.

పెద్దన కవేకాక కృష్ణరాయల సేనాపతులలో నొకడైన మహా మండలేశ్వరుడు. అతనికి కన్నడ తమిళాది భాషలు వచ్చు. కవిత చెప్పమంటె ఉరి కేల వస్తుంది, దానికి తగిన హంగులు లేక అని పెద్దన చెప్పిన ప్రసిద్ధపద్యమాల ఉంది.

నిరుపతిహస్థలంబు, రమ
ణీ ప్రియదూతిక తెచ్చియిచ్చు క
ప్పుర విడె, మాత్మ కింపయిన
భోజన, ముయ్యేల మంచ, మొప్పు త
ప్పరయు రసజ్ఞు, లూహ తెలి
యంగల లేఖక పాఠకోత్తముల్
దొరకినగాని యూరక కృ
తుల్ రచియింపుమటన్న శక్యమే?

ఇది పెద్దనకు సుమారు మున్నూరేండ్లకు ముందున్న కర్ణాటకకవి, మల్లికార్జునుని సూక్తి సుధాకరమనే గ్రంథం పీఠికాభాగలోని పద్యానికి చాలవరకు అనువాదం. ఆ పద్యమిది:

నిరుపహతి స్థళం మృదుతరానన
  మొళ్ళుణిసింపు దంబులం
నరనిద పుస్తక ప్రతతి
  లేఖక వాచక సంగ్రహం నిరం
తర గృహ నిశ్చితస్థితి
  విచారక సంగతి సత్కళత్ర సా
దరతయు నుళ్ళ సత్కవియు
  మీసువు దాగడె కావ్యవార్ధియం. (పద్యం 70)

కన్నడ పద్యంకన్న పెద్దనదే పైచేయి అనడం నిజమైనా వస్తువు పూర్వందే కదా. ప్రబంధ రచనా కాలంలో తెలుగు కన్నడాలకు సన్నిహిత సంబంధం ఉన్నందున ఇచ్చిపుచ్చుకోవటాలు ఎక్కువే. కృష్ణ రాయల ఆస్థానంలోని తిమ్మన, కుమారవ్యాసుడు మిగిలించిన భారతం ఎనిమిది పర్వాలను కన్నడీకరిస్తూ తిక్కనను అనుసరించాడు.

తర్వాత వీరశైవ సాహిత్యంలో కన్నడంనుంచి అనూదితమైన గొప్ప రచన ప్రభులింగలీలలు దీనిని పిడపర్తి సోమనాథకవి ద్విపదగా రచించాడు.

మన వేమన కన్నడ సర్వజ్ఞుల సాహిత్యం సారూప్యం కాకతాళీయ మనలేము. ఉద్దేశపూర్వక మనలేము. ఎందుకంటే వేదాంతులందరు ఒక విధంగానే ఊహించేవారు, చింతించేవారును గనుక.

ఇంతేకాక సాహిత్య సంప్రదాయాలు కృత్యాదిలో, ఇష్టదేవతా వర్ణనము, ఆశ్వాసాంత గద్యము సంబోధించి కాని, ఇతరవిధాలుగా గాని అంకిత మివ్వడం, గద్యపద్య మిశ్రితమైన చంపూపద్ధతి, శతక పద్ధతి, అచ్చతెలుగు రచన, దండకములు, వచన ప్రక్రియ, సంకలన గ్రంథపద్ధతి, ఇవన్నీ కన్నడంనుంచి తెలుగువారు గ్రహించినట్టిదే.

కన్నడ తెలుగుభాషలకు ఉమ్మడి అయిన లేక సాటిఅయిన సామెతలు వందలకొలది ఉన్నవి. అందనిపూవు దేవునికి అర్పణ. "ఎటికద హూవు దేవరిగే; అత్తి పూచినట్టు - అత్తిహతహాగె" లాంటివి.

కన్నడ కవులను తెలుగురాజులు ఆదరించి సత్కరించారు. వారు తెలుగువారి సాహచర్యంవల్ల తెలుగునుంచి తీసుకొన్నది లేకపోలేదు.

ఏమైనా ముందు వికసించిన పూవు పరిమళం మొదట వ్యాపించినట్లు, ముందు కన్నులు తెరచిన కన్నడ సాహిత్యం కాంతులు తెలుగుపై పడటం సహజమైంది. అప్పటి మన రచయితలు సంస్కృత సాహిత్యంనుంచి గ్రహించినట్టే ఇతర భాషలనుంచి గ్రహించేవారు. మతదృష్టితో, సంస్కృత దృష్టితో ఈ ఆదాన ప్రదానం జరిగింది. నేడు మనకు ఎన్నో కారణాలవల్ల ప్రపంచం దగ్గరైంది. కనుక మనం పరిసర భాషలనే కాక విదేశభాషలను సాహిత్యాలను అధ్యయనం చేయవలసి వుంది.

ఉపయుక్త గ్రంథాలు :

(1) ఆంధ్ర కర్ణాటక సారస్వతములు
  –పరస్పర ప్రభావము
    –శ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావు.
(2) సాహితీ సుగతుని స్వగతం
    తిరుమం రామచంద్ర.
(3) సుజాత ఆలంపూరు
    సంచిక 1953.

శ్రీ. తి. రా.

78. తెలుగు సాహిత్యముపై తమిళ భాషా ప్రభావము

మన ప్రాచీన లాక్షణికులు 'తల్లి సంస్కృతంబె యెల్ల భాషలకును, అని పేర్కొన్న ఆధునిక భాషా తత్వ శాస్త్రజ్ఞులు, తెలుగు, ద్రావిడ భాషా కుటుంబమునకు చెందిన భాషగా పేర్కొన్నారు. తెలుగు, తమిళ, కన్నడ, మళయాళములు ద్రావిడ భాషలలో చాలా ముఖ్యమైనవి. కాగా, తెలుగుతో బుట్టువైన తమిళ భాష ప్రభావం తెలుగు సాహిత్యముపై కనిపించడంలో వింత లేదు. అంతే కాదు. ప్రతి భాష యిచ్చి పుచ్చుకుని "ఇంతింతై వటుడింతై" అన్నట్లు పెరుగుతుంది. భాషా చరిత్ర పరిశీలనవల్ల తెలియవస్తున్న సత్యమిది. అందు లోను ఏక భాషా కుటుంబమునకు చెందిన భాషల విషయంలో ఈ సత్యం క్కొట్టవచ్చినట్లు కనిపిస్తుంది.

భాషా విషయకంగానేకాక చారిత్రకంగా కూడా తెలుగు వారికి తమిళులకూ మధ్య అనుబంధం ఉన్నది. ఈ అనుబంధం నిన్నటిది మొన్నటిది కాదు. అత్యంత ప్రాచీన మైనది.

తమిళ సాహిత్యంలో తొలి యుగమైన 'సంగ' కాలంలో వెలువడిన కొన్ని కావ్యాలలో తెలుగు నాయకుల పేర్లు కనిపిస్తున్నవి. వేంగిని పరి పాలించిన విమలాదిత్యుడు రాజరాజచోళుని కుమార్తె కుందవిని పరిణయమాడగా విమలా దిత్యుని కుమారుడు రాజరాజ నరేంద్రుడు, రాజేంద్ర చోళుని కుమార్తె అమ్మంగదేవిని వివాహం చేసు కున్నాడు. వీరికి జన్మించిన రాజేంద్రుడు కులో త్తుంగ I. బిరుద నామం వహించి, చివరికి చోళ సామ్రాజ్యాధి నేత అయినాడు. ఈ సంబంధ బాంధవ్యాలవల్ల తెలుగు, తమిళనాడుల మధ్య రాకపోకలు సాగడమే కాకుండా తమిళ దేశపు విప్రులు తెలుగు దేశంలో స్థిరనివాసాలు ఏర్పరచు కొన్నారు. వీరిని మనం ఈ నాటి ద్రావిడలనే పేరున వ్యవహరిస్తున్నాము. అలాగే విజయనగర సార్వభౌముల యేలుబడిలో ఎందరో కవి పండి తులు, గాయనీ గాయకులూ, వీరయోధులు, నాట్టువ గత్తెలు, తమిళనాడులోని వివిధ ప్రాంతాలలో స్థిర నివాసాలు ఏర్పరచుకొన్నారు. వీరితోపాటు తెలుగు మాట, తెలుగు పాట, కూడా తమిళనాడులో దొరతనం సాగించినవి. ఈ చారిత్రక కారణాల వల్ల, తెలుగు వారికి తమిళులకు మధ్య గల అను బంధం ప్రగాఢ మయింది. కాగా తెలుగు తమిళ ములు పరస్పర ప్రభావమునకు లోనయినవి.

మత విషయకంగా కూడా తెలుగు తమిళముల మధ్య గల అనుబంధం మరింత గట్టిపడింది. తెలుగు వైష్ణవులు మాటలలోను, విప్రనారాయణ చరిత్ర వంటి కావ్యాలలోనూ తిరుమేను, తిరువీథివంటి మాట లెన్నో చోటు చేసుకున్నవి. శ్రీకి సమానార్థ మైన "తిరు"శబ్దం వైష్ణవులకు పరమ పవిత్ర మయింది. తమిళం నుంచి తెలుగు గ్రహించిన మాటలలో ఇదొకటి 'తిరు'తో ప్రారంభమయ్యే మరికొన్ని మాటలు, తిరుమన్ను (తిరుమణి) తిరు బోనము (భోజనము) తిరుచ్చెవి (ఆలకించు-తిరుచ్చెవి చాత్తు) తిరుకట్టె (చీపురుకట్ట) తిరుక్కావేరి (పవిత్ర జలము గల పాత్ర) తిరుకోలను (తిరుక్కుళం) తిరుమంజనము (పవిత్ర జలము లేక స్నానము) తిరుమాళిగ (వైష్ణవగృహము) తిరుపుట్టము తిరువడి (ఆంజనేయుడు) తిరువరంగము (శ్రీరంగము)– ఇవన్ని మన తెలుగు కావ్యాలలో కనిపించే మాటలే.

వైష్ణవకావ్యాలలోనే కాక బసవపురాణాది కృతు లలో కూడా తిరుపాట (దేవునినిస్తుతించు పాట) తిరుబాస (దేవునిపై బాస) తిరునీరు (విభూతి) ఆలవాయి (హాలస్య క్షేత్రం-ఆలం అనగా విషం వాయ్ అనగా నోరు) మొదలైన మాటలు

కానవస్తవి. పద్మావతికి సమానార్థమైన తమిళ శబ్దం అలర్‌మేల్ మంగై ఇది తెలుగులో అలమేలు మంగ, అలమేలు మంగమ్మ, అలవేల్మంగతాయి, అలర్మేలుమంగ, అలవేలుమంగ, మంగమ్మ అనే వివిధ రూపాలు సంతరించుకుంది. "చూడిక్కోడుత్త నాచ్చియార్"(ఆండాళ్ లేక గోదాదేవి)చూడికుడుత, నాంచారి, నాంచారమ్మ అని మార్పు చెందింది. అలాగే అంగయార్‌కణ్ణి (మీనాక్షి) అనే తమిళశబ్దం తెలుగు కావ్యంలో అంగయ కన్యాంబ, అంకయకణ్ణమ్మ మొదలైనరూపాలలో వాడబడింది. పాల్కురికి సోమనాథుడు, ధూర్జటి మున్నగువారు తమిళ భాషాభిజ్ఞులని నిస్సంశయంగా పేర్కొన వచ్చును. ఉదాహరణకు మహాకవి ధూర్జటి తన కాళహస్తి మాహాత్మ్యంలో పొత్తామర (బంగారు తామర-పొ(టామరై-వాడుక తమిళంలో ప్రకారం తకారమవుతుంది) తిరుకాళహస్తి మొదలైన మాటలు ఉపయోగించాడు. అంతేకాదు తమిళుల నమ్మకాలను కూడా మహాకవి ఉదహరించడం గమనించదగిన అంశం. ఈ క్రింది పద్యం అందుకు ప్రబల నిదర్శనం.

ఉణ్ణామల జగదంబిక
నణ్ణామల విశ్వనాథు నారాధించెన్
మణ్ణాశయు పొన్నాసయు
పెణ్ణాసయు లేని వారి పెన్నిధు లగుటన్

అణ్ణాయమలైలో (తిరువణ్ణామలై) వేంచేసిన అమ్మవారి పేరు అపీతకుచాంబ. ఈ మాటను ఉపయోగించక అందుకు సమార్థనాకమైన ఉణ్ణమలై అనే తమిళ శబ్దాన్ని కవి ఇక్కడ వాడడం గమనించదగింది. ములై (ముల) అనగా స్తనమని అర్థము ఉణ్ణామలై అనగా త్రాగని స్తనములు గలది. (ఉణ్ అనగా తిను) తమిళుల దృష్టిలో మణ్ణాస పొన్నాస, పెణ్ణాస అనేవి ఈ షణత్రయం, పుడమి పసిడి, పడతి-పీటిమీద ఆశలు పెంచుకోవడం భావ్యంకాదని తమిళ కవులు ఉద్బోధించారు, దారేషణ ధనేషణ, పుత్రేషణ అనేవి ఈ షణత్రయ మని తెలుగు వారి నమ్మకం కాగా ఇక్కడ తమిళుల విశ్వాసాన్ని కవి ఉదహరించాడని పేర్కొనడం సత్య సన్నిహితం. తమిళంలోని సీకాళత్తి పురాణం ధూర్జటి కావ్యం-ఈ రెండింటి కథా గమనం ఇంచుమించు ఒకే విధంగా ఉనట్లు కానవస్తుంది.

వైష్ణవకవులు రచనలలో తమిళ భాషా ప్రభావం స్పష్టంగా గోచరిస్తుంది. తాళ్ళపాక తిరువేంగళనాథుడు (చిన్నన్న) తమిళ భాషభిజ్ఞులైన ప్రాచీనాంధ్ర మహాకవులలో చెప్పదగినవాడు. ద్రవిడ ప్రబంధంబు చూచి ఆయన తన పరమయోగి విలాసం సంతరించినట్లు తత్కావ్య పరిశీలనవల్ల స్పష్ట మవుతుంది. ద్రావిడ వేదమని వినుతి కెక్కిన నాలాయిర దివ్య ప్రబంధం అనుసరించి చిన్నన్న తెలుగులో కావ్య నిర్మాణం కావించినా, ప్రతిభావంతుడు కావడంవల్ల ఆయన కృతి సహృదయ రంజకంగా రూపొందింది.

మహాభక్తులైన పన్నిద్దారాళ్వారులు సంతరించిన పాశురముల సముచ్చయమే నాలాయిర దివ్య ప్రబంధం. ఆ పాశురములు భక్తిరస ప్రపూర్ణములు, పన్నిద్దారాళ్వారులలో రెండవవాడయిన భూతత్తాళ్వారు వెలయించిన ఒక పాశురం (భక్తి గీతం) చిన్నన్న కవితలో ఇలా అందాలు దిద్దుకుంది.

.........ప్రేమ పంతియ మితిలేని భక్తియే చమరు

నానందభరిత హృదాబ్జంబె వత్తి
గా నొనరించి, వికాసమై యాత్మ
దీరమొందు జ్ఞానాంబ దీపంబుజేసి
పెరిమె నారాయణార్పితము గావించె......

భక్తాంఘ్రరేణులైన తోండరడిప్పోడి యాళ్వారు (విప్రనారాయణుడు) చెప్పిన ప్రాబోధకీ, స్తుతి ఒక రసవద్రచన. మూలంలోని కొన్ని భావాలను విడచిపెట్టినా చిన్నన్నచేసిన తెలుగుసేత మనోజ్ఞంగా ఉన్నది.

ఈ విధంగా మన ప్రాచీనకావ్యంలో తమిళ సాహిత్య ప్రభావం కనిపిస్తున్నా ఏ తమిళ కావ్యాన్ని గాని ప్రాచీనులు యథాతథంగా అనువదించలేదు. యథానువాదం ఆధునికయుగంలో ప్రారంభమైనట్లు చెప్పవచ్చు.

తమిళవేదమైన తిరుక్కుఱళ్, కంబరామాయణం తమిళ పంచకావ్యములకు చెందిన సిలప్పదికారం, మణిమేకలై మొదలైనవాటిని ఆధునికులు తెలుగు చేశారు. కుఱళను తెనిగించినవారిలో ప్రప్రథములు శ్రీ కసుపర్తి వేంకటరామ విద్యానంద నాధులు. ఆ తర్వాత చొక్కం నరసింహులు నాయుడు, పూతలపట్ట శ్రీరాములురెడ్డి, చల్లా లక్ష్మీనారాయణ శాస్త్రి, శొంఠి శ్రీపతిశాస్త్రి ప్రభృతులు. కుఱళను పూర్తిగానో లేక కొన్నిభాగాలనో తమిళమూలం నుంచి తెలుగుచేశారు. శ్రీరాములురెడ్డిగారు కంబ రామాయణమువంటి రసవత్ కావ్యాలనుకూడా తెలుగుచేశారు. కొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు, అవ్వై యార్ అనే ప్రాచీన కవయత్రి వెలయించిన సూక్తులను అవ్వగారి మవ్వపు సూక్తులు అని తెలుగుచేశారు. ఇంక శ్రీయుతులు చల్లా రాధా కృష్ణశర్మ, ము. జగన్నాధ రాజా మొదలైనవారు తమిళ సాహిత్యంలోని ఆణిముత్యాలను తెలుగులోకి అనువదించారు, అనువదిస్తున్నారు. జాతీయ సుబ్రమణ్యభారతి రచనలు ప్రసిద్ధ నవలాకర్త 'కల్కి' రా. కృష్ణమూర్తి నవలలూ, ఇతర రచయితల రచనలూ కూడా అనూదితము లయినవి.

ఇలా తమిళ రచనలు తెలుగువారికి పరిచితము లయినవి. కొందరు తమిళులు తెలుగుభాషా సాహిత్యములను పోషించారు. మరికొందరు తెలుగులో చక్కని రచనలుచేసి తెలుగు సాహిత్యమును సంపన్నం చేశారు. డ్యూప్లేయొద్ద ద్విభాషిగాఉన్న ఆనందరంగం పిళ్లై, కస్తూరి రంగకవి ప్రభృతులను ఆదరించాడు. ఎట్టయపురం సంస్థానాధీశులు తెలుగు సాహిత్యమును పోషించి తమ సహృదయతను ప్రకటించుకున్నారు. ఆర్కాట్ వ్యాసరాజు ముదలియార్ (1833-1879) సుబ్బరామ దీక్షితర్ (1839-1906) మాత్తూర్ అప్పావు మొదలి, టి. యన్ మురుగేశన్ పిళ్లై (1870-1930) ప్రభృతులు తమ తెలుగు రచనలద్వారా తెలుగు సాహిత్యమునకు యథోచితంగా సేవచేశారు.

ఉపసంహారంగా ఒకవిషయం చెప్పకతప్పదు. తెలుగు తమిళములు తోబుట్టుభాషలే అయినప్పటికీ పరస్పర ప్రభావానికి లోనయినప్పటికీ ఆధునిక కాలంలో తెలుగుసాహిత్యంపై తమిళ భాషాప్రభావం అంతగా కనిపించడంలేదు. హిందీ, బెంగాలీ రచనల తెలుగు సేతలతో పోల్చిచూచినప్పుడు ఈ విషయం మరింత స్పష్టమవుతుంది.

— డా. చ. రా. కృ. శర్మ.

79. తెలుగు సాహిత్యంపై బెంగాలీ ప్రభావము

బ్రిటిషు పరిపాలనకు కలకత్తానగరము తొలి కేంద్రంగావుండింది. కలకత్తాలోనే తొలి విశ్వవిద్యాలయం స్థాపితమయింది. తద్వారా ఈ 20వ శతాబ్దారంభంనుండి కనీసం పాతికేండ్లకాలం రాజకీయరంగానికైతేనేమి, సంస్కృతీరంగానికై తేనేమి, వంగదేశము అందు ముఖ్యంగా కలకత్తా నగరమూ కేంద్రస్థానమయింది. గొప్ప మేధావులు, నాయకులు అక్కడ ఉద్భవించారు. ఆ విధంగా బెంగాలీ ప్రభావము అన్ని భారతీయ రాష్ట్రాలమీదా, ఆంధ్ర రాష్ట్రంమీదా, కూడా ప్రసారితమయింది.

ఆధ్యాత్మిక పునరుజ్జీవనానికి కారకులైన రాజా రామమొహన రాయలు, మహర్షి దేవేంద్రనాధ ఠాకూరు సంఘసంస్కర్తయైన ఈశ్వరచంద్ర విద్యాసాగరుడు, యోగిపుంగవుడైన రామకృష్ణ

పరమహంస, ఆయన వారసుడైన వివేకానంద స్వామి, ఆధునిక వంగసాహిత్య మూలపురుషుడు ప్రథమ నవలాకారుడుఅయిన బంకిం చంద్రుడూ, అక్కడివారు. వీరందరి ప్రభావము నవయుగాన భారతదేశం నలుమూలలా ప్రసరించింది. తెలుగు దేశంమీద ప్రతిఫలిచింది.

ఆ కోవకు తరువాత పుట్టిన వంగదేశపు నక్షత్రాలు విశ్వకవి రవీంద్రుడు, పూర్ణయోగి అరవిందుడు. వీరిరువురు సర్వతోముఖ ప్రతిభావంతులు. సాహిత్యము, సంస్కృతి తత్వభావన వీరిరువురిలో మూర్తిభవించినవని చెప్పవచ్చును. వీరిరువురు వంగదేశీయులైనా, యావద్భారతాన్ని స్వీయంచేసుకున్నవారు. భారతదేశస్థులైనా విశ్వమానవస్థాయిని అందుకున్న అతిలోక ప్రతిభులు, వీరిరువురూ కవులు. విమర్శకులు, బహుముఖ ప్రజ్ఞగల సాహిత్యపరులు. వీరు సాహిత్యపరులేకాక రాజకీయ భావకులు, స్వాతంత్ర్యయోధులు, ఆధ్యాత్మిక సాధకులు, ఆధునిక యుగానికి శంకుస్థాపకులు, కూడా. వీరి ప్రభావంలేకుండా ఎలా వుంటుంది ? ఆధునికమైన తెలుగు సంస్కృతి మీదగాని ? సాహిత్యంమీదగాని ?

ఇక కేవలం సాహిత్యవిషయము తెలుగుసాహిత్యరంగంలో ఆధునికయుగానికి పునాదిరాయి, కందుకూరివీరేశ లింగంపంతులు. ఆయనమీద ఆధ్యాత్మికంగా, సాంఘికంగా, బెంగాలీ ప్రభావంవుంది. అదే ఆయన జీవితానికి కార్యకలాపాలకు ప్రేరేపణ ఒసగింది. ఆయనపై బ్రహ్మసమాజ ప్రభావం వుంది. బ్రహ్మసమాజం వంగదేశపు కానుక. రామమోహనరాయలు, ఈశ్వరచంద్ర విద్యాసాగరుడు, ముఖ్యంగా వీరేశలింగం పంతులుగారిని ప్రభావితులను చేశారు. ఆయన వాఙ్మయాన్ని సర్వజన విజ్ఞానసంపత్తిగాచేయుట కొనర్చిన రచనాకృషిపై ఆంగ్లసాహిత్య ప్రభావముందంటే దానిని సంఘసంస్కరణ సాధనంగా ప్రయోగించుటలో బెంగాలీ ప్రభావముందని చెప్పవచ్చును. అయితే ఆయన సృష్టించిన తొలినవల రాజశేఖర చరిత్రపై మాత్రము బంకిం చంద్రునిప్రభావం లేదనేచెప్పాలి.

బంకించంద్రుని ప్రభావం ఆంధ్రసాహిత్యంలో వెంకట పార్వతీశకవులు, ఆంధ్ర ప్రచారిణీ గ్రంథమాలాపుష్పాలలో తొలిసారి గుబాళించింది. ఆ గ్రంథమాలలో బంకించంద్రుని నవలలు, దుర్గేశనందిని, నవాబునందిని, శ్రీ సీతారం, రజని, విషవృక్షం, కృష్ణకాంతుని మరణ శాసనము, కమలాకాంతుడు, మొదలైనవి. అన్నింటికంటె ప్రముఖంగా ఆనందమఠము - ప్రచురితమైనాయి. దేవరాజు వెంకటకృష్ణారావు, తాపీ ధర్మరావుగార్ల "వేగుచుక్క" గ్రంథములలోకూడా కొన్ని బెంగాలీ నవలలు అనువాదాలు ప్రకటితమైనాయి. పాంచకడీదేవు విరచితమైన, డిటెక్టివు నవలలు, మిస్టరీ నవలలు తొలిసారి పైరెండు గ్రంథమాలలలోకూడా ప్రచురించబడివున్నాయి. ఇవన్నీ ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యానికి, ఆనాటి వచనశైలికి కూడా మేలుబంతులుగా వర్తించాయి.

తరువాతి కాలంలో శ్రీ ద్విజేంద్రలాల్‌రాయి ప్రఖ్యాత నాటకములు - రాణాప్రతాపసింహుడు, షాజహాను, పాషాణి, దుర్గాదాసు, మున్నగునవి- రాజామహేంద్రవరమునకు చెందిన శ్రీపాద కామేశ్వరరావు గారిచే తెలుగులోనికి అనువదింపబడి ప్రచురితమైనాయి. ఇవి చాలా ప్రజారంజకంగా ప్రబోధకంగా వర్తించాయి. నటింప బడ్డాయికూడా.

వెంకట పార్వతీశ్వర కవులలో ఒకరైన శ్రీ బాలాంత్రం వెంకటరావుగారి కుటుంబంలో వంగసాహిత్య ప్రీతి చాలా లోతుగా పాతుకుంది. అందులో ఒకరైన శ్రీ బాలాంత్రపు సూర్యనారాయణరావుగారు బంకించంద్రుని "శ్రీకృష్ణచరిత్రను, ఆంధ్రీకరించి వున్నారు. ఆ గ్రంథంలో బకించంద్రుడు శ్రీకృష్ణుని కేవల మొక పౌరాణిక వ్యక్తిగాకాక, ఆ యుగానికి చెందిన ఒక గొప్ప రాజకీయజ్ఞునిగా వ్యక్తిత్వా నిరూపణ చేస్తాడు. ఆధునిక యుగానికి ముఖ్య లక్షణమైన హేతుబుద్ధినీ, హేతు వాదాన్నీ ఆ విమర్శ గ్రంథం ద్వారా బంకిం

చంద్రుడు ప్రచారితం చేశాడు. ''మృణాళిని''అనే బెంగాలీ నవలను కూడా ఈ సూర్యనారాయణ రావుగారు తెనిగించినట్లు తెలుస్తుంది.

ఇక, రవీంద్రుని నవలలు 'గోరా' మొదలైనవి రెండు మూడు ఈ కాలంలో అనువాదం పొందాయి. తెలుగులోకి రవీంద్రుని నవలలు, కథలు, కొన్ని నాటకములు-పోస్టాఫీసు మొదలైనవి అనువదించి తెలుగులో ప్రచురించిన ముఖ్యులు శ్రీ కారుమూరి వైకుంఠరావుగారు-విశ్వభారతి గ్రంథమాల ద్వారా.

బెంగాలి సాహిత్యం నుంచి అనువాదితములైన ఈవచన సాహిత్యమే తెలుగు పాఠకులలో నవలా ప్రియత్వాన్ని, తెలుగు నవలా రచనకు ప్రేరణను కూడా చేగూర్చింది.

ఈ అనువాద కృషి యిప్పటికీ కొనసాగుతున్నది. శరత్‌చంద్రఛటర్జీ నవల లెన్నో తెలుగు అనువాద రూపంలో యింకా మన పాఠకులనూ, రచయితలనూ ప్రభావితం చేస్తున్నాయి. పండితులు, ప్రతిభావంతులు అయిన శతావధాని వేలూరి శివరామ శాస్త్రిగారు కూడా ఈ అనువాద కార్యంలో పాల్గొని వుండడం తెలుగు సాహిత్యంపై బెంగాలీ ప్రభావాన్ని నిరూపణచేస్తుంది. ''బనఫూల్'' అనే లేఖిక నామంతో వ్రాసే ప్రముఖ ఆధునిక బెంగాలీ రచయిత యొక్క వ్యంగ్య ప్రధానమైన రచనల నెన్నింటినో శ్రీ చక్రపాణిగారు తెనిగించి పత్రికా ముఖాన ప్రకటిస్తూ వచ్చారు ఇవి తెలుగులో మొదట వ్యంగ్య కథా రచనకు ప్రేరకములుగా వర్తింటాస్తాయి.

నాటికాసాహిత్యం తీసుకుంటె తెలుగులో మొదట సంస్కృత నాటకానువాదములు - కాళిదాస నాటకానువాదములు మున్నగునవి; తర్వాత స్వతంత్రమైన పౌరాణిక నాటకాలు - గయోపాఖ్యానం వంటివి - పుట్టాయి. వీటిని ఆధునిక లక్షణయుక్తమైన నాటక రచనలుగా చెప్పకోలేము. అందువల్ల కొలదిమంది ఉదాహరణకు శ్రీ అబ్బూరి రామకృష్ణ రావుగారు, శ్రీ వేలూరి చంద్రశేఖరంగారు వంటి వారు రవీంద్రుని నాటకాలను కొన్నింటిని రక్తకరవీరము, అచలాయతనము వంటి వాటిని ఆంధ్రీకరించి వున్నారు. తరువాత కాలంలో రాజకీయజ్ఞులే కాక రసజ్ఞులైన శ్రీ బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారు రవీంద్రుని ఆరు నాటికలను, నాలుగు నాటకములను, ఛందస్సున వ్రాయబడిన వాటిని హార్థికమైన వచనానువాదములుగా రూపొందించి, ప్రచురించి వున్నారు. లోగడ భారత సాహిత్య అకాడమీవారు ఎనిమిది సంపుటములుగా రవీంద్ర సాహిత్యమున ఉత్తమోత్తమ రచనలను బెంగాలీ మాతృకలనుంచి తెలుగులోనికి అనువదించి ప్రకటించి యున్నారు. ఇందులో నాటకములు సంపుటమును శ్రీ అబ్బూరి రామకృష్ణారావుగారు అనువదించి యున్నారు. ప్రస్తుత రచయిత రవీంద్రుని గేయ నాటికలను కొన్నింటిని - నృత్యనాట్యచిత్రాంగద, ఋతురంగశాల, శేష వర్షణము మొదలైనవి తెలుగులోనికి గేయనాటకములుగనే అనువదించి వున్నాడు. ఇందు ''నృత్యనాట్య చిత్రాంగద'' గ్రంథరూపం పొందినది.

అన్నింటికంటె ప్రముఖమైనది కవిత్వ రంగమని చెప్పాలి. అన్ని భారతీయ భాషలలోని ఆధునిక కవిత్వ రచనపైన బెంగాలీ ప్రభావం పడితీరిందని చెప్పక తప్పదు. నవ కవులందరిమీద పడింది ఆ ప్రభావం. ఆధునిక కవిత్వరంగంమీద ప్రసరించిన ఆ సూర్యకాంతికి మూలకందం మహాకవి రవీంద్రుడు. ఆయన బెంగాలీకవిగా పుట్టి విశ్వకవిగా స్థిరకీర్తి ఆర్జించినవాడు. ఆధునికులైన తెలుగు కవులందరిలోకి హార్ధికంగా రవీంద్రుని ప్రభావానికి అత్యంతము వశీభూతుడైన కవి శ్రీ దేవుల పల్లి కృష్ణశాస్త్రి. రవీంద్రుని కవిత్వ రచనలు ఆంగ్లానువాదాల ద్వారా ప్రచురితమైనప్పటికి నాటి ప్రభావమును బెంగాలీ ప్రభావమునే పేర్కొన వచ్చును. ఆంగ్లానువాదాల ద్వారా ప్రతి ఫలితమైన ఆయన కవి హృదయం తప్పకుండా ఆంధ్రభావ కవుల హృదయాలను పరిణితం చేసిందని చెప్ప వచ్చును. వంగభాష మాతృకలద్వారా కూడా

రవీంద్రుని కావ్యములను చవిచూచి వాటివల్ల సూటిగా ప్రభావితులైన నవకవులు, భావుకవులు, సహృదయులు కూడా వున్నారు. అట్టివారిలో కొందరు శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు, అబ్బూరి రామకృష్ణారావుగారు, తల్లావఝ్ఝుల శివ శంకరశాస్త్రిగారు, ప్రస్తుత రచయిత, బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారు, తిక్కవరపు పట్టాభిరామరెడ్డిగారు "సప్తపర్ణి" Tagore's "Gardner" అనువాద కర్త్రిణి అనసూయాదేవి మున్నగువారు.

చరిత్రకంగా అందరికంటె ముందు చెప్పవలసిన వారు రవీంద్రుని ఆంగ్ల గీతాంజలికి తెలుగు గీత ములుగా తొలి అనువాదం చేసిన ఆదిపూడి సోమ నాథరావుగారున్నూ, రవీంద్రుని ఆంగ్ల చిత్రాంగదకు తెలుగు వచనంలో తొలి అనువాదంచేసిన రాపాక కౌస్తుభంగారున్నూ, వంగ మాతృకనుంచి తెలుగు గణబద్ధఛందాలలోనికి రవీంద్రుని "కథాఒకాహీన" అనే పద్యకథలను, కథలు - గాథలు అను పేరిట తొలిసారి తెలుగులోనికి అనువదించిన గౌరవం పండిత వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారిది. వంగభాష పెరిగి బెంగాలీ ప్రభావానికి వశులైనవారిగా చిత్ర కారులే కాక, చిత్రకళా విమర్శకులైన శ్రీ సంజీవ దేవ్‌గారిని పేర్కొనవచ్చును. చిత్రకారులుగా శ్రీ అడవి బాపిరాజుగారి హృదయంమీద వారి పూజ్య గురువులు వంగీయులు అయిన ప్రమోదకుమార ఛటర్జీగారి ప్రభావం అపారంగా పడింది. ఆ హృదయంనుంచే శ్రీ బాపిరాజుగారి గేయరచన కూడా వెల్వడింది.

మన సాహిత్యరంగంలో చాలా ప్రముఖులైన, దివంగత శ్రీ ముట్నూరి కృష్ణారావుగారు, వంగీయులైన రవీంద్ర, అరవిందుల మానస పుత్రులుగా వర్తించి ఆధునికాంధ్ర కవిత్వానికి దృక్పథానికి రూపందిద్ది దోహదం చేశారంటె ఎవరు కాదన గలరు?

ఇంకా సంగీతరంగంలో చూస్తే వంగదేశపు సంగీతాన్ని అనగా పంకజమల్లిక్ వంటి గాయకులు, బాణీలను - అంతకంటె ముఖ్యంగా రవీంద్ర సంగీతాన్ని - అనగా రవీంద్రుని పాటల అనువాదములనే కాక ఆ ఫణితులను కూడా తెలుగు గేయాకాశంలో ప్రవేశపెట్టి మోగించిన ఆధునిక వాగ్గేయకారులు, శ్రీ బాలాంత్రపు రజనీకాంతరావుగారిని పేర్కొన వచ్చును. రవీంద్ర సంగీత ప్రచారం ఆధునికాంధ్ర లలిత సంగీతమును, సినిమారంగపు ఒత్తిడినుంచి తప్పించి అందు నూతనమైన ప్రాణవాయువు పోసి దానిని సాహిత్యంతో సమ ఉద్దీగా నడిపించి భావి వాగ్గేయకారులను ఎక్కువ సంస్కృతియుక్తంగా నడిపించగలదని ఆసించవచ్చును.

బెంగాలీప్రభావం ద్వారా తెలుగు కవిత్వంలో కొత్త దృక్పథం, కొత్త ఆశయాలు, కొత్త గేయ చ్ఛందాలు, కొత్తగాన ఫణుతులు, వీటన్నిటికి బీజ వ్యాపన జరిగింది. ఇంకా జరుగుతోంది. ఇవన్ని అచిర భవిష్యత్తులో మన నవ్యసాహిత్యాన్ని ఇంకా ఇంకా సృజనాత్మకం చేయుటకు ఉపకరిస్తాయి. అందువల్ల తెలుగు సాహిత్యంమీద బెంగాలీప్రభావం చాలా వున్నదని చెప్పకోడానికి మనం లజ్జించవల సిన పని ఏమాత్రము లేదు. దీనిని మనం గర్వ కారణంగా భావించి, సంతసించడమే సముచితం.

—శ్రీ. మ. వి. రావు.

80. తెనుగు వాఙ్మయముపై మహారాష్ట్ర భాషా ప్రభావము

ఆంధ్రరాష్ట్రమునకు ఉత్తరమున మధ్యప్రదేశ్, ఉత్తర వాయువ్య పశ్చిమ భాగములందు మహారాష్ట్రమును, పశ్చిమ నైఋతి దక్షిణములందు కర్ణాటకము, దక్షిణ ఆగ్నేయములందు తమిళనాడును, ఈశాన్యమున ఒరిస్సాయు నున్నవి. సరిహద్దుల లోని ప్రజలు సామాన్యముగా రాకపోకలు సాగింతురు. మహారాష్ట్రమునకు, ఆంధ్రమునకు అనేక విషయములలో ఎక్కువ సంబంధముండుట వలన తరచుగా ఈ రాకపోకలు సంభవించినవి.

గోదావరి కృష్ణా మొదలైన నదులు మహారాష్ట్రములో పుట్టినను అంధ్రరాష్ట్రమును సస్యశ్యామల మొనర్చుచున్నవి. ఒక పార్శీ మహాకవి "హిందుస్తాన్ జన్నత్ [1]నిషాన్" అని భారతదేశ వైభవమును చాటెను. ఈ వైభవము కాశ్మీరాంధ్రముల వలన **భారతదేశమున కబ్బిన దనవచ్చును**.

ఆంధ్రదేశములో కాకతీయ సామ్రాజ్య మత్యున్నతదశలో నున్న సమయమున మహారాష్ట్రములోని దేవగిరిలో యాదవరాజ్యము ప్రసిద్ధిచెంది యుండెను. ఆ రాజ్యములో హేమాద్రి (హేమాడ్ పంత్) మంత్రిసత్తముడు పాండితీ ప్రతాపములు కలిగినవాడు. అప్పుడక్కడ "బోపదేవు" డను ప్రఖ్యాత పండితుడుండెను. [2]అతడు స్మృతులు, ధర్మశాస్త్రములు వ్రాసెను. ఆ కాలమున అనేక మంది పండితులు అచ్చటినుండి మన ప్రాంతమునకు వచ్చుచుండిరి. వీరికి "దేశావరు"లని పేరు. (దేశావరులనగా మహారాష్ట్రభాషలో దేశాల మీదుగా వచ్చినవారని భావము) దేశావర బ్రాహ్మణులని నేటికి తెలుగుభాషలో వాడుక కలదు. కొందరు వైదికులును తెలుగునాడులో స్థిరపడిరి. యజుర్వేదములో యాభై శతాబ్దములకొక విరామస్థాన ముండును. దానిని మహారాష్ట్రములో 'పన్నాసా' అందురు. తెలుగులో అది పనసగా మారినది. వేదము చదువుకొనిన వారిని ఒక పనస చెప్పుడని అడుగుట వాడుక. వీరేకాక కార్మికులు మొదలైన వారు ఎక్కువ సంఖ్యలో వచ్చుచుండిరి. మహారాష్ట్రులు సామాన్యముగా, ఆకారపుష్టి కలవారు. వారు ఆహారము కూడ ఎక్కువగా భుజింతురు. "పడమటి మోటు – తిండికి చేటు" అను వాడుక తెలుగులో కలదు.

యాత్రల నిమిత్తము మహారాష్ట్ర ప్రాంతము నుండి శ్రీశైలాది క్షేత్రములకు పెక్కుమంది వచ్చుచుండిరి. వారు మరాఠీలో చేసిన శివస్తోత్రములను పాల్కురికి సోమనాథుడు తన పండితారాధ్య చరిత్రలో వ్రాసెను. అందు ఎన్నో మహారాష్ట్ర సంగీత పారిభాషిక పదములను కూడ సూచించెను.

మగరోహణ కొమజ్జ మపహెయేన్మణత
భగవతే వటే భక్తభావటే హ్మణత
చరలింగ గురులింగ శంభునోన్మణత
ప్రదవర కెతిదుర పరవటోహ్మణత
లభిసిరి కైలాస దక్షశిల హ్మణత
సుఖముఖ జాలోపముఖ అమ్చహ్మణత

---

1. భారత వర్షము స్వర్గచిహ్నము కలది.

2. శ్రీమత్ భాగవత పురాణములను వేదవ్యాసుడు వ్రాయలేదనియు, బోపదేవుడే రచించెననియు. శాక్త మతము వారు వాదింతురు. ఈ భాగవత సంప్రదాయమే మహారాష్ట్రము నుండి మనదేశములోనికి వ్యాపించినది. శాక్తులనగా దేవీ పూజ సంప్రదాయము కలవారు. దేవీ భాగవతమే వ్యాసుడు రచించెను కాన 18 పురాణములలో దేవీ భాగవతమే గణింపబడినది అని వారి వాదము.

మగమహారాట చేమహాదేవ అమ్చ
గగన నరాణేంచ కైలాస అమ్చ
అఖుహు మరణరామ్చ సుఖదేవ అమ్చ
సుఖకర అపలే శుభదేవ అమ్చ
అరెవతవరే భక్త అపలలింగ
సిరిగిరి మల్లయ్య చరమాది యంత
సుఖతల జతిమనాళ్ అఖిలేన అమ్చ
మఖరజేసిరి దిరి మల్లయ్యరాణ
ఆలా నిబంధన తాళగీతాసి
మాలా సమర్పణ మల్లయ్యరాణ
ప్రబ్బసంప పసంసత్రణ తాకనేణ
ప్రబ్బత మల్లయ్య ప్రబ్బుజ్ఞగాతో
అమ్చ మాగపునున్న హరజనచిత్త
అమ్చ మానభక్త అఖిల సమ్మేళ
సన్న హేచిద్వర జవలతాహ్మణత
వరసుఖి సుఖి మజ్జవర దేహ్మణత.

పై ద్విపదలు సోమనాథకవి (క్రీ. శ. 1179-1240) కాలమునకు చెందిన మరాఠీ భాషకు అనుకరణ.

1038 లో పర్చణీమండల వాస్తవ్యుడైన శ్రీపతి భట్టాచార్య పండితుడు జ్యోతిషరత్నమాల యను గ్రంథమును రచించెను. చాలాకాలము క్రిందటనే ఇది తెలిగులో అనువదింపబడినది. 11వ శతాబ్దమున మహిమభట్టను పండితుడు మహారాష్ట్ర దేశమున చాలా ప్రసిద్ధుడు. శాస్త్రములైదింటి నితడు పూర్తిగా అధ్యయనము చేసి ప్రాభాకర మీమాంసా దర్శనము చదువుటకై తెలుగు దేశమునకు వచ్చెనని, స్మృతిస్థలమను మరాఠీ గ్రంథము వలన తెలియుచున్నది. దీనినిబట్టి తెలుగు దేశములోని పండితులు ఆ కాలమున ఇతర ప్రాంతములవారి నెక్కువగా ఆకర్షించుచుండిరని తెలియుచున్నది.

ముకుందరాజు మరాఠీ భాషలో ఆదికవి. ఇతడు 12వ శతాబ్దమువాడు. వివేకసింధు వను అద్వైత వేదాంతగ్రంథము నితడు పద్యరూపమున రచించెను. కాశీ చెన్నబసవేశ్వరుడు (క్రీ. శ. 1600) దీనిని మొదట గద్యరూపమున అనువదించెను. ఈ గ్రంథమే తన రచనకు మూలమైనటుల వివేకసింధువును, పద్యరూపముగ రచించిన వేగినాటి కొండయ తెలిపియున్నాడు.

[3]"వినుతింపం భవరోగవైద్యమగు నీ వేదాంత శాస్త్రంబు పా
వనమై యుండ బ్రవీణతన్ వచన కావ్యం బొప్పగా జేసిన స
జ్జనులం బ్రోచిన పుణ్యమూర్తి విమలస్వాంతుండు విజ్ఞాన శా
సనుడైనట్టి ముకుందమౌనిక నమస్కారంబు గావించెదన్"

విన్నకోట పెద్దన తన కావ్యాలంకార చూడామణియను లక్షణ గ్రంథమున బిరుద శబ్దము మరాఠీ భాషకు చెందినదని వ్రాసెను.

"బిరుద శబ్దంబు విరోధో
త్కరము మహారాష్ట్రభాష తత్పదవిధులన్
బిరుదములన జనువానిన
ధర బిరుదావళి యొనర్నదగునండ్రు బుధుల్."

మహారాష్ట్ర దేశమున దత్తాత్రేయ సంప్రదాయము ప్రాచీన కాలమునుండి ప్రచారమున నున్నది. ఇది మహారాష్ట్రమునుండి 1550 ప్రాంతమున ఆంధ్ర దేశమున వ్యాపించినది. మాహూర్‌గడ్ అనునది ప్రసిద్ధమైన దత్తాత్రేయ క్షేత్రము. దాసగోస్వామి యను సత్పురుషుడు అక్కడ వేదాంత వ్యవహార సంగ్రహమను గ్రంథమును రచించెను. మొదట

3. ఆంధ్ర వచన వాఙ్మయము : శ్రీ. నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు. పుట. 44.

నిది తెలుగులో గద్యరూపమునను, తర్వాత పద్య రూపముగను అనువదింపబడినది. పరమానంద యతి (1600 క్రీ. శ.) తెలుగు దేశమున దత్త సంప్రదాయము నెక్కువగా ప్రచారము చేసెను. ఈ సంప్రదా యానుయాయులైన తెలుగు కవులెందరో కలరు.[4]

ఇదే కాలమున తెలుగుదేశమున పాండురంగ భక్తి సంప్రదాయము విశేష ప్రచారము నందినది. దీనిద్వారా, హరిహరైక్య సిద్ధాంతము ప్రచారము నకు వచ్చినది. పండరినాథుని మూర్తిని విష్ణు రూపముగను, కిరీటమును శివలింగ రూపముగను వర్ణించిన మరాఠీ స్తోత్రములు, భజనలు అనేకములు గలవు. తెనాలి రామకృష్ణకవి పాండురంగ మహత్మ్యము మున్నగు గ్రంథములు కీర్తనలు ఈ భక్తి సంప్రదాయ ప్రభావము వలన వ్రాయబడినవే.

పరమభక్తుడైన ఏకనాధుడు రచించిన ఏకనాథ్ భాగవతము నాధారముగా గొని పరుశురామ పంతుల లింగమూర్తి సీతారామాంజనేయ సంవాద మను ప్రసిద్ధ వేదాంత గ్రంథమును రచించెను.

''ఆరె ఆరసు, తెలుగు సరసు, కన్నడబిరుసు'' అని కర్నాటకులు తెలుగు మున్నగు భాషల స్వభావ సౌందర్యములను గూర్చి ప్రశంసించు చుందురు. మరాఠీ రాజభాష, తెలుగు సరసమైనది, కన్నడము బిరుసైనది అని దీనియర్థము. ఆంధ్రులు, కర్నాటకులు, మహారాష్ట్రులకు ఆరెలు (ఆర్యులు) అనియు, మరాఠీ భాషను ఆరెభాష యనియు వ్యవహరింతురు.

'శివాయ' అను పదము తెలుగులో ఎక్కువగా వ్యవహారమున నున్నందున శివభక్తుడైన అప్పయ దీక్షితులవారు ఆంధ్రదేశమున ఇట్లు ప్రశంసించెను.

''ఆంధ్రదేశ సముత్పత్తిః ప్రాభాకర పరిశ్రమః
తత్రాపి యాజుషీ శాఖానాల్పస్య తపసః ఫలమ్'

ఆంధ్రదేశములో జన్మించుట, ప్రాభాకర మీమాంస చదువుట, యజుర్వేదాధ్యయనము చేయుట, నిరంతర తపఃఫలమని దీని భావము. నిజమునకు 'శివాయ' అను పదము మహారాష్ట్రమునుండి వచ్చినది. 'ఇదిగాక' యను నర్థమున ఈ శబ్దము వ్యవహరింప బడుచున్నది.

క్రీ. శ. 1306 లో అల్లాఉద్దీన్ ఖిల్జీ దేవగిరి రాజ్యమును గెలుచుకొనెను. 1309 లో అతని సేనాధిపతి కాకతీయ రాజ్యమును స్వాధీనపరచుకొనెను క్రీ. శ. 1525 లో గోల్కొండలో కుతుబ్ షాహి రాజ్యము స్థాపింపబడెను. వారు మహమ్మదీయ రాజులైనను తెలుగులో కవిత్వమును చెప్పు చుండిరి. మహమ్మదీయులు రాజులగుట వలన తెలుగుపై ఫార్సీభాషా ప్రభావము పడినది. 'ఇస్తారీ ఇస్తేఫరాగ్ ఉండంగా నమక్ దర్కినారా పెట్టే సబబ్ ఏమి ?" అని కుమారుడు తన తల్లినడిగి నాడని ఇప్పటికిని చెప్పుకొందురు. విస్తర విశాల ముగా ఉన్నను ఉప్పును కొనకువేయుటకు కారణ మేమి ? యని ఈ వాక్యార్థము.

ఛత్రపతి శివాజీకి గురువైన రామదాసస్వామి[5] రచించిన సుప్రసిద్ధ గ్రంథమగు 'దాసబోధ' తద్గత మహాత్య కారణమున తెలుగున అనువదింపబడినది. శివాజీ క్రీ. శ. 1674 ప్రాంతమున రాజ్యాభిషిక్తుడయ్యెను. 1677 వ సంవత్సరమున గోల్కొండకు వచ్చెను. ఆ కాలముతోనే తానీషా వద్ద మాదన్న, అక్కన్నలు మంత్రి సేనాధిపతి పదవుల నలంకరించి యుండిరి. వీరు ఓరుగల్లు నివాసియైన భానూజీపంత్ కుమారులు. వీరి తల్లిపేరు భాగ్యమ్మ. భానూజీపంత్ మహారాష్ట్రుడు. ఆయన

4. Works: Relating to Dattatreya cult in Telugu Literature: Article by Sri N. Venkatarao. Contributed to the Volume 'Essays in Philosophy' Dr. T. M. P. Mahadevan. 50th Birth day Commemoration Vol.

5. రామదాసస్వామి తెలుగువారు అను ప్రసిద్ధి కలదు. రామదాస పంచాయతనమని ఐదుగురు సత్పురుషులు కలరు. వారిలో కేశవస్వామి అను నొక మహాత్ముని సన్నిధి హైదరాబాద్‌లోని కార్వాన్‌లో ఉన్నది.

ఖార్యం తెలుగువారి ఆడబడుచు. ఇట్టి వైవాహిక సంబంధములును మహారాష్ట్రులకు ఆంధ్రులకు మధ్య కనుపించుచున్నవి.

ఔరంగజేబు క్రీ. శ. 1687 లో గోల్కొండపై దండెత్తి వచ్చెను. అప్పుడు యుద్ధము జరిగినది. గోల్కొండ నవాబు ఓడిపోయెను. తత్ఫలితముగా ఆసఫ్జా ఈ ప్రాంతమును శాసించుటకు ఢిల్లీనుండి పంపబడెను. ఇతడే నిజాము రాజ్యమునకు మూల పురుషుడు. తర్వాత క్రీ. శ. 1797 ప్రాంతమున 'ఖరడా' యను గ్రామమందు మహారాష్ట్రులకు నిజామునకు గొప్ప యుద్ధము జరిగినది. నిజాము ఓడిపోయెను. ఇద్దరికి సంధి కుదిరెను. దీని ప్రకారము మహారాష్ట్రులకు దక్కన్‌లోని కృష్ణా, తుంగభద్ర, మధ్యప్రదేశములలో చౌతు పన్నులను వసూలు చేసికొను హక్కు ఈయబడినది. అప్పుడు మహారాష్ట్రమునుండి అధికారులెందరో మన రాష్ట్రమునకు వచ్చి స్థిరపడిరి. దీని నిదర్శనమునకు ఇప్పటికిని కృష్ణా తీరములోని చింతరేవుల గ్రామమున హనుమద్విగ్రహము యొక్క శిరముపై కిరీట స్థానమున కోకణిపాగా అలంకరింప బడినది. ఇట్లు మహారాష్ట్రులు తెలుగు వారు కలిసిపోయిరి. దీనివలన తెలుగు భాషపై మరాఠీభాష ప్రభావము ఎక్కువగా పడెను. ఇట్లే ఇతర విషయములలో ఎన్నియో క్రొత్త శబ్దములు వచ్చినవి. భోజన విషయమున కూడ మనకు తెలియని ఎన్నియో పక్వాన్నములు మహారాష్ట్రుల వలన తెలిసినవి. లడ్డు, ఫేణి, జిలేబీ, మాండే మొదలైనవాని నన్నిటిని కలిపి 'పిండివంటల'ని మాత్రము తెలుగువారు పిలుతురు. వీనిని చేయు విధానము కూడ క్రొత్తగా మనము నేర్చుకొన్నదే. ఒక తెనుగు కవీశ్వరుడు మహారాష్ట్రుని గృహమునకు భోజనమునకు పోయినప్పుడు తన విస్తరిలోని పక్వాన్నమును చూచి ఆశ్చర్యము నిట్లు ప్రకటించెనట.

"అపురూపపు లేతాకులు
విపులోదరు బాపనయ్య విస్తరి గుట్టెఁ
చపలాక్షి వంట వండెను
విపరీతపు బూరెవచ్చి విస్తరి క్రమ్మెంగెన్."

ఇది ప్రాయశః మండిగయు, గుళ్ళారిగెయు కావచ్చును.

మహారాష్ట్రులు హైదరాబాద్, వరంగల్ మొదలైన ప్రాంతములలో జమీన్దారులుగ స్థిరపడి పోయినారు. హైదరాబాద్‌లో రాజారాయరాయాన్, రాజారావరంభ, రాజారాజేంద్ర, రాజా విఠల్ సుందర్ మొదలైన వారును, వరంగల్‌లో పింగలి, కాళోజీ, పేర్వార మొదలగు గృహములవారు స్థిరపడిపోయినారు. కాళోజీ నారాయణరావు ఈనాటి ప్రసిద్ధ తెలుగుకవి.

తెలంగాణములో ప్రాచీనకాలము నుండి రాజ్య పద్ధతి గూడ మహారాష్ట్రమునుండి వచ్చిన అధికారులు స్థాపించిన ప్రకారమే నడచుచున్నది. భూమి నుండి పొందే లాభము, భూసంస్కరణాది వ్యవస్థల సాంకేతిక పదములు, అధికారుల పేరులు మొదలైనవి మహారాష్ట్ర పద్ధతులే. దేశముఖ్, దేశపాండే పాటిల్, (పటేల్) కులకర్ణి, ఇత్యాదులు రాజ్యానికి చెందే ద్రవ్యము వసూలుచేయు అధికారులకు మహారాష్ట్రులు పెట్టిన పేర్లు, షాహణీ గ్రామాధికారులు వ్రాయు పత్రము. ఇదిగాక నిజాము రాజ్యములో కరోడ్‌గిరి, బందొబస్త్ శాఖల కార్యాలయములలో పనిచేయుచుండిన వందల కొలది ఉద్యోగులు మహారాష్ట్రులే. వ్రాత కూడ మరాఠీలోనే వ్రాయుచుండిరి. దీని ప్రభావము తెనుగు భాషపై ఎక్కువ పడినది.

క్రీ. శ. 19వ శతాబ్దమున హుమ్నాబాదులో మాణిక్య ప్రభువు జన్మించెను. ఇతడు గొప్ప సత్పురుషుడు. ఇతడు దత్త భక్తుడైనను సర్వమత సమన్వయమును చాటెను. ఇతని సంప్రదాయము, తద్భక్తి సాహిత్యము తెలుగునాట వ్యాపించినది.

ఇప్పటికిని మహబూబ్‌నగర్, మెదక్ మొదలైన జిల్లాలలో నారాయణపేట, మఖ్తల్, ధన్వాడ మున్నగు గ్రామములలో ఖంత్రీ, వట్కార్,

(హట్కర్) పద్మశాలి మొదలగు జాతులవారు చాలామంది కలరు. గద్వాలకు చెందిన రాజోళి మొదలైన గ్రామములలో కూడ ఉన్నారు. వీరు గాక కటిక జాతివారు కూడ అనేకులు ఇక్కడికి వచ్చి స్థిరపడిరి. వారు ఆరె కటికలని పిలువబడుదురు. ఇండ్లపేర్లు కూడ కళ్యాణకర్, హింగోళికర్, గౌళికర్ అని ఉన్నవి. వీరి ఇండ్లలో వివాహాదులు మొదలైన శుభకార్యము లప్పుడు పందిరికి కత్తి లేక గొడ్డలిని కట్టి పూజింతురు. మరియు మరాఠీ పదముల అర్థము తెలియకయే సంప్రదాయాగతమైన మహారాష్ట్ర గీతములు పాడుదురు. జనగాంవ్, జఫర్‌గఢ్, కినేశాపూర్ మొదలైనచోట్లలో ఉయాల పాటలు, పెండ్లిపాటలు మొదలగువానిని ఉస్మానియా విశ్వ విద్యాలయము, మరాఠీ విభాగము సేకరించెను. ఇవి స్వాధ్యాయ పత్రికలో ముద్రింపబడినవి.

రాజా రామమోహన్‌రాయలు బంగాళములో హిందువుల సామాజిక జీవనములో పెద్దమార్పులు కావించిరి. దానివలన హిందూ సమాజము క్రొత్త రూపము ధరించెను. ఇదే రీతిగా మహారాష్ట్ర దేశములో మారినకాలము ననుసరించి భారతీయుల ప్రాచీన సంస్కృతిని జాగృతిగా ఉంచుటకు ఉద్రేకముతో సార్వజనికోత్సాహమును ప్రేరేపించుటకు ప్రయత్నములు ప్రారంభమై యుండెను. కృష్ణశాస్త్రి చిపళూన్‌కర్ అను ఒక పెద్ద పండితుడు అప్పటి ప్రభుత్వమున గొప్ప పదవిలో ఉండెను. అతని కుమారుడైన విష్ణుశాస్త్రి గొప్ప ప్రతిభ గల విద్వాంసుడు. అతడు సర్వతోముఖ పాండిత్యము వలన అన్ని విషయములు కనిపెట్టి ఆ కాలములో స్వాతంత్ర్య సంపత్సముపార్జనను గూర్చి బోధించు అమూల్యములైన వ్యాసములు రచించి ప్రజల చిత్తమును చూరగొనెను. దాసభావము త్యాజ్యమని ప్రతి వాని హృదయమునందు విచారణ కలుగజేసెను. తరువాత లోకమాన్యుడైన బాలగంగాధర తిలక్ వీటిని ఎక్కువ వన్నెకు తెచ్చెను. 'కేసరి' అను వార పత్రిక ద్వారా తన అమూల్యములైన అభిప్రాయములను ప్రకటించి సమాజములో జాగృతి కలుగ జేయుచుండెను. గోపాలకృష్ణగోఖలే, తిలక్ శిష్యకోటిలో ఉన్నవాడైనను, స్వాతంత్ర్యోద్యమములలో ఒక విధమైన మార్దవము కల్పించి Servants of India Society ని స్థాపించి క్రొత్త మార్గమును కల్పించెను. మోహన్‌దాస్ కరంచంద్ గాంధి, విద్యార్థి దశలో, తిలక్, గోఖలేల సాన్నిధ్యము సంపాదించి న్యాయవాది అయిన తర్వాత గోఖలేపక్ష మవలంబించెను. లోకమాన్య తిలక్ సంపాదకత్వమున వెలువడుచుండిన కేసరి పత్రిక ననుకరించియే తెలుగున ఆంధ్రకేసరి అను పత్రిక ప్రకటింపబడుచుండెను. తెలుగు దేశమున గాంధీజీ కంటే ముందు తెలిసిన భారత జాతీయ రాజకీయ నాయకుడు తిలకుగారే, ఇతని ప్రభావము తెలుగు సాహిత్యమున తెలుగు దేశమున హెచ్చుగా పడినది. వ్యాకరణాచార్య నోరి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు తిలక్ గీతారహస్యమును మహారాష్ట్ర భాషనుండియే అనువదించినారు. ఇది తెలుగులో బహుళ వ్యాప్తమైన గ్రంథము, ఈ గ్రంథము మరల తెలుగున ప్రచురింప దగిన గ్రంథరాజము. తెలుగులోనేగాక ఇతర భాషలలో కూడ దీని అనువాదములు వచ్చినవి. తెలుగు దేశమందలి వేదపండితులను, సంస్కృత పండితులను, తిలక్ మహారాజు గౌరవించెడివారు. వేదార్థములు చెప్పెడి బులుసు పాపయ్య శాస్త్రిగారిని వారు అఖండముగా సన్మానించినాడు. Indian Hercules అని పేరు గాంచిన ప్రసిద్ధమల్లుడు కోడి రామమూర్తి తిలక్ శిష్యుడే.

కీ. శే. కొమర్రాజు వేంకటలక్ష్మణరావుగారు[6] తెలుగువారైనను బాల్యమునుండి నాగపూర్‌లో ఉండుటచేత మహారాష్ట్ర భాష నభ్యసించి అందు

6. కొమర్రాజుగారిని గురించిన పైవిషయము లన్నియు కళాప్రపూర్ణ నిడుదవోలు వెంకటరావుగారి "The History of Komarraju Family" అను ఆంగ్లగ్రంథము నుండి గ్రహింపబడినవి.

రచనలుచేసిరి. మహారాష్ట్రములో కేసరి పత్రిక ద్వారా రామనివాసమగు 'పర్ణశాల' ఉనికినిగూర్చి లోకమాన్య తిలక్‌నకును, వీరికిని వివాదములు జరిగినవి. మహారాష్ట్రభాషలో తిలక్‌నకు ప్రతి ద్వంది గా అనేక వ్యాసములు వ్రాసి 'పర్ణశాల' ఆంధ్రదేశములోనిదే నని స్థిరపరచిరి. వీరు మోరో పంత్ మహారాష్ట్రభాషలో వ్రాసిన భారతములోని కర్ణపర్వమునకు పరిష్కర్తలు. మహారాష్ట్రములో కేత్కర్ అనునతడు విజ్ఞాన సర్వస్వమును ప్రకటింపగా దానిననుసరించి తెలుగున 'ఆంధ్ర-విజ్ఞాన సర్వస్వము' ను మొదటిసారిగా వెలువరించిరి. వీరు మహారాష్ట్రమునకు దత్తపుత్రులు. ప్రసిద్ధుడైన వినాయక్ సావర్కార్‌నకు స్నేహితుడగుటవలన తన కుమారునకు తన తండ్రిపేరుగాక వినాయక్ రావుపేరే పెట్టిరి. కొమఱ్ఱాజుగారు[7] విజ్ఞానచంద్రికా గ్రంథమండలిని స్థాపించిరి. తిలక్‌తో వివాదపడి నను అన్నివిషయములలోను, లక్ష్మణరావుగారు ఆయన శిష్యులు. ఇదేరీతిగా తెలుగుదేశములోని ఒకరు తన కుమారునికి బాలగంగాధర్ తిలక్ అని పేరుపెట్టెను. ఈ చిన్నవాడుకూడ పెద్ద ఆంధ్ర కవిగా ప్రసిద్ధికెక్కినాడు. ఈతడు తెనుగులో నూతన వచన కవిత్వమును వ్రాయుటలో ప్రఖ్యాతి నొందినాడు.

గోపాల్‌గణేశ అగర్‌కర్ అనునతడు సమాజములో మార్పులుతెచ్చుటకు ప్రయత్నించెను. కాలానుసారము సాంఘికశక్తి పెంపొందుటకు వారపత్రికలు, మాసపత్రికల ద్వారా ప్రజలను జాగృతిపరచుచుండిరి. సమాజమంతయు సామాజిక, రాజకీయ దుస్థితులను గుర్తించి వానిని తొలగించుటకు ప్రత్యుపాయములను అహోరాత్రులు యోచింప నారంభించిరి.

ఆ కాలములో ఆంధ్రరాష్ట్రములో కొందరు సూక్ష్మదర్శి వ్యవహార ధురీణులుతప్ప మిగిలినవారు ప్రాయశః ప్రాచీనవైభవమును, సాహిత్య గౌరవమును, తలచుకొనుచుండిరి. అది ప్రభాత సమయము. స్వాతంత్ర జ్ఞానభానుడు తన కర్తవ్య ప్రేరకములగు కిరణము లక్కడక్కడ ప్రసరించుచుండెను. సమాజోత్కర్షమును గోరువారు సాంఘిక లోపాలోపములు కనిపెట్టి వాటిని వారించ ప్రయత్నములుచేసిరి. కాని ఇట్టివారిసంఖ్య అత్యల్పము. ఆంధ్రరాష్ట్రానికెల్ల ఆంధ్ర పత్రికఅను వార్తాపత్రిక ఒకటేఉండెను. మహామేధావియైన కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు ఆంధ్ర పత్రిక సంపాదకులు. ఆ పత్రిక మహారాష్ట్రమునకు ముఖ్యపట్టణమైన బొంబాయి నుండే మొదట వెలువడు చుండెను.

మహారాష్ట్ర దేశమున ప్రతీచ్య విజ్ఞానమను నాగరికతను అనుసరించి సమాజోన్నతి ప్రయత్నములు చాలా ఉత్సాహముతో ప్రారంభమాయెను. పునర్వివాహములు, ప్రౌఢ వివాహములు, స్త్రీశిక్షణ, వితంతులకు వైరూప్యప్రాపణ నిషేదాది ప్రయత్నములు విజృంభించెను. 'న స్త్రీ స్వాతంత్ర్యమర్హతి'అను మనువాక్యము ననుసరించి ప్రాచీనులని వాదము వలన సమాజములో ఎక్కువ అనర్ధకములు కలుగుచుండెను. కనుక "యత్ర నార్యస్తు పూజ్యంతే రమంతే తత్రదేవతాః॥ అనునది జనుల ధ్యేయమైనది. స్త్రీ స్వాతంత్ర్యము, స్త్రీ విద్య ఎక్కువగా పెరిగెను. దేని ప్రభావము విశేషముగ హరినారాయణ ఆప్టే వ్రాసిన భయంకర్ దివ్య, పణ్ లక్షాత్ కోణ్ ఘేతో, ఇత్యాది గ్రంథముల ప్రతిధ్వని ఆంధ్రదేశముపై ఎక్కువగా పడినది. ఇవి తెలుగున అనువదింపబడినవి.

డా. హెడ్గేవార్ జాతీయ సంఘటనావశ్యకతను గుర్తించి నాగపూరున రాష్ట్రీయ స్వయంసేవక సంఘమును స్థాపించెను. ఇతని ఉద్యమ ప్రభావము ఆంధ్రదేశమునకేకాక భారతదేశము నందంతటను, వ్యాపించెను. ఇతడు తెలుగువాడు.

తెలుగు సాహిత్యమున మహారాష్ట్ర దేశమునకు సంబంధించిన శివాజీ విజయము, శివాజీ నాటకము,

7. కొమఱ్ఱాజుగారే మొట్టమొదట శివాజీ చరిత్రను తెలుగులో రచించిరి.

పీష్వా నారాయణరావు వధ, సతీసక్కుబాయి మొదలగు నాటకములుకలవు. సమర్థ రామదాస స్వామివారి దాసబోధ తెలుగులోనికి అనువాద మైనది. తెలుగులో కవిసార్వభౌమ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు తిలక్ మహారాజు నాటకమును వ్రాసినారు. నవలలో చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం గారి 'అహల్యాబాయి' అనునది ప్రసిద్ధమైనది. 'మహారాష్ట్ర విజృంభణము' అను చరిత్ర తెలుగున కలదు అధునాతన పద్యకావ్యములలో పేరు గన్నది గడియారం శేషశాస్త్రిగారి 'శివ భారతము' ఇది శివాజీ మహారాజు చరిత్ర. ఇది చాలావ్యాప్తమైన కావ్యము. వాసుదేవానంద సరస్వతి అను కొంకణ దేశస్థుడు వ్రాసిన "వాసుదేవ తత్వసుధ వృద్ధశిక్ష" తెలుగులో అనువదింప బడినది.

ఈ విధముగా మహారాష్ట్ర భాషాప్రభావము తెలుగు వాఙ్మయముపై సువ్యక్త మగుచున్నది. కొన్ని తెలంగాణములో మహారాష్ట్ర భాషాశబ్దములు వ్యవహృతమైన పదములను క్రింద ఉదాహరణార్థము పొందుపరుస్తున్నాను.

మరాఠీలో	తెలుగులో
అ	అ
అంచనా	అంచనా
అటక	అటిక
అడావా	అడావా
అణ్ణా	అన్న
ఆఈ	ఆయి
ఆగావూ	అగావు
ఆపా	అప్పా
ఎ	ఎ
ఎకర	ఎకరము
క	క
కాకా	కక్క
కులకర్ణీ	కరణం
గ	గ
గాయ్‌రాణ్	గాయరాన్
గుంటా	గుంట
ఘోలె	గౌలికూర
చ	చ
చావడీ	చావడి
చుక్ ఖాజీ	చుక్కకూర
జ	జ
జమాబందీ	జమాబందీ
జిలేబీ	జిలేబీ
త	త
తామ్హణ్	తాంబాణము
తపేలే	తప్యాల
ద	ద
దాదా	దాదా
దేశావర్	దేశావరులు
న	న
నాగర్	నాగలి
ప	ప
పడవల్	పొట్ల
పాపడ్	అప్పడము
పాగోటె	పాగా
పాసోడీ	పచ్చడం
పావ్	పావు
పావతీ	పావతి
పాహణీ	పహణీ
పిట్లే	పిట్ల
పేట	పేట
పోట్	పొట్ట
పోలీ	పోలె
పోరా	పోరలు
పైట	పైఠణ్

మరాఠీలో	తెలుగులో
ఫ	**ఫ**
ఫేణీ	ఫేణీ
బ	బ
బాబా	బాబా
బిఘా	బిఘా
భోఘోణీ	భోఘోణీ
భ	**భ**
భగోటా	భోగట్టా
భరిణే	భరిణె
మ	**మ**
మాండే	మండిగ
మాగ్	మగ్గం
ర	**ర**
రావ్	రావు
రహాట్	రాట్నం
ల	**ల**
లాదణె	లట్టణె
వ	**వ**
వడె	వడలు
వాంగీభాత్	వాంగీభాత్
వాట	బాట
శ	**శ**
శాయి	శాయి
శాలె	సాలె (బడి)
స	**స**
సర్దేశ్ పాండె	సర్దేశ్ పాండె
సర్దేశాయి	సర్దేశాయి
సాఖలీ	సంకెళ్లు
షిరా	సిరా (పూరీ)
సోపత్	సోపతి

మరాఠీలో	తెలుగులో
హ	**హ**
హండా	అండా

ఉపకరించిన గ్రంథములు

1. బహార దానిష (ఫారసీ)
2. History of Deccan (ఆంగ్లము)
3. మరాఠే రాజ్యాంచా ఇతిహాస (మరాఠీ)
4. పండితారాధ్య చరిత్ర (పాల్కురికి సోమనాథకవి)
5. స్మృతిస్థల (మరాఠీ)
6. వివేక సింధువు (మరాఠీ)
7. వివేక సింధువు (తెలుగుపద కావ్యం)
8. వేదాంత వ్యవహార సంగ్రహము (మరాఠీ)
9. పాండురంగ మాహాత్మ్యం (తెనాలి రామలింగకవి)
10. భాగవత (ఏకనాథ మహారాజు) (మరాఠీ)
11. సీతారామాంజనేయ సంవాదము (పరశురామపంతుల లింగమూర్తి)
12. మరాఠ్యాంచా ఇతిహాస (మరాఠీ)
13. దాసబోధ (రామదాసస్వామి) (మరాఠీ)
14. తారీఖె దకన్ (ఉర్దూ)
15. పేశ్వ్యాంచి బఖర (మరాఠీ)
16. నిబంధ మాలా (విష్ణుశాస్త్రి చివళూన్‌కర్) (మరాఠీ)
17 గీతా రహస్య (అథవా కర్మయోగ శాస్త్ర బాలగంగాధర్ తిలక్) (మరాఠీ)
18. గీతా రహస్యం (సూరి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి) (తెనుగు)
19. విజ్ఞాన సర్వస్వ (కేత్కర్) (మరాఠీ)
20. విజ్ఞాన సర్వస్వం (కొమరరాజు వేంకటలక్ష్మణరావు) (తెనుగు)

21. నిడుదవోలు వేంకటరావుగారు వ్రాసిన :
(1) ఆంధ్రవచన వాఙ్మయము (తెనుగు)
(2) Works relating lo Dattatreya Cult. in Telugu Literature Contributed to the volume "Essays in Philosophy" Dr. T.M.P. Madhavan 50th birth day Comemoration Volume.(ఆంగ్లము)
(3) The History of Kommaraju Family) (ఆంగ్లము)
22. శివాజీ చరిత్ర (కొమఱ్ఱాజు) (తెలుగు)
23. మనుస్మృతి (సంస్కృతము)
24. భయంకర్ దివ్య (ఆప్టే) (మరాఠీ)
25. పణ్ లక్షాత్ కోణ్ ఘేతో (ఆప్టే) (మరాఠీ)
26. శివాజీ విజయము
27. శివాజీ నాటకము
28. పీష్వా నారాయణరావు
29. సతీ సక్కుబాయి
30. తిలకమహారాజు నాటకము (శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి)
31. అహల్యాబాయి (చిలకమర్తిలక్ష్మీనరసింహం)
32. శివభారతము (గడియారం శేషశాస్త్రి)
33. వాసుదేవ తత్వసుధ (వృద్ధశిక్ష) (వాసుదేవానంద సరస్వతి వ్రాసినదానికి తెలుగు అనువాదము).

ఆచార్య గు. రా. హ.

81. ఉదాహరణ కావ్యములు

ఉదాహరణము అనేది ఒకరకమైన క్షుద్ర కావ్యము. క్షుద్రకావ్యమంటే చిన్న కావ్యము అన్న మాట. ఉదాహరణము స్తుతి ప్రధానమైన రచన. ఇందులో కథ వుండదు. దేవతలనో, నరులనో, స్తుతించడం ఉంటుంది. వేదకాలంలో దేవతలను స్తుతించే మంత్రాలే కాక నరులను స్తుతించేవి కూడా ఉన్నవి. వాటికి **నారాశంసులు** అని పేరు. నారాశంసులే ఉదాహరణలకు మార్గదర్శకాలు అని చెప్పవచ్చు. కాళిదాసు రఘువంశంలో "జయోదాహరణం బాహ్వోర్గాపయామాస కిన్నరాన్" అనీ,విక్రమోర్వశీయంలో "చారణేభ్య స్త్వదీయం జయోదాహరణం శ్రుత్వా" అనీ ఉదాహరణ శబ్దాన్ని కీర్తిని గుటించి గానంచేసే కావ్యము అన్న అర్థంలో ఉపయోగించినాడు. సంస్కృతంలో కాళిదాసు నాటికే ఉదాహరణ కావ్యాలు ఉండినవేమో। కాని మనకు లభించడంలేదు. సంస్కృతంలో ఇప్పుడు నాలుగు ఉదాహరణ కావ్యాలు లభిస్తున్నవి. కాని అవి తెలుగులో ఉదాహరణ కావ్యాలు వెలసిన తరువాత వెలసినవి. తెలుగు ఉదాహరణ లక్షణాలనే అవలంబించినవి.

తెలుగులో మొట్టమొదటి ఉదాహరణ కావ్యము పాల్కురికి సోమనాథుని **బసవోదాహరణము**. సోమనాథుడు సంస్కృతంలోకూడా **బసవోదాహరణము** వ్రాసినాడు.

సప్త విభక్తులను సంబోధన ప్రథమా విభక్తిని, **ఉదాహరిస్తూ రచించిన చిన్న కావ్యాన్ని లాక్షణికులు ఉదాహరణము అన్నారు.**

దేవతలనో, మానవులనో స్తుతించడమే ఉదాహరణలోని వస్తువు.

ఉదాహరణలో వృత్తాలు, కళికలు, ఉత్కళికలు ఉపయోగించ బడినవి.

వృత్తాలలో సాధారణంగా చంపకమాల, ఉత్పలమాల, మత్తేభ విక్రీడితము, శార్దూల విక్రీడితము ఉపయోగించ బడినవి.

మాత్రా ఛందస్సులకు సంబంధించిన రగడలలో దేనినైనా ఉదాహరణలో వాడవచ్చును. దానికి కళిక అనిపేరు. ఇందులో ఎనిమిది చరణాలు ఉంటవి. కళికలో సగానికి ఉత్కళిక అని పేరు. ఇందులో కూడా ఎనిమిది చరణాలు ఉంటవి.

ఒక్కొక్క విభక్తికి ఒక వృత్తము, ఒక కళిక, ఒక ఉత్కళిక ఉంటవి.

ప్రథమా విభక్తి మొదలు సప్తమీ విభక్తి వరకు ఏడు విభక్తులకు ఒక వృత్తము, ఒక కళిక, ఒక ఉత్కళిక చొప్పున ఉండాలి.

కళికలో ప్రతిపాదం చివర విభక్తిప్రత్యయం కనబడాలి. ఉత్కళికలో చివరి రెండుపాదాల చివర విభక్తి ప్రత్యయం ఉండాలి. సంబోధన ప్రథమా విభక్తిలో మాత్రం అన్నిపాదాల చివర సంబోధన ఉండాలి.

పై విధంగా విభక్తి ప్రత్యయాలు కనిపించేలాగా ఏడు విభక్తులకు, సంబోధనా ప్రథమా విభక్తికి ఒక వృత్తం, ఒక కళిక, ఒక ఉత్కళిక వ్రాసి తరువాత సర్వవిభక్తులు వచ్చేలాగా ఒక వృత్తం వ్రాయాలి.

చిట్టచివర కవిపేరు, కృతిపేరు వచ్చేలాగా ఒక వృత్తం వ్రాయాలి. అంటే ఉదాహరణ కావ్యంలో వృత్తాలు, కళికలు, ఉత్కళికలు మొత్తం ఇరవైఆరు ఉండవచ్చునన్నమాట. ఎనిమిది విభక్తులకు ఎనిమిది వృత్తాలు, ఎనిమిది కళికలు, ఎనిమిది ఉత్కళికలు, వెరసి ఇరవైనాలుగు. సార్వ విభక్తికము, కవి నామాంకితము రెండు వృత్తాలు. మొత్తం ఇరవైఆరు.

కళికలు ఉత్కళికలు మాత్రాచ్ఛందములు గనుక 3, 4, 5, 7 మాత్రల ఆ వృత్తులలో తాళానుగుణంగా నడుస్తవి. అనగా ఉదాహరణములు తాళానుగుణంగా, రాగయుక్తంగా, గానం చేయిడానికి అనువైన లఘుకావ్యా లన్నమాట.

పాల్కురికి సోమనాథుని బసవోదాహరణం నుంచి ఒక ఉదాహరణ:-

ప్రథమా విభక్తి :

ఉ॥ శ్రీగురు లింగతత్పరు డశేష జగన్నిధి శుద్ధ సర్వసం
యోగ సుఖ ప్రపూర్తి వృషభోత్తమ మూర్తి యుదాత్తకీర్తి ది
వ్యాగమ మార్గవర్తి బసవయ్య కృపాంబుధి మాకు దివ్య సం
భోగములం బ్రసాదసుఖ భోగములం గరుణించు గావుతన్.

ఇది బసవని స్తుతిగనుక బసవని ఉద్దేశించిన పదాలన్నీ ప్రథమా విభక్తిలోనే ఉన్నవి

కళిక :

వెండియు ద్రిభువన వినుతి సమేతుడు
మండితసద్గుణ మహిమోపేతుడు
సురచిర శివసమ సుఖసంధానుడు
పరమ పరాపర భరితజ్ఞానుడు
విదితానందాన్విత మనస్కుడు
సదమల విపుల విశాల యశస్కుడు
శ్రీవిలసిత పదచిరతర భద్రుఁడు
గావున సాక్షాత్ కలియుగ రుద్రుఁడు.

ఇది నాలుగు మాత్రలతో నడిచే రగడ. రగడ లక్షణాలనుబట్టి ఆద్యంత ప్రాసములున్నవి. ప్రతిపాదంచివర ప్రథమా విభక్తి ప్రత్యయం ఉన్నది.

ఉత్కళిక :

భువనో పకార
భవమోద వీర
భక్తి సంయోగ
ముక్తి సంభోగ
సౌఖ్యాబ్ధిలోన
ముఖ్యుడై తాన
వెలయు శుభకరుడు
ఇల విశ్వగురుడు.

కళికలో పదానికి 16 మాత్రలుండగా ఇందులో పదానికి ఎనిమిదిమాత్రలే ఉన్నవి. అంటే కళికలో ఇది సగమే. చివరి రెండు పాదాలలోనే ప్రథమా విభక్తి ప్రత్యయం ఉన్నది.

ఇలానే ఎనిమిది విభక్తులు అయిన తరువాత సార్వవిభక్తికము.

ఉ॥ నీవు దయా పయోనిధివి, నిన్ను నుతించిన
గల్గు భక్తి, నీ
చే వరవీర శైవరతి చేకురు నీకయి
యిత్తు గబ్బముల్
నీ వలనం గృతార్థత జనించును నీకు
నమస్కరింతు, నా
భావమునందు నుండినను బాయకుమీ
బసవయ్య వేడెదన్.

ఇందు నీవు, నిన్ను, నీచే, నీకయి, నీవలన, నీకు, నాభావమునందు, బసవయ్య అని సర్వ విభక్తులు కలవు. సోమనాథుని బసవోదాహరణంలో కవి నామాంకిత పద్యములేదు.

తాళ్ళపాక పెదతిరుమలయ్య వేంకటేశ్వరోదాహరణంనుండి ఉదాహరణ —

ఆరవితారకంబుగ నుదాహరణంబు
రచించె భక్తి వి
స్తారత దాళ్ళపాక పురశాసను దన్నమ
తిమ్మనార్యుడిం
పారగ నంకనందన గదాంబుజధారికి
శ్రీవధూ మనో
హారికి వేంకటాచల విహారికి శౌరికి
నంకితంబుగాన్.

సద్దళి, పద్దళి, విద్దళి, ఉత్ఫుల్లకము అని ఉదాహరణ కావ్యాలలో కొన్ని భేదాలు ఉన్నవి. సంబోధన విడచి సప్తవిభక్తులుకలది సద్దళి. సంబోధనతో కలసి సమసంఖ్య విభక్తులుకలది పద్దళి. సంబోధనతోకలసి విషమసంఖ్య విభక్తులుకలది విద్దళి. కళికలు, ఉత్కళికలు మాత్రమేకలది ఉత్ఫుల్లకము.

ప్రథమా విభక్తికి వీరావళి, ద్వితీయకు కీర్తిమతి, తృతీయకు సుభగ, చతుర్థికి భోగమాలిని, పంచమికి కళావతి, షష్ఠికి కాంతిమతి, సప్తమికి కమల, సంబోధనకు జయవతి, అధిదేవతలై కృతికర్తకు, భర్తకు, తమతమ నామములకు అనురూపములైన ఫలములనిచ్చును.

పాల్కురికి సోమనాథుని తరువాత పలువురు కవులు ఉదాహరణ కావ్యాలు రచించారు. రావిపాటి తిప్పన త్రిపురాంతకోదాహరణము, తాళ్ళపాక పెదతిరుమలయ్య వేంకటేశ్వరోదాహరణము, చిత్రకవి పెద్దన్న హనుమోదాహరణము, అప్పకవి కృష్ణోదాహరణము మున్నగునవి ప్రసిద్ధములు. ఆధునికయుగంలోకూడా పలువురు ఉదాహరణ కావ్యాలు రచించారు. వాటిలో కీ. శే. మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారి నాగేశ్వరోదాహరణము; కళాప్రపూర్ణ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి గోపాలోదాహరణము; మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారి వీరేశలింగోదాహరణము, కీ. శే. చలమచర్ల రంగాచార్యులవారి ఆంధ్రలక్ష్మి వైభవోదాహరణము; ఆచార్య దివాకర్ల వెంకటావధానిగారి విశాలాంధ్రోదాహరణము: మల్లంపల్లి విశ్వేశ్వరశర్మగారి వీరభద్రోదాహరణము; డాక్టర్

కోవెల సుప్రసన్నగారి లక్ష్మీనృసింహోదాహరణము; పాటీలు తిమ్మారెడ్డిగారి వివేకానందోదాహరణము, కళాప్రపూర్ణ నిడదవోలు వెంకటరావుగారి శ్రీరామోదాహరణము పేర్కొనదగినవి.

ఆకరములు

1. అప్పకవీయము : కాకనూరి అప్పకవి.
2. ఛందోదర్పణము : అనంతామాత్యుడు.
3. ఉదాహరణ వాఙ్మయచరిత్ర : కళాప్రపూర్ణ నిడుదవోలు వెంకటరావు.

దండకము

పాదమునకు ఇరువదియారుకంటె ఎక్కువ అక్షరములుగల వృత్తాలకు **ఉద్ధురమాలా** వృత్తములు అనిపేరు. లయగ్రాహి, లయవిభాతి, లయహారి, త్రిభంగి, దండకము మున్నగునవి ఈజాతికి చెందినవి. లయగ్రాహి మున్నగువానికి అక్షరసంఖ్యానియమము ఉన్నదిగాని దండకమునకు అదికూడ లేదు.

దండకములు వృత్తదండకములు, గద్య దండకములు అని రెండువిధాలు. గద్య దండకములకు మాలాదండకములని ఇంకొకపేరు. వృత్త దండకములకు వృత్తాలకువలె పాదనియమము ఉన్నది. గద్య దండకములకు పాదనియమములేదు. దండకములకు గణనియమమున్నది. కాని గణసంఖ్యానియమములేదు. వృత్తదండకాలలోను గద్య దండకాలలోను అనేక భేదాలున్నవి.

వృత్త దండకాలు :- ఇవి సమవృత్తజాతికి చెందినవి. అంటే ఒకపాదంలో ఏగణాలు ఏక్రమంలో ఎన్నిఉంటాయో అవే గణాలు, ఆ క్రమంలో ఆ సంఖ్యలోనే తక్కిన పాదాలలోకూడా ఉండాలి. వృత్తదండకాలలో చండవృష్టి ప్రపాతము, మొదలైన భేదాలు చాల ఉన్నవి. వాటిలో కొన్నింటి లక్షణాలు :—

చండవృష్టి ప్రపాతము : 2 న గణాలమీద, 7 ర గణాలు

అర్ణము : 2 న గణములమీద, 8 ర గణాలు

అర్ణవము ; 2 న గణాలమీద 9 ర గణాలు.

ఇట్లే 2 న గణముల మీద 10 ర గణములు, వ్యాళము 11 ర గణాలు, జీమూతము 12 ర గణములు లీల, 13 ర గణములు ఉద్భోగము 14 ర గణాలు శంఖము. ఇట్లు ర గణములసంఖ్య ఎంతవరకైనా పెంచుకోవచ్చును. ఇలాగే.

ప్రచితకదండకము ; 2 నగణములమీద 7 మగణములు

అశోక పుష్పమంజరి : రజ, రజ, రజ, రజర.

కుసుమస్తబకము : తొమ్మిది స గణములు

మత్తమాతంగ లీలాకరము : 9 ర గణములు

లావణ్య లీలాప్లుతము : 1 న గణము; 8 మ గణములు ; 1 లఘువు.

ఇట్లేఇష్టమువచ్చినన్ని త గణములుకలది అనంగశేఖరము. కవి తనకిష్టమైన గణములను పాదమునకు పదిచొప్పున ఉపయోగించినచో అది బాలలీలాతుర దండకము.

గద్య దండకములు :

పాదనియమములేనివి గద్య దండకములు. వీనియందు గణములు నియతక్రమమున కూర్చబడును. వీనియందును పెక్కు భేదములు కలవు.

హ గణ, న గణ, స గణ, త గణములలో దేనితోనైనా ఆరంభించి, ఆమీద పెక్కు తగణములను ఉంచి ఒక గురువును వుంచి దండకాలు నిర్మించవచ్చును. పెక్కు తకారములమీద ఒకటిరెండు గురువులు ఉంచి దండకాలు నిర్మించవచ్చు. పెక్కు తకారాలమీద ఒకటి రెండు గురువులు ఉంచినది కామబాణము అనే దండకము.

నన్నయగారు అరణ్య పర్వమున ఒకదండకము రచించినారు. అందులో 136 తగణములమీద ఒక గురువు కలదు. కనుక అది కామబాణము అను దండకము :

"శ్రీకంఠ లోకేశ లోకోద్భవ స్థానసంహారకారా ......కారుణ్యమూర్తీ త్రిలోకైకనాథా నమస్తే నమస్తే నమః అర. 1-324

అనంతామాత్యుడు స, న, గలమీద పెక్కు తగిణములుపెట్టి యొకదండకము రచించెను.

"సిరినేలు రసికుండు శ్రీవత్సవక్షుండు నీరేరుహాక్షుండు, నిత్యాసదృక్షుండు, త్రైలోక్య సంరక్షణోపాయ దక్షుండు......"

దండకములు దేవతాస్తుతియందు వినియుక్తము లగుచుండునుగనుక వీనిముగింపు నమస్తే, నమస్తే, నమః అను రూపమున వుండును. తెలుగులో పెక్కు దేవతలను స్తుతించే దండకములు గలవు. వీనిలో ఆంజనేయ దండకము, విఘ్నేశ్వర దండకము ప్రసిద్ధములు. పోతనగారు మాత్రము భోగిని అనే వేశ్యను దండకమున వర్ణించినారు. అది **భోగినీ దండకము** అనుపేర ప్రసిద్ధము.

కం. ఇది నియమములేని మహా
పథమున గావలసినంత వక్కాణింపన్
గొదలేక యొదవు దండక
ముదధీంద్రశయాన తావకోత్తమ
నుతులన్. 4-442.

దండకము భగవంతుని కొదువలేకుండా తృప్తిగా వర్ణించుటకు అనువైన నియమములేని మహాపథము అని అప్పకవి చక్కగా చెప్పియున్నాడు. పద్యమునకు గద్యమునకు నడిమిమార్గమైన దండకము రమణీయమైన గమనముగల రచనా ప్రక్రియ.

ఆ క ర ము లు

1. అప్పకవీయము : కాకునూరి అప్పకవి
2. ఛందో దర్పణము : అనంతామాత్యుడు
3. వృత్త రత్నాకరము కేదారభట్టు
4. వాగ్వల్లభము : దుఃఖ భంజనకవి.

చిత్రకవిత్వము :

రసభావ విహీనమై కేవలము శబ్దార్థాలంకార ప్రధానమైన కావ్యాన్ని సంస్కృతాలంకారికులు చిత్రకావ్యం అన్నారు. ఖడ్గము మొదలైన రూపాలలో వ్రాయడానికి వీలుగా అక్షరాలను కూర్చి, పద్యంవ్రాయడం చిత్రంఅనే శబ్దాలంకారము అవుతుందని వారిలోకొందరు పేర్కొన్నారు. సంస్కృత ఛందోగ్రంథాలలో వీటి ప్రసంగంలేదు.

తెలుగులో ఆశువు, మధురము, చిత్రము, విస్తరము అని కవిత్వం నాలుగు విధాలుగా వింగడించబడింది. వీటికి చతుర్విధ కవితలు అని పేరు. వీటిలో చిత్రకవిత్వాన్ని గురించి తెలుగు ఛందోగ్రంథాలు ప్రసంగించినవి. కాని తెలుగులో చిత్రకవిత్వ లక్షణం సంస్కృతంలోకంటె భిన్నంగా వుంటుంది. ఖడ్గము మొదలగు రూపాలు ఏర్పడే తీరున పద్యం వ్రాయడం తెలుగులో బంధకవిత్వం అని వేరేవిభాగంగా ఏర్పడింది. చిత్రకవిత్వ జాతిలోనే చేరే గర్భకవిత్వం అనే విభాగంకూడ వున్నది. వీటిని గురించి విపులంగా వ్రాసిన తెలుగు ఛందోలాక్షణికుడు అప్పకవి. అతనిగ్రంథాన్ని అనుసరించియే ఇక్కడ కొన్నిభేదాలు ఉదహరించబడుతున్నవి.

అనులోమము :

పద్యం మొదటినుండి చివరివరకు చదవాలి.

కం. దామోదర సామతనధ
రామా సరసాకర దశరథ హరిరాధా
కామా సదయాతి పరమ
ధామా వరయాదవకుల దారకరాసా.

విలోమము :

పై పద్యమునే చివరినుండి మొదటికి చదవాలి.

కం. సారాకరదాలకు వద
యారవ మాధా మరపతి యాద సమా కా
ధారా రిహ థరశద కర
సార సమారాధ నతమ సారద మోదా.

నిరోష్ఠ్యము :

ప, ఫ, బ, భ, మ అనే అక్షరాలు ఓష్ఠ్యములు. వ కూడా అలాంటిదే. ఓష్ఠములు అంటే పెదవులు. ఓష్ఠములతో ఉచ్చరించబడే అక్షరాలు ఓష్ఠ్యములు. ఈ అక్షరాలులేకుండా వ్రాయబడిన పద్యం నిరోష్ఠ్యం. ఈ క్రింది పద్యం చదువుతుంటే పెదవులు కలియవు.

కం. నరహర్యక్ష దయాకర
కరిరక్షణ చక్రహస్త కాంచనచేలా
గరుడ తురంగ జనార్దన
ఖరదైత్య నికృంతన హరి కంజదళాక్షా.

తలకట్టు :

తలకట్టు అంటె తలకట్టు, దాని దీర్ఘము. అన్ని అక్షరాలు తలకట్లతో ఉండేలాగా రచింపబడిన పద్యం తలకట్టు.

కం. హర కలశజ తపన పవన
శరభంగ మతంగ దక్ష సత్యావాసా
స్మరపద యుగ గరుడధ్వజ
ధరధర మమ్మరయు మనగ దలకట్టులగున్.

గుడులు :

గుడులు అంటె గుడి, గుడిదీర్ఘము. అన్ని అక్షరాలు గుడులలో ఉండేలాగా రచింపబడిన పద్యం గుడులు.

కం. విరివిని నిలిచిరి వినిచి
క్ర్కిరి దివి నిశిఁదిరిగిరి తిరిగిమిడికి భీతి
ల్లిరి చింతించిరి తివిరిరి
సిరికొఱకు ధనాఢ్యులనిన క్షితి గుడుసు
లగున్.

మొదటి మూడు చరణాలలోను అక్షరాలన్నీ గుడులే.

కొమ్ములు :

కొమ్ములు అంటె కొమ్ము దాని దీర్ఘము. అక్షరములన్నీ కొమ్ములతో ఉండేలాగా వ్రాయబడిన పద్యము కొమ్ములు.

కం. గురుడును శుక్రుడు నుగ్రుడు
పురుహూతుఁడును శుకుండు బుధుడును
గుహుడున్
బురుకుత్సుండును గుత్సుడు
గురునుతు లొనరించిరనగ గొమ్ములు కృష్ణా.

మొదటి మూడు చరణాలలో అక్షరాలన్నీ కొమ్ములే.

పదభ్రమకము :

ఏ పాదాన్నయినా తలక్రిందుగా (వెనుక నుంచి ముందుకు) చదువవచ్చు. ఏమీ మార్పు ఉండదు. క్రింది పద్యములోని మొదటి మూడు పాదాలు అలాంటివి.

కం. ధీరానా నారాధీ
ధారాకర తాతరరత తారకరాధా
ధారాసుత తసురాధా
ధారిత తరిధావ నాబద భ్రమకమగున్.

పద్య భ్రమకము :

పద్యంలోని మొదటి రెండు పాదాలు ఒకభాగం, తరువాత రెండుపాదాలు ఒక భాగం. మొదటి భాగాన్ని తిరుగవేసి చదువుతే రెండవభాగం అవుతుంది. రెండవ భాగాన్ని తిరగవేసి చదువుతే మొదటిభాగం అవుతుందన్న మాటే కదా.

కం. రాధానాధా తరళిత
సాధకరధ తావరసుత సరస నిధానా
నాధా నిసరస తనురవ
తాధ రకధ సాతళిరత ధానాధారా.

ఏకాక్షరి :

ఈ క్రింది పద్యంలో నకారం తప్ప వేరే ఏ అక్షరము లేదు.

నానానన నానున్నన
నూననె నిన్ననెను నేను నున్నునినినన్నై
నానీనను నా నానును
నానూన యనంగ నొంటి యక్షరమయ్యెన్.

ద్వ్యక్షరి :

ఈక్రింది పద్యంలో మకార నకారములు తప్ప వేరే అక్షరాలు లేవు.

కం. మునినామా మమ్మును మన
మున నూనిన నేమమునను మొనమానను న
న్మనుమని మననము మన్నన
ననుమానా నామునినయనం ద్వ్యర్ణమగున్.

త్ర్యక్షరి :

ఈక్రింది పద్యంలో మ, న, త వర్ణములు తప్ప ఇతర వర్ణములు లేవు.

కం. మానిత మతితో మమతను
నీనామము నేమమునను నేను మనమునన్
నూనమున మతము మానను
దానకముగ దలతుననగ త్ర్యక్షరిమయ్యెన్.

ఈచిత్రకవిత్వంలో అక్షరవిలోపము, నల్లెంట్లు, ఏకపాది, ద్విపాది, త్రిపాది మొదలయిన భేదాలు చాలా వున్నవి.

ఆకరము :

అప్పకవీయము : కాకునూరి అప్పకవి.

బంధ కవిత్వము :

ఖడ్గము, ఛత్రము, గుచ్ఛము, గోమూత్రము, చక్రము మున్నగువాని ఆకారము ఏర్పడునట్లుగా అక్షరములను కూర్చి పద్యాలు వ్రాయడం బంధ కవిత్వము. ఖడ్గాకారంలో వ్రాయడానికి పనికి వచ్చే పద్యంలో కొన్ని స్థానాలలో కొన్ని అక్షరాలు విధిగా ఉండితీరాలి. ఉదాహరణకు ఒక విధమైన **ఖడ్గబంధంగా** పనికివచ్చే కంద పద్యంలో ప్రాసాక్షరం మొదటి పాదంలో నాల్గవ అక్షరంగాను, ఆరవ అక్షరంగాను కూడా వుండాలి. రెండవ పాదం చివరఉన్న అక్షరమే నాల్గవపాదం చివర కూడా ఉండాలి.

	ద	క నజభం రుతనర్జుశామయ
శ	మ	ధికచిత్తా, విమలాం భోజారి హస్త విష్ణరకర్ణా
	స	లాధరణీ సనాథ కంధరవ

ఈ ఖడ్గబంధంలో ఉన్న కందపద్యం :

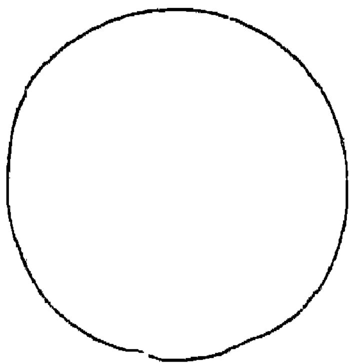
కం. శమదమసమధికచిత్తా
విమలాంభోజారి హస్త విష్ణరకర్ణా
మమశార్జునతరుభంజన
కమలాధరణీసనాథ కంధర వర్ణా.

అనేక విధాలయిన ఖడ్గబంధాలు ఉన్నవి. వాటికి పనికివచ్చే కందపద్యాలలో అక్షరాల స్థాన నియమాలు కూడ వేరువేరుగా వుంటవి. ఇలానే వేరువేరు బంధాలకు పనికివచ్చే పద్యాలలో అక్షరాల స్థాన నియమాలు వేరువేరుగా వుంటవి. ఉదాహరణకు చక్రబంధంలో ఉపయోగించే శార్దూల విక్రీడిత వృత్తాలలోని మొదటి మూడు పాదాలలోను పదవస్థానంలో ఒకే అక్షరం ఆవృత్తం కావాలి. రెండు, నాలుగు పాదాలచివర ఒకేఅక్షరం ఉండాలి. ఆ అక్షరమే నాలుగవపాదంలో ఒకటి, పదమూడు, కడపటి స్థానాలలో కూడా ఉండాలి. మూడవ పాదం మొదటి అక్షరం, నాలుగవ పాదంలో నాలుగవస్థానంలో ఉండాలి. రెండవపాదం మొదటి అక్షరం నాలుగవ పాదంలో ఏడవస్థానంలో ఉండాలి. మొదటిపాదం మొదటి అక్షరం నాలుగవ పాదంలో పదవ స్థానంలో ఉండాలి. రెండవ

పాదం చివరి అక్షరం నాలుగవ పాదంలో పదహా రవ స్థానంలో ఉండాలి.

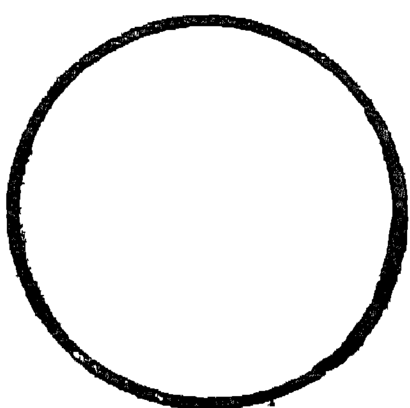
ఈ క్రింది చక్రబంధం అందులోని పద్యము చూడండి.

చక్రబంధం :

శా॥ భద్రాకాముక సోమసూర్యనయనా భ్రాజిష్ణు శౌర్యక్రమా
క్షుద్రాక్రుద్ధ విమర్శితాంగనతతా స్తోక ప్రసంపత్కరా
భద్రానూన జయావహా వినయ వాగ్భావి ష్కృతాయక్షమా
మాద్రీశా భవతక్షకా శుభకరా మాంగల్యా రాసోద్యమా.

గుచ్ఛబంధము :

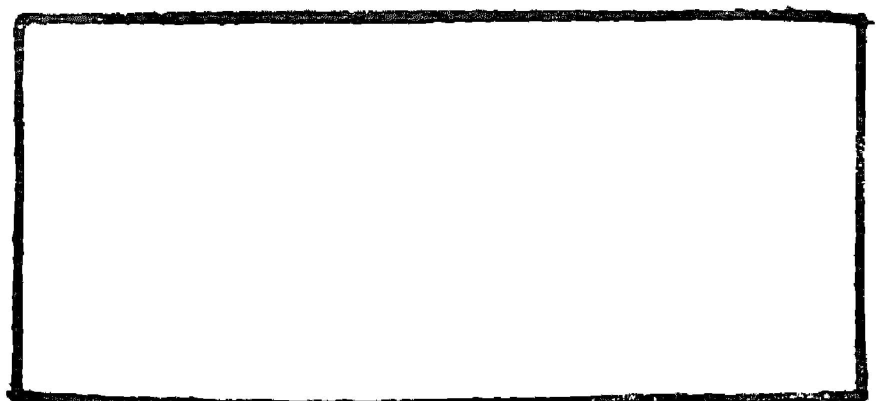

మాణవక వృత్తము :

గాదిలితో మాలదిగా
గా దిలకించెన్ బదిగా
గాదిబ కృష్ణం దదిగా
గాదిద వాచా లిదిగా.

పాదానికి ఎనిమిది అక్షరములుండే వృత్తం తీసుకోవాలి. అన్ని పాదాలలోను మొదట, చివర ఒకే అక్షరం వుండాలి. అలాగే అన్ని పాదాల లోను రెండు, ఏడు స్థానాలలో ఒకే అక్షరం వుండాలి. మొదటి పాదంలోని ఆరవ అక్షరం రెండవపాదం మూడవ అక్షరంగా ఉండాలి. మూడవపాదం ఆరవ అక్షరం నాలుగవ పాదం మూడవ అక్షరంగా ఉండాలి. మొదటిపాదం మూడవ అక్షరం నాలుగవ పాదం ఆరవ అక్షరంగా ఉండాలి.

సర్వతోభద్ర బంధము :

శ్లో॥ వందే సదా దాసదేవం
దేపరం పపరం వదే
సరంగకం కంగరంస
దాపకం తతకం పదా.

ఏ పాదానికి ఆపాదం ఎటునుండి ఎటు చదివినా ఒకే అక్షరక్రమం ఉండాలి. అందువల్ల అక్షరముల స్థాన నియమం ఎలా వుంటుందో తెలుస్తూనే వున్నది. ప్రతి పాదంలోను మొదటి అక్షరం ఎనిమిదవదిగా, రెండవది ఏడవదిగా, మూడవది ఆరవదిగా, నాలుగవది ఐదవదిగా ఉండాలి. మొదటిపాదంలోని రెండవ మూడవ నాల్గవ అక్షరాలు రెండవ మూడవ నాలుగవ పాదాల మొదటి అక్షరాలుగా ఉండాలి. రెండవపాదం మూడవ అక్షరం నాలుగవ అక్షరం మూడు నాలుగు పాదాల రెండవ అక్షరాలుగా ఉండాలి.

కుండలి, నాగబంధము, కంకణ బంధము, మర్దల బంధము, అష్టదళ పద్మబంధము, మాలికా బంధము, షోడశదళ చక్రబంధము మొదలైనవి అనేక బంధాలు ఉన్నవి.

ఆకరము :

అప్పకవీయము : కాకునూరి అప్పకవి.

గర్భకవిత్వము :

ఇదికూడా చిత్రకవిత్వ జాతిలోనిదే. ఒక విధమైన పద్యంలో మరొక విధమైన పద్యం ఇమిడి ఉండేలాగా రచించడం గర్భకవిత్వము. మణిగణ నికరము అనే వృత్తాన్ని కందపద్యం అయ్యే విధంగా వ్రాయవచ్చు. అది కందగర్భ మణిగణ నికరము అవుతుంది. కందపద్యం తేటగీతి ఇమిడి ఉండేలాగా చంపకమాల వ్రాయవచ్చు. అది కంద గీతి గర్భ చంపకమాల అవుతుంది. ఇలానే మూడు నాలుగు రకాల పద్యాలు ఇమిడి వుండేలాగా సీసపద్యం వ్రాయవచ్చు. ఒక కంద పద్యంలోనుంచి నాలుగు వేరువేరు కందపద్యాలు వచ్చేలాగా వ్రాయవచ్చు. కొన్ని పద్యాలలో కొన్ని పద్యాలు మాత్రమే ఇముడుతవి. ఏవి ఎందులో ఇముడుతవో గుర్తించి గర్భకవిత్వము చెప్పాలి.

మణిగణ నికరము :

కరధృత జలజుని గరిపతి పరదున్
వరతను రుచిజిత వరదుని బరమున్
బరివృఢు గొలిచెద బరపద శరణున్
శరవణ భవనుత చరితుని గరుణన్

కందము :

కరధృత జలజుని గరిపతి
వరదున్ వరతను రుచిజిత వరదుని బరమున్
బరివృఢు గొలిచెద బరపద
శరణున్ శరవణ భవనుత చరితుని
గరుణన్.

కంద, గీత, గర్భ చంపకమాల :

చం. సరహరి కేశవా వనజనాభ రమాధవ
వంశహస్త బం
ధుర సుగుణాకరా దురితదూర జనార్దన
దోర్బలాఢ్య గి
ర్వర గిరిశస్తుతా మురహరా సురపూజిత
ముఖ్యపాద సుం
దర పురుషాగ్రణీ భుజగతల్ప శచీపతి
పుత్రరక్షణా.

కందము :

కం. హరికేశవా వనజనా
భరమాధవ వంశహస్త బంధుర సుగుణా
గిరిశస్తుతా మురహరా
సుర పూజిత ముఖ్యపాద సుందర పురుషా.

తేటగీతి :

వనజనాభ రమాధవ వంశహస్త
దురితదూర జనార్దన దోర్బలాఢ్య
మురహరా సురపూజిత ముఖ్యపాద
భుజగతల్ప శచీపతి పుత్రరక్ష.

మత్తేభ కందగీత గర్భసీస పద్యము.

సీ॥ వినయసంపన్న రవిప్రభూతరమణీనాథా
పయో జేక్షణా నరాప్త
విభయ దాకార హవిర్భుగా యతరిపు ప్రాణా
నలాహీశ్వరా రమేశ
విలయ కాలానల విక్రమ ప్రథిత సాల్వాగ్రా
వవృద్ధ శ్రవా వరేణ్య
విజయశీలా యదువీర కౌస్తుభధరా చక్రీయ
శోదాత్మజా ముకుంద.

గీ॥ కరివరద పూతనాంతక గరుడ గమన
సత్వసహిత కామజనక శంకరసఖ
కనకవసన సుందరదేహ వనధిశయన
సనకముని వినుత చరణ సరసిజయుగ.

గమనిక :

సీసపాదములు నాలుగింటను మొదటి అక్షరము విడిచి చదివితే మత్తేభవృత్తం ఏర్పడుతుంది. సీసపద్యంలో భాగంగా గీతపద్యం ఉండనే వున్నది. ఆ గీతపద్యంలో ఇమిడివున్న కంద పద్యం :

కం. కరివరద పూతనాంతక
గరుడ గమన సత్వసహిత కామజనకశం
కర సఖ కనకవసన సుం
దరదేహ వనధి శయన సనకముని వినుతా.

చతుర్విధ కందము :

కం. బలులేమి చేత వేసరు
చెలికిం జిపిటంబు లీయ జేకొని కృపతో
గలిమిచ్చినావు కేరుచు
నెలమిన్ గృపణేంగితజ్ఞ హితవుగ విపులన్.

ఈ కందపద్యమునుండి ఇంకొక మూడు కంద పద్యములను సిద్ధము చేయవచ్చు కనుక ఇది చతుర్విధ కందము.

రెండవ కందము :

కం. చిపిటంబులీయజేకొని
కృపతో కలిమిచ్చినావు కేరుచు నెలమిన్
గృపణేంగితజ్ఞ హితవుగ
విపులన్ బలులేమి చేత వేసరు చెలికిన్.

మూడవ కందము :

కం. కలిమిచ్చినావు కేరుచు
నెలమిన్ గృపణేంగితజ్ఞ హితముగ విపులన్
బలులేమి చేత వేసరు
చెలికిన్ జిపిటంబులీయ జేకొని యెలమిన్.

నాలుగవ కందము :

కం. కృపణేంగి తజ్ఞ హితవుగ
విపులన్ బలులేమి చేత వేసరు చెలికిన్
జిపిటంబు లీయ జేకొని
కృపతో కలిమిచ్చినావు కేరుచు నెలమిన్.

ఈ విధంగా అష్టవిధ కందము, మాలికా చతుర్విధ కందము, కందగర్భ, సీసరూప ద్విపద, స్రగ్విణీగర్భ భుజంగప్రయాతము మొదలైన అనేక విధములైన గర్భకవితలు చెప్పవచ్చును.

ఆకరము :

అప్పకవీయము : కాకునూరి అప్పకవి.

శతకములు :

ప్రాస్తావికంగా చెప్పిన పద్యాలకు చాటువులు అనిపేరు. అలాంటిది ఒక పద్యమైతే ముక్తకం, రెండైతే ద్వికం, మూడైతే త్రికం, ఐదు పంచ రత్నాలు, పండ్రెండు నామావళి, ఇరువది యేడు తారావళి, వంద అయితే శతకం, నూటఎనిమిది అయితే అష్టోత్తర శతకము. వీటికి చాటు ప్రబంధ ములనిపేరు. నూరుపద్యాలుగల శతకము ఒక చాటు ప్రబంధభేదము.

శతకములు సంస్కృతభాషలో కూడా ఉన్నవి. మయూరుని సూర్యశతకము, బాణుని చండీశత కము ప్రసిద్ధములు. ఒక్కవందయే కాక కొన్ని వందలుకూడా చాటు ప్రబంధాలుగా ఏర్పడవచ్చు. భర్తృహరి సుభాషిత త్రిశతి, మూకకవి మూక పంచశతి, గోవర్ధనాచార్యుని ఆర్యాసప్తశతి, వేదాంత దేశికుని పాదుకా సహస్రము మొదలైనవి. ప్రాకృత భాషలో కూడా హాలుని గాథాసప్తశతి ప్రసిద్ధమై ఉన్నది.

తెలుగుభాషలో 12వ శతాబ్దివరకు శతకములు పుట్టిన జాడ కనపడదు. పండితారాధ్యుని శివతత్వ సారము శతక లక్షణములు కల మొదటి తెలుగు గ్రంథము. సలక్షణమైన మొదటి శతకము పాల్కురికి సోమనాథుని వృషాధిప శతకము. ఆ కాలమందే అన్నమయ్య రచించిన సర్వేశ్వర శత కము కూడా వెలువడినది. తెలుగులో మొదట పుట్టిన శతకములు శివభక్తిపరములై ఉండటం గమనించదగినది. క్రమముగా విష్ణుభక్తిపరములైన శతకములు కూడా పుట్టినవి. తిక్కన కృష్ణశత కము వ్రాసెనని ప్రతీతి. తరువాత పోతన నారా యణ శతకము మొదలైనవి వెలసినవి.

ఇప్పటివరకు తెలుగులో పుట్టిన శతకాలసంఖ్య మూడువేలకు మించినది. వాటిలో వేయివరకు ముద్రణ పొందినవి. వీటిలోకూడా ప్రసిద్ధి పొందినవి ఏబది లోపు. మొత్తంమీద తెలుగులో పుట్టినన్ని శతకాలు ఏ యితర భాషలోను పుట్టలేదు. తెలుగులో పలువురు కవులు శతకములు వ్రాసిరి. కొందరు పదేసి శతకములు కూడా రచించిరి. సత్యవోలు భాగవతకవి నూరు శతకములు వ్రాసెనట!

తెలుగు శతకములను పరిశీలించి సాహిత్య చరిత్రకారులు శతక లక్షణములుగా కొన్ని నిర్ణయించిరి. (1) శతకము శ్రీకారముతో ప్రారంభించును. (2) శతకమందలి పద్యములకు మకుటము ఉండును. ఉదా:-వృషాధిపా, దాశరధీ,సుమతీ మున్నగునవి. కొన్ని శతకములకు పద్య పదమంతయు మకుటమగును. ఉదా: విశ్వదాభిరామ వినురవేమ. కొన్నింటికి రెండు పదములు మకుటమగును. ఉదా: చిత్రచిత్ర ప్రభావ దాక్షిణ్యభావ। హత విమతజీవ శ్రీకాకుళాంధ్ర దేవ. (3) శతకములలో వృత్తనియమం ఉంటుంది. మకుటాన్నిబట్టి చంపకోత్పల మాలలో మత్తేభ శార్దూలాలో, సీసములో, ఆటవెలదులో, కందములో వాడవచ్చు. సాధారణంగా నానా రకాలయిన వృత్తాలను వాడటానికి వీలుండదు. (4) మకుటం సాధారణంగా సంబోధనరూపంలో ఉంటుంది. ఆ సంబోధన దైవపరంగానో, గురుపరంగానో, ప్రభు పరంగానో, మిత్రపరంగానో ఒక్కొక్కప్పుడు ఆత్మపరంగానో వుంటుంది. (5) శతకములు ఆత్మాశ్రయంగా ఉంటవి. కవి తన భక్తి మొదలైన భావాలనో, నీతి మొదలైన విషయాలనో, తన అభిప్రాయాలనో శతకంలో ప్రకటిస్తాడు.

విషయాన్ని బట్టి శతకాలను పెక్కు తెగలుగా విభజింపవచ్చు. ధార్మిక, నైతిక, సామాజిక, సాంస్కృతిక, రాజకీయ, చారిత్రక, తాత్విక, సాహిత్య, భాషా పౌరాణిక లలితకళా విషయాలు శతకాలలో ప్రకటించబడి ఉన్నవి. అధిక్షేపం, హాస్యం, శృంగారము, దైన్యం, భక్తిమొదలైన భావాలు ప్రధానంగా ఉన్న శతకాలు ఉన్నవి. నానా దేవతలను, అవతార పురుషులను, అధికారులను, గ్రామదేవతలను స్తుతించే శతకాలు వున్నవి. స్తుతించే శతకాలు, నిందించే శతకాలు, వెక్కిరించే శతకాలు. పూచిక పుల్లనుంచి పరబ్రహ్మం వరకు సర్వ విషయాలమీద శతకాలున్నవి.

శివభక్తి శతకాలలో పండితారాధ్యుని శివతత్వసారం, పాల్కురికి సోమనాథుని వృషాధిపశతకం యథావాక్కుల అన్నమయ్య సర్వేశ్వర శతకము మొదట పుట్టినవి ముఖ్యమైనవి. ఈ ముగ్గురు కవులకు శతక కవిత్రయమని పేరు. శివభక్తి శతకాలలో ధూర్జటి కాళహస్తీశ్వర శతకము తలమానికము. విష్ణుభక్తి శతకాలలో నారాయణ శతకము, ఒంటిమిట్ట రఘువీర శతకము, నరసింహ శతకం మొదలైనవి. భక్తచింతామణి శతకము కృపాంభోనిధి శతకము, భక్తి శతకాలలో ప్రసిద్ధములు.

నీతిశతకాలలో సుమతీ శతకం, భాస్కర శతకం, కుమార శతకం, కుమారీశతకము గణింపదగినవి.

అధిక్షేప శతకాలలో కవి చౌడప్ప శతకం, వేమన శతకం, కుక్కుటేశ్వర శతకం, రామలింగేశ్వర శతకం, శాంకరీ శతకం, సిరిసిరిమువ్వ శతకం, శంభోశతకం చెప్పుకోదగినవి.

హాస్య శతకాలలో పొగచుట్ట శతకము, పకోడి శతకం, చీపురుపుల్ల శతకం, విసనకఱ్ఱ శతకం ముఖ్యములు.

శృంగార శతకాలలో దేవకీనందన శతకం, వేంకటేశ్వర శతకం, ఇందుశతకం, మదన గోపాల శతకం, లావణ్య శతకం, కాంతాలలామ శతకం ఎన్నదగినవి.

తాత్త్విక శతకాలలో సదానందయోగి శతకము, హంస శతకము, పరమపద పరిపూర్ణ శతకం, పూర్వకర్మశతకం మొదలయినవి పేర్కొనతగినవి.

చారిత్రక శతకాలలో కాసుల పురుషోత్తమ కవి ఆంధ్రనాయక శతకం. గోగులపాటి కూర్మ నాధకవి సింహాద్రి నారసింహ శతకము, భల్లా పేరయకవి భద్రగిరి శతకము ముఖ్యమైనవి. ఇవి ఆయా దేవతలను వ్యాజనిందా రూపమున స్తుతించును. ఉదాహరణకు ఆంధ్రనాయక శతకము నుండి:

సీ॥ ఆలు నిర్వాహకురాలు భూదేవియై
యఖిల భారకుడను నాఖ్యదెచ్చె
నిష్ట సంపన్నురా లిందిర భార్యయై
కామితార్థదుఁ డన్న ఘనతదెచ్చె
గమలగర్భుడు సృష్టికర్త తనూజుఁడై
బహు కుటుంబకుడన్న బలిమిదెచ్చె
గలుష విధ్వంసిని గంగ కుమారియై
పతిత పావనుడన్న ప్రతిభదెచ్చె.

గీ॥ నాంధ్రు బిడ్డలుదెచ్చు ప్రఖ్యాతిగాని
మొదటినుండియు నీవు దామోదరుడవె
చిత్రచిత్ర ప్రభావః దాక్షిణ్యభావ
హత విమతజీవ శ్రీకాకుళాంధ్ర దేవ.

వివిధ విషయములకు సంబంధించిన శతకములలో అమాత్రార్థ శతకము, పతివ్రత శతకము, వారకామినీ శతకము, సుకముసున్న శతకము, వడ్డీశతకము, మార్తాండ శతకము, మీనాక్షీ శతకము, హరిహరేశ్వర శతకము, బిల్వేశ్వరశతకము, కామేశ్వరీ శతకము, భారతీ శతకము, లవకుశ శతకము, భారతాంబికా శతకము ముఖ్యమైనవి.

మొట్టమొదటి శతకము పుట్టిన పదమూడవ శతాబ్దంనుండి నేటివరకు శతక రచన కొనసాగుతూనే ఉన్నది. ఆధునిక కాలమున గూడ పలువురు శతకములు వ్రాస్తూనే ఉన్నారు.

ఆకరములు :

(1) శతకవాఙ్మయ చరిత్ర : వంగూరి సుబ్బారావు.

(2) శతక సంపుటము : శివశంకరస్వామి, పీఠిక.

(3) శతక వాఙ్మయము : డా. కె. గోపాలకృష్ణారావు. (కళాస్రవంతి ప్రచురణ)

పద కవిత్వము :

సంగీత సాహిత్యాలకు చక్కని సమన్వయం కుదిర్చిన సాహిత్య ప్రక్రియ పదకవిత. భావావేశం కలిగినపుడు మనిషి సహజంగానే కొంత రాగతాళయుక్తంగా తన భావాన్ని వ్యక్తంచేస్తాడు. ఆ భక్త్యావేశంలో జనులు పాడుకునే పదాలు తెలుగులో అనాదికాలంనుంచి ఉంటున్నవి. పాల్కురికి సోమనాథుడు తననాడు శివభక్తులు పాడుకుంటూ వుండిన తుమ్మెద పదములు, ప్రభాత పదములు, పర్వత పదములు, గొబ్బిపదములు, వెన్నెల పదములు మొదలైన పెక్కురకాల పదములను పేర్కొనినాడు. ఈ పదములన్ని పామర జనంలో ప్రచారంలో ఉన్నవేకాని పండితులలోనికి ఎక్కలేదు. వీనికి ప్రత్యేకంగా కట్టుబాట్లంటూ ఏమీ లేవు. కనుక వీటిని దేశిపదము లనవచ్చును.

పదరచన క్రమంగా పండితాదరణ కూడా పొందినది. మనకు తెలిసినంతలో మొదటి పద కర్త తాళ్ళపాక అన్నమాచార్యులవారు. ఆయన తిరుపతి వెంకటేశ్వరస్వామిని కీర్తిస్తూ రచించిన పదములు షుమారు ముప్పదిరెండువేలు వున్నవట. వాటిని పెద్ద రాగిరేకులమీద చెక్కించి, తిరుమల దేవాలయములో భద్రపరచినారు. ఇటీవల అవి కొన్ని గ్రంథరూపములో వెలువడినవి. అన్నమాచార్యులవారి మనుమడు తిరుమలయ్య సంకీర్తన లక్షణాలు వివరిస్తూ, ఒక గ్రంథం వ్రాసినాడు. అందులో అన్నమాచార్యులవారిని పద కవితా మార్గదర్శి, పదకవితా పితామహుడు అని ప్రశంసించాడు.

తనకు పూర్వం ప్రజలు ధారాళంగా పాడుకొం టున్న పదముల పద్ధతినే కొంత సంస్కరించి అన్నమాచార్యులు పదములు వ్రాసినాడు. వాని లోని భాష, భావాలు, శైలి, తెలుగుదనం ఉట్టి పడుతూ ఎంతో రమ్యంగా ఉంటవి. దేశీ పద్ధతిలో ఉంటూవచ్చిన పదకవిత అన్నమయ్య రచనలతో మార్గపద్ధతికి వచ్చింది. దానికి లక్షణాలు ఏర్పడి నవి. అన్నమయ్య తన పదములకు రాగములే సూచించెను గాని ప్రత్యేక స్వరము, తాళము నిర్ణ యించ లేదు.

తరువాత సుగ్రీవ విజయం అనే యక్షగానంలో కందుకూరి రుద్రయ్య చాలా పదములు వ్రాసినాడు. సిద్ధేంద్రయోగి భామాకలాపము, నారాయణ తీర్థుల వారి కృష్ణలీలా తరింగిణి, పదకవితా మార్గంలో చక్కని రచనలు. యక్షగానాలు, వీధి భాగవతాలు, పదకవితను బాగా పెంపొందించినవి. ఇంతవరకు వచ్చిన పదకవితలు రాగతాళ ధోరణిలో పాడుకోవ డానికి పనికివచ్చేవే.

అభినయానికి పనికివచ్చే పదములు రచించిన వాడు క్షేత్రయ్య. మువ్వగోపాలునిమీద మధురభావ భరితంగా ఆయన పెక్కు పదములు రచించినాడు. ఇవి శృంగారరస ప్రధానములు. అష్టవిధ నాయి కల వివిధ మన్మథావస్థాభేదాలు, వీటిలో రసవం తంగా చిత్రించబడినవి. అందువల్ల ఇవి రాగతాళ యుక్తంగా అభినయిస్తూ నృత్యం చేయడానికి ఎంతో అనుకూలంగా ఉన్నవి. క్షేత్రయ్య పదా లలో భక్తి ఉన్నప్పటికి వాటిలో శృంగారానికే ఎక్కువ ప్రాధాన్యము.

కేవలము భక్తిప్రధానము లయిన పదములు రచించినవారు ఎడ్ల రామదాసు, కంచెర్ల గోపన్న, నిష్కల ప్రకాశదాసు మొదలైనవారు. భగవంతుని కీర్తించేవి గనుక వీటిని కీర్తనలు అని పేరు వచ్చింది. మునిపల్లె సుబ్రమణ్యకవి శబ్దాలం కారాలు ఎక్కువగా ఉపయోగిస్తూ రామాయణ కథను అధ్యాత్మ రామాయణ కీర్తనలుగా రచించి పదకవితకు కొన్ని మెరుగులు దిద్దినాడు.

ఏరాగము, ఏతాళము, ఏ భావానికి పనికి వస్తుంది అనే దృష్టితో పదములు రచించినవారు త్యాగరాజస్వామి. కొంత అస్తవ్యస్తంగా ఉన్న కీర్తనల రూపానికి ఈయన మంచి పుష్టి కలిగించి నాడు. మనోహరములయిన భావములు, మధుర మైన భాష, త్యాగరాజస్వామి కీర్తనలకు విశేష ప్రచారం కలిగించినవి. భక్తి-ముఖ్యంగా శ్రీరామ భక్తి, ఈయన కీర్తనలకు జీవము. ఏ భావానికి ఏ రాగతాళములు చక్కగా అమరి ఉంటాయో గుర్తించి ఆయన కీర్తనలకు రాగతాళాలు నిర్ణ యించినాడు. ఈయన కీర్తనలకు ఒక ప్రణాళిక ఉన్నది. పల్లవి, అనుపల్లవి, కొన్ని చరణములు వాని లక్షణములు. పల్లవిలో స్ఫురించిన భావం అనుపల్లవిలో దీప్తిపొంది, చరణాలలో విస్తరి స్తుంది. ఈ విధమైన పదములకు కృతులు అని పేరు. త్యాగరాజస్వామివారి కృతులు నిర్మాణం లోనే కాక భాషాభావాలలో రాగతాళాలలో ఎంతో హృదయంగమంగా ఉంటవి. సంగీతము సాహి త్యము సరియైన పాళ్ళలో ఉంటవి. సంగీతానికి సాహిత్యము, సాహిత్యానికి సంగీతము జీవంపోస్తూ వుంటవి.

తరువాత 18, 19 శతాబ్దులలో స్వరజతులు జతిస్వరాలు, వర్ణములు, తిల్లానాలు మొదలైన రచ నలు నృత్యానికి పనికివచ్చేవి చాలా వచ్చినవి. కాని అవి త్యాగరాజస్వామివారి కీర్తనలవలె సాహిత్యా నికి గూడా ప్రాధాన్యం ఇచ్చినవి కావు. త్యాగరాజ స్వామి రూపొందించిన కృతికి ఇంకా కొన్ని మెరుగులు దిద్దిన వారు శ్యామశాస్త్రి, ముత్తు స్వామి దీక్షితులు అనే వాగ్గేయకారులు - కవులు, గాయకులు అయివుండి కృతులు వ్రాయడానికి,

వాటిని పాడటానికి సమర్థులైనవారు. పట్నం సుబ్రమణ్యం అయ్యరు, సుబ్బరాయశాస్త్రి, స్వాతి తిరునాళ్ మహారాజు, ముత్తయ్య భాగవతారు, వాసుదేవాచారి మొదలైన పలువురు కృతులు రచించినారు. పరిమళ రంగపతి, కస్తూరి రంగపతి మొదలయినవారు శృంగారరస ప్రధానములైన పదములు రచించిన వారిలో ప్రసిద్ధులు. ధర్మపురి సుబ్బారావు, దాసు శ్రీరాములు మొదలైనవారు జావళీలు అనే పేరుగల శృంగారపదముల రచించినారు.

కీర్తనలకు ప్రత్యేకస్థానం కల్పించి ఆదిభట్ల నారాయణదాసు హరికథలు రచించి అభినయపూర్వకంగా వాటిని కాలక్షేపం చేసేవారు. ఇటీవలి కాలంలో త్యాగరాజస్వామి కృతుల పద్ధతిలో రచనలు చేసినవారిలో పిరాట్ల శంకరశాస్త్రి, హరినాగభూషణము, సుసర్ల దక్షిణామూర్తి శాస్త్రి, రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ, మంగళంపల్లి బాలమురళీకృష్ణ మున్నగువారు ముఖ్యులు.

రాగతాళాలకు ప్రాధాన్యం ఇవ్వకుండా సంగీతధోరణిలో పాడుకోవటానికి ఉపయోగించే పాటలు ఇటీవల చాలామంది వ్రాస్తున్నారు. అది గేయసాహిత్యం అనబడుతున్నది. అక్షర గణాలకు బదులు మాత్రాగణాలను ఉపయోగించడం దీని లక్షణం. గాయకుడు తన గాన నైపుణ్యాన్ని ప్రదర్శించడానికి ఇవి అంతగా అవకాశం ఇవ్వవు. కనుక ఇది సాహిత్య ప్రధానములైన గేయ కవితలు. ఎంకిపాటలు, కిన్నెరసాని పాటలు. కవికొండల వెంకటరావు, అడవి బాపిరాజు, దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి, మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావు, డాక్టరు సి. నారాయణరెడ్డి మొదలయన వారి రచనలు ఈ కోవకు చెందినవి. వీటికి పల్లవి అను పల్లవి చరణములు మొదలైన విభాగాలు ఉండవు. మాత్రా ఛందస్సులలో ఉండటంవల్ల ఇవి అచ్చంగా పదకవితలు అనడానికి వీలు పడకపోయినా గేయకవితలు అనదగి ఉన్నవి.

సంగీత సాహిత్యాలను చక్కగా సమ్మేళనం చేసిన పదకవిత ఆంధ్ర సాహిత్యంలోని మధుర కవితాశాఖలోని ఒక రమణీయ కవితా ప్రక్రియ.

ఆకరములు :

(1) విజ్ఞాన సర్వస్వము : శ్రీ వాత్సవ వ్యాసము.
(2) ఉదాహరణ వాఙ్మయము : శ్రీ నిడదవోలు వెంకట్రావు.

— డా. పా. మా. శర్మ.

82. యక్షగానం

చక్కని చిక్కని తెనుగుదనము ప్రదర్శించిన మన సాహిత్య ప్రక్రియలన్నిటికి మకుటాయమానమైనది యక్షగానం. తెలుగునేల నాలుగు చెరగులు వందలకొలది యక్షగానగ్రంథాలు వెలిశాయి. మన వాఙ్మయంలో అదొక ప్రత్యేకశాఖగా వర్ధిల్లుతూ వచ్చింది. అయితే అది వట్టి సాహిత్య ప్రక్రియ గాదు. సంగీత, నృత్యకళలకుకూడా సంగమస్థానమై, మనదేశీయ సంస్కృతికి కాణాచిగా రాణించింది. కథకళీ కళాప్రతిష్ఠలుగల కేరళరాష్ట్రంలోదప్ప, యావద్ దక్షిణ భారతదేశములలోను పరపతిగల కళాస్వరూపంగా విరాజిల్లింది. అయితే తెలుగుదేశమే దాని పుట్టినిగడ్డగా తోస్తుంది. ఇంచుమించు మిగతా సాహిత్య ప్రక్రియలన్ని మనం ఒకరినుంచి తెచ్చిపెట్టుకొన్నవే. కాగా యక్షగానం

మనకు పరోపకారానికి పనికివచ్చిన స్వార్జిత విత్తము వంటిదికావడం ముదావహం. ఉపరి గర్వకారణం.

మనసాహిత్యంలో మొట్టమొదట యక్షాది నేపథ్య ములలోసహా ఆటపాటల ప్రసక్తి పాల్కురికి సోమ నాథుని పండితారాధ్య చరిత్ర పర్వత ప్రకర ణంలో కనిపిస్తుంది. అసలు యక్షగానం అనే శబ్దసంపుటి మొట్టమొదలుగా 1430 ప్రాంతంలో రచితమైన శ్రీనాథుని భీమఖండంలో "కీర్తంతు రెడ్డాని కీర్తిగంధర్వులు గాంధర్వమున యక్షగాన సరణి" అనే పద్యంలో ఉటంకింపబడింది. గాన కళకు పెట్టిందిపేరైన గంధర్వులు "యక్షగాన సరణి" లో పాడేరంటే అది ఒక ప్రత్యేకమైన గానశైలి అనేస్ఫురణ కలుగుతోంది. మార్వారు ప్రాంతీయమైన "గంధర్వగానం" ప్రదర్శించేవారు. గంధర్వ నృత్యప్రక్రియలను ప్రదర్శించేవారు (ఒకా నొక వైశ్య భారతీయులు) ఒకానొక లౌకిక జాతికి చెందినవారేగాని దేవయానులైన గంధర్వులుకానట్లే మనరాష్ట్రంలోవున్న జక్కులజాతి ఒకప్పుడు యక్ష గానాన్ని ప్రధానవృత్తిగా నవలంబించిన జాతిఅనీ, వీరి వృత్తికిసంబంధించిన యక్షశబ్ద క్రమంగా వారికి జాతివాచకంగా పరిణమించి ఉంటుందని ఊహింపవచ్చు.

జక్కులజాతి చరిత్రను పరిశీలించినవారికి మన వాఙ్మయంలోగల ప్రసక్తిని పరిశీలించిన ఆ జాతికి గీతాభినయ కళలతో గాఢమైన అనుబంధం మొదటి నుంచి ఉన్నట్లు తోస్తుంది. అనగా గ్రంథాల్లో సమకాలీనములు, ప్రాచీనములు, అయిన అనేక దేశీయనాట్యం సంగీత సాహిత్యరీతులను పట్టుబట్టి, పట్టికలుగా ఏకరువుపెట్టిన పాల్కురికి సోమనాథుడు యక్షగానాన్నిమాత్రం ప్రత్యేకంగా ఆ పేరుతో పేర్కొనలేదు. అయితే గంధర్వ యక్ష విద్యాధరాదుల వాలకాలు వాడుకలోఉన్నట్లు చెప్పారు. అందులో బహుళ యక్షనేపథ్యాలు ఎక్కువగా జనాకర్షకాలు కావడంమూలాన అదే వృత్తిఅయినవారు ఆ వాలకాలే తరచ ప్రదర్శిస్తూ, ఎఱుక చెప్పువారు, ఎఱుకలవారైనట్లు, యక్షవేషాలు వేసేవారు యక్షులై ఉంటారు. క్రీడాభిరామంతో ప్రసక్తమైన (15 శ॥) "యక్షవెన్నెల" నృత్య చిత్రభారతంలో (16 శ॥) ప్రసక్తమైన యక్ష కామినిలు నాట్యం, యక్షవనితల పాట, మున్నగు విషయాలు పై ఊహకు సాధకాలుగా ఉన్నాయ్. అంటే యక్ష నాటకాల వృత్తివారు యక్షులై యక్షులు జక్కులై ఆ జక్కుల పాటలే యక్షగానా లుగా చలామణి అయివుంటాయ్. పాల్కురికి యక్ష గాన శబ్ద సంపుటిని పేర్కొనిఉండక పోవడంవల్ల అది అప్పటికి ఒక విశిష్ట ప్రక్రియగా రూపొందియుండు నని తోస్తుంది. జక్కులప్రసక్తి, వారి గాన కళా ప్రసక్తి, మన వాఙ్మయంలో 15 శ. ఆరంభం నుండియే కనిపిస్తోంది. కాబట్టి యక్షగానానికి ఆ పేరు సార్థకం కాగలరూపం ఇంచుమించు ఆ కాలం లోనే వచ్చివుంటుంది. భీమఖండోదాహరణాన్ని బట్టి అది ముందుగా ఒక గానరూపమైన స్తోత్ర పాఠంగాను, తదుపరి "కామవల్లీ మహాలక్ష్మి కైట భారి వలపువారుచువచ్చే జక్కుల పురంధ్రీ" అనే క్రీడాభిరామోదాహరణాన్నిబట్టి ఇది ఒక గానరూప మైన కథాఖ్యానంగాను, ఉండేదని తెలుస్తోంది. ఆనాడు "యక్షగాన పదంబులు" సముచితానేకవిధ తాళసంగతులను, నవరసాలంక్రియా సవర్ణంబు లగుచు, వాడుకలోవుండేవని తాళ్ళపాక అన్నమా చార్యులుఅన్నట్లు "సంకీర్తన లక్షణము" అనే తాళ్ళపాకవారి గ్రంథంలో చెప్పబడింది. ఆ పద ములు మొదట జక్కుల పురంధరులచేత జంత్ర గాత్రాలతో కరచరణ విన్యాసపూర్వకంగా ప్రయో గింపబడుతూ ఉండిఉంటాయి, కాలక్రమేణ, యక్ష గానానికి, యక్షవేషాలతోను, జక్కులతోను సంబంధము సడలిపోయింది. ఆ జక్కుల పాటల పక్కకి ఆకృష్టులైన కొందరు శిష్టకవులు అటువంటి రచనలు సాగిస్తువచ్చారు. దేశంలో కర్ణాటక సంగీత సాంప్రదాయం శాస్త్రీయప్రతిష్ఠతో ప్రబలిన కొద్దీ, తొలినాటి యక్షగానపు రూపురేఖలైన జక్కులరేకులకు క్రొత్త పోకడలతో పరిణామము స్థానభ్రంశమూకూడా కలుగుతూ వచ్చాయ్.

ఎప్పుడో అంతకుముందునుంచి తెలుగునాట వాసి కెక్కిన వీధినాటకం సహచర్యంతో రూపకకళను కూడ ప్రాప్తించుకొని యక్షగానం సకల కళా సరస్వతీ విశ్వరూపంగా పరిణమించింది.

ఈనాడు యక్షగానాన్ని, దేశిసరళికిచెందిన నాటకంగా పండితులు పరిగణిస్తారు. మార్గసరళికి అంటె సంస్కృతి సంప్రదాయమార్గానికి భిన్నంగా దేశంలో సహజంగా, ఉద్భుదమై ఆబాలగోపాలానికి అనుభవ గమ్యమయ్యేది. దేశీ సంస్కృతరూపకోపరూపక లక్షణాలకంటె విలక్షణంగా ఉండటమే యక్షగానం యొక్క దేశిత్వాన్ని నిరూపించే లక్షణాల్లో మొదటిది. ప్రాచీన యక్షగానగ్రంథాల్లో సంస్కృత రూపకములలోలాగు నాందీప్రస్తావనలు, అంక విభాగము, సంధి సంధ్యాంగ నియమము మొదలైనవి కానరావు. వాటిలో సామాన్యంగా కనబడే ప్రధాన రచనాంగాలు మూడు (1) రగడ వికారము తాళప్రధానమైన రేకు, (2) ద్విపద, (3) ఏలలు అర్ధచంద్రికలు ధవళ శోభనములు, అల్లనేరేళ్లు మొదలైనపదాలు, ఈ మూడున్ను దేశిచ్ఛంద ప్రక్రియలని పలువురు పండితుల తలంపు.

యక్షగానానికి పుట్టినిల్లు తెలుగుదేశం. అటు తమిళ, కన్నడదేశములు ఇటు తెలంగాణం దానికి విహారభూములయ్యాయి.

తెలుగులో నేటికి తెలియవచ్చినంతలో ప్రోలగంటి చెన్నశౌరి (15 శ. ఉభా) చెప్పిన "జక్కుల కథ" సౌభరిచరిత్రయే తొలి యక్షగాన రచన. ఆ గ్రంథము నేడు లభ్యముకాదు. 16వ శ. నడుమనున్న చిత్రకవి పెద్దన లక్షణసార సంగ్రహంలో ఓం ప్రథమంగా యక్షగానలక్షణం కొంత ప్రసక్తమైంది. అంటే అంతకుముందే లక్ష్యంకోసం కొంత ఉండిఉండాలి. కాని అది నేడు ఉపలబ్ధం కాదు. అయ్యేవానిలో కవికాలం తెలియునంతలో కందుకూరు రుద్రకవి సుగ్రీవవిజయమే ప్రాచీనతమమైనదిగా పరిగణింపబడుతూ వుంది. అతడు పెద్దనకు కాస్త అర్వాచీనుడు. అయితే చక్రపురి రాఘవాచార్యుని విప్రనారాయణ చరిత్రము అనే యక్షగానాన్ని పెద్దనకు సమకాలీనమైనదానిగా, అంటె ఇప్పటికి మనకు దొరికినవాటిలో మొదటిదానిగా నేను గుర్తించి నా పరిశోధన నిబంధనలో దానిని గూర్చి వ్రాసియున్నాను. ఇది సుగ్రీవ విజయము రెండూ, కవులచే యక్షగానాలుగా పేర్కొనబడ్డాయి. రెండింటిలోనూ రచనాసామ్యం స్పష్టంగా గుర్తించవచ్చు. రెండింటిలోను ఎత్తుగడ అర్ధచంద్రికలతో దశావతార ప్రశంసాత్మకాలుగానే షష్ఠ్యంతాలు గ్రంథాంతమున కర్తృత్వాద్వీపదరచనలో ద్విపదకు జంపె, త్రిపుట, మొదలగు తాళప్రధానమైన రేకులకు ప్రాచుర్యం యెడ నెడ సంధి ప్రయోజనాత్మకాలయిన చిన్నచిన్న వచనాలు, ఏలలు, అర్ధచంద్రికలు, మొదలగు దేశీయ మధుర కవితప్రదర్శనలు, కారణంగా ఆయా ఊళ్ళలో మొలిచిన యక్షగాన మేళాలవారు కూచిపుడి కత్తును, ఎవరి చేతనైనంత వారు, అనుకరించారు. ఏనాదులు, గొల్లలు మొదలైనవారుగూడ యక్షగాన ప్రదర్శనలకు పూనుకొన్నారు.

యక్షగాన ప్రదర్శనల కెక్కిన తరువాత కూడ చాలకాలందాక దాని ఆద్యప్రకృతియైన శ్రవ్య ప్రయోజనంకూడా ఒకవంక సాగుతూనే ఉంది. 19వ శ. ఆంధ్రదేశంలో యక్షగానం ఎక్కువగా పరిణితిచెందినకాలం. యక్షగానాలు కోకొల్లలుగా వెలిశాయ్. ఇంచుమించు అన్నీ నాటకనామంతో ప్రదర్శనలకు ఎక్కినవే. దేశంలో పలుతావుల యక్షగాన మేళాలుకూడా వెలిశాయి. యక్షగాన రచనలో ప్రదర్శనలో స్త్రీలుకూడ పాల్గొన్నారు. బొమ్మలాటలకు పనికివచ్చేట్లుకూడా యక్షగానాలు రచింపబడ్డాయి. కొందరు హరిదాసులు తమ హరికథలను యక్షగానాలని వ్యవహరించారు. క్రమేపి యక్షగానంమీద సంస్కృత రూపకప్రభావం ఆధునిక రంగస్థల నాటకప్రభావంకూడ పడ్డాయి.

ఆంధ్రదేశపు యక్షగానాల్లో ముక్కాలు మువ్వీసము పౌరాణికేతి వృత్తాలే. కొందరు ప్రసిద్ధ చారిత్రక పురుషుల జీవితోదంతాలుకూడ యితివృత్తా

లయ్యాయి. ముందునాట ప్రసిద్ధ ప్రబంధాలుకొన్ని యక్షగానాలుగా ప్రదర్శింపబడ్డాయి. కొన్ని యక్షగానాల రచనా ప్రక్రియలలోకూడ ప్రబంధపు పలుకుబడి బాగాకనిపిస్తుంది. అసలు కొన్ని ప్రబంధాలుగా వ్యవహరింపబడ్డాయికూడ.

ఆంధ్రదేశంలో యక్షగానరంగ విషయంలో మాత్రం అభివృద్ధి కనుపించదు. అప్పటికప్పుడు ఏ యూరిమొగనో, ఏ గుడి ముంగిటనో, తాటాకూటంగా నిర్మింపబడిన పందిరిక్రింద కటికనేలయే రంగస్థలం. చుట్టూ కనుచూపుమేర అంతా ప్రేక్షాగారమే. కూచిపూడి భాగవతులు భారత విద్యాదురంధరులైన ఊరూరుతిరిగేవారు కావటంమూలానా రంగస్థల విషయంలోవారు శ్రద్ధవహించలేదు. అటుయిటు చేరి ఒకనిచే పట్టుకోబడిన తెల్లనిగుడ్డయే తెర. తెర కట్టునిటు నూనెదివిటీలు. తెరవెనుక హుంగుదారులు వంతపాటకులు. హుంగు,-తిత్తి-మద్దెల తాలపుచిప్పలు-తెరముందు సూత్రధారుడు అతడే ప్రదర్శన ప్రవర్తకుడు. పాత్రల ఆహార్యవిషయంలో కూచిపూడివారి గడియాలు సరంజామా పేరుపడ్డది. ఆంధ్రదేశం ఛందోవిశేషములు అతి విరళంగా పద్యాలు ఉండటం చూస్తే అదే ప్రాచీన యక్షగాన రచనాఫక్కి అనిపిస్తుంది. చిత్రకవి పెద్దన యక్షగానాల్లో ఉపయోగింపబడే రగడ బేధాలను ఉదహరిస్తు ఏ రగడకు ఏ తాళం సరిపడుతుందో అంతమాత్రమే చెప్పియున్నారు. ఆంధ్రదేశంలో యక్షగానరచన యించుమించు రెండు శతాబ్దాలదాకా ప్రాచీన ఫక్కీలోనే సాగింది. మధ్యమధ్య కంకంటి పాపరాజువంటి విదగ్ధులు కొందరు మరికొన్ని వేషాలు చేరుస్తూ వచ్చారు. 1650 ప్రాంతపు అప్పకవి స్వయంగా యక్షగాన రచన చేసినవాడైనప్పటికి, దాని లక్షణ విషయంలో మాత్రం పెద్దన చెప్పినదానినే పునశ్చరణచేశాడు. ఆ లక్షణం పరిపూర్ణమైనది, కాకపోయినా ఆ యిద్దరు, యక్షగాన రచనాంగాల్లో ముఖ్యమైనదానిని గూర్చిమాత్రమే చెప్పదలచినట్లున్నది. అదే తాళప్రధానమైన రేకు. దాని మూలప్రకృతి రగడ 'దరువు' అన్నది సంస్కృత "ధ్రువ" శబ్దభవమై వుంటుంది. నాట్యంలోలాగానే యక్షగానాల్లోను ఇది అనేక ప్రయోజనాలకు ఉపయోగపడుతోంది. అది రానురాను కర్ణాటక హిందుస్థానీ పద్ధతులకు ప్రచారంకలిగిన రోజుల్లో కవులనేర్పుకొలది రగడ వికృతి విడచి రాగ ప్రాధాన్యం వహించింది. అప్పకవి తరువాత యక్షగానపుటూసు ఎత్తుకొన్న లాక్షణికులు ఒకరిద్దరు లేకపోలేదు. కాని ఎవరుచెప్పినా ఆ లక్షణానికి వ్యాప్తిపడుతూనేవచ్చింది. అసలు ఎలాంటి ఛందోబంధాన్నైనా తనలో ఇముడ్చుకో గలిగినటువంటిది యక్షగానం. కాలం గడచిన కొలది దేశంలో నాట్యసంగీతాలకు ఏర్పడిన వికాస వ్యాప్తులను బట్టి, ప్రయోక్తల అవకాశములను బట్టి యక్షగానం అనేక వాలకాలు వేసింది.

సుగ్రీవవిజయాన్ని పరిశీలిస్తే అది ప్రదర్శన సౌలభ్యంగల రచన అనియే తోస్తుంది. ఆనాడు యక్షగానాలు ఎలా ప్రదర్శించబడ్డాయో గాని అప్పటికి వీధినాటకాది ప్రదర్శనాల్లో ప్రతిష్ఠలందు, కొన్ని భారత విద్యాదురంధరులైన కూచిపూడి భాగవతుల వలన, పిదపకాలంలో యక్షగాన ప్రదర్శనలకు ఒక నూతన చైతన్యం ప్రచారం కలిగినట్లు చెప్పవచ్చు. 17వ శ.లో వారి కులపతి శ్రీ సిద్ధేంద్ర యోగియొక్క అపూర్వ సృష్టియే 'కలాపం' ప్రదర్శన ప్రక్రియలో నృత్య ప్రధానమైనది. కాని దాని రచన ప్రక్రియకు యక్షగానమే మూదల అనవచ్చును. ఆ కలాప ప్రభావం అర్వాచీన యక్షగానాలుమీద పడింది. కూచిపూడి వారు తెలుగునేల నాలుగు చెరగులను తిరిగేరు. వారిలో వారి ప్రదర్శన పద్ధతులే ఆదర్శప్రాయములైనా ఆ పద్ధతుల లగువు బిగువును కదమచోట్ల అంతగా కానరావు. ఈనాడు ఆంధ్రదేశంలో కుచ్‌కుచ్‌గా కూచిపూడి వారివి తప్ప ఇతరత్రా యక్షగాన ప్రదర్శన ప్రతిష్ఠలు అడుగంటినవనే చెప్పవచ్చు.

దక్షిణదేశంలో మొదటగా తంజావూరులో యక్షగానానికి రాజభోగం పట్టింది. రాజకవియైన రఘునాథుడే యక్షగాన రచన చేపట్టినాడు. కాని అతని

కొడుకైన విజయరాఘవుని రాజ్యకాలంలో (1633-78) దాని ప్రతిష్ఠ మిన్నుముట్టింది. నాడు యక్షగానానికి నాటక నామం ధ్రువపడింది. నాటి కవులనేకులు అలాటి రచనలు చాల సాగించారు. అవి కొలువునట్టువ మేళముల వారిచేత ప్రదర్శింపబడుతూ ఉండేవి. అందులో పద్యానికంటె గద్యానికి ప్రాధాన్యత హెచ్చింది. ప్రాచీన మధుర కవితారీతులు ప్రాచుర్యము తగ్గి పదకవితలు కర్ణాటక సంగీత ఫక్కీలు ఎక్కువ, చోటు చేసుకొన్నై. సంధివచనాల సంఖ్య తగ్గి పాత్రల సంవాదరచనల సంఖ్య పెరిగింది. అక్కడక్కడ రంగప్రయోగ సూచనలు కూడ ఉన్నై. మార్గరూపక మర్యాదలు కూడ ఆదరింపబడ్డాయి. తాత్కాలిక విషయాలు కూడ ఇతివృత్తాలయ్యాయి. నాటి రాజస్థానాలపై భావాలు ప్రజాజీవిత విశేషాలు కూడా ముమ్మరంగా చిత్రించబడ్డాయి. తదుపరి తంజావూరి ప్రభువులైన మహారాష్ట్రులు కూడా మన తెలుగు యక్షగాన రచనా ప్రదర్శనముల నేడు అధికాదరము చూపివుండటం ముదావహం. శివాజీ ప్రభువొక్కడే (1684-1712) ఇరవై గ్రంథాలకు కర్త. అతని ఆస్థాన ఆంధ్ర యక్షగాన కవులలో దర్భా గిరిరాజు అగ్రేసరుడు. ఆతడు ఆరు యక్షగానప్రాయ రచనలు చేశారు. అందులో ఒకటి రాజమోహన కురవంజి. కురవంజి తమిళ శబ్దము. అంటె కొరవజాతి స్త్రీయని అర్థం. అంటె ఎరుకత. ఉత్కృష్ట విశిష్టములైన యక్షగానములకే అది ఒక నామాంతరంగా కనిపిస్తోంది.

శహజి నాటినుండి చిట్టచివర శివాజి (1684-1855) వరకు తంజావూరు మండలము తత్పరిసరములలో యక్షగాన నాటకరచన ప్రదర్శనములు చాలా బాగా సాగినవి. సంస్కృత రూపక ప్రభావము ఇనుమడించి యక్షగానము ఉత్పత్తిలో దేశియైనను, పరిణామంలో మార్గియైనదని చెప్పాలి. నాడు యక్షగాన కవులకును, కృతులకును, రాజాశ్రయము రంగభోగము విస్తరించాయి. రాజాశ్రయులుకాని యక్షగాన కవులలో ముఖ్యులు నారాయణ తీర్థులు. త్యాగరాజు, మెళత్తూరు వెంకటరామశాస్త్రి. సుప్రసిద్ధమైన మేళత్తూరు భగవత మేళనాటిక సంప్రదాయానికి ఆద్యప్రవర్తకుడు వెంకటరామశాస్త్రియే.

18 శ.లో మధుర, పుదుకోట మైసూరు రాజాస్థానాదులలోను కడమ కన్నడ ప్రాంతములందును తెలుగు యక్షగానములు కొన్ని వెలిశాయి. తమిళ, కన్నడ యక్షగాన రచనకు మార్గదర్శికాలయ్యాయి.

తెలంగాణాలో యక్షగానాలు వందకుపై కనబడుతున్నాయి. రచన 18వ శ. నుండియే విరాళంగా ప్రారంభమయింది. అవి మొదట్లో ప్రదర్శనలోకంటె పారాయణంలోనే ఎక్కువ ప్రచారం పొందేయి. 1780 నాటి శేషాచలపు ధర్మపురి రామాయణం, 1834 నాటి ముద్దయకవి మంథెన రామాయణము 19 శ. నుండి ప్రదర్శన కనువైన రచనలు ప్రారంభమయ్యాయి. గోవర్ధనం నరసింహాచార్యులు, శేషభట్టారు కృష్ణమాచార్యులు, వట్టెము పాపకవి మొ॥ పండితకవులు కూడ యక్షగాన రచన చేపట్టారు. ఆత్మకూరు సంస్థానాధీశుల ప్రాపున యక్షగానానికి రాజాశ్రయం లభించింది. ఒక గొల్లకలాపం, ఒక కురవంజి (రూప్‌ఖాను పేట రత్నమ్మగారిది) కూడా వెలిశాయి. ఈ శతాబ్దిలో ఇప్పటికి తెలంగాణాలో యక్షగాన రచన ప్రదర్శనములు సజీవములై ఉన్నాయ్. అందులో రచనా పాటవం ప్రాచీనఫక్కీ తక్కువైన నాటకీయత వస్తువైవిధ్యం ఎక్కువై ప్రజామోదాన్ని బాగా చూరగొన్నాయి.

సర్వోపభోగ్యమైన సమాహార కళాస్వరూపమై వివిధ ప్రక్రియానుబంధ బంధురమై, బహువిధ పదకవితల పాలవెల్లయి, అతిమాత్ర వస్తుర్రసభంధ్లో

భాషావైవిధ్య భాసురమై, భిన్నదేశ భిన్నకాల భిన్న కవ్యుప్రజ్ఞమై, అనేక లోకవృత్త విశేష ప్రదర్శకమై, ఆంధ్రజాతీయ రూపక కళాసర్వస్వప్రతినిధియై, అన్య భాషేయులకు అనుకావ్యమై, యావదాంధ్ర వాఙ్మయమున బహుముఖ వైవిధ్యం, వైశిష్ట్యము కలిగి విశాల సారస్వతశాఖగా విలసిల్లిన ప్రక్రియ యక్షగాన మొక్కటే.

గమనిక : ఈ విషయమై వివరములకు, విశేషములకు, ఆధారములకు, ఆకరములకు నా "ఆంధ్ర యక్షగాన వాఙ్మయ చరిత్రము" అను గ్రంథము చూడదగును.

ప్రచురణ : ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తు, (వాల్తేరు).

—ఆచార్య యస్.వీ.జో. రావు.

83. తెలుగు జానపద సాహిత్యము

జనపద మనగా పల్లెటూరు. జనపదము లందుండువారు జానపదులు. వారి సాహిత్యమే జానపద సాహిత్యము. దీనిని ఇంగ్లీషులో Folk-Literature అందురు. ఇది Folklore సాంప్రదాయిక విజ్ఞానము లేదా జానపద విజ్ఞానములో అత్యంత ముఖ్యభాగము. Folklore శబ్దకల్పనము తొలుత చేసినవాడు W.J, Thoms (1846) అను పాశ్చాత్యుడు. Folklore అను మాటకు నాగరికజాతుల మధ్యనుండు అనాగరిక సంఘములవారి ఆచార వ్యవహారములు, మూఢ విశ్వాసములని తొలి నిర్వచనము. జానపద విజ్ఞానమనునది చదువు సంధ్యలులేని అనాగరికులైన పల్లెటూరి జనములకు పారంపరికముగా సంక్రమించు విజ్ఞానము. పురాతత్త్వ శాస్త్రవేత్తలు, సాంఘిక శాస్త్రవేత్తలు, భాషా శాస్త్రవేత్తలు, నరశాస్త్రవేత్తలు, చారిత్రకులు చేసిన పరిశోధనలు కనుగొన్న అమూల్య విషయముల ఫలితముగా జానపదులకు సంబంధించిన ఆచార వ్యవహారములు, మతము, వేదాంతము, నమ్మకములు, వృత్తులు, కళలు, మంత్రతంత్రములు, కథలు, గాథలు, పాటలు, సామెతలు, వినోదములు, వేడుకలు, ఆటలు, సంగీతము, నృత్యము, పనిముట్లు, నాటువైద్యము, చెట్లక్రియలు, చిలుక జోస్యము, పశుపక్ష్యాదుల విజ్ఞానము, గృహవృత్తి యుద్ధవినోద పరికరములు, వేషభాషలు, అలంకరణములు — ఈ విధముగా సమస్త విజ్ఞానము వాఙ్మయముతోపాటు వస్తుసంస్కృతి (Material Culture) కూడ జానపద విజ్ఞానము పరిధిలోనికి వచ్చినది. ఇంత విశాల పరిధిగల సాంప్రదాయిక విజ్ఞానములో శాబ్దికేతరములు (Non - Verbal) వస్తుసంస్కృతి (Material Culture) మొదలైన వానిని విడిచిపెట్టి, వాక్కుద్వారా హృదయానుభూతిని వెలార్చు విశిష్ట ప్రక్రియను జానపద సాహిత్యము (Folk Literature) అందురు.

తత్త్వతః శిష్ట సాహిత్యమునకంటె జానపద సాహిత్యము భిన్నమైనది. శిష్టసాహిత్యము చేతనాకృతము. జానపద సాహిత్యము అచేతనాకృతము. అనగా శిష్టసాహిత్యము బుద్ధిపూర్వకముగా సృష్టింపబడినది. జానపద సాహిత్యము స్వయం సముద్భవము. శిష్టసాహిత్యము భావుకుడైన కళాకారుని ప్రయత్నమున తీర్చిదిద్దబడినది. జానపద సాహిత్యము పామరుల నోటినుండి అప్రయత్నముగా వెడలి తనకు తానే రూపు దిద్దుకొన్నది.

జానపద సాహిత్యపు పై స్వభావమును బట్టి దాని లక్షణములను ఈ విధముగా చెప్పుకొనవచ్చును.

(1) జానపద సాహిత్యమునకు కర్తయుండడు. కర్త లేకయే సాహిత్యమెట్లు పుట్టునను ప్రశ్న యుదు

యించును. రచయిత అనుపానికి శిష్టసాహిత్యమున నున్న ప్రాధాన్యము జానపద సాహిత్యమున లేదని దీని తాత్పర్యము. ప్రారంభదశలో అది ఏక కర్తృకమైనను కాకపోయినను పరిణామమున ప్రచారమున అది సామూహిక కర్తృకమైపోయి ప్రత్యేక రచయిత ముద్ర లేకుండపోవును.

(2) జానపద సాహిత్యమునకు పరిణత లేదా నియతస్వరూప ముండదు. శిష్టసాహిత్యమున నొక రచనము దాని కర్తచేతనే రూపరేఖలు సంతరించుకొని పరిణత స్వరూపము దాల్చును. కాని జానపదసాహిత్య మొక్కొక్కనోట ఒక్కొక్క రూపమును సంతరించుకొనును. అది ఒకచో తరుగును మరొకచో పెరుగును. అది జానపదుల మనోభావముల కనువగు రూప మెప్పటికప్పుడు ధరించుచు నిత్య పరిణామశీలిగా నుండును.

(3) జానపద సాహిత్యమునకు ఇదమిద్ధమను కాలముండదు, శిష్ట సాహిత్యమందలి ఏదేని రచనము ఆయా రచయిత జీవించిన కాలమునకు సంబంధించినదని చెప్పునట్లుగా జానపద సాహిత్యమును గూర్చి చెప్పజాలము. జానపద సాహిత్యము సామూహిక కర్తృకము. నిత్యపరిణామ శీలము. కావున దాని పుట్టుకగూర్చి ఇదమిత్థముగా చెప్పజాలము.

(4) జానపద సాహిత్యము వ్రాతపూతలలో నుండక కేవలము మౌఖిక ప్రచారముననే సజీవముగ యుండును. జానపదులు చదువుసంధ్యలు లేనివారు కనుక, వ్రాతకోతలెరుగరు గనుక, ఆ సాహిత్యము వారినోట పుట్టి వారినోటనే భద్రపరుపబడి యుండును. వినుకలియే దాని ప్రచార సాధనము. అది ఒకనోటినుండి మరియొక నోటి కెక్కి గ్రామములు, సీమలు, దేశములు గడచి ప్రచారము గాంచును.

(5) జానపద సాహిత్యము సహజమైన శైలిలో నిరలంకృతముగా, స్వచ్ఛందముగా, సరసముగా, సాధారణముగా నుండును. దాని యితివృత్తము జానపదుల మనోభావముల కతి సన్నిహితముగా నుండును. జనసామాన్య పరిచిత వస్తువే దాని కాలంబనము.

(6) జానపద సాహిత్యము ఆశురచనము, శిష్టులుచెప్పు ఆశుకవిత్వము కూడ చేతనాకృతమే. కనుక శిష్టుల ఆశు రచనమునకును జానపద సాహిత్యమునకును భేదము కలదు. ఈ ఆశువున తాను చెప్పునది చక్కగా నున్నదా లేదా యను పట్టింపు జానపదుల కుండదు. ఈ పద్ధతి రచనమును పాశ్చాత్యులు Improvisation అందురు.

పై ముఖ్య లక్షణములేకాక జానపద సాహిత్యమందలి ప్రధానశాఖయైన గేయములకు పునరావృతి Refrain, గేయత్వము మొదలైన కొన్ని యుపలక్షణములుకూడ కలవు. తెలుగు జానపద సాహిత్యమును 1. వచనము, 2. గేయము, 3. నాటకము అను మూడు ప్రధానశాఖలుగా విభజింపవచ్చును.

1. వచనశాఖలో (1) పొడుపు కథలు (Riddles), (2) సామెతలు (Proverbs) (3) పురాగాథలు (Myths), (4) పురాణ గాథలు లేదా ఐతిహ్యములు (Legends), (5) పేదరాసి పెద్దమ్మ కథలు లేదా జనప్రియ కథలు (Fables), (6) అద్భుత కథలు లేదా కిన్నర కథలు (Fairy Tales), (7) నీతి కథలు (Didactic Stories) మొదలైనవి అంతశ్శాఖలు.

2. గేయశాఖలో కథాసహితమైనవానిలో (1) మతగాథలు (గ్రామదేవతల కథలు, పురాణ కథలు కలుపుకొని), (2) చారిత్రక గాథలు (స్పష్టచారిత్రకములు, అస్పష్ట చారిత్రకములు కలుపుకొని) (3) వీరగాథలు (లఘువీరగాథలు, గాథా చక్రములు కలుపుకొని), (4) స్త్రీ సంబంధకథలు-పేరంటాళ్ళ కథలు మొదలైనవి. కథారహితమైనవానిలో (1) వలపు పాటలు లేదా శృంగార గేయములు (2) కన్నీటి పాటలు లేదా కరుణ రసాత్మకములు (Planctus), (3) పారమార్థిక గేయములు (తత్త్వములు, కీర్తనలు, మేలుకొలుపులు, మంగళహారతులు

మొదలైనవి), (4) గ్రామిక గేయములు, (5) స్త్రీల పాటలు (వేడుకలు, వినోదములు, బంధుత్వ ప్రదర్శకములు, ఆచారప్రదర్శకములు కలుపుకొని) (6) పిల్లల పాటలు, (7) హాస్యపు పాటలు మొదలైనవి అంతశ్శాఖలు.

3. నాటకశాఖలో (1) యక్షగానములు, (2) పగటి వేషములు, (3) బహురూపులు, (4) కురువంజులు, (5) వీధి నాటకములు, (6) వాలకము, (7) గొల్లసుద్దులు, (8) భామా కలాపము, (9) బుఱ్ఱకథలు, (10) తందానకథలు, (11) జముకుల కథలు, (12) బొమ్మలాటలు (చెక్కబొమ్మల, తోలుబొమ్మలు కలుపుకొని) మొదలైనవి అంతశ్శాఖలు.

ఇంత విస్తృతమైన తెలుగు జానపద సాహిత్యమున సేకరింపబడిన భాగము చాలా పరిమితము. సేకరింపబడినదానిలో జరిగిన పరిశోధనము అల్పము సేకరించవలసినది, అధ్యయనము చేయవలసినది పరిశోధించవలసినది చాలకలదు. అది జరిగిననాడు తెలుగు భాషాచరిత్ర, తెలుగు సంస్కృతి, తెలుగు జాతీయ చరిత్రము మొదలగు వానికి సమగ్రదర్పణము పట్టవచ్చును.

Bibliography

1. జానపద సాహిత్యము : డా. బి. రామరాజు.

—డా. బి. రా. రాజు

84. తెలుగు సాహిత్యము
(19, 20 శతాబ్దములు)

ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్రలో 19 వ శతాబ్దము, అటు దక్షిణాంధ్ర యుగమునకును, ఇటు ఆధునికాంధ్ర యుగమునకును మధ్యనున్న సంధి యుగము. ఆ కాలమున వెలసిన సాహిత్య ప్రక్రియలను, కవుల చిత్తవృత్తులను పరిశీలించి కొందరు విమర్శకులు ఆ కాలమును అంధ్ర యుగమని సమీక్షించిరి. కొందరు సంధియుగమని సమర్థించిరి. నేడు సాహిత్య లోకమున 'సంధియుగ' వాదమునకే ప్రాచుర్యము కలదు.

ఈ శతాబ్ది సాహిత్యము "అంధ్ర యుగమనియు", క్షీణ యుగమనియు" భావించెడివారి వాదము పింగళి లక్ష్మీకాంతముగారి మాటలలో— "ఈ యుగములో తామర తంపరగా కావ్యరచన జరుగుతూనే యున్నది. ఆ గ్రంథరాశి అంతయు ప్రాణరహితమైన పొల్లు. కవులెల్లరు అస్వతంత్రులే. అందరును అనుకరణశీలురే. ఏ కవిలోను నూతనత్వములేదు. కృష్ణరాయల యుగములోని ప్రబంధములను, అందును వసుచరిత్రను అనుకరించినవారు కొందరు; దక్షిణాంధ్ర ప్రబంధముల ప్రతిబింబములు తీసినవారు కొందరు, రాఘవ పాండవీయ పద్ధతిని రెండర్థములనేకాక మూడర్థముల శ్లేష కావ్యములను రచించినవారు కొందరు - చర్విత చర్వణముగా ప్రబంధముల సంఖ్యను పెంచిన కవులుమాత్రము పెక్కురు కలరు. వారిలో ఏ మాత్రమేని గుణముకలవారు కంకంటి పాపరాజు మొదలైన ఐదార్గురు మాత్రమే."

సంధియుగ వాదమును ప్రబలంగా ప్రతిపాదించిన యెందమూరి సత్యనారాయణరావుగారి సమర్థన మిట్లున్నది. "అంధ్రాను కరణలతోను, అపహరణములతోను, ఆశుకవిత్వ చమత్కారములతోను, అష్టాదశ వర్ణనలతోను తృప్తి నొందిన ఆ కాలములోని కవితా సరస్వతి

ఆ స్థానములలో ఆదరించిన ప్రభువుల ఆగ్రహాను గ్రహముల కనుగుణముగా వర్తించినది. ఆయా కవి పండితుల శక్తి సామర్థ్యములను ప్రదర్శించుటకు కవితా ప్రదర్శన మొక పరీక్షా పత్రమైనది. ఆ పరీక్షలోని జయాపజయములు తత్కాల కవులకు జీవనభృతికి కారణమైనవి. అందుచేతనే నాటి కవితా వృక్షలతాదులు నిండు సౌరభమునిచ్చు, నిభృతలతాంతాలతో తృప్తి నొందక విలక్షణ పథములు పట్టి వెర్రితలలు వేసినవి. అయిననూ నాటి సాహిత్యము సాధించిన కొన్ని సత్ఫలితములు లేక పోలేదు.

(1) అంతవరకు రాజులు, సామంతులు మాత్రము ఆదరించుచూ వచ్చిన తెలుగు సాహిత్యము, దేశమంతటను వ్యాపించిన జమిందారులు, ధనవంతులు, రసికహృదయులైన పోషకుల ఆదరణలో వర్ధిల్లినది.

(2) పండితైక వేద్యమైన కవిత సర్వజన హృద్యమై సభాగౌరవములను చూరగొన్నది.

(3) సంస్కృతము నందుగల గౌరవముతో పాటు తెనుగు గ్రంథములమీద అభిమానము ప్రబలినది. మెకంజి, బ్రౌనువంటి పాశ్చాత్య పండితుల కృషివలన ప్రాచీన గ్రంథము లనేకములు సేకరించి భద్రపరచుట జరిగినది.

(4) ఆకారాది క్రమములో నిఘంటువులు, వ్యాకరణములు, అలంకార శాస్త్రములు ప్రకటించుట ప్రారంభమై తొలిసారి తెలుగు సాహిత్యకుల దృష్టిని నిర్మాణ కార్యక్రమమువైపు మరలించినది.

(5) కావ్యములలో దక్షిణాపథము నంతను ఏకపరచు ఒక ప్రామాణికభాష వాడుకలోనికి వచ్చినది. అది కావ్యభాషగాను, వ్యవహారిక భాషగాను, కూడా ఒకేనది రెండు పాయలుగా చీలినట్లు, ప్రవహించి తెలుగు సాహిత్య క్షేత్రమును సస్య శ్యామలము చేసినది.

కావ్య క్షేత్రములో ఏకలక్ష్యము, ఏకసమన్వయము సిద్ధించి విశాలాంధ్ర పౌరులను ఒక్కొక్క దృష్టితో చూచునట్లుగా చేసినదీ యుగమే.

(7) వివిధ మతముల ఆదర్శముల ప్రభావము, వాని సమన్వయమును, సాహిత్యములోనే సిద్ధించినది. సాహిత్య మొక ప్రత్యేక సంస్థగా వర్ధిల్లినది కాని, ఆయా మత వైషమ్యాలకు తావీయలేదు.

(8) తొలిసారి భాషను గూర్చి భాషా చరిత్రను గూర్చి పరిశోధనలు ప్రారంభమైనవి. బిషప్ కాల్డువెల్, చార్లెస్ ఫిలిప్ బ్రౌను మొదలైన పండితులు దారి చూపగా, టి. వి. శేషగిరిశాస్త్రి, వీరేశలింగం, వెంకటరాయశాస్త్రి, శ్రీనివాస అయ్యంగారు, గిడుగు రామమూర్తి, గురజాడ అప్పారావు, మొదలైనవారు కొత్త ప్రయోగములు చేసిరి. భాషా పరిశోధనలు చేసి ఇరుగు పొరుగు భాషలతో తెనుగునకుగల సంబంధ బాంధవ్యములు తెలుసుకొనిరి.

(9) మరి యేభాషలో లేని సంగీత రచనలు తెలుగుభాషను పరిపుష్టము చేసినదీ యుగములోనే

(10) తెలుగు సాహిత్యములో ఏ కాలములోనూ లేని చైతన్యము గద్యరచనా వాఙ్మయములో వచ్చిన దీయుగములోనే.

(11) శాస్త్ర విజ్ఞానము వైపు తొలిసారి పాఠకుల దృష్టి మరల్చిన కాలమిదియే.

(12) పాశ్చాత్య ప్రభావమువలన అనేక సాహిత్య ప్రక్రియలు తెలుగులో తొలిసారి ప్రవేశ పెట్టబడినవి. వానిలో నవలలు, కథానికలు, వ్యాసములు, వ్యాఖ్యలు, నూతన విమర్శలు పేర్కొనదగినవి.

(13) తెలుగు భాషనుండి యితర భాషలకు, యితర దేశీయ భాషలనుండి తెలుగులోనికి అనువాదములు చేయుట ఈ కాలములోనే అధికమైనది.

(14) ఆంధ్రసాహిత్యములో అధిక ప్రాధాన్యము వహించిన నాటక రచనములు ప్రదర్శనములను, ఈ యుగములోనే వృద్ధి పొందినవి.

(15) ఈ యుగమున అత్యధిక సంఖ్యగల గ్రంథములు వచ్చినవి. సంఖ్యాధిక్య మునసే కాక విషయ వైవిధ్యములో కూడా ఈ శతాబ్దిదే పై చేయి.

ఒకరీయుగమును రాత్రియనగా మరియొకరు రాత్రికిని, పగటికిని నడుమనున్న ఉషఃకాలమని నారు. రాత్రిలేనిది ఉషస్సులేదు. ఆ పైన ప్రకాశ మునకు కాంతిలేదు. ఆధునిక యుగమున వెలు గనగా పాశ్చాత్య సాహిత్య ప్రభావమువలన వెలసిన నూత్న ప్రయోగముల వికాసము. సంధియుగమున అంధకారమనగా, ప్రాచీన ప్రక్రియల ఆంధ్రాను కరణము. అనుకరణమునుండి వినూత్న ప్రక్రియా ప్రతిపాదనమువరకు జరిగిన పరిణామము ఉషస్సు. 19 వ శతాబ్ది పూర్వభాగమున ఆంధ్రయుగ లక్ష ణములు పెక్కులుండుట సత్యమే. కాని ఆ ఆంధ్ర్యము సంస్కృతాంధ్ర భాషాపండితుల రచనల యందు ప్రధానముగా సమీక్షించుటయైనది. మరి యొకవైపు ఆంగ్ల విద్యాభ్యాసనమువలన యువ తరమునందు కలుగుచున్న నూత్నచైతన్యము కలదు. అది ప్రౌఢమై, తమస్సును చీల్చి, తన ప్రభావమును ప్రకటించుకొనుటకు ఈ శతాబ్ద మంతయు పట్టినది. సాహిత్యమన కావ్యరచనమే యను దృష్టితో గాంచినచో, ఆంగ్లభాషావేత్తల కృషి ఆ రంగమున క్రొత్తత్రోవలు త్రొక్కిన జాడలంతగా కానరావు. కాని వారిదృష్టి ప్రధాన ముగా సంఘజీవితముతో ముడిపడి నడిచినది. ప్రభుత్వము, భాష, మతము, వ్యవహారము, విద్యావసరము,- వీనితో మొదలైనది క్రొత్త చైతన్యము. ఆంగ్లపండితులలో కొందరు వ్యక్తిగత మైన అభిరుచులతో భాషాసాహిత్యముల నభ్యసించి ఆంధ్ర సాహిత్యమునకు కృషిచేసిరి. వారికి చేదోడువాదోడుగా ఆంధ్ర విద్వాంసులు పనిచేసి యుండిరి. మెకంజి బ్రౌను, కావలి బొర్రయ్య శాస్త్రులు మొదలగువారిట్టివారే. మొత్తమునకు ఈ శతాబ్ది పూర్వార్ధమున కావ్యప్రక్రియా రంగమున కరుడుకట్టిన అనుకరణశీలము, అనుభూతిని విడిచిన పాండిత్య ప్రదర్శనము, కానవచ్చినది. ఈ లక్ష ణము మార్గపద్ధతియందేకాక దేశీయ పద్ధతికి చెందిన యక్షగానాది ప్రక్రియలలోకూడా కాంచనగును.

పందొమ్మిదవ శతాబ్ది ఉత్తరార్ధ చరిత్రము కొంతవరకు వేరు. 1848 వ సంవత్సరంలో వీరేశలింగం భానూదయమైనది. సంఘసంస్కర్తగా, సాహితీవేత్తగా, నవ్యాంధ్ర ప్రక్రియా పితామహు నిగా, గద్య తిక్కనగా, పత్రికా సంపాదకుడుగా, తన బహుముఖ ప్రజ్ఞాప్రభావమును ప్రకటించు టయేకాక తానొక సంస్థగా జీవించినాడు. కందు కూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు తొలుత శుద్ధాంధ్ర నిరోష్ఠ్య నిర్వచన నైషధమువంటి రచనలు వ్రాసి నను, తరువాత కావ్యమార్గము నందుకంటె నవల, నాటకము, వ్యాసము, జీవిత చరిత్ర మొదలగు నవ్యవచన ప్రక్రియలకు పునాదులు వేసిరి. జాతీయ జీవనముతో పాటు సాహిత్యవికాసమును భావించి సాంఘిక ప్రయోజనము కొరకే సాహిత్యమును సాధనముగా గ్రహించి ఒకనూత్న చైతన్యమును ఆంధ్ర సాహిత్య జగత్తున కందించిన యుగకర్త, పంతులుగారు. వారి సాహిత్యసేవ ఈ శతాబ్ద చతుర్థ పాదమున సానలు దీరినది. ఈ యుగమున ఉషః కాంతులు ప్రసరించినవి: ఈ మహామహుని సారస్వత వీచికలే 18 వ శతాబ్ద్యాంతమును వెలి గించినది. వేమన యోగికాగా, ఈ శతాబ్ది చేలమున వన్నె చిన్నెలు చిలికించినది వీరేశలింగము పంతులు.

నిజమున కీ శతాబ్దిని రెండు భాగములు చేయ వలెను. వానిని వీరేశలింగ పూర్వయుగ మనియు, వీరేశలింగ యుగమనియు పిలువవలెను. ఇందు మొదటి యుగమున వెలసిన మహాకవులలో కంకంటి పాపరాజు, పిండిప్రోలు లక్ష్మణకవి, శిష్టు కృష్ణమూర్తి, మండపాక పార్వతీశ్వరకవి, గోపినాథము వెంకటకవి, పేర్కొనదగినవారు. పాపరాజు నెల్లూరు మండలమందలి ప్రళయ కావేరీ పట్టణమునకు అమీనుగా పనిచేసెను. అతని ఉత్తర రామాయణము రసవత్తర చంపూ ప్రబంధము.

తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణము కావ్యశిల్ప మార్గమున నడువగా, నీతని కావ్యము ప్రబంధ రుచులతో రసోల్లాసముగా విస్తరించినది. సీతా పరిత్యాగ ఘట్టమునీతడు కరుణారస నిర్భరముగా రచించెను. విష్ణుమాయా విలాస యక్షగాన మితని మరియొక రచన. రెండును గోపాలస్వామి కంకితములే. పిండిప్రోలు లక్ష్మణకవి రమాదమ్మీయ మును ద్వ్యర్థికావ్యముగా రచించెను. దీనికి లంకా విజయమను నామాంతరము కలదు. అందలి వృత్త మాత్మ విషయకము. అతని లంకనేల నపహరించిన, రావు ధర్మారాయనిపై నలిగి రచించిన తిట్టు కావ్య మిది. ధర్మారాయని లంకాధిపతిగా రూపించి రామా దమ్మీయ వృత్తాంతము నాతడు రచించెను. ద్వ్యర్థి కావ్యములో నిదియొక క్రొత్తపద్ధతి. శిష్టు కృష్ణ మూర్తి పండితకవి సర్వకామదా పరిణయము, వెంకటాచల మాహాత్మ్యము, వీక్షారణ్య మాహా త్మ్యము, పంచతంత్రము, శ్రీ నీతిశాస్త్రము, వసు చరిత్ర వ్యాఖ్యానము మొదలగునవి ఈతని తెలుగు రచనలు. హరికారికలను వ్యాకరణగ్రంథ మితని సంస్కృత రచనలలో ప్రశస్తికెక్కిన వ్యాకరణ గ్రంథము. బొబ్బిలి సంస్థానము నలంకరించిన మండపాక పార్వతీశ్వరకవి, రాధాకృష్ణ సంవాదము, కాంచీపుర మాహాత్మ్యము అమరుక కావ్యమును, ప్రబంధములనేకాక శతకములను, దండ కములను, వంశచరిత్రలను రచించి వాసికెక్కిన విద్వత్కవి. గోపీనాధకవి గోపీనాధ రామాయణ మనుపేర వాల్మీకము ననువదించెను. బ్రహ్మ వైవర్త పురాణాంతర్గత కృష్ణ జన్మఖండము, శిశు పాలవధ అతని ఇతర కృతులు. ఈ యుగమున వెలసిన కవయిత్రులలో తరిగొండ వెంగమాంబ తలమానికము. వెంకటాచల మాహాత్మ్యము, జ్ఞాన వాసిష్ఠ రామాయణము, రాజయోగసారము అను కృతులు పేర్కొనదగినవి. సీతారామాంజనేయ సంవాదకర్త పరశురామ పంతుల, లింగమూర్తి కవియు, చంద్రిక పరిణయకర్త, సురభి మాధవ రాయలును, మరిగంటి సింగరాచార్యులును, నర సింహాచార్యులును ఈ యుగమున స్మరింపదగి కవులు.

ఈ యుగము సంగీత రచనలైన యక్షగాన, పదకవితలతో విస్తరిల్లినది. కర్ణాటక సంగీతము నకు త్రిమూర్తు లనదగిన వాగ్గేయకారులు త్యాగ రాజు, శ్యామశాస్త్రి, ముత్తుస్వామి దీక్షితులు నివసిం చిన కాలమిది. నాదబ్రహ్మమని వాసికెక్కిన త్యాగయ్య 24000కు పైబడిన కీర్తనలను రచిం చెను. అందు వేయిమాత్రమే నేడు లభించుచున్నవి. వీనికి కృతులని పేరు. త్యాగరాజు గానాభినయ యోగ్యమైన ప్రాచీనపద సంప్రదాయమునకు భిన్నమై, గానైకయోగ్యమైన కృతి సంప్రదాయ మును ప్రారంభించెను. పెక్కు అపూర్వ రాగము లలో కృతులను రచించి కర్ణాటకగాన సంప్రదాయ మును రక్షించుటతో పాటు తరతరాలుగా దక్షిణాది గాయకులు పాడుకొని జీవించుటకు తగిన గాన భాండాగారము నాయన కల్పించినాడు. అది అంతయు రామభక్తిమయము, రాగసుధా మధు రము. ఇతడు ప్రహ్లాదభక్త విజయము, నౌకా విజయమను రెండు యక్షగానములను రచించెను. శ్యామశాస్త్రి కంచికామాక్షిని, బంగారు కామాక్షిని స్తుతించుచు దేవీ భక్తియుక్తములైన కృతులనే కముల రచించెను. ముత్తుస్వామి దీక్షితుల కీర్తన లన్నియు సంస్కృతభాషలో వెలువడినవి. అందు నవగ్రహ, నవావరణ కీర్తనలు ప్రఖ్యాతములు. యక్షగానములో ''చిందు'' అను ఒకరకమైన వేదాంత కీర్తనలు రచించి ప్రశస్తిగాంచిన మెట్టూరు వెంకటరామశాస్త్రియు, లలిత శృంగారరస భావములకు ప్రసిద్ధికెక్కిన రాజగోపాల పదములను రచించిన మూవనల్లూరు సభాపతయ్య పదములను జావళీలను రచించి, విఖ్యాతి గాంచెను. స్వాతి తిరు నాళ్ భక్తికీర్తనను రచించెను. అపర రామదాసని వాసికెక్కిన తూము నరసింహదాసు, ఏకాంతసేవా విలాసకర్త, మద్దిరాల వెంకటరాయకవి, ఇట్లెందరో ఈ యుగమును అలంకరించి యుండిరి. సంగీత

ప్రధానమైన సాహిత్యముతో పాటు లక్షణగ్రంథములు కూడా ఈ యుగమున విరివిగా వచ్చినవి.

19వశతాబ్దమున రాజాస్థానములు ఆంధ్ర సాహిత్యమునకు గావించిన సేవ కొనియాడదగినది. కవితా లతకు, కవికోకిలలకు వీరు కొంతకాలము మధువనము వలె భాసించిరి. వీరి యాశ్రయమున నుండి కావ్యరచనము గావించిన వారిలో శాస్త్ర పండితులున్నారు; చతుర్విధ కవితాచరితులున్నారు; శతక కర్తలు, వేదాంతులు, అవధానులు, లాక్షణికులు, వైయాకరణులు, నైఘంటికులు, సంగీత కళానిధులు, రూపకకర్తలు కలరు. ప్రక్రియా వైవిధ్యముతో కూడిన బహుగ్రంథ నిర్మాణము వీరివలన తెలుగున వెలసినది. ఈ సారస్వత యజ్ఞము ను ప్రవర్తింపచేసిన రాజాస్థానములలో ఆత్మకూరు, గద్వాల, నూజివీడు, పిఠాపురము, పోలవరము, బొబ్బిలి, వనపర్తి, విజయనగరము, జటప్రోలు, వెంకటగిరి, ముక్త్యాల ప్రసిద్ధములైనవి. అందలి జమిందారులు కొందరు స్వయముగా కవులును పండితులునై కవిపండిత సన్మాన పోషనాదులు గావించి యశస్సు నార్జించిరి.

వీరేశలింగ యుగమున పంతులుగారు వచన వాఙ్మయమునకు వికాసము కల్పించిన విరాట్రూపుడు కాగా, తిరుపతి కవులు ఆంధ్రకావ్యరచనకు అవధాన కళాకౌశల్యముతో సరళ సౌందర్యమును కల్పించి, నూత్నరుచులలో నొక నూత్నశకమును నిర్మించిరి. వారి నానారాజ సందర్శనము, అవధాన కవితకాదర్శము, శ్రవణానంద పాణిగ్రహీతులు నవ్యశృంగార కావ్య నిర్మాణమునకును, సమకాలీన సామాజిక జీవన ప్రతిబింబమునకును మచ్చుతునకలు. వారి మహాభారత నాటకములు, పద్య నాటకములలో ప్రజా హృదయమును చూరగొనిన రంగదీపికలు. వారి దేవీ భాగవతము, బుద్ధ చరిత్రము కావ్యశిల్పమునకు కాణాచులు. వారి శతకములు ఆత్మాశ్రయ కవితా దర్పణములు. జాతక చర్య, చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రిగారి పద్య స్వీయచరిత్రము - వారి ఎడ్వర్డు పట్టాభిషేకము వారి రాజస్తుతికి నిదర్శనము. వెంకటశాస్త్రిగారి "కథలు — గాథలు" శక్తిమంతమైన వ్యావహారిక భాషలో వ్రాయబడిన సారస్వత సమీక్ష. తిరుపతి వెంకట కవులు కవిత ప్రాచీనకవితకు భారతవాక్యమనియు, నవీన కవితకు నాందీవాక్యమనియు ప్రసిద్ధిగాంచినది. మహాకవులు, పండితులు, విమర్శకులు, లోకజ్ఞులు అయిన తిరుపతి వేంకటకవులు కింకవీంద్ర ఘంటాపంచానన, విద్వత్కవి, బాలకళానిధి, బాలసరస్వతి, శతావధాని ఇత్యాది బిరుదాంచితులు. ఈ జంటకవులలో నొకరైన చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రిగారు మదరాసు రాష్ట్ర ప్రథమాంధ్రాస్థానకవి. 'ఒక్కరు రచియించిరేనియును గాదగు తిర్పతి వేంకటీయమై' అని యాజంటకవుల ప్రతిజ్ఞ: వారు సమకాలీన కవిలోకములో మకుటము లేని మహారాజులు. ప్రత్యక్షముగానో, పరోక్షముగానో వీరి ప్రభావము పడని కవి ఇరువదవశతాబ్ది పూర్వార్ధమువరకు లేడన్నచో సత్యదూరము కాదు. నేటికిని పద్యవిద్యపై అభిమానము. దేశమున కలదన్నచో వీరి అవధానోద్యమమే ముఖ్య కారణము. శ్రీనాథు డొకప్పుడు ఆంధ్ర సాహిత్యమును ప్రోవగా వీరు సాకినారు.

వీరేశలింగం పంతులుగారు సమకాలికులలో భాషాసేవ నొనర్చిన చార్లెస్ ఫిలిప్ బ్రౌను, చిన్నయ సూరిగారలు ప్రత్యేకముగా పేర్కొనదగినవారు. ప్రాచీన గ్రంథములను సేకరించి, పరిష్కరించి, వ్యాఖ్యానములు వ్రాయించి, ప్రచురించి తెలుగు సాహిత్యమున కెనలేని దోహదము కల్పించుటయే కాక ఆంధ్రాంగ్ల, ఆంగ్లాంధ్ర నిఘంటువులను నిర్మించి, వ్యాకరణ భాషాంశములమీద విలువైన వ్యాసములు రచించి, వేమన పద్యముల నాంగ్లమున ననువదించిన మనీషి బ్రౌను. ఆంధ్రమున పరమ ప్రమాణమగు సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణమును 'బాల వ్యాకరణ' మనుపేర రచించిన వ్యాకర్త చిన్నయ సూరి. వీరి పంచతంత్రానువాదములోని మిత్ర లాభ, మిత్రబేధములు నవ్యగ్రాంథిక శైలికి నాణెమైన యుదాహరణములు.

కావ్యరంగమున పురాణానువాద ప్రక్రియ పునరుద్భవించి విజృంభించినది. ఆ ప్రక్రియను పోషించినవారిలో శ్రీకృష్ణ భారతకర్త శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు. ఆంధ్ర వాల్మీకి రామాయణకర్త వావిలకొలను సుబ్బారావు, బ్రహ్మాండ పురాణకర్త జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు ముఖ్యులు. వీరితో పాటు దేవీ భాగవతకర్త దాసుశ్రీ రామకవి, భక్త చింతామణీ శతకర్త వడ్డాది సుబ్బారాయుడు, బిల్వేశ్వరీయ కర్త కొక్కొండ వెంకటరత్నం పంతులుగారు మొదలగువారు పేర్కొనదగినవారు.

ఈ యుగకర్తయైన వీరేశలింగముగారు చిత్ర బంధ కవిత్వమును, ఆంగ్ల కావ్యానువాదమును రచించి సంప్రదాయకావ్యమున కొక నూత్న వికాసమును కల్పించిరి. నాటకములలో స్వతంత్రములే కాక, సంస్కృతాంగ్లాను వాదములను వెలయించిరి. అందభిజ్ఞాన శాకుంతలానువాదము ప్రసిద్ధము. వీరి ప్రహసనములు సంఘసంస్కరణ కుపయోగించిన వాఙ్మయాయుధములు. రాజశేఖర చరిత్రము వీరి నవలా ప్రక్రియకు తొలి ప్రయోగము. పురుషార్థ ప్రదాయిని, సకల విద్యాభివర్ధని, వివేకవర్ధని యను పత్రికల నిర్వహణము, వానిద్వారా కథలను, వ్యాసములను, సాహిత్య విమర్శనములను సంఘ సంస్కారాభిలాషతో వెలయించుట; కవుల చరిత్రమును, స్వీయచరిత్రమును తెలుగున మొదటి సారి నిర్మించుట, దేశచరిత్ర, జీవిత చరిత్ర, శాస్త్రీయగ్రంథ రచనము, వాచక పుస్తకములు మొదలగు ప్రక్రియల ప్రాచుర్యమునకు రచన సాగించుట ఆయన యుగపురుష వ్యక్తిత్వమును ప్రకటించుచున్నవి. ఈ మహాపురుషుడు 1919లో దివంగతుడగు నాటికి ఆయన నాటిన నవ్యసాహిత్య ప్రక్రియలు దేశమున అంటునాటుకొని పెరగ దొడగినవి.

రాజా రామమోహనరాయలచే ప్రభావితులైన పంతులుగారు బ్రహ్మసమాజ భావవ్యాప్తికిని, సహగమన నిర్మూలనమునకును, సంఘ దురాచార నిరసమునకును, ఆధునిక విజ్ఞాన వ్యాప్తికిని, వివిధ సాహిత్య ప్రక్రియా విస్తరమునకును కృషిచేసి ఆంధ్రదేశ సాంఘికచిత్రమున కొక నూతనాకృతిని ప్రసాదించిరి. దేశములో కుంఫిణీపాలన పోయి బ్రిటిషుప్రభుత్వ పాలనము వచ్చినది. ఆంగ్లభాషా వ్యాప్తికి కళాశాలలు, విశ్వ విద్యాలయాలు స్థాపింపబడినవి. ఆంగ్ల విద్యాభ్యాసము వలన ప్రపంచ సాహిత్య ప్రక్రియలు విద్యావంతులకు పరిచయమైనవి. వానిని దేశీయ సాహిత్యములందు విరియింపజేయుటకు కృషి మొదలైనది. క్రైస్తవమత ప్రచారము భారతీయులలో స్వీయమత సంస్కృతుల పునరుద్ధరణకు దారి చూపినది. పంతులుగారి సరస్వతీనారద సంవాదము యువకులచే నవ్యకావ్య నిర్మాణావసరమును గుర్తింపచేసినది. కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారి ముసలమ్మ మరణము విషాదాంతమైన సాంఘిక కావ్యము. ఇది నవ్యకవితా ప్రభాతమునకు వేగుచుక్కగా కీర్తింపబడినది.

నవ్య కవితాయుగము 1909లో రాయప్రోలు వారి "లలిత" కావ్య రచనముతోడను, 1910లో గురజాడ వారి 'ముత్యాల సరాల' ప్రచురణముతోడను మొదలైనదని చెప్పవచ్చును. ఇరువదవ శతాబ్ది ప్రథమపాదమీ కావ్య ప్రభావ ముద్రితము.

నవ్య కవితోద్యమ ప్రాదుర్భావమునకు, ఆంగ్ల భాషావ్యాప్తి, సంఘ సంస్కరణోద్యమము, పత్రికా వ్యాప్తి, వ్యావహారిక భాషోద్యమము, స్వదేశీయోద్యమము దోహదములుగా పనిచేసినవి. ఆంగ్ల సాహిత్యమునందలి టెన్నిసన్, వర్డ్స్వర్తు, షెల్లీ, కీట్సు, షేక్స్పియర్ వంటి మహాకవుల రచనలు యువ సాహితీవేత్తల కొక నవ్యాలోకమును ప్రసాదించినవి. మహాకావ్య ప్రక్రియకంటె లఘుకావ్య, ఖండకావ్య ప్రక్రియలు ప్రజాదరణము పొందజొచ్చినవి. కవిత్వ పద్ధతిలో ఆత్మాశ్రయరీతి యింపు కొల్పినది. వస్తువునందు మహారాజుల నాయకత్వము పోయి సామాన్య మానవునికి అగ్రతాంబూల మందినది. అంగాంగ వర్ణనల స్థానమున అనుభూతి జన్యమగు భావవ్యక్తికిని, అంతరంగ వర్ణనకును ప్రాధాన్య మబ్బినది. నవ్యపద బంధములపై, భావ

చిత్రములపై నవీన కవి సమయములపై కవులకు మక్కువ పెరిగినది. ప్రక్రియా బాహుళ్యమున కది పాదులు వేసినది.

నవ్య కవిత్వయుగములో రాయప్రోలు మార్గ కవిత్వ చ్ఛాయలతోను, గురజాడ దేశి కవిత్వ స్ఫూర్తితోను క్రొత్తబాటల నావిష్కరించిరి. వీరిరువురిపైనను ఆంగ్ల సాహిత్యమునందలి కాల్పనికోద్యమ ప్రభావము పడినది. కాల్పనిక కవిత్వమునకు ప్రణయతత్వము, ఆత్మాశ్రయత్వము, ప్రకృతిప్రీతి, గతవైభవ పునరుద్ధరణము, సాహసప్రియత్వము అనునవి ప్రధాన లక్షణములుగా చెప్పవచ్చును. ఆ ప్రభావమీ యిరువురి యుగకర్తలపై బలమైన ముద్రలు వైచినది. రాయప్రోలువారు లఘుకావ్య నిర్మాణ పద్ధతి నాశ్రయించి మొదట గోల్డ్‌స్మిత్, హెర్మిట్‌ను 'లలిత'గా నిర్మించినారు. వీరి లలిత, తృణకంకణము, కష్టకముల, స్వప్న కుమారము, ప్రణయతత్వ ప్రధానములైన వస్తువులు కలవి. రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు వీనిలో అమలిన శృంగారరసమును పోషించినారు. పూర్ణానంద ప్రదాయిని శృంగారమనియు, మనోదోష నివారిణి కరుణమనియు, శృంగారము ఉపాధి నాశ్రయించి యుండుననియు, వియోగము అనుపాధియనియు, అరిస్టాటిల్ ప్రతిపాదించిన కెథార్సిస్‌కు దగ్గరగా నుండునది యనియు భావించి ఆయోగమూలమును అనుపాధిగమ్యము నయిన అమలిన శృంగారము నీయన గ్రహించెను. వియోగ బాధలోని మాధుర్యమే, ప్రేమారాధనమే యీ సిద్ధాంతమునకు ప్రాణము. వీరి తృణకంకణ కావ్యమీ సిద్ధాంత ప్రతిపాదనమున పరాకాష్ఠ నందినది. స్త్రీని భోగ్య వస్తువుగా గాక, మాతృమూర్తిగా భావించి, ప్రకృతిలోని వత్సలరసమును, కావ్యపాత్ర మానసిక చిత్రణమునందు పొందించుట వీరి రసశిల్ప రహస్యము. రాయప్రోలు తెరచిన మరియొకప్రక్రియ ప్రబోధ కవిత్వము. 'అమరావతీ పట్టణమున' మున్నగు పద్యము లాంధ్రప్రశస్తిని చాటి, జాతి వైభవమును స్మరింపచేసినవి. 'నా దేశము, నా భాషా, నా జాతి అన్న అభిమానమును నాంధ్రులలో రేకెత్తించినవి. వీరిపైగల రవీంద్ర కవీంద్రుని ప్రభావము కవితలో తత్వసౌందర్య దర్శనాభిలాషను కల్గించినది. రాయప్రోలు వారెడనెడ దేశిచ్ఛందములను వాడినను ప్రధానముగా వారి రచన పద్యములయందే సాగినది. వారి పద్యరచనా ప్రభావము భావకవులపై బలమైన ప్రభావము వేసినది.

గురజాడవారి రచనలలో కన్యాశుల్క 'నాటకము', 'ముత్యాల సరాల' కావ్యసంపుటి, తెలుగున నవ్యసాహిత్య యుగోదయమున కరుణోదయము సంతరించినవి. కన్యాశుల్కము వ్యావహారిక భాషా ప్రయోగమునకును, సమకాలీన సంఘ సంస్కరణోద్యమమునకును, పట్టముకట్టిన ప్రప్రథమ నాటకము. వాస్తవికతద్వారా సాంఘికజీవన చిత్రణము గావించి, జీవద్భాషకు కావ్యగౌరవము కల్పించెడి నూత్న ప్రయోగమిది. గురజాడ అప్పారావుగారు పద్యమార్గమునుండి కవితను గేయమార్గములకు నడిపించి ముత్యాలసరమును నూత్నచ్ఛందమున కావ్యరచన కుపక్రమించుట అయన సాధించిన అపూర్వ ప్రయోగము. వాడుక మాటలతోనే వ్యంగ్య సౌరభము వెదజల్లు రసభావములను, శబ్దచిత్రములను, భావగాంభీర్యమును సాధించిన మహాకవి ఆయన. సామాన్యునికి సార్వభౌమత్వమును ప్రసాదించు మానవతా వాదమాతని రచనలపై చెరగని ముద్రవైచినది. ఆయన ప్రేమ తత్వమునందు దాంపత్యరక్తిని, విశ్వమానవప్రేమను జోడించి వ్యక్తీకరించినాడు. "దేశమును ప్రేమించుమన్నా, మంచియన్నది పెంచుమన్నా" "దేశమంటె మట్టి కాదోయ్, దేశమంటె మనుష్యులోయ్", అను గీతము ఎల్లలులేని విశ్వదృష్టిని, దేశభక్తిని ప్రజలకు ప్రబోధించినది. ముత్యాల సరాలవంటి క్రొత్త ఛందస్సు, పూర్ణమ్మవంటి గేయ కథా కావ్యరచనము, దేశభక్తి గీతమువంటి ప్రబోధ కవిత్వము, సంఘ సంస్కరణాభిలాష, ఆత్మాశ్రయ కవిత్వ రీతి, ప్రణయతత్వము, వీరి నవ్య కవితాదృష్టికి తార్కాణములు. వీరి కృతులలో క్రొత్తపాతల

మేలుకలయికగా రంగరించుకొని భావి భావకవిత్వ శాఖలు చిగురించుటకు తోడ్పడినవి.

రాయప్రోలు, గురజాడల వైతాళిక గీతులతో ప్రబద్ధమైన నవ్యకవిత్వ చైతన్యమునకు, భావకవిత్వ మనుపేరు ప్రసిద్ధి కెక్కినది. ఈ పదమునకు ప్రాచుర్యము తెచ్చినవారు గాడిచెర్ల హరి సర్వోత్తమరావుగారు. భావకవిత్వమునందు ప్రధానముగా ఆరుశాఖలు కానవచ్చుచున్నవి. అవి: ప్రణయ కవిత్వము, దేశభక్తి కవిత్వము, ప్రకృతి కవిత్వము, సంఘ సంస్కరణా కవిత్వము, భక్తి కవిత్వము. స్మృతి కావ్యములు. ప్రణయ కవిత్వము - ప్రాణి సహజమైన ప్రేమ. ప్రకృతిలో సంయోగ వియోగ రూపముగా భాసించెడి విధమును కీర్తించినది. అందు వస్తువు నాశ్రయించి యొకమార్గము, ఆత్మాశ్రయరీతి నాశ్రయించి యొక శాఖయు సాగినవి. వస్త్వాశ్రిత ప్రణయ కవిత్వశాఖలో అబ్బూరివారి ''మల్లికాంబ'' దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారి ''కడపటి వీడ్కోలు'' వెంకట పార్వతీశ్వర కవుల ''జలజ మాలిక'' కాళ్లకూరి గోపాలరావుగారి ''స్నానఘట్టము'' పేర్కొన దగినవి. ప్రకృతిలోని సౌందర్యమును ప్రేయసిగా భావించి తత్సంయోగ వియోగావస్థలలో వెల్లుబుకుహర్ష విషాద భావశబలతను చిత్రించు కావ్యశిల్పము నాశ్రయించి ఆత్మాశ్రయ రీతిలో భావకవితను రూపొందించిన ప్రముఖకవి దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి, ఆయన కృష్ణపక్షము, ఊర్వశి ఆ మార్గమున అపూర్వ కృతులు. భావకవియనగనే కృష్ణశాస్త్రిగారు తెలుగువారి మనస్సులందు ప్రత్యక్షమయ్యెదరు. వారి రచన ప్రత్యక్షర శిల్పము. భావకవులలో కులపాలికా ప్రణయ చిత్రణమునందు విశ్వనాథ, నాయని సుబ్బారావుగార లగ్రతాంబూలమందుకొందురు. నాయికా శృంగారమునకు ఊర్వశి, కిన్నెరసాని పాటలు, యెంకిపాటలు, శశికళ హృదయేశ్వరి, సౌభద్రుని ప్రణయయాత్ర అను కావ్యము లెన్నదగినవి.

దేశభక్తి కవిత్వమున జాతీయాభిమానమును, ఆంధ్రాభిమానమును ప్రకటించిన రెండు శాఖలు కానవచ్చుచున్నవి. జాతీయతను బోధించిన భావకవులలో చిలకమర్తి, దువ్వూరి రామిరెడ్డి, బసవరాజు అప్పారావుగారు ప్రముఖులు. ఆంధ్రాభిమానమును, పూర్వాంధ్ర వైభవమును కీర్తించిన శాఖలో రాయప్రోలు, విశ్వనాథ, తుమ్మల, కొడాలి, జాషువా, ఏటుకూరి, ఇంద్రగంటి, పుట్టపర్తి, దువ్వూరి మొదలగు కవులు రచించిన కృతులు ప్రశస్తిని గాంచినవి ప్రకృతి కవిత్వమున విశ్వనాథ వారి ఋతుసంహారము తెలుగు ఋతువుల వర్ణనమునకు విశిష్టమైనది. పల్లీయ ప్రకృతి దృశ్యములను వర్ణించిన వారిలో పింగళి-కాటూరులు, దువ్వూరు, కవి కొండల, బాపిరాజు, పేర్కొన దగినవారు. సంఘ సంస్కరణ కవితలో భోగరాజు నారాయణ మూర్తిగారి 'విధవా విలాపము', 'పండుగ కట్నము' మంగిపూడి వెంకటశర్మగారి 'బాలవితంతు విలాపము "అబలా విలాపము'', జాషువగారి "గబ్బిలము'' గణింపదగినవి. గాంధీయ సిద్ధాంత ప్రబోధమునకు తుమ్మలవారి "ధర్మజ్యోతి'' ''ఆత్మార్పణము'' మచ్చుతునకలు. పింగళి-కాటూరుల ''సౌందరనందము'' జీవకారుణ్య భావ వ్యంజకమైన రమణీయ ప్రణయ కావ్యము. భక్తి కవిత్వ శాఖలో వెంకట పార్వతీశ్వర కవుల ''ఏకాంత సేవ'' విశిష్టమైనది. విశ్వనాథవారి ''శృంగార వీధి'' శతకములు కృష్ణశాస్త్రిగారి అన్వేషణము బసవరాజువారి గోపికా గీతములు వేదులవారి రాధ, సంధ్యాన్వేషణము, కరుణశ్రీగారి ''కరుణామయి" మట్టికొండ విశాలక్ష్మిగారి "ప్రణయ భిక్ష'' చావలి బంగారమ్మగారి ''రాధ'' మధురభక్తికి మణిదర్పణములు. ఉమర్ ఖయ్యాం సూఫీ సిద్ధాంతమును గర్భీకరించుకొని కవితల్లిన కవులలో దువ్వూరి, మాధవపెద్ది, రామచంద్ర, అప్పారావు పేర్కొనదగినవారు. వీరికి మార్గదర్శకులు రాయప్రోలు. స్మృతికావ్య ప్రక్రియలో రాయప్రోలు, కృష్ణశాస్త్రి, జాషువా, తుమ్మల, విశ్వనాథ, దువ్వూరి, బసవరాజు నాయని

గారల కరుణరస నిర్భరములైన కావ్యఖండికలు పేర్కొనదగినవి.

భావకవుల రచనలలో ఇమేజరీ లేక పద చిత్రాలు - ప్రముఖస్థాన మాక్రమించుచున్నవి. పదచిత్రాలను భావచిత్రములనియు, ఊహాచిత్రము లనియు విభజింపవచ్చును. తెలుగు భావకవులలో ఊహా చిత్రములకంటె భావచిత్రములను కల్పించు టయే హెచ్చు. భావకవులు పదలాలిత్యమును, శైలీ సౌకుమార్యమును, శిల్పమయోక్తి చమత్కృతిని, నూత్న పదబంధములను, వివిధ వృత్తగతులను, గేయ ప్రవృత్తులను, కవితలో వెలయించిరి. తల్లావఝ్ఝల శివశంకర శాస్త్రిగారు గేయపద్య రూపకముల ప్రక్రియకు ప్రాణము పోసినారు. భావకవి కులమున కొకవిధముగా శివశంకర శాస్త్రిగారు కులగురువులూ వారు సన్యస్తులైనను సాహిత్యమున సకుటుంబికులే. ఈ యుగమున వారి ప్రోత్సాహమునందని నవ్య కవిలేడు.

భావకవిత్వ మొకరెండు పుష్కరముల కాలము తెలుగు సాహిత్యరంగమున రాజ్యము చేసినది. అందమైన అనుకరణమునుండి తెలుగు కవిత నూత్న ప్రక్రియా విలాసముల నలవరచుకొనినది. అది వాస్తవికత నంటిపెట్టుకొని బయలుదేరి భావాంబర వీధులలో తేలినది. లౌకిక జగత్తునందుకంటె అంతరమైన లోకములలో నెక్కువగా నివసింప సాగినది. ప్రయోగ వైవిధ్యమెంత వచ్చినను ప్రణయము చుట్టును వస్తువు ప్రదక్షిణము చేసినది. రాను రాను రాయప్రోలు, కృష్ణశాస్త్రులను అనుకరించు వారెక్కువైరి. ఆత్మ వ్యక్తీకరణవైఖరి పెచ్చు పెరిగి కవిత సంఘదృష్టికి దూరమైనది. అది పోనుపోను ఆదర్శవాదమునకు దారితీసినది. ఛందస్సు పద్యగీయాత్మకమై సాగినను నియతిని కోల్పోనిగతి నాశ్రయించినది. ఈ స్థితి భావకవిత్వ క్షీణదశయని భావింపబడినది.భావకవులలో కొందరీ స్తబ్దతను తొలగించుటకు వచనగేయములు వ్రాయుట కారంభించిరి. వారిలో కవికొండల వెంకటరావు, రామచంద్ర అప్పారావు, మల్లవరపు విశ్వేశ్వర రావు, దువ్వూరి రామిరెడ్డి ప్రభృతులు ముఖ్యులు. వీరి నూత్న ప్రయోగములలో వచనగేయము గతి వైభవమునుకోల్పోని లయను పరిపోషించుకొనినది. ఇది అభ్యుదయ కవితావిర్భావమునకు పరిణామదశ.

ఈ పరిణామములో భావకవిత్వంపై తిరుగు బాటు ధోరణి తలయెత్తినది. ఛందస్సులో మార్పుకు కృషిచేసినవారు శిష్లా, పట్టాభి; వస్తువులో శ్రీశ్రీ నారాయణబాబు తీవ్రమైన తిరుగుబాటును తీసుకొనివచ్చారు. వచనగేయ ప్రక్రియకు శిష్లా రూపురేఖలుదిద్దగా పఠాభి శబ్దార్థ వైచిత్రిలో నవ్యత తీసికొనవచ్చినాడు. నారాయణబాబు భావ కవిత్వములోని ఆదర్శవాదమునకు ప్రతిగా వాస్తవికావాదము అధి వాస్తవికతను ఇమేజిజం ముప్పిరిగొను రచనను గావించినాడు. వీరి అందరి అంశలకు సమగ్రాకృతిని పండించి అభ్యుదయ కవితామార్గమును ప్రపంచించి ఒక క్రొత్తయుగమును ప్రారంభించినాడు శ్రీశ్రీ (శ్రీరంగ శ్రీనివాసరావు) మార్క్సిజమునకు తెలుగులో వేయబడిన రాజ మార్గము అతని మహాప్రస్థానము. 1934 లో ప్రచురితమైన మరోప్రపంచం గేయముతో అభ్యుదయ కవితకు నాంది వాక్యము పలుకబడినది.

శ్రీశ్రీ మరోప్రపంచ గేయమును రచించునాటికి జాతీయ అంతర్జాతీయ రంగములలో మహాయుద్ధ జ్వాలలు నాలుకలు చాచి విశ్వమును భస్మము చేయ యత్నము చేయుచున్నవి. ఆర్థిక మాంద్యము వలన ఆ కవి మంటలు రెచ్చి అఖిల జనావళి ఆర్త నాదము చేయుచున్నది. జర్మనీలో నాజిజం ప్రపంచ మంతటను కబళించుటకు చూచుచున్నది. వలస రాజ్యములలో సామ్రాజ్య శక్తులు ప్రజాశక్తులను పీడించుకొని తినుచున్నది. భారతదేశములో సామ్రాజ్యవాద శక్తులతో ప్రజల స్వాతంత్ర్య సమరము మొదలైనది. పారిశ్రామిక రంగమున పెట్టుబడిదారులు కార్మిక వర్గమును స్వలాభము కొఱకు పణము పెట్టుచుండిరి. కష్టించిన వారికి కడుపునిండుట లేదు. కొద్ది మంది చేతులలో

అధికారము, ఆర్థిక సంపద కేంద్రీకరింపబడు చున్నది. ప్రపంచములోని ప్రజాశక్తులు ఈ సత్యమును గుర్తించి విప్లవ వ్యూహాలను పన్నుచుండిరి. ప్రపంచ కార్మికోద్యమము ప్రజ్వలించినది. ప్రపంచమంతట భయము, ఆగ్రహము, అలజడి, ఆందోళన, సమ్మెలు సమరములు, - ఏదో ఒక మహగ్ని ప్రజాచైతన్యములో ప్రజ్వలించుచున్న భీకర నాదములు, వీరావేశములు - ఇవి యన్నియు శ్రీశ్రీ నవకవితా చైతన్యమునకు మూలహేతువులైనవి. విశ్వఘోష వ్యక్తి నాశ్రయించి తెలుగు నోట తొలిసారిగా క్రొత్తగతిలో వినిపించినది. అదియే శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థానము. శ్రీశ్రీ కవితలో సామాజిక స్పృహ, వర్గసంఘర్షణ గతి తార్కిక భౌతిక వాదము, విప్లవ ధోరణి, కలిసి భావ కవితా మార్గముపై తిరుగుబాటు సాగించి మరోప్రపంచం వైపు సాహిత్య దృష్టిని మరలింప జేసినవి. కవితా వస్తుపరిధిని జాతీయ స్థాయినుండి అంతర్జాతీయ స్థాయికి తీసికొని పోయిన కవి శ్రీశ్రీ. ఏదేశ చరిత్ర చూచినా - ఏమున్నది గర్వకారణం ? - నరజాతి చరిత్ర సమస్తం పరపీడన పరాయణత్వం- అని చరిత్ర గతిని వర్గకలహము మూలకారణమను మార్క్స్ దృక్పథమును కవితామయముగా వ్యక్తము చేసినాడు. సామ్యవాద సిద్ధాంతము సామవేదమువలె శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థాన గేయములలో వినిపించును. శ్రీశ్రీ కవిత్వము కార్మికలోకపు కల్యాణమును శ్రామిక లోకపు సౌభాగ్యమును ఉద్దేశించి రచించినది. సమాజపు చీకటి కోణము లలో నివసించు పీడిత ప్రజానీకపు దుర్భర జీవిత గాథ లాతని కవితలో ఆర్తనాదములను వినిపించినవి. పెట్టుబడిదారి విధానముపై కార్మికుల తిరుగుబాటు ఆతని కవితలోని ఆవేశము. ఆ ఆవేశము గేయములుగా వచన గీతులుగా సాగి గతివైవిధ్యముతోపాటు ప్రక్రియా బాహుళ్యమును సంతరించు కొనినది. సింబాలిజం, స్రియలిజం, భౌతిక వాదము - శ్రీశ్రీ ప్రయోగాలలో ప్రౌఢశిల్పములుగా పరిఢవిల్లినవి. ఇతని తిరుగుబాటు ధోరణికి స్వేచ్ఛ ఊతకర్ర. ఆ స్వేచ్ఛ ఛంధములోను, భాషలోను, ప్రయోగములోను సాధించినాడు. గీతములోను వచనములోను శ్రీశ్రీది అనితర సాధ్యమైన మార్గము. అతనికి శబ్దముమీద ఎనలేని అధికారము కలదు. దానినుండి అతడు నాదమును, వాదమును భావ చిత్రములను, భావ విప్లవమును సాధింపగలడు, గ్రాంధిక భాషను వదలి సజీవ వ్యవహారిక భాష నతడు వాడెను. వ్యాకరణాల సంకెళ్ళను, ఛందస్సుల పరిష్వంగమును త్రెంచుకొనినది శ్రీశ్రీ కవిత. శ్రీశ్రీ తన "ఖడ్గసృష్టి" "మహాసంకల్పం'' వంటి కృతులలో ప్రయోగానురక్తిని ప్రకటించినాడు. అతడు కథలు, నాటికలు, వ్యాసములు, -ఎన్నియో వ్రాసినాడు. అన్నింటికంటె అతని కవితా మూర్తికి శిఖర ప్రాయమైనది; ''మహాప్రస్థానం''.

శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థానము ప్రపంచ ఉద్యమములతో గొంత కలిపెడి అభ్యుదయ చైతన్యము కల్పించినది. కాని, అది గర్జించు రష్యా కంఠ నాదమునే ప్రతిధ్వనింప చేసినది. మిగిలిన ప్రపంచమువైపు తిరిగి పలికినది; 'నయాగారా' కవితా సంపుటి. దాని కర్తలు బెల్లంకొండ రామదాసు, కుందుర్తి ఆంజనేయులు, పర్చూరి సుబ్రహ్మణ్యం. ఇందులో అల్లూరిసీతారామరాజు స్వతంత్ర విప్లవము, ఠాకూర్ చంద్రసింగ్ వీరగాధలతోపాటు పారిస్ వీధులు, చైనాలోయలు, బర్మా అడవులు, మాస్కో గేట్లు, సోల్జర్లు టాంక్ డ్రైవర్లు, గెరిల్లా గుంపులు, కొడవలి పదును, ఎర్రని జండా, సమ్మెట పెట్టులు, నిప్పుల గొంతుక, - మున్నగునవి చోటు చేసుకొనినవి. ఆ పైన పీడిత మానవ పోరాటమునకు రంగమైన ఏదేశపు చరిత్రయైనను అభ్యుదయ కవి కావ్యవస్తువునకు వెలుగును ప్రసాదించినది. ఈ మార్గమున మైలు రాళ్లుగా నిలిచిన కొన్ని కవితా సంపుటులు, - దాశరథీ అగ్గిధార, రుద్రవీణ; సోమసుందర్ 'వజ్రాయుధం'; ఆరుద్ర త్వమేవహం. అనిసెట్టి 'అగ్ని వీణ ;; నారపరెడ్డి 'అశ్రుమాల' నావీణ; రెంటాల 'సంఘర్షణ'; గంగినేని 'ఉదయిని' కుందుర్తి 'తెలంగాణ' పుట్టపర్తి 'పురోగమనం'

రెంటాల 'సర్పయాగం' సోమసుందర్ 'కాహళి'- మొదలగునవి.

అభ్యుదయ కవులలో దాశరథి కొక ప్రత్యేక స్థానము కలదు. దేశాభిమానము నుండి మొలకెత్తిన సామ్యవాద దృక్పథము, మానవతావాదము అతని నొక ఉద్యమ శీలిగా, మహాకవిగా తీర్చిదిద్దినవి. నిజాము నవాబు నిరంకుశ పాలనలో తెలంగాణము తీగెలు తెగిన వీణవలె మూగవోవగా, ప్రజాకోటి కంఠమునకు తన కవిత నొక ప్రతినిధిగా నిలిపి హైదరాబాదు విముక్తికి కృషి చేసినాడు దాశరథి. ఆ పైన మహాంధ్రోదయమునకు స్వాగతము పలికినాడు. విశ్వమునందు వెలసిన స్వాతంత్ర సమరములను సమర్థించుచూ గళమెత్తి పలికినాడు. భారతదేశముపై దాడులు జరిగినపుడు సమరగీతము లాలపించినాడు. అతడొకవైపు రుద్రవీణలు మ్రోగింపగలడు, అగ్నిధారలు కురిపించగలడు, మరియొకవైపు శృంగారలహరిని పొంగింపగలడు, ఉర్దూ పారశీక సౌగంధ్యము గుప్పించు గజళ్ళను తెలుగులో మధురముగా వెలయింపగలడు, కాని అతని కవితాశయ మెప్పుడును తిమిరములో సమరము చేయుటయే, శ్రీశ్రీ వలే, దాశరధి వర్గ పోరాటమును, సామ్యవాదమును ప్రతిబింబించిన కవిత లల్లినను 'పునర్నవము' నాటినుండి యతడు గాంధేయమైన శాంతి విప్లవమును సమర్థించినాడు. శ్రీశ్రీ వలె ఉగ్రవాదులను సమర్థించి సాయుధ విప్లవమును సమర్థింప లేదు. విప్లవములోని ఆవేశమునకు 'ఆగ్రహమునకు' అహింసకు ఆలోచ నాలోచనముల నందించిన సమన్వయ శీలి ఇతడు. నేడు సాయుధ విప్లవ శాఖకు నాయకుడుగా శ్రీశ్రీ నిలువగా, జాతీయాభిమానముతో విలసిల్లిన శాంతి విప్లవ మార్గమునకు కవితా రంగమున దాశరధి నాయకుడై నిలచినాడు.

నవ్య సాహిత్య పరిషత్తు భావ కవిత్వోద్యమమునకు ఆలంబనము కాగా 1943 లో స్థాపింపబడిన అభ్యుదయ రచయితల సంఘము, అభ్యుద కవితా చైతన్యమునకు రంగస్థలమైనది. ఇందులో సామ్యవాద సిద్ధాంతమును విశ్వసించిన కవులు, రచయితలు మాత్రమే సభ్యులుగా ఉండవలెనన్న నియమము సంఘమునకున్నను దానిలో క్రమముగా మార్క్సిస్టులతో పాటు, మితవాదులును, సనాతనులుమ సభ్యులుగా చేరుట జరిగినది. అందరి నొకత్రాటిపైతెచ్చి ముడివేయుటకు పోయి పది సంవత్సరములలో ముడియే వీడిపోయినది. తెలంగాణా సాయుధ పోరాటము ప్రగతిశక్తులకు ప్రజలలో బలము చేకూర్చినది. రచయితలలో ప్రయోగోత్సాహమును రేకెత్తించినది. కమ్యూనిష్టు పార్టీలో వచ్చిన అతివాద మితవాద భేదములు అభ్యుదయ రచయితల సంఘ చైతన్యమును దెబ్బతీసినవి. ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థపై విశ్వాసమున్న రచయితలు సాయుధ విప్లవమును నిరసించి విడివడినారు. ప్రగతివాదులుగా వచన కవితా ప్రయోగములను సాగించుచూ శ్రామికవర్గముతో పాటు, మధ్యతరగతి ప్రజానీకమునకు కవితలో నాయకత్వమును కల్పించినారు. 1962 లో జరిగిన చైనా దండయాత్ర ప్రగతి వాదధోరణిలో పెద్ద మార్పు తెచ్చినది. ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థపైనను, జాతీయ ప్రయోజనములపైనను రచయితల దృష్టి సారించినది. అభ్యుదయ వాదములోని ప్రపంచ విప్లవదృష్టిని విదేశీయమని విమర్శించు వర్గము. శ్రమజీవుల సమస్యలను దేశీయ విదేశీయ భేదము లేదనువర్గము ఏర్పడినది. మొదటివారు ప్రాచీన సాంప్రదాయ చైతన్యమును నవ్యరీతులలో ప్రవచింపదొడగిరి. రెండవ తెగవారు సామ్యవాద ముద్రితమైన మానవతా దృక్పథముతో శాంతి విప్లవ శంఖమును పూరించిరి. చైనా దురాక్రమణ తరువాత మార్క్సిస్టువాదుల ఉద్యమము కొంత మందగించినది. అది ఉగ్రవాదుల నగ్న కవిత్వముతో మరల ప్రజ్వలించి విప్లవ రచయితల సంఘముగా పరిణమించినది. సాయుధ విప్లవముద్వారా సామ్యవాద రాజ్యమును స్థాపించుట మార్క్సిస్టుల లక్ష్యముకాగా దానిని సాహిత్యముద్వారా ప్రజలలో వ్యాపింపచేయుట ఆ సంఘసభ్యుల కవిత్వ లక్షణము. దీనికి శ్రీశ్రీ నాయకుడై నాడు.

ఈ సాహిత్య పరిణామ చరిత్రలో భావవికాసమునకును ప్రక్రియా సాధనమునకును కృషిచేసిన కవులెందరోగలరు. వారిలో ప్రత్యేకంగా పేర్కొన దగినవారినే యిందు గ్రహించుట జరుగుచున్నది. ఆధునిక కవిత్వములో పద్యము వెనుకపడి, గేయము వచన కవితలు ముందడుగు వేయుచుండగా దాశరథీ పద్యమునుకూడా విప్లవభావవాహికంగా నడిపించి తన సవ్యసాచిత్వమును ప్రకటించినాడు. గేయము ఖండకావ్య ప్రక్రియలే వాహికకాగా సి. నారాయణ రెడ్డి కావ్యరచనకుగూడా సమర్థమైనదానిగా రూపొందించినాడు. ఆయన రచించిన నాగార్జునసాగరము, కర్పూర వసంతరాయలు, విశ్వనాథనాయకుడు, చారిత్రాత్మక కథా శరీరముతో వెలసిన గేయకృతులు. ఈ ప్రక్రియలో నవ్యులలో వీరిదే పైచేయి. ఇట్లే విద్వాన్‌విశ్వం రచించిన 'పన్నీటిపాట', వానమామలై వరదాచార్యుల 'విప్రలబ్ధ', నారపరెడ్డి 'రజని', భైరవ కోటేశ్వరరావు 'కన్నీటిగాథ', 'రంగాజమ్మ'; ఇంద్రగంటి, శ్రీకాంతశర్మ 'శిలామురళి' కథాకృతులలో పేర్కొనదగినవి. చారిత్రక వృత్తములతో పాటు జీవిత వృత్తమును గేయకావ్యముగా సంతరించిన గౌరవము నారాయణరెడ్డికి దక్కినది. వారి నెహ్రూ జీవిత గాథ 'జాతిరత్నం' ఆ శాఖలో జాతిరత్నం స్వీయ గేయ చరిత్రలలో నెన్నదగినది. సోమసుందర్ గారి 'మేఖరంజని' సృష్టివ్యవస్థల జిజ్ఞాసను రేకెత్తించు గేయకృతి. 'సోమరసం - సుందరాకాండ', విశ్వనాథ 'కిన్నెరసాని' పాటలు, పుట్టపర్తి 'శివతాండవము', సోమసుందర్ 'గోదావరి ప్రళయం' నారాయణరెడ్డి 'ఋతుచక్రం' వర్ణనాత్మక గేయ కృతులలో గణనీయములు. గేయకవితను చేపట్టి సంఘములోని కుళ్ళును అధిక్షేప వైఖరిలో విమర్శించిన వారిలో ప్రజాకవి కాళోజీని ప్రత్యేకముగా చెప్పవలెను. వారి 'నాగొడవ' ప్రక్రియలో, పలుకులో, ప్రవచనములో అధిక్షేపములో ప్రత్యేకత సాధించిన కవితాశైలికి ప్రతినిధి. గేయనాటికా రచయితలలో కృష్ణశాస్త్రి, రజని, నారాయణరెడ్డి, నారపరెడ్డి, బాపురెడ్డి, యస్వీ జోగారావు ప్రభృతులు పేర్కొనదగినవారు.

నేటి సాహిత్యరంగమున సుస్థిర వ్యవస్థనందిన కవితాప్రక్రియ వచన కవిత, శిష్లా, పఠాభి, నారాయణబాబు, శ్రీశ్రీలు వచన కవితోద్యమమునకు భగీరథ కల్పులు. ఆ తరువాత ముద్దుకృష్ణ 'జ్వాల' లో చలం 'విన్నపాలు' లో రూపులు కొన్ని దిద్దుకున్నవి వచనగేయము. ఆరుద్ర 'త్వమేవాహం' వచన కవితలో విశిష్టమైన ప్రయోగ కావ్యము. తెలంగాణా ప్రజావిప్లవ ప్రేరణగా రచింపబడిన ఈ కృతిలో ప్రతీకవాద పరిణితి భాసించును. ఆంగ్లపద చమత్కారములు, విజ్ఞాన శాస్త్ర సంబంధి అలంకారాలు, మొదలైనవి వినూత్న ప్రయోగములు. ఇలియట్ ప్రభావముతో పఠాభి నారాయణబాబు, ఆరుద్ర, అనిసెట్టి, నారపరెడ్డి, మొదలగువారు నగరజీవిత చిత్రణావిధానమును ప్రారంభించిరి. వచన కవిత్వము వీరి ప్రయోగములలో కొంత గేయ లక్షణత్వమును తనియందిముద్చుకొని సాగినది. వచన కవిత్వమున కొక స్థితిని, గతిని కల్పించినవారిలో కుందుర్తి అగ్రగణ్యుడు. ఆయనకు వచన రచనా పితామహుడని కీర్తియున్నది. 'నయగరా'లో ఆరంభమైనవారి వచన రచనా ప్రక్రియ 'తెలంగాణా' లో కావ్య స్వరూపమును సంతరించుకొన్నది. వచన పద్యములో కథాకావ్యమును రచించిన గౌరవము వీరికే దక్కినది. నేటి యువతర మంతయు చాల వరకు వచన కవితా ప్రక్రియ నాశ్రయించియే రచనలు చేయుచున్నారు. ఈ యువతరములో ప్రౌఢులు లేక పోలేదు. దాశరథి, నారాయణరెడ్డి, బోయిభీమన్న, గుంటూరు శేషేంద్రశర్మ మొదలైనవారు ఇదివరలో పద్యగేయ ప్రక్రియలు చేపట్టి యున్ననూ ఇప్పుడు వచన కవితలో రచన చేయుచున్నారు. మిగిలిన వారిలో అరిపిరాల విశ్వం, గోపాల చక్రవర్తి, మాదిరాజు రంగారావు, మోహన్ ప్రసాద్, రాధాకృష్ణ, దుర్గానంద్. సంపత్కుమార్, సుప్రసన్న, ముకురాల, సి. విజయలక్ష్మి సి. వి. కృష్ణారావు, వర

వర రావు, శివారెడ్డి, ముదిగొండ శివప్రసాద్, అద్దేపల్లి రామమోహన్‌రావు, రంధి సోమరాజు, పేరా వరం జగన్నాధం, దిగంబర కవులు, వి.ర.స, అ. ర. స, కవులు, నవోదయం కవులు, 'యువ భారతి' కవులు – ఇట్లెందరో పేర్కొ_న దగినవారు. శీలా వీర్రాజుగారు వచన కవితలో కొన్ని కథలను రచించి కొత్త ప్రయోగము చేసినారు. పై కవులు ప్రవృత్తులు, లక్ష్యములు వేరు కావచ్చును కాని కవితా ప్రక్రియ మాత్రము వచన పద్యమే. వచన కవితయే ఆధునిక కవితా వాహిక!

ఆధునికాంధ్ర సాహిత్య క్షేత్రమున క్రొత్త ప్రయోగము లిట్లు సాగిపోవుచున్నను సంప్రదాయ మార్గము నాశ్రయించి కవితా వ్యవసాయము చేయు చున్న కవు లెందరో కలరు. వారందరిలో హిమ వన్నగ తుల్యులు విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు. ఆధునిక ప్రక్రియలో వచన గేయముతప్ప వారు చేపట్టని ప్రక్రియ లేదు, పట్టి బంగారము చేయని పట్టులేదు. ఆయన కృతు లన్నియు నొకయెత్తు 'రామాయణ కల్పవృక్ష' మొక్క_టి యొక యెత్తు. భారతీయ సంస్కృతికి పట్టుకొమ్మయైన రామాయణ మును సర్వకల్పనా మహనీయముగా కావ్యకళా శిల్ప సుందరముగా వారు రచించిరి. తెలుగున జ్ఞాన పీఠ బహుమాన గౌరవ మందిన గొప్ప కావ్యమది. తెలుగున వెలసిన చారిత్రక కావ్యములలో రాజశేఖర శతావధానిగారి రాణాప్రతాపసింహ చరిత్రము, అమరసింహ చరిత్రము, గడియారము వెంకట శాస్త్రిగారి శివభారతము రత్నత్రయము వంటివి. తిరుపతి వెంకట కవుల శిష్యులలో మధురకావ్య నిర్మాణదక్షులైన పింగళి – కాటూరుల సౌందర నందము పద్య కవిత మధువనము. మధునాపంతుల సత్యనారాయణ శాస్త్రిగారి 'ఆంధ్ర పురాణము' రసవత్తరాంధ్రేతిహాసము. తుమ్మల సీతారామ మూర్తి చౌదరిగారి గాంధీ స్వీయ చరిత్రము, త్రిపురనేని రామస్వామి చౌదరిగారి 'సూత పురాణము' వానమామలై వరదాచార్యులవారి 'పోతన చరిత్రము' వెంపరాల సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారి 'శంకర విజయము'; 'మునిత్రయ చరిత్రము' కావ్యమార్గమున వెలసిన రత్నదీపములు. ఇట్లే పద్య కావ్యప్రక్రియలో కృషిచేసిన కవులలో గణ నీయులు – దువ్వూరి, జాషువ, కరుణశ్రీ, జంధ్యాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, నోరి నరసింహశాస్త్రి, ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి, ప్రభృతు లెందరో మహానుభావులు కలరు. తెలుగున ఈ సంప్ర దాయశాఖ ఇప్పటికిని అవిచ్ఛిన్నముగా, సజీవ ముగా, సమృద్ధిగా సాగుచున్నది.

ఈ శతాబ్ది కవిత్వ చరిత్రలో రవీంద్ర కవీంద్రుని కవితచే ప్రభావితులైన కవులెందరో కలరు. భావకవులలో పెక్కు_రు ఆ కవీంద్రుని గేయములలో కొన్నియైనను అనువదించి తమ కవితా సంకలములందు పొందుపరచుకొనిరి. రాయ ప్రోలు, డాక్టరు బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారలు శాంతిని కేతనమునందు అంతెవాసిత్వమునుపొంది రవీంద్ర కవితా తత్వమును తెలుగువారికి పంచిపెట్టుటకు ప్రయత్నించినవారిలో ముఖ్యులు. రాయప్రోలు కవితా వ్యవసాయములో ఒకపంట. రవీంద్ర సాహి త్యానువాదము, గోపాలరెడ్డిగారు పండించిన పంట యంతయు అదియే.

ఆధునిక సాహిత్యమొక కవితాస్రవంతితో ముగియలేదు. రూపకము, నవల, కథానిక, విమర్శఅను ప్రక్రియలు స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిని గడించి పెంపొందినవి. వానినికూడ సమీక్షించి నప్పుడే సమగ్రత యేర్పడగలదు.

తెలుగులో నవలాప్రక్రియ 1872లో ప్రారంభ మైనది. నవలను 20వ శతాబ్ది ప్రారంభమువరకు 'వచన ప్రబంధ' మను పేరుతో వ్యవహరించు చుండెడివారు. కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు ఆంగ్ల సాహిత్యమునందలి 'Novel' అను పదమునకు సమానార్థముగా తెలుగున 'నవల' అను పదమును వాడి ప్రచారమునకు తెచ్చిరి. అప్పటినుండి యా పదమే ఈ ప్రక్రియకు అన్వర్థనామమై నిలిచినది.

కర్నూలులో డెప్యూటీ కలెక్టరుగా పనిచేయు చున్న నరహరి గోపాలకృష్ణమ్మ శెట్టిగారు రచిం

చిన శ్రీ రంగరాయచరిత్రము తెలుగులో వెలసిన మొదటి నవల. అది 1872లో ప్రకటితమైనది. సమకాలీన సంఘమునందున్న ఆచార వ్యవహారము లను, కులములను, కట్టుబాట్లను, నమ్మకములను చిత్రించుచు చారిత్రక పాత్రల నాలంబనముగా చేసి కొని చిత్రించిన నవల ఇది. దీనిచేత ప్రేరితులై కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు ఆలివర్ గోల్డ్‌స్మిత్ రచించిన 'వికార్ ఆఫ్ వేక్‌ఫీల్డు' నాధా రముగా గొని తెలుగుదేశ వాతావరణమును చిత్రిం చుచు 'రాజశేఖర చరిత్ర' మను నవలను రచించిరి. అది 1878వ సంవత్సరమున వివేకవర్ధనీ మాస పత్రికలో ధారావాహితముగా ప్రచురింపబడి 1880 లో పుస్తకరూపమున ప్రకటితమైనది. ఇది తెలు గులో మొట్టమొదటి సాంఘిక నవల. సంఘములో నున్న మూఢనమ్మకములను, స్వర్ణవిద్యపై నున్న మోహమును అందు పంతులుగారు చక్కగా చిత్రించినారు. వీరి రెండవ నవల సత్యవతీ చరి త్రము. చదువుకొనిన స్త్రీలు గృహజీవితము నెంత సామర్థ్యముతో నిర్వహించి సంఘాభివృద్ధికి తోడ్ప డెదరో వ్యక్తముచేయు చక్కని నవల అది. ఈ రెండు నవలలు ఆంగ్లములోనికి, ఇతర దక్షిణ భాషలలోనికి పరివర్తనము చెంది ప్రఖ్యాతి గాంచి నవి. ఆంగ్లమునందు జోనాథన్ స్విఫ్ట్ రచించిన 'గలివెర్ ట్రావెల్స్' అను గ్రంథమునకు అనుసర ణముగా 'సత్యరాజాపూర్వ దేశయాత్ర' లను నవ లను గూడ వ్రాసినారు పంతులుగారు. ఇందులో లంకాద్వీపము, ఆడమళయాళము అను రెండు భాగములు కలవు. ముహూర్త జాతకప్రశ్న శకు నాలమీద నున్న నమ్మకములపై వంగ్య విమర్శ లంకాద్వీపములోని కథ. స్త్రీలు సంఘమునందు పడు నగచాట్లను వ్యంగ్యముగా చిత్రించి, పురు షుల దురాచారములను అధిక్షేపించుచు రచించిన కథ 'ఆడమళయాళము'. పంతులుగారు తాము రచించిన నవలలను వచన ప్రబంధములనియే పేర్కొనినారు.

నవలారచనకు క్రొత్త వికాసమును కల్పించి ప్రోత్సహించిన పత్రిక 'చింతామణి'. 1891లో రాజమండ్రినుండి న్యాపతి సుబ్బారావుగారి నిర్వ హణలో ఆ పత్రిక వెలువడుట ప్రారంభించినది. సంపాదకత్వపు బాధ్యతలు వీరేశలింగము పంతులు గారు చూచుచుండెడివారు. ఆ పత్రిక 1893 నుండి 1898 వరకు ప్రతి సంవత్సరము నవలల పోటీ లను నిర్వహించి యువకులకా ప్రక్రియయందు రచనోత్సాహమును రేకెత్తింప జేసినది. చిలక మర్తి లక్ష్మీనరసింహము పంతులు నవలా రచయి తగా ముందుకువచ్చుట కాపత్రిక నిర్వహించిన పోటీలే కారణమనక తప్పదు. చిలకమర్తి రచిం చిన రామచంద్ర విజయము, హేమలత, అహల్యా బాయి, కర్పూరమంజరి ఆ పోటీలలో ప్రథమ బహుమతులు పొందినవే. చారిత్రక, సాంఘిక నవ లలు రచించిన వీరు 'ఆంధ్రస్కాట్' అని ప్రసిద్ధి వహించినారు. వీరివెంట పోటీలలో పాల్గొని నవలా రచన గావించిన వారిలో ఖండవల్లి రామచంద్రుడు గారు ముఖ్యులు. వారి 'ధర్మవతీ విలాసము', 'లక్ష్మీసుందర విజయము' వారి రచనలలో గణింప దగినవి. వీరితోపాటు 'వివేక విజయ' కర్త గోటేటి కనకరాజు, 'త్రివిక్రమవిలాస' కర్త చేకు మళ్ల రాజగోపాలరావు, 'భక్షీ' నవలాకర్త కూన పులి లక్ష్మీనరసయ్యగారు నవలల పోటీలలో పాల్గొని వివిధ బహుమతులను పొందియున్నారు. చింతామణి పత్రిక 1898 తరువాత ఆగిపోయినను అది ప్రారంభించిన నవలా రచనోద్యమము మాత్రము నేటివరకు మూడుపూవు లారుకాయలుగా వర్ధిల్లుచు వచ్చుచున్నది.

20వ శతాబ్దపు నవలా చరిత్రలో ప్రథమతరం గము మొదటి ఇరువదియేళ్ల కాలమని చెప్పవచ్చును. ఆ కాలములో నవలా రచనను ప్రోత్సహించిన సంస్థలు ప్రధానముగా మూడు. (1) విజ్ఞాన చంద్రికా గ్రంథమండలి. (2) ఆంధ్రప్రచారిణీ

గ్రంథమాల. (3) వేగుచుక్క గ్రంథమాల. విజ్ఞాన చంద్రికా గ్రంథమాలద్వారా కొమర్రాజు లక్ష్మణ రావు పంతులుగారు చారిత్రక నవలా రచనలలో పోటీలు పెట్టి ఆ ప్రక్రియకు వికాసమును కల్పించినారు. 'ఆంధ్రరాష్ట్రము', 'విమలాదేవి' మొదలైన చారిత్రక నవలలు రచించిన భోగరాజు నారాయణ మూర్తి, 'రాయచూరు దుర్గము' మొదలగు చారిత్రక నవలలు రచించిన కేతవరపు వెంకటశాస్త్రి, మొదలగు రచయితలీ పోటీలలో పాల్గొనినవారే. ఆంధ్రప్రచారిణీ గ్రంథమాల చారిత్రక, పౌరాణిక నవలా రచనలను ప్రోత్సహించినది. దేవరాజు వేంకట కృష్ణారావుగారు వేగుచుక్క గ్రంథమాలలో అపరాధ పరిశోధక నవలలను ప్రకటించిరి.

ఈ ఇరువది సంవత్సరముల కాలములో కేతవరపు వెంకటశాస్త్రి, శివశంకరస్వామి, జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి, అక్కిరాజు ఉమాకాంతము, వెంకటపార్వతీశ్వర కవులు, శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి మొదలగువారు నవలా రచనలో ప్రసిద్ధికెక్కిరి. వేంకటశాస్త్రిగారు చారిత్రక, సాంఘికనవలలే కాక అపరాధ పరిశోధక నవలలను కూడ రచించిరి. వాని అన్నింటిలోను 'లక్ష్మీ ప్రసాదము' అను సాంఘిక నవల పేర్కొనదగినది. శివశంకరస్వామి, సత్యనారాయణమూర్తుల బెంగాలీ నవలలకు అనుసరణరూపములైన నవలలను రచించిరి. వెంకటపార్వతీశ్వర కవులు బెంగాలీ నవలల అనువాదములే కాక మాతృమందిరము, వసుమతీ వసంతము, ప్రమదావనము మొదలైన మౌలికరచనలు కూడ కావించిరి. వారి అనువాదములలో రవీంద్రనాథ ఠాగూరు 'గోరా' అనువాదము ప్రశస్తము. ఉమాకాంతముగారు మెడోస్ టైలర్ ఆంగ్లమున రచించిన 'టిప్పుసుల్తాన్' నవలకు అనువాదమును సంతరించిరి. శ్రీ పాదవారి మిథునానురాగము, వీరపూజ, విషభుజగము మొదలైనవి పెద్దకథలు. వానిని నవలికలనియే విమర్శకులు భావించుచున్నారు. ఈ కాలముననందే చిలకమర్తివారి 'రాజారత్నము', 'గణపతి' వంటి సాంఘిక నవలలు వెలువడినవి. విశ్వనాథ, వేలూరి శివరామశాస్త్రి గారలు నవలా రచనమున కుప్రక్రమించిరి. ఈ రోజులలో స్వాతంత్ర్యోద్యమము బాలగంగాధర తిలక్ వంటి మహానాయకుల ఆధ్వర్యమున నడచుచున్నది. దేశభక్తి, పురావైభవ ప్రశస్తి సాహిత్యక్షేత్రములం దంకురించినది. అది చారిత్రక నవలాప్రక్రియకు దోహదము కల్పించినది. బెంగాల్ విభజనము వలన ఏర్పడిన ఉద్యమము ఆంధ్ర రచయితల దృష్టిని ఆ సాహిత్యము నందలి నవలాప్రక్రియ వైపు మరల్చినది. అందువలన బెంగాలీ నవలానువాదములు తెలుగున పెక్కు అవతరించినవి.

1921 లో ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ పంతులు గారు రచించిన 'మాలపల్లి' ఆంధ్ర నవలా వికాసములో ఒక మైలురాయి. 20వ శతాబ్ది ప్రథమ పాదము నందలి సాంఘిక రాజకీయ మత నైతిక పరిస్థితుల కది దర్పణము వంటిది. బ్రిటిషుపాలనలో సమాజమునందు జరుగుచున్న అన్యాయములను, సామాన్య ప్రజానీకములో మొలకెత్తుచున్న విప్లవ బీజములను, సమాజములో వికసించుచున్న సోషలిస్టు దృక్పథాలను, తిలక్, గాంధీల సిద్ధాంతముల సమన్వయధోరను, భక్తి జ్ఞాన కర్మమార్గముల విశిష్ట మేళనమును, స్వరాజ్యము వచ్చిన తరువాత తాము పొందబోవు సుఖసౌఖ్యములను గురించి ప్రజలు వెలువరించుచున్న ఆశాభావములను, పంతులు గారు మాలపల్లిలో అత్యంత సహజముగా, అతిరమణీయముగా చిత్రించినారు. ఆనాటి చరిత్ర కా నవల కథా వ్యాఖ్యానము. తెలుగు నవలా జగత్తులో అది యొక మణిదీపము.

1920 నుండి 1940 వరకు గల కాలము ఇరువదవ శతాబ్ది తెలుగు నవలా సాహిత్యమునందు రెండవ తరంగము. ఈ కాలమున విశ్వనాథ

సత్యనారాయణ, అడివి బాపిరాజు, గుడిపాటి వెంకటచలం, నోరి నరసింహశాస్త్రిగారలు నవలా కర్తలలో అగ్రగణ్యులు. వీరిలో దివంగతులైన బాపిరాజుగారు తప్ప మిగిలినవారు నేటికిని రచనలు చేయుచున్నారు. అందువలన వీరి రచనలీ కాలముననే పరిమితములు కావుకాని, ఆకాలమున వారి రచనలకు విశిష్ట స్థానము కలదనియే తాత్పర్యము.

ఆధునికాంధ్ర సాహిత్యమునందు విశ్వనాథ పట్టని ప్రక్రియలేదు. వానిలో నవలా ప్రక్రియకు వారు సంతరించిన సంపద అసామాన్యము. ఆయన వస్తుతః సంప్రదాయవాది. సంస్కృతీ వికాసమునందు భారతీయ దృష్టిని సారించి, పరిణామమును సమీక్షించి, గతములోని గొప్పను సామాజికుల కందించెడి దృష్టి ఆయినది. వారి నవలలో కథ కెంత ప్రాధాన్యమో ఆలోచనకంత ప్రాముఖ్యముండును. ఈ లక్షణము మొదట రచించిన నవలలకంటె ఆ తరువాతి నవలలో పెంపుగాంచినది. ఇప్పటి వారి నవలతో వ్యుత్పత్తికున్న స్థానము కథకు కానరాదు. ఏమైనను వారు తెలుగు నవలా చరిత్రలో ఒక సన్మార్టుగా వెలుగొందుచున్నారు. వీరి 'ఏకవీర' శిల్పసుందరమైన సృష్టి. స్పర్శ సిద్ధాంతమున నొక వింత ప్రయోగము. ఆ సిద్ధాంత ప్రయోగము 'తెఱచి రాజు'లో విశ్వరూపము తాల్చినది. వారి 'వేయి పడగలు' వారి ప్రతిభను వేయి రేకులతో ప్రదర్శించినది. అంతరించుచున్న జమీందారీ వ్యవస్థలోని వెలుగును, అవతరించుచున్న పాశ్చాత్యనాగరికతలోని చీకటిని ఆయన అందులో అమోఘముగా చిత్రించినారు. ఆంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్తువారి మొదటి నవలల పోటీలలో (1933) బహుమతి నందుకొనిన రచన అది. అది యొక సతీవేతిహాసమువలె, విజ్ఞాన సర్వస్వమువలె గను పట్టును. 'చెలియలికట్ట' ఆంగ్ల నాగరికతపై వ్యంగ్యాధిక్షేపము. విశ్వనాథ వారికి గల మత, సాంఘిక, సాంస్కృతిక, నాగరికతా దృక్పథములకు ప్రతీకలన దగినవి స్వర్గానికి నిచ్చెనలు, ధర్మచక్రము, బద్దన్న సేనాని మొదలగు నవలలు. శిల్పదృష్టికి మా బాబు, జేబుదొంగలు, కడిమిచెట్టు, స్నేహఫలము మొదలైనవి తార్కాణములు. వారి నవలలో సాంఘికములు, చారిత్రములు, ఐతిహాసికములు, పౌరాణికములు, అధిక్షేప నవలలు, వైమర్శికములు, ప్రబోధాత్మకములు - ఇట్లెన్నియో శాఖలలో విస్తరించి యున్నవి. వారు గొప్ప భావుకులు. ప్రపంచ నవలాసాహిత్య ప్రక్రియల నాపోశనము పట్టిన అపర అగస్త్యులు, భాష వారి చెప్పుచేతలలో వింత ప్రౌఢిని వెలార్చుచుండును. ప్రమోయుతుమ్మెద, కుణాలుని శాపము, ఆరునదులు, దమయంతీ స్వయంవరము, విష్ణుశర్మ ఇంగ్లీషు చదువు, సముద్రపు దిబ్బవంటి నవలలో వారి 'సోషల్ సెటైర్' రచన నిరుపమానము. ఇవి కాక వారి పురాణవైర గ్రంథమాల, నేపాలరాజ చరిత్రకు సంబంధించిన నవలలు వారి ప్రాచీనేతిహాస కథా ప్రీతికి నిదర్శనములు. విశ్వనాథకు తెలుగు నవలా సాహిత్యమున విశిష్ట స్థానము కలదు.

అడివి బాపిరాజు శిల్పి, చిత్రకారుడు, సాహితీ వేత్త, భావుకుడు. వారి రచన లన్నియు కళా ఖండములు. వారి 'నారాయణరావు' నవల ఆదర్శ వాదమును భజించిన వాస్తవిక చిత్రణము. 'వేయి పడగల'తోపాటు ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ బహుమతి నందుకొనిన రచన. హిమబిందు, గోనగన్నారెడ్డి, అడివిశాంతిశ్రీ, మొదలైన చారిత్రక నవలలు ఆంధ్రేతిహాస రామణీయకము నందించు రచనలు. ఆయన వస్తువున కెంత ప్రాముఖ్యము నిచ్చునో వ్యుత్పత్తికి కూడ అంత స్థానమును కల్పించును. వారి 'కోనంగి' చక్కని సాంఘిక నవల. నవలా రచనలో కళాత్మకమైన విలువలను పోషించినవారు అడివి బాపిరాజుగారు.

గుడిపాటి వెంకటచలం నవలా రచనను సాంఘిక సంస్కరణమును ఆయుధముగా గ్రహించినాడు.

సమాజములో స్త్రీ వివాహవ్యవస్థ వలన, మూఢా చారముల వలన, అజ్ఞానము వలన పురుషునికి బానిసగా పొందుచున్న కడగండ్లకు కరిగి, స్త్రీ వ్యక్తిత్వమును తన రచనల ద్వారా ప్రబోధించి నాడు చలం. వారి సిద్ధాంతములు పురుషునికి సమాన స్పర్థిగా స్త్రీని నిలుపుటకు తోడ్పడినవి. పురుషుడు విచ్చలవిడిగా చరించుట కవకాశము కల్పించిన సమాజము స్త్రీకి ఆ అవకాశము కల్పింప లేదను వాదమును చేపట్టి, స్త్రీ పురుషుల నడుమ పరస్పరము చిత్తశుద్ధిలేని ప్రేమ కామముకంటె భిన్నముకాదని వాదించినాడాయన. అ మీ నా, బ్రాహ్మణీకం, దైవమిచ్చిన భార్య, మైదానం వంటి వారి నవలలు స్త్రీ భావ స్వాతంత్ర్య ప్రబోధమునకు నిలిచిన కళాకేతనములు వారి సిద్ధాంతము లందరికి నచ్చకపోవచ్చును గాని, వారి నిజాయతీ మాత్ర మందరి నాకర్షించినది. ఆధునిక నవలా సాహిత్య ములో స్త్రీకి కల్గిన ప్రత్యేక ప్రాముఖ్యమునకు చలమే కారకు లనుటలో విప్రతిపత్తి లేదు. వారి 'మ్యూజింగ్స్' కథా సాహిత్యశాఖ కనుబంధముగా వెలసిన వచన ప్రక్రియ. వారి వచనశైలి వేగము నకు, ఆవేశమునకును, శక్తికి పేరుపొందినది.

నోరి నరసింహశాస్త్రిగారు చారిత్రక నవలా ప్రక్రియకు ప్రాణప్రతిష్ఠ చేసినవారు. ఆంధ్రేతి హాసము నందలి ఉజ్జ్వల ఘట్టముల నాయన నవలుగా తీర్చిన విధమా ప్రక్రియలో వారికి గురు స్థానము నిప్పించినది. నారాయణభట్టు, రుద్రమ దేవి, కవిసార్వభౌముడు, కవిద్వయము, ధూర్జటి మల్లారెడ్డి మొదలైన నవలలు నన్నయనుండి ప్రబంధయుగము వరకు గల తెలుగు దేశచరిత్రను కథామయ మొనరించి పఠితల నలరించుచున్నవి. ఈ కాలములో వాసిష్ఠ గణపతి ముని రచించిన 'పూర్ణ' ప్రత్యేకముగా పేర్కొన తగినది. ఇది అసంపూర్ణమగు ఐతిహాసిక నవల. తెలుగులో హాస్యప్రధానములైన నవలలు రచించిన వారిలో మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రిగారు, మునిమాణిక్యం నరసింహరావుగారు అగ్రేసరులు. మొక్కపాటి వారి 'బారిష్టర్ పార్వతీశము', మునిమాణిక్యం వారి 'కాంతం' తెలుగు వాఙ్మయమున వసివాడని పాత్రలు.

1940 నుండి స్వాతంత్ర్యము వచ్చినంత వరకు నవలా చరిత్రలో మరియొక అధ్యాయముగా భావింపవచ్చును. ఈ కాలమున ప్రక్రియా వైవిధ్యము కంటె ప్రయోగశీలము అధికముగా భాసించినది. మనస్తత్వశాస్త్ర ప్రాముఖ్యము హెచ్చి మనోవిశ్లేష ణమునకును, సామాజిక స్పృహ బలీయమై రాజకీయ సిద్ధాంతముల యొక్కయు, సాంఘిక తత్వచింతనము యొక్కయు విశ్లేషణమునకు ప్రాచుర్యము కలిగినది. ఆదర్శవాదము వెనుకబడి వాస్తవిక చిత్రణము నవలారంగమున వ్యాపించి నది. ఈ ప్రయోగ వైవిధ్యమును చిత్రించిన వారిలో కొడవటిగంటి కుటుంబరావు, గోపీచంద్, జి. వి. కృష్ణరావు, బుచ్చిబాబు మొదలగువారు గణనీయులు.

కొడవటిగంటి కుటుంబరావు వర్గసంఘ ర్షణమును, గతితార్కిక భౌతికవాద దృక్పథ మును. మధ్యతరగతి కుటుంబాల జీవితములలోని కృతకములైన విలువలను తమ నవలలయందు ప్రధానముగా చిత్రించినారు. వారి నవలలో 'చదువు' ఉత్తమసామాజిక నవల. వీరి రచన లలో తర్కబద్ధమైన సిద్ధాంత ప్రాతిపదిక గలి గిన తిరుగుబాటు ధోరణి కానవచ్చును. జి. వి. కృష్ణారావుగారు పల్లెటూరి వాతావరణమును వస్తు వుగా గొని ఆధునిక నాగరికతలో రాజకీయముల ప్రాబల్యమును చిత్రించుచు, పాత్రల మానసిక ప్రవృత్తులపై అది తెచ్చు పరిణామమును, దాని వెనుక జీవితము బోధించెడి తాత్విక సందేశమును రూపు కట్టించుటలో సిద్ధహస్తులు. వీరి 'కీలు బొమ్మలు' చక్కని సాంఘికనవల. గోపీచంద్ గారు హేతువాదనుతో జీవితమును శోధించి

పూర్ణయోగము వఱకు తాత్త్వికచింతనము చేయగల జిజ్ఞాసువు. వారి రచనలో సమస్య, సమన్వయము చక్కగా మేళవించుకొని యుండును. వారి 'అసమర్థుని జీవితయాత్ర' అటు కాల్పనిక పద్ధతికిని, ఇటు అధివాస్తవిక ధోరణికిని నడుమ నిలిచిన వారధి. మానసిక సంఘర్షణమును చిత్రించి పాత్రలను సజీవముగా పోషించెడి నేర్పాతనికి వెన్నతో వచ్చిన విద్య. 'గడియపడని తలుపులు', 'పరివర్తన', మెరపుల మరకలు, పండిత పరమేశ్వర శాస్త్రి వీలునామా, 'చీకటిగదులు' వారి రచనలలో చక్కని నవలా ప్రయోగములు. బుచ్చిబాబు వినూత్న ప్రయోగశీలి. సౌందర్యపిపాస, శిల్ప సుందరమైన నిర్మాణము, ప్రకృతి పరిశీలనము, కథలో వింతమలుపులు, తాత్త్విక చింతనము వారి రచనలో కనవచ్చెడి విశేషములు. 'చివరకు మిగిలేది' వారి ఏకైక ప్రఖ్యాత నవల.

ఈ కాలమున నవలాసాహిత్యమును పోషించి జనాదరణము పొందిన రచయితలలో కొవ్వలి, జంపన, సోమరాజు రామానుజరావు, రావూరి సత్యనారాయణరావు, వి. డి. ప్రసాదరావు ప్రభృతులు ముఖ్యులు. ఆంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్తువారి చారిత్రక నవలల పోటీలలో పాల్గొని విలువైన రచనల నందించినవారిలో పాటిబండ మాధవశర్మ, ధూళిపాళ శ్రీరామమూర్తి, కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తి, మల్లాది వసుంధర గారలు పేర్కొనదగినవారు.

స్వాతంత్ర్యము వచ్చిన నాటినుండి నేటివరకు వెలువడిన నవలాసాహిత్య మీ ఘట్టమున చివరి అధ్యాయము. ఈ కాలమున పెద్దతరములో పేర్కొనదగిన ప్రసిద్ధ నవలాకర్తలు రాచకొండ విశ్వనాథ శాస్త్రి, మహీధర రామమోహనరావు, తెన్నేటి సూరి, ఉప్పల లక్ష్మణరావు, వట్టికోట ఆళ్వారు స్వామి మొదలగువారు. భాషలోను, ప్రక్రియలోను, సంప్రదాయముపై తిరుగుబాటులోను - అన్నింటను నవ్యతను సాధించిన క్రొత్త ప్రయోగము రాచకొండవారి 'అల్పజీవి'. వీరు వ్రాసిన 'రాజు - మహిషి' ఇరువదవ శతాబ్ది క్లాసిక్‌గా ప్రశంసల నందుకొనిన ఉత్తమ నవల. సరిక్రొత్త ప్రయోగమైన ఈ నవల అసమగ్రము. రామమోహనరావుగారి 'కొల్లాయి గట్టితేనేమి' గాంధీగారి నాయకత్వము క్రిందసాగిన స్వాతంత్ర్యపోరాట వాతావరణమును చిత్రించిన చక్కని నవల. ఓనమాలు, రథచక్రాలు, దవానలం - అను నవలలు తెలంగాణా ప్రజావిప్లవోద్యమమును చిత్రించిన వస్తువులు గలవి. 'స్వయంవరణము' స్త్రీల ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యమును చాటు నవల. తెలుగు చారిత్రక నవలలో అగ్రతాంబూల మందుకొన దగినది తెన్నేటి సూరిగారి 'చంఘిస్‌ఖాన్' ఒక తెలుగు రచయిత భారతేతర కథావృత్తమును గైకొని మానవేతిహాసమును మణిదర్పణమునందు ప్రదర్శించునట్లు రచించిన ఐతిహాసిక నవల యిది. మహా హంతకుడని పేర్కొనబడిన 'చంఘిస్‌ఖాన్' గోబీ జాతుల సమైక్యపరచిన మహా నాయకుడుగ ఇందు ప్రత్యక్షమగును. సూరి శైలి శక్తివంతమై పఠితల నాకట్టుకొనగలదు. డైరీ రచనాశిల్పము నాశ్రయించి సమకాలీన సామాజిక సమీక్షచేయుచు, కథా కథనశిల్ప రమణీయముగా రచింపబడిన నవల ఉప్పలవారి 'అతడు-ఆమె', వట్టికోటవారి 'ప్రజలమనిషి', 'గంగు', 'గిర్దావరు' నవలలు తెలంగాణా ప్రజానీకములో సామాజిక వికాసము కొఱకు ఉద్యమ కార్యకర్తలు కావించిన కృషిని, త్యాగములను చిత్రించు కళాఖండములు.

1960 వరకు వచ్చిన నవలలో బలివాడ కాంతారావు, భాస్కరభట్ల కృష్ణారావు, సింగరాజు లింగమూర్తి, ఆర్. యస్. సుదర్శనం, రంధి సోమరాజు, పోతుకూచి సాంబశివరావు, ఇచ్ఛాపురపు జగన్నాథరావు, ఓగేటి శివరామకృష్ణ, ధనికొండ హనుమంతరావు, రావూరి భరద్వాజ,

కొమ్మూరి వేణుగోపాలరావు ప్రభృతుల రచనలు పేర్కొనదగినవి. తెలుగు నవలలో కుటుంబ జీవనమును వాస్తవికముగా ఆదర్శోన్ముఖముగా కాంతారావుగారు చిత్రించినారు. మధ్యతరగతి కుటుంబ సమస్యలను వస్తువులుగా గ్రహించి చైతన్యస్రవంతి శిల్పమును, అధివాస్తవికతాధోరణిని ఆశ్రయించి నవలలను రచించినవారు భాస్కరభట్ల కృష్ణారావు గారు. లింగమూర్తిగారు మధ్యతరగతి కుటుంబాల ఆర్థిక సమస్యలను వాస్తవికధోరణితో చిత్రించినారు. మనోవైజ్ఞానిక చిత్రణమునకును, తాత్విక చింతనమునకు పాత్రలను సృష్టించు నేర్పుగలవారు శ్రీ సుదర్శనముగారు. వారి 'అనుబంధాలు', 'వసంతం', 'అసురసంధ్య అందుకు సాక్ష్యములు. పాత్రలను సజీవముగా సహజముగా చిత్రించుటలో సోమరాజుగారు సిద్ధహస్తులు. ఆర్థిక రాజకీయ నైతిక సమస్యలలో మధ్యతరగతి కుటుంబాల ఆశలు, ఆశయాల నడుమ కలిగెడు సంఘర్షణను కల్పించుటలో నేర్పు చూపినవారు సాంబశివరావు గారు. ఇచ్ఛాపురపు, ఓగేటి, ధనికొండ గారలు చక్కని కుటుంబగాధలను కల్పించినారు. రావూరి భరద్వాజ రచించిన 'పాకుడురాళ్ళు' చిత్రసీమలో వెలుగు తారల జీవితగాధలలోని బాధలను అతి వాస్తవికముగా చిత్రించిన ఉత్తమ నవల. కొమ్మూరివారి 'పెంకుటిల్లు' మధ్యతరగతి కుటుంబ జనుల ఆకాంక్షలకు రూపకల్పన. అప్పటి 'పెంకుటిల్లు', ఈమధ్య వచ్చిన 'హౌస్‌సర్జన్' ప్రజారంజనము నందిన నవలలు.

1960 నుండి సమాజములో విద్యావంతుల సంఖ్య పెరుగుటతో పాటు వారపత్రికల సంఖ్య పెరుగుటయు, అవి ధారావాహితముగా ప్రచురించు నవలకు బహుమతుల నిచ్చి ప్రోత్సాహము కలిగించుటచే పెక్కురు రచయితలు, రచయిత్రులు నవలా రచన కుపక్రమించుట జరిగినది. ఈ కాలమున రచనలు చేయుచున్న నవలా రచయితలలో పురాణం సూర్యప్రకాశరావు, నటరాజన్ (శారద), శంకరమంచి సత్యం, తాళ్ళూరి నాగేశ్వరరావు, రాఘవ, ఉషశ్రీ, వాసమూర్తి, కొలకలూరిఇనాక్, అరిపిరాల విశ్వం, రుద్రాభట్ల నరసింగరావు, అవసరాల రామకృష్ణరావు, పురాణం సుబ్రహ్మణ్యశర్మ, వీరాజీ, వడ్డెర చండీదాసు, ఎన్. ఆర్. నంది, పోలాప్రగడ సత్యనారాయణమూర్తి, మంజుశ్రీ, అంగర వెంకటకృష్ణరావు, ఘంటికోట బ్రహ్మజీరావు, నెల్లూరి కేశవస్వామి, కందుకూరి లింగరాజు, గంగిగేని వెంకటేశ్వరరావు ప్రభృతులు పేర్కొనదగినవారు. ఈ కాలములో ప్రత్యేకముగా పేర్కొనదగిన రచనలు కొన్ని కలవు. వినుకొండ నాగరాజుగారి 'ఊబిలో దున్న' ప్రయోగాత్మక నవల; శీలా వీర్రాజుగారి 'మైనా' గొప్ప సాంఘిక నవల; దాశరథి రంగాచార్యులగారి 'చిల్లర దేవుళ్లు' తెలంగాణాలో ఫ్యూడల్ వ్యవస్థలో ప్రజలు పొందిన అగచాట్లను చిత్రించు చక్కని సాంఘిక నవల. ఇట్టివే వారి 'మోదుగుపూలు', 'మాయజలతారు' పోరంకి దక్షిణామూర్తిగారు మాండలిక భాషలలో నవలలు వ్రాయ ప్రయోగమును చేసి ప్రసిద్ధికెక్కినారు. 'నవీన్' వ్రాసిన 'అంపశయ్య' చైతన్యస్రవంతి ధోరణికి ఉదాహరణము.

స్వాతంత్ర్య యుగోదయము నుండి రచయిత్రులు నవలా సాహిత్యమును విశేషముగా పోషించినారని చెప్పవచ్చును. కుటుంబ జీవితము, సమాజములో స్త్రీకి పురుషునితో సమానముగా లభించుచున్న అవకాశములు, స్త్రీలు నేటి సమాజమున నెదుర్కొనుచున్న సమస్యలు, వర్ణాంతర వివాహ సమస్యలు మొదలగు అంశముల నాధారముగా గొని రచయిత్రులు తమ నవలలను చిత్రించుచున్నారు. తెలుగు నవలా రచయిత్రులలో విశిష్ట వ్యక్తిత్వముతో రచనలు సాగించువారిలో ముఖ్యులు స్వర్గీయ పి. శ్రీదేవి, శ్రీమతి మాలతీచందూర్,

లత, ఇల్లిందల సరస్వతీదేవి, ముప్పాళ్ల రంగ నాయకమ్మ, కోడూరి కౌసల్యాదేవి, వాసిరెడ్డి సీతా దేవి, బీనాదేవి, యద్దనపూడి సులోచనారాణి, మాదిరెడ్డి సులోచన, ద్వివేదుల విశాలాక్షి, పరి మళాసోమేశ్వర్, తురగా జానకీరాణి, అబ్బూరి ఛాయాదేవి, సి. ఆనందరామం, కె. రామలక్ష్మి, కావలిపాటి విజయలక్ష్మి, ఉన్నవ విజయలక్ష్మి, కొలిపాక రమారమణి, వేదుల శకుంతల, డి. కామేశ్వరి, పి. రామలక్ష్మి, కోమలాదేవి, అరవింద మొదలగువారు. శ్రీదేవి 'కాలాతీత వ్యక్తులు', లత 'మోహనవంశి', రంగనాయకమ్మ 'బలిపీఠం', వాసిరెడ్డి సీతాదేవి 'మట్టిమనిషి', బీనాదేవి 'హాంగ్ మిక్విక్' వంటి రచనలు ప్రక్రియా వైవిధ్యముచే ప్రజల మన్ననల నందుకొనుచున్నవి. మరికొందరు రచయిత్రుల రచనలు చలనచిత్ర రూపకల్పన కుపయోగ పడుచున్నవి. ఆంధ్ర నవలాసాహిత్య పోషణమునకు మహిళలు ముందుకువచ్చుట ముదా వహమైన విషయము. నేడు వెలయుచున్న నవ లలో సామాజిక స్పృహ లోపించుచున్నదనియు, విశ్వదృష్టి ఏర్పడవలసి యున్నదనియు, శిల్ప నైపుణి కానరాదనియు, సాహిత్య ప్రమాణములు సాధింపబడవలసి యున్నవనియు సాహిత్య విమ ర్శకులు భావించుచున్నారు. తెలుగు నవల ఎదుగ వలసినంత యెత్తు ఇంకను ఎదుగలేదని పలువురు తలంచుచున్నారు.

కథానిక

తెలుగులో కథలు కోకొల్లలు. పందొమ్మిదవ శతాబ్దమునందు వచన కావ్యములు వెలువడినవేకాని కథల సంపుటములు వెలువడలేదు. దేశప్రజలలో తెనాలి రామలింగని కథలు, మర్యాద రామన్న కథలు, కాశీమజిలీ కథలు - ఇట్లేన్నో కథలు మౌఖి కముగా ప్రచార మందియుండెను. సి. పి. బ్రౌన్ మొదటిసారి యిట్టికథలను ఒక సంపుటిగా తెచ్చు టకు ప్రయత్నముచేసిన మహానుభావుడు. 'తాతా చార్లకథల' నొక సంపుటిగా వారుప్రకటించి అట్టి, కథావాఙ్మయ ప్రకాశమునకు మార్గదర్శకుడైనాడు. బ్రౌన్‌గారు వదలివేసిన కథలను కూర్చి ఆ తరు వాత 'బంగోరె' సమగ్ర సంపుటమును వెలువరించి నారు. కల్నల్ మెకంజీ సంపాదించిన స్థానిక చరిత్రలలో కూడ ప్రజల నాలుకలపై బ్రదుకు చున్న కొన్ని కథలు చోటు చేసికొనినవి. ఆ తరు వాత రామలింగని కథలు, రామన్నకథలు వచ్చి నవి. 'చార్దర్వీష్ కథలు', 'పలుకని పద్మాక్షి కథలు' వెలువడినవి. మధిర సుబ్బన్న దీక్షితులు గారి 'కాశీమజిలీ కథలు' ఆంధ్రకథా వాఙ్మయము నకే తలమానికము లనదగియుండి అధికజన ప్రచా రము నందినవి. రావిపాటి గురుమూర్తిశాస్త్రిగారి పంచతంత్ర కథలు ప్రజారంజనము కలిగించుటయే గాక పాఠ్యగ్రంథముగా కూడ విద్యార్థులకు వినోద విజ్ఞానముల నందించినవి. చిన్నయసూరి వానిని గ్రాంధికభాషలో రచించి కావ్యగౌరవము కల్పించి నారు. ఆధునికాంధ్ర సాహిత్య నిర్మాతయైన వీరేశ లింగం పంతులుగారు 'ఈసప్స్ ఫేబుల్స్'ను 'ఈసపు నీతికథ'లను పేర అనువదించి కథా వాఙ్మయసేవ గావించినారు. ఈ విధముగా పందొమ్మిదవ శతాబ్ది కథా వాఙ్మయమునకు ఆలంబనమై నిలిచినది.

కథవేరు కథానిక వేరు. ఇంగ్లీషులోని 'షార్ట్ స్టోరీ' అను సాహితీ ప్రక్రియ ననుసరించి సంక్షి ప్తత, ఏకాంశవ్యగ్రత, నిర్భరత, స్వయంసమ గ్రత, సంవాద చాతుర్యము, ప్రతిపాద్య ప్రవణత, ప్రభావాన్వితత్వము మొదలగు లక్షణములతో నొప్పారు కథాకథన ప్రక్రియకు 'కథానిక' అను పేరు ప్రసిద్ధమైనది. ఇట్టి ప్రక్రియకు తొలిరూపు దిద్దినవారిలో గురజాడ అప్పారావుగా రగ్ర గణ్యులు. 1910లో వెలువడిన 'దిద్దుబాటు' పై లక్షణములకు ప్రమాణమైన కథానిక. గురజాడ వారి కథానికలలో 'మీ పేరేమిటి', 'సంస్కర్త హృదయం', 'మెటిల్డా', 'పెద్దమసీదు' వంటివి

ఆణిముత్యములు. ఆదే కాలమున తెలంగాణమున కథానికా రచన కుపక్రమించినవారు ఆంధ్ర పితా మహ మాడపాటి హనుమంతరావు పంతులు. గోల్కొండ, సుజాత మొదలైన పత్రికలలో ప్రచు రింపబడిన కొన్ని కథానికలను కలిపి 'మల్లికాగుచ్ఛ' మనుపేర 1911లో వారు కథానికా సంపుటిని ప్రచురించినారు. అందు 'హృదయశల్యము' 'నేనే' వంటి కథలు స్వతంత్రములు. మిగిలినవి ప్రేమ చంద్ రచనకు అనుసరణములు. ఈ విధముగా తెలుగులో కథానికా ప్రక్రియ 1910 నాటి కవత రించినదని చెప్పవచ్చును.

ఆ కాలములో చిలకమర్తివారి 'రాజాస్థాన కథా వళి', పానుగంటివారి 'కథావల్లరి', 'కథాలహరి', బాలాంత్రపు వెంకటరావుగారి 'చిత్రకథా సుధాల హరి', రూపనగుడి నారాయణరావుగారి 'పరిణయ కథామంజరి', 'కథామణి ప్రవాళ ముక్తావళి', చింతా దీక్షితులుగారి 'దాసరిపాట' మొదలైన కథలు, కథా సంపుటములుగా వచ్చి తెలుగు కథా నికా రూపశిల్పమునకు భిత్తిక నలంకరించినవి. తెలుగుకథకు తెలుగుదనమునే కాక, చిత్తవృత్తి చిత్రణమును, అంతస్సూత్ర సంవిధానమును, శక్తి వంతమైన భాషను కల్పించి యొక వ్యక్తిత్వమును కల్పించినవారు శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు. గులాబీ అత్తరు, తల్లిప్రాణం, గుర్రప్పందాలు, అన్నంతపనీ జరిగింది, కీలెరిగిన వాత. కలుపు మొక్కలు, అరికాళ్లక్రింద మంటలు, వడ్లగింజలు, మార్గదర్శి, ముళ్ళచెట్టు - మొదలైన కథలు వాని కథాకథన నైపుణ్యమునకు మచ్చుతునకలు. కవి కొండల వెంకటరావుగారు 'సుమనోహ్లాదిని' కథా సంపుటిని ప్రచురించినారు. శతావధాని వేలూరి శివ రామశాస్త్రి గారెంత కవులో అంతటి కథకులు. శరత్ రచనలను తెలుగువారికి తొలిసారి అందిం చిన గౌరవము వారిదే. వారు 'తన్మయత' 'డిప్రె షన్ చెంబు' వంటి సొంతకథలు కూడ వ్రాసినారు. కథనములో, ఒడుపుగా భాషవాడుటలో, కథా నిర్వహణలో వారు సిద్ధహస్తులు. మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రిగారు 'బారిష్టర్ పార్వతీశం'తో ప్రసిద్ధి చెందినను, శిల్పసుందరములైన కథలు కూడ వ్రాసినారు. 'చిత్రం, గత్యంతరం, లక్ష్మి, భిక్షువు, మహత్తు, శిల్పిద్వయం, చావుతెలివి' శాస్త్రి గారి కథలలో నెన్నదగినవి. కాంచనపల్లి కన కాంబ 'చక్కని కథలు' అను కథాసంపుటిని వెలు వరించినది. తల్లావఝ్ఝుల శివశంకరస్వామి యువ కవులకు వలెనే యువకథలకు గూడ ప్రోత్సా హము కల్పించి కథానికా రచనకు పరోక్షోపకారము చేయుటయే కాక, తాము స్వయముగా 'మురారి కథల'ను రచించిరి. గుడిపాటి వెంకటచలంగారి కలము నవలలో వలెనే కథానికాప్రక్రియ యందును తన వాడిని, వేడిని ప్రదర్శించినది. 'ఆరాత్రి', 'వివాహము' వంటి కథానికా సంపుటులు మూడు నాలుగు వచ్చినవి. స్త్రీ వ్యక్తిత్వ వికాసమునకై ఆయన చిత్తశుద్ధితో నమ్మిన సిద్ధాంతములను నిరాఘాటముగా, నిర్మొగమముగా, కథా వాఙ్మయము ద్వారా చలంగారు ప్రతిపాదించినారు. కథారచన కింత ప్రయోజనము కల్పించిన రచయిత తెలు గులో మరొకరు లేరు.

కథానికా ప్రక్రియలలోకూడ విశ్వనాథ సత్య నారాయణగారికి ప్రత్యేకస్థానము కలదు. వారి కథలు 'చిన్న కథలు' అను సంపుటిగా వెలువడినవి. సంవిధాన శిల్పము, హృదయమును కరగించే భావ సంవాదము సత్యనారాయణగారి కథారచనలలో కనపడు విశేషములు. అడివి బాపిరాజుగారి 'కథా నికా రచన, కాల్పనిక సౌందర్యభావనకు ప్రతీక 'వసుబాలుడు', 'భోగీరలోయ'. వీణ మొదలైన కథలు వారి కళాఖండములు. సాంఘిక చరిత్ర కర్తగా, విమర్శకుడుగా ప్రసిద్ధిచెందిన సురవరము ప్రతాపరెడ్డిగారు కథానికా రచయితగాకూడ కీర్తి గడించినారు. వారి 'నిరీక్షణ' బహుభాషలలో పరి

వర్ధిల్లమైనది. తెలంగాణా ప్రజా జీవితములోని వెలుగునీడలను ప్రతిబింబించుకొనిన కథలు 'బారిష్టర్ గోపాల కిషన్‌రావు, చంద్రయ్య భీమా, పెండ్లి బేరము, వింత విడాకులు' మొదలైనవి. వీరు గోలకొండ పత్రికలో ప్రచురించిన 'మొగలాయి కథలు' వినోదమునకు, వ్యంగ్యాధిక్షేపమునకును నిధులు. మునిమాణిక్యం నరసింహారావుగారు దాంపత్య జీవిత సౌందర్యమును చిత్రించిన కాంతంకథలు అబాల గోపాలమును ఆకర్షించినవి. కాంతం నిజముగా తెలుగువారి 'దాంపత్యోపనిషత్తు'. మునిమాణిక్యం హాస్యమునెంత సుందరముగా పోషింపగలరో కరుణము నంత గంభీరముగా సాధింపగలరు. వారి 'రుక్కుతల్లి' దానికి సాక్ష్యము. హాస్యమునకు ప్రయోగ ప్రాయములైన రచనలకేకాక, సిద్ధాంత గ్రంథమును రచించిన సిద్ధహస్తులు వీరు. 'మన హాస్యము' సిద్ధాంత గ్రంథము. 'భార్యను లొంగ దీసుకోడం ఎలా!' సంసార సంజీవనీ విద్య. మునిమాణిక్యం తెలుగు హాస్యకథకులలో మకుటములేని మహారాజు. చలం రచనలలో జ్వాలగా కనుపడే స్త్రీ మునిమాణిక్యం రచనలో పూలమాలగా కనిపించును. ఈ వైవిధ్యము తెలుగు కథా ప్రపంచమునకొక వింతశోభను కల్పించినది.

తెలుగు కథలను రచించిన మరికొందరు రచయితలు :- అబ్బూరి రామకృష్ణరావు, శ్రీనివాస శిరోమణి, వెంపటి పురుషోత్తం, నోరి నరసింహ శాస్త్రి, శిష్టా వెంకటసుబ్బయ్య, పురిపండా అప్పల స్వామి, క్రొవ్విడి లింగరాజు, పూడిపెద్ది రామకృష్ణ శాస్త్రి, తేకుమళ్ల కామేశ్వరరావు, నారాయణ స్వామి, చక్రపాణి, నార్ల వెంకటేశ్వరరావు, అడిదపూడి వెంకటరత్నం, వింజమూరి శివరామ రావు, సహదేవ సూర్యప్రకాశరావు, కొనకళ్ల వెంకటరత్నం, బుర్రా వెంకటసుబ్రహ్మణ్యం, శ్రీరంగ శ్రీనివాసరావు 'శ్రీశ్రీ', పాలంకి వెంకట రామమూర్తి, దిగుమర్తి సీతా రామారావు గారలు, రచయిత్రులలో - కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మ, కొమ్మూరి పద్మావతిదేవి గారలు, కథలను, కథా సంపుటములను ప్రకటించినారు.

ఇరువదవ శతాబ్ది పూర్వార్థము ముగియునాటికి కథానికా శిల్పమును తీర్చిదిద్దిన ప్రముఖ రచయితలు మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రి, 'కరుణ కుమార', కొడవగంటి కుటుంబరావు, గోపీచంద్ గారలు. శాస్త్రిగారి కథాసంపుటములు పదికి మించియున్నవి. వెనుకటి తరమువారి జీవితములోని సారమును రసవత్తరముగా చిత్రించుటలో వీరు అందెవైచినచేయి. శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారివలెనే కథానికా రచనలో విశిష్ట వ్యక్తిత్వము కలవారు వీరు. 'కరుణ కుమార' (కందుకూరి అనంతం) గారు సమాజములోని శ్రమజీవుల పాత్రలను అతిసహజముగా చిత్రించటంలో నేర్పరులు. వీరి కథాసంపుటి 'సన్న జీవాలు'. మధ్యతరగతి జనుల జీవిత వృత్తమును గ్రహించి, అందులోని వెలుగునీడలను విశిష్ట దృక్పథముతోడను, సంవిధాన శిల్పముతోడను కథలలో అత్యంత సహజశైలితో మలచగలిగిన వారు కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారు, వందలాది కథలను వ్రాసి, రచనలో బహుప్రయోగాలనుచేసి ప్రజల హృదయాలలో సూటిగా నిలువగలిగిన రచయిత వీరు. త్రిపురనేని గోపీచంద్‌గారు కథలలో నేటి ఆర్థిక, రాజకీయ, సాంఘిక సమస్యలు మధ్యతరగతి సంసారములపై వేయు ప్రభావమును నిపుణముగా చిత్రించు మానవతావాది. వారి కథలలో ప్రశస్తిగాంచినది 'ధర్మవడ్డీ'. ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు కథానికా లక్షణ నిరూపకులేకాక 'హనుమచ్ఛాస్త్రి కథలు', 'విజయదశమి' కథా సంపుటములను చక్కని లక్ష్యములుగా సంతరించిన గొప్ప రచయిత. పిలకా గణపతి శాస్త్రిగారు 'ప్రాచీన గాథాలహరిని' ప్రసరింప జేసినారు. గుమ్మళ్ల వేంకటేశ్వరరావు, బొడ్డు బాపిరాజు, రావూరి సత్యనారాయణరావు, శ్రీవాత్సవ, డా.

జి. వి. కృష్ణరావు, కాళోజీ, కృత్తివాస తీర్థులు, కొడవటిగంటి కృష్ణమూర్తి, ఇల్లిందల సరస్వతీదేవి, గోవాడ నిరీక్షణరావు, కప్పగంతుల సత్యనారాయణ, నరహరి నరసింహారావు, భాస్కరభట్ల కృష్ణారావు, మాధవపెద్ది గోఖలే, సంజీవదేవ్, పన్యాల రంగనాథరావు, ధనికొండ హనుమంతరావు, వి. యస్. అవధాని, చెరుకుపల్లి జమదగ్ని శర్మ, మద్దిపట్ల సూరి, వేలూరి సహజానంద, తుమ్మలపల్లి రామలింగేశ్వరరావు, దాసరి సుబ్రహ్మణ్యం, మొదలైన రచయితలీకాలములో కథానికా జగత్తును సంపన్నమొనర్చిరి. చుక్కలలో తారవలె వీరందరిలో అగ్రగణ్యులు బుచ్చిబాబుగారు (శివరాజు వెంకటసుబ్బారావు). కథనశిల్ప మీయన చేతిలో ఉన్నతశిఖరముల కందుకొనినది. మన స్త్రీ చిత్రణమున అయనకాయనయే సాటి. 'ఆమెనీడ', 'నాగాజు మేడ', 'కాలచక్రం నిలిచింది', 'మూడు కోతులు', 'అడవికాచిన వెన్నెల' మొదలైన కథానికా సంపుటులు చాల విలువైనవి. సోమంచి యజ్ఞన్నశాస్త్రిగారి 'బీడీ మారకం' వంటి కథ లాయనకు హాస్యకథారచయితగా పేరుతెచ్చినవి. రాచకొండ విశ్వనాధశాస్త్రి ఈ తరమునకుచెందిన కథా రచయితలలో విశిష్ట వ్యక్తిత్వము కలవారు. కథాసాగరం-13, ఆరు సారాకథలూ, ఆరు సారో కథలూ, శ్రీశ్రీ కథలూవంటి సంపుటులు సామాజిక స్పృహతో కూడుకొనిన కథాశిల్ప వైశిష్ట్యమును చాటిచెప్పుచున్నవి. ఎందరో రచయితల రచనల కీయన కథ లొరవడి పెట్టినవి.

తెలుగు కథానికా జగత్తులో తెలుగుదనమును పండించిన కథకుడు మధురాంతకం రాజారాంగారు. 'కుంపట్లో కుసుమం, కాటుకకంటి నీరు, తాను వెలిగించిన దీపాలు, సర్కసు డేరా, వగపేటికి చల్లబిందినన్' మొదలైన కథలు వారి తెలుగుదేశ వాతావరణ సృష్టికిని, పాత్రపోషణలో నిండుదనమునకును సాక్షులు. తెలుగు కథను వివిధ ప్రక్రియలతో మధురమైన శైలిలో పుష్టిమంతము చేసినవారు 'భరద్వాజ'. తెలుగుకథకు వింత ఒడుపులు, భాషలో సొంతశ్లేషలు, హాస్యరస పీచకలు కల్పించినవారు ముళ్లపూడి వెంకటరమణ.

తెలుగు కథానికకు విశ్వవిఖ్యాతితెచ్చిన రచయితలు పాలగుమ్మి పద్మరాజుగారు, పురాణం సుబ్రహ్మణ్య శర్మగారు. 'న్యూయార్క్ హెరాల్డ్ ట్రిబ్యూన్' పత్రికవారు నిర్వహించిన అంతర్జాతీయ కథానికలపోటీలో పద్మరాజుగారి 'గాలివాన' ద్వితీయ బహుమతి నందుకొనినది. 'బిహేవియరిజం' లో క్రొత్త ప్రయోగము 'గాలివాన'. వీరి వస్తుశిల్పమునకు ఖ్యాతితెచ్చినది 'పడవ ప్రయాణం'. ఈ రెండు కథలును ప్రపంచ భాషలలో పెక్కింట అనూదితములైనవి. పై సంస్థయే నిర్వహించిన ద్వితీయ ప్రపంచ కథానికల పోటీలో ప్రథమ బహుమతి నందుకొనిన కథానిక పురాణంవారి 'నీలి'. ప్రకృతి పరిశీలనమునందును, మానసిక విశ్లేషణమునందును, వ్యంగ్యభరితమైన సంభాషణా రచనమునందును సుబ్రహ్మణ్య శర్మగారు ప్రసిద్ధి కెక్కినారు.

దేవరకొండ బాలగంగాధర తిలక్ కథలలో కవితామయమైన శైలి, భావనము కనవచ్చును. సోమసుందర్, అరుద్రలు కూడ ఎంతకవులో అంత కథకులు. 'హితశ్రీ' ఎంత నాటికాకర్తయో అంత కథారచయిత. బలివాడ కాంతారావు, ఇచ్ఛాపురపు జగన్నాధరావు, కొమ్మూరి వేణుగోపాలరావు, దండమూడి మహిధర్, సొంత వ్యక్తిత్వము గల రచయితలు. 'తూలికాభూషన్', పంతుల శ్రీరామశాస్త్రి, రాచమల్లు రామచంద్రారెడ్డి, ముద్దుకృష్ణ, దాశరథి, అనిసెట్టి సుబ్బారావు, సింగరాజు లింగమూర్తి, చాగంటి సోమయాజులు, గంగినేని వెంకటేశ్వరరావు, తిరుమల రామచంద్ర, రాంభట్ల కృష్ణమూర్తి, వి. యస్. ఆర్. అంజనేయశాస్త్రి, ఘండికోట బ్రహ్మాజీరావు, బొమ్మిరెడ్డిపల్లి సూర్యా

రావు, కాశీపట్నం రామారావు, అవసరాల రామ కృష్ణారావు, వాకాటి పాండురంగారావు. రంధి సోమరాజు, పెద్దిబొట్ల సుబ్బరామయ్య, తాళ్లూరు నాగేశ్వరరావు, 'కనక్ ప్రవాసి', ఉషశ్రీ, 'శారద', 'చంద్ర', 'మంజుశ్రీ', కొండముది శ్రీరామచంద్రమూర్తి, ఇసుకపల్లి దక్షిణామూర్తి, తాడిగిరి పోతరాజు, చలసాని ప్రసాదరావు, దాశరథి రంగాచార్యులు, సి. యస్. రావు, శీలా వీర్రాజు, పోతుకూచి, భమిడిపాటి రామగోపాలం, 'మురయా', సత్యం శంకరమంచి, గొల్లపూడి మారుతీరావు, ఉమాపతి పద్మనాభశర్మ, సురమౌళి, 'అమరేంద్ర', 'ఆదివిష్ణు', తురగా కృష్ణమోహన్, కేతు విశ్వనాథరెడ్డి, పులికంటి కృష్ణారెడ్డి, నూతలపాటి గంగాధరం, వల్లంపాటి వెంకటసుబ్బయ్య, పూసపాటి కృష్ణంరాజు, సి. రామచంద్రరావు, ఈరంకి వెంకటరావు, బి. వి. రమణారావు. పోలాప్రగడ సత్యనారాయణమూర్తి, బి. రాఘవేంద్రరావు, శాంతి కృష్ణమూర్తి, దివి వెంకట్రామయ్య, కొలకలూరి ఇనాక్, వి. రాజా రామమోహనరావు. పి. యస్. నారాయణ, శ్రీసుభా, హవిన్, ముదిగొండ శివప్రసాద్, 'నగ్నముని', 'చెరబండ రాజు', 'నిఖిలేశ్వర', మరువాడ రాజేశ్వరరావు, ఎన్. ఎస్. ప్రకాశరావు. చందు సోంబాబు, మొదలగు కథకులు వ్రాసిన కథలు సంఖ్యలో బహుళములు కాకపోయినను వాసికెక్కిన రచనలు.

నవలా రచనలోవలెనే కథానికా వాఙ్మయమున రచయిత్రుల పాత్ర గణనీయము. భానుమతీ రామకృష్ణ 'అత్తగారి కథల' ద్వారా సృష్టించిన అత్తగారిపాత్ర కథాజగత్తులో కలకాలము నిలచునది. లత, వాసిరెడ్డి సీతాదేవి, కల్యాణ సుందరీ జగన్నాథ్, యద్దనపూడి సులోచనారాణి, వరిమళా సోమేశ్వర్, ముప్పాళ్ల రంగనాయకమ్మ, శ్రీమతి పి. వి. చలపతిరావు, నాయని కృష్ణకుమారి, పి. యశోదారెడ్డి, అబ్బూరి ఛాయదేవి, తురగా జానకీరాణి, ఆర్. వసుంధర, శివరాజు సుబ్బలక్ష్మి, ద్వివేదుల విశాలాక్షి, 'బీనాదేవి', సి. ఆనందరామం, ప్రోలాప్రెగడ రాజ్యలక్ష్మి, వేదుల శకుంతల, 'త్రిపుర', 'అరవింద' మొదలగు కథారచయిత్రులు ఈ సాహిత్యమును పోషించుచున్నారు.

విప్లవ రచయితలసంఘం, కరీంనగర్ ఉద్యమ సాహితి, యువభారతి, చిత్తూరుజిల్లా రచయితల సహకార సంఘము, విశాఖ సాహితి, ఆంధ్ర ప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ, యం. శేషాచలం & కంపెనీవంటి సంస్థలు ప్రకటించిన కథానికా సంపుటములలో ప్రసిద్ధుల రచనలు, క్రొత్త కలములు మనకు పరిచయము కాగలవు. ఆకాశవాణివారి కదంబ కార్యక్రమములద్వారా, యువవాణి కార్యక్రమములద్వారా, నేటి తెలుగు వార, పక్ష, మాస పత్రికలద్వారా, దినపత్రికల సాహిత్యానుబంధముల ద్వారా యువ కథారచయితలు, రచయిత్రులు తెనుగువారందరకు పరిచయమగుచున్నారు. కథానికా సాహిత్య స్రవంతిని ముందుకు తీసికొని పోవుచున్నారు.

నాటకము - నాటిక - ఏకాంకిక :—

పందొమ్మిదవ శతాబ్దము సాహిత్యమునం దుత్తరార్ధము సగము సాగునంతవరకు తెలుగున దేశీయ రూపక ప్రక్రియలో-అందును యక్షగానమే ప్రాచుర్యము చెందియుండెను. ధార్వాడ నాటక సమాజము వారు హిందీ నాటకములను తెలుగునాట రెండుసార్లు ప్రదర్శించి పోవుటతో నాటక రచనా ప్రదర్శనముల గూర్చిన నవ్యచైతన్య మాంధ్రదేశమున తల యెత్తినది. నాటక సమాజములు స్థాపించుటయు, వానికొరకు నాటకములు వ్రాయుటయు మొదలైనది, ప్రాచ్య పాశ్చాత్య నాటకానువాదము ప్రారంభమైనది.

తెలుగున నాటక రచనారంభమునకు ప్రప్రథమమున కృషిచేసినవారిలో కోరాడ రామచంద్రశాస్త్రి,

కొక్కొండ వెంకటరత్నం పంతులు, పరవస్తు వేంకటరంగాచార్యుల గారలను పేర్కొనవలెను. రామచంద్రశాస్త్రిగారు 1860 లో వ్రాసిన 'మంజరీ మధుకరీయము' తెలుగున తొలిరూపక మనవచ్చును నాలుగంకముల ఈ రూపకము ప్రదర్శనకంత అనువైనది కాకపోవుటచే శ్రవ్యరూపకము (Closet Play) అనదగినది. శాస్త్రిగారి యితర రచనలు: ఉన్నత్త రాఘవము (ఆంధ్రీకరణము), శృంగార సుధార్ణవభాణము (సంస్కృతము). కొక్కొండ వెంకటరత్నం పంతులుగారు నరకాసుర విజయవ్యాయోగము, ధనంజయ విజయవ్యాయోగము, ఆంధ్ర ప్రసన్న రాఘవము, శ్రీమతీ మాధవము, పౌండరీక భాణము, అజామిళోపాఖ్యాన యక్షగానము రచించిరి. ఇక రంగాచార్యులవారు తెలుగున అభిజ్ఞాన శాకుంతలమును మొదటిసారిగా అనువదించిరి. ఆ నాటకములోని సంస్కృత భాగమును తత్సమ బహుళమైన గ్రాంధికభాషలోను, ప్రాకృత భాగము నచ్చతెలుగునందును రచించుట విశేషము.

ఆంగ్ల రూపకానువాదమును తెలుగులోనికి తెచ్చినవారిలో వావిలాల వాసుదేవశాస్త్రి, కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు, గురుజాడ శ్రీరామమూర్తిగారలు ఆద్యులు. వాసుదేవశాస్త్రిగారి 'జూలియస్ సీజర్' ప్రథమాంగ్లానువాద రూపకమేకాక ప్రథమాంధ్ర విషాద రూపకముకూడ. వీరే 'నందక రాజ్య' మను ప్రథమ సాంఘిక రూపకమునుగూడ రచించిరి. ఉత్తర రామచరిత్రము, మృచ్ఛకటికము సంస్కృతాంధ్రీకరణములు. వీరేశలింగము పంతులుగారు నాటక ప్రదర్శనారంభము చేసినవారిలో ప్రథములు. వీరు 1880 లో నొక విద్యార్థి నాటక సమాజమును స్థాపించి, తన రచనలను వారిచేత ప్రదర్శింపచేసెడివారు. పంతులుగారు పదునారు రూపకములను రచించిరి. వానిలో బ్రాహ్మ వివాహము, వ్యవహార ధర్మబోధిని, తిర్యగ్విద్వ న్మహాసభ, మహారణ్య పురాధిపత్యము, అను నాలుగు ప్రహసనములు. రత్నావళి, అభిజ్ఞాన శాకుంతలము, మాళవికాగ్ని మిత్రము, ప్రబోధ చంద్రోదయము, అనునవి సంస్కృత రూపకానువాదములు. చమత్కార రత్నావళి, వెనీసు వర్తక చరిత్రము, రాగమంజరి, కల్యాణ కల్పవల్లి, - అనునవి ఆంగ్లరూపకానువాదములు. వివేక దీపిక స్వతంత్ర రూపకము. ప్రహ్లాద, దక్షిణ గోగ్రహణము, సత్య హరిశ్చంద్ర పౌరాణిక నాటకములు, స్వతంత్రములు. పంతులుగారు ప్రహసనముల నెన్నింటినో రచించిరి. అందులో కొన్ని ఆంగ్లానువాదములుకూడ కలవు. ప్రహసనము వారిచేతిలో సంఘసంస్కార సాధనమైనది. పంతులుగారు ఆంధ్ర నాటక ప్రక్రియా విస్తారకు లనవచ్చును. శ్రీరామమూర్తిగారు 'మర్చంట్ ఆఫ్ వెన్నిస్' నాటకమును 'వెనీసు వణిజ నాటక' మనుపేర ననువదించిరి. దీనికే 'సుహృత్సు భాషిత' మని మరియొకపేరు కలదు.

ఆంధ్రరూపక వికాసమును అయిదు దశలుగా విమర్శకులు భావించుచున్నారు. ప్రథమదశ. 1860 నుండి 1886 వరకు. ఇందు గీర్వాణాంగ్ల రూపకానువాదము, స్వతంత్రనాటక నిర్మాణము సాగినది. ద్వితీయదశ 1886 - 1900 తెలుగు నాటక రచన బహుముఖములుగా విస్తరిల్లినదీ కాలమున. తృతీయదశ: 1900 నుండి 1920 వరకు. ఇది నాటక ప్రదర్శనయు, రచనయు విస్తరిల్లిన కాలము. చారిత్రక నాటకరచన సాగుట ఇందలి విశేషము. చతుర్థదశ: 1920 నుండి 1940 వరకు. దీనిని నాటకరచనలో ప్రయోగకాల మనవచ్చును. జాతీయ భావోద్దీపకములును, సంఘ సంస్కరణాత్మకములు, నైనరూపకములు వెలువడినవి. 'ఇబ్సెన్' వంటి పాశ్చాత్య రూపకర్తల ప్రభావముతో సంప్రదాయవిప్లవమును ప్రదర్శించిన రూపకములు వెలసినవి. ఈ కాలముననే ఏకాంకికా రచనముకూడ ఆరంభమైనది. పంచమదశ - 1944 సం॥ తరు

వాతి కాలము. ఇది ఔత్సాహిక నాటకరంగ మన వచ్చును. సాంఘికములైన ఏకాంకికలలో వివిధ ప్రయోగములందలి విశేషములు.

ప్రథమదశలో పైని పేర్కొనినవారు కాక కొండుభొట్ల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, వడ్డాది సుబ్బారాయుడు, నాదెండ్ల పురుషోత్తమ కవిగారలు ముఖ్యులు. శాస్త్రిగారు 15 నాటకములు వ్రాసినను ద్రౌపదీ వస్త్రాపహరణము మాత్రము ప్రకటితము. వడ్డాదిగారు 'వసురాయ' కవిగా ప్రసిద్ధులు. వేణీసంహారము, విక్రమోర్వశీయము, ప్రబోధ చంద్రోదయము, చండకౌశికము, అభిజ్ఞాన శాకుంతలము, మల్లికామారుత ప్రకరణము, ఆంధ్రకుంద మాల వారి రూపకములు, పురుషోత్తమకవిగారు 32 హిందుస్థానీ నాటకములనే కాక హరిశ్చంద్ర, బుధవిధేయిని, చంద్రహాస చరిత్ర, సారంగధర చరిత్ర, ద్రౌపదీ వస్త్రాపహరణము – అను తెలుగు నాటకములను గూడ రచించి ప్రసిద్ధిగాంచిరి.

ఆంధ్రనాటక వికాసమునందలి ద్వితీయదశలో ప్రసిద్ధ రూపకర్తలు – ధర్మవరం కృష్ణమాచార్యులు. చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము పంతులు వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి, ఆచంట వేంకటరాయ సాంఖ్యాయనశర్మ, గురజాడ వేంకటఅప్పారావు, కోలాచలము శ్రీనివాసరావు, పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు మొదలగువారు. వీరిలో ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్క సంస్థవంటివారు.

ధర్మవరము కృష్ణమాచార్యులు ఉత్తమ నాటక కర్త. దర్శకుడు, మహానటుడు. 'ఆంధ్రనాటక పితామహుడ'ని యశస్సు నార్జించినవారు. వారి అధ్యక్షతన ప్రారంభమైన బళ్లారిలోని 'సరసవినోదినీ సభ' వారి రూపక ప్రదర్శనక్షేత్రము. చిత్రనళీయము, సావిత్రీ చిత్రాశ్వము, చిరకారి, బృహన్నల, వరూధిని, విషాదసారంగధరము, పాదుకా పట్టాభిషేకము, ప్రమీలార్జునీయము, ప్రహ్లాద, ముక్తావళి, అభిజ్ఞాన మణిమంతము (చంద్రహాస), రోషనారాశివాజి, పాంచాలీ స్వయంవరము, మోహినీ రుక్మాంగద మొదలగునవి వారి రచనలు. వీనిలో చిత్రనళీయము, విషాద సారంగధర, పాదుక, రోషనార నాటకము లత్యంత ప్రజామోదమును పొందినవి. ఆంధ్ర విషాద రూపకములలో తలమానికము వీరి సారంగధర. చిలకమర్తివారు కీచకవధ, ద్రౌపదీ పరిణయము, గయోపాఖ్యానము, శ్రీరామజననము, పారిజాతాపహరణము, నలనాటకము, సీతాకల్యాణము, పార్వతీ పరిణయము, ప్రసన్నయాదవము, ప్రహ్లాద చరిత్రము, చతుర చంద్రహాసము, భాస నాటకములు (ఆంధ్రీకరణము) – మొదలగు వానిని రచించిరి. వీరి గయోపాఖ్యానము లక్షల ప్రతులమ్ముడుపోవుటయే కాక, అందలి రమణీయ పద్యరచనచే ప్రజాహృదయముల నధికముగా నాకర్షించినారు. వేదమువారు వ్యాఖ్యావిమర్శలయందే కాక నాటకరచనలో కూడ 'కళాప్రపూర్ణులు'. వీరు రచించిన పది నాటకములలో మూడు స్వతంత్రములు; మిగిలినవి సంస్కృతానువాదములు. నెల్లూరులో 'ఆంధ్ర భాషాభిమాని సమాజము' వీరి నాటకప్రదర్శనము కొరకే పుట్టి కృషిచేసినది. వీరి నాటకము లన్నింటిలో తలమానికము 'ప్రతాపరుద్రీయము'. పాత్రోచిత భాషకును, ఆంధ్రాభిమానమునకు, హాస్యరసపోషణమునకును ఈ నాటక మనన్య మనిపించుకొనినది. తెలుగులో ఉత్తమ నాటకములుగా పరిగణింపబడు రెండింటిలో ప్రతాపరుద్రీయ మొకటి. రెండవది గురజాడవారి 'కన్యాశుల్కము'. ఉషా నాటకము, బొబ్బిలియుద్ధ నాటకము శాస్త్రిగారి స్వతంత్ర రూపకములు. నాగానందము, అభిజ్ఞాన శాకుంతలము, ప్రియదర్శిక, మాళవికాగ్నిమిత్రము, ఉత్తర రామచరితము, విక్రమోర్వశీయము, రత్నావళి వీరి సంస్కృతానువాదములు. సాంఖ్యాయన శర్మగారు స్త్రీ విద్యావశ్యకమునుగూర్చి వ్రాసిన

'మనోరమ' నాటకము ప్రసిద్ధము. విక్రమోర్వశీయము, ఉత్తర రామచరితము వీరి యనువాదములు.

గురజాడ అప్పారావుగారి కఖండయశస్సు నార్జించిపెట్టినది వారి 'కన్యాశుల్క' నాటకము. సంఘసంస్కరణమును, వ్యావహారిక భాషాప్రయోగము, ఉత్తమ సాంఘిక రూపక నిర్మాణము – అను మూడు ప్రయోజనముల నుద్దేశించి గురజాడవారా నాటక రచనను గావించిరి. 'గిరీశం' పాత్ర నిర్మాణము గురజాడవారి ప్రతిభకు తార్కాణము. కన్యాశుల్క నాటక నిర్మాణ శిల్పములనుగూర్చియు, ప్రయోజనమును గూర్చియు, సార్వకాలీనపు విలువలను గురించియు కొన్ని వాదోపవాదములున్నను తెలుగు నాటకములలో నదియొక ఉత్తమ సాంఘిక రూపకముగా గణుతికెక్కినది. కొండుభట్టీయము, బిల్హణీయము-అనునవి వారి యితర రచనలు; అసంపూర్ణములు. 'ప్రపంచ నాటకచరిత్ర' రచయితలైన శ్రీ కోలాచలము శ్రీనివాసరావుగారు మొత్తము ముప్పది నాటకములు రచించిరి. వానిని చారిత్రకములు, పౌరాణికములు, సాంఘికములు అని విభజింప వచ్చును. బళ్ళారి 'సుమనోరమ సభ' వారి నాటక ప్రదర్శన రంగము. ప్రసిద్ధాంధ్ర నటుడు బళ్ళారి రాఘవాచార్యులు వీరి నాటకములందు ప్రధాన భూమికలు నిర్వహించెను. వీరి చారిత్రక నాటకములలో 'రామరాజు చరిత్రము' సుప్రసిద్ధము. అది మొదలు మోదాంతముగా వ్రాయబడినను 'సభ' వారిచే విషాదాంతముగా మార్చబడినది. పానుగంటివారి 'సాక్షి' వ్యాసముల వలె వారి నాటకములకుగూడ మంచి ప్రచారము కలదు. వీరు షేక్స్పియర్ వలెనే ముప్పదికి పైగా నాటకములు రచించిరి. అన్నియు స్వతంత్రములే. నర్మదా పురుకుత్సీయము, రాధాకృష్ణ, సారంగధర, విజయ రాఘవము, విప్రనారాయణ అనునవి ప్రసిద్ధ నాటకములు. కంఠాభరణము వారి హాస్యరస పోషణ శిల్పమునకు రత్నాభరణము.

ఈ కాలమున వెలసిన నాటకకర్తలలో నుసర్ల అనంతరావు, మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రి, కోపల్లి వెంకటరమణారావు, వల్లూరి బాపిరాజు, దాను శ్రీరామకవి, గోమఠం శ్రీనివాసాచార్యులు, కాళ్లకూరి సాంబశివరావు, సి. యస్. ఆర్. కృష్ణమ్మ, పి. శ్రీనివాసాచార్యులు మొదలగువారు పేర్కొనదగినవారు.

ఆంధ్ర నాటక వికాసములోని తృతీయదశయందలి రచయితలను విమర్శకులు నాలుగు వర్గములుగా విభజించిరి. ప్రథమవర్గమువారు ప్రదర్శన సౌలభ్యముతోపాటు సాహిత్య గౌరవమున్న నాటకములు రచించినవారు. కాని వీరే నాటక సమాజమున కనుబంధముగా నున్నవారుకారు. ద్వితీయ వర్గమువారు ప్రథమవర్గము వారివంటి రచనలే చేసియు నేదోయొక సమాజమున కనుబంధ సంబంధమున్నవారు. మూడవవర్గమువారు ప్రదర్శన సౌలభ్యమును రచనలో నంతగా పాటింపనివారు; అనువాదకులుకూడ ఇందు చేరుదురు. చతుర్థ వర్గమువారు ప్రదర్శనలో విజయవంతములైన రచనలు చేసినవారు. ఇందు ప్రథమవర్గములో నెన్నదగినవారు శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు, తిరుపతి వెంకటకవులు. శ్రీపాదవారు మొత్తము 32 నాటకములు రచించినారు. వానిలో 'బొబ్బిలి యుద్ధ నాటకము'న కఖండ ప్రశస్తికలదు. కలభాషిణి, తిలక మహారాజు నాటకము, వేణీసంహారము, వీరసేన విజయము (పెరికిల్స్ అనువాదము), మోహినీ మనోహరము (ట్వెల్ఫ్త్‌నైట్ అనువాదము), జార్జి పట్టాభిషేకోత్సవము – మొదలైనవి పేర్కొనదగినవి. తిరుపతి వేంకటకవుల కఖిలాంధ్ర యశస్సును ప్రసాదించినవి వారి భారత నాటకములు. అందు 'పాండవోద్యోగ విజయములు'. అందులో వారి పద్య వచన రచనలనన్యసాధ్యములు. రంగ ప్రదర్శన కనుకూలములు. పండితరాజము, ఎడ్వర్డ పట్టాభిషేకము, బొబ్బిలి పట్టాభిషేకము, మృచ్ఛ

కటికము, ముద్రారాక్షసము, బాలరామాయణము, అనర్ఘనారదము, సుకన్య, దంభవామనము, ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము మొదలగు నాటకములు వారి రచనలో ప్రాచుర్యము చెందినవి. వ్యసన విజయముము ప్రకరణము; పల్లెటూళ్ల పట్టుదలలు, రసాభాసము వీరి ప్రహసనములు. ఇక ద్వితీయ వర్గమునకు జెందినవారిలో జయంతి భావనారాయణ, సెట్టి లక్ష్మినరసింహము, బలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంతకవి, ధర్మవరం గోపాలాచార్యులు, ఇచ్ఛాపురపు యజ్ఞనారాయణ, కాళ్లకూరి నారాయణరావు, శ్రీపాద కామేశ్వరరావు, ముత్తరాజు సుబ్బారావుగారలు పరిగణనీయులు. వీరి రచనలలో బలిజేపల్లి వారి హరిశ్చంద్ర నాటకమునకును, గోపాలాచార్యులవారి 'రామదాసు' కును, యజ్ఞనారాయణగారి 'రసపుత్ర విజయము' నకును, కాళ్లకూరివారి 'చింతామణి' 'వరవిక్రయము' నకును, సుబ్బారావుగారి 'శ్రీకృష్ణ తులాభారము' నకును, తెలుగునాట ప్రదర్శన ప్రచారము లధికముగానున్నవి. తృతీయ వర్గమునకు జెందిన రూపకకర్తలలో రాజామంత్రి ప్రగడ భుజంగరావు, రాజా విక్రమదేవవర్మ, రాజా కొచ్చర్లకోట వేంకటకృష్ణారావు, రాజా కోటగిరి వేంకటకృష్ణారావు, రాజా మేకా వేంకటాద్ర్యప్పారావు, కొత్తపల్లి సూర్యారావు, హోతా వేంకటకృష్ణయ్య, కూచి నరసింహం, ద్వివేది బ్రహ్మనంద శాస్త్రి, ఆదిభట్ట నారాయణదాసు, నందిరాజు చలపతిరావు, మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి, శృంగారకవి సర్వారాయుడు, కేతవరపు రామకృష్ణశాస్త్రి, బాలాంత్రపు వేంకటరావు, తాడూరి లక్ష్మినరసింహారావు, ఉమ్రాలీషా మొదలైనవారు ముఖ్యులు. వీరిలో స్వతంత్ర రచనలకంటె అనువాద నాటకములనే అధికముగా రచించినవారు పెక్కురు కలరు. ఆంగ్లానువాదములలో షేక్స్పియర్ కృతులకే అగ్రస్థానము లభించినది. సంస్కృత నాటకములలో కాళిదాస భవభూతి మురారికృతుల కాదరము లభించినది. గీర్వాణాంగ్లభాషలనుండియేకాక వంగ మహారాష్ట్రాది భాషలనుండియు అనువాదములు వెలసినవీకాలమున. స్వతంత్ర నాటకములలో చారిత్రక నాటకము లధికసంఖ్యలో వెలువడినవి. ప్రచండ మార్తాండము, చినరంగరాయ నాటకము, ప్రతిజ్ఞా విజయరాజీయము, శివాజీ విజయము, చాణక్య, లీలావతి, పృథ్వీరాజు, బుద్ధనాటకము, వంటివీశాఖలో వచ్చిన నాటకరత్నములు. చతుర్థ వర్గ రచయితలలో శ్రీరాముల సచ్చితానందశాస్త్రి రచించిన సావిత్రి, లలిత, బృంద, దివోదాసు; పండిత కె. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి శ్రీకృష్ణ లీలలు, లవకుశ, తుకారాం; మల్లాది అచ్యుతరామశాస్త్రిగారి ద్రౌపదీ వస్త్రాపహరణము, సక్కుబాయి, బహుళ ప్రాచుర్యముచెందిన నాటకములు. ఇవి ప్రదర్శన సౌలభ్యములోను, ప్రయోగ విజయములోను ప్రఖ్యాతిగాంచినవి. ఈ వర్గములో పేర్కొనదగిన మరికొందరు నాటకకర్తలు – సోమరాజు రామానుజరావు, కాశీనాధుని వీరమల్లయారాధ్యుడు, ద్రోణంరాజు సీతారామారావు, చక్రావధానుల మాణిక్యశర్మ, రామనారాయణకవులు, గూడూరు కోటేశ్వరరావు, బద్దిరెడ్డి కోటేశ్వరరావు, ముత్తనేని వేంకటచెన్నకేశవులు, నంబూరి తిరునారాయణస్వామి, భోగరాజు నారాయణమూర్తి, జానపాటి పట్టాభిరామశాస్త్రి, ఓలేటి పార్వతీశ్వరకవి, బేతపూడి లక్ష్మికాంతం, పామర్తి బుచ్చిరాజు, కొండపల్లి లక్ష్మణపెరుమాళ్లు, వెంపటి వేంకటనారాయణ, త్యాడి వేంకటశాస్త్రి, అవసరాల శేషగిరిరావు, ఆకెళ్ల సత్యనారాయణరావు, అయినాపురపు సుందర రామయ్య, విష్ణుభొట్ల సుబ్రహ్మణ్యేశ్వరుడు, అయినాపురపు సోమేశ్వరరావు, ఆవటపల్లి హనుమంతరావు, మద్దులపల్లి గురుబ్రహ్మం, శ్రీరాం వీరబ్రహ్మం, గుండు చంద్రమౌళి, చందాల కేశవదాసు, గూడ కృష్ణయ్య మొదలగువారు. వీరిలో ఒక్కొక్కరు రెండునుండి ఇరువదికిపైగా నాటక

ములు రచించినవారు కలరు. వీరి రచనలలో రామానుజరావుగారి 'ధరణికోట', 'కాళిదాసు', సక్కుబాయి, రంగూన్ రౌడీ, చందాల కేశవదాసు గారి కనకతార, భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారి 'తారా శశాంకము', పింగళి నరసయ్యగారి 'మార్కండేయ' తెలుగు నాటకరంగమున కొన్ని యేండ్లు బహుళ ప్రచారములో నుండినవి. ఈ కాలమున నాటకరచనముచేసిన మహిళలు - గుండు అచ్చమాంబ, గూడపాటి లక్ష్మీనరసమ్మ, కందాళ చూడమ్మ, చేకుమళ్ల లక్ష్మీబాయమ్మ, విస్సంరాజు సీతాంబ, సీరం సుభద్రయాంబ మొదలగువారు. ఈ కాలమున నాటక ప్రదర్శనకు ఆంధ్ర నాటక పరిషత్తు (1915 స్థాపనము) వారు నిర్వహించెడి నాటకపు పోటీలెంతయో ప్రోత్సాహమిచ్చినవి. దీని వలన పెక్కుమంచి నాటకములు వెలువడుటయే కాక, పలువురు మంచినటులుకూడ వెలుగులోనికి వచ్చినారు.

తృతీయదశలో రచనావిస్తృతి భాసింపగా చతుర్థదశలో నూత్న ప్రయోగ వికాసము విస్తరిల్లినది. భావ, రచనా, ప్రయోగములలో సంప్రదాయమును వదలి నూత్నప్రయోగము చేయుటకు నాటకకర్త లీయిరువదియైదేండ్ల కాలములో యత్నించిరని చెప్పవచ్చును. దేశ స్వాతంత్ర్యోద్యమ ప్రభావముచే నీకాలమున దేశభక్తి ప్రబోధకములును, సంస్కరణాత్మకములునైన పురాణ-చారిత్రక-సాంఘిక నాటకములు రచింపబడినవి. దామరాజు పుండరీకాక్షుని గాంధీమహోదయము, గాంధీ విజయము, పాంచాల పరాభవము, శ్రీపాదవారి తిలకు మహారాజ నాటకము, గాంధీ విజయధ్వజము, స్వరాజ్యోదయము, డి. సీతారామయ్యగారి 'స్వరాజ్య ధ్వజము', బుద్ధవరపు పట్టాభిరామయ్యగారి 'మాతృదాస్య విమోచనము'. ముద్దూరి అన్నపూర్ణయ్యగారి 'చిచ్చుల పిడుగు', సురవరం ప్రతాపరెడ్డిగారి 'భక్త తుకారాం' వంటివి యీ కోవకు చెందినవి.

రచనలోను, నిర్మాణ శిల్పములోను విశిష్ట ప్రయోగములుచేసి తెలుగు నాటకమున కనన్య సాహిత్యగౌరవము కల్పించినవారిలో దువ్వూరి రామిరెడ్డి, విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, చింతా దీక్షితులు ప్రముఖులు. దువ్వూరివారి సీతా వనవాసము, కుంభరాణా, మాధవవిజయము, విశ్వనాథవారి నర్తనశాల, వేనరాజు, త్రిశూలము, అనార్కలీ, మొ॥నవి; దీక్షితుల శబరి (వచన రూపకము) అనునవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క విశిష్ట ప్రయోగము. భావవిప్లవమును ప్రబోధించిన రూపకర్తలలో త్రిపురనేని రామస్వామి చౌదరి, గుడిపాటి వెంకటాచలం, ముద్దుకృష్ణ, ఆమంచర్ల గోపాలరావుగారలను పేర్కొనవలెను. చౌదరిగారి కురుక్షేత్ర సంగ్రామము, శంబుక వధ, ఖూనీ నాటకములు ఆర్యాధిపత్య వాదమును తిరస్కరించినవి. చలంగారి చిత్రాంగి, శశాంక, జయదేవ, పురూరవ, విడాకులు మొదలైన నాటకములు సమకాలీనమైన స్త్రీ వ్యక్తి స్వాతంత్ర్య ప్రబోధకమునకు ప్రతీకలుగా నిలిచినవి. ముద్దుకృష్ణ అశోకములో రావణుని ప్రణయమూర్తిగా చిత్రించినారు. గోపాలరావుగారి 'హిరణ్యకశిపుడు' నాస్తిక మతప్రబోధాత్మకమైన రూపకము. ఇవి సంప్రదాయముపై తిరుగుబాటు రచనలు. ప్రయోగ సౌలభ్యమును, సాహిత్య ప్రమాణమును దృష్టియందుంచుకొని రచనలు చేసినవారు వారి రచనలు :- కొప్పరపు సుబ్బారావు - రోషనార, తారాశశాంకము, పింగళి నాగేంద్రరావు - మేవాడు పతనము, వింధ్యరాణి, క్షేత్రబిందు మొదలైనవి. ఇవికాక ఆంధ్ర రాష్ట్రోద్యమస్ఫూర్తిని పొందించుకొనిన నాటకములు కొన్నికలవు. వానిలో గుళ్లపల్లి నారాయణమూర్తిగారి 'ఆంధ్రజ్యోతి' ప్రశస్తమైనది. హరిజన సమస్యలను అంటరానితనమును రూపుమాపు సంస్కరణమును చిత్రించిన నాటకములలో ఓరుగంటి కృష్ణ కౌండిన్యుడుగారి 'శ్రీ నందనారు చరితము' శ్రేష్ఠతరము. వివాహ

సమస్యలను చిత్రించినవానిలో బళ్లారి రాఘవాచార్యులవారి 'సరిపడని సంగతులు' ఉత్తమము. 'ఇబ్సెన్' ప్రభావముతో నాటకములను, నాటికలను తెలుగున మొదట రచించినవారిలో వి. వి. రాజమన్నారు, రంగారామ్, కె. వి. గోపాలస్వామి గార్లను పేర్కొనవలెను. దువ్వూరివారి 'కృషీవలుడు' రైతు సమస్యలను చిత్రించిన నాటకములలో నెన్నదగినది. ఈ కాలముననున్న మరి కొందరు ప్రసిద్ధ నాటకకర్తలు – కాళ్లకూరి గోపాలరావు, శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, అవటపల్లి హనుమంతరావు, పురిపండ అప్పలస్వామి, మొ.వారు.

నాటక వికాసములోని ఈ చతుర్థదశలోనే నాటిక-ఏకాంకికలు ఉద్భవించినవి. పరిమాణమున నాటకముకంటె నాటిక చిన్నది. దానికంటె ఏకాంకిక చిన్నది కాని, పరిమాణముకంటె ప్రధానమైనది దాని రచనాశిల్ప ప్రమాణము. ఏకాంకిక ఐక్యత్రయశోభితమై యేకాంకమై యుండును. నాటిక స్థలకాలముల మార్పుండుటచే నైదారు రంగములుండవచ్చును. ఈ రెండింటిలో సంక్షిప్తతయే ప్రాణమైన ఏకాంకికా రచనము. రచయితశక్తికి నికషోపలము, కాని, తెలుగులో నాటిక, ఏకాంకికా ప్రహసన పదములు నిర్దిష్టముగా ఆయా ప్రక్రియలకు వింగడించి వాడుటలేదు. నాటికాపదము వానికి సామాన్యవాచిగా వ్యవహారమునందున్నది స్వరూప భేదమునుబట్టి నాటికలు దృశ్యశ్రవ్య, పద్యగేయ నృత్యప్రధానము లనియు, స్వభావమునుబట్టి పౌరాణిక చారిత్రక సాంఘిక సంకీర్ణములనియు భావింపవచ్చును.

తెలుగులో తొలినాటికకర్తలు శ్రీ విశ్వనాథ కవిరాజు, పాకాల వేంకటరాజమన్నారు, భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు, తల్లావఝుల శివశంకరశాస్త్రి ప్రభృతులు. కవిరాజుగారు హాస్యరసగర్భితములైన నాటికలను రచించుటలో సిద్ధహస్తులు. నిర్వహణమువరకు నుత్కంఠను పోషించుట వారి రచనాశిల్పము ఏబదికిపైగానున్న వీరి నాటికలలో దొంగాటకం, డొంకలో షరాబు, వైవాహికం, సరాగం, కిర్రుగానుగ, రాజీ, నేపథ్యం మొ.నవి ప్రసిద్ధములు. రాజమన్నారుగారి 'తప్పెవరిది' నాటికపై ఇబ్సెన్, గాల్స్‌వర్దీవంటి ప్రసిద్ధ పాశ్చాత్య నాటకకర్తల ప్రభావము కాననగును. సంఘనియమముల నడుమ నలిగిన స్త్రీల సమస్యలను వీరు తమ నాటికలలో బలీయముగా చిత్రించిరి. ఏమి మగవాళ్లు, నిష్ఫలం, విముక్తి, తల్లిప్రేమ, దయ్యాలలంక మొ.నవి వీరి నాటికలలో ప్రసిద్ధి కెక్కినవి. భమిడిపాటివారి పేరు హాస్యరస ప్రధానములైన నాటికలకు మారుపేరైనది. మారిస్ మేతర్‌లింక్, మోలియర్‌ల ప్రభావము వీరిపై కలదు. బాగుబాగు, కచటతపలు, మోలియర్ నాటికల అనువాదములు వీరి రచనలలో ప్రాచుర్యమొందినవి. ముద్రారాక్షస, మృచ్ఛకటికలను రాక్షసగ్రహణం, వసంతసేన అను పేర్లతో నాటకములుగా వీరు రచించిరి. తల్లావఝులవారు పద్యగేయ నాటికలకు ప్రత్యేకపు ప్రతిపత్తిని కల్పించిన గౌరవమున కర్హులైనవారు. పద్మావతీ చరణ చారణ చక్రవర్తి, కవిప్రియ, నోణకజాయ, పదాంకం, రాజమాత, దీక్షితదుహిత, సహజయాన పంథీ, సద్వాక్యము, ధనుర్దాసు మొ॥నవి ప్రసిద్ధములు.

అబ్బూరి రామకృష్ణరావుగారి 'నదీసుందరి' గేయనాటికావిశేషము. చలంగారి భానుమతి, మృత్యువు, సత్యం, శివం, సుందరం, పద్మరాణి, ప్రసిద్ధములు, ముద్దుకృష్ణగారి 'టీకప్పులో తుఫాను' అనార్కలి, చింతాదీక్షితులుగారి 'శబరి', చిలుకూరి నారాయణరావుగారి అశ్వత్థామ, అంబ, అచ్చి, మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావుగారి బిల్హణీయం, కలభాషిణి, శారదోత్సవములను గేయ నాటికలు, శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి కలంపోటు, పునాదిరాయి, లక్ష్యసిద్ధి, మల్లాది అవధానిగారి 'అసంపూర్ణ రామాయణం', గాలివాన, నాదిర్షా, మొదలగునవి,

మల్లాది వెంకట కృష్ణశర్మగారి నామకరణము, ప్రత్యక్షదైవము, సుబ్బమ్మ విరహం,నోరినరసింహ శాస్త్రిగారి పతంగయాత్ర, శబ్దవేది, సర్పసత్రము, సోమనాధవిజయము, గజ్జెల మొలత్రాడు, మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రిగారి మొక్కుబడి, బుచ్చిబాబు గారి తిష్యరక్షిత, జి. వి. కృష్ణారావుగారి భిక్షాపాత్ర, పాలగుమ్మి పద్మరాజుగారి 'ఖూనీ', గోరాశాస్త్రిగారి దూరతీరాలు, సెలవుల్లో, ఆనందనిలయం, కొప్పరపు సుబ్బారావుగారి అల్లీముతా, దేవులపల్లి కృష్ణ శాస్త్రిగారి కృష్ణాష్టమి, ఊర్వశి, విద్యావతి, బాలాంత్రపు రజనీకాంతారావుగారి గేయనాటికలలో చండీదాసు, లకుమాదేవి, విశ్వవీణ మొదలగునవి ఈ కాలమున వెలసిన నాటికలలో నెన్నదగినవి.

తెలుగు నాటక పరిణామములోని పంచమ దశలోని రచయితలు నాటకములను, నాటికలను, ఏకాంకికలును వ్రాసినవారు కాననగుచున్నారు. నాటక సంఖ్యకంటె నాటికల ఏకాంకికల సంఖ్యయే బహుళము. ఆచార్య ఆత్రేయ ఎ. న్. జి. వో., నాటిక మధ్యతరగతి ఉద్యోగస్థుల అగచాట్లను చిత్రించినది. ఇది అసంఖ్యాక ప్రదర్శన లిచ్చిన గౌరవ మందుకొనినది. నాటిక రచనలో అదియొక మైలురాయి. వారి యితర రచనలు పరివర్తన, ఈనాడు, ఎవరుదొంగ, వాస్తవం, విశ్వశాంతి, ప్రగతి, చస్తేనేం, కళకోసం, కప్పలు, ఆంత్యార్పణ, ఓటునీకే, చావకూడదు, మాయ, వరప్రసాదం, భయం, ఒక రూపాయి, అశ్వఘోషుడు, అశోక స్మామ్రాట్. కొండముది గోపాలరామశర్మ, ఎదురీత, ఇదీలోకం, మొ॥నవి సామాజిక స్పృహతో రచింప బడినవి. అట్లే అనిసెట్టి సుబ్బారావుగారి గాలి మేడలు, పినిసెట్టి శ్రీరామమూర్తిగారి పల్లెపడుచు, అన్నాచెల్లెలు, అవసరాల సూర్యారావుగారి పంజరం, ధనికొండ హనుమంతరావుగారి 'పవిత్రులు', సుంకర వాసిరెడ్డిగార్ల ముందడుగు, అపనింద, మాభూమి, బోయిభీమన్నగారి కూలిరాజు, పాలేరు. కోడాలి గోపాలరావుగారి పేదరైతు, కూలి, తిరుగుబాటు, దొంగవీరుడు, సామాజిక సమస్యలపై చిత్రింపబడినవే.

నార్లవెంకటేశ్వరరావుగారి కొత్తగడ్డ, సోమంచి యజ్ఞన్నశాస్త్రిగారి పెద్దమనుషులు, డి. వి. నరస రాజుగారి 'నాటకం' వేదాంతకవిగారి తెలుగుతల్లి, కె. వి. యల్. నరసింహారావుగారి 'గెలుపునీదే', చిల్లరభావనారాయణగారి 'గుడిగంటలు', శ్రీవాత్సవ గారి తీరనికోరికలు, గోపీచంద్‌గారి 'అభాగిని', రాజమన్నారుగారి 'నాగుబాము', రావూరి వారి ఏరువాక, డా. కొర్రపాటి గంగాధరరావుగారి బంగారు సంకెళ్లవంటి పెక్కు నాటికలు, హితశ్రీ గారి 'విముక్తుడు', ముదిగొండ లింగమూర్తిగారి 'వెంకన్న కాపురం', భమిడిపాటి రాధాకృష్ణగారి 'కీర్తిశేషులు', పోతుకూచి సాంబశివరావుగారి 'దొంగ', గొల్లపూడి మారుతీరావుగారి 'రాగరాగిణి', 'కళ్లు', రావికొండలరావుగారి 'కుక్కపిల్ల దొరికింది', ఎ. ఆర్. కృష్ణగారి 'అరగంటలో అదృష్టం', రావూరి భరద్వాజగారి 'భానుమతి', వులిగుండ్ల రామకృష్ణయ్యగారి 'తుఫాన్' తెలుగు దేశము నందు బహువారములు ప్రదర్శింపబడిన నాటికలు.

ఈ కాలమున వెలసిన నాటికలలో చారిత్ర కములు, మనస్తత్వ సూత్రప్రధానములు, ప్రతీకాత్మ కములు, అనువాదములు పెక్కులు గలవు. వారి పేర్లను, రచనలను పేర్కొనుట సాధ్యము కానిపని. మొత్తమునకు పరిషత్తుల నాటక పోటీల వలననేమి, అమెచ్యూరు సంఘముల, నాటక ప్రదర్శనాపేక్ష వలన నేమి వృత్తి సంఘముల సేవాభిలాష వలన నేమి నాటకకళ తెలుగునాట విలసిల్లుచున్నది కాని, దానికి తగినంత పోషణము, ప్రయోగావకాశము లభించుట లేదనియే చెప్పవలెను.

సాహిత్య విమర్శ :

ఆంగ్లభాషా సాహిత్య ప్రభావ మాంధ్ర సాహిత్య ముపై బాగుగా పడిన కాలమునుండి – అనగా క్రీ.శ.

19 వ శతాబ్దపు టుత్తరార్థము నుండి - తెలుగు సాహిత్య విమర్శలో నూతనాధ్యాయము ప్రారంభ మైనది. కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారితో ప్రారంభమైన నవీన సాహిత్య విమర్శ ఎనిమిది ప్రధాన శాఖలుగా విస్తరిల్లినవి.

1. వ్యాఖ్యానములు
2. సాహిత్య లక్షణ గ్రంథానువాదములు
3. సమన్వయ రచనలు
4. విమర్శ గ్రంథములు
5. పీఠికలు
6. వ్యాసములు
7. చర్చలు - సమీక్షలు
8. పరిశోధనలు (సిద్ధాంత వ్యాసములు).

వీని స్వరూప సమగ్ర పర్యాలోచన మిచ్చుట సాధ్యముకాదు. కావున స్వభావ విశేషములను దిఙ్మాత్రముగాఁ బరామర్శించుట యగుచున్నది.

1. వ్యాఖ్యానములు :— సంస్కృత వాఙ్మయము నుండి తెలుఁగు వారు గ్రహించి, పోషించు కొనిన విమర్శన పద్ధతి వ్యాఖ్యానము. అభినవ గుప్తుని అభినవ భారతి, లోచనము, మల్లినాథసూరి కాళిదాసాది కావ్యవాఖ్యలు - ప్రపంచము నందలి యుత్తమస్థాయి విమర్శల కెందును దీసిపోవు. వ్యాఖ్యానమును విమర్శ యందురేమి ? యన వచ్చును. ఆ రెండుపేర్లాయా కాలములలో నాయా యర్థములలో రూఢి కెక్కి యుండుటచే భేదము స్ఫురించుచున్నది కాని మౌలికముగా వాని తాత్పర్య మొక్కటియే. తెనుఁగున కావ్యప్రబంధ శబ్దములు నేఁడు భిన్నార్థములలో స్ఫురించినను వానిని బ్రయోగించిన ప్రాచీనకావులకా భేదదృష్టి లేదు. అంతవఱ కెందులకు ? వ్యాసవాఙ్మయ పితామహు లైన వీరేశలింగము పంతులుగారే వ్యాసపదమును రూఢిగా నాసాహిత్య ప్రక్రియకు వాడియుండలేదు. కావున విమర్శ పదము వ్యాఖ్యానమునకు లేకపోయి నను దానికి విమర్శ స్వభావము సహజ మగుటచే నది విమర్శ కాకపోదు.

వ్యాఖ్యాన రచనము చిన్న విషయము కాదు. అది కావ్యమును బరిచ్ఛిన్నముగను, బాహ్యికముగను విమర్శించుట కాదు ; కావ్యమహా తాత్పర్యమునకుఁ బ్రతిపద్యము నన్వయింపవలెను ; అందలి రసభావ సంపత్తితోపాటు శాస్త్రార్థ సమృద్ధిని నిరూపింపవలసి యుండును. పాశ్చాత్యుల Poetic appreciation, Literary criticism లను అంతర్భావించుకొనిన విమర్శకళ వ్యాఖ్యానము. పదప్రద్యయాదుల యందలివ్యంగ్య మును సైతము ప్రపంచింపవలసిన ప్రాచీన విమర్శకుని ప్రతిభను బ్రతిబింబించుకొనఁ గల విమర్శప్రక్రియ యది. కావ్యమునకు వ్యాఖ్యానము సంజీవని-యను ప్రఖ్యాతిని దెచ్చినవారు మన పండితులు.

ప్రాచీనులు ప్రౌఢములైన కావ్యములకే వ్యాఖ్యానములు వ్రాసిరి. నవ్యులామార్గము ననుసరించిరి. మహాభారతమునుండి శతకముల వఱకు ప్రసిద్ధ వ్యాఖ్యానములు వెలయింపఁబడినవి. లఘుటిప్పణులు విమర్శలు కావు. విశేషాంశములు విపులముగా వివరించిన వ్యాఖ్యలే విమర్శలు. తెలుఁగున నొక్కొటికంటె నెక్కువ వ్యాఖ్యానములుగల కావ్యము లున్నవి - వసుచరిత్రాదులు. పెక్కు వ్యాఖ్యానముల నొక్క గంటముతో సాగించిన ప్రౌఢులున్నారు. వారందఱిలో విరాణ్మూర్తులు వేదమువారు - తెనుఁగున వ్రాసిన మల్లినాథులు.

2. సాహిత్య లక్షణ గ్రంథానువాదము :— ఆంగ్లభాషాభ్యాసము దేశమున వ్యాప్తిఁజెందినకొలఁది గీర్వాణభాషాభ్యసనము సన్నగిల్లినది. దానివలన సంస్కృత శాస్త్రములను బఠించి యన్వయించుకొను వారు తగ్గిరి. దానితో సంస్కృత సాహిత్య శాస్త్ర ప్రమాణబద్ధమైన విమర్శ పలుచ బారినది. అట్టి యెడ సమర్థులైన పండితులు సంస్కృత లక్షణ

గ్రంథములను దెలుఁగు చేసిరి. ఈ యుద్యమ ఫలితముగా పతన పాఠనాదులలో నున్న సంస్కృత సాహిత్యశాస్త్ర మంతయు నాంధ్రభారతి నలంకరించినది. ఈ యనువాదములలో విశేష మొకటికలదు. వీనిలో మూలమును మాత్రమే యనువదించినవి కొన్నికలవు. మూలసూత్రముల నట్లేయుంచి, సంస్కృత వ్యాఖ్యల నాధారముగాఁగొని వ్యాఖ్యానములు వ్రాసినవి కొన్నికలవు ; ఇట్లే మూలమును వ్యాఖ్యానమును గూడ ననువదించినవి ; అనువాదకులు సొంతముగా వ్యాఖ్యానములు వ్రాసినవి ; ఉదాహరణములుగాఁ దెలుఁగు కవుల పద్యములను గైకొనినవి-ఇట్లేన్నో విధముల రచింపఁబడినవి కలవు. ఇట్టి గ్రంథములకు శ్రీ వేదము వేంకట రాయశాస్త్రిగారి సాహిత్యదర్పణము, శ్రీ వేదాల తిరువేంగళాచార్యులవారి 'ధ్వన్యా లోకము' మొదలగునవి చక్కని యుదాహరణములు.

తెలుఁగువారు తెలుఁగు లక్షణ గ్రంథములకుఁ గూడ వ్యాఖ్యానములు వెలయించిరి. అందులో శ్రీ సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారి కావ్యాలంకార సంగ్రహ వ్యాఖ్య సుప్రసిద్ధమైనది. సాహిత్య శాస్త్రమునందలి ప్రసిద్ధ సిద్ధాంతముల పర్యాలోచన మీ గ్రంథమునందు కలదు.

ఆధునిక సాహిత్య ప్రక్రియకు లక్షణము చెప్పెడి ఛందోబద్ధమైన సాహిత్య సూత్రగ్రంథము శ్రీ రాయప్రోలువారి 'రమ్యాలోకము', తెలుఁగున నట్టి గ్రంథ మిది యొక్కటియే.

ఇవికాక పాశ్చాత్య సాహిత్య శాస్త్రములైన అరిస్టోటిల్ పొయెటిక్సు, ప్లేటో రిపబ్లిక్ తెలుఁగునకు వచ్చినవి.

పైవాని యందన్నింటను గానవచ్చు లక్ష్య మొక్కటియే. అవి తెలుఁగువారికొఱకు, తెలుగులో బోధించుటకొఱకు, తెలుఁగులో భావించుటకొఱకు, తెలుఁగు కావ్యవిమర్శ లక్షణబద్ధముగాఁజేసి ప్రామాణిక విమర్శ వెలయించుటకొఱకు వెలువడినవి.

3. సమన్వయ రచనలు :— ఆంగ్ల సాహిత్య మర్యాద లెఱిఁగిన పండితులొకవైపు పాశ్చాత్య సాహిత్య లక్షణములను బ్రమాణములుగా నమ్మి ప్రాచీన ప్రబంధములను విమర్శించుట యారంభమైనది. శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి కవిత్వ తత్త్వ విచారమట్టిది. తిక్కన రచనలో, పింగళి సూరన కల్పనలో విశేష ప్రతిభను శ్రీ రెడ్డి గుర్తించి పాశ్చాత్య సాహిత్య ప్రమాణములతో వానిని క్రొత్త పద్ధతిలో విమర్శించి, వాని యౌన్నత్యము నొకవైపు చాటియు, నా కావ్యకర్తలు నమ్మిన ప్రమాణముల నా కావ్య విమర్శయందు దుయ్యఁబట్టిరి. క్రొత్తఁదనము నభిలషించు యువ విమర్శకుల కిది వెలుఁగుబాట యైనది. కాని యది ప్రాచీన సాహిత్య విమర్శ సంప్రదాయములపై పెద్ద తిరుగుబాటైనది. సంప్రదాయబద్ధులైన విమర్శకులా తిరుగుబాటును దీవ్రముగ నెదుర్కొనిరి. వారు ప్రాచీన ప్రమాణబద్ధమైన విమర్శను వెలయించిరి. ఇఱుతెఱఁగులమధ్య సంఘర్షణము సాగినది. విమర్శన మా యొత్తిడిలో వత్తి యైపోకుండ సంస్కృతాంధ్రాంగ్ల భాషా సాహిత్యవేత్తలు రంగమునకువచ్చి ప్రాచ్యపాశ్చాత్య విమర్శలలోని మేలిమిని గ్రహించి, ప్రాతక్రొత్తల మేలికలయికలతో నొక సమన్వయ మార్గమును బ్రచారమునకుఁ దెచ్చిరి. వీరి రచనలలో దోషైక దృష్టియు, తర్కవితర్కములతోఁ గూడిన శాస్త్రచర్చలును దక్కువ. కావ్యసౌందర్యావిష్కారమునకు దోహదమగు లక్షణ దృష్టియు, చారిత్రక, విచక్షణాత్మక, ప్రయోగాత్మక, సమన్వయాత్మక విమర్శన దృష్టియు, (Historical, Analytical, Applied and Interpretative Criticism), నూతనాంశముల ప్రతిపాదించు నుత్సాహవృత్తియు నెక్కువ.

కందుకూరివారి కావ్యలక్షణము, రాఘవయ్యంగారి కావ్యాత్మ, పోణంగివారి భరతనాట్య వ్యాఖ్యా విశేషములు, జి. వి. కృష్ణరావుగారి కావ్యజగత్తు, పింగళివారి సాహిత్యశిల్ప సమీక్ష యిట్టి సమన్వయ సాహిత్య మార్గమున వెలసిన కొన్ని మైలురాళ్ళు.

శృంగారాది రసము లాంధ్ర సాహిత్యమునఁ బోషింపబడిన విధమును నిరూపించుటలో నొక్కొక్క రసముపైఁ బ్రత్యేకించి పర్యాలోచనము గావించిన గ్రంథములు కొన్ని వచ్చినవి. అందు ఈ పీఠికాకర్తచే రచింపఁబడిన 'వీర రసము' తెలుఁగు సాహిత్యమున వీరరస పోషణమును వివరించు నేకైక గ్రంథము. అందు గ్రంథకర్త వీర రస స్వరూపమును నిరూపించుటయేకాక, సంస్కృత లాక్షణికులుచేసిన వీరరస భేదములకంటెఁ గొన్ని నూతన భేదములను విశ్లేషించి చూపి, తెలుఁగు సాహిత్య ప్రక్రియ లన్నింటియందును వానిని సమన్వయించి, వాని ప్రయోగ పోషణ విధానములను వివరించిచెప్పుట యైనది. హాస్యరసముపై నిటీవల కొన్ని గ్రంథములు వెలువడినవి. వానిలో తెలుఁగులోని హాస్యరస భేదములను విశ్లేషించి, ప్రాచ్య పాశ్చాత్యశాస్త్ర సమన్వయ దృష్టితో స్వతంత్ర ప్రతిభతో నిరూపించిన శ్రీ మునిమాణిక్యము నరసింహారావుగారి గ్రంథము 'మన హాస్యము' ప్రత్యేకముగాఁ బేర్కొనదగినది. ఇట్టి సమన్వయ విమర్శ లన్నిరసములందును విరివిగా జరుగవలసి యున్నది.

4. విమర్శ గ్రంథములు :— ప్రధానముగాఁ దెలుఁగు కావ్యముల విమర్శకు సంబంధించిన దీ శాఖ. పుష్టిమంతమైన యీ శాఖయే సాహిత్య విటపికి శిరోలంకారము. తెలుఁగు దేశమున విజ్ఞాన సర్వస్వములవంటి పండితులు, విద్యాపరిషత్తులవంటి విమర్శకులు, రససముద్రులవంటి కవిశేఖరులు, హిమనగ సన్నిభులైన శాస్త్రవేత్తలు, ఈ గ్రంథ రచనను జేఁబట్టి నిర్వహించిరి. వారినిధివలె విస్తృతి చెందిన యీ శాఖ యీ వ్యాసకు క్షిప్రయం దిముడుట కష్టము.

కావ్యవిమర్శలు తొలుదొల్త కవి చరిత్రలుగా కళ్ళు తెరచినవి. వీరేశలింగము పంతులుగారి కవుల చరిత్ర యీ శాఖకు మేలుకొల్పులు పాడినది. ఆంగ్లమున వాఙ్మయచరిత్ర రచన యున్నది. దాని వలెఁ దెలుఁగున వాఙ్మయచరిత్రలు వెలయుట కీ పంతులుగారి యత్నము శ్రీకారము చుట్టినది. ఆ యత్న మాకాలమున సులభసాధ్యమైనది కాదు. దేశమున నున్న తాళపత్ర గ్రంథములను సేకరించి, వానిని శోధించి, కవికాల నిర్ణయాదులను, కావ్య స్వరూప స్వభావాదుల నేర్పఱిచి, ప్రమాణబద్ధమైన చరిత్రదృష్టితో ప్రథమ కవుల చరిత్ర రచించుట యైనది. చారిత్రక విమర్శకు సాహిత్యమున నిట్టి పరిశ్రమ గట్టి పునాదులు వైచినది. ఈ విమర్శను తరువాత సర్వతోముఖముగఁ బోషించినవారు చాగంటి శేషయ్యగారు. వారి ఆంధ్ర కవి తరంగిణి సంపుటములు సప్రమాణమైన వాదనై పుణ్యమునకును, తూకము తప్పని నిర్ధారణములకును ప్రసిద్ధి గాంచినది. కవి చరిత్రలను గొన్నింటిని కథన నైపుణ్యముతో గురజాడవారును, మధుర వాక్కులతో మధునాపంతుల వారును వినిపించినారు.

కవుల చరిత్రలు వాఙ్మయ చరిత్రలకు బాటలు వైచినవి. ఆంధ్ర సాహిత్య స్వరూప స్వభావ నిరూపణము, యుగవిభజనము, వాని లక్షణ సమన్వయము, క్రమవికాస పరిణామ పరిశీలనము, మొదలగు నంశములు వాఙ్మయ చరిత్రరచనలో నంతర్లీనమై యున్న విమర్శాంగములు. వాఙ్మయ చరిత్రలు ప్రత్యక్ష విమర్శలు కావు. కావున వీనిని విమర్శ కుపాంగములైన చరిత్ర గ్రంథరచనములని పరిగణించుట యుచితము. కవిత్వవేది, బసవరాజు, చేకుమళ్ళ, శిష్ట్లా, నేలటూరి, కురుగంటి, ఖండవల్లి, దివాకర్ల, ఆరుద్ర–ఇట్లెందరో ఈ శాఖలో కృషి

చేసినారు. సాంఘిక చరిత్ర రచనలో సురవరము ప్రతాపరెడ్డి కృషి ప్రశంసనీయము.

అచ్చు యంత్రముల యడుగుల సవ్వడికి కాల పురుషుని చీకటికొట్లలో సొమ్మసిల్లి పడియున్న తాళపత్ర గ్రంథములు వరుసగా నిద్దురలేచి వెలుఁగును జూడ మొదలు పెట్టినవి. ముచ్చటైన ముద్రాక్షరములు చదువరులకు సాహిత్యముమీద ముచ్చట గల్పించినవి. తొలియూపులో మహాభారతము గ్రంథరూపమున సాక్షాత్కరించినది. ఆంధ్రులా యభిమాన గ్రంథము నధిక సంఖ్యలలోఁ జదివినారు. ఆ కావ్యరుచులను అక్షర బద్ధముగా వెల యించుకొనుటకు విమర్శకులు ముందుకు వచ్చినారు. ఆ నాఁడు మొద లీనాఁటి వఱకు తెలుఁగు సాహిత్య విమర్శలో మూడింట నొక్కవంతుగా నీ మహాకావ్య విమర్శనము ధారావాహికముగా వచ్చుచునే యున్నది. అది యొక రస జగత్తు. త్రాగిన కొలది తరుగనిది దాని మహత్తు.

మహాభారతమును చారిత్రక దృష్టితోడను, పాత్ర పోషణాదౌచిత్య దృష్టి తోడను విమర్శించిన వారిలో ముఖ్యులు పెండ్యాల వేంకట సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు. సంస్కృత భారత సమర్థనమునకు శిష్టా సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు, వస్తుతత్త్వ కథనమునకును, సంప్రదాయ సమర్థనమునకును వారణాసి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు, నన్నయ ప్రసన్న కథాకలితార్థ యుక్తి నిరూపణమునకు విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు. తిక్కన కావ్యనిర్మాణ మర్మ వివేచనమునకు కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు, తులనాత్మక పరిశీలనమునకు కాళ్లూరి వ్యాసమూర్తిగారు, కవిత్రయ రచనల సమీక్షకు నండూరి రామకృష్ణాచార్య, గుఱ్ఱం వెంకట సుబ్బరామయ్యగారలు రచించిన గ్రంథములు ప్రశంసనీయములు. కవిత్రయములో నెఱ్ఱనపై మంచి విమర్శ గ్రంథ మింకను రావలసియే యున్నది.

కొందఱు తెలుఁగు కవులపైఁ గొందఱు విమర్శకులకుఁ బ్రత్యేకమైన యభిమానము గలదు. ఆ యభిమానమే వారిచే నాయాకవుల కావ్యములను గూర్చి విశేష విమర్శచేయుటకు దోహదకారియైనది. పాల్కురికి సోమనాథునిపై బండారు తమ్మయ్య నాచనసోమునిపై నడకుదుటి వీరరాజు పంతులు, వేమనపై రాళ్ళపల్లివారు, శ్రీనాథునిపై చిలుకూరి వీరభద్రరావు, వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి, గడియారం వేంకటశేషశాస్త్రి, చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి, కుందూరి ఈశ్వరదత్తు, పింగళి సూరనపై కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి, శైవ సాహిత్యముపై నిడుదవోలు వెంకటరావు, శిష్టా రామకృష్ణశాస్త్రి, పెద్దనపై జనమంచి శేషాద్రి శర్మ, విశ్వనాథ, దక్షిణాంధ్ర వాఙ్మయ కవులపై వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి, నిడుదవోలు వేంకటరావు, నేలటూరి వెంకట రమణయ్య, ఉదాహరణ వచన వాఙ్మయములపై విశేషించి నిడుదవోలు వారును, శతక వాఙ్మయముపై వంగూరి సుబ్బారావు, తాళ్ళపాక వారిపై వేటూరి, రాళ్ళపల్లివారును రచించిన గ్రంథములు ప్రసిద్ధములు.

తెలుఁగున మహాభారత కవుల తరువాత నత్యంత విస్తృత గ్రంథవిమర్శకు నోచుకొనిన కవివరులు శ్రీనాథుఁడు, నాచన సోమన, సోమనాథుఁడు, పింగళి సూరన, పెద్దన, మొదలగువారు. సాహిత్య చరిత్రలోని శైవ, ప్రబంధ, దక్షిణాంధ్రాధునిక యుగములు పలువురి విమర్శకుల గాఢపరిశీలనకు క్షేత్రము లైనవి. ఎందఱో మహానుభావు లెన్నియో గ్రంథములు వ్రాసిరి. వాని నేకరువు పెట్టుట కిది యదను కాదు.

పై విమర్శకు లందఱును తెలుఁగు కవుల స్వతంత్ర ప్రతిభను వెల్లడించుటకుఁ తమ గ్రంథ రచనలు చేపట్టిరి. అనువాద కావ్యములలోని యను

వాద పద్ధతులు వివేకింపఁబడి భారత కవుల కథాను వాద పద్ధతి తెలుఁగు కవుల సాధారణానువాద పద్ధతిగాఁ బరిగణింపఁబడినది. శ్రీనాథాదుల భావాను వాద మా కవుల ప్రత్యేకతను జాటుచు విమర్శకుఁ గొంత వైలక్షణ్యమును సంతరించినది. శబ్దాను వాదమును మన విమర్శకులు గౌరవింప లేదు. తెలుఁగు విమర్శ గ్రంథములలోఁ గావ్యరచనా విమర్శయందు ప్రధానముగాఁ గథాకథన విధానము, వస్తుసంవిధానము, రసానుగుణమైన పద్యగద్య రచనాశిల్ప పరిశీలనము, పాత్రపోషణము, శబ్దార్థా లంకార ప్రయోగ సార్థక్యము, కవి వాడిన పదజాలములు, ఛందములు, వ్యాకరణాది విశేషములు మొదలగువాని నిరూపణము, కావ్యము వెలసిననాటి చారిత్రక, సాంఘిక, మత పరిస్థితులను దృష్టిలో నుంచుకొని దానిపుట్టుటకుఁగల ప్రయోజనము నఱయు నన్వేషణము, కవియొక్క వ్యక్తిత్వపు విలువను తూకము కట్టుట, అతని కవిత్వ తత్త్వ మును, అతఁడు వర్ణించిన యాలాంకారిక సిద్ధాంతము లను నిగ్గుతేల్చి నిరూపించుట పూర్వపర కావ్య ప్రభావ సమీక్షణము - అనునవి సోదాహరణముగా వివరింపఁబడు నంశములు. దేశిసాహిత్య ప్రక్రియల ప్రత్యేకతను నిరూపింప యత్నించిన గ్రంథములలో వాని లక్షణములను చారిత్రాత్మక దృష్టితోఁ బరిశీలించి పరామర్శించుట కానఁబడును.

లాక్షణికులలో కావ్యస్వరూపమును గుఱించి విమర్శించుచు తచ్ఛరీరమైన శబ్దార్థ - వస్తువిచార ముల వఱకే ఆగినవారును, ఆపై నాత్మవిచారము నారంభించిన వారును. చివఱకు కావ్యాత్మజ్ఞానము సాధించిన వారును గానఁబడు చున్నట్లే తెలుఁగు విమర్శ గ్రంథకర్తలలోఁ గూడ పై మూఁడు తెఱఁగుల వారును గానఁబడుచున్నారు. వస్త్వ లంకార రసధ్వనులలో రసధ్వనికిఁ బ్రాధాన్య మిచ్చిన యభినవ గుప్తపాదులవలె విజ్ఞు లెప్పుడును రసజ్ఞులైన విమర్శకుల గ్రంథముల కధిక గౌరవము నిచ్చెదరు. తెలుఁగు వారిలో కవులై, విమర్శకులై రాణించిన వారు పెక్కు మంది కలరు. వారి రచనలు శుద్ధవిమర్శకుల రచనలకన్న కళామయ ములై పఠితల నాకర్షించుచున్నవి. "To judge poets is only the faculty of poets" అన్న జాన్సన్ వాక్య తాత్పర్యమున కా రచనలు చక్కని యుదాహరణములు.

తెలుఁగు విమర్శలో ఛందోవ్యాకరణాది శాస్త్ర గ్రంథ విమర్శలు, భాషావిమర్శలు ప్రత్యేకస్థానము నాక్రమించియున్నవి, మార్గచ్ఛందో విమర్శయందు లక్షణ సమన్వయ విమర్శయే అధికముగా వెలువడి నది. దేశీచ్ఛందముల స్వరూపనిరూపణ యందు మంచి కృషి జరిగినది. కాని ఛందము రసవ్యంజ కముగా సాహిత్యమున దాని సార్థక్యమును జెప్పు సంప్రదాయ మెక్కువ కానరాదు. అది కొంత కావ్యవిమర్శ యందే కానఁబడుచున్నది. కాగా, నాంధ్రచ్ఛందముల గతియందును వృత్తనిర్మాణము నందును గొన్ని విశేషాంశములు ప్రతిపాదించిన వారు లేకపోలేదు. ఇట్టి పద్ధతికి శ్రీ గిడుగు సీతాపతిగారి 'తెలుగు ఛందోరీతులు' చక్కని యుదాహరణము. శాస్త్ర దృష్టితోఁ బ్రాచీనుల యభిప్రాయములను గ్రోడీకరించి సమన్వయ దృష్టితో సాగించిన ఛందోవిమర్శకు నవ్యులలో శ్రీ రావూరి దొరస్వామిశర్మగారి 'తెలుఁగుభాషలో ఛందో రీతు' లను గ్రంథ ముదాహరణము.

వ్యాకరణ విమర్శలో ప్రధానముగా సంస్కృ తాంధ్ర వ్యాకరణ మర్యాదలపై జరిగిన చర్చలు, ప్రయోగ ప్రమాణవాదములు, సూత్రార్థ సమ న్వయ వ్యాఖ్యాలు, వ్యాకరణ రచనా పరిణామ విమర్శలు మొదలగునవి ముఖ్యములు. ఇట్టివి పెక్కులు వ్యాఖ్యలలోను, వ్యాసములలోను నిమిడి యున్నను వానిని గ్రంథరూపమున రూపొందించిన వారందఱిలోను శ్రీ వజ్ఝల చినసీతారామస్వామి శాస్త్రిగా రగ్రగణ్యులు.

భాషావిమర్శను గ్రాంథిక వ్యావహారిక భాషా విమర్శ, యనియు, భాషాశాస్త్ర విమర్శయనియు ద్వివిధాకరింపవచ్చును. మొదటి విభాగమున జయంతి

రామయ్య పంతులు మొదలగు పండితులు గ్రాంథిక భాషను, గిడుగు రామమూర్తిపంతులు మొదలగు పండితులు వ్యావహారిక భాషను సమర్థించుచు చేసిన వాదోపవాదములు, వ్రాసిన గ్రంథములు గణింపఁ దగినవి. ఈ వాద మిప్పటికిని సజీవముగనే యున్నది. ఇఁక తెలుఁగు భాష సంస్కృతజన్య మనియు, ద్రావిడ భాషాజన్య మనియుఁ జెప్పు సిద్ధాంతములపై నాధారపడి వెలసినది భాషాశాస్త్ర విమర్శ. చిలుకూరి నారాయణరావు సంస్కృత భాషాజన్య వాదమునకుఁ బ్రసిద్ధులు. ద్రావిడ భాషాజన్య వాదమునకు కాల్డ్వెల్ సిద్ధాంతానుయాయులు ముఖ్యులు. వారిలో కోరాడ రామకృష్ణయ్య, వజ్ఝల చినసీతారామస్వామి శాస్త్రి, గంటి జోగి సోమయాజులు రచించిన రచనలు ప్రామాణికములు. ఆధునిక భాషాశాస్త్రము తెలుఁగున నిప్పుడిప్పుడే కాలూనుచున్నది. ఈ శాస్త్ర విమర్శలో నగ్రగణ్యులు డా. భద్రిరాజు కృష్ణమూర్తి.

ఆంధ్రు లాంధ్ర సారస్వతము పైనేగాక సంస్కృత వాఙ్మయమున వేదములనుండి విభక్తుల వఱకు పెక్కు విషయములమీద విమర్శ గ్రంథములను వెలయించినారు; సంస్కృత భాషోచ్చారణము నందేకాక సాహిత్య సమాలోచనమునందును ఉత్తమ ప్రమాణములను పాటించినారు. వాల్మీకి, వ్యాస, కాళిదాస, భాస, హర్ష, దండి, భవభూతుల కావ్యములు తెలుఁగు విమర్శకుల వాఙ్మయార్చనల నందుకొన్నవి. సాహిత్య, శాస్త్ర, భాషా విషయములలో సంస్కృత గ్రంథము లాంధ్రులకు ప్రమాణ మూలములై పూజల నందుకొనుచున్నవి.

5. పీఠికలు :— మొదటిసారి ముద్రితములైన గ్రంథములు, పునః పరిష్కృతములైన ప్రచురణములు విమర్శాత్మకమైన పీఠికలతో వెలువడినవి. గ్రంథ పరిష్కారమును శాస్త్రబద్ధముగా నిర్వహించిన పండిత ప్రకాండుల చేతులలో నవి భావి విమర్శకు ప్రమాణములైన విజ్ఞాన పీఠికలుగా వెలసినవి. ప్రామాణికమైన పీఠికా వాఙ్మయమును వెలయించిన వారిలో వీరేశలింగము పంతులు, తం. తేన ప్పెరుమాళ్ళయ్య, పూండ్ల రామకృష్ణయ్య, బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులు, వేదము వెంకట్రాయ శాస్త్రి, కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు పంతులు, మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రి, శేషాద్రి రమణ కవులు, మానవల్లి రామకృష్ణకవి, వేలూరి శివరామ శాస్త్రి వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రి, చిలుకూరి నారాయణరావు, బండారు తమ్మయ్య, కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులు, కోరాడ రామకృష్ణయ్య, నిడుదవోలు వెంకటరావు, పింగళి లక్ష్మీకాంతము, రాళ్ళపల్లి అనంత కృష్ణశర్మ, ఈయుణ్ణి వీరరాఘవాచార్యులు, దివాకర్ల వేంకటావధాని, ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనము, తిమ్మావజ్ఝల కోదండరామయ్య ఇట్లు ఎందఱో మహానుభావులు లున్నారు. ఆధునిక కాలమున వెలసిన కావ్యముల పీఠికలు చాలవఱకు పరిచయాత్మకములైనవే. కాని వానిలో విశ్వనాథ, రాళ్ళపల్లి, కట్టమంచి, శ్రీశ్రీ, మొ॥ వారు రచించిన కావ్యపీఠికలు నవ్యవిమర్శకులలో ప్రామాణిక భావమును సంపాదించుకొని యున్నవి.

6. వ్యాసములు :— ఆంగ్లభాషలోని Essayను మనము వ్యాస మనుచున్నాము. ఒక యంశమును గూర్చి సంగ్రహముగా, సారవంతముగా, సరళమైన శైలిలో, శిల్పసుందరముగా, రసవత్తరముగాఁ జెప్పునది వ్యాసము. విషయము మనోజ్ఞముగా వ్యక్తీకరింపఁ బడుటయే వ్యాసమునకు శక్తి. వ్యాసకర్త ఉక్తివైచిత్రి దానిని రక్తికట్టించును. వ్యాసము చిన్నకథవలె, భావగీతమువలెఁ బఠితకు మధురానుభూతి నందింపవలెను. నేఁడీ వ్యాసరచనా ప్రక్రియ విశ్వసాహిత్య వ్యాప్తమై సహృదయులను సమ్మోహపఱుచుచున్నది.

పత్రికలు వ్యాసములకుఁ బెంపుడు తల్లులు. వాని వాత్సల్య రసముతో వ్యాసములు వాహినులవలె పొంగి సారస్వత క్షేత్రమును సారవంతము చేయు

చున్నవి. తెలుఁగున క్రీ. శ. 1850 ప్రాంతమున వ్యాసము పుట్టినది. కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు దాని కుగ్గుపెట్టి లాలించుటతోపాటు నిగ్గుపెట్టి నీటుతనము నేర్పినారు; పానుగంటివారు మాటలపస నూరిపోసినారు; వేదమువారు లక్షణము చెప్పినారు; గిడుగువారు వ్యావహారిక వాఙ్నైపుణ్యము నలవఱచినారు; చెళ్ళపిళ్ళవారు ఛలాకీతనము నేర్పినారు; ముట్నూరివారు భావగాంభీర్యము పట్టువఱచినారు; కట్టమంచివారు కట్టుబొట్టులలోఁ గ్రొత్తదనము తెచ్చినారు; రాళ్ళపల్లివారు సరాగముల పరాగములు మాటలలో నింపినారు; విశ్వనాథవారు విద్యయు, వివేకమును బోధించినారు. పింగళివారు ప్రియమితభాషిత్వ మలవఱచినారు, వేటూరివారు సూటిదనమును దేఁటదనమును సూచించినారు; దువ్వూరివారు నెయ్యపు తియ్యఁదనము నేర్పినారు. ఇట్లు వ్యాసము పెఱిగి, పుట్టెడు బుద్ధులతో పెద్దదై తెలుఁగు భాషామతల్లి నలంకరించుచున్నది.

తెలుఁగున వ్యాసము విషయవైవిధ్యమును బట్టి బహువిధములుగాఁ గానఁబడుచున్నది. అందు సాహిత్య విమర్శ కాలవాలమగు 'సాహిత్య వ్యాస' మిచ్చట ప్రస్తుతము. తెలుఁగున సాహిత్య వ్యాసము మొదట ఉపదేశమునకై పుట్టినది : తరువాత చారిత్రక విమర్శకుఁ బూనుకొనినది; ఆ పైన నధిక్షేపము సాగించినది; వాదోపవాదములకు రంగస్థలమైనది; శబ్దార్థ చర్చలకు రచ్చబండ యైనది; అట్లైనను తెలుఁగు కవుల కవిత్వ మకరందమును, సాహిత్య సుగంధ చర్చలను, రసికుల కందించి యానందింపఁ జేసినది. శాస్త్రసాహిత్యమును సగౌరవముగా మన్నించినది; తులనాత్మక పరిశీలనమును, విశ్లేషణ విన్యాసమును గావించినది. పాత్రనెంతయో పైకి తీసినది; క్రొత్త నెంతయో గొప్పగా చెప్పినది. సాహిత్యవేత్తల యొక్క శతాబ్దపు విజ్ఞానఫల సమృద్ధియు, హృదయ రససిద్ధియు వ్యాసముకురమునఁ బ్రతిబింబించినవి.

స్వభావమునుబట్టి వ్యాసము విషయ ప్రధానమనియు, శిల్పప్రధాన మనియు వేఱువేఱుపవచ్చును. సాధారణముగా విషయప్రధాన వ్యాసమున నేదోయొక సంప్రదాయానుసరణము, పరాశ్రయత్వము (Objectivity), విశేషాంశ ప్రతిపాదనము వలన మానసిక వికాసము కల్గించు లక్షణము కాననగును. శిల్పప్రధాన వ్యాసమున సంప్రదాయ స్వాతంత్ర్యమును, ఆత్మాశ్రయత్వమును(Subjectivity), భావనామయమైన యాత్మానుభూతిఁ గలిగించు లక్షణమును దెలియవచ్చును. మొదటి విభాగమున గ్రంథప్రాయములైన వ్యాసములును, చారిత్రాత్మక, విమర్శాత్మక, వివరణాత్మక వ్యాసములును ఉండును. రెండవ భాగమున ఒక సాహిత్యాంశమును సంగ్రహముగాఁ జిత్రించునట్టి చిన్న వ్యాసములు, పాత్రచిత్రీకరణములు, శైలీరమ్యములు, భావగమ్యములు హృదయ స్పందకములు నైన కళాత్మకరచనలు నుండును. పాశ్చాత్యులలో వచన పద్యములను శిల్పవ్యాసములలోఁ జేర్చినవారు కొందఱున్నారు. మొత్తమునకు సమాచార మందించుట, సహానుభూతి కలిగించుట-యను లక్షణములు వ్యాసమునకు సహజములైనను ప్రాధాన్య వివక్షతో, బై పరిగణనము చేయఁబడినది. తెలుఁగున వెలసిన వ్యాస వాఙ్మయములో విషయప్రధాన వ్యాసమునకే పై చేయి కలదు. కళాఖండముగాఁ దీర్చిదిద్దిన వ్యాసము ఖండకావ్యమువలె శక్తిమంతమై సృజనాత్మక పరిణామములను సాహిత్యమునఁ దీసికొని రాఁగలదు. తెలుఁగు వ్యాసమునకట్టి శక్తి యింకను బెంపొందవలసి యున్నది.

కవి గ్రంథ పరిచయములు, కావ్య ప్రశంసలు, కవితారహస్యములు. కథాకథన శిల్పములు, పాత్ర చిత్రణ విధానములు, రసపోషణ రంగములు, ఔచిత్య విచార చర్చలు, కావ్యార్థ సమస్యలు, శబ్దార్థ చర్చలు, శాస్త్ర సమన్వయములు, చరిత్ర కథనములు, భాషానువాదములు, జీవిత చిత్రములు, స్వీయకథా శిల్పములు, సమకాలీన సాహిత్య ప్రక్రియా పరామర్శలు, కావ్యగుణదోష చర్చలు,

గ్రంథ సమీక్షలు, విమర్శ ప్రతివిమర్శలు, విమర్శ చరిత్రలు, పాఠభేద శబ్దప్రయోగాదుల సాధుత్వా సాధుత్వ విచారములు-ఇట్టి యంశముల కెన్నింటికో నేటి వ్యాసము ప్రకటన సాధనమైనది. "పరిశోధన వ్యాసము" ముఖ్యమైన ముడిసరుకు.

తెలుఁగు వ్యాసకర్తల నందఱ నెన్నుట యిచ్చట సాధ్యమగు పనికాదు. నూఱేండ్ల వ్యాసచరిత్రలో తెలుఁగువారి హృదయముల కెక్కిన వ్యాసకర్తలు నూఱుమంది నికరముగా గలరని చెప్పుకొనుట గర్వకారణమే కాఁగలదు! వారి విమర్శ స్వభావమును బట్టి సమీక్షకులనియు, విచక్షణులనియు, పరిశీలకులనియు, తత్త్వాన్వేషకులనియు వారిని వింగడింప వచ్చును. సాహిత్యప్రచారమున కుప యోగపడు పరిచయాత్మక వ్యాసములు వ్రాయువారు సమీక్షకులు; సాహిత్యస్వరూపమును విషయ వివేచనాత్మకమైన దృష్టితోఁ బ్రదర్శింపఁ గలవారు విచక్షణులు; సాహిత్యస్వభావము నెఱింగి సమస్వదృష్టితో నూతనాంశములను బ్రదర్శించువారు పరిశీలకులు; సాహిత్య పరమార్థమునెఱిఁగి వాఙ్మయ జగత్తులను తత్త్వాన్వేషణ దృష్టితో సమీక్షించి కావ్యాదుల మహాతాత్పర్యము నుపన్యసించు వారు తత్త్వాన్వేషకులు.

గ్రంథరచనలో కంటె వ్యాసరచనలో వ్యాసకర్తల వ్యక్తిత్వముల ముద్ర సులభముగాఁ గానవచ్చును. వారివారి యభిరుచుల రంగుటద్దములలో నాయా యంశములు రమణీయముగాఁ బ్రతిబింబించుచుండును. తెలుగు వ్యాసకర్తలలో సంప్రదాయ వాదులున్నారు. వారిలో ధ్వనిమార్గము ననుసరించి శిల్పదృష్టితో విమర్శించు విశ్వనాథ వంటి రసవాదులున్నారు; లక్షణబద్ధమైన సాహిత్య విమర్శ సాగించిన వేదము, మల్లాదులవంటి అలంకారిక వాదులున్నారు; ఆడంబరమైన శైలిని, చమత్కృతమైన రచనను వరించు నడకుదుటి వారివంటి రీతివాదులున్నారు; రసప్రస్రవమైన కవితాపాకమును గోరి మేలికైతను మెచ్చుకొను రాళ్ళపల్లి వారివంటి ఔచిత్యవాదు లున్నారు. సాహిత్య తత్త్వమును వడియగట్టగల చిక్కని రచనచేయు ముట్నూరివారి వంటి తత్త్వవాదులున్నారు.

తెలుఁగులో స్వాతంత్ర్యవాదు లొకవర్గము. వారిలో పాశ్చాత్య ప్రమాణములను వరించిన కట్టమంచి వారివంటి ప్రతిభావాదు లున్నారు; ఆత్మాశ్రయ విమర్శ విధానము వెలయించిన గురజాడ, బసవరాజులవంటి కాల్పనికోద్యమ వాదులున్నారు; సంప్రదాయమును, కట్టుబాట్లను ద్రెంచి "ఋజము"న్జూపించి బుజముతట్టెడి శ్రీశ్రీ వంటి విప్లవవాదు లున్నారు.

మూడవవారు చారిత్రకవాదులు – సాహిత్య చరిత్రకు సంబంధించిన సామగ్రిని సేకరించి, వానిని చారిత్రక దృష్టితోఁ బ్రదర్శించి, వివిధ సాహిత్య విషయములను వివరింపఁగలుగు నిడుదవోలు వారి వంటి చారిత్రక విమర్శకులును; కొమఱ్ఱాజు, మల్లంపల్లి నేలటూరి వంటి చరిత్ర విమర్శకులును, శాసన పరిష్కర్తలును, ఇందున్నారు.

నాల్గవ తెగవారు వాదనిపుణులు. వివిధ సాహిత్యాంశములపై వాదోపవాదములు నెరపిన వ్యాసకర్త లీశాఖకుఁ జెందుదురు. కాశీభట్ల, చెళ్ళపిళ్ళ గిడుగు, జయంతి వంటివారీ త్రోవలో నుద్దండులు. పాఠభేద ప్రయోగవాదములకు దీపాలవారిది సిద్ధహస్తము. ఇట్లు విశ్లేషణముచేయుచు పరిశీలించినచో వ్యాసవాఙ్మయ విస్తృతినిఁ గొంతవఱకు వివేకింప వీలగును.

7. చర్చలు – సమీక్షలు :— పత్రికలలో గ్రంథసమీక్షలు, చర్చావేదికలు వెలువడి సాహిత్య వ్యాసంగమును సజీవ మొనర్చుట కెంతయో తోడ్పడుచుండును. తెలుఁగున నీశాఖలో సాధారణముగా వ్యక్తిగత దూషణభూషణలు చోటుచేసికొనుటచే నది యెదుగవలసినంత యెత్తు యెదుగ లేకపోయినది.

8. పరిశోధనము :— తెలుఁగున పరిశోధనను వెలయించి శాస్త్రబద్ధముగా దానినిఁ బోషించిన మహామహులు పై గ్రంథకర్తలలో నున్నారు.

సాహిత్య పరిషత్తుల ద్వారమునను, పరిశోధక మండలుల ద్వారమునను బరిశోధన కొంత యభి వృద్ధి చెందినది. కొమఱ్ఱాజు, మల్లంపల్లి, వేటూరి, గిడుగు, మానవల్లి, నేలటూరు, జయంతి-మొ॥ విద్వన్మణు లీశాఖకు పోషకులు.

పరిశోధనము విశ్వవిద్యాలయములలో నడుగు పెట్టుటతో నొక సమగ్రత నందగించుకొనినది. పింగళి, ఖండవల్లి, దివాకర్ల, గంటి, నిడుదవోలు మొదలగు నాచార్యులు ఆంధ్ర, శ్రీ వేంకటేశ్వర, ఉస్మానియా, మద్రాసు, విశ్వవిద్యాలయములలోఁ దెలుఁగున బరిశోధన లారంభింపఁజేసి, పట్టభద్రులైన విద్వాంసులను బ్రోత్సహించి, సిద్ధాంత వ్యాసములు వెలయు నవకాశము కల్పించిరి. మైసూరు బెంగుళూరుల కీ యుద్యమము వ్యాపించినది.

తెలుఁగు సారస్వతమున సంస్కృత సంప్రదాయ విమర్శకును పాశ్చాత్య సంప్రదాయ విమర్శకును సంఘర్షణ మేర్పడిన తరుణమున సమన్వయ విమర్శ సమర్థముగా రూపుకట్టుటకు విశ్వవిద్యాలయములు ప్రశంసావహమైన కృషి చేసినవి. నేఁటి పరిశోధనలలో సందర్భమునుబట్టి యీమూఁడు విమర్శపద్ధతులు వాడఁబడుచున్నను సమన్వయ విమర్శకు విశేషస్థాన మీయబడుచున్నది.

విశ్వవిద్యాలయములు - భాషకును, సాహిత్య ప్రక్రియలకును, వ్యాకరణ చ్ఛందోలంకార శాస్త్రములకును, ప్రసిద్ధ కవులకును ప్రాధాన్యమిచ్చి వానిపైఁ బరిశోధనలు సాగింపఁ జేసినవి. నన్నయకు పూర్వమున్న భాషపైని, ఆదికవి నన్నయపైని డా. దివాకర్ల వేంకటావధానిగారి పరిశోధనము ప్రశంసనీయము. సాహిత్య ప్రక్రియలలో, ప్రబంధములపై డా. కె. వి. ఆర్. నరసింహము, డా. పల్లా దుర్గయ్య, యక్షగానములపై డా. యస్. వి. జోగారావు; ద్విపద వాఙ్మయముపై డా. నాగయ్య, జానపద వాఙ్మయముపై డా. బి. రామరాజుగారును, వచనవాఙ్మయముపై డా. కులశేఖరరావు, నవలలపై డా. బొడ్డపాటి కుటుంబరావు, నాటకములపై డా. పి. యస్. ఆర్. అప్పారావు, ఆధునికాంధ్ర సాహిత్య ప్రక్రియలపై డా. సి. నారాయణరెడ్డియు చేసిన పరిశోధనలు గణింపఁదగినవి. ఆంధ్రభాషలోని ధాతువులపై డా. భద్రిరాజు కృష్ణమూర్తి, వ్యాకరణములపై డా. బొడ్డుపల్లి పురుషోత్తము, ఛందస్సుపై డా. పాటిబండ మాధవశర్మ చక్కని సిద్ధాంత వ్యాసములను వెలయించిరి. ఇఁక ప్రసిద్ధకవులలో తిక్కనపై డా॥ కేతవరపు రామకోటి శాస్త్రి, మారనపై డా. జి. వి. సుబ్రహ్మణ్యము, శ్రీనాథునిపై డా. కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తి, నాచనసోమునిపై డా. యశోదారెడ్డి, రామరాజభూషణునిపై డా. సుప్రసన్నాచార్యులు రచించిన సిద్ధాంత వ్యాసము లీశాఖకు కొన్ని యుదాహరణములు. ఆంధ్ర సాహిత్యముపై ఆంగ్ల సాహిత్య ప్రభావమునుగూర్చి డా. కొత్తపల్లి వీరభద్రరావుగారి పరిశోధనయు, కళాపూర్ణోదయముపై డా. జి. వి. కృష్ణరావు ఆంగ్లమున వ్రాసిన సిద్ధాంత వ్యాసమును బ్రత్యేకముగా బేర్కొనఁదగినవి. ఈ పట్టిక దిఙ్మాత్రోదాహరణము మాత్రమే.

శాస్త్రబద్ధమైన విమర్శకే సిద్ధాంత వ్యాసములు చక్కని రాచబాటలు వైచినవి. వీనితో నూతనాంశముల ప్రతిపాదనము, నూతన దృక్పథముల ప్రసారము. నూతన సమన్వయముల విధానము విశిష్టముగాఁ గానవచ్చును. విమర్శయొక్క సమగ్ర రూపము వీనివలన నేర్పడును. తత్పరిశోధన ఫలితముల పర్యాలోచనము సాహిత్య సమాలోచనమున నూతన సమన్వయ మార్గముల నావిష్కరించును. అది విమర్శ లక్ష్యమువైపు వైచిన యొక ముందడుగు కాఁగలదు!

తెలుఁగులో సమన్వయ విమర్శ విస్తరించుచున్న దని సంతృప్తిపడిన చాలదు. ఆధునిక సాహిత్యము వచ్చుచున్నది. దానిపై విమర్శ వచ్చుచున్నది. కాని అది పరిచయ ప్రశంసల స్థాయినిమించి యెదు గుటలేదు. తెలుఁగున సృజనాత్మక చైతన్యమునకు లక్ష్యశుద్ధి లేకపోవుటయేదానికి ప్రధాన కారణము! విశ్వజనీనములైన సాహిత్య ప్రమాణములను పాటింపక వ్యక్తిగత ప్రమాణములనే నవ్యులు పాటించుట మఱియొక కారణము. లక్ష్యశుద్ధికల కవితయు, ప్రమాణబద్ధమైన విమర్శయు, కవితా హృదయముగల విమర్శకుడును సాహిత్య జగత్తు నకు కావలసిన శక్తిత్రయము!

—డా. జి. వి. సు

XIV

85. ఆంధ్రులు - నృత్యకళా వికాసము

"Telugu, the Italian of the East"
"Telugu, the Cultural Language of the South"
"Tenugu, the Language of Abhinaya"
"Kshetrayya, the creator of Abhinaya Art"

భారతీయ సాంస్కృతిక చరిత్రను పరిశోధించిన చరిత్రకారులు యీ విధంగా చెప్పుదురు —

ఇటలీదేశభాష అతిమృదువై, సంగీతానికి అనువైనభాష. ఆ భాషను తెలిసిన విదేశీయులు, తెనుగు భాషను వినినప్పుడు, ఆ తెనుగు భాషయొక్క తీయదనానికి ముగ్ధులై పై విధంగా తెల్పారు.

తెనుగు మధురమైనభాష, సంగీతానికి అనుకూలమైనభాష - భారతదేశ సంగీతకళ ఉత్తర దక్షిణాది సంప్రదాయములుగా విడిపోయి, రెండు విధములుగా రూపొందిన కాలంలో ఉత్తరాదిని వ్రజ భాష, దక్షిణాపథమున తెలుగుభాష సంగీత భాషలుగా ప్రాముఖ్యం వహించినవి.

తెనుగు మాతృభాషగాని దక్షిణాది కవులు, గాయకులు, పండితులు, కళావేత్తలు గూడా ఆ భాషను అభ్యసించి, అందు సంగీత రచనలుచేసి, కర్ణాటక సంగీతము నభివృద్ధి పరచినారు. కనుకనే నేటి శాస్త్రీయ, కర్నాటక సంగీతములో తెనుగు భాషను తీసివేసిన బహుకొద్దిపాటి మిగులుతుంది.

దక్షిణాది శాస్త్రీయ సంగీతాన్ని ఐదు విధాలుగా చెప్పవచ్చును.

(1) సంకీర్తన సంప్రదాయము.
(2) పదసంగీతము.
(3) యక్షగాన సంప్రదాయము.
(4) కలాప, ప్రబంధ సంప్రదాయము.
(5) గాత్రకచ్చేరి రీతి.

ఈ ఐదుపద్ధతులను సృష్టించినవారు, అభివృద్ధి పరిచి ప్రచారములోనికి తెచ్చినవారు ఐదుగురు మహాపురుషులు, తెనుగువారే.

తిరుపతి వేంకటేశ్వరునిపై కొన్నివేల భక్తి, రక్తి, ముక్తి ప్రబోధములైన సంకీర్తనములు రచన చేసి సంప్రదాయ సంగీతమును ప్రచారము చేసినవారు తాళ్లపాక అన్నమయ్య, వారి వంశీయులు-.

భారతీయ నృత్యకళ :—

నృత్తం, నృత్యం, అభినయము అని మూడు విధములు. అందు అభినయము, ముఖ్యంగా సాత్వికాభినయము ఉత్తమోత్తమ మైనట్టిది. భారతీయ నృత్యకళావేత్తలు ప్రపంచ నృత్యకళకు సమర్పించిన అమూల్యరత్నం అభినయకళ - ఆ అభినయ కళకు ఒక విశిష్ట కళారూపంగా కళాలోకానికి సమర్పించినవారు తెనుగువారు. క్షేత్రయ్య పదముల రచనతో ఈ సాత్వికాభినయ విధానము పెంపొందినది. క్షేత్రయ్య కృష్ణాజిల్లాలోని మువ్వపురివాసి.

మువ్వలోని గోపాలునిపై కొన్నివేల పదములు రచనజేసి తద్వారా సాత్వికాభినయాన్ని ఒక ప్రత్యేక కళాంశముగా పెంపొందింప జేసినాడు. క్షేత్రయ్యకు పూర్వం సాత్వికాభినయ మున్ననూ ఇంతటి విశిష్ట రచనలు మనకు మరే భారతీయ భాషలోను కన్పించవు.

యక్షగానము రెండు విధములుగా నున్నది. ఒకేపాత్ర ఒక ప్రసిద్ధ గాథను నృత్యగానముల ద్వారా ప్రదర్శించుట. కథలోని పాత్రలననుసరించి బహుపాత్రలు సభప్రవేశించి కేళిక జేయుట-

ఈ రెండింటికి అనుకూలించు రీతిని 'శ్రీకృష్ణ లీలా తరంగిణి' రచన జేసినవారు నారాయణ తీర్థులవారు. శ్రీకృష్ణ లీలా తరింగిణి' లోని పాటలను తరంగము లంటారు.

క్షేత్రయ్యపదములు భావ, రాగ ప్రాధాన్యత కల్గినట్టి రచనలు. పదములు విలంబిత లయగల్గి, ఒక్కొక్క రాగములో ఒక్కొక్క భావమును ఎన్నో విధాలుగా సంచారము చేయుటకు అనువైన రీతిలో వుండును.

తరంగములు తాళ, లయ ప్రాధాన్యత గల్గినట్టి రచనలు, చిత్ర, విచిత్రగతుల తాళవిన్యాసము, లయపోకడలు, జతుల, యతుల, జాతుల, గతుల చంధో రీతుల నృత్యము ద్వారా ప్రదర్శించుటకు అనువైనపాటలు తరంగములు.

శాస్త్రీయ సంగీతము మార్గి, దేశి అని రెండు రీతులు.

కేవలము శాస్త్రీయ పద్ధతుల్లో ప్రచారమయ్యే సంగీతం మార్గరీతి. ఇది దక్షిణాపథమంతట ఒకే రీతిగా నున్నది.

అటుగాక ఆయా ప్రాంతీయ ప్రజల అభిరుచుల ననుసరించి రూపొందిన అనేక సంగీత రచనలు దేశిపద్ధతికి జెందినట్టివి. ఈ సంగీతాన్ని చంధోగాన మనవచ్చును.

ద్విపద, ద్విపదార్థము, కందము, కందార్థము, సీసము, సీసార్థము, వృత్తము, వృత్తార్థము, దరువు, అర్ధచంద్రికలు, ఏలలు, హెచ్చరికలు, త్రిపుటలు, రగడలు, తోహరాలు, ధవళములు, జుల్వలు సువ్వాఋలు యిత్యాది రచనలన్నీ దేశి సంప్రదాయానికి చెందినవిగా చెప్పవచ్చును.

ఈ రచనలన్నీ కలాప ప్రబంధములందు గాంచవచ్చును. ఈ పద్ధతిలో పారిజాత ప్రబంధమును రచనజేసి కళాలోకానికి 'కలాప' రూపంలో అందించినవారు యోగి సిద్ధప్ప లేక సిద్ధేంద్ర. వీరిది కూచిపూడి. కూచిపూడి బ్రాహ్మణులకు ఈ కలాప సంప్రదాయంలో చేయబడిన రచన-భామాకలాపము నేర్పించి, వాటిద్వారా కృష్ణభక్తి, భాగవతకథ ప్రచారము గావించినారు. నాటినుండి వారు భాగవతులైరి.

భాగవతకళద్వారా, దేశిసంప్రదాయ సంగీత బాణీ, తదనుకూలమైన నర్తనము అభివృద్ధి గాంచినవి.

త్యాగయ్య, ఆయన కీర్తనలు కర్ణాటక గాత్ర సంగీతములో నాటి విశిష్టస్థానము కళాలోకము యెరిగినట్టిదే.

ఈ సత్యమును గ్రహించిన భారతదేశ కళా చరిత్ర పరిశోధకులు - "తెనుగు, దక్షిణాది సాంస్కృతికభాష" అని పేర్కొన్నారు.

అనాదినుండి ఆంధ్రదేశంలో నృత్యకళ రెండు విశిష్ట సంప్రదాయాలుగా పెంపొందినది - వాటినే నట్టువ మేళము, నాట్యమేళము అందురు. స్త్రీలచే ప్రదర్శింపబడే నృత్యరీతి నట్టువ మేళము, లాస్య పద్ధతి. పురుషులచే ప్రదర్శింపబడే పద్ధతి నాట్య మేళము, తాండవరీతి. భారతదేశమంతటా, ఏ ఒక్క ప్రాంతములోనూ ఈరెండు రీతులు సమాన స్థాయిలో పెంపొందలేదు, ఆంధ్రదేశములో తప్ప.

ఉదా :- మలయాళదేశ కథాకళి నృత్యము విశేషంగా ప్రజాదరణపొందిన కళారీతి - ఈరీతి ప్రత్యేకంగా పురుషులచే ప్రదర్శింపబడునట్టిది - ప్రపంచ ప్రఖ్యాతిగాంచిన కళాసంప్రదాయం. పురు

షల ఈ తాండవరీతి ఒక విశిష్టకళా పద్ధతిగా రూపొందినను – స్త్రీలచే ప్రదర్శింపబడే 'మోహిని ఆట్టం' అంతటి విశిష్టస్థానాన్ని అందుకోలేదు.

అట్లే తమిళదేశములో భరతనాట్యానికున్న స్థానము భాగవతమేళమునకు లేదు.

ఆంధ్రదేశములో మాత్రము–

లాస్య కళావేత్తలు, తాండవ కళారాధకులు, ఒకరితో ఒకరు పోటీ పడినట్లు ఈ రెండు కళా సంప్రదాయములను ఉత్తమోత్తమరీతిని రూపొందించినారు.

అంతియేగాక,

నాట్యకళారీతి (భాగవత పద్ధతి) కేవలము పురుషుల నర్తనరీతి– ఇది బహు కష్టతరమైనట్టిది.

ఈ నాట్యమును భారతావనియంతట పురుషులు ప్రదర్శింతురు. స్త్రీలకు యిందు స్థానములేదు – కాని ఆంధ్రదేశములో మాత్రము ఈ భాగవత రీతిని స్త్రీ కళావేత్తలు గూడా ఆరాధించి, పురుషులతో సమానస్థాయిలో ప్రదర్శించుట గలదు.

ఆంధ్రులు శృంగార ప్రియులు – కైశికీవృత్తి అభిమానులు, శృంగార రసము స్థాయిగా గల్గి కరుణ, హాస్య, వీర, రౌద్ర, భయానకాది రసములు సంచారులుగా వచ్చే కవిత, సంగీత, నృత్య రీతి కైశికీ వృత్తికి చెందినట్టిది. ఇది లలిత కోమలములైన హస్తపాద విన్యాసములు, మృదు మధురమైన భావవికాసము కల్గినట్టిది – హృదయాహ్లాదకరమైన శైలి కల్గినట్టిది. మనస్సును ఉద్రేకపరచక, ఆనందరసాబ్ధి నోలలాడించే రీతి–

ఆంధ్రులు లాస్య, తాండవ నర్తనరీతులను సమానస్థాయిలో అభివృద్ధిపరచినట్లు తెల్పియున్నాను. అందుకు కారణము ఈ ప్రాంతంలో వెలసిన వీరశైవ, వీరవైష్ణవ మతములే కారణములుగా పేర్కొనవచ్చును.

శివుడు నటరాజ మూర్తి – నర్తన ప్రియుడు, తాండవ నర్తనమును సృష్టిచేసిన మహాదేవుడు.

ఈ శివారాధన కాకతీయుల కాలములో విరివిగా ఆంధ్రలో వ్యాపితమై యుండినది ఇంచుమించు ఆ కాలంలోనే భారతదేశ సంగీతకళ ఉత్తరాది, దక్షిణాది బాణీలుగా చీలిపోయి రెండు విశిష్ట సంప్రదాయములుగా ఏర్పడుతున్నట్లు చెప్పవచ్చును. నాటి వరకు భారతీయ సంస్కృతికి మూలమైన సంస్కృత భాష ప్రాధాన్యత ప్రాంతీయ భాషలకు కల్గినది. కాకతీయ ప్రభువులు పశుపతి సంప్రదాయ శివారాధకులు. ఈ పశుపతులు దినమున ఆరు పర్యాయములు శివుని నృత్య సంగీతాలతో ఆరాధించేవారు. శివాలయములందు నృత్యపూజకు ప్రత్యేక నృత్యవేదిక లుండినవి. అచ్చోట పశుపతులు శివునికి ప్రీతికరమైన అనేక నృత్యములు– భుజంగ, భుజంగత్రాస, శుద్ధ, పేరణి, ప్రేంఖణ, ఊర్ధ్వతాండవ యిత్యాదులు ప్రదర్శించేవారు. అందుకు అనుకూలమైన వాయిద్యములు గూడా వీరు రూపొందించారు. అనేక శివపార్వతి సంబంధమైన స్తోత్ర గీతములు, నృత్యరచనలు వీరు సృష్టిజేసినారు. ఈ నర్తనములన్నీ ముఖ్యంగా వీర, రౌద్రరస ప్రాధాన్యత కల్గినట్టివి —

వీరశైవము తరువాత – వీరవైష్ణవము, మధురభక్తి సంప్రదాయము. ఆంధ్రలో విశిష్ట స్థానము నలంకరించినవి. కాకతీయుల తరువాత మహాసామ్రాజ్యమును స్థాపించిన విజయనగర సామ్రాజ్యాధీశులు విష్ణుభక్తులు నారాయణుడు అభినయ ప్రియుడు. అభినయానికి ముఖ్యరసము శృంగారము కుసుమకోమల భావప్రదర్శన గల్గిన అభినయము లాస్యపద్ధతికి జెందినట్టిది. ఈ లాస్య రీతిలో విష్ణుభక్తులు, నారాయణుని ఆరాధించేవారు. విష్ణ్వాలయం వెలసిన ప్రతిచోట లాస్యనర్తనపూజ కూడా వుండినది. వీరవైష్ణవములోని ఒక శాఖగా మధురభక్తి సంప్రదాయం, కృష్ణారాధన పెంపొందినవి. మహావిష్ణువు శ్రీకృష్ణుడుగా, గోపాలుడుగా ఆరాధించబడినాడు. రాధామాధవులు, శ్రీకృష్ణ సత్యభామలు కళాకారులు, కవులు, అభినయశాస్త్ర వేత్తల ఆరాధన దైవము లయినారు. నాటినుండి

లాస్యము, సాత్వికాభినయము ఈ విధంగా ఒక విశిష్ట కళారూపంగా వృద్ధి జెందినది.

ఆంధ్రదేశము భారతదేశము నడిబొడ్డున వున్నది. ఉత్తరాది, దక్షిణ భారత సంస్కృతులకు కూడలి - ఈ రెండు సంస్కృతులు యిచ్చట సమ్మిళితమైనందున వివిధ ప్రాంతములు, భాషలు చేపట్టబడిన ప్రాంతమగుటచే, అన్ని ప్రాంతాల్లోని విశిష్టతను ఆంధ్రులు గ్రహించి ఒక విశిష్ట భారతీయ సంస్కృతిని రూపొందించే అవకాశమేర్పడినది. గుజరాత, మహారాష్ట్ర, ఓఢ్ర, తమిళ, కర్ణాటక ప్రాంత ప్రజల వారి భాష సంస్కృతులతోనే గాక, వింధ్య పర్వతాల నానుకొనివున్న గోండు సంస్థానములతో ఆంధ్రులకు సంబంధమేర్పడినది. ఈ గోండు రాజ్యము ముప్పది ఆరు సంస్థానములుగా వుండినది వీరిది అతి ప్రాచీనమైన సంస్కృతి. వీరి నాగరికత, సాంస్కృతిక వికాసముతో పరిచయ మేర్పడిన పిదప ఆనాటి ఆంధ్ర రాజవంశములు, కవులు, గాయకులు, నర్తక నర్తకీజనము ఆ ప్రాంతమందలి కొన్ని అపూర్వ నర్తన రీతులను, ఆంధ్రుల నృత్య సంప్రదాయము లందు చేర్చుకొనిరి. అట్టి నర్తనమే ''గొండ్లి''. గొండ్లి నర్తనము గోండు రాజుల సంస్థానములందు నర్తకిమలచే ప్రదర్శింపబడే ప్రత్యేక నృత్యకేళిక. ఈ నర్తనముగూర్చి జాయసేనాపతి రచించిన 'నృత్తరత్నావళి'లో ప్రత్యేకంగా పేర్కొన్నాడు. జాయసేనాపతి కాకతీయ ప్రభువు గణపతి దేవుని కొలువులో వుండిన గజసేనాపతి.

ఆ కాలంలో వుండిన మరొక ప్రసిద్ధ నర్తనము 'భాండ' నర్తనము. ఈ నర్తనము 'భాండులు' అనే ఒక ప్రత్యేక తెగవారు ప్రదర్శించేవారు. ఇది హాస్యరస ప్రధానమైన నృత్యకేళిక. ప్రస్తుతం ఈ నర్తనము ఆంధ్రదేశంలో మరుగున పడిపోయిననూ, కాశ్మీరదేశంలో నేటికీ ప్రచారంలో వున్నది. నా పర్యటనలో కొద్ది సంవత్సరాల క్రిందట నేను కాశ్మీరులో ఈ నృత్య ప్రదర్శన చూచియున్నాను. ఈ నృత్యము ఆంధ్రనుండే కాశ్మీరమువకు వెళ్ళినదో, లేక కాశ్మీరమునుండి ఆంధ్ర దేశమునకు వచ్చినదో చెప్పలేము.

ఆంధ్రులు దక్షిణ భారత నృత్యకళకు సమర్పించిన మరొక ప్రసిద్ధ నర్తనము "పేరిణి"— ఇది ఐదు భాగములుగా నృత్త, నృత్యములతో శోభిల్లునట్టి నర్తనము. —ఈ పేరిణి పద్ధతి ననుసరించే ప్రస్తుతకాలపు భరత నాట్యము (కచ్చేరి పద్ధతి) అభివృద్ధి గాంచినది.

ఆంధ్రులు భారతీయ సంగీతానికి అర్పించిన ముఖ్యమైన మూడు రాగములు— ఆంధ్రి, యరుకల కాంభోజి, తిలంగ్, యరుకల కాంభోజినే యదుకుల కాంభోజి యనికూడా పిలుతురు. ఎరుకల అనే తెగవారి ప్రత్యేక అభిమానము పొందినట్టి రాగము ఎరుకల కాంబోజి— ఎరుకల జాతివారు స్త్రీలు సోదిచెప్పుటయే గాక, నృత్యగానములందు కూడా ప్రసిద్ధులు. వీరు ప్రదర్శించే కేళికలనే ''కురవంజు'' లని కూడా అందురు. ఈ ఎరుకత పాత్ర మన యక్షగానములందు ప్రాముఖ్యత వహించుచున్నది. యక్షులనే ఒక ప్రత్యేక గంధర్వ జాతికి చెందినవారు. నృత్యగాన కళలను ఆరాధించే వారు. ప్రాచీన కాలంలో వాటి సంప్రదాయం యక్షగానమని పిలువబడుచున్నది. యక్షులనే జక్కుల వారనిగూడా పిలుతురు.

ఆంధ్ర దేశములోని నృత్యకళను ఐదు విధములుగా విభజింపవచ్చును.—

1. ఆరాధన నృత్యములు, 2. శాస్త్రీయ నృత్యములు, 3. సంప్రదాయ నర్తనములు, 4 జానపద నృత్యములు, 5. గిరిజన నర్తనములు,—

ఆరాధన నృత్యములు—

ఆలయాల్లో పూజసమయములందు చేయబడే నృత్యములు ఆరాధన నృత్యములు. ఈ నృత్యములు ముఖ్యంగా ఆగమ శాస్త్రముల ననుసరించి చేయబడునట్టివి. ఇవి అతి ప్రాచీనములై. మార్గరీతికి చెందినట్టివి. దైవ పూజావిధానములను తెల్పునట్టి శాస్త్రములు ఆగమము లందురు — ఈ నర్తనములు

శైవపూజా విధానంలో, విష్ణుఆరాధనలో గూడా ప్రదర్శింతురు.

శాస్త్రీయ నృత్యములు :

పూర్వము రాజదర్బారులందు, పండిత సభలందు ప్రదర్శింపబడిన నృత్యరీతి శాస్త్రీయ నృత్య పద్ధతికి చెందినట్టిది. ఈ నృత్యరీతినే ప్రస్తుత కాలంలో భరతనాట్యమనే పేరుతో పిలుచుచున్నారు. ఇది ఏకపాత్ర నర్తనరీతిని అనగా ఒకే నర్తకి ప్రదర్శనములో పాల్గొని నృత్త, నృత్య, అభినయములందు తనకు కల్గిన పాండితీ ప్రతిభను ప్రదర్శించును. ఈ రీతినే నట్టువ మేళమని గూడా పూర్వులు పిలిచేవారు.

సంప్రదాయ నృత్యములు -

పురుష నర్తకులచే ప్రదర్శింపబడే ప్రచార నర్తనరీతులు, వీధినాటకము, యక్షగానము భాగవతము, ఈ పద్ధతికి చెందినట్టివి. దేశీయ సంగీత రచనలతో గూడి భారత రామాయణాది పురాణేతిహాసములందలి కథలను నృత్య నాటకములుగా ప్రదర్శించుట ఈ సంప్రదాయంలోని విశిష్టత. ఈ నర్తకులు ఊరూరా, వాడవాడ, మారుమూల పల్లెలందు గూడా పర్యటించి, నృత్య సంగీతముల ద్వారా మన దేశ సంస్కృతి సామాన్య ప్రజలలో ప్రచారం చేసే ప్రచారకులు. వీరిశైలి, బహు సులభమై, అందరికి అర్థమయ్యే పద్ధతిలో వుండును. వీరినే నాట్య మేళములవారని గూడా పిలుతురు.

జానపద నర్తనములు —

సామాన్య ప్రజలకొరకు కొన్ని నృత్య బృందముల వారున్ననూ-ప్రజలే తమ వినోదార్థము జేసే నృత్యములు కొన్ని వున్నవి. వాటినే జానపద నృత్యము లందుము. ఇందు కొన్ని బృంద నృత్యములు, కొన్ని ప్రత్యేకంగా స్త్రీలచే ప్రదర్శింపబడునట్టివి - కొన్ని పురుషులచే ప్రదర్శింపబడునట్టివిగా వుండును.

కుమ్మి, గొబ్బి, బతకమ్మ మొదలైన నృత్య బృందములు స్త్రీలచే ప్రదర్శింపబడునట్టివి.

తప్పెట గుండ్లు, కోలాటము మొదలైనవి పురుషులచే ప్రదర్శింపబడే బృంద నర్తనములు.

గరగలు, కత్తిసాము, కర్రసాము మొదలైనవి ఏకపాత్ర నర్తన రీతులు.

గిరిజన నర్తనములు —

ఆంధ్రదేశపు అరణ్యాలలో నివసించే సవరలు, గదబలు, కోయలు, చెంచులు, గోండులు, మాథురీలు, లంబాడీలు మొదలయిన వారిచే ప్రదర్శింపబడే బృంద నర్తనములు—

ఈ నాట్యకళలన్నీ గాక ''తోలుబొమ్మలాట'' ఒక ప్రత్యేక కళాఖండముగా ఆంధ్ర దేశములో అతి ప్రాచీన కాలంనుండే వృద్ధిగాంచి ప్రచారంలోనికి వచ్చినది. ఆంధ్రదేశమున ఉండే ఈ కళ తూర్పు దేశాలకు వెళ్ళినట్లు చెప్పుదురు. నేటికీ భారతదేశమంతటిలో ఈ కళా ప్రదర్శనములో ఆంధ్ర కళాకారులే దిట్టలు, వీరు బొమ్మలు చేయుపద్ధతి, అలంకరణ విధానము, కథను నడిపేరీతి, సంగీతశైలి యితర ప్రాంతాలన్నింటిలో శ్రేష్ఠమైనట్టిదిగా చెప్పవచ్చును.

కూచిపూడి నాట్యరీతి —

పూర్వము కూచిపూడి భాగవతమని పిలుపబడే నృత్య సంప్రదాయమే నేటికాలంలో కూచిపూడి నాట్యమని పిలువబడుచున్నది. పూర్వము ఈ నృత్యాన్ని పురుషులు మాత్రం చేసేవారు. ప్రస్తుత కాలంలో బాలికలు కూడా అభ్యసించుచున్నారు. ప్రాచీన కాలంలో వీరు నృత్య నాటకములు, యక్షగానములు, కలాపముల నాడెడివారు. ప్రస్తుతము వీరు ఏకపాత్ర కేళికల నాడుచున్నారు. కూచిపూడి కృష్ణా జిల్లాలోవున్న గ్రామము. ఈ గ్రామమునకు చేరువనే క్షేత్రయ్య పదములు రచించిన మువ్వపురి గోపాలుని ఆలయమున్న మువ్వగ్రామమున్నది- ఆంధ్రుల ప్రాచీన రాజధాని పట్టణము శ్రీకాకుళం ఈ గ్రామమునకు సమీపముననే వున్నది. అచ్చట ఆంధ్రవిష్ణు ఆలయమునుండి ఆ ఆలయంలో పూర్వంలో నృత్యపూజ వుండినది.

వైఖానస ఆగమ శాస్త్రానుసారముగా ఆ ఆలయంలో దేవదాసీలు ప్రాచీన కాలంలో నాట్యమాడేవారు. బౌద్ధుల కాలంనాటి ప్రముఖ పట్టణము ఘంటశాల కూడిపూడికి కొన్ని మైళ్ళదూరంలో వున్నది. ఈ సాంస్కృతిక క్షేత్రములన్నీ దివి సీమలో వున్నవి. గనుకనే మన పూర్వులు దివి సీమను దివ్యసీమ అని పిలిచెడివారు. కూచిపూడి నాట్యానికి మూల పురుషుడు యోగి సిద్దేంద్రులవారు.

భరత నాట్యము—

పూర్వకాలంలో దేవదాసీలు, రాజనర్తకినులు, గణికలచే ప్రదర్శింపబడిన నృత్యరీతియే నేటి కాలంలో భరతనాట్యమని పిలువబడు చున్నది. పూర్వము ఈ నాట్యాన్ని దాసిఆట, కర్ణాటకము, కచ్చేరీ, దర్బారు ఆట అని పిలిచేవారు. కొన్ని ప్రాంతాలలో మేజువాణి అనేవారు. ఈ కళ పండితులకు విజ్ఞానపు విందు గావున ...

ప్రాచీన కాలంలో యీ కళకు కొన్ని ప్రత్యేక తెగలవారు ప్రదర్శించిననూ, నేటికాలం అందరూ అభ్యసించుచున్నారు. ఇది ఏకపాత్ర నర్తన రీతి,- ఈ నృత్య రీతిలో ముఖ్యంగా నృత్తం, నృత్యం, అభినయం ప్రదర్శింపబడును.

కూచిపూడినాట్యం, భరతనాట్యం ఈ రెండు నర్తన రీతులు ప్రస్తుత కాలంలో ఆంధ్రదేశంలో విశేష ప్రచారంలో వున్నట్టి కళారీతులు.

— నటరాజ రామకృష్ణ

86. ఆధునిక భారతీయ చిత్రకళ

ప్రతి ప్రాచీన సాంప్రదాయం కూడ ఒకప్పుడు ఆధునికంగానే వుండి వున్నది. అదే విధంగా ప్రతి ఆధునిక విధానం కూడ కొంత కాలానికి ప్రాచీన సంప్రదాయంగా పరిగణించబడుతుంది. ఆధునిక విధానానికి ప్రథమంలో చాల వ్యతిరేకత ఎదుర్కొంటుంది. కాని క్రమేణ అందులోని ఆధునికత పంచ పడ్డ కొద్ది ప్రజలు దాన్ని ఆమోదించడం ప్రారంభిస్తారు. కొందరు సంప్రదాయాన్ని మాత్రమే అభిలషిస్తే మరికొందరు ఆధునికతను మాత్రమే అభిలషిస్తారు. ప్రాచీనతంతా కాని ఆధునికతంతా కాని కేవలం మంచిదిగా కాని, కేవలం చెడ్డదికాని, వుండదు. రెంటిలో కూడ మంచి చెడు లున్నాయి. ఆధునిక భారతీయ చిత్రకళ క్రిందటి శతాబ్దంలో ప్రారంభమై ఈ శతాబ్దంలో అంత పెరిగి వికసిస్తూ వచ్చింది. ఈ నూతనోద్యమం బెంగాల్‌లో ఉద్భవించింది. డాక్టరు అవనీంద్రనాథ్ ఠాకూర్ ఆధ్వర్యంలో నిజానికి నాటి ఆధునిక ఉద్యమం ఒక విధంగా చూస్తే, ప్రాచీన భారతీయ చిత్రకళను రాగం, పాశ్చాత్య చిత్ర విధానం మీది విరాగం అని చెప్పవచ్చు. అదంతా కూడ నాటి జాతీయ ఉద్యమంలోని ఒక భాగమే. పరాయి సంస్కృతి మీది తిరుగుబాటే.

అప్పుడు భారతదేశపు కళాసంస్థల్లో బోధిస్తున్న పాశ్చాత్య చిత్రకళమీద నిరసనగా కలకత్తాలోని ఆనాటి కళాసంస్థ ప్రిన్సిపాల్ ఇ. బి. హెవెల్ సహకారంతో డాక్టరు అవనీంద్రనాథ్ ఠాకూర్ లేవదీసిన జాతీయ చిత్రకళా ఉద్యమమే ఆధునిక భారతీయ చిత్రకళకు ప్రతిపాదిక, పాశ్చాత్యుల అకడమిక్ వాస్తవవాదం నుంచి వేరుపడి భావ ప్రధానమైనట్టి రేఖల, రంగుల, సమ్మేళనంతో నిర్మించిన రూపాలే నేటి భారతీయ ఆధునిక చిత్రకళకు పునాదులు, అవనీంద్రనాథుని నియోబెంగాల్ సంప్రదాయం దేశం అంతా వ్యాపించి ప్రతి ప్రాంతంలో ఆయనకు శిష్యవర్గం ఏర్పడింది. అయితే ఈ సంప్రదాయం ఎక్కువ కాలం నిలవ డానికి, వీలైనంత బలంగా ఏర్పడ లేదు. ఇందులోని

రేఖలు అస్పష్టంగాను, రంగులు పేలవంగాను, రూపాలు బలహీనంగాను, ఉన్నందున ఇది ఎక్కువ రోజులు నిలువ లేకపోయింది. ఈ నియోబెంగాల్ సంప్రదాయం వారు ఆనాడు నైరూప్య చిత్రకళను (abstract) సృష్టించి ఎరుగరు. వారి ఆదర్శం అజంతా, రాజపుత్ర, మొగలాయి, చిత్రకళలు మాత్రమే వాటి ఆదర్శాలనుకూడ వారందు కోడంతో సంపూర్ణంగా సఫలు లయారని చెప్పడానికి వీలు లేదు. ఈ నియోబెంగాల్ సంప్రదాయానికి చెందిన వాడు గగనేంద్రనాథ ఠాకూర్, ఆనాడే గగనేంద్రుడు నైరూప్య సంబంధమైన ప్రయోగాలను చేయసాగాడు. ఆయన ప్రథమ భారతీయ క్యూబిస్టు.

ప్రతిదేశపు సంస్కృతి కూడ సాంకర్యం లేకుండా విశుద్ధంగా వుండజాలనట్లే భారతీయ సంస్కృతి కూడ శుద్ధంగా వుండజాలకపోయింది. అందులో ప్రత్యేకించి పాశ్చాత్యుల పరిపాలన క్రింద వుంటూ పాశ్చాత్య సాంస్కృతిక ప్రభావం పడకుండా భారతీయ సంస్కృతి దూరంగా ఉండటం అసంభవం. పాశ్చాత్య సంస్కృతి నుంచి దూరం కావాలని కోరిన నాటి భారతీయ చిత్రకళ, తరువాతి కాలంలో, ప్రత్యేకించి భారత స్వాతంత్ర్యానంతరము పాశ్చాత్య సంస్కృతికి దగ్గరవుతూ వచ్చింది. నేడు భారతదేశమూ, మిగతా పాశ్చాత్యదేశాలలో మాత్రమే కాక ప్రపంచం అంతటా వ్యాపించి వున్న ఆధునిక చిత్రకళ ప్రధానంగా పాశ్చాత్య దేశాల నుండి వచ్చినదే. ఆధునిక చిత్రకళకు ప్రధాన జన్మదాత స్పెయిన్ దేశస్థుడైన పాబ్లోపికాసో. అయితే, ఆయన తన ఆధునిక చిత్ర రచనకు సృజనాత్మక ప్రేరణ పొందించి ప్రధానంగా ప్రాచీన ఆఫ్రికా వాసులైన నీగ్రోశిల్పులు నిర్మించిన దారు శిల్పాలనుంచి అనే విషయం మరచిపోరాదు.

ఆధునిక చిత్రకళ అంటే నైరూప్య చిత్రకళ మాత్రమే అనుకుంటే అది సమంజసంకాదు. ఆధునిక చిత్రకళ నైరూప్య చిత్రకళ మాత్రమేకాదు. సారూప్య చిత్రకళ (Representational Art) కూడా ఆధునిక చిత్రకళలో ఉన్నది. ఆధునిక చిత్రకళలోని ప్రధాన లక్షణమేమంటే విషయాని కంటే రూపానికీ రంగులకూ అధిక ప్రాధాన్యం ఇవ్వటం, ప్రకృతిలోని రూపాన్ని ఉన్నది ఉన్నట్లుగా కాక కొంత వరకు నిరూపపరచి చూపటం. మానవాకృతిని రచించినప్పుడు ఆ ఆకృతి మానవకృతిని పోలియే వుంటుంది కాని అది చాలా వరకు సహజ రూపాన్నుంచి వేరై కొంత వరకు విరూపపరచబడి వుంటుంది. దీన్నే ఫిగరెటివ్ కళ అంటారు. ఆధునిక చిత్రకళలో ఇది ఒక దశ. ఇక రెండవది నైరూప్యచిత్రణ (Abstract Art). ఇందులోని రూపాలు విరూపపరచబడటం కాక, పూర్తిగా నైరూప్యపరచబడి వుంటాయి. అంటే నైరూప్య చిత్రాన్ని చూచి అందులోని రూపాలను మనం బయటి ఏ వస్తువు రూపంతోను పోల్చుకోటం కుదరదు. మన మెరిగన రూపాలుకాక మన మెరుగని రూపాలు గోచరిస్తాయి అందులో.

చిత్రకళను సారూప్యకళ (Representational Art) అనీ, వైరూప్యకళ (Distorted Art) అనీ నైరూప్యకళ (Abstract Art) అనీ మూడు విభాగాలు చేయవచ్చు. ఆధునిక చిత్రకళలో ఎక్కువగా చివరి రెండు విధానాలు గోచరిస్తాయి, అంటే వైరూప్యకళా, నైరూప్యకళా, రవీంద్రనాథ ఠాకూర్ తన డెబ్బయ్యో యేట చిత్రరచన ప్రారంభించాడు. స్వయం కృషితో, ఆయన చిత్రరచన ఆధునిక చిత్రకళలోని వైరూప్యం క్రిందకు వస్తుంది. భారతీయ ఆధునిక చిత్రకళకు పునాదులు వేసింది 29 సంవత్సరాలకే మరణించి ఇండో హంగేరియన్ వనిత అమృతా షేర్‌గిల్. ఆమె ఆధునిక చిత్రరచనల్లో సారూప్యం ఎక్కువా, వైరూప్యం తక్కువా వుంటాయి. ఆమె చిత్రాల్లోని రంగులు ఎక్కువ కాంతిమంతంగా వుంటాయి. ముఖాలు ఒక విధమైన రీతి బద్ధమై (Stylised) వుంటాయి. ఆమె సారూప్య, వైరూప్య చిత్రాలను తప్ప నైరూప్య చిత్రాలను చిత్రించినట్లు లేదు.

ఆధునిక భారతీయ చిత్రకళను అభివృద్ధి పరచినవారిలో సింహళదేశవాసి అయిన జార్జ్ కీట్

ఒకరు. ఆయన సింహళ ద్వీపానికిచెందిన వాడయి నప్పటికీ కొంతకాలం భారతదేశంలో ఉండి ఆధునిక రీతిలో అనేక భారతీయ చిత్రాలను రచించాడు. ఆయన తీసుకున్న విషయాలు ప్రాచీనమైనవి, కానీ వాటిని చిత్రించిన విధానం ఆధునికం. జయ దేవుని గీత గోవిందానికీ, బౌద్ధ జాతక కథలకూ ఆయన ఆధునిక రీతిలో చిత్రాలు రచించాడు. ఆయన చిత్రాలకు స్థూలమైన సుదృఢమైన రేఖలు ప్రధానం. రేఖలకు తగినట్టుగానే విశుద్ధమైన రంగులుకూడా ఆయన చిత్రాల్లో వుంటాయి.

నేటి ఆధునిక భారతీయ చిత్రకళ పశ్చిమ భారతదేశంలోను, ఉత్తర భారతదేశంలోను, వికసించలేదు. ఆధునిక భారతీయ చిత్రకారుల్లో ఎం. ఎఫ్. హుస్సేన్ చాలా ప్రఖ్యాతి వహించి వున్నాడు. ఆయన నైరూప్య చిత్రకారుడు కాదు. మామూలు అతి సామాన్య విషయాలను తీసుకొని అసామాన్య చిత్రాలను రచిస్తాడు. వాస్తవరూపాలను విరూపపరచి చూపుతాడు. బండిని చిత్రించితే, ఆ బండి చక్రాలను గుండ్రంగా కాక మూలలుగా చిత్రిస్తాడు. చక్రం గుండ్రంగాఉంటే తిరుగుతుంది కానీ మూలలుతేలివుంటే తిరగదు. అయినా, చిత్రంలోని బండి నడవవలసిన పనిలేదు ; దాని చక్రాలు కనుపించేవేకానీ తిరిగేవికావు. నిజానికి చిత్రంలోని బండి బండికాదు, ఆ బండికున్న చక్రాలు చక్రాలు కావు. అది బండిరూపం మాత్రమే; దాని చక్రాలు చక్రాలరూపాలు మాత్రమే. చిత్రంలో ఉండేది వస్తురూపమేకాని వస్తువుండదు. హుస్సేన్ చిత్రించే చిత్రాలలో రూపపుష్టి ఎంత దృఢంగా వుంటుందో వర్ణ వైచిత్రికూడ అంత కమనీయంగా ఉంటుంది.

ప్రొఫెసర్ ఎన్. ఎస్. బెంద్రె ఆధునిక భారతీయ చిత్రకారుల్లో ఉన్నత స్థాయికి చెందినవారిలో ఒకరు. ఆయన చిత్రాలు ముఖ్యంగా వర్ణ ప్రధానాలు. పసుపు, నారింజ, ఎరుపు మొదలైన ఉష్ణ వర్ణాలను వాడటంలో ఆయన సిద్ధహస్తుడు. దృశ్య జగత్తులోని ఏ విషయాన్నయినా తీసుకొని ఆయన కళాఖండాన్ని సృష్టిస్తాడు. మిరమిట్లు కొలిపే వర్ణాల్లో బెంద్రెకూడ పూర్తిగా నైరూప్య చిత్రకారుడు కాడు. రూపాలను విరూప పరుస్తాడు మాత్రమే ఆయన వర్ణవిన్యాసం ఒక దృశ్య సంగీతం, ఆయన చిత్రాల్లో ఎక్కువగా మానవ మూర్తులే గోచరిస్తాయి. అయితే అవి సహజ రూపాలుగా వుండవు. ఆధునిక చిత్రకళలోని ప్రధాన లక్షణం రూపాలు సహజరూపాలుగా వుండకపోవటమే.

ప్రాచీన శిలాయుగము, మధ్య శిలాయుగం, నవ్య శిలాయుగం, తామ్రయుగం, కాంస్యయుగం, లోహయుగందాటి మనం నేడు పరమాణుయుగంలో జీవిస్తున్నాం. ఈ యుగధర్మం ఏమంటే స్థూలం నుంచి సూక్ష్మానికి, రూపంనుంచి నైరూప్యానికి, దారి తీయడమే జీవితానికి సంబంధించిన ప్రతిరంగంలో కూడా ఈ లక్షణం మనకు గోచరిస్తుంది. అటువంటప్పుడు ఆధునిక కళకూడ ఈ మహా పరివర్తనంనుంచి తప్పుకోలేదు. ప్రపంచం అంతటిలో కూడ కళరూపంనుంచి నైరూప్యంవైపుకు పయనిస్తుంది. ఈ పరివర్తనను ఉపయోగించుకొని ప్రపంచంలోని ఇతర ఆధునిక చిత్రకారులవలెనే భారతదేశపు ఆధునిక చిత్రకారులుకూడ చిత్రకళలో రూపాన్ని విరూపపరచి నైరూప్యపరచి చిత్రసాధన చేస్తున్నారు.

ఇటీవల మరణించిన జామినీరాయ్ బెంగాల్ జానపది చిత్రశైలిని ఆధారంగా తీసుకొని ఆధునిక పద్ధతిలో అసంఖ్యాక చిత్రాన్ని రచించాడు. అవన్నీ కూడ దాదాపు విరూపపరచబడ్డ మానవమూర్తులే. ఆయన స్థూలరేఖలతో మూర్తి నిర్మాణంచేసి ఆ రేఖలమధ్య వెలుగునీడలులేని సమాన రంగును పూస్తాడు. మానవమూర్తులకు అసహజమైన పెద్ద పెద్ద సోగకన్నులను వుంచుతాడు. ఆయన చిత్రాలు, చిత్రాలుగా గోచరిస్తాయేకాని వాస్తవంగా గోచరించవు.

పణిక్కర్ దక్షిణదేశంలో ప్రసిద్ధికెక్కిన ఆధునిక చిత్రకారుడుగా పేరుకాంచాడు. ఆయన చిత్రించే మానవమూర్తులన్నీ వింతయిన అయత

నాల్లో వికృతంగా వుంటాయి. శరీరం చిన్నదిగాను తలలు పెద్దవిగాను చిత్రిస్తాడు ఆయన సురూపం లోనేకాక కురూపంలోకూడ సౌందర్యం సృష్టించ చూస్తాడు. ఆయన గుజరాత్‌లోని ఆధునిక చిత్ర కారుడైన రసిక్ రావల్ చిత్రాలు పణిక్కర్ చిత్రాలకు పూర్తిగా వ్యతిరేకంగా వుంటాయి. రావల్ చిత్రంచే మానవమూర్తులు సన్నగాను అమితమైన పొడవుగాను చెట్టు వున్నంత ఎత్తున్న వున్నట్లు గోచరిస్తాయి. పొట్టి శరీరాలకు అమితమైన లావు తలలు పణిక్కర్ వుంచితే అమితమైన పొడుగు శరీరాలకు చిన్నచిన్న తలలను వుంచుతాడు రావల్, తెలుపు, పసుపు, ఎరుపులతో సృష్టించే రావల్ వర్ణసంగీతం దానికదేసాటి.

పంజాబ్‌కుచెంది సతీశ్ గుజ్రాల్ చిత్రాలు ఒక విశిష్టరూపంలో ఒక విచిత్ర వర్ణాల్లో వుంటాయి. వర్ణ వ్యతిరేకాల్లో ఆయన నైరూప్యస్థానాన్ని చూపెడతాడు. ఆయన అతి వాస్తవ (Surrealism) విధానంలో కూడా చిత్రిస్తాడు. ఆయన చిత్రాలు సుందరంగాకంటె ఎక్కువ గంభీరంగా వుంటాయి. ఆయన చిత్రాలు చాల పెద్ద సైజులోకూడ వుంటాయి.

హెబ్బార్‌కూడ ఆధునిక భారతీయ చిత్రాలల్లో విశిష్ట స్థానాన్ని సంపాదించుకొన్నాడు. సామాన్యుని దైనందిన జీవిత విశేషాలను ఆధునికరీతిలో చిత్రించడంలో ఆయన దిట్ట. గైకాండే అనే మహారాష్ట్ర చిత్రకారుడు మానవ కృతులులేని శుద్ధ నైరూప్య చిత్రాలను చిత్రించడంలో నేర్పరి. మద్రాసులోని ఆంధ్ర చిత్రకారులైన శ్రీనివాసులు, నరసింహమూర్తి, కూడ తమ తమ రంగాల్లో విశిష్టఖ్యాతి సంపాదించుకొన్నారు. పైడిరాజు, సి. యస్. పట్నాయక్, వై.వి. లక్ష్మయ్య కూడ గణనీయ చిత్రకారులు.

నేడు ఆధునిక చిత్రకళకు హైద్రాబాద్ ఒక కేంద్రం అయింది. విద్యాభూషన్, కొండపల్లి శేషగిరిరావు, మధుసూధనరావు, పి.టి. రెడ్డి, సూర్యప్రకాష్, గౌడ్, రెడ్డప్పనాయుడు ఇంకా అనేక మంది ముస్లిం చిత్రకారులు, చిత్రకారిణులు నైరూప్యవిధానంలో సగం నైరూప్య విధానంలో నైపుణ్యంతో చిత్రిస్తున్నారు. కొండపల్లి శేషగిరి రావు ప్రధానంగా సంప్రదాయ పద్ధతిలో చిత్రించే వారు. ప్రాచ్య దూరప్రాచ్య విధానాల్లో ఆయన నిపుణుడు. ఇటీవలనుంచి ఆయన కూడ ఆధునిక రీతులను అవలంభించి చిత్రిస్తున్నారు.

ఆధునిక చిత్రకళా రంగంలో రెండు పేర్లు భారతీయులవి విదేశాల్లో కీర్తిగడించి వున్నాయి. వారిద్దరు కూడ ఆంధ్రులే. ఒకరు కృష్ణారెడ్డి రెండవ వారు యస్.వి. రామారావు. మొదటివారు తమ నివాసాన్ని ఫ్రాన్సులో ఏర్పరచుకుంటే రెండవ వారు అమెరికాలో. ఇద్దరుకూడా నైరూప్యచిత్రణలో విఖ్యాతులు. కృష్ణారెడ్డి ప్రత్యేకంగా గ్రాఫిక్‌కళల్లో సిద్ధహస్తుడు. యస్.వి. రామారావు ఆధునిక చిత్ర కళలో క్రొత్తక్రొత్త పోకడలు త్రొక్కేడు.

ఈ విధంగా ఆధునిక భారతీయ చిత్రకళ భారతదేశంలోనే కాక ఖండాంతరాల్లో కూడ ఖ్యాతి నార్జించుకొన్నది. వాస్తవానికి ఆధునిక చిత్రకళతో అందులోను ప్రత్యేకించి నైరూప్య చిత్రకళలో భారతీయం అని, దూరప్రాచ్యం అని, ఐరోపీయం అని, అమెరికన్ అని, ఆఫ్రికన్ అని దేశభేధాలను కనిపెట్టడం కష్టం. దీనికి ఒక అంతర్‌జాతీయ స్థితి ఏర్పడింది. ప్రత్యేకించి ఇది నేటి నైరూప్య చిత్రణలో మాత్రమే. ఆధునిక మూర్తికల్పన (Figurative Art)లో మళ్ళీ దేశభేధాలు గోచరిస్తాయి. ఆధునిక భారతీయ చిత్రకళలో నైరూప్య విధానానికంటే మూర్తికల్పనయే ఎక్కువ జరుగుతూ వచ్చింది. కాని ఇటీవలినుంచి నైరూప్య చిత్రణ అధికమవుతున్న లక్షణాలు గోచరిస్తున్నాయి. భారతదేశంలో కూడ ప్రపంచంలోని ఒక భాగమైనప్పుడు అన్నిరంగాల్లో వలె కళా

రంగంలో కూడ ప్రపంచంలో ఉద్భవించే నవ్య రీతుల ప్రభావానికి లొంగకుండా వుండజాలదు. ఆ ప్రభావాల ప్రాబల్యంవల్ల మాత్రమేకాక ఆ ప్రభావాల ప్రాబల్యంవల్ల కూడ నేడు ఆధునిక భారతీయ చిత్రకళ ఒక విచిత్రస్థాయిని అందుకో గలిగింది.

గ్రంథావళి

1. Comtemporary Indian Painters, Published by the Publications Division, New Delhi.
2. Jyotish Bhatta Chari : A Monograph All India Fine Arts Crafts Society New Delhi.
3. Bendre Lalit Kala Akademi New Delhi.
4. Chavda
5. Haldar
6. Hebbar
7. Ramin Ray
8. Husain
9 Paniker
10. P. Dasgupta
11. Karmarker
12. K. H. Ara
13. Sailoz Mookherjea
14. Gopal Ghose
15. Kishilindranath Muzwmdar
16. Sreenivasulu

— సంజీవదేవ్

87. భారతీయ పురాతత్త్వ శాస్త్రము

భారతీయ పురాతత్త్వ శాస్త్రం, విస్తృతి :

పురాతత్త్వశాస్త్రం అంటే పురాతన అవశేషాలను గురించిన విజ్ఞానం, అనేది సామాన్యంగా అందరికి తెలిసిన విషయం. కాని, చరిత్ర పూర్వ యుగం పురాతత్త్వ శాస్త్రం అని, చరిత్రకాలం పురాతత్త్వశాస్త్రం అని, పురాతత్త్వ శాస్త్రాన్ని రెండుభాగాలుగా కాలాన్ని ప్రాతిపాదికగా తీసుకొని విభజిస్తున్నారు. కొందరు పురాతత్త్వశాస్త్రం అంటే ప్రధానంగా చరిత్ర పూర్వయుగాన్ని గురించినదే అని భావిస్తారు. అయితే భారతదేశంలో పైన పేర్కొన్న రెండుయుగాల పురాతత్త్వ శాస్త్రాలకు సమాన ప్రాధాన్యతను ఇస్తున్నారు. అంటే భారతీయ పరాతత్వ శాస్త్రంలో కేవలం రాతియుగం నాటి మానవుని అవశేషాలను గురించి మాత్రమే కాక, 18 వ శతాబ్దంలో ఐరోపీయులు భారతదేశంలో కట్టించిన నిర్మాణాలరీతుల గురించి కూడా చెప్పటం జరుగుతుంది. అవశేషాల ద్వారా, కట్టడాల ద్వారా వెల్లడయ్యే విషయాలను భారతీయ పురాతత్త్వ శాస్త్రం చెపుతుంది. ఈ విధంగా భారతదేశచరిత్రకు పునాది భారతీయ పురాతత్త్వశాస్త్రం.

ఈనాటి ప్రపంచంలోకూడా భారతీయ సంస్కృతికి ప్రత్యేకస్థానం, గౌరవం ఉన్నవి. ఆధునిక నాగరికతలో ఎక్కువగా ప్రగతిని సాధించిన దేశాలు కూడా ప్రాచీన భారతీయ సంస్కృతి పట్ల ఆసక్తిని చూపుతూ, అందులో అన్ని కాలాలకు వర్తించే విలువలు ఉన్నట్లు భావిస్తున్నాయి. అంతే కాక, నేడు ప్రపంచాన్ని ఏలుతున్న పాశ్చాత్య నాగరకత పుట్టటానికి వేలసంవత్సరాలకు పూర్వమే భారతదేశ సంస్కృతి ఆశ్చర్యాన్ని కలిగించే విషయాలను ఏవిధంగా సృష్టించ గలిగిందా అని

ఆయాదేశాలలోని పండితులు సంభ్రమాన్ని పొందుతున్నారు. ఈ కోవకు చెందిన భారతీయ వాస్తు, శిల్ప, చిత్రకళలు భారతీయ పురాతత్త్వ శాస్త్రంలోని భాగాలు. భారతదేశంలో నేడు సందర్శనీయమైన ప్రతి చారిత్రక స్థలానికి, అవశేషానికి, భారతీయ పురాతత్త్వశాస్త్రం వివరణను, వ్యాఖ్యానాన్ని ఇస్తుంది. ఈ విధంగా భారతీయతకు ఆధారం పురాతత్వశాస్త్రం అవుతోంది.

భారతీయ పురాతత్త్వశాస్త్ర పరిణామం : భారతీయ పురాతత్త్వశాఖ చరిత్ర

ప్రాచీన భారతదేశంలో ఆధ్యాత్మిక భావన, ఇతిహాస పురాణాలలో ఆసక్తి అధికంగా ఉండటంతో భౌతిక వస్తువుల పరీక్షపై కేంద్రీకరణ కావలసిన పురాతత్త్వశాస్త్ర జ్ఞానం వృద్ధికాలేదు. భారతదేశ చరిత్ర మధ్యయుగంలో ఈ దేశంలోని చారిత్రక స్థలాలకు, శిథిలాలను కొంతవరకు ఆసక్తితో వర్ణించింది - అబుల్ ఫజల్. కాని 15 వ శతాబ్దం నుండి 18 వ శతాబ్దిదాకా భారతదేశానికి వచ్చిన అనేక పాశ్చాత్యులు, ఇక్కడి సాంస్కృతిక వైభవాన్ని గురించి, చారిత్రక శిథిలాలను గురించి వర్ణించినారు. సర్ విలియం జోన్సు అనే ఆంగ్లేయుడు 1784 లో 'ఏషియాటిక్ సొసైటీ' అనే సంఘాన్ని భారతీయ సంస్కృతి, చరిత్రలతో పరిశోధనలు చేయటానికి స్థాపించాడు. ఇప్పటి నుంచీ భారతీయ చారిత్రక, పురాతత్త్వ విషయాలను శాస్త్రీయంగా పరిశీలించడం అనేది ప్రారంభమయింది. చంద్రగుప్త మౌర్యుడు అలెగ్జాండరు చక్రవర్తి సమకాలీనులని నేడు ప్రామాణికంగా భావింపబడే భారతీయ చరిత్ర కాలగమనాన్ని ఏర్పరచింది విలియం జోన్స్. భారతీయ చారిత్రక అవశేషాల అన్వేషణలో కర్నల్ మెంకంజీ వంటి మరికొందరు కృషిచేశారు. భారతీయ పురాతత్త్వ శాస్త్రం ఈదశలో విజ్ఞానశాస్త్రపరిశీలన దృష్టికంటే, భాషాశాస్త్రము, మత గ్రంథాలలోని విషయాల వ్యామోహం పైన ఎక్కువ ఆధార పడింది.

నేటి భారతీయ పురాతత్త్వ శాస్త్రానికి పునాది వేసింది జేమ్స్ ప్రిన్సెప్' గత శతాబ్దంలో ఖరోష్ఠి, బ్రాహ్మి లిపులను గురించి, అశోకుని శాసనాలను చదివి, భారతీయ లిపి, శాసనశాస్త్రాల వృద్ధికి కారకుడు ఇతడు ఐనాడు. తరవాత భారతీయ పురాతత్త్వశాస్త్రానికి రూపురేఖలు దిద్దింది అలెగ్జాండరు కన్నింగ్ హామ్. పురావస్తు అవశేషాల సర్వేక్షణ ప్రారంభించింది ఇతడు. భారత భూగర్భ శాఖకు చెందిన రాబర్ట్ బ్రూస్ ఫూట్ వంటి వారు భారత చరిత్ర పూర్వయుగానికి సంబంధించిన అవశేషాలను కనుగొన్నారు. కన్నింగ్ హామ్ ఆధ్వర్యంలో బ్యూలర్, ఫ్లీట్, రైస్, భండార్కర్, ఇంద్రజీవంటి పండితులు భారతీయ శాసన శాస్త్రాభివృద్ధికి సేవ చేశారు. భారతీయ చారిత్రక అవశేషాల సంరక్షణ గురించిన భావాలు కూడా ఇప్పుడే ప్రారంభమైనాయి. 19 వ శతాబ్దంలో భారతీయ పురాతత్త్వ శాస్త్రం అభివృద్ధి కావటానికి పాటుపడిన మరొక మహనీయుడు జేమ్సు బర్జస్. ఇతడు ప్రధానంగా ప్రాచీన నిర్మాణాలకు సంబంధించిన విషయాలను గురించి సర్వేక్షణను, పరిశోధనలను జరిపాడు.

20 వ శతాబ్ది ప్రారంభంలో భారతీయ పురాతత్వశాస్త్రం ప్రగతిని సాధించింది. వైస్‌రాయ్ అయిన కర్జన్ ప్రభువు ఆసక్తి, దూరదృష్టి మూలంగా ఇతడు పురాతత్త్వశాఖను పునర్‌నిర్మాణం చేసి, పురాతత్త్వ అవశేషాల పరిరక్షణకు 1904 లో శాసనాన్ని అమలులోకి తెచ్చాడు. ఇతని కాలం నుంచే భారతీయ చారిత్రక సౌధాలకు రక్షణ ఏర్పడింది. కర్జను తరువాత పురాతత్త్వశాఖను ఈ దేశంలో అభివృద్ధి చేసింది భారతీయ పురాతత్త్వ శాఖ డైరక్టర్-జనరల్ అయిన సర్ జాన్ మార్షల్. సర్వేక్షణ, అన్వేషణ, ఉత్ఖాతనం, పరిరక్షణ మొదలైన పురాతత్త్వశాస్త్ర రంగాలలో ఈయన గొప్ప కృషి చేశాడు. భారతదేశ వాయువ్య సరిహద్దు ప్రాంతాలలో పురాతత్త్వ పరిశోధనలు చాలా జరిగినివి. ఇందుమూలంగా భారతదేశానికి, ఆసియా ప్రాంతాలకు ప్రాచీనకాలంలోగల సంబంధాలకు

చెందిన అనేక విశేషాలు వ్యక్తమైనవి. భారతదేశం నుంచి ఇతర దేశాలకు బౌద్ధమతం వ్యాప్తించిన చరిత్రాంశాలు, భారతదేశంపైన ప్రాచీన గ్రీకు, రోమన్, సంస్కృతి ప్రభావాన్ని గురించిన విషయాలు అనేకం వెల్లడైనవి. పురాతత్త్వ త్రవ్వకాల ద్వారా సింధులోయ నాగరికత మొహెంజొదారో, హరప్పా స్థలాలలో బయల్పడింది. సర్ జాన్ మార్షల్, దయారాం సాహణి, వాట్స్, దీక్షిత్, మాకే కృషిమూలంగా. ఇదేసమయంలో ఆంధ్ర దేశంలో నాగార్జునకొండ పురాతత్త్వ సంపద బయల్పడింది. పురావస్తు ప్రదర్శనశాలలు దేశంలో వృద్ధిచెందడానికికూడా మార్షల్ మహాశయుడు కృషిచేశాడు. అనేక పురాతత్త్వ గ్రంథాలు వెలువడినవి. భారతదేసానికి స్వాతంత్ర్యం వచ్చేసమయంతో పురావస్తుశాఖను నిర్వహించి పురాతత్త్వ శాస్త్రానికి దోహదంచేసింది సర్ మార్టిమర్ వ్హీలర్. అతనిక్రింద అనేక భారతీయ యువ పురాతత్త్వ వేత్తలు తర్ఫీదు పొందినారు. ఇందులో కొందరు స్వతంత్ర భారతదేశంలో వివిధ ప్రాంతాలలో పురాతత్త్వశాస్త్ర వివిధ రంగాలు వికాసం చెందడానికి కారకులైనారు. నేడు భారత పురాతత్త్వ సర్వేక్షణ శాఖ వివిధ భాగాలతో పురాతత్త్వశాస్త్రం సర్వతో ముఖాభివృద్ధి చెందేటట్లు కృషిచేస్తోంది. ఆంధ్ర ప్రదేశ్ వంటి రాష్ట్రాలలో, రాష్ట్ర పురాతత్త్వశాఖ కూడా ఈ విషయంలో పనిచేస్తున్నది. ఈ కృషిలో విశ్వవిద్యాలయాలలో నూతనంగా ఏర్పడిన పురాతత్త్వశాఖలుకూడా తోడ్పడుతున్నవి. పురాతత్త్వ ప్రదర్శనశాలల మూలంగా భారతీయ సంస్కృతిలో, సంపదలో, సామాన్య ప్రజలలోను, విద్యార్థుల లోను, పండితులలోను, విదేశాలనుంచి వచ్చేవారి లోను, ఆసక్తి కలగటానికి ఉద్యమరూపంలో కార్యక్రమాలు చేపట్టడం జరుగుతోంది. ఈ విధంగా నేడు పురాతత్త్వశాస్త్రం పండిత పామరులను రంజింపచేస్తూ వారిలో మనదేశ పూర్వ ఔన్నత్యం ఎట్లు గౌరవభావం, భక్తి కలిగేట్లు భారత జాతీయ భావం పెంపొందేటట్లు చేస్తున్నది.

పురాతత్త్వశాస్త్రాన్ని వివిధ విభాగాలు చేయవచ్చు. వీటిలో ముఖ్యమైనవి :

1. **అన్వేషణ, ఉత్ఖాతనము**
2. **చరిత్ర పూర్వయుగం, చరిత్ర పూర్వ, చరిత్ర సంధియుగం అవశేషాలు**
3. **వాస్తు**
4. **శిల్పము**
5. **చిత్రలేఖనము**
6. **లిపి, శాసనములు**
7. **నాణాలు**
8. **సంరక్షణము**
9. **పురావస్తు ప్రదర్శన శాలలు.**

భారతీయ పురాతత్త్వశాస్త్రంలో ఈ విభాగాలకు గల ముఖ్యపాత్రను క్లుప్తంగా ఈ వ్యాసంలో వివరిస్తున్నాను.

అన్వేషణ, ఉత్ఖాతనము :

పురాతత్త్వశాస్త్రానికి అన్వేషణ, ఉత్ఖాతనము పునాదులు. అనేకచోట్ల పురాతత్త్వ, చారిత్రక అవశేషాలను యాదృచ్ఛికంగా కనుగొన్నప్పటికిని, తరువాతవాటిని ఆధారంగా చేసుకొని అన్వేషణ ఉత్ఖాతనముజరిపి పురాతత్త్వ జ్ఞానాన్ని వృద్ధిచేయడం జరిగింది. ఉదాహరణకు కరాచి – లాహోర్ మధ్య రైలుమార్గం నిర్మించే సందర్భంలో 1856 ప్రాంతంలో మొట్టమొదటిసారిగా మొహెంజొదారో హరప్పా నాగరకత అవశేషాలు బయల్పడినవి. వీటిని ఆధారంగా చేసుకొని తరువాత పురాతత్త్వ శాస్త్రజ్ఞులు సింధులోయ నాగరకతను గురించిన త్రవ్వకాలు, పరిశోధనలు, జరిపారు. ఆంధ్ర ప్రదేశ్ లోని నాగార్జునకొండ ఈ సందర్భంలో మరొక ఉదాహరణం. ఈనాడు అన్వేషణకు ఆధునిక వైజ్ఞానిక పద్ధతులనుకూడ ఉపయోగిస్తున్నారు. విమానంలోంచితీసిన ఫోటోగ్రఫీ (Aerial Photography) అయస్కాంత సర్వేక్షణ (Magnetic Survey) మొదలైన పద్ధతులనుకూడ ఈ కోవకు

చెందినవి. త్రవ్వకాలు అన్వేషించే విషయం, దాని పరిమితి, త్రవ్వకాగలకుల బడ్జట్- ఇటువంటి అనేక విషయాలపై ఆధారపడియుంటవి. పండితులు అభిప్రాయపడినట్లు త్రవ్వకాలు శాస్త్రీయపద్ధతిలో జరగకపోతే అవి చరిత్రక స్థలాల విధ్వంసంగా పరిణమిస్తాయి. త్రవ్వకాలలో బయటపడిన విశేషాలను త్రవ్వకాలు జరిపినవారు ప్రచురణల మూలంగా ఎప్పటికప్పుడు వెల్లడించాలి. అన్వేషణ, త్రవ్వకాలమూలంగా భారతదేశంయొక్క చరిత్ర పూర్వయుగానికి, చరిత్ర పూర్వ, చరిత్ర సంధి యుగానికి (Proto Historie Period) చరిత్ర యుగానికి సంబంధించిన అనేక విషయాలు వెల్లడైనవి. ఈ విషయాల సమీక్షక్రింది విభాగాలలో పేర్కొంటాను

2. చరిత్రయుగం, చరిత్రపూర్వ - చరిత్ర సంధియుగం అవశేషాలు ;

ప్రాచీన మానవునిచరిత్ర కొన్నిలక్షల సంవత్సరాలది. మానవుడు వివిధ దశలలో పరిణామం చెంది నేటిస్థాయిని అందుకొన్నాడు. నేటికి 10,000 సంవత్సరాలముందు దాకా ఆహారానికి వేట, అన్వేషణము జరుపుతుండెవాడు. అప్పుడు అతడు శిలలతో వివిధమైన ఆయుధాలును, పరికరాలను తయారు చేసుకొనేవాడు. కొన్ని వేల సంవత్సరాల కాలం సాగిన తరువాత ఈ శిలాయుగ స్థాయిని, శిలావశేషాల ఆధారంగా ప్రాచీన, మధ్య, నవీన శిలాయుగాలని భాగించటం పరిపాటి. ప్రాచీన శిలా యుగ అవశేషాన్ని మొట్టమొదటి సారిగా 1863లో రాబర్ట్ బ్రూస్ ఫూట్ మద్రాసు సమీపంలోని పల్లావరంలో కనుగొన్నాడు. ఈనాడు భారతదేశం అన్ని ప్రాంతాలలో శిలాయుగంనాటి అవశేషాలు దొరికినవి. ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో నాగార్జున కొండ, ఉట్నూరు మొదలైన అనేక ప్రదేశాలలోని త్రవ్వకాలలో ఇవి దొరికినవి. నవీనశిలాయుగం నాటికి మానవుడు వ్యవసాయంచేసి పంటలు పండించే స్థాయిని చేరాడు. ఆనాడు చరిత్రలో ఇది ఒక ఆర్థిక, సాంస్కృతిక విప్లవంగా పరిణమించింది. మానవ నాగరికత ప్రారంభమై అతడు లోహాలను వినియోగించటం ప్రారంభించాడు.

సింధూలోయ నాగరికత లోహయుగానికి సంబంధించినది. ఇప్పటినుంచి భారతదేశ చరిత్ర పూర్వ చరిత్ర సంధియుగం ప్రారంభంగా భావించవచ్చు. నేడు పాకిస్తాన్ దేశంలో భాగమైన మొహెంజో దారొ, హరప్పా స్థలాలు కాక, ఈ సంస్కృతిని తెలిపే స్థళాలు వందకు పైగాభారత, పాకిస్తాన్ దేశాలలో జరిగిన పురాతత్త్వ త్రవ్వకాల మూలంగా బయల్పడినవి. ఈ త్రవ్వకాల వలన నేడు కొన్ని విశేషాలు తెలుస్తున్నవి. సింధూ లోయ నాగరికత, ఆ లోయకు మాత్రమే పరిమితికాలేదు. సు.క్రీ.పూ 2800 - సు క్రీ పూ. 1300 మధ్య ఈ నాగరికత వివిధ దశలలో వృద్ధి, క్షయాలను పొందినది. సింధూలోయ నాగరకత, లిపి, ద్రావిడభాషకైన చెంది యుండువచ్చును; లేక సంస్కృత భాషకైనా చెందియుండవచ్చును. నాడు భారత దేశానికి పశ్చిమ ఆసియా ప్రాంతాలకు చాల సన్నిహిత సంబంధాలు, ఉండినవి. వేద, ఇతిహాస యుగాలకు చెందిన, పరిశోధనలు, త్రవ్వకాలు భారతదేశంలో ఇంకా చాల జరగవలసి యున్నది. ప్రాచీన మానవునికిసంబంధించిన మెగాలిత్స్ (Megaliths) అనే పురాతత్త్వఅవశేషాలు, ప్రధానంగా దక్కన్‌లోను, (దక్షిణ భారత దేశంలోను) కనపడినవి. వాటి మూలంగా అతడు ఇనుము యుగంనాటికి ఏనాగరికత స్థాయిలో నున్నదో తెలుస్తుంది. పై చెప్పిన సంధియుగం గురించి బాగా తెలియాలంటే ఈ యుగాన్ని గురించి చెప్పే సాహిత్యాన్ని, పురాతత్త్వ అవశేషాలను పోల్చిచూడాలి. ఈ రంగంలో జరగాల్సిన కృషి చాలా వున్నది.

నేటివరకు జరిగిన త్రవ్వకాలు వలన భారతదేశ చరిత్రయుగానికి సంబంధించిన అవశేషాలు బయటపడిన స్థలాలలో ముఖ్యమైనవి, తక్షశిల, రాజగిరి, పాటలీపుత్రము, లౌరియా-నందన్‌గర్, సారనాథ్, నాలందా, పహర్‌పూర్, అహిచ్ఛత్ర, శిశుపాల్‌గర్,

కౌశాంబి, నాగార్జునకొండ, అరికమేడు, శాలి హుండం, కొండాపురం.

3. వాస్తు.

భారతీయ వాస్తు కౌశలం సింధూ నాగరకత కాలంలోనే కనిపిస్తోంది. రామాయణ మహాభారతాలలో వాస్తు వర్ణనల మూలంగా ఇతిహాసకాలంనాటి భారతీయ వాస్తువైభవం తెలుస్తోంది బౌద్ధయుగం నుండి భారతదేశంలో రాతిలో మలచిన వాస్తు, ప్రత్యేకంగా నిర్మింపబడిన వాస్తు కనిపిస్తున్నవి. భారతదేశంలో మనకు ప్రాచీన మధ్యచరిత్ర యుగాలకు చెంది కనిపించే నిర్మాణాలు మత సంబంధమైనవి. ఇవి బౌద్ధము, వైదికము, జైనము ఇస్లాం-ఈ మతాలకు సంబంధించినవి ప్రాచీన యుగానికి చెంది, మత సంబంధం కాని వాస్తు అవశేషాలు బహుకొద్ది. భారతీయ చరిత్ర మధ్య యుగానికిచెందిన దుర్గాలు, ముస్లిం భవనాలు మత సంబంధమైన వాస్తు నిర్మాణాలతోబాటు మనకు కనుపిస్తున్నవి. *

బౌద్ధ స్తూపాలు :

బౌద్ధ స్థూపం బుద్ధ పరినిర్వాణానికి, రూపంగా పరిగణించి కొలుస్తున్నారు. ఈ స్థూపాలు అశోకుని కాలంనుంచీ విరివిగా నిర్మింపబడినవి. సాంచి, సార్‌నాథ్, తక్షశిల, భార్‌హూత్ మొదలైన ప్రదేశాలలో మౌర్యులు, కుషాణులుకాలంలో ప్రసిద్ధ స్థూపాలు నిర్మింపబడినవి. ఆంధ్రదేశంలో శాతవాహన, ఇక్ష్వాకులకాలంలో అమరావతి, జగ్గయ్యపేట, ఘంటసాల, భట్టిప్రోలు, నాగార్జునకొండ మొదలైన చోట్ల ప్రసిద్ధ స్థూపాలను కట్టడం జరిగింది. సాంచీ భాహూర్త్, అమరావతి స్థూపాలు శిల్పకళకు నిధులు. బౌద్ధ వాస్తు చరిత్రకు స్థూపాల ఆకృతిని పరిణామాన్ని పరిశీలించడం అవసరం.

గుహాలయాలు :

ప్రత్యేక నిర్మాణాలతోపాటు ప్రాచీన భారత దేశం గుహాలయాలకు ప్రసిద్ధి చెందింది. చైత్య గృహాలు, విహారాలు, రాతితో మలచబడినవి పశ్చిమ భారతదేశంలో క్రీ. శ. 3వ శతాబ్దం మొదలు క్రీ. పూ. 9వ శతాబ్దందాకా ఇట్లాంటి గుహాలయాలు భాజా, బెడ్సా, జున్నార్, కార్లీ, కెన్హేరి, ఎలిఫెంటా, నాసిక్, పితల్ ఖోరా, ఔరంగాబాద్, అజంతా, ఎల్లోరా మొదలైన స్థలాలలో మలచబడినవి. ఎల్లోరాలో బౌద్ధ, హిందూ, జైన గుహాలయాలున్నవి. ఇక్కడి వైదిక గుహాలయాలలో ప్రపంచ ఖ్యాతిచెందింది కైలాసనాథ గుహాలయం. గుహాలయాలు శిల్పకళకు చాలా ప్రసిద్ధి చెందినవి. ఆంధ్ర, ఒరిస్సా ప్రాంతాలలో కూడా గుహాలయాలు మనకు కనిపిస్తవి. పల్లవ రాజులు చెక్కించిన మహాబలిపురంలోని రథాలకు వాస్తు చరిత్రలో ప్రముఖస్థానమున్నది.

ఈ వాస్తు నిర్మాణాల పరిశీలనవలన నాటి మత విశ్వాసాలు, ఆచారాలు, నిర్మాణ కౌశలము, సౌందర్యదృష్టి మనకు విదితమౌతున్నది.

దేవాలయ వాస్తు :

భారతదేశం దేవాలయాలకు నెలవుగా ప్రసిద్ధి చెందింది. భారతీయ శిల్పమంతా దేవాలయశిల్పమే. క్రీస్తు పూర్వంనుంచే దేవాలయ నిర్మాణం జరిగినట్టు ఆధారములున్న, క్రీస్తు శకం 3వ శతాబ్దంనాటి నాగార్జునకొండలోని ఆలయ అవశేషాలతో మనకు ఆలయనిర్మాణాలు, వాటి విశేషాలు తెలుస్తున్నవి. గుప్తులకాలంలో దేవాలయ వాస్తు దృఢపడింది. తరువాత వాస్తు సూత్రాలను క్రోడీకరించి వాస్తుశాస్త్ర గ్రంథాలను వ్రాసినారు. భారతీయ దేవాలయాలను వాస్తు గ్రంథాలు. **నాగర, ద్రావిడ, వేసర** రీతులుగా భాగించినా, సామాన్యంగా ఉత్తర భారతీయ దేవాలయరీతి, దక్షిణ భారతీయ దేవాలయరీతి ఈ రెంటి కలయిక అయిన దక్కన్ లేక చాళుక్య దేవాలయరీతిఅని అందరికి అర్థమయ్యేటట్లు దేవాలయ వాస్తురీతులను పేర్కొనటం పరిపాటి. ఈ వాస్తురీతులలో భేదాలు, ప్రాంతీయతను చరిత్ర గతిని ప్రతిబింబిస్తున్నవి. దేవగర్, బుద్ధగయ,

---

* మృచ్ఛకటిక నాటకంలో వర్ణించబడిన, భవన నిర్మాణం (క్రీ. శ. 100 నాటిది) విజ్ఞానదీపిక II లో సివిల్ ఇంజనీరింగు శీర్షికలో చూడనగును.

భువనేశ్వర్, కోణార్క్, ఖజురాహో, ఓసియా, గుజరాత్, సోమనాథ్, దేవాలయాలు ఉత్తర భారత దేశంలో ప్రసిద్ధి చెందినవి. దక్షిణాది దేవాలయాలను రాజవంశాల పేర్లతోకలిపి పేర్కొనటం అలవాటు. క్రీ. శ. 600 నుండి 900 మధ్య పల్లవుల కాలంలో నిర్మింపబడిన దేవాలయాలు మహాబలిపురం, కాంచీపురంలోను క్రీ. శ. 900 నుండి 1100 వరకు చోళులచే నిర్మింపబడిన ఆలయాలు తంజావూరు, గంగైకొండచోళపురంలోను క్రీ. శ. 1100 నుండి 1350 వరకు పాండ్యులు, కాకతీయులచే కట్టబడిన దేవాలయాలు శ్రీరంగం, చిదంబరం, కుంభకోణం, తిరువణ్ణామలై, వరంగల్‌లోను క్రీస్తుశకం 1350 నుండి 1565 వరకు విజయనగర రాజులకాలంలో నిర్మించబడిన ఆలయాలు, కాంచి, హంపి, లేపాక్షి, తాడిపత్రిలోను క్రీ. శ. 1600 నుండి తంజావూరు నాయకరాజులకాలంలో కట్టబడిన ఆలయాలు, శ్రీరంగం, తిరుచునాపల్లి, రామేశ్వరం, చిదంబరం, తిరువణ్ణామలై మధురలోను మనకు వివిధ వాస్తు విధానాలను చమత్కృతులను చూపిస్తూ కనిపిస్తున్నవి. దక్కన్‌లో ముఖ్యంగా అయి హోళి, బాదామి, పట్టుదకళ్, ఆలంపురంలో బాదామి చాళుక్యులు నిర్మించిన దేవాలయాలు; మైసూర్, ఆంధ్రప్రాంతంలో కళ్యాణీ చాళుక్యులు కట్టిన ఆలయాలు, ముఖ్యంగా తెలంగాణాలో కాకతీయులు హనుమకొండ, వరంగల్, పాలంపేట, పిల్లలమర్రి మొదలైన స్థలాలలో నిర్మించిన దేవాలయాలు; హోయసలులు హళిబీడ్, సోమనాథపూర్, బేలూరులో నిర్మించిన దేవాలయాలు ఆలయ వాస్తు, శిల్పకళకు ప్రసిద్ధిచెందినవి. మధ్యయుగ భారతదేశంలో ప్రజాజీవనం దేవాలయాలచుట్టూ అల్లుకొన్నది. అందువలన దేవాలయ వాస్తు చరిత్ర పరిశీలననాటి సాంఘిక, మత, ఆర్థిక, కళా విషయములను తెలుసుకోవటానికి అవసరం.

ఇండో - ఇస్లాం వాస్తు :

ఇస్లాం భారత దేశంలో ప్రవేశించి వ్యాపించిన ఫలితంగా ఇస్లాం మతానికి చెందిన, ఈ దేశాన్ని పరిపాలించిన అధికారులు నిర్మించిన మసీదులు, సమాధులు, భవనాలు అనేకం నేడు మనకు కనిపిస్తున్నవి. ఇస్లాం వైదిక మతాలు ఎంత భిన్నమైన వైనా ఇస్లాం వాస్తు రీతిలో భారతదేశంలో వైదిక సాంప్రదాయ ప్రభావం కొంత కనిపిస్తోంది. అందుకే భారతదేశంలోని ఇస్లాం వాస్తును ఇండో-ఇస్లాం వాస్తు అను పేరుతో పిలవడం జరుగుతోంది. ఇస్లాం వాస్తులో ముఖ్యంగా ఆర్చి (విలువంపు) (Arch) డోమ్ (Dome) మనకు గోచరిస్తుంటవి. చరిత్రాత్మకంగా చూస్తే ఇండో - ఇస్లాం నిర్మాణాలను బానిస రాజుల కాలానికి చెందినవి. ఖిల్జీరాజుల కాలానికి చెందినవి, తుగ్లక్ వంశంనాటివి, మొగల్ రాజులనాటివి; అనివిభాగించవచ్చు. ఇందులో ప్రసిద్ధమైనవి కుతుబ్‌మీనార్, ఫతేపూర్‌సిక్రీ భవనాలు, తాజమహల్ మొదలైనవి. ఇవిగాక ముల్తాన్, బెంగాల్, గుజరాత్, మాళ్వా, జాన్‌పూర్, దక్కన్‌లో వివిధ ప్రాంతీయ రీతులలో ఇండో-ఇస్లాం నిర్మాణాలు గోచరిస్తున్నవి. హైదరాబాద్, గోల్కొండ మసీదులు, చార్‌మినార్ కుతుబ్‌షాహీ రీతికి ఉదాహరణలు. ఇండో ఇస్లాం నిర్మాణాలు ముస్లిం పరిపాలకుల వైభవాన్ని చాటుచున్నవి.

4. శిల్పము :

భారతదేశంలో శిల్పకళ అనాదినుండే ప్రసిద్ధి చెందినట్లు సింధు లోయలో లభ్యమైన శిల్పాల మూలంగా తెలుస్తోంది. భారతీయ శిల్పం ప్రధానంగా దేవాలయ శిల్పం, మతపరమైంది. అందుకని భారతీయ శిల్పకళను కేవలం కళా దృష్టితోనే కాక ఆధ్యాత్మిక దృష్టితో చూస్తేనే అందులోని సౌందర్యం, సత్యం విదితమౌతవి. వైదిక మతము, బౌద్ధమతము, జైనము, శిల్పకళ మూలంగా తమ భావాలను ఆచారాలను భక్తిని, గాథలగా ప్రచారం చేసుకోగలిగినవి. స్థూప, చైత్య, దేవాలయవాస్తు శిల్పాలను చెక్కడానికి విస్తారమైన స్థలాన్ని, అవకాశాన్ని ఇవ్వటంతో భారతీయ శిల్పులు బహువిధములైన విషయాలను - అంటే దేవతల రూపాలను, పశు పక్ష్యాదులకు, సంబంధించిన బేరములను

బొమ్మలను, లతలు, వృక్షాలను, మంగళప్రదమైన గుర్తులను తమ శిల్పకళ ద్వారా వ్యక్తం చేయగలిగారు. సాంచీ, భార్హుత్, అమరావతి, నాగార్జునకొండ, ఖుజురాహో, బేలూరు శిల్పాలు ఇందుకు మంచి ఉదాహరణలు. భారతీయ శిల్పకళ శిల్పాలలో, కంచు విగ్రహాలలో, మృత్తిక ముద్రలలో, మనకు కనిపిస్తుంది. భారతీయమత సాంస్కృతిక చరిత్రను అర్థం చేసుకోటానికి భారతీయ శిల్పకళ చాల ఉపయోగపడుతుంది.

5. చిత్రలేఖనము :

మధ్య భారతదేశములో లభించిన చిత్రాలు ఈ దేశంలో చరిత్ర పూర్వయుగంనాటి మానవుడికి చిత్రకళలో నున్న ప్రవేశాన్ని, నైపుణ్యాన్ని తెలుపుతుంది. ప్రాచీన భారతసాహిత్యం ఆనాడు చిత్రకళ బాగా ఆదరింపబడినట్లు చెపుతోంది. బాగ్, అజంతా ఎల్లోరాలోని చిత్రకళ ప్రపంచ ప్రసిద్ధి చెందింది. విష్ణు ధర్మోత్తరం, చిత్రకళ మొదలైన శాస్త్ర గ్రంథాలు ప్రాచీన భారతదేశంలో ఈ కళ ఎంతగా, శాస్త్రీయంగా వృద్ధి చెందినవో తెలుపుతున్నవి. బాదామి, లేపాక్షి, తంజావూరు, తిరువాయూరు మొదలైన చోట్ల చరిత్ర మధ్య యుగానికి చెందిన చిత్రాలను చూడవచ్చును. ఇండో-ఇస్లామిక్ సాంప్రదాయం చిత్రకళకు చాలా దోహదం చేసింది. మొగల్, దక్కనీ, రాజపుటానా మొదలైన చిత్రకళా సాంప్రదాయాలు ప్రసిద్ధములు.

6. లిపి, శాసనాలు :

భారతీయ లిపి పుట్టుపూర్వోత్తరాలకు సంబంధించిన ప్రశ్నలకు సంబంధించిన జవాబులు అనేకం నిర్ధారణ కాకుండా మిగిలిపోయినవి. సింధూ లోయలిపిని ఇంకా నిర్ధారణగా చదవటానికి ఆధారాలు లేకున్నవి. శాసనాలు మౌర్యులకాలంనుంచే కనిపిస్తున్నవి. పురాతత్త్వశాస్త్రంలో లిపి, శాసన శాస్త్రాలు ముఖ్యమైన భాగాలు. భారతీయ భాషల పరిణామాన్ని, వివిధ ప్రాంతాల చరిత్రను తెలుసుకోవటానికి ఈ శాస్త్రం ముఖ్యంగా ఉపయోగపడుచున్నది. చరిత్ర ప్రాచీన మధ్యయుగాలనాటి వేల శాసనాలు లభ్యమైనవి. ఇంకా కొత్త శాసనాలు బయటపడుచున్నవి. శాసనాలు వివిధ లిపులలో, భాషలలోనుండి అనేక రకాలైన సంప్రదాయాలకు చెందినవవటంతో వీటినిగూర్చిన పరిశోధన చాలా ఆసక్తివంతంగా ఉంటుంది. ఇండో-ఇస్లామిక్ శాసనాలు కూడా చాల ముఖ్యమైనవి. ఇవి మసీదులు, భవనాలు, సమాధులమీద వివిధ లిపులలో చెక్కబడినవి. ఇవి అరబ్బీ, పారశీక, ఉర్దూభాషలలో నున్నవి. భారతీయ చరిత్ర రచనకు శాసనాలు అత్యంత ఉపయుక్తంగా నున్నవి.

7. నాణాలు :

ప్రాచీనకాలంనుంచి ఆధునికయుగందాక వివిధ చరిత్రకాలాలలో వాడుకలోనుండిన నాణాలు మనకు లభ్యమౌతున్నవి. వీటిద్వారా ఆయా కాలాలకు సంబంధించిన రాజకీయ, ఆర్థిక, వాణిజ్య పరిస్థితులు వ్యక్తమౌతున్నవి.

8. పరిరక్షణ :

పురావస్తు సంపద సంరక్షణ అత్యవసరము. రసాయనిక విజ్ఞానంద్వారా చిత్రలేఖనాలు మొదలైనవాటిని రక్షించటం జరుగుతోంది. భారతీయ పురావస్తు శాసనాలు ఈ సంపదను కాపాడటానికి తోడ్పడుతున్నవి. ప్రాజెక్టులు మొదలైన దేశాభ్యుదయ కార్యక్రమాల మూలంగా పురావస్తు సంపదను కోల్పోయే పరిస్థితులను ఏ విధంగా ఎదుర్కోటమనే విషయాన్ని శాస్త్రజ్ఞులు దేశరాజకీయ నాయకులు పండితులు నేడు చర్చిస్తున్నారు. నాగార్జున సాగర్ ప్రాజక్టును నిర్మించినపుడు అక్కడి పురాతత్త్వ అవశేషాలను రక్షిస్తూచేసిన కార్యక్రమం ప్రశంసనీయమైనది.

9. పురావస్తు ప్రదర్శన శాలలు :

పురావస్తు ప్రదర్శన శాలలద్వారా ఈ దేశ సంస్కృతి సంపదను పండిత పామరులకు అర్థవంతంగా చూపించవచ్చు. నేటి మ్యూజియం ఉద్యమ లక్ష్యం ఇదే. ఢిల్లీలోని భారత జాతీయ

మ్యూజియం, కలకత్తాలోని మ్యూజియం, మద్రాసు మ్యూజియం. హైద్రాబాదులోని సాలార్జంగు మ్యూజియం, బొంబాయిలోని ప్రిన్స్ ఆఫ్ వేల్సు మ్యూజియం వీటితోబాటు అనేక ప్రదర్శనశాలలు వివిధ స్థాయిలలో ఏర్పడితేనే, ఈ మ్యూజియం ఉద్యమం విజయవంతమౌతుంది.

—డా. రా. కృ.శ. ఎం.

88. భారతీయ సంగీత శాస్త్రం

వేదకాలం :

భారతీయ సంగీతం చాలా ప్రాచీనమైనది. వేద కాలం నాటిది. మొట్టమొదటి వేదమైన ఋగ్వేదం ఒక స్వరంలో గానం చేసేవారు. ఆర్మికగాయనః అని ఈ పద్ధతికి పేరు. క్రమ పరిణామంలో వేదాన్ని రెండు స్వరాల్లోనూ, (గాధిక గాయనః), తరువాత కొంత కాలానికి మూడు స్వరాల్లోనూ, (సామికగాయనః) తరువాత, నాలుగు స్వరాల్లోనూ, (స్వరాంతరం) గానం చేస్తూ వచ్చేరు. ఈనాడు కూడా సామవేదాన్ని స్వరాంతరంలో అనగా నాలుగు స్వరాల్లో గానం చేయటం మనం వింటూనే ఉన్నాం.

సప్తస్వరాలు :

స్వరాంతరం తరువాత అయిదు స్వరాలు (ఔడవం), ఆరు స్వరాలు, (షాడవం) తరువాత ఏడు స్వరాలు, (సంపూర్ణం) క్రమ పరిణామంలో కనుగొనబడ్డాయి. సంపూర్ణ మూర్ఛనను సామగాన మూర్ఛన అని 'హరప్రియ' అని 'ముఖారి' అని శాస్త్రజ్ఞులు పేర్కొన్నారు.

ఈసామగాన మూర్ఛన ఇట్లా ఉంటుంది. 22 శ్రుతులలోసామగాన (మొట్టమొదటి)మూర్ఛన.

ని	.	.	.	స	.	.	రి	.	గ	.	.	.	మ	.	.	.	ప	.	.	ద

శ్లో॥ **చతుశ్చతు శ్చతుశ్చైవ**
షడ్జ మధ్యమ పంచమాః
ద్వే ద్వే నిషాధ గాంధారః
త్రి త్రి రిషభ ధైవతాః

ఈ శ్లోకం ప్రకారం పాడితే దగ్గర దగ్గరగా ఇప్పటి ఖరహర ప్రియ రాగం వినిపిస్తుంది. ఇప్పటి ఖరహరప్రియ రాగం పూర్వపు హరప్రియ మూర్ఛనే 'ఖర' అనేపదం 72మేళకర్తల పథకంలో 22 సంఖ్యకు సరిపోవటానికి చేర్చబడింది.

మూర్ఛనలు ;

ధృవవీణ ఆధారంగా మొట్టమొదటి మూర్ఛన నుండి క్రమంగా 7 మూర్ఛనలు 14 మూర్ఛనలు 21 మూర్ఛనలు రూపొందించ బడ్డాయి.

జాతులు :

ఆరోహణ, అవరోహణ క్రమాన్ని మొదట మూర్ఛనలు అని పిలిచేవారు. తరువాత కాలంలో 'జాతులు' అని పిలిచేవారు. మూర్ఛన అంటే శుద్ధ స్వరూపం. ఈ మూర్ఛనే వివిధమైన అలంకారాలతో 'జాతి' అయింది.

ఒకానొక కాలంలో జాతుల్ని పాడుకొనేవారు. అది సంగీత పరిణామంలో ఒక దశ.

మూర్ఛనలకు అలంకారాలు చేరిస్తే ఆ మూర్ఛనలు **జాతులు** అయాయి.

మూర్ఛన :

స రి గ మ ప ద ని స – ఆరోహణ
స ని ద ప మ గ రి స – అవరోహణ

అలంకారం అనగా ఈ పై మూర్ఛన ఉండే స్వరాలను ఒక క్రమ బద్ధంగా అనేక రకాలుగా పేరుస్తూ పాడటం.

అలంకార స్వరూపాలు అనేకం

స రి గ అని స్వరగుచ్ఛానికి
గ రి స అని గాని,
రి గ మ అనిగాని, చేర్చి పాడితే అది అలంకారం అవుతుంది.

కొన్ని అలంకారాలు :

(1) 'సరి' 'రిస'
రిగ గరి
గ మ మ గ

(2) సరి, రిగ, గమ, మప, పద,
(3) 'సగరి' 'రిగమ' 'గప'మ'......
(4) సారిస, రీగరి, గామగ
(5) సనిసా, రిసరీ, గరిగా.

ఇలా అలంకారాలు అనేకంగా, ఈ పేరు స్వరాల్ని పెర్మిటేషన్, కాంబినేషన్ పద్ధతితో గుణిస్తే అనంతంగా వస్తాయి.

ఒక మూర్ఛనను, వివిధాలంకారాలతో పాడితే మనస్సుకి ఆహ్లాదంగా ఉంటుంది. దాన్ని 'జాతి' అనేవారు. ఈ దశలో స్వరాలు శుద్ధంగా పొడి పొడిగా తిన్నటి గీతలుగానే ఉండిపోయాయి.

మన పూర్వులు రసజ్ఞులు, మహామేధావులు కనుక, అంతటితో ఊరుకోక ప్రతిస్వరాన్ని కొంచం కిందికి, కొంచం మీదికి సున్నితంగా ఊగించటం, పై స్వరంనుంచి జార్చటం, మొదలైన అనేక విధాలైన ప్రక్రియలతో, పరిశోధనలుచేసి 'గమకాన్ని' రూపొందించినారు.

భారతీయ సంగీతం ఇంతకు ముందుదాకా ఒక దశ 'గమకాన్ని' కనుగొన్నాక, భారతీయ సంగీతంలో ఒక వినూత్న అధ్యాయం ప్రారంభం అయింది. కాగా సంగీతం ఒక విశిష్ట స్వరూపాన్ని సంతరించుకొన్నది.

భారతదేశ సంగీతానికి రాగం ముఖ్యం. రాగము ఇంక ఏ ఇతర సంగీత పద్ధతులతోనూ లేదు. ప్రపంచ సంగీత రీతులలో భారతీయ సంగీతం ఒక విశిష్ట స్థానాన్ని కలిగిఉండటానికి కారణం 'రాగమే' రాగమే లేకపోతే భారతదేశ సంగీతానికి ఒక ప్రత్యేకతే లేదు. అలాంటి రాగానికి గమకం ఆధారం. గమకం లేకపోతే రాగమే లేదు. రాగ స్వరూపాన్ని ప్రతిపాదించేది 'గమకం'.

గమకాలు అనంతాలుఅయినా వాటి ముఖ్య స్వరూప భేదాలనుబట్టి పంచదశ గమకాలు, దశ విధ, గమకాలు ఆయాకాలాల్లో నిర్ణయించి నిర్వచించినారు-శాస్త్రజ్ఞులు.

ఈనాడు అప్పటి నిర్ణయాలను నిర్వచనాలను మించి పెరుగుతోంది సంగీతం. ఏ కాలానికైనా సరిపోయే నిర్వచనం.

'గమకోవై అనంతాః'

అలంకారం గమకంగా పరిణితి చెందడంతో జాతి రాగంగా పరిణామాన్ని పొందింది. గమకాలు ఎలాగైతే అనంతాలుగా ఉన్నాయో అలాగే రాగాలు కూడా అనంతాలుగా ఉన్నాయి.

రాగోవై అనంతాః, అని ఎలా చెప్పవచ్చు? స్వరములు ఏడు :—

ప్రపంచంలో అన్ని సంగీత రీతులకు స్వరములు ఏడే. ఈ ఏడు స్వరములు స్థూల స్వరూపాలైన నాద భేదములు. లేక నాదఖండములు.

ఏడు స్వరాలూ సూక్ష్మమైన భేదాలు చెంది ద్వాదశ స్వర స్థానాలుగా ఉన్నాయి.

ఈ ద్వాదశ స్వరస్థానము.

స	రి		గ		మ		ప	ద		ని		స
స	రి	రి	గ	గ	మ	మ	ప	ద	ద	ని	ని	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22

అతి సూక్ష్మ నాద భేదాలతో ద్వావింశతి శ్రుతులుగా ఉన్నాయి.

స్వరాన్ని : NOTE అని,

సర్వస్థానాన్ని : SEMI – TONE అని

శ్రుతుల్ని : QUARTER–TONE అని అంటారు.

సరిగమ పదని. అనే సప్తస్వర మండలములోనే ఉంటాయి. ఈ స్వరాలు, స్వర స్థానాలు, శ్రుతులూనూ, ఈ సప్తస్వర మండలాన్ని స్థాయి (OCTAVE) అంటారు.

ఒకస్థాయిలోగల 12 స్వర స్థానాలను (PERMUTATIONS & COMBINATIONS) శాస్త్రీయ పద్ధతిలో గుణించగా 72 మేళాలువచ్చాయి. (SCALES) ఈ మేళాల్లోంచే రాగాలు, ఉద్భవించాయి. ఈ రాగాలు విశిష్టమైన స్వరూపాలతో వివిధమైన రసములతో అనంతములైన నాద చిత్రాలలో ప్రకాశిస్తున్నాయి.

72 మేళకర్తలు :

సప్తస్వర మండలమునగల శుద్ధ వికృతి స్వర భేదములను ప్రస్థరించగా 72. మేళకర్తలు ఏర్పడుచున్నవి.

వివరణము ;

సప్తస్వర మండలము :—

స రి గ మ ప ద ని

ద్వాదశ సర్వస్థాన మండలము :—

స	రి	గ	మ	ప	ద	ని
స	రి రి	గ గ	మ మ	ప	ద ద	ని ని
1	2 3	4 5	6 7	8	9 10	11 12

1. స – **షడ్జమము :**

2. రి – శుద్ధ రిషభం 1 అచల స్వరము, లేక ప్రకృతి స్వరము. చతుశ్రుతి రిషభము 2.

3. గ – సాధారణ గాంధారము 3. అంతర గాంధారము 4.

4. మ – శుద్ధ మధ్యమం 5. ప్రతి మధ్యమం 6.

5. ప – పంచమము, అచలస్వరము, లేక ప్రకృతి స్వరము.

6. ద – శుద్ధ దైవతము. చతుశ్రుతి దైవతము.

7. ని – కైశిక నిషాదము. కాకలి నిషాదము.

ప్రకృతి, వికృతి స్వరస్థానములు లేక షోడశ స్వరములు

స	రి	రి	గ గ	మ	మ	ప	ద	ద	ని	ని
స	రి	రి	గ గ	మ	మ	ప	ద	ద	ని	ని
		గ	రి					ని	ద	
		చతుశ్రుతి రిషభమునకే శుద్ధగాంధారము అను పేరు. ఈ సందర్భమున 72 మేళకర్తల పథకము కొరకు కలదు.	సాధారణ గాంధారమునకే షట్ఛ్రుతి రిషభము అను పేరు కలదు. (ఈ సందర్భమున మాత్రమే).					చతుశ్రుతి దైవతమునకే శుద్ధ నిషాదము అను పేరు కూడా కలదు. (ఈ సందర్భమున మాత్రమే)		కైశిక నిషాదమునకే షట్ఛ్రుతి దైవతము అను పేరు కూడా కలదు. (ఈ సందర్భమున మాత్రమే.)

పై ప్రకారము,–
చతుశ్రుతి రిషభము, శుద్ధ గాంధారముగా కూడా, సాధారణ గాంధారము, షట్ఛ్రుతి రిషభముగా కూడా, చతుశ్రుతి దైవతము, శుద్ధ నిషాదముగా కూడా, కైశిక నిషాదము, షట్ఛ్రుతి దైవతముగా కూడా అనుకున్నచో షోడశ స్వరములు ఏర్పడును.

ఈ షోడశ స్వరములను ప్రస్థరించెదము.

స రి గ మ, పూర్వాంగము.

ప ద ని, ఉత్తరాంగము.

పూర్వాంగములోగల స రి గ మ, ల, శుద్ధ స్వరములను, (అనగా మొట్టమొదటి స్వరములైన 'స' శుద్ధ 'రి' శుద్ధ 'గ' శుద్ధ 'మ' లను) ఉత్తరాంగములోగల ప ద ని, ల, శుద్ధ స్వరములతో (అనగా మొట్టమొదట స్వరములైన 'ప' శుద్ధ 'ద' శుద్ధ 'ని' లతో) ప్రస్థరించినచో మొదటి మేళకర్త ఏర్పడును.

పూర్వాంగము				**ఉత్తరాంగము**			
స	శు.రి;	శు.గ;	శు.మ;		ప	శు.ద	శు.ని.
స	,,	,,	,,	—	ప,	‘,	కై.ని.
స	,,	,,	,,	—	ప,	,,	కా.ని.
స	,,	,,	,,	—	ప,	చ.ద;	కై. ని.
స	,,	,,	,,	—	ప,	చ.ద;	కా.ని
స	,,	,,	,,	—	ప,	ష.ద;	కా.ని.

ఈ పై విధముగా 6 మేళకర్తలు ఏర్పడును ఈ ప్రకారము :

స; శు రి; సా గ; శు మ — **లతో** 6 రాగములు
స; శు రి; అం. గ; శు మ — లతో 6 రాగములు
స; చ. రి; సా. గ; శు మ — లతో 6 రాగములు
స; చ. రి; అం. గ; శు మ — లతో 6 రాగములు
స; ష. రి: అం. గ; శు మ — లతో 6 రాగములు
చేరి 36 రాగములు ఏర్పడును.

ఈ ముప్పది ఆరు (36) రాగములను శుద్ధ మధ్యమ మేళకర్తలనియును, 72 మేళకర్తలలో పూర్వాంగ మేళకర్తలు అనియును అందురు.

ఈ పై 36 రాగములలోగల శుద్ధ మధ్యమమును తీసివేసి దాని స్థానమున ప్రతి మధ్యమమును వేసినచో మరల 36 రాగములు వచ్చును.

ఈ 36 రాగములను ఉత్తరాంగ మేళకర్తలనియును, ప్రతి మధ్యమ మేళకర్తలనియును అందురు.

72 మేళకర్తల పథకము :

మొదటి చక్రము 6 (ఇందు చక్రము) శుద్ధ మధ్యమ మేళకర్తలు.

గోవిందాచారి నామములు | **వేంకటమఖి నామములు** | స రి గ మ ప ద ని

1. **కనకాంగి**; కనకాంబరి; స శు శు శు ప శు శు
2. **రత్నాంగి**; ఫేనద్యుతి; ,, ,, ,, ,, ,, ,, కై
3. **గానమూర్తి**; గానసామవరాళి; స శు శు శు ప శు కా
4. **వనస్పతి**; భానుమతి; ,, ,, ,, ,, ,, చ.కై
5. **మానవతి**; మనోరంజని; ,, ,, ,, ,, ,, చ.కా.
6. **తానరూపి**; తనుకీర్తి; ,, ,, ,, ,, ,, ష.కా

రెండవ చక్రము నేత్ర చక్రము

7. **సేనావతి**; సేనాగ్రణి; స, శురి, సాగ, శుమ, ప, శుద, శుని
8. **హనుమత్తోడి**; జనతోడి; శురి, సా, గా
9. **ధేనుక**; దునిభిన్న షడ్జం;
10. **నాటక ప్రియ**; నటాభరణము;
11. **కోకిల ప్రియ**; కోకిలా రవము;
12. **రూపవతి**; రూపవతి;

3 వ అగ్ని చక్రం

13. **గాయక ప్రియ**; గేయహెజ్జజ్జి స శు రి; అం.గ
14. **వకుళా భరణము**; వాటి వసంత భైరవి;
15. **మాయామాళవిగౌళ**; మాయామాళవిగౌళ;
16. **చక్రవాకము**; తోయ వేగవాహిని
17. **సూర్యకాంతము**; ఛాయావతి
18. **హాట కాంబరి**; జయ శుద్ధమాళవి;

4 వ వేదచక్రము

19. **ఝుంకారధ్వని**; ఝుంకారభ్రమరి, స; చ రి; సా.గ
20. **నఠభైరవి**; నారీరీతి గౌళ

21. **కీరవాణి;** కిరణావళి
22. **ఖరహరప్రియ;** శ్రీరాగము
23. గౌరి **మనోహరి;** గౌరీ వేళావళి
24. **వరుణ ప్రియ;** వీర వసంతము

5 వ బాణ చక్రము

25. **మారరంజని;** శరావతి, స; చ.రి; అం,గ.
26. **చారుకేశి;** తరంగిణి
27. సరసాంగి; సౌరసేన
28 **హరికాంభోజి;** హరికేదార గౌళ
29. **ధీర శంకరాభరణము;** ధీర శంకరాభరణము
30 **నాగా నందిని;** నాగాభరణము

6 వ ఋతుచక్రము

31. **యాగప్రియ;** కలావతి, స ష.రి; అం.గ
32. **రాగవర్ధని;** రాగ చూడమణి
33. **గాంగేయ భూషణి;** గంగా తరింగిణి
34. **వాగధీశ్వరి;** భోగచ్ఛాయానాట
35. **శూలిని;** శైల దేశాక్షి
36. **చలనాట;** చలనాట

ప్రతి మధ్యమ మేళకర్తలు (లేక) ఉత్తరాంగ మేళకర్తలు :

7 వ ఋషి చక్రము

37. **సాలగము;** సౌగంధిని స; శు.రి; శు.గ; ప్రమ; శుద; శు.ని;
38. **జలార్ణవము;** జగన్మోహనము
39. **ఝాలవరాళి;** ధాలివరాలి,
40. **నవనీతము;** నభోమణి,
41. **పావని;** కుంభిని,
42. **రఘుప్రియ;** రవిక్రియ,

8 వ వసు చక్రము

43. **గవాంబోధి;** గీర్వాణి, స; శు.రి; సా.గ;
44. **భవప్రియ;** భవాని
45. **శుభ పంతువరాళి;** శివ పంతువరాళి,
46. **షడ్విధ మార్గిణి;** స్తవరాజము,
47. **సువర్ణాంగి;** సౌవీరము,
48 **దివ్యమణి;** జీవంతిని,
49. **ధవళాంబరి;** ధవళాంగము, స; శు.రి; అం.గ:
50. **నామనారాయణి;** నామదేశి,
51. **కామవర్ధని;** కాశి రామక్రియ,
52. **రామప్రియ:** రమా మనోహరి,
53. **గమన శ్రమ;** గమకక్రియ,
54. **విశ్వంభరి;** వంశవతి,
55. **శ్యామలాంగి;** శ్యామల స; చ.రి; సా.గ:
56. **షణ్ముఖప్రియ;** చామరము,
57. **సింహేంద్ర మధ్యమము;** సుమద్యుతి,
58. **హేమవతి;** దేశి సింహారము,
59. **ధర్మవతి;** ధామవతి,
60. **నీతిమతి;** నిషధము,
61. **కాంతామణి;** కుంతలము, స; చ.రి; అం.గ;
62. **ఋషభప్రియ;** రతిప్రియ,
63. **లతాంగి;** గీతప్రియ,
64. **వాచస్పతి;** భూషావతి,
65. **మేచ కల్యాణి;** శాంత కల్యాణి,
66. **చిత్రాంబరి;** చతురంగిణి,
67. **సుచరిత్ర;** సంతాన మంజరి, స; ష.రి; అం గ;
68. **జ్యోతి స్వరూపిణి;** జ్యోతి రాగము,
69. **ధాతువర్ధని;** ధౌత పంచమము,
70. **నాసికాభూషణి;** నాసామణి,
71. **కోసలము;** కుసుమాకరము,
72. **రసికప్రియ;** రసమంజరి.

కటపయాది సూత్రము :

కాదినవ (9) : క ఖ గ ఘ ఙ చ ఛ జ ఝ ఞ

టాదినవ (9) : ట ఠ డ ఢ ణ త థ ద ధ న

పాదిపంచక (5) : ప ఫ బ భ మ

యాద్యష్టక (8) : య ర ల వ శ ష స హ

అంకానాం వామతోగతిః.

అనే సూర్య సిద్ధాంతము ననుసరించి 72 మేళ కర్తల పేర్లయొక్క మొదటిరెండు అక్షరములను పై కటపయాది సూత్రముల గ్రూపులలో (సముదాయములలో) ఎన్నవ అక్షరమైన ఆ అక్షరముల యొక్క అంకెలు ఏవైనవో చూచి వాటిని తిరుగ వేసిన ఆ సంఖ్య ఆ మేళకర్తదిగా అగును.

ఉదాహరణ - మేచకల్యాణి. 'మే' అనగా 'మ' ఈ అక్షరము పాదిపంచకమున ఐదవ అక్షరము. 'చ' అనగా 'చ' ఈ అక్షరము కాది నవకమున ఆరవ అక్షరము. 5, 6, వచ్చినవి. వీటిని తిరుగువేయవలెను. అట్లు తిరుగవేసినచో '65' వచ్చును మేచకల్యాణి 65 వ మేళకర్త యగును.

క్లుప్తముగా చరిత్ర :

పూర్వం భారతీయ సంగీతం దేశ వ్యాప్తంగా ఒకే పద్ధతిలో ఉండేది. 8 వ శతాబ్ద ప్రాంతములో ఉత్తర భారతదేశానికి పరిష్యా దేశపు తాకిడి తగిలింది. ఆ తాకిడితో ఆ దేశ సంస్కృతుల, ప్రభావం ఉత్తర దేశానికి కలిగింది. అందుచేత మన సంగీతము కొన్ని మార్పులు చేర్పులతో ఉత్తర దేశంలో ఒక క్రొత్త రీతిగా రూపొందింది. ఆ కాలంలో అన్యదేశ సంపర్కం దక్షిణ భారతానికి ఏమీలేని కారణంగా దక్షిణ భారతంలో అంతకు ముందు అనుశ్రుతంగా వస్తోన్న సంప్రదాయాలతో పాటు సంగీతం కూడా అన్యదేశ ప్రభావాలకు లోబడక యథాతథంగా ఉంటూ తన పూర్వపు సంప్రదాయాల్ని నిలుపుకుంది.

అప్పటి నుంచి ఉత్తర భారతీయ సంగీతం, దక్షిణ భారతీయ సంగీతం అనే రెండు విశిష్ట రూపాలు విడివిడిగా పరిణితి చెందుతూ వస్తున్నాయి.

ఈ రెండు రీతులు ఒక విధంగా చూస్తే భిన్నంగా తోచినప్పుడికి ఇంకొక విధంగా లోతుకు వెళ్ళిచూస్తే ఒకటిగానే తోస్తాయి.

వీణ :

ఉత్తరదేశ సంగీతంలో సితార్ అయింది. వైలెన్ పశ్చిమ వాద్యం, మృదంగం తబలా అయింది. సారంగి మధ్య ప్రాచ్యవాద్యము, సన్నాయి షహనాయి అయింది.

స్వరాల్లోనూ, స్వరస్థానాల్లోనూ, శ్రుతులలోనూ, ఏమీ మార్పులేదు.

ఈ రెండు రీతులకు ముఖ్యమైన భేదం గమకాలలో ఉంది, గమకం అంటే స్వరాన్ని కదిపే విధం.

రాగాల పేర్లు వాటి చిత్రాలు వేరువేరుగా ఉన్నాయి. అయినా మరల కొన్ని రాగాలు వాటి స్వరాలు ఈ రెండు రీతులలో ఒకలాగే ఉన్నాయి.

సంగీత రచన స్వరూపాలలో భేదం కనబడుతుంది.

దక్షిణభారత సంగీతం దేవాలయాలకు అనుబంధంగానూ, ఉత్తర భారత సంగీతం మొఘల్ దర్బారులుకి అనుబంధంగానూ అభివృద్ధి అవుతూ వచ్చాయి.

దక్షిణభారత సంగీతంలో భక్తికి పరమార్థానికి ప్రాధాన్యం. ఉత్తరభారత సంగీతం విలాసానికి ప్రాధాన్యం, పారలౌకికోపకరణం. ఉత్తరదేశ సంగీతం వినగానే హాయిగా ఉంటుంది. దక్షిణదేశ సంగీతం బాగా వినడం అలవాటు చేసుకోవాలి. అప్పుడు ఆ సంగీత సౌఖ్యం. అనిర్వచనీయంగా, శాశ్వతంగా, ఉంటుంది.

ఈ మన ఇప్పటి భారతీయ సంగీత రీతులను రెండు విభిన్నమైన రీతులు అనడంకంటె శైలులు అనడం బాగుంటుంది. దక్షిణదేశ సంగీతాన్ని కర్ణాటక శైలి అని, ఉత్తరభారతీయ సంగీతం హిందూస్థానీ శైలి అని అంటున్నారు. కర్ణాట సంగీతాన్ని రెండుగా విభజించారు.

కల్పిత సంగీతం - మనోధర్మ సంగీతం, కల్పిత సంగీతమంటే వాగ్గేయ కారులచే రచింపబడిన కీర్తనలను వారు పాడినట్లే నేర్చుకొని యథాతథంగా పాడటం, ఇవి సరళీలు, జంటస్వరాలు, గీతాలు, వర్ణాలు, కృతులు, కీర్తనలు, పదాలు, జావళీలు, తిల్లానాలూ, ఇవన్నీ కల్పిత సంగీతానికి చెందినవి.

మనోధర్మ సంగీతం అంటే గాయకుడుగాని, వాదకుడుగాని (Instrumentalist). అప్పటికప్పుడు రాగాన్ని సృష్టించి, ఆశువుగా ఆలాపించటం స్వరకల్పన చేయటం మొదలైనవి.

ఈ ఆశుధారగా (Spontaneous Improrisation or Extemporisation) పాడటం అన్నది మన భారతదేశ సంగీతంలోనే ఉంది. ప్రపంచ సంగీత రీతులలో దేనిలోనూ ఈ పద్ధతి లేదు. అందుచేత ఈ విషయములో ప్రపంచంలో మనదే అగ్రతాంబూలం.

మనోధర్మ సంగీతం ఈ క్రింది విధాలుగా విభజింపబడినది.

రాగాలాపన; స్వరకల్పన; నెరవు, తానం, పల్లవి. —

సంగీత రచనలు : వాగ్గేయకారులు :

మన సంగీతాభివృద్ధికి నిజమైన దోహదం చేసిన వారు మన పూర్వులైన శాస్త్రకారులు, వాగ్గేయ కారులు, సంగీతజ్ఞులు, శ్రోతలూనూ, వీరిలో ముఖ్యంగా వాగ్గేయకారులు. తరతరాలుగా వాగ్గేయ కారులు అనేకులు ఉదయించారు. వారు సకల శాస్త్ర పారంగతులు, కల్పనా చతురులు, భక్తులు. వారు అనేక విధములైన సంగీతరచల్ని చేసారు.

వీరిలో ఆది వాగ్గేయకారుడు మహాకవి **వాల్మీకి**, వాల్మీకి రామాయణాన్ని కుశలవులు శ్రీరామ చంద్రుని సమక్షములో శ్రీరామచంద్రుని రాజ సభలో గానంచేసారు (''తంత్రీలయ సమన్వితం")

వాల్మీకి రామాయణాన్ని అనుష్టుప్‌లో వ్రాశారు. అనుష్టుప్ శ్లోకం ఆదితాళంలో కీర్తనగా పాడవచ్చు.

తరువాత ఒరిస్సా **జయదేవుడు** అష్టపదులను రచించినారు. ఆంధ్రదేశంలో కృష్ణావతారాన్ని **నారాయణతీర్థులు**, కృష్ణలీలా తరంగణి అనే యక్షగాన కీర్తనలు వ్రాశారు.

ఆంధ్ర వాగ్గేయకారులు :

1 అన్నమాచార్యులు :- 1404 - 1480. ఆంధ్రుడు. నందవరీకుడు. తాళ్లపాక నివాసము. తెలుగున వేలకువేలు పదములు(కీర్తనలు)వ్రాసెను. సంస్కృతమున సంకీర్తన లక్షణమును వ్రాసెను. వీరికి **పదకవితా మార్గదర్శియను** బిరుదము కలదు. వీరి కీర్తనలు ఈనాడు బహుళ ప్రచారము చెందుచున్నవి. వీరి వంశీయుడు ఈనాటికిని శ్రీ వేంకటేశ్వరాలయము (తిరుమల)న, ప్రభాత సేవ యందు పాల్గొనును.

2. నారాయణ తీర్థులు :- 1580 - 1680 తెనుగు వెలనాటి బ్రాహ్మణుడు.

సంగీత సాహిత్య వేదాంత నాట్యశాస్త్రములందు గొప్ప పండితుడు, కృష్ణభక్తుడు, సంస్కృతమున, శ్రీకృష్ణలీలా తరంగిణి అను యక్షగానమును రచించెను. భాగవతమున దశమ స్కంధమందలి శ్రీకృష్ణగాథను 12 సర్గలలో వ్రాసెను. ముద్ర, ''నారాయణ తీర్థ'' వీరి ఆరాధన నేటికిని, దక్షిణ దేశమున, వారు బ్రహ్మీభూతులైన గ్రామమున వేడుకతో జరుపుచున్నారు.

3. క్షేత్రయ్య:- 1600-1680. తెనుగు బ్రాహ్మణుడు. జన్మస్థానము, మొవ్వ. ఈయన మొదటి పేరు వరదయ్య. తెనుగున 2000 పదముల శృంగారరస ప్రధానముగా "మువ్వగోపాల" ముద్రతో రచించెను. ఈ పదములు పాండిత్య ప్రకర్షతో ప్రకాశించుచున్నవి.

4. భద్రాచల రామదాసు :- 1620-1680. తెనుగు బ్రాహ్మణుడు మొదటిపేరు కంచర్ల గోపన్న. నివాసము నేలకొండపల్లి. హైదరాబాదు రాష్ట్రము.

శ్రీరామ భక్తుడు. సంగీత సాహిత్యములందు పండితుడు. వీరి కీర్తనలు "భద్రాచలరామదాస" అను ముద్రతో నూరుకుపైగా బహుళ ప్రచారమున నున్నవి. ఇవన్నియు, భద్రాచలమున భవన కుడ్యములపై చెక్కించి యున్నారు.

5. మునిపల్లె సుబ్రహ్మణ్య కవి :- 1730-1780. తెనుగు బ్రాహ్మణుడు. తిరుపతి నివాసము. శ్రీ కాళహస్తీశ్వరునికి అంకితముగ పదములను, శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరునికి అంకితముగ శ్రీరామ కథను కీర్తన రూపముగానూ, ఆధ్యాత్మ రామాయణమును రచించెను.

ఆధ్యాత్మ రామాయణమున 6 కాండలు, 104 కీర్తనలు కలవు. వీరి కీర్తన శైలి మిక్కిలి విశిష్టమై యున్నది.

6. పైకాల గురుమూర్తి :- 18 వ శతాబ్దం, తెనుగు బ్రాహ్మణుడు. గీతములు, లక్షణ గీతములు, ప్రబంధములు, కీర్తనలు, అనేకముగా రచించెను. వేయి (1000) గీతములు రచించుటచేత **"వేయిగీత"** అను బిరుదము వీరికి గలదు. వీరి ముద్ర 'గురుమూర్తే'.

7. పరిమళ రంగడు :- 1700 ప్రాంతము వాడు. త్రిలింగ బ్రాహ్మణుడు. తెనుగున పరిమళ రంగ ముద్రతో 40 పదములు శృంగార రస ప్రధానముగా రచించెను

8. శొంఠి వెంకట సుబ్బయ్య :- 18-19 శతాబ్ద ప్రాంతము. తెనుగు బ్రాహ్మణుడు. వర్ణములను రచించెను. ఈయన కుమారుడు శొంఠి వేంకట రమణయ్య త్యాగయ్యకు గురువు.

9. శొంఠి వెంకటరమణయ్య :- సంగీత సాహిత్యములందు విద్వాంసుడు. త్యాగరాజునకు సంగీతమున గురువు.

ధాతు రచనా యుగం-కర్ణాటక సంగీత స్వర్ణయుగ ప్రారంభం :

10. త్యాగరాజు :- 1767-1847 సంగీత త్రిమూర్తులలో ప్రథముడు, సంగీత సాహిత్యము లందు అపార ప్రజ్ఞకలవాడు, మహాకవి, మహా భక్తుడు, మహా యోగి, సంగీత యుగకర్త, కారణ జన్ముడు, ధాతు రచనాదక్షుడు. అనేక రాగములకు స్వరూపమును ప్రసాదించిన మహానుభావుడు. అనేక రాగములను సృష్టించిన సంగీత స్రష్ట. ఈయనతోనే సంగీతమున స్వర్ణయుగము ప్రారంభమైనది.

ఈ మహానుభావుడు ఉదయించనిచో మన కర్ణాటక సంగీతము ఏ స్థితిలో యుండెడిదో చెప్పుట కష్టము. ఈయన కీర్తనలు 2400 పైగా లభ్యమగుచున్నవి.

ఈ కీర్తనల యందు, సాహిత్యమున భక్తి, వేదాంతము, సంఘసంస్కరణ, ఆత్మవిచారము, నాదస్వరూప వర్ణన, సంగీత మహాత్మ్యము, మొదలైన వివిధములైన విశిష్ట విషయ ప్రబోధితములై నున్నవి. వీరి కీర్తనల సాహిత్యము లన్నియును ఉపనిషద్వాక్యములు, సులభ గ్రాహ్యములుగా నున్నవి.

వీరు కీర్తనలను పత్రమును, ఘంటమును గాని వ్రాయలేదు, భగవత్ప్రేరితములుగ ఆసువుగ వీరి ముఖము నుండి ఉద్భవించినవి. అట్లు వచ్చు సమయమున శిష్యులు వినుచు స్వరసాహిత్యములను

వ్రాసుకొని, తరువాత పాఠముచేసి (వర్ణించి) శ్రీ త్యాగయ్యగారికి మరల వినిపించెడి వారట, ''ఇట్లు వచ్చినదా'' అని శ్రీ త్యాగయ్య అనెడి వారట. వీరి స్వరరచనా వైవిధ్యం అపూర్వం.

శ్రీ త్యాగయ్య గురూణాం గురుః. శ్రీ వాల్మీకి అవతారము. వీరు కావేరీ తీరమున, పంచనదీశ్వర క్షేత్రమైన, తిరువయ్యారులో నివసించి అచటనే బ్రహ్మీభూతులైరి. వీరి సమాధి వద్ద ప్రతిసంవత్సరం వీరు పరమపదించిన రోజు, పుష్య బహుళ పంచమీ దినమున, యావద్భారతమునగల సంగీతజ్ఞు లందరూ కలసి సంగీత ఉత్సవములు అద్భుతముగ జరుపుకొనుచున్నారు. వీరి సమాధి స్థలము, సంగీతజ్ఞులకు పుణ్యక్షేత్రముగా వర్ధిల్లు చున్నది.

11. శ్యామశాస్త్రి :- 1763-1827. సంగీత త్రిమూర్తులలో ఒకరు. దేవీ భక్తుడు. సంగీత సాహిత్యములందు మహాపండితుడు. వీరు తమిళులైనను, కీర్తనలను తెనుగునందే రచించెను. వీరి గీర్తనలు తెనుగునందేకాక సంస్కృత తమిళము భాషలలో కూడా కలవు. వీరి కీర్తనలు 300 లకు పైగా కలవు. శ్యామశాస్త్రివారి కీర్తనలను వారి ఇష్టదైవమైన దేవీ కీర్తన పరముగా ఉన్నవి.

12. ముద్దుస్వామి దీక్షితర్ :- 1775-1835. సంగీత త్రిమూర్తులలో ఒకరు. వీరు సంగీత, సాహిత్యజ్యోతిష, మంత్ర శాస్త్రములలో పండితుడు. వీరు సంస్కృతమున ఎక్కువగా, తమిళ, తెనుగు, (మణి ప్రవాళ) భాషలలో తక్కువగానూ, వారి కీర్తనలను రచించిరి. వీరి కీర్తనలు 300 వరకు ఉండును. నవగ్రహములమీద వీరు కీర్తనలు వ్రాసిరి.

13. స్వాతి తిరునాళ్ :- 1829 - 1847. తిరువాన్కూరు మహారాజు. భారతదేశ భాషలన్నింటిలోనూ పండితుడు. ఆంగ్లభాషలోకూడా పండితుడు.

పదములు, పదవర్ణములు, కృతులు, తిల్లానాలూ, భజనలను, సంస్కృతమున, మళయాళభాషలో తమిళభాషలో, తెనుగుభాషలో, హిందీభాషలో కూడా వీరి రచనలు కలవు.

సంగీత త్రిమూర్తుల కాలము సంగీతమునకు స్వర్ణయుగము. వీరి కాలమున మన దేశమునకు పాశ్చాత్యులు వచ్చిరి. వారి సంగీతము (Western Music) త్యాగరాజు దీక్షితర్, శ్యామశాస్త్రి, స్వాతి తిరునాళ్, మొదలైన లోకప్రసిద్ధ వాగ్గేయకారుల చెవిని పడెను. వీరందరు విశాల దృక్పథము కల వారు. కనుక పాశ్చాత్య సంగీతమును వినుటలో ఉత్సాహము చూపించిరి. కాగా పాశ్చాత్య సంగీతమువలె తోచు కొన్నిరచనలను కూడా వారు సల్పిరి.

దీక్షితర్ వారణాసి క్షేత్రమున పది సంవత్సరములు హిందూస్థానీ సంగీతమును వినెను. విని ప్రభావితుడై హిందూస్థానీ రాగములలో కీర్తనలు రచించిరి. పాశ్చాత్య సంగీత ధోరణులలోకూడా కీర్తనలు రచించిరి. వీరి హృదయ వైశాల్యమునకు ఎల్లలు లేవు. వీరి సౌజన్యమునకు హద్దులు లేవు.

14. తూము నరసింహదాసు :- 18 - 19 శతాబ్దపు తెనుగువాడు. భక్తిసంకీర్తనలను అనేకములుగా రచించిరి. భద్రాచలమందుండి తన ప్రయాణ సమయమాసన్నమైనదని తెలిసి, గోదావరిపై తెప్పనిర్మించుకొని ప్రయాణించి సిద్ధిపొందెను.

15. వీణ పెద గురాచార్యులు :- 1794. విజయనగర సంస్థాన ఆస్థాన విద్వాంసుడు. స్వర పల్లవులు, జక్కిన దరువులు, శబ్దములు, కీర్తనలు, రచించెను.

16. దూర్వాసుల సూర్యనారాయణ సోమయాజి :- 1842-1896. విజయనగర సంస్థానమునందు విజయరామ గజపతి మహారాజుల ఆస్థాన విద్వాంసుడు. గీతములు, స్వరజతులను, వ్రాసెను. వీణ, గాత్రములందు గొప్ప పండితుడు. త్యాగరాజ కృతులను తెనుగునాట ప్రచారము గావించెను.

17. పల్లవి గోపాలయ్య :- 1788-1832. తెలుగు బ్రాహ్మణుడు. 'వేంకట' ముద్రతో వర్ణములు కృతులను రచించెను. పల్లవి పాడుటలో ప్రతిభావంతుడు.

18. పల్లవి శేషయ్య :- తెనుగు ములకనాడు బ్రాహ్మణుడు. 18-19 వ శతాబ్దములకు చెందినవాడు. సంస్కృత సాహిత్యములలో పండితుడు. తెనుగున అనేక పదవర్ణములు, కృతులు, తిల్లానాలు, రచించెను. పల్లవి పాడుటలో సిద్ధహస్తుడు.

19. ధర్మపురి సుబ్బారావు, పట్టాభి రామయ్య :- వీరుభయులు సోదరులు. తెనుగున అనేక జావళీలు రచించిరి. ఈనాడు కర్ణాటక సంగీతమున ప్రసిద్ధిగా పాడబడుచున్న జావళులు (శృంగార రచనలు) వీరు రచించినవే.

20. ఆదిభట్ల నారాయణదాసు :- 1864-1947. సంస్కృతాంధ్ర, ఆంగ్ల, పారశీక, భాషలలోనూ, సంగీత, జ్యోతిష, వ్యాకరణ, భరత శాస్త్రములలోనూ, కవిత్వమునను, అద్భుత పాండిత్యము కలవాడు. విజయనగర సంస్థానమున ఆస్థాన విద్వాంసుడు. మహారాజులవారిచే స్థాపింపబడిన సంగీత కళాశాలకు అధ్యక్షుడు. వీరి రచనా వైవిధ్యము, కవిత్వ పటుత్వము అనన్య సామాన్యము. లయబ్రహ్మ. మహావైణికుడు. హరికథా పితామహుడు. సంస్కృతమున, ఆంధ్రమున, అచ్చతెనుగున అనేక హరికథలను రచించెను. శ్రీ యదార్ధ రామాయణమును హరికాథా రూపమున రచించెను. 'జగజ్జ్యోతి' యను వేదాంత గ్రంథమును వ్రాసెను. పారశీకమునగల ఉమర్ ఖయ్యాము రచించిన రుబాయితులకు తెనుగుసేత చేసెను.

వీరి సమకాలికులలో విజయనగర సంస్థానమున, దూర్వాసుల సూర్యనారాయణ సోమయాజి, వీణా రమణయ్య, పేరిబాబు, ద్వారం వేంకటస్వామి నాయుడు, వాసా వేంకటరావు మొదలైన విద్వాంసులు ఉండెడివారు.

ఈ కాలమున మహా ప్రజ్ఞాశాలియైన వీణా సంగమేశ్వర శాస్త్రి, పిఠాపురమునను; హరినాగభూషణము బందరు పట్టణమునందున; సుసర్ల దక్షిణామూర్తిశాస్త్రి; పారువల్లి రామకృష్ణయ్య పంతులు; రాజనాల వేంకటప్పయ్యశాస్త్రి; దుడ్డు సీతారామయ్య; కొచ్చెర్లకోట రామరాజు; బలిచేపల్లి సీతారామశాస్త్రి; వారణాసి రామసుబ్బయ్య; మహామేధావులు, మహా సంగీత విద్వాంసులు, తెలుగునాట ఉద్భవించి, అపూర్వమైన కృషి, సేవచేసి బహు శిష్యులకు శిక్షణనిచ్చి, సంగీత ప్రచారమునకు, అభివృద్ధికి ఎంతో మేలుచేసిరి.

సంగీత లక్షణకారులు :

1. క్రీ. పూ. 4 వ శ. **భరతుడు :- నాట్యశాస్త్రం :-** ఆదిలక్షణ గ్రంథం. ఇందు నాట్యశాస్త్రానికే ప్రాధాన్యం. ఇందు ఆరు అధ్యాయాలు మాత్రము, సంగీతమునకు ప్రత్యేకించబడెను.

1. **జాతి** లక్షణ విధానం :-

జాతి అనగా ఇప్పటి రాగమునకు పూర్వ రూపమే :-

వాటి లక్షణములు.

2. **ఆతోద్య జాతి విధానము.**
3. **సుషిరాతోద్యధికారము.**
4. **దాళ విధానము.**
5. **ధృవాధ్యాయము.**
6. **పుష్కర వాద్య విధానము.**

2. భరతుని తరువాత వారు నారదుడు :- సంగీత మకరందము.

విషయము :- స్త్రీ, పురుష, నపుంసక రాగాలు.

సంధి ప్రకాశ, సూర్యాంశ, చంద్రాంశ రాగములు, ముక్తాంశ కంపిత, అర్థకంపిత, కంపవిహీన రాగములు. ఇతడు త్యాగరాజునకు స్వరార్ణవ గ్రంథమును ఒసగినట్టి, నారద మహర్షి కాడని, 'నారద' అను (లేఖినీ నామము అయి ఉండ వచ్చును) ఒక గొప్ప లాక్షణికుడు అని, కొంత మంది అభిప్రాయము.

3. మతంగుడు :- (భరతుని తరువాత వాడు) 'బృహద్దేశి' అను సంగీత లక్షణ గ్రంథమును రచించెను.

ఇందు :- శృతినిర్ణయం; స్వరనిర్ణయం; మూర్ఛనా నిర్ణయం; తాన నిర్ణయం; 33 అలంకారములు, జాతులు, రాగలక్షణములు 40, రకములు, ప్రబంధ ములు, వాయు వాద్యములను, దేశీయ రాగములను గూర్చి వివరముగా ఉన్నవి.

శార్ఙ్గదేవుడు :- ఈయన 12, 13 వ శతాబ్ద ములలోనివాడు. కాశ్మీర దేశస్తుడు. సంగీత సాహిత్యముల యందు అపారమైన పాండిత్యము కలవాడు. వీరికి "నిశ్శంకుడు" అను బిరుదు గలదు. 1200-1247 వరకు దేవగిరి (దౌలతా బాదు-హైదరాబాదు రాష్ట్రం)ని రాజధానిగా పరిపా లించిన సింహణ భూపాలుని ఆస్థాన విద్వాంసుడుగా నుండెను.

ఈయన 'సంగీత రత్నాకరము, అను సంగీత లక్షణ గ్రంథమును రచించెను.

తన గ్రంథమున జాతులను వివరించుచు వాటి లక్షణములను వ్రాసెను. ఆంధ్రి; గౌడి మొదలైన జాతులను మొదట పేర్కొన్నది వీరే.

'ఏలా' ప్రబంధ లక్షణములను వివరించుచు, ఆంధ్ర ఏల; కర్ణాట ఏల; ద్రవిడ ఏల, మొదలైన ఏలలను పేర్కొనెను.

భరతునిచే వ్రాయబడిన, షడ్జపంచమ, షడ్జ మధ్యమ, భావముల ప్రకారము 12 స్వరస్థానము లచే గుణించగా, వచ్చిన 22 శ్రుతులను గూర్చి విపులీకరణము, వివరణము, శార్ఙ్గదేవుడు చేసెను.

ఇంకను శార్ఙ్గదేవుడు తన గ్రంథమున, భరత, నారద, మతంగ, కీర్తిధర, కోహల, కంబళ, అశ్వతర, ఆంజనేయ, అభినవ గుప్త సోమేశ్వరాది లక్షణ కర్తల మతములను వివరించెను.

ఈ గ్రంథమున 7 అధ్యాయములు కలవు. అవి; స్వరగతా ధ్యాయము; రాగవివేకాధ్యాయము; ప్రకీర్ణాధ్యాయము; ప్రబంధాధ్యాయము; తాళా ధ్యాయము; వాద్యాధ్యాయము; నృత్యాధ్యాయములు.

శార్ఙ్గదేవుని సంగీత రత్నాకరమునకు వ్యాఖ్యాన ములు, శార్ఙ్గదేవుని తరువాత శాస్త్రకారులు చేసిరి. వారిలో ముఖ్యులు - క్రీ. శ. 1420 లో కల్లినాథుడు, వీరి వ్యాఖ్యానము, సంస్కృతమునందు కలదు. సంగీత రత్నాకరమును వ్యాఖ్యానించిన, మరొకరు సర్వజ్ఞ సింగ భూపాలుడు. హిందీ భాషలో గంగా రాముడు అను లక్షణకారుడు వ్యాఖ్యానమును వ్రాసెను.

సంగీత రత్నాకరమున నుండు శాస్త్ర విషయ ములు, శ్రీ రామామాత్యుడు, వేంకటమఖి వారల కాలము నాటికే లక్ష్యమునకు సమన్వయములు గాకుండినట్లు తెలియుచున్నది.

కర్ణాటక, హిందూస్థానీ, సంగీత పద్ధతుల విభజన :- శార్ఙ్గదేవుని "సంగీత రత్నాకర" గ్రంథ రచన కాలమునాటి వరకు భారతీయ సంగీతము ఒకే పద్ధతిలో ఒకే పేరుతో భారతీయ సంగీతముగా నడిచినది. కాని 13 వ శతాబ్దములో మహమ్మదీయ

దండయాత్రలకు లోనైన ఉత్తర భారతదేశమున ముఘల్ సామ్రాజ్య స్థాపనతో వారి సంగీత పద్ధతులు భారతీయ సంగీతమున లీనమై హిందూస్థానీ సంగీత మైనది. ఉత్తర భారత సంగీతమును హిందుస్థానీ సంగీతముగాను, దక్షిణ హిందూదేశమున గల సంగీతాన్ని కర్ణాటక సంగీతంగాను, వ్యవహరించటం ప్రారంభమైనది.

వీటిలో హిందూస్థానీ సంగీతమును హనుమత్ సాంప్రదాయముగాను, కర్ణాటక సంగీతమును నారద సంప్రదాయము అనియును వ్యవహరించుచున్నారు.

ప్రధాన సూత్రాలలో ఈ రెండు సంగీతాలకు భేదము లేకపోయిననూ, గ మ క (కంపనము) ప్రయోగాలలోను, రాగ లక్షణములలోనూ వీటి మధ్య వ్యత్యాసం ఏర్పడి క్రమ పరిణామాలనుచెంది, కాలక్రమంగా స్వతంత్రముగా అభివృద్ధి చెందుతు వచ్చాయి

ఈ రెండు పద్ధతులకు ఇంకొక ముఖ్యమైన బేధం ఏదనగా హిందూస్థానీ సంగీతం దర్బారులలో అభివృద్ధి చెందింది. కర్ణాటక సంగీతం దేవాలయాలు, ఆటపట్టుగా అభివృద్ధి చెందుతు వచ్చినది. హిందూస్థానీ సంగీతం విలాసానికి, కర్ణాటక సంగీతం భక్తికి, ప్రముఖ స్థానాల్ని పొందాయి.

జాయసేనాని :- 1213 - 1262 ఇతడు కాకతీయ సామ్రాజ్యములో గణపతి దేవుని గజ సైన్యాధ్యక్షుడు. గొప్ప సంగీత లక్షణ కారుడు.

'నృత్యరత్నావళి' 'గీతరత్నావళి' 'వాద్య రత్నావళి' అను గ్రంథములను నాట్య, సంగీత, వాద్య విషయముల మీద 3 గ్రంథములను వ్రాసెను.

విద్యారణ్యుడు :- 1320 - 1380. ఈయన విజయనగర రాజ్య ప్రతిష్టాపకుడు.

'**సంగీతసారము**'అను ప్రసిద్ధ లక్షణ గ్రంధాన్ని వ్రాసిన గొప్ప సంగీత లక్షణ కారుడు, విద్యారణ్యుడు తరువాతి కాలమున వేంకటమఖిచే అభివృద్ధి గావింపబడిన జనక-జన్యరాగ పద్ధతిని మొదటి సారిగా కనుగొని, ప్రతిపాదించిన మూలపురుషుడు, అని గోవింద దీక్షితుడు తన ''సంగీత సుధ'' అను గ్రంథమున వ్రాసెను.

విద్యారణ్యుని కాలముననే దక్షిణ భారత సంగీతమునకు కర్ణాటక సంగీతము అను పేరు వచ్చెను. ఈ పేరు వచ్చుటకు విద్యారణ్యుడే కారకుడు.

సోమనాథుడు :- 1609. ఆంధ్రుడు. 'రాగ విబోధ' అను గ్రంథమును వ్రాసెను. ఇందు 5 ప్రకరణములు కలవు.

1. **శృతి స్వర వివేకము.**
2. **వీణా వివేకము.**
3. **మేళ వివేకము.**
4. రాగ **వివేకము.**
5. రాగ **రూప వివేకము.**

ఇతడు మేళములు 23 గా నిర్ణయించెను.

చతుర దామోదరుడు :- 1570 - 1573. విజయనగరమును పాలించిన తిరుమల రాయుని ఆస్థాన విద్వాంసుడు, 'సంగీత దర్పణము' అను గ్రంథమును వ్రాసెను. తరువాత మొగలు దర్బారునకు పోయి కీర్తిగణించెను.

గోవింద దీక్షితులు :- 1577-1614. తంజావూరును పాలించిన అచ్యుతప్ప నాయక, రఘునాథ భూపాలుర కాలమున ప్రధాన మంత్రిగా నుండి 'సంగీత సుధ' అను గ్రంథమును వ్రాసెను.

వేంకట మఖి :- 1620. గోవింద దీక్షితుని కుమారుడు. 1660 లో '**చతుర్దండి ప్రకాశిక**' 'రాగ **లక్షణము**' అను గ్రంధములను వ్రాసెను.

72 మేళ కర్తలు, వాటి జన్యరాగములు శాస్త్రీయ గణితశాస్త్ర దృకృథంతో నిర్ణయించెను విద్యా

రణ్యులు సూచించినరీతిగా. ఈ పద్ధతి ప్రకారం ప్రపంచ సంగీత రీతులలో ఏరీతియైననూ, ఏ రాగ మైననూ ఈ 72 మేళ కర్తలలో ఒకటి అయిననూ, లేక జన్య రాగమైననూ, కావలసినదే కాని ఈ పరిధి నుండి వేరుగా ఉండుటకు వీలులేదు. ఈ 72 మేళ కర్తల పద్ధతి, అంత కూలంకషమైనది. అంత పటిష్టమైనది. అంత సహేతుకమైనది.

గోవిందామాత్యుడు :- 1577 - 1614 ఆంధ్రుడు. వేంకట మఖి 72 మేళకర్తల పథక మునకును పటిష్ట మొనరించెను. వాటిని సంపూర్ణ మేళ కర్తలుగ రూపొందించి, వాటికి వేరు నామము లను ఒసగెను.

ఇప్పుడు వాడుకలో ఉన్న 72 మేళకర్తల పేర్లు వీరు ఏర్పరచినవే. ఈయన 'సంగీత**శాస్త్ర సంక్షేపము**'' 'సంగ్రహ **చూడామణి**' గ్రంధము లను సంస్కృతమున రచించెను.

రఘునాథ నాయకుడు :- 1614 - 1632 తంజావూరును పాలించెను. గజేంద్ర మోక్షము, **జానకీ పరిణయము, రుక్మిణి కల్యాణము** అను యక్షగానములు, '**జయంతసేన**' 'రామానందము' అను రాగములను సృష్టించెను. '**రఘునాథవీణ**' అను ఒక ప్రత్యేకమైన వీణా వాద్యమును కని పెట్టెను.

విజయరాఘవ నాయకుడు :- 1633 - 1673 తంజావూరును పాలించెను. సంగీతమును పోషించెను. క్షేత్రయ్య ఈయనపై అనేక పదములను వ్రాసెను.

అహోబలుడు :- 17వ శతాబ్దము, '**సంగీత పారిజాతము**' అను లక్షణ గ్రంధాన్ని వ్రాశారు.

శాహాజీ :- 1684 - 1712 మహరాష్ట్రుడు. **శంకర పల్లవీ సేవా ప్రబంధము, విష్ణుపల్లవీ సేవా ప్రబంధము**, మొదలైన యక్షగాన ప్రబంధ ములను అనేకము వ్రాసెను.

తులజాజీ :- 1728-1736. తంజావూరును పాలించెను, మహారాష్ట్రుడు, 'సంగీత **సారామృతము**' అను గ్రంథమును వ్రాసెను.

సమకాలిక సంగీతం :

ఈనాడు సంగీతానికి చాలా ప్రచారం వచ్చింది. రేడియోద్వారా, గ్రామఫోను రికార్డులద్వారా, సంగీత సంస్థలు, సభలద్వారా, సంగీతం ప్రచారం అవుతోంది.

కేంద్రంలోనూ, రాష్ట్రాలలోనూ, సంగీత అకాడమీలు పటిష్టంగా సంగీతాభివృద్ధికి పాటుపడు తున్నాయి. ప్రభుత్వం, సంగీత కళాశాలల్ని అనే కంగా ఏర్పాటుచేస్తున్నది.

ఉత్తర దక్షిణదేశ సంగీతరీతులను ఏకంచేయ డానికి కొంతమంది పెద్దలు ఆలోచిస్తున్నారు. ఏకం చేయటం అవసరంఉన్నా లేకపోయినా ఉత్తరదేశ సంగీత రసికులు, దక్షిణదేశ సంగీత శైలిని, దక్షిణదేశ సంగీత రసికులు ఉత్తరదేశ సంగీత శైలిని, విని అర్థంచేసుకొని ఆనందించటానికి అను కూలంగా అవకాశాలు కలుగుతున్నాయి. రేడియో ద్వారానూ, సంగీత సంస్థలద్వారానూ, మన భార తీయ సంగీతం ప్రజల అభిరుచులకు తగినట్లు మలచబడి, ప్రజలలోకి చొచ్చుకుపోయినట్లైతే సర్వ జనోపయోగాన్ని పొంది సర్వజనానంద దాయకంగా నిత్యనూతనంగా, సర్వాంగ సుందరంగా, సకల మానవ సాంస్కృతీ వికాసానికి, అభ్యుదయానకి కారణభూతంగా మన సంగీతం ప్రకాశిస్తూఉంటుంది.

—ఆచార్య. నూ. బి. న.

(మనకర్ణాటక సంగీతమును అమెరికా దేశీయుడు నేర్చికొనెను వారినిగూర్చి క్లుప్తముగా ముచ్చ టించదమైనది.)

జాన్ హిగ్గిన్స్

హిగ్గిన్స్ అన్‌డోవర్ గ్రామవాసి. (అమెరికా దేశ మ్యాస్చ్యుయట్సు స్టేటు) తలిదండ్రులు పాశ్చాత్య సంగీత ప్రవీణులు. వారి ఇల్లు సంగీత వాతావరణ పూరితమై యుండెను. బాల్యముననే హిగ్గిన్స్, పియానో, డ్రమ్, ఫ్లూట్, క్లారినెట్, ట్రంపెట్, వాద్యములపై సాధనచేసెను. విద్యాభ్యాసము మిడిల్ టౌన్ వెస్లియన్ యూనివర్సిటీలో జరిగెను. అచ్చటనే సంగీతము నేర్చెను. పాశ్చాత్య ప్రాచీన సంగీతముల, ఆధునిక క్రొత్త పోకడుల మధ్య, ఇరుక్కొని, కింకర్తవ్యతా మూఢత్వమున యుండగా, భారత కర్ణాటక సంగీతముతో పరిచయ మేర్పడెను. వెంటనే అందు నిమగ్నుడై పోయెను.

ఈ పరిచయము ఎట్లు జరిగెనను అంశము తెలిసికొనదగినది. 1962 లో భరతనాట్య ప్రవీణయైన అభినేత్రి టి. బాలసరస్వతి – అమెరికా జాకోబ్ పిల్లో అనుచోట ప్రదర్శన మిచ్చెను. ఆమెను హిగ్గిన్సు కలసికొనెను. పుత్రుడు, మాతను చేరినట్లు, హిగ్గిన్సు, బాలసరస్వతి ప్రాపుచేరి, ఆమె బోధనల, సూచనల ప్రకారము కర్ణాటక సంగీతమునుగూర్చిన గ్రంథముల, గ్రామఫోను రికార్డును, తెలిసికొనెను. ఈ గాంధర్వ విద్యపై వ్యామోహము, తెలిసికొనవలెనను ఆర్తి మిక్కుటమయ్యెను.

కొంతకాలమునకు బాలసరస్వతి తోబుట్టువైన తిరు రంగనాథము, వెస్లియన్ విశ్వవిద్యాలయ సంగీతశాఖలో మృదంగ వాద్య అధ్యాపకుడుగా వచ్చెను. అప్పటికి హిగ్గిన్సు బి.యే. పట్టభద్రుడయ్యెను. రంగనాథన్‌వద్ద రెండు సంవత్సరములు మార్దంగికవిద్య నేర్చి, ఎం.ఏ. పట్ట పరీక్షకై, సిద్ధాంత వ్యాసము వ్రాసి, పట్టభద్రతయందు ఉత్తీర్ణుడయ్యెను. ఇట్లు మూలకమైన విద్యా ప్రావీణ్యము గణించి 1964 లో Fullbright విద్యావేతన సాయముతో భారతదేశమునకు వచ్చెను. బాలసరస్వతి మరొక సోదరుడైన విశ్వనాథము, హిగ్గిన్సును మద్రాసులో కర్ణాటక సంగీతవిద్య నేర్పుటకు సమ్మతించెను. అట్లే హిగ్గిన్సు మద్రాసు వచ్చి, బాలసరస్వతిఇంటిలో విశ్వనాథమువద్ద, పట్టుదలతో, వినయపూర్వకముగ గాంధర్వవిద్యను మనసార నేర్చికొనెను. జాగ్రదవస్థ యందెల్లప్పుడు, ఈ సాధ్యయందే నిమగ్నుడైయుండెను. విశ్వనాథము చేకూర్చిన కఠిన శిక్షణకు అర్హుడై, తన నిశితబుద్ధితో విద్య అలవరచుకొని, అవశ్యమగు సంపత్తిని చేకూర్చుకొని ఫలప్రదుడయ్యెను. ఆ అనుభవమును తలచుకొని, తర్వాత కొద్దికాలమునకు, హిగ్గిన్సు, ''నేను పాటపాడుచుంటిని, దాని బాగోగులు నాకు తెలియలేదు. కాని నిరంతరము పాడుచునే యుంటిని'' ఇట్లు మూడు సంవత్సరములు భారతదేశ మందుండెను. పాటకచ్చేరీలకు హాజరై, ఆలకించుచుండెను. తాను అవకాశమేర్పడినప్పుడు, గానకచ్చేరీలు జరిపెను. ఈ ప్రారంభోత్సవము 1965 జనవరిలో జరిగెను.

1965 జనవరిలో తిరువయ్యార్ (తంజావూరు జిల్లా) శ్రీ త్యాగబ్రహ్మ ఆరాధన ఉత్సవములు జరిగెను. పది పదిహేనువేలజనులు భక్తిశ్రద్ధలతో సమావేశమైరి. వారినిచూడగనే హిగ్గిన్సునకు 'చావుభయము' వేసెను. కాని సభాసదులందరు ఆనందముతో నిశ్శబ్దముగనే యుండిరి. నేటి కర్ణాటక సంగీతమునకు మూలపురుషు డనదగిన శ్రీ స్వామి వారి కృపయే హిగ్గిన్సును గాంధర్వ విద్యయందు నిపుణునిగా చేసెను.

తరువాత దేహళీ (ఢిల్లీ) ముఖ్య పట్టణమందు, హైదరాబాదు, మద్రాసు, కలకత్తా, బొంబాయి నగరములలో కచ్చేరీలుచేసి, సహృదయులందరకు, విస్మయము, వింత ఆశ్చర్యమును, రసానందము గూర్చెను.

1967 లో తిరిగి స్వదేశమునకు వెళ్ళెను. అచ్చట అనేక కచ్చేరీల యందు, తన శ్రవ్యపేయమైన గాత్రకళను ప్రదర్శించి మన్ననల బడసెను.

1969 లో మరల మద్రాసు వచ్చెను. తాను నేర్చిన కళ యందింకను ఉత్తీర్ణత సంపాదించుటకై తిరురామనాద్ కృష్ణన్ వద్ద మఱికొంత విద్యను నేర్చెను.

Ph. D. పట్టముకొరకై హిగ్గిన్సు శ్రీమతి బాలసరస్వతి వద్ద, నాట్య, నృత్య, నృత్తగీతముల నేర్చికొని, సిద్ధాంతవ్యాసము వ్రాసెను ''నా సిద్ధాంత వ్యాసమునకు మూలాధారము ఆమెయే'' యని హిగ్గిన్సు చెప్పెను. వీరి సంగీతాభ్యాసము త్రివేణీ సంగమమువలె సాగినది. గురువు తిరువిశ్వనాథము, కీర్తన యందలి ఒక పాదమును పాడును. దానినే హిగ్గిన్స్ నియమ బద్ధముగా ఉచ్చరించును. ఆ తరువాత తిరురామనాథ కృష్ణన్ మెరుగులతో పాడును. హిగ్గిన్సు పదేపదే దానిని పాడును. సవరణలైన పిదప, ముగ్గురు సరిగా నున్నదని, వారి మనస్సులకు తోచిన పిదప, మరొక పంక్తిని సాధన చేయుచుండిరి. ఇట్లు చేయుటచే హిగ్గిన్స్, గాయక భాగవతార్ అయ్యెను.

అట్లే శ్రీమతి బాలసరస్వతి వద్ద నృత్య సంగీతము నేర్చునప్పుడు, ఆమె అభినయము చేయుచు, గాయకుడగు హిగ్గిన్స్‌ను, సంగీతమును కూడ పాడునట్టి కీర్తనలోని భావము ఉట్టిపడునట్లు గానము చేయవలయునని బోధించెను.

ఉదాహరణకు :- కమల దళములు విచ్చుట యనుభావమును సంగీతమున పాడునప్పుడు గానము లాలిత్యముగ, సొగసుగ, మందగతిగ సున్నితత్వముగా నుండ వలయునని, బాలసరస్వతి అభినయమున వ్యక్తము చేయుచుండెను. అట్లే జావళి పాడునప్పుడు, వేశ్య, ప్రియుని ధనమివ్వమని కోరుట యను భావము చూపునపుడు, ఆ ధనముతో కూడిన మూట, మోయుటకు కష్టమగునట్లు, అభినయముచేసి, గానము నందును ఆ భావము సంపూర్ణముగ వ్యక్తమగునట్లు పాడవలయునని చెప్పుచుండెను.

ఇట్లు కర్ణాటక సంగీతము యొక్క బహుముఖ శక్తిని హిగ్గిన్స్ ఆర్జించెను. మేటి గాయకుడని పేర్గాంచెను.

— నే. శ్రీ. కృ.

ఉపకరించిన సాధనములు :—

SPAN : సంపుటము XII సంచిక. 4.
ఏప్రిల్ 1971.

ఎలిజబెత్ హొల్.
(Elizabeth Wohl)

XV

89. భారతీయ తత్త్వశాస్త్రము

తత్త్వశాస్త్ర విషయమున భారతదేశము అనాది కాలమునుండియు విశ్వవిఖ్యాతి నార్జించుకొన్నది. జీవులు, ప్రపంచము, పరమాత్మ - వీటి లక్షణము లను వీటి పరస్పర సంబంధమును దర్శించుటకై (చూచుటకై లేక చూపుటకై) ప్రయత్నించు శాస్త్రములు గానతత్త్వ శాస్త్రములకు దర్శనము అని నామాంతరము ప్రసిద్ధముగా ఉన్నది. దుఃఖములను తొలగించి శాశ్వతమగు సుఖమును పొందుటకు తగు మార్గమునుచూపుట దర్శనముల ముఖ్య ప్రయోజనము.

తత్త్వశాస్త్రమును ఆంగ్లభాషలో Philosophy అని అందురు. తెలిసికొనుటకై అభిలాష అని ఈ పదమున కర్థము. ఈ అర్థమునుబట్టి ఏ జిజ్ఞాస యైనను ఫిలాసఫి అనియే చెప్పవచ్చును. కాని కాల క్రమమున ఈ పదముయొక్క ప్రవృత్తి ఆధ్యాత్మిక విషయ జిజ్ఞాసయను నర్థమున సంకుచితము చేయబడినది. పాశ్చాత్య తత్త్వశాస్త్రమున ఆయా కాలములలో ఆయా సిద్ధాంతములు బయలుదేరినవి. క్రొత్త సిద్ధాంతము ఆవిర్భవింపగానే ప్రాచీన సిద్ధాంతములు మరుగుపడుచుండెడివి. భారతదేశము నందు అట్లుకాక క్రొత్త దర్శనములు వచ్చుచుండినను వాటితోపాటు ప్రాచీన దర్శనములుకూడా ప్రచారములో నుండెడివి. ఇందులకు కారణమేమనగా పాశ్చాత్య దేశములలో తాత్త్విక సిద్ధాంతములెన్ని బయల్వెడినను, వాటివలన బుద్ధికొక విధమగు వ్యాయామము, సంతృప్తి కలుగుచుండెడిదే కాని దైనందిన జీవితవిధానమున వాటికే మాత్రమును ప్రవేశముండెడిదికాదు. అందుచే క్రొత్త సిద్ధాంత మేదైనా ఆవిర్భవింపగానే పాత సిద్ధాంతము విస్మృత ప్రాయ మగుచుండెడిది. భారతదేశము నందు అట్లుకాక ఒక కాలమున, ఒక బుద్ధిశాలియగు, ఆచార్యుడు ఒక దార్శనిక సిద్ధాంతము స్థాపించె నన్నచో అది వెంటనే ఒక విధమగు జీవన విధానముగా ప్రచారములోనికి వచ్చెడిది. పిమ్మట క్రొత్త సిద్ధాంతము లేవి ప్రచారములోనికి వచ్చినను, వెనుకటి వారందరును తమ వెనుకటి సిద్ధాంతమును విడిచెడివారు కారు. దాని ననుసరించెడివారు కొందరైనా వుండెడివారు. అందుచే అన్ని దార్శనిక సిద్ధాంతములను కొద్దిగానో గొప్పగనో, అన్ని కాలము లందును ఈ దేశమున ప్రచారములో నుండుటకు అవకాశ మేర్పడినది. ఇది భారతీయ తత్త్వ శాస్త్రమునకు గల ఒక వైశిష్ట్యము.

నాస్తిక దర్శనము లనియు, ఆస్తిక దర్శనము లనియు భారతీయ దర్శనములో రెండు విధములు. వేదముల ప్రామాణ్యమును అంగీకరింపని దర్శనములు నాస్తిక దర్శనములు. వేద ప్రామాణ్యమును అంగీకరించినవి ఆస్తిక దర్శనములు. చార్వాక - జైన - బౌద్ధ దర్శనములు నాస్తిక దర్శనములు. న్యాయ - వైశేషిక - సాంఖ్యా - యోగ - పూర్వ-మిమాంసా వేదాంత దర్శనములు ఆస్తిక దర్శన

ములు. వైదిక వాఙ్మయము, భారతదేశమునకు చెందిన అతి ప్రాచీన వాఙ్మయము. దీని ప్రభావము ప్రత్యక్షముగను, పరోక్షముగను, అన్వయ ముఖముననో వ్యతిరేక ముఖముననో అన్ని దర్శనముల పైనను ప్రసరించి యున్నది.

చార్వాక దర్శనము :- చార్వాకులు కేవల భౌతిక వాదులు. వీరి మతమున ప్రత్యక్ష[1] మొక్కటియే ప్రమాణము. అనుమానము[2], శబ్దము[3]. మొదలగునవి పూర్తిగా నమ్మదగిన ప్రమాణములు కావు.

వాటి వలన మానవుడు అనేక స్థలములందు పొరబడుచుండుట గూడ కానవచ్చుచున్నది కదా ! ఈ ప్రత్యక్ష ప్రమాణముచే మనకు భూమి వాయువు, అగ్ని, జలము అను నాలుగు భూతము లున్నట్లు స్పష్టముగా తెలియుచున్నది. కనబడుచున్న ఈ ప్రపంచ మందలి పదార్థము లన్నియు ఈ భూత చతుష్టయము వలననే జన్మించినవి. మానవుడు కూడ ఈ భూత చతుష్టయము కలయికచే ఏర్పడిన ఒక పదార్థమే. మానవునిలో ఈ భూత చతుష్టయ వ్యతిరిక్తమగు ఆత్మ యనునది ఒకటి ఉన్నదని చెప్పుటకు తగు ప్రమాణము లేదు. కంటికి కనబడని ఆత్మ అనునది ఒకటి ఉన్నదని నమ్ముట యెట్లు ? మానవ దేహములో చైతన్యమనునది ఒకటి ఉన్నదనుమాట వాస్తవమే ! కాని అది, తమలపాకులు, వక్క, సున్నము కలియుటతో ఎరుపు అను పదార్థాంతరము ఉదయించినట్లు, నాలుగు భూతముల విశిష్టమగు కలయికచే ఏర్పడినదే ! దేహము నశించుటతో చైతన్యము కూడా నశించును. దేహము నశించిన పిమ్మట ఇచట చేసిన పుణ్యాపాపాదుల ఫలితముల అనుభవించుటకై ఆత్మ అనునది యేదియు మిగలదు. భగవంతు డనువాడు కూడా లేడు. ఈ సృష్టి అంతయు మహా భూతముల కలయికచే సహజముగ కలుగుచున్నది. దీనికి కారణ భూతుడగు భగవంతుడు ఒక డున్నాడని విశ్వసింప పని లేదు. స్వర్గాది సౌఖ్యములను అనుభవించుటకైగాని, దేవుని అనుగ్రహము సంపాదించుటకైగాని, కర్మల నాచరించుట మూర్ఖత్వము. అమాయకులగు ప్రజలను మోసగించుటకై పండితులు కల్పించివ్రాసిన వేదములు ప్రమాణములు కావు. ఈ దేహమున్నంతవరకును ఏదియో విధముగ భోగభాగ్యములు సంపాదించి ఆనందించుటయే జీవిత పరమావధి. అదియే స్వర్గసుఖము, అనవసరముగ దానిని గూర్చియు, దీనిని గూర్చియు ఆలోచించుచు బాధపడుటయే నరకము అని చార్వాక సిద్ధాంతము. ఇట్టి మాటలు వినుటకు ఇంపుగా వుండునుగాన వారు చారువాక్కులనియు, చారువాక్కులే కాలక్రమమున చార్వాకులను పేరు పొందిరనియు కొందరందురు. ఏతన్మత ప్రవక్తల లోను, కనికి-చార్వకుడు అని పేరుండుటచే ఇది

(1) నేత్రము మొదలగు ఇంద్రియములకు రూపాదివిషయములతో సంబంధ మేర్పడగ ప్రత్యక్ష జ్ఞానము కలుగుచున్నది. ఈ ప్రత్యక్ష జ్ఞానము కలుగుటకు సాధనములకు త్వక్ - చక్షుః - శ్రోత్ర - ఘ్రాణ - రసనేంద్రియములకు ప్రత్యక్ష ప్రమాణములని పేరు.

(2) ధూమమున్న ప్రతి స్థలమునందును అగ్నివుండును అను జ్ఞానము (ఇదియే వ్యాప్తిజ్ఞానము) కలవాడు దూరమునందు పర్వతముపై ధూమమునుచూచి అచ్చట అగ్నివున్నట్లు తెలిసికొనును ; "అనుమతి" అనియు అందులకు కారణమగు వ్యాప్తిజ్ఞానమునకు "అనుమానము" అనియు పేర్లు.

(3) మనకు ప్రత్యక్షము గాని ఎన్నియో విషయములను విశ్వాసయోగ్యులగు ఆప్తులద్వారావిని తెలిసికొనుచున్నాము. ఇట్టి క్రొత్త విషయములను తెలుపు ఆప్త వాక్యము శబ్దప్రమాణము.

చార్వాక మతమైనదని కొందరు చెప్పుదురు. ఏత న్మతస్థులు బృహస్పతి ప్రోక్తములుగ కొన్ని వాక్య ములను నుదాహరించుటచే ఈ మతమును బృహ స్పతి యనువాడు ప్రవర్తింప చేసియుండునని మరి కొందరందురు.

జైనదర్శనము :- జైనమతము అతి ప్రాచీన మైనది. ఈ మతమును ఆయా కాలములలో జన్మిం చిన ఇరువదినలుగురు తీర్థంకరులు (జైనాచార్యులు) బోధించిరి. కర్మబంధమును జయించుటచే వీరికి జినులని పేరు. ఇరువదినాలుగవ తీర్థంకరుడైన వర్ధమాన మహావీరుడు క్రీ. పూ. ఆరవ శతాబ్దమున జన్మించెను. ఇతడు బుద్ధుని సమకాలికుడు.

జైనులు ప్రత్యక్షమునేకాకఅనుమాన-శబ్దములను కూడ ప్రమాణముగ అంగీకరింతురు. మహా మహి మాన్వితులగు తీర్థంకరాదుల ఉపదేశములు శబ్ద ప్రమాణములో చేరును. ప్రత్యక్ష వేద్యములగు, పృధివ్యప్తేజో వాయువులనే కాక, ఆకాశము, కాలము, ధర్మము, అధర్మము అను తత్త్వములను కూడ జైనులు అంగీకరింతురు. ఈ ధర్మాధర్మము లనునవి లోకప్రసిద్ధములగు ధర్మాధర్మములు కావు. చలనమునకు ఉపకరించునది ధర్మము. స్థితికి ఉపకరించునది అధర్మము. వీటి అన్నింటికంటె భిన్నమగు ఆత్మ కూడ ఉన్నది. సుఖదుఃఖాది గుణములనుబట్టి ఆత్మస్థిత్వమును ఊహింపవచ్చును. ఎన్ని శరీరము లుండునో అన్ని జీవాత్మలున్నవి. వృక్ష లతాదుల లోను, రజఃకణములలోనుకూడ జీవాత్మలున్నవి. కాని వివిధ జీవులలోగల జ్ఞానము నందు వైషమ్యమున్నది. వృక్ష లతాదులలోని జీవులకు స్పర్శజ్ఞానము మాత్రమే ఉండును. ఆ జీవుల ఏకేంద్రియులు. ఇట్లే కొన్ని జీవాత్మలకు రెండు ఇంద్రియము లుండును. కొన్నింటికి మూడు వుండును. కొన్నింటికి నాలుగు వుండును. మనుష్యా దులకు ఐదు ఇంద్రియము లుండును. ఈ విధముగ ఏకేంద్రియ జీవులు మొదలు పంచేంద్రియ జీవుల వరకునుగల ప్రాణి సంఘాతములో జ్ఞాన తారతమ్య మున్నది. కాని అన్ని విధములగు జీవులలోను కూడ అనంత జ్ఞానమును, అనంత శక్తిని, అనంతా నందమును పొందగల సామర్థ్యమున్నది. ఆ సామ ర్థ్యము కర్మబంధముచే ఆవృతమై యున్నది. కామ క్రోధాదులను తత్ప్రియుక్తమగు కర్మయు, జీవు నకు అచేత పదార్థముతో సంబంధము నేర్పరచును. దానితో జీవునకు సహజములగు సర్వజ్ఞత్వాదులు మరుగున పడిపోవును. ప్రయత్నము చేసినచో యే జీవుడైనను ఈ కర్మభారమును తొలగించుకొని, సహజములగు సర్వజ్ఞత - సర్వశక్తత్వాదులను పొందగల్గును.

కర్మబంధమును తొలగించుకొనుటకు (1) సమ్య గ్దర్శనము; (2) సమ్యగ్ జ్ఞానము; (3) సమ్యగ్ చరిత్రము అనునవి ఆవశ్యకములు. వీటికి రత్న త్రయమని పేరు. తీర్థంకరోపదిష్టములగు తాత్త్విక సిద్ధాంతములపై అచంచల విశ్వాసమునకు సమ్యగ్దర్శనమని పేరు. ఈ సమ్యగ్దర్శనముచే క్రమముగ తత్త్వజ్ఞానము లభించి, అజ్ఞానము తొల గుటకు అవకాశము ఏర్పడును. ఇట్టి తత్త్వజ్ఞానము నకు సమ్యగ్ జ్ఞానమని పేరు. సదాచారము లేనిచో సమ్యగ్దర్శన - జ్ఞానము - లున్నంత మాత్రాన ప్రయోజనము లేదు. అందుచే సత్య - అహింస - అస్తేయ-వైరాగ్యాదుల నలవరచుకొనవలెను. ఈ విధముగ రత్నత్రయమును పరిరక్షించుకొన్నచో క్రోధము, మానము, మాయ, లోభము అను కషాయములు నశించును. వీటి వలన ఏర్పడిన కర్మబంధము తొలగిపోవును. అపుడు జీవునకు అచేతన పదార్థముతో నేర్పడిన సంబంధము దూర మగును దానితో జీవుడు స్వసహజము లగు సర్వజ్ఞత్వ సర్వశక్తత్వాదులను పొందును ఇదియే మోక్షము.

జైనులు దేవుని అంగీకరింపరు, కాని దేవునకు గల సర్వజ్ఞత్వాదు లన్నియు తీర్థంకరులకు

ఉన్నవని అంగీకరించి వారిని దేవునివలె పూజింతురు. ఈ తీర్థంకరులు జైనులకు ఆదర్శభూతులగు మహాపురుషులు.

ఎంతటి క్షుద్రజీవులైనను దయాబుద్ధితో చూడవలె నునది జైనుల ముఖ్య సిద్ధాంతము. పరమత సహనమున జైనులది పెట్టిన పేరు. ఇందులకు వీరి స్యాద్వాదము ఎంతయు ఉపకరించినది. ఒక సమయమునందు, కొన్ని పరిస్థితులలో, ఒక వస్తువును, ఒక దృష్టి కోణముతో చూచినచో అది ఒక విధముగ కనబడును. అదే వస్తువు, మరియొక సమయమున, వేరు పరిస్థితులలో వేరు దృష్టి కోణముతో చూచినప్పుడు మరియొక విధముగ కనబడవచ్చును. ఈ సత్యమునే పురస్కరించుకొని జైనులు సప్తభంగీనయము అనునామాంతరముగల స్యాద్వాదమును అంగీకరించిరి.

(1) స్యాదస్తి =(ఉండవచ్చును)

(2) స్యాత్ నాస్తి = లేకపోవచ్చును.

(3) స్యాత్ అస్తిచ నాస్తిచ = ఉండవచ్చును. లేకపోవచ్చును కూడా

(4) స్యాత్ అవక్తవ్యమ = వర్ణింప శక్యము కాకపోవచ్చును;

(5) స్యాత్ అస్తిచ అవక్తవ్యంచ = ఉండవచ్చును, వర్ణింప శక్యము కాకపోవచ్చును కూడా;

(6) స్యాత్ నాస్తిచ, అవక్తవ్యం చ = లేక పోవచ్చును, వర్ణింప శక్యము కాకపోవచ్చును.

(7) స్యాత్ అస్తిచ, నాస్తిచ, అవక్తవ్యంచ = ఉండ వచ్చును, లేకపోవచ్చును, వర్ణింప శక్యము కాకపోవచ్చును. అనునవి సప్తభంగీనయము. ఇట్టి స్యాద్వాదమునకు అంగీకరించుటచే జైనులలో పరమత సహనమునకు ఎక్కువ అవకాశము లభించినదని పండితుల అభిప్రాయము. *

బౌద్ధదర్శనము :

క్రీ. పూ. ఆరవ శతాబ్దమున కపిలవస్తు రాజవంశమునందు జన్మించిన గౌతముడు ఈ దర్శనమునకు మూల పురుషుడు. ఇతడే సిద్ధార్థుడు, తత్త్వబోధ కలిగిన పిమ్మట బుద్ధుడని ప్రసిద్ధి పొందెను. ప్రపంచములో తన చుట్టును కానవచ్చుచున్న వార్ధక్యము, రోగములు, మరణములు మొదలగు దుఃఖహేతువులను చూడగనే రాజకుమారుడగు గౌతముని హృదయమున వైరాగ్యభావముదయించెను. ఈ దుఃఖములను పోగొట్టు ఉపాయముల నన్వేషింపవలెనని ఆతడు నిశ్చయించెను. ఎందరో మహాపురుషుల నాశ్రయించి తృప్తికరమగు ఉపాయమేదియు లభింపక తానే దీర్ఘ తప మొనర్చి దుఃఖ నివారణోపాయమును కనుగొని దానిని లోకమున కందించెను. బుద్ధుడు నిరంతర తపస్సుచే నాలుగు సత్యములను తెలిసికొనెను. వాటికి "చత్వారి" "ఆర్య సత్యాని" అని పేరు.

(1) ఈ ప్రపంచమున దుఃఖమున్నది.

(2) ఈ దుఃఖమునకు కారణమున్నది.

(3) ఈ దుఃఖములను పూర్తిగ తొలగించవచ్చును.

(4) దానిని తొలగించుటకు మార్గమున్నది.'

అనునవి నాలుగు సత్యములు. బుద్ధుని బోధలన్నియు ఈ నాలుగు సత్యములపై ఆధారపడియున్నవి.

---

* జైనులు వేద ప్రామాణ్యమును అంగీకరింపరు. అందుచే జైనము జగత్సత్యత్వమును, నానా జీవ వాదమును అంగీకరించు నాస్తిక దర్శనము.

ప్రపంచమున దుఃఖమున్నదను విషయము అందరును అంగీకరించినదే. కాని ఈ దుఃఖము కేవలము ఆపాతతః కనబడునది కాదనియు, ఇది స్థిరముగా అంతటను వ్యాపించి యున్నదనియు, సుఖముగ కనబడు వాటిలో గూడ అంతర్గతముగ దుఃఖమే ఉన్నదనియు, బుద్ధుడు కనుగొనిన మొదటి సత్యము.

రెండవ సత్యము కార్యకారణ భావసమన్వయముచే కనుగొన్నది. ఒక పదార్థము భౌతిక పదార్థమైనను, మానసిక పదార్థమైనను దాని స్థితి ఇతర పదార్థముల స్థితిపై ఆధారపడియుండును. ఇతర పదార్థముల స్థితిపై ఆధారపడక స్వతంత్రముగ నిలచియుండ గల్గిన పదార్థ మేదియునులేదు. అందుచే ఈ ప్రపంచమున స్థిరముగ నుండునది ఏదియునులేదు. అన్ని వస్తువులను మార్పుచెందు చుండును. మన దుఃఖములు కూడ కారణములచే కలుగుచున్నవి. దీని మూల కారణము ఈ ప్రపంచమున పుట్టుటయే. ఇట్లు పుట్టుటకు కారణము విషయవాంఛ. దీనినే తృష్ణ యని పేరు. ఈ తృష్ణకు కారణము అజ్ఞానము. మనకు అజ్ఞానమే లేకున్నచో తృష్ణ కలుగదు. తృష్ణ లేనిచో ఈ భూమిపై జన్మగాని, దుఃఖము గాని ఉండెడివికావు.

పైన చూపిన విధమును దుఃఖములకు కొన్ని కారణములున్నట్లు తేలినది. ఆ కారణములను తొలగింపగనే కార్యమగు దుఃఖము కూడ తనంతటతానే తొలగిపోవును. ఇది మూడవ సత్యము.

దుఃఖ కారణములను తొలగించుటకు ఒక మార్గమున్నదనునది, నాల్గవ సత్యము. ఈ మార్గమునందు ఎనిమిది అంగములు కలవు. అందుచే దీనికి "అష్టాంగక మార్గ" మని పేరు. ఈ మార్గమును అనుసరించుటకు ప్రతి ఒక్కరికిని అధికారమున్నది.

(1) **సమ్యగ్ దృష్టి,**
(2) **సమ్యగ్ సంకల్పము,**
(3) **సమ్యగ్వాక్,**
(4) **సమ్యక్కర్మాన్తము,**
(5) **సమ్యగా జీవము,**
(6) **సమ్యగ్ వ్యాయమము:**
(7) **సమ్యక్ స్మృతి,**
(8) **సమ్యక్ సమాధి -**

అనునవి అష్టాంగములు. (1) పూర్వోక్తమగు సత్య చతుష్టయమును బాగుగా తెలిసికొనుటకు సమ్యగ్దృష్టి యనిపేరు. దానిచే అజ్ఞాన కృతమగు మిథ్యాదృష్టి తొలగిపోవును. (2) సత్యములను తెలిసికొని వాటిని ఆచరణలో పెట్టుటకు నిశ్చయించుకొనవలెను. ప్రాపంచిక విషయములపై వైరాగ్యమునుపొంది ఇతరుల విషయమున దుష్ట భావములను విడనాడి, వారికెట్టి అపకారముకూడ చేయకుండ ఉండవలెను. దీనికి సమ్యక్ సంకల్పమని పేరు. (3) అసత్య మాడకుండుట, పర దూషణము చేయకుండుట మొదలగు రీతులలో వాక్సంయమమునకు సమ్యగ్వాక్ అనిపేరు. (4) అహింస, అస్తేయము, ఇంద్రియ నిగ్రహము, సత్య వ్రతము, అమదము అను పంచశీలములను అల వరచుకొని జీవయాత్ర గడుపుటకు సమ్యక్కర్మాంతము అనిపేరు. (5) న్యాయసమ్మతమగు జీవిత యాత్ర సల్పుటకు సమ్యగాజీవము అనిపేరు. (6) మానవుడు ఎంత ప్రయత్నము చేసిననూ పూర్వ వాసనలు వానిని చెడుమార్గములవైపు త్రిప్పివేయు చుండును. అందుచే అతడు జాగరూకత వహించి యుండవలెను. అందులకై (1) వెనుకటి చెడుభావములను సమూలముగ తొలగించుకొనవలెను. (2) చెడు భావములు క్రొత్త వేవియు మనస్సులో ప్రవేశించకుండునట్లు చేసికొనవలెను. (3) మనస్సును ఎల్లప్పుడును సద్భావములతో నింపుచుండవలెను.

(4) ఆ భావములు తొలగిపోకుండునట్లు చూచుకొను చుండవలెను. ఇట్టి చతుర్విధ ప్రయత్నమునకు సమ్యగ్వ్యాయామము అనిపేరు. (7) తాను నేర్చిన సత్యములను సర్వదా స్మరించుచుండుట సమ్యగ్ స్మృతి. (8) పై ఏడు అంగములలో పరినిష్ఠిత స్థితిని పొందగలిగిన సాధకుడు చిత్తమును నిశ్చలముగచేసి ధ్యానస్థితిని పొందగలడు. దీనికి సమ్యక్సమాధి యనిపేరు. ఈ విధముగ అష్టాంగ మార్గమును అనుసరించుటచే నిర్వాణము లభించును.

బుద్ధుడు తాత్త్విక సిద్ధాంతము వేవియు గ్రంథ రూపమున మనకు అందియ్యలేదు. కాని అతని మౌలికోపదేశముల నాధారముగగొని తరువాతవారు అనేక సిద్ధాంతములను ప్రచారములోనికి తీసికొని వచ్చిరి. వీటిలో (1) మాధ్యమిక మతము (లేక శూన్యవాదము) (2) యోగాచార మతము (లేక విజ్ఞాన వాదము) (3) సౌత్రాంతిక మతము, (4) వైభాషిక మతము అను నాలుగు మతములు ప్రసిద్ధములు.

(1) **మాధ్యమిక మతము** :- ఈ మతము ప్రకారము ప్రపంచమంతయు అసత్యము. మానసిక ప్రపంచము; భౌతిక ప్రపంచముకూడ అజ్ఞాన కల్పితములే. వాస్తవమున ప్రపంచమనునది లేదు. ఈ మతము సర్వము శూన్యమని చెప్పుచున్నది. గాన దీనికి శూన్యవాదమని కూడ పేరు.

(2) **యోగాచార మతము** :- ఈ మతము ప్రకారము - బాహ్య ప్రపంచమంతయు కాల్పనికము. విజ్ఞానమే (మానసిక భావములే) బాహ్య ప్రపంచరూపమున కనబడుచున్నది. విజ్ఞానము మాత్రము సత్యము, మనస్సుకూడ అసత్యమనుట అనుభవ విరుద్ధము. విజ్ఞానమే ప్రపంచరూపమున భాసించుచున్నదని అంగీకరించుటచే ఈ మతమునకు విజ్ఞానవాదము అనిపేరు.

(3) **సౌత్రాంత్రిక మతము** :- (బాహ్యామేయ వాదము) ఈ మతము ప్రకారము బాహ్యప్రపంచము, మానసిక ప్రపంచము కూడ సత్యములే. బాహ్య ప్రపంచమంతయు అంతర విజ్ఞాన పరిణామమే అన్నచో ప్రపంచమంతయు అన్ని వేళలందును జ్ఞాన గోచరము కావలెను. అట్లు జరుగుటలేదు. బాహ్య వస్తువొకటి ఉన్ననేకాని, జ్ఞానము కలుగుటలేదు. ఎదుట నొక వృషభము నిలిచివున్నప్పుడుమాత్రమే వృషభజ్ఞానము కలుగుచున్నది. అదిలేనప్పుడు జ్ఞానము కలుగుటలేదు. అందుచే జ్ఞానోత్పత్తికి బాహ్య వృషభస్థితి కారణము. కాని విషయమే మనగా - మనకు వృషభజ్ఞానము కలుగుటనుబట్టి ఎదుట వృషభమున్నట్లు ఊహించుచున్నాము. కావున బాహ్య పదార్థములన్నియు అనుమేయములే. బాహ్య ప్రపంచము అనుమేయము అని ప్రతిపాదించుటచే ఈ మతమునకు "బాహ్యామేయ వాదము" అనికూడ పేరు.

(4) **వైభాషిక మతము** :- (బాహ్య ప్రత్యక్ష వాదము) ఈ మతము ప్రకారము గూడ బాహ్య మానసిక ప్రపంచములు రెండును సత్యములే. కాని వీరు సౌత్రాంతికులవలె, బాహ్యప్రపంచము అనుమేయమని అంగీకరింపక ప్రత్యక్ష వేద్యమని ప్రతిపాదింతురు. అందుచే ఈ మతమునకు బాహ్య ప్రత్యక్షవాదమనికూడ పేరు.

బౌద్ధులు వేదప్రామాణ్యమును, ఈశ్వరాస్తిత్వమును అంగీకరింపరు. వాస్తవమున వీరి మతము ప్రకారము స్థిరమగు పదార్థ మేదియునులేదు. ప్రతి వస్తువుకూడ (జీవునితో సహా) క్షణక్షణమునను మారిపోవుచుండును. కర్మవశముచే జీవనము నదీ ప్రవాహమువలె, దీపశిఖవలె, అవిచ్ఛిన్నముగ నడచిపోవుచుండుటచే ఏకత్వ భ్రాంతి కలుగుచున్నది.

కొన్ని అవాంతర సైద్ధాంతిక భేదములను ఆచార విధానాదులను పురస్కరించుకొని బౌద్ధమున కొన్ని శాఖలు బయలుదేరినవి. వాటిలో **హీనయానము,**

మహాయానము అనునవి ప్రధానములు. సింహళ ద్వీపము, బర్మా, సయామ్, మొదలగు దక్షిణ దేశములలో హీనయానము; టిబెట్టు, చైనా, జపాను మొదలగు ఉత్తర దేశములలో మహాయానము ప్రచారములోనికి వచ్చినవి. మాధ్యమిక–యోగాచార వాదములు హీనయానమునకును, సౌత్రాంతిక, వైభాషిక సిద్ధాంతములు మహాయానమునకును సంబంధించినవి.

చార్వాక దర్శనము, జైన దర్శనము, బౌద్ధ దర్శనావాంతర భేదములగు మాధ్యమిక – యోగాచార – సౌత్రాంతిక – వైభాషిక మతములు ఈ ఆరింటిని ఆరు నాస్తిక దర్శనములందురు.

1. న్యాయదర్శనము : న్యాయదర్శనము **గౌతమముని**చే ప్రవర్తితమైనది. ఇది అధికముగ తర్కముపై ఆధారపడినది. నైయాయికులు ప్రత్యక్షము, అనుమానము, ఉపమానము[1], శబ్దము అను నాలుగు ప్రమాణములను అంగీకరింతురు. ఆత్మ, శరీరము, ఇంద్రియములు వాటి విషయములు, బుద్ధి, మనస్సు, ప్రవృత్తి, దోషములు, ప్రేత్య భావము (పునర్జన్మ), ఫలము (కష్ట, సుఖముల జ్ఞానము), దుఃఖము, అపవర్గము అనునవి ఈ ప్రమాణములచే గ్రహింపదగిన ప్రమేయములు.

(1) **ప్రమాణములు;**
(2) **ప్రమేయములు,**
(3) **సంశయము,**
(4) **ప్రయోజనము,**
(5) **దృష్టాంతము,**
(6) **సిద్ధాంతము,**
(7) **అవయవము,**
(8) **తర్కము,**
(9) **నిర్ణయము,**
(10) **వాదము,**
(11) **జల్పము,**
(12) **వితండ,**
(13) **హేత్వాభాసము,**
(14) **ఛలము,**
(15) **జాతి,**
(16) **నిగ్రహ స్థానములు**

అను పదహారు పదార్థములను నైయాయికులు అంగీకరింతురు.

నైయాయికులకు గూడ మోక్షసంపాదనమే పరమ లక్ష్యము. ఇది తత్త్వజ్ఞానముచేసి సిద్ధించును. ఆత్మ దేహేంద్రియ మనోబుద్ధ్యాదులకంటె భిన్నమే యైనను, అజ్ఞానముచే తద భిన్నమువలె కనబడుచున్నది. వాటి యధార్థ స్వరూపమును తెలిసికొనినచో బంధము వీడి మోక్షము లభించును. మనస్సు అణుపరిమాణము, నిత్యము, ఇది ఆత్మకు సుఖదుఃఖాద్యనుభవమును కలిగించుచుండును. ఆత్మకు జ్ఞానము సహజము కాదు. ఇంద్రియముల ద్వారా ఆత్మకు విషయములతో సంపర్కమేర్పడినప్పుడు జ్ఞానము ఉదయించును. ఈ విధముగ జ్ఞానమనునది ఆత్మకు ఆగంతుక మగుటచే ముక్తవస్థలో ఈ జ్ఞానముండదు. ఆత్మ సర్వగతము.

---

1. ఉపమానమనగా సాదృశ్య జ్ఞానము, గవయ మృగము ఎన్నడును చూడని ఒక నాగరికుడు ''గవయము ఎద్దువలె వుండును'' అని వినియుండెను. అతడు ఒకనాడు అరణ్యమునకు వెళ్లగా ఒక మృగమును చూడగనే ''గోసదృశో గవయః'' అను తాను పూర్వము వినియున్న సాదృశ్య బోధక వాక్యము స్మృతికివచ్చి ఆ ఎదుటనున్న మృగము గవయము అను జ్ఞానముకలిగెను. ఇట్లు జ్ఞానము కలుగుటకు కారణభూతమైనది సాదృశ్య జ్ఞానము గాన ఇది ''ఉపమాన ప్రమాణము''.

మిథ్యాజ్ఞాన జనితములగు రాగ-ద్వేష-మోహాదులచే ప్రేరితమై, సుకృత, దుష్కృతముల, నాచరించుచూ సంసార బంధములో చిక్కుకొనుచుండును. తత్త్వ జ్ఞాన ముదయింపగనే రాగమోహాదులు తొలగి సకల దుఃఖనివృత్తి రూపమగు మోక్షము (అపవర్గము) కలుగును. ఈ ముక్త స్థితిలో దుఃఖము వలెసుఖముకూడ ఉండదు. నైయాయిక మతమున దుఃఖాభావమే మోక్షము.

నైయాయికులు యుక్తి సహాయముచే ఈశ్వరుని సాధింతురు. ఏదైనా కార్యమొకటి ఉన్నదన్నచో దానికి కర్త ఒకడు ఉండవలెను. ఘటము తయారు కావలెనన్నచో తన్నిర్మాణక్రమము నంతను ఎరిగిన కుమ్మరి ఒకడు ఉండవలెనుకదా ! ఈ ప్రపంచ మంతయు సావయవము గల కార్యము. దానిని నిర్మించు ఈశ్వరు డొకడు లేకున్నచో దాని నిర్మాణము జరుగదు. ఈ విధములగు అనేక యుక్తులచే ఈశ్వరాస్తిత్వమును సాధింపవచ్చును. ఈ ఈశ్వరుడు జగత్సృష్టి-రక్షణ - సంహారకర్త-నిత్యములగు భూతచతుష్టయ పరమాణువుల యొక్కయు కాల-దిక్, ఆత్మ, ఆకాశ, మనస్సుల యొక్కయు, సహాయముతో ఈశ్వరుడు ఈ జగమును జీవులందరును వారి వారి పుణ్యపాపముల ననుసరించి సుఖదుఃఖములను అనుభవించుటకై సృష్టించును. ఎప్పటికైనను ప్రతిజీవుడును తత్త్వ జ్ఞానమును సంపాదించుకొని అపవర్గమును పొంద వచ్చును.

తత్త్వనిర్ణయ విషయమున ముక్తికి అత్యధిక ప్రాధాన్య మిచ్చుట న్యాయశాస్త్రము నందలి వైశిష్ట్యము.

2. వైశేషిక దర్శనము :- ఈ దర్శనమునకు మూల పురుషుడు **కణాద మహర్షి.** ఇతనికే **ఉలూకుడు** అని కూడ పేరు. న్యాయ వైశేషిక దర్శనములలో ఎక్కువ సామ్యము లున్నవి. వైశేషిక మతానుసారము. (1) ద్రవ్యము (2) గుణము, (3) కర్మ, (4) సామాన్యము, (5) విశేషము, (6) సమవాయము, (7) అభావము **అని ఏడు** పదార్థము లున్నవి.

(1) గుణ-కర్మలు ద్రవ్యమును ఆశ్రయించుకొని వుండును. భూమి, జలము, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశము, కాలము, దిక్కు, ఆత్మ, మనస్సు అనునవి తొమ్మిది పదార్థములు. వాటిలో మొదటి ఐదింటికిని పంచమహా భూతములని పేరు. వీటిలో వరుసగా గంధము, రసము, రూపము, స్పర్శము, శబ్దము అను గుణము లున్నవి. మొదటి నాలుగు మహాభూతములు. నిత్యములగు ఆయా పరమాణువుల కలయికచే ఏర్పడినవి. ఆకాశ-దిక్కులు అప్రత్యక్షములు, నిత్యములు, సర్వవ్యాప్తములు, మనస్సు అణుపరిమాణము, నిత్యము. జ్ఞాన-ఇచ్ఛాదులు ఈ మనస్సు వలననే కలుగును. మనస్సు అణుపరిమాణము గాన ఒకే క్షణమున రెండు జ్ఞానము లుండజాలవు. ఆత్మ సర్వవ్యాప్తము. నిత్యము జ్ఞానాధారము. జీవాత్మ మానసైక వేద్యము. పరమాత్మ అనుమాన ప్రమాణ వేద్యుడు. ఇతడు జీవుల కర్మల ననుసరించి, నిత్యములగు పరమాణువులతో జగత్సృష్టి చేయుచుండును. సర్వజ్ఞుడగు ఈశ్వరు డొక డున్నాడని అంగీకరింపనిచో అచేతనములగు పరమాణువుల ద్వారా సృష్టి జరుగు ననుట అసంభావ్యము కదా !

(2) గుణము సర్వదా ద్రవ్యమును ఆశ్రయించి వుండును. ఈ గుణమునందు మరియొక గుణము గాని, కర్మగాని యుండదు. ఇట్టి గుణములు (రూప-రసాదులు) అరువది నాలుగున్నవి. ఉత్క్షేపణము (పైకి విసరుట) అవక్షేపణము (క్రిందికి విసరుట) అకుంచనము (ముడిపెట్టుట) ప్రసారణము (విస్తరించుట) అని కర్మ నాలుగు విధములు. ఇదికూడ ద్రవ్యమునే ఆశ్రయించివుండును. సామాన్యమనగా జాతి. అనేకములగు గోవులున్నవి. ఆ గోవు లన్నింటియందును గోత్వము అను జాతి ఒకటి వున్నది. ఒక గోవు పుట్టినప్పుడు ఇది పుట్టుట లేదు. అది చనిపోయినప్పుడు ఇది నశించుట లేదు. అందుచే

సామాన్యము నిత్యము అనేక వ్యక్తులను ఆశ్రయించి వుండును.

ఒక వస్తువునకుగల అవయవ విశేషములు, గుణములు మొదలగువాటినిబట్టి ఈ వస్తువు ఆ వస్తువుకంటె భిన్నమైనదని చెప్పుదుము. కాని నిత్యములు సమాన గుణములు అను రెండు పృథ్వీ పరమాణువులలో ఇది దానికంటె భిన్నమైనదని చెప్పవలెనన్నచో, సరియగు కారణమేదియు కన బడదు. కావున ఈ పరమాణవునందు ఒక విశేషము, ఆ పరమాణువునందు మరియొక విశేషము ఉన్నదనియు, ఈ విశేషమునుబట్టి ఈ పరమాణువు, ఆ పరమాణువుకంటె భిన్నమైనదనియు, చెప్పవలెను. ఈ విధముగ "విశేషము'' అనునది నిత్యములగు పరమాణ్వాదులలో ఉండును. ఇట్టి విశేషములను అంగీకరించుటచే వీరి మతమునకు వైశేషిక మతమను పేరు వచ్చినది. సమవాయమనగా విడదీయరాని సంబంధము, ఇది గుణ-గుణ్యాదులలో నుండు సంబంధము.

ప్రాగభావము, ప్రధ్వంసాభావము, అత్యంతాభావము, అన్యోన్యా భావము, అని ఆ భావము నాలుగు విధములు-పుట్టుటకు పూర్వము లేకుండుట ప్రాగభావము. ఉదాహరణమునకు ఘట్టము తయారుచేయుటకు పూర్వము ఘట్టములేదుగాన ఆ భావమునకు ఘట ప్రాగభావమని పేరు. పుట్టిన వస్తువు కొంతకాలముండి నశించినపిమ్మట ఏర్పడిన అభావము ప్రధ్వంసా భావము. ఉదా॥ ఘటము బ్రద్ధలగుటచే ఏర్పడిన అభావము మొ. ఒక వస్తువు ఎన్నడును లేకుండుట అత్యంతాభావము ఉదా॥ వాయువునందు రూపము ఎన్నడును ఉండదుగాన అచట రూపాత్యంతాభావము. ఘటము పటముకాదు, అను పరస్పర భేదమునను అన్యోన్యా భావమని పేరు.

ఈశ్వరుడు, జీవాత్మ, మోక్షము మొదలగు విషయములలో వైశేషికులు కూడ నైయాయిక మతమునే అనుసరింతురు. ఈశ్వర ప్రోక్తమగుటచే వేదము ప్రమాణమని నైయాయికులు, వైశేషికులు గూడ అంగీకరింతురు.

(3) **సాంఖ్య దర్శనము** :- సాంఖ్య దర్శన ప్రవర్తకుడు **కపిలముని**, సాంఖ్యులు ప్రత్యక్షానుమాన శబ్ద ప్రమాణములను మాత్రము అంగీకరింతురు. ఈ దర్శనము ప్రకారము ప్రకృతి, పురుషుడు (జీవుడు) అనునవి రెండే మూల తత్త్వములు. ప్రకృతి జడము. జీవుడు చైతన్య స్వరూపుడు; మనోదేహేంద్రియాదులకంటె భిన్నుడు. ఇతడు సాక్షివలెనుండి ప్రపంచ వ్యవహారము లన్నింటిని చూచుచుండును. ప్రాపంచిక వ్యవహారములను ప్రకృతి నడుపుచుండును. జీవుడు అనుభవించుచుండును. ఈ విధముగ జీవునియందు భోక్తృత్వమేకాని కర్తృత్వములేదు. దేహ, భేదమునుబట్టి జీవులుకూడ వేరువేరుగ ఉన్నారని అంగీకరింపవలెను.

ప్రకృతి ప్రపంచమునకు మూలకారణము. అచేతనము సత్త్వ-రజస్తమో గుణాత్మకము. ఈ మూడు గుణములును సామ్యావస్థలో నున్నప్పుడు సృష్టి ఉండదు. అప్పుడు ప్రకృతి (ప్రధానమని దీని నామాంతరము) అచంచలముగ ఉండును. పూర్వ కర్మానుసారముగ పురుషునకు ప్రకృతితో సంయోగ మేర్పడుటతో ప్రకృతి సృష్టి చేయ నారంభించును. ప్రకృతి నుండి మొదట సకల జగద్బీజ భూతమగు మహత్తత్త్వమున ప్రతిబింబించుటచే అది చేతనమువలె భాసించును. అప్పుడు దానిని సకల జగదుత్పత్తి హేతువగు బుద్ధి తత్త్వమందురు. ఈ బుద్ధి తత్త్వము అహంకారముగ పరిణత మగు. ఈ అహంకార తత్త్వము ''నేను'' "నాది" అను అభిమానమునకు కారణము. దీనితో సంబంధించుటచే పురుషుడు కర్తనని అనుకొనుచుండును. సత్త్వగుణ ప్రధానమగు అహంకారము నుండి త్వక్-చక్షుః-శ్రోత్ర - ఘ్రాణ - రసనలను ఐదు జ్ఞానేంద్రియములను, వాక్ - పాణి - పాద-పాయు, ఉపస్థ లనెడు ఐదు కర్మేంద్రియములను, ఉభయాత్మకమగు మనస్సును జనించును. తమః

ప్రధానమగు అహంకారము నుండి పంచస్థూల మహాభూతములకు కారణ భూతములగు సూక్ష్మ రూపములైన భూత తన్మాత్రలు ఉదయించును. వీటిలో శబ్ద - స్పర్శ - రూప - రస - గ్రంధములు అవ్యక్తవస్థలో నుండును. వీటినుండి స్థూలములగు పంచ మహాభూతములు ఉత్పన్నమగును. ఈ విధముగ సాంఖ్యులు ఇరువదినాలుగు తత్త్వములను అంగీకరింతురు.

జీవుడు అజ్ఞానవశముచే అనాత్మ భూతములగు దేహేంద్రియాదులకు చెందిన సుఖదుఃఖాదులను తనపై ఆరోపించుకొని సుఖదుఃఖ వశంవదుడగు చుండును. ఈ అజ్ఞానము తొలగగనే లౌకిక వ్యవహారమునంతను ఒక విధమగు నిర్లిప్తతో పరికించు చుండును. ఇట్టి స్థితికే ముక్తి, కైవల్యము, అపవర్గము అనిపేర్లు. ఇట్టి స్థితిని ఈ శరీరముండగనే సంపాదింపకల్గినచో అది జీవన్ముక్తి.

సాంఖ్యులు ఈశ్వరాస్తిత్వమును అంగీకరింపరు. వేద ప్రామాణ్యమును అంగీకరింతురు. కాని కొందరు సాంఖ్యులు తమ మతముగూడ ఈశ్వరుని అంగీకరించుననిచెప్పుట కలదు. ఈశ్వరాస్తిత్వము నంగీకరింపకపోయినను, వేదప్రామాణ్యము నంగీకరించుటచే ఇది ఆస్తిక మతముగ పరిగణింపబడినది.

(4) **యోగదర్శనము** :- యోగదర్శనము చాలవరకు సాంఖ్య దర్శనమును పోలియుండును. ఏతద్దర్శన ప్రవర్తకుడు **పతంజలి ముని.** సాంఖ్యులంగీకరించిన చతుర్వింశతి తత్త్వాదులను అంగీకరించుచు ఈ దర్శనము ఈశ్వరునికూడ ఇరువదియైదవ తత్త్వముగ అంగీకరించును. ఆత్మానాత్మ వివేకజ్ఞానమువలన ముక్తికలుగునని సాంఖ్యులు బోధించిరి. ఈ వివేక జ్ఞానము కలుగుట కుపయుక్తములగు సాధనములను యోగ దర్శనము ప్రతిపాదించుచున్నది.

చిత్తమునందు సర్వదా ఏవియో భావములు కలుగుచునే ఉండును. వాటికి చిత్తవృత్తులని పేరు ఆ చిత్తవృత్తియు పూర్తిగా అరికట్టుటయే యోగము. ఈ స్థితిని సాధించుటకై ఆవశ్యకములగు యమనియమాది సాధనములను ఈ యోగదర్శనము బోధించుచున్నది. ధ్యానముచేయుటకు అత్యుత్తమమైన ఆలంబనము పరమేశ్వరుడు. అతడు సర్వజ్ఞత్వ సర్వశక్తిత్వాది గుణ విశిష్టుడు. ఆతనిపై చిత్తమును నిలిపి యోగమునుసాధించే వివేకజ్ఞానమును సంపాదించుకొన్నచో ముక్తిలభించునని యోగశాస్త్ర సిద్ధాంతము. సాంఖ్యులంగీకరించి సృష్ట్యాది ప్రక్రియనంతను స్వీకరించి ఈశ్వరుడను తత్త్వమునుగూడ అధికముగ అంగీకరించుటచే, ఈ మతమునకు సేశ్వర సాంఖ్యమనికూడ పేరువచ్చినది.

(5) **పూర్వ మీమాంస దర్శనము** :- వేదముల పూర్వభాగములను ఆధారముగగొని బయలువెడలిన శాస్త్రమునకు పూర్వ మీమాంస యనియు, వాటి ఉత్తర (చివరి) భాగములను ఆధారముగాగొని బయలుదేరిన శాస్త్రమునకు ఉత్తర మీమాంస లేక వేదాంతము అనియు పేర్లు. పూర్వ మీమాంసా దర్శన ప్రవర్తకుడు - **జైమిని మహర్షి.** ఇది ప్రధానముగ వైదిక కర్మకాండను సమర్థించుటకై ఆవిర్భవించిన శాస్త్రము. పూర్వ మీమాంసకులలో ప్రాభాకరులు ప్రత్యక్షము, అనుమానము, ఉపమానము, శబ్దము, అర్థాపత్తి[1], అను ఐదు ప్రమా

1 "దేవదత్తుడు బలిసి ఉన్నాడు; పగలు భోజనము చేయుటలేదు" అని చెప్పినప్పుడు పూర్తిగా భోజనము లేకున్నచో పీనత్వము అసంభావ్యము గాన, పీనత్వమునుబట్టి 'రాత్రి భోజనము చేయుచున్నాడు అని అక్షేపించు (ఊహించు) చున్నాము. దానికి **"అర్థాపత్తి"** యనిపేరు.

ణము లంగీకరింపగా భాట్టులు అనుపలబ్ధి[2] యను ఆరవ ప్రమాణమునుగూడ అంగీకరింతురు.

మీమాంసా సిద్ధాంతము ప్రకారము వేదము అపౌరషేయము. అనగా పురుష నిర్మితముకాదు. ఇది అనాదిగా వచ్చుచున్నది. అందుచే ఇందు పురుషబుద్ధికి సంబంధించిన దోషములేవియు ఉండుటకు అవకాశము లేదు. కావున ఇది పరమ ప్రమాణము. ''ఇట్లు చేయవలెను'' అని వేదములో విధించినదంతయు ధర్మము. నిషేధించినది అధర్మము. అందుచే వేద విహితములగు కర్మలను ఫలాపేక్షలేకుండా ఆచరించవలెను. ఇట్లు ఆచరింపవలెనన్నచో జ్ఞానము, ఆత్మనిగ్రహము కావలెను. ఈ విధముగ స్వధర్మానుష్టానము చేయగా కర్మబంధములన్నియు నశించి మోక్షము లభించును. ఇది అవిచ్ఛిన్నానందాను భావరూపమని కొందరు మీమాంసకుల అభిప్రాయము. స్వధర్మానుష్టానముచే జన్మరాహిత్యము, తద్వారా సర్వదుఃఖ వినాశము కలుగునని మఱికొందరి మతము. ప్రాచీన మీమాంసకులు స్వధర్మానుష్టానముచే స్వర్గము లభించునని అంగీకరింప, తరువాతవారు నిష్కామ కర్మాచరణముచే మోక్షము కలుగునని అంగీకరించిరి.

ఆత్మ మరణరహితము, నిత్యము. ఆత్మకు జ్ఞానము సహజముకాదు. ఈ ఆత్మ దేహేంద్రియాదులతో సంబంధించియుండి విషయములను గ్రహించు సమయముననే జ్ఞానముకలుగును. దేహబేధమునుబట్టి జీవులుకూడ భేదింతురు. దృశ్యమానమగు ప్రపంచమంతయు సత్యము. ఈ ప్రపంచమునకు ఆదికాని అంతముకాని లేదు. అన్నికాలములందు జగద్వ్యవహారము ఈ విధముగ సాగుచునే యుండును. అందుచే జగత్స్రష్ట్యాదుల నిమిత్తమై భగవంతు డొకడున్నాడని చెప్పవలసిన పనిలేదు. జీవుల కర్మల ననుసరించి ప్రపంచము నందలి పదార్థములు పుట్టుచుండును. కర్మయే సర్వశక్తమై లోకవ్యవహారమును నడుపుచున్నది.

మానవుడు ఇచటచేయు కర్మలచే అతని ఆత్మయందు ఒకశక్తి పుట్టుచున్నది. దీనికి ''అపూర్వము'' అనిపేరు. చేసినకర్మ నశించిపోయినను జీవుని అంటిపెట్టుకొనియున్న ఈ అపూర్వము దేశాంతర కాలాంతరములలో ఆ జీవునకు ఆయా ఫలములనిచ్చుచుండును. ఈశ్వరాస్తిత్వము నంగీకరింపకున్నను, వేద ప్రామాణ్య స్థాపకులగుటచే పూర్వ మీమాంసకులు ఆస్తికులుగ పరిగణింపబడుచున్నారు.

(6) **వేదాంత దర్శనము** :- (ఉత్తర మీమాంస) ఈ దర్శనము ఉపనిషత్తులపైనను, తద్వ్యాఖ్యాన రూపములగు, **బాదరాయణ** విరచిత బ్రహ్మసూత్రముల పైనను ఆధారపడియున్నది. ఈ ఉపనిషత్తుల పైనను. బ్రహ్మసూత్రముల పైనను భాష్యములు రచించిన ఆచార్యుల వ్యాఖ్యాన భేదముల ననుసరించి మతభేదము లేర్పడినవి. వాటిపై శంకరాచార్యులు రచించిన భాష్యములు అతి ప్రసిద్ధము పొందినవి. శాంకర సిద్ధాంతమగు అద్వైతము యొక్క ప్రభావము భారతదేశముపై నేటికిగూడ అత్యధికముగ కానవచ్చుచున్నది.

ఉపనిషత్తులలో అనేక స్థలములందు, సత్పదార్థమొక్కటే యనియు, దాని యందు సజాతీయ విజాతియ కృతమగు భేదము గాని, స్వగత భేదము లేదనియు చెప్పబడినది. ఈ వాక్యముల నాధారముగ గొని శంకరాచార్యులు తన అద్వైత సిద్ధాంత

---

2 అనుపలబ్ధియనగా జ్ఞానవిషయము కాకుండుట (తెలియకపోవుట) ఒకడు గదిలో ప్రవేశించి, నలుమూలల పరిశీలించి 'ఇచట పుస్తకములేదు' అని చెప్పుచున్నాడు. ఇచట కల్గిన ''లేదు'' అను జ్ఞానము ప్రత్యక్షముచే కలిగినది కాదు. విషయముతో ఇంద్రియము సంయోగము పొందినప్పుడే ప్రత్యక్షము కలుగును. ఇచట ''లేదు'' అనునది విషయము. దానితో నేత్రమునకు సంయోగము కలుగలేదు. కావున ఇచట ''పుస్తకము లేదు'' అను జ్ఞానము అనుపలబ్ధివలననే కలుగుచున్నది. అందుచే దానిని కూడ స్వతంత్ర ప్రమాణముగ అంగీకరింపవలెను.

మును ప్రతిపాదించెను. ఉపనిషత్తులలో నున్న ఈ వాక్యములు ప్రమాణము కావలెనన్నచో ఆత్మ వ్యతిరిక్తమగు ప్రపంచాదిక మంతయు కాల్పనికమని అంగీకరించి తీరవలెను. తదనుసారముగా శంకరాచార్యులు బ్రహ్మము ఒక్కటే సత్యమనియు, జగత్తు మిథ్యాభూత మనియు, జీవుడు కూడ బ్రహ్మమే యనియు, ప్రతిపాదించెను. కనుచీకటిలో పడియున్న త్రాడును చూచి, అది త్రాడు అని తెలియక పోవుటచే (రజ్జుస్వరూపా జ్ఞానముచే) అచట పాము ఉన్నదని భ్రాంతి పడుచుందుము. అచట కలిగిన సర్ప భ్రాంతికి అజ్ఞానము కారణము, ఆ సర్పమునకు రజ్జువు ఆధారము. అట్లే ఈ ప్రపంచము ఈశ్వర మాయచే ఈశ్వరునిపై (బ్రహ్మముపై) కల్పితమై అజ్ఞానముచే అచట నున్నట్లు తోచుచున్నది. మాయకు (అజ్ఞానమునకు) ఆవరణశక్తి, విక్షేపశక్తి, అను రెండు శక్తులున్నవి. పై ఉదాహరణములో అజ్ఞానము ఆవరణ శక్తిచే రజ్జుస్వరూపమును కప్పివేసి విక్షేపశక్తిచే అచట లేని సర్పము భాసించునట్లు చేయుచున్నది. అట్లే మాయ కూడ బ్రహ్మస్వరూపమును మరుగు పరచి, దానిపై ప్రపంచము భాసించునట్లు చేయుచున్నది. మాయకు అజ్ఞానము, అవిద్య, ఇత్యాదులు నామాంతరములు. ఈశ్వరునకు సంబంధించినంత వరకు అది మాయ. జీవులకు సంబంధించినంత వరకు అవిద్య లేక అజ్ఞానము. ఉదాహరణమునకు– ఒక గారడివాడు ఒక రూపాయ నాణెము తీసికొని అది అనేకములైన రూపాయ నాణెములుగా కనబడునట్లు చేయును. అట్లు చేయగల్గుటకు అతని మాయాశక్తి కారణము. చూచువారు అన్ని నాణెములను జూచుటకు వారి అజ్ఞానము కారణము. ఈ చూచెడి వారిలో ఎవనికైనా అట్టి మాయాశక్తి ఉన్నచో వానికి ఒక్క నాణెము మాత్రమే కనబడును, కాని చాల నాణెములు కనబడవు. అట్లే ఈశ్వరుని బట్టి ఏది మాయయో అదియే జీవుని బట్టి అవిద్య యగుచున్నది. అగ్నిలో దాహకత్వశక్తివలె ఈశ్వరుని యందు ఈ మాయాశక్తి కూడ అవిభాజ్య రూపమున నుండుటచే ఆత్మ ఒకటి–మాయ అనునది ఒకటి, రెండున్నవి కదా ! అద్వైత మెట్లు అను అశంకకు తావు లేదు.

ఈ ప్రపంచ మంతయు, రజ్జువుపై సర్ప మారోపింపబడునట్లు, ఆత్మపై ఆరోపింపబడినదే కాని వాస్తవము కాదు అను తత్త్వసాక్షాత్కారము కలవానికి సర్పభ్రాంతి తొలగిపోయిన వానికి దాని స్థానమున రజ్జువే కనబడునట్లు, ప్రపంచ స్థానమున ఆత్మయే కనబడును. కావున శంకరాచార్యులు వ్యవహారిక సత్యము, పారమార్థిక సత్యము అను రెండు అవస్థలను అంకగీరించెను. వ్యావహారిక దృష్టితో చూచి నంతవరకు ఈ ప్రపంచము, ప్రపంచ వ్యవహార మంతయు సత్యమే ఈశ్వరుడు గూడ సర్వజ్ఞత్వాది గుణములతో సుగుణుడుగ భాసించును. పారమార్థిక దృష్టితో చూచినప్పుడు ఈ జగత్తు కాని జగత్సృష్టి కాని లేదు గాన ఆత్మ కేవలము నిర్గుణముగనే భాసించును ఇట్టి పారమార్థిక జ్ఞానము ఒకటి రెండు జన్మలలో లభించునది కాదు. కొన్ని జన్మల సాధనా ఫలితము. సరియగు గురువు వద్ద వేదాన్త శ్రవణము చేసి, తదర్థమును బాగుగా ఆకళించుకొని (మననముచేసి) ఆ యర్థమునే నిరంతరము ధ్యానించుటచే (నిదిధ్యాసనము), ఇట్టి పారమార్థిక జ్ఞానము లభించును. అట్టి జ్ఞానము లభించుటకు పూర్వము మాత్రము ప్రతి వ్యక్తియు వేదోక్తములగు స్వధర్మముల నాచరించుచునే ఉండవలెను. వ్యావహారికములగు ప్రమాణ ప్రమేయాది విభాగము, విషయమున అద్వైతులు భాట్ట మతమును (పూర్వమీమాంసలో ఒక శాఖ) అంగీకరింతురు.

రామానుజాచార్యులు శంకర ప్రోక్తమగు అద్వైతమును, అంగీకరింపక ఉపనిషద్బ్రహ్మ సూత్రాదులను మరియొక విధముగ వ్యాఖ్యానించెను. ఆయన సిద్ధాంతము ప్రకారము పరమాత్మ (విష్ణువు) అద్వితీయుడు. కాని అతనికి చిద్రూపులగు జీవులును, అచిద్రూపమగు (జడమగు) జగత్తును. అవయవములు. విష్ణువు ఈ విధముగ చిద చిద్వి

శిష్టుడైన అద్వితీయుడు. ఇట్టి అద్వైతమును అంగీక రించుటచే దీనికి విశిష్టా ద్వైతమని పేరు. జగత్తు సత్యము, మిధ్యకాదు; జీవులు అణుస్వరూపులు. భగవంతునికంటె భిన్నులు. స్వస్వకర్మాను సార ముగ విభిన్న దేహములను ధరించి ఉన్న జీవులు భగవద్భక్తి ప్రపత్త్యాదుల చేతను, సాధు కర్మా చరణముచేతను, భగవదనుగ్రహ పాత్రులై నిత్య విష్ణు సన్నిధి రూపమగు ముక్తిని పొందుదురు.

శంకర రామానుజులవలె వల్లభ, నింబార్క్యాద్యా చార్యులు మరికొందరు గూడ బ్రహ్మ సూత్రములపై వ్యాఖ్యలు వ్రాసి తమ తమ మతములను స్థాపించిరి. ఆ మతము లన్నియు చాల వరకు భక్తి ప్రధానము లగుటచే విశిష్టా ద్వైతమత సదృశములై తత్తదా చార ప్రచార ప్రధానములై యున్నవి. వాటిలో తాత్త్విక సిద్ధాంత విచారములు అంతగా కానరావు. ఈ విధముగ తాత్త్విక విచార ధార భారత దేశము నందు, అనాది కాలము నుండి, అవిచ్ఛిన్నముగ ప్రవహించుచున్నది.

— డా. వి. శ్రీరా.

90. వైదికమతము

1

ప్రతి మతమందును కొంత అద్భుతము, కొంత ఉజ్జ్వల తేజస్సులు ఇమిడియున్నవి. మానవుల భావముల వ్యక్తీకరణమే మతము. శ్రద్ధా భక్తులతో కూడినదే మతము.

వివేకానందులు చికాగో సర్వమత సమావేశము నకు పోవుచు, తిరువనంతపురము మహారాజు సందర్శనమునకై పోయెను. అచ్చటి దివాను స్వామివారిని ''వైదికమత సారాంశమును రెండు మాటలలో చెప్పమనెను. జ్ఞానియైన వివేకానందులు ''ప్రవృత్తి, నివృత్తి'' యని గంభీరముగా పలికెను. దీని అంతరార్థము మానవులబుద్ధికి మించినది. జ్ఞానులకు సువిదితమైనది.

మూలాధారమేమనగా, జీవి, పరమాత్మయగుట; పరమాత్మయేయని తెలిసికొనుట, ఈ పరమాత్మయే బ్రహ్మము. ఈ బ్రహ్మము అనిర్వచనీయమైన పరమతత్త్వ స్వరూపము. మాటలవర్ణనలకు మించి నది; చేతలకు వలను పడనిది; బుద్ధికి ఇమడ నట్టిది. 33 కోట్ల దేవతలును ఆ పరబ్రహ్మము యొక్క అనంత గుణముల ప్రతీకములు.

వైదిక మతానుసారుల జీవితములన్నియు సంప్రదాయముతో కలేకలపుగా నుండును. హిమా లయనుసానువులలో, అచ్చటి గుహలలో, నదీ తీరములందు, అడవి ప్రాంతములందు, ఉత్తమ మానవులు తపస్సుచేసి, ఏకైక సత్యమును ఋషులై తురీయావస్థయందు బ్రహ్మానందమును స్ఫురింపచేసికొనిరి. ఆ స్థితియందే అనుభవయోగ్య మైనది - ఈ పరబ్రహ్మ తత్త్వము.

నేడు వైదికమతమునందు వివిధ తెగల వారున్నారు. బహుభాషలవారును గలరు; అనేక సంప్రదాయము లాచరించువారును కలరు. లెక్కకు మించిన దేవతల గొలుచువారును కలరు. ఈ మత నిర్వచనమును ఒకరు చెప్పినట్లు మరొక్కరు చెప్పరు; ఇట్టివి చిత్రభేదములున్నను అన్నిటి యందు సూత్రప్రాయముగా కలసిమెలగుచున్న దొక్కటే- సత్యము. దీనినే విదులు బహువిధము లుగ నిర్వచింతురు. వాటిని పాటించువారు బాహ్య ముగ వేరువేరైనట్లు గోచరింపచేయుదురు.

యోగనిరతులై, తపస్సుచే సాధించిన ఋషులు, కనుబడు ప్రపంచము మారునదనియు, దీనికి అతీత మైనది, నిత్యమైన పరమవస్తువు, వేరుగానున్నదని చెప్పిరి. మనస్సు ఎల్లప్పుడును సుఖమునుకోరి వాంఛలను పెంపొందచేసికొనును. ఈ ఫలములు ఏనాడును తీరునవికావు. ఇవి నిరంతరము విస్తార మగుచుండును. ఈ క్రమము అనిత్యమనియు, ప్రతి జీవియు, ఈ భ్రమణమును, ఈ భ్రమణ కారణమగు, బంధించు తంతువులను తెగవేసికొని, వీటన్నిటికి అతీతమగు వస్తువునేకోరి, తాదాత్మ్యా నందము ననుభవించవలెనని, మహావాక్యముల ఋషులు చెప్పిరి. దుఃఖభాజనమైన దీ జీవితమనిరి.

వైదికమతమునకు పవిత్రమైనవి వేదములు. వీటి తత్త్వమును రెండుగా విభజింపవచ్చును. ప్రథమ మున పూర్వమీమాంస. అనగా యజ్ఞయాగాది క్రతువులచేసి, ప్రవృత్తి మార్గముననుసరించి, ప్రకృతియందు ఆవిర్భవించిన శక్తులకు దైవత్వ మారోపించి, ఆ దైవములను ఆహ్వానముచేసి, మంత్రతంత్రములతో బలిఇచ్చుట. ఇది ప్రథమ దశయనియు మనము తెలిసికొనవచ్చును. ఇందు పశుబలి మిక్కుటముగానుండెను. ఇది విపరీతమని తోచి, ఈ వేదములే మంచివికావని జైన, బౌద్ధ మతములు ఉద్భవించి, వైదికమతముపై ఏవగింపు కల్గించినవి. కాని ఈ పూర్వమీమాంసయందు అంతర్భూతమైయున్న పరమతత్త్వ అన్వేషణము జరిగినది. అదియే ఉత్తర మీమాంస. అనగా నివృత్తి మార్గస్థాపన. దీనిని విపులీకరించునవి ఉపనిషత్తులు, బ్రహ్మసూత్రములు, భగవద్గీత. ఈ మూడింటిని ప్రస్థానత్రయ మందురు. ఇదియే వేదాంతము. భారతీయ ఔన్నత్యమునకు, దేశ ఐక్యతకు – తోడ్పడినది – ఈ ఉత్తర మీమాంస తత్త్వము.

ఈ ప్రస్థాన త్రయమున ముఖ్యమైనవి ఉపని షత్తులు. ఆ లౌకిక విషయములగూర్చి, నిర్భయ ముగ, తమ బుద్ధి కౌశలముతో, మానసికాన్వేషణ మొనర్చి, ప్రశ్నల, జవాబుల రూపమున నిర్వ చించిన మహత్ విషయములే ఉపనిషత్తులు. వీటిలో ముఖ్యమైనవాటిని గూర్చి జగద్గురు శంకర భగత్పాదులవారు వ్యాఖ్యానములు వ్రాసిరి. ఈ వ్యాఖ్యానములు, మన మతమను సుస్థిర స్థాయి యందు చేర్చినవి. అందరకు తెలిసినవి, 10 ఉప నిషత్తులు. కాని శ్రీ శంకరులు శ్వేతాశ్వతరోపని షత్తునకును కొంత వ్యాఖ్యానము వ్రాసిరి. ఇంతేకాక వారి బ్రహ్మసూత్ర భాష్యమందు, కౌషీటక, జాబాల, మహానారాయణ, పైంగల ఉపనిషత్తులను కూడా ప్రస్తావించిరి.

ఉపనిషత్ అనగా సమీపమున కూర్చుండుట, గురువువద్ద శిష్యుడు ఏకాగ్రమనస్కుడై, కూర్చుండి వారి పవిత్ర ఉపదేశమును తెలిసికొనును. ఇంతే గాక శ్రీ శంకరులు: ''ఉపనిషత్ శబ్దేన, విద్యా ఉచ్యతే''. ఎట్లు? ఏ ఉపనిష ద్వాక్యార్థములచే, జీవి, ఉపాధి (శరీరము), నుండి అందున్న పర మాత్మ విముక్తుడై పరబ్రహ్మానుభవముపొందు చున్నాడో ఆ జ్ఞానమే, విద్య. ఇదే ఉపనిషత్తు. ఇది గురుసేవా ఫలముగ పొందునది.

1. **ఈశ ఉపనిషత్** :– ఉపనిషత్తులన్నిటి యందుగల, మూలాధారమైన వస్తువునుగూర్చి చెప్ప బడినది. అనగా ఆధ్యాత్మిక ఏకత్వము (Spritual Unity) దైవపరమైన మనికియొక్క స్థిరత్వము గూర్చియు కలదు.

హిరణ్మయేన పాత్రేణసత్య సాపిహితం
ముఖం
తత్ త్వంపూషన్ అపావృణు సత్య
ధర్మాయ దృష్టయే॥

సత్యముయొక్క ముఖము కనకమయమైనదానితో కప్పబడియున్నది. ప్రపంచమును పోషించు, భరించు, ఓ పరమాత్మా, అవకుంఠమును, తొల గించి, ఆ సత్య స్వరూపమును ధర్మపరాయుడనగు నన్ను చూడనిమ్ము.

అగ్నేనయ సుపథారాయే అస్మాన్
విశ్వాని దేవవయునాని విద్వాన్
యుయో ధ్యస్మద్ జుహురాణం ఏనో
భూయిష్ఠాంతేనమః ఉక్తిం విధేమ॥

ఓ అగ్నీ మంచిమార్గమున మమ్ము పోనిమ్ము. మా పుణ్యఫలితముల ననుభవించెదము. మేము చేయు కర్మలనన్నింటికిని నీవే సాక్షివి. నాలోని పాప మాలిన్యమును లుప్తమొనర్చుము. నీకు మఱలమఱల నతులొనర్తుము.

2. **కేనః ఉపనిషత్తు** :- ఇందు 'నాకు తెలుసు'ను అని అనుకొను జీవకోటికి, గూఢముగనున్న సర్వజ్ఞునిగూర్చి ఉన్నది. సృష్టి నావరించియుండు, శాశ్వతమగు పరమాత్మనుగూర్చి, ప్రపంచ పరిమితినిగూర్చి, సాపేక్షతనుగూర్చి చెప్పబడినది. కేనః ఎవరిచేత? తస్యై తపోదమః కర్మేతి ప్రతిష్ఠా. జ్ఞానము, పవిత్రత, జితేంద్రియత్వము, త్యాగముతో కూడిన కర్మ, ముక్తిమార్గమునకు పునాదులు.

జీవుల జ్ఞానము ఎల్లప్పుడును వారివారి మనోవికారములచే మితమై యుండును. నూటిగ ప్రశ్నలు, వాటికి జవాబులును ఇందు కలవు.

కేనేషితం పతతి ప్రేషితం మనః
కేన ప్రాణః ప్రథమః ప్రేయితియుక్తః
కేనేషితాం వాచమిమాం వదంతి
చక్షుః శ్రోత్రంక ఉదేవోయునక్తి॥

ఎవరికోరికపై, ఎవరి ప్రోద్బలమున మనస్సు బాహ్య వస్తువులపై లగ్నమగును? ఎవరి ప్రోద్బలముచే ముఖ్యప్రాణము తన కార్యమును నిర్వహించును? ఎవరి ప్రోద్బలముచే మానవులు వాకొందురు? ఏ దేవుడు చూచుటను, వినుటను, ఆజ్ఞాపించును?

శ్రోత్రస్య శ్రోత్రం మనసో మనోయత్
వాచోహ వాచంస ఉప్రాణస్య ప్రాణః
చక్షుషః చక్షుషోః అతిముచ్య ధీరాః
ప్రేత్యాస్మాత్ లోకాత్ అమృతా భవంతి॥

ఆత్మయే చెవిద్వారా వినును; మనస్సున కతీతమైన ఉరుమనస్సు తెలిసికొనును; వాక్కును అధిగమించి వాణి పల్కును; ప్రాణమున కతీతమైన ప్రాణము ఉన్నది. చూపునుమించిన చూపుకలదు; ఈ ఇంద్రియ వ్యాపారముల నధిగమించి, అమృతత్త్వమును పొందుము. ఈ సందర్భమున జగద్గురు శంకరులు. మానవుని అంతర్భాగమున, అజమైనది, శాశ్వతమైనది, చావులేనిది, అభయమైనది, అచ్యుతమైనది, ఒకటి యున్నది. ఇది జ్ఞానులకే ఎరుక. ఇది బాహ్య ఇంద్రియములద్వారా వ్యక్తమగుచుండును. ఇది ఎల్ల కాలములందు ఒక్కటియే.

అవిద్యాపూర్ణుడు తానే శరీరమని తలంచుచున్నాడు. చదువరియైనవాడు, తాను శరీరము, జీవముకలసిన వాడనుకొనుచున్నాడు. కాని జ్ఞాని వివేకముతో విచారించి, ఆత్మను నేనే అని తెలిసికొనును.

ఆత్మవిదుల జ్ఞానమునుగూర్చి శిష్యుడు విని, తానును ఆ జ్ఞానమును సంపాదించుకొనుచున్నాడు.

3. **కఠోపనిషత్తు** :- ఔత్సాహికమైనది. కావ్యత్వ సంపద కల్గినది. అతి గూఢమైన తురీయాస్థితి అనుభవముగూర్చి తెల్పునది. వేదాంత సారభూతమైనది. ఇందువచ్చు పాత్ర లిద్దరు.—యముడు, నచికేతుడు. వీరి సంభాషణయే ఈ ఉపనిషత్ యొక్క పునాదితత్త్వము

ఆచార్యుడు, కాక గురువు అనగా, ఆగమాది పవిత్ర సాహిత్యముల మూలదినుసును తెలిసికొన్నవాడు. పుణ్యుడు, రహితుడు. కోరికలేనివాడు బ్రహ్మవిదులలో శ్రేష్ఠుడు. బ్రహ్మమందే లీనమై శాంతిననుభవించునతడు. ఇంధనమును చూఱగొని మందముగానున్న అగ్నివంటివాడు. కరుణాసముద్రుడు. తన్ను చేరిన మంచివారిపై స్నేహభావమును నుంచువాడు.

అట్లే శిష్యుడు : శాశ్వతము, అశాశ్వతముల అర్థములను గ్రహించిన వాడును, తాను చేయు కర్మఫలముల కోరనివాడును, షట్సంపత్తి అనగా,

శమము, దమము, ఉపరతి, తితిక్ష, శ్రద్ధ, సమాధానముల సంపత్తి కల్గి ఉన్న వాడును, మోక్ష ప్రాప్తికై ఆశక్తి కలవాడై ఉండవలెను.

సమము = నిశ్చల మనస్సు, దమము = జితేంద్రియత్వము; ఉపరతి = మనో వ్యాపారములను అంతర్ముఖముగా ప్రసరింపచేయుట; తితిక్ష ద్వంద్వముల కతీతమై యుండుట; శ్రద్ధ = సత్యముపైన నమ్మకము; సమామాధియందు అంతర్ముఖుడై ఉండుట.

4. **ప్రశ్న ఉపనిషత్ :-** ఇందు ప్రశ్నోత్తరముల ద్వారా వేదాంత విషయములు చెప్పబడినవి. ఆరు గణముల వారు ప్రశ్నించిరి. ఉత్తరములను పిప్పలాదుడు చెప్పెను.

5. **ముండక : ఉపనిషత్ :-** జ్ఞానమును పర; అపర యని విభజించి, అపర మనగా, అన్ని కళలను, సాహిత్యమును, రాజ్య తంత్రమును, అర్థ శాస్త్రమును, ఇంద్రద్గ్రాహకమైన ప్రయోజనమును తెల్పునది. అపర మనగా, వైదిక వాఙ్మయము, పవిత్ర గ్రంథములు, దేనిని తెలిసికొన్న అంతము తెలసి సర్వజ్ఞత సమకూడునో, అనేకత్వమున ఏకత్వమునే దర్శించునో అట్టి జ్ఞానము.

6. **మాండూక్య : ఉపనిషత్ :-** 12 శ్లోకములతో ప్రతిజీవి దైనందికముగా అనుభవించు జాగ్రత, స్వప్న, సుషుప్తి దశల గూర్చియు, యోగులు, సమాధిలో చెందు తురీయావస్థను గూర్చి చెప్పబడినది. ఈ నాల్గవ దశలో యోగనిరతుడు ఆనందము ననుభవించును. ఈ ఉన్నత దశలో స్ఫురించు మహావాక్యము : అయం ఆత్మాబ్రహ్మ "నేనే ఆత్మను, బ్రహ్మమును;

7. **తైత్తిరీయ :-** బ్రహ్మవిద్యను నేర్చిన వాడే పరబ్రహ్మము తానేనని చాటును. పంచకోశములలో యున్న బ్రహ్మమును గూర్చియు, సృష్టి, స్థితి, లయములు, ఆ బ్రహ్మముననే కలుగు మార్పులని చెప్పుచున్నది.

8. **ఐతరేయ ఉపనిషత్ :-** ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ యను మహావాక్య అర్థమును గూర్చి తెల్పుచున్నది. బ్రహ్మయే సర్వజ్ఞమైన చిత్స్థితి.

9. **ఛాందోగ్య ఉపనిషత్ :-** ఇందు సత్యాన్వేషులైన సత్యకాముడు, శ్వేతకేతుడు, నారదుల గూర్చి కలదు. గురువులు, అరుణి, సనత్కుమారుడు, ప్రజాపతి. ఈ గురు శిష్య సంవాదములు విజ్ఞాన విహారములు. చూచుచున్న ప్రపంచము అనిత్యమనియు, దీని కతీతమైన పరమ సత్యమున్నదని, 4. మహా వాక్యములు కలవు. మానవు నందుండు జీవాత్మయే పరమాత్మ యని తెలుపుచున్నది.

తరతి శోకం ఆత్మవిత్.

ఆత్మ విదుడు దుఃఖసాగరమును దాటి స్థిరమైన గట్టు చేరగలడు.

10. **బృహదారుణ్యక ఉపనిషత్ :-** ఇందు వచ్చు ముఖ్యమైన పాత్రలు నల్గురు. జనకుడు, ఇతడు జ్ఞానియైన కర్మయోగి; యాజ్ఞవల్క్యుడు, వేదాంతజ్ఞాని; మిగత ఇద్దరు యజ్ఞవల్క్యుని భార్యలు. మైత్రేయి, తత్త్వజ్ఞాని; గార్గివాచక్నవి; వేదాంతి. వీరలు వేదాంత మీమాంస సంభాషణలందు ప్రథమ స్థానము చేకొన్న విదుషీమణులు. కనబడు ప్రపంచము శబలాకృతమైన విభిన్న దర్శనమనియు, దాని యంతర్భూతమైనది, ఏకమైనది పరబ్రహ్మ మనియు తెలుపు మహా వాక్యములున్నవి.

కరతలామలకముగా తెలిసికొన దగిన మహా వాక్య మేమన :

"పూర్ణమదః, పూర్ణమిదం
పూర్ణాత్ పూర్ణముదచ్యతే.
పూర్ణస్య పూర్ణమాదాయ
పూర్ణమేవావ శిష్యతే ॥

విభజింపరాని పరబ్రహ్మము సంపూర్ణుడు. దృశ్య ప్రపంచమును సంపూర్ణమే. సంపూర్ణమగు బ్రహ్మము నుండి పూర్ణదృశ్య ప్రపంచము వెలువడి

నది. ఇట్లు వెలివడినను, ఎల్లప్పుడును బ్రహ్మము సంపూర్ణుడే!

వైదికమతముపై విమర్శలనేకములు గలవు. కాని అవిసరియైనవి కావు. వీరి పండుగలు, వ్రతములు, ఉత్సవములు, జపములు, మేళతాళ, సంగీత నాట్యాదులు శబల వర్ణయుతములు. స్పందించు జీవకణములతో వీరి జీవితములు కళలూరుచుండును. సృష్టినంతయు భగవంతుని లీలగా భావించువారు, ఆనందమునే కోరువారు, సర్వమును పరమాత్మ మయమని రూఢిగ నమ్మి, శ్రద్ధా భక్తులతో ఆ పరమాత్మ నన్వేషించువారు.

ఎవరే దైవమునైనను, ఏ రీతిగనైనను, ఎటులనైనను, ప్రార్థించిన, అదే సన్మార్గమని నమ్మునదీ వైదికమతము, కావలసినది ఆస్తికత, భక్తి, నమ్మకము, పరహిత సౌజన్యము. ఎవరే మార్గము ననుసరించినను, కడకు పరమపదము చెందువారే నని, వేదాది గ్రంథములు పలుమారు చెప్పుచున్నవి. వీరికి సత్యమన్న ఒక్కటే! అదియే పరమాత్మ. తక్కిన వన్నియు ఇంద్రియ గ్రాహ్యములై, వస్తురూప భావములలో కన్పట్టినను, అవి మారునవి. అశాశ్వతము లైనవి.

విగ్రహారాధన యనునది వివిధస్థాయిలలోఉన్న దైవభక్తులకు, పరమాత్మాను భావమునుకల్గించు సుమార్గము. ఈ విగ్రహములు వివిధ మానసిక దశలకు దోహదమిచ్చునవి. జ్ఞానమనునది, అజ్ఞాన జడత్వమును సంపూర్ణముగ పోయినపిదప సూర్య రస్మివలె భాసించునది.

వీరి పురాణములు ప్రతీక తత్వమున వ్యక్తమైన రహస్యాది రహస్యములు. చరిత్రలందు కానవచ్చు నిజమైన విషయములకన్న శాశ్వతమైన సగూఢ తత్త్వముల బోధించు పరమ సత్యములు.

పరబ్రహ్మమునుగూర్చి, శ్రుత్యాది మహావాక్యము లిట్లు నిర్వచించుచున్నవి. బ్రహ్మము కేవలుడు, అజుడు, ద్వంద్వాతీతుడు. ఈ సృష్టినంతయు తానై, తనలో ఇముడ్చుకొని, దానికి అతీతమైన తత్త్వముగా ఎల్లప్పుడు ప్రకాశించుచుండును. మాయయు, ఆ బ్రహ్మమునుండి వెలువడునదియే. మంటనుండి వేడిమి వెలువడినట్లు (వేడిమి అగ్ని కాదు). కాని అగ్నినుండియే వెలువడు శక్తి. అగ్నిలేనియెడల వేడిమియుండదు. ఇట్టి పరమాత్మను తెలిసికొనుటకు మనందరకు అడ్డుతెర ఒక్కటి అడ్డుమున్నది. ఈ తెరతీయుటయే మానవాళికి కర్తవ్యము, పరమాత్మనుండి బాహ్యముగ వెలువడిన ఈ మాయా జగత్తు కల్పాంతముండును. కల్పమనగా 4,320,000,000 — మానవ సంవత్సరములు. తరువాత ప్రళయము, సర్వమును లుప్తమగును. మరల సృష్టి ప్రారంభమగును. ఈ భ్రమణము పదేపదే జరుగుచున్నది. ఈ భ్రమణ కార్యము మూడుస్థాయిలలో అన్వయింపబడినది. సృష్టికర్తగా, పోషణకర్తగా, లయకర్తగా, పరమేశ్వరుని తెలిసికొనవచ్చును. ఈ కార్యములే, త్రిమూర్తుల రూపములుగా వర్ణింపబడినవి.

ప్రతి జీవికి జాగ్రతావస్థ, స్వప్నావస్థ, సుషుప్తావస్థ, అనుభవయోగ్యములు. ఈ మూడింటికి అతీతమైనది, మూడవస్థితికి పైనున్నదియే తురీయావస్థ, అలౌకికమైన స్థితి, యోగసాధన, మేరుస్థాయినందు కొన్నప్పుడు, త్రికాలజ్ఞులు, ఈ స్థితిలో ఆనందమనుభవింతురు. లౌకికానందమునకు కొన్నికోట్లరెట్లు హెచ్చైన ఆనందమిది. ఇది అనుభవించిన వారు జాగ్రతావస్థకుదిగి నిర్వచింపలేరు. కేవలము మౌనముగనే యుందురు. ఈ మౌనమే అఖండ వ్యాఖ్యానము. ఇదియే అపరోక్షానుభూతి.

సృష్టియంతయు భగవంతునిపాలిటికి స్త్రైణ భావము. జీవులు భర్తను గోరువారు. పరమభర్త పరమేశ్వరుడొక్కడే. గోపికలు జీవుల ప్రతీకములు. శ్రీకృష్ణుడే పరమేశ్వరుడు.

ఈ వైదికమతము రెండుస్థాయిలలో ప్రవర్తిల్లు చున్నది. (1) జనాశ్రయమైన భక్తిమార్గము. (2) వేదాంతపరమైన జ్ఞానమార్గము. మొదటిది నేడు నామజపముతో ప్రారంభమై, యోగనిష్ఠ

ప్రబలి, మానవులు సోపానక్రమముగ, ఆత్మ విద్యను తెలిసికొనుచున్నారు. ఈ ప్రచారమును మన సాధువులు, పరదేశములందును, అచ్చటి ప్రజలకు, బోధించి అందు ముఖ్యముగా, అమెరికా దేశమున ప్రాముఖ్యము చెందుచున్నది. (Yoga in America) అను వ్యాసమున (అమెరికాలో యోగ సాధన) (Elizabeth Whol) (ఎలిజెబెత్ ఓహేల్) కొంత వ్రాసినది. ఈ సాధనను, న్యూ ఆర్కు పట్టణమున 1974 లో జూన్, జూలైలో, వందమంది ఒక ఆరామ ఉద్యానవనమున, చేయుట గూర్చి వ్రాసెను. స్వామి సచ్చితానందులు సంస్థను స్థాపించి, దాని శాఖోపశాఖలను అమెరికా యంతటను వ్యాపింపచేసినారు. వీరు స్వామి శివానందుల శిష్యులు.

* ఈనాడు అమెరికాలో వేలమంది ఈ యోగాభ్యాసమును, శారీర పటుత్వమునకు, మానసిక వికాసమునకు, వేదాంత పరిజ్ఞాన మార్జించుటకు సాధనగా చేయుచున్నారు.

ఇట్టి వ్యాపకమునకు పునాదులు 1890-1893 లో స్వామి వివేకానందులు ఆ దేశమున సుముహూర్తమున పాదుకొల్పెను. ఆనాటినుండి ఈ యోగ సాధనము అభ్యుదయ పరంపరలతో పెరుగుచున్నది.

వేదమతము సకల మానవ అభ్యుదయమునకే వర్తించునది.

—నే. శ్రీ. కృ.

ఇంకను చదువవలసినవి :

* అమెరికాలో ఆర్యమతవ్యాప్తి.

1. Henry Cox : 'The Secular City'.
2. Robert S. Ellwood : 'Religions & Spritual Groups' in Modern America.
3. Jacob Needleman ; 'The New Religions' See TIME. 9-4-1973.

2. యూదుల మతము

ప్రతి యూదుడును, చిరు వయస్సునుండి, ప్రొద్దున, సాయంకాలమున, చరమస్థితివఱకును ఉచ్చరించవలసిన సూత్రమే, ఆ మతము యొక్క సారాంశమును తెల్పుచున్నది.

''షెమ యిజ్రాయిల్ అదొనోయ్
ఎలోహేను అదానోయ్ ఎకోద్''
"వినుడు, ఓ యిజరాయిల్, ప్రభువైన
మనదేవుడు – ఆ ప్రభువు ఒక్కడే."

ఈ మహావాక్యమును సర్వేశ్వరుడే మోసెస్ ప్రవక్తనోట ప్రవచించెను. ఈ వాణిని విన్నవారు యూదులు. విభజింపరాని, అద్వితీయుడైన సర్వేశ్వరుడొక్కడే అను సిద్ధాంతము యూదుల, క్రైస్తవుల, ఇస్లామీయ మతములకు మూలస్థంబమై ఈనాటికిని ఆయా మతస్థులచే నమ్మబడియున్నది. **రెండవ దైవములేదు** అనునది ఉపసిద్ధాంతము.

భగవంతుని వాక్కు :- "నేను నేనే." దీనిపై యూదులకు నమ్మకము. భగవంతుడు మానవులను తన సంకల్పముచే సృష్టించును, రక్షించును. మిగతా సృష్టియంతయు అతనిపై ఆధారపడి యున్నది. ధర్మపరిపాలనచే మానవులు రక్షింపబడుచున్నారు. అతనిని నమ్మి సర్వకార్యములను చేయవలెను. జీవితమనునది బరువైనది. తప్పించుకొనుటకు వీలులేదు. జీవితము భగవంతునిచే అనుగ్రహింపబడిన పారితోషికమని భావించి, సత్ప్రవర్తనతో అనుభవింపవలెను.

ప్రవక్త ఆమోస్ (Amos) చెప్పినట్లు భగవంతుడిట్లనెను. ''నన్ను అన్వేషించుచు మనుగడను

జరుపుకొనుడు.'' అన్నిటియందును భగవంతుని ఇచ్ఛను తెలిసికొనుటయే యూదుల మతమందలి అన్వేషణా సూత్రము. తోరా (Torah) యనునది ధర్మము. ఈ ధర్మవ్యవస్థయే వారి మతమునకు పుష్టి. వారి మత గ్రంథము 'తోరా'- యనగా ధర్మము.

వీరి సత్కార్యముచేయుట యనునది జీవితాశయము. దానిని వారు MITZVAH మిట్జ్వా అందురు. వారి జాబితాలో 613 మిట్జ్వాలున్నవి. అందు ముఖ్యమైనవి : (1) అనారోగ్యుల దర్శించుట, (2) గతించినవారిని సమాధులందుంచుట; (3) ఇతరుల మనస్సులకు ఏలాటి హానికలుగచేయకుండుట, (4) ప్రార్థనలు సల్పుట, అన్నిటికంటెను మిన్నయైనది 'తోరా' (ధర్మమును) చదివి, నేర్చుకొని, ఇతరులకు బోధించుట.

శరీరము గుప్పెడు మట్టి; కాని ఈ బొందియందు భగవంతుని తేజోరేఖ కలదు. ఈ తేజస్సు భగవంతుని ప్రతిరూపము. అందుచేతనే మానవునకు సర్వస్వేచ్ఛకలదు. అందువలన పాపపుణ్య కార్యములను చేయును. ఈ ద్వంద్వములలో తేలికగా చిక్కుకొనును. ఆ చిక్కులనుండి విడివడుటకే ప్రేమ, ధర్మములు అనుభవ యోగ్యములుగానుండవలెను. వీరి నమ్మకమేమన ప్రపంచమున శాంతి పదిలమగుట. ఈ శాంతిదశ ఎప్పుడు కలుగుననగా కత్తులనన్నిటిని కఱగించి ఆ లోహముతో నాగళ్లు చేసినప్పుడే! (లోకసంగ్రహమగును)

1955 నాటికి ప్రపంచమున సుమారు 111 లక్షల యూదులున్నారు. అందు 50 లక్షలకుపైగా అమెరికాలో, 10.5 లక్షలు ఇజరాయిల్‌లో ఉండిరి. జనాభా పెరుగుదలతో నేడు ఎక్కువై ఉండవచ్చును. ఇటీవల జరిగిన యుద్ధములలో తఱిగియుండవచ్చును. యూదులు ఒక జాతియని పెక్కుమంది నమ్మకము.

యూదురాలైన, స్త్రీ గర్భ జనితుడే యూదుడు. సంప్రదాయకముగ నిర్ణయమైన ఆచారముల మితిమీరి ప్రవర్తించినను, అట్టి యూదుడు భ్రష్టుడు కాడు. అతడు దేవుడొక్కడే యని ఆస్తికపరుడైన చాలును. వీరి భాష హెబ్రూ.

ప్రతి యూదుని ఇంటి సింహద్వారమందు ఒక చిన్న పెట్టె అమర్చబడియుండును. దానిపై 'తోరా' గ్రంథమునుండి 15 పద్యములు వ్రాసియుండును. ఇట్లున్నదే యూదుల ఇల్లని కనుగొనవచ్చును. గృహవాసులు ఇల్లు ప్రవేశించునప్పుడు, ఇంటినుండి వెలుపలికి వెళ్లినప్పుడును ఈ పెట్టెను ముద్దుపెట్టుకొందురు. ప్రతి ఇల్లును దేవతాగృహమనియే వారి నమ్మకము.

ప్రతి యూదుడును గృహస్థుడగుట ముఖ్యము. వీరి భోజన పదార్థములన్నియు ఆరోగ్యశాస్త్ర నిర్ణయ ప్రకారముండును. కొన్ని పదార్థములును నిషేధింపబడినవి. ఆదివారమునాడు ఏలాటి కార్యములును చేయరాదు. వీరిలో ఉద్వాహక్రియ చాలా ముఖ్యమైనది. ఆరోజు ఉత్సాహ పూరితమైన పర్వదినము. వివాహము మతరీత్యా పవిత్రమైనది. భార్యను గౌరవముగా చూడవలయును. కలకంఠి కన్నీరొలుకునట్లు, ఆమెను బాధింపరాదు. ఆమె కన్నీటి బొట్లను ప్రభువైన భగవంతుడు గణించుచుండును.

— నే. శ్రీ. కృ.

Life : 17-10-1955.

3. బౌద్ధము

బుద్ధుడు - బౌద్ధము:

క్రీ. పూ. 563 వైశాఖ పౌర్ణిమనాడు శాక్యకులమున గౌతమ బుద్ధుడు జన్మించెను. సర్వ భోగముల అనుభవించు రాజకుటుంబమున పెరిగెను. సకల క్షత్రియోచితములైన విద్యల నేర్చెను. సర్వ సుఖములకే ఆస్పదమైన ఆనంద వాతావరణమున యౌవనదశ గడిపెను. కాని గౌతమునకు జరామరణముల గూర్చినచింత మనస్సున ఆవరించెను. వాటి నివారణకు, కారణముల అన్వేషింపవలెనను జిజ్ఞాస, నిర్వేదము కలిగెను. ఆ కారణముల, వాటి ఫలముల నెట్లు లుప్తమొనరింపవలెనను ఆవేదన వృద్ధి యయ్యెను. వైశాఖ పౌర్ణిమినాడు, పురిటిమంచమునయున్న భార్య యశోధరను, శిశువు రాహులుని వదలి, రాత్రికాలమున సర్వము త్యజించి, మహాప్రస్థానము గావించెను.

జ్ఞానాన్వేషణయే గౌతముని తపస్సుచేయుటకు దారిచూపెను.

ప్రథమమున ఋషులను దర్శించెను. అందు ముఖ్యుడు అలారకాముడు. వారివద్ద కొంతకాలము గడపెను. కాని జిజ్ఞాసపరమైన ఆర్తి, నిర్వేదము ఏమియు తగ్గలేదు. తనకు సరియైన పథముదొరకలేదు. అచ్చటినుండి, తానే సత్యాన్వేషియై పలు చోట్లకుతిరిగి, చివరకు బోధివృక్షము చేరెను. వ్రతనిష్ఠాపరుడై 49 దినములు అహోరాత్రములు తపస్సు చేసెను. (askesis) వైశాఖ పౌర్ణిమనాడు బుద్ధుడాయెను. ఆనందకుమార స్వామి బుద్ధుని జీవితము వ్రాయుచు, శాక్య గౌతముడు అలారకామునిగాక యజ్ఞవల్క్యునివంటి జ్ఞానినే కలిసికొని యుండిన, బౌద్ధమతతీరే మరొకమాదిరిగా మారి యుండునని వ్రాసెను. బుద్ధుడై గౌతముడు తనకు గోచరించిన జ్ఞానమును ప్రపంచమున వెల్లడిచేయుటకై సారనాథునందుండు లేడివనమున చేరి వైశాఖ పౌర్ణిమనాడు ప్రథమ సందేశము నిచ్చెను.

"ఓ ప్రరివాజక శ్రేష్ఠులారా, ఇదే దుఃఖము, దానిగూర్చి యోచించుట దుఃఖము, పుట్టుట దుఃఖము, వృద్ధాప్యము దుఃఖము, అనారోగ్యము దుఃఖము, మరణమును అంతే. సరిపడనివారితో సాంగత్యము దుఃఖము, కోరినది లభ్యముకాక ఉండుట దుఃఖము. పంచ, మమతలే, దుఃఖ హేతువులు.

ఈ దుఃఖమునకు ముఖ్యహేతువు, తృష్ణ, కోరికలు, 'కావలె' అను ఆశలు. ఈ ఆశ మానవుల పుట్టుకనుండి ఆమరణాంతము ఆవరించును. దీనికి తోడు ఇంద్రియలోభత్వము, మనస్సు కామ్యమయ సంతోషమునకే ప్రాకులాడును. అధికార వాంఛయు అట్టిదే!

ఈ దుఃఖ నిర్మూలనమే తెలిసికొనదగినది. తృష్ణను లుప్తమొనరించవలెను. మొదలంట త్రెంచి వేయవలెను. దాని వలలనుండి వెలివడవలయును. దుఃఖముయొక్క నిరంకుశత్వ మట్టిది."

పర్యటించి, శిష్యుల చేర్చికొని బౌద్ధసంఘమును స్థాపించెను. సర్వము సంఘమునకు చెందినవని బోధించెను.

బౌద్ధమత సూత్రముల అర్థముచేసికొనవలెనన్న, అంతకుపూర్వమున్న వేద, ఉపనిషద్ తత్త్వముల ప్రాభవముము తెలిసికొనవలయును. జన్మలు అనాదిగా వచ్చునవి. కర్మకారణ ఫలముల నిచ్చునవి. ఈ సృష్టియంతయు అవిద్యాపూరితము. సన్యాసమే నిర్వాణపథమునకు యోగ్యమైనది. పై సూత్రముల కార్యసాధనయందు పెట్టుటకు మార్గములను బుద్ధభగవానుడు వేరుగ బోధించెను యోగసాధనకొఱకై శరీరమును దుర్బలమొనర్చి కష్టములపాలు చేయుట గౌణమార్గమని, అట్టివానిని ఖండించెను. సత్ప్రవర్తనకల అన్వేషి కేవల కష్టతమమైన యోగమార్గమునకు, ఇంద్రియ లౌల్యమునకు చెందని మధ్యమార్గమును సూచించెను. వర్ణ

విభాగముల తృణీకరించెను. తత్త్వమారయుట యందు మానవులందరు సమానులని బోధించెను.

భిక్షులు (భిక్కులు) సామాన్యమైన జీవితముల గడపి నిర్వాణాసక్తులై, పరహిత కార్యములనే చేయుచుందురు. బ్రహ్మచర్యముననే తమ జీవితముల గడుపుదురు.

పూర్వాహ్ణముననే తాము సేకరించిన భిక్షను తిందురు. సామాన్యముగ అందరు శాఖాహారులే. వీరి జీవిత పథకమును మూడుసూక్తులతో అన్వయించుకొని కాలముగడుపుదురు. (1) బీదరికము; (2) బ్రహ్మచర్యము; (3) శాంతస్వభావము. ఇంతే కాక, ఇతరుల నెవ్వరిని నొప్పింపకుండుట, జీవ కారుణ్యమును పాటింతురు.

నేటి బౌద్ధ శిశువులు, పసితనమునుండి, వినయమును, సన్యాసమును గుఱించి తెలిసికొందురు. 20 వ సంవత్సరమురాగానే, ప్రతి బౌద్ధుడును, బౌద్ధ విహారమందు మూడుమాసములైనను శిక్షణ పొందును.

గౌతముని ధాతువిశేషల భద్రపఱచి, వాటిని స్తూపములందు నిక్షేపించి, ఆ ప్రదేశములను ఏ పవిత్ర స్థలములుగా నెంచి, బౌద్ధ యాత్రికులకు ముఖ్యస్థానములుగా గణింతురు. గౌతమ నిర్వాణానంతరము 300 సం.లు బౌద్ధము భారతమంతయును, సింహళమున విస్తరించెను. అశోక చక్రవర్తి కాలమున (269 క్రీ. పూ. – 237 క్రీ. పూ.) భారతమందుండిన వైదికమతమునకు ఈ బౌద్ధము, పైచేయిగా నుండెను. చీనానుండి విద్వాంసులైన యాత్రికులువచ్చి తిరిగివెళ్లి ఈ మతమును వారి దేశములందును వ్యాప్తమొనరించిరి. క్రీ. శ. 65 సం. చీనారాజునకు స్వప్నమున బుద్ధుని కనక విగ్రహము, తన దేశమునకు పశ్చిమముననుండి వచ్చినట్లు కానవచ్చెను. భారతమునకు కొందరు చీనాపండితుల పంపెను.

క్రీ. శ. 4 వ శతాబ్దిలో పాహియాన్, 7 వ శతాబ్దిలో హ్యూయన్ చ్వాంగ్ – భారతదేశమునకు వచ్చి, ఇచ్చట పర్యటించి బౌద్ధ గ్రంథములను వారి దేశమునకు గొనిపోయిరి. అప్పటినుండి క్రమముగా ప్రాక్ దేశములంతటను ప్రాకెను. 7 వ శతాబ్దిలో జపాన్ రాజకుమారుడు షోటోకు – తైషి బౌద్ధమును స్వీకరించెను. ఇట్లే టిబెట్టు, కొరియా, తదితర ప్రాంతములకు వ్యాపించెను.

ఆయా దేశముల జాతీయ సంప్రదాయములకు అనుగుణముగా బౌద్ధ సూక్తులను అన్వయించుకొని పాటించుటచే, బౌద్ధమతము వివిధముగా ప్రవర్తిలుచున్నది.

ధ్యాన తత్పరుడైన బౌద్ధ పరివ్రాజునకు, తన తపోదశయందు, విద్యుత్‌రేఖవలె 'బుద్ధి' గోచరించుము అట్లే నిర్వాణస్థితి చెందును.

— నే. శ్రీ. కృ.

1. Some Problems of Early Buddhism.
Devi Prasad Chattopadhaya.
2. Buddhist Philosoyhy,
Y. Balarama Murti.
3. Life 16-5-1955.
4. Buddha and the Gospel of Buddhism
by Dr. A. K. Coomaraswamy.

4. చైనాదేశ మతము

చైనాలో క్రీ. పూ. 2500 సం. కుంగ్-ఫూచీ (Confucious) గురుస్థానమందుండెను. వారిని సమీపించి అంతేవాసి ఇట్లు ప్రశ్నించెను. "స్వామి, మరణాంతర జీవితముగూర్చి సెలవిండు". అందులకు ఆచార్యుడు, "ఇప్పటి (మరణమునకు పూర్వము) జీవితమునుగూర్చి సంపూర్ణముగ అర్థమైనదా? మరణాంతర జీవితమును తెలిసికొనుటకు?" అని జవాబిచ్చెను. ఆ కాలమున చైనావారు పరమమునందు గౌణభావము కల్గియుండిరి. వారి జీవితము ఆ గురువుచెప్పిన నైతిక ధర్మములపై ఆధారపడి యుండెను. బుద్ధుని తత్త్వములు సహస్రాది సంవత్సర కాలమున ప్రభవించి, విస్తరించినవి. మొదటిది నైతిక ధర్మప్రచారము, రెండవది, సంసారిక గడబిడనుండి విరమించి ప్రకృతి వైభవమును అవగతము చేసికొని, శాశ్వతమార్గమరయుట గూర్చి, మూడవది మహాయాన బౌద్ధము. ఇవి భిన్నమార్గము లైనను, ఒకే కేంద్రమును చేరునవై యున్నవి.

చాంగ్‌జంగ్ అను ప్రభుత్వ అధికారి మరణించునప్పుడు, తన రెండు చేతులలో ఈ మూడు తత్త్వముల గ్రంథముల నుంచుకొని మరణించెను. ఈ త్రిమతములే చైనీయుల జీవితముల చక్క-దిద్దినవి. ప్రకృతిశోభపై వారికి ప్రీతిమెండు. కవిత్వమునందునుకృషి సల్పిన కవులుండిరి. విరహదశలో, ప్రియురాలికి, మేఘము ద్వారా, ప్రియుడు, చేతనాచేతన విచక్షణ శూన్యమై, సందేశము నంపెను. (ఇట్టి కావ్యమె మన 'మేఘదూత').

మానవుడు సృష్టియంత్రమందొక కీలకస్థానమందున్నాడని, ఈ సృష్టియంతయు నిజమనియు, సుందరదృశ్యమనియు, నమ్మిరి. ఈ సృష్టి మూలసూత్రమైన "త ఓ"– తత్త్వముపై ఆధారపడి యున్నది. ఇది అచ్యుతమైనది; అవిభాజ్యమైనది. మానవుడు తన దుష్టచర్యలచే, ఈ సుందరమైన ప్రకృతి అల్లికను, దౌష్ట్యభాజనము చేయుచున్నాడు. ఈ తత్త్వమే చైనీయుల కళలయందు, సాహిత్యమున, వేదాంతమున నిబిడీకృతమై యున్నది. మానవ సంఘమందు శ్రేయస్సు, ఐక్యత, క్షేమము వర్ధిల్ల వలెనన్న, నైతిక ప్రవర్తనయే యోగ్యమైనది.

ఈ మూల తత్త్వము యాన్, యిన్ అను ద్వైవిధముగా నున్నది వీటి సమ్మేళనము సృష్టిని నడుపునను నమ్మకమున్నది. యాన్ యనునది సవ్యమైన పౌరుషశక్తి : యిన్ స్త్రైణశక్తి యాన్-యిన్ ల నిరంతర కలయికచే సృష్టియంతయు వ్యక్తరూపమున వెలువడును. స్వర్గము యాన్ ప్రవృత్తికలది. యిన్, భూమి, ప్రకృతి. ఈరెండు శక్తులు ఎల్లప్పుడు సమ్మిశితమై, స్నేహభావమున యుండును. ఇవి రెండును "త, ఓ" యొక్క ద్వివిధ స్వరూపములైనందున, అన్యోన్య కలయిక కలిగియుండునవే.

'త ఓ' అనగా మార్గము. పోవుటకు, తరించుటకు, వీలైన సన్మార్గము. ఇదియే జీవిత పంథా. ఆదిలో సృష్టి ప్రారంభసమయమున 'త, ఓ' యాన్, యిన్‌గా ద్వివిధమై, సృష్టి విస్తరించి అనేకమైనది. దేవతలందరు ఈ సృష్టి సూత్రములకు అనుకూలముగా ప్రవర్తించుదురు. 'త, ఓ' అతి నిగూఢమైన జీవిత రహస్యము.

కుంగ్-ఫూ-చీ చెప్పినది కర్మ మార్గము. లాతవోస్ చెప్పినది జ్ఞానమార్గము. ఈ కర్మమార్గమున, రాజు, ప్రజలు, తండ్రి, సంతానము, భార్యాభర్తలు, సోదర అవరజులు, స్నేహితులు — వీరిమధ్యనుండు స్నేహ వాత్సల్య, ప్రేమలు పంచశీలములు. సంఘజీవనమునకు ఇవి చాలా ముఖ్యమైనవి. 'ఔచిత్య' మను భావమును విశదీకరించి చెప్పెను.

కర్మ, జ్ఞానమార్గములు చైనా ప్రజల మానసిక

నైతిక ప్రవృత్తులను భావనచేసి, సరిదిద్దినవి.

వీరిద్దరును క్రీ. పూ. 7 వ శతాబ్దిలో నుండిరి. లావోజ్ జననము క్రీ. పూ. 604. కుంగ్-ఫూ-చీ బోధించిన నైతిక ధర్మములన్నియు శిష్యులువ్రాసి యుంచిరి. అతని చరమ వాక్కులు :

"పెద్దకొండ పడితీరును; దృఢదారువు ఛిద్ర మగును. పండితుడును లుప్తమై రెమ్మవలె ఎండి పోవును". కొంతకాలమునకు వీరి ధర్మములు అనేక మార్పులకు గురిఅయ్యెను. వారికి దైవత్వము నాపాదించిరి.

"త ఓ" చిరమైనది. అవిభిన్నమైనది. పాము కాటువేయదు, క్రూరమృగములచే హానిలేదు. శరీరము పతనమగును. కాని 'త ఓ' నిత్యుడు, శాశ్వతుడు. జీవన్ముక్తికి హేతువు. తరువాతివారు ముక్తి కొఱకై సంసారముల వదలి, తపస్సునందు నిమగ్నులైరి. ఈ త, ఓ మతమును బౌద్ధము కొంత మార్చినది.

త ఓ చేరుటయనగా, బ్రహ్మానందము ననుభవించుట.

— నే. శ్రీ. కృ.

Life : 16-5-1955.

5. ఇస్లామ్

మానవ జనాభాలో ఏడవ వంతు మహమ్మదీయ మతస్థు లున్నారు. ప్రవక్త మహ్మదు; పవిత్ర గ్రంథము ఖురానీ షరీఫ్; అల్లా ఒక్కడే దైవము. మఱి వేరు దైవము లేడు. అల్లాయే మహ్మద్ ద్వారా తన సందేశమును ప్రజలకు చెప్పెను. ఇస్లామ్ మతము, ప్రపంచ చరిత్ర నడి వయస్సులో ఉద్భవించి, ప్రభంజన వేగముతో ప్రపంచ నలు మూలల వ్యాపించినది. నేడు ప్రపంచమున ఇస్లామ్ మతస్థులు 30 కోట్లకు పైగా యున్నారు. ఈ అతి వ్యాప్తికి కారణములు, అరబ్బుల సేనాదళము, మధ్య యూరేషియాలోని క్లిష్ట పరిస్థితులు.

ఇస్లామ్ అనగా శరణాగతి.
ముస్లిమ్ అనగా శరణాగతుడు.
భగవంతుడే శరణ్యుడు.

మక్కాలో మహ్మద్ క్రీ. శ. 570 లో జన్మించెను. వీరిది కొరేష్ కుటుంబము. మక్కాలో పురాతనమైన నల్లటి శిల ఒకటి కలదు. దీనినే కాబా యందురు. ఇది చాలా పవిత్రమైన శిల. మక్కా యందు బెడోయిను లుండిరి. వారు విగ్రహముల ఆరాధించుచుండిరి. ఈ పూజా పద్ధతి ప్రవక్తకు నచ్చలేదు. యూదులు, క్రైస్తవులు భగవంతు డొక్కడేయని నమ్మి యుండిరి. వారి పద్ధతి ప్రవక్తకు నచ్చెను.

మహ్మదు మక్కా పరిసర కొండల యందు ప్రార్థనల సల్పుటకై పోవుచుండెను. ఒకనాడు గేబ్రియల్ (దేవదూత) వారి మనోచక్షువులకు గోచరించెను. ఆ దేవదూత ప్రవక్తను "ఉచ్చరింపు" మని చెప్పెను. కొన్నాళ్ళకు ఛందోబద్ధమైన వాక్యములు ప్రవక్త నోటినుండి బయల్వెడలెను. మహ్మదు ఉచ్చరించిన వాక్ శ్రేణియే పవిత్ర ఖురానీ షరీఫ్ అను మత గ్రంథము

ఈ గ్రంథమునకు పూర్వమున్నవి పురాణ ప్రవచనము (Old Testament), నవ్యప్రవచనము (New Testament) లు. వీటికన్న సమగ్రమైనదీ ఖురానీ షరీఫ్. అయినను ఇస్లామీయులకు అబ్రహామ్ నుండి, ఏసు వఱకు వచ్చిన ప్రవక్తలు, వందనీయులే. వీరి తరువాత వచ్చిన మహ్మదే కడపటి ప్రవక్త.

క్రైస్తవులు క్రీస్తునకు దైవత్వ మారోపించిరి. కాని ముస్లిములు ప్రవక్త మహ్మదును దైవ సంభూతుడు గనే స్వీకరించిరి.

భగవంతుని భక్తులు సోదరగణము. వీరి గ్రంథ మందు దైనందిన జీవితమునకు ఉపయోగపడు నైతిక ధర్మములు శాసించబడినవి. దినమునకు అయిదుసారులు ప్రార్థనలు సలుపవలెను.

క్రీ. శ. 622 లో మక్కాలో ప్రవక్తను గిట్టనివారు హత్య చేయ బూనుకొనిరి. మహ్మదు అచట నుండి యాత్రిబ్ అను చోటునకు వెళ్లెను. ఇదే మదీనా పట్టణము. ఈ సంవత్సరమే హెగీరాయని, వారి శకము ప్రారంభ మయ్యెను. హేగీరా యనగా నిష్క్రమణము. అచ్చట పట్టణ పరిపాలకుడయ్యెను. మరల క్రీ. శ. 630 లో మక్కా ప్రవేశించెను. కాబా శిలను తప్ప, మిగత విగ్రహముల నన్నిటిని నాశము చేసెను. మహ్మద్ మరణము క్రీ. శ 632. వీరి మరణా నంతరము మతము చరచర ప్రాకిపోయెను.

మహ్మద్ నిర్యాణానంతరము, ఎవరు వారి స్థానే మత గురువుగా నుండవలెనను అంశముపై, చిక్కులు కలిగెను. విభజన లేర్పడెను. కాని ఖండాంతరము లందు వ్యాప్తిచెందిన తదుపరి ముఖ్య మత సూత్రములు, అనుచరుల శ్రద్ధాభక్తులు, మతానుసారులను ఏకీభావముతో కూర్చి యున్నవి.

అల్లా ఒక్కడే ప్రభువని నమ్ముట, వారి ప్రవక్త మహ్మదని రూఢిగ నమ్ముట, ఖురానీ షరీఫ్ మహ్మద్ ద్వారా ప్రవచింపబడిన మత గ్రంథమని నమ్మి అందుండు బోధనలను దైనందిక జీవితమున అనుసరించుట, ప్రతి ముస్లిమ్‌ను తన జీవిత మందొకసారి మక్కా నగరమునకు యాత్ర సల్పుట, ప్రతిదినమును అయిదుమారులు ప్రార్థనలు (నమాజ్) చేయుట, ఈ విషయములే ఇస్లామీయుల ఐక్యతకు దోహద మిచ్చుచున్నవి.

మక్కాకు వెళ్లి మూడు ముఖ్యమైన పనులను ప్రతి యాత్రికుడును జరుపవలయును.

1. కాబా శిల చుట్టును ఏడుమారులు ప్రదక్షిణము చేయవలయును.

2. పూర్వము హగార్ తన కుమారుడగు ఇష్‌మేల్ దప్పిని తీర్చుటకై మక్కా వద్ద నున్న తిప్పల చుట్టును ఆర్తితో పరుగెత్తెను. ఆ సంఘటన స్మరణగా యాత్రికులను ఆ గుట్టలచుట్టును ఏడు మారులు పరుగెత్తుటయు ముఖ్యము.

3. మక్కాకు 5 మైళ్ళ దూరములో యున్న దయా స్వరూపమగు శైలము కలదు. ఇచ్చట ప్రతి సంవత్సరమును 70,000 తైర్థికులు దర్శించి అపరాహ్ణమంతయు పరమేశ్వరుని ఎదుట నిలచి యుందురు. ఈ యాత్రా స్థలమును దర్శించుట ముఖ్యమైన అంశము. 1969 లో కోలాలాంపూరులో 23 ముస్లిం రాజ్యముల మతాచార్యులు సమావేశమైరి. మలేసియా దేశ ప్రధానమంత్రి, తుంకు అబ్దుర్ రహమాను ఆ సమావేశమును అధ్యక్షించెను. షియా, సున్ని, తెగలవారును కలసి ముఖాముఖి చర్చించుకొనిరి. వారి సంప్రదింపుల ఫలిత మేమనగా, 20 వ శతాబ్దపు నాగరికతకు అనువుగను, ఖురానీ షరీఫ్ ప్రభుసమ్మతమైన సిద్ధాంతములకును, కొంతపొత్తు, సామరస్యము కుదుర్చుకొని ఆధునిక జీవనమును గడపుటయే ముఖ్య కర్తవ్యము.

—నే. శ్రీ. కృ.

1. Life : 8-8-1955.
2. Time : 9-5-1969 P. 46. (Asia Edition).

6. క్రైస్తవము

ఏసుక్రీస్తు జననం 2000 సం॥లకు పూర్వం. భగవంతుడు తన కుమారుని ప్రపంచమున అవతరింప చేసెను. ఏసు మానవుడుగా పుట్టి, చరించి, కష్టసుఖముల ననుభవించి, ప్రవక్తగా జీవితము గడిపెను. క్రైస్తవ మతసారమే ఏసుయొక్క అవతరణము. వారు అనేకులకు మార్గదర్శి. ఈ మతప్రోద్బలమువలన అనేక కావ్యములు, రచనలు, కళలు, కట్టడములు, వాస్తునిర్మాణములు, శిల్పములు, చిత్రరచనములు, సృష్టింపబడినవి.

బెతలెమ్‌లో, పశువుల కొట్టమందు, పవిత్ర మేరీ గర్భమందు ఉదయించెను. వారి కుటుంబము తక్షకవృత్తిలో జీవించుచుండిరి. సామాన్య మానవుడయ్యెను, అఖండ తత్త్వబోధ చేసెను. పిట్టకథలలో వేదాంతము నిమిడ్చి వినువారలకు ఉత్తేజము కల్పించునట్లు బోధనల సల్పెను.

శిలువ అయినతరువాత వారి కీర్తి, వారి మతము నలుదెసల ప్రాకెను.

క్రీస్తు బోధన :- ''మనము విభజింపబడిన వారము కాము. మనమందరము ఒకే విరాట్ స్వరూపమునకు చెందినవారము. మన ఆశయ మొక్కటే, సూత్రమొక్కటే, ధర్మమొక్కటే.''

ఏసునకు 12 మంది శిష్యవర్గముగా నేర్పడెను. అందుకపైన జూడస్ ఇస్ కారియట్ ద్రోహియై, ధనాశతో ఏసును అమ్మకొనెను. తరువాత పశ్చాత్తప్తుడై, ఉరివేసికొనెను.

మిగత శిష్యులలో ముఖ్యుడు సైమన్. ఇతడు శిలువపాలై ప్రాణత్యాగము చేసెను. ఇతడు గురువును విడనాడక, స్థైర్యముతో నున్నందున పీటరని పిలువబడెను. ఈ పీటరునుగూర్చి మథ్యూ 16,18, 19 నందు వివరములు గలవు. ఏసు, పీటరుతో చెప్పిన మాటలు :-

> ''నీవే పీటరువు. నేను నీవంటి శిలపై నా దేవళమును కట్టెదను. స్వర్గద్వారముల సువర్ణ తాళముల నీకే నొసంగెదను. ముఖ్య శిష్యు డనదగినవాడవు, నీవే''.

ఏసు ప్రవక్తయని సంబోధించిన శిష్యుడు పీటరు. ఏసు శరీరము అంతర్ధానమైన 50 రోజులకు పీటరు ప్రథమ బోధన చేసెను. ఆ రోజు అనేక జాతుల వారు, బహుభాషలవారు ఒక గదియందు చేరిరి. వారి నందరిని పవిత్రాత్మ (HOLY GHOST) ఆవరించెను. అందరును, వారివారి భాషలలో ఘోష యొనర్చిరి. కొంత సేపటికి పీటర్ వారి నుద్దేశించి సంభాషణ సల్పెను. దీనినే పెంటికాస్ట్ అందురు. వాడందరు వారివారి దేశములకు ప్రయాణమై వెళ్లిరి. (ACT : 2 & 3). ఈస్టర్ అయిన తరువాత 7 వ ఆదివారమునాడు క్రైస్తవులు జరుపు పండుగ ఈ ఘట్టమును గూర్చియే. దీనినే విట్ ఆదివారమందురు. మత వ్యాపకమునకు ప్రారంభ మిదియే. పీటరు దేశదేశములు పర్యటించి ఏసు సూక్తులను బోధించెను. చివరకు రోమా పట్టణము చేరెను. రోమను మహాసామ్రాజ్యమును నీరో ప్రభువు పరిపాలించుచుండెను. (65 క్రీ. శ.) అచ్చట పీటరు శిలవ పాలయ్యెను.

తరువాత గణింపదగిన శిష్యుడు పాల్. మత ప్రచారముచేసి రోమాపట్టణము చేరెను. అచ్చట 65 క్రీ. శ. శిరః ఖండనము గావింపబడెను.

క్రీ శ. 4 వ శతాబ్దినాటికి రోమన్ రాజులు క్రీస్తు మతమును స్వీకరించిరి. ఇందు ప్రథముడు కాన్‌స్టెంటైన్ (క్రీ. శ. 313). ఇతడు ఈడిక్టి ఆఫ్ మిలాన్‌ను శాసించెను. ఈ శాసనాంశములందు ముఖ్యమైనది. ''క్రైస్తవులకు ఎట్టి హానియు కలుగచేయరాదు.'' ఈ రాజు మరణశయ్యపై నుండగా, క్రైస్తవమును స్వీకరించెను. 42

సంవత్సరముల తరువాత థియోడోసియస్ I రోమన్ సామ్రాజ్యమున క్రైస్తవమును ప్రభుత్వమతముగా స్వీకరించి, శాసించెను.

ఇందు విభేదము లేర్పడుటకు కారణము గ్రీకు స్వరద్వయ సంధిని అర్థముచేసికొనుటవలన భిన్నత్వము కలిగినదని చరిత్రకారుడైన గిబ్బన్ వ్రాసెను. (Dipthong), Dipthong = స్వరద్వయ సంధి.

HOMOOUSIAN మరొకటి HOMOIOUSIAN.

ఏసును, భగవంతుడును ఒకేవస్తువునకు చెందినవారా, లేక ఏసు, భగవంతుని మాదిరిఅయిన మానవుడా. గ్రీకు స్వరద్వయ సంధి ఈ కీడు తెచ్చినది.

సైంటు ఫ్రాన్సిస్‌యొక్క ప్రార్థన :-

ఓ ప్రభూ! నీ శాంతిస్థాపనకు, నన్నొక సాధనగా చేయుము ద్వేషమున్నచోట నాచే ప్రేమను పాదుకొల్పనిమ్ము. హానికల్గినప్పుడు మన్నింపుము. సంశయమున్నచోట ఆశను కూర్పుము. అంధకారమున్నప్పుడు వెలుగునిమ్ము. చిత్తక్షోభ మావరించి నపుడు సంతోషమును గూర్పుము.

ఓ దైవస్వరూపుడా; నన్ను ఓదార్చుటకంటె నన్నే ఇతరుల ఓదార్పనిమ్ము..............

— నే. శ్రీ కృ.

చూ : పండుగలు.

Life : 6-2-1956.

XVI

91. ఆకాశవాణి (ఆల్ ఇండియా రేడియో)
A. I. R.

ఒకనాడు విలాసవస్తువుగాఉన్న రేడియో, ఈనాడు నిత్యావసర పరికరంగా పరిగణింపబడు తూంది. రేడియో రాకపూర్వము ఈ ప్రపంచం ఎంతో విశాలంగా కనిపించేది. రేడియో వాడకం లోకి వచ్చాక ప్రపంచం సంకుచితమై పోయింది.

ఇంగ్లండులో బ్రిటీషురాణి మాట్లాడుతూన్నా, అమెరికాలో ప్రెసిడెంటు మాట్లాడుతూన్నా, ఢిల్లీలో మన రాష్ట్రపతి, ప్రధాని మాట్లాడుతూన్నా, రేడియో స్విచ్చి తిప్పామంటే మనింట్లోనే వారుండి మాట్లాడు తున్నట్లు అనుభూతి కల్గుతుంది. రేడియో బైట ప్రపంచాన్ని మనకంత సన్నిహితం చేస్తుందన్న మాట.

మొట్టమొదటిసారిగా దక్షిణాత్యులకై 1938 లో మద్రాసులో బ్రిటీషువారు రేడియో కేంద్రాన్ని నెల కొల్పారు. కనిన కలలు రూపందాల్చిన సమయ మది. తమలోని ప్రతిభను సంగీత సాహిత్యాలు రూపంలోనూ, వినోద విజ్ఞాన మార్గాలలోనూ, విక సింపచేసుకుందుకు ఇతరులకు వినిపించి ఆనందింప జేయగలందులకు ఒక యంత్రసాధనకు ఆనాడు స్వర్గీయ రాజాజీ ప్రారంభోత్సవం జరిపారు. అలాగా ఆకాశవాణి మద్రాసుకేంద్రం స్థాపితమైంది.

మహాత్మాజీ అన్నట్లు రేడియో పవిత్రమైన ఒక శక్తిస్వరూపుణి. విజ్ఞులనుకూడా విస్తుపరచే శక్తి గల అద్భుత సాధనమది. ఈ యంత్రసాధనను ఉపయోగించుకొనడంలోనే మన ప్రతిభ ప్రతిఫలి స్తుంది. రేడియోకి దూరభారలంటూ లేవు. శబ్దంతో రూపకల్పన చేయగల మహత్తర శక్తికలది.

రేడియోకి అందరూ సమానమే పండితపామర విచక్షణ చూపనిది. బీదతనంతోటి, భాగ్యంతోటి సంబంధంలేనిది. ఎంతసేపూ ప్రతిభకలవారిని దగ్గ రకుతీసి ఆ ప్రతిభకు శబ్దబలమిచ్చి అందరికి సమా నంగా వినిపించి మురిపించి ఆనందింపచేయగల సేవే రేడియో ఆశయము. అటువంటి రేడియో నేడు ఇంటింటా వెలసింది. నిజానికి రేడియో వినడం ఒక తీరని అలవాటైంది.

రేడియోలో వినిపించే కార్యక్రమాల వెనుకాతల ఏఏ హంగులు అవసరం?

కార్యక్రమాలను నిర్వహించే సిబ్బందివుంటుంది. వీరంతా ప్రజారంజకమైన కార్యక్రమాలను ఏర్పరు స్తారు. నాటకాలు, సంగీతం, సాహిత్య కార్య క్రమాలు, విద్యార్థుల కార్యక్రమాలు, మహిళలకు, పిల్లలకూ గ్రామీణులకూ ఒకరికేమిటి, రకరకాల అభిరుచులుగల శ్రోతలందరికినచ్చె కార్యక్రమాలను ఏర్పాటుచేస్తారు, చేసినంత మాత్రంచేత కార్య క్రమాలు శ్రోతలకు వినిపించవుగా, అందుకని ఆయా కార్యక్రమాల ప్రసారానికి బైటిశబ్దాలు వినిపించకుండావుండే స్టూడియోలు అవసరము. స్టూడియోలలో మైక్రఫోనులుంటాయి. మైక్ర ఫోనుల్లో మళ్లా రకరకాలు గలవి ఉన్నాయి. బంతిలా గుండ్రంగాఉంటే మైక్రొఫోనును ఎక్కువ

మంది పాల్గొనే కార్యక్రమాలకై వాడుదురు. ఉదాహరణకు పిల్లల కార్యక్రమం ఉందనుకోండి, ఎంతో మంది పిల్లలు పాల్గొంటారు. ఆ కార్యక్రమానికి ఈ బాల్ మైక్రొఫోను వాడుతారు. రెండవరకమైనది చతురంగావుంటుంది. దీనికి రెండు ముఖాలుంటాయి. ఆ రెండు ముఖాలద్వారానే మనం మాట్లాడటానికి సావకాశముంటుంది. ఇదిగాక ఇంకా రకరకాలైన మైక్రొఫోనులున్నాయి.

స్టూడియోను, స్టూడియోలోని మైక్రొఫోనుని అదుపులో పెట్టేందుకు ఇంజనీర్లుంటారు. వారు రేడియో పనితనంలో క్రమశిక్షణ పొందినవారు. వారు పని చేసే స్థానాన్ని కంట్రోల్ రూమ్ అంటారు. అనగా రేడియో స్టేషనులోగల స్టూడియోల నన్నింటిని ఆ కంట్రోల్ రూమ్‌నుండి అదుపులో ఉంచుతారన్న మాట.

స్టూడియోలో నడిచే కార్యక్రమం రేడియో సెట్ల ద్వారా శ్రోతలకు వినిపించడానికి ఇంత తతంగముంది. స్టూడియో మైక్రొఫోను కార్యక్రమ నిర్వాహకులూ, ఇంజనీర్లూ ఉన్నంతమాత్రంచేత రేడియో స్టేషను పనిచేయజాలదు. స్టూడియోలోజరిగే కార్యక్రమం కంట్రోల్‌రూమ్‌నుండి బైటికి ప్రసారమవదు. కార్యక్రమాల ప్రసారానికి ట్రాన్స్మిటర్ అనే ఒక యంత్రసాధనం అవసరం. ఈ ట్రాన్స్మిటరు స్టూడియోలకు కొన్నిమైళ్లు దూరంలోవుంటుంది అక్కడ ఇంజనీర్లు పనిచేస్తారు. ఇందాక చెప్పినట్లుగా స్టూడియోలోజరిగే కార్యక్రమం కంట్రోల్ రూమ్‌నుంచి శాశ్వతంగా వేసిన టెలిఫోను లైనుల ద్వారా ట్రాన్స్మిటరుకు చేరుతుంది. అక్కణ్ణించి ఆ కార్యక్రమం వాతావరణలోకి విడవబడ్డ కార్యక్రమాన్నే మనం రేడియోద్వారా వినకల్గుతున్నాము.

మనమంతా వార్తలను రేడియోద్వారా వింటున్నాము – ఆంగ్లంలో, తెలుగులో, ఉర్దూలో, సంస్కృతంలో, హిందీలో ఇలాగా మనదేశ భాషలన్నింటిలోనూ ఢిల్లీనుంచి వార్తలు ప్రసారమవుతున్నాయి. బైటికేంద్రాలనుండి ప్రసారమయే కార్యక్రమాలను కూడా ప్రాముఖ్యతబట్టి మరొక రేడియో స్టేషను ప్రసారం చేస్తుంటుంది. వార్తలను తదితర కేంద్రాలనుండి ప్రసారమయ్యే కార్యక్రమాలను మనకు రిలేచేసి వినిపించేందుకు మరొక సాధనముంది. దీన్నే రిసీవింగ్ సెంటర్ అంటారు. అనగా ఒక స్టేషను స్టూడియో కార్యక్రమాలనే ప్రసారంచేయక బైటస్టేషన్ల కార్యక్రమాలనుకూడా ప్రసారంచేయగల వన్నమాట. ఢిల్లీనుంచి ప్రసారమయే వార్తలను రేడియో స్టేషను రిసీవింగు సెంటరుద్వారా స్వీకరించి తిరిగి ప్రసారంచేస్తుంది.

తర్వాత ఎన్ని ట్రాన్స్మిటర్లువుంటే అన్ని రకరకాలైన కార్యక్రమాలను ఒకేస్టేషన్నుంచి ప్రసారం చేయవచ్చును. ఉదాహరణకి హైదరాబాదు స్టేషను ఒక ట్రాన్స్మిటరుద్వారా తెనుగు కార్యక్రమాలను ప్రసారంచేస్తుంది. మరొక ట్రాన్స్మిటరుద్వారా ఇతర భాషలలో ప్రసారంచేస్తుంది. మరొక ట్రాన్స్మిటరుద్వారా వివిధభారతి కార్యక్రమాలను ప్రసారం చేస్తుంది. విజయవాడ స్టేషను తీసుకుందాము. దానిని సింగిల్ చానెల్ స్టేషనంటారు. అనగా విజయవాడకేంద్రం కార్యక్రమాలు ఒక ట్రాన్స్మిటరుద్వారానే ప్రసారమవుతున్నాయి.

ఒక రేడియో స్టేషను పనిచెయ్యాలంటే కార్యక్రమ నిర్వాహకులూ, సాంకేతిక నిపుణులు స్టూడియోలో మైక్రొఫోనులూ, టెలిఫోను లైనులూ, ట్రాన్స్మిటర్లు రిసీవింగ్ సెంటరు అవసరము.

ప్రసారం రెండురకాలు. ఒకటి షార్టువేవ్ ప్రసారం, రెండు మీడియంవేవ్ ప్రసారం, దూర ప్రాంతాలలో వినిపించడానికి షార్టువేవ్ ప్రసారం పనికివస్తుంది. మీడియమ్‌వేవ్ ప్రసారం పరిమిత ప్రాంతంలో వినిపిస్తుంది. ఈ యంత్రసాధనాల శక్తిని కిలోవాట్లలో కొలుస్తారు. ఉదాహరణకి, మన హైదరాబాదుస్టేషను కార్యక్రమాలు షార్టు, మీడియంవేవ్‌లపై ప్రసారమవుతాయి. షార్టువేవ్ ట్రాన్స్మిటరు శక్తి 10 కిలోవాట్లు. మీడియంవేవ్ ట్రాన్స్మిటరు శక్తి 50 కిలోవాట్లు. ఎన్ని కిలో

వాట్ల శక్తివుంటే ఆ ప్రసారం అంతదూరం విని పిస్తుంది.

తరచుగా స్టేషను ప్రసారం ప్రారంభయ్యేముందు ఎనౌన్సర్ 60.98; 405.4 KH2 మీటర్లపై మొదటి ప్రసారం ప్రారంభమని చెపుతారు. ఈ మీటర్లేమిటి? ఎందుకు ఒక్కొక్కస్టేషను ఒక్కొక్క రకమైన మీటర్లు చెపుతారు? జనివాలో ఒక సంస్థ మంచిదాని పేరు ఇంటర్‌నేషనల్ టెలీకమ్యూనికేషన్ యూనియన్.

ఈ సమస్త ప్రపంచదేశాలలోని అన్ని రేడియో స్టేషన్లకు ప్రసార నిమిత్తం మీటర్లను నిర్ణయిస్తారు. ఆంగ్లంలో ఫ్రీక్వెన్సిస్ అంటారు. ప్రతిదేశం ఆ అంతర్‌జాతీయ సంస్థ నిర్ణయించిన పరిధిలోనే తమ తమ రేడియో కేంద్రాలను నడిపించుకోవాలి. ఏమాత్రం నిర్ణయించిన మీటర్లుకాక, ఇతర మీటర్లపై ప్రసారాలు సాగించిన, ఆ అంతర్జాతీయ సమస్థ చర్యతీసుకొనవచ్చును. అందుకే ఆ సంస్థలో అన్ని దేశాలు సభ్యత్వం కల్గివుంటాయి.

గమనించారోలేదో, రేడియో ప్రసారాలు ఎప్పుడు సర్వకాల సర్వావస్థలూ ఒకేఒక మీటర్ల పైనే ప్రసారంచేయవు. మీడియంవేవ్ మీటర్లలో మార్పువుండదు. షార్టువేవ్ మీటర్లలో మార్పులు. వాతావరణ పరిస్థితులపై ఆధారపడివుంటాయి. సీతాకాలంలోవాడే మీటర్లు వేసవికాలంలో మార్తాయి.

స్వతంత్రంరాకముందు మనదేశంలో ఆరు రేడియో స్టేషనులుండేవి.

స్వతంత్రంవచ్చాక నలభై పెద్దస్టేషనులు, 22 రిలేయింగ్ స్టేషన్లు ఏర్పరచబడ్డాయి. వీటినే ఆక్సిలియరీ సెంటర్సు అంటారు. మన ఆంధ్ర ప్రదేశ్‌లో రెండు పెద్ద స్టేషనులూ - హైదరాబాదు, విజయవాడ - రెండు ఆక్సిలియరీ సెంటర్లూ - విశాఖ పట్టణము, కడప వున్నాయి.

ఇవికాక వివిధభారతి కార్యక్రమాల కేంద్రాలు 36 ఉన్నాయి. వాణిజ్య విభాగ కేంద్రాలు 18 వున్నాయి.

భారతదేశం ఉపఖండం. ఇంతపెద్ద దేశం నలుమూలలా ప్రతి కుగ్రామంలోని గ్రామీణులుకూడా రేడియో వినాలంటే మన ప్రభుత్వం ఒక బృహత్తర పథకంక్రింద ఇంకాఇంకా ఎన్నో రేడియో కేంద్రాలను స్థాపించవలసివుంది. నిరక్షరాస్యతను పోగొట్టడానికి, అన్నిరంగాలలోను ప్రజలలో ఒకానొక నూతన చైతన్యం తేవడానికి రేడియో ఒక ముఖ్యసాధనము. ఈ సాధనము ద్వారానే భావి భాగ్యోదయానికి చేస్తూన్న కృషిఫలితాలను కోటానకోట్ల భారతీయులకు తెలపడానికి సాధ్యము.

— శ్రీ ఖ. రా. కృ.

XVII

92. పత్రికలు: పత్రికానిర్వహణ

పత్రికా నిర్వహణలో అనేకమంది నిమగ్నమై వుంటారు. పత్రికలు నడుపుట సులభం కాదు. ఇది చాలా బాధ్యతగల వృత్తి. పత్రికలు నడిపే వారు పత్రికలకు వ్రాసేవారు, చాలా బాధ్యతతో ప్రవర్తించాలి. ఈ వృత్తి పుస్తకాలు చదవటం వల్లగాని, పాఠశాలలో మాత్రమేరాదు. పత్రికా రచయిత పుట్టుకలోనే అభిలాష చూపిస్తారంటారు. సి. వై. చింతామణి మొదలగు వారికి యిది వర్తిస్తుంది. అనుభవము, పత్రికా రచనలోగాని నిర్వాహణలోగాని ముఖ్యం.

పత్రికా రచయిత, పత్రికలు జయప్రదంగా నడుపుటలో చాలా ముఖ్యం. అతడు బలంగాను మనో నిశ్చయంగాను, శీలంతోను ప్రవర్తించాలి. మొదట వారికి అంతగా జీతాలు రాకపోయినా, జయప్రదంగా పని నిర్వహించుకుంటే, జీవితంలో కృతార్థులు కాగలరు. ఇప్పుడు ప్రభుత్వం కనీసపు వేతనాలు నిర్ణయించారు. కనుక వారి ఆర్థిక పరిస్థితి కొంత బాగుపడింది. పత్రికా నిర్వహణకాని, విలేఖరులుగా వుండుట, వ్యాసకర్తలు, సంపాదకులుగా వుండుటగాని సులభసాధ్యం కాదని, చాలా కష్టాలు గలవని గుర్తించాలి.

పత్రికలలో వ్రాసేవారికి సంపాదకులకు భాషలో పరిణితి, ప్రవీణత, ముఖ్యావసరము. వ్రాతలు కూడా సామాన్యపు ప్రజలకు అర్థమయ్యే టట్లుండాలి. దేశంలోని రాజకీయ, సాంఘిక, ఆర్థిక వాతావరణం పూర్తిగా అర్థం చేసుకోవాలి. ఇప్పుడు విశ్వవిద్యాలయాలలోను, భారతీయ విద్యాభవనంలోను, పత్రికా నిర్వాహణ తరగతులు జరుగుచున్నవి. ఇది ఎన్నదగిన విషయం.

వార్తా పత్రికలు దేశస్థాయిలలోగాని రాష్ట్రస్థాయిలోగాని స్థానిక స్థాయిలోగాని నడపబడుచున్నవి. వార్తా వాహినులు వార్త లందజేస్తారు. చాలకాలం అంతర్జాతీయంగా (Reuters) వార్తలు అందచేసేది, భారతదేశంలో (Press Trust of India, United News of India) మొదలైనవి వివిధవార్త పత్రికలకు వార్త లందజేస్తుండేవి. ఇప్పుడు సమాచార్, వార్తలు అంద చేస్తున్నది. అంతేకాక వివిధవార్త పత్రికలకు వారివారి విలేఖరులు వివిధ ప్రాంతాలలో గలరు.

వార్తాపత్రిక నిర్వహించడం అతిశ్రమ అయిన విషయం. అర్ధబలమేకాక అంగబలం కూడా చాలా అవసరం. ఇప్పటివరకు అక్షరాలు చేత్తో కూరుస్తూ వుండేవారు. ఇప్పుడు యంత్రాలతో అతిశీఘ్రంగా కూర్చటానికి వీలుంది. ఇది చాలా సులభమైనపని. తొందరగా చాలా పని చేయటానికి వీలుంది. వచ్చిన వార్తలన్ని సంపాదకులు సరిచేసి దిద్దుతారు. పత్రికలు అతి తొందరగా ఈనాడు ముద్రించవచ్చు. చాలా వార్తాపత్రికలలో యిప్పుడు బొమ్మలు

కూడా వేస్తున్నారు. ఢిల్లిలో ఏదైనా జరిగితే దాన్ని (Photo phone) తో కొద్ది గంటలలో మద్రాసు వార్తా పత్రికలలో ఈనాడు ప్రకటించ వచ్చు, ఆఖరున వచ్చిన వార్తలుకూడా ప్రకటించ వచ్చు. వార్తా పత్రికలో ప్రధాన వ్యాసం (Editorial) చాలా ముఖ్యం. తరువాత వివిధ ప్రాంతాలకు పత్రికలు విమానాలమీద, రైళ్ళమీద, స్వంత (Van) ల మీద అతి తొందరగా పంపుతున్నారు. అంతేకాక ఒకే దినపత్రిక, యీనాడు అనేక కేంద్రాలనుండి వెలువడుతున్నది. ఇదివరకు యిది కనివిని ఎరుగని విషయం.

కొంతమంది పత్రికావిలేఖరులు గొప్పవారి దర్శనము పొంది, ప్రశ్నలువేసి, జవాబులు తీసికొని, అవి వారివారి పత్రికలలో ప్రచురిస్తారు. దీనిలో చాలా అనుభవము నేర్పరితనము వుండాలి. సాధారణముగా విలేఖరి అంటే మంచి అభిప్రాయం వుంటేనే, ప్రఖ్యాత (Interview) లు వస్తాయి. అప్పుడు కొన్ని విషయాలు ప్రకటించ కూడనివి ప్రకటించ కూడదు.

పత్రికలో వార్తలు సులభంగా అర్థమయ్యేటట్లుండాలి. భాష కూడ సామాన్య ప్రజానీకానికీ అర్థమయ్యే టట్లుండాలి. ప్రతి పత్రికకు ఒక ప్రత్యేకత వుండాలి. ప్రజలు ఉత్సాహంతో చదివేటట్లుండాలి. గ్రామసీమలు, వర్తక వ్యాపారాలు, సాంస్కృతిక విషయాలు బాగా ప్రచురించాలి.

శాసనసభలలో జరిగే విషయాలకు చాలా ప్రాధాన్యత నివ్వాలి. ప్రశ్నలు జవాబులకు తగు స్థానమివ్వాలి. కొన్ని ముఖ్యవార్తా పత్రికలకు విదేశ విలేఖరులు వుంటారు. వారికి జ్ఞానంసౌజన్యం ఎంతో అవసరం

వార్తా పత్రికలలో క్రీడా ప్రపంచ వార్తలు అవుసరం. అట్లాగే నేరాలు కూడా వార్తా పత్రికలలో ప్రచురిస్తారు. అవి సంఘానికి ఉపయోగకరంగా వుండాలి. స్థానిక వార్తలు స్థానిక విలేఖరులు పంపుతారు.

పత్రికలు నడుపుటలో స్త్రీలు ఎంతో ఉపయోగపడుతారు. సాంఘిక వార్తలు, (Fashions, Beauty) ఇంటి పనులు, పిల్లల నిర్వాహణ మొదలగు నీ విషయాలు స్త్రీలు బాగుగా వ్రాయగలరు.

అట్లానే వార్తాపత్రికలు కొత్తగా ప్రచురించబడిన పుస్తకాలను సమీక్ష చేస్తారు. ఇవి కూడా చాలా అవసరం.

వార్తా పత్రిక నడుపుటకు అధిపతులు చాలా అవుసరం. అనగా డబ్బు, అర్థబలం, చాలా అవుసరం, అట్లానే. మంచి సంపాదకుడు చాలా అవసరం దీనినిబట్టే పత్రికయొక్క పేరువుంటుంది. సంపాదకునకు జ్ఞానమేకాక, పేరుకూడా అవుసరం. వార్తా పత్రికలో ప్రచురణఅయ్యే వార్తలకు, సంపాదకీయానికి యితడే పూర్తిబాధ్యత తీసుకోవాలి. దినపత్రికలకు, ఇది చాలాముఖ్యం, ఇదికాక వార పత్రికలు, మాస పత్రికలు, తదితర పత్రికలుకూడ కలవు. కొన్ని వర్తక వ్యాపారములందు కొన్ని సాంస్కృతిక తదితర విషయాలయందు ప్రత్యేక శ్రద్ధ చూపిస్తాయి. వ్యాసకర్తలు, వ్యాసాలుకూడా వ్రాస్తారు.

రేడియో, టెలివిజన్‌వచ్చినా వార్తా పత్రికలకు ఆధునిక ప్రపంచంలో గొప్ప స్థానమున్నది.

పత్రికలు నిర్వహించేవారు చట్టంప్రకారం పోవాలి. స్వాతంత్ర్యం ఉన్నదికదాఅని 5 వ అంతస్థని ఇష్టంవచ్చినట్లు ప్రవర్తించరాదు. ఇంగ్లండులో Royal Commission "The British Press is inferior to none in the world" అన్నది. భారతదేశంలోకూడా పత్రికలు మంచిపద్ధతులమీద నడుస్తున్నాయి. సరియగువారిచే యీ వృత్తిలోకి వచ్చేటట్లు చేయాలి. వార్తా పత్రికలు కొన్ని ధనికుల చేతిలోవున్నాయి వారుకూడా జాతీయదృష్టితో

ప్రవర్తించాలి. బ్రిటీషువారి కాలంలో మన వార్తా పత్రికలు చాలా కష్టాలకు పాలైనాయి. భారత స్వాతంత్ర సమరంలో అవిచాలా తోడ్పడ్డాయి. భారత స్వాతంత్ర్యం వచ్చినతరువాత, పత్రికలకు చాలా స్వాతంత్ర్యం వచ్చింది. మనరాష్ట్రంలో హిందూ, ఇండియన్ ఎక్స్ప్రెస్, ఆంధ్ర పత్రిక, ఆంధ్ర ప్రభ, ఆంధ్ర జ్యోతి, మొదలగు పత్రికలు ప్రజాభిప్రాయం సరిగ్గా పోవటానికి చాలా తోడ్పడుచున్నాయి. మహాత్మా గాంధికూడా Young India, Harijan, పత్రికలు నడిపారు. వారు సత్యం అహింసకు ఎంతో స్థానం యిచ్చేవారు ఆయన నడిపే పత్రికలకు ఆ కాలంలో గొప్ప పేరు వుండేది.

మన ఆంధ్ర ప్రదేశం తెలుగు పత్రికలకు మార్గంచూపినది కీ॥ శే॥ దేశోద్ధారక కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావు. వీరు యితర వ్యాపార రీత్యా వచ్చిన లాభాలు పత్రికను నడపుటకు వినియోగించి గాంధీజి మెప్పుపొందారు. వీరు త్యాగ మూర్తి అని అందరికి తెలియును. తెలంగాణా ప్రాంతంలో కీ॥ శే॥ సురవరపు ప్రతాపరెడ్డిగారు కూడా పత్రికా నిర్వహణలో ప్రముఖపాత్ర వహించారు.

భారతదేశంలో పత్రికలుచదివే అలవాటు చాలా తక్కువ. భారతదేశంలో సరాసరి వ్యక్తి .013 వార్తాపత్రికలు చదువుతున్నాడు. ఇంగ్లండులో .3 శాతంవుంది. చాలావరకు మధ్యతరగతి కుటుంబాలు గాని, పేదప్రజలు అంతగా చదవటంలేదు. సామాన్యపు ప్రజలు వార్తా పత్రికలవలన అంతగా లాభం పొందటంలేదని చెప్పాలి. స్థానిక భాషాపత్రికలు కొంతవరకు హెచ్చుగా పేదప్రజలవద్దకు పోతున్నాయి. 1952 - 1968 మధ్య తెలుగు పత్రికల పెరుగుదల 68 శాతం; కాని బెంగాల్ పత్రికల పెరుగుదల 119 శాతం; మరాఠీ 97 శాతం మళయళం 143 శాతం, తెలుగు వార్తా పత్రికలకు గొప్ప అవకాశంవుంది. మన ప్రజలలో పత్రికలు చదివే అలవాటు పెరగాలి. పత్రికలు జయప్రదంగా నడపాలంటే Advertisements చాల అవుసరం. అందుకు ప్రభుత్వ Advertisements చాల అవుసరం. పెద్ద వార్తా పత్రికలకు యివి అవసరం లేకపోయినా, చిన్న పత్రికలకు యివి చాలా అవుసరం. పత్రికలకు తగు డబ్బువుంటేగాని, మంచి వార్తలు ప్రచురించలేరు. తాజా వార్తలుంటేగాని ప్రజలు ఆ పత్రికను కొనరు. స్థానిక భాషలలో నడుపుటచే వార్తా పత్రికలు, పత్రికల అమ్మకం మీద ఆధారపడతాయి. ఇంగ్లీషు పత్రికలుకూడా యీనాడు చాలవరకు Advertisements మీద ఆధారపడతాయి.

ఏది ఎట్లున్నా వార్తా పత్రికలకు దేశంలో గొప్ప స్థానమున్నది. అక్షరాస్యతను యివి ఎంతో పెంపొందచేయగలదు. వాటికి కావలసిన కాగితం ప్రభుత్వం సరఫరాచేయాలి. భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రాలు వచ్చాయిగనుక, స్థానిక వార్తా పత్రికలు హెచ్చు రావాలి. చిన్న పత్రికలకు ప్రభుత్వం, ప్రజలు, తగు చేయూత నివ్వాలి. ఏదిఎట్లున్నా ప్రజాప్రభుత్వంలో పత్రికలు గొప్ప పాత్ర వహించవచ్చు. కాని వారు బాధ్యతాయుక్తంగా ప్రవర్తించాలి. పత్రికా స్వాతంత్ర్యం అనే పేరుతో యిష్టంవచ్చినట్లు ప్రవర్తించి సంఘంలో విద్వేషాలు తేరాదు. వారి విద్యుక్త ధర్మాలు నిర్వహించుకొని, భారత స్వాతంత్ర్యం, ప్రభుత్వం చిరస్థాయిగా వుండేటట్లు చేయాలి. ఆనాడే, దేశానికి గొప్ప సేవ చేసినవార మయ్యేదము. అదే భారత ప్రధాని 20 సూత్రాల ప్రణాళిక ముఖ్యోద్దేశం. అనగా దేశంలో పేదరికం పోగొట్టాలి. సర్వ మానవ సౌభ్రాత్వానికి తోడ్పడాలి. అదే మనందరి ముఖ్యవిధి, కర్తవ్యం అయివున్నది.

— డా. ఆర్ .వి. రావు.

— * —

XVIII

93. వైభవంతో వర్ధిల్లిన వర నగరములు

బేచిరాగ్ బస్తీలు

1. అంబరు
2. గ్వాలియర్
3. గోల్కొండ
4. గోవా
5. గౌర్-పండువా
6. చిత్తూరు
7. తక్షశిలానగరము
8. దేవగిరి (దౌలతాబాద్)
9. పాటలీపుత్రము (పాట్న)
10. ఫతేపూర్ సిక్రి
11. పురాతన దెహళీ
12. బస్సీమ్
13. బీజాపురము
14. మండు
15. మహేంజోదారా (గతజీవుల దిబ్బ)
16. మూర్షిదాబాద్
17. విజయనగరము
18. శ్రీరంగపట్టణము
19. సర్ ఖేజ్
20. సాంచీ
21. హళేబీడ్

1. అంబరు

పర్వతములందు 'రాణీ' స్థానము వహించిన అంబరు నగరము, జైపూరు సంస్థాన ముఖ్య పట్టణము. టాలమీ (Ptolemy) దినములకుముందే వృద్ధిచెంది, 10 వ శతాబ్దమువరకు విరాజిల్లిన వర నగర మీ అంబరు. క్రీ. శ. 1037 లో రాజపుత్రులు స్వాధీనముచేసికొని 1782 లో దానిని వదలివేసిరి. ఈ నగరము కొండలపైన నిర్మించబడినది. క్రమేణ వసతులు తగ్గినందున దానిని విడిచిపెట్టి, భూసమ ప్రదేశమున మరొక నగరము నిర్మించుకొనబడినది. ఈ పురాణ పట్టణమును దర్శించి (Edwin Arnold) 'ఎడ్విన్ ఆర్నాల్డు', 'India Revisited' భారతదేశ పునర్దర్శనమును గ్రంథమున వర్ణించెను.

ఇందు మహాదేవుని దేవాయతనము గొప్ప దృశ్యము. ఈ పట్టణ భవన శ్రేణులమధ్య సరస్సు కలదు. ఈ సరస్సునీటియందు చుట్టునున్న భవన

ములు, చెట్లు ప్రతిబింబించుచుండును. నేడు ఈనీటి నెలవులో విషసర్పములు, క్రూర మకరములు గలవు. Rowselett, రేసలే అను ఫ్రెంచి బాట సారి దీనిని రమ్యముగా వర్ణించెను.

భవనములు పాలరాతి చెక్కడములు. దీనిని చూచిన, స్వారాజ్య అమరావతియే మనస్సునకు స్ఫురించును. ఆంగ్ల విలేకరులు స్పెండర్, బిషప్ హెబర్, ఈ నగరమునుచూచి, దీనిని పోల్చుటకు వీలుకాని పట్టణరాజమని వ్రాసిరి.

ఉన్న భవనములలో, అందమైనది దివాన్-ఇ-ఆమ్. ద్విపంక్తులలో స్తంభము లమర్చబడినవి. అంతయు చలువరాతిమయము. దీనిని చెక్కిన శిల్పి పేరు మీర్జాలీ. ఇచ్చట మరొక అందమైన శిల్ప రాజము, కళావైభవముతో విరాజిల్లునది, ఒక స్తంభముకలదు. దీని సౌందర్యమునువిని, మొగలు చక్రవర్తి జహంగీరు దానిని నాశనముచేయుమని రాజశాసనము ప్రకటించెను. ఈ ఉత్తర్వులు ముందుగతెలిసి, అచ్చటఉండిన, ఆనాటివారు, మన కొరకై దానినంతయు మట్టిపూతతో నింపిరి. రాజ భటులువచ్చి, అంబరులో అందమైన స్తంభమేలేదని జహంగీరు చక్రవర్తికి విన్నవించిరి. రాజు ప్రవేశించుద్వారము పేరు ''సోవే'' (Sowae Gate). దీనిపైనున్న పాలరాతి నక్షిపని, దూరమునుండి చూచిన సన్నని వస్త్రమున్నట్లుండును. భవనము లోపల ''జాస్'' మందిరము ప్రఖ్యాతమైనది. లోని గోడలు, చూరు, స్తంభములు నవరత్న ఖచిత ములు. ఇమ్మడి జయసింగు, జయపురమును, నూతనముగకట్టి, అంబరును త్యజించిన తరువాత, ఈ పర్వత నగరము పాడుపడుటకు ప్రారంభ మయ్యెను.

ఆనాడు ప్రకృతిశోభను మితిమీరినట్లు, ఈ పట్టణ సౌభాగ్యము వెల్లివెరిసియుండెను.

—నే. శ్రీ. కృ.

2. గ్వాలియర్

గ్వాలీప మహర్షి ఒక కొండపై అడవిలో తపస్సు చేసికొనుచుండెను. అచ్చటికి "కచ్చవాహ" వంశ రాజైన సురాజ్‌సేన్ వేటకై వచ్చి, అలసి, దప్పి దీర్చికొనుటకు, ఆ అడవులలో తిరుగాడుచుండెను. ఋషి గ్వాలీపుడు, ఆ రాజునకు జలభిక్ష పెట్టును. ఆ రాజుకు లోనుండి వ్యాపించిన కుష్ఠురోగము మాయమయ్యెను. కృతజ్ఞతతో ఆ ప్రదేశమున గిరిదుర్గమునుకట్టి, ఆ కొండకోటకు గ్వాలియర్ అని నామమిడెను. అట్లు ఆ మహర్షి గ్వాలీపుని పేరు స్థిరమయ్యెను. ఈ సంఘటన క్రీ. పూ. 3100 లో జరిగినదని స్థానిక సంప్రదాయమైన నమ్మకము. కాని ఆధునిక చరిత్ర పరిశోధ కులు ఈ పట్టణ నిర్మాణము క్రీ. శ. 273 లో జరిగిఉండునని ఊహించిరి. ఆ తరువాత 850 సం. రాజవంశీయ లీరాజ్యమును పరిపాలించిరి. క్రీ. శ. 1262 లో ఆల్‌టమిష్ దీనిపై దాడిసల్పెను. క్రీ. శ. 1375 లో తుమార్ వంశీయుడైన 'వీర్‌సింగ్ దియో' పునఃప్రతిష్ఠచేసెను.

గ్వాలియర్‌ను పాలించిన ప్రఖ్యాత ప్రభువు మాన్‌సింగ్ (1857) భారత విప్లవసమయమున ఈ దుర్గము మహారాష్ట్రరాజగు సింధియా పాలనలో ఉండెను. ఈ సింధియా ప్రభువు, భారతసేనలకు సహాయముచేయక తటస్తముగనే యుండెను. అప్పుడు భారతసేన నాయకుడగు నానాసాహెబ్ గ్వాలియర్‌ను పట్టుకొని పీష్వాగా పట్టాభిషిక్తు డయ్యెను.

ఈ పట్టణ ప్రవేశము పంచద్వారములగుండా పోవలయును. 1527 క్రీ. శ. న బాబరు మొదటి మొగలు చక్రవర్తి, పట్టణమునుచూచి, ఇరుకుగా

నున్నదని తన స్వీయరచనమున వ్రాసెను. మాన్ సింగ్ ఈపట్టణమును అలంకార యుత మొనర్చెను.

ఇచ్చట అత్తా, కోడలి దేవళములు చూడదగినవి. క్రీ. శ. 1093 న నిర్మితమైనవి. ఇందలి శిల్పవైభవమెన్నదగినది. ఈ శాస్-బహు దేవళము స్వస్తిక చిహ్నముగ కట్టబడినది. దీనిపై నృత్య భంగులతోనున్న నర్తకీమణుల శిల్పము లత్యద్భుతములు.

మరొక దేవళముపేరు "తెలిక మందిరము" తిలఘాతకుడొక్కడు. 11 వ శతాబ్దిలో దీనిని నిర్మించి దైవస్థాపన చేసెను. 1100 అడుగు ఎత్తున చూరు అత్యద్భుతముగ కట్టబడినది వైష్ణవాలయము.

ఈ సౌందర్య దృశ్యమునుచూచి, బాబరు విగ్రహారాధనను సహించలేక, అన్ని కట్టడములను నాశనముచేయమని శాసించెను.

ఇందు ఆదినాధుని జైన విగ్రహము కలదు. ఇదియు విగ్రహ వినాశకారులచేత బడినది. క్రీ. శ. 1794 లో దౌలతరావు సింధియా స్వాధీనమైనదీ నగరము. ఇతడే లష్కార్ అను నూతన పట్టణమును నిర్మించిన మహారాష్ట్ర రాజు. ఈ నగరము పర్వత క్రిందభాగమున నున్నది.

—నే. శ్రీ. కృ.

3. గోల్కొండ

ఔరంగజేబు దాడిచే, గోల్కొండ పతనమైనది. గిరిదుర్గము. [1]కుతుబ్‌షాహి వంశస్థుల ముఖ్య స్థానము. దీని పతనానంతరము భాగ్యనగరము-నేటి హైదరాబాదు స్థాపింపబడి వృద్ధి చెందినది.

1687 లో అబ్దుల్ హసన్, మొగలు చక్రవర్తి దాడిని ఎదుర్కొనుటకు సర్వయత్నములు చేసెను. కాని తన రాజ్యపతనమే ఫలితమయ్యెను. తానీషా ప్రభువు పాలించునప్పుడు వారి మంత్రులు అక్కన్న, మాదన్నలని యుండిరి. వీరు రాజ్యతంత్రప్రవీణులు. వీరి కాలముననే రామదాసు భద్రాద్రి యందు శ్రీరామాయతనమును వృద్ధిపరచెను. విరోధుల, కుట్రలచే దేవళమునకు ఖజానా నుండి ధనము వెచ్చించెనను నెపమున జైలునందు చిరకాల ముండెను. శ్రీరామ భక్తుడై, దైవ సంకల్పమున విడుదలయ్యెను. వీరి పాటలు, దాశరథీ శతకము, తెనుగు నాటప్రతి ఇంటను గానమునకు పాత్రములు.

ఇచ్చట వ్యాపారము బాగుగ సాగుచుండెను. గిరిదుర్గమైనందున, భద్రతకు కొదువ లేకుండెను. నే డిచ్చట శిథిల భవనములే కన్పించును. ఈ దుర్గమును అరిసేనలు ముట్టడించునప్పుడు ఆహారాది వస్తువులు విరివిగా సేకరింపబడి పుష్కలముగా వస్తుసముదాయ ముండెడిది.

ఆకరము : Itihas 1976. III (2).

—నే. శ్రీ. కృ.

1. కుతుబ్‌షాయి వంశకర్త ఇరాన్ దేశము నుండి వచ్చెను.

4. గోవా

పోర్చుగీసువారు (బుడత కీసులు) ఆక్రమించిన, భారతదేశ భాగమునకు ముఖ్యపట్టణము - గోవా. ఇచ్చట వర్తకము ముమ్మడిగాసాగెను. ప్రముఖులు ఇచ్చట జీవించిరి. క్రైస్తవ మతమును, విస్తారముగ విస్తరించెను.

పోర్చుగీసు సేనాని యుద్ధము సల్పి, 1510లో ఈ పట్టణమును ఆక్రమించుకొనెను. ఈ సేనానియే ఆల్‌బుక్‌ర్‌క్కు, ఇచ్చట యుండిన ఇస్లామీయులను హత మార్చెను. ఈ పట్టణము సౌభాగ్యముల చేకూర్చుకొనెను. పైయార్డ్ అను యాత్రీకుడు ఈ నగిర వైభవమును గూర్చి వర్ణించెను. పీత్రీడిల్లా వల్లే అను మరొక యాత్రీకుడు ఇచ్చట నున్న భవనముల, ఉద్యానముల, నదీతీర మందున్న విశ్రాంతి కట్టడముల, చెట్లను, తోటలను, రమ్యముగా ఉండెనని వ్రాసెను.

ప్రజలు సౌభాగ్య సంపత్తులకులోనై ఇంద్రియ లోలులైరి. నైతిక పతనమే, ఈ పత్తన క్షీణతకు కారణమయ్యెను. కులీనులు, వీధులవెంట పోవు నపుడు, పల్లకీలలో ప్రయాణించిరి. వైభవముతో ఊరేగిరి. విజయనగర రాజులు, ఈ ప్రభుత్వముతో సంధిని చేసికొనిరి. వారి వర్తకమునకు దోహదము చేకూరెను.

17 వ శతాబ్ధిలో ఈ పట్టణ వైభవమును గాంచిన జీన్‌బాప్టిస్ట్ టవర్నియర్ అను యాత్రికుడు ఇట్లు వ్రాసెను.

"ఈ నగరము కనకమయముగా నుండెను. కులీనులు భాగ్య సంపదలతో వెలుగుచుండిరి."

స్టీవెన్సు అను ఆంగ్ల మతగురువు ఈ నగరము నకు విచ్చేసెను. ఇతనికి మరి ముగ్గురు ఆంగ్లేయులు తోడైరి. వీరు రహస్య చారులని, బుడుతకీసు వైసరాయి ఖైదులో ఉంచెను. వీరిపై నేరమేమియు రుజువు కానందున, దీర్ఘకాలమైన పిదప విడుదలైరి. కాని వారు రహస్యముగా అచ్చట నుండి పారిపోయిరి.

మత గురువగు సెయింటు గ్జేవియర్ సమాధి చిత్రమైనది. 1605 లో ప్రతిష్ఠింపబడినది. ఇతని భౌతిక శరీరము వెండిపెట్టెలో భద్రపఱచ బడినది. చుట్టును వీరి జీవిత ఘట్టములను సూచించు చిత్రము లున్నవి. ఇతని కళేబరమును, ఔషధ క్రియలచే, లేపన మొనర్చబడినందునను, ఈ నాటికిని దర్శనీయముగ నున్నది. యాత్రికు లనేకులు వచ్చి దర్శించుచుందురు. 1614 రోమా పట్టణ ప్రపంచ మతగురువు పోప్, ఈగ్జేవియర్ చేతిని ఖండించి పంపమని ఉత్తర్వు లిచ్చెను.

ఈనాడును మొక్కుబడులకు కేంద్ర స్థానముగ వర్థిల్లుచున్నది. 26-12-1859 లో మెరయా ఆన్‌టోనియా అను నామె కాలి వ్రణముతో కష్ట పడుచున్నందున, బాగైన తరువాత గ్జేవియర్ మహిమయని,కృతజ్ఞతతో వెండికాలిని సమర్పించెను.

ఇటీవలనే భారత ప్రభుత్వము గోవా పట్టణమును తదితర బుడుతకీసుల స్థానములను, బలాత్కార ముగ స్వాధీనము చేసికొని, భారత ప్రజాప్రభుత్వ మును సుస్థిర మొనర్చుకొనెను.

—నే. శ్రీ. కృ.

లములకు 3,4 మైళ్ల దాపులో ఇంక మూడు పట్టణములు వెలసినట్లు తెలియుచున్నది.

(1) భీర్ దిబ్బ:- ఇది గ్రీకులు రాకముందే వర్ధిల్లెను.

(2) శిర్ క్యాప్ :- దీనిచుట్టు 6,000 అడుగుల పొడవుగల కుడ్యపంక్తి కలదు. ఈ భిత్తిక వెడల్పు 15 అ. నుండి 21 అడుగులుండెను.

(3) శిర్ శుఖము :- కుషణరాజులచే నిర్మించబడినది. ఈ నగరముచుట్టును, 3,4 మైళ్ల పొడవుగల గోడయున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఇచ్చటి బౌద్ధస్థూపములగూర్చి చీనాదేశ బాటసారి విపులముగా వర్ణించెను.

ధర్మరాజక స్థూపము :- ఇది ఎత్తైనది. చుట్టును వేదిక, ప్రదక్షిణ పథము, సున్నపురాళ్లతో కట్టబడినది. పైనఅంతయు సుధాపూరితము. ఒక అంతస్థుపైన మరొక ప్రదక్షిణ పథము ఉండెను. దీని క్రిందభాగము గాజుతో అమర్చబడినట్లు, నేడు కానవచ్చు శిథిలములవలన తెలియుచున్నది.

1917 లో ఇచ్చట స్వర్ణమంజూష యొకటి కన్పడెను. ఇందు పవిత్రమైన బుద్ధభగవానుని ధాతువులుండగా వాటిని, ఆనాటి, వైసరాయియగు చమ్సుఫర్డు శ్రీలంకా ప్రభుత్వమునకు బహూకరించెను. అనేక ఆభరణములు, ధాతుశల్యములు దొరకినవి. ఆ ధాతువుల ప్రతిష్టించి శ్రీలంకవారు ద్విజాలయ నొకదానిని నిర్మించుకొనిరి. (ద్విజము అన Tooth – దంతము).

శిర్ కాఫ్ :- ప్రాకారములను చిన్నిచిన్నిరాళ్లను సున్నముతోకలిపి, ఆ కంకరతో గోడను 15 నుండి 21 అడు. వెడల్పున, ఆనాటి ప్రభువులు కట్టిరి. ఆ కోటగోడలో బురుజులును కలవు. ఈ గోడలందు సందులున్నవి. యుద్ధసమయములందు రక్షణ సంగరమునకు ఉపయోగించి యుందురు. ఇచ్చట అతివైభవముతోకట్టిన భూరి రాజమందిరము కలదు. 352 అడు. పొడవు విశాలమైన అవరణము భారతదేశమున ప్రథమముగా కనుకొన్న భూరి రాయకట్టడము. సామాన్య ప్రజలు కాపురముండు ఇండ్లును, ఉన్నట్లు తెలియుచున్నది. ఈ ఇండ్లలో గదులనేకములు. గదులలోనికి ప్రవేశము పైనుండి సోపానములమీదుగ క్రిందికి దిగవలెను. (విశాఖదత్తుని ముద్రారాక్షస నాటకమున అహితుండికుడు రాగా, వాని పాముఆటను చూడ మాజీమంత్రి రాక్షసుని, చిన్ని కుమారుడు క్రిందినుండి పైకివచ్చెను. ఆ గృహము చందనదాసుది. ప్రచ్ఛన్నముగా కాలము గడుపుటకై వారచ్చట ఉండిరి) ఈ మాదిరి ఇంటిని, అవవరకాదో = అపవరకాదో (గర్భగృహము) అని చెప్పబడియున్నది. ఆనాటి కట్టడములతీరు అట్లున్నట్లు తక్షశిలానగరమున, నేటికిని ఉన్నవి.

"A remarkable feature of these houses is that, although in some cases there are doors communicating between two or three rooms, there are no doors giving direct access from these rooms to the interior court or the streets outside. The practice apparently having been to enter these lower chambers by means of staircases or ladders descending from the rooms above.

[Slater p. 19]

—నే. శ్రీ. కృ.

1) Departed Glory: Slater.

2) Classical Age; Bharatiya Vidya Bhavan.

3) ముద్రా రాక్షసము.

8. దేవగిరి [దౌలతాబాదు]

నేడు ఔరంగాబాదునకు 8 మైళ్ళదూరమున ఈ గిరి దుర్గమున్నది. యాదవరాజులు పాలించు నప్పుడు, దీనిపేరు దేవగిరి. అల్లాఉద్దీన్ ఖిల్జి జరిపిన దాడి తదుపరి ఈ యాదవరాజ్యము నశించి నది, తరువాత ఇది దౌలతాబాదైనది.

తుఘలక్ ఢిల్లీనగరము, తన సామ్రాజ్యమునకు మూలగనున్నదని, ఈదేవగిరికి, తన ముఖ్యపట్టణ మునుమార్చెను. మహమ్మద్‌బిన్ తౌఘలకు ప్రజలను పీడించి, అందరిని ఢిల్లీ వదలిపెట్టి దేవగిరికి తరలు మని కఠినముగా శాసించెను. ఈ మధ్యప్రదేశమున దారివెంట చెట్లను నాటించెను. గైహిక సాకుడు మృగములను, కుక్కలను పిల్లులనుకూడ దేవగిరికి తరిమెను. 'ఇబెన్ బటూటా ; అను చరిత్ర కారుడు ఈ ఉదంతమును చరిత్రలో వింతయైన విషాధ గాథగా వర్ణించెను. అశక్తులైన అంధుడొకడు వ్యాధి పీడితుడై మంచముపట్టిన రోగిని ఢిల్లీలో యుండిరి. రోగిని రాతిపైనుండి క్రిందికి దొర్లించ మని, గ్రుడ్డివాని కాళ్ళకు మోకుగట్టి 'దేవగిరివరకు లాగికొని పొమ్మని రౌతునకాజ్ఞ ఇచ్చెను. ఆజ్ఞప్తులు అట్లే జరిపిరి. దేవగిరికి వచ్చుసరికి ఆ అంధుని కాలు మాత్రము చేరెను. రెండు సంవత్సరముల తరువాత, దేవగిరి, నివసించుటకు బాగుగ లేదని సుల్తాను ప్రభుత్వము, ప్రజలు, తిరిగి ఢిల్లీవచ్చిరి. తౌఘలక్ ఇట్లు జనులను అచేతన పదార్థములుగా చూచెను. యాదవరాజుల కాలములో, వీరికిని కాకతీయ రాజులకును, సంగర సంబంధములేకాని, స్నేహము లేకుండెను. ఒకసారి యుద్ధమున యువ రాజగు గణపతిదేవుడు, దేవగిరి రాజులకు ఖైదీ అయ్యెను. తరువాత విడిపింపబడెను. తరువాత రుద్రమదేవి కాలమున, ఈ దేవీగిరి రాజులకు ఆమె చేతులలో పరాజయ మబ్బెను. 1440 క్రీ. శ. న నారాయణ దాసను హిందీ కవి, అల్లాఉద్దీన్ దేవగిరి దండయాత్రను గూర్చి ''చితాయ్‌వార్తా'' అను హిందీలో గ్రంథము వ్రాసెను.

—నే. శ్రీ. కృ.

9. పాటలీపుత్రము (కుసుమ నగరము)

గంగా, శోణానదుల అంతర్వేదియందు ఈ పట్టణము క్రీ. పూ. శతాబ్దులనుండి వర్ధిల్లెను. దీని పొడవు $9\frac{1}{5}$ మైళ్లు, వెడల్పు 1 మై; 1270 గజ ములు, దీని చుట్టును మేఖలవలె, 60 అడు. లోతు, 200 గజ. వెడల్పుగల అగడ్తయుండెను. శోణా నదీ జలముచే, ఈ అగడ్త నిండి యుండెను. ఈ అగడ్తనంటి దారునిర్మితమైన కోటగోడయుండెను. ఈ కోటకు 570 బురుజులు, 64 ద్వారములు నిర్మి తములై యుండెను. గ్రీకురాయబారియైన మెగస్త నీసు, మౌర్యచంద్రగుప్తుని దర్బారుతో ఉండి, ఇచ్చటి విషయముల నన్నింటివి 'ఇండిక' అను గ్రంథమున వ్రాసెను. కాని ఆగ్రంథము సంపూర్ణ ముగ దొరకలేదు.

క్రీ. పూ : 300 మౌర్యసామ్రాజ్య కాలమున, ఈ పట్టణమునుండి, పడమట ఆఫ్ఘన్ స్థానము వరకు, 1, 150 మైళ్లు రహదారి నిర్మింపబడినది. దారి ప్రక్కన మైలురాళ్ళు, ప్రతిమైలునకు పరిసర గ్రామముల తెల్పు ఫలకములు స్థాపింపబడెను. చెట్లును, బావులును, ఈమార్గము ప్రక్కలందు అమర్చబడెను.

ఈ పట్టణవాసుల జీవితమును గూర్చి వ్రాయుచు గ్రీకురాయబారి :

''శాంతి సౌభాగ్య సంపదలతో తృప్తి చెంది ప్రజలు బాగుగా జీవించుచుండిరి. వీరు మితముగ భుజించి, తమ వ్యక్తిత్వమును సగౌరవముగ కాపాడుకొనుచుండిరి.

అక్కడివారి కళలయందు నిపుణులు. లోహ కారులు తమ కార్యములందు నాజూకగు కలాజముల చేయుచుండిరి. కనకము, వెండి, వెల్లువగ దొరకు

చుండెను. రాగి, ఇనుమును సమృద్ధిగి నుండెను. గనులనుండి ముడిలోహపు ముద్దలతీసి, శుద్ధలోహ మును చేయు విజ్ఞానము వారికి తెలిసి యుండెను. భూమి సారవంతమైనందున, సాలుకు రెండు వర్ష పాతములున్నందున, ఇమ్మడి పైరుల కృషీవలురు పండించుచుండిరి. పంట, రైతులకు దక్కుచుం డెను. కరువనునది లేకయుండెను. సైన్యములు యుద్ధమునకై దాడి సల్పుచున్నను, పైరులుండు చోట దురాచారము లేమియు చేయక; వారి వ్యవ సాయ, మనుగడకు భంగిము కల్గించక యుండిరి. చెంతనే యుద్ధము జరుగుచున్నను రైతులు, తమ దైనందిక జీవితములను, నిర్భయముగ, నిర్విఘ్న ముగ చేసికొనుచుండిరి. భారతవీరు లెప్పుడును, పంటలపైబడి దుర్మార్గము లెన్నడు చేయువారు కారు. యుద్ధనీతిని బాగుగ పాటించుచుండిరి. ఈ రాజ్యములనున్న పట్టణములు దారు నిర్మితములే. ఇవి జలపాతము, నదీప్రవాహములచే స్థిరముగ నుండక, జీర్ణదశ నొందెను. మౌర్య చక్రవర్తి ప్రజల రక్షణ తన ధర్మమని నమ్మి అట్లే పాలన చేసెను. దొంగతన మరుదుగ నుండెను.

వణిక్ప్రజ వర్గములుగ నేర్పడి, వ్యాపారమును సాగించుచుండిరి. ఆ యుద్ధ కర్మాగారములందు అనేక ప్రజలు పనులు చేయుచుండిరి. నౌకాబల మును ఉండెను. నౌకావాణిజ్యమును ప్రబలముగ నుండెను. పశులకాపరు లెక్కువగ పర్వతప్రాంత లందుండిరి.

—నే. శ్రీ. కృ.

10. ఫతేపూర్ సిక్రి

అక్బరు చక్రవర్తి "దీన్ – ఇలాహి" అను నూతన మతమును స్థాపించి ప్రవక్తనని కీర్తిని గణింప ఆశపడెను. ఎన్నో మంచియత్నములు చేసెను. అంతయు అధ్యాత్మిక స్థలనమయ్యెను. వృధా ప్రయాసగా చరిత్ర పరిగణించినది.

అట్టియత్నము మరొకటి ఆర్థికరంగమున జరి గెను. ఫతేపూర్ సిక్రి, యను పట్టణ నిర్మాణము, కట్టిన తదుపరి, నీటివసతులు అత్యల్పమని తెలిసి కొని ప్రజలు అచ్చట కాపురముండుట మానుకొనిరి.

పూర్వమిచ్చోట షేక్ సలీమ్ క్రిస్టియన్‌భక్తుడు యోగియై నివసించుచుండెను. అక్బరు ఆ సాధు వును సందర్శించెను. ఆ యోగి అక్బరును, "నీవు ఇచ్చట కాపురమున్న, కుమారుడు కల్గునని" దీవించెను. అట్లే పట్టణమును నిర్మించి, తాను, మహారాణియు కాపురముండగా పుత్రోదయ మయ్యెను. అతనినే ఆ యోగిపేరుగా 'సలీమ్' అని నామకరణమయ్యెను. అక్బరు తరువాత ఈ సలీమ్, జహంగీరు చక్రవర్తిగా పాలించెను.

నేటికిని, ఈ పట్టణ భవనములు నూతన సృష్టి గనే కాన్పించును. కాని ప్రజలు ఇచ్చట కాపురము చేయలేదు. ఇందలి స్తంభమొక్కటి అత్యంత రమ ణీయముగ, శిల్పవైభవముతో కట్టబడినది. ఇచ్చటి జయద్వారము మరొక్క సుందర దృశ్యము. ఈ ద్వారముయొక్క వైభవము 10 మైళ్లవరకు చూడ వచ్చును. ఈ ప్రదేశమున నొక వేదాంతార్థమును స్ఫురింపచేయు శాసనమున్నది. (అరబ్బీ భాషలో) తాత్పర్యము :—

"ప్రార్థించునప్పుడు, మనసార చేయనివ్యక్తి భగవంతునికి దూరమగుచున్నాడు. నీ స్వంతమైన దేదనగా, పరమేశ్వరునిపేర ప్రీతితో పరుల కొసంగునదే. పరలోకముకొఱకై ఈ లోకమును త్యాగముచేయుము."

దివానీ ఖాస్, అను భవనము రాజు కొలువు కూటము. ఇచ్చటనే వింతైన స్తంభమున్నది. దీని చెంతనే హైందవ జ్యోతిష్కుడు కాపురముండెను. ఈ దైవజ్ఞుని సలహాలను అక్బరు అనుసరించు

చుండెను. కొలువునందుండిన (వయస్యుడు) (విదూషకుడు వికటకవి, హాస్యగాడు) రాజా బీర్‌బల్‌నకు ఒక భవనముండెను ఇది ఒక భూరి మంజూషవలె క్పాన్పించును రెండంతస్తులుగ కట్టబడినది. తన స్వామి స్థాపించిన 'దీన్ - ఇలాహి' మతమును స్వీకరించిన ప్రథముడు.

మరొక భూరి భవనమున రాణి వాసముండుటకు కట్టబడెను. 5,000 స్త్రీజనము, వారి సిబ్బంది కాపురముండుటకు అన్ని సౌకర్యములతో నిర్మింపబడినది. దీనిని రక్షించుటకు చక్రవర్తి బహు నిపుణతతో, కావలివారినుంచి, తానును నివసించెను.

అంతటి అందాల భవనరాశి చక్రవర్తి కాలముననే త్యజింపబడినది. నిజమైన కారణము నేటికిని దురూహ్యముగ నున్నది.

—నే. శ్రీ. కృ.

11. పురాతన దేహళి

ఓల్డు ఢిల్లీ (Old Delhi) అనునదియే పురాతన దేహళి. ఇతిహాస కాలమున దీనిని ఇంద్రప్రస్థ పురమనిరి. నేటి నూతన దేహళికి దక్షిణమున యున్నది. ఈ పట్టణము, అనేకమంది రాజులు, అనేకమారులు దీనిని పునః పునః ప్రతిష్ఠించిరి. వైరుల దాడుల చేత, వారి ఖడ్గధాటిచే ఈ నగరము శిథిలములగుచుండెను. ఇదియే నేటి పురాణ ఖిల్లా. క్రీ. శ. 1052 లో క్రీ. శ. 1182 లో రెండుకోటలు కట్టబడినవి. ఈ నాటికిని, ఇవి వాటి దుర్గతిని ఆవిష్కరించుచున్నవి.

కుతుబ్ మీనార్ కట్టడము ఇచ్చటనే యున్నది. ఈ భూరి నిర్మాణము జంతర్ మంతర్‌గా ఉద్దేశింపబడినది. మన ప్రాచీన భారతీయ రాజులు, ఇచ్చట ఖగోళమును పరిశీలించుటకై దీనిని ఎత్తుగ నిర్మించిరి.

దీనిచెంతనే 'రాజాధవుని' జయ స్తంభముకలదు. ఇది సంపూర్ణముగ ఇనుముతో స్థాపింపబడినది. దీనిని ఎట్లునిర్మించిరను విషయము, నేటి ఇంజనీర్లకు దురవగాహముగనే యున్నది. దానిపైనున్న తళతళ, లీనాటికిని ప్రకాశించుచుండును. 16 అంగు. వ్యాసము; 23 అ. 8 అంగు. ఎత్తు. నేటి విజ్ఞానవేత్తల నిర్ణయమేమనగా, కొన్నివేల సంవత్సరములనుండి, ఆ ప్రదేశమున వీచు ఇసుకతో, కలిసినగాలిచే, ఆ ఇనుమునకు తళతళలు అబ్బినవి.

ఈ కుతుబ్‌మీనారునకు తూర్పున 4 మైళ్లలో తుఘ్లకాబాద్ ఉన్నది. ఇది 14వ శతాబ్దిలో కొండపైన నిర్మించబడినది. గోడలు బండరాళ్ళతో మలచబడినవి. ఈ రాతిబండ లొక్కొక్కటి 14 అడు. పొడవు, 2 అడు. వెడల్పు, 1 అడు. మందముగ నున్నవి. ఇట్టి కట్టడములు విజయనగరమందును కాననగును. ఈ దుర్గమునకు 13 ద్వారములున్నవి. చక్రవర్తి సమాధి సుందరముగనున్నది. "పిచ్చి తుఘలక్'' అను జనశ్రుతమగు వాక్కునకు కారణములు అనేకములు. అందులకొక దృష్టాంతము. సమీప ప్రదేశమున నున్న నగరమును నిర్మూలనముచేసి, అందున్నవారి నందరిని, ఆబాలగోపాలము నాశము చేయమని, తన సైన్యమును, ఆ పట్టణము చుట్టునుండి, దానివైపు దాడి సల్పి ఆ సంఘాత ఘాతకమును చేయమని ఉత్తర్వులిచ్చెను. అచ్చటివారు నిరపరాధులు, నిరాయుధులు. సైన్యమట్లే, తూచా తప్పక, చక్రవర్తి ఆజ్ఞను పాలించినది.

తరువాత పాలనకు వచ్చిన ఫిరోజ్ ఈఘాతకమువలన లభించిన పాపమును, చక్రవర్తికి కలిగిన అపకీర్తిని పోగొట్టుటకై అట్లు హతులైన జనుల బంధువులకు అస్తులనిచ్చి. వారికి సకల సౌకర్యముల చేకూర్చి, ఆ దానపత్రములను, పిచ్చి తుగ్లక్ సమాధిలో భద్రపఱచెను.

ఈ ప్రదేశము చెంతనే, ఫిరోజ్ మరొక పట్టణమును నిర్మించెను. తామర్‌లేన్ దండయాత్రవలన సర్వమును నాశనమయ్యెను. ఇచ్చటనే కోటిల్లా అనుచోట అశోకస్తంభము ఉన్నది. 42 అడు. ఎత్తు. 11 అంగుళముల మందముగ నున్నది. దీనిని కొన్ని వందల మైళ్ళ దూరమున నున్న శివాలిక్ కొండలనుండి తీసికొని రాబడినది. దీనిపై అశోక చక్రవర్తి ''ప్రాణి హింసను విసర్జించమని ప్రజలకు బోధించు శాసనమున్నది.

1857 విప్లవకాలమున బహద్దూర్‌షా కుమారులు ఇచ్చట నున్న సమాధి భవనమున రక్షణకొరకై దాగి యుండగా, వారిని తరుముకొని వచ్చిన ఆంగ్ల సేనాని హడ్‌స్సన్ ప్రవేశించి, ఆ బాలురను తుపాకి గుండుతో పేల్చెనెను. ఈనాటి ఢిల్లి 1638 లో షాజహానుచే కట్టబడెను.

—నే. శ్రీ. కృ.

12. బస్సీమ్

గుజరాత్ ప్రభువు బహద్దూర్‌షా, మొగలు చక్రవర్తియగు హుమాయూన్‌తో ప్రతిఘటించుటకై బుడుతకీసు వారితో సఖ్యమేర్పఱచు కొనెను. బస్సీమ్, బొంబాయికి 28 మై. దూరమున ఉన్న ద్వీపము. ఆల్‌బుకర్క్ పాలనలో ఈ ద్వీపమున వట్టణమేర్పడి అభివృద్ధి చెందినది. విరివిగా భవనము లున్నవి.

ఇందలికోట పరులకు దుర్భేద్యముగనే నుండెను. ఈగోడ 32 అడుగుల ఎత్తు. 16, 17 వ శతాబ్దులలో రోమన్ కాథలిక్ క్రైస్తవులు అనేక చర్చీలను కట్టిరి గోవా ప్రజలెట్లు నైతిక దూరులై పతనమొందిరో, ఈ బస్సీమ్ ప్రజలును నాశనమైరి. 1765 లో పీష్వా బాజీరావు దీనిని ముట్టడించి, స్వాధీనము చేసికొనెను.

కాంచీపురవాసి, సి. వెంకటాచార్యుడు ఈనగరమును చూచి, అచ్చటివారి గృహ పరిశ్రమలు. అందు ముఖ్యముగ చేనేత, వారి వాస్తునిర్మాణ కౌశల్యములను మెచ్చుకొనెను. వారి ఆచార వ్యవహారములు హీనమైనవని చెప్పెను. పండితులను సామాన్య ప్రజలు హీనముగ చూచుచుండిరి. ప్రజల అధర్మమార్గములే, వారిని క్షీణదశకు తెచ్చెను.

—నే. శ్రీ. కృ.

13. బీజాపురము

దక్కన్ ప్రాంతమున ప్రఖ్యాతముగా, వర్ధిల్లిన పట్టణము బీజాపురము. ఈనాటికి నిలిచియున్న కట్టడముల చూచిన, కాలవైపరీత్యములకు తల యొగ్గినను. చరిత్రకాలమునాడు, ఈనగరము అనుభవించిన ప్రతిభ మనస్సులకు గోచర మగును. 15 వ శతాబ్దిలో ప్రారంభమై, నూరు సంవత్సరములు వృద్ధిని అనుభవించినదీ పట్టణము.

అలీ ఆదిల్‌షా, పాలనలో నూతన కట్టడములు రూపొందెను. తరువాత పాలించిన, ఇబ్రహీమ్ ఆదిల్‌షాయును, మహమ్మద్ ఆదిల్‌షాయును, ఈ భవన నిర్మాణపథకమును సాగించిరి. 1686లో ఔరంగజేబు ఈపట్టణమును స్వాధీనముచేసుకొనెను. 1818 లో ఈగిరిదుర్గమును మహారాష్ట్రులు నాక్రమించిరి. 1848 లో బ్రిటిష్‌వారి స్వాధీనమయ్యెను.

ఇందు ప్రఖ్యాతమైన భవనము గోల్‌గొంబాజ్. ఇది మహమ్మద్ ఆదిల్‌షాగోరి. పైకప్పు గోళాకారముగ నుండును. ప్రపంచమున మరొక్కటి ఇట్టిది కానరాదు. 18,825- చ. అడుగుల స్థలముపై ఈ భవనమున్నది. రోమదేశపు ఉనసాన్‌థియాన్ 13,830 చ. అడుగులే. బీజపుర భవనమున ఏర్పాటైన శబ్దగ్రహణ చాతుర్య నిర్మాణము అతీతమైనది. ఉపాంశుగ వచించిన మెల్లని వాక్కులు, భవనమంతయు వినబడును. ఈ మహ్మద్‌ఆదిల్‌షా 1659 లో దివంగతుడయ్యెను. ఇట్టి గోరివంటిది మరొక్కటి, ఇమ్మడి ఇబ్రహీం ఆదిల్‌షాది.

మరొక్క భవనము మేహల్‌మహల్-చతురశ్రమ కట్టడము. ఎత్తైన మత్తవారణములు (Turrets) చుట్టును కట్టబడినవి. దీనిని కట్టినది, వీధులుచిమ్ము నౌకరు. ఆనాడు పాలించు రాజు, ఒకనాటి రాత్రి శపథము నొకదానిని పల్కెను. ''రేపటి ఉదయమే నాకంటబడువానికి, భూరిధనమిత్తును''. ఈ సలహా ఇచ్చినది ఒక దైవజ్ఞుడు. తానే రాజును, ముందు, చూడగలుగుదునను ఆశపడి రాజుచే ఆ శపథ నిర్ణయమును చేయించెను. కాని రాజు పెందల కడనే లేచెను. తన దైనందిక కార్యములు జరుపుటకు, వీధులూడ్చు నౌకరు రాజు కంటబడెను. తక్షణమే కుబేరు డయ్యెను. అంత ధనము నేమిచేయుటకు తెలియక ''ఊడ్చు'' వారి భవనమని పెద్దభవనము కట్టించెను.

కోటగోడలపై తుపాకికి, ఫిరంగులను పేల్చుటకు, నిర్మించిన కట్టడములు అతిసొంపైనవికలవు. 91000 చ. అడుగుల స్థలముపై జుమ్మా మసీదు కట్టబడినది. మంచి సూక్తులు దీని కుడ్యములపై చెక్కబడినవి. అందొక్కటి :-

''ఈ జీవితమును నమ్మవద్దు. ఇది అతిస్వల్పమైనది. మారుచుండును. ఈలోకమున, ఎచ్చటను శాంతి కానరాదు. లోకము ఇంద్రియ సుఖముల నిచ్చునదియే.

జీవించుటకు అదృష్టమే, కాని
అతి స్వల్పము.

దీనిపై నున్న శిల్పాలంకారములు సుల్తాన్ మహ్మద్ ఆదిల్‌షా ఆజ్ఞలచే నిర్మింపబడినవి. ఔరంగజేబు ముట్టడినిగూర్చి చిత్రమైన గాథకలదు.

ఢిల్లి సార్వభౌముడైన ఔరంగజేబు బీజాపురమును ముట్టడి చేసెను. ఒకనాడు ప్రాతఃకాలమున ఔరంగజేబు నమాజుకు పూర్వము ఒక పాత్రను చేబూని కాలుసేతులు కడుగుకొనుచుండెను. కోటపై నున్న సికిందర్ సేనాని, వైరిరాజు నిస్సహాయుడైయుండుట చూచెను. వెంటనే తుపాకి చోదకుడగు గులాందాసును, సార్వభౌముని వైపు గురిచేసి తుపాకిని ప్రేల్చుమని ఉత్తర్వులు ఇచ్చెను. కాని గులాందాసు ''సార్వభౌముడే'' యని ఆర్ద్రమనస్కుడై అతని చేతనువ్న పాత్రను గురిచేసి పేల్చెను. అతని గురి సూటిగనే పాత్రను కొట్టివైచెను. ఈ తుపాకీ ఉన్నచోటుకును ఔరంగజేబు ఉన్న ప్రదేశమును, అరమైలు దూరముండెను. ఆ తుపాకిని, తరువాత పాలనకు వచ్చిన సతారా, కమీషనరు దాని చరిత్ర తెలియక వేలము వేసెను. వేలం పాటయందు ఒకడు రూ. 150/-కి కొనెను. కాని అచ్చటి ప్రజలు, ఆ తుపాకితో చేసిన విగ్రహ కార్యమును స్మరించు చుందుమని విన్నవించగా, సాత్త్వికగుణియైన కమీషనరు ఆ వేలంపాటను రద్దుచేసెను.

నే. శ్రీ. కృ.

14. మండు

మాల్వా సమీపముననున్న పఠాన్‌రాజ్య ముఖ్య పట్టణము. వింధ్యపర్వత ప్రాంతమున ఉన్నది. క్రీ. శ. 300 ప్రాంతమున ఇచ్చోట గడ్డికోదకుడు గడ్డిని కోయుచుండగా, తన కొడవలి స్వర్ణకాంతితో మెరసెను. ఈ వింతయే అతనిని పరిశోధనకు మరలించెను. పరశువేదిని కనుగొనెను. రాజభక్తి పరాయణుడైనందున, ఆ అమూల్యమును రాజునకు బహుకరించెను. రాజు దానిఫలితముగ ధనము నార్జించెను. పథక మేర్పరచుకొని మండు పట్టణమును నిర్మించెను. కాని క్రీ. శ. 1300 ముందు ఈ ప్రదేశచరిత్ర అంధకారమున పడియున్నది.

హేషాంగ్ ఘోరీపాలనలో పెద్ద మసీదు భవనము కట్టబడినది. 290 అడు. పొడవు, 275 అడు వెడల్పు. పఠానుల వాస్తు నిర్మితము. దీనిచెంతనే ఘోరీయొక్క సమాధియు ఉన్నది. తరువాత మహ్మూద్‌పాలనలో జయస్తంభమొకటి నిర్మించబడినది. దీనిఎత్తు 160 అడుగులు.

ఘయాసుద్దీన్ కాలమున కొంత శృంగారాభాసమైన చరిత్ర ఏర్పడినది. ధీరలలితుడైనందున 15,000 మంది స్త్రీలతో క్రీడించుచు రాజ్యము నేలెను వారందరిని ఏదోఒకవృత్తి నభ్యసింపచేసి, వారిని ఆర్థిక కైంకర్యముచేయ నియమించెను. కొన్నాళ్లకు బాజ్‌బహద్దూర్ ఈ ప్రదేశముపై దాడి చేసి, సైనికులకు, తాను ఓడి వీరమరణము చెందినంతనే, అచ్చటి స్త్రీజనముల హతము చేయమని ఆజ్ఞలిచ్చెను. బాజ్ బహదూరు, జయించిన తదుపరి అక్కడఉన్న గాయక శిఖామణి అయిన రూపమతిని తనతోనుండ రమ్మని కబురంపెను. ఆమె కొన్నిదినముల గడువుకోరెను. అట్లే ఈ విజయుడు కొన్నాళ్లుండి, కీచకునివలె విరహమును పట్టలేక ఆమె గృహమును ప్రవేశించెను. ఆమె ఆనాడు విషముత్రాగి పరుండెను. ఆమె మృతకళేబరమే మిగిలెను.

జహంగీరు కాలమున, మొగల్‌రాజు ఆంగ్లేయ రాయబారియగు థామస్‌రో తో ఈ మండు పట్టణమును దర్శించెను.

నే. శ్రీ. కృ.

15. మహేంజదారో (గతజీవుల దిబ్బ)

5 వేల సంవత్సరములకు ముందుండిన ఈ పట్టణము సింధూనదిలోయలో ఉండినది. ఆధునిక భూఖననమువల్ల తేలినది ఏమనగా, ఇచ్చోట పట్టణములపై పట్టణములు ఏడింటిని కట్టినట్లు తెలియుచున్నది. వరదనీటితో కొట్టుకొనిపోయినను, మరల ఆ చోటనే, మరొక నగరమును స్థాపించినట్లున్నది నేటికిని ఆ ప్రదేశములు దేశకాల మార్పులకు లోనై భూమిమట్టము ఎత్తైయున్నందున, భూఖననము కష్టమైయున్నది.

ఇచ్చట కానవచ్చు పట్టణము కడువిశాలమైనది. ఉత్తర దక్షిణవీధి కడువిశాలమైనది. తూర్పు రహదారి ఇంకను విశాలమైనది. వీధులు చిన్నసందులు గీతగీచి, సూటిగా కట్టినట్లున్నది. పెక్కు ఇండ్లు రెండంతస్తులుగా నున్నవి. క్రింద, పైన, వేరువేరు కాపురముండినట్లు తెలియును. పైకి వెళ్లుటకు సోపాన మార్గములుండెను. ప్రతి ఇంటికిని, ప్రతి సందు, వీధికిని, ఒకబావి యుండెను. ఇండ్లకును వీధులందు, భూగర్భమున మురుగునీరు పోవుటకు

వసతులు ఆధునిక కాలమునాటివలె కట్టియున్నవి. పట్టణ నిర్మాణమంతయు, ఇండ్లన్నియు, యోచన చేసి, పథకమును నిర్ణయించుకొని కట్టుట, ప్రగతి మార్గమున జరిగినట్లు ఉన్నది. ఆనాటి వారి నాగరికతాస్థాయి గొప్పదియనియే తోచును.

మట్టిబొమ్మలు, మట్టిబిళ్లలు (ముద్రలు) తరతర వస్తుసామాగ్రి పరికించిన ఆనాటి వారి ఆచార వ్యవహారములు, సంస్కారములు తెలియును.

ఇచ్చటి ఇండ్లు మూడురకములైనవి ఉన్నవి. చిన్న ఇండ్లు-శ్రామికులవి, పెద్ద ఇండ్లు భాగ్యవంతులవి, భూరి భవనములు, ప్రభుత్వముండుటకును, ప్రజలకు ఉపయోగపడుటకై నగరమందు పెద్ద కోనేరు (పుష్కరణి) యుండెను. ఇందు నీరు వచ్చి నిలుచుటకు, తరువాత వెలికి పారుదలకు, ఇందు దిగుటకు మెట్లు, ఒడ్డులందు వస్త్రాలంకరణమునకు గదులు; ప్రక్కనే వేడినీరు స్నానమాచరించుటకు వసతులుండెను. ప్రజలందరును, నాగరికతతో జీవించినట్లు తెలియుచున్నది.

వీధులందు దీపస్తంభములును ఉండెను. బాటసారులకు విశాలమైన వసతిగృహములుండెను.

ఈ సింధూలోయ నాగరికత విషయములలో విశదముగా తెలియనివి కొన్ని అంశములు గలవు. వీరి లిపి, భాష ఇంకను పరిశోధకుల నివ్వెరపెట్టుచున్నది. వీరి నాగరికత, తదితర ఏ దేశములతో పూర్తిసంబంధమున్నది, వివరముగ తెలియరాలేదు. వీరి రాజ్యాంగము పద్ధతు లెట్టివైనవి, సంపూర్ణముగ తెలియదు. వీరి నాగరికత ఎట్లు లుప్తమైపోయినది, కారణము లరయుటకు, నేటి పరిశోధకుల ఊహలకు అందకుండ యున్నది. హరప్పా నగరము ఇంతకంటె పెద్దదై, విశాలమైన నగర నిర్మాణము. కొంత కొండలపై కట్టిన భవనచిహ్నములున్నవి. ఈ నాగరికతకుచెందిన ప్రదేశములింకను విస్తారముగ అగుపడుచున్నవి.

—నే. శ్రీ. కృ.

16. మూర్షిదాబాద్

వంగదేశమున, గంగానది ఒడ్డున అనేక నగరములు వర్ధిల్లెను.

హుగ్లీ నదివెంబడి మూర్షిదాబాద్ ప్రఖ్యాతమైన పట్టణముగా వర్ధిల్లెను. సిరాజుద్దౌలా ఇచ్చట పాలించిన ప్రభువు. బ్రిటిష్‌వారికి తలవంచక తన స్వరాష్ట్ర పాలనను సాగించెను. ఈ పట్టణమున సర్వసౌభాగ్యములు వెలుగుచుండెను.

క్రీ. శ. 1772 ప్రాంతమున వాణిజ్యమునకు కాణాచిగానుండెను. ఈ పట్టణమును 'వంగదేశ మహిషి' యని, జాతుల స్వర్గమని ప్రజలు పిలుచుచుండిరి.

1897 లో వచ్చిన భూకంపము, ఈ పట్టణమును నాశముచేసెను.

—నే. శ్రీ. కృ.

17. హంపి - విజయనగరము

క్రీ. శ. 1330 ప్రాంతమున స్థాపింపబడి, ఈ విజయనగర పట్టణము, ప్రఖ్యాతిగాంచి 1565 లో రాక్షసీ – తంగడి మహాయుద్ధమైన పిదప శత్రువులచే, జయింపబడి, నాశమొనర్ప బడినది. నేడు గర్భనిర్భేదకమగు స్థితిలో నున్నది. ఆ దృశ్యము దుఃఖహేతువు.

మహావైభవ మంతయు నేలపాలై నట్లున్నది, కాలవైపరీత్యము మితిమీరినదని చెప్పవచ్చును. ఒక చరిత్రకారుడు వ్రాయుచు, ఈ నగరవైభవ పతనము, ఇట్టి సంక్షోభము ప్రపంచ చరిత్రయందెచ్చటను లేదని చెప్పెను. విజయనగర మిప్పుడు వినగరమైనది. విగతశ్రీయై వెలవెల బోవుచున్నది. అబ్దుల్ రజాక్ అను ముస్లిమ్ చరిత్రకారుడు, రాజదర్బారులోనుండి నగర సౌభాగ్యమును కన్నులార చూచి, 'నా కంటిపాప లెప్పుడును ఇట్టి వైభవమును చూడలేదనెను. 'ఇకముందు కనబోవు' ఇదివరలో నాచెవులు ఇచ్చటి సౌభాగ్యమును గూర్చి వినలేదు; ఇకముందు వినబోవు''. ఈ చరిత్రకారుడు విజయనగరమును క్రీ. శ. 1442 లో చూచెను. ఇతడు పర్షియానుండి వచ్చిన రాయబారి. సూయల్ అను ఆంగ్లచరిత్రకారుడు మఱచిపోయిన సామ్రాజ్యమని ఆంగ్లమున గ్రంథమును వ్రాసెను. పోర్చుగీసువారు, తదితర పాశ్చాత్యులు వచ్చి, చూచి, వైభవముల గూర్చి పూసగ్రుచ్చినట్లు వ్రాసిరి.

క్రీ. శ. 1324 న కాకతీయ మహాసామ్రాజ్యము పతన మయ్యెను. దక్షిణభారతమందు వైదిక మతమునకు చేటుమూడినట్లుండెను. వైదికమత సంప్రదాయములకు హాని ఏర్పడెను. ఇట్టి క్లిష్టపరిస్థితులందు, సంగమరాజు (కంపిలి) (ఆనెగొంది = కుంజరకూన) నగరములం దుండెను.

కుమారులైన హరహర, బుక్క అను వారు, తమ నల్గురు అన్నదమ్ములతో కలసి, ఇతర తూర్పు దక్షిణ రాజాధిపతులతో సంప్రదించి వైదిక మతమును సుప్రతిష్ఠముచేయ కంకణ బద్ధులైరి. వీరికి శృంగేరిపీఠాధిపతులైన విద్యారణ్యులు ఆధ్యాత్మిక బలమునిచ్చి దీవించిరి. ఆ విద్యారణ్యుల సోదరులు, సాయణాచార్యులు – వేదములకు భాష్యమును వ్రాసిరి. సంగమరాజు కుమారులచే ఈ విజయ – విద్యానగర రాజ్యము స్థాపింపబడినది. సంగమ వంశీయులే ప్రథమ పాలకులు. తరువాత 16 వ శతాబ్ది ప్రారంభమున శ్రీకృష్ణదేవరాయలు ఈ విజయనగర రాజ్యపాలకుడై, ప్రపంచ చరిత్రలో విఖ్యాత ప్రభువుల శ్రేణిలో చేర్చదగిన కీర్తిని గడించెను. కవి, రాజు, శూరుడు, విద్యాపోషకుడు, పరమభక్తుడుగా, పేరొందిన, మహాధీశాలి. అటు ఉత్తరమున 4వ శతాబ్దితో సముద్రగుప్తుడును, ఇటు 16 వ శతాబ్దిలో శ్రీకృష్ణదేవరాయలు, భారతచరిత్ర పురుషులు.

ఇట్టి వైభవములకు కాణాచియైన నగరమున నేడు దిగ్భ్రాంతిని గొలుపు ఛిన్నాభిన్నములైన, శిథిలములు కుప్పలుగా నున్నది.

ఆనాడు – అచ్చటి వీధులు గజ తురగ పాదాతుల సమ్మర్దముతో ఎల్లవేళల ఉన్నందున, జనులుగాని, రౌతులుగాని, పోవుటయే కష్టముగానుండెను. పణ్యవీధులందు మేలిమిబంగారము, నవరత్నవస్తువులు, విరివిగా నుండెను. ఈ ప్రదేశము భాగ్యసంపత్తికి, నిలయమై యుండెను. సంపత్తుతో సౌందర్యముతో, అమరావతి, అలకా నగరములవలె తేజరిల్లెను. ఇచ్చట నేడు కానవచ్చు దసరా దిబ్బపై. ఆనాడు సార్వభౌముడు; పరివారము వీక్షించుచుండగా నవరాత్ర ఉత్సవములు, అతి వైభవముతో జరుగుచుండెను. బుడతకీసు రాయబారి ఆ ఉత్సవమును

చూచి, ఆనందించి, రసతృప్తుడై విపులముగ వర్ణించెను. తాను వ్రాయదలచిన భావములకు, అతనికి భాష అల్పముగనే తోచెను.

ఈ పట్టణము 9 చ. మైళ్ళ విస్తీర్ణము కల్గి యుండెను. తుంగభద్రా నదీతీరమున విలసిల్లెను. పట్టణము 20 మైళ్ళ పొడవు. పట్టణమునకు నీటి వసతి, రాతిలో చెక్కబడిన కాలువలద్వార, సమకూర్చబడెను. సహస్రాదికములైన గజయూథము లుండుటకు, శాలలు నిర్మించ బడెను. కోటగోడలు దుర్భేద్యములై, మూలలందు ఎత్తైన బురుజులు, గోపురములు ఉండెను.

ఇందు ముఖ్యమైన ఏకశిలావిగ్రహము నృసింహదేవరది. 22 అడు. ఎత్తు. ఆ స్వామి సింహాసనము భయంకరముగ నుండును. బేరహంతకులు దీనిని విరగగొట్టి మఱింత భయంకర దృశ్య మొనర్చిరి. దీనిని మించినది 1528 లో చెక్కిన మరొక్క అద్భుత శిల్పనా చిత్రము-రథము. ఒకేశిలనుండి ఈరథము మలచబడినది. ఈనాటికిని దాని చక్రములు త్రిప్పను వీలుండును. శిల్పుల, మేధాసంపత్తి, దైవానుగ్రహ శక్తియే. ఇట్టి వింత లనేకములు ఆ నగరమున వర్ధిల్లెను.

ఇట్టి వైభవముగల నగరమును, దీనిని ముఖ్యస్థానముగ గల్గిన సామ్రాజ్యము 1565 లో అతి భీభత్సకరమైన సంగ్రామమున పాల్గొనవలసి వచ్చెను. విజయనగర సేనలు నవలక్షపదాతులు, 45 వేల అశ్వికదళములు 2 వేల గజములు.

శ్రీకృష్ణదేవరాయల అల్లుడు, రామరాజు. ఆ వీరుడే ఈసేనల నడిపించెను. మత ద్వేషముగల విరోధులందరు ఒక్కటిగచేరి, విజయ నగరముపై బడిరి. వారికే జయశ్రీయు అబ్బెను. మతావేశమున విజయనగర పట్టణము సర్వమును ధ్వంసముచేసిరి. అందలి సంపద నంతయు కొల్లగొట్టి 500 ఏనుగులపై తీసికొనిపోయిరి.

— నే. శ్రీ. కృ.

18. శ్రీరంగపట్టణము

కావేరీనది రెండు పాయలలోనున్న అంతర్వేది పట్టణము—శ్రీరంగపట్టణము. నేటికిని దృశ్యమానముగ నున్నది. $3\frac{1}{2}$ మైళ్ల పొడవు, $1\frac{1}{2}$ మైళ్ల వెడల్పు. టిప్పుసుల్తాన్ స్వాధీనములో ఉండెను. హైదరు గోరీయు ఇచ్చటనే యున్నది. 1610 లో రాజా వొడయరు, స్వాధీనములోనికి వచ్చెను. తరువాత మహమ్మదీయరాజు (1799) టిప్పుసుల్తాను పరిపాలనలోఉండగా, అతడు బ్రిటిష్‌వారితో ఓడిపోయెను. యుద్ధమరణముకూడ పొందెను.

ఇందు చూడదగిన దృశ్యములు : దిరియా దౌలత్, టిప్పుసుల్తాన్ వేసవి మకాం, కుడ్య చిత్రము లున్నవి. అందొకటి, ఆంగ్లసేనాని ఎట్లు యుద్ధ మొనర్చినది ఉన్నది. ఆంగ్ల యుద్ధఖైదీల ఉంచిన భూగర్భ గృహమును ఇచ్చట కలదు.

హావలిండ్ ఆర్చి :- ఇచ్చట మద్రాసు బేర్లారీలు కట్టిన ఇటుక ఆర్చి (విలువంపు) ఉండెను. దానిపై ఎక్కిన అది స్ప్రింగ్‌వలె ఊగును. దీని వ్యాసము 100 అడు. దీనినెట్లు నిర్మించినది, నిర్మాణములో అందెట్లు ''ఊపు'' కల్గినది దురూహ్యముగానున్నది. వైదిక మతావలంబునకు దేవళమును కలదు. శ్రీరంగం అను మరొక పట్టణము తమిళనాడులో కలదు. ఇదియు కావేరీ అంతర్వేది యందున్నది.

19. సర్ ఖేజ్

గుజరాత్‌లో అహమ్మదాబాద్‌నకు 6 మైళ్ల దూరమున ఉన్నది. దీనిచెంతనే సబర్మతీ నది ప్రవహించును. ఇందు భూరి భవనములు గలవు. వీటి నిర్మాతలు ఇద్దరన్నదమ్ములు. అజాం-మేజామ్. వీరి గోరీలు సుందరదృశ్యములు. ఇచ్చటి శిల్పము మహమ్మదీయ, జైన, చాళుక్య సంప్రదాయముల సమ్మేళనము. ఇచ్చట చూడదగిన గోరి. మహమ్మదీయ మతగురువగు గాంజ్ బక్ష్‌ది. ఇది క్రీ. శ. 1445 లో ప్రారంభింపబడి 6 సం॥లలో పూర్తి అయ్యెను. ఆ ఫకీరు ప్రముఖుడు తన 111 వ సం. న సమాధిచెందెను. అచ్చటనే మతగురువగు బాబా ఆలిషర్ గోరీయు గలదు.

—నే. శ్రీ. కృ.

20. సాంచీ

నేటి భోపాల్ పట్టణమువద్దనున్నది. 14 శతాబ్దములనాటి చరిత్రను, నేడున్న శిథిలములు ఆవిష్కరించుచున్నవి. ఇచ్చట బౌద్ధ శ్రమణులుండు విహార్ స్థళమైనందున, నాగరికత ప్రజలుండినట్లు కనుపించదు. కాని దీనిచెంతనే, రాజనగరమగు, విదిసాపిట్టణము వర్ధిల్లెను. ఇది తూర్పు మాళ్వా ముఖ్యపట్టణము. 13 వ శతాబ్దినుండి ఈ రెండు నగరములు బేచిరాగ్ బస్తీలైనవి. అందుచే, భారతీయుల, మరుపునకు పాల్పడినవి.

1881 లో ముమ్మడి నెపోలియన్, సాంచీ యందలి ద్వారశోభ వర్ణనలగూర్చి విని, భోపాల్ రాణిగారికి, ఆ ద్వారమును తనకు బహూకరింపమని కోరెను. ఆ భూరి ద్వారమును ఫ్రాన్సు దేశమునకు పంపుట వీలుకాదని, ఆ రాణి, అచ్చటి తూర్పుద్వార ప్రతిరూపమును శిల్పించి, ఫ్రాన్సుదేశ రాజునకు పంపెను. ఆ ద్వారము, నకలు, ఈనాటికిని ఐరోపా ప్రధాన వస్తుప్రదర్శనశాలయందు భద్రపరుపబడియున్నది. తరువాత ప్రభుత్వము వారు అచ్చటి శిథిలముల భద్రపరచిరి.

ఇచ్చట భూరి స్థూపముకలదు. అర్ధగోళాకారముగనుండును. చుట్టును, చేపట్టుగోడ, ఎత్తుగా వేదికపై నుండును. ఇందు ప్రదక్షిణాపథమును కలదు. ఈనాటికిని భక్తులు ఇచ్చట మొక్కుబడ్లు చెల్లించుటకువచ్చి, 7, 14 లేక 108 మార్లు ప్రదక్షిణ సేవచేయుదురు.

ఇచ్చటి ద్వారములు పెద్దవిగానుండుటేగాక శిల్పకళయందు నభూతోనభవిష్యతి అనదగిన చాతురీ వైభవములు. ఈ ద్వారము లంతటను చెక్కడముల మయము, జాతక కథల యందలి సూత్రప్రాయమైన కథాఘట్టములు భూరి శిలలపై మలచబడినవి.

3 వ స్థూపమందు బుద్ధుని అనుంగు శిష్యులిద్దరి ధాతువులు భద్రపఱచబడినవి. దీనిని పురాతన వస్తు ఖననమున అశోకునిచే స్థాపింపబడిన స్తంభము బయటపడినది. అశోకుని రాజశాసనమును, దీనిపై చెక్కబడి యున్నది. దీని ఎత్తు 42 అడుగులు. చేరువన నున్న భూస్వామి, చెఱకు రసము తీయుటకై ఈ కంబముయొక్క భాగమును తీసికొనిపోయెను. దీనిపైననే, మనకు మకుట ప్రాయమైన సింహ సంఘాట శిల్పమున్నది. ఇది మాత్రము విర్గి ఏనాడో దూరముగ పడియున్నది. దీని బరువు 40 టన్నులు. ఇట్టి రాయి కొన్ని వందల

మైళ్ళ నుండి ఇచ్చటకు తీసికొని రాబడినది. అశోకుడు చరిత్రాత్మకముగ జీవించెను. కాని చరిత్రాంశములను, సాధన సంపత్తిని, చేకూర్చుకొని చరిత్రను వ్రాయుట, బహుకష్టమైన కావ్యకలాపము.

— నే. శ్రీ. కృ.

చూ.
(భారతీయ చిహ్నము)

21. హలేబీడు

మధ్యయుగము నాటి నుండి, మైసూరు, ప్రాంతమును పరిపాలించిన రాజవంశీయుల ముఖ్యపట్టణము హలేబీడు. నేడు ఈ ప్రదేశమున, కులాలుల వీధి తప్ప, సర్వమును నాశనమై యున్నది. ఈ వినాశ స్థితికి, కారణమును గూర్చి, గాధయొకటి, ప్రజలలో అనుశ్రుతముగా వినబడుచున్నది.

ఒక రాజు భోగకాంత తనను, రాజు భాగినేయులు తూలనాడిరని, వారి తలలు నరికింప ఆజ్ఞలిచ్చెను. వారి తల్లి, భ్రాతయగు రాజును ఎంత వేడినను, ఆజ్ఞ ఉపసంహరింపబడలేదు. ఆ తల్లి అతి కష్టముతో మనోవేదనతో క్రుంగి కుమిలి అత్యాగ్రహముతో తన అన్న రాజ్యము సర్వ నాశనము అగునని శపించెను. ఆమె ఆ ఆవేదనతో వీధి వీధి తిరిగి, కుమ్మరి వీధిలో ఒకరింట దప్పి తీర్చికొనెను. ఆ వీధి నేటికిని అశిథిలముగానున్నది.

హలీబీడు పూర్వనామము ద్వారపురి. ఇదియే ద్వారాసముద్రము. ఇచ్చట భూగర్భ రక్షిత భాగ్యమబ్బినందున, రాజు ఆ భూరి సంపత్తితో పట్టణమును స్థాపించెను. వీరిదే హొయాస్సల వంశము. ఈ మూల పురుషుడగు రాజ కుమారుడు–వినయాదిత్యుడు (క్రీ. శ. 1074-1100), రాజ్యాభిషిక్తుడై, రాజ్యమును పరిపాలించెను. ఇచ్చటి గోపురముల కొరకై త్రవ్విన ప్రదేశములందు గొప్ప తటాకములు నిర్మించబడినవి. ఈ నాటికి ఉన్నవి. గోడలు, భవనములు కట్టుటకు చెంతనున్న పర్వతముల తొలచి, బండలను ఉపయోగించిరి. పర్వతములు మాసిపోయి, నేడు సమప్రదేశములుగా ఉన్నది.

ఇచ్చట జైనమత ప్రాబల్యము, మిక్కుటముగా విస్తరించెను. జైనాచార్యులు, ఒకరు గర్వించి, మితిమీరి, రాజగు చిట్టదేవుని అవమానించెను. రాజు విసువుతో, తన రాజ్యమునకు వలస వచ్చిన శ్రీమద్రామానుజాచార్యుల శిష్యుడై వైష్ణవమును స్వీకరించెను. తరువాత 720 జైన దేవాలయములను రూపుమార్చి, ఆ రాళ్ళతో గొప్ప తటాకమును నిర్మించెను. ఈ జలాశయము నేడును ప్రజలకు సమృద్ధిగ నుండు నీటివనరై వెలయుచున్నది.

క్రీ శ. 1298 ప్రాంతమున మాలిక్‌కాఫర్ చే ద్వారసముద్రము, పట్టుబడినది. ఇచ్చటి భాగ్యమునంతయు, దేహళీ పట్టణమునకు తరలింపబడెను. తరువాత నరసింహా అను రాజు 1316లో, ఈ పట్టణమును పునః ప్రతిష్ఠ చేసెను. కానీ తుఘలక్ మరల దీనిని నాశనము చేసెను. ఇచ్చట హొయశలేశ్వరుని, కేదారేశ్వర్ దేవాయతనములు, శృంగారమైన శిల్పకళాఖండములు. హొయశలేశ్వరాలయము క్రీ. శ. (1047 - 1104) లో వినయాదిత్యునిచే నిర్మింపబడినది. ఈ కోవెల కట్టుటకు 86 సం॥ కాలము పట్టినను, సంపూర్ణము కాలేదు. అచ్చటి కంబముల పూతపని, రెండు ప్రతిబింబములు చూపును, శిల్పప్రదేశములందు సూది మోపినంతటి స్థలమైన వదలక, శిల్పచాతుర్యము విరివిగా,

దట్టముగా, చూపబడినది. ఈ దేవళము చుట్టును దంతి గణము, రాతిలో వివిధ భంగులలో చెక్కబడినది. 2000 రాతి ఏనుగులు, 700 అడుగుల పంక్తిలో తీర్చబడినవి. ప్రతి, ప్రతిమయు, అంబారీతో మలచబడినది. మరొక వరుసలో వ్యాఘ్రములు దిద్దితీర్చబడినవి.

ఇంకను రౌతులు, లతలు, వీటిమధ్య రామాయణ కథాఘట్టములు, రాతిలో తీర్చబడినవి. ఇవి 700 అడుగుల బారున వ్యాపించియున్నవి. శ్రీరాముని లంకావిజయము, ఇందు వివరణోపేతముగ సూచింపబడినది. విహంగ, మృగరూపములు ముచ్చటగా దైవశక్తులతో శిల్పులు దిద్ది తీర్చిరి. ఈ శిల్పవైభవ మద్వితీయముగా వెలిగెను. కేదారనాథ దేవళము షోడశకోణములుగల వేదికపై నిర్మింపబడినది. శిథిలావస్థను జీర్ణోద్ధరణ చేయువారు లేక దీనాతిదీన స్థితిలోయున్నది.

— నే. శ్రీ కృ.

బేచిరాగ్ బస్తీల గూర్చి వ్రాయుటకు Arthur R. Slater (1937) మహాశయుడు వ్రాసిన "Departed Glory" గ్రంథమును ఉపకరించినది.

94. జీవితములు

1. అంబేద్కర్
2. అరవిందులు
3. అశోక చక్రవర్తి
4. అనీబిసెంటు
5. ఇక్బాల్ మహ్మద్
6. కావలి సోదరులు
7. కుబ్జ విష్ణువర్ధనుడు
8. కూచన్న, వావిలాల
9. గాంధీ మహాత్ముడు
10. గామా (మల్లుడు)
11. గుణగ విజయాదిత్యుడు
12. గురునానక్
13. గోపాలకృష్ణ గోఖలే
14. గోపాలకృష్ణయ్య (దుగ్గిరాల)
15. చంద్రగుప్తుడు (ఇమ్మడి)
16. చింతామణి
17. జమ్‌షడ్జీ టాటా
18. జహ్వారలాల్ నెహ్రూ
19. బాలగంగాధర్ తిలక్
20. త్యాగబ్రహ్మము
21. తోరుదత్తు
22. దయానంద సరస్వతి
23. దాదాబాయి నౌరోజీ
24. నాగయ్య (చిత్తూరు)
25. నాగార్జునుడు
26. నాగేశ్వరరావు (దేశోద్ధారక)
27. నాయుడు జి. డి.
28 నాయుడు సి. కె.
29. నారాయణదాసు (ఆదిభొట్ల)
30. పంద్రంగడు
31. పట్టాభి
32. పాపయ్య (అవధానం)
33. పొట్టి శ్రీరాములు
34. ప్రకాశం (టంగుటూరు)
35. బసవేశ్వరుడు
36. బిర్లా (ఘనశ్యామదాసు)
37 మధ్వాచార్యులు
38. మహాదేవ రాణడే
39. మహావీర
40. రవీంద్రనాథ ఠాగూర్
41. రాఘవేంద్రరావు
42. రాజాజీ
43. రాజా రామమోహనరాయ్
44. రాజేంద్రప్రసాద్
45. రాధాకృష్ణ (సర్వేపల్లి)
46. రామకృష్ణ పరమ హంస
47. రామమూర్తి (కోడి)
48. రామానుజాచార్యులు

49. లక్ష్మీనరసింహము (చిలకమర్తి)
50. లాల్‌బహద్దూర్ శాస్త్రి
51. వల్లభాయ్ పటేల్
52. విఠల్‌భాయ్ పటేల్
53. విశ్వేశ్వరయ్య
54. వివేకానంద
55. వీరేశలింగం
56. వేంకటకవులు (తిరుపతి)
57. వేంకటరత్నం నాయుడు
58. వేంకట లక్ష్మణరావు (కొమర్రాజు)
59. వేంకయ్య (పింగళి)
60. శంకరాచార్యులు (జగద్గురు)
61. శివాజీ (ఛత్రపతి)
62. సముద్రగుప్తుడు
63. సరోజినీదేవి

1. అంబేథ్కర్ బి. ఆర్.

భీమారావు రంజీ అంబేథ్కర్ 1893న జన్మించిరి. సతారా, బొంబాయి, పరదేశములైన కొలంబియా, జర్మనీ, ఇంగ్లాండులో ఉన్నత విద్య నభ్యసించెను. ఇంగ్లాండులో బార్-అట్-లా (వకీలు) పరీక్ష చదివెను. స్వదేశమునకు వచ్చి, బొంబాయిలోని సైడెన్‌హోమ్ కళాశాలలో, రాజనీతి, అర్థశాస్త్రములలో ఆచార్యులుగా నుండెను. షెడ్యూలు తరగతి సంఘీయులకు నేతయై వారి బాగోగులకు, ప్రభుత్వ ఆదరణమునకు పాటుపడెను.

మరల 1917 లో జర్మనీయందలి బాన్ విశ్వవిద్యాలయమున లన్‌డన్‌లో చదివి డి. యస్. సి. పట్టమునకు అర్హుడయ్యెను. 1923 లో వకీల్ వృత్తిలో చేరెను. 1918 లో సేత్‌బరో కమిటి ముందు వోట్ల అధికారమునుగూర్చి సాక్ష్యమిచ్చెను. 1926 భారతదేశ నాణెముల గూర్చి ప్రభుత్వము యేర్పరచిన కమిటీతో సంప్రదింపులు జరిపి సాక్ష్యమిచ్చెను.

రౌండుటేబిల్ కాన్‌ఫరెన్సునందు సభ్యుడుగా యుండి, వారి జాతీయులకై రాజకీయముగా పాటుపడెను.

భారతదేశ మెన్నడూ మరువరాని, దేశసేవ వారు చేసిరి. భారతదేశ విధాన తంత్రమును నమూనా కుదుర్చుటకై సంపూర్ణ సహకారము చేసెను. ఆ విధానముల సరికూర్చుట యందు శ్రమించెను. షెడ్యూలు తరగతి చెందిన వారి సాంఘిక దుర్గతినుండి ఉన్నతులుగా చేయుటకై నవీన బౌద్ధమని ఒక మతవర్గమును స్థాపించెను.

రాజకీయరంగమున తనవారి కొరకై పట్టుదలతో, ధైర్యముతో నిజాయతీతో పాటుపడిన గొప్ప వీరుడు, దేశభక్తుడు.

ఇంతియేగాక వీరు మంచి రచయిత :

(1) The Problem of the Rupee (రూపాయి. విలువ, మారకం గూర్చిన సమస్య)

(2) Evolution of Provincial Finance in British India (బ్రిటీష్ ఇండియాలో ఉపరాష్ట్రముల, ఆర్థికవిషయములు, వాటి పరిణామము)

(3) వర్ణాశ్రమముల గూర్చి

(4) సంయుక్త రాజ్యమా లేక స్వేచ్ఛయా ?

(5) అస్పృశ్యుల గూర్చిన గ్రంథము.

నే. శ్రీ. కృ.

2. శ్రీ అరవిందులు

వాసుదేవాశ్రయో మర్త్యః
వాసుదేవ పరాయణః
(మానవునకు వాసుదేవుడే ఆశ్రయము)

దేవకీ వసుదేవులను కంసమహారాజు కారాగృహ మందుంచెను. దేవకి అష్టమగర్భమున శ్రీకృష్ణుడు అవతరించెను. వారి జన్మయు అచ్చోటనే. ఆ వాసుదేవుడే పరబ్రహ్మము.

4-6-1908 అరవిందులను అలీపూర్ జైలులో నిర్బంధించిరి. కారాగారవాస కాలముననే వారికి వాసుదేవ దర్శనమయ్యెను. ఆనాటికే అరవిందులు విష్ణు భాస్కర్ లేలే వద్ద యోగాభ్యాసమునందు ఉపనీతు డయ్యెను. మౌనాది నియమ బద్ధుడై యోగవిద్యను బాగుగ అలవరచు కొనెను. దాని ఫలితమే ఆలీపూర్ జైలులో బాహ్య శరీరము శృంఖలా బద్ధమై యున్నను, మనస్సు, హృదయము, విచ్చలవిడిగా నుండి ఆధ్యాత్మికానుభవమునకు ప్రగతి మార్గము చూపెను వాసుదేవ దర్శన ప్రాప్తి, వారి భావి జీవితమును, సంపూర్ణముగా మార్చి వైచెను.

కలకత్తా నగరమున పేరు ప్రఖ్యాతులుగల కృష్ణధన్ ఘోష్ (వైద్యుడు) వారి సతీమణి స్వర్ణలతాదేవి అను వారుండిరి. ఈమె నారాయణబోస్ పుత్రిక. వీరు భారతదేశమున సంస్కారముగా చైతన్యము కలుగచేసిన మహామహులలో ఒక్కరు. ఘోష్‌దంపతులు నోములఫలముగ శ్రీ అరవిందులు 15-8-1872 న జన్మించిరి. వీరి అవరజులు మన్‌మోహన్‌ఘోష్, వినయ భాషణ్‌ఘోష్. చిఱు ప్రాయమున డార్జిలింగ్‌లో ప్రాథమిక విద్యనభ్యసించిరి. తరువాత ఇంగ్లండున మాన్‌చెష్టర్‌లో, కేంబ్రిడ్జిలోను ఉత్తమ విద్యనేర్చిరి. విద్యార్థిగా అనేక చదువుల నేర్చిరి. వీరి నిశితబుద్ధి కౌశలమును గమనించి రెవరండు, హెచ్ డ్రూవేట్, వారి సతీమణి, అరవిందులకు దోహద మిచ్చిరి. డాక్టరు వాకర్ అను ఉపాధ్యాయులు అరవిందునకు గ్రీకుభాష నేర్పెను. గ్రీకునందు పాండిత్యము సంపాదించి బహుమతులను గ్రహించెను. వీరికి విద్యావేతనములును లభించెను. ఇదంతయు మాన్‌చెష్టరులో తరువాత కేంబ్రిడ్జియందుగల మహోపాధ్యాయులు ఆస్కార్ బ్రౌనింగు మన్ననలబడిసెను. ఉత్తమశ్రేణి చదువరిగా ప్రకాశించెను. అచ్చటగల విద్యార్థి సంఘములలో పాల్గొనిరి. వక్తగా వెలిగెను.

1893 లో భారతదేశము వచ్చి బరోడా మహారాజుగారి కళాశాలలో ఆంగ్లభాషా వాఙ్మయ ఉపాధ్యాయులుగా 11 సంవత్సరములు పనిచేసిరి. వీరి విరమణానంతరము డా. సి. ఆర్. రెడ్డిగారు అచ్చట ఉద్యోగము నిర్వహించిరి. వీరిలో దేశభక్తి ఉద్రుతముగా సాగెను. "ఇందు ప్రకాష్" అను పత్రికయందు 'పాతదీపములకు కొత్తదీపములను' శీర్షికతో వ్యాసమును రచించెను. విప్లవ రాజకీయములకు తన సలహాల నిచ్చెను. బరోడా కాలేజీని వదలి కలకత్తాలో, నివాస మేర్పరచుకొని బి. పిన్ చంద్రపాల్ సంపాదకత్వమున నడచుచున్న 'వందేమాతరం' అను ఆంగ్ల దినపత్రికకు సంపాదకులైరి.

1908 లో విష్ణు భాస్కర్‌లాలే ప్రాపున యోగ విద్య నభ్యసించిరి. కాని రాజకీయ నేరములందు చిక్కుకొనెను. చిత్తరంజన్‌దాసు వీరి తరపున న్యాయస్థానములందు వాదించిరి. అరవిందులు విడుదలైరి. 1909లో "కర్మయోగి"యను వార పత్రికను నడపిరి. ఈ కార్యసాధనముల వలన వారికి ఎట్టి మనశ్శాంతియు కుదుటపడలేదు. ఆధ్యాత్మిక తత్త్వాన్వేషణము కారణముగా వారు 1910, ఫిబ్రవరిలో కలకత్తాను వదలిరి. 4-4-1910 నాడు పుదుచ్చేరి ప్రవేశించిరి. ఆనాటినుండి 5-12-1950

వరకు అచ్చటనే యోగియై తపస్స్వాధ్యాయ నిరతుడై, సిద్ధిసమయ మేతెంచగానే ఆనాడు విదేహముక్తు డయ్యెను.

శ్రీ అరవిందులు 23-9-1914 న 'అరవిందాశ్రమమును' స్థాపించిరి. అచ్చటికి ఫ్రాన్సు దేశీయ దంపతులు మిర్రా రెచ్చర్డు, ఆమె భర్తయు, పుదుచ్చేరి చేరిరి. ఆశ్రమముచేరిన తరువాత వారికి తిమిరాంధకారమునుండి, జ్యోతిర్మయ వాతావరణము ప్రవేశించితిమను భావన కల్గెను. ఆమెయే మాతృశ్రీ యని ఆశ్రమమున పిలువబడుచుండెను. 1974 న ఆమెయు దివంగత యయ్యెను. నేడు పుదుచ్చేరి అంతర్జాతీయ నగరముగా ఖ్యాతి గడించుచున్నది.

వీరి రచనలు అద్భుతములు :

1890 లో (Estella) అనుపద్యముల వ్రాసిరి. రచనములు ఆంగ్లముననే సాగినవి. గ్రీకుభాషలో ఆదికవియగు హోమరు వ్రాసిన వస్తువునే స్వీకరించి తాను క్లిష్టమగు చందస్సులో ఇలియన్, కావ్యమును రచించెను. వారు తపోనిష్ఠులై తపస్సు మహిమల జేకూర్చుకొని, ఉన్నతమైన ఆధ్యాత్మిక యుత కావ్యముల వ్రాసిరి. అవి పాశ్చాత్యుల మన్ననలకు పాత్రమైనవి. వేదములందు నిర్వచింపబడిన 'కవి' యను పదము అరవిందులకు సమన్వయింప వచ్చును. వారు క్రాన్తదర్శనులు, భూత, వర్తమాన, భవిష్యత్తుల తన తపోదృష్టిచే అవగాహనము చేసికొనిన మహాపురుషులు. ప్రాక్పాశ్చాత్య సాహిత్యములందు ఘనపాండిత్యము సంపాదించిన దిట్ట.

మేరుస్థాయి నందుకొనిన వీరి రచన సావిత్రి. సావిత్రి పతివ్రతలలో అగ్రశ్రేణికి చెందిన గుణశీల. సతికి పతియే ప్రాణమని, తాను, మృత్యువును ముఖాముఖి నెదుర్కొని ఆధ్యాత్మిక బలముచే మృత్యువునకతీతమైన శాశ్వత దైవిక స్థితిని చేకూర్చుకొనెను. ప్రతిజీవియు ఈ అమరత్వమును పొందుటకై ఆధ్యాత్మికముగా ఉన్నతుడగును. ఇట్టి జీవుల ప్రతినిధి సావిత్రి. సతికి పతి ప్రాణమే సర్వస్వము, దానిని లభించుకొనుటయే, ఆధ్యాత్మికముగా పరాకాష్ఠ. సావిత్రి రచనయందలి నిగూఢ రహస్యము ఇదియే. అరవిందుల నిర్వహణము ఉత్తమోత్తమ మైనది.

నే. శ్రీ. కృ.

Bibliography.

1. శ్రీ అరవిందుని కవిత
   జి. వి. ఆర్. కృష్ణారావు.
2. సావిత్రి (ఆంగ్లము)
   శ్రీ అరవిందులు.

3. మౌర్య అశోక చక్రవర్తి

విష్ణుగుప్తుడు నందవంశాన్ని సామూలంగా నాశనంచేయించేందుకు ప్రతిన పూని మౌర్య చంద్రగుప్తుని చేపట్టి, క్రమశిక్షణఇచ్చి తన మంత్రాంగంతో సార్వభౌమునిగాచేసి, భారతదేశంలో మౌర్య వంశాన్ని నిలబెట్టారు. ఈ కౌటిల్యుడు మహాతంత్రవేత్త. రాజ్యతంత్రాంగాన్ని నిర్ణయించిన మేధావి. చంద్రగుప్తుని కుమారుడు బిందుసారుడు. తండ్రి నుండి సంక్రమించిన మహారాజ్యాన్ని కాపాడాడు. కళింగదేశం మాత్రం విడిగానే ఉండిపోయింది. మౌర్య సామ్రాజ్యంలో చేరకుండా, బిందుసారుడు 16 మంది రాణులతో కాలంగడిపేడు. ప్రజాతంతు విచ్ఛేదంకాకుండా 101 కుమారుల తండ్రియై రాజ ప్రజాపతి అనిపించుకొన్నాడు. వీర్ల పేర్లు ఏవి చరిత్ర కెక్కలేదు. జేష్ఠుడు, సుమనుడు, లేక

సుసిమ,, రెండవవాడు అశోకుడు. మూడవ రాజ కుమారుడు తిష్యుడు. అశోకునితల్లి సుభద్రాంగి. ఈమె చంపానగర వేదపండితుని కుమార్తె. ఈమె రెండవ కుమారుడు వీతాశోకుడు. శ్రీలంకా సాంప్రదాయ గ్రంథాలప్రకారం ఇతడే తిష్యుడు అని వ్రాసియుంది. దక్షణదేశ గ్రంథాలప్రకారం ఈ సుభద్రాంగియే ధార్మి. ఈమె అగ్రమహిషి. వీరి కుటుంబగురువు అజీవ కమతానికిచెందిన ఋషి-జనసునుడు.

అశోకుని చరిత్రకు ఆధారమగు సాధనసంపత్తి బహుస్వల్పము, కాని అది కడు విస్తారమైనది. అశోకుని, బ్రాహ్మీలిపిలో పాళీభాషలో వ్రాయబడిన శిలాక్షర శాసనాలు, ప్రపంచ విఖ్యాతాలు. ఆ మహారాజు స్వీయచరిత్ర అని చెప్పదగినవి. శ్రీలంకా సాంప్రదాయ గ్రంథాలు, దీపవంశ, మహావంశమను బౌద్ధ పవిత్ర గ్రంథాలు. అశోకుడు యువరాజుగానుండి, ఉజ్జయిని తదుపరి, తక్షశిలలో రాజప్రతినిధిగా (Viceroy) ఉండి రాజ్యాన్ని పాలించాడు. తక్షశిలలోనుండగా తండ్రిగతించాడు. అశోకుడు తన సచివుడైన రాధాగుప్తుని మంతనంతో పాటలీపుత్ర మహాసామ్రాజ్యానికి పట్టాభిషిక్తుడయ్యాడు. దివ్యవధాన శ్రీలంకా గ్రంథాలు ఈ విషయములో భిన్నముగా చెప్పుచున్నాయి. జేష్ఠ భ్రాతలనుచంపి, తదితర భ్రాతలనుచంపి, చండాశోకుడని పేరుగాంచి, అశోకుడు రాజ్యాన్ని చేపట్టాడు. తమ్ముడు తిష్యుడు మాత్రం మిగిలియుండెను.

అశోకుడు పట్టాభిషేకం క్రీ. పూ. 270, అశోకుని క్రీ. పూ. 304. శైశవదశలో పితామహుడైన చంద్రగుప్తునికి అశోకుని జననం తెలిసియుండెను. చంద్రగుప్తుని మరణం క్రీ. పూ. 299. అశోకుడు 36 సంవత్సరములు రాజ్యపాలనచేసి క్రీ. పూ. 286 లో మరణించాడు.

అశోకుని మహాసామ్రాజ్యము ఆసేతు హిమాచల పర్యంతం విస్తరించియుండింది. తన రాజ్యమంతట శిలాశాసనాలు వేయించాడు. ఈతని శాసనాలు ఏకశిలా స్తంభాలపైన, పెద్ద రాతిబండలపైన గుహలలో తదితర కొండలపైన వేయించాడు. ఇంత పెద్దపనిని పూనుకున్న మహారాజు మనస్సు ఎట్టిదై ఉంటుందో విచారణీయము.

అశోకుడు రాజ్యాన్ని విస్తరించుటకొఱకై కళింగదేశాన్ని దండెత్తాడు. ఘోరరణమైంది. జననష్టం, రక్తప్రవాహం విస్తారంగా జరిగింది. ఈ భీబత్స దృశ్యం మహారాజు మనస్సును, హృదయాన్ని కలతపెట్టింది. యుద్ధాలు వద్దనుకున్నాడు, జీవహింస చేయకూడదనుకున్నాడు. ప్రజలకు హితబోధ చేయాలనుకున్నాడు. ప్రజలను సత్ప్రవర్తనవైపు మరలించా లనుకున్నాడు. ప్రజలలో నైతిక శీలసంపత్తిని పెంపొందచేయ తలంచాడు. ఈ భూరి కార్యక్రమాన్ని కార్యరూపం ధరింపచేసేందుకొరకు తన పాలనావిధానాన్ని, తంత్రాంగాన్ని సర్దుబాటు చేసికొన్నాడు. రాజ్యాధికారాన్ని కొంత వికేంద్రీకరణం చేయటం ఉత్తమమార్గం అనుకున్నాడు. రాజ్యాధికారం, వివిధస్థాయిలలో, మార్పులతోటి, చేర్పులతోటి నిర్ణయించి, విభజించాడు. మహారాజుకు సన్నిహితంగ ఉండి, సహాయకారులుగా, ఉపరాజును, యువరాజును, అగ్రామాత్యుల నియమించాడు. రాజ్య వివిధ ఖండాలలో రాజకుమారులను, ఆర్యపుత్రులను, రాజప్రతినిధులుగా ఏర్పాటుచేసాడు. ఇట్టి రాజప్రతినిధులు నల్గురు, తక్షశిలా, ఉజ్జయిని, తోశాలి, సువర్ణగిరిలో ఉండేవారు. రాజకుమారుడుఅగు ధర్మవివర్ధనుడు, గాంధారఖండంలో, తక్షశిలలో ఉండేవాడు.

రాజప్రతినిధులస్థాయికి క్రిందుగా ప్రాదేశికులు లేక రాష్ట్రీయులు ఉండేవారు. సౌరాష్ట్రానికి తుషస్ప, గవర్నరుగా నియమింప బడ్డాడు. రాజునకు రాజ్య

ప్రతినిధికి ప్రాదేశికులకు మంత్రాంగాన్ని కూలంకషంగా చెప్పటకు సచివ వర్గం ఉండేది. ప్రాదేశికులకు తరువాత రాజుకలు, యూతులు, మహామాత్రులు నియమింపబడేవారు. ఈ రాజుకులకు అధికారం మెండు. పాలించే ప్రదేశం విస్తారము. ప్రజల నీతి, ధార్మికవిషయాలలో ఎక్కువగా జోక్యం కలుగ చేసికొని వారి సంక్షేమానికి, పాటుపడుచుండేవారు. యూతలులేక యుక్తులు, వారికి సహాయంగా ఉపయుక్తులు, కోశాధికారులు, ప్రభుత్వ సంపదను, ఆస్తులను, కాపాడుచూ, రాబడులను, ఖర్చులను, జాగ్రత్తగా చూచికొనేవారు. మహామాత్రులు, కొన్ని ప్రభుత్వ పాలనావర్గాలకు అధిపతులు. అశోకుడు విశిష్టంగా, నూతన ఉద్యోగస్థుల నియమించాడు. వీరే ధర్మామాత్రులు. ప్రజలలో ఉన్న వివిధ మతవర్గాలకు సామరస్యం పెంపొంద చేసేందుకుగా వీరు నియమింపబడ్డారు. ఆనాడు, వివిధ వర్గాలకుచెందిన బౌద్ధులు, బ్రాహ్మణులు, అజీవకులు, నిర్గంధ స్త్రీలు, ఉండేవారు. ఈ స్త్రీ నిర్గంధులకు స్త్రీ-అధ్యక్ష మహామాత్రి అధికారిణిగా ఉండేది. వీరందరికి ఐక్యత చేకూర్చటమే ఈ అధికారుల ఉద్యోగం.

రాజ్యం ఎల్లలను కాపాడి, రక్షించి, క్షేమాన్ని సమకూర్చేవారు. మహామాత్రులు, చిన్న పట్టణాలు, లేక నగర (నేటి మునిసిపల్) వ్యవహారాల పాలించేవారు. నగర వ్యవహారకుడు లేక నాగ రకుడు అధికారిగా ఉండేవాడు. ఇతనిది మహామాత్రపదవి, అంతస్తుకు సమానమైనదే. వీరందరూ గాక ఇంక, దూతలు, గూఢ పురుషులు వ్రజ భూమికలు, ఉద్యోగులుగా ఉండేవారు.

అశోకుని పరిపాలన దండభయంతో కూడియున్నా, సాత్త్వికగుణంతో మిశితమైయుండేది. ఆ విస్తార సామ్రాజ్యాన్ని అదుపులో ఉంచేందుకు పెద్ద అధికారులు, మూడేండ్లకు, లేక నాల్గుసంవత్సరాలకు ఒకసారి పర్యటన చేస్తుఉండేవారు. ఇదే అనుసమ్యనయము. వీరికి ధర్మబోధచేయడం ప్రధాన కర్తవ్యంగా ఉండేది.

నీతి ధర్మబోధకొఱకై శిలాశాసనాలను అంబాల వద్దనున్న తోప్రానుండి, దక్షిణ మైసూరు ప్రాంతం వరకు స్థాపించారు. ఇంతటి ప్రభుత్వ కార్యభారం వహించిన అశోకుని బంధువర్గాన్ని తెలిసికోడం ముఖ్యం.

భార్యలు :- 1. వేదిశ - మహాదేవి శాక్యకుమారి, 2. కరువాకి లేక ద్వితీయ దేవి, ఈమెయే తివరుని మాత, 3. అసంధిమిత్ర లేక అగ్ర మహిషి, 4. పద్మావతి, 5. తిష్యరక్షిత, వీరియందు సంతానప్రాప్తి చెందాడు.

సంతానం :- దేవి కుమారుడు, మహేంద్రుడు 2. తివరుడు, రాణి కరువాకి పుత్రుడు, 3. కునాలుడు, పద్మావతీరాణి కుమారుడు, ఇతనికే ధర్మ వివర్ధనుడని పేరు. 4. జతాకుడు. వీరందరూ సామ్రాజ్యాన్ని నాల్గుపరగణాలను రాజప్రతినిధులుగా పరిపాలించారు. వీరు కుమారులని, ఆర్యపుత్రులని పేరుతో వ్యవహరింపబడ్డారు.

పుత్రికలు :- సంఘమిత్ర, దేవి భర్తృదారిక, చారుమతి.

జామాతలు :- 1. అగ్నిబ్రహ్మముడు, సంఘమిత్ర భర్త. 2. చారుమతిపతి దేవపాల క్షత్రియుడు.

మనుమలు :- అశోకునితరువాత రాజ్యము నధిష్ఠించిన 1. దశరథురు. 2. కునాలుని కుమారుడగు సంప్రతి. 3. సంఘమిత్ర పుత్రుడు సుమన్తుడు. వీరిలో మహేంద్రుడు, సంఘమిత్ర అశోకుని ఆరవ రాజ్య సంవత్సరమున బౌద్ధము స్వీకరించిరి. మహేంద్రునకు 20 ఏండ్లు, సంఘమిత్రకు 18 సంవత్సరములు.

అశోకుడు ప్రవర్తింపచేసినది ఆదర్శప్రాయమగు నైతిక ధర్మమార్గములు. ప్రజల నైతికస్థాయిని పెంపొందచేయుటయే వారు కర్తవ్యంగా భావించారు.

దీనినే ధర్మమని నిర్వచించారు ప్రాథమికంగా కుటుంబ మనుసరించవలసిన నీతిని నిర్ణయించారు. తల్లిదండ్రులయెడ, ఆచార్య గురువులయెడ, భక్తి శ్రద్ధలు, వినయ ప్రపత్తి పెంపొందచేయడం ముఖ్య సూత్రంగా ప్రవచించారు. ఒక కుటుంబకర్త తనతో పరిచయమైన వారందరితో పెద్దలతో, బంధు వర్గంతో, శ్రమణులతో, సేవకులతో ఎట్లు సౌజన్యంతో మెలగవలసినది నిర్ణయించాడు. దాన ధర్మాలు విరివిగాచేయడం బోధించాడు. మతైక కర్మలుచేయడంకంటె వారిదృష్టి గుణశీల సంపన్నతను ప్రజలు ఆర్జించాలని ప్రబోధం విస్తారంగా చేసాడు. 12వ శిలాశాసనంలో సర్వమత సామరస్యాన్ని, దాన్ని ఎట్లు ఆచరించవలసినది, లిఖింపబడ్డాయి. మతైక ఈర్ష్యలను తుదముట్టించేందుకు కొన్ని సూచనలుచేసి ప్రజలచే అనుసరించేటట్లు చేసాడు. అన్ని మతాల మూలసూత్రాలను అవగాహనంచేసికొని అన్నిదారులు ఒకే కేంద్రానికి పోతాయి అని చెప్పాడు. అన్ని మతాలవారి ఐక్యతను పెంపొంద చేసేందుకు మతానుగత ఈర్ష్యలను తగ్గింపచేసాడు. అన్ని మతాలవారి (బహు శ్రుతులను) తెప్పించి, వారి గురువుల రప్పించి సమన్వయం చేసాడు. అహింసను రజోగుణ దౌర్జన్య రాహిత్యపరమైన సాత్విక గుణాన్ని బోధించిన మహాత్ముడు, అశోక చక్రవర్తి.

వీరు 84000 స్థూపములనుకట్టినట్లు గ్రంథాలు చెప్పుచున్నాయి. ఇవన్నియు నైపుణ్యంతో కళా కౌశలంతో నిర్మించిన సుందర నిర్మాణాలు ఈనాటి చతుర సింహముఖ ప్రతీకం ఈ చక్రవర్తి కాలంనాటిదే. ఇంతేకాకుండా రైతులకు నీటివసరులు కల్పించేందుకు చేసిన కార్యాలు అనేకములు. అందు ముఖ్యమైనది సుదర్శన సరస్సు జీర్ణోద్ధరణ. ప్రపంచంలో పరిపాలించిన రాజమణులలో మిన్నయైన కౌస్తుభంలాంటి ప్రభువు అశోకుడు, నభూతో నభవిష్యతి.

కాని అశోకుడు కేవలం భరతవర్ష ప్రజల ఔన్నత్యానికే తన పాలన సాగించలేదు. చతుర్దిశలకు, తన ప్రబోధాన్ని విస్తరింపచేశాడు. ధర్మ బోధనకొరకై :

1. మజ్జంతికను, కాశ్మీరము, గాంధార దేశములకు 2. మహారక్షితను, యవన (గ్రీకు) దేశాలకు 3. మజ్జిహిమను, హిమాలయ దేశాలకు 4. ధర్మరక్షితుని, యవనుని అపరాంతకమునకు 5. మహాధర్మరక్షితను, మహారాష్ట్రమునకును 6 మహాదేవుని మహిష మండలమునకు 7. రక్షితను, ఉత్తర కేరళము (వనవాసి) కి 8 సోనుని, ఉత్తరుని, సువర్ణ భూమికి, బర్మా తదితర ప్రాక్‌రాజ్యాలకు 9. మహేంద్ర సంఘమిత్రలను శ్రీలంకాదేశానికి పంపేడు. ప్రపంచ మానవజాతికి మానస వికాశం కల్గి సత్ప్రవర్తనతో జీవితాలు ఆనందంగా జరుపుకుంటారని ఈ భూరి ప్రచార యజ్ఞాన్ని తలపెట్టి నిర్వహించాడు. ఈ చక్రవర్తి 2000 సంవత్సరాలకుపూర్వం భారతవర్షాన్ని పరిపాలించాడు.

— నే.శ్రీ.కృ.

Bibliography

1. D R. Bhandarkar : Ashoka.
2. B. M. Barore : Inscriptions of Asoka
3. V. A. Smith : Asoka
4. R. M. Mukherji : Asoka.
5. He. Rayachowdari : Political History of India.
6. Cambridge History of India Vol 1.
7. The Age of Imperial Unity of Bharath (Bhavans).

4. ఆనీబిసెంటు

లండన్ మహాపట్టణమున 1-10-1847 న జనన మొందెను. తండ్రిపేరు విలియమ్ పేజ్‌వుడ్. వీరి పితరులలో ఒక్కరు లండన్‌పట్టణ మేయర్‌గా నుండిరి. మరొక్కరు లార్డు ఛాన్సలర్‌గ పనిచేసిరి. వీరందరు ఆంగ్లేయులే. తల్లి ఎమిలీ మారిస్. ఐరిష్ దేశీయ బిసెంటునకు ఐరిష్ సంగీతమనిన, భాషయనిన, ఆచార వ్యవహారములనిన ప్రీతి మెండు. 5-10-1852న తండ్రిగతించెను. బిసెంటు అన్న సర్ హేన్రీ వుడ్. ఆ అంగ్ల-ఇరిష్ దంపతులకు వీరిరువురే సంతానము. తండ్రి మరణము కుటుంబమును ఆర్థిక కష్టముల పాలుచేసెను.

1866లో ఫ్రాన్స్‌బిసెంట్ అను మతగురువును వివాహ మాడెను. దాంపత్య ప్రేమ వాత్సల్యములకు బిసెంటు నోచుకొనలేదు. లౌకిక రీత్యా వారికి డిగ్బీ అను కుమారుడు, మేబెల్ అను కుమార్తె కల్గిరి. 1873 న దాంపత్యము విడాకులతో అంత మయ్యెను. బిసెంటు జీవనోపాధికొరకై ఫాక్‌స్టోన్‌లో వంట మనిషి - ఉపాధ్యాయిని - నర్సుగా - పని చేసెను. ఆమె, తల్లి, చిన్ని కాపురమును నడుపు చుండిరి. 1875 లో తల్లి జబ్బుతో మరణించెను. తన మాతృదేవికి బిసెంటు సపర్యలు, శ్రద్ధ, భక్తులతో చేసెను.

తరువాత ఇంగ్లండు నందు, భారతదేశమున ప్రఖ్యాతి వడసి 21-9-1933 న పరమపదించెను. తన 85 సం. దీర్ఘ జీవితమున సంఘసంస్కర్త్రిగా వేదాంతిగా, రాజకీయ వేత్తగా, విద్యా దాతగా, ప్రఖ్యాతి చెందెను. ఆంగ్లదేశమున పుట్టి భారతదేశమును ఉన్నత స్థితికి తీసికొని రావలెనని తన శక్తులన్నింటిని ప్రయోగించిన త్యాగశీల. భారతదేశమీ మేధావిని మరచుటకు వీలులేదు.

ఈమె జీవితమును ప్రగతి మార్గమున నడుపుటకు కారణభూతురాలు మిస్ మార్యట్. ఆమె దగ్గరకు తీసి, విద్య గరపి, భాషలనేర్పి, సంగీతమందు ప్రవేశము కల్పించి, ఆమె బుద్ధి వికాసమునకు దోహద మిచ్చెను. బిసెంటు కూడ భారతదేశమున చిత్తూరు జిల్లాలోని జిడ్డునారాయణయ్య కుమారుడగు కృష్ణమూర్తిని దగ్గరకుతీసి, ఆ కుర్రవాని వేదాంతవిద్యయందు మహాపురుషునిగ చేయవలయునని యత్నములు శక్తివంచెన లేక చేసెను. ఆ బాలుని తన పోషణలో ఉంచుకొనుటకై మద్రాసు హైకోర్టులో తానే, సి. పి. రామస్వామి అయ్యరుతో, ప్రతివాదన చేసెను. నేడు జిడ్డు కృష్ణమూర్తి ప్రపంచ విఖ్యాత పురుషుడుగా వెలుగుచున్నాడు.

ఈమె ఆంగ్లదేశమున నాస్తికుడని, పేరుపొందిన బ్రాడ్‌లాతో సన్నిహిత సాంగత్యము చేకూర్చుకొని, పాత్రికేయ పాత్రను వహించెను. సంఘసంస్కరణోద్యమమున పాల్గొనెను. 'నేషనల్ రిఫార్మర్' అను పత్రికయందు అనేక వ్యాసములు వ్రాసెను. సంఘ ఔన్నత్యము కొరకై బర్నార్డుషా, సిడ్నివెబ్ దంపతులు, స్థాపించి, నడపిన, ఫేబియన్ సొసైటీలో చేరి సంఘసేవ చేసెను.

1875 న అమెరికాలో కర్నల్ ఆల్‌కాట్, మేడమ్ బ్లావెట్స్కీ దివ్యజ్ఞాన సమాజమును అఖిల ప్రపంచ స్థాయిలో స్థాపించిరి. బ్లావెట్స్కీ వ్రాసిన "The Secret Doctrine" గూడార్థ (వేదాంత పరమైన) దీపిక గ్రంథమును చదివెను. దివ్యజ్ఞాన సమాజమున చేరెను. దీని ముఖ్యస్థానము నేడు మద్రాసులో, అడయారునందు కలదు. ఈ సమాజమునకు ఈమె చేసినసేవ గణనీయమైనది.

16-11-1893 న భారత దేశముపై అడుగు పెట్టెను. ఆనాటినుండి భారతసేవయందే, త్యాగబుద్ధితో సర్వశక్తుల వినియోగించెను. 1913 లో భారతదేశ రాజకీయ విషయముల విచారించుటకై ఇంగ్లండునందలి పార్లమెంటులో శాశ్వతమైన ఉప

సంఘ మొకటి ఉండవలెనని వాదనను లేవతీసెను. హోమ్ రూల్ అను ఉద్యమమును సంకల్పించి దాని సాధనకై పాటుపడెను. ఒకవైపు రాజకీయరంగ మున, మరొకవైపు వేదాంత విద్యాబోధన యందు, సవ్యసాచివ్యము చూపిన ధీశాలి. భగవద్గీతను ఆంగ్లమునకు అనువదించెను.

రాజకీయమున భారతదేశము, స్వాతంత్ర్యము వచ్చినను బ్రిటీష్ కామన్‌వెల్తు కుటుంబముననే ఉండవలెనను వాదనను నమ్మియుండెను. కాశీలో విద్యా సంస్థను స్థాపించెను భారతీయ మేటి విద్యా దాతయగు మాళవీయునితో విద్యారంగమున కార్యము లనేకములు సాధించెను. తాను జరుపు చున్న హోమ్‌రూల్ రాజకీయ ఉద్యమము సాగు నప్పుడు, మద్రాసుగవర్నరైన ''లార్డుపెన్‌ట్లెండు'' ఈమెను భారతదేశము వెడలి పొమ్మని ప్రభుత్వ టుత్తర్వు లిచ్చెను. ఆమె ఉల్లంఘించెను. 1917 జూన్‌లో ఉదకమండలమున (Ooty) ప్రభుత్వము ఈమెను నిర్బంధించెను. ఆగష్టు 1917 లో జరిగిన కలకత్తా కాంగ్రెస్ సమావేశమున బిసెంటు అధ్యక్షు రాలుగా నుండెను. 1925 లో ఇంగ్లండునకు వెళ్ళి బ్రిటీష్ పార్లమెంటులో జార్జిలాన్సుబరీ ద్వారా భారత దేశ స్వాతంత్ర్యమును గూర్చిన బిల్లును ప్రవేశ పెట్టించెను.

భారతీయ బాలభట సంస్థను స్థాపించెను. (Boy Scouts) ఇందుకు బెడెన్ పవర్ సాయమును బడసెను.

స్త్రీజన అభ్యుదయమునకై 1917 నుండి పాటు పడెను. ఈ మహిళోద్యమమున, డా. ముత్తులక్ష్మి రెడ్డి బిసెంటుకు శిష్యురాలుగా నుండెను.

ఈమె 1915 లో మదనపల్లె యందు దివ్యజ్ఞాన సమాజము తరపున కళాశాల నిర్మించెను. 1896 నుండి 1933 వరకు భారతదేశమునకు వివిధరంగ ములలో సేవచేసిన విదుషీమణి-బిసెంటు.

నే. శ్రీ. కృ.

ఆకరములు :

1. National Biographics : Dictionary of Ed. S. P. Sen.

2. Personalitles. C. P. Rama Swamy Iyer.

5. సర్ మహమ్మద్ ఇక్‌బల్

18వ శతాబ్దిలో కాశ్మీరమున ఇస్లామీయుల ఒత్తిడికి, కొన్ని పండిత కుటుంబములు ఇస్లాము మతమును స్వీకరించినవి. ఆ వంశీయులు, స్వీక రించిన మతమునందున్నను, తమ మేధాశక్తిని ఇనుమడింపచేసికొని, పాండిత్యశోభలతో వెలిగిరి. ఇకబల్ అట్టి వంశీయుడు. 1887 సైల్‌కోటలో జన్మించి ప్రారంభవిద్య నచ్చటనే నభ్యసించెను. విద్యలో నిపుణుడుగా ప్రకాశించెను. తరువాత లాహోర్‌లో ఉన్నతవిద్య నేర్చికొనెను. విద్యా దశలో పారితోషికము లనేకముల బడసెను. అన్న ఔదార్యముతో కేంబ్రిడ్జికిపోయి, యం. ఎ. పరీక్ష యందు త్తీర్ణుడయ్యెను. పర్షియన్, వేదాంతము నందు, పరిశోధనసల్పి జర్మనీదేశ మ్యూనిచ్ విశ్వ విద్యాలయమువారి పి. హెచ్. డి. ని సంపాదించెను. తరువాత లండన్‌నందు ప్రఖ్యాతమైన ఆర్థికశాస్త్ర సంస్థలో చేరెను. స్వదేశమునకు తిరిగివచ్చునప్పుడు ఐరోపా దేశములతిరిగి, అచ్చటి ప్రఖ్యాత గ్రంథా లయములందు పరిశోధనల సల్పెను. ఇంతటి విద్యా సంపత్తి, పాండిత్యము కల్గినందున గొప్ప వక్తగా రాణించెను. రచనలను గ్రంథస్తము చేసెను.

1908 లో స్వదేశమునకు తిరిగివచ్చినప్పుడు, భూరి స్వాగతమివ్వబడెను. వీరి పాండిత్య యశస్సు వీరి రాకకు ముందే నడచెను.

ప్రాక్ పశ్చిమదేశముల సాహిత్యములను తులనాత్మక పరిశీలనచేసెను. ఉభయ సాహిత్యముల వడబోసి వారుచెప్పిన అంశమొక్కటి ఇచ్చట సూచింపబడినది.

సౌందర్యము, సత్యముయొక్క దర్పణము. హృదయమే సౌందర్యముయొక్క ముకురము. భాష (సాహిత్యము) యొక్క రససౌందర్యమే, మానవ హృదయావిష్కరణము.

ఆలిఘర్ ఉద్యమమునందు ఎక్కువగా పాల్గొనెను. ఇస్లామీయుల, వారి పతనస్థితినుండి వారించి, వారిని ఔన్నత్యమునకు తీసికొనివచ్చుటకు యత్నములు చేసెను. ఇందుకొరకై రచనల సాగించెను. గొప్పకవుల, పండితుల సాంగత్యము లభించెను. హాలి, నాజర్ అహమద్ మాహిషన్ - ఉల్ - ముల్క్, జకాఉల్లా వీరితో సంప్రదింపులు జరిపెను. ఇస్లాముమత పరిణామమునుగూర్చి ఆంగ్లమున గ్రంథము వ్రాసెను. ఈ పుస్తకము చాల గౌరవమును సంపాదించుకొనెను. వీరు లాహోరులో నుండగా అచ్చటి ప్రధానోపాధ్యాయులైన ఆర్నాల్డు సహాయమును పొందెను.

ఇక్బల్ చిన్నప్పటినుండి కవిత్వమును వ్రాయుటకు అలవాటుపడెను. ప్రాచ్య సంస్కారమును పాశ్చాత్యులకు విశదపరచుటకై కొన్ని గ్రంథముల వ్రాసెను. వేదాంతపరమగు కవిత్వధోరణియే వీరికి సహజముగ లభ్యపడెను. ముషీరాలను సాహిత్య గోష్ఠులందు, ఎక్కువగా పాల్గొనెను. హైదరాబాద్ నైజాము గురువగు డాగ్ యొక్క మన్ననల బడసెను. మీర్జా గాలిబ్ వ్రాతలన్న ఇక్బాలుకు ఇష్టమై యుండెను. వీరి ప్రతిభ నిగూఢమైనది. వీరి రచనలు గూఢమగుటచే చదివి, యోచించి, అర్థము చేసికొని ఆనందింపవలయును.

వీరి ప్రథమ కావ్యము హిమాలయ పర్వతములు. 1901 లో ప్రచురణమయ్యెను. ఈ కావ్యమున ఇక్బల్ కవిత్వము మేరుస్థాయినందుకొన్నది. మానవ హృదయమందు స్పందన మేర్పరచగలిగిన కావ్య వాక్కు. నిరాధారుని వేదన (The Cry of the Orphan) అనునది మరొక ఖండకావ్యము. కరుణ రస భూయిష్ఠమైనది. ఇందు కష్టదశయందున్న ఇస్లామీయులు ప్రవక్త దయను వేడికొని వారి దుస్థితి నుండి విముక్తులగుటకు మార్గముల నన్వేషించుట గూర్చి కవన మల్లబడెను. వారి రచనలు విస్తారమైనవి.

1905 - 1908 వరకు ఇంగ్లండునందుండి పాశ్చాత్య నాగరికతకు అలవాటుపడెను. ఈ కాలముననే పర్షియన్ సాహిత్యము, వేదాంతమును తెలిసికొని సూఫీ వేదాంతముపై అభినివేశము కల్గచేసుకొనెను. ఈ దశలో వ్రాసిన కావ్యములు ఉత్తమమైనవి. ముహబత్ (ప్రేమ) హక్కత్-ఇ-హుస్న్ (సౌందర్యముయొక్క సత్యము) కోషియె-న-తమాన్ (అపరిణత న్యాయవిచారణ) పయం ఇష్క (ప్రేమ సందేశము) ఇవి ప్రశస్తమైనవి.

1908 తరువాత ఇక్బల్ దశ చాల ముఖ్యమైనది. ఈ దశయందువ్రాసిన కావ్యములు భావస్ఫూరకములైనవి. వీటిని ఇతర భాషలలోకి అనువదించుటయు జరిగినది. ఇక్బల్ యొక్క ప్రతిభ వ్యక్తిత్వ పరిణామమును ఉన్నతస్థాయి నందుకొన్నది. ప్రాక్దేశము యొక్క ప్రబోధమును కావ్యమున ఇకబల్ మూడు విషయములను విస్తరించి చెప్పెను. శరణాగతి; జితేంద్రియత్వము; దైవము యొక్క సార్వభౌమత్వము; ప్రేమ, బుద్ధి కౌశలములు మానవుని మార్చి, ఉన్నతుని చేయగలవని వీరి రచనల ధోరణి.

పాశ్చాత్య దేశీయులు లౌకిక వ్యవహారము లందే నిమగ్నులై యుండుట గూర్చి, ఇక్బల్ ఎక్కువగా విచారమును చూపెను. ఆధునిక ప్రజాసంక్షేమ

ప్రభుత్వముపై ఇక్‌బల్‌కు ఎక్కువ నమ్మకము లేకుండెను. ఇట్టి ప్రభుత్వమున బీదజనులకు ఇతరులు పీడించుటయే కనబడుచున్నదనెను.

వీరు భూతకాల ప్రస్తావన చేయుట, భవిష్యో న్నతికొరకే. ఇతను ఆశావాది కాడు. ఆదర్శమునే వాంఛించిన మత్తుడును కాడు. పతన స్థితినుండి సంఘమును ఉన్నత దశకు మేల్కొల్పిన ధీరుడు. ధైర్యముగా సత్యమును చెప్పిన ధైర్యవంతుడు.

50 సంవత్సరములు తన మతస్థులకు సేవచేసి 1938 లో దివంగతుడయ్యెను.

— నే. శ్రీ. కృ.

Bibliography
Sir Md. Yqbal

6. కావలి సోదరులు

వీరి తండ్రిపేరు కావలి వేంకట సుబ్బయ్య. నియోగి బ్రాహ్మణ కుటుంబము. వీరి స్వగ్రామము పశ్చిమ గోదావరి జిల్లాలోని ఏలూరు నగరము. ఒకప్పుడు నెల్లూరు జిల్లా కావలి యందు వీరి పూర్వీకులు ఉండి ఉండవచ్చును. వేంకట సుబ్బయ్య గారి సంతానము (1) సీతయ్య (2) **వేంకట బొర్రయ్య** (3) **వేంకట లక్ష్మయ్య** (4) **వేంకట రామస్వామి.** వీరి కుటుంబము విద్వత్కుటుంబము, ఈ సోదరులలో ముఖ్యముగా సాహిత్య సేవ చేసిన వారిలో అగ్రగిణ్యులు. బొర్రయ్య, లక్ష్మయ్య, రామస్వామి, వీరు నేర్చిన భాషలు బహుళములు, సాధించిన కార్యములు పెక్కులు, గణించిన కీర్తి అగణ్యము.

బొర్రయ్య ఏలూరులో 1776 లో జన్మించెను. విద్యాభ్యాసము మచిలీబందరులో జరిగెను. 14 వ సంవత్సరమున బందరులోని మార్గన్ పాఠశాలలో చదువు నేర్చెను. అచ్చటి మిలటరీ పే మాస్టర్ వద్ద గుమాస్తాగా పని చేసెను. బొర్రయ్య నిజాయతి, ప్రభుభక్తి ఆనాటి ఆంగ్లేయ ఉద్యోగస్తుల నాకర్షించి నవి. పెద్ద మొత్తములు వీరి పరము చేసి, ఇతర నగరములలో ఉన్న సైన్య అధికారుల, సైనికుల, జీతము లిచ్చుటకు పంపబడుచుండెను. వీరి శీల సంపత్తి, కీర్తిని గణించెను. సంస్కృతము, తెలుగు పరిష్యన్, ఉర్దూ, భాషలలో ప్రావీణ్యము గణించి నందున, మెకంజీ దొర, వీరిని తన ద్విభాషిగా నియమించెను.

మెకంజీ దొరను గూర్చి కొంత ముచ్చటించు టయు ఔచిత్యమే యగును. ఆంగ్ల సంవర్గ మాన ముల (English Logarithms) ను కనిపెట్టిన **జాన్ నేపియర్** గారు, ప్రఖ్యాత గణిత శాస్త్రజ్ఞుడు, వారు స్వర్గస్థులైన పిదప, వారి వంశీయుడగు **లార్డు ఫ్రాన్సిస్,** నేపియర్ జీవితమును సమగ్రముగ రచింపదలచెను. అందులకు సాధనముగ భారతీయ గణిత శాస్త్ర పరిచయము అవసరమయ్యెను. అందు లకై ఫ్రాన్సిస్, కర్నల్ మెకంజీని, భారత దేశము నకు వెళ్ళి, అచ్చటి గణిత శాస్త్ర రీతుల, సర్వ విషయముల తెలిసికొనమని పంపెను. మెకంజీ 1783 లో భారత దేశమునకు వచ్చెను. ఈ దేశము నకు వచ్చిన తరువాత, భారతదేశ చరిత్ర వ్రాయు టకు, సాధన సంపత్తిని చేకూర్చుకొనుటకై, దేశ మందుగల, రచనలను, నాణ్యములను, శాసనము లను, సేకరించి, పెద్ద ఎత్తున చరిత్ర వ్రాయుటకు సంకల్పించెను. అందుకొరకై, తెలుగు, అరవ, మళయాళ, కన్నడ, మహారాష్ట్ర భాషలు మాట్లాడు దేశ విభాగములలోని వస్తు సంపత్తిని, సేకరించు టకై ఆయాస్థలము లందుండు పండితుల తన వద్ద ఉద్యోగులుగా నియమించుకొని పథకము నేర్పరచు కొని, ప్రగతి మార్గము నన్వేషించెను. వారు

వాడవాడలు తిరిగి గ్రామములందు, సంప్రదాయముగ గల చారిత్ర్యక విషయములను, అనేక గ్రంథములుగ వ్రాసిరి. మెకంజీ చేసిన సేవను, ఒకవైపు ఆంగ్లేయులును, మరొకవైపు, నేటి చరిత్ర కారులును, ప్రశంసించుచున్నారు. మన చరిత్ర తెలిసికొనుటకు, మెకంజీ ఆధ్వర్యమున సేకరించిన సారస్వతము, భూరి పట్టుగొమ్మ.

మెకంజీ తెలుగు దేశ మందుగల, చరిత్ర రచనమునకు ఆలంబనముగా నుండగల సాధన సంపత్తిని చేకూర్చుటకై కావలి సోదరులను తన పర్యవేక్షణలో ఉండునట్లు నియమించెను. అందు ప్రథముడు బొర్రయ్య. మెకంజీ దొర కొంత కాలము తూర్పు దేశములకు వెళ్ళి, తిరిగి మద్రాసు వచ్చి బొర్రయ్యను మైసూరునకు తీసికొని వెళ్ళెను అప్పుడు ఆంగ్లేయులు టిప్పు సుల్తానుతో శ్రీరంగ పట్టణము, ముట్టడిచేసి యుద్ధము సల్పుచుండిరి. (1799) ఆ ముట్టడిలో టిప్పు సుల్తాను తుపాకి గుండు వాతబడి మరణించెను. ఆంగ్లేయులకు ఘన విజయము చేకూరెను. ఆ ముట్టడి దృశ్యము నా మూలాగ్రము దగ్గర యుండి బొర్రయ్య చూచెను. కవిత్వము నేర్చినందున బొర్రయ్య ఆ ముట్టడి దృశ్యమును పద్యములతో వర్ణించెను. వారి సోదరుడైన రామస్వామి దక్కన్ కవులని, తెలుగు, అరవ, మహారాష్ట్ర, కన్నడ, భాషలయందు కావ్య రచన మొనర్చిన కవుల జీవితములు రచనలు గూర్చి వ్రాయుచు, తన సోదరుడైన బొర్రయ్య రచించిన పద్యములను ఉదహరించెను.

1801 లో మెకంజీ, బొర్రయ్యతో మద్రాసు చేరెను. ఆనాటికి బొర్రయ్య ఏడుభాషలలో ప్రజ్ఞను సంపాదించియుండెను. తెనుగు, కన్నడము, మరాఠీ, సంస్కృతము, పరిష్యన్, హిందూస్తానీ, ఆంగ్లములందు దిట్టయైయుండెను శాసనములందలి లిపిని, భాషను చదివి అర్థమును గ్రహించగల సామర్థ్యము కలిగియుండెను. ప్రథమమున శాసనములు చదువు పరిశోధన ప్రారంభించిన పరిశోధనా భట్టారకుడు, బొర్రయ్యే అని చెప్పదగును. దదారి లో కన్పించిన హాల కన్నడమందుండు శాసనమును, చదివి సుగమముగా తాత్పర్యమును వ్రాసినందులకై మెకంజీ దొరకు ప్రీతిపాత్రుడయ్యెను. ఇట్టి అమూల్యమైన సేవచేసిన కావలి బొర్రయ్య తన 26 వ సంవత్సరమున 7-1-1803 లో మృత్యువు పాలయ్యెను. వారి జ్ఞాపకార్థమై చిహ్నముకూడా అలరించబడినది. వారు చేయనుండిన కార్యభార మంతయు, సోదరుడగు లక్ష్మయ్యపై బడెను. లక్ష్మయ్యయు శక్తిసామర్థ్యముగల నెఱవాదియే. మరొక సోదరుడైన రామస్వామియు, మెకంజీ నిర్ణయించిన పథకములను కార్యసాధనయందు నడపుటకు మెకంజీతో పనిచేసిరి రామస్వామియు నెఱకాడు.

ప్రథమమున 1798 లో లక్ష్మయ్య హైదరాబాదులో మెకంజీని కలసికొనెను.

ఆనాటినుండి లక్ష్మయ్య మెకంజీ, నియమించిన ఉద్యోగముననే పనిచేసెను. వీరిసేవల నభినందించుచు ఆనాటి కంపెని ప్రభుత్వము లక్ష్మయ్యకు పూర్తి పెన్షన్ (విశ్రాంతి వేతనము) ను మంజూరుచేసిరి. వీరు సేకరించిన సాధనసంపత్తి, ఏనాటికైనను భారతదేశ చరిత్రరచనకు ఉపయోగ పడునదియే.

లక్ష్మయ్య కష్టములలో నున్నప్పుడు, మెకంజీ, ఆ విపత్తులన్నియు, తనవేనని భావించి, లక్ష్మయ్యకు తగునంత సాయముచేసెను. అట్టిది సేవ్య సేవక బాంధవ్యము. మెకంజీ తన వీలునామలో తనకు ప్రియుడు, హితుడు, నమ్మకస్థుడు అయిన లక్ష్మయ్యకు కొంతధనము నిచ్చునట్లు వ్రాసెను. మెకంజీ ప్రాపున, అధ్వర్యమున, లక్ష్మయ్య అనేక రచనలను సేకరించెను. ఆ వ్రాతప్రతులన్నియు శతాధికములు, ఆధునిక పరిశోధనకు మూలకందములు.

ఇట్లే కావలి రామస్వామియు, గొప్ప పండితుడు, పరిశోధకుడు, రచయిత. దక్కన్‌దేశ కవుల చరిత్రను ఆంగ్లమున వ్రాసెను. ఈ గ్రంథము 1829న కలకత్తాలో ప్రకటింపబడినది. వసుచరిత్రలోని కొంతభాగమును ఆంధ్రీకరించెను. భారతీయ భాషలలోని ప్రశస్త కావ్యములను ఆంగ్లీకరించిన భారతీయులలో ప్రథములు బొర్రయ్య. ద్వితీయుడు రామస్వామి. బొర్రయ్య భారవికృత కిరాతార్జునీయమును ఆంగ్లీకరించెను. ఈ ఆంగ్లానువాదము Capt. M W. Carr, ప్రకటించిన 'Seven Pagodas' నందు అనుబంధముగా నున్నది.

ముప్వురు సోదరులును నేటి పరిశోధకులందరికి త్రిమూర్తులవంటివారు. మరువరానివారు, ఆరాధ్యులు.

— నే. శ్రీ. కృ

ఉపకరించిన గ్రంథములు :

1. Biographical Sketches of the C. V. R. Deccan Poets' Calcutta, 1823. 1976 (Dr. C. V. Ramachandra Rao, Tekkamitta Nellore, has republished the same).
2. Book Printing in India: Dr. J. Mangamma, Nellore. Bangorcy Publication, 1975.
3. Indian Express, Sunday Standard, dt. 28-12-1975.
4. Simhapuri Mandala Sarvasva, 1962, Nellore Zilla Parishad.
5. Letters of Dr. C. V. Ramachandra Rao.

7. కుబ్జ విష్ణువర్ధనుడు

వాతాపి పట్టణాన్ని ముఖ్యస్థానంగా కలిగి చాళుక్యులు రాజ్యస్థాపన చేసికొన్నారు. ప్రథమ ప్రభువు ప్రథమ పులకేశి. ఇతని తరువాత కీర్తివర్మ రాజ్యాన్ని విస్తరించి పరిపాలించాడు. ఇతని కుమారుడు ఇమ్మడి పులకేశి. ప్రభువై తన తమ్ముడైన కుబ్జ విష్ణువుతోకలసి రాష్ట్రాన్ని నలుదిశల వ్యాపించుటకై, దండయాత్ర సలిపాడు. ఇతనిపైకి కన్యాకుబ్జ ప్రభువైన హర్షవర్ధనుడు దండెత్తేడు. చాళుక్యరాజు ఈ యుద్ధమున జయముపొందాడు. 'వర్ధనుడు' అను బిరుదాన్ని విజేతఅయిన కుబ్జ విష్ణువు తన నామంతో కలుపుకొన్నాడు. ఇమ్మడి పులకేశి తూర్పున ఉన్న తీరప్రాంతాన్ని జయించాడు. ఈ రాజ్యసేకరణకు కుబ్జ విష్ణువర్ధనుడు ఎక్కువ ధైర్య సాహసములను ప్రదర్శించాడు. ఆ ప్రాంతాన్ని కంఠకు తన సోదరుణ్ణి రాజప్రతినిధిగా నియమించాడు. ఈ దండయాత్రకు పూర్వం ఈ ప్రాంతమే వేంగిరాజ్యము. దీనిని దుర్జయ వంశీయులు పరిపాలిస్తు వుండేవారు.

624 క్రీ. శ. నుండి కుబ్జ విష్ణువర్ధనుడు తన రాజ్యాన్ని పాలించాడు. కొద్ది సంవత్సరాలు అన్న అధికారంలో మెలగి, తరువాత ఈ తీరప్రాంతాన్నికంతా తానే స్వయంప్రభువయ్యాడు. ఇతని నియోగాధి కృతుడైన కాలకంపనుడు, శౌర్యముచూపి, దుర్జయవంశరాజైన, దద్దరుని సమరంలో సంహరించాడు. తరువాత సుమారు 10 సం॥లకు కర్మరాష్ట్రాన్ని జయించి స్వాధీనంచేసుకొన్నారు. ఈ విస్తర తీరప్రాంతమంతా కుబ్జ విష్ణువర్ధనుని పరిపాలనలో ఉంటింది. వీరి వంశాన్నే, చరిత్రలో తూర్పు చాళుక్యులని నిర్వచిస్తున్నారు. తిమ్మాపురం తామ్రశాసనాలలో ఈ కుబ్జ విష్ణువు పరాక్రమము వర్ణించ

బడినది. వీరిని ''విషమ సిద్ధి'' అని శ్లాఘించారు. సమరాంగణంలో ఎట్టి విషమపరిస్థితి ఏర్పడినా తాను జితకాశిగా ప్రకాశించే, శూరుడు. స్థళ జల గిరి, వన, దుర్గాలనన్నింటిని అవలీలగా భేదించి, వైరులనోడించి, వారిని లోబరచుకొని, సామ్రాజ్యాన్ని రక్షించాడు. పల్లవ నరసింహవర్మతో తాను, వాతావి రాజైన పులకేశి, ధైర్యసాహసాలతో యుద్ధంచేశారు. ఆ రణంలోనే సోదరులు వీర స్వర్గాన్ని పొందారు.

కుబ్జ విష్ణువర్ధనుడు వైష్ణవ భక్తుడు. భూరి దాత. దేవాలయముల నిర్మించిన ప్రభువు. వీరికి యుద్ధము లందు సాయముచేసినవారును ప్రఖ్యాతులు, పట్ట వర్ధనుడు, కాలకంపనుడు, బుధవర్మ. ఇతడే గిరి పశ్చిమ, లేక కొండపడమటి వంశస్థాపకుడు, మత్స్య వంశమునకుచెందిన అటవీ దుర్జయుడు. చాళుక్య సేనాధిపతి. ఇతడు స్థాపించినదే మత్స్యవంశము. కుబ్జవిష్ణువు ఆంధ్రవీరులలో మేటి అనదగినవారు.

—నే. శ్రీ. కృ.

8. కూచెన్న - వావిలాల

భూమి తనచుట్టూ తాను 24 గంటలలో ఒక సారి తిరుగుతుంది. దీనిని ఒక దినముగా మనము పరిగణిస్తున్నాము. ఇంతేగాక, భూమి సూర్యుని చుట్టూ ఆభాస వృత్తం లేక అండ వృత్తంలో తిరుగుచున్నది. ఒక ప్రదక్షిణం 365 రోజులు, 5 గం. 48 నిమిషాలు, 46 సెకండ్లు పట్టుతుంది. అనగా శాస్త్రజ్ఞుల $365\frac{1}{4}$ దినాలకు 1 నిమిషం 14 సెకండ్లు తక్కువని నిర్ణయమైంది. కాని కాల గణనంలో సంవత్సరమునకు 365 దినాలు, 4 సం. ఒకసారి మరొక దినాన్ని కలిపి పై కొరతను సర్దు కుంటున్నాము. ఇంతేగాక ఈ గణనం చంద్రుని వృద్ధి క్షయాలనుబట్టి మాసాన్ని గణించారు, తరువాత కొంత కాలమునకు సూర్యోదయ, సూర్యాస్తమయ కాలాన్ని గణించి దినాన్ని గణించారు.

నాగరిక మానవుడు క్యాలండరును అప్పుడప్పుడు సరిదిద్దుకోవలసి వస్తున్నది. ఈ మార్పు ప్రపంచ మంతట జరిగింది. ఈజిప్టువారు క్రీ. పూ. 130 లో ఒకసారి సరిదిద్దుకున్నారు. క్రీ. పూ. జూలియన్ క్యాలెండరని ఒకటి నూతనంగా క్యాలండర్ ప్రారంభ మయింది. రోమా నగరాన్ని పాలించిన జూలియస్‌సీజరు సార్వభౌముడు. క్రీ. పూ. 46 లో అలెగ్జాండ్రియా జ్యోతిష్కుడైన సోసిజెనీస్ (Sosigenes) సలహాపై నవంబరు డిశంబరు మాసాల మధ్య 67 దినాలను కలిపారు. ఆ సంవత్సరం 445 రోజులు కలసివచ్చినది. తరువాత మరల క్రీ. పూ. 7 లో అగస్టస్ సార్వభౌముడు మరల మార్పును కలుగ చేసాడు.

తరువాత క్రీ. శ. 1582 లో యూరపు దేశం లోని క్రైస్తవ మత గురువైన గ్రిగరీ XIII అలోసియస్ లిలియస్ (Aloysius Lilius) క్రిస్టోఫర్ క్లావియస్‌యను దైవజ్ఞుల సలహాలపై ఆసంవత్సరం 5 అక్టోబరు తరువాత దినము, 15 అక్టోబరు అవుతుందని ఉత్తర్వులిచ్చారు. యూరపు దేశములు చాల వరకు ఈ కాల గణనంలో మార్పును అవలంభించాయి.

ఇంగ్లండులో, 1751 క్రీ. శ. లో క్యాలెండరు మార్పు, బ్రిటిష్ పార్లమెంటు శాసన పూర్వకంగా మార్చింది. 2 సెప్టెంబరు 1752 తరువాత రోజు 14 సెప్టంబరుగా పరిగణింపబడింది.

మనవారు చాంద్రమాన గణనము ప్రకారం మూడు సంవత్సరాల కొకసారి అధిక మాసాన్ని

చూస్తారు. 120 సం. ఒకసారి లేక 19 సం. ఒకసారి ఒక మాసాన్ని లుప్తమాసంగ గణన చేస్తారు. 1823 లో పుష్య మాసం లుప్తమైంది మరల 1963 లో ఇట్లే ఒక మాసం లుప్తమైంది. 1982 లో మరొకమారు ఒక మాసం లుప్తంగా గణింపబడుతుందని చాంద్రమానజ్ఞులు చెప్పుతారు. (నిర్ణయ సింధు చూడనగును) (స్వామికణ్ణు పిళ్లె జంత్రీ).

క్రీ. శ. 1298 ప్రాంతంలో వావిలాల కూచన్న ఈ క్యాలెండరు సర్దుబాటుచేసి చాల పట్టికలు గణన విషయాలు గ్రంథస్థం చేసారు. వీరి పరిశ్రమను గూర్చి 1825 సం. గంజాము జిల్లాలో ఉండిన సైనిక ఉద్యోగి వారన్, తాను ఆంగ్లములో వ్రాసిన కాలసంకలిత మనే గ్రంథంలో పేర్కొన్నారు. వావిలాల కూచన్న పేరును ఆంగ్లీకరణమున జోస్లా బార్కర్ జోసీ అని యున్నది. నేడును ఉపయోగ మునకు వచ్చు పంచాంగ గణన పట్టీలు కూచెన్న వ్రాసి యుండెను. ఎపిగ్రాఫిక్ ఇండికాలో ప్రొఫెసరు జాకోబి కూచన్నగూర్చి చెప్పెను. 1893 రాయల్ ఎషియాటిక సొసైటీ, వారి జర్నలు పే. 75 లో బర్టన్ నోట్సు ఆఫ్ హిందూ అస్ట్రానమి అని వ్రాయుచూ కూచన్న గ్రంథములు పట్టికల గూర్చి వ్రాసారు. కూచన్నను గూర్చి స్వామి కణ్ణుపిళ్ళె కూడ తాను ప్రచురించిన జంత్రీలో పేర్కొన్నాడు. కూచెన్న క్రీ. శ. 1298 నాటి వాడనియు పేర్కొన్నారు. వీరు గణించిన పట్టికలు నేడుదొరికిన మన శకవర్ష గణనమును సరిదిద్దుకోవచ్చును. శాసనము లందుగల హెచ్చు తగ్గులను సవరింప వీలగునేమో!

నేటి భారత ప్రభుత్వము 22-3-1957 నాడు 1 చైత్రం 1879 శాలివాహన శక మని సరిదిద్ది శాసన పూర్వకముగా ప్రచురించినది.

మార్చి 1976 లో పర్షియన్ ప్రభుత్వం ఆ దేశ కాల గణనాన్ని మార్చుకొంది.

—నే. శ్రీ. కృ.

ఆంధ్రపత్రిక ఉగాది సంచిక 1919 వ్యాసము వావిలాల కూచన్న; ఓంగోలు వెంకట రంగయ్య.

1. పై వ్యాసమును శ్రీ అడుసుమిల్లి శ్రీనివాసరావు గారు (పేటపాలెం) వేరుగా వ్రాసి పంపిరి.
2. Encyclopedia Britanica పే. 613.
3. శ్రీ వేదమూర్తులు విశ్వనాధ శ్రౌతుల వారి జాబులు.

9. మహాత్మాగాంధి

గాంధి మహాత్ముడు భారతదేశ స్వాతంత్ర్య సంపాదనకు పితామహుడు అని చెప్పాలి. నైతిక విలువలకు గొప్ప స్థానంయిచ్చి పశుబలానికి స్థానము లేదని నిరూపించిన మహావ్యక్తి గాంధి. ఆయనను ప్రజలు మహాత్ముడని పిలిచినా, ఆయన మాత్రం తన జీవితాన్ని ప్రజాసేవకు వినియోగించెను. స్వర్గం, యిక్కడే, ప్రజలకు సేవచేయుటలో గల దని చెప్పుటయేగాక, చేష్టలలో కూడ చూపెను మిత్రులయందు కూడ మిత్రభావముచూపి, శాంతిని ఎప్పుడు అపేక్షించుచుండెను. నైతిక విలువలతో భారత స్వాతంత్ర్య సమరము జరిపి స్వాతంత్ర్యము సంపాదించిన మహావ్యక్తి గాంధి. చెడ్డచేసినవారికే మంచి చేయాలని గాంధి చెప్పుచుండెను.

సర్వకాల సర్వావస్థలయందు సత్యము, అహింసా మనము అనుసరించాలని గాంధి బోధించుచుండెను. దక్షిణాఫ్రికాలో భారతీయ సమరము ఈ పద్ధతులపై జయప్రదముగా నడిపెను. భారతీయుల ఆత్మ గౌరవము నిలబెట్ట గలిగెను. తనయొక్క యధార్ధ వాదము. ప్రజలకు ఎన్ని కష్టములు వచ్చిన సేవ చేయుటలో గడిపెను. అప్పటివరకు పిరికివారుగా యున్న భారతీయులు గొప్ప సత్యాగ్రహులైరి.

భారతదేశమునకు వచ్చిన తరువాత కూడ సత్యాగ్రహ పద్ధతి అమలు జరిపెను. గాంధి ప్రకారం సత్యాగ్రహము అనగా "Method for winning one's objective through personal suffering''. గాంధి గొప్ప దైవ భక్తుడు. గొప్ప బారిష్టరు అయినా, ఆధునిక సౌఖ్యములు విడనాడి, కొల్లాయిగుడ్డ కట్టుకొనుట మొదలు పెట్టెను ఒకసారి వి. యస్. శ్రీనివాస శాస్త్రి వ్రాయుచు, ఆయన పాశ్చాత్య దుస్తులు విడనాడి, కొల్లాయిగుడ్డ కట్టుటలో ఆయన గౌర వము హెచ్చుచున్నదని చెప్పెను. గాంధియొక్క పరమధర్మము పేదవారి స్థితి బాగుచేయుటయే ఖీడా (Khida) లో గాని చాంపరాన్ (Champa- rarr)తోగాని బర్డోరి (Bardoli)లో గాని ఆయన ఉద్యమాలు, ప్రజల ఉద్యమాలు వారి కష్టనిష్టురాలు, నిర్వహించటానికే, ఆయన యివిలేవదీసెను. గాంధి మాత్రము యీ ఉద్యమాలలోగాని తన యితర ఉద్యమాలలోగాని, అహింసా సిద్ధాంతాన్ని తూచ తప్పక పాటించెను. ఈ సిద్ధాంతం ప్రపంచమంతా పాటించాలని గాంధీవాదన. భారతదేశానికే కాదు యావత్ ప్రపంచానికి చేసిన అపార సాధన యని చెప్పాలి.

గాంధి, అహింసా వాదన ఋషులకు మాత్రమే వర్తించదని, ఆయన జీవితమంతా అహింస అనే మతానికి అంకితం చేస్తున్నానని, హిందూమతము యొక్క వ్రేళ్లు దీనిలో యున్నవని గాంధి చెప్పెను. ప్రజాసముదాయము గాంధి సిద్ధాంతముల యెడల గొప్ప నమ్మకము భక్తి చూపుచుండిరి.

నీతి నిజాయతి, కేవలం Copy పుస్తకాలలో చదివేవి కావని, పబ్లిక్ ప్రవేటు జీవితాలలో అవి మార్గదర్శకమనవలెనని గాంధి ఘోషించు చుండెను.

ఎప్పుడు సూర్యుడస్తమించని బ్రిటిషు సామ్రా జ్యముతో భారత స్వాతంత్ర్య వివాదంలో ఈయన పోరాడవలసి వచ్చెను. అప్పుడు కూడ గమ్యము, సాధనమునకు వ్యత్యాసము లేకుండ, తాను అన్వే షించిన పద్ధతులపై తన ఉద్యమాన్ని నడిపెను. గాంధి రాజకీయ తత్వమున, మితవాదన సమాధాన తను పాటించెను.

విజ్ఞానం అభివృద్ధిచెందినా, మనిషి నైతిక విలు వలు మరువరాదని గాంధి చెప్పెను. యుద్ధములు నాగరికత పేరుతో చేయుచున్న నేరములని, గాంధి అనుచుండెను. ఆధునిక నాగరికతను, యంత్రాం గమును, గాంధి చాల ఖండించెను. గాంధి మతము నకు గొప్ప విలువ హెచ్చెను. గాంధి ఎంతసేపు మనిషి నైతిక విలువలను మరుచుచున్నాడని సంతాపము వెలుబుచ్చుచుండెను.

పేదవారి లోని దరిద్రబాధ నివారించిన గాని భారతదేశము అభివృద్ధి గాంచదని గాంధి గుర్తిం చెను. గ్రామసీమలు, అభివృద్ధి పొందాలని, కుటీర పరిశ్రమలకు మనము ఎక్కువ విలువ యివ్వాలని, ఆనాడే గ్రామసీమలలోని ముడిపదార్థములు ఉప యోగింపబడి, పని అవకాశములు కలుగజేయ వచ్చునని గాంధి గుర్తించెను. పెద్దపెట్టుబడి పరి శ్రమలకుగాని, యంత్రములకుగాని, గాంధి వ్యతి రేకిగాదు. మనుషులు చాలమంది ఉద్యోగ అవకా శాలకు వేచియున్నపుడు, వీటి సహాయము అంతగా వుండవని గాంధి హేతువాదన. గాంధియొక్క వికేంద్రీకరణ పద్ధతి అవలంభిస్తే, నిరుద్యోగ సమస్య యింత తీవ్రరూపం దాల్చేదికాదు; సరికదా ప్రజలు ఉపాధి సౌకర్యాలకై పట్టణాలకు తరలి వచ్చేవారు కాదు. కాని శాస్త్రసమ్మతమైన (Labour Intensive) శ్రామిక పద్ధతులు అవలంభించుట యందు గాంధి వ్యతిరేకభావము చూపలేదు. కాని గ్రామసీమలలో తయారుచేయ కలిగే వస్తువులు పట్టణాలలో చేయకూడదని పట్టణాలు, గ్రామసీమ లకు దోపిడి చేయరాదని గాంధివాదించెను.

ధనికులు, పేదవారి ధర్మకర్తలుగా వ్యవహరించవలయునని పూంజి (పెట్టుబడి) సిద్ధాంతార్థములు ఆనాడు తగ్గించవచ్చునని గాంధి అభిప్రాయం సంఘము, సంఘాభివృద్ధి దృష్ట్యా ఒప్పుకొన్నంత వ్యక్తిగత స్వత్వము వుండవచ్చునని, సంఘాభ్యుదయము, మనము దృష్టిలో వుంచుకోవాలని ఆయన ఉద్దేశం. గాంధి దృష్టితో రాజులకు పేదలకు తేడా లేదు. గాంధియొక్క కుటీర పరిశ్రమల వాదన, బేసిక్ విద్యావాదన, పనియొక్క విలువపై ఆధారపడియున్నది.

హరిజనుల అభివృద్ధికి తోడ్పడవలయునని, అంటరాని తనము హిందూమతానికి కళంకమని గాంధిచెప్పాడు. అంతేకాక హరిజనహక్కులు కాపాడుటకు, హిందూమతములో వారిని వుంచుటకు తన జీవితమును కూడ అర్పించుటకు సిద్ధమాయెను.

స్త్రీల అభివృద్ధికి కూడ గాంధి తోడ్పడెను. పిల్లలంటే గాంధికి అమితప్రేమ. ఆయన మాట్లాడేటప్పుడు హాస్యము—ఎంతో చూపేవాడు.

సంగీతము అంటే కూడ గాంధికి ఎంతోయిష్టం, బ్రహ్మచర్యమంటే గాంధీకి ఇష్టం, మద్యపాన నిషేధం యడల గాంధి ఎంతో శ్రద్ధ చూపెను. కాని ఈనాడు అనేక రాష్ట్రాలలో నిషేధం తీసివేసినారు.

గాంధి మనయొక్క "రేపటి" అభివృద్ధికై ఎంతో పాటుపడెను. హిందూ, మహమ్మదీయ సఖ్యతకై చాల కష్టపడెను.

భారతదేశాన్ని విభజించుట గాంధికి ఎంత మాత్రం యిష్టంలేదు. కాంగ్రెసువారు అధికారంకు వచ్చాక సర్దార్ పటేల్, దేశానికి పెద్ద సైన్యం ఆయుధాలు వుండాలని, పారిశ్రామికంగా అభివృద్ధి చెందాలని, అభిప్రాయం వెల్లడిచేశారు. మౌలాన అజాద్ స్వాతంత్ర్యం నిలబెట్టుకోవాలంటే దౌర్జన్య రాహిత్యంవలన లాభంలేదన్నాడు. గాంధి ఈ అభిప్రాయాలు విన్నతరువాత చాల విచారించెను.

1937 లో కాంగ్రెసువారు మంత్రిపదవులు స్వీకరించినప్పుడు మంత్రులు క్రమశిక్షణ స్వయంగా అవలంభించాలన్నాడు. వీరు నిరాడంబరజీవులుగా వుండి, సేవయే పరమ ధర్మముగా పెట్టుకోవాలన్నాడు. భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యమువచ్చిన తరువాతకూడ, గవర్నరులుకూడ, సామాన్య మనుషుల జీవితం గడపాలన్నాడు. ప్రజానీకం ఆయనను కలుసుకొనే అవకాశాలు వుండాలన్నాడు. వారు ఎక్కువ ఆలోచనాపరులవాలన్నాడు. కాని యివన్నీ మరిచాం. కొండా వెంకటప్పయ్యగారు Jan 12, 1948 లో గాంధికి ఒక లేఖ వ్రాస్తు, కాంగ్రెసు మంత్రులు అధికారంకువచ్చి, పదవీ వ్యామోహంలో పడ్డారన్నాడు. గాంధి, కాంగ్రెసు సేవాధర్మముతో పైకివచ్చిందని, సేవాధర్మం పాటించక స్వధర్మంపాటిస్తే, దేశంలో విప్లవం రాగలదన్నాడు. ఒకరోజుకు మరణిస్తాడనగా, Jan 29, 1948న ఆయన ఆఖరు మరణశాసనం ప్రచురించి, కాంగ్రెసు స్వరాజ్యలక్ష్యం సాధించింది కనుక దానిని రాజకీయంగా రద్దుచేసి ఆర్థిక రాజకీయాభివృద్ధికి లోకసేవక సంఘం సుస్థాపించి గ్రామ పునర్నిర్మాణానికి, పంచాయతీ రాజ్యస్థాపనకు తోడ్పడాలన్నాడు. కాని నాయకులు వప్పుకోలేదు. గాంధి బ్రతికివుంటే కాంగ్రెసును నిర్మాణ కార్యక్రమ సంస్థగా మార్చేవాడు. అంతకుముందే 1945 లో ఆహార కొరత వచ్చినప్పుడు పైసరాయి ఉద్యానవనాలలో కూడ ఆహారపంటలు పండించి, దేశం స్వయం సంపూర్ణ చేయాలని, అది స్వరాజ్య లక్ష్యమన్నాడు.

గాంధి అర్థశాస్త్రంలో చాల పుస్తకాలు చదువకపోయినా, నిజమగు అర్థశాస్త్రం సాంఘిక న్యాయం చేయాలన్నాడు. పశ్చిమ అర్థశాస్త్ర వేత్తలు కూడ తక్కువగా అభివృద్ధి చెందిన దేశాలకు ప్రత్యేక అర్థశాస్త్రం ఉండాలన్నారు. 30 ఏండ్ల క్రితం మన అర్థశాస్త్ర వేత్తలకు కుటీర పరిశ్రమలంటే యిష్టం లేక పోయెను. కాని గాంధిమాత్రం నూటికి 70

మంది గ్రామసీమలలో వున్నందున దేశపు ఆర్థిక విధానములో కుటీరపరిశ్రమలకు ముఖ్యస్థానమున్న దన్నాడు.

గాంధి అభిప్రాయాలన్నిటిలో మనం అంగీకార భావం చూపక పోవచ్చు. కాని గాంధి మనుషులలో గొప్ప వ్యక్తి. భారతదేశపు ప్రజలకు వారిహక్కులు కాపాడుకొనుటలో మొదటి పాఠములు నేర్పెను. కాంగ్రెసును పోరాడే ఆయుధంగా మార్చెను. హిందూమతములోని కళంకములు సరిదిద్దెను గాంధి. వ్యతిరేకాభిప్రాయులయందు కూడ భక్తి చూపుచుండెను.

గాంధి ప్రపంచపు మనిషి, ప్రపంచమంత ఒక కుటుంబము. గాంధి మానవశాంతికి అభ్యుదయము నకు తోడ్పడెను. గాంధికి ఇంగ్లీషులో కూడ గొప్ప ప్రవీణత యుండెను కాని హిందీ, దేశభాషగా అవాలని ఆయన అభిప్రాయము.

ఆయన మరణించిన తరువాత రాజ్‌ఘాట్‌లో దహనము చేసారు. అస్థికలు మహాభవనంలో పెట్టారు.

గాంధి ఎప్పుడు చిరునవ్వుతో వుండి, మాటలలో హెచ్చు హాస్యం చూపుతూండేవారు. ఒకసారి పత్రికా విలేఖరులతో మాట్లాడుచూ, ఆయనకేగనుక హాస్యం లేకపోతే ఎంతో కాలం క్రిందే మరణించే వాడి నన్నారు. ఇట్టి సంభాషణలలో ఎన్నో ఎన్నో ఛలోక్తులు విసిరేవాడు.

గాంధి ఋణము భారతదేశం, దేశంలో పేదరికం బాధవున్నంత వరకు తీర్చుకోలేము. కొన్ని శతాబ్ద ములు గతించినా గాంధివంటి మనిషి యీ భూమిలో జన్మించుట కష్టమని, అటువంటి మహానాయకుని ఆదర్శాల ప్రకారం నడిస్తే బాగుంటుందని వేరే వ్రాయాలా!

—డా. ఆర్. వి. రావ్.

10. గామా

భారత దేశంలో ప్రఖ్యాతమల్ల విద్యాప్రవీణుడని పేర్గాంచిన గామా, జననం 1880. జగదేకవీరుడని ప్రసిద్ధి చెందాడు. పాటియాల రాజ్యసంస్థానంలో ఆస్థాన మల్లుడుగా ఉండేవాడు. ప్రపంచ ఖ్యాతిని పొందిన మల్లవీరుడు. రష్యాలో పేరు పొందిన జబుస్కోను బెర్లిన్ మహనగరంలో ఓడించాడు. ఆ తరువాత గామాను ఎదుర్కొనుటకు విదేశాలలోను మల్లుడు లేకుండెను.

గామా "నన్ను ఓడించిన 500 పౌనులు బహు మతి ఇస్తానని" ప్రకటించారు. ఎవ్వరు డీకొనలేదు. నాతో 5 నిమషాలు కుస్తీపట్టండని సవాల్ చేశారు. ఎవ్వరు పూనుకొనలేదు. అజేయుడుగా నిలచి పోయాడు. వీరు కోడె రామమూర్తిని గురువుగా స్వీకరించారు.

ఎక్కడీ ప్రావీణ్యం జన్మతః పుష్టితో జన్మించినా, స్వయం కృషితో కుస్తీలో కౌశలాన్ని సంపా దించారు. వీరి శరీర పోషణకు కావలసిన భోజన మోతాదు ఆశ్చర్య జనితం.

భారతకాలంలో మాత కుంతీదేవి తన కుమారుల నల్గురికి ఒకసారి భోజనము పెట్టిన తరువాత ప్రత్యేకంగా భీమసేనునికి భోజనం పెట్టెదట! అతని మోతాదు బహువిస్తార మైందిగా ఉండవలె. అట్లే గామా ఆహార సంపన్నత ఎట్టిదంటే.

ముత్యాలసారము, ఏడుకోళ్ళు, సేరుంపావు బాదాంపప్పు, అయిదు సేర్ల పాలు, అర్ధ సేరు నెయ్యి, బంగారు రేకులు, ఎలక్కాలతో వండిన మాంసము, ఈ ఘరానా తిండి, కుస్తీపందెం రోజున మాత్రం విశిష్టంగా తీసికొనేది. ప్రతిదినం రెండు

సేర్లన్నర రొట్టె, మాంసపు కూర, మూడు సేర్ల పాలు, నెయ్యి, పావు సేరు బాదాం పప్పు, మజ్జిగ, ఈ ఆహారాన్ని జీర్ణించుకొనేందుకు, అతని శరీర వ్యాయామం మానవా తీతమైంది.

ప్రాతఃకాలములో 5000 బస్కీలు, తన శిష్యులతో కుస్తీలు పట్టడం, సాయంసమయాలలో 1500 దండాలు, షుమారు పదిమైళ్ళు పరుగెత్తడం. ఇదే దినచర్య. శరీరాన్ని ఎప్పుడూ మర్దనము చేయుంచుకొనక పందెంరోజు మాత్రం దేహాని కంతా నూనె పూయించుకొనేవాడు. అనారోగ్య మన్నది అతడెరుగడు.

మల్లయుద్ధంలో విజయం తన పదోఏటే సాధించాడు. ఆ తరువాత జయపరంపరతో మల్ల యుద్ధంలో జితకాశి అయ్యేవాడు. అల్హాబాద్‌లో రహీమ్ సుల్తానీతో కుస్తీపట్టి గెలిచాడు. రుస్తుమి "హిందే" అను బిరుదు ఆర్జించాడు. 'భారతరుస్తుం' అనే బహుమానాన్ని పొందాడు. జార్జి చక్రవర్తి ముందు హతన్‌ఖాన్‌తో యుద్ధంచేసి, గెలిచి ప్రపంచ ఖ్యాతిని పొందాడు.

ఇంగ్లండు దేశములో ఉండగా తనతో పందెము నకు రమ్మని ప్రకటించాడు. జపాన్ దేశ మల్లులు అకారణంగా ఆ దేశాన్ని వదలి స్వదేశానికి వెళ్ళారు. ఆంగ్ల పత్రికలలో జపాను మల్లులు పరుగెత్తుచున్నట్లు వారి వెనుక గామా నవ్వుచూ చప్పట్లు కొట్టినట్లు వ్యంగంగా చిత్రాలు ప్రకటించాయి. అమెరికా దేశంలో కోలర్ ప్రఖ్యాత మల్లుడు ఉండేవాడు. అతనిని గామా ఢీకొని మొదటి రౌండులో 10 నిముషాలలో రెండవసారి, 2 నిముషాలలో ఓడిం చాడు. 250 పౌనులు బహుమానాన్ని స్వీకరించాడు.

ఇవాన్ పోడూబాను ఓడించిన తరువాత గామా రష్యాజిబ్‌స్కోన్‌ను సవాలు చేశాడు. వీరిద్దరి మధ్య కుస్తీ ప్రారంభమైంది. మూడు గంటల కాలం బాహబాహీ, ముష్టాముష్టీ, యుద్ధం చేసారు. తరువాత విశ్రాంతి కావలెనని, జిబుస్కో వెళ్ళాడు. మరల రంగం పైకి రాలేదు. ఇది ఏర్పరచిన సంఘం వారు గామాను ప్రపంచంలో ప్రథమ వీరుడిగా ప్రస్తుతించి ఘనమైన పారితోషిక మిచ్చారు.

జిబిస్కో అమెరికా వెళ్ళి కొన్ని దినాలు జరిగిన పిదప భారతదేశం వచ్చాడు. పాటియాల సంస్థా నంలో ఇద్దరు కలిసారు కుస్తీ ప్రారంభమైన రెప్ప పాటులో గామా ఆ రష్యా వీరుణ్ణి వెల్లికలా పడ వేశాడు. జబుస్కో గామా నిట్లు శ్లాఘించాడు.

"గామా చాల గొప్పవాడు. నేను చూచిన వాళ్ళందరికన్న దిట్టమైనవాడు". అనాదిగా, సంప్ర దాయంగా మల్లవిద్య భారత దేశంలో వెలుగుతూ ఉన్నది. 20వ శతాబ్దిలో గామా అవతరణ వలన ఆధునిక ప్రపంచంలో భారతదేశ నైపుణ్యం మేరు స్థాయికి ఎక్కింది. గామ తన జీవితంలో అజేయుడుగానే ఉండిపోయాడు.

—నే. శ్రీ. కృ.

Bibliography

1. 1936 భా. అక్టో. 574.

2. Dr. R. Subrahmanyam
పంపిన లఘువ్యాసానిక

11. గుణగ విజయాదిత్యుడు

అయిదవ విష్ణువర్ధనుని కుమారుడీ గుణగ విజయాదిత్యుడు. ఇతడే గుణాంక విజయాదిత్యుడు. దక్షిణాపథమునంతయూ త్రికళింగమునుచేర్చి, పరిపాలించిన వేంగి చాళుక్య చక్రవర్తి. అనేక యుద్ధములందు పాల్గొని జయలక్ష్మిని చేనందికొన్న రాజాధిరాజు. బిరుదావళి వీరి ప్రతాపమును వర్ణించునదై యున్నది. మనుజప్రకార, రణరంగ రుద్రక, విక్రమ ధవళ, పరచక్రరామ, నృపతి మార్తాండ, బిరుదాంక భీమ, అరిశంక కేసరి, వీరమకరధ్వజ, భువనకందర్ప, త్రిపుర మర్త్య, మహేశ్వర, గుణకనల్లి.

వీరు జయించిన త్రిపురములు కిరణపురము, అచలపురము, ఉరు నెల్లూరుపురము.

ఇతడే ముమ్మడి విజయాదిత్యుడు. వీరి వంశమున ద్రోణ, అశ్వత్థామలవలె, కడియరాజు, పండ్రంగడనువారలు సేనాపతులుగా నుండిరి. ఇతని కాలమునాటికి ప్రఖ్యాతమైన సేనాని పండ్రంగడు. రాజ్యాభిషిక్తుడైన సంవత్సరముననే, పండరంగని సేనాపతిగా నియమించి, దక్షిణప్రాంతమున కంచివరకు దండెత్తుటకై నియమించెను. తన సామంతరాజుల సైన్యములను ఈ పండ్రంగడు కదలించి దిగ్విజయయాత్ర గావించెను. నెల్లూరు మండలమున ఆనాడు 12 బోయ కొట్టములుండెను. వారు పల్లవరాజుల అండజేరి తూర్పు చాళుక్యులను ఎదిరించి, తమ దేశమున స్వతంత్రులుగా నుండిరి. పండ్రంగడు వీరినోడించి వీరి 12 బోయ కొట్టములు నాశనముచేసి కంచివరకు తూర్పు చాళుక్యుల పాలనను విస్తరించెను. నెల్లూరునకు ఆగ్నేయమునన్న 'పండ్రంగమను' ప్రదేశమున పెద్ద శివాలయమును కట్టించెను. ఇది ఈనాటికిని దైనందిక పూజలకాస్పదయై యున్నది. ఈ దిగ్విజయము సల్పి, కందుకూరును ముఖ్యపట్టణముగా నిర్ణయించి ఆ ఊరిని బెజవాడవలె వృద్ధిచేసెను ఈ విషయము లన్నింటిని శిలాక్షరములుగా తెనుగుదేశీ ఛందస్సులో తరువోజ వృత్తమున రచించెను. ఇదియే తెనుగున ప్రథమముగా వ్రాసిన తరువోజ. ఇది అద్దంకిగ్రామమందు ఒక గృహస్థుని దొడ్డిలో దొరికిన రాయిపై శాసనరూపములో లభించినది.

తన ఇరువదవ సంవత్సరమున రాజ్యాభిషిక్తుడై నలభైనాలుగు సంవత్సరములకుపైగా రాజ్యమేలిన చక్రవర్తి, రూపసి, విద్యావినోది, రణరంగవిహారి. గుణగ విజయాదిత్యుడన్న చారిత్రకులు, భాషావేత్తలు, గణితశాస్త్రవేత్తయని నిర్వచించిరి. కాని ఈ బిరుదము అట్లన్వయించుటకు వలను పడదేమేః సుగణ విశేషములుచే ప్రకాశించు సుందరుడని చెప్పవీలగును.

రాజ్యపాలనయందు వైరులజయించి, రాజ్యమును విస్తరించి, సామ్రాజ్య వైభవమును హెచ్చించుటకు గుణగుని తమ్ముడగు విక్రమాదిత్యుడు యువరాజుగా ఎక్కువ తోడ్పడెను. ఇందుకు మరింత దోహదము సేనానియైన పండ్రంగడును కల్పించెను.

చక్రవర్తి గుణసంపద ఉన్నతస్థాయిలో నున్నదనుటకు హేతురాజమొకటి కలదు. రాష్ట్రకూటరాజగు ఇమ్మడి కృష్ణుని ఓడించి, మరల రాజ్యమందతనినే స్థాపించెను. ఆ కృష్ణుడును చేతుల పదిని అయిదు చేసి గుణగుని ప్రతిభను, శక్తిని, శౌర్యమును, కొనియాడెను. గుణగుని కాలముననే కంచినేలుచున్న పల్లవరాజులును బలహీనులైరి.

వేంగిదేశము నేలిన చాళుక్యరాజులలో గుణగుని పాలన బహుముఖములుగా ప్రఖ్యాతమైనది. పాలించినది 44 సంవత్సరములు. చారిత్రకులు జోహారులివ్వవలసిన సుగుణమొక్కటి. ఈ రాజన్యుని యందుండెను. తాను సాతులూరు శాసనమున

తూర్పు చాళుక్యుల రాజ్యస్థాపకుడైన కుబ్జ విష్ణువర్ధను నుండి కలివర్ధనవరకుగల 11 రాజన్యుల వంశ క్రమమును వారు పరిపాలించిన రాజ్యకాలములను వివరముగా చెప్పెను. ఇయ్యది ఒక విశిష్టమైన చరిత్రక వ్యవసాయమే. ఇతని కాలముననే అనేక ఆర్యకుటుంబములు ఆంధ్రపథమునకు వలసవచ్చి, ఇచ్చటనే కుదుటపడి నివాసముల నేర్పరచుకొనిరి.

ఈ రాజన్యుడు శివభక్తిపరాయణుడు. వైదిక సంస్కారముయెడల గౌరవ ప్రపత్తులుచూపిన రాజ శేఖరుడు. ఇతని మచిలీబందరు తామ్రపట్టములందు శివాలహరి ప్రశస్తియు కలదు. (Ep, Ind. Vol. V. P. 1221). ఇటీవల కనుబడిన శాసనములు వలన తెలియవచ్చిన విషయమేమనగా సుమారు 400 వేదపండితులు తమ కుటుంబములతోవచ్చి వేంగీ సామ్రాజ్యమున కాపురములుండిరి. కేవల వేదపండితులేగాక అలంకారికులు, వేదాంతులు, వ్యాకరణ పారీణులు, ఇతిహాస పురాణ, ధర్మశాస్త్ర నిరతులు వేంగికివచ్చి దృఢనివాసముల నేర్పఅచు కొనిరి. గుణగ చక్రవర్తి అగ్రహారములిచ్చిన నెఱ దాత. ఈ దానముల జ్ఞప్తి, అనగా అమలు జరుప వలసిన అధికారి, కటకరాజు, పండ్రంగడు.

గుణగుని రాజ్యకాలమున అనేకమంది అధికారు లను పేరుప్రఖ్యాతులు వడసినవారే. ఆంధ్రరాజ్య మేలిన చక్రవర్తులలో పేరెన్నికగన్నవారిలో ప్రథ ముడు గుణగ విజయాదిత్యుడు తరువాత విజయ నగరమేలిన శ్రీకృష్ణదేవరాయలు.

— నే. శ్రీ. కృ

చదువదగిన గ్రంథములు :-

1. History of the Eastern Chalukyas of Vengi. Bh. Kristna Rao 1973.
2. The Eastern Chalukyas of Vengi. Dr N. Venkata Ramaiah.
3. Epigraphica India Vols.

12. గురునానక్

లాహోరు జిల్లా, తాల్‌వంది గ్రామమున 1469 నవంబరు నెలలో నానక్ జన్మించెను. ఆ గ్రామ కరణమైన 'కలు' వారి తండ్రి. త్రిస్తాదేవి తల్లి. శిశురోదన మన్నది వారిబిడ్డకు తెలియదు. నానక్ పుట్టుకను గూర్చి త్రిస్తామాత ఇట్లు చెప్పెను. స్నేహితుల సభకు నవ్వుతూ ప్రవేశించు జ్ఞానివలె, ఈ బిడ్డ అవతరించెను. బాల్యమునుండి మహామేధా విగా నుండెను. లౌకిక విద్య గరపుచున్న ఉపా ధ్యాయునితో ఇట్లనెను. ''మీ చదువులు నాకుప యోగములేదు. వీటన్నింటి కంటె దైవికమైన విద్యయే నాకు అవసరమైనది'' ప్రహ్లాద, ధ్రువుల వలె పిన్ననాటనే జ్ఞానార్తిని, కల్గియుండెను. తన 14 వ సంవత్సరముననే జ్ఞాని యయ్యెను. సతీర్థు లందరు లౌకికమైన చదువులనే నేర్చుకొనిరి.

వయస్సు రాగానే, 'శులఖానీ, అను కన్యను వివాహమాడెను 'చాందు, లక్ష్మీదాసు అనుపుత్రులు కల్గిరి. తండ్రి కలు, నానక్‌ను వ్యాపారమందుంచి కుక్షింభరత్వ వృత్తిలో నింపవలెనని తలంచెను. కుమారునికి ధనమిచ్చి ప్రక్క గ్రామమునకు పోయి సరకులుకొని రమ్మని పంపెను. సాధుచిత్తుడైన నానక్ దారిలో పోవుచుండగా తిండిలేక మాడు చుండిన యోగులచూచి, జాలి చెంది, తన వద్ద నున్న ధనముతో వారందరి క్షుత్‌బాధను నివారిం చెను. ఇంటికి వచ్చిన వెంటనే తండ్రి కుమారుని శరీరదండనము గావించెను. నానక్ ఇల్లు వదలి పోయెను. సుల్తాన్‌పూర్ గవర్నరు వద్ద ఉద్యో గముచేసి దానిని వదలి 'దైవచింతనతో అడవుల తిరిగి, ఆశ్రమవాసులైనవారు. జ్ఞానార్జన చేసిన

ఋషులసేవచేసి యోగులతో కాలముగడిపి (ఫకీర్) సన్యాసి అయ్యెను ఫకీర్‌గా నున్నప్పటినుండి గురువు వెంట మార్జన్ అను ఇస్లామీయుడు శిష్యుడై ఉండెను. అటవీ సంచారమున, షేక్ సుజ్జాన్ అను గజ దొంగను కలసికొనెను. అతడు మసీదులను, దేవళ ములను కట్టించెను. అచ్చటకు వచ్చు తైర్థకుల చంపి వారి ధనమును అపహరించు చుండెను. అచ్చటికి నానక్ ఉండగా, ఆ గజదొంగ ఏమియు చేయలేక పోయెను. అంతేగాక సజ్జనుడై తన వద్ద దాచియుంచిన ధనమంతయు బీదసాదలకు పంచి పెట్టి సాధుశీలుడై జీవితమును గడపెను.

భగవంతుడు ఒక్కడే అను నమ్మకము ప్రగాఢ ముగా నానక్‌నకు కుదిరెను. ఆ భగవంతుడే సృష్టి కర్త, నిత్యుడు, అమరుడు; అజుడు, స్వయంప్రకా శుడు, ఆనందమయుడు, అతని నామోచ్చారణయే. మానవుల కర్తవ్యము. సత్యమేమూలము. సత్యమే శాశ్వతమైనది. అవియే పరమాత్మ.

మక్కాకు పోవలెనని తాను శిష్యుడు తగిన వేషములతో వెళ్ళిరి. మక్కాలో "కాబా" శిలవైపు కాళ్ళుంచి నానక్ నిదురపోవు చుండెను అచ్చటి మసీదు పాలకుడు వచ్చి నిద్రపోవుచున్న నానక్‌ను కాళ్ళతో తన్ని "ఇట్టి పవిత్ర స్థళమును మలినము గావించితి" వనెను. **నానక్** :- దేముడు లేని స్థళమువైపు నాకాళ్ళనుంచు" మనెను.

ఆ మసీదు పాలకుడుగ్రుడై నానక్‌కాళ్లు పట్టుకొని గిరగిర త్రిప్పసాగెను. ఆ మసీదు చోదకుడట్లు చేయుచుండగా అచ్చటి మసీదును తిరిగెను. ఈ వింత అచ్చటివారు అందరికి ఆశ్చర్యము కలిగిం చెను. వారందరు నానక్‌ను భగవంతుని గూర్చి ప్రశ్నించిరి.

నానక్ :- సర్వేశ్వరుడు ఎంతటి మహామహుడో నేనెట్లు చెప్పగలను ? మహత్తుకంటె మహత్తు గలదు సర్వేశ్వరునకు, జ్ఞానమయమగు వేదములన్నింటిని పరికించితిని అందు ఆజగ ద్రక్షకుని సంపూర్ణ వర్ణనము కానరాదు. అట్లే ఇస్లాము గ్రంథముల చూచితిని. అందును పరమేశ్వరుని వర్ణన పూర్ణముగ లేదు. నేను చెప్పున దేమనగా, మానవుడు వాని మతమునే దృఢముగా నమ్మి పుణ్య కార్యములనే చేయవలయును."

అచ్చటనుండి, మేదీనా, బాగ్దాద్ వెళ్లెను. అచ్చట భగవంతునుగూర్చి ప్రార్థనలు సలిపెను. అచ్చటి వారు 'మీ మత మే మని, ప్రశ్నించిరి, అందులకు

నానక్ :- "నేనవతరించినది మానవులకు సన్మార్గ మును చూపుటకు మతములు నాకేమియు తృప్తినీయలేదు. కాని భగవంతు వొక్కడే నాకు శరణ్యము. అతడే నాకు దిక్కు. అతడే సకల భువనములకు నేక-ప్రభువు."

ఆ దేశములో నానక్‌ను హింసింప ప్రయత్నింపగా అతడు, పర్షియన్‌గల్ఫు గుండా భారతదేశమును చేరికొనెను. వారు, శిష్యుడు, భారత్‌తూర్పులో వాస మేర్పరచుకొనిరి. కొన్నాళ్ళకు చెంతనున్న శిష్యుడు దివంగతుడయ్యెను.

నానక్ తన ప్రయాణకాల మాసన్న మైనవని తెలిసికొని, దుర్గాదేవి పూజారియగు "లహిను"ను శిష్యునిగా స్వీకరించెను. అతనిని తన తరువాత తన జీవిత కార్యోద్యమమును సాగింప నియమిం చెను. అతనికి 'అంగదుడని నామకరణముచేసెను. 1538 సెప్టంబరుమాసమున దేహమును చాలించెను. శిక్కుల మత స్థాపకుడు. వారి పవిత్రగ్రంథమైన 'గ్రంథసాహెబ్, నానక్‌ప్రవచనములతో ప్రారంభ మగుచున్నది.

> తరుణి దారుణమైనది, మధువు మదమును గూర్చును; మానవుడు వీటితో పతన మగు చున్నాడు. పుణ్యకార్యములే, నీతిబండార ములు, పుణ్యప్రవర్తనయే నవనీతము. సాత్త్వికగుణమే పూర్ణాహారము

ఈ బోధలన్నియు గురువుచేతనే పొందదగినవి,

— నే. శ్రీ. కృ.

Bibliography

1. Lives of the Great
C. A. Kineaid

14. గోపాలకృష్ణ గోఖలే

గాంధీ, గోఖలేను ''మహాత్మా గోఖలే'' అనియు ''స్ఫటికమువలెనున్న శుద్ధ సాత్త్విక మూర్తి'' యనియు, రాజకీయరంగమున పూర్ణపురుషుడనియు చెప్పెను.

రాజకీయ రంగమున ఒకవైపు కావ్యధోరణిలో ఆదర్శప్రాయుడుగా, కార్యధోరణిలో, సవ్యసాచిగా, సువ్యవసాయపరుడుగా, జీవితమునుగడపి, భారతీయ ప్రముఖులలో అగ్రశేణికిచెందిన మహామహుల స్థానమును అందుకొన్న సిద్ధజీవి. తాను నమ్మిన ఆదర్శముల నన్నింటిని కార్యరూపమున దిద్దితీర్చిన రాజకీయ శిల్పి. తాను లక్ష్యముగా నిర్ణయించుకొని, తాను నడచిన మార్గములన్నింటిని, సంప్రదాయ రూపముగా మహాత్మునికి అందజేసిన, భారత రాజకీయవేత్తల వంశకర్త.

నిజాయతీతో, ధర్మబుద్ధితో, త్యాగపూరితమైన కార్యకలాపము లొనర్చుట వీరి జీవిత పంథా. ఈ సుగుణములన్నియు వంశపారంపర్యముగా ఆ కుటుంబమును ఆవరించినవే. తల్లిబోధనయే వీరి శీలగుణములకు పునాది. తాను అర్థాభావముచే కష్ట పడుచున్నను, స్నేహితుల ఇబ్బందులను గమనించి, వారికి తనకున్నంతలోనే సాయముచేయుచుండెను. తన బీదతనమే, బీదవారిని దగ్గరతీసి, వారి స్థితి గతులను విచారించి, వారికి సాయముచేయుటయందు తోడ్పడెను.

వీరి శీల పరిణామమునకు దోహదమిచ్చిన పరిచయములు :

బాలగంగాధర తిలక్, అగర్‌కర్, చిప్‌లంకర్, దాదాభాయి నౌరోజీ, తిలక్ మహాశయుని దేశభక్తి వీరికి ఆదర్శమయ్యెను. అగర్‌కర్‌యొక్క రాజకీయశక్తి శౌర్యములు గోఖలేపై బాగుగా భాసించెను. దాదాభాయ్ నౌరోజీవలన శాసనసభలలో ఎట్లు భారతదేశమునకు స్వరాజ్యము లభించుటనుగూర్చి వాదించుటను తెలిసికొనెను. ఇంకను ఫిరోజషా మెహతా వక్తృత్వము, దేశభక్తి, గోఖలే మన స్సున నాటుకొనెను. వీరికిని డి. ఇ. వాచా మధ్య సౌందర్యస్నేహము పెంపొందెను. వీరిద్దరును కాంగ్రెసు గౌరవముకొరకై పాటుపడిరి. వీరి బాల్యము, విద్యాభ్యాసములు ఆదర్శప్రాయమైనవి. రత్నగిరిజిల్లా, చిప్లన్ తాలూక, కొట్లుంగ్ గ్రామమున, తన మతామహునింట 9-5-1866 న జన్మించెను. తండ్రి ''కృష్ణారావు'', తల్లి ''వలుబాయి'' లేక "సత్యభామ''. ఆమెతండ్రి భాస్కర ఓకా. తండ్రియైన కృష్ణారావు ''తమ్హానమాల'' గ్రామవాసి. వ్యాఘ్రబలిష్ఠుడైనందున వారికి ప్రజలు ''వఘెబా (పులి) యని బిరుదు మిచ్చిరి. వీరి పితరులు మహారాష్ట్ర రాజైన సాహు పరిపాలనలో ఉద్యోగముచేసిరి. ఈ కుటుంబీకులు నిజాయతి కల వారని గుర్తించి, వారందరకు ''రస్తే'' (సత్యపరాయణులు) అను బిరుదమును ఆ రాజు ప్రసాదించెను. తల్లి దైవభక్తి పరిపూర్ణమైనది. ఆమె బిడ్డల క్రమశిక్షణయందు, విద్యాభ్యాసమునందు, కడుశ్రద్ధ తీసికొనెను. 1879లో తండ్రి అకస్మాత్తుగా అకాల మృత్యువు వాతబడెను. తల్లియు ఆమె తోబుట్టువు ''అంతాజీ'' ఈ బిడ్డనుపెంచి వారిని యోగ్యుడుగా నుండుటకు బోధనచేసిరి. వీరి విద్యాభ్యాసకాలమున అన్న, గోపాలరావు, వారి సతీమణి, తామశ్రమించి, ధనముదాచి, గోఖలే చదువునకు వినియోగించిరి. గోఖలేకు అన్న వదినలపై భక్తికుదిరెను. వారందరి నిజాయతీ ఆ కుటుంబమును రక్షించెను. వీరికి 1881 లో మెట్రిక్యులేషన్ విజయము, 1882 లో కాలేజి, 1883లో బి.యే., 1884లో ఫైనలు బి.యే., పట్టభద్రత చేకూరెను. ఎలిఫెన్‌స్టన్ కాలేజీలో గణిత శాస్త్రమున విద్యార్థి వేతనమును లభించెను. 1885లో

న్యూ ఇంగ్లీషు స్కూల్ ఉపాధ్యాయుడుగా నియమితుడయ్యెను. ఉపబోధనా తరగతుల (Tutorials) నేర్పరచి విద్యగరపెను. 1886 లో అన్న వదినల అనుమతితో దక్కన్ విద్యాసంఘములో జీవిత సభ్యుడుగా చేరెను. ఆనాటికి వయస్సు 20 సంవత్సరములు.

2-1-1885 న బొంబాయి గవర్నరు వర్డ్సువర్తు (ప్రఖ్యాత ఆంగ్లకవి పౌత్రుడు) ఫర్గుసన్ కాలేజీని స్థాపించి, దానికి అధ్యక్షులుగా నుండెను. గోఖలే అందు గణితము, చరిత్ర, ఆంగ్లము, రాజకీయ శాస్త్రము, బోధించుటకు ఉపాధ్యాయులుగా నియమితుడయ్యెను. వీరిట్లు 1886 నుండి 1904 వరకు పనిచేసి విశ్రాంతి తీసుకొనిరి. ఆ కాలేజి కమిటీ వారందరు ఏకగ్రీవముగా విశ్రాంతి వేతనమును మంజూరుచేసిరి. వీరి ప్రతిభ, నిజాయతి, సద్గుణ సంపత్తి గణనీయమైనవి. కొద్దికాలమునకు న్యాయాధిపతి రణడే ప్రాపు, స్నేహము, వాత్సల్యము లభించెను.

దక్కన్ విద్యాసంఘమున వీరే ప్రముఖ వక్త. వీరి ప్రథమ బహిరంగ ఉపన్యాస శీర్షిక. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వముచే పాలింపబడు భారతదేశము". వీరి దేశ ప్రజాసేవకు ఆర్థిక సాయము కూర్చుటకై, డా. చునిలాల్ సరయా, వీరికి బ్లాంకు చెక్కు పుస్తకమును సంతకముచేసి ఇచ్చెను—వీరికి కావల సినప్పుడు అవసరమగు ధనమును తీసికొనుటకు. కాంగ్రెసులో చేరెను. దేశసేవచేయుటకై ఇంగ్లాండు పోయెను. అచ్చట వెల్బీ కమీషన్‌ను కలసికొనెను (1887).

1905 లో లాలా లజపత్‌రాయ్‌గారితో మరల ఇంగ్లండునకువెళ్ళి అచ్చటివారికి భారతదేశ పరిస్థితులను ఉపన్యాసరూపకముగా నిచ్చెను. 49 రోజులుండి అప్పుడు, 45 ఉపన్యాసములిచ్చిరి. 1905 లో (21 వ) కాంగ్రెసు అధ్యక్షులైరి. అప్పుడే వైసరాయిఅయిన కర్జన్‌ప్రభువుతో సంప్రదింపులు జరిపి, ఆనాడు ప్రబలుచున్న జాతివైషమ్యములగూర్చి ఉపన్యసించెను. "స్వదేశీ", "స్వరాజ్య" పదములు బాగుగా భారతదేశమున ఆబాలగోపాలము వ్యాపించెను. దేశవాతావరణమంతయు ఈ భావములే కమ్మియుండెను.

1906 లో మరల ఇంగ్లండునకుపోయి మార్లీతో సంభాషణలు సల్పెను. ఇట్లు ఆరుమారులు బ్రిటిషు దేశమునకు పోయెను. ఒకసారి ఇంగ్లండులోనుండగా కేంబ్రిడ్జి యూనివర్సిటీలో ఆంధ్ర ప్రముఖుడగు కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి, వీరికి స్వాగతమిచ్చి భారతదేశ పండుగనుజరిపి; గోఖలేగారిని సభ్యులందరికి పరిచయముచేసిరి.

వీరు ప్రతిపాదించిన రాజకీయ సూత్రములు, తెలిసికొనిన వీరు ఎంత ముందాలోచన గలవారో తెలియగలదు.

1. 7-3-1908 లో వికేంద్రికరణమునుగూర్చి ఛార్లెస్ హబ్‌సన్ కమిటీముందు సాక్షమిచ్చెను. ఆనాడే ఒకసభలో బ్రిటిషు ప్రభుత్వ దురాచారములగూర్చి ఖండించెను. కేంద్రమున పాలనా తంత్రము ముడిబడియుండుట హానికరమని ప్రఖ్యాతము చేసెను.
2. పంచాయతి ప్రభుత్వమును స్థాపించవలెనని వాదించెను.
3. పెద్ద పదవులందు భారతీయులు నియమించవలెనని ప్రచారము చేసిరి.
4. 1912 లో ప్రాథమిక విద్య ప్రతి శిశువునకు నిర్బంధముగా గరపవలెనని వైసరాయి కౌన్సిల్లో బిల్లును ప్రతిపాదించెను.

ఆ కాలముననే గాంధీజి వీరికి దక్షిణాఫ్రికా పరిస్థితుల ఎరుకచేసి వారిని అక్కడకు పిలిపించుకొనిరి. వీరిద్దరిమధ్య పెంపొందిన గురుశిష్యభావము లోకవిదితము. గాంధీజీ భారతదేశమునకిచ్చిన

సంపద ఎక్కువగా గోఖలే, గాంధీజీకి ప్రాప్తింప చేసినదే. గోఖలే ఓడినచోట, గాంధీజీ గెలిచెను.

వీరు తనతోకూడ దేశసేవచేయువారియెడ సోదరప్రేమను చూపుచుండెను. సరోజినీదేవి జబ్బుగానున్నప్పుడు గోఖలే ఆమెను చూడబోయెను. ఆమెను చూచి :-

''గానముచేయు నీబోటి ద్విజమునకు, ఎందుకు సుపర్ణహీనమైనది? నా వైద్యులు నన్ను పరీక్షించి నా జీవితము గడువును మూడు సంవత్సరములకు పొడగించిరి. నేనంతవరకు ఉండగలను''.

వెలింగ్డన్, బొంబాయి గవర్నరుగానుండగా గోఖలే భారతదేశ పరిపాలనా పథకాన్నిగూర్చి విశదముగ వివరములతెల్పుచు లేఖ వ్రాసిరి. ఇదియే వారి చరమలేఖ. ఇదియే వారి వీలునామా యని అందరును తలంచిరి.

19-2-1915 నాడు గుండెజబ్బుతో నుండెను. వారి చరమ వాక్కులు :-

''ఈజన్మలో నాకు అంతా సంతోషముగానే ఉండినది. ఈ జీవితమునకు ఆవలివైపు ఏమున్నదని తెలిసికొనవలయును.''

ఇట్లు ప్రయాణ సన్నద్ధుడయ్యెను. రాత్రి 10-25 న దివంగతుడయ్యెను. దేశభక్తుడెట్లు కడసారి ప్రయాణించవలసినది, ఆదర్శప్రాయముగా జరిగెను. వీరికి అప్పటికి 50 వ సంవత్సరము రాలేదు.

— నే. శ్రీ. కృ.

1. A Study of His Services – Gokhale – A Political Biography – by D. B. Mathar – 1966.
2. Marathi : Gopalakrisna Gokhale.
3. Historical Biography – R. K. Modi, 1929.

14. గోపాలకృష్ణయ్య (దుగ్గిరాల)

తే 2-6-1889 న (విరోధి సంవత్సర జ్యేష్ఠ శుద్ధ చతుర్థశి) కృష్ణాజిల్లా, నందిగామ తాలూకా పెనుగంచిప్రోలు గ్రామంలో జన్మించిరి. తండ్రి కోదండరామస్వామి, తల్లి సీతమ్మ. తల్లి పురిటిలోనే గతించెను. గోపాలకృష్ణయ్య మూడవ ఏట తండ్రియు పరమపదించెను. కన్నతల్లి ప్రాపుగాని, తండ్రి రక్షణగాని లేనందున, చిన్నాయన శివరామయ్య దక్షతలో పెరిగెను. 1922 వరకు కూచిపూడిలో, గుంటూరులో యవ్వనము గడపెను.

1898 లో ఉపనయన సంస్కారమయ్యెను. వీరి గురువులు భారతుల మృత్యుంజయ అవధాని. వారే ఈ వటువునకు బ్రహ్మోపదేశము చేసిరి. వీరే మంత్రోపదేశమును, చేసిరి. 1908 లో దుర్గాభవాని అమ్మను వివాహమాడెను. ఈ దంపతులకు రామచంద్రమూర్తి జన్మించెను.

గుంటూరువాసి, నడింపల్లి నరసింహారావు తదితర స్నేహితులతోకూడి ఇంగ్లండువెళ్లి చదువును పూర్తిచేసికొనదలచెను. మన దుగ్గిరాలయు వారితో వెళ్లెను. పరదేశవాసము వారికి కనువిప్పు కలుగచేసెను. విద్యాసంస్థలన్నియు విద్యావంతుల తయారుచేయు యంత్రాగారములనియు, కేవలము ప్రాణరహితమైన సంస్థలని గోపాలుడు తలంచెను. తన జీవితమంతయు ఇట్టి భావములనే కలిగియుండెను. భారతదేశమునకువచ్చి విద్యావిధానమెట్లుండవలెనను ప్రణాళికను తయారుచేసెను. కాని తాను రాజకీయరంగమున విహరించినందున ఆ ప్రణాళికను కార్యరూపమున పెట్టలేకపోయెను. ఆ

ప్రణాళికను, ఇతరులెవ్వరును పరీక్షించి అందలి సుగుణముల గ్రహించలేదు.

తాను గ్లాస్గోలో చదువునప్పుడు ఆ విద్యాలయమున, డాక్టరు ఆనందకుమార స్వామివచ్చి ఉపన్యసించెను. వారికి వందన సమర్పణ, గోపాలకృష్ణయ్య కడుభక్తితో చెప్పెను. ఆనాటినుండి వారిరువురునకు మైత్రి ప్రారంభమయ్యెను. కుమారస్వామిని గురువుగా స్వీకరించి వారివలన ఏ విశ్వవిద్యాలయమందు బడయలేని సంస్కారచలనము పొందెను. వారి ఇంటిలోనేయుండి అనేక గ్రంథములను చదివెను. వారిపట్ల గురుభక్తిని పెంపొందింపచేసుకొనెను. ఆనాడు భారతీయులనేకులు ఇంగ్లండునకువెళ్లి, భారతీయతను కోల్పోయి పాశ్చాత్య భావములను అలవర్చుకొని స్వదేశమునకువచ్చి మాతృదేశ సంప్రదాయములన్న ఏవగించుకొనుచుండిరి. కాని గోపాలకృష్ణయ్య అట్లుగాక పాశ్చాత్య ఆచారముల పట్ల వ్యామోహితుడుగాక, తనదేశ చరిత్ర, సంప్రదాయ, ఆచార వ్యవహారములపై మక్కువ పెంచుకొనెను. కుమారస్వామి తాను చేయనగు మేలును, ముఖ్యముగ, వేదాంతవిద్యను, శిష్యునకు బోధించెను మేటి శిష్యునిగా దిద్దితీర్చెను. వారి అన్యోన్య వాత్సల్యములు గణనకెక్కినవి. వీరిద్దరును కలసి నందికేశ్వరుని అభినయ దర్పణమును ఆంగ్లమున కనువదించిరి. గోపాలకృష్ణయ్య తన చిన్ననాటినుండి కూచిపూడి భాగవతులు నాట్యప్రయోగముల చూచిన వాడగుటచేతను, వారు అభినయ దర్పణమునే ముఖ్య గ్రంథముగా స్వీకరించినందున కుమారస్వామికి ఆంగ్లానువాదమునందు ఎక్కువ తోడ్పడెను. వీరి అన్యోన్య స్నేహమునుగూర్చి కుమారస్వామి ఈ గ్రంథము రెండవ ముద్రణములో దీర్ఘమైన ఉపోద్ఘాతము వ్రాయుచు గోపాలకృష్ణయ్యను శ్లాఘించెను.

గోపాలకృష్ణయ్య రామాయణ, భారత, భాగవత పఠనమందు నేర్పరి. వాగ్ధాటిగల వ్యక్తి. ప్రజలకు నచ్చునట్లు వారి హృదయముల ద్రవింపచేసి, వారిని జట్లుగా, అనుయాయులుగా చేసికొనగల్గిన నాయకుడు తన ఉపన్యాసములందు, తాను చదివి, జీర్ణించుకొనిన పురాణములనుండి పద్యములపాడి ఉపన్యాసమును రసపుష్టితో ఆహ్లాదము చేకూర్చ గలిగిన మనీషి. కాంగ్రెసు పెద్దలు ఆంగ్లమున ఉపన్యసించగా ఆ వాక్కుల తెనుగునచెప్పుటకై వీరిని సభవారు కోరుచుండిరి. తెనుగు ప్రజకు నచ్చునట్లు వారి మనస్సులకెక్కునట్లు, తాను స్వతంత్రించి, తెనుగున విశిష్టమైన భావములతో ఉపన్యసించెడివాడు.

తన సమకాలీన దేశనాయకులలోని లోటుపాట్లను గురించి ఆశువుగా పద్యములు చెప్పెడివారు. అవి చాటువులై, నేడును ప్రజలనోళ్ళలో పలుకబడుచున్నవి. శాబ్దికముగ వ్యంగ్యచిత్రములు, పద్యరూపమున అవలీలగా చెప్పుశక్తిగల ధీమంతుడు. మహాత్ముని ఉపదేశము స్వీకరించి దేశసేవకై సర్వము త్యాగముచేసెను.

చీరాల పేరాల గ్రామములలో ప్రభుత్వము మునిసిపాలిటీని వ్యవస్థీకరింప ప్రయత్నములు జరుపుచుండెను. ప్రజలు వద్దనిరి. కాని ఆనాటి ప్రభుత్వము పట్టుపట్టెను. ఆ క్లిష్టసమయములందు ప్రజలనాయకుడై గోపాలకృష్ణయ్య, వారిని అహింసా, సత్యాగ్రహ, సూత్రములపై క్రమశిక్షణతో నడిపించెను. రామదండుఅని ప్రజలను కట్టు చేసికొని, ఊరిబయట కాపురములు పెట్టించెను. ప్రజలకు కావలసిన సుఖములకై పాటుపడిన త్యాగమూర్తి. ప్రభుత్వము నెదురాడ జంకని ధీరుడు. ప్రజలన్న ప్రాణముగా భావించిన మానవశ్రేష్ఠుడు. తిరుచిరపల్లి జైలులో 1 సం. కఠినశిక్ష అనుభవించెను. విడుదలైన తక్షణమే అచ్చటి శ్రీరంగనాథస్వామిని దర్శించెను. ఆ దేవునిపై ఆశువుగా సంస్కృతమున శ్లోకములుచెప్పి ఆరాధించెను. ఆ శయన విగ్రహమును ధ్యానించి 'స్వామీ భారత

దేశము క్లిష్టపరిస్థితుల యందున్నది. నీవానిమీలిత నేత్రుడవై యున్నావు. మాకు మహాత్ముని ఆదేశము లైన సత్యాగ్రహ, అహింసలే, మార్గములు, నీవు కనికరించి క్రీగంటచూపును మాపై ప్రసరింప చేయుము' అని ప్రార్థన సల్పెను.

క్షయబాధితుడై గుంటూరు జనుమ యంత్రా గారమువద్ద కుటీరము నిర్మించుకొని కాలము గడ పెను. అనారోగ్య మధిగమయ్యెను. మందులు పని చేయలేకపోయెను. 10-6-1928 రాత్రి గడవ లేదు. భౌతికదేహము చీరాల పేరాల గ్రామములలో ఉత్సవముగా తీసుకొని పోబడెను. ప్రజలందరి మనస్సులలో ఈ భాగవత పద్యము స్ఫురించెను.

మన సారధి, మన సచివుడు
మన వియ్యము మన సఖుండు మన బాంధవు
డున్
మన విభుడు, గురుడు, దేవత
మనలను దిగనాడి చనియె మనుజాధీశ!

కాని గోపాలకృష్ణయ్య ఆంధ్ర రత్న'' మై తెనుగు వారి హృదయములందు ఎల్లకాలము విరాజిల్లు మహా మహుడు.

—నే. శ్రీ. కృ.

ఆకరములు :-

1. Andhra Ratna Gopalakristnaiah,
G. V. Subba Rao,
Gosti Book House.
2. The Master Mind of Master Pupil,
S. Dorairaja Singham,
Petaling Jaya Malaysia.

15. ఇమ్మడి చంద్రగుప్తుడు
(క్రీ. శ. 370 - 415)

సముద్రగుప్తుని రెండవ కుమారుడు ఈ చంద్రగుప్తుడు. తండ్రి అనంతరము జ్యేష్ఠుడైన రామగుప్తుడు రాజ్యాభిషిక్తు డయ్యెను. అతని భార్య ధ్రువదేవి. శాకరాజు దండెత్తగా, రామగుప్తుడు క్షాత్రమును చూపనేరక సంధి చేసికొనుటకు సమా ధానపడెను. ఆ సంధి విషయములు, అన్న రామగుప్తుడు, విజేతయైన శాకనృపుడు మాట్లాడు చుండగా, మరుగున చంద్రగుప్తుడు ఉండి వారి సంభాషణల వినెను. అందు ఘోరమైన సంధి నియమము వినగనే చంద్రగుప్తుని యందలి క్షాత్రము అగ్ని పర్వతము భేదించినట్లయ్యెను. రామగుప్తుడు తన పట్టపుదేవి యగు ధ్రువదేవిని శాకరాజాంతః పురమునకు, పంప ఒడంబడెను. భారత ధర్మ స్థాపనకై, క్షత్రియ స్త్రీ మానరక్షణకై, తాను ధ్రువ దేవివలె, వేషధారియై, శాకశిబిరము జొచ్చి, ఆ అవి నీతిపరుడైన అరిరాజును చంపి శాకులను తటిమి వైచెను. ఈ నాటకీయమైన చరిత్రాంశమును, విశాఖ దత్తుడను కవి 'దేవీ చంద్రగుప్తమున' వస్తువుగా స్వీకరించెను. ఈ కథను సనాతన పరాయణులగు చరిత్రకారులు నమ్మకపోయినను, చదువరులగు ప్రజాసామాన్యము నమ్ముచున్నది.

ఇట్టి అంబేదయగు అన్న, సామ్రాజ్యపాలన కసమర్థుడగుటచేతను, తదితర రాజకీయ విపత్తుల అరికట్టుటకును, చంద్రగుప్తుడు రామగుప్తుని సంహరించి, ఇమ్మడి చంద్రగుప్తుడుగా సింహాసన మధిష్ఠించెను. ధ్రువదేవిని వివాహమాడెను. ఆమ కార్దపు డీతని సేనాని. వీరసేను డితనికి సంధి విగ్రహ సచివుడు. శకరాజులు తన సామ్రాజ్యము

నకు వైరులై యుండగా వారితో యుద్ధముచేసి, ఓడించి, తన రాజ్యమునకు క్షేమము గూర్చెను. పరమ భాగవతుడగు వైష్ణవ భక్తుడు. విక్రమాదిత్యు డను బిరుదును సార్థకముగా గ్రహించిన రేడు. ఇతని రెండవరాణి కువేరనాగ. ఈమె గర్భమందు ప్రభావతీగుప్త జన్మించెను. వాకాటక రాజగు రుద్రసేనున కిచ్చి వివాహము చేసెను. వారికి ఇరువురు పుత్రులు కల్గిరి. కాని రుద్రసేనుడు అకాలమృత్యు వాతబడెను. రాకుమారులు పిన్న వయస్సు నందుండుటచే వారికి వత్తాసిగా ప్రభావతి వాకాటక రాజ్యమేలెను. రాకుమారులకు తన తండ్రి కొలువునగల 'నవరత్న' పండిత మండల మందుం డిన మహాకవి కాళిదాసుని రావించి విద్య నేర్పించెను. అందుజ్యేష్ఠుడు ప్రవరసేనుడు తాను రాజై పాకృతమున ''సేతుబంధ కావ్యమును'' రచించెను. ఇంతేగాక ప్రభావతీగుప్త తన తండ్రి కొలువు నందుండు పాలనా నిపుణులను రావించి, వాకాటక రాజ్యపాలనయందు నియమించి, తన పాలనా విధానము మెరుగుకాగానే, వారల మరల తండ్రి రాజ్యమునకు పంపి వైచెను.

ఇమ్మడి చంద్రగుప్తుని రాజ్యపాలనము అతి వైభవముగా జరిగెను. తన దర్బారునందు తొమ్మిది మంది నిపుణు లుండిరి అందు ప్రఖ్యాతులు కాళిదాసు (కవికులగురువు). జ్యోతిష్య పండితుడైన వరాహమీరుడు. సాహిత్య సంగీతాది కళలు ఉన్నత స్థాయినందుకొనెను. పురాణములు పెక్కులు వ్రాయబడెను. వైదిక ధర్మము స్థిరముగ పాదు కొనెను. వీరిపాలన చరిత్రాత్మకమైనది. నేటి చరిత్రకారులు ఈ గుప్తవంశ చక్రవర్తి దశను స్వర్ణయుగమని శ్లాఘించుచున్నారు.

రాజకీయముగా, కాదంబులతో వైవాహిక సంబంధముల నేర్పఱచుకొని రాజ్యమును అరికంటక శూన్యముగ చేసికొనెను చంద్రగుప్తుడు శక్తి మంతుడు, త్యాగి, శూరుడు, సింహవిక్రముడు. సింహముల వేటాడగల శౌర్య సంపన్నుడు.

ఈ చక్రవర్తి తండ్రి ప్రపంచించినట్లు, స్వర్ణ నాణెములనేగాక, తామ్ర, రజిత, నాణెములను ముద్రించెను. ఈ నాణెములపై చెక్కిన రూపములను బట్టి ఇతని గుణశీలములను మనము నిర్ణయింప వచ్చును. రౌతుగా కొన్ని, సింహములపై వేట సల్పినట్లు మరికొన్ని, విష్ణుభక్తుడుగా కొన్ని, చిత్ర ముల ముద్రించి రాజ్య ఆర్థిక వ్యస్థను నెలకొల్పెను.

సముద్రగుప్త-దత్తాదేవి పుత్రుడైన ఈ ఇమ్మడి చంద్రగుప్తుడు ప్రపంచ రాజమండల మందు ధృవతారవలె భాసించు చక్రవర్తి.

—నే. శ్రీ. కృ.

16. చింతామణి

1880 - 1941

పాత్రికేయ రంగములో తన 18వ సం॥ ప్రవేశించెను. ముద్రణాయంత్ర పనులలో అన్నియు చేసెను. సంపాదకత్వమేగాక, ప్రెస్ ఫోర్‌మేన్‌గా, ప్రూఫులు సరిదిద్దుట యందు, పత్రికకు వలసిన సమాచార సేకరణమున, సహాయ సంపాదకుడుగా, కార్యాలయ మేనేజరుగా పనిచేసిన, బహుళార్థ సాధకుడు, నేటి ఉత్తర ప్రదేశ మందలి అలహా బాద్ నందలి ది లీడర్ పత్రికను పురిటినాటి నుండి సేవచేసి ప్రఖ్యాత సంపాదకుడని పేరు, కీర్తి, ప్రాముఖ్యము, గణించిన మేధావి. 11-4-1880లో

విశాఖ పట్టణమందు జనన మొందెను. పూర్తి పేరు చిర్రావూరు యజ్ఞేశ్వర చింతామణి. చిర్రావూరు ఊరు పేరు. యజ్ఞేశ్వరుడు కులదేవత పేరు, చింతామణి అసలు పేరు. మద్రాసు విశ్వ విద్యాలయమున యఫ్. ఏ. కూడ ప్యాసు కాలేదు. కాని పత్రికా సంపాదకుడుగా వ్యక్తిత్వమున వెలసిన సరస్వతీమూర్తి. దేశసేవ చేయుటయందు పత్రికా సంపాదకత్వ మార్గమే తనకు నచ్చెను :—

ఒక్క లీడరు పత్రికను, స్థాపించి దిద్ది తీర్చుటయేగాక పాట్నానగరమందు వెలసిన పత్రికకు సంపాదకీయమును అల్హాబాదు నుండి వ్రాయుచుండెను.

రాజకీయమున లిబరల్‌వాది. ఇతడే లిబరల్ తత్త్వమునకు ప్రధాన నాయకుడు. 1916 నుండి 1923 వరకు యునైటెడ్ ప్రావిన్స్‌సెస్ విధాన సభసభ్యుడుగా నుండెను. బ్రిటిష్ వారితో 'విధాన యంత్రమును, నడుపుచునే, పోరాటము సాగింప వలెనను మతమునకు చెందిన లిబరల్ తత్వవాది.

1930 లో చింతామణి రౌండు టేబిల్ సమావేశమునకు పోయి ఆ బూటకపు రాజకీయ వ్యూహమును తెలిసికొని వళ్లు మండి చమత్కారముతో కూడిన విమర్శనము చేసెను. భారత దేశమున, ''బ్రిటిష్ పాలన నిరంకుశమైనది. ధారావాహిగ పాలనా ఉత్తర్వులతో నింపిన పెట్టెల సమూహము, సమయానుకూలముగ, వాటి తాళములు కనుపడకుండ పోవును. పాలనా యంత్ర మందలి రెడ్ టేపే రాజు, పెట్టెల సీలు చేయు లక్కయే మంత్రి'' దీని తాత్పర్యమేమన బ్రిటిష్ పాలన దయ దాక్షిణ్యము, మానవత్వము లేని పైశాచికపాలన యని.

1941 లో దివంగతుడయ్యెను. పత్రిగా రంగ మందు, చింతామణిని, ఆంగ్లపాత్రికేయులగు స్పెండర్, గార్డినర్, మాసింగ్‌హాములతో పోల్చ తగిన వ్యక్తి. భారతీయ పత్రికా చరిత్రయందు, ముఖ్య స్థానమును చేనందికొన్న మనీషి.

—నే. శ్రీ. కృ.

ఆకరము

The Dictionary of National Biographies–Ed by. Sp. Sen.

17. జమ్‌సట్‌జీ నస్సర్‌వాంజీ తాతా

అమెరికా దేశపు ప్రఖ్యాత కోటీశ్వరుడగు అండ్రూ కార్నిజ్ (Andrew Carnige) తన స్వానుభవముతో లక్ష్యముగా స్వీకరించిన ఆశయములను ఆచరించిన విధులను, తత్త్వమును ఈ క్రింది విధముగా చెప్పెను.

"భాగ్యవంతుని విధియని చెప్పతగిన అంశములవి. ఆడంబరము లేక మితముగ జీవితమును గడపుట; ఎలాటి అతివసతులకు, భోగ భాగ్యములకు లోనుగాకుండుట - తనపై ఆధార పడియున్న వారి అక్కరలను తీర్చి, వారికి తృప్తికరమగు సుఖజీవనమును ప్రాప్తింప చేయుట; ఇట్లుచేసిన తదుపరి మిగిలిన ధనమును బీదలకొరకై ఖర్చుపెట్టుటకు తన ధనమునే నిధివలె రక్షించి, సధర్మశీలుడగు ధర్మకర్తవలె కాపాడ వలయును. ఇట్లు చేసినవాడే సంపన్నుడు. ధనాభావము గలవారిని సోదరులుగా స్వీకరింప వలయును''.

జమ్‌సట్‌జీ నస్సర్‌వాంజీ తాతా పై ఆదర్శములుగల మూర్తిగా తన జీవితమును గడపెను. ఫిరి జననం మార్చి 1839, మరణం 1904. పార్శీ

కులీన కుటుంబమున బరోడా సంస్థాన 'నవ్‌సర్' నగరమున జన్మించెను. బొంబాయి ఎలిఫెన్‌స్టన్ కాలేజీలో విద్యవడసెను. యవ్వన ప్రారంభమైన 20 వ సంవత్సరముననే వ్యాపార పరిశ్రమయందు చోదకుడుగా ప్రకాశించెను. ఆనాటికే కోటీశ్వరు డయ్యెను.

దైవజ్ఞుడొకడు అతని బాల్యమున జాతకమును చూచి 'ఈ బాలుడు ప్రతిభాశాలి. దేశదేశములు వ్యాపారార్థమై పర్యటించును. కుబేరుడగును. ఏడంతస్తుల మేడకట్టును.'' జాతక ఫలితము లన్నింటిని తాతా స్వానుభవమునకు తెచ్చికొనెను

బొంబాయి నగరప్రాంత దీవులను కొని వాటిలో భవనముల నిర్మించెను. ప్రత్తి కర్మాగారముల స్థాపించి, అందులో ఆధునిక యంత్రములను ఏర్పరచెను. ప్రత్తినుండి చేనేతనేయు పారిశ్రామిక పను లన్నింటిని చక్కదిద్దెను. వ్యాపారము జరుపునప్పు డొకసారి, అధికనష్టము వచ్చెను. అప్పుడు బాకీదారులను పిలిపించ వారితో మనస్సునందేమి దాచక నిష్కపటముగా అన్ని విషయములు తెలియ చెప్పెను. వారందరు తాతా నిజాయతీకి ముగ్ధులై అతనిని నెలజీతముపై ఉద్యోగిగా నిలిపి; వారి బాకీలను, ఉన్న ఆస్తులను, పంపకము చేయుమని చెప్పిరి, (Liquidator) వ్యాపారమున వారి గుణ సంపత్తి అట్టిది.

దేహళీనగర పరిసరములందుగల మెహరాలీలో కొన్నివేల సంవత్సరములకు పూర్వము స్థాపించిన ఇనుపస్తంభము, ఈనాటికిని చెక్కు చెదరక యున్నది, దీని లోహపుతీరు ఈనాటి ఇంజనీర్లకు అర్థము కానిదై యున్నది. తాతా దానిచూచినప్పటి నుండి అట్టి ఇనుప పరిశ్రమ స్థాపింపవలెనను లక్ష్యమును నిర్ణయించుకొనెను

1882 లో జర్మని విజ్ఞానవేత్త రిట్టర్‌వాన్ షవార్ట్జి (Rittervon Shewaritz) మనదేశ లోహాన్వేషణ కొఱకై పర్యటించెను. వారు రచించిన రిపోర్టును తాతా చదివి తానును ఇనుమును ముడి సరుకునుండి వన్నెగల లోహముగా తయారుచేయు పరిశ్రమను స్థాపించెను.

ఇందులకు ముఖ్యమైనది ముడిసరుకును ద్రవింపచేయుటకు ఇంధన మవసరమయ్యెను. బొగ్గుగనులు పరిసరములందే, బీహారురాష్ట్రమున దొరకెను. కర్జన్ వైసరాయి అనుమతితో పరిశ్రమను స్థాపించి తన కార్యసాధన సాగించెను. నేటిస్థితి ఏమనగా : కర్మాగారమందు లోహపు ముద్దనుండి (Ingot) పొడువైన రైలుకమ్మి చేయుటకు $2\frac{1}{2}$ నిముషములు పట్టును.

బొంబాయివద్ద కొండలోయలలో, నీటిసరస్సుల నిర్మించి, ఆనీటిని క్రిందికి పడునట్లు వసతులు నిర్మించెను. ఆ జలపాతము నుండి విద్యుత్‌శక్తిని ఆవిర్భవింపచేయు భూరి పరిశ్రమను స్థాపించెను. బొంబాయిలో ప్రఖ్యాత వసతి గృహము హోటల్ తాజ్ మహల్‌ను తాతా స్థాపించెను. అందు అమర్చిన పరికరములను తాను దేశదేశములు పర్యటించి కొనెను. పరిశోధనకై యువకులగు విజ్ఞానవేత్తలకు విద్యావేతనముల నిచ్చి విజ్ఞానాభివృద్ధికి దోహదము లనేకములు కల్పించెను.

కర్జన్ ప్రభువు అనుమతితో విజ్ఞానపరిశోధనా సంస్థ నేర్పఱచుటకు ప్రయత్నించెను ప్రొఫెసర్ రామ్‌సే భారతదేశమంతయు తిరిగి అట్టి పరిశోధనా కేంద్రమును బెంగుళూరున స్థాపింపమనగా వారి ఆదేశానుసారము నేడు (Indian Institute of Science) వెలుగొందుచున్నది. ఇది తాతాయొక్క సంకల్పసిద్ధి. కార్యసాధనము. ఆధునిక విజ్ఞాన పరిశోధనా ఫలితములను, తాతా, దేశదేశములు తిరిగి, తెలుసుకొని, ఆ ప్రకారము తగిన పరిశ్రమ లందు అయా నూతన అంశములను ప్రవేశపెట్టెను.

వీరి వినోద వ్యాసంగములు వ్యాయామము. బొంబాయి యందు పార్శీ వ్యాయామ మండలిని స్థాపించెను. విశ్రామ కేంద్రములందు (Club Life) తాను విరామముగా కాలమును గడపుచుండెను. తాతా దేశభక్తుడే. కాంగ్రెసునకు సహాయ కారిగానే యుండెను.

రష్యా డాక్టరగు (Haff fine) టీకాలు వేయుట యందు ఉత్తీర్ణుడుగా నుండెను. వారిని భారతదేశమునకు పిలిపించి టీకాలను విస్తారముగవేసి ప్రజలకు ఆరోగ్య రక్షణ చేయగల్గెను.

మత, కుల, తారతమ్యముల పాటింపక విజ్ఞాన ప్రగతి మార్గమునే అనుసరించి విద్యార్థులకు వేతనము లిచ్చి, తన పరిశ్రమలందు ఉద్యోగములనిచ్చి దేశమును సుభిక్షముగాచేయు కార్యసిద్ధిని చేకూర్చెను.

భారత పారిశ్రామిక చరిత్రయందు జమ్‌సట్‌జీ నస్సర్‌వాంజీ తాతా. ధ్రువతారవలె వెలుగొందు మహనీయుడు.

—నే. శ్రీ. కృ.

Bibliography

1. Biographies
100 Great Modern lives
Ed John Canning
Asia Publishing House.
2. Jamsetji Nusservanji Tata
by
F. R. Hazzis.
Blackie & Sons
Ist Edn 1925

18. జహ్వార్‌లాల్ నెహ్రూ

కాశ్మీరమున కౌల్ కుటుంబమున గొప్ప పండితులుండిరి. అందు ప్రముఖుడు రాజాకౌల్. పర్షియన్ భాషలో ఆరితేరినవాడు, ఫరూక్ సియార్ పాలన చేయునప్పుడు, రాజా కౌల్ దేహళీ పట్టణమునకు ఆహ్వానింప బడెను. 1857 వరకు వారు దేహళీ నగరముననే యుండిరి. వారికి ఒక జాగీరును, భవనమును బహుమానముగా నిచ్చిరి. ఆ భవనము ఒక కాలువ (నాహార్) ప్రక్క ఉండుటచే ఆ కుటుంబము నెహ్రూ అని పిలువబడుచుండెను. రష్యా నేత అయిన లెనిన్ పేరు కూడ ఇట్లే ఒక నదిపేరు. తరువాత కుటుంబము కొంతకాలము ఆగ్రా నగరమందుండి తరువాత అల్హాబాదుచేరి, నూతనముగా భూరి భవనములు కట్టికొనిరి. దానిపేరే ''ఆనంద భవనము'' జహ్వార్‌లాల్ తండ్రి మోతీలాల్; ప్లీడరీ వృత్తిలో ప్రఖ్యాతి గాంచెను. ఉత్తమ కులీన వంశమున జహ్వార్ జన్మించెను. తండ్రి F.T. బ్రూక్సుచే తన ఇంటనే తన కుమారునికి విద్య నేర్పించెను. విజ్ఞాన బోధనకై ఇంటనే (లేబ రేటరీని) ప్రయోగశాలను నిర్మించుకొనిరి. భారత దేశమున ఎలాటి పాఠశాలకును పోలేదు. బ్రూక్సు తన విద్యార్థికి సాహిత్యము, విజ్ఞానశాస్త్రములపై మక్కువ కలుగునట్లు శిక్షణ యొసంగెను. గ్రంథపఠనములపై ఆసక్తిని పెంచెను. 15 వ సం. కుటుంబ మంతయు ఈ చిన్నవానిని ఇంగ్లండులో విద్య గరపించుటకై అక్కడకు వెళ్ళిరి. నెహ్రూ మే 1905 లో (Harrow) హారోలో పాఠశాల చేరెను. తరువాత కేంబ్రిడ్జిలో కళాశాల చదువును నేర్చికొనెను. ఇంగ్లండులో నుండగనే అచ్చటి భారతీయులతో కలసి తిరుగుట, దేశస్వాతంత్ర్యము, దేశభక్తి భావములు మనస్సున ఇమిడి పోయెను. ఇంగ్లండులో ఉండగా బర్నార్డుషా ఉపన్యాసము వినెను. షా వ్రాసిన దృశ్య ప్రబంధముల ఉపోద్ఘాతములను పూర్తిగా

చదివెను. షేవియన్ భావములను సంపూర్ణముగ అర్థము చేసికొనెను. బారిష్టరు చదివి 1912 లో భారతదేశము వచ్చి వకీలు వృత్తిలోచేరెను. తండ్రి యొద్దనే వృత్తి ప్రారంభించెను. కాని మనస్సు ఆ పని వైపు మరలలేదు. అట్లే ఆ వృత్తిలో 8 సం. వుండెను. వారికున్న ఆశయములకు తాను చేయ వలసిన వకీలు పనికి పొత్తు కుదరలేదు.

తరువాత వారి జీవితమందలి ముఖ్య ఘట్టము మహాత్ముని కలసికొని వారికి ప్రియశిష్యుడై ఉండుట. మహాత్ముని భావములతో ఏకీభవించక పోయినను, వారి వ్యక్తిత్వముపై గౌరవముంచి, వారినే అనుసరించి, తాను రాజకీయముగా శిఖర స్థాన మాక్రమించిననూ, జాతిపిత భావములనే కార్యసాధనయందు పాటించెను.

8-2-1916 నాడు కమల నెహ్రూను వివాహ మాడెను. వారి కుమార్తెయే ప్రియదర్శిని ఇందిర. కమలకౌల్ వ్యాధిగ్రస్థగ నుండెను. భర్త రాజకీయము లందుచేరి జైళ్ళలో ఉన్నపుడు భర్తసాన్నిధ్యము నైనను బడయలేక తన జీవితమును ఓర్పుతో భర్త యెడ భక్తితో గడపిన పతివ్రత, పవిత్రమూర్తి.

మహాత్ముని సత్యాగ్రహ అహింస తత్వములపై ఎక్కువ నమ్మకము లేకపోయినను, వారి ఆదేశ ముల, సంకల్పములతో ఏకీభవించి కార్యసాధన చేసిన మహాత్ముని ప్రియశిష్యుడు నెహ్రూ. బ్రిటీషు వారి పాలనదృష్టిలో నేరములచేసి చాలా మారులు జైళ్ళలో నివసించెను. ఆ కాలముననే అనేక గ్రంథ ముల చదివి ప్రపంచచరిత్రను, భారతదేశమును కనుగొనుట అను, ప్రఖ్యాత గ్రంథములను వ్రాసెను. ప్రపంచ చరిత్ర తన కుమార్తెకు వ్రాసిన లేఖల రూపమున ఉన్నది. రెండవది భారతదేశ సౌభాగ్య మునుగూర్చి తెల్పు గ్రంథము. నేటి యువకులందరు చదువవదగిన పుస్తకములు. సుఖములలో పుట్టి, సౌభాగ్య సంపత్తిలోపెరిగి, మహామహుల స్నేహ వాత్సల్యములకు పాత్రుడై జైళ్ళలో కష్టపడిన జీవి. దేశముకొరకై ఎలాటి త్యాగము నైననూ వెను దీయకచేసిన దేశభక్తుడు.

స్వారాజ్యప్రాప్తి అనంతరము నెహ్రూ కొన్ని విశిష్టమైన రాజకార్యములను సాధించెను. బ్రిటీషు కామన్‌వెల్తు సభ్యత్వమును భారతదేశము స్వీక రించెను. అంతర్జాతీయముగ ఏ బలిష్ఠ రాజ్యముల ప్రాపునుకోరక తటస్త విధానమునే అంగీకరించెను. భారతదేశ రాజ్యతంత్ర విధానమును నిర్ణయించుటకై Constituent Assembly ని సమావేశపరచి, మనదేశమునకు విధానతంత్రము నేర్పరచుటకు సంపూర్ణ సహాయముచేసెను. ఎన్నికల జరుపుటకై ప్రత్యేకమగు ఎలక్షన్ కమీషనరు వ్యవస్థను నిర్మిం చెను. ప్రపంచమందు భూరి ప్రజాసామ్య ప్రభుత్వ మును భారతదేశమందు నెలకొల్పెను. దేశమందలి వివిధ రాజస్థానములందు ప్రజాప్రభుత్వముల స్థాపించి, భారత కేంద్రమున చేరవలెనను కార్యసాధన వల్లభాయ్ పటేల్ నిర్ణయించి కార్యసిద్ధుడయ్యెను. అందులకు నెహ్రూ సాయము చేసెను. భారతదేశము ఆర్థికముగా వెనుకబడినదను అంశమును కనుగొని ఔన్నత్యమునకు తెచ్చుటకై ఆర్థిక పథకముల నిర్ణయించి ప్రతి 5 సంవత్సరములకు, అంచెలమీద ప్రగతి సాధించవలెనని ఆర్థికముగ సోపానమార్గము, అవలంబించుటకు యత్నములు సల్పెను. భూరి పరి శ్రమల ప్రభుత్వరంగమున, ప్రయివేటు రంగమున వ్యవస్తీకరించుటకు పాటుపడెను. ఆధునిక యుగ మున స్వారాజ్యము స్థాపించిన భారతదేశమును మొదటి 18 సం. తను బాధ్యత వహించి కర్ణధారిగా రాజ్యాంగనౌకను నడపించెను. పాకిస్తాన్, చైనా వారితో యుద్ధతుఫానులు రేగెను. తాను నడపిన నావను రక్షణతో నడపించెను.

మోతీలాల్ నెహ్రూ భారతదేశమునకు పారి తోషికముగా నిచ్చినది పండిట్ జవ్హర్‌లాల్ నెహ్రూను. నెహ్రూ తన తరువాత లాల్‌బహ

ద్దూర్ శాస్త్రిని భారత ప్రధానిగా బహూకరించెను. ఆ తరువాత నేటి ప్రధానిగా నెహూ్రు కుమార్తె అయినది ఇందిరా గాంధీ.

యస్. పి. సేన్ భారత జాతీయ ప్రముఖుల జీవిత సంగ్రహములను వ్రాయుచు, నెహూ్రును గూర్చి ప్రత్యేక అనుబంధమును వ్రాసెను. అందు నెహ్రూను గూర్చి చారిత్రక పరిశీలన చేయుటకు భారతదేశ స్వారాజ్య ప్రాప్తికిముందు, స్వారాజ్య ప్రాప్త్యనంతరము రెండు విభాగములుగా చేసెను.

నెహూ్రు, సర్దార్ పటేల్‌వలె నాయకుడు గాలేదు. బోసువలె మూలతత్వవాది, కొంత ఆశావాదియు. 1930 ప్రాంతములో సామ్యవాదమును ఉద్రేకముతో కొంతకాలము రాజకీయరంగమున వాదించెను. కాని మహాత్ముని ధిక్కరించలేక సామ్యవాదమును తీవ్రముగా కొనసాగించలేదు. మహాత్మునికి అణుకువయగు బాలకునివలె ప్రవర్తించెను. 1935 లో ముస్లీం లీగును ధిక్కరించి జిన్నా విశ్వాసమును గోల్పోయెను. ఈ విషయమునుగూర్చి అజాద్ తరువాత ఇట్లు వ్రాసెను. ''ముస్లీం లీగ్ వారిని దూరముగా చేసికొనుట రాజకీయముగా పెద్దతప్పు'' నెహూ్రు నిరసన జిన్నాకు దోహదకారి యయ్యెను. ఈ విషయమున నెహూ్రు హ్రస్వదృష్టి గోచరించెను.

బోసుతో సంపూర్ణముగా వైరమే సాగించెను. కాని I. N. A. విచారణలు జరుగునప్పుడు తాను వకీలుగా గౌను వేసుకొని భల్లుభాయి దేశాయికి సహాయ అధివక్తగా పనిచేసెను. 1947 న ముస్లీం లీగుతో దౌత్య సాంగత్యమున, అసమర్థతనే చూపెను. విభజన తప్పదయ్యెను. ముస్లీంల స్నేహమును దూరము చేసికొనెను. 16-8-1946న తన ఉపన్యాసమున స్వరాజ్య మెట్లైన వచ్చి తీరవలెను; మాతృదేశము ఖండింపబడినను పరవాలేదనెను. ''కాంగ్రెసు వారి వాదమిదియే'' ఇదే ఫలించెను.

స్వరాజ్యానంతరము తాను ప్రధాన సచివుడగుట మహాత్ముని వరము; నెహ్రూ మహాత్మునికి ప్రియ శిష్యుడై వుండుటయే. లోకసభయందు వీరి ఉపన్యాసములు ఆశువులు. రసరహితములు. ఎదిరియైన శ్యామప్రసాదు ముఖర్జీతో వాదమున ఢీకొనలేని వాడయ్యెను. తన సచివుడగు కృష్ణమీనన్‌కు రక్షణ మంత్రిత్వ మిచ్చి చైనాను విరోధము చేసికొని వారి దాడిని ఎదుర్కొనలేక పోయెను. కార్య ధోరణి తక్కువ కావ్యధోరణి మిక్కుటము. చైనా దాడి సల్పినప్పుడు ఆందోళనా వశుడయ్యెను.

కాశ్మీర్‌ను కేంద్ర ప్రభుత్వములో చేర్చుటకు చాల భారతదేశ భాగమేనని చెప్పుటకు డొంక తిరుగుడు వాచా వ్యూహముల పన్నెను. తాను స్వయముగా కార్యసాధనకు పూనికొని తప్పటడుగుల వేసెను, పటేల్ నిజాముపై పోలీసు దళమును పంప నిర్ణయించినపుడు పటేల్ కార్య దౌరంధర్యమును వీక్షింపలేక, విశ్రాంతి కని ఎచ్చటికో వెళ్ళెను. తన్నెవ్వరు చూడరాదని ఆజ్ఞలిచ్చెను. 500 పైగా రాజస్థానముల ఏకసూత్రమున కలుపుటకై యత్నించిన కార్యసాధనాఫలితము సర్దారునకే చెందెను.

పంచవర్ష ప్రణాళికలు అనుకున్నంత ఫలితము నివ్వలేదు. భారతదేశ కోట్ల ప్రజ తిండి విషయమై ముందాలోచింపక, భారీ పరిశ్రమల స్థాపనకై కోట్ల ధనమును వ్యయపరచెను. అటు ఉత్పత్తియూ అనుకున్నంత రాలేదు. తిండియు కావలసినంత రాలేదు. ఈ నాటికిని ఆహార సమస్య తాండవించుచున్నది.

విదేశాంగ తంత్రమున హంగేరి ఆక్రమణమును నిరసించ లేకపోయెను. అరబ్బులతో కూడి

ఇజరాయిల్‌ను విరోధము చేసికొనెను. సంధి విగ్రహ కార్యక్రమము లందు తన అసమర్థతనే తెల్పెను.

22-10-1962 న నెహ్రూ ఇచ్చిన ఉపన్యాసము నందలి అంశములు అధీరుని వచనములుగనే ఉండెను.

పై సమీక్ష చరిత్రకారుని న్యాయమైన తుల నాత్మక రచన యని యస్. పి. సేన్ వ్రాసెను. భవిష్యత్తున వ్రాయు చరిత్రకారులు దీనితో ఏకీభ వింపక పోవచ్చును.

—నే. శ్రీ. కృ.

19. బాలగంగాధర తిలక్

1921 కేసరి పత్రికలో బాలగంగాధర తిలక్‌ను గూర్చి సంస్కృత ప్రశస్తికి తాత్పర్యమిది.

"మంచిపనులు చేయువాడు, నిష్కామముగా నిర్లిప్తతో కార్యము నిర్వహించువాడు 'అహం' అను నది లేనివాడు, అతడే ధైర్యశాలి. అతడే పట్టుదల కల్గినవాడు. అతడే ఉత్సాహపరుడు. కార్యములు ఫలించినను విఫలీకృతములైనను సంయమముతో నిశ్చలముగా ఉండువాడు."

తిలక్ మహాశయుడు ఇట్టి శీలయుతుడు :

"కల్పవృక్షమువలె దీనులకు దానమిచ్చువాడే చిరంజీవి, అతడే ఫలములతో నిండియున్నది గుణీభూతుడు. జ్ఞానులకు ముకురమువలె భాసించు వాడు. సముద్ర మందలి ఎత్తైన అలలవలె ప్రకా శించువాడు. శీలసంపత్తికి పరశువేది. ఎవ్వరిని దూషించని సాత్త్వికమూర్తి. ధర్మము, మర్యాదల సమ్మేళనమూర్తి. సుగుణాతిశయముతోనే జీవించు నతడు. తక్కిన వారందరు ఊరక గాలి పీల్చు యంత్రములు."

తిలక్ మహాశయు డిట్టి గుణరాశి

తిలకుడు భారతీయులకు చిరస్మరణీయుడు. తన జీవితమును భారతీయుల అభివృద్ధికే అంకిత మిచ్చినవాడు. వారి కృష్ణజన్మస్థాన వాసము ప్రజలలో దేశభక్తిని పెంపొంద చేసెను. అతని భావములు భారతీయుల దృష్టిని 'స్వరాజ్య, మను ధ్రువతారపై కేంద్రీకరింప చేసినవి, గీతా రహస్యమును ఆధునిక యుగములో అవతరింప చేసిన మహామహుడు. అట్టి పురుషోత్తముడగు తిలక మహాశయుడు, మన మనస్సుల, బుద్ధుల సునిశితంగా చేయుగాత :

> "అనుయాయులకు మార్గమును సుదృష్టంగా కనుపింప చేయుటకు దీపమువంటి వారు తిలకు. వారి జీవితానుభవమే వారి ఆదర్శము. ప్రజలను అంధకారములో గ్రుడ్డిగా తిరుగ నీయక, వారికి సన్మార్గాన్ని చూపిన కర్ణధారి."

తిలకుడు ఇట్లు ప్రశంసింపబడిన మహామహుడు.

> "స్వరాజ్యము నాజన్మ హక్కు
> అది నాకు తప్పక సిద్ధించును",

అని ప్రఖ్యాతముగా వెల్లడించిన భారత వీరుడు ధీరోదాత్తుడు. జననం 23-7-1856. రత్నగిరి నగరములో, తండ్రి గంగాధర రామచంద్ర తిలక్. వీరు సంస్కృత పండితులు. తిలక్ తలిదండ్రులకు ముగ్గురు ఆడ సంతానముండిరి. ఆ తరువాత నాల్గవ మగ శిశువు తిలకు. వీరి జననము, ఆ కుటుంబము వారందరికి, ఆనంద దాయకమయ్యెను. తల్లి పార్వతీ బాయి ఆదిత్యోపాసకురాలు. తన ముద్దు బిడ్డడగు తిలక్‌కు ఆమె పెట్టినపేరు 'కేశవుడు'. అల్లారు

ముద్దుగా పెంపబడి నందున శిశువును, బాలుడు, అని పిలుచుచుండిరి.

1861 లో పాఠశాలలో చేరెను. 1866 తండ్రి పూణె నగర మందలి బుధవారపు పేటలో కాపురము చేసెను. చిన్నప్పుడే తలిదండ్రులను గోల్పోయెను. 1871 లో వివాహ మాడెను. వీరికి సనాతన పద్ధతులలో చదువు సాగెను. సంస్కృతములో ఆశువుగా కవిత్వము చెప్ప ప్రారంభించిన మేధావి. 1873 లో కాలేజీలో చదివెను.

వేద వేదాంగములను, ముఖ్యముగా భగవద్గీతను బాగుగ చదివిన వేదాధ్యాయి. వేదములను తఱచి చూచి, ఆర్యజాతి ఉత్తర ధ్రువము నుండి దక్షిణముగా వలస వచ్చిరని ఖగోళశాస్త్ర, జ్యోతిషశాస్త్ర రీత్యా సమర్థించి సిద్ధాంతము చేసిరి. ఈ గ్రంథము పేరు ఓరియాన్ (Orion). ఇంగ్లండులో నాటి కాబినెట్ మంత్రి యొకరు ప్రతిరోజును సాయంకాలము సరిగ ఒక నిర్ణయవేళ వాహ్యాళికి పోవుచుండెను. అతనిని చూచి జనులు తమ గడియారములను సరిదిద్దుకొనెడివారు. అట్టి మంత్రి తన ఇంటి నుండి బయలుదేరు సమయమున, ఆతని మేజాపై ఉన్న ఈ ఓరియన్ గ్రంథమును చూచెను. దానిని చదువుచూ గ్రింథమును పూర్తిచేసెను. రాత్రి భోజనము చేయుట మరచెను. ప్రజలందరు మంత్రి వర్యు డేల ఆనాడు వాహ్వాళికి రాలేదని మరునాడు వారిని అడుగుటకు వెళ్ళిరి. తిలకు మహాశయుని ఓరియన్ గ్రంథ విషయ మట్టిదిగా నుండెను.

ఇట్లే తిలకు తాను మాండలే జైలులో నుండగా 'గీతారహస్యమని' భగవద్గీతపై వ్యాఖ్యానము వ్రాసెను. అందు కర్మ సిద్ధాంతమును ప్రపంచించెను. దైనందిక జీవితమందు, సామాన్య మానవునికి దోహదమిచ్చునది కర్మసిద్ధాంత మనియు, గీతార్థ మిదియేనని సిద్ధాంత పరచెను. గీతా భక్తులు అప్పటి నుండి వీరిని తిలకాచార్యులని పిలచుట పరిపాటియైనది.

వీరు సంఘమందు, పేరుకొని పోయిన దురలవాటులను సరిదిద్దుటకు కొన్ని నూతన భావములను సంస్కరణములుగా చెప్పిరి.

1. బాలికలు 14 సం. తరువాతనే వివాహార్హులు.
2. బాలురు 20 సం. కానిదే పెండ్లి చేసికొనరాదు
3. పురుషుడు 40 సం. తరువాత ఎట్టి వివాహము చేసికొనరాదు.
4. పురుషుడు అపత్నీకుడుగా నున్నప్పుడు వివాహితుడు కావలెనన్న భర్తను పోగొట్టుకున్న స్త్రీనే వివాహ మాడవలెను.
5. మద్య పానము చేయరాదు.
6. వరశుల్కములు తీసికొన కూడదు.
7. భర్తృహీనలను కురూపులుగా చేయరాదు.
8. అస్పృశ్యత బహిరంగ ప్రదేశము లందుండరాదు.

స్త్రీలకు పునర్వివాహము జరుగునపుడు తానును వెళ్ళి ఆ నూతన దంపతులను ఆశీర్వదించుచుండెను. 1895, 1896 లో బొంబాయి శాసన సభలో ఉండెను. 1889 లో కాంగ్రెసులో చేరెను. నాల్గు మారులు అధ్యక్ష పదవిని వీరు స్వీకరింపవలెనని సభ్యులు సంకల్పించినను, ఏవో ఆటంకములు వచ్చి ఆపదవిని తిలకు ఆక్రమించలేదు.

వీరు ప్రజలను రాజకీయముగా ఉత్సున్నులచేయుటకై 'కేసరి' అను పత్రికను మరాఠీలో జరుపుచుండెను. అందు వీరి రచనలు, దేశభక్తి పూరిత మైనవి, భావోద్రేక సంపన్నములు.

ఛత్రపతి శివాజీని గూర్చి వ్రాయుచూ, వారు సైనిక దళములకు ప్రోత్సహింప చేసిన వాక్యములందు బ్రిటిషు ప్రభుత్వము నుద్దేశించిన ఖండనమని ఆనాటి దొరలు తలంచిరి. శివాజీ ఉత్సవములలో తిలకు మహాశయు డిచ్చిన ఉపన్యాసమున, అట్టి అక్రమమైన భావములున్నవని, వారిపై నేరారో

పణము జరిగినది. ప్రభుత్వ ఖండనమే పైరచనల వలన ఏర్పడినదేనని వారిపై సెడిషన్ క్రింద కేసు పెట్టిరి. 8-9-1897 లో విచారణ ప్రారంభ మయ్యేను. విచారణ జరుగు కాలమున 9 మంది జ్యూరీలలో ఆర్గురు మరాఠీరాని దొరలు విచారించి శిక్ష విధించిరి.

ఇట్లు అనేక మారులు జైలుప్రాప్తికి నోచుకొన్న దేశభక్తుడు తిలకమహారాజు.

వీరొకసారి అరెస్టయినప్పుడు వీరి వేదాంత రచనల చదివి, అందలి సారాంశములపై గౌరవ ము కల్గిన గోతీర్థ నివాసి మోక్షమూలరు, తన వ్యక్తిగతమైన అధికారముతో భారత వైసరాయికి ఇట్లు లేఖ నొకదానిని వ్రాసెను. "భారత దేశమును పాలించు బ్రిటీషు ప్రభుత్వము గొప్ప సంస్కృత పండితుడైన బాలగంగాధర తిలకును జైలు నందుంచుట, పాండిత్యమును, ప్రతిభను, ఈన డించుటయే. ఇంతేగాక జైలు నిర్బంధనమున వారి మతగ్రంథములను చదువనీయరట!, ఈ చర్యను శీఘ్రముగా ఉపసంహరించుకొనుట ఏప్రభుత్వమున కైనను ఉత్తమ మార్గము" వైసరాయి వెంటనే తిలకును విడిపించుటకై ఆజ్ఞ లిచ్చెను.

కాని తరువాత అనేక విషయములలో ప్రభుత్వ అధికారులు వారిని కష్టపెట్టిరి. వారి మనస్సును విరుగగొట్ట వివిధ రీతుల ప్రయత్నించిరి. కాని ఆ ధీరుడు ప్రభుత్వమునకు లొంగలేదు. తాను నమ్మిన స్వరాజ్య స్థాపనా కార్యమునందే తదేక దీక్షితుడై నిమగ్నుడై యుండెను. వీరిదేశభక్తి తత్త్వము వీరి సమకాలికులపై ఎక్కువగా ప్రస రించెను. 1-8-1920 నడిరాత్రి గడచిన కొద్ది నిముషములలో వీరికి స్వరాజ్య ప్రాప్తి కల్గెను.

—నే. శ్రీ. కృ.

Bibliography

1. Lokamanya Tilak G. P. Prashan, A.K. Bhagawat, Jaico, Bombay 1958.
2. B. G. Tilak T. V. Parivate Navajivan Publishers. 1958.
3. Max Muellar by Georgina Max Muellar, London.

20. శ్రీ త్యాగబ్రహ్మము
1759 - 1847 క్రీ. శ.

వీరు భక్తితోపాడిన కీర్తనలు ఉపనిషద్ సూక్తులు. ఈ కీర్తనలందు భక్తిప్రపత్తులేకాక భారత భాగవత రామాయణాంతరార్థములతో మేళ వించిన రసగుళికలు గలవు. వీటియందు వేదాంతార్థ మెంతో ఇమిడియుండును. తల్లిదండ్రుల సంగీత నేర్పు, తెలుగు సంస్కృతములందు పాండిత్యము సంపాదించిన భాగ్యశాలి. శబ్ద బ్రహ్మోపాసకుడు. లౌకిక సంపత్తులపై, భోగములపై, ఏవగించుకొని పరలౌకిక తత్వములపై మనస్సును కేంద్రీకరించి ఉపాసించిన దురంధరుడు.

భక్తిప్రపత్తులతో, చల్లని తెలుగుదనముతో, సూటిగా హృదయానికి భావాలు హత్తికొనేటట్లు తానునమ్మిన రామబ్రహ్మమును, ఆసువుగా కీర్తిం చిన సంగీత కళాశిల్పి. మనకు లభ్యమైన శతాధిక కీర్తనలు మెరుగుతగ్గవు; పాడుకొలది, వినుకొలది, వన్నె పెరుగునవియే.

శ్రీవారి జీవితమున సూత్రప్రాయముగా ప్రాకిన ఆశయమేమనగా రాముని సన్నిధినేకోరుట. నిధుల కూర్చుకొనుట హీనమని వారి మతము. ఈ భావ

మును ముచ్చటగా కళ్యాణిరాగములో 'నిధి చాలా సుఖమా' యని కీర్తించెను. ఏనాటికైననూ ఈ తత్వము మానవకోటికి ఆదర్శప్రాయమగునదై యున్నది. వీరి ప్రశస్తి ఘనరాగ పంచకమందు, పాడిన పంచరత్నములందు, మేరుస్థాయి నందు కొన్నది.

1. నటరాగ; ఆదితాళమున జగదానంద కారక అనుకృతి.

ఇందలి పదగుంభనము సురభాషకు చెందినది. చరణముల పొందిక, రాగవిస్తరణకు యోగ్యమై అమృతవాహినిగా సాగినది. ఇందలి భావములు వేదాంత ఖండములు.

2. గౌళరాగమున; ఆదితాళమున ''దుడుకుగల నన్నే దొరకొడుకు బ్రోచురా''.

లౌకిక ప్రపంచమున మానవుడు చిక్కుకొన్న దుర్విషయ వాతావరణము, తేటపలుకులలో అభివర్ణించెను. మానవుడుచేయు మేరుమందర తుల్యములైన పాపసంచయమునుండి తరించుటకు మార్గమును సూచించెను.

3. ఆరభిరాగము; ఆదితాళమున ''సాధించెనె''

అను కీర్తనమునందలి పదవిన్యాసము బమ్మెర పోతనశైలిని మరపించునదై యున్నది. దమశమాది గుణముల అలవరచుకొనవలయునను బోధ ఇందు గలదు.

4. వరాళి రాగము; ఆదితాళమున ''కన, కన, రుచిరా''

అను కీర్తన బహురమ్యమైనది. భక్తునకు భగవధ్యానమునందు ఏవగింపు కలుగదు. శ్రీరాముని పూజలు, అర్చనలు, సేవలు, చేయుచున్నకొలది ఉత్సాహము ప్రగతిమార్గమున పెరుగునను సూచన సొంపుగా ఇందు కలదు.

5. శ్రీరాగము; ఆదితాళమున ''ఎందరో మహానుభావులు''

ఈ కీర్తనమందు శ్రీవారు మంచివారిలో సుగుణముల గ్రహించు నేర్పు కలదని తెలియుచున్నది. తిరువాన్కూరు మహారాజు ఆస్థాన పండితుడు శ్రీవారి దర్శనమునకై వచ్చి, కొంత సంగీత ప్రదర్శనము గావించెను. అతడే గోవింద మారార్. ఇతనికి సమాఖ్యమైన బిరుదు షట్కాల గోవిందన్. పాట విస్తరణలో ఆరు కాలములలో పాడగల నైపుణ్యమున దిట్ట. అట్టి విద్వాంసుని ''ఎందరో మహానుభావులని'' పాటతో సత్కరించెను. ఇందు సంగీత విద్య మేరుస్థాయి నందుకొన్నదనవచ్చును. ఇట్టి కీర్తనలు అనంతములుగా పాడెను. మనకు ఈనాడు లభ్యమైనవి వెయ్యి. ఇంకను మఱికొన్ని దొరుకునను నమ్మకమున్నది.

శ్రోత్రియ కుటుంబమున జన్మించెను. తండ్రి సనాతన ధర్మపరాయణుడు. వైదిక పండితుడు, తల్లి భక్తురాలు. ఆమె పురందరదాసు కీర్తనల సొంపుగా పాడుచుండెను. శ్రీవారు బాల్యమున ఆ కీర్తనల విని తానును పాడుట అభ్యసించెను. ఇట్లు గానవిద్యను నేర్చికొనుటకు సాధనసంపత్తి నలవరచుకొనెను. తండ్రి పరిచయముచేయగా శొంఠి వెంకటరమణ భాగవతునివద్ద అంతేవాసి యయ్యెను. ఆనాటికే కీర్తనల స్వకపోల కల్పితములుగా చెప్పదొడగెను.

శ్రీవారికి బాల్యమునుండి పరచింతయేకాని లౌకిక సంసారముపై ఏలాంటి వ్యసనమును చూపలేదు. ఈ ప్రహ్లాద తత్వము, తన జ్యేష్ఠ భ్రాతకు నచ్చలేదు. ఉద్యోగముచేసి నాలుగు పైసలార్జించిననే జీవితమును గడుపుటకు దోహదమని తలంచి అన్న, శ్రీవారిని అనేకమారులు వేధించెను. తమ్ముడు పూజించు ఇష్టదేవతా విగ్రహములను కావేరీపాలు చేసెను. కాని శ్రీవారికి భక్తితత్వము మరింత దృఢముగా శరీరమంతయు అలముకొనెను. పరబ్రహ్మ

మును 'రామ' శబ్దమున సంపుటీకరించి తన జీవితావధిలో 24 కోట్లమారులు జపించి వాల్మీకీయమున గల 24 వేల సంఖ్యగల శ్లోకములకు సరితూగునట్లు తానును ఆ కళ్యాణరామునిపై కీర్తనలను వివిధ రాగములలో పాడి, తానానందించి, లోకమును ఆనందింపచేసెను – ఈనాటికి ఆనందము చేకూర్చుచున్నాడు.

దైనందిన జీవితము నెట్లుగడుపుట అను సంకటమే శ్రీవారికి లేకుండెను. ప్రతి శుక్రవారమును తాను, శిష్యులు వెంటరాగా, వీధులవెంబడి కీర్తనలు పాడుచు పర్యటించి సంపన్న గృహస్థులిచ్చిన బియ్యమును, వంటకములను, తెచ్చి, తాను, కుటుంబము, శిష్యులు కడుపుల నింపుకొనుచుండిరి. ఇదియే శ్రీరామ అనుగ్రహమని నమ్మిన భక్తవరేణ్యుడు. శ్రీవారు తన శరీరమును కేవల ముపాధిగనే స్వీకరించి, మనోవాక్కాయ కర్మములందు శ్రీరామునే సేవించెను.

భక్తుడు సోపానక్రమముగ ఆధ్యాత్మిక భవనము నారోహించును. ఈ క్రమమంతయు శ్రీవారి కీర్తనలందు స్పష్టముగా నున్నది. వీరు ఉపాసించినది శబ్దబ్రహ్మమును. ఇది వైదిక సమ్మతమైన సత్పథము. నారద తుంబురులును ఇట్టి భక్తిమార్గమునకు మూల దైవములు.

—నే. శ్రీ. కృ.

Bibliography

1. Biographies By C. P. Ramaswamy Iyer.
2. Sri Tyagaraju By Prof. P. Samba Murthy.
3. Tyagaraja Songs Adi & Coy.

21. తోరుదత్తు

వంగదేశమున తే. 4-3-1856 న జన్మము. తే. 30-8-1877 నాడు ఉపాధిని వదలి సమాధి ప్రవేశించెను. ఈమె జీవితము స్వల్పమైనదేకాని రచయిత్రిగా గడించిన ఖ్యాతి అఖండమైనది. కాయస్థుల కుటుంబమునకు చెందినది. కాని కారణాంతరములచే పితరులు క్రైస్తవమును స్వీకరించిరి. ఈమె జన్మతః క్రైస్తవ యువతి. వంగభాష, ఆంగ్లము, ఫ్రెంచి సంస్కృతము నేర్చికొనెను. కేవలభాషల పరిజ్ఞానమేగాక ఆ భాషలందు ఎక్కువగా ఫ్రెంచి, ఆంగ్లములందు కావ్యముల రచించి కవయిత్రిగా పేర్గాంచెను. ఇంగ్లండు, ఫ్రాన్సు సాహిత్య సమీక్షకులు ఈమె నాదరించిరి.

ఈమె కవిత్వముగూర్చి బెరింజర్ ఇట్లు వ్రాసెను.

ఈ పృథివిపై నేనొక బాలికను, అనారోగిని, కురూపిని, చిన్నదానను, ఆజన్మముగా నిషేధింపబడితిని. అందరు త్యజించిరి. నా జిహ్వనుండి దుఃఖతమమైన నొకవాణి బయల్వెడలినది. నా హృదయాంతరాళమును కదిపి వేసి ''పాడుము'' అనెను, పరమాత్మ, ''కీర్తింపుము, ఓ చిన్నదానా.''

స్థూలముగ ఈమె సాహిత్య జీవితము వర్ణించబడినది.

ఈమె ఫ్రెంచిలో కవిత్వము చెప్పెను. ఫ్రెంచి కవుల పద్యములను ఆంగ్లమున కనువదించెను. భారతీయ సాహిత్యములలోని తత్త్వమునే గ్రహించి ఆంగ్లమున పద్యముల వ్రాసెను. ఈమె చదువు నంతను ఇంటివద్దనే తండ్రిప్రాపున నేర్చికొనెను. గ్రంథముల చదువుటకు ఉత్సాహము చూపెను.

ఫ్రాన్సు, ఇంగ్లండు దేశములలో వీరి కుటుంబము ప్రవాసమేర్పరచుకొని యుండిరి. అచ్చటి సాహిత్య వేత్తల ప్రాపుగల్గెను. వారు ఈమె రచనలపై ఎక్కువ అభిమానమును చూపిరి. అందొకరు జేమ్సు డార్ మెస్టి ఇట్లు వ్రాసెను :-

> ఈ బెంగాలీ స్త్రీ విచిత్రమైన మేధాసంపత్తి గల్గియున్నది. ఈమె జాతి సంప్రదాయములు వైదిక సంఘమునకు చెందినవి. విద్యలో ఆంగ్ల వనిత. హృదయమున ఫ్రెంచి యువతి. ఆంగ్లమున కవయిత్రి. ఫ్రెంచిలో గద్యరచన చేయగలదు. తన 18 వ సం.న భారతీయులకు ఫ్రెంచి కవులగూర్చి ఆంగ్లమున పరిచయము చేయగల్గెను. లేతవయస్సు (20 సం.) ననే పరమగతి పొందెను. ఆనాటికే ఆమెశక్తి పరిపక్వ మొందెను. ఇట్టి అద్భుతమునకు సారస్వత చరిత్రలో సమానమైనది లేదు".

ఈమె ఫ్రాన్సులో యుండగా 1851 లో విక్టర్ హ్యూగో ఫ్రెంచి లోకసభలో ఉపన్యసించిన విషయమును అనువదించెను. ఇట్లే 1870 లో థైయర్ చేసిన ఉపన్యాసమును అనువదించి వంగదేశ పత్రికకు పంపెను.

ఈమె కృతులు బహుముఖమైనవి. కవిత్వము, అనువాదములు, ఉత్తరములు, నవలలు జానపదములు, జంగంపాటలు. ఈమె పూర్తిగా ఒక నవల ఫ్రెంచిభాషలో వ్రాసెను. దానిపేరు Le Journal Madiselle D' Arvers. దీనిని చదివిన దచ్చి దేశీయుడు ఇట్లనెను. ''ఈ గ్రంథము వ్రాసినవారు ఫ్రెంచి దేశస్థుడుకాడని, ఎచ్చటను తెలియరాదు."

ఈ నవల పద్ధతి ఒక ఫ్రెంచికన్య తాను వ్రాసికొనిన డైరీనుండి వ్రాసినట్లు సాగినది. నాయిక పేరు మార్గరేటు (Marguarite) ఈ ఫ్రెంచి నవలను ఇద్దరు బెంగాలీ రచయితలు అనువదించిరి. 1. రాజకుమార్ ముఖర్జీ 2. పృథివేంద్రనాథ ముఖోపాధ్యాయ. మొదటివారు దీనినిగూర్చి మన పురాణములందలి సుందోప సుందులకథ ఆమె మనస్సున ఉండిఉండవచ్చునని, వ్రాసెను. ఈమె వ్రాసిన ఆంగ్ల కావ్యాలలో The Tree of Life జీవితవృక్షము ముఖ్యమైనది. ఈమె రచనలలో పారలౌకిక తత్త్వములు మెండు. హృదయమునే పెరికివైచి, తన కవిత్వమందు గూర్చినట్లు రచనల సాగించెను.

ఛుట్టో (ఏకలవ్యుని గాథ) కథను వ్రాసెను. ఆతడిచ్చిన గురుదక్షిణను ద్రోణాచార్యుడు స్వీకరించి ఆ శిష్యునిట్లు ఆశీర్వదించెను.

> "నీ కీర్తివాణి ముమ్మరముగ చతుస్సాగరముల పర్యంతము ప్రతిధ్వనించును. ప్రజలు ఎల్లపుడు ఆత్మవిశ్వాసమునకు, సత్యమునకు, విధేయతకు, నీపేరే స్మరింతురు.''

తోరుదత్తు ఆధునికయుగ భారత కవయిత్రి, పిన్ననాటనే కాలధర్మ మొందినను పెద్దనాటి కవనము చెప్పి విశ్వసాహిత్య తారాపథమున చిరస్థాన మేర్పఱచుకొనెను.

—నే. శ్రీ. కృ.

Toru Dutt: Padmini Sen Gupta Makers of Indian Literature, Sahitya Akademi, New Delhi, 1968.

22. దయానంద సరస్వతి

పూర్వాశ్రమమందు వీరి పేరు మూలశంకరుడు. జననం 1824. తండ్రి అంబాశంకరుడు. బాలుడుగా నుండగా తండ్రికుమారులు మహాశివరాత్రినాడు జాగరముచేయుటకై శివాలయ గర్భగృహమందు ఉండిరి. అంబాశంకరులు మైమఱపున కునుకు తీసెను. చిరంజీవి మేల్కొనియుండి గర్భగృహమును తదేకముగా చూచుచుండెను. ఒక ఎలుక స్వామివద్దనున్న నైవేద్య వస్తువులను తినిపోయెను. ఈ బాలునకు అనుమానము హెచ్చెను. కైలాస వాసుడైన పరమశివునిఎదుట జరుగుచున్న ఈ విపరీతము బాలునికి వింతగనుండెను. తనకు అర్పించిన వస్తువులను మూషికము కొనిపోవ, ఏలస్వామి ఊరకుండెను? తండ్రిని నిదురనుండిలేపి మూలశంకరుడు ప్రశ్నించెను. తండ్రి! "ఈ ప్రతిమ కేవలము ప్రతీకము, సర్వేశ్వరుడు నిత్యుడు, స్మరించుటకు కేవలచిహ్నముగా ఈ రూపమున్నది. ఈ దేవాలయమున వేంచేయింపబడెను", అనెను.

కాని వేదవిద్య నప్పటికే అభ్యసించిన మూలశంకరునకు మనస్సున ఆందోళన మిక్కుటమయ్యెను. జిజ్ఞాసతో కాలము పుచ్చుచుండెను. తండ్రి వివాహయత్నము చేసెను. మూలాశంకరుడు ఈ సంసార ప్రవేశమును నొల్లక ఇంటిని విడచి పారిపోయెను. తన స్వగ్రామమైన మోర్వి నుండి సిద్ధపూరునకు పోయెను. అచ్చట లాలా భగత్‌రామ్ అను సన్యాసిచే బ్రహ్మనిష్ఠను పాలింప వ్రతమునుబూనెను. గురువు మూలశంకరునకు ఆశ్రమ జీవితమునకు అనువగునట్లు శుద్ధచైతన్యుడని నామకరణము చేసెను. అంబాశంకరులు కుమారుని వెదకుటకై అనేక భటులను పంపెను. బాలుడు పెద్ద చెట్టుబొరియలో దాగుకొనెను. భటులు వెదలిపోయిరి. సిద్ధపురమువీడి మూలశంకరుడు నర్మదానది తీరమున ఆశ్రమవాసుడైన పూర్ణానందుని కలిసికొనెను. శిష్యుడై సేవలు చేసెను. తురీయాశ్రమమును లభించెను. అప్పుడు వీరికి **దయానంద సరస్వతియను** నామము ప్రారంభమయ్యెను. అచ్చనుండి మధురకుపోయి అచ్చట విరజానందునితో చాలకాలముండెను. వీడ్కోలు సమయమున స్నాతక బోధననిట్లు చేసెను :-

> "ప్రజలకు నిజమైనవి, పవిత్రమగు గ్రంథములు. వాటిని చదువుడని ప్రోత్సాహింపుము. సర్వేశ్వరుడు ఒక్కడేననిచెప్పి భక్తిని వారిలో పాదుకొల్పుము. వేదములందు వ్యాప్తమైన మతమునే అనుసరింపుము."

పై గురువాక్కులనమ్మి దయానందులు తన బోధను ప్రారంభించెను. తాను ఆర్య సమాజమును స్థాపించెను. పంజాబునందు వీరికి గౌరవము, సన్మానము జరిగెను. శిష్యకోటి వృద్ధియయ్యెను. విగ్రహారాధన వేద సమ్మతముకాదని వాదించెను. 1869 లో కాన్‌పూర్‌లో సంస్కృత వేదాంతులతో వాదసమరము చేసెను. అచ్చట జాయింటు మేజస్ట్రేటుగా ఉండిన థైర్‌దొర సంస్కృత పండితుడు. వాదన జరిగిన సభను అధ్యక్షించెను. దొర వాదనల రెంటిని వినెను. విగ్రహారాధన వేదములందు తేలదని పురాణములందే కలదని తీర్మానించెను.

1872 లో దయానందులు కేశవ చంద్రసేన్‌ను కలసికొనెను. వారు బ్రహ్మసమాజనేత. అతని సలహాతో తాను ఆర్య సమాజమును స్థాపించెను. అప్పటినుండి సమాజము నలుదిక్కులకు వ్యాపించెను.

దయానందులు మంచివక్త, వీరు నమ్మిన సూత్రముల సారాంశము :-

1. వివాహములు పసితనమున చేయరాదు.
2. ఖండ ఖండాంతరములు పర్యటించవలెను.
3. శాఖాహారమునే స్వీకరింపవలెను.

4. వివాహము స్త్రీకిగాని, పురుషునకుగాని ఒక్కసారి జరుగవలెను. (వారి జీవితము లలో)

5. స్త్రీలను విద్యావేత్తలుగా చేయవలెను.

1883 లో వారు బ్రహ్మైభూతులైరి.

—నే. శ్రీ. కృ.

23. దాదాభాయ్ నౌరోజీ - భారత శత వృద్ధుడు

భారతదేశమును బ్రిటీషువారు ఆక్రమించుకొని, వేళ్లపాదుకొని, స్థిరపడిన కొంగ్రొత్త దినములలో కొందరు మేధావులైన భారతీయులు, పరదేశీయుల ఆక్రమణ ఎట్లు భారత ద్రవ్యాన్ని, వారి స్వదేశము లకు మరలించెనో, పాలించబడు ప్రజలకు ఎట్లు స్వాతంత్ర్యము నష్టమైనదో, భారతీయులకు పరి పాలనావర్గములో ఎట్లు ఉపాధికలుగకున్నదో, విశదముగా తెలిసికొని, ఈ విషయములన్నింటిని బ్రిటీషువారికి, వారి ప్రభుత్వమునకు, వారి దేశము ననే కాపురముండి ప్రచారవ్యాప్తిచేసిన మహామహు లలో దాదాభాయి నౌరోజి ప్రముఖుడు. పార్శి కులము, బొంబాయి సమీపద్వీపమైన 'మండలి'లో ఖడన్ గ్రామమున, పలన్‌జీ దోర్జి, మాణిక్యాంబల పుత్రరత్నము. వీరుపుట్టిన ఆరవ పురిటిదినమున తల్లి మాణిక్యాంబచెవిలో ఒకవాణి ఇట్లు చెప్పెను. "నీ కుమారుడు లోకమున ప్రఖ్యాతుడై దీర్ఘజీవిగా మనగలడు". దాదాభాయి 4-9-1825 న జన్మించి తాను నిజాయితీతో, ఆత్మబలముతో, స్వాభిమాన ముతో నిర్వహింపగల్గిన కార్యములన్నింటిని, మాతృదేశముపై భక్తితో భారతప్రజల సుఖానికి సాగించి, సిద్ధుడై 30-6-1917 న బొంబాయి నగరమందు స్వర్గధాముడయ్యెను. ఆనాటి స్థితి గతుల గమనించి వీరు సాధించిన కార్యముల తెలిసి కొనిన వీరు కారణజన్ములని తేటపడగలదు.

బాల్యమునుండి నీతిపరుడుగనే క్రమశిక్షణతో పెరిగెను. తోటి బాలుడొక్కడు బూతులు మాట్లా డగా దాద ఆ అవినీతిమాటలను, సహింపలేక ఈ చెడ్డమాటలన్నియు నీ నోటనే నిలచియుండుగాక అని చెప్పెను. విద్యాభ్యాసకాలమున అతి స్ఫుర ద్రూపిగా వెలిగెను. ఆ పాఠశాలలోని ఉపాధ్యాయిని ప్రతి బాలునిగూర్చి రిపోర్టును అధికారులకు వ్రాయు చుండెను. దాదానుగూర్చి ఇట్లు వ్రాసెను.

> "ప్రశ్నవేయగనే ఈ దాదా త్వరితముగా లేచి, ముందుకువచ్చి, ఎంత కఠినమైన ప్రశ్న అయినను సుళువుగా, శీఘ్రముగా సరియైన జవాబు ఇచ్చును. ఈ కుఱ్ఱడు చదువులో ఇతరుల మించవలెనను కుతూహలముతో ఉప్పొంగి జవాబులు అందరికంటె ముందుగా చెప్పును. ఇతని మేధాశక్తికి గొప్ప ఫలిత ములు కలుగ గలవు."

బొంబాయిలో విద్యనభ్యసించెను. బుద్ధి కుశా గ్రతను పెంపొందచేసికొనెను. పరిస్ఫుటమైన మృదువచనశక్తి కల్గియుండెను. కార్యధోరణియందు పట్టుదల చూపుచుండెను. మంచివక్త, బోధనాచార్యు డని ప్రజలు వీరిని ఉపన్యసించుటకు పిలుచుచుండిరి. ప్రజలలో రాజకీయ చైతన్యమును కలిగించవలెనని ద్వైమాసిక పత్రికను ప్రచురించెను. ప్రథమముగ ఉపాధ్యాయుడుగ, తరువాత వ్యాపారములో దిగెను. ఇంగ్లండులో భారతీయ వ్యాపారసంస్థను ప్రథమ ముగా, స్నేహితులతో స్థాపించెను. వీరే 'కామా' కుటుంబమువారు. దాదా అందు డైరక్టరు అయ్యెను. 27-6-1855 లో ఇంగ్లండునకు వెళ్లెను. కొంత కాలమునకు, ఆ పదవిని వదలి, భారత రాజకీయ ముల, ఆంగ్లేయులకు విశదపరచుటయే తన ముఖ్య

లక్ష్యమని ఆ దేశమును పర్యటించెను. 1-12-1866 న ఈ కార్యసాధనకై East India Association ను స్థాపించెను దానికి అనుబంధముగా గ్రంథాలయమును ఏర్పాటుచేసెను. ఈ సంస్థ కార్యక్రమములు జరిపి ప్రముఖులైన పెక్కు ఆంగ్లేయులతో స్నేహము పెంపొందచేసికొనెను. భారతదేశ రాజకీయ, ఆర్థిక తదితర స్థితులనుగూర్చి ఉపవ్యాసములను, ప్రగతిమార్గమున నడపెను. ప్రథమ సమావేశము 2-5-1867 లో జరిగెను. తాను England's Duties to India అను శీర్షికతో ఒక వ్యాసము చదివెను. ఆ వ్యాసమునందు ముఖ్యముగా మూడు విషయములను ప్రస్తావించెను.

1. భారతదేశమును బ్రిటీషు ప్రభుత్వము పాలించుట ఉభయదేశములకు లాభదాయకమా?
2. అవునేని ఎక్కువకాలము ఆ లాభముల పొడిగించుటకు మార్గములేవి?
3. భారతదేశ ద్రవ్య మెంత ఇంగ్లండునకు చేరుచున్నది?

ఈ విషయములగూర్చి వివరముగా ఉపన్యాసమును చదివి, ఈ క్రింది పిట్టకథతో ముగించెను.

> "అనగనగా ఒక నక్క లతాకుంజములలో చిక్కుకొని తప్పించుకొనలేక యుండెను. దాని నెత్తురు త్రాగుటకై అనేక దోమలు, ఈగలు పైనవ్రాలి బాధించుచుండెను. అప్పుడొక కాకివచ్చి ఆ కీటకములను తోలివేయనా? యని నక్కనడిగెను. అప్పుడానక్క 'వద్దు, వద్దు' ఈ గుంపు పోయిన మరల క్రొత్తగా మరొక గుంపు వ్రాలుననెను."

ఇట్టి ఉపన్యాసలహరుల పథకమును సాగించెను.

ఇంకను భారతదేశ ఉన్నతికి పాటుపడవలసిన మార్గ మరొక్కదానిని ఆలోచించెను. బ్రిటీషు పార్లమెంటు మెంబరైనయెడల ప్రభుత్వ అధికారులకు నివేదించుట సులువైన పద్ధతియని నిర్ణయించుకొని, ఇంగ్లండులో ఎన్నికలలో పాల్గొనెను. 1886 లో నిలిచి ఓడిపోయెను. కాని 1895 లో ఫిన్సుబరీలో నిలిచి గెలిచెను. 2,959 ఓట్లు వచ్చెను. అతని వైరియగు యఫ్. టి. పెన్‌టన్‌కు 2,956 ఓట్లు వచ్చెను. నల్లమందు వ్యాపారమునుగూర్చి' చర్చలలో పాల్గొనెను.

తరువాత కొద్దికాలమునకు భారతదేశమునకు తిరిగివచ్చిరి. బరోడా సంస్థానమును మల్హారిరావ్ పాలించుచుండెను. బరోడాలోనున్న బ్రిటీషు పరిపాలనా ఏజంటుతో క్లిష్ట పరిస్థితు లేర్పడెను. అట్టి పరిస్థితులలో తనకు మంచి నిజాయతీపరుడు, తంత్రాంగవేత్త, సంస్థాన పరిపాలనా విషయములందు రాజకీయముగా సలహాలనిచ్చు దివాను కావలసివచ్చెను. రాజగు మల్హారిరావ్ దాదాభాయి నౌరోజీని దివానుగా నియమించెను. బ్రిటీష్ ఏజంటుతో దౌత్యము జరిపి దాదాభాయి దివాన్‌జీ పదవిని ధైర్యముతో నిర్వహించెను.

కొంతకాలమునకు మహాత్ముడు 5-7-1894 లో దాదాకు జాబు వ్రాసి, తాను జరుపుచున్న సత్యాగ్రహ పోరాటమునకు సలహాల నడిగెను.

దాదాభాయి ధీశాలి. మాతృదేశమునకు తాను తలపెట్టిన కార్యములను ధైర్యముతో జరిపెను. 30-6-1917 నాడు స్వర్గస్థులైరి.

— నే. శ్రీ. కృ.

Bibliography

1. Dadabhai Naoroji, The Grand Old Man of India, by R. P. Masani George Allen, 1939.

24. నాగయ్య (చిత్తూరు)

బేగడరాగంలో "పలికెడిది భాగవతమట" అనే పోతన పద్యాన్ని మనోహరంగా పాడి భక్తులనంద రిని రసోన్మత్తుల చేసాడు. ఆ పాత్రధారి చిత్తూరు నాగయ్య. పోతన అనే ఫిల్ములో పద్యానికి తగిన భావం, భావమునకు అనువైన రాగం, ఆ రాగ విస్తారంలో మితిమించకుండా పాడి, భక్తుని పాత్ర పోషణను చాల చక్కగ దిద్దితీర్చారు. తన జీవితం కూడా, అట్లనే కళకు అంకితంచేసి భాగవతోత్తముల పాత్రల ధరించి, ఆంధ్ర ప్రేక్షకులకు సుమారు 40 సం॥లు, ఆనందాన్ని చేకూర్చారు. ప్రతిభా వంతుడు, వేషధారణలో తాదాత్మ్యంపొందే నట శేఖరుడు. ఉద్యోగాలేమి చేయకపోయినా, ఉద్యో గంలో ఉన్న ప్రతిభావంతుల స్నేహవాత్సల్యాలు సంపాదించుకొన్న గుణశీలుడు. సినిమారంగంలో 30 సం॥ల పైగా, వేషధారణ చేసినా, అర్థసేకరణ చేసినా, కుబేరసంపత్తిని దాచిన, ధనాధికారుడు కాలేదు. మెత్తని తన హస్తాలతో రాబడిని దానం చేసి, ధన పోబడనే అనువర్తించారు. 'లేదు' అనే పదం వారి వాఙ్మాలంలో లేదు. తన జీవితాన్ని, తనకు కళాప్రతిభను ప్రసాదించిన భగవంతుడే జరుపుతాడని సంపూర్ణ నమ్మకంతో, సునాయా సంగా గడపిన సాధుజీవి-నాగయ్య, పసిపాప నుండి పెద్దపెద్ద వారితో ఒకేమాదిరి, సాత్విక గుణంతో మెలగిన మహాపురుషుడు. దీనప్రజకు, దీన అను యాయులకు, దీన సంస్థలకు అర్థసమేతంగా కరగ్ర హణ సాయం చేసిన కర్తవ్య గుణం గల్గిన దాన శీలుడు.

జన్మం కుప్పంతాలుకా వేపనపల్లె. తండ్రి వేద పండితుడు. వయొలిన్ కూడ వారు సాధన చేసారు. ఈ విద్యలతో కాలము, జీవితము గడుపుకొనుటకు చిత్తూరు వలస వచ్చారు. నాగయ్య చిత్తూరులో హైయర్ ట్రైనింగ్ చదివెను. మద్రాసు వకీలు చిత్తూరులో ఒక ఆఫీసు స్థాపించుకొనెను. ఆ ఆఫీసును నాగయ్య చూచుకొను చుండెను.

శ్రీ బ్రహ్మాండం నరసింహారావు 1920 లో శ్రీరామ విలాస నాటక సభను స్థాపించెను. వీరు దేవలం పేట జమీందారు ఏజంటు. ఈ నాటక సమాజంలో నాటక ప్రయోగములు చేయుట యందు చిన్నస్వామిశెట్టి ఎక్కువ కుతూహలమును చూపెను. నాగయ్య సంగీత ప్రతిభను వారి వ్యక్తిత్వ పాత్రతను గమనించి చిన్నస్వామి శ్రీరామ విలాస సభలో, వారిని చేర్పించెను. ప్రథమమున సావిత్రి, చిత్రాంగి వంటి స్త్రీపాత్రముల వేయించెను. ఈ సభ వృద్ధికి పాటుపడిన గొప్పవారు, సర్వశ్రీ రంగాచారి, వరదా చార్యులు. రామకృష్ణరాజు, మునుస్వామి నాయుడు, మాడభూషి అనంత శయనం అయ్యం గారు. వీరి దోహదముతో సమాజము, అందలి నట సభ్యులు పేరు ప్రఖ్యాతి గాంచిరి.

నాటక పితామహుడగు ధర్మవరం రామకృష్ణమా చార్యుల వారి నాటకములను తీసికొని ఒద్దికల దిద్ది తీర్చి, ప్రయోగించుచుండిరి. వీరి ప్రయోగముల విశిష్టత ఏమంటే వాచికాభినయమందు తెలుగును స్ఫుటముగ, భావస్ఫోరకముగ, ఉచ్చరించుట, పద్యమును మితమగు రాగముతో మేళనము గావించి గానముచేయుట, పద్యములకు, పాటలకు కర్ణాటక రాగములతో మేళనము చేయుచుండిరి. ఇతర గ్రామములకు వెళ్ళి నాటక ప్రయోగము చేసినప్పుడు నటులందరు క్రమశిక్షణతో మెలంగుచుండిరి. పేరు ప్రఖ్యాతులను గడించిరి. ఈ సమాజనటుల గాన ప్రతిభను శ్లాఘించి (His Master's Voice) అను గ్రామఫోను కంపెనీ వారు వీరిపాటల, పద్యముల రికార్డు చేసిరి. నాగయ్య ఇట్టి వాతావరణమున ప్రఖ్యాతి గణించెను. నటుడుగా పేరు పొందెను. వీరికి నాటక ప్రయోగమున కుపయోగమగు -

సంగీతమును, స్వర్గీయ రాయప్రోలు సుబ్రహ్మణ్యం గారు నేర్పిరి. వారు ఆ సమాజమునకు Conductor గా యుండి, సంఘమును కళామార్గముల నడిపించిరి.

నాగయ్య ఉచ్చారణమందు ఉత్తేజమును, పద్య పఠనము నందు ప్రతిభను, అభినయమున సౌమ్యతను, వ్యక్తీకరించుచు, మేటి నటకుడనిపించుకొనెను. సాత్విక గుణము వీరి సహజశీల సంపత్తి. ఇవి వీరికి తెలియకనే వీరిని ఆవరించి యుండెను. భక్తి పాత్రలను అద్వితీయముగ నటించిన నటకావతంసుడు. ప్రభుత్వము, వీరి యోగ్యతను గుర్తించి వీరిని 'పద్మశ్రీ' విరాజితుల చేసిరి.

— నే. శ్రీ. కృ.

ఆకరములు

శ్రీ. కె. గోపాలన్‌గారు వ్రాసిన లేఖ.

25. నాగార్జునుడు

దక్షిణాపథమున, విదర్భయందు వేదపండిత కుటుంబమున జన్మించెను. క్రీ. శ. 3, 4 శతాబ్దులందుండెను. త్రివిష్టప, సంప్రదాయమున వీరి జీవితమును గూర్చి వేరుగ నున్నది. వీరు శ్రీపర్వతము, అనగా, నాగార్జున కొండయందు గిర్యాశ్రమము నిర్మించుకొని, శిష్యకోటితో కాలము గడపి, బౌద్ధధర్మములను గూర్చి బోధనలు చేయుటయేగాక, గ్రంథములును వ్రాసెను. అవన్నియు నేడు టిబెత్తు, చీనాభాషల యందున్నవి. వీరి తలిదండ్రులు సావిత్రి, త్రివిక్రములు. ఏడవ సంవత్సరమున గండమొకటి తప్పెను. తరువాత వేదవేదాంగముల, తదితర విద్యల నన్నిటిలో నిష్ణాతుడయ్యెను. ఇంతటితో తృప్తి నొందక బౌద్ధగ్రంథములైన త్రిపీటకాది మహాధర్మ పుస్తకముల చదివి, తాను మాధ్యమిక వాదమని విశిష్టమైన వ్యాఖ్యానమును రచించెను.

నాగలోకమునకు (శ్రీలంకకు) పోయి అచ్చట నున్న అమూల్యమైన ప్రజ్ఞాపారమితమును చేనంది కొనెను. ఇంకను అచ్చట నుండి పవిత్ర ధాతువులున్న మంజూష నొకదానిని తెచ్చి నాగార్జున కొండ వద్ద నున్న కృష్ణాంతర్వేది యందు మహాచైత్యమును నిర్మించెను. సుశ్రుతుని ఆయుర్వేద గ్రంథమును పరిశీలించి విశిష్టమైన భావములతో కక్షపుట తంత్రమును' ఆరోగ్యమంజరి అను గ్రంథములను వ్రాసెను. వీరిచ్చిన నేత్ర ప్రలేఖలు (Eye Prescriptions). ఈ నాటికి చైనాలో అమూల్యమైన నయన చికిత్సకు ప్రయోగించుచున్నారు.

బాణ మహాకవి (క్రీ. శ. 7, 8 శతా) నాగార్జునుని జాంగలిక శక్తిని ప్రశంసించెను. వీరి వైద్య ప్రలేఖలు శాసన పూర్వకముగా శిలాస్తంభము లందు మలచబడినవి. జరానిరోధ మొనర్చి, జీవిత పరిధిని పొడగించుటకు ఔషధరాజమును తాను తయారుచేసెను (Elixir of Life). పాదరసము (పారదము) (Mercury) పచనముచేసి రసాయనముగా భస్మముచేయుట నేర్చెను. అట్లే వజ్రమును భావన చేయుటను గూర్చి వ్రాయుచు తనకు పూర్వమున్న సకందుడను విద్యావేత్తను గూర్చి స్మరించెను. లోహముల పచనము చేయు కౌశలము నేర్చిన వైద్య భట్టారకుడు. ఇనుమును కాల్చుట, ఇంకను పాదరసముతో అనేక రసాయన క్రియల కనుగొనెను. ఈ ప్రయోగములచే పరిసువేదిని కనిపెట్టెను.

వీరి గ్రంథము లనేకములు. కాని లభ్యములు కతిపయములే.

కుషాణ వంశీయుడగు కనిష్క చక్రవర్తి **ఆస్థానమున** యుండి, ఆంధ్రరాజగు శాతవాహనునికి **'సుహృల్లేఖ'** నొక దానిని వ్రాసెను. అందు **మాధ్యమిక** తత్త్వబోధనలు గలవు.

పరసువేదితో నీచ లోహములను కనకమయము చేయుటయే రసవిద్య. ఇందారితేఱిన వారు నాగార్జునాచార్యుడు.

"తస్యనాగార్జునో నామ బోధిసత్యాంశా సంభవా
దయాశుర్దాన శీలశ్చ మంత్రి విజ్ఞానవా నభూత్
యః సర్వౌషధ యుక్తి జ్ఞః చక్రీ సిద్ధ
రసాయనమ్.
ఆత్మానంచ రాజానం విజరం చిరజీవి, తం"
—(*'కథా రత్న' మండలి*)

నాగార్జునుడను పేరుతో మూడు సంస్కృత నీతి శతకములు 9వ శతాబ్ది నుండి తిబెట్ **భాషలోనికి అనువదింపబడినవి.** అవి:—

1. ప్రజ్ఞాశతక నామ ప్రకరణము.
2. నీతిశాస్త్ర ప్రజ్ఞా దండనామకము.
3. నీతిశాస్త్ర జంతు పోషణ బిందునామము.

కంచిలో తారాదేవి కృపచే సిద్ధుడయ్యెను. మరొక సంప్రదాయమున నలందాలో చెండిక నుపాసించి విదేహ ముక్తి పొందెనని తెలియుచున్నది. వీరు గతించిన నూరేండ్లకు వీరి ప్రతీకముల స్థాపించి **అనేక** దేవాయతనములు నిర్మింపబడినవి.

నాగార్జునులు ముప్వురున్నట్లు చరిత్రకారుల ఊహ (1) బౌద్ధ మహాయాన స్థాపకుడు. (2) సిద్ధ నాగార్జునుడు – రసాయన విద్యయందు నిపుణుడు (3) నలందా విశ్వవిద్యా లయాధ్యక్షుడు, వీరున్న జీవితదశలు వేరువేరు శతాబ్దములకు చెందినవి.

—నే. శ్రీ. కృ.

26. దేశోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు
(1867 – 1938)

జననము :- కృష్ణాజిల్లా, ఏలకుర్రు గ్రామం 1-5-1867. అక్కడే 5వ తరగతివరకు చదువు. పై చదువులకు బందరు చేరెను. మెట్రిక్యులేషన్ అయినతరువాత చెన్నపట్నంలో కాలేజి విద్య జరిపిరి. మద్రాసు క్రిస్టియన్ కాలేజీలో బి. యే. వరకు చదివిరి.

రెంటాల సుబ్బారావుగారి అభిమాన పుత్రిక యగు రామాయమ్మతో వివాహమయ్యెను. సుబ్బారావుగారు వ్యాపార సరళిలో శ్రీవారిని దించిరి. వారు మెలుకువతో వ్యాపార విషయము లనేకములు గ్రహించిరి.

వ్యాపారముననే, తన జీవితమును ప్రారంభించి, వృద్ధిచేయదలచి, బొంబాయి చేరిరి. గణపతియను స్నేహితుని సాయమున విలియం కంపెనీలో ఉద్యోగము లభించెను. కష్టపడి, నిజాయతీతో వ్యాపార విషయములందు కృషిచేసిరి. తన యజమానుల ప్రీతిపాత్రుడయ్యెను. ఆ సంస్థ అధికారి తాను తన దేశమునకు పోవుచు, తన పరిశ్రమనంతను శ్రీవారి చేతనుంచి వెడలిపోయెను. శ్రీవారు తన మేధా శక్తులతో ఆ వ్యాపారమును బాగుగ సాగించిరి. మొదటి నెలాంతముననే అధిక లాభమునుపొందెను. అట్లే 'శ్రీ' వీరిని అంటియుండెను.

వీరికి వ్యాపార మొకవంక లక్ష్మిని చేకూర్చెను. వీరు అందులకు విపరీతమైన సరస్వతీ వ్యామోహితుడై, తెలుగు సాహిత్యముపై అవ్యాజమైన ప్రీతిని కలుగచేసికొనెను.

వీరు **అమృతాంజనమును** నొప్పిబాధల నివారిణిని కనుగొని దానిపై జగద్విఖ్యాతి నార్జించెను. ఇది ఒక గోసాయి చిటుకవలె పనిచేసెను. నొప్పిని నివారించి, శ్రీవారికి విశేష ధనమును చేకూర్చెను. ఇందులకు ముఖ్యకారణ మేమన ఈ ఘటికకు, వ్యాపారరీత్యా వారుచేసిన ప్రకటనము (Advertisement).

1908 లో **ఆంధ్ర పత్రికను** ప్రారంభించెను. తెలుగు వారెల్లరకు వార్తలను ఈ పత్రికద్వారా పంచిపెట్టెను. మొదట్లో వారపత్రికగనే యుండెను. 1914 తెలుగు దేశమున దినపత్రికలేదని, తన వ్యాపారమునంతయు మద్రాసునకు మార్చి ఆంధ్ర పత్రికను దినపత్రికగా మార్చెను. దీనికి ధనము ఎక్కువగ వ్యయమయ్యెను. 1924 లో తెలుగు మాసపత్రికయగు **'భారతి'** ని ప్రారంభించెను. నేటికిని ఈ రెండును నిర్విరామముగ సాగుచున్నవి. దినపత్రిక లనేకములు ఈనాడు తెలుగు దేశమున ఉన్నవి. కాని వీరు స్థాపించిన 'భారతి' మించు మాసపత్రిక మరొకటి లేదు. అనేక మాసపత్రికలు ప్రారంభింపబడినను, అవన్నియు బాలారిష్టము పాలైనవి.

ఇంతేగాక **ఆంధ్ర గ్రంథమాల** అను శీర్షికతో ప్రఖ్యాతములైన, విలువైన తెలుగు గ్రంథము లనేకములు ప్రకటించిరి. **ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వమును** ప్రారంభించెను.

వీరును స్వంతముగ రచనలను చేసిరి. అవి : **పారస్వతము, అనాహతము, అపరోక్షానుభూతి, అనుభవ సారము, అల్లమ ప్రభువు, భగవద్గీత.**

ఇంకను ప్రతి తెనుగు సంవత్సరాది నాటికి, సంవత్సర **(ఉగాది) సంపుటమును** ప్రచురించుచుండిరి. ఇది బొంబాయిలోనున్నప్పుడే ప్రారంభమై, మద్రాసు వచ్చిన నాటనుండి పెద్దదై, తెలుగు దేశమున పూర్వ సంవత్సరమున జరిగిన విషయము లన్నింటినిగూర్చి సచిత్రముగ ప్రచురింపబడుచుండెను. ఇదంతయు వారు చేసిన సేవలో **సాబాలు** మాత్రమే.

మహాత్ముని పిలుపును **పురస్కరించుకొని** స్వరాజ్య ప్రాప్తికొరకై ఖద్దరు కట్టి రాజకీయమున పాల్గొని దేశసేవయు చేసెను. వీరి చేతులు దాన కర్ణుని బోలినవి. రిక్తుడెప్పుడును, వీరిని దర్శించి విఫలుడై పోలేదు. దానము చేయుటయందు, తెలుగు దేశమున పేరెన్నిక గన్నవారు.

1923 లో ఆంధ్ర మహాసభ (చెన్నపురి) వీరికి **దేశోద్ధారకుడ'ని** బిరుదమునిచ్చి, వారుచేసిన సత్కార్యములగూర్చి, తెలుగువారు మరువకుండ చేసినది.

ఆంగ్లమున ప్రఖ్యాతివహించిన **'హిందూ' పత్రికవారు**, 1937 లో వీరిని **'విశ్వదాతయని'** పిలచినది. **ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము, 'కళా ప్రపూర్ణయను'** బిరుదము నిచ్చినది.

11-4-1938 లో శివసాయుజ్యమందిరి. వారి తరువాత వీరి జామాత **శివలెంక శంభుప్రసాదు.** వీరి పాదచిహ్నములలో లోక సంగ్రహ కార్యములను జరిపిరి. వీరి అనంతరము శ్రీవారి దౌహిత్రులు **శ్రీ రాధాకృష్ణ** కొంతకాలము మద్రాసులో **మాతా** మహుని దారిలో నడచిరి. 1975 లో హైదరాబాదు చేరి ఎనలేని సాహిత్యసేవ చేయుచున్నారు.

తెలుగువారి ప్రార్థన లెల్లప్పుడు, 'ఆంధ్ర పత్రిక', 'భారతి', 'అమృతాంజనము', వ్యవస్థల వృద్ధికే జరుగుచుండును.

—నే. శ్రీ. కృ.

ఆకరములు

1. Luminaries of Andhra Pradesh, by Dr. S. Sridevi.
2. ఆంధ్ర పత్రిక, దిన, ఉగాది సంచికలు.
3. భారతి సంపుటములు.

27. జి. డి. నాయుడు

జననము 23-3-1893 : మరణము 4-1-1974 :

చిన్నప్పుడు పోకిరి పిల్లవాడు. క్రూరమగు అల్లరులను చేసెను. కాని నూతనమగు ఉత్సాహమును, నవీనమగు క్రియాశక్తినిగలవాడై తన సంకల్పము లన్నింటిని కార్యసాధనమునందు ఫలింప చేసిన మనీషి.

చిన్నప్పుడు తన గ్రామమునకు లాంకషైర్ **(Lancashire)** అను దొర మోటారు సైకిల్‌పై వచ్చెను. ఈ యంత్రము ఈ చిన్నవానికి ప్రథమమున వింతగూర్చెను. తరువాత తానును అట్టిది విశిష్టముగ తయారు చేయవలెనని కుతూహలము హెచ్చెను. పట్టుదలను పెంపొంద చేసికొనగల దిట్ట. కొంతకాలమునకు ఆ దొరవద్ద ఆ బండినికొని తాను నూతనముగ సృష్టిచేయ గలిగెను.

ప్రత్తిని ఏకుటకు ఫాక్టరీని నిర్మించి, పరిశ్రమను నడపెను. దానిలో తను భరించలేని నష్టము వచ్చెను. సర్ రాబర్టు స్టేన్సు అను దొరను (రబ్బరు, టీ, వర్తకుడు) ధనసహాయ మడిగెను. అతడు ప్రత్తి వ్యాపారము వద్దు, మోటారుబండ్ల వ్యాపారము చేయుమని, తాను కొంత ధన సహాయము చేసెను. నాయుడుగారి నిజాయతి, బుద్ధి కుశలత, వ్యాపారమందు పట్టుదల గమనించిన మరికొందరు ధనసహాయము చేసిరి. ఆ మోటారు వ్యాపారమును బహు నిపుణతలో ప్రారంభించెను. కోయంబత్తూరు తదితర పరిసర జిల్లాలలో బస్సుల వ్యాపారము సాగించెను. నాయుడుగారి ముఖ్యోద్దేశమేమనగా ప్రయాణీకులకు వసతుల నేర్పరచుట. వ్యాపారలాభము మీదనే శ్రద్ధ నెప్పుడును చూపలేదు. అనేకమందికి జీవనోపాధి కల్పించి, ప్రయాణీకులు వేచి ఉండుటకు, అనేక సదుపాయములను చేసెను. తన నౌకరు ప్రతివాడును ప్రయాణీకులతో మర్యాదగ నుండవలెనని హితబోధచేసి ఒక రకమైన క్రమశిక్షణను అమలులో పెట్టెను. వారున్ను అట్లు నడచుకొనుచుండిరి.

నాయుడుగారి జీవితాశయము లేవనగా, భారత దేశము పారిశ్రామికముగ వృద్ధిచెందవలెనని. ఎంతో మంది విద్యార్థులకు గుప్తముగా విద్యా వేతనము లిచ్చి సాంకేతిక విద్యావిజ్ఞాన సంపాదనకు తోడ్పడెను. వారు దాన స్వీకారమును రహస్యము గనే తమలో దాచుకొనవలయునని కఠిన నిబంధన. నాయుడుగారు జార్జి పిలిప్పార్ అనునౌకలో ప్రయాణము చేయుచుండగా ఆ పడవ అగ్ని ప్రమాదమున దగ్ధమయ్యెను. తాను అందలి ప్రయాణీకులను రక్షించెను. తానును సజీవముతో బయట పడెను. వీరిని సన్మానముచేయ మద్రాసులో సభనేర్పరచిరి. వీరిని చూచుటకై 80 మంది వీరిచే సాయము పొందుచున్న విద్యార్థులు స్టేషనునకు వెళ్ళిరి. వారిలో ఒకరికొకరికి తాము గుప్తదాన గృహీతలమని తెలియకుండెను. గుప్తదానము సాత్వికమైన నిష్కామకర్మ. లోక సంగ్రహ కార్యము. తాను (ఎలక్ట్రిక్ సేఫ్టీ రేజరు) (Safety Razor) కనిపట్టెను. అందు ఇముడు నిశితమైన బ్లేడ్లను, తయారుచేసి చౌకధరలకు అమ్మచూపెను. 2000 రేజర్లను ఇంగ్లండుకు తీసికొని వెళ్ళెను. అచ్చటి వ్యాపారులుగాని, వ్యాపార సంఘములుగాని, వస్తువు నైపుణ్యమును ఆమోదించియు, నాయుడుగారికి ఎలాంటి దోహదము కల్పింప లేకపోయిరి. కాని అమెరికాలో కొన్ని లక్షల డాలర్లకు ఈరేజరుల పేటెంటు కొనుటకు, కొందరు సిద్ధమైరి. కాని నాయుడుగారు భారత జాతీయతకు మనదేశ వ్యాపార నిజాయితీకి, మన వ్యాపార పరిశోధనా తత్వమునకు, ఇట్టి పని

హేయమవి తోచి పేటెంటు అమ్ముటకు నిరాకరించెను. కాని మన ప్రభుత్వమువారు పరదేశ వ్యాపారమునకు హానికలుగునని నాయుడుగారి విశిష్ట ప్రయోగమునకు ఏలాంటి సహాయము చేయక పోయిరి. నాయుడుగారిట్టి సాంకేతిక యంత్రనిర్మాణము లనేకములు చేసెను. వీరి పరిశ్రమల ప్రాంగణము అద్భుతములకు పుట్టినిల్లు, మయ సభను పోలిన యంత్ర నిర్మాణములు. అందు పని చేయువారు నిపుణులు, క్రమశిక్షణ పొందినవారు. సోమరితన మనునది, తెలియనివారు. నాయుడు గారు తన పరిశ్రమ వ్యూహమందు ఎప్పుడును - అహర్నిశము కార్యనిమగ్నుడై యుండుటచే, తనను కలిసి కొనుటకు వచ్చిన వారికి రాత్రి1గంట నుండి వేకువ 4 వరకు కాలమును నిర్ణయించుచుండెను. విశాలమైన, తన వ్యాపార కర్మాగారము లందు ఏ చిన్నపనినిగాని, తానేస్వయముగ వీక్షించి సరిదిద్దుకొను, సర్వతో ముఖప్రజ్ఞకలవారు. యంత్ర నిర్మాణముల ఆధునికముగా స్థాపించుటకై దేశదేశములు పర్యటించి తన నిశిత బుద్ధితో అచ్చటి సాంకేతిక విజ్ఞానములను ఆర్జించి కోయంబత్తూరు నందు, వాటిని ప్రవేశపెట్టుచుండెను.

సాంకేతిక కళాశాలను నిర్మించెను. అందలి విద్యార్థులను కఠినమైన శిక్షణతో విద్యనభ్యసింప చేసెను. విద్యా సంస్థలకు భూరివిరాళముల నిచ్చెను. శ్రీరామకృష్ణ హోమ్, పచ్చయప్పా కళాశాలకు, ఆంధ్రయూనివర్సిటీకి, విద్యను ప్రగతి మార్గములో నడిపించుటకై విరాళముల నిచ్చెను.

ఆడంబర మనునది తెలియని మానవోత్తముడు. శాఖాహారి, విదేశములందు ఒక వసతి గృహమున తాను 'ఉప్మా'చేసి అచ్చటి వంటల వారికి నేర్పి ఆనాడు అచ్చటికి వచ్చిన వారికి వడ్డించెను. ఇంట మాట్లాడుభాష తెలుగు. కాని తమిళమును మాతృభాషగనే స్వీకరించెను. ఇంతటి పారిశ్రామిక విజ్ఞానవేత్తను దేశభక్తుని యంత్రనిర్మాణ మందు పరిశోధన సల్పిన విజ్ఞానిని, ప్రభుత్వము, జిల్లా బోర్డువారు, మునిసిపాలిటీవారు తగిన దోహద మివ్వక వారిమనస్సును కష్టపెట్టిరి. కాని నాయుడు గారు తాను దేశాభివృద్ధికి, ప్రజలశ్రేయస్సుకు, ఉచితమైనదని నమ్మినకార్యము లన్నింటిని నిర్వహించిన సిద్ధజీవి.

వీరి వినోద వ్యాసంగములలో వింతయైనది వ్యవసాయము. వీరి మార్గములు విశిష్టమైనవి. కృషి సాటిలేనిది. ప్రత్తిమొక్క 10 అడుగులపైన ఎత్తు కల్గి. ఒక్కచెట్టు 24 పౌనుల బరువుగల ప్రత్తిని ఫలింపచేసెను. ఇట్లే కొన్ని ధాన్యపు పంటలను, తాను స్వయం కృషితో పండించెను. తాను సంకల్పించి ఏది చేపట్టినను దాని ఫలితము వింత గూర్చుటయేగాక ప్రజోపకారముగ సిద్ధించుచుండెడిది. ఇతడు కారణ జన్ముడు. తాను నిర్వహింప దలచిన సంకల్పముల నన్నింటిని నెరవేర్చిన దీర్ఘజీవి, ధన్యుడు. చాయగ్రహణ మితనికి ప్రీతికరమైన వినోదకార్యము. హిట్లరును, ముసులోనీని ఆంగ్లరాజును భారతదేశమునకు వచ్చుచున్న వైస రాయి, లిన్‌లిథోను ఫోటోలు, చలనచిత్రములుగ తీసెను. అమెరికావారు కొనుటకు సిద్ధమైనను తాను నిరాకరించి వాటిని భారతదేశమందే పదిల పరచెను.

వ్యాపార, పారిశ్రామిక, సాంకేతిక విద్యారంగములందు, గోపాల్ దొరస్వామి నాయుడు చిరస్థాయిగా ప్రకాశించు ప్రఖ్యాత వ్యక్తి.

వీరి విజ్ఞానమును గుర్తించినవారిలో ప్రపంచ ప్రఖ్యాతులైన డా. సి. వి. రామన్‌గారు ఒకరు.

ఆకరము

(G, D. Naidu)

1. జీవిత సంగ్రహము.

శ్రీ గోపాల్‌గారు పంపిన గ్రంథము.

28. సి. కె. నాయుడు (కర్నల్)

ఇంటిపేరు కఠారి. (కత్తి) పేరు కనకయ్య (బంగారయ్య) క్రికెట్ బాట్‌తో కత్తివేటువేసే క్రీడాయోధుడు. ఆటలో బంగారులాంటి, పరుగులు, బౌలింగ్, ఫీల్డింగ్ చేయగల సర్వ క్రీడావేత్త. జననం 31-10-1895 లో నాగపూరు పట్టణంలో. క్రికెట్ ఆటను, తండ్రిగారి దోహదంతో నేర్చుకొన్నారు. వినోదానికి క్రికెట్ నేర్చుకొన్నా, ఆటలో నైపుణ్యం అసమానంగా ఆర్జించారు. రాజ సంస్థానాలలో అనేక పదవులు ఆక్రమించారు. 1956 లో పద్మభూషణ్ అయినారు.

1957 లో తన 63 వ సంవత్సరం పాతజట్టుకు, క్రొత్త జట్టుకు పందెం జరిగినప్పుడు తనకు షష్టి. పూర్తి అయినదని ఋజువు చేసేందుకా అన్నట్లు 60 పరుగులు తీసారు. వన్నెచెడక, శరీర సౌష్ఠవాన్ని కాపాడుకొని వయసుమీరిననాడు కూడ, ఉన్నతశ్రేణికిచెందిన ఆటగాడని శ్లాఘ్యతను రూఢి చేసికొన్నాడు.

ఆయన క్రీడాజీవితంలోని కొన్ని ముఖ్య సంఘటనలను వివరించాలి. బంతిని క్రీడారంగస్థలం వెలుపల పడేటట్టు కొట్టడం (సిక్సరు) నూరువరకు సంపాదించారు. 26 (సెంచరీలు) శతమాన పరుగులు తీయగల్గారు.

1936 లో ఇంగ్లండులో ఆడిన భారతీయజట్టులో వీరే ప్రముఖంగా ధృవతారవలె వెలిగారు. ఓవెల్స్ క్రీడారంగంలో మనజట్టు ఇన్నింగ్స్ ఓటమిని తప్పించుకొనుటకు 90 పరుగులు జమకావలసియుండెను. ఆ క్లిష్ట సమయంలో కఠారి కనకయ్య నాయుడు, బ్యాట్ తీసికొని రంగంలోకి దిగారు. బౌలర్ గబ్బీ ఎలెన్ తీవ్రంగా బంతినివేయ ప్రారంభించారు. బంతి ఒకమారు శరవేగంతోవచ్చి నాయుడు రొమ్మును తాకింది. నాయుడు దెబ్బకు క్రిందపడెను. వైద్యులు ఆడవద్దన్నారు. కాని నాయుడు వారి సలహాలను స్వీకరించక బ్యాట్ చేయడం కౌశలంతోచేసి 81 పరుగులు-బంగారులాంటివి, భారతజట్టుకు సేకరించారు. ఆనాటి ప్రేక్షకులకు ఆశ్చర్యం కలిగించారు. క్షతగాత్రుడైనప్పుడే నాయుడు, క్రీడాసమయంలో మరింతగా విజృంభించేవారు. 1944 లో రంజీ పందెంలో నాయుడు ఆడుతుండగా బంతితగిలి రెండుపండ్లు రాలిపోయినాయి. వాటినితీసి, బ్యాటుతో ఎగురగొట్టి, వైద్యులు ఆట నిలుపమనినా నోటినుండి నెత్తురు పతనమగుచున్నా, ధీరమనస్కుడై గాయాన్ని లెక్కపెట్టక ఆడి 66 పరుగులు సాధించారు. రామ, రావణ, భారత యుద్ధాలలో ఇట్టి వింతపోరాటాలనుగూర్చి వింటాము. వీరులైన యోధులు, దైహికమైన దెబ్బలను సరకు చేయరు. నాయుడు క్రీడారంగంలో దగిలినదెబ్బ, అరటిపండు అనుకొని, ఇనుమడించిన తేజస్సుతో ఆడేవారు.

క్రమశిక్షణతో తనజట్టు సభ్యులను మెలగించేవారు. తాము అట్లే ప్రవర్తించేవారు.

72 సం॥లో (14-11-1967) నాడు అవసాన దశ ప్రాప్తమయ్యేటప్పుడుకూడ నేను ఔట్ కాలేదనే తన జీవితసారాంశాన్ని చరమవాక్యంగా చెప్పారు. భారతదేశ క్రికెట్‌కు పేరుప్రఖ్యాతులు సేకరించిన ఉత్తమ క్రికెట్ యోధుడు నాయుడు.

—నే. శ్రీ. కృ.

ఆంధ్రప్రభ (వార) 6-12-1967
(శార్వరి) వ్యాసం॥

29. నారాయణదాసు (ఆదిభట్ల)

తే. 31-8-1864 నాడు జన్మించి 2-1-1945లో ఉపాధినివదలి స్వర్గధామము చేరుకొన్నారు. ఆది భట్ల నారాయణదాసుది బొబ్బిలి తాలూకా అజ్జాడ గ్రామం జన్మస్థలం. తండ్రి వెంకట చయనులు, తల్లి నరసమాంబ. ఈమె పురాణం నరసమ్మని, చదువులవ్వయను పేరుగాంచెను.

వీరి సాహిత్యమేకాకుండ, వీరిని గూర్చిన సాహిత్యం బహుళంగా ఉంది. వీరు హరిదాసులు. హరికథ-సంగీతోపన్యాసంలో కథకుడు. ఒక్కడే కాని కథప్రారంభమైన తరువాత అతడు ఏక ముఖంగా బహుపాత్ర పోషణజరపి, రసాన్ని పోషించి, సాహిత్య, సంగీత, నాట్యమిళితమైన సమారాధన చేస్తారు, ప్రజానీకానికి. ఒక సమా వేశంలో సంస్కారిక విద్యాబోధనచేసే అవకాశం హరికథా కథనం. ఇందు నారాయణదాసు నిపుణుడు. సంగీతవేత్త, నాట్యకోవిదుడు, కవి. ఉభయ భాషలందు సవ్యసాచివలె ప్రతిభకలవాడు. సమావేశమైన శ్రోతలను, తన సంగీత మిళితమైన సాహిత్యోపన్యాసముతో వారిని రసార్ద్ర హృదయులుగచేసి కథను కళాపోషణ గావించెడివారు.

ఓమర్ ఖయ్యాము రుబాయిలను సంస్కృతమునకు, అచ్చ తెలుగునకు తర్జుమా చేసిరి. వీరి శిష్య పరంపర బహుళము. నేడు హరికథలు చెప్పువారు, వీరిని గురుస్తుతిచేసి తరువాత కథను ప్రారంభింతురు.

హరికథా పితామహులై ఆంధ్రదేశ నలుమూలల పర్యటించి తమ వాణిని వినిపించి, శ్లాఘ్యతను పొంపొందచేసికొని తెలుగువారి జ్ఞాపక ఫలకములపై అక్షరవాసముచేయుచున్న ధీమంతులు – నారాయణ దాసుగారు.

—నే. శ్రీ. కృ.

డా॥ ఆదిభట్ల నాగభూషణంగారి లేఖ.

30. పంద్రంగడు

పదవ శతాబ్ది మధ్యభాగమున తూర్పు చాళుక్యులు బెజవాడను ముఖ్యస్థానముగ స్థాపించుకొని వేంగిరాజ్యమును పరిపాలించిరి. ఆ వంశమందు మహోన్నతుడైన చక్రవర్తి, గుణగ విజయాదిత్యుడు. అతనివద్ద ఆజ్ఞప్తిగా, మహాసేనానిగా, పంద్రంగడు నియమితుడాయెను. ఇతడు *కడెయరాజు సూనుడు. గుణాధికుడు. విజయాదిత్య భూపాల భక్తిపరాయణుడు – (పోణంగి శాసనము)

పంద్రంగడు ఆజ్ఞప్తి అధికారము స్వీకరించెను. శత్రువుల విక్రమముతో జయించెను. ఇమ్మడి అర్జునుడనదగినవాడు, ప్రతాపశాలి (మచిలీపట్టణ శాసనము).

ధర్మ తత్పరుడు, మహా గుణశాలి, ఖడ్గధారి. విద్వాంసుల పొగడ్తలొందిన మహామహుడు. ఇట్టి బహుగుణోపేతుడీ పంద్రంగడు. ఇతని వంశము :

భట్టకాళుడు – పంద్రంగడు – *కడియరాజు.

పంద్రంగడు – నిరవద్య ధవళుడు – (కటకాధి పతి) విజయాదిత్యుడు – దుర్గరాజు.

వీరందరును సవ్యసాచులు. కత్తి కలమును అవలీలగ ధరింపనేర్చినవారు. పంద్రంగడు, గుణగ విజయాదిత్యుడు రాజ్యమునకువచ్చిన సంవత్సరమే, సేనకునేతయై సామంత నృపసేనల జోడించుకొని నెల్లూరు ప్రాంతమున, స్థిరవాసమేర్పరచుకొని,

పల్లవుల సాయముతో తూర్పు చాళుక్యుల నెదిరించి, స్వపరిపాలన గావించుచున్న పన్నెండు బోయకొట్ట ములపై దాడిసలిపి వారి నోడించెను. తన ప్రభువు కీర్తిని విస్తారము చేసెను. నెల్లూరును పరశురామ ప్రీతిచేసెను. కంచివరకు దండయాత్ర విజయ వంతముగ జరపెను.

వేంగిరాజ్యమందుండిన కందుకూరుసీమకు రాజ్య ప్రతినిధిగా (వైసరాయిగా) నుండెను. విజయ పరంపర జరిపిన తరువాత, కందుకూరును, బెజవాడవలె కావింప ప్రగతిమార్గ మనుసరించెను. ఈ విషయము లన్నిటిని తెనుగున తరువోజ వృత్తమునవ్రాసి, శిలాక్షరముల వేయించెను. నేడు విజ్ఞులకు తెలిసిన అద్దంకి శాసనమిదియే. తెనుగు కవిత్వమునకు పునాదిగాఉన్న దేశీయ పద్యమిదియే.

అద్దంకి శాసనము :-

1. ....(పుర)
2. ....భూపాల కుఞ్జు
3. పట్టంబుగట్టిన ప్రథమంబు నేఞ్డు బలగర్వంబొ
4. ప్పగబైలేచి సేనచుట్టంబుగట్టిఞ్చి ప్రభుం
5. బణ్డరంగు(ం)బ[ఞ్చి]న సామ(ం)త్త పదువతో బోయ
6. కొట్టంబు ల్వణ్డెణ్డుగొణి వేంగినాణ్డిం గొఱల్చియ
7. త్రిభువనాంకుశ బాణనిల్పి కట్టెపు దుర్గంబు గడు
8. బయలేస్సి కణ్డ కుర్చెజవాడ గావిఞ్చి చెమెచ్చి
9. పణ్డరంగు పరమ మహేశ్వరుంఞ్డు ఆదిత్య బటరవి
10. కి ఇచ్చిన భూమి ఎనుబోదివుడ్ల అడ్డుపట్ట నేల ధ
11. మ్మపురంబున దమ్ము వలువిని రక్షిఞ్చినవారికి అస్వ
12. మేదం(బు) సపలం(బు) (అ)గు.

ఇది శాసనము. దీనికి ఛాయగా, నేటి భాషలో

తరువోజ :- పట్టంబుగట్టిన ప్రథమంబు నేడు-బల
గర్వమొప్పగ బైలేచి సేన పట్టంబు
గట్టించి ప్రభు పండరంగు బంచిన సామంత పదు
వతో బోయకొట్టముల్వంద్రెండు గొని వేంగి
నాటి - గొఱల్చియ, త్రిభువనాంకుశ బాణనిల్పి
కట్టెపు దుర్గంబు గడు బయల్స్సి - కందు
కూర్చెజవాడ గావెంచె మెచ్చి.

గద్యము :-

పండరంగు పరమ మహేశ్వరుండు
ఆదిత్య భట్టారునికి ఇచ్చిన
భూమి ఎనుబొది పుట్ల అట్లు
పట్టునేల ధర్మపురంబున
ధర్మువులు. వీని రక్షించిన
వారికి అశ్వమేధంబున
ఫలంబు అగు.

పంద్రంగమనగా, నెల్లూరుజిల్లా సముద్రతీర ప్రాంతములందు, ద్వీపమని వాడుటకలదు. 10 వ శతాబ్ది మధ్యదశలో ఈ సేనాని కంచివరకు వేంగీ రాజ్యమును విస్తరించి, నెల్లూరుజిల్లా ఆగ్నేయ భాగమున పెద్ద శివాలుయము కట్టించెను. ఇది నేటికిని ఉన్నది. 14వ శతాబ్దిలో తెలుగు చోళులు దీనిని పెంచి కట్టిరి. ఇందు వేంచేసిన దేవుడు పంద్రంగే శ్వరుడు. ఇంతటి శబల గుణోపేతుడు ఏనాటి కైనను ప్రశంసార్హుడు.

నే. శ్రీ. కృ.

ఆకరములు

1. History of Deccan - Yazdani.
2. History of Eastern Chalukyas : B. V. Krishna Rao.
3. History of Eastern Chalukyas : Dr. N. Venkataramaniah.

31. డాక్టరు పట్టాభి

భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య - ఇది పూర్తి పేరు. వైద్యం చదివి డాక్టరు అయ్యారు. కొన్నాళ్ళు వైద్యం చేసినా, ఎక్కువగా భారతీయులకు తెలిసినది, కాంగ్రెసులోవుండి మహాత్మునికి సహచరుడై సలహాదారుడై కాంగ్రెసు సంస్థ చరిత్ర వ్రాసిన గొప్ప రచయితగానే. అనర్గళంగా ఆంగ్లములో, తెలుగులో ఉపన్యసించే వక్త. మధ్య ప్రదేశ్‌లో గవర్నరు పదవి చేశారు. ఆ నాటికి వీరి వయస్సు 70 దాటింది. ఈ మధ్య ప్రదేశ్‌కు గవర్నరుగా తెలుగు బిడ్డ ఉండటం, మొదట ఈడ్పుగంటి రాఘవేంద్ర రావు, రెండవవారు డా. పట్టాభి సీతారామయ్య. అయితే వీరు స్వరాజ్యప్రాప్తి తరువాత ఆ పదవిని అలంకరించారు.

బాల్యంలో ధన అభావంచేత కష్టపడ్డ జీవి. అయితే కష్టములను త్రోసిపుచ్చి విద్య నేర్చిన ధీశాలి. 1906 లో జాతీయతా అనే మతాన్ని సంపూర్ణంగా స్వీకరించారు. 1910 లో బందరు స్వగ్రామంలో జాతీయ కళాశాల స్థాపనకు తోడ్పడ్డారు. ప్రపంచ విజ్ఞానవేత్త అయిన ఆనంద కుమార్‌స్వామిగారిని అతిథిగా సత్కరించి వారికి వారి ఊరిలో ప్రఖ్యాతంగా నడుస్తున్న కాలంకారీ వస్త్రాల గూర్చి వివరంగా చెప్పారు. 1911 లో 'భారత జాతీయత' అనే గ్రంథం వ్రాశారు. 1913 లోనే భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రాల సూత్రాన్ని వెలువరించారు. ఆ సంవత్సరమే జన్మభూమి అనే పత్రికను ఆంగ్లంలో ప్రారంభించి 1930 వఱకు సాగించారు. ఆ పత్రిక అఖిల భారతస్థాయిలోనే ప్రఖ్యాతమైంది. 1917 లో కాంగ్రెసుసంస్థలో తెలుగు వారికి ప్రత్యేక స్థానాన్ని చేకూర్చారు.

1922-23 లో ఆంధ్రా బ్యాంకును; ఆంధ్ర ఇన్సూరెన్సు సంస్థలను స్థాపించారు.

మహాత్ముడు దేశానికి సంపూర్ణంగా జాతీయ ప్రగతి మార్గాలను సూచించేనాటికే, తాను అట్టి మార్గాలను నాందిగా కొంత కార్యక్రమాన్ని జరిపించారు. కాంగ్రెసు నాయకులలో సనాతనుడు, మంత్రి పదవులు స్వీకరించరాదనే వాదనను సంపూర్ణముగా నమ్మి విశ్వాసంతో ఎలాంటి అధికారాన్ని చేబూనలేదు. రాజాజీ ముఖ్య మంత్రియై వీరిని అధికారానికి పిలచినా, వద్దని నిరాకరించారు. ఇంతేగాక ప్రభుత్వాన్ని వారుచేసే అవక తవకలను అద్దంపట్టి చూపేవారుగానే ఉండిపోయారు. పరిపాలనా నేతలకు పూలమాలలు అందించే పనులు చేయడం వారికెప్పుడు ఇష్టంలేదు.

వీరు మంచి వక్త, ఉపన్యాసాలు అలలవలె సభాసదుల పైకి ప్రవహించేవి. ఎత్తిపొడుపులు సున్నితంగా సభా వేదికనుండి ప్రసారం చేసేవారు. సభ్యులకు ఆనందం కలిగించేవారు. వీరి జ్ఞాపక శక్తి ఉద్దండమైనది. తాను ఒక్కడే వ్యక్తి అయినా వారు కదలితే పెద్ద ఆఫీసు తరలి పోయినట్లుండేది. సర్వం ఆయన మెదడు అనే మంజూషనుండి తన ఇచ్ఛామాత్రాన బుద్ధికి గోచరించేవి. దేశ విషయం ఏదైనా సరే వివరాలతో, విశేషాలతో, వివిధ రూపాలలో, శ్రోతలకు నూతనంగా నివేదించేశక్తి వీరికి అపారంగా ఉండేది.

తిలకు, బిసెంటు, వీరి ప్రజ్ఞను ఆనాడే గ్రహించారు. మహాత్ముడు వీరిని తన వ్యాఖ్యాతగా స్వీకరించారు. వీరు వ్రాసిన 'కాంగ్రెసు చరిత్ర' కు అమరత్వం చేకూరింది.

శాంతి స్వభావంతో పాలనాదక్షతతో వైదగ్ధ నైపుణ్యంతో గవర్నరు పదవిని నిర్వహించారు.

— నే. శ్రీ. కృ.

కె. ఈశ్వరదత్త - జీవితములు.

32. పాపయ్యా, అవధానం

ఆంగ్ల నవలా రచయితయైన సర్ వాల్టర్ స్కాట్ అనేక నవలల, పద్యకావ్యముల రచించి ప్రఖ్యాతి చెందెను. వారి, **"సర్జన్స్ డాటరు"** (Surgeon's **Daughter**) ఎక్కువ ప్రాముఖ్యము చెందకపోయి నను, అవధానం పాపయ్యా అనువారిని ఆ నవలలో పాత్రగా సృష్టించెను. ఇంత ప్రఖ్యాతి : పాపయ్యకు ఎట్లు లభించెను అను విషయమే వారి జీవిత సంగ్రహము.

పాపయ్యా పేరు (పాము + అయ్యా) పాపయ్యా. ఆదిశేషుని పేరు. బ్రిటిష్ కుంఫిణీ వారు మనదేశ మునకు వ్యాపారార్థము వచ్చి, ఇంతింతై, రాజ్య మేలు స్థానమును సంపాదించికొనిరి. ప్రథమములో దేశభాషలు, రానందున ఇచ్చటి వారిలో ద్విభాషలు వచ్చిన వారిని చేరదీసి వారిద్వారా, వారి రాజకీయ వ్యాపార, మిలటరీ పనులను జరిపించుకొనిరి. అట్లు చేరదీసిన వారిలో అవధానం పాపయ్యా, పేరెన్నిక గన్న ప్రముఖుడు.

పాపయ్యా నెల్లూరు జిల్లా. సూళూరుపేట డివి జన్‌లో చేరిన మంగళంపాడు గ్రామమున జన్మిం చెను. సంప్రదాయకమైన విద్యలను నేర్చెను. తెలుగు సంస్కృతముల చదివి, తెలుగున, స్కాంద పురాణాంతర్గతమైన శివరహస్యఖండమును, తెలుగు కావ్యముగా మలచెను. విద్వాంసు డయ్యెను. మద్రాసుచేరి ఆంగ్లము నేర్చుకొని కుంఫిణీ వారివద్ద ఎగుమతులు, దిగుమతుల తణిఖీచేయు ఉద్యోగ ముల సంపాదించెను. అందువల్లనే ప్రజలు ఇతనిని లంగరు పాపయ్యా, అని వ్యవహరించిరి. తరువాత ఇంగ్లీషువారికి, చెన్నపట్టణమున ద్వి భా షి గా (దుబాష్) పనిచేసెను. పాలితుల పట్ల గౌరవమునే చూపుచుండెను. వారి వాత్సల్యమునకు పాత్రు డయ్యెను.

ఆనాడు మద్రాసు గవర్నరుగా ఉన్నవారు జాన్ హాలెండు (1789). వీరి తమ్ముడు ఎడ్వర్డు హాలెండు, తమ్ముడు, గవర్నర్ కౌన్సిల్ సభ్యుడు గాను, బోర్డుఆఫ్ రెవిన్యూ అధ్యక్షుడుగాను ఉండెను. వీరివద్ద పాపయ్యా దుబాష్ అనగా (ద్విభాషి) గా ఉద్యోగము స్వీకరించెను. అన్నదమ్ము లిద్దరును కాంచన ప్రియులగుటచే, పాపయ్యా ద్వారా వీరు ధనమార్జించిరి. ఈ అర్థసేకరణకు, దొరల అను మతిపై పాపయ్యా, చాణక్య తంత్రముల ప్రయో గింపవలసి వచ్చెను. ఇట్టి కుతంత్ర ప్రయోగముల వలన కౌన్సిల్ యందలి మరొక సభ్యుడగు హోలి బర్టన్ దొరతో వైరము తటస్థించెను. హోలిబర్టన్ పితామహి, ఆంగ్ల నవలా రచయితయగు స్కాట్ నకు దగ్గర బంధువు.

హోలిబర్టన్. గవర్నరుచేయు కార్యములకు అడ్డు తగులుచుండుటచే మద్రాసునుండి చంద్రగిరి (పర్వత ప్రదేశమునకు బదిలీ అయ్యెను) తరువాత హోలిబర్టన్, పావయ్యాపై అభియోగములు తెచ్చెను. విచారణయు జరిగెను. ఈ విషయమంతయు గ్రంథ రూపమున 1793 లో హోలిబర్టన్ ప్రచురించెను. ఈ విచారణ గూర్చిన వివరములు స్కాట్ నవలకు కొంత దోహదము కూర్చి యుండును.

అవధానం పాపయ్యాకు విచారణలో కారాగార ప్రాప్తియు లభించెను. గవర్నరు హాలెండు వారి తమ్ములపైనను ఇంగ్లండులో నేరారోపణ జరిగి విచారణము జరిగెను.

అవధానం పాపయ్యా మద్రాసులో ఆ కాలమున పలుకుబడి ఎక్కువగ నుండెను. ఈనాటికిని అతని పేరుతో ఒక వీధి వేపేరీలో యున్నది. వీరు 1809 లో స్వర్గస్థులైరి.

పాపయ్య పండితుడు, కవి, కౌటిల్య తంత్రాంగం వేత్త. తాను పాపము చేసిన దానికంటే, తన యెడలనే ఇతరులు పాపము చేసిరి.

వీరి వంశీయులు నేటికిని (ఏడవతరము వారు) నెల్లూరున, హైదరాబాదులో ఉన్నారు. నెల్లూరులో అధివక్తయగు అష్టకాల రామనాథంగారి భార్య, హైదరాబాదులో (మలక్ పేట) యజ్ఞమూర్తి సాంబయ్యగారి సతీమణి పాపయ్య వంశీయులు. పాపయ్య వ్రాసిన శివరహస్య ఖండము అముద్రితముగానే యున్నది. ఈ తాళపత్ర గ్రంథము నెల్లూరున డా. కాళిదాసు పురుషోత్తము వద్దనున్నది. ప్రచురణాభాగ్యము కలుగి చేయవలసి యున్నది.

—నే. శ్రీ. కృ.

పై వ్యాసమునకు ఉపకరించిన

గ్రంథావళి

1. Sir William Scott. The Surgeon's Daughter 1827.
2. Dubash Avadhanam Paupaiah, A Famous Madras Trial. By: A. V. Venkataramaiyer M.A.L.T. Curator, Madras Records office. A Paper read at the 12th Meeting of the Indian Historical Records commission held at Calcutta in Dec. 1929. Calcutta Government Press 1930
3. First Report of the Committee Appointed to Enquire into the charges brought by the Nawob of Arcot against Dubash Paupaiah and the Hollands.
4. The Trail of Avadhanam Paupaiah– a pamphlet printed and published with documentary extracts by Haliburton. 1793 Madras Edn 1825.
5. Justice Fawcett's article on The two Hollands of Madras and their Dubash. Journal of Indians History Vol. V. 1927.
6. Lord Cornwallis Correspondence.
7. Justice Fawcett's article on "The Forged Bonds of the Carnatic, Journnl of Indian History Vol. VI Part I App. 1927.
8. Hindu d. 2I June. 1918. Paupiah The Brahmin Dubash by P. R. Krishna Swamy.
9. The Calcutta Review Oct. 1919.
10. Journal of Indian History Vol. V. 1927.
11. Madras University Lectures on The Indian Connection in English Literature 1929.
12. Ms. Palm Leaves Sivarahasya Khanda by Avadhanam Paupiah (Tel) Dr. K. Purushottam. Nellore.

33. పొట్టి శ్రీరాములు

మద్రాసు నగరమున బులుసు సాంబమూర్తి నివాస గృహమున 19-10-1952 నుండి 58 దినములు కఠోరమైన ఉపవాస వ్రతమును సాగించి, పొట్టి శ్రీరాములు 15-12-1952న పుణ్యులు పోవు లోకము చేరెను. రామాయణమున శ్రీరాముడు తన ఒడిలో అసువులు ధారపోసికొనిన జటాయువునకు అట్టిప్రాప్తి కలుగు గాతా అని దీవించెను. శ్రీరాములు అమరజీవి. తెలుగు వారెన్నటికిని మరువరాని దేశ భక్తుడు. ఒక సత్కార్య నిర్వాహణకు ఉపవాసమును సంకల్పించి వ్రతనిష్ఠతో ఆచరించి, దేహ త్యాగము చేసిన మహామహులు, ప్రపంచ చరిత్రలో అరుదు. ఈ ఉపవాస దీక్షను నిర్వహించుటకు కొంత క్రమశిక్షణ, మనోబలము, మనోనిశ్చలత, సాత్విక సంపత్తి, పట్టుదల కావలయును. పొట్టి శ్రీరాముల యందు ఈ సద్గుణరాశి ఆవరించి యుండెను. వీరి జీవితము సంగ్రహముగా తెల్పబడమైనది.

వీరి పూర్వీకులు ప్రకాశం జిల్లాలోని కనిగిరి తాలుకా, పెద్ద చెర్లో పల్లెలోని పడమటిపల్లె గ్రామమునకు చెందినవారు వీరి పితరులు వ్యాపార్థమై మద్రాసు చేరి అణ్ణాపిళ్ళె వీధిలో కాపుర ముండిరి. తండ్రి గురవయ్య, తల్లి మహాలక్ష్మమ్మ. 1901 న శ్రీరాములు జన్మించెను. వీరికి ఇద్దరు అక్కలు తమ్ముడు ఒకరు ఉండిరి. వీరి ఆరవ యేట తండ్రి గతించెను. బాల్యదశలో వీధిబడిలో చదివెను. తరువాత బొంబాయి వెళ్ళి, విక్టోరియా టెక్నికల్ ఇన్‌స్టిట్యూట్‌లో సాంకేతిక విద్య నేర్చెను. 1924 లో L. S. E. సర్టిఫికెట్ పొందెను. ఈ కాలముననే కుమారి సీతమ్మను వివాహమాడెను. ఈ వివాహము జరుపుకొనుటకై ధనవంతుడైన స్నేహితుడు విరాళముగా పైకమివ్వగా శ్రీరాములు వద్దనెను.

వీరు చిన్ననాట నుండి నీతి, నిజాయతీనే ప్రాణ వాయువువలె పీల్చెను. మంచి నీటిగా సేవించెను. తిను పదార్థమువలె జీర్ణించుకొనెను. తన శరీరము నంతయు ఆ ధర్మములతోనే నింపుకొనెను. 1925లో రైల్వేలో అసిస్టెంటు ప్లంబరుగా చేరెను. 4, 5, సం. మాత్రమే ఉద్యోగ మందుండెను. వీరు నిజాయతి ప్రవర్తన అచ్చటి పైఅధికారులకు నచ్చలేదు. శ్రీరాములు ప్రజాసేవయే కర్తవ్య మని తలంచెను.

తనకు ఒక మగబిడ్డ పుట్టి శైశవముననే మరణించెను. భార్య సీతమ్మ క్షయ వ్యాధికి గురియయ్యెను. తరువాత 1929 లో ఆమె చనిపోయెను. వారి దాంపత్య మచిరకాలములోనే అంత మొందెను. తరువాత ఉద్యోగము విరమించెను. తనపై ఆధారపడి యున్న వారు తమ్ముడు, మేనల్లుడు, నౌకరీలో నుండగా సెలవు పెట్టి మహాత్ముని ఆశ్రమమునకు వెళ్ళి, అచ్చట కఠిన శిక్షణ పొందెను. నౌకరీ వదలి, కూడ పెట్టిన ధనమును సగము తమ్మునికి మిగత దానిని బీదలకు పంచిపెట్టి సబర్మతి చేరెను. ఉప్పు సత్యాగ్రహములో పాల్గొనెను. మహాత్ముని ఉద్యమములలో పాల్గొని, వీరును వారి మేనల్లుడు అగు నరసింహులును కారాగార వాసము చేసిరి. అహ్మదాబాదు ఆశ్రమ వాతావరణము, తన ఆశయములకు తృప్తి నివ్వలేదని తారవాడ యందలి ఆశ్రమము చేరెను.

తనపై చిన్న నాటనుండి వాత్సల్యము చూపిన మేనమామ దర్శిలో మరణించెను. అపుడు స్వదేశమునకు వచ్చి మారెళ్ళ, జువ్వలదిన్నె, కావలి, టంగుటూరున సంఘసేవ చేసెను. మారెళ్ళలో మద్యపాన నిషేధమును గూర్చి, నిరాహార దీక్ష బూనెను. న్యాయస్థానమున మద్యపాన నేరము క్రింద ఒకనికి శిక్ష పడుచుండగా తాను కోర్టు

ప్రవేశించి, ముద్దాయిని తనకు ఒప్పచెప్పిన, అతనిని మార్చి మంచివానిగా చేతునని నివేదించెను. వీరి మాటను నమ్మి, న్యాయాధికారి ఆ ముద్దాయికి వేరు శిక్ష వేయక శ్రీరాములునకు అనుచరుడవై యుండు మని తీర్పు చెప్పెను.

నెల్లూరు నందు శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి దేవళము కలదు. అందు హరిజనులు ప్రవేశింప ఆటంకము లుండకూడదని ప్రచారము చేసెను. ధర్మకర్తలతో సంభాషణలు సల్పెను, కాని వారు నిరాకరించి నందున మహాత్మునికి వ్రాసి వారి ఉత్తర్వు మేరకు 7-3-1946 నుండి ఆ దేవళము వద్ద నుండు పుష్కరిణి ప్రక్కనే ఒక కుటీరము నిర్మించుకొని అందు తన ఉపవాస దీక్షను ప్రారంభించెను. 14-3-1946న ఆ నగరమున హర్తాళ్ (బందు) జరిగెను. 15-3-46 న ధర్మకర్తలు సమావేశమై ప్రభుత్వము నకు తెలిపి హరిజన ప్రవేశమునకు అంగీకరింతు మనిరి. ఈ విషయమున ఏనుగ పట్టాభిరామిరెడ్డి చాల శ్రమపడిరి. 16-3-46 ప్రొద్దున 10 గంటలకు దీక్షను వదలి లఘుపానీయమును స్వీకరించెను.

వీరు నెల్లూరు నందున్నప్పుడు శ్రీ దేవత చెంచు రాఘవయ్య ఇంటిలో నుండిరి. వీరి దైనందిక వ్యవహారముల కన్నింటికి ఆ యింటి వారు దోహద ముల కల్పించిరి. ఆ నగరమందు అనేక గృహిణులచే రాటములచే నూలు దీయుట దైనందిన సంస్కార కార్యక్రమముగా సాగించెను.

వారు తాను వడకిన వస్త్రములనే ధరించెడివారు. ఈ నాటికిని నెల్లూరు ఇతర ప్రాంతములందు వీరి శిష్యులు కలరు. అందు ముఖ్యులు మూలపేటలో ఉండు జి. వెంకట్రామయ్య.

మహాత్మునికి శ్రీరాములుపై అభిమానము మెండుగ నుండెను. ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములును సాగుచుండెను. వీరి ఆత్మత్యాగముచే తెలుగు వారికి స్వరాష్ట్రము ఏర్పడినది.

వీరి ఇంటిపేరు పొట్టి, వామనుడయ్యును, నిజాయతీ యందు, మనో నైర్మల్యమునందు, ఆత్మత్యాగమున త్రివిక్రముడై వెలిగెను. తెలుగు జాతి మరువరాని వ్యక్తి.

1. విక్రమ సింహపురి మండల సర్వస్వము. పే. 433, (1962) నందలి వ్యాసము. ఈ రచనకు దోహదము.
2. S. P. Sen : National Biographies.

—నే. శ్రీ. కృ.

34. ఆంధ్ర కేసరి ప్రకాశం

తే. 8-11-1960 న శ్రీ రాజాజీ బెజవాడలో ప్రసంగిస్తూ శ్రీవారిని గూర్చి ఇట్లన్నారు :-

ప్రకాశం పులులను అదుపులో పెట్టగల సింహం వంటి వ్యక్తి. అందుకే ఆయనకు ''ఆంధ్ర కేసరి'' అని బిరుదునిచ్చారు.

వీరి జీవితం 23-8-1872 నుండి 20-6-1957 వరకు సాగినది. చిన్నప్పుడు సింహ శాబకం లాగానే పెరిగారు. జీవితాంతంవఱకు సింహం లాగానే తన మనుగడను విజయవంతంగా జరుపుకొన్నారు. వీరు జన్మ ఎత్తినది పేదరికంలో, పెరిగింది పేదరికంలోనే. పేదలు, ప్రజలు అన్న ప్రీతిమెండుగా ఉండేది. తాను రాజకీయంలో దిగి, ప్రజల కోసరమే ప్రతి పనిని చేసారు. ప్రజలకోసరమే ప్రతి భావాన్ని తలపెట్టాడు. ప్రజలకోసరమే ప్రతి మాటను వచించారు. తాను ప్రజలవాదననీ,

ప్రజలే తనవారని, మనోవాక్కాయ కర్మలనమ్మిన ధన్యజీవి.

చిన్నప్పుడు అల్లరులుండే చోటుకు పోయి కార్య సాధనచేసేవారు. రాజకీయరంగంలోకూడ అంతే. ఆంధ్రులు, కాదు భారతీయులు మఱువరాని ఘట్టం. సైమన్ కమీషన్ భారతదేశానికి వచ్చిన రోజులలో; మద్రాసులో బహిష్కరణం జరుగుతుండగా, ప్రజలకు నాయకుడయి, శ్రీ ప్రకాశం, నగరమంతా తిరిగి హైకోర్టువద్ద, కాల్పులు జరిగి, అజ్ఞాతంగా ఒక భారతీయుడు తుపాకికి బలిఅయ్యాడని విని, ఆ చోటికి, తన ఛాతీని చూపుచు ''కాల్చండని'' ఎదురు పొయ్యాడు. అచ్చట పోలీసులేకాకుండా, సిపాయీలుకూడా బారులుతీరి ఉండిరి. మెజస్ట్రేట్ పాండలే, శ్రీ ప్రకాశాన్ని ఆ మృతకళేబరమువద్దకు పోనిచ్చాడు. కాల్పులు జరుగలేదు. జయం, అహింసా తత్వానికే చేకూరింది. హింసాకాండకు సిద్ధంగాఉన్న ప్రభుత్వ దళాలు, దౌర్జన్య రాహిత్యమే ఉపాసించిన శ్రీ ప్రకాశాన్ని ఏమి చేయలేక పోయినవి.

ప్రజలను రాజకీయంగా విద్యావంతులుగా చెయ్యాలని, 'స్వరాజ్య' అను దినపత్రికను, ఇంగ్లీషు, తెలుగు, తమిళంలో నడిపారు. ఎలక్షనప్పుడేమి, ప్రజలలో ఎలాటి చిక్కు సమస్యలేర్పడ్డప్పుడుగాని, వారిమధ్య నిలబడి నిర్భయంగా వారిని తృప్తి పఱచేవారు. పైకి, నిచ్చెనపై ఎక్కి, తరువాత నిచ్చెనను కూలద్రోసే నాయకుడుకాడు శ్రీ ప్రకాశం. అధికారంలో ఉన్నప్పుడుగాని, అనధికారంలో ఉన్నప్పుడుగాని, కాంగ్రెసులో సభ్యుడుగా ఉన్నప్పుడు, ఎదిరించి, వేరే పార్టీ నాయకుడుగా ఉన్నప్పుడు ప్రజలను వారి క్షేమాన్నీ తలపెట్టేవారు. వారికి భయం అనే మాటే తెలియదు. ప్రజల పలుకుబడిని సంపాదించుకొని, వారి వాత్సల్యాన్ని చూఱగొన్న ప్రజల ఆత్మబంధువు. శ్రీ ప్రకాశంలో, ప్రజాప్రభుత్వంలో నాయకునికి కావలసిన, అలవరచుకొనవలసిన, సుగుణం ఇదే.

వీరికి సంపాదన ఆర్థికంగా బాగానే ఉండింది. ఆస్తులు బాగానే సంపాదించారు. కాని అంతా రాజకీయ రంగానికే అర్పణ చేసారు. ప్రజలకు ఈ త్యాగం తెలిసినందుననే వీరికి గౌరవము, ధనమును చేకూర్చారు ప్రజలు. మహాత్ముడు వీరిని ప్రజల డబ్బు దుర్వినియోగం చేసాడన్నారు. కాని వారిచ్చిన డబ్బుతో వారికే సేవచేసిన మహాత్యాగి, తన స్వంతానికిగాని కుటుంబానికిగాని ఏమి దాచుకోలేదు. కుటుంబము బీదస్థితిలోనే ఉండిపోయింది. శ్రీవారి జవాబు మహాత్మునికి నచ్చింది.

ఆంధ్ర ప్రజలు అర్థశతాబ్దిగా కలలు కన్న ఆంధ్ర ప్రదేశ్, వీరు తదితరులు దీని అవతరణకై పాటుబడ్డశ్రమ వీరికాలంలోనే వచ్చింది. కాంగ్రెస్‌తో విడిపడిపోయినా, నూతన ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రజకు సేవచేసేందుకని, మఱల కాంగ్రెసులోచేరి, ముఖ్య మంత్రిగా అధికారాన్ని స్వీకరించి, ఆంధ్ర ప్రజకు జీవితాన్ని ధారపోసినారు. ఇట్టి దిట్ట పుత్రుడుగా ఉండటం ఆంధ్రమాత అదృష్టం.

''దివిజ ప్రభువరు గుండియల్ దిగ్గులనగ
అరిగె ఆంధ్ర కేసరి అమరపురికి.''

(1) స్వీయచరిత్ర - శ్రీ ప్రకాశం (2) యర్రమిల్లి నరసింహారావుగారి ఆంధ్రకేసరి ప్రకాశం,

— నే. శ్రీ. కృ.

35. బసవేశ్వరుడు

వీరశైవ మతమందలి కీలకబోధనము భక్తి యని లోకమునకు చాటిన పవిత్రమూర్తి, బసవేశ్వరుడు. వైదిక మతమందలి వర్ణాశ్రమముల త్రోసివైచి, కర్మిష్ఠుల జీవిత మార్గమును, హేళన చేసి, కేవలము శివభక్తియే పుణ్యప్రదమగు పవిత్ర మార్గమని ప్రజలకు బోధించెను. లింగాయతమును సంస్కరించిన మహామహుడు. వీరశైవమును పునరుద్ధరించిన మహావ్యక్తి. వీరి జీవితకాలము 1160-1185 క్రీ. శ.

వీరి జననము శ్రీగిరి. పశ్చిమదేశమైన కర్ణాటక రాజ్యమందలి హింగుళీశ్వర బాగెవాడి. ఇదియొక అగ్రహారము. మండెగమాదిరాజునకు, మాదాంబకు పుట్టిన శైవుడు. తండ్రి ఉపనయనము చేయ తల పెట్టగా, కర్మపాశములందు తగుల్కొన ఇచ్ఛ లేదని ఇంటినుండి పారిపోయెను.

"కర్మపాశంబు లొక్కట(దెగనల్లి
కర్మంబు త్రాళ్లు(దాకట్టుకో(దగునె"

అచ్చటినుండి బసవడు తోబుట్టువు ఇల్లుచేరెను. అచ్చటినుండి తన మేనమామ యగు బలదేవ దండనాయకుని వద్దకు వెళ్ళెను. అతడు కళ్యాణ పురాధీశ్వుడైన బిజ్జలుని రాజ్యమున భాండాగారాధ్యక్షుడు. బసవేశ్వరుడు త్రిపుండ్రములుగా విభూతిని ధరించి, రుద్రాక్షా భూషలు మెడను దాల్చి, లింగపసాయితం అను కత్తిని నడుమునకు కట్టుకొని శివభక్తి పరాయణుడుగా జీవితము గడుపుచుండెను. కూడలి సంగమేశ్వరుని ఆరాధించి అద్దేవదేవుని ప్రత్యక్షము గావించుకొనెను. ఆనాటి నుండి దైవ ప్రబోధితుడై అచ్చటనే మూడు నంద్యల గురుమూర్తిని కొలుచుచుండెను. మేనమామ మరణించగనే ఆ ఉద్యోగము నందు బిజ్జలరాజు, బసవని నియమించెను. దండనాయకుడుగా కళ్యాణ కటమున నుండెను. ఆ పట్టణమున అల్లమ ప్రభువను శివయోగి బసవనికి అక్షయలింగ సంపద నిచ్చి శివయోగము నుపదేశించెను. బసవనికి కొన్ని మహత్తులు ప్రాప్తించెను. వంకాయలను శివలింగములుగా, జొన్నలను ముత్యములుగా చేయుటచే తన మహత్త్వములు ప్రకటిత మయ్యెను. తన శివభక్తి ప్రభావమును ప్రస్తారము చేయుటకై ప్రారంభముననే బిజ్జలునికి శివమహాత్మ్యమును బోధించెను. శివభక్తుల కథలను వర్ణించెను. కర్మలు వలదనెను. వర్ణాశ్రమ ధర్మ పాలనము వద్దనెను. కేవలము శివభక్తితో శివ సాయుజ్యము చేకూరుననెను. సంఘ మందు కల కలము హెచ్చయ్యెను.

బోయలు ఈ బసవేశ్వరుని ప్రచారము ఇంద్ర జాలమని బిజ్జలునితో మొరపెట్టుకొనిరి. రాజు బసవని పిల్వబంపగా, ఆ శివభక్తుడు ఎదుటపడి శివ మహిమలను చూపి శివభక్తి ప్రాముఖ్యమును నిరూపించుకొనెను.

బిజ్జలునిపై పగబూనిన మువ్వురు దండనాయకులు రాజ హత్య గావించిరి. ఆ తరువాత బసవడు సంగమేశ్వరుని యందు ఐక్యమొందెను. మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు బసవని సందర్శింప లేకపోయెను.

పాల్కురికి సోమనాథుడు తన ద్విపద గ్రంథము లగు బసవపురాణమున, పండితారాధ్య చరిత్రమున ఈ పరమ శివభక్తుని గూర్చి, దివ్యరచన కావించినాడు. బసవపురాణము కన్నడమునకు భీమకవి అనువదించి, కన్నడ దేశమునకు పరిచయము చేసినాడు.

బసవేశ్వరుడు నందీశ్వరుని అవతారమని వీరశైవుల నమ్మకము, భక్తి మార్గము ఉత్తమమని

ప్రఖ్యాత మొనర్చిన ధీరుడు, బసవేశ్వరుడు. వీరి జయంతిని మే నెలలో జరుపుకొనెదరు.

—నే. శ్రీ. కృ.

1. బసవ పురాణము.
2. పండితారాధ్య చరిత్ర.
3. ని. సుం. రావు నోట్సు.

36. ఘనశ్యామ దాస్ బిర్లా

మహాత్ముడు దక్షిణాఫ్రికా నుండి మరలి స్వదేశమునకు వచ్చిన తరువాతనే 1916 లో బిర్లాకు వారితో పరిచయ మేర్పడెను. ఆనాటి నుండి 32 సంవత్సరములు పరిచయము క్రమాభివృద్ధి యయ్యెను.

ద్వీపసమానమైన కుగ్రామములో 1894 న బిర్లా జన్మించెను. ఆ గ్రామమునకు మిగత ప్రపంచము నకు రాకపోక లేమియు వసతిగా లేకుండెను. ఒంటెపైన లేక గుఱ్ఱముపైన లేక ఎద్దుబండిలో ఈ గ్రామము చేరుటకు ప్రయాణించవలసినదే. వారి కుటుంబమునకు రెండు ఒంటెలుండెను. తరువాత ఆర్థికాభివృద్ధితో ఎద్దుల బండియూ ఏర్పడెను.

ఆ గ్రామమునకు వార్తా పత్రిక లేవియు వచ్చెడివి కావు. ఆ ఊరిలో 6 గురు మాత్రము చదువు వచ్చిన వారు. ఆంగ్లభాష వారికి తెలియనే తెలియదు. కొద్ది మందికి హిందీ, ఉర్దూ వచ్చి యుండెను.

బిర్లా చిన్నపుడే (4 వ సంవత్సరముననే) విద్యాభ్యాసము ప్రారంభించెను. గణితమందు అభిలాష మెండుగా నుండుటచే ప్రథమమున దానినే నభ్యసించెను. 9 వ సంవత్సరము నుండి ఆంగ్లమును ప్రారంభించెను.

బిర్లా ప్రపితా మహుడు పెద్ద వ్యాపారి వద్ద గుమాస్తాగా నుండెను. వారి తరువాత పితామహుడు వాణిజ్యము సాగించెను. ఈ వృత్తి 35 సం. బాగుగా సాగెను. కులీన కుటుంబముగానే యుండెను. తన 12 సంవత్సరమున వ్యాపారములో బిర్లా దిగెను. వృత్తి వ్యాసంగ మన్నను, బిర్లా విద్య నేర్చుకొన వలయునను ఉత్సాహము గాఢముగా వారిని ఆశ్రయించి యుండెను. ఉపాధ్యాయుడు చెప్పుట తాను నేర్చుకొనుట అను సహజమైన విద్యాపద్ధతి బిర్లాకు ఎన్నడును నచ్చలేదు. అందువలన గ్రంథములను, పత్రికలను, నిఘంటువులను, కాపీ పుస్తకములను తెప్పించుకొని, స్వయం కృషితో నేర్చుకొనెను. గ్రంథములే వీరికి గురస్థానమున ఉండెను. ఆంగ్ల భాషయు ఇట్లే నేర్చుకొనెను. చరిత్ర, అర్థశాస్త్రము, సంస్కృతము, వీటిపై అభిలాష యెక్కువగ నుండెను. జీవిత చరిత్రలు, యాత్రా సాహిత్యము, వీరిని ఎక్కువగా నాకర్షించెను.

దేశ స్వాతంత్ర్యముపై దృష్టిని నిలిపియుండెను. జపాను వారన్న బిర్లాకు ప్రీతి మెండుగా నుండెను. మహాత్మునితో సాంగత్య మేర్పడుట, పరిచయ మగుట పూర్వపుణ్య విశేషమని, సంధాతయైన పరమేశ్వరుని ఇచ్ఛయని తలంచి యుండెను.

16 వ సంవత్సరము నుండి స్వంతవ్యాపారమును నడపెను. ఆంగ్లేయులతో స్నేహము చేసి వాణిజ్యముపట్ల వారికున్న తెలివి తేటలు, వారనుసరించుచున్న, ప్రగతి మార్గమును, శాస్త్రీయముగా వ్యాపారమును జరుపుట బాగుగా తెలిసికొనెను. కాని వారి యందు సంఘమునకు పనికిరాని గుణ మొకటి బిర్లాకు నచ్చలేదు. వారు తామే గొప్పవార మని గర్వించెడివారు. వారిలో కొందరు బిర్లా భారతీయుడని హీనముగా చూచుచుండిరి.

కొంత కాలమునకు రాజకీయముగా ప్రముఖులతో పరిచయ మేర్పడెను. ఆ దినములలో రాజకీయ

రంగమున కొన్ని ప్రదేశములలో హింసా మార్గము నడచుచుండెను. వాటిలో పాల్గొనక పోయిననూ నాటి ప్రభుత్వము బిర్లాను విప్లవకారుడని శంకించి నందున, వీరు 3 నెలలు అజ్ఞాతముగా నుండవలసి వచ్చెను. స్నేహితుల సహాయముచే జైలు ప్రాప్తి తప్పిపోయెను. హింస యన్న బిర్లాకు గిట్టని తత్త్వమే. కాని యే కొద్దిగానో అట్టి భావములు మరుగుగా మనస్సు నందున్నను, మహాత్ముని సాంగత్యముతో అవన్నియు రూపు మాసిపోయెను.

ప్రథమమున మహాత్ముని వాదములకు ఎదురు వాదము చేయుచుండెను. తరువాత కొంతకాలము నకు, వారికి ఎదురాడలేని శిష్యుడయ్యెను. మహాత్ముడు త్యాగియని, ఋషియని, బిర్లా వారియందు గౌరవమును పెంపొందింప చేసికొనెను. కాని ఏనాటి కిని మహాత్ముని అర్థశాస్త్ర సూక్తులు, చరకా తత్త్వము వారికి నచ్చలేదు. దానికి కారణము బిర్లా సుఖజీవనమునకు అలవాటైన వ్యక్తి. భారత దేశమును సంపూర్ణముగా పరిశ్రమలచే నిండింపవలె నను పట్టుదల, ఆశయము లుండెను. మహాత్ముడు అద్వితీయుడుగా బిర్లాకు కన్పట్టెను. వారితో భావ తాదాత్మ్యమును పొందలేక పోయిననూ వారు చెప్పినది గురు వాక్కుగా స్వీకరించి ప్రవర్తించెను. మహాత్ముడు తండ్రివలె బిర్లాను ప్రేమించెను. బిర్లా కుటుంబమునకు మహాత్ముడే పెద్దయని బిర్లా సర్వ కాలమునందు భావించెను.

మహాత్ముని చరమస్థితిలో బిర్లా దగ్గర లేక పోయెను. దేహళీ నగరమునకు 120 మైళ్ళ దూర మున నున్న గ్రామములో నుండెను. అక్కడ విద్యా సంస్థలను చూపుటకై విద్యామంత్రితో పర్యటన చేయుచుండెను. ఘాతకము జరిగిననాటి ప్రొద్దున వారి అనుమతి తీసుకొనుటకు వెళ్ళినను, వారు విశ్ర మించియుండుటచే, బిర్లా తన కార్యము కొనసాగించు టకు వెళ్ళెను. ఆనాటి సాయంకాలమే రేడియో వార్త ద్వారా మహాత్ముని దుర్మరణ వార్తనువినెను. మొదట బిర్లా ఆ వార్త యొక్క నిజమును నమ్మ కుండెను. తాను ప్రయాణించుటకు ఏవసతి లేక యుండెను. ఆనాటి రాత్రి బిర్లాకు మనోవేదన వలన నిద్ర పట్టకుండెను కాని స్వప్నస్థితిలో ఉండెను. ఆనాటి కల ఆశ్చర్యకరమైనది. దానిని గూర్చి బిర్లా ఇట్లు వ్రాసిరి.

"నేను దేహళీ నగరమునకు పోయి మాఇంటిలో వారున్న గదిలోనికి వెళ్ళితిని. వారు పరుండి నట్లుండిరి. నేను ప్రవేశింపగనే వారు లేచి కూర్చుండి నాతో ఇట్లనిరి :– నీరాకకు సంతోషము. ఈ కాల్పు అకారణమైనది కాదు. ఇది ఒక భూరి విప్లవకార్యముపై ఆధారపడి యున్నది, నన్ను తుదముట్టించుట నాకు సంతోషమే. నా పని సంపూర్ణముగా నెరవేరినది. నాకు ఇంక నిశ్చింత. నాకు ప్రయాణ స్థితి కలిగి నది. "(వారు వెంటనే చెంతనున్న గడియారమును చూచి) నాకు వేళ అయినది. వాహకులు వచ్చి నా దేహమును తీసికొని పోవుదురు. అందు కొరకే నేను పడుకొని ఉన్నాను."

తరువాత మరునాడే బిర్లా మహాత్ముని మృత శరీరమును చూడకల్గెను.

బిర్లా వారిది వ్యాపారుల కుటుంబము. సనాతన మార్వారీ జాతికి చెందినవారు. వీరిని ఇతరులు బహిష్కరించిరి. ఈ విషయము మహాత్మునికి తెలిసి బిర్లాతో 'నీపై కత్తి గట్టిన వారికి మంచియే చేయు మని హితబోధ చేసెను.

బిర్లా వారి వ్యాపార విస్తీర్ణము ఆసేతు హిమా చలము వరకు వ్యాపించి యుండుట లోక విదితము.

— నే. శ్రీ. కృ.

ఘన శ్యామదాసు బిర్లా

Bibliography

1. In the Shadow of the Mahatma by Ghanasyamdas Birla.
Orient longmans
A Personal Memoir 1953.

37. మధ్వాచార్యులు

వేదములు సర్వకాలములందు ప్రకాశించు సత్య మునే ప్రతిపాదించుచున్నవి. ఇంతేగాక సత్యాన్వే షణమునకు, వేదములే కరదీపికలు. జ్ఞానార్జనకు మార్గములు మూడు, (1) ఇంద్రియములతోకూడిన గ్రహణశక్తి, (2) వేదవాణి, (3) తర్కము. ఇందు ముఖ్యమైనది 'వాణి', 'శబ్దము' 'వాక్కు', దీనిని అవగాహనము చేసికొనుటకు, తర్కమే సవ్య మగు మార్గము.

మధ్వాచార్యులు ఈ పైసూత్రములనే పునాదిగా స్వీకరించి, తన వేదాంతమును, ప్రకరణములని రచించిరి. పూర్ణప్రజ్ఞ దర్శనమని అధ్యాయమును విశదముగా రచించిరి. నిష్కామ కర్మ (సన్య సించుట) భక్తియోగముచే బ్రహ్మమును తురీయావ స్థలో తెలిసికొనుట. ఇవి ముక్తినిచ్చునవి.

భగవంతుడు జీవునికన్న వేరు; అవిద్యకన్న భిన్నుడు. ప్రతి జీవుడు, వేరైనవాడు. జీవులు, పంచభూతాత్మికమైన వస్తువులకన్న వేరైనవి. వస్తువు విభిన్నమైనప్పుడు, ప్రతి ఖండమును, వేరైనదే. ఈ ఖండములు వివిధ స్థాయిలకు చెంది నవి. ఈ స్థాయిలు సోపానములవలె నుండుటచే, జీవులు పరిణామ స్థితికిచెంది, ఉన్నతపదవిని చేకూర్చుకొందురు. వీరి కతీతమైనదే పరబ్రహ్మము. కాని కొన్ని జీవులు, ఉన్నతస్థితిని చెందలేక, శాశ్వ తముగా అధోగతిలోనే ఉందురు.

జీవులు ఎప్పటికిగాని, పరబ్రహ్మము కాలేవు. ఒకజీవి మరొక జీవితో కలియదు. జీవి చేసికొన్న పుణ్యఫలితములవలన ముక్తిచెందుచున్నాడు. దీనికి ఆచార్యులవారు బ్రహ్మసూత్రమందలి III (iii) 34 సూత్రమును వ్యాఖ్యానించిరి.

మానవులు పురుషార్థములద్వార మంచిపనులను చేసి, అపారమగు పుణ్యమును ఆర్జించి, ముక్తిని చేకూర్చుకొందురు.

స్థూలముగ మధ్వాచార్యుల వేదాంతమిట్లు, వారి రచనలలో, బోధనలలో, ప్రతిఫలించినది.

ఉడిపి గ్రామమందొక వీధిలో నడుమ ఇల్లొకటి యుండెను. దీనికి, అందులో నివసించిన కుటుంబ మునకు 'మధ్యగేహ' మనిపేరు స్థిరపడెను. సనా తనులై వైదిక కర్మనిష్ఠులై ఆ కుటుంబీకులు కాలము గడుపుచుండిరి. ఈ కుటుంబమున సాత్త్విక సంపన్నులగు దంపతులుండిరి. భగవదనుగ్రహ ముచే క్రీ. శ. 1199 లో వారికి పుత్రోదయ మయ్యెను. ఈ సుపుత్రుడే మధ్వాచార్యుడై, ద్వైత సిద్ధాంత ప్రవక్తయయ్యెను. భారత తాత్పర్య నిర్ణయ మందు శ్రీవారే, వారి జననముగూర్చి వ్రాసికొనిరి. శ్రీ కూర్మమందుండిన శాసనముబట్టి వీరి పుట్టుక క్రీ. శ. 1238 యని, నిర్ణయించబడినది. వీరు వాయు సంభూతులని నమ్మకమున్నది. తండ్రి కుమారునికి వాసుదేవుడని పేరుపెట్టెను. ఉడిపి స్వామి కృపయని తలిదండ్రులు భావించిరి. 5 వ సం.న ఈ బిడ్డడు కనపడకుండెను. అందరు వెదు కగా, మూడవనాడు ఆ బాలుడు అనంతేశ్వర కోవెలలో, దేవతలకు మానవులకు "విష్ణువు నెట్లు ఆరాధించవలెనో" పై ఉపన్యసించుచుండెను. చిన్న నాటినుండి చదువు లనేకముల నేర్చెను. నేర్పిన గురువులు, విద్యాభ్యాసమున, వారికి తృప్తినివ్వలేక పోయిరి. శ్రీవారికి, గురువులకుమించిన విషయ ములు పూర్వమే తెలిసియుండుటయే ఇందులకు కారణము.

25 వ సం. శ్రీవారు సన్యసించిరి. తురీయా శ్రమమందు వీరి నామధేయము పూర్ణప్రజ్ఞుడు. వేద, వేదాంగములందు నిష్ణాతుడయ్యెను. తలిదండ్రులు ఈ ఆశ్రమ స్వీకారమునకు ఒప్పుకొనలేదు. శ్రీవారు, పెద్దల మనస్సునందున్న తలపునుగ్రహించి వారితో "మీకు మరొక పుత్రుడు కలుగును. ఆ, నా

తమ్ముడు, మిమ్ముల పున్నామ నరకమును చేర నీయడని'' సర్దిచెప్పెను. సన్యాసియై అనంతేశ్వరుని నిరంతరము భక్తిప్రపత్తులతో కొలుచుచుండెను. దక్షిణదేశమంతటను పర్యటించి తీర్థయాత్రల సేవించెను. మంగళూరునకు 27 మైళ్లలోఉన్న విష్ణు మంగళమునకు వెళ్లెను గృహస్థుని ఇంట, భీమ పరాక్రమములకు తగినంత, అతి భోజనముచేసెను.

తిరువనంతపురముననే, శ్రీవారు తాను ప్రపంచింపదలచిన ద్వైతమునకు, స్థిరత్వ మేర్పడెను. శ్రీవారు శృంగేరి మఠాధిపతులతో వాగ్వాదము చేసిరి. కాని శ్రీవారు అద్వైత గురువులధాటికి ఆగలేకపోయిరి. ఇట్లే రామేశ్వరమందును, ఆ ద్వైత గురువులతో సంఘర్షణ జరిగెను.

తరువాత శ్రీవారు భగవద్గీతపై వ్యాఖ్యానము రచించిరి. దీనికి ముందు కాంచీనగరమున విష్ణు సహస్ర నామములగూర్చి ఉపన్యసించుచు 'విశ్వ' అను పదమునందలి గూఢార్థమును విపులీకరించిరి. సభ్యులు నివ్వెరపోయిరి. ఈ వ్యాఖ్యానమే తరువాతవారు వ్రాసిన వేదాంత సూత్రములకు ఉపోద్ఘాతముగా నుండెను.

ఉత్తర యాత్రసల్పుచు హరిద్వారమునకు వెళ్లిరి. ఇదియే వ్యాసుని స్థానమని వారు తలంచిరి. ఇచ్చటనే శోభనభట్టుతో వాదించి, వారిని తమ శిష్యునిగా చేసికొనిరి. ఉడిపికివచ్చి తమ గురువులైన అచ్యుత ప్రకాశుని, తన ద్వైత సిద్ధాంతమును స్వీకరించునట్లు చేసిరి. ఉడిపియందు దేవళము కట్టించి అందు శ్రీకృష్ణుని వేంచేయింపచేసిరి. ఈ క్షేత్ర మీనాటికి పవిత్రమైనది. ప్రతి మాధ్వ మతస్థునకును తన జీవితమున ఒకసారి ఉడిపి కృష్ణుని దర్శనము చేసికొనుట విధియై ఒప్పనున్నది.

వీరు కుమారధార, నేత్రావతీ నదముల అంతర్వేదియందు, సరిదంతారా అను ప్రదేశమున సిద్ధి పొందిరి.

వీరి పరంపర

శ్రీ మధ్వాచార్య
|
పద్మనాభ తీర్థులు – (* శోభనభట్టు)
|
నరహరి తీర్థ
|
మధ్వ తీర్థ
|
అక్షోభ్య తీర్థ
|
జయ తీర్థ
(వీరు శ్రీవారి వాఖ్యానములను విపులీకరించిరి)
|
వ్యాసరాయ మఠాధిపతి | ఉత్తరాది మఠం | సుమతీంద్ర మఠం

— నే. శ్రీ. కృ

మధ్వాచార్యులు (ఆంగ్లము)
1. సి. యన్. కృష్ణస్వామి అయ్యర్.
2. యస్. సుబ్బారావు, జి. ఎ. నటేశన్ కంపెనీ, మద్రాసు.

38. మహాదేవ రణడే

జననం 1842. వీరి విద్యాగురువు అలెగ్జాండరు గ్రాంటు. ఆ కాలమున భారతీయులు పాశ్చాత్య విద్యలపై, వేషధారణపై, ఆచార వ్యవహారాలపై, వ్యామోహమును పెంచుకొనియుండిరి. భారతీయమైన దేదిగాని బూజుపట్టిన సంగతులని ఏవగించుకొను చుండిరి. ఇట్టి పరిస్థితులలో రణడే భారతీయ తత్త్వమునే ఆశయముగా నుంచుకొని, దేశభక్తిని గూర్చి, దేశముకొరకై త్యాగముచేయు పద్ధతిని అందరకు చెప్పుచుండెను.

ముందాలోచనగల మేధావి దేశ ఔన్నత్యము నకు పరిశ్రమాభివృద్ధియే ఉత్తమ ప్రగతి మార్గమని తలంచెను. ప్రభుత్వము పరిశ్రమలపట్ల, వ్యాపారముపట్ల తటస్తముగా నుండకూడదని వాదించెను.

భారతీయ సంప్రదాయమును పునఃప్రతిష్ఠ చేయుటకు ఉద్యుక్తుడయ్యెను.

వృత్తియందు ప్రాడ్వివాక ఉద్యోగము స్వీకరించిరి. న్యాయస్థానమునకు పేరుప్రతిష్ఠలు తెచ్చిరి. పూణేనగరమున ప్రార్థనా సమావేశమును స్థాపించెను. వీరిని హేతువాదియని, నాస్తికుడని, కొందరు నిందించిరి. కాని వీరు నిశ్చలత్వముతో ఇక్కట్టుల నెదుర్కొని సంఘమున మెలగెను.

భారత వ్యక్తిత్వమును, భారతీయ ఆత్మ గౌరవమును పెంపొందచేయుటకై అనేకమంది పండితుల, యువకుల ప్రోత్సహించెను. వీరు దిద్దితీర్చిన శిష్యుడే గోపాలకృష్ణ గోఖలే. భారతీయ మేధావంతుల ఆశయములు భావములు కార్యనిర్వాహణ పథకములు, మూసపోసి ప్రోత్సాహించిన దేశికుడు రణడే.

—నే. శ్రీ. కృ.

39. మ హా వీ ర

(జైన తీర్థంకరుడు)

కల్ప సూత్రములందు, ఉత్తర పురాణమందు, త్రిషష్ఠి శలాక పురుష చరిత్రమందు, వర్ధమాన చరిత్రయందు 24 వ తీర్థంకరుడై సింహచిహ్నము గల్గిన మహావీరుని ప్రస్తావన బహుళముగా కలదు.

ఉత్తర బీహారునందలి విదిశానగరమున క్షత్రియ కులమున జన్మించెను. మహావీరుని అవతరణను గూర్చి ఒక కథయున్నది. మహావీరుడు జలింధర కుటుంబమున ఋషభదత్తుడు, దేవనందనయను బ్రాహ్మణ దంపతులకు జన్మించవలసియుండెను. దేవనందన గర్భస్థుడై యుండగా, తీర్థంకరులు, క్షత్రియుడుగా జన్మించవలెనని సంప్రదాయ నమ్మకముండుటచే, సేనానియైన హరిరాగమేశుడు. ఆ గర్భస్థ పిండమును, సిద్ధార్థ రాజపట్టమహిషియగు త్రిశాల గర్భమందు వలసగా చేర్చెను. మహావీరుడట్లు క్షత్రియ ఇంటనే జన్మించెను. శైశవమునాటినుండి మహాపురుష లక్షణములు, కల్గియుండెను. తల్లిదండ్రులు చనిపోవువరకు 30 సం. గృహస్థుగనే యుండెను. తరువాత సర్వము త్యజించి, రాజగు, అన్న ఉత్తర్వుమేరకు తురీయాశ్రమము స్వీకరించెను.

పల్లకీలో ప్రయాణముచేసి వైశాలినగర ప్రాంతమునగల అశోకవృక్షమువద్ద, ఆభరణముల, దుస్తుల త్యజించి, ఘోరతపస్సు ప్రారంభించెను. పన్నెండు

సంవత్సరములు దిగంబరుడై, భిక్షాపాత్రమేని నొల్లక, తీవ్రమగు నిష్ఠతో నుండెను.

ఈ దీర్ఘకాలమున నాల్గు కర్మబంధములను త్రెంచివైచెను. ఏ వస్తువును తనవద్ద 'నాదని' లేకుండ చేసికొనుట, ఈ ప్రదేశము, కాలము 'నాదని' అనుకొనకుండుట, ఏలాటి కామవాత్స ల్యములు లేకుండుట, ఇట్లు నిరామయుడై తప స్సును సిద్ధింపచేసికొని, కేవలము జ్ఞానుడయ్యెను. తీర్థంబాక గ్రామము చేరెను. ఈ గ్రామము పార్శ్వ నాథ పర్వతములవద్ద నున్నది. అచ్చోట పద్మాసనా సీనుడై ఋతులేక రుజువలిక నదీతీరమున కఠోర తపస్సుచేసి, అర్హతుడయ్యెను. అప్పటినుండి జినదేవుడాయెను.

జినదేవుడు అప్పటినుండి ప్రబోధమును 30 సం. సాగించి నిర్వాణమును పొందెను. వారు తెలిసికొని విస్తరించి, ప్రఖ్యాతముగ ప్రస్తారముచేసిన సిద్ధాం తము లేవన:

1. జన్మ నిస్సారమైనది.
2. వర్ణాశ్రమములు హుళక్కి.
3. వేద ప్రమాణములు సున్న.

కాని అంతయు కర్మపైననే ఆధారపడియున్నవి. సర్వము కర్మమయము; ఈ కర్మ చక్రభ్రమణము నుండి విడుదలగుటయే కష్టసాధ్యము. ఈ బంధ విముక్తియే నిర్వాణ పథమార్గము. చావును జయించు టయు, కర్మను, కర్మఫలములను తెగకొట్టుట చేతనే, కైవల్యము సుసాధ్యము.

ప్రథమమున, వీరి సూక్తులు కులీనులనే ఆక ర్షించినవి. తరువాత మధ్యతరగతి వారందరు అంతేవాసులై, వీరి సిద్ధాంతములను స్వీకరించిరి.

ఈ మతము, దిగంబర, శ్వేతాంబరమని రెండు తెగలైనది. ఈ మతస్థుల గ్రంథములలో మహా వీరుని అనుసరించిన రాజులపేర్లు కలవు. విదిశ రాజు, ఛేటకుడు, అంగరాజగు కుణికుడు, ఇతడు మహావీరుడు కౌశాంబికి వెళ్లినప్పుడు భూరి స్వాగత మిచ్చెను, ఈ కుణికుడు. శతమికుడను నరపాలుడు మహావీరుని ప్రబోధమును చెవులారవిని, ఆర్ద్ర మనస్కుడై జైనమును స్వీకరించెను. మహావీరుడు మతవిస్తారమునకై పర్యటించిన 30 సం. లో, మగధ, బీహారు, ప్రయాగ, కౌశాంబి, చంపాపురి, తదితర ప్రదేశములలో వెళ్లివిరిని జైనము పాదు కొనినది.

పరివ్రాజక జీవితమున ప్రథమ వర్షావాసము అస్థిగ్రామమున గడపి, చంపాపట్టణమునకు వెళ్లెను. ఇట్లు అనేకచోట్ల విడిదిచేసి, మతవిస్తారమును జరపి చివ్వర పావ అను ప్రదేశమున నిర్వాణస్థితిని పొందిరి.

మహావీరుడు పద్మాసనాసీనుడై కర్మసిద్ధాంత మునగల ప్రబోధములను ప్రజలకు శిష్యులకు చెప్పెను. ఇట్లుచెప్పుచు 66 వ ప్రబోధమునుచెప్పి, కైవల్యస్థితి పొందెను. ఆనాటకి వీరి వయస్సు 72 సం. (క్రీ. పూ. 527). వీరిని వీరుడని, అతి వీరుడని, మహావీర సమతుడని, వర్ధమానుడని, అనేక నామములతో, జైనులు పిలుచుచున్నారు. వీరి అనంతరము, మౌర్య చంద్రగుప్తుడు, కళింగ చక్రవర్తి ఖారవేళుడు జైనమతమును స్వీకరించిరి. (క్రీ. పూర్వమే)

—నే. శ్రీ. కృ.

గ్రంథాలు : కల్ప సూత్రములు.
డా. రా. సుబ్రహ్మణ్యం వ్రాసిన లఘు వ్యాసం.

40. రవీంద్రనాథ్ ఠాకూరు

జననము – 1861 సం॥ మే 7 వ తేది వేకువన. అది బెంగాలి తిథులప్రకారం 25 వైశాఖ (పచ్చీస్ వైశాఖ). ఇప్పుడు 25 వైశాఖ. సాధారణముగ మే 8 వ తేదీన వచ్చుచున్నది. ఆ దినముననే ప్రస్తుతము వారి జన్మపు తారీఖుగా పరిగణింపబడుచున్నది. కలకత్తాలో జోరాసాంకోలో వారి జననము.

తండ్రి — దేవేంద్రనాథ్ ఠాకూరు.

తల్లి — శారదా దేవి.

రవీంద్రుడు 16 మంది సంతానములో 14 వ వాడు. తండ్రి ఆధ్యాత్మిక చింతనలో ఆసక్తి గలవాడు. రాజారాం మోహన్‌రాయ్ ప్రారంభించిన బ్రహ్మసమాజములో ప్రారంభమునుండి సభ్యులు. ధర్మచింతనా స్వభావముచే మహర్షి దేవేంద్రనాథ్ అని పిలువబడినాడు. పెద్ద జమీందారుగా యుండియు, ఉపనిషత్తులు, ఇతర మతగ్రంథముల యందు ఆసక్తి మెండు. సంస్కృతము, పర్షియన్ చదివెడివాడు. దూర హిమాలయా పర్వతములకు తరచు వెళ్లెడివాడు. శాంతినికేతన్ స్థలమున తనకు శాంతి లభించినదని, ఆ స్థలమునుకొని శాంతినికేతన్ పేరుతో, ఆశ్రమమును అందరికి ఉపకరించు రీతి, 1888 లో ఏర్పాటుచేసెను. అచ్చటనే తన ఆధ్యాత్మిక చింతన సాగించుచుండిరి. వివేకోదయము, చిత్తశాంతి లభించిన 7 పౌష్ (22 డిసెంబరు) శాంతినికేతనములో వేడుకలు, తిరునాళ్ల సత్రాయి. పౌష్ మేలా ప్రతి సంవత్సరము జరుగుచుండును.

కలకత్తా బడులలో రవీంద్రుడు కొంతకాలము విద్యనభ్యసించెను. అచ్చటి బోధనాపద్ధతి అతనికి ఎప్పుడును గిట్టలేదు. బడిలోకన్న యింటిలోనే ఎక్కువ నేర్చెను. సంస్కృతము, ఇంగ్లీషు, బెంగాలి, సంగీతము, బాల్య వయస్సున అభ్యసించుచుండిరి. ప్రతిభావంతులగు అన్నలు, వదినెలు, అక్కలు వారిని ప్రభావితులను చేసిరి. చిన్నతనమునుండియు బెంగాలీ సాహిత్యము ఎక్కువగ చదువుచువచ్చిరి. వైష్ణవ సంప్రదాయపు కీర్తనలు, ఆధ్యాత్మిక కవిత్వపు బవుల్ (హరిదాసులు) పదాలు, ఆంగ్ల సాహిత్యము చదువుచుండిరి. 12 వ సం.ననే బెంగాలీలో కవిత్వము వ్రాయ ప్రారంభించిరి. 17 వ సం. చదువుకై ఇంగ్లాండుకుపోయి ఏ డిగ్రీ పొందకనే రెండు సంవత్సరములుండి తిరిగివచ్చిరి.

బాల్యమున తండ్రితోకూడ పంజాబు, హిమాలయములు, సందర్శించడము, అచ్చటనే కొన్ని మాసములు నివసించడము, తండ్రివద్ద వాల్మీకి రామాయణము మున్నగు సంస్కృత కావ్యములు చదవడము తన భావి సాహిత్య కృషికి దోహదములైనవి. ఇంటిలో పాడేవారు చాలమంది యుండినందున నేర్వకనే రవీంద్రుడు చిన్నతనమునుండియే పాటలు పాడుచుండెను తర్వాత సంగీతమును కొంతకాలము అభ్యసించిరి. మానసిక వికాసమునకు ఆధ్యాత్మిక చింతనకు, సాహిత్యకృషికి వలసిన పునాదులు తండ్రివద్దనే గృహ వాతావరణములోనే లభించినవి 14 సం.లు నిండకమునుపే బహిరంగంగా తన పద్యాలను చదివి వినిపించెను. తల్లి శారదాదేవి 1875 లో చనిపోయెను. అంతట అతనిని బడికి పంపవలెనను సంకల్పమే సమాప్తమాయెను. పఠనము మరింత తీవ్రముగా, గాఢముగా జరిగినది.

తనకన్న 19 సం.లు పెద్దయైన సత్యేంద్రనాథ్ ఐ. సి. యస్ లో ఉత్తీర్ణుడై భారతీయ మొదటి I. C. S. అయినాడు. ఉద్యోగము బొంబాయి రాష్ట్రములో. అతని వలన ఠాకూరు వంశములో ఆధునిక భావాలు ప్రబలినవి. సంగీతజ్ఞుడు సాహిత్య

కారుడైన అన్న జోతిరీంద్రనాథ్ భార్య కాదంబరి దేవి ప్రేమతో చదువులో రవీంద్రుని సాహిత్య సంగీతములలో ప్రోత్సహించుచుండిరి. జ్యోతిరీంద్రుడు 1877 లో భారతి యను పత్రికను ప్రారంభించెను. రవీంద్రుడు ఆ పత్రికకు తొలినుండియు అనేక విషయములపై వ్యాసములను, పద్యములను వ్రాయుచుండెను వైష్ణవ కవి విద్యావతి శైలిలో మైథిలి భాషలో "భాను సింహపదావళి" అను పేరున రవీంద్రుడు రాధాకృష్ణ లీలలను ఆ పత్రికలలోనే ప్రకటించుచుండెను. క్రొత్తగ ప్రాప్తమైన ప్రాచీన కవి పద్యములను ప్రకటించిరి. పాఠకులలో పెద్ద చైతన్యము కలిగించినది. ఆ మారు పేరుగల "భానుసింహుని" గూర్చి సిద్ధాంత వ్యాసము వ్రాసి ఎవరో డాక్టరేటును గూడ పొందిరి.

వాల్మీకి ప్రతిభ, సంధ్యాసంగత్ అను రెండు పుస్తకములు తన 20 సం. పూర్వమే ప్రచురింపబడినవి. అప్పటికే ప్రసిద్ధికెక్కిన బంకిమచంద్ర చటర్జీ రవీంద్రుని ప్రతిభను కొనియాడెను.

1882 జడ్జిగా యుండిన అన్నతో ఉంటు కార్వారులో ప్రకృతీర్ ప్రతిశోద్ అను పద్యనాటికను వ్రాసెను. 'సీమ' Finite ద్వారా 'అసీమను' Infinite ను సాధించుకొన వచ్చునని ఈ నాటికయే తన భవిష్యత్తు సాహిత్య సౌధమునకు ముఖ ద్వారము వంటిదని చెప్పుకొనెను. అది వ్రాసిన కొద్ది మాసములకు మృణాళినీ దేవిని (1883) లో పరిణయమాడెను. తరువాత 6 మాసములకు గారాబముగ చేరదీసి ప్రేమించి, తల్లి లేని కొరతను తీర్చిన వదిన కాదంబరీదేవి చనిపోయెను. మృత్యువు యొక్క పెద్దదెబ్బను తొలిసారి రవీంద్రుడు అనుభవించెను. తర్వాత కూడ రవీంద్రుడు తన జీవితములో మృత్యుతిక్త స్వాదమును పలుసారులు చవిచూచెను. అప్పటి నుండి వారి సారస్వత కార్యక్రమము నిరంతరము సాగుచుండెను. నాటికలు, పద్యములు, పాటలు, తన నాటకములలో తానును అభినయించుచుండెను. 1890 లో ప్రస్తుతము బంగ్లాదేశములో నున్న తమ జమీందారీ వసూళ్లు చేయుటకు వెళ్లెను. పద్మానదీ తీరములో బసచేసి ప్రజలు, గ్రామాల పరిస్థితులు బాగా తెలిసికొనుటకు అవకాశము దొరికెను. కాని సాహిత్య కృషి తీవ్రముగానే జరుగుచుండెను. ఆ కాలములోనే కథలను వ్రాయుటకు ప్రారంభించిరి. అవే వంగ సాహిత్యములో కథా ప్రక్రియకు నాంది యాయెను. అప్పుడే జానపద గేయాలను వాటిని పాడే పద్ధతిని నేర్చి తన సంగీతములో అంతర్భాగము చేసికొనెను. రాజకీయ సభలలో పాల్గొనుట, కాంగ్రెస్ సమావేశములో దేశభక్తి పాటలను పాడుట ప్రారంభించెను. దైవభక్తి, దేశభక్తి పూరితములైన పద్యాలు వ్రాయుచుండెను. ఎక్కువ ప్రచారమును పొందిన 'కథా ఓకాహిని' ఆ కాలములో వ్రాయబడినదే. నైవేద్యమను పద్య శతకమును తండ్రి దేవేంద్రనాథ్‌కు అంకిత మిచ్చెను 1901 లో జాతీయ విద్యా భావములను రూపొందించుటకు శాంతినికేతనమును స్థాపించెను.

ప్రియజన మరణములు రెండు వెంట వచ్చి రవీంద్రుని జీవితములో దుఃఖము గంభీరముగ నాటిపోయెను. 1902 నవంబరులో భార్య చనిపోయెను. 6 మాసముల పిదప 13 సం.ల రెండవ కూతురు చనిపోయెను. 1905 లో తండ్రి మరణించెను. 1907 సం.లో 11 సం.ల కుమారుడు, ఈ మధ్య తనకు అత్యంతము కావలసిన మరి కొందరు గతించిరి. ఈ వియోగములు రవీంద్రుని ప్రతిభను మరింత పరిణత మొనర్చెను. ఆధ్యాత్మిక భావములు మరింత చిక్కబడినవి.

ఆ కాలమున వ్రాసిన గేయములే గీతాంజలి, గీతిమాల్య వైఖరిలోను, యుగపరివర్తనను ప్రతిబింబించు 'గోరా' నవలను రచించెను. 'జనగణ మన అధినాయక' యను ప్రస్తుత జాతీయ గీతమును 'భారతతీర్థ'యను పద్యమును దైవనిర్దేశమగు

భారత యితిహాసధారను ప్రాచ్య పాశ్చాత్యుల కలయికను గూర్చి రచించెను.

1912 లో విశ్రాంతికై షీప్వైడా మరల వచ్చెను. విరామ వేళల గీతాంజలి, నైవేద్యము, మున్నగు కావ్యములలోని గేయములను ఇంగ్లీషుకు తర్జుమా చేసెను. తర్వాత కొద్ది మాసములకు ఇంగ్లాండుకు బయలుదేరి పోయెను. పడవలో కూడ అనువాదములు సాగుచుండెను. అవి ఐరిష్ కవి యీట్సు దృష్టిని ఆకర్షించినవి. ఇతర ఇంగ్లీషు కవులను వానిని చదివిరి. ఆ సంవత్సరాంతములో గీతాంజలిపేరుతో ప్రచురణమయ్యెను. ఆ దినములలోనే సి. యస్. ఆండ్రూస్ పరిచయముకావడము వారు శాంతినికేతనము రావడము రవీంద్రుని ఆత్మీయులుగ ఉండిపోవడము జరిగినది.

కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయపు డాక్టరేటు, గీతాంజలికి నోబెల్ బహుమానము (నవంబరు 1913) నైట్‌హుడ్ వెంటవెంటనే లభించినవి. ఐరోపా మొదటి యుద్ధం, యుద్ధానంతరం, యుద్ధ బీభత్సముతో విసిగిన పాశ్చాత్య దేశములకు గీతాంజలి పద్యములు శాంతినిగూర్చేవిగా గోచరించినవి. ప్రపంచ సాహిత్యవేదికపై అధిష్ఠించిన రవీంద్రుడు దేశాంతరములలో పర్యటించినపుడు, అపూర్వములగు స్వాగతమిచ్చిరి. మరికొన్ని పుస్తకములు, పద్యములు, కథలు, నవలలు, నాటకములు, యింగ్లీషున ప్రచురింపబడెను. అవియన్నియు ఐరోపీయ భాషలలోనికి, జపానీస్, చైనీస్, మున్నగు భాషలలోనికి అనువదింపబడినవి.

1921 సం.లో విశ్వభారతిని స్థాపించెను. అంతర్జాతీయ సద్భావమును, సాంస్కృతిక వినిమయము ద్వారా సాధించవలెననెడి ఉద్దేశ్యముతోనే నెలకొల్పిరి. చైనా, టిబెట్, యూరోపులనుండి పండితులు రవీంద్రుని ఆహ్వానమును స్వీకరించి వచ్చిరి. అంతర్జాతీయ విశ్వవిద్యాలయముగ విశ్వభారతి పనిచేయదొడగెను.

1922 సం.లో గ్రామీణ అభ్యున్నతికై శ్రీ నికేతన్‌ను స్థాపించెను. వ్యవసాయము, చేతిపనులు, ఆరోగ్యము, సహకార సంస్థలలో గ్రామీణ వికాసమునకై, వాటి సమస్యల పరిష్కారమునకై శ్రీనికేతన్ శ్రద్ధ వహించెను.

తన 70వ యేట చిత్రకళను ప్రారంభించి దాదాపు 3,000 బొమ్మలు చిత్రించి చిత్రప్రదర్శనముల ప్యారిస్ మున్నగు పట్టణములలో జరిపిరి. ఇందునను ఠాగూరు విశిష్టత, ప్రత్యేకత గోచరించుచుండెను.

''రవీంద్ర సంగీత్'' అను పేరుతో చిన్నతనమునుండి రచించుచుండిన పాటలు బహుళ ప్రచారమును పొందినవి. దాదాపు 2,000ల పాటలు, వివిధ రాగములతో, తాళములతో నొప్పారుచున్నవి. 4 సంవత్సరముల శిక్షణ పొందుటకు అర్హమైన విభిన్న శైలులలో వారిపాటలు కూర్చబడినవి. బెంగాలి గీతాంజలిలో ఎక్కువభాగము పాటలే. దైవభక్తి, దేశభక్తి ప్రేరితములైనవి, ఋతువర్ణనలు, ప్రకృతి వర్ణనలతో కూడినవైయున్నవి.

సాహిత్యపు అన్ని ప్రక్రియలలోను, వారు రచనలు సాగించిరి. పద్యములు, పాటలు, నవలలు, కథలు, నాటకములు, నృత్యనాటికలు, సాహిత్య విమర్శనలు, వైజ్ఞానిక విషయములపై వారి వ్యాసములు కలవు. బంధువులకు స్నేహితులకు వ్రాసిన ఉత్తరములును, ఉత్కృష్ట సాహిత్య ప్రక్రియయే యైనది. కొన్ని ఉపన్యాసములు, ఉత్తరములుతప్ప అన్నియు బెంగాలీలోనే రచించిరి. ఇతర మతములవారికి బాధకల్గించు పద్ధతి వారి రచనలలో లేనేలేదు. అందువల్లనే బాంగ్లాదేశ్‌లోకూడ వారి సాహిత్యము విరివిగ ప్రచారములో నున్నది.

రవీంద్రుని ప్రయత్నమువల్లనే నృత్యమునకు గౌరవస్థానము లభించి, అనేకమంది యువతులు, బాలికలు వేదికపై నృత్యమొనరింప ప్రారంభించిరి.

వివిధ ప్రజ్ఞలతో, వివిధ కళాసరస్వతుల, ఆశీర్వచనములతో రవీంద్రుడు జన్మించెను. ఋషితుల్యుడై, వాల్మీకి, కాళిదాసులకోవకు చెందిన కవియై, సంగీతజ్ఞుడై, చిత్రకారుడై, నటుడై నృత్య కళా గురువై, విద్యాసంస్థల స్థాపకుడై, ఉపాధ్యాయుడై, స్వాతంత్ర్య పిపాసియై ఆధునిక భారతీయ సంస్కృతిలో అద్వితీయమగు స్థానమును పొందిరి.

వారిలో ప్రాచ్య, పాశ్చాత్య సంస్కృతుల సమ్మేళన, పురాతన ఆధునిక వైఖరుల సంధి, ఆధ్యాత్మిక సాంఘిక విషయముల కలయిక స్పష్టముగ కన్పించుచుండును. సాహిత్య వియత్తలమున మేరుపర్వతమువలె ప్రకాశించెను.

ఆగస్టు 7, 1941 న 80 సంవత్సరములు నిండినవాడై చివరవరకు సాహిత్యకృషిని సాగించి కొద్ది అనారోగ్యముతో కలకత్తాలో అస్తమించిరి. 1961 సం. మే నెలలో వారి శత జయంతి ఉత్సవములు దేశమంతటా, అమెరికా, ఐరోపు, ప్రధాన నగరములలో జయప్రదముగ జరుపబడెను. ఆ సందర్భమున రవీంద్రుని కళామందిరములు ప్రతి రాష్ట్రములోను, నెలకొల్పబడెను. అనేక విమర్శనా గ్రంథములు, వారి సాహిత్య సందేశములపై వెలసినవి.

ఇదే ఒకకవి చంద్రుని, పూర్ణపురుషుని, సంక్షిప్త జీవిత గాథ.

—డా. బి. గో. రెడ్డి.

41. రాఘవేంద్రరావు (ఈడ్పుగంటి)

తేది. 4-8-1889 నాడు ఈడ్పుగంటి నాగన్న లక్ష్మీనరసమ్మ పుణ్యదంపతులకు సౌభాగ్య సంపన్నంగా రాఘవేంద్రుడు జననమొందాడు. వీరి తాతగారైన అమ్మన్నగారు కృష్ణాజిల్లా పెద్ద మద్దాల స్వగ్రామమువదలి, మధ్య ప్రదేశ్‌లోని బిలాసపూరంవచ్చి, రైల్వే కంట్రాక్టుచేసి ధనవంతులయ్యారు. నాగన్న జీవితం ఇట్లే, సంపద నెలవులలో గడచింది. రాఘవేంద్రుని విద్యాభ్యాసము మరాఠీలో మహారాష్ట్ర పండితునివద్ద ప్రారంభమైంది. తరువాత పెద్దస్కూల్‌లో కొనసాగింది. హిందీ మాతృభాష కాకపోయినా ఆ భాషలో ప్రావీణ్యం ఈ విద్యార్థి సంపాదించాడు. తరువాత కాలేజీ చదువు అల్లాహాబాదులో, నాగపూరంలో జరిగింది. విద్యార్థి సంఘంలోచేరి, సంఘసేవ, దేశభక్తి మొదలగు సుగుణాలను అలవరచుకొన్నారు. ఒడుదుడుకులులేని ఉచ్చారణ, మృదుమధుర శైలి, సౌభాగ్యమైన భావాలు, కల్గినవ్యక్తి అయ్యారు. చిన్ననాటి నుండి ప్రసిద్ధ పత్రికలను చదివి విజ్ఞానాన్ని పెంపుచేసుకున్నారు. వేములపల్లి సుబ్బయ్య కుమార్తె సరస్వతితో వివాహమైంది. వీరికి బాల్యదశలోనే సరస్వతీసంపద ప్రాప్తమైంది. ఇందుకు ఇమ్మడిగా సరస్వతియే జాయగా ప్రాప్తమైంది. పాశ్చాత్య దేశాలలో విద్య నభ్యసించడం, ఉత్తమ విద్యార్జనకు ఉత్తమ మార్గమని శ్రీ రాఘవేంద్రుని ఇంగ్లండుకు పంపమని, వారి తండ్రివద్ద గుమాస్తాగా యుండిన సరస్వతీ గంగాధర్ మహారాజు ఒత్తిడి చేసారు. నాగన్నగారికి మనస్సులో ఇష్టంలేకపోయినా ఏకైక పుత్రుని పురోభివృద్ధినే కోరినవాడై రాఘవేంద్రుని 'సీమ' కు పంపాడు. ఇది జరిగింది 1909-10 లో. వకీలు పరీక్షఅయిన బారిష్టరీ చదివాడు. కేవలం విద్యాభివృద్ధియేగాక రాఘవేంద్రునకు ఆ దేశమందలి నాగరకత, రాజకీయ వ్యవహారాలు, బాగుగా అవగాహనం చేసికున్నారు. ఇంతేగాకుండా అనేక పుస్తకాలను చదివారు. తండ్రి మరణం కొంత అంతరాయం కల్పించినా, స్వదేశంవచ్చి ఇంటిపనుల నన్నింటిని

పరిష్కరించుకొని మఱల విదేశాలకు విద్యాపూర్తికై వెళ్లారు. భారతీయ వేషంలోనే అచ్చట కాలంగడపి అచ్చటి సైనిక, పోలీసులు మన్ననలకు పాత్రు డయ్యాడు. ఈ విచిత్రాన్ని జయకర్ చూచి రావును ప్రశ్నింపగా వారు ఇట్లా జవాబిచ్చారు.

"ఇదేమియు కష్టమైన పనికాదు. నే నెవరిమధ్య సంచరించుచున్నానో వారి మనోభావములు ఏ రీతిగా ఉండునో ఊహించుకొనగల్గాను. ఉదాహరణకు, నేనొకసారి సేనలను చూచుటకు వెళ్ళితిని. అప్పుడు బ్రిటిషు సైనికులు నా చుట్టును చేరిరి. వారితో నేను సంభాషించితిని. వారి మనోగత భావములపట్ల సానుభూతిని వెల్లడించితిని. వారు నాకు 'గణవందనము' సమర్పించిరి. ఆనాడు నేను వారిని వదలి వచ్చుటకుముందు, సేనానాయకునితో ఈరోజు సైనికులందరికి ఉచితముగా బీర్, సారాయి యిప్పించు డంటిని. ఆ ఖర్చంతయు నేనే భరించుదు నంటిని. ఆనాటినుండి నేను వారికిష్టుడనైతిని".

ఇంగ్లండు నందలి జీవితములో రావు పరిపక్వముగా నేర్చుకొనినది, తాను ప్రజల సేవకుడని, తాను వారి సౌభాగ్యమునకే పాటుపడవలయునని, స్వదేశంలో రాజకీయాలలో పాల్గొన్నాడు. మహాత్ముని ఆదర్శ సందేశాలలో ముఖ్యమైన ఖద్దరు వస్త్రధారణ చేసారు. గాంధీటోపి నెల్లప్పుడు ధరించేవారు. గవర్నరుగా నున్నప్పుడు గూడ ఆ ఉష్ణీషముతోనే ప్రభుత్వాన్ని నడిపారు. తాను ముఖ్యమంత్రి అయినప్పుడు (1927 లో) సేవకులందరికి ప్రభుత్వ హోదాను తెలుపు వస్త్రధారణకు ఖద్దరునే వాడవలయునని తాఖీదులు పంపి, కార్య నిర్వహణ సాగించారు. బ్రిటిష్ ఆఫీసర్లు అవినీతిగా ప్రవర్తించినప్పుడు, వారిని దండనపాత్రులుగా చేసేందుకు నిర్భయంగా ప్రభుత్వానికి తెలిపారు.

రాజకీయంలో, తిలక్ మహారాజు ఆదర్శాలను పాధించారు. రాజకీయ సమస్యల పరిష్కారానికి ధైర్యముతో, తెలివితో, నైపుణ్యంతో పనులను సాగించారు. ప్రజాభివృద్ధికై విద్యాప్రసారము ముఖ్యమని గ్రహించి స్వంతధనాన్ని విద్యాసంస్థల ఏర్పాటుకై విరివిగా దానం చేసారు.

రావుగారు మంచి గృహస్థులు. అతిథి సత్కారానికి మనసారా పాటుపడి వారిని మెప్పించేపనులు చేసేవారు. వీరి సర్వతోముఖ ప్రతిభను భారతీయ నాయకులే కాదు పాశ్చాత్యులు కూడ ప్రశంసించారు. 15-6-1942 లో దేహళీనగరంలో స్వర్గస్థులైరి. వీరినిగూర్చి సి. డి. దేశముఖ్‌గారు తన సంతాపాన్ని తెలుపుచూ "రావుగారు సర్దారు వల్లభాయి పటేల్ ప్రక్కనే ఉండదగినవారు. రావుగారికి సాత్విక, సామ్యగుణాలు మెండు''.

—నే. శ్రీ. కృ.

Bibliography

1. ఈ. రా. రావుగారి సంగ్రహ చరిత్ర,
ముళ్ళపూడి తిమ్మరాజు
శ్రీ నరేంద్ర సాహిత్యమండలి, తణుకు.

42. రా జా జీ

మహాత్ముని అనుచర వర్గంలో మేటి స్థానాన్ని ఆక్రమించిన దేశ భక్తుడు-రాజాజీ - శాంతి దూత, వేదాంతి, సత్యాన్వేషి, స్ఫురద్రూపి. రాజకీయాలలో క్లిష్టపరిస్థితు లున్నప్పుడు, తెలివితో సందర్భాలను అర్థము చేసికొని, వ్యక్తుల గుణగణాలను తూలనాత్మకంగా మదింపుచేసి, నిర్ణయాన్ని సూచించ గలదిట్ట. చాణక్య తంత్రము, శుక్రుని నిశిత బుద్ధి, బృహస్పతి వైదగ్ధ్యము, యౌగంధ రాయణుని రాజ

నీతిజ్ఞత ఒకరిలో కేంద్రీకరించినవి. ఆ మూర్తియే చక్రవర్తి రాజగోపాలాచారి. ప్రజలు ప్రియంతోడి 'రాజాజీ' అని పిలచేవారు. వీరు ఏతీర్మానాన్నిగాని విభజించి, వివరపఱచి, అంతరార్థం కనుగొని, దానిలో ప్రచ్ఛన్నంగా ఉన్న క్లిష్టమైన వలలను గ్రహించి, తన మేధస్సుతో కార్యసాధన రూపంగా, పథకాన్ని ఎవరేమన్నా సరేనని ధృఢంగా, గట్టిగా వాక్చమత్కారంతో నిర్ణయించే ధీశాలి.

ఒకప్పుడు తన అంతరంగ తత్వాన్ని గూర్చి ఇట్లన్నారు :— "సర్వేశ్వరుని యందు నమ్మకం నాకు ఉందా ? ఉంటే, నేను భయపడను" వెనుకకు తగ్గను ఈ ఆస్తికత్వం నుండి మంచియే ఫలించదా? ఎందుకు కాదు ? ఈ సృష్టి చక్రం అంతా ఆ సర్వేశ్వరుని చేతిలో ఉన్నది - 'అతడే సర్వజ్ఞుడు' రెండు శతాబ్దాలలో వారు జీవించిరి. వారి అనుభవమువల్ల, వారి మనస్సునకు గోచరమైన విషయమును కార్యరూపంలో పెట్టుటకు యత్నం చేసారు.

"వారొకసారి" 19 శతాబ్దిలో నేను విద్యనేర్చి కొన్నాను. 20 శతాబ్ది చాలా భాగం జరిగిపోయింది. అంతా గందరగోళంగా ఉంది. బ్రతికి దీనినంతా చూస్తున్నాను". "వారి జిజ్ఞాస ఎప్పుడు కొన్ని మూల సూత్రాలపై ప్రసరించేది. జాతీయ విలువలు చౌకబారి పోయినవనియు, అంతర్జాతీయంగా మానవత్వం అడుగంటి పోయిందని రాజాజీ తలంచిరి. మహాత్మునితో కలసియుండి, అభిప్రాయ బేదాలలో దూరం సాగిపోయిన వారిలో సి, ఆర్ అగ్రగణ్యులు. స్నేహితులకు కూడ వీరంటే భయం. ఎందుకా భయం అంటే, వాదనలతోనే తన మేధాశక్తిని ప్రయోగించి తనే జయమొందునని" కాని అందరికీ వీరి నిజాయితీపై గౌరవముంచి జోహారు లర్పించారు.

కాంగ్రెసులో ఉండి, మహాత్మునికి సాయం చేసిన అనుచరుడు, జైలుకు పోయి కష్టపడిన దేశభక్తుడు, పాలనా తంత్ర ప్రయోగంలో అందరికంటె ఒక బెత్తెడు ఎత్తుగనే ఉన్న ధీరుడు. కార్యసాధనలో అద్వితీయుడు. ఇంద్రజాలికునివలె స్వశక్తితో పాలనా సమస్యలందు, సుమార్గాన్ని, సుళువుగా వెదుకగల ప్రజ్ఞాశాలి.

భారతీయ ప్రథమ వైసరాయి వీరే. 26-11-1955 లో తన 70 వ సంవత్సరం పరిపాలనా కేంద్ర స్థానాన్ని వదలి ఇతర కార్యక్రమాలలో పాల్గొనుటకు, విశ్రాంతి తీసికొన్నారు. సర్దార్ పటేల్ స్వర్గస్థులైన తరువాత కేంద్ర మంత్రివర్గంలో ఉన్న ఖాళీని నెహ్రూ పండితుడు, ఉద్దండుడైన సచివోత్తమునిగా రాజాజీని నియమించారు.

కాంగ్రెసు జారిక్రిందికి అడుగంటి పోతున్నదని ఆయన భావం. తాను చెప్పిందే సరియైన భావమని వారి నమ్మకం. దానిని పెడచెవిని పెట్టినందుననే, దేశము పతనానికి దారి తీసిందనే సంకోచం వారి మనస్సులో కలిగింది.

దేశాన్ని రాజకీయంగా ఋజుమార్గంలో నడిపించాలని "స్వతంత్ర" పార్టీని స్థాపించారు. కాని వారు సంకల్పించినది నెరవేర లేదు.

ఆధ్యాత్మిక చింతన కల్గిన దేశభక్తుడు. విశుద్ధమైన కార్యసాధనా ప్రగతి మార్గాల అన్వేషించే ప్రజ్ఞాశాలి. రాజకీయవేత్త. పాలనా శక్తి కల్గిన మేధావి. సంస్కరణమును, త్యాగబుద్ధితో, ఉత్తేజంతో సాగించే ధీరుడు. రాజ్యతంత్రజ్ఞుడు, ఆధునిక 'భారతం'లో అందరికంటె 'మిన్న' అని పేరొందిన ధీశాలి.

నే. శ్రీ. కృ.

Bibliography

K. Iswara Dutt
Portraits

43. రాజ రామమోహన్ రాయ్

రాధానగరం, వంగదేశ హుగ్లీజిల్లాలో ఉన్నది. ఆగ్రామమున 21-5-1772 న రాజరామమోహన్ రాయ్ జన్మించెను, వైదిక కుటుంబమున పుట్టెను. తండ్రి రమాకాంతరాయ్, తల్లి ఫుల్లఠాకూర్ రాణి. వీధిబడిలో చదివెను, గురువు పర్షియన్ నేర్పిన మౌల్వీ. తరువాత రామమోహన్‌ను పట్నా నగరమునకు, తండ్రి పంపెను. అచ్చటి విద్యాస్థానమున అరబ్బీ పర్షియన్, భాషల నేర్చుకొనెను. ఖురానీ షరీఫ్ చదివి తరువాత సూఫీ వేదాంత గ్రంథములమ చదివెను. విగ్రహారాధనను నిరసించుచు ఖండన గ్రంథమును వ్రాసెను. ఇల్లువదలి తిరుగుబోతై టిబెట్ దేశమును పర్యటించి అచ్చటి లామాలతో, విగ్రహారాధన గూర్చి ఖండించి వారి దయకు పాత్రుడయ్యెను. తరువాత కాశీచేరి వేదాంతము నభ్యసించెను. 1803 తండ్రి గతించెను. తాను మూర్షిదాబాద్ చేరెను.

మూర్ఖ, మూఢ, నమ్మకములన్న ఏవగింపు ఉండెను. అట్టినమ్మకముల తొలగించి సంఘీయులను, మతమును మత ఆచారములను హేతువాదముతో సమర్థింపవలెనని బోధించెడివాడు. మహా మేధావియని తెల్పుటకు ఒకనిదర్శనము ఆశ్చర్యము కలిగించును. వాల్మీకి రామాయణము చదువవలయునని పట్టుదలతో ఆరుకొండలు నిద్ర యనునది, రామానుజులవలె మఱచి, ఏకధాటిగా 72 గంటలలో చదివెను. సంస్కృతమును ఆంగ్లమును నేర్చిన భాషావేత్త.

క్రైస్తవ మత తత్త్వ మరయుటకై పురాణ టెస్టిమెంట్ చదువుటకై హేబ్రూ భాషను చదివెను. క్రైస్తవ మతాధిపతులతో వాదములలో దిగెను. ఆ సంఘర్షణలతొ శాంతము, సంయమము, క్షమ చూపెను. వీరు త్రికాలజ్ఞులవలె కొన్ని విశిష్టమైన కార్యసాధనమునకు ప్రగతిని నేర్పరచిరి. 19 వ శతాబ్ది మధ్య దశలో అంతర్జాతీయ సంధి కొరకై యోచించెను.

26-12-1831 న వీరు ఫ్రాన్సు దేశమునకు పోవుటకై డర్బీ రాండ్‌నకు ఒకఉత్తరము వ్రాసెను. ఆలేఖయందు చరిత్రాత్మక విషయములు పొందుపరచబడినవి. అందు ముఖ్యముగా దేశమునుండి మరొకదేశము పర్యటించునపుడు 'వీసా' అనునది ఉండకూడదని వ్రాసెను అందు అంతర్జాతీయసంస్థ ఒకటి ఉండవలెనని చెప్పెను, రెండు దేశముల మధ్య వివాదము లేచిన సంధిల్లిన ఆ తగవును అన్ని ప్రభుత్వములు సభ్యులుగాగల సంస్థకు విన్నవించుకొనవలె ననియు - ఆ అంతర్జాతీయ సంస్థ తీర్మానమును సభ్యులు ఆమోదింప వలెననియు జాతులమధ్య స్నేహ సౌహార్థ్రము లేర్పడవలయునని వ్రాసెను. నేడు బాగుగ దిద్ది తీర్చబడి స్థాపింపబడిన ఐక్యరాజ్య సమితియొక్క పూర్వరూపమును రాయ్ ముందాలోచనతో లోకమునకు చెప్పెను.

ఆ దినములలో ప్రజలకు ప్రభుత్వలోక విషయములు తెలుపుటకు పరిచయముచేయుటకు విద్యాభ్యాసము చేయుటకు పత్రికలే ముఖ్య అంగములని గుర్తించి తాను సంపాదకుడుగా నుండి పత్రికల నడిపెను

1816 లో బంగళా గజట్‌ను నడపెను, దీనిని నడపినవారు కొందరు రాయ్ 'ఆత్మీయ సభ' యందలి సభ్యులు. రాయ్ పర్షియన్ భాషలో ఒకవార పత్రికను నడపెను - మిరాత్ - ఉల్ - అక్బర్, ఇది 1823 వరకు సాగెను. వీరికి తోడుగా రవీంద్రుని తండ్రి, తాతలు ఉండిరి. వీరు సంఘమునకు చేసిన సేవ మరువరానిది. తన చిన్నతనమున బంధువైన చిన్న బాలిక భర్తను కోల్పోయెను. పెద్దలందరు తీర్మానించి ఆమెను 'సతి' చేయమని నిర్బంధించిరి. జ్వాలమయమై యున్న చితిపై

ఆమెను వెలుపలకు రానీయక గడలతో త్రోసిరి. ఈ దృశ్యమును రాయ్ కనులారగాంచి ఉద్రేక పూరితుడై అప్పుడు తానేమియు చేయలేకపోయెను. మనస్సున ఆనాడే నిర్ణయించుకొనెను. ఈ రాక్షస మగు ఆచారమును రూపుమాపుటకు ఆనాటి వైస్రా యితో సంప్రదింపులు జరిపి ధీరతతో ఈ సంస్కరణమును అమలు జరుపగల్గెను. యజుర్వేదమున భార్యను భర్తశవముతో శ్మశానమునకు గొనిపోయి ఆమెను "నీ యిష్టమైన నీ భర్తపోయిన లోకము నకు పొమ్ము లేదేని మరల గృహమునకు వచ్చి బిడ్డల పోషించుకొనుము. భార్య సతిచేయుటకు ఇష్టపడవలె ననునది ముఖ్యాంశము ఈవేదవాక్కులను అనర్థముగా అన్వయించుకొని రాక్షసమగు ఆచారము మన సంఘమున వర్ధిల్లినది. విచారించగా తెలిన దేమనగా దాయాదులు ఆస్తిని చేచిక్కకొనుటకు భర్తృహీనను 'సతి' నెపమున తుదముట్టించు చుండిరి. కాని ఇందు తత్వమొకటి కలదు దీనిని ఆనంద కుమారస్వామి Dance of Siva అను వ్యాససంపుటిలో బాగుగా వివరించెను. రాయ్ కాల మునకు ఇది దురాచారముగా పరిణవిల్లినది. రాయ్ దీనిని రూపుమాపి అనేక స్త్రీల జీవితములను కాపాడెను. లోక సంగ్రహ కార్యము చేసిన జనకు డంతటివాడు.

వీరి ఇంగ్లండు దేశవాసము ప్రశస్తమైనది. విథియాన్ అను నావపై 15-11-1830న బయలు దేరి 8-4-1831 న సీమ చేరిరి. అప్పటికే వీరి ఖ్యాతి వీరికి ముందే ఆదేశమున వ్యాపించియుండెను. వీరు 1816 లో వేదాంతము గూర్చి వ్రాసిన ఆంగ్ల గ్రంథము ఆనాటిపత్రిక Monthly Repository of (Theology and General Literature) సుదీర్ఘముగా సమీక్షించినది. వీరు చేరిన అనతి కాలమున అచ్చటి ప్రముఖులు వారిని దర్శించిరి. వారు సీమకు వెళ్ళుటకు కారణములు :

1. గ్రేట్ బ్రిటన్ రాజుకు ఢిల్లీ నవాబ్ అయిన ఇమ్మడి అక్బరు విన్నపము : రాజుగా అంగీకరించమని కోరుటను గూర్చి రాయ్ విజ్ఞాపన చేసికొనుటకు.
2. (సతీ) దురాచారమును మాన్పుటకై అచ్చటి శాసన సభకు విన్నపము నివేదించుటకు
3. కుంఫిణీ వారి ఒడంబడిక కాలమును పొడిగించుటకు

ఇంగ్లండులో నుండగా వీరికి జరిమీ బెన్‌తెం మంచి స్నేహితుడయ్యెను. మానవసేవ కార్య దురంధరుడని బెన్‌తెం వీరిని శ్లాఘించిరి. అచ్చటి రాజును కలసిరి. అక్బరునకు రాజ్యము లభించెను. అచ్చటనే యుండి 'సతి' ని రూపుమాపు యత్నమును ఫలించెను.

వీరు ప్రథమమున 1828 లో బ్రహ్మసభను స్థాపించిరి. ఇదియే తరువాత బ్రహ్మసమాజముగా మారెను. సంఘసంస్కరణమునేకోరు ఈసమాజము అనతి కాలముననే దేశమంతటను వ్యాపించెను. 27-9-1833 లో స్వర్గస్థుడయ్యెను. తరువాత 1842 లో ద్వారకనాథ ఠాగూరు ఇంగ్లండునకు వెళ్ళినప్పుడు వారి ధాతుశేషములను బ్రిస్టల్ పరిసరములకు మార్పించి 1844 లో అందమైన సమాధిని కట్టించిరి.

వీరి ఆశయములనే అనుసరించినవారు కందుకూరి వీరేశలింగముగారు. వీరిని తెలుగు రామ మోహన్ రాయ్ అనవచ్చును.

— నే. శ్రీ. కృ

Raja Rama Mohan Roy :

1. Myendranath Tagore
   Sahitya Akademi, Delhi.
2. విశ్వనాథ శ్రౌతుల జాబు.

44. బాబు రాజేంద్రప్రసాద్

భారత స్వారాజ్య ప్రజా ప్రభుత్వ తంత్ర అధినేతను రాష్ట్రపతియని పిలుతురు. ఆ ప్రథమ పదవిని చేగైకొన్న దేశభక్తుడు బాబు రాజేంద్రప్రసాద్. సుమారు 30 సం. దేశనాయకుల అగ్రశ్రేణిలోనుండి భారత స్వారాజ్యమును హస్తగతము చేసుకొన్న వీరవర్గమునకు చెందిన మహామహుడు బాబు రాజేంద్రప్రసాద్.

వీరి జననము 3-12-1882. బీహారు రాష్ట్రములోని జరదే గ్రామము. నేడు ఈ ప్రదేశము కుగ్రామముగా నున్నను, చరిత్రాత్మకముగ ప్రసిద్ధి చెందిన పవిత్రస్థళము. హిమాలయ లోయలలో ఉన్నదీ గ్రామము. ఈ ప్రాంతముననే వేదకాలమున ఋషులు ఉపనిషత్తులను, ప్రపంచమునకు అవతరింప చేసిరి. ఇచ్చోటనే కర్మయోగియైన జనక మహారాజు పాలించెను. ఇచ్చోటనే గౌతమ బుద్ధుడు అవతరించెను. ఇచ్చోటనే లిచ్ఛావులను వారు గణతంత్ర రాజ్యముల పాలించిరి. ఇన్ని స్థళమహాత్మ్యములుగల చోట రాజేంద్రులు జన్మించి, పెరిగిరి. ఆనాడున్న వసతులలో విద్య నేర్చుకొనెను. న్యాయవాది యయ్యెను. వీరికి ఆంగ్ల సాహిత్యము, చరిత్ర వేదాంతమన్న కడుప్రీతి. ఆంగ్లకవులలో కాలరిడ్జి, షెల్లీ, వర్డ్సువర్తు వీరికి ఇష్టులు.

కలకత్తాలో హైకోర్టునందు న్యాయవాదిగా వృత్తిని స్వీకరించెను. కలకత్తాలో ఆనాటి ప్రాడ్వివాక్ శేఖరుడగు అష్తోష్ ముఖర్జీ మన్ననలకు రాజేంద్రుడు పాత్రుడయ్యెను. కొంతకాలమునకు హైకోర్టు పాట్నానగరమున స్థాపింపగా, రాజేంద్రు లచ్చటికివచ్చిరి. తాను న్యాయవాదవృత్తిలో బాగుగా వృద్ధియగు దినములలో ఆనగా 1917 లో మహాత్ముడు, చాంపరాన్ నీలివ్యాపారస్తుల దుండగములకు పాల్పడిన కార్మికుల సహాయార్థమై వచ్చెను. మహాత్ముని రాక రాజేంద్రుని జీవితమునే మార్చివైచెను. మహాత్ముని అనుచరుడై వారియందు మూర్తీభవించిన పరమ పవిత్రమైన, విశిష్టమైన దైవికమగు శక్తిని గుర్తించి తెలిసికొనెను. క్లిష్ట పరిస్థితులలో ధైర్యము, దృఢ విశ్వాసముతో మెలగుచు అహింసాయుతమగు సత్యాగ్రహ మార్గము నన్వేషింపవలయునను ఆదర్శమును అలవరచుకొనెను. ఆనాడు నీలిపరిశ్రమ శ్రామికులు విజయులై, తమ హక్కులను స్థిరపఱచుకొనిరి. ఆనాటినుండి మహాత్మునికి సఖుడై బీహారులో విద్యాసంస్థల సంస్కరణమును, చేనేత పనులను, వృద్ధిపరచుటకు శ్రమించెను. అస్పృశ్యతా నివారణోత్సాహము చూపి, ఆ సాంఘిక దురాచారమును మాపుచేయుటకు, కంకణబద్ధుడయ్యెను. అట్లే, కొండజాతివారిని, తదితర ఆటవికులకు విద్యా, నాగరికత, జీవనోపాధి, కల్పించుటకై పాటుపడెను.

స్వాతంత్ర్య పోరాటమున, మహాత్ముని ఆజ్ఞలను అనుసరించి, బ్రిటీషు ప్రభుత్వమును ధిక్కరించి ఆంగ్లేయులు అమలునందుంచిన శిక్షలకు బద్ధుడయ్యెను. వీరి కారగారవాసము సద్వినియోగ జీవితమయ్యెను రాట్నమున నూలువడకెను. తోడనున్న ఇతర ఖైదీలకు 'అప్పీలు' విన్నపములు వ్రాసి వారికి విడుదల ఆజ్ఞలు వచ్చునట్లుగా సాయముచేసెను. అందొక ఖైదీని బందిపోటు దారులతోచేరి ఒక బియ్యము బస్తాను వీపుపై వేసికొని, ఒక మైలు పరిగెత్తినందుకు శిక్షించిరి. అతనికి దరఖాస్తు రాజేంద్రులు వ్రాసిఇచ్చిరి. ఆ ఖైదీ 60 ఏండ్ల వృద్ధుడు. ఒకకాలు కుంటి. ఈ దరఖాస్తును విచారించి, హైకోర్టు అతని విడుదలకు ఉత్తర్వులిచ్చెను. మరొకసారి జైలులోఉండగా కారాగార అధికారులు, క్షమాపణతోటి దరఖాస్తు పెట్టుకొనమనగా నిరాకరించి తోటివారి నందరిని, ఎట్టి నిబంధనకు లోనుగాని విడుదలు చేసిన తాను అట్టి విడుదలకు ఒప్పుకొందునని చెప్పెను.

1934 లో బీహారు భూకంపముచే చాల విపత్తుకు లోనయ్యెను. బాధపడు ప్రజలకు రాజేంద్రులు తన అనుచరులతో సేవచేసెను. రాజేంద్రులు శాఖాహారి. ఏలాటి దురలవాటు లెరగని మహావ్యక్తి. నీతి పరుడు. ఆధ్యాత్మికదృష్టి కల్గిన ఆస్తికుడు. భారత ప్రభుత్వమున తలమాణికమైన రాష్ట్రపతి పదవి యందున్నప్పుడు, సామాన్య జీవితమునే గడపెను. మహోన్నతములగు ఆశయములతో ఆ పదవిని సాగించెను. రాష్ట్రపతిగా ఉన్నప్పుడు వారి నెల జీతము రూ. 10,000 ఇతర అలవెన్సులు రూ. 2,500/-. తాను నెలకు రూ. 2,800/- మాత్రమే స్వీకరించెను. అలవెన్సు ధనమును వెచ్చించక అతిధి సత్కారమునకు వ్యయమును, తానే భరించెను 9-7-1960 నుండి మాసమునకు రూ. 2,500 మాత్రము జీతముగా తీసికొనెను. రాష్ట్రపతి పదవిని 1952 లో ఒకమారు, మరల 1957 లో మరొకమారు పొందెను.

1958 లో జపాను దేశమును తరువాత నేపాల్, కంబోడియా, వియత్‌నామ్, లావోసి, శ్రీలంక, మలయా, ఇండోనేషియా, దేశముల పర్యటించెను. రాష్ట్రపతిగా ఉన్నప్పుడు 1958 లో దేహళీ నగరమున ఒక సమావేశమయ్యెను. అందు వినోబభావే, ఉపన్యసించి ప్రతి గృహస్థుడును తన ఇంటిలో ఒక మట్టికుండలో దినమును పిడికెడు ధాన్యమును దానముకై, చేర్చియుంచిన, ఆ కూడిన ధాన్యముతో అనేక బీదప్రజల కడుపులు నిండునని చెప్పెను. ఆ సభానంతరము రాజేంద్రులు స్వయముగా ఒక పాత్రను గొని - కొంత ధాన్యమును సేకరించెను.

మానవత్వమునకు మానవగౌరవమునకు పాటుపడిన భారతీయుడు. శమదమాది గుణము లలవరచుకొన్న సాత్విక మూర్తి. మహాత్ముని సహచర్యముతో తన జీవితమును చక్కదిద్దుకొన్న మనిషి. వీరు ప్రథమ రాష్ట్రపతియేకాదు భారత ప్రజానీక హృదయములలో సౌమ్యమైన స్థానం చేకూర్చుకొన్న ప్రజానేత, రాజర్షి.

— నే. శ్రీ. కృ.

45. డాక్టరు సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణన్

ప్రముఖ విద్యావేత్త, గొప్ప వేదాంతి, తత్వజ్ఞుడు, రాజనీతి కోవిదుడు, భారత రత్న. సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణన్ 1888 సెప్టెంబరు 5 వ తేదీన తిరుత్తని పుణ్యక్షేత్రంలో సామాన్య కుటుంబములో జన్మించారు. బాల్యం తిరుత్తనిలోను, విద్యాభ్యాసం పరమ పుణ్యక్షేత్రమైన తిరుపతిలో జరుగుట గొప్ప విశేషం. చిన్ననాటినుండి రాధాకృష్ణగారికి ఆధ్యాత్మిక చింతన, వేదాంతజ్ఞానం వుండేది. వీరు క్రైస్తవ విద్యాలయములలో చదివిరి. వీటితో వారికి హిందూమతంపట్ల అనురక్తి విశేషంగా ఏర్పడింది. ఆ కాలంలోనే స్వామి వివేకానందగారి ఉద్బోధనలు కూడ వినిరి. ఆకర్షితులు మాత్రమేకాక, ఆయనలో నిదిరిస్తున్న భారతీయ ఆత్మ మేల్కొనెను. తాను కూడ భారతీయ సంస్కృతిని, వేద హృదయాన్ని విశ్వవ్యాప్తి చేయాలని, ఆయనకు తీవ్రకోరిక కలిగెను.

M. A. పరీక్షలో కృతార్థులైన తరువాత (ఆ రోజులలో 3 వ శ్రేణిలో కృతార్థులగుటయే కష్టము) 21 వ ఏట మదరాసు ప్రెసిడెన్సి కళాశాలలో అధ్యాపకులుగా నియమితులైరి. అప్పటినుండి 1952 వరకు అధ్యాపక వృత్తిలోను, తాత్విక

పరిశోధనలోను కాలం గడిపిన మహావ్యక్తి రాధాకృష్ణన్ పండితుడు.

రాధాకృష్ణుడు మద్రాసు ప్రభుత్వ విద్యాశాఖలో వుండినా చాలాకాలం యితరచోటనే ఉన్నతోద్యోగాలు చేశారు. అక్కడేవుంటే కాలేజీ ప్రిన్సిపాలుగా రిటైర్డు అయ్యేవారు. 1918 లో మైసూరు విశ్వవిద్యాలయంలో తత్వజ్ఞాన ప్రొఫెసర్‌గా నియమితులైరి. అప్పుడే ఆయన సమకాలీన తత్వశాస్త్రం (Contemporary Philosophy) అనే గ్రంథాన్ని రచించి గొప్ప పేరు సంపాదించిరి. మూడేండ్ల తరువాత కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయానికి ప్రొఫెసర్‌గా రమ్మని, అక్కడి వైస్ చాన్సలర్ అష్టోష్ ముఖర్జీగారు ఆహ్వానించిరి. రాధాకృష్ణగారు యిచ్చటినుండి అనేక విదేశ పత్రికలలో వ్యాసములు వ్రాసి గొప్పపేరు సంపాదించిరి. మాంచెస్టర్ కాలేజీకి విజిటింగ్ ప్రొఫెసర్‌కూడ అయ్యారు. అచ్చట యిచ్చిన వ్యాసాలనే "హిందు వ్యు ఆఫ్ లైఫ్" అనే గ్రంథ రూపేణా ప్రచురించారు.

వీరు ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయానికి రెండుసార్లు ఉపాధ్యక్షులైయారు. ఆ రోజులలో యీ పదవికి సెనేట్ సభ్యులు ఎన్నికచేసికొనేవారు. 1931 నుండి 1936 వరకు ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయాభివృద్ధికి ఎంతో తోడ్పడ్డారు. జయపూరు మహారాజునుండి భూరి విరాళంకూడా సంపాదించారు. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయానికి అంతర్జాతీయస్థానం తెచ్చారు. శ్రీ సి. రామన్‌గారుకూడ విజిటింగ్ ప్రొఫెసర్‌గా వుండేవారు. జాతి, మత భాషకు నిమిత్తంలేకుండా ప్రముఖులను ఉపాధ్యాయులుగా నియమించేవారు. H. N. ముఖర్జీ, హుమాయూన్ కబీర్, డా॥ V.K. R. V. రావు, లడ్‌విగ్ వుల్ఫు, సర్జి, కోయాజీ, మొదలగువారు యిచ్చటనే కొంతకాలం ఉద్యోగాలు చేశారు. దానితో ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయానికి గొప్ప కీర్తివచ్చింది. తరువాత వీరు కాశీ విశ్వవిద్యాలయానికికూడ ఉపాధ్యక్షుడుగా పనిచేశారు.

1936 లో ఆక్స్‌ఫర్డ్ విశ్వవిద్యాలయంలో ప్రాచ్య తత్త్వశాస్త్ర ప్రొఫెసరుగా నియమితులైరి. అంతేకాక ప్రపంచ విజ్ఞాన సమితి సభలకు భారత ప్రతినిధివర్గానికి నాయకునిగావుండి, ప్రపంచ శాంతికి, భారత స్వాతంత్ర్య సాధనకు ఎంతో తోడ్పడిరి. బ్రిటిషు ప్రభుత్వముకూడ వీరి అభిప్రాయములకు గౌరవము ఇచ్చుచుండిరి. రాధాకృష్ణగారు రష్యాలో భారత రాయబారిగాకూడా వుండిరి.

భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యము వచ్చినతరువాత పండిట్ జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ రాజకీయ నాయకులేగాక, ప్రతిభావంతులు, మేధావులుకూడా అతి ఉన్నత పదవులలో వుండాలని గుర్తించి 1952లో రాధాకృష్ణగారిని ఉపరాష్ట్రపతిగా చేశారు. ఆ పదవి 10 సం.లు నిర్వహించారు. భారతదేశానికి, విదేశాలలో, తన ఉపన్యాసములద్వారా గొప్పకీర్తి తెచ్చారు. రాజ్యసభ అధ్యక్షునిగాకూడ, ఆ కార్యక్రమాలు దిగ్విజయముగా నడిపేవారు. 1962 నుండి 1967 వరకు భారత రాష్ట్రపతిగా ఉన్నారు. 1967 లో పదవీ విరమణచేసి మదరాసులోని తన స్వగృహములో విశ్రాంతి తీసికుంటూ వచ్చారు.

సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణ రాజకీయ నాయకులు కారు. అయినా గాంధీజీ తదితర నాయకులు వీరికి గొప్పవిలువ యిచ్చుచుండిరి. గొప్ప మేధావంతులు. ప్రతిభావంతులు, పదవులకొరకు ఆయన ప్రాకులాడలేదు, ఉన్నత పదవులు ఆయనను వరించివచ్చేవి. ప్రజ్ఞకు, ప్రభావానికి రాధాకృష్ణునిమించుట కష్టము.

భారతదేశపు వేదములను, ఉపనిషత్తులను, భారతీయ సాహిత్యాన్ని, ప్రపంచానికి తెలియచేసిన మహానుభావుడు. రాధాకృష్ణ. ఆయన ఇంగ్లీషులో మాట్లాడుతూంటే ఒక ఇంగ్లీషు వైస్‌చాన్సలర్ "your English puts us into shame" అన్నాడు. ఆయన ఉపన్యాస మిస్తున్నా, ఏ సమా

వేశానికన్నా, అధ్యక్షత వహిస్తూన్నా, వీరు మంచి ప్రతిభ చూపుచుండెడివారు. వీరు రచించిన, భారతీయ వేదాంతం. హిందూ వ్యూ ఆఫ్ లైఫ్ గొప్ప గ్రంథాలు.

వక్తృత్వము, ఆయన ఆంగ్లభాషా పాండిత్యం ఆంగ్లేయులకే ఆశ్చర్యం కలిగించేది. ఆయన ఉపన్యాసాలు అతిగంభీరంగానూ, విజ్ఞానాత్మకంగానూ, ఉండేవి. ఆయననుగురించి చెప్పుచు ఆయన గొప్ప విజ్ఞానకోశం అన్నారు, ఒకాయన. భగవద్గీతపై యీయన వ్రాసిన వ్యాఖ్య ఒక మణికిరీటం అనాలి.

ఒక మాటలో చెప్పాలంటే, గాంధీ నెహ్రూ, భారతదేశానికి రాజకీయంగా ఎంతో సేవచేసి భారత దేశానికి ఎంత కీర్తి తెచ్చిపెట్టారో నైతికంగా, ఆధ్యాత్మికంగా, ఆ కీర్తిని నిలబెట్టారు, రాధాకృష్ణ అని చెప్పాలి.

1964 లో, ప్రభుత్వం వారికి 'భారత రత్న' బిరుదం యిచ్చింది. హిందూధర్మ ప్రకాశకునిగా యీ మధ్యనే వీరికి టెంపుల్టన్ అవార్డ్ లభించింది.

రాధాకృష్ణగారు ఏప్రిల్ 16, 1975 లో హైదరాబాదులో ప్రపంచ తెలుగు మహాసభలు జరుగుచున్న కాలంలో మదరాసులో పరమపదించారు. అప్పటికి వారి వయస్సు 88 సంవత్సరాలు తెలుగువారేకాదు, ప్రపంచంలోని అన్ని దేశాలు గర్వింపదగ్గ మనిషి. ఆయన యిక లేరు. స్వామి వివేకానంద లేడా అనవచ్చు. ఉన్నాడు. ఆయన వాణి మనకు వినవస్తూనే వుంది. అట్లే రాధాకృష్ణ వాణి మనకు ఎల్లప్పుడూ వినిపిస్తూనే వుంటుంది. ఆయన పేరు విశ్వవ్యాప్తి అయింది. ఆయన రాజర్షి. ఆయనయొక్క గ్రంథాలు చదివి వారియొక్క మార్గాన్ని మనం నడువవలెను ఒకసారి ఆయన మాట్లాడుచు ఆయన తలపాగా, తన జయమువల్ల, తలతిరుగకుండా చేయునన్నాడు. సాధారణముగా తత్వశాస్త్రము అంటే ఎవరికీ అంతగా ఇష్టం వుండదు. కాని రాధాకృష్ణ మాత్రము తత్వశాస్త్రం గురించి మాట్లాడితే, అందరూ విని ఆనందించేవారు. మతమంటే మనలో మనము పోరాడుకొనుట కాదని, అన్ని మతాలకు గమ్యస్థానం ఒకటే అని, సామరస్యం అవుసరమని, చెప్పారు. ఆయన ఎరుగున్నవారు. ఆయనకు ఎప్పుడు ఉత్తరాలు వ్రాసిన జవాబులు వ్రాసేవారు. కలుసుకునేవారు. ఒకసారి వారు హైదరాబాద్‌లో రాష్ట్రపతి నిలయంకు వచ్చినప్పుడు, నేను కుటుంబంతో ఆయనను కలుసుకొనే భాగ్యం కలిగింది. ఆమరునాడే ఆయన భద్రాచలం పోవలసి యుండెను. నన్ను భద్రాచలం రమ్మని ఆహ్వానించిరి. రామదాసుమీద పాటలు కూడా పాడిరి. కుటుంబాని కంతకు 'టీ' అల్పాహారవిందు యిచ్చి మమ్మల్ని ఆనందింప చేసిరి. మనయొక్క మతము, సంస్కృతి, మనకేకాక యితరులకు కూడ బాగా చెప్పారు. "తెలివితేటలు దైవానుగ్రహము" అనే సామెత ఆయనకు వర్తించును. ఆయన నిరాడంబరజీవి. క్రమశిక్షణ గలవాడు. ఆయన పుట్టిన రోజు ఉపాధ్యాయుల దినముగా పరిగణింపబడుట గమనించ దగిన విషయం. ఆయన నాదేశం నాదేశం అనలేదు. ప్రపంచమంతా బాగుపడాలన్నాడు. మనుజుడు, మనుజునివలె ప్రవర్తించాలన్నాడు. ఆనాడే ప్రపంచ సమస్యలు పరిష్కారమవుతాయన్నాడు. ఆయన ప్రపంచానికి యిచ్చిన సందేశాలు పఠించి అమలు జరుపుతూంటే బాగుంటుంది. ఆయన యుగపురుషుడు. ఇటువంటి వ్యక్తి మళ్ళీ పుట్టాలంటే, ఎన్నో యుగాలు పట్టవచ్చు. అట్టి వ్యక్తి మనదేశంలో, అందులోను, తెలుగుదేశంలో, పుట్టుట మన అదృష్టము. ఆయన నామము మనం సర్వదా గుర్తుంచుకుంటూ, మనము కూడ, ఆయన వలె, మన ప్రతిభ యితర దేశాలను వెల్లడిచేయుటలోనేగాక, దేశాభివృద్ధికి కూడా తోడ్పడాలి.

డా. ఆర్. వి. రావ్.

46. రామకృష్ణ పరమహంస

సనకసనందులను, నారదుని మనము చూడలేదు. అనగా ఈ భూమిపై వారు జన్మించలేదు. సనక సనందులు బ్రహ్మలోక జనితులు. వారి ఖ్యాతి అవ ధూతలుగ భక్తులుగా మన పురాణాలవల్ల తెలిసి కొన్నాము. శుకమహర్షి భూమిపై జన్మించి పుట్ట గనే అవధూతవలె చుట్టునున్న ప్రపంచములో భగ వంతుని చూడగల్గెను.

శ్రీ రామకృష్ణులు, ఈ భూమిపై భరత ఖండంలో జన్మించి, అద్వైతసిద్ధిని చేకూర్చుకొన్న మహాత్ముడు.

కామార్పుకూర్ (వంగదేశము)అను కుగ్రామంలో 18-2-1836 న జన్మించెను. తలితండ్రులను, ఆ ఊరివారు పురాణ దంపతులుగా గౌరవించుచుండిరి. కుమారుడు, భగవత్ప్రసాదమని ఆ పుణ్యదంప తులు తలంచిరి. పేరు గదాధరుడని పెట్టిరి చిన్న నాట తండ్రి గతించెను. అన్న, రామకుమారునితో, కలకత్తా చేరెను. అన్న నడుపు బడిలో గదాధరుడు చేరి విద్యనభ్యసించెను. అన్న అవరజునకు లౌకిక విద్యనేర్పిన, పదికాసులు సంపాదించుకొనునని, తలంచెను. కాని గదాధరుడు కారణజన్ముడై నందున వారి జీవనమార్గము వేరుగనే నడచెను. శ్రీవారు ఇట్లు ఆలోచించుకొనిరి. లౌకిక జీవయాత్రవలన భగవంతుని చేరగలనా? లౌకిక జ్ఞానాంధుడుగనే ఉండిన పరమాత్మను అన్వేషింపవలెను.'' ఇట్లు నిర్ణయముచేసికొని అన్నతో తన అభిప్రాయమును విన్నవించుకొనెను.

ఆ కాలముననే కలకత్తా పరిసరమైన దక్షిణేశ్వ రమునందు రాణీ రాస్మణిదేవి, కాళికా దేవాలయ మును స్థాపించెను. ఆమె అల్లుడైన మధురనాథ విశ్వాసుడు ఆ ఆలయ ధర్మకర్తగా నుండెను. రామ కుమారుని కాళీదేవి అర్చకుడుగా నుండుటకు ధర్మ కర్త కోరెను. అప్పటినుండి, అన్నదమ్ములు దక్షి ణేశ్వరమున కాపురముండిరి. ఈ దేవాలయము గంగఒడ్డున ఉన్నది. అచ్చట వేంచేసియున్న దేవిపై భక్తి కుదిరెను. ఇట్లు 12 సం. కాళీభక్తు డయ్యెను. తాను ఆత్మవిశ్వాసముతో సమాధిస్థితిలో నుండు అభ్యాసమును నేర్చుకొనెను. కాళీమాత ప్రత్యక్ష మగుటకై అనేక ప్రార్థనలు సల్పెను. జిజ్ఞాస, ఆవేదన, నిర్వేదము, దినదిన ప్రవర్థమానముగ హెచ్చుచుండెను. ఒకరోజు ఈ జిజ్ఞాసావేద నమును భరించలేకపోయెను. జీవించియుండుట వృథాయనితలంచి దేవివిగ్రహముచెంతనున్న ఖడ్గ మును చేనందికొనెను. దేవి ఉజ్జ్వలకాంతితో అలౌ కిక జ్యోతిర్మయిగా విరాజిల్లెను. ఆ తరువాత ఏమయ్యెనో ప్రాపంచికదృష్ట్యా వర్ణించుటకు వీలు కాకుండెను. ఆనాటినుండి దైవమే పూనిన వాడయ్యెను. కాళీమాత శిశువువలె మెలగుచుండెను. రామకృష్ణుని శరీరమందలి ప్రతి అణువును పర తత్త్వమయ మయ్యెను. తరువాత కొంతకాలమునకు స్వగ్రామము చేరెను. బంధువుల ప్రేరణచే తల్లి కుమారుని గృహస్థునిగ చేయదలచి రామకృష్ణునికి వివాహము చేసెను. ఇదియు కాళీమాత ఆజ్ఞయని వారు స్వీకరించిరి.

తరువాత కాళీదేవళమునకువచ్చి, దినమంతయు పూజలతో, ధ్యానముతో గడుపుచుండెను. మాతృ దర్శనమే, వారి ముఖ్యోద్దేశముగా నుండెను. జిజ్ఞాస, నిర్వేదము హెచ్చగుచుండెను. ఒకనాడు ఒక ఉపా సిక దక్షిణేశ్వరమునకు వచ్చెను. శ్రీ రామకృష్ణుని స్థితి వైష్ణవ సంప్రదాయ ప్రకారము ''మహా భావము'' అనియు, ఇట్టిస్థితి భగవంతునిపై సంపూర్ణ ప్రేమభావము లుండువారికి ఉండునని చెప్పెను. కారణజన్ముడుగా అవతరించిన మహా మహుడని ఆమె చెప్పెను. శ్రీవారు ఆమెను గురు వుగా స్వీకరించి ఆమె ఉపదేశించిన సాధనను చేసి అనతికాలముననే యోగసిద్ధ డయ్యెను.

కొంతకాలమునకు శ్రీవారు వైష్ణవ సంప్రదాయ సాధనకుచెందిన మధురభావనను సాధనగ గ్రహించెను. ఇందు భగవంతుడు జగద్భర్త, భక్తుడు ప్రేయసి ఇట్లు సాధనచేయుచుండగా శ్రీవారు దేశి కోత్తముడైన తోతాపురిని కలసెను. వారి ఆశీర్వాద బలముచే శ్రీవారు అపరోక్షానుభూతి పొందిరి.

రామకృష్ణులు పిచ్చివాడయ్యెనను కింవదంతి ప్రాకి, వారి భార్యయైన శ్రీ శారదాదేవి చెవికి సోకెను. ఆమె వీరిని చూడవచ్చెను. ఆమెతో మాట్లాడుచు, శ్రీవారిట్లనిరి. "నేను సర్వ ప్రపంచమును మాతృస్వరూపముగా భావించుచున్నాను. నీవును అట్టి మాతృమూర్తివే. దీనినిమాని, లౌకిక బంధయుత సంసారమున జీవించమందువా అట్లే చేసెదననెను". అందులకా పుణ్యమాత, నన్ను మీ పరిచర్యలచేయ సెలవిండని కోరెను. వారి దాంపత్య జీవితమిట్లు పవిత్రతమమై సామాన్యుల అవగాహనమునకు మించియుండెను. ప్రతి మతములందుగల తత్త్వములను గ్రహించెను. అన్నియు దారులే. దారులన్నియు ఒకే శిఖరమునకు చేరునని గ్రహించెను. వీరు వివేకానందుల సాన్నిధ్యమును కోరుట ప్రపంచ. వేదాంత జీవనమునకు మెరుగు పెట్టు ఘట్టము.

శ్రీవారి బాల్యదశ వింతైనది. వారుండిన గ్రామమందు అందరికంటె బుద్ధికుశలురుగ నుండిరి. ఆ గ్రామమందుగల గర్వితుల, ఉన్నత స్థితియందున్న వారిని హాస్యమునకు బహురమ్యముగ అనుకరించుచుండెను. ఇవి బాల్యచేష్టలు, ఇంతేగాక, ఆ ఊరియందు తగవులాడువారికి ధర్మనిర్ణయముచేసి శ్లాఘ్యత చేకూర్చుకొనెను. చిన్న వయస్సుననే ఉపనయనము జరిగెను. అప్పుడు శ్రీవారు ఆ కార్యకలాపమున "భవతీ భిక్షాం దేహి" అను ప్రక్రియ సమయమున ప్రథమ భిక్ష తన్ను దగ్గరతీసి, వాత్సల్యముతో పెంచినదాసియే, ఇవ్వవలెనని పట్టుపట్టెను. సంప్రదాయముగ అది విరుద్ధమగు కార్యమని బంధువులు నిరసించిరి. కాని శ్రీవారు తన పట్టు వదల నందున పెద్దలందురు వల్లెయనిరి. శ్రీవారి నిర్యాయణము ఆగస్టు 1886...............

—నే. శ్రీ. కృ.

47. కోడి రామమూర్తి

శ్రీకాకుళం జిల్లాలో "వీర ఘట్టం" అనే గ్రామం ఉన్నది. అచ్చట 5-6-1885లో కోడి రామమూర్తి జన్మించారు. పెదతండ్రి పోలీసు ఉద్యోగిగానుండి ఈ బాలుని దగ్గరతీసి, వానికి ఇష్టమైన వ్యాయామవిద్య నేర్పించారు. ఆనాటి ఇంటర్ మీడియట్‌వరకు విద్య నేర్పించారు. మద్రాసుచేరి వ్యాయామవిద్యా ఉపాధ్యాయుడుగా పనిచేసారు. వ్యాయామ శిక్షణను తీవ్రంగా ఆచరించాడు. చెరువులో స్నానం చేస్తూవుండగా అనతిదూరంలోఉన్న ఆశ్రమం, కనుబడింది. అక్కడ 201 సంవత్సరములుగల సీతారాం బాబ అను యోగిని దర్శించాడు. ఆ మహామహుడు రామమూర్తికి ప్రాణాయామ యోగాన్ని నేర్పించారు. ఆ బాబ రామమూర్తితో "నీవు దీనిని నేను చెప్పినవిధంగా, బాగా సరియైన రీతులలో చేసినయెడల త్వరలోనే సిద్ధి కలిగి ప్రపంచ ప్రఖ్యాతి గాంచెదవు అనెను." ఈ ఆశీర్వాదాలతో యోగసాధన చేసాడు.

బరంపురంలో ఒక సర్కస్ జరుగుచుండగా, అందలిపులి బయటపడి ప్రేక్షకులలో జొరబడినది. ఆ సమయమున జరిగియుండిన కోలాహలం తత్తర పాటు, భయకంపిత వాతావరణం ఊహించుకో తగినదే. ప్రేక్షకులనుండి బలాఢ్యుడు ముందుకు దుమికి, ఆ వ్యాఘ్రాన్ని, అజముగా భావించి, ఎత్తుకొనిపోయి, దాని పంజరంలో వదలిపెట్టెను.

ఆ వీరుడే వీరఘట్టు గ్రామంలో పుట్టిన **కోడిరామమూర్తి.**

'తుణి' రాజుకు ఒక సర్కస్ కంపెని ఉండెను. దానిని సరియైన మార్గంలోనడిపే నేత లేనందున, రాజు, కోడి రామమూర్తిని పిలిపించి, సన్మానంచేసి తన కంపెనీని వారికి ఒప్పచెప్పెను. ఆ కంపెనీని నడుపుచూ రామమూర్తి ప్రపంచ ఖ్యాతిని, తనకు, ఆంధ్రదేశానికి, భారత వర్షానికి సంపాదించెను. ఆ సర్కస్ కార్యసరణిలో వారు చేయుచుండిన తేజోవంతమగు పనులేవన :-

1. 36 అశ్వశక్తి (Horse Power) గల జోడు మోటారుబండ్లను తన భుజములకు ఇరు వైపులా కట్టుకొని, అవి వేగ ప్రారంభము కాగానే వాటిని నిలిపి పైకి ఈడ్చి, పట్టుకొనుచుండెను. అప్పుడు ఆ రెంటి నాల్గు చక్రములు గిర్రున తిరుగుచుండెడివి.

2. రెండు ఎడ్లబండ్లు నిండుగా మనుష్యులతో నింపి, తాను భూమిపై పరుండి ఒక బండి కుడిచక్రమును తన రొమ్ముపైన, మరొకదాని ఎడమ చక్రమును తన తొడలపైన ఏకకాలమున పోనిచ్చెడివారు. వారికి ఊరుభంగము గాని, వక్షస్థలమున క్షతముగాని కలుగక ఉండెను.

3. 1000 (పౌనులు షుమారు 400 Kgs.) గల రాతిబండను తన ఛాతీపై పెట్టించుకొని, కొన్ని నిముషములు, దానిపై సమ్మెటలతో కొట్టించుకొనుచుండెను. గుండె నిబ్బరమన్న ఇదియే కాబోలు !

4. ఇనుపగొలుసులను త్రెంచుట.

5. రోడ్డురోలలరును తన ఛాతిపై లాగించుకొనుట.

6. మూడుటన్నులు బరువుగల ఏనుగును తనపై నెక్కించుకొనుట.

ఇట్టి అమానుష కార్యక్రమముల, ప్రతిరోజు రెండు పర్యాయములు సర్కస్ కాలమున చేసెడివారు. వీరి ఖ్యాతి దేశమంతటను మిక్కుటముగా వ్యాపించెను.

వీరి అలౌకిక శక్తిసామర్థ్యములకు జోహారుల నర్పించు నెపమున పూణేనగర ప్రదర్శనముచూచి, బాలగంగాధర తిలక్ మహాశయుడు వీరికి సన్మాన సభ నేర్పాటుచేసి **''మల్ల మార్తాండ''**, **''అభినవ భీమ''** అను బిరుదులు ప్రసాదించిరి. వంగదేశముననను **''మల్లరాజ తిలక్''** అని బిరుదము నిచ్చిరి. ఆంధ్రదేశము ఈ ఆంధ్ర తేజస్వికి **''కలియుగ భీమ''** అను బిరుదము నిచ్చెను. హైదరాబాదు శ్రీకృష్ణ దేవరాయాంధ్ర భాషానిలయమువారు వీరికి **'జగదేక వీరుడని'** బిరుదునిచ్చిరి. విక్రమసింహపురమను నెల్లూరున వీరి సర్కస్ ప్రదర్శనమును వీక్షించి, పురజనులు వీరిని **''వీర కంఠీరవ''** అను బిరుదముతో సత్కరించిరి.

సర్కస్ ప్రదర్శనముననే వీరు బలమును చూపుటయేకాదు. ఒకసారి గాలివానకు తన డేరా లన్నియు కూలిపోయెను. ఒక బలిష్టమగు ఏనుగు కట్లు తెంచుకొని వీరవిహారముచేయుచూ పరుండియున్న రామమూర్తిని కాళ్ళతో త్రొక్కిపోయెను. వీరికి ఎలాంటి హానియు కలుగలేదు.

మల్లయుద్ధమందు వీరికి ఓటమి లేకుండెను. ఫ్రాన్సుదేశ మల్లుని గెలిచెను. ఆంధ్ర దేశము పురాణకాలమునుండి మల్లులకు కాణాచియైన ప్రదేశము. చాణూర, ముష్టి మల్లులు, ఆంధ్రమునపుట్టి మల్లులై రాజాశ్రయముకోరి, కంసుని కొలువు చేరిరి. కలియుగ 20వ శతాబ్దిలో రామమూర్తిగారు, భారతమందుండిన ప్రఖ్యాత మల్ల ప్రవీణులైన, గామా, కల్లూ కీకర్‌సింగ్, అర్జునసంగ్, గులాం మహ్మద్ వారికంటె కుశలుడని పేర్గాంచెను. వీరందరు రామమూర్తికి చేతులుజోడించి గౌరవించెడివారు.

వీరు ఒకతూరి ప్యారిస్ పట్టణమున సర్కస్ ప్రదర్శనముచేయుటకు కార్యక్రమ మేర్పాటు అయ్యెను. ఫ్రాన్సుదేశ ఈర్ష్యాళువులు కొందరు రహస్యముగా వీరిపైనఉంచెడి కొయ్యబల్లను కోసివై చిరి. ప్రదర్శన కాలమున, అది విరిగి దానిపై ఉన్న మేకులు వీరి ఛాతీని గుచ్చుకొనెను. ఆ హానివలన కొంత స్వస్థత తప్పెను. ఆ తరువాత సర్కస్‌ను వదలివై చిరి. స్వగ్రామము చేరిరి.

వీరు సంపాదించిన ధనమంతయు కవి, పండిత, ధర్మ, సాహిత్య సంస్థలకే ఈయబడెను. నెల్లూరు వర్ధమాన సమాజమునకు వీరు బహుకరించిన బీరువా వీరి పేరిట వెలయుచున్నది. ఇట్లే అనేకచోట్ల అనేక దానములు సల్పిరి.

వీరు అంత్యమున, కుక్షింభరత్వము లోటుపడగ, మదనమోహన మాళవీయ, వారణాసికి పిలిపించి వీరి మనుగడకు సరిపోవు ఉద్యోగమిచ్చి గౌరవించిరి. తరువాత ఈ వీరుడు తన వీరఘట్టమును చేరి 1938 లో స్వర్గస్థుడయ్యెను.

—నే. శ్రీ. కృ.

Bibliography

1. ఆంధ్ర జ్యోతి 27-12-1968.
వ్యాసం : ఆయపిళ్లె అనంతరామారావు.
2. ఆంధ్ర ప్రదేశ్ కందూరి నారాయణమూర్తి.
3. Dr. C. V. R. Rao's Letter.

48. శ్రీ రామానుజాచార్యులు

విశిష్టాద్వైత ప్రవర్తకులైన శ్రీ రామానుజులు తన చరమదశయందు, ప్రయాణకాల మాసన్నమైనదని తెలిసికొని, శ్రీరంగ పట్టణ కోవెల సిబ్బందినందరిని రావించి, వారికి నమస్కరించి, పెద్ద మనసుతో నిట్లనెను.

"తెలిసియో, తెలియకయో, మిమ్ముల ఏనాడేని, మనస్సు నొప్పించియుండిన, నేను క్షంతవ్యుడను, నన్ను మన్నించవలసినది. నా ప్రయాణకాల మాసన్నమైనది. మీనుండి వీడ్కోలు పొందుచున్నాను.

ఆ మహాపురుషుని ఔదార్యము, స్నేహవాత్సల్యము సేవక బృందముయెడ ప్రీతి సంపద అట్టిది.

ఆ సమయమున శిష్యప్రముఖుడొకడు, "మేము జీవితమందు నడచుకొనవలసిన నీతిమార్గ మెట్లుండవలెనని" ప్రశ్నింపగా? ఆసన్న మరణచింతలో ఉన్న, ఆ దేశికోత్తముడు ఈక్రింది పదిసూత్రముల శ్రద్ధతో, భక్తితో, పరిపూర్ణమైన నమ్మకముతో అర్థము చేసికొని జీవితయానము గడుపుడని ఆశీర్వాద పూర్వకముగా బోధించెను.

1. పురుషోత్తమునికి శరణాగతుడైన మానవుడు భవిష్యత్తునుగూర్చి ఆలోచింప నక్కరలేదు. భవిష్యత్తు సంపూర్ణముగా, విశ్వాత్మకుని చేతిలో నున్నది. మానవుడు అందులకై తహతహ పడిన, తాను శరణాగతుడగుట హుళక్కి యగును.
2. వర్తమానము, భూతకాలమందుచేసిన కర్మల ఫలితమే. దానికై చింతించుట గతజలసేతు బంధన మగును. నిజవైష్ణవు డెప్పుడును, వర్తమాన, భవిష్యత్తుల గూర్చి వ్యసన పడ కూడదు.
3. కామ్యబుద్ధితో ఎప్పుడుగాని కార్యములు చేయవద్దు.
4. నీవుచేయు కార్యములన్నిటిని భగవంతునికే అర్పింపుము.

5. శ్రీభాష్యమును చదివి, అందలి సత్యములను విస్తృతముగా ప్రఖ్యాత మొనరింపుడు. ఈపని భగవంతునికి ప్రీతికరమైనది. నీవు ఇట్టి పనిచేయలేని యెడల :—

6. పూజ్యులైన శఠకోపుని, ఇతర పవిత్రమైన ప్రాజ్ఞుల రచనల చదువవలెను. అందలి సత్యములను తగిన శిష్యులకు బోధన చేయ వలెను.

7. శ్రీపతి సేవయందే కాలము గడుపవలెను, తీర్థముల, పవిత్ర స్థలముల దర్శింపవలెను. ఆర్తులకు అన్నదానము చేయవలెను. బాధితు లకు సేవచేయవలెను. కోవెలలో దీపారాధనల చేసి; వేంచేసియుండు భగవన్మూర్తులకు పూలమాలికలు సమర్పింపవలయును. కోవెల లను సమ్మార్జనముచేసి దేవళముల ముందు, సుందరమగు రంగవల్లుల దిద్ది తీర్చవలెను.

8. యాదవాద్రి నాకు ప్రియమైన తీర్థరాజము. అచ్చోట కుటీరమునునిర్మించుకొని, ప్రశాంత మనస్కులై, తృప్తితో జీవితమును గడుపు దురు గాత!

9. ఉన్న స్థితిలోనే, సర్వము భగవంతునిపై, గురువుపై భారమువైచి నమ్మి, ఎల్లప్పుడు ధ్యాన నిమగ్నులుగా నుండుడు.

10. ధర్మనిరతులు, జ్ఞానులు, భక్తులు, నిష్కామ కర్మిష్ఠులు నగు వైష్ణవుల సాంగత్య మల వరచుకొనుడు. వారును మీయెడ సౌధర్య మును చూపుదురు. 'నేను' అను తత్త్వమును లుప్తమొనర్చుకొనుడు. వారి మన్నలకు పాత్రులై మెలంగుడు. ఇంతకంటె నేను చెప్పవలసినవిలేవు; ఉండబోవు.

ఇవిగాక 72 స్వర్గతుల్యములగు సూక్తులను శ్రీవారు బోధించి యుండిరి,

ఇట్టి మహామహుని జీవితమందలి అంశముల సంస్మరించుట ముఖ్య కర్తవ్యము.

వైదికమత సంస్థను, కొన్ని సర్దుబాట్లు చేసి వ్యవస్థీకరించుటకై, కారణ జన్ముడుగా ఆసూరి లక్ష్మణాచార్యులు అవతరించెను. వారి రాకకు పూర్వము భక్తులైన వైష్ణవులుండి, పావన జీవిత ముల గడిపి, బోధనలను పాదచిహ్నముల ఈ భూమిపై విడిచి పోయిరి, వారే ఆళ్వారులు. వీరు పంద్రెండు మంది, 1. పొయ్‌గై, 2. భూతధు, 3. పే ఆళ్వార్, 4. తిరుమలిశై, 5. నమ్మాళ్వార్ 6. మధురకవి. 7. కులశేఖర, 8. పెరియా, 9. ఆండాళ్, 19. తొండరడిప్పొడి, 11. తిరుప్పన 12. తిరుమంగె. వీరిలో నమ్మాళ్వార్ (5) ప్రము ఖులు, తిరువాయ్ మోయి, వారు చెప్పిన పవిత్ర గ్రంథము, (అర్థము - శ్రీవాణి—నోటినుండి వెలు వడినది.) జ్ఞానముయొక్క వ్యక్తస్వరూపమే ఈ తిరువాయ్‌మోయ్. వీరందరు వైకుంఠేశుడైన విష్ణు సాయుజ్యము చెందినవారు.

వీరి తరువాత శ్రేణికి చెందినవారు ఆచార్య పరంపర. సామాన్యుల కన్న అతీతమైన భగవ త్సంపత్తి గలిగినవారు. వీరు ఆర్గురు. సప్తమ స్థానము, రామానుజుల వారిది. ఇందులో ముఖ్యులు నాథముని; తరువాత వారి పౌత్రుడు ఆళవందారు. వీరి దౌహిత్రాంశమున ప్రపౌత్రుడే రామానుజులు. తిరుపతికి యాత్రార్థమై వెళ్ళిన ఆసూరి కేశవభట్టరు నకు వైవాహిక ధర్మస్థితి ఏర్పడెను. వారికి పుత్రుడు క్రీ. శ. 1017 న జన్మించెను. మాతులుడు, భగినీ పుత్రునకు లక్ష్మణుడని నామకరణము చేసెను. (రామాయణమున రాముని అవరజుడే లక్ష్మణుడైనందున) మన ప్రవర్తకులకు రామాను జులనిపేరు ప్రఖ్యాతమైనది. అరవమున దీనికర్థము ఇల్లై పెరుమాళ్ళు. చిన్ననాటినుండి తన పిన్నమ్మ కుమారుడైన గోవిందుడు సతీర్థులుగా పెరిగెను.

వీరిరువురు యాదవప్రకాశునను దేశికునివద్ద విద్యనభ్యసించిరి. గురువు అద్వైత తత్త్వమును బోధించుచుండెను. గురువు తైత్తిరీయమున గల బ్రహ్మానందవల్లి II అనువాకం I లోని "సత్యం, జ్ఞానం, అనంతం, బ్రహ్మ" అను పదముల కర్థము విపరీతముగా చెప్పుచుండెను. ఎట్లన, ఒకేగోవునకు కొమ్ములు విరిగినవని, కొమ్ములు లేవని, కొమ్ము లున్నవని, ఏకకాలమున చెప్పినట్లుండునని వ్యాఖ్యానించెను. గురుబోధ వినుచుండిన రామానుజులు, వినయముతో, అట్లు కాదని, సవ్యమైన తర్కదోషములు లేని సౌమ్యమగు అర్థమునుచెప్పెను. గురువు అనాటినుండి రామానుజులన్న తనలో ఈర్షను పెంచుకొను చుండెను. మరొకసారి గురువునకు శిరస్సున తైలలేపనము, రామానుజులు గావించు చుండెను. మాటవరుసలో

'కప్యాసం పుండరీకాక్షం ఏవం అక్షిణీ' (ఛాంద. ఉ. I (VI) 6, 7) అను పదములకు అశ్లీలయోగ్యమగు అర్థమును, యాదవప్రకాశుడు చెప్పెను. రామానుజుల కంటనీరు వచ్చెను. ఏమని? గురువు ప్రశ్నింప, కుతర్కముతోకూడిన పెడార్థమును చెప్పితిరని, రామానుజులు అతిదీనముగ చెప్పెను. గురువు ఇది మరొక తిరస్కారమని తలంచెను.

[కొంతకాలమునకు శ్రీ రామానుజులు కాశ్మీర మండలి శారదా పీఠమునకు వెళ్లినప్పుడు, శ్రీ శారదా దేవి 'కప్యాస శ్రుతి' ని గూర్చి వివరింపమనగా, ఆ భక్తు డిట్లనెను.

సూర్య మండలమునందుండు పుండరీకాక్షుని కన్నులు కమలదళముల సౌందర్యమును పోలి యున్నవి. అవి సూర్యుడు తెఱచిన పెదవులతో వికసిధాత్వర్థమును కోరుచుండ, ఆ స్వర్ణకాంతు లిచ్చు హిరణ్యగర్భుడు స్వాగత మిచ్చుచున్నాడు. ఈ వివరణమునకు శ్రీ శారదాదేవి మెచ్చి" నీవు వ్యాఖ్యాన కర్తలలో అగ్రగణ్యుడవని చెప్పి, వారికి ఉపాసించుటకు హయగ్రీవ విగ్రహమును బహూకరించెను"]

గురువగు యాదవప్రకాశుడు రామానుజుల నెట్లో తుదముట్టింపవలెనని, కాశీయాత్రకు బయలు దేరి మిగత శిష్యులతో, రామానుజులను గంగంలో త్రోయుటకు కుట్రనొకదానిని అతి క్రూరమన స్కుడై పన్నెను. కాని తమ్ముడైన గోవిందుడు ఒకరాత్రి రామానుజుని తప్పించుకొని పారిపొమ్మని ఉపాంశుగా సలహానిచ్చెను. రామానుజులు అడవి దారులపడి తిరుగుచు సొమ్మసిల్లి ఒకచోట శయనించెను. వృద్ధ దంపతులు, అతనిని రక్షించి కంచి నగరమునకు చేర్చిరి.

తరువాత యాదవప్రకాశుడు. రామానుజులకు శిష్యుడయ్యెను. రామానుజులు, సన్యసించి శ్రీరంగముచేరి, ఆ కోవెల మఠాధికారిగానుండి అచ్చట స్వామికి దైనందిక కైంకర్యములు శాశ్వతముగ కొనసాగుటకు, వ్యవస్థను ఏర్పాటుచేసెను. శైవులచే రాజకీయమైన, కష్టముల పాలగుటచే, రహస్యముగ మైసూరు ప్రాంతముచేరి, అచ్చట ఆదరణపొంది, మరల తిరిగి శ్రీరంగము చేరెను. శ్రీవైష్ణవుల తత్త్వమేదియో తెలిసికొనుటకుఈ క్రింది విషయములు గమనింపతగినవి.

శ్రీమన్నారాయణుడు సర్వాంతర్యామి, వైకుంఠ వాసి. అందు పరావిగ్రహమే వారి పరమ స్వరూపము. సర్వ అఘముల లుప్తమొనరించు శంఖము, అవిద్యను పాఱదోలు చక్రము, జ్ఞాన శక్తిని వెదజల్లు, ఖడ్గము, సర్వసృష్టిని నిరూపించు పద్మము. ఇంకను భగవద్గుణములకు ప్రతీకములైన గద, సారఙ్గము. కౌస్తుభము, శ్రీ వత్సాంకితముకల పరావిగ్రహమే వాసుదేవుని సగుణ రూపము.

వ్యూహ విగ్రహము :

విష్ణులోకములు మూడు :- ఆమోద, భువన, ప్రమోదములని. ఇవన్నియు సత్యలోకమున ఉన్నవి. ఇందుండు భగవత్స్వరూపములు, సంకర్షణ ప్రద్యుమ్న, అనిరుద్ధ అనునవి. వీరందరు అనిశము దేవపూజితులు, జీవుల పాపములన్నిటిని రూపుమాపువారు. – ప్రళయకాలమందు. ఈ అంశముల వివరణమును తెలిసికొనవలసియున్నది.

సంకర్షణుడు :- జ్ఞానబలముల మూర్తి. సత్యమునే లోకమునకు బోధించును. మహాకల్ప సమయమున ప్రళయమును గావించును. జీవులపై అధ్యక్షించు దేవత.

ప్రద్యుమ్నుడు :- ఐశ్వర్య వీర్యములకు ప్రతీకము, ధర్మబోధకుడు. సాత్వికమైన వస్తువులనే సృష్టించును. వర్ణాశ్రమముల పరిరక్షించును. మనస్సున కధిపతి.

అనిరుద్ధుడు :- శక్తి, తేజస్సుల వ్యక్తరూపము. లోకమునకు జ్ఞానము ప్రసాదించును. లోకరక్షకుడితడే. మిశ్రసృష్టికి అధినేత.

విభవ విగ్రహమే దశావతారములందు కానగును. అర్చ విగ్రహము అనగా విగ్రహములందు వేంచేయింపచేయు, మంత్రయుత జ్ఞానశక్తి.

ఇట్లనేక విషయములు విశిష్టాద్వైతమునందు కలవు.

—నే. శ్రీ. కృ.

1. Life of Sri Ramanuja by C. S. Srinivasalyengar.
2. Sri Ramanuja Charyulu Ganesh & Cay.

49. లక్ష్మీనరసింహం (చిలకమర్తి)

26-9-1867 నుండి 17-6-1946 వరకు జరిగిన జీవితాన్ని సంగ్రహించి వ్రాయడం చాల కష్టతరమైన సాహిత్య యత్నం. చిలకమర్తివారు వివిధ విషయాలుతెల్పే సాహిత్య పరిధులన్నిటిని స్పృశించారు. సహస్ర చంద్రోదయ దర్శనం చేసికొన్న మహాపురుషులు. జననం గోదావరిజిల్లా, తణుకు తాలుకా, ఖండవల్లి గ్రామం. అక్కడ మేనమామలు ఉండిరి. వీరి తండ్రి, తాతలు గుంటూరు సీమనుండి వలసవచ్చి, వీరవాసరంలో స్థిరవాసం ఏర్పరచుకొన్నారు. పితరులు వైదిక వృత్తిలోనే ఉండిపోయారు. కాని వీరి తండ్రి మాత్రం తాలుకా ఆఫీసులో నౌకరీచేసారు. తల్లి పురాణపండవారి ఆడపడచు-రత్నమ్మగారు. మాతామహుడు రుద్రయ్య, వీరు పిఠాపురం మహారాజు సంస్థానంలో ఆశ్రయము దొరికిన సంస్కృత పండితులు, వ్యాఖ్యాన కర్తలు.

బాల్యదశలో వీరవాసరంలోనే, విద్యాభ్యాస ప్రారంభం జరిగింది. 1884 లో రాజమండ్రిచేరి ప్రభుత్వ కళాశాలలో చేరినారు. వీరికి ఉపాధ్యాయులు, కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు, వావిలాల వాసుదేవ శాస్త్రి. 1887 లో మెట్రుక్కులేషన్ పరీక్షలో ఉత్తీర్ణులైనారు. ఏలేశ్వరపు వెంకటప్పయ్యశాస్త్రి వద్ద ఛందశ్శాస్త్రం చదువుకొన్నారు. ఆ కాలముననే వారి గురువులు అయిన వేదము వెంకటాచలమయ్య గారిపైన పద్యాలు వ్రాసారు. ఈ సాహిత్యపరమైన గురుదక్షిణ పెద్దవారి మన్ననకు పాత్రమైంది. ప్రథమంగా గురు

స్తుతియే పద్యరచనకు పునాది. ఇన్నీసుపేట పాఠశాలలో ఉద్యోగం లభించింది. ఉపాధ్యాయులుగా ప్రకాశించారు. ఇట్లు బోధనా వ్యాసంగంలో ఉండి, సరస్వతి అనే పత్రిక ప్రచురణలో పాల్గొన్నారు. విశాల సాహిత్య రంగంల్లో మేరుస్థాయి నందుకొన్న విశిష్ట రచనా వ్యవస్థ, దృశ్యకావ్య నిర్మాణం. ఈ సాహిత్య కృషిచేసి ఆ నాటకాలు ప్రయోగించినందున వీరి కీర్తి దిగంతాలు వ్యాపించింది. జనరంజకమై నటులకు ప్రియమైన నాటకం గయోపాఖ్యానము. ఇది ఎన్నో ముద్రణలకు నోచుకొన్నది. ఎన్నో నాటక సమాజాలకు 'మేటి నాటకం'గా ప్రయోగార్హతను పొందింది. నాటక, సమాజంవారి ప్రాపున 11 నాటకాలు వ్రాశారు. నటనమే ప్రాధాన్యంగా గల ప్రయోక్తలకొరకై 'కీచకవధ'ను వచనంలోనే వ్రాసారు.

ఇంకా ప్రహసనాలు వ్రాసారు. సంస్కృత నాటకాలను అనువదించారు. అందులో ముఖ్యంగా ఆ నాడే ప్రచురణ భాగ్యం పొందిన భాసనాటకాలను తెనుగులోనికి ప్రథమంగా అవతరింప చేసారు.

వీరి మనోభావాల పరిణామాన్ని తెలిసికొనేందుకు మనకు లభ్యమై యున్నది. "స్వీయచరిత్ర", రూప కాలేకాకుండా, వీరు రచించిన నవలలు తెలుగు చదువరలను, నేటికి ఆకర్షిస్తున్నాయి.

వీరు వీరేశలింగం నడపిన చింతామణి పత్రిక ద్వారా, సాహిత్య సేవ మిక్కుటంగా చేసారు, వీరి కృషి, తెలుగువారి జీవితంలో నూతన చైతన్యం, అన్నిరంగాల్లో కలిగించింది. పండు ముదుసలిగా జీవించారు. అంధులై చాలా కాలం ఉన్నప్పటికి, నాటక ప్రయోగాలను శ్రవ్యంగా విని ఆనందించే వారు. ఉపాధ్యాయులుగా, పత్రికా సంపాదకులుగా, నాటక, నవల, వ్యాస, తదితర రచనల సాగించిన సాహితీపరులు.

—నే. శ్రీ. కృ.

1. "చి. ల" డా : మొదలి నాగభూషణశర్మ.
2. స్వీయచరిత్ర.

50. లాల్‌బహద్దూర్ శాస్త్రి

భువనేశ్వర్‌లో జరిగిన కాంగ్రెసు సమావేశంలో నెహ్రూకు వాత అనారోగ్యం రాగానే వారు లాల్ బహద్దూర్ శాస్త్రిని తనదగ్గరకు పిలచిరి.

శాస్త్రి : నన్నేపని చేయమంటారు

నెహ్రూ : నేను చేస్తున్న పనినే నీవు చేసేది.

తరువాత లండన్‌లో సమావేశమైనప్పుడు శాస్త్రిని

నెహ్రూ : "నాతో కామన్‌వెల్తు కాన్‌ఫెరెన్సునకు రమ్మని" పిలచెను.

నెహ్రూ తరువాత కామరాజనాడార్, మురార్జీ దేశాయిలను కాదని శాస్త్రీని భారత ప్రధానిగా కాంగ్రెసు, భారతదేశము, స్వీకరించినవి. దాని అంతరార్థం నెహ్రూ చెప్పినట్లు జరిగినది. శాస్త్రి పేరు గుల్జారీలాల్‌నందా ప్రతిపాదించెను. మురార్జీ దేశాయి దృఢపఱచెను. ఏకగ్రీవంగా ఎన్నుకొనబడిన తరువాత ధన్యవాదముల స్వీకరించి శాస్త్రి ఇట్లు జవాబిచ్చెను.

"ఏలాటి పటాటోపమును లేక పండిట్ నెహ్రూ ఆక్రమించి ఈ స్వరాజ్య రాజ్యాంగమును సుముఖంగా ప్రగతి మార్గాన నడపిన విషయం జ్ఞాపకమునకు రాగా నాదేహము రోమాంచిత మగుచున్నది. అట్టి పదవిని నన్నాక్రమించమని ఇప్పుడు

మీఉత్తర్వు లిచ్చినారు. మన జాతీయ దృష్టిసమత్వ సిద్ధాంతము పైననే కేంద్రీకరించబడినది. నిరుద్యోగము, దారిద్ర్యములు మన ఘోరశత్రువులు,వాటితో మనము సమరము జరుపవలెను''.

శ్రీ శాస్త్రి శైశవదశలో, తల్లి పర్వదినమున గంగా స్నానమునకు వెళ్ళెను. జన సమ్మర్ధములో తల్లి పిల్లడు చిక్కుకొని పోయిరి. గుంపుల తోపిడిలో, బాలుడు తల్లి ఒడి నుండి వేరయ్యెను. ఎంత, ఎందరు వెదికినను బాలుడు తల్లిని చేరలేదు. శ్రీ శాస్త్రికి వయస్సు మూడు నెలలు. తల్లి పోలీసులకు రిపోర్టు చేసెను. వారు తీవ్రముగానే వెతికిరి. ఆ గుంపులో బిడ్డడు జారి ఒక గోపాలకుని బుట్టలో పడెను. ఆ చంటివాని శ్రీ గంగామాతయే ప్రసాదించెనని, అతడు ఇంటికి తీసుకుని వెళ్ళి పెంచుచుండెను. పోలీసులు దర్యాప్తులో ఆ బిడ్డడు కనపడెను. మాతృదేవికి శ్రీశాస్త్రి లభ్యమయ్యెను. తరువాత కాలమున భారత భాగ్యనేతగా విరాజిల్లెను. వీరి జననము 2-10-1904 న, కాయస్థ కుటుంబమున జననమొందెను. వీరు పుట్టినది మొగల్ సరాయ్ నగరమున, వీరిది శ్రీవాత్సవ కులము. గాంధీ మహాత్ముడును అక్టోబరు 2 వ తేదీన జన్మించెను. కాశీ విద్యాపీఠమున వేదాంతము నేర్చి ''శాస్త్రి'' పట్టమును స్వీకరించెను.

శారదా ప్రసాద్ వీరి తండ్రి. ఉద్యోగమున బడి పంతులు, కాని శాస్త్రి పసితనముననే శారదాప్రసాద్ మరణించెను. శాస్త్రి మేనమామ ఇంట పెరిగెను. మంచి ఈతగాడు. గంగానదిని అవలీలగా ఈతతో దాట కలిగెను. విద్యార్థిగా నున్నపుడు, కాశీ హరిశ్చంద్ర పాఠశాలలో నిష్కామేశ్వర మిశ్రవద్ద గణితము నేర్చెను. ఆ దేశికులు ఒక అరగంట గణితమును బోధించి మిగత అరగంటలో దేశభక్తిని గూర్చి, నైతిక ధర్మముల గూర్చి బోధించుచుండెను.

చలాకీ మనిషి, చలోక్తులు విసర గలిగిన మనిషి. బిడ్డల సమావేశమున ఉపన్యసించుటకు ఆహ్వానించిరి. శాస్త్రి వారితో ''నా సైజు చూచి నన్ని బాలుర సభకు పిలచినట్లున్నది.'' అనెను. ఒకసారి క్రికెట్ ఆట చూచుటకు వెళ్ళెను. అప్పుడు శాస్త్రి కేంద్ర ప్రభుత్వమున మంత్రిపదవి నందుండెను. ఆటసాగుచుండగా ప్రేక్షకులలోని విద్యార్థులకును, ఎర్రటోపీలు ధరించియున్న పోలీసులకు సంఘర్షణజరిగెను. విద్యార్థులు శాస్త్రి అక్కడ ఉండుటను చూచి వారి వద్దకు పోయిరి. వారు శాస్త్రితో ''రేపటి నుండి ఇచ్చటకు ఈ లాల్‌పగ్రీ వారు రాకూడ దనిరి'' శాస్త్రి ఒప్పుకొనెను. మరునాడు ఆట ప్రారంభమైన వెంటనే పోలీసులు శాంతిభద్రతలు కాపాడుటకు వచ్చిరి. కాని వారి తలలపై తెల్లని టోపీలుండెను. విద్యార్థులు వెళ్ళి శాస్త్రిని ''వీరు వచ్చినారేమని'' అడిగిరి. అందులకు శాస్త్రి సంయమముతో వీరికి ఎర్రటోపీలు లేవే. మీరు నన్ను అడిగినది అంతేకదా యని సమ్మెట పోటంతటి ఛలోక్తిని వారిపై విసరెను. సెట్‌సన్, నెపోలియన్, ఫ్రెడరిక్ ది గ్రేట్, ఇవాన్‌ది టెరిబుల్ ముస్సులోని అందరు పొట్టివారే. శాస్త్రి ఆ మహామహుల కోవకు చెందినవారే. ఒకసారి శాస్త్రి''నేను చిన్నవాడిని నేనెట్లు ఇతరులతో వైషమ్యము పెంచుకొనగలను?'' అజాత శత్రువువలె తన జీవితమును గడపిన ధీరుడు. చీనాంబరమువంటి మెత్తనివాడు ఉక్కువంటి ఘట్టి నిర్ణయము కలిగి యుండెను. బాహ్యమందుండు కాఠిన్యము లోన లేతైన సున్నిత మనస్సుగలవాడు. ఎవరు చెప్పుకొన దలచినదియు అంతయు సావకాశముగా వినెడివాడు. వెంటనే ఆలోచించి తీర్మానించుకొని ఉత్తర్వుల ఇచ్చెడివారు. దానికి మార్పు అనునది ఉండునదికాదు. నమ్మదగిన పరిపాలకుడు. వీరెల్లప్పుడును ఈ క్రింది గురునానక్ ఉపదేశమును స్మరించెడివారు.

''ఓనానక్[1] ఎప్పుడును చిన్నవాడిగనే ఉండనిమ్ము; పచ్చని గడ్డిపోచవలె. ఇతర భూరుహము లెండి

పోవును. కానిగడ్డి ఎల్లప్పుడు పచ్చగనేయుండును.” భారతదేశమును స్వరాజ్యానంతరము 18 సం. పండిత నెహ్రూ ప్రధాన మంత్రిగా పాలించి దిద్ది తీర్చెను. 18 మాసములు లాల్ బహద్దూర్ శాస్త్రి ప్రధానిగా యుండి త్రివిక్రమముగా విరాజిల్లెను, వీరు రష్యాదేశము నందలి టాష్కెంట్ కు పాకిస్థానముతో సంధి కుదుర్చుకొనుటకు వెళ్ళిరి. సంధి కుదరెను. ఒడంబడిక లన్నియు సంతకము లయ్యెను. రాత్రి కొంత గడిచిన వెంటనే విశ్రమించుచుండగా హృద్రోగమువచ్చి వారిని ఆహుతి గొనెను, ఇది భారతదేశ చరిత్రలో విషాద ఘట్టము.

—నే. శ్రీ. కృ.

51. పటేల్ సోదరులు

వల్లభాయ్ పటేల్

విఠల్ భాయ్ రెండేళ్ళు పెద్ద, వల్లభాయ్‌కన్న, పుట్టింది రైతు కుటుంబంలో. వాళ్ళ స్వగ్రామం కర్మసాద్. కైరాజిల్లా, ఆనంద నగరానికి మూడు మైళ్ళలో ఉంది. వీరి తండ్రి జవరిభాయ్. తండ్రి చిన్నప్పటి నుండి సాహస విక్రముడు. 1857 నాటి విప్లవములో చాల దూరం ప్రయాణించి పాల్గొన్న వీరుడు. లోకంలో ఉండి తామరాకు నందలి నీటి చుక్కవలె, జీవితం గడిపిన నిష్కామ కర్మనిష్ఠుడు. ఆస్తికుడై కాలమును దేవాయతనము లందే భక్తితో గడపెను. విఠల్ భాయ్ మూడవ సంతానము. వల్లభాయ్ అనుజుడు, కుటుంబ పోషణ సంరక్షణ వారి మాతృదేవి జరిపెను. రైతు కుటుంబం అయినందున, వల్లభాయి వ్యవసాయ పనులలో తండ్రికి సాయముగానుండెను. కర్మసాద్ కుగ్రామమైనందున విద్యాభ్యాసమునకు అనువుగ లేక యుండెను. దగ్గర యున్న పెట్‌లాద్ నగరమునకు వెళ్ళి ప్రాథమిక విద్య నేర్చి, 1897 లో హైస్కూలు పరీక్షలు నదియద్ నగరమున పూర్తి చేసెను కృషీవల వృత్తిలో శైశవమున పెరిగినందున, మెట్రిక్యులేషన్ అయేటప్పటికి వయస్సు 22 సం. గడచెను. జన్మదినము 31-10-1875 గా పాఠశాల రికార్డులో తెలుపబడినది. చిన్ననాట నుండి బాలుర కూడ గట్టికొని వారిని క్రమశిక్షణలో నుంచి సంకల్పించిన కార్యసాధన చేయుచుండెను. వారి ఉపాధ్యాయు లొకరు మునిసిపల్ కౌన్సిల్ కు ఎలెక్షనునకు నిలబడెను. వల్లభాయ్ వారిని గెల్పించుటకు పూనుకొనెను. ఎదిరి ప్రత్యర్థి, తాను ఓడిపోయిన మీసము తీసివేయుదునని వాగ్దానము చేసెను. పటేల్ తన జట్టుతో తన దేశికుని గెలిపించెను. ఓట్లు గణించిన తరువాత, తోడి బాలురను, ఒక అంబష్ఠుని వెంటగొని. ఓడిపోయి వాని ఇంటికి వెళ్ళెను. పట్టుదల, కార్యసాధనయందు అనురక్తి. క్రమశిక్షణ న్యాయమునందు పక్షపాతము కలిగిన కార్యసాధకుడు-వల్లభాయ్.

వకీలు పరీక్ష చదివి అధివక్తగా బోర్‌సాద్‌లో వకాల్తా వృత్తి ననుసరించెను. అన్నయు అదే వృత్తిలో నుండెను. ఇద్దరు కలసి వృత్తి ననుసరించక, వేరు వేరుగనే యుండిరి. ఉపరి ఒకే కేసులో, ఇద్దరు ఎదిరి వాదించుకొనుచుండిరి. 1905 నాటికి ధనమార్జించి, ఆంగ్లదేశమునకు బారిస్టరు చదువ వెళ్ళెను. కాని ముందుగ అన్నయే ఆ పని చేసెను. ఉభయులు అక్కడ బారిస్టరయి స్వదేశమునకు వచ్చిరి. అచ్చట పటేల్ బారిస్టర్ చదువున ఉన్నత స్థాయిలోనే ఉత్తీర్ణుడయ్యెను.

15-2-1915 నాటికి బారిస్టరుగా ఇల్లు చేరెను. ఆనాటి వల్లభాయ్ పాశ్చాత్య తత్త్వ మలవరచుకొన్న యువకుడే. బ్రిడ్జి చీట్ల క్రీడయందు ఆరితేరియుండెను.

అధివక్తగా అనతికాలముననే పేరెన్నికలపొందెను, కక్షిదారుని కేసునకు, తన సర్వశక్తుల ఉపయోగించి, పాటవముతో న్యాయస్థానములందు వాదము చేసెడివారు. 11-1-1909 లో ఆనంద నగర న్యాయస్థానమున వాదించుచుండ, భార్య మరణించెనను వార్త వచ్చెను. మరణ శిక్ష విధింపనున్న కేసులో తాను నిమగ్నుడై యుండెను. అందు ముఖ్యమైన సాక్షిని క్రాస్ చేయుచుండెను అప్పుడే బొంబాయి నుండి దుర్వార్త టెలిగ్రాము చేతికిచ్చిరి. అప్పుడు వారి వయస్సు 39 సం. ఏమాత్రము చలించక, తనను నమ్మిన కక్షిదారుని సేవగా వాదనను సల్పెను. తన ఇద్దరి సంతానము కొరకై జీవితమున అపత్నీకుడుగనే యుండెను.

1917 లో మహాత్ముని ఉపదేశములకు ఆకర్షింపబడెను. 1919 గాంధీ ఉద్యమమున చేరెను. మహాత్ముడు చాంపరాన్ (బిహార్) నందలి నీలి పరిశ్రమ శ్రామిక బృంద విముక్తికై, అహింస, సత్యాగ్రహ మార్గముల సంకల్పించి కృతకృత్యుడయ్యెను. ఆ మార్గము వల్లభాయ్‌కి నచ్చెను. గుజరాత్ సభకు మహాత్మ డధ్యక్షుడయ్యెను అందు వల్లభాయ్ చేరి వారికి అనుచరుడై, తన జీవిత ప్రగతి మార్గమును నిర్ణయించుకొనెను. ఆ దినములలో వెట్టిచాకిరి (బిగారి) శ్రామికుల నిర్బంధించు ఆచార ముండెను. దీనిని నిర్మూలించి శ్రామిక ప్రజకు మోక్షము కల్పింప వల్లభాయ్ పాటుపడెను. 1917 లో అహమదాబాద్‌లో ప్లేగు వ్యాధి విపరీతముగా వ్యాపించినప్పుడు వీరు నడుము కట్టి దానిచే బాధితులైన వారికి సేవ చేసెను. తరువాత వ్యాపించిన కరవు దినములలో ప్రజలకు సేవ చేయుటకై వల్లభాయ్ సహాయము చేసెను. 1918 లో "ఫ్లూ" జ్వర బాధితులకు అట్లే సేవలొనర్చెను. అహమదాబాదు మునిసిపల్ వ్యవహారముల చక్కదిద్దెను. ఉద్యోగుల అవినీతి చర్యల అరికట్టుటకై ధైర్యముతో పోరాడి, ఆ స్థానిక పరిపాలనను నైతిక స్థాయికి తీసికొని వచ్చెను. వీరు అహమదాబాద్ మునిసిపాలిటికి చేసిన సేవ చరిత్రాత్మకమైనది. వారి వాక్కులలో "శక్తి వంచన లేక, నేను ఆ మునిసిపాలిటికి మనసార సేవ చేసితిని. నేను దేశ సేవకొరకై వేరు రంగము లందు ప్రవేశింపక పోయిన, ఆ మునిసిపాలిటికి ఇంకను గొప్ప సేవ చేసి యుండెడి వాడను"

1917 ఖేడాజిల్లాలో అతివృష్టి, క్షామము వాటిల్లినప్పుడు, రైతులు శిస్తు కట్టలేని స్థితి ఏర్పడెను. ప్రభుత్వము రైతుల క్షేమమునకు అడ్డంకులు పెట్టిరి. రైతుల క్షేమము కొరకై పెద్ద ఎత్తున ఉద్యమమును సాగించెను బాధితులైన 104 గ్రామముల ప్రజలకు వసతుల గూర్చుటకు పాటుపడెను. ప్రభుత్వోద్యోగులతో పోరాడెను. పట్టు విడువక కార్యసాధన చేసెను. వింత గూర్చెడి సంఘసేవ మరొక్కటి మచ్చునకు తెల్పదమైనది. నదియాద్ బరోడా, నగరముల మధ్యనున్న రైలు మార్గమున సరకులు దొంగిలించు చోరుల జట్టు పెరిగెను. ఈ సాంఘిక విపరీత చర్య నరికట్టుటకై వల్లభాయ్ కంకణ బద్ధుడయ్యెను. ప్రభుత్వము బరువైన పన్నును ఆ నగరములపై విధించిరి. అది చెల్లించ లేక ప్రజలలో కొందరు ఈ చోరక్రియ ప్రారంభించిరని తెలిసికొని, వల్లభాయి ప్రభుత్వమును ఆ కరవిధిని రద్దు చేయమనెను. ప్రభుత్వ మంగీకరించెను. దోపిడీలు నిలిచి పోయెను.

వల్లభాయి చేసిన ప్రజాహిత కార్యములందు మరువరానిది, బర్డోలీ ఉద్యమము. వరుసగా కొన్ని సంవత్సరములు సుక్కిపోయిన భూములపై శిస్తు భరింప లేనిదిగా యుండెను. రైతులు కట్టలేక పోయిరి. ప్రభుత్వము ఎట్లైనను వసూలుచేసి తీర

వలెనని పట్టుపట్టెను. సామముగా చేసిన విన్నపములు వృథా యయ్యెను. ప్రభుత్వము దౌర్జన్యమార్గములనే ప్రయోగించెను. పోలీసువారిచే చరాస్థుల జప్తిచేయించుటయేగాక, ప్రభుత్వము మరీ తెలివి మాలినపని మరొక్కటి అమలు పెట్టెను. ధనము నిచ్చి పఠాన్ రౌడీలచే శాంతియుతులు, బలహీనులు, బీదలైన రైతులపై ఒత్తిడి చేయమని ఆజ్ఞలిచ్చెను. ఇంకను నీతి రహితమైన కార్యమేమనగా, ప్రభుత్వము 31-5-1928 న చేసిన ప్రకటనలో పఠానుల ప్రవర్తన అమోఘమై యుండెనని చెప్పిరి. ఈ కల్లోలము నంతయు మహాత్ముని సత్యాగ్రహ ఉద్యమమే ఎదుర్కొనెను. వల్లభాయి నాయకుడు. వారు అనుసరించినది మహాత్ముని అడుగు జాడలలోనే. (మాచుపల్లి కైఫీయత్తు నందుగల సంబేట గురువయ్యా సిద్ధవటం తాలూకాలో 16వ శతాబ్దిలో శిస్తువసూళ్లకు ఇట్టి దురంత చర్యలనే చేసెను. గురువయ్యా గృహిణుల రావించి మహాక్రూరమైన హింసలు చేసెను.) 1928 లో బ్రిటిష్‌వారు గృహిణులు ధరించు పవిత్రములైన మంగళసూత్రముల జప్తీచేసి అమ్ముకొనిరి. చైనా వేదాంతి చెప్పినట్లు క్రూరప్రభుత్వము మానవనెత్తురు చవిచూచిన పులి కంటే భయంకరమైన దగును. ఇంగ్లండులో ఈ అలజడినిగూర్చి వాదోపవాదములు సాగెను. విఠల్ భాయి ఆనాటి అసెంబ్లీ అధ్యక్షులుగా నుండి తన పదవికి రాజీనామ ఇత్తుననీ, ఇర్విన్ (వైసరాయ్)కి తెల్పెను. చివరకు 6-8-1928 న ప్రభుత్వము చేసిన ప్రకటన ప్రకారము రైతుల భూములన్నియు జప్తీనుండి విడుదలయ్యెను. బందీనుండి అందరు విముక్తులైరి. గ్రామోద్యోగులకు వారి ఉద్యోగములు లభించెను. పాతశిస్తులన్నియు ఎలాటి బకాయీలు లేక పూర్తిగా చెల్లింపబడెను. సత్యాగ్రహ ఉద్యమమునకే విజయము ప్రాప్తించెను.

నేటి భారత దేశమును ఏకసూత్రమున నడిపించుటలో రాజకీయ తంత్రమును పన్ని, ప్రగతిమార్గమును అనుసరించి కార్యసిద్ధుడైన మేటి రాజకీయ వేత్త, వల్లభాయి పటేల్. బ్రిటిష్‌వారు. వారు పాలించిన భారత భాగమును మాత్రమే ప్రజల కొసంగిరి. (అందును పాకిస్థాన్‌ను మినహాయించి) కాని రాజస్థానముల గూర్చి నిర్ణయమేమియు లేక యుండెను. ఇవి చిన్నవి పెద్దవి కలసి 630 కి పైగానుండెను. ఇవి 716,000 చ. మైళ్ళవిస్తీర్ణము కలిగి యుండెను. ఈదేశ ఖండములందు 930 లక్షల ప్రజలు నివసించుచుండిరి. ఈ రాజస్థానమందు ప్రజలు ఏలాటి సుఖములకు, నోచుకొనని వారై యుండిరి. వేదపురాణ కాలములనాటి చక్రవర్తులు అశ్వమేధయాగము జరిపినట్లు వల్లభాయి రాజకీయయజ్ఞము సాధించెను. ప్రజాస్వామికమను అశ్వమును, వి. పి. మీనన్ అను అశ్వచోదకుని నిర్ణయించి, ప్రతిరాజస్థానమునకు పర్యటనసాగించి, అనుకున్న కాలముకంటె, శీఘ్రకాలమున, అన్ని సంస్థానములందు ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వమును ప్రవేశపెట్టునట్లు, రాజ్యతంత్ర యాగము జరుపుటయందు కృతకృత్యుడయ్యెను. వారందరు భారత కేంద్రప్రభుత్వములోచేరిరి. ప్రపంచ చరిత్రవ్రాయునప్పుడు, వల్లభాయి చేసిన ఈరాజకార్యము స్వర్ణాక్షరములతో వ్రాయబడును.

భారతదేశ ప్రభుత్వమున ఉన్నతోద్యోగుల, నియమించుటకు పూర్వపు I C. S. ను రద్దుచేసి I. A. S. ను ప్రవేశపెట్టెను.

పట్టుదలయందు ఉక్కుమనిషి, ధర్మనిరతుడు, విప్లవమును నైతికమార్గముననే నడపిన ధైర్యశాలి. మహాత్మునియెడ భక్తి కల్గిన సహచరుడు. తనకు నెహ్రూకు భావముల పోకడలలో ఎడబాటు కల్గుచున్నదను అపోహలు కర్ణాకర్ణిగా విని, అట్టి దుర్వార్తల ఉపసంహరించుటకై పండిట్‌తో కార్యనిర్వాహణమందు చేతులు కలిపిన ఉదారుడు.

15-12-1950 నుండి వీరిని భూతకాలమున ఉండిన నాయకునిగా స్మరింపవలసి వచ్చెను. భారత దేశ చరిత్రలో అద్వితీయుడుగనే నిలచిన ఉత్తమ శ్రేణిభారతీయుడు.

— నే. శ్రీ. కృ

ఆకరము

1. The Indian Triumvirate. VB. Kulkarni : Bharatiya Vidya Bhavan.
2. My Reminiseeneces of Sardar Patel. by V. Shankar Macmillan 1975

52. విఠల్‌భాయ్ పటేల్

అన్నదమ్ములు కృషీవలులకుటుంబంలో పెరిగిరి. సామాన్యరైతు ప్రజా జీవితముల గూర్చి బాగుగ తెలిసికొన్నవారే. ఇద్దరు నిజాయితీపరులు. ధైర్య సాహసులు. ఎదిరివారిలో గుణలోపముల గ్రహించి తాము పట్టుదలతో, సాహసముగ కార్యసాధన చేయగల్గిన కార్యశూరులు. అన్యోన్య వాత్సల్యము కలవారు. విఠల్‌భాయి బారిస్టర్ చదువునకు, తమ్ముడు, ధనసహాయము. ప్రేమతో చేసెను. ఇద్దరుమితభాషులు. సంయమముతో నుండిన ఉద్రేక రహితులు.

తమ్ముడు మహాత్ముని అనుచరుడుగనే యుండెను. అన్న కాంగ్రెసులో ఉన్నను, మహాత్ముని అన్ని నిర్ణయములతో ఏకీభవించలేదు. అయినను మహాత్ముడొక్కడే భారతదేశ ప్రజలకు ప్రత్యక్ష దైవమని విశ్వసించినవాడు. బహుకోట్ల ప్రజలందరిని ఏక సూత్రమున నడుపగల శక్తి సామర్థ్యములుగల నేతయని, నిర్వివాదాంశముగ విఠల్‌భాయ్‌నమ్మెను

విఠల్‌భాయికి 9 వ యేట వివాహమయ్యెను, తరువాత 9 సంవత్సరములకు. 1891 లో మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్ష అయ్యెను. సంఘమున పేరు ప్రతిష్ఠలు గణించవలెనను ఆశయముతో 1895 ప్లీడరీ పరీక్ష ప్యాసయ్యెను. 1905 ఇంగ్లండునకు బారిస్టరు అగుటకై వెళ్ళెను. విద్యాదశయందు పారితోషకముల చేనందుకొన్న వాడయ్యెను.

బొంబాయి హైకోర్టులో 1-7-1908 నుండి వకాల్తవృత్తి ప్రారంభించెను. 1910 లో భార్యను కోల్పోయెను. నిస్సంతుగా నుండి నందున, అవరుజుడైన వల్లభాయ్ కుటుంబ పోషణ కర్తృత్వము వహించి నందున, తాను దేశ సేవా కార్యములకు తన జీవితమును అంకిత మొనర్ప తీర్మానించుకొనెను.

1912 బొంబాయి కౌన్సిల్‌కు ఎన్నుకొనబడెను. 1919 లో కాంగ్రెసు, పండ్రెండు మంది దేశ నాయకులను సీమకు పంపి, అచటి బ్రిటిష్ ప్రభుత్వము ముందు భారతదేశ రాజకీయముల గూర్చి విన్నవించుటకు పథకము నేర్పఱచెను. అందు ముఖ్యులు విఠల్‌భాయ్, తిలక్, కేల్‌కర్, బెపిన్ చంద్రపాల్. విఠల్‌భాయ్ ఆ వర్గమునకు కార్యదర్శిగ్గా నుండెను. అచ్చట 28-5-1920 నాడు పాత్రికేయులతో మాట్లాడుచు, బ్రిటిష్ వారు చేయు దురంతముల గూర్చి తెలుపుచు, ముఖ్యముగా హన్‌టర్ కమిషన్ గూర్చి పంజాబు దురంతరములే అవినీతిపాలనా, నిదర్శనములని చెప్పెను. ప్రభుత్వము పాలనా పద్ధతి ఇట్లే జరిగిన భారత దేశమునకు బ్రిటిష్ వారు స్వస్తి చెప్పవచ్చును. భారత దేశము రెండవ ఐర్లెండు" అగు ననెను.

బొంబాయి నగర స్థానిక పరిపాలన చాల దురంతములతో కూడి యుండెను. కమిషనరు, నిరంకుశుడుగా ప్రవర్తించుచుండెను. విఠల్‌భాయి

బొంబాయి మునిసిపాలిటికి అధ్యక్షుడయ్యెను. నిర్బంధముగా ప్రాథమిక విద్య అందరకు ప్రాప్తించునట్లు చేసెను. మహాత్ముడు నగరమునకు రాగా, వారికి మునిసిపాలిటీ తరపున సమ్మానము నిచ్చెను. తరువాత వైసరాయ్ రెడింగు రాగా, సమ్మాన మా బ్రిటిష్ వాని కిచ్చుటకు ఇష్టపడక రాజీనామా ఇచ్చెను. తరువాత కొంత కాలమునకు మరల అధ్యక్ష పదవికి ఎన్నుకొనబడెను. ఆ నాటి కమీషనరైన క్లేటన్ విఠల్‌భాయితో సరసతతోనే ప్రవర్తించెను. విఠల్‌భాయ్ ఎప్పుడును బ్రిటిష్ వారు విధించిన పాలనా విధాన యంత్ర మందుండియే, దేశ సేవ చేయవలయునను పట్టుదల కలవాడు. అట్టి మార్గము వలదని కాంగ్రెసు నిర్ణయించినపుడు విఠల్ ఆ తీర్మానమును నిరోధించెను. వల్లభాయ్ అన్న వాదమునకు ప్రతివాదియై మహాత్మునితో సహచరుడై యుండెను. తమ్ముని, అన్న ఎగతాళిగా గుజరాతు సుబ అని పిలిచెను. తమ్ముడును, అన్నను హానరబుల్ మిస్టర్ పటేల్ (Honorable Mr. Patel) అని (పటేల్ సాహెబ్) పిలిచెను.

విఠల్‌భాయ్ కౌన్సిల్ అధ్యక్షులుగా యుండి, ఇంకే భారతీయుడు చేయలేని కార్యముల సాధించెను. ధర్మశాస్త్ర బద్ధమైన తర్కముతో ప్రజాహితబుద్ధితో తాను ఉత్తర్వుల, తీర్పుల ఇచ్చెను. అధ్యక్ష పదవి గౌరవమును సుస్థిరముగ చేయుటకై ధైర్యమును చూపెను. భారత దేశ సేనాపతి నీతికి దూరమైన పని చేసినప్పుడు, అతని చేత క్షమాపణ అసెంబ్లీకి ఇప్పించెను. వైసరాయి అంతటి బ్రిటిష్ ఉన్నత ఉద్యోగి, ధర్మబద్ధుడై విఠల్‌భాయిని ఏమియు చేయలేకపోయెను. సత్యేంద్రచంద్ర మిత్ర విషయములో విఠల్‌భాయ్ ధైర్యముతో, కేంద్ర కౌన్సిల్ యొక్క గౌరవమును పెంపొంద చేసెను.

1928 లో హోమ్ మెంబరైన జేమ్సుక్రిరాద్ ఒక బిల్లును ప్రతిపాదించెను. దేశమున ఆ బిల్లును గూర్చి వివాదము లుండెను. అసెంబ్లీలో ఆ బిల్లు వోటునకు వచ్చెను. ప్రతిపాదనకు 61 వోట్లును, 61 ఎదిరివారి వోట్లు వచ్చెను. విఠల్‌భాయ్ అధ్యక్షులుగా తన నిర్ణయ వోటును ప్రతిపాదనకు వ్యతిరేకముగనే ఇచ్చెను. ఇట్టి బిల్లులు ఎప్పుడును శాసన సభలందు ఖండితమైన మెజారిటి ఓట్లతో ఒప్పుదల కూడి ఉండవలెనని తీర్పు చెప్పెను. ఆ నాటి బ్రిటిష్ ప్రభుత్వము గజగజ లాడెను.

మరల ఆ బిల్లు సారాంశమును సవరించి, మరొక్కటి అసెంబ్లీలో ప్రతిపాదింపబడెను. అప్పుడు పటేల్‌భాయ్ సక్రమమైన స్థానము తీసికొని ఆ ప్రతిపాదన చేయుటకు వీలులేదని త్రోసివైచెను.

ఈ ధైర్యశాలి 25-4-1930 తన పదవి నుండి విరమించెను.

ఆగస్టులో అరెస్టు కాబడెను. విచారించి జైలు శిక్ష విధించిరి. అసెంబ్లీ అధ్యక్షుల పదవీ విరమణానంతరము వీరికి ఇట్టి కులీన స్థానము, పెన్షన్ ఇవ్వబడెను. కోయంబత్తూరు నందుంచిరి. కడుపులో ఒక రకమైన అనారోగ్యముచే బాధపడెను. జెనీవాకు చికిత్సకై వెళ్ళెను. 22-10-1933 న జనీవా దగ్గర యున్న గ్రామములో పరమపదించెను. భౌతిక ధాతువులు భారత దేశమునకు తీసికొనిరాబడెను. వల్లభాయ్ అప్పుడు జైలులో ఉండెను. వారిని బ్రిటిష్ ప్రభుత్వము వాటిని తీసికొని సంచయనమును చేయనియ్య లేదు. అట్టి క్రూర బుద్ధిగల పరిపాలకులతో ఇంటబయట చేరి పటేల్ సోదరులు పోరాడిరి. ఇద్దరు కృతకృత్యులైరి, ఇద్దరు సిద్ధ సంకల్పులు, వీరిద్దరికి 2 సం. వయస్సున బేధమే కాని, సాధించిన కార్యములు సమానములు, పేరెన్నికలు గలవి.

—నే. శ్రీ. కృ.

53. యం. విశ్వేశ్వరయ్య

యం వి. అనగా మోక్షగుండం విశ్వేశ్వరయ్య. (మో వి.)

ప్రఖ్యాత పురుషులను, ప్రీతితో, భక్తితో నామ సంకేతాక్షరాలతో పిలుచుట ఒక సంప్రదాయము.

సాగరానికి ఉపమ సాగరమే
ఆకాశానికి ఉపమ ఆకాశమే
హిమాలయాలకు ఉపమ హిమాలయాలే

విశ్వేశ్వరయ్యకు సాటి వారే. వీరే మొదటివారు. అద్వితీయులై వెలిగిరి.

వైదిక పురాణ కాలమందలి భీష్ములు. ఆధునిక అమెరికాదేశ ఫోర్డు – వీరి కలయికయే. (యం. వి.) మో. వి.

బెంగుళూరునకు 38 మైళ్లలో ఉన్న ముద్దెన హళ్లిలో కాపురముండు మోక్షగుండం శ్రీనివాస శాస్త్రి, సనాతన పరుడు. ఆస్తికుడు, ఆచార సంపన్నుడు. వీరిభార్య వెంకచ్చమ్మ. వీరు ఊన మధ్య తరగతి కుటుంబమునకు చెందినవారు. వీరిరువురకు 15-9-1861 న. మో. వి. జన్మించెను. కుమారుని శీలాన్ని గుణాలను, భావాలను, మనో పరిణామాన్ని చక్కగ దిద్ది తీర్చినది వారి మాతృ దేవత.

వారున్న ఇంటిలో దొంగతనము జరిగెను. ఆఊరు కలసి రాలేదని, తల్లి తన కాపురమును చిక్కబల్లపూరు నకు మార్చెను. అచ్చటే వారి విద్యాప్రారంభము. ఆ పాఠశాలలోని ముఖ్య ఉపాధ్యాయులు నాధముని నాయుడు, మో.వి. యొక్క ప్రజ్ఞను గ్రహించెను. సాయంకాలవేళల మో.విని ఇంటికి వెళ్ళి ఈ బాలునకు పుస్తక పఠనమునందు ఉత్సాహమును పూరించెను. మేనమామయగు రామయ్యయు, ఈ బాలునికివలయు అభివృద్ధిని చేకూర్చవలెనని మారుపితరుడై వాత్సల్యముతో సాయము చేసెను. తల్లి ఒకనాడుపిల్లవానిచే బడి ఎగగొట్టించి తనతో మరొక గ్రామమునకు తీసికొని పోయెను. రామయ్యకు ఈ సంగతి తెలిసి ఆ గ్రామమునకు వెళ్ళి, తోబుట్టువును చీవాట్లుపెట్టి, బాలుని మరల బడిలో చేర్పించెను. 15 వ. ఏట మో. వి. తండ్రిని గోల్పోయెను. 1875లో మో.వి. విద్యాభ్యాసముకై బెంగుళూరు వెళ్లెను. Weslian Mission High School లో చేరి; ఆ తరువాత సెంట్రల్‌కాలేజీలో చేరెను. 1881 B.A. అయ్యెను. కుటుంబము ధనాభావముతో కష్టించుచుండెను. కాని మో – వి. వద్ద పుష్కలముగా యుండినది-పూర్ణ ఆత్మవిశ్వాసము, దృఢత్వము, ధైర్యము, నిజాయితి ప్రవర్తన. ఆ ఒత్తిడి కాలమున చిన్న బాలురకు ట్యూషన్ చెప్పి పరిరూకలు సంపాదించు కొనుచుండెను. ఆనాటి, ఆ కళాశాలకు ఛార్లెస్ వాటర్సు అధ్యక్షులుగా ఉండెను. ఆ దొరకు ఈ యువకునిపై అభిమానము మెండుగ నుండెను. వానికి క్లాసులో గణిత విషయములు చెప్పించెను. గణిత సూత్రములు బాగుగనేర్చినందుకు ఆ దొర ఈ యువకునకు (Webster) నిఘంటువును బహూకరించెను. ఈ గ్రంథము మో. వి. వద్ద, జీవితాంతము వరకు పదిలముగా నుండెను.

వాటర్సు విశ్రాంతి తీసికొని లండన్ నగరము చేరెను. మో. వి. ఇంగ్లండునకు వెళ్ళినప్పుడు వారిని దర్శించెడివారు.

వాటర్సు తన అవసాన కాలమున, భార్యను పిలచి తన అనంతరము తన వద్దనున్న స్వర్ణమయమైన షర్టుగుండీలను, భారతదేశమునకు పోయి, మో. వి. కి బహూకరించమని తనచరమ కోరికను వెల్లడించెను. అట్లే ఆ సతీమణియు చేసెను. గురు

శిష్య వాత్సల్యమునకు ఈ సంఘటన అపూర్వ మైనది. బలహీనుడుగ నున్నందున దైవజ్ఞుడొకడు మో. వి. జీవితమును 30 సం. వరకే నిర్ణయించెను. ఆజ్యోతిష్కుడే మో. వి. కి సంస్కృతము చెప్పిన ఉపాధ్యాయుడే, కాని తన అంతేవాసి దీర్ఘజీవిత మును తిలకించుటకు ఆదేశికుడు జీవించియుండలేదు.

మైసూరు దివానుగా నుండిన రంగాచార్యులు నిశిత బుద్ధిగల విద్యార్థులకు ఉచిత వేతనము ఇచ్చు వ్యవస్థను స్థాపించెను. ఆ వేతన సహాయము, వారు మో. వి. కి చేసిరి.

1883 లో పూణె ఇంజనీరింగు కాలేజీలో చేరి ఇంజనీరింగు పట్టమును పొందెను.

1884 లో బొంబాయిలో P. W. D. లో ఇంజనీరుగా చేరెను

1908 లో S. E. గా యుండి విశ్రాంతి తీసి కొనెను. అప్పుడు గోఖేల్, తిలక్, రణడే, వీరి మిత్రులు. మైసూరున టి. ఆనందరావు దివాన్‌గా నున్నప్పుడు మైసూరు ప్రభుత్వమున C. E. గా చేరెను.

1912 లో మైసూరు దివాన్ పదవి స్వీకరించెను. వారి హయాములో కృష్ణరాజ సాగరము, విశ్వవిద్యాలయము, బ్యాంకు, ఆర్థిక సమావేశ ములు, చేంబర్ ఆఫ్ కామర్సు, రైల్వే, భద్రావతీ ఇనుము పరిశ్రమకు పథకమును స్థాపించెను. పథక ములను నిర్ణయించి, కార్యసాధనయందు సిద్ధుడ గుటయే మో. వి జీవితాదర్శము. వీరెప్పుడును ధనార్జనపై దృష్టి నిల్పిన అధికారికాదు. వేతనమును అధికము చేయుదునని మైసూరుమహారాజు అన్నను, తాను వద్దనియే సలహా నిచ్చెను. తన అధికారదశ యందు, అవినీతిగా ప్రవర్తించి, బంధుకోటికి ఉద్యోగము లిప్పించినవారు కారు. వారిని, ఆప్తులైన మిత్రులు, మీ చిరంజీవత్వమునకు కారణమేమని అడుగగా వారిచ్చిన జవాబు మరువరానిది. ఆచర ణీయమైనది.

1. కష్టించి కార్యసాధనము చేయుట,
2. క్రమశిక్షణతో జీవితమును గడపుట,
3. అతిభోగముల విసర్జించుట,
4. తృప్తిని చెందుట,
5. ఎల్లప్పుడు సంతోషముతో నుండుట. ఇవే రహస్యములు, అని, తానవి ఆచరించుచున్నానని మో. వి. చెప్పిరి.

శాఖాహారి, పొగత్రాగనివారు, ఇంకెట్టి దురలవాటులు లేనివారు, వైదికసంస్కారములన్న శ్రద్ధతో ఆచరించెడివాడు

ప్రతివిషయమును చిరుగ్రంథమున వ్రాసికొని, దానిని ఎల్లప్పుడు తన వద్దనే భద్రపరచెడివారు. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వము వీరికి K. C. I. E. ఇచ్చెను. అనేక విశ్వవిద్యాలయములు వీరికి డాక్టరు బిరుద ముల నిచ్చిరి.

నీటి పారుదలకు బ్లాకు పథకానిని ప్రవేశపెట్టిరి. నీటిని డామ్ ద్వారా వదలుటకు తలుపులను నిర్ణ యించెను. పూణెనగరమున మురికి నీటిపారుదలకు పథకము నేర్పాటు చేసెను.

మెట్టూరుడామ్‌ను నిర్ణయించెను. కరాచీ బరోడా, సాంగ్లీ, మోర్వీ, పండరిపురం, అహమద్ నగరం, భోపాల్, నాగపూర్, భావనగరం, రాజకోట, గోవా, ఒరిస్సాలో వరదలు; ఈ చోట్లన్నిటిలో వీరు నిర్ణయించిన ప్రగతి పరిణామములు, వీరి ఇంజనీరింగు కౌశలమును చాటుచుండును.

ఇంజనీరింగు శాస్త్రవిషయములపై వీరు రచించిన గ్రంథములు ఈనాటికిని అమూల్యములు.

వీరి మేధాశక్తి అసమాన్యము. పట్టుదలలో, భీష్ముడు, భావములందు మోదభరితుడు, శీలము నందు ధర్మస్వరూపుడు.

— నే. శ్రీ. కృ.

1. M.V.Birth Centenary Commemoration Volume. 1960. Bangalore.

2. M. V. Life. జీవితసంగ్రహము : యం. రంగాచారి. పి. కోదండరావు.

3. An Inside View : Saukuntala Krishnamurthy.

54. శ్రీ వివేకానందులు

భారతదేశ సంప్రదాయ నమ్మకాలలో నరనారాయణ జంట అవతారమున్నట్లు తెలుస్తుంది. ఆ పరంపరలో పార్థుడు, ఆయన సారథి, ఒక జంట. అట్టి వారే శ్రీరామకృష్ణవివేకానందులు. శ్రీరామకృష్ణులు వివేకునికలసికొనేందుకు తహతహ పడ్డారు. వచ్చిన తరువాత మరల మరల రాలేదని విరహవస్థ అనుభవించారు. వరుసగా ఎక్కువ రోజులు రాకపోతే తానే దక్షణేశ్వరము నుండి నరేంద్రుని కలసికొనేందుకు వెళ్ళేవారు. ఆధునిక కాలంలో అనగా ఇతర మతాలు, భారతదేశీయ వైదిక మతాన్ని వెక్కిరించే సమయాల్లో ఈ మతాన్ని గూర్చి ఏమి తెలియకుండ, తెలిసికోకుండా, దాన్ని నిరసించే దినములలో ప్రపంచాని కంతా మానవులు ఆధ్యాత్మిక పరిణామానికి, వేదమతము అనువైనదని, వేరేమతములను ఈ అధ్యాత్మికసిద్ధికొరకే, చూపిన మార్గాలని తెలియ చెప్పారు. ''నేడు మన వైదిక మత ప్రాశస్త్యం, పతంజలియోగదర్శనం,పాశ్చాత్య లోకంలో, అందు ముఖ్యంగా అమెరికాలో, అర్థం చేసుకొని, అచ్చటి వారు ప్రాక్ దిశవైపు వారి భావాలను కేంద్రీకరించారంటే, అట్టి సర్వప్రపంచ ఉద్యమం, శ్రీ వివేకానందుల తపోఫలం, వారికృషి, వారి గురుదేవులైన శ్రీరామకృష్ణుల 'ప్రభుసమ్మితం'.

భువనేశ్వరీదేవి విశ్వనాథ దత్తుల వరపుత్రుడు నరేంద్రుడు. జననం 12-1-1863. చిన్నప్పటి పేరు నరేంద్రనాథుడు చిన్నప్పటి నుండి పురాణగాథలన్న ప్రీతి. సంగీత ప్రియుడు. గాయకుడు, ఉద్రుతమైన బుద్ధికౌశలము కలిగి యుండెను. చిన్ననాట మేడపైనుండి ఆకస్మికముగా క్రిందపడగా తలకు దెబ్బతగిలెను. ఈ దెబ్బ వలన వారి బుద్ధికుశలత కొంచము మందగించెను. దీనిని గూర్చి దేశికులైన పరమహంస ''ఆ దెబ్బ శైశవమున తగలకుండిన, నరేంద్రుడు ప్రపంచమునే తారుమారుచేసి యుండెడివాడు.'' అనెను. విద్యాభ్యాస సమయమున సునిశితమైన బుద్ధిని ప్రకటించెను. బి. యే, వకాల్తా, పరీక్షలందు ఉత్తీర్ణులైరి. పిన్నవయస్సు నుండి అనేక గ్రంథములను చదివెను. స్కాటిష్ చర్చి కాలేజీలో నరేంద్రుడు చదువుచుండగా, ఒకనాడు ఆంగ్లోపన్యాసకుడు కాలేజీకి రానందున, కళాశాలాధ్యక్షులైన విలియమ్ హెస్టీ, నరేంద్రుని క్లాసును తీసికొని ఉపన్యసించుచుండెను. విషయము యోగదర్శనముగూర్చి చెప్పుచుండగా యోగనిరతులైనవారు 'ఇప్పటికిని, కలరని ఉపాధ్యాయులు చెప్పిరి. కలకత్తా సమీపమున దక్షిణేశ్వరమందు, కాళికాలయమున శ్రీరామకృష్ణ పరమహంస, యోగద్రష్టయని హెస్టీ చెప్పెను. నరేంద్రునకు ఆ మాటలేతనకు కాబోవు గురువుతో, గైర్ హాజరు పరిచయమయ్యెను. తరువాత కొన్ని దినములకు పరమహంసను కలిసికొనెను. గురువును శిష్యుడు రాలేదని తహతహ పడుచుండెను. ప్రథమ దశలో నరేంద్రులు గురువుచెప్పిన మాటలన్నింటిని నమ్మక పోయెను. కాని స్వానుభవముచే గురుబోధ లందలి సత్యమును తెలిసికొనెను. గురుసాన్నిధ్యమున నరేంద్రులు సంపూర్ణ అద్వైతానుభవమును

సిద్ధింపచేసుకొనెను. శ్రీరామకృష్ణులు నరేంద్రుని తన ప్రియశిష్యునిగా స్వీకరించిరి. అవసానకాల మాసన్నమైనపుడు వారు శిష్యులందరి చేర్చికొని "నరేంద్రుని జీవితము అతని ఇచ్ఛపై నుండును. తానెవరో తెలిసికొన్న మరుక్షణముననే ఉపాధిలో ఏమాత్రము ఉండడు. ప్రపంచమునే ఉర్రూతలా డించును. అందులకు కావలసిన బుద్ధిబలము, ఆధ్యాత్మిక శక్తి, ఆతనిని ఆవరించుకొని వున్నవి" అద్వైత చరమ పరిణామస్థితిని కొంతకాలమాతని స్మృతినుండి చాటుచేయమని కాళీమాతను నేను ప్రార్థించినాను. నరేంద్రుడు నిర్వహించవలసిన కార్యము బహుళముగా నున్నది."

శ్రీ రామకృష్ణుల శిష్యబృందమున 12 మంది ఉండిరి. వారు 1. నరేంద్రుడు 2. రాఖల్ 3. బహురామ్ 4. నిరంజన్ 5. జోగిన్ 6. లాటు 7. తారకుడు 8. గోపాల్ (పెద్ద) 9. కాళీ 10. శశి 11. శరత్ 12. చిన్నగోపాల్.

శ్రీరామకృష్ణులు చరమ స్థితిలో మాటాడ లేక ఉండెను. శిష్యుల దగ్గరకు పిలచి, వారితో, "నరేంద్రుడు ఇతరులకు బోధించును. నాయందుండు సిద్ధులన్నియు అతనికి సంక్రమించును అవన్నియు కాలక్రమముగా వానిలో వ్యక్తమగును" శ్రీ పరమహంస 16-8-1886 న పాంచ భౌతిక ఉపాధిని వదలి పంచత్వ స్థితి చెందెను.

తరువాత నరేంద్రుడు ఉత్తరదేశ యాత్రలు సల్పెను. హిమాలయము లందు కొంత కాలము గడిపెను. ప్రపంచమతముల భూరిగోష్ఠి ఒకటి చికాగోలో జరుగ చుండుటచే దానిలో పాల్గొని వైదిక మత ఔన్నత్యమును చాటి చెప్పుటకై అమెరికా పోదలచెను. దక్షిణ భారతమున పర్యటించెను. మద్రాసునందు నాస్తికుడైన ఒక ఉపాధ్యాయునికి తత్వ బోధ, తార్కికముగనే, చెప్పి ఆస్తికునిగా చేసెను. ఖత్రి రాజ్యపాలకుని ఆహ్వానమున వెళ్ళి, వారి అతిథిగా నుండెను. ఆ పాలకుడే వీరి అమెరికా యానమునకు వలసిన ధన సహాయము చేసెను. ఖత్రేమహరాజే శ్రీ నరేంద్రులను **వివేకానందులని** పిలచిరి. ఆ నాటినుండి అమెరికాలో, ప్రపంచ మంతటా ఆ పేరుతో వారు ఆస్తికుల మనస్సులలో విరాజిల్లు చున్నారు.

అమెరికాలో మతముల సమావేశమునకు పరిచయము కావడమే కొంత కష్టమయ్యెను. కాని అచ్చటి Mrs జార్జి డబ్ల్యూహేల్, ఆమె భర్త వీరికి ఆశ్రయ మిచ్చి సమావేశమున ఉపన్యసించుటకు వసతుల కలుగ చేసిరి. సమావేశములకు అధ్యక్షులు "బరోస్". ఆనాటి సాయంకాలమున వివేకానందులను ఉపన్యసింప ఆహ్వానించెను. స్వాములు ఎత్తుగడలోనే అమెరికా సోదర సోదరీ మణులారా అని సంబోధించెను. సమాజకులు ముగ్ధులై నివ్వెర పోయిరి. ఆనాటి నుండి తిరిగి ప్రతి సమావేశమందును సభ్యుల సమావేశమువదలి పోకుండా ఉండుటకై కార్యసరణిలో, వివేకానందుల ఉపన్యాస ముండునని చెప్పవలసి వచ్చెను. వీరు వైదికమతముపై ఇతరులకుగల అపోహలన్నింటిని ప్రభంజనునిశక్తితో ఉపన్యసించి, వాక్ప్రసూనముల వినువారిపై చల్లి, వారి నందరిని ఆర్ద్రహృదయులుగా చేసెను. ఇట్టి ఘనతర కార్యమును నిర్వహించుటకే వివేకానందులు కారణ జన్ములై మన భారతమున జన్మించి సిద్ధసంకల్పులైరి. తిరిగివచ్చి రామకృష్ణ మఠమును స్థాపించిరి. 24-4-1902 న మహాసమాధిని పొందిరి. నిర్యాణ సమయమున వీరి వయస్సు 39 సం, 5 నెలల 24 దినములు. ఈ స్వల్పమానవ జీవితమున అనేకులు చేయలేని ఉత్తమకార్యముల, సంకల్పించి, సాధించి సిద్ధిని చేకూర్చుకొన్న మహామహుడు.

—నే. శ్రీ కృ.

The life of Swamy Vivekananda By His Eastern & Western Disciples, Advaita Ashrama Mayavati.
Almora Himalayas.

55. వీరేశలింగము - (కందుకూరు)

19 వ శతాబ్ది మధ్యలో మన సంఘంలో దురాచారాలు పాదుకొల్పికొని ఉన్నాయి. వాటిని నిర్మూలనం చేసి, ప్రజలను హేతువాదాలతో సమన్వయం చేయడం; నాటి ప్రభుత్వోద్యోగులు, వారు నిర్వర్తించవలసిన న్యాయ సమ్మతమైన కార్యాలను, లంచాలు తీసికొని దురాచారాన్ని, బహిరంగ పరచడం; వివాహాలలో కన్యాశుల్కం కోరి, కుటుంబాలను అర్థహీనులుగా చేయడం తప్పించవలెననే యత్నాలు; సంఘంలో పణ్యస్త్రీల వ్యవస్థను రూపుమాపించవలెననే యత్నం; బాల్యవివాహాల వల్ల వచ్చిన బాలికల వైధవ్యాన్ని పైతొలగించి, అట్టి దీన వనితలను, మరల కుటుంబమందు సభర్తతో కాపురం చేయించడం; ఇట్టి సంఘసేవాత్మకమైన గురుతర బాధ్యతను వహించి స్వంత ధన, మాన, గౌరవములకు సనాతనుల వల్ల కీడు వాటిల్లినా, ధైర్యముతో నిలబడి, తాను చేపట్టిన కార్యక్రమాలను గట్టుకు ఎక్కించిన ధీరుడు - కందుకూరి వీరేశలింగం. ధీశాలి ప్రజ్ఞావంతుడు, భాషావేత్త. కాలయాపన అనునది తెలియని నిరంతర కార్యశీలుడు. సరోజినీ చటోపాధ్యాయినికి, గోవిందరాజుల నాయుడునకు వివాహము నూతన విధంగా తనచేతులార జరిపించిన సంఘసంస్కర్త. సరోజినీ నాయుడు, గొప్పకవయిత్రిగా మహాత్ముని గురూపదేశములకు, శిష్యురాలుగా దేశసేవయందు జీవిత మర్పించిన త్యాగిగా భారతదేశ చరిత్రలో ప్రఖ్యాతి గాంచినది. వీరేశలింగం సంఘసేవలో ప్రఖ్యాతి సంపాదించినందున, సమకాలికుడైన తమిళకవి సుబ్రహ్మణ్య భారతి, తాను ప్రారంభించిన 'చంద్రిక'అనే నవలలో వీరేశలింగంను, వారి సతీమణిని పాత్రలుగా సృష్టించుకొన్నాడు. వారి ఖ్యాతి సమకాలిక ప్రపంచంలో, ఆ రీతిగ గౌరవ స్థానం పొందింది.

స్త్రీలకు విద్యాభ్యాస మవసరమని. వారి చదువులకు ప్రోత్సాహ మిచ్చారు. పై సాంఘిక పునరుద్ధరణ కార్యక్రమాలకు ప్రచారం చాల అవసరమని గుర్తించి 1874 లో 'వివేకవర్ధని' మాసపత్రికను నడిపారు. 'స్త్రీల కొరకు,' సతీహిత బోధిని, అను పత్రిక ప్రారంభించారు. వీటిల్లో, ధారావాహిగ (గొలుసు వ్రాతలు) వ్యాసాలు. సులభశైలిలో వ్రాసి మూఢ నమ్మకాలతో పేరుకొని ఉన్న జడ బుద్ధులకు వివేకవర్ధనం చేయ పూనుకొన్నారు. ఈ యత్నాలలో ఆయన జితకాశి అయ్యాడనే చెప్పాలి.

వీరి సాహిత్యసేవ సాగరోప మయిందే. మేరు స్థాయినందుకొన్నదే. సంస్కృత నాటకాలను ధారా శుద్ధితో తేటతెలుగులోకి దిద్ది తీర్చారు. ఇంతే కాదు. ఆంగ్ల ప్రఖ్యాత నాటక కర్తయైన షేక్స్పియర్ నాటకాల కొన్ని తెనిగించారు. ఆ భాషలోనే ఉన్న షెరిడన్‌నాటకాలను ఆంధ్రీకరించారు. వీరి పాండిత్య విస్తృతిని తెలిపే గ్రంథాలున్నాయి, 1. శుద్ధాంధ్ర నిరోష్ఠ్య నిర్వచన నైషధం, ఈగ్రంథం శివాంకితం 2. రసికజనరంజనం అనే కావ్యాన్ని సులభశైలిలో వ్రాసి, కేశవాంకితం చేసారు. ఈ ఒరవడిలోనే శుద్ధాంధ్రోత్తర రామాయణం వ్రాయ యత్నించారు. (అసంపూర్ణంగా నిలచి పోయింది).

తెలుగుభాషను ప్రజానీకానికి అందచేయాలని, దీక్షవహించి గద్యకావ్యాలు వ్రాయడం ప్రారంభించారు-వ్యాసాలు, వ్యాసానికలు, జీవితసంగ్రహాలు విజ్ఞాన విషయాలు, పంచతంత్రంలోని ఉత్తర భాగాన్ని; చెన్నపట్టణంలో, భాషాభిమానియైన రంగయ్య సూచన మీదట. "రాజశేఖర చరిత్ర" అనే నవలను తెలుగు దేశీయ వాతావరణంలోకి అనువదింప చేసారు. దీని మూలం, ఆంగ్ల నవల అయిన 'ది వికార్ ఆఫ్ వేక్ ఫీల్డు'(1878). తరువాత సత్యవతీచరిత్రను, కూడ నవలారూపంలో

రూపొందించారు. సుగుణ, దుర్గుణాలకు రూపాల్ని ఇచ్చి సంస్కృతంలో కృష్ణ మిశ్రుడు, ప్రబోధ చంద్రోదయమనే నాటకం వ్రాశారు. దీనిని వీరేశ లింగం తెనిగించారు. ఇదంతా కావ్యధోరణిలో సాగింది. కావ్యధోరణిలోకి దిగి, నాటకాలు వ్రాసి, వాటికి ప్రయోగసిద్ధి కూడ కూర్చారు. మొదటి తెలుగు నాటకాన్ని రంగస్థలం పైకి ఎక్కించారు. 'చమత్కార రత్నావళి' ని (Comedy of Errors) ప్రదర్శింప చేశారు. విద్యార్థి యువకులచే 'వ్యవహార బోధిని' అనే ప్రహసనాన్ని ప్రయోగింప చేసారు.

ఖగోళంలో ఉన్న నవగ్రహాల, చలనాల గూర్చి ప్రజలలో ఉన్న మూఢభావాల వైతొలగించుటకై జ్యోతిశ్శాస్త్రమును, విజ్ఞాన బోధనా శయ్యలో వ్రాసారు కవులచరిత్రను వ్రాసారు. వానిని ఉత్తర పరిశోధనలతో దిద్ది మరల ప్రచురింప పూనుకొన్నారు. వీరి కృషి శబలారూపాల పొందిన విచిత్ర మీమాంసాయుతం. అనేక రంగాలలో మొదట యత్నించిన వారు వీరే. అందువలన వీరేశలింగ భట్టారకులు అనదగిన మహాపురుషుడు-వీరు.

1848 లో సనాతన కుటుంబములో జన్మించారు. బాల్యదశలో వంశపారంపర్యమైన కుటుంబ ఆచార వ్యవహారాలనే పాటించారు. విద్యనభ్యసించారు. చిన్నతనం నుండి పట్టుదలగల వ్యక్తిగా తయారు అయ్యారు. మద్రాసు, బెంగుళూరు, రాజమండ్రి నగరాలలో తాను నిర్వహింప దలచిన, సాంఘిక, సాహిత్య ప్రచురణ, ప్రాతిశేయ కార్యాలను, నిపుణతతో, దీక్షతో, నిర్విరామంగా సాగించిన దిట్ట. యుగపురుషుడు. కారణ జన్ముడు. 1919 లో తన ఉపాధిని వదలి, సద్గుణులుచేరే స్వర్గధామానికి చేరుకున్నారు.

—నే. శ్రీ. కృ.

1. Thesis of Dr. A. Ramapati Rao
2. Candrika. (Telugu, by Krsna, Gopal & Raghava)
3. Works of Viresalingam.

56. తిరుపతి వేంకట కవులు

కాశీ పండితులైన చర్ల బ్రహ్మయ్య శాస్త్రి వద్ద దివాకర్ల తిరుపతి శాస్త్రిగారు, కౌముదిని చదువ నారంభించెను. ఈ గురువును దర్శించుటకై చెళ్ళపిళ్ల వేంకటశాస్త్రియు వెళ్లెను. ఈ గురువు, వేంకట శాస్త్రిని చూచి, నీకీడు జోడువాడు తిరుపతి నా వద్ద నున్నాడని తెలిపి, ఆ ఇద్దరిని ''స్నేహముతోనుండి, పేరు ప్రఖ్యాతులు పొందుడు'' అని ఆశీర్వదించెను. కొందరు చెంతనున్న హిత శత్రువులు వీరిద్దరి నడుమ చీలికలు తీయుటకు యత్నించిరి. కాని వీరిద్దరి గురుభక్తి అన్యోన్య, స్నేహము. వారి జంట తనమును పెంపొంద చేసినవి.

తిరుపతిశాస్త్రి సంస్కృత పండితులు. వేంకట శాస్త్రి సహచర్యముతో తెనుగు నందును దిట్టతన మలవరచుకొనెను. వీరిద్దరు కలసి అవధానముల యావదాంధ్రమున సలిపి రాజుల, పండితుల పామరుల మన్ననలకు పాత్రులైరి. ఆసువుగా పద్య మొక్కరు ప్రారంభింతురు. ఒక పాదము చెప్పగనే, రెండవ వారు ద్వితీయ పాదమును పూరింతురు. ఇట్లు సహస్రాదికములైన పద్యము లను ఆసువుగా, విడివడని అల్లికతో ఛందోభంగము, నీరసభావము, దోషము లేని కవిత్వమును, పటుత్వముతో చెప్పుట వారిరువురకు వాచో విధేయ

మయ్యెను. సభ నలంకరించినపుడు వారి ధీమా, సమయస్ఫూర్తి, వాగ్వైఖరి; ఓజోగుణము, హాస్య పూరితమైన పదజాలము, గంగాలహరులవలే సభ్యుల నాశ్చర్య చకితుల చేయుచుండెను. వీరు ఆసువుగా చెప్పిన పద్యప్రవాహము సమస్థలము లందు పారు నిర్మల జలసరితములు. అవధాన చక్రవర్తు లనదగిన వారు వీరే. మరల ఇట్టి జంటకవుల ఆంధ్రజాతి చూడబోదేమో:వాగ్దేవి భృత్యులు. వారి ప్రతిభకు కారణము దేవి కృపావీక్షణములు. ప్రౌఢ కవులమనిరి. ఉభయ భాషలందు కావ్యముల రచించు సమర్థత, పాండిత్యము సవ్యసాచివ్యముగా, కల దనిరి. ఓటమి యంతయు వీరిని యెదిరించినవారిదే. వీరి అవధాన కార్యక్రమము లందు విజేతలుగా వెలసిల్లిరి. సమస్యాపూరణము వీరికి ఉగ్గుతో పోసిన సాహిత్య ప్రతిభ. మత్స్యము, వీక్షణము చేతనే శిశువుల కుక్షిని నింపునని, కవి సమయము. అట్లే వీరును, శిష్యులపై ప్రసరింప చేసిన సాహిత్య వీక్షణములే వారిని మహాకవులుగా చే సి న వి. కవిత్వపురేఖ యువకునిలో నుండ, వీరు వానిని కరావలంబనము చేసి, దగ్గరకుచేర్చి, ఆశీర్వదించి పేరు ప్రఖ్యాతులతో జీవింపుమని పంపుచుండిరి. శిష్యవత్సలురు.

వీరి జీవిత కాలములోనే వీరు జరిపించిన సాహిత్య చిత్రవిచిత్రములు పౌరాణికస్థాయి చేరినవి.

తిరుపతిశాస్త్రి ముందుగనే దివాకర ప్రాప్తి నొందిరి. తరువాత వారి ఉభయులు సాహిత్య కార్యక్రమమును వేంకట శాస్త్రియే నిపుణముగా సాగించిరి. అందు ముఖ్యమైన సాహిత్య ప్రగతి, భారత మందలి వస్తువును దృశ్య కావ్యములుగా సంతరించుట, ఆబాలగోబాలము "పాండవ ఉద్యోగ విజయములు" తెలిసినవే. అందలి పద్యములను నటులు, సురాగములందు మేళవించి నాటక ప్రయోగములందు పాడునపుడు, సభారంజనము మేరు స్థాయి నందుకొనుచుండెడిది. వీరి కీర్తి, వర్ణనమున కతీతమై వెలయుచున్నది.

తిరుపతిశాస్త్రి జ 22-3-1872

వేంకటశాస్త్రి జ 10-8-1870

తిరుపతి వేంకట కవులు

Bibliography

డా. దివాకర్ల వేంకటావధాని
ఆంధ్రప్రదేశ్ సంగీత నాటక అకాదమి
1 9 7 3

—నే. శ్రీ. కృ.

57. రఘుపతి వేంకటరత్నం నాయుడు

ప్రజలకు తెలిసిన వీరినిండువిగ్రహం, మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయం ఉపాధ్యక్షులుగా తీసికొన్న ఫోటో, తలపాగ, కోటు, ట్రౌజరు, గౌను. స్ఫురద్రూపి, ఆస్తికయోగి, సత్యద్రష్ట, అమృతాన్ని కురుపించే వాక్ప్రభావం. మహావక్త. వాక్య విన్యాసంలో నైపుణ్యం వీరి జన్మహక్కు. ప్రాక్ పశ్చిమ సాహిత్యాలలో ప్రతిభ సంపాదించి, కులపతిగా కీర్తి గడించారు. పిఠాపురం రాజాగారి కాలేజీలో ప్రిన్సిపాల్‌గా 1905 నుండి 1919 వఱకు యుండిరి. వీరి శిష్యకోటిలో ముఖ్యులు ముట్నూరి కృష్ణారావు, పెద్దాడ రామస్వామి, వి. రామకృష్ణారావుగారలు. శిష్యవర్గం, శ్రీనాయుడుగారిని గురుదేవులుగా శ్లాఘించారు. వీరు విద్యావేత్తలను తరిఫీదు చేయుటయే గాక, సంఘమును పరిశుద్ధము చేయుట, తమ జీవితాశయముగా నిర్ణయించుకొని యెనలేని కృషి సల్పిరి.

సమాజాభివృద్ధికి, స్త్రీ జనోద్ధరణ ముఖ్యమని తలంచిరి. వీరికి విద్యాగరపుట, అనాదరణ పొందు చున్న వారికి ఉత్తమమైన, ఉన్నతమైన వాతావరణము లేర్పరచుటయందు, పాటుపడిరి.

రాజా రామమోహనరాయ్ స్థాపించిన బ్రహ్మ సమాజము వీరి నాకర్షించినది. సంఘసేవకు అట్టి సమాజ కార్యసరణి మంచిదని తలచి మద్రాసులో 1885 లో బ్రహ్మసమాజ మందిరము నేర్పరచిరి. తాను సామాన్య జీవితమునే గరపి, వారి రాబడిని మహత్కార్యములకే వెచ్చించిరి.

వీరి జననము 1862 లో మహర్నవమి పండుగ రోజు. బందరునందు పుట్టి పసితనముననే ఉత్తర ప్రదేశమందలి బందాలో పర్షియన్ అరబ్బీ, ఉర్దూ నేర్చిరి. తరువాత హైదరాబాదులో హరీంద్ర చటోపాధ్యాయులు అధ్యక్షులుగా నున్న నైజాము కాలేజీలో చదివిరి. ఆ తరువాత మద్రాసు క్రిస్టియన్ కాలేజీలో డా. మిల్లరు అంతేవాసిగా నుండి విద్యాధనమును అమితముగా నార్జించిరి.

సర్వప్రపంచ మత తత్త్వమును సాధన చేసిరి. బోధన చేయుటకై 1891 లో బ్రహ్మ ముద్రాక్షర శాలను స్థాపించిరి. 'బ్రహ్మప్రకాశిక' 'ఫెలోవర్కర్' అను పత్రికలను నడపిరి.

సంఘ సంస్కరణాశయముల చెప్పుటయేగాక తామాచరించిరి.

వీరు సాహిత్యము లందు దిట్ట. సంస్కరణా కృషి యందు వీరుడు. తత్వబోధన యందు బ్రహ్మఋషి. 77 సంవత్సరముల జీవితములో మహత్కార్యములు చేసిరి. 26-5-1939 న స్వర్గస్థులైరి. ఆంధ్ర మహామహులలో ఎన్నదగిన తేజోవతంసులు.

1. Grace Abiding - Kakinada 1965.
2. A. I. R. Speech

By

Kandukuri Rama Bhadra Rao

17-2-1975

—నే. శ్రీ. కృ.

58. వేంకట లక్ష్మణరావు (కొమర్రాజు)

తెలుగు భాషలో విజ్ఞాన వృద్ధికి భూరి సాహిత్య పరిశ్రమ చేయవలెనని శ్రీవారు ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వం 1912 లో ప్రారంభించారు*. ఇట్టి వివిధ వస్తు విషయావిష్కరణకు బృహస్పతిలాంటి మేధస్సు కలిగి వుండాలి. అవన్ని అగస్త్యుడు సప్తసముద్రాల ఔపోసనపట్టినట్లుగా శ్రీవారు సంస్కృతము, ఆంగ్లం, తెలుగు, మరాఠీ, హిందీ. గుజరాతి, బెంగాలి, ద్రావిడ భాషలైన కన్నడం, అరవం భాషలలో గ్రంథాలు చదివి స్వయంగా రచన చేయగల శబల శక్తిపరుడు. ఇంతకు ముందర జరగనట్టి విశిష్ట సాహిత్యోద్యమం తలపెట్టి, స్నేహితుల దోహదంతో అనేక వ్యాసాలు ఆ సర్వస్వానికి కూర్చారు. తరువాత 30 సం. దాక ఇట్టి పనిని ఎవ్వరు పూనుకొనలేదు. వారు అకారాదిగా విషయాలను వర్గీకరించి తన జీవిత కాలంలో చాలా భాగం వ్రాసారు. మార్గదర్శకులైనారు.

ఈ పై ఉద్యమం ప్రారంభించక ముందు చరిత్ర పరిశోధన, కవుల జీవిత చరిత్రలు శాసనాల సేకరించి చదవటం. ఇట్టి క్లిష్టమగు సాహిత్య వ్యవసాయం సాగించారు. ఆధునిక విషయాల గూర్చి తెలుగులో గ్రంథాలు వ్రాసి తెలుగు ప్రజలకు జ్ఞాన సంపన్నతను చేకూర్చాలని ఫలించే ప్రయత్నాలు చేశారు.

వేంకట లక్ష్మణరావు 12-5-1876 బెజవాడ వద్దనున్న నందిగామతాలుకా పెనుమంచిప్రోలులో జన్మించారు. వీరి తల్లి గంగాంబ. తండ్రిగారు వేంకటప్పయ్య. వీరి తోబుట్టువైన అచ్చమాంబ వీరి కంటె రెండుసంవత్సరాలు పెద్ద. ఈమె గొప్ప విదుషీమణి, ఈమె భర్త బండారు మాధవరావు. వీరు నాగపూరులో ఇంజనీరుగా వుండేవారు. లక్ష్మణరావు తన తోబుట్టువుతో నాగపూరులోనే వుండిరి. అచ్చట అక్కగారి పర్యవేక్షణలో విద్య లనేకములు నేర్చి కొన్నారు. ఆంధ్రేతర భాషలనే కములు నేర్చినా తెలుగులో వ్యాసాలువ్రాసి తెలుగు దేశంలోవున్న ప్రముఖమైన పత్రికలకు అంపేవారు. జనానా అనే పత్రికలో విశ్వము యొక్క విరాట్ స్వరూపము, విశ్వం యొక్క బాల స్వరూపము అను విజ్ఞానానికి దోహదమిచ్చె విషయాలపై వ్యాసాలు ప్రచురించారు. పరిశోధనలు సల్పి, చరిత్రాంశము లనేకములు సేకరించి, వాటన్నింటిని ప్రమాణపూర్వకంగా క్రోడీకరించి 'శివాజీ చరిత్ర' వ్రాసారు. లేత వయస్సులోనే చేవకల్గిన బుద్ధికౌశలాలను ఆర్జించారు.

1898 లో తండ్రిగారు, మునగాల సంస్థానంలో దివానుగా ఉండేవారు. రాజాగారైన వెంకటరంగారావుగారితో లక్ష్మణరావుగారికి పరిచయ మైంది. సాహిత్య సేవ చేయుటకు పెద్ద ఆలంబనము వీరికి దొరికినది. తండ్రిగారి తరువాత వారు మునగాల సంస్థానానికి దివాన్‌జీగా ఏర్పడ్డారు. ఆ సంస్థానం కోర్టు వ్యవహారాలు మద్రాసులో జరుగుచున్నందున వీరు మద్రాసు చేరారు. అక్కడ సాహిత్య సేవను సాంగోపాంగంగా జరిపారు.

తరువాత హైదరాబాదు చేరి తెలుగుభాషా సేవ కొరకై శ్రీకృష్ణదేవరాయభాషా నిలయాన్ని స్థాపించడంలో కృషి చేసారు. ఇంతేగాక ఈ ప్రాంతంలో గ్రంథాలయోద్యమానికి ఎక్కువగా తోడ్పడ్డారు. ప్రఖ్యాత రచయిత, శతాధిక గ్రంథ కర్త, మీదు మిక్కిలి సంఘసంస్కర్త అయిన వీరేశలింగం పంతులుగారి ప్రాపున వీరు కూడా గ్రంథరచన సాగించారు.

విశ్వవిద్యాలయం, University అని సంపాదకుడు, (Editor) అని, విద్యాభ్యాసం (Education) అని, తెలుగులో పర్యాయ పదాల మొట్టమొదటగా సృష్టించారు. పరిశోధన కొరకై భాగ్యనగరంలో ఆంధ్ర పరిశోధక సంఘం స్థాపించుటకు వీరి సాయం మెండుగా ఉండింది. తరువాత ఈ సంస్థ వారిపేరుతోనే లక్ష్మణరాయ పరిశోధక మండలిగా వ్యవహరింపబడింది. తెలుగు వారు ఎల్లప్పుడు స్మరింపదగిన ఋషితుల్యుడు.

వీరి కొమారుడు వినాయకరావు; వీరికామ్రర్తె అచ్చమాంబ, వీరికృషి నిరుపమానమైనది. తన 48 సం. అనగా 13-7-1923 నాడు పరలోక గతులైనారు.

నే. శ్రీ. కృ.

59. వెంకయ్య (పింగళి)

తే. 2-8-1878 న, జనన మొంది 85 సంవత్సరముల జీవితము విశిష్టతమముగా, గడిపి 4-7-1963 లో పరమపదించిన పవిత్ర జీవి పింగళి వెంకయ్య.

సహస్ర చంద్రోదయ దర్శనము చేసికొన్న పుణ్య జీవి. జీవితమును, సజీవ విద్యుత్ తీగవలె సాగించిన కార్యసాధకుడు. స్థూలముగ వీరిజీవిత

ఘట్టముల పేర్కొనిన వీరి విస్తార జీవిత ఔన్న త్యము తెలియ గలదు.

జననము బందరు వద్ద నున్న భట్లపాములు. చిన్న చదువు పెద్దకళ్ళేపల్లిలో. 1890 లో లోయర్ సెకండరీ విద్యాపూర్తి. బందరు హైస్కూలులో 19 వ సంవత్సరము వరకు చదువు సాగించిరి.

సైనిక దళమందుచేరి, దక్షిణాఫ్రికాలో 1902 (బోయర్‌వార్) కాలమున యుద్ధ సైనికుడుగా పని చేసెను. స్వదేశమునకు తిరిగి వచ్చునప్పుడు, పర్షియా, అరేబియా, ఆఫ్ఘనిస్తాన్ దేశముల పర్యటించెను. 1904 న బళ్ళారిలో ప్లేగు ఇన్‌స్పెక్ట రుగా పని చేసెను.

ఉన్నత విద్య నభ్యసింపవలెనని, శ్రీ లంకకు పోయి సీనియర్ కేమ్‌బ్రిడ్జి పరీక్ష చదివి ఉత్తీర్ణు డయ్యెను.

తరువాత రైల్వేగార్డుగా, బెంగుళూరు, మద్రాసు మార్గమున పనిచేసెను. ఆ తరువాత లాహోర్‌లో శ్రీ దయానంద్ సరస్వతి ఆంగ్లో - వేద కళాశాల స్థాపించిరని తెలిసి, అందులో చేరి వేదవిద్య నభ్య సించెను.

ఆచార్యగోచే వద్ద ఉర్దూ నేర్చికొని వారికి గురుదక్షిణగా తెలుగు నేర్పెను. జపానీయ భాషనేర్చికొని ఆ భాషలో అనర్గళముగా ఉపన్య సించగా వారికి జపాను వెంకయ్య యని ఉపనామ ధేయ మేర్పడెను.

1906 లో కలకత్తా కాంగ్రేసునకు వెళ్లగా అచ్చట మునగాల రాజాగారిని కలసికొనెను. వారితో తాను అమెరికా పోయి వ్యవసాయమున ఉన్నత విద్య నభ్యసింప వలెనను కోరిక ఉన్నదని తెల్పెను. వారు ప్రథమముగా, వారి సంస్థానమున వ్యవసాయ కేంద్రమును స్థాపించి, అచట పరిశోధ నల సల్పుమని సూచింపగా, వెంకయ్య అట్లే మునగాలలో 1907 నుండి 1910 వరకు ప్రత్తి సాగును గూర్చి పరిశోధన సల్పెను. అప్పుడే వారికి ప్రత్తి వెంకయ్య అను ఉపనామమును చేకూరెను కంబోడియాప్రత్తిని తెప్పించి దానితో పరిశోధనల సల్పెను. ఒక గ్రంథము వ్రాయగా 1914 లో ఆనాటి ప్రభుత్వము అభినందించెను. చల్లపల్లి జమీందారు అండ చేకూరెను. బందరు రోడ్డులో "మాజేరు" వద్ద స్వేచ్ఛాపురమును స్థాపించి వ్యవ సాయ కేంద్రమును సాగించెను. అప్పుడే వారికి Fellowship of the Royal Agricultural Society లో (1909) సభ్యత్వము లభించెను. ఈ కేంద్రమును కొప్పల్లి హనుమంతరావుగారు వీక్షించి, వెంకయ్యను వ్యవసాయశాస్త్ర, ఉపాధ్యాయుడుగా, తాము నడుపుచుండిన నేషనల్ కాలేజీలో, నియ మించిరి. 1911 నుండి 1919 వరకు వారచ్చట ఉండిరి. అప్పుడే వారు విద్యార్థు లందరికి సైనిక శిక్షణ ఇవ్వవలెనని పట్టుతో చదువరు లందరికిని క్రమశిక్షణ పూనికతో నిచ్చెను. విద్యాభ్యాస పథకమున సైనిక శిక్షణయు, చేర్చవలెనని, కార్య నిరూపణమందు జరపిన ముందాలోచనాపరుడు. 1924 తరువాత మద్రాసు ప్రభుత్వ కాలేజీలో చేరి భూఖనిజ శాస్త్రమును చదివెను. ఇట్లు శబల వ్యాసంగములు కల్గిన మనీషి-పింగళి వెంకయ్య.

చిరకాలము స్మరింపదగిన వీరి దేశ సేవ మరొక్కటున్నది. 1916 ముందు నుండి వీరు భారత జాతికి ఒక ధ్వజము ఉండలెనని, సంక ల్పించుకొని దాదాభాయి నౌరోజీ, లాలాలజపతరాయ్, మోతీలాల్‌నెహ్రూ, తదితర విఖ్యాత దేశనాయకులతో సంప్రదింపులు జరిపెను. అనేక రకములగు కేతనముల తయారు చేసెను.

1913 లో బాపట్లలో జరిగిన ఆంధ్ర సమావేశ మున జండా నొకదానిని నిర్ణయించి దానిని ధ్వజా రోహణచేసి స్వయంసేవకులచే వందన సమర్పణ కార్యక్రమమును జరపెను.

1921 లో నేటి విజయవాడలో అఖిల భారత కాం|గ్రేసు సభలో మహాత్మునితో భారత జాతి కి జండా ఉండవలెనని సంభాషణలు జరిపెను. మూడు గంటలలో మహాత్ముడు ఒక జండా నమూనాను తయారు చేయమని చెప్పెను. ఆకు పచ్చ, తెలుపుతో నొక దానిని తయారుచేసి వెంకయ్య మహాత్ముని కిచ్చెను. వారు దానిని ఆమోదించి మూడవ రంగును, రాటమును అందు చేర్చిరి. తరువాత ఆ త్రివర్ణ పతాకము కాంగ్రేసు జండాగా స్వీకరింపబడి స్వరాజ్యానంతరము, రాటము బదులు అశోక చక్రముచేర్చి ప్రభుత్వము. శాసనపూర్వకముగ అంగీకరించినది. పింగళి వెంకయ్య మన జాతీయ పతాక నిర్మాత, సంకల్పసిద్ధుడు. వీరి రచనలు రెండు ప్రఖ్యాతమైనవి. (1) ఖనిజ శాస్త్రము చదివినందున వజ్రముల గూర్చి, శాస్త్రబద్ధమైన గ్రంథము వ్రాసెను. అది ఈనాటికిని శాస్త్ర గ్రంథమై యున్నది. ''సెన్ యట్ సేను'' చైనా ప్రజానేత, జీవిత చరిత్రను రచించి ప్రపంచ ఖ్యాతి గడించెను. ఆంధ్రులు గర్వించదగిన జీవితమును పింగళి వెంకయ్య గడపెను.

ఆ క ర ము లు

1. మరువరాని మహాపురుషుడు - దాసు వామన రావు.

2. పింగళి వెంకయ్య - పి. పరశురామయ్య : దినపత్రికల నుండి అనేక రకములగు కేతనముల తయారు చేసెను.

60. శ్రీ జగద్గురు శంకరాచార్యులు

సర్వసృష్టి కంపనము. దైవాయత్తమైన శాశ్వత స్పందనముతో ఆవరింపబడి యున్నది. అంతకును 'ప్రాణ'మే అధారము. ఇదే పరమవస్తువు. శ్రీ శంక రులు చెప్పిన మనీషాపంచకమను శ్లోకములలో ఒకదాని కర్థమిది.

''నేనే పరబ్రహ్మమును. ఈ సృష్టి సర్వమును ఏకైక చిత్ స్వరూపముయొక్క విస్తారమైన వ్యక్తీ కరణము. చుట్టునున్న ప్రపంచము వ్యక్తమైనదని, అనుకొనుట అవిద్యలక్షణము. త్రిగుణములచే కల్పి తమైన భ్రాంతి లక్షణము. ఏ ధృడమతి, నిగూఢ మైన దానిని పరమమైన దానిని, నిత్యమైన దానిని, పరమ సుఖతరమైన దానిని, తెలిసికొన్న జ్ఞానియో, అట్టి నిర్మలుడు, ఛండాలుడైనను, ద్విజుడైనను నాకు గురుతుల్యుడు.''

కైవల్యపద అర్హతను సంపాదించు కొన్నను, మహామహులు ప్రపంచము నుద్ధరించుటకై మరల మరల కారణజన్ములై లోకసంగ్రహ కార్యములను నిర్విరామముగ చేయుటకు అవతరింతురు.

శ్రీ శంకరులు కేరళదేశ కాలడి గ్రామమున జన్మించెను. క్రీ. శ. 7 వ శతాబ్ది యని నేటి విజ్ఞుల నిర్ణయము. వేదవేదాంగ విద్యల నేర్చికొన్న స్ఫూర్తిదూపి. ప్రస్థానత్రయ మనబడు (బ్రహ్మ సూత్రము, ఉపనిషత్తులు, భగవద్గీత) వేదమత గ్రంథములకు వ్యాఖ్యానము వ్రాసిన దిట్ట. మతము పేర చెలరేగుచున్న వామాచారములను, రూపు మాపుటకై, పండిత బ్రువులతో వాదము సల్పి, సనాతనమైన వేదధర్మమును స్థిరమొనర్చిన మత గురువు. ఆసేతుహిమాచలము తిరిగి, ధర్మమత మును స్థాపించిన ధర్మపరుడు. బ్రహ్మచర్యము నుండిసన్యాస ఆశ్రమమును స్వీకరించిన నిష్కామ శీలుడు. వీరుపదేశము ప్రతి మానవుని అందు బాటులోనే యుండును.

మూఢత్వముతో నమ్ముట గౌణమార్గము, జ్ఞానమును విచారణతో, పరిశోధనతో సంపాదింప వలెను.

శ్రీ జగద్గురువులు, కవి, తార్కికుడు, భక్తుడు, తురీయావస్థానుభవమును కల్గిన జ్ఞానమూర్తి. శంకరాద్వైతమని పేరున, ఈ నాటికిని వెలయు ఆధ్యాత్మిక తత్త్వ సిద్ధాంతములకు వ్యాపక మిచ్చిన మహాప్రవక్త. వీరు చెప్పిన కవిత్వ రూపమగు బోధనలు వారి మానసిక స్పందన హేతువులు.

తన వివేక చూడామణియందు, సర్వేశ్వరుని సంకల్పముచేతనే మానవజన్మ కలుగు చున్నది. దైవేచ్ఛ వలన తత్త్వ జిజ్ఞాస పొడమును. అతని చేతనే గురుసాన్నిధ్యము లభించును.

ఇట్టి నమ్మకమున్న, మానవాభ్యుదయము అరచేతిలోని స్వర్గము. వీరి మహావాక్యము లిట్లున్నవి.

విజ్ఞానం బ్రహ్మ; అహంబ్రహ్మాస్మి తత్వమసి, అయం ఆత్మా, బ్రహ్మ. నిజమైన దొక్కటే. అది నిత్యము. దీనికి ద్వితీయ మైనది మరొక్కటిలేదు. చూచువాడు ఒక్కడే. చూకుట, చూచినది, భ్రాంతి గుణములు. జ్ఞానచక్షువుచే తురీయావస్థయందు, తెలిసికొనబడినదే సత్యము.

వీరు మతస్థాపనము బలీయము, చేయవలెనని భారతదేశమున నాల్గు శంకర మఠముల ఏర్పాటు చేసెను. అవన్నియు వైదికధర్మ, వ్యవస్థలు, వీరు తమ 32 సం. బ్రహ్మీభూతులైరి. ఇట్టి స్వల్పజీవితముననే మానవాతీతమగు ధర్మస్థాపన చేసిరి.

—నే. శ్రీ. కృ.

ఉపకరించు గ్రంథము : సి. పి. రామస్వామయ్యార్ జీవితములు.

61. ఛత్రపతి శివాజీ

మొగలాయి రాజన్యుల పరిపాలనా పథకములు, భారత ప్రజలను అనేక కష్టముల పాలు చేసినవి. అందు సహింప దుర్భరమైన పాలన ఔరంగజేబు పాదుషా పాలనము. ఆ చక్రవర్తి, ఎక్కువగా దక్షిణాపథమును, అందును ముఖ్యముగా మహారాష్ట్ర దేశమును తన ఏలుబడిలో నుంచుటకై అనేక దండయాత్రలు స్వయముగానో తన సేనానులను పంపియో సలిపెను. ఈ పరదేశీయులు విభిన్న సంస్కార సంప్రదాయములు గల రాజ్యపాలనను నిరోధించుటకై 13వ శతాబ్ది యందుండిన హరి హర బుక్కరాయలు, 17వ శతాబ్దిలో కారణ జన్ముడైన శివాజీ ప్రముఖులు. స్వరాజ్య స్వపరిపాలనను స్వధర్మముల స్థిర మొనర్చుటకై శివాజీ కారణ జన్ముడుగా అవతరించి, మొగలుల బారినుండి జనులను, దేశమును రక్షించి ధర్మ సంస్థాపనకు పూనుకొనెను.

ఆనాడు హరిహర, బుక్కరాయలకు, విద్యారణ్యులు తేజో బల మిచ్చినట్లు, శివాజీకిని, సమర్థ రామదాసు ఉపదేశము రక్షగా యుండెను. శివాజీ శక్తి సామర్థ్యములు, రాజ తంత్ర ప్రావీణ్యము మనోధైర్యములు, రాజకీయ యుక్తులు అగణ్యములైనవి. రణ విహారమున వెనుదీయని వీరుడు. సైన్యముల నీతికి లోబడి యుండుటకై క్రమశిక్షణ యొసంగిన సేనాపతి. స్త్రీల పట్ల గౌరవము, భక్తి చూపిన జితేంద్రియుడు, సనాతన ధర్మ పరాయణుడు. రాజనీతిజ్ఞుడు, తాను ఛత్రపతిగా సంప్రదాయానుసారము అభిషిక్తుడైన క్షత్రియ పరిపాలకుడు. ధర్మశాస్త్రము ననుసరించి అష్ట ప్రధానుల నియమించి, రాజ్య తంత్రాంగము నడపిన ప్రభువు.

మొగలాయి చక్రవర్తి బీజాపూరు రాజ్యమును క్రీ. శ. 1647 లో జయించెను. ఆ ఆక్రమణలో కళ్యాణ భివండి మొగలుల పరిపాలన లోనికి వచ్చెను. ఆనాటినుండి శివాజీకిని, మొగలులకును వైరమేర్పడెను. ఔరంగజేబు శివాజీతో సంధి చేసి

కొను కుట్ర నెపముతో అఫ్‌జుల్‌ఖానును పంపెను. పసిపట్టి శివాజీ తగు మెలకువతో ప్రచ్ఛన్నముగా అంగరక్షణకై కవచమును ధరించి వాడియగు పులి గోళ్ళను ధరించి, ఆమేటి మొగల్ రాయబారిని 10-11-1659 న తుదముట్టించెను. అఫ్‌జుల్‌ఖాను మృతి మొగల్ సుల్తానును కలవర పెట్టెను. శివాజీ అజేయుడని తలంచెను.

క్రీ. శ. 1670 వరకు శివాజీ ఔరంగజేబు పాలనకు బద్ధుడై యుండెను. కాని ఆ తరువాత 1680 వరకు మొగలులను, అరబ్బులను, తురుష్కులను, భారతదేశ మాక్రమించి, ఇచ్చటి ప్రజా స్వాతంత్ర్యయమును పోగొట్టిన వారనియు, వారి నెదుర్కొని భారత జాతీయ యాత్రను ప్రతిష్ఠించవలెనను ఆశయముతో మొగల్ సామ్రాజ్యమును ఎదిరించి అజేయుడయ్యెను. ఇది మత వైరము కాదు. దేశేతరులైనవారికి లోబడి యుండుట ఆత్మ గౌరవమునకు హాని యని గుర్తెఱిగి, భారత వీరునివలె క్షాత్రమును చూపెను. శివాజీ ఉత్తరములు, రాజకీయ తాకీదులు చూచిన మత ద్వేషము కల్గినవాడని తోచదు.

శ్లో. ప్రసాదో జగదీశ్వరస్య
జగతామానందదోఽనుజ్ఞయా
శ్రీ మచ్ఛత్రపతేః
శివస్యనృపతేః సింహాసనేతిష్ఠతః
శ్రీ మద్రాయగిరౌ
గిరామవిష్యయే హిరాజినానిర్మితా
యావచ్చంద్ర దివాకరౌ
విలసతస్యతా వత్సముజృభతే

(ఆ జగదీశ్వర దేవళమునకు పోయి పూజలు సల్పెను.)

శివాజీ 6 జూన్ 1674 అనగా జ్యేష్ఠ శుద్ధ త్రయోదశి శనివారం నాడుదయమున రాయఘడలో అభిషిక్తుడయ్యెను. అష్ట ప్రధానులు, సైనికాధికారులు. కులగురువు దర్బారు నలంకరించిరి. ఛత్రపతి సింహాసనారూఢు డయ్యెను. బ్రిటీషు కుంఫిణీ వారు హెన్రీ ఆక్సన్‌డెన్ (Henry Oxenden) ను ఈ ఉత్సవ సమయమున ధన్యవాదము లర్పింప పంపిరి. ఆ దొరకు నారాయణ సెనాయి ద్విభాషిగా ప్రవర్తించెను. శివాజీ సింహాసనా సీనుడైన అనంతరము తులాభిషేకమును చేసికొనెను. 140 పౌనుల బంగారము ఎత్తు తూగెను. ఆ కనకాది వస్తువులను దానముగా నొసంగెను. ఆ దర్బారున అలంకరించిన ప్రధానులు 1. పేష్వా(ముఖ్య ప్రధాని) మోరోత్రిమల్ పింగళే 2. ముంజుదారు అమాత్య (రెవిన్యూ మంత్రి) రామచంద్ర నీలకంఠ్ 3. సుర్నియా సచివుడు (ఆర్థిక మంత్రి) అనోజీ దత్తో 4. వఖెన్నవీస్ మంత్రి (హోమ్ మంత్రి) దత్తాజీ త్రియంబక్ వీరు ఛత్రపతి కుడి వైపున ఆసీనులై ఉండిరి. శివాజీ సింహాసనమునకు ఎడమవైపున 5. సర్ నౌబత్ సేనాపతి; హంబీర్‌రావు మోహితే 6. దాబర్ సుమంతు (సంధి విగ్రహ సచివుడు) రామచంద్ర త్రియంబక్ 7. న్యాయాధిష్ (న్యాయాధిపతి) రావోజీ నిరాజీ; 8. పండిత్రావ్, మతముల పై మంత్రి; రఘునాధ పండితుడు.

ఈ పట్టాభిషే కోత్సవమునకు 5 కోట్ల రూప్యములు వ్యయమయ్యెను. దీనికి ముందు శివాజీ క్షత్రియుడని వారణాసి వేద పండితులు తీర్మానించిరి. తల్లి జీజియా ఈ మహోత్సవమును కనులార చూచెను.

1672 లో శివాజీ హైదరాబాదుకు వచ్చెను. వారిరాకను పురస్కరించుకొని నగరము అలంకరింప బడెను. జనులు గుంపులు గుంపులుగా వారి ఊరేగింపును తిలకించిరి. ధర్మాసనా భవనమున నవాబు ఎదురేగి స్వాగతమిచ్చి తన సింహాసనము ప్రక్కనే ఆసీనుల జేసెను. మాదన్ పంతు అతిథిగా నుండెను. శివాజీ మాదన్ పంత్ తల్లి, తానే స్వయంగా వంటకముల చేసి శివాజీకి వడ్డించెను.

అక్కన్న, మాదన్నలు సపంక్తిన కూర్చుండి భుజించిరి.

నవాబుతో రహస్య ఒడంబడిక ప్రకారము మహారాష్ట్ర సేనకు 30,000 ధనము నిచ్చుటకు నవాబు ఆమోదించెను.

పెద్ద ప్రభువుతో వైరము పెంచుకొని రాజ తంత్రజ్ఞత యుద్ధయుక్తులు, సామ, దాన, భేద, దండోపాయములను విజయవంతముగా ప్రయోగించిన ధీర శక్తియుతుడు. 3-4-1680 న ఈ భారత స్వరాజ్యమును పోషించిన మహారాష్ట్ర వీరుడు పరలోక గతుడయ్యెను.

—నే. శ్రీ. కృ.

Bibliography

Deccan Chronical. 5-1-1975.

The History of the Marathas Vol I 1946.

G. S. Sardesai

62. సముద్ర గుప్తుడు (క్రీ. శ. 340-380)

మొదటి చంద్రగుప్తునకు అనేకమంది కుమారులుండిరి. అందు ప్రవీణుడైన రాకుమారుడు సముద్రగుప్తుడు. రాజైన తండ్రి సభాస్థలియందు ఒకనాడు తన తరువాత రాజ్యాధికారము స్వీకరింప నర్హుడు, సముద్రగుప్తుడేనని, మంత్రి, సేనాని, ప్రజావర్గాలకు తెలిపెను. రామాయణ కాలమందును దశరధుడు, శ్రీరాముని పట్టాభిషేకమును గూర్చి రాజ దర్బారులో ఇట్లే నివేదించెను. సముద్రగుప్తునికి, కాచుడని, అన్న యొకడుండెను. కాని జ్యేష్ఠునకు, రాకుమారుని అర్హతలుగాని, యోగ్యతగాని లేకుండెను. సముద్రగుప్తుడే తండ్రి కోరుకున్నట్లు రాజ్యాభిషేక మొనర్చుకొనెను. (ఇతడే కాచుడను వాదమును కొందరు చరిత్రకారులు చెప్పిరి.)

సముద్రగుప్తుడంతటి రణరంగవిహారి సామ్రాజ్య సంపాదకుడు మరొక్కరు ఈ భరతభూమిపై నేలలేడనవచ్చును. వింధ్య కుత్తరమున దేశముల, దక్షిణాపథమున కంచివరకు ఏకఛత్రముగా నేలిన మేటి చక్రవర్తి.

సముద్రగుప్తుని గూర్చి సమగ్రమైన సంగతులన్నియు రాజకవి అయిన హరిసేనుడు కావ్యరూపమున వర్ణించెను అందు సముద్ర గుప్తుడు దక్షిణాపథముపై దండెత్తి, ఈ క్రింది రాజ్యముల. రాజన్యుల, లోబరచుకొనెను. ఈశాసనము క్రీ. శ. 350 నాటిది.

1. కోసలేశ్వరుడు - మహేంద్రుడు
2. మహాకాంతారము - వ్యాఘ్రరాజు
3. కేరళేశ్వరుడు - మంత్రిరాజు
4. పిఠలాపురము - మహేంద్రుడు
4. కొట్టుర - స్వామిదత్తుడు
6 ఏరండపల్లి (ఆముదాలవలస) దమనుడు
7. కంచి - విష్ణుగోపుడు
8. అవముక్త - నీలరాజు
9. వేంగీ - హస్తివర్మ
10. పాలక్కడ (ప్రళయ కావేరి) ఉగ్రసేనుడు.
11. దేవరాష్ట్ర - కుబేరుడు.
12. కౌంతుల పురము - ధనంజయుడు

ఇతని గూర్చి మనకు లభ్యమైన సాధన సంపత్తిలో రెండు ముఖ్యములు. అతని దర్బారు నలంకరికచిన హరిసేన మహాకవి, శాసనబద్ధమొనర్చిన ప్రశస్తి శ్లోకములు ప్రమాణమైనవే. ఇవి అల్హాబాదునందుండు అశోక స్తంభముపై చెక్కబడినవి. ఇందు ప్రశస్తియేగాక గుప్తవంశక్రమమును,

చక్రవర్తి యావద్భారతమున జరిపిన జైత్రయాత్రల వర్ణన, ఆయారాజులపేర్లు, రాజ్యములు, మహారాజాధిరాజు భక్తి, ఇంకను అనేక విషయములును కలవు. సముద్ర గుప్తుడు టంకము చేయించిన ప్రభుత్వ నాణెములు పలురకములవి దొరికినవి. వాటిపైయున్న రూపములు లిపి తెలిసికొనిన గుప్తులలో ప్రథమవీరుడు సముద్రగుప్తుడని తెలియును. ఇంకను ఈ రాజన్యుని వ్యక్తిత్వ శీలమును జీవిత గాథను రచించినట్లుండునవి నాణెములు. ధనుర్ధరుడుగా, పరశుధారిగా, ధోవతీకట్టి, ఉష్ణీసముధరించినట్లు, పులిని పాదతాడనము చేసినట్లును, చేతవిల్లును బూనినట్లును, పద్మాసనాసీనుడై వీణధరించియున్నట్లును కానవచ్చును.

ఈరాజు పొడగరి, శక్తిమంతుడు, బలాఢ్యుడు వ్యాఘ్రబలుడు, విశాలవక్షుడు. ఆస్తికుడు, వైష్ణవ భక్తుడనియు, సంగీత విద్వాంసుడని ఈనాణెముల వలన తెలియుచున్నది.

ఆకాలమున శ్రీలంక నేలుచుండిన మేఘవర్మ, సముద్రగుప్తుని రాజ్యమునకు బౌద్ధవిహారములు నిర్మింపవలెనని ఇద్దరు బౌద్ధబిక్కులను, రాయబారులుగా పంపెను. గుప్తమహారాజు వారి-నాదరించి. వారు కోరిన వసతుల నిర్మించుకొనుటకై రాజాదరణ మొసంగెను.

భారతము నేలిన రాజులలో సముద్రగుప్తుడు, రాజు, వీరుడని, రాజ్యవిస్తరణ నిపుణుడని తెలియుచున్నది.

— నే. శ్రీ. కృ.

63. స రో జి నీ దే వి

ఆమనినాటి సురూప కుసుమమువలె,
వేసవినాటి మృదుమధురగానమువలె,
సుదూరమగు స్వచ్ఛంద తారలవలె
కవిగీతికలవలె
ఆనందదాయకములు !
నీవు నా వాడవు,
యవ్వనవంతుని ప్రథమ
స్వప్నములు పవిత్రములు,
చంద్రికల వలె తుషారమయములు
కమ్మని కిరణావలులు.
ప్రియా !
జరిగిన జ్ఞాపకములవలె
రానున్న మర్మములవలె
నీవునాకు ప్రియుడవు; ఇష్టుడవు.

ఇట్లు శృంగార ప్రధానమైన గీతికను సరోజినీ దేవి, తన ప్రణయజీవన ప్రారంభదశలో Love's Vision ప్రేమ దర్శనమని వ్రాసెను. వయస్సు12. సంవత్సరములు, మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయ మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షయందు త్తీర్ణురాలయ్యెను. అట్టి లేత వయస్సులో ఇట్లు విద్యావేత్త యగుటను భారత దేశమున అందరు శ్లాఘించిరి. కాని ఆమెకు అట్టి కీర్తిపై, ఎట్టి భ్రాంతియు కలుగలేదు.

వైద్యశేఖరుడైన మేజర్ గోవిందరాజులు నాయుడును ప్రేమించి వివాహమాడెను. ఆ దినములలో ఇట్టి వైవాహిక ఏర్పాటు సాంఘికముగా విపరీతమైన ఉద్వాహకార్య ఘట్టము. ఈ వివాహము మద్రాసులో జరిగెను. దీనిని జరిపించినది సంఘ సంస్కర్తగా పేరొందిన వీరేశలింగము పంతులు.

ఈమె తండ్రి అఘోరనాథ చటోపాధ్యాయ. వీరిని గూర్చి రవీంద్రులు ''క్షుదిత పాషాణము''లో ఒక పాత్రగా సృష్టించెను. వీరి పూర్వీకులు వేలాది సంవత్సరములకు ముందు అడవులలో పర్వత

గుహలలో తపస్సు చేసినవారు. పండితులు, ఋషులు, అఘోరనాదుడు రసవిద్య యందాశక్తి కల్గియుండెను. తూర్పు బెంగాలు యందుండు బ్రహ్మ నగరవాసి. సంస్కృతమున పాండిత్యము కల్గియుండెను. కులమును పాటించినవాడు కాడు. 14 వ వయస్సున వరద సుందరి యను 9 సం. వయసుగల, బాలికను ప్రేమించి, తదుపరి యుక్త కాలమున వివాహమాడెను. కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమున ఉన్నత విద్య నభ్యసించెను. తరువాత యూరపు దేశమున, తను, భార్య, ఇద్దరును విద్యావంతులైరి. 1877 లో రసాయన శాస్త్రమున డాక్టరు పట్టమును పొందెను. 1878 లో హైదరాబాదు చేరి ఒక పాఠశాలను స్థాపించి, బాలబాలికలకు ఆంగ్లమున బోధన చేసిరి. తరువాత నైజాము కాలేజీని స్థాపించి దానిని మద్రాసు విశ్వ విద్యాలయ పర్యవేక్షణలో యుంచిరి. స్త్రీలకు విద్య నేర్పుట యందు ఉత్సాహము చూపిరి. 2-4-1898 నాడు దివంగతులైరి.

వీరి పెద్ద కుమార్తె సరోజినీదేవి. ఈమె జననము 13-2-1879. ఈమె తరువాత హరీంద్రులకు సప్త సంతానములు కల్గెను. వీరేంద్రనాథుడు జ్యేష్ఠ పుత్రుడు వీరి ఇల్లు విచిత్ర మయ నిలయము, భారతీయ గృహము కులమత భేదములకు తావులేని గృహస్థ నిలయము.

సరోజినీదేవికి తండ్రియే విద్యాభ్యాసము చేసెను. ఈమెకు ప్రథమమున ఆంగ్లమన్న గిట్టకుండెను. తండ్రి మందలించెను. తరువాత ఆంగ్లమందారితేరి, సంభాషణముల ఆంగ్లముననే చేయ ప్రారంభించెను.

ఈమెకు బడి చదువన్న పాఠ్య ప్రణాళికలన్న ఏవగింపు, విధులతో కూడిన చదువు, నిర్బంధముతో నుండు శిక్షణ, ఆమెకు గౌణ మార్గములుగా తోచెను.

ఈన షోడశ వర్షము లందుండగనే ఇంగ్లాండునకు పోయెను. స్వయం కృషితో ఆంగ్లమును బాగుగా నేర్చుకొనెను. అచ్చట ఆంగ్లమున కవిత్వము చెప్పెను. 1893 లో ఎడ్విన్ ఆర్నాల్డు ఈమె రచనల యందలి కవిత్వమును శ్లాఘించి ఆమె భావి రచనలకు దోహద మొసంగెను.

అర్నాల్డుకు వ్రాయుచు, ఆమె ;
"ఓ కవీ నీ వాక్కు మధురము
నా జన్మభూమి, భారతము గూర్చి
కీర్తించితివి
నీవు ఎక్కడెక్కడ పర్యటించినను
నన్ను రక్షించు దేవతలు
నిన్నాశీర్వదింతురు గాక !"

ఈమె ప్రథమోపన్యాస మిచ్చినది 1901లో. స్త్రీల ఉద్యమమును గూర్చి 5-7-1915 లో గుంటూరు నగరమున ఉపన్యసించెను.

1902 లో ఈమె గోపాలకృష్ణ గోఖలేను కలిసెను. ఆ మహాత్ముడు ఈమె నిట్లు ఆశీర్వదించెను.

"నీ జీవితమును పవిత్రము చేసికొనుము.
నీ బుద్ధిని శక్తిని, నీ కీర్తనలను, నీ వాగ్ఝరిని
నీ భావములను, నీ ప్రియ భాషిత్వమును,
నీ మాతృభూమి సేవకే వినియోగింపుము.
ఇంతేకాదు, త్యాగము చేయుము"

కాంగ్రెసులో చేరి, మహాత్ముని అనుచరురాలై దేశ సేవ చేసిన విద్వన్మణి, మహాత్ముని ఆశ్రమమందున్నప్పుడు. క్లిష్ట సమస్యలలో గాంధీజీ చిక్కుకొని, నిర్వేద స్థితిలో నున్నప్పుడు, ఈమె హాస్యపు మాటలాడి, వారి మనస్సును రంజింప చేయుచుండెను.

ఉప్పుసత్యాగ్రహానంతరము, ఆమె మహాత్మునితో రౌండు టేబుల్ సమావేశమునకు పోయెను. తిరిగి వచ్చి కాంగ్రేసు కార్యక్రమముల జరుపుట యందు శ్రమ యనక పాటుపడెను. మార్చి 1947

లో పండిత నెహ్రూ ఆమెను ఢిల్లీ నగరమున జరుగుచున్న Asian Relations Conference నకు అధ్యక్షురాలుగా నుండమని కోరెను. ఆమె ఉపన్యాసమంతయు ఆసియా జాతులన్నియు, ఏకముఖముగా స్వరాజ్యప్రాప్తికి పాటు పడవలయునను భావములతో నిండి యుండెను.

కవిత్వమందు మాధుర్యము, రాజకీయము లందు త్యాగబుద్ధి, మాతృదేశ సేవయందు చలించని ధీరత్వము కల్గిన భారత పురంధ్రీమణి

— నే. శ్రీ. కృ.

1. Sarojini Naidu : Padmini Sen Gupta. Asia Publishing House 1966

2. Illustated Weekly of India. 19-1-1975.

వందేమాతరం (స్వరసహితము)

దేశ్‌రాగం ఏకతాళం

మూర్ఛన: స రి² మ¹ ప ని² స

స ని¹ ద² ప మ¹ గ² రి² స

సారీ, మపమ । పా ; ; ; ।
వందేమాత । రం . . . ।

మాపా, నిసని । సా ; ; ; ।

సారిస నీ నిదాప పా । పాదప మా మగారిరీ ।
సుజ లాం . . . । సుఫ . . లాం . . ।

రిపమమగారిగ । సా ; ; ; ।
మలయజ శీ . త । లాం . . .

సా, రీ, మపమపా । , పనిదపా ; ।
స స్య శ్యామలాం । మా . తరం . ।

మాపా, నిసనిసా
వందే మాతరం

మాపానీనీ । నినినిని సా, ని ।
శుభ్రజ్యోత్స్నా । పులకితయామి ।

సా ; ; ; । నీ ని నిసనిసా ।
నీం । పుల్లకుసుమిత ।

సరిసని నిదనిద । పా; రిమాగ ।
ద్రుమదళ శో . . భి । నీం సుహాసి ।

రీ; రినిదని । దపాదపా;
నీం సుమధుర । భా . షి ణీం

మపనీ నినినీ । నిసనిసా; ॥ మాపా, నిసనిసా ॥
సుఖదాం వరదాం । మా . తరం ॥ వందేమాతరం ॥

"మా తెలుగు తల్లికి" (స్వర సహితము)

భీంప్లాస్ రాగము - ఖండగతి తాళము.

మా తెలుగు తల్లికి మల్లెపూదండ మా కన్నతల్లికి మంగళారతులు
కడుపులో బంగారు కనుచూపులో కరుణ చిరునవ్వులో సిరులు దొరలించు మాతల్లి
గల గలా గోదారి కదలి పోతుంటేను, బిర బిరా కృష్ణమ్మ పరుగులిడుతుంటేను
బంగారు పంటలే పండుతాయీ మురిపాల ముత్యాలు దొర్లుతాయి
అమరావతీ నగర అపురూప శిల్పాలు త్యాగయ్య గొంతులో తారాడు నాదాలు
తిక్కయ్య కలములో తియ్యందనాలు నిత్యమై నిఖిలమై నిలిచియుండేదాక
రుద్రమ్మ భుజశక్తి మల్లమ్మ పతిభక్తి, తిమ్మరుసు ధీయుక్తి, కృష్ణరాయని కీర్తి
మా చెవుల రింగుమని మారు మ్రోగేదాక నీ ఆటలే ఆడుతాం, నీ పాటలే పాడుతాం

జై తెలుగు తల్లీ! జై తెలుగు తల్లీ!

పల్లవి : —

; మ ప । పా పా పా ॥ మా ప మ । గామా; ॥
మా తె లు గు త . . ల్లి కి

; మ । పా మా ప మ ॥ గా రీ । సా ; ; ॥
మ ల్లె పూ . . దం . డ . .

; నీ । సా మా మా ॥ మా । మా గా; ॥
మా క . న్న ॥ త ల్లి కి

; గా । మా ప ద నీ ॥ దానీ । పా, మగమగ ॥
మం గ ళా . . ర తు లూ . . . .

1. చరణం

; ప ని । ; ద పా ; ॥ మా పా । గా; మా
క డు పు లో బం గా రు

; గమ । పానీపా ॥ పనిసరి । నిసరిస నిద ॥
క ను చూ . పు లో . . . క . రు . ణ

; పా మ ప । సా; సా ॥ నీ దా । మా పా పా
. చి రు న వ్వు లో సి రు లు

; ని ప । , గా, సా ॥ స గ నీ । ని సగమపా
; **దొ ర లిం చు మా . . త . . . ల్లీ,**

2. చరణం

; గా గా । గాగా; ॥ గా; । గ రి మ గ గా ॥
గ ల గ లా గో దా . . . రి

; రి గ । , రిసానీ ॥ ధా నీ । సా; సా ॥
క ద లి పో . తుం టే ను

; ని స । గ గా; ॥ సాగా । మా; మా ॥
బి ర బి రా కృ . ష్ణ మ్మ

; మప । ; ప మా పా ॥ గా; । మా పా పా ॥
ప రు గు లి డు తుం టే . ను

; పా । పా; పా ॥ మా పా । గా మా; ॥
బం గా రు పం ట లే

; పా । దా నీ సా ॥ ద నీ ద । పదాపపా ॥
పం డు తా . . యి . . . .

; మ ప । సా; సా ॥ నీదా । మా పా పా ॥
ము రి పా ల । ము . త్యా . లు

; ని ప । , ప గ సా ॥ సగనీ । నిసగమపా ॥
దొ . ర్లు . తా యి . . . .

భా గే శ్వ రి

3. చ ర ణ ం

; స స । సా ; సా ॥ దా సా । నీ దా దా॥
అమ రా వ తీ . గు హ ల

; మ ద । , నిసానిద ॥ మ ని ప మ । గారీసా॥
అ పు రూ . ప . శి . . . ల్పా . లు

; ని స । మా ; మా ॥ మా ; । మా గా ; ॥
త్యా . గ య్య గొం తు లో

; గ మ । దా ; మా ॥ ద ని రీ । సా ; సా॥
తా . రా డు ॥ నా . . దా లు

; దా । దా ; నీ ॥ దా దా । నీ దా మా ॥
తి క్క య్య క ల ము లో

; మా । దా నీ సా ॥ నీ ; । దా ; ;
; తి యం ద నా లూ . .

; దా । నీ దా మా ॥ ; మా । దా మ గా
ని త్యమై . ని ఖి ల మై

; గా । మా గ రీ ॥ గా సా । సా ; సా
ని ల చి యు ం డే . దా క

; నీ । సా మా మా ॥ మా మా । మా ; మా ॥
రు ద్ర . మ్మ భు జ శ క్తి

; గా । మా దా దా ॥ దా నీ । దా ; దా ॥
మ ల్ల మ్మ ప తి భ క్తి

; దా । నీ దా మా ॥ దా నీ । నీ ; నీ ॥
తి మ్మ ర సు ధీ . యు క్తి

; నీ । సా ని ద మా ॥ దా నీ । సా ; సా॥
కృ ష్ణ రా . . య ని కీ ర్తి

; స ని । సా మా మా ॥ మా గా । గా గా మా॥
మా . చె వు ల రి ం గు మ ని

; మా రీ । రీ గా సా ॥ సా ; । సా సా సా॥
మా . రు మో . గే దా . క

; సా । సా ; రీ ॥ దా సా రి స । ని ద మ దా॥
నీ ఆ ట లే . . . ఆ . . డు

సా ; । ; ; ; ॥ ; సా । సా సా నీ ॥
తా . . . నీ పా . ట

నీ దా । దా దా పా ॥ ప ద నీ । దా ; ;
లే . పా . డు తా . . . . .

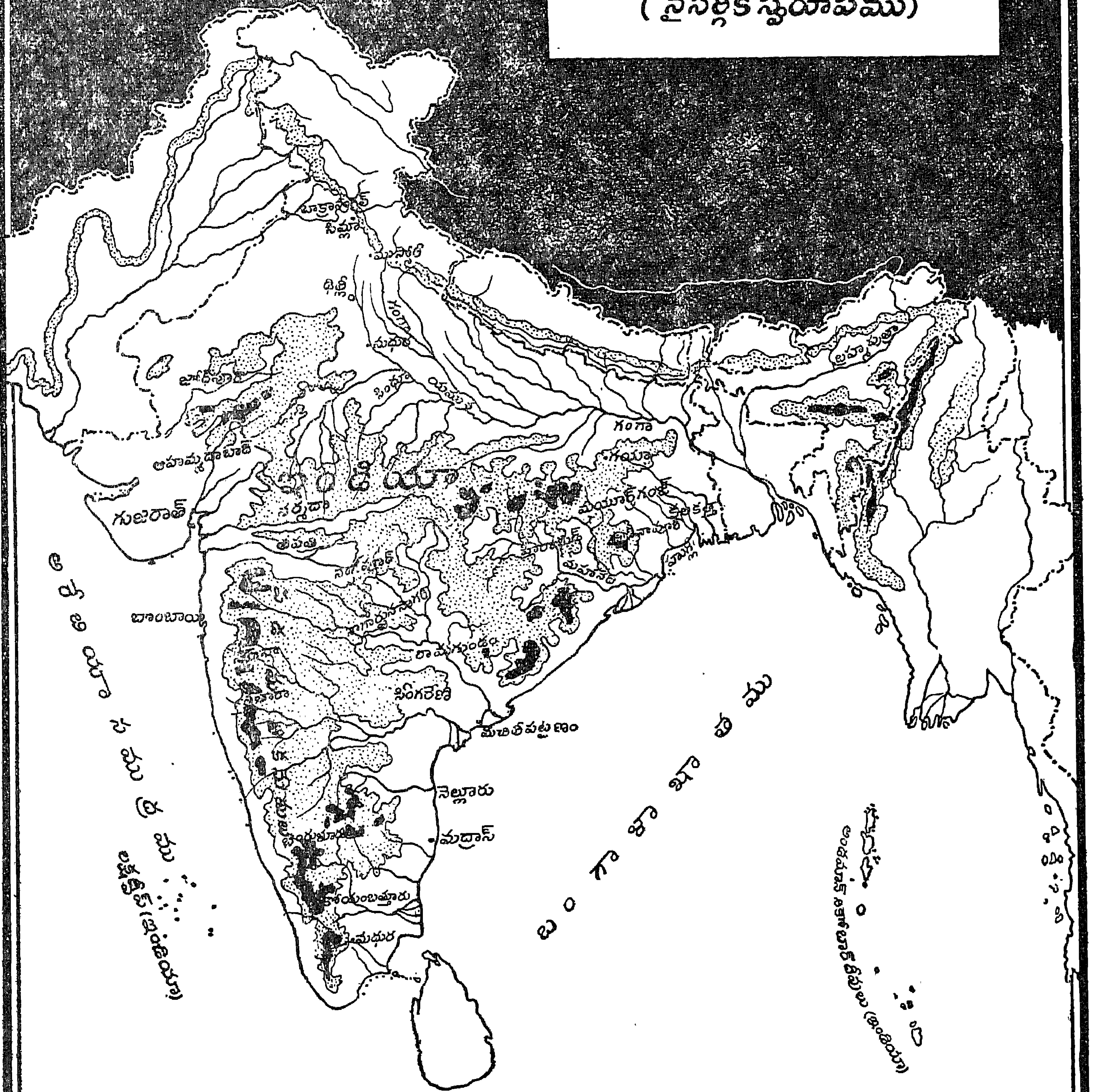
మా ; । మా మా మా ॥ గా మా । దా ; ;
జై తె లు గు త . ల్లీ ; ;

నీ ; । దా దా మా ॥ దా నీ । సా ; ,
జై తె లు గు త . ల్లీ

సాహిత్యం : శ్రీమాన్ శంకరంబాడి సుందరాచారి.

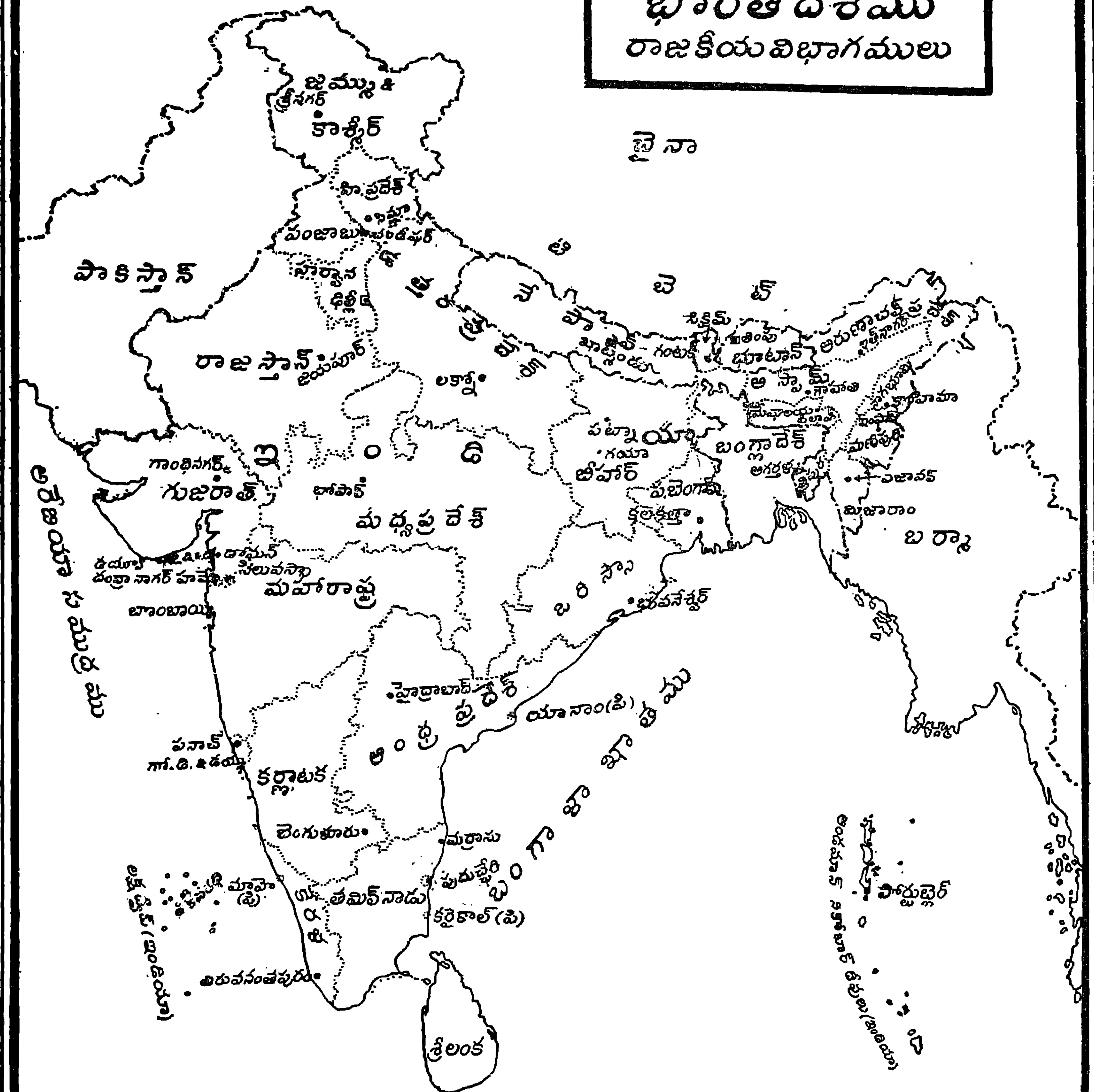
స్వరకల్పన : ఆచార్య నూకల చినసత్యనారాయణ.

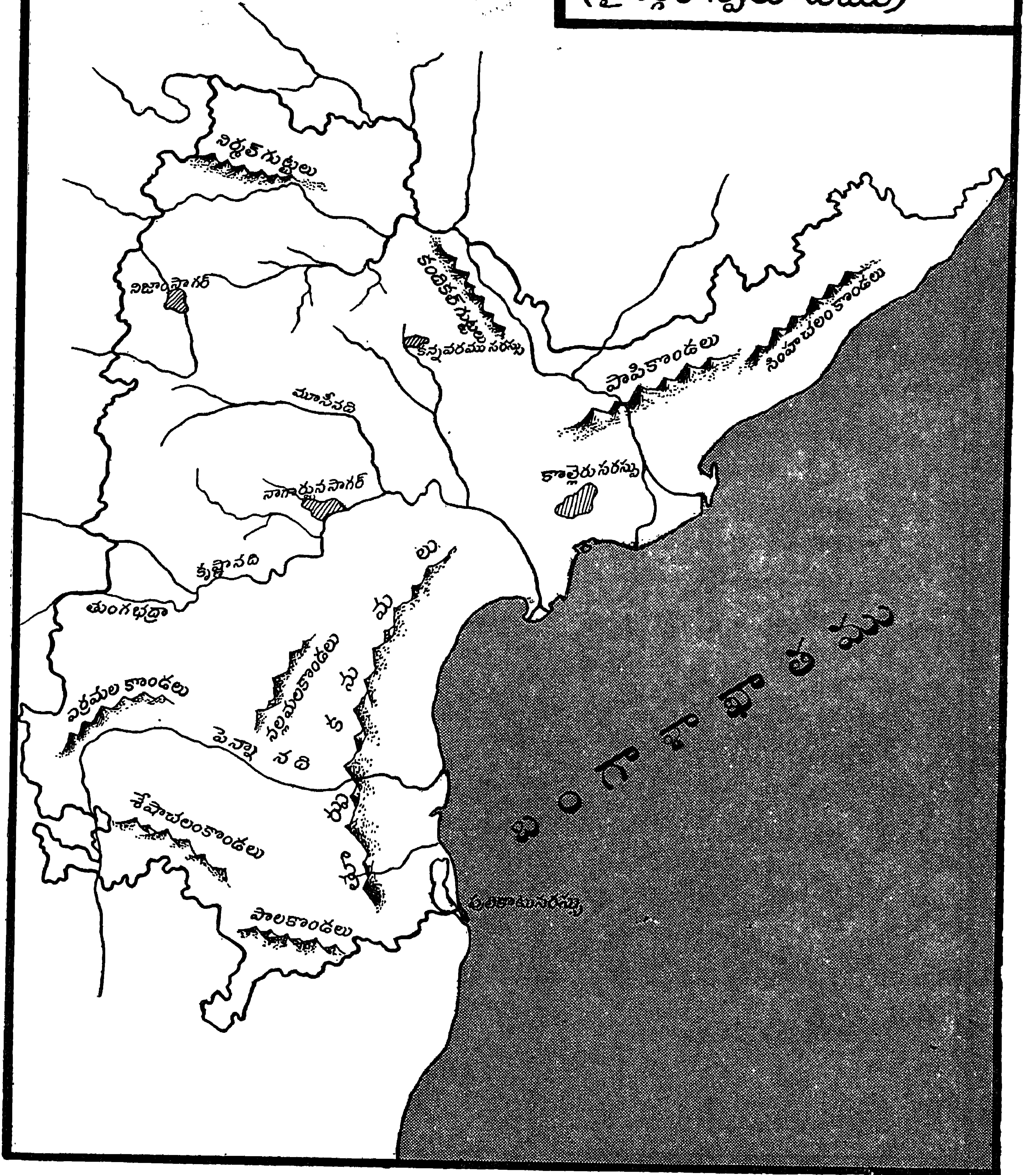
Based upon Survey of India Map with the permission of the Surveyor General of India

The territorial waters of India extend into the sea to a distance of twelve nautical miles measured from the appropriate base line. (See p. 18)

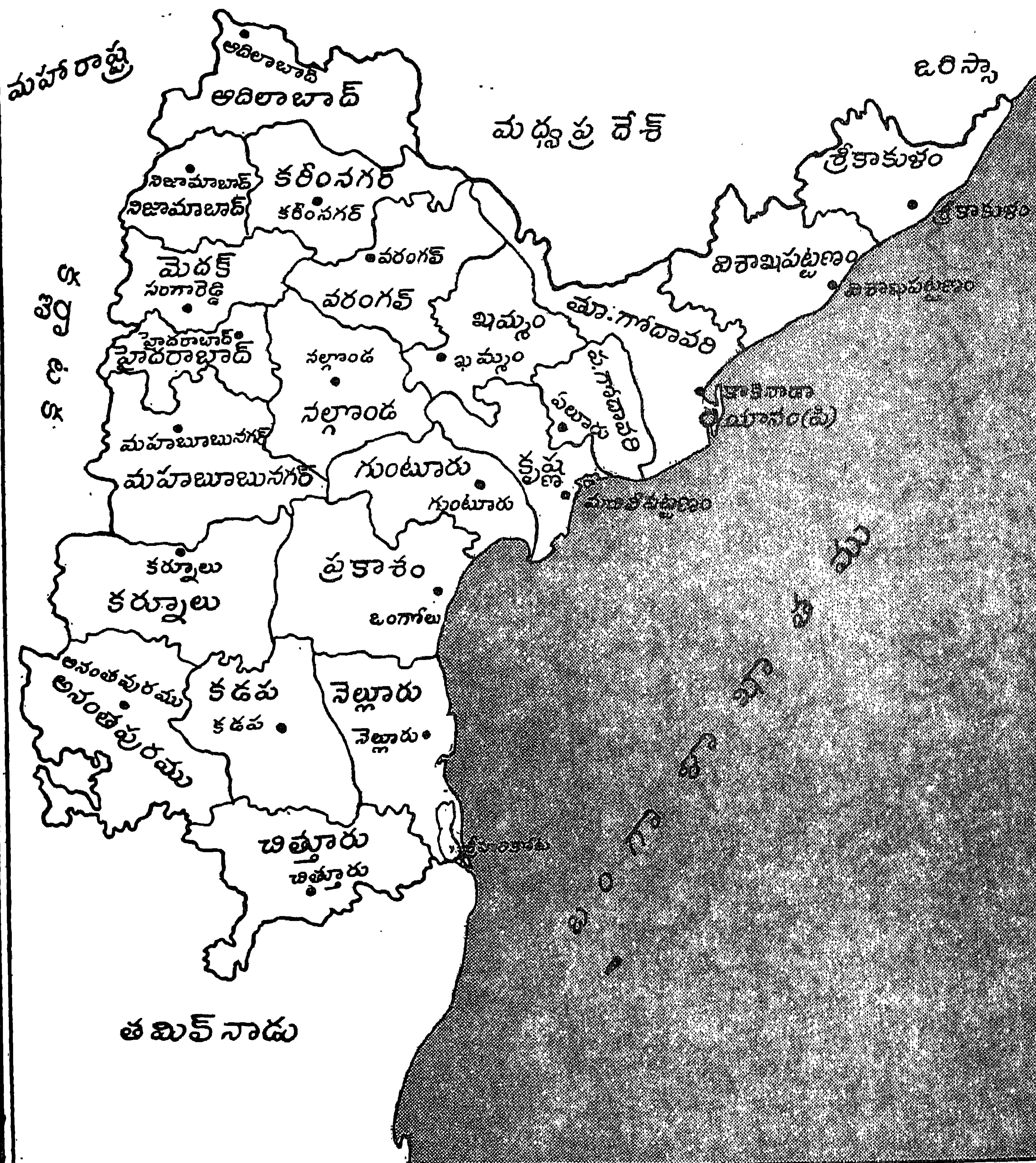

The territorial waters of India extend into the sea to a distance of twelve nautical miles measured from the appropriate base line.

The boundary of Meghalaya shown on this map is as interpreted from the North Eastern Areas (Reorganisation) Act, 1971, but has yet to be verified. (See p. 22)

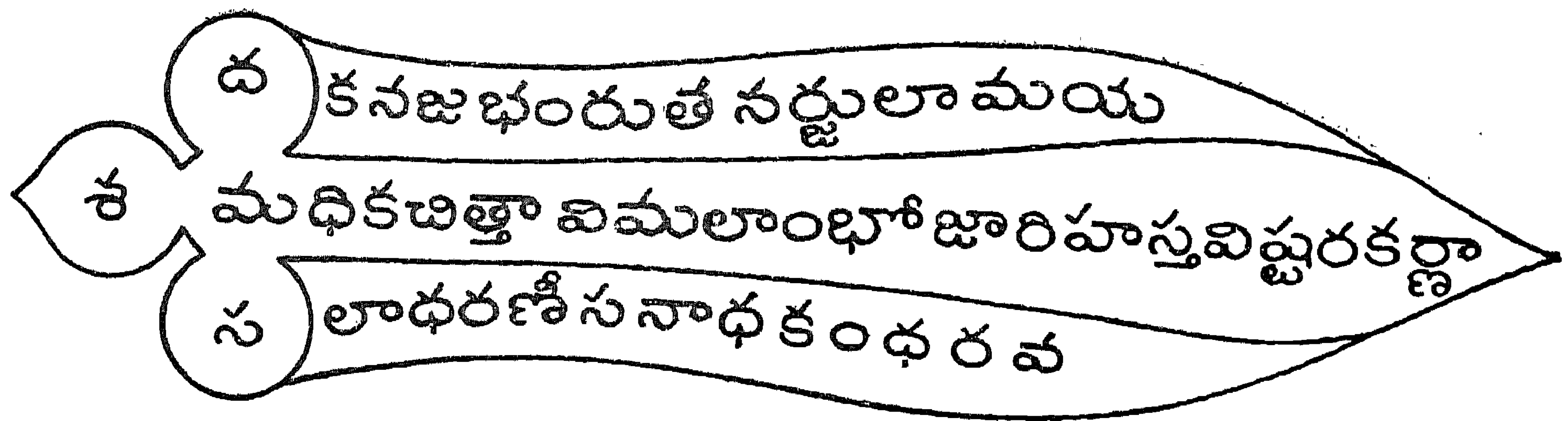

ఆంధ్ర ప్రదేశ్
(నైసర్గిక స్వరూపము)
నిర్మల్ గుట్టలు
నిజాంసాగర్
మూసీనది
నాగార్జునసాగర్
కృష్ణానది
తుంగభద్ర
కొల్లేరుసరస్సు
పాపికొండలు
సింహాచలంకొండలు
ఎర్రమల కొండలు
నల్లమలకొండలు
పెన్నా నది
శేషాచలంకొండలు
పాలకొండలు
పులికాటుసరస్సు
బంగాళాఖాతము

 (See p. 18)

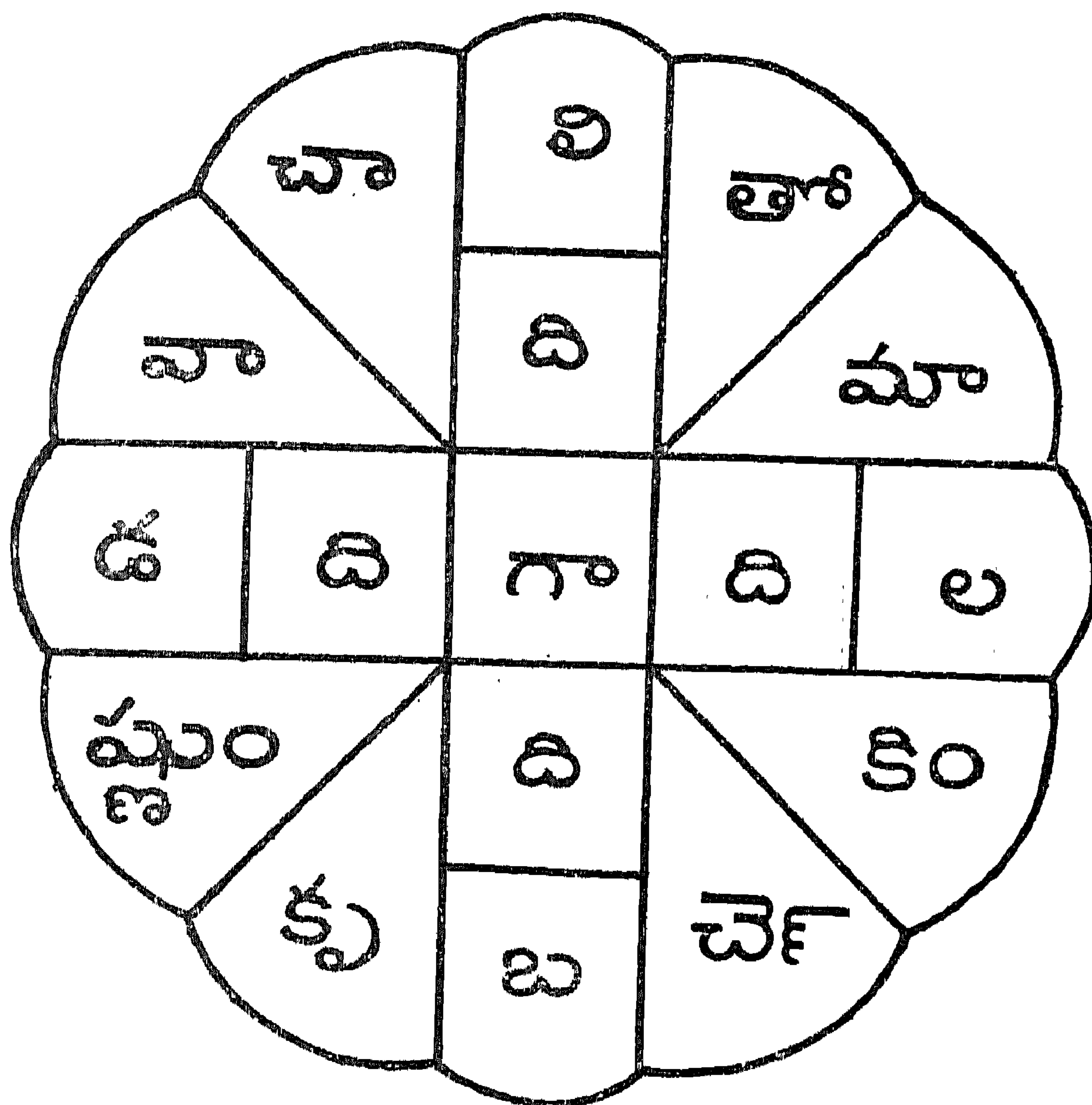

Based upon Survey of India Map with the permission of the Surveyor General of India

The territorial waters of India extend into the sea to a distance of twelve nautical miles measured from the appropriate base line. (See p. 41)

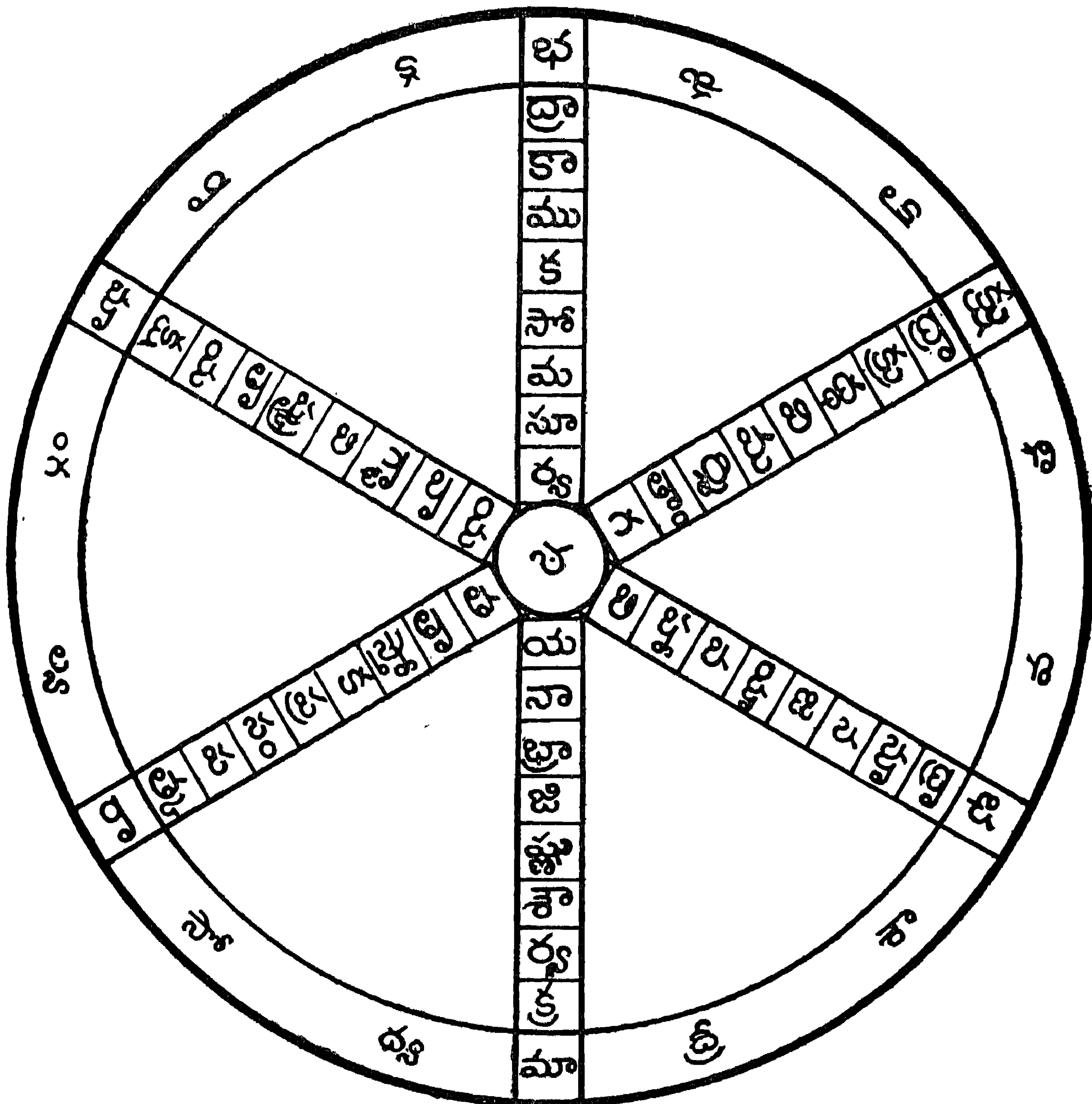
చూ. పేజి. 425

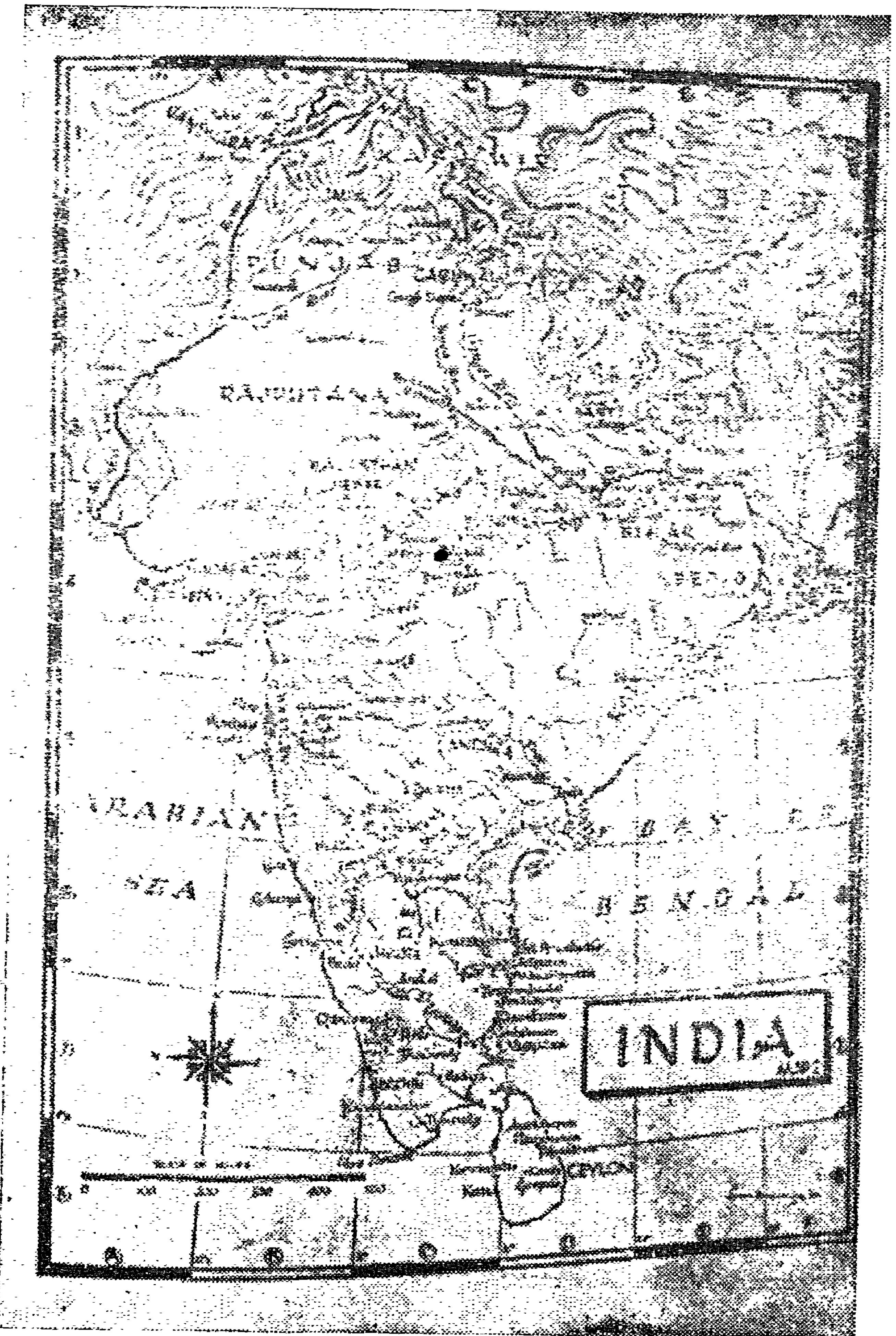
చూ. పేజి. 426

వం	దే	స	దా	దా	స	దే	వం
దే	వ	రం	ప	ప	రం	వ	దే
స	రం	గ	కం	కం	గ	రం	స
దా	ప	కం	త	త	కం	ప	దా
దా	ప	కం	త	త	కం	ప	దా
స	రం	గ	కం	కం	గ	రం	స
దే	వ	రం	ప	ప	రం	వ	దే
వం	దే	స	దా	దా	స	దే	వం

చూ. పేజి 426

చూ. పే. 426

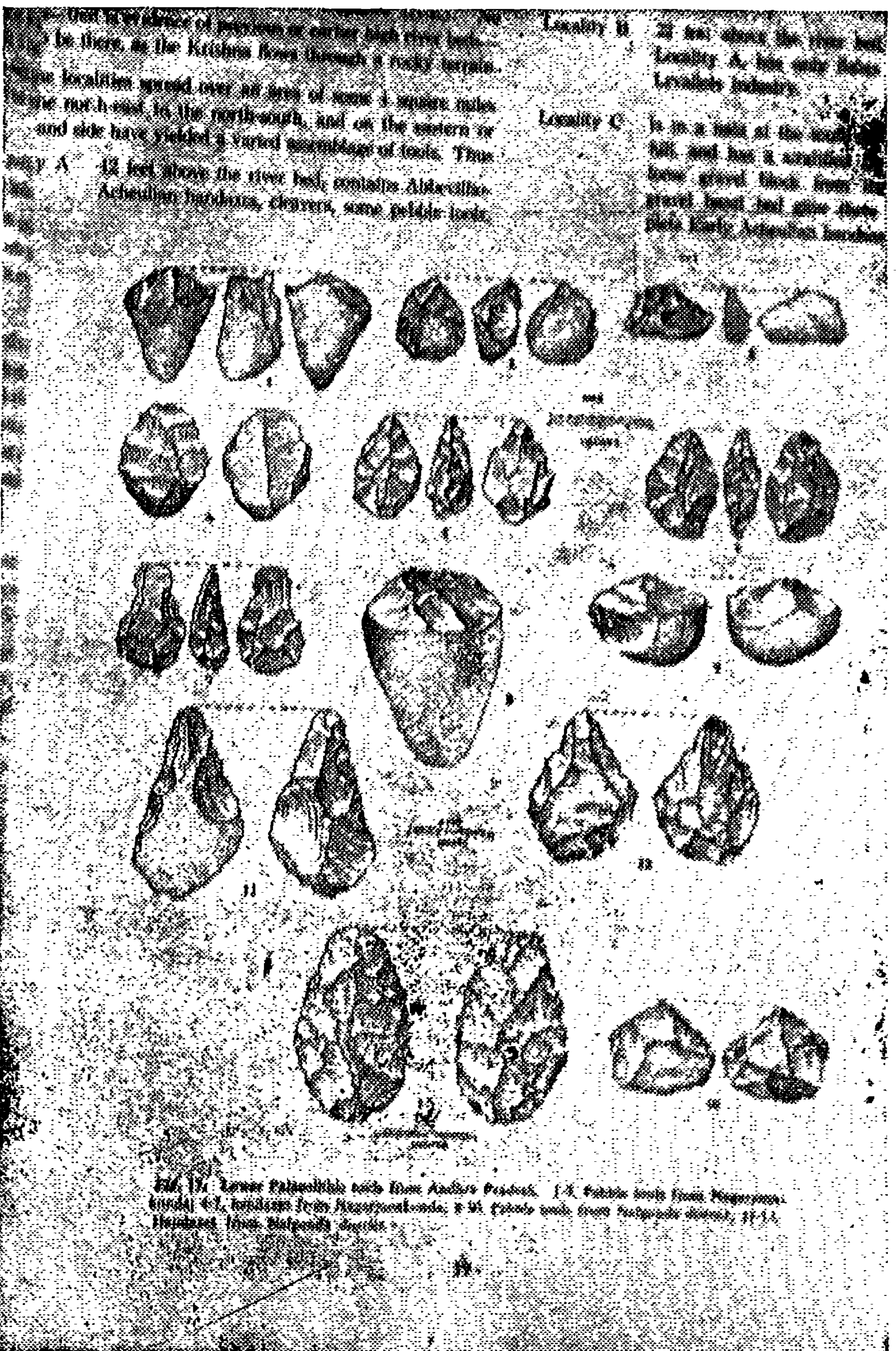
పూరాతత్త్వ కేంద్రాలను చూపుతున్న
భారతదేశ పటము పే.490

ఈ క్రింది గ్రంథములనుండి ఈ చిత్రములు తీసికొనబడినవి. ఆయా ప్రచురణ కర్తలకు, గ్రంథరచయితలకు మా కృతజ్ఞతలు.

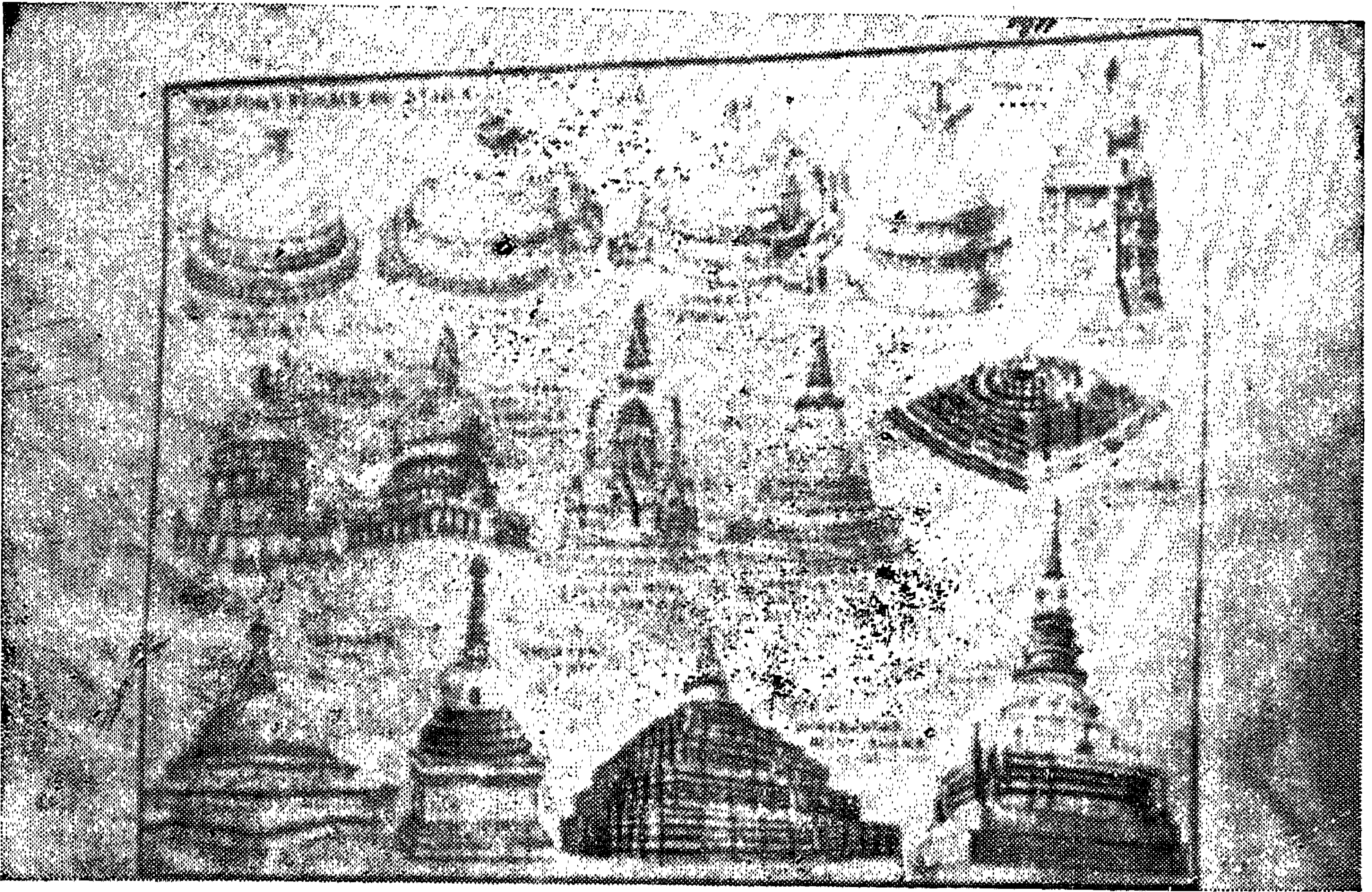
1. Prehistory & Protohistory of India & Prof. Sankalia
2. Art of Indian Asia H. Zimmer.
3. Indian Architecture by Percy Brown.

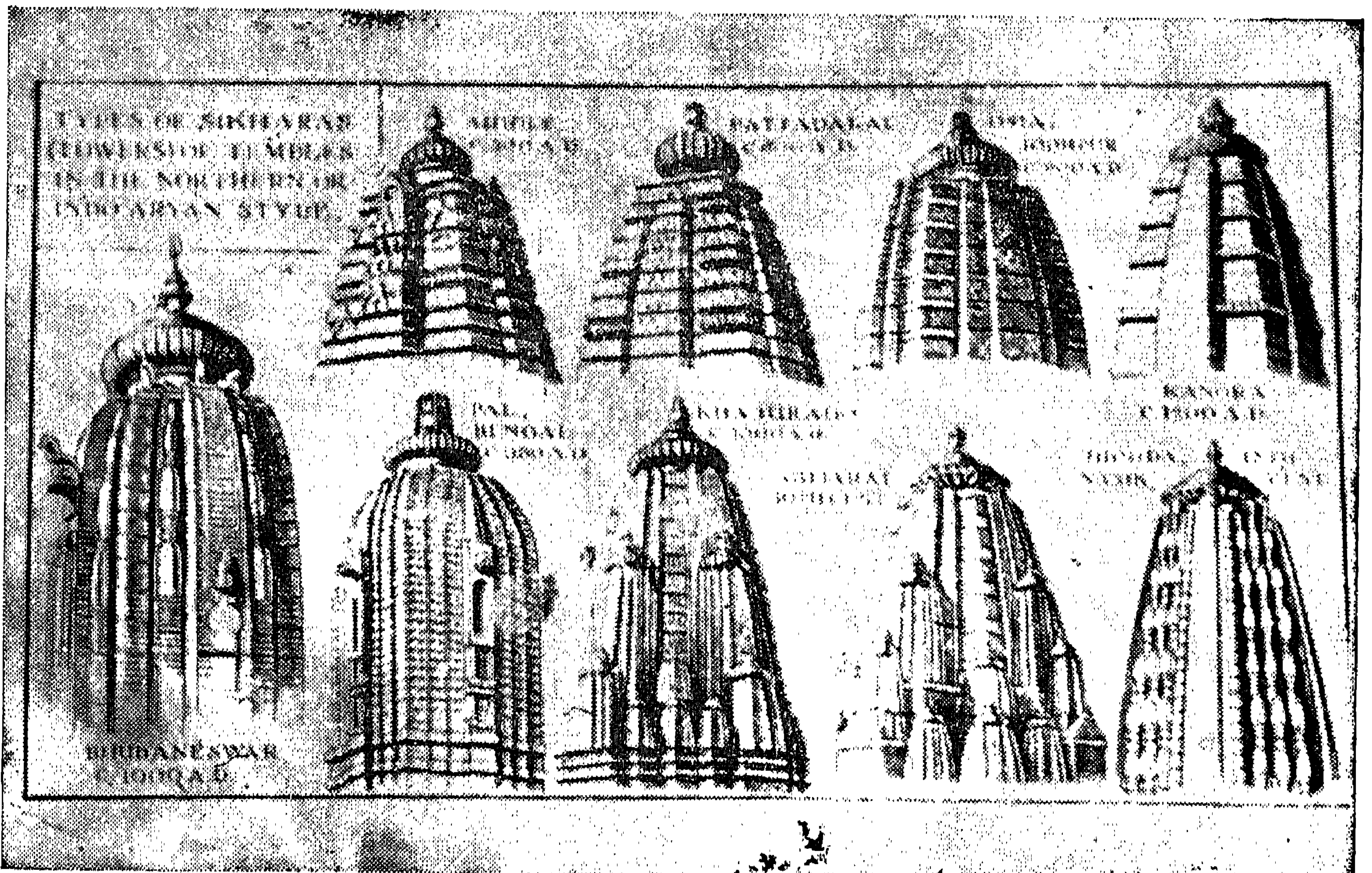
పురావస్తు త్రవ్వకము పే. 491

చరిత్ర పూర్వయుగమునాటి రాతి పనిముట్లు పే 491

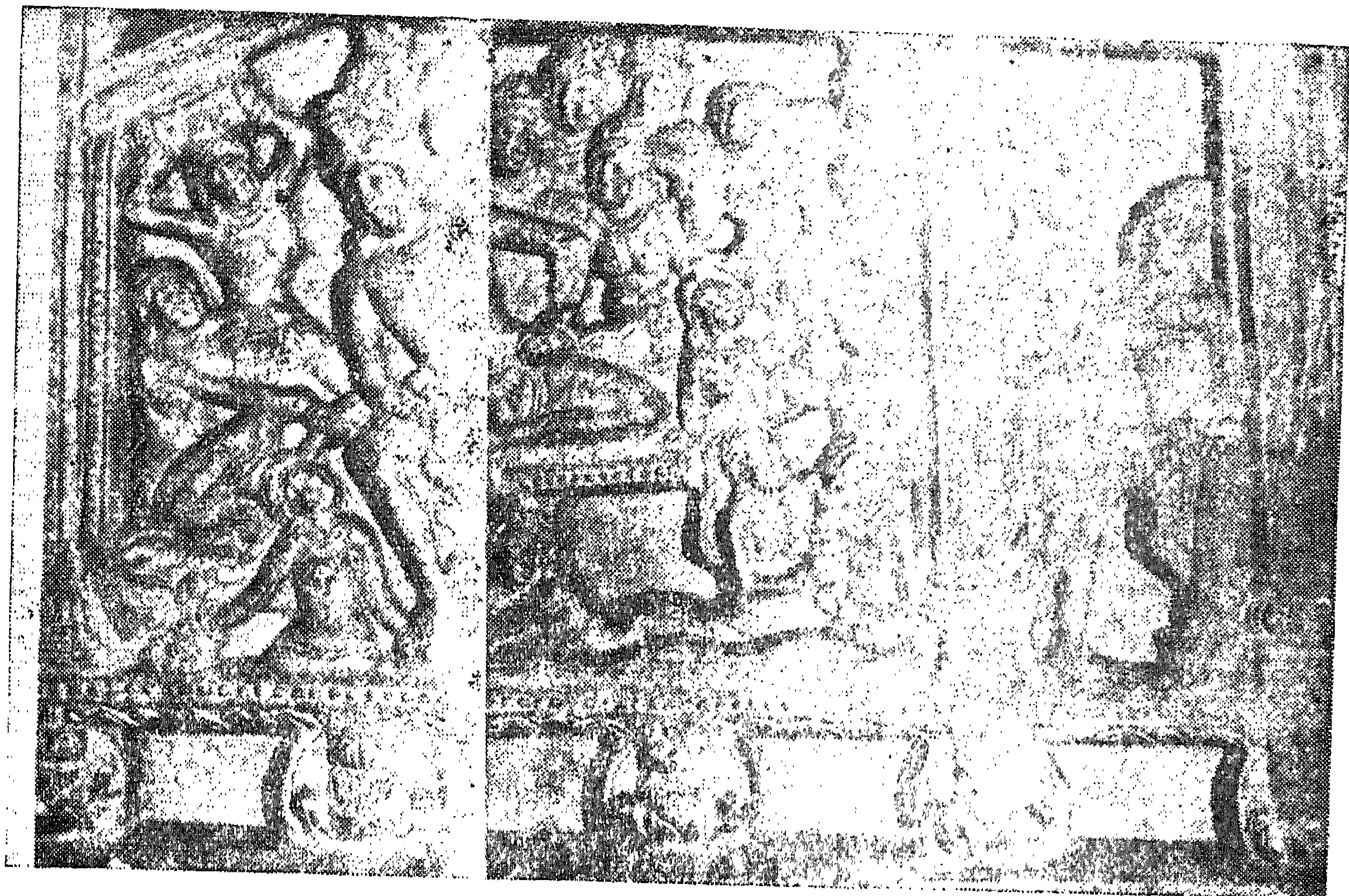
వివిధ స్తూపాకారములు పే. 493

వివిధ రకములైన రేఖా శిఖరములు పే. 493

బౌద్ధశిల్పము పే. 494

వివిధ రకములైన ఇండో-ముస్లిం 'డోము'లు పే. 494

బౌద్ధశిల్పము పే 494

అజంతా చిత్రలేఖనము పే. 495

(ఈ చిత్రమును, శాసన పాఠమును, కేంద్రప్రభుత్వ పురావస్తు సర్వేక్షణవారి దయతో ప్రచురించడమైనది).

పూర్వము (క్రీ. శ॥ 200) గుంటూరు జిల్లా అమరావతి పట్టణమున లోక ప్రఖ్యాతమైన **బౌద్ధ మహాచైత్యము** అతి రమ్యముగ నిర్మింపబడినది. అందలి శిల్ప రాజమొకటి **పూర్ణఘటము.**

నేడు ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము ఈ ప్రతిమను ప్రభుత్వ చిహ్నముగా స్వీకరించినది. దీని చరిత్ర విచిత్ర సంఘటనము. దీనిని గూర్చిన **శాసనమిది:**

సిద్ధం : చమకరస నాగ ఉపఘరియ
పతస విధికస సమతుకస
సభయకస సభాతుకస
పుతసచ నగస
సమధుతుకస సనతిమితవ
బంధుపస
దేయ ధమ్మా
పుణ ఘటక పటో

(తెనుగున ఛాయ)

స్వస్తి : బౌద్ధనాగుడు కొడుకు 'విధిక' (వృత్తి) చర్మకారుడును, తల్లి, భార్య, తమ్ములు, కొడుకు నాగుడు, కుమార్తెలు, దాయాదులు, స్నేహితులు, బంధువర్గములును దేయ ధర్మమునకుగాను ఈ పూర్ణ ఘట ఫలకమును రాతిపై శిల్పింప దానము చేసిరి.

ఒక తెలుగు కుటుంబము, (అందును చర్మకార వృత్తిలో నుండు ఆనాటి హరిజన తుల్యులు) బౌద్ధ మహాచైత్య నిర్మాణము నలంకరించుటకై రాతిఫలకముపై పూర్ణఘట శిల్పమును శిల్పించుటకు దానము చేసిరి.

ఈ ధర్మము, భారతీయులకు, అందును తెనుగు వారికి గర్వ కారణము.

* సమాప్తము *

ప్రసిద్ధపదసూచి

అం

అ

ఆం

ఆ

ఇ

ఊ

ఋ

ఎ

ఏ

ఐ

ఒ

ఓ

కాం

కా

కి

కు

కూ

కే

కో

గం

గ

గాం

గా

గి

గు

గే

గొ

గో

గా

ఘ

చ

జ

ఝ

ట

డ, ఢ

త

ద

న

ప

బ

భ

మా

య

ర

ల

వ

శ

ష

స

హ